BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
24 F
18

Digitized by Google

14·24·F.18

EX DONO
CARDINALIS
GABRIELLII
MONASTERIO
S. SEBASTIANI
AD
CATACUMBAS

IO. FROBENIUS PIO LECTORI S. D.

DIVI Hilarij Pictauorũ epiſcopi lucubrationes [redacted] nõ mediocribus ſudoribus emendatas, formulis noſtris, operaq́ꝫ noſtra, quantum licuit, ornauimus. Priorẽ æditionem nõ damnamus, ſed quid interſit, ipſe cognoſces ex collatione, lector optime, ſimulq́ꝫ ualebis. Catalogum reperies in proxima pagella.

In officina Frobeniana apud indytam Baſileam. Anno. M.D. XXIII. menſe Febr.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

HAEC HABENTVR IN HOC VOLVMINE.

[redacted]

TOMVS PRIMVS.

D.Hilarij Pictauorum epiſcopi, de Trinitate libri duodecim aduerſus Arianos,& alios hæreticos perperam ſentientes de filio dei.

Eiuſdẽ aduerſus Conſtantiũ Auguſtũ,Arianæ factionis fautorẽ. lib.I

Eiuſdem ad eundem. lib.I

Eiuſdem aduerſus Auxentiũ Mediolanenſem lib.I. Auxentij epiſtola apologetica, Arianæ factionis.

Eiuſdem de ſynodis diuerſis aduerſus Arianos habitis. lib.I

Eiuſdem ad Apram filiam epiſtola, ſed notha.

Eiuſdem ad eandem hymnus, ſed nothus.

Eiuſdem commentarius in Euangelium Matthæi.

TOMVS SEQVVNDVS.

D. Hilarij commentarij in pleroſq; pſalmos.

Index eruditi cuiuſdam additus in omnes libros.

Reuerendiſſimo

REVERENDISSIMO
IN CHRISTO PATRI, AC DOMINO,

D. Ioanni Carondileto, Archiepiſcopo Panormitano, Aulæ Cæſareæ conſiliario ſummo, [redacted] S. D.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

NISI prorſus inane nomen fatorum eſt, præſulum ornatiſſime, equidẽ arbitror hoc mihi prorſus in fatis eſſe, ut identidem in hoc genus labyrinthos reuoluar, unde moleſtiæ tædijq́ʒ ſit plurimum, gloriæ quàm minimum. Etenim quantopere ſudandũ ſit ei, qui uetuſtos autores temporum ac librariorum culpa, ſed multo maxime ſciolorum, & audaculorum temeritate, nõ uno modo deprauatos emendare conatur, ut nemo ſentit, ita nemo credit, niſi qui periculum ipſe fecerit. Verũ illud mihi magni cuiuſdam, & excelſi animi uidetur, publicitus benemereri de omnibus, citra ſpem ad benemerentẽ rediturę gratiæ: porrò excelſioris etiam animi eſt, planeq́ʒ regium, ut ait ille, male audire, quum bene feceris. Quod mihi iam toties uſu ueniſſe ferrem iniquiore animo, niſi perſpicerem idem, quũ omnibus qui ſua induſtria conati ſunt inſignem utilitatem adferre rebus mortalium, tum ipſi diuo Hieronymo, quo uiro nihil habet orbis Latinus, uel doctius, uel ſanctius, accidiſſe. Plurimũ ſudoris compereram in emendando Hieronymo, ſed plus in Hilario: cuius talis eſt ſermonis character, ut etiam ſi res per ſe dilucidas tractaret, tamen eſſet, & intellectu difficilis, & deprauatu facilis. Nunc quid cenſes fuiſſe negocij, quum res non modo difficillimas, uerum etiam inexplicabiles, illa ſua phraſi differit, uerius quàm explicat? Et tamen uix in alium autorem plus ſibi permiſit eruditulorum temeritas: idq́ʒ potiſſimum in libris de trinitate & Synodis, in quibus quoniam tractantur peri

culoſæ de rebus diuinis difficultates, oportebat ſummam adhibere religionem, nec apicem ullum immutare. Siquidem ex collatis uarijs exemplaribus, deprehendimus alicubi librorum initijs additas præfatiunculas, rurſus in fine coronides, in medio pannos aſſutos, alicubi, quod Hilarius ſuo more fuerat proloquutus, ſciolum aliquem abſolutius, & euidentius conatum explicare. Nonnullis paginis uiginti aut triginta uerſus erant aſſuti. Iam uero quoties incidebant loca, quæ uidebantur ab opinionibus inter orthodoxos receptis, diſſidere, plus quàm uiginti locis, pharmacum admiſcuerant, maxime quoties diſputat de doloribus, aut cruciatibus, quibus affectum fuit corpus & anima domini noſtri Ieſu Chriſti. Id facit, quũ alijs aliquot locis, tum præcipue libro de trinitate decimo, ſed ita perplexe, ut aliquoties planè uideatur Chriſto tribuere, corpus & animam nullis obnoxiam moleſtis affectionibus. Ad id docendum, quum adhiberet collationem, de telo aquam aut ignem ictu uiolenro penetrante ſine uulneris ſenſu, propterea quod corpus in quod fit impetus, non ſit capax uulneris, etiam ſi teli natiua uis eſt, uulnus infligere, de ſuo parentheſin admiſcuit quiſpiam, ſi tamen id apte cõparabitur. Rurſum quũ paulo poſt ſubijceret: Habuerit ſanè illud domini corpus doloris noſtri naturam, ſi corpus noſtrum id naturæ habet, ut calcet undas, & ſuper fluctus eat &c. nimirum ex hac diſſimilitudine colligens Ieſu corpus etiam in ſenſu doloris noſtris corporibus fuiſſe diſſimile, ſic ab illis correcta fuerat ſcriptura. Habuerit ſane illud domini corpus (ex peccaro) doloris noſtri naturam, ſi corpus noſtrum, id naturæ habet, ut calcet undas (ſuapte natura, ſiue mirabili adiutorio dei) & ſuper fluctus eat &c. Ac paulo inferius, quum diuus Hilarius ſcripſiſſet: Et homo ille de deo eſt, habens ad patiendum quidem corpus, & paſſus eſt, ſed naturam non habens ad dolendum, Sic erat correctus, hoc eſt, deprauatus locus: Et paſſus eſt, ſed (imbecillem ut noſtra ex peccato) naturam non habens ad dolendum. Aliquanto poſt, ubi ſcripſerat Hilarius: Fallitur ergo humanæ exiſtimationis opinio, putans hinc dolere quod patitur, ſic quod ſcriptum erat emendarãt: Putans hinc (tanꝙ in carne peccati) dolere, quod patitur. Similiter in calce ſecundi libri, quũ hunc in modum eſſet ſcriptũ: Hic ergo ſpiritus ſanctus expetendus eſt, promerendus eſt, ea deinceps præceptorũ fide atꝙ obſeruatione retinendus, intertexuerant, promerẽdus eſt, adorandus eſt, ueriti nimirum, ne quis ſuſpicaretur illum ſenſiſſe ſpiritũ ſanctum non eſſe adorandum, quũ multis modis doceat patrem & filium adorandum, de ſpiritu nihil tale pronunciet, uidelicet quia nõ incidit, aut quia nondum hoc id temporis erat exacte definitum. Mirum autẽ, quur ijdem non corruperint, & huius operis finẽ, ubi conſtanter ſic ſcriptum eſt: Patrem ſcilicet te noſtrum, filium tuũ unà tecum adorem, & ſpiritum ſanctum tuum, qui ex te per unigenitum filium eſt, promerear. Nam hic quoꝙ, quũ pronunciet

nunciet patrem & filium adorandum, ſpiritum ſanctum nihil aliud quàm promerendum dicit. Hoc genus appendices, plus quàm triginta locis comperimus additas in Hilario, tametſi nos exempli cauſa unū atq; alterum locum duntaxat in mediū attulimus, ne moleſti ſimus lectori. Rurſus admiror non & illud eſſe correctum, quod ſcribit ſpiritum ſanctum ex patre eſſe per filiū, ac nō potius ab utroq; proficiſci, imò in uno quodā exemplari, id correctum comperi, per eum, mutato, in, cū eo. Quæ nam eſt iſta temeritas in libris alienis, præſertim ueterum, quorum memoria nobis ſacroſancta eſt, quum ipſi abſint à periculo, quēuis utcunq; uiſum fuerit, radere, expungere, addere, demere, mutare, ſupponere? An hoc agitur, ne quis putet in ueterū libris eſſe quicq; erroris? Atqui laterem, ut aiunt, lauerit, quiſquis iſthuc conetur. Hanc felicitatem deus ſolis diuinis uoluminibus peculiarem eſſe uoluit. Alioqui nemo quantūuis eruditus & oculatus, non labitur, non cæcutit alicubi, uidelicet ut omnes ſe meminerint homines eſſe, & à nobis cum delectu, cum iudicio, ſimulq; cum uenia legantur, ut homines. Quod ſi quid in his occurrerit, quod ſpeciem habet erroris, quū aliud ſenſerit qui ſcripſit, non erat contaminanda ſcriptura, ſed ſcholijs adiectis ſcrupulus amouendus, quod plerisq; in locis conatur Petrus Lombardus, adducens ſimul & exponēs aliquot locos de dolore ac metu Chriſti, libro ſententiarū tertio, diſt. xv. Non fert epigrāmaticus ille poëta, eum qui uelit ingenioſus uideri in libro alieno. Quis autem ferat iſtos, qui tantum ſibi ſumunt, ut ubiubi lubitum fuerit, pro germana ſcriptura ſuos aſſuant pannos? Ciuilitatis eſt commode, quod ſcriptum eſt, interpretari. Cæterum mutare ſuo quenq; arbitratu, quod ſcriptum eſt in ueterum libris, temeritas eſt, ne dicam impietas. Et tamen hoc factum deprehendimus & in Ambroſianis libris, non uno in loco. Si mutata ſcriptura conſulendum eſt ſcriptoris periculo, hoc in recentiorum libris potius fieri conueniebat, quos antiquitas nondum ſtatuit extra iudiciorum aleam, nec mors adhuc ab inuidia uindicat. Nunc erga ueteres penè ſuperſtitioſe candidi, in horum libris, qui noſtra ſcribunt ætate, quædam etiam recte ſcripta deprauamus, omnia incōmode interpretamur, quaſi talis interpres non reperturus ſit & in Paulinis epiſtolis, quod ut erroneum, ut de hæreſi ſuſpectum, ut ſcandalodes, ut irreuerentiale poſſit calumniari. Sed his interim omiſſis, præſtat ut de ſingulis Hilarij operibus, iudicium noſtrum paucis aperiamus. Duodecim libros de Trinitate ſcripſit exul in Phrygia, quò relegatus erat factione Saturninæ cuiuſdam epiſcopi Arelatenſis, imperatore circūuento. Siquidem Ariana factio, tam late radices egerat, ſic inualuerat, ut mundus aliquādiu nutaret anceps, utram in partem ſeſe inclinaret, præſertim quū per Conſtātium Auguſtum, exilijs, direptionibus, minis ac terroribus compellerentur accedere partibus Arianorum. Qua de re uelut indigna queritur apud Cæſarē

Hilarius,homines nouo exemplo cogi ad fidem, magis quàm perſuaderi: largiens interim illud,quod Arianorum fides eſſet ſyncera. Quin & ipſe locis aliquot teſtaẽ ſe diu ſiluiſſe,uel quod in tanto mũdi diſſidio nõnihil ambigeret etiam illius animus,uel quia quũ ſpes nõ eſſet,meliorẽ partẽ poſſe uincere,ſatius eſſe duceret,ſilentio conſulere quieti,quàm imtempeſtiua audacia,publicum orbis malum nõ tollere,ſed exacerbare. Videtur autem toto ui adniſus, ut in hoc opere declararet atq; exereret, quicquid ingenio, quicquid eloquentia,quicquid ſacrarum cognitione literarum poſſet. Videmus enim hoc fermè,ut egregijs pictoribus ac ſtatuarijs,ita claris ſcriptoribus ſtudio fuiſſe,ut in uno quopiam opere, exactum aliquod & abſolutũ artis ſuæ ſpecimen relinquant,unde poſteritas æſtimare ualeat, quid præſtare potuiſſent, ſi ſummis uiribus adniti uoluiſſent. Id affectaſſe uidetur Vergilius in opere Georgicôn,Ouidius in ſua Medea,M.Tullius in libris de Oratore,Auguſtinus in Ciuitate dei,Hieronymus in cõmentarijs quibus explicat prophetas,Thomas Aquinas in materia euchariſtiæ. Magis autẽ ad hunc conatum extimulamur, ſi contingat argumentum,nõ ſolum amplum,ac magnificum,uerum etiam nouum,ac non perinde protritum. Siquidem operis amplitudo, præterq; quod capax eſt magnificæ tractationis,etiam dignitatem ex ſe præbet,& nouitas addit gratiam. Veteres autem parciſſime de rebus diuinis philoſophabantur, neq; quicq; audebant de his pronunciare, quod non eſſet aperte proditum his literis, quarum autoritas nobis eſt ſacroſancta. Sed huc primum perpulit Ioannem euangeliſtam,Cerinthianorum & Ebionitarum impia temeritas,ut arcana quædam de Chriſti diuina natura literis mandaret: poſt Arianorum curioſa ſubtilitas,ad maiorẽ neceſſitatem adegit orthodoxos, uidelicet ut de protenſione naturæ diuinæ,de ſupercreatione filij, de adoptione in nomẽ dei, tum autem, περὶ τοῦ ὁμουσίου, καὶ τοῦ ὁμοιουσίου magnis contentionibus diſſererent,ac deniq; definirẽt. Subinde neceſſitatem hanc deplorat ſanctiſſimus uir Hilarius,haud quaq; ignarus,quàm periculi plenum ſit, quàm parum religioſum,de rebus ineffabilibus eloqui,incõprehenſibilia ſcrutari, de longẽ ſemotis à captu noſtro pronunciare. Sed in hoc pelagus longius etiam prouectus eſt diuus Auguſtinus,uidelicet felix hominis ingenium,quærendi uoluptate,uelut aura ſequundiore aliunde aliò proliciente. Moderatior eſt & Petrus Lombardus,qui ſententias alienas recitans,non temere de ſuo addit:aut ſi quid addit,timide proponit. Res tandem uſq; ad impiam audaciam progreſſa eſt. Sed ueteribus ſit uenia, quam precantur, quos huc adegit neceſſitas. Nobis qua fronte ueniam poſcemus, qui de rebus longe ſemotiſſimis à noſtra natura,tot curioſas,ne dicam impias mouemus quæſtiones:tam multa definimus,quæ citra ſalutis diſpendiũ,uel ignorari poterant,uel in ambiguo relinqui? An non habiturus eſt conſortium cum pa

tre &

tre & filio,& ſpiritu ſancto,qui neſciat ad philoſophiæ rationem expedire;
quid diſcernat patrem à filio, quid ab utroq; ſpiritum ſanctum , quid in-
terſit inter filij natiuitatem à patre,& ſpiritus proceſſionem?Si credo quod
traditum eſt, eſſe tres unius naturæ, quid opus eſt operoſa diſputatione?
Si non credo, nullis humanis rationibus perſuadebitur. Atq; huiuſmodi
periculoſa curioſitas, ferè nobis è philoſophiæ ſtudio nata eſt: id quod
non uno in loco teſtatus ille inter Latinos theologos multo omnium do-
ctiſſimus Tertullianus. Quanquã & ipſe philoſophiæ cum primis callens
Socrates Athenienſis, cuius eſt illud celebratum apophthegma: Quæ ſu-
pra nos,nihil ad nos,philoſophiam à contemplatione rerum naturalium,
in mediam hominum uitam deduxit, frequenter uſurpans illud Home-
ricum: ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόμ τ᾿ ἀγαθόμ τε τέτυκται. Et tamen de natu
ris ſyderum,de motu cœleſtium orbium,de fulminibus, de uentis,de iride;
deq; ſimilibus rebus,quoniam ad id initia cognitionis ſuppeditant,uel ſen
ſus ipſi corporum,uel effectuũ experientia,multa certo deprehenduntur,&
in primis iucunda cognitio eſt, & in admirationem ſimul & amorem opifi
cis ſubuehit:attamen quoniam uir ſapiens animaduertit in huiuſmodi ſtu
dio totam ætatẽ homines deſidere:neglectis interim his, quæ propius ad
nos pertinent,à contemplatione rerum naturalium omne ſtudium ad mo
res deuocauit. At ea quæ nos ſcrutamur,quæ definimus, nec ſacris literis
prodita ſunt,ut ſi comprehendi non poſſint,certe credi debeant:nec ullis ra
tionibus idoneis probari, nec cogitatione concipi, nec ſimilibus adhibitis
adumbrari,ut ſunt,poſſunt. In quibus ueſtigandis,quũ à feliciſſimis inge-
nijs ſumma ui diu deſudatum fuerit, hic demum eſt extremus profectus,
ut intelligant ſe nihil ſcire, & adeo ad uitæ pietatem nihil faciunt, ut nuſq;
magis habeat locum illud Pauli:Scientia inflat,charitas ædificat. Quod ſu
percilium, quas cõtentiones,quos tumultus,quæ mundi diſſidia uidemus
ex huius generis inſcita ſciẽtia ſcarere?Quumq; tam fugax ſit uita noſtra,
interim ea negligimus,ſine quibus nulla ſpes eſt cuiquam aſſequendæ ſalu
tis.Niſi condonaro fratri,quod in me peccauit,mihi nõ condonabit deus,
quod in ipſum admiſi.Niſi mundum cor habuero,nõ uidebo deum. Hoc
igitur totis ſtudijs agendum erat,hoc meditandum, hoc urgendum,ut li-
uore,ut inuidia,ut odio,ut ſuperbia,ut auaricia,ut libidine purgem animũ.
Non damnaberis ſi neſcias,utrum ſpiritus à patre & filio proficiſcẽtis,uni-
cum ſit principium,an duo:ſed nõ effugies exitium,niſi curaris interim ha-
bere fructus ſpiritus,qui ſunt, charitas,gaudium,pax,patiẽtia, benignitas, Gal.5.
bonitas, longanimitas,manſuetudo, fides,modeſtia, continentia, caſtitas.
Ad hæc igitur uertenda eſt, huc intendenda præcipua ſtudij noſtri cura.
Non quod in totum damnandam exiſtimem,uel philoſophiæ in tres par
tes diſſectæ,uel rerum ultramundanarum ueſtigationem, modo adſit in-

genium felix,& abſit definiendi temeritas,abſit peruicacia,& concordiæ pe ſtis,uincendi pertinax libido. Summa noſtræ religionis pax eſt, & unani mitas. Ea uix conſtare poterit,niſi de pauciſſimis definiamus,& in multis liberum relinquamus ſuũ cuiq; iudicium:propterea,quod ingens ſit rerum plurimarum obſcuritas:& hoc morbi ferè innatum ſit hominum ingenijs, ut cedere neſciant:ſimul atq; res in contentionem uocata eſt, quæ poſtq; incaluit,hoc cuiq; uidetur ueriſſimũ,quod temere tuendum ſuſceperit. Atq; hac in re adeo modum neſciere quidam,ut poſtea quàm nihil non definie rant de rebus diuinis,nouam etiam in his,qui nihil aliud ſunt quàm homi nes, ἀδύνατα cõmenti ſint:quæ quidem plus quæſtionum,& atrociores tu multus excitauit orbi, quàm olim Arianorum temeritas. Sed pudet Rabi nos alicubi non habere,quod reſpondeant. Imò hoc demũ eſt eruditionis theologicæ, nihil ultra quàm ſacris literis proditum eſt, definire:uerum id quod proditum eſt,bona fide diſpenſare. Multa problemata nunc rejciun tur ad ſynodum οἰκουμενικὴν:multo magis conueniebat quæſtiones eiuſmo di in illud rejcere tempus, quum ſublato ſpeculo & ænigmate, uidebimus deum de facie. Sed hæc alicubi fortè tempeſtiuius dicentur, nunc ad id quod erat inſtitutum,reuertor. Erat quidem hoc argumentum ſplendidum in primis,ac tali tuba dignum:erat nouum,quod niſi fallor, Hilarius Lati norum primus,eloquentiæ ſuæ gladium ſtrinxit in Arianos. Ea quoq; res illi plurimum famæ conciliauit, præcipue quod res eſſet cum hoſte nobili. Nam non dubito,quin apud Græcos,præter Athanaſium,plures idem fe cerint. Sed hoc erat illius ætatis,præter ſacras literas neminem nominatim citare,præſertim ſi quid hauſiſſent è Græcorũ fontibus. Id enim ueluti ſuo iure ſibi uindicabant. Alioqui mihi candidi pectoris uidetur,non diſſimu lare,per quos profeceris. Sic autem moderatur orationem in toto hoc ope re,quaſi ſuapte induſtria ſingula eruerit è ſacris uoluminibus. Quanq; au tem optaſſem tali ingenio,tali facũdiæ,tali pectori, feliciorem magiſq; fru giferam materiam:tamen hinc quoq; non mediocris erit fructus lectori, quod pleraq; loca,quæ multum habebant obſcuritatis, apud Ioannem & Paulum explicet,mea ſententia,non minus feliciter,quàm accurate. Porrò quod Hieronymus in epiſtola quadam ad Paulinũ, de doctis cenſuram agens,Hilarium ſcribit Gallicano attolli cothurno,quum alioqui Græco rum floſculis ornatus incedat,fruſtraq; legi ab imperitioribus,quod inter dum longis periodis inuoluatur:quanq; ubiq; ſuum quoddam dicendi ge nus habet Hilarius,tamen in hoc opere præcipue uerum eſt. Rem enim ut eſt probabile,mutuatus à Græcis, addidit Gallicam grandiloquentiam, quum Græcis peculiaris ſit erudita ſimplicitas,& oratio uenuſta dilucidaq; magis arrideat,quàm grandis & operoſa. Neq; raro ludit in locis commu nibus:quod genus ſunt, periculoſiſſimum de rebus diuinis uerba facere.

deploratũ eſſe,cui pudor eſt in conſilio, ut intellectum etiam errorẽ pertinaciter tueatur,ſcripturam diuinam non eſſe detorquendã ad noſtros affectus,ſed noſtram ſententiam ad ſcripturæ regulam emendendã. Frequenter autem aſſurgit ad floridam quandam,ac theatricam ſublimitatẽ, præſertim quum incidunt loca,quæ facile ſplendeſcunt tractata:ueluti de fabrica uniuerſi,de natura corporum cœleſtium, de concordi diſcordia elementorum,de ſcatebris fontium,de curſu amniũ,de uicibus acceſſus ac receſſus maris,de uarijs terræ fœtibus:neq; raro uſq; ad tragica ſchemata attollitur proſopopeias & apoſtrophas,quibus uel hæreticos,uel deum ipſum alloquitur. Et haud ſcio,an hæc grandiloquentia Gallorum ingenijs ſit peculiaris. Habet huiuſmodi quiddam & Sulpitius Seuerus: habet & Eucherius etiam hoc elaboratior,ſed cura feliciore,ſi quid tamen ego iudico. Nec degenerat ab hac phraſi Guilhelmus Budæus, uir inter huius æui ſcriptores celeberrimus:adeo ſublimis, ut tubam ſonare credas,non hominem:adeo feliciter elaboratus,ut eruditum lectorem nunq̃ ſatiet, triuialiter literatos procul ſubmoueat. Porrò ſermonis obſcuritas,tãetſi partim inde eſt,quod frequenter orationem diuerſis è membris contextam, uix tandem longo circuitu abſoluit:tamen illud etiam officit orationis perſpicuitati, quod in argumẽto per ſe ſubtilitatibus inuoluto,laudem etiam affectauit argutiæ, nonnunq̃ & copiæ:quod idem in Aſſe fecit Budæus. Cæterum hoc incommodi fit leuius,ſi aſſueueris. Quemadmodum enim quoſdam loquentes ægre intelligas,niſi ſæpius audieris:& quemadmodũ muſicæ genus ob hoc ipſum minus delectat,quia nouum eſt, & inſolens:ita quoniam ſuus cuiq; ſtilus eſt,fit aſſuetudine familiarior,ac proinde iucundior. Siquidem & Titus Liuius,quo non alius iucundior, ad primũ guſtum ſubauſterus eſt. Id autem potiſſimũ euenit in his autoribus,in quibus præter id quod quiſq; ſuum quendam habet guſtum peculiarem,accedit cura, & ſubtilitatis affectatio. Quales mihi præcipue uidentur,inter oratores Quintilianus, inter poëtas Horatius. Apparet hoc ſenſiſſe diuum Hieronymum, qui in epiſtola ad Romanum oratorem,ſcribit hunc in modum: Hilarius meorum confeſſor temporum & epiſcopus, duodecim Quintiliani libros, & ſtilo imitatus eſt,& numero. Difficillimum eſt autem eum,qui uel artis præcepta tradit,uel de rebus natura ſubtilibus argumẽtatur, curã expoliendi ſermonis cum perſpicuitate cõiungere. Quintilianus præter has difficultates, etiam breuitatem affectauit. Mihi uero ueterum dictionem uariam conſideranti, uidetur uix ullos prouinciales feliciter reddidiſſe Romani ſermonis ſimplicitatem,præter aliquot,qui Romæ à pueris ſunt educati. Nam & Tertulliano,& Apuleio, ſuus quidã eſt character, & in decretis Afrorum, quæ multa refert Auguſtinus contra Petilianum & Creſconium,deprehendas anxiam affectationem eloquentiæ,ſed ſic, ut Afros agnoſcas. Subobſcurus

Guilhelmus Budæus.

ſcurus

ſcutus ac ſubmoleſtus eſt nõnunq̃ & Auguſtinus, nec omnino nihil Africũ habet Cyprianus, cæteris licet candidior. Nec mirũ ſi Gallus refert Galli cum quiddam, ſi Penus Punicum, quum in Liuio nonnullos offendat Pa tauinitas. Ferè fit autẽ, ut maior ſit affectatio in his, qui linguæ cuiuſpiam municipes ſunt, quàm qui ciues: qui aduenæ, quàm qui indigenæ. Nimirũ hinc eſt, quod anus illa Theophraſtum hoſpitem appellaſſe legitur, ut nimium attice loquentem. Quanq̃ mihi quidem uidetur diuo Hieronymo per ἀκυρολογίαν dictus imitatus, qui reddidit, aut expreſſit. Reddit enim aut exprimit parentem nata proles, potius quàm imitatur. Sed natura uerius in fœtu, nunc patrem, nunc matrem, nunc auum aut auiam, nunc materteram aut patruũ imitatur. Ad hæc in imitando conatus eſt, in reddendo effectus. Nec ſemper reddimus quod imitamur, & nõnunq̃ imprudentes reddimus aliquid. Alioqui ut fortè non ineptũ ſit æmulari ſtilum Quintiliani, ita ſuperſtitioſæ cuiuſdam diligentiæ merito uideatur: præſertim in argumento diſſimili, librorũ etiam numerum parem affectaſſe. Cæterum ut in copia diſſimilis eſt Hilarius Quintiliano: nam rem eandem ſubinde alijs atq; alijs uerbis repetit & inculcat, ita in ordinis imitanda cura penè anxius eſt, Nec parum temporis conſumens in pollicendo quid dicturus ſit, & in repetendo quid dixerit (qua quidem in re ſimilior eſt Ariſtoteli, quàm Quintiliano) multum in reperiendis tranſitionibus, quibus inter ſe partes concinne contexat: multum in excuſando, ſi quando per occaſionem incidens attactum eſt, quod iuxta promiſſum ordinem alio loco tractari debuerat. Duobus nominibus refert Plinium, qui ſcripſit hiſtoriã mundi: primũ præfatione tam elaborata: deinde, quod primũ librũ totius operis elenchũ eſſe uoluit, qui illi, ut apparet, poſtremo loco ſcriptus eſt. Atq; hactenus quidem de opere, cui titulus eſt: de Trinitate, cui ſuccedit liber de Synodis, idem argumentũ aliter tractans. Refert enim in quibus epiſcoporũ conuentibus damnata ſit hæreſis Arianorum. Hunc ſcripſit ad Galliarum epiſcopos, gratulans illis, quod in tantis mundi tumultibus, ab Ariana factione temperaſſent. Hunc, ut ipſe teſtatur, uertit è Græco, ſed hac libertate, ut ubiq; neglectis uerbis ſententiam modo reddat, & ubi locus inuitat, aliquid de ſuo admiſceat: quam libertatem ſibi permittit, & in pſalmis ſcribens, quemadmodũ mox ſuo dicemus loco. Porrò quum hic recitet ſententias ſynodicas, tamẽ defenſionis periculum deprecatur: nõ perinde, opinor, quod illis quibus hæc ſcribebat, diffideret: aut quod quædam non ſatis approbaret, ſed religione quadam aſſeuerandi, quam nos paulatim ſic dedidicimus, ut nihil pudeat. Sic enim ferè res mortaliũ à paruis initijs ad maiora proficiunt, donec in uiciũ uſq; luxuriẽt. Diuus Hilarius in calce libri duodecimi, nihil audet de ſpiritu ſancto pronunciare, niſi quod ſpiritus dei eſt: nec hoc auſurus, niſi legiſſet apud Paulum: non audet creaturã dicere, quia

nuſq̃

nuſquã legerit in ſacris literis. Hæc profeſſio non ſatis eſſet hoc ſeculo, quia
plura nos docuit, ueterum neceſſaria diligentia, ſed citra neceſſitatem nos
longius euehimur. Olim fides erat in uita magis quàm in articulorũ pro-
feſſione. Mox neceſſitas admonuit, ut articuli præſcriberentur, ſed pauci, &
apoſtolicæ ſobrietatis. Deinde hæreticorum improbitas adegit ad exactio
rem diuinorum uoluminũ excuſſionem, peruicacia compulit, ut quædam
ex autoritate ſynodorũ definirẽtur. Tandem fides in ſcriptis potius quàm
in animis eſſe cœpit, ac penè tot erant fides, quot homines. Creuerunt arti-
culi, ſed decreuit ſynceritas: efferbuit contentio, refrixit charitas. Doctrina
Chriſti, quæ prius neſciebat λογομαχίαν, cœpit à philoſophiæ præſidijs pen
dere: hic erat primus gradus eccleſiæ ad deteriora prolabentis. Accreuerunt
opes, & acceſſit uis. Porrò admixta huic negocio Cæſarum autoritas, non
multum promouit fidei ſynceritatem. Tandem res deducta eſt ad ſophi-
ſticas contentiones, articulorum myriades proruperunt. Hinc deuentum
eſt ad terrores ac minas. Quumq́ꝫ uita nos deſtituat: quũ fides ſit in ore ma
gis quàm in animo: quum ſolida illa ſacrarum literarum cognitio nos defi
ciat, tamen terroribus huc adigimus homines, ut credant. quod non cre-
dunt: ut ament, quod nõ amant: & intelligant, quod non intelligunt. Non
poteſt eſſe ſyncerum, quod coactum eſt: nec Chriſto gratum eſt, niſi quod
uoluntarium. Meminit huius operis diuus Hieronymus, in epiſtola ad
Florentium, hiſce uerbis: Et prolixum ualde librum de ſynodis ſancti Hi-
larij, quem ei apud Treuiros manu mea ipſe deſcripſeram, ut mihi tranſ-
feras peto. Iungitur huic liber, quem ſcripſit aduerſus Conſtantium Augu
ſtum, Arianæ factioni fauentem: ſed hic eſt, ni fallor, quem ſcripſit in eum
iam uita defunctum. Fortiter enim conuiciatur, quum cæteri ad eundem
duo, quorum alterum ſcripſit uiuo, alterum etiam porrexiſſe creditur, blan-
dius loquãtur. Meminit huius rei diuus Hieronymus in catalogo: Eſt eius,
inquit, & ad Conſtantium libellus, quem uiuenti Conſtantinopoli porre-
xerat. Eſt alius in Conſtantiũ, quem poſt mortem eius ſcripſit. Hactenus
Hieronymus. Quod autem durius ſcripſit in mortuum, pietati datum eſt:
quod blandius egit cum uiuo, Chriſtianæ prudentiæ fuit: quæ mauult me-
deri malo, ſi liceat, quàm exacerbare. Sed horum librorum mihi nullus ui-
detur haberi perfectus. Quũ enim exactum quiddam & operoſum polli
ceantur, non præſtant id quod pollicentur, ſed ueluti ſubito obticeſcunt.
Ob affinitatem materiæ iungitur his epiſtola, quam ſcripſit aduerſus Au-
xentium, quẽ Mediolani de Arianæ hæreſeos conſortio reum peregit, Au
xentij epiſtola ſubnectitur, quo ſe purgat, Valentiniano & Valenti Augu
ſtis. In his euoluendis, illud obiter ſubijt animum meum, fortaſſe non de-
futuros, qui mirentur, quum tot libris, tanto ſtudio, tantoq́ꝫ molimine, tot
argumentis, tot ſententijs, tot anathematis agatur, ut credamus filium eſſe

uerum

uerum deũ eiuſdem eſſentiæ:ſiue,ut aliquoties loquitur Hilarius, eiuſdem generis,aut naturæ cum patre,quod Græci uocant ὁμούσιον,potentia,ſapientia,bonitate,æternitate,immortalitate,cæteriſq; rebus omnibus parem,de ſpiritu ſancto interim uix ulla fiat mentio:cum tota controuerſia de cognomine ueri dei,de cognomine homuſij,de æqualitate,non minus pertineat ad ſpiritum, quàm ad filium. Imò nuſquam ſcribit adorandum ſpiritum ſanctum,nuſquam tribuit dei uocabulum,niſi quod uno aut altero loco in Synodis refert improbatos eos,qui patrem,filium,& ſpiritum ſanctum auderent dicere tres deos:ſiue quia putarit tum magis patrocinandum filio, cuius humana natura faciebat, ut difficilius perſuaderetur deum eſſe, qui idem eſſet homo:& hunc Ariani diuinitate ſpoliare tentabant, quũ de ſpiritu ſancto nondum eſſet agitata quæſtio:ſiue hæc ueterum religio fuit,ut licet deum pie uenerarentur, nihil tamen de eo pronũciare auderent, quod non eſſet aperte traditum in ſacris uoluminibus. In quibus ut aliquoties filio tribuitur dei cognomẽ,ita ſpiritui ſancto nuſquam aperte:etiam ſi poſt orthodoxorum pia curioſitas,idoneis argumentis comperit è ſacris literis, in ſpiritum ſanctum competere,quicquid filio tribuebatur, excepta perſonarum proprietate:ſed ob imperueſtigabilem rerum diuinarum obſcuritatem in nominibus tribuendis erat religio:de re diuina nefas eſſe ducebant, alijs uerbis loqui,quàm ſacræ literæ loquerentur. Spiritum ſanctum legerant,ſpiritum dei legerant,ſpiritum Chriſti legerant. Didicerãt ex Euangelio,ſpiritum ſanctum non ſeiungi à patre & filio. Docentur enim apoſtoli baptizare in nomine patris & filij,& ſpiritus ſancti.Seruant triũ perſonarũ conſortium ſolẽnes illæ precculæ,ex antiquiſſimo eccleſiæ ritu nobis relictæ, breues iuxta ac doctæ,in quibus pater rogatur per filium, in unitate ſpiritus ſancti.Pater frequentiſſime deus uocatur,filius aliquoties, ſpiritus ſanctus nunq;.Atq; hæc dixerim, non ut in dubium uocẽ, quod nobis è diuinis literis patrum orthodoxorũ tradidit autoritas,ſed ut oſtendam,quanta fuerit antiquis religio pronũciandi de rebus diuinis, quũ ſanctius etiam eas colerent,quàm nos,qui huc audaciæ prorupimus, ut non uereamur filio præſcribere,quibus modis debuerit honorare matrem ſuam.Audemus ſpiritum ſanctum appellare deum, quod ueteres auſi non ſunt, ſed ijdem non ueremur illum ſubinde noſtris ſceleribus ex animi noſtri templo deturbare , perinde quaſi crederemus ſpiritum ſanctum nihil aliud eſſe quàm inane nomen. Quemadmodum pleriq; ueterum, qui ſumma pietate colebant filium,tamen homuſion dicere uerebantur,quod ea uox nuſquam in ſacris literis haberetur. Adeo prior fuit eccleſiæ profectus in puritate uitæ, quàm in exacta cognitione diuinitatis,nec unquam plus accepit diſpendij, quàm quum in eruditione philoſophica,demum & in opibus huius mundi quàm maxime promouiſſe uidebatur:non quod per ſe malæ ſint opes,

ſed quod

ſed quod plerūq; inuoluant hominem curis huius mundi. Nec per ſe mala eſt eruditio, ſed plerunq; gignit factiones ac diſſidia. Prætexitur fidei catholicæ defenſio, & interim admiſcent ſeſe affectus priuati, & ſub Chriſti titulo ſatanæ negocium agitur. Non quod tale quippiam ſuſpicer de Hilario, quale certo comperimus in quibuſdam huius ætatis: ſed tamen quum uiueret, homo erat: non carebat humanis affectibus: falli poterat, corrumpi poterat. Eiectus erat, ac damnatus erat per Saturninū: apud Phrygas Barbarie nobiles exulabat annos aliquot: urgebat modis omnibus Ariana factio. Hæc aliaq; permulta poterant etiam boni uiri affectibus imponere, ſub ſpecie pietatis. Non inficior execrandam hæreticam peruicaciam, ſi ſanari non poſſit. Sed illud interim cauendum, ne erroris unius odio, deuoluamur in alium errorem, eamq; ſeruemus animi moderationem, ne ſimultas nobis perſuadeat, eſſe prauum, quod rectum eſt: eſſe dulce, quod amarum eſt, & contra. Id ſi nulli ferè ueterum non aliqua ex parte accidit, equidem non deprecabor hominis ocioſi notam, qui hæc admoneam. Tertullianus dum nimis acriter pugnat aduerſus eos, qui plus ſatis tribuebant matrimonio, delatus eſt in alteram foueam, damnans quod Chriſtus approbauit, & exigens, quod Chriſtus non exegit, ſed ſuaſit. Hieronymus tanto ardore pugnat aduerſus eos, qui matrimonium efferebant, cum iniuria uirginitatis, ut ipſe ſub iniquo iudice uix poſſit ſuam tueri cauſam, ſi reus fiat parum reuerenter tractati coniugij ac digamiæ. Montanus dum ardentius oppugnat illos, qui paſſim dignis & indignis aperiebant eccleſiæ fores, plus ſatis laxata ſeueritate diſciplinæ eccleſiaſticæ, in diuerſum incidit malum. Diuus Auguſtinus aduerſus Pelagium toto ſtudio dimicans, alicubi minus tribuit libero arbitrio, quàm tribuendum putant, qui nunc in ſcholis regnant theologicis. Poſſem huius generis exempla permulta cōmemorare, etiam ex recentioribus, ſed præſtat, opinor, in re odioſa non eſſe admodum copioſum. De Hilario nunc agimus, qui tum ob uitæ ſanctimoniam, tum ob inſignem eruditionem, tum ob eloquentiam admirabilem æui ſui lumen fuit. Quanto ſtomacho ſæuit in Arianos, identidem impios, diabolos, blaſphemos, ſatanas, peſtes, antichriſtos eos appellans. iam enim leue eſt hæretici cognomen. Et tamen probabile eſt inter Arianæ factionis homines fuiſſe, quibus perſuaſum eſſet, hoc quod de Chriſto prædicabant, uerum ac pium eſſe. Dogma magnis ac multis autoribus nitebatur: ſuffragabantur in ſpeciem aliquot loca ſcripturæ diuinæ: nec deerant rationes, quæ nonnullam ueri ſpeciem præ ſe ferrent. Acceſſit Cæſaris autoritas, & præter hanc ingens ſubſcribentium numerus, cui merito fuiſſet accedendum, ſi ſemper melior pars eſſet, quæ maior. Poſtremo certamen erat de rebus longe ſemotis ab humani ingenij captu. Monendum ac docendū ego

cenſuiſſem,ſi quis cum Ario ſenſiſſet, non autem protinus appellaſſem ſa/ tanam,aut antichriſtum. Etenim ſi hæc torquenda ſunt in eum, quiſquis errat alicubi,quid faciemus,præter tot egregios eccleſiæ doctores, ipſi huic Hilario,qui tot locis ſentire uidetur,Chriſto fuiſſe corpus,quod doloris ca pax non eſſet: famem, ſitim, laſſitudinem, aliaſq; hoc genus affectiones nō fuiſſe naturales in eo,ſed aſſumptas? Nam hoc plane ſcripſit exponens
To.fol.141.C pſalmum ſexageſimumoctauum:qui in ſynodo pronunciat anathema in illum,qui negaret ſolum patrem innaſcibilem deum dici, quaſi ſpiritus ſan ctus aut deus non ſit, aut naſcatur & ipſe à patre? Ac ne quis cauſetur in ſynodis Hilarium recitatorem eſſe tantum ſententiarum,non etiam auto rem,dicit eadem ſuo nomine libro de Trinitate duodecimo,aſſeuerans ſo/ lum patrem deum innaſcibilem eſſe:ſolum filium genitum, non creatum: ſpiritum ſanctum ſic proficiſci ab utroq;,ut nec natus dici poſſit,nec tamen admittendus ſit in nominis conſortium: quod quidam filio tribuebant, creaturam illum appellantes, quum nos non minus execremur creaturæ nomen in ſpiritu ſancto, quàm in patre aut in filio. Et quum aliâs, tum li/ bro de Trinitate octauo,magna contentione defendit,nos quoq; cum fi/ lio & patre unum eſſe natura,non adoptione, neq; conſenſu tantum. Rur ſus eius operis libro tertio,ſed magis libro decimo, ſic loquitur de corpore Chriſti,ut ſentire uideatur Mariam uirginem præter concipiendi, geſtan/ di,& pariendi miniſterium nihil addidiſſe de ſuo,quū orthodoxi credant Chriſtum ex opificio quidem ſpiritus, ſed ex ſubſtantia uirginei corporis conceptum. Quin & alia loca ſunt, quæ ciuilem & commodum requirant interpretem. Quam autem legem in ſe ſtatuit,qui ſic ſæuit in alios? Quod ſi quis indignetur quicquam affectuum huiuſmodi tribui diuo Hilario, le/ gat Hieronymi dialogum,quem ſcripſit aduerſus Luciferianos. Is declarat Hilarium odio factionis, à qua fuerat diu uexatus, & aduerſus quam diu bellum geſſerat,incidiſſe in damnatam ab eccleſia ſententiam. Sed præ ſtat ex ipſis Hieronymi uerbis rem cognoſcere: Si, inquit hæretici baptiſma non habent,& ideo rebaptizandi ab eccleſia ſunt, quia in eccleſia non fue/ runt,ipſe quoq; Hilarius non eſt Chriſtianus. In ea quippe eccleſia bapti/ zatus eſt, quæ ſemper ab hæreticis baptiſmum recepit. Antequam Arimi nenſis ſynodus fieret, antequam Lucifer exularet, Hilarius Romanæ ec/ cleſiæ diaconus,ab hæreticis uenientes,in eo quod prius ſuſceperant bapti/ ſmate,ſuſcipiebat,ni fortè tantum Ariani hæretici ſunt,& ab his ſolis bapti zatum recipere non licet, ab alijs licet. Diaconus eras ô Hilari, & à Ma/ nichæis baptizatos recipiebas: diaconus eras,& Ebionis baptiſma compro
Baptiſmū io/ eo balneū no/ eat. babas: repente poſtquam exortus eſt Arius, totus tibi diſplicere cœpiſti: ſegregas te cum tuis uernulis,& nouum balneum aperis. Rurſus aliquan/

to poſt:

to poſt:Legat & ipſius Hilarij libellos,quos aduerſum nos de hæreticis re-baptizandis ædidit,& ibi reperiet ipſum Hilariũ confiteri,à Iulio Malcho, Syluestro,& cæteris ueteribus epiſcopis,ſimul in pœnitentiã omnes hæreticos ſuſceptos.Quod ſi Hieronymus hæc ſcripſit in hunc Hilariũ,palàm arguunt eum odio factionis Arianæ,ex opinione catholica,in hæreticã fuiſſe delapſum,quum nulli unquam magis impie,magis inſane delirarint de Christo,quam Manichæi:quũ tam inſignis eſſet Ebionitarũ blaſphemia,qui Christum nihil aliud eſſe docebant, quàm hominẽ:quũ interim Ariani faterentur eſſe deũ,& magnũ deum,eundem tamen creaturã eſſe,ſed infinitis partibus cæteris omnibus excellentiorẽ,quam pater in filij,& in diuini nominis honorẽ adoptaſſet, per quã cõdidiſſet uniuerſa,quæque in cœlis ſunt,quæque in terris. Fateor hæc eſſe infra dignitatem Chriſti, ſed quid ad Ebionitarũ blaſphemiam? Et tamen ab Ebionitis receperat, qui ab Arianis non recipiebat. Quanquã,ne quid diſſimulem,incertus ſum,an hæc de hoc noſtro Hilario prædicet Hieronymus, præſertim quum librorum quos hic citat, non meminerit in Catalogo ſcriptorum. Ac Gennadius recenſet Hilarium epiſcopum quendam Arelatenſem : tametſi de libellis, quorum meminit Hieronymus,nullam facit mentionem.Sit hoc igitur tantum in hoc propoſitum,ut probabilis argumenti pondus habeat. Hæc nequaquam ideo nobis dicuntur, ut ſanctiſſimi, doctiſſimique uiri gloriam obſcuremus, ſed ut huius temporis epiſcopos ac theologos admoneamus,ne quid tale ſinant ipſis ſubrepere, quale uidemus tanto uiro accidiſſe. Primum Euangelicæ ſimplicitatis eſt,fratrũ facta ſcriptaque candide interpretari. Deinde ſi quis lapſus eſt,qui diſſimulari non poteſt, non ilico ſæuiendum in eum qui lapſus eſt,quum nemo non labatur:ſed adnitendum, ut homine ſaluo tollatur error:denique ſic eſt admonendus proximus, quemadmodum nos admoneri cuperemus,ſi quid accidiſſet humanitus.Nunc uidemus quoſdam, qui in alienis libris nihil non calumniantur:qui rabie quadam deſæuiunt in famam proximi,quum in ipſorum libris reperiantur manifeſtæ blaſphemiæ in Chriſtum. Sit hoc uanum, niſi re ipſa doceam in libellis quorundam, qui iam annis aliquot hinc atque hinc multi prouolarunt, pontificiæ maieſtatis ὑπερασπισαί,eſſe quædam,quæ dum impenſe tuentur hominis dignitatem,apertam habent contumeliam in Chriſtum. Hoc niſi res euicerit ipſa,ſim ego uanus autor. Non damno ſtudium illorum,qui ſobrie defendunt Pontificis autoritatem, aduerſus quorundam ſeditioſam petulantiam:tametſi magis optarim ſic efflorеſcere Chriſti gloriam,ut totius mundi gloriam obſcuret,etiam ſi fieri poſſit Petri & Pauli,non modo Romani Pontificis. Sic enim obſcurati, uere fuerimus glorioſi, ſi nos ex nobis nihil eſſemus,ſed Chriſtus eſſet omnia in omnibus. De paucis interim loquor,

qui dum immodice ſtudent homini ſuam aſſerere dignitatẽ, non ſatis con ſuluerunt dignitati Chriſti, cui ſoli debetur omnis dignitas. In his quũ ſibi ignoſcant Meuij, tam feroces, tam immites, tam iniqui ſunt aduerſus alios. Quod illic iudiciũ eſſe poteſt, ubi tam impotens eſt odium? Semper quidẽ uentilandus eſt gladius ſermonis Euangelici aduerſus omnes errores impios, & omni, quod aiunt, pede ſtandum aduerſus hæreſes ſuppullulantes: ſed illam oportet primã eſſe curam, ne reperiatur in nobis, quod in alijs inſectamur: deinde, ne corrupti priuatis affectibus, quod bonũ eſt, dicamus malum: quod dulce, amarũ: quod lucidum, tenebroſum. Eſt enim hoc pertinaciæ pleriſq; mortaliũ ingenijs inſitum, ut quod ſemel, quocũq; caſu pronunciauerint, nunq; tueri deſinant, etiã ſi compererint ſeſe perperã pronunciaſſe. Primum pudor obſtat, is per contentionem proficit in peruicaciam, peruicacia tandem exit in rabiem: ita fit, ut dum utrinq; crudeſcit pugna, utrinq; ueritas amittatur. Schiſmaticus error dicitur, ſi quis Pontifici Romano nonnihil detrahat autoritatis. Cæterum quur nemo commouetur, quum huic quidam plus nimio tribuunt, inſigniter impudentes, & turpiter adulantes? Si diſplicet falſitas, quur non ubiq; diſplicet? Deniq; quur aſſeuerans uirginem matrem immunem à peccato originis, apud Dominicales hæreticus eſt, apud Scotiſtas orthodoxus? An nõ hæc palàm teſtantur corruptum iudicium? An iſtud eſt ſermonẽ diuinũ ὀρθοτομεῖν, nam uerbo Paulino libenter utimur. Sit igitur purus ac ſimplex eius oculus, qui parat ex oculo fratris feſtucam eijcere, ſemperq; nobis ob oculos uerſetur illius lenitas: qui quum ſolus omniũ uacaret omni errore, tamen non extinguit linum fumigans, nec baculum fractum comminuit. Sed hæc quoq; tempeſtiuius aliâs differentur. Proximus hic locus habet cõmentarios in Matthæum, ſic enim appellat Hieronymus, alij canonem appellare maluerunt, ob id, opinor, quod carptim titulos aliquot exponat. Nec dubito quin hoc opus uerterit ex Origene, adeo per omnia ſapit Origenis & ingenium & phraſim. Quum enim illic multa præclara doceat, quæ plane clamitant autorem ad unguem abſolutum in diuinis literis, tamen aliquoties in allegorijs ſuperſtitioſior eſt, interim & uiolentior, nimium in hoc intentus, ut deſtruat hiſtoricum ſenſum, quaſi locus non ſit allegoriæ, illo incolumi. Non nunquam in connectendo (nam & in hoc occupatus eſt) uidetur aliquoties ingenio luſiſſe potius, quàm rem ſeriam tractaſſe. Videmus autem inter innumeras dotes, hoc uicij Origeni ferè in omnibus ſcriptis eſſe peculiare, qui uir utinam haberet multos cæterarum uirtutum ſuarum æmulos, ut hac in parte quoſdam habuit etiam Latinos ſectatores. Porrò commentarios quos ædidit in pſalmos, Hieronymus admonet ex Origenis commentarijs imitatos eſſe uerius, quàm uerſos, præſertim quum ipſe nonnulla de

ſuo

ſuo addiderit. Ea quæ ſint, prudens lector non difficile deprehendet. Sunt
enim fermè ex his, quæ tot libris diſſeruerat aduerſus Arianos. Quod au-
tem ipſe nuſq̄ indicat quem ſit ſequutus, non opinor ideo factum, ut diſſi
mularet per quem profeciſſet, ſed ut Origenici nominis inuidiam uitaret.
Quod idem ubiq; facit Ambroſius. Meminit huius operis Hieronymus,
in præfatione ſecundi libri in Micheam citans Hilarium, qui quadraginta
fermè uerſuum milia ex Origene uerterit in pſalmos ad ſenſum. Mirũ au
tem quo conſilio pſalmos aliquot ſibi ſumpſerit interpretãdos, prætermiſ-
ſis reliquis, niſi fortè quia nõ contigit plenum opus Origenis nanciſci. Scri
pſit autem, quemadmodum recenſet Hieronymus, in pſalmum primum &
ſecundum: dein à quinquageſimo primo, uſq; ad ſexageſimumſecundum:
& rurſus à centeſimo decimooctauo, uſq; ad extremum. Atqui nos plus ha
bemus, quàm recenſet Hieronymus, uidelicet præter duos primos, à pſal-
mo quinquageſimoprimo, uſq; ad ſexageſimũnonum: rurſus à centeſimo
decimooctauo, uſq; ad finem, niſi quod ultima pars abeſſe uidetur in exem
plaribus: extrema ut ſuſpicor pagina, in manu deſcriptis codicibus, uel re-
uulſa, uel detrita: quæ ferè perire ſolet non aliter, quàm (quod eſt in prouer
biĳs) extrema faba. Ex quibus illud colligitur, quod in pſalmos ſcripſerat
Hilarius, non totum perueniſſe ad Hieronymum. Nam catalogum de cla-
ris ſcriptoribus ædidit, Hilario mortuo, ne quis cauſari poſſit, Hilariũ addi
diſſe quædam operi, poſt æditum Hieronymo catalogum. Atq; in his te-
ſtatur ſeſe ex nonnullis accepiſſe, quod ſcripſiſſet commentaria in Cantica
canticorum: uerum negat hoc opus ſibi conſpectum fuiſſe. Nobis plura
etiam interciderunt, uidelicet epiſtolæ, quas ſcripſit ad diuerſos. Item li-
ber hymnorum. Nam epiſtola quæ ſupereſt ad Apram filiam, nihil habet
Hilariĳ, hymnus multo minus, in quo ne carminis quidem ratio conſtat,
quũ Hieronymus alicubi teſtetur illum carmẽ ſcripſiſſe. Nos tamẽ utrunq;
addidimꝰ, ne guſtus deeſſet, ſi quis fortè uellet de his rebus iudicare. Decla
rat hoc phraſis & compoſitio ſermonis Hilariani, in carmine nõ infelicem
fuiſſe. Et fortaſſis aliquot hymni, quos hodie canit eccleſia, non indoctos,
ſed incerti autoris, illius ſunt: ueluti hymnus de ligno crucis, cuius initium:
Crux fidelis, de Ioanne Baptiſta, cuius initium: Vt queant laxis. Deſidera-
mus & commentarios in Iob, quos, ut indicat ibidem Hieronymus, ex Ori
gene uertit ad ſenſum. Et extat quidem inter Origenis reliquias liber Iob
enarrator, cuius phraſis nihil habet affine cũ Hilariano charactere. Quin
& præfatio teſtatur, idem opus ab aliĳs nonnullis fuiſſe uerſum, ſed neque
bona fide, neq; docte, dum ex bene Græcis reddunt male Latina, quum
ipſe qui hæc præfatur, re ipſa declaret ſe fuiſſe hominem, qui nec Latine ſci-
ret, nec ingenio, aut eruditione ualeret, ſed qui tanto plus haberet arrogan

tiæ,quanto minus habebat peritiæ. Deſideramus & eum librum,quem ſcripſit aduerſus Saluſtium præfectum, ſiue contra Dioſcorum medicum, in quo uidetur omnes ingenij facundiæq́ꝫ uires exeruiſſe. Declarat id diuus Hieronymus,in epiſtola ad magnũ oratorem: Breui,inquit,libello,quem ſcripſit contra Dioſcorum medicum,quid in literis poſſet,oſtendit. Deſideratur & liber aduerſus Valentem & Vrſatium, hiſtoriam Ariminenſis & Seleucienſis ſynodi acta continens,niſi fortè hic Synodorum libro admixtus eſt. Atqꝫ hactenus quidem de ſingulis eius uiri lucubrationibus attigiſſe ſatis eſt. Nunc in genere de laudatiſſimi uiri dotibus pauca libabimus. Ac primum de uitæ ſanctimonia,quid attinet dicere,quum autoritas eccleſiaſtica iam olim eum diuorum catalogo aſſcripſerit? Quanquã alioqui & omnes uiri libri mirum quendam pietatis ardorem ſpirant. Quanta uero fuerit nominis illius autoritas,uel hinc licet conijcere,quod diuus Hieronymus,qui penè contempſit Auguſtinum, nec ita multum tribuit Ambroſio,toties tanta cum ueneratione citat Hilarium, alibi uocans eum orbis Deucalionem,alibi Latini ſermonis tubam, alibi Latinæ eloquentiæ Rhodanum appellat:nec uno in loco aduerſus calumniantes,quod Origenicis uteretur, huius exemplum ueluti clypeum obijcit, cui pleniſſimum teſtimonium reddit in epiſtola quadam ad Marcellam: Tantum,inquit, uirum,& temporibus ſuis diſertiſſimum, reprehendere non audeo:qui & confeſſionis ſuæ merito,& uitæ induſtria,& eloquentiæ claritate, ubicunqꝫ Romanum nomen eſt,prædicatur. Quid hoc elogio plenius? Nec minus honorifice meminit eius in cõmentarijs,quibus enarrat Eſaiam: Sanctus, inquiens, & eloquentiſſimus martyr Cyprianus, & noſtri temporis confeſſor Hilarius,nõnne tibi uidentur excelſæ quõdam in ſeculo arbores ædificaſſe eccleſiã dei? Quin & diuus Aurelius Auguſtinus,non ſine præfatione honoris autoritatẽ Hilarij citat,in libris de Trinitate. Cæterum Hebræi ſermonis prorſus rudis fuit Hilarius,unde ſi quid ex his attigit, aut ex Origenis hauſit fontibus, aut parum feliciter attigit.ſiquidem enarrans pſalmum quempiam,admonet Breſith rectius uerti in filio, quàm in principio:quemadmodum refert Hieronymus in annotationibus,quas ſcripſit de traditionibus Hebræorum in Geneſim, quũ reclamet ſeptuaginta interpretum autoritas:ad hæc Symmachi ac Theodotionis, qui magno conſenſu uerterunt ἐν ἀρχῇ,reclamet & ipſa ſermonis Hebræi ſcriptura,quæ Breſith habet,quod Aquila interpretatur ἐν κεφαλίδι,id eſt,in capitulo,non Babem,quod interpretatur in filio. Dicitur autem & caput initium cuiuſqꝫ rei. Qua quidem in re, non iniuria quis deſideret in Hilario conſtantiam,qui quum non uno in loco mire prædicet ſeptuaginta tranſlatorum autoritatem,à qua nefas putat latum,ut aiunt,unguem diſcedere, in hac uoce non dubitauerit

dubitauerit diſſentire. Suſpicor autē locum quem notat Hieronymus, eſſe in commentario quo enarrat pſalmum ſecundum. Nam illic obiter annotat Breſith Hebræis ſonare tria, in principio, in capite, & in filio. Quumq́ꝫ uox ea uarie reddita ſit ab interpretibus, ille putat ab autoritate ſeptuaginta non eſſe recedendum. Sed inſignius etiam lapſus eſt in Oſanna, quam uocem in commentariolo, quem ſcripſit in Matthæum, ſic docet Hebræis ſonare: Sanctificatio domus Dauid, quum nihil ſit in hac dictione, quod ullam habeat affinitatem cum hoc interpretamento. ſiquidem Hebræis redemptio dicitur Pheduth, domus Beth. Porrò Dauid quū ſit eadem uox Latinis, Græcis, & Hebræis, hic non eſſe inſertum per ſe liquet omnibus, quemadmodum alicubi docet Hieronymus. Porrò Græcas literas tenuiter attigerat, ſi quidem Hieronymo credimus: cuius uerba ſuper hac re ſubſcribam ex epiſtola quadam ad Marcellam, qua explanat pſalmum centeſimum uiceſimumſextum: Niſi, inquit, quod non eius culpæ aſſcribendum eſt, qui Hebræi ſermonis ignarus fuit, Græcarum quoqꝫ literarum quandam aurulam ceperat, ſed Heliodori preſbyteri, quo ille familiariter uſus eſt: ex quo ea quæ intelligere non poterat, quomodo eſſent ab Origene dicta quærebat. Qui quoniam in hoc pſalmo commentarium Origenis inuenire non potuit, opinionem magis inſinuare ſuam, quàm inſcitiam uoluit confiteri: quam ille ſumptam claro ſermone diſſeruit, & alienū errorem diſertius exequutus eſt. Hactenus Hieronymi uerba recenſuimus, in quibus dum ſedulo patrocinatur Hilario, ſatis odioſe tractat Heliodorum: præſertim quum id quod adfert, nihil aliud ſit quàm diuinatio. Sed ut obiter hic patrocinemur Hilario, mihi non fit ueriſimile, uirum tantum uſque adeo fuiſſe credulum, ut in enarrandis diuinis literis totus pependerit ex alieno iudicio: nec adeo rudem Græcæ literaturæ, ut non potuerit ipſe ſenſenſum deprehendere, præſertim in Origene, cuius ſermo mire perſpicuus eſt: id quod facile coniectari poteſt ex his quæ Latine uerſa ſuperſunt: Quanquam non ſatis uideo, quid hic uſqꝫ adeo diuum Hieronymū offenderit. Nam quod adfert uarias ueterum interpretationes ex Hebræo, nihil ad Hilarium pertinet, qui ſemper ex profeſſo ſequitur ſeptuaginta uerſionem, qui hoc loco tranſtulerūt ἐκτετιναγμένων. Cæterum quod ait Hilarium interpretatum filios excuſſorum, apoſtolos, quod iuſſi ſint pedum puluerem excutere in eos, qui non recepiſſent Euangelium, ſi quis attentus legerit commentarium Hilarij in pſalmum: Niſi dominus ædificauerit domū, comperiet aliquanto ſecus habere. Nam, mea ſententia, uocat apoſtolos ac prophetas excuſſorum, hoc eſt, impiorum filios, qui ſua culpa reiecti ſint à deo, & excuſſi in execrationem, ob pertinacem incredulitatem. Cæterum quod obiter duobus uerbis meminit de puluere pedum excuſſo, non huc

pertinet, ut apoſtoli dicantur excuſſi, ſed ut puluis excuſſus, in incredulos Iudæos ſignificet ipſos ob pertinaciter reiectam Euangelij gratiam excuſſos in reprobam mentem: id quod clarius etiam explicat commentarius in Matthæum: Et ſigno, inquit, pulueris pedibus excuſſi æterna maledictio relinquatur. Referrem & ex pſalmis ipſius Hilarij uerba, niſi longum eſſet ac moleſtum lectori, præſertim in præfatione. Proinde res ipſa loquitur hic Hieronymum, aut memoria lapſum eſſe, aut Hilarij cõmentarium parum attente legiſſe. Iam quod probat Hieronymus Marcellæ cõmentum, quæ ſcripſerit apoſtolos fuiſſe filios excutientium potius, quàm excuſſorum, equidem non uideo quid ſibi uelit, niſi fortè quemadmodũ Græci dicunt, ἰατρῶν παῖδες, id eſt, medicorum filij, pro medicis, ita dicti ſunt apoſtoli excuſſorum filij, pro excuſſis: alioqui ſucceſſores apoſtolorum potius uocandi erant excuſſorum filij, ſi recte nomine excuſſorum intelliguntur apoſtoli. Nec abſurdum eſt tamen excuſſos dici, qui ſe excuſſerint, quemadmodũ loti dicuntur, qui ſe lauerint: & cœnati, qui cœnauerint. Sic enim dicitur & puluis excuſſus, & homo, ſeu pes excuſſus, quẽadmodũ dicit̃ aſperſa labes homini, & homo labe aſperſus. Hæc obiter attingere uiſum eſt, non in hoc tantum, ut patrociner Hilario, uerum etiam ut intelligamus olim nõ fuiſſe religionẽ ſanctiſſimis uiris, à quamlibet magnis autoribus diſſentire. Præterea ſummos etiam uiros aliquoties dormitare, quemadmodum hic dormitauit Hieronymus in taxando Hilario. Amicus uterq;, ſed omnibus amicior eſſe debet ueritas. Nunc ad illud quod inſtitueramus ſeſe recipiat oratio. Quanquam facile crediderim illum non ad plenum ſciſſe Græcas literas. Etenim quod ad orationis concinnitatẽ attinet, felicior eſt in his quæ ex ſeſe, ſuoq;, quod aiunt, Marte ſcribit, quàm in his quæ uertit, quũ in his quæ uertit, denſior ac ſanior ſit in ſententijs: idq; ſuſpicor in cauſa fuiſſe, ne quid ſuſciperet uertendum, niſi cum hac libertate, ut ſuo arbitratu reddat ſenſum, omiſſis etiam aut additis quæ uidentur. Nam id tutius ſemiperitis eius ſermonis unde transferunt. Sumpſit idem iuris ſibi Pogius in uertendo Diodoro Siculo: ſumpſit ſibi Ruffinus in uertendis penè ſingulis quæ tranſtulit, præſertim in libris Origenis, & Euſebij Cæſarienſis hiſtoria. Verum hæc non eſt libertas interpretis, ſed licentia potius contaminantis aliena ſcripta. Quanquã Hilarius nuſquam interpretem profitetur, præterquàm in Synodis, nihilo magis quàm Ambroſius, qui ſua ferè hauſit ex Origenis lucubrationibus. Mihi lapſus uidetur ex occaſione Græci ſermonis, quum diſtribuẽs ſuam cuiq; perſonæ proprietatem, æternitatẽ aſſignat patri, imaginẽ filio, uſum ſpiritui ſancto. Fortaſſe Græce legit, τὸ χρηστὸν, ſiue χρηστότητα, atq; ea dictio Græcis dicta eſt ἀπὸ τοῦ χρῆσθαι, hoc eſt ab utendo: unde & εὔχρηστος dicitur comis & commodus ad uitæ conſuetudinem,

ἄχρηστος

ἄχρηστος inutilis. Cæterum χρηστὸν, ſiue χρηστότης, Græcis non tam ſonat uſum ſiue utilitatem, quàm bonitatem, comitatem, ſuauitatem, ſiue, ut frequẽter uertunt, benignitatem. Potentia patri tribuitur, ſapientia filio, bonitas ſpiritui ſancto. Cæterũ utcunq; hoc habet, quũ diuus Hilarius non admodũ Græce calluerit, tamẽ operæpreciũ eſt uidere in pſalmis, quàm anxie philoſophetur in dictionibus Græcis, nunc proprietatẽ & emphaſim diligenter indicans, nunc quiritans à Latino interprete non ſatis commode redditam Græci ſermonis ſententiam, nunc amphibologiam amouens ex uerbis Latinis, Græci ſermonis præſidio. Et ubi ſunt interim iſti, qui negant in literis ſacris ullum eſſe uſum Græcarum literarum? Vbi ſunt iſti Cameli uerius quàm homines, qui blaterant ex Græcis literis nihil aliud oriri quàm hæreſes? Et quum hæc uociferentur in publicis concionibus, mirantur ſi quibus uidentur elleboro egere. Quin & tranſlatio qua utitur, diuerſa eſt ab hac, quæ nunc uulgo recepta eſt. Porrò quum Cypriano ſua ſit tranſlatio, quum Auguſtino ſua, quum Ambroſio ſua, quum Hilario ſua, quum Tertulliano ſua, ab omnibus diuerſa, ſatis apparet olim nullam fuiſſe communem omnium. Minutiora fortaſſe uidebuntur, quàm ut ſint indicanda, uoces quaſdam & orationes eſſe huic peculiares, præter publicam conſuetudinem Latine loquentium. Nam his pronominibus, ſui & ſuus, durius ſubinde utitur. Item tecum, & cum illis, uſurpat pro eo quod erat, iuxta tuam, iuxta illorũ opinionem. Nam intimare pro ſignificare, reperitur & apud alios, ſed recentiores. Diſproficit aliquoties uſurpat pro degenerat, ſiue in peius proficit. Zabolus pro diabolo, non apud hunc tantum inuenitur, & ex antiquitate ductũ uideri poteſt: quæ nõ ſolum in dictionibus cõpoſitis, uerum etiã extra compoſitionẽ ζὰ uſurpabat pro διὰ. Græcas aliquot, aut Hebraicas uoces uſurpat nõnunq; iuxta Latinam inflexionẽ, nonnunq; iuxta Græcã. Rheumã alicubi dicit pro rheumate, quaſi dicas, rheuma rheumæ, ut muſa muſæ. Paſcham alicubi dicit & mannã. Rurſus alicubi dicit diapſalmã & diapſalmæ, aliâs diapſalma & diapſalmatis. Eſt ubi manifeſtariũ deprehendas ſolœciſmũ, ſed quales ſolent nõnunq; & eruditiſſimis obrepere, adeo ut & in Ciceronis libris unũ atq; alterum deprehendas, ne quis continuo mendum eſſe ſuſpicetur, & raſuram paret. Referrem aliquot exempla, niſi ſuis locis annotaſſem in ſpatio marginali, quanquam & alioqui nõ difficile cuiuis fuerit ex elencho reperire. Enarrans pſalmum centeſimũ uiceſimumquartum, ſcribit hunc in modum: Poſtq; conuerſio fit prophetæ retributionem à domino ei qui ab iniquitate manus abſtinuerit imprecantis: Bene fac domine bonis & rectis corde, probitatem & uoluntatis, & facti in utroq; ſignificans. Sic enim ſubiecit ſignificans, quaſi præceſſiſſet: Poſtq; conuerſus propheta, retributionem imprecatur &c. Et huius generis ſunt

ris ſunt fermè cæteri: ſiue hoc accidit humano lapſu, quales deprehenduntur & in Cicerone, ſiue à Græcis imitatus eſt, qui ſic paternũ caſum ponunt abſolute, quemadmodum nos ablatiuum, & rectum caſum uſurpant interdum loco paterni. Hoc uicium, quod ἀνανταπόδοτον Græci uocant, potiſſimum accidit his, qui longo circuitu uix tandem abſoluũt orationem, quicq́ magis circa rem, quàm circa uerba ſunt intenti. Quod genus, ſi quis dicat: non licuit ad te ſcribere, poſt multis in medio interiectis, tandem ſubijciat, uarijs negocijs occupatus, quaſi præceſſiſſet, non potui ad te ſcribere. Hoc à ueteribus factum nos citra culpam imitamur, dicẽtes: Non ſum id neſcius: Quoties ei diei mihi uenit in mentẽ: Id anus mihi indicium fecit. Perinde quaſi pro neſcius ſum dixiſſes, neſcio: pro uenit in mentẽ, recordor: pro indiciũ fecit, indicauit. Similis locus eſt, ſed hoc euidẽtior, in enarratione pſalmi centeſimi quadrageſimiprimi: Corpus eñ quod cruci affixerat, contuentes poteſtatẽ animæ, quæ ſe ſignis & factis deũ probauerat, nemo quærebat: hic rurſus, cõtuentes, poſitũ eſt pro eo quod erat, dum cõtuentur. Atq; hæc exempli gratia retuliſſe ſuffecerit. Sed ne ego inſigniter impudens, qui lectorem auidum, tam loquaci præfatione remorer à lectione diuini operis: Deſinam igitur, ſi prius unũ illud abs te petiero, præſulum optime, ut hoc quicquid eſt laboris, tuo dicatum nomini, mei erga te ſtudij pignus ac monumentum eſſe uelis. Quid præſtiterimus, aliorũ eſto iudicium. Certe magnis ſudoribus adnixi ſumus, ut Hilarius, unicum illud Galliarum lumen, aliquanto caſtigatior ac nitidior exiret in manus hominũ. Prodibit autem & gratioſior, ſi tuus acceſſerit fauor, cuius prima eſt apud omnes autoritas, cuius integra ſynceraq́ iudicia, nulli non perſpecta ſunt. Nimirum reſpondes egregiæ Carondiletiæ gentis indoli, cuius felix fœcunditas, nobis præter eximiũ illum Burgondiæ Cancellariũ, multos dedit, quorũ ego quinq; noui, uiros non minus humanos, quàm integros, omniq́ genere ornamentorum cumulatos. Vides igitur quid uener, nimirũ ut ex Carondiletici nominis ſplendore, nonnihil fauoris conciliem Hilario, quem oportet omnibus ſacræ doctrinæ ſtudioſis eſſe cõmendatiſſimũ. Video enim quoſdam præ nouis libellis, qui nunc undiquaq; prouolant, ueteres autores faſtidire, intantum, ut & Origenem & Hieronymum ueluti ſexagenarios, quod eſt in prouerbio, de ponte deturbandos exiſtiment. Ego uero, ut non arbitror aſpernandũ, ſi quid horum temporum ingenia, uel excogitarint, uel inſtaurarint: ita mentis eſt improbæ, uetuſtati non ſuum deferre honorem: ingratæ uero etiam, eos reijcere, quorum induſtriæ tantum debet orbis Chriſtianus. Quid enim nunc poſſemus in ſacris literis, niſi Origenis, Tertulliani, Chryſoſtomi, Hieronymi, Hilarij, Auguſtini monumentis adiuti? Ego uero, nec Thomæ, nec Scoti libros in totum antiquandos eſſe duco. Scripſere ſuo

re ſuo ſeculo, multaq́ue nobis è ueterum libris hauſta, ſubtilius excuſſa tradiderunt. Cæterum nec iſtorum inciuilitatem approbo, qui huic autorum generi tantum tribuunt, ut bonis literis feliciter ubique repullulantibus obſtrependum putent. Variæ ſunt ingeniorum dotes: multæ ſeculorum uarietates ſunt: quod quiſque poteſt, in medium proferat: nec alteri quiſquam inuideat, qui pro ſua uirili, ſuoq́ue modo conatur publicis ſtudijs utilitatis aliquid adiungere. Veteribus debetur reuerentia, præſertim quos præter eruditionem & eloquentiam, uitæ quoque commendat ſanctimonia: ſed ita, ut cum iudicio legantur: recentioribus debetur candor, ut abſque inuidia legantur, nec ſine delectu tamen. Abſit autem ubique rabioſa contentio, pacis & concordiæ peſtis: nec abſint à ſtudijs gratiæ, quas muſarum comites non temere finxit antiquitas. Amplitudinem tuam diu nobis incolumem ſeruet is, ſine quo nihil eſſe poteſt ſaluum, præſulum ornatiſſime. Baſileæ. Nonis Ianuarijs. Anno à natali Chriſti M. D. XXII.

HILARII BERTVLPHI LEDII, IN æditionem D. Hilarij Elegiacon.

Vnde redis Hilari? Baſilea ex urbe, ſed illa
  Quæ dici potius παμβασίλεα poteſt.
Quid tam cultus ades, fueras qui ſentus, opacis
  Abditus hinc tenebris, obrutus inde ſitu?
Corpore ſim nitidus, ſim pectore purus oportet:
  Denique me faciat ueſtis honeſta uirum.
Quò porrò properas? Ad ſummi præſulis aulam,
  Auſpice quo nitidus, quo duce tutus eo.
An mihi nulla precor, quando omnibus ille nitelis
  Virtutum radiat, cura nitoris erit?
Omnibus ingenij CARONDILETVS amœni,
  Atque adeo genij dotibus ille nitet.
Cuius inaudito uel tantum nomine, notum eſt
  Protinus & uera nobilitate genus,
Cuius in eloquio, conuictu, moribus, actis,
  Dexteritas omnis, nulla ſiniſteritas.
Adde quod hunc abſens merito ſymphradmona felix,
  Imò etiam pluſquàm Neſtora Cæſar habet.

Quis

Quis rutilam dedit hanc ueſtem, quæ textilis auro eſt
A talo ad ſummum tota capillitium?
Hanc uigil adpoſitam ſolertis cura FROBENI,
Mi dedit, exim'js qua ſolet arte uiris.
I felix Hilari, non tantum nomine, quando
Vere id quod merito diceris, eſſe potes.

OCTOSTICHON.

Hoc eſt quod dicunt prouerbia priſca, prophetæ
Nullus honos propria redditur in patria.
Gallus apud Gallos ſqualore ſituq; iacebam,
Nilq; minus quàm quod nomine dicor, eram.
Reddidit ereptum Germania docta nitorem,
Olim Marte ualens, nunc etiam ingenijs.
Plus illi quæ me ſuperas reuocauit in auras
Debeo, quàm uitam quæ mihi prima dedit.

Argumentum

ARGVMENTVM [redacted]

IN LIBRVM SEQVENTEM.

EX DONO CARDINALIS GABRIELLII MONASTERIO S. SEBASTIANI AD CATACVMBAS.

Primus hic liber, quanquã poſtremo ſcriptus autori, ueluti prologus eſt in totum opus: primum oſtendens, quibus gradibus mens humana perueniat ad cognitionem rerum diuinarum. Mox explicat argumenta ſingulorum librorum.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER PRIMVS.

A CIrcunſpicienti mihi proprium humanæ uitæ, ac
religioſum officiũ, quod uel à natura manans,
uel à prudentium ſtudijs profectum, dignum
aliquid hoc conceſſo ſibi ad intelligentiam diui
no munere obtineret: multa quidem aderant,
quæ opinione communi efficere utilem atque
optandã uitam uidebantur: maximeq́; ea, quæ
& nunc, & ſemper antea potiſſima inter morta
les habentur, ocium ſimul atq; opulentia, quod
alterum ſine altero mali potius materies, quàm boni eſſet occaſio, quia &
quies inops, prope quoddam uitæ ipſius intelligatur eſſe exilium: & opulẽs
inquietudo tanto plus calamitatis afferat, quanto maiore indignitate ijs ca
reat, quæ maxime & optata, & quæſita ſunt ad utendum. Atq; hæc quidẽ
quanq; in ſe ſumma atq; optima uitæ blandimenta contineant, tamẽ non
multum uidentur à cõſuetudine eſſe beluinæ oblectationis aliena, quibus
in ſaltuoſa loca, ac maxime pabulis læta euagantibus adſit & ſecuritas à la
bore, & ſatietas ex paſcuis. Nam ſi hic optimus & abſolutiſſimus uitæ hu
B manæ uſus exiſtimabitur, quieſcere & abundare, neceſſe eſt hunc eundem
ſecundum ſui cuiuſq; generis ſenſum, nobis atq; uniuerſis rationis experti
bus beluis eſſe cõmunem, quibus omnibus natura ipſa in ſumma rerum
copia & ſecuritate famulante, ſine cura habendi, copia redundat utendi. Ac
mihi pleriq; mortalium non ob aliam quidem cauſam *, hanc inepte ac be
luinæ uitæ conſuetudinem & reſpuiſſe à ſe, ac coarguiſſe in alijs uidentur,
quàm quod natura ipſa autore impulſi, indignum homine eſſe exiſtimaue
runt, in officiũ tantum ſe uentris & inertiæ natos arbitrari: & in hanc uitam
nõ ob aliqua præclari facinoris, aut bonæ artis ſtudia eſſe deductos, aut
hanc ipſam uitam non ad aliquem profectum eſſe æternitatis indultam,
ob quam profecto non ambigeretur munus dei nõ eſſe refutandum, cum

*Legẽdum ſuſpicor licet reclamantibus exemplaribus haud inepte beluinæ &c. Nam in uetuſtiſſimo codice, nõ erat addita cõiũctio ac.

C tantis afflicta angoribus,& tot moleſtijs impedita ſeſe ipſam,atq; ipſa inter ſe ætatem à pueritiæ ignoratione uſq; ad ſenectutis deliramenta conſumeret:& idcirco ad aliquas ſe patientiæ & cõtinentiæ ac placabilitatis uirtutes & doctrina & opere tranſtuliſſe,quod bene agere atq; intelligere,id demum bene uiuere eſſe opinabantur. Vitam autem ipſam non ad mortem tantum ab immortali deo tribui exiſtimandam, cum boni largitoris non eſſe intelligeretur uiuendi iucundiſſimum ſenſum ad triſtiſſimum metum tribuiſſe moriendi. Et quanq; non ineptam hanc eorũ eſſe ſententiam,atq; inutilem exiſtimarem,conſcientiam ab omni culpa liberam conſeruare, & omnes humanæ uitæ moleſtias uel præuidere prudenter,uel uitare conſulte,uel ferre patienter,tamen hi ipſi non ſatis mihi idonei ad bene beateq; uiuendũ autores uidebantur:cõmunia tantum & conuenietia humano ſenſui doctrinarũ præcepta ſtatuentes:quæ cum non intelligere beluinũ eſſet, intellecta tamen nõ agere,ultra beluinæ immanitatis eſſe rabiẽ uideretur. Feſtinabat autem animus non hæc tantũmodo agere,quæ non egiſſe, & criminum eſſet plenum,& dolorum,ſed hunc tanti muneris deum parentemq; cognoſcere,cui ſe totum ipſe deberet,cui famulans nobilitandum ſe exiſtimabat, *quem ad omnẽ ſpei ſuæ opinionẽ referret:in cuius bonitate inter tantas præſentium negociorum calamitates tanquam tutiſſimo ſibi portu familiariq; requieſceret. Ad hunc igitur uel intelligendum,uel cognoſcendum,ſtudio flagrantiſſimo accendebatur. Nanq; plures eorum numeroſas incertorum deorum familias introducebant,& uirilem ac muliebrem ſexum in diuinis naturis agere exiſtimãtes,ortus ac ſucceſſiones ex dijs deorum aſſerebant. Alij minores ac maiores,& differentes pro poteſtate deos prædicabant. Nonnulli nullum omnino deũ eſſe affirmantes,eam tantum quæ fortuitis motibus atq; concurſibus in aliquid exiſteret,naturam uenerabantur. Pleriq; uero deum quidem eſſe opinione publica loquebantur, ſed hunc eundẽ incurioſum rerum humanarum,ac negligentem pronũciabant. Aliqui autem ipſas illas creaturarum corporeas, conſpicabileſq; formas in elementis terrenis & cœleſtibus adorabant. Poſtremo quidam in ſimulacris hominũ,pecudum,uolucrum,ferarum,ſerpentum,deos ſuos collocabant,& uniuerſitatis dominum,atq; infinitatis parentem intra anguſtias metallorũ & lapidum & ſtipitum coarctabant. Dignumq; iam non erat,autores eos ueritatis exiſtimare,qui ridicula,& fœda, & irreligioſa ſectãtes,ipſis illis inaniſſimarum ſententiarũ ſuarũ opinionibus diſſiderent. Sed inter hæc animus ſollicitus, utili ac neceſſaria ad cognitionẽ dei ſui uia nitens:cũ neq; incuriam deo rerum à ſe conditarum dignam arbitraretur, neq; naturæ potenti atq; incorruptæ competere ſexus deorum,& ſucceſſiones ſatorum atq; ortorum intelligeret. Porrò autem diuinum & æternum nihil niſi unum eſſe & indifferens pro certo habebat,quia id quod ſibi ad

Pro *ad quẽ.

D (margin letter beside "ſcendum")

id quod

A id quod eſt auctor eſſet, nihil neceſſe eſt extra ſe quod ſui eſſet præſtan-
tius reliquiſſe. Atq; ita omnipotentiã æternitatemq́ non niſi penes unum
eſſe, quia neq; in omnipotẽtia ualidius infirmiuſq;, neq; in æternitate po
ſterius anteriuſue congrueret. In deo autem nihil niſi æternũ potenſq; eſ
ſe uenerãdum. Hæc igitur multaq; alia eiuſmodi mecum animo reputãs,
incidi in eos libros, quos à Moyſe atq; à prophetis ſcriptos eſſe Hebræo-
rum religio tradebat, in quibus ipſo creatore deo teſtante de ſe hæc ita cõ
tinebãtur: Ego ſum qui ſum. Et rurſum: Hæc dices filijs Iſraël, miſit me ad
uos is qui eſt. Admiratus ſum planè tam abſolutam de deo ſignificatio-
nem, quæ naturæ diuinæ incomprehenſibilem cognitionem aptiſſimo ad
intelligentiam humanam ſermone loqueretur. Non enim aliud propriũ
magis deo quàm eſſe intelligitur, quia id ipſum quod eſt, neq; deſinentis
eſt aliquando, neque cœpti, & id quod incorruptæ beatitudinis poteſtate
perpetuum eſt, non potuit, aut poterit aliquando non eſſe. Quia diuinum
omne neq; abolitioni, neq; exordio obnoxiũ eſt, & cum in nullo à ſe dei
deſit æternitas, digne hoc ſolum quod eſſet, ad poteſtationem incorruptæ
ſuæ æternitatis oſtendit. Et ad hanc quidem infinitatis ſignificationem ſa
tis feciſſe ſermo dicentis uidebatur: Ego ſum qui ſum. Sed magnificentiæ
& uirtutis ſuæ erat à nobis opus intelligendum: nam cũ eſſe ei proprium
eſſet, qui manens ſemper non etiam aliquando cœpiſſet, æterni & incorru
B pti dei dignus de ſe hic rurſum auditus eſt ſermo: Qui tenet cœlum pal-
mo & terram pugillo. Et rurſum: Cœlum mihi thronus eſt, terra autẽ ſca-
bellum pedum meorum. Quam domum mihi ædificabitis, aut quis locus
erit requietionis meæ, nónne manus mea fecit hæc? Vniuerſitas cœli pal-
mo dei tenetur, & uniuerſitas terræ pugillo concluditur. Sermo autem dei
etiam ſi ad opinionem religioſæ intelligentiæ proficit, tamen plus ſignifi-
cationis introſpectus ſenſu continet quàm exceptus auditu. Nam cõclu-
ſum palmo cœlum rurſum deo thronus eſt, & terra quæ pugillo contine-
tur, eadem & ſcabellum pedum eius eſt, ne in throno & ſcabello ſecundũ
habitum conſidentis protẽſio ſpeciei corporeæ poſſit intelligi, cũ id quod
ſibi thronus & ſcabellum eſt, rurſum ipſa illa infinitas potẽs palmo ac pu
gillo apprehendente concluderet. Sed ut in his cunctis originibus creatura
rum deus intra & extra & ſupereminens & internus, id eſt, circũfuſus & in-
fuſus in omnia noſceretur, cum & palmo pugilloq; continens poteſtatem
naturæ exterioris oſtenderet, ac thronus & ſcabellum ſubſtrata eſſe, ut in-
terno exteriora monſtraret, cum exteriora ſua interior inſidens, ipſe rur-
ſum exterior interna concluderet. Atq; ita totus ipſe intra extraq; ſe conti
nens, neq; infinitus abeſſet à cunctis, neq; cuncta ei qui infinitus eſt non
ineſſent. His igitur religioſiſſimis de deo opinionibus ueri ſtudio detẽtus
animus delectabatur. Neq; enim aliud quid dignum eſſe deo arbitraba-

C tur, quàm ita cum ultra intelligentias rerum eſſe: ut in quantum ſe ad aliquem præſumptæ licet opinionis modũ mens infinita protenderet, in tantum omnem proſequẽtis ſe naturæ infinitatẽ infinitas immoderatæ æternitatis excederet. Quod cum à nobis pie intelligeretur, tamen à propheta hæc ita dicente manifeſte confirmabatur: Quò abibo à ſpiritu tuo, aut à facie tua quò fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es, ſi deſcendero in infernum & ibi ades. Si ſumpſero pennas meas ante lucem, & habitauero in extremis maris, & enim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Nullus ſine deo, neq; ullus non in deo locus eſt. In cœlis eſt, in inferno eſt, ultra maria eſt. Ineſt interior, excedit exterior. Ita cũ habet atq; habetur, neq; in aliquo ipſe, neq; non in omnibus eſt. Quãq; igitur optimæ huius atq; inexplicabilis intelligentiæ ſenſu animus gauderet, quod hanc in parente ſuo & creatore immenſæ æternitatis infinitatem uenerаretur: tamẽ ſtudio adhuc interiore ipſam illam infiniti & æterni domini ſui ſpeciem quærebat, ut *unam incircunſcriptam immenſitatem in aliquo pulchræ intelligẽtiæ eſſe opinaretur ornatu. In quibus cum religioſa mens intra imbecillitatis ſuæ concluderetur errorem, hunc de deo pulcherrimæ ſententiæ modũ propheticis uocibus apprehendit. De magnitudine enim operum, & pulchritudine creaturarum conſequenter generationum conditor inſpicitur. Magnorum creator in maximis eſt, & pulcherrimorum con-

Al. *illam.

D ditor in pulcherrimis eſt. Et cum ſenſum ipſum ſupergrediatur operatio, omnem tamen ſenſum longe neceſſe eſt excedat operator. Pulchrum itaque cœlũ, aër uel æther, terra, maria & uniuerſitas omnis eſt, quæ ex ornatu ſuo, ut etiam Græcis placet, digne κόσμος, id eſt, mundus nuncupari uidetur. Sed ſi hanc ipſam rerum pulchritudinem ita ſenſus naturali metitur inſtinctu, ut etiam in quarundam uolucrũ ac pecudum accidit ſpeciem ut dum infra ſententiam ſermo eſt, ſenſus tamen id ipſum intelligens nõ eloquatur? Quod tamen rurſum dũ ſermo omnis ex ſenſu eſt: ſenſus ſibi ipſe loquatur intelligens. Nõne huius ipſius pulchritudinis dominum neceſſe eſt totius pulchritudinis eſſe pulcherrimum intelligi: ut cum æterni ornatus ſui ſpecies ſenſum intelligentiæ omnis effugiat, opinionem tamẽ intelligentiæ ſenſus nõ relinquat ornatus? Atq; ita pulcherrimus deus eſt cõfitendus, ut neq; intra ſententiam ſit intelligendi, neq; extra intelligentiam ſentiendi. His itaq; piæ opinionis atq; doctrinæ ſtudijs animus imbutus, in ſeceſſu quodam ac ſpelunca pulcherrimæ huius ſententiæ requieſcebat, non ſibi relictum quicq; aliud à natura ſua intelligens, in quo maius officium præſtare conditori ſuo munúſue poſſet, q̃ ut tantum eum eſſe intelligeret, quantus & intelligi non poteſt, & poteſt credi. Dum intelligentiam & fides ſibi neceſſariæ religionis aſſumit, & infinitas æternæ poteſtatis excedit. Suberat omnibus his naturalis adhuc ſenſus, ut pietatis profeſſionẽ

ſpes

ſpes aliqua incorruptæ beatitudinis aleret, quam ſancta de deo opinio & boni mores quodā uictricis militiæ ſtipendio emererentur. Neq; enim fructus aliquis eſſet bene de deo opinari, cum omnem ſenſum mors perimeret, & occaſus quidam naturæ deficientis aboleret. Porrò autem non eſſe hoc dignum deo ratio ipſa ſuadebat: deduxiſſe eum in hanc participē conſilij prudentiæq; uitam hominem ſub defectione uiuēdi & æternitate moriendi: ut in id tantum non exiſtens ſubſtitueretur: ne ſubſtitutus exiſteret, cum conſtitutionis noſtræ hæc ſola eſſe ratio intelligeretur, ut quod non eſſet, quod eſſe cœpiſſet, non ut quod cœpiſſet eſſe non eſſet. Fatigabatur autem animus, partim ſuo, partim corporis metu, qui cum & conſtantē ſententiā ſuam pia de deo profeſſione retineret, & ſollicitam de ſe atq; hoc occaſuro ſecum, ut putabat, habitaculo ſuo curam recepiſſet, poſt cognitionem legis ac prophetarum, iſtiuſmodi quoq; doctrinæ euāgelicæ atq; apoſtolicæ inſtituta cognoſcit. In principio erat uerbum: & uerbum erat apud deum: & deus erat uerbum. Hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factū eſt nihil. Quod factū eſt, in eo uita erat, & uita erat lux hominū, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Erat autem homo miſſus à deo, cui nomen erat Ioannes: Hic uenit in teſtimoniū, ut teſtimonium perhiberet de lumine. Non erat ille lux, ſed ut teſtimonium perhiberet de lumine. Erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientē in hunc mundum. In mundo erat, & mūdus per eum factus eſt, & mundus eum non cognouit. In ſua uenit, & ſui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, ſed ex deo nati ſunt. Et uerbum caro factum eſt & habitauit in nobis: & uidimus gloriam eius, gloriā tanq; unigeniti à patre, plenum gratiæ & ueritatis. & cætera.

Proficit mens ultra naturalis ſenſus intelligētiam, & plus de deo quàm opinabatur edocetur. Creatorem enim ſuum deum ex deo diſcit, uerbum deum & apud deum in principio eſſe audit, mundi lumen in mundo manens, & à mundo non recognitum intelligit. Veniētem quoq; in ſua, à ſuis non receptum. Recipientes autem ſub fidei ſuæ merito in dei filios profeciſſe cognoſcit. Non ex complexu carnis, neq; ex cōceptu ſanguinis, neq; ex corporū uoluntate, ſed ex deo natos. Deinde uerbum carnem factum, & habitaſſe in nobis, & gloriam conſpectam eius, quæ tanq; unici à patre ſit *profecta cū gratia & ueritate. Hic iam mēs trepida & anxia plus ſpei inuenit quàm expectabat. Ac primum ad cognitionem dei patris imbuitur. Et quod antea de creatoris ſui æternitate & infinitate & ſpecie, naturali ſenſu opinabatur, hoc nunc proprium eſſe, etiam unigenito deo accipit. Non in deos fidem laxans, quia ex deo deum audit. Non ad naturæ diuerſita- Al's*perfecta.

C tem deum ex deo decidens, quia plenum gratia & ueritate deum ex deo di
ſcit. Neq; præpoſterum ex deo deum ſentiens, quia in principio apud de-
um eſſe deum comperit. Rariſſimam deinde huius ſalutaris cognitionis fi
dem eſſe, ſed maximum præmium noſcit, quia & ſui non receperunt, & reci
piẽtes in filios dei aucti ſunt, non ortu carnis, ſed fidei. Eſſe aũt filios dei, nõ
neceſſitatem eſſe, ſed poteſtatem, quia propoſito uniuerſis dei munere,
non natura gignentium afferatur, ſed uoluntas præmium conſequatur.
Ac ne id ipſum, quod unicuiq; eſſe dei filium, à deo filio ſit poteſtas, in ali-
quo infirmitatem fidei trepidæ impediret: quia per ſui difficultatem ægerri
me ſperetur, quod & magis optatur, & minus creditur, uerbũ deus caro fa-
ctum eſt, ut per deum uerbum carnem factum, caro proficeret in deũ uer-
bum. Ac ne uerbum caro factum aut aliquid aliud eſſet ꝙ deus uerbũ: aut
non noſtri corporis caro eſſet, habitauit in nobis, ut dum habitat, nõ aliud
quàm deus maneret: dum autem habitat in nobis, non aliud ꝙ noſtræ car-
nis deus caro factus eſſet per dignationem aſſumptæ carnis nõ inops ſuo-
rum, quia tanq̃ unigenitus à patre plenus gratiæ & ueritatis, & in ſuis per-
fectus ſit, & uerus in noſtris.

D *Diuina per fidẽ intelliguntur.* Hanc itaq; diuini ſacramenti doctrinam mens læta ſuſcepit, in deũ pro-
ficiens per carnem, & in nouam natiuitatem per fidem uocata, & ad cœle-
ſtem regenerationem obtinendam poteſtati ſuæ permiſſa ſententiæ, curã
in ſe parentis ſui creatoriſq; cognoſcens, non in nihilum redigendã, ſed per
eum exiſtimãs, per quẽ in hoc ipſum quod eſt, ex nihilo ſubſtitiſſet, & hæc
omnia ultra intelligentiæ humanæ metiens ſenſum, quia ratio communiũ
opinionum conſilij cœleſtis incapax, hoc ſolum putet in natura rerum eſſe,
quod aut intra ſe intelligat, aut præſtare poſſit ex ſeſe. Dei autem uirtutes
ſecundum magnificentiam æternæ poteſtatis non ſenſu, ſed fidei infinitate
pendebat, ut deum in principio apud deum eſſe, & uerbum carnem factũ
habitaſſe in nobis, non idcirco nõ crederet, quia nõ intelligeret, ſed idcirco
ſe meminiſſet intelligere poſſe, ſi crederet. Ac ne in aliquo ſecularis pruden-
tiæ tardaretur errore, ad piæ confeſſionis huius abſolutiſſimam fidẽ, ita in-
Ceremoniæ abolitæ. ſuper per Apoſtolũ diuinis dictis edocetur: Videte ne qs uos deſpoliet per
philoſophiam & inanem fallaciam & deceptionem, ſecundum traditionẽ
hominum, ſecundum elemẽta mundi, & non ſecundum Chriſtum: quia in
ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: & eſtis in illo reple
ti, qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis. In quo & circuncisi eſtis, cir
cuncisione non manufacta in expoliatione carnis corporis, ſed circunciſio-
ne Chriſti. Cõſepulti ei in baptiſmate, in quo & reſurrexiſtis per fidem ope
rationis dei, qui excitauit eum à mortuis. Et uos cum eſſetis mortui in deli-
ctis & in præputio carnis ueſtræ, uiuificauit uos cũ illo, donatis uobis omni
bus delictis, delens quod aduerſum nos erat chirographum, in ſententijs
quod

A quod erat contrarium nobis:& ipſum tulit è medio,affigens illud cruci:exutus carne & poteſtates oſtentui fecit,triumphatis ijs cum fiducia in ſemetipſo. Reſpuit captioſas & inutiles philoſophiæ quæſtiones,fides cōſtans, Neque humanarum ineptiarum fallacijs ſuccumbens,ſpolium ſe præbet ueritas falſitati:non ſecundum ſenſum communis intelligentiæ deum retinēs, neq; de Chriſto ſecundum mundi elementa decernens, in quo diuinitatis plenitudo corporaliter inhabitet, Vt dum infinitas æternæ in eo eſt poteſtatis,omnem terrenæ mentis amplexum poteſtas æternæ infinitatis excedat:qui nos ad diuinitatis ſuæ naturam trahēs,non etiamnū corporali præceptorum obſeruatione deſtrinxerit, neq; per legis umbram ad ſolennia deſecandæ carnis imbuerit, ſed ut omnem naturalem corporis neceſſitatē circunciſus à uicijs ſpiritus criminum emundatione purgaret, Cuius morti conſepeliremur in baptiſmo,ut in æternitatis uitam rediremus, dum regeneratio ad uitam,mors eſſet ex uita,& morietes uicijs,immortalitati renaſceremur, ipſo pro nobis ex immortalitate moriente,ut ad immortalitatem unà cum eo excitaremur ex morte. Carnem enim peccati recepit,ut in aſſumptione noſtræ carnis,delicta donaret, dū eius fit particeps aſſumptione nō crimine:delens per mortem ſententiam mortis,ut noua in ſe generis noſtri creatione conſtitutionem decreti anterioris aboleret:crucifigi B ſe permittens,ut maledicto crucis obliterata terrenæ damnationis maledicta configeret omnia. Ad ultimum in homine paſſus,ut poteſtates dehoneſtaret,dum deus ſecundum ſcripturas moriturus:& in his uincentis in ſe fiducia triumpharet:dum immortalis ipſe,neq; morte uincēdus pro morientium æternitate moreretur. Hæc itaq; ultra naturæ humanæ intelligentiam à deo geſta,non ſuccūbunt rurſum naturalibus mentium ſenſibus,quia infinitæ æternitatis operatio infinitam metiendi exigat opinionem, Vt cū deus homo,cum immortalis mortuus,cum æternus ſepultus eſt,non ſit intelligentiæ ratio ,ſed poteſtatis exceptio. Ita rurſum econtrario non ſenſus, ſed uirtutis modus ſit,ut deus ex homine,ut immortalis ex mortuo, ut æternus ſit ex ſepulto. Coëxcitamur ergo à deo in Chriſto per mortem eius, ſed dum in Chriſto plenitudo eſt diuinitatis : habemus & ſignificationē dei patris nos coëxcitantis in mortuo, & Chriſtum Ieſum non aliud quàm deum in diuinitatis plenitudine confitendum. In hoc ergo conſcia ſecuritatis ſuæ ocio mens ſpebus ſuis læta requieuerat,interceſſionem mortis huius uſq; eò non metuēs,ut etiam reputaret in uitam æternitatis. Vitam autem huius corporis ſui non modo non moleſtam ſibi aut ægram arbitrabatur, ut eā quod puericiæ literas, quod ægris medicinā,quod naufragis natatū, quod adoleſcentibus diſciplinam,militiam eſſe crederet imperaturis:rerum ſcilicet præſentium tolerantiam ad præmium beatæ immortalitatis proficientem. Quin etiam id quod ſibi credebat ,tamen per miniſterium impoſi

Captioſæ quæſtiones.

Pietas in animis.

ſacerdotij etiam cæteris prædicabat: munus ſuum ad officium publicæ ſa-
lutis extendens. Sed inter hæc emerſerunt deſperata in ſe & ſæua in omnes
impiæ temeritatis ingenia, potentem dei naturam ex naturæ ſuæ infirmita
te moderantium. Neq; ut ipſi uſq; ad infinitatem opinandi de infinitis re-
*Al's * intra.* bus emergerẽt, ſed * infra finem ſenſus ſui indefinita concluderent, eſſentq;
** Hereſe-* ſibi arbitri religionis, cum religionis opus in ſolo obediẽtiæ eſſet officio: ſui
on origo. immemores, diuinorum negligentes, præceptorum emendatores. Nam ut
de cæteris hæreticorum ſtultiſſimis ſtudijs ſileam, de quibus tamen ſicubi
Pater natura occaſionem ſermonis ratio præbebit, non tacebimus. Quidam ita euange-
Lege Tertul- licæ fidei corrumpunt ſacramentum, ut ſub unius dei pia tantum profeſſio
lianũ contra ne natiuitatem unigeniti dei abnegent: ut proteſio ſit potius in hominẽ q;
Praxeam. deſcenſio. Neq; ut qui filius hominis ſecundum tempora aſſumptæ carnis
fuit, idem ſemper fuerit atq; ſit filius dei, ne in eo natiuitas dei ſit: ſed ex eo-
dem idem ſit. Vt unius dei, ut putant, inuiolabilem fidem ſeries deducta ex
ſolido in carnem conſeruet: dum uſq; ad uirginem pater protenſus, ipſe ſibi
natus ſit in filiũ. Alij uero quia ſalus nulla ſit ſine Chriſto, qui in principio
Arius. apud deum erat deus uerbum: natiuitatem negantes, creationem ſolã pro-
feſſi ſunt: ne natiuitas ueritatem dei admitteret, ſed creatio ueluti compoſi-
ti & ſimulati dei falſitatem doceret: quæ dum ementirentur in genere crea-
tionis, dei unius fidem non excluderent in ſacramento: ſed natiuitatem ue-
ram nomini ac fidei creationis ſubijcientes, à ueritate unius dei ſeparabilẽ
eũ facerẽt, ut creatio ſubſtitutionis perfectionem ſibi diuinitatis non uſur-
paret, quam ueritatis natiuitas non dediſſet. Horum igitur furori reſponde
re animus exarſit, recolens hoc uel præcipue ſibi ſalutare eſſe: non ſolum in
deum crediſſe, ſed etiam in deũ patrem: neq; in Chriſto tãtum ſperaſſe,
ſed in Chriſto dei filio: neq; in creatura, ſed in deo creatore ex deo nato. Ma
xime ergo properamus ex propheticis atq; euãgelicis præconijs ueſaniã eo
rum ignorantiamq; confundere: qui ſub unius dei ſola ſanè utili ac religio-
ſa prædicatione aut deum natum Chriſtum negant, aut uerum deum non
eſſe contendunt: ut creatio potentis creaturæ intra unum deum fidei ſacra-
mentum relinquat: quia natiuitas dei extra unius dei fidem, religionẽ pro-
trahat confitentium. Sed nos edocti diuinitus, neq; duos deos prædicare
neq; ſolum: hanc euangelici ac prophetici præconij rationem in confeſſio-
ne dei patris & dei filij afferemus, ut unum in fide noſtra ſint uterque, non
unus: neq; eundem utrũq; neq; inter uerũ ac falſum aliud confitentes: quia
deo ex deo nato, neq; eundem natiuitas permittit eſſe, neq; aliud.

Ad lectorem ſe uertit. Sed uos quidem quos fidei calor & ignorante mundo ac ſapientibus
mundi ueritatis ſtudium ad legendum uocauit, meminiſſe oportet terre-
narum mentium infirmas ac imbecillas opiniones eſſe abijciendas, omnes
imperfectæ ſententiæ anguſtias religioſa diſcendi expectatione laxandas.

Nouis

A Nouis enim regenerati ingenij ſenſibus opus eſt, ut unumquemq; conſcientia ſua ſecundum cœleſtis originis munus illuminet. Standum itaq; per fidem ante eſt, ut ſanctus Hieremias admonet, in ſubſtantia dei, ut de ſubſtantia dei auditurus, ſenſum ad ea quæ dei ſubſtantiæ ſint digna, moderetur. Moderetur aũt non aliquo modo intelligendi, ſed infinitate. Quin etiam conſcius ſibi diuinæ ſe naturæ participẽ (ut beatus apoſtolus Petrus in epiſtola altera ait) effectum fuiſſe, dei naturam non naturæ ſuæ legibus metiatur, ſed diuinas profeſſiones ſecundum magnificentiam diuinæ de ſe proteſtationis expẽdat. Optimus enim lector eſt, qui dictorũ intelligentiã expectet ex dictis potius quam imponat, & retulerit magis quam attulerit: neq; cogat id uideri dictis contineri, quod ante lectionem præſumpſerit intelligẽdum. Cum itaq; de rebus dei erit ſermo, cõcedamus cognitionem ſui deo, dictiſq; eius pia ueneratiõe famulemur. Idoneus enim ſibi teſtis eſt, qui niſi per ſe cognitus nõ eſt. Si qua uero nos de natura dei & natiuitate tractantes, comparationum exempla afferemus, nemo ea exiſtimet abſolute in ſe rationis perfectionem continere. Comparatio enim terrenorum ad deum nulla eſt, ſed infirmitas noſtræ intelligentiæ coëgit ſpecies quaſdam ex inferioribus, tanquam ſuperiorum indices quærere, ut rerum familiarium conſuetudine admonente, ex ſenſus noſtri conſcientia ad inſoliti ſenſus opinionem * edoceremur. Omnis igitur cõparatio homini utilis potius habeatur quam

γνώμη.

Comparatio ad diuina nulla perfecta.

B deo apta: quia intelligentiam magis ſignificet quam expleat, neq; naturis carnis & ſpiritus, aut inuiſibilium ac tractabilium coæquandis præſumpta reputetur proteſtans & infirmitati ſe humanæ intelligẽtiæ neceſſariam & ab inuidia eſſe liberam non ſatisfacientis exempli. Pergimus itaq; de deo locuturi dei uerbis, ſenſum tamen noſtrum rerum noſtrarum ſpecie imbuẽtes. Ac primum ita totius operis modum temperauimus, ut aptiſſimus legentium profectibus connexorum ſibi libellorum ordo ſuccederet. Nihil enim incompoſitum indigeſtumq; placuit *aſſerere, ne operis inordinata congeries ruſticum quendam tumultum perturbata uociferatione præberet. Sed quia nullus ad prærupta conſcẽſus eſt, niſi * ſubſtractis paulatim gradibus feratur greſſus ad ſumma: nos quoq; quædam gradiendi initia ordinãtes, arduum hoc intelligentiæ iter diuo, quaſi molliore leniuimus, non iam gradibus inciſum, ſed planicie ſubrepente deuexum, ut propè ſine ſcandentiũ ſenſu, euntium poſſit proficere conſcenſus.

Als educeremur.*

Ordo totius operis.

Als afferre.*

Als ſtratis.*

Poſt hunc enim primi huius ſermonis libellum, ſequens ita ſacramentum edocet diuinæ generationis, ut baptizandi in patre & filio & in ſpiritu ſancto non ignorent nominum ueritatem, neque uocabulis intelligentiam confundant, ſed unumquodq; ita ſenſu concipiant, ut eſt ac nuncupatur: agnituri abſolutiſſime in ijs quæ dicta ſunt, quod neq; nõ ipſa ueritas

Arg. ſecundi libri.

C ritas ſit nominis,neq; non nomen ſit ueritatis. A

Arg. tertij libri. Forte* proſpicienter. Poſt hunc itaq; lenem ac breuem demõſtratæ trinitatis ſermonem, tertius liber etſi ſenſim,tamen iam *proficiẽter incedit. Nam id quod ultra humani ſenſus intelligentiam dominus de ſe profeſſus eſt,quantis poteſt potentiæ exemplis,ad intelligentiæ fidem coaptat dicens: Ego in patre & pater in me: ut quod ab homine per naturam hebete non capitur,id fides tamen rationabili ſcientia conſequatur: quia neq; non credendum de ſe deo eſt,neq; opinandum eſt extra rationem fidei eſſe intelligentiæ poteſtatẽ.

Arg. quarti libri. Al's* expugnans. Al's* iã olim. Quartus deinde liber initium ſui ex hæreticorum doctrinis auſpicatur, ſe ipſum uicijs,quibus fides eccleſiæ infirmatur,*expugnans,ipſam illã perfidiæ expoſitionem à*multis non olim æditam proferens, & ſubdole eos ac per id impijſſimæ unum deum ex lege defendiſſe conuincẽs, omnibus legis ac prophetarum teſtimonijs ita demonſtratis,ut ſine deo Chriſto unũ deum confiteri irreligioſitas ſit,& confeſſo deo unigenito Chriſto,non unum deum prædicare perfidia ſit.

Arg. quinti libri. Quintus uero tenet eum reſponſionis ordinem,quem hæretici inſtituerãt profeſſionis. Nãq; cum unum deum prædicare ſe ſecundũ legem ementiti eſſent,unum quoq; deum uerum ex eadem proferre ſe feſellerũt, ut per exceptionem dei & unius & ueri,natiuitatem deo Chriſto adimerent: quia ubi natiuitas eſt,ibi & intelligẽtia ſit ueritatis. Nos autem ijſdem gradibus D quibus idipſum negabant,docentes:nec duos deos,nec ſolitarium uerũ deum,ſed patrem uerum deum ita ex lege ac prophetis prædicauimus,ne aut unius dei fidem corrumperemus,aut nati ueritatẽ denegaremus. Sed quia ſecundum illos creato potius quàm nato nomen dei domino Ieſu Chriſto deputaretur potius q̃ ineſſet, diuinitatis ueritas ita ex auctoritatibus propheticis demonſtrata eſt,ut nos domino Ieſu Chriſto deo uero prædicato, intra intelligentiã unius dei ueri natiuæ in eo diuinitatis ueritas cõtineret.

Arg. ſexti libri. Sextus uero iam liber omnem hæreticæ aſſertionis fraudulentiam pandit. Namq; ut dictis ſuis fidem facerent,damnantes dicta & uicia hæreticorũ Valentini ſcilicet & Sabellij & Manichæi & Hierachæ,pias eccleſiæ prædicationes uelamento profeſſionis impiæ furati ſunt,ut corruptis in melius uerbis irreligioſorum & ambigua ſignificatione moderatis, ſub impietatis damnatione doctrinam pietatis extinguerent. Sed nos ſingulorum dictis & profeſſionibus demõſtratis,ſanctas eccleſiæ prædicationes abſoluimus, neq; quicq; cum damnatis hæreticis cõmune eis eſſe permiſimus, ut damnanda damnantes,ſola uenerabiliter ſectanda ſequeremur,filiũ dei dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ, quod maxime ab ijs negabatur, per hæc docentes, dum de eo teſtatur pater,dum de ſeipſe profitetur,dum apoſtoli prædicant,dum religioſi credunt, dum dæmones clamant,dum Iudæi negantes fatentur,dum ignorantes intelligunt gentes, ne iam ambigendum permitte-

A permitteretur, quod ignorandum non relinquebatur.

Septimus deinceps liber ſecundum perfectæ fidei gradum, ſuſceptæ diſputationis ſermonem tẽperauit: namq; primum per inuiolabilis fidei ſanam & incorruptam demõſtrationem inter Sabellium & Hebionẽ, & hos non ueri dei prædicatores lite certauit, cur Sabellius ſubſiſtentem ante ſecula negaret, quem creatum alij confiterentur. Ignorabat enim Sabellius ſubſiſtentem filium, dum deum uerum operatum in corpore eſſe non ambigit. Hi autem negabant natiuitatem & affirmabant creaturam, dum opera eius dei ueri eſſe opera non intelligunt. Lis eorum noſtra fides eſt: nam dum filium negat, in eo uincit Sabellius, quod deus uerus operatus eſt: Et eccleſia eos, qui uerum in Chriſto deum negauerint, uincit. At uero cũ ſubſiſtentem Chriſtum ante ſecula hi aduerſus eum demonſtrant eſſe ſemper operatum: de condemnato ſecum Sabellio nobis triumphant, deum quidem uerum ſcientes, ſed dei filium neſcientes. Hebion autem ab utroq; ita uincitur, ut hic ante ſecula ſubſiſtentem, hic uerum deum conuincat operatum. Omneſq; ſe inuicem uincendo uincuntur, quia eccleſia & contra Sabellium, & contra creaturæ prædicatores, & contra Hebionem, deum uerũ ex deo uero dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & ante ſecula natum, & poſtea hominem genitum eſſe teſtatur. Nemini autem dubium eſt con-

B gruum id maxime piæ doctrinæ fuiſſe, ut quia ex lege & prophetis primũ dei filium, poſt etiam deum uerum cum ſacramẽto unitatis prædicaſſemus rurſum legem ac prophetas per euangelia firmantes: primum ex his dei filium, poſt etiam deũ uerum doceremus. Competentiſſimum itaq; fuit poſt nomen filij, ueritatem eius oſtendere, quanq; ſecundum communem ſenſum ueritatis abſolutionem nuncupatio filij obtineret. Sed ne quid aduerſantibus unigeniti dei ueritati occaſionis ad fallendum & illudendum relinqueretur, ipſam illam proprietatem per diuinitatis ueritatem aſtruximus: deum eſſe eum qui dei filius non negaretur: his modis docentes, nomine, natiuitate, natura, poteſtate, profeſſione, ne aliud eſſet quàm nuncuparetur, neq; nũcupatio non natiuitatis eſſet, neq; natiuitas naturam amiſiſſet, neq; natura non retinuiſſet poteſtatem, neq; poteſtas non etiam cõſciæ ſibi ueritatis profeſſione noteſceret. Cauſas ergo omnes ſingulorum generum ita ex euangelijs exceptas ſubiecimus, ut nec profeſſio tacuerit poteſtatem, nec poteſtas exhorruerit naturam, nec natura non ſuæ natiuitatis ſit, nec natiuitas non ſui nominis, ut per id non relinqueretur impietatis calumnia, cum dei ueri ex deo uero diuinitatem ſecundum & nomen & natiuitatem & naturam & poteſtatem ipſe quoq; dominus noſter Ieſus Chriſtus natiuæ ueritatis ſuæ proteſtatione docuiſſet.

Arg. ſeptimi libri.

Octauus uero iam liber duobus ſuperioribus libris de dei filio & de deo uero multum ad credentiũ fidem proficientibus totus in unius dei demon-

Arg. octaui libri.

C ſtratione detentus eſt: non auferens filio dei natiuitatem, ſed neq; per eam duorum deorum diuinitatem introducens. Ac primum quibus modis hæretici ueritatẽ dei patris & dei filij, quia negare nõ poſſent, tamen eludere niterẽtur, edocuit: diſſoluens ineptas eorũ & ridiculas occaſiones, quibus per id quod dictum eſt: Multitudinis autem credentium erat cor unum & anima una. Et rurſum: Qui plantat autem & qui rigat, unum ſunt. Et rurſum: Nõ pro his autem tantum rogo, ſed & pro ijs, qui credituri ſunt per uerbũ eorum in me: ut omnes unum ſint, ſicut tu pater in me & ego in te: ut & ipſi ſint in nobis, uoluntatis potius & unanimitatis q̃ diuinitatis aſſerunt ueritatem. Sed nos hæc ipſa ſuis uirtutibus pertractantes, fidem in ſe diuinæ natiuitatis continere oſtendimus, Et omnes dictorum dominicorum profeſſiones reuoluentes, totum ac perfectum ex apoſtolicis præconijs ac ſancti ſpiritus proprietatibus, & paternæ & unigenitæ maieſtatis ſacramẽtum docuimus, cum & in patre filius intellectus, & pater in filio cognitus, unigeniti dei natiuitatem & perfecti in eo dei oſtenderent ueritatem. Parum eſt autem in rebus ad ſalutem maxime neceſſarijs, ſola ea ad ſatisfactionem ſidei afferre, quæ propria ſunt: quia plerũq; blandientes ſenſum fallãt dictorum noſtrorum inexploratæ aſſertiones, niſi etiam propoſitionum aduerſarum demonſtratæ inanitates, fidem noſtram in eo ipſo quod ipſæ ridiculæ eſſe arguantur affirment.

D Arg. noni libri.

Nonus itaq; liber totus in repellendis ijs, quæ ad infirmandam unigeniti dei natiuitatem ab impijs uſurpantur, intentus eſt, qui diſpenſationis occulti à ſeculis myſterij immemores euangelica fide deum atq; hominẽ prædicari non recordentur. Namq; cum deum eſſe dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ, & ſimilem deo eſſe & coæqualem ut deum filium deo patri, natũ ex deo, & ſecundum natiuitatis proprietatem in ueritate ſpiritus ſubſiſtere negant, his niti dictorum dominicorum profeſſionibus ſolent: Quid me dicis bonum? nemo bonus niſi unus deus. Vt cum dici ſe coarguat bonum, & non niſi unum deum bonum eſſe teſtetur, & extra bonitatem dei ſit, qui bonus eſt: & in dei non ſit ueritate, qui unus eſt. Quibus dictis etiam hæc ad impietatis ſuæ argumenta connectũt: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Vt ſolum uerum deum confeſſus patrem: nec uerus ipſe nec deus ſit, quia ſolius dei ueri exceptio ſignificatæ proprietatis non excedat auctorem. Non ambiguè autem hoc ab eo dictũ eſſe intelligendum, quia idem dixit: Nõ poteſt filius facere à ſe quicq;, niſi quod uiderit patrem facientem. Vt cum nihil niſi de exemplo operis poſſit operari, naturæ in eo intelligatur infirmitas: quia nequaq; ſit omnipotentiæ comparandum quod alienæ operationis ſubiectũ eſt neceſſitati, & ratio intelligẽtiæ hoc ſuadeat: in omnibus à ſe poſſe * & nõ poſſe differre, differre autem eouſq;, ut de patre deo hæc ita profeſſus ſit:

Et* non poſſe in quibuſdam non habetur.

A Pater maior me eſt. Et ceſſet in profeſſione abſoluta aduerſandi calumnia: quia impiæ uesaniæ ſit honorem ac naturam dei tribuere abnuenti. Omni autem modo in tãtum eum à proprietate ueri dei abeſſe, ut etiam teſtatus hæc fuerit: De die autem illa & hora nemo ſcit, neq; angeli in cœlis, neq; filius, niſi ſolus pater. Vt cũ filius neſciat quod pater ſolus ſciat, longe alienus ſit neſciens ab ſciente, quia natura ignorationi obnoxia, non ſit eius uirtutis & poteſtatis, quæ à dominatu ignorationis excepta ſit. Hæc itaq; corrupto deprauatoq; ſenſu impijſſime ita intellecta eſſe monſtrantes: omnes dictorum cauſas ex ijs ipſis, uel interrogationũ, uel temporum, uel diſpenſationum generibus attulimus, cauſis potius uerba ſubdentes, non cauſas uerbis deputantes, ut cum à ſe diſſideat: Pater maior me eſt: Et ego & pater unum ſumus: Neq; idẽ ſit: Nemo bonus, niſi unus deus. Et qui me uidet, uidet & patrẽ, uel certe tanta à ſe diuerſitate contraria ſint, pater omnia tua mea ſunt, & mea tua. Et iterum: Vt cognoſcant te ſolum uerum deum. Vel illud: Ego in patre, & pater in me. Et iterũ: De die autem illa & hora nemo ſcit, neq; angeli in cœlis, neq; filius, niſi pater ſolus: intelligantur in ſingulis & diſpenſationũ prædicationes, & cõſciæ poteſtatis naturales profeſſiones, & cum idem ſit dicti auctor utriuſq;, demonſtratis tamen uirtutibus generum ſingulorum non pertineat ad contumeliam ueræ diuinitatis, quod ad ſacramentum fidei euangelicæ ſub diſpenſatione & cauſæ & tẽporis & natiuitatis & nominis prædicatur.

B Decimi uero libri eadem eſt ratio quæ fidei. Nam quia ex paſſionis genere & profeſſione quædam per ſtultæ intelligentiæ ſenſum ad contumeliam diuinæ in domino noſtro Ieſu Chriſto naturæ uirtutiſq; rapuerunt: ea ipſa demõſtranda fuerant, & ab his impijſſimæ intellecta eſſe, & ab eo ad proteſtationem ueræ & perfectæ in ſe maieſtatis eſſe memorata. Nãq; his ſibi dictis, ut religioſe impij ſint, blandiũtur: Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem. Vt longe à beatitudine atq; in corruptione dei ſit, in cuius animam dominans metus triſticiæ imminentis inciderit. Qui etiam uſque ad hanc precem conſternatus fuerit paſſionis neceſſitate: Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. Et ſine dubio timere uidetur perpeti, quod ne pateretur orauit, quia patiendi trepidatio cauſam attulit deprecandi. In tantũ uero infirmitatem eius obtinuerit uis doloris, ut in ipſo crucis tempore diceret: Deus meus, deus meus, quare me dereliquiſti? Qui etiã uſq; ad querelam deſolationis, ſuæ paſſionis acerbitate commotus auxilij inops paterni, ſpiritum in hac uoce emiſerit, cum dixit: Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et exhalandi ſpiritus trepidatione turbatus, tuendum hunc deo patri commendauerit: quia commendationis neceſſitatem deſperatio ſecuritatis exegerit. Sed ſtultiſſimi atq; impijſſimi homines nõ intelligentes nihil contrarium in rebus ijſdem ab eodem dictum fuiſſe: uer-

Arg. decimi libri.

C bis tantum inhærentes, cauſas ipſas dictorum reliquerunt. Nam cum longe multumq́ diuerſum ſit: Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortē. Et: Amodo uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis dei, neq; id ipſum ſit: Pater ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte. Et illud: Calicem quem dedit mihi pater meus non bibam illum? Longéq; diuerſum ſit: Deus deus meus, quare me dereliquiſti, ab eo: Amē dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo: Multum quoq; diſſentiat: Pater in manus tuas commendo ſpiritū meum. Et illud: Pater remitte illis, quia quid faciunt neſciunt, ad impietatem reciderunt diuinorum dictorum incapaces, & cum non conueniat trepidationi & libertati, feſtinationi & excuſationi, querelæ & adhortationi: diffidentiæ & interceſſioni, diuinæ profeſſionis naturæq; immemores ad argumentum impietatis ſuæ, diſpenſationis geſta & dicta tenuerūt. Itaq; nos demonſtratis omnibus quæ in ſacramento & animæ & corporis domini noſtri Ieſu Chriſti ſunt, ad ſacramenti religionem, nihil inexploratū, nihil tacitum dereliquimus, ſed dictorum omnium pacificam intelligentiam ſingulis quibusq; cauſarum generibus coaptantes: nec trepidare fiduciam, nec euitare uoluntatem, nec conqueri ſecuritatem, nec commendationem ſui orantem, alijs ueniam* dediſſe mōſtrauimus: fidem dictorum uniuerſorum abſoluta euangelici myſterij prædicatione firmātes. Igitur quia deſperatiſſimos homines ne ipſa quidem reſurrectionis gloria intra religionis intelligentiam edoctos cohibuit, ſed aut per dignationis profeſſionē,

*Alias * deſideraſſe.*

D impietatis ſuæ arma ſumpſerunt, aut ſacramentum reuelationis ad dei contumeliam tranſtulerunt, ut per id quod dictum eſt: Aſcendo ad patrē meum & ad patrem ueſtrum: deum meum & deum ueſtrum, dum communis nobis atq; ipſi & pater pater eſt, & deus deus eſt, extra exceptionem ueri dei ſit in profeſſione communi, eumq́; ſicuti nos & creationis neceſſitas creatori deo ſubdat: & adoptio aſſumat in filium. Iam uero nulla in eo diuinæ naturæ proprietas exiſtimanda ſit, ſecundum apoſtoli dictum: Cum autē dixerit: Omnia ei ſubiecta ſunt, præter eum qui ſubiecit ei omnia, cū enim fuerint ſubiecta ei omnia, tūc & ipſe ſubiectus erit ei qui ſibi ſubiecit omnia, ut ſit deus omnia in omnibus, quia ſubiectio & infirmitatem ſubiecti proteſtetur, & dominantis ſignificet poteſtatem.

Arg. undecimi libri.

In his quoq; cum ſumma religionis demōſtratione tractandis liber undecimus occupatur: etiam ex his ipſis dictis apoſtolicis demonſtrans, non modo non ad diuinitatis infirmitatem ſubiectionem proficere, ſed per eā ipſam ueritatem dei, quia ex deo ſit natus, oſtendi, & per id quod ſibi ac nobis & pater pater eſt, & deus deus eſt, nobis multū acquiri, & ei nihil detrahi, Cū ſcilicet homo natus, & uniuerſis carnis noſtræ paſſionibus functus, ad deum & patrem noſtrum, ut homo noſter in deum glorificandus aſcenderet. Quod autem in omni genere doctrinarum obſeruari ſemper meminimus,

A nimus:ut ſi qui diu tenui primum exercitatione lõgoq̃ uſu humilioris ſtu-
dij fuerint eruditi,tum iam ad rerum ipſarum,quibus imbuti ſunt,experi-
menta mittantur:ut cum iam bene luſerint bella militaturi,in militiã pro-
trahantur:aut cum forenſes lites ſcholares materiæ tentauerint, tunc mit-
tantur ad tribunalium pugnas:aut cum in ſtagnis domeſticis nauim nau
ta intrepidus inſtruxerit,tunc magni & peregrini maris cõmittatur procel-
lis,id ipſum nos in hac maxima ac grauiſſima totius fidei intelligẽtia facere
curauimus. Nanq; cũ ante à leuibus initijs de natiuitate,de nomine, de di-
uinitate,de ueritate fidem teneram imbuiſſemus,ac leni profectu etiã uſq;
ad euellendas omneis hæreticorũ occaſiones,legentiũ ſtudia extuliſſemus,
tum eos ad ipſam palæſtram glorioſi certaminis,magniq; produximus,ut
in quantũ ad æternæ natiuitatis cõplectendã intelligentiã humana mens
cõmunis ſenſus opinione deficitur,in tantum ſtudijs diuinis ad ſentienda
ea,quæ ultra naturæ noſtræ opinionẽ ſunt niteretur, omnẽ hanc maxime
diſſoluẽtes,quæ ſecularis ſapientiæ hebetudine inualeſcens,de domino no
ſtro Ieſu Chriſto ratione ſe putat dicere.Erat quando non erat,& non fuit
anteq̃ naſceretur:& de nõ extantibus factus eſt,ut quia natiuitas eã uidea
tur afferre cauſam,ut eſſet,qui nõ erat,& cũ non exiſteret naſceretur,per id *Quomodo di-*
quoq; unigenitum deũ temporũ ſenſui ſubdãt. Quaſi uero nõ fuiſſe eum *citur creata*
aliquando fides & ratio ipſa natiuitatis oſtendat. Atq; ideo ex eo quod nõ *ſapientia, qui*
B fuit,natũ eſſe dicant,quia natiuitas præſtet eſſe quod nõ fuit. Sed nos apo *eſt filius dei.*
ſtolicis atq; euangelicis teſtimonijs ſemper patrẽ & filium prædicantes,nõ
poſt aliqua deum omniũ, ſed ante omnia eſſe docebimus:neq; incidere in
eum irreligioſæ huius intelligentiæ temeritatẽ,ut de nõ extantibus naſcere-
tur,& nõ fuerit anteq̃ natus ſit,ſed ita ſemper fuiſſe, ut & natum prædice
mus:ita uero natum eſſe,ut ſemper fuiſſe manifeſtemus:ſitq; in eo nõ in-
naſcibilitatis exceptio,ſed natiuitatis æternitas,quia & natiuitas autorẽ ha
beat,neq; careat æternitate diuinitas.Et quia dicti prophetici inſcij,& cœle
ſtis doctrinæ imperiti ſunt,corrupto ſenſu,ac proprietate ſentẽtiæ creatum
eſſe per id deũ,potius quàm natũ affirmare nituntur,quia dictũ eſt:Domi
nus creauit me initiũ uiarum ſuarũ in opera ſua,ut ſit ex cõmuni creationũ
natura,licet ſit præſtãtior in generatione creationis:neq; in eo ſit gloria diui
næ natiuitatis,ſed uirtus potẽtis creaturæ. Verũ nos nihil nouũ,nihil extrin
ſecus præſumptũ afferẽtes,in ipſo illo ſapiẽtiæ teſtimonio ueritatẽ dicti,ra-
tionẽq; præſtabimus:neq; ad natiuitatis diuinæ & æternæ intelligentiã tra
hi poſſe,q͛d initiũ uiarũ dei & in opera ſit creatus,quia nõ idẽ ſit in hæc cre-
atũ eſſe,& ante omnia natũ eſſe,cũ ubi natiuitatis ſignificatio eſt,ſola nati-
uitatis profeſſio ſit:ubi uero creationis eſt nomẽ,ibi cauſa eiuſdẽ creationis
anterior eſt:& cũ ante omnia ſit nata ſapiẽtia,tamẽ quia etiã in res aliquas
ſit creata,nõ id ipſum ſit q͛d ante omnia eſt,& q͛d cœpit eſſe poſt aliqua.

C De hinc conſequens uiſum eſt,creationis nomine à fide, quæ nobis de unigenito deo eſt,repudiato,ea quoq;,quæ in cōfeſſione ſancti ſpiritus congrua ac religioſa eſſent docere,ut iam confirmato longo anteriorum libellorum,diligentiq; tractatu,nihil de tota fidei abſolutione deeſſet:cū amotis uitioſarum prædicationū,etiam de opinione ſancti ſpiritus irreligioſitatibus,illæſum atq; incontaminatum regenerantis trinitatis ſacramentū intra diffinitionē ſalutarē apoſtolica atq; euangelica autoritas contineret. Neq; iam per ſenſus humani ſententiā ſpiritum dei inter creaturas quiſq; auderet referre,quem ad immortalitatis pignus, & ad diuinæ incorruptæq; naturæ conſortium ſumeremus. Ego quidem hoc uel præcipuū uitæ meæ officium debere me tibi pater omnipotens deus conſcius ſum,ut te omnis ſermo meus & ſenſus loquatur:neq; enim ullum aliud maius præmiū hic ipſe uſus mihi à te conceſſus loquendi poteſt referre,quàm ut prædicando te,tibi ſeruiat,teq; quod es,patrem ſcilicet unigeniti dei aut ignorāti ſeculo, aut neganti hæretico demonſtret. Et in hoc quidem tantum uoluntatis meæ profeſſio eſt. Cæterum auxilij & miſericordiæ tuæ munus orandum eſt,ut extenta tibi fidei noſtræ,cōfeſſioniſq; uela flatu ſpiritus tui impleas,noſq; in curſum prædicationis initæ propellas. Non enim nobis infidelis ſponſionis iſtius autor es,dicēs: Petite & dabit' uobis,quærite & inuenietis,pulſate & aperietur uobis. Nos quidē inopes,ea quibus egemus precabimur,& in D ſcrutandis prophetarū tuorum,apoſtolorumq; dictis ſtudiū peruicax afferemus,& omnes obſeratæ intelligentiæ aditus pu'ſabimus. Sed tuū eſt,& oratum tribuere,& quæſitū adeſſe,& patere pulſatū. Torpemus enim quodam naturæ noſtræ pigro ſtupore,& ad res tuas intelligēdas intra ignorantiæ neceſſitatē ingenij noſtri imbecillitate cohibemur,ſed doctrinæ tuæ ſtudia ad ſenſum nos diuinæ cognitionis inſtituāt,& ultra naturalem opinionem fidei obedientia prouehat. Expectamus ergo, ut trepidi huius cœpti exordia incites,& profectu accreſcente cōfirmes,& ad conſortiū uel prophetalis,uel apoſtolici ſpiritus uoces,ut dicta eorū non alio quàm ipſi loquuti ſunt ſenſu,apprehēdamus,uerborumq; proprietates iiſdem rerū ſignificationibus exequamur. Locuturi enim ſumus,quæ ab iis in ſacramēto prædicata ſunt,te æternū deū,æterni dei unigeniti patrē,& unū te ſine natiuitate,& unū dominū Ieſum Chriſtū,ex te natiuitatis æternæ,nō in deorū numerū ueritatis diuerſitate referēdū:neq; nō ex te genitū,qui deus unus es,prædicandū:neq; aliud q; deū uerū,qui ex te deo uero patre natus eſt,cōfitendū. Tribue ergo nobis uerborū ſignificationē,intelligētiæ lumē,dictorū honorē,ueritatis fidē,& præſta ut quod credimus,& loquamur ſcilicet,ut cōtingat nobis unū te deū patrē,& unū dominū noſtrū Ieſum Chriſtū de prophetis atq; apoſtolis cognoſcētibus,nūc aduerſum negantes hæreticos,ita deū & te celebrare,ne ſolum,& eum prædicare,ne falſum.

Arg. duodecimi libri.

Inuocatio.

PRIMI LIBRI FINIS.

A DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER SECVNDVS.

SVfficiebat quidem credentibus dei ſermo, qui
in aures noſtras euangeliſtæ teſtimonio cum
ipſa ueritatis ſuæ uirtute tranſfuſus eſt, cum di-
cit dominus: Euntes nũc docete omnes gentes,
baptizãtes eos in nomine patris & filij & ſpiri-
tus ſancti, docẽtes eos ſeruare omnia quæcũq;
mandaui uobis, & ecce ego uobiſcũ ſum omni-
bus diebus uſque ad conſummationem ſeculi.
Quid enim in eodem ſacramento ſalutis huma
næ nõ continetur? aut quid eſt quod reliquũ ſit, aut obſcurum? Plena ſunt
omnia & perfecta, ut à pleno & perfecto. Nam & uerborum ſignificatio-
nem, & efficientiam rerum, & negociorũ ordinem, & naturæ intelligentiã
comprehendunt. Baptizare iuſſit in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti,
B id eſt, in cõfeſſione & autoris, & unigeniti, & doni. Autor unus eſt omniũ:
unus eſt enim ingenitus deus pater, ex quo omnia: & unus unigenitus do-
minus noſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia: & unus ſpiritus, donum in
omnibus. Omnia ergo ſunt ſuis uirtutibus ac meritis ordinata: una pote-
ſtas innaſcibilis, ex qua omnia: una progenies, per quam omnia, perfectæ
ſpei munus unum. Nec deeſſe quicq; conſummationi tantæ reperietur, in-
tra* quam nõ ſit in patre, & filio, & ſpiritu ſancto. infinitas in æterno, ſpecies *Aliâs* intra quam ſit.*
in imagine, uſus in munere. Sed compellimur hæreticorũ & blaſpheman-
tium uitijs, illicita agere, ardua ſcandere, ineffabilia eloqui, incõceſſa præſu-
mere. Et cum ſola fide expleri quæ præcepta ſunt oporteret, perſonis ac re- *Nõ additur in uetuſtiſſimo codice, perſonis ac rebus.*
bus adorare ſcilicet patrem, & uenerari cum eo filium, ſancto ſpiritu abun
dare, cogimur ſermonis noſtri humilitatem ad ea, quæ inenarrabilia ſunt
extendere, & in uitium uitio coarctamur alieno, ut quæ contineri religione
mentium oportuiſſet, nunc in periculum humani eloquij proferantur. Exti
terunt enim plures, qui cœleſtium uerborũ ſimplicitatẽ pro uoluntatis ſuæ
ſenſu, non pro ueritatis ipſius abſolutione ſuſciperent aliter interpretanda,
quàm dictorũ uirtus poſtularet. De intelligentia enim hæreſis, non de ſcri- *E ſcriptura perperã intellecta naſcitur hæreſis.*
ptura eſt, & ſenſus nõ ſermo fit crimen. Nunquid corrumpi ueritas poteſt,
cum patris nomẽ auditur? Nunquid natura filij, cum *continetur in nomi
ne? Nunquid ſpiritus ſanctus non erit, qui nũcupatur? Neq; enim in patre *Aliâs* non.*

C poteſt non eſſe quod pater eſt, neq; in filio deeſſe quod filius eſt, neq; in ſpiritu ſancto non extare quod ſumitur. Sed homines mente peruerſi, omnia confundunt & implicant: & uſq; ad naturæ demutationē, ſenſus ſui peruerſitate contendunt, ut quod pater eſt, patri adimant, dum uolunt filio auferre quod filius eſt. Adimunt autē, quando cum his non de natura ſit filius. Non ex natura autē eſt filius, quando non eadē in ſe habent ortus & generans. Neq; eñ filius eſt, cui alia ac diſſimilis erit à patre ſubſtātia. Pater aūt Aliâs* agnoſcat. quomodo erit, ſi nō quod in ſe ſubſtātiæ atq; naturæ eſt, *genuerit in filio?

Hæc igitur licet mutare de eo quod ſunt nullo modo poſſint, afferūt ta Sabellius. men doctrinas nouas, & humana cōmenta, ut Sabellius patrē extendit in filiū, idq; nominibus potius confitendū putet eſſe, quàm rebus, cum ipſum Hebion. ſibi filium, ipſum proponat & patrē. Vt Hebion omne initium filio dei ex Maria concedens, non ex deo hominem, ſed ex homine deum proferat, neq; ſubſiſtens antea, quod in principio apud deum erat deus uerbum, uirgo in carne ſuſceperit, ſed carnem genuerit per uerbum, quia non in uerbo antea exiſtentis unigeniti dei naturam dicat, ſed ſonum uocis elatum.

Ariani. Vt aliqui huius nūc temporis prædicatores, qui ex nihilo, atq; à tēpore formā, & ſapientiam, & uirtutem dei prouehūt, ne ſi ex patre ſit filius, deus ſit imminutus in filiū, ſolliciti nimiū, ne patrē filius ab eo nat⁹ euacuet, atq; D idcirco deo in filij procreatione ſubueniāt, eū de nō extantibus cōparando, ut intra naturæ ſuæ perfectionē pater, quia nihil ex eo ſit genitū, perſeueret.

Iam uero quid mirū, ut de ſpiritu ſancto diuerſa nūc ſentiāt, qui in largitore eius, & autore creando, & demutando, & abolendo tam temerarij ſint autores? atq; ita diſſoluāt perfecti huius ſacramenti ueritatē, dum ſubſtantias diuerſitatū in rebus tam cōmunibus moliuntur, patrē negando, dum filio quod eſt filius adimūt, ſpiritū ſanctum neſciendo, dùm & uſum, & autorē eius ignorant: ita & imperitos perdunt, dum rationē prædicationis huius affirmant: & audientes fallunt, dum naturas nominibus adimunt, quia nomina nō poſſunt auferre naturis. Prætermitto reliqua humani periculi nomina, Valētinos, Marcionitas, Manichæos, peſteſq; cæteras, quæ interdum imperitorū mentes occupant, & ipſo contagio cōuerſationis inficiunt: fitq; omniū lues una, dum in audientiū ſenſus, prædicantiū morbus infunditur. Horū igitur infidelitas in anceps nos periculum pertrahit, ut neceſſe ſit de tantis, ac tā recōditis rebus aliquid præſcriptū cœleſte proferre. Dixerat dominus baptizandas gentes in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Forma fidei certa eſt, ſed quantum ad hæreticos, omnis ſenſus incertus eſt. Ergo non præceptis aliquid addendū eſt, ſed modus conſtituendus eſt audaciæ, ut quia malignitas inſtinctu diabolicæ fraudulentiæ excitata, ueritatem rerū per naturæ nomina eludit, nos naturas nominū proferamus, & æditis pro ut in uerbis habebimus, dignitate atq; officio patris, & filij, & ſpiritus

A ritus ſancti,nõ fruſtrẽtur naturæ proprietatibus nominũ,ſed intra naturæ
ſignificationem nominibus coarctentur. Et neſcio quid his de rebus aliter
ſentientibus animi ſit, ueritatem corrumpentibus,tenebras lumini inferen
tibus,indiſſecabilia diſſecantibus,incorrupta ſcindentibus,indiuiſa partien
tibus. Quibus ſi factu facile eſſet,cuperent perfecta concerpere,ius ponere
poteſtati, modum ſcribere infinito.Mihi certe his reſpõdenti in curis æſtus
eſt,in ſenſu labes eſt,in intelligentia ſtupor eſt,in ſermone autem non iam
infirmitatem,ſed ſilentium confitebor.Et certe mihi extorquetur hoc uelle,
dum & audaciæ reſiſtitur,& errori conſulitur,& ignorantiæ prouidetur. Im *Audi definitor temerarie.*
menſum eſt autem quod exigitur,incomprehenſibile eſt quod audetur,ut
ultra præfinitionem dei ſermo de deo ſit.Poſuit naturæ nomina,patrem,fi
lium,ſpiritum ſanctum Extra ſignificantiam ſermonis eſt,extra ſenſus in-
tentionem,extra intelligentiæ conceptionem,quicquid ultra quæritur, non
enunciatur,non attingitur,nõ tenetur. Verborum ſignificantiam rei ipſius
natura conſumit.ſenſus contemplationem, imperſpicabile lumen obcæcat
intelligentiæ capacitatem,quicquid fine nullo continetur,excedit. Sed nos
neceſſitatis huius ab eo qui hæc omnia eſt,ueniam deprecãtes audebimus,
quæremus,loquemur, & quod ſolum in tanta rerum quæſtione promitti-
mus,ea quæ ſunt ſignificata credemus.Pater eſt,ex quo omne quod eſt con *Patris natura*
ſiſtit. Ipſe in Chriſto & per Chriſtum, origo omnium . Cæterum* eſſe in *Fort. *ipſe.*
B ſeſe eſt,non aliunde,quod eſt ſumens,ſed id quod eſt,ex ſe,atq; in ſe conti-
nens. Infinitus,quia nõ ipſe in aliquo,ſed intra eum omnia:ſemper extra lo
cum,quia nõ continetur in loco. Semper ante æuũ,quia tempus ab eo eſt.
Curre ſenſu,ſi quid ei putas ultimũ eſſe,cum ſemper inuenies,quia cũ ſem-
per intendas,ſemper eſt quò intendas. Semper autẽ locum eius intendere
ita tibi eſt,ut ei eſſe ſemper ſine fine eſt.Sermo in eo deficiet,nõ natura clau
detur. Iterũ reuolue tempora,eſſe ſemper inuenies:& cum calculi numerus
in ſermone defecerit,deo tamẽ ſemper eſſe nõ deficit. Intelligentiam cõmo
ue,& totũ mente cõplectere,nihil tenes,quia totum hoc habet reliquũ:reli
quũ autem hoc,ſemper in toto eſt,ergo neq; totũ ei eſt,cui reliquũ eſt:neq;
reliquũ eſt,cui omne quod eſt, totũ eſt. Reliquũ eñ portio eſt,omne uero
quod totum eſt.Deus autẽ & ubiq; eſt,& totus ubiq; eſt.Ita regionẽ intelli
gẽtiæ excedit,& extra quẽ nihil eſt,& cui eſt ſemper,ut ſemp ſit.Hæc ueritas
eſt ſacramẽti dei,hoc imperſpicabilis naturæ nomen in patre.Deus inuiſibi
lis,ineffabilis,infinitus,ad quẽ & eloquendũ ſermo ſileat, & inueſtigandũ
ſenſus hebetet,& cõplectendũ intelligẽtia coarctetur. Habet tamẽ,ut dixi-
mus,naturæ ſuæ nomẽ in patre,ſed pater tantũ eſt. Non eñ humano mo
do habet aliũde quod pater eſt,ſed potẽs in ſemetipſo habere qđ pater eſt;
ipſe ingenitus,æternus,habẽs in ſe ſemp,ut pater ſemp ſit.Soli filio notus,
quia patrem nemo nouit,niſi filius,& cui uoluerit filius reuelare:neq; filiũ,

C niſi pater. Illis ſcientia mutua eſt, illis uiciſſim cognitio perfecta. Et quia
patrẽ nemo nouit,niſi filius,de patre unà cum filio reuelante filio,qui ſolus
teſtis fidelis eſt,ſentiamus. Atq; hæc ſenſerim potius de patre, q̃ dixerim:
nam me nõ fugit,qđ ad ea quæ eius ſunt eloquẽda,ſermo omnis infirmus
ſit. Sentiẽdus eſt inuiſibilis,incõprehẽſibilis,æternus. Cæterũ ipſum,quod
in ſemetipſo,& à ſemetipſo ſit, & quod ipſe p ſe ſit,quod inuiſibilis,& incõ
prehẽſibilis,& immortalis,in his quidẽ honoris cõfeſſio eſt,& ſenſus ſigni-
ficatio,& quædã circũſcriptio opinãdi. Sed naturæ ſermo ſuccũbit,& rem,
ut eſt,uerba nõ explicant. Nanq; quod in ſemetipſo ſit cũ audias,ratio hu
manæ abſolutionis occurrit:habere enim haberiq; diſcernitur,& erit alterũ
quod eſt,alterum in quo eſt. Si rurſum quod à ſemetipſo ſit accipias,nemo
ſibi ipſe & munerator,& munus eſt. Si qđ immortalis eſt, ergo eſt aliquis
nõ ab eo,cui alter nõ fiat obnoxius,nec ſolũ id eſt,quod p enũciationẽ uer
bi huius uẽdicatur,ſed ab altero. Si quod incõprehenſibilis eſt,nuſq; ergo
erit quod negatur attingi. Si quod inuiſibilis eſt, caret ſe ipſo quicquid nõ
extat ad uiſum:deficit ergo in nuncupatione confeſſio, & quicquid illuc ſer
monũ aptabitur,deũ ut eſt,quantusq; eſt,nõ loquetur. Perfecta ſciẽtia eſt,
ſic deũ ſcire,ut licet nõ ignorabilẽ,tamen inenarrabilẽ ſcias. Credendus eſt,
intelligendus eſt,adorandus eſt,& his officijs eloquendus eſt. Euecti ergo
de importuoſis locis,in alto turbatoq; mari ſumus,nec regredi, nec ꝑgredi
D ſine periculo licet,plus tamẽ difficultatis in emetiẽdis eſt,q̃ in emenſis. Eſt
pater ut eſt,& ut eſt,eſſe credendus eſt. Filiũ mens cõſternatur attingere,&
trepidat omnis ſermo ſe prodere. Eſt eñ progenies ingeniti, unus ex uno,
uerus à uero,uiuus à uiuo,perfectus à perfecto,uirtutis uirtus,ſapientia ſa
pientiæ,gloria gloriæ,imago inuiſibilis dei,forma patris ingeniti. Quã au
tem progeniẽ opinabimur unigeniti ab ingenito? Clamat enim ſæpenume
ro pater de cœlis: Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi bene complacui.
Non eſt abſciſſio,aut diuiſio:impaſſibilis eſt enim ille qui genuit,& imago
inuiſibilis dei eſt ille qui natus eſt,& teſtat̃: Quia pater in me,& ego in pa-
tre. Nõ eſt aſſumptio:uerus enim filius dei eſt,qui clamat: Qui me uidet,ui
det & patrẽ. Sed neq; eſſe ut cætera uiſus eſt:nãq; unigenitus ex uno eſt,&
in ſe habet uitã,ut habet in ſe uitã ille qui genuit.ait eñ: Sicut habet pater
uitã in ſemetipſo,ita dedit filio habere uitã in ſemetipſo. Sed neq; pars pa-
tris in filio eſt.teſtatur enim filius: Omnia quæ patris ſunt,mea ſunt. Et rur
ſum: Et mea omnia tua ſunt,& tua mea. Et: Quæcũq; habet pater dedit fi
lio. Teſtatur & Apoſtolus: Quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuini
tatis corporaliter. Nec natura habet omnia eſſe quod portio eſt. Perfectus
autẽ à perfecto eſt,quia qui habet omnia,dedit omnia:neq; idcirco exiſti-
mandus eſt nõ dediſſe quia habeat,uel non habere quia dederit. Habent
igitur natiuitatis huius uterq; ſecretũ,& ſi quis fortè intelligentiæ ſuæ impu
tabit

Filij ratio qualis.

A tabit generationis huius ſacramentũ non poſſe ſe conſequi, cum tamen & pater ſit abſolute intelligendus & filius, maiore iſtud dolore à me audiet ignorari. Ego neſcio, non requiro, & conſolabor me tamen. Archangeli neſciunt, angeli non audierunt, ſecula non tenent, propheta nõ ſenſit, apoſtolus non interrogauit, filius ipſe non ædidit. Ceſſet dolor querelarum. Nam te quiſquis es, qui hæc requiris, non reuoco in excelſum, non in amplitudinẽ tendo, non deduco in profundum, nónne æquanimiter ignorabis creatoris natiuitatem, ignorans originem creaturæ? Hoc ſaltem requiro, ſentis ne te genitum, & quæ ex te generantur intelligis? Non quæro, ſenſum unde hauſeris, uitam unde ſortitus ſis, intelligentiã unde adeptus ſis, quale ſit quod in te eſt, odor, uiſus, ſenſus, auditus. Certe nemo quod facit neſcit. Quæro unde iſta ijs quos generes indulgeas. Qualiter ſenſum inſeras, oculos accendas, cor affigas. Hæc ſi potes, enarra. Habes ergo quod neſcis, & tribuis quæ nõ intelligis, æquanimiter imperitus in tuis, inſolenter in dei rebus ignarus. Audi igitur patrem ingenitum, audi unigenitum filium. Audi: Pater maior me eſt. Audi: Ego & pater unum ſumus. Audi: Qui me uidet, uidet & patrem. Audi: Pater in me eſt, & ego in patre. Audi: Ego de patre exiui. Et: Quieſt in ſinu patris. Et: Omnia quæ habet pater, dedit filio. Et: Vitam filius in ſemetipſo habet, ſicut & pater habet in ſemetipſo. Audi filium imaginem, ſapientiam, uirtutem, gloriam dei, & intellige per prophe-

B tam clamantem ſpiritum ſanctum: Generationem eius quis enarrabit? Et obiurga dominum teſtantem: Nemo nouit filium niſi pater, neq; patrem quis nouit niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Et inſere te in hoc ſecretum, & inter unum ingenitum deum, & unum unigenitum deum arcano te inopinabilis natiuitatis immerge. Incipe, procurre, perſiſte, & ſi non peruenturum ſciam, gratulor tamen profecturum. Qui enim pie infinita perſequitur, & ſi non contingat aliquando, tamen proficiet prodeundo. Stat in hoc intelligentia fine uerborum. Eſt filius ab eo, qui pater eſt: unigenitus ab ingenito: progenies à parente: uiuus à uiuo. Vt enim pater habet uitam in ſemetipſo, ita & filio data eſt uita in ſemetipſo. Perfectus à perfecto, quia totus à toto, non diuiſio aut ſciſſio, quia alter in altero, & plenitudo diuinitatis in filio eſt. Incomprehenſibilis ab incõprehenſibili, nouit enim nemo niſi inuicem. Inuiſibilis ab inuiſibili, quia imago dei inuiſibilis eſt, & quia qui uidet filium, uidet & patrem. Alius ab alio, quia pater & filius. Non natura diuinitatis alia & alia, quia ambo unũ. Deus à deo. Ab uno ingenito deo, unus unigenitus deus. Non dij duo, ſed unus ab uno. Non ingeniti duo, quia natus eſt ab innato. Alter ab altero nihil differẽs, quia uita uiuentis in uiuo eſt. Hæc de natura diuinitatis attigimus, non ſummã intelligentiæ comprehendentes, ſed intelligentes eſſe incomprehenſibilia quæ loquamur. Nullum ergo dicis officiũ eſt fidei, ſi nihil poterit comprehendi.

Imò

C Imò hoc officium fides profiteatur, id quod credit incomprehenſibile ſibi eſſe ſe ſcire. Supereſt de inenarrabili generatione filij adhuc aliquid, imò aliquid illud adhuc totum eſt. Aeſtuo, differor, hebeſco, & unde incipiam neſcio: neſcio enim quando natus ſit filius, & nefas mihi eſt neſcire quod natus ſit. Quem imprecer? quem implorem? ex quibus libris ad tantarum difficultatum enarrationem uerba præſumam? Euoluam omnem Græciæ ſcholam? Sed legi: Vbi ſapiens? ubi ſcriba? ubi conquiſitor huius ſeculi? In hoc enim ſophiſtæ mundi & ſapientes ſeculi muti ſunt, ſapientiam enim dei reprobauerũt. Scribam ergo legis conſulam? ſed ignorat, quia ei crux Chriſti ſcandalum eſt. Hortabor fortè uos conniuere & tacere, quia ad uenerationem ſatis ſit eius qui prædicatur, leproſos emundatos fuiſſe, ſurdos audiſſe, claudos cucurriſſe, paralyticos conſtitiſſe, cæcos lumẽ recepiſſe, cæcum ab utero oculos conſequutum, dæmones fugatos, ægrotos reualuiſſe, mortuos reuixiſſe. Sed hæc hæretici confitentur & pereunt. Expectate itaq; nihil minus claudorum curſu, cæcorum uiſu, fuga dæmonum, uita mortuorũ. Conſiſtit Hebion mecum in patrociniũ æditarum ſuperius difficultatũ, piſcator egẽs, ignotus, indoctus, manibus lino occupatis, ueſte uuida, pedibus limo oblitis, totus è naui. Quærite & intelligite, circunſpicite utrum mirabilius fuerit mortuũ excitaſſe, an imperito ſcientiã doctrinæ iſtius intimaſſe.

Stulta mundi ſapientia.

D Ait ẽm piſcator: In principio erat uerbũ. Quid eſt iſtud, in principio erat? tranſeuntur tempora, tranſcenduntur ſecula, tolluntur ætates, pone aliquid quod uoles tua principiũ opinione, nõ tenes tempore: erat enim, unde tractatur. Reſpice ergo ad mundũ, & intellige quid de eo ſcriptũ ſit: In principio fecit deus cœlum & terram. Fit ergo in principio, quod creatur, & ætatem continet, quod in principio continetur ut fieret. Meus autem piſcator illiteratus, indoctus, liber à tempore eſt, ſolutus à ſeculis, uicit omne principium: erat enim quod eſt, neq; in tempore aliquo concluditur, ut cœperit quod erat potius in principio quàm fiebat. Sed excidiſſe fortaſſe ab ordine propoſitæ diſtributionis piſcatorem noſtrum deprehẽdemus. Verbum enim tempore liberauit, & ſuum eſt, ſibiq; quod liberum & ſolitarium, & obtemperans nemini eſt. Aures arrigamus ad cætera. ait enim: Et uerbum erat apud deum. Iam ſine principio eſt apud deum, quod erat ante principium. Ergo erat qui eſſet apud deum: & quia abeſt à conditione temporis, non abeſt ab autore. Piſcator noſter euaſit, ſed fortaſſe hærebit in cæteris. Dices enim, uerbum ſonus uocis eſt, & enunciatio negociorum, & eloquutio cogitationũ, hoc apud deum erat, & in principio erat. In principio erat, quia ſermo cogitationis æternus eſt, cũ qui cogitat ſit æternus. Reſpõdebo tibi interim pro piſcatore meo paucis, dum uidemus quomodo ruſticitatẽ ipſe defendat. Sermo in natura nõ habet, ut eſſe poſſit, ſequẽs autem ei eſt, ut fuerit: eſt uero tantũ cum auditur, & quomodo in principio erat, quod

Sapiens apoſtolorũ imperitia.

Sermo ab æterno æternus.

neq;

A neq; ante tempus, neq; poſt tempus eſt? & neſcio an uel ipſo eſſe poſſit in
tempore. Loquentium enim ſermo non eſt anteq; loquantur, & cum locu
ti erunt, non erit: in eo autem ipſo quod loquuntur dum finiunt, iam non
erit id unde cœperunt. Hæc à me, ut ab uno ex cæteris. Sed piſcator meus
aliter pro ſe, & obiurgabit te prius, cur negligenter audieris: nam & ſi ſen-
tentiam primam rudis auditor amiſeras, in principio erat uerbum, de ſe-
quēti quid quereris, & uerbū erat apud deum? Nunquid audieras, in deo,
ut ſermonē reconditæ cogitationis acciperes? Aut fefellerat ruſticum, quid
eſſet inter eſſe, & inter ineſſe, & inter adeſſe momēti? Id enim quod in prin
cipio erat, nō in altero prædicatur eſſe, ſed cū altero. Sed de ſuperioribus ni
hil ſumo, cōſequētia ſibi adſint, ſtatū uerbi & nomē expecta. Adijcit nāq;:
Et deus erat uerbū. Ceſſat ſonus uocis, & cogitationis eloquiū. Verbū hoc
res eſt, nō ſonus: natura, nō ſermo: deus, non inanitas eſt. Sed trepido in di
cto, & me inſolens ſermo *cōmouit. Audio: Et deus erat uerbū, cū unū deū Aliâs *cōmo-
prophetæ nunciauerint. Sed ne quo ultra trepidatio mea progredi poſſit, uit.
reddit ſacramenti tanti piſcator meus diſpenſationē: & referens ad unum
omnia ſine contumelia, ſine abolitione, ſine tempore, ait enim: Hoc erat in
principio apud deum. Cum hoc erat in principio, non tenetur in tempore:
cum deus eſt, non refertur ad uocem: cum eſt apud deum, nihil nec confun
B ditur, nec confertur: nam nec aboletur in alterum, & apud unū ingenitum
deum, ex quo ipſe unus unigenitus eſt, deus prædicatur. Expectamus à te
adhuc piſcator plenitudinem uerbi: Erat quidem in principio, ſed potuit
non eſſe ante principium. Etiam hic tibi aliquid pro piſcatore meo profe-
ro: Quod erat, nō potuit nō fuiſſe: erat enim nō habet in tempore nō fuiſſe.
Sed quid pro ſe ille? Omnia per ipſum facta ſunt. Ergo nihil ſine illo eſt,
per quem uniuerſa cœperunt: & in infinito eſt, per quem quod eſt, omne ſit
factum. Tempus enim eſt ſpacij nō in loco, ſed in ætate manentis ſignifica
ta moderatio. Et cum ab eo ſint omnia, res nulla non ab eo, & idcirco tem-
pus ab eo eſt. Sed dicitur tibi ab aliquo, piſcator meus, nimiū facilis & pro-
miſcuus hic fuiſti. Omnia per ipſum facta ſunt. Non habet modum, eſt
ingenitus, qui à nemine factus eſt, eſt & ipſe genitus ab innato, ſine exce-
ptione ſunt omnia, & nihil quod extra ſit derelinquunt. Sed dum nihil ul-
tra dicere audemus, aut fortè dum dicere molimur, occurrit, occurrit planè:
Et ſine eo factum eſt nihil. Piſcator, reddidiſti autorem, cum ſocium pro-
feſſus es. Cum enim nihil ſine eo, intelligo non ſolum, quia alius eſt per
quem, & alius ſine quo: utrunq; diſcernitur, ſignificatio & interuenientis, &
agētis. Sed ſollicitor de autore, qui unus ingenitus eſt, ne in eo quod omnia
diceres, nihil eſſet exceptum, ſoluiſti metum dicendo: Et ſine eo factum eſt
nihil. Verum confundor, & turbor in eo, quod ſine eo factum eſt nihil.
Eſt ergo aliquid per alterum factum, quod tamen non ſit ſine eo factum.

& ſi

C & ſi aliquid per alterũ licet non ſine eo, iam non per eum omnia: quia aliud eſt feciſſe, aliud intetueniſſe facienti. Non habeo hic piſcator meus, ut in cæteris quod ex meo proferã, à tuo ore ſtatim reſpondendũ eſt: Omnia per ipſum facta ſunt. Sentio, Apoſtolus enim Paulus docuit: Viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominatiões, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum, & in ipſo. Cum ergo omnia per ipſum, ſubueni & enarra, quid non ſine eo factum ſit, quod factum ſit. Quod factum eſt in eo uita erat. Hoc igitur nõ ſine eo, quod in eo factum eſt: nam & id quod in eo factum eſt, etiam per eum factũ eſt. Omnia enim per ipſum, & in ipſo creata ſunt. In ipſo autẽ creata, quia naſcebatur creator deus: ſed etiam ex hoc ſine eo nihil factum eſt, quod in eo factum eſt: quia naſcens deus uita erat: & quia uita erat, non poſtea quàm eſt natus, effectus eſt uita: non enim in eo aliud eſt quod natus eſt, & aliud eſt quod natus accepit. Non habẽt inter ſe tempus, & natiuitas, & profectus, ſed nihil ſine eo fiebat ex ijs, quæ in eo fiebant, quia uita eſt in quo fiebant: & deus qui à deo natus eſt, non poſtea ꝙ natus eſt, ſed naſcendo deus extitit. Naſcens enim à uiuente uiuus, à uero uerus, à perfecto perfectus, non ſine poteſtate natiuitatis ſuæ natus eſt, natiuitatem ſcilicet ſuam nõ poſtea ſentiens, ſed ſe deum in eo ipſo quod deus ex deo naſcebatur intelligẽs: hoc unigenitus ab ingenito: hoc ego & pater unum ſumus: hoc in confeſſione patris & filij deus unus: hoc pater in fi

D lio, & filius in patre: hinc qui me uidet, uidet & patrem: hinc omnia quæ habet pater, dedit filio: hinc ſicut habet pater uitam in ſemetipſo, ita dedit filio uitam habere in ſemetipſo: hinc nemo nouit filium, niſi pater, neq; patrem niſi filius: hinc in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: hæc uita eſt: hæc lux tenebras illuminans: & ut impoſſibilitatem generationis eius enarrandæ ſecundum prophetam piſcator *conſolaretur, adiecit: Et tenebræ eam non comprehenderunt. Ceſſit ſermo naturæ, & nõ habet quò excurrat, & tamen hoc piſcator iſte recubans in dominicum pectus accepit. Non eſt iſte ſeculi ſermo, quia de quo agitur, nõ ſeculi res eſt. Addatur aliquid, ſi in ſignificatione uerborum reperiri poteſt ultra quàm dictum ſit: & ſi qua ſunt alia expoſitæ à nobis naturæ nomina, proferãtur: quæ ſi non ſunt, imò quia non ſunt, miremur hanc in piſcatore doctrinã, & in eo eloquia dei ſentiamus, confeſſionemq; patris & filij, ingeniti & unigeniti, inenarrabilem & excedentẽ complexum omnem & ſermonis, & ſenſus teneamus atq; adoremus, & in domino Ieſu exemplo Ioannis, ut hæc poſſimus ſentire & colloqui, accubemus. Commendat autem fidei huius integritatem, & euangelica autoritas, & apoſtolica doctrina, & circumſtrepentium undiq; hæreticorum odioſa fraudulentia. Stat enim hoc fundamentum ualidum & immotum aduerſus omnes uentos, pluuias, torrentes, non flatibus pellendum, non ſtillicidijs penetrandum, non inundatio

Aliàs *conſer naret.

nibus

A nibus * ſubluendum, & optimum eſt quicquid à plurimis incurſatũ, à nul- *Als * ſubruen dum.*
lo tamen poterit impelli. Vt autem quædam medicamentorũ genera ſunt
ita comparata, ut non in ſingulis tantũ ægritudinibus utilia ſint, ſed omni-
bus in commune medeantur, habeantq; in ſe uirtutem generalis auxilij, ita
& fides catholica, non aduerſum ſingulas tantum peſtes, ſed contra omnes
morbos opem medelæ communis impertit, non infirmanda genere, non
uincenda numero, non diuerſitate fallenda, ſed una atq; eadem aduerſum
ſingula omniaq; conſiſtit. Magnum eſt enim tot in una eademque reme-
dia eſſe, quot morbos, & totidem ueritatis eſſe doctrinas, quotidem
erunt ſtudia falſitatis. Contrahantur in unum nomina hæreticorum, & o-
mnes ſcholæ prodeant, audiant unum ingenitum deum patrem, & unum
unigenitum * deum filium perfecti patris progeniem perfectam: non per *Als * dei.*
diminutionem genitum, non ex ſolido parte aliqua deciſum, ſed omnia ha-
bentem genuiſſe, omnia conſecutum, nõ ex deriuatione fluxúue deductũ,
ſed ex omnibus atq; in omnibus natum ab eo, qui in omnibus, in quibus
eſt, eſſe nõ deſinat, liberum à tempore, ſolutũ à ſeculis, per quem omnia fa-
cta ſunt, neq; enim eſſe in his potuit, quæ ab ipſo ſunt inſtituta. Hæc de euã-
gelijs catholica & apoſtolica confeſſio eſt.

Patrem & filium, ſi audet, Sabellius eundem prædicet, & ipſum illũ eſſe
qui utrũq; ſit nuncupatus: ut cum eo unus ſit ambo, nõ unum. Audiet ſta- *Teſtimonia*
B tim de euangelijs non ſemel, neq; iterum, ſed frequenter: Hic eſt filius me- *contra Sabel-lium.*
us dilectus, in quo bene cõplacui. Audiet: Pater maior me eſt. Audiet: Ego
uado ad patrem. Et: Pater gratias tibi ago. Et: Clarifica me pater. Et: Tu es
filius dei uiui.

Subrepat Hebion, omne initium filio dei ex Maria concedens, & uerbũ
à diebus carnis intelligens relegat: Pater clarifica me apud temetipſum ea *Cõtra Hebio-nem.*
claritate, qua fui apud te priuſq; mundus eſſet. Et: In principio erat uerbũ,
& uerbũ erat apud deum, & deus erat uerbum, & omnia per eũ facta ſunt.
Et iterum: In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum
non cognouit. Exiſtant nouelli apoſtolatus, ſed ſub antichriſto prædicato-
res, id eſt, Ariani omni contumelia dei filium illudentes, & audient: Ego *Contra Aria-*
de patre exiui. Et: Filius qui eſt in patris ſinu. Et: Ego & pater unum ſumus. *nos.*
Ego in patre & pater in me: Et poſtremo una cum Iudæis iraſcantur, quod
Chriſtus proprium ſibi patrem deum confitens, æqualem ſe deo fecerit, &
unà cum ijs audiant: Vel operibus meis credite, quia pater in me & ego in
patre. Vnum igitur hoc eſt immobile fundamentum, unà hæc eſt felix fi- *Petram inter-*
dei petra Petri ore confeſſa: Tu es filius dei uiui. Tanta in ſe ſuſtinens argu- *pretatur ipſã*
menta ueritatis, quantæ peruerſitatũ quæſtiones & infidelitatis calumniæ *fidei profeſ-*
mouebuntur. Iam in cæteris diſpenſatio uoluntatis paternæ eſt. *ſionem.*

Virgo, partus, & corpus, poſtq; crux, mors, inferi, ſalus noſtra eſt. Huma-

C ni enim generis cauſa dei filius natus ex uirgine eſt & ſpiritu ſancto,ipſo ſibi in hac operatione famulante,& ſua uidelicet dei inumbrante uirtute,corporis ſibi initia conſeuit: & exordia carnis inſtituit,ut homo factus ex uirgine naturam in ſe carnis acciperet,perq́ꝫ huius admixtionis ſocietatē ſanctificatum in eo uniuerſi generis humani corpus exiſteret:ut quemadmodum omnes in ſe per id quod corporeum ſe eſſe uoluit conderentur,ita rurſum in omnes ipſe per id quod eius eſt inuiſibile ,referretur.

Chriſti incarnatio.

Natiuitas.

Dei igitur imago inuiſibilis pudorem humani exordiȷ́ non recuſauit ,& per conceptionem,partum,uagitum & cunas omnes naturæ noſtræ contumelias tranſcucurrit . Quid tandem dignum à nobis tātæ dignationis affectui rependetur.Inenarrabilis à deo originis unus unigenitus deus in corpuſculi humani formā ſanctæ uirginis utero inſertus accreſcit. Qui omnia continet,& intra quem & per quem cuncta ſunt,humani partus lege profertur,ad cuius uocem archangeli & angeli tremunt , cœlum & terra & omnia mundi huius reſoluentur elementa,uagitu infantiæ auditur.Qui inuiſibilis & incomprehenſibilis eſt,non uiſu,ſenſu, tactúque moderandus , cunis eſt obuolutus . Hæc ſi quis indigna deo recolet,tanto ſe maioris beneficiȷ́ obnoxium cōfitebitur,quanto minus hæc dei conuenerint maieſtati.Nō ille eguit homo effici,per quē homo factus eſt,ſed nos eguimus,ut deus caro fieret & habitaret in nobis,id eſt,aſſumptione carnis unius membra uni

D uerſæ carnis incoleret.Humilitas eius noſtra nobilitas eſt , contumelia eius honor noſter eſt , quod ille eſt deus in carne conſiſtens , hoc nos uiciſſim in deum ex carne renouat : Sed ne fortè detineant ſcrupuloſas mētium cogitationes cunæ,uagitus, partus atq; conceptio,reddēda eſt ſingulis dei dignitas,utuoluntatis humilitatem poteſtatis ambitio præcēdat,nec dignationē dignitas derelinquat. Videamus igitur quæ ſunt miniſteria cōceptus.

Cōceptiōis dignitas.

Angelus Zachariæ loquitur,ſterili partus affertur, de incenſi loco ſacerdos mutus egreditur,Ioānes in uocem adhuc utero matris detentus erumpit , Mariam angelus benedicit,matrem filiȷ́ dei uirginē pollicetur. Illa uirginitatis ſuæ conſcia, difficultate facti commouetur,angelus ei diuinæ operationis efficientiam exponit, ait enim : Spiritus ſanctus deſuper ueniet in te,& uirtus altiſſimi obumbrabit tibi.Spiritus ſanctus deſuper ueniens uirginis interiora ſanctificauit,& in his ſpirans (quia ubi uult ſpiritus ſpirat) nec ſe humanæ carni immiſcuit,& id quod alienum à ſe erat,ui ſua ac poteſtate præſumpſit,atq; ut ne quid per imbecillitatem humani corporis diſſideret,uirtus altiſſimi uirginem obumbrat,infirmitatem eius ueluti per umbram circūfuſa confirmans,ut ad ſementiua ineuntis ſpiritus efficacia ſubſtantiam corporalem diuinæ uirtutis inumbratio temperaret. Hæc conceptionis eſt dignitas. Videamus partum,uagitum & cunas quæ dignitas ſequatur . Loquitur ad Ioſeph angelus pariturum uirginem, & eū qui natus fuerit,

Partus dignitas.

A fuerit, uocandum, Emanuelem, id eſt, nobiſcum deus. Proclamat ſpiritus per prophetam. Angelus teſtis eſt. Deus nobiſcum eſt ille qui naſcitur. Nouum Magis de cœlo ſtellæ lumen effertur, & cœli dominum ſignum cœleſte proſequitur. Angelus paſtoribus nunciat natum Chriſtũ dominum ſalutem uniuerſorum. Multitudo exercitus cœleſtis in laudem puerperij concurrit, & tanti operis præconia diuini cœtus gaudia eloquuntur: Gloria deinde in cœlis deo, & pax in terra bonæ uoluntatis hominibus nunciatur. Adſunt deinde Magi, inuolutum pannis adorant: & poſt illam inanis ſcientiæ ſuæ operationem arcanam, poſito in cunis genu flectunt. Sic per Magos cunarum ſordes adorantur, ſic uagitus per angelorum diuina gaudia honorantur, ſic partui proclamans per prophetã ſpiritus, & id ipſum angelus nuncians, & nouæ lucis ſtella famulatur. Sic initia naſcendi ſpiritus ſanctus deſuper ueniens & inumbrans uirtus altiſſimi moliuntur. Aliud intelligitur, aliud uidetur, aliud oculis, aliud animo conſpicitur. Parit uirgo, partus à deo eſt, infans uagit, laudantes angeli audiuntur, panni ſordent, deus adoratur. Ita poteſtatis dignitas non amittitur, dum carnis humilitas adoratur.

Par etiam eſt reliquæ curſus ætatis. Nam omne tempus quod in homine egit, dei operibus expleuit. De ſingulis autem non eſt tempus edicere, tantum illud in uniuerſis uirtutum & curationum generibus contuen-
B dum eſt, in carnis aſſumptione hominem, deum uero in geſtis rebus exiſtere.

Spiritus ſancti ratio.

De ſpiritu autem ſancto nec tacere oportet, nec loqui neceſſe eſt, ſed ſileri à nobis eorum cauſa qui neſciunt, non poteſt. Loqui autem de eo non neceſſe eſt, quia de patre & filio autoribus confitendum eſt, & quidem puto an ſit non eſſe tractandum. Eſt enim, quandoquidem donatur, accipitur, obtinetur: & qui confeſſioni patris & filij cõnexus eſt, non poteſt à cõfeſſione patris & filij ſeparari. Imperfectum enim eſt nobis totum, ſi aliquid deſit à toto, de quo ſi quis intelligentiæ noſtræ ſenſum requirit, in Apoſtolo legimus ambo: Quoniam eſtis, inquit, filij dei, miſit deus ſpiritum filij ſui in corda ueſtra clamantem abba pater. Et rurſum: Nolite contriſtare ſpiritum ſanctum dei, in quo ſignati eſtis. Et iterum: Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt, ut ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis: Et iterum. Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſi quidem ſpiritus dei in uobis eſt: Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Et rurſum. Si autem ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in uobis, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, uiuificabit & mortalia corpora ueſtra propter ſpiritum ſuum qui habitat in uobis. Vnde quia eſt & donatur & habetur & dei eſt, ceſſet hinc ſermo calumniantium cum dicunt per quem ſit, & ob quid ſit, uel qualis

C ſit. Si reſponſio noſtra diſplicebit dicentium per quem omnia & in quo omnia ſunt, & quia ſpiritus eſt dei, donum fidelium: diſpliceant & Apoſtoli & euangeliſtæ & prophetæ, hoc tantum de eo quod eſſet loquentes, & poſt hæc pater & filius diſplicebit. Manere autem hinc quoſdam in ignorantia atque ambiguitate exiſtimo, quod hoc tertium, id eſt, quod nominatur ſpiritus ſanctus, uideat pro patre & filio frequenter intelligi. In quo nihil ſcrupuli eſt, ſiue enim pater, ſiue filius, & ſpiritus ſanctus eſt. Sed id quod in euangelijs legimus, Quia deus ſpiritus eſt, diligenter eſt contuendum, quomodo & qua ratione ſit dictum. Omne enim dictum ut dicatur ex cauſa eſt, & dicti ratio ex ſenſu erit intelligenda dicentis, ne quia reſponſum à domino eſt. Spiritus deus eſt, idcirco cum ſancti ſpiritus nomine & uſus negetur & donum. Cum Samaritana enim domino erat ſermo: uenerat enim ratio uel redemptio uniuerſorum, cuj poſt multum ſermonem aquæ uiuæ, & quinq; uirorum, & nunc eius qui eſſet alienus, mulier reſpondit: Domine animaduerto quod propheta es tu, patres noſtri in monte hoc adorauerunt, & uos dicitis: quoniam in Hieroſolymis eſt locus ubi adorari oporteat. dominus reſpondit: Crede mihi mulier, quoniam uenit hora quando neq; in iſto monte, neque Hieroſolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt. Sed uenit hora & nunc eſt, cum ueri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & ueritate, & enim pater tales quærit qui adorent eum. Spiritus enim deus eſt, & adorantes eum, in ſpiritu & ueritate oportet adorare, quia deus ſpiritus eſt. Mulier igitur traditionũ memor paternarum, uel tanq; Samaria in monte, uel tanquàm Hieruſalem in templo adorandum deum exiſtimabat, quod Samaria ad adorandum deum per tranſgreſſionem legis locum montis elegerat, Iudæi uero templum à Salomone conditum religionis ſedem exiſtimabant. quorum utrorumq; præſumptio aut collis æditо, aut extructæ domus concauo deum intra quem omnia & extra quem nihil eius capax eſt, continebat. Ergo quia deus inuiſibilis incomprehenſibilis, immenſus eſt, ait dominus ueniſſe tempus, ut non in monte, uel templo non ſit deus adorandus, quia deus ſpiritus eſt, quia ſpiritus nec circũſcribitur nec tenetur, quia per naturæ ſuæ uirtutẽ ubique eſt, neq; uſquàm abeſt, in omnibus omnis exuberans. Hos igitur ueros eſſe adoratores qui in ſpiritu & ueritate ſint adoraturi, adoraturis autem in ſpiritu deum ſpiritum, alter in officio, alter in honore eſt, quia diſcretum eſt in quo quiſque ſit * adorãdus. Non enim tollit ſancti ſpiritus & nomen & donum, quia dictum eſt: Deus ſpiritus eſt. Reſponſum autem eſt mulieri deum tẽplo & monte claudenti eſſe omnia in deo, deum in ſemetipſo & inuiſibilem atq; incomprehenſibilem in ijs quæ & inuiſibilia atque incomprehenſibilia ſunt adorandum, atque ita natura

Et patrem & filium nõ nunquàm appellari ſpiritum.

Deus ſpiritus.

D

Al's adoraturus.*

A tura & muneris & honoris expreſſa eſt, cum in ſpiritu deum ſpiritum docuit adorandum, & libertatem ac ſcientiam adorantium & adorandi infinitatem, dum in ſpiritu deus ſpiritus adoratur, oſtendit. Simile huic etiam illud Apoſtoli eſt: Quia dominus ſpiritus eſt, & ubi ſpiritus domini, ibi libertas. Diſcreuit ad intelligentiæ ſignificationem eum, qui eſt ab eo cuius eſt. Non enim habere habentiq; , unum eſt, neque eadem ſignificatio continet eum atque eius. Ita cum ait: dominus ſpiritus eſt, naturam infinitatis eius oſtendit. Cum uero adiecit: Vbi ſpiritus domini, ibi libertas, & eum cuius eſt ſignificat, quia & ſpiritus dominus eſt, & ubi ſpiritus eſt domini, ibi libertas eſt. Hæc non quod cauſa poſtulet dicta ſint, ſed *ne quid in his *obſcuritatis hæreret. Eſt enim ſpiritus ſanctus unus ubique, omnes patriarchas, prophetas & omnem chorum legis illuminans, Ioannem etiam in utero matris inſpirans, datus deinde Apoſtolis cæteriſque credentibus ad cognitionem eius, quæ indulta eſt, ueritatis. *Al's*ne quis. Al's*obſcuritatibus.*

Quod autem ſit officiũ eius in nobis, uerbis ipſius domini audiamus. Ait enim: Adhuc multa habeo uobis dicere, ſed nõ poteſtis portare modo: expedit enim uobis ut ego eam, ſi iero mittam uobis aduocatum. Et rurſum: Ego, inquit, rogabo patrem meum, & alium aduocatum mittet uobis ſpiritum paracletum, ipſe me clarificabit. Et rurſum: Rogabo, inquit, patrem meum, & alium aduocatum mittet uobis, ut uobiſcum ſit in *Effectus ſpiritus ex euãgelijs.*
B æternum ſpiritum ueritatis, ille uos diriget in omnem ueritatem, non enim loquetur à ſe, ſed quæcunque audierit loquetur, & uentura nunciabit uobis, ille me honorificabit, quia de meo ſumet. Hæc de pluribus ad intelligentiæ uiam dicta ſint, quibus & uoluntas munerantis & ratio & conditio muneris continetur: ut quia infirmitas noſtra neque patris, neque filij capax eſſet, fidem noſtram de dei incarnatione difficilem ſancti ſpiritus donum quodam interceſſionis ſuæ fœdere illuminaret. Eſt autem nũc conſequens, ut & Apoſtolum explicantem doni huius uirtutem atq; officium audiamus. ait enim: Quotquot enim ſpiritu dei aguntur, hi filij ſunt dei, non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorũ, in quo clamamus abba pater. Et rurſum: Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt, ut ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis. Et rurſum: Quia nemo in ſpiritu dei dicit anathema Ieſum, & nemo poteſt dicere dominũ Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. Et rurſum: Diuiſiones autem donationum ſunt, idem autem ſpiritus: & diuiſiones miniſteriorum ſunt, idem autem dominus: & diuiſiones operationum ſunt, ſed idem deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem, alij autem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, ſecundum eundem ſpiritum, alij fides in eodem ſpiritu, alij dona ſanitatum in uno ſpiritu, alij *Ex Paulo.*

C operatio uirtutum, alij prophetia, alij ſeparatio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum, omnia autem hæc operatur unus atque idem ſpiritus. Habemus igitur doni iſtius cauſam, habemus effectus, & neſcio quid de eo ambiguitatis ſit, cuius in abſoluto ſit & cauſa & ratio & poteſtas. Vtamur ergo tam liberalibus donis, & uſum maxime neceſſarij muneris expetamus. Ait enim, ut etiam ſuperius oſtendimus Apoſtolus Paulus: Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt, ut ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis, quæ & loquimur non indoctis humanæ ſapientiæ uerbis, ſed in doctrina ſpiritus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes, animalis autem homo nō percipit quæ ſunt ſpiritus dei. Accipitur ergo ob ſcientiam. Vt enim natura humani corporis ceſſantibus officij ſui cauſis erit ocioſa: nam & oculis niſi lumen ac dies ſit, nullus miniſterij erit uſus, & aures niſi uox ſonúſue reddatur, munus ſuum non recognoſcent, & nares niſi odor fragrauerit, in quo officio erunt neſcient, non quod his deficiat natura per cauſam, ſed uſus habeatur ex cauſa. Ita & animus humanus niſi per fidem donum ſpiritus hauſerit, habebit quidem naturam deum intelligendi, ſed lumen ſcientiæ non habebit. Munus autem quod in Chriſto eſt, omne omnibus patet unum, & quod

D ubique non deeſt, in tantum datur, in quantum quis uolet ſumere, in tantum reſidet, in quantum quis uolet promereri, hoc uſque in conſummationem ſeculi nobiſcum, hoc expectationis noſtræ ſolatium, hoc in donorum operationibus futuræ ſpei pignus eſt, hoc mentium lumen, hic ſplendor animarum eſt. Hic ergo ſpiritus ſanctus expetēdus eſt, promerendus eſt,* & deinceps præceptorum fideatque obſeruatione retinendus.

*Als * additur adorādus eſt.*

AMEN.

SECVNDI LIBRI FINIS.

Diui

A

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER TERTIUS.

AFfert pleriſq; obſcuritatem ſermo domini, cũ dicit: Ego
in patre & pater in me, & non immerito. Natura enim
intelligentiæ humanæ rationẽ dicti iſtius nõ capit, ui-
detur nãq; non poſſe effici, ut quod in altero ſit, æque
id ipſum extra alterũ ſit: & cum neceſſe ſit ea de quibus
agitur nõ ſolitaria ſibi eſſe, numerũ tamen ſuũ in quo
ſint conſeruãtia, non poſſe ſe inuicem cõtinere, ut qui aliquid aliud intra ſe
habeat atq; ita maneat, manẽsq; ſemper exterior ei uiciſſim quem intra ſe
habeat, maneat æque ſemper interior. Hæc quidẽ ſenſus hominũ non cõ-
ſequitur, nec exemplũ aliquod rebus diuinis cõparatio humana præſtabit,
ſed quod inintelligibile eſt homini, deo eſſe poſſibile eſt. Hoc nõ ita à me di
ctũ ſit, ut ad rationẽ dicti ea tantũ ſufficiat autoritas, quod à deo dictũ ſit.
Cognoſcendũ itaq; atq; intelligendũ eſt quid ſit illud: ego in patre & pater
B in me, ſi tamen cõprehendere hoc ita ut eſt ualebimus, ut quod natura re-
rũ pati nõ poſſe exiſtimatur, id diuinæ ueritatis ratio cõſequatur, atq; ut fa-
cilius intelligentiã difficillime iſtius quæſtionis cõſequi poſſimus, prius pa-
trem & filium ſecundum diuinarum ſcripturarũ doctrinam cognoſci à no
bis oportet, ut de cognitis ac familiaribus abſolutior ſermo ſit.

Aeternitas patris, ut in libro anteriore tractauimus, locũ, tẽpora, ſpeciẽ,
& quicquid illud humano ſenſu concipi poteſt excedit. Ipſe extra omnia in
omnibusq́;, capiẽs uniuerſa, & capiẽdus à nemine, nõ acceſſu deceſſuue mu
tabilis, ſed inuiſibilis, incomprehẽſibilis, plenus, perfectus, æternus, nõ aliun
de quod eſt ſumens, ſed ad id quod ita manet ſibi ipſe ſufficiens.

Hic ergo ingenitus ante omne tẽpus ex ſe filiũ genuit, non ex aliqua ſub-
iacente materia, quia per filiũ omnia, non ex nihilo, quia ex ſe filium, non ut
partum, quia nihil in deo demutabile aut uacuum eſt, non partem ſui uel
diuiſam, uel diſciſcam, uel extenſam, quia & impaſſibilis & incorporeus de-
us eſt, hæc autem paſſionis & carnis ſunt, & ſecundum Apoſtolum in Chri
ſto inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed incomprehen
ſibiliter, inenarrabiliter ante omne tempus & ſecula unigenitum ex his quæ
ingenita in ſe erant, procreauit: omne quod deus eſt per charitatem atque
uirtutem natiuitati eius impartiens, ac ſic ab ingenito, perfecto æternóque
patre unigenitus & perfectus & æternus eſt filius: Ea autem quæ eius ſunt

C ſecundum corpus quod aſſumpſit bonitatis eius ad ſalutem noſtram uoluntas eſt. Inuiſibilis enim & incorporeus & incomprehenſibilis, utpote ab eo genitus, tantum in ſe & materiæ & humilitatis recepit, quantũ in nobis erat uirtutis ad intelligendum ſe & ſentiendum & contuendum, imbecillitati noſtræ potius obtẽperans, quàm de his in quibus erat ipſe deficiẽs.

Quomodo filius à patre et in patre.

Igitur perfecti patris perfectus filius, & ingeniti dei unigenita progenies, qui ab eo qui habet omnia, accepit omnia, deus à deo, ſpiritus à ſpiritu, lumen à lumine confidenter ait: Pater in me & ego in patre. Quia ut ſpiritus pater, ita & filius ſpiritus: ut deus pater, ita & filius deus: ut lumen pater, ita & filius lumen. Ex iјs ergo quæ in patre ſunt, ea in quibus eſt filius, id eſt, ex toto patre totus filius natus eſt, non aliunde, quia nihil ante quàm filius: non ex nihilo, quia ex deo filius: non in parte, quia plenitudo deitatis in filio: neque in aliquibus, quia in omnibus, ſed ut uoluit qui potuit, ut ſcit qui genuit: quod in patre eſt, hoc & in filio eſt: quod in ingenito, hoc in unigenito eſt, alter ab altero, & uterque unum, non duo unus, ſed alius in alio, quia non aliud in utroque, pater in filio, quia ex eo filius, filius in patre, quia non aliunde quod filiu, sunigenitus in ingenito, quia ab ingenito unigenitus. Ita in ſe inuicem, quia ut omnia in ingenito patre perfecta ſunt, ita omnia in filio unigenito perfecta ſunt. Hæc in patre & filio
D unitas, hæc uirtus, hæc charitas, hæc fides, hec ſpes, hæc ueritas, uia, uita. Non calumniari de uirtutibus ſuis deo, nec per ſecretum ac poteſtatem natiuitatis obtrectare filio. Patri ingenito * nihil comparare: unigenitum ab eo, nec tempore, nec uirtute diſcernere: deum filium, quia ex deo eſt, cõfiteri. Sunt iſtiuſmodi in deo poteſtates, quarum cum ratio intelligentiæ noſtræ incomprehenſibilis ſit, fides tamen per ueritatem efficientiæ in abſoluto eſt.

Al's nihil terrenum.*

Diuina uirtus ex miraculis ad ſimilitudinem diuinæ generatiõis.

Nec hoc in ſpiritualibus tantum, ſed etiam in corporalibus deprehendimus, nõ ad natiuitatis exemplum, ſed ad admirationem facti intelligibilis oſtenſum eſt. Nuptiarum die uinum in chana Galileæ ex aqua factum eſt, nunquid conſequitur, aut ſermo noſter, aut ſenſus, quibus modis natura demutata ſit? ut aquæ ſimplicitas defecerit, & uini ſapor natus ſit? Non permixtio fuit, ſed creatio, & creatio non à ſe cœpta, ſed ex alio in aliud exiſtens, nõ per tranſfuſionem potioris obtinetur quod infirmius eſt, ſed aboletur quod erat, & quod nõ erat cœpit. Spõſus triſtis eſt, familia turbatur, ſolennitas nuptialis conuiuij periclitatur. Ieſus rogatus non exurgit aut inſtat, ſed quieſcentis eius hoc opus eſt. Aqua hydrijs infunditur, uinum calicibus hauritur, infundentis ſcientiæ, ſenſus non conuenit haurientis. Qui infuderunt, hauriri aquam exiſtimant, qui hauriunt, uinum infuſum arbitrantur, tempus quod in medio eſt non ſufficit, ut in liquoris natura & naſcatur & pereat. Ratio facti & uiſum fruſtratur & ſenſum, uirtus tamẽ dei

A in his quæ ſunt geſta ſentitur.

Sed & de quinq; panibus non diſſimilis facti admiratio eſt, incremẽtis
eorum quinq; milliũ uirorum & innumerabiliũ mulierũ ac puerorũ fames
uincitur, fugit oculos ſenſus noſtri operis intelligentia. Quinq; panes offe-
runtur & franguntur, ſubrepunt in frangentiũ manibus quædam fragmẽ-
torum procreationes, non imminuitur unde præfringitur, & tamen ſemper
præfringentis manũ fragmenta occupãt: fallunt momenta uiſum, dũ ple-
nam fragmẽtis manum ſequeris, alterã ſine damno portionis ſuæ cõtueris,
inter hæc fragmentorũ cumulus augetur. Præfringẽtes in miniſterio ſunt,
edentes in negocio ſunt, eſurientes ſaturi ſunt, duodecim cophinos replent
reliquiæ. Nõ ſenſus, non uiſus profectũ tam incõſpicabilis operationis aſ-
ſequitur, eſt quod non erat, uidetur quod non intelligitur, ſolum ſupereſt,
ut deus omnia poſſe credatur.

Non habent itaq; diuina adulationẽ, nec ſubeſt deo ad placendum fal-
lendumq; ſimulatio. Hæc filij dei opera non de iactantiæ ſtudio ſunt profe-
cta, neq; enim ille cui innumerabiliũ milium milia angelorum ſeruiũt, adu-
latus eſt homini, quid enim eorum quæ noſtra ſunt indigebat, per quẽ ſunt
uniuerſa quæ noſtra ſunt? An honorem à nobis expoſtulabat, nunc à ſo-
mno ſtupidis, nunc de luxu noctiũ uigilatarũ feſſis, nũc poſt rixas & cædes
dierum male conſcijs, nunc poſt conuiuia ebrijs, quem archangeli & do-
B minatus principatus & poteſtates ſine ſomno, ſine occupatione, ſine crimi-
ne æternis & indefeſſis in cœlis uocibus laudant: & laudant, quia ipſe inuiſi-
bilis dei imago omnes * in ſe creauerit, ſecula fecerit, cœlũ formauerit, aſtra A ls* per.
diſtinxerit, terram fundauerit, abyſſos demerſerit, ipſe deinceps homo na-
tus ſit, mortem uicerit, portas inferni fregerit cohæredem ſibi plebem acqui-
ſiuerit, carnem in æternitatis gloriam ex corruptione tranſtulerit? Nihil er-
go iſte eguit à nobis, ut hæc cũ apud nos inenarrabilia, & inintelligibilia o-
pera tanq̃ egentẽ laudis ornarẽt, ſed præuidens deus nequiciæ & ſtulticiæ
humanæ errorem, & ſciens euſq; infidelitatem prorupturam eſſe, ut ſibi
de dei rebus iudicium præſumeret, audaciam noſtram earum de, quibus
ambigeretur, rerum uicit exemplis.

Sunt enim plures ſeculi prudentes, quorum prudẽtia deo ſtultitica eſt, Confutat ra-
qui cum audiunt deum ex deo, uerum à uero, perfectum à perfecto, unum tiones huma-
ab uno natum eſſe, tanq̃ impoſſibilia nobis prædicantibus contradicunt, nas.
quibuſdam ſententiarum collectionibus inhærentes, cum dicunt: Naſci
nihil potuit ab uno, quia omnis natiuitas eſt ex duobus, iam ſi ab uno na-
tus hic filius eſt, partem eiuſdem qui genuit accepit: & ſi pars, neuter er-
go perfectus eſt, deeſt enim ei unde deceſſit, nec plenitudo in eo erit, qui
ex portione conſtiterit, neuter ergo perfectus eſt, cum plenitudinem ſuã
& qui genuerit amittat, nec qui natus eſt conſequatur.

Hanc

C Hanc mundi ſapientiam etiam per prophetam prouidẽs deus ita damnat dicẽs: Perdam ſapientiam ſapientium, & intellectum prudentiũ reprobabo. Item in Apoſtolo: Vbi ſapiens, ubi ſcriba, ubi conquiſitor huius ſeculi? nónne ſtultam fecit deus prudentiam huius mũdi? Nam quia in ſapientia dei nõ cognouit mundus per prudentiam deum, placuit deo per ſtulticiam prædicationis ſaluos facere credentes, quoniã Græci ſapientiã quærunt, & Iudæi ſigna petunt, nos autem prædicamus Chriſtũ crucifixum, Iudæis quidem ſcandalũ, gentibus autem ſtulticiam, ijs autẽ qui ſunt uocati, Iudæis atq; Græcis Chriſtũ dei uirtutem & dei ſapientiam: quia quod ſtultũ eſt dei, ſapiẽtius eſt hominibus, & quod infirmum eſt dei, fortius eſt hominibus. Curam ergo humani generis habens dei filius, primum ut ſibi crederetur: homo factus eſt, ut teſtis diuinarum rerum nobis eſſet ex noſtris, perq; infirmitatem carnis deum patrẽ nobis infirmis, & ut carnalibus prædicaret, uolũtatem in eo patris dei efficiens, ut dicit: Non ueni uoluntatem meam facere, ſed uoluntatem eius qui me miſit. Nõ quod nolit ille quod faciat, ſed obedientiam ſuam ſub effectu paternæ uoluntatis oſtendit, uolens ipſe uoluntatem patris explere. Erat autem hæc efficiendæ uoluntatis uoluntas, cuius ipſe teſtis eſt dicens: Pater uenit hora clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te, ſicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, ut omne quod dediſti illi, det ei uitam æternã. Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum deum uerũ, & quem miſiſti Ieſum Chriſtũ. Ego te clarificaui ſuper terrã opere cõſummato, quod dediſti mihi ut faciã. Et nũc clarifica me tu pater apud temetipſum claritate quã habui priuſq; mũdus eſſet, apud te. Manifeſtaui nomen tuũ hominibus quos dediſti mihi. Verbis breuibus & paucis omne opus officij ſui & diſpenſationis expoſuit, nihilominus fidei ueritatẽ aduerſum omnem inſpirationẽ diabolicæ fraudulentiæ cõmuniẽs. Curramus ergo per ſingulas ſermonis ſui uirtutes. Ait: Pater, uenit hora, clarifica filiũ tuũ, ut filius tuus clarificet te. Nõ diem, nõ tempus, ſed horam ueniſſe dicit. In hora diei portio eſt, & quæ hæc erit hora? nẽpe illa de qua in tẽpore paſſionis diſcipulos confirmans locutus eſt: Ecce uenit hora, ut filius hominis clarificetur. Hæc ergo hora eſt in qua ſe à patre clarificari orat, ut patrẽ ipſe clarificet. Sed qd eſt *iſtud? clarificari ſe clarificaturus expectat, & honorẽ redditurus expoſtulat, & hoc eget quod rurſum impartiat. Et hic occurrãt ſophiſtæ mũdi & ſapiẽtes Græciæ, & ſyllogiſmis ſuis ueritatem irretiant, quo modo & unde & quid cauſæ ſit quærãt, & cũ hæſerint, audiant: quia ſtulta mũdi elegit deus. Ergo per ſtulticiã noſtrã intelligimus hæc in intelligibilia ſapiẽtibus mundi. Dixerat dominus: Pater, uenit hora. Horã paſſionis oſtẽderat: nã hæc ſub momento eo loquebatur. Deinde adiecit: Clarifica filium tuũ. Sed quo modo clarificãdus erat filius? nãq; natus ex uirgine, à cunis atq; infantia uſq; ad cõſum

D

Et nobis ſapit Ariſtoteles.

Als quod.*

Syllogiſmi nunc ſuſtinẽt eccleſiam.

matũ

A matũ uenerat uirũ, per ſomnum, famem, ſitim, laſſitudinẽ, lachrymas hominẽ egerat, etiamnum cõſpuendus, flagellãdus, crucifigendus erat. Quid ergo? nobis ſolum hominem in Chriſto hæc erant conteſtatura? Sed nõ confundimur cruce, non flagellis prædamnamur, non ſputis ſodidamur. Clarificat pater filium, quo modo tandem? ſuffigitur cruci: deinde quid ſequitur? ſol non occidit, ſed refugit. Sed quid refugiſſe dico? nõ receptus in nube eſt, ſed de curſu operis defecit, & interitum ſuũ cum eo reliqua mundi elementa ſenſerunt: & ne huic facinori *illæ cœleſtes operationes interessent, interceſſionis huius neceſſitate quadam ſui abolitione caruerũt. Sed terra quid fecit? ad onus domini in ligno pendentis intremuit, eum qui moriturus erat, intra ſe conteſtata non capere. Nunquid & portionẽ ſuam rupes & ſaxa concedunt? ſed rupta diſſiliunt, & naturam ſuam perdũt, cæſamq́ ex ſe arcã incontinentẽ condendi corporis confitentur. Quid ad hæc proclamat quoque centurio cohortis & crucis cuſtos? Vere dei filius erat iſte. O creatura interceſſione huius piaculi liberatur, firmitatem & uirtutem ſaxa non retinent. Qui cruci affixerant, uere dei filium confitentur. Prædicationi conſentit effectus. Dominus dixerat: Clarifica filium tuum, non ſolum nomine conteſtatus eſt eſſe ſe filium, ſed & proprietate qua dicitur tuum. Multi enim nos filij dei, ſed non talis hic filius eſt. Hic enim & uerus & proprius eſt filius origine, non adoptione: ueritate, non nun-

*Al's *ullæ.*

Chriſtus peculiari modo filius dei dicitur.

B cupatione: natiuitate, non creatione. Ergo poſt clarificationem eius, ueritatem confeſſio conſecuta eſt, nam uerum dei filium centurio confitetur, ne quis credentium ambigeret, quod unus perſequentium non negaſſet. Sed fortè ea clarificatione creditur eguiſſe filius quam orabat, & infirmus reperitur, dum clarificationem potioris expectat. Et quis patrem non potiorem confitebitur, ut ingenitum à genito, ut patrem à filio, ut eum qui miſerit ab eo qui miſſus ſit, ut uolentem ab ipſo qui obediat? & ipſe nobis erit teſtis. Pater maior me eſt. Hæc ita ut ſunt, intelligenda ſunt: ſed cauendum eſt, ne apud imperitos gloriam filij honor patris infirmet, nec infirmari ſe patitur hæc ipſa clarificatio poſtulata: ad id enim quod dictum eſt: Pater clarifica filium tuum, ſequitur & illud: Vt filius tuus clarificet te. Non ergo infirmus eſt filius, uicem clarificationis ipſe cum clarificandus ſit, redditurus. Sed ſi non infirmus, quid poſtulabat? Nemo enim niſi hoc quo eget poſtulat. Aut nunquid infirmus eſt & pater? Aut eorũ quæ habet, ita profuſus eſt, ut ei clarificatio ſit reddenda per filium? Sed neq́ hic eguit, neq́ ille deſiderat, & tamen alteri alter inpertit. Ergo expoſtulatio clarificationis dandæ, uiciſſimq́ reddendæ, nec patri quicq́ adimit, nec infirmat filium, ſed eandem diuinitatis oſtendit in utroq́ uirtutẽ, cum & clarificari ſe filius à patre oret, & clarificationem pater non dedignetur à filio, ſed hæc in patre & filio uirtutis unitatem per uiciſſitudinẽ dandæ &

Quomodo filius clarificat patrẽ & uiciſſim ab eo clarificatur.

C dæ & referendæ clarificationis oſtendunt. Sed clarificatio hæc quæ ſit &
ex quibus ſit, noſcendum eſt. Non opinor demutabilis deus eſt, neque
in æternitatem cadit, aut uicium, aut emendatio, aut profectus, aut dam-
num, ſed quod eſt, ſemper eſt. Hoc enim deo eſt peculiare, quod ſemper
eſt, habere aliquando in natura non poterit ut nõ ſit. Quo modo ergo cla
rificabitur quod ſuo non eget, neq; à ſe deficit, neq; quicq; ſit quod in ſe-
ſe recipiat, neq; amiſerit ut reſumat? Hæremus, moramur. Sed intelligen-
tiæ noſtræ infirmitatem euangeliſta non deſerit, qui quam clarificationem
patri filius eſſet redditurus, oſtendit dicens: Sicut dediſti ei poteſtatem o-
mnis carnis, ut omne quod dediſti illi, det ei uitam æternam. Hæc eſt autẽ
uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum
Chriſtum. Clarificatur ergo per filium pater, in eo quod ſit à nobis per fi
lium intelligendus. Claritas autem hæc erat, quod ab eo filius poteſtatem
omnis carnis acceperat. Caro enim factus ipſe, uitæ æternitatem erat cadu
cis & corporeis & mortalibus redditurus. Vitæ autem noſtræ æternitas
non operationis erat, ſed uirtutis effectus, cum æternitatis gloriam non iã
molitio noua, ſed ſola dei eſſet cognitio ſumptura. Ergo non claritas deo ad
ditur: neq; enim deceſſerat, ut adderetur, ſed per filium clarificatur apud
Al's *ſpe. nos imperitos, refugas, ſordidos ſine *ſpiritu emortuos, ſine lege tenebro-
D ſos, & clarificatur per id quod ab eo filius poteſtatem omnis carnis accepe-
rit, uitam ei æternam daturus. Per hæc igitur filij opera clarificatur pater.
Itaq; cum omnia filius accepit, clarificatus à patre eſt, & contra clarifica-
tur pater, cum fiũt uniuerſa per filiũ. Et claritas accepta ſic redditur, ut quod
claritatis in filio eſt, id totum claritas patris ſit: quia à patre accepit omnia,
quia honor famulantis in honore mittentis eſt, ut honor gignentis, in ho-
Al's * æterni- nore naſcentis eſt. Sed in quo tandem* æternitatis uita eſt, ait ipſe: Vt co-
tas uitæ. gnoſcãt te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Quæ hic
difficultatum quæſtiones ſunt, & quæ pugnæ uerborum? Vita eſt, uerum
deum noſſe. Sed nudum hoc non facit uitam. Quid ergo connectitur? Et
quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Debitus patri à filio honor redditur, cum
dicit: Te ſolum uerum deum. Non tamen ſe filius à dei ueritate ſecernit
cum adiungit: Et quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Non habet interuallum
confeſſio credentium, quia in utroq; ſpes uitæ eſt. Nec deus uerus ab eo de-
fecit, qui in coniunctione ſuccedit. Cum ergo dicitur ut cognoſcant te ſolũ
uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, ſub hac ſignificatione, id
eſt, mittentis & miſſi, non patris & filij ueritas & diuinitas ſub aliqua aut
ſignificationis, aut dilationis diuerſitate diſcernitur, ſed ad gignentis & ge-
niti confeſſionem fides religionis inſtruitur. Ergo abſolute patrem filius
clarificat in eo quod ſequitur: Ego te clarificaui ſuper terram opere con-
ſummato, quod dediſti mihi ut faciã. Laus patris omnis à filio eſt, quia in-

A quibus laudabitur filius, laus erit patris. Conſummat enim omnia quæ pa
ter uoluit. Dei filius homo naſcitur, ſed dei in partu uirginis uirtus eſt. Dei
filius homo cernitur, ſed deus in operibus hominis* exiſtit. Dei filius cruci/ Aliâs* extitit
figitur, ſed in cruce hominis mortẽ deus uincit. Chriſtus dei filius moritur,
ſed omnis caro uiuificatur in Chriſto. Dei filius in infernis eſt, ſed homo
refertur ad cœlũ. In quantũ hæc laudabuntur in Chriſto, tanto plus laudis,
ex quo Chriſtus deus eſt, cõſequetur. His igitur modis pater filiũ clarificat
ſuper terram. Rurſumq́ꝫ filius ignorationi gentiũ, & ſtulticiæ ſeculi, per uir/
tutum ſuarum opera eum, ex quo eſt ipſe, clarificat. Et hæc quidem clarifi/
cationis uiciſſitudo nõ pertinet ad diuinitatis profectum, ſed ad honorem
eum, qui ex cognitione ignorantium ſuſcipiebatur. Quo enim pater non
abundabat, ex quo ſunt omnia? Vel quid filio deerat, per quẽ ſunt omnia,
in quo complacuerat omnem plenitudinem diuinitatis habitare? Ergo cla
rificatur pater in terra, quia opus eius quod mandauit, efficitur. Videamus
quid filius à patre clarificationis expectet, & abſolutum eſt. Nam in conſe/
quentibus eſt: Ego te clarificaui ſuper terram, opus cõſummaui, quod dedi
ſti mihi ut faciam, & nunc clarifica me tu pater apud temetipſum ea clari/
tate quam habui, prius quàm mundus eſſet, apud te. Manifeſtaui nomen
tuum hominibus. Operibus ergo filij clarificatus eſt pater, dum deus eſſe
intelligitur, dum dei unigeniti pater manifeſtatur, dum ad ſalutẽ noſtram
B filium ſuum etiam ex uirgine natum eſſe hominẽ uoluit. In quo explentur
ea omnia in paſſione, quæ de partu uirginis cœpta ſunt. Itaqꝫ quia dei filius
ex omni qua eſt parte perfectus, & ante omne tempus in diuinitatis pleni
tudinem natus, nunc à carnis ſuæ origine homo conſummabatur ad mor
tem, clarificari ſe apud deũ poſtulat, ſicut patrem ipſe clarificabat in terris,
quia tum dei uirtutes ignoranti ſeculo, clarificabantur in carne. Nunc autẽ
quid eſt quod apud patrẽ clarificationis profectum* expectet? Nempe hoc Aliâs* expetat
quod habuit apud patrem, prius quàm mũdus eſſet, habuit plenitudinem
diuinitatis, atqꝫ habet. Nanqꝫ dei filius eſt: ſed qui erat dei filius, & homi/
nis cœperat eſſe filius. Erat enim uerbum caro factum: non amiſerat quod
erat, ſed cœperat eſſe quod non erat. Non de ſuo deſtiterat, ſed quod no/
ſtrum eſt acceperat, profectum ei quod accepit, eius claritatis expoſtulat,
unde non deſtitit. Ergo quia filius eſt uerbum, & uerbum caro factum eſt,
& deus uerbum, & hoc in principio apud deum, & uerbum ante conſtitutio
nem mundi filius: filius nunc caro factus orabat, ut hoc patri caro inciperet
eſſe quod uerbum, ut id quod de tempore erat, gloriam eius, quæ ſine tem/
pore eſt, claritatis acciperet, ut in dei uirtutem, & ſpiritus incorruptionem,
transformata carnis corruptio, abſorberetur. Hæc itaqꝫ oratio ad deũ eſt,
hæc ad patrem confeſſio filij eſt, hæc carnis deprecatio eſt, in qua cum iudi
tij die compunctum, & de cruce recognitum uniuerſi uidebunt, in qua præ

C figuratus in monte eſt, in qua eleuatus ad cœlos eſt, in qua deo aſſedit à dextris, in qua uiſus à Paulo eſt, in qua honorificatus ab Stephano eſt. Manifeſtato itaq; nomine patris hominibus, hoc poſtulat. Sed quo nomine? Nunquid nomen dei ignorabatur? Hoc Moyſes de rubo audiuit, hoc Geneſis in exordio creati orbis nunciauit, hoc lex expoſuit, hoc prophetæ prætulerũt, hoc homines in his mundi operibus ſenſerũt, hoc gentes etiam mentiendo ueneratæ ſunt. Non ergo ignorabatur dei nomẽ, ſed deus planè ignorabatur: nam deum nemo noſcit, niſi confiteatur & patrem, patrem unigeniti filij, & filium non de portione, aut dilatione, aut emiſſione, ſed ex eo natum inenarrabiliter, incomprehenſibiliter, ut filium à patre plenitudinem diuinitatis, ex qua, & in qua natus eſt obtinentem, uerum, & infinitũ, & perfectum deum: hæc enim dei eſt plenitudo. Nam ſi hotum aliquid deerit, iam non erit plenitudo, quã in eo habitare complacuit. Hoc à filio dei prædicatur, hoc ignorantibus manifeſtatur, ſicut clarificatur per filium pater, cum pater filij per filium talis agnoſcitur.

Volens itaq; filius huius natiuitatis ſuæ fidem facere, factorum ſuorũ nobis poſuit exemplũ, ut per inenarrabilem geſtorũ ſuorum efficientiam de uirtute natiuitatis inenarrabilis doceremur, cum aqua fit uinum, cum quinq; panibus ſaturatis quinq; milibus uirorũ, excepto ſexu & ætate reliqua, replent fragmentis cophinos duodecim, cũ res cernitur & neſcitur, fit D & non intelligitur. Ratio non apprehenditur, effectus ingeritur. Stultum eſt autem calumniam in eo inquiſitionis intendere, in quo comprehendi id unde quæritur, per naturam ſuam non poteſt. Vt enim inenartabilis eſt pater, in eo quod ingenitus eſt, ita enarrari filius in eo quod unigenitus eſt, non poteſt, quia ingeniti eſt imago, qui genitus eſt. Tum enim ſenſu atq; uerbis imaginem apprehendamus neceſſe eſt, cum eum cuius imago eſt, conſequemur. Sed inuiſibilia perſequimur, & incomprehenſibilia tentamus, quibus intelligentia ad conſpicabiles res, & corporeas coartatur. Non erubeſcimus ſtulticiæ? non noſmetipſos irreligioſitatis arguimus, dei arcanis, dei uirtutibus calumniantes? Quomodo filius, & unde filius, & quo damno patris, uel ex qua ſit portione natus, inquirimus. *Hæreas in exemplo operationum, ut crederes deum efficere poſſe, quorum intelligere efficientiam non poſſis. Quæris quomodo ſecundum ſpiritum natus ſit filius. Ego te de corporeis rebus interrogo, non quæro quomodo natus ex uirgine ſit. An detrimentum ſui caro perfectam ex ſe carnem generans perpeſſa ſit, & certe non ſuſcepit quod ædidit, ſed caro carnem ſine elementorum noſtrorum pudore prouexit, & perfectum ipſa de ſuis non imminuta generauit. Et quidem fas eſſet, nõ impoſſibile in deo opinari, quod per uirtutem eius poſſibile fuiſſe in homine cognoſcimus. Sed te, quiſquis es, ininueſtigabilia ſectantem, & diuinorum ſecretorum atq; uirtutum grauem

Alias* Habueras. Ego legendum arbitror hebueras, hoc eſt, cæcutieras

A uem arbitrũ conſulo,ut mihi imperito,& tantum de omnibus deo ut ſunt ab eo dicta credenti,rationem ſaltem facti iſtius afferas. Dominũ audio; & quia his credo quæ ſcripta ſunt,ſcio iam poſt reſurrectionem frequenter uidendum ſe in corpore præbuiſſe,multis non credentibus:credo Thomæ, non niſi contrectatis eius uulneribus credituro,ſicut ait:Niſi uidero in manibus eius figuram clauorum,& miſero digitum meum in locum clauorũ, & mittam manum meam in latus eius,non credam.Dominus ad omnem ſe intelligentiæ noſtræ imbecillitatem accommodans,& dubitationi infidelium ſatiſfacturus,arcanũ inuiſibilis uirtutis operatur,facti rationem quiſquis eris cœleſtium rerum ſcrutator,expone.Erant diſcipuli incluſi, & ſecreto poſt paſſionem domini congregati conſederant. Dominus Thomæ fidem propoſitis conditionibus confirmaturus aſſiſtit,palpandi corporis,& contrectandi uulneris obtulit facultatem:& utiq; qui compunctus recognoſcendus ſit,neceſſe eſt ut corpus in quo eſt cõpunctus, attulerit. Quæro ergo per quas clauſæ domus partes ſeſe corporeus intulerit. Diligenter enim Euangeliſta expreſſit,dicens: Venit Ieſus ianuis clauſis,& ſtetit in medio diſcipulorum ſuorum.An conſtructa parietum penetrans, & ſolidam lignorum naturam impenetrabilem tranſcurrit? Stetit nãq; corporeus, nõ ſimulatus aut fallax.Sequantur ergo oculi mentis tuæ penetrantis ingreſſum, & cum eo clauſam domum intelligentiæ tuæ uiſus introeat. Integra
B ſunt omnia,& obſerata, ſed ecce aſſiſtit medius,cui per uirtutem ſuam uniuerſa ſunt peruia.Inuiſibilibus calumniaris,ego à te uiſibilium expoſco rationem.Nihil cedit ex ſolido,neq; per naturam ſuam aliquid tanquam lapſu inſenſibili,ligna & lapides admit[illegible] Corpus domini à ſeſe nõ deficit, ut ſeſe reſumat ex nihilo,& unde qui aſſiſtit in medio eſt? Cedit ad hæc & ſenſus,& ſermo,& extra rationem humanam eſt ueritas facti.Idcirco ergo ut de natiuitate domini fallimur,ita & de ingreſſu domini mentiamur. Dicamus factum non fuiſſe,quia intelligentiam facti non apprehendimus, & ceſſante ſenſu noſtro, facti ipſius ceſſet effectus. Sed mendacium noſtrum facti ipſius fides uincit,aſſiſtit dominus clauſa domo in medio diſcipulorum,& filius eſt natus ex patre.Noli negare quod ſteterit,quia per intelligentiæ infirmitatem,conſiſtentis non conſequaris introitum. Noli neſcire, quod ab ingenito & perfecto deo patre, unigenitus perfectus filius deus natus ſit, quia ſenſum & ſermonem humanæ naturæ uirtus generationis excedat.Et omnia quidem inſuper mundi opera adeſſe nobis in teſtimonium poſſent, ne ambigere de dei rebus atq; uirtutibus fas crederemus.Sed in ipſam ueritatem infidelitas noſtra procurrit,& uiolenti in excidium dei poteſtatis irrumpimus. Si liceret,& corpora, & manus in cœlum leuaremus, ſolem, aſtraq; cætera annui curſus ſuis limitibus perturbaremus,

C mus,permiſceremus diſceſſus oceani & acceſſus: fluenta etiam fontiū inhiberemus, & naturas fluminum refrenaremus: concuteremus fundamenta terræ, & toto in hæc opera dei paricidio deſæuiremus. Sed bene eſt, quod nos intra hanc modeſtiæ neceſſitatem natura corporum detinet. Certe non fallimus, quid ſi liceret, eſſemus acturi. Nanq; quia non poſſumus, prophana uoluntatis audacia naturam ueritatis conuellimus, & bellum dictis dei comparamus. Filius dixit: Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus. Quid ad hæc calumniamur? quid æſtuamus? patrem tu negas? Atqui hoc maximum opus filij fuit, ut patrem cognoſceremus. Negas planè, quando ſecundum te filius non ex eo natus eſt: & cum filius dicitur factus pro uoluntate, quaſi cætera, admirari deum poſſum conditorem mundi, Chriſtum creantem: & digna deo uirtus eſt, ut effectorem archangelorum & angelorum, uiſibilium & inuiſibilium, cœli atq; terræ, & uniuerſæ huius creationis effecerit. Sed non hic labor domini eſt, ut omnia in creandis rebus deum poſſe tu ſentias, ſed ut ſcias deum patrem eſſe eius filij qui loquitur. Virtutes in cœlo plures ſunt, & efficiētes, & æternæ, ſed unus unigenitus eſt filius, non à cæteris ſola differens poteſtate, quia per eum creatæ ſunt, ſed quia uerus unus eſt filius, non fiat degener, ut natus ex nihilo ſit. Audis filium, quia filius eſt, crede. Audis patrem, memento quia pater eſt.

D Quid iſtis nominibus ſuſpicionem, maliciam, audaciam interſeris? Secundum naturæ intelligētiam nomina diuinis rebus aptata ſunt. Quid affers uim uerborū ueritati? Audis patrem & filium, ne ambigas eſſe quod nuncupantur. Summa diſpenſationis eſt filio, ut noueris patrem. Quid irritum facis opus prophetarum, uerbi incarnationem, uirginis partum, uirtutem operationū, crucem Chriſti? Tibi hæc omnia impenſa, tibi præſtita ſunt, ut per hæc manifeſtus & pater tibi eſſet, & filius. Supponis nunc uoluntatem, creationem, adoptionem. Inſpice & militiam, & ſtipendium Chriſti: Nempe proclamat: Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus. Non audis, creatorem cœleſtium creaſti. Non audis, effectorem terreſtrium effeciſti. Sed audis: Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus. Vtere ſaluatoris tui munere. Scito patrem eſſe qui genuit, filium eſſe qui natus eſt. Natum ex eo patre, qui eſt ex ueritate naturæ. Memento non tibi patrem manifeſtatum eſſe quod deus eſt, ſed deum manifeſtatū eſſe quod pater eſt. Audis: Ego & pater unum ſumus. Quid diſcindis & diſtrahis filium à patre? Vnum ſunt ſcilicet is qui eſt, nihil habens quod non ſit etiam in eo à quo eſt. Cum audis filium dicentem: Ego & pater unum ſumus, perſonis rem accommoda, gignenti & genito profeſſionis ſuæ permitte ſententiam. Sint unum, ut ſunt, qui genuit, & qui genitus eſt, quur naturam excludis? quur ueritatem interimis? Audis: Pater in me eſt, & ego in patre. Et

hoc de

A hoc de patre & filio, filij opera teſtantur: Non ut corpus per intelligentiam noſtram corpori immittimus, neque ut aquam uino infundimus, ſed eandem in utroque uirtutis ſimilitudinem, & deitatis plenitudinem confitemur. Omnia enim filius accepit à patre, & eſt dei forma, & imago ſubſtantiæ eius. Eum enim qui eſt ab eo qui eſt imago ſubſtantiæ, tantum ad ſubſiſtendi fidem, non etiam ad aliquam naturæ diſſimilitudinem intelligendam diſcernit, patrem autem in filio, & filium in patre eſſe, plenitudo in utroque diuinitatis perfecta eſt. Non enim diminutio patris eſt filius, nec filius imperfectus à patre eſt. Imago ſola non eſt, & ſimilitudo non ſibi eſt. Deo autem ſimile aliquid eſſe, niſi quod ex ſe erit, non poteſt. Neque enim aliunde eſt, quod in omnibus ſimile eſt. Neque diuerſitatem duobus admiſceri alterius ad alterum, ſimilitudo permittit. Ne ſimilia permutes, neque ſibi ex ueritate indiſcreta diſiungas. Quia qui dixit: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, inuicem eſſe ſui * ſimiles: in eo quod ſimilitudinem noſtram dicit, oſtendit: Ne contigeris, ne contrectaueris, ne corruperis. Tene naturæ nomina, tene filij profeſſionem. Nolo aduleris, ut filium de tuo laudes. Bene habet, ut ijs quæ ſunt ſcripta, cõtentus ſis. Non eſt autem in tantum confidendum in prudentia humana, ut perfectum ſe quis putet ſapere quod ſapiat, & in eo arbitretur abſolutæ rationis ſummam contineri, quod ipſa mente pertractans, Aliàs* ſimilē.

B æquabili undiq; apud ſe exiſtimet ueritatis opinione conſtare. Non enim concipiunt imperfecta perfectum, neq; quod ex alio ſubſiſtit, abſolute uel autoris ſui poteſt intelligentiam obtinere, uel propriam, ſe quidem in eo tantum quod eſt, ſentiens, cæterum ulterius ſenſum ſuum quàm ſibi conſtituta ſit natura, non tendens. Motum enim ſuum non ſibi debet, ſed autori, & idcirco id quod aliud ex autore ſubſiſtit, imperfectum ſibi eſt, dum conſtat aliunde, & neceſſe eſt, ut in quo ſe perfectum putet ſapere, deſipiat, quia naturæ ſuæ non moderans neceſſitatem, & omnia infirmitatum ſuarum exiſtimans terminis contineri, falſò iam ſapientiæ nomine gloriatur, quia ſapere ſibi ultra ſenſus ſui non liceat poteſtatem, & quàm infirmus ſubſiſtendi eſt uirtute tam ſenſu ſit. Atq; ob id imperfectæ naturæ ſubſtitutio, perfecti ſenſus ſapientiam obtinere ſe glorians, ſtultæ ſapientiæ irridetur opptobrio, Apoſtolo dicente: Non enim miſit me Chriſtus baptizare, ſed euangelizare, non in ſermone ſapientiæ, ne inanis fiat crux Chriſti, uerbum enim crucis pereuntibus ſtulticia eſt, ijs autem qui ſaluantur, uirtus dei eſt. Scriptum eſt enim: Perdam ſapientiam ſapientium, & intellectum intelligentium reprobabo. Vbi ſapiens? ubi ſcriba? ubi conquiſitor huius ſeculi? Nõnne ſtultam fecit deus ſapientiã huius mundi? Quoniam quidem in ſapientia dei nõ cognouit mundus per ſapientiam deum, decre

C uit deus per ſtulticiam prædicationis ſaluare credentes. Quoniam Iudæi ſigna petunt,& Græci ſapientiam quærunt. Nos autem prædicamus Chriſtum Ieſum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtulticiam. Ipſis autem uocatis Iudæis & Græcis, Chriſtum dei uirtutem & dei ſapientiam. Quia quod infirmũ dei eſt, fortius eſt hominibus: & quod ſtultum eſt dei, ſapientius eſt hominibus. Omnis itaq; infidelitas ſtulticia eſt, quia imperfecti ſenſus ſui uſa ſapientia, dum omnia infirmitatis ſuæ opinione moderatur, putat effici nõ poſſe quod nõ ſapit. Cauſa eñ infidelitatis de ſententia eſt infirmitatis, dum geſtum eſſe quis non putat, quod geri non poſſe definiat, & idcirco Apoſtolus ſciens naturæ humanæ imperfectam cognitionem, hoc ſolum putare in ueri ratione eſſe quod ſaperet, ait: Non in ſermone ſe ſapientiæ prædicare, ne prædicationis ſuæ inanis eſſet aſſertio, ac ne ſtulticiæ eſſe prædicator exiſtimaretur, adiecit: Verbum crucis ſtulticiam eſſe pereuntibus, quia eam ſolam infideles prudentiam crederent eſſe quam ſaperent, & cum nihil niſi intra infirmitatis ſuæ ſaperent naturam, eam quæ ſola dei perfecta ſapientia eſt, putarent eſſe ſtulticiam, per quod ea ipſa infirmi ſapientiæ ſuæ opinione deſiperent. Ergo quicquid pereuntibus ſtulticia eſt, hoc ijs qui ſaluantur, dei uirtus eſt, quia nihil naturalis ſenſus ſui infirmitate moderantur, ſed diuinæ poteſtatis efficientiam

D ſecundum infinitatem cœleſtis uirtutis expendunt, & idcirco ſapientiam ſapientium, & intelligentiam intelligentium deus improbat, quia per opinionem ſtulticiæ humanæ credentibus ſalus tribuitur, dum & infideles quæ extra ſenſum ſuum ſunt, ſtulta eſſe decernunt, & fideles poteſtati ac uirtuti dei omnia largiendo ſibi ſalutis ſuæ ſacramenta permittunt. Non ergo ſunt ſtulta quæ dei ſunt, ſed humanæ naturæ inſipiens prudentia eſt, quæ à deo ſuo aut ſigna, aut ſapientiam ad fidem poſtulet. & Iudæorum quidem eſt poſtulare ſigna, quia in dei nomine per legis familiaritatem non admodum rudes, crucis ſcandalo commouentur. Græcorum autem eſt ſapientiam poſcere, quia gentili ineptia, humanaq; prudentia rationem ſublati in crucẽ dei quærũt. Quæ quia ſecundum ſenſum naturæ infirmis occulta in ſacramento ſit, fit ſtulticia infidelibus, cum quod naturaliter mens imperfecta non concipit, id extra prudentiæ cauſam eſſe decernat. Sed ob hanc imprudentem mundi ſapientiam, quæ per dei ſapientiam, deum ante neſciuit, id eſt, per hanc magnificentiam mundi, ac tam ſapienter inſtituti opificij ornatum, creatoris ſui non eſt uenerata ſapientiam, placuit deo prædicatione ſtulticiæ ſaluos facere credentes, id eſt, crucis fide æternitatem mortalibus prouenire, ut confuſa humanæ ſapientiæ opinione, ibi ſalus reperiretur, ubi creditur eſſe ſtulticia. Chriſtus enim, qui ſtulticia gentibus, & Iudæis ſcandalum eſt, dei uirtus, deiq; ſapientia eſt, quia quæ ſenſu

humano

A humano infirma, in dei rebus & ſtulta exiſtimantur, hæc prudentiæ uirtutiſq; terrenæ, & ſapientiæ, & poteſtatis ueritate præcellunt. Nihil igitur in diuinis effectibus humanæ mentis opinione tractandum eſt, neque de creatore ſuo, opificij ipſius materia decernat. Aſſumenda autem nobis eſt ſtulticia, ut ſapientiam ſumamus, non in prudentiæ ſenſu, ſed naturæ noſtræ conſcientia, ut quod cogitationis terrenæ ratio non concipit, id nobis rurſum ratio diuinæ uirtutis inſinuet. Cum enim recognita ſtulticiæ noſtræ intelligentia imperitiam naturalis in nobis imprudentiæ ſenſerimus, tum per diuinæ ſapientiæ prudentiam, ad dei ſapientiam imbuimur, cum ſine modo uirtutes dei ac poteſtatem metiamur, cum naturæ dominum non intra naturales leges cohibeamus, cum hoc ſolum de deo bene credi intelligamus, ad quod de ſe credendum ipſe ſibi nobiſcum & teſtis, & autor exiſtit.

D. HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBRI TERTII FINIS.

C

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER QVARTVS.

QVanq; anterioribus libellis, quos pridem conſcripſimus, abſolute cognitum exiſtimamus, fidem nos, & confeſſionem patris, & filij, & ſpiritus ſancti, ex euangelicis atq; apoſtolicis inſtitutis obtinere, neq; quicq; nobis cũ hæreticis poſſe eſſe commune, quippe illis diuinitatem domini noſtri Ieſu Chriſti, ſine modo & ratione, & metu abnegantibus, tamen etiam his libellis quædam neceſſario fuerunt comprehendenda, ut omnibus fallacijs eorum, & impietatibus æditis, abſolutior fieret cognitio ueritatis. Et primum cognoſcendum eſt, quæ doctrinæ eorũ temeritas ſit, quodq; irreligioſitatis periculum. Deinde quid aduerſum apoſtolicam fi-
D dem, cui nos congruimus, habeant ſententiæ, quid'ue ſoleant dicere è contrario, quaq; uerborum ambiguitate ſimplicitatem audientium illudant. Poſtremo qua interpretationum ſuarum arte, ueritatem diuinorum dictorum, uirtutemq; corrumpant. Non ignoramus autem ad res diuinas explicandas, neq; hominum eloquutionem, neq; naturæ humanæ comparationẽ poſſe ſufficere. Quod enim inenarrabile eſt, id ſignificantiæ alicuius finem & modum nõ habet, & quod ſpirituale eſt, id à ſpecie corporalium, exemploq; diuerſum eſt. Tamen cum de naturis cœleſtibus ſermo eſt, illa ipſa quæ ſenſu mentium continentur, uſu communi & naturæ, & ſermonis ſunt eloquenda, non utiq; dignitati dei congrua, ſed ingenij noſtri imbecillitati neceſſaria, rebus ſcilicet, uerbiſq; noſtris ea quæ & ſentimus, & intelligimus loquuturi. Atq; hæc ſicut primo libello teſtati ſumus, nunc quoq; idcirco à nobis commemorata ſunt, ut cum aliquid ex humanis comparationibus proferimus, non ſecundum naturas corporales de deo ſentire credamur, nec paſſionibus noſtris ſpiritualia comparare, ſed potius rerum uiſibilium ſpeciem ad intelligentiam inuiſibilium protuliſſe.

Quare ergo tam multa de rebus diuinis definimus?

Aiunt nanq; hæretici, non ex deo eſſe Chriſtum, id eſt, filium nõ ex patre natum, neq; deũ ex natura, ſed ex conſtitutione eſſe, adoptionẽ ſcilicet eius eſſe in nomine, quia ſicut plures deo filij, ita & hic filius ſit. Dehinc libe

ralitatem

A ralitatẽ in dignitate,quia ſicut dij plures ſunt,ita & hic deus ſit.* Indulgen- tiore tamẽ in eo adoptionis & nuncupationis * affectu,ut & præ cæteris ſit adoptatus,& adoptiuis alijs maior ipſe ſit filius: & excellentius cunctis na- turis creatus,creaturis ipſe cæteris præſtet. Aiunt etiam quidam eorum dei omnipotentiam confitentes,in ſimilitudinem eum dei creatum, & ex nihi- lo,ut cætera,in æterni illius creatoris ſui imaginem conſtitiſſe. Verbo uideli cet de non extantibus iuſſum eſſe ſubſiſtere,deo potente ſimilitudinem ſui ex nihilo cooptare. Quin etiam id adijciunt,cum unius ſubſtantiæ patrem & filium eſſe audiunt,ab anterioribus eſſe epiſcopis prædicatum,ut id ſub- tiliter per ſpeciem hæreticæ opinionis infirment, dicentes eos uerbi huius ſignificationẽ,id eſt,unius ſubſtantiæ,quod Græce dicitur homouſion,hoc ſenſu uſurpare atq; eloqui,tanq; ipſe ſit pater,qui & filius, ex infinitate ui- delicet ſua protenſus in uirginem,ex qua corpus aſſumens ſibi, in eo corpo re quod aſſumpſit, filij nomen addiderit. Et hæc quidem de homouſio eo- rum falſitas prima eſt. Sequens illa eſt,quod affirment id enunciationem homouſion ſignificare,quod rei anterioris atq; alterius communio ſit duo- bus,& tanq; prior ſubſtantia,uel uſia materiæ alicuius extiterit, quæ parti cipata duobus,& in utroq; conſumpta, utrunq; illum & naturæ anterioris, & rei eſſe teſtetur unius. Atque idcirco improbare ſe homouſij aiunt con- B feſſionem,quod enunciatio eius neque filium à patre diſtinguat, & poſte riorem patrem materia, quæ ſibi cum filio ſit communis, oſtendat. Tertio quoque hanc improbandi homouſij cauſam comminiſcuntur,quod ſecun dum uerbi huius ſignificationem, ex diuiſione paternæ ſubſtantiæ eſſe fi- lius exiſtimetur,tanquam defectus ex eo fuerit,ita ut in duos ſit res una di uiſa. & ideo ſubſtantiæ dicantur unius; quia portio defecta de toto,in na- tura ea ſit,unde defecta ſit,nec poſſe in deum cadere diuiſionis paſſionem, quia & demutabilis erit, ſi immunitioni per diuiſionem fiat obnoxius,& imperfectus efficietur, perfectionis ſuæ in portionem alteram decedente ſubſtantia: nec non in eo ſe eleganter doctrinæ propheticæ, ſed & euan- gelicæ atque apoſtolicæ poſſe exiſtimant contraire, ut filij natiuitatem in- tra tempora prædicent. Cum enim uitioſe à nobis aſſerant dici filium ſem per fuiſſe, neceſſe eſt ut excludendo quod ſemper fuerit, natiuitatem eius confiteantur ex tempore. Si enim non ſemper fuit, erit tempus quo non fuit. Et ſi eſt tempus quo non fuit,erit ante eum tempus,quia qui non ſem per eſt, eſſe cœpit ex tempore. *Qui autem caret tempore, non poteſt eo carere quod ſemper eſt. Reſpuere ſe autem id quod ſemper filius fuerit, ob eam cauſam affirmant,ne per id quod ſemper fuit, ſine natiuitate eſſe credatur, tanquam per id quod ſemper fuiſſe dicitur, innaſcibilis prædi- cetur. O ſtultos atque impios metus, & irreligioſam de deo ſollicitudi- nem

Aliâs * Indulgentiorem.

Aliâs * affectũ

Aliâs * Quod.

C nem. Hæc quæ in homouſij ſignificatione, & in eo quod ſemper filius eſſe dicitur arguuntur, eccleſia abominatur, reſpuit, damnat. Nouit enim unum deum, ex quo omnia. Nouit & unum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem omnia. Vnum ex quo, & unum per quem. Ab uno uniuerſorum originem, Per unum cunctorum originem & creationem, In uno ex quo autoritatem innaſcibilitatis intelligit, In uno per quem poteſtatem nihil differentem ab autore ueneratur. Cum ex quo, & per quem, ad id quod creatur, in his quæ creata ſunt communis autoritas ſit, nouit in ſpiritu deum ſpiritum impaſſibilem & indeſecabilem. Didicit enim à domino, ſpiritui carnem & oſſa non eſſe, ne fortè cadere in eum corporalium paſſionum detrimenta credantur. Nouit unum innaſcibilem deum: nouit & unum unigenitum dei filium. Confitetur patrem æternum, & ab origine liberum: confitetur & filij originem ab æterno. Non ipſum ininitiabilem, ſed ab initiabili. Nõ per ſeipſum, ſed ab eo qui à nemine ſemper eſt, natum ab æterno, natiuitatem uidelicet ex paterna æternitate ſumentem. Caret ergo fides noſtra hæreticæ prauitatis opinione. Aedita nanque eſt ſenſus noſtri profeſſio, licet nondum ſit ratio profeſſionis expoſita. Tamen ne quid in homouſij à patribus nuncupati enũciatione, & in ea quod ſemper fuerit, confeſſione ſuſpicionis relinqueretur, iſta memorata ſunt, quibus & ſubſiſtere filium in ſubſtantia qua genitus ex patre eſt, cognoſceretur: & patri de ſubſtantia qua manebat, per filij natiuitatem nihil eſſe decerptum. Et homouſion patri filium non de commemoratis ſuperius uitijs cauſiſque à ſanctis, & doctrinam dei callentibus uiris eſſe memoratum, ne quis fortè exiſtimaret adimi per uſiam natiuitatem unigeniti filij, quod patri homouſios diceretur, ſed ut ſuſcepti huius utriuſque uerbi neceſſitatem, & contra debacchantes tunc hæreticos ad maximam fidei ſecuritatem, uſurpati rationem intelligamus, reſpondendum eſſe exiſtimo hæreticorũ peruerſitati, & omnes eorum ſtultas ac mortiferas inſtitutiones, euangelicis atque apoſtolicis teſtimonijs coarguendas. Videntur enim ſibi de ſingulis quæ aſſerunt, præſtare rationem, quia ſingulis aſſertionibus ſuis quædam ex diuinis uoluminibus teſtimonia ſubdiderunt. Quæ corrupto intelligentiæ ſenſu ſolis tantum ignorantibus blandiantur, ſpeciem ueritatis ſecundum prauitatem interpretantium præſtitura. Conantur enim ſola dei patris diuinitate celebrata, filio auferre quod deus eſt, quia ſcriptum eſt: Audi Iſraël: Dominus deus tuus, deus unus eſt. Et id ipſum ad legis doctorẽ interrogantẽ, quod præceptum maximũ eſſet in lege, domino dicente: Audi Iſraël: Dominus deus tuus, deus unus eſt. Et rurſum, Paulo ita prædicante: Vnus eñ deus, & unus mediator dei & hominũ. Tum quod ſolus innaſcibilis, & q̃d ſolus uerus ſit, quia Eſaias dixerit: Benedicẽt te ſolũ deũ uerũ,

Teſtimonium quod deprauate pro ſe torquẽt hæretici.

Quodque

A Quodq́ id ipſum cõteſtatus ſit dominus in Euangelijs,dicẽs: Hæc eſt aũt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Tum quod ſolus ſapiens ſit,ne quid ſapientiæ filio relinquatur, ſecundũ Apoſtoli dictum:Ei autem qui potens eſt,confirmare uos ſecundum euangelium meum,& prædicationem Ieſu Chriſti,ſecundum reuelationem ſacramenti temporibus ſecularibus taciti: manifeſtati autem nunc per ſcripturas propheticas,ſecundum præceptum æterni dei, in obedientiam fidei in omnes gentes,cogniti ſoli ſapienti deo per Ieſum Chriſtũ,cui eſt gloria in ſecula ſeculorũ,amen.Tum quia ſolus bonus, ne quid ſit bonitatis in filio,quia per eum dictum ſit: Nemo bonus, niſi unus deus. Tum quod ſolus ſit & potens,quia Paulus dixerit:Quem temporibus ſuis oſtendit nobis beatus, & ſolus potens,rex regum, & dominus dominantium. Tum quod hunc nouerint inconuertibilem, & indemutabilem, quia per prophetam dixerit:Ego ſum dominus deus ueſter,& non dem[illegible]or.Et Iacobus apoſtolus dixerit:Apud quẽ non eſt demutatio.Hunc iu[illegible]tum iudicem,quia ſcriptum eſt: Deus iuſtus iudex,fortis, & patiens. Hunc cuncta procurantem,quia dominus dixerit,cum ei de auibus ſermo eſſet:Et pater ueſter cœleſtis paſcit illa. Et rurſum: Nónne duo paſſeres aſſe ueneunt, & unus ex illis non cadet ſuper terram ſine patris ueſtri uoluntate? Sed & capilli capitis ueſtri numerati ſunt. Hunc omnia prouidentem, ſicut beata
B Suſanna dicit:Deus æternus abſconditorum cognitor, ſciens omnia ante generationem eorum. Hunc etiam inconceptibilem, ſecundum quod dictum eſt:Cœlum mihi thronus eſt,terra autem ſcabellum pedum meorũ, quam domum ædificabitis mihi, aut quis locus requietionis meæ? Hæc enim fecit manus mea,& ſunt omnia hæc mea. Hunc quoque capientem omnia, Paulo teſtante: Quoniam in ipſo uiuimus, & mouemur, & ſumus.Et Pſalmographo dicente:Quò abibo à ſpiritu tuo,& à facie tua quò fugiam? Si aſcendero in cœlum,tu illic es:ſi deſcendero ad infernum,ades. Si ſumpſero pennas meas ante lucem, & habitauero in poſtremis maris, etenim illic manus tua deducet me,& tenebit me dextera tua.Hunc quoq́ incorporeum,quia dictum eſt: Spiritus enim deus eſt, & adorantes eum, in ſpiritu & ueritate adorare oportet. Hunc immortalem, & inuiſibilem, Paulo dicente:Qui ſolus habet immortalitatem,& lucem habitat inacceſſibilem,quem nemo hominum uidit, nec uidere poteſt. Et ſecundum Euangelium: Deum nemo uidit unquam, niſi unigenitus filius, qui eſt in ſinu patris. Hunc quoque ſolum manentem, quia dictum ſit: Ego ſum qui ſum. Et rurſum: Sic dices filijs Iſraël: Miſit me ad uos is qui eſt. Et per Hieremiam: Qui es domine. Atque hæc * quis intelligat plena fraudis eſſe,& plena fallaciæ? Quæ quanquam ſint ſubtiliter confuſa atque permixta, tam[illegible]n abſolute artificioſam maliciæ atque ſtulticiæ calliditatem, & ineptiam

Als* quis nõ intelligat.

C & ineptiam teſtantur. Inter cætera enim addiderunt, ſolum ſe patrem innaſcibilem cognouiſſe, tanquam hinc quiſquam poſſit ambigere, cum ex quo ille genitus ſit, per quem omnia ſunt, id quod ipſe eſt, à nemine conſecutum. Ipſo enim quod pater dicitur, eius quem genuit autor oſtenditur, id habens nomen, quod neque profectum ex alio intelligatur, & ex quo is qui genitus eſt, ſubſtitiſſe doceatur. Igitur id quod deo patri proprium eſt, proprium ei, ac ſecretum relinquamus, confitentes in eo æternæ uirtutis innaſcibilem poteſtatem Nemini autē dubium eſſe exiſtimo, ob eam cauſam in confeſſione dei patris, quædam eius tanquam peculiaria & priuata memorari, ne præter ipſum eorum quiſquam particeps relinquatur. Dum enim dicunt ſolum uerum deum, ſolum iuſtum, ſolum ſapientē, ſolum inuiſibilem, ſolum bonū, ſolum potentē, ſolum immortalitatē habentem, in eo quod ſolus hæc ſit, à cōmunione eorum ſecundum hos filius ſeparatur. Soli enim, ut aiunt, propria non participantur ab altero: quæ ſi in patre ſolo, nō etiam in filio eſſe exiſtimabuntur, neceſſe eſt, ut filius deus & falſus, & inſipiens, & ſecundum conſpicabiles materias corporeus, & maleuolus, & infirmus, & extra immortalitatem credatur eſſe, qui ab his omnibus, cum in his pater ſolus ſit, excipitur. Dicturi autem de abſolutiſſima maieſtate, & de pleniſſima diuinitate unigeniti dei filij, non exiſtimamus quenquam arbitraturum, omnem Aliàs* uſuri. hunc ſermonem, quo* hæſuri erimus, ad dei patris contumeliam pertinere,
D quaſi ex eius dignitate decedat, ſi quid eorum referatur ad filium, cum potius honor filij dignitas ſit paterna, & glorioſus autor ſit, ex quo is qui tali gloria ſit dignus, extiterit. Nihil enim niſi natum habet filius, & geniti honoris admiratio in honore generantis eſt. Ceſſat ergo opinio contumeliæ, cum quicquid ineſſe filio maieſtatis docebitur, id ad amplificandam poteſtatem eius, qui iſtiuſmodi genuerit, redundabit. Conſequens autem eſt, ut cognitis iam ijs, quæ ad deformationē filij de patre confeſſi ſunt, id ipſum illud quod de filio profeſſi ſunt, audiatur. Reſponſuri enim ſingulis eorum propoſitionibus, & diuinorum dictorum teſtimonijs irreligioſam eorum doctrinam prodituri, debemus ad illa quæ de patre dicta ſunt, ea quæ deinceps de filio dei ſint cōmemorata, ſubiungere, ut de confeſſione ea quæ de patre & filio eſt, inter ſe comparata, unus atque idem à nobis in abſoluendis ſingulis propoſitionibus ordo teneatur. Memorāt nanque filiū dei neque ex aliqua ſubiacente materia genitū eſſe, quia per eum creata omnia ſunt: neque ex deo eſſe, quia decedere ex deo nihil poſſit, ſed eſſe ex ijs, quæ non erant, id eſt, creaturā dei perfectam, uerūtamen non ſimilem cæteris creaturis. Eſſe autem creaturam, quia ſcriptum ſit: Dominus creauit me initium uiarum ſuarum. Eſſe autem facturam perfectam, ſed non ſimilem cæteris facturis. Facturam autem per id quod Paulus ad Hebræos dixerit: Tanto melior factus angelis, quanto excellentius ab his poſſidet nomē. Et rurſum:

Vnde

A Vnde fratres facti uocationis cœleſtis participes, congnoſcite Apoſtolum
& principem ſacerdotum confeſſionis noſtræ Ieſum Chriſtum, qui fidelis
eſt ei qui fecit eum. Ad infirmandam uero filij & uirtutem & poteſtatem
& diuinitatem eo maxime utuntur, quod dixerit: Pater maior me eſt. Idcir
co autem nõ eſſe eum unum ex omnibus creaturis concedunt, quia ſcriptũ
eſt: Omnia per eum facta ſunt. Concludunt ergo omnem irreligioſitatis
ſuæ doctrinã iſtiuſmodi uerbis, dicentes: Nouimus deum unũ, ſolum inſe
ctũ, ſolum ſapientem ſolũ ſempiternum, ſolum ſine initio, ſolũ uerum, ſo-
lũ immenſum, ſolum immortalitatem habentem, ſolum optimum, ſolum
potẽtem, omniũ creatorem, ordinatorem & diſpoſitorem inconuertibilẽ in
commutabilem, iuſtum & optimum legis & prophetarũ & noui teſtamen
ti. Hunc deum genuiſſe filium unigenitum ante omnia ſecula, per quem &
ſeculum & omnia fecit. Natum autem nõ putatiue, ſed uere obſecutum uo-
lũtati ſuæ. Immutabilem & inconuertibilem, creaturam dei perfectam, ſed
non ſicuti unam de creaturis facturam, ſed nõ ſicuti cæteræ facturæ. Nec ut
Valentinus prolatione patris natum cõmentatus eſt. Nec ſicut Manichæ-
us partem unius ſubſtantiæ patris natũ expoſuit. Nec ſicut Sabellius, qui
unionem diuidit, ipſum eſſe dixit filium, quem & patrem. Nec ſicut Hiera
chas lucernam dicit de lucerna, uel lampadam in duas partes. Nec cũ qui
fuit ante, poſtmodum natum, uel ſupercreatum in filiũ, ſicuti & tu ipſe bea
B tiſſime papa, media in eccleſia & in conſeſſu fratrum frequenter eos qui ta
lia introducunt renuiſti. Sed ſicut diximus uoluntate dei ante tempora &
ſecula creatum, & uiuere & eſſe accipiens à patre, & glorians cum ſubſiſten-
te patre. Neq; enim pater dans ei omnium hæreditatem fraudauit ſemet-
ipſum ab his, quæ nõ facta habentur ab ipſo, fons eſt autem omniũ. Qua-
propter tres ſubſtantiæ ſunt, pater & filius & ſpiritus ſanctus, & quidẽ de-
us pater cauſa eſt omniũ, omnino ſine initio ſolitarius, filius autẽ ſine tem-
pore æditus eſt à patre & ante ſecula creatus & fundatus. Non erat anteq̃
naſceretur, ſed ſine tempore ante omnia natus, ſolus à ſolo patre ſubſiſtit.
Nec enim eſt æternus, aut coæternus, aut ſimul non factus cum patre, nec ſi-
mul cum patre habet eſſe, ſicuti quidã dicunt, aut aliqui duo non nata prin
cipia introducentes, ſed ſicut unio eſt principium omnium, ſic & deus ante
omnia eſt. Propter quod & ante filium eſt, ſicut & à te didicimus papa me-
dia in eccleſia prædicante. Secundum quod itaq; & à deo eſſe habet, & glo
riari, & uiuere, & omnia ei ſunt tradita, ſecundum hoc principium eius eſt
deus. Principatur autẽ ei utpote deus eius, cũ ſit ante ipſum. Si enim quod
ex ipſo & quod ex utero exiuit & uenit, & quod ex patre, uelut partem eius
unius ſubſtantiæ & quaſi prolationem extendens intelligitur, compoſitus
erit pater, & diuiſibilis & mutabilis & conuertibilis, etiam corpus ſecundũ
illos, & quantum in ipſis eſt conſequentia, corpori ſuſtinens ſine corpore

Exemplũ blaſphemiæ eorũ qui creaturã eſſe dei filium dicunt.

Valentinus. Manichæus. Sabellius. Hieracbas.

*Fortè * induxit.*

*Fortè * diuidit.*

Tres ſubſtantiæ ὑποστάσεις.

C deus. Hic eorum error eſt, hæc mortifera inſtitutio, ad cuius cōfirmationem corrupto intelligentiæ ſenſu, diuinorum dictorum teſtimonia uſurpant, & de his ſub occaſione humanæ ignorantiæ mentiuntur. Nemini autem dubium eſſe oportet ad diuinarum rerum cognitionem diuinis utendum eſſe doctrinis. Neq; enim ſcientiam cœleſtium per ſemet humana imbecillitas conſequetur, neq; inuiſibilium intelligētiam ipſe ſibi corporalium ſenſus aſſumet. Non enim uel id quod creatum in nobis atq; carnale eſt, uel id quod in uſum uitæ noſtræ ex deo datum eſt, ſuomet iudicio naturam creatoris ſui opuſq; diſcernet. Non ſubeūt ingenia noſtra in cœleſtem ſcientiā, neq; incomprehenſibilem uirtutem ſenſu aliquo infirmitas noſtra concipiet. Ipſi de ſe deo credendum eſt, & ijs quæ cognitioni noſtræ de ſe tribuit, obſequendum. Aut enim more gentiliū denegandus eſt, ſi teſtimonia eius improbantur, aut ſi ut eſt deus creditur, non poteſt aliter de deo quàm ut ipſe eſt de ſe teſtatus, intelligi. Ceſſent itaq; propriæ hominum opiniones, neq; ſe ultra diuinam cōſtitutionem humana iudicia extendant. Sequamur ergo aduerſus irreligioſas & impias de deo inſtitutiōes, ipſas illas diuinorum dictorum autoritates, & unumquodq; eorū, ipſo de quo quæritur, autore tractabimus, non ad fallendam & male imbuendam audientium imperitiā, quaſdam uerborum enunciationes ſubtractis eorum cauſis coaptantes. Intelligentia enim dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi, quia non ſermoni res, ſed rei eſt ſermo ſubiectus. Verum omnia æditis ſimul & dicendi cauſis & dictorum uirtutibus proſequemur. Igitur ſingula ſecundum propoſitionis ordinem retractentur. Nam hoc eorum principale eſt: Nouimus, inquiunt, unum ſolum deū, Moyſe dicente: Audi Iſraël. Dominus deus tuus deus unus eſt, ſed nunquid hinc quiſq; fuit auſus ambigere, aut unquàm aliter à quoq; eorum prædicatum eſſe, qui deum crederent, cognitum eſt, niſi unum deum eſſe, ex quo omnia, unam uirtutem innaſcibilem, & unam hanc eſſe ſine initio poteſtatem? Sed non per id quod deus unus eſt, dei filio accidit negari poſſe, quod deus eſt. Moyſes nanq;, uel potius deus per Moyſen populo & in Aegypto & in deſerto idolis & deorum (ut putabant) religionibus occupato, hoc conſtituit principale mandatum, ut unum deum crederet, & uere ac merito cōſtituit. Vnus eſt enim deus, ex quo omnia. Sed uideamus an idem Moyſes eum quoq; per quem omnia ſunt, deum eſſe confeſſus ſit. Non enim patri adimitur quod deus unus eſt, quia & filius deus ſit. Eſt enim deus ex deo, unus ex uno: ob id unus deus, quia ex ſe deus. Contra uero non minus per id filius deus, quia pater deus unus ſit. Eſt enim unigenitus filius dei, non innaſcibilis, ut patri adimat quod deus unus ſit, neq; aliud ipſe quàm deus, quia ex deo natus eſt, de quo q̄uis ambigi non oporteat, quin naſcēdo ex deo deus ſit, per quod fidei noſtræ deus unus eſt, tamē uideamus an Moy

D

ſes

A ſes qui ad Iſraël dixerat: Dominus deus tuus unus eſt, dei filium deū prædicauerit. Vti enim nos ad confitendam domini noſtri Ieſu Chriſti diuinitatem teſtimonio illius oportebit, cuius autoritate hæretici unū tantum deum confitētes, filio putant negandum eſſe quod deus eſt. Igitur cum abſoluta hæc de deo & perfecta confeſſio ſit, ſecundum Apoſtolū, ita loqui: Vnus deus pater ex quo omnia, & unus dominus noſter Ieſus Chriſtus per quē omnia, uideamus originem mūdi, quid de ea Moyſes loquatur. Ait nāq;: Et dixit deus, fiat firmamentū in medio aquæ, & ſit diuidens inter aquam & aquā, & factum eſt ſic, & fecit deus firmamentum, & diuiſit deus per medium aquæ. Habes ergo deum ex quo, habes deum per quem, aut ſi id negabis, neceſſe eſt id quod factum eſt, per quem factum ſit doceas: Aut certe naturam ipſam creandorum deo obedientem eſſe demōſtres, quæ ad id quod dictum eſt, fiat firmamētum, ſe ipſam dei uerbo iuſſa firmauerit. Sed hæc diuinæ ſcripturæ ratio non recipit. Omnia enim, ſecundum prophetā, facta ex nihilo ſunt, nec natura aliqua manens demutata in aliud eſt, ſed id quod non erat, creatum eſt, & abſolutum eſt. Per quem? Audi euangeliſtam: Omnia per ipſum facta ſunt. Si quæris per quem, audias eundem euāgeliſtam dicētem: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deū, & deus erat uerbum, hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipſum facta ſunt. Quod ſi negare uoles à patre dictum uideri, fiat firmamentū,

Patris iuſſu, per filiū omnia condita.

B audias rurſum prophetam dicentē: Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt. Quod ergo dictū eſt, fiat firmamentū, in eo quod pater ſit locutus oſtēditur. Quod autem adijcitur: Et factum eſt ſic, & quod feciſſe deus dicitur, in eo perſona efficientis eſt intelligenda, qui faciat. Dixit enim & facta ſunt. Non utiq; ſolū uoluit & fecit, mandauit & creata ſunt. Nō utique quia cōplacitū ei eſt extiterunt, ut mediatoris officiū inter ſe & ea quæ eſſent creāda, ceſſaret. Dicit ergo fieri deus ex quo omnia ſunt, & fecit deus, per quē omnia ſunt. Eodem pariq; nomine, & in dicētis ſignificatione, & in efficiētis operatione cōfeſſio eſt. Si autem loqui audebis, nō de filio dici, & fecit deus, ubi erit quod dictum eſt: Omnia per ipſum facta ſunt? Et illud Apoſtolicum: Vnus dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quē omnia? Et illud: Ipſe dixit & facta ſunt? Quod ſi impudentiam tuam hæc diuinitus dicta conuincent, non adimitur dei filio quod deus ſit, per id quod dictum eſt: Audi Iſraël. Dominus deus tuus, deus unus eſt, cum ab eo ipſo qui hæc eſt locutus, in ipſa conſtitutione mundi deus fuerit prædicatus & filius. Sed uideamus in quem profectum hæc diſtinctio iubentis dei, & facientis dei agatur. Nam tametſi ſenſus communis intelligentiæ non recipiat, ut in eo quod dictum eſt, iuſſit & facta ſunt, ſolitarius atque idem ſignificatus eſſe credatur, tamen nequid ambigi poſſit, oportet ea quæ mundi creationem cōſecuta ſunt, explicari. Cum igitur perfecto mundo eius in-

C cola formandus eſſet talis de eo ſermo eſt: Et dixit deus, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Et rurſum: Et fecit deus hominem, ad imaginem dei fecit eum. Quæro nunc, ſolum ne ſibi deum locutum exiſtimes, an uero ſermonem hunc eius intelligas non ſibi, ſed ad alterum extitiſſe? Si ſolum fuiſſe dicis, eius ipſius uoce argueris, dicentis: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Deus enim per legſlatorem ſecundum intelligentiam noſtram locutus eſt, uerbis uidelicet quibus uti ipſe nos uoluit, cognitionem eorum nobis quæ geſſit impertiens. Significato nanq; dei filio per quem facta ſunt omnia, in eo quod dictum eſt: Et dixit deus, Fiat firmamentum. Et rurſum ita dictum eſt: Et fecit deus firmamētum, ne tamen hic quidam inanis ac ſuperfluus ſermo exiſtimaretur, ſi ſibiipſi dixiſſet ut fieret, & rurſum ipſe feciſſet (. Quid enim tā alienum ab eo qui ſolus eſſet, ut ſibi faciendum diceret, cum uoluntate tantum opus eſſet, ut fieret) ? abſolutius uoluit intelligi ſignificationem hanc non ad ſe tantum eſſe referendam, dicendo: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, ſuſtulit ſingularis intelligentiam profeſſione conſortij. Conſortium autem eſſe aliquod ſolitario ipſe ſibi non poteſt. Neque rurſum recipit ſolitarij ſolitudo, faciamus. Neq; quiſquam alieno à ſe noſtram loquitur. Vterq; ſermo & faciamus & noſtram, ut ſolita-
D rium eundemq; non patitur, ita neque diuerſum à ſe alienumq; ſignificat. Aut quæro, ſi cum audias ſolitarium, utrum non ipſum eundemq; eſſe exiſtimes, aut cum audias non ipſum, neq; eundem, an ne quod ſolitarius tantum ſit intelligas? In ſolitario ergo ſolitarius, in non eodem uero neq; ipſo non ſolitarius reperitur. Solitario ergo conuenit faciam & meam. Non ſolitario uero, faciamus & noſtram. Cum itaq; legimus: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, quia ſermo uterq;, ut non ſolitarium tantum, ita neq; differentem eſſe ſignificat, nobis quoq; nec ſolitarius tātum, nec diuerſus eſt confitendus, cognita per id quod noſtram imaginem dicit, non etiam imagines noſtras, unius in utroq; proprietate naturæ. Non ſufficit autem ſolam uerborum attuliſſe rationem, niſi dictorū intelligentiam etiam rerum operatio conſequatur. Scriptum enim ita eſt: Et fecit deus hominem, ad imaginem dei fecit eum. Quæro ſi ſolitario atque ipſi ad ſe eundem fuit ſermo, quid hic ſentiendum exiſtimes? Video enim nunc tripertitam ſignificationem & facientis & facti & exempli. Qui factus eſt, homo deus. Deus autem fecit, & quem fecit ad imaginem dei fecit. Si de ſolitario geneſis eſſet locuta, dixiſſet utiq;: & fecit ad imaginem ſuam. Sed ſacramentum euangelicum annuncians, nō duos deos, ſed deum & deum elocuta eſt, cum hominem per deum effectum ad imaginem dei dicit. Atq; ita deus, ad communem ſibi cum deo imaginem atq; eandem ſimilitudinem hominem reperitur operari, ut nec ſolitudinis intelli-

gentiam

A gentiam ſignificatio efficientis admittat, nec diuinitatis diuerſitatem, ad eandem, imaginem ac ſimilitudinem conſtituta patiatur operatio. Et quã quàm ſuperfluum poſt hæc exiſtimetur ultra aliquid afferre, quia in diuinis rebus non frequentius dicta ſufficiunt, tamen quid de hoc eodem dictum ſit, cognoſci oportet. Non enim diuinorum dictorum, ſed intelligentiæ noſtræ à nobis ratio præſtanda eſt. Deus ad Noë inter multa mãdata ita loquitur: Qui effuderit ſanguinem hominis, pro ſanguine eius effundetur anima eius, quia ad imaginem dei fecit hominem. Etiam hic diſtinguitur exemplum, opus & operans. Deus teſtatur ſe ad imaginem dei hominem feciſſe. Cum faciendus homo eſt, quia neque de ſe, neque ad ſe loquebatur, dixit ad imaginem noſtram. Cum autem factus homo eſt, fecit deus hominem ad imaginem dei. Non ignorauit utiq; uerbi proprietatem, ſi ſibi ipſe loqueretur, ut diceret: Feci ad imaginem meam. Dixerat enim iam ad demõſtrandam naturæ unitatem, faciamus ad noſtram. Neque rurſum confundit de ſolitario ac non ſolitario intelligentiam, cum hominem deus faciens, ad imaginem dei fecerit. Quod ſi deum patrem ſolitarium ſibi hæc locutum fuiſſe affirmare uoles, tanq; concedi tibi poſſit, ut unus ſecum uelut cum altero ſit locutus, credatúrque in eo, quod ad imaginem dei fecit hominem, ita uoluiſſe intelligi, tanq; ad imaginem meam feci hominem, primum ipſe teſtimonio tuo redargueris. Dixiſti enim:

Aliud teſtimonium quod filius deus.

B Ex patre omnia, ſed per filium omnia. Namq; per id quod dictum eſt: Faciamus hominem, ex eo origo eſt, ex quo capit & ſermo. In eo uero quod deus ad imaginem dei fecit hominẽ, ſignificatur etiam is per quem cõſummatur operatio. Tum deinde nequid tibi hinc liceat mentiri, ſapientia quã tu ipſe Chriſtum confeſſus es, contraibit dicens: Cum certos ponebat fontes ſub cœlo, cum fortia faciebat fundamenta terræ, eram apud illum cuncta componens. Ego eram ad quem gaudebat, quotidie autem lætabar in conſpectu eius in omni tempore, cum lætaretur orbe perfecto, & lætabatur in filijs hominum. Concluſa eſt omnis occaſio, & coarctatur ad ueri cõfeſſionem uniuerſus error. Adeſt deo genita ante ſecula ſapientia. Neque ſolum adeſt, ſed etiam componit. Eſt ergo componens apud ipſum. Intelligite compoſitionis uel diſpoſitionis officium. Pater enim in eo quod loquitur efficit, filius in eo quod operatur quæ fieri ſunt dicta, componit. Perſonarum autem ita facta diſcretio eſt, ut opus referatur ad utrunque. Nã in eo quod dicitur faciamus, & iuſſio exequatur & factum. In eo uero quod ſcribitur: Eram apud illum componens, non ſolitarium ſe ſibi eſſe in operatione ſignificat. Lætatur autem ante eum quem ſibi ſignificat aggaudere lætanti. Quotidie autem lætabar in conſpectu eius in omni tẽpore, quãdo lætabatur orbe perfecto & lætabatur in filijs hominum. Cauſam lætitiæ ſuæ ſapientia docuit, lætabatur autem ob læticiam patris in perfectio-

C ne mundi,& in filijs hominũ lætantis. Scriptum eſt enim: Et uidit deus q̃ bona ſunt. Placere patri opera ſua gaudet, per ſe ex præcepto eius effecta. Gaudium enim ſuũ hinc eſſe profitetur, quod in conſummato orbe & in filijs hominum pater lætus exiſteret. Et in filijs hominum ob id, quia iam in uno Adam omne humani generis exordium conſtitiſſet. Non ergo in fabricatione mundi ſolitarius pater ſibi loquitur, ſapientia ſecum & cooperante & conſummata cooperatione gaudente. Non ignoramus autẽ multa & maxima ad abſolutionem horũ dictorum eſſe reliqua, ſed dilata nobis potius quàm diſſimulata habeantur. Plenior nanq; eorum tractatus propoſitionibus cæteris reſeruatur. Nunc enim tantum ad id reſpondetur quod in expoſitione fidei ſuæ, uel potius perfidiæ ab impijs dictum eſt, unum tantum deum à Moyſe prædicatum, & uere ita prædicatum meminimus quia unus deus eſt, ex quo omnia. Sed non propterea ignorandũ eſſe, quia filius deus eſt, cum idem Moyſes deum & deũ toto operis ſui corpore ſit profeſſus. Igitur uidendum eſt, quomodo electio & legiſlatio deũ & deum pari confeſſionis ordine prædicet. Poſt multas nanq; dei ad Abraham allocutiones, cum aduerſum Agar Sarra commoueretur, conceptui ancillæ domina ſterilis inuidens, cũq; diſceſſiſſet à conſpectu eius, ita de ea ſcriptura loquitur: Et dixit angelus domini ad Agar: Redi ad dominã tuam, & humilia te ſub manibus eius. Et dixit ei angelus domini: Multipli-
D cans multiplicabo ſemen tuum, & nõ dinumerabitur à multitudine. Et rurſum: Et uocauit nomen domini, qui loquebatur ſecum deus, qui aſpexiſti me. Angelus dei loquitur. Duplex autem in angelo dei ſignificatio eſt, ipſe qui eſt, & ille cuius eſt. Et loquitur non res ſecundum nomen officij ſui. Ait enim: Multiplicans multiplicabo ſemen tuum, & non dinumerabitur à multitudine. Miniſterium angeli poteſtas multiplicandarum gẽtium excedit, ſed quid tandem de eo qui dei angelus, quæ ſoli deo propria ſunt loquebatur, ſcriptura teſtata eſt: Et uocauit nomen domini qui loquebatur ſecũ, tu deus qui aſpexiſti me. Primum angelus dei, ſecũdo dominus. Vocauit enim nomẽ domini, qui loquebatur ſecũ. Dehinc tertio deus: Tu enĩ es deus qui aſpexiſti me. Qui angelus dei dictus eſt, idem dominus & deus eſt. Eſt autem ſecundum prophetam filius dei, magni conſilij angelus. Vt perſonarum diſtinctio abſoluta eſſet, angelus dei eſt nuncupatus. Qui enim eſt deus ex deo, ipſe eſt & angelus dei. Vt uero honor debitus redderetur, & dominus & deus eſt prædicatus, & hic quidem primũ angelus dei, deinde idem poſtea & dominus & deus. Ad Abraham uero tãtum deus. Tota enim iam perſonarum diſcretione præmiſſa, ne ſolitarij error ſubeſſet, abſolutum & uerum eius nomen editur. Scriptũ nãq; eſt: Et dixit deus ad Abraham, Ecce Sarra uxor tua pariet tibi filium, & uocabis nomen eius

Filius eſt angelus dei & deus.

A eius Iſaac,& ſtatuam teſtamentum meum ad illum in teſtamentum æter-
num & ſemini eius poſt illum. De Iſmaël autem hæc: Ecce exaudiui te, &
benedixi eũ, & amplificabo eum ualde. Duodecim gentes generabit,& da
bo eum in gentem magnam. Nunquid ambigitur,quin qui angelus dei di
ctus eſt,idem rurſum dicatur & deus? Pariterq; de Iſmaël ſermo eſt,& nũc
& dudum multiplicandus ab eodem eſt. Et ne forte non idem qui eſſet lo-
cutus ad Agar,nunc loqui crederetur,eiuſdem perſonæ ſignificationem di-
uinus ſermo teſtatur,dicens: Et benedixi eum,& multiplicabo eum. Bene-
dictio ex præterito eſt, iam enim ad Agar ſermo fuerat, amplificatio ue-
ro in futurum. Nunc enim primum ad Abraham de Iſmaël deus loquitur.
Ad Agar uero angelus dei locutus eſt. Deus igitur eſt qui & angelus dei
eſt,quia & qui angelus dei eſt, deus eſt ex deo natus. Dei autem angelus
ob id dictus,quia magni conſilij eſt angelus. Deus uero idem poſtea de-
mõſtratus eſt,ne qui deus eſt,eſſe angelus crederetur. Sequatur ſermo or-
dinem rerum. Angelus dei ad Agar locutus eſt,idem ad Abraham deus lo
quitur. Ex eodem ad utrũq; fit ſermo. Benedicitur Iſmaël,& in gentem ma-
gnam amplificandus eſſe promittitur. Scriptura & per Abraham deũ eſſe
qui loqueretur,oſtẽdit. Abrahæ quoq; Iſaac filius promittitur. De hinc po
ſtea aſſiſtunt uiri tres, Abraham conſpectis tribus unum adorat & domi-
B num cõfitetur. Scriptura aſtitiſſe uiros tres* edidit. Sed patriarcha nõ igno-
rat qui & adorandus ſit & confitendus. Indiſcreta aſſiſtentium ſpecies eſt,
ſed ille dominum ſuũ fidei oculis & uiſu mentis agnouit. De hinc ſequitur.
Et dixit ei: Reuertens ueniam ad te,ad hoc tempus in futurum ,& habebit
filium Sarra uxor tua. Et poſt hæc dixit ei dominus: Nũ * celabo ego Ab-
rahæ puero meo quæ facturus ſum? Et rurſum: Dixit autẽ dominus, Cla-
mor Sodomorum & Gomorreorũ impletus eſt ,& peccata eorum magna
ualde. Et rurſum poſt alium multũ ſermonem,quem breuitatis ſtudio præ
termittimus,cum de iuſtis unà cum iniuſtis perdẽdis Abraham eſſet ſolli-
tus,ait : Nequaq;,qui iudicas terrã,facies hoc iudiciũ,ut perdas iuſtum cũ
impijs. Et dixit dominus : Si inuenero Sodomis quinquaginta iuſtos in
ciuitate,remittam omni loco propter illos iuſtos. Et rurſum conſummato
ſermone ad Loth fratrem Abrahæ,ſcriptura dicit: Et dominus pluit ſuper
Sodomam & Gomorram ſulphur & ignem à domino de cœlo. Et rurſum:
Et dominus uiſitauit Sarrã, ſicut dixit,& fecit deus Sarræ ſicut locutus eſt,
& concepit & peperit Sarra Abrahæ filium in ſenectute ſua & in tempore
ſicut locutus eſt illi dominus. Et dehinc expulſa de Abrahæ domo cum filio
ſuo ancilla,& in deſerto ob aquæ inopiam interitum pueri timente,eadem
ſcriptura ait : Et ecce exaudiuit dominus deus uocem pueri ubi erat,& uo-
cauit angelus dei Agar de cœlo,& dixit ei: Quid eſt Agar? Noli timere,ex-

Magni conſilij angelus.

Erant tres uiri ſpecie ſimiles,ſed Abraham uiſu mentis & oculis fidei deum inter alios agnouit.

Al's Abrahã puerum meũ.*

C audiuit enim deus uocem pueri de loco in quo eſt. Surge & accipe puerum, & tene manum eius, in gentem enim magnam faciam eum. Quæ perfidiæ cæcitas eſt, quæ increduli cordis obtuſio eſt, quæ irreligioſitatis temeritas, aut ignorare hæc, aut non ignorata negligere? Certe ita commemorata & dicta ſunt, ne intelligentiam ueritatis error aliquis aut obſcuritas impediret. Quæ ſi non poſſe ignorari docemus, impietatis eſſe crimen neceſſe eſt quod negatur. Angelus dei loqui ad Agar cœpit, Iſmaëlem in gẽtem magnam adaucturus, eiq́ innumerabilem gentis progeniem præſtiturus. Cõfeſſio audientis & dominum eum eſſe & deum edocet. Sermonis enim exordium ab angelo dei cœpit, ſed in confeſſione dei conſtitit. Ita qui ſub myſterio magni conſilij nunciandi dei angelus eſt, ipſe & natura & nomine deus eſt. Nomen enim naturæ, non nomini natura componitur. Iiſdem etiã de rebus ad Abraham deus loquitur, benedictum iam Iſmaëlem edocetur, & multiplicandum eſſe eundem in gentem: Benedixit, inquit, ei. Non itaque demutauit perſonæ ſuæ ſignificationem. Se enim iam benedixiſſe demonſtrat. Scriptura certe ſacramenti ordinem & ueræ prædicationis modum ab angelo dei incipiens, & poſtea ijſdem de rebus eundem loquentem deum confeſſa ſeruauit. Procedit autem pleniore doctrinæ profectu ſermo diuinus. Deus iſtic ad Abraham loquitur, parituram Sarram pollicetur. Poſt hæc uiri tres ſedenti aſſiſtunt, unum adorat, & dominum confitetur, idemq́ & adoratus & confeſſus ab illo, tempore eodem in futurũ

Qui ſub myſterio magni conſilij nunciandi dei angelus eſt ipſe natura & nomine deus eſt.

D rediturum ſe promittit, & Sarræ filium futurum. Deus ad Abraham locutus eſt. Idem poſtea de rebus ipſis eundem uir ab eo uiſus alloquitur: Demutatio tantum fit nominum, nihil tamen de confeſſione deceſſit. Virum enim licet conſpectum, Abraham deum tamen adorauit, ſacramentum ſcilicet futuræ corporationis agnoſcens. Nec tamen tantæ fidei teſtimonio caruit, domino in euangelio dicente: Abraham pater ueſter lætabatur, ut uideret diem meum, & uidit & gauiſus eſt. Vir ergo conſpectus rediturũ ſe tempore eodem pollicetur. Contuere reſponſionis effectum, memento tamen uirum eſſe qui ſpondeat. Quid ergo ſcriptura dicit? Et dominus uiſitauit Sarram. Vir ergo iſte dominus eſt, de quo ſcriptura dicit, efficiẽs quod ſpopondit. Quid autem ſequitur? Et fecit deus Sarræ ſicut locutus eſt. Vir in loquendo nuncupatus, dominus in uiſitatione ſignificatus, deus prædicatur in facto. Locutum certe uirum non ignoras, qui Abrahæ & uiſus eſt & locutus. Deum quo modo ignorabis, ſcriptura eadem quæ uirum dixerat, deum confitente? Ipſa enim dixit: Et concepit & peperit Sarra Abrahæ filium in ſenectute ſua in tempore, ſicut locutus eſt illi dominus. Sed uir uenturum ſe locutus eſt. Virum crede tantum, niſi qui uenit, & deus & dominus eſt. Cauſam cõpara. Vir certe ob id uenit, ut Sarra & concipiat & pariat. Fidẽ diſce. Dñs & deus ob hoc uenit, ut Sarra & cõciperet

Abraham cõſpiciens uirum futurum corporationis ſacramẽtum nouit.

A peret & pareret. In poteſtate dei uir locutus eſt, & in effectu dei deus præſti-
tit. Ita ſe deū, & loquendo & faciendo ſignificat. Viris deinde cōſpectis tri-
bus, duo abeūt, ſed qui reſidet, & dominus & deus eſt. Neqꝫ ſolū dominus
& deus eſt, ſed & iudex eſt. Stans enim ante dominum Abraham dixit:
Nullo modo tu facies hoc uerbum, occidere iuſtum cum impio, & erit iu-
ſtus ſicut impius. Nequaqꝫ, qui iudicas omnem terram, facies hoc iudiciū.
Toto igitur ſermone ſuo Abraham fidem, ob quam iuſtificatus eſt, docet:
dominum ſuum ex tribus agnitum; & ſolum adoratum, & deum confeſ-
ſus eſt & iudicem. Ac ne forte exiſtimes in unius confeſſione, triū omnium
uirorum, qui ſimul uidebantur, honorem contineri, contuere quid conſpe-
ctis duobus, qui diſceſſerant, Loth dixerit: Et uidit Loth, & ſurrexit in obui-
am illis, & adorauit in faciem in terra, & dixit: Ecce domini, diuertite in do-
mum pueri ueſtri. Hic pluralem retinuit ſignificationem ſimplex uiſio an-
gelorum, illic ſingularem honorem patriarchæ fides confitetur. Hic diui-
næ ſcripturæ hiſtoria duos de tribus angelos fuiſſe ſignificat. Illic dominū
& deum prædicat. Ait enim: Et dixit dominus ad Abraham: Quare riſit
Sarra, dicēs: Ego uere paritura ſum, ego autem quæ iam ſenui? Nunquid
impoſſibile eſt à domino uerbum? in tempore hoc reuertar ad te in futu-
rum, & erit Sarræ filius. Tenet ergo ſcriptura ordinem ueritatis, nec plu-
B ralem ſignificationem in eo qui & deus & dominus agnoſcebatur admi-
ſcens, neqꝫ angelis duobus honorem, qui deo tantum fuerat delatus, imper-
tiens. Loth quidem dominos dicit, ſed ſcriptura angelos nuncupat. Illic
hominis officium eſt, iſtic confeſſio ueritatis. Dehinc adeſt in Sodomam
& Gomorram iuſti pœna iudicij. Et quid tandem momenti in eo eſt? Do-
minus ſulphur & ignem pluit à domino, ut dominus à domino. Ita nō diſ-
creuit naturæ nomine, quos ſignificatione diſtinxerat. Legimus nāqꝫ in e-
uangelio: Pater non iudicat quēqꝫ, ſed omne iudicium dedit filio. Dedit er-
go dominus, quod dominus accepit à domino, ſed qui accepiſti in domi-
no, & domino iudicis cognitionē, cognominis eiuſdē in deo & deo cogno-
ſce conſortiū. Iacob diſcedens ob metum fratris ſui ſomnians uiderat ſca-
lam fundatā in terra & cōtingētem cœlum, & per eam aſcendētes & deſcen-
dentes angelos dei, & dominum incumbentē ſuper eam ſibiqꝫ omnes be-
nedictiones quas Abrahæ & Iſaac dederat, impertiētem. Ad hunc poſtea
talis dei ſermo eſt: Dixit autem deus ad Iacob: Surgens aſcende in locum
Bethel, & habita ibi, & fac ibi altare deo qui apparuit tibi cū fugeres à facie
fratris tui. Deus honorem deo poſtulat, & poſtulat cum alterius ſignifica-
tione perſonæ: Qui, inquit, apparuit tibi cum fugeres, ne qua perſonæ eiuſ-
dem confuſio naſceretur. Deus ergo qui loquitur dicitur, & de quo loqui-
tur, honoris confeſſio naturæ nomine non diſcernit, quos ſignificatio ſub-
ſiſtentes eſſe diſtinguit. Et huic quidē loco quædam meminimus ad ple-
niorem

Ex tribus cōſpectis duo angeli & unus deus & dominus.

C niorē abſolutionē neceſſaria. Sed ſecundū propoſitionis ordinem reſpōſionis quoq; ordo retinendus eſt. Itaq; quæ ei reliqua ſunt, in libro altero ſuo loco exequemur. Tantū hoc nunc in eo qui honorē deo poſtulat, demonſtrādum fuit, angelū dei qui cum Agar locutus eſſet, & deum eſſe & dominum, cum iiſdem de rebus ad Abraham locutus ipſe ſit, & uirū, qui Abrahæ uiſus eſt, & deum eſſe & dominum. Angelos autē duos & cum domino uiſos, & ab eo ad Loth miſſos, nihil aliud à propheta niſi angelos prædicatos. Non ſolum autem ad Abraham in uiro deus affuit, ſed etiam ad Iacob in homine deus uenit. Neq; ſolum uenit, ſed luctatus oſtēditur. Neq; tantummodo luctatus, ſed etiam aduerſus eum cū quo luctabatur, infirmus. Nunc de luctæ ſacramento neq; eſt in tēpore, neq; in materia aliquid tractare. Deus certe eſt, quia Iacob aduerſus deum inualuit, & Iſraël deum uidit. Videamus autem an etiā alibi prætereq; ad Agar hic angelus dei deus eſſe ſit cognitus. Cognitus planè eſt. Neq; ſolum deus, ſed etiam deus Abrahā & deus Iſaac & deus Iacob repertus. Angelus enim domini Moyſi de rubo apparuit, dominus de rubo loquitur, uocem eius intelligendā exiſtimas, utrum eius qui uiſus eſt, an alicuius alterius? Hic mendacij locus nullus eſt. Ait enim ſcriptura: Apparuit autē illi angelus domini in flamma ignis de rubo. Et rurſum: Vocauit eū dominus de rubo: Moyſes Moyſes. Et reſpondit: Quid eſt? Et dixit dominus: Ne acceſſeris huc, ſolue calciamentum de pedibus tuis, locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Et dixit

D ei: Ego ſum deus Abrahā, & deus Iſaac & deus Iacob. Qui apparuit in rubo, de rubo loquitur, & uiſionis locus unus & uocis eſt, neq; alius q̄ qui eſt uiſus, auditur. Quia q angelus dei eſt cum uidetur, idem rurſum cum auditur, eſt dominus. Ipſe uero q auditur dominus deus eſt. Deinde Abrahæ Iſaac & Iacob deus eſſe cognoſcitur. Cum angelus dei dicitur, non proprius ſibi ac ſolitarius eſſe monſtratur. Etenim dei angelus, cū dominus & deus nūcupatur, in honore naturæ ſuæ & nomine prædicatur. Habes ergo angelū qui de rubo apparuit, & dominū & deum. Percurre adhuc Moyſi teſtimonia, & intellige an occaſionē aliquam prædicandi deum & dominum negligat. Tenes nēpe ex dictis eius: Audi Iſraël. Dominus deus tuus unus eſt. Tene nūc diuinæ illius cantionis dicta. Ait nāq;: Videte, uidete, quoniā ego ſum dominus, & nō eſt deus præter me. Et cū omnis ſermo dei ex perſona dei uſq; ad finē cantionis fuiſſet ait: Lætamini cœli ſimul cū eo, & adorēt eū omnes filij dei. Lætamini gentes cū plæbe eius, & honorificēt eū oēs angeli dei. Honorificādus eſt à dei angelis deus, dicens: Q̄m ego ſum dominus, & non eſt deus præter me. Eſt enim unigenitus deus, neq; cōſortem unigeniti nomē admittit, ſicut nō recipit innaſcibilis, in eo tantū quod eſt innaſcibilis, participē. Eſt ergo unus ab uno. Neq; præter innaſcibilem deū deus innaſcibilis alius eſt. Neq; præter unigenitū deū unigenitus deus quiſquàm

Angelus ad Agar loquēs deus fuit.

Idem angelus domini et deus.

Alius locus ex cantico Moyſi quoniā ego ſum dominus & nō eſt alius præter me.

A ꝙ eſt. Vterq; itaq; unus & ſolus eſt. Proprietate uidelicet in unoquoq; &
innaſcibilitatis & originis. Ac ſic uterq; deus unus eſt. Cum inter unum &
unum, id eſt, ex uno unum, diuinitatis æternæ non ſit ſecunda natura. Ado
randus eſt ergo à filijs dei, & honorificãdus, ab angelis dei. Ita & honor &
ueneratio deo à dei filijs & angelis poſtulatur. Significationem honorandi
& eorum per quos eſt honorãdus intellige, ſcilicet per angelos & filios dei,
deus. Ac ne fortè honorem dei non naturalis exiſtimes poſtulari, & arbi-
treris hoc in loco Moyſen de honorando deo patre ſenſiſſe, cum tamen pa
ter ſit honorandus in filio, tamen benedictionem quam ſub eodem ſermo
ne ad Ioſeph diſponit, aduerte. Ait enim: Et quæ accepta ſunt ei qui appa-
ruit in rubo, ueniant ſuper caput Ioſeph & uerticem. Adorãdus ergo à dei
filijs deus eſt, ſed deus, qui & filius dei eſt. Honorificandus autem à dei an *Angelus dei filius dei deus.*
gelis deus eſt, ſed deus qui dei angelus eſt. Qui de rubo apparuit dei ange-
lus deus, & quæ ei complacita ſunt, Ioſeph cũ benediceretur optantur. Nõ
ideo non deus, quia angelus dei eſt: neq; rurſum angelus dei non idcirco,
quia deus eſt, ſed ſignificata perſonarum intelligentia, & diſtinctio inna-
ſcibilitatis natiuitatiſq; ſenſu ac manifeſtata ſacramentorum cœleſtium di
ſpenſatione, non ſolitarium deum docuit opinandum, cum angelum & fi
lium dei deum dei angeli & filij adorabũt. Et hæc quidem de Moyſi libris
B reſponſa à nobis ſint, uel potius Moyſes ipſe reſponderit, quia eo hæreti
ci autore uſi, per unius dei confeſſionẽ putent perſuaderi poſſe, ne deus eſſe
dei filius prædicetur, contra autoris ſui teſtimonium impij. Quando ille *Tractatis teſtimonijs ex Moyſe tranſit ad alios prophetas.*
unum deum confitens, nõ deſtiterit de dei filio docere quod deus eſt. Sed
conſequens eſt multiplices de eodem prophetarum ſentẽtias proferre. Te
nes dictum: Audi Iſraël. Dominus deus tuus unus eſt. Atq; utinam recte
teneres. Sed ſecundum ſenſum tuum dicti prophetici quæro rationẽ. Ait
enim in pſalmis: Vnxit te deus deus tuus. Diſcerne ad legentis intelligenti- *Vnxit te deus deus tuus.*
am, unctum & ungentem. Diſtingue te & tuus, ad quem & de quo ſit ſer-
mo, demonſtra. Superioribus enim dictis is cõfeſſionis ordo ſubiectus eſt.
Dixerat namq;: Sedes tua deus in ſeculum ſeculi, uirga directionis tuæ uir-
ga regni tui, dilexiſti iuſticiam & odiſti iniquitatem: Nunc quoq; his adie-
cit: Propterea unxit te deus deus tuus. Deus ergo regni æterni ob meritum
dilectæ iuſticiæ & peroſæ iniquitatis, à deo ſuo unctus eſt. Nunquid intelli-
gentiam noſtram aliqua ſaltem nominum interualla confundũt? Nam di-
ſcretio tantum perſonæ in te & tuus poſita eſt. In nullo tamen naturæ di-
ſtincta confeſſione. Tuus enim relatum eſt ad autorem, te uero ad eius
qui ex autore eſt, ſignificationem. Eſt enim deus ex deo, propheta eodẽ or-
dine confitente: Vnxit te deus deus tuus. Non eſt autem ante innaſcibilem
deum deus ullus, ipſo dicente: Eſtote mihi teſtes, & ego teſtis dicit dominus
deus, & puer meus quem elegi, ut ſciatis & crędatis & intelligatis, quoniam
ego

ego ſum̃,& ante me non eſt alius deus & poſt me non erit. Eius igitur qui ſine natiuitate eſt, demonſtrata eſt*dignitas ,& eius qui ex innaſcibili eſt, honor cõſeruatus eſt,unxit te deus deus tuus. Id enim quod ait tuus,ad natiuitatem refertur. Cæterũ nõ perimit naturã. Et idcirco deus eius eſt, quia ex deo natus in deum eſt. Non tamen per id quod pater deus eſt, non & filius deus eſt. Vnxit enim te deus deus tuus, deſignata uidelicet & autoris ſui & ex eo geniti ſignificatione,uno eodemq́ dicto utrũq; illum in naturæ eiuſdem & dignitatis nuncupatione conſtituit. Verum ne fortè ex eo arripi impiæ aſſertionis poſſit occaſio,quod dictum eſt:Quoniam ego ſum, & ante me non eſt deus alius,& poſt me non erit,tanq̃ per id non & filius deus ſit,quia poſt dominum,ante quem deus nullus ſit, nullus quoq; poſtea deus futurus ſit,totius ob id dicti ratio tractanda eſt. Deus ipſe ſermonis ſui teſtis eſt, ſed puer eius electus unà cum eo teſtis eſt, deum ante ſe non eſſe,neq; poſt ſe futurum. Sufficiens quidem ſibi ipſe teſtis eſt,ſed teſtimonio de ſe ſuo teſtimonium pueri,quem elegit,admiſcuit. Vnum ergo duorum teſtimonium eſt,nullum ante ſe deũ eſſe,ex eo enim omnia ſunt, neq; poſt ſe deum futurum, non utiq; ex ſe non fuiſſe. Erat enim iam puer in teſtimonio patris hæc loquens. Puer in tribu ex qua gigni habebat electus: Idipſum ita in euangelijs demonſtrat: Ecce puer meus quem elegi: dilectus meus,in quo complacuit animæ meæ. Non eſt ergo ante me alius deus,& poſt me non erit. Aeternæ uidelicet & indemutabilis uirtutis infinitatem,in eo quod antea & poſtea deus præter ſe ſit nullus,oſtendẽs,puero tamen ſuo ut in teſtimonio ſuo,ita & in nomine collocato. Et hoc ipſum promptũ eſt ex perſona ipſius diſcere. Ait enim ad Oſeæ propheten: Non apponã adhuc ut miſerear domui Iſraël, ſed enim aduerſans aduerſabor illis,filiorũ autem Iuda miſerebor,& ſaluos faciã illos in domino deo ipſorum. Ergo abſolute pater deum filium nuncupat, in quo & elegit nos ante tẽpora ſecularia. Illorũ idcirco ait,quia deus innaſcibilis à nullo eſt, nosq́; filio in hæreditatem à deo patre donamur. Legimus namq;: Poſce à me,& dabo gentes tibi in hæreditatem tuam. Deo enim ex quo omnia ſunt, deus nullus eſt, qui ſine initio æternus eſt. Filio autem deus pater eſt, ex eo enim deus natus eſt. Nobis autem & deus pater eſt,& filius deus eſt, patre de filio confitente, quod deus noſter ſit: filio de patre docente, quod deus nobis ſit. Deo tamen filio à patre, id eſt, ipſo innaſcibili uirtutis ſuæ nomine nuncupato. Et hæc quidem ad Oſeæ. Per Eſaiam autem quàm abſoluta dei patris de domino noſtro Ieſu Chriſto profeſſio eſt. Ait nãq;: Quoniam ſic dicit dominus deus ſanctus Iſraël,qui fecit quæ uentura ſunt. Interrogate me de filijs ueſtris & de filiabus, & de operibus manuum mearum mãdate mihi. Ego enim feci terram & hominem ſuper eam, ego omnibus ſideribus præcepi lucere, ego ſuſcitaui regem cum iuſticia,

Al's perſona.

Idcirco deus eius eſt,quia ex deo natus in deum eſt.

*Al's *tum.*

Saluos faciã illos in domino deo ipſorũ.

&

A & omnes uiæ eius rectæ, hic ædificabit ciuitatē meam, & captiuitatē plebis meæ conuertet. Non cum præmio, neq; cum muneribus, dicit dominus ſabaoth. Laborauit Aegyptus, & mercatus Aethyopū & Sabain, uiri excelſi ad te tranſibunt, & tui erunt ſerui, & poſt te ſequentur alligati uinculis, & adorabunt te, & in te deprecabuntur, quoniam in te eſt deus, & nō eſt deus præter te. Tu enim es deus, & neſciebamus. Deus Iſraël ſaluator, erubeſcent & pudebunt omnes qui aduerſantur ei, & ibunt cū confuſione. Eſt ne adhuc aliquis temeritati locus? aut ulla relicta eſt ignorationis occaſio, niſi id tantum reliquū ſit, ut impietas profeſſa ſe prodat? Deus, ex quo omnia ſunt, qui omnia*mandando fecit, facti opera ſibi aſſumens, non utiq; efficienda, niſi dixiſſet ut fierent, teſtatur regem per ſe excitatum iuſtum, & ædificantem ſibi domino ciuitatem, & plebis captiuitatem auertentem, nō cum præmio, neq; cum muneribus, gratia enim omnes ſaluamur. Deinde ita loquitur, cum poſt laborem Aegypti, id eſt, ſeculi captiuitatem, & mercatus Aethyopum & Sabain, uiri excelſi ad eum tranſibunt. Et qui tandem exiſtimandus labor Aegypti, & mercatus Aethyopū & Sabain? Recordemur oriētis Magos adorantes dominum, & munerantes, & laborem ueniendi uſq; in Bethleem Iudæ, tanti itineris metiamur. In principio enim labore totius Aegypti, ſeculi labor demonſtratus eſt. Magis nanq; diuinæ uirtutis operationes, falſa rerū ſpecie mentiētibus potiſſimus impiæ religionis honor, à ſeculo ſcilicet omni deferebatur.

B Iiſdem Magis ex mercatu Aethyopum & Sabain, auri, & thuris, & myrrhæ munera deferentibus: quod quidem id ipſum & alius propheta præmonuit, dicens: In conſpectu eius procident Aethyopes, & inimici eius limum lingent. Reges Tarſis munera offerent, reges Arabum & Sabain munera adducēt, & dabitur ei de auro Arabiæ. In Magis itaq; & muneribus labor Aegypti, & mercatus Aethyopū & Sabain, oſtenditur*ſeculi & mundi error Magis adorantibus, & electa gentium munera adorato ab his domino oblata. Excelſi autē uiri, qui ad eum tranſituri ſunt, atq; eum uincti ſequentur, qui tandem iſti ſint, non in obſcuro eſt. Reſpice ad euangelia. Petrus dominum ſuum ſequuturus, præcingitur. Intuere apoſtolos. Seruus Chriſti Paulus in uinculis gloriatur. & uideamus an uinctus Chriſti Ieſu, ea quæ deus de filio ſuo deo fuerat loquutus, impleuerit: Precabuntur, inquit, quoniā in te eſt deus. Dictum itaq; ab Apoſtolo recognoſce, & recognitū intellige: Deus in Chriſto erat mundum reconcilians ſibi. Dehinc ſequitur: Et non eſt deus præter te. Quibus continuo idem Apoſtolus ait: Vnus eſt enim dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia. Et nullus præter eum uidetur alius eſſe, qui unus eſt. Tertio quoq; ait: Tu es deus, & neſciebamus. Sed ex perſecutore factus doctor eccleſiæ, dixit: Quorū patres, ex quibus Chriſtus, qui eſt ſuper omnia deus. Hi igitur uincti hæc prædicarūt, excelſi uidelicet, & in duodecim thro

Quoniā in te eſt deus, & nō deus præter te

Aliâs mandâto.*

Sabain.

Aliâs ſcilicet*

C nis, iudicaturi tribus Iſraël, & dominum ſuum doctrinæ & paſſionis ſuæ martyrio ſecuturi. Deus ergo in deo eſt, & in quo eſt deus, deus eſt. Et quo-modo nõ eſt deus præter te, cum in eodem deus ſit? Vſurpas, ó hæretice, ad confeſſionem ſolitarij dei patris, nõ eſt deus præter me. Quomodo ex præ-dicatione dei patris dicentis, nõ eſt deus præter te, dictum interpretaberis, ſi per id quod dictum eſt, non eſt deus præter me, affirmare contendis, ne dei filius deus ſit? Et cui ergo deus dixerit, non eſt deus præter te? Subijcere enim hic tibi perſonam ſolitarij non licebit. Dominus enim dixit regi, quẽ excitauit ex perſona uirorum excelſorum adorantium & deprecantium, quoniam in te eſt deus. Solitarium res iſta non recipit. In te enim præſen-tem, ueluti ad quem ſit ſermo, ſignificat. Quod autẽ ſequitur, in te eſt deus; non ſolum eum qui præſens eſt, ſed etiam eum qui maneat in præſenti de-monſtrat, habitantem ab eo in quo habitat, diſcernens, perſonæ tantum di-ſtinctione, non generis. Deus em̃ in eo eſt, & in quo eſt deus, deus eſt. Non enim deus in diuerſæ atq; alienæ à ſe naturæ habitaculo eſt, ſed in ſuo, atq; ex ſe genito manet deus in deo, quia deus ex deo eſt. Tu es enim deus, & neſciebamus, deus Iſraël ſaluator. Negantẽ te deum in deo, ſequens ſermo confutat. Ait em̃: Erubeſcent & pudebit omnes qui aduerſantur ei, & ibunt cum cõfuſione. Decretũ hoc in impietatem tuam, dei eſt. Aduerſaris enim
D Chriſto, de quo te profeſſio paternæ uocis obiurgat. Deus eſt enim, quem eſſe tu deum negas. Denegas uero ſub ſpecie honoris dei, dicentis: Non eſt alius deus præter me. Sed confundere & erubeſce, non eget delato à te ho-nore innaſcibilis deus, gloriam hanc à te ſolitudinis ſuæ non poſtulat, non deſiderat hanc opinionis tuæ intelligentiam. Vt ob hoc quod dixerit. non eſt deus præter me, eum quem ex ſe genuit deum, abneges. Ac ne ſibi hoc ad diuinitatem filij deſtruendam peculiare deferres, unigeniti ſui glo-riam honore perfectæ diuinitatis impleuit, dicens: Et nõ eſt deus præter te.

Proprium dei filio, ne præter eũ deus ſit. Propriũ deo patri, ne abſq; eo deus quiſq; ſit.

Quid exæquata diſcriminas? quid comparata diſcernis? Propriũ dei filio eſt, ne præter eũ deus ſit. Propriũ deo patri eſt, ne abſq; eo deus quiſq; ſit. Verbis dei, de deo utere. Cõfitere ita, & precare regẽ, quoniã in te eſt deus, & non eſt deus præter te. Tu enim es deus, & neſciebamus, deus Iſraël ſal-uator. Caret contumelia honoris officium, neq; offenſionem habet con-feſſionis exemplum, maxime cum aduerſatio eius plena confuſionis ſit, & pudoris. Immorare dei uerbis, confitere dei uocibus, & fuge confuſionis denunciationem. Deum enim dei filium abnegando, non tam deum tanq; ſolitario gloriæ honore ueneraberis, quàm patrẽ filij inhonoratione con-temnis. Honoris fidem innaſcibili deo cõfitere, quod præter eum deus nul-lus ſit. Vnigenito deo prædica, quod abſq; eo deus non ſit. Audi enim præ-ter Moyſen & Eſaiã, tum tertio id ipſum quoq; & Hieremiam docentem, cum dicit: Hic deus noſter eſt, & non deputabitur alter ad eum. Qui inue-

nit

A nit omnem uiam diſciplinæ,& dedit eam Iacob puero ſuo,& Iſraël dilecto ſuo. Poſt hæc ſuper terram uiſus eſt,& inter homines conuerſatus eſt. Dixerat enim iam ſuperius: Et homo eſt, & quis cognoſcet eum? Habes ergo deum in terra uiſum,& inter homines conuerſatum,& requiro, quomodo intelligendum exiſtimes,deum nemo uidit unquam,niſi unigenitus filius,qui eſt in ſinu patris,cum Hieremias deum prædicet,qui & uiſus in terris eſt, & inter homines conuerſatus eſt? Pater certe non niſi filio uiſibilis eſt? Quis ergo iſte eſt,qui uiſus eſt,& cõuerſatus eſt inter homines? Deus certe noſter eſt,& uiſibilis in homine,& contrectabilis deus. Et prophetam loquentem intellige: Non deputabitur alter ad eum. Si quæris quomodo, audi quæ ſequuntur, ne per id non & patri proprium eſſe exiſtimes, quod dictum eſt: Audi Iſraël, Dominus deus tuus unus eſt. Hæc enim ſibi cohærent: Non deputabitur alter ad eum,qui inuenit omnem uiam ſcientiæ, & dedit eam Iacob puero ſuo,& Iſraël dilecto ſuo. Poſt hoc ſuper terram uiſus eſt,& inter homines conuerſatus eſt. Vnus eſt enim mediator dei & hominum,deus & homo. Et in legislatione,& in corporis aſſumptione mediator. Alius igitur ad eum non deputabitur. Vnus eſt enim hic in deum ex deo natus,per quem creata ſunt omnia in cœlo & in terra,per quem tempora & ſecula facta ſunt. Totũ enim quicquid eſt,ex eius operatione ſubſiſtit. Hic ergo unus eſt diſponens ad Abraham, loquens ad Moyſen, teſtans ad Iſraël,manens in prophetis,per uirginem natus ex ſpiritu ſancto, aduerſantes nobis,inimicasq; uirtutes ligno paſſionis affigẽs,mortẽ in inferno perimens,ſpei noſtræ fidẽ reſurrectione confirmans,corruptionẽ carnis humanæ gloria corporis ſui perimens. Ad hunc ergo non deputabitur alius. Soli enim hæc unigenito deo propria ſunt,& unus hic in hanc peculiarem uirtutum ſuarum beatitudinem natus ex deo eſt: non alter ad eum deus deputatur. Non enim ex alia ſubſtantia,ſed ex deo deus eſt. Nihil in eo itaq; nouum,nihil extraneum,nihil recens eſt. Cum enim audit Iſraël, quod ſibi deus unus ſit, & filio dei deo, non alter deus deputetur, ut deus ſit,abſolute pater deus,& filius deus unum ſunt,non unione perſonæ, ſed ſubſtantiæ unitate,quia filio dei deo deputari ad alterum deum,non ſinit propheta,dicens quod deus unus eſt.

Quomodo deus ſupra terram uiſus.

Quomõ intelligitur illud: Nõ deputabitur alter ad eũ

B

Per uirginẽ natus ex ſpiritu ſancto.

D. HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBRI QVARTI FINIS.

C

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER QVINTVS.

REſpondẽtes impijs & ueſanis hæreticorum inſti
tutionibus ſuperioribus libris, non ignoramus
in eam nos cõtradicendi neceſſitatem deductos
fuiſſe,ut non minus periculi audientibus reſpon
ſio noſtra quàm ſilentiũ cõmoueret. Cum enim
unum deum prophanæ aſſertio infidelitatis in-
gereret,& rurſum unũ deum religioſe negare fi-
des ſana non poſſet,tractari de eo non ſine anci
pitis periculi cõſcientia potuit,quod non minus
impie confirmaretur quàm negaretur. Equidem humani ſenſus opinione
ineptum,& rationis alienum eſſe hoc fortè exiſtimabitur,ut quod irreligio
ſum eſt negare,id ipſum irreligioſum ſit confiteri,cum pietas cõfitendi,im
D pietatẽ condemnet negandi. Nec ratione conueniat,ut utiliter affirmetur,
quod utiliter deſtruatur. Sed ad diuinæ ſapiẽtiæ intelligentiam humanus
ſenſus imprudens,& ſecundũ cœleſtem prudentiam ſtultus, iuxta infirmi-
tates ſuas ſentit,& iuxta imbecillitatem naturæ ſuæ ſapit, ſtultus ſibi futu
rus ut deo ſapiat,ſcilicet ut ſenſus ſui inopiam intelligens,& dei ſapientiam
conſectans,non ſecundum humanam ſapientiam prudens ſit, ſed ſecundũ
quod ad deum proficit,ſapiat,in dei ſapientiã ex recognita mundi ſtulticia
tranſiturus. Cuius ſtultæ ſapientiæ ſenſum hæretica ſubtilitas ad fallendi
occaſionem coaptans,unum deum profeſſa eſt autoritate legis, euangelio
rumq́ꝫ uſa,qua dictum eſt: Audi Iſraël: Dominus deus tuus unus eſt. Nõ
ignorans quantum in eo ſit, uel reſponſionis periculum,uel ſilentij, & ex
utroqꝫ opportunitatem impietatis expectans,ut ſi ſanctitatẽ dicti infideli
ter uſurpati, conniuentis taciturnitas confirmaret,per id quod deus unus
eſt,filius tamen dei deus non eſſet,deo tantum ſicut eſt,uno manente. At
uero ſi contradictio præſumptæ impiæ huius profeſſionis exiſteret,uerita
tem fidei euangelicæ non conſeruaret deum unum nõ confeſſa reſponſio,
cum fidei noſtræ profeſſio ſecundum, deum unum ſit,recideretq́ꝫ in alte-
rius hæreſeos impietatem,deum unum patrem & filium non profeſſa con
feſſio. Atqꝫ ita ſapientia mundi, quæ ſtulticia apud deũ eſt, ſpecie blandæ
& peſtiferæ ſimplicitatis illuderet,cum hoc fidei ſuæ cõſtitueret exordium,

in quo

A in quo ſibi impie aut aſſentiremur, aut aduerſaremur. Et per hoc utriuſq; rei periculum, dei filium deum non eſſe obtineret, quia deus unus eſt, aut extorqueret alterius hæreſeos neceſſitatem, ſi & patrē deum, & filium deū confitentes, unū deum prædicare ſecundum Sabellij opinionē impiam exiſtimaremur, & ita hoc prædicationis ſuæ modo, unus deus aut aliū excluderet, aut per alium non eſſet, aut tantum in nominibus unus eſſet: quia & unitas alium neſciret, & alius non permitteret unionē, & duo unus eſſe nō poſſet. Sed nos ſapientiā dei, quæ mundo ſtulticia eſt, conſequuti, & per fidei dominicæ ſalutarem & ſynceram confeſſionē, uiperaæ doctrinæ fraudulentiam prodituri, hunc reſponſionis noſtræ ordinem inchoauimus, qui & aditum ſibi demonſtrandæ ueritatis acquireret, nec ſe periculo impiæ profeſſionis inſereret, temperato inter utrunq; moderamine, nō negantes deū unū, ſed eo ipſo autore deum & deum, per quē deus unus prædicatus eſt, prædicantes, & deum unū, non per unionē docentes, neq; rurſum ad diuerſitatis numerū deſcantes: neq; contra tantū in nominibus confitentes, ſed deum & deum repoſita & dilata, adhuc plenius unitatis quæſtione, monſtrantes. Recte enim unū deum à Moyſe prædicatum euāgelia teſtantur, & rurſum fideliter in euangeljs deum & deum doceri, Moyſes deum unū prædicans autor eſt. Atq; ita non autoritati contrariū eſt, ſed ex autoritate reſponſum eſt, ne per id filium liceret deū negare, quia ad Iſrael deus unus

B eſt, cum confitendi dei filium deū, idem autor eſſet, qui autor eſt dei unius prædicandi. Sequitur itaq; ordinem quæſtionis etiam ordo connexi ſibi libelli. Nam quia hæc ſequens impij blandimenti poſita ſententia eſt, nouimus deum unum uerum: hinc quoq; ſecundi huius libri omnis ſermo conſiſtit, an filius dei deus uerus ſit. Nam ſine dubio in hunc ſe ordinem hæretici ingenij ſubtilitas coaptauit, primū unum deum dicens, deinde unum uerum deū confitens, ut per id filium dei à natura dei & ueritate auerteret, cum ueritas in natura unius manens, naturalem unius nō excederet ueritatem. Igitur quia ambiguitati locus nullus eſt, quin Moyſes unū deum prædicans, intelligatur de dei filio ſignificaſſe, quod deus ſit, per ipſas illas ſignificationis ſuæ autoritates recurramus, & requiramus, an quem deum ſignificauerit, deum quoq; uerum intelligendū docuerit. Nulli autē dubium eſt, ueritatē ex natura, & naturæ uirtute eſſe, ut exempli cauſa dictum ſit. Verū triticum eſt quod ſpica ſtructum, & ariſtis uallatum, & folliculis excuſſum, & in far cōminutum, & in panem coactum, & in cibum ſumptum, reddiderit ex ſe & naturam panis, & munus. Itaq; quia naturæ uirtus præſtat ueritatem, uideamus an uerus deus ſit, quem Moyſes deum eſſe ſignificat, de uno deo, & eodem uero deo poſtea loquuturi, ne non interpoſita ſponſione, de unius ueri dei in patre & filio ſubſiſtentis confirmatione, periculoſa ſuſpicio pendulæ expectationis ſollicitudinē defatiget. Creatio igitur mundi,

Moyſes unum deū prædicās de filio ſignificauit, quod deus ſit, nūc inquiritur an uerus deus ſit

f 3

*Aliâs * poſtꝗ*

C di,*priusquàm & dei cognitio ſuſcepta eſt,filium dei deum eſſe ſignificans, rogo in quo tandē uerum eſſe deum deneget? Non enim ambigitur,quin per filium omnia ſint. Omnia nanq;,ſecundum Apoſtolum, per ipſum,& in ipſo. Si omnia per eum,& omnia ex nihilo, & nihil nō per eū,quæro in quo ei ueritas dei deſit,cui nō deſit dei,nec natura,nec uirtus? Naturæ enim ſuæ uirtute uſus eſt,ut & eſſent quæ non erant,& fierent quæ placerent. Vidit enim deus quod bona ſunt. Neq; enim aliam quàm perſonæ intulit lex ſignificationē, cum ait. Et dixit deus: Fiat firmamentū. Et ſubiecit rurſum: Et fecit deus firmamentum. Cæterum nec uirtutem diſtinxit, nec naturam ſeparauit,nec nomen demutauit in eo,in quo tantum dicentis intelligentiā præſtitit, ut ſignificationem efficientis afferret. Veritatem autem naturæ atq; uirtutis,ſignificatio ſermocinantis non adimit,quin potius ueritatem ipſam,quanta poteſt proprietate,commendat. Afferre enim dicto efficientiam, naturæ eius eſt,qui efficiens id poſſit præſtare,quod dicens. In quo ergo tandem nō erit uerus ille qui efficit,cum uerus ſit ille qui dicit? Quandoquidem dicti ueritatē,facti ueritas conſequatur. Deus eſt qui dixit,deus eſt qui fecit. Si in dicto ueritas eſt,quæro quur negetur in facto? niſi fortè hic dicendo uerus ſit,& non ſit uerus iſte faciendo. Habemus itaq; in filio dei deo,naturæ ueritatem. Deus eſt,creator eſt,dei filius eſt,poteſt omnia,

D parū eſt ut quod uult poſſit,quia ſemper uoluntas uirtutis eſt, quin etiam id quod ſibi dicitur,poteſt. Perfectæ enim poteſtatis eſt, hoc naturā poſſe facientis,quod poſſit ſignificare ſermo dicentis. Atq; ita cum quicquid dici poteſt,id ipſum & effici poſſit,tenet ueritatis naturā ea, quæ dictis exæquatur operatio. Non eſt itaq; dei filius deus falſus,nec deus adoptiuus,nec deus nūcupatiuus,ſed deus uerus. Et nō neceſſe eſt aliquid è diuerſo demonſtrare,per quod non ſit uerus deus. Mihi enim ſufficit in eo dei nomē,atq; natura. Deus enim eſt,per quem facta ſunt omnia. Hoc mihi de eo creatio mūdi loquuta eſt: Exæquatur deus deo nomine, exæquatur ueritati ueritas opere. Vt ſignificatio eſt dei potentis in dicto,ita intelligentia eſt dei potentis in facto. Et poſt hæc quæro in patris & filij confeſſione, qua autoritate naturæ ueritas uel diuinitas denegetur,quam & uirtus nominis, & nomen uirtutis impleuit? Meminiſſe autē legentē oportet,non me immemorē,aut diffidentem earum,quæ obijci ſoleant,quæſtionū,de his nunc tacere. Neq; enim hoc quod dici ſolet: Pater maior me eſt,& cætera huiuſmodi ſimilia, aut ignorantur,aut non intelligūtur,ut non per hæc ipſa ueri dei in filio natura doceatur. Sed ordinē reſponſionis noſtræ eum eſſe conuenit, qui erat propoſitionis aduerſæ,ut ueſtigia impiæ inſtitutionis greſſus, hic piæ prædicationis inculcans,ipſa illa prima euadentis in hoc prophanum irreligioſumq; iter fallacis doctrinæ ſigna deleret. Dilatis igitur,atq; in poſtremū reſeruatis euangelicis atq; apoſtolicis præconijs,omnis interim nobis de lege &

Filius dei non eſt deus falſus, non deus adoptiuus, nec nūcupatiuus, ſed deus uerus.

A ge & prophetis aduerſus impios pugna ſit, ementitam eorum atq; fallacẽ peruerſitatem, his ipſis interim, quibus fallere tentant, dictis coarguentibus. Neq; enim aliter ueritas intelligi poteſt, quàm ſi falſa ea eſſe, quæ ueritati obiecta ſunt, detegantur. Et hoc quidem mentientium abſolutiore decore, ſi mendacia ipſa proficiant ueritati. Et quidem ſenſu humanæ opinionis commune iudicium eſt, nequaquam ueris falſa ſociari, neq; hæc rerum genera mutuo ſibi aſſenſu contineri, quia per generis differentiam aduerſante natura nunquam diſſidentia coëant, nec diuerſa conſentiant, nec ſibi inuicem aliena communia ſint. Quæ cum ita ſint, interrogo, inter uerum & falſum deum, quomodo hoc dictum intelligatur: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Verba ſenſum enũciant, ſenſus rationis eſt motus, rationis motum ueritas incitat. Ex uerbis igitur ſenſum ſequamur, & ex ſenſu rationem intelligamus, & ex ratione ueritatem apprehendamus. Cui enim dicitur: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, quæro in quo non ſecundum eum uerus ſit qui ſibi dicat. Nam ſine dubio dictum hoc ex affectu ſenſuq; dicentis eſt. Ergo qui dicit, faciamus, ſignificat ſecum ad faciendum non diſſentientem, non alienum, non infirmũ, ſed qui potens ſit ad id, unde eſt ſermo, faciendum. Hoc ergo ſine dubio ſenſiſſe qui loquitur, quia id loquutus eſt, intelligendus eſt.

Veritas intelligitur, cũ obiecta falſa eſſe cõuincuntur.

Alius locus.

Ex uerbis ſenſum ſequamur, ex ſenſu rationẽ intelligamus, ex ratione ueritatẽ apprehendamus.

B Vt plenior autẽ naturæ atq; operationis ueritas doceretur, qui ſenſum ſuũ per uerba eloquebatur: ſenſus quoq; rationem ex natura cum ueritate ſubiecit, dicens: Ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtrã. Vbi eſt hic falſus deus, cui uerus deus dicit: Ad imaginem & ſimilitudinẽ noſtram? Non habet unionẽ, non habet diuerſitatem, non habet diſcretionẽ. Homo enim ad communem fit, ſecundum ueritatem ſermonis, imaginem. Communio autẽ falſo ueroq; non conuenit. Deus qui loquitur, ad deũ loquitur. Ad patris & filij imaginem homo conditur. Nomen non diſcrepat, natura non differt. Vna enim eſt imaginis, ad quam homo creatus eſt, ſpecies: & inter hæc ueritas ubi deperit, manente inter utrunq; & facti cõmunione, & communis imaginis ueritate. Nondũ abſoluendæ huius quæſtionis mihi tempus eſt, poſterius enim demõſtrabimus, in quam imaginẽ dei patris & dei filij homo cõditus ſit. Nunc interim hoc tenemus, an iſte uerus deus nõ ſit, cui uerus deus dixerit: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinem noſtrã. Diſcerne ſi quid potes, in hac imaginis cõmunione, uerũ atq; falſum, & hæretico furore hæc indeſecabilia decide. Vnũ enĩ ſunt, ad quorũ imaginis & ſimilitudinis unũ eſt homo factus exemplũ. Sed ſequamur ordinem lectionis, ut ueritas ſibi cohærẽs, nõ demutetur offendiculo falſitatis. Et fecit deus hominẽ, ad imaginẽ dei fecit eum. Imago cõmunis eſt, deus ad imaginem dei hominẽ fecit. Qui uerum deũ filium dei denegat, quæro ad cuius dei imaginem à deo factum hominẽ intelligat? Meminerit tamen ſemper

Ad patris & filij imaginẽ homo conditur.

C per filium omnia, ne fortè hæretica intelligentia operationem ſibi dei patris coaptet. Si igitur ad imaginē dei patris per filium deum homo conditur, conditur quoq; ad imaginem filij, quia nemo filio dictum denegat, ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Tenuit ergo ſermo diuinus rationē ueritatis in dictis, quàm opus explebat in factis, ut hominē ad imaginem dei deus figurans, & deum ſignificaret, nec ueritatem deo adimeret, cum & in communione imaginis eſſet deus uerus, qui in opere efficiendo intelligebatur* dei filius. O deſperatæ mētis furor perdite, ó ſtulta cæcæ impietatis temeritas. Audis deū & deū, audis imaginē noſtrā, quid tu ſubijcis uerū & nō uerū? Quid inſeris naturalē atq; falſum? Quid ſub religionis nomine, religionē euertis? Quid per unū deum, & unū uerum deum tentas, ne deus uerus unus ſit? Nondum ueſanos ſpiritus tuos dictis euangelicis atq; apoſtolicis ſuffoco, in quibus pater & filius non perſona, ſed natura unus & uerus deus uterq; eſt. Interim te lex ſola necat. Nunquid ait deū uerum, & nō deum uerum? Nunquid aliter in utroq; præterq; naturæ nomine uſa eſt? Deum & deum dixit, quæ dixit deum unū. Sed quid tantum dixiſſe dico? Deum uerum, & deum uerum, per ueritatē imaginis prædicauit. Vſa eſt in nuncupatione primū naturæ nomine, utitur deinceps in genere ueritate naturæ. Cum enim qui fit, ſecundum imaginē creatur utriuſq;, non poteſt nō in utroq; conſiſtere, quod uterq; deus uerus ſit. Sed pergamus etiā nunc eò

D prædicationis noſtræ itinere, quò lex ſancta de deo docuit: Angelus dei ad Agar de deo loquitur, & idē angelus deus eſt. Sed fortè idcirco nō deus uerus eſt, quia angelus dei eſt. Inferioris eſt naturæ uidetur hoc nomē, & ubi nuncupatio eſt generis alieni, ibi exiſtimatur ueritas eiuſdem generis non ineſſe. Et quidem iam ſuperior liber inanitatem huius quæſtionis oſtendit. In angelo enim officij potius quàm naturæ intelligētia eſt. Et Pſalmiſta mihi teſtis eſt, dicens: Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem urentem. Vrens autem ignis, illi miniſtri eius ſunt: ſui autē ſpiritus, angeli eius ſunt. Per hæc enim nunciorū, qui angeli nūcupantur, ac miniſtrorum, oſtenditur uel natura, uel uirtus. Fit ergo hic ſpiritus angelus, uel hic ignis urens, miniſter dei: & hæc natura eorum accipit nuncij & miniſtri officium. Volens igitur lex, imò per legem deus perſonam paterni nominis intimare, dei filium angelum dei loquuta eſt, id eſt, nuncium dei. Significationem enim officij teſtatur in nuncio: naturæ autem ueritatem confirmauit in nomine, cum deum dixit. Hic autem nunc diſpenſationis eſt ordo, non generis. Non enim aliud quàm patrem & filium prædicamus, & ita naturam nominum coæquamus, ut ueritatem dei teneat ex innaſcibili deo, dei unigeniti natiuitas. Miſſi autem & mittentis ſignificatio, hic non aliud quàm patrem & filium docet: cæterum ueritatem non adimit naturæ, neque in filio perimit natiuæ diuinitatis proprietatem, quia nemo ambigat

Alias* deus.

Alius locus, ex quo probat filium uerū deū

Angelus eſt nomē officij, nō naturæ.

A at naturam autoris in filij natiuitate connaſci, ut ex uno conſiſtat in unum,
atq; per unum, non diſcernatur ab uno, atq; ita unum ſint per unum, ut
unus ex uno eſt. O impatiens fidei calor, & deſiderati ſermonis inconti-
nens ſilentium. Iam enim & in ſuperiori libro modum conſtitutæ prædica
tionis exceſſimus, cum quando impie dictum unum deum ab hæreticis ar
guentes, & deum atq; deum à Moyſe prædicatum docentes, ad unius dei
ueram & religioſam confeſſionem, pia, quamuis incõſiderata, feſtinatione
deſcendimus, nunc quoq; alterius quæſtionis negocio immorantes, nõ te-
nuimus ordinem conſtitutum, & dum de deo uero dei filio loquimur, uſq;
ad confeſſionem dei ueri in patre & filio feruentis ſpiritus ardore prorupi-
mus. Sed tractatui ſuo fidei noſtræ ueritas reſeruet, quæ cũ inchoata ſit ad
ſecuritatẽ legentis, tractanda tamen atq; abſoluenda plenius eſt ad deſpe
rationem contradicentis. Non affert itaq; demutationem naturæ nomen
officij. qui enim angelus dei eſt, deus eſt. Non ſit planè deus uerus, ſi nõ res
dei & loquutus fuerit, & geſſerit. In gentem enim magnã Iſmaël adauget,
& nomini eius multiplicationem gentium pollicetur, & quæro ſi hoc angeli
opus eſt? Sin uero poteſtas dei eſt, quid naturæ aufers ueritatem, cui ueri-
tatis non adimis poteſtatem? Tenet itaq; uirtus naturæ ueritatis fidem, &
inter diſpenſationis ſuæ ſalutaria mundo ſacramenta: qui deus uerus eſt,
B neſcit aliquando non eſſe deus uerus. Et primum quæro, quid ſignificatio-
nis habeat deus, & nõ deus uerus? Non enim uerbi huius apprehendo ra
tionẽ, ſi dicatur mihi, ignis eſt, ſed non eſt uerus ignis: aut aqua eſt, ſed non
eſt uera aqua, & quæro, in quo eiuſdem generis ueritas, à generis eiuſdem
ueritate diſſentiat? Quod enim ignis eſt, non poteſt eſſe ne uerus ſit: nec na *Verũ eſſe, nõ*
tura manens eo poteſt carere quod uera eſt. Perime aquæ quod aqua eſt, *ſeparatur ab*
& per id poteris abolere ne uera ſit. Cæterũ ſi aqua maneat. etiam in eo ne- *eſſe.*
ceſſe eſt perſiſtat, ut uera ſit: poteſt ita demũ natura perire, ſi non ſit, uerum
non poteſt nõ uera eſſe, ſi maneat. Aut deus uerus eſt filius dei, ut deus ſit,
aut ſi non eſt uerus deus, non poteſt id etiam eſſe, quod deus eſt: quia ſi na
tura non ſit, non naturæ competit nomen: ſi autem naturæ in eo nomen
eſt, nõ poteſt ab eo ueritas abeſſe naturæ. Sed fortè in eo cum angelus dei *Obiectio.*
deus dicitur, adoptionis nomen indulgeatur, & ſit in eo nuncupatio dei po
tius, quàm ueritas. Si parum naturam in ſe dei, tum cum angelus dei di-
ctus eſt, edocuit, in inferioris adhuc ab angelo naturæ nomine intellige, an
ex ſe dei præſtiterit ueritatem. nanq; ad Abraham homo loquutus eſt, ſed
Abraham deum adorauit. Et ô peſtifer hæretice, deum Abraham con-
feſſus eſt, quem tu deum denegas. Quas promiſſas Abrahæ benedictio-
nes impie expectas? Non eſt tibi ille, ut eſt, gentium pater, neque in fami
liam ſeminis ſui per benedictiones fidei ſuæ renatus euadis. Non de la-
pidibus Abrahæ filius excitaris, ſed natio uiperarum confeſſionis tuæ ho-

ſtis

C ſtis exiſtis. Non es Iſraël dei, non es Abrahæ ſucceſſio, non iuſtificatus ex fide es, non enim deo credidiſti: Per eam nanq; fidem iuſtificatus eſt, & conſtitutus eſt Abraham pater gentium, per quam deum cui credidit adorauit. Adorauit etenim beatus ille, & fidelis patriarcha deum, & accipe quàm deum uerum, cui, ut ipſe de ſe ait, non impoſſibile eſt omne uerbum. Aut nunquid non ſoli deo poſſibile eſt omne uerbum? Aut cui poſſibile eſt omne uerbum, quæro quid deſit de deo uero, & rogo, quis eſt deus hic Sodomæ & Gomorræ euerſor? Pluit enim dominus à domino. Nunquid non uerus dominus à uero domino? aut nunquid aliud quàm dominus à domino? Vel quid præter ſignificationem perſonæ in domino ac domino coaptabis? Et memento, quod quem ſolum uerum deum noſti, hunc eundem ſolum iuſtum iudicē ſis profeſſus. Et intellige, quod dominus qui pluit à domino, non occidens iuſtum cum impio, omnem iudicans terram, & deus, & iudex eſt iuſtus, & pluit à domino. Et inter hæc, quē ſolum iuſtum iudicem dixeris quæro. A domino enim dominus pluit, & hunc iuſtum iudicem non negabis, qui pluit à domino. Abraham enim dixit, pater gentium non utiq; infidelium: Nullo modo facies hoc uerbum, ut occidas iuſtum cum impio, & erit iuſtus tanq; impius. Nullo modo qui iudicas terram, facies hoc iudicium. Hunc ergo deum iuſtum iudicem neceſſe

D eſt & uerum deū eſſe. Tuo te impie teneo mendacio. Nondum ex Euangelijs deum iudicem profero, lex mihi iudicem deum loquuta eſt. Adime filio quod iudex eſt, ut auferas quod deus uerus eſt. Eum enim ſolū uerum deū, quē ſolum iudicem iuſtum profeſſus es: & quē iuſtum iudicem doces, hunc non potes ſecundum te uerum deum negare. Qui iudex eſt, dominus eſt, potens ad omne uerbū eſt, benedictionū æternarum ſponſor eſt, piorum impiorumq; iudex eſt, Abrahæ deus eſt, ab eo adoratus eſt. Ementire ſaltē aliquid per hanc impiam & ſtultam uerbi tui impudentiā, unde non uerus eſt. Non perimunt naturæ ueritatem cœleſtis miſericordiæ ſacramenta, ſed nec ſanctorū fidem ſpecies quæ ad fidei uiſionē coaptantur, eludunt. Sacramenta enim legis myſterium diſpenſationis euangelicæ præfigurant, ut patriarcha uideat & credat, quod Apoſtolus cōtempletur & prædicet. Nanq; cum lex umbra ſit futurorū, ueritatem corporis umbræ ſpecies expreſſit. Et deus in homine & uidetur, & creditur, & adoratur, qui ſecundum plenitudinem tēporis eſſet in homine gignēdus. Nanq; ad uiſum ſpecies præfiguratæ ueritatis aſſumitur. Viſus eſt aūt tum tantū deus in homine, non natus eſt. Mox etiā hoc eſt quod eſt uiſus, & natus eſt. Ad ueritatē uero naſcendi familiaritas proficit aſſumptæ ad cōtemplandū formæ. Illic homo per deū ſecundū naturæ noſtræ infirmitatē uidendus aſſumit, hic pro naturæ noſtræ infirmitate naſcitur, quod erat uiſum. Accipit umbra corpus, & ſpecies ueritatē, & uiſio naturā. Nō tamē deus à ſe demutatur, cū in homine nobis

Filius iudex oſtenditur ex lege.

Abraham uidit, credidit, & adorauit deum in homine.

aut

A aut conſpicitur, aut naſcitur familiari inter ſe proprietate & natiuitatis, &
uiſus, ut quod natum eſt, uiſum ſit, & quod uiſum eſt, naſceretur. Et quia
nondum nobis collationis euangelicæ ac propheticæ locus eſt inſtitutus,
interim ex lege ordinem proſequamur, probaturi poſtea ex euangelijs, ue-
rum dei filium natum in hominẽ fuiſſe, nunc uiſum interim patriarchis in
ſpecie hominis, dei filium deũ uerum doceamus ex lege. Nanq; cum Abra
hæ homo uiſus eſt, & deus adoratur, & iudex prædicatur. Et cum pluit do
minus à domino, non ambigitur quin quod pluit dominus à domino, ad
ſignificationem patris & filij lex loquatur. Neq; rurſum exiſtimandũ eſt,
quod patriarcha neſcierit, quin deum uerum adoraret, quem deum intelli-
gens adorabat. Habet autem non exiguam perfidiæ impietas ad intelligen
tiam ueri fidei difficultatẽ. Anguſtum enim irreligioſitatis ſenſum religio
ſæ doctrinæ inſtitutio non adit, ex quo fit, ut quæ ad ſacramentum ſalutis
humanæ deus in hominem naſcendo geſſit, mens irreligioſa non capiat,
dum opus ſalutis ſuæ non intelligit dei eſſe *ueritatem, & cõtemplando par — *Aliàs*uirtutẽ*
tum natiuitatis, infantiæ infirmitatem, pueritiæ profectum, iuuentutis æta
tem, corporis paſſiones, & paſſionum crucem, & crucis mortem, per hæc nõ
ſentiunt deum uerum, cum hæc in ſe ad naturã genuerit, quæ ſibi nõ erant
antea in ueritate naturæ, ita ut naturæ nõ amitteret ueritatem: neq; homo
B factus deus eſſe deſineret, cum qui deus eſt, homo eſſe cœpiſſet, non intelli
gentes nõ niſi ex ueri dei uirtute eſſe, ut quod nõ eſſet, eſſet: nec tamẽ quod
eſſet, eſſe deſineret, cum naturæ infirmæ aſſumptio non eſſet, niſi ex poten-
tis uirtute naturæ: quæ cũ in eo quod eſſet maneret, poſſet tamen eſſe quod
non erat. O hæretica imprudentia, & ſtulta mundi ſapientia, opprobrium
Chriſti, non intelligens dei eſſe uirtutem, & ſtulticiam fidei, nõ ſentiens dei
ſapientiam. Deus ergo idcirco tibi Chriſtus non eſt, quia qui erat, naſcitur:
quia qui indemutabilis eſt, creſcit ætate: quia impaſſibilis patitur, quia ui-
uens moritur, quia mortuus uiuit, quia omnia in eo contra naturam ſunt?
Rogo hoc quid aliud eſt, quàm omnipotentẽ eſſe, quod deus eſt? Nondũ
uos ó ſacra & ueneranda euangelia contingo, ut ex nobis Chriſtus Ieſus in
his paſſionibus deus ſit. Ex lege enim eſtis, & oportet eam docere, quod per
aſſumptam infirmitatem nõ *admittat deus eſſe, qui deus eſt. Sacramentũ — *Aliàs*adimat*
enim fidei ueſtræ myſteriorũ ſuorum uirtute teſtata eſt. Adeſto nunc me-
cum fidei tuæ ſpiritu aduerſus uenenata infidelitatis ſibila, ſancte & beate
patriarcha Iacob, & in lucta hominis inualeſcens, benedici te ab eo fortior
deprecare. Quid iſtud eſt, quod imbecillũ oras, quod ab infirmo expectas?
Hunc, cuius benedictionẽ rogas, complexu tuo ualidior elidis. A geſtis cor — *Deus uideri*
poris tui, mentis tuæ opus diſſidet. aliud enim quàm agis ſentis. Tenes in — *uoluit homo*
geſtis luctæ tuæ hominem infirmum, ſed hic tibi homo deus uerus eſt, nõ — *infirmus, an-*
ex nuncupatione, ſed ex natura. Non enim adoptiuis benedictionibus be- — *teq̃ eſſet ho-*
mo natus.

nedici

C nedici te poſtulas patriarcha,ſed ueris.Cum homine luctaris,ſed deum fa
*Aliâs *uiſu.* cie ad faciem uides:non hoc oculis tui corporis cernis,quod*uſu fidei tuæ
ſentis.Infirmus ſecundum te homo eſt,ſed anima tua ſecundũ uiſum deũ
ſaluata eſt.Iacob in lucta es,poſt fidem poſtulatæ benedictionis Iſraël es.
Subditur tibi ſecundum carnem homo ad myſterium paſſionis in carne:
deũ in carnis infirmitate nõ neſcis ad ſacramentũ benedictionis in ſpiritu.
Nec aſpectus impedit,quin fides maneat,nec infirmitas auocat,quin bene
dictio poſtuletur.Nec homo efficit,quin qui homo eſt,deus ſit,nec qui de
us eſt,nõ deus uerus eſt,quia non poteſt nõ deus uerus eſſe,qui deus eſt,&
benedicit transferens nuncupando.Tenet adhuc ſacramenti euangelici or-
dinem legis umbra,& apoſtolicæ doctrinæ ueritatem myſterijs ſuis ueri
æmula præfigurat.In uiſu ſomni beatus Iacob deum uiderat:in ſomnio ſa
cramenti reuelatio eſt,nõ corporalis cõtemplatio.Nã & per ſcalam,deſcen
ſus & aſcenſus angelorum ad cœlum demonſtratur,& ſuper ſcalam incum
bens deus oſtenditur,&interpretatio uiſionis,reuelationẽ ſomnij prophe-
tauit:nam patriarchæ dictis,& domus dei,& porta cœli,locus eſſe hic uiſio
nis oſtenditur.Et poſt multam geſtorum eius enarrationẽ ſequitur: Dixit
Offer ſacrifi- ciũ deo qui ui ſus ẽ tibi &c. autem deus ad Iacob: Surge & deſcende in locum Bethel, & habita ibi, &
offer ſacrificium deo,qui uiſus eſt tibi,cum recederes a facie Eſau.Si euan-
gelica fides per deum filium,ad deum patrem habet aditum,& non poteſt
D deus niſi per deum intelligi,nũc deus qui honorem deo incumbenti in ſca-
lam cœli poſtulat,docete unde non uerus ſit,aut quæ in utroq; naturæ di-
uerſitas eſt,ubi eiuſdem naturæ unũ atq; idem nomen eſt?Deus uiſus eſt,
Deus nõ intel ligitur niſi per deum. deus de uiſo deo loquitur.Non poteſt deus niſi per deũ intelligi,ſicuti nec
honorem à nobis deus,niſi per deum accipit. Nanq; honorandus eſſe nõ
intelligetur,niſi iſte docuerit honorandum:nec deus ſcietur,niſi hic deus ſci
**Hæc ab hic ianua uſq; ad habet ergo diſpenſ. addita reperi in uno quodam exem plari,mihi ui dentur aſſuta.* tus ſit.*Hic ianua eſt,ut de ſe in Euãgelijs teſtatus eſt:hinc Dauid cœli por
tam profitetur in pſalmo.*Habet ergo diſpenſatio ſacramentorũ ſuorum
ordinem.Ad dei honorem,per deum,qui & uita eſt,& porta,docemur.Te
net natura ſuum nomen.Non aliud uterq; quàm deus eſt,& inter patris &
filij naturæ unius nomen unum.Quæro quomodo deus filius honorẽ ſibi
dei poſtulans,à ſe poſſet degenerare,ne uerus ſit,quum præſumptio diuini
honoris,naturæ in ſe diuinæ proteſtata ſit ueritate?Hanc autẽ poſt ſacra-
mentũ in initio cum Iacob iuſte loquutus eſt,qui etiã ante aſſumptionẽ car
nis & uiſus eſt,& uia dei deus adorandus eſſet,& porta nõ eſt de deo. Non
eſt de deo humanis iudicijs ſentiendum.Neq; enim nobis ea natura eſt,ut
ſe in cœleſtem cognitionem ſuis uiribus efferat. A deo diſcendum eſt,quid
de deo intelligendũ ſit,quia nõ niſi ſe autore cognoſcitur. Adſit licet ſecula
ris doctrinæ elaborata inſtitutio, adſit uitæ innocẽtia,hæc quidẽ proficient
ad cõſcientiæ gratulationem,nõ tamen cognitionẽ dei conſequentur.Moy
ſes in

A ſes in reginæ filium adoptatus & omnibus Aegyptiorum doctrinis erudi
tus,cum utiq; ex naturæ affectu Hebræi iniuriam morte Aegyptij ultus eſ
ſet,deum tamen paternarum benedictionum neſciebat. Nãq; ob metum
cædis proditæ Aegyptum derelinquens,cum in terra Madian paſtor ouiũ
eſſet,ignem in rubo ſine concrematione rubi contuens,deum audiuit & no
men interrogauit,& naturam cognouit. Neq; enim hæc de deo niſi per de-
um cognita eſſe potuiſſent. Loquẽdum ergo non aliter de deo eſt, q̃ ut ip
ſe ad intelligẽtiam noſtram de ſe locutus eſt. Angelus dei eſt qui in igne de
rubo apparuit,& de rubo in igne deus loquitur, habes diſpenſationem in
angelo,quia in angelo officiũ eſt non natura,habes in naturæ nomine de-
um,qua angelus dei deus eſt. Sed fortè nõ uerus eſt. Nũquid non uerus eſt
deus Abrahæ & deus Iſaac & deus Iacob? Horũ enim angelus de rubo lo-
quens deus in æternum eſt. Et ne adoptiui nominis utereris occaſione,loqui
tur ad Moyſen deus ille qui eſt. Ita enim ſcriptum eſt: Dixit autem domi-
nus ad Moyſen: Ego ſum qui ſum. Et dixit: Sic dices filijs Iſraël: Qui eſt,mi
ſit me ad uos. Cœptus ab angelo dei ſermo eſt,ut ſacramentum intelliga-
tur humanæ ſalutis in filio. Idẽ deus Abrahæ & deus Iſaac & deus Iacob
eſt,ut ei naturæ ſuæ nomen ſit. Mittit deinde ad Iſraël deus qui eſt,ut uere
intelligeretur eſſe quod deus eſt. Quid ad hæc inefficax hæreticæ impieta-
tis ſtulticia ueſano ſpiritu mentiris,& contra tantorum patriarcharum ſci-
B entiam generoſi ſeminis tritico urendam zizaniam ſator nocturnus inter-
ſeris? Sed ſi Moyſi crederes,crederes & deo dei filio, niſi fortè negabis qđ
de deo Moyſes locutus ſit. Qui cum negare uolueris, audies uerbis dei: Si
enim crederetis Moyſi,crederetis forſitan & mihi,de me enim ille ſcripſit.
Arguit te planè,auguit ille toto legis uolumine,quã manu mediatoris per
angelos diſpoſitã ſuſcepit. Et quære an qui legem dederit,deus uerus ſit,cũ
utiq; mediator ſit ille qui dederit. Aut nunquid non obuiam deo Moyſes
populum eduxit ad montem? Aut nunquid nõ deus deſcendit in montẽ?
Aut fortè ſalſum hoc & adoptiuum * potius naturæ ſuæ nomẽ eſt. Intelli-
ge perſonantes tubas, & lampadum flammas, & è monte æſtuante for-
nacium fumum, & ad aduentum dei conſciam humanæ infirmitatis tre-
pidationem,& à populo *orato ad loquendum Moyſi confeſſam ſub uo-
ce dei mortem. Tibi hæretice non eſt deus uerus, quo Iſraël tãtum loquen
te mori timuit,& uocem eius humana infirmitas non tulit. Tibi idcirco de-
us nõ eſt,quia ut audires & uideres per infirmitatem hominis eſt locutus?
Moyſes in montem adijt,diuinorum & cœleſtium ſacramentorum cogni
tionem quadraginta dierum ac noctium tempore adeptus eſt. Omnia ſe-
cundum ſpeciem oſtenſæ ſibi in monte ueritatis inſtituit. Per familiaritatẽ
loquentis ad ſe dei gloriam claritatis inconſpicabilis ſumpſit,& corruptiuã
uultus ſui ſpeciem lux intolerabilis uicinæ maieſtatis impleuit. Deum teſta

Ex rubo loquebatur deus filius,qui eſt angelus dictus dei patris ratione officij.

*Als * potius quàm.*

Als coacto.

C tur, de deo loquitur. Ad hunc adorandum cum lætitia gẽtium angelos dei
aduocat. Huius placitas benedictiones Ioſeph uertici imprecatur. Et poſt
hæc ſolo conceſſo ei nomine, audet quiſq́ negare quod uerus eſt? Nunc
quia omni hoc ſermone noſtro demonſtratum exiſtimamus nullam inter-
poſitam intelligentiæ rationem fuiſſe, ut deus uerus & deus falſus in ſen-
ſum humanæ mentis incideret, cum deum & deum, dominum & dominũ,
lex locuta ſit, neq́ in nominibus naturiſq́ ſignificatã diuerſitatẽ fuiſſe, ne
non ſecundum nomen naturæ & natura nominis poſſet intelligi, cum uir-
tus dei poteſtas dei, res dei, nomen dei in eo eſſet, quem deum lex prædica-
bat, quæ ſecundum ſacramenti euãgelici diſtributionem ad perſonæ ſigni-
ficationem demonſtraret & in creando mũdo obedientem dictis dei deum,
& in figurãdo homine communis ſecum & dei imaginis dominum creato-
rem, & in iudicandis Sodomitis iudicem dominum à domino, & in largiẽ-
dis benedictionibus & in decernendis myſterijs legis angelum dei deũ, ut
ad ſalutarem confeſſionem in patre deo & in filio deo deus ſemper oſten-
ſus, naturæ ueritatem ipſo naturæ nomine edoceret, cum lex deum utrũq́
ſignificans ambiguitatem non relinqueret ueritatis, tempus iam nũc eſt,
ut quod pie religioſeq́ lex docuit, non impie furto hæreticæ ſtulticiæ præ-
dicari ſinamus, quæ dei filium deum negatura ſic cœpit: Audi Iſraël. Do-
minus deus tuus unus eſt. Et quia impietas eius periclitaretur in nomine,
D cum deum & deum lex eſſet locuta, ut naturam nominis per autoritatem
dicti prophetici negaret, adiecit: Benedicent te deum uerum. Vt per id unũ
deum locuta lex eſſet, eſſetq́ in filio dei dei nomen potius quàm ueritas,
uno tantum uero deo intelligendo. Et fortè contradicere nos dictis tuis ò
ſtulte arbitraris, ut negemus unum deum uerum. Non planè negamus ſe-
cundum te confitendo. Hæc eſt enim fides noſtra, hæc conſcientia, hic ſer-
mo eſt. Sed intelligimus unum & eundem uerum deum. Nec confeſſio no-
ſtra periclitatur in nomine, quæ in natura filij unum & uerum deum prædi-
cat. Diſce confeſſionis tuæ intelligentiam, & unum ac uerum deum cogno-
ſce, ut unum ac uerum deum pie prædices. Rapis enim ad impietatem tuã
religionis noſtræ profeſſionem, & quod eſt negas, dum quod eſt non ne-
gas. Sic ſtulta mundi ſapientia fallis, ut ueritatem perimas ſpecie uerita-
tis. Vnum uerum deum confiteris, ut unum uerum deum deneges. Pro-
feſſio enim tua ſic putatur pia, quod magis impia eſt: ſic uera, quod falſa
eſt. Sic à te unus & uerus deus prædicatur, ut non ſit. negas enim dei filiũ
deum uerum, cum tamen deum non neges, deum tantum non natura cõ-
fitendo, ſed nomine. Si natiuitas eius nominis potius eſt q̃ ueritatis, potes
auferre nominis ueritatem. Si autem uere deus natus eſt, quæro quomodo
poſſit non uerus eſſe quod natus eſt? Aut nega eſſe ne ſit, aut ſi eſt, quomo-
do quod eſt non erit, cũ quod eſt non poſſit eſſe ut non ſit? Ac de natiuita-

Conclusio autoris.

te qui-

A te quidem mox erit ſermo. Interim tamen de ueritate naturæ dei impietatem mendacij tui prophetica profeſſione conuincam, ita tamen ut unũ & uerum deum prædicari à nobis neq; Sabellij hæreſis ipſum patrem ſibi & filij profeſſa præſumat, neq; tu ueritatem de filio dei unum tantum uerũ deum prædicans mentiaris. Nihil *planè in ſe habet ſapientiæ impietas, & dei timor qui ſapientiæ initium eſt ubi deeſt, aufert ſecum omne exordiũ prudentiæ. Ad infirmandam enim dei ueri in filio fidem propheticus ſermo profertur, quo dictum eſt: Et benedicent te deum uerum. Primũ hæc impietatis ſtulticia fuit, ut quæ ſuperius dicta ſunt aut non intelligerentur, aut intellecta cum eſſent, tacerentur. Tum deinde ad quam ſe fraudem ſyllabæ adiectione, quæ in libris nõ extat, inſtruxit, ſtulticiæ ſuæ in eo uſa mẽdacio, tanq; dictis ſuis euſq; adhibenda fides eſſet, ut requirẽdam eſſe ipſam dictorum propheticorum autoritatem non putaret. Nõ enim ita ſcriptum eſt: Benedicent te deum uerum, Sed, benedicent deum uerum. Nã non exiguum ambiguitatis momentum eſt inter te deum uerum & deum uerum, Perſonæ enim alterius uidetur eſſe pronomen, ubi te eſt. Cæterum ubi pronominis ſyllaba non erit, ibi ad autorem dicti refertur & nomẽ. Et ut abſoluta intelligendæ ueritatis ratio ſit, ipſa illa ex ſolido prophetæ dicta ſubdentur. Propterea ſic dicit dominus: Ecce qui ſeruiunt mihi manducabunt, uos uero eſurietis. Ecce qui ſeruiunt mihi bibent, uos uero ſitietis: ecce qui ſeruiunt mihi, exultabunt in lætitia, uos autem clamabitis propter dolorem cordis ueſtri, & à contritione ſpiritus ululabitis. Relinquetis ergo uos nomen ueſtrum in lætitia electis meis, uos autem interficiet dominus. Seruientibus uero mihi uocabitur nomen nouum, quod benedicetur ſuper terram, & benedicent deum uerum, & qui iurant ſuper terram, iurabunt in deum uerum. Nunc; non ex cauſa eſt, cum conſuetudo prædicationis exceditur, & rationem nouitatis *ratio falſitatis inducit. Cũ enim antea *tãtum de deo prophetiæ extitiſſent, & ad dei dignitatem ac naturam demonſtrandam ſimplex & ſolum dei nomen commemoratum fuiſſet, quærendum eſt, qua ratione nunc per Eſaiam benedicendũ deum uerum, & iurandũ ſuper terram in deum uerũ prophetiæ ſpiritus præloquatur. Et primum noſcendum eſt, ſermonem hunc res futuri temporis nunciare, & quæro an deus uerus non ſit, qui tum ſecundum opinionem Iudæorum, & benedicebatur & iurabatur, Iudæi nãq; ſacramentum myſterij dei neſcientes, & per hoc dei filium ignorantes, deum tantum non & patrem uenerabantur. Nam utiq; uenerantes patrem uenerabantur & filium. Hi ergo deum benedicebãt, & iurabant per eum. Sed propheta benedicendum deũ uerũ teſtatur, Verũ deum idcirco pronuncians, quia per myſteriũ aſſumpti corporis non ab omnibus eſſet in eo dei ueritas intelligenda. Et opus fuit ueri confirmatione, ubi falſi proruptura eſſet aſſertio. Et ſingulas dictorum co-

B (margin, beside "tis: ecce qui ſeruiunt mihi")

Margin notes: Al's ſanè. — Ex prophetis oſtendit filiũ eſſe uerũ deũ. — Scriptum eſt benedicẽt deũ uerum, & nõ te uerum deũ. — Al's ueritatis. — Al's tanta. — Ratio quarẽ propheta prẽ dixerit nõ ſolum deum, ſed deũ uerũ benedicendũ.

g 2 tundẽ

C rundem ſententias recenſeamus. Propterea ſic dicit dominus: Ecce qui ſeruiunt mihi manducabunt, uos uero eſurietis. Ecce qui ſeruiunt mihi bibent, uos uero ſitietis. Cognoſce ſub eodem dicto utriuſq; temporis ſignificationem, ut ſacramentum aſſequaris ætatis. Qui enim ſeruiunt manducabunt. Religionem ſcilicet præſentem futuris præmijs muneratur, ita ut præſentium impietatem futuræ ſitis ac famis pœna conficiat. Deinde adiecit: Ecce qui ſeruiunt mihi exultabunt in lætitia, uos autem clamabitis propter dolorem cordis ueſtri, & à contritione ſpiritus ululabitis. Secundum ſuperiorem ſenſum etiam nunc futuri & præſentis temporis demonſtratio eſt, ut qui ſeruiunt exultaturi ſint in lætitia, qui uero non ſeruiunt, in clamore atq; ululatu per dolorem cordis & contritionem ſpiritus manſuri ſint. Deinde ſubiecit: Relinquetis enim uos nomen ueſtrum in lætitia electis meis, uos autem interficiet dominus. Sermo ad carnalem Iſraël eſt cum futuri tẽporis ſignificatione, cui exprobratur quod nomẽ ſuum electis dei relicturus ſit. Quero quod hoc nomen ſit. Nempe Iſraël, ad quem tum erat ſermo. Dehinc interrogo qui ſit hodie Iſraël. Equidẽ teſtatur Apoſtolus: Qui ſpiritu nõ litera: Qui in regula Chriſti procedentes Iſraël dei ſunt. Tũ præterea cum ſuperius dictum ſit: Propterea ſic dicit dominus, intelligendum eſt, cur ita hoc cõſequatur: Vos autẽ interficiet dominus. Deinde poſt hæc quid ſibi uelit hic ſermo: Seruientibus uero mihi uocabitur nomen nouũ,

Qui ſub nomine Iſraël intelliguntur.

D quod benedicetur ſuper terram. Nũquid ambigitur in eo quod dictũ eſt, propterea ſic dicit dominus, Et in eo quod ſequitur, Vos autem interficiet dominus, id demonſtratum fuiſſe, ut qui loqueretur, & qui interfecturus eſſet, non alius intelligeretur eſſe q̃ dominus, qui & poſt ſibi ſeruiẽtes nouo eſſet nomine muneraturus, & non ignoraretur & in prophetis locutus eſſe, & piorum atq; impiorum iudex futurus? Myſteriũ itaq; ſermo reliquus euangelici ſacramenti, ne quid in domino dicente, & in domino interficiente ambigi poſſit, explicuit. Seruientibus autem mihi uocabitur nomen nouum, quod benedicetur ſuper terram. Omnis hic futuri tẽporis ſermo eſt. Et quod eſt hoc nouum nomen religionis, quod benedicitur ſuper terram? * Si à ſeculis Chriſtiani uocabuli antea beatudo nunq̃ fuit, nunc nomen nouum eſt. Si uero hoc ſanctificatur* pietatas noſtra in deum nouum nomen eſt. Hæc profecto profeſſionis nouitas cœleſtium benedictionum merces ſuper terram eſt. Iam uero totius fidei noſtræ conſcientiã ſequens ſermo confirmat, dicẽs: Et benedicent deum uerum, & qui iurant ſuper terram, iurabunt in deũ uerum. Certe ſi cũ benedicẽt deum uerum, quorum in dei ſeruitute nouum nomẽ eſt, tum deinde qui iurandus erit deus, deus uerus eſt, an ne ambigitur quis iuretur, quis benedicatur? per quem nouum ipſis ſeruiẽtibus benedictumq; nomen ſit? Cõſiſtit mecum aduerſus impiam tuam hæretice prædicationem abſoluta ſermonis * euãgelici fides

Nomen Chriſtianũ eſt nomen nouum.

For ſic legẽdum ſi à ſeculis Chriſtiani uocabuli antea beatitudo uel tanta beatitudo unq̃ fuit, nũc nomen nouũ non eſt.*

Al's eccleſiaſtici.*

A des noui per te Chriſte nominis, & per ſeruitutis profeſſionem benedictæ ex te ſuper terram nuncupationis te uerum deum iurans. Omne enim os credentium te Chriſte deum loquitur. Omnis credentium fides te deum iurat, deum uerum eſſe te confitens, deum uerum eſſe te prædicās, deum uerum eſſe te conſcia. Quāquàm igitur omnis hic propheticus ſermo nullam reliquerit difficultatem, quin deum ſignificaſſe intelligatur, & cui per nouū nomen ſeruiatur, & per quem eiuſdem nominis in terris benedicta ſit nouitas, & qui benedicatur deus uerus, & qui iuretur deus uerus, quæ omnia ſecundum temporū plenitudinem eccleſiæ fides pia in deum Chriſtum religione profitetur. Et ita ſe in eo propheticus ſermo coaptauit, ut ſignificationem perſonæ alterius adiectione pronominis non nouaret. Si enim addidiſſet, te deum uerum, referri ad alterum dicentis ſermo potuiſſet. Sed cū ait, deum uerum ſignificationis intelligentiam penes loquentem reliquit. Et quanquàm quem præſens ſermo ſignificet, non ambigitur, tamen connexa ſuperius dicta cuius profeſſio iſta ſit intelligenda, demonſtrant. Ait enim Eſaias: Palàm apparui non interrogantibus me, & inuentus ſum nō quærentibus me: Dixi ecce adſum genti, qui non inuocauerunt nomē meum, Extendi manus meas tota die ad populum diffidentem & contradicētem. Anne impia furtiuæ prædicationis falſitas in obſcuro eſt, & deus uerus ignorabitur, qui hæc loquitur? Rogo quis apparuit non interrogantibus, & quis inuentus non quærentibus? Et quis gentium eſt, qui non inuocauerunt antea nomen eius? Et quis die tota manus ad diffidentem & contradicentem populum extendit? Confer cum his ſacrum illud & diuinum Deuteronomij canticum, in quo ſuper non deos deus exacerbatus, ſuper non gentem & gentem ſtultam, in zelum incitat infideles, & intellige quis manifeſtus ſit ignorātibus, & quis * proprius uſurpatur alienis, & quis manus ſuas ante diffidentem contradicentemq́ꝫ populum configens cruci chirographum edicti anterioris * expandit. Hic nanque prophetæ ſpiritu dixit per continentem ſibi in ordine connexumque ſermonem: Seruientibus uero mihi uocabitur nomen nouum, quod benedicetur ſuper terram, & benedicent deum uerū, & qui iurant ſuper terram, iurabunt in deū uerum. Hæc ſi ſtulticia atq; impietas hæretica ad fallēdum ignorantes ſimplicioresq́ꝫ dicta eſſe ex perſona dei patris mentietur, ne in deum filium dicti huius intelligentia ſuſcipi poſſit, audiat mendacij ſui reatum, & Apoſtolo & doctore gentium omnia hæc ad ſacramentum paſſionis dominicæ & euangelicæ fidei tempora prædicante, tunc cum infidelitatem Iſraël aduentum domini in carne non intelligentis exprobrat. Ait enim ita: Omnis enim quicunq; inuocauerit nomen domini, ſaluus erit? Quomodo ergo inuocabunt eum in quem non crediderunt? Quomodo autem credēt ei quē non audierunt? Quomodo audient ſine prædicante? Quomodo autem

Alterius loci teſtimonium.

B

*For. * propius.*

*For. * expungit.*

Apoſtolus interpres prophetæ.

C

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER QVINTVS.

REſpondẽtes impijs & ueſanis hæreticorum inſti
tutionibus ſuperioribus libris, non ignoramus
in eam nos cõtradicendi neceſſitatem deductos
fuiſſe, ut non minus periculi audientibus reſpon
ſio noſtra quàm ſilentiũ cõmoueret. Cum enim
unum deum prophanæ aſſertio infidelitatis in-
gereret, & rurſum unũ deum religioſe negare fi-
des ſana non poſſet, tractari de eo non ſine anci
pitis periculi cõſcientia potuit, quod non minus
impie confirmaretur quàm negaretur. Equidem humani ſenſus opinione
ineptum, & rationis alienum eſſe hoc fortè exiſtimabitur, ut quod irreligio
ſum eſt negare, id ipſum irreligioſum ſit confiteri, cum pietas cõfitendi, im
D pietatẽ condemnet negandi. Nec ratione conueniat, ut utiliter affirmetur,
quod utiliter deſtruatur. Sed ad diuinæ ſapiẽtiæ intelligentiam humanus
ſenſus imprudens, & ſecundũ cœleſtem prudentiam ſtultus, iuxta infirmi-
tates ſuas ſentit, & iuxta imbecillitatem naturæ ſuæ ſapit, ſtultus ſibi futu
rus ut deo ſapiat, ſcilicet ut ſenſus ſui inopiam intelligens, & dei ſapientiam
conſectans, non ſecundum humanam ſapientiam prudens ſit, ſed ſecundũ
quod ad deum proficit, ſapiat, in dei ſapientiã ex recognita mundi ſtulticia
tranſiturus. Cuius ſtultæ ſapientiæ ſenſum hæretica ſubtilitas ad fallendi
occaſionem coaptans, unum deum profeſſa eſt autoritate legis, euangelio
rumq; uſa, qua dictum eſt: Audi Iſraël: Dominus deus tuus unus eſt. Nõ
ignorans quantum in eo ſit, uel reſponſionis periculum, uel ſilentij, & ex
utroq; opportunitatem impietatis expectans, ut ſi ſanctitatẽ dicti infideli
ter uſurpati, conniuentis taciturnitas confirmaret, per id quod deus unus
eſt, filius tamen dei deus non eſſet, deo tantum ſicut eſt, uno manente. At
uero ſi contradictio præſumptæ impiæ huius profeſſionis exiſteret, uerita
tem fidei euangelicæ non conſeruaret deum unum nõ confeſſa reſponſio,
cum fidei noſtræ profeſſio ſecundum, deum unum ſit, recideretq; in alte-
rius hæreſcos impietatem, deum unum patrem & filium non profeſſa con
feſſio. Atq; ita ſapientia mundi, quæ ſtulticia apud deũ eſt, ſpecie blandæ
& peſtiferæ ſimplicitatis illuderet, cum hoc fidei ſuæ cõſtitueret exordium,

in quo

A in quo ſibi impie aut aſſentiremur, aut aduerſaremur. Et per hoc utriuſq; rei periculum, dei filium deum non eſſe obtineret, quia deus unus eſt, aut extorqueret alterius hæreſeos neceſſitatem, ſi & patrē deum, & filium deū confitentes, unū deum prædicare ſecundum Sabellij opinionē impiam exiſtimaremur, & ita hoc prædicationis ſuæ modo, unus deus aut aliū excluderet, aut per alium non eſſet, aut tantum in nominibus unus eſſet: quia & unitas alium neſciret, & alius non permitteret unionē, & duo unus eſſe nō poſſet. Sed nos ſapientiā dei, quæ mundo ſtulticia eſt, conſequuti, & per fidei dominicæ ſalutarem & ſynceram confeſſionē, uiperææ doctrinæ fraudulentiam prodituri, hunc reſponſionis noſtræ ordinem inchoauimus, qui & aditum ſibi demonſtrandæ ueritatis acquireret, nec ſe periculo impiæ profeſſionis inſereret, temperato inter utrunq; moderamine, nō negantes deū unū, ſed eo ipſo autore deum & deum, per quē deus unus prædicatus eſt, prædicantes, & deum unū, non per unionē docentes, neq; rurſum ad diuerſitatis numerū deſecantes: neq; contra tantū in nominibus confitentes, ſed deum & deum repoſita & dilata, adhuc plenius unitatis quæſtione, monſtrantes. Recte enim unū deum à Moyſe prædicatum euāgelia teſtantur, & rurſum fideliter in euangelijs deum & deum doceri, Moyſes deum unū prædicans autor eſt. Atq; ita non autoritati contrariū eſt, ſed ex autoritate reſponſum eſt, ne per id filium liceret deū negare, quia ad Iſrael deus unus
B eſt, cum confitendi dei filium deū, idem autor eſſet, qui autor eſt dei unius prædicandi. Sequitur itaq; ordinem quæſtionis etiam ordo connexi ſibi libelli. Nam quia hæc ſequens impij blandimenti poſita ſententia eſt, nouimus deum unum uerum: hinc quoq; ſecundi huius libri omnis ſermo conſiſtit, an filius dei deus uerus ſit. Nam ſine dubio in hunc ſe ordinem hæretici ingenij ſubtilitas coaptauit, primū unum deum dicens, deinde unum uerum deū confitens, ut per id filium dei à natura dei & ueritate auerteret, cum ueritas in natura unius manens, naturalem unius nō excederet ueritatem. Igitur quia ambiguitati locus nullus eſt, quin Moyſes unū deum prædicans, intelligatur de dei filio ſignificaſſe, quod deus ſit, per ipſas illas ſignificationis ſuæ autoritates recurramus, & requiramus, an quem deum ſignificauerit, deum quoq; uerum intelligendū docuerit. Nulli autē dubium eſt, ueritatē ex natura, & naturæ uirtute eſſe, ut exempli cauſa dictum ſit. Verū triticum eſt quod ſpica ſtructum, & ariſtis uallatum, & folliculis excuſſum, & in far cōminutum, & in panem coactum, & in cibum ſumptum, reddiderit ex ſe & naturam panis, & munus. Itaq; quia naturæ uirtus præſtat ueritatem, uideamus an uerus deus ſit, quem Moyſes deum eſſe ſignificat, de uno deo, & eodem uero deo poſtea loquuturi, ne non interpoſita ſponſione, de unius ueri dei in patre & filio ſubſiſtentis confirmatione, periculoſa ſuſpicio pendulæ expectationis ſollicitudinē defatiget. Creatio igitur mundi,

Moyſes unum deū prædicās de filio ſignificauit, quod deus ſit, nūc inquiritur an uerus deus ſit

C di,*priuſquàm & dei cognitio ſuſcepta eſt,filium dei deum eſſe ſignificans,
Aliàs* poſtꝗ rogo in quo tandē uerum eſſe deum deneget? Non enim ambigitur, quin per filium omnia ſint. Omnia nanq; , ſecundum Apoſtolum, per ipſum, & in ipſo. Si omnia per eum, & omnia ex nihilo, & nihil nō per eū, quæro in quo ei ueritas dei deſit, cui nō deſit dei, nec natura, nec uirtus? Naturæ enim ſuæ uirtute uſus eſt, ut & eſſent quæ non erant, & fierent quæ placerent. Vidit enim deus quod bona ſunt. Necq; enim aliam quàm perſonæ intulit lex ſignificationē, cum ait. Et dixit deus: Fiat firmamentū. Et ſubiecit rurſum: Et fecit deus firmamentum. Cæterum nec uirtutem diſtinxit, nec naturam ſeparauit, nec nomen demutauit in eo, in quo tantum dicentis intelligentiā præſtitit, ut ſignificationem efficientis afferret. Veritatem autem naturæ atq; uirtutis, ſignificatio ſermocinantis non adimit, quin potius ueritatem ipſam, quanta poteſt proprietate, commendat. Afferre enim dicto efficientiam, naturæ eius eſt, qui efficiens id poſſit præſtare, quod dicens. In quo ergo tandem nō erit uerus ille qui efficit, cum uerus ſit ille qui dicit? Quandoquidem dicti ueritatē, facti ueritas conſequatur. Deus eſt qui dixit, deus eſt qui fecit. Si in dicto ueritas eſt, quæro quur negetur in facto? niſi fortè hic dicendo uerus ſit, & non ſit uerus iſte faciendo. Habemus itaq; in filio dei deo, naturæ ueritatem. Deus eſt, creator eſt, dei filius eſt, poteſt omnia,
D parū eſt ut quod uult poſſit, quia ſemper uoluntas uirtutis eſt, quin etiam id quod ſibi dicitur, poteſt. Perfectæ enim poteſtatis eſt, hoc naturā poſſe facientis, quod poſſit ſignificare ſermo dicentis. Atq; ita cum quicquid dici poteſt, id ipſum & effici poſſit, tenet ueritatis naturā ea, quæ dictis exæquatur operatio. Non eſt itaq; dei filius deus falſus, nec deus adoptiuus, nec deus nūcupatiuus, ſed deus uerus. Et nō neceſſe eſt aliquid è diuerſo demonſtrare, per quod non ſit uerus deus. Mihi enim ſufficit in eo dei nomē, atq; natura. Deus enim eſt, per quem facta ſunt omnia. Hoc mihi de eo creatio mūdi loquuta eſt: Exæquatur deus deo nomine, exæquat ueritati ueritas opere. Vt ſignificatio eſt dei potentis in dicto, ita intelligentia eſt dei potentis in facto. Et poſt hæc quæro in patris & filij confeſſione, qua autoritate naturæ ueritas uel diuinitas denegetur, quam & uirtus nominis, & nomen uirtutis impleuit? Meminiſſe autē legentē oportet, non me immemorē, aut diffidentem earum, quæ obijci ſoleant, quæſtionū, de his nunc tacere. Necq; enim hoc quod dici ſolet: Pater maior me eſt, & cætera huiuſmodi ſimilia, aut ignorantur, aut non intelligūtur, ut non per hæc ipſa ueri dei in filio natura doceatur. Sed ordinē reſponſionis noſtræ eum eſſe conuenit, qui erat propoſitionis aduerſæ, ut ueſtigia impiæ inſtitutionis greſſus, hic piæ prædicationis inculcans, ipſa illa prima euadentis in hoc prophanum irreligioſum'q; iter fallacis doctrinæ ſigna deleret. Dilatis igitur, atq; in poſtremū reſeruatis euangelicis atq; apoſtolicis præconijs, omnis interim nobis de lege &

Filius dei non eſt deus falſus, non deus adoptiuus, nec nūcupatiuus, ſed deus uerus.

A ge & prophetis aduerſus impios pugna ſit, ementitam eorum atq; fallacē
peruerſitatem, his ipſis interim, quibus fallere tentant, dictis coarguenti-
bus. Neq; enim aliter ueritas intelligi poteſt, quàm ſi falſa ea eſſe, quæ ueri-
tati obiecta ſunt, detegantur. Et hoc quidem mentientium abſolutiore de-
decore, ſi mendacia ipſa proficiant ueritati. Et quidem ſenſu humanæ opi-
nionis commune iudicium eſt, nequaquam ueris falſa ſociari, neq; hæc re-
rum genera mutuo ſibi aſſenſu contineri, quia per generis differentiam
aduerſante natura nunquam diſſidentia coëant, nec diuerſa conſentiant,
nec ſibi inuicem aliena communia ſint. Quæ cum ita ſint, interrogo, inter
uerum & falſum deum, quomodo hoc dictum intelligatur: Faciamus ho-
minem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Verba ſenſum enũciant,
ſenſus rationis eſt motus, rationis motum ueritas incitat. Ex uerbis igitur
ſenſum ſequamur, & ex ſenſu rationem intelligamus, & ex ratione ucrita-
tem apprehendamus. Cui enim dicitur: Faciamus hominem ad imaginem
& ſimilitudinem noſtram, quæro in quo non ſecundum eum uerus ſit qui
ſibi dicat. Nam ſine dubio dictum hoc ex affectu ſenſuq; dicentis eſt. Er-
go qui dicit, faciamus, ſignificat ſecum ad faciendum non diſſentientem,
non alienum, non infirmũ, ſed qui potens ſit ad id, unde eſt ſermo, facien-
dum. Hoc ergo ſine dubio ſenſiſſe qui loquitur, quia id loquutus eſt, intelli
B gendus eſt. Vt plenior autē naturæ atq; operationis ueritas doceretur, qui
ſenſum ſuũ per uerba eloquebatur: ſenſus quoq; rationem ex natura cum
ueritate ſubiecit, dicens: Ad imaginē & ſimilitudinē noſtrã. Vbi eſt hic fal
ſus deus, cui uerus deus dicit: Ad imaginem & ſimilitudinē noſtram? Non
habet unionē, non habet diuerſitatem, non habet diſcretionē. Homo enim
ad communem fit, ſecundum ueritatem ſermonis, imaginem. Communio
autē falſo uero'q; non conuenit. Deus qui loquitur, ad deũ loquitur. Ad pa
tris & filij imaginem homo conditur. Nomen non diſcrepat, natura non
differt. Vna enim eſt imaginis, ad quam homo creatus eſt, ſpecies: & inter
hæc ueritas ubi deperit, manente inter utrunq; & facti cõmunione, & com
munis imaginis ueritate. Nondũ abſoluendæ huius quæſtionis mihi tem
pus eſt. poſterius enim demõſtrabimus, in quam imaginē dei patris & dei
filij homo cõditus ſit. Nunc interim hoc tenemus, an iſte uerus deus nõ ſit,
cui uerus deus dixerit: Faciamus hominē ad imaginē & ſimilitudinem no-
ſtrã. Diſcerne ſi quid potes, in hac imaginis cõmunione, uerũ atq; falſum, &
hæretico furore hæc indeſecabilia decide. Vnũ em̃ ſunt, ad quorũ imaginis
& ſimilitudinis unũ eſt homo factus exemplũ. Sed ſequamur ordinem le-
ctionis, ut ueritas ſibi cohærẽs, nõ demutetur offendiculo falſitatis. Et fecit
deus hominē, ad imaginē dei fecit eum. Imago cõmunis eſt, deus ad imagi
nem dei hominē fecit. Qui uerum deũ filium dei denegat, quæro ad cuius
dei imaginem à deo factum hominē intelligat? Meminerit tamen ſemper

Veritas intelligitur, cũ obiecta falſa eſſe cõuincuntur.

Alius locus.

Ex uerbis ſenſum ſequamur, ex ſenſu rationē intelligamus, ex ratione ueritatē apprehendamus.

Ad patris & filij imaginē homo conditur.

C per filium omnia,ne fortè hæretica intelligentia operationem ſibi dei patris coaptet. Si igitur ad imaginẽ dei patris per filium deum homo conditur,conditur quoq; ad imaginem filij, quia nemo filio dictum denegat,ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Tenuit ergo ſermo diuinus rationẽ ueritatis in dictis,quàm opus explebat in factis, ut hominẽ ad imaginem dei deus figurans,& deum ſignificaret,nec ueritatem deo adimeret,cum & in communione imaginis eſſet deus uerus,qui in opere efficiendo intelligebatur*dei filius.

Aliâs*deus.

O deſperatæ mẽtis furor perdite, o ſtulta cæcæ impietatis temeritas. Audis deũ & deũ,audis imaginẽ noſtrã,quid tu ſubijcis uerũ & nõ uerũ? Quid inſeris naturalẽ atq; falſum? Quid ſub religionis nomine, religionẽ euertis? Quid per unũ deum,& unũ uerum deum tentas,ne deus uerus unus ſit? Nondum ueſanos ſpiritus tuos dictis euangelicis atq; apoſtolicis ſuffoco,in quibus pater & filius non perſona,ſed natura unus & uerus deus uterq; eſt. Interim te lex ſola necat. Nunquid ait deũ uerum,& nõ deum uerum? Nunquid aliter in utroq; præterq; naturæ nomine uſa eſt? Deum & deum dixit,quæ dixit deum unũ. Sed quid tantum dixiſſe dico? Deum uerum,& deum uerum,per ueritatẽ imaginis prædicauit. Vſa eſt in nuncupatione primũ naturæ nomine,utitur deinceps in genere ueritate naturæ. Cum enim qui fit,ſecundum imaginẽ creatur utriuſq;,non poteſt nõ in utroq; conſiſtere,quod uterq; deus uerus ſit. Sed pergamus etiã nunc eò

D prædicationis noſtræ itinere,quò lex ſancta de deo docuit: Angelus dei ad Agar de deo loquitur,& idẽ angelus deus eſt.

Alius locus,ex quo probat filium uerũ deũ

Sed fortè idcirco nõ deus uerus eſt,quia angelus dei eſt. Inferioris eñ naturæ uidetur hoc nomẽ,& ubi nuncupatio eſt generis alieni, ibi exiſtimatur ueritas eiuſdem generis non ineſſe. Et quidem iam ſuperior liber inanitatem huius quæſtionis oſtendit. In angelo enim officij potius quàm naturæ intelligẽtia eſt. Et Pſalmiſta mihi teſtis eſt,dicens: Qui facit angelos ſuos ſpiritus,& miniſtros ſuos ignem urentem.

Angelus eſt nomẽ officij, nõ naturæ.

Vrens autem ignis,illi miniſtri eius ſunt:ſui autẽ ſpiritus, angeli eius ſunt. Per hæc enim nunciorũ,qui angeli nũcupantur, ac miniſtrorum, oſtenditur uel natura,uel uirtus. Fit ergo hic ſpiritus angelus, uel hic ignis urens,miniſter dei:& hæc natura eorum accipit nuncij & miniſtri officium. Volens igitur lex,imò per legem deus perſonam paterni nominis intimare, dei filium angelum dei loquuta eſt, id eſt, nuncium dei. Significationem enim officij teſtatur in nuncio:naturæ autem ueritatem confirmauit in nomine,cum deum dixit. Hic autem nunc diſpenſationis eſt ordo, non generis. Non enim aliud quàm patrem & filium prædicamus, & ita naturam nominum coæquamus, ut ueritatem dei teneat ex innaſcibili deo, dei unigeniti natiuitas. Miſſi autem & mittentis ſignificatio,hic non aliud quàm patrem & filium docet: cæterum ueritatem non adimit naturæ, neque in filio perimit natiuæ diuinitatis proprietatem, quia nemo ambi-

gat

A at naturam autoris in filij natiuitate connaſci, ut ex uno conſiſtat in unum, atq; per unum, non diſcernatur ab uno, atq; ita unum ſint per unum, ut unus ex uno eſt. O impatiens fidei calor, & deſiderati ſermonis inconti- nens ſilentium. Iam enim & in ſuperiori libro modum conſtitutæ prædica tionis exceſſimus, cum quando impie dictum unum deum ab hæreticis ar guentes, & deum atq; deum à Moyſe prædicatum docentes, ad unius dei ueram & religioſam confeſſionem, pia, quamuis incōſiderata, feſtinatione deſcendimus, nunc quoq; alterius quæſtionis negocio immorantes, nō te- nuimus ordinem conſtitutum, & dum de deo uero dei filio loquimur, uſq; ad confeſſionem dei ueri in patre & filio feruentis ſpiritus ardore prorupi- mus. Sed tractatui ſuo fidei noſtræ ueritas reſeruet, quæ cū inchoata ſit ad ſecuritatē legentis, tractanda tamen atq; abſoluenda plenius eſt ad deſpe rationem contradicentis. Non affert itaq; demutationem naturæ nomen officij. qui enim angelus dei eſt, deus eſt. Non ſit planè deus uerus, ſi nō res dei & loquutus fuerit, & geſſerit. In gentem enim magnā Iſmaël adauget, & nomini eius multiplicationem gentium pollicetur, & quæro ſi hoc angeli opus eſt? Sin uero poteſtas dei eſt, quid naturæ aufers ueritatem, cui ueri- tatis non adimis poteſtatem? Tenet itaq; uirtus naturæ ueritatis fidem, & inter diſpenſationis ſuæ ſalutaria mundo ſacramenta: qui deus uerus eſt,
B neſcit aliquando non eſſe deus uerus. Et primum quæro, quid ſignificatio- nis habeat deus, & nō deus uerus? Non enim uerbi huius apprehendo ra tionē, ſi dicatur mihi, ignis eſt, ſed non eſt uerus ignis: aut aqua eſt, ſed non eſt uera aqua, & quæro, in quo eiuſdem generis ueritas, à generis eiuſdem ueritate diſſentiat? Quod enim ignis eſt, non poteſt eſſe ne uerus ſit: nec na tura manens eo poteſt carere quod uera eſt. Perime aquæ quod aqua eſt, & per id poteris abolere ne uera ſit. Cæterū ſi aqua maneat, etiam in eo ne- ceſſe eſt perſiſtat, ut uera ſit: poteſt ita demū natura perire, ſi non ſit, uerum non poteſt nō uera eſſe, ſi maneat. Aut deus uerus eſt filius dei, ut deus ſit, aut ſi non eſt uerus deus, non poteſt id etiam eſſe, quod deus eſt: quia ſi na tura non ſit, non naturæ competit nomen: ſi autem naturæ in eo nomen eſt, nō poteſt ab eo ueritas abeſſe naturæ. Sed fortè in eo cum angelus dei deus dicitur, adoptionis nomen indulgeatur, & ſit in eo nuncupatio dei po tius, quàm ueritas. Si parum naturam in ſe dei, tum cum, angelus dei di- ctus eſt, edocuit, in inferioris adhuc ab angelo naturæ nomine intellige, an ex ſe dei præſtiterit ueritatem. nanq; ad Abraham homo loquutus eſt, ſed Abraham deum adorauit. Et ô peſtifer hæretice, deum Abraham con- feſſus eſt, quem tu deum denegas. Quas promiſſas Abrahæ benedictio- nes impie expectas? Non eſt tibi ille, ut eſt, gentium pater, neque in fami liam ſeminis ſui per benedictiones fidei ſuæ renatus euadis. Non de la- pidibus Abrahæ filius excitaris, ſed natio uiperarum confeſſionis tuæ ho-

Verū eſſe, nō ſeparatur ab eſſe.

Obiectio.

ſtis

C ſtis exiſtis. Non es Iſraël dei, non es Abrahæ ſucceſſio, non iuſtificatus ex fide es, non enim deo credidiſti: Per eam nanq; fidem iuſtificatus eſt, & conſtitutus eſt Abraham pater gentium, per quam deum cui credidit adorauit. Adorauit etenim beatus ille, & fidelis patriarcha deum, & accipe quàm deum uerum, cui, ut ipſe de ſe ait, non impoſſibile eſt omne uerbum. Aut nunquid non ſoli deo poſſibile eſt omne uerbum? Aut cui poſſibile eſt omne uerbum, quæro quid deſit de deo uero, & rogo, quis eſt deus hic Sodomæ & Gomorræ euerſor? Pluit enim dominus à domino. Nunquid non uerus dominus à uero domino? aut nunquid aliud quàm dominus à domino? Vel quid præter ſignificationem perſonæ in domino ac domino coaptabis? Et memento, quod quem ſolum uerum deum noſti, hunc eundem ſolum iuſtum iudicē ſis profeſſus. Et intellige, quod dominus qui pluit à domino, non occidens iuſtum cum impio, omnem iudicans terram, & deus, & iudex eſt iuſtus, & pluit à domino. Et inter hæc, quē ſolum iuſtum iudicem dixeris quæro. A domino enim dominus pluit, & hunc iuſtum iudicem non negabis, qui pluit à domino. Abraham enim dixit, pater gentium non utiq; infidelium: Nullo modo facies hoc uerbum, ut occidas iuſtum cum impio, & erit iuſtus tanquam impius. Nullo modo qui iudicas terram, facies hoc iudicium. Hunc ergo deum iuſtum iudicem neceſſe

D eſt & uerum deū eſſe. Tuo te impie teneo mendacio. Nondum ex Euangelijs deum iudicem profero, lex mihi iudicem deum loquuta eſt. Adime filio quod iudex eſt, ut auferas quod deus uerus eſt. Eum enim ſolū uerum deū, quē ſolum iudicem iuſtum profeſſus es: & quē iuſtum iudicem doces, hunc non potes ſecundum te uerum deum negare. Qui iudex eſt, dominus eſt, potens ad omne uerbū eſt, benedictionū æternarum ſponſor eſt, piorum impiorumq; iudex eſt, Abrahæ deus eſt, ab eo adoratus eſt. Ementire ſaltē aliquid per hanc impiam & ſtultam uerbi tui impudentiā, unde non uerus eſt. Non perimunt naturæ ueritatem cœleſtis miſericordiæ ſacramenta, ſed nec ſanctorū fidem ſpecies quæ ad fidei uiſionē coaptantur, eludunt. Sacramenta enim legis myſterium diſpenſationis euangelicæ præfigurant, ut patriarcha uideat & credat, quod Apoſtolus cōtempletur & prædicet. Nanq; cum lex umbra ſit futurorū, ueritatem corporis umbræ ſpecies expreſſit. Et deus in homine & uidetur, & creditur, & adoratur, qui ſecundum plenitudinem tēporis eſſet in homine gignēdus. Nanq; ad uiſum ſpecies præfiguratæ ueritatis aſſumitur. Viſus eſt aūt tum tantū deus in homine, non natus eſt. Mox etiā hoc eſt quod eſt uiſus, & natus eſt. Ad ueritatē uero naſcendi familiaritas proficit aſſumptæ ad cōtemplandū formæ. Illic homo per deū ſecundū naturæ noſtræ infirmitatē uidendus aſſumit̄, hic pro naturæ noſtræ infirmitate naſcitur, quod erat uiſum. Accipit umbra corpus, & ſpecies ueritatē, & uiſio naturā. Nō tamē deus à ſe demutatur, cū in homine nobis

Filius iudex oſtenditur ex lege.

Abraham uidit, credidit, & adorauit deum in homine.

aut

A aut conſpicitur, aut naſcitur familiari inter ſe proprietate & natiuitatis, & uiſus, ut quod natum eſt, uiſum ſit, & quod uiſum eſt, naſceretur. Et quia nondum nobis collationis euangelicæ ac propheticæ locus eſt inſtitutus, interim ex lege ordinem proſequamur, probaturi poſtea ex euangelijs, uerum dei filium natum in hominē fuiſſe, nunc uiſum interim patriarchis in ſpecie hominis, dei filium deū uerum doceamus ex lege. Nanq; cum Abrahæ homo uiſus eſt, & deus adoratur, & iudex prædicatur. Et cum pluit dominus à domino, non ambigitur quin quod pluit dominus à domino, ad ſignificationem patris & filij lex loquatur. Neq; rurſum exiſtimandū eſt, quod patriarcha neſcierit, quin deum uerum adoraret, quem deum intelligens adorabat. Habet autem non exiguam perfidiæ impietas ad intelligentiam ueri fidei difficultatē. Anguſtum enim irreligioſitatis ſenſum religioſæ doctrinæ inſtitutio non adit, ex quo fit, ut quæ ad ſacramentum ſalutis humanæ deus in hominem naſcendo geſſit, mens irreligioſa non capiat, dum opus ſalutis ſuæ non intelligit dei eſſe *ueritatem, & cōtemplando partum natiuitatis, infantiæ infirmitatem, pueritiæ profectum, iuuentutis ætatem, corporis paſſiones, & paſſionum crucem, & crucis mortem, per hæc nō ſentiunt deum uerum, cum hæc in ſe ad naturā genuerit, quæ ſibi nō erant antea in ueritate naturæ, ita ut naturæ nō amitteret ueritatem: neq; homo

*Aliâs *uirtutē*

B factus deus eſſe deſineret, cum qui deus eſt, homo eſſe cœpiſſet, non intelligentes nō niſi ex ueri dei uirtute eſſe, ut quod nō eſſet, eſſet: nec tamē quod eſſet, eſſe deſineret, cum naturæ infirmæ aſſumptio non eſſet, niſi ex potentis uirtute naturæ: quæ cū in eo quod eſſet maneret, poſſet tamen eſſe quod non erat. O hæretica imprudentia, & ſtulta mundi ſapientia, opprobrium Chriſti, non intelligens dei eſſe uirtutem, & ſtultitiam fidei, nō ſentiens dei ſapientiam. Deus ergo idcirco tibi Chriſtus non eſt, quia qui erat, naſcitur: quia qui indemutabilis eſt, creſcit ætate: quia impaſſibilis patitur, quia uiuens moritur, quia mortuus uiuit, quia omnia in eo contra naturam ſunt? Rogo hoc quid aliud eſt, quàm omnipotentē eſſe, quod deus eſt? Nondū uos ô ſacra & ueneranda euangelia contingo, ut ex nobis Chriſtus Ieſus in his paſſionibus deus ſit. Ex lege enim eſtis, & oportet eam docere, quod per aſſumptam infirmitatem nō *admittat deus eſſe, qui deus eſt. Sacramentū enim fidei ueſtræ myſteriorū ſuorum uirtute teſtata eſt. Adeſto nunc mecum fidei tuæ ſpiritu aduerſus uenenata infidelitatis ſibila, ſancte & beate patriarcha Iacob, & in lucta hominis inualeſcens, benedici te ab eo fortior deprecare. Quid iſtud eſt, quod imbecillū oras, quod ab infirmo expectas? Hunc, cuius benedictionē rogas, complexu tuo ualidior elidis. A geſtis corporis tui, mentis tuæ opus diſſidet, aliud enim quàm agis ſentis. Tenes in geſtis luctæ tuæ hominem infirmum, ſed hic tibi homo deus uerus eſt, nō ex nuncupatione, ſed ex natura. Non enim adoptiuis benedictionibus benedici

*Aliâs *adimat*

Deus uideri uoluit homo infirmus, antequā eſſet homo natus.

C nedici te poſtulas patriarcha,ſed ueris.Cum homine luctaris,ſed deum fa
Aliâs *uiſu. cie ad faciem uides:non hoc oculis tui corporis cernis, quod*uſu fidei tuæ
ſentis.Infirmus ſecundum te homo eſt, ſed anima tua ſecundũ uiſum deũ
ſaluata eſt.Iacob in lucta es,poſt fidem poſtulatæ benedictionis Iſraël es.
Subditur tibi ſecundum carnem homo ad myſterium paſſionis in carne:
deũ in carnis infirmitate nõ neſcis ad ſacramentũ benedictionis in ſpiritu.
Nec aſpectus impedit,quin fides maneat,nec infirmitas auocat,quin bene
dictio poſtuletur.Nec homo efficit,quin qui homo eſt,deus ſit, nec qui de
us eſt,nõ deus uerus eſt,quia non poteſt nõ deus uerus eſſe,qui deus eſt,&
benedicit transferens nuncupando.Tenet adhuc ſacramenti euangelici or-
dinem legis umbra, & apoſtolicæ doctrinæ ueritatem myſterijs ſuis ueri
æmula præfigurat.In uiſu ſomni beatus Iacob deum uiderat:in ſomnio ſa
cramenti reuelatio eſt,nõ corporalis cõtemplatio.Nã & per ſcalam,deſcen
ſus & aſcenſus angelorum ad cœlum demonſtratur,& ſuper ſcalam incum
bens deus oſtenditur,& interpretatio uiſionis,reuelationẽ ſomnij prophe-
tauit:nam patriarchæ dictis,& domus dei,& porta cœli,locus eſſe hic uiſio
nis oſtenditur.Et poſt multam geſtorum eius enarrationẽ ſequitur: Dixit
Offer ſacrifi- autem deus ad Iacob: Surge & deſcende in locum Bethel, & habita ibi, &
ciũ deo qui ui offer ſacrificium deo,qui uiſus eſt tibi,cum recederes ac facie Eſau.Si euan-
ſus ẽ tibi &c. gelica fides per deum filium,ad deum patrem habet aditum,& non poteſt
D deus niſi per deum intelligi,nũc deus qui honorem deo incumbenti in ſca-
lam cœli poſtulat,docete unde non uerus ſit,aut quæ in utroq; naturæ di-
uerſitas eſt,ubi eiuſdem naturæ unũ atq; idem nomen eſt? Deus uiſus eſt,
Deus nõ intel deus de uiſo deo loquitur.Non poteſt deus niſi per deũ intelligi,ſicuti nec
ligitur niſi per honorem à nobis deus,niſi per deum accipit. Nanq; honorandus eſſe nõ
deum. intelligetur,niſi iſte docuerit honorandum:nec deus ſcietur,niſi hic deus ſci
*Hæc ab hic tus ſit.*Hic ianua eſt,ut de ſe in Euãgelijs teſtatus eſt:hinc Dauid cœli por
ianua uſq; ad tam profitetur in pſalmo.*Habet ergo diſpenſatio ſacramentorũ ſuorum
habet ergo di- ordinem.Ad dei honorem,per deum,qui & uita eſt, & porta,docemur.Te
ſpenſ. addita net natura ſuum nomen.Non aliud uterq; quàm deus eſt,& inter patris &
reperi in uno filij naturæ unius nomen unum. Quæro quomodo deus filius honorẽ ſibi
quodam exem dei poſtulans,à ſe poſſet degenerare,ne uerus ſit,quum præſumptio diuini
plari,mihi ui- honoris,naturæ in ſe diuinæ proteſtata ſit ueritate? Hanc autẽ poſt ſacra-
dentur aſſuta. mentũ in initio cum Iacob iuſte loquutus eſt,qui etiã ante aſſumptionẽ car
nis & uiſus eſt,& uia dei deus adorandus eſſet,& porta nõ eſt de deo. Non
eſt de deo humanis iudicijs ſentiendum.Neq; enim nobis ea natura eſt,ut
ſe in cœleſtem cognitionem ſuis uiribus efferat. A deo diſcendum eſt,quid
de deo intelligendũ ſit,quia nõ niſi ſe autore cognoſcitur. Adſit licet ſecula
ris doctrinæ elaborata inſtitutio, adſit uitæ innocẽtia,hæc quidẽ proficient
ad cõſcientiæ gratulationem,nõ tamen cognitionẽ dei conſequentur.Moy
ſes in

A ſes in reginæ filium adoptatus & omnibus Aegyptiorum doctrinis erudi tus,cum utiq; ex naturæ affectu Hebræi iniuriam morte Aegyptij ultus eſſet,deum tamen paternarum benedictionum neſciebat. Nãq; ob metum cædis proditæ Aegyptum derelinquens,cum in terra Madian paſtor ouiũ eſſet,ignem in rubo ſine concrematione rubi contuens,deum audiuit & nomen interrogauit,& naturam cognouit. Neq; enim hæc de deo niſi per deum cognita eſſe potuiſſent. Loquẽdum ergo non aliter de deo eſt, quã ut ipſe ad intelligẽtiam noſtram de ſe locutus eſt. Angelus dei eſt qui in igne de rubo apparuit,& de rubo in igne deus loquitur, habes diſpenſationem in angelo,quia in angelo officiũ eſt non natura. habes in naturæ nomine deum,qua angelus dei deus eſt. Sed fortè nõ uerus eſt. Nũquid non uerus eſt deus Abrahæ & deus Iſaac & deus Iacob? Horũ enim angelus de rubo loquens deus in æternum eſt. Et ne adoptiui nominis uteteris occaſione,loquitur ad Moyſen deus ille qui eſt. Ita enim ſcriptum eſt: Dixit autem dominus ad Moyſen: Ego ſum qui ſum. Et dixit: Sic dices filijs Iſraël: Qui eſt,miſit me ad uos. Cœptus ab angelo dei ſermo eſt,ut ſacramentum intelligatur humanæ ſalutis in filio. Idẽ deus Abrahæ & deus Iſaac & deus Iacob eſt,ut ei naturæ ſuæ nomen ſit. Mittit deinde ad Iſraël deus qui eſt,ut uere intelligeretur eſſe quod deus eſt. Quid ad hæc inefficax hæreticæ impietatis ſtulticia ueſano ſpiritu mentiris,& contra tantorum patriarcharum ſci-

Ex rubo loquebatur deus filius,qui eſt angelus dictus dei patris ratione officij.

B entiam generoſi ſeminis tritico urendam zizaniam ſator nocturnus interſeris? Sed ſi Moyſi crederes,crederes & deo dei filio, niſi fortè negabis quod de deo Moyſes locutus ſit. Qui cum negare uolueris, audies uerbis dei: Si enim crederetis Moyſi,crederetis forſitan & mihi,de me enim ille ſcripſit. Arguit te planè,arguit ille toto legis uolumine,quã manu mediatoris per angelos diſpoſitã ſuſcępit. Et quære an qui legem dederit,deus uerus ſit,cũ utiq; mediator ſit ille qui dederit. Aut nunquid non obuiam deo Moyſes populum eduxit ad montem? Aut nunquid nõ deus deſcendit in montẽ? Aut fortè falſum hoc & adoptiuum * potius naturæ ſuæ nomẽ eſt. Intellige perſonantes tubas, & lampadum flammas, & è monte æſtuante fornacium fumum, & ad aduentum dei conſciam humanæ infirmitatis trepidationem,& à populo*orato ad loquendum Moyſi confeſſam ſub uoce dei mortem. Tibi hæretice non eſt deus uerus, quo Iſraël tãtum loquente mori timuit,& uocem eius humana infirmitas non tulit. Tibi idcirco deus nõ eſt,quia ut audires & uideres per infirmitatem hominis eſt locutus? Moyſes in montem adijt,diuinorum & cœleſtium ſacramentorum cognitionem quadraginta dierum ac noctium tempore adeptus eſt. Omnia ſecundum ſpeciem oſtenſæ ſibi in monte ueritatis inſtituit. Per familiaritatẽ loquentis ad ſe dei gloriam claritatis inconſpicabilis ſumpſit,& corruptiuã uultus ſui ſpeciem lux intolerabilis uicinæ maieſtatis impleuit. Deum teſta

*Als * potius quàm.*

Als coacto.

C tur, de deo loquitur. Ad hunc adorandum cum lætitia gẽtium angelos dei aduocat. Huius placitas benedictiones Ioſeph uertici imprecatur. Et poſt hæc ſolo conceſſo ei nomine, audet quiſq; negare quod uerus eſt? Nunc quia omni hoc ſermone noſtro demonſtratum exiſtimamus nullam interpoſitam intelligentiæ rationem fuiſſe, ut deus uerus & deus falſus in ſenſum humanæ mentis incideret, cum deum & deum, dominum & dominũ, lex locuta ſit, neq; in nominibus naturiſq; ſignificatã diuerſitatẽ fuiſſe, ne non ſecundum nomen naturæ & natura nominis poſſet intelligi, cum uirtus dei poteſtas dei, res dei, nomen dei in eo eſſet, quem deum lex prædicabat, quæ ſecundum ſacramenti euãgelici diſtributionem ad perſonæ ſignificationem demonſtraret & in creando mũdo obedientem dictis dei deum, & in figurãdo homine communis ſecum & dei imaginis dominum creatorem, & in iudicandis Sodomitis iudicem dominum à domino, & in largiẽdis benedictionibus & in decernendis myſterijs legis angelum dei deũ, ut ad ſalutarem confeſſionem in patre deo & in filio deo deus ſemper oſtenſus, naturæ ueritatem ipſo naturæ nomine edoceret, cum lex deum utrũq; ſignificans ambiguitatem non relinqueret ueritatis, tempus iam nũc eſt, ut quod pie religioſeq; lex docuit, non impie furto hæreticæ ſtultitiæ prædicari ſinamus, quæ dei filium deum negatura ſic cœpit: Audi Iſraël. Dominus deus tuus unus eſt. Et quia impietas eius periclitaretur in nomine,

D cum deum & deum lex eſſet locuta, ut naturam nominis per autoritatem dicti prophetici negaret, adiecit: Benedicent te deum uerum. Vt per id unũ deum locuta lex eſſet, eſſetq; in filio dei dei nomen potius quàm ueritas, uno tantum uero deo intelligendo. Et fortè contradicere nos dictis tuis ò ſtulte arbitraris, ut negemus unum deum uerum. Non planè negamus ſecundum te confitendo. Hæc eſt enim fides noſtra, hæc conſcientia, hic ſermo eſt. Sed intelligimus unum & eundem uerum deum. Nec confeſſio noſtra periclitatur in nomine, quæ in natura filij unum & uerum deum prædicat. Diſce confeſſionis tuæ intelligentiam, & unum ac uerum deum cognoſce, ut unum ac uerum deum pie prædices. Rapis enim ad impietatem tuã religionis noſtræ profeſſionem, & quod eſt negas, dum quod eſt non negas. Sic ſtulta mundi ſapientia fallis, ut ueritatem perimas ſpecie ueritatis. Vnum uerum deum confiteris, ut unum uerum deum deneges. Profeſſio enim tua ſic putatur pia, quod magis impia eſt: ſic uera, quod falſa eſt. Sic à te unus & uerus deus prædicatur, ut non ſit. negas enim dei filiũ deum uerum, cum tamen deum non neges, deum tantum non natura cõfitendo, ſed nomine. Si natiuitas eius nominis potius eſt q̃ ueritatis, potes auferre nominis ueritatem. Si autem uere deus natus eſt, quæro quomodo poſſit non uerus eſſe quod natus eſt? Aut nega eſſe ne ſit, aut ſi eſt, quomodo quod eſt non erit, cũ quod eſt non poſſit eſſe ut non ſit? Ac de natiuitate qui,

Concluſio autoris.

A te quidem mox erit ſermo. Interim tamen de ueritate naturæ dei impietatem mendacij tui prophetica profeſſione conuincam, ita tamen ut unū & uerum deum prædicari à nobis neq; Sabellij hæreſis ipſum patrem ſibi & filij profeſſa præſumat, neq; tu ueritatem de filio dei unum tantum uerū deum prædicans mentiaris. Nihil *planè in ſe habet ſapientiæ impietas, & dei timor qui ſapientiæ initium eſt ubi deeſt, aufert ſecum omne exordiū prudentiæ. Ad infirmandam enim dei ueri in filio fidem propheticus ſermo profertur, quo dictum eſt: Et benedicent te deum uerum. Primū hæc impietatis ſtulticia fuit, ut quæ ſuperius dicta ſunt aut non intelligerentur, aut intellecta cum eſſent, tacerentur. Tum deinde ad quam ſe fraudem ſyllabæ adiectione, quæ in libris nō extat, inſtruxit, ſtulticiæ ſuæ in eo uſa mēdacio, tanq; dictis ſuis eouſq; adhibenda fides eſſet, ut requirēdam eſſe ipſam dictorum propheticorum autoritatem non putaret. Nō enim ita ſcriptum eſt: Benedicent te deum uerum. Sed, benedicent deum uerum. Nā non exiguum ambiguitatis momentum eſt inter te deum uerum & deum uerum. Perſonæ enim alterius uidetur eſſe pronomen, ubi te eſt. Cæterum ubi pronominis ſyllaba non erit, ibi ad autorem dicti refertur & nomē. Et ut abſoluta intelligendæ ueritatis ratio ſit, ipſa illa ex ſolido prophetæ dicta ſubdentur. Propterea ſic dicit dominus: Ecce qui ſeruiunt mihi manducabunt, uos uero eſurietis. Ecce qui ſeruiunt mihi bibent, uos uero ſitietis:
B ecce qui ſeruiunt mihi, exultabunt in lætitia, uos autem clamabitis propter dolorem cordis ueſtri, & à contritione ſpiritus ululabitis. Relinquetis ergo uos nomen ueſtrum in lætitia electis meis, uos autem interficiet dominus. Seruientibus uero mihi uocabitur nomen nouum, quod benedicetur ſuper terram, & benedicent deum uerum, & qui iurant ſuper terram, iurabunt in deum uerum. Nunq; non ex cauſa eſt, cum conſuetudo prædicationis exceditur, & rationem nouitatis *ratio falſitatis inducit. Cū enim ante *ratum de eo prophetiæ extitiſſent, & ad dei dignitatem ac naturam demonſtrandam ſimplex & ſolum dei nomen commemoratum fuiſſet, quærendum eſt, qua ratione nunc per Eſaiam benedicendū deum uerum, & iurandū ſuper terram in deum uerū prophetiæ ſpiritus præloquatur. Et primum noſcendum eſt, ſermonem hunc res futuri temporis nunciare, & quæro an deus uerus non ſit, qui tum ſecundum opinionem Iudæorum, & benedicebatur & iurabatur, Iudæi nāq; ſacramentum myſterij dei neſcientes, & per hoc dei filium ignorantes, deum tantum non & patrem uenerabantur. Nam utiq; uenerantes patrem uenerabantur & filium. Hi ergo deum benedicebāt, & iurabant per eum. Sed propheta benedicendum deū uerū teſtatur, Verū deum idcirco pronuncians, quia per myſteriū aſſumpti corporis non ab omnibus eſſet in eo dei ueritas intelligenda. Et opus fuit ueri confirmatione, ubi falſi proruptura eſſet aſſertio. Et ſingulas dictorum eo-

Al's ſanè.

Ex prophetis oſtendit filiū eſſe uerū deū.

Scriptum eſt benedicēt deū uerum, & nō te uerum deū.

Al's ueritatis.

Al's tante.

Ratio quare propheta prædixerit nō ſolum deum, ſed deū uerū benedicendum.

A des noui per te Chriſte nominis, & per ſeruitutis profeſſionem benedictæ ex te ſuper terram nuncupationis te uerum deum iurans. Omne enim os credentium te Chriſte deum loquitur. Omnis credentium fides te deum iurat, deum uerum eſſe te confitens, deum uerum eſſe te prædicãs, deum uerum eſſe te conſcia. Quãquàm igitur omnis hic propheticus ſermo nullam reliquerit difficultatem, quin deum ſignificaſſe intelligatur, & cui per nouũ nomen ſeruiatur, & per quem eiuſdem nominis in terris benedicta ſit nouitas, & qui benedicatur deus uerus, & qui iuretur deus uerus, quæ omnia ſecundum temporũ plenitudinem eccleſiæ fides pia in deum Chriſtum religione profitetur. Et ita ſe in eo propheticus ſermo coaptauit, ut ſignificationem perſonæ alterius adiectione pronominis non nouaret. Si enim addidiſſet, te deum uerum, referri ad alterum dicentis ſermo potuiſſet. Sed cũ ait, deum uerum ſignificationis intelligentiam penes loquentem reliquit. Et quanquàm quem præſens ſermo ſignificet, non ambigitur, tamen connexa ſuperius dicta cuius profeſſio iſta ſit intelligenda, demonſtrant. Ait enim Eſaias: Palàm apparui non interrogantibus me, & inuentus ſum nõ quærentibus me: Dixi ecce adſum genti, qui non inuocauerunt nomẽ meum. Extendi manus meas tota die ad populum diffidentem & contradicẽtem. Anne impia furtiuæ prædicationis falſitas in obſcuro eſt, & deus uerus ignorabitur, qui hæc loquitur? Rogo quis apparuit non interrogantibus, & quis inuentus non quærentibus? Et quis gentium eſt, qui non inuocauerunt antea nomen eius? Et quis die tota manus ad diffidentem & contradicentem populum extendit? Confer cum his ſacrum illud & diuinum Deuteronomij canticum, in quo ſuper non deos deus exacerbatus, ſuper non gentem & gentem ſtultam, in zelum incitat infideles, & intellige quis manifeſtus ſit ignorãtibus, & quis * proprius uſurpatur alienis, & quis manus ſuas ante diffidentem contradicentemq́ populum configens cruci chirographum edicti anterioris * expandit. Hic nanque prophetæ ſpiritu dixit per continentem ſibi in ordine connexumq́ue ſermonem: Seruientibus uero mihi uocabitur nomen nouum, quod benedicetur ſuper terram, & benedicent deum uerũ, & qui iurant ſuper terram, iurabunt in deũ uerum. Hæc ſi ſtulticia atq; impietas hæretica ad fallẽdum ignorantes ſimplicioresq; dicta eſſe ex perſona dei patris mentietur, ne in deum filium dicti huius intelligentia ſuſcipi poſſit, audiat mendacij ſui reatum, & Apoſtolo & doctore gentium omnia hæc ad ſacramentum paſſionis dominicæ & euangelicæ fidei tempora prædicante, tunc cum infidelitatem Iſraël aduentum domini in carne non intelligentis exprobrat. Ait enim ita: Omnis enim quicunq; inuocauerit nomen domini, ſaluus erit? Quomodo ergo inuocabunt eum in quem non crediderunt? Quomodo autem credẽt ei quẽ non audierunt? Quomodo audient ſine prædicante? Quomodo autem

B

Alterius loci teſtimonium.

For. propius.*

For. expungit.*

Apoſtolus interpres prophetæ.

C prædicabunt niſi mittantur? Sicut ſcriptum eſt: Quàm ſpecioſi ſunt pedes eorum qui annunciant pacem, qui annunciant bona. Sed non omnes obediunt euãgelio: Eſaias enim dicit: Domine quis credit auditui noſtro? Itaq; fides ex auditu, auditus autẽ per uerbũ dei. Sed dico nunquid non audierunt? Immò in omnem terram exiuit ſonus eorum, & ad terminos orbis terræ uerba eorum. Sed dico: Nunquid Iſraël non ſciuit? Primus Moyſes dixit: Ego incitabo uos in non gentem, in gentem inſenſatam exacerbabo uos. Eſaias autem audet & dicit: Apparui ijs qui me non quærebãt, inuentus ſum ijs qui me non interrogabant. Ad Iſraël autem quid dicit? Tota die extendi manus meas ad populum nõ audientem, & cætera. Quis in tertium cœlũ incorporeus an corporeus ingreſſus fidelior Paulo dictorũ propheticorũ interpres extitiſti? Quis inenarranda cœleſtium myſteriorũ audiẽs ſacramẽta & tacens maiore hæc fiducia reuelatæ tibi à deo ſciẽtiæ prædicaſti? Quis ad plenitudinem dominicæ paſſionis cruci reſeruandus, antea in paradiſum raptus euadens melius de diuinis ſcripturis electionis uaſe docuiſti, hæc neſciens dicta geſtaq; eſſe à deo uero, & intelligentiam dei ueri, à uero eius & electo Apoſtolo prædicata? Niſi fortè Apoſtolus dictis propheticis nõ ex prophetiæ ſpiritu uſurpatis, temerarius alieni ſermonis interpres eſt. Omnia quidẽ per reuelationem Ieſu Chriſti Apoſtolus didi-

D cit. Sed Eſaiæ dicta ex dictis Eſaiæ ipſius nouit, in exordio enim ſermonis eius in quo deus uerus à ſeruiẽtibus ſibi benedicendus atq; iurandus eſt, hæc prophetæ oratio legitur: A ſeculo nõ audiuimus, nec oculi noſtri uiderũt deum præter te, & opera tua quæ facies expectãtibus miſericordiam tuam. Loquitur Eſaias præter hũc ſe neminem deũ uidiſſe. Vidit enim gloriã dei, cuius * pronũciauerat myſteriũ incorporationis ex uirgine. Ac ſi tu hæretice ignoras quod in ea gloria unigenitũ deum uiderit, audi Ioannẽ euangeliſtam dicẽtem: Hæc autem dixit Eſaias quando uidit honorẽ eius & locutus eſt de eo: Hinc Apoſtolicis, hinc euãgelicis, hinc propheticis dictis impie hæretice cõcluderis. Eſaias enim deũ uidit, & cum ſcriptũ ſit, deum nemo uidit unq̃, niſi unigenitus filius, q eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Deum tamen propheta uidit, & gloriã eius, uſq; ad inuidiam propheticæ dignitatis aſpexit. Nam in iudicium mortis ob hanc cauſam à Iudæis actus eſt. Deum itaq; nemini uiſum unigenitus filius qui in ſinu patris eſt enarrauit. Aut diſſolue unigeniti enarrationem, aut deum crede qui uiſus eſt, qui apparuit non intelligentibus ſe, & palàm factus eſt genti non inuocãti ſe, & expandit manus ante populum contradicentem, Ita tamen ut & ſeruientibus ſibi nomen nouum uocetur, & in terris uerus deus benedicatur atque iuretur. Propheta loquitur, euangelium teſtatur, Apoſtolus interpretatur, eccleſia confitetur uerum deum eſſe, qui uiſus ſit, cum tamen deum patrem uiſum nemo fateatur. Et eò hæretici furoris prorupit inſania, ut dũ confite-

Al. * *pronunciauerat.*

Propheta uidit deum ſcilicet filium, ſed nõ patrẽ quoniam uidit ſolus filius qui eſt in ſinu patris.

A confiteri ſe ſimulat, denegaret. Negat enim nouo cōfeſſionis impioq́ꝫ con-
ſilio, & arte ſubdola fidem dum mentitur, eludit. Cum enim confeſſo uno
deo, eodemq́ꝫ uero & ſolo iuſto, ſolo ſapiēte, ſolo indemutabili, ſolo immor
tali, ſolo potēte, ſubijcitur & filius in diuerſitate ſubſtantiæ, non ex deo na-
tus in deum, ſed per creationem ſuſceptus in filium, nō naturæ habens no-
men, ſed adoptionis ſortitus appellationem, neceſſe eſt ut his omnibus ſi-
mul careat filius quæ ad priuilegium ſolitariæ in patre maieſtatis ſunt præ-
dicata Neſcit hæretica peruerſitas unū deum uerum noſſe & cōfiteri, & ex-
tra impietatis ſenſum cōfeſſionis huius eſt & fides & intelligentia. Prius cō-
fitēdus eſt pater & filius, ut unus uerus deus poſſit intelligi: Et cognitis ſa-
cramentis ſalutis humanæ, quæ in nobis per regenerationis uirtutem in pa
tre & filio conſummantur ad uitam legis & prophetarum ſunt myſteria cō
ſequēda. Vnum deum uerum non apprehendit ignara euangelicæ & apo
ſtolicæ prædicationis impietas. Cuius ꝙuis intelligentiam uſqꝫ ad abſolu-
tiſſimam ueræ pietatis profeſſionem, ex ipſis eorū doctrinis præſtabimus,
ut indiuiſus atqꝫ inſeparabilis non ex perſona ſed ex natura ſubſiſtens, ex
patre unigenitus intelligatur. & per id unus ſit deus, quia ex natura dei de-
us ſit, tamen ex propheticis dictis perfectæ huius unitatis fides eſt aſtruen
da, & hinc euāgelicæ domus ſunt ponenda fundamina, ut per eandem na
B turam diuinitatis unius unus deus per id intelligatur, quod in deum alterū
deus unigenitus nō refertur. Tenuimus enim omni hoc ſermonis noſtri li-
bello cū ordinem, ut in quibus ſuperiori libro deū filium docueramus, in ip
ſis nūc deum uerum oſtēderemus. Et ut ſpero ea dictorum omnium abſo
lutio fuit, ut deus uerus intelligeretur qui deus eſſe non negabatur. Reli-
quus autem nūc omnis ſermo ad id proficiet, ut qui deus uerus eſſe intelli-
gitur, non in deum alterum deputetur, & quod in alterum non proficit, id
unum intelligatur. Vnum autem illud, nō ſubſiſtentem naturam perimat
in filio, ſed in deo & in deo naturam dei conſeruet unius. Veritatis ratio po
ſtulat ab eo initiū intelligentiæ iſtius ſumi, per quē manifeſtare ſeculo de-
us cœptus eſt. Moyſes nāqꝫ, cuius ore hæc de ſe unigenitus deus profeſſus
eſt, ait: Videte, uidete quoniam ego ſum deus, & non eſt deus præter me.
Ac ne fortè dicti huius ueritatem hæretica impietas ad patrem innaſcibi-
lē deum referat, & ipſa dicti ratio & Apoſtolus autor occurrit, qui ex per-
ſona unigeniti dei ſicut ſuperius docuimus, intelligendi totius huius ſer-
monis interpres eſt, & hoc quod dictum eſt: Lætamini gentes cum plæbe
eius, proprium eius eſſe demonſtrauit ſubijtiens ad fidem dicti: Et erit ra-
dix Ieſſe & qui ſurget regere gentes, in eum gentes ſperabunt. Demon-
ſtratio igitur per Moyſen eo qui dixerat: Non eſt deus præter me. In eo
quod ait: Lætamini gentes ſimul cum eo, Et Apoſtolo id ipſum in do-
minum noſtrum IESVM CHRISTVM unigenitum deum intelligen-

Cum oſtēſum ſit quod filius ſit uerus deus, relinquitur probandum, quod nō ſit alius deus à patre.

C te, in quo ſecundum carnem ex radice Ieſſe ſurgente rege gentium ſpes eſt:
ipſa nunc dicti ratio tractanda eſt, ut quia dictum non ambigitur quate-
nus dictum ſit poſſit intelligi. Verum & abſolutum & perfectum fidei no-

Quomodo deus de deo ex lege et prophetis.

ſtræ ſacramentum eſt, deum ex deo, & deum in deo confiteri non corpo-
ralibus modis, ſed diuinis uirtutibus, nec naturæ in naturam transfuſio-
ne, ſed myſterio & poteſtate naturæ. Non enim per deſectionem, aut pro-
tenſionē, aut per deriuationē ex deo deus eſt, ſed ex uirtute naturæ in natu-
ram eandem natiuitate ſubſiſtit. Res ipſas plenius conſequens liber euan-
gelicorum atq; apoſtolicorum dictorum interpres loquetur. Sed interim
ex lege & prophetis hoc quod & loquimur & credimus, eſt docēdum. Na-
tiuitas igitur dei non poteſt non eam ex qua profecta eſt, tenere naturam.
Neq; enim aliud quàm deus ſubſiſtit, quod non aliūde quàm ex deo de-
us ſubſiſtit. Eandem autem naturam inde ita, non ut natus ſit ipſe qui ge-
nuit. (Nā quomodo erit ipſe, cum genitus ſit.) Sed ut in his ipſis ſubſiſtat il-

*Al's *deus.*
*Al's *alio.*

le qui genitus eſt, in quibus* totus eſt ipſe qui genuit. Quia nō *ex alia ge-
nitus, neq; aliud quàm deus eſt, quia non eſt aliunde quod genitus eſt. Et
per hoc nō refertur ad aliud, quod in unum ſubſiſtit ex uno. Neq; nouum
in ſe eſt, quod uiuit ex uiuo, neq; abeſt ex ſe, quod uiuus genuit uiuum. Ac
ſic in generatione filij & naturam ſuam, ut ita dixerim, ſequitur incorpora-
lis atq; indemutabilis deus incorporalē atq; indemutabilem deum gignēs,
nec naturam ſuam deſerit ex incorporali atq; indemutabili deo incorpo-
D ralis & indemutabilis dei perfecta natiuitas, per hoc utiq; ſubſiſtentis ex
deo dei ſacramentum. Hæc ita unigenitus deus per ſanctum Moyſen te-
ſtatur. Videte uidete quoniam ego ſum dominus, & non eſt deus præter
me. Nō eſt enim natura diuinitatis alia, ut præter eam* alius deus ſit. Nā

*Al's *ullus.*

cum ipſe deus ſit, tamen etiam per naturæ uirtutem in eo deus eſt, ut per
id quod ipſe deus, & in eo deus eſt, & non eſt deus præter eum, cum nō ex-
tet aliunde quod deus eſt, & in eo deus ſit, habens in ſe & quod ipſe eſt, &
ex quo ipſe ſubſiſtit. Confirmat autem fidei noſtræ ueram & ſalutarē pro-
feſſionem idem atq; unus in plurimis ſpiritus prophetiæ, per ſucceſſiones
& interualla temporum, non demutās religioſæ doctrinæ prædicationem.
Vt enim per Moyſen ex perſona unigeniti dei dicta pleniore ad intelligen-
tiam confirmarentur profectu, rurſum ſermone dei patris ex perſona ui-
rorum excelſorum idem prophetiæ ſpiritus per Eſaiam loquitur: Quoniā
in te eſt deus, & non eſt deus præter te. Tu enim es deus & neſciebamus,
deus Iſraël ſaluator. Inſerat ſe in hanc & naturæ & nominis inſeparabi-
lem profeſſionem hæreticæ impietatis deſperatus furor, & hæc ſi poteſt, di-
ctis ac rebus unita, rabido ueſaniæ ſuæ ore concerpat. In deo deus eſt, &
præter eum deus non eſt. Diſſoluat eum qui ineſt, ab eo in quo eſt, & ſa-
cramenti huius intelligentiam diuidat generum uarietate. Nam in eo q̄d

ait:

A ait: In te eſt deus; naturæ dei patris, in deo filio docuit ueritatem, cum in eo deus intelligeretur eſſe qui deus eſt. In eo uero quod ſubiecit: & præter te non eſt deus, oſtendit præter eum deum non eſſe, quia in ſe deo deus ineſſet. Hoc uero quod tertium eſt, tu es deus & neſciebamus, humanæ intelligentiæ piam & fidelem teſtatur profeſſionem, quæ cognitis natiuitatis myſterijs & nomine ad Ioſeph per angelum nunciato, conficeretur. Tu enim es deus & neſciebamus, deus Iſraël ſaluator ſubſiſtentem in eo dei naturam intelligens, cũ in deo deus inſit, nec præter eum qui eſt deus quiſquàm deus alius ſit, quia ipſe deus, & in eo deus alterius nobis cuiuſquam dei non relinquat errorem. Et hæc quidem Eſaias indiuiduam atque inſeparabilem patris & filij diuinitatem teſtatus ita prophetauit. Hieremias uero non diſpari prophetiæ uirtute indiſcretæ à deo patre naturæ unigenitũ eſſe deum ita docuit, dicens: Hic deus noſter eſt, & nõ deputabitur alter ad eum, qui inuenit omnem uiam ſcientiæ & dedit eam Iacob puero ſuo & Iſraël dilecto ſuo. Poſt hæc ſuper terrã uiſus eſt, & inter homines cõuerſatus eſt. Quid alium deum in filio dei deo hæretice ſupponis? Diſce unum deum uerum intelligere & confiteri. Non alius deus ad Chriſtum deputatur, ut deus ſit. Deus eſt ex natura, ex natiuitate, ex deo. Quod enim deus eſt ex deo eſt, non etiam deus alius eſt. Alius enim ad eum non depu-

B tatur, quia non eſt in eo alia præterquàm quæ dei eſt ueritas. Quid uerũ & non uerum, quid degenerem & nobilem, quid diuerſum & indiuerſum ſub unius dei ementita religione componis? Deus eſt pater, & deus eſt filius, in deo deus eſt, præter eum deus non eſt, nõ alter ad eũ deputatur, ut deus ſit. In his ergo ſi unum magis quàm ſolitarium deum intelligis, eccleſiæ religionem profitebe ris, quæ patrem in filio confitebitur. Sin uero unum deum ad ſolitarij ſignificationem ſacramenti cœleſtis ignarus obtendis extra cognitionem dei es, deum in deo eſſe nõ confitens.

Diui

QVINTI LIBRI FINIS.

C

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER SEXTVS.

NON ſum neſcius difficillimo me aſperrimoq́ꝫ tempore ſcribere hæc aduerſum ueſanam impiorũ hæreſim, dei filiũ creaturam eſſe affirmantem, aggreſſum fuiſſe, multis iam per omnes fermè Romani imperij prouincias eccleſijs morbo peſtiferæ huius prædicationis infectis, & uelut ad piæ fidei huius male uſurpatam perſuaſionẽ longo doctrinæ uſu, & ementito nomine ueræ religionis imbutis, non ignorans difficilem eſſe ad emendationis profectum uolũtatem, quam in erroris ſui ſtudio per plurimorum aſſenſum, autoritas publicæ iam ſententiæ cõtineret. Grauis enim & periculoſus eſt error in plurimis, & multorum lapſus, etiam ſi ſe intelligat, tamen exurgendi pudore autoritatem ſibi præſumit, ex numero habens hoc impudentiæ, ut quod errat, prudentiam uelit exiſtimari, & quod cum multis errat, intelligẽtiam eſſe aſſerat ueritatis, dũ minus erroris eſſe exiſtimatur in multis. Ac mihi quidem præter ſtudij mei atq; officij neceſſitatem, qua hoc eccleſiæ epiſcopus prædicationis euangelicæ debeo miniſterium, tamen eo propenſior cura ad ſcribendum fuit, quo magis plures periculo infidelis intelligentiæ detinebantur, uberius gaudiũ conſectans ex ſalute multorum, ſi cognitis ſacramentis perfectæ in deum fidei impia humanæ ſtulticiæ inſtituta desererent, & ſe deo redderent, hæreticis repudiatis, atq; à cibo mortis, quo in laqueum aues ſolent illici, in uolatum ſe liberæ ſecuritatis erigerent, ſequerenturq́ꝫ Chriſtum ducem, prophetas nuncios, Apoſtolos præuios, fidem conſummatam, & ſalutem in patris & filij confeſſione perfectam, & cum dictum meminiſſent ore domini: Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui miſit illum, ad honorificandum patrem per honorem filij ſe referrent. Emerſit enim peſtifera & lætalis populis proxima lues, quæ ingenti graſſata contagio ruinã miſerandæ mortis inuexit. Non enim tantum aut conſidentium in chaos cũ populis ſuis repens urbium uaſtitas, aut frequens bellorum & funeris mortis, aut immedicatæ ægritudinis populoſa contagia deſæuierunt, in quantum ad exitium generis humani hæreſis hæc funeſta graſſata eſt. Deo em̃ cui omnia in mortuis uiuunt, hoc ſolum perit quod ſibi deperit. Nam iudicaturus ipſe de omnibus, & pro maieſtatis ſuæ miſericordia pœnæ meritũ igno-

Quare error multorum eſt periculoſus.

D

A ignoranti moderaturus errori,negantes ſe non iam iudicabit utiq;,ſed ne-
gabit. Negat enim,negat furens hæreſis ſacramentum ueræ fidei,ad impie
tatis ſuæ doctrinam religionis uſa principijs, cum infidelitatis ſuæ expoſi-
tionem,ut in ſuperioribus libris continetur,ita cœpit. Nouimus enim unũ
ſolum deum infectum,ſolum ſempiternum,ſolum ſine initio,ſolum uerũ,
ſolum immortalitatem habentem,ſolum optimum,ſolum potentem. Ad
id enim uſurpatum proficit piæ confeſſionis exordium,quo ait,unum deũ
& ſolum infectum, & ſolũ ſine initio,ut per hæc quæ religioſe uerbis oſten
tarentur,cætera impie ſubderentur. Nam poſt multa alia quæ de filio pa-
tri quoq; ſimulatæ religionis profeſſione protulerat,ſubiecit: Creaturã dei
perfectam, ſed non ſicuti unum de creaturis:facturam,ſed non ſicuti cæte-
ras facturas.Et poſt multa alia quibus ueritatis interiectis confeſſionibus,
huius hæreticæ impietatis obumbraretur intentio,ut ſubſiſtere eum de nõ
extantibus argutæ interpretationis ſubtilitate defenderet ait: Et ante ſecu-
la creatus & fundatus, non erat anteq; naſceretur. Poſtremo quaſi rebus
iam omnibus ualidiſſime ad impietatis* profeſſionẽ communitis, ne uel fi-
lius uel deus intelligeretur,adiecit: Si enim quod ex ipſo,& quod ex utero,
& quod ex patre exiui & ueni, uelut patrem eius unius ſubſtantiæ,& quaſi
prolationem extendens intelligitur, compoſitus erit pater & diuiſibilis &
B cõuertibilis & corporeus ſecundum illos,& quantum in ipſis eſt,conſequen
tia corporis ſuſtinẽs,ſine corpore deus.Et quia nobis ex integro aduerſum
hanc impijſſimæ doctrinæ expoſitionem euangelicus nunc erit ſermo,con
ſequẽs exiſtimauimus*in quarto iam libro,licet omnem æditionem huius
hæreſeos conſcriptam,nunc quoq; huic ſexto inſerere,ut recens lectio & re-
ſponſionis ad ſingula collatio ſubiecta,per euãgelicas atq; apoſtolicas in-
ſtitutiones inuitis licet & contradicentibus ſenſum ueritatis eliciat. Dicunt
ergo: Nouimus unum deum ſolum infectum,ſolum ſempiternum,ſolum
ſine initio,ſolum uerum,ſolum immortalitatem habẽtem, ſolum optimũ,
ſolum potentem,omnium creatorem,ordinatorem & diſpoſitorem,in cõ-
uertibilem,immutabilem,iuſtũ & optimum, legis & prophetarum & noui
teſtamenti, hunc deum genuiſſe filium unigenitum ante omnia ſecula, per
quem & ſeculũ & omnia fecit. Natum autem non putatiue,ſed uere obſe-
cutum uoluntati ſuæ, immutabilem & inconuertibilẽ,creaturam dei per-
fectam,ſed non ſicuti unum de creaturis, facturã,ſed non ſicuti cæteras fa
cturas. Nec ut Valentinus prolationem natũ patris commentatus eſt. Nec
ſicut Manichæus partem unius ſubſtantiæ patris natũ expoſuit. Nec ſicut
Sabellius qui unionem diuidens, ipſum dicit filium quem & patrem. Sed
nec ſicut Hierachas lucernam dixit de lucerna;uel lampadam in duas par-
tes. Nec eum qui fuit ante,poſtmodum natum uel ſupercreatum in filium,
ſicuti & tu ipſe beatiſſime papa media in eccleſia & in conſeſſu frequenter

cos

Commemoratio ſententiæ. Arianorũ ſeu fides Arianorum circa trinitatem.

Al's defenſionem.*

*Al's*primo uel quarto licet libro. Al's*primo licet libro. Ego uero non dubito,quin legendum ſit,in quatuor iam libris,nã primus nihil habet præter præfationẽ et argumenta.*

Valentinus. Manichæus. Sabellius. Hierachas.

C ſtis exiſtis. Non es Iſraël dei, non es Abrahæ ſucceſſio, non iuſtificatus ex fide es, non enim deo credidiſti: Per eam namq; fidem iuſtificatus eſt, & conſtitutus eſt Abraham pater gentium, per quam deum cui credidit adorauit. Adorauit etenim beatus ille, & fidelis patriarcha deum, & accipe quàm deum uerum, cui, ut ipſe de ſe ait, non impoſſibile eſt omne uerbum. Aut nunquid non ſoli deo poſſibile eſt omne uerbum? Aut cui poſſibile eſt omne uerbum, quæro quid deſit de deo uero, & rogo, quis eſt deus hic Sodomæ & Gomorræ euerſor? Pluit enim dominus à domino. Nunquid non uerus dominus à uero domino? aut nunquid aliud quàm dominus à domino? Vel quid præter ſignificationem perſonæ in domino ac domino coaptabis? Et memento, quod quem ſolum uerum deum noſti, hunc eundem ſolum iuſtum iudicē ſis profeſſus. Et intellige, quod dominus qui pluit à domino, non occidens iuſtum cum impio, omnem iudicans terram, & deus, & iudex eſt iuſtus, & pluit à domino. Et inter hæc, quē ſolum iuſtum iudicem dixeris quæro. A domino enim dominus pluit, & hunc iuſtum iudicem non negabis, qui pluit à domino. Abraham enim dixit, pater gentium non utiq; infidelium: Nullo modo facies hoc uerbum, ut occidas iuſtum cum impio, & erit iuſtus tanq; impius. Nullo modo qui iudicas terram, facies hoc iudicium. Hunc ergo deum iuſtum iudicem neceſſe

D eſt & uerum deū eſſe. Tuo te impie teneo mendacio. Nondum ex Euangelijs deum iudicem profero, lex mihi iudicem deum loquuta eſt. Adime filio quod iudex eſt, ut auferas quod deus uerus eſt. Eum enim ſolū uerum deū, quē ſolum iudicem iuſtum profeſſus es: & quē iuſtum iudicem doces, hunc non potes ſecundum te uerum deum negare. Qui iudex eſt, dominus eſt, potens ad omne uerbū eſt, benedictionū æternarum ſponſor eſt, piorum impiorumq; iudex eſt, Abrahæ deus eſt, ab eo adoratus eſt. Ementire ſaltē aliquid per hanc impiam & ſtultam uerbi tui impudentiā, unde non uerus eſt. Non perimunt naturæ ueritatem cœleſtis miſericordiæ ſacramenta, ſed nec ſanctorū fidem ſpecies quæ ad fidei uiſionē coaptantur, eludunt. Sacramenta enim legis myſterium diſpenſationis euangelicæ præfigurant, ut patriarcha uideat & credat, quod Apoſtolus cōtempletur & prædicet. Namq; cum lex umbra ſit futurorū, ueritatem corporis umbræ ſpecies expreſſit. Et deus in homine & uidetur, & creditur, & adoratur, qui ſecundum plenitudinem tēporis eſſet in homine gignēdus. Namq; ad uiſum ſpecies præfiguratæ ueritatis aſſumitur. Viſus eſt aūt tum tantū deus in homine, non natus eſt. Mox etiā hoc eſt quod eſt uiſus, & natus eſt. Ad ueritatē uero naſcendi familiaritas proficit aſſumptæ ad cōtemplandū formæ. Illic homo per deū ſecundū naturæ noſtræ infirmitatē uidendus aſſumitᵉ, hic pro natura noſtræ infirmitate naſcitur, quod erat uiſum. Accipit umbra corpus, & ſpecies ueritatē, & uiſio naturā. Nō tamē deus à ſe demutatur, cū in homine nobis aut

Filius iudex oſtenditur ex lege.

Abraham uidit, credidit, & adorauit deum in homine.

A aut conſpicitur, aut naſcitur familiari inter ſe proprietate & natiuitatis, & uiſus, ut quod natum eſt, uiſum ſit, & quod uiſum eſt, naſceretur. Et quia nondum nobis collationis euangelicæ ac propheticæ locus eſt inſtitutus, interim ex lege ordinem proſequamur, probaturi poſtea ex euangeliis, uerum dei filium natum in hominẽ fuiſſe, nunc uiſum interim patriarchis in ſpecie hominis, dei filium deũ uerum doceamus ex lege. Nanq; cum Abrahæ homo uiſus eſt, & deus adoratur, & iudex prædicatur. Et cum pluit dominus à domino, non ambigitur quin quod pluit dominus à domino, ad ſignificationem patris & filij lex loquatur. Neq; rurſum exiſtimandũ eſt, quod patriarcha neſcierit, quin deum uerum adoraret, quem deum intelligens adorabat. Habet autem non exiguam perfidiæ impietas ad intelligentiam ueri fidei difficultatẽ. Anguſtum enim irreligioſitatis ſenſum religioſæ doctrinæ inſtitutio non adit, ex quo fit, ut quæ ad ſacramentum ſalutis humanæ deus in hominem naſcendo geſſit, mens irreligioſa non capiat, dum opus ſalutis ſuæ non intelligit dei eſſe *ueritatem, & cõtemplando partum natiuitatis, infantiæ infirmitatem, pueritiæ profectum, iuuentutis ætatem, corporis paſſiones, & paſſionum crucem, & crucis mortem, per hæc nõ ſentiunt deum uerum, cum hæc in ſe ad naturã genuerit, quæ ſibi nõ erant antea in ueritate naturæ, ita ut naturæ nõ amitteret ueritatem: neq; homo

Aliàs *uirtutẽ

B factus deus eſſe deſineret, cum qui deus eſt, homo eſſe cœpiſſet, non intelligentes nõ niſi ex ueri dei uirtute eſſe, ut quod nõ eſſet, eſſet: nec tamẽ quod eſſet, eſſe deſineret, cum naturæ infirmæ aſſumptio non eſſet, niſi ex potentis uirtute naturæ: quæ cũ in eo quod eſſet maneret, poſſet tamen eſſe quod non erat. O hæretica imprudentia, & ſtulta mundi ſapientia, opprobrium Chriſti, non intelligens dei eſſe uirtutem, & ſtulticiam fidei, nõ ſentiens dei ſapientiam. Deus ergo idcirco tibi Chriſtus non eſt, quia qui erat, naſcitur: quia qui indemutabilis eſt, creſcit ætate: quia impaſſibilis patitur, quia uiuens moritur, quia mortuus uiuit, quia omnia in eo contra naturam ſunt? Rogo hoc quid aliud eſt, quàm omnipotentẽ eſſe, quod deus eſt? Nondũ uos ô ſacra & ueneranda euangelia contingo, ut ex nobis Chriſtus Ieſus in his paſſionibus deus ſit. Ex lege enim eſtis, & oportet eam docere, quod per aſſumptam infirmitatem nõ *admittat deus eſſe, qui deus eſt. Sacramentũ enim fidei ueſtræ myſteriorũ ſuorum uirtute teſtata eſt. Adeſto nunc mecum fidei tuæ ſpiritu aduerſus uenenata infidelitatis ſibila, ſancte & beate patriarcha Iacob, & in lucta hominis inualeſcens, benedici te ab eo fortior deprecare. Quid iſtud eſt, quod imbecillũ oras, quod ab infirmo expectas? Hunc, cuius benedictionẽ rogas, complexu tuo ualidior elidis. A geſtis corporis tui, mentis tuæ opus diſſidet, aliud enim quàm agis ſentis. Tenes in geſtis luctæ tuæ hominem infirmum, ſed hic tibi homo deus uerus eſt, nõ ex nuncupatione, ſed ex natura. Non enim adoptiuis benedictionibus benedici

Aliàs *adimat

Deus uideri noluit homo infirmus, antequàm eſſet homo natus.

C nedici te poſtulas patriarcha,ſed ueris. Cum homine luctaris,ſed deum fa
Aliâs *uiſu. cie ad faciem uides:non hoc oculis tui corporis cernis, quod*uſu fidei tuæ
ſentis. Infirmus ſecundum te homo eſt, ſed anima tua ſecundũ uiſum deũ
ſaluata eſt. Iacob in lucta es,poſt fidem poſtulatæ benedictionis Iſraël es.
Subditur tibi ſecundum carnem homo ad myſterium paſſionis in carne:
deũ in carnis infirmitate nõ neſcis ad ſacramentũ benedictionis in ſpiritu.
Nec aſpectus impedit,quin fides maneat,nec infirmitas auocat,quin bene
dictio poſtuletur. Nec homo efficit,quin qui homo eſt,deus ſit, nec qui de
us eſt,nõ deus uerus eſt,quia non poteſt nõ deus uerus eſſe,qui deus eſt,&
benedicit transferens nuncupando. Tenet adhuc ſacramenti euangelici or-
dinem legis umbra, & apoſtolicæ doctrinæ ueritatem myſterijs ſuis ueri
æmula præfigurat. In uiſu ſomni beatus Iacob deum uiderat:in ſomnio ſa
cramenti reuelatio eſt,nõ corporalis cõtemplatio. Nã & per ſcalam,deſcen
ſus & aſcenſus angelorum ad cœlum demonſtratur,& ſuper ſcalam incum
bens deus oſtenditur,& interpretatio uiſionis,reuelationẽ ſomnij prophe-
tauit:nam patriarchæ dictis,& domus dei,& porta cœli,locus eſſe hic uiſio
nis oſtenditur. Et poſt multam geſtorum eius enarrationẽ ſequitur: Dixit
Offer ſacrificiũ deo qui uiſus ẽ tibi &c. autem deus ad Iacob: Surge & deſcende in locum Bethel, & habita ibi, &
offer ſacrificium deo,qui uiſus eſt tibi,cum recederes ac facie Eſau. Si euan-
gelica fides per deum filium,ad deum patrem habet aditum,& non poteſt
D deus niſi per deum intelligi,nũc deus qui honorem deo incumbenti in ſca-
lam cœli poſtulat,docete unde non uerus ſit,aut quæ in utroq; naturæ di-
uerſitas eſt,ubi eiuſdem naturæ unũ atq; idem nomen eſt? Deus uiſus eſt,
Deus nõ intelligitur niſi per deum. deus de uiſo deo loquitur. Non poteſt deus niſi per deũ intelligi,ſicuti nec
honorem à nobis deus,niſi per deum accipit. Nanq; honorandus eſſe nõ
intelligetur,niſi iſte docuerit honorandum:nec deus ſcietur,niſi hic deus ſci
*Hæc ab hic ianua uſq; ad habet ergo diſpenſ. addita reperi in uno quodam exemplari,mihi uidentur aſſuta. tus ſit.*Hic ianua eſt,ut de ſe in Euãgelijs teſtatus eſt:hinc Dauid cœli por
tam profitetur in pſalmo.*Habet ergo diſpenſatio ſacramentorũ ſuorum
ordinem. Ad dei honorem,per deum,qui & uita eſt,& porta,docemur. Te
net natura ſuum nomen. Non aliud uterq; quàm deus eſt,& inter patris &
filij naturæ unius nomen unum. Quæro quomodo deus filius honorẽ ſibi
dei poſtulans,à ſe poſſet degenerare,ne uerus ſit,quum præſumptio diuini
honoris,naturæ in ſe diuinæ proteſtata ſit ueritate? Hanc auté poſt ſacra-
mentũ in initio cum Iacob iuſte loquutus eſt,qui etiã ante aſſumptionẽ car
nis & uiſus eſt,& uia dei deus adorandus eſſet,& porta nõ eſt de deo. Non
eſt de deo humanis iudicijs ſentiendum. Neq; enim nobis ea natura eſt,ut
ſe in cœleſtem cognitionem ſuis uiribus efferat. A deo diſcendum eſt,quid
de deo intelligendũ ſit,quia nõ niſi ſe autore cognoſcitur. Adſit licet ſecula
ris doctrinæ elaborata inſtitutio, adſit uitæ innocẽtia,hæc quidẽ proficient
ad cõſcientiæ gratulationem,nõ tamen cognitionẽ dei conſequentur. Moy

ſes in

A ſes in reginæ filium adoptatus & omnibus Aegyptiorum doctrinis erudi tus, cum utiq; ex naturæ affectu Hebræi iniuriam morte Aegyptij ultus eſſet, deum tamen paternarum benedictionum neſciebat. Nãq; ob metum cædis proditæ Aegyptum derelinquens, cum in terra Madian paſtor ouiũ eſſet, ignem in rubo ſine concrematione rubi contuens, deum audiuit & nomen interrogauit, & naturam cognouit. Neq; enim hæc de deo niſi per deum cognita eſſe potuiſſent. Loquẽdum ergo non aliter de deo eſt, q̃ ut ipſe ad intelligẽtiam noſtram de ſe locutus eſt. Angelus dei eſt qui in igne de rubo apparuit, & de rubo in igne deus loquitur, habes diſpenſationem in angelo, quia in angelo officiũ eſt non natura, habes in naturæ nomine deum, qua angelus dei deus eſt. Sed fortè nõ uerus eſt. Nũquid non uerus eſt deus Abrahæ & deus Iſaac & deus Iacob? Horũ enim angelus de rubo loquens deus in æternum eſt. Et ne adoptiui nominis uteteris occaſione, loquitur ad Moyſen deus ille qui eſt. Ita enim ſcriptum eſt: Dixit autem dominus ad Moyſen: Ego ſum qui ſum. Et dixit: Sic dices filijs Iſraël: Qui eſt, miſit me ad uos. Cœptus ab angelo dei ſermo eſt, ut ſacramentum intelligatur humanæ ſalutis in filio. Idẽ deus Abrahæ & deus Iſaac & deus Iacob eſt, ut ei naturæ ſuæ nomen ſit. Mittit deinde ad Iſraël deus qui eſt, ut uere intelligeretur eſſe quod deus eſt. Quid ad hæc inefficax hæreticæ impietatis ſtulticia ueſano ſpiritu mentiris, & contra tantorum patriarcharum ſci-

Ex rubo loquebatur deus filius, qui eſt angelus dictus dei patris ratione officij.

B entiam generoſi ſeminis tritico urendam zizaniam ſator nocturnus interferis? Sed ſi Moyſi crederes, crederes & deo dei filio, niſi fortè negabis q᷑ de deo Moyſes locutus ſit. Qui cum negare uolueris, audies uerbis dei: Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit. Arguit te planè, auguit ille toto legis uolumine, quã manu mediatoris per angelos diſpoſitã ſuſcepit. Et quære an qui legem dederit, deus uerus ſit, cũ utiq; mediator ſit ille qui dederit. Aut nunquid non obuiam deo Moyſes populum eduxit ad montem? Aut nunquid nõ deus deſcendit in montẽ? Aut fortè falſum hoc & adoptiuum * potius naturæ ſuæ nomẽ eſt. Intellige perſonantes tubas, & lampadum flammas, & è monte æſtuante fornacium fumum, & ad aduentum dei conſciam humanæ infirmitatis trepidationem, & à populo*orato ad loquendum Moyſi confeſſam ſub uoce dei mortem. Tibi hæretice non eſt deus uerus, quo Iſraël tãtum loquente mori timuit, & uocem eius humana infirmitas non tulit. Tibi idcirco deus nõ eſt, quia ut audires & uideres per infirmitatem hominis eſt locutus? Moyſes in montem adijt, diuinorum & cœleſtium ſacramentorum cognitionem quadraginta dierum ac noctium tempore adeptus eſt. Omnia ſecundum ſpeciem oſtenſæ ſibi in monte ueritatis inſtituit. Per familiaritatẽ loquentis ad ſe dei gloriam claritatis inconſpicabilis ſumpſit, & corruptiuã uultus ſui ſpeciem lux intolerabilis uicinæ maieſtatis impleuit. Deum teſta-

*Alſ * potius quàm.*

Alſ coacto.

C tur,de deo loquitur. Ad hunc adorandum cum lætitia gẽtium angelos dei
aduocat. Huius placitas benedictiones Ioſeph uertici imprecatur. Et poſt
Concluſio autoris. hæc ſolo conceſſo ei nomine, audet quiſquam negare quod uerus eſt? Nunc
quia omni hoc ſermone noſtro demonſtratum exiſtimamus nullam inter-
poſitam intelligentiæ rationem fuiſſe, ut deus uerus & deus falſus in ſen-
ſum humanæ mentis incideret, cum deum & deum, dominum & dominũ,
lex locuta ſit, neque in nominibus naturiſque ſignificatã diuerſitatẽ fuiſſe, ne
non ſecundum nomen naturæ & natura nominis poſſet intelligi, cum uir-
tus dei poteſtas dei, res dei, nomen dei in eo eſſet, quem deum lex prædica-
bat, quæ ſecundum ſacramenti euãgelici diſtributionem ad perſonæ ſigni-
ficationem demonſtraret & in creando mũdo obedientem dictis dei, deum,
& in figurãdo homine communis ſecum & dei imaginis dominum creato-
rem, & in iudicandis Sodomitis iudicem dominum à domino, & in largiẽ-
dis benedictionibus & in decernendis myſterijs legis angelum dei deũ, ut
ad ſalutarem confeſſionem in patre deo & in filio deo deus ſemper oſten-
ſus, naturæ ueritatem ipſo naturæ nomine edoceret, cum lex deum utrũque
ſignificans ambiguitatem non relinqueret ueritatis, tempus iam nũc eſt,
ut quod pie religioſeque lex docuit, non impie furto hæreticæ ſtulticiæ præ-
dicari ſinamus, quæ dei filium deum negatura ſic cœpit: Audi Iſraël. Do-
minus deus tuus unus eſt. Et quia impietas eius periclitaretur in nomine,
D cum deum & deum lex eſſet locuta, ut naturam nominis per autoritatem
dicti prophetici negaret, adiecit: Benedicent te deum uerum. Vt per id unũ
deum locuta lex eſſet, eſſetque in filio dei dei nomen potius quàm ueritas,
uno tantum uero deo intelligendo. Et fortè contradicere nos dictis tuis, o
ſtulte arbitraris, ut negemus unum deum uerum. Non planè negamus ſe-
cundum te confitendo. Hæc eſt enim fides noſtra, hæc conſcientia, hic ſer-
mo eſt. Sed intelligimus unum & eundem uerum deum. Nec confeſſio no-
ſtra periclitatur in nomine, quæ in natura filij unum & uerum deum prædi-
cat. Diſce confeſſionis tuæ intelligentiam, & unum ac uerum deum cogno-
ſce, ut unum ac uerum deum pie prædices. Rapis enim ad impietatem tuã
religionis noſtræ profeſſionem, & quod eſt negas, dum quod eſt non ne-
gas. Sic ſtulta mundi ſapientia fallis, ut ueritatem perimas ſpecie uerita-
tis. Vnum uerum deum confiteris, ut unum uerum deum deneges. Pro-
feſſio enim tua ſic putatur pia, quod magis impia eſt: ſic uera, quod falſa
eſt. Sic à te unus & uerus deus prædicatur, ut non ſit. negas enim dei filiũ
deum uerum, cum tamen deum non neges, deum tantum non natura cõ-
fitendo, ſed nomine. Si natiuitas eius nominis potius eſt quàm ueritatis, potes
auferre nominis ueritatem. Si autem uere deus natus eſt, quæro quomodo
poſſit non uerus eſſe quod natus eſt? Aut nega eſſe ne ſit, aut ſi eſt, quomo-
do quod eſt non erit, cũ quod eſt non poſſit eſſe ut non ſit? Ac de natiuita-

A te quidem mox erit ſermo. Interim tamen de ueritate naturæ dei impieta/
tem mendacij tui prophetica profeſſione conuincam, ita tamen ut unũ &
uerum deum prædicari à nobis neq; Sabellij hæreſis ipſum patrem ſibi &
filij profeſſa præſumat, neq; tu ueritatem de filio dei unum tantum uerũ
deum prædicans mentiaris. Nihil *planè in ſe habet ſapientiæ impietas, &
dei timor qui ſapientiæ initium eſt. ubi deeſt, aufert ſecum omne exordiũ
prudentiæ. Ad infirmandam enim dei ueri in filio fidem propheticus ſer/
mo profertur, quo dictum eſt: Et benedicent te deum uerum. Primũ hæc
impietatis ſtulticia fuit, ut quæ ſuperius dicta ſunt aut non intelligerentur,
aut intellecta cum eſſent, tacerentur. Tum deinde ad quam ſe fraudem ſyl/
labæ adiectione, quæ in libris nõ extat, inſtruxit, ſtulticiæ ſuæ in eo uſa mẽ/
dacio, tanq; dictis ſuis eouſq; adhibenda fides eſſet, ut requirẽdam eſſe ip/
ſam dictorum propheticorum autoritatem non putaret. Nõ enim ita ſcri/
ptum eſt: Benedicent te deum uerum, Sed, benedicent deum uerum. Nã
non exiguum ambiguitatis momentum eſt inter te deum uerum & deum
uerum, Perſonæ enim alterius uidetur eſſe pronomen, ubi te eſt. Cæterum
ubi pronominis ſyllaba non erit, ibi ad autorem dicti refertur & nomẽ. Et
ut abſoluta intelligendæ ueritatis ratio ſit, ipſa illa ex ſolido prophetæ di/
cta ſubdentur. Propterea ſic dicit dominus: Ecce qui ſeruiunt mihi man/
ducabunt, uos uero eſurietis. Ecce qui ſeruiunt mihi bibent, uos uero ſitie/
B tis: ecce qui ſeruiunt mihi, exultabunt in lætitia, uos autem clamabitis pro/
pter dolorem cordis ueſtri, & à contritione ſpiritus ululabitis. Relinquetis
ergo uos nomen ueſtrum in lætitia electis meis, uos autem interficiet do/
minus. Seruientibus uero mihi uocabitur nomen nouum, quod benedice/
tur ſuper terram, & benedicent deum uerum, & qui iurant ſuper terram, iu/
rabunt in deum uerum. Nunc q; non ex cauſa eſt, cum conſuetudo prædica
tionis exceditur, & rationem nouitatis *ratio falſitatis inducit. Cũ enim an/
tea *tãtum de deo prophetiæ extitiſſent, & ad dei dignitatem ac naturam de
monſtrandam ſimplex & ſolum dei nomen commemoratum fuiſſet, quæ/
rendum eſt, qua ratione nunc per Eſaiam benedicendũ deum uerum, & iu/
randũ ſuper terram in deum uerũ prophetiæ ſpiritus præloquatur. Et pri/
mum noſcendum eſt, ſermonem hunc res futuri temporis nunciare, & quæ
ro an deus uerus non ſit, qui tum ſecundum opinionem Iudæorum, & be/
nedicebatur & iurabatur, Iudæi nãq; ſacramentum myſterij dei neſcientes,
& per hoc dei filium ignorantes; deum tantum non & patrem ueneraban
tur. Nam utiq; uenerantes patrem uenerabantur & filium. Hi ergo deum
benedicebãt, & iurabant per eum. Sed propheta benedicendum deũ uerũ
teſtatur, Verũ deum idcirco pronuncians, quia per myſteriũ aſſumpti cor/
poris non ab omnibus eſſet in eo dei ueritas intelligenda. Et opus fuit ueri
confirmatione, ubi falſi proruptura eſſet aſſertio. Et ſingulas dictorum co/

Al's ſanè.

Ex prophetiis oſtendit filiũ eſſe uerũ deũ.

Scriptum eſt benedicẽt deũ uerum, & nõ te uerum deũ.

Al's ueritatis.

Al's tanta.

Ratio quare propheta prædixerit nõ ſolum deum, ſed deũ uerũ benedicendum.

C rundem ſententias recenſeamus. Propterea ſic dicit dominus: Ecce qui ſer uiunt mihi manducabunt, uos uero eſurietis. Ecce qui ſeruiunt mihi bibent, uos uero ſitietis. Cognoſce ſub eodem dicto utriuſq; temporis ſignificationem, ut ſacramentum aſſequaris ætatis. Qui enim ſeruiunt manducabunt. Religionem ſcilicet præſentem futuris præmijs muneratur, ita ut præſentium impietatem futuræ ſitis ac famis pœna conficiat. Deinde adiecit: Ecce qui ſeruiunt mihi exultabunt in lætitia, uos autem clamabitis propter dolorem cordis ueſtri, & à contritione ſpiritus ululabitis. Secundum ſuperiorem ſenſum etiam nunc futuri & præſentis temporis demonſtratio eſt, ut qui ſeruiunt exultaturi ſint in lætitia, qui uero non ſeruiunt, in clamore atq; ululatu per dolorem cordis & contritionem ſpiritus manſuri ſint. Deinde ſubiecit: Relinquetis enim uos nomen ueſtrum in lætitia electis meis, uos autem interficiet dominus. Sermo ad carnalem Iſraël eſt cum futuri tẽporis ſignificatione, cui exprobratur quod nomẽ ſuum electis dei relicturus ſit. Quero quod hoc nomen ſit. Nempe Iſraël, ad quem tum erat ſermo. Dehinc interrogo qui ſit hodie Iſraël. Equidẽ teſtatur Apoſtolus: Qui ſpiritu nõ litera: Qui in regula Chriſti procedentes Iſraël dei ſunt. Tũ præterea cum ſuperius dictum ſit: Propterea ſic dicit dominus, intelligendum eſt, cur ita hoc cõſequatur: Vos autẽ interficiet dominus. Deinde poſt hæc quid ſibi uelit hic ſermo: Seruientibus uero mihi uocabitur nomen nouũ,

Qui ſub nomine Iſraël intelliguntur.

D quod benedicetur ſuper terram. Nũquid ambigitur in eo quod dictũ eſt, propterea ſic dicit dominus, Et in eo quod ſequitur, Vos autem interficiet dominus, id demonſtratum fuiſſe, ut qui loqueretur, & qui interfecturus eſſet, non alius intelligeretur eſſe quàm dominus, qui & poſt ſibi ſeruiẽtes nouo eſſet nomine muneraturus, & non ignoraretur & in prophetis locutus eſſe, & piorum atq; impiorum iudex futurus? Myſteriũ itaq; ſermo reliquus euangelici ſacramenti, ne quid in domino dicente, & in domino interficiente ambigi poſſit, explicuit. Seruientibus autem mihi uocabitur nomen nouum, quod benedicetur ſuper terram. Omnis hic futuri tẽporis ſermo eſt. Et quod eſt hoc nouum nomen religionis, quod benedicitur ſuper terram? * Si à ſeculis Chriſtiani uocabuli antea beatudo nunquàm fuit, nunc nomen nouum eſt. Si uero hoc ſanctificatur* pietatas noſtra in deum nouum nomen eſt. Hæc profecto profeſſionis nouitas cœleſtium benedictionum merces ſuper terram eſt. Iam uero totius fidei noſtræ conſcientiã ſequens ſermo confirmat, dicẽs: Et benedicent deum uerum, & qui iurant ſuper terram, iurabunt in deũ uerum. Certe ſi cũ benedicẽt deum uerum, quorum in dei ſeruitute nouum nomẽ eſt, tum deinde qui iurandus erit deus, deus uerus eſt, an ne ambigitur quis iuretur, quis benedicatur? per quem nouum ipſis ſeruiẽtibus benedictumq; nomen ſit? Cõſiſtit mecum aduerſus impiam tuam hæreticæ prædicationem abſoluta ſermonis * euãgelici fi-

Nomen Chriſtianũ eſt nomen nouum.

*For*ſic legẽdum ſi à ſeculis Chriſtiani uocabuli antea beatitudo uel tanta beatitudo unquàm fuit, nũc nomen nouũ non eſt.*

*Al*eccleſiaſtici.*

dea

A des noui per te Chriſte nominis, & per ſeruitutis profeſſionem benedictæ ex te ſuper terram nuncupationis te uerum deum iurans. Omne enim os credentium te Chriſte deum loquitur. Omnis credentium fides te deum iurat, deum uerum eſſe te confitens, deum uerum eſſe te prædicās, deum uerum eſſe te conſcia. Quāquàm igitur omnis hic propheticus ſermo nullam reliquerit difficultatem, quin deum ſignificaſſe intelligatur, & cui per nouū nomen ſeruiatur, & per quem eiuſdem nominis in terris benedicta ſit nouitas, & qui benedicatur deus uerus, & qui iuretur deus uerus, quæ omnia ſecundum temporū plenitudinem eccleſiæ fides pia in deum Chriſtum religione profitetur. Et ita ſe in eo propheticus ſermo coaptauit, ut ſignificationem perſonæ alterius adiectione pronominis non nouaret. Si enim addidiſſet, te deum uerum, referri ad alterum dicentis ſermo potuiſſet. Sed cū ait, deum uerum ſignificationis intelligentiam penes loquentem reliquit. Et quanquàm quem præſens ſermo ſignificet, non ambigitur, tamen connexa ſuperius dicta cuius profeſſio iſta ſit intelligenda, demonſtrant. Ait enim Eſaias: Palàm apparui non interrogantibus me, & inuentus ſum nō quærentibus me: Dixi ecce adſum genti, qui non inuocauerunt nomē meum. Extendi manus meas tota die ad populum diffidentem & contradicētem. Anne impia furtiuæ prædicationis falſitas in obſcuro eſt, & deus uerus ignorabitur, qui hæc loquitur? Rogo quis apparuit non interrogantibus; & quis inuentus non quærentibus? Et quis gentium eſt, qui non in-

Alterius loci teſtimonium.

B uocauerunt antea nomen eius? Et quis die tota manus ad diffidentem & contradicentem populum extendit? Confer cum his ſacrum illud & diuinum Deuteronomij canticum, in quo ſuper non deos deus exacerbatus, ſuper non gentem & gentem ſtultam, in zelum incitat infideles, & intellige quis manifeſtus ſit ignorātibus, & quis * proprius uſurpatur alienis, & quis manus ſuas ante diffidentem contradicentemq́ populum configens cruci chirographum edicti anterioris * expandit. Hic nanque prophetæ ſpiritu dixit per continentem ſibi in ordine connexumq́ue ſermonem: Seruientibus uero mihi uocabitur nomen nouum, quod benedicetur ſuper terram, & benedicent deum uerū, & qui iurant ſuper terram, iurabunt in deū uerum. Hæc ſi ſtulticia atq; impietas hæretica ad fallēdum ignorantes ſimpliciores'q; dicta eſſe ex perſona dei patris mentietur, ne in deum filium dicti huius intelligentia ſuſcipi poſſit, audiat mendacij ſui reatum, & Apoſtolo & doctore gentium omnia hæc ad ſacramentum paſſionis dominicæ & euangelicæ fidei tempora prædicante, tunc cum infidelitatem Iſraël aduentum domini in carne non intelligentis exprobrat. Ait enim ita: Omnis enim quicunq; inuocauerit nomen domini, ſaluus erit? Quomodo ergo inuocabunt eum in quem non crediderunt? Quomodo autem credēt ei quē non audierunt? Quomodo audient ſine prædicante? Quomodo autem

*For. *propius.*
*For. *expungit.*
Apoſtolus interpres prophetæ.

C

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER QVINTVS.

REſpondétes impijs & ueſanis hæreticorum inſti
tutionibus ſuperioribus libris, non ignoramus
in eam nos cótradicendi neceſſitatem deductos
fuiſſe, ut non minus periculi audientibus reſpon
ſio noſtra quàm ſilentiũ cómoueret. Cum enim
unum deum prophanæ aſſertio infidelitatis in-
gereret, & rurſum unũ deum religioſe negare fi-
des ſana non poſſet, tractari de eo non ſine anci
pitis periculi cóſcientia potuit, quod non minus
impie confirmaretur quàm negaretur. Equidem humani ſenſus opinione
ineptum, & rationis alienum eſſe hoc fortè exiſtimabitur, ut quod irreligio
ſum eſt negare, id ipſum irreligioſum ſit confiteri, cum pietas cófitendi, im
D pietatẽ condemnet negandi. Nec ratione conueniat, ut utiliter affirmetur,
quod utiliter deſtruatur. Sed ad diuinæ ſapiẽtiæ intelligentiam humanus
ſenſus imprudens, & ſecundũ cœleſtem prudentiam ſtultus, iuxta infirmi-
tates ſuas ſentit, & iuxta imbecillitatem naturæ ſuæ ſapit, ſtultus ſibi futu
rus ut deo ſapiat, ſcilicet ut ſenſus ſui inopiam intelligens, & dei ſapientiam
confectans, non ſecundum humanam ſapientiam prudens ſit, ſed ſecundũ
quod ad deum proficit, ſapiat, in dei ſapientiã ex recognita mundi ſtulticia
tranſiturus. Cuius ſtultæ ſapientiæ ſenſum hæretica ſubtilitas ad fallendi
occaſionem coaptans, unum deum profeſſa eſt autoritate legis, euangelio
rumq; uſa, qua dictum eſt: Audi Iſraël: Dominus deus tuus unus eſt. Nó
ignorans quantum in eo ſit, uel reſponſionis periculum, uel ſilentij, & ex
utroq; opportunitatem impietatis expectans, ut ſi ſanctitatẽ dicti infideli
ter uſurpati, conniuentis taciturnitas confirmaret, per id quod deus unus
eſt, filius tamen dei deus non eſſet, deo tantum ſicut eſt, uno manente. At
uero ſi contradictio præſumptæ impiæ huius profeſſionis exiſteret, uerita
tem fidei euangelicæ non conſeruaret deum unum nó confeſſa reſponſio,
cum fidei noſtræ profeſſio ſecundum, deum unum ſit, recideretq; in alte-
rius hæreſeos impietatem, deum unum patrem & filium non profeſſa con
feſſio. Atq; ita ſapientia mundi, quæ ſtulticia apud deũ eſt, ſpecie blandæ
& peſtiferæ ſimplicitatis illuderet, cum hoc fidei ſuæ cóſtitueret exordium,

in quo

A in quo ſibi impie aut aſſentiremur, aut aduerſaremur. Et per hoc utriuſq;
rei periculum, dei filium deum non eſſe obtineret, quia deus unus eſt, aut
extorqueret alterius hæreſeos neceſſitatem, ſi & patrẽ deum, & filium deũ
confitentes, unũ deum prædicare ſecundum Sabellij opinionẽ impiam exi-
ſtimaremur, & ita hoc prædicationis ſuæ modo, unus deus aut aliũ exclu-
deret, aut per alium non eſſet, aut tantum in nominibus unus eſſet: quia &
unitas alium neſciret, & alius non permitteret unionẽ, & duo unus eſſe nõ
poſſet. Sed nos ſapientiã dei, quæ mundo ſtulticia eſt, conſequuti, & per fi-
dei dominicæ ſalutarem & ſynceram confeſſionẽ, uipereæ doctrinæ fraudu
lentiam prodituri, hunc reſponſionis noſtræ ordinem inchoauimus, qui &
aditum ſibi demonſtrandæ ueritatis acquireret, nec ſe periculo impiæ pro-
feſſionis inſereret, temperato inter utrunq; moderamine, nõ negantes deũ
unũ, ſed eo ipſo autore deum & deum, per quẽ deus unus prædicatus eſt,
prædicantes, & deum unũ, non per unionẽ docentes, neq; rurſum ad diuer-
ſitatis numerũ deſecantes: neq; contra tantũ in nominibus confitentes, ſed
deum & deum repoſita & dilata, adhuc plenius unitatis quæſtione, mon-
ſtrantes. Recte enim unũ deum à Moyſe prædicatum euãgelia teſtantur,
& rurſum fideliter in euangelijs deum & deum doceri, Moyſes deum unũ
prædicans autor eſt. Atq; ita non autoritati contrariũ eſt, ſed ex autoritate
reſponſum eſt, ne per id filium liceret deũ negare, quia ad Iſraël deus unus
B eſt, cum confitendi dei filium deũ, idem autor eſſet, qui autor eſt dei unius
prædicandi. Sequitur itaq; ordinem quæſtionis etiam ordo connexi ſibi li-
belli. Nam quia hæc ſequens impij blandimenti poſita ſententia eſt, noui-
mus deum unum uerum: hinc quoq; ſecundi huius libri omnis ſermo con
ſiſtit, an filius dei deus uerus ſit. Nam ſine dubio in hunc ſe ordinem hæ-
retici ingenij ſubtilitas coaptauit, primũ unum deum dicens, deinde unum
uerum deũ confitens, ut per id filium dei à natura dei & ueritate auerteret,
cum ueritas in natura unius manens, naturalem unius nõ excederet uerita-
tem. Igitur quia ambiguitati locus nullus eſt, quin Moyſes unũ deum præ
dicans, intelligatur de dei filio ſignificaſſe, quod deus ſit, per ipſas illas ſigni
ficationis ſuæ autoritates recurramus, & requiramus, an quem deum ſignifi
cauerit, deum quoq; uerum intelligendũ docuerit. Nulli autẽ dubium eſt,
ueritatẽ ex natura, & naturæ uirture eſſe, ut exempli cauſa dictum ſit. Verũ
triticum eſt quod ſpica ſtructum, & ariſtis uallatum, & folliculis excuſſum,
& in far cõminutum, & in panem coactum, & in cibum ſumptum, reddide
rit ex ſe & naturam panis, & munus. Itaq; quia naturæ uirtus præſtat ueri
tatem, uideamus an uerus deus ſit, quem Moyſes deum eſſe ſignificat, de
uno deo, & eodem uero deo poſtea loquuturi, ne non interpoſita ſponſio-
ne, de unius ueri dei in patre & filio ſubſiſtentis confirmatione, periculoſa
ſuſpicio pendulæ expectationis ſollicitudinẽ defatiget. Creatio igitur mun

Moyſes unum deũ prædicãs de filio ſignificauit, quod deus ſit, nũc inquiritur an uerus deus ſit

C di,*priuſquàm & dei cognitio ſuſcepta eſt,filium dei deum eſſe ſignificans, rogo in quo tandē uerum eſſe deum deneget? Non enim ambigitur,quin per filium omnia ſint. Omnia nanq;,ſecundum Apoſtolum, per ipſum,& in ipſo. Si omnia per eum,& omnia ex nihilo, & nihil nō per eū,quæro in quo ei ueritas dei deſit,cui nō deſit dei,nec natura,nec uirtus? Naturæ enim ſuæ uirtute uſus eſt,ut & eſſent quæ non erant,& fierent quæ placerent. Vidit enim deus quod bona ſunt. Neq; enim aliam quàm perſonæ intulit lex ſignificationē,cum ait. Et dixit deus: Fiat firmamentū. Et ſubiecit rurſum: Et fecit deus firmamentum. Cæterum nec uirtutem diſtinxit, nec naturam ſeparauit,nec nomen demutauit in eo,in quo tantum dicentis intelligentiā præſtitit, ut ſignificationem efficientis afferret. Veritatem autem naturæ atq; uirtutis,ſignificatio ſermocinantis non adimit,quin potius ueritatem ipſam,quanta poteſt proprietate,commendat. Afferre enim dicto efficientiam, naturæ eius eſt,qui efficiens id poſſit præſtare,quod dicens. In quo ergo tandem nō erit uerus ille qui efficit,cum uerus ſit ille qui dicit? Quandoquidem dicti ueritatē,facti ueritas conſequatur. Deus eſt qui dixit,deus eſt qui fecit. Si in dicto ueritas eſt,quæro quur negetur in facto? niſi fortè hic dicendo uerus ſit,& non ſit uerus iſte faciendo. Habemus itaq; in filio dei deo,naturæ ueritatem. Deus eſt,creator eſt,dei filius eſt,poteſt omnia, parū eſt ut quod uult poſſit,quia ſemper uoluntas uirtutis eſt, quin etiam D id quod ſibi dicitur,poteſt. Perfectæ enim poteſtatis eſt, hoc naturā poſſe facientis,quod poſſit ſignificare ſermo dicentis. Atq; ita cum quicquid dici poteſt,id ipſum & effici poſſit,tenet ueritatis naturā ea, quæ dictis exæquatur operatio. Non eſt itaq; dei filius deus falſus,nec deus adoptiuus,nec deus nūcupatiuus,ſed deus uerus. Et nō neceſſe eſt aliquid è diuerſo demonſtrare,per quod non ſit uerus deus. Mihi enim ſufficit in eo dei nomē,atq; natura. Deus enim eſt,per quem facta ſunt omnia. Hoc mihi de eo creatio mūdi loquuta eſt: Exæquatur deus deo nomine, exæquat ueritati ueritas operе. Vt ſignificatio eſt dei potentis in dicto,ita intelligentia eſt dei potentis in facto. Et poſt hæc quæro in patris & filij confeſſione, qua autoritate naturæ ueritas uel diuinitas denegetur,quam & uirtus nominis, & nomen uirtutis impleuit? Meminiſſe autē legentē oportet,non me immemorē,aut diffidentem earum,quæ obijci ſoleant,quæſtionū,de his nunc tacere. Neq; enim hoc quod dici ſolet: Pater maior me eſt,& cætera huiuſmodi ſimilia, aut ignorantur,aut non intelligūtur,ut non per hæc ipſa ueri dei in filio natura doceatur. Sed ordinē reſponſionis noſtræ eum eſſe conuenit, qui erat propoſitionis aduerſæ,ut ueſtigia impiæ inſtitutionis greſſus, hic piæ prædicationis inculcans,ipſa illa prima euadentis in hoc prophanum irreligioſumq; iter fallacis doctrinæ ſigna deleret. Dilatis igitur,atq; in poſtremū reſeruatis euangelicis atq; apoſtolicis præconijs,omnis interim nobis de lege &

Aliàs poſtq̃

Filius dei non eſt de⁹ falſus, non deus adoptiuus, nec nūcupatiuus, ſed deus uerus.

A ge & prophetis aduerſus impios pugna ſit, ementitam eorum atq; fallacē peruerſitatem, his ipſis interim, quibus fallere tentant, dictis coarguentibus. Neq; enim aliter ueritas intelligi poteſt, quàm ſi falſa ea eſſe, quæ ueritati obiecta ſunt, detegantur. Et hoc quidem mentientium abſolutiore decore, ſi mendacia ipſa proficiant ueritati. Et quidem ſenſu humanæ opinionis commune iudicium eſt, nequaquam ueris falſa ſociari, neq; hæc rerum genera mutuo ſibi aſſenſu contineri, quia per generis differentiam aduerſante natura nunquam diſſidentia coëant, nec diuerſa conſentiant, nec ſibi inuicem aliena communia ſint. Quæ cum ita ſint, interrogo, inter uerum & falſum deum, quomodo hoc dictum intelligatur: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Verba ſenſum enũciant, ſenſus rationis eſt motus, rationis motum ueritas incitat. Ex uerbis igitur ſenſum ſequamur, & ex ſenſu rationem intelligamus, & ex ratione ueritatem apprehendamus. Cui enim dicitur: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, quæro in quo non ſecundum eum uerus ſit qui ſibi dicat. Nam ſine dubio dictum hoc ex affectu ſenſuq; dicentis eſt. Ergo qui dicit, faciamus, ſignificat ſecum ad faciendum non diſſentientem, non alienum, non infirmũ, ſed qui potens ſit ad id, unde eſt ſermo, faciendum. Hoc ergo ſine dubio ſenſiſſe qui loquitur, quia id loquutus eſt, intelligendus eſt.

Veritas intelligitur, cũ obiecta falſa eſſe cõuincuntur.

Alius locus.

Ex uerbis ſenſum ſequamur, ex ſenſu rationẽ intelligamus, ex ratione ueritatẽ apprehendamus.

B Vt plenior autē naturæ atq; operationis ueritas doceretur, qui ſenſum ſuũ per uerba eloquebatur: ſenſus quoq; rationem ex natura cum ueritate ſubiecit, dicens: Ad imaginē & ſimilitudinē noſtrã. Vbi eſt hic falſus deus, cui uerus deus dicit: Ad imaginem & ſimilitudinē noſtram? Non habet unionē, non habet diuerſitatem, non habet diſcretionē. Homo enim ad communem fit, ſecundum ueritatem ſermonis, imaginem. Communio autē falſo ueroq; non conuenit. Deus qui loquitur, ad deũ loquitur. Ad patris & filij imaginem homo conditur. Nomen non diſcrepat, natura non differt. Vna enim eſt imaginis, ad quam homo creatus eſt, ſpecies: & inter hæc ueritas ubi deperit, manente inter utrunq; & facti cõmunione, & communis imaginis ueritate. Nondũ abſoluendæ huius quæſtionis mihi tempus eſt, poſterius enim demõſtrabimus, in quam imaginē dei patris & dei filij homo cõditus ſit. Nunc interim hoc tenemus, an iſte uerus deus nõ ſit, cui uerus deus dixerit: Faciamus hominē ad imaginē & ſimilitudinem noſtrã. Diſcerne ſi quid potes, in hac imaginis cõmunione, uerũ atq; falſum, & hæretico furore hæc indeſecabilia decide. Vnũ enĩ ſunt, ad quorũ imaginis & ſimilitudinis unũ eſt homo factus exemplũ. Sed ſequamur ordinem lectionis, ut ueritas ſibi cohærēs, nõ demutetur offendiculo falſitatis. Et fecit deus hominē, ad imaginē dei fecit eum. Imago cõmunis eſt, deus ad imaginem dei hominē fecit. Qui uerum deũ filium dei denegat, quæro ad cuius dei imaginem à deo factum hominē intelligat? Meminerit tamen ſemper

Ad patris & filij imaginē homo conditur.

C per filium omnia, ne fortè hæretica intelligentia operationem ſibi dei patris coaptet. Si igitur ad imaginē dei patris per filium deum homo conditur, conditur quoq; ad imaginem filij, quia nemo filio dictum denegat, ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Tenuit ergo ſermo diuinus rationē ueritatis in dictis, quàm opus explebat in factis, ut hominē ad imaginem dei deus figurans, & deum ſignificaret, nec ueritatem deo adimeret, cum & in communione imaginis eſſet deus uerus, qui in opere efficiendo intelligebatur*dei filius. O deſperatæ mētis furor perdite, ò ſtulta cæcæ impietatis temeritas. Audis deū & deū, audis imaginē noſtrā, quid tu ſubijcis uerū & nō uerū? Quid inſeris naturalē atq; falſum? Quid ſub religionis nomine, religionē euertis? Quid per unū deum, & unū uerum deum tentas, ne deus uerus unus ſit? Nondum ueſanos ſpiritus tuos dictis euangelicis atq; apoſtolicis ſuffoco, in quibus pater & filius non perſona, ſed natura unus & uerus deus uterq; eſt. Interim te lex ſola necat. Nunquid ait deū uerum, & nō deum uerum? Nunquid aliter in utroq; præterq; naturæ nomine uſa eſt? Deum & deum dixit, quæ dixit deum unū. Sed quid tantum dixiſſe dico? Deum uerum, & deum uerum, per ueritatē imaginis prædicauit. Vſa eſt in nuncupatione primū naturæ nomine, utitur deinceps in genere ueritate naturæ. Cum enim qui fit, ſecundum imaginē creatur utriuſq;, non poteſt nō in utroq; conſiſtere, quod uterq; deus uerus ſit. Sed pergamus etiā nunc eò

Alias deus.

D prædicationis noſtræ itinere, quò lex ſancta de deo docuit: Angelus dei ad Agar de deo loquitur, & idē angelus deus eſt. Sed fortè idcirco nō deus uerus eſt, quia angelus dei eſt. Inferioris eñ naturæ uidetur hoc nomē, & ubi nuncupatio eſt generis alieni, ibi exiſtimatur ueritas eiuſdem generis non ineſſe. Et quidem iam ſuperior liber inanitatem huius quæſtionis oſtendit. In angelo enim officij potius quàm naturæ intelligētia eſt. Et Pſalmiſta mihi teſtis eſt, dicens: Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem urentem. Vrens autem ignis, illi miniſtri eius ſunt: ſui autē ſpiritus, angeli eius ſunt. Per hæc enim nunciorū, qui angeli nūcupantur, ac miniſtrorum, oſtenditur uel natura, uel uirtus. Fit ergo hic ſpiritus angelus, uel hic ignis urens, miniſter dei: & hæc natura eorum accipit nuncij & miniſtri officium. Volens igitur lex, imò per legem deus perſonam paterni nominis intimare, dei filium angelum dei loquuta eſt, id eſt, nuncium dei. Significationem enim officij teſtatur in nuncio: naturæ autem ueritatem confirmauit in nomine, cum deum dixit. Hic autem nunc diſpenſationis eſt ordo, non generis. Non enim aliud quàm patrem & filium prædicamus, & ita naturam nominum coæquamus, ut ueritatem dei teneat ex innaſcibili deo, dei unigeniti natiuitas. Miſſi autem & mittentis ſignificatio, hic non aliud quàm patrem & filium docet: cæterum ueritatem non adimit naturæ, neque in filio perimit natiuæ diuinitatis proprietatem, quia nemo ambigat

Alius locus, ex quo probat filium uerū deū

Angelus eſt nomē officij, nō naturæ.

A at naturam autoris in filij natiuitate connaſci, ut ex uno conſiſtat in unum, atq; per unum, non diſcernatur ab uno, atq; ita unum ſint per unum, ut unus ex uno eſt. O impatiens fidei calor, & deſiderati ſermonis incontinens ſilentium. Iam enim & in ſuperiori libro modum conſtitutæ prædicationis exceſſimus, cum quando impie dictum unum deum ab hæreticis arguentes, & deum atq; deum à Moyſe prædicatum docentes, ad unius dei ueram & religioſam confeſſionem, pia, quamuis incõſiderata, feſtinatione deſcendimus, nunc quoq; alterius quæſtionis negocio immorantes, nõ tenuimus ordinem conſtitutum, & dum de deo uero dei filio loquimur, uſq; ad confeſſionem dei ueri in patre & filio feruentis ſpiritus ardore prorupimus. Sed tractatui ſuo fidei noſtræ ueritas reſeruet, quæ cũ inchoata ſit ad ſecuritatẽ legentis, tractanda tamen atq; abſoluenda plenius eſt ad deſperationem contradicentis. Non affert itaq; demutationem naturæ nomen officij, qui enim angelus dei eſt, deus eſt. Non ſit planè deus uerus, ſi nõ res dei & loquutus fuerit, & geſſerit. In gentem enim magnã Iſmaël adauget, & nomini eius multiplicationem gentium pollicetur, & quæro ſi hoc angeli opus eſt? Sin uero poteſtas dei eſt, quid naturæ aufers ueritatem, cui ueritatis non adimis poteſtatem? Tenet itaq; uirtus naturæ ueritatis fidem, & inter diſpenſationis ſuæ ſalutaria mundo ſacramenta: qui deus uerus eſt, B neſcit aliquando non eſſe deus uerus. Et primum quæro, quid ſignificationis habeat deus, & nõ deus uerus? Non enim uerbi huius apprehendo rationẽ, ſi dicatur mihi, ignis eſt, ſed non eſt uerus ignis: aut aqua eſt, ſed non eſt uera aqua, & quæro, in quo eiuſdem generis ueritas, à generis eiuſdem ueritate diſſentiat? Quod enim ignis eſt, non poteſt eſſe ne uerus ſit: nec natura manens eo poteſt carere quod uera eſt. Perime aquæ quod aqua eſt, & per id poteris abolere ne uera ſit. Cæterũ ſi aqua maneat, etiam in eo neceſſe eſt perſiſtat, ut uera ſit: poteſt ita demũ natura perire, ſi non ſit, uerum non poteſt nõ uera eſſe, ſi maneat. Aut deus uerus eſt filius dei, ut deus ſit, aut ſi non eſt uerus deus, non poteſt id etiam eſſe, quod deus eſt: quia ſi natura non ſit, non naturæ competit nomen: ſi autem naturæ in eo nomen eſt, nõ poteſt ab eo ueritas abeſſe naturæ. Sed fortè in eo cum angelus dei deus dicitur, adoptionis nomen indulgeatur, & ſit in eo nuncupatio dei potius, quàm ueritas. Si parum naturam in ſe dei, tum cum angelus dei dictus eſt, edocuit, in inferioris adhuc ab angelo naturæ nomine intellige, an ex ſe dei præſtiterit ueritatem. nanq; ad Abraham homo loquutus eſt, ſed Abraham deum adorauit. Et ô peſtifer hæretice, deum Abraham confeſſus eſt, quem tu deum denegas. Quas promiſſas Abrahæ benedictiones impie expectas? Non eſt tibi ille, ut eſt, gentium pater, neque in familiam ſeminis ſui per benedictiones fidei ſuæ renatus euadis. Non de lapidibus Abrahæ filius excitaris, ſed natio uiperarum confeſſionis tuæ hoſtis

Verũ eſſe, nõ ſeparatur ab eſſe.

Obiectio.

C ſtis exiſtis. Non es Iſraël dei, non es Abrahæ ſucceſſio, non iuſtificatus ex
fide es, non enim deo credidiſti: Per eam nanq; fidem iuſtificatus eſt, &
conſtitutus eſt Abraham pater gentium, per quam deum cui credidit a-
dorauit. Adorauit etenim beatus ille, & fidelis patriarcha deum, & acci-
pe quàm deum uerum, cui, ut ipſe de ſe ait, non impoſſibile eſt omne uer
bum. Aut nunquid non ſoli deo poſſibile eſt omne uerbum? Aut cui poſ-
ſibile eſt omne uerbum, quæro quid deſit de deo uero, & rogo, quis eſt
deus hic Sodomæ & Gomorræ euerſor? Pluit enim dominus à domino.
Nunquid non uerus dominus à uero domino? aut nunquid aliud quàm
dominus à domino? Vel quid præter ſignificationem perſonæ in domi-
no ac domino coaptabis? Et memento, quod quem ſolum uerum deum
noſti, hunc eundem ſolum iuſtum iudicē ſis profeſſus. Et intellige, quod do
minus qui pluit à domino, non occidens iuſtum cum impio, omnem iudi-
cans terram, & deus, & iudex eſt iuſtus. & pluit à domino. Et inter hæc, quē
ſolum iuſtum iudicem dixeris quæro. A domino enim dominus pluit, &
hunc iuſtum iudicem non negabis, qui pluit à domino. Abraham enim di-
xit, pater gentium non utiq; infidelium: Nullo modo facies hoc uerbum, ut
occidas iuſtum cum impio, & erit iuſtus tanq; impius. Nullo modo qui iu
dicas terram, facies hoc iudicium. Hunc ergo deum iuſtum iudicem neceſſe
eſt & uerum deū eſſe. Tuo te impie teneo mendacio. Nondum ex Euange
D liis deum iudicem profero, lex mihi iudicem deum loquuta eſt. Adime filio

Filius iudex oſtenditur ex lege.

quod iudex eſt, ut auferas quod deus uerus eſt. Eum enim ſolū uerum deū,
quē ſolum iudicem iuſtum profeſſus es: & quē iuſtum iudicem doces, hunc
non potes ſecundum te uerum deum negare. Qui iudex eſt, dominus eſt,
potens ad omne uerbū eſt, benedictionū æternarum ſponſor eſt, piorum
impiorumq; iudex eſt, Abrahæ deus eſt, ab eo adoratus eſt. Ementire ſaltē
aliquid per hanc impiam & ſtultam uerbi tui impudentiā, unde non uerus
eſt. Non perimunt naturæ ueritatem cœleſtis miſericordiæ ſacramenta, ſed
nec ſanctorū fidem ſpecies quæ ad fidei uiſionē coaptantur, eludunt. Sacra
menta enim legis myſterium diſpenſationis euangelicæ præfigurant, ut pa
triarcha uideat & credat, quod Apoſtolus cōtempletur & prædicet. Nanq;
cum lex umbra ſit futurorū, ueritatem corporis umbræ ſpecies expreſſit. Et

Abraham uidit, credidit, & adorauit deum in homine.

deus in homine & uidetur, & creditur, & adoratur, qui ſecundum plenitudi
nem tēporis eſſet in homine gignēdus. Nanq; ad uiſum ſpecies præfigura
tæ ueritatis aſſumitur. Viſus eſt aūt tum tantū deus in homine, non natus
eſt. Mox etiā hoc eſt quod eſt uiſus, & natus eſt. Ad ueritatē uero naſcendi
familiaritas proficit aſſumptæ ad cōtemplandū formæ. Illic homo per deū
ſecundū naturæ noſtræ infirmitatē uidendus aſſumitur, hic pro naturæ no-
ſtræ infirmitate naſcitur, quod erat uiſum. Accipit umbra corpus, & ſpecies
ueritatē, & uiſio naturā. Nō tamē deus à ſe demutatur, cū in homine nobis
aut

A aut conſpicitur, aut naſcitur familiari inter ſe proprietate & natiuitatis, & uiſus, ut quod natum eſt, uiſum ſit, & quod uiſum eſt, naſceretur. Et quia nondum nobis collationis euangelicæ ac propheticæ locus eſt inſtitutus, interim ex lege ordinem proſequamur, probaturi poſtea ex euangeliis, uerum dei filium natum in hominē fuiſſe, nunc uiſum interim patriarchis in ſpecie hominis, dei filium deū uerum doceamus ex lege. Nanq; cum Abrahæ homo uiſus eſt, & deus adoratur, & iudex prædicatur. Et cum pluit dominus à domino, non ambigitur quin quod pluit dominus à domino, ad ſignificationem patris & filii lex loquatur. Neq; rurſum exiſtimandū eſt, quod patriarcha neſcierit, quin deum uerum adoraret, quem deum intelligens adorabat. Habet autem non exiguam perfidiæ impietas ad intelligentiam ueri fidei difficultatē. Anguſtum enim irreligioſitatis ſenſum religioſæ doctrinæ inſtitutio non adit, ex quo fit, ut quæ ad ſacramentum ſalutis humanæ deus in hominem naſcendo geſſit, mens irreligioſa non capiat, dum opus ſalutis ſuæ non intelligit dei eſſe *ueritatem, & cōtemplando partum natiuitatis, infantiæ infirmitatem, pueritiæ profectum, iuuentutis ætatem, corporis paſſiones, & paſſionum crucem, & crucis mortem, per hæc nō ſentiunt deum uerum, cum hæc in ſe ad naturā genuerit, quæ ſibi nō erant antea in ueritate naturæ, ita ut naturæ nō amitteret ueritatem: neq; homo factus deus eſſe deſineret, cum qui deus eſt, homo eſſe cœpiſſet, non intelli- Aliâs *uirtutē

B gentes nō niſi ex ueri dei uirtute eſſe, ut quod nō eſſet, eſſet: nec tamē quod eſſet, eſſe deſineret, cum naturæ infirmæ aſſumptio non eſſet, niſi ex potentis uirtute naturæ: quæ cū in eo quod eſſet maneret, poſſet tamen eſſe quod non erat. O hæretica imprudentia, & ſtulta mundi ſapientia, opprobrium Chriſti, non intelligens dei eſſe uirtutem, & ſtulticiam fidei, nō ſentiens dei ſapientiam. Deus ergo idcirco tibi Chriſtus non eſt, quia qui erat, naſcitur: quia qui indemutabilis eſt, creſcit ætate: quia impaſſibilis patitur, quia uiuens moritur, quia mortuus uiuit, quia omnia in eo contra naturam ſunt? Rogo hoc quid aliud eſt, quàm omnipotentē eſſe, quod deus eſt? Nondū uos ô ſacra & ueneranda euangelia contingo, ut ex nobis Chriſtus Ieſus in his paſſionibus deus ſit. Ex lege enim eſtis, & oportet eam docere, quod per aſſumptam infirmitatem nō *admittat deus eſſe, qui deus eſt. Sacramentū enim fidei ueſtræ myſteriorū ſuorum uirtute teſtata eſt. Adeſto nunc mecum fidei tuæ ſpiritu aduerſus uenenata infidelitatis ſibila, ſancte & beate patriarcha Iacob, & in lucta hominis inualeſcens, benedici te ab eo fortior deprecare. Quid iſtud eſt, quod imbecillū oras, quod ab infirmo expectas? Hunc, cuius benedictionē rogas, complexu tuo ualidior elidis. A geſtis corporis tui, mentis tuæ opus diſſidet, aliud enim quàm agis ſentis. Tenes in geſtis luctæ tuæ hominem infirmum, ſed hic tibi homo deus uerus eſt, nō ex nuncupatione, ſed ex natura. Non enim adoptiuis benedictionibus benedici Aliâs *adimat

Deus uideri uoluit homo infirmus, antequam eſſet homo natus.

C nedici te poſtulas patriarcha,ſed ueris.Cum homine luctaris,ſed deum fa
*Aliâs *uiſu.* cie ad faciem uides:non hoc oculis tui corporis cernis,quod*uſu fidei tuæ
ſentis.Infirmus ſecundum te homo eſt, ſed anima tua ſecundũ uiſum deũ
ſaluata eſt.Iacob in lucta es,poſt fidem poſtulatæ benedictionis Iſraël es.
Subditur tibi ſecundum carnem homo ad myſterium paſſionis in carne:
deũ in carnis infirmitate nõ neſcis ad ſacramentũ benedictionis in ſpiritu.
Nec aſpectus impedit,quin fides maneat,nec infirmitas auocat,quin bene
dictio poſtuletur.Nec homo efficit,quin qui homo eſt,deus ſit, nec qui de
us eſt,nõ deus uerus eſt,quia non poteſt nõ deus uerus eſſe,qui deus eſt,&
benedicit transferens nuncupando.Tenet adhuc ſacramenti euangelici or-
dinem legis umbra, & apoſtolicæ doctrinæ ueritatem myſterijs ſuis ueri
æmula præfigurat.In uiſu ſomni beatus Iacob deum uiderat:in ſomnio ſa
cramenti reuelatio eſt,nõ corporalis cõtemplatio.Nã & per ſcalam,deſcen
ſus & aſcenſus angelorum ad cœlum demonſtratur,& ſuper ſcalam incum
bens deus oſtenditur,& interpretatio uiſionis,reuelationẽ ſomnij prophe-
tauit:nam patriarchæ dictis,& domus dei,& porta cœli,locus eſſe hic uiſio
nis oſtenditur.Et poſt multam geſtorum eius enarrationẽ ſequitur:Dixit
Offer ſacrifi- autem deus ad Iacob: Surge & deſcende in locum Bethel, & habita ibi, &
ciũ deo qui ui offer ſacrificium deo,qui uiſus eſt tibi,cum recederes a facie Eſau.Si euan-
ſus ẽ tibi &c. gelica fides per deum filium,ad deum patrem habet aditum,& non poteſt
D deus niſi per deum intelligi,nũc deus qui honorem deo incumbenti in ſca-
lam cœli poſtulat,docete unde non uerus ſit,aut quæ in utroq; naturæ di-
uerſitas eſt,ubi eiuſdem naturæ unũ atq; idem nomen eſt?Deus uiſus eſt,
Deus nõ intel deus de uiſo deo loquitur.Non poteſt deus niſi per deũ intelligi,ſicuti nec
ligitur niſi per honorem à nobis deus,niſi per deum accipit. Nanq; honorandus eſſe nõ
deum. intelligetur,niſi iſte docuerit honorandum:nec deus ſcietur,niſi hic deus ſci
**Hæc ab hic* tus ſit.*Hic ianua eſt,ut de ſe in Euãgelijs teſtatus eſt:hinc Dauid cœli por
ianua uſq; ad tam profitetur in pſalmo.*Habet ergo diſpenſatio ſacramentorũ ſuorum
habet ergo di- ordinem.Ad dei honorem,per deum,qui & uita eſt,& porta,docemur.Te
ſpenſ. addita net natura ſuum nomen.Non aliud uterq; quàm deus eſt,& inter patris &
reperi in uno filij naturæ unius nomen unum. Quæro quomodo deus filius honorẽ ſibi
quodam exem dei poſtulans,à ſe poſſet degenerare,ne uerus ſit,quum præſumptio diuini
plari,mihi ui- honoris,naturæ in ſe diuinæ proteſtata ſit ueritate? Hanc autẽ poſt ſacra-
dentur aſſuta. mentũ in initio cum Iacob iuſte loquutus eſt,qui etiã ante aſſumptionẽ car
nis & uiſus eſt,& uia dei deus adorandus eſſet,& porta nõ eſt de deo. Non
eſt de deo humanis iudicijs ſentiendum.Neq; enim nobis ea natura eſt,ut
ſe in cœleſtem cognitionem ſuis uiribus efferat. A deo diſcendum eſt,quid
de deo intelligendũ ſit,quia nõ niſi ſe autore cognoſcitur. Adſit licet ſecula
ris doctrinæ elaborata inſtitutio, adſit uitæ innocẽtia,hæc quidẽ proficient
ad cõſcientiæ gratulationem,nõ tamen cognitionẽ dei conſequentur.Moy
ſes in

A ſes in reginæ filium adoptatus & omnibus Aegyptiorum doctrinis erudi
tus, cum utiq; ex naturæ affectu Hebræi iniuriam morte Aegyptij ultus eſ
ſet, deum tamen paternarum benedictionum neſciebat. Nãq; ob metum
cædis proditæ Aegyptum derelinquens, cum in terra Madian paſtor ouiũ
eſſet, ignem in rubo ſine concrematione rubi contuens, deum audiuit & no
men interrogauit, & naturam cognouit. Neq; enim hæc de deo niſi per de-
um cognita eſſe potuiſſent. Loquẽdum ergo non aliter de deo eſt, q̃ ut ip
ſe ad intelligẽtiam noſtram de ſe locutus eſt. Angelus dei eſt qui in igne de
rubo apparuit, & de rubo in igne deus loquitur, habes diſpenſationem in
angelo, quia in angelo officiũ eſt non natura, habes in naturæ nomine de-
um, qua angelus dei deus eſt. Sed fortè nõ uerus eſt. Nũquid non uerus eſt
deus Abrahæ & deus Iſaac & deus Iacob? Horũ enim angelus de rubo lo-
quens deus in æternum eſt. Et ne adoptiui nominis uteteris occaſione, loqui
tur ad Moyſen deus ille qui eſt. Ita enim ſcriptum eſt: Dixit autem domi-
nus ad Moyſen: Ego ſum qui ſum. Et dixit: Sic dices filijs Iſraël: Qui eſt, mi
ſit me ad uos. Cœptus ab angelo dei ſermo eſt, ut ſacramentum intelliga-
tur humanæ ſalutis in filio. Idẽ deus Abrahæ & deus Iſaac & deus Iacob
eſt, ut ei naturæ ſuæ nomen ſit. Mittit deinde ad Iſraël deus qui eſt, ut uere
intelligeretur eſſe quod deus eſt. Quid ad hæc inefficax hæreticæ impieta-
tis ſtulticia ueſano ſpiritu mentiris, & contra tantorum patriarcharum ſci-
B entiam generoſi ſeminis tritico urendam zizaniam ſator nocturnus inter-
ſeris? Sed ſi Moyſi crederes, crederes & deo dei filio, niſi forte negabis q
de deo Moyſes locutus ſit. Qui cum negare uolueris, audies uerbis dei: Si
enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit.
Arguit te planè, auguit ille toto legis uolumine, quã manu mediatoris per
angelos diſpoſitã ſuſcepit. Et quære an qui legem dederit, deus uerus ſit, cũ
utiq; mediator ſit ille qui dederit. Aut nunquid non obuiam deo Moyſes
populum eduxit ad montem? Aut nunquid nõ deus deſcendit in montẽ?
Aut forte falſum hoc & adoptiuum * potius naturæ ſuæ nomẽ eſt. Intelli-
ge perſonantes tubas, & lampadum flammas, & è monte æſtuante for-
nacium fumum, & ad aduentum dei conſciam humanæ infirmitatis tre-
pidationem, & à populo*orato ad loquendum Moyſi confeſſam ſub uo-
ce dei mortem. Tibi hæretice non eſt deus uerus, quo Iſraël tãtum loquen
te mori timuit, & uocem eius humana infirmitas non tulit. Tibi idcirco de-
us nõ eſt, quia ut audires & uideres per infirmitatem hominis eſt locutus?
Moyſes in montem adijt, diuinorum & cœleſtium ſacramentorum cogni
tionem quadraginta dierum ac noctium tempore adeptus eſt. Omnia ſe-
cundum ſpeciem oſtenſæ ſibi in monte ueritatis inſtituit. Per familiaritatẽ
loquentis ad ſe dei gloriam claritatis inconſpicabilis ſumpſit, & corruptiuã
uultus ſui ſpeciem lux intolerabilis uicinæ maieſtatis impleuit. Deum teſta

Ex rubo loquebatur deus filius, qui eſt angelus dictus dei patris ratione officij.

*Alijs * potius quàm.*

Alijs coacto.

C tur, de deo loquitur. Ad hunc adorandum cum lætitia gẽtium angelos dei aduocat. Huius placitas benedictiones Ioſeph uertici imprecatur. Et poſt hæc ſolo conceſſo ei nomine, audet quiſq; negare quod uerus eſt? Nunc quia omni hoc ſermone noſtro demonſtratum exiſtimamus nullam interpoſitam intelligentiæ rationem fuiſſe, ut deus uerus & deus falſus in ſenſum humanæ mentis incideret, cum deum & deum, dominum & dominũ, lex locuta ſit, neq; in nominibus naturiſq; ſignificatã diuerſitatẽ fuiſſe, ne non ſecundum nomen naturæ & natura nominis poſſet intelligi, cum uirtus dei poteſtas dei, res dei, nomen dei in eo eſſet, quem deum lex prædicabat, quæ ſecundum ſacramenti euãgelici diſtributionem ad perſonæ ſignificationem demonſtraret & in creando mũdo obedientem dictis dei deum, & in figurãdo homine communis ſecum & dei imaginis dominum creatorem, & in iudicandis Sodomitis iudicem dominum à domino, & in largiẽdis benedictionibus & in decernendis myſterijs legis angelum dei deũ, ut ad ſalutarem confeſſionem in patre deo & in filio deo deus ſemper oſtenſus, naturæ ueritatem ipſo naturæ nomine edoceret, cum lex deum utrũq; ſignificans ambiguitatem non relinqueret ueritatis, tempus iam nũc eſt, ut quod pie religioſeq; lex docuit, non impie furto hæreticæ ſtultitiæ prædicari ſinamus, quæ dei filium deum negatura ſic cœpit: Audi Iſraël. Dominus deus tuus unus eſt. Et quia impietas eius periclitaretur in nomine,

Concluſio autoris.

D cum deum & deum lex eſſet locuta, ut naturam nominis per autoritatem dicti prophetici negaret, adiecit: Benedicent te deum uerum. Vt per id unũ deum locuta lex eſſet, eſſetq; in filio dei dei nomen potius quàm ueritas, uno tantum uero deo intelligendo. Et fortè contradicere nos dictis tuis ſtulte arbitraris, ut negemus unum deum uerum. Non planè negamus ſecundum te confitendo. Hæc eſt enim fides noſtra, hæc conſcientia, hic ſermo eſt. Sed intelligimus unum & eundem uerum deum. Nec confeſſio noſtra periclitatur in nomine, quæ in natura filij unum & uerum deum prædicat. Diſce confeſſionis tuæ intelligentiam, & unum ac uerum deum cognoſce, ut unum ac uerum deum pie prædices. Rapis enim ad impietatem tuã religionis noſtræ profeſſionem, & quod eſt negas, dum quod eſt non negas. Sic ſtulta mundi ſapientia fallis, ut ueritatem perimas ſpecie ueritatis. Vnum uerum deum confiteris, ut unum uerum deum deneges. Profeſſio enim tua ſic putatur pia, quod magis impia eſt: ſic uera, quod falſa eſt. Sic à te unus & uerus deus prædicatur, ut non ſit. negas enim dei filiũ deum uerum, cum tamen deum non neges, deum tantum non natura cõfitendo, ſed nomine. Si natiuitas eius nominis potius eſt q̃ ueritatis, potes auferre nominis ueritatem. Si autem uere deus natus eſt, quæro quomodo poſſit non uerus eſſe quod natus eſt? Aut nega eſſe ne ſit, aut ſi eſt, quomodo quod eſt non erit, cũ quod eſt non poſſit eſſe ut non ſit? Ac de natiuita-

te qui-

A te quidem mox erit ſermo. Interim tamen de ueritate naturæ dei impietatem mendacij tui prophetica profeſſione conuincam, ita tamen ut unũ & uerum deum prædicari à nobis neq; Sabellij hæreſis ipſum patrem ſibi & filij profeſſa præſumat, neq; tu ueritatem de filio dei unum tantum uerũ deum prædicans mentiaris. Nihil *planè in ſe habet ſapientiæ impietas, & dei timor qui ſapientiæ initium eſt ubi deeſt, aufert ſecum omne exordiũ prudentiæ. Ad infirmandam enim dei ueri in filio fidem propheticus ſermo profertur, quo dictum eſt: Et benedicent te deum uerum. Primũ hæc impietatis ſtulticia fuit, ut quæ ſuperius dicta ſunt aut non intelligerentur, aut intellecta cum eſſent, tacerentur. Tum deinde ad quam ſe fraudem ſyllabæ adiectione, quæ in libris nõ extat, inſtruxit, ſtulticiæ ſuæ in eo uſa mẽdacio, tanq; dictis ſuis euſq; adhibenda fides eſſet, ut requirẽdam eſſe ipſam dictorum propheticorum autoritatem non putaret. Nõ enim ita ſcriptum eſt: Benedicent te deum uerum, Sed, benedicent deum uerum. Nã non exiguum ambiguitatis momentum eſt inter te deum uerum & deum uerum. Perſonæ enim alterius uidetur eſſe pronomen, ubi te eſt. Cæterum ubi pronominis ſyllaba non erit, ibi ad autorem dicti refertur & nomẽ. Et ut abſoluta intelligendæ ueritatis ratio ſit, ipſa illa ex ſolido prophetæ dicta ſubdentur. Propterea ſic dicit dominus: Ecce qui ſeruiunt mihi manducabunt, uos uero eſurietis. Ecce qui ſeruiunt mihi bibent, uos uero ſiti-

Al's ſanè.

Ex prophetis oſtendit filiũ eſſe uerũ deũ.

Scriptum eſt benedicẽt deũ uerum, & nõ te uerum deũ.

B tis: ecce qui ſeruiunt mihi, exultabunt in lætitia, uos autem clamabitis propter dolorem cordis ueſtri, & à contritione ſpiritus ululabitis. Relinquetis ergo uos nomen ueſtrum in lætitia electis meis, uos autem interficiet dominus. Seruientibus uero mihi uocabitur nomen nouum, quod benedicetur ſuper terram, & benedicent deum uerum, & qui iurant ſuper terram, iurabunt in deum uerum. Nuncq; non ex cauſa eſt, cum conſuetudo prædicationis exceditur, & rationem nouitatis *ratio falſitatis inducit. Cũ enim antea *tãtum de deo prophetiæ extitiſſent, & ad dei dignitatem ac naturam demonſtrandam ſimplex & ſolum dei nomen commemoratum fuiſſet, quærendum eſt, qua ratione nunc per Eſaiam benedicendũ deum uerum, & iurandũ ſuper terram in deum uerũ prophetiæ ſpiritus præloquatur. Et primum noſcendum eſt, ſermonem hunc res futuri temporis nunciare, & quæro an deus uerus non ſit, qui tum ſecundum opinionem Iudæorum, & benedicebatur & iurabatur, Iudæi nãq; ſacramentum myſterij dei neſcientes, & per hoc dei filium ignorantes, deum tantum non & patrem uenerabantur. Nam utiq; uenerantes patrem uenerabantur & filium. Hi ergo deum benedicebãt, & iurabant per eum. Sed propheta benedicendum deũ uerũ teſtatur, Verũ deum idcirco pronuncians, quia per myſteriũ aſſumpti corporis non ab omnibus eſſet in eo dei ueritas intelligenda. Et opus fuit ueri confirmatione, ubi falſi proruptura eſſet aſſertio. Et ſingulas dictorum eo-

Al's ueritatis.

Al's tamen.

Ratio quarè propheta prædixerit nõ ſolum deum, ſed deũ uerũ benedicendum.

A des noui per te Chriſte nominis, & per ſeruitutis profeſſionem benedictæ
ex te ſuper terram nuncupationis te uerum deum iurans. Omne enim os
credentium te Chriſte deum loquitur. Omnis credentium fides te deum
iurat, deum uerum eſſe te confitens, deum uerum eſſe te prædicãs, deum ue
rum eſſe te conſcia. Quãquàm igitur omnis hic propheticus ſermo nullam
reliquerit difficultatem, quin deum ſignificaſſe intelligatur, & cui per nouũ
nomen ſeruiatur, & per quem eiuſdem nominis in terris benedicta ſit no-
uitas, & qui benedicatur deus uerus, & qui iuretur deus uerus, quæ omnia
ſecundum temporũ plenitudinem eccleſiæ fides pia in deum Chriſtum re-
ligione profitetur, Et ita ſe in eo propheticus ſermo coaptauit, ut ſignifica
tionem perſonæ alterius adiectione pronominis non nouaret, Si enim ad
didiſſet, te deum uerum, referri ad alterum dicentis ſermo potuiſſet. Sed cũ
ait, deum uerum ſignificationis intelligentiam penes loquentem reliquit.
Et quanquàm quem præſens ſermo ſignificet, non ambigitur, tamen con-
nexa ſuperius dicta cuius profeſſio iſta ſit intelligenda, demonſtrãt. Ait
enim Eſaias: Palàm apparui non interrogantibus me, & inuentus ſum nõ
quærentibus me: Dixi ecce adſum genti, qui non inuocauerunt nomẽ me- *Alterius loci teſtimonium:*
um. Extendi manus meas tota die ad populum diffidentem & contradi-
cẽtem. Anne impia furtiuæ prædicationis falſitas in obſcuro eſt, & deus ue
rus ignorabitur, qui hæc loquitur? Rogo quis apparuit non interroganti-
B bus; & quis inuentus non quærentibus? Et quis gentium eſt, qui non in-
uocauerunt antea nomen eius? Et quis die tota manus ad diffidentem &
contradicentem populum extendit? Confer cum his ſacrum illud & diui-
num Deuteronomij canticum, in quo ſuper non deos deus exacerbatus, ſu
per non gentem & gentem ſtultam, in zelum incitat infideles, & intellige
quis manifeſtus ſit ignorãtibus, & quis * proprius uſurpatur alienis, & quis *For. *propi-us.*
manus ſuas ante diffidentem contradicentemq́; populum configens cru- *For. *expun-git.*
ci chirographum edicti anterioris * expandit. Hic nanque prophetæ ſpi-
ritu dixit per continentem ſibi in ordine connexumque ſermonem: Ser-
uientibus uero mihi uocabitur nomen nouum, quod benedicetur ſuper ter
ram, & benedicent deum uerũ, & qui iurant ſuper terram, iurabunt in deũ
uerum. Hæc ſi ſtulticia atq; impietas hæretica ad fallẽdum ignorantes ſim-
pliciores'q; dicta eſſe ex perſona dei patris mentietur, ne in deum filium di-
cti huius intelligentia ſuſcipi poſſit, audiat mendacij ſui reatum, & Apoſto
lo & doctore gentium omnia hæc ad ſacramentum paſſionis dominicæ & *Apoſtolus in-terpres pro-phetæ,*
euangelicæ fidei tempora prædicante, tunc cum infidelitatem Iſraël aduen
tum domini in carne non intelligentis exprobrat. Ait enim ita: Omnis e-
nim quicunq; inuocauerit nomen domini, ſaluus erit? Quomodo ergo in-
uocabunt eum in quem non crediderunt? Quomodo autem credẽt ei quẽ
non audierunt? Quomodo audient ſine prædicante? Quomodo autem

C prædicabunt niſi mittantur? Sicut ſcriptum eſt: Quàm ſpecioſi ſunt pedes
eorum qui annunciant pacem, qui annunciant bona. Sed non omnes obe-
diunt euāgelio: Eſaias enim dicit: Domine quis credit auditui noſtro? Itaq;
fides ex auditu, auditus autē per uerbū dei. Sed dico nunquid non audie-
runt? Immò in omnem terram exiuit ſonus eorum, & ad terminos orbis
terræ uerba eorum. Sed dico: Nunquid Iſraël non ſciuit? Primus Moyſes
dixit: Ego incitabo uos in non gentem, in gentem inſenſatam exacerbabo
uos. Eſaias autem audet & dicit: Apparui ijs qui me non quærebāt, inuen
tus ſum ijs qui me non interrogabant. Ad Iſraël autem quid dicit? Tota
die extendi manus meas ad populum nō audientem, & cætera. Quis in ter-
tium cœlū incorporeus an corporeus ingreſſus fidelior Paulo dictorū pro-
phēticorū interpres extitiſti? Quis inenarranda cœleſtium myſteriorū au-
diēs ſacramēta & tacens maiore hæc fiducia reuelatæ tibi à deo ſciētiæ præ-
dicaſti? Quis ad plenitudinem dominicæ paſſionis cruci reſeruandus, an-
tea in paradiſum raptus euadens melius de diuinis ſcripturis electionis ua-
ſe docuiſti, hæc neſciens dicta geſtaq; eſſe à deo uero, & intelligentiam dei
ueri, à uero eius & electo Apoſtolo prædicata? Niſi fortè Apoſtolus dictis
propheticis nō ex prophetiæ ſpiritu uſurpatis, temerarius alieni ſermonis
interpres eſt. Omnia quidē per reuelationem Ieſu Chriſti Apoſtolus didi-
D cit. Sed Eſaiæ dicta ex dictis Eſaiæ ipſius nouit, in exordio enim ſermonis
eius in quo deus uerus à ſeruiētibus ſibi benedicendus atq; iurandus eſt,
hæc prophetæ oratio legitur: A ſeculo nō audiuimus, nec oculi noſtri uide-
rūt deum præter te, & opera tua quæ facies expectātibus miſericodiam tu-
am. Loquitur Eſaias præter hūc ſe neminem deū uidiſſe. Vidit enim gloriā
dei, cuius * pronūciauerat myſteriū incorporationis ex uirgine. Ac ſi tu hæ-
retice ignoras quod in ea gloria unigenitū deum uiderit, audi Ioannē euan
geliſtam dicētem Hæc autem dixit Eſaias quando uidit honorē eius & lo-
cutus eſt de eo: Hinc Apoſtolicis, hinc euāgelicis, hinc propheticis dictis im
pie hæretice cōcluderis. Eſaias enim deū uidit, & cum ſcriptū ſit, deum ne-
mo uidit unq;, niſi unigenitus filius, q eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. De-
um tamen propheta uidit, & gloriā eius, uſq; ad inuidiam propheticæ di-
gnitatis aſpexit. Nam in iudicium mortis ob hanc cauſam à Iudæis actus
eſt. Deum itaq; nemini uiſum unigenitus filius qui in ſinu patris eſt enar-
rauit. Aut diſſolue unigeniti enarrationem, aut deum crede qui uiſus eſt,
qui apparuit non intelligentibus ſe, & palàm factus eſt genti non inuocā-
ti ſe, & expandit manus ante populum contradicentem, Ita tamen ut & ſer
uientibus ſibi nomen nouum uocetur, & in terris uerus deus benedicatur
atque iuretur. Propheta loquitur, euangelium teſtatur, Apoſtolus inter-
pretatur, eccleſia confitetur uerum deum eſſe, qui uiſus ſit, cum tamen deum
patrem uiſum nemo fateatur. Et eò hæretici furoris prorupit inſania, ut dū
confite-

*Al's * prenunciauerat.*

Propheta uidit deum ſcilicet filium, ſed nō patrē quoniam uidit ſolus filius qui eſt in ſinu patris.

A confiteri ſe ſimulat, denegaret. Negat enim nouo cõfeſſionis impioq́ꝫ con-
ſilio, & arte ſubdola fidem dum mentitur, eludit. Cum enim confeſſo uno
deo, eodemq́ꝫ uero & ſolo iuſto, ſolo ſapiẽte, ſolo indemutabili, ſolo immor
tali, ſolo potẽte, ſubijcitur & filius in diuerſitate ſubſtantiæ, non ex deo na-
tus in deum, ſed per creationem ſuſceptus in filium, nõ naturæ habens no-
men, ſed adoptionis ſortitus appellationem, neceſſe eſt ut his omnibus ſi-
mul careat filius quæ ad priuilegium ſolitariæ in patre maieſtatis ſunt præ-
dicata Neſcit hæretica peruerſitas unũ deum uerum noſſe & cõfiteri, & ex-
tra impietatis ſenſum cõfeſſionis huius eſt & fides & intelligentia. Prius cõ-
fitẽdus eſt pater & filius, ut unus uerus deus poſſit intelligi: Et cognitis ſa-
cramentis ſalutis humanæ, quæ in nobis per regenerationis uirtutem in pa
tre & filio conſummantur ad uitam legis & prophetarum ſunt myſteria cõ
ſequẽda. Vnum deum uerum non apprehendit ignara euangelicæ & apo
ſtolicæ prædicationis impietas. Cuius ꝗuis intelligentiam uſqꝫ ad abſolu-
tiſſimam ueræ pietatis profeſſionem, ex ipſis eorũ doctrinis præſtabimus,
ut indiuiſus atqꝫ inſeparabilis non ex perſona ſed ex natura ſubſiſtens, ex
patre unigenitus intelligatur: & per id unus ſit deus, quia ex natura dei de-
us ſit, tamen ex propheticis dictis perfectæ huius unitatis fides eſt aſtruen
da, & hinc euãgelicæ domus ſunt ponenda fundamina, ut per eandem na
B turam diuinitatis unius unus deus per id intelligatur, quod in deum alterũ
deus unigenitus nõ refertur. Tenuimus enim omni hoc ſermonis noſtri li-
bello eũ ordinem, ut in quibus ſuperiori libro deũ filium docueramus, in ip
ſis nũc deum uerum oſtẽderemus. Et ut ſpero ea dictorum omnium abſo
lutio fuit, ut deus uerus intelligeretur qui deus eſſe non negabatur. Reli-
quus autem nũc omnis ſermo ad id proficiet, ut qui deus uerus eſſe intelli-
gitur, non in deum alterum deputetur, & quod in alterum non proficit, id
unum intelligatur. Vnum autem illud, nõ ſubſiſtentem naturam perimat
in filio, ſed in deo & in deo naturam dei conſeruet unius. Veritatis ratio po
ſtulat ab eo initiũ intelligentiæ iſtius ſumi, per quẽ manifeſtare ſeculo de-
us cœptus eſt. Moyſes nãqꝫ, cuius ore hæc de ſe unigenitus deus profeſſus
eſt, ait: Videte, uidete quoniam ego ſum deus, & non eſt deus præter me.
Ac ne fortè dicti huius ueritatem hæretica impietas ad patrem innaſcibi-
lẽ deum referat, & ipſa dicti ratio & Apoſtolus autor occurrit, qui ex per-
ſona unigeniti dei ſicut ſuperius docuimus, intelligendi totius huius ſer-
monis interpres eſt, & hoc quod dictum eſt: Lætamini gentes cum plæbe
eius, proprium eius eſſe demonſtrauit ſubijtiens ad fidem dicti: Et erit ra-
dix Ieſſe & qui ſurget regere gentes, in eum gentes ſperabunt. Demon-
ſtratio igitur per Moyſen eo qui dixerat: Non eſt deus præter me. In eo
quod ait: Lætamini gentes ſimul cum eo. Et Apoſtolo id ipſum in do-
minum noſtrum IESVM CHRISTVM unigenitum deum intelligen-

Cum oſtẽſum ſit quod filius ſit uerus deus, relinquitur probandum, quod nõ ſit alius deus à patre.

C te, in quo ſecundum carnem ex radice Ieſſe ſurgente rege gentium ſpes eſt; ipſa nunc dicti ratio tractanda eſt, ut quia dictum non ambigitur quatenus dictum ſit poſſit intelligi. Verum & abſolutum & perfectum fidei noſtræ ſacramentum eſt, deum ex deo, & deum in deo confiteri non corporalibus modis, ſed diuinis uirtutibus, nec naturæ in naturam transfuſione, ſed myſterio & poteſtate naturæ. Non enim per defectionem, aut protenſionẽ, aut per deriuationẽ ex deo deus eſt, ſed ex uirtute naturæ in naturam eandem natiuitate ſubſiſtit. Res ipſas plenius conſequens liber euangelicorum atque apoſtolicorum dictorum interpres loquetur. Sed interim ex lege & prophetis hoc quod & loquimur & credimus, eſt docẽdum. Natiuitas igitur dei non poteſt non eam ex qua profecta eſt, tenere naturam. Neque enim aliud quàm deus ſubſiſtit, quod non aliũde quàm ex deo deus ſubſiſtit. Eandem autem naturam inde ita, non ut natus ſit ipſe qui genuit. (Nã quomodo erit ipſe, cum genitus ſit.) Sed ut in his ipſis ſubſiſtat ille qui genitus eſt, in quibus* totus eſt ipſe qui genuit. Quia nõ *ex alia genitus, neque aliud quàm deus eſt, quia non eſt aliunde quod genitus eſt. Et per hoc nõ refertur ad aliud, quod in unum ſubſiſtit ex uno. Neque nouum in ſe eſt, quod uiuit ex uiuo, neque abeſt ex ſe, quod uiuus genuit uiuum. Ac ſic in generatione filij & naturam ſuam, ut ita dixerim, ſequitur incorporalis atque indemutabilis deus incorporalẽ atque indemutabilem deum gignẽs, nec naturam ſuam deſerit ex incorporali atque indemutabili deo incorpo-

Quomodo deus de deo ex lege et prophetis.

*Al's *deus.*
*Al's *alio.*

D ralis & indemutabilis dei perfecta natiuitas, per hoc utique ſubſiſtentis ex deo dei ſacramentum? Hæc ita unigenitus deus per ſanctum Moyſen teſtatur. Videte uidete quoniam ego ſum dominus, & non eſt deus præter me. Nõ eſt enim natura diuinitatis alia, ut præter eam* alius deus ſit. Nã cum ipſe deus ſit, tamen etiam per naturæ uirtutem in eo deus eſt, ut per id quod ipſe deus, & in eo deus eſt, & non eſt deus præter eum, cum nõ extet aliunde quod deus eſt, & in eo deus ſit, habens in ſe & quod ipſe eſt, & ex quo ipſe ſubſiſtit. Confirmat autem fidei noſtræ ueram & ſalutarẽ profeſſionem idem atque unus in plurimis ſpiritus prophetiæ, per ſucceſſiones & interualla temporum, non demutãs religioſæ doctrinæ prædicationem. Vt enim per Moyſen ex perſona unigeniti dei dicta pleniore ad intelligentiam confirmarentur profectu, rurſum ſermone dei patris ex perſona uirorum excelſorum idem prophetiæ ſpiritus per Eſaiam loquitur: Quoniã in te eſt deus, & non eſt deus præter te. Tu enim es deus & neſciebamus, deus Iſraël ſaluator. Inſerat ſe in hanc & naturæ & nominis inſeparabilem profeſſionem hæreticæ impietatis deſperatus furor, & hæc ſi poteſt, dictis ac rebus unita, rabido ueſaniæ ſuæ ore concerpat. In deo deus eſt, & præter eum deus non eſt. Diſſoluat eum qui ineſt, ab eo in quo eſt, & ſacramenti huius intelligentiam diuidat generum uarietate. Nam in eo quod

*Al's *ullus.*

aite

A ait: In te eſt deus, naturæ dei patris, in deo filio docuit ueritatem, cum in eo
deus intelligeretur eſſe qui deus eſt. In eo uero quod ſubiecit: & præter te
non eſt deus, oſtendit præter eum deum non eſſe, quia in ſe deo deus in-
eſſet. Hoc uero quod tertium eſt, tu es deus & neſciebamus, humanæ in-
telligentiæ piam & fidelem teſtatur profeſſionem, quæ cognitis natiuita-
tis myſterijs & nomine ad Ioſeph per angelum nunciato, conficeretur. Tu
enim es deus & neſciebamus, deus Iſraël ſaluator ſubſiſtentem in eo dei
naturam intelligens, cũ in deo deus inſit, nec præter eum qui eſt deus quiſ-
quàm deus alius ſit, quia ipſe deus, & in eo deus alterius nobis cuiuſquam
dei non relinquat errorem. Et hæc quidem Eſaias indiuiduam atque inſe-
parabilem patris & filij diuinitatem teſtatus ita prophetauit. Hieremias ue-
ro non diſpari prophetiæ uirtute indiſcretæ à deo patre naturæ unigenitũ
eſſe deum ita docuit, dicens: Hic deus noſter eſt, & nõ deputabitur alter ad
eum, qui inuenit omnem uiam ſcientiæ & dedit eam Iacob puero ſuo &
Iſraël dilecto ſuo. Poſt hæc ſuper terrã uiſus eſt, & inter homines conuerſa
tus eſt. Quid alium deum in filio dei deo hæretice ſupponis? Diſce unum
deum uerum intelligere & confiteri. Non alius deus ad Chriſtum deputa
tur, ut deus ſit. Deus eſt ex natura, ex natiuitate, ex deo. Quod enim de-
us eſt ex deo eſt, non etiam deus alius eſt. Alius enim ad eum non depu-
B tatur, quia non eſt in eo alia prætereꝗ quæ dei eſt ueritas. Quid uerũ &
non uerum, quid degenerem & nobilem, quid diuerſum & indiuerſum
ſub unius dei ementita religione componis? Deus eſt pater, & deus
eſt filius, in deo deus eſt, præter eum deus non eſt, nõ alter ad eũ
deputatur, ut deus ſit. In his ergo ſi unum magis quàm ſoli-
tarium deum intelligis, eccleſiæ religionem profitebe-
ris, quæ patrem in filio confitebitur. Sin uero
unum deum ad ſolitarij ſignificationem ſa
cramenti cœleſtis ignarus obtendis ex-
tra cognitionem dei es, deum in
deo eſſe nõ confitens.

Diui

QVINTI LIBRI FINIS.

A ignoranti moderaturus errori, negantes ſe non iam iudicabit utiq;, ſed ne-
gabit. Negat enim, negat furens hæreſis ſacramentum ueræ fidei, ad impie
tatis ſuæ doctrinam religionis uſa principijs, cum infidelitatis ſuæ expoſi-
tionem, ut in ſuperioribus libris continetur, ita cœpit. Nouimus enim unũ
ſolum deum infectum, ſolum ſempiternum, ſolum ſine initio, ſolum uerũ,
ſolum immortalitatem habentem, ſolum optimum, ſolum potentem. Ad
id enim uſurpatum proficit piæ confeſſionis exordium, quo ait, unum deũ
& ſolum infectum, & ſolũ ſine initio, ut per hæc quæ religioſe uerbis oſten
tarentur, cætera impie ſubderentur. Nam poſt multa alia quæ de filio pa-
tri quoq; ſimulatæ religionis profeſſione protulerat, ſubiecit: Creaturã dei
perfectam, ſed non ſicuti unum de creaturis: facturam, ſed non ſicuti cæte-
ras facturas. Et poſt multa alia quibus ueritatis interiectis confeſſionibus,
huius hæreticæ impietatis obumbraretur intentio, ut ſubſiſtere eum de nõ
extantibus argutæ interpretationis ſubtilitate defenderet ait: Et ante ſecu-
la creatus & fundatus, non erat anteq; naſceretur. Poſtremo quaſi rebus
iam omnibus ualidiſſime ad impietatis* profeſſionẽ communitis, ne uel fi-
lius uel deus intelligeretur, adiecit: Si enim quod ex ipſo, & quod ex utero,
& quod ex patre exiui & ueni, uelut patrem eius unius ſubſtantiæ, & quaſi
prolationem extendens intelligitur, compoſitus erit pater & diuiſibilis &
B cõuertibilis & corporeus ſecundum illos, & quantum in ipſis eſt, conſequen
tia corporis ſuſtinẽs, ſine corpore deus. Et quia nobis ex integro aduerſum
hanc impijſſimæ doctrinæ expoſitionem euangelicus nunc erit ſermo, con
ſequẽs exiſtimauimus* in quarto iam libro, licet omnem æditionem huius
hæreſeos conſcriptam, nunc quoq; huic ſexto inſerere, ut recens lectio & re-
ſponſionis ad ſingula collatio ſubiecta, per euãgelicas atq; apoſtolicas in-
ſtitutiones inuitis licet & contradicentibus ſenſum ueritatis eliciat. Dicunt
ergo: Nouimus unum deum ſolum infectum, ſolum ſempiternum, ſolum
ſine initio, ſolum uerum, ſolum immortalitatem habẽtem, ſolum optimũ,
ſolum potentem, omnium creatorem, ordinatorem & diſpoſitorem, in cõ-
uertibilem, immutabilem, iuſtũ & optimum, legis & prophetarum & noui
teſtamenti, hunc deum genuiſſe filium unigenitum ante omnia ſecula, per
quem & ſeculũ & omnia fecit. Natum autem non putatiue, ſed uere obſe-
cutum uoluntati ſuæ, immutabilem & inconuertibilẽ, creaturam dei per-
fectam, ſed non ſicuti unum de creaturis, facturã, ſed non ſicuti cæteras fa
cturas. Nec ut Valentinus prolationem natũ patris commentatus eſt. Nec
ſicut Manichæus partem unius ſubſtantiæ patris natũ expoſuit. Nec ſicut
Sabellius qui unionem diuidens, ipſum dicit filium quem & patrem. Sed
nec ſicut Hierachas lucernam dixit de lucerna; uel lampadam in duas par-
tes. Nec eum qui fuit ante, poſtmodum natum uel ſupercreatum in filium,
ſicuti & tu ipſe beatiſſime papa media in eccleſia & in conſeſſu frequenter

Commemoratio ſententiæ. Arianorũ ſeu fides Arianorum circa trinitatem.

Al's defenſionem.*

*Al's*primo uel quarto licet libro. Al's*primo licet libro. Ego uero non dubito, quin legendum ſit, in quatuor iam libris, nã primus nihil habet præter præfationẽ et argumenta.*

Valentinus. Manichæus. Sabellius. Hierachas.

cos

C eos quí talia introducũt renuiſti. Sed ſicuti diximus, uoluntate dei ante tẽpora & ſecula creatum & uiuere & eſſe accipiens à patre, & gloriãs cũ ſubſiſtente patre. Neq; enim pater dans ei omnium hæreditatem fraudauit ſemetipſum ab his, quæ non facta ab ipſo habẽtur, fons eſt autem omnium. Quapropter tres ſubſtantiæ ſunt, pater & filius & ſpiritusſanctus. Et quidẽ cauſa eſt omnium deus, omnino ſine initio ſolitarius. Filius autem ſine tẽpore æditus à patre, & ante ſecula creatus & fundatus, non erat anteq; naſceretur. Sed ſine tẽpore ante omnia natus, ſolus à ſolo patre ſubſiſtit. Nec enim eſt æternus, aut coëternus, aut ſimul nõ factus cum patre fuit ſemper, nec ſimul cum patre habet eſſe, ſicut quidam dicunt, Aut aliqui, duo non nata principia introducentes, ſed ſicut unio eſt principium omniũ, ſic & deus ante omnia eſt. Propter quod & ante filium eſt, ſicut & à te didicimus papa media in eccleſia prædicante. Secundum quod itaq; à deo eſſe habet, & gloriari & uiuere, & omnia ei ſunt tradita, ſecundum hoc, principium eius eſt deus. Principatur autem utpote deus eius, cum ſit ante ipſum. Si enim quod ex ipſo, & quod ex utero, & quod ex patre exiui & ueni, uelut partem eius unius ſubſtantiæ, & quaſi prolationem extendens intelligitur, compoſitus erit pater & diuiſibilis & conuertibilis & mutabilis & corporeus ſecundum illos, & quantum in ipſis eſt, conſequentia corporis ſuſtinens ſine corpore deus. Quis non in his ſentiat lubricos ſerpentinæ uiæ

D flexus, uel tortuoſi ſpiritus nodos uipereos non intelligat, quibus uenenati oris principalis poteſtas collecto inflexi corporis orbe concluditur? Sed extenſis omnibus, atq; abſolutis totum occultati capitis uirus patebit. Ingerunt enim nobis primum nomina ueritatis, ut uirus falſitatis introeat. Bonum in ore eſt, ut de corde malum ſubeat. Et inter hæc nuſq; audio ab his deum dei filium dici. Nuſq; inuenio filiũ ita prædicatum eſſe, quod filius ſit. Nomen filij ingeritur, ut natura taceatur. Natura adimitur, ut nomen ſit alienum. Hæreſes cæteræ prætenduntur, ut de ſe hæreſis mentiatur. Vnus ſolus deus, & ſolus uerus* ingeritur, ne uerũ ac proprium dei filio relinquatur eſſe quod deus eſt. Quanq; igitur ſuperioribus libellis de deo & deo, & deo uero ac deo uero, & in deo uero patre, & in deo uero filio, uno uero deo intelligendo ſecundum naturæ unitatem, non ſecũdum perſonæ unionem ex legis ac prophetarum prædicationibus docuerimus, tamen perfecta fidei huius abſolutio ex euangelicis atq; apoſtolicis eſt præſtanda doctrinis, ut uerus dei filius deus nõ alienæ à patre diuerſæq; naturæ, ſed eiuſdem eſſe diuinitatis, per ueritatem natiuitatis exiſtens, poſſit intelligi. Nec ſanè quẽq; tam amẽtem poſſe eſſe exiſtimo, qui dei de ſe profeſſiones, aut cognitas non intelligat, aut intellectas à ſe nolit intelligi, aut emendãdas putet humanæ opinionis prudentia. Sed anteq; res ipſas ſalutariũ ſacramentorum loqui incipiamus, ne in aliquo ſibi æditis hæreticorum nominibus,

Autoris de prædicta ſententia particulatim eã examinãtis.

Al's* aſſeritur.

A hæreſis profeſſio blandiatur, demonſtrandum eſt omne huius argutæ malitiæ uelamen, ut per quod ſe uirus latens contegit, per id ipſum proditum ſit, & reuelatum, & ad blandientis ueneni intelligentiã publicæ conſcientiæ ſenſus introeat. Volentes igitur hæretici dei filium ex deo eſſe, neq; de natura & in naturam dei ex deo deum natum, cum iam ſuperius commemoraſſent unum deum ſolum uerum, neq; adieciſſent & patrem, ut unius ueritatis eſſe patrem & filium excluſa proprietate natiuitatis negarent, dixerunt, Nec ut Valentinus prolatione natum patris cõmentatus eſt, ut ſub ſpecie hæreſeos Valentinianæ, nomine prolationis improbato, natiuitatẽ dei ex deo improbarent. Valentinus enim quædam ridicula & fœda commentans, cum præter principem deũ, familiam deorũ, & numeroſas æternitatum poteſtates introduxiſſet, tunc prolatum dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum myſterio occultatæ uoluntatis aſſeruit. Hanc ergo inanem prolationem temerarij ac ſtulti autoris furore quæſitam, euãgelica atq; apoſtolica eccleſiæ fides neſcit. Ignorat enim Valentini bythonas, & ſilentium, & ter denos æonas. Neſcit enim aliud quàm unũ deum patrẽ, ex quo omnia ſunt, & unum dominum noſtrum Ieſum, per quem omnia, natum ex deo deum. Sed quia ex deo deus, neq; per natiuitatem ſuam deo ademit eſſe quod deus eſt, neq; ipſe in natiuitate non deus eſt, & quod deus eſt, nõ cœpit eſſe, ſed natus ex deo deus eſt, & quod naſcitur, id ipſum ſecundum hu-
B manæ intelligẽtiæ ſenſum uidetur eſſe prolatũ, ita ut prolatio ipſa natiuitas eſſe exiſtimetur, idcirco tentatũ eſt per Valentini hæreſim prolationis nomen excludi, ne natiuitatis ueritas permaneret, quia prolationis intelligentia, opinione terrena, non multum eſſet à natura terrenæ natiuitatis aliena. Naturæ humanæ tarda ac difficilis ad res diuinas intelligentia exigit, de his, quæ ſemel dicta à nobis ſunt, frequentius admoneri, ne ſatiſfacere ſacra mentis diuinæ uirtutis, humanæ comparationis exempla credantur, ſed tantũ ad imbuendũ ſpiritualiter de cœleſtibus ſenſum, ſpeciẽ terreni generis afferri, ut per hunc naturæ noſtræ gradũ ad intelligentiã diuinæ magnificentiæ prouehamur. Non eſt autem ſecundum humanarum natiuitatũ prolationes, dei natiuitas exiſtimãda. Vbi enim unus ex uno eſt, & deus natus ex deo eſt, affert tantũ ſignificationis intelligentiã terrena natiuitas. Cæterum nõ ſatiſfacit comparationis exemplò origò naſcentiũ, quæ habet in ſe & coitum, & conceptum, & tempus, & partum, cum deus ex deo natus, nihil aliud intelligendus ſit eſſe quàm natus. Et quidem de diuinæ natiuitatis, ſecundum fidem euangelicam atq; apoſtolicam ueritate, ſuo loco tractabimus, interim tamen hæreticæ artis ingenium oſtendi debuit, quæ ad ueritatẽ natiuitatis abolendã, prolationis nomen extingueret. Tenet uero etiã in cæteris eiuſdem artis ſuæ malignam fraudulentiam, dicẽs: Nec ſicut Manichæus partem unius ſubſtantiæ patris natum expoſuit. Negata ſuperius

Valẽtini commẽta circa diuinitatem trinitatis.

Bythones.

Aeones.

Lege Tertullianũ de hæreſibus, et diſces Valentini fabulas.

Semel dicta ſunt ſæpe repetenda, propter noſtram infirmitatem.

h prolatio

C prolatio eſt,ut natiuitas negaretur. Nunc quoq; ſub Manichæi nomine ne
Manichæi error cũ filij natiuitate. ganda unius ſubſtãtiæ infertur & portio, ne deus ex deo eſſe credatur. Ma
nichæus autem abrupti in improbanda lege ac prophetis, furoris & diabo
li, quantum in ſe eſt, profeſſus aſſertor, & ſolius ſui neſcius cultor, id quod in
uirgine fuit, portionem unius ſubſtantiæ prædicauit, & id filium uoluit in-
telligi, quod ex dei ſubſtãtia parte aliqua, deductũ apparucrit in carne. Vt
igitur unigeniti filij natiuitas, & unius ſubſtantiæ nomen tolleretur, portio
unius ſubſtantiæ in natiuitate filij prætenditur: ut quia prophane ea quæ
ex portione unius ſubſtantiæ natiuitas aſſerta eſt, prædicatur, primum na-
tiuitas ipſa non eſſet, quæ in Manichæo eſſet ex portionis profeſſione da-
mnata. Tum deinde nomen ac fides unius ſubſtantiæ tolleretur, quia apud
hæreticos ex portione competeret, & per id nõ ex deo deus eſſet, quod in eo
diuinæ naturæ proprietas nõ ineſſet. Quid ueſanas ſollicitudines ementita
religionis ſpecie impius furor ſimulat? Manichæum ſecundũ hæreticæ inſa
niæ prædicatores, piæ eccleſiæ fides damnat. Neſcit enim in filio portionẽ,
ſed ſcit deum totum ex deo toto. Scit ex uno unũ non defectum, ſed natũ;
Scit natiu:itatem dei nec diminutionem eſſe gignentis, nec infirmitatẽ eſſe
naſcentis. Si ex ſe ſcit, infer calumniam remeritari uſurpatæ ſcientiæ: ſi uero
de domino ſuo didicit, natiuitatis ſuæ ſcientiã permitte naſcenti. Hæc enim
ita ei à deo unigenito cõperta ſunt, quod & pater, & filius unũ ſunt, quod
D plenitudo deitatis in filio eſt, per quod & portionẽ unius ſubſtantiæ addit
ad filium, & per natiuitatis ueritatem, ueræ diuinitatis proprietatem uene-
ratur in filio. Sed ſepoſita pleniore ſingularum reſponſionũ abſolutione,
Sabellij ſententia. per reliqua curramus, nanq; id ſequitur: Nec ſicut Sabellius, qui unionem
diuidens, ipſum dixit filium, quem & patrem. Ignorat euangelica atq; apo
ſtolica ſacramenta, ſic credens Sabellius: ſed non hoc ab hæreticis in hæreti
co ſimpliciter damnatur. Volentes enim nihil inter patrẽ & filium eſſe unũ,
diuiſæ à Sabellio unionis crimẽ exprobrant, cuius unionis diuiſio non nati
uitatem intulit, ſed eundẽ diuiſit in uirginẽ. Nobis autẽ in confeſſione nati
uitatis eſt, & unionem deteſtantes, unitatem diuinitatis tenemus, ſcilicet ut
deus ex deo unum ſint in genere naturæ, dum quod per natiuitatis ueritа-
tem ex deo in deum extitit, nõ aliunde quàm ex deo eſſe ſubſtiterit. Quod
autem non aliunde quàm ex deo manet, maneat neceſſe eſt in ea ueritate,
qua deus eſt, ac per hoc unũ ſunt, cum qui ex deo deus eſt, neq; aliud ipſe
eſt, neq; aliunde quod deus eſt. Idcirco autẽ unionis in Sabellio impietas
prætenditur, ut eccleſiæ fidei unitatis religio auferatur. Perſequar deinde &
cætera hæretici ingenij artificia, ne fortè ſuſpitioſis magis quàm ueris ſolli-
citudinibus maleuolus interpres alienæ ſimplicitatis exiſtimer, oſtenſurus
totius profeſſionis concluſionem, in quem ſe exitum promiſſio tam ſubdo
li ſermonis inſtruxerit. Id enim ſequitur: Sed nec ſicut Hierachas, lucernã

A de lucerna,uel lampadam,in duas pa fuit ante,poſtmodum na
tum,uel ſupercreatum in filium.Hiera ns unigeniti natiuitatem, *Hierachæ opinio ſeu fides.*
nec euangelicorũ ſacramentorũ uirtutem acceptus,unius lucernæ duo lumi
na prædicauit, ut lychnorũ bipertita diuiſio , ſubſtantiã patris & filij æmu-
laretur,quæ ex unius uaſculi*unguine accenderetur in lumẽ,tanq̃ eſſet ſub *Aliâs*unguedine.*
ſtantia exterior,ut oleum in lucerna continens luminis utri uſqꝫ naturã,uel
certe ut lampas papyro eodem intexta,utroqꝫ capite luceret, eſſetq́ꝫ media
materies,lumen ex ſe utrunqꝫ protendẽs.Hæc ſtulticiæ humanæ error inue
xit,dum quod ſapiunt,ex ſe potius quàm deo ſapiunt. Sed quia ueræ fidei
profeſſio eſt,ita deũ ex deo natum,ut lumẽ ex lumine,quod ſine detrimen
to ſuo naturã ſuam præſtat ex ſeſe,ut det quod habet,& quod dederit,ha-
beat,naſcaturq́ꝫ quod ſit,cum nõ aliud quàm quod eſt,natum ſit, & natiui
tas acceperit quod erat,nec ademerit quod accepit,ſitq́ꝫ uterqꝫ unũ,dum ex
eo quod eſt,naſcitur,& quod naſcitur,neqꝫ aliunde,neqꝫ aliud eſt. Eſt enim
lumen ex lumine. Vt ergo fidei huius intelligentia auerteretur, Hierachæ
lampas,uel lucerna ad crimen confitendi ex lumine luminis obiecta eſt, ne
dici religioſe exiſtimetur, quod impie dictum,& nunc,& ante damnatum
eſt. Abſiſte,abſiſte inaniſſime timor hæreticorũ,nec patrociniũ eccleſiaſticæ
fidei falſa ſollicitæ aſſertionis opinione mentire.Nihil corporale ſecundum
nos,nihil inane in dei rebus eſt.Quod deus eſt,deus totum eſt.Nihil in eo,
B *niſi uirtus,niſi uita,niſi lux,niſi beatitudo,*niſi ſpiritus eſt. Materies hebe **Hæc ab niſi uirtus, uſq; ad niſi ſpiritus, addita reperi in quodam codice.*
tes natura illa non recipit,neqꝫ ex diuerſis conſtat, ut maneat. Deus ut eſt
deus,quod eſt permanet,permanens deus deũ genuit.Non continentur ut
lampas, & lampas, aut lychnus & lychnus exteriore natura. Vnigeniti ex
deo dei natiuitas non ſeries eſt,ſed progenies , non tractus, ſed ex lumine
luminis natura. Vnitas eſt,nõ ex cõnexione porrectio.Iam uero in eo quan
ta hæreticæ*ſtulticiæ, & quàm callida profeſſio fuit:nec qui fuit ante, poſt- *Aliâs* aſtutiæ*
modũ natum uel ſupercreatũ in filio. Deus qui ex deo natus eſt,non utiqꝫ
natus ex nihilo eſt,neqꝫ de non extantibus natus eſt,ſed*natiuitatis ſuæ ui *Aliâs* diuinitatis.*
uentẽ habuit naturã.Nec idem deus qui erat, ſed deus ex deo qui erat na-
tus eſt,Et natiuitas habuit originis ſuæ in ipſa ſua natiuitate naturã. Si ex
noſtro loquimur,inſolentes ſumus:ſin uero ad loquendũ edoctos nos per
 minũ docebimus, natiuitas dei ſecundũ doctrinam dei eſt confitenda.
Hanc igitur in patre & filio naturæ unitatẽ,& hoc uiuẽtis natiuitatis inenar
rabile ſacramentũ excludere hæreticus furor tentans,ait: Nec eum qui fuit
ante,poſtmodũ natum,nec ſupercreatũ in filium. Quis enim tam ueſanus
erit,ut defeciſſe à ſe patrẽ putet,ut idem qui fuerat,poſtea naſceretur,uel ſu
percrearetur in filium,& eſſet abolitio dei,ut ſuccederet de abolitione nati-
uitas,cũ natiuitas manentẽ teſtetur autorem? Vel quis tam demens eſt,ut
ſubſtitiſſe filiũ niſi ex natiuitate fateatur? Quis porrò tam uecors,qui non

C extitiſſe deũ ex eo quod d[illegible] audeat prædicare? Nõ enim qui ma nebat deus,ſed ex manẽte [illegible] natus eſt, tenens in ſe naturã gignẽtis in natiuitate naturæ. Natiuitas autẽ dei,quæ ex deo in deũ extitit,nõ quæ nõ erãt tenet,ſed quæ in deo manebãt, & manẽt,obtinuit ueritate naſcẽdi.

Non qui erat natus eſt, ſed ex iis &c. Non ergo qui nõ erat natus eſt,ſed ex his,atq; in his quæ dei erãt,deus natus*exiſtit. Omnis igitur hic ſuperior hæreticæ fraudulentiæ ſermo, hanc

*Aliàs * extitit* uiam impiiſſimæ doctrinæ ſuæ præparauit, ut unigenitum deũ negatura tanq; ratione ueritatis ante præmiſſa, ex nihilo potius quàm ex deo natũ prædicaret,natiuitatẽ eius ad creationis referens de nõ extantibus uoluntatem.Deniq; poſt multa ad id tanq; præparato ſibi aditu prorupit,dicens: Filius autẽ ſine tempore æditus,& ante ſecula creatus & fundatus,non fuit anteq; naſceretur.Temperauit ſe,quantũ putat hæreticus ſermo,& ad impietatis confirmationẽ,& ad calumniæ,ſi quæſtio intẽderetur, excuſationẽ, dicens:Nõ erat anteq; naſceretur.Vt in eo quod nõ fuit anteq; naſceretur, naturã ei ſubſiſtentis originis denegaret,& cœpiſſet eſſe de nihilo, cui ante natiuitatẽ ſuã exiſtens,non daretur autoritas.Tum porrò ſi irreligioſe hoc dictum exiſtimaretur,adeſſet ei prompta defenſio, quia naſci qui erat nõ potuit,neq; qui antea eſſet,naſcendi cauſam per quã eſſet,habuiſſet, cũ natiuitas ad id proficiat,ut ſubſiſtat eſſe qui naſcitur. O ſtulte atq; impie hæretice,quis natiuitatẽ expectet in eo,qui ſine natiuitate ſubſiſtat? Aut quo

D modo qui eſt,naſci exiſtimandus eſt,cũ natiuitas naſcendi natura ſit? Sed ſubdole adde negandam ex deo patre unigeniti dei natiuitatẽ contendẽs, per id quod nõ fuit anteq; naſceretur,euadere uoluiſti, quod deus ex quo dei filius natus eſt,erat, maneretq; dei natura, ex qua deus filius natiuitate ſubſiſtit.Si igit ex deo natus eſt,manẽtis naturæ cõfitenda natiuitas eſt,nõ ut deus qui erat naſceretur,ſed ut ex deo qui erat,dei natiuitas intelligeret. Sed irreligioſos æſtus ſuos calor hæreticus non continet,& per id quod ait: non erat anteq; naſceretur,id laborans,ut de nõ extantibus naſceretur, id eſt,non à deo patre in deũ filium uera & perfecta natiuitate natus eſſet,in ipſa totius expoſitionis concluſione ad ultimũ & prophaniſſimũ irreligioſi furoris ſui prorupit ardorẽ,dicens: Si em̃ quod ex ipſo,& quod ex utero,& quod ex patre exiui & ueni,uelut partẽ unius eius ſubſtantiæ,& quaſi prolationem extendens intelligitur,compoſitus erit pater,& diuiſibilis,& conuertibilis,& corporeus ſecundũ illos,& quantũ in ipſis eſt, cõſequentia corporis ſuſtinens,ſine corpore deus.Grauis & multæ difficultatis labor eſſet, ueritatẽ religionis aduerſus falſitatis impietatem tueri,ſi quantũ audet impietas,in tantũ conſuleret prudentia.Sed bene eſt quod irreligioſitatis uoluntas ex inopia prudentiæ eſt. Et idcirco cum facilis ſit aduerſum ſtultitiã reſponſio,emendacio tamẽ difficilis ſtultorũ eſt,per quã primũ & ratio intelligentiæ nõ quæritur,& deinceps ab intelligente intimata non capitur.

Sed ſi

A Sed ſi quos timor dei & intelligētiæ ignoratio, nō impietatis uoluntas, per ſtulticiæ ſenſum detinuerit in errore, ſpero quod ad emendationē prodiues ſint, cum impietatis ſtulticiam abſolutæ ueritatis ſit demonſtratio proditura. Dixiſtis ô ſtulti, quin & hodie idem dicitis, neſcientes in deum ſapere. Si enim quod ex ipſo, & quod ex utero, & quod ex patre exiui & ueni, quæro à te, hoc totum dictum à deo, an ne non dictum ſit? Dictum utiq; eſt, & neceſſe eſt, cum à deo de ſe dictum ſit, non aliter intelligendum eſſe, quàm dictum eſt. De dictis ſuo loco, demonſtratis ſingulorum quorumcq; uirtutibus, tractabimus. Interim tamē uniuſcuiuſq; intelligentiam conſulo, quid exiſtimet in eo quod dictum ſit, ex ipſo. Vtrúm ne ex altero intelligendum ſit, an ne ex nullo, an uero ipſe ille credendus ſit? Ex altero non eſt, quia ex ipſo eſt, *id eſt, ne aliunde præter quàm ex deo deus ſit. Ex nihilo non eſt, quia ex ipſo eſt. Demonſtratur enim natura, unde natiuitas eſt. Ipſe non eſt, quia ubi ex ipſo eſt, natiuitas filij refertur ex patre. Deinde cum ſignificatur ex utero, interrogo an credi poſſit eſſe natus ex nihilo, cum natiuitatis ueritas per corporalium efficientiarū nomina reueletur. Non enim *corporalium conſiſtens deus, cum generationem filij commemoraret, ait: Ex utero ante luciferum genui te? Sed inenarrabilem illam unigeniti ex ſe filij natiuitatem ex diuinitatis ſuæ ueritate confirmans, ad intelligentiæ fidem loquutus eſt. Vt de diuinis ſuis rebus ſecundum humanam naturam, hu-

*Fort. *ideni*

*Aliâs * membris corporalibus. Modo corporali loquitur deus, ut ab hominibus ueritas ſpiritualiũ capiatur.*

B manæ naturæ ſenſum ad fidei ſcientiam erudiret, ut cum ait, ex utero, non ex nihilo creatio ſubſtitiſſe, ſed ex ſe unigeniti ſui naturalis doceretur natiuitas. Poſtremo quod dixit: Ex patre exiui & ueni, utrum ambiguitatē relinquerit, quin intelligeretur non aliunde quàm ex patre eſſe quod deus eſt? Ex patre enim exiens, necq; aliam natiuitatis habuit naturam, necq; nullam, ſed eum ſibi teſtatur autorem, ex quo ſe profitetur exiſſe. De his autem demonſtrandis atq; intelligendis poſterior mihi ſermo eſt. Interim tamē hæc uideamus, qua hominis fiducia intelligenda de deo inhibentur, quæ quod à deo de ſe dicta ſint, non negantur. O grauiſſimũ humanæ ſtulticiæ atq; inſolentiæ dedecus, profeſſionis ſuæ de ſe deũ non modo arguere non credendo, ſed emendando damnare, & illud ineffabile in eo naturæ ſuæ, uirtutiſq; ſecretum humanis contaminare, & impugnare doctrinis, & hæc audere loqui: Si, inquit, ex deo eſt filius, demutabilis & corporeus deus eſt, qui ex ſe protulerit uel extenderit, quod ſibi eſſet, in filium. Quid ſollicitus es, ne demutabilis deus ſit? Nos natiuitatem confitemur, nos unigenitum prædicamus, ex deo docti. Tu ne natiuitas maneat, ne unigenitus deus in eccleſiæ fide ſit, naturam indemutabilis dei, quæ nec extendi, nec protendi poſſit, opponis. Afferrem tibi infelix error, etiam ex rebus mundi quarundam naturarum, quæ gignuntur, exemplum, ne natiuitatem protenſionem exiſtimates, nec naſcentium naturas detrimenta crederes eſſe gignentium, ut etiam

h 3 multa

multa ſine corporali admixtione ex uiuentibus in uiuentes animas gignerentur, niſi nefas eſſet deo de ſe non credidiſſe, & ultimi furoris ueſania iudicaretur, adimere autoritatem ad fidem, cui uenerationem profitearis ad uitam. Si enim non niſi per eum uita eſt, quomodo non per eum fides uitæ eſt? Fides autē uitæ quomodo in eo eſt, qui ſibi de ſe teſtis infidelis habeatur? Vſurpas enim impiiſſime hæretice, natiuitatē filij ad creationis uoluntatem, ut nō ex deo natus ſit, ſed uolente eo qui creauit, ex creatione ſubſtiterit. Et tecum idcirco non deus eſt, quia manente deo uno, nō teneat filius originis ſuæ in natiuitate naturā, ſed in ſubſtantiam alteram conditus ipſe tanquam unigenitus, conditionibus & facturis cæteris præſtantior ſit, ſubſtitutus tamen, ut creationis indultæ ſibi habeat ſubſtitutionem, non dei attulerit ex generatione naturam, & natū dicas, quod ſubſtitit ex nihilo. Filium autem idcirco nuncupes, non quia ex deo natus eſt, ſed quia per deum creatus eſt, quia & homines religioſos appellatione huius nominis dignos à deo habitos memineris, Tum porrò ei non alia conditione dei nomen indulgeas, quàm ea qua dictū ſit: Ego dixi, dij eſtis, & filij altiſſimi omnes, ut utatur dignatione in uocabulo nuncupantis, non naturæ in nomine, ueritate, Sitque tecum filius ex adoptione, deus ex nūcupatione, unigenitus ex priuilegio, *primogenitus ex ordine, totius creatio, ex nullo deus, quia generatio eius nō naturalis ex deo natiuitas ſit, ſed ſubſtantiæ creatura. Ac primū orata à te impatientiſſimi doloris mei uenia, loqui me apud te omnipotēs deus patere, & me terram ac cinerem charitatis tamen tuæ religioni deuinctum, liberum in hæc uerba permitte. Ego infelix nihil antea fui, & uitæ ſenſus expers, ſine mei intelligentia eo quod ſum carebam. Sed miſericordia tua ad uiuendum mihi cauſa eſt, & non ambigo, quin tu bonus, bonū mihi ſtatueris eſſe quod natus ſum. Neque enim qui mei non eges, ad mali me originem inchoaſſes. Sed cum me in uitam animatum rationis quoque intelligentem præſtitiſſes, ad cognitionē me tui, ſacris, ut arbitror, per ſeruos tuos Moyſen & prophetas uoluminibus erudiſti, ex quibus te non in ſolitudine tua uenerandum prodidiſti. Cognoui tecum illic deum non alterum in natura, ſed in ſacramento ſubſtantiæ tuæ unum. Cognoui te in deo deum, nō ex permixtione cōfuſum, ſed ex uirtute naturæ, dum quod tu deus es, in eo qui ex te eſt, ineſſes. Non ut idem tu eſſes & ineſſes, ſed ineſſe te in eo qui ex te eſſet, perfectæ natiuitatis ueritas edoceret. Hoc mihi rurſum euangelicæ atque apoſtolicæ uoces loquūtur, & ex ipſo ſacro unigeniti tui ore condita in libris uerba teſtantur. Filium tuum ex te ingenito deo unigenitum deum & hominē ex uirgine ad myſterium ſalutis meæ natum, in quo te generationis ex te ueritas contineret, & quem in te manentis ex te natiuitatis natura retineret. In quod me oro profundum deſperati reditus demerſiſti? Hæc enim ego ita didici, ita credidi, & ita confirmatæ mentis fide

*Fort. legend. primogenitus ex ordine totius creationis, ex nullo deus. Nam Hilarius aliquoties uſurpat creationē pro creatura.

teneo,

A teneo, ne aut poſſim credere aliter, aut uelim. Quid me miſerum de te feſelliſti, & infelicem carnem atq; animam alienæ à te cognitionis doctrina perdidiſti? Decepit me poſt rubri maris diuiſioné gloria deſcendentis de monte Moyſi, & omnia tecum arcanorum cœleſtium ſecreta cernẽtis. Huic ego de te uerbis tuis credidi. Perdidit me repertus ſecundum cor tuum Dauid, & dignus Salomon diuinæ ſapientiæ munere, & uiſo domino Sabaoth Eſaias prædicans, & ante conformationẽ ſanctificatus in utero Hieremias, eradicandarum & plantandarum gentium prophetes, & myſterij reſurrectionis Ezechiel teſtis, & uir deſideriorum Daniel, temporum conſcius, & prophetarum conſecratus chorus, & omne prædicationis euangelicæ ſacramentum, electus ex publicano Matthæus in apoſtolum, & ex illa familiaritate domini, & reuelatione cœleſtium myſteriorum dignus Ioannes, & poſt ſacramenti confeſſionem beatus Simon, ædificationi eccleſiæ ſubiacens, & claues regni cœleſtis accipiens, & reliqui omnes ſpiritu ſancto prædicantes, & ex perſequutore apoſtolus uas electionis tuæ Paulus in profundo maris uiuens, in cœlo tertio homo, in paradiſo ante martyrium, in martyrio perfectæ fidei conſummata libatio. Ab his ergo quæ teneo, edoctus ſum, his immedicabiliter imbutus ſum. Et ignoſce omnipotens deus, quia in his nec emendari poſſum, & commoti poſſum. Tarde mihi hos *pijſſimos, quantum ego arbitror, doctores ætas nunc huius ſeculi protulit. Sero hos habuit fides mea quam tu erudiſti magiſtros. Inauditis ego omnibus his in te ita credidi, per te ita renatus ſum, & exinde tuus ita ſum. Omnipotentem te ſcio, nec conſciæ ſibi tantum atque ipſi unigenito tuo natiuitatis inenarrandæ expecto rationẽ. Impoſſibile enim tibi nihil eſt, & genitum à te filium omnipotentiæ tuæ uirtute non ambigo. Ambigens enim, iam omnipotentem te negabo. Bonum te etiam ex natiuitate mea didici, atque ob id non inuidum te bonorum tuorum in unigeniti tui natiuitate eſſe confido. Credo enim, quod quæ ſua ſunt, eius ſint, & quæ eius ſunt, tua ſint. Sapientem te mihi etiam ipſa mundi creatio prodidit. Sapientiam te tuam non diſſimilem genuiſſe ex te, mihi conſcius ſum. Verus & unus mihi deus es, ſed non aliud in eo qui ex te deus eſt credam ineſſe, * quàm tu es. Et in eo me iudica, ſi crimen mihi eſt, nimium me per filium tuum & legi & prophetis, & apoſtolis crediddiſſe. Sed ceſſet ſermo temerarius, & ex his in quæ demonſtrandæ ſtultitiæ hæreticæ neceſſitate proruperat in * reddendæ potius rationis myſterium decidat, ut ſi qui adhuc ſalui eſſe poſſunt ad fidem, teneant euangelicæ doctrinæ atque apoſtolicæ iter, ac uerum dei filium non ex adoptione, ſed ex natura intelligant. Hunc enim reſponſionis noſtræ eſſe ordinem conuenit, ut primum dei filium eſſe doceamus, ut natura in eo diuinitatis per quod filius eſt, abſoluta ſit. Id enim maxime hæreſis, de qua nunc

Petrus ædificationi eccleſiæ ſubiacet.

B

*Aliàs * impijſſimos.*

*Aliàs * quàm quod tuũ eſt.*

*Aliàs * credendæ.*

C agitur,elaborat,ne dominus noſter Ieſus Chriſtus uere dei filius, deus uerus ſit. Vere dei filium unigenitum deum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum eſſe ac doceri,multis modis cognitum eſt, Dum de eo teſtatur pater, dum de ſe ipſe profitetur,dum apoſtoli prædicant, dum religioſi credunt, dum dæmones confitentur,dum Iudæi negantes, dum gentes in paſſione cognoſcunt. Neq; enim ex cõmunione nuncupationis eſt,quod de proprietatis fide dicitur. Et cũ omnia quæ Chriſtus dominus aut egit,aut docuit, ultra omnia eorum ſint,qui filij nũcupantur,& in his omnibus,quæ præcipua Chriſti ſunt,hoc uel potiſſimũ doceatur eſſe, quod dei filius eſt,nõ eſt in eo filij ex generali familiaritate cognomẽ. Non cõtamino ueritatis fidẽ, ut hoc uerbis meis aſtruam. Loquatur,ut ſæpe ſolitus eſt, de unigenito ſuo pater,ne ſub conſummandi baptiſmi ſacramento Ieſus Chriſtus,ignorabilis poſſit eſſe per corpus: Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacui. Rogo in quo ueritas deperit. & in quo infirma fides profeſſionis eſt? Non annunciatus per angelum de ſpiritu ſancto,partus ex uirgine. Non index Magis ſtella,nec adorati in cunis honor, nec baptizandi ſub Baptiſtæ profeſſione uirtus,ſatis eſſe ad demonſtrationem maieſtatis exiſtimantur. Pater de cœlo loquitur, & ita loquitur: Hic eſt filius meus. Quid ſibi uult non cognominum,ſed pronominum fides? Cognomina enim nominibus adduntur. Pronomina uero obtinent in ſe nominum uirtutem. Pro-

D priętatis autẽ ſignificatio eſt,ubi & hic eſt,dictum eſſe auditur: Et meus eſt. Et intellige quæ ſit ueritas & ratio dictorum. Legeras: Filios genui & exaltaui. Sed non legeras,filios meos. Genuerat enim eos ſibi per diuiſionem gentium,& plebem hæreditatis in filios. Ne igitur per communionem adoptiuæ hæreditatis cognomentum filij unigenito deo adderetur, naturæ ueritas per ſignificationem proprietatis oſtenſa eſt. Aſſignetur ſanè hoc communionis in Chriſto nomen, ut filius ſit, ſi de quoquã dictum reperietur: Hic eſt filius meus. Sin uero propriũ ac ſingulare ei eſt,hic eſt filius meus, quid calumniam deo patri profeſſæ de filio proprietatis afferimus? An ne tibi in eo quod dicitur,hic eſt,non hoc ſignificari uidetur, alios quidem cognominatos ab eo in filios,ſed hic filius meus eſt? Donaui adoptionis plurimis nomen,ſed iſte mihi filius eſt? Ne quæras alium, ne non hunc eſſe credas,hunc ego tanquam indice digito, ac uerbi ſignificatione contingo, qua dico, & meus eſt, & hic eſt, & filius eſt; Quid poſt hæc intelligentiæ poterit eſſe, ne non eſſe credatur? Et hæc quidem paternæ uocis ſignificatio eo fuit, ne qui ad implendam omnem iuſticiam baptizandus eſſet, quid eſſet, ignoraretur, ſed ut qui ad ſacramentum ſalutis noſtræ homo cernebatur, dei uoce noſceretur dei filius, & quia in fidei huius confeſſione credentium uita eſſet, non enim alia æternitatis uita eſt, niſi ut IESVM CHRISTVM unigenitum deum ſciamus eſſe dei filium, uox de cœlis

Pronomina proprietatem dicunt.

A de cœlis rurſum ab apoſtolis iteratæ huius ſignificationis auditur, ut id fir mius crederetur ad uitã, quod nõ credidiſſe mors eſſet. Nanq; cũ dominus in monte maieſtatis ſuæ habitu cõſtitiſſet, Moyſe atq; Helia aſſiſtentibus, & ad uiſionis ac uocis fidem tribus columnis eccleſiarũ teſtibus aſſumptis, hæc uox de cœlo paterna eſt: Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacui, hunc audite. Non ad confirmationẽ honoris charitas conſpecta ſatis fuerat, uoce deſignatur: Hic filius meus eſt. Apoſtoli gloriam dei non ferunt, & mortales oculi hebetantur ad uiſum, & conſternata ad metum Petri, & Iacobi, & Ioannis fides concidit. Adeſt autẽ autoritatis paternæ profeſſio, & filius hic per proprietatẽ ſignificantis oſtenditur. Neq; ſolum ueritas filij per hoc quod & hic, & meus eſt, intimatᶜ, ſed additur: Hunc audite. Teſtimoniũ quidem patris è cœlo eſt, ſed teſtimonium filij confirmatur in terra, nam audiendus oſtenditur. Et quanq; ambiguitas per profeſſionem paternam non relinquatur, tamẽ & filij de ſe profeſſio, de ſe credenda decernitur, & eo uſq; ueritas in eo filij docetur, ut paternæ uocis confirmatio audiendi à nobis filij poſtulet obſequelã. Igitur quia paternæ uoluntatis hæc uox eſt, ut filius audiatur, audiamus filium de ſe quid ſit ipſe profitentem. Neminẽ autem tam alienum à cõmuni ſenſu exiſtimo eſſe, ut cum in omnibus euangeliorũ libris ex profeſſione filij aſſumptionẽ corporeæ humilitatis intelligat, cum ait, Pater clarifica me, Et rurſum frequẽtiſſime, Videbitis

B filium hominis, Et illud, Pater maior me eſt, Sed & hoc, Nunc anima mea turbata eſt ualde, Vel etiam hoc, Deus deus meus, quare dereliquiſti me? & multa alia iſtiuſmodi, de quibus ſuo ordine erit ſermo, tamẽ in hac tam aſſidua humilitatis conteſtatione inſolentiæ eum arguat, quod ſibi patrẽ deum dicat, cum ait: Omnis autem plantatio quã non plantauit pater meus cœleſtis, eradicabitur. Vel illud: Domũ patris mei, domũ feciſtis negociationis, Et ubicunq; ſemper patrẽ ſibi deũ nominat, temerariæ præſumptionis potius ſit, quàm confidentis naturæ, quæ conſcia natiuitatis ſuæ teneat ueritatis nomen in patre. Humilitatis igitur profeſſio frequens non habet hoc inſolentiæ uitium, ut ſibi aliena uendicet, & non ſua defendat, & proprie deo coæquanda præſumat. Nec pari temeritate qua patrem nũcupat, ſe quoq; filium profiteatur, dicens: Nec enim miſit deus filium ſuũ in hunc mundũ, ut iudicet mundũ, ſed ut ſaluus fiat mundus per eum. Vel iterum: Tu credis in filiũ dei? Quid nũc agimus, cõcedentes tantũ Ieſu Chriſto nomen adoptionis, per quod & in patre ſibi deo nũcupando temerariæ eũ arguimus præſumptionis? Paterna de cœlo uox eſt: Hunc audite. Audio: Pater gratias ago tibi. Audio: Dicitis quia blaſphemaui, quoniã dixi, filius dei ſum. Si non credo nominibus, ſi naturã uocabuli nõ intelligo, quid credendũ & intelligendũ ſit, quæro. Nõ mihi relinquitur alia ſuſpicio. Autoritas de cœlo paterna eſt: Hic eſt filius meus. Profeſſio filij de ſe eſt: Domus patris mei

C tris mei,& pater meus.Profeſſio nominis ſalus eſt,cum interrogatio fidem
poſtulat,dicens: Tu credis in filium dei? Proprietatis nomina ſequuntur,
ubi meus eſt. Tibi quæro hæretice,unde alia præſumptio ſit. Adimis patri
fidem,filio profeſſionē,nominibus naturam, uim uerbis dei affers,ne ſint
quod enũciant. Impietatis tuæ ſola impudentia eſt,ut mentitum de ſe deũ
arguas. Quanq̃ igitur ſola ſimplex confeſſio naturæ nomina oſtendat, ut
de quo dictum eſt,hic eſt filius meus, & ad quem dictum eſt, pater meus,
hoc ſint quod nuncupantur,tamen ne aut adoptionis nomē in filio ſit, aut
honoris in patre,uideamus quæ proprietates per filium ad filij nomē adie-
Proprietates ad filij nomen adiectæ. ctæ ſint. Ait:Omnia mihi tradita ſunt à patre,& nemo nouit filium niſi pa
ter,neq; patrem quiſq̃ nouit niſi filius,& cui uoluerit filius reuelare. Ad id
quod dictum eſt,hic eſt filius meus,& pater meus, utrúm ne ſibi conuenit,
nemo nouit filium niſi pater,neq; patrē quiſq̃ nouit niſi filius? Non enim
niſi per mutuam teſtificationē cognoſci,uel per patrem filius,uel per filium
pater potuit. Vox è cœlis eſt,ſermo etiã filij eſt. Tam ignorabilis eſt filius,
quàm & pater. Omnia ei tradita ſunt,& in omnibus nihil intelligitur exce-
ptum. Si poteſtas exæquata eſt,ſi ſecretum cognitionis æquale eſt, ſi natu
ra in nominibus eſt, quæro quomodo quod uocantur non ſunt, quorum
& uis in poteſtate, & difficultas in cognitione non differt? Non fallit itaq;
in uocabulis deus,nec ſe aut pater mentitur,aut filius,& accipe quæ in his fi
D des nominũ ſit. Ait enim: Opera enim quæ dedit mihi pater,ut perficiam
ea,ipſa opera quæ facio,teſtimoniũ perhibent de me,quoniam pater miſit
me,& qui miſit me pater,ipſe teſtificatus eſt de me. Vnigenitus deus, non
nominis tantum teſtimonio,ſed etiam ueritatis docet ſe eſſe filium. Opera
enĩ eius quæ facit,teſtãtur à patre ſe miſſum. Quæro quã rē opera teſtãtur.
Miſſum nanq; eſſe. Itaq; & filij obedientia,& paterna autóritas docetur in
miſſo,dum alterius opera eſſe non poſſunt quæ facit,niſi eius qui miſſus à
*Alias * incredulis.* patre ſit. Sed opera nõ ſufficiunt *incredibilibus ad teſtimoniũ,quod ſe pa
ter miſerit. ſequitur nanq;:Et qui miſit me pater,ipſe teſtificatus eſt de me,
neq; uocē eius audiſtis,neq; figurã eius uidiſtis. Quæro quod teſtimoniũ
patris de eo fuerit. Reuolue euãgelica uolumina,& totum eorũ opus recen
ſe. Da teſtimoniũ patris,præterq̃ quod auditũ eſt: Hic eſt filius meus dile
ctus in quo cõplacui,&:Tu es filius meus. Hoc Ioãnes,licet nõ ignarus,au-
diuit,tamen ad doctrinã noſtrã paternæ uocis teſtimoniũ mittitur,nec hoc
ſufficit. Ioãnes qdē dignus in deſerto hac uoce eſt,ſed & apoſtoli nõ fuerũt
huius teſtimonij autoritate priuãdi. Eadē de cœlo ad eos uox adeſt,ſed ac-
cipiũt plus Ioanne. Ioãnes enĩ iam ab utero prophetans,nõ eguit hac uoce:
hunc audite. Audiã planè,nec quenq̃ præter hunc audiã,niſi eũ qui audie
rit,ut doceret. Si nullum aliud patris de filio teſtimonium extat in libris,q̃
quod hic filius ſuus ſit,teſtimonij huius ueritas eſt,ut opera ipſa patris quæ
gerit,

A gerit, ueritatē teſtimonij huius affirment. Quid infertur hodie calumnia, ut adoptio nominis ſit, ut mendax deus ſit, ut nomina inania ſint? Teſtatus eſt pater de filio: operibus ſuis filius teſtimonio ſe patris exæquat. Cur nō uideatur eſſe in eo quod eſt filij ueritas, quæ & dicitur, & probatur? Nō eſt per deum patrem filij nomen in Chriſto ex adoptione bonitatis, neq; ſanctitate meruit hoc nomē, ſicut plures poſt confeſſionem fidei, dei filij ſunt. Proprietatis enim in his ſignificatio nulla eſt: nominis nāq; tantum quod deo dignū eſt, indulta dignatio eſt. Aliud eſt, hic eſt, & hic meus eſt, & hunc audite: in hoc ueritas eſt, natura eſt, fides eſt. Nec ſanè quicq; de ſe minus fi lius hac paternæ ſignificationis proprietate teſtatur. Vt enī in eo quod ait pater: Hic eſt filius meus, naturæ demonſtratio eſt, & in eo quod ſubiecit: Hunc audite, ſacramēti & fidei, ob quā de cœlis uenit, auditio eſt, cum eum ad ſalutarem confeſſionis doctrinam admonemur audire, ita in eo filius & natiuitatis ueritatem docuit, & aduentus, dicens: Neq; me ſcitis, neq; unde ſim noſtis. Nec enim à me ueni, ſed uerax eſt qui me miſit, quem uos neſcitis, ſed ego noui eum, quoniam ab eo ſum, & ipſe me miſit. patrem non nouit, & frequens hinc profeſſio filij eſt. Idcirco autē ſoli ſibi eſſe cognitū dicit, quia ab eo ſit. Quæro autē utrum id quod ab eo eſt, opus in eo creationis an naturam generationis oſtendat. Si opus in eo creationis eſt, uniuerſa

In Chriſto eſt ſignificatio proprietatis filij, ſed nō in alijs filijs dei dictis

B quoque quæ creantur, à deo ſunt. Et quomodo patrem non uniuerſa nouerunt, cum filius eum idcirco quia ab eo eſt, non neſciat? Quod ſi creatus potius quàm natus uidebitur in eo quod à deo eſt, cum à deo cuncta ſint, quomodo nō cum cæteris patrem, quæ ab eo ſunt, ignorat? Sin uero idcirco ei quia ab eo ſit, eum noſſe ſit proprium, quomodo non hoc ei quod ab eo eſt, erit proprium? Scilicet ut uerus filius ex natura deo ſit, cum idcirco deum ſolus nouerit, quia ab eo ſolus ſit. Habes igitur proprietatē cognitionis de proprietate generationis, & quod ab eo eſt, non creaturæ in eo uirtutem, nam omnia à deo per uirtutem creationis exiſtunt, ſed natiuitatis ueritatem, per quam ſolus patrem nouit, cum cætera eum quæ ab eo ſunt, ignorent. Tamen ne fortè id quod ab eo eſt, aduentus ſui tempus hæreſis inuaderet, cōtinuo ſubiecit: Quoniam ab eo ſum, & ipſe me miſit. Tenuit ordinem euangelici ſacramenti, natum ſe profeſſus, & miſſum, ut & quis eſſet, & unde eſſet, ſecundū ſuperiorem ſententiā noſceretur. Neq; enim id ipſum eſt, ab eo ſum, & ipſe me miſit, ſicuti nō idem eſt, neq; me ſcitis, neq; unde ſim noſtis. Nunquid nō omnis homo, in carne licet natus, ſecundum ſenſum communis opinionis ex deo eſt? Et quomodo negat ab his uel ſe ipſum, & unde ipſe ſit ſciri, niſi id unde eſt, ad naturæ ſuæ referret autorem? Qui idcirco ignorabilis eſſet, quia ipſe eſſe dei filius ignoraretur. Diſcute infelix ſtulticia, quid illud ſit: Neq; me ſcitis, neq; unde ſim noſtis. Omnia utiq; ex nihilo, & uſq; adeo ex nihilo, ut etiam unigenitum deum ex nihilo

Proprietas cognitionis arguit proprietatem generationis.

ſubſtitiſſe

C ſubſtitiſſe ſis auſa mentiri. Quid ergo eſt quod impij & Chriſtum neſciũt,
& unde ſit neſciunt? Nam id quod unde ſit ignoratur, naturam ex qua eſt,
dum unde ſit neſcitur, oſtendit. Ignorari enim unde ſit nõ poteſt, quicquid
ſubſiſtit ex nihilo, quia hoc ipſum quod non ignoratur ex nihilo, ignora-
tionem eius unde ſit non habet. Non ex ſe eſt autem ille qui uenit, ſed qui
miſit illum, uerax eſt, quem impij neſciunt. Iam ergo ille qui miſit, ipſe eſt,
qui miſiſſe ignoratur. Ab eo ergo qui miſit, eſt ille qui miſſus eſt. Ab eo eſt,
unde eſſe neſcitur, & ob hoc qui ſit ipſe neſcitur, dum ignorat à quo ſit. Nõ
nouit Chriſtum, qui unde Chriſtus ſit neſcit: nec filium confitetur, qui ne-
gat natum: nec natum intelligit, qui putabit ex nihilo. Ex nihilo autem uſq;
adeo nõ eſt, ut impij unde ſit neſciant. Neſciũt planè, neſciunt, quia naturã
nomini adimũt, quia neſcientes nõ amant ſcire, & audiunt filiũ ſcientiæ hu
ius ignorationẽ impijs exprobrantem, tum cum ſibi patrem deum Iudæi
dicerent. Ait enim: Si deus pater ueſter eſſet, diligeretis utiq; me, ego enim
à deo exiui & ueni: nec enim à me ueni, ſed ille me miſit. Religioſi nominis
aſſumptionem dei filius in his, qui ſe dei filios cõfitentes, patrem ſibi deum
dicerent non improbauit, ſed temerariam Iudæorũ uſurpationem, patrem
ſibi deum præſumentium, per id quod ſe non diligerent, obiurgat: Si deus
pater ueſter eſſet, diligeretis utiq; me, ego enim à deo exiui & ueni. Omni-
bus quibus per fidẽ deus pater eſt, per eam fidẽ pater eſt, qua Ieſum Chri-
D ſtum dei filium cõfitemur. Confiteri autem filium ſecundum generale ſan
ctorũ nomen, quid habet fidei, ut dicamus, unus ex filijs eſt? Sed nunquid
& cæteri in hac creaturæ ſuæ infirmitate non filij ſunt? In quo ergo filium
Fort. *illos. dei Ieſum Chriſtum fides confeſſa præcellit, cum ei ſecundũ *filios, filij non
natura, ſed nomen ſit. Sed Chriſtum perfidia iſta nõ diligit, nec hæc impia
profeſſio pie ſibi aſſumit deum patrem, quia ſi ſibi pater deus eſſet, Chri-
Quid exire ſtum ob id diligerent, quia exiſſet ex deo. Exiſſe ex deo, quid ſit requiro.
à deo. Non utiq; dici poteſt id ipſum eſſe ex deo exire, quod & ueniſſe, ná utrũq;
ſignificat: Quoniam à deo exiui & ueni. Et oſtendens quid eſſet, à deo exi
ui, & quid eſſet, & ueni, continuo ſubiecit: Nec enim à me ueni, ſed ille me
miſit. Non ſe ſibi eſſe originem docuit, cum ait: Nec enim à me ueni. Et rur
ſum ſe ex deo exiſſe, & ab eo miſſum eſſe teſtatur. Sed cũ ab ijs qui ſibi de-
um patrem dicerent, idcirco ſe diligendum ait, quia ex deo exiſſet, cauſam
dilectionis ex cauſa docuit eſſe naſcendi. Exiſſe enim ad incorporalis nati-
uitatis retulit nomen, quia religio profitendi ſibi patrem deum ex dilectio
ne Chriſti, qui ex eo genitus eſt, ſit merenda. Nam cum ait: Qui me odit, &
patrem meum odit. meum cum ait, cõmunionem nominis per ſignificatio-
nem proprietatis excluſit. Cæterum profitentem ſibi patrẽ deum, & ſe non
diligentẽ, in paterni nominis uſurpatione condemnat, quia qui ſe odit, ode
rit & patrem: nec in deum patrem ſit religioſus, qui non diligat filium, cum
diligendi

A diligendi filij non alia cauſa ſit, quàm quod ex deo ſit. Ex deo igitur filius eſt, non aduentu, ſed natiuitate, & dilectio in patrem hinc erit omnis, ſi filius ex eo eſſe credatur. Teſtatur hoc dominus, dicens: Non dicã uobis quoniam ego rogabo patrem pro uobis. Ipſe enim pater amat uos, quoniam uos me amatis, & creditis quoniam ego à deo exiui, & à patre ueni in hunc mundum. Caret apud patrem interceſſionis neceſſitate, perfecta de filio fides, quæ quod à deo exierit credat atq; amet, & per ſe ipſa iã & audiri meretur & amari, natum ex deo filium miſſumq́ confeſſa. Natiuitas itaq; eius & aduentus oſtẽditur cum abſolutiſſima ſignificatæ proprietatis ueritate. A deo ait exiui, ne in eo alia quàm natiuitatis natura eſſe exiſtimaretur, cũ exire à deo, id eſt, ex natiuitate ſubſiſtere, quid aliud q̃ deus poſſit? Et à patre, inquit, ueni in hunc mundum, ut exitio illa à deo, natiuitas ſignificata eſſe intelligeretur ex patre, à patre ſe in hunc mundum profeſſus eſt ueniſſe. Alterum itaq; in diſpenſatione, alterum in natura eſt. Nec patitur exitionem aduentum exiſtimari, cũ poſt exitionem à deo, aduentum commemoret à patre. A patre enim ueniſſe & ex deo exiſſe non eſt ſignificationis eiuſdem, & quantum intereſt inter naſci & adeſſe, tãtum à ſe uterq; ſermo diſcernitur, cũ aliud ſit à deo in ſubſtãtia natiuitatis exiſſe, aliud eſt à patre in hunc mundum ad cõſummãda ſalutis noſtræ ſacramẽta ueniſſe. Et quidẽ ſecundũ propoſitæ à nobis reſpõſionis ordinem oportuniſſimus hic nobis locus eſt, ut tertio nunc doceamus filium dei dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ab Apoſtolis creditum, non ex nuncupatione, ſed ex natura, neque ex adoptione, ſed ex natiuitate. Quãq; enim plures & maxime adhuc unigeniti de ſe dei extent profeſſiones, quibus generationis ſuæ ueritatẽ ſine leui ſaltem ementiendæ licet calumniæ occaſione teſtetur, tamen quia neq; legentium onerandus eſt ſenſus coaceruatis ad copiam dictis, & cum iam nonnulla de proprietate natiuitatis oſtenſa ſint, cætera omnia alijs erunt quæſtionibus reſeruanda. Nunc uero quia hic ſermonis noſtri ordo inſtitutus eſt, ut poſt patris conteſtationem, poſt filij profeſſionem, fidem quoq; Apoſtolorum de uero & ſecundum natiuitatem confitendo dei filio doceremus, uidẽdum eſt an in eo quod ait dominus: ex deo exiui, aliud in eo aliquid potius q̃ naturam intellexit natiuitatis. Poſt multas nanq; prouerbiorum obſcuritates, quibus in parabolis locutus eſſet* quem iã antea Chriſtum ſciebant annunciatũ à Moyſe & prophetis, confeſſum quoque à Nathanaële & dei filium & regem Iſraël, obiurgato etiam Philippo cum de patre requireret, cur per operum uirtutem patrem in ſe, & ſe in patre eſſe neſciret, cumq́; ſe à patre miſſum frequẽtibus dictis ante docuiſſet, tamen cum profitentem eum audiſſent ſe à deo exiſſe, hæc eorum reſponſio fuit. Connexus enim hic ſibi ſermo eſt. Dicunt ei diſcipuli eius: Nũc palàm loqueris, & prouerbiũ nullum dicis, nũc ergo ſcimus quia noſti omnia,

A patre uenire & ex deo exire nõ ſunt idem.

B

Al. quoniã*

C & non habes neceſſe ut aliquis te interroget. In hoc credimus quia à deo exiſti. Quæ rogo hæc uerbi huius admiratio eſt qđ ſe exiſſe à deo profeſſus ſit? Tanta & tā propria uos ò ſancti & beati uiri ob fidei ueſtræ meritū claues regni cœlorum ſortiti, & ligandi atq; ſoluēdi in cœlo & in terra ius adepti geſta eſſe per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum dei filium uideratis, & ad id quod à deo exiſſe dixit, nunc primum uos ueri intelligentiam aſſecutos proteſtanimi? Videratis utiq; nuptiales aquas, & in eiſdem nuptiale uinum, & naturæ in naturam uel demutationem, uel profectum, uel creationem. Quinq; etiam panes ad cibum tantæ multitudinis fregeratis, & ſatiatis omnibus in plenitudinem duodecim cophinorum fragmenta panū creuerāt, *& naturæ paruitas famem pellens profecerat in eiſdem copiā naturæ. Reuiruiſſe manus aridas cōſpexeratis, & in uocem mutorum linguas ſolutas, & in curſum claudorum pedes alacres, & cæcorum oculos cernētes, & mortuorum uitas reuertentes, fœtens Lazarus conſtiterat ad uocē, & ſepultus uocatur in nullo interuallo uocis & uitæ, cito fuerat egreſſus, & adhuc odorem mortis in ſenſum narium ſpiritu agente ipſe iam uiuus extiterat. Taceo de cæteris magnarum uirtutum & diuinarum operationibus. Nūc ergo primum intelligitis quis ſit hic miſſus è cœlis poſt q̃ audiſtis: de patre exiui? Et hoc uobis primū iam ſine prouerbio dictum eſt, & per naturæ uirtutem intelligitis uerum eſſe quod à deo exiuit, cum uoluntatū ueſtrarum cogitationes tacitas intuetur, cum de nonnullis tanq̃ ignarus interrogat, cum omnium cognitor eſt? Per hæc enim omnia quæ *ueritate ac natura dei agit, à deo exiſſe credēdus eſt. Nō hic ſancti Apoſtoli à deo exiſſe, id eſt, à deo miſſum eſſe intellexerunt. Nā omni ſuperiori ſermone confitentē miſſum ſe eſſe frequēter audierant, ſed audiētes à deo exiſſe, naturā in eo dei operibus cernētes, naturæ ueritatē per id qđ à deo exiuit recognoſcūt, cum dicūt: Nunc ergo ſcimus, quia noſti omnia, & nō habes neceſſe ut aliqs te interroget. In hoc credimus quod à deo exiſti. Per id enim credūt quod à deo exijt, per quod ea quæ dei ſunt poteſt atq; agit, plenaq; fide teſtificantur. Non enim naturam dei à patre ueniſſe, ſed à deo exiſſe conſummat. Deniq; hoc quod nunc primum audiunt confirmatur ad fidem. Nā cum dominus utrūq; dixiſſet. Ego à deo exiui, & à patre ueni in hunc mundum, nihil admirationis in eo habuerunt, quod frequenter audierant, & à patre ueni in hunc mundum. Reſponſio autem eorum fidem & intelligentiam huius dicti conteſtata eſt: Ego à deo exiui. Non ad id tantum reſponſum eſt cum dicunt: In hoc credimus quia à deo exiſti. Neq; addūt & à patre uenisti in hunc mundum, & cum alterum in profeſſione alterum in ſilentio eſt, profeſſionis cauſam dicti nouitas exegit. Profitendi enim conteſtationem intelligentia ueritatis elicuit. Sciebant quidem eum omnia ut deū poſſe, ſed nondum rationem natiuitatis acceperant, & qui ſciebant à deo miſſum,

Apopſtoli ſortiti ſunt claues regni cœlorū ob confeſſionem diuinitatis Chriſti.

Suſpicor ita legendum & materiæ paruitas famem pellens profecerat in eiuſdē copiā naturæ.

D

*Als * uirtute.*

Prius deū nouerāt, ſed rationē natiuitatis nō acceperant.

A miſſum,exiſſe tamē à deo neſciebant. Inenarrabilē illam & perfectam filij natiuitatem per uirtutē dicti iſtius intelligētes, nunc primum cœperunt aduertere,cum illum ſine prouerbijs profitentur eſſe locutum. Nō enim per conſuetudinem humani partus deus ex deo naſcitur,neq; per elemēta originis noſtræ ut homo ex homine propellitur. Integra illa & perfecta & incōtaminata natiuitas eſt,cuius à deo exitio potius quàm partus eſt. Eſt enim unus ex uno,nō eſt portio,nō eſt defectio,nō eſt diminutio, non eſt deriuatio,non eſt protēſio,nō eſt paſſio,ſed uiuentis naturæ ex uiuente natiuitas eſt,& deus ex deo exiens eſt,non creatura in dei nomen electa, non ut eſſet cœpit ex nihilo,ſed exijt à manente,& exijſſe ſignificationem habet natiuitatis,nō habet inchoationis. Non enim idem eſt ſubſtātiam cœpiſſe,& deum exijſſe de deo. Et natiuitatis huius ſcientia licet non ſubiecta uerbis ſit,cū inenarrabilis ſit,habet tamen in doctrina filij,fidei ſecuritatem,à deo ſe manifeſtantis exiſſe. Nō eſt euāgelica & Apoſtolica fides,filium dei nomine potius q̄ natura credidiſſe. Si enim adoptionis hæc nuncupatio eſt, & nō idcirco filius eſt,quia exierit à deo,quæro unde beatus Simon bariona eſt confeſſus: Tu es Chriſtus filius dei uiui. An ne cum omnibus poteſtas ſit per ſacramentum regenerationis in filios dei naſci,ſi ſecundum hāc nūcupationem filius dei Chriſtus eſt, interrogo quid illud ſit quod Petro non caro neq; ſanguis reuelauit,ſed pater qui in cœlis eſt. Generalis profeſ-

B ſio quid habet meriti? aut quæ reuelationis eſt gloria in publica conſcientia? Si ex adoptione filius eſt,unde hæc in Petro beata confeſſio eſt,hoc filio deferente quod eſt commune ſanctorū? Vltra humanam autem intelligentiā ſe fides Apoſtolica protēdit. Audierant utiq; frequenter, qui recipit uos me recipit,& qui me recipit,recipit eū qui me miſit. Miſſum ergo iā nō ignorabat,& quem miſſum iam non ignorabat,audierat profitentem. Omnia mihi tradita ſunt à patre. Et nemo nouit filium niſi pater,neq; patrē quis nouit niſi filius. Quid iſtud eſt quod nūc in Petro pater reuelat, quod beatæ cōfeſſionis gloriam ſumit? Nūquid patris & filij nomē neſciebat? At qui frequenter audierat. Sed loquitur quod uox humana nōdum protulerat: Tu es Chriſtus filius dei uiui. Nam tametſi in corpore manens dei filium ſe eſſet profeſſus, tamē Apoſtolica fides nunc primum in eo naturam diuinitatis agnouit. Neq; enim Petro tantum ex confeſſo honore laus reddita eſt, ſed ex agnitione myſterij, quia non Chriſtum ſolum,ſed Chriſtum dei filiū eſſe confeſſus eſt. Nam utiq; ad confeſſionem honoris ſuffecerat dixiſſe: tu es Chriſtus. Sed inane fuerat Chriſtum ab eo confeſſum fuiſſe,niſi dei filiū confiteretur. In eo enim quod ait: tu es,uirtutem & proprietatem naturalis ueritatis explicuit. Et pater dicēdo: hic eſt filius meus, Petro reuelauit ut diceret: tu es filius dei. Quia in eo quod dicitur: hic eſt, reuelantis indicium eſt. In eo uero quod reſpondetur: tu es,confitentis

C

Super confeſſionis petrã eſt eccleſiæ ædificatio.

agnitio eſt. Super hanc igitur cõfeſſionis Petram eccleſiæ ædificatio eſt. Sed ſenſus carnis & ſanguinis cõfeſſionis huius intelligentiam non reuelat. Hoc eſt diuinæ reuelationis ſacramentum, Chriſtum dei filiũ non ſolum nuncupare, ſed credere. Aut nũquid nuncupatio potius quàm natura Petro reuelata eſt? ſi nũcupatio, iam hanc à dño frequẽter audierat, ſe eſſe dei filiũ cõfitente. In quo ergo reuelationis eſt gloria? naturæ ſcilicet nõ nominis, cum frequẽtata nominis profeſſio iam fuiſſet. Hæc fides, eccleſiæ eſt fundamentũ.

Fides eccleſiæ fundamentũ habet claues regni cœlorũ & ſoluit et ligat.

Martyr teſtis.

per hanc fidem infirmæ aduerſus eam ſunt portæ inferorũ. Hæc fides regni cœleſtis habet claues. Hæc fides quæ in terris ſoluerit aut ligauerit, & ligata ſunt in cœlis & ſoluta. Hæc fides paternæ reuelationis eſt munus. Chriſtũ non creaturam nouit ex nihilo mẽtiri, ſed ſecundum proprietatis naturam dei filium cõfiteri. O miſeræ ſtulticiæ furor impius, non intelligẽs beatæ ſenectutis fideiq́ martyrem, & martyrẽ Petrum, pro quo pater rogatus eſt, ne fides eius in tentatione deficeret, qui iterata à ſe dilectionis in deũ poſtulata profeſſione tẽtari ſe adhuc tanquàm ambiguum & incertum tertia inter-

*Als * meruit.*

rogatione congemuit. Per id quoque à domino poſt tertiam tẽtationis infirmitatem, paſce oues meas ter *meritus audire, qui in cũctorum Apoſtolorum ſilẽtio dei filium reuelatione patris intelligens ultra humanæ infirmitatis modum, ſupereminẽtem beatæ fidei ſuæ cõfeſſione locum promeruit. In quam nũc interpretandæ uocis ſuæ deducimur neceſſitatem? Ille cõfeſſus eſt Chriſtum filium dei. At mihi tu hodie noui apoſtolatus mẽdax ſa-

D

cerdotium ingeris, Chriſtum ex nihilo creaturam. Quam uim affers dictis glorioſis? filiũ dei confeſſus, ob hoc beatus eſt. Hæc reuelatio patris eſt, hoc eccleſiæ fundamẽtum eſt, hæc ſecuritas æternitatis eſt, hinc regni cœlorum habet clauẽ, hinc terrena eius iudicia cœleſtia ſunt. Sacramẽtum occultatũ à ſeculis per reuelationem didicit, fidem locutus eſt, naturam enũciauit, dei filium confeſſus eſt. Hoc qui creaturam dei potius confitẽs negat, prius eſt ut neget Petri Apoſtolatum, fidem, beatitudinem, ſacerdotium, martyriũ, & poſt hæc ſe alienum à Chriſto eſſe intelligat, quia Petrus eum filiũ dei confeſſus hæc meruit. An ne ó miſer quiſquis hodie es, ó hæretice beatiorem Petrum futurum fuiſſe exiſtimas, ſi dixiſſet: Tu es Chriſtus perfecta dei creatura, & ſupereminens facturis omnibus factura, & qui ex nihilo cœpiſti eſſe, & per bonitatem dei qui bonus ſolus eſt, nomen filij adoptione meruiſti, & quia nõ ex deo es natus? Et quæro à te qd auditurus fuerit hæc dicẽs, qui audita paſſione reſpõdens: Propicius tibi dominus, nõ erit iſtud, audierit ſibi dici: Vade retro poſt me ſathanas, ſcandalum mihi es? Nec Petro tamen humana ingnorantia proficit ad crimen. Non enim ei pater adhuc omne paſſionis myſteriũ reuelauerat. Sed fides patua ſententiã damnationis excepit. Cur igitur non hanc confeſſionis fidem pater Petro reuelauit, creaturam ſcilicet & adoptionem? Inuidit credo hic Petro deus, ut in

A tempora poſteriora diſſimulans, hæc nunc nobis uobis prædicatoribus reſeruaret. Sit ſanè fides alia, ſi aliæ claues regni cælorum ſunt. Sit fides alia, ſi eccleſia alia eſt futura, aduerſum quam portæ inferi nō præualebunt. Sit fides alia, ſi erit alius Apoſtolatus ligata & ſoluta per ſe in terra, ligās in cœlo atq; ſoluēs. Sit fides alia, ſi Chriſtus filius dei alius præter eũ qui eſt, prædicabitur. Sin uero hæc ſola fides confeſſa Chriſtũ dei filium omnium beatitudinum gloriam meruit in Petro, neceſſe eſt ut ea quæ creaturam potius ex nihilo confitebitur, claues regni cœlorum non adepta, & extra fidem ac uirtutem Apoſtolicam cōſtituta, nec eccleſia ſit ulla, nec Chriſtus. Profeeramus itaq; omnes Apoſtolicæ fidei profeſſiones, in quibus dei filium confitentes non adoptionis in eo nomen, ſed naturæ proprietatem confitētur, neq; creationis in eo ignobilitatē, ſed natiuitatis gloriam proteſtatur. Loquatur Ioannes ſic uſq; ad aduentum domini manens, & ſub ſacramento diuinæ uoluntatis relictis deputatus, dum non neq; mori dicitur & manere. Loquatur ergo ſua, ut ſolet, uoce: Deum nemo uidit unquàm, niſi unigenitus filius, qui eſt in ſinu patris. Naturæ fides nō ſatis explicata uidebatur ex nomine filij, niſi proprietatis extrinſecus uirtus per exceptionis ſignificantiam adderetur. Præter enim filium, & unigenitum nihil cognominans ſuſpitionem penitus adoptionis excuſit, cum ueritatē nominis, unigeniti natura præſtaret. Nōdũ quæro quid ſit, qui eſt in ſinu patris, habet interrogatio

B iſta ſuum ordinem. Quæro quid ſignificatio iſta unigeniti ſibi poſtulet, & uideamus an hoc ſit, quod tu eſſe profiteris, id eſt, creaturam dei perfectã, ut perfecta pertineat ad unigenitum, creatura uero referatur ad filiũ. Sed deũ unigenitum filium Ioannes dixit, nō creaturam perfectam. Nō enim ignorauit hæc blaſphemiæ nomina, dicēs: Qui eſt in ſinu patris. Et à domino ſuo audiens: Sic enim dilexit mundum deus, ut filium ſuum unigenitũ daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat uitam æternam. Deus mundum diligens, hoc dilectionis ſuæ in eum teſtimonium protulit, ut unigenitum filium ſuum daret. Si dilectionis hinc fides eſt, creaturã creaturis præſtitiſſe, & pro mũdo id quod mundi eſt dediſſe, & ad ea quæ ex nihilo ſunt ſubſiſtura redimenda, eum qui ex nihilo ſubſtitit præbuiſſe, non facit magni meriti fidem uilis & ſpernēda iactura. Precioſa autem ſunt quæ cōmendant charitatem, & ingentia ingentibus æſtimantur. Deus diligens mundũ filium non adoptiuum, ſed ſuum, ſed unigenitum dedit. *Hinc pietas eſt, natiuitas eſt, ueritas eſt, nō creatio eſt, non adoptio eſt, non falſitas eſt. Hinc dilectionis & charitatis fides eſt, mundi ſaluti & filiũ & ſuum & unigenitum præſtitiſſe, prætermitto omnes de filio nuncupationes. Non eſt damnoſa diſſimulatio, ubi de copia eſt electio. Rei profectus ſemper ex cauſa eſt, & omne opus manifeſtam habet ſuſcepti negocij neceſſitatem. Scribens utiq; euangeliſta, ſcribendi afferre debuit rationē, & ui‑

Als hic pietas eſt.

C deamus quam oſtenderit, dicens: Hæc autem ſcripta ſunt, ut credatis quoniam Ieſus eſt Chriſtus filius dei. Scribendi igitur euangelij non aliā prætulit cauſam, quàm ut omnes crederent Ieſum eſſe Chriſtum filium dei. Si ſufficit ad ſalutem Chriſtum credere, cur adiecit filium dei? Si uero Chriſtum credere ea demum fides eſt, non Chriſtum tantum modo, ſed Chriſtum filium dei credidiſſe, non eſt nomen filij in Chriſto unigenito deo ex adoptionis conſuetudine, quod proprium eſt ad ſalutem. Si ergo ſalus in confeſſione nominis eſt, quæro cur in nomine ueritas nō ſit? quod ſi in nomine ueritas eſt, qua autoritate creatio eſſe dicitur, cum nō creationis confeſſio ſalutem ſit præſtitura, ſed filij? Hæc igitur ſalus uera eſt, hoc perfectæ fidei meritum Ieſum Chriſtum filium dei credidiſſe. Non enim eſt in nobis dilectio ad deū patrem, niſi per filij fidem. Et audiamus eum per epiſtolā loquētem: Omnis qui diligit patrem, diligit eum qui ex eo natus eſt. Quid eſt ergo ex eo naſci? Nunquid idipſum eſt quod per eū creari? Aut cur euāgeliſta mentitur, ut ex eo natum dicat, quē per eum creatum potius hæreticus doceat? Et audiamus omnes quis ſit hic doctor. Dictum nanq; eſt: hic eſt antichriſtus, qui negat patrem & filium. Quid ais tu aſſertor creaturæ, & de non extantibus Chriſti nouus conditor? Si profeſſionem tenes, profitentis nomen recognoſce. An cum creatorē & creaturam patrem & filium

D prædicabis, per aſſimulatas nominum uoces excludere te poſſe credis, ne eſſe antichriſtus intelligaris? Si in fide tua per naturam pater eſt, & per naturam filius eſt, maledicus ego ſum, opprobrium in te alieni referens nominis. Sin uero ſimulata omnia ſunt, & potius nūcupata q̄ propria, fidei tuæ ab Apoſtolo diſce cognomen, & audi quæ ſit crediti filij fides, ſequitur enī: Qui negat filium, nec habet patrem, qui cōfitetur filium, & filium habet & patrem. Negans filium, caret patre. Confitens filium atq; habens habet & patrem. Quæro hic quid adoptiua nomina loci habeant. Nunquid non naturæ res iſta omnis eſt? & quàm naturæ res ſit, accipe. Ait enim idem: Quia ſcimus quod filius dei uenit & concarnatus eſt propter nos, & paſſus eſt & reſurrexit à mortuis, aſſumpſit nos & dedit nobis intellectum optimum, ut intelligamus uerum, & ſimus in uero filio Ieſu Chriſto, hic eſt uerus deus & uita æterna & reſurrectio noſtra. O infelix intelligentia, & ſpiritu dei carēs, & in antichriſti ſpiritum ac nomē proficiens, & neſciens ad ſacramentum ſalutis noſtræ dei filiū ueniſſe. Ac per hoc indigna optimæ huius intelligentiæ ſenſu, creaturæ potius adoptiuum nomē quàm uerū filium dei Ieſum Chriſtū eſſe confeſſa. Quibuſnā hoc arcanorum myſteriorum ſecretis edocta es? uel quis hodie nouus huius ſcientiæ tuæ autor eſt? An ne ſecreto tibi hoc per familiaritatē amoris recumbenti in pectus ſuū dominus oſtendit? Aut ſolus ad crucem ſequēs, inter cætera ſuſcipiendæ tibi in matrē Mariæ præcepta, hæc quoq; in illa ſpecialis in te amoris cōteſtatione didiciſti?

Neceſſe ē credere Chriſtū eſſe filiū dei.

Vel

A Vel ad ſepulchrũ prior quoq; Petro currens adeptus es? Vel intra cõſeſſus angelorum & ſignatorum librorũ inſolubiles nexus, & ſignorum cœleſtiũ multiformes poteſtates,& nouarum atq; incõprehenſibilium cãtionũ hymnos ſempiternos tam pia tibi hæc per agnum ducem reuelata doctrina eſt, ne pater pater ſit,ne filius filius ſit, ne natura natura ſit, ne ueritas ueritas ſit? Hæc enim apud te omnia demutãtur in falſa. Apoſtolus conceſſa ſibi optima intelligentia uerũ dei filium dicit,tu affirmas creationem,tu prædicas adoptionem,tu negas natiuitatem,& cum hic uerus dei filius nobis ſit, & uita æterna & reſurrectio,nec uita æterna eſt ei,nec reſurrectio,cui ille nec uerus eſt. Et hæc quidẽ Ioannes diſcipulus à domino dilectus. Sed nihil ab his diſſimile * executor Apoſtolus & uas electiõis prædicauit. Quis eñ ſermo eius nõ ſub filij confeſſione eſt? Quæ epiſtola non de ſacramento ueritatis ipſius cœpta eſt? in quo nomine nõ proprietatis ſignificatio eſt? Cum enim dicit: Reconciliati ſumus deo per mortem filij ſui. Et rurſus: Deus filiũ ſuum miſit in ſimilitudinem carnis peccati. Et rurſum: Fidelis deus per quẽ uocati eſtis in communionẽ filij eius. Quid hic hæreticorum furto loci relictum eſt? Filius ſuus eſt, filius eius ſit, nõ adoptio eius eſt, non creatura eius eſt. Nomen naturam loquitur, ueritatẽ proprietas enunciat, fidem confeſſio teſtatur. Non intelligo quid addi poſſit ad naturam filij q̃ quod filius

Al's ex perſecutore.*

B eius eſt, qui eſſe pater creditur. Non incerta & infirma ille, qui electionis eſt uas, locutus eſt. Nec magiſter gentiũ, & Apoſtolus Chriſti ambiguæ doctrinæ ſuæ errorem reliquit. Scit qui ſint adoptionis filij, & qui hoc eſſe ac nuncupari per fidem meriti ſunt, ait nãq;: Quotquot enim ſpiritu dei aguntur hi filij ſunt dei. Nõ enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis, in quo clamamus abba pater. Fidei noſtræ per ſacramẽtum regenerationis hoc nomen eſt, & profeſſio noſtra nobis præſtat adoptionẽ: filios enim dei, opera ſecundum ſpiritũ dei geſta cõnuncupãt,& clamatur à nobis potius abba pater, q̃ ex naturæ manet proprietate, quia extra naturæ proprietatem eſt uocis officium, & dici atq; eſſe nõ idẽ eſt. At uero quæ de filio dei Apoſtoli fides ſit intelligamus. Nã cũm omni quẽ habuit ad eccleſiæ doctrinam ſermone, nunq̃ patrẽ ſine filij confeſſione loqueretur, tamen ut ueritatẽ nominis huius quãta poſſet humani ſermonis ſignificatione mõſtraret, ait: Quid ad hæc? Si deus pro nobis, qs contra nos? qui proprio filio ſuo nõ pepercit, ſed tradidit eũ pro nobis. Nũquid nã etiam nũc adoptionis in eo erit nũcupatio, in quo proprietatis eſt nomẽ? Apoſtolus enim uolens charitatem erga nos dei oſtẽdere, ut magnificentia dei dilectionis ex comparationis genere noſceretur, non pepercisſe deum proprio filio ſuo docuit. Neq; utique pro adoptandis adoptiuo, neq; pro creatis creaturæ, ſed pro alienis ſuo, pro connuncupandis proprio. Quære uirtutẽ dicti, ut magnitudinem charitatis intelligas. Quid ſit pro-

C prium expende,ne ignores ueritatem. Nunc enim Apoſtolus ad Roma-
nos proprium ait filium,cũ in multis uel ſuum,uel eius ſæpe dixiſſet.Et ꝗ-
uis multi codices per tranſlatorum ſimplicem intelligentiã,in hoc loco pro
proprio filio,ſuo filio cõſcriptũ habeant,tamen Græcitas,qua lingua Apo
ſtolus eſt locutus, proprium nunc magis quàm ſuũ nuncupat.Et licet com
munis intelligentiæ ſenſu nõ ſatis inter propriũ & ſuum differat,uerũ Apo
ſtolus cum in cæteris dictis ſuum commemoraſſet filium,quod eſt Græce:
τὸν ἑαυτοῦ υἱόν: tamẽ in hoc loco ſecundũ quod ait, ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφεί-
σατο. Qui proprio filio ſuo nõ pepercit,naturæ ueritatẽ ſignificanter expreſ
ſit,ut qui ſuperius filios plures per ſpiritum adoptionis demonſtraſſet,nũc
unigenitum deum filium proprietatis oſtenderet. Non eſt humanus hic er
ror, neq; in negando dei filio uitium eſt ignorantiæ,ubi ignorari non licet
quod negatur. Creatura ex nihilo ſubſiſtens,dei filius dicitur,hoc ſi nec pa-
ter locutus eſt,nec filius teſtatus eſt,nec Apoſtolus prædicauit,tamen aude
re eloqui,hoc eſt Chriſtũ non ignorare tantummodo,ſed odiſſe. Cũ enim
pater de filio ſuo dicat: Hic eſt filius meus,& filius de ſe dicat: Qui tecũ loq-
tur,ipſe eſt,& Petrus cõfiteatur: Tu es filius dei,& Ioannes teſtetur: Hic ue
rus &, ſed Paulus non deſiſtat prædicare de proprio, nõ intelligo aliud ꝗ
D negandi eſſe odiũ,ubi imperitiæ error non excuſatur in crimine. Loquitur
hæc interim,loquitur planè,per aduentus ſui prophetas ac præuios ipſe il-
le qui poſtea erit in antichriſto locuturus,ſalutarẽ fidei cõfeſſionem his ten
tamẽtis nouis inquietans,ut primũ conſciẽtiæ noſtræ,qua ita credimus,in-
telligentiã filij naturalis euellat,deinde ipſum illud quod adoptiuũ erit,reli
quũ nomen excludat. Nã cũ quibus creatura eſt Chriſtus, neceſſe eſt ut cũ
his antichriſtus ipſe ſit Chriſtus,qa & filij proprietatẽ creatura nõ habeat,
& dei ſe ille filiũ mentiatur,& ꝑ hoc à quibus hic dei filius iã negatur,ab his
tũc Chriſtus ille credat̃. Quas oro ſpes inanis furor expetis? & qua ſalutis
tuæ fiducia creaturã eſſe Chriſtum potius ꝗ filium blaſphemo ore cõten-
dis? Oportuerat te ex euangelijs noſſe, ac tenere fidei huius ſacramentũ.
Nam cum dominus poſſet omnia, tamen in uno quoque eorum qui ora-
bant operationis ſuæ effectum, meritũ uoluit eſſe cõfeſſionis. Neq; enim
ei uirtutem,quia deus uirtus eſt,confeſſio orãtis addebat,ſed fidei erat præ-
mium,hoc mereri. Nãq; cum Martham rogantem pro Lazaro interroga-
ret,an eos qui in ſe crediſiſſent, mori non crederet in æternum, at illa con
ſcientiæ ſuæ fidem elocuta eſt,dicens: Vtique domine,ego credidi, quia tu
es CHRISTVS filius dei uiui,qui in hunc mundum ueniſti. Confeſſio
hæc æternitas eſt,& fides iſta non moritur. Martha deprecans fratris ſui
uitam, interrogata an ita crederet, credidit ita. Quam rogo uel à quo
uitam expectat hoc denegans, cum ſola ſit uita ſic credere? Magnum eſt
enim huius fidei ſacramentum, & perfecta confeſſionis iſtius beatitudo
eſt

A eſt, & cæco à natiuitate dominus uiſum indulſerat, & naturæ damnum naturæ dominus exemerat, & quia cæcus hic ad gloriam dei natus fuerat, ut in Chriſti opere dei opus poſſet intelligi, nō expectata ab eo fuit fides confeſſionis. Sed qui in receptis oculis autorē ſibi tanti muneris neſciebat, meruit hoc poſtea, ut fidem diſceret. Nō enim cæcitatis depulſio uitæ æternitatem afferebat. Ob quod dominus iam ſanum & de ſynagoga eiectū interrogat, dicens: Tu credis in filium dei? Ne damnum ſibi putaret eſſe, ſe carere ſynagoga, cui immortalitatē fides hæc confeſſa redhiberet. Et cum ille incertus etiam nunc reſpōdiſſet. Quis eſt domine, ut credam in eum? Ignorationem eius, quem poſt oculorum recuperationē tantæ fidei intelligentia munerabatur, nolens manere, ita ait: Et uidiſti eum, & qui loquitur tecum, ipſe eſt. Nunquid ab hoc ſicut à cæteris dominus qui orabant ſanitates, cōfeſſionem fidei ad ſalutem merendam popoſcit? Non utique. Nam hæc iam ad cæcum uidētem locutus eſt, ſed ob id tantū, ut reſponderet ille: Credo domine. Quia reſponſionis fides non cæcitatis ſanitatem eſſet allatura, ſed uitæ. Et uirtutē dicti huius diligēter retractemus. Interrogat dominus: Tu credis in filium dei? Si utiq; ſola Chriſti qualiſcunque confeſſio, fidei eſſet conſummatio, dictum fuiſſet: Tu credis in Chriſtum? Sed quia hæreticis penè omnibus hoc nomē in ore eſſet futurum, ut Chriſtū confiterētur,
B & filiū tamen negarēt, id quod Chriſto propriū eſt, ad fidem poſcit, id eſt, ut credatur in dei filiū. Credidiſſe autem in dei filium quid proficit, ſi credatur in creaturam, cum à nobis fides in Chriſto non creaturæ dei filij dei poſtuletur? An ne huius nominis proprietatē dæmones neſcierūt? Dignum enim eſt hæreticos* non iam Apoſtolicis doctrinis, ſed dæmonū clamore cōuinci. Clamant enim & ſæpe clamant: Quid mihi & tibi eſt Ieſu fili dei altiſſimi? Inuitis ueritas elicuit confeſſionē, & naturæ poteſtatem teſtatur dolor obediēdi. Virtute uincuntur, cum poſſeſſa diu corpora deſerunt, honorē reddunt, dum naturam confitētur. Dei ſe inter hæc filium Chriſtus & opere teſtatur & nomine. Vnde tibi inter iſtas confitentium dæmonum uoces ò hæretice præſumis nomen creaturæ & indulgentiam adoptionis? Quid ſit Chriſtus ab his ſaltem qui neſciunt diſce, ut impietatem tuā ipſa illa ignorantium neceſſaria profeſſio arguat. Nāq; cum Iudæi Chriſtum corporeum neſcirent, ſcirent tamen eum qui Chriſtus eſſet, eſſe filium dei, cum falſis aduerſus eum teſtibus ſine ulla ueritatis aſſertione uterentur, ſacerdos eum ita interrogat: Tu es CHRISTVS filius dei benedicti? Sacramentum neſcientes, naturam tamen non ignorant. Neque interrogant an CHRISTVS filius dei ſit, ſed an hic ſit CHRISTVS filius dei. Error in homine eſt, non in dei filio. Nam non quod CHRISTVS dei filius ſit ambigitur, atq; ita dum interrogatur an hic ſit, tamen quod CHRISTVS ſit dei filius non negatur. Et qua tandem rogo tu iſtud fide dene-

Additū ī uno, Nam etiā dæmones confitentur quod hæretici negant.

gas

C gas,quod ne ipſi quidem negant qui neſciunt? Cum enim perfecta ſcientia ſit,CHRISTVM dei filium ante ſecula manentem etiam ex uirgine natum noſſe,ipſi quoque qui de Maria natum neſciunt, dei tamen filium eſſe non neſciunt. Et uide in quod te negando filium dei, Iudaicæ impietatis conſortium miſcuiſti. Quam enim illi damnationis in eum cauſam detulerint teſtantur,dicentes: Et ſecundum legem debet mori,quoniam filium dei ſe fecit. An ne non hoc etiam impiæ tuæ uocis opprobrium eſt, cur ſe filium dei dicat,quem tu aſſeris creaturam? Ille dei confitendo ſe filium, reus mortis ab his iudicatur, tu eum dei filium negando,quæro quid iudices. Profeſſio enim eius ita Iudæis ut tibi diſplicet. Interrogo an diuerſæ ab eis ſententiæ maneas,à quibus non diuerſus ſis uoluntate Eadem enim filium dei eũ eſſe impietate tu negas. Illi tamen eo crimine minore quod neſciunt. Neſciunt enim de Maria Chriſtum, ſed Chriſtum dei filium eſſe non ambigunt. Tu quia Chriſtum non potes neſcire de Maria, Chriſtũ tamen dei filium eſſe non prædicas. Illis in eo quod neſciunt,poteſt adhuc in tuto ſalus eſſe ſi credant. Tibi iam omnia clauſa ſunt ad ſalutem,qui negas quod ignorare iã non potes. Nõ enim ignoras eſſe filium dei,uſq; adeo ut adoptionis nomẽ indulgeas, ut creaturam cõnuncupandam filiũ mentiaris. Naturam autem,quantum in te eſt,auferens,auferres quoq; ſi tibi liceret & nomen. Sed quia id non licet,naturã nominis non relinquis,ne quod

D filius dicitur,uerus dei filius ſit. Habueras in cõfeſſione eorum ut crederes, quibus deſæuiente uento & turbato mari, in uerbi iuſſu erat reſtituta tranquillitas,ut & tu uerum dei filium confitereris,& eorum uoce tereris: Vere filius dei eſt. Sed te ſæuiens ſpiritus in naufragium uitæ rapit,& mentis tuæ motibus tanq; fluctuoſo mari incumbens procella dominatur. Si tibi hæc nauigãtium ex eo incerta fides uidebitur,quia exiſtimabitur eſſe Apoſtolorum,mihi tamen & ſi minus præſtat admirationis, plus tamen affert autoritatis. Veruntamen etiam gentium in eo fidem ſume,audi enim inter ſæuas crucis cuſtodias Romanæ cohortis edomitum ad fidem militem. Loquitur nãq; conſpectis tantæ uirtutis operibus centurio: Vere dei filius erat iſte. Hoc poſt emiſſum ſpiritum, diſſciſſum templi uelum, & mota terra, & ſciſſa ſaxa, & ſepulchra patentia,& mortui reſurgentes teſtantur, & homo gentilis perfidiæ confitetur? uirtutis naturam agnoſcit in geſtis,naturæ ueritatem profitetur in nomine. Tanta ratio ueritatis,& tanta uis fidei eſt, ut uincat uoluntatem ueri neceſſitas, & Chriſtum dominum gloriæ æternæ uere dei filium eſſe, nec qui crucifixerat denegaret.

Vt crederes i uetuſtiſſimo codice non erat.

SEXTI LIBRI FINIS.

Diui

A

DIVI HILARII PICTA-VORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER SEPTIMVS.

SEptimus hic nobis aduerſũ nouæ hæreſeos ue-
ſanam temeritatem liber ſcribitur, cæteris qui-
dem anterioribus numero poſterior, ſed ad per
fectæ fidei ſacramentum intelligendum aut pri
mus aut maximus. In quo non ignoramus ꝙ
difficile atq; arduũ iter doctrinæ euangelicæ ſcã-
damus, A quo ꝙuis conſcientiæ infirmitatis no
ſtræ trepidatione reuocemur, tamen fidei æſtu
incitati, & hæreticorum furore commoti, & periculo ignorantium perturba
ti, qui loqui uon audemus, ſilere non poſſumus. Vtriuſq; diſcriminis metui
ſubditi, ne deſtitutæ ueritatis rea in nobis ſit aut taciturnitas aut prædica-
tio. Incredibilibus etenim ſe corrupti ingenij artibus hæretica ſubtilitas cir-
B cumegit, primum ut fingeret religionem, deinde ut omnium ſimpliciũ au-
rium ſecuritatem uerbis falleret. Tum præterea ut ſe prudentiæ ſeculi co-
aptatet. Poſtremo ut ueritatis intelligentiã per ſpeciem æditæ rationis auer
teret. Nam proteſtata deum unum, mentita pietatẽ eſt. Profeſſa rurſus dei
filium, audientes fefellit in nomine. Dicens etiam non fuiſſe anteꝙ naſce-
retur, mundi ſapienriæ ſatiſfecit. Indemutabilem quoq; & incorporeũ de-
um confitens, natiuitatem dei ex deo, per demonſtrationem ſubdolæ ra-
tionis excluſit noſtris aduerſum nos uſa doctrinis, & eccleſiæ fide contra ec
cleſiæ fidẽ pugnans, grauiſſimo aduerſus nos uel reſponſionis uel ſilẽtij pe
riculo comparato, dum per ea quæ non negantur, ea prædicat quæ negan
tur. Et quidem cæteris ſuperioribus libris admonitos à nobis legentes me-
minimus, ut totius blaſphemiæ æditionem pertractantes, animaduerte-
rent nihil aliud laborari, ꝙ ut dominus noſter Ieſus Chriſtus neq; dei fili-
us neq; deus eſſe credatur, dum ei conceſſis tantum ex quadam adoptio-
ne nominibus, & dei natura negatur & filij, cum & indemutabilis atq; in-
corporeus deus, ſicuti & eſt, idcirco affirmetur, ne filius natus ex deo ſit, &
deus pater ob id tantum in confeſſione deus unus ſit, ne in fide noſtra de-
us Chriſtus ſit, quia nec natiuitatis intelligentiam natura incorporalis ad-
mittat, & dei ex deo fidem unus tantum nobis deus in confeſſione diſſol-
uat. Sed ſuperioribus iam libellis fallacem eorum hanc atq; inutilem prædi
cationem ex lege ac prophetis docentes, eam reſponſionis formam tenui-
mus,

C mus,quæ in deo ex deo prædicato,& uno ac uero deo profeſſo,neq; in uni/
us ueri dei unione deficeret,neq; ad fidem dei alterius excederet,dum neq;
ſolitarius nobis deus in confeſſione,neq; duo ſunt,& inter hæc unum,neq;
negando neq; confitendo,fidei conſeruata perfectio eſt,dum & quod unũ
ſunt,refertur ad utrũq;,& uterq; non unus eſt,hoc igitur perfectæ fidei in/
diſſolubile ſacramentũ,euangelicis ac Apoſtolicis doctrinis abſoluturi,nõ
aliud primum q̃ dei filium ueræ natiuitatis ſubſiſtentem natura,cognitio/
ni audientium debuimus intimare,neq; aliunde neq; ex nihilo,ſed ex deo
filium eſſe manifeſtare. Quod quia ſecundum ea quæ anteriori libro ædita
ſunt,ambigi nõ poteſt,quin ceſſante adoptionis nomine,uerus filius ex na
tiuitatis ueritate ſit,eam nunc quoq; ex euangelijs proferimus,ut qui filius
uerus eſt, uerus quoq; deus eſſe noſcatur. Quia neq; uerus filius erit, niſi
uerus & deus eſt,neq; uerus deus,niſi uerus & filius eſt. Nihil humanæ na/
Al's *miſera/bilem. turæ grauius eſt periculi conſcientia. Nam ea quæ aut ignorata aut repen/
tina ſunt,habent quidem *mirabilem ſecuritatem,ſed non habent metũ fu
turi,quia non ignaro accidentium,anxietas ipſa,pœna patiendi eſt. Non
ego nunc nauẽ è portu ſoluo naufragij ignarus,neq; iter ineo infeſtos neſci
ens latronibus ſaltus,nec Libyæ arenas incertus ſcorpiões ubiq; & aſpides
& baſiliſcos adeſſe tranſcurro. Nihil ſollicitudini meæ,nihil conſcientiæ ua
cat,ſub ſpecula,enim omnium hæreticorum ad occaſiones ſingulorum uer
D borum in os meum pendentium loquor, & omnis ſermonis mei iter aut
anguſtijs præruptum eſt, aut foueis inciſum eſt, aut laqueis prætenſum
eſt. Iam quod arduum aut difficile ſit minus conqueror, nõ meis enim,ſed
Apoſtolicis ſcando gradibus. Mihi uero aut anguſtijs decidere,aut in de/
foſſa incidere,aut plagis illaqueari,ſemper in periculo,ſemper in metu eſt.
Sabellius. Prædicaturo enim ſecundum legem & prophetas & Apoſtolos unum de/
um,adeſt mihi Sabellius totum me ſub uerbi huius profeſſione tanq̃ de/
ſideratum cibum morſu ſæuiſſimo tranſuorans. Negantem me rurſum cõ/
tra Sabellium unum deum,& confitentem uerũ deum dei filium,expectat
me noua hæreſis,ut à me duos deos arguat prædicari. Natum quoq; dei fi
Hebion Photinus. lium ex Maria dicturo Hebion,qui eſt Photinus aſſiſtit,autoritatem men
dacij ſui ex profeſſione ueritatis ſumpturus. De cæteris taceo,qui ab omni/
bus extra eccleſiam eſſe non ignorantur. Hoc uero damnatum & abiectũ
licet frequẽter, ſed internum hodie adhuc malum eſt. Impie multos ad uni
Galatia. us dei profeſſionem Galatia nutriuit. Male in totum penè orbem quos ne/
Alexandria. gat deos ſuos Alexandria protulit. Peſtifere natum Ieſum Chriſtum ex
Maria Pannonia defendit. Eccleſia inter hæc periclitatur ueritatem non te/
Pannonia. nere per uera,dum ea ei ad irreligioſitatem ingeruntur,quibus religio cõfir/
matur & perit. Non enim unum deum pie poſſumus prædicare,ſi ſolum,
quia non erit dei filius in ſolitarij fide. At uero dei filium,ſicut eſt,deũ præ/
dicantes

A dicantes periclitamur fidem dei unius nõ tenere, & eiuſdem periculi res eſt
unum deum negare, cuius eſt & ſolitarium cõfiteri. Et hæc quidem mundi
ſtulta non ſentiunt, dum his neq; in non ſolo ſignificari unus uidetur, neq;
in uno non ſolus intelligi. Sed eam, ut ſpero, eccleſia doctrinæ ſuæ lucem
etiam* imprudentiæ ſeculi inuehit, ut licet fidei ſacramentum non ſuſcipiat, Aliâs* impudentiæ.
tamen aduerſus hæreticos ueritatem ſacramenti à nobis intelligat prædica
ri. Magna enim uis eſt ueritatis, quæ cum per ſe intelligi nõ poſſit, per ea ta
men ipſa quæ ei aduerſantur elucet, ut in natura ſua immobilis manens, fir
mitatem naturæ ſuæ quotidie dum attentatur, acquirat. Hoc enim eccleſiæ
proprium eſt, ut tum uincat cum læditur, tum intelligatur cũ arguitur, tum
obtineat cum deſeritur. Omnes quidem illa ſecum atq; intra ſe uellet mane
re, nec ex tranquilliſſimis ſinibus ſuis aliquos abijcere aut perdere, dum indi
gni fiunt tantæ matris habitaculo. Sed diſcedẽtibus ex ea hæreticis uel abie
ctis, quantum amittit occaſionis largiendæ ex ſe ſalutis, tantum aſſequitur
ad fidem expetendæ de ſe beatitudinis. Cognoſci enim hoc ex ipſis hæreti
corum ſtudijs promptiſſimũ eſt. Nanq; cum à domino eccleſia inſtituta, &
ab apoſtolis confirmata, una omniũ ſit, ex qua ſe diuerſarũ impietatum fu
rens error abſciderit, nec negari poſſit ex uitio malæ intelligentiæ, fidei exti
tiſſe diſſidium, dum quod legitur, ſenſui potius coaptatur, quàm lectioni
ſenſus obtemperat, tamen dum ſibi partes ſingulæ aduerſantur, nõ ſolum
B ſuis, ſed etiam aduerſantium eſt intelligenda doctrinis, ut dum aduerſus
unam eam omnes ſunt, impijſſimũ tamen errorem omnium per id quod
ſola eſt atq; una confutet. Hæretici igitur omnes contra eccleſiam ueniunt, Hæreticorum
ſed dum hæretici omnes ſe inuicem uincũt, nihil tamen ſibi uincunt. Victo diſſenſio fidẽ
ria enim eorum, eccleſiæ triumphus ex omnibus eſt, dum in eo hæreſis con confirmat.
tra alterã pugnat, quod in hæreſi altera eccleſiæ fides damnat. Nihil enim
eſt quod hæreticis cõmune eſt Et inter hæc fidem noſtram dum ſibi aduer
ſantur, affirmant. Vnum deum Sabellius prædicat filij natiuitate ſublata, Cõfutatio Sabellij.
dum per naturæ uirtutem, quæ operata in homine eſt, deum eſſe non am-
bigit. Sacramento etenim filij ignorato, per geſtorũ admirationem, fidem
ueræ generationis amiſit. Et dum audit: Qui me uidet, uidet & patrẽ, indi-
ſcretæ & indiſſimilis in patre & filio naturæ impie eripuit unionem, non in-
telligens naturalem unitatem ſub natiuitatis ſignificatione monſtrari, cum
per id quod in filio pater uidetur, confirmatio diuinitatis ſit, non natiuita-
tis abolitio. Cognitio itaq; alterius in altero eſt, quia non differt alter ab al
tero natura. Et in quo nihil differtur, in eo differens cõtemplatio eſt de pro-
prietate naturæ. Nec ſanè ambigi poteſt, quin ex ſe ſpeciem dei formæ, qui
in forma dei manebat, oſtenderet. Succedit quoq; ad huius prauæ opinio-
nis ſtultum furorem hoc dictum domini: Ego & pater unum ſumus. Natu
ræ enim indiſſimilis unitas, irreligioſe ad unionis profecit errorem, & ratio

C nem dicti, uirtus ſola intellecta nõ tenuit. Non enim ſolitarium ſignificat, ego & pater unum ſumus. Nam coniunctio ea quæ ſignificat, & patrem, intelligentiam non admittit unius, & illud quod ſumus, non patitur ſingularem. Hoc uero quod unum ſumus, non natiuitatem adimit, ſed naturam non diſcernit in genere, dum neq; unum diuerſitatis eſt, nec ſumus, unius eſt. Compinge huius furori, præſentium hæreticorum furorem, ut aduerſus Sabellium ſibi adſint. Legiſſe ſe aſſerunt: Pater maior me eſt. Et nihil uel ex natiuitatis ſacraméto, uel ex myſterio euacuati à ſe dei, & aſſumptæ carnis intelligentes naturæ faciunt diminutioné profeſſione maioris. Contendunt enim aduerſum Sabellium filium eſſe eo uſq;, ut & minor patre ſit, & honorem præteritum repoſcat, & mori timeat, & mortuus ſit. Contra uero ille naturam dei defendit in geſtis, & cum unũ deum nouella hæc nunc hæreſis non negabit, ne filium deum credat, Sabellius tamen deum unum, ne filius omnino extet, in profeſſione retinebit. Hic filium operanté ingeret, hic deum in operibus eſſe cõtendet. Hic unum dicet, hic unũ deum negabit. Sabellius ſe ita tuebitur, dicẽs: Opera quæ geſta ſunt, præter quàm dei natura, non efficit. Peccatorum remiſſio, curatio infirmitatum, claudorum curſus, cæcorum uiſus, mortuorũ uita à deo ſolo eſt. Non alia natura quàm quæ ſui conſcia eſt, diceret: Ego & pater unũ ſumus. Quid me in ſubſtantiam alteram rapis? quid in deum alium ſollicitas? Geſta quæ proprie

Quomodo Sabellius & Arriani diſſentiunt.

D dei ſunt, deus unus hæc geſſit. Clamabunt uero cõtra hæc, diſſimilẽ deo patri filiũ prædicantes nõ minus ore uipereo. Sacramentũ ſalutis tuæ neſcis. Credendus eſt filius, per quem ſecula facta ſunt, per quem formatus eſt homo, qui per angelos legem dedit, qui de Maria natus eſt, qui miſſus à patre eſt, qui crucifixus eſt, mortuus & ſepultus eſt, qui de mortuis reſurgens, in dextris dei eſt, qui uiuorum iudex eſt, & mortuorũ. In hunc renaſcendũ eſt, hic confitendus eſt, huius regnũ eſt promerendum. Vterq; hoſtis eccleſiæ, res eccleſiæ agit, dum Sabellius deum ex natura in operibus prædicat, hi uero ex ſacramento fidei filium dei confitentur. Iam uero quæ fidei noſtræ uictoria, Hebion, qui Photinus eſt, aut uincit, aut uincitur, dum Sabellium arguit, quur hominẽ neget filiũ dei, dum ab Arriomanitis cõfutatur, quur in homine neſciat dei filiũ, aduerſum Sabellium euãgelia ſibi ex filio Mariæ defendit. Arrius ei euangelia per ſolum filiũ Mariæ non relinquit. Aduerſum hũc qui filium negat, homo ab eo uſurpatur in filium. Ad hoc ei qui ante ſecula filium neſciat, filius dei ſolum negatur ex homine. Vincant ut uolunt, quia ſe inuicem uincendo uincũtur, dum & hi qui nũc ſunt, de natura dei confutantur, & Sabellius de ſacramento filij refellitur, & Photinus natum ante ſecula dei filium, uel ignorare arguitur, uel negare. Sed inter hæc eccleſiæ fides euangelicis atq; apoſtolicis fundata doctrinis, & aduerſum Sabellium tenet filij profeſſionem, & aduerſus Arrium dei naturam

Photinus ab utroq; diſſentit.

Quæ uera ſit fides.

A tutam,& aduerſus Photinum ſeculi creatorem. Et hoc uerius, quod hæc ab his inuicem non denegantur. Naturam enim dei in operibus Sabellius prædicat, ſed operantem filium neſcit. Hi uero filium nuncupant, ſed ueritatem in eo naturæ dei nō confitentur. Hominem autem Photinus uſurpat, ſed in uſurpato ſibi homine, natiuitatem dei ante ſecula ignorat. Itaq; dum unuſquiſq; defendit aut damnat ueritatem fidei noſtræ, hæc ipſa pro ut ſunt, religioſe & defendētes, & damnātes oſtendūt. Hæc igit̃ à me demonſtranda paucis fuerunt, non copiæ ſtudio, ſed ratione cautelæ: primū ut hæreticorum incerta eſſe omnia, & erratica noſcerētur, tum quoniam ſibi pro nobis inuicē diſſiderent: tum deinde, ne me horū qui nūc ſunt, blaſphemis profeſſionibus obnitentem, & deum patrem, ac filium dei deum prædicantem: deinde ut unius nominis atq; naturæ indiſſimili genere diuinitatis, patrem & filium eſſe profitentem, quiſq; aut in duū deorum, ac cōtra in unici ac ſolitarij dei teneret errore, cum quādo neq; unio in prædicato deo patre & deo filio reperiretur, neq; ſub indiſcretæ naturæ demonſtratione deorū diuerſitas cōueniret. Nunc quia negantibus dei filium à deo ex natiuitatis ueritate ſubſiſtentem, libro ſuperiore ſecundum euangelia reſponſum eſt, demonſtrandū eſt eū, qui uere ex natura filius dei eſt, uere quoq; per naturam deum eſſe, ita tamen, ut neq; ad ſingularē, neq; ad alterum deum fides noſtra deperear, cum neq; unū deum ſit ſic prædicatura quaſi ſolum, neq;

Opiniões prædictorū hæreticorū de Chriſto.

B quaſi non unū ſit confeſſura, ne ſolum. Deum igitur dominū noſtrum Ieſum Chriſtum his modis nouimus, nomine, natiuitate, natura, poteſtate, profeſſione, ſed de nomine nihil puto ambiguitatis remanſiſſe. Legimus enim: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deū, & deus erat uerbum. Quid calumniæ eſt, quur non ſit quod nuncupatur? Aut nunquid nomen non naturæ ſignificatio eſt? Et quia contradictio omnis ex cauſa eſt, nūc hic negandi dei quæro cauſam. Simplex nanq; nūcupatio eſt, & caret offendiculo adiectionis alienæ. Verbum enim quod caro factum eſt, nihil aliud quàm deus eſt. Non eſt hic deputatæ aut aſſumptæ nuncupationis relicta ſuſpicio, ut ei quod deus eſt, non ex natura ſit nomen. Reſpice ad cæteras aut deputatiuas, aut aſſumptiuas appellationes. Ad Moyſen dictum eſt: Dedi te deū Pharaoni. Sed nunquid non adiecta nominis cauſa eſt, cū dicitur, deū Pharaoni? Aut nunquid dei naturā ei intulit, & nō potius in eū qui metueret terrorē, cum dracones magicos, draco Moyſi mox uirga manens, deuorat? Cum cynomyam quā immiſerat, abigit? Cum grandinem poteſtate qua euocauerat, auertit? Cum locuſtas ea uirtute qua inuexerat, reppulit? Cum in operationibus eius Magi cōfitentur digitū dei eſſe? Sic Moyſes Pharaoni deus datus eſt, dum timetur, dum oratur, dum punit, dū medetur. Et aliud eſt deū dari, aliud eſt deū eſſe. In Pharaonē eñ deus datus eſt, cæterū non ei eſt & natura, & nomen, ut deus ſit. Memini quoq;

Chriſtus eſt deus nomine, natiuitate, natura, poteſtate, & profeſſione.

C & alterius nũcupationis, ubi dicitur: Ego dixi, dij eſtis. Sed in eo indulti nominis ſignificatio eſt, & ubi refertur, ego dixi, loquentis eſt potius ſermo, quàm rei nomẽ, quia rei nomen intelligentiã rei affert. Cæterũ uoluntas appellationis ex alio eſt. Et ubi ſe nũcupationis autor oſtendit, ibi per ſermonem autoris eſt nũcupatio, nõ naturale nomẽ in genere. At uero hic uerbũ deus eſt, res exiſtit in uerbo, uerbi res enũciatur in nomine. Verbi enim appellatio in dei filio, de ſacramẽto natiuitatis eſt myſteriũ, ſicuti ſapientiæ & uirtutis eſt nomen. Quæ cum in dei filium cum ſubſtantia ueræ natiuitatis extiterint, deo tamen ut ſua propria, quãuis ex eo in deũ ſint nata, non deſunt. Non enim, ſicut frequẽter dictum à nobis eſt, dei naturã diuiſam eſſe aſſerimus in filio, ſed natiuitatis ſacramentum prædicamus. Nec ſeparatio fuit imperfecta, ſed progenies perfecta, quia natiuitas nõ habet detrimentum generandi, cũ profectum teneat naſcendi. Et idcirco earũ rerum unigenito deo aptata cognomina ſunt, quæ cũ eum ſubſiſtentẽ ex natiuitate conſumment, tamẽ patri non deſint ex indemutabilis uirtute naturæ. Vnigenitus eñi deus & uerbum eſt, ſed innaſcibilis pater, nunꝗ omnino ſine uerbo eſt. Non quod prolatio uocis, natura ſit filij, ſed ex deo deus, cũ ueritate natiuitatis ſubſiſtens, ut à patre proprius, & per naturæ indifferentiã inſeparabilis doceretur, ſignificatus in uerbo eſt. Sicut Chriſtus ſapiẽtia & uirtus eſt dei, nõ ille ut intelligi ſolet internæ poteſtatis, aut ſenſus efficax motus,
D ſed natura tenens per natiuitatẽ ſubſtantiæ ueritatẽ, his internarũ rerum ſignificata nominibus eſt. Non enim id quod naſcendo ſubſiſtit, poteſt id ipſum uideri eſſe, quod unicuiq; ſemper internũ eſt. Sed ex æterno deo patre unigenitus filius in ſubſiſtentẽ deum natus, ut nõ alienus eſſe à natura paternæ diuinitatis poſſet intelligi, per hæc proprietatũ nomina ſubſiſtẽs oſtenſus eſt, quibus, ex quo ſubſtiterat, nõ carebat. Deus igitur qui eſt, non eſt aliud quàm deus. Nam cũ audio: Et deus erat uerbũ, nõ dictum ſolum audio uerbũ, ſed demonſtratũ intelligo eſſe quod eſt, quia non ſicuti ſuperius in Moyſe deo, & in cognominatis dijs per appellationẽ nomen adiectum ſit. Hic autẽ res ſignificata à ſubſtantia eſt, cũ dicitur: Deus erat. Ecce enim nõ eſt accidens nomẽ, ſed ſubſiſtens ueritas, & manens cauſa, & naturalis generis proprietas. Et uideamus an hãc euangeliſtæ prædicationẽ, apo-
Thomas. ſtoli Thomæ confeſſio cõſequatur, cum ait: Dominus meus, & deus meus. Deus igitur ſuus eſt, quẽ deum cõfitetur, & certe dictum nõ ignorabat à domino: Audi Iſraël. Dominus deus tuus, deus unus eſt. Et quomodo apoſtolica fides principalis immemor eſt facta mandati, ut deũ Chriſtũ confiteretur, cũ in unius dei eſſet cõfeſſione uiuendũ? Sed apoſtolus totius ſacramenti fidẽ per uirtutẽ reſurrectionis intelligens, cũ frequẽter audiſſet: Ego & pater unũ ſumus, &: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt. &: Ego in patre, & pater in me, Iam ſine fidei periculo naturæ nomen confeſſus eſt. Quia ab

unius

A unius dei patris profeſſione religio nõ excederet deũ confeſſa dei filium,cũ
in filio dei non niſi paternæ naturæ ueritas crederetur,neq; ſub alterius dei
impia confeſſione fides naturæ periclitaretur unius,quia nõ alterius dei na
turam perfecta dei natiuitas attuliſſet. Veritatẽ igitur euangelici ſacramẽti
Thomas intelligens,dominũ ſuũ,& deum ſuũ eſſe confeſſus eſt. Non hic *Deus aliquan*
honoris eſt nomẽ,ſed naturæ confeſſio eſt:rebus enim ipſis,atq; uirtutibus *do honoris no*
deũ credidit,& dominus profeſſionis huius religionẽ,non honoris eſſe do *men eſt.*
cuit,ſed fidei,dicens:Quia uidiſti me crediſti,beati qui nõ uiderunt & cre-
diderunt. Videns enim Thomas credidit,ſed quid credidit quæris. Et quid
aliud credidit quàm profeſſus eſt: dominus meus & deus meus? Reſurre-
xiſſe enim per ſe ex mortuis in uitã,niſi natura dei nõ potuit,& creditæ reli
gionis fides hoc eſt profeſſa,quod deus eſt. An ne ergo nomen dei non na
turæ res exiſtimabitur,cũ profeſſio nominis fidem naturæ creditæ ſit ſequu
ta? Nam utiq; religioſus filius,& qui nõ uoluntatẽ ſuam,ſed eius qui ſe mi
ſerat,faceret:& qui non honorẽ ſuũ,ſed eius à quo uenerat,quæreret,hono
rem huius in ſe nominis recuſaſſet,ne quod ipſe unũ prædicauerat,ſoluere
tur,ſed ueræ & apoſtolicæ fidei myſteriũ confirmans,& naturæ in ſe pater-
næ nomen agnoſcens,beatos eſſe docuit,qui cũ ſe reſurgentẽ à mortuis nõ
uidiſſent,deũ tamen per reſurrectionis intelligentiã crediſſent. Nomẽ igi
tur naturæ,fidei noſtræ nõ deſerit profeſſionẽ. Nomẽ eñ quod rem unam
B quanq; ſignificat,rẽ quoq; eiuſdẽ generis oſtendit. Et iam nõ res duæ ſunt,
ſed res generis eiuſdẽ eſt. Filius nanq; dei deus eſt, hoc enim ſignificatur ex
nomine. Non duos deos cõnumerat unũ nomẽ,quia unius atq; indifferen
tis naturæ unũ deus nomẽ eſt. Cum eñ & pater deus eſt,& filius deus eſt,
& propriũ naturæ diuinæ nomen in utroq; ſit,uterq; unũ ſunt. Quia cum
ſubſiſtat filius ex natiuitate,naturæ unitatẽ cõſeruat in nomine,nec ad pro-
feſſionẽ duûm deorũ natiuitas filij credentiũ fidem cogit,quæ patrem & fi
lium ut unius naturæ,ita unius profitetur & nominis. Eſt itaq; deo filio no
men ex natiuitate,hic enim nobis ſecũdus ad demonſtrationẽ gradus eſt, *Secundus gra*
ut deus ſit ex natiuitate. Quanq; mihi adhuc de ꝓprietate nominis ſuper- *dus, oſtendere*
ſit apoſtolica autoritas,ſed interim euangelicũ placet tractare ſermonẽ. Et *filiũ eſſe deũ*
primo quæro,quã natiuitas filij, naturæ nouitatẽ potuerit inferre, ne deus *natiuitate.*
ſit? Intelligẽtiæ iſtud humanæ ſenſus excludit,ut aliquid à natura originis
ſuæ naſcẽdo diuerſum ſit,niſi forte quod ex naturarũ diuerſitate cõceptum
nouũ aliquid in ſe,& ita ſit generis utriuſq;,quod neutrũ ſit,ueniat in uitã. *Fort. * inſit,*
Quod in pecoribus ac beſtijs uſitatũ eſt,ſed ea ipſa nouitas nõ ineſt,niſi ex *pro in ſe le-*
cognatis proprietatibus,ſub diuerſitate naturæ,& diuerſitatẽ eorũ natiui- *gendum.*
tas nõ intulit,ſed accepit,dũ id tenet,quod ex utroq; ſibi unũ eſt. Et cũ hæc
in his corporalibus cauſis & paſſionibus ita ſint,quis rogo furor eſt,natiui
tatem unigeniti dei ad degenerẽ ex deo referre naturam,cum natiuitas no

C minis ex ꝓprietate naturæ ſit?& iam natiuitas non erit,ſi proprietas natu ræ in natiuitate nõ inerit. Hinc ille omnis æſtus & furor eſt,ut in filio dei nõ natiuitas ſit,ſed creatio,ut non naturæ ſuæ originem ſubſiſtens teneat,ſed alienam à deo de nõ extantibus ſumat. Quia ſecundũ quod ait: Quod de carne naſcitur,caro eſt,& quod de ſpiritu,ſpiritus eſt,quia deus ſpiritus eſt, non ambiguũ ſit naſcenti diuerſum atq; alienũ aliquid ab eo,ex quo natũ ſit,non ineſſe. Natiuitas igitur dei deũ perficit,ut deus nõ cœptus intelliga tur eſſe,ſed natus, quia & cœptum eſſe poteſt nõ id ipſum eſſe quod naſci, dum omne cœptũ aut ex nihilo in aliquid exiſtit,aut ex alio in aliud profi cit,& deſinit,ut ex terra aurũ,ut ex aquis animantia,ut ex inanimis uiuẽtia, ut ex ſolidis liquida,ut ex frigidis feruentia,ut ex albis punicea. Dei autẽ fi lius neq; ex nihilo deus cœpit eſſe,ſed natus eſt,neq; aliud aliquid fuit an teq; deus eſſet. Atq; ita qui in deũ natus eſt, nec cœpit q\` deus, nec quod deus eſt profecit. Tenet itaq; natiuitas eam ex qua ſubſiſtit naturã,& filius dei non aliud quàm quod deus eſt ſubſiſtit. Aut quiſquis hinc ambigit,di ſcat à Iudæis intelligentiã naturæ,uel potius agnoſcat ab euãgelio ueritatẽ natiuitatis,in quo ſcriptũ eſt: Propter hoc magis quærebant eũ Iudæi inter ficere,quia non ſolũ ſoluebant ſabbatũ,ſed & quod *ꝓpriũ patrẽ dicebat deũ,æqualem ſe faciẽs deo. Non nũc,ut in cæteris ſolet,Iudæorũ ſermo ab his dictus refertur, expoſitio potius hæc euãgeliſtæ eſt,cauſam demõſtran

*Alij habent, ſuũ patrem

D tis quur dominũ interficere Iudæi uellent. Ceſſet ergo per impietatem bla ſphemantiũ uitio ſæ intelligẽtiæ excuſatio,cũ per apoſtoli autoritatem ſub ſignificatione natiuitatis,proprietas naturalis oſtenſa ſit. Patrẽ ſuũ dicebat deũ,æqualem ſe faciens deo. An ne naturalis natiuitas non eſt, ubi per no men patris proprij,naturæ æqualitas demõſtratur? Non enim ambigitur quin æqualitas nihil differat. Quis porrò dubitabit,quin indifferentẽ natu ram natiuitas cõſequatur? Hinc eñ eſt ſola illa,quæ uere poſſit eſſe æquali tas,quia naturæ æqualitatẽ ſola poſſit præſtare natiuitas. Aequalitas uero nunq; ibi eſſe creditur,ubi unio eſt:nec tamẽ illic reperietur,ubi differat. Ita ſimilitudinis æqualitas,nec ſolitudinẽ habet,nec diuerſitatem, quia omnis æqualitas, nec diuerſa, nec ſola ſit. Quanq; igitur huius intelligentiæ ro ſtræ *iudicia cũ humani ſenſus opinione cõmunia ſint,ut & natiuitas natu ræ habeat æqualitatem,& ubi æqualitas eſt,neq; alienũ à ſe aliquid poſſit eſſe,nec ſolũ,tamen ex ipſis dictis dominicis, huius quoq; ſermonis noſtri fides affirmanda eſt,ne temeritas cõtradicendi,ſub libertate diuerſæ in ho minibus intelligentiæ audeat profeſſionibus diuini de ſe teſtimonij con traire. Reſpondebit enim dominus: Non poteſt filius à ſe facere quicq̃,niſi quod uiderit patrẽ facientẽ: quæcũq; enim ille facit, eadẽ & filius facit ſimi liter. Pater eñ diligit filiũ,& omnia demonſtrat ei,quæ ipſe facit,& maiora horũ opera demonſtrabit ei,ut uos admiremini. Sicut enim pater ſuſcitat mortuos,& uiuificat,ſic & filius quos uult uiuificat. Nec enim pater iudicat

Alias indicia

que neq;

A quencꝗ,ſed omne iudiciũ dedit filio,ut omnes honorificent filiũ ſicut honorificant patrẽ. Qui nõ honorificant filiũ,non honorificant patrẽ,qui miſit illum. Propoſitionis quidẽ ordo id exigebat,ut ſingula quæcꝗ genera ſingularũ quarumcꝗ cauſarũ pertractarẽtur,ut quia deũ eſſe dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ dei filiũ,nomine,natiuitate,natura,poteſtate,profeſſione docuiſſemus, demonſtratio noſtra gradus ſingulos diſpoſitionis propoſitæ percurreret. Sed id natiuitatis natura nõ patitur,quæ in ſe & nomẽ,& naturam,& poteſtatẽ,& profeſſionẽ ſola cõplectitur. Sine his eñ natiuitas non erit,quia in ſe hæc omnia naſcendo cõtineat. Hanc igitur tractantes incidimus in eã neceſſitatem,ut ſuperius cõmemorata ad ordinẽ tractatus proprij differre nõ liceat, Reſpõdens eñ dominus ad Iudæos,quod eũ interficere ob hoc magis uellent,quia patrẽ ſuũ dicens deũ,æqualẽ ſe deo feciſſet, omne ſacramentũ fidei noſtræ dum impijs eorũ motibus contradicit,expoſuit. Dixerat enim ſuperius,cũ paralytico curato,uiolati ſabbati reus,etiam mortis iudicio conſtitueretur: Pater meus uſcꝗ adhuc operatur,& ego operor. Et hinc omnis accẽdebatur inuidia,quod ſe deo exæquaſſet,paterni nominis uſurpatione. Volens itacꝗ & natiuitatẽ ſuã confirmare,& naturæ uirtutẽ profiteri,ait: Nõ poteſt quicꝗ à ſe facere filius,niſi quod uiderit patrẽ facientẽ. Exordiũ reſponſionis aduerſus Iudæorũ impium motũ, per quẽ uſcꝗ ad uoluntatẽ inferẽdæ mortis exagitabãtur,aptatũ eſt. Nã ad uiolati ſabbati obiectũ ſibi reatũ,dixerat: Pater meus uſcꝗ adhuc operatur,& ego operor. Vt uſurpaſſe hoc ex autoritate intelligeretur exempli,ſignificans tamen hoc quod ipſe ageret,patris eſſe opus intelligendũ,quia ipſe in ſe operaretur operante. Et rurſum aduerſum eã inuidiã qua ſe per paternũ nomẽ deo exæquaſſet,hæc ſubdidit: Amẽ amen dico uobis,nõ poteſt filius à ſe facere quicꝗ,niſi quod uiderit patrẽ facientẽ. Ne igit̃ exæquatio illa per nomen naturamcꝗ filij fidẽ natiuitatis auferret,ait filiũ à ſe facere nihil poſſe, niſi quod patrẽ facientẽ uidiſſet. Et ut maneret ſalutaris in patre & in filio confeſſionis noſtræ ordo,naturã natiuitatis oſtendit,quæ poteſtatem efficiendi nõ per incrementa indultarũ ad unũquodcꝗ opus uiriũ ſumeret,ſed de cognitione præſumeret: præſumeret autem nõ aliquo operis corporalis exẽplo,ut aliquid prius pater faceret,ad quod poſtea filius facturus eſſet, ſed cũ natura dei in naturã dei ſubſtitiſſet,id eſt,ex patre filius natus eſſet, per uirtutis ac naturæ in ſe paternæ cõſcientiã,nihil ab ſe,niſi quod patrẽ facientẽ uidiſſet,filiũ facere poſſe teſtatus eſt. Et cũ unigenitus deus paternæ uirtutis operationibus operaret̃,tantũ ſibi ad faciendũ præſumeret, quantum in conſcientia ſua eſſet, inſeparabilem à ſe dei patris,quam per legitimam natiuitatem obtinebat,poſſe naturam. Non enim corporalibus modis uidet,ſed uiſus ei omnis in uirtute naturæ eſt. Deniqꝫ ſubiecit: Omnia enim quæcũcꝗ pater facit,eadẽ & filius facit ſimiliter. Similiter illud ad ſignificationem

Pater meus uſcꝗ adhuc operatur, & ego operor.

B

C ficationē natiuitatis adiecit, omnia uero & eadē, ad oſtēdendā naturæ ueritatē loquutus eſt. In his enim, quæ, & quæcunq;, & eadē ſunt, nec diuerſitas poteſt eſſe, nec reliquū. Atq; ita in natura eadem eſt, cui eadē omnia poſſe naturæ ſit. Vbi uero ſimiliter per filiū eadē omnia fiunt, ſimilitudo operū ſolitudinē operātis excluſit, ut omnia quæ pater facit, eadē omnia ſimiliter faciat & filius. Hæc eſt ueræ natiuitatis intelligentia, & fidei noſtræ, quæ ex naturæ diuinæ unitate, unius indifferentisq; diuinitatis ueritatem in patre & in filio confitetur abſolutiſſimū ſacramentū, ut eadē faciendo, filius ſimiliter faciat, & ſimiliter faciendo, eadem ſint ipſa quæ faciat, quia ſub una hac ſignificatione teſtentur, & ſimiliter facta natiuitatē, & eadē facta naturam. Tenet itaq; reſponſionis dominicæ ordo eccleſiaſticæ fidei integrum ordinem, ut nec diſcernat naturā, & ſignificet natiuitatē. Hoc nāq; ſequitur: Pater enim diligit filiū, & omnia demōſtrat ei, quæ ipſe facit, & maiora horū opera demōſtrabit ei, ut uos admiremini. Sicut enī pater ſuſcitat mortuos, & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat. An ne demonſtratio operū aliud hic nobis præter quàm natiuitatis fidē ingerit, ut ſubſiſtentē filium ex ſubſiſtente deo patre credamus? Niſi forte per ignorationē credendus eſt unigenitus deus doctrina demōſtrationis eguiſſe, ſed temeritas impiæ huius exiſtimationis nō admittitur. Non enī doceri eget, qui quid quis docēdus ſit, ſciat. Nam poſtea quàm ait: Pater enī diligit filiū, & omnia demonſtrat

D ei, quæ ipſe facit, ut oſtenderet omnē hanc patris demonſtrationē, fidei noſtræ eſſe doctrinam, ut ſcilicet pater nobis in confeſſione eſſet & filius, & ne qua hic ignoratio in filio poſſit intelligi, cui pater opera omnia quæ ipſe faceret, demonſtraret, cōtinuo ait: Et maiora horū opera demonſtrabit ei, ut uos admiremini. Sicut enim pater ſuſcitat mortuos, & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat. Demonſtratio ergo futuri operis nō ignoratur à filio, cui hoc demonſtrandū eſt, ut exemplo paternæ naturæ mortuos uiuificet. Ea enim patrē demonſtraturū filio dicit, quæ mirentur, & quæ eadē eſſent illa, mox docuit: Sicut pater ſuſcitat mortuos, & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat. Exæquata uirtus eſt per naturæ indiſſimilis unitatem. Et demonſtratio operū non ignorationis inſtructio eſt, ſed noſtræ fidei, quæ nō filio ſcientiā ignoratorū, ſed nobis confeſſionem natiuitatis inuexit. Confirmans eā per id quod ſibi omnia eſſent demōſtrata quæ poſſet. Neq; enim nō circunſpectū ſe cœleſtis ſermo egit, ne forte diuerſæ naturæ ſignificatio ſub occaſione dicti ambigui ſubreperet. Demonſtrata enim ei potius opera patris eſſe ait, quàm ad operationē eorum naturā uirtutis adiectam, ut demōſtratio ipſa natiuitatis eſſe ſubſtantia doceretur, cui per dilectionem patris operum paternorum, quæ per eum effici uellet, eſſet cognata cognitio. Porrò autem ne per demonſtrationis profeſſionē, ignorantis in eo naturæ diuerſitas crederetur, ea ipſa quæ profitetur demonſtranda, nō neſcit.

Quæ ſit ueræ natiuitatis filij intelligētia

Demonſtratio operū ingerit fidem natiuitatis.

Remotio obiectionis.

Vſq; adeo

A Vſq; adeo non de exempli autoritate geſturus eſt, ut uiuificet quos uelit. Velle enim naturæ libertas eſt, quæ ad perfectæ uirtutis beatitudinẽ cum arbitrij uoluntate ſubſiſtat. Ac ne deinceps, quod quos uult uiuificat, nõ na tiuitatis in ſe naturam habere uideretur, ſed nõ natæ potius iure poteſtatis ſubſiſtere, continuo ſubiecit: Nec enim pater iudicat quenq̃, ſed omne iudi cium dedit filio. Et in eo quod omne iudiciũ datum eſt, naturæ demonſtra tur natiuitas, quia & omnia habere ſola natura poſſit indifferens, neq; nati uitas aliquid poſſit habere, niſi datum ſit. Datum autẽ omne iudicium eſt, quia uiuificat quos uult. Neq; ademptum patri iudiciũ poteſt uideri, cum ipſe nõ iudicet, quia filij iudiciũ ex iudicio ſit paterno. Ab eo enim datum omne iudiciũ eſt, ſed dati iudicij cauſa nõ tacita eſt. Sequitur enim: Sed iu dicium omne dedit filio, ut omnes honorificẽt filium, ſicut honorificant pa trem. Qui nõ honorificat filium, non honorificat patrẽ, qui eũ miſit. Quid igitur, oro, derelictũ eſt ſuſpicionis, aut quid relictum eſt ad impietatẽ occa ſionis? Pater nõ iudicat quenq̃, ſed omne iudiciũ dedit filio. Iudicij autem dati ea cauſa eſt, ut filius exæquati honoris ad patrẽ ſit, & inhonorificus fi lio, inhonorificus & patri ſit. Et quomodo poſt hæc intelligitur natiuitatis differre naturã, quã non ſolum operatio, uirtus, honor, ſed etiã contumelia negati honoris exæquat? Nihil ergo aliud quàm ſacramẽtũ natiuitatis, ſer mo nunc diuinæ reſponſionis oſtendit. Neq; aliter potuit aut debuit filius

B à patre diſtingui, quàm ut & natus eſſet, nec tamẽ differẽs doceretur. Pater igitur uſq; modo operatur, & filius operatur. Habes naturæ nomina, cũ & pater operatur & filius, intellige & naturã dei, per quã deus operatur, ope rantẽ. Ac ne fortè duas operationes naturarũ diſſimilium exiſtimes intelli gendas, memento de cæco dictũ fuiſſe: Sed ut manifeſtarẽtur opera dei in eo, me oportet operari opera eius, qui miſit me. In eo ergo quod operatur filius, opus patris eſt: & opus filij, opus dei eſt. Et de operibus ſermo adhuc ſequẽs eſt. Interim nũc nil aliud ſtuduit reſponſio, quàm ut omne opus re ferret ad utrunq;, utriuſq; autẽ natura nõ differret operandi, cũ in eo quod uſq; adhuc pater operatur, operat̃ & filius, ne qui dominus ſabbati eſt, do minus eſt enim ſabbati filius hominis, impie operari ſabbato crederetur, cu ius opus per natiuitatis naturã paterni in ſe operis eſſet autoritas. Nõ con fundit̃ itaq;, aut aboletur natura, ne ſit filius: nec tamẽ rurſum adimit̃ natu ra, ne deus ſit. Nec diſcernũtur diuerſitate, ne unũ ſint: neq; q̃d unũ ſunt, id poteſt præſtare, ne uterq; ſit. Et primũ filiũ cognoſce, cũ dicitur: Nõ poteſt fi lius à ſe facere quicq̃, niſi quod uiderit patrẽ facientẽ. Habes natiuitatẽ filij, quæ ab ſe nihil poteſt facere, niſi uideat. In eo aũt quod à ſe nihil poteſt, in naſcibilitatis adimit errorẽ. Ab ſe eñ nõ poteſt poſſe natiuitas. Quod aũt uidet, cõſciæ in ſe naturæ ſignificatur agnitio, & in eo nũc uerã dei cognoſce naturã. Quæcũq; enim ille facit, eadẽ & filius facit ſimiliter. Per naturæ autẽ

Velle naturæ libertas eſt, quæ ad perfectæ uirtutis beatitudinem cũ arbitrij uoluntate ſubſiſtat.

Opus patris, & opus filij, unũ opus dei eſt.

C uirtutem, naturæ per id indiſſimilis intellige unitatem: ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrẽ, qui miſit illum. Ac ne te naturæ unitas in ſolitarij unione contineat, ſacramentũ in eo fidei diſce: Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui miſit illum. Concluſa ſunt omnia aduerſum hæretici furoris ingenia: filius eſt, quia à ſe nihil poteſt: deus eſt, quia quæcũq; pater facit, & ipſe eadẽ facit: unũ ſunt, quia exæquatur in honore, & eadẽ facit, non alia. Non eſt pater ipſe, quia miſſus eſt. Habet igitur hoc ſacramenti ſola natiuitas, ut complectatur in ſe & nomẽ, & naturam, & poteſtatem, & profeſſionem, quia uniuerſa natiuitas non poteſt non in ea eſſe natura, unde naſcitur. Non affert externi generis ſubſtantiam, quia ex uno non ſubſiſtit alienũ. Quod autem alienũ à ſe non eſt, id unũ eſt genere naturæ. Et quicquid unũ eſt per natiuitatẽ, non habet ſolitudinẽ, quia & ſolitudo ſingularis eſt, & natiuitatis eſt unitas ad utrũq;. Et ſuper hoc aſciſcit ſibi diuinæ de ſe ſententiæ teſtimonium. Ait enim: Qui ſunt ex ouibus meis, uocem meam audiunt, & ego noui eas, & ſequũtur me, & ego uitam æternam do eis, & nõ peribunt in ſempiternũ, nec quiſq; rapiet eas de manu mea. Pater quod dedit mihi, maius eſt omnibus, & nemo poterit rapere de manu patris mei. Ego enim & pater unũ ſumus. Quis, rogo, intelligentiam noſtram ſtupor hebetis mentis obtundit, ut hæc in ſenſum noſtrum tam

D abſolute dicta non ſubeant? Aut quis infirmitatem humanam tumor animi inſolentis illudit, ut dei cognitionem ex his adepti, deum putent nõ his intelligendũ eſſe quibus cognitus eſt? Aut enim alia ſunt euangelia proferenda quæ doceant, aut ſi de deo ſola iſta docuerunt, quur nõ ita credimus ut docemur? Quod ſi ex his tantũ ſumpta cognitio eſt, quur nõ fides exinde ſit, unde cognitio? Sed cum fides cognitioni eſſe aduerſa detegitur, iam non cognitionis fides illa, ſed criminis eſt, irreligioſam ſibi fidẽ aduerſum religionem confeſſæ cognitionis aſſumens. Vnigenitus igitur deus naturæ in ſe ſuæ conſcius natiuitatis propriæ inenarrabile ſacramentũ, ad fidei noſtræ confeſſionem, quanta poteſt uerborum abſolutione ſignificat, ut & natus intelligatur, & in dei natura eſſe credatur, & cum patre unũ ſit, & unũ ſe profitendo cũ patre, nõ tamen ut unus ſolus tantũ, atq; ipſe pater intellectus, amittat eſſe quod filius eſt. Teſtatur enim primũ naturæ uirtutem, cum de ouibus ſuis ait: Nec quiſq; rapiet eas de manu mea. Conſciæ poteſtatis hæc uox eſt, imperturbatæ uirtutis libertatẽ per id quod nemo oues de manu ſua abripiat, confiteri. At uero ut in natura licet dei, naturæ tamẽ ex deo ſit intelligenda natiuitas, ſubiecit: Pater quod dedit mihi, maius eſt omnibus. Nõ occultat ex patre eſſe ſe natũ: quod eñ à patre accepit, maius eſt omnibus, & quia accepit, eſt in eo quod accepit naſcẽdo, nõ poſtea tamẽ ex alio eſt, dum accepit. Sed qui ex alio accipit, ne aliud quid potius & nõ in eius intelligeretur natura, à quo accipit, exiſtere, ait: Nemo poterit rapere

Pater quod dedit mihi, maius eſt omnibus.

de manu

A de manu patris mei. De manu ſua nemo rapit, quia à patre, quod eſt omnibus maius, accepit. Quid ſibi uult tam diuerſa profeſſio, ut rurſum de manu patris ſui nemo rapiat? Filij manus eſt, quæ accepit à patre. Patris manus eſt, quæ dedit filio. Et quomodo quod non rapitur de manu filij, nõ rapitur de manu patris? Quomodo ſi quæris, intellige: Ego & pater unum ſumus. Manus filij, manus patris eſt. Non enim degenerat per natiuitatem natura, ne eadem ſit: neq; rurſum quia eadem eſt, intelligentiam natiuitatis offendit, quia natiuitas nihil in ſe admittit alienum. Vt uero per corporalem ſignificationem uirtutem poſſis eiuſdem noſſe naturæ, cõmemorata eſt filij manus, manus patris, quia natura & uirtus patris eſt etiam in filio. Poſtremo ut per ſacramentum natiuitatis ueritatem naturæ indifferentis agnoſceres, dictum eſt: Ego & pater unum ſumus, ut quod unum ſunt, nec diuerſum, nec ſolitarium crederetur, non alia in utroq; per natiuitatis & generationis proprietatem exiſtente natura. Manet quantum intelligi licet, & mentium ueſanarum uolũtas, ceſſante licet uoluntatis effectu, & malignũ animum, maleuolentiæ ſtudium, abſiſtente mali operis occaſione, non deſerit. Nunc enim hæreticorum furor iam dominum in cœlis ſedentem, quia exemplo Iudæorum in crucem agere non poſſunt, pari tamen infidelitate hoc eum quod eſt, denegant, & cum non poſſint negare quæ dicta ſunt, tamen dictis non obedientes, odium impietatis exercent, uerborum lapides

Manus patris eſt manus filij, & contra.

B inijciunt, & ſi poſſent, de throno eum ſuo in crucẽ retraherent. Et de Iudæis quidem ad dicti huius nouitatem cõmotis, ita ſcribitur: Tulerunt igitur lapides Iudæi, ut eum lapidarẽt. Reſpondit eis: Multa bona opera oſtendi uobis à patre, propter quod eorum opus me lapidatis? Reſponderũt autem ei Iudæi: Pro bono opere non lapidamus te, ſed pro blaſphemia, & quia tu cum ſis homo, facis te deum. At tu uero hæretice, quid agas ac profitearis agnoſce, & eorũ te intellige eſſe conſortem, quorũ in te refers perfidiæ exemplum. Ad id enim quod dictũ eſt: Ego & pater unũ ſumus, Iudæi lapides eleuauerunt, & eorũ impius dolor ad ſacramentũ fidei ſalutaris impatiens, uſq; ad impetũ inferẽdæ mortis erupit. Quid tu nõ habendo quẽ lapides, negando minus efficis? Non differt uoluntas, ſed uoluntatẽ tuã inefficacẽ eſſe cœleſtis thronus efficit. Quanto tu irreligioſior Iudæo? Lapides ille in corpus eleuat, tu in ſpiritum: ille in hominẽ ut putabat, tu in deum: ille in diuerſantẽ in terris, tu in throno uirtutis ſedentẽ: ille in ignoratum, tu in confeſſum: ille in moriturũ, tu in iudicẽ ſeculorũ. Ille dicit: Cum ſis homo, tu dicis: Cum ſis creatura. Vterq; autẽ dicitis: Facis te deum, hoc cõmune in eum impij ueſtri oris opprobriũ eſt. Negas enim deum ex generatione dei, negas filium ex natiuitatis ueritate. Negas hoc quod ego & pater unum ſumus. Confeſſionem unius in utroq;, atq; conſimilis eſſe naturæ. Subijcis ſubſtantiæ nouæ, & externæ, & alienæ deũ, ut aut alterius generis deus ſit,

aut

C aut omnino nec deus ſit,quia non ex dei natiuitate ſubſiſtat.Sed quia ad ſacramentum dicti huius cõmotus es:Ego & pater unũ ſumus, ut Iudæo dicente:Cum ſis homo,facis te deum,tu pari impietate dicas:Cũ ſis creatura, facis te deũ.Dicis enim,non es filius ex natiuitate,non es deus ex ueritate: Creatura es præſtantior cunctis,ſed nõ es in deum natus,quia ex incorporali deo nõ natiuitatem admitto naturæ. Non modo tu & pater non unũ eſtis,ſed nec filius es,nec ſimilis es,nec deus es.Iudæis quidem dominus reſpondit,ſed magis ad impietatẽ tuam omnis hæc apta reſponſio eſt: Nõn ne ſcriptum eſt in lege:Quoniam ego dixi dij eſtis? Si ergo illos dixit deos, ad quos uerbum factum eſt dei,& non poteſt ſolui ſcriptura, quem pater ſanctificauit & miſit in hunc mundum,uos dicitis:quia blaſphemaui,quoniam dixi:filius dei ſum? Si nõ facio opera patris,nolite credere mihi:ſi autem facio,& mihi non uultis credere,operibus credite,ut ſciatis & cognoſcatis,quoniã pater in me eſt,& ego in patre.Cauſa reſponſionis,cauſam obiectæ ei blaſphemiæ intulit.Id enim ad crimen deputabatur,quod ſe cũ homo eſſet,deũ faceret.Deũ autem ſe facere per id arguebatur quod dixiſſet: Ego & pater unum ſumus. Demonſtraturus itaq; hoc, quod ipſe & pater unum eſſent,ex natiuitatis uſurpatum eſſe natura,in eo primum ineptiam ridiculi opprobrij confutat,quur in reatum uocaretur, quod ſe cum homo eſſet,deum faceret.Cum enim lex huius nominis appellationẽ ſanctis hominibus decerneret,& ſermo dei indiſſolubilis confirmaret hanc impertiti

Quoniã ego dixi dij eſtis.

D nominis profeſſionem,quomodo hic quẽ pater ſanctificaſſet, & quem in hunc mundum miſiſſet,blaſphemus eſſet,dei ſe filium confitendo,cum cognominatos per legem deos,indiſſolubilis dei ſermo ſtatuiſſet? Iam ergo non eſt criminis,quod ſe deum cum homo ſit,faciat,cum eos qui homines ſint,lex deos dixerit.Et ſi à cæteris hominibus non irreligioſa huius nominis eſt uſurpatio, ab eo homine quem pater ſanctificauit:omnis enim hic de homine reſponſio eſt,quia dei filius etiam hominis filius eſt,nõ imprudenter uſurpari uidetur,quod dei ſe filium dixerit, cum præcellat cæteros, qui cõgnominare ſe non irreligioſe deos poſſunt,per id quod ſanctificatus in filium eſt, beato Paulo ſcientiam nobis nominis iſtius intimante,cũ ait: Qui ante promiſit per prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo,qui factus eſt ei de ſemine Dauid ſecundum carnem, qui prædeſtinatus eſt filius dei in uirtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis. Ceſſat ergo blaſphemiæ crimen,cum ſit homo:deũ ſe facit,cum hoc nomen plurimis dei ſermo detulerit,& ſanctificatus ac miſſus à patre,nihil aliud ſe quàm dei filium ſit profeſſus.Non eſt relictus,ut arbitror,ambigendi locus,quin de natura natiuitatis dictum ſit:Ego & pater unum ſumus.Nam cum Iudæi arguiſſent illum,quod per hoc dictum,homo ipſe cum eſſet,ſeſe deum faceret, reſponſio eius confirmat,quod dei ſe filium per id quod,ego & pater unũ ſumus, oſtenderit.

A oſtenderit,primum nomine,deinde natura,poſtremo natiuitate.Nam ego & pater rerũ nomina ſunt. Vnũ uero naturæ profeſſio eſt, quia in eo quod eſt uterq; non differat. Sumus autem non patitur unionem. Et ubi quod ſumus,unio non eſt,unum eos efficit eſſe natiuitas,hoc enim totum ex eo eſt,quod dei ſe filium ſanctificatus à patre profitet̃,& profeſſio dei filij hoc ego & pater unum ſumus confirmat, quia natiuitas non aliam poſſit niſi eam ex qua ſubſiſtit,afferre naturam. Cõſummauit autem totius fidei noſtræ ſacramentum,unigeniti dei ſermo. Nãq; cum reſponſum ad id fuiſſet, cur ſe cũ homo eſſet, deum faceret, ut dictum illud:Ego & pater unum ſumus,abſolutæ & perfectæ intelligentiæ ordinem ſumeret,hæc conſequenter ſubiecit:Vos dicitis quia blaſphemaui,quoniam dixi:filius dei ſum. Si non facio opera patris,nolite credere mihi. Si autẽ facio,& mihi non uultis credere,operibus credite,ut ſciatis & cognoſcatis,quoniã pater in me eſt,& ego in patre. Infrenis audaciæ eſt deſperata iam per conſcientiam ſalus,& extra pudorem eſt,profeſſa omnis impietas.Nam iam quiſquis nec erubeſcit ſtulticiæ,ubi perdidit religionem,ei non contradicere, amẽtia potius q̃ ignoratio eſt.Dominus dixerat:Ego & pater unũ ſumus. Natiuitatis hoc ſacramentũ eſt,ut pater & filius in unitate naturæ ſint.Et quia naturæ præſumptio uocaretur in crimen,præſumẽdi ratio docetur ex cauſa. Ait enim: Si non facio opera patris,nolite credere mihi. Si non opera patris facit,nõ

Pater & filius ſunt nomina rerũ,ſed unũ eſt naturæ profeſſio.

B credendum ei eſt profitẽri dei eſſe ſe filium. Non habet ergo natiuitas nouam externamq; naturam,quia per id filius eſſe credendus eſt,quod opera patris efficiat. Quid hic adoptio,quid indulgentia nominis loci inuenit, ne ex natura dei filius ſit,cum dei filius ex naturæ paternæ operibus credendus ſit? Non exæquatur ac ſimilis eſt deo creatura,neq; ei naturæ alienæ poteſtas comparatur. Sola ei natiuitas filij non improprie per ſimilitudinem creditur æqualis. Nam quicquid extra eum eſt,cum contumelia ei honoratæ uirtutis æquabitur. Si enim aliquid quod non ex ipſo eſt, reperiri poteſt ſimile ei,ac uirtutis eiuſdem,amiſit priuilegium dei ſub cõſortio coæqualis. Iamq; non erit deus unus,à quo indifferens ſit deus alius. At uero nõ habet contumeliam,proprietatis æqualitas,quia ſuum eſt quod ſui ſimile eſt. Et ex ſe eſt,quod ſibi ad ſimilitudinem comparatur. Nec extra ſe eſt quod quæ ſua ſunt poteſt,& profectus dignitatis eſt,genuiſſe poteſtatẽ,nec alienaſſe naturam. Opera patris efficit filius,& per id credi ſe dei filium poſtulat. Non eſt præſumptio arrogans,quia probari ſe non niſi ex his quæ gerat poſcit. Gerere autem ſe non ſua, ſed quæ patris ſunt teſtatur,ne per magnificentiam geſtorum naturæ natiuitas auferatur. Et quia ſub ſacramento aſſumpti corporis,& nati ex Maria hominis, dei filius non intelligebatur,fides nobis intimatur ex geſtis,cum ait:Si autẽ facio,& ſi mihi nõ uultis credere,uel operibus credite. Credi ſibi primum quod dei filius ſit,ni-

Facere opera dei nõ poteſt cõuenire creaturæ.

C ſi ex operibus patris, quæ ipſe efficit, non uult. Quod ſi facit opera, & per humilitatem corporis, fide profeſſionis indignus eſt, operum fidem poſtulat. Cur enim ſacramentum nati hominis, intelligentiam diuinæ natiuitatis impediat, cum diuina natiuitas omne opus ſuum, ſub myſterio aſſumpti hominis exequatur? Si igitur homini per opera non creditur quod dei filius ſit, credatur operibus quod dei filij ſint, quia negari quod dei ſint, nō poſſunt. Omne enim in ſe filius dei habet naſcendo, quod dei eſt, & idcirco opus filij, opus patris eſt, quia natiuitas nec extra naturā eam eſt ex qua manat, & naturam eam in ſe habet, unde ſubſiſtit. Faciens igitur opera patris, & poſtulans, ut ſi ſibi non crederetur, uel operibus ipſis crederetur, demonſtrare debuit quid eſſet operibus credēdum, nempe quod ſequitur. Si autem facio, & ſi mihi non uultis credere, operibus credite, ut ſciatis & cognoſcatis, quoniā pater in me & ego in eo. Hoc eſt illud: dei filius ſum. hoc eſt illud: ego & pater unum ſumus, hæc natiuitatis natura, hoc ſalutaris fidei ſacramentum, non diuidere quod unum ſunt, nec natiuitatis adimere naturā, & ex uiuente deo uiuentis dei ueritatem confiteri. Nō enim ex cōpoſitis atq; inanimis deus qui uita eſt, ſubſiſtit. Neq; qui uirtus eſt, ex infirmioribus continetur, neq; qui lux eſt, ex obſcuris coaptatur, neq; qui ſpiritus eſt, ex diſparibus formabilis eſt. Totū in eo quod eſt, unū eſt, Vt quod ſpiritus eſt, & lux & uirtus & uita ſit, & qđ uita eſt, & lux & uirtus & ſpiri-

D tus ſit. Nāq; qui ait: Ego ſum, non demutor, non demutatur ex partibus, nec fit diuerſus ex genere. Hæc enim quæ ſuperius ſignificata ſunt, non ex partibus in eo ſunt, ſed totum hoc in eo unum & perfectum omnia deus uiuens eſt. Viuens igitur deus, & naturæ æternæ uiuētis poteſtas eſt, & qđ cum ſacramento ſcientiæ ſuæ ex eo naſcitur, nō potuit aliud natum eſſe q̃ uiuens. Nam cum ait: Sicut miſit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem, docuit uitam in ſe per uiuentem patrem ineſſe. Deinde cum dicit: Sicut enim pater habet uitam in ſemetipſo, ſic & filio dedit uitam habere in ſemetipſo, omnia uiua ſua ex uiuente teſtatus eſt. Quod autē ex uiuo uiuū natum eſt, habet natiuitatis profectum ſine nouitate naturæ. Non enim nouum eſt, quod ex uiuo generatur in uiuum, quia nec ex nihilo ad natiuitatem uita quæſita eſt, & uita quæ natiuitatē ſumit ex uita, neceſſe eſt per naturæ unitatem, & perfectæ atq; inenarrandæ natiuitatis ſacramētum, ut & in uiuente uiuat, & in ſe habeat uitam uiuentem. Admonuiſſe nos in exordio ſermonis noſtri meminimus humanas comparationes diuinis nō ſatisfacere exemplis, tamen pro parte intelligētiæ noſtræ ſenſum formis corporalibus erudiri. Humanæ natiuitatis conſcientiam conſulo, utrum nō intra patres maneat origo naſcentium. Nam tametſi elementa illa inanima ac turpia quibus naſcendi cauſæ inchoantur, in hominem alterum effluāt, per naturæ tamen uirtutem intra ſe inuicem manēt, dum & per datam à ſe naturæ

Al. miniſterio.

Quomodo homo genitus manet ī patre gignente.

A naturæ eiuſdem originem naſcentem ſequitur ille qui gignit,& per acceptã natiuitatem cuius uirtus & ſi deriuetur,non tamen auſertur, in gignente ſe manet ille qui naſcitur.Et hoc quidem tantũ ad humanæ natiuitatis intelligentiam commemoratum à nobis ſit,non etiam ad perfectum in unigenito deo natiuitatis exemplum,quia naturæ humanæ infirmitas ex diſparibus comparatur, & ex inanimis cõtinetur ad uitam, nec ſtatim in ea quod gignitur uiuit,neq; totum uiuit ex uita, cum in ea multa ſint,quæ ſine naturæ ſuæ ſenſu cum excreuerint deſecentur. In deo uero totum quod eſt uiuit.Deus enim uita eſt,& ex uita non poteſt quicq; eſſe,niſi uiuum. Neq; ex deriuatione,ſed ex uirtute natiuitas eſt.Ac ſic dum totum quod eſt uiuit,& dum totum quod ex eo naſcitur,uirtus eſt,habet natiuitatem,nõ habet demutationem,& impertit profectum,nec amittit naturam,dũ & natiuitatem quam dedit, per indiſcretæ naturæ ſimilitudinem ſequitur,& natiuitas eam quæ uiuens ex uiuente eſt,naturam naſcẽdo non deſerit. Affert autem pro parte fidei huius ſignificationem,ignis in ſe ignem habens & in igni ignis manens.Nam cum ſit in eo ſplendor luminis, naturæ calor,uirtus urẽdi,mobilitas æſtuandi ,totum tamen ignis eſt.Et hæc uniuerſa,una natura eſt.Habet quidem ex infirmitate quod per materiam ſubſiſtit ac uiuit, & cum ea per quam uixerat deficit. Sed hoc quod dei eſt, comparatione ex parte cognoſcimus,ut nõ incredibile in deo ſit,quod pro parte ali-

B qua in terrenis reperiatur elementis.Quæro itaq; nunc utrum diuiſio ac ſeparatio ſit,cum ignis ex igne eſt.Aut nũquid abſcinditur natura ne maneat,aut non ſequitur natura ne inſit,cũ accenſo lumine ex lumine per quendam ,quaſi natiuitatis profectum naturæ nulla*defectio ſit,& tamen ſit lumen ex lumine ? Aut nunquid hoc nõ manet in eo quod ex ſeſe*ſine defectione ſubſiſtit? Aut hoc non eſt in eo unde non reciſum eſt,ſed cũ unitate ſubſtantiæ naturalis exiuit? Et quæro an ne non unũ ſint ,cum lumen ex lumine nec diuiſione ſeparabile ſit,nec genere naturæ? Et hæc,ut dixi,ad intelligentiã fidei tantum comparata ſint,nõ etiam ad dei dignitatẽ,ut nos potius intelligentiam inuiſibilium ex comparabilibus ſumeremus ,non utiq; ut aliquod naturæ dei ſatisfaceret comparationis exemplum,cum dignum & iuſtum eſſet teſtanti de ſe deo credere; ſed quia ſimpliciorum fidem ſi ror hæreticus turbaret, ut id de deo credi non oporteret quod difficile,niſi per corpoream comparationem poſſit intelligi,idcirco ſecũdum illud quod iam etiam ſuperius memoratum à nobis eſt,domini dictum :Quod de carne naſcitur ,caro eſt:quod autẽ de ſpiritu, ſpiritus eſt,quia deus ſpiritus eſt. utile exiſtimauimus hæc pro parte inſerere cõparationis exempla ,ne mentiri de profeſſione ſua exiſtimaretur, cum diuinæ nobis profeſſionis intelligentiam ex aliquo naturalia creaturarũ exempla præſtarent .Igitur ex uiuente deo patre uiuens dei filius ,& ex deo deus,& naturæ inſeparabilis at-

*Als*defectio.*

Vtitur ex iis ad fidei intelligentiã non dei dignitatẽ.

C que indiſſimilis unitatem & ſacramentum natiuitatis oſtẽdens, ait. Ego & pater unum ſumus. Et quia calumnia dicti tanquam inſolentis exiſteret, ut cõſcientiã potius naturæ demonſtraret in dicto, ſubiecit: Dicitis quia blaſphemaui, quoniam dixi: Filius dei ſum, unitatem naturæ ex natiuitate eſſe cõteſtans. At uero, ut natiuitatis fidem profeſſio abſoluta firmaret, nec naturæ tamen afferret natiuitas profeſſa diſſidium, hanc totius reſponſionis ſuæ tenuit abſolutionem. Operibus credite, quoniã pater in me, & ego in patre. Quid hic non naturale ac propriũ ſub ſacramento natiuitatis oſtenſum eſt? Inſunt ſibi inuicem, dum non eſt niſi ex patre natiuitas, dũ in deũm alterum natura, uel exterior, uel diſſimilis non ſubſiſtit, dũ deus ex deo manens, non eſt aliunde quod deus eſt. Infer duos, ſi occaſio patet, fidei eccleſiæ deos. Aut ſolitarium deum, uel falſa ſaltem ementire ratione, filium ſi potes, à patre abſque natiuitatis tantum confeſſa ueritate diſcerne. Filius in patre eſt, & in filio pater, non per tranſfuſionem refuſionemque mutuã, ſed per uiuentis naturæ perfectam natiuitatem. Ita in deo patre & in filio neque duos connumerabis deos, quia unũ uterque ſunt, neque ſingularẽ prædicabis, quia uterque nõ unus eſt. Non habet igitur fides Apoſtolica duos deos, quia nec duos patres habet, nec duos filios. Confitendo patrem cõfeſſa filium eſt. Credẽs in filium credidit & in patrem, quia & nomen patris habet in ſe filij nomen. Non enim niſi per filiũ pater eſt, & ſignificatio filij, demonſtratio patris eſt, quia non niſi ex patre ſit filius. In unius itaque confeſſione non unus eſt, dum & patrem conſummat filius, & filij ex patre natiuitas eſt. Nõ demutatur autem per natiuitatem natura, ne ſecundum ſimilitudinẽ generis ſui eadem ſit. Eadem autem ita eſt, ut per natiuitatẽ & generationẽ uterque potius unum confitendus ſit eſſe, nõ unus. Duos itaque prædicet deos, qui poteſt unũ prædicare ſine uno. Aut ſingularem deũ doceat, qui poſſit negare unum uni per naturæ uirtutem, & per ſacramentum generationis & natiuitatis non ineſſe. Naturam quoque diuerſam deputet ad utrũque, qui neſciat patrem & filiũ quod unum ſint, prædicatos. Deleant hæretici euãgelicam filij de ſe profeſſionẽ: Ego in patre, & pater in me, ut poſſint uel duos deos prædicare, uel ſolum. Non ſunt naturarum ſignificationes in naturæ unius proprietate, nec duos deos dei ex deo ueritas perficit, nec ſingularem deũ dei patitur natiuitas, nec non unũ ſunt, qui in inuicem ſunt. In inuicem aut ſunt, cũ unus ex uno eſt, quia neque unus uni, aliud per generationem quàm quod ſuũ eſt, dedit, neque unus ab uno aliud per natiuitatem obtinet quàm unus. Apoſtolica igitur fides, ſiue patrem prædicabit, prædicabit deum unum, ſiue filium confitebitur, confitebitur deum unum, quia eadẽ atque indiſſimilis dei natura ſit in utroque, quod dum & pater deus, & filius deus eſt, & unũ ſit naturæ nomen utriſque, unum utrũque ſignificat. Nam ex deo deus, uel in deo deus, nec duos deos perficit, cum unus

Filius in patre & pater in filio per uiuentis naturæ perfectam natiuitatem.

D

Pater & filius unum ſunt non unus.

*Al's *unius.*

A unus ex uno in naturæ & nomine unius maneat. Nec in ſolitariũ deum de-
ficit, cum unus & unus in ſignificatione nõ ſolus ſit. Non incertam aut du-
biam dominus tanti ſacramenti doctrinam reliquit, nec nos in ambiguæ
intelligentiæ deſeruit errore. Et audiamus eum omnem fidei huius cogni-
tionẽ Apoſtolis reuelantem, ait enim: Ego ſum uia & ueritas & uita, nemo
uenit ad patrẽ niſi per me. Si ſcitis me, & patrem meũ ſcitis, & amodo ſcie-
tis eum, & uidiſtis eum. Ait illi Philippus: Domine oſtẽde nobis patrem, &
ſufficit nobis. Dicit ei Ieſus: Tanto tempore uobiſcũ ſum, & nõ cognoui-
ſtis me? Philippe qui uidet me, uidet & patrem, quo modo tu dicis oſten- Philippus.
de nobis patrem? Non credis mihi, quoniã ego in patre, & pater in me eſt.
Verba quæ ego loquor uobis, nõ à me loquor, ſed pater qui in me manet,
ipſe facit opera ſua. Credite mihi, quoniam ego in patre, & pater in me eſt.
Sin autem, uel propter opera ipſa credite. Non nos in erratica atq; in inuia
deducit ille qui uia eſt, neq; illudit per falſa qui ueritas eſt, neq; in mortis re
linquit errore qui uita eſt. Et quia hæc benigna ad ſalutem noſtrã diſpen-
ſationis ſuæ nomina ipſe cõſtituit, ut nos tanq̃ uia in ueritatem deduceret,
& ueritas conſtitueret in uita, cognoſcendum eſt, quod illud obtinendæ ui-
tæ ſacramentũ eſſe demõſtrarit. Nemo uenit ad patrem niſi per me. Iter ad
patrẽ per filium eſt. Et quærendũ eſt utrum hoc per doctrinæ admonitio-
nem an per naturæ fidem ſit, quia uideri poſſumus per doctrinam filij po-
B tius ad patrem, q̃ per confeſſionem paternæ in eo diuinitatis uenire. Intel-
ligentiæ igitur ſenſum, in conſequentibus requiramus. Nõ enim fides ex ar
bitrio noſtro, ſed ex dictorum eſt ineunda uirtutibus, nã hoc ſequitur: Si
ſcitis me, & patrem meũ ſcitis. Homo Ieſus Chriſtus cernitur, & quomodo
ſi ipſe cognitus ſit erit cognitus pater, cũ naturæ ſuæ, id eſt, hominis in eo
habitum, Apoſtoli recognoſcant, & liber à corporali deus carne, non in hac
corporalis carnis infirmitate noſcendus ſit? Sed in ſacramẽto aſſumpti cor
poris, diuinitatis paternæ naturã in ſe dominus confirmãs, hunc ordinẽ te-
nuit: Si ſcitis me, & patrem meum ſcitis, & amodo ſcietis eum, & uidiſtis eũ.
Tempus uiſionis ſeparauit à tẽpore cognitionis. Nam quem cognoſcen-
dum ait, eundem iam dixit & uiſum, ut naturæ iam ptidẽ in ſe conſpectæ
ſcientiam ex tẽpore nunc huius reuelationis acciperent. Sed cõmouit Apo
ſtolũ Philippum nouitas dictorũ, homo cernitur, dei ſe filium cõfitetur, co
gnito ſe cognoſcendum patrẽ fatetur. Patrem uiſum ſe uiſo dicit, & per id
cognoſcẽdum eſſe q̃a uiſus ſit, humani iſtud animi infirmitas nõ capit, nec
fidẽ ſumit tam diuerſarum rerũ profeſſio, ut qui tunc uiſus ſit non cogno-
ſcẽdus ſit, cũ uidiſſe, cognitio ſit, ut ſi filius cognitus ſit, & pater cognitus ſit,
cũ cognitionem filij ipſe ſecundum hominẽ corporalis & uiſus & tactus in-
geſſerit. Cognitionem autem ex eo patris ipſa illa differens ab eo conſpe-
cti hominis natura non præſtet, & frequenter filius patrem à nemine ui-

C ſum eſſe teſtatus ſit, prorupit igitur Apoſtolica familiaritas & cōſtantia dominum interrogans: Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Nō fides nunc periclitatur, ſed ignorationis hic error eſt. Viſum enim iā & amodo cognoſcendum dominus patrē dixerat, ſed uiſum eſſe Apoſtolus non intellexerat. Deinde non uiſum negauit, ſed oſtendi ſibi rogauit. Neque oſtenſionem ueluti corporalis contemplationis deſiderauit, ſed demonſtrationem intelligendi eius qui uiſus eſt, poſtulauit. Filium enim hominis in habitu uiderat, ſed quo modo per id patrē uiderit neſcit. Nā ad id quod dixerat. Domine oſtende nobis patrem, ut oſtenſio illa intelligendi potius eſſet demonſtratio q̃ uidendi, ſubiecit: Et ſufficit nobis. Non adempta eſt fides dicto, ſed cognoſcendi demonſtratio eſt poſtulata, quæ ſufficeret ad fidem dicti, quia per domini profeſſionem autoritas eſſet nō incerta credendi. Hinc autem oſtendendi patris petitio orta eſt, quia dictum eſſet uiſum eſſe, & per hoc noſcendum eſſe, quia uiſus ſit. Nec impudens erat oſtenſionem eius, qui uiſus eſt, poſtulare. Dominus itaq; dictis Philippi hæc reddidit: Tanto tēpore uobiſcum ſum, & nō nouiſti me Philippe? Arguit Apoſtoli in cognoſcendo ſe ignorationem, quia ſuperius ſe cognito, patrē quoque cognitū eſſe dixiſſet. Sed quid illud eſt quod queritur ſe tanto tempo-

Quomodo intelligendū, domine oſtende nobis patrē.

D re cognitū non fuiſſe? ſcilicet quia ſe cognito, paternæ in ſe naturæ eſſet intelligēda diuinitas, cum ea quæ gereret propria deo eſſent calcare undas, iubere uentis, * in intellecta demutatione uini, incremētoq; panum cū geſtorum fide gerere, fugare dæmones, morbos depellere, damna corporum rependere, emendare uicia natiuitatis, peccata dimittere, uitam mortuis reddere, & hæc agere carnalem, & dei ſe filium inter iſta profitentem, hinc querelæ omnis orta conqueſtio eſt, quod in ſacramēto natiuitatis humanæ geſſiſſet hæc. In homine aſſumpto, dei non intellecta natura eſt, & idcirco arguens, cur cum hæc tanto tempore gereret, agnitus non fuiſſet, poſtulantibus ut ſibi patrem oſtenderet, ait: Qui me uidet, uidet & patrem. Nō hic ille contemplationem corpoream, & uiſum oculorum carnalium ſignificat, ſed eorum de quibus dixerat: Nonne uos dicitis, quoniam adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis uenit? Ecce dico uobis, leuate oculos ueſtros, & aſpicite regiones, quia albæ ſunt iam ad meſſem. Nec tempus patitur, nec albentium ad meſſem regionum ſignificatio permittit, aliquid terrenum hic & corporeum intelligi, ſed ad perfectorum fructuum beatitudinem contuendam, intelligentiæ iuſſit oculos eleuari ut nunc, dicens: Qui me uidet, uidet & patrem. Non enim hoc quod ex partu uirginis carnale eſt, ad contemplandam in eo dei formam & imaginem proficit, neq; ad incorporalis dei naturam uidendam aſſumpti hominis ſpecies in exemplo eſt. Sed agnitus in eo deus eſt, ſi quibus tamen ipſe agnitus eſt, ex uirtute naturæ, & intellectus deus filius id præſtat, ut intellectus & pater ſit, dum ita imago eſt,

Hoc loco uariabant exemplaria, etiam uetuſta, ſed hinc atq; hic collatis coniecturis legendū arbitror: In intellectā demutationē uini, incremētáq; panū cōgeſtorū fide gerere, ut cōgeſtorū referatur ad fragmenta collecta. Quanq̃ non diſplicet ut fides geſtorū declaret rē ante nō intellectā, poſt cōpertam.

ut

A ut non differat genere, ſed ſignificet autorem. Imagines autem cæteræ, ex diuerſis metallis, aut fucis, aut generibus, aut artibus, reddunt eorum ſpecies, quorum ſunt imagines inſtitutæ. Sed nunquid ut imagines ueræ ſint, exæquari poſſunt inanima uiuentibus, & uel picta, uel ſculpta, uel fuſa natiuis, filius autem patri non ſecundum hæc imago eſt, quia uiuentis, uiuens imago eſt, & ex eo natus non habet naturæ diuerſitatem, & in nullo diuerſus tenet naturæ eius ex qua non diuerſus eſt, poteſtatem? Qui ergo imago eſt, eò proficit, ut deum patrem unigeniti dei ſignificet natiuitas. Significet autem, ut forma ipſa & imago inuiſibilis dei, & per hoc non amittat naturæ *unitam ſimilitudinem, quia nec careat uirtute naturæ, & hinc illud eſt: Tanto tempore uobiſcum ſum, & non noſti me Philippe? qui uidet me, uidet & patrem. Quomodo tu dicis oſtende nobis patrem? Non credis mihi quia ego in patre, & pater in me eſt? Non relictus eſt hominum eloquijs de dei rebus alius præter quàm dei ſermo. Omnia reliqua & arcta & confuſa & impedita ſunt & obſcura. Si aliquis alijs uerbis demonſtrare hoc, quàm quibus à deo dictum eſt uolet, aut ipſe non intelligit, aut legentibus non intelligendum relinquit. Dominus dixit cum rogaretur, ut oſtenderet patrem: Qui me uidet, uidet & patrem. Hoc demutare antichriſti, hoc negare, Iudæi eſt, hoc neſcire gentilis eſt. Sed fortè in-

Alij * *natiuitas.*

Non relictus eſt hominum eloquijs de dei rebus alius præterꝙ dei ſermo.

B telligentiæ ſenſus in crimine ſit ſi in fide noſtra uicium, ſi in dictis dei reſedit obſcuritas. Nam nec ſolitarium ſermo ſignificat, & indifferentem tamen naturam profeſſio docet. Viſum enim in filio patrem, nec ſingularis poteſt eſſe, nec diſparis. Per hunc ille uiſus, neque non unum ſunt in ſacramenti profeſſione, neque unus. Et quæro quid ſignificaſſe in eo dominus creditur, cum dicit: Qui me uidet, uidet & patrem? Non tenes unionẽ, ubi per coniunctionem ipſam paterni nominis ſignificatur adiectio. Etenim cum dicitur, & patrẽ, excluſa eſt ſingularis atque unici intelligentia. & quid reliquum eſt, niſi ut per naturæ unitam ſimilitudinem, pater per filiũ uiſus ſit? Et ne hoc incertum nobis ad fidem relinqueretur, dominus ſubiecit: Quomodo tu dicis, oſtende nobis patrem? Quæ enim ignorandi patrem aut oſtendendi ignorantibus neceſſitas relinquebatur, cum pater in filio uiſus eſſet? Viſus autem adeo eſt ex proprietate naturæ, dũ ex indifferentia atꝗ in genere ueritatis, unum ſunt natus & generans, ut hic domini ſermo ſequeret: Non credis, quia ego in patre & pater in me eſt? Inſeparabiles eſſe per naturalem ſimilitudinem patrẽ & filium, non poſſumus alijs uerbis docere, niſi filij. Nõ enim hic per demutationem nominum atque ſpecierum filius qui uia & ueritas & uita eſt, mimis theatralibus ludit, ut in aſſumpto homine ſe filium dei nuncupet, in natura uero deum patrem, & unus ac ſolus perſonali demutatione ſe nunc in alio mentiatur. Non itaꝗ ipſe ſolitatius, nunc ſibi filius eſt, nunc ſe ſibi profitetur in patrẽ,

C & naturæ nomina infert ceſſante natura. Alia hic uerborũ ſimplicitas eſt: Nam & pater pater eſt,& filius filius eſt. Sed in his nominibus ac rebus nihil nouum nihil diuerſum nihilq́ peregrinum eſt. Tenet enim naturæ proprietas ueritatis proprietatẽ,ut quod ex deo eſt,deus ſit, & nec diminutionis ſit natiuitas,nec diuerſitatis,dum & filius nõ in naturam externã ac diſſimilẽ patri deo ſubſiſtit,nec pater alienũ quid à ſe natiuitati unigeniti acquirẽs,ſed uniuerſa potius quæ ſua ſunt ſine damno impertiẽtis indulſit. Atq; ita nec natura dei caret, dum nõ aliunde q̃ ex deo deus eſt,nec à deo differt,dũ non aliud ipſe q̃ deus eſt,quia & natiuitas dei conſiſtit in filio, nec

Alij* ex ſe. per natiuitatẽ dei amiſit*eſſe dei natura qđ deus eſt. Pater igiť in filio eſt, & filius in patre,deus in deo. Non per duplicem conuenientiũ generum cõiunctionem,neq; per inſitiuam capacioris ſubſtãtiæ naturam,quia per corporalem neceſſitatẽ exteriora fieri his quibus continẽtur,interiora nõ poſſunt,ſed per natiuitatem uiuẽtis ex uiuente naturæ, Dũ res non differt,dũ naturam dei non degenerat natiuitas,dum nõ aliud aliquid q̃ in deum ex

Quomodo pater in filio nõ tanq̃ aliud in alio. deo deus naſcitur,Dum nihil in his nouũ eſt,nihil alienum,nihil ſeparabile,Dũ in patre & filio credere duos deos impium eſt,dum patrem & filium ſingularem deum prædicare ſacrilegum eſt,Dũ deum ex deo quod in ſimilitudine generis unum ſint negare blaſphemum eſt. Ac ne dubium hoc atque ambiguum ſacramentũ fides euangelica ſuſciperet,hunc doctrinæ ſuæ

D dominus ordinem tenuit: Nõ creditis mihi quoniam ego in patre, & pater in me eſt? Verba quæ ego loquor uobis,nõ à me loquor, ſed pater qui in me manet ipſe facit opa ſua. Quibus rogo alijs in patre & filio naturæ proprietas demonſtrari q̃ his ipſis uerbis potuit & poteſt, natiuitatis tamẽ in

Verba quę ego loquor nobis nõ à me loquor. omnibus ſignificatiõe prælata? Cũ enim ait: Verba quæ ego loquor uobis, non à me loquor,non exemit perſonam,neq; ſe filiũ denegauit,nec naturã in ſe paternæ uirtutis abſcondit. Nam dũ loquitur, ipſe in ſubſtantia manens loquitur. Dũ autem non ab ſe loquitur,natiuitatẽ in ſe dei ex deo patre teſtatur ipſe, inſeparabilis ab eo atque indiſſimilis unitate naturæ, quia q̃uis ab eo loquatur,ipſe tamẽ loquitur. Nam q non à ſe loquitur & tñ loquitur,nõ poteſt nõ eſſe dũ loquitur: & dum nõ à ſe loquitur, oſtẽdit nõ ſuũ tantũ eſſe quod loquitur,ſubiecit eñ: Sed pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua. Manere in filio patrẽ, nõ eſt ſingularis atq; unici. Operari uero per filiũ patrem,nõ eſt differẽtis aut exteri. Sicuti nõ unius eſt,non ab ſe loqui qui loquitur,neq; rurſum alieni ac ſeparabilis ſit,loqui ꝑ loquẽtem,ſed hoc horũ ſacramentũ eſt,qui unũ ſunt,qui uterq; nõ aliud ſunt,qui per naturæ ꝓprietatẽ in ſeſe ſunt. Quorũ hæc unitas eſt,ut loquẽs nõ à ſe loquať, neq; qui nõ à ſe loqtur,nõ loquatur. Et quia in ſe patrẽ & loqui & opari docuerat, pfectæ huius unitatis fidẽ ſtatuit, dicẽs: Sed pater qui in me manet, ipſe facit opa ſua. Credite mihi quia ego in patre & pater in me. Sin aũt uel

propter

A propter opera ipſa credite: Pater operatur in filio, ſed & filius opus patris operatur. Ne ergo per uirtutis efficiētiam, & nō per naturæ, quæ ſecūdum natiuitatem eſt, proprietatē, pater in filio & operari crederetur & loqui, ait: Credite mihi quoniā ego in patre, & pater in me eſt. Quid eſt iſtud rogo? Credite mihi, certe ad id refertur quod dictum eſt: Oſtēde nobis patrem. Fides confirmatur ex credendi præcepto, & ea fides qua patrem ſibi oſtēdi popoſcerat. Nō enim ſuffecerat dixiſſe: Qui me uidet, uidet & patrē, niſi intelligentiam noſtram eouſq; protenderet, ut cum patrem noſceremus in filio, filium tamen eſſe meminiſſemus in patre, ne transfuſio potius alterius in alterum exiſtimaretur, quàm per generationem natiuitatemq; unitas eiuſdem in utroq; naturæ. Credi itaq; ſibi dominus uult, ne forte per aſſumpti hominis diſpenſationem fidei conſciētia periclitaretur. Certe ſi quid afferat ambiguitatis caro & corpus & paſſio, uel operibus credatur, deum in deo eſſe, & ex deo deum eſſe, unum eos eſſe, dum naturæ uirtute uterq; in ſe eſt, & neuter ſine altero eſt. Dum & pater nihil ex ſuis amittit in filio, & filius totum ſumit ex patre quod filius eſt. Nō eſt corporalium naturarū iſta conditio, ut inſint ſibi inuicem, ut ſubſiſtētis naturæ habeant perfectā unitatem, ut manens unigeniti natiuitas, à paternæ diuinitatis ſit inſeparabilis ueritate. Vnigenito tantum iſtud deo proprium eſt, & in ſacramento ueB ræ natiuitatis fides iſta eſt, &*ſpecialis uirtutis hoc opus eſt, nihil differre & eſſe & ineſſe. ineſſe autem nō aliud in alio, ut corpus in corpore, ſed ita eſſe ac ſubſiſtere, ut in ſubſiſtente inſit, ita uero ineſſe, ut & ipſa ſubſiſtat. Nam uterq; ſubſiſtēs, per id non ſine alio eſt, dum ſecūdum generationem & natiuitatē*ſubſiſtens, natura non alia eſt, hinc enim illud eſt: Ego & pater unū ſumus, & qui me uidet, uidet & patrē. & Ego in patre, & pater in me. Quia non differt nec degenerat natiuitas, quia unius in patre & filio diuinitatis ſacramētū natiuitatis natura cōſummat, dum dei filius non aliud quàm deus eſt. Et idcirco nō in deos duos unigeniti generatio deputatur, qa in deum filius dei naſcens, naturam in ſe dei ſe gignentis exhibuit.

Al's*ſpiritualis.

Al's*ſubſiſtētis.

SEPTIMI LIBRI FINIS.

Diul

C

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER OCTAVVS.

*Al's *fingens.*

Summa conſummatarum uirtutũ in epiſcopo ſecũdũ Apoſtolum.

BEatus Apoſtolus Paulus formam conſtituendi epiſcopi * figẽs,& planè nouum eccleſiæ hominẽ præceptis ſuis condens,hanc ueluti ſummam cõſummatarum in eo uirtutum eſſe docuit dicens: Obtinẽtem ſecundum doctrinam fidei uerbũ, ut potens ſit exhortari ad doctrinam ſanam, & contradicentes reuincere. Sunt enim multi non ſubditi, uaniloqui & ſeductores. Ita enim quæ propria diſciplinæ ac morum ſunt,ad ſacerdotij meritum utilia eſſe ſignificat,ſi etiam hæc quæ ad docendæ ac tuendæ fidei ſcientiam neceſſaria ſunt, inter reliqua non deerunt,Quia non ſtatim boni atq; utilis ſacerdotis eſt, aut tantummodo innocenter agere,aut tantummodo ſcienter prædicare, cum & innocens ſibi tantum proficiat, niſi doctus ſit,& doctus ſine doctrinæ ſit autoritate,niſi innocens ſit. Non enim apoſtolicus ſermo probitatis honeſtatiſq; præceptis hominem tantum ſeculo conformat ad uitam, neque rurſum per doctrinæ ſcientiam ſcribam ſynagogæ inſtituit ad legẽ,ſed perfectum eccleſiæ principem perfectis maximarum uirtutũ bonis inſtruit,ut & uita eius ornetur docendo,& doctrina uiuendo. Deniq; ipſum illũ ad quem ei ſermo erat, Titum,iſtiuſmodi decreto conſummandæ religionis inſtruxit:In omnibus te ipſum bonorum factorum præbẽs exemplũ, docentem cum ueneratione uerbum ſanum,irreprehenſibile, ut aduerſarius uereatur, nihil habens turpe aut malum de nobis dicere. Non ignorauit doctor hic gentiũ & ex conſcientia loquentis atq; habitãtis in ſe Chriſti,eccleſiæ electus magiſter,morbidi eloquij graſſatura eſſe cõtagia,& aduerſum ſanitatem uerborum fideliũ,deſæuituram doctrinæ peſtiferæ corruptionem,quæ impiæ intelligentiæ ſuæ uirus uſq; ad ipſam ſedem animæ demergẽs,profundo ſerperet malo:Ex his enim ait,quorum ſermo ut cancer ſerpit,latenti ſemper ſubrepentiq; contagio ſanitatem *peruaſæ mentis inficiens,ob quod ſani ſermonis in epiſcopo uoluit eſſe doctrinã,fidei conſcientiam,& exhortationum ſcientiam,aduerſum impias & mẽdaces & ueſanas contradictiones obnitentem.Multi enim ſunt qui ſimulantes fidem non ſubditi ſunt fidei, ſibiq; fidem ipſi potius conſtituunt,quàm accipiũt, ſenſu humanæ inanitatis inflati,dum quæ uolunt ſapiunt,& nolunt ſapere quæ

Bonus paſtor debet eſſe bonus & ſimul doctus.

D

*Al's *perſuaſe.*

A te quæ uera ſunt, cum ſapientiæ hæc ueritas ſit ea interdum ſapere quæ nolis. Sequitur uero hanc uoluntatis ſapientiam, ſermo ſtulticiæ. Quia neceſſe eſt quod ſtulte ſapitur, ſtulte & prædicetur. Iam uero ſtulta prædicatio, quantum malum eſt audientium, cum ſeducuntur in ſententiã ſtulticiæ ſub opinione ſapientiæ? Et idcirco Apoſtolus hunc de his ordinem tenuit dicens: Sunt enim multi non ſubditi, & uaniloqui, & ſeductores. Cõtradicendũ itaq; eſt, & impietati inſolenti, & inſolentiæ uaniloquæ, & uaniloquio ſeducenti, & cõtradicendum per doctrinæ ſanitatem, per fidei ueritatem, per uerborum ſynceritatem, ut & ſanitas ueritatis ſit, & ueritas ſanitatis. Ac mihi quidem ea nunc commemorandæ huius ſententiæ apoſtolicæ fuit cauſa, quia homines mẽte peruerſi, & profeſſione fallaces, & ſpe inanes, & ſermone uiperei, contradicendi nobis neceſſitatem imponũt, dum letales doctrinas, & morbidas intelligẽtias, & corruptas* uoluptates, ſimplicitati audientium per ſpeciem religionis inſinuant. Id apud eos prætermiſſa apoſtolicæ prædicationis ſynceritate agẽtes, ne pater pater ſit, ne filius filius ſit, ne deus deus ſit, ne fides fides ſit. Quorum ueſanis mendacijs renitentes, uſq; eò iam ſermonem reſponſionis noſtræ extendimus, ut cum deum & deum & uerum deum in uero deo demonſtraſſemus ex lege, tum deinde perfectã ac ueram unigeniti dei natiuitatem ex euangelicis atq; Apoſtolicis doctri-
B nis oſtenderemus, poſtremo ut uerum deum dei filium & indifferentis naturæ à patre, eodem prædicationis noſtræ curſu doceremus, ita ut nec ſingularem deum fides eccleſiæ, nec duos deos profiteretur, cum nec natiuitas dei ſolitarium deum ſineret, nec natiuitas perfecta diuerſarum naturarum nomina in dijs duobus admitteret. Duplex autem nobis in refellendis eorum uaniloquijs cura eſt, ut primũ quæ ſunt ſancta & perfecta & ſana doceamus, neq; ſermo noſter per deflexus quoſdam atq; anfractus oberrãs; & ex deuijs atq; erraticis cuniculis emergẽs, ueritatẽ potius quærat quàm oſtendat. Tum deinde ut quæ ab illis inanium ac fallacium ſententiarum argutijs ad ſpeciem ueri blandientis aptantur, ea ipſa conſcientiæ omnium ridicula eſſe & inepta pandamus. Non enim ſufficit nobis docuiſſe quæ pia ſunt, niſi pijſſima ea eſſe per id intelligantur, dum quæ impia ſunt refelluntur. Vt uero bonis & prudentibus uiris naturæ ac ſtudij eſt, totos ſe ad beatæ ſpei alicuius obtinẽdam, uel rem, uel tempus præparare, ne in aliquo minor ſit expectatione procinctus, ita iſtis hæretico furore amentibus ſollicitudinis maximæ eſt, toto aduerſus piæ fidei ueritatem, impietatis ſuæ ingenio laborare, ut aduerſus eos qui religioſi ſunt, uincant eſſe irreligioſi, & ultra ſpem uitæ noſtræ, uitæ ſuæ deſperatione potiores ſint, & plus impendãt cogitatiõis ad falſa, quàm nos doctrinæ aptamus ad uera. Pijs enim fidei profeſſionibus, has impiæ perfidiæ ſuæ contradictiones elaborauerunt, ut primum requirant, utrumne nobis in fide deus unus ſit, deinde ſubijciant, an

Sapientiæ ueritas eſt interdum ſapere quæ nolis.

Al. uoluntates.*

Interrogationes hæreticorum cum ſuis obiectionibus qđ filius non eſt deus.

C an etiam Chriſtus deus ſit, poſtremo, an pater maior ſit filio, ut cum audierint in profeſſione deum unum, utantur ea ad id, ne Chriſtus deus ſit. Nõ enim de filio quærunt an deus ſit, ſed id tantũ uolunt de Chriſto interrogando ne filius ſit, ut ſimplicis fidei hominem captãtes, per unius eum dei fidem, à Chriſti dei confeſſione depellant, dum iam non unus deus ſit, ſi ſit deus confitendus & Chriſtus. Iam uero hic quanta ſecularis ingenij ſubtilitate contendunt, cum dicunt: Si unus eſt, quiſquis ille alius uidebitur eſſe, iam non erit. Quod ſi alius eſt, iam unus hic non erit, cum natura nõ ſinat, ut ubi alius eſt, ibi unus ſit. Aut ubi ſit unus, ibi alius ſit. Dehinc cũ facilitatem credentis atq; audientis, arte ſubdolæ huius aſſertionis cluſerint, tum id tanq; iam faciliore uia obtineant, ut deus Chriſtus ex nomine potius quàm ex natura ſit, quia hoc generale in eo nomen in nullo eam quæ uera ſola eſt, unius dei fidẽ deſtruat, & per hoc pater filio maior ſit, quia differente natura, cũ non niſi deus unus eſt, maior pater ſit proprietate naturæ, ſitq; hic nuncupatus filius, & creatio ex dei uoluntate ſubſiſtens, quia & minor patre ſit, & deus nõ ſit, quia deus unus deum alium eſſe nõ patitur. Et qui minor eſt, neceſſe eſt ut naturæ, ab eo qui ſe eſt maior alienæ ſit. Et hi quidem quàm ridiculi in eo ſunt præſcribentes deo, cũ aſſerunt, ex uno naſci nihil poſſe, quia uniuerſarum rerum ex duorum coniunctione natiuitas eſt. Deum autem indemutabilem nullam ex ſe natiuitatem tribuere poſſe naſcenti, quia nec acceſſioni id quod non demutatur, obnoxium ſit, nec ſo-

D litarij atq; unius natura id in ſe habeat conditionis, ut generet. Nos autem euangelicam atq; Apoſtolicam fidem doctrinis ſpiritualibus aſſecuti, & beatæ æternitatis ſpem in patris & filij confeſſione ſectantes, demonſtrato dei & dei ex lege ſacramento, neq; unius dei fidem excedentes, neq; non & deum Chriſtum prædicantes, hunc ex euangelijs reſponſionis ordinẽ ſumpſimus, ut ueram ex deo patre natiuitatem unigeniti dei doceremus, quia per eam & deus uerus eſſet, neq; à natura unius dei ueri eſſet alienus, ac ſic neq; deus negari poſſet, neq; ipſe alius deus dici, quia & deũ natiuitas præſtaret, & natura in eo unius dei, ex deo eum in deum alterum non ſepararet. Et quãq; ad id nos communis intelligentiæ ſenſus impelleret, ne in natura eadem naturarum nomina conuenirent, & non unum eſſent, quibus id quod ſunt non differret in genere, tamen ipſis hoc domini nunc profeſſionibus placuit oſtendi, qui cũ frequenter fidei ac ſpei noſtræ deum unum intimaſſet, ut per ſacramentum unius dei ſe quoq; deo profeſſo probatoq; firmaret, dixit: Ego & pater unum ſumus. Si ſcitis me, ſcitis & patrem meũ. Et qui me uidet, uidet & patrem. Et pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua. Et credite mihi, quia pater in me, & ego in patre. Sin autem, uel propter opera credite. Natiuitatem ſuam in nomine patris expreſſit, cognoſci patrem in ſe cognito docet. Vnitatem naturæ fatetur, cum pater in ſe uiſo uidetur.

Cõmunis ſenſus dicit, quæ unum ſunt in natura, quæ eadẽ nomina habẽt naturarum.

A detur. Inſeparabilem ſe à patre teſtatur, cum in manēte in ſe manet pater. Fiduciam conſcientiæ tenet, cum his dictis ſuis credi poſtulet ex operatione uirtutis. Atq; ita in hac perfectæ natiuitatis beatiſſima fide, uicium omne & duûm deorum, & dei ſingularis extinguitur, cum qui unum ſunt, non ſit unus, & qui non unus eſt, non tamen ab eo qui eſt, ita ex aliquo differat, ut uterq; non unum ſint. Hæc igitur quia hæretici negare nō poſſunt, quippe cū ſint tam abſolute dicta atq; intellecta, tamen ſtultiſſimo impietatis ſuæ mendacio negando corrumpunt. Id enim quod ait: Ego & pater unum ſumus, tentant ad unanimitatis referre cōſenſum, ut uoluntatis in his unitas ſit, non naturæ, id eſt, ut non per id quod idem ſunt, ſed per id quod idem uolunt, unum ſint. Et illud quod eſt in Actibus apoſtolorum, huic *diffinitioni ſuæ aptant: Multitudinis autem credentium, erat anima una, & cor unum, ut animarum & cordium diuerſitas, in cor unum atq; animā unam per conuenientiam eiuſdem uoluntatis unitas ſit. Vel illud quod ad Corinthios ſcribitur: Qui plantat autem, & qui rigat, unū ſunt, ut non differente miniſterio ad ſalutem, & in eiuſdem ſacramenti profectum, uoluntatis ſit unitas in duobus. Vel id quod dominus ad ſalutē crediturarū in ſe gentiū à patre poſtulās, ait: Nō pro his rogo tantū, ſed & pro his qui credituri ſunt per uerbū eorū in me, ut omnes unū ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipſi unum ſint in nobis, ut quia homines refundi in deum non poſſunt,

Aliâs defenſioni.*

Obiectiones cōtra unitatē deitatis filij cū patre.

B uel ipſi inuicem in unum atq; indiſcretum aceruū coire, id quod unū ſunt, ex unitate ſit uoluntatis, cū & omnes deo placita agant, & ipſi non diſſidentibus inter ſe animorum motibus coëant. Atq; ita unū eos eſſe non natura efficiat, ſed uoluntas. Neſcit ſanè ſapere, qui deum neſcit, & cum ſapientia Chriſtus ſit, neceſſe eſt ut extra ſapientiam ſit, qui Chriſtū aut ignorat, aut odit, ut iſti qui maieſtatis dominū, & regem ſeculorum, & unigenitum deū creaturam dei uolunt potius eſſe quàm filium. Et cū ſtulte mentiantur, ſtultius tamē in defenſione mendacij ſui ſapiunt. Dilata enim paululum etiam nunc ea, quæ in deo patre, & in deo filio eſt unitatis proprietate, ex his ipſis quibus utūtur refellendi ſunt. Nanq; quorum anima & cor unum omniū erat, quæro utrū per fidem dei unū erat. Vtiq; per fidem, per eam enim anima una, & cor unū omniū erat. Et interrogo, utrum fides una, an ne altera ſit? Vna certe, etiam ipſo Apoſtolo autore, unā fidem ſicuti unū dominū, & unū baptiſma, & unā ſpem, & unū deū prædicāte. Si ergo per fidem, id eſt, per unius fidei naturam utiq; unū omnes erant, quomodo non naturalem in his intelligis unitatem, qui per naturam unius fidei unum ſunt? Omnes enim renati erant ad innocentiā, ad immortalitatem, ad cognitionē dei ad ſpem fidei. Et nō poſſunt hæc ſibi eſſe diuerſa, quia & ſpes una eſt, & deus unus eſt, ſicuti & dominus unus eſt, & baptiſma regenerationis unū eſt. Si hæc aſſenſu potius unum ſunt quàm natura, his quoq; qui in hæc renati

Quomodo intelligitur multitudinis credentium erat anima una &c.

m ſunt,

C ſunt,unitatem uoluntatis aſſcribe.Sin uero regenerati in unius uitæ atque æternitatis naturam ſunt,per quod anima eorum & cor unum eſt,ceſſat in his aſſenſus unitas,qui unum ſunt in eiuſdem regeneratione naturæ. Non noſtra loquimur, neq; ad illudendas audientiũ aures corrupto dictorum ſenſu aliqua ex his ementita compingimus,ſed ſanæ doctrinæ formam tenentes,quæ ſyncera ſunt ſapimus & prædicamus. Docet enim Apoſtolus, ex natura ſacramentorum eſſe hanc fidelium dei unitatem, ad Galatas ſcribens: Quotquot enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis, non ineſt Iudæus neque Græcus, non ineſt ſeruus neque liber, non ineſt maſculus neque fœmina, omnes enim unum uos eſtis in Chriſto Ieſu. Quod unum ſunt in tanta gentium, conditionum, ſexuum diuerſitate, nunquid ex aſſenſu uoluntatis eſt, aut ex ſacramenti unitate, quia his & baptiſma ſit unum, & unum Chriſtum induti omnes ſunt? Quid ergo hic animorum concordia faciet, cum per id unum ſint, quod uno Chriſto per naturam unius baptiſmi induantur? Aut cũ qui plantat, & qui rigat, unum ſint,nunquid nõ per hoc unum ſunt,quia ipſis in uno baptiſmo renatis una unius,*regenerationis baptiſmi diſpenſatio ſit? Nunquid non & idem agunt? nunquid non in uno unum ſunt? Itaq; qui per rem eandem unũ ſunt,natura etiam unum ſunt, nõ tantum uoluntate, quia & ipſi

Qui plantat, & qui rigat unum ſunt.

*Aliás*regenerantis.*

D res eadem effecti ſunt, & eiuſdem rei atque efficientiæ ſunt miniſtri. Proficit autem ſemper contradictio ſtultorum ad ſtultitiæ demonſtrationem, quia quæ ingenio inſipientis aut peruerſæ intelligentiæ aduerſus ueritatem coaptantur,dum & incõcuſſa,& immobilis eſt,neceſſe eſt, ut quæ è diuerſo ſunt,& falſa intelligantur,& ſtulta. Laborantes enim hæretici fallere per id quod dictum eſt:Ego & pater unum ſumus, ne naturæ in his unitas & indifferens diuinitatis ſubſtantia crederetur,ſed ex dilectione mutua,& ex uoluntatum concordia unũ eſſent, exemplum unitatis iſtius, ut ſuperius demonſtrauimus,etiam ex dictis dominicis protulerunt, ut omnes unũ ſint, ſicut tu pater in me,& ego in te,ut & ipſi ſint in nobis. Extra euãgelica promiſſa eſt,quiſquis extra fidem eorũ eſt,& impiæ intelligentiæ crimen ſpem ſimplicem perdidit.Habet enim non tam ueniam quàm præmiũ ignorare quod credas,quia maximũ ſtipendium fidei eſt,ſperare quæ neſcias.At uero ultimæ impietatis furor eſt,aut intellecta nõ credere,aut intelligentiam corrupiſſe credendi.Sed licet ipſum intelligentiæ ſuæ ſenſum impietas demutet,non tamen poteſt intelligentia non extare dictorum. Dominus patrem orat,ut qui in ſe credituri ſint,unum ſint,ſicut ipſe in patre eſt, & pater in eo eſt,ita omnes in his unũ ſint.Quid hic æquanimitatem,quid per uoluntatis aſſenſum animæ & cordis unitatẽ introducis? Fuerat nanq; in uerborum copia & proprietate,ut ſi uoluntas unum eſſe eos faceret, dominus ita precaretur:Pater ſicut nos unum uolumus,ita & illi unum uelint,& unũ

Vt oẽs unum ſint, ſicut & tu pater in me, & ego in te.

per

A per concordiam ſimus omnes. Aut fortè qui uerbum eſt, ſignificationem uerbi ignorauit? & qui ueritas eſt, loqui uera neſciuit? & qui ſapientia eſt, in ſtultiloquio errauit? & qui uirtus eſt, in ea fuit infirmitate, ne poſſet eloqui, quæ uellet intelligi? Loquutus planè ille eſt uera & ſyncera fidei euangelicæ ſacramenta. Neq; ſolum loquutus eſt ad ſignificationem, ſed etiam ad fidem docuit, ita dicens: Vt omnes unum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipſi unum ſint in nobis. Pro his primũ precatio eſt, de quibus dicitur: Vt omnes unum ſint. Tum deinde unitatis profectus exemplo unitatis oſtenditur, cum ait: Sicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipſi unum ſint in nobis, ut ſicut pater in filio, & filius in patre eſt, ita per huius unitatis formã, in patre & filio unũ omnes eſſent. Sed quia ſoli patri & filio ex natura proprium eſt ut unũ ſint, quia deus ex deo, & unigenitus ex innaſcibili, nõ poteſt niſi in originis ſuæ eſſe natura, ita ut & in ſubſtantia natiuitatis ſuæ qui unigenitus eſt, exiſtat, neq; aliam ac diuerſam diuinitatis natiuitas habeat, quàm ex qua profecta eſt, ueritatem. Nihil nobis ambiguũ dominus ad fidem relinquens, abſolutæ unitatis huius toto conſequenti ſermone docuit naturam. Id enim ſequitur: Vt & mundus credat, quia tu me miſiſti. Per id ergo mũdus crediturus eſt filium à patre miſſum eſſe, quod omnes qui credituri in eum ſunt, unum in patre & filio erunt, & quomodo erunt, mox docemur: Et ego honorem quem dediſti mihi, dedi eis. Et nunc inter-

B rogo, utrum id id ipſum ſit honor quod uoluntas, cũ uoluntas motus mentis ſit, at uero honor naturæ, aut ſpecies, aut dignitas. Honorem ergo acceptum à patre filius omnibus qui in ſe credituri ſunt, dedit, non utiq; uoluntatem, quæ ſi data eſſet, non haberet fides præmium, cum fidem nobis neceſſitas affixæ uoluntatis inferret. Accepti autem honoris datio, quo proficeret, oſtendit: Vt ſint unum, ſicut & nos unum ſumus. Ob eam ergo cauſam acceptus honor datus eſt, ut omnes unum ſint. Iam igitur unum ſunt omnes in honore, quia non alius quàm qui acceptus eſt honor datus eſt: neque ob aliud datus eſt, quàm ut omnes unum eſſent. Et cum per honorem datum filio, & à filio præſtitum credentibus, omnes unum ſunt, quæro quomodo filius diuerſi honoris à patre ſit, cum credentes omnes honor filij ad unitatem paterni honoris aſſumat? Et inſolens quidem hic fortè humanæ ſpei erit ſermo, ſed nõ erit infidelis, quia quamuis hoc ſperare temerarium ſit, tamen nõ crediſſe irreligioſum eſt, cum idem atq; unus nobis & ſpei autor ſit, & fidei. De hoc quidẽ planius & copioſius ſuo, ut cõgruit, loco tractabimus. Interim tamen etiam ex præſenti ſermone neq; inanis, neq; temeraria eſſe hæc ſpes noſtra intelligitur. Per acceptum igitur & datum honorem unũ omnes ſunt. Fidem teneo, atq; cauſam unitatis accipio, ſed nondum apprehendo rationem, quomodo datus honor unũ omnes eſſe perficiat. Sed dominus nihil fidelium conſcientiæ incertum relinquens,

C ipſum illum naturalis efficientiæ docuit effectum, dicens: Vt ſint unũ, ſicut & nos unum ſumus, ego in his, & tu in me, ut ſint perfecti in unũ. Eos nũc qui inter patrem & filium uoluntatis ingerunt unitatem, interrogo utrum ne per naturæ ueritatem hodie Chriſtus in nobis ſit, an per cõcordiam uoluntatis? Si enim uere uerbum caro factum eſt, & nos uere uerbum carnem cibo dominico ſumimus, quomodo nõ naturaliter manere in nobis exiſtimandus eſt, qui & naturã carnis noſtræ iam inſeparabilem ſibi homo natus aſſumpſit, & naturam carnis ſuæ ad naturam æternitatis ſub ſacramento nobis cõmunicandæ carnis admiſcuit? Ita enim omnes unũ ſumus, quia & in Chriſto pater eſt, & Chriſtus in nobis eſt. Quiſquis ergo naturaliter patrem in Chriſto negabit, neget prius non naturaliter uel ſe in Chriſto, uel Chriſtum ſibi ineſſe, quia in Chriſto pater, & Chriſtus in nobis unum in his eſſe nos faciũt. Si uere igitur carnem corporis noſtri Chriſtus aſſumpſit, & uere homo ille, qui ex Maria natus fuit, Chriſtus eſt, noſq; uere ſub myſterio carnem corporis ſui ſumimus, & per hoc unũ erimus, quia pater in eo eſt, & ille in nobis, quomodo uoluntatis unitas aſſeritur, cum naturalis per ſacramentum proprietas, perfectæ ſacramentũ ſit unitatis? Non eſt humano aut ſeculi ſenſu in dei rebus loquendum, neq; per uiolentam atq; impudentem prædicationem cœleſtium dictorum ſanitati alienæ, atq; impiæ intelligentiæ extorquenda peruerſitas eſt. Quæ ſcripta ſunt, legamus,
D & quæ legerimus, intelligamus, & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Chriſti ueritate quæ dicimus, niſi ab eo diſcimus, ſtulte atq; impie dicimus. Ipſe enim ait: Caro mea uere eſt eſca, & ſanguis meus uere eſt potus. Qui edit carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De ueritate carnis & ſanguinis non relictus eſt ambigendi locus, nunc enim & ipſius domini profeſſione & fide noſtra uere caro eſt, & uere ſanguis eſt. Et hæc accepta atq; hauſta id efficiunt, ut & nos in Chriſto, & Chriſtus in nobis ſit. An ne hoc ueritas non eſt? Contingat planè his uerum non eſſe, qui Chriſtum Ieſum uerum eſſe deũ negant. Eſt ergo in nobis ipſe per carnem, & ſumus in eo, dum ſecum hoc quod nos ſumus, in deo eſt. Quod autem in eo per ſacramentum communicatæ carnis & ſanguinis ſimus, ipſe teſtatur, dicens: Et hic mundus iam me non uidet, uos autẽ me uidebitis, quoniam ego uiuo, & uos uiuetis, quoniã ego in patre meo, & uos in me, & ego in uobis. Si uoluntatis tantum unitatem intelligi uellet, quur gradum quendam atq; ordinem conſummandæ unitatis expoſuit, niſi ut cũ ille in patre per naturam diuinitatis eſſet, nos cõtra in eo per corporalem eius natiuitatem, & ille rurſum in nobis per ſacramentorũ ineſſe myſterium crederetur, ac ſic perfecta per mediatorem unitas doceretur, cum nobis in ſe manentibus ipſe maneret in patre, & in patre manens ipſe maneret in nobis, & ita ad unitatem patris proficeremus, cum qui in eo naturaliter

Caro mea uere eſt eſca, & ſanguis meus uere eſt potus

A eo naturaliter ſecundum natiuitatem ineſt, nos quoq; in eo naturaliter in‐eſſemus, ipſo in nobis naturaliter permanente. Quod autem in nobis naturalis hæc unitas ſit, ipſe ita teſtatus eſt: Qui edit carnem meam, & bibit ſanguinem meũ, in me manet, & ego in eo. Non eñ quis in eo erit, niſi in quo ipſe fuerit, eius tantũ in ſe aſſumptã habens carnẽ, qui ſuam ſumpſerit. Perfectæ autem huius unitatis ſacramentum ſuperius iam docuerat, dicens: Sicut miſit me uiuens pater, & ego uiuo per patrem, & qui manducat meam carnem, & ipſe uiuet per me. Viuit ergo per patrẽ, & quomodo per patrẽ uiuit, eodẽ modo nos per carnẽ eius uiuemus. Omnis eñ cõparatio ad intelligentiæ formam præſumitur, ut id de quo agitur, ſecundum propoſitum exemplũ aſſequamur. Hæc uero uitæ noſtræ cauſa eſt, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Chriſtum habemus, uicturis nobis per eum ea conditione qua uiuit ille per patrem. Si ergo nos naturaliter ſecundum carnem per eum uiuimus, id eſt, naturã carnis ſuæ adepti, quomodo non naturaliter ſecundum ſpiritum in ſe patrem habeat, cum uiuat ipſe per patrem? Per patrem autem uiuit, dum natiuitas non alienam ei intulit, diuerſamq; naturam, dum quod eſt, & ab eo eſt, nec tamẽ ab eo per aliquam incidentem naturæ diſſimilitudinẽ ſeparatur, dum in ſe habet patrem per natiuitatem in uirtute naturæ. Hæc autem idcirco à nobis commemorata ſunt, quia uoluntatis tantum inter patrẽ & filium unitatem hæretici men‐

Quomodo uiuit Chriſtus p patrẽ, & nos uiuimus per eius carnem.

B tientes, unitatis noſtræ ad deum utebantur exemplo, tanquam nobis ad filium & per filium ad patrem obſequio tantum ac uoluntate religionis unitis, nulla per ſacramentum carnis & ſanguinis naturalis cõmunionis proprietas indulgeretur, cum & per honorem nobis datum dei filij, & per manentem in nobis carnaliter filium, & in eo nobis corporaliter & inſeparabiliter unitis, myſterium ueræ ac naturalis unitatis ſit prædicandum. Reſponſum igitur à nobis eſt ſtulticiæ furentium, ad demonſtrationem tantũ inanis mendacij, ne imperitos fallerent uanæ ac ridiculæ aſſertionis errore. Cæterum fides euangelica reſponſionis noſtræ neceſſitate nõ eguit, unitatem noſtram ad deum dominus pro nobis precatus eſt, ſuam uero obtinet ille, & in ea manet. Nec per ſacramentum diſpenſationis unum ſunt, ſed per naturæ natiuitatẽ, dum nihil in eo ex ſe deus cum gignendo degenerat. Vnũ ſunt, dum quæ de manu eius non rapiuntur, non rapiũtur de manu patris, dum eo cognito pater cognitus eſt, dum eo uiſo pater uiſus eſt, dum quæ loquitur, pater in ſe manẽs loquitur, dum in operante ſe operatur pater, dum ipſe in patre eſt, & pater in eo eſt. Hoc non præſtat creatura, ſed natiuitas: nõ efficit uoluntas, ſed poteſtas: nõ loquitur unanimitas, ſed natura. Quia non eſt unum creari & naſci, neq; uelle id ipſum eſt, quod & poſſe, neq; concordare idem eſt quod manere. Non negamus igitur unanimitatem inter patrem & filium, nam hoc ſolent hæretici mentiri, ut cũ ſolum concordiam

Intellectus huius, ut & ipſi unũ ſint in nobis.

C ad unitatem non recipimus, diſcordes eos à nobis affirmari loquãtur. Sed
audiant quàm à nobis unanimitas non negetur. Vnum ſunt pater & filius
natura, honore, uirtute: nec natura eadem poteſt uelle diuerſa. Et audiant
ad hoc naturæ ſibi cum patre unitatem filium teſtantem. ait enim: Cum
uenerit aduocatus ille quem ego mittam uobis à patre ſpiritum ueritatis,
qui à patre meo procedit, ipſe teſtificabitur de me. Aduocatus ueniet, &
hunc mittet filius à patre, & ſpiritus ueritatis eſt, qui à patre procedit. Excu-
tiat ingenij ſui aculeos omnis hæreticorum ſchola, & quærat nunc, quod
uel mentiri ab ignorantibus poſſit, & doceat quid ſit hoc quod filius mit-
tit à patre. Qui mittit, poteſtatem ſuam in eo quod mittit, oſtendit: ſed
quod à patre mittit quid intelligimus, utrum acceptum, ac dimiſſum, aut
genitum? Nam horum neceſſe eſt unum aliquid ſignificet, quod à patre
miſſurus eſt, & miſſurus à patre eſt cum ſpiritum ueritatis, qui à patre pro
cedit. Iam ergo non eſt acceptio, ubi demonſtrata proceſſio eſt: ſupereſt,
ut confirmemus in eo ſententiam noſtram, utrum in hoc cõſiſtentis egreſ-
ſionem, an geniti proceſſionem exiſtimemus. Neq; in hoc nunc calumnior
libertati intelligentiæ, utrum ex patre, an ex filio ſpiritum paracletum pu-
tent eſſe. Non enim in incerto dominus reliquit, nam ſub iiſdem dictis
ita loquutus eſt: Adhuc multa habeo uobis dicere, ſed non poteſtis porta-
re illa modo. Cum uenerit ille ſpiritus ueritatis, diriget uos in omni ueri-

Quomodo ſpiritus ſanctus à patre procedit, & à filio mittitur, & ſimilia.

D tate. Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunque audierit, loquetur,
& futura annunciabit uobis. Ille me honorificabit, quoniam de meo acci-
piet & annunciabit uobis. Omnia quæcunq; habet pater mea ſunt, pro-
pterea dixi, de meo accipiet & annunciabit uobis. A filio igitur accipit, qui
& ab eo mittitur, & à patre procedit, & interrogo utrum id ipſum ſit à filio
accipere, quod à patre procedere. Quod ſi nihil differre creditur inter ac-
cipere à filio, & à patre procedere, certe id ipſum atque unum eſſe exiſti-
mabitur, à filio accipere, quod ſit accipere à patre. Ipſe enim dominus ait:
Quoniam de meo accipiet, & annunciabit uobis. Omnia quæcunq; ha-
bet pater mea ſunt, propterea dixi, de meo accipiet, & annunciabit uobis.
Hoc quod accepit, ſiue poteſtas eſt, ſiue uirtus, ſiue doctrina eſt, filius à ſe
accipiendum eſſe dixit, & rurſum hoc ipſum ſignificat accipiendum eſſe
à patre. cum enim ait: Omnia quæcunque habet pater, ſua eſſe, & idcirco
dixiſſe ſe de ſuo accipiendum eſſe, docet etiam à patre accipienda, à ſe ta-
men accipi, quia omnia quæ patris ſunt, ſua ſint, non habet hæc unitas di
uerſitatem, nec differt à quo acceptum ſit, quod datum à patre, datum re-
feratur à filio. Nunquid & hic uoluntatis unitas afferetur? Omnia quæ
habet pater filij ſunt, & omnia quæ filij ſunt patris ſunt. Ipſe enim ait: Et
mea omnia tua ſunt, & tua mea. Nondum loci eſt, ut demonſtrem quur ita
dixerit, quoniam de meo accipiet: futuri enim temporis ſignificatio eſt, ubi

accepturus

A acccpturus eſſe oſtenditur:nunc certe ideo à ſe accepturum ait, quia omnia
patris ſua eſſent. Diſſeca naturæ huius, ſi potes, unitatem, & aliquam diſſi-
militudinis infer neceſſitatem, per quam filius non ſit in unitate naturæ. A
patre enim procedit ſpiritus ueritatis, ſed à filio mittitur, & à patre: omnia
quæ patris ſunt, filij ſunt, & idcirco quicquid accipiet, à filio accipiet ille mit-
tendus, quia filij ſunt uniuerſa quæ patris ſunt. Natura itaq; in omnibus
tenet ſuã legem, & quod unũ ambo ſunt, eiuſdẽ in utroq; per generationẽ
natiuitatemq́; diuinitatis ſignificatio eſt, cum id quod accipiet à patre ſpiri
tus ueritatis, id filius dandum à ſe fateatur. Non permittenda itaq; ad im-
piæ intelligentiæ libertatem hæretica peruerſitas eſt, ut dictum hoc domi-
ni quod quia omnia quæ patris ſunt, ſua ſunt, idcirco à ſe accipiet ſpiritus
ueritatis, non ad unitatem confiteatur referendum eſſe naturæ. Loquatur
enim ille, qui electionis eſt uas, & gentium prædicator, ſecundum ueritatis
intelligentiam fide Romanæ plebis ante laudata. Volens enim naturæ uni
tatem in patre & filio docere, ita ait: Vos autem non eſtis in carne, ſed in
ſpiritu, ſi quidem ſpiritus dei in uobis eſt. Si quis autem ſpiritum Chri-
ſti non habet, hic non eſt eius. Si autem Chriſtus in uobis eſt, corpus qui
dem mortuum eſt per peccatum, ſpiritus autem uita eſt per iuſticiam. Si
autem ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in uobis, qui
ſuſcitauit Ieſum à mortuis, uiuificabit & mortalia corpora ueſtra propter
B ſpiritum ſuum, qui habitat in uobis. Spirituales omnes ſumus, ſi in no-
bis eſt ſpiritus dei, ſed hic ſpiritus dei, & ſpiritus Chriſti eſt. Et cum Chri-
ſti ſpiritus in nobis eſt, eius tum ſpiritus in nobis eſt, qui Chriſtum ſuſcita
uit à mortuis, & qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis, corpora quoque no-
ſtra mortalia uiuificabit propter habitantem ſpiritum eius in nobis, Vi-
uificamur ergo propter habitantem in nobis ſpiritum Chriſti; per eum
qui Chriſtum ſuſcitauit à mortuis. Et cum eius qui ſuſcitauit Chriſtum à
mortuis, in nobis eſt ſpiritus, & ſpiritus tum in nobis eſt Chriſti, necta-
men non dei eſt ſpiritus, qui in nobis eſt. Diſcerne igitur ô hæretice, ſpi-
ritum Chriſti ab ſpiritu dei, & excitati à mortuis ſpiritum Chriſti ab ſpi-
ritu dei, CHRISTVM à mortuis excitantis, cum qui inhabitat in nobis
ſpiritus Chriſti, ſpiritus dei ſit, & cum ſpiritus Chriſti à mortuis excitati,
ſpiritus tamen dei ſit, CHRISTVM à mortuis excitantis. Et quæro nunc
in ſpiritu dei utrumne naturam, an rem naturæ ſignificatam exiſtimes.
Non idem eſt enim natura, quod naturæ res: ſicuti non idem eſt homo,
& quod hominis eſt. Nec idem eſt ignis, & quod ignis ipſius eſt: & ſecun-
dum hoc non idem eſt deus, & quod dei eſt. Memini enim in ſpiritu dei
ita filium dei ſignificari, ut in eo deus pater demonſtratus eſſe intelliga-
tur, & ad cuiuſuis demonſtrationem poſſe ſignificatum dei ſpiritum perti
nere: neque tantum hoc ex prophetica, ſed ex euangelica autoritate mon-

De ſpiritu Chriſti, qui idem eſt etiã ſpiritus dei.

C ſtrari,cũ dicitur:Spiritus domini ſuper me,propterea unxit me. Et rurſum: Ecce puer meus quem elegi,dilectus meus in quo complacuit animæ meæ, ponam ſuper eum ſpiritum meum.Et ipſo de ſe domino teſtante:Si autem in ſpiritu dei ego eijcio dæmonia, utiq; appropiauit in uobis regnum dei. Hæc enim uidentur non ambigue uel patrem ſignificare,uel filium, uirtutem tamen naturæ manifeſtantia. Nanq; idcirco dictũ exiſtimo in utroq; ſpiritum dei,ne ſecũdum corporales modos ita ineſſe filium in patre,uel patrem in filio crederemus,ſcilicet ne loco deus manens,nuſquam alibi extare uideretur à ſeſe. Homo enim, aut aliquid aliud ei ſimile, cum alicubi erit, tum alibi non erit,quia id quod eſt illic,continetur ubi fuerit, infirma ad id natura eius,ut ubiq; ſit,qui inſiſtens alicubi ſit. Deus autem immenſæ uirtutis uiuens poteſtas, quæ nuſquam non adſit, nec deſit uſquam, ſe omnem per ſua edocet,& ſua non aliud quàm ſe eſſe ſignificat,ut ubi ſua inſint,ipſe eſſe intelligatur, non autem corporali modo, cum alicubi ſit, non & ubiq; eſſe credatur,cum per ſua in omnibus eſſe non deſinat,non aliud autẽ ſint, quàm quod eſt ipſe,quæ ſua ſunt.Et hæc quidem ad naturæ intelligentiam dicta ſunt. In ſpiritu autem dei patrem deum ſignificari, ita exiſtimo intelligi oportere, quod ſpiritum domini ſuper ſe eſſe dominus Ieſus Chriſtus profeſſus ſit,propter quod cum ungat,& mittat ad euangelizandũ.Paternæ enim naturæ uirtus in eo manifeſtatur.

Spiritus domini ſuper me.

In ſpiritu aũt dei pater deus ſignificatur.

D Naturæ ſuæ communionem in filio etiam incarnato per ſacramentum ſpiritualis huius unctionis oſtendens,cum poſt conſummati baptiſmi natiuitatem hæc proprietatis ſignificatio eſt audita,uoce teſtante de cœlo: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Non enim uel ipſe ſuper ſe eſſe, uel ſibi de cœlis adeſſe, uel ipſum ſe cognominaſſe ſibi filium intelligendus eſt. Sed omnis hæc fidei noſtræ fuit demonſtratio,ut ſub perfectæ ac ueræ natiuitatis ſacramento unitatem naturæ paternæ manentis in filio,qui etiam homo eſſe cœperat,noſceremus. Et patrem quidem in dei ſpiritu ita ſignificari repertum eſt,filium uero hoc modo demonſtratum intelligamus, cum dicit: Quod ſi in ſpiritu dei ego eijcio dæmones,utiq; appropiauit in uobis regnum dei,ſe ſcilicet,id eſt,naturæ ſuæ poteſtate dæmones eijcere demonſtrans, qui non niſi dei ſpiritu eijci poſſint. Eſt autem & in ſpiritu dei ſpiritus paracleti ſignificatio, neque ſolum prophetica,ſed apoſtolica ueritate,cum dicitur: Sed hoc eſt quod dictum eſt per prophetam: Erit in nouiſſimis diebus dicit dominus, effundam de ſpiritu meo in omnem carnem,& prophetabunt filij eorum, & filiæ eorum. Conſummatum hoc tunc in apoſtolis totum fuiſſe docetur, cum miſſo ſpiritu ſancto,omnes linguas gentiũ ſunt loquuti. Hæc autem idcirco ſunt demonſtrata neceſſario, ut in quamcunq; ſe licet partem hæretica falſitas contuliſſet, finibus tamen atq; præſcripto ueritatis euangelicæ concluderetur. Habitat enim in nobis Chriſtus, & habitante Chriſto, habitat

In ſpiritu dei eſt etiã ſignificatio ſpiritus paracleti.

A bitat deus, & cum habitat in nobis ſpiritus ſanctus, habitat tum in nobis ſpiritus Chriſti, non alius tamen ſpiritus habitat, quàm ſpiritus dei. Quod ſi per ſpiritum ſanctum Chriſtus in nobis eſſe intelligitur, hūc tamē ita ſpiritum dei, ut ſpiritum Chriſti eſſe noſcendū eſt. Et cum per naturam dei natura ipſa habitet in nobis, indifferens natura filij eſſe credetur à patre, cum ſpiritus ſanctus, qui & ſpiritus Chriſti, & ſpiritus dei eſt, res naturæ demonſtratur unius. Quæro nūc igitur, quomodo nō ex natura unū ſunt. A patre procedit ſpiritus ueritatis, à filio mittit᷑, & à filio accipit. Sed omnia quæ habet pater, filij ſunt, & idcirco qui ab eo accipit, dei ſpiritus eſt, ſed idem & ſpiritus Chriſti eſt. Res naturæ filij eſt, ſed eadē res, & naturæ patris eſt, & dei excitantis Chriſtū à mortuis ſpiritus eſt, ſed idem ſpiritus Chriſti eſt à mortuis excitati. In aliquo differat Chriſti & dei natura, ne eadē ſit, ſi præſtari poteſt, ut ſpiritus qui dei eſt, non ſit & Chriſti. Sed te hæretice furentem, & ſpiritu doctrinæ mortiferæ circūactum tenet & coartat Apoſtolus, Chriſtū nobis fundamentū ponens fidei, dicti huius quoqꝫ dominici non neſcius: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. Per id enim ſpiritu in nobis Chriſti manēte, dei ſpiritū in nobis manere teſtatus eſt, nec diuerſum à ſe eſſe ſpiritū à mortuis excitati Ieſu, & ſpiritū à mortuis excitātis Ieſum. Veniunt enim atqꝫ habitant in nobis, & rogo utrum comitatu diuer

B ſitatum uenient, manſionemqꝫ faciēt, an unitate naturæ? Sed obnititur doctor gentium, non duos ſpiritus, dei ſcilicet & Chriſti, ſed ſpiritum Chriſti, qui & ſpiritus dei eſt, ineſſe credentibus. Non eſt cohabitatio, ſed habitatio eſt. Sub ſacramento tamen cohabitationis habitatio, dum neqꝫ duo habitant, neqꝫ ab alio diuerſus habitator eſt. Eſt enim in nobis ſpiritus dei, & eſt in nobis ſpiritus Chriſti, & cum ſpiritus Chriſti ineſt, ineſt ſpiritus dei. Ita cum quod dei eſt, & Chriſti eſt, & cum quod Chriſti eſt, & dei eſt, non poteſt aliud quid diuerſum Chriſtus eſſe, quàm deus eſt. Deus igit᷑ Chriſtus eſt, unus cum deo ſpiritus. Et illud euangelicum: Ego & pater unū ſumus. Docet Apoſtolus unitatem eſſe naturæ, nō ſolitudinē unionis, ſcribens Corinthijs: Propter quod notū uobis facio, quod nemo in ſpiritu dei loquēs, dicit anathema Ieſum. Scis ne nunc hæretice, in quo ſpiritu dicas Chriſtum creaturā? Cum eñ in anathemate ſint, qui ſeruierūt creaturæ, potius quàm creatori, Chriſtum creaturam confitens, quid ſis intellige, & qui non ignoras, quin in maledicto ſit religio creaturæ, & quid ſequatur, aduerte: Nemo poteſt dicere dominū Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. Sentis ne quid tibi deſit, Chriſto negando quod ſuū eſt? Si per naturam dei Chriſtus tibi dominus eſt, habes ſpiritum ſanctum: ſi uero per adoptiuū nomen hic dominus eſt, ſpiritu ſancto carens, ſpiritu erroris animaris, quia nemo niſi in ſpiritu ſancto dominū Ieſum poteſt dicere, & tu creaturam eum potius, quàm deum dicis?

Deus eſt Chriſtus, unus cum deo ſpiritus.

Probat Chriſtū deū, quia Chriſti & dei idem eſt ſpiritus.

C dicis? Dominum licet nuncupes, dominũ tamen eſſe non dicis, quia tibi ex communi genere potius, & familiari nomine, quàm ex natura ſit dominus. Sed à Paulo, & dei ſpiritu in eo, diſce naturam. ſequitur enim: Diuiſiones autem donorum ſunt, idem autem ſpiritus eſt, & diuiſiones miniſteriorũ ſunt, idem autem dominus. Et diuiſiones operationum ſunt, idem autem deus. qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; autem datur manifeſtatio ſpiritus ad id quod utile eſt. In præſenti ſermone quadrimoda ſignificatio intelligitur, cum in diuiſione donorum idem ſpiritus eſt, & in diuiſione miniſteriorum idem ipſe dominus eſt, & in diuiſione operationum idem deus eſt, & in utilitatis datione manifeſtatio ſpiritus eſt. Atq; ut datio utilitatis in manifeſtatione ſpiritus noſceretur, continuo ſubiectum eſt: Huic quidem per ſpiritũ datur ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alij autem fides in eodem ſpiritu, alij donum curationum in eodem ſpiritu, alij operatio uirtutum, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum, & quidẽ id quod quartum eſſe diximus, id eſt, in datione utilitatis ſpiritus manifeſtationem, abſolutam habet intelligentiam. Commemoratum eſt enim, per quas dationum utilitates hæc eiſet ſpiritus manifeſtatio. In his nanq; diuiſionum uirtutibus non incerta doni huius oſtenſio eſt, de quo dominus ad apoſtolos dixerat, præcipiens his, ne ab Hieroſolymis diſcederent,

D ſed expectarent promiſſionem patris, quam audiſtis ex ore meo. Quoniã Ioannes baptizauit aqua, uos autem ſpiritu ſancto tingemini, quem & accipietis non poſt multos hos dies. Et rurſum: Sed accipietis uirtutem superuenientes ſpiritu ſancto in uos, & eritis mihi teſtes in Hieruſalẽ, & in omni Iudæa & Samaria, & uſq; ad ultimum terræ. Promiſſionem patris quæ de ore eius audita eſt, expectari iubet. Certe etiã nunc paternæ eius promiſſionis eloquium eſt. Per has igitur uirtutum efficientias manifeſtatio ſpiritus eſt: neq; enim in occulto eſt ſpiritus donum, ubi ſermo ſapientiæ eſt, & uerba uitæ audiuntur: uel ubi diuinæ cognitionis ſcientia eſt, ne pecudum modo per ignorationem dei, uitæ noſtræ ignoremus autorem: uel per fidem dei, ne non credentes euangelio dei, extra euangelium dei ſimus: uel per donum curationum, ut gratiam eius quæ hæc tribuit, infirmitatum curatione teſtemur: uel per operationem uirtutum, ut quod agimus, dei eſſe uirtutis intelligatur: uel per prophetiam, ut per doctrinã intelligamus ex deo eruditi: uel per diſcretionem ſpirituum, ne ignari ſimus, ſancto an peruerſo ſpiritu quis loquatur: uel per genera linguarum, ut in ſignum dati ſpiritus linguarum ſermo donetur: uel in interpretatione linguarum, ne ignoratione fides audientium periclitetur, cum linguam ignorantibus linguæ interpretator abſoluat. In his igitur omnibus modis ad utilitatem unicuique diuiſis manifeſtatio ſpiritus eſt, per has ſcilicet datæ unicuique utilitatis

A utilitatis adminiſtratione, dono ſpiritus non latente. Tenuit autem beatus apoſtolus Paulus in hoc difficillimo ad humanam intelligentiam cœleſtium ſacramentorum myſterio,& abſolutam demonſtrationem, & ſollicitam cautelam,ut per ſpiritum in ſpiritu dari hæc diuiſionum dona monſtraret,ne fortè non per Chriſtum,& in Chriſto omnia crederētur,quia datio doni quæ obtinetur in ſpiritu,hæc tamen indulta per ſpiritum ſit. Conſummat autem has dationum diuiſiones hoc modo:Hæc autē omnia operatur unus & idem ſpiritus,diuidens unicuiq; pro ut uult. Nunc igitur quæro,quis hæc ſpiritus operetur, diuidens unicuiq; pro ut uelit. Vtrum Ieſus Chriſtus deus ſpiritus,per quem,& in quo donorū diuiſio eſt. Quod ſi nō id ipſum ſignificatū eſſe loqui aliquis audebit,contradicet Apoſtolus,quur ſe uitioſe lector intelligat.ait enim ſuperius:Et diuiſiones operationū ſunt, idem autem deus qui operatur omnia in omnibus. Alius eſt ergo qui diuidit, & alius eſt in quo indulta diuiſio eſt. Et intellige operantē hæc omnia ſemper deū,ita tamen,ut Chriſtus operet̃,ut paterno opere operatus filius fungatur.Et ſi in ſpiritu ſancto Ieſum dominū confiteris, intellige tripartitæ ſignificationis in Apoſtolo uirtutem,cum in diuiſionibus donorū idem ſpiritus eſt,& in diuiſionibus miniſteriorū idem dominus eſt,& in diuiſionibus operationū idem deus eſt, Et rurſum omnia operatur unus ſpiritus

Nota hic multa de ſpiritu ſancto.

B unicuiq; ſicut uult diuidens,Et apprehende,ſi potes,dominum in diuiſione miniſteriorum,& deum in diuiſione operationū,hunc eundem unum eſſe ſpiritum,& hæc inoperantē,& pro ut uult,diuidentem,quia in diuiſionibus donorum unus eſt ſpiritus, & idem operatur ac diuidit. Aut ſi diſplicet in deo & in domino unus hic eiuſdem per natiuitatis ſacramentum,& diuinitatis ſpiritus, oſtende quis ſpiritus, & in quo ſpiritu has nobis diuiſiones et operetur & diuidat. Sed nihil aliud quàm quod fidei noſtræ eſt oſtendes, quia Apoſtolus qui eſſet intelligendus oſtendit,dicens:Sicut enim unū eſt corpus,membra autem habet multa,omnia autem membra ex uno corpore cum ſint multa,unum eſt corpus,ſic & Chriſtus. Diuiſiones ergo chariſmatum ex uno domino Ieſu Chriſto qui corpus eſt omnium, eſſe ſignificat,quia cum oſtendiſſet dominum in miniſterio , oſtendiſſet etiam deum in operationibus,unum tamen hæc omnia ſpiritum & operari & diuidere demonſtrat membra hæc gratiarum in perfectionem unius corporis diuidentem,niſi fortè nō tenuiſſe rationem unitatis in eo Apoſtolū exiſtimas quod dixit:Et diuiſiones miniſteriorum ſunt,idem autem dominus.Et diuiſiones operationum ſunt, idem autem deus. Vt quia miniſteria ad dominum rettulit,& operationes ad deum,non unum atq; idipſum in miniſterijs atque operationibus uideatur intelligi. Accipe quàm hæc membra miniſteriorum membra operationum ſunt,cum ait:Vos eſtis corpus Chriſti & membra.Et quoſdam quidem poſuit deus in eccleſia primum apoſtolos,

C los,in quibus eſt uerbum ſapientiæ.Secundo prophetas, in quibus eſt donum ſcientiæ.Tertio magiſtros,in quibus eſt doctrina fidei. Deinde uirtutes,in quibus ſunt curationes infirmitatum, auxiliorum poteſtates,gubernationes prophetales,& dona,genera linguarum,uel loquendi,uel interpretandi.Certe hæc eccleſiæ & miniſteria ſunt,& operationes,in quibus eſt corpus Chriſti, & hæc deus ſtatuit. Aut profitere non per Chriſtum ſtatuta, quia ea deus ſtatuit,ſed audies ipſum dicentem: Vnicuiq; autem noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti. Et iterum: Qui deſcendit ipſe eſt, qui & aſcendit ſuper omnes cœlos, ut adimpleat omnia, & ipſe dedit quoſdam apoſtolos,quoſdam autem prophetas,quoſdam autem euangelizantes,quoſdam autem paſtores & doctores,ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij. Nunquid miniſteriorum dona non Chriſti ſunt, cum tamen & inoperantis dei dona ſint? Sed ſi id ſibi uſurpauit impietas, ut quia ait, idem dominus & idem deus, non ſint in unitate naturæ, adiungam uero huic intelligentiæ tuæ, ut putas, firmiora præſidia. ipſe enim Apoſtolus ait: Sed nobis unus deus pater eſt, ex quo omnia, & nos in ipſo. Et unus dominus IESVS, per quem omnia, & nos per ipſum. Et rurſum: Vnus dominus, una fides, unum baptiſma. Vnus deus & pater omniũ,qui ſuper omnia,& per omnes, & in
D omnibus nobis. Per id enim quod dicitur,unus deus & unus dominus,deo tantum quaſi uni deo proprium deputari uidetur,ut deus ſit, cum proprietas unitatis conſortium non patiatur alterius.O planè rara ac difficilia chariſmatum dona,& uere in hac utilitatũ datione,manifeſtatio ſpiritus conſtituta,& merito hic diuidendarum gratiarum ordo ſeruatus eſt, ut principalis eſſet ſermo ſapientiæ. Vere enim illud eſt, & nemo poteſt dicere dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto, quia niſi per hoc ſapientiæ uerbum Chriſtus dominus non poteſt intelligi. Tum deinde ſequens eſſet ſermo ſcientiæ, ut quod ſapimus, ſcienter loquamur, ita ut ſapiamus ſapientiæ uerbum. Tertium uero donum in fide eſſet, quia illa principalia & ſuperiora utilitatem doni niſi deus crederetur, amitterent, ut nunc in huius maximi & pulcherrimi dicti apoſtolici ſacramento, hæreticis omnibus nec uerbum ſapientiæ eſt, nec ſermo ſcientiæ, nec religionis fides, quia impietas quæ non capit intelligentiam,extra ſermonis ſcientiam,& extra ſimplicitatem fidei eſt. Nec enim quiſquam quod non ſapit loquitur, nec quod loqui non poteſt,poteſt credere. Vnum itaq; deum Apoſtolus prædicans, & ex lege ueniens, atque in euangelium Chriſti uocatus, perfectæ fidei tenuit confeſſionem. Et ne aliquam hæreticis occaſionem tanquam incauti ſermonis ſimplicitas præſtaret, ut natiuitatem filij per unius dei prædicationem negarent, unum deum ſub proprietatis ſignificatione confeſſus eſt, dicens ita: Vnus deus pater, ex quo omnia, & nos in ipſo, ut qui deus eſt,

& pater

A & pater crederetur. Dehinc quia nudum hoc in unum deum credere, non
proficeret ad ſalutem, ſubiecit: Et unus dominus noſter IESVS Chriſtus
per quem omnia, & nos per ipſum, ſynceritatem fidei ſalutaris in unius dei
& in unius domini prædicatione demõſtrans, ut nobis & unus deus pater,
& unus dominus Ieſus Chriſtus in fide eſſet. Non enim dictum ignorabat
à domino: Hæc eſt enim uoluntas patris mei, ut omnis qui uidet filium &
credit in eũ, habeat uitam æternam. Sed fidei eccleſiaſticæ ordines ponẽs,
fidem noſtram in patre & filio ſtatuens, inſeparabilis illius atq; indiſſolu-
bilis unitatis & fidei ſacramẽtum locutus eſt, dicens: Vnus deus & unus do
minus. Ac primum extra Apoſtolicum ſpiritum uiuẽs, ſtulticiam tuam hæ
retice intellige. Si enim profeſſionem unius dei ad id uſurpas, ne deus Chri
ſtus ſit, quia ubi unus eſt, ſolitarius ſit intelligendus, & id quod unus eſt,
proprium ei ſit & ſingulare, qui unus eſt, quid de eo profiteberis quod Ie-
ſus Chriſtus unus eſt dominus? Si enim ſecundum te quod unus pater de-
us eſt, Chriſto non relinquit ut deus ſit, neceſſe eſt, ut etiam ſecundũ te unus
dominus Chriſtus deo non relinquat ut dominus ſit, quia quod unus eſt,
proprium ei uelis eſſe qui unus eſt. Si enim itaq; unum dominum Chriſtũ
eſſe etiã deum negabis, unum quoq; deũ patrem eſſe negabis & dominũ,
& quid erit in dei uirtute, niſi dominus eſt, & in domini proprietate, niſi de
us eſt, cum deum perficiat id eſſe quod dominus eſt, dominum id conſti-
B tuat eſſe quod deus eſt? Sed ſacramẽtum dicti dominici Apoſtolus tenẽs
quod eſt, ego & pater unum ſumus: dum utrũq; unum profitetur, unum
utrũq; ſignificat, nõ ad ſolitudinem ſingularis, ſed ad ſpiritus unitatẽ, quia
unus deus pater, & unus Chriſtus dominus, cum uterq; & dominus & de-
us ſit, duos tamẽ in fide noſtra nec deos patitur eſſe nec dominos. Vnus igi
tur uterq; eſt, & unus cum ſit, uterq; non ſolus eſt. Nec loqui ſacramentum
fidei, niſi apoſtolica uoce poterimus: Vnus eſt deus, & unus eſt dominus.
Et per id quod unus eſt deus, & unus eſt domnus, in deo demonſtratur do-
minus, ſicut deus demonſtratur in dominoi, ut in uno deo patre unũ ſigni-
ficaret & dominum, non tenes unionem, ut deus ſingularis ſit, nec tamen di
uidis ſpiritum, ut uterque non unum ſint, neq; in uno deo, & in uno domi-
no diſcernere poteris poteſtatẽ, ne qui dominus eſt, non ſit & deus, uel qui
deus eſt, non ſit & dominus. Cauet enim Apoſtolus per eloquia nominũ
duos uel deos prædicare uel dominos, & idcirco uſus eſt eo genere doctri-
næ, ut in uno domino Chriſto unum ſignificaret & deum, & in uno deo pa
tre unum ſignificaret & dominum. Ne tamen impiam nobis ad perimen-
dam unigeniti dei natiuitatem inueheret unionẽ, & patrem profeſſus eſt,
& Chriſtum. Niſi fortè eouſq; ultimæ deſperationis furor audebit erum-
pere, ut quia Chriſtum dominum Apoſtolus dixerit, nemo aliud eum præ-
ter q; dominum debeat confiteri, & habens domini proprietatem, non ha-

*Al's *non retinens uterq; unionẽ ut deus ſingularis ſit, nec tamen diuidens ſpiritum.*

Quorũ patres & ex quibus Chriſtus, qui eſt ſup omnia deus.

C beat dei ueritatem. Sed non ignorat Paulus Chriſtum dominum, dicens:
Quorum patres & ex quibus Chriſtus, qui eſt ſuper omnia deus. Non hic
creatura in deum deputatur, ſed creaturarum deus eſt, qui ſuper omnia de-
us eſt. Quod uero ſuper omnia deus & inſeparabilis ſit à patre ſpiritu, di-
ſce etiam de hoc ipſo de quo nunc agitur Apoſtoli dicto. Confeſſus enim
unum deum patrem, ex quo omnia ſunt, & unum dominum Ieſum Chri-
ſtum, per quẽ omnia, quæro, qd diuerſitatis attulerit, dicẽs: Ex deo omnia,
per Chriſtum omnia? An ne poſſit ſeparabilis à ſe natura & ſpiritus intelli-
gi, ex quo, & per quem omnia. omnia enim per filium ex nihilo ſubſtiterũt:
& ad deum, ex quo omnia: ad filium uero per quem omnia Apoſtolus re-
tulerit. Et nõ inuenio quid differat, cum utrũq; *appoſuit uirtutis eiuſdem.

*Al's * per opus ſit.*

Si enim ad uniuerſitatis ſubſtantiam proprium ac ſufficiens creaturis eſſet
quod ex deo ſunt, quid habuit neceſſitatis memorare, qđ quæ ex deo ſunt,
per Chriſtum ſint, niſi quod unum idemq; eſt per Chriſtum eſſe, & ex
deo eſſe? Sed quemadmodum dominum & deum utriq; eorum, ut mutu-
um eſſet, aſcriptum eſt, ita ex quo & per quem, relatum ad utrũq; eſt, & ad
demonſtrationem unitatis utriuſq;, nec ad intelligentiam ſingularis. Non
patet ad occaſionem impietatis pius ſermo, & apoſtolica fides nõ eſt extra
prædicationis diligentiam. His enim ſe uerborum proprietatibus tempera
uit, quibus nec duos deos intelligeretur ſignificare, neq; unicum, dũ & unio
D nem deteſtatur, nec ſepatat unitatem. Hoc enim ex quo omnia, & per quẽ

Quid ſit ex quo omnia et per quẽ oĩa.

omnia, licet non ſingulatem conſtitueret in poteſtate uirtutis, non tamẽ di
uerſum demõſtraret in efficientiæ poteſtate, cum ex quo omnia, & per quẽ
omnia eiuſdem naturæ, ad id demonſtraret autorem. Vtrũq; autem eiuſ-
dem naturæ proprium eſſe declarat. Nãq; poſt illud diuitiarum ſapientiæ
& ſcientiæ dei proteſtatum profundum, & inſcrutabilium iudiciorum con-
feſſam inintelligentiam, & ininueſtigabiliũ uiarum demõſtratam ignora-
tionem, humanæ tamen fidei uſus officio, hunc honorem ininueſtigabi-
lium & imperſcrutabilium cœleſtium ſacramentorum profundo reddidit
dicens: Quoniam per ipſum, & ex ipſo, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in
ſecula ſeculorum. Id nunc ad unius naturæ ſignificationem referens, quod
nonniſi opus unius poſſit eſſe naturæ. Cum enim ſpecialiter deo id aſcri-
pſerit, ut ex eo omnia, ut proprium Chriſto detulerit, ut per eum omnia, &
nunc honor dei ſit quod ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſint omnia, & quũ
ſpiritus dei idem ſit & ſpiritus Chriſti, uel cum in miniſterio domini & in
operatione dei, ſpiritus unus operetur & diuidat, nõ poſſunt non unum eſ-
ſe quorum propria unius ſunt, cum in eodem domino filio, & in eodẽ deo
patre unus atq; idem ſpiritus in eodem ſpiritu diuidens, uniuerſa perficiat.
O dignus ille magnorum & cœleſtium arcanorum conſcientia, & aſſum-
ptus ſecretorum diuinorum electuſq; particeps, & ea ipſa illiciti eloquij ſi-
lentio

A lentio neceſſario *ſtatuens, & uere Apoſtolus Chriſti, quali humanæ per‑ uerſitatis ingenia abſoluti ſermonis ſui prædicatione concluſit, unum patrẽ deum, & unum dominum Ieſum Chriſtum cõfitendo, ut inter hæc nec duos quiſq; poſſit prædicare, neq; unicum, cum qui non unicus eſt, non in duos proficeret, nec qui duo non ſunt, ſolitarius poſſet intelligi, & inter hæc perfectã Chriſti natiuitatẽ pater demonſtratus oſtenderit. Extendite nũc uibratas ſibilis linguas hæretici ſerpentes, ſiue Sabelli, ſiue Photine, ſiue q nunc creaturam eſſe unigenitum deum prædicatis. Audiat unum deum patrem, quiſquis negat filium, quia cum pater non niſi per filium pater ſit, filius per id ſignificatur in patre. Qui uero unitatem naturæ indifferentis filio adimit, cognoſcat unum dominum Ieſum Chriſtum, niſi enim per unitatem ſpiritus unus eſt dominus, deo patri nõ relinquitur, ut dominus ſit. At qui de tempore atq; ex carne filium deputat, cognoſcat quia per eũ omnia, & nos per ipſum, & extra tempora ſit, condens omnia in temporalis immenſitas. Et interea relegat, quia una eſt ſpes uocationis, unũ baptiſma, & una fides. Et poſt hæc aduerſans, prædicationi Apoſtoli ipſe anathema cõſtitutus, cum aliter ex ſenſu ſuo ſapiat, nec uocatus, nec baptizatus eſt, nec fidelis, quia in uno deo patre, & in uno domino Ieſu Chriſto unius ſpei atque baptiſmi fides una ſit. Nec doctrinarum diuerſarum eſſe poterit gloria, quæ unius & dei & domini & ſpei & baptiſmi ſit & fidei. Vna igitur fi‑
B des eſt, patrem in filio & filiũ in patre per inſeparabilis naturæ unitatem cõfiteri: non confuſam, ſed indiſcretam: neq; permixtam, ſed indifferentẽ: neque cohærentẽ, ſed exiſtentem: neq; inconſummatam, ſed perfectam. Natiuitas eſt enim non diuiſio, & filius eſt, non adoptio, & deus eſt, nõ creatio. Neq; alterius generis deus eſt, ſed pater & filius unũ ſunt, non enim innouata eſt natura naſcendo, ut ab originis ſuæ proprietate eſſet aliena. Tenẽs hanc itaq; manentis in patre filij, & patris in filio fidem, unum deum patrem & unum dominum Chriſtum ſibi eſſe Apoſtolus prædicat, cũ in domino Chriſto & deus eſſet, & in deo patre eſſet & dominus, & unum eſſet uterq; quod deus eſt, & unũ eſſet uterq; quod dominus eſt, quia imperfectum eſſet deo, niſi dominus ſit, & domino intelligatur deeſſe, niſi deus ſit. Atq; ita cum uterq; unus eſt, & unus ſignificatur in utroq;, & non eſt uterque ſine uno, non excedit euangelicam prædicationem Apoſtolus docens, nec loquens in Paulo Chriſtus diuerſus ab his eſt, quæ corporeus in mundo manens locutus eſt. Dixerat enim in euangelijs dominus: Operamini eſcam non quæ interit, ſed eſcam quæ permanet in uitam æternam, quam filius hominis dabit uobis. Hunc enim pater ſignauit deus. Dixerunt igitur ad eum: Quid faciemus, ut operemur opera dei? Et dixit illis: Hoc eſt opus dei, ut credatis ei quem miſit ipſe. Sacramentum & concorporationis & diuinitatis ſuæ dominus exponit, fidei quoque noſtræ & ſpei do‑

Als tacens.

Hoc eſt opus dei, ut credatis ei quem miſit ipſe.

C ctrinam locutus eſt, ut eſcam non pereuntem, ſed permanentem in æternum operemur, ut hanc æternitatis eſcam dari nobis à filio hominis meminiſſemus, ut filium hominis ſignatũ à deo patre ſciremus, ut hoc eſſe opus dei noſceremus, credere in eum quem miſiſſet. Et quis eſt quẽ pater miſit? nempe quem ſignauit deus: & quis eſt quem ſignauit deus? filius utiq; hominis, eſcam ſcilicet præbens uitæ æternæ. Qui tandem ſunt quibus præbet eam? Illi nãq; qui operabuntur eſcam non intereuntem. Atq; ita quæ operatio eſcæ eſt, eadem operatio dei eſt, in eum ſcilicet crediđiſſe quem miſit. Sed hæc loquitur filius hominis. Et quo modo eſcam uitæ æternæ filius hominis dabit? Sed ſacramentum ſalutis ſuæ neſcit, qui neſcit filium hominis dantem eſcam in uitam æternam, à deo patre eſſe ſignatum. Hic nũc quæro qui tandem intelligentiæ ſenſus ſit, filium hominis à patre ſignatũ deo. Ac primum cognoſci oportet deum non ſibi, ſed nobis locutum, & in tantum ad intelligentiam noſtram eloquij ſui temperaſſe ſermonem, quantũ comprehendere ad ſentiendum, naturæ noſtræ poſſit infirmitas. Nanq; cum ſuperius à Iudæis increpatus fuiſſet, cur ſe æqualem deo filium ſe dei profitẽdo feciſſet, reſponderat: Omnia ſe quæ faceret pater, facere, & omne ſe à patre adeptum eſſe iudicium, etiam ſe ut patrem honorandum. Et in his omnibus profeſſus ante, ſe filiũ patris exæquauerat, honore, poteſtate, natura. Dehinc dixerat, ut patrem uitam in ſe habere, ita eum filio uitam

D in ſe habendã dediſſe, in quo ſignificauerat naturæ eius per ſacramẽtum natiuitatis unitatem. Per id enim quod habet pater, ipſum illud ſignificat habendo, quia non humano modo ex compoſitis deus eſt, ut in eo aliud ſit quod ab eo habetur, & aliud ſit ipſe qui habeat, ſed totũ quod eſt, uita eſt. Natura ſcilicet perfecta & abſoluta & infinita, & non ex diſparibus conſtituta, ſed uiuẽs ipſa per totum, quæ cum qualis habetur, talis & data eſt; & ſi natiuitas eius intelligatur ſignificari cui data eſt, non tamen diuerſitatẽ generis affert, cum talis data eſt, qualis & habetur. Poſt hanc ergo tã multiplicem ac propriam demonſtrandæ in ſe paternæ naturæ ſignificationẽ ad Apoſtolos uſus hoc dicto eſt: Hunc enim ſignauit pater deus. Signaculorum ea natura eſt, ut omnem impreſſæ in ſe ſpeciei explicent formam, & nihil minus ex eo in ſe habeant, unde ſignentur, & dũ totum accipiunt qđ imprimitur, totum ex ſe præferũt quicquid impreſſum eſt. Verum hoc ad diuinæ natiuitatis nõ proficit exemplum, quia in ſignaculis & materies ſit, & diuerſitas, & impreſſio, per quam mollioribus naturis ualidiorum generum ſpecies imprimuntur. Vnigenitus uero deus, & per ſacramentum ſalutis noſtræ, hominis filius, uolens proprietatis nobis paternæ in ſe ſignificare ſpeciem, ſignatum ſe à deo ait. & hoc ideo, quia uitæ æternæ eſcam filius hominis eſſet daturus, ut per hoc poteſtas in eo dandæ ad æternitatẽ eſcæ intelligi poſſit, quia omnem in ſe paternæ formæ plenitudinem ſignãtis ſe

Hunc enim ſignauit pater deus.

dei

A dei contineret, ut quod ſignaſſet deus, non aliud ex ſe quàm formam dei ſignantis efferret. Hæc quidem dominus ad Iudæos ob infidelitatem ſuã dicti iſtius incapaces locutus eſt. Sed nobis euangelij prædicator proprietatis huius intelligentiam ſpiritu Chriſti per ſe loquentis inſinuat, dicens: Qui cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ deo, ſed ſe exinaniuit, formam ſerui accipiens. Quem enim ſignauerat deus, aliud præterq́ dei forma eſſe non potuit. Et ideo quod ſignatum in dei forma eſt, hoc neceſſe eſt totum in ſe coimaginatum habere quod dei eſt. Et id circo Apoſtolus eum quem ſignauit deus in dei forma manentem deum prædicauit. Nã aſſumpti & cõnati in eo corporis ſacramentũ locuturus ait: Non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens. Quod enim in forma dei erat, per ſignantem ſe deum deus manebat. Sed quia ſuſcipienda erat forma ſerui, & obediens eſſet futurus ad mortem, non ſibi rapiens eſſe ſe æqualem deo, ad ſuſceptionem formæ ſeruilis, per obedientiam exinaniuit. Non exinaniuit autem ſe ex dei forma, id eſt, ex eo quod æqualis deo erat. Non tamen æqualem ſe deo per rapinam exiſtimans, quippe qui in forma dei, & æqualis deo, per deum ſignatus extaret. Nunc nõ quæro utrum alterius generis deus, & qui in forma dei deus maneat, ut ſecundum conſignatas cõſignanteſq́ ſpecies in ſignaculis cernimus, cum impreſſum plumbo ferrum, & gemma ceræ ſpeciẽ

Qui cum forma dei eſſet.

B uel concauæ in ſe imaginis fingat, uel extantis de ſe exprimat formæ. Sed ſi quis extiterit tam ſtultus & uecors, ut putet quod aliud ex ſe deus in deũ quàm deum formet, & qui in forma dei ſit, aliud aliquid totus ipſe quàm deus ſit, poſt ſacramenta hominis aſſumpti, & per obedientiam conſummatæ uſq́ ad crucis mortem humilitatis, audiet cœleſtium & terreſtriũ & infernorum & omnis linguæ confeſſionẽ, Ieſum in gloria dei patris. In hac igitur gloria, ſi cum iam forma ſeruilis fuerit manebit, tunc cũ in forma dei eſſet, quæro quid manſerit, utrumne in natura dei, quæ ſignificatur, in gloria Chriſti ſpiritus fuerit, cũ in gloria dei patris Chriſtus Ieſus*, id eſt, homo extaret. Tenet in omnibus beatus Apoſtolus fidei euangelicæ indemutabilem prædicationem, ita dominum noſtrum Ieſum Chriſtum deũ prædicans, ut neq́ per alterius generis deũ, in duos deos fides Apoſtolica depereat, neq́ inſeparabilis à patre filius deus unici ac ſingularis dei prædicãdi occaſionem impiam præbeat. Dicens enim in forma dei, & in gloria dei patris, neq́ differre docuit, neq́ non exiſtentem exiſtimari permiſit. Nam qui in forma dei eſt, neq́ in alterum deum proficit, neq́ etiam ipſe non deus eſt, quia nec ſeparari poteſt à dei forma, cũ in ea ſit, nec qui in dei eſt forma, non deus eſt. Sicut qui in dei gloria eſt, non poteſt aliud eſſe quàm deus eſt, & dum in gloria dei deus eſt, alterius dei atq́ à deo diuerſi non habet prædicationem, quia per id quod in gloria dei eſt, ex eo in cuius gloria

Obiectionis excluſio.

Al. idem natus.*

C eſt habet in ſe naturale quod deus eſt. Non periclitatur per plures prædi-
cationes fides una, ne una ſit. Euangeliſta enim dictum à domino docue-
rat, qui me uidet, uidet & patrem. Sed nunquid doctor gentiũ Paulus uir-
tutem dicti dominici aut ignorauit aut tacuit, dicens: Qui eſt imago dei in-
uiſibilis? Et interrogo utrum uiſibilis imago eſt inuiſibilis dei deus: & utrũ
infinitus deus per formam circũſcriptam & imaginem coimaginari poſſit
ad ſpeciem. Imago enim formam neceſſe eſt eius reddat, cuius imago eſt.
Qui uolunt autem alterius generis filio eſſe naturam, conſtituant cuius mo
difilium imaginem eſſe inuiſibilis dei uelint. An ne corpoream & contem-
plabilem, & ex locis in loca, motu inceſſuq́ circũuagam. Meminerint tamẽ
ſecundum euãgelia & prophetas, & Chriſtum ſpiritum & deum ſpiritum.
Qui ſi circumſcriberent hunc ſpiritum, formabili & corporali modo, non
erit inuiſibilis dei imago corporea, * nec indefinitæ ſpeciei, definita mo-
deratio. Sed neq; dominus incertum reliquit: Qui me uidet, uidet & pa-
trem. Neq; Apoſtolus tacuit qualis eſſet, qui eſt imago dei inuiſibilis. Do
minus enim dixerat: Si non facio opa patris mei, nolite mihi credere. Hinc
uideri in ſe patrem docens, quod opera eius efficeret, ut intellecta naturæ
uirtus naturam intellectæ uirtutis oſtenderet, per quod Apoſtolus hanc
imaginem dei eſſe ſignificans, ait: Qui eſt imago dei inuiſibilis, primoge-
nitus omnis creaturæ, quia in ipſo conſtituta ſunt omnia in cœlis & in ter-
ra, uiſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue principatus, ſiue poteſtates, ſiue do
D minationes, omnia per ipſum & in ipſo cõdita ſunt, & ipſe eſt ante omnes,
& omnia in ipſo conſtant, & ipſe eſt caput corporis eccleſiæ, qui eſt initiũ
primogenitus ex mortuis, ut fieret in omnibus ipſe primatũ tenens, quia
in ipſo complacuit omnem plenitudinem habitare, & per ipſum reconcilia
ri omnia in eum. Per horum igitur operum uirtutem imago dei eſt. Nam
utiq; inuiſibilium conditor nõ eſt in ea naturæ neceſſitate, ut inuiſibilis dei
imago uiſibilis ſit. Ac ne formæ potius quàm naturæ imago eſſe intelli-
geretur, idcirco inuiſibilis dei imago eſt, natura in eo dei per naturæ ſuæ
uirtutem intelligenda, non uiſibili qualitate. Primogenitus itaque omnis
creaturæ eſt, quia in ipſo omnia creata ſunt. Et ne quod in ipſo omnia crea
ta ſunt, nõ ad ipſum quiſq; auderet referre, ait: Omnia per ipſum & in ipſo
cõdita ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia ipſi conſtant, quia ante omnia
eſt, & in quo omnia ſunt. Et hæc quidem ad exordia pertinent creatura-
rum. Cæterum ob diſpenſationem corporis noſtri ait: Et ipſe eſt caput cor-
poris eccleſiæ, qui eſt initium primogenitus ex mortuis, ut fieret in omni-
bus ipſe primatum tenens, quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem
habitare, & per ipſum omnia reconciliari in eum. Reddidit Apoſtolus ſpi
ritualibus ſacramentum concorporationis. Nam qui imago dei inuiſibilis
eſt, ipſe eſt caput corporis eccleſiæ. Et qui primogenitus omnis creaturæ
eſt,

Quæ eſt imago dei inuiſibilis.

*Al's *indifferenti.*

Quô filius imago dei.

A eſt,idem initium, ptimogenitus ex mortuis eſt, ut in omnibus teneat pri/
matũ, dum nobis cõcorpotalis eſt,qui dei imago eſt,dum qui primogeni/
tus creaturæ eſt, idem primogenitus ad æternitatem eſt, ut cui ſpiritualia
debent, in primogenito creata quod maneant, ei & humana debeant,
quod in primogenito ex mortuis renaſcantur uitæ æternæ. Ipſe eſt enim
initium,qui cum filius ſit,imago dei eſt. Primogenitus quoque omnis crea
turæ eſt, continens in ſe uniuerſitatis exordium. Et rurſum ipſe caput cor/
poris eccleſiæ eſt, & primogenitus ex mortuis, ut in omnibus teneat ipſe
primatum capitis.Et quia omnia ei conſtant,in ipſo complacita plenitudo
conſiſtit, dum in eo per ipſum,& in eum reconciliantur omnia, in quo per
ipſum, & in ipſo omnia ſunt creata. Sentiſne iam quid ſit eſſe imaginem
dei? Creari utique omnia in eo & per eum. Cum in eo cteãtut omnia intel
lige etiam eum cuius imago eſt creantem in eo omnia. Cum autem quæ
in eo creantut per ipſum creantur, in hoc quoque qui imago eſt naturam
eius cuius imago eſt, cognoſce. Et per ſe enim creat,quæ in ipſo creantut,
ſicuti per ipſum reconciliantur in eo omnia. Cum in eo reconciliantur pa-
ternæ uirtutis in eo apprehende naturam teconciliantem ſibi in eo omnia.
Et cum pet eum reconciliantur omnia, ipſum patri reconciliantem in ſe o/
mnia quæ per ſe reconciliat intellige.ait enim idem Apoſtolus: Omnia au
B tem à deo qui teconciliauit nos ſibi per Chriſtum, & dedit nobis miniſte/
rium teconciliationis,quoniam quidem deus erat in Chriſto mundum re/
concilians ſibi. Confer cum his omne euangelicæ fidei ſacramentum. Qui
enim uidetur in uiſo, qui operatur in operante, qui loquitur in loquente,
idem in teconciliante reconciliat,& idcirco in eo & per eum tecõciliatio eſt,
quia per indifferentem naturam pater in eo manens mundum ſibi ipſe ꝑ
eum & in eo, *reconciliatione reddebat. Cõſulens itaque humanæ infir/
*Forte *reconciliatũ legendũ pro reconciliatione.*
mitati deus, non incerta uerborum nuditate fidem docuit. Namq; cum
credendi neceſſitatem dicti dominici autoritas ſola præſtaret, tamen ſen/
ſum noſtrum per intelligẽtiam æditæ rationis inſtituit,ut id quod dixerat:
Ego & pater unum ſumus, per cauſam ipſam unitatis expoſitæ noſcere-
mus. Dicens enim ſe per loquentem loqui, & pet operantem operari, &
per iudicantem iudicare, & per uiſum uideri, & per teconciliantem recon
ciliari, & manere ſe in eo qui in ſe maneret, quæro quo alio ad intelli/
gentiæ noſtræ ſenſum expoſitionis ſuæ uti potuerit apertiori ſermone, ut
unum eſſe intelligerentur, quàm iſto, quo per natiuitatis ueritatem, &
naturæ unitatem, quicquid filius ageret, & diceret, id in filio pater & lo-
queretur & ageret? Non eſt hoc itaque naturæ ſpecie à ſe alienæ per crea-
tionem in deum comparatæ, neque ex portione dei in deum natæ, ſed per/
fecta natiuitate in deum perfectum genitæ diuinitatis, cuius hæc natura/
lis conſcientiæ fiducia eſt, ut dicat: Ego in patre, & pater in me. Et rurſum:

C Omnia quæ patris ſunt,mea ſunt. Nihil enim ei ex deo deeſt, quo operante & loquente & uiſo, deus & operatus & locutus & uiſus ſit. Non ſunt duo in unius uel operatione,uel ſermone,uel uiſione. Nec ſolitarius deus eſt,qui in operante & loquente & uiſo deo deus & operatus & locutus & uiſus ſit. Hoc eccleſia intelligit,hoc ſynagoga non credit,hoc philoſophia non ſapit, unum ex uno,& totum à toto,deum & filium, neq; per natiuitatem patri ademiſſe quod totus eſt,neq; hoc ipſum totum non ſecum naſcendo tenuiſſe. Et quiſquis in hac infidelitatis ſtulticia detinebitur, aut Iudæorum ſectator,aut gentilium eſt. Vt autem dictum domini intelligas quod ait: Omnia quæ patris ſunt,mea ſunt, Apoſtoli & doctrinam & fidem diſce dicentis: Videte ne quis uos ſeducat per philoſophiam & inanem deceptionem ſecundum traditionem hominum,ſecundum elementa mundi, & nõ ſecundum Chriſtum, quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. De mũdo eſt, qui doctrinam hominum ſapit: & philoſophiæ præda eſt,quiſquis Chriſtum uerum deum neſcit,quiſquis in eo plenitudinem diuinitatis ignorat. Humana mens hoc ſolum ſapit quod intelligit,& mundus hoc tantum quod poteſt credit,ſecundum elementorum naturas, id tantum poſſibile exiſtimans,quod aut uideret,aut ageret. Elementa eñ mundi,ex nihilo ſubſtiterunt: ſed Chriſtus non de extantibus manet, nec cœpit ab origine,ſed originem ab origine ſumpſit æternam. Elementa eñ

Quomodo intelligendum, omnia quæ patris ſunt mea ſunt.

De humana ſapientia.

D mundi aut inanima ſunt,aut in animam profecerũt, ſed Chriſtus uita eſt, ex deo uiuente in uiuentem deum deus natus. Elementa mũdi ex deo ſunt inſtituta,non deus ſunt. Chriſtus ex deo deus,hoc totum eſt ipſe quod deus eſt. Elementa mundi cũ intra ſint, non poſſunt à ſe exrare, ne intra ſint. Deum ſub ſacramento in ſe habens Chriſtus in deo eſt. Elementa mundi cum ex ſe ſui generis generant ad uitam, per corporales quidem paſſiones præbẽt ex ſe initia naſcendi. Cæterum non inſunt * uiua ipſa naſcentibus. Omnis uero corporaliter plenitudo diuinitatis in Chriſto eſt. Et interrogo cuius in eo diuinitatis plenitudo eſt: Quæ ſi non patris eſt, quẽ mihi deũ alium unius dei fallax prædicator imponis,cuius diuinitatis plenitudo habitet & in Chriſto: Si uero patris eſt, edoce quo modo corporaliter hæc in eo inhabitet plenitudo. Si enim corporali modo patrem in filio redudis, pater in filio habitans non extabit in ſeſe. Sin uero quod eſt potius, corporaliter in eo manens diuinitas, naturæ in eo dei ex deo ſignificat unitatem,dum in eo deus eſt,non autem per dignationem,aut per uoluntatem, ſed per generationem uerus & totus corporalis ſecũdum ſui plenitudinem manens, dum quod ipſe eſt,id etiam per natiuitatẽ dei in deum natus eſt, neq; diuerſum,aut diuiſum,aut differens aliquid, deus in deo eſt, cum id quod eſt, corporaliter habitet in Chriſto,& quicquid inhabitat corporaliter,id ipſum ſecundum diuinitatis eſt plenitudinem. Quid humana ſectaris:

*Al's * una.*

Quomodo plenitudo diuinitatis in Chriſto corporaliter.

A ris? quid inaniũ deceptionũ doctrinis inhæres? quid mihi affers,*unitatẽ, concordiam, creaturã? Plenitudo diuinitatis in Chriſto eſt corporaliter. Tenuit autem etiam in hoc Apoſtolus fidei ſuæ legẽ, ut corporaliter in Chriſto inhabitare plenitudinem diuinitatis doceret, ne ad unionem impiam fidei ſermo decideret, ne in alterius naturæ intelligentiam furor irreligioſus erumperet. Habitans enim in Chriſto plenitudo diuinitatis corporaliter, nec ſingularis, nec ſeparabilis eſt, dum nec ſe patitur à corporali plenitudine corporalis plenitudo diſcerni, nec habitans diuinitas, ea ipſa intelligi poteſt eſſe diuinitatis habitatio. Atq; ita *Chriſtus eſt, ut corporaliter plenitudo diuinitatis in Chriſto ſit, ſicq; uere in Chriſto ſit diuinitatis corporaliter plenitudo, ut in eo inhabitans nihil aliud intelligatur eſſe quàm Chriſtus. Furare quas uoles uerborum occaſiones, & irreligioſi ingenij acu ſeos exagita. Ementire ſaltem cuius plenitudo diuinitatis in Chriſto inhabitet corporaliter. Eſt enim Chriſtus, eſt & inhabitans in eo diuinitatis corporaliter plenitudo. Et quæ ſit ſi quæras habitatio corporalis, intellige qd ſit loqui in loquente, & in uiſo uideri, & in operante operari, & in deo deũ, & ex toto totum, & ex uno unum, & ita corporalis diuinitatis plenitudinem recognoſce. cuius hæc diuinitatis corporaliter inhabitãs plenitudo ſit, memento Apoſtolum non tacere, dicentem: Ea enim quæ inuiſibilia ſunt

B eius à conſtitutione mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, æterna quoque eius uirtus & diuinitas. Huius itaq; diuinitas, corporalis in Chriſto eſt, nõ ex parte, ſed tota: neq; portio eſt, ſed plenitudo: ita corporaliter manẽs, ut un ſint: ita unum ſint, ut à deo nõ differat deus: ita indifferens à deo deus, ut perfectum deũ ſubſtituerit perfecta natiuitas: ita autem perfecta natiuitas ſubſiſtat, quia in deo ex deo nato corporaliter diuinitatis inhabitet plenitudo.

Al's*inanimi tatem.

Al's*Chriſti.

Quæ ſit habitatio corporalis.

OCTAVI LIBRI FINIS.

Diui

C

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER NONVS.

TRactãtes ſuperiori libro de indifferẽti natura dei patris & dei filij,& id quod dictum eſt:Ego & pater unum ſumus, demonſtrantes non ad ſolitariũ deum proficere,ſed ad unitatem indiſcretæ naturæ,ſecundum generationem diuinitatis,dum neq; aliũde q̃ ex deo deus natus eſt,& ex deo deus nõ poteſt nõ id eſſe quod deus eſt,percurſiſq; & ſi nõ omnibus,tamen ad intelligentiam ſufficientibus dictorum diuinorum atq; apoſtolicorum teſtimonijs,quibus inſeparabilis natuta ac poteſtas patris ac filij docebatur,uſq; ad hunc Apoſtolicæ fidei locum uenimus,quo ait:Videte ne quis uos ſeducat per philoſophiam & inanem deceptionem ſecundum traditionem hominum,ſecundum elementa mũdi,& nõ ſecundum Chriſtum, quia in ipſo inhabitat omnis ple-

D nitudo diuinitatis corporaliter. In quo per corporaliter habitãtem in eo diuinitatis plenitudinem ,uerum & perfectum & paternæ naturæ deum demonſtrari docuimus, ita ut inhabitans plenitudo nec diuerſum intelligeretur ſignificare,neq; unicum,cum & incorporalis dei,corporalis habitatio proprietatem naturalis unitatis in deo qui ex deo ſubſtitiſſet doceret,& habitãs in Chriſto deus ſubſiſtẽtis Chriſti natiuitatẽ,dum eius eſt habitator oſtenderet,per quod impietati eorũ ſatis ſuperq; arbitror fuiſſe reſpõſum, qui id quod à domino dictũ eſt:Qui me uidet,uidet & patrem.Et pater in me & ego in patre.Et ego & pater unũ ſumus: Et omnia quæ patris ſunt, mea ſunt,ad* unitatem & cõcordiam uoluntatis referrent,ut quia dicti fides maneret,dicti tamen intelligentiã fallacis doctrinæ religio emẽtita corrumperet,Et cũ negari nõ poſſit uoluntatũ aſſenſus in his in quibus naturæ unitas prædicatur, ad abolendã tamen eã quæ ſecundũ natiuitatem eſt unitatẽ,ſocietas tantũ concordiæ crederetur. Sed beato Apoſtolo poſt multa naturalis ueritatis nõ ambigua præconia,corporaliter habitãtis diuinitatis plenitudinẽ in Chriſto docente,abſciſſa eſt omnis impiæ temeritatis aſſertio,cũ naturalem unitatẽ incorporalis diuinitatis habitatio corporalis efficeret,ut id quod nõ ſolus filius eſt,ſed qđ in eo manet pater,neq; ſolũ manet,ſed & operatur,& loquitur,neq; ſolum operatur & loquitur,ſed & uidetur,nõ ſint nuncupatiua,ſed uera,dũ habet in ſe per ſacramentum natiuitatis,

Al. *unanimitatẽ.

A tis,& uirtus uirtutem,& poteſtas poteſtatē,& natura naturā,tenens per na
tiuitatem ipſa quod ſuũ eſt,& ex ſe per ipſius imaginem referēs quod in ſe
eſt,dũ & imago eſt autoris & ueritas,quia perfecta natiuitas perfectā ima
ginē præſtat,& plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitans,naturalē ob/
tinet ueritatem :Et hæc quidē ꝙuis ita ſe ut ſint habeant,quia naturalis ex
deo deus nō poteſt,niſi in ea natiuitatis ſuæ natura eſſe quadeus eſt,& uiuē
tis naturæ indifferens unitas,inſeparabilis à ſe eſt ſub uiuētis natiuitate na
turæ,tamen per fidei euāgelicæ ſalutarem confeſſionem ſubrepũt hæretici
*in aduerſitatis excidiũ,ut naturalem filio detrahāt unitatem,dũ aliter at/
que in aliud dicta,aliter atq; in aliud intelligenda cōponunt. Negātes itaq;
dei filium,utuntur ea autoritate qua dixerat: Quid me dicis bonũ? Nemo
bonus niſi unus deus. Vt quia unum deũ profeſſio eius locuta ſit,quicquid
illud in dei nomine erit,nō in natura dei maneat,quia deus unus eſt, atque
ut id quod ipſe deus dicitur,nũcupatione potius ꝙ ueritate ſit,hinc confir/
mare nitũtur,quia dixerit.Hæc eſt aũt uita æterna,ut cognoſcant te ſolũ &
uerum deũ.Et ut extra proprietatem ueri dei ſit,id adijciunt:Non poteſt fi-
lius ab ſe facere quicquàm,niſi quod uiderit patrē facientem . Tentāt quo/
que & illud:Pater maior me eſt.Poſtremo iā tanquàm indiſſolubili abne/
gatæ diuinitatis profeſſione ſubuertiſſe ſe fidē eccleſiæ gloriantur, cum rele
B gũt: De die aũt illa & hora nemo ſcit , neq; angeli in cœlis,neq; filius,niſi pa
ter ſolus.Nō enim uidetur exæquabilis per natiuitatē eſſe natura,quæ igno
rationis ſit neceſſitate diuerſa , & pater ſciendo ac filius neſciēdo manifeſtēt
diſſimilitudinē diuinitatis,qa & ignorare deus nihil debeat,& ignorans nō
cōparandus ſit ad ſciētem .Sed hæc omnia,nec ratione intelligētes,nec tem
poribus diſcernētes , nec ſacramētis euangelicis apprehendentes,nec dicto
rũ uirtutibus ſentientes,ſtulto atq; imperito furore aduerſus diuinitatis na
turā loquũtur,adimplētes aures ignorantiũ ,ſola hæc & nuda memorātes ,
aut abſolutionibus eorũ tacitis,aut cauſis, cum dictorũ intelligentia,aut ex
præpoſitis,aut ex cōſequētibus expectetur.Atq; horũ quidem ſuperius me
moratorum rationē,ex ipſis uel euangelicis,uel Apoſtolicis profeſſionibus
præſtaturi , admonēdos eſſe omnes cōmunis fidei exiſtimamus,ut in qua
cōfeſſione æternitas uitæ eſt,in eadem ſit intelligentia æternitatis.Neſcit pla
nè uitā ſuam neſcit,qui Ieſum Chriſtũ ut uerum deum, ita & uerum homi
nē ignorat:Et eiuſdem periculi res eſt,Chriſtum Ieſum uel ſpiritum deum,
uel carnē noſtri corporis denegare:Omnis ergo ,inqt,qui cōfitebitur me co
ram hominibus,confitebor & ego eũ coram patre meo qui eſt in cœlis.Qui
aũt negauerit me coram hominibus,negabo & ego eũ coram patre meo q
eſt in cœlis. Verbum caro factum loquebatur,& homo Ieſus Chriſtus do/
minus maieſtatis docebat , Mediator ipſe in ſe ad ſalutem eccleſiæ conſti/
tutus , & illo ipſo inter deum & homines mediatoris ſacramento utrũque

unus

*Al's*in ſiue ad ueritatis excidiũ,legendum ſuſpicor in diuerſitatis excidium.*

Dictorum intelligētia aut ex præpoſitis aut ſequētibus expectanda.

C unus exiſtēs, dum ipſe ex unitis in idipſum naturis, naturæ utriuſq; res eadem eſt, ita tamen ut neutro careret in utroq;, ne fortè deus eſſe homo naſcendo deſineret, & homo rurſum deus manendo non eſſet. Hæc itaq; humanæ beatitudinis fides uera eſt, deum & hominem prædicare, uerbum & carnem confiteri, neq; deum neſcire quod homo ſit, neq; carnem ignorare quod uerbum ſit. Cum autem contra naturam ſenſus noſtri, deus manens homo naſcitur, iam non eſt contra naturā ſpei noſtræ, ut natus homo deus maneat, cum potior natura in inferiorem nata, fidē præſtet, inferiorem in naturam naſci poſſe potiorem. Et quidem ſecundum legem & conſuetudinem mundi promptior magis ſpei noſtræ quàm diuini ſacramenti effectus eſt. Nāq; mūdus in hís quæ naſcuntur habet incrementi uirtutem, nō habet diminutionis poteſtatem. Gramē, arbores, ſata, pecudes, ipſum quoque participem rationis hominē contuere, ſemper proficit augmēto, nūq; uero diminutione contrahitur, nec ſeſe caret quod excreuit ex ſeſe. Nā tametſi aut ætate marceſcat, aut morte perimatur, habet quidem aut demutationem in tempore, aut finem in conſtitutione uiuendi, cæterum hoc quod fit nō habet in * ueritate non eſſe, ut nouum ſe per imminutionem condat ex eodem, id eſt, ut ex ſene decidat in paruulum. Naturæ ergo noſtræ neceſſitas in augmentum ſemper mundi lege prouecta, non imprudenter profectum naturæ prioris expectat, cui & incrementum ſecundum naturam eſt, & imminutio contra naturam eſt. Deo itaq; propriū fuit eſſe aliud quàm

Al's* uirtute.

D manebat, nec tamen non eſſe quod manſerat: naſci in hominem deum, nec tamen deum eſſe deſinere: contrahere ſe uſq; ad conceptum & cunas & infantiā, nec tamen dei poteſtate decedere: hoc nō ſibi, ſed nobis eſt ſacramētum: neq; aſſumptio noſtra deo profectus eſt, ſed contumeliæ ſuæ uoluntas, noſtra profectio eſt, dū nec amittit ille quod deus eſt, & homini acquirit ut deus ſit. Natus igitur unigenitus deus ex uirgine homo, & ſecundum plenitudinem temporum in ſemetipſo prouecturus in deum hominē, hūc per omnia euāgelici ſermonis modum tenuit, ut ſe filium dei credi doceret: & hominis filium prædicari admoneret, locutus & gerens homo uniuerſa quæ dei ſunt, loquens deinde & gerens deus uniuerſa quæ hominis ſunt, ita tamen, ut in ipſo illo utriuſq; generis ſermone nunq; niſi cum ſignificatione & hominis locutus & dei ſit, uno tamen deo patre ſemper oſtenſo, & ſe in natura unius dei per natiuitatis ueritatem profeſſo, & tamē ſe deo patri & filij honore & hominis conditione ſubdente, cum & natiuitas omnis ſe referat ad autorem, & caro ſe uniuerſa ſecundum deum profiteatur infirmam. Hinc itaq; fallendi ſimplices atq; ignorantes hæreticis occaſio eſt, ut quæ ab eo ſecundum hominem dicta ſunt, dicta eſſe ſecundum naturæ diuinæ infirmitatem mentiantur, & quia unus atq; idem eſt, loquēs omnia quæ loquitur, de ſemetipſo omnia eum locutum eſſe contendant. Nec ſanè

Vnde occaſio hæreſeos.

negamus

A negamus totum illum qui eius manet, naturæ ſuæ eſſe ſermonem, ſed ſi Ieſus Chriſtus & homo,& deus eſt, & neq; cum homo, tum primum deus, neq; cum homo, tum non etiam & deus, neq; poſt hominem in deo non totus homo,totus deus,unũ atq; idem neceſſe eſt dictorum ſacramentum eius eſſe quod generum. Et cum in eo ſecundũ tempus diſcernis hominem à deo, dei tamen atq; hominis diſcerne ſermonem, & cum deum atq; hominem in tempore confiteberis, dei atq; hominis in tempore dicta diiudica. Cum uero ex homine & deo rurſum totius hominis, totius etiã dei tempus intelligis, ſi quid aliud ad demonſtrationem eius temporis dictum eſt, tempori coaptato quæ dicta ſunt, ut cum aliud ſit ante hominẽ deus, aliud ſit homo & deus, aliud ſit poſt hominẽ & deum totus homo totus deus: nõ confundas temporibus & generibus diſpenſationis ſacramentum, cum pro qualitate generum ac naturarum, alium ei in ſacramento hominis neceſſe eſt ſermonem fuiſſe non nato, alium adhuc morituro, alium iam æterno. Noſtri igitur cauſa hæc omnia Ieſus Chriſtus manens, & corporis noſtri homo natus, ſecundum conſuetudinẽ naturæ noſtræ loquutus eſt, non tamẽ omittẽs naturæ ſuæ eſſe quod deus eſt. Nã tametſi in partu, ac paſſione, ac morte naturæ noſtræ rem peregerit, res tamẽ ipſas omnes uirtute naturæ ſuæ geſſit, dum ſibi ipſe origo naſcendi eſt, dum pati uult quod cum pati non licet, dum moritur qui uiuit. Et tamẽ cum hæc deus per hominem
B agit, ex ſe natus, per ſe paſſus, & ex ſe mortuus, nõnne hominem ſe nõ egit, dum & natus, & paſſus, & mortuus eſt? Hæc autem omnia iam ante conditionem mundi ſacramenta ſunt cœleſtiũ myſteriorũ conſtituta, ut unigenitus deus homo naſci uellet, manſuro inæternũ in deo homine, ut deus pati uellet, ne paſſionibus humanæ infirmitatis diabolus deſæuiẽs, legem in nobis peccati deo infirmitatem noſtram aſſumẽte, retineret: ut deus mori uellet, ne qua inſolens poteſtas aduerſus deum eſſet, neq; creatæ in ſe uirtutis poſſet uſurpare naturam, cum ſe immortalis deus intra legem mortis habuiſſet. Naſcitur itaq; deus aſſumptioni noſtræ, patitur uero innocẽtiæ, poſtremo moritur ultioni, dum & homo noſter in deo permanet, & infirmitatum noſtrarum paſſiones deo ſociæ ſunt, & ſpiritales nequitiæ, ac maliciæ poteſtates triumpho carnis deo per carnẽ moriente ſubdũtur. Huius igitur ſacramenti Apoſtolus conſcius, & per dominũ ipſum fidei ſcientiam adeptus, cum nõ ignoraret incapacem eſſe eius & mundum, & homines, & philoſophiam, ait: Videte ne quis uos ſeducat per philoſophiam, & inanẽ deceptionem ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundũ Ieſum Chriſtum, quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & eſtis in illo repleti, qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis. Expoſita itaq; habitantis corporaliter diuinitatis in eo plenitudine, ſacramentum aſſumptionis noſtræ continuo ſubiecit, dicẽs: Et eſtis

C in eo repleti. Vt enim in eo diuinitatis eſt plenitudo, ita in eo & nos ſumus repleti. Neq; ſanè ait, eſtis repleti, ſed, in eo eſtis repleti, quia per fidei ſpem in uitam æternã regenerati, ac regenerandi omnes, nunc in Chriſti corpore manent, replendis poſtea ipſis, non iam in eo, ſed in ipſis ſecundum tempus illud, de quo Apoſtolus ait: Qui transfigurauit corpus humilitatis noſtræ, conforme corpori claritatis ſuæ. Nunc igitur in eo repleti ſumus, id eſt, per aſſumptionẽ carnis eius, in qua diuinitatis plenitudo corporaliter inhabitat. Et huius ſpei noſtræ non exigua in eo poteſtas eſt. Nanq; quod repleti in eo ſumus, hoc eſt caput ac principium omnis poteſtatis, ſecundum illud: Vt in nomine ſuo omnẽ genu flectatur, cœleſtium, terreſtriũ, & infernorum, & omnis lingua cõfiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris. Cõfeſſio itaq; hæc erit, Ieſum in gloria dei patris, & natum in hominẽ deum, iam nõ in infirmitate corporis noſtri manere, ſed in dei gloria. Et hoc lingua omnis confitebitur, & cũm cœleſtia & terreſtria genu flectent, hoc caput omnis principatus & poteſtatis eſt, ut ei uniuerſa genu flectendo ſubiecta ſint, in quo ſumus repleti, & qui per habitãtem in ſe corporaliter, diuinitatis plenitudinẽ in dei patris gloria ſit confitendus. Demonſtrato autem & naturæ ſuæ, & aſſumptionis noſtræ ſacramento, cum in eo plenitudine diuinitatis manente, nos in eo per id quod homo natus eſt, re-

D pleamur, reliquã diſpenſationẽ humanæ ſalutis exequitur, dicẽs: In quo & circũciſi eſtis circũciſione non manufacta in deſpoliatione corporis carnis, ſed in circunciſione Chriſti conſepulti ei in baptiſmate, in quo & conſurrexiſtis per fidẽ operationis dei, qui excitauit eum à mortuis. Circuncidimur itaq; nos non circunciſione carnali, ſed circunciſione Chriſti, id eſt, in nouũ hominẽ renati. Cum enim conſepelimur baptiſmate eius, mori nos neceſſe eſt ex uetere homine, quia regeneratio baptiſmi reſurrectionis eſt uirtus, & hæc circunciſio Chriſti eſt, non expoliari carne præputij, ſed totos cõmori ei, & per id totos poſtea ei uiuere. In eo enim reſurgimus per eius dei fidẽ, qui eum ſuſcitauit à mortuis. Credendus ergo deus eſt, cuius operatione Chriſtus excitatus à mortuis eſt, quia fides iſta correſurgit in Chriſto. Conſummatur deinde ita omne hominis aſſumpti ſacramentũ: Et uos cũ mortui eſſetis in delictis, & præputio carnis ueſtræ, uiuificauit cum illo, donatis nobis omnibus delictis, delens quod aduerſum nos erat chirographum in ſententijs, quod erat cõtrarium nobis, & ipſum tulit è medio affigens illud cruci, exutus carnẽ, & poteſtates oſtentui eſſe fecit, triumphatis his in ſemet ipſo. Apoſtolicam fidem ſeculi homo non capit, &*ex ſenſus ſui dicta alius præter quàm ipſius ſermo non explicat. Deus Chriſtum à mortuis excitat, & Chriſtũ in quo corporaliter diuinitatis plenitudo inhabitat. Sed cõuiuificauit nos cum illo, donans nobis peccata, & delens chirographũ legis peccati, quod per ſententias anteriores contrarium nobis erat. Hoc tollens de-

Duplex circũciſio, carnalis & ſpiritualis

*For. *exceſſus*

medio,

A medio,& cruci affigens mortis lege carne ſeſe ſpolians, poteſtates oſtentui reddens,triumphatis his in ſemet ipſo. Et de triumphatis poteſtatibus in ſemet ipſo,atq; oſtētui redditis,deletoq; chirographo, uiuificatisq; nobis, iam ſuperius tractauimus.Hoc uero ſacramentum,quis uel apprehendet, uel eloquetur? Suſcitat dei operatio Chriſtum à mortuis,& hæc eadem dei operatio nos uiuificat cum Chriſto,& hæc eadem dei operatio donat peccata,chirographum delet,& affigit cruci.Carnem ſe exuit,poteſtates oſtentui reddit,ac de his in ſemet ipſo triumphat.Habes operationem dei,Chriſtum à mortuis excitantis:habes & Chriſtum hæc ipſa in ſe,quæ deus operatur,operantem.Chriſtus enim mortuus eſt,carne ſe ſpolians. Tene ergo Chriſtum hominem à deo ex mortuis excitatum, tene deum Chriſtum ſalutis noſtræ operationem, cum eſſet moriturus, operantem. Et cum hæc deus operarur in Chriſto,operetur licet deus, ſpolians ſe tamen Chriſtus carne, moriturus ſit:& cum mortuus eſt Chriſtus, operans ante mortem deus,mortuum tamē Chriſtum operatio dei excitet, cum ipſe ſit Chriſtus à mortuis excitatus,qui eſt ante mortē Chriſtus operatus, & idem ſit ſpolians ſe carne moriturus. Iam ne apoſtolicæ fidei ſacramentum intelligis? Iam ne Chriſtum habes cognitum? Quæro enim à te,quis ſit carne ſe ſpolians,& quæ ſit caro illa ſpoliata. Duplicis enim intelligentiæ ab Apoſtolo teneo ſignificationē,ſpoliatæ carnis,ſeq; carne ſpoliantis, & inter hæc Chri- *Carne ſe ſpolians.*
B ſtum audio per operationem dei à mortuis excitatum. Et cum ſit Chriſtū à mortuis excitans deus,ſitq; & Chriſtus excitatus à mortuis, interrogo quis eſt carne ſe ſpolians,& quis eſt Chriſtum à mortuis excitans,noſq; uiuificans cum Chriſto? Si enim non idem eſt Chriſtus mortuus, qui eſt caro ſpoliata,carnis expoliatæ nomen oſtende.Et rurſus,naturam eius qui ſe carne ſpoliauit,expone.Eundem enim eſſe inuenio deum Chriſtum à mortuis excitatum, qui ſe carne ſpoliauit, & rurſum ſpoliatam carne Chriſtum à mortuis eſſe excitatum, deinde principatus & poteſtates oſtentui reddentem, & triumphantem reperio in ſemet ipſo. Intelligiś ne hunc triumphantem poteſtates in ſemet ipſo? Sentiś ne quod à ſe non differat caro ſpoliata,& carne ſe ſpolians? In ſemet ipſo enim triumphat, id eſt, in ea qua ſe carne ſpoliauit. Videś ne ita deum & hominē prædicari, ut mors homini, deo uero carnis excitatio deputetur? Non tamen ut alius ſit qui mortuus eſt,& alius ſit per quē mortuus reſurgit.Spoliata enim caro Chriſtus eſt mortuus,& rurſus Chriſtum à mortuis excitans,idem Chriſtus eſt carne ſe ſpolians.Naturam dei in uirtute reſurrectionis intellige, diſpenſationem hominis in morte cognoſce. Et cum ſint utraq; ſuis geſta naturis, unum tamen Chriſtum Ieſum eum memento eſſe,qui utrūq; eſt. Quanq; enim memineris frequenter ad deum patrem per Apoſtolum referri, Chriſtum à mortuis eſſe*ſuſcitatum,ſed non eſt Apoſtolus extra euangelicam *Chriſtus mortuus eſt, caro ſpoliata.* *Als*excitatū*

C fidem, dictis ſuis ipſe contrarius, maxime domino dicẽte: Propter hoc me pater diligit, quod ego pono animã meam, & iterum recipiam eam. Nemo tollet eam à me, ſed ego pono eam à me. Poteſtatẽ habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterũ accipiendi eam. Hoc enim mandatum accepi à patre. Vel cum poſtulatum ab eo eſſet, ut ſignũ ad fidem de ſe oſtenderet, ait de templo corporis ſui: Soluite templũ hoc, & ego in triduo excitabo illud. Cum enim per accipiendæ animæ poteſtatem, & per ſuſcitandi templi uirtutem ipſum ſe ſibi reſurrectionis ſuæ deum doceat, totũ hoc tamẽ ad mandati paterni refert autoritatem. Non cõtrarie intelligitur Apoſtolus, Chriſtum dei uirtutẽ & dei ſapientiam *prædicans, omnemq; operis ſui magnificentiam per id ad patris gloriam rettuliſſe, quia quicquid Chriſtus gerit, uirtus dei & ſapiẽtia gerit: & quicqd uirtus & dei ſapiẽtia gerit, ſine dubio deus gerit, cuius & ſapientia eſt Chriſtus, & uirtus. Denique nunc per operationem dei excitatus Chriſtus à mortuis eſt, quia per opera dei patris ipſe naturæ à deo non differentis operatus eſt. Et in eo reſurrectionis fides eſt, qui Chriſtum ſuſcitauit à mortuis. Hanc igitur beatus Apoſtolus geminæ in Chriſto ſignificationis tenuit prædicationẽ, ut & infirmitatem in eo hominis, & uirtutem dei, ac naturam doceret, ſecundum illud Corinthijs dictum: Nã & ſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, ſed uiuit ex uirtute dei, mortem infirmitatis humanæ, uitam uero dei uirtutis oſtendẽs. Et illud ad

Aliâs * *prædicaſſe.*

D Romanos: Quod enim mortuum eſt peccato, mortuũ eſt ſemel: quod autem uiuit, uiuit deo. Sic & uos deputate uoſmet ipſos mortuos quidẽ eſſe peccato, uiuere autem deo in Chriſto Ieſu. Mortem peccato, id eſt, corpori noſtro adſcribens, uitam autẽ deo, cui eſt naturale quod uiuit. Et per id nos corpori noſtro mori oportere, ut deo uiuamus in Chriſto Ieſu, qui peccati noſtri corpus aſſumens, totus iam deo uiuit, naturæ noſtræ ſocietate in cõmunionem *diuinæ immortalitatis unita. Hæc igitur demonſtranda à me paucis fuerunt, ut utriuſq; naturæ perſonam tractari in domino Ieſu Chriſto meminiſſemus, quia qui in forma dei manebat, formam ſerui accepit, per quam obediens uſq; ad mortem fuit, obedientia enim mortis non eſt in dei forma, ſicuti nec dei forma ineſt in forma ſerui. Per ſacramentum autem euangelicæ diſpenſationis non alius eſt in forma ſerui, quàm qui in forma dei eſt, cum tamen ſerui formam accipere, & in forma dei manere non idem ſit, cumq; accipere formã ſerui niſi per euacuationẽ ſuam non potuerit, qui manebat in dei forma, nõ conuenienre ſibi formæ utriuſq; cõcurſu. Sed nõ alius atq; diuerſus eſt, qui ſe exinaniuit, & qui formã ſerui accepit. Accepiſſe enim nõ poteſt eius eſſe qui non ſit, quia eius ſit qui ſubſiſtat, accipere. Ergo euacuatio formæ nõ eſt abolitio naturæ, quia qui ſe euacuat, nõ caret ſeſe, & qui accipit manet. Et cũ ipſe ſit euacuans & accipiens, habet quidem in eo ſacramentũ quod ſe euacuat & accipit, nõ habet tamen interitũ,

Aliâs * *ſubſtãtiæ immortalis.*

Obedientia mortis nõ eſt in dei forma.

ne non

A ne non extet euacuans,& ne non ſit accipiens. Itaq; euacuatio eo proficit, ut proficiat forma ſerui, non ut Chriſtus qui in forma dei erat, Chriſtus ex ſe non maneat, cum formã ſerui non niſi Chriſtus acceperit. Qui cum ſe euacuauerit, ut manẽs ſpiritus Chriſtus, idem Chriſtus homo eſſet in corpore, demutatio habitus & aſſumptio naturæ, naturam manentis diuinitatis nõ perimit, quia unus atq; idem Chriſtus ſit, & demutans habitũ, & aſſumẽs. Oſtenſa itaq; ſacramentorũ diſpenſatione, per quam hæretici ignorantes quoſq; fallerent, ut ea quæ per aſſumpti hominis naturam dicta geſtaq; ſunt omnia, infirmitati diuinitatis adſcriberent, & formæ dei deputarent, quicquid formæ ſerui propriæ aptatum eſt, nũc ipſis propoſitionibus eorũ reſpondendum eſt. In totum enim iam dictorum ſingulorum genera diju dicabuntur, cum uerbum & carnem, id eſt, deum & hominem Ieſum Chriſtum ſola fides ſit confiteri. Deum igitur dominũ noſtrum Ieſum Chriſtũ ex eo negandum per naturam hæretici exiſtimant, quia dixerit: Quid me dicis bonum? Nemo bonus eſt niſi unus deus. Omnis reſponſionũ ratio neceſſe eſt, ut ex interrogationũ cauſis proficiſcatur. Ad id enim reſpondebitur, unde quæritur. Et primũ requiro à dicti huius calumniatore, utrumne id arguere dominũ exiſtimet, quur bonus dictus ſit, quia ſeſe maluerit malũ dici. Id enim ſignificari uideatur hoc dicto, quid me bonũ dicis? Nõ opinor quiſq; tam uecors erit, ut maliciæ profeſſionẽ ei uelit adſcribere, qui

Quomodo nemo bonus niſi deus.

B dixerit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Tollite iugum meũ ſuper uos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus ueſtris. Iugum enim meũ ſuaue eſt, & onus meũ leue eſt. Mitem ſe profitetur & humilem, & iraſci creditur, quur bonus dictus ſit? Profeſſionũ hæc diuerſitas diſſidet, ut bonitatis ſuæ teſtis nomen in ſe bonitatis accuſet. Non ergo iraſci intelligitur ſe bonum dici. Quærendũ eſt, quam aliam de ſe profeſſionem arguat, qui nõ credendus eſt nomen in ſe bonitatis arguere. Videamus itaq;, quid præter bonũ interrogans dixerit. ait enim: Magiſter bone, quid boni faciã? Duas igitur res cõnuncupauit, & bonum, & magiſtrum. Et quia non arguit bonum ſe dici, hoc neceſſe eſt arguat, quod magiſter bonus dictus ſit. Ita aũt arguit ſe magiſtrum bonũ dici, ut fidem interrogantis potius, quàm uel magiſtri in ſe, uel boni nomẽ argueret. Iuuenis enim inſolens, per obſeruantiã legis, & finẽ legis, qui Chriſtus eſt, neſciens, & iuſtificatũ ſe in operibus exiſtimans, & nõ intelligens ueniſſe eum ad oues perditas domus Iſraël, & impoſſibile eſſe legi p fidẽ iuſtificatiõis ſaluare credẽtes, tanq; cõmuniũ præceptorũ, & in lege ſcriptorũ magiſtrũ interrogat dominũ legis, & unigenitũ deũ. Deteſtatus itaq; dominus hãc de ſe irreligioſæ fidei profeſſionẽ, qđ tanq; magiſter legis interrogaretur, reſpõdit: Quid me dicis bonũ? Atq; ut ſignificaret quatenus intelligẽdus & profitẽdus bonus eſſet, ſubiecit: Nemo bonus

Iuuenis euangelicus arrogans ex obſeruatione mãdatorum legis.

C niſi unus deus. Non reſpuit bonitatis nomen, ſi ſibi hoc tanq̃ deo deputa-
retur. Deniq; oſtendens ſe magiſtri in ſe boni, per fidem eius, qui tanq̃ ho-
minem interrogat, nomen arguere, poſt iactantiã iuuenis & gloriam legis
impletæ, ita reſpondit: Vnum tibi deeſt, uade, uende quæcunq; habes, &
da pauperibus, & habebis theſaurũ in cœlo, & ueni ſequere me. Non refu-
git bonitatis de ſe nomen, qui cœleſtem theſaurũ pollicetur, nec magiſtrũ
ſe non uult uideri, qui ducem ſe perfectæ huius beatitudinis præſtat. Terre-
næ autẽ de ſe opinionis fidem arguit, bonitatẽ in ſolo deo docens eſſe. Et
ut ſe & deũ, & bonũ ſignificaret, bonitatis eſt uſus officijs, cœleſtes theſau-
ros pandens, & ſe ad eos præuium tribuens. Ita & quæ ſibi tanq̃ homini
tantum deferebantur, deteſtatur, neq; ſe ab his quæ in deo deputabat, pro-
Alias *ipſa. feſſus alienũ eſt, cum unũ deum bonũ cõfitens, ea *ipſe loqueretur atq; age-
Al.*Quàm. ret, quæ unius dei uirtutis, bonitatis atq; naturæ ſunt. *Quod igitur nõ bo-
nitatis nomen refugerit, ſed neq; magiſtri honorẽ recuſauerit, ſed fidẽ eius
qui in ſe nihil niſi corporeum & carnale ſapuiſſet, arguerit, hinc intelligitur,
quod aliter ad apoſtolos magiſtrũ ſeſe cõfitentes loquutus eſt, dicens: Vos
me uocatis magiſtrum & dominũ, & bene dicitis, ſum etenim. Et alibi cum
Ne uocemini magiſtri, quia magiſter ueſter Chriſtus eſt. dixiſſet: Ne uocemini magiſtri, quia magiſter ueſter Chriſtus eſt. Vbi cum
fide magiſter eſt, ibi adeo laudat, ut & profiteatur hoc nomẽ, hic uero boni
magiſtri nomen non recognoſcit, ubi nec dominus intellectus eſt eſſe, nec
D Chriſtus, ſolum unũ deum bonũ prædicans, non ſe utiq; à deo ſecernens,
qui & dominũ ſe profeſſus eſt, & Chriſtum ducem cœleſtis theſauri oſten-
dat. Tenuit autem hunc ſemper dominus fidei eccleſiaſticæ modum, ut pa-
trem deum unũ prædicans à ſacramẽto ſe dei nõ ſepararet unius, dum per
naturam natiuitatis, neq; alium ſe deum profiteretur eſſe, neq; ipſum, quia
eum nec diuerſi generis deũ eſſe natura in eo unius dei patitur, neq; natiui-
tas admittit non perfectum ei eſſe quod filius eſt. Ita nec ſeparabilis à deo
poteſt eſſe, neq; ipſe eſt. Per quod ita omnẽ ſermonis ſui ſignificationẽ tem-
perat, ut quicquid deo patri honoris proteſtaretur, id modeſtiſſima con-
feſſione etiã ſibi propriũ eſſe demonſtraret. Cum enim ait: Credite in deũ,
& in me credite, quæro in quo ſe in natura diſcreuerit, qui nõ diſcreuit in ho-
nore? Dicens enim, & in me credite, cum dixiſſet, & in deũ credite, an ne per
id quod ait, & in me, non & ſuam intelligitur ſignificaſſe naturam? Naturã
planè ſepara, ſi fidem ſeparas. Si crediſiſſe ſine Chriſto in deũ uita ſit, Chri-
ſtum à dei & nomine, & proprietate diuelle. Quod ſi uitã perficit credere in
Chriſto eos, qui in deũ credunt, uerbi uirtutẽ diligens lector expendat: Cre-
dite in deũ, & in me credite. Cum enim ait: Credite in deũ, & in me credite,
uniens ſe fidei dei, & naturæ eius uniuit, cum memorato deo in quem cre-
di oporteret, & in ſe docuerit eſſe credendum, deũ ſe per id docens, cum cre-
dendum in eum ſit ab his, qui in deum credant. Occaſionem tamen irreli-

gioſæ

A gioſæ unionis excluſit, quia cum & in deum, & in ſe credendũ profeſſus ſit, fidem de ſe ſolitarij non reliquit. Quanq; igitur in plurimis, ac penè omnibus dictis ſacramenti huius præſtiterit abſolutionẽ, ne quando confeſſus deum patrem, ab eius ſe unitate diſcerneret, neq; ſe in unitate ipſius collocans, eundem tamen unũ & ſolitarium profiteretur, tamẽ etiam ex hoc uel maxime intelligitur ſacramentum & unitatis & natiuitatis doceri, cum ait: Ego autẽ habeo teſtimoniũ maius Ioanne. Opera enim quæ dedit pater mihi ut perficiam ea, ipſa opera quæ facio, teſtimonium perhibent de me, quoniam pater me miſit, & qui miſit me pater, ipſe teſtificatus eſt de me. Neq; uocem eius unquã audiſtis, neq; figuram eius uidiſtis, & uerbũ eius non habetis in uobis manens, quoniam quẽ miſit ille, huic uos nõ creditis. Patrem teſtatum eſſe de filio quomodo uere intelligitur, cum nec ipſe uiſus ſit, nec uox eius audita ſit? Memini quidem de cœlis auditam uocem fuiſſe, dicentis: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, hunc audite. Et quomodo uox dei audita non eſt, cum paternæ uocis ſignificationẽ in ſe uox audita contineat? Sed fortè in Hieroſolymis manentes nõ audierant, quia in deſertis Ioannes ſolus audierit. Quærendũ eſt ergo in Hieroſolymis quomodo teſtatus eſt pater. Non enim teſtimonio iam Ioannis utitur uocẽ è cœlo audientis, ſed habet teſtimoniũ maius Ioanne, & quod B hoc eſſet, continuo ſubiecit: Opera enim quæ dedit mihi pater, ut perficiam ea, ipſa opera quæ facio, teſtimonium perhibent de me, quoniam pater me miſit. Agnoſco teſtimonij autoritatem, neq; enim quiſquã niſi filius à patre miſſus hæc ageret. Opus ergo ſuum teſtimonium eſt. Sed quid tandem ſequitur? Et qui me miſit pater, ipſe teſtificatus eſt de me. Neq; uocem eius unquam audiſtis, neq; figuram eius uidiſtis, & uerbum eius nõ habetis in uobis manens. Extra crimen ergo ſunt ignorantes teſtimoniũ patris, qui in his nunq; auditus ac uiſus ſit, & in his non maneat uerbum eius, ſed non ſunt ſub uenia incogniti ſibi teſtimonij, quia teſtimoniũ de ſe patris, operum ſuorum teſtimoniũ eſſe profitetur. Opera igitur de eo teſtantur, quod à patre ſit miſſus, ſed hoc operum teſtimonium patris eſt. Et cum operatio filij, patris teſtimonium ſit, eam neceſſe eſt operari in Chriſto naturam intelligendam eſſe, per quam teſtis & pater eſt. Atq; ita Chriſtus operans, & in eius opere pater teſtans, oſtenduntur inſeparabilis ſecundũ natiuitatem eſſe naturæ, cum dei de Chriſto teſtimoniũ, ea ipſa Chriſti eſſe ſignificetur operatio. Non ſunt itaq; extra reatum non cogniti ſibi teſtimonij, cũ opus Chriſti teſtimonium de eo patris ſit. Neque in eo quod teſtantis uocem non audierint, & figuram non uiderint, & uerbum eius manens in ſe nõ habuerint, idcirco ſine teſtimonij ſunt conſcientia. Ad id enim refertur quod dictum eſt: Neque uocem eius audiſtis, neque figuram eius uidiſtis, & uerbum eius manens non eſt in uobis. Et cum teſtatus de eo pater fuiſſet,

Imò plures audierunt.

C ut cauſa tamen neq; uocis auditæ, neq; uiſæ figuræ, & uerbi in his non manentis poſſit intelligi, cōtinuo ſubiecit: Quoniam quē miſit ille, huic uos nō creditis. Secretò & uocē dei audiendā, & figuram uidendā, & uerbū eius in his qui credunt ineſſe demonſtrans, cum per naturæ unitatē in ſe pater & loqueretur, & uideretur, & haberetur, nunquid nō & patrem ſignificat, cum miſſus ab eo eſt? Nunquid ſe per aliquā naturæ differentiā à patre diſcreuit, cum hinc pater teſtans de eo, neq; auditus ſit, neq; uiſus ſit, nec intellectus ſit, quia miſſo ſibi à patre non creditum ſit? Non ſe ergo unigenitus deus à deo ſeparat, patrē deum confitens, ſed per ſignificationē patris deo patre demonſtrato ſe quoq; in dei honore conſtituit. Nanq; in hoc ipſo eodēq; ſermone, in quo operibus ſuis teſtari ſe miſſum eſſe à patre docet, & patrē teſtantē, quod ab eo miſſus ſit, ſignificat, cum dixiſſet: Et honorem eius qui eſt ſolus deus, non quæritis, non tamen hoc dictum nudum, & nō antea ad unitatis fidem præparatū reliquit. Superius enim ita ait: Non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis, honorē ab hominibus non accipio, ſed cognoui uos quoniam dilectionē dei non habetis in uobis. Ego ueni in nomine patris mei, & nō accepiſtis me: ſi alius uenerit in nomine ſuo, illum recipietis. Quomodo poteſtis uos credere, qui honorē ab hominibus accipitis, & honorē eius qui eſt ſolus deus, non quæritis? Honorem improbat hominū, quia honor potius quærēdus à deo eſt, & infidelium eſt honorē ab altero accipere. D Quid enim homo homini honoris impartiet? Cognitum itaq; ſibi ait, dilectionē dei in his non eſſe, & nō manentis in his dilectionis dei, hanc docet cauſam, quia ſe uenientem in nomine patris ſui non accipiunt. Quid rogo eſt, in nomine patris eum uenire? Nunquid aliud quàm in nomine dei? Aut nunquid nō idcirco in his dilectio dei non eſt, quia nō ſuſceptus ſit in nomine dei ueniens? Aut nunquid in ſe nō & naturam dei ſignificauerat, dicens: Non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis? Nam & in eodem ipſo ſermone iam dixerat: Amen amē dico uobis, quoniam uenit hora & nūc eſt, in qua audient mortui uocem filij dei, & qui audierint, uiuent. Cum in nomine patris uenit, neq; ipſe pater eſt, nec tamen nō in ea eſt diuinitatis natura qua pater eſt, quia & filio, & deo propriū eſt in nomine dei patris uenire. Deinde accipiendus eſt alius, in nomine eodem ueniens. Sed hic homo eſt, à quo ſibi honorem homines ſperabunt, & cui honorem reddent uiciſſim, cum tamen ſe idem in nomine patris ueniſſe fallet. Et hic quidem antichriſtum ſignificari nō obſcurum eſt, mendacio paterni nominis gloriantē. Et cū hunc honorabunt, atq; ab eo honorabūtur, tunc eñ ſpiritū erroris accipient, honorē eius qui eſt ſolus deus, nō quærent. An ne cum ob hoc dilectionē dei nō habeant, quia uenientē ſe in nomine patris nō acceperint, & rurſum uenientē alium in eodem nomine recipientes, & honorem ab alterutro accipientes, honorem eius qui ſolus deus eſt, non requirant,

Honorē eius qui eſt ſolus deus, nō quæritis.

ſeparare

A ſeparare ſe Chriſtus ab honore unius dei poterit intelligi, cum idcirco non
quæratur honor ſolius dei, quia antichriſtum ſuſcipiendo non ſit ille ſuſce-
ptus? Nam cuius repudiatio honoris ſolius dei prætermiſſio eſt, in huius
honore neceſſe eſt honorem ſolius dei eſſe, in cuius ſi ſuſceptione manſiſ-
ſent, honorē ſolius dei quæſiſſent. Et hic idē ipſe ſermo teſtis eſt nobis, in cu
ius exordio continetur, ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant pa
trem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui miſit illum.
Nunq; enim natura alia exæquatur in honore, neq; exæquatus honor ſe-
parat honorandos, cū ſacramēto tamen natiuitatis poſcitur honoris æqua
litas, cum filius ita honorandus ut pater ſit. Et cum eius qui ſolus eſt deus,
honor non quæritur, non eſt extra ſolius dei honorem, cuius honor idem
atq; unus & dei eſt, quia ut non honorificans filium, non honorificat & pa
trem, ita & ſolius dei honorem non quærens, non quærit & Chriſti. Inſepa
rabilis itaq; eſt à dei honore honor Chriſti. Et quàm unus atq; idē utriuſq;
ſit, etiam ex eo docet, cū ait nunciata ſibi Lazari infirmitate. Infirmitas hæc
nō eſt uſq; ad mortem, ſed pro gloria dei eſt, ut honorificetur filius dei per
eum. Pro gloria dei Lazarus moritur, ut filius dei glorificetur per Lazarū.
Nunquid ambigitur, in gloria filij dei eſſe gloriam dei, cum mors Lazari
quæ deo ſit glorioſa, gloriam ſit dei filio paritura? Atq; ita & naturalis per
natiuitatem unitas dei patris in Chriſto docetur, cū infirmitas Lazari pro
B dei gloria eſt, & ſacramentum fidei retinetur, cum per Lazarum glorifi-
candus eſt dei filius, deo perinde dei filio intelligendo, neq; ita deo intelli-
gendo, ut non etiam dei filio confitendo, cum glorificando per Lazarum
deo, dei ſit filius glorioſus. Inſeparabilis ſacramento diuinæ naturæ eſt ui-
uentis à uiuente natiuitas, nec demutationem generis accipit filius dei, ne
non in eo paternæ naturæ ueritas maneat. Nam & his ipſis ſignificationi-
bus, quibus confeſſo uno tantum deo abnegaſſe in ſe dei naturam uidetur,
ſub ſolius demonſtratione, in unitate ſe tamen paternæ naturæ unius dei
fidem non cōuellens locauit. Interrogatus enim à ſcriba, quod in lege eſſet
principale mandatum, reſpondit: Audi Iſraël. Dominus deus tuus deus
unus eſt. &: Diliges dominū deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota ani-
ma tua, & ex totis uiſceribus tuis, & ex tota uirtute tua. Hoc eſt primum
mandatum. Secundū autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum tan-
quam te ipſum. Maius autem horum mandatuum non eſt. Alienaſſe ſe à
natura & religione unius dei exiſtimatur, cum principalis mandati hæc ſit
profeſſio: Audi Iſraël. Dominus deus tuus deus unus eſt. Deinde ne in
conſequētis ſe quidem mandati religione conſtituat, cum ad proximi nos
dilectionem lex ſicut ad unius dei fidem uocaret. Et quidem reſponſio ſcri-
bæ non eſt negligenda, dicentis: Bene dixiſti magiſter in ueritate, quod
unus ſit deus, nec eſt alius præter illum. Ita diligendus ex toto corde, &

ex totis

Honor Chriſti eſt inſeparabilis ab honore dei.

C ex totis uirtutibus,& ex tota anima,& diligere proximũ tanq̃ ſeipſum,hoc maius eſt omnibus holocauſtomatibus & ſacrificijs. Reſponſio ſcribæ uidetur cum dictis domini conuenire,unius dei charitatem intimã internamq́ profitentis,& dilectionem proximi ſecundũ propriæ dilectionis ueritatem pollicentis,& ſupra ſacrificiorũ holocauſtomata charitatẽ in deum atq; hominem eſſe intelligentis. Sed quid ſequatur,uidendum eſt: Videns autem Ieſus,quod ſapienter reſpondiſſet,dixit illi: Nõ es longe à regno dei. Quid ſibi uult tam moderatæ reſponſionis profeſſio? cum hominẽ ad cœlorum regnũ fides iſta conſummet unũ deum credere,& eum tota anima,& totis uirtutibus,& toto corde diligere,proximũ quoq; ita ut ſeipſum amare,ſcriba hic non iam in regno dei ſit, ſed non longe à dei regno ſit? Alia iſtud ſignificatione nudum ueſtientibus,& eſurientem alentibus,& ſitientem potantibus,& ægrotum uiſitantibus, & clauſum carcere frequentantibus datur: Venite benedicti patris mei, poſſidete præparatum uobis regnum à conſtitutione mundi. Vel illis quibus hæc pauperis ſpiritus merces eſt: Beati pauperes ſpiritu,quoniam ipſorum eſt regnũ cœlorum. Perfectus hic fructus eſt,& abſoluta *profeſſio eſt, & præparati regni non incerta traditio. Aut nunquid adoleſcens minus aliquid horum cõfitebatur? Nam exæquata ad amorem ſuũ dilectione proximi,quid de boni operis conſummatione non egerat? Interdum enim indulgentẽ officioſumq́ eſſe,non perfectæ

D eſt charitatis: perfecta autem charitas omne huiuſcemodi indulgentiæ implebit officium,cum nõ reliquerit quod alteri debeat,qui tantũ alteri,quantum ſibi reddat. Sed ignoratione conſummati ſacramenti detentum ſcribam,per *profeſſionem fidei dominus collaudans, & non longe eum à dei regno eſſe reſpondens, non tamen eum in ipſa iam beatæ ſpei poſſeſſione conſtituit. Tendebat enim felici curſu, & ſi ignoranti, & prælata omnibus dilectione dei,& charitate proximi ſuæ ipſius dilectioni exæquata, cũ tamen ei ipſi proximi charitati amorem dei prætuliſſet,iam non holocauſtomatum & ſacrificiorum præſcriptis continebatur. Non erat longe iſtud ab euangelico ſacramento,& quur nõ longe à dei regno ſit,qui futurus magis in dei regno ſit,ex ipſis dictis domini intelligẽdum eſt. Sequitur enim: Et nemo audebat iam eum interrogare. Et reſpondens Ieſus dixit docens in templo: Quomodo dicũt ſcribæ Chriſtum filium eſſe Dauid? Ipſe enim Dauid dicit in ſpiritu ſancto: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis,donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Ipſe Dauid dicit eum dominũ,& unde eſt filius eius? Non longe igitur à dei regno eſt ſcriba unũ deum confitens,qui ultra omnia eſſet diligendus. Sed admonetur ſua ipſius profeſſione,cur ſacramentũ legis ignoret,& Chriſtũ dominũ filiũ dei neſciat per natiuitatis naturã in fide unius domini cõfitendum. Et quia per unius domini ſacramentũ manere, nõ relinqui uidebatur,ſcribam admonet,

Quare ſcribæ dominus dixit, nõ longe es à regno dei

Aliâs poſſeſſio.*

Aliâs promiſſionem.*

Dixit dominus domino meo.

A admonet,quomodo Chriſtum Dauid filium eſſe diceret,cum Dauid eum dominum ſuum eſſet profeſſus,nec natura ſineret,ut qui tanto patriarchæ eſſet filius,eſſet & dominus. Hoc ideo,ut ſcriba ſecundum carnem & partũ Mariæ quod ex Dauid eſſet,ſolum eum intelligens, dominũ potius ſecun/dum ſpiritũ Dauid meminiſſet eſſe, quàm filium. Et id quod dictum eſt: Audi Iſraël. Dominus deus tuus deus unus eſt,à domini unius ſacramẽto Chriſtũ non ſapararet,cum tãtus patriarcha & prophetes eũ,qui ex utero domini ante luciferum genitus fuiſſet,dominũ ſibi profiteretur. Non utiq; immemor legis,neq; ignorans dominũ alium non confitendum, ſed eum qui ſacramento naturalis natiuitatis ex incorporali dei utero ſubſtitiſſet, abſq; uiolatæ legis fide dominũ eſſe intelligendum, cum unus ex uno per unius domini naturam haberet in ſe naturale quod dominus eſt. Quis ergo etiam nunc relictus eſt ambigendi locus? Dominus ipſe præcipuũ mandatum legis in unius domini confeſſione ac dilectione docens eſſe non ſuo ad ſcribam,ſed prophetæ teſtimonio eſt uſus,eſſe ſe dominum, dominum ſe tamen ſemper per id quod dei filius eſt eſſe ſignificans. Per id enim in ſacramento dei unius per natiuitatẽ manet,quia dei in ſe naturam dei natiuitas tenens,in deũ alterum nõ excedat diuerſitate naturæ, & ueritas generationis nec patri adimat,ne non deus ſit,nec filio non perficiat, ne non ſit &

B dominus. Atq; ita neq; autoritatẽ pater amittit,nec naturã filius nõ tenet, per quod nec deus pater nõ dominus unus eſt,neq; unigenitus deus dominus ſeparatur ab uno,cum ex uno domino unus ipſe ſubſiſtat in dominũ, dominũ unũ eſſe ita ex lege docẽs,ut ſe quoq; dominũ,propheta teſtante, cõfirmet. Tendat per cæteras impij furoris propoſitiones fidei euangelicæ reſponſio,& his ipſis quibus impugnatur,repugnet,& armis excidij ſui uincens,unius ſpiritus dicta,unius quoq; fidei demonſtret eſſe doctrinã. Neq; em̃ alius eſt Chriſtus,quàm qui eſt prædicatus, deus ſcilicet uerus, & in dei unius ueri gloria manẽs,& ſicut ſe dominũ ex lege dum negare uideretur, profeſſus,ita & in euãgelijs uerũ ſe deũ dum nõ confiteri exiſtimat᷑,oſtendens. Hoc em̃ ſe dicto eius,ne eum uerũ deum eſſe hæretici cõfiteãtur,excuſant: Hæc eſt aũt uita æterna,ut ſciant te ſolũ uerũ deũ,& quẽ miſiſti Ieſum Chriſtũ. In eo nanq; quod ait,te ſolũ uerum deũ,ſeparare ſe à ueritate dei, per exceptionẽ ſolitarij exiſtimat᷑,cũ ſolus uerus deus,niſi ſe tantũ ſolitariũ deũ nõ patiat᷑ intelligi. Et uere iſtud fides apoſtolica nõ patit᷑ duos ueros deos credi,quia naturæ unius dei nihil alienũ naturæ eiuſdẽ exæquandũ ſit ueritati. Non erit em̃ in dei unius ueritate deus unus,ſi extra naturã unius dei ueri,alterius generis & nõ ſecundũ natiuitatẽ naturalis ſibi deus, uerus deus exiſtat. Sed ut in hoc ipſo eodẽ dicto nõ ambigue ipſe ſe in unius dei ueri naturã deũ uerũ profeſſus eſſe intelligatur,à ſuperioribus huic tamẽ dicto cõtinuatis atq; iũctis ꝓfeſſionibus reſpõſionis noſtræ ſermo deſcẽdat, ut per

Hæc eſt autẽ uita æterna &c.

C ut per gradus demonſtratæ fidei iam in ipſo apice ueri dei Chriſti, libertatis noſtræ fiducia conquieſcat. Poſt ſacramentum itaq; ſermonis eius quo dixerat: Qui me uidet, uidet & patrem, & non creditis mihi quod ego in patre, & pater in me eſt. Et uerba quæ ego loquor uobis, non à me loquor, ſed pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua. Credite mihi, quoniam ego in patre, & pater in me eſt: ſin autem, uel propter opera ipſa credite, Poſt multiplicem ergo hunc ingentiũ myſteriorum ſermonem ſequitur reſpondentium diſcipulorum ſermo iſte: Nunc ergo ſcimus quia noſti omnia, & non habes neceſſitatem, ut aliquis te interroget, in hoc credimus, quoniã à deo exiſti. Virtutibus in eo dei, naturam quoq; dei intellexerunt, neq; enim noſſe omnia, & cordiũ cogitationes ſcire, miſſi potius à deo poſſet eſſe, quàm nati. In hoc ergo credere ſe profitentur, quod à deo exierit, quia naturæ in eo dei eſſet poteſtas. Intelligentiam autem eorum collaudans dominus reſpondit, non utiq; quod miſſus eſſet, ſed quod à deo exiſſet, profectum natiuitatis ex incorporali deo ſub exitionis ſignificatione teſtantiũ. Nam & ipſe natiuitatem ſuam ſub exitionis demonſtratione fuerat eloquutus, dicens: Vos me amatis, & creditis quoniã à deo exiui, & à patre ueni in hunc mundũ. A patre ẽm in hũc mundũ uenerat, quia à deo exierat. Nã ut natiuitatẽ ſuam in exitione ſignificaſſe intelligeretur, ſubiecit, ſe à patre ueniſſe.

Exitio Chriſti à deo eſt eius abſoluta natiuitas.

Et cum per id à patre uenerit, quia à deo exierit, exitio eius à deo abſoluta D natiuitas eſt, quam paterni nominis eſt profeſſio conſequuta. Intelligentibus itaq; apoſtolis hoc exinationis ſacramẽtum, hæc loquutus eſt: Modo creditis: Ecce uenit hora & nunc uenit, ut diſpergať unuſquiſq; in ſuã, & me ſolum relinquatis, ſed nõ ſum ſolus, quoniam pater mecum eſt, ut exitionẽ illam, non alienationẽ à deo patre doceret eſſe, ſed de natiuitate naturam in ſe dei patris naſcendo retinentẽ, ſubiecit, non ſe ſolum eſſe, ſed patrẽ ſecũ eſſe, uirtute utiq; atq; unitate naturæ, cũ ſecum pater in ſe manẽs, eſſet in loquẽte ſe, atq; operante & inopetans & loquẽs. Deinde ut cauſam totius huius ſui ſermonis oſtenderet, adiecit: Hæc loquutus ſum uobis, ut in me pacem habeatis. In hoc autem ſeculo tribulationẽ habebitis, ſed animi æqui eſtote, quia uici ego mundum. Loquutus ergo iſta eſt, ut pacifici in eo manerent, neq; diſſenſionũ ſtudio *ſuæ perfidiæ diſceptationibus diſſiderent, cum qui ſolus relinqueretur, non ſolus eſſet, & qui à deo exiſſet, cum à quo exiſſet deum in ſe haberet. Deinde in ſeculo uexati, patientes promiſſionũ eius eſſent, qui mundum à deo exeundo, & deum ſecum habendo uiciſſet. Poſtremo totius myſterij fidẽ eloquututus, eleuatis in cœlum oculis, ait: Pater uenit hora, honorifica filium tuũ, ut & filius tuus honorificet te. Sicut dediſti illi poteſtatẽ omnis carnis, ut omne quod dediſti illi, det ei uitam æternam. An ne tibi infirmus uidetur, cum honorificari ſe rogat? Sit planè infirmus, niſi honorificari ſe idcirco poſtulat, ut ipſe honorificet honorificantẽ.

*Aliâs *ſuper fide.*
*Aliâs *fidei.*

De honore

A De honore autem accipiendo & reddendo, libro alio tractauimus, & eadem reuoluere admodum ocioſum eſt. Certe non ambigitur gloriam idcirco poſci, ut glorificetur impartiens, ſed fortè in eo imbecillis eſt, quod poteſtatem omnis carnis accepit. Sit quoq; acceptio poteſtatis imbecilla, niſi potens eſt illis quos accipit, uitæ tribuete æternitatem: Sed in eo ipſo quoque quod accipit, naturæ aliqua infirmitas arguitur. Sit planè acceptio infirmitatis, niſi Chriſtus ex natiuitate potius q̃ ex innaſcibilitate deus uerus eſt. Quod ſi acceptio poteſtatis, ſola eſt ſignificatio natiuitatis, in qua accipit id quod eſt, nõ eſt infirmitati datio deputanda, quæ totum hoc naſcentem conſummat eſſe quod deus. Cum enim innaſcibilis deus ad perfectã diuinæ beatitudinis natiuitatem unigenito deo autor ſit, autorem natiuitatis eſſe ſacramentum paternum eſt. Cæterum non habet contumeliã quæ autoris ſui exprimit imaginem, quod enim pater dedit poteſtatem in hoc filium genuit, quod filius accepit, natiuitatem cõſummat. Dedit enim ei poteſtatem omnis carnis, & ad id dediſſe, ut det eis uitam æternam, habet in dante quod pater eſt, & in accipiẽte quod deus eſt, cum & in eo ſignificetur pater eſſe quod dederit, & in eo filius deus maneat, quod uitæ æternæ dandæ ſumpſerit poteſtatem. Naturalis igitur filio dei & congenita omnis poteſtas eſt, quæ cum data ſit, non alienata eſt per id ab autore, quia data eſt, cum quod eſt autoris, hoc datum ſit, dare ſcilicet uitam æternam, & corru-

B ptionem in incorruptionem mutare. Dedit itaq; pater omnia, & accepit filius omnia, neq; ambiguũ eſt, cũ dixerit: Omnia quæ patris ſunt, mea ſũt. Et hic quidem non creationum ſpecies, neq; elementorum diuerſas ſubſtitutiones præſens ſermo ſignificat, ſed beatæ atque abſolutæ diuinitatis nobis gloriam pandens, deum in his oſtendit intelligendum eſſe quæ ſua ſunt in uirtute, in æternitate, in prouidentia, in poteſtate. Non quod hæc deus ita habeat, tanq̃ aliud quid extra iſta eſſe credendus ſit, ſed quod in his ad aliquantulam ſenſus noſtri opinionem, ſignificatus ſit ipſe qui habeat. Vnigenitus igitur in his ſe docens ſubſtitiſſe quæ patris ſunt, cum ex ſe ſumpturum eſſe ſanctũ ſpiritum dixiſſet, adiecit: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt, propterea dixi, de meo accipiet. Omnia quæ patris ſunt, ſua ſunt, tradita utiq; & accepta. Sed data nõ infirmant * natiuitatem, quæ in his cum conſtituunt eſſe quibus pater eſt. His igitur nunc gradibus præmiſſæ de ſe intelligentiæ uſus eſt, ut cum ſe à deo exiſſe docuiſſet, ſecumq; eſſe patrem profeſſus eſſet, ſeq; mundum uiciſſe teſtatus eſſet, & honorandus à patre, patrem eſſet honoraturus, & accepta poteſtate in danda uniuerſæ carni uitæ æternitate eſſet uſurus, tum poſtremo omnia hæc tali abſolutione concluderet: Hæc eſt autem uita æterna, ut ſciant te ſolum deum uerum, & quẽ miſiſti Ieſum Chriſtum. Vitæ æternæ fidem uel loqui ô hæretice, diſce uel credere, & ſepara à deo Chriſtum ſi potes, à patre filium, à deo uero ſuper

Al's* diuinitaté.

C omnia deum, à ſolo unum. Vnus enim dominus eſt Ieſus Chriſtus. Si uita æterna eſt in deum ſolum uerum credidiſſe, ſed non ſine Chriſto, ſeparato Chriſto à ſolo deo uero, in confeſſione ſolius dei ueri, uita æterna nō capitur. Nō intelligo quo modo nobis à deo uero ſeparandus ad fidē ſit, qui nō ſit ſeparabilis ad ſalutē. Quāquam igitur ſciam moroſas difficiliū quæſtionū abſolutiones legentiū deſiderijs graues eſſe, tamen dilata ad modicum totius ueritatis demonſtratione, indulgeri mihi exiſtimo non ſine aliquo fidei profectu his ipſis dictis euāgelicis tecum hæretice luctari. Audis profeſſionē domini dicentis: Hæc eſt autē uita æterna, ut ſciant te ſolum uerū deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Quæro quid ſit quod ſenſum moueat, ne uerus deus Chriſtus ſit. Nō enim tibi nunquid de Chriſto credideris ſignificatio aliqua alia ſubiecta demonſtrat. Nō habes quicquam præter quam Ieſum Chriſtum: non filiū hominis, ut de ſe ſolet dicere: non filium dei, ut profiteri ei de ſe uſitatum eſt: non deſcendentem panē uiuum de cœlis, quod cum multorum ſcandalo de ſe frequenter aſſerit, ſed dicēs, te ſolū uerum deū, & quem miſiſti Ieſum Chriſtū omnem prænominū & cognominū ſuorum, uel naturalium, uel aſſumptorū conſuetudinem prætermiſit, ut cum confitendus ſolus uerus deus & Chriſtus Ieſus æternitatem præſtarēt, ſine dubio in ea Ieſus Chriſtus eſſet ſignificatione, qua deus eſt. Sed fortè quod ait te ſolum, communionem atque unitatē ſuam à deo ſeparat. Separet ſanè, ſi non ad id quod ait, te ſolum, uerum deum, continuo ſubiecit: & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Et ſenſum audientis interrogo quid credendus ſit Ieſus Chriſtus, cum ad id quod pater ſolus deus uerus credēdus ſit, credendus & Chriſtus eſt? Sed ſolus fortè pater deus uerus Chriſto non relinquit, ut deus ſit. Nō relinquat ſanè, ſi unus deus pater Chriſto ut unus ſit dominus, non relinquit. Quod ſi unus deus pater Chriſto non adimit, ut unus ſit dominus, ita ſolus deus pater uerus Chriſto Ieſu nō auferat, ut uerus deus ſit, cum ad uitæ æternæ meritum hoc proficiat, ut cum credatur ſolus uerus deus, credatur & Chriſtus. Quid nūc rogo ſtultitiæ tuæ ſenſu Chriſto deputans hæretice, ut cum creditur deo patri, credatur & Chriſto, qui uitam æternā tribuit, quia honorificandus à patre patrē honorificauit, quia mundū uicit, quia ſolus relinquēdus nō ſolus eſt, ſed ſecū habet patrem, quia à deo exiuit, atque à patre uenit? Quid igitur in tātis dei uirtutibus nato, naturæ ac ueritatis imparties? Solū enim uerū deū patrē inutiliter credimus, niſi credamus & quē miſit Ieſum Chriſtū. Quid hæres? quid moraris? quod Chriſtus confitēdus ſit doce, nam qui quæ ſcripta ſunt negas, quid reſtat, niſi ut quæ non ſcripta ſunt credas. O infelix uolūtas, ô ueritati obnitens falſitas, cū in fide & confeſſione ueri dei patris Chriſtus unitus ſit, rogo qua fide uerus deus negatus creatura eſſe dicitur, cū fides nulla ſit in ſolum uerū deū credidiſſe, ſine Chriſto? Sed anguſtū te hæretice & diuini ſpiritus incapacem

Hæc uita eſt æterna ut ſciant te ſolum.

D

A paeem cœleſtiũ dictorum nõ adit ſenſus,& uipereo inſpiratus errore, Chri
ſtum uerũ deum neſcis in fide ſolius ueri dei ad uitæ æternitatem confiten
dum. Sed eccleſiæ fides ſolum uerum deum patrem confeſſa, confitetur &
Chriſtũ, neq; uerum Chriſtum deum cõfitendo, non & ſolum uerum deũ
patrem confitetur. Neq; rurſum ſolum uerũ deum patrem confeſſa, non cõ
fitetur & Chriſtũ. Per id enim & Chriſtum cõfeſſa deum uerum eſt, quod
ſolum uerũ deum confeſſa ſit patrem. Ita quod ſolus pater deus uerus eſt,
deum uerum eſſe confirmat & Chriſtũ. Non enim unigenito deo naturæ
demutationem naturalis natiuitas intulit, & qui ex ſubſiſtente deo ſecun/
dum diuinæ generationis naturam deus ſubſiſtit, ab eo qui ſolus uerus de/
us eſt inſeparabilis eſt ueritate naturæ. Tenuit eñi natura ueritatis ſuæ or/
dinem, ut natiuitatis ueritatẽ ueritas naturalis inueheret, nec alterius ex ſe
generis deum deus unus afferret. Atq; ita ſacramentum dei nec in ſolitudi
ne, nec in diuerſitate conſiſtit, cũ neq; alter deus deputetur qui ex deo cum
naturæ ſuæ proprietate ſubſtiterit, neq; in unione maneat, quẽ patrem na-
tiuitatis ueritas doceat cõfitendũ. Nõ deſeruit igitur natus deus naturæ ſuæ
proprietatẽ, & naturali in eo uirtute eſt, cuius in ſe tenet naturali natiuitate
naturã. Nõ enim in eo deus aut demutatus, aut degener eſt, cũ ſi quod uiciũ
B natiuitas intuliſſet ei, potius naturæ contumeliam per quã natiuitas ſubſi/
ſtebat, inferret, dũ quod ex ſe eſt, deſineret eſſe quod ſuum eſt. Atq; ita non
eum demutatio corrumpebat, eo qui ſubſtantiam nouam natiuitate ſub/
ſiſterat, ſed eum qui in natiuitate filij impotens naturæ ſuæ tenere conſtan
tiam, externum aliquid à ſe alienumq; genuiſſet. Non eſt autem, ut ſæpe iã
commemorauimus, in unitate dei patris & dei filij humanarũ uicium opi/
nionum, ut ſit uel extenſio, uel ſeries, uel fluxus, ut aut riuum fons effundat
ab origine, aut ramũ arbor teneat in caudice, aut calorẽ ignis emittat in ſpa
cium*. Hæc enim inſeparabili protenſione manẽt potius de re q̃ ſibi ſunt, Al's*hec enim à ſe inſeparabili protẽſione manẽt potius detẽta q̃ ſibi inſunt.
dum & calor in igne eſt, & in arbore ramus eſt, & riuus in fonte eſt. Et hæc
ipſa res ſola ſibi eſt potius, q̃ res ex re ſubſtituta eſt, quia nõ aliud arbor q̃
ramus, neq; ignis q̃ calor, neq; fons poſſit eſſe q̃ riuus. At uero unigenitus
deus ex perfecta atq; inenarrabili natiuitate ſubſiſtens deus eſt, & uera p/
genies innaſcibilis dei eſt, & incorporalis naturæ generatio incorporalis, de/ Non aliud arbor q̃ ramus neque ignis q̃ calor &c.
us uiuus & uerus à uiuente deo uero, & inſeparabilis à deo naturæ deus, dũ
ſubſiſtẽs natiuitas nõ alterius naturæ deũ perficit, neq; generatio quæ ſub/
ſtantiã prouehebat, ſubſtantiæ naturam demutauit in genere, ſed diſpẽſa/
tionem aſſumptæ carnis, & per exinaniendi ſe ex dei forma obedientiã, na
turæ ſibi nouitatẽ Chriſtus homo natus intulerat, nõ uirtutis naturæq; da
mno, ſed habitus demutatione exinaniens ſe. Igitur ex dei forma, ſerui for/
mã natus acceperat. Sed hãc carnis aſſumptionem, ea cũ qua ſibi naturalis
unitas erat patris natura nõ ſineret, &* nouitas temporalis, licet maneret in Al's*natiuitatis.

C uirtute naturæ, amiſerat tamen cũ forma dei naturæ dei, ſecundum aſſumptum hominẽ unitatem. Sed ſumma diſpenſationis hæc erat, ut totus nũc filius homo ſcilicet & deus per indulgentiã paternæ uolũtatis, unitate paternæ naturæ* maneret, & qui manebat in uirtute naturæ, maneret quoq; in genere naturæ. Id enim homini acquirebatur ut deus eſſet. Sed manere in dei unitate aſſumptus homo nullo modo poterat, niſi per unitatẽ dei in unitatem dei naturalẽ euaderet. Vt per hoc qd in natura dei erat deus uerbũ, uerbum quoq; caro factum rurſum in natura dei ineſſet. Atq; ita homo Ieſus Chriſtus maneret in gloria dei patris, ſi in uerbi gloriã caro eſſet unita, rediretq; tũc in naturæ paternæ etiam ſecundũ hominem unitatem, uerbum caro factũ, cum gloriã uerbi caro aſſumpta tenuiſſet. Reddẽda igitur apud ſeipſum patri erat unitas ſua, ut naturæ ſuæ natiuitas in ſe rurſũ glorificãda reſideret, quia diſpẽſationis nouitas offenſionẽ* unitatis intulerat, & unitas ut pfecta antea fuerat, nulla eſſe nũc poterat, niſi glorificata apud ſe fuiſſet carnis aſſumptio. Et idcirco tãto antea præparato ad fidei huius intelligentiã ſenſu, cum dixiſſet: Hæc eſt aũt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerũ deum, & quẽ miſiſti Ieſum Chriſtum, ſubiecit ſecundũ diſpẽſationis ſuæ obedientiã: Ego te glorificaui ſup terram, opus conſummaui quod dediſti mihi ut facerẽ. Poſtq; ut meritum obedientiæ & ſacramentũ totius diſpenſationis intelligeremus, adiecit: Et nũc glorifica me tu pater apud temetipſum gloria quã habebam anteq; ſeculum eſſet apud te. Qui

D manere Chriſtũ in natura dei denegat, & inſeparabilẽ eſſe atq; indifferentem à ſolo deo uero non credit, reſpõdeat quæ huius petitionis ſit ratio: Et nunc glorifica me tu pater apud temetipſum. Quid enim cauſæ eſt, ut pater eum glorificet apud ſemetipſum? aut quæ uerbi huius ſignificatio eſt? quiue ſignificationis effectus eſt? Pater nãq; non eget gloriæ, nec ſe exinaniuerat de forma gloriæ ſuæ. Quo modo ergo apud ſemetipſum glorificaturus eſt filium, & ea gloria quam habuit apud eũ ante mundi conſtitutionem? Sed apud eum habere quis ſenſus eſt? Non enim ait gloriam quam habebam anteq; ſeculum eſſet, cum eſſem apud te, ſed gloriam quam habebam apud te. Eſſe enim apud te, cõſiſtentẽ ſignificat. Habere autem apud te naturæ ſacramentum docet. Glorifica uero apud te, non idem eſt quod glorifica me. Nõ enim ſemetipſum glorificari tantũ ita ut ſibi aliquid ſit propriũ gloriæ, rogat, ſed apud ſemetipſum patrem glorificari ſe ab eo precatur. Vt enim in unitate ſua maneret, ut manſerat, glorificaturus eum apud ſe pater erat, quia gloriæ ſuæ unitatem per obedientiã diſpenſationis exceſſerat, ſed licet ut in ea natura per glorificationẽ rurſus eſſet, in qua ſacramẽto erat diuinæ natiuitatis unitus, eſſetq; patri apud ſemetipſum glorificatus, ut qd apud eũ ante habebat maneret, neq; abalienaret ab eo formæ dei naturã formæ ſeruilis aſſumptio, ſed apud ſemetipſum glorificaret formã ſerui, ut

maneret

Margin notes: Al's* ineſſet. — Al's* uirtutis. — Et nunc glorifica me apud temetipſum.

A maneret dei forma, quia q in forma ſerui manſerat, idem erat in forma dei. Et cũ ſerui forma glorificanda eſſet in dei forma, apud eũ ipſum glorificanda erat in cuius forma formæ ſeruilis erat habitus honorandus. Non noua uero hæc neq; nunc primũ euangelicis doctrinis cõſignata, uox domini eſt, & hoc ipſum glorificandi filij apud ſemetipſum dei patris ſacramentũ pulcherrima illa ſpei ſuæ gratulatione teſtatus eſt, tunc cũ Iuda ad proditioné exeunte, gaudio conſummandæ ſuæ diſpẽſationis elatus hæc dixit: Nũc honorificatus eſt filius hominis, & deus honorificatus eſt in eo. Si deus honorificatus eſt in eo, & deus honorificauit eũ in ſe, & deus protinus honorificauit eũ, quid limoſi corporis graues animæ, & ſordente peccatis cõſcientia fœtidæ cœnoſæq; uſq; ad iudiciũ diuinæ de ſe profeſſionis inflamur. Et arbitros nos naturæ cœleſtis deputantes, impijs ad deũ calumniæ noſtræ diſputationibus fallimus? Quãta potuit enim dominus uerborũ ſimplicitate euãgelicam fidẽ locutus eſt, & in tantum ad intelligentiam noſtrã ſermones aptauit, in quantum naturæ noſtræ ferret infirmitas, nõ tamen ut quicq; minus dignum naturæ ſuæ maieſtate loqueretur. Et primã quidẽ dicti ſui ſignificationem non ambiguã exiſtimo, cum ait: Nũc honorificatus eſt filius hominis. Gloria enim omnis nõ uerbo, ſed carni acquirebatur, id eſt, non natiuitati dei, ſed nati hominis diſpenſationi. Hoc uero quod ſequitur, quid ſignificet interrogo: Et deus honorificatus eſt in eo. Honorificatum enim in eo deum audio, & quid iſtud ſit ſecundum intelligentiam tuam hæretice ignoro. Deus in eo honorificatus eſt, in filio utiq; hominis. Et quæro an filius hominis idem ſit & filius dei, & cum non aliud ſit filius hominis, neq; aliud filius dei, uerbum enim caro factum eſt, & cum qui filius dei eſt, ipſe & hominis ſit filius, requiro quis in hoc filio hominis, q & filius dei eſt, glorificatus ſit deus, quia in filio hominis, qui & filius dei eſt, glorificatus deus eſt? Videamus quid ſit hoc quod tertio ſubditur: Si deus glorificatus eſt in eo, deus glorificauit eum in ſe. Quod iſtud rogo ſacramenti myſterium eſt? Deus in filio hominis glorificato glorificatum deum glorificat in ſe. In filio hominis dei gloria eſt, & gloria dei gloria filij hominis. Deus glorificat eum in ſeſe, homo utique non per ſe glorificatur. Neque rurſum qui in homine glorificatur deus, licet gloriam accipiat, non tamen aliud ipſe quàm deus eſt. At uero cum glorificato filio hominis, glorificans deum deus glorificat in ſeſe, inuerſo naturæ gloriam in gloriam naturæ, naturam glorificantis aſſumi. Nõ enim ſe deus glorificat, ſed glorificat deum in homine glorificatũ in ſeſe. Quod autem glorificat in ſeſe, licet nõ ſe glorificet, tamẽ in naturæ ſuæ gloriam naturam glorificantis aſſumit. Et cum glorificans deum deus, quia glorificatus in homine ſit, glorificat in ſeſe, eum quem glorificauit in ſeſe ineſſe demonſtrat cum eum glorificat in ſeſe. Affer nũc quiſquis es hæretice flexuo

Gloria non uerbo ſed carni quærebatur.

B

C ſæ doctrinæ tuæ ineuolubiles quæſtiones, quæ cum ſe nodis ſuis illigent, in nullo tamen agmine hærendi moleſtiam continebunt. Filius enim hominis glorificatur, & glorificatur in eo deus, & deus glorificatum eum in homine glorificauit in ſeſe. Nõ enim idipſum eſt glorificari filium hominis, quod & glorificari in filio hominis deũ uel glorificari in ſeſe, glorificatum in homine deũ. Loquere hoc ſecundum impietatis tuæ ſenſum uerbis tuis quid uelis eſſe glorificare in filio hominis deũ. Vtiq; aut Chriſtũ neceſſe eſt eſſe, qui glorificatur in carne, aut patrẽ qui glorificatur in Chriſto. Si Chriſtus eſt deus, certe Chriſtus eſt qui glorificatur in carne. Si pater eſt, ſacramentũ unitatis eſt, cum pater glorificatur in filio. Aut Chriſtũ confitendo deum, etiã inuitus loqueris, aut patrẽ deum intelligẽdo, naturam dei patris nõ negabis in Chriſto. Atq; hæc de glorificato filio hominis glorificato in eodẽ deo dicta ſint. De eo uero quod glorificatũ in filio hominis deum deus glorificat in ſeſe, in quo tandẽ tibi relictã facultatem exerendæ impietatis exiſtimas, ne ſecundũ naturæ ueritatem uerus deus Chriſtus ſit? Chriſtũ enim deus natum hominem clarificat in ſeſe nunquid extra ſe eſt quẽ clarificat in ſeſe? Reddit eñ in ſe Chriſto gloriã, quã apud ſe habuit: & cum in forma dei aſſumptio formæ ſeruilis aſſumitur, in ſe glorificatur glorificatus in homine deus, qui ante natiuitatis diſpenſationẽ in ſeſe erat, & per formã ſui, & per naturam natiuitatis unitus. Natiuitas enim nõ nouæ neq; alienæ naturæ deũ fecerat, ſed naturalis filius patri naturali generatione ſubſtiterat.

D Et cum poſt natiuitatem hominis glorificatus in homine, in naturæ ſuæ rurſum gloriã clareſcit, in ſe eũ deus clarificat, cũ in naturæ paternæ gloriam, ab ea per diſpẽſationem euacuatus aſſumitur. Cõcludit autem audaciſſimũ impietatis tuæ furorem apoſtolica fides, ne quo licẽtia libere intelligentiæ euageris, cum ait: Omnis lingua confitebitur quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Quẽ enim in ſeſe pater glorificauit, in eius gloria confitẽdus eſt, & qui in patris gloria cõfitendus eſt quẽ in ſe pater glorificauit, in his ſine dubio intelligẽdus eſt eſſe, quibus pater eſt, cum & in ſe eũ glorificauerit, & in gloria eius ſit confitendus. Non eñ hic nũc tantummodo in gloria dei eſt, ſed in gloria dei patris eſt. Neq; glorificauit gloria exteriore, ſed glorificauit gloria in ſeſe, in eam eũ quæ ſua eſt gloriã reſumẽdo, & in eã gloriam quam apud eũ habuit, eũ & apud ſe glorificat & in ſeſe. Atq; ita inſeparabilis à fidei huius coniũctione intelligitur etiã ſub hominis humilitate, ſic dicẽs: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcãt te ſolũ uerum deũ, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Cũ & ſine Chriſto, ſolo deo patre cognito uita æterna nõ ſit, & Chriſtus glorificatus in patre ſit. Si autem ea demũ uita æterna eſt, ſolum uerum deum patrem noſſe, & quem miſit Ieſum CHRISTVM, non exiſtimetur plane uerus deus Chriſtus, ſi uita ſit in deum credidiſſe ſine Chriſto, & quod ſolus deus pater deus uerus eſt,

A eſt,non pertineat ad deum Chriſtũ,niſi gloria Chriſti* omnis in ſolo uero deo patre eſt. Si enim in ſe deum glorificat pater, & ſolus pater deus uerus eſt,non extra ſolum uerum deum Chriſtus eſt,quia glorificatum in deum Chriſtum glorificet pater uerus deus ſolus in ſeſe.Et quod à ſolo uero glorificatur in ſeſe, non alienatur à ſolo uero,quia in ſe ſolo glorificatur à uero.Sed forte piæ huic fidei noſtræ,impiæ perfidiæ tuæ occurrat aſſertio, ut aliena ab intelligenda dei ueri ſit hæc neceſſitatis confeſſio: Amen amen dico uobis, non poteſt filius à ſe facere quicq̃ niſi quod uiderit patrẽ facientem.Niſi duplicem reſponſionem duplex Iudæorum indignatio exigit, ſit hæc planè infirmitatis profeſſio,nihil ab ſe facere filium poſſe, niſi quod uiderit patrem facientem.Quod ſi Iudæis & uiolati ſabbati reatum obijcientibus,& æqualitatem in Chriſto dei per profeſſum ſibi deum patrem nõ ferentibus,ſub eodem dicto ad utrunq; reſponſum eſt,putás ne per confeſſionem reſponſionis poſſe dictorum occuli ueritatem? Et quanq̃ in alio libello tractatus hic à nobis locus fuerit, tamẽ quia modo non obeſt,ſed etiam ad religionem proficit,fidem retractari,eundem ipſum,quia cauſa poſtulat reuoluamus.Hinc autem primum reſponſionis neceſſitas orta eſt.Et propter hoc perſequebãtur Iudæi Ieſum,& quærebant eũ interficere,quoniam hæc faciebat ſabbato.Ira itaq; eorum uſq; ad cupiditatem interficiendi eum accendebatur propter opera ſabbato geſta. Sed uideamus quid

Al. hominis.

Non poteſt filius à ſe facere quicq̃ niſi quod uiderit patrẽ facientem.

B dominus reſpõderit: Pater meus uſq; modo operatur,& ego operor. Quod rogo iſtud opus patris eſt,hæretice,demonſtra. Per filium enim & in filio omnia ſunt uiſibilia & inuiſibilia. Et tu qui ultra euangelia ſapis,neceſſe eſt ut aliquibus arcanorum doctrinis cognitionem paterni operis adeptus,operantem nobis patrem oſtendas. Quod ſi pater operatur in filio, ſecundum quod ipſe ait: Verba quæ ego loquor uobis, non ego loquor,ſed pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua,uidés ne quid hoc ſit: Pater meus uſq; modo operatur? Hoc enim ideo ait,ut paternæ in ſe naturæ intelligeretur maieſtas in ſabbati opere poteſtatis ſuæ uſa natura. Cum enim in ſe operante operetur pater, ipſe neceſſe eſt patre operetur operante,atq; ideo ait: Pater meus uſq; modo operatur,ut ipſum illud præſens dictorũ atque geſtorum per ſe opus,paternæ in ſe naturæ exiſtimaretur operatio. Id eñ quod uſq; modo operatur, unum atq; idem dicti temporiſq; momentum eſt,ut nõ aliud aliquod opus eſſe patris quàm ſuum hoc quod agit crederetur,cũ per id quod uſq; modo pater operatur,hæc ipſa eſſet patris ſub eodem tẽpore ſermonis operatio. Ac ne fides intra cognitionem tantum patris relicta à uitæ æternæ ſpe abeſſet,cõtinuo ſubiecit: Et ego operor, Vt hoc ipſum quod modo operatur pater,operetur & filius. Ac ſic perfectam fidẽ docuit,cum id quod modo eſt, eiuſdem temporis opus ſit,& id quod operatur pater & filius, extra ſingularis ſit unionem. Sed geminatus eſt au-

Pater meus uſq; modo operatur & ego operor.

C dientiũ dolor id em̃ ſequit᷑. Propter hoc magis quærebãt eum Iudæi interficere, quod nõ ſolũ ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuũ propriũ dicebat deũ, æqualẽ ſe faciẽs deo. Et hic rurſum admonebo & euãgeliſtæ iudicio, & cõmuni humani generis ſenſu filiũ in paternæ naturæ æqualitate eſſe. Aequalitatem autem nõ niſi ex eadem eſſe natura, quia natiuitas non habet aliunde quod maneat. Et omnis generatio à generante ſe non ſit aliena, dũ ad id quod manet, ſubſiſtit ex eodem. Huic igitur duplicatæ indignationi uideamus quid dominus reſpondeat: Amen amen dico uobis, nõ poteſt filius à ſe facere quicquàm, niſi quod uiderit patrẽ facientem. Quæcũq; enim ille facit, eadẽ & filius facit ſimiliter. Niſi dicta propoſitionis propria ſunt, uim dictis præſumptione propriæ & infidelis intelligẽtiæ afferimus. Si autem irarum cauſis ſubiecta reſpõſio eſt, fides noſtra potius loquitur quod docetur, quàm irreligioſa peruerſitas impietatis ſuæ defendit errorẽ. Quæramus ergo an de ſabbati opere hæc propria reſponſio ſit. Non poteſt filius à ſe facere quicquàm, niſi quod uiderit patrem facientem. Ait enim ſuperius: Pater meus uſq; modo operatur & ego operor. Si paternæ in ſe naturæ autoritate quod gerit, gerente patre agit, qui uſq; modo operatur in ſabbato, extra crimen eſt operis filius, in quo paternæ operationis præfertur autoritas. Non enim ad infirmitatem retulit, non poteſt, ſed ad autoritatem. Nã ab ſe non poteſt niſi uideat, neq; enim præſtat uidiſſe uirtutẽ, & cũ

D nõ præſtet uiſus uirtutẽ, naturã non infirmat non poſſe ſine uiſu, ſed autoritatẽ oſtendit ex uiſu. Id enim quod ait: Niſi uideat, conſcientiã ſignificat in uiſu, ſicut ad Apoſtolos in euangelio ait: Ecce dico uobis, leuate oculos ueſtros, & uidete regiones quoniam albæ ſunt ad meſſem. Conſcientia igitur in ſe naturæ paternæ quæ in ſe operatur operante, ne uiolaſſe ſabbatũ dominus ſabbati crederetur, ait: Non poteſt filius ab ſe facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem, ut id quod operatur, ex conſcientia naturæ in ſe operantis oſtenderet, cum & in ſe ſabbato operante uſq; modo pater opetur in ſabbato. Ad alterius uero indignationis dolorẽ conſequentis dicti retulit cauſam: Quæcũq; enim pater facit, eadẽ & filius ſimiliter facit. Exprobra infirmitatem dei filio, adime quoq; naturæ æqualitatẽ, ſi nõ quæcunq; facit pater, eadẽ & filius facit ſimiliter. Si diſcrimẽ aliquod paternæ uirtutis atq; operationis admittitur, ſi quod ad æqualitatẽ uirtutis naturæq; propriũ eſt, honoris æqualitas nõ poſtulatur. Ipſe em̃ in continuis ait: Vt omnes honorificent filium ſicut honorificãt patrẽ. Qui non honorificat filiũ, non honorificat patrẽ qui miſit illũ. Diſcerne æqualitatẽ, in honore nõ diſpari, infirma naturã in eadẽ operatione uirtutis. Quid reſpõſionis cauſam ad contumeliã diuinitatis inuadis? Ad operationem ſabbati reſpondit, nõ ſe quicq̃ facere poſſe, niſi quod patrem facientem uidiſſet. Ad demonſtrationem uero æqualitatis, quæcunque pater faceret, facere ſe pro-

feſſus

A feſſus eſt, Tenet quod ad ſabbatum pertinet, ad opptobrium infirmita-
tis, ſi non quæcunque facit pater, eadem & filius facit ſimiliter. Si autē ſi-
ne exceptione quæcūq; ſunt, in quo tandem infirmitas reperietur, cū nul-
la quæ pater poſſit nō poſſit & filius? Aut in quo tandem per interceſſionē
infirmitatis negatur æqualitas, cū unus atque idem honor poſtuletur ad u-
trūq;? Quod ſi eadē eſt uirtus operādi, & eadem eſt religio honorandi, nō
intelligo in quo tādem naturæ infirmæ cōtumelia relinquatur, cum eadem
ſit in patre & in filio & uirtutis poteſtas & honoris æqualitas. Et hæc qui-
dem q̃quis cum ipſa rerū abſolutiōe tractata ſint, tamē ne quid in eo quod
ait dominus: Nō poteſt filius facere à ſe quicq; niſi quod uiderit patrem fa
cientem, ad infirmandæ naturæ impietatē proficiat, potius quàm ad demō
ſtrandæ paternæ in ſe naturæ conſcientiam, per quā ex autoritate operatus
in ſabbato eſt, dicti quoq; dominici ad id pertinentis demonſtranda cogni
tio eſt, quo ait: Et à me facio nihil, ſed ut docuit me pater, hæc loquor. Et q
me miſit, mecum eſt, & nō reliquit me ſolum, quoniam ego quæ ſunt ei pla
cita facio ſemper. Sentis ne quid ſit, non quicq; poſſe facere filium, niſi ui-
deat patrem facientem, & quo ſacramento dictum ſit: Et à me facio nihil?
Et rurſum: Non reliquit me ſolum, quoniam ego quæ ſunt ei placita, facio
ſemper? Si enim ideo nihil ab ſe facit, quia in ſe manet pater, quomodo rur
B ſum ideo ſe ſolū pater non reliquit, quia quæ ſunt ei placita facit? Non con
cordat ſecūdum ſenſum tuum hæretice, dictorum diuerſitas, ut nihil faciat
à ſe niſi doctus à manente in ſe patre, & rurſum, idcirco in ſe pater maneat,
quia quæ ei ſunt placita gerit. Si enim nihil ab ſe facit propter manentē in
ſe patrem, quo modo hinc ut in ſe pater maneat, meritus eſt, quod ea quæ ei
placeant agit? Nō enim meritū aliquod eſt, nō ab ſe gerere quæ quis agat.
Et cōtra, quo modo patri quæ filius agat placita ſunt, cū ea ipſa agat manēs
in filio pater? In anguſto es impietas, & te munitiſſima fidei noſtræ pietas
cōcludit. Agit aliquid filius aut nō agit? Si non agit, quo modo in his quæ
agit placet? Si aūt agit, quo modo agit in his quæ ab ſe nō agit, cū & pro-
prium ſit egiſſe quæ placeant, & ſine merito ſit nō ab ſe egiſſe quæ geſſerit?
Sed naturæ cui cōtradicis, hæc unitas eſt, ut ita per ſe agat, ne à ſe agat, & ita
à ſe non agat, ut per ſe agat. Intellige agentem filiū & per eū agentem patrē.
Nō ab ſe agit, cum pater in eo manere mōſtratur. Per ſe agit, cum ſecundū
filij natiuitatem agit ipſe quæ placita ſunt. Infirmus ſit non ab ſe agendo,
niſi adeo ipſe agit, ut quæ agit placeāt. Nō uero ſit in unitate naturæ, ſi non
quæ ipſe agit, & in quibus placet, nō ab ſe agit, ſed manens in eo ad agen-
dum pater edocet. Ita & manendo docet pater, & filius agendo non ab ſe
agit, & non ab ſe agens filius, cum quæ placita ſunt facit, ipſe agit. Ac ſic u-
nitas naturæ retinetur in agendo, dum & ipſe operans non operatur ab ſe,
& ipſe ab ſe non operans operatur. Adiūge quoq; huic illud quod ad op-
probriū

C probrium infirmitatis uſurpas: Omne quod dat mihi pater, ad me ueniet, & uenientem ad me nõ repello, quia deſcendi de cœlo, non ut faciã uoluntatem meam, ſed uoluntatem patris qui me miſit. Sed fortè ſine uoluntatis libertate ſit filius, ut ei naturæ infirmitas imperet neceſſitatẽ. Ideo autem neceſſitati ſit ſubditus nõ uoluntati, ut datos ſibi uenientes à patre non repellat. Sed ſacramẽti unitatem in his dominus ſignificans, dũ non repellit ſibi datos, dum nõ ſuam, ſed mittentis ſe agit uoluntatem, poſt repetitam hanc eandẽ Iudæis murmurantibus uocẽ, intelligentiæ noſtræ ſenſum confirmat, dicẽs: Omnis qui audiuit à patre & didicit, uenit ad me, nõ quod uiderit patrem quiſquàm, niſi qui eſt à deo, hic uidit patrẽ. Amẽ dico uobis, qui credit in me, habet uitam æternã. Et quæro primum, ubi auditus ſit pater, ubi docuerit audientes. Sed patrem nemo nouit, niſi qui à deo eſt. Et quo modo eũ quiſquàm audierit, quem nemo uidit? Audiens ergo à patre ad filium uenit. Et cum filius auditur & docet, naturæ in eo paternæ proprietas & auditæ & docentis oſtẽditur, ut hoc quod docet filius & auditur, paternæ doctrinæ intelligatur auditio. Nam cũ nemo uiderit patrem, & ad filium ueniens, à patre audiat atq; diſcat ut ueniat, admonemur intelligere quid ſit & in loquẽte filio patrẽ docere, & in conſpecto filio patrem qui à nemine ſit uiſus, audiri, quia naturæ paternæ proprietatem natiuitas filij in ſe perfecta cõtineat. Volens igitur unigenitus deus autoritatẽ paternam, ſal

D ua in ſe naturæ unitate teſtari, & datos ſibi à patre nõ repellit, & uoluntatẽ non ſuã: ſed eius qui ſe miſit efficit: non quod non uelit quæ agit, aut quod non ipſe audiatur qui docet, ſed ut eũ qui ſe mittat, & ſe qui miſſus eſt, ſub proprietate naturæ indifferentis oſtenderet, cum quæ uult agit, & loquitur ea, & uoluntatem & opera & dicta patris eſſe ſignificet. Quod autem ſit libere uoluntatis, non ambigue oſtendit cum ait: Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & uiuificat, ſit & filius quos uult uiuificat. cũ æqualis in patre & filio & uirtutis poteſtas & honoris dignitas manifeſtatur, ibi & libertas uoluntatis oſtenditur. Cum autem unitas demonſtratur, ibi paternæ uoluntatis ſignificatur affectiò. Quæ enim uult pater, ea facit filius. facere autem plus eſt, quàm uoluntati obedire, quia obedire uoluntati, habet exterioris neceſſitatem: facere uoluntatem, proprium eſt unitati, cum factum ſit uoluntatis. Et cum filius uoluntatem patris facit, docet per naturæ indifferentiam, naturalem ſibi uoluntatem eſſe cum patre, cum uolũtas eius ſit, omne quod faciat. Vult planè filius omnia quæ pater uult, nec naturalis diſſentit uoluntas. Nanque cum hæc uoluntas patris ſit quam oſtendit dicens: Hæc eſt enim uoluntas patris mei, ut omnis qui uidet filium & credit in eum, habeat uitam æternam, & ſuſcitem eum in nouiſſimo die, audi nũc an filij à patre diſſentiens ſit uoluntas, cum ait: Pater quos mihi dediſti uolo ut ubi ego ſum, & illi ſint mecum. Non ergo ambigitur filium uelle.

An neceſſitas filij ſit.

Nam

A Nam cum pater uelit credentes in filio uitam æternam habere, filius uult illic ubi ipſe ſit eſſe credentes, niſi fortè cohabitare Chriſto non ſit æternitas, aut non perfecta & beata in ſe credentibus tribuat CHRISTVS, hæc dicens, Nemo nouit filium, niſi pater, neque patrem quis nouit, niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. An ne non in libertate eſt uoluntatis uolens nobis ſecreti illius paterni tribuere conſcientiam, & adeo uoluntas ei libera eſt, ut cognitionem ſui atque patris quibus uoluerit impartiat? Atque ita inter patrem & filium & natiuitatis & unitatis demonſtrata natura eſt, cum ſic liber in uoluntate ſit filius, ut quod uolens agit, factum paternæ ſit uoluntatis. Neſciens planè diſpenſationem fidei, extra intelligentiam ſacramentorum eſt, & doctrinam euangelij non adeptus, ab ſpe euangelij peregrinatur. Credendus eſt pater in filio, & filius in patre, per naturæ unitatem, per uirtutis poteſtatem, per honoris æqualitatem, per natiuitatis generationem. Sed contraria fortè huic noſtræ profeſſioni eſt domini teſtatio, cum ait: Pater maior me eſt. Hoc ne hæretice, impietatis tuæ telũ eſt? hæc furoris tui arma ſunt? Excidit ne tibi eccleſiam duos innaſcibiles neſcire, & duos patres non confiteri? Oblitus es mediatoris diſpenſationẽ, & in ea partum, cunas, ætatem, paſſionẽ, mortem, crucem? Et renaſcens non cõfeſſus es ex Maria filium dei natũ? Si in his omnibus filius manens ait: Pater

B maior me eſt, ignorandũ exiſtimas hanc diſpenſationem ſalutis tuæ, ex inanitione formæ dei eſſe? & patrem extra hanc humanarũ paſſionum aſſumptionem, in illa incontaminatæ naturæ ſuæ beata æternitate ſine carnis noſtræ ſuſceptione mãſiſſe? Nos enim unigenitum deum in forma dei manentem in natura hominis manſiſſe profitemur, neq; unitatẽ formæ ſeruilis in naturam diuinæ unitatis ſtatim refundimus, neq; rurſum corporali inſinuatione patrẽ in filio prædicamus, ſed ex eo eiuſdem generis genitã in ſe naturam naturaliter in ſe gignentem ſe habuiſſe naturã, quæ in forma naturæ ſe gignentis manens formam naturæ atque infirmitatis corporalis acceperit. Erat enim humanæ naturæ proprietas, ſed non dei forma iã non erat, quia per eius exinanitionẽ ſerui erat forma ſuſcepta. Neq; enim deſecerat natura ne eſſet, ſed in ſe humilitatem terrenæ natiuitatis manens, ſibi dei natura ſuſceperat, generis ſui poteſtatem in habitu aſſumptæ humilitatis exercens, & ex deo deus natus, in forma* dei homo repertus, deum ſe Al's *ſerui.
uirtutibus agens, neq; deus non erat quem geſtis ſuis docebat. Neq; enim homo, in cuius habitu repertus eſt, non manebat. Et idcirco in hoc eodẽ ſuperiore ſermone, naturæ ſibi cum patre unitatem conteſtatus dixerat: Qui me uidet, uidet & patrem, & ego in patre, & pater in me. Quæ utiq; differẽtiam non habent ex qualitate naturæ, cum contemplatio filij uiſum compleſſet & patrem, & unus in uno manens, unum non diſcernat ab uno, ac ne per contẽplationem corporalem referre ex ſe paternæ contẽplationis ui-

C ſum exiſtimaretur,ſubiecerat:Credite in me,quoniam ego in patre,& pater in me.Sin autē,uel propter opera credite.Vt cum uirtus naturæ res eſſet & operatio ipſa uirtutis ſit poteſtas , per uirtutis poteſtatē, naturæ in ſe paternæ unitas noſceretur,cum in quantū quiſq; deū cognouiſſet in naturæ uirtute,in tantum deum patrem cognoſceret in poteſtate naturæ.Et cū tantus quantus eſt pater,filius uidēdum in ſe patrem præſtaret & in geſtis, indifferens per id pater in filio cognoſceretur,per intelligentiam indifferentis pro poteſtate naturæ.Impleturus itaq; unigenitus deus carnis diſpēſationē,& acceptæ formæ ſeruilis ſacramentum conſummaturus uſus eſt demonſtrandæ fidei noſtræ profeſſione,dicens:Audiſtis quoniā dixi uobis, uado & uenio ad uos . Si diligeretis me,gauderetis quoniam uado ad patrē,quia pater maior me eſt.His itaq; quæ ad naturam diuinitatis ſpectāt, explicitis,hoc eodē ſuperiore ſermone,nūquid profeſſio hæc aufert filio naturæ æqualitatem quam natiuitas generata conſummat? Aut nūquid unigenito deo contumelia eſt patrem ſibi innaſcibilem deum eſſe,cū ex innaſcibili deo natiuitas unigenita in naturam unigenitam ſubſiſtat? Nō enim ſuæ originis eſt filius , neq; natiuitatem ſibi non extans ipſe conquiſiuit ex nullo,ſed ex uiuente natura uiuens natura extans tenet in ſe naturæ poteſtatē,profeſſa autoritate naturæ ,ut & honorem teſtetur , & gratiā ſumptæ natiuitatis in honorem ,& hoc quidem patri debitum reddens,ut obedien-
D tiam ſuam mittentis deputet uoluntati, non tamen ut naturæ unitatē obedientia humilitatis infirmet,factus obediens uſq; ad mortem . Num tamē poſt mortem non ſuper omne nomen eſt ? Sed ſi fortè hinc inæqualis uidetur,quia ei poſt euacuationem formæ dei donatur hoc nomen,calumnia hæc ſacramentum aſſumptæ humilitatis ignorat. Si enim natiuitas hominis naturam nouam intulit,& humilitas formā demutauit ſub aſſumptione ſeruili,nunc donatio nominis,formæ reddidit æqualitatem.Quid enim donatum ſit quære.Si enim hoc donatum quod dei eſt , naturæ huius donum ignobilitatem diuinæ illi non inuehit naturæ. Deniq; hoc nunc quod donatur ei nomen,& ſi habeat doni ſacramentum,nō tamen habet in dono nominis nomen alienū.Donatur enim Ieſu,ut ei cœleſtia & terreſtria & inferna genu flectant,& omnis lingua confiteatur,qa dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris.Confeſſionis ergo huius honor donatur , ut in gloria dei patris ſit confitendus.Cum audis itaq;:Pater maior me eſt, ſcito eum de quo ob meritum obedientiæ dictum eſt:Et donauit ei nomē quod eſt ſuper omne nomen. Audi rurſum: Ego & pater unū ſumus. Et qui me uidet,uidet & patrem. Et ego in patre & pater in me.Honorem donatæ cōfeſſionis intellige,quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris .Quando igitur illud eſt pater maior me eſt ? nempe tum cum donatur ei nomen ſuper omne nomen. At contra quādo eſt,ego & pater unum ſumus ? nempe

cum

A cũ omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris. Si igitur donantis autoritate pater maior eſt, nunquid per doni confeſſionem minor filius eſt? Maior itaq; donans eſt, ſed minor iam nõ eſt, cui unũ eſſe donatur. Si non hoc donatur Ieſu, ut confitendus ſit in gloria dei patris, minor patre eſt: ſi autẽ in ea gloria donatur ei eſſe qua pater eſt, habes & in donantis autoritate, quia pater maior eſt, & in donati confeſſione, quia unũ ſunt. Maior itaq; pater filio eſt, & planè maior, cui tantum dõnat eſſe, quantus ip ſe eſt: cui innaſcibilitatis eſſe imaginẽ, ſacramento natiuitatis impertit, quẽ ex ſe in forma ſua generat, quẽ rurſum de forma ſerui in forma dei renouat, quem in gloria ſua ſecundũ ſpiritum Chriſtũ deum natũ, donat rurſum eſſe in gloria ſua ſecundũ carnem Ieſum Chriſtũ deum natum, mortuũ. Cauſam igitur oſtendit, quur ſi eum diligerent, gauderent quod ad patrẽ uadit, quia pater maior me eſt. Gaudium hoc utiq; ex dilectione docẽs eſſe, quia lætaretur dilectio Ieſum eſſe in gloria dei patris confitendum, & gloriæ huius reſumendæ meritũ, continuo ſubiecit, dicens: Venit enim princeps mundi huius, & in me habet nihil. Nihil in eo princeps mũdi huius habet, quia ut homo habitu repertus, extra peccatũ carnis manebat in ſimilitudine carnis peccati, de peccato peccatũ in carne cõdemnãs. Totum autẽ hoc ad paterni mandati referens obedientiã, ſubiecit: Sed ut ſciat mũdus quoniã ego diligo patrẽ, & ſicut mandatũ dedit mihi pater, ſic

B facio; ſurgite eamus hinc. Ad conſummandũ corporeæ paſſionis ſacramentũ, per dilectionẽ efficiendi mandati paterni feſtinat exurgens, corporeæ tamen aſſumptionis ſtatim myſterium pandens, per quã ei tanq; in uite modo palmitis ineſſemus, fructum nobis ut palmitibus, niſi ille uitis eſſet effectus, utilem nõ daturis. Atq; idcirco manere nos in ſe per fidem aſſumpti corporis monet, ut qui uerbũ caro factum eſt, naturæ carnis ſuæ tanq; uiti palmites ineſſemus, à corpore huius humilitatis aſſumptione formã paternæ maieſtatis alienans, tum cum ſe ad unitatẽ palmitum uitem profeſſus, agricolam patrẽ curioſum huius uitis oſtendit, cuius inutiles atq; infæcundos palmites deſecans deputaret arſuros, dicens ita: Qui me uidet, uidet & patrem, & uerba quæ ego loquor, nõ à me loquor, ſed pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua. Et credite mihi, quoniã ego in patre, & pater in me eſt; ut ſacramentũ natiuitatis, & myſteriũ aſſumpti corporis manifeſtaret per per continentiã dictorũ ad id ueniẽs, ait: Quia pater maior me eſt. Et confeſtim, ut abſoluta dicti ratio ſubeſſet, & agricolæ, & uitis, & palmitũ ſubiecit exemplum, aſſumptionẽ per id corporeæ humilitatis oſtendẽs. Et hinc cauſam eundi ad patrẽ, & dilectionis lætitiã cum ad patrẽ iret, docẽs eſſe oportere, quia pater maior ſe eſſet, à quo ſcilicet eſſet gloriã reſumpturus, apud quem, & in quo eſſet glorificandus, non nouello honore, ſed priſtino, neq; alieno, ſed quẽ apud eum habuit. Si itaq; non in ipſo glorificandus eſt, id

Imò ſi nõ dõnat hoc quo maior eſt, quomodo non minor filius?

C eſt,ut ſit in gloria dei patris,contumeliam adſcribe naturæ:ſi uero quod ab eo glorificatur,autoritas eſt,patrem maiorem in glorificandi autoritate cognoſce.Quid diſpenſationẽ ad impietatem trahis? Quid ſacramentum noſtræ ſalutis inuadis ad mortem? Glorificaturus filium pater maior eſt, glorificatus in patre filius minor non eſt. Aut quomodo minor eſt,qui in gloria dei patris eſt? Aut nunquid pater maior nõ eſt? Maior utiq; pater eſt, dum pater eſt:ſed filius dum filius eſt,minor nõ eſt. Natiuitas filij patrem conſtituit maiorẽ,minorem uero filium eſſe natiuitatis, natura nõ patitur. Maior pater eſt,dum gloriã aſſumpto homini rogatur ut reddat, filius minor nõ eſt,dum gloriam reſumit apud patrẽ. Atq; ita & ſacramentũ natiuitatis,& diſpenſatio corporationis impletur. Nã & pater dum & pater eſt,& glorificat nũc filium hominis,maior eſt. Et pater & filius unũ ſunt,dum ex patre natus filius, poſt aſſumptionẽ terreni corporis glorificatur in patre. Non habet itaq; natiuitas naturæ ignobilitatem,quia in forma dei eſt,qui ex deo naſcitur. Et cũ differre ſignificatione ipſa exiſtimetur innaſcibilitas à natiuitate,natiuitas tamen nõ eſt extra innaſcibilitatis naturam, quia nõ ſumpſit aliunde quod ſubſiſtit. Nam & ſi nõ conſequuta ſit,ut coinnaſcibilis effecta ſit,accepit tamẽ ex innaſcibili deo eſſe,quod deus eſt. Fides igitur noſtra & ſi initium natiuitatis nõ apprehendens, unigenitũ deum ſemper profiteatur,quia natura nõ ferat ut cœpiſſe aliquãdo confiteatur, cuius na-

Pater maior, ſed filius non eſt minor.

D tiuitas omne initij tempus excedat,ſed quẽ ſemper eſſe & ante tempora cõfitetur,natũ tamẽ in intemporali infinitate nõ ambigit, eum tamẽ ex innitiabilis intelligentiæ natiuitate confeſſa. Sed hoc hæretici ad naturæ contumeliam ſumũt,quia dictum eſt:Pater maior me eſt. Vel illud: De die autẽ & hora nemo ſcit, neq; angeli in cœlis,neq; filius, niſi pater ſolus. Ignoratio ergo diei atq; horæ obijcitur unigenito deo,ut deus ex deo natus nõ ſit in ea naturæ perfectione qua deus eſt,cũ neſciendi neceſſitate dominante, iam uis aliqua exterior eo potior ſit,quæ tanquam aduerſum ſe imbecillũ in ignorantiæ cum infirmitate detineat. Quin etiã ad huius nos intelligentiæ impietatem hæreticorũ furor iure quodam neceſſariæ confeſſionis cõpellit,ut ita credendũ ſit,quia & à domino dictum ſit ita, & uideri irreligioſiſſimũ,profeſſionis eius de ſe proteſtationem diuerſa intelligentiæ noſtræ opinione corrumpi. Ac primũ anteq; dicti ratio & cauſa memoretur, ſenſu cõmunis iudicij ſentiendũ eſt,an credibile eſſe poſſit,ut aliquid ex omnibus neſciat,qui omnibus ad id quod ſunt,atq; erũt,autor eſt. Si eñ omnia per Chriſtum,& in Chriſto,& ita per ipſum ut omnia in ipſo ſint, id quod neq; extra eum,neq; nõ per eum eſt,quomodo non etiã in ſcientia eius ſit, cum plerunq; ſcientia ea etiã,quæ neq; in ſe,neq; per ſe ſint,per uirtutẽ naturæ nõ neſciens apprehendat? At uero quod cauſam niſi ex eo non ſumit,& motum ad id quod eſt,eritq;,niſi intra ſe nõ capit, quomodo extra eius na-

Quomodo filius neſcit diẽ

turæ

A turæ ſcientiam eſt,per quã,& in qua id quod efficiendũ ſit,cõtinetur? Cogitationes nanq; humanas non tantũ præſenti motu incitatas,ſed etiã inſtinctu futuræ uoluntatis agitandas dominus Chriſtus nõ ignorat,Euangeliſta teſtãte:Sciebat enim Ieſus ab initio,qui eſſent nõ credentes,& qui eſſet traditurus eum. Naturæ ergo eius uirtus, quæ cognitionẽ rerum nõ extantium capit,& quieſcentiũ adhuc animorũ ſubituras inquietudines,nõ ignorat,id quod per ſe,intraq; ſe eſt,neſciſſe exiſtimabitur,& alieni potẽs,impotens ſui eſſe? de quo dictũ meminerimus: Omnia per ipſum,& in ipſo creata ſunt,& ipſe eſt ante omnes. Vel illud:Quia in ipſo complacuit omnẽ plenitudinem inhabitare,& per ipſum reconciliari omnia in ipſo. Cum igitur omnis in eo ſit plenitudo, & omnia per ipſum & in ipſo reconcilientur, & dies illa reconciliationis noſtræ expectatio ſit,hanc ille diem ignorat,cuius & in ſe tempus eſt, & per ſacramentũ eius eſt? Etenim aduẽtus ſui dies iſta eſt, de qua Apoſtolus ait: Cum autem Chriſtus apparuerit uitá ueſtra, tunc & uos cũ eo apparebitis in gloria. Nemo itaq; quod per ſe,& intra ſe eſt,neſcit. Chriſtus aderit,& aduẽtus ſui diem ignorat? Dies ſuus eſt ſecundum eundem Apoſtolum,quia dies domini ſicut fur in nocte adueniet,& ignoratione eius detineri intelligendus eſt? Humanæ naturæ quod agere diffiniunt,quantũ in ſe eſt,præſciunt,& ſequitur gerendorũ cognitio uoluntatẽ agendi,deus uero natus,quod in ſe,& per ſe eſt,neſcit? Per eũ em̃ tempora,& in eo dies eſt,quia & per ipſum futurorũ conſtitutio eſt, & in ipſo aduentus ſui diſpenſatio eſt. Et erit in ea hebetudine,ut quod ſibi conſtat, ſenſu naturæ torpẽtis ignoret,ferarum beluarumq; modo,quæ extra rationem conſilij prouidentis animatæ ipſum quod agunt,neſciũt, cum quodã motu ſtupidæ uoluntatis agitatæ,fortuito ad aliquid,& incerto ferũtur ingreſſu? Quomodo etiã dominus gloriæ aduẽtus ſui ignorabili die naturæ eſſe incõpoſitæ & imperfectæ credit,quæ & neceſſitatẽ habeat adueniendi, & ſcientiã aduẽtus ſui nõ adepta ſit,per quod potior ſit ignoratio deo,quæ ei auferat cognitionis habere uirtutẽ? Iam uero quanta impietatis generat occaſio per infirmitatẽ Chriſti, etiam deo patri uiciũ deputabitur,ut unigenitũ deũ,& dilectionis ſuæ filiũ,huius diei cognitione fraudauerit,maligni tatiſq; affectu ſcientiã futuræ cõſummationis inuiderit. Et cũ nõ ignorabilem ei eſſe paſſionis & diem,& horã uoluerit,diẽ uirtutis eius & clarificandi in ſanctis ſuis horam negauerit,& ademerit beatitudinis cognitionẽ,cui mortis indulſerit præſcientiã? Humanæ iſtud cõſcientiæ nõ poteſt ferre trepidatio,ut hoc ſibi de deo arbitriũ præſumat,& ei uicia humanæ demutationis adſcribat,ut aut aliquid filio pater deneget, aut aliquid deus natus ignoret. Neſcit autẽ deus aliud aliquando q̃ dilectio eſſe,neq; aliud quàm etiã pater eſſe. Et qui diligit,nõ inuidet: & qui pater eſt, nõ etiã nõ pater totus eſt. Nõ enim admittit hoc nomen portionẽ,ut ex aliquo pater ſit,& ex

Coloſſ. 1.

B

C aliquo pater non ſit. Pater enim uniuerſitatis eius quæ in ſe eſt, pater eſt. Omnẽ ſe in eo habens,cui non ſit ex portione quod pater eſt,nõ quod ſibi eorũ quæ ſua ſunt,pater ipſe ſit,ſed quod in his quibus ipſe eſt,et qui ex ſe eſt, pater totus ſit.Et cum ſecundũ humanorũ corporũ naturas quæ ex diſparibus cõueniunt,& ex compoſitis conſiſtunt,nõ poſſit niſi omniũ ſuorũ quis pater eſſe:aut quod in unoquoq; eſt generũ ac partium,id in filio natiuitas perfecta conſeruet.Omniũ ergo ſuorũ quis pater eſt,dum ex omnibus natiuitas,& in omnibus manet.Et cum in deo non ſint corporalia,ſed abſoluta:neq; particulata,ſed tota & uniuerſa,nõ uiuificata,ſed uiua,totus uiuens,& unũ totum deus,dum nõ ex portione compoſitus eſt,ſed ex ſimplicitate perfectus eſt,neceſſe eſt,ut ſecundũ quod eſt pater,ipſe ſit omniũ ſuorũ eius quem ex ſe genuit pater totus,dum cum patrẽ ex ſuis omnibus natiuitas filij perfecta cõſummat.Si igitur proprius filio pater eſt,in ea neceſſe eſt filium manere proprietate qua pater eſt. Manere autẽ quomodo exiſtimabitur,ſi extra præſcientiæ naturã ſit,& aliquid natiuitati eius ex autoritate defuerit? Deerit enim prope totum,ſi quod propriũ deo eſt,nõ habeat.Propriũ autẽ deo quid aliud quàm cognitio futurorũ eſt? ut res nondum manentes,manſuraſq;,poſterius inuiſibiliũ,ac nondum extantiũ generum capax natura contineat. Non patitur autẽ in nobis doctor gentiũ Paulus hãc impij erroris profeſſionẽ,ut ignoraſſe aliquid unigenitus deus

D exiſtimetur.ait enim:Inſtituti dilectione in omnes diuitias adimpletionis intellectus in agnitionẽ ſacramenti dei patris,& Chriſti,in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconſi. Deus Chriſtus ſacramentum eſt,& omnes ſapientiæ & ſcientiæ in eo theſauri latent. Portioni uero & uniuerſitati nõ poteſt cõuenire,quia neq; pars omnia intelligi,& omnia partẽ non patitur intelligi.Filius enim ſi diem neſcit,iam nõ omnes in eo ſcientiæ theſauri ſunt. Quod ſi in eo omnes ſcientiæ theſauri ſunt,diem non ignorat, omnẽ in ſe ſcientiæ theſaurum cõtinens.Sed meminiſſe nos cõuenit,occultos in eo iſtos ſciẽtiæ theſauros eſſe,neq; idcirco quia occulti ſint,nõ ineſſe, cum per id quod deus eſt,in eo inſint,per id uero quod ſacramentũ eſt,occultantur. Non occultum autẽ,neq; ignoratum nobis eſt ſacramentũ dei Chriſti,in quo abſconſi omnes ſcientiæ theſauri ſunt.Et quia ſacramẽtum ipſe eſt,uideamus an in his quæ neſcit,ignorans ſit. Si enim in cæteris profeſſio ignorandi nõ habet neſciendi intelligentiã,ne nũc quidem quod neſcit,ignorat.Nam cum ignoratio eius ſecundũ quod omnes theſauri in eo ſcientiæ latent,diſpenſatio potius quàm ignoratio ſit.Habes cauſam ignorandi ſine intelligentia neſciendi. In omnibus enim quæ ignoraſſe deus loquitur,ignorantiã quidem profitetur,ſed ignoratione tamen nõ detinetur, dum ad id quod neſcit,nõ neſciendi infirmitas eſt,ſed aut tempus eſt nõ loquendi,aut diſpenſatio eſt nõ agendi.Loquitur ad Abraham deus,dicens:

Clamor

A Clamor Sodomorũ & Gomorrae impletus eſt,& peccata eorũ magna ualde. Deſcendam ergo & uidebo, ſi ſecundũ clamorem eorũ conſummantur: quod ſi non, ut ſciam. Habemus ergo neſcientem deum, quod tamen non neſciat: nam cum peccata magna ualde ſciat eſſe, & rurſum deſcendit, ut uideat an conſummati ſint, & ſi nondum conſummati ſunt, ut ſciat, intelligimus eum non ea tunc ſcire, quia prius neſciat, ſed tunc ſcire, quia tempus ad agendum ſit. Neſcire ergo deum non eſt ignorantiae diminutio, ſed temporis plenitudo. Expectatur enim ad hoc ut ſciat. Et cum *neſcimus id de eo intelligere quod neſciat, cum tamen adhuc expectet ut ſciat, neceſſe eſt, ut id quod ſciens neſcit, & neſciens ſcit, nihil aliud quàm uel loquendi diſpenſatio ſit, uel agendi. Non ergo ambigi licet, dei ſcientiã ex tempore pôtius eſſe, quàm ex demutatione, cũ ad id quod deus ſcit, profitendae potius ſciẽtiae tempus ſit, quàm adeptae, ut etiã ex hoc docemur, quod ad Abrahã dictũ eſt: Ne iniicias manũ tuam in puerũ, & ne facias illi quicq̃: nũc enim cognoui, quia times dominũ deum tuum, & nõ pepercisti filio tuo dilecto propter me. Deus itaq; modo ſcit, modo autẽ ſcire, anterioris ignorantiae profeſſio eſt. Quod cũ in deum nõ cadat, neq; ut ignorauerit ante fidelem ſibi eſſe Abrahã, de quo dictum eſt: Credidit Abrahã deo, & deputatũ eſt ei ad iuſtitiã, hoc quod nunc cognouit, tempus quo Abraham teſtimoniũ accepit, non etiã deus ſcire coepit. Abrahã enim holocauſto filij, dilectionẽ

B quam ad deũ habebat, docuerat. Deus tunc cognouit, cũ loquitur. Et quia ante neſcire nõ intelligendus eſt, neceſſe eſt idcirco tunc intelligatur cognouiſſe, quia loquitur. Et de plurimis quidẽ quae de ſcientia dei teſtamento ueteri cõtinentur, haec tantum exempli cauſa demonſtrata à nobis ſunt, ut id quod neſcit deus, nõ ignorationis cauſa intelligeretur eſſe, ſed temporis. In euangelijs uero dominũ multa ſcientẽ neſcire inuenimus, operarios iniquitatis in uirtutibus multis, & in nomine eius gloriantes non nouit, dicens: Et tunc iurabo, quia nõ noui uos. Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Etiam cũ iureiurando eos non nouit, quos tamen iniquitatis operarios eſſe nõ neſcit. Neſcit ergo non idcirco quia neſciat, ſed quia cognitione eius per iniquitatẽ operationis indigni ſint, fidẽ dicti etiã iuriſiurãdi religione cõfirmans, & habens in naturae uirtute ne neſciat, & retinẽs in ſacramento uoluntatis ut neſciat. Neſcit quoq; unigenitus deus uirgines ſtultas, & comparandi ſibi olei incurioſas, glorioſi aduentus ſui thalamũ ingreſſus, ignorat. Nanq; & adeunt, & rogant, & uſq; eo nõ ignorantur, ut his rex reſpõdeat: Amẽ dico uobis, quia neſcio uos. Nã & occurſus, & deprecatio nõ ignorabiles eſſe eas patitur, ſed neſciendi reſpõſio, nõ naturae potius quàm uoluntatis eſt, dum ab eo qui nihil neſcit, indignae ſunt quae ſciãtur. Deniq; ne per infirmitatẽ ignorare exiſtimaretur, continuo apoſtolis ita loquutus eſt: Vigilate itaq;, quia neſcitis diem neque horam, ut cum uigilare eos ob

Deus quomodo ſciat aut neſciat.

Aliàs *non poſſimus.

Neſcio uos.

C ignotationē dici atq; horæ monet, per id neſciri ab eo uirgines noſcerētur, quod ſopitæ & negligētes, indignæ aditu thalami ſui oleo indigendo manſiſſent. Non eſt igitur dominus Ieſus Chriſtus, qui ſcrutans corda & renes deus eſt in ea naturæ infirmitate, ne neſciat, cū hoc ipſum ex naturæ ſciētia intelligatur eſſe, quod neſciat. Quod ſi qui fortè ignorationē ei deputabūt ab eo qa ſciat cogitationes eorū, dici ſibi metuant: Quid cogitatis mala in cordibus ueſtris? Nā cum cogitationū geſtorumq; nō ignarus cognitor interdū de cogitatis geſtiſq; quaſi ignarus interrogat, uelut de tactu fimbriæ mulierē, uel de dictorū diſſenſione apoſtolos, uel de ſepulchro Lazari flentes, nō neſciens intelligendus eſt neſcire, ſed loquēs. Neq; enim natura fert, ut qui in abſenti Lazarum mortuū ſepultumq; ſciat, ſepulchri locū neſciat, & qui cogitationes uidet, mulieris fidem nō cognouerit, & qui neceſſitatē non habet de aliquo interrogandi, diſſenſionem apoſtolorū ignorauerit. Sed ei qui nouit omnia, ea ipſa quæ nō neſcit, diſpenſatio eſt aliquādo neſcire ſe loqui, dum aut apud Abraham ſciētia diſſimulatur in tempus, aut apud ſtultas uirgines, & iniquitatis operarios cognitio negatur indignis, aut in ſacramento filij hominis, interrogatio ignorantis ex homine eſt. In his ſe omnibus ueritate corporeæ natiuitatis accōmodans, quibus naturæ noſtræ infirmitas detinetur, nō ut infirmus eſſet ex natura qui deus eſt, ſed infirmitates ſibi hominū deus homo natus aſſumpſerit. Aſſumpſerit autē

D ita, nō ut in naturam infirmā natura indemutabilis ſit redacta, ſed ut in naturæ demutabilis ſuſceptione eſſet ſacramentum, dum & qui erat deus, homo eſt, nec deus deſtitit manere, qui homo eſt. Agens itaq; ſe, atq; conformans hominē natum, manens deus uerbū, ſæpiſſime in ea eſt profeſſione qua homo eſt, cū tamen & proteſtatio dei ea ſit ſæpe quæ hominū, cum ea neſcit, quæ aut nō ſint in tempore confitenda, aut nō agnoſcuntur ad meritum. Intelligendū itaq; eſt, cur profeſſus eſt diem ſe neſcire. Si omnino neſcire creditur, Apoſtolus ita cōtradicit: In quo ſunt omnes theſauri ſapiētiæ & ſcientiæ abſconditi. Eſt ergo abſconſa ſcientia, quæ quia abſcondita eſt, interdū & neſcientia cōfitenda eſt, ut eſſe poſſit abſcondita. Nam ſi erit in proteſtatione, non etiam in ſecreto manebit. Negat ergo ſe ſcire, ut ſcientia poſſit eſſe abſcōdita. Quod ſi idcirco neſcit, ut ſcientia maneat abſconſa, nō per naturā neſcit omnia ſciens, quod idcirco tantū ut abſconſum ſit, neſcit.

Iudicij dies quare abſcōditus.

Cur autē diei ſciētia abſconſa ſit, nō in obſcuro eſt. Nanq; dum monet nos irremiſſa fide intētos ſemper manere, ſecuritatē cognitionis ademit, ut pendulæ expectationis incerto mens ſollicita feſtinās, & aduētus diem ſemper expectans, ſemper expectando ſperet, curamq; peruigilem incertū ipſum, nō ambigendi tamē temporis detineret. Ita enim dominus ait: Ideo & uos eſtote parati, quia neſcitis qua hora filius hominis uenturus eſt. Et rurſum: Beatus ille ſeruus, quē ueniens dominus eius inuenerit uigilantē. Ignoratio nō ad errorē fuit neceſſaria, ſed ad perſeuerantiā. Nec negatum id ad detrimentum

A mentum eſt, quod ignoratũ tribuit incrementũ, ne ſcientiæ ſecuritas negligentiã fidei diſſimulatæ non *exerceret, ſed præparationẽ irremiſſam expectatio indefinita retineret, quæ modo furis metuendo ſemper caueret, illo eligente omne tempus ad furtũ, patrefamiliâs uero domus, damni ſemper timore uigilante. Quanquam igitur non obſcurũ ſit, ignorationẽ dei nõ ignorationẽ eſſe, ſed ſacramentũ, dum per diſpenſationẽ agendi, aut proteſtandi, aut demonſtrandi ſic neſciat ut ſciat, & ſic ſciat ut neſciat, tamẽ uidendũ eſt, ne fortè & ita infirmus ſit, ut ea quæ pater ſcit, ſcire non poſſit, potente quidẽ eo cogitationes humanorũ cordium noſſe, quia natura potior motibus, ſe naturæ inferioris admiſceat, eamq́ tanquam imbecillam uehemẽti uirtute tranſcurrat, ſed impotens ſit uehementiorẽ ſe naturã infirmior ipſa penetrare, quẽadmodũ leuibus grauia, & raris denſa, & ſolida liquidis non cedunt, ita contra grauibus leuia, & rara denſis, & liquida ſolidis ſunt peruia, quia cũ nõ pateant ualida infirmioribus, ualidis tamẽ infirma penetrãtur. Ob id ergo cogitationes dei patris ignotatc filius ab impijs dicit, quia infirmus ipſe cum ſit, nõ adeat ineundo potiorẽ, nec ualentẽ inualidus tranſcurrat. Quæ ſi quis non modo ore temerario loqui audebit de unigenito deo, uerũ etiã corde impio cogitare, Apoſtolũ ita de ſpiritu ſancto ad Corinthios ſcribentẽ crediddiſſe cognoſcat: Nobis autẽ reuelauit deus per ſpiritum ſuũ, ſpiritus enĩ omnia ſcrutatur etiã altitudines dei. Quis enĩ ſcit hominũ quæ ſunt hominis quæ in ipſo ſunt, niſi ſpiritus qui in ipſo eſt? Ita & quæ in deo ſunt nemo nouit, niſi ſpiritus dei. Sed hæc inania corporaliũ tetrũ exẽpla ſpernentes, deũ de deo, & ſpiritũ de ſpiritu, uirtutibus ſuis potius quam terrenis cõditionibus æſtimemus. Aeſtimemus autẽ nõ ſenſu noſtro, ſed profeſſione diuina, & credamus ei qui ait: Qui me uidet, uidet & patrẽ. Nec ignoremus eũ qui dixit: Vel operibus meis credite, quia pater in me, & ego in patre. Nec ignoremus eum qui locutus eſt: Ego & pater unũ ſumus. Si enĩ ſenſum noſtrũ rerum nomina ſecundũ humanã intelligentiã cõmemorata cõfirmant, nõ habet ab eo naturæ differentiã, in quo per intelligentiã quiſq; uidet. Nec differt in genere, q manentẽ in ſe habẽs, ineſt in manẽte. Nec diuerſi ſunt qui unũ ſunt, intellige unitatẽ, dum nõ diuidua natura eſt. Naturæ uero ruſum indiuiduæ ſacramentũ apprehẽde, dũ tanquam ſpeculũ unus unius eſt. Speculũ aũt ita, ut nõ imaginatam ſpeciẽ exterioris naturæ ſplẽdor emittat, ſed dũ uiuẽs natura uiuẽtis indifferẽs eſt, quippe quæ ex tota tota ſit, quæ dũ unigenita eſt, patrẽ in ſe habeat, & maneat in patre dum deus eſt. Hæc itaq; ad ſignificãdũ natiuitatis ſacramẽtũ à domino prædicata, hæretici qa negare nõ poſſunt, ita conantur eludere, ut ad uolũtatis cõcordiã referãt, ut in deo patre, & in deo filio nõ diuinitatis ſit unitas, ſed uolũtatis, tanquam diuinæ doctrinæ inops ſermo ſit, neq; aut dici à domino potuerit: ego & pater unũ uolum9, aut eiuſdẽ intelligẽtiæ ſit: ego & pater unũ ſumus,

Margin notes: al. *excitaret; B (beside "minũ quæ ſunt hominis")

C uel loquendi imperitus nõ dixerit: Qui uidet uoluntatẽ meã, uidet & uolun
tatem patris mei. Et id ipſum ſit: Qui me uidet, uidet & patrẽ. Vel certe nõ
fuerit in uſu eloquij diuini: Voluntas patris mei in me eſt, & uoluntas mea
in patre meo eſt, ſed cõueniens huic dicto ſit: Ego in patre, & pater in me.
Quæ quanquam omnia fœda, & inepta, & impia ſint, neq; ſenſus humanus in
hanc ſtultæ opinionis ſententiã concedat, ut aut non potuerit dominus lo/
qui quod uolebat, aut aliud loquutus ſit quàm loquutus eſt, & quanquam re/
periatur parabolicis & allegoricis dictis uſus eſſe, ſed aliud eſt uel exemplis
dicta firmare, uel prouerbiorũ ſignificationibus rerũ ſatiſfacere dignitati,
uel temporũ profeſſionibus ſe coaptare, tamẽ ipſe idem unitatis de qua tra
ctatur, locus non patitur in dictis aliud quàm ſonant uerba, eſſe credendũ.
Si em̃ per id unũ ſunt, quia unũ uolunt, unũ autem uelle naturæ ſeparabi/
les nõ poſſunt, quæ diuerſitatẽ generis diſſidentis in diuerſas neceſſario uo
luntates naturæ diuerſitate diſſentiunt, quomodo unũ uelle poſſunt, qui/
bus ſcire non unũ eſt, cum ſcientia & ignoratio uoluntatis unius impediat
unitatem? Cum itaq; ſcientiæ inſcientia aduerſa ſit, unũ uelle aduerſa non
poſſunt. Sed fortè id quod ſolum patrẽ filius ait ſcire, filium, qui ſe neſcire
dixerit, neſcire confirmet. Niſi planè patrẽ ſolum ſcire dixiſſet, maximi peri
culi res intelligentiæ noſtræ relinqueretur, ne fortè exiſtimaretur ipſe neſci/
D re. Nam cum in eo quod neſciat, diſpenſatio ei potius abſconditæ ſcientiæ,
quàm natura ſit neſciendi, per id quoq; nunc quod ſolus pater ſcit, nõ igno
rare credendus eſt, quia ſicut ſuperius docuimus, ſcientia apud deũ non co
gnoſcendi id quod neſcierit intelligẽtiæ eſt, ſed loquendi. Et per id quod ſo
lus pater ſcit, filius non intelligitur neſcire, cũ filius idcirco neſcire ſe dicat, ne
& alij ſciant, patrẽ ob id ſolum dicat ſcire, ne & ipſe nõ neſciat. Si enim tunc
cognouiſſe deus dicitur, amari ſe ab Abraham, cũ hoc nõ celauit Abrahæ,
neceſſe eſt, ut & pater diem ob id ſcire dicatur, quia nõ celauerit filium, deo
ſcientiã non de repentina cognitione ſumente, ſed in tempore proteſtante.
Nũc cognoui quod timeas dominum. Si itaq; diem filius ſecundũ ſacramentũ neſcit, ut taceat, econtrario neceſſe
eſt, ideo diem pater ſolus oſtendatur ſcire, quia nõ tacet. Abſit autẽ corpora
lium demutationũ nouitates in patre & filio exiſtimari, ut aliquando pater
filio aut loquatur, aut taceat. Nobis quidẽ nõnunquam miſſam uocẽ de cœlo
meminimus, ut ſacramentum apud nos filij, paterni dicti ſignificatio firma
ret, ſicut dominus ait: Non propter me uox hæc uenit de cœlo, ſed propter
uos. Cæterũ natura dei nõ eget compoſitis humani officij neceſſitatibus, lin
guæ motu, temperamẽto oris, ſpiritus nixu, aëris pulſu. Deus ſimplex eſt, re
ligione noſtra intelligendus eſt, pietate profitendus [illegible], ſenſu uero nõ perſe
Quur ergo tã multa definiuit? quendus eſt, ſed adorandus, quia natura moderata & infirmis, naturæ infi
nitæ & potentis ſacramentum intelligentiæ opinione nõ occupat. Non eſt
itaq; diuerſus cõpoſitæ diuinitatis partibus, ut ſit in eo aut poſt ſtuporem
uoluntas,

A uoluntas,aut poſt ſilentiũ ſermo,aut poſt ocium opus,ut aut uelle aliquid, niſi ad uolendũ motus ſit non putetur,aut loqui quid niſi poſt ſilentiũ ſonent uerba,non poſſit,aut agere aliquid,niſi in opus exeat,nõ intelligatur. Non ſubiacet naturæ legibus,à quo legẽ omnis natura ſortitur. Neq; in aliquo infirmitate aut demutatione efficiendi detinetur,qui extra modũ eſt poteſtatis ſecundum domini dictum: Pater poſſibilia tibi omnia ſunt. Vt quantũ ſenſus humanus non capit,tantũ deus poſſit. Sed ne ipſum quidẽ ſe omnipotentiæ uirtute fraudauit,dicens: Omnia quæcunq; facit pater,eadem & filius facit ſimiliter. Non eſt difficultas ubi non eſt infirmitas,quia difficultati ſubiacet impotẽs efficiendi poteſtas. Difficultatis eñ natura in infirmitate uirtutis eſt,quæ cum nõ habet modum poteſtatis,nõ tenetur lege infirmitatis. Hoc idcirco demonſtratũ à nobis eſt,ne aut deus poſt ſilentium loquutus ad filium,aut filius poſt ignorationẽ ſcire exiſtimaretur,ſed intelligentiã noſtram naturæ noſtræ eſſe ſignificationibus inſtruendã,quæ demonſtrari aliquid,niſi per loquentẽ non intelligeret,& nõ neſciri aliquid niſi ſciendo nõ exiſtimaret. Filius itaq; diem idcirco quia tacet,neſcit,& patrem ſolum idcirco ſcire ait,quia ſolus uni ſibi nõ tacet. Sed nõ expectat,ut dixi,has naturæ difficultates,ut tunc ſciat,cum ignorare deſtiterit,tunc audiat,cũ loqui pater cœperit. Naturæ ſuæ cum eo tanq; unigeniti unitatem nõ ambigue docuit,dicens: Omnia quæ patris ſunt,mea ſunt. Non eñ ille

B nunc de obtinendo loquutus eſt,quia aliud eſt extrinſecus ſubſiſtentia ſua eſſe,aliud eſt in ſuis,atq; id ipſum ſe eſſe,quorũ unũ eſt poſſidere cœlũ,terras,mundumq; totũ,aliud eſt ſe ipſum in his ſignificare,quæ ſua ſunt. Sua autem ita nõ tanq; externa ſubiacent,ſed quod ex ſuis ipſe ſubſiſtat. Nunc ergo cũ omnia quæ patris ſunt,ſua ſunt,diuinitatis ſignificat naturam,non obtentorũ cõmunionem. Nam ad id quod de ſuo accepturũ ſanctum ſpiritum loquebatur,ait: Omnia quæ patris ſunt,mea ſunt,& ideo dixi,de meo accipiet,ut dum de ſuo accipit,nõ etiam nõ de patris accipere exiſtimaretur, uel cum de patris ſumeret,nõ etiam nõ de ſuo ſumere intelligeretur. Neq; enim de creaturis ſumebat ſpiritus ſanctus,quia dei ſpiritus eſt,ut ex his uideatur accipere,quia ea omnia dei ſunt. Sed ideo omnia quæ patris ſunt, ſua ſunt,ut quod ſumit ex filio,ne etiã non de patre ſumere uideretur, cum omnia quæ patris eſſent, eſſe intelligerentur & filij. Hæc igitur natuta non eguit uel demutatione,uel interrogatione,uel allocutione,ut poſt ignorantiam ſciat,poſt ſilentium interroget,poſt interrogationem audiat,ſed perfecta in ſacramento unitatis ſuæ manens,ut habuit de deo natiuitatem,ita habet & uniuerſitatem. Vniuerſitatem autẽ habens,non etiã non quæ uniuerſitatis ſunt, tenuit, ſcientiam ſcilicet, & uoluntatem, ne quod ſcit pater, per interrogationem,filius ſciret, uel quod uult pater, per ſignificationem filius uellet, ſed cum omnia quæ patris ſunt,ſua eſſent, in ea eſſet proprietate

Quur fugit cõmunionis nomen

C tate naturæ,ne aliud aliquid quàm pater aut uellet,aut ſciret.Ad demõſtrationem uero natiuitatis plerunq; demonſtratio eſt adhibita perſonæ,cum dicitur:Non ueni uoluntatẽ meã facere,ſed uoluntatẽ eius qui miſit me patris.Patris uoluntatẽ,nõ ſuam facit,dum per uoluntatẽ eius qui ſe miſit,ſignificat & patrẽ.Quod autẽ id ipſum uelit,non ambigue oſtendit,dicens: Pater quos mihi dediſti,uolo ut ubi ego ſum,& ipſi ſint mecũ. Cum ergo pater uelit nos cũ Chriſto eſſe,in quo ſecundũ Apoſtolum elegit nos ante mundi conſtitutionẽ,& ipſum illud filius uelit,ſcilicet eſſe nos ſecum,uoluntas ad naturam eadẽ eſt, quæ ad natiuitatis ſignificationẽ diſtinguitur in uolentẽ. Nõ itaq; ignorat filius,quod nõ ignorat pater:neq; quia ſolus pater ſcit,idcirco neſcit & filius,cum in unitate naturæ pater & filius maneant. Quod autẽ filius neſciat,in quo omnes theſauri ſapiẽtiæ & ſcientiæ abſconditi ſunt,tacendi diſpenſatio ſit,ſicut ipſe dominus teſtatus eſt,cũ quærentibus apoſtolis de temporibus,reſpondit: Non eſt ueſtrũ ſcire tempora uel momenta,quæ pater poſuit in ſua poteſtate. Cognitio negatur,neq; ſolũ negatur,ſed & ſollicitudo cognitionis inhibetur, cũ ſcire hæc tempora non eſt eorũ.Ipſum certe nunc poſt reſurrectionẽ de temporibus interrogant, quibus ante interrogantibus dictum eſt, ne filium quidem ſcire,nec uideri poſſunt,ſecundũ*aures intellexiſſe neſcire filium, cũ ipſi eum tanq; ſcientẽ & rurſum interrogant.Sed ſacramentũ neſciendi,diſpenſationẽ intelligentes eſſe tacendi,nunc poſt reſurrectionẽ loquendi tempus iam arbitrantes

Filius quo ſenſu neſcit diẽ.

*Aliàs*autem*

D eſſe,interrogant.Atq; illis filius nõ iam ſe neſcire ait,ſed quod nunc ſcire nõ ſit eorũ,quæ pater in poteſtate ſua poſuerit.Si itaq; apoſtoli hoc quod neſcit filius diem,diſpenſationẽ eſſe intelligunt,non infirmitatẽ,nos filium ob id tantũ diem dicimus neſcire,ne deus ſit,cũ diem pater deus idcirco in poteſtate ſua poſuerit,ne ad ſcientiam humanæ cognitionis euaderet,& filius ante interrogatus,neſcire ſe dicens,nũc rurſum nõ neſcire ſe reſpondeat,ſed eorũ eſſe neſcire,patrẽ uero tempora nõ in ſcientia ſua,ſed in poteſtate poſuiſſe?Nam cũ dies & momentũ intra temporũ nomen ſit,nõ poteſt uideri diẽ & momentũ reſtituẽdi in regnũ Iſrael ipſe ille qui reſtituturus eũ eſt, ignorare. Sed nos ad intelligentiã natiuitatis ſuæ per exceptionẽ paternæ poteſtatis erudiens,neq; ſe neſcire reſpondit, ſed facultatẽ ipſis ſcientiæ nõ cõceſſam eſſe demonſtrans,id ipſum in ſacramẽto paternæ poteſtatis conſiſtere eſt profeſſus. Nõ ergo quia neſcire ſe diem & momentũ filius dicit, neſcire credendus eſt,ſicuti cum ſecundũ hominem aut flet,aut dormit,aut triſtis eſt,deus obnoxius eſſe aut lachrymis,aut ſomno,aut timori eſt confitendus,ſed ſalua unigeniti in ſe ueritate,ſecundũ carnis infirmitatẽ,fletum, ſomnũ,inediam,ſitim,laſſitudinẽ,metum pati neceſſe eſt,& ſecundum hominis naturam,diei atq; horæ profeſſus eſt inſcitiam.

Etiã ut homo ſciebat.

LIBRI NONI D. HILARII, FINIS.

A

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER DECIMVS.

NOn eſt ambiguum omnem humani eloquij ſer
moné contradictioni obnoxium fuiſſe ſemper,
quia diſſentientibus uoluntatũ motibus, diſſen
tiens quoq; fit ſenſus animorũ, cum aduerſan-
tium iudiciorum affectione compugnans, aſſer
tionibus his quibus offenditur, cõtradicit. Quã-
uis enim omne dictum ueri ratione perfectum
ſit, tamen dum aliud alijs aut uidetur, aut com-
placet, patet ueritatis ſermo aduerſantiũ reſpon
ſioni, quia contra ueritatem aut non intellectam, aut offendentem, uel ſtul
tæ, uel uitioſæ uoluntatis error obnititur. Immoderata enim eſt omnis ſu-
ſceptarum uoluntatum pertinacia, & indeflexo motu aduerſandi ſtudium
B perſiſtit, ubi non rationi uoluntas ſubijcitur, nec ſtudium doctrinæ impen
ditur, ſed his quæ uolumus, rationem conquirimus, & his quæ ſtudemus,
doctrinam coaptamus. Iamq́; nominis potius quàm naturæ erit doctrina
quæ fingitur, & non iam ueri manebit ratio, ſed placiti, quam ſibi uoluntas
magis ad defenſionem placentium coaptauit, non quæ uoluntatis inſtin-
ctum per intelligentiam ueri rationabilis incitauit. Per hæc igitur uicia ſtu-
dioſarum uoluntatum, omnes aduerſantium intentionũ emergunt contra
dictiones, & inter ueri aſſertionem, & placiti defenſionem pertinax pugna
eſt, dum ſe & ueritas tenet, & tuetur uoluntas. Cæterum ſi nõ præiret ratio
nem uoluntas, ſed per ueri intelligentiã ad uelle id quod uerum eſt, moue-
retur, nunq; doctrina uoluntati quæreretur, ſed uoluntaté omnem doctri
næ ratio cõmoueret, eſſetq́; omnis ſine contradictione ueritatis ſermo, cum
unuſquiſq; non quod uellet, id uerum eſſe defenderet, ſed quod uerũ eſt,
id uelle cœpiſſet. Harum itaq; uitioſarum uoluntatum nõ ignarus Apoſto
lus inter multa conteſtandæ fidei, & prædicandi uerbi præcepta, ad Timo-
theum ſcribens ait: Erit tempus cum ſanam doctrinã non ſuſtinebunt, ſed
ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus. Et à ueri-
tate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Vbi enim
per impietatis ſtudium extra ſanæ doctrinæ patientiam erũt, tunc his quæ
deſiderãt, coaceruabũt magiſtros, apta ſcilicet cupiditatibus ſuis doctrina-

C rum inſtituta cumulantes, neq; doceri ſe deſiderantes, ſed doctores ad id quod deſiderant, congregantes, ut cumulus ipſe cõquiſitorum & coaceruatorum magiſtrorum, æſtuantium deſideriorum ſatiſfaciat doctrinis. Et hic tantus ſtultæ religioſitatis furor, quo tandem ſpiritu ſanam doctrinam nõ ſuſtinens corruptam deſiderabit? Si ignorat, ab eodem Apoſtolo ad hunc eundem Timotheum ſcribente cognoſcat: Spiritus autem manifeſte dicit, quia in nouiſſimis temporibus recedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus ſeductoribus, doctrinis dæmoniorum in hypocriſi mendaciloquorũ. Quis enim doctrinæ profectus eſt, placida magis quàm docenda conquirere? Aut quæ doctrinæ religio eſt, non docenda deſiderare, ſed deſideratis coaceruare doctrinam? Sed hæc ſeducentium ſpirituum incentiua ſuppeditant, & ſimulatæ religionis falſiloquia confirmant. Sequitur enim fidei defectionẽ hypocriſis mendax, ut ſit uel in uerbis pietas quam amiſerat conſcientia. Et ipſam quidem ſimulatam pietatem omni uerborum mendacio impiam reddunt, falſæ doctrinæ inſtitutis corrumpentes ſanctitatẽ fidei, dum ſecundum deſideria ſtudiorum potius quàm ſecundum euangelicam fidem coaceruata doctrina eſt. Auribus enim prurigine incitatis, dum per audiendi impatientem oblectationẽ ſub nouella deſiderij ſui prædicatione ſcalpuntur, ipſi penitus ab auditu ueritatis alieni, totos ſe fabulis deſtinant, ut his quæ loquũtur, ueritatis ſpeciem acquirant, dum quæ uera ſunt,
D & loqui, & audire non poſſunt. Incidimus planè in hoc prophetiæ apoſtolicæ moleſtiſſimũ tempus. Conquiſitis enim nũc creaturæ potius quàm dei prædicãdi magiſtris, deſiderijs humanis potius quàm ſanè fidei doctrinis ſtudetur, & eò uſq; eos prurigo aurium ad ea quæ deſiderãt, audienda excitauit, ut coaceruatis doctoribus ſolà hæc nunc interim prædicatio polleat, per quam unigenitus deus à poteſtate & ueritate dei patris alienus, aut alterius generis deus ſit in fide noſtra, aut deus non ſit, mortifera ex utroq; impietatis profeſſione, aut duos deos ſub diuerſitate diuinitatis loquẽtes, aut deum omnino cui natura ex deo per natiuitatem ſit, abnegantes. Hoc alienatis ab auditu ueritatis, & conuerſis ad fabulas auribus placet, huius ſanæ doctrinæ audientia non ſuſtinetur, & omnis ipſa cum prædicatoribus ſuis exulat. Sed licet nunc à multis coaceruantibus ſibi ſecundum deſideria ſua, magiſtros ſana doctrina exulet, non tamen à ſanctis quibuſq; prædicationis ueritas exulabit. Loquimur enĩ exules per hos libros, & ſermo dei, qui uinciri non poteſt, liber excurret, de hoc eodẽ apoſtolicæ prophetiæ admonens tempore, ut cum auditus ueritatis impatiens deprehenditur, & ſecundum deſideria humana coaceruati magiſtri reperiuntur, iam de tempore nõ ambigatur, ſed in eo coëxulare exulantibus ſanæ fidei prædicatoribus ueritas intelligatur. Ac de temporibus non queremur, quin etiam gaudebimus, quia iniquitas ſe per hoc exilij noſtri tempus oſtenderit, quo ueritatis

impatiens

A impatiens ſanæ doctrinæ prædicatores,ut ſecundum deſideria ſua coacer-uet ſibi magiſtos,relegat,exilio noſtro lætantes & exultantes in domino,cõtigiſſe in nobis plenitudinem Apoſtolicæ prophetiæ.Superioribus igitur libellis ſynceræ,ut arbitror,fidei & incontaminatæ ueritatis profeſſionem tenentes,quãq; ſecundum humanæ naturæ conſuetudinem nullus ſermo nõ ſit obnoxius contradictioni,eam tamen nos arbitror totius reſpõſionis noſtræ moderatos eſſe rationem, ut contradicere quiſq; niſi cum impietatis profeſſione nõ poſſit. Eorum enim dictorum quæ ſecũdum falſiloquij ſui artem ex euangelijs hæretici præſumunt, ita demonſtrata ueritas eſt, ut iã in cõtradictione ignorantiam excuſare non liceat,ſed irreligioſitatem neceſſe ſit confiteri.Eam quoq; nunc ſecundum ſancti ſpiritus donum temperauimus totius fidei demonſtrationem, ut ne quid emẽtiri ſaltem aduerſum nos criminis poſſint.Solent enim ita de nobis implere aures ignorantium, ut nos aſſerãt negare natiuitatem,cum unitatem diuinitatis prædicamus, & dicãt ſolitarium à nobis per hoc quod ſcriptum eſt:Ego & pater unũ ſumus,ſignificari deum, ut innaſcibilis deus deſcendens in uirginem, homo natus ſit,quia ad diſpenſationem carnis pertineat id quod ita cœperit,ego ad diuinitatis ſuæ uero demonſtrationem ſubiecerit,& pater, tanq; huius

B hominis ſui pater eſſet, ex duobus uero cõſiſtens homine ſcilicet & deo de ſe locutus ſit,unum ſumus.Sed nos natiuitatem ſubſiſtentem ſine tempore proteſtantes,prædicabimus dei filium non alienæ à deo patre naturæ,deum: neq; ex innaſcibilitate innaſcibili coæqualem,ſed ex generatione unigenitum non diſparem,neq; unum eos eſſe ex geminatis nominibus unionis,ſed ex natiuitate naturæ,neq; duos deos per diuerſitatem generis in fide eſſe,neq; rurſum ſingularem deum,ubi ſacramentũ dei unigeniti eſt confitendum,ſed in patre ſignificari atq; eſſe dei filium,dum in eo & natura patris & nomen eſt.In filio uero patrem intelligi ac manere, dum filius neque dici poteſt,niſi ex patre, neq; eſſe,uiuentis quoq; naturæ eſſe uiuẽtem imaginem & conſignatam naturaliter dei in deo formam,uſq; adeo indifferẽtis poteſtatis & generis,ut in eo nec opus, nec ſermo,nec uiſus alienus à patre ſit, ſed cum naturaliter in ſe habeat autoris ſui imago naturam,per naturalem quoq; imaginem ſuam autor & operatus & uiſus & locutus ſit. Atque hanc quidem & intemporalem & inenarrabilem & omnẽ humanæ intelligentiæ ſenſum excedentem unigeniti generationem prædicantes, nati quoq; in hominem ex partu uirginis dei ſacramentum docuimus,demonſtrantes ſecundum diſpenſationem carnis aſſumptæ,tum cum ſe ex forma dei euacuans formam ſerui accepit infirmitatem habitus humani, dei non infirmaſſe naturam,ſed ſalua diuinitatis in homine uirtute,acquiſitam eſſe dei ad hominem poteſtatem.Nãq; cum in homine deus natus ſit,nõ idcirco natus eſt, ne non deus maneret, ſed ut manente deo homo natus in

C deum ſit. Nam & Emanuël nomen eius eſt, quod eſt nobiſcum deus, ut nõ
defectio dei ad hominem ſit, ſed hominis prouectus ad deum. Vel cũ glo-
rificari ſe rogat, nõ utiq; naturæ dei, ſed aſſumptioni humilitatis hoc profi-
cit. Nam hanc gloriam poſtulat, quam ante conſtitutionem mundi apud
deum habuit. Reſpondentes quoq; ſtultiſſimis eorum profeſſionibus uſq;
ad ignoratæ horæ deſcendimus demonſtrationem, quæ etiam ſi ſecũdum
illos à filio apprehenſa non eſſet, tamen ad id cõtumeliam diuinitatis uni-
genitæ non pertineret, quia natura non ferret, ut eum natiuitas retroageret
ad innaſcibilitatis in initiabilẽ ſubſtitutionem, poteſtati ſuæ patre momen-
tum definiendi adhuc diei ad demonſtrationem autoritatis innaſcibilis re-
ſeruante, neq; in eo infirmam intelligi poſſe naturam, in qua tantum ineſ-
ſet ex natiuitate naturæ, quantum implere poſſet perfecta natiuitas, neque
ad differẽtiam diuinitatis unigenito deo ignorationem diei & horæ depu-
tandam, cum ad demonſtrandam aduerſum hæreticos Sabellianos inna-
ſcibilem in patre atq; in initiabilẽ poteſtatem, innaſcibilis hæc in eo ſit po-
teſtatis exceptio, *per quã patuit uerbi profeſſionem ad conſummandi ho-
minis ſacramentum pertinere, ut qui infirmitates noſtras portabat infirmi-
tatẽ quoq; ſibi humanæ ignorationis adſumeret, atque ita diem neſcire ſe
diceret, ut ſepulchrum Lazari neſciebat, & adtrectãtem ueſtis ſuæ fimbriã
mulierem ignorabat tam infirmus ad ſciẽdum quàm infirmus ad flendũ.

Hæc à p quã uſq; ad. Sed quia hãc, aſſuta repperi in quodam codice.

D ſub laſſitudinis & ſitis & inediæ officio, in ſcientiæ etiam nõ dedignatus er-
rorem maxime cum ex mortuis reſurgentem & ingreſſurum ſupergreſſu-
rumq; cœlos Apoſtoli iam non neſcientem. Sed huius ipſius diei ſuæ po-
tentem ac ſcientem interrogaſſent, nihil aliud percontantes q̃; id quod ſub
diſpenſatione hominis tacebatur, ut in eo quod neſcire ſe dixerat, dum rur-
ſum interrogant, ad adſumptionem potius quàm neceſſitatem ignorãtiæ
intelligere uideretur. *Sed quia hãc neſcitæ diei profeſſionem, nõ ignoratio-
nis eſſe infirmitatem, ſed tacendi diſpẽſationem docuimus, *expugnanda
etiam nunc eſt omnis impiæ aſſertionis occaſio, & omnes hæreticæ blaſ-
phemiæ tranſcurrendæ ſunt prædicationes, ut ueritas euangelij per ea ipſa
quibus obſcurari uidebatur eluceat. Volunt enim plæriq; eorum ex paſſio-
nis metu & ex infirmitate patiendi non in natura eum impaſſibilis dei fu-
iſſe, ut qui timuit & doluit, non fuerit uel in ea poteſtatis ſecuritate quæ nõ
timet, uel in ea ſpiritus incorruptione quæ nõ dolet, ſed inferioris à deo pa-
tre naturæ, & humanæ paſſionis trepidauerit metu, & ad corporalis pœnæ
congemuerit atrocitatem. Atq; hac impietatis ſuæ aſſertione nitantur, quia
ſcriptum ſit: Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortem. Et rurſum: Pater ſi poſ-
ſibile eſt trãſeat à me calix iſte. Sed & illud: Deus deus meus quare me de-
reliquiſti? Hoc quoq; adijciant: Pater commendo in manus tuas ſpiritum
meũ. Has enim omnes piæ fidei noſtræ profeſſiones ad impietatis ſuæ ra-

*Al's *expurganda*

piunt

A piunt uſurpationem, Vt qui timuerit, qui triſtis eſt, qui & transferri à ſe calicem deprecatus ſit, ut qui doluerit, qui derelictum ſe à deo in paſſione conqueſtus ſit, ut infirmus quoque fuerit qui ſpiritum ſuum patri commendauerit, Nec anxietas admittat ſimilitudinem exæquatæ ad deum in unigeniti natiuitate naturæ, quæ infirmitatem diuerſitatemq́ʒ ſuam & deprecatione calicis & deſolationis querela & commendationis confeſſione teſtetur. Ac primum anteq̃ʒ ex his ipſis dictis demonſtremus, nec metuendi de ſe in eum infirmitatem incidiſſe aliquam nec dolendi, quærendũ eſt quidnam uideatur timere potuiſſe, ut in eum formido intolerandi doloris uel terroris inciderit, & puto non alia hic ad timendum quàm paſſionis & mortis cauſa prætenditur. Et interrogo eos qui hoc ita exiſtimant, an ratione ſubſiſtat, ut mori timuerit, qui omnẽ ab Apoſtolis terrorem mortis propellens ad gloriam eos ſit martyrij adhortatus, dicens: Qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus, & qui inuenit animam ſuam perdet eam, & qui perdiderit eam propter me, inueniet illam. Cũ enim pro eo mori, uita ſit, quid ipſe in mortis ſacramento doluiſſe exiſtimandus eſt, qui pro ſe moriẽtibus uitam rependat? Et cũ non timendos eſſe qui corpus occiderent monet, ipſum illũ mors à timore paſſionis corporalis exterruit? Tum deniq; quem dolorem mortis timeret, poteſtatis ſuæ libertate moriturus? Humano enim generi uitæ mortem aut uis exterior, id eſt, febris, uulneris, caſus, ruinæ, degraſſata in corpus accelerat, aut ipſa natura corporis noſtri ſenio in eam ipſam mortem uicta concedit. Vnigenitus autẽ deus ita poteſtatem habens ponendæ animæ, ut reſumendæ, ad peragendum in ſe mortis ſacramẽtum, cum poto aceto conſummaſſe ſe omne humanarũ paſſionum opus teſtatus eſſet, inclinato capite tradidit ſpiritũ. Si hoc naturæ hominis ius relictũ eſt, ut per ſe exhalans ſpiritũ requieſcat in mortem, & non diſſoluto corpore labefacta anima decedat, uel aut ruptis aut perfoſſis aut colliſis mẽbris ſpiritus tanq̃ʒ in ſede ſua uiolatus erumpat aut effluat, incidat in dominum uitæ mortis metus, ſi quod emiſſo ſpiritu mortuus eſt, nõ libertatis ſuæ ad moriendũ uſus eſt poteſtate. Quod ſi ex ſe mortuus eſt, & per ſe ſpiritum reddidit, non eſt terror mortis in poteſtate moriẽdi. Sed fortè humanæ ignorantiæ timiditate hanc ipſam ſuã moriendi in ſe timuit poteſtatem, ut licet ab ſe moriturus, tamen hoc ipſum q̃d moriturus eſſet timuerit. Et forte ſi erunt q ita exiſtimabunt, conſtituãt cui rei exiſtimant mortẽ fuiſſe terribilem, ſpiritui an corpori. Si corpori, an nẽ ignorant quod ſancto corruptionẽ non uiſuro intra triduum corporis ſui templũ eſſet ſuſcitaturus? Si uero ſpiritui mors terribilis eſt, Lazaro in Abrahæ finibus lætante, infernũ Chaos Chriſtus timeret? Hæc ſtulta atq; ridicula ſunt, ut in poteſtate ponẽdæ animæ ac reſumẽdæ mori timeret, ad ſacramentum uitæ humanæ ſub uolũtatis ſuæ libertate moriturus. Nõ eſt in

Quomõ doluerit ac timuerit Christus.

B

C uoluntate morientis mors, & in poteſtate non diu in morte manẽdi timor mortis, quia & uoluntas moriendi, & poteſtas reuiuiſcẽdi, extra naturam timoris eſt. dum timeri mors non poteſt, & in uoluntate moriendi & in poteſtate uiuẽdi. Sed fortè penduli in cruce corporis pœnæ, & colligantium funium uiolenta uincula, & adactorum clauorum cruda uulnera ſunt timori. Et uideamus cuius corporis homo Chriſtus ſit, ut in ſuſpenſam & nodatã & trãsfoſſam carnem dolor * mãſerit. Ea enim natura corporũ eſt, ut ex cõſortio animæ in ſenſum quendam animæ ſentientis animata, nõ ſit hebes inanimisq́ materies, ſed & attacta ſentiat, & compuncta doleat, & algẽs rigeat, & confota gaudeat, & inedia tabeſcat, & pingueſcat cibo. Ex quodam enim obtinentis ſe penetrantisq́ animæ tranſcurſu, ſecundum ea in quibus erit, aut oblectatur, aut læditur. Cum igitur compũcta aut effoſſa corpora dolent, ſenſum doloris tranſfuſæ in ea animæ ſenſus admittit. Deniq́ uulnus corporis uſq́ ad os dolet, & digiti excedentium ex carne unguium præſegmina neſciũt. Et ſi quando accedente uitio pars aliqua corrupta mẽbrorum. ſenſum uiuæ carnis amiſerit, ea cum uel deſecabitur, uel uretur, dolorẽ quiſquis eſſe potuiſſet, non manente in ea animæ permixtione non ſentiet. Aut cum grauis neceſſitas recidendi corporis manet, medicato potu cõſopitur uigor animæ, & in emortuã ſenſus ſui obliuionem mens ſuccis uiolentioribus occupata conficitur. At tum doloris neſcia membra cæduntur,
D & omnẽ alti uulneris plagam ſenſus carnis emortuus, ſenſu animæ in ſe torpentis euadit. Affert itaq́ dolorẽ per animæ infirmis admixtionem, in infirmum ſenſum ſuũ corpus animatum. Si igitur homo Ieſus Chriſtus per initia corporis atq́ animæ noſtræ uixit in corpore, & nõ ita ut corporis ſui, ſic & animæ ſuæ princeps deus in ſimilitudine hominis cõſtitutus, & habitu reptus ut homo natus eſt, parem dolorẽ ſenſerit corporis noſtri animæ noſtræ, & corporis, ut conceptu ita & initio animatus in corpore. Quod ſi aſſumpta ſibi per ſe ex uirgine carne, ipſe ſibi ex ſe animã concepti per ſe corporis coaptauit, ſecundũ animæ corporisq́ naturam neceſſe eſt, & paſſionũ fuiſſe naturã. Euacuans ſe enim ex dei forma & formam ſerui accipiens, & filius dei etiam filius hominis naſcens, ex ſe ſuaq́ uirtute non deficiens, deus uerbum conſummauit hominẽ uiuentem. Nam quo modo filius dei hominis filius erit natus, uel manens in dei forma, formam ſerui acceperit, ſi nõ potente deo uerbo ex ſe & carnem intra uirginẽ aſſumere, & carni animam tribuere homo Chriſtus Ieſus ad redemptionẽ animæ & corporis noſtri perfectus eſt natus? Et corpus quidẽ ita aſſumpſerit, ut id ex uirgine cõceptum, formam eũ eſſe ſerui effecerit. Virgo enim non niſi ex ſancto ſpiritu genuit, quod genuit. Et q̃uis tantum ad natiuitatem carnis ex ſe daret, q̃tum ex ſe fœminæ edendorũ corporum ſuſceptis originibus impenderent, nõ tamen Ieſus Chriſtus per humanæ conceptionis coaluit naturã.

Fortè, inuaſerit.

Sed

A Sed omnis cauſa naſcendi inuecta per ſpiritū tenuit in hominis natiuitate quod matris eſt,cū tamen haberet in originis natiuitate quod dei eſt.Hinc igitur maximum illud ac pulcherrimū ſuſcepti hominis ſacramētum domi nus ipſe oſtendit,dicens:Nemo aſcendit in cœlū,niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo. Quod deſcēdit de cœlo,cōceptæ de ſpiritu ori ginis cauſa eſt. Nō em̄ ex ſe corpori Maria originē dedit,licet ad incremēta partūq; corpis omne quod ſexus ſui naturale eſt,cōtulerit. Qđ uero homi nis filius eſt,ſuſceptæ in uirgine carnis eſt partus. Quod autē in cœlis eſt,na turæ ſemper manētis poteſtas eſt,quæ initiata cōditaq; p ſe carne nō ſe ex infinitatis ſuæ uirtute intra regionē definiti corporis coarctauit,ſpiritus uir tute ac uerbi dei poteſtate in forma ſerui manēs,ab omni intra extraq; cœ li mundiq; circulo cœli ac mundi dominus nō abſuit. Per hoc ergo & de cœ lo deſcendit,& filius hominis eſt,& in cœlis eſt,quia uerbū caro factum,nō amiſerat manere quod uerbum eſt. Nam dū uerbum eſt,& in cœlis eſt,dū caro eſt,& hominis filius eſt,dum uerbū eſt caro factum,& de cœlo eſt, & filius hominis eſt, & in cœlo eſt,quia & uerbi uirtus nō corporalibus modis manēs,non deerat unde deſcenderat,& caro nō aliunde originem ſumpſe rat q̄ ex uerbo. Et uerbū caro factum,cum caro eſſet, nō tamen nō erat & uerbū. Abſolute autem beatus Apoſtolus etiā huius inenarrandæ corpo B reæ natiuitatis ſacramentū locutus eſt,dicēs: Primus homo de terræ limo, ſecundus homo de cœlo. Hominem enim dicens, natiuitatem ex uirgine docuit,quæ officio uſa materno, ſexus ſui naturā in conceptu & partu ho minis executa eſt. Et cum ait ſecundum hominem de cœlo, originē eius ex ſuperuenientis in uirginē ſancti ſpiritus aditu teſtatus eſt. Atq; ita cū & ho mo eſt,& de cœlis eſt,hominis huius & partus à uirgine eſt,& conceptus ex ſpiritu eſt. Et hæc quidē Apoſtolus ait. Ipſe aūt dominus huius natiuitatis ſuæ myſterium pandēs ſic locutus eſt: Ego ſum panis uiuus q de cœlo de ſcēdi. Si quis manducauerit de meo pane,uiuet in æternum. Se panem di cens,(ipſe enim corporis ſui origo eſt. Ac ne uerbi uirtus atq; natura defeciſ ſe à ſe exiſtimaretur in carne,)ſuum rurſum panem eſſe dixit,ut per hoc qđ deſcendēs de cœlis panis eſt,non ex humana conceptione origo eſſe corpo ris exiſtimaretur,dum cœleſte eſſe corpus oſtenditur. At uero cum ſuus pa nis eſt,aſſumpti per uerbum corporis eſt profeſſio,ſubiecit enim: Niſi man ducaueritis carnem filij hominis,& ſanguinem eius biberitis,non habebitis uitam in uobis. Vt quia id quod filius hominis eſt, & panis de cœlis ipſe deſcendit, per panem ſuum de cœlo deſcendentem, & per carnem ac ſan guinem filij hominis, & conceptæ ex ſpiritu ſancto & natæ ex uirgine car nis intelligatur aſſumptio. Huius igitur corporis homo Ieſus Chriſtus & dei filius & hominis eſt filius, & ex forma dei ſe exinaniens formam ſerui accepit. Nō alius filius hominis quàm qui filius dei eſt,neq; alius in forma

Als * uirtute.

C dei quàm qui in forma ſerui perfectus homo natus eſt, ut ſicut per naturã
cõſtitutã nobis à deo originis noſtræ principe, corporis atq; animæ homo
naſcitur, ita Ieſus Chriſtus per uirtutẽ ſuam admixtione carnis atq; animæ
homo ac deus eſſet, habens in ſe & totum uerũq; quod homo eſt, & totũ
uerũq; quod deus eſt. Quãq; multi confirmandæ hæreſcos ſuæ arte, ita au-
res imperitorum ſoleant illudere, ut quia & corpus & anima Adæ in pecca-
to fuit, carnẽ quoq; Adæ atq; animam dominus ex uirgine acceperit, neq;
hominẽ totum ex ſpiritu ſancto uirgo conceperit, qui ſi intelligerent ſacra-
mentum carnis aſſumptæ, intelligerent etiam ſacramentũ eiuſdem & ho-
minis filij & dei filij. Quaſi uero ſi tantũ ex uirgine aſſumpſiſſet corpus, aſ-
ſumpſiſſet quoq; ex eadẽ & animam, cũ anima hominis opus dei ſit, car-
nis uero generatio ſemper ex carne ſit. Sed uolentes unigenitũ deum, qui
in principio apud deum erat deus uerbũ, non ſubſtantiuum deum eſſe, ſed
ſermonem uocis emiſſæ, ut quod loquẽtibus eſt ſuum uerbum, hoc ſit pa-
tri deo filius, argute ſubrepere uolunt ne ſubſiſtens uerbũ deus, & manens
in forma dei Chriſtus homo natus ſit, ut cum hominẽ illum humanæ po-
tius originis cauſa q̃ ſpiritualis cõceptionis ſacramentum animauerit, non
deus uerbũ hominem ſe ex partu uirginis efficiẽs extiterit, ſed ut in prophe-
tis ſpiritus prophetiæ, ita in Ieſu uerbum dei fuerit. Et arguere nos ſolent
D quod Chriſtum dicamus natum, non noſtri corporis atq; animæ hominẽ,
cum nos uerbum carnem factum, & ſe ex forma dei euacuantem Chriſtũ,
& formam ſerui aſſumentem, perfectum ſecundum habitum conforma-
tionis humanæ, & noſtræ ſimilitudinis natum hominẽ prædicemus, ut ue-
re dei filius uerus hominis filius natus ſit, Neq; non natus ex deo homo,
neq; quia natus ex deo homo, ideo deus eſſe deficiens, Sed ut per ſe ſibi aſ-
ſumpſit ex uirgine corpus, ita ex ſe ſibi animam aſſumpſit, quæ utiq; nun-
quàm ab homine gignentium originibus præbetur. Si enim conceptũ car-
nis niſi ex deo uirgo non habuit, lõge magis neceſſe eſt, anima corporis, ni-
ſi ex deo aliunde non fuerit. Et cũ ipſe ille filius hominis ipſe ſit qui & filius
dei, quia totus hominis filius totus dei filius ſit, q̃ ridicule præter dei filium
qui uerbũ caro factum eſt, alium neſcio quem tanq̃ prophetã uerbo dei a-
nimatũ prædicemus, cum dñs Ieſus Chriſtus & hominis filius & dei filius
ſit. Per id uero quod triſtis eſt anima ſua uſq; ad mortem, & quod poteſta-
tẽ habet animæ ſuæ ponendæ & reſumẽdæ, uolunt extrinſecus animã non
ex ſpiritu ſancto, ut & corpus ex eo conceptũ eſt, deputare, cum uerbũ de-
us in ſacramento naturæ ſuæ manens, homo natus ſit. Natus eſt aũt nõ ut
eſſet alius atq; alius, ſed ut ante hominẽ deus ſuſcipiens hominem, homo
deus poſſet intelligi. Nã quo modo Ieſus Chriſtus dei filius natus ex Ma-
ria eſt, niſi quod uerbũ caro factũ eſt, ſcilicet quod filius dei cũ in forma dei
eſſet, formã accepit ſerui? Accepiſſe aũt formã ſerui eum qui eſſet in dei for-
ma.

A ma, de contrarijs cóparatur, ut quanta ueritas eſt manere in dei forma, tãta ueritas ſit accepiſſe formã ſerui. Ad proprietatẽ enim naturæ intelligẽdam ſignificatiõe uerbi ad id communis impellimur. In forma em̃ ſerui eſt, qui & in forma dei eſt. Et cũ hoc naturæ, illud uero diſpenſationis ſit, in eiuſdẽ tamen eſt ueritatis proprietate quod utrũq; eſt, ut tã uetus ſit in dei forma quàm uerus in ſerui. Vt uero aſſumpſiſſe formam ſerui nõ aliud eſt quàm hominem natum eſſe, ita in forma dei eſſe non aliud eſt quàm deum eſſe, unum tamen eundemque non dei* defectione, ſed hominis aſſumptione profitẽtes, & in forma dei per naturam diuinam, & in forma ſerui ex conceptione ſpiritusſancti, ſecundum habitũ hominis repertum fuiſſe. Itaq; cũ Ieſus Chriſtus & natus & paſſus & mortuus & ſepultus ſit, & reſurrexerit & in cœlos aſcenderit, nõ poteſt in his ſacramentorũ diuerſitatibus ita ab ſe diuiduus eſſe, ne* Chriſtus ſit, cũ nõ alius Chriſtus quàm qui in forma dei erat, formam ſerui acceperit, neq; alius quàm qui natus eſt, mortuus ſit, neque alius quàm qui eſt mortuus reſurrexerit, neq; alius quàm qui reſurrexerit aſcẽderit in cœlos. In cœlis autem nõ alius ſit quàm qui deſcẽdit ante de cœlis. Homo itaq; Ieſus Chriſtus unigenitus deus p carnẽ & uerbum, ut hominis filius, ita & dei filius hominẽ uerum ſecundũ ſimilitudinem noſtri hominis nõ deficiens à ſe deo, ſumpſit, in quẽ q̃uis aut ictus incideret,

*Al's*defectiõe*

*Al's*deus.*

B aut uulnus deſcẽderet, aut nodi cõcurrerent, aut ſuſpenſio eleuaret, afferrẽt quidẽ hæc impetũ paſſionis, nõ tñ dolorẽ paſſionis inferrẽt, ut telũ aliquod aut aquã perforans, aut ignẽ cõpungens, aut aëra uulnerans. Omnes quidẽ has paſſiones naturæ ſuæ infert, ut pforet, ut cõpungat, ut uulneret, ſed naturã ſuam in hæc paſſio illata nõ retinet, dũ in natura nõ eſt uel aquã forari, uel pungi ignẽ, uel aëra uulnerari, q̃uis naturæ teli ſit uulnerare & cõpungere & forare. Paſſus quidẽ dominus Ieſus Chriſtus, dũ cædit, dũ ſuſpẽditur, dũ crucifigitur, dũ moritur, ſed in corpus irruẽs paſſio, nec non fuit paſſio, nec tñ naturam paſſiõis* exercuit, dũ & pœnali miniſterio illa deſæuit, & uirtus corporis ſine ſenſu pœnæ, uim pœnæ in ſe deſæuiẽtis excepit. Habuerit ſanè illud domini corpus doloris noſtri naturã, ſi corpus noſtrũ id naturæ habet, ut calcet undas, & ſup fluctus eat, & nõ degrauet in greſſu, neq; aquæ inſiſtẽtis ueſtigijs cedant, penetret etiã ſolida, nec clauſæ domus obſtaculis arceatur. At uero ſi dominici corporis ſola iſta natura ſit, ut ſua uirtute ſua aĩa feratur in humidis, & inſiſtat in liquidis, & extructa trãſcurrat, qd per naturã humani corporis cõcepta ex ſpiritu ſancto caro iudicatur? Caro illa, id eſt, panis ille de cœlis eſt. Et homo ille de deo eſt habẽs ad patiendũ quidem corpus, & paſſus eſt, ſed naturã non habẽs ad dolendũ. Naturæ em̃ propriæ ac ſuæ corpus illud eſt qd in cœleſtẽ gloriã transformat in mõte, qd attactu ſuo fugat febres, qd de ſputu ſuo oculos format. Sed forte in quo affectio flẽdi ſitiendi eſuriẽdiq; mãſit, & cæterarũ quoq; humana

Lege caute.

*Al's*exercuit.*

Lege caute.

A & qui homo eſt, non potuit non homo eſſe qui natus eſt, & qui Chriſtus
eſt, non potuit amiſiſſe quod Chriſtus eſt. Atq; ita dũ homo Chriſtus Ie-
ſus eſt, habet & natiuitatẽ hominis, quia homo eſt: nec eſt in uicioſa homi-
nis infirmitate, quia Chriſtus eſt. Quãq; igitur nos ad huius ſacramenti in
telligẽtiam Apoſtolica fides inſtruat, quæ & habitu ut hominem repertũ,
& in ſimilitudine carnis peccati miſſum hominem Chriſtũ Ieſum eſſe teſta
ta eſt, ut cum habitu ut homo eſt ſit in forma ſerui, & nõ ſit in uicijs naturæ,
& cũ in ſimilitudine carnis peccati eſt, ſit quidẽ uerbum caro, ſed in ſimilitu-
dine carnis peccati ſit, potius q̃ ipſe caro peccati ſit. Et cum homo Chriſtus
Ieſus eſt, ſit quidem homo, ſed in homine nõ poſſit aliud eſſe q̃ Chriſtus
eſt. Atq; ita & ex corporis natiuitate homo natus ſit, nec ſit in hominis ui-
cijs, qui nõ ſit in origine, quia uerbum caro factum non potuit non caro
eſſe, quod factum eſt: & uerbum licet caro factum ſit, non tamen amiſit eſ
ſe quod uerbum eſt: & dum uerbũ caro factum originis ſuæ non poteſt ca
rere natura, nõ * oportuit niſi in naturæ ſuæ origine pmanere quod uerbũ Al. * potuit.
eſt, neq; nõ uere intelligi uerbum caro eſſe quod factum eſt, ita tamen ut q
habitauit in nobis, non caro illa uerbum ſit, ſed uerbi caro ſit habitantis in
carne. Quæ cum ita ſint, tamẽ uideamus an peractus uniuerſus ille paſſio
nis ordo infirmitatem in domino corporalis doloris permittat intelligi. Di
B latis enim ad modicũ eorum dictorũ cauſis, ex quibus metum dño hæreſis
aſcribit, res ipſas ut geſtæ ſunt cõferamus. Neq; enim fieri poteſt, ut timor
eius ſignificetur in uerbis, cuius fiducia cõtineatur in factis. Timuiſſe ô hæ-
retice dominus gloriæ paſſionẽ uidetur, ſed ei ob ignorantiæ huius errorẽ,
& ſatanas Petrus & ſcandalũ eſt, & ille quidẽ per charitatẽ Chriſti quem ei
nõ caro neq; ſanguis, ſed pater q in cœlis eſt reuelauerat, deteſtatus paſſio-
nis ſacramentũ, tali ſeueritatis ſentẽtia cõfirmatus ad fidẽ eſt. Tu uero quid
ſectaberis ſpei, Chriſtũ deum negãdo, & metũ ei paſſionis addẽdo? An ne
metuit qui armatis ad corripiendũ ſe obuius prodijt? & in corpe eius infir-
mitas fuit, ad cuius occurſum cõſternata perſequentiũ agmina conciderũt:
& maieſtatẽ ingerẽtis ſe ad uincula non ferentes ſupinatis corporibus reci-
derũt? Quam igitur infirmitatẽ dominatã huius corporis credis, cuius tan-
tã habuit natura uirtutẽ? Sed fortè dolorẽ uulnerũ timuit. Quẽ rogo pene
netrãtis in carnẽ claui habuit terrorẽ, qui exciſæ auris carnẽ ſolo reſtituit at-
tactu? Expone nobis tu dominicæ infirmitatis aſſertor, hoc ipſo paſſionis
tpe, infirmatæ opus carnis. Exerẽte eñi Petro atq; adigente gladiũ, truncus
aure ſeruus ſacerdotis aſtabat. Quo modo ex deciſæ auris uulnere cõtingẽ-
te Chriſto reſtitura caro auris eſt? Vnde inter fluentẽ ſanguinẽ & poſt ip-
ſa deſcẽdentis gladij ueſtigia, & in ipſa truncati copis calumnia, exijt quod
non eſt, & ſequitur quod non extat, & rependitur quo caretur? Produ-
cens ergo hæc aurem manus, clauum dolet? & ſentit ſibi uulnus qui alteri
dolo-

C dolorem uulneris non relinquit? Compungendæ carnis metu triſtis eſt, cu-
ius attactui licet carnem donare poſt cædem? Quod ſi hæc in Chriſti cor-
pore uirtus fuit, qua rogo fide naturaliter infirmus fuiſſe defenditur, cui na-
turale fuit omnem humanarum infirmitatum inhibere naturam? Sed for-
tè ſtulta atq; impia peruerſitate hinc infirmis in eo naturæ præſumitur aſ-
ſertio, quia triſtis ſit anima eius uſq; ad mortem. Nondum te hæretice cur
uirtutem dicti non intelligas arguo. Interim tamen à te requiro, cur exeun-
te ad proditionem Iuda non memineris dictũ fuiſſe: Nunc honorificatus
eſt filius hominis. Si enim paſſio honorificatura eum erat, quo modo triſtẽ
eum metus paſſionis effecerat, niſi fortè tam irrationabilis fuerit, ut pati ti-
muerit quæ ſe eſſent glorificatura patientem? Sed fortè timuiſſe uſq; eo exi-
ſtimabitur, ut transferri à ſe calicem deprecatus ſit, dicens: Abba pater om-
nia poſſibilia tibi ſunt, transfer hunc calicem à me. Vt de cæteris non calum-
niet, nónne hebetudinem impietatis tuæ uel hinc coarguiſſes, quia legeras:
Recõde gladium tuum in theca, calicem quem dedit mihi pater non bibã?
Quo modo enim per patiendi metũ transferri à ſe deprecaretur quod per
diſpenſationis ſtudium feſtinaret impleri? Non enim conuenit ut pati no-
lit quod pati uelit. Et cum pati eum uelle cognoſceres, religioſius fuerat di-
cti intelligentiam confiteri, q̃ ad impiæ ſtulticiæ furorem prorumpere, ut
eum aſſereres ne pateretur oraſſe, quem pati uelle cognoſceres. Sed credo te

*Al's * ignorantiam ſuſpicor fuiſſe ſcriptũ in intelligẽtiã.*

D ad impietatis tuæ pugnam etiã hoc dicto dominicæ uocis armabis: Deus
deus meus, quare me dereliquiſti? Poſt contumeliam enim crucis fortè di-
gnationem ab eo paterni auxilij exiſtimes receſſiſſe, & hinc deſolatæ infir-
mitatis ſuæ quærelam extitiſſe. Si tibi itaq; in Chriſto contemptus & infir-
mitas & crux contumelia eſt, oportuerat te dicti huius immemorẽ non fu-
iſſe: Verum dico uobis, amodo uidebitis filium hominis ſedentem à de-
xtris uirtutis, & uenientem cum nubibus cœli. Vbi rogo in paſſione timor?
ubi infirmitas? ubi dolor? ubi contumelia: Timere ab impijs dicitur, ſed ip-
ſe pati uelle ſe prædicat. Infirmus eſſe contenditur, ſed ſe potentem dũ con-
ſternatis perſecutoribus obuius non ſuſtinetur, oſtẽdit. Dolere uulnera car-
nis arguitur, ſed in eo quod carnem auris reddit ex uulnere, caro ipſe cũ ſit,
extra carnalem tamẽ naturam dolendi uulneris reperitur, quia dum & ma-
nu truncam aurem attingit, manus illa de corpore eſt, & dum manus au-
rem producit ex uulnere, non eſſe manus illa corporis ſignificatur infirmis,
ſed contumelioſa ei eſſe crux dicitur. Atqui per hanc hominis filius ſedere
à dextris uirtutis uidendus eſt, & ex partu uirginis homo natus in maieſta-
te ſua cum cœli nubibus reuerſurus. Non tenes irreligioſe rerum natura-
lium cauſas, & dum impietatis atq; erroris ſpiritu plenus ſacramentum fi-
dei nõ intelligis, ex ipſo ſeculi ſenſu hæretica hebetudine * diſpficis. Omne
enim quod timetur, uitari neceſſe eſt dum timetur, & quod infirmum eſt,
ſumit

Infirmis dicit aliquoties, ut imbecillis.

Vtitur & aliâs eo uerbo p degenerare.

A ſumit ex infirmitate, terrorem, & quicquid dolet, dolēdi in ſe habet indemu
tabilem naturam, & quicquid contumelioſum eſt, ſemper inhonorum eſt.
Tu uero quo ſenſu rationis intelligis dominum Ieſum Chriſtum ad quod
feſtinat timere? Et conſternantē fortes infirmitate trepidare? & uulnera nō
permittentem doleri, uulneratum dolere, & contumelia crucis dehoneſta-
ri, cui crux conſcēſus ad deum eſt, & reditus ad regnum? Sed fortè uel hoc
tibi relictum occaſionis impiæ arbitraris, ut deſcenſionem ad inferos, & ip
ſam mortis timuerit neceſſitatem, dū id ipſum teſtari uidetur hoc dicto: Pa
ter commendo in manus tuas ſpiritum meum. Hoc legens & nō intelligens
aut pie tacuiſſes, aut etiam religioſe intelligentiam eius oraſſes, nō magis
per impudentem aſſertionem ſtulto furore ueritatis incapax uagareris. An
ne tibi metuere infernum chaos & torrentes flammas & omnem pœna-
rum ultricium abyſſum credēdus eſt dicens latroni in cruce: Amen dico ti-
bi, hodie mecum eris in paradiſo? Naturæ huius poteſtatem iam non dico
metus, ſed nec infernæ ſedis regio eſt cōcludens, quæ deſcendēs ad inferos,
à paradiſo non deſit, ſic ut & hominis filius loquens in terris, maneat & in
cœlo martyri ſuo paradiſum promittens, & conſummatæ beatitudinis deli
cias pollicens, non habet hunc metus corporalis penetrantem quidem in-
feros, ſed ubiq; naturæ ſuæ uirtute diſtentum. Et naturam hanc mūdi do-
B minam ac libertate ſpiritalis uirtutis immenſam non ſibi terrore mortis ge
hennæ Chaos uendicat, qua paradiſi delitiæ carere non poſſunt? Futurus
enim in inferis dominus, & in paradiſo eſt futurus. Deſeca ad metum pœ-
næ naturæ indeſecabilis portionē, & de Chriſto apud inferos pone quod
doleat, & in paradiſo relinquo quod regnet. Latro enim rogat ut ſui in re-
gno ſuo meminerit. Et credo cum ad hanc beatæ confeſſionis fidem audi-
tus tranſeunte palmas clauo gemitus accendit, & regnum Chriſti per dolo
rem infirmitatis in Chriſti corpore didicit. Ille dignationem reminiſcētis in
regno poſtulat, tu crucis mortem ad metum deputas? Dominus commu-
nionem ei paradiſi mox pollicetur, tu Chriſtum in inferis ſub pœnali terro
re cōcludis? Diuerſæ ſpei fides iſta eſt. Paradiſum meruit ſub cruce latro pē
dentem Chriſtum confeſſus in regno. In pœnæ ergo dolore & metu mor-
tis Chriſtum deputans, & paradiſo neceſſe eſt ſit cariturus & regno. Colla-
tis ergo dictorum atq; geſtorum uirtutibus demōſtratis, non ambiguum
eſt, in natura eius corporis infirmitatem *naturæ corporeæ nō fuiſſe, cui in *In uetuſto codice quidam mutarat parem noſtræ naturæ corporeæ quod & aliàs fecit.*
uirtute naturæ fuerit omnem infirmitatem corporum depellere, & paſſio-
nem illam illata licet corpori ſit, non tamen naturam dolendi corpori intu-
liſſe, quia quāuis forma corporis noſtri eſſet in domino, non tamen uicioſæ
infirmitatis noſtræ forma eſſet in corpore, qui nō eſſet in origine, quod ex
conceptu ſpirituſſancti uirgo progenuit, quod licet ſexus ſui officio genue-
rit, non tamen terrenæ cōceptionis ſuſcepit elementis. Genuit etenim ex ſe

corpus

C corpus,ſed quod conceptum eſſet ex ſpiritu, habens quidem in ſe ſui corpo-
ris ueritatem, ſed non habens naturæ infirmitatem, dũ & corpus illud cor-
poris ueritas eſt quod generatur ex uirgine, & extra corporis noſtri infirmi
tatem eſt. quod ſpiritalis conceptionis ſumpſit exordium. Sed niti aduer-
Al.*euangeli ce. ſus*Apoſtolicæ fidei demõſtrationem hæretici uidentur hoc dicto: Triſtis
eſt anima mea uſq; ad mortẽ, ut profeſſio eius qui ſe triſtem ait, naturæ in-
firmitatem, per cuius conſcientiam triſtis cœperit eſſe, teſtetur. Ac primum
humanæ intelligentiæ ſenſum interrogo, quid ſit triſtem eſſe uſq; ad mor-
tem. Non enim eiuſdem ſignificationis eſt, triſtem eſſe propter mortem, &
triſtem eſſe uſq; ad mortẽ. Quia ubi propter mortem triſticia eſt, illic ipſa
mors cauſa triſticiæ eſt. Vbi uero triſticia uſq; ad mortem eſt, mors iam nõ
triſticiæ eſt cauſa, ſed finis. Qui ergo non propter mortem, ſed uſq; ad mor
tem triſtis eſt, quærendum eſt unde ſit triſtis. Triſtis autem non incerto ne-
que indefinito humanæ ignorantiæ tempore, ſed uſq; ad mortem. A deo
autem non propter mortem ſuſcepta triſticia eſt, ut ſit deſtituta per mortẽ,
& ut cauſam triſticiæ intelligere poſſimus, uideamus quid hanc profeſſio-
nem triſticiæ uel præceſſerit, uel cõſequatur. Totius enim paſſionis & fidei
myſterium conſummatum paſchæ cœna fuerat per dominum, poſtq; uni-
uerſorum in ſe ſcandalum docet, ſed præceſſurum ſe eos in Galilæam pro-
mittit. Petrus cæteris licet ſcandalizandis, ſe tamen non ſcandalizandum
D conſtanti fide ſpopondit. Sed dominus per naturam dei non ignarus ge-
rendorum, ter eum negaturum eſſe reſpondit, ut cæterorum ſcandalum in-
telligeretur ex Petro, cum ille in tam graue fidei periculum ter negando re-
cideret. Tũc ille aſſumptis Petro Iacobo & Ioanne duobus ad martyrium
electis, & Ioanne in prædicatione euangelij firmando, triſtẽ ſe uſq; ad mor
tem profeſſus eſt, deinde progreſſus orauit dicens: Pater meus, ſi poſſibile
eſt, tranſeat à me calix iſte, ſed non tñ ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis. Tranſi
re à ſe calicem rogat, utiq; iam ſecum manentem. qui tum in ſanguine noui
teſtamenti pro multorum peccatis effundendus conſummabatur. Non au
tem rogat ne ſecum ſit, ſed ut à ſe tranſeat. Deinde rogat ne uoluntas ſua fi
at, & quod uult effici, id ipſum concedi ſibi non uult, ait enim: Sed tamẽ nõ
ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis. Vt uoluntate calicis deprecãdi humanæ in ſe
ſollicitudinis ſignificans conſortium, ſentẽtiam à ſe unitæ ſibi communiſq;
cum patre non diſcerneret uoluntatis. Vt autẽ non pro ſe precari intellige-
retur, & ratio ſignificatæ uoluntatis, ac deprecatio non obtinendæ eſſet in
abſoluto, hoc totũ huius modi petitionis ſuæ cœpit exordijs: Pater meus,
ſi poſſibile eſt. Aliquid ergo patri relinquitur, quod ei an poſſibile eſt, incer
tum ſit? Et ſi nihil patri impoſſibile eſt, intelligendum eſt ad cuius cõditio-
nem id quod ſibi impoſſibile eſt, ſit relictũ. Poſt huius enim orationis pre-
cem ſequitur: Et uenit ad diſcipulos ſuos, & inuenit eos dormientes, & di-

cit

A cit Petro: Non potuiſtis una hora uigilare mecũ? Vigilate & orate, ut non intretis in tentationẽ. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. An ne adhuc triſticiæ cauſa & tranſeundi calicis deprecatio in obſcuro eſt? Vigilari enim ſecum ob hoc iubet, & orari, ne in tentationẽ intrent, ſpiritu quidem prompto, ſed infirma carne. Nam qui non ſcandalizandos ſe per conſtantiam fidelis conſcientiæ pollicebãtur, in ſcandalo per infirmitatem carnis erãt futuri. Non ergo ſibi triſtis eſt, neq; ſibi orat, ſed illis quos monet orare peruigiles, ne in eos calix paſſionis incumbat, quem à ſe tranſire orat, ne in his ſcilicet maneat. Idcirco autẽ tranſferri eum ſi poſſibile eſſet, à ſe precatus eſt, quia cũ impoſſibile deo nihil ſit, ſicut ipſe ait: Pater poſſibilia tibi omnia ſunt, impoſſibile tamen eſt homini, paſſionis terrore non uinci, nec poſſit niſi per probationem fides noſci. Atq; ideo & pro hominibus ut homo uult calicẽ tranſire, ut & dei ex deo uolũtas, effectui paternæ uoluntatis uniatur. Id autem quod ait, ſi poſſibile eſt tranſeat, manifeſte in eo docuit quod ait Petro: Ecce ſatanas expetiuit, ut uos cerneret ſicut triticum, ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua. Per hunc enim calicem dominicæ paſſionis tentandi omnes erant. Etiam pro Petro pater rogatur, ne deficiat fides eius, ut negantis infirmitati, uel dolor ſaltem pœnitentiæ non abeſſet, quia fides in eo non deficeret, quod pœniteret. Triſticia igitur uſq; ad mortẽ domino eſt, quia in morte, motu terræ, diei tenebris,

B diſciſſione ueli, monumentorũ reſeratione, mortuorum reſurrectione confirmanda iam apoſtolorum fides eſſet, quam & nocturnæ cuſtodiæ terror, & in flagellis, alapis, ſputis, corona ſpinea, crucis onere, & totius paſſionis ludibrium, & poſtremo maledictæ crucis damnatio cõmoueret. Sciens igitur dominus hæc omnia poſt paſſionem ſuam* deſtitura, ideo & uſq; ad mortem triſtis eſt, & ſcit hunc calicem tranſire non poſſe, niſi biberet, dicens: Pater meus, ſi nõ poteſt calix iſte tranſire à me niſi bibam illum, fiat uoluntas tua. Conſummata in ſe ſcilicet paſſione metum calicis tranſiturum, qui niſi eum bibiſſet, tranſire non poſſet. Finem terroris eius nõ niſi finito conſummatæ in ſe paſſionis terrore ſuccedere, quia poſt mortem eius per uirtutũ gloriam apoſtolicæ infirmitatis ſcandalũ pelleretur: & quanq; in eo quod ait, fiat uoluntas tua, in calicis, id eſt, paſſionis ſuæ ſcandalo apoſtolos permittens paternæ uoluntatis arbitrio, tamen etiam repetitæ tertio orationis prece uſus eſt, poſt quã ait: Dormite iam & requieſcite. Non enim extra rationis alicuius internæ conſcientiam, qui antea eos dormientes coarguiſſet, nunc dormire & requieſcere eos iubet. Sed intelligentiam nobis Lucas adhortationis iſtius tribuiſſe exiſtimatur, qui cum dixiſſet ſatanam expetiſſe, ut apoſtolos modo tritici cerneret, & dominum pro fide Petri ne deficeret, oratũ fuiſſe, ſubiecit: Poſt multam domini precẽ, angelum aſtitiſſe confortantẽ eum, quo aſſiſtente orare prolixius cœperit, ita ut guttis ſanguinũ cor-

Als * deſtitura

s poris

C poris ſudor efflueret. Miſſo enim ad tuitionẽ apoſtolorum angelo, & per eum confortato domino, ne pro his triſtis eſſet, iam ſine triſticiæ metu exiſtens, ait: Dormite iam & requieſcite. De angelo quidẽ Matthæus & Marcus, & de expetitione zabuli nihil locuti ſunt, ſed poſt triſticiã animæ, poſt dormientiũ obiurgationẽ, poſt transferendi calicis deprecationẽ non ex nihilo dormientiũ adhortatio ſubſecuta eſt, niſi quod cum abſuturus ab his eſſet, & indulti angeli confortatus auxilio, ſecuritate cuſtodiæ cuſtodiendos permittebat in ſomnũ. Nec ſanè ignorandum à nobis eſt, & in Græcis & in Latinis codicibus cõplurimis, uel de adueniente angelo, uel de ſudore ſanguinis nihil ſcriptũ reperiri. Ambigentibus igitur, utrũ hoc in libris uarijs aut deſit, aut ſuperfluũ ſit, incertũ hoc nobis relinquitur de diuerſitate librorũ. Sed certe ſi quid ſibi ex hoc hæreſis blanditur, ut infirmũ affirmet, cui opus fuerit angeli confortantis auxilio, meminerit creatorem angelorũ creationis ſuæ nõ eguiſſe præſidio, tum deinde neceſſario eo modo cũ confortari, quo modo & triſtem eſſe. Nam qui nobis triſtis eſt, id eſt, propter nos triſtis eſt, neceſſe eſt, ut propter nos ſit confortatus & nobis. Quia ergo qui de nobis triſtis eſt, & de nobis cõfortatus eſt, ea confortatus eſt conditione qua triſtis eſt. Sudorẽ uero nemo infirmitati audebit deputare, quia dum & contra naturam eſt ſudare ſanguinẽ, nec infirmitas eſt, quod poteſtas non ſecundũ naturæ conſuetudinẽ geſſit, neq; ad hæreſim infirmitatis

Chriſtus quomodo ab angelo cõfortatus.

D pertinere ullo modo poterit, quod aduerſum hæreſim phantaſma mẽtientem, proficiat per ſudorẽ ſanguinis ad corporis ueritatẽ. Igitur cum & triſtitia de nobis eſt, & oratio pro nobis eſt, non poſſunt nõ omnia propter nos geſta eſſe intelligi, cũ omnia pro nobis, quibus timebatur, orata ſunt. Præſtant autẽ ſibi mutuã euangelia plenitudinẽ, dum alia ex alijs, quia omnia unius ſpiritus prædicatio ſit, intelliguntur. Hanc enim tacitam ab omnibus pro apoſtolis, domini orationẽ Ioannes maxime ſpiritualium cauſarũ prædicator, oſtendit, dominũ ita precatũ eſſe, dicens: Pater ſancte, conſerua eos in nomine tuo. Cum eſſem cũ eis, ego cuſtodiebã eos in nomine tuo: quos dediſti mihi, cuſtodiui. Nõ ſibi itaq; fuit oratio illa, ſed apoſtolis: nec ſibi triſtis eſt, qui orare eos ne tentẽtur, monet: nec ſibi angelus mittitur, qui ſi uellet, duodecim milia legionũ de cœlis deduceret: nec propter mortem anxiatus, ut à ſe transferatur calix, rogat, ſed à ſe tranſire calicem rogat, qui tamẽ tranſire nõ poſſet, niſi eum biberet. Tranſire autẽ non de loco eſt decedere, ſed omnino nõ extare, quod quidẽ ipſum & euangelicus & apoſtolicus ſermo ſignificat, cum dicitur: Cœlum & terra tranſibunt, uerba autẽ mea non præteribunt. Sed & Apoſtolus: Ecce uetera tranſierunt, & facta ſunt omnia noua. Sed & cum ait: Et figura huius mũdi tranſibit. Calix ergo de quo patrem rogat ut tranſeat, non poteſt tranſire niſi bibatur: & quod orat dominus, utiq; pro his orat, quos cum his manens ipſe ſaluauit, quos & patri ſaluandos

A uandos reliquit. Nunc uero ſacramentũ mortis peracturus, patrẽ his cuſto dem precatur, & miſſi in eo angeli, ſi tamen ita eſt, non ambigua præſentia eſt, & obtentæ precis manifeſta ſecuritas eſt, cũ eos conſummata oratione adhortat͛ in ſomnũ. Effectum aũt impetratæ orationis, & adhortatæ dormitionis ſecuritatẽ iã in ipſo opere paſſionis euãgeliſta demõſtrat, cũ apoſtolis omnib⁹ deperſecutorũ manibus elapſuris, ait: Vt adimpleret͛ uerbũ qđ dixerat, quoniã quos dediſti mihi, perdidi ex eis nẽminẽ. Impletur eñ per ſe orationis precatio, & ſalui oẽs ſunt. Sed oratur pater, ut ſaluatos per ſe nũc in nomine ſuo ſaluet ipſe, & adeo ſaluat, ut Petri fides pœnitẽtia ſub ſequẽte nõ deficiat, licet territa. Demonſtrata itaq; & à Ioanne domini oratio, & à Luca zabuli poſtulatio, & ea quæ in Marco & in Matthæo triſticia uſq; ad mortem eſt, & ſomni obiurgatio, & rurſum adhortatio, nihil ambiguitatis relinquũt, cũ quãdo per precẽ à Ioãne, qua patri apoſtolos cõmendat, & triſticiæ cauſa, & tranſeundi calicis deprecatio abſoluta ſit, non à ſe paſſionẽ amoueri domino deprecante, ſed patrem ut apoſtolos ſe paſſuro tueatur orante, & per Lucã oſtenſa aduerſum zabulũ prece, iam de fiducia uetiti antea ſomni ſecura permiſſio ſit. Non eſt itaq; in ea natura quæ ſupra hominẽ eſt, humanæ trepidationis anxietas, & extra terreni eſt corporis mala, non terrenis inchoatũ corpus elementis, & ſi filio hominis originẽ ſpiritus ſanctus per ſacramentũ conceptionis inuexit, nempe & altiſſimi uir-

B tus uirtutẽ corpori, quod ex cõceptione ſpiritus uirgo gignebat, admiſcuit. Nam cũ per transfuſæ in corpus animæ conſortiũ ſenſus animati corporis uiuat, & ipſum ad illatorũ dolorem corpus anima corpori permixta uiuificet, quæ ubi cœleſtis ſpei, ac fidei ſuæ beato calore, terrenæ in corpore ſuo originis deſpexit exordiũ, ſui quoq; ſenſus ac ſpiritus corpus efficitur in dolore, ut pati ſe deſinat ſentire quod patitur. Et quid nobis de natura dominici corporis, & deſcendẽtis de cœlo filij hominis adhuc ſermo ſit? Ipſa terrena corpora timere ac dolere interdũ neſciunt, quod & doleri neceſſe eſt, & timeri. Quæro enim an paſtas ad fomenta exæſtuandæ Babylonicæ fornacis flãmas Iſraẽlitæ pueri timuerint, & utrũ in illud noſtræ cõceptionis corpus metus tanti ignis inceſſerit. Quæro etiã an *circũaduri ſe flãmis doluerint, ſed fortè idcirco quia nõ uſti ſunt, nihil doleant, & tum abfuiſſe ignibus natură urendi exiſtimabitur. Certe hæc natura corporis erat, ut & uri ſe timeret, & poſſet uri. Quod ſi per ſpiritũ fidei terrena corpora, id eſt, ſecundum elementa cauſarũ cõmuniũ initiata, neq; uri potuerunt, nec timere, quæ ergo per fidẽ dei in homine cõtra naturã ſunt, ea in deo homine ſecundũ uirtutẽ ſpiritus ad naturæ originẽ inchoata, non ſunt naturaliter æſtimanda? Vincti pueri in medio ignis ſunt: ignẽ nõ timent, dum incendũtur: flãmas nõ ſentiunt, dum orant: uri nõ poſſunt, dum in igne ſunt. Naturã ſuã in his & ignis, & corpora amittit, nam neq; illa urũtur, neq; ille urit, & tamẽ in cæ-

Fort. * circũdari. Aliàs circũambuři.

C teris in natura ſua eſt ignis & corpus. Nam circũſtantes ardent, & pœnæ miniſteria in pœna ſunt. Non uis impie hæretice, ut tranſeunte palmas clauo Chriſtus non doluerit, neque uulnus illud nullam acerbitatem teli compingentis intulerit. Interrogo quur pueri ignes non timuerint, nec do luerint,aut quid in eorum corporibus naturæ fuerit,ut naturam ignis exce
Alias *beata. deret. Quod ſi illi fidei calore, & * beati martyrij gloria timere neſciunt quæ timentur, Chriſtus etiam ſi uitiorum noſtrorum origine eſſet conceptus,tamen per crucem manſurus deus,& mundũ iudicaturus,& rex æternorum ſeculorũ futurus,triſtis metu crucis eſſet? Et tantorũ præmiorũ im memor,turpis metus anxietate trepidaret? Daniel prophetæ prandio alen dus,leonũ lacum nõ timet,apoſtoli cædi ſe pro Chriſti nomine & pati gaudent,Paulo libatio ſua corona iuſticiæ eſt, deſecanda colla ſua percuſſoribus cum hymnis martyres tendunt, & ædificatos ſibi congerie lignorum ignes cũ canticis ſcandunt,uſq; eo ſenſus fidei.perempto in corporibus naturalis infirmitatis metu,corpora ipſa ad ſenſum nõ ſentiendi doloris emu tat,ut per animæ propoſitum firmitas corpori inuehatur,animatumq; cor pus in id ſe tantum ſentiat, in quod animæ ſtudio commouetur, ut quod
Al's *negãte pati animus gloriæ cupiditate contemnit,id ſe pati corpus anima *negante non ſentiant. Hæc ſi in hominibus naturalia ſunt per animæ ad gloriã ar-
D dentis calorẽ,ut paſſiones ſuas neſciant,& uulnera ignorent,& mortes non intelligãt,dominus ueræ gloriæ Ieſus Chriſtus, cuius in fimbria uirtus eſt, cuius ſputus & ſermo natura corporis eſt, dum & mancus iam nõ mancus manũ iubetur extendere,& cæcus natus,natiuitatis uicia nõ ſentit,& trũcus aure nõ truncus eſt,in ea infirmitate cõpuncti, ac dolentis corporis deputa bitur,in qua glorioſos ac beatos uiros fidei ſuæ ſpiritus nõ reliquit? Paſſus igitur unigenitus deus eſt omnes incurrentes in ſe paſſionũ noſtrarũ infir mitates, ſed paſſus uirtute naturæ ſuæ, ut & uirtute naturæ ſuæ natus eſt: neq; enim cum natus ſit,nõ tenuit omnipotentiæ ſuæ in natiuitate naturã. Nam cum natus ſit lege hominũ, non tamen hominũ lege conceptus eſt, habens in ſe & conſtitutionẽ humanæ cõditionis in partu,& ipſe extra con ſtitutionẽ humanæ conditionis in origine,ſecundũ quod ita ex infirmitate corporis noſtri paſſus in corpore eſt,ut paſſiones corporis noſtri,corporis ſui uirtute ſuſciperet,& huius fidei noſtræ etiã ſermo propheticus teſtis eſt,cum ait: Hic peccata noſtra portat,& pro nobis dolet,& nos exiſtimaui mus eum in doloribus eſſe,& in plaga,& in uexatione. Ipſe autem uulneratus eſt propter iniquitates noſtras, & infirmatus eſt propter peccata noſtra. Fallitur ergo humanæ exiſtimationis opinio, putãs hinc dolere quod patitur: portans ẽm peccata noſtra, peccati noſtri ſcilicet corpus aſſumens, tamen ipſe non peccat. Miſſus nanq; eſt in peccati carnis ſimilitudinẽ, portans quidẽ in carne peccata, ſed noſtra, & pro nobis dolens, non & doloris

A noſtri dolet ſenſu, quia habitu ut homo repertus, habens in ſe doloris corpus, ſed nō habens naturam dolendi, dum & hominis habitus eſt, & origo non hominis eſt, nato eo de conceptione ſpiritus ſancti. Hinc itaq; exiſtimatus eſt & in doloribus, & in plaga, & in uexatione eſſe. Formā enim ſerui accepit, & natus ex uirgine homo, opinionem nobis naturalis ſibi in paſſione doloris inuexit. Ipſe autē uulneratus eſt, ſed propter iniquitates noſtras. Caute legē. Nam quamuis ſit uulneratus, nō tamen iniquitatis ſuæ uulnus eſt, & quicquid patitur, non ſibi patitur. Non enim ſibi homo natus eſt, nec ex ſe iniquus eſt. Teſtatur Apoſtolus cauſam diſpenſationis iſtius, dicens: Orantes pro Chriſto, recōciliari deo, eum qui nō cognouit peccatum, pro nobis peccatum fecit. Peccatum enim in carne per peccatum condemnaturus, peccati licet expers, factus eſt ipſe peccatum, id eſt, per carnem peccatū in carne condemnans, carnis quidē peccati neſcius, ſed pro nobis caro factus, carnis ſimilitudo peccati eſt. Et idcirco propter iniquitates noſtras eſt uulneratus. Cæterum neſcit in Chriſto Apoſtolus trepidationem doloris, nam diſpenſationem hanc paſſionis loquuturus, in ſacramento eam diuinitatis prædicauit, dicens: Donans nobis omnia peccata, delens quod aduerſum nos fuit, chirographum in ſententijs, quod erat contrarium nobis, tollens illud de medio, & affigens illud cruci, ſpolians ſe carne, & principatus & poteſtates traduxit cum fiducia, triumphans eos in ſemet ipſo. Succumbere ergo tibi

B uidetur uirtus iſta uulneris clauo, & ad ictum compungentis exterrita demutaſſe ſe in naturam dolendi? Atqui Apoſtolus loquēte in ſe Chriſto loquutus, & ſalutis noſtræ per dominū opus memorans, mortem Chriſti ita ſignificat, ut carne ſe ſpoliet, & poteſtates cum fiducia dehoneſtet, & de his in ſemet ipſo triumphet. Si in paſſione ſua neceſſitas eſt, & non ſalutis tuæ donum eſt: ſi in cruce dolor compungendi eſt, & non decreti quod in timore eſt, ſcripta confictio eſt: ſi in timore uis mortis eſt, & nō per poteſtatē dei carnis exuuiæ ſunt: ſi deniq; mors ipſa aliud eſt quàm potentum dehoneſtatio, quàm fiducia, quàm triumphus, adſcribe infirmitatem: ſi ibi neceſſitas eſt & natura: ſi ibi uis eſt, & diffidentia, & dedecus. Sin autem hæc è contrario in ſacramento paſſionis prædicantur, quis rogo furor eſt repudiata doctrinæ apoſtolicæ fide, mutare ſenſum religionis, & totum hoc ad imbecillitatem & contumeliam rapere naturæ, quod & uoluntas eſt, & ſacramentū, quod & poteſtas eſt, & fiducia, & triūphus? Triumphus planè eſt, quæri ad crucem, & offerentem ſe nō ſuſtineri: ſtare ad ſententiam mortis, ſed inde conſeſſurum à dextris uirtutis: configi clauis, ſed pro perſequutoribus orare: acetum potare, ſed ſacramentū conſummare: deputari inter iniquos, ſed paradiſum donare: eleuari in lignū, ſed terram tremere: pendere in cruce, ſed ſolem ac diem fugare: exire de corpore, ſed reuocare animas in corpora: ſepeliri mortuum, ſed reſurgere: demum ſecundum hominem pro

C nobis infirma omnia pati,ſed ſecundũ deum in his omnibus triumphare. Reſtat nobis adhuc,ut hæreticis uidetur,magna & grauis confeſſæ infirmitatis profeſſio,& maxime ipſius domini uocibus ædita,cum ait:Deus deus meus,quare me dereliquiſti? Quæ maxima querelæ eſſe intelligitur proteſtatio,derelictum ſe eſſe conqueri,infirmitatiq́ꝫ permiſſum. Verum hæc impiæ intelligentiæ uiolenta præſumptio,quàm ſibi in omni dictorum dominicorum genere compugnat,ut qui ad mortem feſtinat, ut qui per eam honorificãdus eſt,ut qui poſt eam à dextris uirtutis ſeſſurus eſt,in his tot beatitudinũ cauſis mori timuerit,& ob id ad neceſſitatem moriendi deſertum ſe à deo ſuo queratur,cum in beatitudinibus illis eſſet mortem obeundo manſurus. Quin etiam ad irreligioſitatis huius tanq́ꝫ ad præparatam ſibi uiam per id ingenia hæretica cõtendunt,quod aut defeciſſe omnino deum uerbũ in animã corporis uolunt,ut nõ idem fuerit Ieſus Chriſtus hominis filius,qui & dei filius,& aut ex ſe defecerit deus uerbum,dum corpus officio animæ uiuificat,aut omnino nec fuerit Chriſtus homo natus,quia in eo dei uerbũ modo ſpiritus prophetalis habitauerit. Sed ridiculæ huius peruerſitatis error,in maiorẽ ſe impietatis extendit audaciam,ne Ieſus anteq́ꝫ ex Maria natus eſt,Chriſtus ſit,dum non qui erat,natus eſt,ſed ad id tum primũ quod natus eſt,eſſe cœperit. Per quod etiam illud uiciſ adiungitur,

D ut deus uerbum tanq́ꝫ pars aliqua uirtutũ dei quodam ſe tractu continuationis extendens,hominẽ illum qui à Maria eſſe cœpit,habitauerit, & uirtutibus diuinæ operationis inſtruxerit,animæ tamẽ ſuæ motu naturaq́ꝫ uiuentem. Per hanc ſubtilem peſtiferamq́ꝫ doctrinam deducũtur in uiciũ,ut aut deus uerbum anima corporis per demutationem naturæ ſuæ in naturam infirmitatis extiterit,& uerbum dei eſſe defecerit,aut rurſum per exteriorem nudamq́ꝫ naturam hominem illum ſola uita animæ mouentis animatum,in quo uerbũ dei,id eſt, quædam quaſi poteſtas extenſæ uocis habitauerit. Atq́ꝫ ita omni modo impijſſimæ intelligentiæ aditus pandatur, ut aut deus uerbum in animã defecerit, nec permanſerit deus uerbum, aut omnino Chriſtus ante partum Mariæ non fuerit, quia Ieſus Chriſtus animæ ſolum cõmunis & corporis homo hoc habeat ſui, quod ut eſſet homo cœpit exordium,quem extrinſecus protenſi ſermonis poteſtas ad uirtutem operationũ confirmauerit,qui nunc à dei uerbo contracta,rurſum protenſione deſertus,damet: Deus deus meus, quare me dereliquiſti? Vel certe tum,cum in animã corporis à dei uerbi natura demutatus eſt, paterno in omnibus uſus auxilio,nunc inops eius mortiq́ꝫ permiſſus,ſolitudinẽ ſuam conqueratur, relinquentemq́ꝫ ſe arguat,omniq́ꝫ modo exitiabile deceptæ fidei periculum comparetur,ſi aut in deo uerbo ſignificari exiſtimetur naturæ infirmitas per querelam , aut omnino nec fuerit deus uerbum , dum Chriſto Ieſu Mariæ ſolum partus exordiũ eſt. Sed inter has impias infirmasq́ꝫ

A masq́; ſententias, eccleſiæ fides apoſtolicis imbuta doctrinis nouit in Chri
ſto natiuitatem, ſed ignorat exordium. Scit diſpenſationem, ſed neſcit diui
ſionem. Non patitur Chriſtũ Ieſum, ut Ieſus ipſe non ſit Chriſtus: nec filiũ
hominis diſcernit à dei filio, ne filius dei fortè nõ & filius hominis intelliga
tur. Non aſſumit filium dei in filium hominis, neq; tripartita Chriſtũ fide
ſcindit, cuius deſuper texta ueſtis inſciſſa eſt, ut Ieſum Chriſtum & in uer/
bum, & in animam, & in corpus incidat, neq; rurſum deum uerbum in ani
mam & in corpus abſumat. Totum ei deus uerbum eſt, totum ei & homo
Chriſtus, retinens hoc in ſacramento confeſſionis ſuæ unũ, nec Chriſtum
aliud credere quàm Ieſum, nec Ieſum aliud prædicare quàm Chriſtum, &
dei uerbum. Non ignoro autem in quantum humanæ intelligentiæ infir/
mitatem magnificentia myſterij cœleſtis impediat, ut hæc non facile aut
uerbis enunciare, aut* diuidere ſenſu, aut etiam complecti mente poſſimus. *Aliàs* dijudicare.*
Sciens autem Apoſtolus arduum hoc terrenæ naturæ, difficillimumque
eſſe, rerum diuinarum efficientiam iudicio noſtro tanquam ad intelligen/
dum acriore, quàm ad efficiendum deo potiore concipere, illi legitimo ſibi
ſecundum fidem filio, ſacraſq́; literas ab infantia* ſumenti, ita ſcribit: Sicut *Fort.* ſequẽti*
hortatus ſum te ſuſtinere Epheſi cum irem in Macedoniam, ut præciperes
quibuſdam, ne aliter docerent, neq; attenderent fabulis & genealogijs in-
terminatis, quæ quæſtiones magis præſtant, quàm ædificationem dei, quæ
B eſt in fide. Vetat genealogiæ eloquia tractari, & fabulas interminatæ quæ/
ſtionis attingi. Aedificationem uero dei dicit in fide eſſe, ut humanæ uere-
cundiæ modum fideli omnipotentiæ dei religione cõcludat, neq; ſe infirmi
tas noſtra ad perſpiciẽda ea, quæ perſpiciendi naturã nõ habent, extendat.
Quod ſi contuentibus ſolis claritatem, uirtus intenti luminis obſtupeſcit,
ut ſi quando cauſam radiantis luminis ſolertius acies curioſæ contempla-
tionis inquirat, uſq; ad emortuum uidendi ſenſum oculorum natura reuo
cetur, accidatq́; nitendo magis uidere, ne uideas, quid nobis in dei rebus &
in ſole iuſtitiæ expectandum eſt? Nónne incumbet uolentibus ſuperſape/ *ὑπερφρονεῖν*
re ſtulticia? Nónne ipſum illud acre intelligentiæ lumen ſtupor hebetis de/
ſipientiæ occupabit? Non enim natura inferior cauſam naturæ potioris
intelliget, nec ſubiacet humanæ conceptioni ratio cœleſtis. Nam intro con
ditionem infirmitatis erit, quicquid infirmi conſcientiæ ſubdetur. Excedit
itaq; humanam mentem dei poteſtas, ad quam ſi ſe infirmitas protendat,
magis infirma reddetur, dum hoc ipſum quod obtinet, amittit, potiore ad
obtundendam eam rerum cœleſtium natura, quia omnem eius conſectan
tis ſe peruicaciam ipſe complexus eius maior infirmat. Vt igitur ſol ita ui/
dendus eſt, ut poſſit uideri, tantuſq́; excipiendus lumine eſt, quantus ad/
mittitur, ne ſi plus uelimus ſpectare, minus quoq; quàm poſſumus conſe
quamur, ita & ratio cœleſtis in tantum intelligenda eſt, in quantum ſe per/

C mittit intelligi, intantum expetenda eſt, inquantũ apprehendendam ſe de-
dit, ne ſi contenti indulgentiæ moderatione nõ ſimus, amittamus indulta.
Eſt ergo in deo quod percipi poteſt: eſt planè, ſi modo quod poteſt, uelis.
Sicut enim eſt in ſole quod uideas, ſi hoc uelis uidere quod poſſis: amittas
autẽ quod potes uidere, dum quod nõ potes, niteris, ita & in rebus dei ha-
bes quod intelligas, ſi intelligere quod potes, uelis. Cæterũ ſi ultra quàm po
tes, ſperes, id quoq; quod potuiſti poſſe, nõ poteris. Nondũ intemporalis
natiuitatis illius ſacramentũ mouebo, cõpetentis loci eſt ille tractatus. Inte
rim mihi aſſumptæ carnis myſteriũ in uerbis eſt, illos nunc arcanorũ cœle-
ſtium ſcrutarores conſulo, ut ſecundũ naturam ſuam nati ex uirgine Chri
ſti ſacramentũ loquantur. Vnde dicent uirgini conceptũ? unde uirgini par-
tum? quã hanc eſſe genitalium originũ cauſam diſputabunt? Er quid in-
tra receſſus maternorũ ſinuũ coaluiſſe? corpus unde? homo unde? Iam ue
ro poſt hæc quid ſit deſcendiſſe de cœlis filium hominis in cœlo manentẽ?
Non enim eiuſdem eſt ſecundũ corporales cauſas, deſcendere & manere,
quorum alterũ deſcenſionis tranſmutatio eſt, alterũ manendi imperturba
tio eſt. Vagit infans, ſed in cœlo eſt: puer creſcit, ſed plenitudinis deus per-
manet. Iam uero cum aſcendit ubi antea fuit, & deſcendit qui manet, quo
intelligentiæ humanæ ſenſu continebitur? Dominus enim ait: Quid ſi uide
titis filium hominis aſcendentẽ ubi antea fuit? Aſcendit filius hominis ubi
D antea fuit, & quis hoc ſenſus cõcipiet? Deſcendit de cœlo filius hominis, qui
in cœlis eſt, & quæ hoc ratio præſtabit? Verbum caro factum eſt, quæ hoc
uerba loquentur? Fit caro uerbũ, id eſt, homo deus. Et qui homo eſt, in cœ
lis eſt, & qui deus, de cœlis eſt. Aſcendit deſcendens, ſed deſcendit nõ deſcen
dens. Eſt qui erat, & quod eſt, nõ erat. Currimus per cauſas, & ratione defi-
cimur. Rationẽ cernimus, & cauſas nõ intelligimus. Sed Chriſtũ Ieſum ita
intelligentes ſcimus, & magis putantes nos intelligere, neſcimus. Iam uero
quantum eſt illud dictorum & geſtorum ſacramentum? Flere Chriſtum,
& per animi angorem lachrymas oculis effluere? Vnde eius animæ hæc ui-
cia, ut fletum corpori triſticiæ mœror eliciat? Et quæ rerum acerbitas, & in-
tolerantia doloris, deſcendentẽ de cœlis filium hominis in lachrymas diſſol
uit? Quid ſit deinde quod in eo fleuerit, deus ne uerbum, an corporis ani
ma? Nam quamuis lachrymarum officium in corpore ſit, animæ tamen
eas in miniſterio corporis quaſi quidam mœror exudat. Tum deinde quæ
Aliâs* parri-cidamq́;. ei ad flendum cauſa ſit? An ne impiam *parricidialemq́; Hieruſalem nihil
dignum tantorum prophetarum & apoſtolorum cæde, & ipſius domini
ſui morte paſſuram, debito lachrymarum honore proſequitur? & ut hu-
manarum mortium deflentur calamitates, ita perditæ huius deſperatæq́;
gentis caſus doletur? Et quod hoc, rogo, flendi ſacramentum eſt? Anima
quæ triſtis eſt, flet. Sed nunquid hæc prophetas miſit? Sed nunquid hæc

totiens

A totiens uoluit congregatos pullos eius pennarũ integmento obumbrare? Non cadit in uerbũ domini mœror, neq; in ſpiritum lachrymæ, ſed neq; in animã conuenit aliquid ante corpus egiſſe. Et tamẽ uere Ieſum Chriſtum fleſſe non dubiũ eſt, pari quoq; lachrymarũ ueritate & Lazarus fletus eſt. Et quæro primũ quid fleatur in Lazaro, non utiq; mors, quæ non uſq; ad mortẽ eſt, ſed pro dei gloria eſt. Dominus enim ait: Infirmitas iſta non eſt uſq; ad mortẽ, ſed pro gloria dei, ut honorificetur filius dei per eum. Mors ergo quæ glorificãdi dei cauſa eſt, flendi triſticiã nõ afferebat. Sed ne in eo quidẽ flendi neceſſitas exiſtebat, quod Lazaro moriẽte abfuiſſet. Nam ipſe ait manifeſte: Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter uos, ut credatis quoniam nõ eram ibi. Abſentia itaq; eius nõ habuit cauſam lachrymandi, quæ ad apoſtolorũ fidem proficiebat, cum ægri mortẽ conſcientia diuinæ cognitionis abſens prænũciaſſet. Nulla ergo reſtat neceſſitas flendi, & tamen fletum eſt. Et tamen quæro, cui imputabitur fletus ille, deo, an animæ, an corpori? Sed corpus per ſe tanrũ non habet lachrymas, quas ad dolorẽ animæ mœrentis profundit. Longe autẽ minus eſt, ut deus fleuerit, qui glorificandus in Lazaro eſt. Non conuenit autẽ, ut anima de ſepulchro Lazarũ uocet, & ad animæ innexæ corpori præceptum, atq; uirtutem in mortuũ ſuum anima iam ex eo diſſoluta reuocetur. Dolet qui glorificandus eſt? Flet qui uiuificaturus eſt? Non eſt uiuificaturi flere: nec glorificandi dolere, & tamẽ

Quid fleuit Chriſtus in Lazaro.

B uiuificat, qui & fleuit, & doluit. Non inopiæ neceſſitate, uel dictorũ ignoratione de multis pauca memorauimus, ſed ut abſolutam expoſitionẽ ratio non moroſa cõmendet. Gerit dominus atq; ait, quod cum conſcientia neſcitur, quod nec ignoratur, & ignorabile eſt, dum & ueritas in rebus eſt, & in uirtute ſacramentum eſt, ut etiam ex his quæ ait, manifeſte docebimus: Propter hoc me pater diligit, quod ego pono animã meam, ut iterum accipiam eam. Nemo tollet eam à me, ſed ego pono eam à me. Poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatẽ habeo accipiendi eam. hoc mandatũ accepi à patre meo. Animã ſuam ab ſe ponit, & quæro quis ponat. Chriſtũ enim non ambigimus eſſe deũ uerbum, neq; rurſum filiũ hominis ex anima & corpore conſtitiſſe ignoramus, angelo ad Ioſeph confirmante: Surge & accipe puerum & matrem eius, & uade in terram Iſraël, defuncti ſunt enim qui quærebãt animã pueri. Cuius hæc ergo anima eſt requiro, corporis ne, an dei? Si corporis, quid habet corpus poteſtatis, quod per animæ motũ animatur in uitã? Deinde utrũ mãdati aliquid corpus acceperit, quod ſine anima hebes emortuũq; eſt? Si uero quiſq; putabit animã ſuã uerbũ deũ ponere ut rurſum reſumat, oſtendat uerbũ deum mortuũ, id eſt, ut ſine ſenſu atq; uita mortui corporis modo maneret, quod iterũ animã ſuam ad uiuendũ, qua rurſum uiuificaretur, aſſumpſerit. Sed nec deo animã quiſq; rationis particeps deputabit, quãq; frequẽter animã dei & ſabbata, & neomenias

Cui conuenit ponere & reſumere animã in Chriſto an corpori, animæ, an deo.

Quomodo anima deo tribuitur.

C nias odiſſe ſcripta ſit, & etiã in quibuſdã complacere. Sed ex ea iſtud ſignificatione cõmemorari ſolitum eſt, qua & manus, & oculi, & digiti, & brachiũ, & cor in incorporali deo cõmemorantur. Nam cũ ſpiritus ſecundũ domini dictum, carnẽ & oſſa nõ habeat, ei qui eſt nec demutatur, nulla ad ſoliditatem ſui corporaliũ partiũ membra cõueniunt, ſed ſimplex ac beata natura unũ totum quod eſt, omnia permanet. Nõ ergo deus corporalibus modis officio interioris animæ animatur ad uitã, ſed ipſe uita ſibi uiuit. Et quomodo ponet animã ſuam, uel poſitã reſumet, uel quæ huius mãdati ratio eſt? Deus ergo nec ponit ad mortem animã, nec reſumit ad uitã, ſed nec corpus mandatũ ad reſumendũ habet, quia nec per ſe reſumit. Dictum enĩ de corporis ſui templo eſt: Soluite templũ hoc, & poſt triduũ ſuſcitabo illud. Suſcitat ergo templũ corporis ſui deus. Et quis ponit animã ut reſumat? Corpus enim nõ per ſe reſumit, ſed per deũ ſuſcitatur. Suſcitatur autẽ quod eſt

Deus nec mortuus eſt, nec ſepultus.

mortuũ, & nec ponit animã quod uiuit. Deus itaq; nec mortuus eſt, nec ſepultus, & tamen ab eo dictum eſt: Hæc enim mittens unguentũ hoc in corpus meũ, ad ſepeliendũ me fecit. Quod in corpus ſuũ miſſum eſt, ad ſepeliendum eum factum eſt, & nõ idem eſt, ſe eſſe, ſuumq; eſſe, & non unũ eſt, ad ſepeliendũ ſe fieri, & ungi ſuũ corpus. Neq; cõuenit corpus ſuũ eſſe, ſeq; ſepeliri, ſed ſacramentũ iſtud diuinæ intelligentiæ eſt, nõ ignorare deũ, quẽ non neſcias hominẽ. Non neſcire autẽ hominẽ, quem non ignores deũ:

D Ieſum Chriſtũ non diuidere, quia uerbũ caro factum eſt: & ſepultũ non putare, quẽ reſuſcitatũ eſſe intelligas: reſuſcitatũ non ambigere, quem negare nõ audeas ſepultũ. Sepultus enim eſt Ieſus Chriſtus, quia & mortuus eſt. Mortuus aũt eſt, q & moriturus locutus eſt: Deus deus meus, quare me dereliquiſti? Locutus aũt hæc eſt, qui & dixerit: Amẽ dico tibi, quia hodie mecum eris in paradiſo. Paradiſum quoq; promittens, magna uoce proclamauerit: Pater in manus tuas cõmendo ſpiritũ meũ, Et hoc dicẽs, expirauerit. Vos nũc uel tripartientes Chriſtũ in uerbũ, & animã, & corpus, uel totum

Clamare ſe derelinqui, commendare ſpiritum, promittere paradiſũ, tradere ſpiritum, eſſe in paradiſo, quomodo cõueniunt Chriſto ſecundum corpus atq; animam. &c.

*Aliàs *an deus corporis.*

Chriſtũ deum uerbũ, in ſolum cõmunis generis hominẽ contrahentes, hoc nobis magnũ pietatis ſacramentũ, quod in carne manifeſtatũ eſt reuelate quẽ tradiderit ſpiritũ Chriſtus, & quis in manus patris cõmendauerit ſuũ ſpiritum, & quis in paradiſo die eadẽ fuerit, & quis derelinqui ſe à deo queſtus ſit. Nam querela derelicti, morientis infirmitas eſt. Promiſſio autem paradiſi, uiuentis dei regnũ eſt. Cõmendatio ſpiritus, cõmendantis confidentia eſt. Traditio ſpiritus, morientis exceſſio eſt. Quæro itaq;, quis moritur? Nempe qui tradit ſpiritum. Deinde quis tradidit ſpiritum? Vtiq; qui tradidit, patri commendauit ſpiritum ſuum. Et ſi idem qui commendauit, tradens ſpiritum mortuus eſt, interrogo utrum corpus animam commendet, *an corpus animam? Nam ſpiritum frequenter ſignificari animam, nõ ambiguum eſt, uel ex hoc ipſo quod Ieſus moriturus tradidit ſpiritum. Si igitur

A Si igitur quiſq; exiſtimandū putabit,cōmendari animā à corpore,à diſſol uendo uiuentē,à corrumpendo æternā, à reſuſcitando manentē: & nō ambigitur quin idem cōmendauerit ſpiritum patri,qui & die eadē in paradiſo fuerit cū latrone. Et quæro an ſepulchro receptus in paradiſo manſerit, an uero in paradiſo manens,derelictum ſe à deo queſtus ſit. Vnus enim atq; idem eſt dominus Ieſus Chriſtus,uerbū caro factum,ſe ipſum per hæc uniuerſa ſignificans,qui dum ad mortē derelinqui ſe ſignificat, homo eſt:dum uero homo eſt,in paradiſo deus regnet. Regnans porrò in paradiſo, patri cōmendet ſpiritum dei filius:cōmendatum uero patri ſpiritum, hominis filius tradat ad mortem. Quid nunc de ſacramento facimus contumeliam? Habes conquerentē ad mortē relictum ſe eſſe,quia homo eſt: habes eum qui moritur,profitentē ſe in paradiſo regnare,quia deus eſt. Quur hoc nobis quod ad intelligentiā mortis ſuæ locutus eſt,ſolum ad impietatē retinemus,& id quod idem ad demonſtrationē immortalitatis ſuæ eſt profeſſus tacemus? Si eiuſdē uox hæc atq; ſermo eſt,ſe derelictum cōquerentis, & ſe regnare profitentis, quàm fidem noſtrā infidelitatis ratione diuidimus, ut non idem in tempore eodē ſit mortuus, qui & regnet, cum idem ipſe de ſe utrunq; teſtatus ſit,& cōmendans ſpiritū,& expirans? Quod ſi idem commendans ſpiritum,atq; tradens,& regnans moritur,& mortuus regnat, habemus in ſacramento filij hominis & filij dei, & mori regnantē,& regnare

B morientē. Abſiſtat itaq; omnis irreligioſa & diuini ſacramenti incapax infidelitas,quæ neſcit Chriſtum non ſibi fleſſe,ſed nobis,ut aſſumpti hominis ueritatē,ipſe quoq; affectus humanæ cōſuetudinis ſuſceptus proteſtaretur. Quæ ignorat Chriſtū nō ſibi mori,ſed uitæ noſtræ, ut per immortalis dei mortē,mortalium uita renouetur. Quæ nō intelligit querelam derelicti, & regnantis confidentiā,ut quod deus regnat,& quod ſe mori queritur,ſit intelligentia noſtra,& homo mortuus, & deus regnans. Non enim alius eſt moriēs & regnans,neq; alius eſt cōmendans ſpiritū & expirans, neq; alius eſt ſepultus & reſurgens,neq; nō unus eſt deſcendens & aſcendens. Audi in hoc apoſtolicæ doctrinæ eruditam nō carnis ſenſu, ſed dono ſpiritus fidē, cū Græcis ſapientiā,& Iudæis ſigna poſcentibus,loquitur: Nos autē prædicamus Chriſtū Ieſum crucifixum,Iudæis quidē ſcandalum,gentibus autē ſtultitiam. Ipſis autē uocatis Iudæis atq; Græcis Chriſtū Ieſum dei uirtutem & dei ſapientiam. Nunquid diuiſus eſt Chriſtus,ut alius ſit Ieſus crucifixus,alius Chriſtus uirtus & ſapientia dei? Sed hoc & ſcandalū Iudæis, & ſtulticia gentibus eſt. Nobis uero Chriſtus Ieſus dei uirtus, deiq; ſapientia, ſed ſapiētia nō mundo cognita,nec intellecta à prudētibus ſeculi. Et quàm non intellecta ſit,diſce,eodē beato Apoſtolo dicente: Sed loquimur dei ſapientiam,quæ in ſacramento abſconſa eſt, quā præfiniuit deus ante ſecula in gloriā noſtram, quā nemo ex principibus huius ſeculi cognouit: ſi enim cognouiſſent,

Cauſa quur Chriſtus fleuit.

C cognouiſſent, nunq̃ dominũ gloriæ crucifixiſſent. An ne Apoſtolus ignorat hanc dei ſapientiam in ſacramento eſſe abſconſam, & eſſe principibus ſeculi ignorabilem? An ne diuidit Chriſtũ, ut alius ſit dominus maieſtatis, alius Ieſus crucifixus? Sed ſtultiſſimæ huic, atq; impijſſimæ opinioni contradicit, dicẽs: Non enim iudicaui quicq̃ ſcire in uobis, niſi Chriſtũ Ieſum, & hunc crucifixum. Aliud Apoſtolus neſcit, neq; aliud ſe ſcire iudicat. Nos autẽ & infirmi ingenij, & infirmioris fidei Chriſtũ Ieſum ſcindimus, diuidimus, duplicamus, arbitri myſteriorũ, & occulti ſacramenti calumniatores. Alius enim nobis eſt Chriſtus crucifixus, alius dei ſapientia, alius ſepultus, alius deſcendens: & alius filius hominis, & alius filius dei. Non intelligentes docemus, & neſcientes arguimus, & dicta dei homines emendamus, & nõ dignamur ſecundũ Apoſtolum ita credere: Quis criminabitur electos dei? Deus eſt qui iuſtificat, Quis eſt qui condemnet? Chriſtus qui mortuus eſt, imò qui etiam reſurrexit, qui eſt in dextera dei, qui & poſtulat pro nobis. An ne alius pro nobis poſtulat, quàm qui in dextera dei eſt? Vel qui in dextera dei eſt, nõ ipſe eſt qui reſurrexit? Vel qui reſurrexit, nõ idem mortuus eſt? Vel qui mortuus eſt, nõ idem condemnat? Vel qui cõdemnat, nõ idem eſt qui iuſtificat deus? Separemus ergo ſcilicet à iuſtificante deo, cõdemnantem Chriſtũ: à condemnante Chriſto, mortuũ Chriſtum: à mortuo Chriſto, Chriſtũ in dextris ſedentẽ, orantemq́ue pro nobis. Si itaq; hæc omnia

Temeritas definiendi de Chriſto.

D Chriſtus unus eſt, neq; alius eſt Chriſtus mortuus, alius ſepultus: aut alius deſcendens ad inferna, & alius aſcendens in cœlos, ſecundũ illud Apoſtoli: Aſcendit autẽ quid eſt, niſi qui deſcendit in inferiora terræ? Qui deſcendit ipſe eſt qui aſcendit ſuper omnes cœlos, ut adimpleret omnia. Quo uſque impietatis noſtræ extendimus ſtultiloquam ignorationẽ, ut quod in ſacramento dei abſconſum eſt, id explicari à nobis poſſe profiteamur? Qui deſcendit, ipſe eſt qui & aſcendit. Nũquid ambigitur, quin Ieſus Chriſtus homo ex mortuis reſurgens, ſuper omnes cœlos aſcendẽs, ad dexterã dei ſit? Nunquid deſcendiſſe ad inferos corpus quod in ſepulchro iacuit, dicetur? Si itaq; qui deſcendit, ipſe & aſcendit, ut neq; corpus deſcendiſſe ad inferos credatur, & reſurgẽs ex mortuis, corpus aſcendiſſe in cœlos nõ ambigatur, quæ hic præter occulti ſacramenti, & incogniti mundo ac principibus ſeculi fides relicta eſt, cũ idem atq; unus ſit deſcendẽs & aſcendens? Vnus quoq; nobis Ieſus Chriſtus ſit, & dei filius & hominis filius, & uerbum deus & homo caro, & paſſus, & mortuus, & ſepultus, & reſurgẽs, & in cœlos receptus, & ſedens ad dexterã dei habens in ſe uno eodemq́ per diſpenſationẽ atq; naturã, in dei forma, & in forma ſerui, ſine aliqua ſui & partitione quod homo eſt, & diuiſione quod deus eſt. Incautæ igitur atq; ignorantis opinionis noſtræ fidẽ Apoſtolus formans, ita confeſſionis huius ſacramentũ locutus eſt: Nam & ſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed uiuit ex uirtute dei. Prædicans

A cans enim filiũ hominis dei filiũ,qui cum ex diſpenſatione homo eſſet, ma neret tamẽ ex natura deus,eundẽ ex infirmitate crucifixũ ait,qui ex uirtute dei uiueret. Vt cũ infirmitas eſſet ex forma ſerui, & natura maneret ex forma dei,& qui cum eſſet in forma dei aſſumpſiſſet formã ſerui, nõ ambiguum eſſet,in quo ſacramẽto & paſſus eſſet & uiueret. Vt cũ in eodem eſſet & infirmitas ad paſſionem,& ad uitã dei uirtus,nõ alius aut diuiſus à ſe eſſet qui & pateretur & uiueret. Paſſus quidẽ eſt unigenitus deus quæ homines pati poſſunt,ſed utamur Apoſtoli fide atq; dicto: Tradidi em̃ uobis in primis, quia CHRISTVS mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum ſcripturas, & quia ſepultus eſt,& quia reſurrexit die tertia ſecundũ ſcripturas. Nõ nudis uſus eſt ad erroris occaſionem dictorum definitionibus,ſed mortis & reſurrectionis modũ non tantum rerũ nominibus quantũ & ſcripturarũ uirtutibus admonens cõfitendum,ut hæc noſtra eſſet in eius morte intelligentia,quæ & eſſet in ſignificatione ſcripturarũ. Infirmas enim cogitationes,& ſcrupuloſas fidei calumnias nõ relinquens, finem hunc tantũ ſecundum ſcripturas prædicãdæ mortis & reſurrectionis adiecit: Ne inani um diſputationũ uento circũacti, uel fallacium quæſtionũ ineptis argutijs impediti infirmaremur. Sed in hũc ſe ſemper religionis ſuæ portũ fides illeſa reuocaret,ut mortẽ & reſurrectionem hominis filij & dei filij Ieſu Chri-
B ſti ſecũdũ ſcripturas crederet & cõfiteretur pia aduerſus calumniã reſiſtendi ſecuritate ꝓpoſita,cũ ita mori ac reſurgere Chriſtus Ieſus intelligendus eſſet,qualiter ſcriptus eſt. Nõ enim habet fides periculũ,& omnis pia profeſſio in occulto ſacramenti dei tuta eſt. Natus ex uirgine Chriſtus eſt,ſed ſecundũ ſcripturas conceptus de ſpiritu ſancto eſt. Fleuit Chriſtus,ſed ſecundum ſcripturas,ut in eo quod fleuit gratulatus ſit. Et eſuriuit Chriſtus, ſed ſecundũ ſcripturas,ſine cibo in non habentẽ fructus arborẽ deus operatus eſt. Paſſus Chriſtus eſt,ſed ſecundũ ſcripturas,tunc à dextris uirtutis ſeſſurus eſt. Derelinqui ſe ad mortẽ queſtus eſt, ſed ſecundum ſcripturas, tunc confeſſorẽ ſuum ſecũ in regno paradiſi recepit. Mortuus eſt,ſed ſecundũ ſcripturas,reſurgẽs à dextris domini dominus aſſidet. In huius igitur ſacramenti fide uita eſt,calumniã confeſſio iſta non recipit. Certe Apoſtolus nõ relinquit ut ambigi dicicq; liceat: Chriſtus natus,paſſus,mortuus,reſurgẽs quo modo,qua uirtute,qua diuiſione,quibus partibus,quis lachrymãs eſt,quis gaudens,quis cõquerens,quis deſcendẽs,quis aſcendens. Sed fidei in hoc meritum,per confeſſionẽ incunctantis tantũ religionis oſtendẽs ait: Ex fide autem iuſticia,ſic dicit: Ne dixeris in corde tuo,quis aſcendit in cœlum? hoc eſt Chriſtũ deducere: uel quis deſcendit in abyſſum? hoc eſt Chriſtũ à mortuis reducere. Sed quid dicit ſcriptura? Iuxta eſt uerbũ tuum in ore tuo & in corde tuo,hoc eſt uerbum fidei quod prædicamus. Quia ſi confeſſus fueris in ore tuo,quia dominus eſt Ieſus,& credideris in corde tuo qa

Fides non habet periculum quia omnia intelligẽda qualiter ſunt ſcripta.

Notẽt curioſi inquiſitores.

C deus illũ ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris. Iuſtum fides conſummat, ſecun- dum quod dictũ eſt: Credidit Abraham deo, & reputatum eſt ei ad iuſti- ciam. Nũquid Abraham calumniatus eſt deo, cum ei hæreditatẽ gentium, & ſecundum ſtellarum & arenæ multitudinẽ, manſuræ ex ſe ſobolis nume- roſitatem pollicebatur? De omnipotentia enim dei fides religioſa nõ ambi gens, humanæ infirmitatis non eſt detenta naturis, ſed in ſe id quod erat ca ducum terrenumq́ꝫ deſpiciens, diuinæ ſponſionis fidem, ultra modũ corpo reæ cõſtitutionis excepit, quia nequaq́ꝫ dei uirtutes lex poſſet humana mo derari, tantum in efficiendo libertatis deo promente quantũ in ſpondendo oſtenderet uoluntatis. Nihil igitur fide iuſtius eſt, quia cum æquitas atque moderatio terrenorum actuũ ſit probabilis, nihil tñ iuſtius homini ſit, q̃ omnipotentiã dei indefinitæ poteſtatis intelligentia credidiſſe. Hanc itaq́ꝫ in nobis quæ ex fide eſt iuſticiam Apoſtolus expectãs, incertæ atq́ꝫ infidæ ambiguitatis irreligioſitatem remouit, uetans curã ſollicitæ in cor cogitatio nis admitti, dicti etiã prophetici ratione monſtrata, ait enim: Ne dixeris in corde tuo, quis aſcendit in cœlum. Hæc à propheta dicta ſubiectæ ſentẽtiæ abſolutione proſequitur dicẽs: Hoc eſt Chriſtum deducere. Nõ enim ſe in cœleſtem ſcientiã humanæ mentis ſenſus extendit, ſed neq́ꝫ de diuinis ope ribus religioſa fides ambigit. Nõ eguit Chriſtus humanæ uirtutis auxilio, ut ex illa beatitudinis ſuæ ſede deſcendens, cuiuſq́ꝫ è cœlo ope deduceretur in corpus. Nõ exterior poteſtas eũ egit ad terras, credendus eſt ueniſſe qua- lis & uenit. Et uera pietas eſt Chriſtum nõ deductum, ſed deſcendentẽ con fiteri. Sacramentum ſuũ eſt, & in tempore & in opere. Neq́ꝫ quia modo ue nit, deductus per alterum eſſe credẽdus eſt, nec temporalis eius aduẽtus po teſtati deducentis ſubditùs intelligendus eſt, ſed ne alterius quidem ambi- guitatis infidelitas finitur. Nã continuo ex dicto prophetico ſubditur: Vel quis deſcendit in abyſſum? Ac mox dicti ratio ſubiecta eſt: Hoc eſt Chri- ſtum à mortuis reducere. Libertas redeundi in cœlũ, ex deſcendendi in ter- ram libertate eſt. Ambigendi aũt ſublata cunctatio eſt, ſapientia in fide eſt, ratio in uirtute eſt, effectus in rebus eſt, cauſa in poteſtate eſt. Sed non nu- tante ad id opus eſt cõſcientia. Apoſtolus enim totũ ſcripturæ myſterium exequens ait: Iuxta eſt uerbum tuum in ore tuo & in corde tuo. Non tar- do opus eſt petitoq́ꝫ longe uerbo cõfeſſionis, nec interuallo aliquo inter cor atq́ꝫ os relicto, ut quod ad proteſtationem religionis loquendum ſit, ꝑ in- fidelem ambiguitatẽ cogitetur, ſed & iuxta nos eſſe oportet, & in nobis, ne aliqua inter religionem cordis atq́ꝫ oris mora, fides fortè noſtra non ita in ſenſu ſit, ut in uerbis, ſed connexa ori atque cordi incunctantem habeat, & ſentiendi & loquendi religionem, & huius quidem dicti prophetici, ut in cæ teris, rationem Apoſtolus ſubiecit: Hoc eſt uerbũ fidei quod prædicamus, quia ſi confeſſus fueris in ore tuo, quia dominus eſt Ieſus, & credideris in o- re &

Intellectus Apoſtoli ne dixeris in corde tuo quis aſcẽdit in cœlum. D.

A re & corde tuo, quia deus illũ ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris. Corde em̃ cre ditur ad iuſticiã, ore autem cõfeſſio fit ad ſalutẽ. Pietas eſt non ambigere, & iuſticia eſt credere, & ſalus eſt cõfiteri. Non in incerta diffluere, neq; ad ſtulti loquia efferuere, neq; ratiõe aliqua uirtutes dei uẽtilare, neq; modo circũſcri bere poteſtatẽ, neq; cauſas in inueſtigabiliũ ſacramẽtorũ retractare, dominũ Ieſum confiteri, & à deo ſuſcitatũ à mortuis credere ſalus eſt. Quæ uero inſania eſt, qualis & cuiuſcemodi ſit Ieſũ calumniari, cũ ſalus ſola ſit, hoc ſolum ſcire quod dominus ſit? Tum porrò qui humanæ inanitatis error eſt, de reſurrectione eius lites mouere, cũ ſufficiat ad uitam, quod à deo ſuſcitatus ſit credidiſſe? In ſimplicitate itaq; fides eſt, in fide iuſticia eſt, in cõfeſſione pietas eſt. Non ꝑ difficiles nos deus ad beatã uitam quæſtiones uocat, nec multiplici eloquẽtis facũdiæ genere ſollicitat. In abſoluto nobis ac facili eſt, æternitas, Ieſum ſuſcitatũ à mortuis per deũ credere, & ipſum eſſe dñm confiteri. Nemo itaq; ea quæ ob ignorationẽ noſtram dicta ſunt, ad occaſionẽ irreligioſitatis uſurpet. Cognoſcẽdus em̃ Ieſus Chriſtus mortuus erat ut in eo uiueremus. Si itaq; ad intelligẽtiã mortis ſuæ ait: Deus deus meus, quare me dereliquiſti. &: Pater in manus tuas cõmendo ſpiritum meũ, nunquid cõfeſſioni noſtræ conſulẽs, infirmum ſe eſſe potius cõfeſſus eſt, q̃ nos *Non per difficiles quæſtiones nos deus ad uitã uocat.*

B ambiguos non reliquit? Excitaturus nãq; Lazarum orat ad patrẽ, nũquid prece eguit, dicens: Pater, gratias ago tibi q̃a exaudiſti me? & ego ſciebam quia ſemꝑ me exaudis, ſed propter turbã dixi, ut credãt, quia tu me miſiſti? Nobis itaq; orauit, ne filius ignoraretꝰ: & cũ ſibi non ꝓficeret deprecationis ſermo, ad profectum t̃n noſtræ fidei loquebatur. Non inops ergo tum auxilij eſt, ſed nos ſumus inopes doctrinæ. Clarificari ſe quoq; deprecatur, ac mox de cœlo uox dei patris clarificãtis auditur. Sed ad auditæ uocis admirationem ait: Nõ propter me uox hæc uenit, ſed ꝓpter uos. Nobis pater rogatur, nobis pater loquitur. Totũ ad effectũ ſit noſtræ cõfeſſionis. Et cũ clarificationis reſponſio nõ obſecrationi claritatis ſit impẽſa, ſed ignorationi audientium, quomodo querela paſſionis in ſumma exultatione patiendi nõ confeſſionis noſtræ eruditioni præſtita intelligetur? Chriſtus ꝓ perſequentibus rogat, quia quod agunt neſciunt. Chriſtus de cruce paradiſum promittit, quia deus regnat. Chriſtus in cruce conſummaſſe ſe omnia aceti poculo gratulatur, quia moriturus ꝓphetiam impleuerit. Nobis natus eſt, nobis paſſus eſt, nobis mortuus eſt, nobis reſurrexit. Et cum nobis hæc ſola ſit proprietas ad ſalutẽ, ut dei filium confiteamur ex mortuis, cur rogo in hac irreligioſitate moramur? ut cum Chriſtus intra fiduciam diuinitatis ſuæ manens, mori ſe per ſignificationem aſſumpti hominis, cum ſecuritate moriẽtis oſtẽderit, hoc maxime ad abnegandũ eum deũ proficiat, quod ſe nobis filius dei & hominis filiũ eſt profeſſus & mortuum?

DECIMI LIBRI FINIS.

C

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER VNDECIMVS.

TOtum atq; abſolutum fidei euangelicæ ſacramen
tum multifarie Apoſtolus tractãs, hæc quoq; in
ter cætera diuinæ cognitionis præcepta ad Epheſi
os eſt locutus. Sicut & uos uocati eſtis in una ſpe
uocationis ueſtræ, unus dominus, una fides, unũ
baptiſma, unus deus & pater omniũ qui eſt ſuper
omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Non
enim ambiguis nos & erraticis indefinitæ doctri-
næ ſtudijs dereliquit, uel incertis opinionibus ingenia humana pmiſit, ſta-
tutis per ſe & oppoſitis obicibus libertatem intelligentiæ uoluntatiſq; con-
cludens, ut ſapere nõ niſi ad id tantum quod prædicatum à ſe fuerat, nos ſi-
D neret, cũ per definitam fidei indemutabilis conſtitutionem credi aliter atq;
aliter non liceret. Vnum itaq; nobis dominum prædicãs, unam fidem me-
morat. Deinde unius domini unam fidem memorans, unum etiam baptiſ
ma demõſtrat, ut cum unius domini una fides eſſet, unius per hoc fidei in
Ali *porrò. domino unum eſſet & baptiſma. Et quia ſacramentum omne & baptiſmi
& fidei ut in uno domino, ita & in deo uno eſt, conſummationem ſpei no-
ſtræ unius dei profeſſione concluſit, ut & unum baptiſma & fides una ſicut
unius domini, ita & dei eſſet unius. Vnus enim uterque eſt non unione, ſed
proprietate, dum & unius cuiuſque proprium eſt, ut unus ſit, uel patri eſſe
quod pater eſt, uel filio eſſe quod filius eſt, & id quod uterq; in proprieta-
te ſua unus eſt, ſacramentum unitatis ad utrũq; eſt, quia & unus dominus
Chriſtus deo patri non poteſt auferre quod dominus eſt, & unus deus pa-
ter uni domino Chriſto non intelligitur negare quod deus eſt, cum ſi per id
quod deus unus eſt, non & Chriſto proprium eſſe uidetur ut deus ſit, neceſ
ſe eſt per id quod unus dominus Chriſtus eſt, non & deo patri demptum
eſſe intelligatur ut dominus ſit, ſed id quod unus eſt, non ſacramenti ſit ſi-
gnificatio ſed unionis exceptio. Vnius itaque domini ſicut unius dei patris
& unũ baptiſma & fides una eſt. Fides autem una iam nõ eſt, ſi non unum
dominum & unum deũ patrem in cõſcientiæ profeſſione retinebit. Vnũ ue
ro dominum & unum deum patrem quo modo fides quæ non una eſt cõ-
fitetur? Vna autem in tanta prædicationum diuerſitate iam nõ erit, ſi alius
dominum Ieſum Chriſtum penetrante palmas clauo, infirmitatis noſtræ
credit

A credit dolore gemuiſſe,& egentem naturæ ſuæ poteſtatiſq; uirtute, immi-nentis iam ſibi mortis timuiſſe terrorem,ſi etiam id quod principale eſt,natum negabit,& creatum potius prædicabit,ſi deum dicet magis quàm intelliget,quia &*duos dici irreligioſum eſt,& deũ nõ intelligi,diuinæ naturæ conſcientia eſt. Iam ergo non unus eſt dominus Chriſtus, ſi aliud deus nõ dolet,ſi aliud infirmus timet. Alij ſit ex natura,alij ex cognomine deus,& alij ex generatiõe,& alij ex appellatiõe ſit filius, & p id neq; deus pater unus in fide eſt,ſi alijs poteſtate,alijs generatione pater creditur, quia & uniuerſorũ pater deus ſit. Iam porrò quis ambiget extra fidem eſſe quicquid extra fidem unam eſt? Quia in fide una & unus dominus Chriſtus,& deus pater unus ſit. Vnus autẽ dñs Chriſtus non nomine,ſed fide unus eſt,tũc q; dominus & deus ſemp & filius ſit,ſi deus ſit,ſi indemutabilis ſit,ſi nõ aliquãdo defuerit,uel deus eſſe uel filius. Qui igitur Chriſtũ aliter quàm eſt prædicabit,idem nec filium nec deum eſſe alium Chriſtum prædicabit. Sed nec unius baptiſmi fides una eſt,quia ſecundum Apoſtolicam doctrinam eius unius baptiſmi fides una eſt,cuius unus dominus,& dei ſit filius Chriſtus, & deus ſit. Non enim negati iam Chriſtus quin Chriſtus ſit poteſt,neque mundo ignorabilis effici. Hunc prophetiæ uolumina conſignant,hũc temporum quotidie proficiens plenitudo teſtatur,hunc Apoſtolorum & mar-B tyrum per uirtutum operationes loquuntur ſepulchra ,hunc poteſtas nominis ſui probat,hunc immundi ſpiritus profitentur,hunc punitorum dæmonũ reſonant mugitus. Sed in his omnibus , uirtutis ſuæ diſpenſatio eſt. Cæterũ fide noſtra,talis qualis eſt prædicandus eſt,ut non nomine,ſed confeſſione in unius baptiſmi fide una,unus nobis dominus ſit,quia ſecũdum unum dominũ Chriſtũ,unus deus pater eſt. Sed nunc hi noui Chriſti prædicatores cũcta negando quæ Chriſti ſunt,alium dominum Chriſtũ,ſicuti alium deum patrẽ prædicãt,quia neq; hic genuerit,ſed creauerit,neq; ille natus ſit,ſed creatus ſit. Et per id extra ueritatẽ deus Chriſtus ſit,cui non ſit ex natiuitate quod deus eſt,& extra fidei conſcientiã deus pater ſit,cui non ſit in generatione quod pater eſt. Laudantes quidem merito,ita ut dignũ eſt, deum patrẽ,naturæ ſcilicet eum eſſe inacceſſæ, inconſpicabilis, inuiolabilis, inenarrabilis,infinitæ,prouidæ,potẽtis,benignæ,mobilis,tranſcurrẽtis,manẽtis intra extraq; & omnia in omnibus* ſentientis. Sed cũ adijciunt ad ſu pereminentiã laudis,ſolum bonũ,ſolum potentem,ſolum immortalẽ,quis non hanc religionem laudationis intelligat eò tendere , ut dñs Ieſus Chriſtus extra hanc corporationis beatitudinem,quæ ſoli deo per exceptionem ſolius deferatur ad honorẽ manẽs,ipſe & mortalis & infirmus & malus ſit, dum in his pater ſolus eſt? Et ei idcirco naturalis ex deo patre natiuitas abnegatur,ne per generationem ea quæ in eo naturalis deo patre beatitudo

Als *deos.

Als *ſentiẽda

C eſt maneat, quia natiuitas in naturæ eius ſit uirtute, quæ genuit, nec Apo‑ ſtolicis, nec euangelicis prædicationibus eruditi ad impiæ profeſſionis ſuæ uſurpationem magnificentiam dei patris non religionis fide, ſed arte im‑ pietatis extollunt, ut dum incomparabilia omnia eſſe naturæ eius ediſſe‑ runt, degeneris infirmioriſq; naturæ unigenitum deum per exceptionem comparationis affirment. Deum uiuẽtis dei uiuam imginem, & beatæ na turæ pleniſſimam formam, & innaſcibilis ſubſtantiæ unigenitam natiuita‑

Al.* gloriæ. tem. Quæ niſi perfectam paternæ beatitudinis habeat* formam, & abſolu tam naturæ totius referat ſpeciem, non eſt in imaginis ueritate. Si autem innaſcibilis dei unigenitus deus imago eſt, perfectæ atq; abſolutæ in eo na turæ ueritas ineſt, per quam efficitur eſſe eum imaginem ueritatis. Potens eſt pater, ſed ſi infirmus eſt filius, imago iam non eſt potentis. Bonus eſt pater, ſed ſi in diuerſi generis diuinitate filius eſt, boni imaginem mali na‑ tura non reddit. Incorporeus pater eſt, ſi filius ſecundum ſpiritum circũſcri ptus eſt corpore, iam incorporei non eſt forma corporeus. Ineffabilis pa‑ ter eſt, ſi filium ſermo complectitur, extra imaginem eſt inenarrabilis natu ra narrabilis. Verus deus eſt pater, ſi filius in dei falſitate eſt, iam nõ eſt ue‑ ri imago qui falſus eſt. Non ex parte imaginem, neque ex portione for‑ mam eum dei Apoſtolus prædicat, ſed imaginem eſſe ei deũ inuiſibilis, & formam eum dei eſſe loquitur. Non poteſt expreſſius in filio dei diuinita‑

D tis natura ab Apoſtolo prædicari, q̃ ad id quod inuiſibile dei eſt inuiſibi‑ lis dei imago ſit Chriſtus, qui utiq; in ſubſtantia conſpicabili, imaginẽ na‑ turæ inuiſibilis non referret. Sed ut ſuperioribus libris docuimus, diſpenſa‑ tionem aſſumpti corporis rapiunt ad contumeliam diuinitatis, & impieta‑ tis cauſas arripiunt de ſalutis noſtræ ſacramento. Qui ſi Apoſtolicæ fidei te naces eſſent, intelligerent eum qui in forma dei eſſet, aſſumpſiſſe formã ſer ui, neq; formam ſerui uſurparent ad formam dei dehoneſtãdam, cum for‑ ma dei plenitudinem in ſe dei contineret, & quæ eſſent temporũ ac myſte‑ riorum pia ratione tractarent, ut nec contumeliam diuinitas ſuſciperet, nec diſpenſatio afferret errorem. Sed omnibus, ut exiſtimo, iã à nobis abſolu tiſſime demõſtratis, & ſub aſſumpti corporis natiuitate diuinæ naturæ uir‑ tute monſtrata, nõ relictus eſt ambigendi locus, quin omnia unigenitus de us & homo uirtutibus dei geſſerit, & in uirtutibus dei uniuerſa hominis ue ritate perfecerit, habẽs in ſe & naturam dei potentis in geſtis, dum natus ex deo eſt, & perfecti hominis abſolutionem dum ei eſt partus ex uirgine, & cum ueritate corporis ſubſiſtens in natura dei, & cum dei natura manens in corporis ueritate. Quanquàm igitur uſque ad ipſam mortis gloriam o‑ mnis reſponſionis noſtræ ſermo deſcenderit, & ſingulis profeſſionis impiæ propoſitionibus ex euangelicis atque Apoſtolicis doctrinis ſit contradi‑

ctum

A ctum, tamē quia etiam poſt reſurrectionis gloriam quædam ad degeneris infirmitatem naturæ demonſtrandam, præſumere impij auſi ſunt, his ipſis nunc reſpondendum eſt. Atque ut in cæteris obſeruatum à nobis eſt, eorum ipſorum dictorum ratio, ex his ipſis dictis afferatur, ut illic ueritas reperiatur, ubi negatur. Quæ enim ſimpliciter & ad eruditionem fidei diuinitus dicta ſunt, ea neceſſe eſt ita dicta ſint, ut ad id quod dicta ſunt, non alienorum atque extrinſecus dictorum confirmentur exemplis. Inter cæteras enim impietates ſuas etiam hoc dicto domini uti hæretici ſolent: Aſcendo ad patrem meum & patrem ueſtrum ad deum meum & deum ueſtrum. Vt per id quod pater eius pater eorum eſt, & deus eius deus eorum eſt, in natura dei non ſit, dum hoc cæteris deum patrem profitetur eſſe quod ſibi ſit. Ceſſante priuilegio, in communione & naturæ & natiuitatis, per quam & deus ſit natus, & filius ſit. Teneant quoque etiam illud Apoſtoli: Cum autem dixerit, omnia ſubiecta ſunt, abſq; eo qui ſubiecit ei omnia. Cũ autem ſubiecta ei fuerint omnia, tunc ipſe ſubiectus erit ei qui ſibi ſubiecit omnia, ut ſit deus omnia in omnibus. Vt quia ſubiectio illa infirmioris naturæ conteſtatio eſſe exiſtimabitur, non ſit in paternæ naturæ uirtute, quem naturalis infirmitas, naturæ potioris ſubiecerit poteſtati. Sumant autem omnis impietatis ſuæ hanc tanquàm munitiſſimam

Obiectiones hæreticorum.

Aſcẽdo ad patrẽ meum & patrẽ ueſtrũ.

Subiectus erit ei qui ſibi ſubiecit omnia.

B & inexpugnabilem defenſionem ad ueritatẽ natiuitatis abolẽdam, ut quia per ſubiectionem deus non eſt, & per communem ſibi atque nobis deum atq; patrem, in cõmunione ſit creaturæ, ipſe quoque ex deo creatio ſit potius quàm generatio, quia creatio ex nihilo ſubſiſtat, generatio uero naturalem habeat natiuitatis autorem. Omnis quidem calumnia improba eſt, quia ueritati falſitas, cum iam effrenato pudore ſit, contradicit, ſed tamen interdum prætendit aliquod excuſationis ambiguæ uelamen, ut uerecunde in defenſione ſit, quod impudenter in ſenſu eſt. Verum nunc in his quæ impie ad infirmandam domini noſtri diuinitatẽ præſumpta ſunt, locus uerecundiæ & uelamen falſæ excuſationis excluſus eſt, cum quando ipſa illa ignorationis uenia ceſſante, ſola uoluntas irreligioſæ intelligentiæ detegatur. Vt enim paululum ipſius dicti euangelici differam demonſtrationem, an ne ignorabilis hæc erat Apoſtoli prædicatio dicentis, Et quidem confeſſione omnium, magnum eſt pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, uiuificatum eſt in ſpiritu, uiſum eſt angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in hoc mundo, aſſumptum eſt in claritate? Eſt ne adhuc quiſquàm tam hebetis intelligentiæ, ut diſpenſationẽ aſſumptæ à domino carnis aliud quàm ſacramentum pietatis intelligat? Et primum extra fidem dei eſt, quiſquis extra hanc erit confeſſionem. Nõ enim Apoſtolus ambigit, quin hoc ab uniuerſis fatendum ſit. Myſteri-

C ſterium quidem ſalutis noſtræ contumeliam non eſſe diuinitatis,ſed magnæ pietatis ſacramentum. Nō eſt ergo iſtud neceſſitas,ſed pietas: nec infirmitas,ſed magnæ pietatis ſacramentum. Et ſacramētum non iam in myſterio occultatum, ſed in carne manifeſtatū:neq; adhuc per naturam carnis infirmum,ſed in ſpiritu iuſtificatum,ut per iuſtificationē ſpiritus abeſſet à fide noſtra carnis infirmitas, & per carnis manifeſtationē myſterium nō eſſet occultum,& per myſterij ignorabilem cauſam magnæ pietatis in ſacramēto eſſet ſola confeſſio. Atq; ita Apoſtolus fidei totius ordinem tenuit:ut dū pietas eſt,ſacramentum ſit:dum ſacramentum eſt,cognitio in carne ſit:dum cognitio in carne eſt,iuſtificatio in ſpiritu ſit,quia ſacramentum pietatis quod manifeſtatur in carne,ut uere ſacramentum ſit,per iuſtificationem ſpiritus manifeſtatur in carne. Ac ne illa manifeſtatio in carne qualis eſſet iuſtificatio in ſpiritu ignoraretur, ſacramentū quod manifeſtatum in carne,& iuſtificatum in ſpiritu eſt, & angelis uiſum eſt,& gentibus prædicatum eſt,& in hoc mundo creditum,hoc ipſum aſſumptum eſt in claritate,ut in omnibus ſit magnæ pietatis ſacramentum, dum manifeſtatur in carne,dum iuſtificatur in ſpiritu,dum uiſum eſt ab angelis, dum prædicatur gentibus, dum creditur in hoc mundo, dum aſſumitur in claritate. Nā & uiſum ſequitur prædicatio, & prædicationem fides, & omnia conſummat

D claritatis aſſumptio, quia & magnæ pietatis ſacramentum eſt, aſſumptio claritatis,& per hanc diſpenſationis fidem, conformes aſſumi claritatis dominicæ præparamur. Magnæ igitur pietatis ſacramentum eſt carnis aſſumptio, quia per aſſumptionem carnis, manifeſtatio ſacramenti in carne eſt. Sed tamen manifeſtatio in carne non aliud quàm magnæ pietatis ſacramentum confitendum eſt,quia manifeſtatio eius in carne iuſtificatio ſpiritus eſt, & claritatis aſſumptio. Et qua tandem ſpe in fide noſtra eſt piæ diſpenſationis myſterium, diuinitatis infirmitas, cum per claritatis aſſumptionem, magnæ pietatis ſacramentum ſit confitendum? Et quia iam non eſt infirmitas,ſed ſacramētum: nec neceſſitas, ſed pietas,dicti nūc euangelici ratio quærenda eſt, ne quod ſalutis noſtræ & gloriæ myſterium eſt, id ad occaſionem prædicationis impiæ relinquatur. Grauis tibi autoritas eſt hæretice, & indiſſolubilis domini de ſe profeſſio, qua ait. Aſcendo ad patrem meum & ad patrem ueſtrum, ad deum meum & ad deum ueſtrum. Vt per id quod & nobis & illi unus & pater pater eſt,& deus deus eſt, ſit in ea infirmitate qua ſumus, dum & per eundem patrem exæquamur in filios, & per eundem deum comparamur in ſeruos, & cum nos ſimus & creatio ex origine, & ex natura ſerui, tamen dum & pater nobis communis & deus eſt: ſit ei nobiſcum & creatio & natura communis & ſeruitus. Et hic impiæ prædicationis furor etiam hoc prophetico utitur

Intellectus aſcendo ad patrum &c.

A tur dicto: Vnxit te deus deus tuus, ut non ſit in ea naturæ uirtute qua de
us eſt, dum ei ungens ſe deus in deum ſuum ſit antelatus. Ignorat deum
CHRISTVM, qui ignorat deum natum. Deum autem naſci non eſt aliud, *Qgid deũ naſci.*
quàm in ea natura eſſe qua deus eſt, quia naſci cũ cauſam natiuitatis oſten-
dat, non diſproficit tamen in genere autoris exiſtere. Quod autem non diſ
proficit in genere, debet quidem autori cauſam natiuitatis ſuæ, naturam ta
mẽ ex ſe non amiſit autoris, quia natiuitas dei neq; aliunde, neq; aliud eſt.
Quæ ſi aliunde eſt, nõ natiuitas eſt: ſi uero aliud eſt, nõ deus eſt. Cum autẽ
ex deo deus eſt, per id deus pater deo filio & natiuitatis eius deus eſt, & na
turæ pater, quia dei natiuitas & ex deo eſt, & in ea generis eſt natura qua de
us eſt. Huius igitur piæ ac debitæ profeſſionis modũ ita in omnibus quæ
locutus eſt dominus temperauit, ne diuinitati ſuæ contumeliã confeſſio na
tiuitatis afferret, ne obſequij religio naturam maieſtatis offenderet, ſed ut
honorem debitum natiuitas profiteretur, quæ *ſubdere ſe deberet autori, *Als* ſubſidere.*
& naturæ conſcientiam fiducia naturalis oſtenderet, quæ in deum naſcẽdo
ſubſiſteret. hinc enim illud eſt: Qui me uidet, uidet & patrem. Sed & illud:
Verba quæ ego loquor, non à me loquor. Nã dum non à ſe loquitur, auto-
ri cum neceſſe eſt debere quod loquitur. Cum autem ſe uiſo pater uidetur,
naturæ cõſcientia eſt, quæ ad demonſtrationem in ſe dei, nõ aliena à deo in
B deum natura ſubſtiterit. Vel illud: Pater quod dedit mihi maius eſt omni-
bus. Et rurſum: Ego & pater unũ ſumus. Nam & datio paterna ſumptæ na
tiuitatis profeſſio eſt, & quod unum ſunt proprietas ex natiuitate naturæ
eſt. Vel illud: Sed iudicium omne dedit filio, ut omnes honorificẽt filium,
ſicut honorificant patrem. Nam dum iudicium datur, natiuitas nõ tacetur:
dum uero exæquatur honor, natura retinetur. Vel illud: Ego in patre & pa
ter in me. Et rurſum: Pater maior me eſt. In eo enim quod in ſeſe ſunt, dei *Pater maior eſt ratione autoritatis.*
ex deo diuinitatẽ cognoſce. In eo uero quod pater maior eſt, confeſſionem
paternæ autoritatis intellige, Sicuti & illud eſt: Non poteſt filius à ſe facere
quicq;, niſi quod uiderit patrẽ facientem, quæcũq; enim ille facit, eadem &
filius facit ſimiliter. Dum nõ à ſe facit, ad id quod agit ſecundum natiuitatẽ,
ſibi pater autor eſt. Et tamen cũ quæcunq; facit pater, eadem & filius facit ſi
militer, non in aliud aliquid quàm in deũ ſubſtitit ad facienda omnia quæ
deus pater faciat, paternæ omnipotẽtiæ in ſe ſubſiſtente natura. Hæc itaq; *Als* ſubſiſtentiæ.*
ſecundũ ſpiritus unitatem, & naturæ quæ ſecundum natiuitatis eſt proprie
tatem, ita demonſtrata ſunt, ut & natiuitas deum * ſubſtitutionis ſuæ confi *Als* ſubſiſtẽtiæ.*
teretur, & *ſubſtitutio naturæ conſcientiã non taceret, profitens ſibi patrem *Quomodo intelligendum Chriſtus non erat ſeruus ſed factus eſt.*
deum deus filius, dũ ex eo naſcitur, cæterum ad id quod natus eſt, totũ ha-
bens naturale quod deus eſt. Diſpenſatio itaq; magni & pij ſacramenti na
tiuitatis diuinæ patrem inſuper etiam conditionis aſſumptæ deum fecit, dũ
qui in forma dei erat, repertus eſt in forma ſerui. Seruus enim non erat

cum

C cum eſſet ſecundum ſpiritum filius dei ,& ſecundũ commune iudicium ubi
non eſt ſeruus , neque dominus eſt. Deus quidem & pater natiuitatis eſt
unigeniti dei.Sed ad id qđ ſeruus eſt , non poſſumus niſi tunc ei dominũ
deputare cum ſeruus eſt. Quia ſi cum ante per naturam non erat ſeruus,
& poſtea ſecundum naturam eſſe quod non erat cœpit ,nõ alia dominatus
cauſa intelligenda eſt,quàm quæ extitit ſeruitutis, tunc habens ex naturæ
diſpenſatione dominum , cum præbuit ex hominis aſſumptione ſe ſeruũ.
Manens igitur in forma ſerui,qui manebat ante in dei forma homo Chri-
ſtus Ieſus locutus eſt : Aſcendo ad patrem meum & ad patrem ueſtrum,ad
deum meum & ad deum ueſtrum. Si igitur hæc ſeruus,& ad ſeruos locu-
tus eſt, quomodo profeſſio iſta non ſerui ſit, & ad eam magis naturam,
quæ non in natura ſerui ſit, transferetur, cum ei qui in forma dei manens
formam ſerui aſſumpſit, quaſi ſeruo ad ſeruos communio, non niſi ex eo

Abuſus pnomĩs ſibi reddit ſenſum obſcuriorẽ.

tantum poſſit eſſe quod ſeruus eſt ? Pater igitur ſibi, ita ut hominibus pa
ter eſt, & deus ſibi, ita ut ſeruis deus eſt. Et cum hæc ad homines ſeruos
homo in ſerui forma Ieſus Chriſtus loquatur, non ambigitur quin pater
ſibi ut cæteris ſit ex ea parte qua homo eſt, & deus ſibi ut cunctis ſit, ex ea
natura qua ſeruus eſt. Deniq; hunc eundem ſermonem huiuſmodi profeſ-

Deus relatiue ad ſeruum.

ſionis cœpit exordio ,ita dicens : Vade autem ad fratres meos, & dices il-
lis:Aſcẽdo ad patrem meum,& ad patrem ueſtrum,ad deum meum & ad
D deum ueſtrum. Et quæro nunc, fratres ei ſecundum formam dei,an ne ſe-
cundum formam ſerui eſſe intelligendi ſint, habeatq́; aliquod ad eum ſe-
cundum plenitudinem habitantis in eo diuinitatis corruptio noſtra con-
ſortium, ut in fratres ei ad id quod deus eſt deputemur ? Sed non ingno-
rat & propheticus ſpiritus unigenito deo qua ex parte ſint fratres.hæc enim
non tam homo quàm uermis locutus eſt. Narrabo nomen tuum fratribus
meis. Et hæc uermis,uel non ex conceptu communium originum uiuens,
uel è profundis terræ uiuus emergens, ad ſignificationem aſſumptæ & ui-
uificatæ per ſe etiam ex inferno carnis profeſſus eſt, totóque in pſalmo paſ

*Al's *prælocutus.*

ſionis ſuæ ſacramenta prophetico ſpiritu * prolocutus, ex ea neceſſe eſt ut
fratres habeat diſpenſatione qua paſſus eſt. Nouit ſacramentum in eo fra
trum etiam Apoſtolus,ut & primogenitum cum ex mortuis,ita primoge-

Quomõ apoſtoli fratres Chriſti.

nitum in multis fratribus prædicans. Secundnm id ergo eſt in multis fra-
tribus primogenitus,ſecundum quod eſt primogenitus ex mortuis. Et cũ
ſacramentum mortis in corpore ſit, ſacramentum quoque faternitatis in
carne eſt.Fratres itaq; ex carne ſunt deo,quia & uerbũ caro factũ eſt,& ha-
bitauit in nobis. Cæterum unigenitus deus in unigeniti exceptione ſine
fratribus eſt.Ipſe aũt uniuerſitatis noſtræ in ſe cõtinens ex carnis aſſumptio
ne naturã ,erat quod nos ſumus ,neq; amiſerat eſſe qđ manſerat, habens
ex natiuitate tunc patrẽ tm̃ ex cõſtitutione ex conſtitutione, nũc deũ & pa-
trem

A trem tantum ex conſtitutione, nunc deum, quia ex patre deo omnia. Omnibus enim deus, pater eſt, dum ex eo & in eo omnia ſunt. Sed unigenito deo quia uerbum caro factum eſt, non hinc tantum pater eſt. Pater enim eſt ad id quod in principio apud deum erat deus uerbum. Sed cum uerbum caro factum eſt, manet & in uerbi dei natiuitate, & in carnis conſtitutione quod pater eſt. Pater enim omnis carnis eſt deus, Sed non ſecundum quod uerbo deo pater eſt. Verbum autem deus, neque uerbũ eſſe deſijt, neque caro non fuit. Nã uerbum quod caro factum eſt, & habitauit in nobis, neque dum habitat non uere uerbum eſt, neque dum uerbum caro eſt, non uere deus homo eſt, quia & habitare eius neceſſe ſit eſſe qui maneat, & carnem fieri eius intelligendum ſit eſſe qui naſcitur. Et quod in nobis habitat, noſtræ carnis aſſumptio eſt, quia per id in nobis habitat uerbum caro factum, dum deus eſt in noſtri corporis ueritate. Si igitur naturam detrahit deo uerbo homo ſecundum carnem Chriſtus Ieſus, uel non ſecundum ſacramentum pietatis deus uerbum homo Chriſtus Ieſus eſt, ſit in naturæ contumeliam quod ei ſecundum nos & pater pater eſt, & deus deus eſt. Quod ſi deus uerbum, homo Chriſtus Ieſus deus uerbũ eſſe non deſtitit, communio nobis & illi ad patrem & deum ex ea tantũ eſt natura qua frater eſt, quia aſcendo ad patrem meum & patrem ueſtrũ, ad

Verbum habitare in nobis eſt noſtræ carnis aſſumptio.

B deum meum & deum ueſtrum, non per id quod unigenitus deus uerbum eſt, ſed per id quod uerbum caro factum eſt, ſit fratribus nunciatum. Non incautis autem neq; ad occaſionem impietatis incertis ſignificationibus ſermo apoſtolicus loquitur. Vt nunc euangeliſta dictum domini à profeſſione fratrum incipiens, totius dicti profeſſionem ad eius naturæ conſortium docuit, ex quo frater eſt ptinere. quia ſermo eſt deſtinatus ad fratres, ne ad diuinitatis contumeliã reputaretur, quod ad ſacramentum pietatis prædicabatur, tum communio ad eum noſtra qua pater nobis & ſibi pater eſt, & deus nobis & ſibi deus eſt, ſecundum diſpenſationem carnis exiſteret fratribus nobis ad eum natiuitate corporis deputandis. Nemo igitur ambigit deum patrem eſſe etiam deum domini noſtri Ieſu Chriſti, Sed hæc pia noſtra profeſſio non patet ad impietatis occaſionem. Deus eius eſt, nõ idcirco ut diuerſi ab eo generis deus ſit, ſed quia ex patre deus natus eſt, & ex diſpenſatione ſeruus eſt, habeat & patrem dum ex eo deus eſt, & deum ſuum, dum ex uirgine caro eſt. Quod breui atq; abſoluto Apoſtolus ſermone conſignat dicens: Commemorans in orationibus meis, ut deus domini noſtri Ieſu Chriſti pater claritatis det uobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis. Vbi enim Ieſus Chriſtus eſt, ibi deus ejus eſt. Vbi uero claritas eſt, ibi pater eſt. Qui itaq; Chriſto ſecundum claritatem eſt pater, idem Chriſto ſecundum Ieſum deus eſt. Ieſum enim angelus Chriſtũ dominum quẽ Maria eſſet paritura, cognominat. Cæterum Chriſtum dominum ſpiritus

prophe-

C prophetia loquitur, & plærisq; ſecũdum Latinitatẽ hoc dictũ obſcurius ui detur, quia Latinitas pronominibus nõ utitur, quæ Græcitas uſu honeſto & neceſſario ſemper uſurpat, ita enim ſcribitur: ὁ θεὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ πατὴρ τῆς δόξης. Quod nobiſcum ſi ſemper pronominum conſuetudo eſſet, ita pronunciaretur. Ille deus illius domini noſtri Ieſu Chriſti, ille pater illius claritatis. Per id enim quod ille deus illius Ieſu Chriſti eſt, & ille pater illius claritatis, quædam ſecundum capacitatem ſenſus noſtri intelligentiæ proprietas expreſſa eſt, ut Chriſti ubi claritas eſt, ibi deus pater eius ſit. Vbi uero Chriſtus Ieſus eſt, ibi pater deus ſuus ſit, habens deum ſuum in diſpenſatione cũ ſeruus eſt, & patrem in claritate cum deus ſit. Non afferũt autem tempora uel ætates ſpiritus diuerſitatem, ut non ipſe atq; idẽ Chriſtus in corpore ſit qui manſit ſpiritus in prophetis. Loquẽs enim per os ſancti patriarchæ Dauid: Vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis, non ſecundum ſacramentum aliud q̃ ſecundum diſpenſationem aſſumpti corporis eſt locutus. Nanq; nunc fratribus mãdans patrem eorum patrem ſuum, & deum eorum deum ſuum eſſe, tunc quoq; unctum ſe à deo ſuo præ participibus ſuis loquebatur, ut dũ unigenito Chriſto deo uerbo particeps non eſt, participes tamen ei ex ea noſcerentur aſſumptione qua caro eſt. Vnctio enim illa non beatæ illi & incorruptæ & in natura

Articuli Græcinis.

Participes Christi.

D dei manenti natiuitati profecit, ſed corporis ſacramento & ſanctificationi hominis aſſumpti, Petro Apoſtolo teſtante, qui ait: Conuenerunt enim uiri in ciuitate iſta aduerſum ſanctum tuum filium Ieſum quem unxiſti. Et rurſum: Vos ſcitis quod factum uerbum eſt per uniuerſam Iudæam, incipiens à Galilæa poſt baptiſmum quod prædicauit Ioannes, Ieſum Nazaræ num, quomodo unxit illũ deus ſpiritu & uirtute. Ieſus ergo ungitur ad ſacramentum carnis regeneratæ, & quemadmodũ ſpiritu dei & uirtute ſit unctus, non ambiguũ eſt, tum cũ aſcendẽte eo de Iordane uox dei patris audita eſt: Filius meus es tu, ego hodie genui te, ut per hoc teſtimoniũ ſanctificatæ in eo carnis, unctio ſpiritalis uirtutis cognoſceretur. Cæterum cum in principio apud deum erat deus uerbum, non habet ullam aut cauſam, aut enarrationẽ naturæ eius unctio, quæ nihil aliud quàm eſſe in principio nũciatur. Neq; habuit ſanè ungendi ſe per ſpiritum & uirtutem dei neceſſitatem deus, q dei & ſpiritus eſſet & uirtus. Vngitur ergo deus à deo ſuo præ conſortibus ſuis. Et ſi ante diſpenſationem carnis plures ex lege ſunt Chriſti, Chriſtus qui nunc præ participibus ungitur, poſterior in tempore eſt, dũ unctis participibus antefertur. Denique ille prophetiæ ſermo poſteriorẽ unctionem hanc quæ in tempore eſſet, oſtendit dicens: Dilexiſti iuſticiam & odiſti iniquitatẽ, propterea unxit te deus deus tuus oleo exultationis præ conſortibus tuis. Conſequens & poſterior cauſa nunc q̃ refertur ut prior ſit, quia meruiſſe aliquid, poſterius eſt, quàm eſſe qui poſſit mereri. Me-

Christus unctus ſecũdum carnem.

Christus deus ſpiritus et uirtus.

reri

A teri enim eius eſt, qui ſibi ipſe meriti acquirendi autor exiſtat. Si igitur natiuitati unigeniti dei unctionem deputabimus, quæ unctio ob meritum dilectæ iuſticiæ, & peroſæ iniquitatis indulta ſit, prouectus potius per unctionem unigenitus deus, quàm genitus intelligetur, iamq́ꝫ per incrementa & profectus deus conſummabitur, qui non natus deus ſit, ſed in deum ſit unctus ex merito, & iam per cauſam erit deus Chriſtus, non omnis cauſa per deum Chriſtum. Et ubi illud Apoſtoli erit: Omnia per ipſum, & in ipſo, & ipſe eſt ante omnes, & omnia ipſi cõſtant? Deus enim dominus Ieſus Chriſtus, nõ ob aliqua, neqꝫ per aliqua deus eſt, ſed deus natus eſt. Et qui ex generatione deus eſt, nõ poſt natiuitatẽ in deũ per cauſam profecit, ſed in eo quod natus eſt, nihil aliud naſcendo quàm deus eſt. Cum uero ungitur ex cauſa, non ad id quod incremento nõ eget, ſpectat unctionis profectus, ſed ad id quod per incrementũ ſacramenti profectu eguit unctionis, id eſt, ut per unctionẽ ſanctificatus homo noſter Chriſtus exiſteret. Si igitur nunc quoqꝫ per prophetam ſerui demonſtratur diſpenſatio, ob quam à deo ſuo præ participibus ungitur, ut propterea quia iuſticiam dilexerit, & oderit iniquitatẽ, ungatur, quur prophetæ ſermo nõ ad eam Chriſti naturam pertinebit, in qua ei ſunt ex carnis aſſumptione participes? Cum præſertim ita ſe prophetiæ ſpiritus tẽperauerit, ut dum deus à deo ſuo ungitur, ſit ei & in diſpenſatione unctionis quod deus ſuus eſt, & in natura quod deus eſt.

B Deus igitur ungitur, ſed quæro an id quod in principio deus erat uerbum unctum ſit? Non utiqꝫ, nam poſterior deo unctio eſt. Et cum non ea uerbi natiuitas quæ in principio apud deum deus erat, uncta ſit in deum, neceſſe eſt ungatur, quod poſterius ſit in diſpenſatione quã deus eſt. Et cum deus à deo ſuo ungitur, id ungitur, quod ab eo in myſterio carnis ſeruile ſuſceptum eſt. Nemo igitur magnæ pietatis ſacramentũ, quod manifeſtatũ in carne eſt, ſenſu impio uiolet, nec ſe quiſq́ꝫ unigenito per ſubſtantiã diuinitatis exæquet. Sit nobis ille & frater, & particeps, ſecundũ quod uerbum caro factum habitauit in nobis, ſecundum quod mediator dei atqꝫ hominum homo Ieſus Chriſtus eſt. Sit nobis & ſecundum ſeruos & communis pater, & cõmunis deus, & præ participibus unctus ſit in ea natura, cum priuilegio licet unctus, qua participes unguntur. Sit in mediatoris ſacramento ut homo uerus, ita & deus uerus. Deus ipſe ex deo cõmunem nobiſcum habens patrẽ ac deum, in ea cõmunione qua frater eſt. Sed fortè ſubiectio illa regniq́ꝫ traditio, deinde finis, aut naturæ abolitio, aut poteſtatis defectio, aut diuinitatis infirmitas ſit intelligenda. Pleriqꝫ em̃ ita uolunt, ut aut dum ſubiectis omnibus deo ſubijcitur, per conditionẽ ſubiectionis deus non ſit: aut dum regnum tradit, non ſit in regno: aut dum finis eſt, finem eius defectio conſequatur. Congruũ itaqꝫ eſt, omnem ſuper his apoſtolici ſermonis ſenſum retractare, ut ſingulorũ quorumqꝫ dictorum ratione expoſita atqꝫ

Vnctio data ob meritum.

Quomodo filius ſubiectus patri &c.

u ædita.

C ædita, ſacramenti totius capaces ueritatis intelligentiam* præbeamus. Ait itaq;: Quoniam enim per hominem mors, & per hominē reſurrectio mortuorū. Quomodo eīn in Adam omnes moriūtur, ſic & in Chriſto omnes uiuificabuntur. Vnuſquiſq; autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus, deinde hi qui ſunt Chriſti, qui in aduentum eius crediderunt: deinde finis, cum tradiderit regnū deo & patri, cum euacuauerit omnē principatum & poteſtatem. Oportet enim illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus ſuis. Omnia enim ſubiecit ſub pedibus eius: Nouiſſima autem inimica deſtruetur mors. Cum autem dixerit, omnia ſubiecta ſunt, abſq; eo, qui illi ſubiecit omnia. Cum autem ſubiecta fuerint ei omnia, tunc ipſe ſubiectus erit illi, qui ſubiecit ſibi omnia, ut ſit deus omnia in omnibus. Cœleſtium diſpenſationū arcana Apoſtolus non ab hominibus, neq; per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum electus gentium magiſter, quanta poteſt, abſoluti ſermonis ſignificatione demonſtrat. Et qui inenarranda uſq; ad tertium cœlum raptus audiſſet, ea tantum quorū natura humana capax eſſet, ſenſui humanæ intelligentiæ reuelauit, non ignorans tamen quædam non ſtatim poſſe æque ut audiuntur, intelligi, quia infirmitas noſtra* aliter in uerū atq; in abſolutum mentis iudicium, ea quæ in aures transfunderētur, acciperet, longiore ad cunctandum mora ſenſui potius quàm auditui derelicta, cum & audiſſe uocis ſit, & intellexiſſe rationis, deo tamen intelligentiæ cupidis,

D intelligentiam reuelante. Nanq; ad Timotheum per auiæ ac matris glorioſam fidem, ſacris ab infantia literis inſtitutum ſcribens plurima, hoc quoq; addidit: Intellige quæ dico. dabit enim tibi dominus in omnibus intellectum. Admonitio intelligendi ex difficultate intelligētiæ eſt. Intelligentiæ uero à deo donū, fidei munus eſt, per quam infirmitas ſenſus gratiam reuelationis meretur. Ergo ſi Timotheus apoſtolico teſtimonio homo dei, & legitimus Paulo ſecundū fidem filius, ut intelligat, admonetur, quia ei dominus intelligentiam in omnibus ſit daturus, nos quoq; admoneri per Apoſtolum ad intelligentiam meminerimus, ſcientes dominū nobis intelligentiam omnium præſtaturum. Et ſi fortè humanæ conditionis errore præſumptum aliquid ſenſu tenebimus, profectum intelligentiæ per reuelationis gratiam non recuſemus, ne intellexiſſe aliquid ſemel ſuo ſenſu ad id næ leat, ut pudeat rectius aliquid demurando ſentire. Ob quod prudenter conſulteq; moderandum, hæc ad Philippenſes beatus quoq; idem Apoſtolus ſcribit: Quotquot ergo perfecti ſumus, hæc ſentiamus, & ſi quid aliter ſentitis, id quoq; deus uobis reuelabit. Verum in quo feſtinauimus, ipſo ingrediamur. Non præiudicat ſenſus anterior dei reuelationi, nam Apoſtolus nouit in quo ſapiāt, qui ſapiūt perfecte. Et his qui aliter ſapiūt, reuelationē dei, ut id quod perfectum eſt ſapiant, expectat. Si qui ergo profundā hanc arcanæ ſcientiæ diſpenſationem aliter intellexerint, & per nos rectum aliquid

Margin notes: Aliàs* inſtruamur. — Al's* tardius. — Si quid aliter ſentitis, id quoq; deus uobis reuelabit.

A quid & probabile afferetur,non pudeat eos ſecundum Apoſtolum per reuelationem dei ſapere perfecte,neq; magis ament ueritatem neſciſſe,quàm óderint permanſiſſe in non ueris. Eos enim qui aliter ſapiũt, & quibus id deus reuelauit,monet in id feſtinare,in quo ingreſſi fuerunt,ut relicto primo ignorantiæ ſenſu, ſecundum propoſitæ feſtinationis ingreſſum reuelationem perfectæ intelligentiæ conſequantur. Ingrediamur itaq; in quo feſtinauimus,& ſi fortè feſtinationem noſtram deuij itineris error moratur, per reuelationem tamen dei in id quo feſtinauimus rurſum ingreſſi,feſtinationis noſtræ non demutemus ingreſſum. Feſtinauimus enim ad Chriſtũ Ieſum dominum gloriæ,& regem æternorum ſeculorum,in quo inſtaurata ſunt omnia in cœlis & in terra,cui conſtant omnia,in quo,& cum quo ſemper manebimus. In his ergo ingreſſi ſapimus perfecte,& ſi quid aliter ſapimus,deus nobis id quod perfecte ſapitur,reuelabit. Itaq; ſecundũ apoſtoli eam fidem ſacramentum dictorum præſentium retractemus, & eo modo quo ſuperius à nobis tractata ſunt omnia,ut omnẽ impiæ uoluntatis ſenſum ſub dictis apoſtolicis deceptum,ex ipſa fidei apoſtolicæ ueritate prodamus. Tria igitur ſecundũ dictorum ordinem in quæſtionem uocantur, primũ finis,deinde traditio, deinde ſubiectio,ut per hæc aut deſinat Chriſtus in fine,aut regnum tradendo non teneat,aut extra dei naturam ſubiectus exiſtat. Ac primum noſcendum eſt,nõ hunc ordinem apoſtolicæ eſſe *Quomodo in fine tradet filius regnum deo patri, & erit illi ſubiectus.*

B doctrinæ. Primũ enim regni traditio eſt, deinde ſubiectio, poſtremò finis. Sed ſingulis quibuſq; cauſis propria quæumq; cauſarum genera ſubiecta ſunt,ut dum res ſingulæ in res alias deſinant,habeat ſemper ſubiacentem ſibi cauſam præcedens cauſa. Finis enim erit,ſed cum tradiderit regnũ deo. Tradet autem regnũ,ſed cum euacuauerit omnẽ magiſtratum,& omnem poteſtatẽ. Euacuabit autem omnẽ magiſtratum & poteſtatẽ,quia oportet eũ regnare. Regnabit autẽ donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius. Ponet uero omnes inimicos ſub pedibus ſuis,quia deus ſubiecit omnia ſub pedibus eius. Subiecit autẽ deus ita,ut nouiſſima ab eo mors inimica uincatur. Deinde ſubiectis omnibus ei præter eum qui ſubiecit ei omnia,tunc ſubijcietur ipſe ſubijcienti ſibi omnia. Subiectionis uero cauſa non alia eſt, quàm ut ſit deus omnia in omnibus. Finis itaq; eſt, eſſe deum omnia in omnibus. *Finis.* Et quærendum nunc ante omnia eſt,an finis defectio ſit,an traditio amiſſio ſit,an ſubiectio infirmitas ſit. Quæ ſi his ſibi contrarijs nõ ſubiacebunt,erunt in eã intelligentia qua dicta ſunt. Finis itaq; legis Chriſtus eſt,& quæro utrum abolitio Chriſtus legis ſit,an ne perfectio? Quod ſi legem Chriſtus,qui finis eius eſt,nõ diſſoluit,ſed adimplet, ſecundum quod ait: Non ueni legem ſoluere,ſed adimplere,finis non defectio eſt, ſed conſummata perfectio. Tendunt enim ad finem omnia,non ut nõ ſint,ſed ut in eo ad quod tetenderant,maneant. Et propter finem omnia. Cæterum ſi

C nis ad aliud aliquid non refertur. Sed cum finis omniũ ſit, manens ipſe ſibi totus eſt. Et quia non excedens ex ſeſe ulli alij tempori aut rei potius quàm ſibi proficit, ad finem ipſum ſemper intentio ſpei omnis protenditur. Et idcirco dominus religioſæ fidei patientiam fini ſe reſeruantẽ, ita adhortatur: Beatus qui permanſerit uſq; in finẽ. Non utiq; ut ſi & beata defectio & nõ eſſe ſit fructus, & merces fidei ſuæ cuiuſq; conſtituatur abolitio, ſed quia finis propoſitæ beatitudinis inexceſſus modus eſt, beati ſunt, qui uſq; ad finem conſummandæ beatitudinis manſerint, non ultra ſe fidelis ſpei expectatione tendẽte. Finis itaq; eſt manendi immobilis ad quem tenditur ſtatus. Deniq; Apoſtolus impietatis finem ad deſinendi metum præmonẽs, ait: Quorum finis eſt interitus, noſtra autẽ expectatio in cœlis eſt. Si itaq; & beatis & impijs finis eſt, & finis intelligitur eſſe defectio, religionem atq; impietatem finis exæquat, quia utrinq; per cõſtitutum finem ſit in commune non eſſe. Et ubi expectatio noſtra in cœlis eſt, ſi per finem eſſe ſecundum impios deſinamus? Quod ſi ſanctis expectatio, impijs uero finis debitus eſſe dicitur, tamen ne ſic quidem finis creditur eſſe defectio: quia quæ pœna impietatis eſt, omnino non eſſe ad pœnarum ultricium ſenſum, cauſa in his per defectionem ſui non extante patiendi. Finis itaq; eſt indemutandæ conſtitutionis manſura perfectio, quæ & beatitudini reſeruata, & impietati eſt præparata. Nunc ergo quia iam ambigi non poteſt, in fine non

Finis ad aliud aliquid nõ refertur.

Finis eſt manendi immobilis ſtatus.

D defectionem, ſed non exceſſuram conſtitutionẽ eſſe intelligendam, quanq; adhuc quædam in ipſa dicti abſolutione ſint reſeruata, tamen his tantum ad ſignificationem ſenſus demonſtratis, uideamus an traditio regni defectio ſit intelligenda regnantis, ut quod tradidit filius patri, tradenda non teneat. Quod ſi quis ſtultæ impietatis furore cõtendet, fateatur neceſſe eſt, patrem cum tradiderit omnia filio, amiſiſſe tradendo, ſi tradentem traditis egere ſignificet. Ait enim dominus: Omnia mihi tradita ſunt à patre meo. Et rurſum: Data mihi eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra. Si igitur dediſſe caruiſſe eſt, pater quoq; his quæ dedit, caruit. Quod ſi pater tradendo nõ caruit, ne filius quidem intelligi poteſt his egere quæ tradidit. Ergo ſi tradens omnia, his ipſis quæ tradidit non uidetur eguiſſe, reliquum eſt, ut in tradendo diſpenſationis cauſa noſcatur, quur & pater tradendo nõ careat, & filius dando non egeat. De ſubiectione autem ne quid in ea contumelioſum filio deputetur, cum alia nõnulla fidei noſtræ opitulentur, præcipue tamen ſibi hic ipſe locus aderit. Et primum cõmunem ſenſum interrogo, utrum nũc ſubiectionem ita intelligendam putemus, tanquam ſeruitutem dominatui, aut infirmitatem uirtuti, aut honori inhonorationem contrarijs qualitatibus ſubdimus, ut filius ſecundum hæc deo patri ſit diſſidentis naturæ diuerſitate ſubiectus. Quod ſi ita exiſtimabitur, errorem hunc opinionis humanæ apoſtolici ſermonis * cautela prohibebit. Subiectis enim ſibi

De traditione regni.

De ſubiectiõe

*Aliàs * cautio*

A ſibi omnibus, tunc ſubijciendus ſubijcienti ſibi omnia erit, & per id quod tunc ſubijcietur, diſpenſationem ſignificauit in tempore. Nam ſi ſubiectionem aliud ſentiemus, & ſi tunc ſubijcietur, certe ſubiectus modo non eſt; & efficiemus eum diſſidentem, & inſolentem, & impium, quem neceſſitas temporis tanquam fracto & compreſſo tyrannicæ impietatis tumore, in feram obſequelam ſit ſubditura. Et ubi illud erit: Non ueni facere uoluntatem meam, ſed uoluntatem eius qui miſit me? Et rurſum: Pater diligit me, quia omnia quæ placita ſunt ei facio? Sed & illud: Pater fiat uoluntas tua. Vel hoc Apoſtoli: Humiliauit ſe factus obediens uſq; ad mortem. Et qui ſe humiliauit, habet hoc in natura ne humilis ſit? Et qui ſit obediens, ſuſcepit ex uoluntate quod obedit, dum per id quod ſe humiliat, fit obediens? Vnigenitus itaq; deus humilians ſe, & obediens patri uſq; ad mortem crucis, quo genere cum ſubiecta ei omnia ſint, tunc ſubijciendus ipſe patri intelligetur, niſi quod ſubiectio hæc non nouæ obedientiæ, ſed diſpenſatio ſacramenti eſt, quia & obſequela iam maneat, & in tempore ſit ineunda ſubiectio. Nihil itaq; nunc aliud ſubiectionis ſignificatio, quàm myſterij demonſtratio eſt. Et quid illud ſit, ſecundũ hanc eandem fidei noſtræ ſpem, intelligendum eſt. Nam reſurgentem à mortuis dominũ Ieſum Chriſtum ſedere à dextris dei non ignorabile eſt, etiam Apoſtolo teſtante, cum ait: Secundum operationem potentiæ fortitudinis eius, quam operatus eſt in

Subiectio hæc non nouæ obedientiæ, ſed diſpẽſatio ſacrãmenti eſt.

B Chriſto, cum eum excitauit à mortuis, & collocauit ad dexteram ſuam in cœlis ſuper omnem principatum, & poteſtatem, & uirtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro, & omnia ſubiecit ſub pedibus eius. Apoſtolicus nanq; ſermo ſecundum dei poteſtatem pro factis iam, futura ſignificat. quæ enim per adimpletionem temporum ſunt gerenda, ea iam in Chriſto, in quo omnis eſt plenitudo, conſtituit: quæ cum futura erunt, diſpenſationis in his potius eſt ordo, quàm nouitas. Subiecit enim omnia ſub pedibus eius, licet adhuc ſubijcienda ſint, ut in eo quod ſubiecta ſunt, Chriſti indemutabilis ſit poteſtas: in eo uero quod ſubijcienda ſunt ſecundum plenitudinem temporum ſuccedentium, ad fidem ætatum profectus ſit. Omnem autem contrariam uirtutem euacuandã eſſe non obſcura cognitio eſt, & hunc aëris principem, & ſpiritalis nequiciæ poteſtatem æterno interitu tradendam, ſecundum illud: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius. Euacuatio autem non idem eſt quod ſubiectio. Nam euacuare aduerſantem poteſtatem, hoc eſt ius poteſtatis auferre ne maneat, & per poteſtatis euacuationem, regni eſt abolere dominatum. *Denuo & dominus teſtatus eſt, dicens: Regnum meum non eſt de hoc ſeculo, hunc eundem regni iſtius potentem mundi principem ante teſtatus, cuius poteſtas deſinet regni ſui euacuato dominatu. Subiectio ue

Euacuatio.

*Als *De quo.*

 ro quæ

C ro, quæ & obedientiæ, & fidei eſt, eadem uel conceſſionis, uel demutatio-
nis demonſtratio eſt. Euacuatis itaque magiſtratibus, ſubijcientur inimici
eius: ita autem ſubijcientur, ut ipſe ſibi ſubijciat: ita uero ſubijciet, ut ei ſub
ijciat deus. An ne ignorauit Apoſtolus dicti euangelici uirtutem, cum ait:
Nemo uenit ad me, niſi pater meus adducat illum, cum tamen ſcriptum
ſit: Nemo uadit ad patrem niſi per me? Et nunc ipſe ſibi inimicos ſubij-
cit, attamen deus ei ſubiecit, omne per hoc opus eius, dei in eo opus eſſe
teſtans. Et cum non niſi per eum eundum ad patrem ſit, ad filium tamen
niſi pater adduxerit, non uenitur. Nam dum filius dei intelligitur, pater-
næ in eo naturæ ueritas diſcitur. Atque ita & cognito filio deus pater ad-
uocat, & credito filio pater ſuſcipit, quia ſignificatio & cognitio patris in fi-
lio, per ſignificationem in ſe dei patris religioſos nos in eum paterna reli
gione perfectos adducit. Adducit ergo ita pater, dum principale pater cre
ditur. Ad patrem autem nemo uadit niſi per filium, quia ceſſante in nobis
fide filij, ignorabilis pater eſt, non adituris ad paternam religionem, niſi
prius filij ueneratione ſuſcepta. Atque ita cognito filio, ad uitæ nos æterni
tatem pater adducit & ſuſcipit, & utrunque per filium eſt, dum prædicatio-
ne per eum patris, & perducit ad eum pater, & ad patrem ipſe deducit. Ad
abſolutiorem itaque dicti præſentis intelligentiam commemoratio ſacra-
D menti iſtius fuit neceſſaria, ut per filium eſſet quod pater nos & adducit,
& ſuſcipit, & per hoc intelligeremus, quatenus quod ipſe ſibi ſubiecit, deus
ei ſubiecit, dei ſcilicet in eo natura per natiuitatem manente, & ea quæ ip-
ſe agit, agente, dum ita agit, ut ea deus agat, & tamen ipſe ea quæ deus ege
rit, agat: ita tamen, ut in eo quod ipſe agit, ut filius dei agere intelligatur:
in eo uero quod deus agit, paternæ in eo naturæ ut in filio proprietas ſen
tiatur, exiſtere. Euacuatis itaque magiſtratibus & poteſtatibus, ſubijcien-
tur ei ſub pedibus inimici eius. Et quos inimicos intelligi oporteat, idem
Inimici. Apoſtolus docuit, dicens: Secundum euangelium quidem inimici pro-
pter uos, ſecundum electionem autem dilecti propter patres. Hos ergo
inimicos crucis Chriſti meminerimus, ſed quia dilecti propter patres ſunt,
ſcimus eos ſubiectioni reſeruatos, ſecundum quod dictum eſt: Nolo enim
uos ignorare fratres ſacramentum hoc, ut non ſitis uobis ſapientes, quo-
niam ex parte obtuſio facta eſt in Iſraël, quoadusque plenitudo natio-
num intret, & ſic omnis Iſraël liberabitur, ſicut ſcriptum eſt: Et ueniet à
Sion, qui eliberet & auertat impietates ab Iacob, & hoc illis à me teſta-
mentum, cum abſtulero iniquitates eorum. Inimici ergo ſubijcientur ſub
pedibus eius, ſed ſubiectionem illam quid conſequatur, intelligendum eſt,
nempe illud: Nouiſſima deuicta eſt ab eo mors. Deuictio autem mortis
nihil aliud eſt, quàm reſurrectio ex mortuis, cum interitus corruptione
ceſſante, uiuæ iam cœleſtisque naturæ conſtituetur æternitas, ſecundum
quod

A quod dictum eſt: Oportet enim corruptiuum iſtud induere incorruptionem,& mortale iſtud induere immortalitatem. Cum autem mortale iſtud induerit immortalitatem, tunc fiet uerbum quod ſcriptum eſt: Abſorpta eſt mors in contentione. Vbi eſt mors contentio tua? Vbi eſt mors ſtimulus tuus? In ſubiectione itaque inimicorum mors uincitur, & morte uicta, immortalitatis uita ſuccedit. Quæ autem ſubiectionis perfecta illa poſt fidei ſubiectionem proprietas ſit, idem Apoſtolus teſtatus eſt, cum ait: Qui transfigurabit corpus humilitatis noſtræ cõforme corpori gloriæ ſuæ ſecundum efficaciæ ſuæ opera, qua poſſit ſubijcere ei omnia. Subiectio itaque etiam ea eſt, quæ eſt ex natura in naturam conceſſio, dum à ſe ſecundum quod eſt deſinens, ei ſubijcitur, cuius concedit in formam. Deſinit autem non ut non ſit, ſed ut proficiat, fitq́ ex demutatione ſubditus, in ſpeciẽ ſuſcepti alterius generis tranſeundo. Denique ut ſacramenti huius eſſet ratio abſoluta, poſt nouiſſime deuictam mortem, ait: Cum autem dixerit: omnia ſubiecta ſunt abſque eo qui ſubiecit ei omnia, tunc & ipſe filius ſubiectus erit illi, qui ei ſubiecit omnia, ut ſit deus omnia in omnibus. Primus igitur ſacramenti gradus eſt, ſubiecta eſſe ei omnia, & tunc ipſum ſubiectum fieri ſubijcienti ſibi omnia, ut quemadmodum nos gloriæ regenerantis corporis ſubdimur, eodem rurſus ſacramento ipſe regnans in gloria corporis ſubijcienti ſibi uniuerſa ſubdatur. Subdimur autem gloriæ corporis

Filius ſubiectus erit illi.

B ſui, ut in ea ſimus corporis claritate, qua regnat in corpore, quia corpori eius conformes erimus. Et quidem gloriã regnantis nunc corporis ſui euangelia non tacent. Ita enim ſcribitur, domino dicente: Amen dico uobis, quoniam ſunt aliqui de aſtantibus hic, qui non guſtabunt mortem, donec uideant filium hominis uenientem in regno ſuo. Et factum eſt poſt dies ſex, aſſumpſit Ieſus Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem eius, & duxit illos in montem excelſum ſeorſum, & transfiguratus eſt Ieſus ante eos, & reſplenduit facies eius ut ſol, ueſtimenta autẽ eius facta ſunt ſicut nix. Gloria itaque uenientis in regnum corporis apoſtolis demonſtrata eſt. Nam in habitu dominus glorioſæ transformationis ſuæ conſtitit, regnantis corporis ſui claritate patefacta. Et huius quidem gloriæ ſuæ conſortium apoſtolis pollicens, ait: Sic erit in conſummatione ſeculi. Mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorum, qui habet aures audiendi audiat. Nunquid non omnibus naturales corporalesq́ aures ad dictorum audientiam patent, ut ad audiendum dominica admonitione fuerit opus? Sed ſacramenti ſcientiam dominus inſinuans, auditionem doctrinæ fidelis exegit. In conſummatione itaque ſeculi de regno eius ſcandala auferuntur. Habemus ergo regnantem dominum ſe-

Sunt aliqui de aſtantibus hic &c.

C cundum corporis claritatem quouſq; ſcandala auferantur. Habemus rurſum conformes gloriæ corporis ſui in regno patris, tanquam in ſolis claritate fulgentes, in qua habitum regni ſui apoſtolis in monte transformatus oſtendit. Tradet ergo regnum deo patri, non utiq; tanquam tradens poteſtate concedat, ſed quod nos conformes gloriæ corporis ſui facti, regnũ dei erimus. Non enim ait, tradet ſuum regnum, ſed, tradet regnum, effectos nos per glorificationem corporis ſui regnum deo traditurus. Nos itaque tradet in regnum ſecundum hoc in euangelijs dictum: Venite benedicti patris mei, poſſidete præparatum uobis regnum à conſtitutione mundi. Fulgebunt ergo iuſti ut ſol in regno patris eorum. Tradet enim filius deo regnum eos, quos uocauit in regnum, quibus & beatitudinem ſacramenti ſpopondit, dicens: Beati mundo corde, quoniam ipſi deum uidebunt. Regnans itaque auertet ſcandala, & tunc iuſti in regno patris tanq; ſol fulgebunt. Tradet autem deo patri regnum, & tunc quos regnum deo tradiderit, deum uidebunt. Quod regnum ipſe teſtatus eſt, dicens ad apoſtolos: In uobis enim eſt regnum dei. Regnans itaque regnum tradet. Et ſi quis quæret, quis iſte ſit tradens regnum, audiet: Chriſtus reſurrexit à mortuis, primitiæ dormientium, quoniam per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Omnis enim hic nunc præſentis quæſtionis ſermo de ſacramento corporis eſt, quia Chriſtus primitiæ ex mortuis eſt.

Tradet regnũ deo patri.

Beati ſunt regnum.

D. Quo autem Chriſtus myſterio ex mortuis reſurrexerit, Apoſtolo docente noſcamus: Memento Chriſtum Ieſum à mortuis reſurrexiſſe, de ſemine Dauid. Mortem utiq; & reſurrectionem ex ea, tantum doceris ex diſpenſatione eſſe qua caro eſt. Regnat autem in hoc eodem glorioſo iam ſuo corpore, donec euacuatis magiſtratibus & morte deuicta ſubijciat ſibi inimicos. Et quidem ab Apoſtolo ſeruatus hic modus eſt, ut magiſtratibus & poteſtatibus euacuatio, inimicis uero ſubiectio deputaretur. Quibus ſubiectis, ſubijcietur ſubijcieti ſibi omnia, deo ſcilicet, ut ſit deus omnia in omnibus, naturæ aſſumpti corporis noſtri natura paternæ diuinitatis inuecta. Per id enim erit omnia in omnibus deus, quia ſecundum diſpenſationem ex deo & homine hominum deiq; mediator, habens in ſe ex diſpenſatione quod carnis eſt, adepturus in omnibus ex ſubiectione quod dei eſt, ne ex parte deus ſit, ſed totus deus. Non alia itaque ſubiectionis cauſa eſt, quàm ut omnia in omnibus deus ſit, nulla ex parte terreni in eo corporis reſidente natura, ut intra ſe duos continens, nunc deus tantum ſit, non abiecto corpore, ſed ex ſubiectione traſlato, neque per defectionem abolito, ſed ex clarificatione mutato, acquirens ſibi deo potius hominem, quàm deum per hominem amittens. Subiectus uero ob id, non ut non ſit, ſed ut omnia in omnibus deus ſit, non habens in ſacramento ſubiectionis eſſe ac manere quod non eſt, non habens in defectione ita ſe carere, ne non ſit.

Et quanq;

A Et quanquam ad intelligentiæ huius religioſam ſecuritatem ſufficiat nobis apoſtolica autoritas, ſubijciendum eſſe in tempore, & per diſpenſationem dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum primitias dormientiũ, ut ſit deus omnia in omnibus, per quod non diuinitatis infirmitas eſt, ſed aſſumptionis profectus, dum homo & deus, iam deus totum eſt, tamen ne fortè quia clarificatum in corpore dum in eo regnat, & poſtea ſubijciendum, ut deus omnia in omnibus ſit, credimus, ne non etiam ex euangelijs præſumpſiſſe exiſtimemur fidei noſtræ teſtimonium, non ſolum apoſtolicorũ, ſed etiam dominicorũ dictorum profeſſione eſt aſtruendum, ut quod loquente Paulo Chriſtus loquutus eſt, id ante Paulum Chriſtus ipſe ſit iã loquutus. Diſpenſationem itaq; gloriæ huius apoſtolis ſuis abſoluta uerborum ſignificatione demonſtrans, ait: Nunc glorificatus eſt filius hominis, & deus glorificatus eſt in eo. Si deus glorificatus eſt in eo, & deus glorificauit eum in ſe, & deus protinus glorificabit eum, habemus primum gloriam filij hominis, deinde in filio hominis, dei gloriam. In eo enim quod dictum eſt: Nunc honorificatus eſt filius hominis, & deus honorificatus eſt in eo, hoc enim primum ſpectat ad corporis gloriam, quæ ex naturæ diuinæ cõſociatione mutuaretur. Succedit deinde gloriæ plenioris*effectus, ex incremento indultæ iã corpori gloriæ capeſſendus: Deus honorificatus eſt in eo, & deus honorificauit eum in ſe, & deus protinus honorificabit eum. Per hoc enim

Aliâs profectus.*

B glorificauit eum deus in ſe, quia iam in eo glorificatus ſit deus. Nam quod deus in eo glorificatus eſt, ad corporis gloriam ſpectat, per quam dei gloria intellecta per corpus eſt, gloria dei per gloriam filij intelligenda. Quod uero quia glorificatus in eo deus eſt, ideo glorificauit eum deus in ſe, per incrementum glorificati in eo dei, glorificauit eum in ſe deus, ut quia iam regnat in gloria, quæ ex dei gloria eſt, ipſe exinde in dei gloriam tranſeat. In ſe enim deus glorificauit, id eſt, in ea natura qua deus eſt, quod eſt, ut ſit deus omnia in omnibus, tota iam in deum ex ea qua homo eſt diſpenſatione manſuro. Nec ſanè de tempore tacuit, dicẽs: Et deus glorificauit eum in ſe, & deus protinus glorificabit eum. Vt quia prodeũte ad proditionem Iuda, gloriam quæ ſibi poſt paſſionem conſequuta reſurrectione futura eſſet, in poſterum reſeruaret, dei in eo gloria per uirtutem reſurrectionis oſtenſa, ipſo uero in dei gloriam, id eſt, in deum omnia in omnibus ex ſubiectionis diſpenſatione manſuro. Et in eo quidem quanta furoris hæretici ſtulticia eſt, deſperare in deo, quod humanis ſuis ſpebus blandiatur, & quod in homine deus potens ſit, id in ſe ipſo infirmus ſit. Nec ſermo iſtud, nec ſenſus rationis capax loquitur, ut naturali quadã neceſſitate ad conſulendum nobis obnoxius deus, ſibi nihil afferre beatitudinis poſſit. Non quod profectu egeat, q̃ imperturbatæ naturæ uirtutiſq; ſit, ſed quia per diſpenſationẽ & ſacramentũ pietatis magnæ, qui deus & homo eſt, impotens

Per glorificatione humanitatis apparuit gloria dei.

C ſibi

C ſibi ſit,hoc ſe totum præſtare quod deus eſt,cum nobis nõ ambigue indul turus ſit,id quocꝗ nos eſſe quod nõ ſumus. Vitæ enim humanæ atcꝗ mor tis finis eſt reſurrectio. Et certiſſimum militiæ noſtræ ſtipendium eſt incor rupta æternitas,non ad pœnæ perſeuerantiam manens,ſed ad perpetuæ gloriæ fructum iucunditatemcꝗ non deſinens. Cum igitur hæc noſtra ter renorum corporum origo in habitum naturæ potioris excedat, & confor mis gloriæ dominici corporis fiat, deus in forma ſerui repertus, licet iam glorificatus in corpore ſit,ſecundum quod in forma ſerui eſt,tamen confor mis deo non erit,ut qui nobis formam glorificati corporis ſui tribuet, ipſe corpori ſuo nihil ultra poſſit quàm nobis ac ſibi ſit cõmune præſtare. Hoc enim quod dictum eſt:Tunc ſubiectus erit illi,qui ei ſubiecit omnia, ut ſit deus omnia in omnibus,plericꝗ hæreticorum ita affirmant,ut idcirco ſub ijciendus ſit deo patri filius,ut pater per ſubiectionem filij deus ſit omnia in omnibus,tanquam ei adhuc perfectio dei deſit,quam per filij ſubiectio nem ſit adepturus,abſolutæ uticꝗ ac beatæ diuinitatis inops intelligendus, ſi deus eſſe omnia in omnibus per prouectionem temporum conſequetur. Ac mihi quidem deum ſola ueneratione intelligenti,non minus his reſpon dere impiũ uidet',quàm adeſſe,& de natura quæ humani ſenſus conceptio nem excedat,uerbis quorum adhuc ſignificatio auguſtior quàm intelligen

Tũc ſubiectus intelligũt ple riꝗ.

D tia ſit,enunciare ſe poſſe cõfidere,ac primum ambigere,deſit ne quid deo, an plenus ipſe ſit,uel pleno iam pleniorem eſſe ei reliquum ſit.Quod ſi de us cui non aliunde eſt quod deus ſemper eſt, profectum habeat,ut plus ſit aliquando,non poteſt tamen ad id peruenire,ne ſibi nihil deſit:quia cui na turæ profectus eſt reliquus,nunquã intelligitur ſine aliquo incremento reſi duo profeciſſe,cum natura ad profectum ſpectans,proficiens licet ſemper, ſemper tamen pateat ad profectum.Quod autem in plenitudine perfecta manet,ſempercꝗ eſt,nõ ſibi relinquit ut plenius ſit,quia acceſſionem pleni tudinis,plenitudo non capiat.Et hæc quidem de deo ita opinandi, piæ in telligentiæ ſpecies eſt,deo nihil deeſſe, plenumcꝗ eſſe. Cæterum non igno rat Apoſtolus, cuiuſmodi de deo confeſſionis uoce teſtandum ſit, dicens: O profundum diuitiarum & ſapientiæ & ſcientiæ dei, quàm ſunt incom prehẽnſibilia iudicia eius,& ininueſtigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit ſenſum domini?aut quis conſiliarius eius fuit?aut quis prior dedit,& retri buetur ei?Quoniam ex ipſo,& per ipſum,& in ipſo ſunt omnia,ipſi gloria in ſecula ſeculorum. Non circunſcribitur deus mente terrena,necꝗ hoc ſapi entiæ ſuæ profundum ſenſu intelligẽtiæ penetrantis attingitur, nec iudicia conſtitutionum ſuarum perſcrutantium ingenio apprehenduntur, nec uiæ cognitionis eius ininueſtigabiles ſe conſectantium ſtudijs derelinquũt. In incomprehenſum profundum demerſa eius omnia ſunt, nihilcꝗ de rebus eius reperietur,nihil conſectabitur. Senſum eius nemo cognouit, & conſi

lio

A lio non eguit externo. De nobis autẽ nunc omnis ſermo hic eſt, non etiam
de eo per quẽ omnia ſunt, qui eſt magni conſilij angelus, qui & ait: Nemo
nouit filium, niſi pater: neq; patrẽ quis nouit, niſi filius, & cui uoluerit filius
reuelare. Sed aduerſum imbecillas mentes noſtras, & ſe ad definiendæ cir-
cunſcribendæq; naturæ diuinæ demergentes profundum, confeſſione apo
ſtolicæ proteſtationis utendum eſt, ne temeraria opinio aliquid ſibi de deo
præterq̃ docetur, uſurpet. Cõmunis autem hæc naturalium cauſarum in-
telligentia eſt, nihil in ſenſum cadere, niſi quod ſenſui ſubiacet, ut aut res
oppoſita oculis, aut opus quodq; ipſo ſenſu noſtro ac mente poſterius: quo
rum unum quid aut attrectatur, aut cernitur, dum cedit intra opinionis no
ſtræ ſententiã, ipſo tactu uiſuq; moderandũ: aliud uero quod fit in tempo
re, & quodã iuniore à nobis aut gignitur, aut cõſtituitur exordio, quia ſen-
ſum intelligentiæ non præuenit, iudicio quoq; ſenſus dijudicantis obnoxiũ
eſt. Non enim aut aſpectus noſter inuiſibilia dijudicat, qui nõ niſi tantum
conſpecta diſcernat, aut mens noſtra ſe in id quod nõ extitit tempus, exten
det, & antiquiora ortu ſuo peruestigabit, cum non niſi earũ rerum opinio,
quarum ipſa ſit ſenior, relinquatur, quæ plerunq; ipſa per neceſſitatem na-
turalis ſuæ infirmitatis incerta, abſolutam ſcientiam in cauſarũ cognitione
non teneat, nedum eorum quæ ante ſe ſint, æternam rationem ſenſu ultra
B natiuitatẽ ſuam redeunte percipiat. Et idcirco Apoſtolus, quia nunq; niſi
ea in cognitionẽ caderent, quæ ſenſui poſteriora ſuccederent, cõmemorato
ſapientiæ dei profundo, & inſcrutabilium iudiciorum infinitate, & ininue-
ſtigabilium uiarum ſecreto, & incogniti ſenſus ignoratione, & conſilij non
cõmunicati*intelligentia, ſubiecit: Quis enim prior dedit, & retribuetur ei?
quoniã ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula ſecu
lorum. Deus qui ſemper eſt, non ſubiectus eſt modo, neq; ab anteriore ſui
aliquo motu mentis, aut intelligentiæ præuenitur. Et idcirco ininueſtigabi-
le & imperſcrutabile ipſe totus profundum eſt. Totus autem ita, ut nõ per
hoc definitus in modum ſit, ſed intellectus ſit in immenſo, quia à nemine
quod eſt, ſumpſit, ſed nec prior ei dedit aliquis, ut retribui officium danti
oporteat. Ex ipſo enim, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Non eget ex ſe,
& per ſe, & intra ſe manentibus. Nec qui origo, nec qui opifex eſt, nec qui
continens eſt, & internis externus, & effectis conditor, & ſuorum ipſe egens
nunquam eſt. Nihil ante eſt, nihil aliunde, nihil extra eſt. Quo igitur caret
plenitudinis profectu, ut per tempus adhuc deus omnia in omnibus ſit?
Vel unde ſumet, extra quem nihil eſt? Nihil autem ita, ut ſemper ipſe ſit.
Et qui ipſe ſemper eſt, extra quem nihil eſt, quo incremento explendus eſt,
uel quo augmento demutandus eſt, dicens: Ego ſum, & non demutor?
Cum non relinquatur uel ad demutationem locus, uel ad profectum cau-
ſa, uel ad æternitatem anterius, uel ad deum aliud præter quàm deus ipſe
eſt?

Al's ignorantia. Legẽdum ſuſpicor, inintelligentia.*

C eſt. Non ergo per ſubiectionem filij deus erit omnia in omnibus, neq; per cauſam conſummabitur, ex quo, & per quem, & intra quē omnis cauſa conſiſtat. Manet itaq;, ut eſt, ſemper deus, nec profectu eget, quia id quod eſt, ex ſe ac ſibi ſemper eſt. Sed ne in unigenitum quidem deum, demutandæ naturæ cadit neceſſitas. Deus enim eſt, quod plenæ ac perfectæ diuinitatis eſt nomen. Nā ut ſuperius docuimus, & repetitæ gloriæ ſignificatio, & ſubiectionis cauſa eſt, ut ſit deus omnia in omnibus. Eſſe autem deum omnia in omnibus, ſacramentum eſt, non neceſſitas. In forma enim dei manens, formam ſerui aſſumpſit, non demutatus, ſed ſe ipſum exinaniens, & intra ſe latens, & *infra ſuam ipſe uacuefactus poteſtatem, dum ſe uſq; ad formam temperat habitus humani, ne potentē immenſamq; naturam aſſumptæ humilitatis non ferret infirmitas, ſed in tantum ſe uirtus incircūſcripta moderaretur, in quantum oporteret eam uſq; ad patientiam connexi ſibi corporis obedire. Quod autem ſe ipſum intra ſe uacuefaciens continuit, detrimentum nō attulit poteſtati, cum intra hanc exinanientis ſe humilitatem, uirtute tamen omnis exinanitæ intra ſe uſus ſit poteſtatis. Quod itaq; deus erit omnia in omnibus, aſſumptionis noſtræ profectus eſt. Qui enim cum eſſet in forma dei, repertus eſt in forma ſerui, rurſum confitendus eſt in gloria dei patris, ut non ambigue in eius forma manens intelligatur, in cuius erit gloria confitendus. Diſpenſatio itaq; tantum eſt, nō demutatio: D in eo enim eſt, in quo erat. Sed cum medium eſt quod eſſe cœpit, id eſt, homo natus, totumq; ei naturæ, quæ antea deus non fuit, acquiritur, cum deus eſſe omnia in omnibus poſt ſacramentum diſpenſationis oſtenditur. Noſtra hæc itaq; lucra ſunt, & noſtri profectus, nos ſcilicet conformes effici gloriæ corporis dei. Cæterum unigenitus deus, licet homo natus ſit, non tamē aliud quàm deus omnia in omnibus eſt. Subiectio enim illa corporis, per quam quod carnale eſt, in naturam ſpiritus deuoratur, eſſe deum omnia in omnibus eum, qui præter deum & homo eſt, conſtituet: noſter autē ille homo in id proficit. Cæterum nos in hominis noſtri conformē gloriam proficiemus, & in agnitionem dei renouati, ad creatoris imaginem reformabimur, ſecundū Apoſtoli dictum: Exuti ueterem hominē cum actibus ſuis, & induti nouū eum, qui renouatur in agnitionē dei ſecundum imaginem eius qui creauit eum. Conſummatur itaq; homo imago dei, nanq; conformis effectus gloriæ corporis dei, in imaginem creatoris excedit ſecundum diſpoſitam primi hominis figurationem. Et poſt peccatum ueteremq; hominem, in agnitionem dei nouus homo factus, conſtitutionis ſuæ obtinet perfectionem, agnoſcens deum ſuū, & per id imago eius, & per religionem proficiens ad æternitatē, & per æternitatē creatoris ſui imago manſurus.

Deus nomen eſt plenæ ac perfectæ diuinitatis.

Aliâs intra.*

LIBRI VNDECIMI D. HILARII, FINIS.

D. Hilarij

A

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER DVODECIMVS.

TEndimus iam ſancto ſpiritu tandem proſequente ad tutum ſecuræ fidei tranquillumq́ portum. Atque ita ut multo mari uentoq́ iactatis accidere ſæpiſſime ſolet, ut cum eos circa *ora portuum impediti, & graues fluctus nonnunq́ morentur, ad ultimum in notam ſibi fidamq́ue ſtationem ipſe ille ingẽtis terribiliſq́ undæ æſtus impellat. Quod nobis ut, ſpero, duodecimo hoc aduerſum hæreticam tempeſtatem nitentibus libro continget, Vt cum in eo grauiſſimæ *tempeſtatis fluctui communitam puppim damus, ipſe ille nos fluctus ad optatæ quietis ſinum deuehat. Omnibus enim incerto doctrinæ uento circũactis,

B hinc metus, hinc periculum, hinc etiam ſæpe naufragium eſt, quia unigenitus deus ſub prophetica autoritate creatura eſſe defenditur, ut in eo nõ ſit natiuitas ſed creatio, quia ex perſona ſapientiæ dictum eſt: Dominus creauit me initium uiarum ſuarum. Hic hyemis eorum maximus fluctus eſt, hæc tortuoſi turbinis grauis unda eſt, quæ excepta à nobis & ſecuro nauigio *infracta uſq́ ad ipſum tutiſſimum nos portũ optati littoris proſequetur. Non incertis autem neque ocioſis nautarum modo nitimur *ſpebus, quos interdum uotis magis q̃ fiducia nauigantes, uagi inſtabileſq́ uenti aut depellunt aut deſerunt. Cæterum nobis adeſt inſuperabilis fidei ſpiritus dono unigeniti dei permanens, & nos indemutabili curſu ad tranquilla deducens. Non enim dominũ Chriſtum creaturam, quia ipſe eſt qui creauit omnia: neq́ facturam, quia facturarum omnium ipſe eſt dominus, ſed deum nouimus, deum dei patris propriam generationem. Nos quidem omnes ſecundum bonitatis dignationem dicti aſſumptiq́ ſumus filij dei. Sed ille uerus unus patri deo filius, & uera atq́ abſoluta manens tantũ in cognitione utriuſq́ natiuitas. Noſtra uero tantum hæc ſola religio eſt, filium confiteri non adoptiuum ſed natum, neq́ electum ſed generatum. Nõ enim aut factum aut non natum prædicamus, quia neq́ creatorem creaturis cõparamus, neq́ natiuitatẽ ſine generatione mentimur. Non per ſe eſt, qui per natiuitatem eſt. Neq́ non natus eſt, qui filius eſt: Neque qui filius eſt, aliter poteſt q̃ naſcendo eſſe, quod filius eſt. Nemini autem dubium

Al's oras.

Al's *impietatis.

Al's *inſtructa

Chriſtus non eſt adoptiuus filius, ſed natus, neque electus, ſed generatus

C eſt contrarias ſemper obnitẽteſq; impietatis cauſas eſſe cauſis religionum, neq; poſſe id pie ſuſcipi, quod impie ſuſceptum eſſe decernitur. Vt hi nunc noui apoſtolicæ fidei emendatores euangelicum & propheticum ſpiritum in lites diuidunt, & in iurgia partiuntur, ut hi aliter prophetauerint, & hi aliter prædicauerint, quia Salomon ad creaturæ nos uenerationẽ uocet, Paulus uero ſeruientes creaturæ coarguat. Quæ utiq; non uidentur ſibi ſecundum pietatis dei intelligentiam conuenire, ut Apoſtolus & per legem doctus & per præfinitionem ſegregatus, & per loquentem in ſe Chriſtum loquens, prophetiam aut ignorauerit aut non ignoratam diſſoluerit, & neſcire creaturam CHRISTVM quem creatorem nuncupauerit, & ueterit creaturæ religionem, qui ſoli creatori ſeruiendum nouerit dicens: Qui immutauerunt ueritatem dei in mendacium & ſeruierunt creaturæ prætetito creatore, qui eſt benedictus in ſecula. Parum ne arguit hanc falſiloqui impietatem loquens in Paulo CHRISTVS? Parumne demutatæ ueritatis mendacium damnat? Per dominum enim Chriſtum creata omnia ſunt, & ideirco ei proprium nomen eſt ut creator ſit. Non cadit in eum efficientiæ ſuæ & natura & nuncupatio, teſtis nobis eſt Melchiſedech creatorẽ cœli atq; terræ deum ita prædicans: Benedictus Abraham deo ſummo, q creauit cœlum & terram. Teſtis eſt & Oſee propheta dicens: Formans cœlum & creans terram ego dominus deus tuus, cuius manus creauerunt omnem militiam cœli. Teſtis & Petrus ita ſcribens. Quaſi fideli creatori commendãtes animas ueſtras. Quid operis nomen opifici imponimus? Quid noſtris cognominibus deũ cognominamus? Creator noſter eſt, creator omnis militiæ cœleſtis eſt. Hæc cum ad filium per quem omnia facta ſunt Apoſtolica atq; euangelica fide intelligenda referantur, quomodo his ipſis quæ geſſit æquabitur, & in ea erit naturæ nuncupatione qua cũcta quæ facta ſunt? Primum quidem humanæ intelligẽtiæ ſenſus hæc reſpuit, ut creator creatura ſit, quia creatio per creatorem eſt. Qui ſi creatura ſit, & corruptioni ſubditus eſt, expectationi obnoxius eſt, & ſeruituti ſubiectus eſt. Ait enim idem beatus Apoſtolus Paulus: Et enim longinqua expectatio creaturæ, reuelationem filiorum dei expectat. Vanitati enim creatura ſubiecta eſt non ſponte, ſed propter eum qui ſubiecit in ſpe. Quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatẽ claritatis filiorum dei. Si igitur Chriſtus creatura eſt, neceſſe eſt ſub ſpe longinquæ expectationis incertus ſit, & lõga eius expectatio noſtra potius expectet, & expectãs ea, uanitati ſubiectus ſit, & per neceſſitatis ſubiectionẽ non ſponte ſubiectus ſit. Subiectus autem non ſponte cum ſit, neceſſe eſt & ſeruus ſit. Seruus autẽ cum ſit, maneat etiã in corruptione naturæ. Hæc enim omnia creaturæ propria eſſe Apoſtolus docet, à quibus per longinquam expectationem liberanda, ſecundum humanam gloriam clareſcet. Et ô impudentẽ de deo atq; impiã profeſſio-

Al. *monuerit

Verbum Melchiſedech de deo filio intelligitur.

D

A profeſſionem his eum per creaturæ cõtumeliam ludibrijs deputare, ut ſperet, ut ſeruiar, ut coactus ſit, ut liberandus ſit in noſtra non in ſua, cum de ſuis nos ad aliquid prouehamur. Sed impietas noſtra cum ingẽti perfidiæ incremento, per hanc illicitæ uocis audaciã eò procedit, ut quia filius creatura ſit, pater quoqꝫ non differat à creatura, Chriſtus enim in forma dei manens formã ſerui accepit, & qui in forma dei eſt, ſi creatura eſt, deus nõ aberit à creatura, qui in forma dei ſit creatura. Eſſe autem in forma dei, nõ alia intelligẽtia eſt q̃ꝫ in dei manere natura. Per quod & deus creatura eſt, quaſi natura eius ſit creatura. Qui aũt in forma dei erat, deo ſe æqualem eſſe nõ rapuit, quia ex dei æqualitate, id eſt, ex forma eius in ſerui formam decederet. Decedere autẽ ex deo in hominem, niſi ſe ex dei forma deus euacuans non potuit. Euacuans autem ſe non abolitus eſt, ut nõ eſſet, cum eſſet & aliud, quàm fuiſſet. Neqꝫ enim defecit ex ſeſe, qui ſe euacuauit in ſeſe, cum uirtutis poteſtas etiam in euacuãdi ſe poteſtate permaneat, & in formam ſerui tranſiſſe nõ ſit naturam dei perdidiſſe, cum formam dei euacuaſſe nihil aliud q̃ꝫ uirtus diuinæ ſit poteſtatis. Adeo autem in forma dei eſſe nihil aliud eſt q̃ꝫ æqualem deo eſſe, ut æqualiras honoris domino Ieſu Chriſto, qui in forma dei eſt, debeatur ipſo dicẽte: Vt omnes honorificent filiũ ſicut honorificãt patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui

Eſſe in forma dei eſt manere in natura dei.

B miſit illum. Nũq̃ꝫ diuerſitas rerum, niſi & in honore diuerſo eſt. Res enim eædem uenerationis eiuſdem ſunt, quia ut ſummus honor indigne inferioribus defertur, ita cum contumelia ſuperiorum inferiora his æquabũtur in honore. Filius autem ſi concreatio potius quàm natiuitas ſit, per uenerationem qua exæquabitur patri, nulla nobis religio honoris ad patrem eſt; cum tanta nobis eius ueneratio impoſita ſit, quanta eſt creaturæ. Sed quia deo patri in eo quod ex deo deus eſt natus, æqualis eſt, eſt etiam æqualis in honore. Filius enim eſt, non creatura. Et hæc de illo præclara uox patris eſt: Ex utero ante luciferum genui te. Nõ præiudicatur autem deo, ut ſæpe iam diximus, per infirmitatem noſtræ intelligentiæ, ut per id quod ex utero genuiſſe ſe dixit ex partibus internis externiſqꝫ per membra coëuntibus, tanq̃ꝫ corporalium cauſarum originibus cõſiſtat, cum extra naturalium neceſſitatum cauſas liber atqꝫ abſolutus, naturæ totius dominus manens, proprietatem natiuitatis unigeniti ſui ex indemutabilis naturæ ſuæ uirtute ſignificet. Ex ſpiritu enim ſpiritus naſcens, licet de proprietate ſpiritus, per quam & ipſe ſpiritus eſt naſcatur, non tamen alia ei præter q̃ꝫ perfectarum atqꝫ indemutabiliũ cauſarum ad id quod naſcitur cauſa eſt. Et ex cauſa licet perfecta atqꝫ indemutabili naſcens neceſſe eſt ex cauſa in cauſæ ipſius proprietate naſcat̃. Proprietas autem humanarũ * neceſſiratũ intra cauſas uteri continetur. Sed deo non ex partibus perfecto, ſed indemutabili per ſpiritum, quia deus ſpiritus eſt non eſt internarum cauſarum naturalis neceſſi-

Infirmitas humanæ intelligentiæ nõ præiudicat diuinis.

Al's perfectæ atqꝫ indemutabilis ſubſtãtiæ.*

*Al's*natiuitatum.*

C tas. Sed quia nobis ſpiritus de ſpiritu natiuitatem prædicabat ſenſum no-
ſtrum * cauſarum noſtrarum inſtituit exemplo. Nõ in exemplum natiuita-
tis, ſed ad intelligẽtiam generationis, ut exemplum illud non ad neceſſitatẽ
ꝑficiat ſed ad ſenſum. Si igitur creatio eſt unigenitus deus, & quid ſibi uult
ſignificatio intelligentiæ, quæ per conſuetudinem natiuitatis humanæ intel
ligentiam diuinæ generationis oſtẽdit? Plærũq; enim per hæc noſtrorum
corporum membra, operationum ſuarum nobis deus momẽta ſignificãs,
ſenſum noſtrum uſu intelligentiæ communis edocuit, cum ait: Cuius ma-
nus creauerunt omnem militiam cœli. Vel iterum. Oculi domini ſuper iu-
ſtos. Vel rurſum: Inueni Dauid Ieſſe filiũ ſecũdum cor meum. Cum enim
& uoluntas ſignificetur in corde, per quam Dauid morum probitate com-
placuit, & cognitio uniuerſitatis, qua extra ſcientiam dei nihil ſit, ſub oculo-
rum uocabulo enuncietur, & operum efficientia quia nihil non ex deo ſit, ꝑ
nomen manuum intelligatur, uolens & prouidens & agens deus cuncta,
ſub ſignificatione cauſarũ corporalium intelligendus ſine miniſterio corpo
rali eſt, quo modo in eo quod ex utero genuit, non per cauſam corporalẽ
intelligendæ natiuitatis ſenſus affertur, cum per cæteras membrorum ſigni
ficationes cæterarum quoq; in deo efficientiarum demonſtretur effectus?
Quia ergo proponitur cor ad uoluntatem, oculi ad uiſum, manus ad effe-
D ctum, cum tamẽ * extra partium infectam comparationem deus & uelit &
prouideat & peragat, & hæc eadẽ per cor & oculos & manum enuncientur,
nónne ſignificatio qua ex utero genuit, ueræ natiuitatis oſtenſio eſt? Non
quod ex utero genuerit, ſicuti nec per manum agat, nec per oculos uideat,
nec per cor uelit, ſed quia per ſignificationem horum uere omnia agat &
uideat, & uelit ita per ſignificationẽ uteri, uere ex ſe genuerit quẽ genuit, nõ
per cauſam uteri, ſed ad ueritatis genuinæ profeſſionem, ſicuti nec per cau-
ſas corporum aut uelit aut uideat aut agat, ſed utatur his partium nuncu-
pationibus, ut per corporalium miniſteria uirtus efficientiarum incorpora
lium ſentiatur. Natura igitur humanæ conſuetudinis non ſinit, ſed nec do-
minicæ doctrinæ ſententia patitur magiſtro diſcipulum præeſſe, uel ſeruũ
imperare domino, quod alterum alteri & per ignorantiam ſubiaceat, ut
ignarus ſcientiæ, & per conditionẽ inferior ſit, ut dominatui ſeruitus. Quæ
cum ita eſſe commune iudiciũ ſit, cuius nunc nos temeritatis exemplo, de-
um creaturã, & filium dei facturam & dicemus & exiſtimabimus? Cũ nuſ-
quàm nobis hoc de ſe & magiſter & dominus ſeruis ac ſuis diſcipulis locu
tus ſit, neq; natiuitatem ſuam aut creationẽ aut facturã docuerit? Sed & pa
ter nihil aliud ꝙ filium teſtatus ſit, & filius nihil aliud quàm proprium ſibi
deũ patrem profeſſus ſit? Natum utiq; non factum aut creatum, ſicuti ait:
Omnis q diligit patrem, diligit & filiũ, qui natus eſt ex eo, factura aũt ope-
ra creaturarum ſunt, non generationis natiuitas. Non eñ cœlum filius, aut

terræ

Al's generatio num.

Per membra noſtri corporis ſignificantur operationes dei.

*Al's *ultra.*

*Al's *imperfectum.*

A terra filius, aut mundus natiuitas eſt, de quibus dictum eſt: Omnia per ip-
ſum facta ſunt. Et per prophetã: Opera manuum tuarum ſunt cœli. Et p
eundem: Opera manuum tuarum non omittas. Nunquid pictori pictura
filius, aut gladius fabro filius, aut architecto domus filius? Hæc enim ope
ra efficientium ſunt, at uero patri ſolus qui ex eo naſcitur, filius eſt. Et nos
quidem filij deo, ſed per facturam filij. fuimus enim aliquando filij iracun
diæ. Sed filij deo per ſpiritum adoptionis effecti, & dici id meremur poti-
uſquàm naſcimur. Et quia omne quod fit, anteq̃ fiat non fuit, nos cum fi-
lij nõ fuiſſemus, ad id quod ſumus efficimur. Ante enim filij non eramus,
ſed poſtquàm meruimus hoc, ſumus. Sumus autem non nati, ſed facti: ne-
que generati, ſed acquiſiti. Acquiſiuit enim ſibi deus populum, & per hoc ge
nuit. Genuiſſe autem deũ filios nunquàm cum proprietatis ſignificatione
cognoſcimus. Non enim ait, filios meos genui & exaltaui, ſed hoc tantum,
filios genui & exaltaui. Niſi fortè in eo quod ait: Filius primogenitus meus
Iſraël, quiſquàm hoc quod primogenitus meus dixit, ad detrahendã filio
proprietatem generatiõis intelliget, ut quia & de Iſraël dixerit meus, aſſum
ptio factorum filiorũ pro natiuitatis proprietate uſurpata ſit. Et idcirco nõ
ſit natiuitati dei proprium, quod de eo dictum eſt: Hic eſt filius meus dile
ctus, cum meus etiam illis propriũ eſſe dicatur, quos nõ natos eſſe manife-
B ſtum eſt. Nõ natos autem eſſe, licet nati eſſe dicantur, uel eo docetur cũ di
citur: Populus qui naſcetur quem fecit dominus. Ergo populus Iſraël naſce
tur ut fiat. Neq; per id qđ naſci dicitur, non intelligitur & fieri. Ex adoptio-
ne enim eſt filius nõ ex generatione, neq; ei proprietas, ſed nuncupatio eſt,
Nam licet primogenitus meus de eo ſcriptum ſit, longe tamen multumq;
differt, filius meus dilectus, & filius primogenitus meus. Vbi enim natiui-
tas eſt, ibi filius meus dilectus. Vbi uero electio ex gentibus eſt, & adoptio
per uoluntatẽ eſt, ibi filius primogenitus meus. Hic quod ſuus eſt, ad pri-
mogenitũ eſt, illic quod ſuus eſt, ad filiũ eſt, & in natiuitate filij primũ ſuus
eſt, & ſic dilectus. In electione, primũ primogenitus, & ſic poſtea ſuus, Vt
adoptato ex omnibus populis filio Iſraël proprium eſſet, quod primoge-
nitus eſt, Nato uero unigenito deo, manifeſtum ſit, proprium eſſe quod
filius ſit. Non eſt itaque uera & perfecta natiuitas ubi deputatur magis
quàm generatur, quia non ambiguum eſt eum populum qui in filium
naſcatur, & fieri. Quod aũt fit cum non fuiſſet, & per id quod factũ eſt
dicitur naſci, non eſt in eo uera natiuitas, qui ante aliud quàm natum eſt
fuerit. Et idcirco fuit antequàm naſceretur, id eſt, antequàm fieret, quia
qui ex gentibus filius eſt, gens eſt antequàm filius eſt, ac per id non uere fi
lius, quia non ſemper filius. Vnigenitus autem deus neque fuit aliquan-
do non filius, neque fuit aliquid antequàm filius, neque quicquàm aliud
ipſe niſi filius. Atq; ita qui ſemper eſt filius, non reliquit id de ſe intelligen-

Genuiſſe deus filios legitur, ſed ſine proprietatis ſignificatione.

Filius primogenitus meus Iſraël.

C tiæ, ne aliquando non fuerit. Et natiuitates quidem humanæ habent in tempore non fuiſſe, primum quidem quia omnes ex his omnibus qui ante fuerint naſcantur. Nam tametſi unicuiq; naſcentium, ex eo ſit origo qui fuerit, tamen ipſe ille ex quo naſcitur non fuit antequàm natus eſt. Dehinc ipſe qui natus eſt, poſtquàm non fuit, natus eſt, tempore ipſo ante manente quàm naſcitur. Naſcens enim hodie, in eo quod heſternum fuit, nõ fuit. Et in id quod eſt, ex eo quod non fuit cœpit, & intra intelligentiam noſtrã eſt heſterno id quod hodie naſcitur nõ fuiſſe. Atq; ita natiuitas eius p quã eſt poſt id quod non fuit manet, quia hodie primum poſt heſternum tempus neceſſe eſt, ut ei ſit in tempore non fuiſſe. Et hæc quidem communia in rerum humanarum origine ſunt, ut omnia initium ſui cum antea non fuerint accipiant. Primum quidem, ut docuimus, per tempus, deinde per cauſam. Et per tempus quidem nõ ambiguum eſt, quin ea quæ nũc cœperint, ante non fuerint. Per cauſam uero, quia his non ex cauſis cõſtet eſſe quod maneant. Reuolue enim omnes originum cauſas, & intelligentiam in anteriora conuerte, inuenies nihil cœpiſſe per cauſam, dum omnia per uirtutem dei ad id quod ſunt creãtur, non etiam naſcuntur ex aliquo. Ex quo etiam unicuiq; generi per ſucceſſionem ipſam naturale eſt, ut non fuerit & cœperit, dum & poſt tempus in tempore eſt, & cum ſemper uniuerſa poſt tempus ſint, cauſam ſui quoq; de antea nõ extantibus ſumunt, dum ex his naſcuntur quæ ante non fuerint, ipſo illo primo humani generis parente Adã ex terra quæ ex nihilo eſt, & poſt tempus, id eſt, poſt cœlũ & terram, diem, ſolem, lunam & aſtra formato, qui & originem non habuerit naſcendi, & cœperit cũ non fuiſſet. Sed unigenito deo, cui nõ præeſt tẽpus anterius, nõ relinquitur ut aliquando non fuerit, quia ipſum illud aliquando iam temporis eſt, & incipiet non poſt eum tempus eſſe, ſed ipſe eſſe poſt tẽpus, cui in eo quod antequàm naſceretur non fuit, id ipſum in quo nõ fuit præferatur. Deinde qui ex eo qui eſt, natus eſt, intelligi non poteſt, ex eo quod nõ fuit natus eſſe, quia eius qui eſt ad id quod eſt, cauſa eſt, non etiã id quod non eſt, origo naſcendi eſt. Ergo cui neq; in tempore eſt, ut aliquando non fuerit, neq; in patre, id eſt, autore eſt, ut ſubſiſtat ex nullis, non reliquit id de ſe occaſionis, ut aut ex nihilo natus ſit, aut non fuerit antequàm naſceretur.

D

Non ſum autem neſcius plærosq; eorum quibus aut per impietatem obtuſa mens ſacramentum dei non capit, aut per aduerſi ſpiritus dominationẽ ſub ſpecie religionis obtrectandi deo furor pronus eſt, affirmare ſimpliciorum auribus id ſolere nos cum ſemper filium fuiſſe dicamus, neq; aliquid aliquãdo fuiſſe, quod non fuit, ſine natiuitate eũ per id quod ſemper fuerit prædicare, quia humani ſenſus opinio id quod ſemper fuit non patiatur ut natum ſit. Naſcendi aũt cauſa ut ſit quod nõ erat, eſſe uero quod non fuit, nihil aliud ſub communi ſenſu eſſe quàm naſci. Adijciant uero ad hæc argu

guta

guta ſatis atque auditui placentia: Si, inquit, natus eſt, cœpit. Et quum cœ- *Argumentum*
A pit non fuit. Et cum non fuit, non patitur ut fuerit. Atque idcirco piæ intel- *contra natiui-*
ligentiæ ſermonẽ eſſe cõtendant, non fuit anteq̃ naſceretur, quia ut eſſet q *tatem filij.*
non erat matris eſt, non qui erat natus eſt. Neq; eguit natiuitate qui erat, cũ
ad id ut eſſet qui non erat naſceretur. Ac primum oportuerat homines re-
ligioſam diuinarum rerum ſcientiam præferentes, ubi euangelicæ atq; apo
ſtolicæ prædicatiõis ueritas præcellebat, callidæ philoſophiæ tortuoſas quæ
ſtiones abijcere, & ſectari potius fidem quæ in deo eſt, quia ſenſum infir-
mum facile fidei ſuæ præſidio ſophiſma ſyllogiſticæ interrogationis exue-
ret, cum captioſa propoſitio reſponſionem ſimplicem, ſibiq; ſecundũ in-
terrogationem rerum obſecundantem ad ultimum iam ſenſus ſui interro-
gatione ſpoliaret, ut quod profeſſione amiſiſſet, id iam conſcientia nõ te-
neret. Quid enim tam neceſſario interrogationi obſecundabit, quàm ut
dum à nobis quæratur, eſt ne aliquid antequàm naſcitur, in profeſſione
noſtra ſit non fuiſſe antequàm naſcitur? Neque enim aut in natura aut in
neceſſitate eſt, ut quod eſt naſcatur, cum naſci quid ob id tantum ut ſit; *Contra ſophi-*
non quia erat, neceſſe ſit: Quod cum conceſſum fuerit à nobis, quia re- *ſticas captio-*
ĉte cõceditur, exuti fidei ſcientia, capti iam impijs atque alienis ſtudijs ac- *nes.*
quieſcemus. Quod prouidẽs ante beatus Paulus Apoſtolus, ſicut frequen
ter oſtendimus, ut caueremus admonuit dicens: Videte ne quis uos ſpo-
B liet per philoſophiam & inanem deceptionem, ſecundum traditionem ho
minum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum, in quo
habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Cauendum igitur ad-
uerſum philoſophiam eſt, & humanarum traditionum non tam euitanda
ſunt ſtudia quàm refutanda. Neque enim his ita concedendum eſt, qua-
ſi uincant potius quàm fallant. Quia nos Chriſtum dei uirtutem & dei ſa
pientiam prædicantes, æquum eſt humanas doctrinas non tam defugere
q̃ refellere, & ſimpliciores ne ab his ſpolientur, & obſtruere & inſtruere.
Nam cum poſſit omnia, & ea omnia ſapienter deus poſſit, & nec uirtuti
eius ratio, nec rationi uirtus obſiſtat, oportet & eos qui CHRISTVM præ-
dicant mũdo, irreligioſis mundi imperfectiſq; doctrinis per ſcientiam ſa-
pientis omnipotentiæ contraire. Secundum illud beati Apoſtoli dictum:
Noſtra enim arma nõ ſunt carnalia, ſed potentia deo, ad deſtructionem
munitionum, rationes deſtruẽtia, & omnem altitudinem eleuatam aduer-
ſum cognitionem dei. Fidem non nudam Apoſtolus atque inopem ra-
tionis reliquit, quæ quamuis potiſſima ad ſalutem ſit, tamen niſi per do-
ctrinam inſtruatur, habebit quidem inter aduerſa tutum refugiendi receſ
ſum, non etiam retinebit conſtantem obnitendi ſecuritatem, eritque ut
infirmibus ſint poſt fugam caſtra, non etiam ut * caſtra habentibus adſit *Al's* arma.*
interrita fortitudo. Contundendæ ſunt ergo inſolentes aduerſum deũ di-

C ſputationes, & deſtruenda rationum fallacium munimenta, & eleuatã ad
impietatem ingenia conterenda, nec carnalibus armis, ſed ſpiritualibus, nec
terrena doctrina, ſed cœleſti ſapientia, ut quanta rerum diuinarum hu-
manarumq́ue diſcretio eſt, tantum ultra terrena ſtudia ratio cœleſtis ex-
cedat. Ceſſet itaque ſollicitudo perfidiæ, neque negare nos, quia ipſa non
intelligit exiſtimet, quod ſolum à nobis bene & intelligitur & creditur. Nã
ipſa ſermonum enunciatione, cum natum confitemur, non tamen nó na-
tum prædicamus. Neque enim id ipſum eſt, non natũ atque naſci. Quia
illud ab altero, hoc uero à nemine eſt. Et aliud eſt ſine autore eſſe ſemper
æternum, aliud quod patri, id eſt, autori eſt coæternum. Vbi enim pater
autor eſt, ibi & natiuitas eſt. At uero ubi autor æternus eſt, ibi & natiui-
tas æterna eſt. Quia ſicut natiuitas ab autore eſt, ita & ab æterno autore æ-
terna natiuitas eſt. Omne aũt quod ſemper eſt, & æternum eſt. Sed tamẽ
non omne quod æternum eſt, etiam innatum eſt. Quia quod ab æterno
naſcitur, habet æternum eſſe quod natum eſt. Quod autem non natum
eſt, id cum æternitate non natum eſt. Quod uero ex æterno natum eſt,
id ſi non æternum natum eſt, iam nó erit & pater autor æternus. Si quid
igitur ei qui ab æterno patre natus eſt, ex æternitate defuerit, id ipſum
D autori non eſt ambiguum defuiſſe, quia quod gignenti eſt infinitum, in-
finitum eſt etiam naſcenti. Medium enim quid inter natiuitatem dei filij
& generationem dei patris, nec ratio, nec ſenſus admittit. Quia & in gene
ratione natiuitas eſt, & in natiuitate generatio eſt. Quod utrunque ſine in-
teruallo ſui eſt, quia ſine utroque neutrum eſt. Quod ergo niſi ex utro-
que non conſiſtit, id in omnibus niſi utrunque non permanet, quia in ali-
quo alterum non relinquatur, quod id ipſum alterum in aliquo non poſ-
ſit eſſe ſine altero. Sed inquiet quiſquàm diuini huius incapax ſacramen-
ti: Omne quod natum eſt, non fuit, quia in id natum eſt, ut eſſet. Et quis
igitur ambiget quin quæ in rebus humanis nata ſunt, aliquando nõ fue-
rint? Sed aliud eſt ex eo naſci qui non fuit, aliud ex eo naſci q ſemper eſt.
Infantia enim omnis cum antea non fuiſſet, cœpit ex tempore, Quæ rur-
ſum in pueritiam excreſcens, poſt etiam adoleſcentiam coëgit in patrem,
& non ſemper pater eſt, qui ante in adoleſcentiam per pueritiam, & in
pueritiam per infantiam cœptam profecerit. Ergo qui nõ ſemper pater eſt
non ſemper & genuit. Vbi autem ſemper pater eſt, ſemper & filius eſt. Si
itaque habes in cognitione uel ſenſu deum, in cuius cognitionis ſacramen-
to proprium eſt quod pater eſt, non ſemper patrem eſſe filij unigeniti, ha-
bes & in intelligentia & ſcientia, non ſemper filium eſſe qui genitus eſt:
Quod ſi ſemper patri proprium eſt, quod ſemper eſt pater, neceſſe eſt fi-
lio ſemper proprium eſſe, quod ſemper eſt filius. Et quomodo in ſermo-
nem noſtrum atque intelligentiam cadet, ut non fuerit antequàm naſce-
retur

Nullum medium inter natiuitatẽ filij dei & generationẽ dei patris.

retur, cui proprium eſt, ſemper eſſe quod natus eſt? Formam itaque at-
A que imaginem, inuiſibilis dei unigenitus in ſe deus continens in omnibus
his quæ propria deo patri ſunt, per plenitudinem ueræ in ſe diuinitatis æ-
quatur. Nam ut ſuperioribus libris docuimus, per uirtutẽ & ueneratio-
nem ſicut pater & honorãdus & potens eſt, ita & in eo quod pater ſem-
per eſt; ei quoque in eo quod filius eſt, filio ſemper eſſe commune eſt. Nã
ſecundum ad Moyſen dictum miſit me ad uos is qui eſt, deo proprium
eſſe id quod eſt, non ambigens ſenſus eſt, quia id quod eſt, non poteſt in-
telligi dicique non eſſe. Eſſe enim & non eſſe, contraria ſunt, neque hæ di-
uerſæ ſignificationes in unum atque idem coëunt, quia manente alia alte-
ra non erit. Ergo ubi eſſe eſt, non poteſt uel ſenſum uel ſermonem inire
non eſſe, ſenſui noſtro retroacto ſemperq; reuocato ad intelligẽtiam eius
qui eſt, *deo id ipſum tantũ quod eſt dei, ſemper anterius eſt, quia id quod
infinitum in deo eſt ſemper infinitatem ſe ſenſus noſtri recurſui ſubtrahat; *Al's * deus. Fortè legendũ ſemper per infinitatẽ ſi ſenſus noſtri recurſui ſubtrahit.*
Vt ante id quod proprium deo eſt, ſemper eſſe, aliquid aliud intentio retro-
acta non capiat, quia nihil aliud ultra ad intelligendam dei æternitatẽ pro-
cedat quũ deum ſemper eſſe ſemp occurrat. Quod igitur & per Moyſen de
deo ſignificatum, & per communem ſenſum nihil aliud nobis intelligendũ
permittitur, id ipſum unigenito deo eſſe proprium euangeliſta teſtatur, cũ
in principio erat uerbum, & cum apud deum hoc erat, & cum lumen uerũ,
B & cum unigenitus deus in ſinu patris eſt, & cum Ieſus Chriſtus ſuper om-
nia deus eſt. Erat igitur atq; eſt, quia ab eo eſt, qui quod eſt, ſemper eſt. Ab
eo autem eſſe, id eſt, ex patre eſſe, natiuitas eſt. Eſſe autem ſemper ab eo, q
eſt ſemper, æternitas eſt. Aeternitas uero non ex ſe, ſed ex æterno, ex æter-
no autem nihil aliud q̃ æternũ. Quod ſi non æternum, iam nec pater, qui
generationis eſt autor, æternus eſt. Quod ſi illi patrem ſemper eſſe, atq;
huic filium ſemper eſſe proprium eſt, & in eo quod eſt, ſignificatur æter-
nitas, per id quoque cui quod eſt, proprium eſt, proprium eſt & æternũ.
Nemini autem dubium eſt, quin generatio ſignificet natiuitatem, & nati-
uitas manentem doceat, non etiam non manentem. Porrò autem ambigi
non poteſt, neminem qui erat naſci. Nam naſcendi ad eum non proficit
cauſa, qui per ſe maneat æternus. Sed unigenitus deus, qui & dei ſapien-
tia & dei uirtus & uerbum eſt, cum natus ſit, patrem teſtatur autorem. Cũ
ex manente natus eſt, non eſt natus ex nihilo. Et cum ante tempora æter-
na natus, omnẽ ſenſum neceſſe eſt naſcendo præueniat, nec reliquit in uer-
bis, ut non fuerit antequàm naſceretur. Si enim ſenſui noſtro ſubiacet, ut
non fuerit antequàm natus eſt, iam natiuitate eius & ſenſus noſter & tem-
pus anterius eſt. Quia omne quod non fuit iam & ſenſui obnoxium eſt *In quodam codice hoc erat additũ nec eſt ſine natiuitate nec nõ fuit.*
& tempori, in ea ipſa ſignificatione qua non fuit. Quia non fuiſſe, pars
temporis eſt. Qui autem ab æterno eſt & ſemper fuit, dum & ſemper fu-
iſſe,

C iſſe, ſupra tempus eſt, & natum eſſe natiuitas eſt. Natum itaque unigenitum deum, ſed natum ante tempora æterna confitemur. Quia confiteri neceſſe eſt, in quod nos apoſtolicarum atq; propheticarum prædicationum dicta concludunt, cum tamen ſenſus humanus intelligentiam intemporalis natiuitatis non apprehẽdat, quia aliquid in naturis terrenis ante tempora natum eſſe non competit. Quod cum ita à nobis prædicabitur, quo modo rurſum eiuſdem intelligentiæ complexu, non fuiſſe anteq̃ naſcitur dicemus, cum ſecundum Apoſtolum ante tempora æterna ſit unigenitus deus? Si igitur natum ante tempora æterna non ratio humanæ intelligentiæ, ſed prudentiæ fidelis profeſſio eſt, quia & natiuitas per autorẽ eſt, & quod tempora excedit, æternum eſt, & extra ſenſum terrenum eſt quod ante tempora æterna ſit natum, certe iam impia uoluntate ſenſum humanæ rationis extollimus, ut per intelligentiam mundi nõ fuerit anteq̃ naſcitur, cum ultra ſenſum humanum & intelligentiam mũdi naſcatur æternũ. Aeternum autem eſt, quicquid tempus excedit. Tempora enim omnia uel opinione complectimur, uel ſcientia, cum quod nunc eſt, ſcimus non etiã pridie fuiſſe, quia quod pridie fuerit nunc non ſit, quod autem eſt, nunc tantum ſit, nõ & pridie fuerit. Opinione uero ita præterita metimur, ut ante urbem aliquam inſtitutam, etiam non ambigatur tempus fuiſſe, quo urbs inſtituta non fuerit. Cum ergo uel ſcientiæ uel opinioni noſtræ ſubiaceant tempora, ſenſu humanæ intelligentiæ iudicamus, ut de aliqua ratione dixiſſe exiſtimemur, nõ fuit anteq̃ naſceretur, quia uniuſcuiuſq; originẽ

Senſus humanus natiuitatẽ intemporalẽ nõ apprehendit.

Tempora oĩa uel opinione uel ſcientia cõplectuntur.

D tempora ſemper antelata præueniant. At uero cum in dei rebus, id eſt, in dei natiuitate nihil non ante tempus æternum ſit, non cadit in id, ut anteq̃ natus eſt. cuiq; ante tempora æterna promiſſum æternum ſit, ſecundũ beati Apoſtoli dictum, in ſpe uitæ æternæ quam promiſit non mendax deus ante tempora æterna, aliquando non fuiſſe dicatur, quia intelligi nõ poteſt cœpiſſe poſt aliqd, qui eſſe ſit ante æterna tẽpora confitẽdus. Si ergo naſci aliquid ante tempora æterna, neq; in naturis humanis eſt, neq; in intelligẽtia, & tamẽ in hoc profeſſionibus de ſe dei creditur, quo modo id quod ſine ſenſu intelligentiæ æternæ natum ſemper, id eſt, ante tẽpora æterna eſſe apoſtolica fides locuta ſit, id rurſum non fuiſſe anteq̃ naſcitur, per ſenſum humanæ intelligentiæ noſtri temporis æſtimatione infidelitas eloquitur? Cũ quod ante tempus natum eſt, ſemper eſt natum, quia id quod eſt ante æternum tempus, hoc ſemper eſt. Quod autem ſemper eſt natum, nõ admittit ne aliquãdo non fuerit, quia aliquando non fuiſſe, iam non eſt ſemp eſſe. Semper aũt eſſe excludit non ſemper fuiſſe. Et excluſo eo per id quod ſemper eſt natus, non ſemper fuiſſe, non cadit in ſenſum, ut non fuerit anteq̃ natus ſit, quia qui ante tempora æterna natus eſt, natus eſſe ſemper in ſenſu eſt, cũ tamen ante tempora natum nõ eſſe non ſubeat in ſenſum. Nã

ſi quod

ſi quod utiqꝫ conuenit, ante creaturam ſeu inuiſibilem, ſeu corporalẽ & an-
A te omnia ſecula & tempora æterna, & ante ſenſum omnem natus confiten-
dus eſt eſſe, qui per id quod ita natus eſt, ſemper eſt, concipi quoque nullo
ſenſu licet, ut non fuerit anteq̃ naſceretur, quia & ante ſenſum omnem eſt
qui ante tẽpora æterna natus eſt. Et in ſenſu nunq̃ eſt eũ ꝗ ſemper eſſe con-
fitendus eſt, non fuiſſe. Sed argute huius interrogationis calumnia antefer-
tur: Si, inquit, in ſenſum non cadit non fuiſſe anteq̃ naſcitur, reliquum hoc
ſenſui eſt, ut qui erat natus ſit, Et calumnianti reſpondebo. Nunquid à me
aliud q̃ natum dici meminerit? Aut nunquid ante tempora æterna eſſe, id
ipſum ſit quod eſt, eum qui erat naſci? quia naſci quod erat, iam non naſci
eſt, ſed ſeipſum demutare naſcendo eſt. Natum autem ſemper eſſe, hoc eſt
ſenſum temporum naſcendo præcurrere, neqꝫ intelligentiæ patere aliquan-
do fuiſſe non natum. Non eſt itaqꝫ id ipſum natum ante tempora æterna
ſemper eſſe, & eſſe anteq̃ naſci. Natum autem ante tempora æterna ſemp
eſſe, excludit non fuiſſe anteq̃ naſcitur. Cæterũ non relinquit prius eſſe q̃
naſci, quia qui ultra ſenſum eſt, in nullo ſubiacet ſenſui. Nã ſi ultra ſenſum
eſt, natum ſemper eſſe, non licet iam eſſe poſt ſenſum non fuiſſe eum an-
tequàm naſceretur. Cum itaqꝫ natum ſemper eſſe, nihil aliud ſit confiten-
dum eſſe q̃ natum, id ſenſui anteq̃ naſceretur uel fuiſſe, uel non fuiſſe non
ſubiacet, quia ſenſum nihil aliud quàm ante tẽpora æterna natum eſſe ſem
B per, anteuenit. Natus itaqꝫ eſt, & ſemper eſt qui nihil aliud de ſe patitur in-
telligi aut dici poſſe, niſi natum. Nã cum anterior ipſo tẽpore ſenſu nõ eſt, *Natũ ſemper eſſe uel aliud q̃ natum.*
quia ante ſenſum tempus æternum eſt, non admittit ſenſum de ſe diiudi-
cantem, eſſe aut nõ fuiſſe anteq̃ naſceretur, quia & eſſe anteq̃ naſcitur, nõ
ſit natiuitatis, & nõ fuiſſe, iam temporis ſit. Ergo & infinitas temporũ æter-
norum, quod eſt temporis, id eſt, non fuiſſe, conſumit, & natiuitas quod ſu-
um non eſt, id eſt, antequàm naſcitur eſſe nõ patitur. Quod ſi aut eſſe aut
non fuiſſe ſenſui ſubiacebit, iam natiuitas ipſa poſt tempus eſt. Quia qui
non ſemper eſt, neceſſe eſt cœperit eſſe poſt aliquid. Finis igitur & fidei &
ſermonis & ſenſus eſt, dominum Ieſum & natum eſſe & ſemper eſſe, quia ſi
quid de filio mens retroacta ſcrutabitur, nihil aliud ſcrutantis ſenſui quàm
natum eſſe & ſemper eſſe, ſemper occurret. Vt igitur deo patri propriũ eſt
ſine natiuitate, ita & filio debitum eſt, per natiuitatem ſemper eſſe. Natiui-
tas autem nihil aliud quàm patrem, neqꝫ pater aliud quàm natiuitatem e-
nunciabit. Mediũ enim nihil quicquàm nomina iſta aut natura permittit.
Aut enim non ſemper pater, ſi non ſemper filius, aut ſi ſemper pater, ſemp
& filius, quia quantũ filio temporis ne ſemper filius fuerit, abnegabitur, tan-
tum patri deeſt ne pater ſemper ſit, Vt licet ſemper deus, nõ tamen & pater
in ea fuerit infinitate, qua deus eſt. Etiam in id ſe profeſſio impietatis exten-
dèt, ut non filio tẽpora natiuitatis, ſed patri generationis aſcribat, quia gene-

C rationis modus intra natiuitatis ſit tempora conſtitutus. Pium tibi ac reli-
gioſum hæretice, exiſtimas, deũ ſemper quidem, ſed non ſemper patrẽ con- A
fiteri? Quod ſi ita ſentire te pium eſt, Paulum impietatis, neceſſe eſt filiũ an-
te tempora æterna eſſe dicentem, condemnes. Etiã ipſam de ſe teſtãtem ſa-
pientiam, quod ante ſecula fundata ſit, crimineris, quæ patri aderat, tum cũ
cœlum præpararet. Sed tu ut deo initium tribuas quo pater eſt, prius tem-
poribus initiũ decerne quo cœpta ſunt. Quæ ſi cœpta ſunt, mẽdax eſt Apo-
ſtolus, qui ea ſit profeſſus æterna. Soletis enim tẽpora de ſolis ac lunæ crea-
tione numerare, quia ſcriptũ de his ſit: Et ſint in ſigna & tempora & annos.
Sed qui ante cœlum eſt, quod ſecundum uos etiam ante tempus eſt, idem
& ante ſeculum eſt. Neq; ſolum ante ſeculum eſt, ſed etiam ante generatio-
nes generationum ſeculum præeuntes. Quid caducis & terrenis & angu-
ſtis diuina & infinita concludis? Neſcit Paulus in Chriſto niſi temporum
æternitatem. Nõ poſt aliquid ſe eſſe ſapientia, ſed ante omnia loquitur: Tẽ-
cũ à ſole ac luna tempora inſtituta ſunt. Chriſtum autẽ ante ſolem perma-
nere ſignificat dicẽs: Ante ſolem permanet nomen eius. Et ne res dei mun-
di iſtius origine inchoatas arbitreris, idem dixit: Et ante lunã & generatio-
nes generationum. Deſpiciuntur hæc tempora à tantis uiris & prophetico
D ſpiritu dignis, & nihil ſenſui humano relinquitur, in quo ſe ante natiuitatẽ,
quæ tempora æterna excedit, extendat. Sed hunc modum tantum habe-
at religioſæ opinionis fides, ut dominum Ieſum Chriſtum unigenitum de-
um, & ad perfectæ natiuitatis confeſſionem natum meminerit, & in diuini-
tatis ueneratione nõ ignoret æternum. Sed accuſamur mendacij, & una no-
biſcum doctrina Apoſtolicæ prædicationis arguitur, natiuitatem quidem
confeſſa, ſed æternitatem natiuitatis profeſſa. Vt & natiuitas teſtaretur au-
torem, & æternitas in ſacramento diuinæ natiuitatis ſenſum humanæ opi-
nionis excederet. Profertur enim aduerſum nos ſapientiæ de ſe proteſta-
tio, quæ creatam ſe docuerit his dictis: Dominus creauit me initium uia-
rum ſuarum. Et ó te miſer hæretice, quid indulta eccleſiæ aduerſum ſynago-
gam arma, cõtra fidem Eccleſiaſticæ prædicationis inuadis? & doctrinæ ſa-
lutaris munitiſſimam intelligẽtiam rapis aduerſum uniuerſorum ſalutem,
creaturam Chriſtum per hæc uerba eſſe contendens? Nã Iudæũ potius ne-
gantem Chriſti ante ſecula æterna diuinitatem, & in omnibus operibus ac
doctrinis dei efficientiam hæc uerba ſapientiæ ſubſiſtentis extingunt, quæ
ſe nunc creatam initium uiarum dei, & in opera eius à ſeculo dixerit, ne for-
tè ante Mariam manere non exiſtimaretur, neque tamen creatã ſe ad na-
tiuitatis intelligentiam referret, quia uiarũ initium & in opera ſit creata.
At uero ne hoc uiarum initium quod utiq; de diuinis rebus humanæ co-
gnitionis exordium eſt, quiſquàm ad ſubijciendam tempori natiuitatem
infinitam deputaret, fundatam ſe ante ſecula eſt profeſſa. Vt dum aliud eſt

*Quomõ ſcri-
ptura Domi-
nus creauit
me et initium
uiarum ſuarũ
intelligitur.*

*Locus hic ua-
rius habeba-
tur, nec mihi
adhuc ſatisfa-
cit.*

in

A in uiarum initium,& in opera creari, & aliud eſt ante ſecula fundari, anterior intelligeretur eſſe & creatione,& fundatione,& hoc ipſum quod fundata in opera ante ſeculum eſt, ſacramentum creationis oſtenderet:quia fundatio ante ſeculum, & creatio in uiarum initium atq; in opera, poſt ſeculum ſit.Iam uero ne creatio & fundatio fidem diuinæ natiuitatis offenderet,ſequitur:Prius quàm terram faceret,prius quàm montes ſtabiliret,ante omnes colles genuit me. Iam genitus eſt ante terrã,qui ante ſecula fundatus eſt:neq; ſolum ante terram,ſed etiam ante montes atq; colles.Et in his quidem quia de ſe ſapientia loquitur,plus loquitur quàm auditur.Omnia enim quæcunq; ad infinitatis intelligentiam ſignificantur, iſtiuſmodi eſſe oportet,ne rei cuiquam aut generi ſecunda in tempore ſint. Cæterum ad æternitatis demonſtrationem nequaq; temporalia coaptabũtur, quia per id quod poſteriora ſunt cæteris,per ſe ipſa non manifeſtãt infinitatis exordium,cum temporale ſortita ſint. Quid enim magnum eſt,ut ante terram deus dominum Chriſtum generaret,cum angelorum origo terræ creatione reperiatur antiquior? Aut cur qui ante terram genitus diceretur, etiam ante montes & colles manifeſtaretur, cum collium ſignificatio poſt montes ſit,montium uero intelligentia poſt terram ſit? Per quod exiſtimari nõ poteſt,idcirco hæc eſſe dicta,ut ante montes & colles & terram eſſe intelligeretur,qui ea quæ ante terram,& mõtes,& colles ſunt, infinitatis ſuæ æternitate præcelleret. Sed ſenſum noſtrum ſermo diuinus non inopem rationis reliquit,nam cauſam dicti per hæc quæ cõſequũtur,oſtendit:Deus fecit regiones,& inhabitabilia,& cacumina,quæ habitantur ſub cœlo. Cum pararet cœlum,eram cum illo,& cum ſecernebat ſuam ſedem. Quando ſuper uentos ualidas faciebat in ſummo nubes,& cum certos ponebat fontes ſub cœlo,& cum fortia faciebat fundamenta terræ, ego eram apud illum componens. Quis hic temporum locus eſt? aut quo ſe extendere ultra infinitam unigeniti dei natiuitatem humanæ intelligentiæ ſenſus permittitur? Non enim per hæc, quorum creationem mente concipimus, comprehendi generatio eius poteſt,qui anterior his omnibus eſt, ut quamuis præſtet in tempore,non tamen infinitus ſit,cui hoc ſolum tributum ſit,ut ante temporalia natus ſit. Nam cum illa tempori in ſui conſtitutione ſubiaceant, ille tamen licet anterior his omnibus ſit,non ſit liber à tempore, quia temporalis horum conſtitutio tempus natiuitatis eius qui ante ſit natus,oſtendat,dum hoc ipſum ei temporale eſt, quod temporalibus antefertur. Sed dei ſermo & ueræ ſapientiæ doctrina quæ loquitur,& perfecta,& abſoluta ſignificat,docens ſe non temporalibus eſſe anteriorem, ſed infinitis. Cum enim præpararetur cœlum,aderat cum eo. Nunquid cœli præparatio deo eſt temporalis? Et*res cogitationis motu ſubito in mentem tanquam antea torpidam ſtupentemq; ſubrepſit, humanoq; modo fabricandi cœli impenſam

Angeli ante mundũ creati reperiuntur.

B

Non poteſt filij generatio comprehendi per creata.

Dei ſermo ꝑ filio dei.

*Aliàs *repentè cogitationis motus.*

C impenſam & inſtrumenta quæſiuit? Atqui alius prophetæ de operationibus domini ſenſus eſt, cum ait: Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Præcepto tamē dei cœli ut firmarentur, egue runt, nam apparatus & uirtus eorū in hac imperturbatæ inſtitutionis ſuæ firmitate, non de temperatione alicuius, & permixtione materiæ, ſed ex ſpiritu diuini oris exiſtit. Quid ergo eſt præparanti deo cœlum, genitam ab eo adeſſe ſapientiam, cum neq; creatio cœli ex præparatione conſiſtat, neq; naturæ dei ſit, in apparatu eum cogitandi operis commorari? Nihil enim non ſemper cum deo fuit, quicquid in rebus eſt: quæ & ſi ad creationem ſui cœpta ſunt, non ſunt tamen ad dei uel præſcientiam, uel poteſtatem inchoata. Et teſtis eſt nobis propheta, dicens: Deus qui feciſti omnia quæ futura ſunt. Quæ enim futura ſunt, licet in eo quod creanda ſunt, adhuc fient, deo tamen, cui in creandis rebus nihil nouum ac recens eſt, iam facta ſunt, dum & temporum diſpenſatio eſt ut creentur, & iam in diuinæ uirtutis & præſcientiæ efficientia ſint creata. Et idcirco nunc ſapientia natam ſe ante ſecula docens, anteriorem ſe non ſolum his quæ creata ſunt, docet, ſed æternis coæternam, præparationi ſcilicet cœli, & diſcretioni ſedis dei. Non enim tum diſcreta ſedes eſt, cum effecta eſt, quia aliud eſt diſcerni ſedem, aliud componi. Neq; tum paratum cœlum eſt, cum præparatum eſt,

Creaturæ non ſunt ad dei poteſtatem uel præſcientiam inceptæ.

D nam erat apud præparantem & diſcernentem. Poſt uero componebat cum parante æternitatem ſuam, cum præparanti adeſt, & miniſterium, quando cum parante componit, oſtendens. Idcirco nunc etiam ante terram, & montes & colles genitā ſe eſſe dixit, quia & præparationi cœli affuiſſe ſe doceret, ut hæc iam tunc cum præpararetur cœlum, penes deum facta eſſe per id quod nihil deo nouum eſt, demonſtraret. Perpetua enim & æterna rerum creandarum eſt præparatio, neq; partibus cogitationum uniuerſitatis huius corpus effectum eſt, ut primum de cœlo ſit cogitatum, tum poſtea terræ cura & tractatus deum inierit, conſultatumq; per ſingula ſit, ut primū in planiciem diffunderetur, deinde poſtea meliori conſilio montibus eleuaretur, rurſum autem etiam collibus uariaretur, quarto deinde habitabilis etiam in ipſis cacuminibus redderetur. Præpararetur q; cœlum ac ſedes dei ſegregaretur, uentorumq; exhalationes nubes in ſummo ualidæ continerent. Tum deinde certi ſub cœlo fontes* mearent, ac poſtremo fundamentis terra fortioribus confirmaretur. Singulis enim his omnibus anteriorem ſe ſapientia eſſe profitetur. Sed cum omnia per deum quæ ſub cœlo ſunt, facta ſint, & componendo cœlo Chriſtus affuerit, & ipſam præparati cœli præueniat æternitatem, non patitur, hoc exiſtimari in deo minutarum rerum particulatas cogitationes, quia omnis horum præparatio deo eſt coæterna. Nam tametſi habeat diſpenſationē ſui ſecundum Moyſen firmamenti ſolidatio, aridæ nudatio, maris congregatio, aſtrorum conſtitutio, aquarum

Alij manarēt*

Componendo cœlo Chriſtus affuit.

Omnis præparatio creaturarum eſt deo coæterna.

A aquarum terræq; in eijciendis ex ſe animantibus generatio, non tamen cœli terræ, cæterorumq; elementorum creatio leui ſaltem momento operationis diſcernitur, quia eorum præparatio æquabili penes deum æternitatis infinitate conſtiterat. His igitur infinitis & æternis in deo Chriſtus cum adeſſet, ſolam nobis natiuitatis ſuæ permiſit conſcientiam, ut quantum ad fidem proficeret dei intellectus, tantum ualeret ad ſuſceptam religionem cognita natiuitatis æternitas, quia ex eo qui æternus eſt patre, nec ratio, nec ſenſus admittat, niſi coæternũ filium prædicari. Sed creationis nomen nos & profeſſio mouet. Moueat ſanè nomen creationis, ſi non natiuitas ante ſecula, & creatio in initium uiarum dei & in opera prædicatur. Non enim poteſt natiuitas pro creatione accipi, cum natiuitas ante cauſam ſit, creatio uero per cauſam. Ante præparationem enim cœli erat, & ante ſecula fundata, quæ initium uiarũ dei & in opera eſt creata. Aut nũquid eiuſdem intelligentiæ eſt initium uiarũ, & in opera creari, & naſci ante omnia, quorũ unũ habet tempus in geſtis, aliud uero intemporalem intelligentiam continet? Aut fortè uelis id quod in opera creatur, ita intelligi oportere, ut propter opera ſit creatus, id eſt, ut Chriſtus cauſa efficiendorũ operum ſit creatus, ut ipſe ſeruus potius & operator mũdi maneret, nõ dominus gloriæ natus eſſet, & ad miniſterium efficiendi ſeculi crearetur, nõ etiam ſemper filius dilectionis & rex ſeculorum. Sed quanq; hunc impijſſimum ſenſum tuum B intelligentia cõmunis extinguat, quia aliud ſit initium uiarum dei & in opera creari, aliud ante ſecula naſci, tamen hic idem locus, ne propter operationem mundi deum Chriſtum creatum eſſe mentireris, occurrit, cum deum patrem effectorem atq; operatorẽ uniuerſitatis oſtendit. Tuto id quidem pro nobis, quia ei qui pararet omnia, adeſſet ipſe componens. Sed cum ſcriptura omnis creatorem mundi dominũ Ieſum Chriſtum eſſet loquutura, nunc tamen ſapientia ad denegandam impietatis occaſionem, & fabricatorem mundi deũ patrem profeſſa eſt, neq; ſe fabricanti deo docuit abſuiſſe. Quippe cũ adeſſet etiam præparanti, & cum pater pararet, & ſapientia cũ parante cõponeret, adeſſetq; etiã præparãti, per id ipſum utrũq; complexa eſt, ne propter opera creata eſſe intelligeret, quæ æternæ præparationi futurorũ operũ affuiſſet, neq; ſcripturam mendacẽ conſtitueret, quia cũ parante cõponeret. Sed tandẽ per doctrinæ catholicæ reuelationẽ, quid ſit Chriſtum initium uiarum dei & in opera creatum eſſe, in principio hæretice cognoſce, & ipſius ſapientiæ dictis impiæ hebetudinis tuæ diſce ſtulticiam. Cœpit enim ita: Si enunciauero uobis quæ quotidie fiunt, memorabor ea quæ à ſeculo ſunt, enumerare. Nanq; cũ ante dixiſſet: O uos homines obſecro, & emitto uocem meã filijs hominum, intelligite ſimplices aſtutiam, in doctrina autem cor apponite. Et rurſum: Per me reges regnant, & potentes *ſciunt iuſticiam. Per me principes magnificantur, & tyranni per me te- Alij *ſcribunt.

C nent terram. Et rurſum: In uijs æquitatis ambulo, & inter medias ſemitas iuſticiæ conuerſor, ut diuidam diligentibus me ſubſtantiam, & theſauros eorum impleam bonis. Quotidianum opus ſuum ſapientia non tacet, & primum uniuerſos obſecrans monet, & ſimplices intelligere aſtutiam, & indoctos cor apponere, ut uerborum diſtinctas diſcretasq; uirtutes uehemens ac diligens lector expenderet. Suis itaq; modis, ſuis conſtitutionibus uniuerſa agi, intelligi, laudari, teneri docet, & intra ſe regna regum, & potentium prudentiam, & principum famoſa opera, & ius terram obtinentium tyrannorum contineri oſtendit, ſe quoq; non admiſceri iniquitatibus, nec iniuſticijs intereſſe. Et hoc ob id, ut uniuerſis æquitatis ac iuſticiæ operibus intercedendo diligentibus ſe, æternorum bonorum, & incorruptorum theſaurorum opulentiam ſubminiſtret. Ergo ea ſe quæ quotidie fiunt, enarraturam profeſſa, memorem ſe quoq; ad enumeranda ea, quæ à ſeculo ſunt, pollicetur. Et nunc quis hebetudinis ſenſus eſt, ea quæ à ſeculo eſſe memorata ſunt, quod ante ſecula geſta ſint, exiſtimare? quia in his quæ à ſeculo ſunt, opus omne poſt ſeculum eſt, a uero quæ ante ſeculum ſunt, præueniunt ſeculi à ſe poſterioris conſtitutionẽ. Memorem itaq; ſe ad dicenda ea quæ à ſeculo ſunt profeſſa, ſapientia ait: Dominus creauit me initium uiarum ſuarum in opera ſua. Rerum itaq; à ſeculo geſtarum ſignificatio iſta

al's *prediate eſt, neq; generationis ante ſecula *prædicat initium, ſed diſpenſationis à ſe-

D culo initæ doctrina eſt. Et quærendum eſt, quid ſit natum ante ſecula deũ, rurſum initium uiarum dei & in opera creari, quia ubi ante ſeculum eſt natiuitas, illic infinitæ generationis æternitas eſt. Vbi uero à ſeculo eſt creatio, eademq; in uias dei atq; in opera eius oſtenditur, illic operibus ac uijs cauſa creationis aptata eſt. Ac primum quia Chriſtus ſapientia eſt, uidendum

An Chriſtus initiũ ſit operum uiæ dei.

eſt, an ipſe ſit initium operum uiæ dei. Nec, ut opinor, ambigitur. ait enim: Ego ſum uia, & nemo uadit ad patrem, niſi per me. Via eſt, dux euntium, feſtinantium curſus, ignorantium ſecuritas, & quædam neſcitarum ac deſideratarum rerum magiſtra. Ergo uiarum initium & in opera dei creatur, quia & uia eſt, & deducit ad patrem. Sed creationis huius quæ à ſeculis eſt, ratio quærenda eſt. Nam ultimæ diſpenſationis ſacramentum eſt, quod etiam creatus in corpore, uiam ſe dei operum eſt profeſſus. Creatus autem eſt in uias dei à ſeculo, cum ad conſpicabilem ſpeciem ſubditus creaturæ, habitum creationis aſſumpſit. Videamus itaque in quas dei uias, & in quæ dei opera à ſeculis creata ſit nata ante ſecula ex deo ſapientia. Vocem deambulantis in paradiſo Adam audiuit. Putas ne deambulantis inceſſum, niſi in ſpecie aſſumptæ creationis auditum, ut in aliqua creatione conſiſteret, qui inambulans fuerit auditus? Non requiro qualis ad Cain & Abel & Noẽ loquutus ſit, & benedicens quoq; Enoch qualis affuerit. Angelus ad Agar loquitur, & utiq; idem deus eſt. Nunquid ſpeciei eiuſdem eſt,

A eſt,cum angelus uidetur, cum eſt in ea natura qua deus eſt? Certe ſpecies angeli oſtenditur,ubi poſtea dei natura memoratur. Sed quid de angelo dicam? Homo ad Abraham uenit. Nunquid ſecundum hominem in creationis iſtius habitu Chriſtus talis aſſiſtit, qualis & deus eſt? Sed homo loquitur,& corpore aſſiſtit,& cibo alitur, ueruntamen deus adoratur. Certe qui ante angelus,nunc etiam homo eſt,ne naturalem hanc eſſe dei ſpeciem diuerſitas huius ipſius aſſumptæ creationis pateretur intelligi. Adeſt autē ad Iacob etiā uſq; ad luctæ cōplexum in habitu humano,& manū cōſerit, & mēbris nititur,& lateribus inflectitur, & in omni motu noſtro inceſſuq; cōſiſtit. Sed idē poſtea & Moyſi eſſe ignis oſtēditur,ut naturæ creatæ tum potius ad ſpeciē quàm ad ſubſtantiam naturæ fidem diſceres. Habuit tum in ſe poteſtatem conflagrandi,nec tamen naturalem ſuſcipiens urendi neceſſitatem, quia ſine rubi damno conflagratio ignis apparuit. Curre per tempora,& intellige qualis uiſus ſit, uel Ieſu naue nominis ſui prophetæ, uel Eſaiæ etiam cum euangelico teſtimonio uiſum prædicanti, uel Ezechieli uſq; ad conſcientiam reſurrectionis aſſumpto, uel Danieli, hominis filium in æternorum ſeculorum ſempiternitate confitenti,& cæteris alijs,quibus ſe in habitu uariæ creationis ingeſſit,in uijs dei & in opera dei,ad cognitionem ſcilicet dei,& noſtræ æternitatis profectum. Quid hic nunc hæc humanæ ſalutis diſpenſatio tam impiam æternæ natiuitatis cōtumeliam mo B litur? Creatio iſta à ſeculis eſt , cæterum ante ſecula infinita natiuitas eſt. Vim ſanè nos dictis afferre contende,ſi propheta, ſi dominus, ſi apoſtolus,ſi ſermo ullus ad diuinitatis æternæ natiuitatem creaturæ tetulit nomen. In his enim omnibus deus,qui ignis conſumens eſt,ita creatus ineſt, ut creationem ea uirtute qua aſſumpſit abſūmeret, potens abolere rurſum quod tantum ad cauſam contemplationis extiterat. Beatam autem illam & ueram conceptæ intra uirginem carnis natiuitatem qua tum creaturæ noſtræ & natura & ſpecies naſcebatur, creaturam & facturam Apoſtolus nominauit. Et certe cum eo ueræ ſecundum hominē natiuitatis hoc nomē eſt,cum ait: At ubi uenit adimpletio temporis, miſit deus filium ſuum factum de muliere, factum ſub lege, ut eos qui ſub legē erant, redimeret, ut adoptionem filiorum conſequeremur. Filius itaq; ſuus eſt, qui eſt in homine,& ex homine factura. Neq; factura tantum,ſed etiam creatura, ut dicitur: Sicut eſt ueritas in Ieſu, deponere uos ſecundum priorem conuerſationem ueterem hominem, eum qui corrumpitur ſecundum concupiſcentias eius deceptionis. Innouamini autem ſpiritu ſenſus ueſtri, & induite nouū hominem,eum qui ſecundū deum creatus eſt. Induendus itaq; nouus ille homo eſt,qui ſecundum deum creatus eſt. Qui enim erat filius dei, natus erat & filius hominis, quia non diuinitatis erat natiuitas, ſed creatura carnis ſignificationem ſui generis accepit, nouus homo ſecundum natum ante

Qui ante angelus,nūc etiā homo eſt.

Paulus

Chriſtus quomodo creatura

Induite nouū hom[illegible]ē.

C ſecula deum,creatus. Et quur ſecundum deum homo nouus creatus eſſet, oſtendit, hæc adijciens: In iuſticia, & ſanctitate, & ueritate. Dolus enim in illo non fuit, & factus eſt nobis iuſticia & ſanctificatio, & ipſe eſt ueritas. Hunc ergo Chriſtum,qui ſecundum deum nouus homo creatur,induimur. *Secundum deum autem creatur, quia ſecundum dei iuſticiam, & ſanctificationem, & ueritatem homo peccati neſcius eſt creatus. *Si igitur ſapientia memorem ſe eorum,quæ à ſeculo geſta ſunt,dicens, in opera dei atque in uias dei creatam eſſe ſe dixit, atque ita creatam, ut fundatam ſe ante ſecula doceret, ne aſſumptæ illius uarie ac frequenter creationis ſacramentum demutaſſe naturam uideretur, cum fundationis firmitas conuellendi ſtatus non reciperet perturbationem. At uero ne fundatio aliud quicquam quàm natiuitatem uideretur oſtendere, ante omnia profeſſa eſt ſe eſſe genitam. Nunc uero quur creatio ad natiuitatem deputatur, cum quæ genita ante omnia eſt,ipſa fundata ante ſecula eſt? Quæ autem fundata ante ſeculum eſt,ea ipſa initium uiarum dei, & in opera eius creata à ſeculis eſt, ut creatio à ſeculis differre intelligeretur ab ea, quæ ante ſecula, & quæ ante uniuerſa natiuitas eſt. Non habet ſaltem impietas ueniam, ut prætendat impietatis errorem. Nanq; & ſi infirmitas intelligentiæ ſenſum irreligioſæ opinionis impediret, ne nunc quæ creationis proprietas eſſet, conſequi poſſet, tamen uel ſecundum Apoſtoli dictum facturam ueræ natiuitati deputantem,creationem quoque, & ſi indocte,tamen D non impie ad generationis fidem proficere oportere exiſtimare debuerat. Apoſtolus enim uidetur unius ex uno natiuitatem, id eſt, deum ex uirgine ſine paſſionum humanarum conceptu prædicaturus,non extra rationem factum de muliere locutus eſſe,quem natum ſciebat, frequenterq; dixiſſet, ut & natiuitas ueritatem generationis oſtenderet, & factura unius ex uno natiuitatem proteſtaretur: quia humanæ permixtionis conceptum facturæ nomen *excederet,cum factus eſſe ex uirgine diceretur,qui natus magis eſſe non ambigebatur. Ac uide tu,quàm ſis impius ô hæretice, creatum Ieſum Chriſtum potius ex deo, quàm natum eſſe, ſermo nullus aut euangelicus, aut apoſtolicus, aut propheticus eſt loquutus. Tu uero natiuitatem negas, & affirmas creaturam, non ſecundum ſignificationem Apoſtoli factum eſſe dicentis, ne natus eſſe ambigeretur unus ex uno, ſed ad impiiſſimum ſenſum, ne deus naturali natiuitate ſubſiſteret, cum creatura potius ex nihilo ſubſtitiſſet. Hoc primum infelicis mentis tuæ uitium eſt, non natiuitatem etiam creaturam nominare,ſed pro natiuitate *fidem creationi aptare. Quanquam id quidem inopis ingenij eſſet, ſed tamen non admodum irreligioſi creatum idcirco dixiſſe, ut impaſſibilis ex deo, tanquam unius ex uno natiuitas noſceretur. Sed nihil horum conſtans atque apoſtolica fides patitur. Scit enim in qua diſpenſatione

Additum*

Quomodo Paulus Chriſtũ dicit factũ de muliere.

Aliâs* excluderet.

Aliâs* contumeliam.

A tione temporis Chriſtus creatus, & in qua temporum æternitate ſit natus. Natus autem ex deo deus eſt, ut in eo ueræ natiuitatis, & perfectæ generationis, & non ambigua diuinitas eſſet. Nihil enim in rebus dei niſi natum æternumque confitemur. Natum autem non poſt aliquid, ſed ante omnia, ut natiuitas tantum teſtetur autorem, non præpoſterum aliquid in ſe autore ſignificet. Et quidem confeſſione communi, ſecunda quidem ab autore natiuitas eſt, quia ex deo eſt, non tamen ſeparabilis ab autore, quia in quantum ſenſus noſter intelligentiam tentabit excedere, in tantum neceſſe eſt etiam generatio excedat. Solus itaque hic pius de deo ſermo eſt, ſcire patrem, & cum eo eum qui ex eo eſt, filius. Neque ſanè aliud de deo, præterquàm patrem eum eſſe unigeniti dei & creatoris docemur. Victa ſe itaque infirmitas humana non tendat, & loquatur hoc ſolum, in quo ſolo ei ſalus eſt, ante carnis ſacramentum in domino Ieſu Chriſto hoc ſe ſemper ſcire, quod natus eſt. Ego quidem in quantum conceſſo mihi à te hoc ſpiritu uigebo, ſancte pater, omnipotens deus, ut æternum te deum, ita æternum & patrem confitebor. Neq; in id unquam ſtultitiæ atq; impietatis erumpã, ut omnipotentiæ tuæ ſacramentorumq; arbitrum hunc infirmitatis meæ ſenſum ultra infirmitatis tuæ religioſam opinionem, & ſignificatam mihi æternitatis fidem erigam, ut te aliquando ſine ſapientia & uirtute, & uerbo tuo, unigenito tuo, deo domino meo

Natiuitas ſolum teſtatur autorem.

Ad deũ patrẽ autor loquitur.

B Ieſu Chriſto fuiſſe præfiniam. Non enim præiudicat de te ſenſui meo naturæ noſtræ infirmus imperfectusq; ſermo, ut fidem intra ſilentium ſtrangulet eloquendi inopia. Nanq; cum uerbum, & ſapientia, & uirtus in nobis interioris motus noſtri opus noſtrum ſit, tecum tamen perfecti dei, qui & uerbum tuum, & ſapientia, & uirtus eſt, abſoluta generatio eſt, ut inſeparabilis ſemper à te ſit, qui in his æternarum proprietatum tuarum nominibus ex te natus oſtenditur. Natus autem ita, ut nihil aliud quàm te ſibi ſignificet autorem. Nõ etiam fidem infinitatis amittat, per id quod ante tempora æterna natus eſſe memoratur. Multa enim iſtiuſmodi in rebus humanis præſtitiſti, quorum cum cauſa ignoretur, effectus tamen non neſcitur. Et religioſa eſt fides, ubi eſt etiam naturalis inſcitia. Nam cum erexi in cœlum tuum hos luminis mei infirmos oculos, nihil aliud eſſe quàm cœlum tuum eſſe credidi. Hos enim aſtriferos in eo circulos, & annuos recurſus, & uergilias, ſeptentrionem, & luciferum, & diuerſa miniſteriorum ſuorum ſortitos officia conſpiciens, deum te in his, quorum intelligentiam non complector, intelligo. Cum uero mirabiles elationes maris tui uidi, non ſolum aquarum originem, ſed nec motum dimenſæ huius *uiciſſitudinis aſſecutus, fidem tamẽ rationis mihi imperſpicabilis licet apprehendens, in his te quoq; quæ ignoro, non neſcio. Iam uero cum in terrã mente conuertor, quæ occultarũ uirtute cauſarũ, ſata omnia ſuſcepta diſſol-

Multi noſcuntur effectus, quorũ cauſæ ignorantur.

Aliàs uaſtitatis.*

 uit,

C uit, diſſoluta uiuificat, uiuificata multiplicat, multiplicata confirmat, ni-
hil in his repperi, quæ intelligere ſenſu meo poſſem, ſed ignorationis meæ
hebetudo ad intelligendum te profecit, dum famulantis mihi naturæ impe
ritus, uſu te tantum meæ utilitatis intelligo. Ipſum me quoq; neſciens ita
ſentio, ut te magis eo quod mei ſum ignarus, admirer. Nam hunc dijudi-
cantis mentis meæ aut motum, aut rationem, aut uitam, & non intelligens
ſentio, & ſentiens tibi debeo, cui ultra intelligentiam naturalis exordij, ſen-
ſum naturæ oblectantis impartias, & cum te me ignorans intelligam, & in-
telligens uenerer, nec ego in tuis rebus fidem omnipotentiæ tuæ laxabo,
quia neſciam, ut ſenſus meus originem primogeniti tui occupet, & ſibi ſub-
dat, & aliquid in me ſit, quo ego ultra & creatorem & deum meũ tendam.
Natiuitas eius ante æterna tempora eſt. Si aliquid in rebus eſt quod ante-
uenit æternitatem, erit aliquid profectò quod ſenſum æternitatis excedat.
Tua enim res eſt, & unigenitus tuus eſt, non portio, non protenſio, nõ ſe-
cundum efficientiarum opinionem nomen aliquod inane, ſed filius, filius
ex te deo patre deus uerus, & à te in naturæ tuæ ueritate genitus. Poſt te ita
confitendus, ut tecũ, quia æternæ originis ſuæ es autor æternus. Nam dum
ex te eſt, ſecundus à te eſt: dum uero tuus eſt, nõ ſeparandus à te eſt, quia
nec ſine tuo fuiſſe confitendus aliquando es, ne aut imperfectus ſine gene-
ratione, aut ſuperfluus poſt generationem arguaris. Atq; ita ad id tantum
D natiuitas proficit æterna, ut geniti ante æterna tempora ex te filij patrem
te ſciamus æternũ. Et mihi quidẽ parum eſt hoc, fidei meæ ac uocis officio
dominum & deum meum, unigenitum tuum Chriſtum Ieſum creaturam
negare, huius ego nominis conſortium ne in ſancto quidem ſpiritu tuo pa
tiar ex te profecto, & per eum miſſo. Magna enim mihi erga res tuas reli-
gio eſt, neq; quia te ſolum innaſcibilem, & unigenitum ex te natum ſciens,
genitum tamen ſpiritum ſanctum non dicturus ſim, dicam unquam crea-
tum. Huius ergo dicti quod mihi cum cæteris à te ſubſtitutis cõmune eſt,
Aliâs * ad te quoq; prorepentis timeo. *prætendiſti ſenſui meo contumeliam. Profunda tua ſpiritus ſanctus tuus
ſecundum Apoſtolum ſcrutatur & nouit, & interpellator pro me tuus in-
Aliâs * cũ unigenito tuo. enarrabilia à me tibi loquitur, & ego naturæ ſuæ ex te *per unitam tuam
manentis potentiam creationis nomine non modo nõ eloquar, ſed etiam
infamabo. Nulla te niſi res tua penetrat, nec profundum immenſæ maie-
ſtatis tuæ, peregrinæ atq; alienæ à te uirtutis cauſa metitur. Tuum eſt quic-
Aliâs * intereſt quid te init, neque alienum à te eſt, quicquid uirtute ſcrutantis *ineſt. Mihi
autẽ inenarrabilis eſt, cuius pro me mihi inenarrabiles ſunt loquelæ. Nam
ut in eo quod ante æterna tempora unigenitus tuus eſt, ceſſante omni am
biguitate ſermonis, atque intelligentiæ difficultate, ſolum quod natus eſt
Aliâs * cum eo manet, ita quod ex te *per eum ſanctus ſpiritus tuus eſt, & ſi ſenſu quidem
nõ percipiã, ſed tamẽ teneo conſcientia. In ſpiritualibus enim rebus tuis he
bes ſum,

A bes ſum, unigenito tuo dicente: Ne mireris quod dixerim tibi, oportet uos naſci denuo. Spiritus ubi uult ſpirat, & uocem eius audis, & non ſcis unde ueniat, & quò eat. Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu ſancto. Regenerationis meæ fidem obtinens neſcio, & quod ignoro iam teneo. Sine ſenſu enim meo renaſcor cum efficientia renaſcendi. Modus autem ſpiritui nullus eſt loquenti cũ uelit, quod uelit, ubi uelit, & cuius adeuntis atq; abeuntis cauſa, ſub aſſiſtentis licet conſcientia neſciatur, huius naturam inter creaturas referã, & originis ſui definitione moderabor? Omnia quidem facta per filium, qui apud te deum in principio erat deus uerbum, Ioannes tuus loquitur. Sed creata omnia in eo in cœlis & in terra uiſibilia & inuiſibilia Paulus enumerat. Et cum uniuerſa in Chriſto & per Chriſtũ creata memoraret, de ſpiritu ſancto ſufficientem ſibi ſignificationem eam exiſtimauit, quod hunc ſpiritum tuum diceret. Cum his ergo propriè electis tibi uiris hæc ita ſentiam, & ſicut nihil aliud ultra ſenſum intelligentiæ meæ ſecundum eos de unigenito tuo dicam quàm eſſe natum, ita quoque ultra ingenij humani opinionem ſecundum eos nihil aliud de ſancto ſpiritu tuo loquar quàm ſpiritum tuum eſſe. Necq; ſit mihi inutilis pugna uerborum, ſed incunctantis fidei conſtans profeſſio. Conſerua, oro, hanc fidei meæ incontaminatam religionem, & uſque ad exceſſum ſpiritus mei dona mihi hanc conſcientiæ meæ uocem, ut quod in regenerationis meæ ſymbolo baptizatus in patre, & filio, & ſpiritu ſancto profeſſus ſum, ſemper obtineam, Patrem ſcilicet te noſtrum, filium tuum unà tecum adorem, & ſanctum ſpiritum tuum, qui ex te per unigenitum tuum eſt, promerear. Quia mihi idoneus ad fidem teſtis eſt, dicens: Pater omnia mea tua ſunt, & tua mea, dominus meus Ieſus Chriſtus manens in te, & ex te, & apud te ſemper deus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Spiritus ubi uult ſpirat.

Cauta profeſſio de ſpiritu.

B

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI DE TRINITATE LIBRI DVODECIMI ET VLTIMI, FINIS.

D.Hilarij

EX DONO CARDINALIS GABRIELLII MONASTERIO S. SEBASTIANI AD CATACVMBAS

C

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, CONTRA CONSTANtium Auguſtum iam uita defunctum, liber.

TEmpus eſt loquendi, quia iam præterijt tempus tacendi. Chriſtus expectetur, quia obtinuit anti chriſtus. Clament paſtores, quia mercenarij fugerūt. Ponamus animas pro ouibus, quia fures introierunt, & leo ſæuiens circuit. Ad martyriū per has uoces exeamus, quia angelus ſatanæ trāſfigurauit ſe in angelum lucis. Intremus per ianuam, quia nemo uadit ad patrem, niſi per filium. Manifeſtentur in pace ſua pſeudoprophetæ, quia in hæreſi & ſchiſmate manifeſtabuntur probati. Suſtineatur tribulatio, qualis nō fuit à conſtitutione mundi, ſed intelligantur breuiandi dies propter electos dei. Impleta prophetia eſt dicens: Erit tempus quando ſanam doctrinā non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi magiſtros ſcalpentes aures, & à ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autē conuertentur. Sed expectetur promiſſio proteſtantis: Beati eſtis cum maledicent, & perſequentur, & dicent omne malum aduerſum uos propter iuſticiam. Gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlo. Sic enim perſequuti ſunt prophetas qui erant ante uos. Stemus ante iudices & poteſtates pro Chriſti nomine, quia beatus eſt, qui uſq; ad finē perſeuerauerit. Non timeamus eum qui poteſt corpus occidere, animam autem non poteſt, ſed timeamus eum, qui poteſt corpus & animā occidere in gehennam. Nec ſolliciti de nobis ſimus, quia capilli capitis noſtri numerati ſunt, & per ſpiritū ſanctum ſequamur ueritatem, ne per ſpiritū erroris credamus mendacio. Et cōmoriamur Chriſto, ut Chriſto corregnemus. Vlterius enim tacere, diffidentiæ ſignū eſt, non modeſtiæ ratio, quia non minus periculi eſt, ſemp tacuiſſe, quàm nunq̃. Ego fratres, ut mihi omnes qui me uel audiūt, uel familiaritate cognitum habent, teſtes ſunt, grauiſſimū fidei periculū longe antea prouidens, poſt ſanctorū uirorum exilia Paulini, Euſebij, Luciferi, Dionyſij, quinto ab hinc anno à Saturnini, & Vrſatij, & Valentis cōmunione, me cū Gallicanis epiſcopis ſeparaui, indulta cæteris conſortibus eorum reſipiſcendi facultate, ut nec pacis abeſſet uoluntas, & principalium morborum fœtida, & in corruptionē totius corporis mēbra profiſ

D

Non minus periculi ſemper tacuiſſe, quàm nunquam.

Spatiū reſipiſcentiæ datū.

A. cientia deſecarentur, ſi tamen hoc ipſum beatiſſimis confeſſoribus Chriſti æditum decretũ, tum à nobis manere placuiſſet. Quibus poſtea per factionem corũ pſeudapoſtolorum ad Biturenſem ſynodum compulſis, cognitionem huius hæreſeos obtuli. Sed hi timentes publicæ conſcientiæ, audire ingeſta à me noluerũt, putantes ſe innocentiã ſuã Chriſto poſſe mentiri, ſi uolentes neſcirent, quod geſturi poſtmodũ eſſent ſcientes. Atq; exinde toto hoc tempore in exilio detẽtus, neq;* diſcedendũ mihi eſſe de Chriſti confeſſione decreui, neq; honeſtam aliquam ac probabilem ineundæ unitatis rationem ſtatui reſpuendã. Deniq; exinde nihil in tempore maledictum, nihil in eam quæ tum ſe Chriſti eccleſiam mentiebatur, nunc autẽ antichriſti eſt ſynagoga, famoſum ac dignũ ipſorum impietate ſcripſi, aut locutus ſum, nec interim criminis loco duxi, quenq; aut cũ his colloqui, aut ſuſpenſa licet cõmunionis ſocietate, orationis domũ adire, aut paci optanda ſperare, dum erroris indulgentiã ab antichriſto ad Chriſtum *recurrentiũ per pœnitentiam præpararemus. Si quis igitur prudens iam rationem ſilentij mei percipit, profecto me uſq; nunc recentis iniuriæ acerbitatem moderatum, nunc demũ fideli in Chriſto libertate teſtante, non aliquo uicio humanæ perturbationis ad hæc ſcribenda arguet incitatum. Neq; enim immature loquor, qui diu tacui: nec ſine modeſtia tacui, qui aliquando iam loquor: neq; iniuriam queror, qui diſſimulaui recentem: & ne quid ex cauſa mea lo-

*Aliàs * dicendum.*

Modeſtia ſeruata cũ aduerſarijs.

*als * recurſum*

B qui exiſtimarer, tantum adhibui ad ſilentium tempus. Nunc mihi nõ alia ad dicendũ cauſa quàm Chriſti eſt, cui & hoc debui, quod uſq; nunc tacui, & ex reliquo me intelligo debere, ne taceam. Atq; utinã illud potius omnipotens deus & uniuerſorum creator, ſed unius domini noſtri Ieſu Chriſti pater, ætati meæ & tempori præſtitiſſes, ut hoc confeſſionis meæ in te atq; in unigenitum tuum miniſterium Neronianis, Decianiſue temporibus expleſſem. Nec ego per miſericordiam domini & dei filij tui Ieſu Chriſti, calens eculeũ metuiſſem, qui deſectum Eſaiã ſciſſem: nec ignes timuiſſem, inter quos Hebræos pueros cantaſſe meminiſſem: nec crucem & fragmenta crurum meorum uitaſſem, poſtquam in paradiſum tranſlatum latronem recordarer: nec profundum maris & Pontici æſtus abſorbentem rheumam trepidaſſem, cum per Ionam & Paulum docuiſſes fidelibus eſſe in mari uitam. Aduerſus enim abſolutos hoſtes tuos felix mihi illud certamen fuiſſet, quia nec dubium relinqueretur, quin perſequutores eſſent, qui ad negandum te, pœnis, ferro, igni, compellerent: neque ad teſtificandum plus tibi nos, quàm mortes noſtrás liceret impendere. Pugnaremus enim in palàm & cum fiducia contra negantes, contra torquentes, contra iugulantes, & nos populi tui tanquam duces ſuos, ad confeſſionis religionem intelligentia perſequutionis publicæ comitarẽtur. At nũc pugnamus contra perſequutorem fallentẽ *contra hoſtem blandientem, contra Conſtantium

Cauſa loquendi, qui tacendi Chriſtum.

Animus ad martyriũ paratus.

Satis fortiter.

Hæc rheuma, ut alibi dicit, diaplaſma.

*Als * fauentẽ.*

C ſtantium antichriſtum, qui non dorſa cædit, ſed uentrem palpat: non proſcribit ad uitam, ſed ditat in mortem: non trudit carcere ad libertatem, ſed intra palatium honorat ad ſeruitutē: non latera uexat, ſed cor occupat: non caput gladio deſecat, ſed animam auro occidit: non ignes publicè minatur, ſed gehennam priuatim accendit: non contendit ne uincatur, ſed adulatur ut dominetur. Chriſtum cōfitetur, ut neget: unitatem procurat, ne pax ſit: hæreſes comprimit, ne Chriſtiani ſint: ſacerdotes honorat: ne epiſcopi ſint: eccleſiæ tecta ſtruit, ut fidem deſtruat. Te in uerbis, te in ore circunfert, & omnia omnino agit, ne tu ut deus, ita pater eſſe credaris. Ceſſet itaq; maledictorum opinio, & mendacij ſuſpicio. Veritatis enim miniſtros decet uera proferre. Si falſa dicimus, infamis ſit ſermo maledicus: ſi uero uniuerſa hæc manifeſta eſſe oſtendimus, non ſumus extra apoſtolicam libertatē & modeſtiam, poſt longum hæc ſilentium arguentes. Sed temerariū me fortè quiſq; putabit, quia dicam Conſtantiū antichriſtum eſſe. Quiſquis petulantiam iſtud magis quàm conſtantiam iudicabit, relegat primū Ioannem dixiſſe ad Herodem: Nō tibi licet facere iſtud. Sciat à martyre eſſe dictum regi Antiocho: Tu quidē iniquus de præſenti uita nos perdes, ſed rex mundi defunctos nos pro ſuis legibus in æternam uitam in reſurrectione ſuſcitabit. Et rurſum beata fidelisq; uoce alium increpaſſe: Poteſtatē, inquit, in-

D ter homines habens, cum ſis corruptibilis, facis quod uis. Noli autem putare genus noſtrum à deo eſſe derelictum. Patienter ſuſtine, & uide, magna poteſtas ipſius qualiter te & ſemen tuū torquebit. Et quidē ita pueri. At uero fœmina nihil minus perfectis & beatis uiris loquuta eſt, dicens: Tu uero qui inuentor omnis maliciæ factus es in Hebræos, non effugies manū dei. Si enim nobis uiuis propter increpationē & correptionem dominus modicum iratus eſt, ſed iterum recordabitur ſeruis ſuis. Non eſt iſtud temeritas, ſed fides: neq; incōſideratio, ſed ratio: neq; furor, ſed fiducia. Proclamo tibi Conſtanti, quod Neroni loquuturus fuiſſem, quod ex me Decius & Maximianus audirent, contra deū pugnas, contra eccleſiam ſæuis, ſanctos perſequeris, prædicatores Chriſti odis, religionem tollis, tyrannus non iam humanorū, ſed diuinorū. Hæc tibi à me atq; illis ſocia atq; cōmunia ſunt, at uero nunc propria tua accipe. Chriſtianū te mentiris, Chriſti nouus hoſtis es, antichriſtum præuenis, & arcanorū myſteria eius operaris. Condis fidem, cōtra fidem uiuens: doctor prophanorum es, indoctus piorum: epiſcopatus tuis donas, bonos malis demutas: ſacerdotes cuſtodiæ mandas, exercitus tuos ad terrorem eccleſiæ diſponis: ſynodos contrahis, & occidentalium fidem ad impietatem compellis: concluſos urbe unà minis terres, fame debilitas, hyeme conficis, diſſimulatione deprauas. Orientales autem diſſenſiones artifex nutris, blandos elicis, fautores inſtigas, ueterum turbator es, prophanus nouorum es. Omnia ſæuiſſima ſine inuidia glorioſarū mortium

Cæſarē dicit antichriſtum.

Excuſatio de immodeſtia.

Sed mortuo.

Exprobrata Conſtātio Cæſari.

A mortium peragis. Nouo inauditoq́ ingenij triumpho de diabolo uincis, & ſine martyrio perſequeris. Plus crudelitati ueſtræ Nero, Deci, Maximiane debemus. Diabolum enim per uos uicimus, ſanctus ubiq́ beatorũ martyrum ſanguis exceptus eſt, Dum in his dæmones* mugiũt, dum ęgritudines depelluntur, dum admirationum opera cernũtur, eleuari ſine laqueis corpora, & ſuſpenſis pede fœminis ueſtes non defluere in faciem, uri ſine ignibus ſpiritus, confiteri ſine interrogantis incremento fidei. At tu omnium crudelitatum crudeliſſime, damno maiore in nos, & uenia minore deſæuis. Subrepis nomine blandienti, occidis ſpecie religionis. Impietatem peragis, Chriſti fidem Chriſti mendax prædicator extinguis. Non relinquis ſaltem miſeris excuſationes, ut æterno iudici ſuo pœnas, & aliquas laniatorum corporum præferant cicatrices, ut infirmitas defendat neceſſitatem. Sceleſtiſſime mortalium, omnia perſecutionis mala ita tẽperas, ut excludas & in peccato ueniam, & in confeſſione martyrium. Sed hæc ille pater tuus artifex humanarum mortium docuit, uincere ſine contumacia, iugulare ſine gladio, perſequi ſine infamia, odire ſine ſuſpicione, mentiri ſine intelligentia, profiteri ſine fide, blandiri ſine bonitate, agere quod uelis, nec manifeſtare quæ uelis. Sed me ipſe unigenitus deus, quem in me perſequeris, admonuit, ne tibi crederẽ, neq́ me hoc fallax in te ementitumq́ nomẽ

B illuderet, dicens: Non omnis qui dicit mihi: dñe domine, intrabit in regnũ cœlorum, ſed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cœlis eſt, hic intrabit in regnum cœlorum. Agnoſciſne nunc diuinæ in re prophetiæ ueritatem, & dominicæ ſententiæ fidem, qua non profeſſio nominis in cœleſte regnũ, ſed obediẽtia paternæ uoluntatis admittitur? At uide tu ſi præferẽs nomẽ domini in uerbis, uoluntatem efficias dei patris in rebus. Clamat ille: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Et tu decernis non eſſe filium, neq́ eſſe patrem, ſed adoptionis nomina, externas nuncupationes, & ſimulantem de ſe omnia deum, nouus hodie religionis diuinæ perſecutor inducis. Ante hac patres tui in ſolum Chriſtum hoſtes fuerunt. Tu autem ad patrem deũ certas ut mendax ſit, ut fefellerit, ut hoc de ſe profeſſus ſit quod nõ eſſet, quaſi neq́ eſſe poſſit. Clamat filius: Ego & pater unũ ſumus. Et operibus meis credite, quia pater in me, & ego in patre: Et omnia quæ patris ſunt, mea ſunt, tu Chriſtum obiurgas ueritatis, tu patrem arguis profeſſionis, emendas deum homo, uitam moderaris corruptio, & nox lucem illuminas, & promulgas fidem infidelis, & pietatẽ impius mentiris, & orbem prophana ſimultate *committis, negans hoc de deo quod ipſe profeſſus eſt. Sed præter hanc emendationem falſitatis, aliud me dominus ad intelligendum te, dictũ docuit dicens: Attẽdite à pſeudoprophetis, qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouium, ab intus autem ſunt lupi rapaces, à fructibus eorum cognoſcetis eos. Eſt enim aliquid in corde quod

Als *rugiũt.

Grauior iactura ſub ſpecie religionis Chriſtum oppugnare.

Als *committes.

C diſſimulatur in uultu, & uelatum mente, & ouem putantes, lupum ſenſe-
runt. Si quæ ouium ſunt, agunt, credãtur & oues eſſe, Si autem rapacia lu-
porum oues peragunt, lupi eſſe per opus ſuum intelliguntur. Ex geſtorum
Al. operas. fructu, ueſtimentorum ſpecies arguitur. Veſtem ouis tuæ lupe rapax cerni-
mus. Auro reipub. ſanctum dei honoras, & uel detracta templis, uel pu-
blicata edictis, uel exacta pœnis deo ingeris. Oſculo ſacerdotes excipis, quo
& Chriſtus eſt proditus: caput benedictioni ſummitis, ut fidem calces: con-
uiuio dignaris, ex quo Iudas ad proditionem egreſſus eſt: cenſum capitũ
remittis, quem Chriſtus ne ſcandalo eſſet, exoluit: uectigalia Cæſar do-
nas, ut ad negociationẽ Chriſtianos inuites, quæ tua ſunt relaxas, ut quæ
dei ſunt, amittantur. Hæc tua falſa ouis, indumenta ſunt. At nunc fructus
operum tuorum lupe rapax audi. Neq; alia potiuſq̃ quæ geſta ſunt in ec-
cleſia refero, ut tyrannidem aliã præter q̃ dei referrem. Non quia cauſam
ignoro, ſed tñ querela famoſa eſt. Iuſſos à te epiſcopos non eſſe quos con-
demnare nullus audebat, etiam nunc in eccleſiaſticis frontibus ſcriptos me-
tallicæ damnationis titulo recenſeri. Adeſt mecum Alexandria tot cócuſ-
ſa bellis, tantum commotarum expeditionum pauens tumultum. Breuius
enim aduerſum Perſam, q̃ aduerſum eam armis certatum eſt. Mutati præ-
fecti, electi duces, corrupti populi, cõmotæ legiones, ne ab Athanaſio Chri-
ſtus prædicaret. Taceo de minoribus populis & ciuitatibus, quibus per to-
tum orientem aut terror, aut bellum eſt. Poſtq̃ omnia contuliſti arma ad-
uerſum fidem occidentis, & exercitus tuos conuertiſti in oues Chriſti, fuge-
re mihi ſub Nerone licuit. At tu Paulinũ beatæ paſſionis uirum blãdimen-
D Treueri. to ſollicitatum relegaſti, & eccleſiam ſanctam Treuerorũ tali ſacerdote ſpo-
liaſti. Edictis fidem terruiſti, ipſum uſque ad mortem demutaſti exilijs &
fatigaſti, extra Chriſtianum quoq; nomen relegaſti, ne panem aut de hor-
reo tuo ſumeret, aut de Mõtanæ Maximillæq; antro prophanatum expe-
ctaret. Mediolanenſem pijſſimam plebem, quã tu furore terroris tui turba-
ſti, tribuni tui adierunt ſancta ſanctorum, & uiam ſibi omni per populum
crudelitate pandentes, protraxerunt de altario ſacerdotes. Leuius te putas
ſceleſte, Iudæorum impietate peccaſſe? Effuderunt quidem illi Zachariæ
ſanguinem, ſed quantum in te eſt, concorporatos Chriſto, à Chriſto diſci-
diſti. Vertiſti deinde uſque ad Romam bellum tuum, eripuiſti illinc epi-
ſcopum, & ó te miſerum, qui neſcio utrum maiore impietate relegaue-
ris, q̃ remiſeris. Quos tu deinde in eccleſiam Toloſſanam exercuiſti furo-
res? clerici fuſtibus cæſi, diacones plũbo eliſi, & in ipſum, ut ſanctiſſimi me-
cum intelligũt, in ipſum Chriſtum manus miſſæ. Hæc Cõſtanti ſi ego men-
tior, ouis es, ſi uero tu peragis, antichriſtus es. Num quia hæc quæ conſcien-
tia publica tenentur, non magis à me maledicta ſunt, quàm uera? ſi cui in
Chriſto reliqua ſpes eſt, ſi quis iudicij diẽ metuit, ſi qs diabolo renũciauit,

ſi quis

A ſi quis ſe regeneratum in uitam recordatur, accipiat quæ dico, & de his iudi-
cet quo modo in ſe iudicandum eſt. Quæ enim dicturus ſum, non aliunde
cognoui, ſed ipſe audiui, & præſens affui cum gerebantur. In Chriſto itaq;
non mentior, quia diſcipulus ueritatis aſſiſto orientalium in Seleucia ſyno-
do, ubi repperi tantum blaſphemorum, quantum Conſtantio placebat. Nam
poſt ſeceſſionem meam deprehendi, ut Chriſtū Ieſum centum & quinque
epiſcopi ὁμοιούσιον, id eſt, diſſimilis eſſentiæ profiterentur, & ſoli Aegyptij
præter Alexandrinum hæreticum ὁμοούσιον conſtantiſſime obtinerent. Co-
gente itaque Leona comite, in unum omnes congregati ſunt ex his qui ὁμοι-
ούσιον prædicabant. Aliqui eorum nonnulla pie uerbis præferebant, quod
& ex deo eſſet, id eſt, de ſubſtantia dei filius, & ſemper fuiſſet. Qui uero ὁμοι-
ούσιον defendebant, nihil niſi prophaniſſimum aſſerebant. Negantes quic-
quàm ſubſtantiæ dei ſimile eſſe poſſe, neque de deo poſſe exiſtere genera-
tionem, ſed eſſe Chriſtum creaturam. Itaq; quod creatus eſſet, id ei natiui-
tas deputaretur. Ex nihilo autem eſſe, & idcirco non eſſe filiū, nec deo ſimilē.
Loquor autē uobis, quod ego ipſe tecitari in conuētu publice audiui, quod
prædicatū Antiochiæ exceptum habebatur. Hæc ergo ita dicta eſſe ab eo
cōmemorabantur. Erat deus quod eſt, pater nō erat, quia neq; ei filius, nā ſi
B filius, neceſſe eſt, ut & fœmina ſit, & colloquium ſermonis, & cōpunctio con-
iugalis uerbi, & blandimentum, & poſtremum ad generandū naturalis ma-
chinula. O miſeras aures meas, quæ tam funeſtæ uocis ſonū audierūt, hæc
de deo ab homine dici, & de Chriſto in eccleſia prædicari. Poſt multas aūt
iſtiuſmodi impietates, cum patrē & filium ex nominibus potiuſq; ex natu-
ra cōparaſſet, ait: Quātum enim filius ſe extendit cognoſcere patrem, tantū
pater ſuperextendit ſe, ne cognitus filio ſit. Quibus recitatis, tumultus exor-
tus eſt. Cū autem intellexiſſent & hi qui diſſimilē deum dicūt humanas au-
res tantæ impietatis uerba ſuſcepturas non eſſe, ruſum hi ipſi palatio poti-
us quàm eccleſiæ epiſcopi, fidem ſcribunt ὁμουσίου & ὁμοιουσίου, diſſimilitudinem
damnāt. Quod cum contrariū ipſis ſenſu audientium eſſet, ipſe ego quen-
dam eorū, qui fortè ad me pertentandū acceſſerat, quaſi ignorans rerū ge-
ſtarū percunctatus ſum, quid ſibi uellet iſtud, ut qui unam ſubſtantiam fi-
lij eſſe cū patre damnaſſent, uel eſſe ſimilis ſubſtātiæ denegaſſent, diſſimi-
litudinē damnarent. Tūc mihi ait: Chriſtum deo ſimilem nō eſſe, ſed ſimi-
lē patri eſſe. Rurſus hoc obſcurius mihi adhuc uidebatur. De quo cum ite-
rum interrogarem, tunc hæc ita locutus eſt: Dico eū diſſimilem deo eſſe, ſi-
milē patri poſſe intelligi, quia pater uoluiſſet creaturam iſtiuſmodi creare,
quæ ſimilia ſui uellet, & idcirco ſimilē patri eſſe, quia uoluntatis eſſet potius
filius, quàm diuinitatis. Diſſimilē autem deo eſſe, quia neq; deus eſſet, neq; ex
deo, id eſt, de ſubſtantia dei natus eſſet. Hæc audiens hebui neque credidi,
donec cū publice ex conſenſu omniū eorum prophaniſſimæ huius ſimilitu-

ὁμοούσιος ſonat eiuſdem eſſentiæ ὁμοιούσιος ſimilis eſſentiæ. Prius uocabulū reijciebant Ariani, poſterius admittebant, quod ſimilitudo ferat in æqualitatem.

ὁμοιούσιον interpretatur diſſimilitudinē, nō quod ita ſonet Græcis, ſed quod ſic interpretarētur Ariani, meminit barū duarum uocum in ſynodis, et differentiam exponit Hilarius.

C dinis ratio prædicaretur. Hi aũt qui ὁμοιούσιον prædicabant, omnes eos qui
maxime ſine aliquo impietatis pudore impudẽtiſſime hæc loquebãtur, con
demnauerũt. Condẽnati ad regem ſuũ aduolauerunt, exceptiq́ꝫ honorifice
impietates ſuas quanta potuerũt ambitione cõfirmauerunt, ſimilẽ deo eſ-
ſe, uel ex deo natum, uel naturalẽ eſſe filiũ denegantes. Pauci pluriũ dam-
nati ſunt. Cõſtantius res blaſphemiæ ſuæ metu extorſit exilij, uiciſſe ſe iam
oriẽtales gloriatus, quia decẽ legatos uoluntati ſuæ ſubdidiſſet. Commina-
tus & populo ꝑ præfectũ & epiſcopis intra palatiũ, per maximas oriẽtis ci-
uitates hæreticos epiſcopos ſubrogatos cõmunione hæretica muniuit. Ni-
hil prorſus egit aliud, q̃ꝫ ut orbem terrarũ pro quo Chriſtus paſſus eſt dia-
bolo cõdonaret. Vtitur aũt etiam nunc, ut in cæteris ante, artis ſuæ cõſuetu-
dine, ut per recti ſpeciem praua cõfirmet, & per rationis nomẽ inſana cõſti-
tuat: Nolo, inquit, uerba quæ nõ ſcripta ſunt dici. Hoc tãdem rogo quis epi-
ſcopis iubeat? & quis apoſtolicæ prædicationis uetet formam? Dic prius, ſi
recte dici putas. Nolo aduerſum noua uenena nouas medicamentorũ com-
parationes. Nolo aduerſum nouos hoſtes noua bella. Nolo aduerſum no-
uas inſidias conſilia recentia. Si enim Ariani hæretici idcirco ὁμοούσιον ho-
die euitant, quia prius negauerũt, nónne tu hodie idcirco refugis, ut hi nũc
D quoq́ꝫ denegent? Nouitates uocũ, ſed prophanas deuitari iubet Apoſto-
lus. Tu cur pias excludis? cum præſertim ab eo dictũ ſit: Omnis ſcriptura di-
uinitus inſpirata utilis eſt. Innaſcibilẽ ſcriptũ nuſq́ꝫ legis. Nunquid ex hoc
negandũ erit, quia nouũ eſt? Decernis ſimilem patri filiũ. Euãgelia nõ præ-
dicant. Quid eſt quod nõ refugis hanc uocem? In uno nouitas eligitur, in
alio ſubmouetur. Vbi impietatis occaſio patet, nouitas admittitur. Vbi au-
tem religionis maxima & ſola cautela eſt, excluditur. Sed diabolici ingenij
tui fallentẽ ſubtilitatem non tacebo, ſimilem (quod ſcriptũ non eſt) patri fi-
lium decernis prædicari, ut æqualẽ Chriſtum deum, quod eſt ſcriptum, ta-
ceas. Domini enim mortis hæc cauſa eſt: Propter hoc magis Iudæi quære-
bãt eum occidere, quia non ſolũ ſoluebat ſabbatum, ſed quod patrẽ ſuum
dicebat deum, æqualẽ ſe faciens deo. Hoc Ioannes loquẽs magna uoce pro-
clamabat, ut profeſſus filius ſibi patrẽ deum, profeſſum ſe æqualẽ eſſe intel-
ligatur. Quod ſi fortè dicis æqualitatẽ ſibi & deo negaſſe Chriſtũ, quia di-
xerat: Nõ poteſt filius à ſe facere quicq́ꝫ, niſi quod uiderit patrẽ facientem:
Memẽto Chriſtum & reſpõdiſſe de ſabbato quod uiolaſſe arguebatur, ut
in hoc ipſo, patris in ſe operãtis præferret autoritatẽ & æqualitatẽ ſibi uir-
tutis honoriſq́ꝫ ſumpſiſſe, dicẽs: Omnia quæcũq́ꝫ pater facit eadẽ & filius fa-
cit ſimiliter. Et iterũ: Vt honorificẽt filium, ſicut honorificant patrẽ: Et q nõ
honorificat filiũ, nõ honorificat patrẽ qui miſit illũ. Si uirtus eadẽ eſt, ſi ho-
nor idẽ eſt, quæro in quo deſit æqualitas? Sed ſimilitudo tibi placet, ne au-
dias: Ego & pater unũ ſumus. Nunquid & hoc quod unũ ſumus in quo

neq́ꝫ

A neq; unio,neq; diuerſitas relinquebatur. Calumniãtibus rurſum Iudæis q̃d ſe per hoc dictũ deum faceret,dominus denegauit,dicẽs: Si non facio opera patris mei,nolite mihi credere. Si aũt facio,& nõ uultis mihi credere, uel operibus meis credite, quia pater in me eſt,& ego in patre. Quid rogo æqualitati dei deeſt? an opus? an natura? an profeſſio? Nã pater in me eſt, & ego in patre,æqualitas eſt,quæ uiciſſitudinẽ æqualitatis expreſſit,dũ ineſſe atq; eſſe cõmune eſt. Opera uero patris ſui facere,non aliud eſt,q̃ uirtutem in ſe paternæ diuinitatis opari. Vnũ uero quod ſunt,hoc eſt,non æqualitatẽ abnuere, ſed incremento intelligentiæ,fidẽ æqualitatis inſtruere. Vetas igitur nõ ſcripta dici, & ipſe non ſcriptis tñ uteris, neq; quæ ſunt ſcripta loqueris. Smilem uis patri filium prædicari,ne ab Apoſtolo audias: Qui cũ in forma dei eſſet,nõ rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ deó, ſed exinaniuit ſe formã ſerui accipiens. Non rapit quod erat Chriſtus,id eſt, in forma dei eſſe. Nõ eſt æqualitas dei in forma dei eſſe,ſi nõ æqualitas hominis eſt,eſſe in forma ſerui. Quod ſi in forma ſerui homo Chriſtus eſt, q̃d aliud in forma dei q̃ Chriſtus deus eſt? Similẽ itaq; ob id prædicari uis,ne in fide tua ſit, Et omnis lingua cõfiteatur,quoniã dñs Ieſus in gloria eſt dei patris. O fallax blandimẽtum tuũ. Paleis enim aquas tegis,& foueas ceſpitibus occultas,& eſcis laqueos ſupponis. Satisfacere ignorãtibus putas,quia

B dicis ſimilẽ patri ſecundum ſcripturas. Audi etiã nunc impietatis tuæ artẽ. Nunquid nõ pie dicimus hominem ſimilẽ deo ſecundũ ſcripturas,quia dictũ eſt: Faciamus hominẽ ad imaginem & ſimilitudinẽ noſtrã? Homo ergo ad imaginẽ & ſimilitudinẽ dei patris & dei filij eſt factus. Et cuiuſmodi imago eſt,catholici ſi requirẽt docebũtur. Nunc aũt homo ad ſimilitudinẽ & imaginẽ dei cõditur,nõ etiã ſimilitudo,inter patrem & filiũ prædicatur. Id enim quod ait noſtrã,æqualitatis eſt demõſtratio,dum non differat, cuius in ſacramẽto & imago ſit & ſimilitudo. De filio aũt nuſq̃ ſimilitudinẽ reperies. Imaginem aũt eum dei eſſe Apoſtolus dicit, ſed cum additamento fidei,ne imaginem conformationem ſentires. Ait eñ: Qui eſt imago dei inuiſibilis, ut imago inuiſibilis dei,etiã per id quod ipſe inuiſibilis eſt,inuiſibilis dei eſſet imago. Similitudinẽ uero, cum imagine ad deũ homini deputauit,ne ueritatis proprietas exiſtimaretur,cui ad imaginẽ ſimilitudo eſſet adiũcta. Deniq; ubi ad ſignificationẽ uirtutis æquat,& ſimilitudo in filio demõſtratur operãdi,cum profectus uero intelligẽtiæ prædicatur,tũ ita dicit: Oĩa quæcũq; facit pater,eadẽ & filius facit ſimiliter. Facere ſimiliter parum uiſum eſt,niſi eadẽ fierent,quæ ſimiliter fiebãt. Atq; ita ſimilitudo faciendi pie demonſtrata eſt in eorundẽ proprietate factorum. Eſt aũt & ſimilitudo in domino carnis peccati,ſed illi non ſimilitudo carnis eſt,ſed ſimilitudo carnis peccati eſt. Vt quod in forma hominis eſt,homo ſit, quod autẽ in ſimilitudine carnis peccati eſt,hominis ſit ſimilitudo,dũ in hominis *ſtatura eſt,& extra hominis peccatũ eſt. *Quæ ergo callidæ religionis tuæ pro-

Al's *natura.
Al's *quin uel quoniam.

C feſſio eſt ſimilẽ ſecundũ ſcripturas patri filiũ dicere,cum ad imaginem & ſi-
militudinẽ dei,homo tantũ factus ſit? Quid itaqꝫ uerbis fallis? Quid arte
eludis? Cur nõ æqualẽ deo? Hoc enim ſecundũ ſcripturas pie dicis,ſed uere-
ris ne æqualẽ dicens,innaſcibilem ſignifices.Sed uerũ intellige.quod hinc æ-
qualis deo eſſe intellectus eſt,quia ſibi propriũ deũ profeſſus eſt eſſe,& pro
teſtari patrem ſibi proprium deum eſſe, natiuitatis demonſtratio eſt.Mi-
hi quidem ſimilitudo, ne unioni detur occaſio , ſancta eſt ,ſed tibi à me non
concedenda eſt,quia æqualẽ eundem & ſimilẽ poſtea fatebor pie.Similẽ au-
tem patri,ſimilẽ quoqꝫ & deo,religioſe prædicabo.Similẽ uero ita, ut ſimi-
litudini hoc dictũ ſemper anteferã:Ego & pater unũ ſumus .Tu autem his
omnibus cõtradicis,quia ſimilitudinem excuſationi defendis.Negas filium
per natiuitatem,negas deũ per naturã,negas ſimilem per æqualitatẽ,negas
uerũ per unitatẽ. Et iam quæro quid ei relinquas ſimilitudinis,cui nihil ad
qđ filius eſt,proprietatis impertias.Hoc nunc à te Cõſtanti requiro, in qua
tandem fide credas.Ego enim nũc fidem tuã ignoro per demutationis tuæ
tempora,quibus quiſqꝫ in unum blaſphemiæ ſuæ barathrum deſcendens ,
per gradus præcipites cucurrit.Nãqꝫ poſt primã ueræ fidei ſynodicen, con
gregato rurſum Antiochiæ concilio,fidẽ tibi renouas.Sed accidit tibi quod
imperitis ædificatoribus,quibus ſua ſemper diſplicent,accidere ſolet,ut ſem
D per deſtruas quod ſemper ædifices .Ac ne me iniquũ uoluntatis tuæ iudicẽ
arguas , quid tibi in eadem Niceotum fide diſpliceat renunciabo .Minime
fallit illud quod tuũ eſt:Patres generatum eſſe ex patre filiũ dixerũt,deum
de deo,totum de toto,unũ de uno,ꝑfectum à perfecto,regem de rege,in-
cõuertibilis diuinitatis eſſentiæqꝫ uirtutis & gloriæ incommutabilem ima-
ginem.His quidẽ ego intra Niceam ſcripta à patribus fide fundatus ma-
neo,quæ nõ ego,ſed tamen hæc tu emendando reſcindis , ac ſine fidei meæ
damno,tibi requiris ꝑfidiæ occaſionem.Poſt ſynodum deinde Sardicen-
ſem ,omnẽ turſum aduerſum Photinũ Syrmium catholicæ doctrinæ tuæ
cõmoues curam.Sed tibi ſtatim hoc quod utraqꝫ fide cõtinebatur,exhor-
ret.Eos aũt qui dicunt,de non extantibus eſſe filiũ dei, uel ex alia ſubſtan-
tia,& non ex deo,& quod erat aliquãdo tempus aut ſeculũ quãdo nõ erat,
alienos nouit ſancta & catholica eccleſia. Tu his ipſis diſſides & aduerſus
tuos hoſtis rebellas. Nouis uetera ſubuertis. Noua ipſa ,rurſum innouata
emendatione,ſcindis.Emendata aũt iterum emendando,cõdemnas.Suſci-
pis etiam aduerſum deliramenta Oſij & incrementa Vrſatij ac Valentis ,
emendationũ tuarum damnationes.Sed mox emendãda tua omnia eſſe,
uel potius damnanda conſtituis.Offenderis enim his paucis inimiciſſimis
tibi uerbis,& ſi quis ſeniorem tempore patrem dicat filio eſſe unigenito,iu-
niorem aũt filiũ patre,anathema ſit.Non calumniamur de reſciſſis,de qui-
bus magis poſt Niceam ſynodũ inſtitutis conquerimur. Nam etiam ſi his
omnibus nihil uiciorũ ſubiacere affirmetur , non tamen cauſa religioſæ uo

luntatis

A luntaiis ineſſet, quia mali meditatio eſt, bonorum demutatio, & non neceſ-
ſaria emendatio peruerſitatis occaſio eſt. Taceo cur noſtra apud Niceam à
patribus geſta reſcindis. Non enim cum his tibi conuenit. Hoc tantũ quæ-
rar, cur tua damnas? Fidem enim unam & unũ baptiſma Apoſtolus præ-
dicat. Iam quicquid apud te præter fidem unam eſt, perfidia non fides eſt.
Nam qui fidem emendando condemnas, damnationem fidei eſſe conſti-
tuis, dum apud te aboletur per alteram, quæ per alteram rurſus abolenda
eſt. Cuius eñ tu exinde epiſcopi manum innocentem reliquiſti? Quã lin-
guam non ad falſiloquium coëgiſti? Quod cor non ad damnationem an-
terioris ſententiæ demutaſti? Damnare homouſion decernis. Antiquitatis
fidem, & pietatis ſecuritatẽ anathematizari, homoeuſion ab his ipſis à qui-
bus uſurpatum eſt, conſtituiſti, quod tamen etſi nobis ad fidem uiciosum
eſt, tamen reſcindẽtibus, fidei ſuæ damnatio eſt. Damnas quoq; & ſubſtan-
tiæ nomen, quo te & Sardicenſi ſynodo & Syrmienſi pium eſſe occidenta-
libus mentiebaris, quod tamen prophetica autoritate ſuſceptam fidei intel-
ligentiam cõtinebat. Omne itaq; quod probatum antea eſt, damnare iu-
bes. Quod improbatũ ſemper eſt, ſanctificari cõpellis. O tu ſceleſte, quod
ludibrium de eccleſia facis? Soli canes ad uomitum ſuum redeunt, tu ſacer-
dotes Chriſti reſorbere ea quæ expuerant coëgiſti. Probare eos id in cõfeſ-
ſionibus ſuis præcipis quod ante damnauerant. In negando reos ſuos ab-
B ſoluunt, & ſe ipſos reos reddunt. Omnia in impietatẽ & in reatum detruſi-
ſti, dum omnes reos ſe eſſe atq; impios aut ex præſentibus ſtatuunt, aut ex
præteritis confitentur. Non recipit mendaciũ ueritas, nec patitur religio im-
pietatem. Chriſtianum te loqueris, ſed q̃ non ſis, ipſe teſtaris. Nec cõfeſſio-
ni tuæ geſta conueniunt. Subſtrauiſti enim uoluntati tuæ, ſed & uiolẽtiæ.
Mandas tibi ſubſcriptiones Afrorum, quibus blaſphẽmiam Vrſatij & Va-
lentis condemnauerãt reddi, renitentibus commitaris, & poſtremum ad di-
ripiendos mittis. Quid exiſtimas Chriſtũ non niſi per literã iudicare, & ad
arguẽdam uoluntatẽ egere chartula deũ? Aut quod ſemel ſcriptũ eſt, & per
te uiolenter abreptum, id de cõſcientia poſſe diuinæ poteſtatis aboleri? Se-
quẽtur quidẽ te in cineres chartulæ, ſed criminoſorũ apud deũ uiuent dam-
nationes. Vnũ tantum *perficis, ut poſteritas quid decernere in eos debeat, Al. *proficis.
inſtructa ſit timendo. Et ó quãtis ad impietatẽ proficis incrementis. Et cæ-
teri quidẽ mortales ſemper cũ uiuis bella geſſerunt, dum homini ad homi-
nem ultra mortẽ nihil cauſæ eſt, tibi uero inimicitiarũ nullus eſt finis. Rece-
ptos eñ iam in æternã quietem patres noſtros laceſſis, & in decreta eorum
peruerſus irrũpis. Apoſtolus cõmmunicare nos ſanctorũ memorijs docuit.
Tu eas dãnare coëgiſti. Eſt ne aliqs hodie aut uiuus, aut mortuus, cuius tu
dicta nõ reſcideris? Epiſcopatus ipſos qui nũc uident, ſuſtuliſti, quia nemo
non iã per ſe damnatus eſt, & eũ à quo ſacerdotiũ ſumpſit, non iam & ipſe
damnauit. Cui nũc ſanctorum memoriæ cõmunicabitur? Anathema tibi

C trecenti decẽ & octo cõuenientes apud Niceã epiſcopi ſunt, anathema de-
inde omnes q uarijs exinde expoſitionibus affuerũt. Ipſe quoq; pridẽ iam
mortuus anathema tibi pater tuus eſt, cui Nicea ſynodus fuit curæ, quã tu
falſis opinionibus infamatã perturbas, & cõtra humanum diuinũq; iudici-
um cum paucis ſatellitibus tuis prophanis impugnas. Sed nõ licet tibi nũc
regno potenti etiã in poſterũ præiudicare. Extãt em̃ literæ, quibus id quod
tu criminoſum putas, pie tũc eſſe ſuſceptũ docetur. Audi uerborum ſanctã
intelligentiã, Audi eccleſiæ imperturbatam conſtitutionẽ, Audi patris tui
profeſſam fidẽ, Audi humanæ ſpei cõfidentẽ ſecuritatẽ, Audi hæreticæ dã-
nationis publicũ ſenſum, & intellige te diuinæ religionis hoſtem, & inimi-
cũ memorijs *autorũ, & paternæ pietatis hæredẽ rebellem. Pater eſt, ex quo
omne qđ eſt, cõſiſtit, ipſe in Chriſto, & per Chriſtũ origo omnium. Cæte-
rũ eſſe eius in ſeſe eſt, nõ aliunde quod eſt ſumẽs, ſed id quod eſt, ex ſe atq;
in ſe obnitens. Infinitus, quia nõ ipſe in aliquo, ſed intra eũ omnia. Sẽper
extra locũ, quia non cõtinetur in loco. Semp ante æuũ, quia tẽpus ab eo eſt.
Curre ſenſu, ſi qd ei putas ultimũ eſſe, eum ſemper inuenies. Quia cũ ſem
per intẽdas, ſemp eſt quo intendas. Semper autẽ locũ eius intẽdere, ita tibi
eſt, ut ei eſſe ſemp ſine fine eſt. Sermo in eo deficiet, nõ natura claudet. Ite-
rũ reuolue tempora, eſſe ſemper inuenies. Et cũ numerus calculi in ſermone
defecerit, deo tñ ſemper eſſe nõ deficiet. Intelligentiã cõmoue, & totũ mente
cõplectere, nihil tenes. Totum hoc habet reliquũ, reliquum autem hoc, ſem
per in toto eſt. Ergo neq; totũ ei eſt, cui reliquũ eſt, neq; reliquũ eſt, cui eſt, o-
D mne quod totum eſt. Reliquũ enim portio eſt, Omne uero quod totũ eſt.
Deus autem & ubiq; eſt, & totus ubiq; eſt. Ita regionẽ intelligentiæ excedit,
& extra quẽ nihil eſt, & cuius eſt ſemper, ut ſemper ſit. Hæc ueritas eſt ſacra
mẽti dei, hoc imperſpicabili naturæ nomen in patre. Deus inuiſibilis, ineſ-
fabilis, infinitus, ad quẽ & eloquendũ ſermo ſileat, & ad inueſtigãdũ ſenſus
hebeat, & ad cõplectẽdũ intelligẽtia coarctetur. Volẽs itaq; filius huius nati
uitatis ſuæ fidẽ facere, factorum ſuorũ, nobis poſuit exẽpla, ut per inenarra
bilium geſtorum ſuorum efficientiã, de uirtute natiuitatis inenarrabilis do
ceremur, cũ aqua fit uinum, cum quinq; panes ſaturatis quinq; milibus ui-
rorum, excepto ſexu & ætate reliqua, replent fragmẽtis cophinos duode-
cim. Res cernitur, & neſcitur: fit, & non intelligitur: ratio non apprehẽditur,
ingeritur effectus. Stultum eſt aũt calumniã in eo inquiſitionis intendere,
in quo comprehendi id unde quæritur per naturam ſuam non poteſt. Vt
enim inenarrabilis eſt pater in eo quod ingenitus eſt, ita enarrari filius
in eo quod unigenitus eſt, non poteſt, quia ingeniti eſt imago qui genitus
eſt. Tũ enim ſenſu atq; uerbis imaginem apprehendamus neceſſe eſt, cũ
eũ cuius imago eſt cõſequemur. Sed inuiſibilia perſequimur, & incompre-
henſibilia tentamus, quibus intelligentia ad conſpicabiles res & corpo-
reas coarctatur. Non erubeſcimus ſtulticiæ, non noſmetipſos irreligio-
ſitatis

Al's ſanctorũ.
Forte autorũ.

ſtatis arguimus, dei arcanis, dei uirtutibus calumniantes, quomodo filius:
A & unde filius, & quo dãno patris, uel ex qua ſit portione natus inquirimus.
Habueras in exẽplo operationũ, ut crederes deũ efficere poſſe, quorum in-
telligere efficientiam nõ poſſis. Quæris quomodo ſecundum ſpiritum na- Forte hebue-ras.
tus ſit filius. Ego te de corporeis rebus interrogo. Nõ quæro quomodo na-
tus ex uirgine ſit. An detrimẽtum ſui caro pfectam ex ſe carnẽ generãs per-
peſſa ſit, & certe nõ ſuſcepit qđ edidit, ſed caro carnẽ ſine elemẽtorũ noſtro-
rum pudore prouexit, & pfectum ipſa de ſuis non imminuta generauit. Et
quidẽ fas eſſet non impoſſibile in deo opinari, quod per uirtutẽ eius poſſi-
bile fuiſſe in homine cognoſcimus. Sed te quiſquis es ininueſtigabilia ſe-
ctantẽ, & diuinorum ſecretorum atq; uirtutum grauẽ arbitrum conſulo, ut
mihi imperito & tantũ de omnibus deo, ut ſunt ab eo dicta, credẽti, ratio-
nem ſaltem facti iſtius afferas. Dominũ audio, & quia his credo quæ ſcri-
pta ſunt, ſcio iam poſt reſurrectionẽ frequenter uidendũ ſe in corpore præ-
buiſſe, multis non credẽtibus. Credo Thomæ non niſi cõtrectatis eius uul-
neribus credituro, ſicut ait: Niſi uidero in manibus eius figuram clauorũ,
& miſero digitũ meum in locum clauorum, & mittã manum meã in latus
eius, non credã. Dominus ſe ad omnẽ intelligentiæ noſtræ imbecillitatẽ ac-
commodat, & dubitationi infidelium ſatisfacturus, arcanum uirtutis inui-
ſibilis operatur. Facti rationẽ, quiſquis eris, cœleſtiũ rerum ſcrutator, expo- C
B ne. Erant diſcipuli incluſi, & ſecreto poſt paſſionem domini coniuncti con-
ſederãt. Dñs Thomæ fidẽ propoſitis cõditionibus cõfirmaturus aſſiſtit pal-
pandi corporis & cõtrectandi uulneris obtulit facultatem. Et utiq; qui cõ-
pũctus recognoſcẽdus ſit, neceſſe eſt ut corpus in quo eſt cõpunctus, attulẽ-
rit. Quæro ergo p quas clauſæ domus partes ſeſe corporeus intulerit. Dili-
gẽter enim euangeliſta expreſſit dicẽs: Venit Ieſus ianuis clauſis, & ſtetit in
medio diſcipulorũ ſuorum. An conſtructa parietũ penetrans, & ſolidam li-
gnorũ naturam impenetrabilẽ tranſcurrit? Stetit nãq; corporeus, nõ ſimu-
latus aut fallax. Sequãtur ergo oculi mẽtis tuæ penetrantis ingreſſum, & cũ
eo clauſam domũ intelligẽtiæ tuæ uiſus introeat: Integra ſunt omnia & ob-
ſerata, ſed ecce aſſiſtit medius, cui per uirtutem ſuam uniuerſa ſunt peruia.
Inuiſibilibus calumniaris, ego à te uiſibilium expoſco rationem. Nihil ce-
dit ex ſolido, neq; per naturam ſuam aliquid tanquàm lapſu inſenſibili li-
gna & lapides admittunt. Corpus domini à ſeſe non deficit, ut ſeſe reſu-
mat ex nihilo. Et unde qui aſſiſtit in medio eſt? Cedit ad hæc & ſenſus &
ſermo, & extra rationem humanam eſt ueritas facti. Idcirco ergo ut de nati-
uitate fallimur, ita & de ingreſſu dñi mentiamur. Dicamus factũ nõ fuiſſe,
quia intelligentiã facti non apprehendimus, & ceſſante ſenſu noſtro, facti
ipſius ceſſet effectus. Sed mẽdacium noſtrũ facti fides uincit. Aſſiſtit dñs
clauſa domo in medio diſcipulorũ, & filius eſt natus ex patre. Noli negare
quod

C quod ſteterit, quia per intelligentiæ infirmitatē conſiſtentis non conſequa- ris introitū. Noli neſcire quod ab ingenito & perfecto deo patre unigenitus perfectus filius deus natus ſit, quia ſenſum & ſermonem humanæ natu- ræ, uirtus generationis excedat, & omnia quidem inſuper mundi opera adeſſe nobis in teſtimoniū poſſent, ne ambigere de dei rebus atq; uirtuti- bus fas crederemus. Sed in ipſam ueritatem infidelitas noſtra procurrit, & uioléti in excidium dei poteſtatis irrumpimus. Si liceret, & corpora & ma- nus in cœlum leuaremus, ſolem aſtraq; cætera annui curſus ſuis limitibus perturbaremus, permiſceremus deceſſus oceani & acceſſus, Fluenta etiam fontium inhiberemus, & naturas fluminum refrenaremus, concuteremus fundaméta terræ, & toto in hæc opera dei parricidio deſæuiremus. Sed be- ne eſt quod nos intra hanc modeſtiæ neceſſitatē natura corporum detinet. Certe nō fallimur, quid ſi liceret, eſſemus acturi, nāq; quia non poſſumus, prophana uolūtatis audacia, naturam ueritatis conuellimus, & bellū dictis dei cōparamus. Ceſſet dolor querelarū, nam te quiſquis es, qui hæc requiris, non reuoco in excelſum, non in amplitudinē tendo non deduco in profun- dum. Nónne æquanimiter ignorabis creatoris natiuitatē ignorans originē creaturæ? Hoc ſaltem requiro, ſentiſne te genitū, & quæ ex te generētur, in- telligis? Non quæro, ſenſum unde hauſeris, uitam unde ſortitus ſis, intelli- gentiā unde adeptus ſis, quale ſit quod in te eſt, odor, ſēſus, uiſus, auditus.
D Certe nemo qđ facit neſcit. Quæro unde iſta his quos generas indulgeas. Qualiter ſenſum inſeras, oculos accendas, cor affigas. Hæc ſi potes, enarra. Habes ergo quod neſcis, & tribuis quæ non intelligis, æquanimiter impe- ritus in tuis, inſolenter in dei rebus ignarus.

Hic liber uidetur imperfectus, nec alter cum hoc cohæret.

DIVI HILARII PICTA- VORVM EPISCOPI, AD CONSTANTIVM AV- GVSTVM LIBER.

BEnignifica natura tua, domine beatiſſime Auguſte, cum benigna uolūtate concordat. Et quoniam de fonte pater- næ pietatis tuæ miſericordia largiter profluit, quod roga mus, facile nos impetrare poſſe confidimus. Non ſolum uerbis, ſed etiam lachrymis deprecamur, ne diutius catho licæ eccleſiæ grauiſſimis iniurijs afficiantur, & intolerabi- les ſuſtineant perſecutiones, & contumelias, & quod eſt nefarium, à fratri- bus

bus noſtris. Prouideat & decernat clemētia tua, ut omnes ſe ubiq; iudices
A quibus prouinciarum adminiſtrationes creditæ ſunt, ad quos ſola cura & ſollicitudo publicorū negociorum pertinere debet, à religioſa ſe obſeruantia abſtineant. Neq; poſthac præſumant atq; uſurpent, & putent ſe cauſas cognoſcere clericorum, & innocētes homines uarijs afflictationibus, minis uiolentia, terroribus frangere atq; uexare. Intelligit ſingularis & admirabilis ſapientia tua non decere, non oportere cogi & compelli inuitos & repugnantes, ut ſe his ſubijciant, & addicant ui oppreſſi, qui non ceſſant adulterinæ doctrinæ corrupta ſemina aſpergere. Idcirco laboratis, & ſalutaribus conſilijs rempublicam regitis, excubatis etiam & uigilatis, ut omnes quibus imperatis, dulciſſima libertate potiātur. Nō alia ratione quæ turbata ſunt, componi, quæ diuulſa ſunt, coërceri poſſunt, niſi unuſquiſq; nulla ſeruitutis neceſſitate aſtrictus, integrum habeat uiuendi arbitrium. Certe uoces exclamantiū, à tua manſuetudine exaudiri decet. Catholicus ſum, nolo eſſe hæreticus: Chriſtianus ſum, nō Arianus, & melius eſt mihi in hoc ſeculo mori, q̄ alicuius priuati potētia dominante, caſtā ueritatis uirginitatem corrumpere. Aequū q; debet uideri ſanctitati tuæ, glorioſiſſime Auguſte, ut qui timent dominum deum & diuinum iudicium, non polluantur aut contaminentur execrandis blaſphemijs, ſed habeant poteſtatem, ut eos ſequantur epiſcopos & præpoſitos qui & inuiolata conſeruant fœdera charitatis, & cu
B piunt perpetuam, & ſynceram habere pacem. Nec fieri poteſt, nec ratio patitur, ut repugnantia congruant, diſſimilia conglutinentur, uera & falſa miſceantur, lux & tenebræ confundantur, dies quoq; & nox habeant aliquam coniunctionem. Si igitur (quod ſine dubitatione & ſperamus & credimus) hæc permouent nō inſitam, ſed ingenitam tuam bonitatem, præcipe, ut nō ſtudium, non gratiam, non fauorem, locorum rectores grauiſſimis hæreticis præſtēt. Permittat lenitas tua populis, quos uoluerint, quos putauerint, quos elegerint, audiant docentes, & diuina myſteriorum ſolemnia concelebrent, pro incolumitate & beatitudine tua offerant preces. Non quiſq; peruerſus aut inuidus maligna loquatur. Nulla quidem ſuſpicio erit non modo ſeditionis, ſed nec aſperæ murmuratiōis. Quieta ſint omnia, & uerecunda. At nūc qui Ariana & peſtifera cōtagione inquinati ſunt, nō ceſſant ore impio, & ſacrilego animo euāgeliorum ſynceritatem corrumpere, & rectā Apoſtolorum regulam deprauare. Diuinos prophetas nō intelligunt. Callidi & aſtuti artificio quodam utuntur. Incluſam pernicioſam corruptelam exquiſitorum uerborum uelamine contegunt. Non prius uenenatum uirus infundunt, quàm ſimplices & innocentes ſub prætextu nominis Chriſtiani, raptos atq; irretitos inuoluāt, ne ſoli pereant, ſed participes horrēdi criminis ſui reos faciant. Et hoc obſecramus pietatem tuam, ut eos qui adhuc egregij uidelicet ſacerdotes, qui tanti nominis præpollēt dignitate, aut

in exi-

C in exilio,aut in deſertis locis tenentur,iubeas ad ſedes ſuas remeare,ut ubique grata libertas ſit,& iucunda lætitia. Quis non uidet,quis non intelligit, poſt quadringentos ferè annos,poſtq̃ dei unigenitus filius humano generi pereunti ſubuenire dignatus eſt, quaſi ante non Apoſtoli,non poſt eorum martyria & exceſſus fuerint Chriſtiani. Nouella nunc & teterrima lues non corrupti aëris,ſed execrandorum blaſphemorum Ariana effuſa eſt. Ita illi qui ante crediderunt,inanem ſpem immortalitatis habuerunt. Nuper didicimus cõmenta hæc fuiſſe inuenta & à duobus Euſebijs & à Narciſſo & Theodoro & ab Stephano & Achaico & Menophanto,& imperitis atq; improbis duobus adoleſcentibus Vrſatio & Valente,quorum epiſtolæ proferuntur,& idoneis teſtibus etiamnum conuincuntur,qui eos magis oblatrantes q̃ diſputātes audierint,quibusq; communionem ſuam imprudenter & incaute commiſcent,quia fient ſocij ſcelerum,participes criminum,neceſſe eſt etiam eos qui in hoc ſeculo abiecti ſunt & abdicati,cum aduenerit dies iudicij,pati ſupplicia ſempiterna. Iam nemini dubium eſt,cuiuſcemodi curam in abſolutionẽ Athanaſij ſancti illi uiri receperint, ut poſt ſynodi ſententias,quas pro ſacerdotalis iudicij reuerentia ,fas fuerat ſacerdotali uel eccleſiaſtica continentia contineri,ſcribi ad regem , legationemq;

D inſtrui oportuerit. Sed quid aliud his literis q̃ libertatem fidei & contagionem Ariani nominis deprecãtur ,orantq; uincula,carceres,tribunalia, & omne illud ferale*habitum, nouas etiam in reos quæſtiones inhiberi. Deus cognitionem ſui docuit potius q̃ exegit,& operationum cœleſtium admiratione præceptis ſuis concilians autoritatẽ,coactam confitendi ſe aſpernatus eſt uoluntatem. Si ad fidem ueram iſtiuſmodi ius adhiberetur,epiſcopalis doctrina obuiã pergeret,diceretq; . Deus uniuerſitatis eſt , obſequio non eget neceſſario,non requirit coactam confeſſionem. Nõ fallendus eſt, ſed promerendus. Noſtra potius non ſua cauſa uenerandus eſt. Non poſſum niſi uolentem recipere,niſi orantem audire , niſi profitentem ſignare. Simplicitate quærendus eſt, confeſſione diſcendus eſt, charitate amandus eſt,timore uenerandus eſt ,uoluntatis probitate retinendus eſt. At uero qđ iſtud quod ſacerdotes timere deum uinculis coguntur,pœnis iubentur, ſacerdotes carceribus continentur,plebs in cuſtodiam catenati ordinis cõſtricta diſponitur,uirgines nudantur ad pœnam, ſacrata deo corpora publico expoſita conſpectui,ad fructum ſpectaculi & quæſtionis aptantur? Cogunt,nempe nõ ut Chriſtiani omnes ſint,ſed ut Ariani,& cõfeſſam in deo fidem ad conſortium piaculi ſui ſceleris compellũt. Autoritate etiam nominis ſui,in errorem imperatorẽ tranſducunt,rectum affirmantes,ut ſub ſpecie timoris dei,in hac peruerſitate ſubditos ſibi tradant,quæſtiones poſcũt, iudiciorum ſubſidia deſiderant,autoritatem regiã implorant,& nec ſic peruerſitatem ſceleris ſui erubeſcunt , extorquere conniuentiam plebium , nec cogi

Fortè adytũ.

Nunc tantum cogũt etiam theologi.

A cogi de iure potuerunt. Hæc ſi de ueteribus chartulis prolata ætatis noſtræ tempus inſtruerent, ambigendum, ut opinor, tantis de rebus fuiſſet, & cum ab alijs quibuſcp pronunciari poſceretur, reus quereretur in fidem literarum, in iudicum uitam, in accuſatorum fidem, in ipſius quocp hominis mores atcp actus. Moueret enim abſolutionem eius Arianorum iuncta damnatio, magnicp periculi eſſet iudicium ſimul cum reatus & innocentiæ non ſuſcepta rurſum inquiſitione diſſoluere, totacp in patrocinium ſuum cum fidei doctrina autoritas ſibi antiquitatis aſſiſteret. At cum ipſi qui tunc Ariani hæretici damnati ſunt, rem exagitent, turbent omnia, omnesq́ ex poteſtate & ambitione corrumpant, & Athanaſius ſi fuit, eſſe adhuc reus poteſt, teſtes loquantur, uideant iudices, fidei doctrina præceptis euangelicis atcp apoſtolicis eluceat. Quæ obtuſio intelligentiæ eſt? quæ cordis hebetudo? quæ obliuio ſpei? quæ mors ſcelerum? quod odium ueritatis? in damnatorum fauorem, dei amorem transducunt. Venio nunc ad id quod recens geſtum eſt, in quo ſe etiam profeſſio ſceleris ex ſecreto artis ſuæ dedignata eſt continere. Euſebius Vercellenſis epiſcopus, eſt uir omni uita deo ſeruiens, hic poſt Arelatenſem ſynodum cum Paulinus epiſcopus tantis iſtorum ſceleribus contraiſſet, uenire Mediolanum præcipitur, collecta iam illic malignantium ſynagoga, decem diebus ad eccleſiam eſt uetitus accedere, dum aduerſus tam ſanctum uirum malicioſe peruerſa conſumit.
B Soporatis deinde conſilijs omnibus, ubi libitum eſt, aduocatur. Adeſt una cum Romanis clericis, & Lucifero Sardiniæ epiſcopo, conuentis ut in Athanaſium ſubſcriberent, ait de ſacerdotali fide prius oportere conſtare, compertos ſibi quoſdam ex his qui adeſſent, hæretica labe pollutos, expoſitam fidem apud Niceã, cuius ſuperius meminimus, poſuit in medio, ſpondens omnia ſe quæ poſtularent, eſſe facturum, ſi pro fidei profeſſione ſcripſiſſent. Dionyſius Mediolanenſis epiſcopus chartam primus accepit, ubi profiteri ſcribendo cœpit, Valens calamum & chartam è manibus eius uiolenter extorſit, clamans non poſſe fieri, ut aliquid inde gereretur. Res poſt clamorem multum deducta in conſcientiam plebis eſt, grauis omnium dolor ortus eſt, impugnata eſt à ſacerdotibus fides. Verentes igitur illi populi iudicium, è dominico ad palatium tranſeunt. Cuiuſmodi ſententiam in Euſebium longe antequàm eccleſiam ingrederetur, ſcripſerint, de ſe loquitur ipſa ſententia.

Et hic liber uidetur imperfectus.

C

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, AD CONSTANTIVM Auguſtum liber, quem Conſtantio ipſe tradidit.

Non ſum neſcius piiſſime imperator, ea quæ de nõ nullis negocijs ad cõſcientiæ publicæ audientiam proferantur, pro dignitate eorum qui eloquũtur, uel grauia exiſtimari ſolere, uel leuia, dum diſtantibus opinionibus, ambiguam ſententiam ad ſtudium intelligẽtiæ promouet hominis cõtemptus aut gratia. Sed mihi apud te de diuina re pia dicturo, nullus uulgatæ conſuetudinis metus eſt, quũ ſis bonus ac religioſus, nec uiciũ iudicij apud prudentes religionũ, quid à quo audiat, ſed an quæ audiat ſint religioſa, dijudicet. Et quia mihi à deo de præſentia tua opportunitas præſtita eſt, nec erga hæc quidẽ conſcientiæ meæ ceſſauit officium, ut in eum quem apud te habeo de religione ſermonem, indignitas fortè aliqua tecũ loquentis offendat, Epiſcopus ego ſum in D omniũ Gallicarum eccleſiarũ atq; epiſcoporum cõmunione, licet in exilio pmanens, & eccleſiæ adhuc per preſbyteros meos cõmunionẽ diſtribuens. Exulo autẽ nõ crimine, ſed factione, & falſis nũcijs ſynodi apud te imperatorẽ pium, nõ ob aliquam criminũ meorũ conſcientiã per impios homines delatus. Nec leuem habeo querelæ meæ teſtem dominũ meũ religioſum Cæſarẽ tuũ Iulianũ, qui plus in exilio meo à malis contumeliæ, quàm ego iniuriæ ptulit. In promptu eñ ſunt pietatis ueſtræ literæ, falſa aũt eorũ omnia, qui in exilium meũ procurauere, non in obſcuro ſunt. Ipſe quoq; uel miniſter, uel autor geſtorũ omniũ intra hanc urbẽ eſt. Circũuentũ te Auguſtũ, illuſumq; Cæſarem tuũ, ea confidens conſcientiæ meæ conditione, pateſaciam, ut ſi indignũ aliquid non modo epiſcopi ſanctitate, ſed etiã laici integritate geſſiſſe docear, non iam ſacerdotiũ per ueniam expectem, ſed intra pœnitentiã laici cõſeneſcã. Hæc autẽ dignantiſſime imperator, arbitrio tuo derelinquo, quatenus & quomodo me iubes loqui, & ea quæ maxime tecũ in tempore hoc agenda ſunt, proſequar. Dabis quidẽ id in præſens inſtructionis ad cauſam, ut præſentẽ eum, cuius miniſterio exulo, uſq; ad cõfeſſionem falſorũ quæ geſſit, adducam. Sed nihil de eo, niſi cum iuſſeris, loquar. Nunc autẽ quia mihi metus eſt de mundi periculo, de ſilentij mei reatu, de iudicio dei, quur autem eſt deſperandũ de uita, de immortalitate non tam mea quàm tua, uniuerſorumq;? Quæ quia mihi cum plurimis communis eſt,

A eſt,hæc à me cōmunis ſpei expectatio eſt. Recognoſce fidem quā olim,optime ac religioſiſſime imperator,ab epiſcopis optas audire, & nō audis. Dū enim à quibus ea requiritur,ſua ſcribunt, & nō quæ dei ſunt,prædicant,orbem æternum erroris, & redeuntis in ſe ſemper certaminis circūtulerunt. Oportuerat enim humanæ infirmitatis modeſtia omne cognitionis diuinæ ſacramentū illis tantū conſcientiæ ſuæ finibus cōtineri, quibus credidit, neque poſt confeſſam & iuratam in baptiſmo fidem in nomine patris, & filij,& ſpiritus ſancti quicq̃ aliud uel ambigere,uel innouare, ſed quorundam aut præſumptio,aut facilitas,aut error, apoſtolicæ doctrinæ indemutabilem conſtitutionē partim fraudulenter confeſſa eſt,& partim audacter egreſſa,dum in cōfeſſione patris, & filij,& ſpiritus ſancti, ueritate naturalis ſignificationis eludit,ne id maneret in ſenſu,quod in regenerationis ſacramēto eſt confitendū. Ob hoc penes quorundā conſcientiā nec pater pater, nec filius filius,nec ſpiritus ſanctus ſpiritus ſanctus eſt. Sub cuius neceſſitatis tanq̃ improbabili occaſione ſcribendæ atq; innouādæ fidei exinde uſus inoleuit,qui poſtq̃ noua potius cœpit condere,quàm accepta retinere,nec ueterata defendit,nec innouata firmauit,& facta eſt fides temporū potius quàm euangeliorū, dum & ſecundū annos ſcribitur,& ſecundū confeſſionem baptiſmi nō tenetur. Periculoſum nobis admodū,atq; etiam miſerabile eſt,tot nunc fides exiſtere,quot uoluntates:& tot nobis doctrinas eſſe, B quot mores:& tot cauſas blaſphemiarū pullulare,quot uicia ſunt,dum aut ita fides ſcribuntur,ut uolumus, aut ita ut uolumus,intelliguntur:& cum ſecundum unum deum & unum dominū,& unum baptiſma, etiam fides una ſit,excedimus ab ea fide quæ ſola eſt,& dum plures fiūt,ad id cœperūt eſſe,ne ulla ſit. Conſcij enim nobis inuicē ſumus,poſt Niceni cōuentus ſynodum,nihil aliud quàm fidē ſcribi,dum in uerbis pugna eſt, dum de nouitatibus quæſtio eſt,dum de ambiguis occaſio eſt, dum de autoribus querela eſt,dum de ſtudijs certamen eſt, dum in conſenſu difficultas eſt, dum alter alteri anathema eſſe cœpit,propè iam nemo Chriſti eſt. Incerto enim doctrinarū uento uagamur,& aut dum docemus,perturbamus: aut dum docemur,erramus. Iam uero proximi anni fides,quid iam de immutatiōe in ſe habet? Primum,homouſion decernit taceri,ſequens rurſum*quæ homouſion decernit & prædicat. Tertiū deinceps,quæ uſiā ſimpliciter à patribus præſumptā,per indulgentiā excuſat. Poſtremū quartam,quæ nō excuſat,ſed condemnat. Et quò tandē proceſſum eſt,ut neq; penes nos,neq; penes quenq̃ ante nos,ſanctū exinde aliquid atq; inuiolabile perſeueret. De ſimilitudine aūt dei filij ad deū patrē, quod miſerabilis noſtri tēporis fides eſt,ne nō aut ex toto,aut tantū ex portione ſit ſimilis,egregij ſcilicet arbitri, cœleſtium ſacramentorū conquiſitores,inuiſibilium myſteriorū profeſſionibus de fide dei calumniamur,annuas atq; menſtruas de deo fides decernimus,

Fides ſubinde noua in ſcriptis.

Idē nūc agitur

Fort. *uſiā.

C nimus,decretis pœnitemus,pœnitẽtes defendimus,defenſos anathemati/
zamus,aut in noſtris aliena, aut in alienis noſtra damnamus,*& moriẽtes
morum uice,iam abſumpti ſumus ab inuicẽ. Fides deinde quæritur, quaſi
fides nulla ſit:fides ſcribenda eſt,quaſi in corde nõ ſit. Regenerati per fidẽ,
nunc ad fidem docemur,quaſi regeneratio illa ſine fide ſit. Chriſtũ poſt ba
ptiſma diſcimus,quaſi baptiſma aliquid eſſe poſſit ſine Chriſti fide:emen
damus,quaſi in ſpiritum ſanctum peccaſſe ſit uenia. Sed impietatis ipſius
hinc uel præcipue cauſa perpetua eſt,quod fidem apoſtolicã ſeptuplo pro/
ferentes,ipſi tamẽ fidem euangelicã nolumus confiteri,dum impietates no
ſtras nobis in populis multiloquijs defendimus, & magniloquentiæ uani/
tate aures ſimplicium uerbis fallẽtibus illudimus, dum euitamus de domi
no Chriſto ea credere, quæ de ſe docuit credenda, & per ſpecioſum pacis
nomen in unitatem perfidiæ ſubrepimus,& ſub rejciẽdis nouitatibus rur/
ſum ipſi nouis ad deũ uocibus rebellamus,& ſub ſcripturarũ uocabulo nõ
ſcripta mẽtimur,uagi,prodigi,impij,dum & manẽtia demutamus, & acce/
pta perdimus,& irreligioſa præſumimus. Quod hyeme undoſo mari ob/
ſeruari à nauigantibus maxime tutum eſt,ut naufragio deſæuiente,in por
tum ex quo ſoluerant,reuertantur:uel incautis adoleſcentibus conuenit,ut
cum in tuenda domo ſua mores paternæ obſeruantiæ tranſgreſſi, profuſa
D libertate ſua uſi ſunt, iam ſub ipſo amittẽdi patrimonij metu ſolus illis ad
paternam conſuetudinẽ neceſſarius & tutus recurſus e.t,ita inter hæc fidei
naufragia cœleſtis patrimonij iam penè profligata hæreditate, tutiſſimũ
nobis eſt,primã & ſolam euangelicã fidem confeſſam in baptiſmate, intel/
lectamq́; retinere,nec demutare quod ſolum acceptũ atq; auditum habeo
bene credere,non ut ea quæ ſynodo patrum noſtrorũ continentur, tanq̃;
irreligioſe & impie ſcripta damnanda ſint, ſed quia per temeritatẽ huma/
nam uſurpantur ad contradictionem, quod ob hoc ſub nomine nouitatis
euangelium negaretur impericuloſe, tanquã ſub emendatione innouetur:
Quod emendatũ eſt,ſemper proficit, ut dum omnis emendatio diſplicet,
emendationẽ omnem emendatio conſequuta condemnet, ac ſi iam, quic/
quid illud eſt,non emendatio aliqua ſit emendationis,ſed cœperit eſſe da/
mnatio. In quantum ego nũc beatæ religioſæq; uoluntatis uere te domine
Conſtanti imperator admiror,fidem tantum ſecundũ ea quæ ſcripta ſunt,
deſiderantem:& merito planè ad illa ipſa unigeniti dei eloquia feſtinans,
ut imperatoriæ ſollicitudinis capax pectus etiam diuinorũ dictorum con/
ſcientia plenũ ſit. Hoc qui repudiat,antichriſtus eſt,& qui ſimulat, anathe/
ma eſt. Sed unũ hoc ego per hanc dignationis tuæ ſynceram audientiã ro
go, ut præſente ſynodo quæ nunc de fide litigat, paucis me de ſcripturis
euãgelicis digneris audire,& loquar tecum de uerbis domini mei Ieſu Chri
ſti,cuius uel exul ſum,uel ſacerdos. Habent enim uaſa teſtea non ignobiles
thesauros,

In tã manifeſto mendo cõ ſentiebãt exẽplaria, quũ nemini dubiũ ſit eſſe legẽdum, & mordentes inuicẽ, iam cõſumpti ſumus &c.

A theſauros,& infirmiora corporũ magis reuerenda ſunt,& apud nos modo deũ indocti piſcatores locuti ſunt: Super humilem & trementẽ uerba ſua, ſecundũ prophetam,deus reſpicit. Fidem imperator quæris,audi eam non de nouis chartulis,ſed de dei libris,ſcito eam poſſe etiã in occidente donari, unde uenientes in regno dei,cũ Abraham,& Iſaac,& Iacob recumbẽt. Memento eam non in quæſtione philoſophiæ eſſe, ſed in euangelij doctrina. Nõ tam mihi rogo audientiã,quàm tibi,atq; eccleſijs dei. Ego enim penes me habeo fidem,exteriore nõ egeo. Quod accepi,teneo,nec demuto quod dei eſt. Sed memento tamẽ neminem hæreticorũ eſſe,qui ſe nunc nõ ſecundum ſcripturas prædicare ea quibus blaſphemat,mentiatur. Hinc eñi Marcellius,uerbũ dei cum legit,neſcit:hinc Photinus,hominẽ Ieſum Chriſtum cum loquitur,ignorat:hinc & Sabellius, dum quod ego & pater unum ſumus,nõ intelligit,ſine deo patre,& ſine deo filio eſt:hinc & Montanus per inſanas fœminas ſuas paracletũ aliũ defendit:hinc & Manichæus & Marcion legem odit,quia litera occidit,& mũdi princeps diabolus eſt. Omnes ſcripturas ſine ſenſu loquũtur,fidem ſine fide prætendunt. Scripturæ enim nõ in legẽdo ſunt,ſed in intelligẽdo:neq; in præuaricatiõe ſunt,ſed in charitate. Audi,rogo,ea quæ de Chriſto ſunt ſcripta,ne ſub eis ea quæ nõ ſcripta ſunt,prædicentur. Summitte ad ea quæ de libris locuturus ſum,aures tuas, fidem tuam ad deũ erigas. Audi quod proficit ad fidem, ad unitatem,ad

B æternitatẽ. Locuturus ſum tecũ cũ honore regni & fidei tuæ,omia ad oriẽtis & occidentis pacẽ profutura, ſed publica cõſcientia ſub ſynodo diſſidẽti ſub lite famoſa. Prætermitto interim pignus futuri apud te ſermonis mei, non aliqua ad ſcandalum,neq; quæ extra euangelium ſunt,defendam, ſed intelliges à me in ſacramẽto ſolius dei ueri,& quẽ miſit Ieſum Chriſtũ prædicari unũ deum patrẽ, ex quo omnia, & unũ dominũ Ieſum Chriſtũ, per quẽ omnia,natum ex deo,qui eſt ante tempora æterna,& erat in principio apud deũ deus uerbũ, qui eſt imago dei inuiſibilis, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter:qui cũ in forma dei eſſet,humiliãs ſe ſalutis noſtræ cauſa, formã ſerui ex conceptu ſpiritus ſancti de uirgine accepit, factus obediens uſq; ad mortem,mortem autem crucis,& poſt reſurrectionem mortis deinde in cœleſtibus ſedens,aderit iudex uiuorum & mortuorum,& rex omniũ æternorũ ſeculorum. Eſt enim unigenitus deus, & deus uerus, & deus magnus, ſuper omnia deus, & omnis lingua confitebitur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria dei patris eſt. Hæc ego in ſpiritu ſancto ita credidi,ut ultra hanc de domino Ieſu Chriſto fidem nõ poſſim doceri:non per hæc adimens patrum fidei religionem, ſed ſecundum regenerationis meæ ſymbolum,& doctrinæ euangelicæ ſcientiam, ab ea iuxta iſta non diſſonans.

Et hic liber uidetur miurus.

C

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, CONTRA ARIANOS, VEL AVXENTIVM MEDIOLANENSEM, LIBER.

Dilectiſſimis fratribus in fide paterna manẽtibus,& Arianam hæreſim deteſtantibus epiſcopis, & omnibus plebibus,Hilarius conſeruus ueſter ſalutem. Specioſum quidẽ nomen eſt pacis, & pulchra eſt opinio unitatis, ſed quis ambigat eam ſolam eccleſiæ atqꝫ euangeliorũ unitam pacem eſſe quæ Chriſti eſt? Quã ad apoſtolos poſt paſſionis ſuæ gloriam eſt locutus,quam ad æterni mandati ſui pignus cõmendauit abiturus,hanc nos fratres dilectiſſimi,& amiſſam quærere,& turbatam componere,& repertam tenere curauimus. Sed huius ipſius temporis noſtri peccata nõ meruerunt,nec imminẽtis antichriſti præuij miniſtriqꝫ ſunt paſſi, qui pace ſua,id eſt, impietatis ſuæ unitate ſe iactant, agentes ſe non ut Chriſti epiſcopos,ſed antichriſti ſacerdotes. Ac ne maledicis uerborũ in

D eos uti conuicijs arguamur, cauſam perditionis publicæ,ne cuiqꝫ ignorata ſit,nõ tacemus antichriſtos plures eſſe,etiã apoſtolo Ioanne prædicante,cognouimus. Quiſquis enim Chriſtũ,qualis ab apoſtolis eſt prædicatus, negauit,antichriſtus eſt. Nominis antichriſti proprietas eſt, Chriſto eſſe contrarium. Hoc nunc ſub opinione falſæ pietatis efficitur, hoc ſub ſpecie prædicationis euangelicæ prædicatur,ut dominus Ieſus Chriſtus, dum prædicari creditur,dènegetur. Ac primum miſerari licet noſtræ ætatis laborem,&

Nũc idem fit maxime. præſentium temporũ ſtultas opiniones congemiſcere, quibus patrocinari deo humana credũtur,& ad tuendam Chriſti eccleſiam,ambitione ſeculari laboratur. Oro uos epiſcopi,qui hoc uos eſſe creditis, quibus nã ſuffragijs ad prædicandum euãgelium apoſtoli uſi ſunt? quibus adiuti poteſtatibus Chriſtum prædicauerũt,genteſqꝫ ferè omnes ex idolis ad deum tranſtulerũt? An ne aliquã ſibi aſſumerẽt è palatio dignitatẽ,hymnũ deo in carcere, inter catenas,& poſt flagella cantantes? Edictiſqꝫ regis Paulus cũ in theatro ſpectaculũ ipſe eſſet,Chriſto eccleſiam congregabat? Nerone ſe,credo, aut Veſpaſiano,aut Decio patrocinantibus tuebatur,quorum in nos odijs confeſſio diuinæ prædicationis effloruit. Illi manu atqꝫ opere ſe alentes,intra cœnacula ſecretaqꝫ coëuntes,uicos,& caſtella,genteſqꝫ ferè omnes terra ac mari contra ſenatuſconſulta & regum edicta peragrantes, claues,credo, regni cœlorum non habebant? Aut non manifeſta ſe tum dei uirtus con-

A ira odia humana porrexit, cum tãto magis Chriſtus prædicaretur, quanto
magis prædicari inhiberetur? At nunc, proh dolor, diuinã fidem ſuffragia
terrena cõmendant, inopsq́ꝫ uirtutis ſuæ Chriſtus, dum ambitio nomini
ſuo conciliatur, arguitur. Terret exilijs & carceribus eccleſia, crediq́ꝫ ſibi co- *Nunc incredijs.*
git, quæ exilijs & carceribus eſt credita: pendet ad dignationem communi-
cantium, quæ perſequẽtium eſt conſecrata terrore: fugat ſacerdotes, quæ fu
gatis eſt ſacerdotibus propagata: diligi ſe gloriatur à mundo, quæ Chriſti
eſſe non potuit, niſi eam mũdus odiſſet. Hæc de comparatione traditæ no
bis olim eccleſiæ *nuncq́ꝫ deperditæ, res ipſa quæ in oculis omnium eſt atq́ꝫ **Legendum, nũc quàm deperditæ, licet reclamãtibus exemplaribus*
ore, clamauit. Quid autem illud ſit quod ignorandũ ultra non ſit, breuiter
exponatur. Secundũ placitam deo plenitudinem coartata ſunt tempora.
incircunſcripta enim ratio eorum cœleſtibus libris docetur, ac neceſſe eſt in
ipſam nos ætatem antichriſti incidiſſe, cui ſecundum Apoſtolum miniſtris
ſatanæ in lucis ſe angelum transformantibus, ab omniũ ferè ſenſu & con-
ſcientia is qui eſt Chriſtus, aboletur. Vt enim erroris affirmatio certa ſit, in-
certa ueri opinio antefertur: ſitq́ꝫ antichriſto iam peruiũ, Chriſtũ eum eſſe
ſe falleret, de quo nũc uſq́ꝫ *diſceſſum ſit. Hinc illæ uariæ opiniones, hinc ſub *Aliàs* diſſenſum.*
unius Chriſti fide prædicatio plurimorum, hinc Arij ſpiritus nuper ex an-
gelo diaboli in lucis angelum transfiguratus, cuius hæreditas *nominis ad *Aliàs*omnis.*
Valentem, Vrſatium, Auxentium, Germinium, Caium ſucceſſit, atq́ꝫ de-
B fluxit, nam ipſi nunc Chriſtum nouum, per quem antichriſtus ſubreperet,
intulerunt. Nolunt enim hunc ſuũ Chriſtum non eiuſdem diuinitatis eſſe,
cuius & pater eſt, ſed eſſe eum præſtantẽ cæteris alijs creaturis creaturam,
eumq́ꝫ per uoluntatem dei ex nihilo ſubſtitiſſe, & eum ante omnia qui-
dem ſecula, & ante omne omnino tempus natum ex deo deum eſſe, ſed
non ex ſubſtantia dei eſſe, neq́ꝫ diuinæ in eo natiuitatis, maieſtatisq́ꝫ eius,
quæ dei eſt, intelligendam ueritatem, ne quàm uerus ſit deus qui pater eſt,
tam uerus ſit deus qui filius eſt. Vt id quod unũ eſſe filius & pater in euan-
gelijs prædicantur, in uoluntatis tantum ſit, & charitatis ſocietate, non in di
uinitatis ueritate: quæ ſi in filio non eadem eſt ipſa illa quæ dei eſt, ut in
confeſſione fidei deus unus ſit, quur dominum filium, quur ante tempora
& ſecula confitentur? niſi quia dei nomen ſancto cuiq́ꝫ per indulgentiã eſt
deſtinatũ, & regenerati omnes uere dei filij ſunt, & angeli omnes per Chri-
ſtum utiq́ꝫ conditi, *ante tempora, & ante omnia omnino ſecula ſunt crea- *Aliàs*non.*
ti. Verum antichriſtum arbitror minori inuidia introducendum, miſe-
riſq́ꝫ credendum. Tribuunt Chriſto dei nomen, quia hoc & hominibus ſit
tributum. Fatentur dei uere filium, quia ſacramento baptiſmi uere dei fi-
lius unuſquiſq́ꝫ perficitur. Ante tempora & ſecula confitentur quod de
angelis atque diabolo eſt non negandum. Ita domino Chriſto ſola illa tri-
buuntur, quæ ſunt uel angelorum propria, uel noſtra. Cæterum quod

C deo Chriſto legitimũ & uerum eſt Chriſtus deus uerus, id eſt, eadem eſſe fi lij quæ patris, diuinitas denegatur. Et huius quidem uſq; adhuc impietatis occaſio per fraudem perficitur, ut iam ſub antichriſti ſacerdotibus Chriſti populus non occidat, dum hoc putant illi filij dei eſſe, quod uocis eſt. Audiunt deum Chriſtũ, putant eſſe quod dicitur. Audiunt filium dei, putant in dei natiuitate ineſſe dei ueritatem. Audiunt ante tempora, putant id ipſum ante tempora eſſe, quod ſemper eſt. Sanctiores aures plebis, quàm corda ſunt ſacerdotum. Si deum uere Ariani prædicāt, Chriſtũ deum ſine fraude confeſſi ſunt: quod ſi deũ dicunt & negant uerum, tribuunt nomē, adimunt ueritatem. Quanq; igitur impijſſimis eorum blaſphemijs plenæ omnes eccleſiarũ chartæ, pleniq; iam libri ſunt, quid proxime tamē accide-rit, nõ tacendũ eſt. Cum edicto graui ſanctus rex perturbari eccleſiam Mediolanenſium, quæ deũ uerum Chriſtũ, & unius cũ patre diuinitatis & ſubſtantiæ confitetur, ſub unitatis ſpecie & uoluntate iuſſiſſet, etiā importuna interpellatione ſuggeſſi Auxentiũ blaſphemũ eſſe, & omnino hoſtē Chriſti habendũ, atq; adieci, eum aliter credere quàm rex ipſe, aut alij omnes haberent. Quibus rebus permotus, audiri nos à quæſtore & magiſtro præcepit. Conſidētibus unà nobis cũ epiſcopis ferè decē, primumq;, ut in foro ſolet, de perſona calumniatus eſt, damnatũ me à quodā Saturnino, audiri ut

D epiſcopũ non oportere. Non eſt nũc temporis, quid ad hæc reſponſum ſit, enarrare, ſed qui tum audiebant, de fide potius, ut regi placuerat, agitandũ eſſe decernunt. Cumq; iam in arcto eſſet negandi periculo, credere ſe Auxentius Chriſtũ deum uerũ, & unius cũ deo patre diuinitatis & ſubſtantiæ eſt profeſſus. Placuit igitur hoc ſcribi, & ne memorijs audientiũ quæ dicta eſſent, elaberentur, cōtinuo libellum regi per quæſtorē offero, quo quid conueniſſet, cōtineret: & ne quid mentiri arguar, eiuſdē exempla ſubieci. Placet omnibus Auxentiũ hæc ipſa profiteri frequēter, qui ut ipſe ſcriberet, eſt coactus. Qui diu conſilia ſua uerſans, callidiſſime fidem regis eludit. Dat ſcripturam ſtilo antichriſti compoſitā. Nam primum ea quæ Niceæ Thraciæ omniũ impietas ex ſe ſoluiſſet, ſancta eſſe teſtatur, uim ſcilicet illatam epiſcopis, fidem eſſe ueræ cōfeſſionis affirmans. Negat quoq; ſe ſcire Arium, cum in Alexādria in Ariana eccleſia, cui Gregorius præerat, preſbyter eſſe cœpiſſet. Sed de Ariminenſi ſynodo, quæ ab omnibus eſt religioſe diſſoluta, nihil dicamus, tantũ diaboli cōmenta pandenda ſunt. Cũ placuiſſet igitur ſcribi deũ uerũ eſſe Chriſtũ, & unius cũ patre diuinitatis eſſe, atq; ſubſtantiæ, ponitur talis ab eo, ut à callidiſſimo diabolo, ſententia, quæ ſignificaret Chriſtũ ante omnia tēpora natũ deum uerũ filiũ, ut ſecundũ Arianos ueritas ad filiũ, nõ ad deũ referret. Et ut lōge maior differētia huius ſignificationis exiſteret, ſubijcit: Ex uero deo patre, ut in patre dei ueritas eſſet, in Chriſto ueritas tantũ filij ſcriberet. De hinc procedēte ſermone, unà ab Auxen-

Tantũ initiũ poſuit exemplorum.

tio

A tio diuinitas prædicatur, & in ea nõ confitetur & filium, ut in ſolo patre nõ etiam in filio eſſet ſola una diuinitas. Spargitur uero per populos, Auxentium uerum deum Chriſtum & unius cum patre diuinitatis ac ſubſtantiæ eſſe ſcripſiſſe, neq; expoſitæ per me fidei diſſidere ſententiam, poſtque ad cõmunionẽ eius rex pro fidei ſuæ ſynceritate aduenit. Sed cum hoc myſterium impietatis diu occultatum iam nõ taceretur, dicerentq; fingi omnia, fidem negari, deum atq; homines illudi, iubeor de Mediolano proficiſci, cũ cõſiſtendi mihi in ea inuito rege eſſet nulla libertas. Hæc igitur fratres, quibus dei iudiciũ in metu eſt, ita geſta eſſe ſignifico. Auxentius quod negare timuit, noluit confiteri, nam expoſitionis ipſius exemplar ſubieci.* Si idem ſcripſit, arguite fallentẽ: ſi uero aliud ſcripſit quàm profeſſus eſt, intelligite iam Chriſtum per eum alium, id eſt, antichriſtum prædicari. Luſit quidem ille uerbis, quibus poſſit fallere electos, ſed patet impietatis tãtæ profeſſio. Negat ſe duos deos prædicare, quia non duo patres ſunt. Quis ſecundum hæc non uidet unius dei confeſſionem idcirco tantum patri propriam eſſe, quia ſolus eſſet? Vnde & ille ſatanæ ſtilus extitit: Noui unũ ſolum uerum deum patrem. Et poſt maleuolas ſignificationes: Similem, inquit, ſecundũ ſcripturas filium genitori ſuo patri. Si uſquam in ſanctis uoluminibus hoc ſcriptum eſt, habet innocentiæ profeſſionem. Si ueritate diuinitatis pater & filius unũ ſunt, quid ſimilitudinis imperfecta opinio anteferctur? Imago B quidẽ dei Chriſtus eſt, ſed & hominẽ imaginem dei eſſe non dubiũ eſt, cũ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ dei Adam factus ſit. Quid tu hæres Arrij, Chriſto tantũ noſtra cõcedis? Quid regem, quid comites, quid dei eccleſiam patris tui, id eſt, ſatanæ arte circũuenis? Chriſtũ deum dicis, quid fallis in nomine? Nega Moſen Pharaoni deũ dictum, Chriſtũ filium & primogenitum dei loqueris. Nega primogenitũ filium Iſraël deo eſſe, Chriſtum ante tempora natũ aſſeris, & creatũ. Nega diabolũ ante tẽpora & ſecula ſubſtitiſſe, Chriſtũ ſimilem patri memoras. Nega ad imaginẽ & ſimilitudinem dei hominẽ eſſe cœpiſſe, ſolum in Chriſto quod eſt, denegas, ne deus uerus & unius cũ patre diuinitatis atq; ſubſtantiæ ſit, & ſolitus es unà cum magiſtris tuis me hæreticũ arguere. Expone quibus potes literis, impietatis meæ cauſam, & blaſphemiarum mearum titulum propone. Mihi autem antichriſtus eſt, qui unius diuinitatis eſſe filium cum patre non confitetur, quiq; non ita unum deum uerum patrem prædicat, ut ueritas quoq; diuinitatis non intelligatur in filio. Si igitur unius diuinitatis Chriſtus & deus ſunt, quur hoc non ſimpliciter ſcripſiſti? Si tibi non ſunt, quur hoc non ſimpliciter denegaſti? Arcanum igitur tam peſtiferi myſterij optaſſem fratres ipſe potius quàm per literas reuelare, & omnes blaſphemias Auxentij uerbis ſingulis explicare, uerũ quia id nõ licet, ſaltẽ unuſquiſq; quod ſibi placet intelligat. Multa alia ꝓferre eccleſiæ me pudor inhibet, & cõmittere epiſtolæ

Deeſt exẽplar

Angeli ante mũdũ creati.

C læ Arianorum blaſphemiarum dedecora pertimeſco. Vnũ moneo, cauete
antichriſtũ, male enim uos parietum amor cepit, male eccleſiam dei in te-
ctis ædificijsq; ueneramini, male ſub his pacis nomen ingeritis. An ne am
biguũ eſt, in his antichriſtũ eſſe ſeſſurum? Montes mihi, & ſyluæ, & lacus,
& carceres, & uoragines ſunt tutiores, in his enim prophetæ aut manentes,
aut demerſi, dei ſpiritu prophetabant. Abſiſtite ab Auxentio ſatanæ ange
lo, hoſte Chriſti uaſtato, perdito fidei negatore, quã ſic eſt regi profeſſus,
ut falleret: ſic fefellit, ut blaſphemaret. Cõgreget nũc ille quas uolet in me ſy
nodos, & hæreticũ, ut ſæpe iam fecit, publico titulo proſcribat, & quantã uo
let iram in me potentiũ moliatur, mihi certe ille nunq̃ aliud quàm diabo-
lus erit, quia Arianus eſt. Neq; pax aliquorũ unquam optabitur, niſi eorũ,
qui ſecundum patrum noſtrorum apud Niceam tractatum, anathemati-
zatis Arianis, Chriſtum deum uerum prædicabunt.

FINIS.

AVXENTII MEDIO-
LANENSIS EPISTOLA.

D BEatiſſimis ac glorioſiſſimis imperatoribus, Valentinia
no ac Valenti Auguſtis, Auxentius epiſcopus eccleſiæ
catholicæ Mediolanenſium. Ego quidem pijſſimi im
peratores, exiſtimo non oportere ſexcentorũ epiſcopo
rum unitatem poſt tantos labores ex contentione pau
corũ hominũ refricari, abiectis decretis ante annos de-
cem, ſicut & ſcripta manifeſtant. Sed & ſi aliqui è plebe, qui nunq̃ cõmuni
cauerant, neq; his qui ante me fuerunt epiſcopis, nunc amplius excitati ab
Hilario & Euſebio, perturbantes quoſdam, hæreticũ me uocauerunt. Iuſſit
uero pietas ueſtra cognoſcere de his uiros laudabiles quæſtorem & magi-
ſtrum, & ſicut prædixi non eos perſonã habere accuſatorũ, aut iudicare, qui
ſemel depoſiti ſunt, dico autẽ Hilarium, & qui ei conſentiũt, tamẽ obediens
ſerenitati ueſtræ, proceſſi manifeſta re, falſa dicentibus, & blaſphemanti-
bus, & uocantibus me Arianũ, & quaſi non confitentem Chriſtum filium
dei, deum eſſe. Expoſui amicis pietatis ueſtræ meam confeſſionem, primũ
ſatiſfaciens, quia nunq̃ ſciui Arium, non uidi oculis, non cognoui eius do-
ctrinam. Sed ex infantia quemadmodum doctus ſum, ſicut accepi de ſan
ctis ſcripturis credidi, & credo in unũ ſolum uerum deum patrem omnipo
tentem, inuiſibilem, impaſſibilem, immortalem, & in filium eius unigenitũ
dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum ante omnia ſecula, & ante omne princi

pium

A pium natum ex patre deũ, ex uero deo patre, ſecundũ quod ſcriptum eſt in euangelio: Hæc eſt autẽ uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deũ, & quẽ miſiſti Ieſum Chriſtum. Per ipſum enim omnia facta ſunt, uiſibilia & inuiſibilia. Qui deſcendit de cœlis uoluntate patris propter noſtram ſalutẽ, natus de ſpiritu ſancto ex Maria uirgine ſecundũ carnem, ſicut ſcriptum eſt, & crucifixum ſub Pontio Pilato, ſepultum, tertia die reſurrexiſſe, aſcendiſſe in cœlis, ſedere ad dexterã patris, uenturũ iudicare uiuos & mortuos. Et in ſpiritũ ſanctum paracletum, quẽ miſit dominus & deus noſter ſaluator Ieſus Chriſtus diſcipulis ueritatis ſpiritum. Sic credidi, & credo ſicuti & aſcendens in cœlis unicus filius dei tradidit diſcipulis, dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Duos autẽ deos nunq̃ prædicaui, nec enim ſunt duo patres, ut duo dij dicantur, nec duo filij, ſed unus filius ex uno patre. Solus à ſolo, deus ex deo, ſicut ſcriptum eſt: Vnus pater deus, ex quo omnia, & unus dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, propter quod & unam deitatem prædicamus. Omnes ergo hæreſes quæ aduerſus catholicã fidem ueniunt, ſemper quidem congregati epiſcopi catholici condemnauerũt, & anathematizauerũt, ſpecialiter autẽ conuenientes Arimino, & inde cõdemnauimus. Catholicã autẽ & euangeliorũ quã tradiderunt apoſtoli, hanc fideliter cuſtodiuimus.

B Vt autẽ pietas ueſtra uerius cognoſceret ea quæ geſta ſunt in concilio Ariminenſi, tranſmiſi, & peto ut ea libenter legi præcipiatis. ſic enim cognoſcet ſerenitas ueſtra, quia iam dudum damnati, depoſiti, hoc eſt, Hilatius & Euſebius contendunt ubiq; ſchiſmata facere. Quæ enim bene de ſanctis ſcripturis catholicæ fidei expoſita ſunt, pietas ueſtra peruidet, hæc retractari non oportere.

FINIS.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE SYNODIS FIDEI catholicæ contra Arianos, & præuaricatores Arianis acquieſcentes.

D*Ominis & beatiſſimis fratribus, & coepiſcopis, prouinciæ Germaniæ primæ & Germaniæ ſecundæ, & primæ Belgicæ & Belgicæ ſecundæ, & Lugdunenſi primæ & Lugdunẽſi ſecũdæ, & prouinciæ Aquitanicæ, & prouinciæ nouæ Populanæ, & ex Narbonẽſi plebibus, & clericis Toloſſanis, & prouinciarũ Britanniarũ epiſcopis, Hilarius ſeruus Chriſti, in deo Aliás* dilectiſſimis.

C ſti,in deo & domino noſtro æternã ſalutem. Conſtitutum mecum habebã
fratres chariſſimi,in tanto ſilentij ueſtri tẽpore nullas ad uos eccleſiaſtici ſer
monis literas mittere. Nam cum frequenter uobis ex plurimis Romanarũ
prouinciarum urbibus ſignificaſſem, quid cum religioſis fratribus noſtris
orientis epiſcopis,fidei ſtudijq́; eſſet,quantaq́; ſub occaſione temporalium
motuũ diabolus uenenato ore atq; lingua mortiferæ doctrinæ ſibila pro-
tuliſſet,uerens ne in tanto ac plurium epiſcopotum calamitoſæ impieta-
tis uel erroris periculo taciturnitas ueſtra de pollutæ atq; impiatæ conſcien
tiæ eſſet deſperatione ſuſpecta,nam ignorare uobis frequenter admonitis
non licebat,mihi quoq; apud uos tacendum arbitrabar,dominicæ ſenten-
tiæ admodum memor,quæ poſt primam atq; iteratam cõuentionem,eos
qui etiã ſub teſtimonio eccleſiæ inobedientes exiſterent, haberi ſicut ethni
cos publicanoſq́; iuſſiſſet. Sed beatæ fidei ueſtræ literis ſumptis, quarum
lentitudinem ac raritatem de exilij mei,& longitudine, & ſecretò intelligo
conſtitiſſe , gratulatus ſum in domino incontaminatos uos & illæſos ab
omni contagione deteſtandæ hæreſeos perſtitiſſe,uoſq́; cõparticipes exilij
mei,in quod me Saturninus, ipſam conſcientiam ſuam ueritus, circũuento
imperatore detruſerat,negata ipſi uſq; hoc tempus toto iam triennio com
munione,fide mihi ac ſpiritu cohærere,& miſſam proxime uobis ex Syr-
D mienſi oppido infidelis fidei impietatem,non modo nõ ſuſcepiſſe,ſed nun
ciatam etiam,ſignificatamq́; damnaſſe,neceſſariũ mihi ac religioſum intel
lexi,ut nunc quaſi epiſcopus, epiſcopis mecum in Chriſto cõmunicantibus
ſalutaris ac fidelis ſermonis colloquia tranſmitterem, & qui per metum in-
certorum,conſcientiæ tantum antea meæ, quod ab his omnibus eſſem li-
ber, gratulabar , nunc iam communis fidei noſtræ integritate gauderem.
O glorioſæ conſcientiæ ueſtræ inconcuſſam ſtabilitatem. O firmam fide-
lis petræ fundamine domum . O intemeratæ uoluntatis illæſam impertur
batamq́; conſtantiam. Manſit nanq;. atq; etiam nunc permanet poſt ſy-
nodi Biturenſis profeſſionem,in qua patronos huius hæreſeos ingerendæ
quibuſdam uobis teſtibus denunciaueram , innocens inuiolataq́; religio.
Expectatis enim ſanctæ & indemutabilis perſeuerantiæ glorioſum trium-
phum,non cedendo Saturnini minis,poteſtatibus,bellis,& cum omnia in-
choandæ blaſphemiæ in deũ certamina mouerentur,manentesq́; nũc uſq;
mecum in Chriſto fideles,neq; antea ad occaſionem proruptutæ hæreſeos
Alias * ceſſa-ſtis. *ceſſiſtis,& nũc omnẽ eius petulantiã in protuptionis cõgreſſione fregiſtis.
Viciſtis enĩ fratres,cũ ingẽti fidei cõmunis gratulatione,& geminã habuit
illæſæ cõſcientiæ ueſtræ honor gloriã,de integritate ſcilicet cõſcientiæ, & de
exempli autoritate. Nã fidei ueſtræ imperturbatæ incõcuſſæq́; fama quoſ-
dã oriẽtaliũ epiſcopos ſero iã ad aliquẽ pudorẽ nutritæ exinde hæreſeos,au
ctæq́; cõmouit. Et auditis his quæ apud Syrmiũ cõſcripta impijſſime erãt.

irreligioſorum

A irreligioſorum audaciæ quibuſdam ſententiarum ſuarum decretis contradixerunt. Et ſi diligenter ſententia hæc expenſa eſſet, forte totius tractatus mei ratio non fuiſſet ſuſpitioſa. Non enim tacuiſſem illic, quod nõ niſi cum ſcandalo eſſet audiendum. Et licet nõn ſine aliquo aurium ſcãdalo & piæ ſolicitudinis offenſiõe reſtiterint, tamen adeo reſtiterunt, ut ipſos illos qui tunc apud Syrmiũ in ſententiã Potamij atq; Oſij, ita ut ipſi conſentientes confirmanteſq; * cõſenſerant, ad profeſſionem ignorantiæ erroriſq; compellerent, ut ipſi rurſum ſubſcribendo damnarent, quod fecerãt. Quod utiq; ideo fecerant, ut aliud ante damnarẽt. Sed tenet etiam nũc inuicta fides ueſtra ſpectabilem conſcientiæ ſuæ gloriam, & nihil ſubdolum, nihil ambiguum, nihil trepidum agere contenta, ſecure in Chriſto libertatis ſuæ profeſſione perſiſtit, ab eorum ſe communione qui epiſcopos blaſphemijs ſuis contradicentes, in exilio detinent abſtinẽdo, neq; ſe in iniuſti iudicij reatũ per aſſenſum diſſimulationis ſubdole aggregãdo. Nam poſt multum & grauem omnium noſtrum ob eas res quæ irreligioſe ab impijs gerebantur dolorem, ex eo intra nos tantum communio dominica continetur, ex quo his perturbationibus uexari eccleſia cœpta eſt, ut exulent epiſcopi, demutentur ſacerdotes: plebes terreatur: fides periclitetur: humano arbitrio ac poteſtate doctrinæ dominicæ decreta ſtatuantur. Hoc fides illæſa ueſtra neq; neſcire ſe ſimulat, neq; pati poſſe profitetur, non ſe extra

Aliàs *conceſſerant.

B conſcientiæ crimem futuram intelligens ex ipſo diſſimulationis aſſenſu. Et quanquam in omnibus quæ geſſiſtis & geritis, conſtantem fidei ueſtræ libertatem & ſecuritatem teſtemini, tamen etiam in eo feruentis ſpiritus ardorem probaſtis, quod nonnulli ex uobis quorum ad me potuerunt ſcripta deferri, quæ exinde orientales, fidei profeſſionibus gerant & geſſerunt, ſignificari uobis humilitatis meæ literis efflagitaſtis, etiam hoc mihi onus imperitiſſimo atq; indoctiſſimo omnium ex affectu charitatis addentes, ut quid ipſe ſuper omnibus dictis eorum ſentiam indicem, cum difficillimum ſit ſenſum ipſum propriæ meæ fidei ſecundum intelligentiæ affectũ loquendo proferre, ne dum modo facile ſit intelligentiam eorum quæ abſolute in hoc omni loco legentibus rationem conſilij mei, quam literis cõplexus ſum, ab alijs dicantur exponere. Oro autem uos per domini miſericordiã, ut quia mihi ad uos de diuinis, ut uoluiſtis rebus, & de fidei noſtræ intemerata conſcientia, erit per literas has ſermo, ne quiſquam de me ante ſermonis conſummationem per literarum exordia exiſtimet iudicandum. Iniquum eſt enim niſi comperta uſq; ad finem ratione dictorum, præiudicatam ſententiam ex initijs quorum cauſa adhuc ignoretur afferre, cũ nõ de inchoatis ad cognoſcendum, ſed de abſolutis ad cognitionem ſit iudicandum. Eſt enim mihi non de uobis, ut dominus ſenſui meo conſcius eſt, ſed de quibuſdam nimiũ apud ſe cautis & prudentibus metus, non intelligen

C tibus per beatum Apoſtolum ſibi, ne ſuperſaperent præceptum, quos ue-
ὑπὲρ φρονεῖν. reor nolle omnia ea quorũ abſolutio à me in conſummatione erit præſtan
da cognoſci, dum uerum intelligi ex ijs quæ abſoluentur euitant. Sed quiſ-
quis hæc legenda & cognoſcenda ſuſceperit, modum ſibi atq; mihi patien-
tiæ fidelis indulgeat, & uſque ad abſolutionem uniuerſa percenſeat. Fortè
enim omnis hic fidei meæ ſermo præſtabit, ut neq; furtiui hæretici quod
uolunt fallant, & perfecti catholici quod deſiderant, conſequantur. Obſe-
quor igitur charitatis ueſtræ impatientiſſimæ uolũtati, & omnes fides quæ
poſt ſanctam Synodum Nicenam diuerſis tẽporibus & locis æditæ ſunt,
cum ſententiarum omnium atq; etiam uerborum additis per me expoſi-
tionibus deſtinaui. In quibus ſiquid uitioſum ineſſe intelligetur, nemo mi
hi uitium poteſt aſſignare dictorum. Internuncius enim, ut uoluiſtis, ſum
ipſe, non conditor. Si quid uero rectum atq; ex doctrinis Apoſtolicis de-
prehendetur, nemo ambigit non interpretantis in eo eſſe gloriam, ſed au
toris. Ego tamen quæ geſta ſunt, fideliter trãſmiſi, uos an catholica, an hæ-
retica ſint, fidei ueſtræ iudicio comprobate. Quanquam enim reſponderi
literis ueſtris neceſſarium fuerit, quibus mihi communionem dominicam
fidei ueſtræ ſcriptis miſeratis, & quidã etiam ex uobis ad Synodũ quæ in
Bithynia futura uidebatur acciti, firmiſſima fidei conſtantia intra commu
nionem ſe meam continentes, ſe à cæteris extra Gallias abſtinerent. Et di-
D gnum ſanè erat epiſcopali miniſterio ac uoce, in tanto hæreticorum furo-
re, aliqua uobiſcum per literas piæ fidei conſilia conferre. Non enim cũ cor
poribus noſtris exulans, uinctum ac detentum eſſe potuit dei uerbum, ut
non communicari uobiſcum poſſet ubicunq;, ſed maxime cum comperiſ
ſem Synodos in Ancyra atq; Arimino congregandas, & ex ſingulis pro
uincijs Gallicanis binos uel ſingulos eo eſſe uenturos, ea quæ inter nos at-
q; oriẽtales epiſcopos mutuis ſuſpitionibus detinentur, per me qui in oriẽ
tis partibus continebar, exponenda uobis licet iam ſcientibus, atq; æden-
da exiſtimaui, ut cum hanc prorumpentem à Syrmio hæreſim & uos con-
demnaſſetis, & illi cum anathemate iudicaſſent, ſciretis tamen in cuius fi-
dei profeſſionem id ipſum quod uos geſſeratis, etiam ab orientalibus epi-
ſcopis eſſet effectum, & uos quos maxime uellem futuris Synodis proba-
biles elucere, non paterer uno atq; eodem apoſtolicæ fidei ſenſu catholica
ſentientes, aliqua ſaltem à catholicæ fidei ſynceritate ignorata uerborũ opi
nione differre. Et quidem rectũ ac conueniens exiſtimo, ut anteq; de uer-
borum ſuſpitionibus ac diſſenſionibus in eo ſermonem, ea quæ ab orienta
libus epiſcopis aduerſum conſcriptã apud Syrmium hæreſim, dicta & con
ſtituta ſunt, uerbis quàm poſſim abſolutiſſimis demonſtrẽ, non quod nõ
ab alijs planiſſime omnia ædita ſint, ſed quod ex Græco in Latinum ad
uerbum expreſſa tranſlatio affert plerunq; obſcuritatẽ, dum cuſtodita uer
borum

A borum collatio eandem abſolutionem non poteſt ad intelligentiæ ſimpli-
citatem cõſeruare. Meminiſtis nanq; in ea ipſa ſcripta proxime apud Syr-
mium blaſphemia, id tentatum ac laboratum fuiſſe, ut dum pater unus &
ſolus omnium deus prædicatur, deus eſſe filius negaretur, & dũ de homou-
ſio & homoeuſio taceri decernitur, id decretũ eſſe, ut aut ex nihilo, ut crea-
tura, aut ex alia eſſentia, ut conſequentia creaturarum, & non ex deo patre
deus filius natus confirmaretur. Tũ porrò in eo quod honore, claritate, di-
gnitate maieſtate pater maior diceretur, id eſſe quæſitũ, ut filius his omni-
bus quibus pater maior eſt, indigeret. Poſtremo dũ ignorabilis natiuitas
eius aſſeritur, per hoc ignorantiæ decretum neſcire quod ex deo ſit iubere-
mur. Perinde quaſi iuberi decerniq; poſſit, ut quis aut quod ignoraturus
ſit ſciat, aut quod ſcierit ignoret. Ipſam autẽ ex ſolido impijſſimæ blaſphe
miæ peſtem inuitus licet ſubdidi, ut reſponſionum quæ ediuerſo ab orien-
talibus poſitæ ſũt, abſolutius & uirtus & ratio noſceretur, qbus ſtudij fuit;
ut ſecundũ intelligẽtiæ ſuæ ſenſum, omnibus hæreticorũ artibus cõtrairẽt.

Exemplũ blaſphemiæ apud Syrmiũ per Oſium & Potamiũ cõſcriptæ.
Cum nonnulla putaretur eſſe de fide diſceptatio, diligenter omnia apud
Syrmium tractata ſunt & diſcuſſa præſentibus ſanctiſſimis fratribus &
coëpiſcopis noſtris, Valente, Vrſatio & Germinio. Vnum conſtat deũ eſ-
B ſe omnipotentem patrẽ, ſicut per uniuerſum orbem creditur, & unicũ filiũ
eius Ieſum Chriſtum dominum, ſaluatorem noſtrũ ex ipſo ante ſecula ge-
nitum. Duos autem deos nec poſſe, nec debere prædicari, quia ipſe domi-
nus dixit: Ibo ad patrem meũ & patrẽ ueſtrum, deũ meum, & deũ ueſtrũ.
Ideo omnium deus unus eſt ſicut Apoſtolus docuit: An Iudæorum deus
tantum? Nónne & gentiũ? imò & gentium. Quoniam quidẽ unus deus q
iuſtificat circũciſionem ex fide, & præputium per fidem. Sed & cætera cõue
nerunt, nec ullam habere potuerunt diſcrepantiam. Quod uero quoſdam
aut multos mouebat de ſubſtãtia, quæ Græce uſia appellatur*, id eſt, ut ex — *Aliâs * idem;*
preſſius intelligatur, homuſion dicitur, aut homoeouſion, nullam omnino
fieri oportere mentionem, Nec quenq; prædicare* eadẽ eſſe ratione, quod — *Aliâs * ea de*
nec in diuinis ſcripturis cõtineatur, & quod ſuperbi nominis ſciẽtia ſit, nec — *cauſa.*
quiſquam poſſit natiuitatem filij enarrare, de quo ſcriptum eſt: Generati-
onem eius qui enarrabit? Scire aũt manifeſtum eſt ſolũ patrẽ, quomodo
genuerit filiũ ſuum, & filiũ quomodo genitus ſit à patre. Nulla ambigui-
tas eſt maiorẽ eſſe patrẽ. Nulli poteſt dubium eſſe, patrẽ honore, dignita-
te, claritate, maieſtate, & ipſo nomine patris maiorem eſſe, filio teſtante:
Qui me miſit, maior me eſt. Et hoc catholicũ eſſe, nemo ignorat, duas per
ſonas eſſe patris & filij, maiorẽ patrẽ, filium ſubiectũ, cũ omnibus his quæ
ipſi pater ſubiecit. Patrem initiũ nõ habere, inuiſibilẽ eſſe, immortalẽ eſſe,
impaſſibilem eſſe. Filium aũt natum eſſe ex patre, deum ex deo, lumen ex

C lumine. Cuius filij generationem, ut ante dictum eſt, neminẽ ſcire, niſi pa-
trem ſuum. Ipſum autem filium d[illegible]i dominum & deum noſtrũ, ſicut legi-
tur, carnem uel corpus, id eſt, hom[illegible]is ſuſcepiſſe ex utero uirginis Mariæ, ſi
cut angelus prædicauit. Vt autẽ ſcripturæ omnes docent, & præcipue ipſe
magiſter gentiũ Apoſtolus, hominẽ ſuſcepiſſe de Maria uirgine, per quẽ
Aliis * clauſula eſt. cõpaſſus eſt. Illa * aũt clauis totius fidei & illa cõfirmatio, qđ trinitas ſemp
ſeruanda eſt, ſicut legimus in euãgelio: Ite & baptizate omnes gẽtes in no-
mine patris, & filij & ſpiritus ſancti. Integer, perfectus numerus trinitatis
eſt. Paracletus autem ſpiritus per filium eſt, qui miſſus uenit iuxta promiſ-
ſum, ut Apoſtolos & omnes credentes inſtrueret, doceret, ſanctificaret.

His itaq; tot & tantis impietatis profeſſionibus æditis, has rurſum è
contrario orientales epiſcopi in unũ congregati ſententiarum definitiones
condiderunt. Sed quia frequens nobis nuncupatio eſſentiæ ac ſubſtantiæ
neceſſaria eſt, cognoſcendum eſt quid ſignificet eſſentia, ne de rebus lo-
Vſia quid. cuturi, rem uerborum neſciamus. Eſſentia eſt res quæ eſt, uel ex quibus
eſt, & quæ in eo quod maneat ſubſiſtit. Dici autem eſſentia, & natura & ge
nus, & ſubſtãtia uniuſcuiuſq; rei poterit. Proprie aũt eſſentia idcirco eſt di-
cta, quia ſemp eſt. Quæ idcirco etiã ſubſtantia eſt, quia res quæ eſt neceſſe
eſt ſubſiſtat in ſeſe; quicquid aũt ſubſiſtit, ſine dubio in genere uel in natu-
D ra, uel ſubſtãtia maneat. Cũ ergo eſſentiã dicimus ſignificare naturã, uel ge
nus, uel ſubſtãtiã intelligimus eius rei quæ in his omnibus ſemp eſſe ſubſi
ſtat. Nũc igitur præſcriptas ab oriẽtalibus fidei definitiones recenſeamus.

I Si quis audiens, imaginem eſſe filiũ dei inuiſibilis, idem dicat eſſe ima-
ginem dei, quod & deum inuiſibilem, quaſi non cõfitens uere filiũ, anathe-
ma ſi[illegible]. Expoſitiones omnes ſi quid habent criminis intra ſe habent. Cæte-
rum non habere in publica facie exiſtimantur. Sed quia ſcirẽ mea ſola Syr
mium eſſe delata, excluſa eſt aſſertio uolentium nominibus tantũ patrem
& filium prædicare, cum imago omnis, eius ad quem imaginetur, ſpecies
indifferens ſit, neq; enim ipſe ſibi quiſq; imago eſt, ſed eũ cuius imago eſt,
neceſſe eſt, ut imago demõſtret. Imago itaq; eſt rei ad rẽ coæquandæ ima
ginata & indiſcreta ſimilitudo. Eſt ergo pater, eſt & fili9, quia imago patris
eſt filius, & qui imago eſt, ut uere imago ſit, ſpeciem neceſſe eſt, & naturam
& eſſentiam ſecundum quod imago eſt, in ſe habeat autoris.

II Et ſi quis audiens filium dicentem: Sicut enim pater habet uitam in ſe-
metipſo, ſic & filio dedit uitam habere in ſemetipſo, eundem dicat, qui acce
perit à patre uitam, qui cõfitetur hoc idem: Ego uiuo propter patrem, quẽ
& illum qui dederit, anathema ſit. Diſcernitur perſona accipientis & dantis
ne ipſe ſit idem unus & ſolus. Cũ enim anathema ſit, qui ſolitarium atq;
unicũ in accipientis & dãtis profeſſione crediderit, nõ poteſt intelligi idem
atq; unus à ſe accepiſſe qui dederit. Neq; eñ eſt ipſe ſolus qui uiuit, & per
quem

A quem uiuit,quia alius eſt ſibi uiuẽs,alius profitẽs ſe uiuere p autorẽ.& unũ
atq; eundẽ nemo profitebitur qui uita utatur & per quẽ ſit cauſa uiuendi.
Et ſi quis audiens unigenitum filium,inuiſibilis dei ſimilem,non dixerit III
eſſentia filium,qui eſt imago dei inuiſibilis,cuius imago & iuxta eſſentiam
intelligitur,quaſi nõ uere,dicens filium , anathema ſit. Indiſcreta cõfirma-
tur indiſſimiliſq; natura. Cum enim unigenitus filius,& imago, inuiſibilis
dei ſit,neceſſe eſt per ſpeciem atq; naturã ſimilis eſſentia ſit. Aut quomodo
inter filiũ atq; patrẽ natura diſcernitur generis indifferẽtis,cũ in his quæ pa
tris ſunt propria,ſubſiſtens filius,per naturã in ſe genitã cõſiſtat,gloriæ ſci-
licet,uirtutis,poteſtatis,inuiſibilitatis,eſſentiæ,atq; ita in his paribus diui-
nitatis bonis intelligitur. Neq; ille minor eſſe cũ filius ſit,neq; hic præſtare,
cũ pater ſit,cũ patri filius & coimaginatus ad ſpeciẽ ſit. Nec ſit diſſimilis in
genere quia diuerſitatẽ ſubſtãtiæ geniti ex ſubſtãtia patris & filij ſimilitu-
do nõ recipit,& omnẽ in ſe diuinitatis paternæ,qualis & quanta eſt,formã,
inuiſibilis dei filius & imago cõplectitẽ.& hoc uere eſt eſſe filiũ,paternæ ſcili
cet formæ ueritatẽ,coimaginatæ in ſe naturæ pfecta ſimilitudine retuliſſe.
Et ſi quis audiens hoc: Quomodo enim pater habet uitã in ſemetipſo, IIII
ſic & filio dedit uitam habere in ſemetipſo, ſimilem non dicat etiam iuxta
eſſentiam filium patri, ipſo teſtante quod ſic habet,quemadmodum dixit,
anathema ſit. Manifeſtum eſt enim quod uita in patre hic intelligitur ſub-
B ſtantia ſignificata:uita quoque in unigenito, quæ ex patre generata eſt,eſ-
ſentia intellecta, ita ſimilitudinẽ eſſentiæ ad eſſentiã ſignificari cõnectitur.
Tali cõfeſſione originis ſuæ indiſcretæ naturæ pfecta natiuitas eſt. Quod
enim in utroq; uita eſt,id in utroq; ſignificatur eſſentia:& uita quæ genera
tur ex uita,id eſt eſſentia,quæ de eſſẽtia naſcitur ,dũ nõ diſſimilis naſcitur
ſcilicet,quia uita ex uita eſt,tenet in ſe indiſſimilẽ naturã originis ſuæ, quia
& natæ & gignẽtis eſſentiæ,id eſt,uitæ quæ habetur,& data eſt, ſimilitudo
nõ diſcrepet. Quod enim ex ſe deus eũ ex naturæ ſuæ ſimilitudine genuit,
nõ deſeruit in eo genitã ſimilitudinẽ naturalis proprietate ſubſtãtiæ. Non
eñ aliud habet q̃ dedit,& ſicut uitã habẽs,ita habendã dedit uitam. Ac ſic
quod de eſſentia tanq̃ uita ex uita,ſimile ſui ſecundũ eſſentiam naſcitur,
nullam diuerſitatẽ ac diſſimilitudinẽ admittit geniti & gignentis eſſentia.
Si quis cõdidit uel creauit me,& genuit me,ab eodẽ audiens,hoc genu- V
it me,nõ tamen ex ſimilitudine eſſentiæ intelligat,ſed idẽ eſſe dicat, genuit
me & cõdidit me,quaſi nõ dicens filiũ de deo perfectũ,ex duobus nomini-
bus ſignificatũ filiũ,ſed per duo nomina,hoc eſt cõdidit me & genuit, con
ditionẽ tantũmodo dicens,& nequaq; filiũ,ſicut tradidit ſapientia ex duo
bus piũ intellectũ,anathema ſit. Dicentibus creaturã uel cõditionẽ eſſe fi-
liũ dei cõtraitur ratione ſubiecta. Nãq; impietatis hæreticorũ hinc propha
na præſumptio eſt quod legiſſe ſe dicãt: Dominus cõdidit uel creauit me.
idipſum enim cõditio & creatio uidetur intelligi. Sed cõſequentẽ ſententiã
B 3 ſubtra-

C ſubtrahentes, ex qua intelligentiam prior ſumit: ex prima arripiunt impie-
tatis ſuæ autoritatem, ut creaturã dicant, quia ſapientia dixerit ſe creatam.
Quæ ſi creata eſt, quomodo potuit & naſci? quia omnis natiuitas quæcun
qꝫ eſt, in naturã ſuã ex natura gignente cõſiſtit. Creatio aũt ſumit exordiũ
de creantis poteſtate: potente ſcilicet creatore ex nihilo cõdere creaturã. Sa
pientia itaqꝫ quæ ſe dixit creatã, eadem in cõſequenti ſe dixit & genitã, cre
ationẽ referens ad parentis indemutabilẽ naturam, quæ extra humani par
tus ſpeciem & cõſuetudinem, ſine imminutione aliqua ac demutatione ſui
creauit ex ſe ipſa quod genuit. Creantis enim opus nõ habet paſſionẽ, aut
permixtionis, aut partus. Eſſe enim aliquando incipit, quod creatur ex ni-
hilo. Et qui creat, efficit pro poteſtate quod cõdidit. & eſt opus uirtutis crea
tio, nõ naturæ ex natura gignẽte natiuitas. At uero natiuitas, legitimæ ori-
ginis & genuinæ naturæ profectus eſt. Ex natura enim generante, natu-
ram ſumpſit genita natura. Sed quia dei filius nõ corporalis partitudinis
eſt genitus exemplo, ſed ex perfecto deo perfectus deus natus eſt, idcir-
co ait creatã ſe eſſe ſapiẽtia, iã omnes in generatiõe ſua, corporales paſſiões
excludẽs. At uero ut oſtẽderet nõ creatiõis in ſe, ſed natiuitatis naturã eſſe,
ſubiecit & genitã, ut cũ creatã ſe & genitã cõfitetur, abſolutã natiuitatis ſuæ
intelligentiã præſtaret: dũ & indemutabilẽ patris naturã in creatione ſigni
D ficat, & legitimam ac propriã ex deo parte genitã naturæ ſuæ oſtendit eſſe
ſubſtantiam. Atqꝫ ita perfectæ natiuitatis intelligentiã, creationis & gene-
rationis attulit ſermo, cũ alterũ ſine demutatione, alterũ in proprietate na-
turæ eſt. Fitqꝫ utrunqꝫ unũ, & unum utrunqꝫ perfectũ, dum & filius ex deo
ac ſine demutatione dei natus eſt, & ex patre naſcitur ut creetur, & indemu
tabilis ex ſe, ac naturalis filio, pater ſic filiũ condit, ut generet. Hæreſis ergo
creaturam eſſe dei filiũ profiteri auſa damnatur, quia impiã creaturæ dei
ex nihilo opinionem, impaſſibili per eam diuinitatis perfectione monſtra
ta conſequens profeſſio naturalis generationis extinguat.

VI Et ſi quis in filio patris ſimilitudinẽ ſecundũ eſſentiã quidem, ipſo filio
reuelãte, per hæc quæ dicit: Sicut enim pater habet uitã in ſemetipſo, ſic &
filio dedit habere uitam in ſemetipſo. iuxta efficiẽtiam aũt per ea quæ do
cet. Quæ enim pater facit, eadẽ & filius ſimiliter facit, ſolã ſecundũ efficaciã
ſimilitudinem cõcedens: iuxta eſſentiam uero, quod eſt principaliſſimũ fi-
dei noſtræ, filiũ fraudet, quaſi ſemetipſum fraudans cognatiõe uitæ perpe
tuæ, quæ eſt in patre & filio, anathema ſit. Concluſi hæretici ſcripturarũ au
toritatibus hoc ſolũ tribuere ſolẽt filio, ut patri tantũ uirtute ſimilis ſit, adi-
mant aũt ei ſimilitudinem naturæ, ſtulti atqꝫ impij nõ intelligentes, nõ ni-
ſi ex naturæ ſimilitudine ſimilitudinẽ eſſe uirtutis. Neqꝫ enim aliquãdo in
ferior natura, ſuperioris à ſe potiorisqꝫ naturæ uirtutẽ cõſequetur. Aut qd
hæc aſſerentes, de omnipotente patre deo proferrebũtur, ſi uirtuti ſuæ uir-
tus naturæ inferioris exæquatur? Nõ enim poteſt negari quin filius idem
poſſit

A poſſit cũ dixerit: Quæcũq; facit pater, eadẽ & filius facit ſimiliter. Sed ſimilitudini uirtutis, naturæ ſimilitudo ſuccedit, cũ dicit: Sicut enĩ pater habet uitam in ſemetipſo, ita & filio dedit uitã habere in ſemetipſo. In uita, naturæ & eſſentiæ ſignificatio eſt, quæ ſicut habetur, ita data eſſe docetur ad habendum. Tenet ergo uitæ ſimilitudo uirtutis ſimilitudinem. Similitudo enim uirtutis nõ poteſt eſſe diſſimilis naturæ. atq; ita neceſſe eſt, ut eſſẽtiæ ſimilitudo, uirtutis ſimilitudinẽ cõſequat. Quia ſicut ea quæ pater facit, eadẽ & filius facit, ita ſicut habet uitã pater, ſic habendã filio dedit uitam. Cõdẽnatur ergo impiæ profeſſionis temeritas, quæ uirtutis ſimilitudinem cõfitens, diſſimilitudinẽ auſa ſit prædicare naturæ, cũ principalis ſpei noſtræ fides ſit, indifferentem in patre & filio diuinitatis ſubſtantiam confiteri.

Et ſi quis patrem & filiũ credere ſe promittẽs, patrẽ diſſimilis ſibi eſſentiæ dicat, ſed ſimilis efficaciæ, quaſi prophanas & nouas uoces cõtra eſſentiam filij loquens, & interimens uerũ dei filiũ eſſe, anathema ſit. VII Cõfuſis per mixtiſq; uerbis ueritatẽ frequentiſſime hæretici eludunt, & incautorum aures cõmunium uocabulorũ ſono capiũt, patrẽ & filiũ ſolis nominibus, nõ etiam per ueritatẽ naturalis & genuinæ eſſentiæ prædicantes, quia omniũ creationũ ſciant dici deũ patrem, & ſanctos quoſq; nũcupari meminerint dei filios, quo exẽplo patrem & filiũ ſecundũ cõmunia uniuerſitatis nomi-

B na cõfitentur, ut pater & filius dicãtur potius q̃ ſint: dicũtur enim, nõ etiã ſunt, ſi in his differentis eſſentiæ diſcreta natura eſt, cũ nõ poſſit paterni nominis ueritas, niſi ex naturæ ſuæ progenie acquiri. Pater itaq; nõ poteſt alienæ à ſe, ac diſſimilis ſubſtãtiæ pater dici, quia natiuitas perfecta nõ habet diſſidentem originalis ſubſtantiæ diuerſitatẽ. Repudiatur ergo hæc omnis impietas, quæ patrem non ſecundũ naturam ſuam, genitiq; ex ſe filij patrẽ loquatur. Neq; enim pater per id dicetur deus, ſi habeat uirtuti atq; efficaciæ ſuæ ſimilẽ creationẽ, ſed ſi genuerit non diſſimilis atq; alienæ à ſe eſſentiæ naturã: quia diuerſitatem paternæ naturæ natiuitas naturalis nõ recipit. Atq; ob id anathema ſint, qui patrem aſſerãt diſſimilis ſibi naturæ patrem eſſe, ut ex deo aliud, q̃ deus natus ſit, & putent eſſentiã patris à ſe in filio degeneraſſe gignendo. Perimunt enim quantũ in ſe eſt, ipſam illã innaſcibilem patris & indemutabilem eſſentiã, quia auſi ſunt in unigeniti ſui natiuitatem, diſſimilitudinem degeneratæ eſſentiæ naturalis ingerere.

Et ſi quis intelligẽs ſimilẽ ſecundũ eſſentiam filiũ, eius cuius & filius intelligitur, eũdem dicens filiũ quẽ patrẽ, aut patrẽ patris, aut p emanationẽ aut aliquã paſſionẽ, quẽadmodũ corporales filios, ab incorporali patre incorporalẽ filiũ ſubſiſtentẽ, anathema ſit. VIII Cauet in omnibus aduerſum ſingularũ peruerſitatũ uitia, neq; occaſio fraudis admittit. Plures enim hæreticorũ, idcirco ſimilẽ ſecundũ diuinitatẽ eſſe patri filiũ dicũt, ut per ſimilitudinis proprietatẽ eundẽ patrẽ eſſe quem filiũ cõfirment, qa indiſcreta ſimilitudo admittere uideatur unici ac ſingularis occaſionem. Quod enim non

C diſſentit in genere, id uidetur in unione manere naturæ. Sed natiuitas non admittit hanc fabulã, quia unio nõ habet natiuitatem, quod enim natũ eſt habet natiuitatis ſuæ patrẽ. Neq; quia indiſcreta eſt naſcentis à gignente natiuitas, ideo ipſe eſt & generator & genitus, cũ nõ poſſit niſi alius atque alius eſſe generãs & generatus, neq; rurſum diſſimilis eſſe poſſit natus & generans. Anathema ergo eſt qui in patre & filio naturæ ſimilitudinẽ ad abolendã filij perſonalẽ ſignificantiã *perſonabit. Quia cũ in nullo differat res à re per mutuã ſimilitudinẽ, ſimilitudo tamen ipſa nõ recipiens unionẽ patrem & filiũ, per id quod filius indemutabilis ſimilitudo patris eſt, confitetur. Non enim aut pars eſt filius patris, ut unus dici poſſit & natus & generans. Neq; emanatio eſt, ut cõtinenti fluxu per corporalem & indiuiduũ procurſum, idem ipſe fluxus retentus in origine, ipſum ſibi ſit ſerie atq; tractu cohærẽti, origo quod fluxus, ſed perfecta natiuitas eſt, & cum naturæ ſimilitudine manens, non conceptu, & partu corporali corporaliter inchoata, ſed ſecundum eiuſdem naturæ ſimilitudinem, incorporalis filius ex incorporali patre ſubſiſtens.

Aliâs *prædicabit.

IX Et ſi quis propterea, quod nũq; pater filius intelligitur, & quod filius nũq; pater intelligitur, aliũ dicens filiũ præter patrẽ, propterea qđ alius ſit pater, alius ſit filius, ſecũdũ quod dictũ eſt: Alius eſt qui, teſtimoniũ perhibet mihi, qui me miſit pater, propter hãc piã in eccleſia intelligendã proprietatẽ perſonæ, patris & filij, timẽs nequãdo idẽ intelligatur filius & pater, ſimilẽ nõ dicat etiã iuxta eſſentiã patri, anathema ſit. Dictũ ad Apoſtolos do-

D mini eſt: Eſtote prudẽtes, ut ſunt ſerpẽtes, & ſimplices ut colũbæ. Per quod diſſidentiũ à ſe animantiũ ineſſe nobis uoluit naturã, ſed ita ut ſerpentinã prudentiã, colũbæ ſimplicitas tẽperaret, & ſimplicitatẽ colũbæ, prudẽtia ſerpentis inſtrueret: fieretq; & ſimplex ſapientia, & ſapiẽs ſimplicitas. qđ præceptum in huius fidei expoſitiõe ſeruatũ eſt. Nã cũ ſuperior de qua locuti ſumus, ſentẽtia id cauiſſet, ne per ſimilitudinẽ eſſentiæ, perſonalis unio prædicaretur, neq; ut naturæ indifferẽtia perimeret filij natiuitatẽ, & unus ac ſolitarius nobis eſſet in ſenſu, quia alter ab altero nõ differret in genere: ſed cõſequẽti ſentẽtia illi prudẽtiæ ſerpẽtis, cui configurari cũ colũbæ ſimplicitate præcipimur, p ſimplicẽ atq; apoſtolicã prudentiã, rurſus occurſũ eſt, ne fortè p id quod pſonalis unio nõ reciperet, quia alius ſit pater, alius ſit & filius prædicatio iterũ diſſimilis naturæ poſſit obrepere: ne dũ alius eſt qui miſit & alius q miſſus eſt, quia nõ unus eſt miſſus & mittẽs, diſcretæ ac diſſimilis naturæ exiſtimarẽtur eſſe miſſus & mittẽs, cũ diuerſæ eſſentiæ eſſe nõ poſſint natus & generãs. Retinet itaq; in patre & filio naturæ indifferẽtis ſimilitudo p eſſẽtiæ natiuitatẽ. Nõ tamẽ dãnũ pſonæ affert, ut unus ſit miſſus & mittẽs, ſimilitudo naturæ. Neq; rurſum in perſonæ proprietate, cum nõ poſſit ipſe ſibi unus & filius & pater dici, aufert ſimilitudo naturæ, atq; ita & natiuitatis ueritas ad ſimilitudinẽ proficit eſſẽtiæ, & ſimilitudo eſſentiæ

non

A non adimit natiuitatis perſonalē ueritatem. Neq; rurſum profeſſio gignē-
tis, & geniti ſimilitudinem excludit eſſentiæ, quia cum gignens & genitus
unus eſſe nō poſſit, non tamen diuerſæ naturæ ſint natus & generans.

Et ſi quis in aliquo tempore patrē deum unigeniti filij intelligat, & non X
ſuper tēpora, & ſuper omnem humanā exiſtimationem, unigenitū filium
ſine paſſione extitiſſe, quaſi prætergrediens euangelicā prædicationē, quæ
temporum quidē intercapedinē de patre & filio aſpernata eſt: fideliter au-
tem nos docuit, quod in principio erat uerbū, & uerbum erat apud deū, &
deus erat uerbum, anathema ſit. Pia profeſſio eſt patrē nō intra tempora
cōtineri. Omnem enim intelligentiæ ſenſum excedit intēporalitas, paterni
nominis ueritas. Et ſi ipſa paterni nominis, per quod impaſſibilis origo na
ſcentis eſt, religioſa confeſſio eſt, non tenetur tamen in tempore, quia non
poteſt æternus & infinitus deus pater intelligi temporalis. Et ſecundū euā-
gelicam prædicationem cognoſcitur unigenitus deus, uerbum magis iam
in principio apud deum eſſe quàm naſci.

Et ſi quis ſeniorem tēpore patrem dicat filio ex ſe unigenito, iuniorē au XI
tem filium patre, anathema ſit. Similitudo eſſentiæ cōfigurata in genere,
indifferens quoq; docetur in tēpore: ne qui imago eſt dei, qui uerbum eſt,
qui deus eſt apud deū in principio, q ſimilis eſt patri, interiecto inter ſe ac
B patrem tēpore, nō perfectū in ſe habeat, quod & imago eſt, & uerbum eſt,
& deus eſt. Si enim tēpore iunior prædicatur, amiſit & imaginis & ſimilitu
dinis ueritatē, quia ſimilitudo iā nō ſit quæ diſſimilis reperiatur in tēpore.
Quia ipſum illud quod deus pater eſt, tēpus aliquod nō poteſt habere, ne
pater ſit. Ex quo nec in filio tempus poteſt eſſe ne filius ſit. Atq; ob id, nec
pater filio ſenior, nec filius patre iunior eſſe dicendus eſt, quia utriuſq; no-
minis ueritas non poſſit eſſe ſine altero.

Et ſi quis intemporalē unigeniti filij de patre ſubſtantiā, ad innaſcibilē XII
dei eſſentiā referat, quaſi filiū patrem dicens, anathema ſit. Dediſſe ſupe-
rior definitio occaſionē hæreticis uidebatur, cū tempus natiuitatis filij ne-
garetur, quia nefas eſſet, ſi pater eſſet in tēpore. In tēpore aūt eſſet, ſi filius
tempori ſubderetur, ut per hanc opportunitatē temporis abnegati, ſub fi-
lij nūcupatiōe pater, qui innaſcibilis eſſet, ſingularis atq; unicus, ipſe ſibi &
pater & filius prædicaret. Quia ubi naſcendi tēpus excludit, illic opinio ui
detur innaſcibilitatis admitti, ut natus nō putet, cuius natiuitas nō ſit in tē
pore. Idcirco ne p hāc occaſionē tēporis abnegati, hæreſis unionis irreperet
& hæc impietas dānatur, quæ audeat intēporalē natiuitatē ad unicā ac ſin-
gularē innaſcibilis eſſentiæ referre ſubſtantiā, cū aliud ſit intemporalē eſſe,
aliud ſit eſſe non natum, quorum unum habeat, licet extra tempus, nati-
uitatem, aliud ipſum ſibi, ad id quod eſt, ſolus atq; idem autor æternus
ſit. Percucurrimus chariſſimi fratres, omnes orientalium epiſcoporum

C æditas fidei diffinitiones quas aduerſum emergentẽ proxime hæreſim,cõgregati intra Synodum,cõdidere:& nos quantum potuimus,ad intelligẽtiæ eorũ ſenſum,expoſitionis noſtræ ſermonẽ coaptauimus,famulãtes potius eorum dictis,ꝙ dictorum alienorum autores exiſtimandi,quibus aduerſum nouã & prophanam impietatẽ,hæc cõſcientiæ ſuæ,& adeptæ iampridem doctrinæ ſuæ inſtituta decernunt,& eos qui hanc apud Syrmium hæreſim cõſcripſerant,uel conſcriptam ſuſceperant,ignorationẽ confitẽtes, ad ſubſcriptionem decretorũ talium coẽgerũt.Vbi filius patris imago perfecta eſt.Vbi ſub indifferentis imaginis proprietate,per fraudẽ prophanã filius non aboleatur,ut pater ſit.Vbi imago patris filius prædicatur ꝑ ſimilitudinis ueritatem,à ſubſtantia patris,cuius imago eſt,ſubſtantiæ diuerſitate nõ differt.Vbi per habitam à patre uitã,& acceptam à filio uitam, nihil differens in ſubſtantia quæ ſignificatur in uita ,habeat pater quam filius accepit ad habẽdum.Vbi nõ creatura eſt filius genitus,ſed à natura patris indiſcreta ſubſtãtia eſt. Vbi ſicut inter patrem & filiũ indifferẽs uirtus eſt, ita nullam inter ſe diuerſitatem patiatur eſſentiæ.Vbi pater generando filium,nihil ex ſe in eodem degenerat diuerſitate naturæ.Vbi quia nihil differat in utroq; naturæ proprietas,tamen ſimilitudinis perſonalium nominum reſpuat unionem, ne ſubſiſtẽs unus ſit,qui & pater dicatur & filius. Vbi quia pie dicitur & pater mittens,filius miſſus,in nullo tamen inter pa-
D trem & filiũ,id eſt,inter miſſum atq; mittentẽ diſcernatur eſſentia.Vbi nõ intra tempora paterni nominis ueritas cõtinetur.Vbi filius patre nõ eſt poſterior in tempore.Vbi ultra tẽpus omne perfecta natiuitas , innaſcibilitatis in ſe nõ admittit errorem.Et hæc quidem fratres chariſſimi,omnis quæ ædita eſt fidei doctrina,per paucos iuxta uniuerſitatis modũ oriẽtales,ſub his ipſis propè diebus quibus uos ingeſtã hæreſim reſpuiſtis,emerſit,cuius exponẽdæ ea fuit ratio,qđ unius ſubſtantiæ ſilẽtium decernebatur. Sed iã ſuperioribus diuerſiſq; temporibus,multis hic cauſis poſtulantibus, fides alias neceſſe fuit cõſcribi,quæ quales ſint ex ipſis intelligetur,omnibus quæ ab his geſta ſunt cognitis,ut facilius ,tum & plenius earum rerũ de quibus inter nos quæſtio eſt ,abſolutionẽ religioſam & unitati cõgruã afferamus.

Expoſitio eccleſiaſticæ fidei quæ expoſita eſt in Synodo, habita per Encænias Antiochenæ eccleſiæ cõſummatæ ,quam expoſuerunt qui affuerunt epiſcopi nonaginta & ſeptẽ, cũ in ſuſpitionem ueniſſet unus ex epiſcopis,quod praua ſentiret.Cõſequenter Euãgelicæ & Apoſtolicæ traditioni.

Credimus in unũ deũ patrẽ omnipotentẽ,cũctorũ quæ ſunt ædificatorẽ & factorem & prouiſorẽ,ex quo omnia,& in unũ dominũ Ieſum Chriſtũ filium ipſius unigenitum deum,per quẽ omnia ,qui generatus eſt ex patre, deũ ex deo,totũ ex toto,unũ ex uno,perfectũ de pfecto,regẽ de rege, dominum de domino,uerbum,ſapientiam,uitã,lumen uerum,uiã uerã,reſurrectionem,

A rectionem,paſtorem,ianuam,inconuertibilem & incõmutabilem diuinitatis eſſentiæq; & uirtutis & gloriæ incommutabilem imaginem,primũ ædi tum totius creaturæ,qui ſemper fuit in principio apud deũ uerbum deus, iuxta quod dictum eſt in euãgelio:Et deus erat uerbum,per quem omnia facta ſunt,& in quo omnia conſtant,qui in nouiſſimis diebus deſcendit de ſurſum,& natus eſt ex uirgine ſecundum ſcripturas,& agnus factus eſt,mediator dei & hominum,prædeſtinatus fidei noſtræ & dux uitæ,dixit quippe:Non enim deſcendi de cœlo,ut facerem uoluntatem meam ,ſed uoluntatem eius qui me miſit. Qui paſſus eſt,& reſurrexit pro nobis tertia die, & aſcendit in cœlis,& ſedet in dextera patris,& iterum uẽturus cum gloria iudicare uiuos & mortuos.Et in ſanctum ſpiritũ,qui in paradeſim & ſanctificationem & conſummationem credentibus datus eſt , iuxta quod & dominus Ieſus Chriſtus ordinauit diſcipulis, dicens: Pergite & docete uniuerſas gẽtes,baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti.Manifeſta utique patris uere patris , certáque filij , uere filij, notáque ſpiritus ſancti,uere ſpiritus ſancti,hiſq; nominibus non ſimpliciter;neque ocioſis propoſitis,ſed ſignificantibus diligenter propriam uniuſcuiuſq; nominatorum ſubſtantiam & ordinem & gloriam, ut ſint quidẽ per ſubſtantiã tria, per conſonantiam uero unum.Hanc ergo habentes fidẽ,& ab initio & uſ- *Tria in diuinis. ὑπόστασις.*

B q; in finem habituri in conſpectu dei & Chriſti,omnem hæreticam prauã ſectam anathematizamus,& ſi quis præter ſalubrem ſcripturarũ & rectam fidem docet,dicens aut tempus,aut ſpatium ,aut ſeculum,aut eſſe, aut fuiſſe prius quàm generatur filius,anathema ſit. Et ſi quis filium conditionẽ dicit,quemadmodum unum conditionum:aut natiuitatem,ſicut ſunt natiuitates:aut factionem,ſicut ſunt facturæ,non ſicut diuinæ ſcripturæ tradiderunt,ſingulæ quæq; ſuperius dictæ ſunt.Et ſi quis aliud docet,aut euangelizat præter quod accepimus,anathema ſit.Nos enim omnibus quæ diuinis ſcripturis tradita ſunt à prophetis & apoſtolis,uere & cum timore & credimus & ſequimur. Minus fortè expreſſe uidetur de indifferenti ſimilitudine patris & filij fides hæc locuta eſſe, maxime cum de patre & filio & ſpiritu ſancto ita ſenſerit ſignificatam in nominibus propriam uniuſcuiuſq; nominatorum ſubſtantiam & ordinẽ & gloriam, ut ſint quidem per ſubſtantiã tria, per cõſonantiã uero unũ.Et primũ ſciendum eſt,nõ aduerſum hæreſim quæ diſſimilis ſubſtãtiæ patrem & filium & ſpiritũ ſanctum auſa eſt prædicare,in Antiochia fuiſſe conuentum,ſed aduerſus eam quæ poſt ſanctam Synodum Nicenam in id proruperat,ut tria nomina patri uellet aſcribere,de qua ſuo loco tractauimus. Memini enim me in exordio ſermonis,patientiam & æquanimitatem legentium atq; audientium uſq; ad abſolutionem omnium dictorum meorum popoſciſſe,ne temerarius quiſquam in me iudex ante cognitionem perfecti ſermonis exiſteret. *Conditio pro creatura.* *Tria.*

Volens

C Volens igitur congregata ſanctorum Synodus, impietatē eam perimere quæ ueritatem patris & filij & ſpiritus ſancti, nominum numero eluderet, ut non ſubſiſtente cauſa uniuſcuiuſq; nominis, triplex nuncupatio obtineret ſub falſitate nominum unionem, ut pater ſolus atq; unus idem atq; ipſe haberet & ſpiritus ſancti nomen & filij, idcirco tres ſubſtantias eſſe dixerunt, ſubſiſtentium perſonas per ſubſtantias edocentes, non ſubſtantiā patris & filij & ſpiritus ſancti diuerſitate diſſimilis eſſentiæ ſeparantes. Quod autem dictum eſt, ut ſint quidem per ſubſtantiam tria, per conſonantiam uero unum, nō habet calumniam. Quia cognominato ſpiritu, id eſt, paradeto conſonantiæ potius quàm eſſentiæ, per ſimilitudinem ſubſtātiæ prædicari conuenit unitatem. Cæterum omnis ſuperior ſermo in nullo patrem & filium eſſentiæ ac naturæ diuerſitate diſcernit. Vbi enim dicitur deum de deo, totum ex toto, non ambigitur totum deum ex toto deo natum. Nam & dei de deo natura nō differt, & totus ex toto, in ijs eſt ipſe in quibus pater eſt. Vnus ex uno, paſſiones humani partus & conceptiones excludit, ut dum unus ex uno eſt, non aliunde nec diuerſus, aut aliud ſit qui eſt unus ex uno, perfectus à perfecto. Non differt præter originis cauſam ab innaſcibilitate natiuitas, cum perfectio utriuſq; non differat. Rex de rege. Non admittit uno atq; eodem nomine poteſtas connuncupata diſſimi-

Tres ſubſtantiæ in deo.

D litudinem poteſtatis. Dominum de domino. Dominatus quoq; æquatur in domino. Nec recipit differentiam confeſſa in utroq; ſine diuerſitate dominatio. Illud uero quod poſt multa alia ſubiectum eſt, inconuertibilem & immutabilem diuinitatis & eſſentiæ & uirtutis & gloriæ incommutabilem imaginem, abſolutum eſt. Nam ex deo deus, ex toto totus, ex uno unus, & ex perfecto perfectus, & ex rege rex, & ex domino dominus, cum in ea omnis diuinitatis gloria atq; natura in qua pater permanet, natus quoq; ſubſiſtat, & filius etiā hoc ex paterna ſubſtantia habet, ne demutabilis fiat. Nō enim in eo naſcente ea de qua eſt natus, demutata natura eſt, ſed indemutabilem eſſentiam natus obtinuit, ex indemutabilis autoritate naturæ. Nā quamuis imago eſt, tamen incommutabilis eſt imago. Non commutatus in eo ſcilicet per diſſimilitudinem paternæ eſſentiæ ex qua eſt genitus natus, quia in eo imago paternæ eſſentiæ naſceretur. Iam uero cū primus æditus eſſet totius creaturæ, docetur & ille ſemp fuiſſe in principio apud deū. Verbum deus dicitur, dum primus æditur. Natus fuiſſe oſtēditur, dū ſemper fuit, nec tempore* ſeparatus à patre. Non ergo uideri poteſt diuiſio ſubſtantiarum quæ nihil aliud ſtuduit q̄ ut per trium ſubſiſtentium nomē triplicis uocabuli excluderet unionem, ad ſeparationem diuerſæ in filio & in patre ſubſtantiæ introducta, cum totius fidei expoſitio patrem, & filiū innaſcibilem & unigenitum, nec tempore, nec nomine, nec eſſentia, nec dignitate, nec dominatione diſcernat. Dignum autem eſt conſcientia communi

*Aliâs * ſeparatur.*

etiam

A etiam cæteras eorũdem epiſcoporum orientalium diuerſis & locis & tem‐
poribus conſcriptas fides noſcere, ut per plures confeſſiones ſynceritas con‐
ſcientiæ poſſit intelligi.

Sancta ſynodus in Sardica congregata ex diuerſis prouincijs orientaliũ partiũ, Thebaida, Aegypto, Palæſtina, Arabia, Phœnice, Syria Cœle Meſopotãia, Cilicia, Cappadocia, Põto, Paphlagonia, Galatia, Bithynia, Helleſpõto, Aſia, Phrygijs duabus, Piſidia, Cycladũ inſularũ, Pamphylia, Caria, Lydia Europe; Thracia, Eminõto, Maſſilia cũ Myſia, Pãnonijs duabus hãc expoſuimus fidẽ. Credimus in unum deum patrẽ omnipotentẽ creatorẽ & factorũ uniuerſorũ, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Credimus & in unigenitum eius filium dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui ante omnia ſecula ex patre genitus eſt, deum ex deo, lumen ex lumine, per quem facta ſunt omnia, & quæ in cœlis & quæ in terra, uiſibilia, & inuiſibilia, qui eſt uerbum & ſapientia & uirtus & uita & lumen uerum, & qui in nouiſſimis diebus ꝑpter nos incarnatus eſt, & natus ex ſancta uirgine, qui crucifixus & mortuus eſt & ſepultus & reſurrexit ex mortuis tertia die, & receptus eſt in cœlo, & ſedet in dextera patris, uenturus iudicare uiuos & mortuos, & reddere unicuiq; ſecũdum opera eius. Cuius regnũ ſine ceſſatione permanet in immẽſa ſecula. Sedet em̃ in dextera patris, non

B ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro. Credimus & in ſpiritumſanctum, hoc eſt, paracletum, quem promittens Apoſtolis poſt reditum in cœlis, miſit docere eos ac memorari omnia per quem & ſanctificantur ſynceriter in eum credentium animæ. Eos autem qui credunt de non extantibus eſſe filium dei, uel ex alia ſubſtantia & non ex deo, & quod erat aliquando tempus aut ſeculum quãdo non erat, alienos nouit ſancta & catholica eccleſia. Similiter & eos qui dicunt tres eſſe deos, uel CHRISTVM non eſſe deum, & ante ſecula neque Chriſtum, neque filium eum eſſe dei, uel eum ipſum eſſe patrem & filiũ & ſpiritumſanctum, uel innaſcibilem filium, uel quod neq; uoluntate pater genuerit filium, anathematizat ſancta & catholica eccleſia. Hilarius. Breuibus expoſitio fidei huius, ſed abſolutiſſimis uſa eſt definitionibus. Nã condemnans eos, qui de nõ extantibus eſſe filiũ dei dicerent, originem ei non cœptam, ſed manentem dedit. Ac ne hæc origo eius, ex qua natus eſt manẽs, alia potius ꝙ dei intelligeretur eſſe ſubſtãtia, etiam eos blaſphemos pronunciat, qui ex alia aliqua ſubſtantia & non ex deo filium natum eſſe loquerentur, atq; ita cum non ex nihilo ſubſiſtit, neq; aliunde ꝙ ex deo quod eſt extitit, non poteſt ambigi in his natus eſſe quæ dei ſunt, quia neq; de non extantibus, neq; alia ꝙ de innaſcibili patris & æterna ſubſtantia, unigenita filij generatur eſſentia. Reſpuit uero & interualla temporum ac ſeculorum, ut qui per naturã non differt, non poſſit ſeparabilis eſſe per tẽpus. Ex omni autem parte qua ſe circũagere ſollici

Fides ſecundũ orientis ſynodum.

Al's Eminunto.

C tudo

C tudo potuit, hæreticorum ingenijs aditus obſtruitur, ne quid eſſe diuerſi- tatis prædicetur in filio. Anathematizat nanq; eos qui tres deos dicunt, quia ſecundum naturæ ueritatem, numerum nuncupationũ ſubſtantia iſta nõ recipit, niſi ut hominibus atq; angelis ſolet, cum nomen tribuitur ex hono- re meritorum, naturæ tamen inter eos & deum differens eſt ſubſtantia, & idcirco dij plures ſunt. Cæterum in natura dei deus unus eſt, ita tamen, ut & filius deus ſit, quia in eo natura non differens ſit, & cum deus ex deo ſit, nõ poteſt non uterq; deus eſſe, quorum per generis indifferentiam non diſcer nat eſſentia. Numerus autem nominis in nuncupatione reſpuitur, quia nõ eſt in naturæ qualitate diuerſitas. Cũ igitur anathema ſit duos deos dicẽs, anathema ſit filium deũ denegans, abſolute oſtẽditur unius ad utrunq; no minis unitatẽ de proprietate indifferentis eſſe ſubſtantiæ, cum in confeſſio ne innaſcibilis dei patris, & unigeniti dei filij, neutro à ſe diſſimilitudine eſ- ſentiæ differente dicitur, ut uterq; cum deus ſit, deus tamen unus & creden dus ſit & prædicandus. Sollicita itaq; multum diligentiq; cautela epiſco- porum fides munit naturæ genitæ & gignentis indifferentiam, nominis u- nionem confirmans. Tamen ne rurſum unius dei prædicatio, unicam ac ſi- ne progenie ſua ſolitarij dei uelit affirmare ſubſtantiam, ſtatim etiam hãc condemnat temeritatem, quæ quia deus unus eſt, unum ac ſolitarium deũ patrem, habentem in ſe nomen patris & filij confitetur, cum in generante

D patre, & naſcente filio deus unus eſſet ob indifferentem ab inuicem naturæ ſubſtantiam prædicandus. Innaſcibilem quoq; filium ſanctorum fides ne- ſcit, quia natura filij niſi ex natiuitate non extat. Natiuitatis aũt in eo adeo perfecta natura eſt, ut qui ex ſubſtãtia dei natus eſt, etiam ex conſilio eius ac uoluntate naſcatur. Ex uoluntate enim atq; conſilio, nõ ex corporalis paſ ſione naturæ eſſentiæ dei, de eſſentia dei, abſoluta perfectio eſt.

Conſequens autem eſt, ut eam nunc fidem retractemus, quæ non olim, tunc cum Photinus epiſcopatu deiectus eſt, cõſcripta eſt. Exemplũ fidei Syrmio ab orientalibus contra Photinũ conſcriptæ. Credimus in unũ de um patrem omnipotentem, creatorem & cõditorem, ex quo omnis pater- nitas in cœlo & in terris nominatur. Credimus, & in unicum filiũ eiuſdem dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, qui ante omnia ſecula ex patre natus eſt, deum ex deo, lumen ex lumine, per quem facta ſunt omnia in cœlis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia. Qui & eſt uerbum & ſapientia & uita, & lumẽ uerum, qui in nouiſſimis diebus ꝑpter nos incorporatus eſt, & natus de ſãcta uirgine & crucifixus & mortuus & ſepultus, qui & reſurrexit ex mor- tuis tertia die, & aſcendit in cœlum, & ſedet in dextera patris, & uẽturus eſt in cõſummatione ſeculi iudicare uiuos & mortuos, & reddere unicuiq; ſecũ- dũ opera ſua, cuiuſq; regnum ſine fine perſeuerans ꝑmanet in æterna ſecu la. Erit enim ſedens in dextera patris, nõ ſolum in hoc ſeculo, uerũetiam &

A in futuro. Et in ſpiritum ſanctum, id eſt, paracletum, quem promittēs Apoſtolis, poſteaquàm cœlum aſcendit miſit docere eos, & commonere omnia, per quem & ſanctificantur credētium in eum ſynceriter animæ.

Eos autem qui dicunt, de nullis extantibus eſt filius, uel de alia ſub- I
ſtantia, & non ex deo, & quod erat tempus uel ſeculum quando non erat,
alienos ſcit ſancta & catholica eccleſia. Si quis autem patrem & filium II
duos dicit deos, anathema ſit. Et ſi quis unum dicens deum, Chriſtum III
autem deum ante ſecula filium dei obſecutum patri in creatione omnium
non confitetur, anathema ſit. Et ſi quis innaſcibilem deum, uel partem IIII
eius de Maria natum eſſe audet dicere, anathema ſit. Et ſi quis ſecundum V
præſcientiam uel prædeſtinationem, ex Maria dicit filium eſſe, & non ante
ſecula ex patre natum apud deum eſſe, & per eum facta fuiſſe omnia, ana-
thema ſit. Si quis ſubſtantiam dei dilatari & contrahi dicit, anathema VI
ſit. Si quis dilatatam ſubſtantiam dei filium dicat facere, aut latitudinem VII
ſubſtātiæ eius, ſicuti ſibi uidetur, filium nominet, anathema ſit. Si quis VIII
inſitum uel prolatiuum uerbum dei filium dicat, anathema ſit. Si quis IX
hominem ſolum dicit de Maria filium, anathema ſit. Si quis deum & ho X
minem de Maria natum dicens, deū innaſcibilem ſic intelligit, anathema
B ſit. Si quis uerbum caro factum eſt audiens, uerbum in carnem trans- XI
latum putet, uel demutationem ſuſtinentem accepiſſe carnē dicit, anathe-
ma ſit. Si quis unicum filium dei crucifixum audiens, dealitatem eius, XII
corruptionem, uel paſſibilitatē, aut demutationem, aut diminutionem, uel
interfectionem ſuſtinuiſſe dicat, anathema ſit. Si quis, faciamus hu- XIII
minem, non patrem ad filium dixiſſe, ſed ipſum ad ſemetipſum dicat de-
um locutum, anathema ſit. Si quis filium non dicat Abrahæ uiſum, ſed XIIII
deum innaſcibilē, uel partem eius dicat, anathema ſit. Si quis cū Iacob nō XV
filium quaſi hominem colluctatum, ſed deum innaſcibilem, uel partem ei-
us dicat, anathema ſit. Si quis pluit dominus à domino, non de filio & XVI
patre intelligat, ſed ſeipſum à ſeipſo dicat pluiſſe, anathema ſit. Pluit enim
dominus filius à domino patre. Si quis dominum & deum, nō patrem XVII
& filium quaſi dominū à domino intelligat, quia dominum & deum du-
os dicat deos, anathema ſit. Non enim exæquamus uel conformamus fi- *Filius patri*
lium patri, ſed ſubiectum intelligimus. Neq; enim deſcendit in Sodomam *ſubiectus etiā*
ſine patris uoluntate, neq; pluit ex ſe, ſed à domino autoritate patris. Nec *iuxta natiuita*
ſedet in dextera à ſemetipſo, ſed audit dicentem patrem: Sede ad dexterā *tem diuinā.*
meam. Si quis patrem & filium & ſpiritum ſanctum unam perſonam XVIII
dicat, anathema ſit. Si quis ſpiritumſanctum paracletum dicens, inna- XIX
ſcibilem deum dicat, anathema ſit. Si quis, ſicut docuit nos dominus, XX
non alium dicat paracletum à filio, dixit enim: Et alterum paracletum mit-
tet uobis pater, quem rogabo eum, anathema ſit. Si quis ſpiritumſan- XXI

C ctum partem dicat patris uel filij, anathema ſit. Si quis patrem & filiſ
XXIII um & ſpiritumſanctum tres dicat deos, anathema ſit. Si quis, quod
XXIIII dictum eſt: Ego deus primus, & ego deus nouiſſimus, & præter me nō eſt deus, ad deſtructionem idolorum dictum, & eorum qui non ſunt dij, in deſtructionem unici ante ſecula dei Iudaice dictum intelligēs, anathema ſit.
XXV Si quis uoluntate dei tanquàm unum aliquid de creatura factum di-
XXVI cat filium, anathema ſit. Si quis nolente patre natum dicat filium, anathema ſit. Non coactus pater, uel naturali neceſſitate ductus, cū nollet genuit filiū, ſed mox ut uoluit, ſine tēpore & impaſſibiliter ex ſe unigenitum
XXVII demonſtrauit. Si quis innaſcibilem & ſine initio dicat filium tanquàm duo ſine principio, & duo innaſcibilia, & duo innata dicens, duos faciat deos; anathema ſit. Caput enim quod eſt principium omnium filius, caput autem quod eſt principium Chriſti, deus. Ita enim ad unū, qui eſt ſine principio, omnium principium, per filium uniuerſa referimus, & iterū cōfirmantes Chriſtianiſmi intellectum, dicimus: Quoniam ſi quis CHRISTVM deum filium dei ante ſecula ſubſiſtentem & miniſtrantem patri ad omniū perfectionem non dicat, ſed ex quo de Maria natus eſt, ex eo & Chriſtum & filium nominatum eſſe & initiū accepiſſe, ut ſit deus, anathema ſit. Hilarius. Neceſſitas & tempus admonuit eos qui tum conuenerant, per mul-

Chriſtus miniſtrat etiam ut deus filius.

D tiplices quæſtiones latius ac diffuſius expoſitionē fidei ordinare. Quia multis & occultis cuniculis in catholicam domum ea quæ per Photinum renouabatur hæreſis, tentaret irrepere, ut per ſingula genera intemeratæ & illæſæ fidei unicuiq; generi hæreticæ ac furtiuæ fraudulentiæ contrairetur. Eſſentq; totidem fidei abſolutiones, quotidem eſſent quæſitæ perfidiæ occaſiones. Ac primum poſt generalem illam atq; indubitatam ſacramentorum expoſitionem, hinc exponendæ fidei aduerſum hæreticos, cœpit exordium. Eos aūt qui dicunt de nullis extantibus eſt filius, uel de altera ſub-
I ſtantia, & non ex deo, & quod erat tempus uel ſeculum quando non erat, alienos ſcit ſancta & catholica eccleſia. Quis hic ambiguitatis locus, aut qđ ex ſynceræ fidei conſcientia reliquum eſt? Non eſt de non extantibus. Vt ei extans origo ſit, non eſt extans ei ad originem ſubſtantia aliqua alia, niſi ſola quæ dei eſt. Vt in eo quidem nihil aliud q̄ deus ſit, quia non ex nihilo, extās aliunde non ſubſiſtit. Nō differt in tempore, ut cum patre ſit in temporalis & filius. Inſeparabilia itaque inter innaſcibilem patrem & unigenitum filium cuncta ſunt, quos in tempore pares ipſa illa unius tantum paternæ innaſcibilitatis æternitas, ex qua natiuitas ſumitur, indifferenti in nullo diſcernat eſſentiæ. Si quis autem patrem & filium duos dicit deos, anathema ſit. Et ſi quis unum dicens deum, Chriſtum autem deum ante ſecula filium dei obſecutum patri in creatione omnium non confitetur, anathema ſit. Rerum nobis abſolutam intelligentiam ipſa illa nominis religio-

ſa pro-

A ſa profeſſio tribuit. Cum enim in damnatione ſit, patrē & filium duos de-
os dicere, & rurſum anathema ſit, filium deum negare ſubſtantiæ diuerſæ
alterius ab altera, opinio in prædicādis dijs duobus excluditur. Non enim
eſt alia præter illam dei patris, ex qua dei filius deus intemporalis eſt na-
tus, eſſentia. Nam cum neceſſario deum patrem confitemur, & abſolute
Chriſtum dei filium deum prædicamus, & inter hæc duûm deorum ſit irre
ligioſa confeſſio, non poſſunt ſecundum naturæ indifferentiam, & nomen
indifferens non unum eſſe in eſſentiæ genere, quorum eſſentiæ nomen nō
licet eſſe niſi unum. Si quis innaſcibilem deum, uel partem eius de Ma- IIII
ria natum eſſe audet dicere, anathema ſit. Ne quod nuncupatæ eſſentiæ in
patre & filio, per indiſſimilem naturam nomen unum eſt, occaſionem hæ-
reticis præſtaret, ut innaſcibilem deum uel partem eius naſci de Maria præ-
dicarent, occurſum eſt ſalutaris definitione ſentētiæ, ut anathema eſſet hoc
confitens. non enim religioſa unitas nominis, ex indifferentis naturæ eſſen
tia cōſtituta, perſonā genitæ ademit eſſentiæ, ut unica ac ſingularis dei ſub
ſtantia per unionem nominis intelligatur, cum utriuſque eſſentiæ nomen
unum, id eſt, deus unus, ob indiſcretæ in utroꝗ naturæ indiſſimilē ſubſtan-
tiam prædicetur. Si quis ſecundum præſcientiam & prædeſtinationem, à
Maria dicit filium eſſe, & non ante ſecula ex patre natum apud deum eſſe, V
B & per eum facta eſſe omnia, anathema ſit. Deum omniûm noſtrum dei fi
lium antequàm corporeus naſceretur, negaturi, ſecundum præſcientiam &
prædeſtinationem non ſecundum naturæ ſubſiſtentis eſſentiam fuiſſe cō-
firmant, id eſt, ut per præſcientiam patris, quia cum prædeſtinauit ut eſſet,
aliquando ſcilicet gignēdus ex uirgine nunciatus nobis fuerit potiuſquàm
ante ſecula in naturæ diuinæ ſubſtantia natus extiterit, utꝗ omnia quæ ip
ſe in prophetis de incorporationis ſuæ ac paſſionis ſacramētis locutus eſt,
ſecūdum præſcientiam de eo, à patre ſint dicta. Itaque doctrinæ huius per-
uerſitas condemnatur, ut cognitus nobis unigenitus filius dei, natus potius
ex patre ante ſecula, & ipſa ſecula cum creaturis omnibus condens, q̃ præ-
deſtinatus ſit eſſe gignendus. Si quis ſubſtantiam dei dilatari & contra-
hi dicit, anathema ſit. Cōtrahi & dilatari, corporalis eſt paſſio, deus autem VI
qui ſpiritus eſt, & ſpirat ubi uult, non ſe per demutationem ſubſtantiæ aut
dilatat, aut contrahit. Extra corporalis enim naturæ neceſſitatem liber ma-
nens, quod uult id præſtat ex ſeſe. Impium ergo eſt ſubſtantiæ demutatio-
nem libertati tantæ uirtutis aſcribere. Si quis dilatatam ſubſtantiam dei VII
filium dicat facere, aut latitudinem ſubſtantiæ eius nominet filium, anathe
ma ſit. Superior ſententia etſi indemutabilē docere deum uoluerit, ad hāc
ſe tamen ſequentē hæreſim præparauit. Quidam enim auſi ſunt innaſcibi-
lem deum uſque ad ſanctam uirginem, ſubſtantiæ dilatatione protendere,

C ut latitudo deducta, quodam naturæ ſuæ tractu aſſumenſque hominem
filius nuncuparetur, neq; filius ante ſecula perfectus deus natus, idem po-
ſtea & homo natus ſit. Totum hoc, itaq; catholica fides damnat, in quo &
VIII demutabilis pater dicitur, & natus filius abnegatur. Si quis inſitum &
prolatiuum uerbum, dei filium dicat, anathema ſit. Hæretici perimentes
quantum in ipſis eſt, dei filium, uerbum eſſe tantum confitentur, prodeun-
tem ſcilicet ex loquentis ore ſermonem, & in ſubſtantiuæ uocis, incorpora-
lem ſonum, ut deo patri iſtius modi ſit uerbum filius, cuiuſmodi per inſitã
nobis loquendi naturam, uerbum omne profertur in uocem. Fraus ergo
hæc omnis in damnatione eſt, quæ deum uerbum quod in principio apud
deum erat, tanq; uerbũ eſſe inſitæ ac prolatæ uocis affirmet. Si quis ho
IX minem ſolum dicat de Maria filium, anathema ſit. Filiũ dei de Maria non
prædicamus, niſi & hominem & deum prædicemus. Si quis deum & ho-
X minem de Maria natum dicẽs, deum innaſcibilem ſic intelligit, anathema
ſit. Sed ne id quod deum & hominem prædicamus, fraudis habeat occaſio-
nem, continuo ſubiecit, deũ innaſcibilem, ſic intelligẽti conſeruatur ſubſtan
tiæ & nomen & uirtus, cũ in anathemate ſit, qui ex Maria dei filium, homi
D nem ſine deo dixerit, & in eodẽ iudicio ſit, qui in homine innaſcibilẽ deum
dixerit, non deus is qui in homine eſt, non eſſe deus dicitur, ſed deus inna
ſcibilis abnegatur, patre à filio non naturæ nomine, quia nec diuerſitas eſ-
ſet ſola innaſcibilitatis autoritate diſcreto. Si quis uerbum caro factum
XI eſt audiens, uerbum in carnem tranſlatum putet, uel demutationem ſuſti
nentem accepiſſe carnem dicat, anathema ſit. Conſeruatur dignitas diuini
tatis, ut in eo quod uerbum caro factum eſt, dum uerbũ caro fit, non ami
ſerit per carnem quod erat uerbum, neq; tranſlatum in carnẽ ſit, ut uerbũ
eſſe deſineret, ſed uerbum caro factum eſt, ut caro potius hoc inciperet eſſe
quod uerbum. Alioquin, unde carni in operibus uirtutes? in monte gloriã?
in cogitationibus humanorum cordium ſcientiam? in paſſione ſecuritatẽ?
in morte uitam? Sed demutationem deus neſciens, nihil ex ſubſtantiæ ſuæ
XII bonis, caro factus amiſit. Si quis unicum filium dei crucifixum audiens,
deitatem eius corruptionem, uel paſſibilitatem, aut demutationem, uel di
minutionem, uel interfectionem ſuſtinuiſſe dicit, anathema ſit. Abſolute
oſtenditur, cur uerbum, licet caro factum ſit, non tamen tranſlatum fuerit
in carnem. Cum enim hæc paſſionum genera infirmitatem carnis afficiãt,
deus tamẽ uerbum caro factus non potuit demutabilis eſſe patiendo. Nõ
enim id ipſum eſt pati & demutari, quia omnem carnem paſſio cuiuſq; ge-
neris demutet ſenſu, dolore, patientia tolerantia. Verbum autem quod ca-
ro factum eſt, licet ſe paſſioni ſubdiderit, non tamẽ demutatũ eſt paſſibi-
litate patiendi. Nam pati quidem potuit paſſione, ſed paſſibilitate paſſibi

A lis eſſe non potuit, quia paſſibilitas naturæ infirmis ſignificatio eſt. Paſſio autem eſt eorũ quæ ſint illata, perpeſſio. Itaque quia indemutabilis eſt deus, cum tamen uerbum caro factum ſit, habuerunt in eo paſſiones materiã ſine paſſibilitatis infirmitate. Manet itaq; indemutabilis etiã in paſſiõe natura autori ſuo indifferẽs, & impaſſibilis eſſentiæ nata ſubſtãtia. Si qs faciamus hominem, non patrem ad filium dixiſſe, ſed ipſum à ſemetipſo mecat deum locutum, anathema ſit. Si quis filium nõ dicat Abrahæ uiſudi ſed deum innaſcibilem, uel partem eius, anathema ſit. Si quis cum Iacob non filium, quaſi hominem colluctatum, ſed deum innaſcibilem, uel partem eius dicat, anathema ſit. Si quis pluit dominus à domino, non de filio & de patre intelligat, ſed ipſum à ſe pluiſſe dicat, anathema ſit. Pluit enĩ dominus filius à domino patre. Hæc quia Photinus, aduerſum quem tunc conuentum erat, negabat, inferenda fidei fuerunt, ne quis auderet non ante dei filium quàm uirginis filium prædicare, & ſuperiora omnia quæ propria dei filio ſunt, ſtultiſſima hæreticæ inſaniæ peruerſitate deo innaſcibili coaptaret, & dum hæc ad patrem refert, filio ſubſtantiam denegaret. XIII XIIII XV XVI

Quæ quia abſoluta ſunt, neceſſitatem nobis interpretandi non reliquerũt.

Si quis dominum & deum non patrem & filium intelligat, quia dominum & deum duos dicat deos, anathema ſit. Non enim exæquamus, uel comparamus filium patri, ſed ſubiectum intelligimus. Neque enim deſcen-B dit in Sodomam ſine patris uoluntate, neq; pluit ex ſeſe, ſed à domino, autoritate ſcilicet patris. Nec ſedet in dextera à ſemetipſo, ſed audit dicentem patrem: Sede ad dexteram meam. Et ſuperiora & conſequentia ſuſpitionem, ſi qua eſſe in his dictis uidebitur, penitus excludunt, ne diuerſitas diſſimilium in domino & domino prædicetur, & in eo non comparatur, quia duos deos dici, impium ſit. Non autem idcirco non comparatur, uel exæquatur filius patri, ne deus ſit ipſe creator. Cum enim anathema ſit, CHRISTVM deum denegans, non poteſt idcirco prophanum uideri, duos deos cognominari, ne & Chriſtus deus prædicetur, cum per eſſentiæ naturalis proprietatem idcirco deus unus eſt, quia ex innaſcibili deo patre, qui unus eſt, deus unigenitus filius deus natus non aliunde, quàm ex deo habeat eſſe quod deus eſt, & indifferenti ipſi qui genitus eſt, ab eo, q genuir, eſſentia non potuit eſſe, nam indifferentis unum nomen eſt naturæ, uel in eo quidem maxime non comparatur, nec coæquatur filius patri, dum ſubditus per obedientiæ obſequelam eſt, dum pluit dominus à domino, ne à ſe ipſe ſecundum Photinum aut Sabellium pluerit, ut dominus à domino, dum ad dexteram dei tum conſedit, cum ſibi ut conſideret dictum ſit, dum mittitur, dum accipit, dum in omnibus uoluntati eius, qui ſe miſit, obſequitur. Sed pietatis ſubiectio non eſt eſſentiæ diminutio, XVII Filius ſubiectus.

C nec religionis officium degenerem facit naturam, cum per id quod cum & innaſcibilis pater deus eſt, & unigenitus filius dei deus eſt, deus tamen unus ſit, & ſubiectio filij doceatur & dignitas, dum ei ipſi non niſi filius nuncupandus ſubijcitur. Quod cum dei patris ſit, tamen ſibi ex natura ſit, nomen habens alienum, ſed eius cuius & filius eſt, ut ſit patri & obſequio ſubiectus & nomine. Ita tamen ut ſubiectio nominis proprietatem naturalis atque indifferentis teſtetur eſſentiæ.

XVIII Si quis patrem & filium unam perſonam dicit, anathema ſit. Non habet neceſſitatem contradicendi ſibi abſoluta peruerſitas, & tamen ſtultus quorundam furor in id prorūpit, ut perſonā unam duûm nominum auſa ſit prædicare.

XIX Si quis ſpiritum ſanctum paracletum dicens, innaſcibilem deum dicat, anathema ſit. Adiectio nunc paracleti anathemati obnoxiam facit innaſcibilis in eo dei prædicationem. Impijſſimum enim eſt innaſcibilem deum eum dici, qui ad conſolationem noſtram ſit miſſus à filio.

XX Si quis ſicut docuit nos dominus, non alium dicat paracletum à filio. dixit enim: Et alterum paracletum mittet uobis pater, quem rogabo ego patrē, anathema ſit. A filio paracletum miſſum meminimus, & in principio hoc fides ipſa expoſuit. Sed quia frequenter filius per indifferentis

D naturæ uirtutē, opera ſua opera patris eſſe dixit, dicēs: Ego opera patris mei

Al's* ſpopōdit facio, miſſurus quoq; paracletum ſicuti frequenter * expoſuimus, interdum eū & mittendū dixit à patre, dū omne quod ageret, pie referre eſt ſolitus ad patrem. Ex quo hæretici occaſionem frequenter arripiunt, ut ipſum eſſe filium paracletum dicant, cum in eo quod alium paracletum mittēdum à patre ſit precaturus, differentiam miſſi rogantiſque ſignificent.

XXI Si quis ſpiritum ſanctum partem dicat patris uel filij, anathema ſit. Stulticia hæretici furoris hæc coēgit ſcripto referre non quæſtio. Nam cum ſpiritus ſancti nomē habeat ſuam ſignificationem, & ſpiritus ſanctus paracletus habeat ſubſtantiæ ſuæ & officium & ordinem, & cum ubiq; indemutabilis pater & filius prædicetur, quomodo pars eſſe aut patris, aut filij, ſanctus ſpiritus aſſeritur? Sed quia ſicut inter cætera inſaniarum genera etiam hoc quoq; proferri ab impijs ſolet, idcirco à ſanctis debuit improbari.

XXII Si quis patrem & filium & ſpiritum ſanctū tres dicit deos, anathema ſit. Duûm deorum profeſſio cum irreligioſa ſit, quia nuſquàm niſi unum deū prædicatum meminerimus & prædicemus, quanto magis trium deorum in patre & filio & ſpiritu ſancto nuncupatio damnabilis eſt? Quod tamen, quia hæretici dicunt, recte catholici condemnant.

XXIII Si quis quod dictū eſt: Ego deus primus, & ego deus nouiſſimus, & præter me nō eſt deus, ad deſtructionē idolorū dictum, & eorū q non ſunt dij,

in

A in deſtructionem unici ante ſecula dei Iudaice dictum intelligat, anathema ſit. Deorum numeroſitate damnata & deo tantum uno prædicato, negari deus filius dei non poteſt. Verum naturæ iſtud præſtat genuina proprietas, ut nomen quod negatur ad numerum, debeatur eſſentiæ, & id quod non eſt deus præter me, nō poſſe filio auferre quod deus eſt, quia deus alius quàm qui eſt ex deo, nullus eſt. Et præter hanc uocem patris, non poteſt non deus eſſe, qui ex ſe indifferēti ad naturam ſuam, eſt natus eſſentia. Quod idcirco Iudæi ad unionem dei referunt, quia unigenitum deum neſciunt. Sed nos cum duos deos negamus, diuerſitatem in patre & filio naturalis abominamur eſſentiæ, quia id quod non eſt deus præter me, impiam de falſis dijs perimit opinionem. Cum uero unum deum confitentes, filium quoqꝫ deum dicimus, nihil diuerſum per ſubſtantiam in utroque ſub uno nomine prædicamus. Si quis uoluntate dei tanquàm unum aliquem de creatura filium factū dicat, anathema ſit. Omnibus creaturis ſubſtantiam uoluntas dei attulit, ſed naturam filio dedit ex impaſſibili ac non nata ſubſtātia perfecta natiuitas. Talia enim cuncta ſunt creata, qualia ea eſſe deus uoluit. Filius autē natus ex deo talis ſubſtitit, qualis & deus eſt, nec diſſimilem ſui ædidit natura naturam. Sed ex ſubſtātia dei genitus naturæ ſecundum originem attulit eſſentiam, non ſecundum creaturam uoluntatis eſſentiā. Si quis nolente patre natum dicat filium, XXIIII XXV.

B anathema ſit. Non enim nolente patre coactus pater, uel naturali neceſſitate ductus cum nollet genuit filium, ſed mox ut uoluit ſine tempore & impaſſibiliter ex ſe unigenitum demonſtrauit, cum non ex uoluntate, ut cætera, filius ſubſiſtere doceretur, ne ſecūdum uoluntatem tantum non etiā ſecundum naturam haberet eſſentiam, data hæreticis occaſio uidebatur, ut neceſſitatem deo patri gignendi ex ſe filij aſcriberent, tanquàm naturali lege cogente, inuito ſe ædiderit. Sed hæc paſſionum non eſt in deo patre cōditio, cum inenarrabili & perfecta natiuitate filij, nec uoluntas ſola genuit filium, nec demutata, aut coacta imperio naturalis legis eſſentia eſt, nec ad gignendum quæſita ſubſtantia eſt, nec gignentis in genito diuerſa natura eſt, nec in tempore paterni nominis ſolitudo, ſed ante tempora omnia pater ex naturæ ſuæ eſſentia, impaſſibiliter uolens filio dedit naturalis natiuitatem eſſentiæ. Si quis innaſcibilem & ſine initio dicat filium, tan XXVI
qꝫ duo ſine principio, & duo innaſcibilia, & duo innata dicens, duos faciat deos, anathema ſit. Caput enim quod eſt principium omnium, filius, caput autem, quod eſt principium Chriſti, deus. Sic enim ad unum ininitiabile omnium initium per filium uniuerſa referimus, filium innaſcibilem confiteri, impijſſimū eſt. Iam enī non erit deus unus, quia deum unum prædicari natura unius innaſcibilis dei exigit: Cū ergo unus deus ſit, duo innaſcibiles eſſe non poſſunt, cum idcirco deus unus ſit, cum pater deus ſit,

&

C & filius dei deus ſit, qa innaſcibilitas ſola penes unum ſit. Filius autem idcirco deus, quia ex innaſcibili eſſentia natus exiſtat. Reſpuit ergo innaſcibilem filium prædicari fides ſancta, ut per unum innaſcibilem, deum unum prædicet, ut naturam unigenitam ex innaſcibili genitam eſſentia, in uno innaſcibilis dei nomine complectatur. Caput enim omnium filius eſt, ſed caput filij deus eſt, Et ad unum deum omnia hoc gradu atque hac conſeſſione referuntur, cum ab eo ſumant uniuerſa principium, cui ipſe principium ſit, & iterum confirmantes Chriſtianiſmi intellectum, dicimus:

XXVII Quoniam ſi quis CHRISTVM deum, filium dei ante ſecula ſubſiſtentem & miniſtrantem patri ad omnium perfectionem non dicat, ſed ex quo de Maria natus eſt, ex eo & CHRISTVM & filium nominatum eſſe, & initium accepiſſe ut ſit deus, dicat, anathema ſit. Concludi damnatio eius hæreſis propter quam conuentum erat, expoſitione totius fidei cui aduerſabatur, oportuit, quæ initium dei filij ex partu uirginis mentiebatur. Hoc enim fidei noſtræ ſecundum euangelicam & apoſtolicam doctrinam principale eſt. Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM deum & dei filium à patre nec honoris confeſſione, nec uirtutis poteſtate, nec ſubſtantiæ diuerſitate, nec interuallo temporis ſeparari. Multifarie, ut intelligitur ex epiſcoporum conſilijs atque ſententijs, quæſita ueritas eſt, & in

D telligentiæ ratio expoſita eſt per ſingulas ſcriptæ fidei profeſſiones, ſingulis quibuſque generibus impiæ prædicationis extinctis. Non enim infinitus & immēſus deus, breuibus humani ſermonis eloquijs uel intelligi pótuit, uel oſtendi. Fallit enim plerūq; & docentes breuitas uerborum, & compendio ſermonum aut non intelligi poteſt quod requiritur, aut etiam corrumpitur quod ſignificatum magis quàm enarratum rationis abſolutione non conſtat. Et idcirco epiſcopi in intelligentiæ ſuæ ſenſu loquētes, ob difficultatem naturalis intelligentiæ & plurimis definitionibus & copioſioribus uerbis uſi ſunt ad docendum, ut & ſenſum audientium diſtinctione æditæ per multa ueritatis imbuerent, & de diuinis rebus nihil aut periculoſum aut obſcurum in hac multimoda plurium ſententiarum abſolutione loquerentur, Nihil autem mirum uideri uobis debet fratres chariſſimi, quod tam frequenter exponi fides cœptæ ſunt, neceſſitatem hanc furor hæreticus imponit. Nam tantum eccleſiarum orientalium periculum eſt, ut rarum ſit huius fidei, quæ qualis ſit uos iudicate, aut ſacerdotes aut populū

Als*multa. inueniri*. Male eñ per quoſdā impietatis autoritas data eſt in exilijs epi

Als*auctæ. ſcoporum, quorum cauſam non ignoratis, uires *autem ſunt prophanorū, non peregrina loquor, neq; ignorata ſcribo. Audiui ac uidi uitia præſentium. Nō laicorum, ſed epiſcoporum. Nam abſq; epiſcopo Eleuſio & paucis cum eo, ex maiori parte Aſianæ decem prouinciæ, intra quas conſiſto, uere deum neſciunt. Atque utinam eum neſcirent, cū procliuiore enim ue

nia

A nia ignorarent, quàm obtrectarent. Sed horum epiſcoporum dolor *ultra ſilentium non continens, unitatem fidei huius quærit, quam iamdudum per alios amiſit. Nam in illa in prima collatæ expoſitionis ſynodo, fides hãc habuit neceſſitatem, quum apud Syrmium per Oſiũ immemorẽ geſtorum ſuorum dictorumq́ꝫ, nouæ & tamẽ iam diu ſuppuratæ impietatis doctrina proruperat. Sed de eo nihil loquor, qui idcirco eſt reſeruatus, ne iudicio humano ignoraretur qualis ante uixiſſet. Vbiꝗ autem ſcãdala, ubiꝗ ſchiſmata, ubiꝗ perfidiæ ſunt. Hinc illud eſt, ut ad profeſſionem ſub ſcribendæ fidei aliqui eorũ, qui ante aliud ſcripſerant, cogerentur. Nõ queror de patientiſſimis uiris orientalibus epiſcopis, quibus ſufficit poſt blaſphemiæ uoluntatem coactæ ſaltem fidei profeſſio. Gratulandum enim uidetur in tanta blaſphemantium epiſcoporum hæretica pertinacia, aliquem ex his ſuſcipi pœnitentem. Sed inter hæc ô beatos uos in domino & glorioſos, qui perfectam atque apoſtolicam fidem conſcientia & profeſſione dei retinentes, conſcriptas fides huc uſꝗ neſcitis. Non enim eguiſtis litera, qui ſpiritu abundabatis. Neque officium manus ad ſcribendum deſideraſtis, qui quod corde à uobis credebatur, ore ad ſalutem profitebamini. Nec neceſſarium habuiſtis epiſcopi legere, quod regenerationis officio tenebatis. Sed neceſſitas conſuetudinem intulit, exponi fides, & expoſitis ſubſcribi. Vbi enim ſenſus conſcientiæ periclitatur, illic litera poſtulatur. Nec ſanè

Al. *ſe intra.

B ſcribi impedit, quod ſalutare eſt confiteri. Confitemur planè in ſancti ſpiritus dono ſemper innocentes & ſcribimus uolentes, non deos duos, ſed deum unum, neꝗ per id, non & deum dei filium. Eſt enim ex deo deus. Non innaſcibiles duos, quia autoritate innaſcibilitatis deus unus eſt. Neꝗ p id nõ & unigenitus deus eſt. Nãꝗ origo ſua innaſcibilis ſubſtantia eſt. Non unum ſubſiſtẽtem, ſed unam ſubſtantiam. Non differentem, non unũ in diſſimilibus naturis dei nomen, ſed unius nominis atꝗ naturæ indiſſimilem eſſentiam. Non præſtantem quęꝗ cuiꝗ genere ſubſtantiæ, ſed ſubiectum alterũ alteri natiuitate naturæ. Patrem in eo maiorem eſſe, quod pater eſt, filium in eo non minorẽ eſſe quod filius eſt. Significationẽ intereſſe nõ intereſſe naturam: Patrẽ non intra tempora confiteri, ſed cointemporalem patri nõ negare. Patrem in filio prædicare, quia nihil in ſe habeat filius à patre diſſimile: filiũ in patre cõfiteri, quia non eſt aliunde quod filius eſt. Mutuam ſibi ac ſimilẽ inuicem naturã non neſcire, quia par ſit quod unus ſit, nõ exiſtimare, quia unum ſunt, unum eos ſic per indiſſimilis naturæ indifferentiã prædicare, ne unus ſit. Expoſui chariſſimi quãtum humani ſermonis conſuetudo patiebatur, & dominus mihi ſemper, ut ipſe ſcit, à me oratus indulſit, communis fidei conſcientiam. Et ſi quid minus, immò quia minus ac propè nihil dictum eſt, mementote non ſenſum mihi, ſed uerba deeſſe. Arguam fortè in eo naturam meam, non tamen arguã uoluntatẽ,

Filius patri ſubiectus etiã iuxta diuinã naturam.

&

C & ignoſco naturæ ſi loqui de deo quod uult non poteſt, cui ſufficiat ad ſa-
lutem, credidiſſe quæ dei ſunt. Nunc quia fides mea atq; ueſtra, quantum
mihi conſcius ſum, apud deum non periclitatur, & oſtendi uobis, ſicut uo-
luiſtis, quæ ante expoſitæ fides eſſenr ab orientalibus epiſcopis, ſed paucis.
Repetam ergo, quia ſecundum numerum eccleſiarum orientalium, epiſco
porum paucorum fides iſta eſt, ipſe quoq; quid de diuinis rebus ſecundũ
doctrinam apoſtolicam ſentirẽ profeſſus ſum. Reliquum eſt, ut profeſſio
quæ errorem nobis aſpergere uidetur ſimplicitatis ex ſermone ſine ſuſpicio
Als relicta. ne aliqua, quia iam nec* relata eſt, audienda ſit. Et quamquàm iam non *mo
Als *uereat, uear de me iudicari ſecundum expoſitionem totius fidei, tamen patimini,
ut nolim de me adhuc, niſi abſolutis omnibus, iudicari. Multi ex nobis fra
tres chariſſimi ita unam ſubſtantiam patris & filij prædicant, ut uideri poſ
ſint non magis id pie quàm impie prædicare. habet enim hoc uerbum in
ſe & fidei conſcientiam & fraudem paratam. Nam ſi ſecundũ naturæ pro-
prietatem ac ſimilitudinem, ut ſimilitudo non ſpeciem ſolam afferat, ſed ge
nus teneat, religioſe unam ſubſtantiam prædicamus, dummodo unã ſub-
ſtantiam proprietatis ſimilitudinem intelligamus, ut quod unum ſunt, nõ
ſingularem ſignificet, ſed æquales, æqualitatem dico, id eſt, indifferentiã
ſimilitudinis, ut ſimilitudo habeatur æqualitas. Aequalitas uero unum id-
D circo dicitur eſſe, quia par ſit. Vnum autem in quo par ſignificatur, nõ ad
unicum uendicetur. Vna igitur ſubſtantia ſi non perſonam ſubſiſtentem
perimat, nec unam ſubſtantiam partitam in duos diuidat, religioſe præ-
dicabitur. Quæ ex natiuitatis proprietate, & ex natuæ ſimilitudine ita in-
differens ſit, ut una dicatur. At uero ſi idcirco unius ſubſtantiæ pater & fi-
lius dicatur, ut hic ſubſiſtens ſub ſignificatione licet duum nominum u-
nus ac ſolus ſit, confeſſum nomine filium conſcientia non tenemus, ſi u-
nam ſubſtantiam confitentes, ipſum ſibi unicum ac ſingularem & patrem
eſſe dicimus & filium. Quin æque & huius tanti erroris occurrit occaſio, ut
diuiſus à ſe ipſe pater intelligatur, & partem excuiſſe quæ eſſet ſibi filius.
Id enim hæretici unam ſubſtantiam prædicantes contendunt, & his mul
tum pie confeſſionis noſter ſermo blanditur. Vt dum hoc uerbũ indefi-
nita breuitate dubium eſt, proficiat ad errorem. Eſt præterea error hic
tertius, ut cum unius ſubſtantiæ pater & filius eſſe dicitur, ſignificari exi-
ſtimetur ſubſtantia prior quam inter ſe duo pares habeant. Ac ſic tres res
ſermo ſignificet, ſubſtantiam unam, & duos unius ſubſtantiæ uelut co-
hæredes. Vt enim cohæredes duo ſunt, & hæreditas anterior eſt, cuius
duo ſunt cohæredes, ita unius ſubſtantiæ anterioris, duo poſſunt uideri
conſortes. Atque ita una ſubſtantia patris & filij prædicata, aut unum,
qui duas nuncupationes habeat, ſubſiſtẽtem ſignificat, aut diuiſam unã
ſubſtantiam duas imperfectas feciſſe ſubſtantias, aut tertiam priorem ſub-
ſtantiã

A ſtantiam quæ à duobus & uſurpata ſit & aſſumpta. Quæ idcirco una dicatur, quia in duas una deſecta ſit. Et ubi poſt hæc natiuitas, ubi pater, ubi filius intelligitur, ſi patrem & filium uel deſectio potius, uel anterioris ſubſtantiæ cõmunio, quàm naturæ natiuitas prædicabit? In his igitur tot tãq; grauibus fidei periculis, uerborum breuitas temperanda eſt: ne impie dici exiſtimetur, quod pie intelligitur: ne ſecura atq; innocente conſcientia, per occaſionem hæreticorũ reus ſermo dicturus, unam ſubſtantiã catholicam patris & filij, non inde incipiat, neq; hoc, quaſi maximum teneat, tanq; ſine hoc uera fides nulla ſit, tuto unam ſubſtantiam dicet, cũ ante dixerit: Pater ingenitus eſt, filius natus eſt, ſubſiſtit ex patre, patri ſimilis eſt: uirtute, honore, natura. Patri ſubiectus eſt, ut autori: nec ſe per rapinam deo, cuius in forma manebat, æquauit: obediens uſq; ad mortem fuit. Non ex nihilo eſt, ſed natiuitas eſt. Non eſt innaſcibilis, ſed cointemporalis. Non eſt pater, ſed ex eo filius eſt. Non eſt portio aliqua, ſed totus eſt. Nõ eſt autor ipſe, ſed imago eſt. Imago dei ex deo, in deum nata. Non eſt creatura, ſed deus eſt. Non eſt alter deus in genere ſubſtantiæ, ſed unus deus per indifferentis ſubſtantiæ eſſentiam. Nõ perſona deus unus eſt, ſed natura: quia nihil in ſe diuerſum ac diſſimile habẽt natus & generans. Et poſt hæc, unã ſubſtantiam patris & filij dicendo, non errat, aut unam ſubſtantiam negãdo, iã peccat. Nemo itaq; unam ſubſtantiam negari à nobis putet, cuius idcirco ratio oſtenditur, ne negetur. Nemo unam ſubſtantiam breui ac nudo ſermone putet prædicandam, ut poſſit religioſe dici, una eſſe ſubſtan-
B tia. Non enim ego audio: Chriſtus ex Maria natus eſt, niſi & audiam: In principio erat uerbum, & deus erat uerbum. Non audiam, Chriſtus eſuriuit, niſi poſt quadraginta dierũ ieiunium audiam: Non in pane ſolo uiuit homo. Nõ audiam ſitiuit, niſi audiam: Qui biberit de aqua quam ego dedero ei, non ſitiet in æternum. Nõ audiam, Chriſtus paſſus eſt, niſi audiã: Nunc eſt hora ut filius hominis clarificetur. Non audiam, mortuus eſt, niſi audiam, reſurrexit. Nihil ſolitarium ex diuinis ſacramentis ad ſuſpicionem audientium & ad occaſionem blaſphemantiũ proferamus. Ante natiuitas filij, ante ſubiectio, ante ſimilitudo naturæ filij prædicanda eſt, ut non impie unius eſſe & pater & filius ſubſtantiæ prædicetur. Et non intelligo, cur ante cætera tanq; maximum & potiſſimum & ſolitarium prædicãdum ſit, quod nec pie poſſit ante cætera prædicari, & iam impie neceſſe ſit poſt cætera denegari. Non eſt, fratres chariſſimi, una patris & filij negãda ſubſtantia, ſed nec irrationabiliter prædicanda ſit una ſubſtãtia ex naturæ genitæ proprietate. Nõ ſit aut ex portione, aut ex unione, aut ex cõmunione. Poteſt una ſubſtantia impie dici, & pie taceri. Habes natiuitatẽ, habes ſimilitudinẽ. Quid uerbi calumniam ſuſpicioſe tenemus, rei intelligentia non diſſidentes credamus: & dicamus eſſe unam ſubſtantiam, ſed

C per naturam proprietate non ad ſignificationem impiæ unionis. Vna ſit ex ſimilitudine, nõ ex ſolitudine. Sed forte parum proprietatis in ſe habere ſimilitudo uideatur. Hoc ſi eſt, quæro quo modo poſſim alterũ ad aliũ; niſi per ſimilitudinem coæquare? Aut nunquid non id eſt eſſe ſimile quod æquale? Si unum dico, habet & unici ſuſpicionẽ: ſi ſimilem dixero, habet indifferentis comparationem. Inter ſimilem, & unum quæro, quem locum habeat æqualis, & interrogo utrum ſimilitudinis potius aut ſolitudinis res ſit. Non eſt æqualitas in diſſimilibus, nec ſimilitudo eſt intra unũ. Aut qd differunt ſimilis & æqualis, ut ab uno iterum diſcernatur æqualis? Nõ ſunt itaq; diſſimiles æquales. Et quid aliud poſſunt eſſe ſimiles q̃ æquales, cum in diſſimilibus non ſit æqualitas? Prædicantes itaq; fratres chariſſimi ſimilem filium in omnibus patri, nihil aliud q̃ æqualem prædicamus, perfectæ æqualitatis habet ſignificantiam ſimilitudo, & hoc ex ſanctis ſcripturis intelligendum eſt, legimus nanq;: Vixit autem Adam ducentis triginta annis, & genuit ſecũdum effigiem & ſimilitudinem ſuã, & cognominauit nomen eius Seth. Quæro cuiuſmodi ſimilitudinẽ & effigiem ſuã Adam in Seth genuerit. Tolle corporũ infirmitates, tolle conceptus initiũ, tolle dolores partitudinis, & omnem humanam neceſſitatẽ. Quæro ſimilitudo hæc quæ in Seth eſt, utrum per naturam diſſentiat autori, aut utrũ alterius generis eſſentia fuerit in utroq;, ne non naturalem habuerit Adæ Seth natus

D eſſentiam. Sed ſimilitudo Adæ eſt, etiam ſi genus, quia non eſt natura diſſimilis. Similitudo autem naturæ non habuit in Seth, alterius generis naturam, quia non aliunde Seth natus eſt: ita ſimilitudo res ipſas naturales coæquat per ſimilitudinẽ non indifferentis eſſentiæ. Omnis itaq; filius ſecundum naturalem natiuitatem, æqualitas patris eſt, quia eſt & ſimilitudo naturæ. Et beatus Ioannes docet in natura patris & filij, quam Moyſes in Seth Adam ſimilitudinem dicit, hanc eandem æqualitatem eſſe naturæ. ait enim: Propter hoc eũ magis quærebant Iudæi interficere, quoniam nõ ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat deum, æqualem ſe faciens deo. Quid tantorum uirorũ doctrinis atq; dictis inferimus torpentia peccatis grauibus ingenia? & ſenſus hebetes, atq; temerarios aduerſum indiſſolubilis prædicationis autoritatem impij fatigamus? Per Moyſen Seth Adæ ſimilitudo eſt. Per Ioannẽ filius patris æqualitas eſt. Et quærimus tertium neſcio quid inter patrem & filium, quod natura non recipit. Similis eſt patri filius, filius patris eſt, ex eo natus eſt. Per hoc ſolũ pie poteſt, quod unum ſit prædicari. Nec me fallit fratres chariſſimi, quoſdã eſſe qui ſimilitudinem confitentes negant æqualitatem. Sed loquantur ut uolunt & blaſphemiæ ſuæ uirus ingerant ignorãtibus. Si inter ſimilitudinẽ & æqualitatẽ differre dicunt, quæro unde cõparetur æqualitas. Nãq; ſecundum eſſentiam & uirtutẽ & gloriã & tẽpus patri filius ſimilis eſt. Interrogo ex

A go ex quo non uideatur æqualitas. Nam etiam hæc in ſuperiori fidei con ſtituta damnatio eſt, ut anathema eſſet, qui patrē diſſimilis ſibi eſſentiæ di ceret patrem. Si ergo naturam neq; aliam, neq; diſſimilem ei, quem impaſ ſibiliter generabat, dedit, nō poteſt aliā dediſſe, niſi propriā. Ita ſimilitudo proprietas eſt, proprietas æqualitas eſt, & æqualitas nihil differt. Quæ au tem nihil differūt, unum ſunt, non unione perſonæ, ſed æqualitate natu ræ. Quanq; uero & cōmuni ſenſu & diuinis autoritatibus inter ſimilitudi nem & æqualitatē nihil differe intelligatur: quippe cū ſecundum Moyſen & Ioannem patri filius & ſimilis ſit & æqualis, tamen uideamus an domi nus Iudæis iraſcentibus quod patrē ſibi deū dicendo, deo ſe coæquaſſet, ſe eſſe docuerit deo æqualē. ait enim: Non poteſt filius à ſe facere quicq;, niſi quod uiderit patrem facientē. Autorē diſcreuit, cū ait: Non poteſt à ſe face re. Obedientiam ſignificat cum addit: Niſi quod uiderit patrē facientem. *Obedientia etiā in filio dei.* Non enim uirtutis differentia eſt, nō poſſe niſi uideat, quia uirtutē magis præſtat natura q̄ uiſus. At uero obſequelæ eſt, tūc poſſe cū uidet. Atq; ita per id quod uidet, ſignificat nō ex uiſu ſe accipere uirtutē, ſed autoritate ui ſus præſumere poteſtatem. Nō ergo differt naturæ uirtus in patre & filio, cui hoc poſſe, quod pater poſſit, non ex incremento aliquo naturæ profe ctus tribuat, ſed autoris exemplum. Deniq; honore in quē ſubiectio con ſeruauit, naturæ uirtus æquauit. Subiecit enim: Quæcūq; enim ille facit, eadem & filius ſimiliter facit. Nunquid ſimilitudo nō æqua eſt? æqua pla B nè eſt, etiam ſi negemus, eadem enim ſimiliter facit. Nunquid ſimiliter fa cta, non eadē ſunt, aut eadem non recipiunt æqualitatē, aut aliquid inter ſimile differt & æquale? Cunq; ſimiliter fiunt, eadem fieri intelligantur, niſi fortè quiſq; quæ eadē ſunt, negauerit æqualia, ut quæ ſimilia ſunt, nō dicantur æqualia, cūq; ſimiliter fiunt, non modo æqualia fieri, ſed eadem prædicentur. Caret igitur fratres ſimilitudo naturæ contumeliæ ſuſpitiōe, nec poteſt uideri filius idcirco in proprietate paternæ naturæ non eſſe, quia ſimilis eſt, cum ſimilitudo nulla ſit, niſi ex æqualitate naturæ. Ae qualitas autem naturæ non poteſt eſſe, niſi una ſit. Vna uero non per ſonæ unitate, ſed generis. Hæc fides pia eſt, hæc conſcientia religioſa, hic ſa lutaris ſermo eſt, unam ſubſtantiam patris & filij, idcirco nō negare, quia ſimilis eſt, ſimilē uero ob id prædicare, quia unū ſunt. Expoſita chariſſimi pietate unius ſubſtātiæ, quæ Græce homouſion dicitur, & ſimilis ſubſtan tiæ, quæ homoeouſion, uicijs quæ ex ṽborū uel breuitate ſubdola, uel pi culoſa nuditate accidere poſſint, abſolutiſſime demōſtratis, reliquus mihi ſermo ad ſanctos uiros orientales epiſcopos dirigendus eſt. Et qa iam de fide noſtra nihil inter nos ſuſpitionis relictū eſt, ea quæ ad huc in ſuſpitio nē ex uerbis ueniunt, purgētur, & dabunt ueniam ex cōmuni cōſcientiæ fi de ſecum liberius locuturo. O ſtudioſi tandem apoſtolicæ atq; euangeli

C cæ doctrinæ uiri, quos fidei calor in tantis tenebris hæreticæ noctis accendit. Quantã ſpem reuocandæ ueræ fidei attuliſtis cõſtanter audacis pfidiæ impetum retundendo. Antea enim in obſcuro atq; in angulis dominus Chriſtus dei eſſe ſecundum naturam filius negabatur, & eſſentiæ inops paternæ, accepiſſe cum creaturis originem de non extantibus, prædicabatur. At uero nunc publicæ autoritatis profeſſione hæreſis prorumpẽs, id quod antea furtim muſſitabat, nunc uictrix gloriabatur. Quibus enim antea cuniculis in catholicam eccleſiam nõ tentauit irrepere? Quas nõ† exercuit falſæ religionis blandimento, ſeculi poteſtates? Homines enim peruerſi eouſq; proruperant, ut cum hoc ipſi prædicare publice non auderent, imperatorem tamen fallerent ad audiendum. fefellerunt enim ignorantem regem, ut iſtiuſmodi perfidiæ fidem bellis occupatus exponeret, & credendi formam eccleſijs nondum regeneratus imponeret. Contradicentes epiſcopos ad exiliũ coëgerunt. coëgerunt enim nos ad uoluntatẽ exulandi, dũ impietatis imponunt neceſſitatẽ. Sed exulemus ſemper, dũmodo incipiat uerum prædicari: domino enim gratias quod ignorationem per uos admonitus imperator agnouit, & errorem nõ ſuum, ſed† aſtantium, per has fidei ueſtræ ſententias recognouit, & ſe inuidia apud deum atque homines impiæ uoluntatis exemit, cum legationem ueſtram honorifice habens, falſitatem eorum, quorum autoritate in inuidiam deducebatur, coacta à nobis ignorantiæ ſuæ profeſſione cognouit.

Alis exercuit.

Ali adhortãtium.*

D Fallunt quantum & uereor, & mihi uidetur fratres chariſſimi fallunt, quia ſemper fefellerunt, & ipſa illa præſens nunc ſubſcriptio nõ caret falſitate. Excuſant eñ ſe idcirco homouſion & homoeuſion taceri uoluiſſe, quia unum atq; idẽ ſignificari uerbo utroq; exiſtimarent. Rudes credo epiſcopi ignorauerunt homouſij ſignificationem, quaſi nunquàm de hoc aut ſynodus fuiſſet, aut lites. Sed eſto, ignorauerũt homouſion, aut neſciebant homoeuſion id ſignificari, quod ſimilis eſſet eſſentiæ. Iam ſi hoc neſciebant, cur neſciri uolebant generationem filij? Nunquid ſi inenarrabilis eſt, ideo & ignorabilis eſt? Sed ſi ignoratur, quomodo natus eſt, nunquid ignorari poteſt, quod filius deus non ex alia ſubſtantia, ſed ex deo natus non diuerſam habeat eſſentiam? Nunquid non legerant ſicut patrem, ita & filium honorandũ, ut patrem honore præferrent? Nunquid incognitum habebant patrem in filio uideri, ut filius apud eos dignitate, claritate, maieſtate differret? An & hoc ex ignorantia uenit, ut cum cæteris patri ſubiectus ſit filius, ut dum cũ cæteris ſubijcitur, non* diceretur natura patri æqualis, natura cæteris cũ infirma ſit? Paſſum quidem ſciebant, ſed dicant quæſo, cõpaſſum quomodo cognouerãt? cur euitãt homouſion, atq; homoeuſion, quia nuſquã ſcriptum ſit, quæro compaſſum eſſe unde præſumpſerint? Aut nunquid uolunt duos eſſe qui paſſi ſunt? Id enim compaſſio teſtatur. Vbi illud eſt?

In quodam codice ſic erat. Diſcernatur à cæteris, cũ ſubiectio filij naturæ proprietas ſit, ſubiectio aũt cæterorũ creationis infirmitas ſit.

Ieſus

A Ieſus Chriſtus filius dei. Aut nunquid alius eſt Ieſus Chriſtus, alius filius dei? Si non idem atque unus intra extraq; filius eſt, credite in homuſio ignorationem, ſi hæc ignorare licet, ſi autem in his ipſis ipſa illa ignoratio impia eſt, quæ tamen non poteſt in eo falſo excuſari, uereor ne & homouſij ignorationem profeſſio mentiatur. Non queror admodum de uenia quam dediſtis. religioſum eſt deo ſua reſeruare, & ignorationis error humanus eſt. Sed ignoſcât mihi iam duo epiſcopi Valens & Vrſatius, quod eos pro ætate atque exercitatione ſua ignoraſſe non credo. Et difficillimũ eſt ne mentiri exiſtimentur, qui ſe in alio negocio non poſſunt, niſi mendacio purgare. Sed dominus hoc magis tribuat, ut nos male opinemur q̄ illi non ignorauerint. Malo enim ego male exiſtimans iudicari, quàm fidem ueſtram hæretica & conſcientia & communione uiolari. Oro autem uos ſanctiſſimi uiri, ut cum bona uenia ſollicitudines meas æſtimetis. †Teſtis enim dominus eſt cõſcientiæ meæ, in nullo me expoſitiones has quas in Syrmium detuliſtis fidei ueſtræ uelle conuellere. Sed date ueniam, ſi quædam intelligere non poſſum, & conſolabor me, quia legi: Spiritus prophetarum prophetis ſubiectus eſt. Ex quo fortè non impudenter etiam à me præſumitur, ut & ego intelligam quod alius ignoret. Non quod quicquam uos ſecundum menſuram ſcientiæ ignorare auſus ſim dicere, ſed ſuper fidei catholicæ unitatẽ patimini nõ minus in nobis eſſe ſollicitudinẽ q̄ in uobis. Epiſtolã quã à uobis de homuſij & homœuſij expoſitione apud Syrmiũ Valẽs & Vrſatius & Germinius popoſcerũt legi, intelligo in quibuſdã non minus circũſpectam eſſe q̄ liberã. Et ipſa homuſij & homœuſij demõſtratio, nihil reliquit difficultatis. Et quidem de homoeuſio, quod eſt ſimilis eſſentiæ, commune iudicium eſt. De homouſio uero quod eſt unius eſſentiæ tractantes, primum idcirco reſpuendum pronunciaſtis, quia per uerbi huius enunciationem ſubſtantia prior intelligeretur, quam duo inter ſe partiti eſſent, intelligo uitium intelligentiæ. Et prophanus hic ſenſus eſt, & communi iudicio ab eccleſia reſpuendus. Secundo quoque id addidiſtis, quod patres noſtri, cum Paulus Samoſateus hæreticus pronunciatus eſt, etiam homuſion repudiauerint, quia per hanc unius eſſentiæ nuncupationem ſolitarium atque unicum ſibi eſſe patrem & filiũ prædicabat. Et hoc ſanè nunc quoque prophaniſſimum eccleſia recognoſcit, patrem & filium in his nominum profeſſionibus ad unionis ac ſingularis ſolitudinem negata perſonarum proprietate, reuocare. Tertio etiam hæc cauſa improbandi homuſij commemorata à uobis eſt, quia in ſynodo, quæ apud Nicæam fuit, coacti patres noſtri propter eos qui creaturam filium dicebant, nomen homuſij indidiſſent. Quod non recipiendum idcirco ſit, quia nuſquàm ſcriptum reperiretur. Quod à uobis dictum ſatis miror. Si enim homuſion propter nouitatem uerbi repudiandum ſit, uereor

B

Hæc erant addita, ſed in recenciore codice, Pro prudẽtia ueſtra expendite quid ſit à ſanctiſſimis uiris poſcere, ut cum bona uenia audiãt dicẽtẽ, et an eiuſdem ſit exulare & obiurgare. hoc ideo dictũ eſt, quia quæ ab his adpræſens tacita fuiſſent eram producturus. Non tamen in his quæ poſſent tãquam excuſabilia defendi uiderer calumniari.

C reor ne & homœuſion periclitetur, quia nuſquam ſcriptũ reperiatur. Sed
hinc non calumnior. Malo enim aliquid nouum cõmemoraſſe, quàm im-
pie reſpuiſſe. Prætermiſſa itaq; quæſtione nouitatis, ne in his quidem reſi-
det quæſtio, quæ & communi omnium noſtrum iudicio damnâtur. Quis
enim ſanè mentis tertiam ſubſtantiam, quæ patri & filio cõmunis ſit, præ-
dicabit? Vel quis ſecundũ Samoſateum in Chriſto renatus, & filium con-
feſſus ac patrem, quod Chriſtus in ſe ſibi & pater & filius ſit, confitebitur?
Par itaq; in condemnandis impietatibus hæreticorum, ſententia eſt, &
hanc homuſij intelligentiam non modo reſpuit, ſed & odit. Atque ita nõ
relinquitur uitioſæ intelligentiæ quæſtio, ubi in uicij damnatione com-
munis aſſenſus eſt. Dicturo autem me tandem de tertia quæſtione, oro
uos, ne ubi pax conſcientiæ eſt, ibi ſit pugna ſuſpicionum. Neq; quicquã
me niſi ad unitatis profectum proferre exiſtimetis. Inane enim eſt calu-
mniam uerbi pertimeſcere, ubi res ipſa, cuius uerbum eſt, non habeat diffi-
cultatem. Diſplicet cuiquam in Synodo Nicena homouſion eſſe ſuſcé-
ptũ? Hoc ſi cui diſplicet, neceſſe eſt placeat quod ab Arianis eſt negatum.
Negatum em̃ idcirco eſt homuſion, ne ex ſubſtantia dei patris deus filius
natus, ſed ſecũdum creaturas ex nihilo cõditus prædicaretur. Nihil nouũ
loquimur, pluribus ædita literis, ipſa Arianorũ perfidia ſibi teſtis eſt. Si p
D pter negantium impietatem, pia tum fuit intelligentia confitentium, quæ-
ro cur hodie conuellatur, quod tum pie ſuſceptum eſt, quia impie negaba-
batur? Si pie ſuſceptum eſt, cur uenit cõſtitutio pietatis in crimen? quæ im-
pietatem pie per ea ipſa, quibus impiabatur extinxit? Videamus igitur qd
Nicena Synodus ſtatuerit, homuſion, id eſt, unius ſubſtantiæ confitendo,
non utiq; hæreſim parturire, quæ de homuſij uicioſa opinione concipitur.
Nõ opinor, illud loquẽtur, quod unam anteriorẽ ſubſtantiam pater & fi-
lius in ſubſtantiam ſuam partiendo diuiſerint. Et ipſam quidem tum reli-
gioſe conſcriptam fidẽ, nunc quoq; huic ſermoni noſtro non irreligioſe in-
ſeremus. Credimus in unum deum patrem omnipotentem, omniũ uiſibi-
lium & inuiſibilium factorem. Et in unum dominũ noſtrum Ieſum Chri-
ſtum filiũ dei, natum ex patre unigenitũ, hoc eſt, de ſubſtantia patris, deũ
ex deo, lumen ex lumine, deum uerum de deo uero, natum non factũ, uni-
us ſubſtantiæ cum patre, quod Græce dicũt, ὁμούσιον, per quẽ omnia facta
ſunt, quæ in cœlo & in terra, qui propter noſtram ſalutẽ deſcendit de cœlis,
& incarnatus eſt, & homo factus eſt, & paſſus eſt, & reſurrexit tertia die, &
aſcendit in cœlos, uenturus iudicare uiuos & mortuos. Et in ſpiritũſanctũ.
Eos autem qui dicunt, erat quando non erat, & anteq; naſceretur, nõ erat,
& quod de non extantibus factus eſt, uel ex alia ſubſtantia aut eſſentia di-
centes eſſe cõuertibilem & demutabilem deum, hos anathematizat catho-
lica ecclesia. Non hic ſanctiſſima religioſorum uirorum Synodus neſcio
quam

A quam priorem quæ in duos diuiſa ſit,ſubſtantiam introducit. Sed filium Alsa Et.
natũ de ſubſtantia patris,non quidẽ nos negamus,aut quid aliud confite-
mur. Et poſt cæteras communis fidei expoſitiones ait, natum nõ factum,
unius ſubſtantiæ cum patre, quod Græci dicunt, ὁμοούσιον. Quæ hic uicio-
ſæ intelligentiæ occaſio eſt?natus eſſe de ſubſtãtia patris filius, nõ factus
prædicatur, ne natiuitas diuinitatis,factura ſit creationis. Idcirco autem
unius ſubſtantiæ,non ut unus ſubſiſtat aut ſolus,ſed ex ſubſtantia dei na-
tus non aliunde ſubſiſtat,neq; ut aliqua diſſidentis ſubſtantiæ diuerſitate
ſubſiſtat. Aut nunquid non hæc fides noſtra eſt,ut non aliunde ſubſiſtat, Als* uera.
neque quod indiſſimilis ſubſiſtat? Aut aliud hic teſtatur homouſion,
quàm ut una atq; indiſſimilis ſit ſecundum naturæ propaginem eſſentia,
quia eſſentia filij non ſit aliunde,quæ quia aliunde nõ eſt, unius rectè eſſe
ambo credũtur eſſentiæ,quia ſubſtantiam natiuitatis filius nõ habeat niſi
de paternæ autoritate naturæ? Sed fortè ecõtrario dicetur, idcirco impro-
bari oportere,quia uicioſè intelligi ſoleat. Hoc ſi timemus, deleamus in
apoſtolo,quod dictum eſt:Mediator dei & hominum homo Chriſtus Ie- E ſacris lite-
ſus,quia ad autoritatem hæreſis ſuæ Photinus hoc utitur, & nõ legatur à ris hæreſes or-
nobis,quia ab illo male intelligatur. Pereat quoq; ad Philippenſes ſcripta tæ,nec ideo da-
epiſtola,aut igni,aut ſpongia,ne in ea Marcion relegat:Et habitu repertus mnantur.
B ut homo,phantaſiam corporis confitens eſſe non corpus. Non extet euan
gelium Ioannis,ne Sabellius dicat:Ego & pater unum ſumus. Neque iſti
nunc creaturæ prædicatores ſcriptũ male legãt. Pater maior me eſt. Neq;
illi qui diſſimilẽ patri filium affirmare uolunt,legãt:De die aũt & hora ne-
mo ſcit, neq; angeli in cœlis,neq; filius,niſi pater ſolus. Non ſint quoque
libri Moyſi, ne tenebræ deo qui innaſcibilem lucem habitat,coæuæ ſint,
quia in Geneſi poſt noctem dies cœpta ſit,ne anni Mathuſale ætatem di-
luuij excedant, & non tantum octo ſint animæ reſeruatæ,ne clamorem
Sodomorum repletis iam peccatis deus audiens,tanquàm ignorans cla-
morem deſcendat, ut uideat an plena ſint cum clamore peccata,& reperia-
tur deus neſcire quod ſcierit. Ne quiſquàm quoque ſepelientium ſepulti
Moyſi ſciat ſepulchrum,ne per hoc,ut hæretici putant,diuerſa lex ipſa ſibi
hoſtis ſit. Et quia hæc ab his non intelliguntur,non legantur à nobis. Pe-
reant quoque,ſi uidetur(quod non ego dixerim,ſed reſponſionis neceſſi-
tas) omnia diuina illa & ſancta euangelia ſalutis humanæ, ne ſe inuicem
contraria dictorum opinione compugnent, ne miſſurus dominus ſpiritũ
ſanctum ipſe de ſpiritu ſancto natus legatur. Ne mortem & gladium de-
nunciaturus, uſuris gladium paſſurus interdicat. Ne ad inferos deſcen-
ſurus, in paradiſo ſit cum latrone. Ne poſtremo apoſtoli reperiantur
in crimine, qui baptizare in nomine patris & filij & ſpiritusſancti iuſſi,

C tantum in Ieſu nomine baptizauerunt. Vobis enim fratres uobis dico,
qui non iam lacte alimini, ſed firmo cibo ualetis, Nũquid, quia iſta ſapiẽ
tes mundi non intelligunt, & his ſtulta ſunt, nos cum mundo ſapientes eri
mus, ut hæc ſtulta credamus? Et qa hæc impijs cæca ſũt, nos nõ lucebimus
intellecta ueritate doctrinæ? Male ſanctis reb us præiudicatur, ſi quia non
ſanctæ, à quibuſdã habentur, eſſe non debeant. Nõ ergo gloriemur in cru
ce Chriſti, quia ſcandalum mundo eſt, neq; in uiuente deo mortem prædi
cemus, ne ab impijs mortuus deus arguatur. Male intelligitur homuſion,
quid ad me bene intelligentem? Male homuſion Samoſateus confeſſus
eſt. Sed nunquid melius Ariani negauerunt? Octoginta epiſcopi olim re
ſpuerunt, ſed trecenti decem & octo nuper recepeRũt. Et mihi quidem ipſe
ille hic numerus ſanctus eſt, in quo Abraham uictor regum impiorum ab
eo qui æterni ſacerdotij eſt forma, bene dicitur. Illi cõtra hæreticum impro
bauerunt. Nũquid & iſti non aduerſum hæreticũ ꝓbauerunt? Grauis au
toritas eſt ueterũ. Nunquid & horum leuis ſanctitas eſt. Si cõtraria inuicẽ
ſenſerunt, debemus quaſi iudices probare meliora. Si uero & probando
& improbando, unum utriq; ſtatuerũt, quid bene conſtituta cõuellimus?
Sed fortè dicetur mihi, aliqui hodie ex his qui tunc ſynodo interfuerunt,
tacendũ de homuſio eſſe decreuerunt. Et ego inuitus licet, reſpõdebo dicẽ
ti. Nunqd nõ & ipſi tacendũ eſſe de homœuſion. Oro uos, ne qſq̃ alius ex
D his præter ſenem Oſiũ & ipſum illum nimiũ ſepulchri ſui amantẽ, reperia
tur, qui tacendũ eſſe exiſtimet de utroq;. Et quò tandem in tantis hæretico
rum peruerſitatibus recidimus, ſi dum non utrunq; recipimus, neutrum
retinemus? Nõ enim uideri poteſt impie dici, ut quia neutrum ſcriptum re
periatur, aut neutrum confitendum ſit, aut utrunq;. Homuſion ſanctiſſi
mi uiri, intelligo ex deo deum, non diſſimilis eſſentiæ, non diuiſum, ſed na
tum, & ex innaſcibili dei ſubſtantia congenitam in filio ſecundum ſimilitu
dinem unigenitam natiuitatem, ita me antea intelligentem non mediocri
ter ad id confirmauit homuſion. Quid fidem meam in homuſio dam
nas, quam per homœuſij confeſſionem non potes probare? Damnas
enim fidem meam uel potius tuam, cum damnas intelligentiam eius in
nomine. Sed male alius intelligit? Damnemus in commune uicioſam
intelligentiam, non auferamus fidei ſecuritatem. Synodo Samoſatenæ
ſubſcribendum putas, ne ſecundum Samoſatei intelligentiam quiſquàm
ſibi uſurpet homuſion. Subſcribamus & Nicenæ ſynodo, ne homuſion
improbent Ariani. Sed uerendum eſt, ne ſi ſecundum fidem homœuſi
ön homouſion ſignificare uideantur decernatur, nihil differre unius &
ſimilis eſſe & ſubſtantiæ. Sed homouſion poteſt male intelligi. Con
ſtituatur qualiter bene poſſit intelligi. Vnum atque idem, quod ſapi
mus, pium inter nos eſſe uelimus. Date ueniam fratres quam fre
quenter

A frequenter popoſci. Ariani non eſtis, cur negando homœouſion cenſemini Ariani? Sed dices. Mouit me cũ ſcandalo, homocuſion ambiguitas. Iterũ audi oro ſine ſcandalo, & me mouit homocuſij nuditas. Multa ſæpe fallunt quæ ſimilia ſunt. Timeo aurum bracteæ, quia me fallere poſſit interius. Et tamen auro ſimile eſt, quod uidetur. Timeo lactis ſimilitudinem, ne oblatũ mihi lac, non lac ouium ſit, quia ei ſimile uideatur & bubulum, ut lac ouium lacti ouium ſimile ſit, non poteſt ſimile eſſe, niſi ouis ſit. Similitudo uera in ueritate naturæ eſt, ueritas autem in utroq; naturæ, non negatur homocuſios: hæc eſt enim ſecũdum eſſentiam ſimilitudo. Si maſſa maſſæ conſimilis non fallat in bractea, ſi lac quod concolor eſt, non diuerſum ſit in ſapore, ſimile auro quicquam non poteſt eſſe, niſi aurum. Simile lacti, niſi ſui generis ſit, eſſe non poterit. Fefellit me frequenter color uini, & tamen guſtatu alterius generis liquorem recognoui. Vidi carnes carnibus ſimiles, ſed poſtea mihi naturæ diſſimilitudinem ſapor prodidit. has enim ſimilitudines, quæ non ex unitate naturæ ſint, metuo. Vereor enim fratres, orientis hæreſes in tempora ſingula pullulantes, & quid uerear edicam. Iam & legi. Mihi quidem in his quæ uos de orientalium quorundam aſſenſu, ſuſceptæ legationis miniſtri ſubſcribenda Syrmium detuliſtis, nihil ſuſpitionis relictum eſt. Sed habuerunt ab exordio non nihilum offenſionis, quæ credo uos ſanctiſſimi uiri Baſilij & Euſtathij &
B Eleuſi ne quid ſcandali afferretur, abolenda tacuiſſe. Quæ ſi recte ſcripta ſunt, taceri non debuerunt. Si autem quia non recte ſcripta ſunt, adhuc taceantur, cauendum eſt, ne aliquãdo dicantur. Parcens enim adhuc de his nihil dico, tamen mecum recognoſcitis, quod non ita omnis ſcripta apud Ancyram fides ſe habeat. Non famæ fabulam loquor, literarum fidem teneo, non à *lectoribus ſumptam, ſed ab epiſcopis datam. Oro uos fratres, adimite ſuſpitionem, ſeclũdite occaſionem, ut probari poſſit ὁμοιούσιον, nõ improbemus ὁμούσιον. Cogitemus tot ſacerdotes ſanctos & quieſcentes iam, quid de nobis dominus iudicabit, ſi nunc anathematizantur à nobis? Quid de nobis erit, qui rem eò deducimus, ut quia epiſcopi non fuerunt, nos quoque nec cœperimus? Ordinati enim ab his ſumus, & eorum ſumus ſucceſſores. Renũciemus epiſcopatui, quia officiũ eius ab anathemate ſumpſerimus. Date ueniam fratres dolori meo. Impiũ eſt quod *auditis, non patiar hanc uocem, ut in anathemate ſit ὁμούσιον, ſecundum religioſam intelligentiam confitens. Nomen nihil habet criminis, quod ſenſum non perturbat religionis, homocuſion neſcio, nec intelligo, niſi tantum ſimilis eſſentiæ confeſſionem. Teſtor dominum cœli atq; terræ, me cum neutrum audiſſem, ſemper tamen utrumque ſenſiſſe, quod per homocuſion & homouſion oporteret intelligi, id eſt, nihil ſimile ſibi ſecundum naturam eſſe poſſe, non quod eſſet ex eadem natura. Rege

manens ſi

Al. * laicis.

Al. * audetis.

C manens fidem Nicenam nũq̃ nisi exulaturus audiui, ſed mihi homouſij & homoeuſij intelligentiam euangelia & apoſtoli intimauerunt. Pium eſt quod uolumus, ne damnemus patres, ne animemus hæreticos, ne dum hæreſim appellamus, hæreſim nutriamus. Interpretati patres noſtri ſunt poſt Synodum Nicenam homouſij proprietatem, religioſi extant libri, manet Als* dominũ. conſcientia, ſiquid ad interpretationem addendum eſt, cõmuniter conſulamus. Poteſt inter nos optimus fidei ſtatus condi, ut nec ea quæ bene ſunt conſtituta uexentur, & quæ male ſunt intellecta reſecentur. Egreſſus ſum fratres chariſſimi, humanæ conſcientiæ pudorem, & humilitatis meæ immemor de tantis ac tam reconditis rebus, & ad uſq; hanc ætatem noſtram intentatis ac tacitis, amore ueſtri coactus hæc ſcripſi, & quæ ipſe credebam loquutus ſum. Conſcius mihi, hoc me eccleſiæ, militiæ meæ ſtipendium debere, & per has literas, epiſcopatus mei in Chriſto uocem, ſecundum doctrinas euangelicas, deſtinare. Veſtrum eſt in commune tractare ac prouidere atq; agere, ut quod uſque nunc inuiolabili fide manetis religioſa conſcientia, conſeruetis & teneatis quod tenetis. Mementote exilij mei in orationibus ſanctis, à quo me poſt expoſitionem huius fidei neſcio an tam iucundum eſt ad uos in domum Chriſti reuerti, quàm ſecurum eſt mori. Deus & dominus noſter incontaminatos uos & illæſos in diem reuelationis reſeruet, opto fratres chariſſimi.

D

FINIS.

HAEC EPISTOLA MERVM EST NVGAMENTVM HOMINIS OCIOSÉ INdocti, hymnus eiuſdem eſt farinæ, ſed bene habet, quod non plures nænias affinxerint ſancto Hilario.

EPISTOLA S. HILARII AD ABRAM FILIAM SVAM

DIlectiſſimæ filiæ Abræ Hilarius in domino ſalutem. Accepi literas tuas, intelligo deſiderantẽ te mei eſſe, & certũ ita habeo. Sentio enim quantũ præſentia horũ q amant optabilis ſit, & quia grauem tibi eſſe abſentiã meam ſcio, ne me fortè impiũ eſſe erga te exiſtimares, qui tã diu à te abeſſem, excuſare tibi & profectionem meam & moras uolui, ut intelligeres me non impie tibi, ſed utiliter deeſſe. Nanque cum te filiam ut unicam, ita, quantum à me eſt, unanimem habeam, & uellem te pulcherrimam omnium & ſaniſſimam uiuere. Nunciatum mihi eſt eſſe quendam iuuenem habentem margaritam & ueſtem inæſtimabilis precij, quam ſiquis ab eo poſſit mereri ſuper humanas diui-

tias &

A tias & ſalutem & diues & ſaluus futurus eſſet. Ad hunc ergo his auditis pro-
fectus ſum, ad quem cum per multas & longas & difficiles uias ueniſſem,
uidens eum procidi ſtatim. Adeſt enim tam pulcher iuuenis, ut ante con
ſpectum eius nemo audeat conſiſtere. Qui ubi me procidiſſe uidit interro
gari me iuſſit quid uellem, & quid rogarem, & ego reſpōdi audiſſe me de
ueſte ſua & margarita & ideo ueniſſe, & ſi eam dignaretur præſtare, eſſe
mihi filiam quam uehementer diligerem, cui hanc ueſtem ac margaritam
quærerem. Et in terram proſtratus facie fleo plurimum. Et noctibus ac die
bus gemiſcens rogo uti audire dignaretur precem meam. Poſtq̈, quia bo
nus iuuenis & melius illo nihil eſt, ait mihi: Noſti hāc ueſtem atq; hanc
margaritam, quam à me lachrymis rogas uti eam filiæ tuæ concedam? Et
ego reſpondi illi, domine auditu cognoui de ipſis, & fide credidi, & ſcio q̄a
optima ſunt, & ſalus uera eſt hac ueſte uti, & hac margarita ornari. Et ſta
tim miniſtris ſuis præcepit ut mihi & ueſtem hanc & margaritam oſten
derent. Et confeſtim ita fit. Hanc ueſtem anno primo uidi, uidi filia uidi
quod eloqui nō poſſum. Nūquid nō & ſericū ſecundū ſubtilitatē eius par-
tem*habuerat? Nunquid candori eius niues comparatæ non nigreſcebāt? Al.*par erat;
Nunquid aurum iuxta fulgorem eius liuebat? Ipſa enim multicolor &
nihil prorſus comparatum ei poterat æquari. Poſtq̈ uideo margaritam,
qua uiſa ſtatim concidi. Non enim poterant oculi mei ſuſtinere tantū eius
colorē. Nā nec cœli nec lucis, nec maris, nec terræ ſpecies pulchritudini eius
poterat comparari. Et cū proſtratus iacerem, ait mihi quidē de aſſiſtenti
bus: Video te ſollicitum, & bonū patrem eſſe, & hāc ueſtem atq; hāc mar-
B garitam ad filiam tuam mittere deſiderare, ſed ut magis deſideres, oſten
do tibi quid adhuc hæc ueſtis atq; margarita boni habeat: Veſtis hæc nū-
quam tineis comeditur, non uſu atteritur, non ſorde inficitur, non ui ſcindi
tur, non damno amittitur, ſed ſemper talis qualis eſt permanet. Margarita
uero hæc uirtutis eius eſt, ut ſi quis eam induitur non ægrotet, nō ſeneſcat,
non moriatur. Nihil omnino in ſe habet quod ſit obnoxium corpori, ſed
utenti ea nihil accidit, quod aut mortem afferat, aut ætatem demutet, aut
impediat ſanitati. Quod ut audiui filia exanimari magis deſiderio marga
ritæ & ueſtis iſtius cœpi. Et ſicut proſtratus iacebam, indeficienti fletu & in
tenta oratione iuuenem precari cœpi, dicens: Domine ſancte, miſerere pre
ci meæ, & miſerere ſollicitudini & uitæ meæ. Si enim hanc ueſtem mihi &
margaritam nō concedis miſer futurus ſum, filiam meā uiuentem perditu-
rus ſum, ego propter hāc ueſtem & margaritam peregrinari uolo. Scis do
mine, quia tibi nō mentior. Poſtq̈ uocem meam audiuit, iubet me leuare,
& ait mihi: Mouerūt me preces & lachrymæ tuæ, & bene eſt quod credidi-
ſti. Et quia dixiſti te pro hac margarita ipſam uitam tuam uelle impende
re, non poſſum eam tibi negare, ſed ſcire debes propoſitum & uoluntatē
meam.

C meam. Veſtis quam ego dedero talis eſt, ut ſi quis uoluerit ueſte alia colorata, & ſerica & aurata uti, ueſtem meam capere non poſſit. Sed illi dabo eam quæ contenta ſit, non ſerico habitu, ſed natiuis coloribus, & inſumptuoſo textu ueſtiri: ita ut propter conſuetudinem, purpuream per auguſtas ueſtes habeat: nō etiam purpura ipſa defundatur in ueſte. Margaritā uero quam à me petis naturæ eius eſt, ut habere eam non poſſit, ſi quis margaritam aliam habuerit. Quia aliæ margaritæ, aut de terra, aut de mari ſunt. Mea autem, ut ipſe tu uides, ſpecioſa & precioſa, eſt incomparabilis & cœleſtis, non dignatur ibi eſſe ubi aliæ ſunt. Non enim rebus meis conuenit cum rebus hominis, quia qui ueſte mea & margarita utitur in æternum ſanus eſt. Non febre exardeſcit, non uulneri patet, non annis demutatur, non morte diſſoluitur, æqualis æternis. Ego tamen hanc ueſtem & hanc margaritam meam petenti tibi dabo, eam ut filiæ tuæ perferas. Sed prius ſcire debes quid uelit filia tua, ſi ſe huius ueſtis & margaritæ meæ facit dignam. id eſt ſi ueſtes ſericas & auratas & infectas habere noluerit: ſi alteram margaritam oderit, tunc hæc quæ me rogas, tibi præſtabo. Poſt uocem filia lætus exurgo, & ſecretum habens, hanc ad te epiſtolam feci, rogans te per multas lachrymas meas, ut te huic ueſti & margaritæ reſerues, neq; miſerum ſenem tali damno tuo facias, ſi hanc ueſtem & hanc margaritam non habueris. Teſtor autem tibi filia deum cœli & terræ, quia nihil hac ueſte atq; hac margarita precioſius eſt, & tui iuris eſt, ut hanc habeas. Tu modo quando tibi ueſtis alia affertur, uel ſerica, uel infe

D cta, uel deaurata, dicito ei qui tibi offert: Ego ueſtem alteram expecto, propter quam pater meus à me tam diu peregrinatur, quam mihi quærit, quā non poſſum habere ſi hanc habuero. Sufficit mihi lana ouis meæ: ſufficit mihi color quem natura attulit: ſufficit mihi lectus inſumptuoſus. Cæterum ueſtem illam deſidero quæ dicitur non abſumi, non atteri, non ſcindi. At uero ſi tibi margarita offeratur aut ſuſpendenda collo, aut digito coaptanda, dices ita: Non mihi impedimento ſint iſtæ inutiles & ſordidæ magaritæ, ſed expecto illam precioſiſſimā, pulcherrimam & utiliſſimam. Credo patri meo, quia & ille qui ſpopondit ei ſe credidit, propter quā mihi ſignificauit ſe etiam mori uelle. Hanc expecto: hanc deſidero, quæ mihi præſtabat ſalutem & æternitatem. Ergo filia ſubueni ſollicitudini meæ, & hanc epiſtolam meam ſemper lege, & huic ueſti & margaritæ te reſerua. Et ipſa tu mihi, nullum interrogans, quomodolibet potes literis reſcribe utrum ueſti huic & margaritæ te reſerues, ut ſciam quid iuueni illi reſpondeam: & ut ſi illam deſideras, ſi expectas, lætus poſſim ad te reditum cogitare. Cū autē tu mihi reſcripſeris, tūc tibi, & ego quis ſit hic iuuenis, & qualis ſit, & quid uelit, & quid promittat, & quid poſſit, indicabo. Interim tibi hymnum, matutinum & ſerotinum miſi, ut memor mei ſemper ſis. Tu

uero

A ueto ſi quid minus per ætatem hymno & epiſtola intelligis, interroga matrem tuam, quæ optat ut te moribus ſuis genuerit deo, & deus qui te genuit, hic & in æternum cuſtodiat, quod & opto filia deſideratiſſima.

D. HILARII PICTAVORVM EPISCOPI HYMNVS filiæ ſuæ Abræ tranſmiſſus.

Lucis largitor optime
Poſt ipſa noctis tempora
Tu uerus mundi lucifer,
Ventura lucis nuncius
Sed toto ſoleclarior
Materna noſtri pectoris
Adeſto rerum conditor
Cuius amota gratia
Tu quoq; pleno ſpiritu
Ne rapientis perfidi
Vt inter actus ſeculi,
Omni carentes crimine
B Probroſas matris caſtitas
Sanctumq; puri corporis
Hæc ſpes precantis animæ,
Vt matutine nobis ſit
Gloria tibi domine,
Cum ſpiritu paradito

Cuius ſermonis lumine,
Dies refulſus panditur.
Non is qui parui ſyderis
Anguſto fulget lumine,
Lux ipſe totus & dies
Illuminans præcordia.
Paternæ lucis gloria,
Noſtra paueſcunt corpora.
Secum deum geſtantia,
Diris pateſcat fraudibus.
Vitæ quos uſus exigit
Tuis mittamus legibus.
Carnis uincat libidines
Delubrum ſeruet ſpecie.
Hæc ſunt uotiua munera
Lux in noctis cuſtodiam,
Gloria unigenito,
Nunc & per omne ſeculum.

Hymnus epiſtole reſpondēs, hoc eſt dignum patellā operculum.

FINIS.

E Elenchus

EX DONO CARDINALIS GABRIELLII MONASTERIO S. SEBASTIANI AD CATACUMBAS.

C

ELENCHVS CANONVM D. HILARII IN EVANGELIVM MATTHAEI, ordine quo ab eo ſunt æditi.

CANON I.

De natiuitate Chriſti. De Magis cũ muneribus, & de infantibus occiſis.

CANON II.

De Ieſu regreſſo ex Aegypto. De prædicatione Ioannis, & baptiſmo. De domino baptizato.

CANON III.

De tentatore diabolo. De ieiunio Ieſu quadraginta diebus. De Petro & Andrea piſcatoribus.

CANON IIII.

De beatitudine & præceptis. De reconciliatione fratrum. De adulterio. De oculo & manu eruenda. De iuramentis & eleemoſyna.

CANON V.

De oratione & ieiunio. De theſauro in cœlo. De lucerna corporis. De duobus dominis. De cibo & ueſtitu. De uolatilibus & lilijs agri, & fœno. De ſollicitudine diei. De feſtuca & trabe in oculo.

CANON VI.

D

De margaritis ante porcos. De pſeudoprophetis. De domo ædificata ſuper petram.

CANON VII.

De leproſo quem curauit dominus. De puero tribuni paralytico. De ſocru Petri. De plurimis & diuerſis curis.

CANON VIII.

De diſcipulis in naui excitãtibus Ieſum. De duobus dæmoniacis in terra Geraſenorum. De paralytico curato & lectum ferente.

CANON IX.

De Matthæo publicano. De phariſæorum, & diſcipulorum Ioannis ieiunio. De adſutu panni rudis. De profluuio mulieris. De filia principis excitata à mortuis. De duobus cæcis. De ſurdo & muto.

CANON. X.

Miſertus turbarum dominus, duodecim diſcipulos præmittit cum poteſtate & doctrinã &c.

CANON. XI.

Ioannes de carcere ad Ieſum mittit, & Ieſus de Ioanne ad turbas loquitur. Item confeſſio Ieſu ad patrem.

CANON. XII.

Diſcipuli ſpicas uellunt. Manus aridæ hominem ſabbato curauit. Cæcũ & dæmoniacum curauit. De blaſphemia ſpiritus. De fructu arboris bonæ & malæ.

A & malæ. De omi uerbo ocioſo. De ſigno Ionæ. De Niniuitis & regina Auſtri. De ſeptem ſpiritibus & octauo. De matre Ieſu & fratribus.

CANON XIII.

Sedens in nauicula Ieſus turbis parabolas loquitur. De ſeminante bonum ſemen. De zizania & tritico. De grano ſinapis. De fermento abſconſo in farina. Expoſitio zizaniæ. De theſauro in agro. De bona margarita. De rete miſſo in mare.

CANON XIIII.

De ſcriba in regno cœlorum. De fratribus & ſororibus domini. De Ioannis capite in diſco. De quinq; panibus & duobus piſcibus. Vbi ſuper mare ambulabat, & Petrum merſum erexit.

CANON XV.

De lauandis manibus. Et non ea quæ in os intrãt, ſed ea quæ ex ore exeunt inquinare. De filia Chananææ mulieris. De ſeptem panibus & paucis piſcibus.

CANON XVI.

De Ionæ prophetæ ſigno. De fermento phariſæorũ, & cõfeſſione Petri. De benedictione domini, & de ſe abnegãdo qui Chriſtum ſequi uoluerit.

CANON XVII.

Vbi in mõte cum Moyſe & Helia uidetur, & uox de cœlo auditur. Vbi puerum lunaticum ſaluat. De credentium fide. De didragma poſtulata, &
B ſtatere in ore piſcis inuento.

CANON XVIII.

De infantibus inhibitis. De humilitate eorũ aſſumẽda. De manu & pede, & oculo eruẽdo, & de oue perdita. De corripiendis fratribus ſecreto, primũ, tum duobus teſtibus, poſtremo eccleſia præſente. Et quod ſemp ignoſcendum. De eo qui conſeruum, remiſſo ſibi à domino debito, ſuffocauit.

CANON XIX.

Tranſit in Galilæam. Vxorem non debere dimittere. De eunuchis. De infantibus inhibitis. Diuitem difficile introire in regnum cœlorum.

CANON XX.

De ſpe apoſtolorum. De nouiſſimis primis efficiendis. Vbi conducuntur operarij ad uineam. De filijs Zebedæi. De primo accubitu. De duobus cæcis ſecus uiam ſedentibus.

CANON XXI.

De aſina & pullo eius. De eiectis è tẽplo nummularijs. De ficu maledicta. De duobus filijs ad uineam miſſis. De publicanis & meretricibus.

CANON XXII.

De uinitoribus, qui miſſos ad ſe ob recipiendos fructus, interficiunt. De inuitatis promiſcuis, & de ueſte nuptiali.

CANON XXIII.

De tributo Cæſari dando, & de imagine Cæſaris. De eadem ſeptẽ fra/

C trum uxore. De mandatis maximis. De Dauid filio.

CANON XXIIII.

De cathedra Moyſi, ſuper quam ſederunt ſcribæ & phariſæi. De clauſo ab iiſdem regno cœlorum. Et ab iiſdem comedi domos uiduarum, & circũeuntium mare & arida. Et dicentibus: Quicunq; iurauerit in templo, nihil eſt. Et de decimantibus mentam & anetum. Et ædificãtibus ſepulchra prophetarũ. Et de Hieruſalem, quæ interficit prophetas, & lapidat eos qui ad ſe miſſi ſunt.

CANON. XXV.

De ſtructura tẽpli interrogãtibus diſcipulis. Et de his, qui in tecto ſunt ne deſcendant tollere aliquid de domo, & qui in agro ſunt ne reuertantur tollere tunicam ſuam. Et de prægnantibus & nutrientibus.

CANON. XXVI.

De ſole obſcurato, & luna & ſtellis.

CANON XXVII.

De ſeruo fideli quem cõſtituit dominus ſuper familiam ſuam. Et de decem uirginibus. De homine peregre profecto, qui tradidit ſubſtantiam ſuam ſeruis ſuis.

CANON XXVIII.

De aduentu filij hominis uenientis ad iudicium, cum maieſtate ſua.

CANON XXIX.

D De muliere quæ acceſſit ad Ieſum in domo Simonis leproſi, habẽs alabaſtrum unguenti precioſi.

CANON XXX.

De die prima azymorum in qua acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicẽtes: Vbi uis paremus tibi manducare paſcha?

CANON XXXI.

Venit Ieſus in agrum, qui dicitur Gethſemani, & dicit diſcipulis ſuis: Sedete hic donec eam illuc orare. Et triſtata eſt anima eius uſq; ad mortẽ. Et de calice mortis dicit: Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. De ſpiritu prompto & carne infirma. Et rurſum de eo, quod dixit: Pater nõ poteſt hic calix tranſire, niſi illum bibam: fiat uoluntas tua.

CANON XXXII.

De Iuda, qui erat unus de duodecim diſcipulis, ueniente ad Ieſum, cum plurima turba, ut eum traderet. De gladio quem iuſſit Petro conuertere in locum ſuum.

CANON XXXIII.

De Pilato cum ſederet pro tribunali, & cum miſit ad illum uxor ſua, dicens: Nihil tibi ſit & iuſto iſti. De trãnſeuntibus iuxta crucem, qui mouebant capita ſua, & dicebant: Hic eſt qui deſtruebat templum, & in triduum illud reædificabat.

ELENCHI FINIS.

D. Hilarij

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, IN EVANGELIVM Matthæi canones, ſeu commentarius.

EX DONO CARDINALIS GABRIELLII MONASTERIO S. SEBASTIANI AD CATACVMBAS.

De natiuitate Chriſti. De Magis cum muneribus, & de infantibus occiſis. Canon I.

LIBER generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abrahæ &c.

Greſſus quem Matthæus,* & Lucas in ordine regiæ ſucceſſionis ædiderant, quem dum uterque dinumerat, & agnitionem in domino utriuſq; tribus uterq; ſignificat, & rectæ generationis gradū ponit, quia ſacerdotalis & regiæ tribus ſocietas, ꝑ Dauid ex coniugio inita, iam à Salathiel in Zorobabel confirmatur ex genere. Atq; ita dum Matthæus paternam originem, quæ ex Iuda proficiſcebatur, recenſet, Lucas uero acceptum, per
B Natham ex tribu Leui genus edocet, ſuis uterq; partibus domino noſtro Ieſu Chriſto, qui eſt æternus & rex & ſacerdos, etiam in carnali ortu utriuſq; generis gloriam probauerūt. Quod uero Ioſeph potius quàm Mariæ natiuitas recēſetur, nihil refert. Eadem enim eſt totius tribus atq; una cognatio. Exemplum autem etiam Matthæus & Lucas dederunt, patres inuicē appellantes, non tam genere quàm gente, quia ab una tribu cœpta, ſub unius ſucceſſionis & originis familia continetur. Cum enim filius Dauid, atq; Abrahæ ſit oſtendendus, ita Matthæus cœpit.

Hæc in quodā codice ſic habebantur.

Et quem Lucas per ſacerdotalem ordinem dinumerat, uterq; agnitionem in domino utriuſq; tribus ſignificat: rectæq; generationis gradus ponitur, q͞a ſacerdotalis & regiæ tribus ſocietas ꝑ Dauid ex coniugio inita, à Salathiel in Zorobabel cōfirmetur ex genere.

Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid filij Abrahæ.) Non refert quis in originis numero atq; ordine collocetur, dummodo uniuerſorū familia cœpta eſſe intelligatur ab uno. Itaq; cum eiuſdem tribus ſit Ioſeph & Maria, dum profectus eſſe ex Abrahæ genere Ioſeph oſtenditur, profecta quoq; docetur & Maria. Hæc enim in lege ratio ſeruata eſt, ut ſi mortuus ſine filijs familiæ princeps eſſet, defuncti uxorem poſterior frater eiuſdē cognationis acciperet, ſuſceptosq; filios in familiā eius, qui mortuus eſſet, referret: maneretq; ita in primo genitis ſucceſſionis ordo, cum patres eorum qui poſt nati eſſent, aut nomine haberentur, aut genere. Sequens illud eſt, ut quia diximus ſecundum rerum fidem generationis iſtius ordinem, nec numero ſibi, nec ſucceſſione conſtare, huius quoq; rei ratio adferatur. Non enim leuis cauſa eſt, ut aliud in narratione ſit, aliud fuerit in geſtis: & aliud

C referatur in ſumma, aliud uero teneatur in numero. Nanq; ab Abraham usque ad Dauid quatuordecim generationes numeratæ ſunt, & à Dauid uſq; ad tranſmigrationem Babylonis, in quibuſdam libris decem & ſeptẽ deprehenduntur. Sed in hoc non mendacij, aut negligentiæ uitium eſt. Tres enim ratione prætcritæ ſunt. Nam Ioras genuit Ochoziam. Ochozias uero genuit Ioam, Ioas deinde Amaſiam: Amaſias autem Oſiam. Et in Matthæo Ioras Oziam genuiſſe ſcribitur, cũ quartus ab eo ſit. Hoc ita quia ex gentili fœmina Ioras Ochoziam genuit, ex Achab ſcilicet, qui Hiezabel habuit uxorem. Deniq; per prophetam, nõ niſi in quartam generationem, in throno regio Iſraëlis, quenquam de domo Achab eſſe ſeſſurum dicitur. Purgata igitur labe familiæ gentilis tribus, quæ præteritis iam regulis in quarto generationum conſequentium ordine numeratur, & uſque ad Mariam generationes quatuordecim eſſe ſcribuntur, cum in numero decem & ſeptem reperiantur, nullus error eſſe poterit, ſcientibus non eam ſolum eſſe domino noſtro Ieſu Chriſto originem, quæ cœpit ex Maria, ſed procreatione corporea natiuitatis æternæ ſignificantiam comprehendi. Generationis autem ratio ſimplex eſt. Nam conceptum ex ſpiritu ſancto, natum ex Maria uirgine, omnium opus prophetarum eſt. Sed plures irreligi-

D oſi, & à ſpirituali doctrina admodum alieni, occaſionẽ ex eo occupant turpiter de Maria opinandi, quod dictum ſit: Prius quàm conuenirent inuenta eſt in utero habens. & illud: Noli timere accipere coniugem tuam. & illud: Non cognouit eam donec peperit, non recordantes deſponſatam fuiſſe, & dictum hoc Ioſeph uolenti eam abijcere, quia iuſtus ipſe nollet in eam lege decerni. Igitur ne qua de partu eius ambiguitas exiſteret, ipſe con cepti ex ſpiritu ſancto Chriſti teſtis aſſumitur. De hinc quia deſponſata eſſet, in coniugem reciperetur. Cognoſcitur itaque poſt partum, id eſt, tranſit in coniugis nomen. Cognoſcitur enim, non admiſcetur. Denique cum tranſire Ioſeph ad Aegyptum admonetur, ita dicitur: Accipe puerum & matrẽ eius, & reuertere cum puero & matre eius. Et rurſum in Luca: Et erat Ioſeph & mater eius. Et quotieſcunque de utroque ſit ſermo, mater potius Chriſti, quia id erat, non uxor Ioſeph eſt nuncupata, quia non erat. Sed hæc quoq; ab angelo ratio ſeruata eſt, ut tum cum deſponſatam eam iuſto Ioſeph ſignificabat, coniugem nuncuparet. nam ita ait: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Ergo & coniugis nomẽ ſponſa ſuſcipit, & poſt partũ in cõiugem recognita tantũ Ieſu mater oſtenditur, ut quemadmodum iuſto Ioſeph deputaretur eiuſdem Mariæ in uirginitate coniugium, ita uenerabilis eius oſtenderetur in Ieſu matre uirginitas. Verum homines prauiſſimi hinc præſumunt opinionis ſuæ autoritatem, quod plures dominum noſtrum fratres habuiſſe ſit traditum, qui ſi Mariæ

A Mariæ illi fuiſſent,& non potius Ioſeph ex priore coniugio ſuſcepti,nun-
quam in tempore paſſionis Ioanni apoſtolo tranſcripta eſſet in matrem,
domino ad utrunque dicente:Mulier ecce filius tuus.& Ioanni: Ecce mater
tua,niſi quod ad deſolatæ ſolatium charitatem filij in diſcipulo relinque-
bat. Stellæ autem ortus primum à magis intellectus indicat,mox gen-
tes in Chriſto credituras ,& homines profeſſionis longe à ſcientia diuinæ
cognitionis auerſæ,lumen,quod ſtatim in ortu eius extitit,cognituros. De-
nique oblatio munerum,intelligentiam in eo totius qualitatis expreſſit. In
auro regem,in ture deum,in myrrha hominem confitendo. Atque ita per
uenerationem eorum,ſacramenti omnis eſt conſummata cognitio. In ho-
mine mortis,in deo reſurrectionis,in rege iudicij. Quod uero repetere iter
atque ad Herodem in Iudæam redire prohibentur , nihil à Iudæis petere
ſcientiæ cognitionisq́ permittimur,ſed in Chriſto ſalutem omnē & ſpem
locantes,admonemur prioris uitæ itinere abſtinere.

Parante autem Herode paruuli necem,Ioſeph per angelum monetur,
ut eum in Aegyptum transferat.) Aegyptum idolis plenam & omnige-
num deûm monſtra uenerantē,iam poſt Iudæorum inſectationem ,& in
extinguendo eo profanæ plebis aſſenſum, Chriſtus ad gentes inaniſſimis
religionibus deditas tranſit,& Iudaicam relinquens ignorantiam ſeculo co
B lendus,infertur Bethleem,id eſt,Iudæam martyrum ſanguine redundan-
tem. Herodis uero furor,& infantium mors populi Iudaici in Chriſtianos
ſæuientis eſt forma,exiſtimantis ſe beatorum martyrum cæde poſſe in o-
mnium fide & profeſſione Chriſti nomen extinguere. Sed glorioſus per
prophetam,nec in eorum honor redditur,dicentē: Vox in rhama audi-
ta eſt. Ploratus & ululatus multus. Rachel plorans filios ſuos,& noluit con
ſolari quia non ſunt.) Rachel Iacob uxor fuit diu ſterilis,ſed nullos ex his
quos genuit amiſit. Verum hæc in Geneſi eccleſiæ typum prætulit. Non
igitur illius uox & ploratus auditur,quæ nullum habuit amiſſorum filio-
rum dolorem,ſed huius eccleſiæ diu ſterilis , nunc uero fœcundæ ploratus
ex filijs,non idcirco,quia peremptos dolebat,auditur,ſed quia ab his peri-
mebantur,quos primum genitos filios retinere uoluiſſet. Denique conſo-
lari ſe noluit quæ dolebat.*Non enim non erant ij,qui mortui putabātur,
in æternitatis enim profectum per martyrij gloriam efferebantur. Conſo-
latio autem rei amiſſæ erant præſtanda non auctæ.

In quodam codice habebatur: Neque enim erant ij, qui mortui putabātur. ut ſit ſenſus: Neq; enim erāt mortui, qui mortui putabantur.

De Ieſu regreſſo ex Aegypto. De prædicatione Ioannis,& baptiſmo. De domino baptizato. Canon II.

POſt quæ mortuo Herode per angelum monetur, ut in Iudæ-
am,cum puero & matre ipſius redeat. Et reuertens cum Ar-

C chelaum Herodis filium regnare audiſſet, timuit eò uenire, & per angelum
monetur, ut in Galilæam tranſeat, & in regionis eius ciuitate Nazareth in-
habitet. Reuerti ergo ad Iudæam monetur, & reuerſus timet. Et rurſum ui
ſu admonitus, tranſire ad regionem gentium iubetur. Sed aut timere eum
qui admonitus ſit non oportuit, aut per angelum deferri admonitio mox
mutanda non debuit. Verum typica ratio ſeruata eſt. Ioſeph enim apo-
ſtolorum habet ſpeciem, quibus Chriſtus circumferendus eſt creditus. Hi
tanquam Herode mortuo, id eſt, populo eius in paſſione domini deperdi
to, Iudæis prædicare ſunt iuſſi. Miſſi enim erant ad oues perditas domus
Iſraël, ſed manente hæreditariæ infidelitatis dominatu, metuunt & rece-
dunt. Admoniti per uiſum, ſancti ſcilicet ſpiritus, donum in gentibus con-
templantes, ad eas transferunt Chriſtum Iudææ miſſum, ſed uitam & ſa-
lutem gentium nuncupatum. In diebus illis uenit Ioannes prædicans
in deſerto Iudææ dicens: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim re-
gnum cœlorum &c.) In Ioanne locus, prædicatio, ueſtitus, cibus eſt con-
tuendus: atq; ita ut meminerimus, geſtorum ueritatem non idcirco cor-
rumpi, ſi gerendis rebus interioris intelligẽtiæ ratio ſubiecta ſit. Fuerat em̃
prædicãti & locus opportunior, & ueſtitus utilior, & cibus aptior. Sed ſub-
eſt geſtis rebus exemplum, & in eo operatio ipſa meditatio eſt. Nam &
ad deſertam Iudæam uenit: deſertam dei frequentatione non populi, &
D uacuam ſancti ſpiritus habitatione, non hominum, ut prædicationis lo-
cus, eorum quibus prædicatio erat miſſa ſolitudinem proteſtaretur. Pœni-
tentiam quoque regno cœlorum propinquante pronunciat, per quam eſt
reditus ab errore, & recurſus à crimine, & poſt uitiorum pudorem profeſ-
ſio deſinendi: ut deſerta Iudæa meminiſſet ſe eum ſuſcepturam in quo cœ
lorum eſt regnum, non uacuam deinceps futurã, ſi ſe à ueteribus uitijs pœ-
nitentiæ confeſſione purgaſſet. Pilis etiam camelorum ueſtis adtexta, pe-
regrinum propheticæ iſtius prædicationis habitum deſignat, cum exu-
uijs immundarum pecudum, quibus pares exiſtimamur, CHRISTI
prædicator induitur, fitque ſanctificatum habitu prophetali, quicquid in
nobis, uel inutile fuerat ante, uel ſordidum. Zonæ autem præcinctio, ef-
ficax in omne opus bonum eſt apparatus, ut ad omne miniſterium
CHRISTI uoluntatis cingulo ſimus accincti. In eſum etiam eligun-
tur locuſtæ fugaces hominum, & ad omnem aduentus noſtri ſenſum a-
uolantes. Nos ſcilicet, qui ab omni ſermone, & congreſſu prophetarum
impijs quibuſdam corporum ſaltibus efferebamur, uoluntate uagi, in o-
peribus inutiles, in uerbis queruli, ſede peregrini, nunc ſumus ſan-
ctorum alimonia, & ſatietas prophetarum, electi ſimul cum melle ſyl-
ueſtri, dulciſſimum ex nobis cibum, non ex aluearijs legis, ſed ex trun-
cis ſylueſtrium arborum præbituri. Tali igitur Ioannes habitu præ-

dicans

A dicans, uenientes phariſæos & Saducæos ad baptiſmum, progenies nuncupat uiperarum, fructum ut dignũ pœnitentiæ faciant monet, néue Abraham patrem habere ſe glorientur, quia ex lapidibus deus potens eſt Abrahæ filios excitare. Non enim ſucceſſio carnis quæritur, ſed fidei hæreditas. Dignitas igitur originis, in operum conſiſtit exemplis, & proſapiæ gloria fidei imitatione retinetur. Zabulus infidelis, Abraham fidelis. Nam ille in hominis transgreſſione fuit perfidus, hic uero iuſtificatus eſt ex fide. Igitur uniuſcuiuſq; mores, atq; uita propinquitatem cognationis acquirit, ut qui fideles ſunt, Abrahæ propago per fidem ſint: qui autem infideles ſunt in zabuli progeniem infidelitate mutentur; quãdo & phariſæi uiperarum natio nuncupantur, & gloriatio ſanctificati parentis eis inhibetur, & ex ſaxis ac rupibus Abrahæ filij excitantur, & ut operantes dignos fructus pœnitentiæ ſint, admonentur, ut qui diabolum patrem habere cœperant, cum eis qui de lapidibus excitarentur, rurſum Abrahæ filij per fidem fiant. Securis uero radicibus arborum apposita, infructuoſarum arborum cæde, & cõcrematione ſignificans, inutilis perfidiæ excidiũ conflagrationi iudicij præparari. Et quia legis opus eſſet iam inefficax ad ſalutem, & Ioannes baptizandis in pœnitentiam nuncius extitiſſet: prophetarum enim officiũ erat à peccatis reuocare: Chriſti uero proprium ſaluare credentes: ſe quidem baptizare in pœnitentiam dicit, ſed fortiorem eſſe uenturum, cuius ferendorum ac ſoluendorum calciamentorum ſit indignus officio, apoſtolis circũferendæ prædicationis gloriam derelinquens, quibus ſpecioſis pedibus pacem dei erat debitum nunciare. Salutis igitur noſtræ & iudicij tempus deſignat in domino, dicẽs: Ille baptizabit uos in ſpiritu ſancto & igni, quia baptizatis in ſpiritu ſancto, reliquum ſit conſummari igne iudicij. Habẽs uentilabrum in manu purgabit aream ſuam;, & congregabit triticum ſuum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.) Ventilabri opus eſt ab infructuoſis fructuoſa diſcernere. Quod in manu domini ſit, arbitrium indicat poteſtatis. Triticum ſuum, perfectos ſcilicet credentium fructus, horreis recondendum. Paleas uero, id eſt, inutilium atq; infructuoſorum hominum inanitatem, igne iudicij concremandas. Tunc uenit Ieſus in Galilæam, in Iordanem ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo.) & reliqua. Erat in Ieſu Chriſto homo totus, atq; ideo in famularũ ſpiritus corpus aſſumptum, omne in ſe ſacramentum noſtræ ſalutis expleuit. Ad Ioãnem igitur uenit ex muliere natus, cõſtitutus ſub lege, & per uerbũ caro factus. Ipſe quidem lauacri egens non erat, quia de eo dictum eſt, peccatum non fecit: & ubi peccatum non eſt, remiſſio quoque eius eſt ocioſa: ſed aſſumptum ab eo creationis noſtræ fuerat & corpus & nomen, atq; ita non ille neceſſitatem habuit abluendi, ſed per illum in aquis ablutionis noſtræ erat ſanctificãda purgatio. Deniq; & à Ioanne baptizari prohibetur,

ut deus

C ut deus,& ita in ſe fieri oportere,ut homo edocet.Erat eñ per eũ om̃is im
pléda iuſtitia,per quẽ ſolũ lex poterat impleri.Atq; ita & ꝓphetæ teſtimo
nio,lauacro non eget,& exempli ſui autoritate,humanæ ſalutis ſacramen-
ta conſummat,hominem & aſſumptione ſanctificãs & lauacro.Ordo etiã
in eo arcani cœleſtis exprimitur.Nam baptizato eo,reſeratis cœlorum adi
tibus ,ſpiritus ſanctus emittitur,& ſpecie columbæ uiſibilis cognoſcitur , &
iſtiuſmodi paternæ pietatis unctione perfunditur. Vox deinde de cœlis
ita loquitẽ: Filius meus es tu ego hodie genui te.) Filius dei auditu cõſpe
ctuq; monſtratur,plebiq; infidæ,& prophetis inobediẽti, teſtimonium de
Alias* ſimul. domino ſuo mittitur,& contemplationis & uocis,ac*ſummi. ut ex eis quæ
conſummabantur in Chriſto, cognoſceremus,poſt aquæ lauacrum ,& de
cœleſtibus portis ſanctum in nos ſpiritum inuolare,& cœleſtis nos gloriæ
unctione perfundi,& paternæ uocis adoptione dei filios fieri,cũ ita diſpo-
ſiti in nos ſacramenti imaginẽ,ipſis rerũ effectibus ueritas præfigurauerit.

De tentatore diabolo.De ieiunio Ieſu quadraginta diebus.
De Petro & Andrea piſcatoribus. Canon III.

TVnc Ieſus ductus eſt in deſertum à ſpiritu, ut tẽtaretur à za-
bulo.) & reliqua.Et in deſertũ traductio,& quadraginta die-
D rum ieiunium,& poſt ieiunium fames,& ſatanæ tentatio,& re
ſponſio domini , magni cœleſtiſq; conſilij effectibus plena
ſunt.Nam quod in deſertum ductus eſt,ſignificatur libertas ſpiritus ſan-
cti,hominem ſuum iam diabolo offerentis,& permittentis tentandi & aſ-
ſumendi occaſionem,quam non niſi datam tentator habuiſſet.Erat igitur
in diabolo de metu ſuſpitio,non de ſuſpitione cognitio. Mouebatur enim
quadraginta dierum ieiunio,Sciebat totidem diebus aquas abyſſi effuſas:
exploratam repromiſſionis terram:Moyſi legem à deo ſcriptam: annorũ
quoq; quibus plebs in eremo uita angelorum habituq; manſit, hunc nu-
merum expletum fuiſſe.Igitur iſtius temporis metu, in tentando eo quem
hominem contuebatur, ſumpſit temeritatem.Adam enim pellexerat,& in
mortem fallendo traduxerat. Sed ita dignum nequitia eius & ſcelere erat,
ut in eo,cuius morte & calamitatibus gloriabatur,homine uinceretur ,& q
dei beneficia homini inuidiſſet,ante tentationem deum in homine intelli-
gere nõpoſſet.Tentatur igitur ſtatim poſt baptiſmũ dominus,tentatione
ſua indicans in ſanctificatis nobis maxime diaboli tentamẽta graſſari,qa
uictoria ei eſt magis exoptata de ſãctis.Non cibũ etiã hominũ eſurijt,ſed
ſalutẽ.Nã poſt quadraginta dies,nõ in xl.diebus eſurijt,Moyſe & Helia in
eodẽ ieiunij tẽpore nõ eſuriẽtibus. Igitẽ cũ eſurijt dñs,nõ inediæ ſubrepſit
opatio,ſed uirtus illa, quadraginta dierũ nõ mota ieiunio, naturæ ſuæ ho
minẽ dereliqt.Nõ eñ erat à deo diabolus,ſed à carne uincẽdus.Quã utiq;

tentare

A tentare auſus non fuiſſet, niſi in ea per eſuritionis infirmitatē, quæ ſunt hominis recognoſceret. Quàm utiq; in eo ſentiens ita orſus eſt: Si filius dei es.) Anceps ſermo eſt: Si filius dei es. Licet eſurientem uideret, quadraginta tamen dierum in eo ieiunium pertimeſcebat, quia rerum ratione indicat, poſt quadraginta dierum conuerſationem, quibus poſt paſſionem in ſeculo erat commoraturus, eſuritionem ſe humanæ ſalutis habiturū. Quo in tempore, expectatum deo patri munus hominem, quem aſſumpſerat reportauit. Contuendum itaque nunc illud eſt, quibus tandem interrogationibus uſus ſit. ait enim: Si filius dei eſt, dic ut lapides iſti panes fiant. Fallax diabolus & ad traducēdum artifex callidiſſimus, poſſe omnia Chriſtū ſciebat, & eſuritionem in homine ex ipſo ieiunij tēpore ſentiebat, ignarus quid nam eſuriretur. Eam ergo in tentando conditionem operis propoſuit per quam, & in deo ex demutatione lapidum in panes, uirtutem poteſtatis agnoſceret, & in homine oblectamento cibi patientiam eſurientis illuderet. Sed dominus non panem potius quàm ſalutem hominum eſuriens ait: Non in pane ſolo uiuit homo. Quia ipſe non ſolum homo, ſed & deus licet uſq; in tentationis diem, cibo hominis abſtineret, dei tamē ſpiritu alebatur, oſtendens non in pane hoc ſolitario, ſed in uerbo dei alimoniā æternitatis eſſe ſperandam. Sequens etiam interrogatio talis eſt, cum eum in

B ſummum templi ſuſtuliſſet. Si filius dei es, mitte te deorſum, & reliqua.) Laborat tentatione dominum de excelſis ad inferiora deducere, & poſitum in templi ſummo, id eſt, ſupra leges & prophetas eminentem in humilibus continere. Sciebat quidem & miniſteria angelorum prompta eſſe dei filio, neq; in lapidem poſſe offenſionis incidere, quippe ſuper aſpidem & baſiliſcum ambulaturum, & conculcaturum leonem & draconem. De his enim quæ in ſe dicta ſunt tacuit, ſed ſuperiora memorādo, uult quo quomodo obedientiam elicere tentato, relaturus hinc gloriam ſi ſibi dominus maieſtatis, licet per confidentiam, paruiſſet. Sed nulla diabolo contigit taritæ fraudis occaſio, idipſum deo tempore poſteriore teſtante, cum dicit: Venit princeps huius ſeculi, & non inuenit in me quicquam. Digna igitur hanc eius petulantiam domini eſt ſecuta reſponſio. Non tentabis deū & dominum tuum.) Diaboli conatus & tentamēta contundens, & deum ſe proteſtatur & dominum, docēs, à fidelibus abeſſe oportere iactantiam: quia cùm omnia poſſibilia deo ſint, nihil tamen in tentationem eius audendum ſit. Sed iam tertio tota diabolicæ poteſtatis commouetur ambitio. Conſtituto igitur domino in monte excelſo, uniuerſa orbis terrarum regna, eorumque gloriam obtulit, ſi modo adoraretur ipſe. Iam gemina reſponſio opinionē ſuſpitionis exceſſerat. Cibo Adā pellexerat, & de paradiſi gloria in peccati locū, id eſt, in regionē uetitæ arboris deduxerat. Tertio diuini nominis ambitione corruperat, dijs futurū ſimilē pollicēdo.

Igitur

Igitur aduerſus dominum tota iam ſeculi poteſtate pugnatur, & creatori
ſuo poſſeſſio huius uniuerſitatis offertur, ut tenens ordinem fraudis anti-
quæ, quem neq; cibo pellexerat, nec loco mouerat, nunc uel ambitione cor-
rumperet. Sed reſponſio domini dignum de ſuperioribus gradum fecit.
Ait enim: Vade retro ſatana. Scriptum eſt enim: Dominum deum tu-
um adorabis, & illi ſoli ſeruies. Temeritatis tantæ congruum exitum tulit,
cum & criminum ſuorum in ſatana nomen audiuit, & dominum deum
ſuum adorandum in homine cognouit. Præbuit etiam huius reſpōſionis
effectu magnum nobis dominus exemplum, ut contempta humanæ po-
teſtatis gloria, & ſeculi ambitione poſtpoſita, ſolum meminiſſemus deum
& dominum adorādum, quia omnis ſeculi honor, diaboli ſit negocium.
Poſt hanc ergo diaboli fugam, angeli Chriſto miniſtrant, oſtēdentes, à no
bis uicto calcatoq; diaboli capite, & angelorum miniſteria, & uirtutum in
nos cœleſtium officia non defutura. Cum audiſſet autem Ieſus quod
Ioannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam, tranſiens in Capharnaū.) Et
prophetæ Eſaiæ rei geſtæ ordo eſt. In piſcatorum uero allectione, ex homi
D num arte futuri eorum officij opus proditur, ut piſcibus è mari, ita homini
bus deinceps è ſeculo in locum ſuperiorem, id eſt, in lumen cœleſtis habita
culi protrahendis. Quibus & artem & patrias domos relinquentibus, do-
cemur Chriſtum ſecuturi, & ſecularis uitæ ſollicitudine, & paternæ domus
conſuetudine non contineri. In quatuor uero primum apoſtolis eligen-
dis, præter rerum fidem, quia & ita geſtum eſt, futurorum euangeliſtarum
numerus præfiguratur. Galilæam igitur circumit, & in ſynagogis prædicat
regni euangelium, & omnium ægritudinum infirmitates medendo, factis
ipſe ſe profert, ut quē in prophetarum uoluminibus legere erāt ſoliti, præ-
ſentem operibus contuerentur.

De beatitudine & præceptis. De recōciliatione fratrum. De adulterio.
De oculo & manu eruenda. De iuramentis & eleemoſyna. Canon IIII.

Congregatis igitur pluribus turbis, montem conſcendit, & do-
cet. in paternæ ſcilicet maieſtatis poſitus celſitudine, cœleſtis ui-
tæ præcepta conſtituit. Non enim æternitatis inſtituta, niſi in
æternitate poſitus, tradidiſſet. Deniq; ita ſcriptum eſt: Ape-
ruit os ſuum & docebat eos.) Locutum eum fuiſſe promptius erat dice-
re, ſed quia in gloria paternæ maieſtatis inſtiterat, & æternitatē docebat,
idcirco ad motum ſpiritus eloquentis obediſſe oſtenditur humani oris of-
ficium. Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorū eſt regnum cœlorum.)
Exemplo dominus docuerat humanæ ambitionis gloriam relinquēdam,
dicens: Dominum deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies. Et cū ſe per pro-
phetas populum humilem & ad uerba ſua trementem, præmonuit eſſe le-
cturum, in ſpiritus humilitate, perfectæ beatitudinis poſuit exordiū. Igitur

humilia

A humilia ſpirantes,id eſt,ſe homines recordantes,in cœleſtis regni poſſeſſio
ne conſtituti,conſcij ſibi ex ſordentibus ac tenuiſſimis ſe principijs coalitos,
in hanc formã perfecti corporis procreari,& in hunc ſentiendi, contuendi,
iudicandi,agendi ſenſum deo profectũ miniſtrante,procedere.Nihil cuiq;
ſuum eſſe,nihil propriũ,ſed cunctis dono parentis unius eadem & ueniend
di in uitam tribui primordia,& utendi eandem ſubſtantiam miniſtrari,ac
nos optimi illius,qui nobis ſit iſta largitus,exemplo,perfunctæ in nos bo-
nitatis eſſe æmulos oportere, ut boni omnibus ſimus, communia omnia
omnibus exiſtimemus.Nulla nos nec ſecularis faſtus inſolentia,nec opum
cupiditas,nec inanis gloriæ ambitio corrumpat, ſed ſubiecti deo ſimus, &
de cõmunione uiuendi in omnes communis uitæ charitate teneamur.Ma-
gnum etiam in eo quod nati ſumus,diuinæ bonitatis futurum profectum
exiſtimantes,cuius præmiũ atq; honos præſentis uitæ operibus ſit meren-
dus,atq; ita per hãc ſpiritus humilitatẽ, qua à deo nobis meminerimus,&
indulta omnia, & deinceps potiora ſperanda, cœlorum regnũ erit noſtrũ.
Beati mites,quoniam ipſi hæreditabunt terram.) Mitibus terræ hære
ditatem pollicetur,id eſt,eius corporis,quod ipſe dominus adſumpſit habi
taculum.Et quia per manſuetudinẽ mentis noſtræ habitauerit Chriſtus in
nobis,nos quoq; gloria clarificati eius corporis ueſtiemur. Beati lugen-
tes, quoniam ipſi conſolabuntur.) Lugentibus æternæ conſolationis ſo-
B latia repromittit,non orbitates, aut contumelias, aut damna merentibus,
ſed peccata uetera flentibus,& criminũ quibus obſordeſcimus, conſcientia
ærumnoſis.Hæc ſedula in cœlo conſolatio præparatur. Beati qui eſuriũt
& ſitiunt iuſticiam,quoniam ipſi ſaturabuntur.) Sitientibus & eſurienti-
bus iuſticiam,beatitudinẽ tribuit,ſignificans extenſam in dei doctrinã ſan
ctorũ auiditatẽ bonis perfectæ in cœlo ſatietatis expleri. Beati miſericor
des,quia ipſis miſericordiã præſtabit deus.) Miſericordibus miſericordiæ
munera præparat.In tantũ enim deus beneuolentiæ noſtræ in omnes dele
ctatur affectu,ut miſericordiam ſuam ſit ſolis miſericordibus præſtiturus.
Beati mundo corde,quoniam deum ipſi uidebũt.) Mundis corde con
ſpectum dei ſpondet.Nihil enim pollutum & ſordidum ad occurſum diui
næ claritatis inſiſtit,& ad conſpectum dei acies obſoletæ mentis hebetatur,
eos ſcilicet & uiſui,& occurſui dei eſſe patentes,quibus per animi nitorem,
ac uitæ puritatem poteſtas eius ſit contuendi. Non enim niſi ſpiritu perfe-
cti,etiã mortalitate immutati,quod ſolis mundis corde diſpoſitum eſt,hoc
quod in deo eſt immortale cernemus. Beati pacifici, quoniã filij dei uo-
cabuntur.) Pacificorum beatitudo adoptionis eſt merces, ut filij dei ma-
neant.Parẽs enim omniũ deus unus eſt,neq; aliter tranſire in nuncupatio
nem familiæ eius licebit,niſi obliuione carũ rerum aſſumpta,quibus poſſi-
mus offendi,fraternæ inuicem charitatis pace uiuamus. Beati qui perſe

C quutionē patiūtur propter iuſticiā,& reliqua.) Perfecta ad poſtremū beatitudine eos munerat, quibus omnia pro Chriſto pati promptus affectus eſt, quia ipſe iuſticia eſt. His igitur & regnū reſeruatur, & merces in cœlo copioſa promittitur, qui in contemptu ſeculi pauperes ſpiritu, & damnis rerū præſentium, iacturiſq; probroſis, & aduerſus maledicta hominū cœleſtis iuſticiæ confeſſores, ac deinceps glorioſi promiſſorum dei martyres, omnē uitæ uſum teſtimonio ueritatis eius impenderint. Vos eſtis ſal terræ, quod ſi ſal infatuatum fuerit, ad nihilū ualet id quod ſalietur.) Sal, ut arbitror, terræ nullum eſt, quomodo ergo apoſtolos ſal terræ nuncupauit? Sed proprietas eſt quærenda dictorū, quam & apoſtolorū officium, & ipſius ſalis natura monſtrabit. Sal eſt in ſe uno continens aquæ & ignis elementū, & hoc ex duobus eſt unū. Hīc igitur in omnem uſum humani generis effectus incorruptionē corporibus, quibus fuerit aſperſus, impertit, & ad omnē ſenſum conditi ſaporis aptiſſimus eſt. Apoſtoli autē ſunt rerum cœleſtium prædicatores, & æternitatis uelut ſatores, immortalitatē omnibus corporibus, quibus eorū ſermo aſperſus fuerit, conferentes. Atq; ſuperius Ioannes teſtis eſt ſacramenti aquæ igniſq; perfecti, dum ait: Ipſe uos baptizabit ſpiritu & igni. Merito igitur ſal terræ ſunt nuncupati per doctrinæ uirtutem ſaliendi modo æternitati corpora reſeruātes, ſed natura ſalis ſemper eadē eſt, nec immutari unq; poteſt, uerū quia cōuerſioni homo ſubiacet, & ſolus beatus, q uſq; ad finē in omnibus dei operibus permāſerit, ideo eos ſal terræ nū

D cupatos monet in traditæ ſibi poteſtatis uirtute perſiſtere, ne infatuati nihil ſaliāt, & ipſi ſenſu accepti ſaporis amiſſo uiuificare corrupta nō poſſint, & proiecti de eccleſiæ promptuariis, cum his quos ſalierint, pedibus incedentium proterantur. Vos eſtis lumen mundi.) Natura luminis eſt, ut lucem quocūq; circūferatur, emittat, illatumq; ædibus tenebras interimat, luce dominante. Igitur mundus extra cognitionē dei poſitus, obſcurabatur ignorantiæ tenebris, cui per apoſtolos ſcientiæ lumen inuehitur, & cognitio dei daret, & de paruis eorum corpuſculis quacunq; inceſſerint, lux tenebris miniſtratur. Non poteſt ciuitas abſcondi ſuper montem ædificata, neq; accendunt lucernam & ponunt eam ſub modio, & reliqua.) Ciuitatem carnem quam aſſumpſerat, nuncupat, quia ut ciuitas ex uarietate ac multitudine cōſiſtit cohabitantiū, ita in eo per naturā ſuſcepti corporis quædā uniuerſi generis humani cōgregatio cōtinetur. Atq; ita & ille ex noſtra in ſe cōgregatione fit ciuitas, & nos per conſortiū carnis ſuæ ſumus ciuitatis habitatio. Abſcondi ergo iam non poteſt, quia in altitudine poſitus, celſitudinis dei admiratione operum ſuorū & contemplandus, & intelligendus omnibus effertur. Sed nec lucerna accenditur recondenda ſub modio.) Quis enim fructus eſt, dauſi impenſam luminis continere? Verum ſynagogam digne dominus modio comparat, quæ ſuſceptos fructus intra ſe tantū re-

ceptans,

A ceptans,certum modum dimenſæ obſeruantiæ continebat. Nunc tamē fru ctu omni adueniente ſe,uacuauit,nō tamen potens luminis occulendi,atq; ideo iam lucerna Chriſti nō recondenda ſub modio eſt, neq; operimentō occultanda ſynagogæ,ſed in ligni paſſione ſuſpenſa,lumen æternum eſt in eccleſia habitantibus præbitura. Pari etiam fulgere apoſtolos monet lumine,ut admiratione operis eorū deo laus impertiatur, nō quod hominibus oporteat gloriā quærere,quia omnia in honorē dei agenda ſunt,ſed ut diſſimulantibus licet nobis opus noſtrum, his inter quos uiuimus,eluceat.

Nolite putare quoniam ueni diſſoluere legem aut prophetas,non ueni diſſoluere,ſed adimplere.) Virtus & poteſtas uerborū cœleſtium magna in ſe momēta complexa ſunt.Lex enim operū poſita eſt,& omnia in fidem eorū, quæ in Chriſto erant reuelanda,concluſit, cuius & doctrina & paſſio grande & profundum eſt paternæ uoluntatis arbitrium.Lex autē ſub uelamento uerborū ſpiritualium natiuitatē domini noſtri Ieſu Chriſti, & corporalitatem,& paſſionem,& reſurrectionē loquuta eſt,atq; id ita iam ante tempora ſecularia in ætatis noſtræ tempus eſſe diſpoſitum, frequēs & prophetica,& apoſtolica autoritas eſt. Igitur poſt ieiuniū dierum quadraginta, ſatanas tantis ſuſpicionibus anxius, uſq; ad tentandi erupit audaciam, ingens in Ieſu pertimeſcens cœleſtis molitionis arcanū. Ieſus enim domino noſtro nomen ex corpore eſt, itaq; & corporalitas eius, & paſſio uoluntas
B dei & ſalus ſeculi eſt,& ultra humani ſermonis eloquiū eſt, deum ex deo, filium ex patris ſubſtantia,atq; intra patris ſubſtantiam conſiſtentem, primum in hominem corporatum, dehinc morti hominis conditione ſubiectum,poſtremo poſt triduum in uitam ex morte redeuntem,conſociatam ſpiritus & ſubſtantiæ ſuæ æternitati materiem,ad cœlum aſſumpti corporis retuliſſe. Ne igitur aliud exiſtimaremus in operibus ſuis eſſe, quàm contineretur in lege,nō ſoluere ſe legem profeſſus eſt,ſed implere. Cœlum quidem & terram,maxima, ut arbitramur, elemēta eſſe ſoluenda, cæterum ne minimū quidem poſſe eſſe de mandatis legis infectum. In ipſo enim lex & prophetia omnis impletur. Sub paſſione & iamiam ſpiritū traditurus, magni huius in ſe certus arcani, poto aceto conſummata omnia eſt profeſſus. Fidem enim geſtorum omnia tum prophetarum dicta ſumebant. Itaque ne minima quidem mandatorum dei, niſi cum piaculo dei conſtituit,eſſe ſoluenda,futuros minimos,id eſt, nouiſſimos, ac penè nullos denuncians,minima ſoluentes. Nulla autem his minora poſſunt eſſe,quæ minima ſunt. Minimum autem eſt omnium, domini paſſio, & crucis mors, quam ſi quis tanquam erubeſcendam non confitebitur,erit minimus. Confitenti uero magnæ in cœlo uocationis gloriam dominus eſſe confitetur. *Coacta interpretatio.*

Dico autem uobis,quia niſi abundauerit iuſticia ueſtra plus quàm ſcribarum & phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.) Pulcherri

C mo ingreſſu opus legis cœpit excedere, ut non diſſolueret eam, ſed profe-ctu potiore præcelleret; aditum apoſtolis in cœlum, niſi iuſtitiam phariſæorum æquitate anteiſſent, denuncians non futurũ. Propoſitis igitur his quæ in lege præſcripta ſunt, profectu ea non abolitione tranſgreditur. Lex uetuit occidere, reatum homicidij ſeueritate iudicij expiatura, ſed male in alterum cõmotæ mentis affectio idem in euangelijs habet pœnæ, & ex præcepto fidei nõ minus rea ira eſt ſine ratione ſuſcepta, quàm in operibus legis homicidium. Et qui dixerit fratri ſuo racha, reus erit concilio.) Racha uacuitatis opprobrium eſt, & qui ſancto ſpiritu plenum conuicio uacuitatis inſimulet, fit reus concilio ſanctorum, contumeliam ſpiritus ſancti ſanctorum iudicum animaduerſione luiturus. Qui autem fatuum dixerit, reus erit gehẽnæ ignis.) Piaculi magni periculum eſt, quẽ ſalem deus nuncupauerit, eum cõtumelia infatuati ſenſus laceſſere, & ſtultorum intelligentiam ſalientem, ſtultæ intelligentiæ exaſperare maledicto. Iſtiuſmodi igitur æterni ignis erit pabulum. Ita quicquid lex in ipſis quidẽ operibus damnauit, euangeliorum fides pro contumelioſa tantum uerborum facilitate condemnat. Mutua igitur uniuerſos charitate deuinciens, nullam impacificæ orationis fieri precem patitur, ſed altario munera offerentes, ſi recordentur habere ſe cum fratribus aliquid ſimultatum, reconciliata humana pace, reuerti in diuinam pacem iubet, in dei charitatem de charitate hominũ tranſi-

D turos. Et quia nullum tempus uacuum affectu placabilitatis eſſe permittit, cito in omni uitæ noſtræ uia reconciliari nos aduerſario benignitate præcepit, ne in reditu gratiæ moroſi in mortis tempus non inita pace ueniamus, noſq; aduerſarius iudici tradat, & iudex miniſtro, & in carcerem mittamur, & non exeamus inde, donec reddamus nouiſſimum quadrantem. In præceptis dominicæ orationis remitti nobis peccata noſtra oramus exemplo, & data aduerſarijs conditione ueniæ, ipſi ueniam deprecamur. Hæc itaq; negabitur nobis, ſi alijs negetur à nobis, noſtroq; ipſi iudicio rei ſumus, ſi in iudicij tempus non remiſſis ſimultatibus tranſeamus, aduerſario tradente nos iudici, quia manens in eum ſimultatis noſtræ ira nos arguit. Et quia charitas plurimum peccatorum tegit, & errorum noſtrorum ambitioſa ad deum patrona eſt, nouiſſimum pœnæ quadrantem ſoluemus, niſi precio ipſius aliquantorum criminum culpa redimatur. Quid autem à pluribus in hoc capite ſenſum ſit, non putaui eſſe tractandum. Hoc enim quod aduerſario reconciliari beneuolentia iubemur, ad corporis &

*Alij *retulerunt.* ſpiritus aduerſantium ſibi concordiam *retulerit, ſed nos ordinem doctrinæ tenentes, & opus legis euangelicis profectibus excedentes, non putauimus intelligentiæ continuationem oportere conuelli. Audiſtis quia dictum eſt, non mœchaberis &c.) Fertur ſuo curſu ordo præcepti, & prætermiſſis legis operibus, iam in euangelicis adulterio motus tantum oculi incidentis

A *incidentis æquatur, & cum fornicationis opere punitur illecebroſa uiſus Fort.*inſi-
tranſcurrentis affectio. Quod ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te,erue dientis.
eum,& proijce abs te &c.) Fit innocentiæ gradus celſior, & profectum fi-
des ſumit. Carere enim non ſolum proprijs uicijs,ſed & extrinſecus inciden
tibus admonemur. Non enim ex cauſis peccantium membrorum corporis
damna præcepta ſunt. Dextero enim oculo non minus ſiniſter erraret. Cer
te pes ſenſu concupiſcentiæ carens damno inutilis eſt,in quem pœnæ cauſa
nō incidet. Sed quia diuerſa inuicem membra,corpus tamē omnes unū ſu
mus,abijcere à nobis,uel potius eruere propinquitates chariſſimorum ho-
minum admonemur,ſi in illis aliquid tale cernamus, ne in conſortium cri-
minis eorū de familiaritate ueniamus, rectius utilibus & maxime neceſſa
rijs,tanquam oculi & pedis membris carentes,quàm uſq; in ſocietatem gē
hennæ uicioſæ propinquitatis teneamur affectu. Eſſet autē abſciſio mem-
brorum utilis, ſi & cordis eſſe poſſet exectio. Cum enim cōcupiſcentia effi
cientiæ compararetur,damnum corporis ocioſum eſt,relicto uoluntatis in-
ſtinctu. Dictum eſt autem: Quicunq; dimiſerit uxorem ſuam, det illi
repudium &c.) Aequitatem in omnes concilians,manere eam maxime in
coniugiorum pace præcepit,legi addens plura,nihil demens. Nec ſanè pro
fectus argui poteſt. Nam cum lex libertatem dandi repudij ex libelli auto-
ritate tribuiſſet,nunc marito fides euangelica non ſolum uoluntatem pacis
B indixit,uerum etiam reatum coactæ in adulterium uxoris impoſuit, ſi alij
ex diſceſſionis neceſſitate nubenda ſit, nullam aliam cauſam deſinendi à
coniugio præſcribens,quàm quæ uirum proſtitutæ uxoris ſocietate pollue
ret. Iterum audiſtis,quia dictum eſt antiquis: Non periurabis &c.) Lex
pœnam poſuerat periurio, ut fraudulentiam mentium ſacramenti religio
contineret,ſimulq; plebs rudis atq; inſolens frequentem de deo ſuo men-
tionem haberet familiaritate iurandi, fides uero ſacramenti cōſuetudinem
remouet, uitæ noſtræ negocia in ueritate conſtituens, & abiecto fallendi
affectu,ſimplicitatem loquendi audiendiq; præſcribēs,ut quod erat,eſſet,
non eſſet uero quod non erat,quia intereſt, & non patens eſſet materia fal
lendi,& quod ultra eſt, id omne de malo eſt. Quod enim eſt, ſuum eſt ut
ſemper ſit,quod uero non eſt,naturæ eſt ut non ſit. Ergo in fidei ſimplicita
te uiuentibus iurandi religione opus non eſt,cum quibus ſemper quod eſt,
eſt,quod non,non,& per hæc eorum & opus & ſermo omnis in uero eſt.
Neq; per cœlū iurabis,quia ſedes dei eſt.) & reliqua. Non ſolū reddere
nos deo ſacramenta nō patitur, quia omnis dei ueritas dicti factiq; noſtri
ſimplicitate retinenda eſt, ſed ſuperſtitionē contumaciæ ueteris cōdemnat.
His enim elementorum nominibus Iudæis erat religio iurare,& cœli & ter
ræ Hieruſalem,& capitis ſui,quibus in contumeliam dei ſacramento uene
rationem deferebant. Quid enim momenti erat iurare per cœlum dei ſe-

C dem, iurare per terram ſcabellum pedum eius, iurare per Hieruſalem urbem breui ob inſolentiam & peccata inhabitantium deſtruendam, cum præſertim in præformationem eccleſiæ, id eſt, corporis Christi, quæ magni regis eſt ciuitas, eſſet conſtituta? Per caput autem iurare quur uellent? Nunquid uel capilli unius mutandi facultas eſſe poterat iurāti, cum omnibus colorem natura à deo profecta ſuggereret? Atque ita hæc ſacramentorum pignora plena apud eos piaculi fuiſſe demonſtrat, cum ignorato aut neglecto opifice, religionem operibus impertirentur.

Audiſtis, quia dictum eſt: Oculum prò oculo, dentem pro dente.) & reliqua. Extenſam fidei noſtræ in æternum ſpem rebus ipſis dominus uult probari, ut ipſa diſſimulandæ iniuriæ & tolerantia teſtis iudicij ſit futuri. Lex infidelem Iſraël intra metum continebat, & iniuriæ uoluntatem iniuriæ uiciſſitudine coërcebat. Fides autem nullius tam grauem dolorem eſſe patitur iniuriæ, ut ultionem expetat, & illatæ ſibi quiſquam uindex ſit contumeliæ, quia in iudicio dei & perpeſſis iniuriam plus eſt conſolationis, & pœna ſeueriot iniurioſis. Atque ita non ſolum ab iniquitatibus nos abeſſe euangelia præcipiunt, uerum etiam ulciſcendæ iniuriæ exigunt diſſimulationem. Nam accepta alapa, maxillam alteram iubemur offerre, & mille paſſus onus uehentes, progredi in ſpacium paſſuū duûm milliū, iniuriæ augmento profectum ultionis habituri, ipſo uirtutum cœleſtium do-
D mino ad incrementum gloriæ & maxillas palmis, & flagris ſcapulas offerente. Non ſolum autem iudicij humani refugienda eſſe arbitria præcepit, uerum etiam cum damni uoluntate uitanda, ut tunicam nobis uolenti iudicio exuere, mittamus & pallium, & per ſpem bonam ſecularem ſupellectilem contemnentes, inanem gentium cupiditatem, & uanitatem infructuoſæ auaritiæ arguamus. Omnibus etiam dari quæ popoſcerint, iubet, & à precibus uolentium mutuari os atque animum, non referre, ut his qui bus indigent, per noſtram munificentiam expleantur, & eorum uel ſitim potu, uel famem cibo, uel nuditatem ueſtitu indulto arceamus, ac ſic bonorum eorum quibus à deo indigemus, digni reperiamur, cum obtinendi meritum indulgendi conſuetudo conciliet. In officio quoque diſpendendæ eius quam accepimus gratiæ, pronos eſſe oportere demonſtrat, ut boni gratuiti ſit diſpenſatio gratuita, & mutuari uolentibus, non negemus quod mutuamur à deo, ſemper ſine habendi damno impertiendi miniſterio futuri. Audiſtis, quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odies inimicum tuum.) & reliqua. Concluſit omnia bonitate perfecta. Amari enim lex proximum exigebat, & in inimicum licentiam odij dabat. Diligi uero inimicos fides præcipit, & petulantes humanarum mentium motus publicæ charitatis frangit affectu, non ſolum iram ab ultione depellens, ſed etiam in amorem mitigans iniurioſi, quia gentium ſit amantes

amare,

A amare,& commune ſit diligere diligentes. Vocat igitur nos in dei ut hæreditatem, ita & imitationem bonis & iniuſtis Chriſti ſui aduentu in baptiſmi & ſpiritus ſacramento, & ſolem tribuentis,& pluuiam,ita nos ad perfectam uitã per hanc publicæ bonitatis concordiam,quia nobis in cœlo perfectus pater ſit imitandus,inſtituit. Attendite iuſticiam ueſtram,ne faciatis coram hominibus &c.) Omnẽ curam rerum præſentium amouet, & attentos tantum eſſe in ſpem futuri iubet, neq; ſectari uel hominũ fauorem oſtentatione bonitatis,uel iactantiam religionis orationis publicæ copia,ſed intra conſcientiam fidei fructum boni operis continendũ, quia humanæ laudis conſectatio eam tantum quam ab hominibus expectet,mercedem ſit receptura. Cæterum promerendi dei expectatio,præmium ſit longæ patientiæ cõſequutura. Siniſtra quoq; manus ut ignoret opus dextræ. Sed nunquid iſtud natura corporis ſinet?aut intelligentiæ ſenſum manuũ miniſteria ſortiuntur? Verum ut in dei ſcientia opera noſtra conſiſtunt,cũ ſub nuncupatione membrorum in his quæ geramus, eorum quæ noſtra ſunt,atq; nobiſcum ſunt,conſcientia arceatur.

De oratione & ieiunio. De theſauro in cœlo. De lucerna corporis. De duobus dominis. De cibo & ueſtitu. De uolatilibus,& lilijs agri, & fœno. De ſollicitudine diei. De feſtuca & trabe in oculo. Canon V.

B

Clauſo quoq; cubiculi oſtio iubemur orare,atque in omni loco precem fundere docemur; & ſanctorũ oratio inter feras,carceres,flammas, & de profundo maris, ac beſtiæ uentre ſuſcepta eſt. Ergo non occulta domus,ſed cordis noſtri cubiculum ingredi,& clauſo mentis noſtræ ſecreto orare ad deum,nõ multiloquio, ſed conſcientia admonemur, quia dictorum uerbis opus omne præcellat. De orationis autem ſacramenti neceſſitate nos commendandi, Cyprianus uir ſanctæ memoriæ liberauit. Quanq; & Tertullianus hinc uolumen aptiſſimum ſcripſerit,ſed cõſequens error hominis detraxit ſcriptis probabilibus autoritatem. Cum autem ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Exterminant enim facies ſuas,ut pateant hominibus ieiunantes &c.) Ieiuniorum profectum docet extra iactantiam confecti corporis eſſe oportere, neque de inediæ oſtentatione fauorem gentium conſectandum, ſed omne ieiunium in ſanctæ operationis decore ponendum. Oleum enim fructum miſericordiæ eſſe cœleſtis, & propheticus ſermo eſt. Ergo bonitatis operibus caput noſtrum,id eſt,uitæ noſtræ ſenſus ornandus eſt,quia intelligentia omnis in capite eſt. Sordeſq; in facie abluendæ,ne quid ſit horroris ex uicijs,ſed magis gratia candoris ſit in occurſu,atq; ita nos in ſplendo-

Cyprianus.

Tertullianus.

C rem bonæ conſcientiæ elutos,& in gratiam miſericordiæ operis delibutos, deo ieiunia noſtra cõmendent. Cæterum fugientes in ieiunijs hominum conſcientiam unctis capitibus, & ridiculi magis erimus,& cogniti.

Nolite theſaurizare uobis theſauros in terra.) & reliqua. Prætermiſſa igitur humanæ gloriæ & opulentiæ ſollicitudine,omnem placendi deo curam ſumi oportere demonſtrat.Quia humanam laudem uel corporum uicia, uel obtrectatio inuidentium corrumpat, & hic theſaurus pecuniæ aut detrimento ſit periculoſus,aut furto. Cæterum laus cœleſtis æterna eſt,nec ſubrepentis furto ſubtrahenda, nec tinea aut rubigine inuidiæ exedenda, corde noſtro ſedẽ theſauri utram ſit ſequutus habituro,& intelligentiæ noſtræ lumine aut cum pecunia damnoſa futuro, aut cum deo ſempiterno.

Lucerna corporis tui eſt oculus tuus.) Cõtinens ſenſus eſt.De oculi eñ officio lumen cordis expreſſit. Quod ſi ſimplex & lucidũ manebit,claritatẽ æterni luminis corpori tribuet, & ſplendorẽ originis ſuæ corruptioni carnis infundet:ſi autem obſcurum peccatis & uoluntate erit nequam,uicijs mentis natura corporis ſubiacebit. Et ſi lumen quod in nobis eſt, tenebroſum ſit,quantas neceſſe eſt ipſarum tenebras eſſe tenebrarum? Quia iam periculoſe ſolet animi generoſitati terrenæ carnis uicioſa origo dominari, longeq́ magis peccata corporis ingraueſcere,ſi etiam cupiditatibus adiuuẽtur animorum,ex eoq́ fieri præter naturam ſuam corpora noſtra tenebroſa,ſi
D illis mentium lumen extinctum ſit. Quod ſi per ſimplicitatem ſpiritus retinuerimus,lumine ſuo neceſſe eſt & corpus illuminet. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire &c.) Duûm dominorũ infidele ſeruitium eſt,nec par eiuſdem poteſt eſſe ad ſeculum,atq́ ad deum cura. In alterum enim neceſſe eſt odium ſit,in alterum amor, quia idem opus diuerſæ dominorum non cõueniat uoluntati,nec pauperes ſpiritu deo placentes, ambitioſæ ſeculi huius poſſint apti eſſe iactantiæ. Ideo dico uobis, ne cogitetis in corde ueſtro,quid manducetis,neq́ corpori ueſtro,quid ueſtiatis. Nõ ne anima ueſtra pluris eſt quàm eſca. & corpus pluris eſt quàm ueſtimentum?) Contemptum ſeculi, & fiduciam futurorũ toto ſuperiore ſermone præceperat. Nam cum ad iniuriam pronos iubet eſſe, & ad damnũ uoluntarios, & ad ultionem negligentes,& ad diligendum promiſcuos,& ad humanam gloriam incurioſos, confirmare nos in ſpem bonorum æternorum laborat. Plures enim & amor præſentium,& deſperatio futurorum incertos facit,& aut illecebris capit,aut infidelitate confundit. Ergo regnum cœlorum quod prophetæ nũciauerunt, Ioannes prædicauit,dominus noſter in ſe eſſe poſt tum eſt profeſſus,uult ſine aliqua incertæ uoluntatis ambiguitate ſperari, alioquin iuſtificatio ex fide nulla eſt,ſi fides ipſa fiat ambigua. Igitur curam nullam eſſe ueſtitus & cibi præcepit,dicens: & eſcis animam, & cibo corpus eſſe precioſius. Et quidem pulchrum eſt præſentium rerum contemptu curam

A ram tantum diuinis rebus impendere, ſed altius ſermo deſcendit, & in cœle
ſtis dicti intelligentiam uerbis ſubiecta ratio extenditur. Theſaurum do-
minus condi iuſſit in cœlo, & ex oculi lumine corpori quoq; ſplendorē ſpo
pondit, & dominis duobus neminē placere poſſe teſtatus eſt, & poſt hæc
ait: Ideo dico uobis, ne cogitetis in corde ueſtro quid manducetis, neq; cor
pori ueſtro quid induatis. Quæ conſequuntur, non ſatis propoſitionibus
congruunt. Nunquid & unius domini ſeruus non poſſit circa ueſtem eſſe,
cibumq; ſollicitus? Nunquid per aduerſam ualetudinem hebetato oculi lu
mine obſcurabitur corpus? Aut quod corporis lumen eſſe poſſit ex oculo?
Nunquid theſaurizare in cœlis ſola nuditas ac fames poterit? Sed quia cor
ruptus circa futurorum curam infideliū ſenſus eſt, calumniantium quæ in
reſurrectione corporum ſpecies ſit futura, quæ in ſubſtantia æternitatis ali-
monia, & cū ex difficultatibus quæſtionū inutilium quædā utendarū præ
ſentiū uoluptatū ratio quæſita eſt, inutili metu circa dei reuerentiā demo-
rantes, in ſeculi gaudia tranſeunt, atq; ita eſt, ut duobus dominis unius infi
dele ſeruitium ſit, igitur ex ſummo pietatis affectu, grauiſſimoq; diffiden
tiæ periculo ante prædicto, ita admonet: Nónne anima pluris eſt quàm
eſca, & corpus pluris eſt quàm ueſtimentum? In dictis dei ueritas eſt, & re-
rum creandarum efficientia omnis in uerbo eſt, itaq; nec quod ſpopondit
ambiguum eſt, nec inefficax quod loquutus eſt. Nihil eſt quod non in ſub
B ſtantia ſua & creatione corporeum ſit, & omnium ſiue in cœlo, ſiue in terra,
ſiue uiſibilium, ſiue inuiſibilium elementa formata ſunt. Nam & anima-
rum ſpecies, ſiue obtinentium corpora, ſiue corporibus exulantium, corpo-
ream tamen naturæ ſuæ ſubſtantiam ſortiūtur, quia omne quod creatum
eſt, in aliquo ſit neceſſe eſt. Atq; ideo inertiam inutiliſſimæ quæſtionis deus
arguens, non patitur, anima & corpore in æternitatis ſubſtantia collocan-
dis, ſpem noſtram futuri in reſurrectione cibi, & ueſtitus ſollicitudine de-
morari, *ne tanto precioſa reddenti, corpus ſcilicet atq; animā, cōtumelia in *Suſpicor ita
non efficiendis leuioribus inferatur. Reſpicite uolatilia cœli, quoniam legendum, ne
non ſerunt, neque congregant in horrea, & pater ueſter cœleſtis paſcit illa. tanto precio-
Nónne uos magis pluris eſtis illis?) Sub nomine uolucrū exemplo nos im ſiora regen-
mundorum ſpirituū adhortatur, quibus ſine aliquo negocio quærendi & ti &c.
congregandi, uiuendi tamen tribuitur de æterni conſilij poteſtate ſubſtan-
tia. Atq; ut ad immundos iſtud ſpiritus referri oporteret, adiecit: Nónne
uos magis pluris eſtis illis? De comparationis præſtantia diſcrimen ne-
quitiæ & ſanctitatis oſtendens. Quis autem ueſtrum poteſt adijce-
re ad ſtaturam ſuam cubitum unū? Et de ueſtimento quid ſolliciti eſtis?)
Fidem uitalis ſubſtantiæ noſtræ documento ſpirituum firmauit, opinio-
nem autem habitus futuri, iudicio communis intelligentiæ dereliquit. *Non dubito
Cum enim uniuerſorum corporum quæ uitam *auxerint diuerſitatem in quin legendū
ſit, hauſerint.

unum

C unum conſummatum uirum,perfectumq́ꝫ ſit excitaturus, ſolusq́ꝫ potens ſit ad uniuſcuiuſq; proceritatem cubitum unum,& alterum, tertiumue præſtare,de ueſtitu,id eſt,de ſpecie corporum,cum tanta eius contumelia ambigemus? Qui ut æqualem atq; uniformẽ omnem hominem efficiat, tantum menſuræ ſit humanis corporibus additurus. Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt,non laborant,neq; nent. Dico autem uobis quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut unum ex iſtis &c.) Lilia non laborant,neq; nent,& Salomon coopertus eorum gloria non fuit, propheta magnus,& merito dilectæ ſapientiæ deo charus. Sed lilia naſcuntur potius quàm cooperiuntur. Coopertio autem uelamentum eſt corporis,non corpus ipſum. Quod ſi ad ſenſum humanæ intelligentiæ refertur, colorem lilij uelamenti candor potuerat æmulari. Sed lilia non laborantia, neq; nentia ſignificari intelligenda ſunt,ut angelorum cœleſtium claritates, quibus extra humanæ ſcientiæ eruditionem,ſuiq́ꝫ operis mercedem à deo gloriæ candor indultus atq; indutus eſt,ne quid ex proprio labore aut arte exiſtimarentur habuiſſe. Et cum in reſurrectione ſimiles omnes angelis erunt,ſperare nos cœleſtis gloriæ uoluit operimentum exemplo angelicæ claritatis. Eſt autem in natura iſtius germinis,ut aptiſſime cœleſtibus angelorum ſubſtantijs comparetur. Hoc enim efflorefcens,cum à ſtirpe detentæ humi radicis auellitur,naturæ ſuæ uirtutem, licet aruiſſe putetur, occul-
D tat,& redeunte tempore, rurſum lilij ſui honore ueſtitur. Ex ſe igitur effloreſcit ac redditur,& quod eſt,nec radici poteſt debere,nec terræ,cum ille qui ſe ſubeat,ſuccus ex ſe ſit. Atq; ita annuæ licet huius uiriditatis exemplo uirtutem cœleſtis ſubſtantiæ æmulatur,cum ex eo tantum quod intra ſe acceptum habeat alatur in florem. Ideo ergo lilia non laborant, neq; nent, quia uirtutes angelorum ex ea quam adeptæ ſunt originis ſuæ,ſorte ut ſint ſemper,accipiunt. Si enim fœnum agri quod hodie eſt, & cras in ignem mittitur,deus ſic ueſtit,quanto magis uos modicæ fidei?) Fidei noſtræ inuiolabilem confidentiam exemplorum autoritate confirmat,ut tanto maioris periculi res ſit ambigere,quanto impenſiore cura omnem occaſionem infidelitatis abſtulerit. Fœnum non idcirco naſcitur,ut detur igni,neq; ideo ueſtiẽdi eius peculiaris deo cura eſt,ut crermetur,ſed ſub fœni nomine nuncupatas eſſe à deo gentes,crebro innenimus. Germen autem illud eſt,quod uirtutis ſuæ flore dilapſo,ad calorem ſolis areſcit. Igitur requies nulla gentibus, neq; mortis, ut uolunt, compendio quies dabitur, ſed corporalis & ipſis æternitas deſtinabitur, ut ignis æterni in ipſis ſit æterna materies, & in uniuerſis ſempiternis exerceatur ultio ſempiterna. Si igitur gentibus idcirco tantum indulgetur æternitas corporalis,ut mox igni iudicij deſtinentur,quàm profanũ eſt ſanctos de gloria æternitatis ambigere, cum iniquis æternitatis opus præſtetur ad pœnam? Omnem igitur expectationem no-

ſtram

A ſtrã in fide repromiſſionũ & uirtutis ſuæ poteſtate exigit collocari, ut cura rerũ quibus indigemus omiſſa, ab eo potius omnia à quo ipſi uitale exordium ſumimus, expetamus, regnum dei uitæ noſtræ ſtipendijs quæramus. Et hæc rectè perfectecꝫ uiuentiũ merces eſt, ut in nouam cœleſtemcꝫ ſubſtantiam ex hac corruptibilis corporis materie transferantur, & corruptio terrena cœleſti incorruptione mutetur. Gentiũ igitur eſt infidelitatis iſtius cura angi, quibus ſeculi amore deterſis, & corporis gaudijs occupatis, nullum per fidem & confeſſionem dei in cœleſte regnum iter quæritur & optatur. Nolite ergo ſolliciti eſſe de craſtino.) Craſtinus enim dies ſollicitus erit ſibi ipſe, ſufficit diei malicia ſua. Cõmune iudicium eſt, diem eſſe labentium temporum curſum luce ſolis illuminatum, quem nox interiectu diſcriminat, & interuentu ſuo diei diem ſubrogat. Futuri autem temporis ſignificantia continetur in craſtino, ergo de futuro ſollicitos nos eſſe deus uetuit: incuria autem ſollicitudinis relaxatæ, non negligentiæ, ſed fidei eſt. Quur enim ſolliciti ſimus in craſtino, cum craſtinus dies ſibi ipſe ſollicitus ſit? Ergo anxietatem noſtram ipſa pro nobis dies ſollicita depellit? Sed ſollicitudo, ut arbitror, proprius eſt hominis affectus, hanc autem excitat aut curæ, aut metus, aut doloris anxietas. Dies uero curſus eſt temporis, & ſola prouidentia conſequuta, ſollicitudinis recipiunt affectum. Conſtituetur ergo dies eſſe animal quod & caueat, & proſpiciat, & curet, cui & malicia propria

B ſufficiat, necꝫ extrinſecus accidẽti ſit cumulanda peccato. Sed natura rei nõ capit diei deputare mẽtis affectũ, ergo & quod ſibi ipſa ſollicita eſt, & quod ei malicia ſua ſufficit, & quod inhibemur ſolliciti eſſe de craſtino, totum ſub dicti cœleſtis ſignificantia continetur. Iubemur igitur non ambigere de futuris, ſatis enim uitæ noſtræ malicia, & dierũ quibus uiuimus peccata ſufficiunt, ut circa hæc purganda & promerenda omnis uitæ noſtræ meditatio laborcꝫ uerſetur, ne etiam de futurorum diffidentia inexpiabilis irreligioſitas cõtrahatur. Cum ceſſante cura noſtra, ipſa in officio ſuo, quæ ſunt futura, ſollicita ſint, & nobis æternæ claritatis profectus dei procurãte bonitate iam nõ ſollicitis præparetur. Nolite iudicare, ne iudicemini. Quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabitur de uobis.) Omne iudicij officium penitus ſubmouet, nec ullum omnino ſuſcipi patitur, ſed compugnare propoſitis ſubſequentia exiſtimantur, cum dicit: Quo iudicio iudicaueritis, iudicabitur de uobis. Sed ſuperius ait: Nolite iudicare, ne iudicemini. Nunquid boni iudicij arbitriũ ſuſcipi nõ oportebit? Atqui profitetur pro conditione iudicij iudicandos, & uniuerſis genere quo menſi ſunt metiendũ, ergo nuncꝫ bene iudicabitur, ſi omnino nõ erit iudicandũ. Sed iãdudũ, ut ſuperius cognoſcitur, nihil in uerbis dei leue aut inane tractatur, omniſcꝫ hic ultra ſenſum gentiliũ auriũ ſermo eſt. Iudicari eñ de ſponſionibus ſuis uetuit, quia ut iudicia ex incertis rebus inter homines ſumuntur, ita & hoc iudicium

aduerſum

C aduerſum deum ex ſentiendi atq; opinandi ambiguitate ſuſcipitur, quod penitus repellit à nobis, ut conſtans potius fides retineatur, quia non ſicut in rebus cæteris peccatum ſit perperam iudicaſſe, ſed in his rebus tantũmodo de deo iudicium initum eſſe ſit criminis. Quid autem uides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non uides? & reliqua.) In conſequentibus docuit ſolam in ſpiritum blaſphemiam extra ueniam futuram, cæteris omnibus deo indulgentiam largiente. Peccatum autẽ in ſpiritum eſt deo uirtutis poteſtatem negare, & Chriſto ſubſtantiam adimere æternitatis, per quem quia in hominem deus uenit, homo rurſum fiet in deum. Ergo quantum inter feſtucam & trabem diſcriminis eſt, tantũ oſtendit peccatum in ſpiritum conditionem cæterorum criminũ excedere, ut cum infideles delicta corporis alijs exprobrent, onus peccati quo de promiſſis dei ambigant, in ſe ante non uideant: in oculo utroq; tanq; in mentis acie inſidente. Fit enim ſæpe, ut aſſumamus nobis arguendi aliquos autoritatem ſine ullo propriæ emendationis exemplo, & medendæ cæcitatis alienæ iactantiam præferamus, ipſi in tenebris corrupti luminis conſtituti, cum difficile quenq; ſit præſtare quod exigat, & optimũ ſit exẽplo potius docere quàm dictis. Cura ergo propriè adhibenda eſt cæcitati, quia ex natura rerum eſt, non prius aliquem purgandæ de oculo fratris feſtucæ idoneum effici poſſe
D doctorẽ, quàm de mentis ſuæ lumine trabem perfidiæ grauantis eiecerit.

De margaritis ante porcos, De pſeudoprophetis, De domo ædificata ſuper petram. Canon VI.

NOlite dare ſanctum canibus, neq; miſeritis margaritas ueſtras ante porcos &c.) Præceptis & promiſſis dei nihil precioſius, ſanctiusq; eſt, quæ ſanctificatis nobis immortalitatis theſaurum largiuntur. Horum igitur ſacramenta atq; uirtutes neq; in gentes efferre, neq; cũ hæreticis conferre permittimur. Canes enim oblatrandi aduerſus deum rabie, gentes ſunt nuncupatæ. Porcorum uero hæreticis eſt nomen, quia quamuis ungulæ bifidæ ſint, acceptam tamen dei cognitionem non ruminando diſponunt. Ergo & incorporationẽ uerbi dei, & paſſionis myſterium, & uirtutem reſurrectionis non promiſcue tractare nos conuenit, neq; imperite incurioſeq; proferre, ne ignorantiam noſtram, ſi perfectæ ſcientiæ deſit inſtructio proterant atq; conculcent, & infirmitatẽ in deo paſſionis irrideant, conuerſiſq; in nos contradictionũ aculeis, imperitiam noſtram fidemq; diſrumpant. Sed in his quæ ignorabimus, uia nobis conſequendæ ueritatis aperitur, quam obtinere in ſola precũ mora eſt. Vt igitur ſentiamus credamusq; omnia, & nullo ambiguæ uoluntatis differamur incerto, orandum eſt, quærendum eſt, pulſandum eſt, oratione miſericordiam, inquiſitione profectum, tentamento aditum reperturis. Quin

etiam

A etiam ad ſpem obtinendi exemplo humani affectus docemur. Nam cum nos filijs piſcem panemue poſcentibus, nō ſerpentem ſimus aut lapidem reddituri, quanto magis nobis optimus ac præſtātiſſimus pater deus, orātibus perfectæ fidei munera largietur, neq; ſit pro uitæ cibo lapidem duritiæ gentilis, aut pro baptiſmi cōſeruatione ſerpentem ueneni hæretici præſtiturus. Conſummauitdeinde omnia bonitatis exemplo, uniuerſos amoris mutui pace coniungens, in eo legis & prophetarum mandata conſtituens, ut uniuerſorū in nos bonitatē optantes, ipſi omnibus boni ſimus.

Intrate per anguſtam portam.) Quàm lata & ſpacioſa uia quæ ducit ad perditionem. Arduum in cœlum iter homini eſt, & aditus anguſtus ac tenuis. Cæterum perditionis uia lata eſt, hanc plures obtinent, illam porrò pauci inueniunt. Paucis enim damna rerum præſentiū chara ſunt, quibus cupiditates & animi uincere & corporis frangere, & expoſita totis ſeculi uiribus illecebrarum omnium lenocinia prætcrire, maximū cœleſtis ſpei lucrum eſt. Illis autem quibus ſolum bonum eſt ſcortari, comeſſare, ambire, inſoleſcere, faſtidire, odiſſe, diripere, plurimus eſt frequentantium iter tale comitatus. Et quia paucorum eſſet uiam anguſtam inuenire, fraudulentiam eorum qui eam ſe quærere mentiuntur exponit, dicens:

Attendite à pſeudoprophetis, qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouiū, & reliqua.) Blandimenta uerborum & manſuetudinis ſimulationem admonet fructu operationis expendi oportere, ut non qualem quis uerbis referat, ſed qualem ſe rebus efficiat ſpectemus. Quia in multis ueſtitu ouium

B rabies lupina contegitur. Ergo, ut ſpinæ uuas, ut tribuli ficus non generant, ut iniquæ arbores utilia poma non afferunt, ita ne in iſtis quidem cōſiſtere docet boni operis effectum, & idcirco omnes cognoſcendos eſſe de fructibus. Regnum enim cœlorum ſola uerborum officia non obtinent. Neq; qui dixerit: domine domine, hæres illius erit. Quid enim meriti eſt domino dicere: domine? Nunquid dominus nō erit, niſi fuerit dictus à nobis? Et quæ officij ſanctitas eſt nominis nūcupatio, cum cœleſtis regni iter obedientia potius uoluntatis dei non nuncupatio reperta ſit.

Multi mihi dicent in illa die: domine domine, nónne in tuo nomine prophetauimus? & reliqua.) Etiam nunc, pſeudoprophetarum fraudulētiam & hypocritarum ſimulamenta condemnat, qui gloriam ſibi ex uerbi uirtute præſumunt, in doctrinæ prophetia & dæmoniorum fuga, & iſtiuſmodi operum uirtutibus. Atq; hinc ſibi regnum cœlorum pollicentur, quaſi uero eorum aliquid proprium ſit, quæ loquuntur aut faciunt, & non omnia uirtus dei inuocata perficiat. Cum doctrinæ ſciētiam lectio afferat, dæmonia Chriſti nomen exagitet. De noſtro igitur eſt beata illa æternitas promerenda. præſtandumq; eſt aliquid ex proprio, ut bonum uelimus, malum omne uitemus, totoq; affectu præceptis cœleſtibus obtemperemus.

C ac talibus officijs cogniti deo ſimus agamusq́ potius quod uult, quàm quod poteſt gloriemur, repudians eos ac repellens, quos à cognitione ſua opera iniquitatis auerterint. Omnis ergo qui audit uerba mea & facit, ſimilem æſtimabo uiro ſapienti, qui ædificat domum ſuam ſuper petram & reliqua.) Senſus eſt ſuperioribus iunctus. Obiurgans enim pſeudoprophetarum iactantiam, & hypocritarum figmenta, per cõparationis exemplum, perfectæ in ſe fidei hominem exponit. Quod is qui uerba ſua & audit & facit, ſuper petram ſit ædificatus, & fundamento ſtabili firmóque incidentium tempeſtatum impetu non poſſit diſſolui. In petra ſeipſum dominus ſignificat ualidum excelſi ædificij fundamentum. Eum autem qui ex ſe in ſublime opus excreuerit, moueri non poſſe uel pluuijs, uel fluminibus, uel uento. In pluuijs blandarum & ſenſim illabentium uoluptatum illecebras ſignificat, quibus primum fides rimis patentibus immadeſcit, poſtq́ torrentium procurſus, id eſt, grauiorum cupiditatum motus incurrit, atq́ exinde tota uentorum uis circũflantium deſæuiat, uniuerſus ſcilicet zabolicæ poteſtatis ſpiritus inferatur. Sed fundamẽto petræ homo ædificatus inſiſtet, nec moueri loco ſuo poterit. Stultus uero hæc audita diſſimulans, tanquàm ſuper harenam opus ædificationis impenderit, infideliter ſtat, cito pluuijs illabentibus ſubluendus, & fluminibus propellendus, & uentis differendus, ſecũdum naturam ſuper quas ædificatus eſt harenarum, cum graui ruinæ ſuæ ſtrage ſoluendus. Atq́ ita ſuperiorum conturbationum exemplo dominus nos uoluit & efficere quæ iuſſit, & credere quæ ſpopondit. Conſummatis igitur omnibus, turbæ mirabantur doctrinam eius, quia ſe non ſcribarum & phariſæorum more docuiſſet. In uerborum enim uirtutibus effectus poteſtatem metiebantur.

D

De leproſo quẽ curauit dominus. De puero tribuni paralytico. De ſocru Petri. De plurimis & diuerſis curis. Canon. VII.

ET deſcendente eo de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ. Et ecce leproſus quidam ueniens adorabat eum, dicens: Domine ſi uis potes mundare me. &c̃.) In exordio ſermonis admonuimus, ne quis fortè exiſtimaret aliquid rerum geſtarum fidei detrahendum, ſi res ipſas profectus rerum conſequentium continere in ſe doceremus. Nihil enim ueritati detrahit, imitationem ueritas conſecuta. Toto igitur ſuperiore ſermone dominus fidei præcepta tradiderat, legem exceſſerat, iam inutilem atque inefficacem excedendo ſignificans. Mandatorum obſeruantiam exegerat, ante promiſſorum ſuorum ſpem fidiſſimã imperauerat, quid igitur poſt hæc primum geſſerit contuendum eſt. Adeſt leproſus, emundari ſe rogat, purgatur uerbi poteſtate, contactum iubetur filere, ſed tamen oſtendere ſe ſacerdoti, & munus quod Moyſes in

testimoniũ

A teſtimonium fieri præcepit,offerre.Curatio igitur obedientis & credentis turbæ, & cum domino de monte uenientis adoratio in leproſo oſtenditur,quæ uicioſa labe corporis contaminata,audita regni cœlorum prædicatione, curari ſe rogat,cōtactu corporis uiſitatur, uerbi uirtute curatur.Et ut ſalus hæc non offerretur potius quàm quæreretur,ſilentium imperatur.Et oſtendere ſe ſacerdotibus iubetur,ut prænunciatus in lege factis & operibus cernatur,& in quo lex infirmabatur,in eo uirtus intelligeretur,præmiū quoq; receptæ ſalutis qui purgatus eſt,deo offerat.Sed ut donū illud non ſit ex auibus,ſed ut homo ipſe à ſordibus peccati corporis emundatus in ſacrificium dei tranſeat. Quia quod Moyſes in lege præceperit,teſtimonium ſit non effectus. Poſt hæc autem cum introiſſet Capernaum, acceſſit ad eum quidam tribunus rogans eum,& dicens: Puer meus iacet in domo paralyticus &c.) Sequitur emundationē leproſi,paralytici pueri curatio.Sed quid iſtud eſt, quod nō dignū ſe tribunus pueri dominus profitetur eſſe, ut Chriſtus domum eius introeat,puerum uideat, & præſens præſenti opem afferat? † Sed habere milites,iubere quod uelit,& in poteſtate poſito parere ſibi plurimos?Similiter & dominum curationem uerbo poſſe præſtare?De tribuno poſuiſſe me ſatis ſit principem eſſe gentiū crediturarum. Quis hic princeps ſit cui ſubiecti ſunt plures,qui uolet ſcire,Moyſi in Deuteronomio canticum,& Salomonis librum Eccleſiaſticū, ubi de diſperſione gentium quædam locuti ſunt,legat. Nobis tantum de puero tractatus ſit.Succedit deinde in hoc puero poſt paralytici ſanitatem curationi populi de monte deſcendentis ſalus gentium.Iacebat enim puer diſſolutus in domo humili,corruptibili,& ingreſſu eius, cuius tamē egens erat, ſaluatoris indigna. Et tribunus ſcit puerum uerbo poſſe ſanari,quia ſalus gentium omnis ex fide eſt, & in præceptis domini uita eſt uniuerſorum. Igitur iacentes in ſeculo & peccatorum morbis diſſolutæ gentes exiſtimandæ ſunt,omnibus undiq; artubus fluuidis,& ad conſiſtendi officium ingrediendiq; corruptis.Quarum ſalutis ſacramentum in tribuni puero expletur,non tamen ingreſſuro domum Chriſto,quia licet in ſeculo demoratus ſit,uicia tamen ſeculi,& peccata non adijt. Miratus deinde fidem ait:Non inueni tantam fidem in Iſraël. Non erat tribunus iſte de gentibus, & quomodo in Iſraël fides talis non eſt reperta, cum qui crederet eſſet Iſraëlita? Sed ut ſimilitudinem futuri hæc ipſa ueritas æmularetur,idcirco uerbi ratio ſubiecta eſt,tantam fidem quanta gentium eſt,in Iſraël non reperiendam,& cum Abraham & Iſaac & Iacob in regno cœlorum ex ultimis gentibus quieturos.Perfecta quidē eſt in puero ſecūdum credentis fidem ueritas ſanitatis,ſed præſentium efficientia etiam futurorum imagini proficere monſtratur,quando & tribuno credente, & puero ſaluato, nec talis in Iſraël fides reperta eſt,& regni cœlorum conſortium

Ali*Seq.

B

C tium cum Abraham gentibus deſtinatur.

Cum ueniſſet Ieſus in domum Petri, uidit ſocrum eius iacentem & febricitãtem.) & reliqua. In ſocru Petri uicioſa infidelitatis æſtimatur affectio, cui adiacet libertas uoluntatis, quæ nos quadam ſibi coniugij ſocietate coniungit. Ergo ingreſſu domini in Petri domum, id eſt, in corpus, curatur infidelitas peccatorum calore exæſtuans, & uiciorum ægra dominatu, mox deinde ſanata officij famulatu miniſtrat. Nam primus credidit, & apoſtolatus eſt princeps, & quod in eo ante languebat dei uerbo inualeſcens miniſterio tanꝗ publicæ ſalutis operatum eſt. Recte autem hanc ex ſocru Petri ſimilitudinem ad affectionem infidelitatis aptari, loco qui de nuru & ſocru cõſequitur tractabimus, nũc aũt ideo infidelitas ſocrus Petri nuncupabitur, quia uſq; dum credidit uolũtatis ſuæ ſeruitio detinebatur.

Veſpere autem facto obtulerunt ei multos dæmonia habentes, & eijciebat ſpiritus immundos &c.) Curationem promuſcuam horis ueſpertinis concurſu eorum quos poſt paſſionem docuit recognoſcimus, omnium peccata dimittens, omnium infirmitates auferens, & malarum uoluptatũ inſidentium incentiua depellens, paſſione corporis ſui ſecundum prophetarum dicta infirmitates humanæ imbecillitatis abſorbens.

D Videns aũt Ieſus turbas multas circum ſe, iuſſit diſcipulos ſuos ire trãs fretum. Et accedens ad eum quidam ſcriba, ait: Magiſter ſequar te quocũque ieris.) & reliqua. Multa incurrunt quæ ſenſum communem mouere poſſunt, ad quæ non nos intelligentiam fingimus, ſed geſta ipſa nobis intelligentiam impertiuntur. Neque enim res intelligentiæ, ſed rei intelligentia ſubſecundat. Turbæ plures ſunt, & ire trans fretum dominus diſcipulis præcipit. Non exiſtimo cadere in ſaluatoris bonitatem, ut circũcurſantes relinquere uoluerit, & ſecretum quoddam † imperandæ ſalutis eligere. Deinde conſequitur ſcriba, dicens: Magiſtrum ſe quocunque ierit ſecuturum. Sed nihil à ſcriba dictum factum ue legitur, quod poſſet offendere, dominus reſpondit: Vulpibus eſſe foueas, & cœli uolucribus nidos quieſcendi, filio autem hominis, quo reclinet caput ſuum, locum eſſe nullum. Et diſcipulum poſtulaſſe dari ſibi tempus patris ſepeliendi, hoc negatum, & pij atque humani officij uetitam religionem. Ergo rerum tantarum, & tam diuerſarum ratio promenda eſt, atque ita ut ſecundum continentem rerum ordinem grauiſſimas ueritatis ipſius cauſas interioris ſignificantiæ intelligentia explicet. Diſcipulorum nomen non in duodecim tantum apoſtolis uerſari exiſtimãdum eſt. Nam præter apoſtolos plures fuiſſe diſcipulos legimus. Ex omni igitur turba quædam fieri uidetur electio, eorum ſcilicet qui dominum per multa ſeculi huius pericula & iactationes eſſent ſecuturi. Eccleſia enim inſtar eſt nauis, & plurimis locis ita nuncupata eſt, quæ diuerſiſſimi generis & gentis † uectore ſuſcepto, ſubiecta eſt omnibus

Al.* impertiendæ.

Vector paſſiue.

A bus & uentorum fluctibus, & maris motibus. Atq; ita illa & ſeculi & immundorum ſpirituum uexatur incurſibus. Propoſitis enim periculorum omnium motibus, Chriſti nauem, id eſt, eccleſiam introimus, ſcientes nos mari uentoq; iactandos. Vt igitur ordo typicæ ſignificantiæ cohæreret, poſſetq; intelligi fidelium portio conſcendentium nauem, & infideliũ turba reſidentium ſcribæ & diſcipuli perſona ſubiungitur: Et quidam ſcriba, q eſt unus ex doctoribus legis, an ſit ſecuturus interrogat, quaſi uero lege nõ hunc eſſe Chriſtum, quẽ ſequi eſſet utile cõtineretur. Igitur infidelitatis affectum ſub diffidẽtia interrogationis expreſſit, quia fidei aſſumptio nõ interroganda eſt, ſed ſequenda. Vt autem eadem interrogatio infidelitatis eſſet punita iudicio, dominus reſpõdit: Vulpes habere foueas, & uolucres cœli nidos quibus requieſcant, hominis autem filium non habere ubi caput ſuũ inclinet. Vulpes eſt animal inſidioſum circa domorũ ſe occulens foueas, & domeſticis auibus inſidians, atq; hoc nomine pſeudoprophetas nuncupari aliquot locis legimus. Volucres autem cœli ſæpenumero immundos ſpiritus cognominari didicimus. Dei ergo filius paucitatem ſequentium contuens, & doctori legis diffidenti an ſequeretur, ipſum exprobrat pſeudoprophetis eſſe foueas, & immundis ſpiritibus nidos quieſcendi, quod extra nauem relicti, id eſt, extra eccleſiam poſiti, effecti ſint incolatus pſeudoprophetarum & habitatio dæmonum. Filium autem hominis, ſe ſcilicet, cui caput deus ſit, non reperire in quos collocata dei cognitione requieſcat, inuitatis omnibus ut in nauem, ita in eccleſiã paucis metu ma-
B ris, id eſt, ſeculis ſecuturis. Adeſt poſt hæc diſcipulus nõ interrogans an ſequatur (iam eñ ſequi oportere ſe credidit, ſed pmitti ſibi orans ſepelire patrẽ. Accipimus in dominicæ orationis exordio, ita primũ precandũ: Pater noſter qui in cœlis es. Ergo quia credentis in diſcipulo populi perſona eſt, admonetur, ut meminerit quod pater ſibi unus in cœlis eſt. Sequi autẽ dominum iubetur, quia & uolebat, ita ut mortui mortuũ ſepeliant. Sed nullum arbitror officium expectari à mortuis poſſe. Quomodo ergo mortui mortuos humabunt? Primum igitur oſtendit perfectam in ſe fidem nulla ſecularis in alterum officij religione eſſe deuinctam. Deinde inter fidelem filium patremq; infidelem ius paterni nominis non relinqui. Non igitur obſequium humandi patris negauit, ſed addendo: dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos, admonuit non admiſceri memorijs ſanctorum mortuos infideles. Mortuos autem & iam eos eſſe qui extra deum uiuant. Et idcirco mutua mortuis officia relinquenda, ut mortui ſepeliantur à mortuis, quia per dei fidem uiuos uiuo oporteat adhibere.

C De diſcipulis in naui excitantibus Ieſum. De duobus dæmoniacis in terra Geraſenorum. De paralytico curato & lectum ſuum ferente. Canon VIII.

ET aſcendente eo in nauiculam, ſecuti ſunt eum diſcipuli. Et ecce tempeſtas magna facta eſt in mari. & reliqua.) Nauem diſcipulis introgreſſis tempeſtas oritur, mare commouetur, nauigantes turbantur. Ipſe uero ſomno conſopitus timentium metu excitatur. Oratur ut opem afferat, & increpitis his quod modicæ eſſent fidei, uento & mari tranquillitatem imperauit, cum admiratione hominum præceptis eius uentum & mare obediſſe. Igitur ſecundum hæc eccleſiæ intra quas uerbum dei non uigilauerit, naufragæ ſunt, non quod Chriſtus in ſomnum relaxetur, ſed quod ſomno noſtro conſoporetur in nobis. Maxime autem illud accidit, ut à deo præcipue in periculi metu & uexatione ſperemus, atque utinam, uel ſpes ſera confidat ſeſe periculum poſſe euadere Chriſti intra nos ſeruitute uigilante. Perpetuam autem nobis obiurgationis ſuæ recordationem relinquit, dicens: Modicæ fidei quid timidi eſtis? Metum ſcilicet motuum ſecularium, cum quibus Chriſti fides uigilet, nullum eſſe oportere. Conſequitur deinde hominum admiratio dicentium: Qualis hic homo eſt, quod uenti & mare obediunt ei? Non diſcipulorum hic ſermo, ſed gentium eſt. Nam cum ſuperius & diſcipulos tantum nauem introiſſe, & à diſcipulis excitatum eſſe dixiſſet, nunc admiratos eſſe homines ſignificat, hominem in ipſa admiratione dicentibus: Qua nominum conuerſione intelligitur omnia opera Chriſti omneſque eius uirtutes, ut dei eſſe laudandas, quia piaculi gentilis miſerrimique erroris ſtulticiam demonſtrat, quod eum ex humilitate paſſionis hominem potius nuncupent, quàm ex uirtutibus deum.

D

Et cum ueniſſet trans fretum in regione Geraſenorum occurrerunt ei duo homines dæmonia habentes, de monumentis exeuntes, periculoſi nimis. Et reliqua.) Duûm hominum occurſus dæmonû in duos homines longa poſſeſſio & periculoſa tranſeuntibus uia & tranſfugiendi in porcos deprecatio, & purgatis hominibus gregis ipſius per præceps in mare caſus. De hinc paſtorum in oppidum fuga, populi de ciuitate progreſſus, & ne urbem dominus adiret legatio, & reditus eius in patriam, & illic paralytici lecto iacentis oblatio, & pro fidei merito in tempore ipſo peccatorum remiſſio, & murmur ſcribarum, & uirtutis confeſſio, & paralytici etiam ſub onere lectuli in domum reditus, & hominum admiratio, hanc habent cauſam. In exordio generis humani in tres fuit humani generis diuiſio, Noë ſcilicet & filiorum, ex quibus ſecundum prophetiam Geneſis Sem in poſſeſſionem dei lectus eſt. Extra urbem autē, id eſt, extra legis & prophetarum

A phetarum ſynagogam, duos homines in monumentis dæmones detine- bant, duarum ſcilicet gentium origines, intra defunctorum ſedes & mor- tuorum reliquias obſederant, efficientes prætereuntibus uiam uitæ præ- ſentis infeſtam. Igitur ut eſſet in rebus gerendis futuri plena meditatio, ue niente domino duo homines occurrunt, ut occurſus eorum cõcurrentium ad ſalutem uoluntas indicaretur. Sed in hominibus dæmones proclamãt, cur ſedem inuideat, cur ante iudicij tempus infeſtet. Adiacebat etiam eis duobus gentium populis plebs ex Sem genere Sadducæorum, quorũ hæ- reſis ex Iudæis negatæ reſurrectionis piaculum eſt. Videntes igitur dæmo nes non ſibi iam locum in gentibus derelinqui, ut patiatur habitare ſe in hæreticis deprecantur, quibus occupatis totus in mare impetu rapido per præceps grex coactus eſt, in cupiditatem ſcilicet ſecularium, dæmonũ præ- cipitatur inſtinctu, in aquis multis, id eſt, cum reliquiarum gentilium infi- delitate morituri. Atque etiam in hoc typica ratio ſeruata eſt, ut non ſatis eſſet dixiſſe præcipitatos in mare, niſi etiam adderetur, & mortui ſunt in aquis multis. Quorum principes, atque paſtores rerum talium admiratio ne turbati ad urbem ueniunt, & quæ geſta ſunt nunciant. Vrbs illa Iudai- ci populi habet ſpeciẽ, q Chriſti operibus auditis, domino ſuo obuiã per- git, prohibens ne fines ſuos urbemq́ contingeret. Neque enim euangelica

B lex præcipit, à qua repudiatus in ciuitatem ſuam reuertitur. Deo ciuitas fi- delium plebs eſt. In hãc igitur naui, id eſt, eccleſiã inuectus introijt. Iamq́ in paralytico gentium uniuerſitas offertur medenda, & curationis ipſius uerba ſunt contuenda. Non dicitur paralytico: ſanus eſto, non dicitur: ſur- ge & ambula, ſed dicitur: Conſtans eſto fili, remiſſa ſunt tibi peccata tua. In Adam uno peccata uniuerſis gentibus remittuntur. Hic itaque angelis miniſtrandus offertur. Hic filius nũcupatur, qui primũ dei opus eſt. Huic remittuntur animæ peccata, & indulgentia primæ trãſgreſſionis ex uenia eſt. Non enim paralyticum peccaſſe aliquid accepimus, cũ præſertim alio in loco, idem dominus dixerit, cæcitatem à natiuitate nõ ex peccato, aut p- prio aut paterno fuiſſe contractam. Veritatis deinde ordo ſuccedit in ge- ſtis, quãmuis futuri ſpecies expleatur in dictis. Mouet ſcribas remiſſum ab homine peccatũ. Hominẽ enim tantum in Ieſu Chriſto cõtuebantur, & re miſſum ab eo, quod lex laxare non poterat. Fides enim ſola iuſtificat. De- inde murmurationem eorum dominus introſpicit, dicitq́: facile eſſe filio hominis in terra peccata dimittere. Verum enim, nemo poteſt dimittere peccata, niſi ſolus deus. ergo qui remittit deus eſt, quia nemo remittit, niſi deus, deus in homine manẽs curationẽ homini præſtabat, & nulla ei agen di, aut loquendi erat difficultas, cui ſubeſt totum poſſe quod loquitur. Porrò autem ut ipſe in corpore poſitus, intelligi poſſet eſſe qui & animis peccata dimitteret, & reſurrectionem corporibus præſtaret, ait: Vt ſcia-

C tis quoniam filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Surge & tolle lectum tuum. Satis fuerat dixiſſe ſurge, ſed quia omnis erat perficiẽdi operis ratio explicanda, adiecit: Tolle lectũ tuum, & uade in domum tuam. Primũ remiſſionẽ tribuit peccati, de hinc uirtutem reſurrectionis oſtendit. Tum ſublatione lectuli infirmitatem ac dolorem corporibus docuit abſfuturum. Poſtremo reditum in domũ propriam iter in paradiſum credentibus eſſe inhibendum, ex quo Adam parens uniuerſorum peccati labe diſſolutus exceſſerat. Videntes autem turbæ timuerunt. Opus iſtud admiratio potius conſequi non metus debuit, ſed manet etiamnum ordo myſterij, ut ueritati præſentium futurorũ ſpecies adiecta ſit dictorum & factorũ. Domini uirtutẽ turbæ timent. Magni eñ timoris res eſt, nõ dimiſſis à Chriſto peccatis in mortem reſolui, qa nullus ſit in domũ æternã reditus, ſi cui indulta non fuerit uenia delictorum.

Et honorificauerunt deum, quod tantam dedit poteſtatẽ hominibus.) Concluſa ſunt omnia ſuo ordine, & ceſſante iam deſperationis timore honor deo redditur, quod tantam dederit hominibus poteſtatẽ, ſed ſoli hoc Chriſto erat debitũ, ſoli de cõmunione paternæ ſubſtantiæ hæc agere erat familiare. Nõ ergo hoc uenit in admiratione quod poſſet iſta (quid enim non poſſe deus credetur?) alioquin laus de uno homine, non de pluribus extitiſſet, ſed delati deo honoris hinc cauſa eſt, quod poteſtas hominibus
D hac uia data ſit per uerbum eius & peccatorũ remiſſionis & corporum reſurrectionis & reuerſionis in cœlum.

De Matthæo publicano. De phariſæorum & diſcipulorũ Ioannis ieiunio. De aſſutu panni rudis. De ꝓfluuio mulieris. De filia principis excitata à mortuis. De duobus cæcis. De ſurdo & muto. Canon IX.

ET cum tranſiret inde Ieſus uidit hominem ſedentem in teloneo Matthæũ nomine, & ait illi: ſequere me. & reliqua.) Matthæum publicanum ſedentem in teloneo ſequi ſe iubet, & concedens in domum, conuiuium inſtruit, & cum eo publicanorum & peccatorum turba diſcumbit, phariſæis diſcipulos obiurgantibus, cur magiſtro cum publicanis cibus eſſet: Quibus reſpondit. Sanis medico opus non eſſe, ſed curatione ægrotos indigere, euntesq́ iubet diſcere, quid ſit miſericordiam malle quàm ſacrificium. Publicanorum nomen ex uita eſt, qui relictis legis operibus, gerere ſe uſu cõmuni & publico maluerũt. Ergo è domo, id eſt, ex peccatis corporis Matthæũ dñs euocauit, in cuius mẽtẽ ingreſſus recũbit. Hic eñ idẽ euangelij iſtius ſcriptor eſt, & de peccati ſui domo exiẽs, dñm ipſe ſuſcepit, interiore eius habitatiõe illuminatus, intra

quem

A quem euangelicis cibis peccatoribus & publicanis conuiuiū † de uitæ copia Alś.* diuit.
præparatur. Aemulatio deinde agitat Iudæos, dominū publicanis & pecca
toribus communicare, quibus ille operta infidelitatis uelamine uerba le/
gis exprompſit. Se quidem ægrotis opem ferre, & medicinam egentibus
præſtare. Eis autem qui ſe ſanos exiſtimarent neceſſariam curationem nul
lam eſſe. Sed ut intelligerent neminem ſuorum ſanum eſſe, admonuit ut
ſcirent quid eſſet: Miſericordiam uolo non ſacrificium, legem ſcilicet ſacri/
ficiorum obſeruatione deuinctam opem ferre non poſſe, ſed ſalutem uni/
uerſis in miſericordiæ indulgentia reſeruari. Non enim ueni iuſtos uocare,
ſed peccatores in pœnitentiam. Omnibus uenerat, quomodo ergo non ſe
iuſtis ueniſſe dicit? Erant ergo quibus neceſſe non erat ut ueniret? Sed ne/
mo iuſtus ex lege eſt. Oſtendit ergo inanem iuſticiæ eſſe iactantiam, quia
ſacrificijs infirmis ad ſalutem, miſericordia erat uniuerſis in lege poſitis ne
ceſſaria. Nam ſi iuſticia fuiſſet ex lege, uenia per gratiā neceſſaria nō fuiſſet.

Tunc acceſſerunt ad eū Ioannis diſcipuli, dicentes: Quare nos & pha
riſæi ieiunamus frequenter, diſcipuli autē tui non ieiunant?) Ieiunabant
phariſæi & diſcipuli Ioannis, & apoſtoli non ieiunabant. Sed iſtis ſpiritua
liter reſpondit, ſponſumq́ ſe Ioannis diſcipulis oſtendit. Ioannes enim re/
poſitam in Chriſto omnem uitæ ſpem ſpopondit, & recipi à domino diſci
B puli eius, adhuc eo prædicante, non poterant, uſq; in eum enim lex & pro/
phetæ ſunt, et niſi lege finita in fidem euangelicam eorum nemo concede
ret. Quod uero præſente ſponſo ieiunandi neceſſitatem diſcipulis non eſſe
reſpondit, præſentiæ ſuæ gaudium & ſacramentum ſancti cibi edocet, quo
nemo ſe præſente, id eſt, in conſpectu mentis Chriſtum continens indige/
bit. Ablato autem ſe ieiunaturos eſſe dicit, quia omnes non credentes re/
ſurrexiſſe Chriſtum habituri non eſſent cibum uitæ. In fide enim reſurre
ctionis ſacramentum panis cœleſtis accipitur, & quiſquis ſine Chriſto eſt,
in uitæ cibi ieiunio relinquetur. Vt autem intelligerent non poſſe ſibi in ue
teribus poſitis perfecta hæc ſalutis ſacramenta cōmitti, comparationis po
ſuit exemplum. Pannum rudem ueſtimento ueteri non adſui, quia uetu
ſtatis infirmitatem uirtus adſumenti rudis diſſoluat. Et uinū nouū ueteri/
bus utribus non infundi. Feruentis eṁ muſti color utres ueteres abrūpit.
Infirmias uidelicet uetuſtate peccatorū & animas & corpora nouæ gratiæ
ſacramenta nō capere. Fiet enim ſciſſura peior, effuſoq́ uino utres ueteres
peribūt. Duplex eṁ taliū erit reatus, ſi præter uetuſtatē peccatorū ſuorum
uirtutē nouæ gratiæ non ſuſtinebūt. Atq; ideo & phariſæos & diſcipulos
Ioānis noua nō accepturos eē, niſi noui fierēt. Hæc illo loquēte, ecce prin
ceps unus acceſſit & adorabat eū, dicēs: Dn̄e filia mea modo defūcta eſt,
ueni & pone manū ſup eā. &c.) Preces principis, fides mulieris, turbæ in do
mo cōuētus & cæcorū duū clamor, muti & ſurdi & dæmoniaci oblatio ex ſu
perioribus

C perioribus dictis connexæ ſibi intelligentiæ tenent ordinem. Princeps hic ex eſſe intelligitur, quæ dominum orat, plebs, quam ipſa Chriſti prædicatio aduentus eius expectatione nutriuerat, uitam mortuæ reddat. Nam nullum principem credidiſſe legimus, ex quo perſona principis huius orãtis merito in typum legis aptabitur. Cui quidem dominus opem ſpopondit, ad quam præſtandam proſecutus eſt. Sed prior cum apoſtolis peccatorum turba ſaluatur. Et cum primum electionem, quæ ex lege deſtinabatur, uiuere oportuiſſet, anterior tamen in mulieris ſpecie ſalus publicanis & peccatoribus redditur. Hæc itaq; ad domini prætereuntis occurſum tactu ueſtis domini ſanam ſe de profluuio ſanguinis futuram eſſe confidit, ſordibus ſcilicet polluta corporis ſui, & interioris uicij immundicijs diſſoluta, fimbriam ueſtis per fidem feſtinat attingere. Donum uidelicet ſpiritus ſancti de Chriſti corpore modo fimbriæ exeuntis cum apoſtolis conuerſata contingere, fitq; mox ſana, ita alteri ſalus dum alij defertur, eſt reddita. Cuius fidem & conſtantiam dominus laudauit, quia quod Iſraëli parabatur, plebs gentium occupauit. Eſt autem in ſimplici intelligẽtia magna uirtutis dominicæ admiratio, cum poteſtas intra corpus manens, rebus caducis efficientiam adderet ſanitatis, & uſque in ueſtium fimbrias operatio diuina procederet. Non enim diuiſibilis & comprehenſibilis erat deus, ut D corpore clauderetur. Ipſe enim dona in ſpiritu diuidit, cæterum non diuiditur in donis. Virtutem autem eius fides ubiq; conſequitur, quia ubiq; eſt, & nuſquàm abeſt. Et aſſumptio corporis non naturam uirtutis induxit, ſed ad redemptionem ſuam, fragilitatem corporis uirtus aſſumpſit. Quæ tam infinita, tam libera eſt, ut etiam oſtenderit non ex ſalute fidem, ſed per fidem ſalutem expectandam. Cæci enim quia crediderant uiderunt, non quia uiderant, crediderunt. Ex quo intelligendum eſt fide merendum eſſe quod petitur, non ex impetratis fidem eſſe ſumendam. Ingreditur deinde dominus domum principis, ſynagogam uidelicet, cui in canticis legis hymnus luctuum perſonabat. & irridetur à plurimis. Nunquàm enim illi deum in homine crediderunt. Quin potius prædicari reſurrectionem ex mortuis riſerunt. Apprehenſam igitur puellam manu, cuius apud ſe mors erat ſomnus, retraxit ad uitam. Nanque ut rarus hic eſſe ex lege credentium electionis numerus intelligi poſſet, turba omnis expulſa eſt, quam utique ſaluari dominus optaſſet, ſed irridendo dicta geſtáque reſurrectionis non fuit digna conſortio. Et exeunte fama in uniuerſam terram illam in electionis ſalutem donum Chriſti, atque opera prædicantur. Exeuntem igitur dominum mox cæci duo ſequuntur. Sed cæci & egreſſum & nomen domini quomodo ſcire potuerunt? Quinetiam & filium Dauid nuncupant, & ſaluari ſe rogant. In cæcis duobus ratio totius ſuperioris præfigurationis abſoluitur. Ex his enim filia principis

eſſe

A eſſe mõſtratur Phariſæi, ſcilicet & diſcipuli Ioannis, qui dominum iam ſuperius in commune tentauerant. His igitur neſcientibus à quo ſalutem peterent, indicauit, & his ſaluatorem ſuũ in corpore ex Dauid genere monſtrauit. Et cæcis uetere peccato, quia Chriſtum, niſi admoniti nõ uidebant, lumen menti inſerit. Quibus dominus, ſi credidiſſent, uiſum pollicetur, credentibus præſtat, & ſilentium imperat, quia apoſtolorum erat proprium prædicare. Quinetiam poſt hæc in muto & ſurdo & dæmoniaco gentium plebs indiga totius ſalutis offertur. Omnibus enim undiq; malis circumſeſſa, totis corporis uicijs implicabatur. Et in eo rerum ordo ſeruatus eſt. Nam dæmon prius eijcitur, & tum reliqua corporis officia ſuccedũt. Deus quippe cognitione ſuperſtitionum omnium ueſania effugata, & uiſus & auditus & ſermo ſalutis inuehitur, cuius facti admirationem talis turbæ eſt conſecuta confeſſio: Nunquàm ſic apparuit in Iſraël. Eum cui per legem nihil afferri opis potuerat, uerbi uirtute ſaluari, quodq; laudes dei homo mutus ſurduſq; loqueretur. Salute autem gentibus data, ciuitates omnes & caſtella omnia uirtute & ingreſſu Chriſti illuminãtur, & oẽm infirmitatem ueterni languoris euadunt.

Miſertus turbarum dominus duodecim diſcipulos præmittit cum poteſtate & doctrina. Canon X.

B Idens autem turbas miſertus eſt, quod eſſent uexatæ & iacentes. & reliqua.) Verborum uirtutes non minus oportet introſpicere quàm rerum, quia, ut diximus, paria in dictis, atque in factis ſignificationum momenta conſiſtunt. Turbarum dominus miſeretur uexatarum & iacentium, tanquàm gregis ſine paſtore diſperſi, & ait: Meſſem multam, paucos operarios. Orãdum dominum meſſis, ut operarios plures in meſſem eijciat. Et diſcipulis conuocatis dedit poteſtatem eijciendorum ſpirituum immũdorum, curandæq; cunctæ infirmitatis, omniſq; languoris.) Hæc igitur licet in præſens geſta ſint, quid tamen in futurum ſignificent contuendum eſt. Nullus in turbas uexator irruperat, neque caſu aliquo motúque perculſæ iacebant. Quomodo ergo iacentes uexatáſque miſeratur? Immundi uidelicet ſpiritus dominante uiolentia uexatam, & ſub legis onere ægrotam plebem dominus miſeratur. Quia nullus adhuc his paſtor eſſet cuſtodiam ſancti ſpiritus redditurus. Erat autem doni iſtius copioſiſſimus fructus, ſed nondum miſſus à quoquàm. Eius enim copia haurientium † diſſimilitudinem uincit. Nam quantumlibet aſſumatur à cunctis ad largiendum ſe, tamen ſemper exuberat. Et quia plures eſſe utile ſit, per quos miniſtretur, rogari dominum meſſis iubet, ut in meſſem operarios plures eijciat. Ad capeſſendum ſcilicet quod præparabatur donum ſpiritusſancti † miſſorum copiam deus præſtet

al. forte multitudinem.

Al. meſſoris.

C præſtet. Per orationem enim ac precem hoc nobis à deo munus effunde-
tur. Atq; ut meſſem illam meſſoreſque numeroſos ex his duodecim pri-
mum apoſtolis diffundendos indicaret, conuocatis illis dedit eijciendorũ
ſpirituum poteſtatem, & omnis infirmitatis medendæ. Huius enim doni
uirtutibus poterant & turbator expelli & infirma curari. Et dignũ eſt præ-
ceptorum ſingulorum ſignificantiam contueri. Abſtinere ſe à uijs gentiũ
admonentur, nõ quod nõ etiam ad ſalutẽ gentiũ mitterentur, ſed ut opere
& uita gentilis ignorãtiæ abſtinerẽt. In ciuitates Samaritanorũ uetiti ſunt
introire. Nunquid non potius Samaritanam ipſe curauit? Sed ut eccleſias
hæreticorum non adeant admonentur. Nihil enim differt ab ignoratione
peruerſitas. Mittuntur deinde ad oues perditas domus Iſraël. Atqui in eũ
luporũ ac uiperarũ linguis & faucibus ſæuierũt. Sed legislatio obtinere pri
uilegium euangelij debebat. Hoc minus Iſraël ſceleris ſui excuſationẽ ad-
hibiturus, quod plus ſedulitatis in admonitione ſenſiſſet. Tota deinde in
apoſtolos poteſtas uirtutis dominicæ tranſfertur, & qui in Adam in ima-
ginem & ſimilitudinem dei erant figurati, nunc perfectam Chriſti imagi-
nem & ſimilitudinem ſortiantur. Nihil à domini ſui uirtutibus differẽtes.
Et qui terreſtres ante erant, cœleſtes modo fiunt. Prædicent regnum cœlo-
D rum propinquare. Imaginem ſcilicet & ſimilitudinem dei, nũc in conſortiũ
ueritatis aſſumi, ut ſancti omnes qui cœli nuncupati ſunt, domino conre-
gnent, infirmos curent, mortuos ſuſcitent, leproſos emũdent, dæmones eij-
ciant. Quicquid malorum Adæ corpori Satanæ inſtinctus intulerat, hoc
rurſum ipſi de cõmunione dominicæ poteſtatis emũdent. Et ut ex toto, ſe-
cundum Geneſis prophetiam, dei ſimilitudinem conſequantur, dare gra-
tis quod gratis acceperunt iubentur, ut ſit ſcilicet miniſtratio gratuita mu-
neris gratuiti. Aurum, argentum, pecuniam poſſidere inhibetur in zonis,
& peram in uia ferre, & duas tunicas & calciamenta, & uirgam in manibus
aſſumere. Et dignus mercede ſua eſt operarius. Nõ inuidioſus (ut arbitror)
theſaurus in zona eſt, & qd ſibi uult auri, argenti, atq; æris in zona inhibita
poſſeſſio? Zona eſt miniſterij apparatus, & ad efficaciã operis precinctio.
Ergo ne quid in miniſterio noſtro uenale ſit, admonemur, neq; hoc apo-
ſtolatus noſtri opus fiat, auri, argenti, æriſque poſſeſſio. Nec peram in uia
ferre, curam ſcilicet ſecularis ſubſtantiæ relinquendam. Quia omnis the-
ſaurus ſit pernicioſus in terra, corde noſtro illic futuro ubi condatur & the-
ſaurus. Non duas tunicas. Sufficit enim nobis ſemel Chriſtus indutus,
néue per prauitatẽ intelligentiæ noſtræ altera deinceps, uel hæreſeos, uel le
gis ueſte induamur. Nõ calciamẽta. Nũquid hũanorũ pedũ infirmitas pa
tiens nuditatis? Sed in ſancta terra, & peccatorũ ſpinis atq; aculeis nõ ob-
ſeſſa, ut Moyſi dictum eſt, nudis pedibus ſtaturi admonemur, non alium
ingreſſus noſtri habere quàm quem à Chriſto accepimus apparatũ. Neq;
uirgam

A que uirgam in manibus.)Id eſt,poteſtatis externæ iure non indigi,habẽtes uirgam de radice Ieſſe, nam quæ alia fuerit non erit Chriſti. Inſtructi omni ſuperiore ſermone ad conficiẽdum iter ſeculi,gratia,uiatico,ueſte,calciamento,poteſtate.In his enim operantes,digni mercede noſtra reperiemur,id eſt,in horum obſeruantia cœleſtis ſpei præmia recepturi In quãcunq; ciuitatem intraueritis, interrogate quis in ea dignus eſt,)& reliqua.

Leuia forte dominus dediſſe Apoſtolis præcepta exiſtimabitur, quod ſe uſque ad monita introëundi,habitandi, morandi,exeundiq́; ſummiſerit: Hæc quidem intellecta ſimpliciter ſanctorum modeſtiæ congruunt,ut cũ dignis ſit hoſpitalitas,néue per incuriam, aut ignorantiam cohabitatione probroſæ familiæ polluantur.Sed introëuntes ciuitatem de digno iubet interrogari,& cum eo habitare uſq; ad profectionem. Domum quoque ab introëuntibus pacifice ſalutari.Quæ ſi digna eſt,& pacis cõmunione ſit digna,ſi indigna,pax inuicem reuertatur. Qui autem non receperint eos,ſermonesq́; eorum,his excuſſo pedum puluere,æternæ maledictionis ſemina relinquenda.Hæc non mediocriter ſenſus intelligentiæ commouent.Si eñ ſucceſſuri hoſpitio non erũt,niſi ante quis dignus ſit interrogauerint quomodo indigna domus poſtea reperietur? Et quomodo ſermones eorum non audiet,& ipſos nõ audiens & ipſos non recipiens? Aut enim hoc in eo

B qui iuſtus eſt non eſt uerendum,aut ſi indignus repertus ſit, nec communio erit habitationis ineunda? Et quid interrogaſſe proderit & quæſiſſe de digno,ſi aduerſus indignũ hoſpitem & obſeruantia præcipiatur & pœna? Sed inſtruit eos dominus non admiſceri eorum domibus ac familiaritatibus,qui Chriſtum aut inſectantur,aut neſciunt.Et in quacunq; ciuitate interrogare quis eorũ habitatione ſit dignus, id eſt,ſicubi eccleſia ſit & Chriſtus habitator,neq; quoq; alibi tranſire,quia ſit domus digna,& iuſtus hoſpes. Quod autẽ ab introëuntibus ſalutari domum uoce præcepit,dicens: Dicite pax huic domui. Et ſi digna domus reperta ſit,uenire ſuper eam pacem oportere,ſi uero indigna,ad ipſos pacem reuerti.Sed ſi iam primo ingreſſu in ſalutatiõis officio dicta pax eſt, quomodo poſtea ueniet,aut quomodo poſtea reuertetur? Aut enim dici pax antea non debuit,q̃ utrum digna eſſet probaretur,aut ſi digna fuit & ſalutata cũ pace eſt,conditio & uẽturæ & reuerſuræ pacis nõ poteſt ex ratione ſuperioribus cohærere. Quæ ergo dictorum ſit proprietas, monſtrandum eſt. Iudæorum plures erant futuri,quorum tantus in fauorem legis affectus eſſet, ut quamuis per admirationem operum in Chriſto credidiſſent, tamen in legis operibus morarentur. Alij uero explorandæ libertatis quæ in Chriſto eſt curioſi,tranſiſſe ſe ad euangelia ex lege eſſent ſimulaturi.Multi autem etiam in hæreſim per intelligentiæ peruerſitatem traducerentur, & quia huiuſmodi omnes fallentes, & audientibus blandientes, penes ſe eſſe ueritatẽ catholicã

C mentiuntur, ideo ſuperius admonuit, dignum cum quo habitandum ſit,
eſſe quærendum. Quia uero per uerborum fallaciam incidere ignotantes
in iſtiuſmodi hoſpitem poſſent, domo ipſa quæ digna ſit dicta, id eſt, eccle-
ſia quæ catholica dicetur, caute & diligenter utendum. Salutandam quidē
cum pacis affectu, ſed ita ut potius pax dicta quàm data ſit. Nam ita præ-
cepit: Salutate eam, dicētes: Pax huic domui. Ergo pax ſalutationis in uer-
bis eſt & orationis ſermone tribuēda. Porrò autem pacem propriam, quæ
uiſcera miſerationis ſunt, non oportere in eam uenire niſi digna ſit, quæ ſi
digna reperta non fuerit, ſacramentum pacis cœleſtis intra propriam eorū
conſcientiam continendum. In eos autem qui audita cœleſtis regni prædi
catione Apoſtolorum præcepta reſpuerint, egreſſu eorum, & ſigno pulue-
ris pedibus excuſſis, æterna maledictio relinquatur, neſcio quæ em̄ inſiſten
ti in loco cum eo in quo inſtiterit loco uidetur cōmunio, & fit inter eos quæ
dam corporis ſoliꝗ cōiunctio. Ergo omne domus illius habitationiſque
peccatum intra ipſam excuſſo puluere pedum relinquitur, nihilꝗ ſanctita-
tis de inſiſtentium apoſtolorū ueſtigijs mutuatur, ut quorum aditu ingreſ
ſuque delicta terrenæ originis auferuntur, eorum teſtimonio infidelitas cū
omni terræ ſuæ puluere iudicet. Tolerabilius in die iudicij terræ Sodomo
rū & Gomorrhorū erit quàm ciuitati iſti.) Quia illis ignorato Chriſto er-
D raſſe ſit leuius, his uero inexpiabile ſit, aut prædicatum non recepiſſe, aut re
ceptum non ſancte, neꝗ catholice prædicaſſe. Et quidem plures hos qui ue
ſano furore in Apoſtolos deſæuituri eſſent, futuros eſſe ſignificat, cū ſe eos
ſicut oues in medio luporum ait mittere, prædicens ſimplices ſicut colum-
bas, & prudentes ſicut ſerpentes eſſe oportere. Sed columbæ ſimplicitas in
abſoluto eſt. Quæ autem ſit ſerpentis prudentia contuendum eſt. Neſcio
quid in illo prudentiæ cōſilijꝗ extet, licet quædā hinc aliqui memoriæ man
dauerint, quod ubi ſe in manus hominum ueniſſe intelligat omni genere
ab ictu caput ſubtrahat, idꝗ aut collecto in orbem corpore contegat, aut
foueæ immergat, cædiꝗ partem reliquam derelinquat. Noſꝗ hoc exem
plo oportere, ſi quid acciderit perſecutionum, caput noſtrū, quod eſt Chri-
ſtus, occulere, ut ablatis nobis in omnes cruciatus, fidem ab eo acceptam ia
ctura corporis communiamus. Sed omnis hic domini de Iudæis atꝗ hæ-
reticis ſermo eſt. Tradet frater fratrē, & pater filium, & inſurgēt filij in pa
rentes.) Id eſt, familiam inter ſe eiuſdem domus diſſidere, quia de parentū
cognationumꝗ nominibus populi quondam unitas indicatur. Nunc ho-
ſtili inuicem odio, diuerſiſꝗ iudicibus, etiam regibus terræ offerendos, dū
extorquere aut ſilentium noſtrum, aut conniuentiam tentant, teſtes & ipſis
& gentibus futuri. Quo teſtimonio excuſatio ignoratæ diuinitatis adimen
da ſit perſequentibus, gentibus uero uia pandenda credēdi CHRISTVM
pertinacibus inter ſæuientium pœnas confeſſorum uocibus prædicatum.

Inſtru-

A Inſtructos igitur nos ſerpentis prudentia monet eſſe oportere. Hunc antequàm Adam traduceret iam ſapientem Geneſis nuncupauit, & prudentiam eius malignantis conſilij ordine docuit. Primum enim animum ſexus mollioris aggreſſus eſt, ſpe deinde illexit, & communionem immortalitatis ſpopondit. Et per hæc tanta præmia opus conſilij & uoluntatis ſuæ geſſit. Pari igitur oportunitate introſpecta uniuſcuiuſque & natura & uoluntate uerborum adhibenda prudentia eſt. Spes bonorum futurorum reuelanda, & cœleſtia perfectæ fidei præmia proferenda. Et quod ille mentitus eſt nos prædicemus ex uero, ſecundum ſponſionem dei, angelis ſimiles futuros eſſe qui credent, ut mentes plebium faciles & abſolutas, circunſæuientibus licet lupis & hæreticis promiſſis regnorum cœleſtium occupemus, & rerum fidem ſerpentis prudentia columbæ ſimplicitate tradamus. Monet etiam traditis abeſſe oportere curam reſponſionis, ſed expectandũ potius quid ſpiritus dei ſuggerat. Quia fides noſtra omnibus præceptis diuinæ uoluntatis intenta, ad reſponſionem ſcientiæ inſtruetur, in exemplo habentes Abraham, cui poſtulato ad hoſtiam Iſaac non defuit aries ad uictimam. Ex una deinde in duas urbes fugam ſuadet, quia prædicatio eius primum à Iudæa effugata tranſijt ad Græciam, de hinc diuerſis intra Græciæ urbes Apoſtolorum paſſionibus fatigata, tertio in uniuerſis gentibus

Solœciſmus & doctis quoque nonnunquam obrepit.

B demoratur. Sed ut oſtenderet gentes quidem apoſtolorum prædicationi credituras, uerum ut reliquum Iſraël crederet, eſſe aduentui ſuo debitũ ait: Non conſummabitis ciuitates Iſraël donec ueniat filius hominis.) Poſt plenitudinem ſcilicet genitum quod erit reliquum Iſraël ad implẽdum numerum ſanctorum futuro claritatis ſuæ aduentu in eccleſiam conuocãdum.

Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, neque ſeruus ſuper dominum.) Multum proficit ad tolerantiæ aſſumptionem rerum imminentium cognitio; maxime ſi patientiæ uoluntas præſumatur exemplo. Dominus noſter lumen æternum & dux credentium, & immortalitatis parens diſcipulis ſuis futurarum paſſionũ ſolatia ante præmiſit, ne ſe quis diſcipulus magiſtro potiorem, aut ſuper dominum eſſe ſeruus exiſtimaret. Si enim patriſfamilias cognomentum per inuidiam dæmonis addiderunt, quanto magis in domeſticos eius omnia iniuriarum & contumeliarum genera perficient? Sed ea nihil nos terreant, gloriæ loco potius amplectentes ſi domino noſtro uel paſſionum conditionibus adæquemur. Nihil eſt occultum quod non reuelabitur.) Diem ſcilicet iudicij oſtendit, quæ abſtruſam uoluntatis noſtræ conſcientiam prodet, & ea quæ nunc occulta exiſtimantur, luce cognitionis publicæ deteget. Igitur non minas, non conſilia, non poteſtates inſectantium monet eſſe metuendas, quia dies iudicij nulla hæc fuiſſe atque inania reuelabit. Et quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta.) Non legimus dominũ

C ſolitum fuiſſe noctibus ſermocinari, & doctrinam in tenebris tradidiſſe, ſed quia omnis ſermo eius carnalibus tenebræ ſunt, & uerbum eius infidelibus nox eſt, itaque id quod à ſe dictum eſt, cum libertate fidei & confeſſionis uult eſſe loquendum. Idcirco quæ in tenebris dicta ſunt, prædicari iuſſit in lumine, & quæ ſecreto aurium commiſſa ſunt, ſuper tecta, id eſt, excelſum loquenda, ut præconio audiantur. Conſtanter enim dei ingerenda cognitio eſt, & profundum doctrinæ euangelicæ ſecretum lumine prædicationis apoſtolicæ reuelandum, non timentes eos quibus cum ſit licentia in corpora, tamen in animam ius nullum eſt, ſed timentes potius deum cui perdendæ in gehenna animæ & corporis ſit poteſtas.

Nónne duo paſſeres aſſe ueneunt, & unum ex illis non cadit in terram ſine uoluntate patris ueſtri.) Non eſt (ut puto) criminis agere aucupium, neque uenditio paſſerum habet culpam, & quod ait, unum ex illis non cadit ſuper terram ſine uoluntate patris ueſtri, contra apoſtolicum dictum facere uidetur quod ait: Non eſt pecudum deo cura. Et autoritati eius multum derogabitur, ſi ſenſiſſe aliter quàm in euangelijs traditum eſt reperietur. Nec ſanè apoſtolis multum dignitatis tribuetur, ſi paſſeribus anteſtabũt. Locus hic ex ſenſu ſuperiore proficiſcitur. Iniquitates eṁ eorũ exaggerãtur qui tradituri ſunt, qui inſecuturi, qui in fugã coacturi, quibus propter nomen domini eſſe odio nos oportet, qui omne ius ſuũ in ſolis corporibus D exerceant, poteſtatem in animam non habentes. Hi igitur paſſeres duo aſſe ueneunt. Et quidem quæ ſub peccato uendita ſunt redimit ex lege Chriſtus. Ergo quod uenditur, corpus atq; anima eſt, & cui uenditur, peccatum eſt, quia Chriſtus & de peccato redemit, & animæ ac corporis eſt redẽptor. Quid igitur duo paſſeres aſſe ueneunt, ſeipſos peccato minimo uendunt natos ad uolandum, & ad cœlum pennis ſpiritualibus efferendos. Sed capti præcijs præſentium uoluptatum & ad luxum ſeculi uenales totos ſe talibus auctionibus nundinantur. Sed quærendum eſt, quomodo unum ex illis eſt quod ſine uoluntate dei non cadet. Dei uoluntas eſt, ut unum ex illis magis euolet, ſed lex ex conſtitutione dei profecta decernit unum ex eis potius decidere. Quemadmodum autem ſi euolarent unum eſſent, id eſt, corpus in naturã animæ tranſiſſet, & grauitas illa terrenæ materiæ in profectum & ſubſtantiam animæ aboleretur, fieretq; corpus potius ſpirituale, ita peccatorum pretio uenditis, in naturam corporum animæ ſubtilitas ingraueſcit, & terrenam contrahit ex uiciorum ſorde materiam, fitque unum ex illis quod trudatur in terram. Plurimis autem eos anteſtare paſſeribus cum dicit, oſtendit multitudini infidelium electionum fidelium præeſſe, quia his caſus in terram ſit, illis uolatus in cœlum. In numerum autem aliquid colligi diligentiæ ac ſollicitudinis cura eſt. Neque enim dignum negocium eſt peritura numerare. Vt igitur nihil ex nobis periturum eſſe cognoſce

A gnoſceremus; quia multo paſſeribus meliores ſumus, ipſo capillorum noſtrorum ſupputatorum numero indicatur, ſaluis nobis ex ſolido futuris, cum quod innumerabile in nobis ſit conſeruandi & affectu, & poteſtate numeretur. Nullus igitur corporum noſtrorum caſus eſt pertimeſcendus, neque ullus interimendæ carnis admittendus eſt dolor, quando pro naturæ ſuæ atque originis conditione reſoluta in ſubſtantiam ſpiritualis animæ te fundatur. Et quia doctrinis talibus confirmatos, oportet liberam confitendi dei habere conſtantiam, etiam conditionem qua teneremur, adiecit: negaturum ſe eum patri in cœlis, qui ſe hominibus in terra negaſſet. Eum porrò qui confeſſus coràm hominibus ſe fuiſſet, à ſe in cœlis confitendũ. Qualeſque nos nominis ſui teſtes hominibus fuiſſemus, tali nos apud deum patrem teſtimonio eius uiſuros. Nolite arbitrari quoniam ueni pacẽ mittere in terram, Non ueni pacem mittere, ſed gladium.) Veni enim ſeparare filium aduerſum patrem, & filiam aduerſus matrem, & nurum aduerſus ſocrum ſuam, & inimici hominis domeſtici eius. Quæ iſta diuiſio eſt? Inter prima enim legis præcepta accepimus: Honora patrem tuum & matrẽ tuam. Et ipſe dñs ait: Pacem meã do uobis, pacem meam relinquo uobis. Quid ſibi uult miſſus potius gladius in terram, & ſeparatus à patre filius, & filia à matre, & nurus aduerſus ſocrum, & hominis domeſtici eius inimici? Igitur exinde publica autoritas impietati proferetur, ubique odia, ubique bella & gladius domini, inter patrem & filium, & inter filiam matremque deſæuiens? Et in Luca quidem talis de hoc ſermo eſt: Erunt enim ex hoc quinque in unà domo diuiſi. Tres in duos, & duo ſuper tres diuidentur. Nunquid non in maiorem numerum poteſt agnitionis domeſtica familia diffundi? Aut præſcripto tẽporis continebatur, ut ex hoc eſſent quinque tantum in domo unà, iidémque diuiſi? Ergo qui ſit gladius in terra, quæ proprietas nominum, & in numero quinque quæ ratio, & quomodo tres in duos, & duo ſuper tres diuidendi, & quatenus homini domeſtici eius inimici, contuendum eſt. Singularum quidem rerum & uniuerſæ quæſtionis primum natura eſt explicanda. Nec minus intelligentiam noſtram ſenſus & ſuperior & conſequens adiuuabit, Gladius telorum omnium telum acutiſſimum eſt, in quo ſit ius poteſtatis, & iudicij ſeueritas, & animaduerſio peccatorũ, & huius quidem teli nomine noui euangelij prædicationem appellatam frequens in prophetis autoritas eſt. Dei igitur uerbum nuncupatum meminerimus in gladio, qui gladius miſſus in terram eſt, id eſt, prædicationem eius hominũ cordibus infuſam. Hoc igitur quinque habitantes in domo diuidit, & diuidit tres in duos & duos ſuper tres. Sed tria tantum in homine reperimus, id eſt, corpus & animam & uoluntatem. Nam ut corpori anima data eſt, ita & poteſtas utrique utendi ſe ut

B (margin letter beside "& filia à matre")

A qui perdiderit animam ſuam propter me inueniet eam.) Verbi ſcilicet po teſtate & ueterum diuiſione uiciorum proficiet lucrum animæ in mortẽ,& damnũ in ſalutem. Ergo ſuſcipienda mors eſt in nouitate uitæ & cruci domini configenda ſunt uicia,& aduerſus perſequentes contemptũ præſentiũ glorioſæ confeſſionis retinenda libertas eſt,& damnoſum animæ lucrũ refugiendum,ſcientibus cuiq; ius in animam non relinqui,& detrimento breuis uitæ fœnus immortalitatis acquiri. Qui recipit uos me recipit,& qui me recipit, recipit eum qui me miſit.) & reliqua. Vniuerſis doctrinæ affectum & præceptorum ſedulitatem impendit, & qui periculum non recipientium Apoſtolos excuſſi pulueris teſtimonio denunciaſſet recipientium meritum ultra gratiam ſperati officij commendat,docetq; in ſe etiam mediatoris officium,qui cum ſit receptus à nobis, atque ille profectus ex deo ſit,deus per illum transfuſus in nos ſit. Atq; ita qui Apoſtolos recipit,Chriſtũ recipit,qui uero CHRISTVM receperit,patrem deum recipit,quia non aliud in Apoſtolis recipit quàm quod in Chriſto eſt, Neque in Chriſto aliud eſt quàm quod in deo eſt. Perq; hunc ordinem gratiarum, non aliud eſt Apoſtolos recepiſſe quàm deum, quia & in illis Chriſtus,& in Chriſto deus habitat. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ,mercedẽ prophetæ accipiet.) Qui prophetam recipit,habitantem recipit in propheta,fitq; prophetæ mercede dignus, prophetam prophetæ nomine recipi-

B ens. Par quoque recepiſſe iuſtum merces deputatur, fitq; iuſtus ex honore iuſticiæ,ac ſic conſummatur iuſticia ex fide,& mercedem acquirit officium, plures conſequendæ æternitatis occaſiones deo largiente,quãdo in recipiendo iuſto & propheta ipſe reuerentiæ affectus & iuſti honorem accipiat & prophetæ. Et quicunq; potũ dederit uni ex minimis iſtis calicẽ aquæ frigidæ.)& reliqua. Non inane eſſe bonæ conſcientiæ opus docuit,neq; ſpẽ fidei alienæ infidelitatis crimine laborare. Prouidens eñ plures futuros tantum apoſtolatus nomine glorioſos,omni uero uitæ ſuæ opere improbabiles,eoſdemq; diu fallere diuq; mentiri, tamen obſequium quod ipſis ſub religionis opinione delatum ſit, mercede operis ſui ſpeciq; non fraudat. Nã licet ipſi minimi eſſent,id eſt,peccatorũ omnium ultimi(minimum autem eſt quo minus nihil aliud eſt)non inania tamẽ in eos etiam leuia,quæ ſub frigidæ aquæ nomine deſignat,officia eſſe decernit. Non enim peccatis hominis,ſed diſcipuli nomini honor præſtitus eſt. Atque ita ad probitatem obſequentis,fallentis de ſe probra non lædunt, cum mercedem ſuam dantis fide,non aſſumentis mendacio conſequatur.

C De diſcipulis in naui excitantibus Ieſum. De duobus dæmoniacis in terra Geraſenorum. De paralytico curato & lectum ſuum ferente. Canon VIII.

ET aſcendente eo in nauiculam, ſecuti ſunt eum diſcipuli. Et ecce tempeſtas magna facta eſt in mari. & reliqua.) Nauem diſcipulis introgreſſis tempeſtas oritur, mare commouetur, nauigantes turbantur. Ipſe uero ſomno conſopitus timentium metu excitatur. Oratur ut opem afferat, & increpitis his quod modicæ eſſent fidei, uento & mari tranquillitatem imperauit, cum admiratione hominum præceptis eius uentum & mare obediſſe. Igitur ſecundum hæc eccleſiæ intra quas uerbum dei non uigilauerit, naufragæ ſunt, non quod Chriſtus in ſomnum relaxetur, ſed quod ſomno noſtro conſoporetur in nobis. Maxime autem illud accidit, ut à deo præcipue in periculi metu & uexatione ſperêmus, atq; utinam, uel ſpes ſera confidat ſeſe periculum poſt ſe euadere Chriſti intra nos ſeruitute uigilante. Perpetuam autem nobis obiurgationis ſuæ recordationem relinquit, dicens: Modicæ fidei quid timidi eſtis? Metum ſcilicet motuum ſecularium, cum quibus Chriſti fides uigilet, nullum eſſe oportere. Conſequitur deinde hominum admiratio dicentium: Qualis hic homo eſt, quod uenti & mare obediunt ei? Non diſcipulorum hic ſermo, ſed gentium eſt. Nam cum ſuperius & diſcipulos tantum nauem introiſſe, & à diſcipulis excitatum eſſe dixiſſet, nunc admiratos eſſe homines ſignificat, hominem in ipſa admiratione dicentibus: Qua nominum conuerſione intelligitur omnia opera Chriſti omnesq; eius uirtutes, ut dei eſſe laudándas, quia piaculi gentilis miſerrimiq; erroris ſtulticiam demonſtrat, quod eum ex humilitate paſſionis hominem potius nuncupent, quàm ex uirtutibus deum.

D

Et cum ueniſſet trans fretum in regione Geraſenorum occurrerunt ei duo homines dæmonia habentes, de monumentis exeuntes, periculoſi nimis. Et reliqua.) Duûm hominum occurſus dæmonũ in duos homines longa poſſeſſio & periculoſa tranſeuntibus uia & tranſfugiendi in porcos deprecatio, & purgatis hominibus gregis ipſius per præceps in mare caſus. De hinc paſtorum in oppidum fuga, populi de ciuitate progreſſus, & ne urbem dominus adiret legatio, & reditus eius in patriam, & illic paralytici lecto iacentis oblatio, & pro fidei merito in tempore ipſo peccatorum remiſſio, & murmur ſcribarum, & uirtutis confeſſio, & paralytici etiam ſub onere lectuli in domum reditus, & hominum admiratio, hanc habent cauſam. In exordio generis humani in tres fuit humani generis diuiſio, Noë ſcilicet & filiorum, ex quibus ſecundum prophetiam Geneſis Sem in poſſeſſionem dei lectus eſt. Extra urbem autẽ, id eſt, extra legis & prophetarum

A phetarum ſynagogam, duos homines in monumentis dæmones detinebant, duarum ſcilicet gentium origines, intra defunctorum ſedes & mortuorum reliquias obſederant, efficientes prætereuntibus uiam uitæ præſentis infeſtam. Igitur ut eſſet in rebus gerendis futuri plena meditatio, ueniente domino duo homines occurrunt, ut occurſus eorum cōcurrentium ad ſalutem uoluntas indicaretur. Sed in hominibus dæmones proclamāt, cur ſedem inuideat, cur ante iudicij tempus infeſtet. Adiacebat etiam eis duobus gentium populis plebs ex Sem genere Sadducæorum, quorū hæreſis ex Iudæis negatæ reſurrectionis piaculum eſt. Videntes igitur dæmones non ſibi iam locum in gentibus derelinqui, ut patiatur habitare ſe in hæreticis deprecantur, quibus occupatis totus in mare impetu rapido per præceps grex coactus eſt, in cupiditatem ſcilicet ſecularium, dæmonū præcipitatur inſtinctu, in aquis multis, id eſt, cum reliquiarum gentilium infidelitate morituri. Atque etiam in hoc typica ratio ſeruata eſt, ut non ſatis eſſet dixiſſe præcipitatos in mare, niſi etiam adderetur, & mortui ſunt in aquis multis. Quorum principes, atque paſtores rerum talium admiratione turbati ad urbem ueniunt, & quæ geſta ſunt nunciant. Vrbs illa Iudaici populi habet ſpeciē, q Chriſti operibus auditis, domino ſuo obuiā pergit, prohibens ne fines ſuos urbemq́ contingeret. Neque enim euangelica
B lex præcipit, à qua repudiatus in ciuitatem ſuam reuertitur. Deo ciuitas fidelium plebs eſt. In hāc igitur naui, id eſt, eccleſiā inuectus introijt. Iamq́ in paralytico gentium uniuerſitas offertur medenda, & curationis ipſius uerba ſunt contuenda. Non dicitur paralytico: ſanus eſto, non dicitur: ſurge & ambula, ſed dicitur: Conſtans eſto fili, remiſſa ſunt tibi peccata tua. In Adam uno peccata uniuerſis gentibus remittuntur. Hic itaque angelis miniſtrandus offertur. Hic filius nūcupatur, qui primū dei opus eſt. Huic remittuntur animæ peccata, & indulgentia primæ trāſgreſſionis ex uenia eſt. Non enim paralyticum peccaſſe aliquid accepimus, cū præſertim alio in loco, idem dominus dixerit, cæcitatem à natiuitate nō ex peccato, aut ꝓprio aut paterno fuiſſe contractam. Veritatis deinde ordo ſuccedit in geſtis, quāmuis futuri ſpecies expleatur in dictis. Mouet ſcribas remiſſum ab homine peccatū. Hominē enim tantum in Ieſu Chriſto cōtuebantur, & remiſſum ab eo, quod lex laxare non poterat. Fides enim ſola iuſtificat. Deinde murmurationem eorum dominus introſpicit, dicitq́; facile eſſe filió hominis in terra peccata dimittere. Verum enim, nemo poteſt dimittere peccata, niſi ſolus deus. ergo qui remittit deus eſt, quia nemo remittit, niſi deus, deus in homine manēs curationē homini præſtabat, & nulla ei agendi, aut loquendi erat difficultas, cui ſubeſt totum poſſe quod loquitur. Porrò autem ut ipſe in corpore poſitus, intelligi poſſet eſſe qui & animis peccata dimitteret, & reſurrectionem corporibus præſtaret, ait: Vt ſcia-

C tis quoniam filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Surge & tolle lectum tuum. Satis fuerat dixiſſe ſurge, ſed quia omnis erat perficiēdi operis ratio explicanda, adiecit: Tolle lectū tuum, & uade in domum tuam. Primū remiſſionē tribuit peccati, de hinc uirtutem reſurrectionis oſtendit. Tum ſublatione lectuli infirmitatem ac dolorem corporibus docuit abſfuturum. Poſtremo reditum in domū propriam iter in paradiſum credentibus eſſe inhibendum, ex quo Adam parens uniuerſorum peccati labe diſſolutus exceſſerat. Videntes autem turbæ timuerunt. Opus iſtud admiratio potius conſequi non metus debuit, ſed manet etiamnum ordo myſterij, ut ueritati præſentium futurorū ſpecies adiecta ſit dictorum & factorū. Domini uirtutē turbæ timent. Magni em̄ timoris res eſt, nō dimiſſis à Chriſto peccatis in mortem reſolui, qa nullus ſit in domū æternā reditus, ſi cui indulta non fuerit uenia delictorum.

Et honorificauerunt deum, quod tantam dedit poteſtatē hominibus.) Concluſa ſunt omnia ſuo ordine, & ceſſante iam deſperationis timore honor deo redditur, quod tantam dederit hominibus poteſtatē, ſed ſoli hoc Chriſto erat debitū, ſoli de cōmunione paternæ ſubſtantiæ hæc agere erat familiare. Nō ergo hoc uenit in admiratione quod poſſet iſta (quid enim non poſſe deus crederetur?) alioquin laus de uno homine, non de pluribus extitiſſet, ſed delati deo honoris hinc cauſa eſt, quod poteſtas hominibus D hac uia data ſit per uerbum eius & peccatorū remiſſionis & corporum reſurrectionis & reuerſionis in cœlum.

De Matthæo publicano. De phariſæorum & diſcipulorū Ioannis ieiunio. De aſſutu panni rudis. De ꝓfluuio mulieris. De filia principis excitata à mortuis. De duobus cæcis. De ſurdo & muto. Canon IX.

ET cum tranſiret inde Ieſus uidit hominem ſedentem in teloneo Matthæū nomine, & ait illi: ſequere me. & reliqua.) Matthæum publicanum ſedentem in teloneo ſequi ſe iubet, & concedens in domum, conuiuium inſtruit, & cum eo publicanorum & peccatorum turba diſcumbit, phariſæis diſcipulos obiurgantibus, cur magiſtro cum publicanis cibus eſſet: Quibus reſpondit. Sanis medico opus non eſſe, ſed curatione ægrotos indigere, euntesq́ iubet diſcere, quid ſit miſericordiam malle quàm ſacrificium. Publicanorum nomen ex uita eſt, qui relictis legis operibus, gerere ſe uſu cōmuni & publico maluerūt. Ergo è domo, id eſt, ex peccatis corporis Matthæū dn̄s euocauit, in cuius mētē ingreſſus recūbit. Hic em̄ idē euangelij iſtius ſcriptor eſt, & de peccati ſui domo exiēs, dn̄m ipſe ſuſcepit, interiore eius habitatiōe illuminatus, intra

quem

A quem euangelicis cibis peccatoribus & publicanis conuiuiũ † de uitæ copia Al. diuitę.
præparatur. Aemulatio deinde agitat Iudæos, dominũ publicanis & peccatoribus communicare, quibus ille operta infidelitatis uelamine uerba legis exprompſit. Se quidem ægrotis opem ferre, & medicinam egentibus præſtare. Eis autem qui ſe ſanos exiſtimarent neceſſariam curationem nullam eſſe. Sed ut intelligerent neminem ſuorum ſanum eſſe, admonuit ut ſcirent quid eſſet: Miſericordiam uolo non ſacrificium, legem ſcilicet ſacrificiorum obſeruatione deuinctam opem ferre non poſſe, ſed ſalutem uniuerſis in miſericordiæ indulgentia reſeruari. Non enim ueni iuſtos uocare, ſed peccatores in pœnitentiam. Omnibus uenerat, quomodo ergo non ſe iuſtis ueniſſe dicit? Erant ergo quibus neceſſe non erat ut ueniret? Sed nemo iuſtus ex lege eſt. Oſtendit ergo inanem iuſticiæ eſſe iactantiam, quia ſacrificijs infirmis ad ſalutem, miſericordia erat uniuerſis in lege poſitis neceſſaria. Nam ſi iuſticia fuiſſet ex lege, uenia per gratiã neceſſaria nõ fuiſſet.

Tunc acceſſerunt ad eũ Ioannis diſcipuli, dicentes: Quare nos & phariſæi ieiunamus frequenter, diſcipuli autẽ tui non ieiunant?) Ieiunabant phariſæi & diſcipuli Ioannis, & apoſtoli non ieiunabant. Sed iſtis ſpiritualiter reſpondit, ſponſumq; ſe Ioannis diſcipulis oſtendit. Ioannes enim repoſitam in Chriſto omnem uitæ ſpem ſpopondit, & recipi à domino diſci-
B puli eius, adhuc eo prædicante, non poterant, uſq; in eum enim lex & prophetæ ſunt, et niſi lege finita in fidem euangelicam eorum nemo concederet. Quod uero præſente ſponſo ieiunandi neceſſitatem diſcipulis non eſſe reſpondit, præſentiæ ſuæ gaudium & ſacramentum ſancti cibi edocet, quo nemo ſe præſente, id eſt, in conſpectu mentis Chriſtum continens indigebit. Ablato autem ſe ieiunaturos eſſe dicit, quia omnes non credentes reſurrexiſſe Chriſtum habituri non eſſent cibum uitæ. In fide enim reſurrectionis ſacramentum panis cœleſtis accipitur, & quiſquis ſine Chriſto eſt, in uitæ cibi ieiunio relinquetur. Vt autem intelligerent non poſſe ſibi in ueteribus poſitis perfecta hæc ſalutis ſacramenta cõmitti, comparationis poſuit exemplum. Pannum rudem ueſtimento ueteri non adſui, quia uetuſtatis infirmitatem uirtus adſumenti rudis diſſoluat. Et uinũ nouũ ueteribus utribus non infundi. Feruentis eñ muſti color utres ueteres abrũpit. Infirmas uidelicet uetuſtate peccatorũ & animas & corpora nouæ gratiæ ſacramenta nõ capere. Fiet enim ſciſſura peior, effuſoq; uino utres ueteres peribũt. Duplex eñ taliũ erit reatus, ſi præter uetuſtatẽ peccatorũ ſuorum uirtutẽ nouæ gratiæ non ſuſtinebũt. Atq; ideo & phariſæos & diſcipulos Ioãnis noua nõ accepturos eẽ, niſi noui fierẽt. Hæc illo loquẽte, ecce princeps unus acceſſit & adorabat eũ, dicẽs: Dñe filia mea modo defũcta eſt, ueni & pone manũ ſup eã. &c.) Preces principis, fides mulieris, turbæ in domo cõuẽtus & cæcorũ duũ clamor, muti & ſurdi & dæmoniaci oblatio ex ſu-

perioribus

C perioribus dictis connexæ ſibi intelligentiæ tenent ordinem. Princeps hic lex eſſe intelligitur, quæ dominum orat, plebs, quam ipſa Chriſti prædicatio aduentus eius expectatione nutriuerat, uitam mortuæ reddat. Nam nullum principem credidiſſe legimus, ex quo perſona principis huius orātis merito in typum legis aptabitur. Cui quidem dominus opem ſpopondit, ad quam præſtandam proſecutus eſt. Sed prior cum apoſtolis peccatorum turba ſaluatur. Et cum primum electionem, quæ ex lege deſtinabatur, uiuere oportuiſſet, anterior tamen in mulieris ſpecie ſalus publicanis & peccatoribus redditur. Hæc itaq; ad domini prætereuntis occurſum tactu ueſtis domini ſanam ſe de profluuio ſanguinis futuram eſſe confidit, ſordibus ſcilicet polluta corporis ſui, & interioris uicij immundicijs diſſoluta, fimbriam ueſtis per fidem feſtinat attingere. Donum uidelicet ſpiritus ſancti de Chriſti corpore modo fimbriæ exeuntis cum apoſtolis conuerſa ta contingere, fitq; mox ſana, ita alteri ſalus dum alij defertur, eſt reddita. Cuius fidem & conſtantiam dominus laudauit, quia quod Iſraëli parabatur, plebs gentium occupauit. Eſt autem in ſimplici intelligētia magna uirtutis dominicæ admiratio, cum poteſtas intra corpus manens, rebus caducis efficientiam adderet ſanitatis, & uſque in ueſtium fimbrias operatio diuina procederet. Non enim diuiſibilis & comprehenſibilis erat deus, ut D corpore clauderetur. Ipſe enim dona in ſpiritu diuidit, cæterum non diuiditur in donis. Virtutem autem eius fides ubiq; conſequitur, quia ubiq; eſt, & nuſquàm abeſt. Et aſſumptio corporis non naturam uirtutis induxit, ſed ad redemptionem ſuam, fragilitatem corporis uirtus aſſumpſit. Quæ tam infinita, tam libera eſt, ut etiam oſtenderit non ex ſalute fidem, ſed per fidem ſalutem expectandam. Cæci enim quia crediderant uiderunt, non quia uiderant, crediderunt. Ex quo intelligendum eſt fide merendum eſſe quod petitur, non ex impetratis fidem eſſe ſumendam. Ingreditur deinde dominus domum principis, ſynagogam uidelicet, cui in canticis legis hymnus luctuum perſonabat. & irridetur à plurimis. Nunquàm enim illi deum in homine crediderunt. Quin potius prædicari reſurrectionem ex mortuis riſerunt. Apprehenſam igitur puellam manu, cuius apud ſe mors erat ſomnus, retraxit ad uitam. Nanque ut rarus hic eſſe ex lege credentium electionis numerus intelligi poſſet, turba omnis expulſa eſt, quam utique ſaluari dominus optaſſet, ſed irridendo dicta geſtáque reſurrectionis non fuit digna conſortio. Et exeunte fama in uniuerſam terram illam in electionis ſalutem donum Chriſti, atque opera prædicantur. Exeuntem igitur dominum mox cæci duo ſequuntur. Sed cæci & egreſſum & nomen domini quomodo ſcire potuerunt? Quinetiam & filium Dauid nuncupant, & ſaluari ſe rogant. In cæcis duobus ratio totius ſuperioris præfigurationis abſoluitur. Ex his enim filia principis

eſſe

A eſſe mõſtratur Phariſæi, ſcilicet & diſcipuli Ioannis, qui dominum iam ſuperius in commune tentauerant. His igitur neſcientibus à quo ſalutem peterent, indicauit, & his ſaluatorem ſuũ in corpore ex Dauid genere monſtrauit. Et cæcis uetere peccato, quia Chriſtum, niſi admoniti nõ uidebant, lumen menti inſerit. Quibus dominus, ſi credidiſſent, uiſum pollicetur, credentibus præſtat, & ſilentium imperat, quia apoſtolorum erat proprium prædicare. Quinetiam poſt hæc in muto & ſurdo & dæmoniaco gentium plebs indiga totius ſalutis offertur. Omnibus enim undiq; malis circumſeſſa, totis corporis uicijs implicabatur. Et in eo rerum ordo ſeruatus eſt. Nam dæmon prius eijcitur, & tum reliqua corporis officia ſuccedũt. Deus quippe cognitione ſuperſtitionum omnium ueſania effugata, & uiſus & auditus & ſermo ſalutis inuehitur, cuius facti admirationem talis turbæ eſt conſecuta confeſſio: Nunquàm ſic apparuit in Iſraël. Eum cui per legem nihil afferri opis potuerat, uerbi uirtute ſaluari, quodq; laudes dei homo mutus ſurdusq; loqueretur. Salute autem gentibus data, ciuitates omnes & caſtella omnia uirtute & ingreſſu Chriſti illuminãtur, & oẽm infirmitatem ueterni languoris euadunt.

Miſertus turbarum dominus duodecim diſcipulos præmittit cum poteſtate & doctrina. Canon X.

B VIdens autem turbas miſertus eſt, quod eſſent uexatæ & iacentes. & reliqua.) Verborum uirtutes non minus oportet introſpicere quàm rerum, quia, ut diximus, paria in dictis, atque in factis ſignificationum momenta conſiſtunt. Turbarum dominus miſeretur uexatarum & iacentium, tanquàm gregis ſine paſtore diſperſi, & ait: Meſſem multam, paucos operarios. Orãdum dominum meſſis, ut operarios plures in meſſem eijciat. Et diſcipulis conuocatis dedit poteſtatem eijciendorum ſpirituum immũdorum, curandæq; cunctæ infirmitatis, omniſq; languoris.) Hæc igitur licet in præſens geſta ſint, quid tamen in futurum ſignificent contuendum eſt. Nullus in turbas uexator irruperat, neque caſu aliquo motúque perculſæ iacebant. Quomodo ergo iacentes uexatáſque miſeratur? Immundi uidelicet ſpiritus dominante uiolentia uexatam, & ſub legis onere ægrotam plebem dominus miſeratur. Quia nullus adhuc his paſtor eſſet cuſtodiam ſancti ſpiritus redditurus. Erat autem doni iſtius copioſiſſimus fructus, ſed nondum miſſus à quoquàm. Eius enim copia haurientium † diſſimilitudinem uincit. Nam quantumlibet aſſumatur à cunctis ad largiendum ſe, tamen ſemper exuberat. Et quia plures eſſe utile ſit, per quos miniſtretur, rogari dominum meſſis iubet, ut in meſſem operarios plures eijciat. Ad capeſſendum ſcilicet quod præparabatur donum ſpiritusſancti † miſſorum copiam deus Al's *forte multitudinem. Al's *meſſorũ.

præſtet

C præſtet. Per orationem enim ac precem hoc nobis à deo munus effunde-
tur. Atq; ut meſſem illam meſſoréſque numeroſos ex his duodecim pri-
mum apoſtolis diffundendos indicaret, conuocatis illis dedit eijciendorũ
ſpirituum poteſtatem, & omnis infirmitatis medendæ. Huius enim doni
uirtutibus poterant & turbator expelli & infirma curari. Et dignũ eſt præ-
ceptorum ſingulorum ſignificantiam contueri. Abſtinere ſe à uijs gentiũ
admonentur, nõ quod nõ etiam ad ſalutẽ gentiũ mitterentur, ſed ut opere
& uita gentilis ignorãtiæ abſtinerẽt. In ciuitates Samaritanorũ uetiti ſunt
introire. Nunquid non potius Samaritanam ipſe curauit? Sed ut eccleſias
hæreticorum non adeant admonentur. Nihil enim differt ab ignoratione
peruerſitas. Mittuntur deinde ad oues perditas domus Iſraël. Atqui in eũ
luporũ ac uiperarũ linguis & faucibus ſæuierũt. Sed legislatio obtinere pri
uilegium euangelij debebat. Hoc minus Iſraël ſceleris ſui excuſationẽ ad-
hibiturus, quod plus ſedulitatis in admonitione ſenſiſſet. Tota deinde in
apoſtolos poteſtas uirtutis dominicæ transfertur, & qui in Adam in ima-
ginem & ſimilitudinem dei erant figurati, nunc perfectam Chriſti imagi-
nem & ſimilitudinem ſortiantur. Nihil à domini ſui uirtutibus differẽtes.
Et qui terreſtres ante erant, cœleſtes modo fiunt. Prædicent regnum cœlo-
D rum propinquare. Imaginem ſcilicet & ſimilitudinem dei, nũc in conſortiũ
ueritatis aſſumi, ut ſancti omnes qui cœli nuncupati ſunt, domino conre-
gnent, infirmos curent, mortuos ſuſcitent, leproſos emũdent, dæmones eij-
ciant. Quicquid malorum Adæ corpori Satanæ inſtinctus intulerat, hoc
rurſum ipſi de cõmunione dominicæ poteſtatis emũdent. Et ut ex toto, ſe-
cundum Geneſis prophetiam, dei ſimilitudinem conſequantur, dare gra-
tis quod gratis acceperunt iubentur, ut ſit ſcilicet miniſtratio gratuita mu-
neris gratuiti. Aurum, argentum, pecuniam poſſidere inhibẽtur in zonis,
& peram in uia ferre, & duas tunicas & calciamenta, & uirgam in manibus
aſſumere. Et dignus mercede ſua eſt operarius. Nõ inuidioſus (ut arbitror)
theſaurus in zona eſt, & qd ſibi uult auri, argenti, atq; æris in zona inhibita
poſſeſſio? Zona eſt miniſterij apparatus, & ad efficaciã operis precinctio.
Ergo ne quid in miniſterio noſtro uenale ſit, admonemur, neq; hoc apo-
ſtolatus noſtri opus fiat, auri, argenti, æriſque poſſeſſio. Nec peram in uia
ferre, curam ſcilicet ſecularis ſubſtantiæ relinquendam. Quia omnis the-
ſaurus ſit pernicioſus in terra, corde noſtro illic futuro ubi condatur & the-
ſaurus. Non duas tunicas. Sufficit enim nobis ſemel Chriſtus indutus,
néue per prauitatẽ intelligentiæ noſtræ altera deinceps, uel hæreſeos, uel le
gis ueſte induamur. Nõ calciamẽta. Nũquid hũanorũ pedũ infirmitas pa
tiens nuditatis? Sed in ſancta terra, & peccatorũ ſpinis atq; aculeis nõ ob-
ſeſſa, ut Moyſi dictum eſt, nudis pedibus ſtaturi admonemur, non alium
ingreſſus noſtri habere quàm quem à Chriſto accepimus apparatũ. Neq;
uirgam

A que uirgam in manibus.)Id eſt,poteſtatis externæ iure non indigi,habẽtes uirgam de radice Ieſſe, nam quæ alia fuerit non erit Chriſti. Inſtructi omni ſuperiore ſermone ad conficiẽdum iter ſeculi,gratia,uiatico,ueſte,calciamento,poteſtate.In his enim operantes,digni mercede noſtra reperiemur,id eſt,in horum obſeruantia cœleſtis ſpei præmia recepturi In quãcunq; ciuitatem intraueritis, interrogate quis in ea dignus eſt,)& reliqua.

Leuia forte dominus dediſſe Apoſtolis præcepta exiſtimabitur, quòd ſe uſque ad monita introẽundi,habitandi, morandi,exeundiq; ſummiſerit: Hæc quidem intellecta ſimpliciter ſanctorum modeſtiæ congruunt,ut cũ dignis ſit hoſpitalitas,neue per incuriam, aut ignorantiam cohabitatione probroſæ familiæ polluantur.Sed introẽuntes ciuitatem de digno iubet interrogari,& cum eo habitare uſq; ad profectionem. Domum quoque ab introẽuntibus pacifice ſalutari.Quæ ſi digna eſt,& pacis cõmunione ſit digna,ſi indigna,pax inuicem reuertatur. Qui autem non receperint eos,ſermonesq; eorum,his excuſſo pedum puluere,æternæ maledictionis ſemina relinquenda.Hæc non mediocriter ſenſus intelligentiæ commouent.Si eñ ſucceſſuri hoſpitio non erũt,niſi ante quis dignus ſit interrogauerint quomodo indigna domus poſtea reperietur? Et quomodo ſermones eorum non audiet,& ipſos nõ audiens & ipſos non recipiens? Aut enim hoc in eo
B qui iuſtus eſt non eſt uetendum,aut ſi indignus repertus ſit, nec communio erit habitationis ineunda? Et quid interrogaſſe proderit & quæſiſſe de digno ,ſi aduerſus indignũ hoſpitem & obſeruantia præcipiatur & pœna? Sed inſtruit eos dominus non admiſceri eorum domibus ac familiaritatibus,qui Chriſtum aut inſectantur,aut neſciunt.Et in quacunq; ciuitate interrogare quis eorũ habitatione ſit dignus, id eſt,ſicubi eccleſia ſit & Chriſtus habitator,neq; quoq; alibi tranſire,quia ſit domus digna,& iuſtus hoſpes. Quod autẽ ab introẽuntibus ſalutari domum uoce præcepit,dicens: Dicite pax huic domui. Et ſi digna domus reperta ſit,uenire ſuper eam pacem oportere,ſi uero indigna,ad ipſos pacem reuerti.Sed ſi iam primo ingreſſu in ſalutatiõis officio dicta pax eſt, quomodo poſtea ueniet,aut quomodo poſtea reuertetur? Aut enim dici pax antea non debuit,q; utrum digna eſſet probaretur,aut ſi digna fuit & ſalutata cũ pace eſt,conditio & uẽturæ & reuerſuræ pacis nõ poteſt ex ratione ſuperioribus cohærere. Quæ ergo dictorum ſit proprietas, monſtrandum eſt. Iudæorum plures erant futuri ,quorum tantus in fauorem legis affectus eſſet, ut quamuis per admirationem operum in Chriſto credidiſſent, tamen in legis operibus morarentur. Alij uero explorandæ libertatis quæ in Chriſto eſt curioſi,tranſiſſe ſe ad euangelia ex lege eſſent ſimulaturi.Multi autem etiam in hæreſim per intelligentiæ peruerſitatem traducerentur, & quia huiuſmodi omnes fallentes, & audientibus blandientes., penes ſe eſſe ueritatẽ catholicã

C mentiuntur, ideo ſuperius admonuit, dignum cum quo habitandum ſit, eſſe quærendum. Quia uero per uerborum fallaciam incidere ignorantes in iſtiuſmodi hoſpitem poſſent, domo ipſa quæ digna ſit dicta, id eſt, eccleſia quæ catholica dicetur, caute & diligenter utendum. Salutandam quidẽ cum pacis affectu, ſed ita ut potius pax dicta quàm data ſit. Nam ita præcepit: Salutate eam, dicẽtes: Pax huic domui. Ergo pax ſalutationis in uerbis eſt & orationis ſermone tribuẽda. Porrò autem pacem propriam, quæ uiſcera miſerationis ſunt, non oportere in eam uenire niſi digna ſit, quæ ſi digna reperta non fuerit, ſacramentum pacis cœleſtis intra propriam eorũ conſcientiam continendum. In eos autem qui audita cœleſtis regni prædicatione Apoſtolorum præcepta reſpuerint, egreſſu eorum, & ſigno pulueris pedibus excuſſis, æterna maledictio relinquatur, neſcio quæ ẽm inſiſtenti in loco cum eo in quo inſtiterit loco uidetur cõmunio, & fit inter eos quædam corporis ſoliq; cõiunctio. Ergo omne domus illius habitationiſque peccatum intra ipſam excuſſo puluere pedum relinquitur, nihilq; ſanctitatis de inſiſtentium apoſtolorũ ueſtigijs mutuatur, ut quorum aditu ingreſſuque delicta terrenæ originis auferuntur, eorum teſtimonio infidelitas cũ omni terræ ſuæ puluere iudicet. Tolerabilius in die iudicij terræ Sodomorũ & Gomorrhorũ erit quàm ciuitati iſti.) Quia illis ignorato Chriſto errasse ſit leuius, his uero inexpiabile ſit, aut prædicatum non recepiſſe, aut receptum non ſancte, neq; catholice prædicaſſe. Et quidem plures hos qui uesano furore in Apoſtolos deſæuituri eſſent, futuros eſſe ſignificat, cũ ſe eos ſicut oues in medio luporum ait mittere, prædicens ſimplices ſicut columbas, & prudentes ſicut ſerpentes eſſe oportere. Sed columbæ ſimplicitas in abſoluto eſt. Quæ autem ſit ſerpentis prudentia contuendum eſt. Neſcio quid in illo prudentiæ cõſilijq; extet, licet quædã hinc aliqui memoriæ mandauerint, quod ubi ſe in manus hominum ueniſſe intelligat omni genere ab ictu caput ſubtrahat, idq; aut collecto in orbem corpore contegat, aut foueæ immergat, cædiq; partem reliquam derelinquat. Noſq; hoc exemplo oportere, ſi quid acciderit perſecutionum, caput noſtrũ, quod eſt Chriſtus, occulere, ut ablatis nobis in omnes cruciatus, fidem ab eo acceptam iactura corporis communiamus. Sed omnis hic domini de Iudæis atq; hæreticis ſermo eſt. Tradet frater fratrẽ, & pater filium, & inſurgẽt filij in parentes.) Id eſt, familiam inter ſe eiuſdem domus diſſidere, quia de parentũ cognationumq; nominibus populi quondam unitas indicatur. Nunc hoſtili inuicem odio, diuerſiſq; iudicibus, etiam regibus terræ offerendos, dũ extorquere aut ſilentium noſtrum, aut conniuentiam tentant, teſtes & ipſis & gentibus futuri. Quo teſtimonio excuſatio ignoratæ diuinitatis adimenda ſit perſequentibus, gentibus uero uia pandenda credẽdi CHRISTVM pertinacibus inter ſæuientium pœnas confeſſorum uocibus prædicatum.

D

Inſtru-

A Inſtructos igitur nos ſerpentis prudentia monet eſſe oportere. Hunc antequàm Adam traduceret iam ſapientem Geneſis nuncupauit, & prudentiam eius malignantis conſilij ordine docuit. Primum enim animum ſexus mollioris aggreſſus eſt, ſpe deinde illexit, & communionem immortalitatis ſpopondit. Et per hæc tanta præmia opus conſilij & uoluntatis ſuæ geſſit. Pari igitur oportunitate introſpecta uniuſcuiuſq; & natura & uoluntate uerborum adhibenda prudentia eſt. Spes bonorum futurorum reuelanda, & cœleſtia perfectæ fidei præmia proferenda. Et quod ille mentitus eſt nos prædicemus ex uero, ſecundum ſponſionem dei, angelis ſimiles futuros eſſe qui credent, ut mentes plebium faciles & abſolutas, circunſæuientibus licet lupis & hæreticis promiſſis regnorum cœleſtium occupemus, & rerum fidem ſerpentis prudentia columbæ ſimplicitate tradamus. Monet etiam traditis abeſſe oportere curam reſponſionis, ſed expectandũ potius quid ſpiritus dei ſuggerat. Quia fides noſtra omnibus præceptis diuinæ uoluntatis intenta, ad reſponſionem ſcientiæ inſtruetur, in exemplo habentes Abraham, cui poſtulato ad hoſtiam Iſaac non defuit aries ad uictimam. Ex una deinde in duas urbes fugam ſuadet, quia prædicatio eius primum à Iudæa effugata tranſijt ad Græciam, de hinc diuerſis intra Græciæ urbes Apoſtolorum paſſionibus fatigata, tertio in uniuerſis gentibus B demoratur. Sed ut oſtenderet gentes quidem apoſtolorum prædicationi credituras, uerum ut reliquum Iſraël crederet, eſſe aduentui ſuo debitũ ait: Non conſummabitis ciuitates Iſraël donec ueniat filius hominis.) Poſt plenitudinem ſcilicet genitum quod erit reliquum Iſraël ad implẽdum numerum ſanctorum futuro claritatis ſuæ aduentu in eccleſiam conuocãdum.

Soloeciſmus q doctis quoque nonnũq obrepit.

Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, neque ſeruus ſuper dominum.) Multum proficit ad tolerantiæ aſſumptionem rerum imminentium cognitio; maxime ſi patientiæ uoluntas præſumatur exemplo. Dominus noſter lumen æternum & dux credentium, & immortalitatis parens diſcipulis ſuis futurarum paſſionũ ſolatia ante præmiſit, ne ſe quis diſcipulus magiſtro potiorem, aut ſuper dominum eſſe ſeruus exiſtimaret. Si enim patrifamilias cognomentum per inuidiam dæmonis addiderunt, quanto magis in domeſticos eius omnia iniuriarum & contumeliarum genera perficient? Sed ea nihil nos terreant, gloriæ loco potius amplectentes ſi domino noſtro uel paſſionum conditionibus adæquemur. Nihil eſt occultum quod non reuelabitur.) Diem ſcilicet iudicij oſtendit, quæ abſtrũſam uoluntatis noſtræ conſcientiam prodet, & ea quæ nunc occulta exiſtimantur, luce cognitionis publicæ deteget. Igitur non minas, non conſilia, non poteſtates inſectantium monet eſſe metuendas, quia dies iudicij nulla hæc fuiſſe atque inania reuelabit. Et quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta.) Non legimus dominũ

C ſolitum fuiſſe noctibus ſermocinari, & doctrinam in tenebris tradidiſſe, ſed quia omnis ſermo eius carnalibus tenebræ ſunt, & uerbum eius infidelibus nox eſt, itaque id quod à ſe dictum eſt, cum libertate fidei & confeſſionis uult eſſe loquendum. Idcirco quæ in tenebris dicta ſunt, prædicari iuſſit in lumine. & quæ ſecreto aurium commiſſa ſunt, ſuper tecta, id eſt, excelſum loquenda, ut præconio audiantur. Conſtanter enim dei ingerenda cognitio eſt, & profundum doctrinæ euangelicæ ſecretum lumine prædicationis apoſtolicæ reuelandum, non timentes eos quibus cum ſit licentia in corpora, tamen in animam ius nullum eſt, ſed timentes potius deum cui perdendæ in gehenna animæ & corporis ſit poteſtas.

Nónne duo paſſeres aſſe ueneunt, & unum ex illis non cadit in terram ſine uoluntate patris ueſtri.) Non eſt (ut puto) criminis agere aucupium, neque uenditio paſſerum habet culpam, & quod ait, unum ex illis non cadit ſuper terram ſine uoluntate patris ueſtri, contra apoſtolicum dictum facere uidetur quod ait: Non eſt pecudum deo cura. Et autoritati eius multum derogabitur, ſi ſenſiſſe aliter quàm in euangelijs traditum eſt reperietur. Nec ſanè apoſtolis multum dignitatis tribuetur, ſi paſſeribus anteſtabũt. Locus hic ex ſenſu ſuperiore proficiſcitur. Iniquitates em̃ eorũ exaggerãtur qui traditurí ſunt, qui inſecuturi, qui in fugã coacturi, quibus propter nomen domini eſſe odio nos oportet, qui omne ius ſuũ in ſolis corporibus

D exerceant, poteſtatem in animam non habentes. Hi igitur paſſeres duo aſſe ueneunt. Et quidem quæ ſub peccato uendita ſunt redimit ex lege Chriſtus. Ergo quod uenditur, corpus atq; anima eſt, & cui uenditur, peccatum eſt, quia Chriſtus & de peccato redemit, & animæ ac corporis eſt redẽptor. Quid igitur duo paſſeres aſſe ueneunt, ſeipſos peccato minimo uendunt natos ad uolandum, & ad cœlum pennis ſpiritualibus efferendos. Sed capti præcijs præſentium uoluptatum & ad luxum ſeculi uenales totos ſe talibus auctionibus nundinantur. Sed quærendum eſt, quomodo unum ex illis eſt quod ſine uoluntate dei non cadet. Dei uoluntas eſt, ut unum ex illis magis euolet, ſed lex ex conſtitutione dei profecta decernit unum ex eis potius decidere. Quemadmodum autem ſi euolarent unum eſſent, id eſt, corpus in naturã animæ tranſiſſet, & grauitas illa terrenæ materiæ in profectum & ſubſtantiam animæ aboleretur, fieretq; corpus potius ſpirituale, ita peccatorum pretio uenditis, in naturam corporum animæ ſubtilitas ingraueſcit, & terrenam contrahit ex uiciorum ſorde materiam, fitque unum ex illis quod trudatur in terram. Plurimis autem eos anteſtare paſſeribus cum dicit, oſtendit multitudini infidelium electionum fidelium præeſſe, quia his caſus in terram ſit, illis uolatus in cœlum. In numerum autem aliquid colligi diligentiæ ac ſollicitudinis cura eſt. Neque enim dignum negocium eſt peritura numerare. Vt igitur nihil ex nobis periturum eſſe cognoſce-

A gnoſceremus, quia multo paſſeribus meliores ſumus, ipſo capillorum noſtrorum ſupputatorum numero indicatur, ſaluis nobis ex ſolido futuris, cum quod innumerabile in nobis ſit conſeruandi & affectu, & poteſtate numeretur. Nullus igitur corporum noſtrorum caſus eſt pertimeſcendus, neque ullus interimendæ carnis admittendus eſt dolor, quando pro naturæ ſuæ atq; originis conditione reſoluta in ſubſtantiam ſpiritualis animæ refundatur. Et quia doctrinis talibus confirmatos, oportet liberam confitendi dei habere conſtantiam, etiam conditionem qua teneremur, adiecit: negaturum ſe eum patri in cœlis, qui ſe hominibus in terra negaſſet. Eum porrò qui confeſſus coràm hominibus ſe fuiſſet, à ſe in cœlis confitendū. Qualesq; nos nominis ſui teſtes hominibus fuiſſemus, tali nos apud deum patrem teſtimonio eius uiſuros. Nolite arbitrari quoniam ueni pacē mittere in terram. Non ueni pacem mittere, ſed gladium.) Veni enim ſeparare filium aduerſum patrem, & filiam aduerſus matrem, & nurum aduerſus ſocrum ſuam, & inimici hominis domeſtici eius. Quæ iſta diuiſio eſt? Inter prima enim legis præcepta accepimus: Honora patrem tuum & matrē tuam. Et ipſe dn̄s ait: Pacem meā do uobis, pacem meam relinquo uobis. Quid ſibi uult miſſus potius gladius in terram, & ſeparatus à patre filius, & filia à matre, & nurus aduerſus ſocrum, & hominis domeſtici eius inimici?
B Igitur exinde publica autoritas impietati proferetur, ubique odia, ubique bella & gladius domini, inter patrem & filium, & inter filiam matremq; deſæuiens? Et in Luca quidem talis de hoc ſermo eſt: Erunt enim ex hoc quinq; in unà domo diuiſi. Tres in duos, & duo ſuper tres diuidentur. Nunquid non in maiorem numerum poteſt agnitionis domeſtica familia diffundi? Aut præſcripto tēporis continebatur, ut ex hoc eſſent quinque tantum in domo unà, ijdémque diuiſi? Ergo qui ſit gladius in terra, quæ proprietas nominum, & in numero quinque quæ ratio, & quomodo tres in duos, & duo ſuper tres diuidendi, & quatenus homini domeſtici eius inimici, contuendum eſt. Singularum quidem rerum & uniuerſæ quæſtionis primum natura eſt explicanda. Nec minus intelligentiam noſtram ſenſus & ſuperior & conſequens adiuuabit. Gladius telorum omnium telum acutiſſimum eſt, in quo ſit ius poteſtatis, & iudicij ſeueritas, & animaduerſio peccatorū, & huius quidem teli nomine noui euangelij prædicationem appellatam frequens in prophetis autoritas eſt. Dei igitur uerbum nuncupatum meminerimus in gladio, qui gladius miſſus in terram eſt, id eſt, prædicationem eius hominū cordibus infuſam. Hoc igitur quinque habitantes in domo diuidit, & diuidit tres in duos & duos ſuper tres. Sed tria tantum in homine reperimus, id eſt, corpus & animam & uoluntatem. Nam ut corpori anima data eſt, ita & poteſtas utrique utendi ſe ut

A qui perdiderit animam ſuam propter me inueniet eam.) Verbi ſcilicet po teſtate & ueterum diuiſione uiciorum proficiet lucrum animæ in mortẽ, & damnũ in ſalutem. Ergo ſuſcipienda mors eſt in nouitate uitæ & cruci do- mini configenda ſunt uicia, & aduerſus perſequentes contemptu præſentiũ glorioſæ confeſſionis retinenda libertas eſt, & damnoſum animæ lucrũ re- fugiendum, ſcientibus cuiq; ius in animam non relinqui, & detrimento bre uis uitæ fœnus immortalitatis acquiri. Qui recipit uos me recipit, & qui me recipit, recipit eum qui me miſit.) & reliqua. Vniuerſis doctrinæ affe- ctum & præceptorum ſedulitatem impendit, & qui periculum non recipi- entium Apoſtolos excuſſi pulueris teſtimonio denunciaſſet recipientium meritum ultra gratiam ſperati officij commendat, docetq; in ſe etiam me- diatoris officium, qui cum ſit receptus à nobis, atque ille profectus ex deo ſit, deus per illum transfuſus in nos ſit. Atq; ita qui Apoſtolos recipit, Chri ſtũ recipit, qui uero CHRISTVM receperit, patrem deum recipit, quia non aliud in Apoſtolis recipit quàm quod in Chriſto eſt, Neque in Chriſto aliud eſt quàm quod in deo eſt. Perq; hunc ordinem gratiarum, non ali ud eſt Apoſtolos recepiſſe quàm deum, quia & in illis Chriſtus, & in Chri ſto deus habitat. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedẽ prophetæ accipiet.) Qui prophetam recipit, habitantem recipit in prophe- ta, fitq; prophetæ mercede dignus, prophetam prophetæ nomine recipi-

B ens. Par quoque recepiſſe iuſtum merces deputatur, fitq; iuſtus ex honore iuſticiæ, ac ſic conſummatur iuſticia ex fide, & mercedem acquirit officium, plures conſequendæ æternitatis occaſiones deo largiente, quãdo in recipien do iuſto & propheta ipſe reuerentiæ affectus & iuſti honorem accipiat & prophetæ. Et quicunq; potũ dederit uni ex minimis iſtis calicẽ aquæ fri gidæ.) & reliqua. Non inane eſſe bonæ conſcientiæ opus docuit, neq; ſpẽ fi- dei alienæ infidelitatis crimine laborare. Prouidens eñ plures futuros tan tum apoſtolatus nomine glorioſos, omni uero uitæ ſuæ opere improbabi les, eoſdemq; diu fallere diuq; mentiri, tamen obſequium quod ipſis ſub religionis opinione delatum ſit, mercede operis ſui ſpeiq; non fraudat. Nã licet ipſi minimi eſſent, id eſt, peccatorũ omnium ultimi (minimum au- tem eſt quo minus nihil aliud eſt) non inania tamẽ in eos etiam leuia, quæ ſub frigidæ aquæ nomine deſignat, officia eſſe decernit. Non enim pecca- tis hominis, ſed diſcipuli nomini honor præſtitus eſt. Atque ita ad probita tem obſequentis, fallentis de ſe probra non lædunt, cum mercedem ſuam dantis fide, non aſſumentis mendacio conſequatur.

C Ioannes de carcere ad Ieſum mittit, & Ieſus de Ioanne ad turbas lo‑quitur. Item confeſſio Ieſu ad patrem.

CANON. XI.

IOannes cum audiſſet in carcere opera Chriſti, mittens ad eum diſcipulos ſuos, ait illi: Tu es qui uenturus es, an alium expectamus? Ioannes detentus carcere dominum ignorat? & propheta tantus deum ſuũ neſcit? Atqui uenturum ut præitor nunciauit, conſiſtentem ut propheta agnouit, adeuntẽ ut confeſſor ueneratus eſt. Vnde tam uariæ & tam abundanti eius ſcientiæ error obrepſit? Sed conſequens de eo domini teſtimonium ſentiri hoc ita non ſinit. Neq; ſanè credi poteſt ſpiritusſancti gloriam in carcere poſito defuiſſe, cũ apoſtolis uirtutis ſuæ lumẽ eſſet in carcere poſitis miniſtraturus. Sed præbetur in his quæ in Ioanne geſta ſunt intelligentia amplior, & cum facti efficientia gratia in eo expreſſa ſentitur, ut propheta ipſe ipſo quoque conditionis ſuæ genere prophetaret, quia in eo forma legis elata eſt. Chriſtum etiam lex annunciauit, & remiſſionem peccatorum prædicauit, & regnum cœlorum ſpopondit, & Ioannes totũ hoc opus legis expleuit. Igitur ceſſante iã lege quæ peccatis plebis incluſa & populi uincta uicijs, ne Chriſtus poſſet intelligi uinculis & carcere continebatur. Ergo ad euangelia contuẽda lex mittit, ut in‑

D fidelitas fidem dictorũ contempletur in factis. Et quod intra eum peccatorũ fraude fit uinctum, per intelligentiã libertatis euangelicæ abſoluatur. Tali igitur Ioannes exẽplo non ſuæ ſed diſcipulorum ignorantiæ conſuluit. Ipſe enim uenturum in remiſſionẽ peccatorum prædicauit, ſed ut ſcirent non alium à ſe prædicatum, ad opera eius intuenda diſcipulos ſuos miſit, ut autoritatem dictis ſuis illius opera conferrent, neque Chriſtus alius expectaretur quàm cui teſtimonium opera præſtitiſſent. Et cum totum ſe dominus rerum miraculis prodidiſſet, cæcorum ſcilicet uiſu, claudorum curſu, leproſorum curatione, ſurdorum auditu, uoce mutorum, uita mortuorum, pauperum prædicatione, ait: Beatus qui in me non fuerit ſcandalizatus. Nũquid aliquid iam in Chriſto erat geſtũ quod Ioannem ſcandalizaret? Non utiq;. Nam in ipſo doctrinæ ſuæ curſu & operis morabatur, ſed ſuperioris ſententiæ uis & proprietas contuẽda eſt, quid illud ſit quod pauperes bene nunciantur, id eſt, qui perdiderint animã, qui crucem ſuã acceperint & ſequentur, qui humiles ſpiritu fient, quorum regnum præparatur in cœlo. Ergo quia in dño hæc paſſionũ uniuerſitas conueniret, futuráq; eſſet crux ſua plurimis ſcandalũ, beatos eos profeſſus eſt, quorũ fidei nihil tentamẽti deferret crux, mors, ſepultura. Itaq; cui rei Ioannes cauiſſet oſtendit dicẽs: Beatos eos quibus aliquid in ſe ſcãdali nõ fuiſſet. Quia metu eius, diſcipulos ſuos Ioãnes ut Chriſtũ audirẽt uiderẽtq; miſiſſet. Ac ne iſtud referri

ad

A ad Ioannem poſſet tanquàm aliquid ſcandalizatus eſſet in CHRISTO abeuntibus illis ad turbas de eo locutus eſt.

Quid exiſtis in deſerto uidere, arundinem uento moueri?) Deſertum ſancto ſpiritu uacuum ſentiendū eſt, in quo habitatio dei nulla ſit. In arūdine enim homo talis oſtēditur, de gloria ſeculi uitæ ſuæ inanitate ſpecioſus, ipſe autem fructu ueritatis cauus, exterior placens & nullus interior, ad omnem uentorum motum, id eſt, immundorum ſpirituum flatum mouendus. Neq; ad conſiſtendi firmitatem ualēs, & animi medullis inanis. Ergo cū dicit: Quid exiſtis in deſerto uidere? Arundinem uento moueri? Hoc loquitur: Nunquid exiſtis uidere hominem cognitione dei uacuū, & ad immundorum ſpirituum flatum uagantem? Nam increpantis affectu potius quàm confirmantis hæc loquitur, oſtendens ſcilicet non eum in Ioanne cōſpici, qui & inanis & mobilis ſit. Sed quid exiſtis uidere? Hominem mollibus ueſtitum? Ecce qui mollibus ueſtiuntur in domibus regum ſunt.) Veſtem ambitū corporis quo induitur anima, ſignificat, quod luxu ac laſciuijs molleſcat. Sed qui ueſtiti mollibus ſunt, in domibus regum ſunt. In regibus tranſgreſſorum angelorum nuncupatio eſt. Hi enim ſeculi ſunt potentes, mundiq; dominātes. Ergo ueſtiti mollibus in domibus regum ſunt, id eſt, eos quibus per luxum fluuida & diſſoluta ſunt corpora eſſe dæmonū habitationem, conſimilem ſedem propoſitis ſuis atq; operibus eligentiū.

B Sed quid exiſtis uidere? Prophetam? Dico uobis etiam plus quàm prophetam &c.) Gloriam omnem Ioannis dominus oſtendit, dicens: eſſe eū ultra prophetam, quia ſoli ipſi licuerit & prophetare Chriſtū & uidere. Et quomodo Chriſtū ignorare creditur, q miſſus in angeli poteſtate uiā uētu┐ro parauerit? & quo ex natis mulierū nullus maior ꝓpheta ſurrexit? Niſi qđ qui minor eo eſt, id eſt, qui interrogatur, cui non creditur, cui teſtimonium nec opera ſua præſtant, hic in regno cœlorū maior eſt. A diebus autē Ioannis baptiſtæ uſq; nunc, regnum cælorum uim patitur, & uim facientes diripiūt illud.) Vt rerum natura exigit uim potior afferret, minórq; erit cui uis afferatur. Quid ergo eſt quod diripiens eſt, quodq; uim patitur contuendum eſt. Infidelitatem diſcipulorum Ioannis dominus aduerterat, turbæ etiam opinionem de eius nuncio intellexerat, in crucis ſcandalo ingens fidei periculum ſentiebat, ire potius apoſtolos ad oues Iſraël perditas iuſſerat, ipſos conſtitui oportebat in regno, & in Abrahæ & Iſaac & Iacob familia ac natione retineri. Sed omnis hæc prædicatio profectū publicanis & peccatoribus afferebat. Ex his enim iam credentes, ex his iam apoſtoli, ex his iam regnum cœlorum. Cæterum Ioanni à plebe non creditur, auctoritatem Chriſti opera non merentur. Crux futura erat ſcandalo. Iam prophetia ceſſat, iam lex repletur, iam prædicatio omnis induditur. Iam Heliæ ſpiritus in Ioannis uoce præmittitur. Alijs Chriſtus prædicatur, & ab a-

lijs

C lijs agnoſcitur, alijs naſcitur, & ab alijs diligitur. Sua eum reſpuūt, aliena ſu-
ſcipiunt. Proprij inſectantur, complectuntur inimici. Hæreditatem ado-
ptio expetit, familia reijcit. Teſtamentum filij repudiant, ſerui recogno-
ſcunt, itaque uim regnum cœlorum patitur, inferentésque diripiunt illud.
Quia gloria Iſraël à patribus debita à prophetis nunciata, à Chriſto obla-
ta fide gentium occupatur & rapitur.

Diripi regnū cœlorum quid ſit.

Cui autem ſimilem æſtimabo generationem iſtam? Similis eſt pueris
ſedentibus in foro & clamantibus inuicem &c.) Totus hic ſermo infidelita-
tis opprobrium eſt, & de affectu ſuperioris querimoniæ deſcendit, quia in-
ſolens plebs per diuerſa prædicationum genera edocta non fuerit. In pue-
ris ſcilicet prophetas ſignificans, qui in medio ſynagogæ tanquàm in pu-
blico fori conuentu populum coarguant, quod cantantibus ſibi officio cor-
poris non obſecundauerint, id eſt, quod dictis ſuis non paruerint. Ad can-
tuum enim modum ſaltantium motus aptatur. In ſimplicitate autē ſen-
ſus ut pueri prædicauerunt, & ad confeſſionem pſallendi deo prouocaue-
runt, ut cantico Moyſi tenetur, ut Eſaiæ, ut Dauid, ut cæterorum prophe-
tarum. Rurſumque eos in pœnitentiam peccatorum, & ad dolorem ac lu-
ctum ueterum delictorum nec Ioannis prædicatio inflexerit, quibus &
D lex grauis uiſa ſit, potus cibique præſcriptis & difficilis & moleſta pecca-
tum in ſe, quod dæmonium nuncupat, habens. Quia per obſeruantiæ dif-
ficultatem neceſſe ſibi eſſet in legem peccare. Rurſumq́ in CHRISTO
euangelij prædicatio uitæ libertate non placeat, per quam difficultates le-
gis & onera laxata ſunt, & ad eam publicani peccatoréſque crediderint, at-
que ita tot & tantis admonitionum generibus fruſtra habitis, nec per gra-
tiam iuſtificentur, & à lege ſint abdicati.

Et iuſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis.) Ab his ſcilicet qui uim facientes
regno cœlorum ipſum illud fidei iuſtificatione diripiunt. Confitentes iu-
ſtum ſapientiæ opus eſſe, quia munus ſuum ad fideles & obſequentes à
contumacibus infidiſque tranſtulerit. Eſt autem non ocioſum hoc in lo-
co uirtutem dicti contueri: Et iuſtificata eſt ſapientia. De ſe utique locu-
tus eſt. Eſt enim ipſe ſapientia, non ex efficientijs, ſed ex natura. Res enim
omnis habet poteſtatem, cæterum negocium omne poteſtatis effectus eſt,
ut non idem eſt opus uirtutis & uirtus, ut efficiens diſcernitur ab effecto.
Plures enim eludere dictum Apoſtolicum quod ait: CHRISTVM ſapi-
entiam & dei uirtutem, his modis ſolent, quod in eo ex uirgine creando
efficax dei ſapientia & uirtus extiterit, & in natiuitate eius diuinæ pruden-
tiæ & poteſtatis opus intelligatur, ſitque in eo efficientia potius quàm na-
tura ſapientiæ. Quorum ne quid tale intelligi poſſet, ipſum ſe ſapientiā nun-
cupauit, eam in ſe non quæ eius ſunt oſtendens. Eſt eñ ſapientiæ opus, fi-
des, charitas, ſpes, pudicitia, ieiunium, continentia, humilitas, humanitas:

ſed

A ſed hæc naturæ opera ſunt,non ipſa natura, & non in his quæ fiunt conſi-
ſtit res ipſa quæ faciat, cur apoſtolus dei uirtutem & dei ſapientiam dixe-
rit,quia ex ea ſapiētia quæ erat creata ſapientia eſt.

Væ tibi Chorozain & Bethſaida,qa ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent uir
tutes quæ factæ ſunt in uobis.) & reliqua. Inobedientiæ maledictū cum
obedientiæ benedictione decernitur. Primum enim Iudæis oportuit præ-
dicari, ſed priuilegio prædicationis infidelitatis cumulatur inuidia, cum
credentium arguantur exemplo,quibus nulla factorum admiratione pro
poſita, ſalus omnis ex fide ſit. Dominum enim in Bethſaida & Caper-
naum muti laudant, cæci uident, ſurdi audiunt, claudi circuncurrunt,
mortui ſentiunt, & nulla fidei uoluntate rerum tantarum admiratio com-
mouebat,cum ſola geſtorum auditio uocare ad metum atque ad fidem ra-
pere debuiſſet. Sed nō ſolum Tyri & Sidonis,ſed ipſa Sodomorum & Go
morrhorum facient leuia peccata,quia forte illis credēdi fuiſſet affectus; ſi
talium uirtutum contemplatio contigiſſet. In illo tempore reſpondens
Ieſus dixit: Confiteor tibi domine pater cœlorum & terræ, quia abſcondiſti
hæc à ſapientibus & reuelaſti ea paruulis.) & reliqua. Digne ſuperioribus
dictis confeſſio talis adiungitur. Nam tametſi optabilis fuerit ſalus Iſraël,
tamen non extra gaudium domino erat prædicata olim fides getium. Cœ
leſtium enim uerborum arcana atque uirtutes ſapientibus abſcunduntur &
B paruulis reuelantur, paruulis malicia non ſenſu, ſapientibus uero ſtulticiæ
ſuæ præſumptione non prudentiæ cauſis. Facti que huius æquitatem domi
nus paternæ uoluntatis iudicio confirmat,ut qui dedignant paruuli in de-
um fieri, ſtulti deinceps in ſapiētia ſua fiant. Ac ne quid in illo minus quàm
quod in deo eſt æſtimaretur, omnia ſibi à patre ait tradita eſſe, ſolique ſe pa
tri cognitum, patremque ſoli ſibi notum,uel cui ipſe reuelare uoluiſſet. reuela
turus ei, à quo ut reuelare uelit oretur, qua reuelatione eandem utriuſque in
mutua cognitione eſſe ſubſtantiam docet, cum qui filium cognoſceret,pa-
trem quoque cogniturus eſſet in filio,quia omnia ei à patre ſint tradita. Tra
dita autem non alia ſunt, quàm quæ in filio ſoli nota ſunt patri. Nota uero fi-
lio ſoli eſſe,quæ patris ſunt,atque ita in hoc mutuæ cognitiōis ſecreto intelligi
tur non aliud in filio quàm quod in patre ignorabile ſit extitiſſe. Legis deinde
difficultatibus laborātes,& peccatis ſeculi oneratos ad ſe aduocat,demptu-
rumque ſe laborem onuſque promittit, ſi modo eius iugum tollunt,manda
torum ſcilicet ſuorum præcepta ſuſcipiant, eumque ſacramento crucis ade-
ant,quia corde humilis & mitis ſit, & in his animabus ſuis requiem inueni
ant,iugi ſuauis & leuis oneris blandimenta proponens,ut credentibus eius
boni ſcientiam præſtet quod ſolus ipſe nouit in patre. Et quid iugo ipſius
ſuauius? quid onere leuius? Probabilem fieri, ſcelere abſtinere,bonū uel-
le, malum nolle, amare omnes, odiſſe nullum, æterna conſequi, præſen

C tibus non capi, nolle inferre alteri quod ipſi ſibi perpeti ſit moleſtum.

Diſcipuli ſpicas uellunt. Manus aridæ hominem ſabbato curauit. Cæcum & dæmoniacum curauit. De blaſphemia ſpiritus. De fructu arboris bonæ & malæ. De omni uerbo ocioſo. De ſigno Ionæ. De Niniuitis & regina auſtri. De ſeptẽ ſpiritibus & octauo. De matre eius & fratribus.

CANON XII.

IN illo tempore abijt Ieſus per ſegetes ſabbatis, diſcipuli autẽ eius eſurientes cœperũt uellere ſpicas & manducare.) Et egreſſus in ſegetem, & dies ſabbati, & diſcipulorum eſuritio, & ſpicarum præcerptio, & phariſæorum inſimulatio, & domini reſponſio habent, ut cætera, ſubiacẽtem interioris cauſæ intelligentiam. Omnes enim (ut diximus) factorum ueritates in ipſis illis geſtorũ effectibus ſui ſimilem atq; ex ſe intelligendam futuræ ueritatis imaginem cõſequuntur. Ac principio contuendum ſermonem hunc ita cœptum eſſe: In illo tempore abijt Ieſus per ſegetes.) Id eſt, in eo tempore quo patri deo gratiam data gentibus ſalute confeſſus eſt, ut idem ſenſus & ſuperiora & conſequentia contineret. Ergo per reliqua curramus. Ager mundus eſt, Sabbatum o-
D cium eſt, Seges crediturorum profectus in meſſem eſt. Ergo ſabbato in agrum profectus, in legis ocio domini progreſſus in hunc mundum eſt, ſegetem eam, id eſt, ſationem humani generis inuiſens. Et quia eſuritio fames eſt ſalutis humanæ, ſpicas præcerpere ac uellere ſcilicet ſanctorum ſe ſalute ſatiare diſcipuli feſtinant. Neque enim homini congruit cibus ſpicæ, neq; præcerptaturum eſus eſt utilis ariſtarum, ſed futuri fidem facti ſpecies exequitur, & uirtus interiecta uerborum ſacramentum & eſuritionis & ſatietatis abſoluit. Phariſæi qui penes ſe clauem cœlorum eſſe exiſtimarent, illicita agere diſcipulos coarguunt, quos dominus facti eius in quo ſub rerũ argumento prophetiæ ratio continetur, admonuit Dauid unà cũ his qui ſecum aderant eſurientem panibus illicitis expletum fuiſſe. Neque enim ſi non licebat fieri, Dauid creditus fuit feciſſe ſine crimine, uerum ſine criminis piaculo factis prophetat in lege, ut ipſe cum cæteris panibus propoſitioni expletus ſit, ita oſtendens Chriſtum cum Apoſtolis gentium ſalute ſatiandum, quod Iudæis illicitum uideretur. Alterius quoque eos admonet prophetiæ, ut conſummari in ſe omnia quæ anterius ſunt dicta, cognoſcerent in lege, ſabbatum in templo ſacerdotes uiolant ſine crimine, templũ ſe ipſum ſcilicet indicans, in quo per apoſtolicam doctrinam populo legis infideliter ociante, ſalus gentibus datur, quia maior ipſe ſit ſabbato & abſque uiolatæ legis culpa euangelica fides operetur in Chriſto. Atq; ut oſtenderet omnem rerum efficientiam hãc ſpeciem futuri operis continere, adiecit: Si enim ſciretis, quid eſt miſericordiam uolo non ſacrificium, nunquàm

A quàm condemnaſſetis innocentes. Opus ſalutis non in ſacrificio, ſed in mi
ſericordia eſt. Et lege ceſſante in dei bonitate ſaluamur. Cuius rei donum
ſi intellexiſſent, nunquam condẽnaſſent innocentes, id eſt, apoſtolos, quos
inſimulaturi erant tranſgreſſæ legis inuidia, cum ſacrificiorũ uetuſtate ceſ-
ſante, uniuerſis per eos miſericordiæ nouitas ſubueniret. Neq; exiſtimaſ-
ſent ſabbati præſcripto, dominum ſabbati contineri. Hæc in campo dicta
geſtaq́; ſunt. Et poſt hæc ſynagogam ingreſſo hominẽ aridæ manus of-
ferunt, interrogantes, an curare ſabbatis liceret, occaſionem arguendi eũ ex
reſponſione quærentes: quos decidentis in foueam ouis concluſit exemplo
quam ſine crimine ſabbato extrahere ſint ſoliti, rectiusq́; homini, qui oui
præſtet, medendum eſſe. Neq; in miniſterio ſalutis humanæ exiſtimandũ
ſabbatum poſſe uiolari, quod extrahendæ de fouea ouis ſollicitudo non ui
olet. Subijcitur recte talis domino curatio. Nam poſt reditum de ſegete, ex
qua iam apoſtoli fructus ſationis acceperant, ad ſynagogam uenit, etiam
illinc meſſis ſuæ operarios paraturus, qui plures poſtmodum unà cũ apo-
ſtolis extiterunt. Hi igitur curantur. In manu enim dandæ ſalutis ſubſtan-
tiam non habebant. Et manus officium ceſſabat, & miniſterium corporis
quo aliquid agitur, atq; * imperatur, aruerat. Dominus igitur manum eũ Aliàs * imperitur.
iuſſit extendere, quæ reſtituta eſt ei ſicut altera. Curatio omnis in uerbo eſt
& manus ſicut altera redditur, id eſt, ſimilis miniſterio apoſtolorum in offi
B cium dandæ ſalutis efficitur, docetq́; phariſæos ægre ferre nõ oportere ope
rationem humanæ ſalutis in apoſtolis, cum ipſis ad officij eiuſdẽ miniſte-
rium, manus ſit reformanda, ſi credant. Sed inuidia facti phariſæos cõmo-
uet, & aduerſus eum ineunt conſilium, quia contuentes hominem in cor-
pore, deum in operibus non intelligebant. Sciensq́; eorum conſilia ſeceſſit
ut à conſilijs malignantium procul abfuturus cognoſceretur. Pluresq́; tur-
bæ eum ſecutæ ſunt, ab infidelibus uidelicet recedenti fidelium comitatus
aſſiſtit. His uero quos curat, ſilẽtium imperauit. Sed nũquid curationis ta
citurnitas iubebatur? Non utiq;. Nam ſalus uniuſcuiq; reddita, erat ſibi ip-
ſa teſtis: ſed iubendo ſecretum & gloriandi de ſe iactantiam declinat, & ni
hilo minus cognitionem ſui præſtat in eo ipſo, dum admonet de ſe taceri.
quia obſeruantia ſilentij ex re, quæ ſit ſilenda proficiſcitur. Quinetiam per
hanc tacendi de ſe uoluntatem, dictorum per Eſaiam effectus impletur.
De cuius prophetia illud nunc tantum admonemus, hunc & dilectum à
deo, & paternæ bene placitum uoluntati, & ſpiritum dei ſuper eum eſſe, &
ab eo iudicium gentibus nunciari, & arundinem quæ quaſſata ſit, non eſſe
confractam, & linum fumigans non extinctum, id eſt, caduca & quaſſata
gentium corpora non fuiſſe contrita, ſed in ſalutem potius reſeruata, neq;
exiguitatem ignis tantum, iam in lino fumigantis, extinctam ex Sion Iſ-
rael, & ex reliquis ueteris gratiæ ſpiritum non ablatum, quia reſumendi to

C tius luminis in tempore pœnitentiæ ſit facultas. Sed iſtud intra certi temporis ſtatuta præſcribitur, donec eijciat uictoriam ad iudicium, ſublata ſcilicet mortis poteſtate, iudicium claritatis ſuæ reditu introducat, in nomine eius per fidē gentibus credituris. Tunc oblatus eſt ei homo dæmonium habens, cæcus & mutus. & reliqua. (Sequitur dæmoniaci, & cæci, & muti opportuna curatio. Non enim ſine ratione, cum turbas omnes curatas in commune dixiſſet, nūc extrinſecus dæmonium habens cæcus & mutus offertur, ut ſine ambiguitate aliqua idem intelligentiæ ordo ſequeretur. Spicas uellere, id eſt, homines ſeculi præcerpere, apoſtolos phariſæi arguebāt: miſericordia ſuper ſacrificium prædicabatur: manus aridæ homo oblatus in ſynagoga curatur. Atque hæc ad conuertendum Iſraël non ſolum nihil proficiunt, uerum etiam phariſæi conſilium necis ineunt. Oportebat igitur, ut poſt hæc in unius huius forma gentium ſalus fieret, ut qui erat habitatio dæmonis & cæcus & mutus, deo capax pararetur, & deum contueretur in Chriſto, & Chriſti opera dei confeſſione laudaret. Stupuerunt facti iſtius opus turbæ, ſed phariſæorum ingraueſcit inuidia. Nam quia humanam infirmitatem hæc tanta eius opera excederent, pudorem confeſſionis ſuæ maioris perfidiæ ſcelere declināt, ut quia hæc opera eſſe exiſtimare hominis non poſſent, & confiteri dei nollent, omnem hanc eius ex Belzebub principe dæmonum eſſe dicerent, in dæmones poteſtatem.

D Ieſus autem ſciens cogitationes eorum, dixit illis: Omne regnum diuiſum contra ſe deſolabitur.) Sermo dei diues eſt, & ad argumentum poſitus intelligentiæ, plurium de ſe exemplorum copiam præbet, & uel ſimpliciter intellectus, uel inſpectus interius, ad omnem profectum eſt neceſſarius. Sed relictis his, quæ ad communem intelligentiam patent, cauſis interioribus immoremur. Omne regnum diuiſum contra ſe deſolabitur. Reſponſurus ad id quod de Belzebub erat dictum, in eos ipſos, quibus reſpondebat, reſponſionis ipſius conditionem retorſit. Lex enim à deo eſt, & regni Iſraël pollicitatio ex lege eſt, & Chriſti ortus & aduentus ex lege eſt. Si regnum legis cōtra ſe diuiditur, diſſoluatur neceſſe eſt, & poteſtas omnis diuiſione detrahitur, & regni uirtus aduerſum ſe ſeparata conſumitur, ac ſic regnum Iſraël amiſit ex lege, quum adimpletionem legis in Chriſto plebs legis impugnet. Sed & ciuitas & domus diuiſa contra ſe non ſtabit.) Domus quoque & ciuitatis eadem eſt ratio quæ regni. Sed ciuitas hic Hieruſalem indicatur, gentiū ſemper glorioſa dominatu: nūc poſtea quàm in dominum ſuum furore plebis exarſit, & apoſtolos eius, cum credentium turbis effugauit, diſcedentium illinc diuiſione non ſtabit, atque ita quod mox conſecutum eſt, per hanc diuiſionem ciuitatis, illius denunciatur excidium. Si enim ſatanas ſatanam eijcit, aduerſus ſe diuiſus eſt.) Dicti ſuperioris maleuolentiam, quo eum in Belzebub hæc agere loquebantur,

A bantur,eo ipſo quo locuti ſunt genere condemnat , non intelligentes con-
feſſos ſe fuiſſe Belzebub eſſe diuiſum,& ſi ad diuiſionē ſuam coactus eſt,
ut dæmone dæmones perturbaret , & aduerſus ſe diuiſio ipſa conſiſteret.
Hinc quoque exiſtimandum;eſſe plus in eo qui diuiſerit, quàm in his qui
diuiſi ſint ineſſe uirtutis.Ergo iam diuiſus eſt,& aduerſum ſe coactus eſt,
regnumque eius diuiſione tali eſt diſſolutum. Quod ſi in uirtute Belze-
bub Chriſtus dæmones eijcit,filij eorum,id eſt ,apoſtoli in cuius nomine
eijcient? Atque idcirco digne ſunt in eos iudices conſtituti,quibus id dediſ-
ſe Chriſtus aduerſus dæmonas poteſtatis,reperietur,quod ipſe ſit nega-
tus habuiſſe.Ergo ſi diſcipuli operantur in Chriſto, & ex ſpiritu dei Chri-
ſtus operatur,adeſt dei regnum iam in apoſtolos,mediatoris officio tranſ-
fuſum.Sed cum per Belzebub poſſe Chriſtus arguitur,deus blaſphema-
tur in Chriſto,atque ita in deum inexpiabilis conuitij contumelia per pha-
riſæos in Belzebub nomine comparatur.

Quomodo poteſt intrare quis in domum fortis, & uaſa eius diripere?
& reliqua.) Cōtuſam à ſe in tentatione prima omnem zaboli indicat pote- *Zabolus pro*
ſtatem,quia nemo domum fortis introeat eiusq́ uaſa diripiat,niſi fortem *diabolus.*
alligauerit,& tunc domum eius diripiet ;& neceſſe eſt hæc agens illo forti
ſit fortior.Ligatus eſt ergo,tum cum ſatanas à domino nuncupatus ,ipſa
B nequitiæ ſuæ nuncupatione conſtrictus eſt,cui ita uincto ſpolia detraxit,
& domum abſtulit:nos ſcilicet quondam arma eius regniq́ militiam in
ius ſuum redegit,uictóque atque uincto domum ſibi ex nobis uacuam &
utilem comparauit. Longe autem à ſe eſſe ; ut aliquid ab eo mutuatus ſit
poteſtatis oſtendit,ut quando qui ſecum non eſt aduerſum ſe ſit,& qui ſe-
cum non congregat diſpergat.Ex quo ingentis periculi res intelligetur ma-
le de eo opinari,cum quo non eſſe idipſum eſt quod contra eſſe,& non cō-
gregare,diſpergere. Omne peccatum & blaſphemia non remittetur.)
Phariſæorum ſententiæ ,& eorum qui ita cum his ſentiunt peruerſitatem
ſeueriſſima definitione condemnat,peccatorum omnium ueniam promit-
tens,& blaſphemiæ ſpiritus indulgentiam abnegans.Nam cum cætera di-
cta geſtáque liberali uenia relaxentur,caret miſericordia ſi deus negetur in
Chriſto,& in quo ſine uenia peccator ,beneuolentiam iteratæ admonitio-
nis impendit.Omnino peccata cuiuſque generis remittenda ,blaſphemiā
in ſpiritum ſanctum non remittendam.Quid enim tam extra ueniam eſt
quàm in Chriſto negare quod dei ſit, & conſiſtentem in eo paterni ſpiri-
tus ſubſtantiam adimere,cum in ſpiritu dei opus omne conſummet,& ip-
ſe ſit regnum cœlorum,& in eo deus ſit mundum reconcilians ſibi. Ergo
quicquid contumeliæ extiterit in Chriſto , id omne extabit in deo ,quia in
in Chriſto deus & Chriſtus in deo ſit.

Aut facite arborem bonam ,& fructus eius bonos ,aut facite arborem

 malam

C malam & fructus eius malos.& reliqua.) Sermo ſe & in præſens exerit,& effert in futurum.Nam in præſens Iudæos refellit,qui cũ intelligerẽt Chriſto opera ultra humanam eſſe uirtutem,nollent tamen quod dei ſint confiteri:futuram autem omnem fidei peruerſitatem coarguit. eorum ſcilicet qui diuinitatem & communionem paternæ ſubſtantiæ domino detrahentes ,in diuerſa hæreſeos ſtudia efferbuerũt:neutrum facientes , nec inter gẽtes ſub uenia ignorationis habitantes,nec in ueritatis cognitione uerſantes. Arborem ſe in corpore poſitum ſignificat, quia per interiorem uirtutis ſuæ fœcunditatem,exeat ubertas omnis in fructus. Igitur aut arbor bona facienda cum bonis fructibus eſt,aut mala conſtituenda cum malis fructibus,quia ex fructibus ſuis de ſe arbor ipſa teſtabitur. Non quod ſecundum arborum naturam arbor mala poſſit conſtitui,quæ bona ſit ,aut eadem ipſa cum ramis ſuis bona eſſe ſi mala ſit : ſed ut per hanc ſignificantiam intelligeremus,Chriſtum,aut tanquam inutilem relinquendum, aut tanquam bonum bonorum fructuum utilitate retinendum : quia aduerſum filium hominis dicta ſub uenia ſint,blaſphemia autem ſpiritus careat uenia. Cæterum medium ſe agere,& Chriſto aliqua deferre,negare quæ maxima ſunt:uenerari tanquam deum,dei communione ſpoliare,hæc blaſphemia ſpiritus eſt,ut cum per admirationem operum tantorum dei nomen detrahere non audeas,per maleuolentiam mentis,& ſenſus generoſitatem eius,quam confiteri es coactus in nomine,abnegata paternæ ſubſtãtiæ communione,decerpas. Atq; ideo etiam in eo dominus bonitatis ſuæ munus extendit,dicens: Aut malam arborem ,cum malis fructibus, aut bonam cum bonis fructibus eſſe faciendam : quia in malæ arboris opinione,ſub ſecreto indulgentiæ dei repoſita ſit uenia, qua omne peccatum ſit remittendum: in bonæ confeſſione fructus æternus ſit. ne incidentes mediam inter utrunque ſententiam,*cum conſtituere malum non audemus, confiteri bonum nolimus,indiſſolubili corruptæ de ſe opinionis iudicio relinquamur. Omnem autem ita ſentiendi corruptelam,ex naturæ uitio proficiſci docuit,dicens:De malo theſauro non niſi quæ mala ſunt poſſe proferri,& omnis ocioſi,id eſt,inepti & inutilis dicti rationem deo eſſe reddendam,quia de confeſſionis noſtræ uerbis,aut condemnandi ſumus ,aut iudicandi ,talem futuri iudicij beneuolentiam recepturi qualem de cœleſtis gloriæ domino ſententiam tenuerimus. Signum deinde rogatur ,ut præſtet,quod ſe ex Ionæ ſigno daturum eſſe reſpondit, ut ſicut triduo & totidem noctibus Ionas in ceti uentre detentus ſit ,ita ſe intra interiora terræ pari temporis ſpatio demoraturum. Sed maiorem futuram gentium fidem monſtrat. Nineuitæ enim Iona prædicante pœnitentiam egerunt ,& à deo ueniam pœnitendi confeſſione meruerunt. Sed & Auſtri regina nũc in exemplum eccleſiæ præſumpta ſapientiam admirata Salomonis,ex ultimis terræ

Coacte.

D

Aliàs * cũ cõſtat uere.

A mis terræ partibus uenit audire, quam erat admirata ſapientiam. Cumulat igitur inuidiam comparatio, & Iudæos ſine excuſatione facit fides gentiū, ut cum illi prophetis, id eſt, Ionæ Salomoniq́; crediderint, Chriſto iſti nō credant Iona Salomoneq́; potiori. Et idcirco in reſurrectione eos iudicabant, quia in his repertus timor dei fuerit, quibus lex non erat prædicata, hoc magis indigni uenia, quia ex lege ſunt infideles, quo plus fidei in eis qui legem ignorauerunt, ſit repertum.

Cum autem immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inueniet. & reliqua.) Continens lectio eſt, & ex ipſo initi ſermonis exordio, ex ſenſu ſuperiore proficiſci indicatur. Ex uerbi enim coniunctione cœpit, ſed totius propoſitæ comparationis ratio tractanda eſt. Exiens ab homine immundus ſpiritus, arida & inaquoſa loca circuit, in quibus nullus fons uitæ effluebat: & cum requiem non inueniet, tum intra ſe loquetur, congruum ſibi eſſe ad domum ſuam, unde exiuit reuerti, quam inueniet uacantem, ſcopis mundatam & ornatam, aſſumetq́; ſecum ſeptem nequiores ſe ſpiritus, qui introëuntes habitabunt, & nouiſſima hominis illius primis peiora fiunt. Et quidem dominus abſoluit, dicens: Sic erit generationi huic peſſimæ. Non igitur ambigere poſſumus, totum hoc ad perſonam populi huius eſſe referendum, ſed contuendum eſt quatenus propoſita, ſingula ſingulis temporibus rebusq́; reddan-

B tur. Superius nempe in Niniuitarum & reginæ Auſtri nomine, iuſtificata fides gentium eſt, ſed longe antea, poſt multa in deum, & grauia peccata Iudæis data lex eſt. Et peccata quidem eorum, libro Moſi continentur. Verum poſt tot diuinæ uirtutis documenta, id eſt, decem plagis percuſſam Aegyptum, & columnam nubis ac luminis die nocteq́; famulantem, & in Erythreo mari iter præbitum, & fontes ruptis ſaxis effluentes, & miniſtratam eſurientibus mannam, & ad poſtremum in quadraginta anniorum tempore, uita, atq́; habitu angelorum populum uiuentem, adoratum ſupplicatumq́; poſtea pecudibus & ſaxis, hisq́; cum choris canticisque ſaltatum, & metalla deos nuncupata. Ergo inſidentem plebis iſtius pectoribus ſpiritum immundum, lex quæ poſtea data eſt, interuentu ſuo eiecit, & ueluti quadam cuſtodia circumiectæ poteſtatis excluſit. Qui illinc exiens circum gentes deſertas, atque aridas oberrauit, domum ueterē derelinquens, ut in his uſque in diem iudicij non inquietata habitatione requieſceret, ſed rurſum dei gratia impertita gentibus, poſt quàm in aquæ lauacro fons uiuus effluxit, habitandi cum his locus nullus eſt, & cum iam in his requiem non habebit, intra ſe reputans, optimum credit regredi in eam, ex qua profectus eſt domum. Hæc emundata per legem, & prophetarum ornata præconijs, & Chriſti aduētu præparata, uacua inuenitur, à qua & cuſtodia le- *Hæc manna.*

C gis abſceſſerit, quia omnis lex uſq; ad Ioannem eſt, & ad habitandum non receptus ſit Chriſtus: atque ita & habitatore uacua eſt, & deſerta cuſtodibus, cum tamen uenienti habitatori præeuntium ſollicitudine, & mundata ſit & ornata. Septem igitur ſpiritus nequiores aſſumuntur, quia tot erãt gratiarum munera deſtinata cum Chriſto, quæ in eo multiformis illa dei ſapientia, ſeptiformi gloria collocauit, ut tanta iniquitatis fieret poſſeſſio quanta futura fuerat gratiarum. Atque ita nouiſſima hominis illius peiora erunt prioribus, quia ex Iudæis immundus ſpiritus metu legis exceſſerat, nunc autem in eos, cum ultione repudiatæ ab eis gratiæ reuertetur. Et quia totum iſtud in paternæ maieſtatis uirtute loqueretur, nuncianti ſibi quod foris à matre, atque à fratribus expectaretur, manum in diſcipulos extendens, eos ſibi fratres eſſe matremq; reſpondit: quicunque uoluntati paternæ obſecutus eſſet, eum eſſe & fratrem & ſororem & matrem, formam ſeipſum uniuerſis agendi ſentiendiq; conſtituens: propinquitatum omnium ius, atque nomen, iam non de conditione naſcendi, ſed de eccleſiæ communione retinendum. Cæterum non faſtidioſe de matre ſua ſenſiſſe exiſtimandus, cum ipſi in paſſione poſitus, maximæ ſollicitudinis tribuerit affectum. Eſt autem etiam in eo typica ratio ſeruata, ut mater eius & fratres foris ſtarent, cum utique ingrediendi ad eum haberent, ut cæteri poteſtatem. Sed quia in ſua uenit & ſui eum non receperunt, in matre eius

D ac fratribus ſynagoga, & Iſraëlitæ præfigurantur, ingreſſu eius, atque aditu abſtinentes.

Sedens in nauicula Ieſus turbis parabolas loquitur. De ſeminãte bonũ ſemen. De zizania & tritico. De grano ſinapis. De fermẽto abſcõſo in farina. Expoſitio zizaniæ. De theſauro in agro. De bona margarita. De rete miſſo in mare. Can. XIII.

IN illa die exijt Ieſus, & ſedebat ſecus mare, & congregatæ ſunt ad eum turbæ, ita ut in nauiculam aſcenderet.) Sediſſe dominum in naui, & turbas foris ſtetiſſe ex ſubiectis rebus eſt ratio. In parabolis enim erat locuturus, & facti iſtius genere ſignificat eos, qui extra eccleſiam poſiti ſunt, nullam diuini ſermonis capere poſſe intelligentiam. Nauis enim eccleſiæ typum præfert, intra quam uerbum uitæ poſitum, & prædicatum: hi qui extra ſunt & harenæ modo ſteriles, atque inutiles adiacent, intelligere non poſſunt. De parabolis autem iam à domino abſolutis loqui ocioſum eſt.

Qui enim habet dabitur ei, & abundabit, qui autem nõ habet, & quod habet auferetur ab eo.) Regni myſteria fides percipit. hæc in quibus fuerit proficiet, & incrementis profectus ſui abundabit. In quibus uero non fuerit, etiam quod habent auferetur ab eis. Damnum ſcilicet legis ex fidei

A inopia declarat:quam fidem Iudæi non habentes,legem quoq; quam habuerant,perdiderunt.& ideo perfectum fides euangelica habet donũ,quia ſuſcepta nouis fructibus ditat,repudiata uero etiam ueteris ſubſtantiæ opes detrahit. Veſtri autem beati oculi qui uident,& aures quæ audiunt.) Apoſtolici temporis beatitudinem docet; quorum oculis atque auribus contigit,dei ſalutare uiſere,& audire,prophetis atque iuſtis cupientibus uidere,& audire plenitudinem temporum deſtinatorum, & expectationis iſtius gaudium apoſtolis reſeruatum.

Simile eſt regnum cœlorum grano ſinapis.& reliqua.) Grano ſinapis ſe dominus comparauit,agri maxime,& omnium ſeminum minimo. Cuius uirtus ac poteſtas tribulationibus & preſſuris accenditur. Granum hoc igitur poſt quàm in agro ſatum fuerat,id eſt,ubi à populo comprehenſus & traditus morti,tanquam in agro ſatione quadam fuit corporis conſepultus,ultra menſuram omnium olerum excreſcit, & uniuerſam prophetarum gloriam excedit. Oleris enim uice, tanquam ægroto Iſraëli data eſt prædicatio prophetarum. Sed iam ex ramis arboris ex ſolo in ſublime prolatæ cœli uolucres inhabitant,apoſtolos ſcilicet ex Chriſti uirtute protenſos,& mundum inumbrantes in ramis intelligemus,in quos gẽtes in ſpem uitæ aduolabunt & aurarum turbine,id eſt, diaboli ſpiritu flatuq; uexatæ,& tanquam in ramis arboris acquieſcent.

B Simile eſt regnum cœlorum fermento,quod acceptum mulier abſcondit in farinæ menſuris tribus,donec fermentatum eſt totum.) Fermentum de farina eſt, quod uirtutem acceptam aceruo generis ſui reddit. Huic ſe dominus comparauit. Quod acceptum mulier ſynagoga ſcilicet,per iudicium mortis abſcondit, arguens legem, & prophetas euangelijs diſſolutos. Hoc autem in farinæ menſuris tribus,id eſt,legis,prophetarum,euangeliorum æqualitate coopertum,omnia unum facit, ut quod lex cõſtituit, prophetæ nunciauerunt, id ipſum euangeliorum profectibus expleatur. Fiuntq; omnia per dei ſpiritum eiuſdem & uirtutis & ſenſus,nihilq; aliud ab alio menſuris æqualibus fermentatum diſſentiens reperietur. Quanquam ad fidei ſacramentum,id eſt,ad patris & filij & ſpiritus ſancti unitatem,ſed & ad trium gẽtium uocationẽ,ex Sem,Cam,& Iapheth,tres menſuras farinæ eſſe referendas ſenſiſſe multos memini. Sed neſció an hoc ità opinari ratio permittat,cum tametſi omnium gẽtium uocatio ſit æque,tamen in his Chriſtus nõ abſcõſus ſit,ſed oſtẽſus,& in tãta infideliũ multitudine nõn fermentatum ſit totum. In patre autem & filio, & ſpiritu ſancto in ea admixti extrinſecus fermenti neceſſitate in Chriſto omnia unũ ſint.

Iterum ſimile eſt regnum cœlorum theſauro abſconſo.& reliqua.) Per ſimilitudinem theſauri in agro ſpei noſtræ opes intra ſe poſitas oſtendit;

C quia deus in homine ſit repertus, in cuius pretium omnes ſeculi uendendæ ſunt facultates, ut ueſtitu, cibo potuq́ indigentium, æternas cœleſtis theſauri diuitias comparemus. Sed contuendum eſt, inuentum theſaurum & abſconſum fuiſſe, cum utique qui inuenit & ſecreto, & tempore quo abſcondit, auferre potuiſſet, & auferens emendi neceſſitate caruiſſet. Sed ut rei ita & dicti fuerit ratio explicanda. Ideo enim abſconſus eſt theſaurus quia & agrum emi oportebat. Theſaurus enim in agro, ut diximus, Chriſtus intelligitur in carne, quem inueniſſe eſt gratum. Euangeliorum enim prædicatio inabſóluto eſt, ſed utendi & poſſidendi huius theſauri, cum agro poteſtas non poteſt eſſe ſine pretio, quia cœleſtes diuitiæ non ſine damno ſeculi poſſidentur. Et de margarita *par ratio eſt. Sed ad negociatorem iam diu in lege uerſantem proficiens hic ſermo eſt, qui longo ac diutino labore ad margaritæ ſcientiam peruenerit, & ea quæ ſub onere legis adeptus ſit derelinquat. Diu enim eſt negociatus, & margaritam aliquando qualem optabat, inuenit. Cui & unius huius deſiderati lapidis pretium reliqui laboris iactura eſt comparandum.

*Aliâs *compa ratio eſt.*

Iterum ſimile eſt regnum cœlorum reti miſſo in mare. & reliqua.) Merito prædicationem ſuam reti comparauit, quæ in ſeculum ueniens, ſine ſeculi damno, habitantes intra ſeculum congregauit, modo retis, quod mare penetrans ita agitur de profundo, ut per omne elementi illius corpus euadens,
D clauſos intra habitum ſuum extrahat, nosq́ ex ſeculo in lumen ueri ſolis educat, in bonorum electione, & in malorum abiectione futuri iudicij examen oſtendens.

De ſcriba in regno cœlorum. De fratribus & ſororibus domini. De Ioannis capite in diſco. De quinque panibus & duobus piſcibus. Vbi ſuper mare ambulabat & Petrum merſum erexit. Canon XIIII.

INtellexiſtis hæc omnia? Dicunt ei: Vtiq́. Et ait illis: Ideo omnis ſcriba doctus in regno cœlorum &c.) Non turbis ſed diſcipulis eſt locutus, & intelligentibus parabolas dignum teſtimonium reddidit, ipſos ſcilicet ſub patriſfamiliæ nomine ſibi comparans, quod doctrinam de theſauro ſuo nouorum ſpiritus ſancti ac ueterum ſint adepti, quosq́ ſcribas propter ſcientiam nūcupat, quod intellexerint ea quæ ille noua & uetera, id eſt, in euangelijs, & in lege protulerit & eiuſdem patriſfamiliâs & unius utraq́ theſauri.

Et factum eſt cū conſummaſſet Ieſus parabolas iſtas, tranſit inde, & uenit in patriā ſuā. & reliqua.) Inhonoratur dominus à ſuis, & quanq́ & docendi prudentia & operandi uirtus admirationē cōmoueret, infidelitas tamen eorum uirtutem iudicij nō recipit. Non enim credunt hæc in homine

deum

A deum agere. Quinetiam patrem ipſius, matremq́ fratreſque nuncupant, & paternæ artis quodam opprobrio laceſſunt. Sed planè hic fabri erat filius ferrum igne uincentis, omnem ſeculi uirtutem iudicio decoquẽtis, maſſam que formantis in omne opus utilitatis humanæ, formam ſcilicet corporum noſtrorum, & materiem in diuerſa membrorum miniſteria; & ad omnia æternæ uitæ opera fingentis. In his igitur ſcandalizabantur omnes, & inter tot, quæ magnifice gerebat, corporis eius contemplatione commouebantur. Quibus dominus inhonorabilem in patria ſua prophetam eſſe reſpõdit, quia in Iudæa eſſet uſq; ad crucis ſententiam contemnendus. Et quia penes ſolos fideles dei uirtus eſt, propter eorum incredulitatem omnibus diuinæ operibus uirtutis abſtinuit.

In illo tempore audijt Herodes tetrarcha famam Ieſu, & reliqua.) Frequenter monuimus omnem diligentiam euangeliorum lectioni adhiberi oportere, quia in his quæ geſta narrantur, ſubeſſe interioris intelligentiæ ratio reperiatur. Habet enim omnium operum narratio ſuum ordinem, ſed geſtorum effectibus cauſæ ſubiacenti ſpecies præformatur, ut in Herode ac Ioanne intelligetur. Nam & Herodes princeps erat populi, & Herodiadem uxorem Philippi fratris ſui, in matrimonium ſuum iure poteſtatis aſſumpſerat. & huic Herodiadi erat filia: & natali die, cum ſaltans placeret, poteſtatem cuius uellet præmij, ſacramento iurantis accepit, & Ioannis caput, qui in carcere diũ habitauerat, puella matre admonente, diſco ſibi inferri precata eſt. Et Herodes triſtis licet, ſacramento fidem reddidit, & matri puella munus exhibuit, & ſepulto eo diſcipuli eius ad dominum tranſeunt. Auditiſque his, dominus in nauiculam in loca deſerta ſeceſſit, & ſequentium ſe turbarum uexationem miſeratus eſt, & dimitti eas in caſtella ad coẽmendos cibos apoſtoli admonent, & dominus reſpondit, neceſſitatem eò reuertendi ipſas non habere, dariq; his cibum præcipit. Et ſolos ſe quinq; panes & duos piſces habere cauſantur. Et offerri ſibi eos iuſſit, turbamq́ue ſubſtrato fœno accumbere, & oblata benedixit, & turbæ manducanda comminuit, & dedit diſcipulis, ut offerrent. & ſaturatis omnibus, ſupplementa cophinorum duodecim ſuperfuerunt, cum tamen mulierum puerorumq; ſuper numerum, quinq; milia uirorum expleta eſſent. Et diſcipulos nauiculam conſcendere, & trans fretum præcedere iubet, dimiſſaq; ipſe turba in montem orare ſolus aſcendit, factoq; ueſpere ſolus fuit, & nauis mari medio uento aduerſante, fluctibus iactabatur, & quarta uigilia dominus uenit ſuper mare ambulans, uidentesq; turbati ſunt, & inanis uiſus phantaſma credẽtes, clamauerũt præ timore, quibus mox dominus locutus eſt, & cõſtãtes eſſe iuſſit, & ex plurimis Petrus reſpõdẽs, poſtulauit uti ad dominum ſup aquas ueniret, qui de nauicula deſcẽdens, & progreſſus aliquantulũ, uẽto inualeſcẽte timere cœpit & mergi, quẽ apprehendens

C dens dominus obiurgat, cur fidei modicæ ſit, ingreſſusq; nauem, tranquil-
litatem uento & mari acquieſcente, reuocauit. Igitur hæc ut commemoraui-
mus geſta ſunt: ſed his omnibus perſonis, effectibus, cauſis, numeris mo-
dus adiacet, ut quæ geſſerũt, præter gerendi munus inſtinctumq;,* quem
ex natura ſua ſumpſit, extrinſecus omnia geſſerint in exemplum: hoc ma-
iore ita opinandi reuerentia, ſi tam diuerſarum cauſarum efficientiam una
atque eadem intelligentia conſequitur. Sermo igitur ad originem propo-
ſitionis referendus eſt. Ioannes, ut frequenter admonuimus, formam præ-
tulit legis, quia lex Chriſtum prædicauit: & Ioannes profectus, ex lege eſt
Chriſtum ex lege prænuncians. Herodes uero princeps eſt populi, & popu-
li princeps ſubiectæ ſibi uniuerſitatis nomen cauſamq; complectitur. Io-
annes ergo Herodem monebat ne fratris ſui uxorem ſibi iungeret. Sunt
enim atque erant duo populi, circuncisionis & gentium. Sed Iſraëlem lex
admonebat, ne opera gentiũ infidelitatemq; ſibi iungeret. Gẽtibus enim
ſocia infidelitas eſt, quæ ipſis tanquam uinculo coniugalis amoris annexa
eſt. Hi igitur fratres ex eodem humani generis ſunt parente. Ob hanc ita-
que aſperæ admonitionis ueritatem, Ioannes tanquam lex in carcere con-
tinebatur: die autem natalis, id eſt, rerum corporalium gaudijs Herodia-
dos filia ſaltauit.* Voluntas enim tanquam ex infidelitate orta, per om-
nia Iſraëlis gaudia, totis illecebræ ſuæ curſibus efferebatur, cui ſe omnem
etiam ſacramento uenalem populus addixit. Sub peccatis enim & ſeculi
D uoluptatibus, Iſraëlitæ uitæ æternæ munera uendiderunt. Hæc matris ſuæ,
id eſt, infidelitatis inſtinctu, deferri ſibi Ioannis caput, id eſt, gloriam legis
orauit, quia lex inceſtuoſum Iſraëlem autoritate diuinorum præcepto-
rum arguebat. Sed ſuperius Herodes ſignificatus eſt Ioannem uelle occi-
dere, & metu populi demorari, quia ſicut propheta habebatur: nunc uero
petita ipſius nece, cum præſertim religione ſacramenti detineretur, quomo-
do triſtis efficitur? Contrarium uidelicet eſt tunc eum uoluiſſe, nunc nolle.
Et præſens moleſtia anteriori non conuenit uoluntati. Verum in ſuperio-
ribus geſtæ rei ordo eſt, in his autem nunc ſpecies cauſæ conſequentis ex-
ponitur. Gloriam legis uoluptas ex infidelitate orta occupauit. ſed popu-
lus boni eius, quod in lege erat conſcius, uoluntatis conditionibus non ſi-
ne aliquo certi periculi ſui dolore concedit, ſcitque ſe tali præceptorum glo
ria non oportuiſſe concedere, ſed peccatis tanquam ſacramento coactus,
& principum adiacentium metu, atque exemplo deprauatus, & uictus
illecebris uoluntatis etiam mœſtus obtemperat. Igitur inter reliqua diſ-
ſoluti populi gaudia, in diſco Ioannis caput affertur, damno ſcilicet le-
gis *uoluntas corporum, & ſecularis luxus augetur: ita per puellam ad
matrem defertur, ac ſic probroſus Iſraël & uoluntati, & infidelitati ſuæ
familiæ, ſcilicet ante gentium gloriam legis addixit. Finitis igitur legis
temporibus

Aliàs * quem unuſquiſq; ex nat.

Aliàs * uoluptas, ut paulo poſt aliquoties

A temporibus,& cum Ioanne conſepultis, diſcipuli eius res ita geſtas domi-no nunciant, ad euangelia ſcilicet ex lege uenientes. Ergo dei uerbum lege finita nauem conſcendens eccleſiam adit,& in deſertum concedit. Relicta quippe conuerſatione Iſraëlis, in uacua diuinæ cognitionis pectora tranſit. Turba hæc audiens dominum, de ciuitate pedes ſequitur in deſertum: de ſynagoga uidelicet ad eccleſiam concedit: quam uidens miſertus eſt,& omnem languorem eius, infirmitatemq́ue curat, obſeſſas ſcilicet mentes & corpora infidelitatis ueterno, ad intelligentiam nouæ prædicationis emundat. Et cum diſcipuli dimitti turbas in caſtella proxima, ad coëmendos cibos admonerent, reſpondit: Non habent neceſſe ire, oſtendens eos, quibus mederetur, uenalis doctrinæ cibo non egere, neq; neceſſitatem habere regredi ad Iudæam cibumq́ue mercari; iubetque apoſtolis uti eſcam darent. Nunquid ignorabat non eſſe, quod dari poſſet,& humanarum mẽtium interna conſpiciens, modum repoſiti penes apoſtolos cibi neſciebat? Sed erat omnis typica ratio explicanda. Nondum enim conceſſum apoſtolis erat, ad uitæ æternæ cibum cœleſtem panem perficere ac miniſtrare. Quorum reſpõſio ad ſpiritualis intelligentiæ ordinem tendit. Solos enim ſe quinq; panes & duos piſces reſponderunt habere, quia adhuc ſub quinque panibus, quinque libri legis continebantur, & piſcium duorum, id eſt, B prophetarum & Ioannis prædicationibus alebantur. In operibus enim legis tanquam ex pane erat uita: prædicatio autem Ioannis, & prophetarum, in uirtute aquæ uitæ humanæ ſpem cõfouebant. Hæc igitur primum quia in his adhuc erant, apoſtoli obtulerunt, ſed ex his euangeliorum prædicatio profecta monſtratur,& his originibus deducta in maiorem uirtutis ſuæ abundantiam creſcit. Acceptis igitur panibus, atque piſcibus, dominus reſpexit ad cœlum. Benedixit & fregit patri agens gratias, poſt tempora legis ac prophetarum, ſe in euangelicum cibum uerti ſignificans. Accumbere poſt hæc ſuper fœnum populus iubetur, non iam in terra iacens, ſed legis ſuffultus, & tanquam terræ fœno, fructibus operis ſui unuſquiſque ſubſternitur. Dantur quoque apoſtolis panes, quia per eos erant diuinæ gratiæ dona reddenda. Plebs deinde quinque panibus & duobus piſcibus paſcitur & expletur,& fragmenta panis & piſcium ſaturatis accumbentibus, uſque in duodecim cophinorum plenitudinem abundauerunt: dei ſcilicet uerbo ex doctrina legis prophetarumq́ue ueniente, multitudo ſatiatur,& reſeruata gentium plebi & æterni cibi miniſterio, in duodecim apoſtolorum plenitudinem, copia diuinæ uirtutis exuberat. Idem autem edentium numerus inuenitur, qui futurus erat crediturorum. Nam ſicut libro praxeon continetur, ex Iſraëlitici populi infinitate uirorũ quinq; milia crediderunt. Rerũ enim admiratio uſq; in menſurã cauſæ ſubiacẽtis extendit. Cõfractiq; cũ piſcibus panes, ſaturato populo, in tãtũ deinceps cumulant

augmentũ

C augmentum,quantus & credentis populi, & explendorum cœleſti gratia apoſtolorum numerus deſtinabatur,ut & modus numero, & numerus modo obtemperaret,& intra fines ſuos ratio concluſa,ad conſequentis effectus conditionem,ipſo diuinæ uirtutis moderamine contineretur. Vincit autem humanam intelligentiam opus facti: & cum frequenter quædã ſint,quæ concepta ſenſu ſermo non explicet,in his tamen ipſa ſenſus ſublimitas,ingraueſcit,& ad rei contemplationem pro difficultate,tam inuiſibilis negocij obſtupeſcit. Acceptis enim panibus quinque, in cœlum dominus reſpexit,honorem eius à quo erat ipſe confeſſus,non quod carnalibus oculis contueri patrem eſſet neceſſe,ſed ut qui adeſſent intelligerent,à quo uirtutis tantæ accepiſſet effectum. Dat deinde diſcipulis panes. Non quinque multiplicantur in plures,ſed fragmentis fragmenta ſuccedunt,& fallũt ſemper præfracta frangentes. Creſcit deinde materies,neſcio utrum in mẽſarum loco,an in manibus ſumentium,an in ore edentium. Ne mirere fontes fluere,ineſſe uuas uitibus,& uuis uina diffundi, & omnes mundi opes annuo quodam meatu indefeſſoq; defluere. autorẽ enim huius uniuerſitatis tantus panum profectus oſtendit,per quem tali incremẽto modus pertractatæ materiæ adderetur. Agitur enim in opere uiſibili,inuiſibilis molitio,& arcanorum cœleſtinm dominus arcanum negocij præſentis opera-
D tur. Superat autem omnem naturam uirtus operantis,& ſupergreditur facti intelligẽtiam ratio uirtutis,& ſola relinquitur admiratio poteſtatis. Ordo etiam cauſarum operumq; conſequitur. Conſcendere poſt hæc in nauẽ diſcipulos præcepit,donec turbas ipſe dimitteret,& dimiſſa turba montem conſcendit orare,& ueſpere facto ſolus erat. Horum ratio diſtinguenda temporibus eſt. Quod ueſpere ſolus eſt,ſolitudinem ſuam in tempore paſſionis oſtendit,cæteris trepidatione dilapſis. Quod autem nauem conſcendere diſcipulos iubet,& ire trans fretum,dum turbas ipſe dimittit,& dimiſſis turbis aſcendit in montem,eſſe intra eccleſiam,& per fretum, id eſt, per ſeculum ferri uſque in id tempus iubet,quò reuertens in claritatis aduentu, populo omni,qui ex Iſraël erit reliquus,ſalutem reddet ipſe, eiuſq; peccata dimittet,dimiſſoque,uel in cœleſte regnum potius admiſſo,agens deo patri gatias,in gloria eius,& maieſtate conſiſtat. Sed inter hæc diſcipuli uento ac mari differuntur,& totis ſeculi motibus,immũdo ſpiritu aduerſante iactãtur. Sed quarta uigilia dominus uenit. Quarto enim tũ ad eccleſiam uagã & naufragã reuertetur. In quarta enim noctis uigilia totidẽ ſollicitudinis eius numerus reperitur. Prima enim uigilia fuit legis: ſecunda prophetarum: tertia corporalis aduentus: quarta autem in reditu claritatis. Sed inueniet feſſam & antichriſti ſpiritu, & totius ſeculi motibus circũactam. Veniet enim maxime anxijs atq; uexatis. Et quia de antichriſti conſuetudine ad omnem tentationũ nouitatem ſolliciti erunt,etiam ad domini aduentũ

A ni aduentum expaueſcent,falſas rerum imagines, & ſubrepentia oculis figmenta metuentes.Sed bonus dominus ſtatim loquetur,timoremq; repellet,dicetq;:ego ſum,aduentus ſui fide metum naufragij imminentis aſpellens.Quod uero ex omniū conſiſtentium in naui numero reſpondere Petrus ſolus audet,& iuberi ſibi, ut ſuper aquas ad dominū ueniat,precatur, paſſionis tempore uoluntatis ſuæ deſignat affectum, tum cum ſolus retro ueniens,& ueſtigijs domini inhærens,contemptis ſeculi,ut maris motibus, pari ad contemnendā mortem uirtute comitatus eſt,ſed infirmitatem futuræ tentationis timiditas eius oſtendit.Nam quamuis incedere auſus eſſet, tamen ſubmergebatur. Per imbecillitatem enim carnis & metum mortis, etiam uſq; ad negandi neceſſitatem coactus eſt.Sed proclamat,& ſalutem orat à domino.Clamor iſte pœnitētiæ ipſius gemitus eſt. Nondum enim paſſo domino in confeſſionem reuerſus eſt,& negandi ueniam habuit, in tempore,Chriſto poſtea pro uniuerſorū redemptione paſſuro. Quod autem trepidanti illi nō uirtutem perueniendi ad ſe dominus indulſit,ſed manum extendit,apprehenſumq; ſuſtinuit,hæc ratio eſt: Non erat quidē Petrus domini ſui indignus acceſſu,nam & tentauit accedere,ſed & typicus in eo ordo ſeruatus eſt. Non enim domino ſeculi motus tempeſtateſq; calcanti quiſq; paſſionis eſſe particeps poterat. Solus eīm paſſurus pro omnibus,omniū peccata ſoluebat,nec ſociū admittit,quicquid uniuerſitati præ
B ſtatur ab uno,ita cum eſſet ipſe redemptio uniuerſorum,erat etiam Petrus ante redimendus,ad redemptionis iſtius fidem,cum in Chriſti martyrem reſeruatur.Et hoc in Petro cōſiderandū eſt,fide eum cæteros anteiſſe.Nam ignorātibus cæteris,primus reſpōdit:Tu es filius dei uiui.Primus paſſionē, dum malum putat,deteſtatus eſt. Primus & moriturum ſe, & non negaturum ſpopōdit.Primus lauari ſibi pedes prohibuit. Gladium quoq; aduerſus eos,qui dominū comprehendebant,eduxit.Aſcenſu autē eius in nauim uentum & mare eſſe ſedatum, poſt claritatis ſuæ reditum,æternæ eccleſiæ pax & trāquillitas indicatur.Et quia tum manifeſtus adueniet, recte admirantes uniuerſi loquuti ſunt:Vere filius dei eſt.Confeſſio enim uniuerſorum & abſoluta,& publica erit, dei filium non iam in humilitate corporea, ſed in gloria cœleſti pacem eccleſiæ reddidiſſe.

Cum tranſfretaſſent,uenerunt in terram Gennaſſar,& cū cognouiſſent eum uiri loci illius,adorabant eum.) Multa & media inciderunt, quæ nos poſt quinq; milium uirorum & congregationē,& ſatietatem reddendæ rationis ſtudio demorata ſunt,ſenſus autem uſq; in hunc locum idem eſt. Finitis enim legis temporibus,& ex Iſraël quinq; milibus uirorum intra eccleſiam collocatis,iam credentiū populus occurrit,iam ipſe ex lege per fidem ſaluus,reliquos ex ſuis infirmos ægrotoſq; offerens domino, oblatiq; fimbrias ueſtimentorū contingere optabant,ſani per fidem futuri,ſed ut ex ue

C ſte tota fimbriæ, ita ex domino noſtro Ieſu.Chriſto ſancti ſpiritus uirtus
exijt, quæ apoſtolis data ipſis quoq; tanquam ex eodem corpore exeun-
tibus ſalutem his, qui contingere cupiunt, ſubminiſtrant.

Tunc acceſſerunt ad eum ſcribæ & phariſæi ab Hieroſolymis, dicẽtes.)
&c. Abſoluta & dictorum & geſtorum in cõſequentibus ratio eſt, nam his
quæ propoſita fuerant, ipſe reſpondit: Omnem plantationẽ quæ non à pa
tre ſit, eradicandam dicens, id eſt, traditionem hominũ eruendam, cuius fa
uore legis præcepta tranſgreſſi ſunt, & ideo eſſe eos duces cæcos, uitæ æter-
næ iter quod non uideant, pollicentes, cæciſq; ipſis & ducibus cæcorum ca
ſum in foueam eſſe communem.

De lauandis manibus, & non ea quæ in os intrant, ſed ea
quæ ex ore exeunt, inquinare. De fili a Cana neæ mulieris: De
ſeptem panibus & paucis piſcibus. De ſigno Ionæ prophetæ.
Canon XV.

ET egreſſus inde Ieſus, ſeceſſit in partes Tyri & Sidonis, & ecce
Cananea à finibus illis egreſſa, clamauit. & reliqua.) Diuerſa
curationũ genera, diuerſos cauſarum complectuntur effectus,
ſed res atq; ſermo ordinem ex ſuperioribus ſumit. Infidelitatẽ
enim phariſæorum, & opprobrium cæcorum ducum, & humanarum tradi
tionum ſuperſtitiones coarguit, & poſt hæc ad regiones Tyri & Sidonis ue
D nit, & Cananea à finibus illis egreſſa, clamat atq; orat, & dominũ Dauid
filium confitetur, & filiæ ſuæ opem poſcit. Dominus ſilet, diſcipuli pro ea ro
gant, quibus ſe perditis ouibus domus Iſraël miſſum eſſe reſpondit. Illa ue
ro adorans, adiuuari ſe poſtulat. Cui dominus ait: Illicitum eſſe panem fi-
liorum canibus offerri. Viciſſimq; illa reſpondit: Decidẽtibus de menſa do
minorum micis ali catellos ſolere, Poſtq; fidem eius dominus collaudat, &
in tempore ipſo puellæ ſanitas reddita eſt. Vt igitur illa quæ geſta ſunt, in-
terior traditio conſequatur, quæ Cananeæ perſona ſit, ex ipſis uerborũ uir
tutibus contuendum eſt. Fuiſſe atq; etiam eſſe penes Iſraël proſelitorũ ple
bem fides certa eſt, quæ de gentibus in legis opera tranſcendit, & uitæ ante
rioris egreſſa religione peregrinæ dominantiſq; legis tanq; domo contine
batur. Cananei autem fuerũt, terras, in quibus nunc Iudæa eſt, incolentes,
qui uel bello cõſumpti, uel in loca uicina diſperſi, uel in ſeruitutem deuicto
rum conditione ſubiecti, nomen tantum ſine patria ſede circũferunt. Plebs
igitur hæc cũ Iudæis admixta, de gentibus eſt. Et quia non eſt ambiguũ in
ea turba quæ credidit, partem nõnullam proſelytorum fuiſſe, merito hæc
Cananea proſelytorum formã præferens, exiſtimabitur fines ſuos egreſſa.
ex gentibus ſcilicet populi alterius nomen excedens, quæ prò filia uidelicet
gentium plebe orat, & quia dominũ cognouit ex lege, Dauid filium nun-
cupat. In lege enim uirga de radice Ieſſæ, & Dauid filius æterni & cœleſtis

regni

A regni rex continetur. Ipſa quidem curatione iam non eget, quia Chriſtum & dominũ, & Dauid filium confitetur, ſed filiæ ſuæ, plebi uidelicet gentium dominatu immundorum ſpirituũ occupatæ, opem poſcit. Dominus tacet, ſilentij pœnitentia Iſraël priuilegium ſalutis reſeruans. Et miſerantes diſcipuli, preces iungunt, ſed arcanũ ille paternæ uoluntatis continens, ouibus ſe perditis Iſraël miſſum eſſe reſpondit, ut abſolute liqueret typum eccleſiæ Cananeæ filiam continere, cum illa poſceret quod alijs deferebatur, non quod non & gentibus impertienda ſalus eſſet, ſed ſuis dominus ad quæ in ſua uenerat, primitias fidei his à quibus erat ortus, explicat, cæteris deinceps apoſtolorum prædicatione ſaluandis. Atq; ideo ait:

Non licet accipere panem filiorum & dare canibus.) Delatus Iſraël honor, affectus in eum dei cumulat inuidiam, iuxta quẽ plebes gentium accipit canum nomen, ſed Cananea iam ipſa per fidem ſalua, & interioris certa myſterij reſpondit, micis quæ de menſa exciderint, paſci catellos, canũ opprobrio iam ſub blandimento diminutiui nominis mitigato. Et ut ſilentiũ domini intelligeremus ex ratione temporis, non ex uoluntatis difficultate proficiſci, adiecit: O mulier, magna eſt fides tua.) Salutis ſuæ ſcilicet ipſa iam certa, quin etiam de gentium congregatione confidat, quo in tempore ita credẽtes, mox, ut puella, ab omni dominatu immundorũ ſpirituũ liberabũtur, & cõtinuo facti fides ſequitur. Nam poſt præfiguratam in Cananeæ filia gentium plebem, continuo in monte obſeſſi uario genere morborum à turbis domino offeruntur, id eſt, à credentibus infideles ægrotiq; ut adorent & procidant, inſtruuntur, quibuſq; ſalus redditur, atq; ad ſentiendum, contuendum, laudandũ, comitandumq; deum omnia, & mentis, & corporis miniſteria reformantur.

B

Ieſus autem cõuocatis diſcipulis, ait: Miſereor turbæ huic, quia triduũ eſt iam quod perſeuerat mecum.) & reliqua. Tenet ordinem curſus operandi, ſed & operibus ijſdem ſermonũ paratio ſuccedit. In filia enim Cananeæ eccleſiæ formã conſtitutam meminimus, & conſequentis populi curationem concurſu ægrotarum gentium eſſe tradidimus. Nunc ergo diligenter & dicta domini, & facta tractanda ſunt, ut uideamus an ſuperioris tractatus, atq; huius ſermo, ita ut à nobis intelligi traditus eſt, etiam ex conſequentibus eiuſdem intelligẽtiæ accipiat autoritatẽ. Miſeretur turbæ dominus, quod triduũ ſecum maneat, quã dimittere ieiunam nõ uult, ne in uia præ inedia deficiat. Cauſantur diſcipuli panes nõ eſſe tantos, quibus expleri ſaturariq; poſſint. Percũctatus eſt dominus, quot panes haberẽt. Reſponderunt illi: ſeptem panes eſſe, & paucos piſces. Turbis iubetur in terrã diſcumbere, & dominus panes ac piſces accipiens, gratias egit, ac fregit, & diſcipulis præfracta ut offerrẽt, dedit, ſed fragmenta panũ ſeptem, paucorumq; piſcium explent uirorũ quatuor milia, ita tamen, ut replendis ſeptem ſportis præfractus panis, ſaturatis omnibus,

C abundauerit.Et occurrũt quidẽ multa quæ noua ſunt. Diſcipuli unius diei
ieiuniũ miſerãtes,quinq; milia uirorũ ad coëmũdos cibos remitti in caſtel
la uoluerũt,nũc toto triduo tacẽt.Et deinceps fœno ſuperior turba ſubſter-
nitur,hæc accũbit in terra.Illic quinq; panes,hic ſeptẽ offerũtur.Illic duo
piſces,hic indefinitus,ſub paucitatis tamẽ ſignificatione, numerus eſt. Illic
quinq; milia uirorũ,hic quatuor.Illic duodecim cophini,hic ſeptem ſportæ
repletæ.Et ſuperioribus quidẽ puto eſſe reſponſum, & omnia iuxta perſo-
nam populi cõgruenter eſſe ſubiecta. nunc quoq; cõpetentẽ rei atq; cauſæ
rationẽ afferre tentemus,ut queãdmodũ illa Iudaicæ credentiũ congruunt
plebi,ita hæc populo gentiũ comparẽtur.Ordo igitur idem in ſermone do
mini eſt,qui in conſequenda gratia manet. Venturi enim ad baptiſmum,
prius confitentur credere ſe in dei filio, & in paſſione ac reſurrectione eius.
Et huic profeſſionis ſacramento fides redditur.Atq; ut hanc uerborũ ſpon
ſionem quædã rerum ipſarũ ueritas conſequatur,toto in ieiunijs paſſionis
dominicæ tempore demorantes,quadam domino compaſſionis ſocietate
iunguntur. Igitur ſiue ex ſponſionis ſacramento, ſiue ieiunio, omne illud
paſſionis dominicæ cum domino agunt tempus. Et huius ſpei atq; comita
tus dominus miſertus,ait:triduo ſecum eſſe,quos ne in uitæ ſecularis curſu,
id eſt,in uitæ opere defectio labefactaret,uult cibo ſuo alere, atq; ad pera-
gendũ totius itineris fortitudinẽ panis ſui uirtute firmare, conquerentibus
D diſcipulis panes in deſerto nullos eſſe.Atqui in ſuperioribus exemplũ ſum
pſerant,nihil impoſſibile deo eſſe.Sed geſtorũ cauſæ rationẽ interioris in-
telligentiæ moliuntur.Quantus enim apoſtolorũ in ſaluando Iſraël fauor
fuerit,beatiſſimi Pauli epiſtolæ docent,atq; ideo eodẽ demorante,nunc in
concurſu gentiũ,& de pane cauſatio,& de ieiunio ſilentiũ introducitur. Pa-
nes igitur ſeptẽ offeruntur. Nulla enim ex lege & prophetis gentibus ſalus
ſumitur,ſed per gratiam ſpiritus uiuunt,cuius ſeptiforme,ut per Eſaiam tra
ditũ,munus eſt. Ergo ſpiritus per fidem ſalus gẽtibus eſt,quæ in terram re-
cumbunt.Nullis enim legis operibus fuerant ante ſubſtratæ,ſed peccatorũ
& corporũ ſuorum origini hærentes,ad donũ ſpiritus ſeptiformis uocãtur.
Indefinitus piſcium numerus,diuerſorũ donorum & chariſmatũ partitio-
nes miniſtrationesq; ſignificat, quibus fides gentium gratiarũ diuerſitate
ſatiatur.Sed quod ſeptẽ ſportæ replentur,redundans & multiplicata ſepti-
formis ſpiritus copia indicatur,cui quod largiatur,exuberat, fitq; ſaturitas
nobis ditior ſemper,& plenior. Quod uero quatuor milia uirorũ congre-
gãtur,multitudo innumerabiliũ ex quatuor orbis partibus intelligitur. Ad
formã enim futuri in tot partiũ milia plebs dinumerata ſatiatur, quotidẽ
de partibus ad cœleſtis cibi donũ cõcurſura eſſent milia crediturorũ. Turba
igitur dimittiẽ ſatiata & expleta.Et quia omnibus diebus uitæ noſtræ no-
biſcum dñs manet,nauẽ,id eſt,eccleſiã credentiũ plebe comitatus ingrediẽ.

De Ionæ

A De Ionæ prophetæ ſigno,& de fermento Phariſæorum. De
confeſſione Petri. De benedictione domini. Et de ſe abnegando
qui Chriſtum ſequi uoluerit. Canon XVI.

ET acceſſerunt ad eum Phariſæi & Sadducæi tentantes, & ro-
gauerũt eum ut ſignum de cœlo illis oſtenderet.) & reliqua.
Adſunt Phariſæi & Sadducæi legis fiducia inſolentes, dedi-
gnãteſq; opera uirtutum, fidei ſignũ oſtendi ſibi de cœlo pre
cantur, humilitatem in Chriſto carnis & corporis cõtuentes, doctrinam ex
his quæ ſub hominis habitu gerebat, dedignantur accipere. Quorum inſo
lentiam & inanitatem irridens, multa eos de natura cœli conijcere ſolere re-
ſpondit, quũ rubicundo, aut ortu, aut ueſpere ſerenũ nimboſumue pronun
ciant. Porrò autem ignorare eos temporũ ſigna, cum omnis lex & prophe-
tæ aduentus ſui indicia ex operum quæ gereret admiratione ſignificent, ut
quẽadmodum fidem tempeſtatis cœli uel matutini, uel ueſperis rubor red
deret, ita manifeſtam temporum cognitionem uirtutum atq; operum indi
cia præſtare deberent. Sed ortus è cœlo ſignũ his terreſtre conſtituit, ut eos
intra confeſſionem humilitatis corporeæ contineret, dandum dicens Ionæ
ſignũ. Huic ſe dominus comparat, quẽ ad futuræ paſſionis effectũ in præ
dicationẽ pœnitentiæ ad Niniuitas pari ſpecie præmiſerat. Nanq; Ionas
uentis deſæuiẽtibus proiectus è naui eſt, & deuoratus à ceto, & poſt triduũ
B uiuus emiſſus, non retentus à monſtro, non cibi conditione confectus, ſed
cõtra humani corporis naturam integer & illæſus in auras ſuperas uirtute
dominicæ præfigurationis euadit. Hoc ergo poteſtatis ſuæ ſignũ conſtitu-
tum eſſe demonſtrat, ipſe remiſſionem peccatorũ per pœnitentiam prædi
cans, de Hieruſalem uel ſynagoga immundorũ ſpirituũ dominante flatu
eijciẽdus, & Pilati poteſtati, id eſt, ſeculi iudicio tradendus, & à morte tanq;
elementi eiuſdem monſtro glutiendus, & poſt triduũ ex ea cõtra conditio-
nem hominis quẽ aſſumpſerat non retentus, uiuus atq; incorruptus emer
gens. Ea igitur quæ in homine de cõceptu uirginis ſumpto, diuinarũ erant
plena uirtutum, cognoſci atq; intelligi de ſe uoluit, & prophetæ ſigno, & ho
minis exemplo. Et relictis illis, abijt.) Non ſicut locis alijs legitur: Di
miſſis turbis, abijt, ſed quia infidelitatis error inſolentium animos obtine-
bat, non dimiſiſſe eos ſcribitur, ſed reliquiſſe. Et cum ueniſſet trans fre
tum, obliti ſunt diſcipuli eius panes accipere, Ieſus autẽ dixit illis: Attendite
uobis à fermento Phariſæorũ & Sadducæorũ &c.) Abſoluta omnis de fer
mento Phariſæorũ & Sadducæorũ obſcuritas eſt. Quod autem abſtinere
ſe eo apoſtoli iubentur, nõ admiſceri doctrinæ Iudæorũ monentur, quia le
gis opera in effectum fidei & præformationẽ rerum conſequentiũ conſti-
tuta ſint, ut in quorũ tempora atq; ætatem ueritas contigiſſet, nihil ultra in
ueritatis ſimilitudine ſpei poſitum arbitrarentur, ne doctrina Phariſæorũ

C Chriſtum neſciens effectus ueritatis euangelicæ corrumperet.

Venit autem Ieſus in partes Cæſareæ Philippi, & interrogat diſcipulos ſuos.) & reliqua. In proceſſu ſermonis atque operis abſolutius diſcipulis cognitionem ſuam præſtat, & quandã intelligendi ſe formã rationemque conſtituit. Eſt autem hæc uera & inuiolabilis fides ex deo æternitatis, cui ob id quod ſemper filius fuerat, ſemper & ius patris, & nomen ſit, ne ſi nõ ſemper filius, nõ ſemper & pater ſit, deum filium profectum fuiſſe, cui ſit ex æternitate parentis æternitas. Naſci autẽ eum uoluntas eius fuit, cuius in uirtute ac poteſtate inerat ut naſceretur. Eſt ergo filius dei ex deo deus, unus in utroque. Theotetam enim, quã deitatem Latine nuncupant, æterni eius parentis ex quo naſcendo eſt profectus, accedit. Accepit autẽ hoc quod erat, & natum eſt uerbũ quod fuit ſemper in patre. Atque ita filius & æternus & natus eſt, quia non aliud in eo natum eſt, quàm quod æternũ eſt. Hunc igitur aſſumpſiſſe corpus, & hominẽ factum eſſe, perfecta confeſſio eſt, quia ſicut æternitas naturæ noſtræ corpus accepit, ita cognoſcendũ eſt, naturam corporis noſtri æternitatis aſſumere poſſe uirtutem. Igitur quia ſummũ in fide iſta bonũ eſt, à diſcipulis requirit, quẽ ſe homines eſſe dicerẽt, & adiecit, hominis filiũ. Hæc enim cõfeſſionis tenenda ratio eſt, ut ſicut dei filium, ita & filium hominis meminerimus, quia alterum ſine altero nihil ſpei tribuit

Θεότητα, neſcio an Theotetam dixerit, quẽadmodum alibi dixit rheumam, dipſalmam, & mannam.

D ad ſalutem. Auditis itaque quæ diuerſæ de eo erant hominum opinionibus, quid de ſe ipſi ſentiant, quærit. Petrus reſpondit: Tu es Chriſtus filius dei uiui.) Sed Petrus conditionẽ propoſitionis expenderit. Dominus enim dixerat: Quẽ me homines eſſe dicunt, filiũ hominis? Et certe filiũ hominis contemplatio corporis præferebat, ſed addendo, quẽ me eſſe dicunt, ſignificauit præter id quod in ſe uidebatur eſſe aliud ſentiendũ, erat enim hominis filius. Quod igitur de ſe opinandi iudiciũ deſiderabat? Non illud arbitramur, quod de ſe ipſe cõfeſſus eſt, ſed occultum erat de quo quærebatur, in quod ſe credentium fides debebat extendere. Et dignũ plane confeſſio Petri præmiũ conſecuta eſt, quia dei filium in homine uidiſſet. Beatus hic eſt, ut ultra humanũ oculos intendiſſe, & uidiſſe laudatus eſt, non id quod ex carne & ſanguine erat, contuens, ſed dei filium cœleſtis patris reuelatione cõſpiciens, dignuſque iudicatus, qui quod in Chriſto dei eſſet, primus cognoſceret. O in nũcupatione noui nominis felix eccleſiæ fundamentum, dignaque ædificatiõe illius petra, quæ infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret. O beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terreſtre iudicium præiudicata autoritas ſit in cœlo, ut quæ in terris aut ligata ſint, aut ſoluta, ſtatuti eiuſdem conditionẽ obtineant & in cœlo. Iubet etiã diſcipulis, ne loquãtur quod ipſe eſt Chriſtus, alios enim ſpiritus ſui teſtes eſſe oportebat, legem uidelicet, & prophetas. Cæterũ reſurrectionis teſtimoniũ proprium eſt apoſtolorũ. Et quia ſcientium

Eccleſiæ fundamẽtũ fides.

A tium in ſpiritu Chriſtum beatitudo monſtrata eſt, negatæ rurſum humili tatis & paſſionis eius periculum declaratur. Nam cum prædicare cœpiſſet, oportere ſe Hieroſolymam ire, pati deinde plura à ſenioribus plebis, & à ſcribis & principibus ſacerdotum: occidi etiam, & poſt diem tertium reſurgere. Apprehendens eum Petrus, ait: Abſit à te domine, non erit iſtud. At Ieſus côuerſus, Petro dixit: Vade retro poſt me ſatana, ſcandalum mihi es. Vt enim dei munus eſt, Chriſtum in ſpiritu deũ noſſe, ita zaboli opus eſt, Chriſtũ in homine neſcire. Atq; eiuſdem periculi res eſt, uel corpus dicere ſine deo, uel deum ſine corpore. Corpus autẽ carnis huius in æternitate ſpiritus deo nullum eſt, uerum humanæ ſalutis cauſa Chriſtus in corpore eſt, quod aſſumpſit ex homine. Igitur poſt prædicationem paſſionis accipiens diabolus facultatem (uſq; ad tempus enim ab eo ſeceſſerat, quia incredibile ſatis apoſtolis uideretur, eum in quo deus erat, eſſe paſſibilem) ſumens hanc humanæ infidelitatis occaſionẽ, opinionis iſtius Petro inſinuauit affectum. Deniq; ita paſſionem deteſtatus eſt, ut dixerit: abſit, quo uerbo rerũ deteſtandarũ execratio continetur. Sed ſciens dominus zabolicæ artis inſtinctum, Petro ait: Vade retro poſt me, id eſt, ut exemplo ſe paſſionis ſequatur. In eum uero per quem opinio hæc ſuggerebatur, conuerſus, adiecit: Satana ſcandalum mihi es. Non enim conuenit exiſtimare, Petro ſatanæ nomen & offenſionem ſcandali deputari, poſt illa indultæ & beatitudinis, & poteſtatis tanta præconia. Sed quia infidelitas omnis diaboli opus eſt, Petri reſponſione dominus offenſus, cum opprobrio nominis infidelitatis iſtius eſt deteſtatus autorem. *Abſit.*

B

Tum Ieſus dixit diſcipulis ſuis: Si quis uult poſt me uenire, abneget ſe ipſum.) & reliqua. O beatum damnum, & iactura felix. Diteſcere nos dominus detrimento animæ & corporis uoluit, & eſſe ſui ſimiles hortatur, quia ipſe in figura dei conſtitutus, uſq; ad mortem humilis & obediens factus, principatum poteſtatis totius quæ in deo eſt, accepit. Sequendus igitur eſt cruce aſſumpta, & paſſionis ſuæ ſi non ſorte, attamen uoluntate comitandus eſt. Quid enim prodeſt occupaſſe mundum, & toto terrenæ poteſtatis dominatu opibus ſeculi incubare, ſi perdenda anima, & ſuſcipiendum uitæ detrimentum eſt? Quæ autem cõmutatio pro anima, cum fuerit amiſſa quæretur? Cum angelis enim Chriſtus aderit, reddens ſingulis ut merebuntur. Quid offeremus ad uitam? Præparatos credo æternarum opum futuris commercijs theſauros ambitioſos dignitatum, famæq; titulos, aut ueteres delegatæ nobilitatis imagines? Neganda ſunt hæc omnia, ut melioribus abundemus, & contemptu uniuerſorum Chriſtus ſequendus eſt, & æternitas ſpiritualium, terrenorum damno eſt comparanda.

C Vbi in monte cũ Moyſe & Helia uidetur, & uox de cœlo auditur. Vbi puerũ lunaticum ſaluat. De credentium fide. De didrachma poſtulata, & ſtatere in ore piſcis inuẽto. Canon XVII.

AMen amen dico uobis, quoniã ſunt quidam de adſtantibus iſtis, qui mortẽ non guſtabunt, donec uideant filium hominis uenientem in regno ſuo &c.) Docet dominus & rebus, & uerbis, & fidem ſpei noſtræ æqualiter ſermo atq; opus inſtruũt. Graue enim onus infirmitati humanæ impoſuerat, ut cũ ſenſum uitæ homines ex uiuẽdi affectu habere cœpiſſent, fructum eius qui præſens corporibus blandiebatur, amitterẽt, negarentq; ſe ſibi, id eſt, quod eſſe cœpiſſent, eſſe ſe nollent, cum ſenſus huius exordiũ ex affectu uoluntatis habuiſſent. Deinde opinionẽ ſpei ambiguæ incertæq; ſequerentur, cum in his quæ præſentia haberentur, illecebræ gaudij blandientis exiſterent. Opus ergo erat ueri ac manifeſti exempli autoritate, ut contra uim ſenſumq; iudicij optabile fieret præſentium damnũ, lucro deinceps nõ ambiguo futurorũ. Igitur poſtq; & tollendam crucẽ, & perdendã animã, & damno mundi cõmutandam uitæ æternitatẽ monuerat, cõuerſus ad diſcipulos, ait: Quoſdã ex his futuros, qui guſtaturi mortẽ non eſſent, donec filiũ hominis in regni ſui gloria cõtuerentur. Ex conditione autẽ guſtatus, tenuem quandã fidelibus libationẽ mortis oſtendit. Itaq; uerba res ſequit. Nã poſt ſex dies Petrus, Iacobus, & Ioãnes aſſumũtur ſeorſum, & in excelſo mõte cõſiſtũt, ipſiſq; inſpectãtibus dominus trãſfiguratur, & toto claritatis ſuæ habitu circũſplendet.

D Et in hoc quidẽ facti genere ſeruatur & ratio, & numerus, & exemplũ. Nã poſt dies ſex gloriæ dominicæ habitus oſtenditur, ſex miliũ ſcilicet annorũ temporibus euolutis, regni cœleſtis honor præfiguratur. Tribuſq; aſſumptis, de trium origine, Sem, Cham, Iaphet, futura electio populi oſtẽditur. Quod autẽ Moyſes & Helias ex omni ſanctorum numero aſſiſtunt, medius inter legem & prophetas Chriſtus in regno eſt. Cum his enim Iſraẽlẽ, quibus teſtibus prædicatus eſt, iudicabit, ſimulq; ut & humanis corporibus decreta eſſe reſurrectionis gloria doceretur, cum quando Moyſes conſpicabilis aſtitiſſet, ipſe autẽ dominus fit niue ac ſole candidior, ſupra opinionẽ ſcilicet noſtram cœleſtis luminis ſplendore conſpicuus. Petro autem ut tria illic tabernacula fierent, offerenti, nihil reſpondetur. Nondum enim ut in hac gloria conſiſteretur, erat tempus, ſed loquente adhuc eo, nubes eos candida inumbrauit, & diuinæ uirtutis ſpiritu ambiuntur. Hunc eſſe filium, hunc dilectum, hunc complacitum, hunc audiendum, uox de nube ſignificat, ut idoneus ipſe præceptorũ talium autor eſſet, qui poſt ſeculi damnũ, poſt crucis uoluntatem, poſt obitum corporeum, regni cœleſtis gloriam ex mortuorum reſurrectione facti confirmaſſet exemplo. Territos deinde & conſternatos eleuauit, ut ſolum contuerentur, quem medium conſtitiſſe

inter

A inter Moyſen & Heliam uiderant. Ad futuri enim formā,atq; ad facti fi-
dem Moyſes & Helias in monte conſtiterant. Silentium enim rerum geſta
rum quas uiderant,imperat,donec à mortuis reſurgeret. Hoc eñ fidei præ
mium reſeruabatur,ut honor redderetur his,apud quos non leuis ſola præ
ceptorū autoritas reperiretur. Infirmos enim ſanauerat ad uocis auditum,
ut cum eſſent ſpiritu ſancto repleti,tunc geſtorū ſpiritualium teſtes eſſent.
Solliciti etiam de temporibus Heliæ requirunt, quibus reſpondit: Heliam
eſſe uenturum,& reſtituere uniuerſa,id eſt, reliquū quod deprehenderit ex
Iſraël ad cognitionem dei reuocaturum. Sed in uirtute ac ſpiritu Heliæ Io-
annē ueniſſe ſignificat,in quo grauia quæq; atq; aſpera exercuiſſent, ut do
mini aduentum prænuncians, paſſionem quoq; præcurreret & iniuriæ, &
uexationis exemplo. Et cum ueniſſet ad turbam,acceſſit ad eum homo
genibus prouolutus,dicēs: Domine miſerere filio meo. Reuerſo ad turbas
domino,à patre genibus aduoluto puer offertur dæmoniacus, frequenter
& in aquam decidens,& in ignem,cui curationem afferre diſcipuli non po-
tuerunt. Obiurgatis his,& increpato dæmone,ſanus puer factus eſt. Credi
derunt quidem apoſtoli,ſed nondum erant perfectæ fidei. Nam domino
in monte demorante,& ipſis cum turbis reſidentibus,quidam tempore eo
rum fidem relaxauerat,atq; idcirco ait: Generatio incredibilis & peruer
B ſa,quouſq; ero uobiſcum?) Quia abſente ſe antiquæ infidelitatis conſue-
tudo ſubrepſerat. Docet igiť eos nihil ſalutis afferre poſſe,qui medio euan
geliorum & iterati aduentus ſui tempore à fide tanq; domino abſente,de-
ceſſerint. Deniq; quærentibus à ſe,quur dæmoniū eijcere nō potuiſſent,re-
ſpondit,de inopia fidei effectū fuiſſe,ne poſſent,quæ ſi in illis tanq; granū
ſinapis eſſet,monti huic ut à loco in locū tranſiret,cum efficiendi poteſtate
præciperent. Sed iam de monte deceſſerat, & inter turbas hæc loquebatur.
Itaq; & ſe granū ſinapis nuncupauit omniū minimum,& diabolum mon
tem cognominauit,quia in illo ſpirituales nequitiæ ſunt, cœleſteſq; uirtu-
tes per eos eijciendas, & in altitudinem maris tanq; in profundum inferni
abijciendas,quos in hanc efficaciam ieiuniū & oratio proſequentur. Tene-
bimus quoq; etiā eum ordinem, ut ſub diſcipulorum nomine phariſæorū
& ſcribarum perſona tractetur,quibus lex curandū ut diſcipulis populum
tanq; pater filium,cum dominus abeſſet,obtulerit. Qui peccatis dominan
tibus,nunc in ignem iudicij decidebat,nunc in aquā diurnarum ſordiū ſua
tum conſuetudine mergebatur. Hi igitur nihil opis attulerunt,quia demo
rante Moyſe cū domino in monte,effecti fuerunt infideles,ut typica ratio
impleref. Diſcipuli mirātur ſe eijcere dæmonē non potuiſſe,cū omnis pote
ſtas nō ſolū dæmonū fugandorū,uerū etiam mortuorū excitandorū eſſet
indulta. Quia uero ultra cū his lex futura non eſſet,ait: Generatio incredibi
lis & puerſa (nō eñ ad eos quos ſanctificauerat,uideť hæc loqui) quouſq;
inquit,

C inquit, ero uobiscum? Quia fidem non habentes, ipſam illam quam habebant, amiſſuri erãt legem, quã fidem ſi in ſe habuiſſent, quia ipſe eſt granũ ſinapis, uerbi uirtute hoc peccatorũ onus, & grauem infidelitatis molem ab eo qui offerebatur, populo eieciſſent, tanq; in mare montẽ, ſic ad conuerſionem gentiũ & ſeculi tranſtuliſſent. Ipſis autẽ conuerſantibus in Galilæa, dixit Ieſus: Futurũ eſt ut filius hominis tradatur in manus hominũ.) Sequitur mœſticia cognitionem paſſionis. Nondum enim ſacramentũ ineundæ crucis, reſurrectionis uirtute fuerat reuelatum. Et cum ueniſſet Ieſus Capernaum acceſſerunt, qui didrachmam exigebant, ad Petrum dominus didrachmã ſoluere poſtulatur.) Hoc enim omni Iſraëli lex pro redemptione animæ & corporis cõſtituerat in miniſterio templo ſeruientiũ. Sed lex, ut ſcimus, futurorũ umbra eſt. Non enim æris precium deus deſiderabat, ut tam exigua impenſa criminibus corporis atq; animæ quædam redemptio cõcederetur. Vt igitur inſcriptos nos & profeſſos, & Chriſti nomine conſignatos offeramus in Chriſto, qui uerum dei templum eſt, pro teſtimonio filij dei huius didrachmi oblatio cõſtituta eſt. Itaq; Petrũ poſt cõuentionem ſilentẽ, tali ſermone præuenit: Quid tibi uidetur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum aut cenſum &c.) Nunquid ambiguũ eſt filios regum tributis obnoxios non eſſe? Et quibus regni ueritas eſt eos eſſe liberos à ſeruitute? Sed ſermo interius intendit. Poſtulatur di-

Ita dicit didrachma didrachmæ, quẽadmodũ aliâs hæc rheuma, niſi quod ſuſpicor, librariorũ hoc uiciũ eſſe. Itaq; mutauimus ſcripturam.

D drachma à populo. Lex enim in eam fidem, quæ per Chriſtum erat, reuelanda concluditur. Ergo hæc eadem didrachma conſuetudine legis, tanquã ab homine poſcebatur à Chriſto, ſed ut oſtenderet legi ſe non eſſe ſubiectum, & ut in ſe paternæ dignitatis gloriam conteſtaretur, terreni priuilegij poſuit exemplum, cenſu aut tributis regum filios non teneri, potiuſq; ſe redemptorem animæ noſtræ, corporiſq; eſſe, quàm in redemptionem ſui aliquid poſtulandum, quia regis filium extra cõmunionem oporteret eſſe reliquorum. Scandalo igitur præſtat ut ſoluat, cæterum debito legis eſt liber. Deinde ſub rerum præſentium effectu, & ſignificantiam legis, & conſtantiam euangelicæ libertatis expoſuit, ut cognoſci promptum eſſet, quid didrachma præfiguraret in lege. Ire Petrus iubetur ad mare, hamumque mittere, & primi piſcis aſcendentis os requirere, repertumq; in eo ſtaterem pro ſe ac domino offerre. Didrachmam dominus poſtulatur, id eſt, denarios duos, quur ſtaterem Petrus offerret: deinde cum primum piſcem admonetur inquirere, aſcenſuri oſtenduntur & plures. Nunquid etiam natura piſcium ferret, ut in littore fortuito repertum ſtaterem ore potius contineret, non intra uiſcera conderet? Subeſt igitur efficiendis præſentibus rebus ratio interior. Deſtinatus enim ad prædicationem Petrus, & piſcator hominum factus, doctrinæ hamum miſit in ſeculo, quo appoſiti cibi dulcedine uagos ex eo fluctuanteſq; protraheret. Huic adhæſit beatus

A ille primus martyr à domino,qui ore ſuo quadrigeminũ denarium continebat,id eſt,euangelici numeri unitate,dei gloriã,dominumq́ Chriſtũ in paſſione contuens prædicabat.Stephanus igitur primus aſcendit, Stephanus ſtaterẽ ore cõtinuit ,in quo etiã didrachma nouæ prædicationis,tanq́ duo denarij habebatur,hoc lex præfigurabat,huius ueritatis umbrã tanq́ corporis imaginem circũferebat. Hæc redemptio animæ & corporis deſignabatur , ideoq́ ait :Da pro me & te.Quia iã talis nõ didrachma,ſed ſtater & pro Chriſto erat,& pro Chriſti prædicatione ſoluendus.

De infantibus inhibitis. De humilitate eorũ aſſumenda. De manu,& pede,& oculo eruendo. De oue perdita. De corripiẽdis fratribus,ſecreto primũ,tum duobus teſtibus, poſtremo eccleſia præſente.Et quod ſemper ignoſcendum.Qui conſeruũ ſuum remiſſo ſibi à domino debito ſuffocauit. Canon XVIII.

IN illa die acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Quiſputas maior eſt in regno cœlorum?(& reliqua.) Non niſi reuerſos in naturam puerorũ introire regnum cœlorum dominus docet, id eſt,per ſimplicitatem puerilem uicia corporum noſtrorũ animæq́ reuocanda. Pueros autem credentes omnes per *audientium fidem nuncupauit,Hi enim patrem ſequũtur,matrem amant,proximo uelle ma- Aliâs *audientiæ.
B lum neſciunt,curam opum negligunt,nõ inſoleſcunt,non oderunt,nõ mentiuntur,dictis credunt,& quod audiunt,uerum habent.Et hæc omniũ affectionũ aſſumpta nobis & cõſuetudo,& uoluntas cœlorum iter peruiũ præſtat.Reuertendũ igitur eſt ad ſimplicitatem infantium, quia in ea collocati ſpeciem humilitatis dominicæ circũferemus.Si qui autem in Chriſti nomine tales receperint,Chriſti recepti præmiũ conſequentur. Qui autem ſcandalizauerit unũ de puſillis iſtis,id eſt, qui offendiculum tentationis intulerit,expedit ei ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundũ maris. Tot tantæq́ res nõ ocioſe comparatæ ſunt,& mola, & aſinaria,& cum ea in mari mergendus,& hoc ei expediens. Cõmuni omnium ſenſu quod expedit,utile eſt.Quid ergo utilitatis eſt,mola aſinariã collo ſuſpenſa demergi? Mors eñ tam grauis proficiet ad pœnã,& neſcio quomodo erit utile,id expetere,quod ultimũ ſit malorum.Quid ergo ſentiri oporteat,quærendũ eſt. Molæ opus labor eſt cæcitatis,nam clauſis iumentorũ oculis aguntur in gyrum. Et ſub aſini quidem nomine frequenter gentes cognominatas reperimus . Igitur gentes quod agunt, neſciunt, & in uitæ ſuæ opere detentæ,cæci laboris ignorantia cõtinentur. Iudæis autem ſcientiæ iter in lege præſtratum eſt,qui ſi Chriſti apoſtolos ſcandalizauerint,rectius illigata collo mola aſinaria demerſi in mari fuiſſent,id eſt,gentium labore depreſſi,in ignorantia ſeculi demorarentur,quia illis tolerabilius fuerit neſciſſe Chriſtum,quàm iſtis prophetatum non recepiſſe.

C Væ huic mundo ab ſcandalis. Neceſſe eſt enim uenire ſcandala, uerũtamen uæ homini illi per quem ſcandalum uenit.) Humilitas paſſionis ſcandalum mũdo eſt. In hoc enim maxime ignorãtia detinetur humana, quod ſub deformitate crucis æternæ gloriæ dominũ noluit accipere. Et quid mundo tam periculoſum, quàm non recepiſſe Chriſtum? Verũtamen ſub hominis nuncupatione, autorem ſcandali huius Iudaicũ populum deſignat, per quem omne hoc mundo periculum comparatur, ut Chriſtũ in paſſione abnegent, quem lex & prophetæ paſſibilem prædicauerunt. Ideo uero neceſſe eſſe ait uenire ſcandala, quia ad ſacramentũ reddendæ nobis æternitatis, omnis in eo paſſionis humilitas eſſet expléda. Superius aũt in abſcindendis manu uel pede, propinquitatum contineri nomina expoſuimus, atq; ideo cognationẽ generis Iſraëlitæ relinquendam, ueluti quadã membrorum reciſione ſignificat, quia per eum mundo ſcandala comparentur.

Videte ne contemnatis unũ de puſillis iſtis, qui credunt in me.) Aptiſſimum uinculum mutui amoris impoſuit ad eos præcipue, qui uere in domino crediſſent. Puſillorum enim angeli quotidie deum uident, quia filius hominis uenit ſaluare quæ pdita ſunt. Ergo & filius hominis ſaluat, & deũ angeli uident, & angeli puſillorum præſunt fidelium orationibus. Præeſſe angelos abſoluta autoritas eſt. Saluatorum igitur per Chriſtum orationes angeli quotidie deo offerunt. Ergo periculoſe ille contemnitur, cuius deſide-
D ria ac poſtulationes ad æternũ & inuiſibilem deum ambitioſo angelorum famulatu ac miniſterio peruehuntur. Atq; ut ingentẽ eſſe in cœlis lætitiam reditu humanæ ſalutis oſtenderet, comparationis poſuit exemplum, eius qui oues nonagintanouẽ in montibus reliquiſſet, & errantem unam requiſiſſet, qua inuenta plus gaudij ſit, quàm habebatur in nonagintanouẽ conſeruatione lætitiæ. Ouis una homo intelligendus eſt, & ſub homine uno uniuerſitas ſentienda eſt, ſed in unius Adæ errore omne hominum genus aberrauit. Ergo nonagintanouẽ non errantes multitudo angelorum cœleſtium opinãda eſt, quibus in cœlo eſt lætitia & cura ſalutis humanæ. Igitur & quærens hominẽ Chriſtus eſt, & nonagintanouẽ relicti cœleſtis gloriæ multitudo eſt, cui cũ maximo gaudio errans homo in domini corpore eſt relatus. Merito igitur hic numerus per literam & Abrahæ additur, & conſummatur in Sara. Ex Abram enim Abraham nũcupatur, & ex Sarai Sara accepit nomẽ. In uno enim Abraham omnes ſumus, & per nos qui unũ omnes ſumus, cœleſtis eccleſiæ numerus explendus eſt, atq; ideo & creatura omnis reuelationem filiorum dei expectat. Ideo congemiſcit & dolet, ut numerus qui per Alpha Abrahæ additus eſt, & qui in Rho conſummatus in Sara eſt, ad cœleſtem conſtitutionẽ incremento credentium impleatur.

Quod ſi peccauerit in te frater tuus, uade & corripe eum.) & reliqua. Eum ordinem continendæ charitatis nobis dominus impoſuit, quẽ ipſe in

conſeruando

A conſeruando Iſraël tenuerat. Iubet enim peccantem fratrem ab eo ſolo, in quem peccauerit corripi atq; obiurgari. Ipſe enim ſacrificātem dijs alienis populum Iudaicum maieſtatis ſuæ aduentu & toto præſentis poteſtatis terrore corripuit, tum quum idem populus dei propinquantis aduentum extra montem licet poſitus ferre non potuit inobedientiam, unum atque duos iuſſit adhiberi, ut in ore duûm teſtium fides uerbi ac ueritas maneat. Quia inſolēti Iſraël lex & prophetæ & Ioannes eſt miſſus, teſtibusq; iſtis ut peccare deſineret conuentus eſt. Tertio ipſo domini aduentu, tanquàm cœtu eccleſiæ inſpectantis admonitus eſt, fruſtraq; habitis his obiurgationibus, publicani aut ethnici uilitate negligitur. Ad terrorem autem metus maximi, quo in præſens omnes continerentur, immobile ſeueritatis apoſtolicæ iudicium præmiſit, ut quos in terris ligauerint, id eſt, peccatorū nodis innexos reliquerint, & quos ſoluerint, confeſſione uidelicet ueniæ receperint in ſalutem, hi apoſtolicæ conditione ſententiæ in cœlis quoque aut ſoluti ſint, aut ligati. In tantum igitur humanæ pacis ſtuduit cōcordiæ, ut unitatis merito omnia quæ à deo precanda ſint, impetranda eſſe confirmet. Et ubi duo atque tres pari ſpiritu ac uoluntate collecti ſint, ibi ſe medium eorum pollicetur futurum. Ipſe enim qui pax atq; charitas eſt, ſedem atq; habitationem in bonis & pacificis uoluntatibus collocauit.

Quærenti deinde Petro an peccanti in ſe fratri ſepties remitteret, reſpondit: Non uſq; ſepties, ſed uſq; ſeptuagies ſepties.) Omnimodo ad ſimilitudinem nos humilitatis ac bonitatis ſuæ inſtruit, & molliendis ac B frangendis turbidorum motuum noſtrorum aculeis placabilitatis ſuæ cōfirmat exemplo, quippe peccatorum omnium ueniam per fidem tribuens. Neque enim naturæ noſtræ uicia indulgentiam merebantur. Ergo uenia omnis ex eo eſt, cum etiam ea quæ in ſe ſint peccata poſt reditum cōfeſſionis indulgeat. Soluenda quidem per Cain pœna in ſeptuplum conſtituta eſt, ſed peccatum illud in hominem eſt. In Abel enim fratrē peccatū uſq; ad necem fuerat, ſed in Lamech ſuppliciū uſq; ad ſeptuagies ſepties eſt cōſtitutum, & in eo (quantum exiſtimamus) conſtituta in autores dominicæ paſſionis eſt eius pœna. Sed dominus per confeſſionem credētium huius criminis ueniam largitur, id eſt, per baptiſmi munus obtrectatoribus ac perſecutoribus gratiam ſalutis indulget, quanto magis oportere oſtendit ſine modo ac numero ueniam à nobis eſſe reddendam, nec cogitandum quoties remittamus? Sed ut iraſci his q in nos peccant, quoties iraſcendi neceſſitas extiterit, deſinamus, quæ utiq; ueniæ aſſiduitas docet, nullum omniū omnino penes nos iræ tempus eſſe oportere, quando omniū omnino peccaminum ueniam deus nobis ſuo potius munere quàm noſtro merito largiatur. Neq; em̄ fas eſt nos ex præſcripto legis dandæ ueniæ nūero cōdudi, cum per euangelij gratiam ſine modo nobis à deo fuerit indulta. Qum

C etiam ad perfectæ bonitatis affectum comparationis' poſuit exemplum,
Alias *quo. † in qua ſeruo unde redderet non habenti omne dominus debitũ relaxa-
uit, conſeruoq́ꝫ ſuo ſeruus ille exiguum, quod ſibi debebatur extorquens
per hoc uoluntatis ſuæ uicium donum munificentiæ domini & libertatis
amiſit. Abſoluta autem comparationis eius eſt ratio, atqꝫ ab ipſo domino
omnis expoſita eſt.

De tranſitu Ieſu in Galilæam. Et quod non liceat uxorẽ
dimittere. De eunuchis. De infantibus inhibitis. Diuitem
difficile introire in regnum cœlorum. Canon. XIX.

ET factum eſt cum locutus eſſet ſermones iſtos Ieſus tranſtulit
ſe in Galilæam, & uenit in fines Iudææ.) &c. Galilæos in Iu-
dææ finibus curat, poterat nanqꝫ ægrotorum turbas nõ fatiga-
re, & intra ipſam Galilæam opem ferre debilibus, ſed typica
ratio etiam locorum erat explenda priuilegijs, ut peccata gentium in eam
ueniam quæ Iudææ parabatur, admitteret.

Tunc acceſſerunt ad eum phariſæi tentantes eum, & dicẽtes: Si licet ho-
mini dimittere uxorẽ ſuam quacũqꝫ ex cauſa?) In eo ſermone qui de uxo
re & de repudio eſt, occurrit illud aliter ſcriptum eſſe in Geneſi, quàm nũc
in præſens dominus ſit locutus. Illic enim ſub uerbis Adæ res omnis refer-
D tur, hic dominus indicat ab eo qui & hominem figurauerit & mulierem fe
cerit omnia illa dicta eſſe. Sed nos ſecuti apoſtolicam autoritatẽ, qui hoc
myſterium grande eſſe profeſſus ſit, ſe autem in Chriſto atqꝫ in eccleſia ac-
cipere, locum hunc ſicuti eſt intactum relinquamus. Admonemus tamen
legentem, ut quotiẽſcunqꝫ de hac eadem quæſtione ſe conſulat, uerborum
uirtutes, & quibus dominus reſponderit, & quibus diſcipuli uſi ſint, diligẽ-
ter aduertat. Pauli aũt apoſtoli de hoc affectũ uel ſilentis, uel interdũ ſub
alijs locis tractãtis expendat. Nobis circa eunuchos ſermo ſit & uolũtas. Et
in uno poſuit naturã, in altero neceſſitatẽ, & in tertio uolũtatẽ. Naturã in eo
q̧ ita naſcit̃, neceſſitatẽ in eo q̧ ita factus eſt, uolũtatẽ in illo q̧ ſpe regni cœ-
leſtis talis eſſe decreuerit, cui nos ſimiles effici, ſi tñ poſſimus, admonuit.

Tunc oblati ſunt ei infantes, ut manus his imponeret & oraret. Diſci-
puli autem prohibebãt eos.) & reliqua. Nouum eſt diſcipulos prohibuiſſe
ne infantes ad Chriſtum accederent, qui offerebantur, ut ſuper eos ma-
num imponeret & oraret. Res euangelica, ut diximus, inter præſentis & fu-
turi effectum medium utriqꝫ rei & congruam rationem temperauit, ut his
quæ efficiebantur futuri ſpecies adhæreret. Infantes quidẽ uere oblati ſunt,
ſed & uere inhibiti ſunt, ſed hi gẽtium forma ſunt, quibus per fidem & au
ditũ ſalus redditur. Verum ex affectu primum ſaluandi Iſraël à diſcipu-
lis inhibentur accedere. Inhibendi quidem uoluntas placabilitati apoſtoli

cæ nõ

A ex nō conuenit, ſed typicam conſūmationē prohibēdorum infantiū ſubregit inſtinctus, quos dominus ait: nō oportere prohiberi, quia talium ſit regnum cœlorum. Munus enim & donum ſpiritusſancti per impoſitionē manus & precationem ceſſante legis opere erat gentibus largiendum.

Et ecce unus acceſſit ad eum, & ait illi: Magiſter, quid boni faciam, ut habeam uitam æternam? Et reliqua. Oportune poſt ſermonem ſuperiorē quo & infantes inhibiti ſunt, & talium regnum cœlorum eſſe reſponſum eſt, ſuccedit hic iuuenis requirens quibuſnam bonis operibus uitam æternam habere poſſet. Iuuenis iſte & interrogauit & inſolens fuit, & rurſum mœſtus eſt factus, reſcꝗ omes quæ ſcriptæ ſunt, geſtæ factæcꝗ ſunt, ſed admonuimus ea quæ ſub deo agebantur præſentium effectibus conſequentium formam prætuliſſe, atqꝫ ita ſemper in ſcripturis cœleſtibus ſermonē omnem temperatum fuiſſe, ut non minus his quæ gerebantur quàm eorū quæ gerenda eſſent, ſimilitudini conueniret. Iuuenis hic, nāqꝫ formā Iudaici populi habet, & in lege inſolentis, & nihil præter præcepta Moyſi ſpei expectantis à Chriſto, cui dominus in reſponſione ipſa ſeueritatē iudicij ex ſe futuri proteſtatus eſt, dicens: Quid me uocas bonum? Is enim cui neceſſe ſit impia & iniqua punire nomine bonitatis abſtinuit, ſoli hoc nomen deo patri reſeruans, qui ſe iudicem dando officio ſeueritatis exuerit, non quod bonus & ipſe non eſſet, ſed quod congrua in eum ſeueritate iudex

B eſſet futurus. Hunc igitur ex lege inſolentem, ſollicitum de ſalute remittit ad legem, ut in ea ipſa, in qua gloriaretur intelligeret nihil ſe exinde recti operis feciſſe. Verbis enim legis ei dominus reſpondit. Sed adoleſcens tanquàm populus inſolens & glorians in lege confidit, cui tamen obſecutus ex nullo eſt. Iuſſus enim fuerat, non occidere, prophetas interfecerat. Non mœchari, hic corruptelam fidei & legi adulterium intulerat, & dijs alienis † adorauerat. Non furari, hic antecꝗ libertatem credendi in fide Chriſtus redderet, furto legis præcepta diſſoluit. Non falſum teſtē fieri, hic Chriſtum negauit ex mortuis. Patrem & matrem iuſſus eſt honorare, hic ipſe ſe à dei patris atqꝫ ab eccleſiæ matris familia abdicauit. Proximum tancꝗ ſe amare præceptus eſt, hic Chriſtum qui omnium noſtrum corpus aſſumpſit & unicuiqꝫ noſtrum aſſumpti corporis cōditione factus eſt proximus, uſqꝫ in pœnam crucis perſecutus eſt. Vt igitur his depoſitis egreſſus omnibus uicijs in legem reuerteretur eſt iuſſus. Sed reſpondit hæc omnia feciſſe ſe à iuuentute ſua, & quærit quid adhuc ſibi reſtet? Sed, ut diximus, neqꝫ ſuperiora illa egerat, atqꝫ remittitur, & in ipſis glorians tancꝗ conſummatus hæc loquitur. Cui dominus reſpondit: Vendēda omnia bona ſua eſſe, & danda pauperibus, & tunc eum futurum eſſe perfectum, habiturumqꝫ theſaurum in cœlis. Reſpondetur his quidem iuueni pulcherrimo illo ac maxime utili relinquendi ſeculi præcepto, quo iactura terrenæ

Al's *ore tibi.

C ſubſtantiæ cœlorum opes emendæ ſunt. Sed in eo quod bona ſua uendere & dare pauperibus iubetur, confidentiam legis relinquere admonetur, & eam felici cõmercio mutare, & ut meminerit umbram in ea ueritatis eſſe, quæ deinceps pauperibus, id eſt, gentibus ſit ſub ipſius ueritatis corpore di uidenda. Hæc autẽ neminẽ poſſe efficere, niſi qui ſequi cœperit Chriſtum. Sed adoleſcens auditis his triſtis receſſit. Multã enim opulentiæ fiduciam habebat ex lege, atq; in eo etiam typicæ efficientiæ ratio ſeruata eſt, ut cũ adoleſcentẽ hunc eſſe ſignificet, ipſe ſuperius dixerit: ab omni ſe iuuentute ſua præceptis his quæ habentur in lege ſeruiuiſſe, cum adoleſcẽtia infra iuuentutem ſit, & poſterior ætatis gradus nõ poſſit intra priores terminos cõtineri, ſed hoc ideo ut à iuuẽtute hoc ſeruiẽte, longũ iã in opere legis populi tẽpus oſtẽderet. De hinc dñs cognita adoleſcẽtis mœſtitudine, reſpõdit: Difficile diuitem uenturũ in regnũ cœlorũ.) Diuitem ſe igitur Iſraël (ut diximus) legis fiducia gloriatur, huic difficilis eſt aditus in cœlum, ueteres opes ſub Abrahæ nomine inanis proſapiæ ambitione retinenti. Quinetiã adiecit: Camelum facilius per foramen acus poſſe tranſire quàm cœlorum regnum diuitem introire. Habere criminis non eſt, ſed modus in habendo retinendus eſt. Nam quomodo impertiendum eſt, quomodo cõmunicandum, ſi impertiendi & cõmunicandi materia non relinquatur? Ergo nocen

D ter magis habere quàm illud ipſum habere fit crimen. Sed periculoſa cura eſt uelle diteſcere, & graue onus innocentia ſubit incremẽtis opum occupata. Rem enim ſeculi famulatus dei nõ ſine ſeculi iſtius uicijs aſſequetur. Hinc difficile eſt diuitem regnũ cœlorũ adire. Atq; etiã quia uti plures his quæ habent recte poſſent, ea in ſermone domini ratio ſeruata eſt, ut nõ abſolute regnũ cœlorũ nemo introire poſſit, ſed intelligi poſſet futurorũ raritas ex difficultate. Hæc quidẽ ad ſimplicis ſenſus intelligentiã pertinent. Verũ eodẽ curſu interioris cauſæ ordo retinendus eſt. Adoleſcens (ut diximus) inſolens, ubi iacturam legis facere præcipitur, mœſtus & triſtis eſt. Eſt autẽ huic populo crux & paſſio ſcandalum, & idcirco ipſi nihil ſalutis ex ea eſt, ſed gloriatur in lege, & cohæredes gentes aſpernatur, & tranſire in euangelicam libertatẽ recuſat, atq; ideo difficile regnum cœlorum introibit. Pauci enim eorũ & iuxta multitudinem gentium, admodũ rari erant credituri, & difficile præduratam in lege uoluntatem ad prædicationem euangelicæ humilitatis inflecterent. Sed facilius camelus per foramen acus tranſibit. Non conuenit camelo cum acus foramine, neq; in anguſtijs cauernæ exiguiſſimæ recipi poterit beluæ ingentis informitas. Sed in primordio libri ſub ueſtitu Ioannis in Camelo gentes ſignificari admonuimus. Pecus enĩ hoc uerberibus obedit, metu continetur, ieiunij patiens eſt, & oneri ſuo quadam diſciplinæ ratione ſuccumbit, cuius exemplo gentium immanitas ad obedientiam præceptorum cœleſtium emolitur. Hæc igitur anguſtiſſimum

A ſtiſſimū iter regni cœleſtis introeunt. Acus ſcilicet quæ eſt uerbi noui prædicatio, per quam corporum uulnera aſſuuntur, & diſſuta ueſtium retexuntur, & mors ipſa compūgitur. Ergo huius nouæ prædicationis hoc eſt iter, in quod facilius informitas gentium introibit, quàm opulentia diuitis, id eſt, gloriantis in lege.

De ſpe apoſtolorum. De nouiſſimis primis efficiendis. Vbi conducuntur operarij ad uineam. De filijs Zebedæi. De primo accubitu. De duobus cæcis ſecus uiā ſedentibus. Canon XX.

AVditis itaq; iſtis diſcipuli admirantur & metuunt, dicentes: neminem poſſe ſaluari. Dominus reſpondit: hoc impoſſibile eſſe apud homines, poſſibile apud deum. Rurſum illi dictis domini hæc reddunt. Reliquiſſe ſe omnia, & cum ipſo eſſe. Quibus dñs, cū ſederit in maieſtatis ſuæ ſede ſeſſuros ſuper ſedes duodecim, ac totidem tribus Iſraël iudicaturos ſpopondit. Omnibusq; qui uniuerſa reliquerint propter nomē eius, fructum centupli præmij reſeruatum. Multos aūt ex nouiſſimis primos futuros, & ex primis futuros nouiſſimos. Multa ſūt quæ non ſinunt nos ſimplici intellectu dicta euangelica ſuſcipere. Interpoſitis enim nonnullis rebus, quæ ex natura humani ſenſus ſibi contraria ſunt, rationem quærere cœleſtis intelligentiæ admonemur. Apoſtoli dicunt & ſequi ſe Chriſtum, & ſe omnia reliquiſſe. Quomodo igitur fiunt triB ſtes, & quomodo metuunt, dicentes: Saluū eſſe neminem poſſe? Nanq; & ab alijs fieri poterat, ſi quid feciſſent ipſi, deinde cum feciſſent, quare metus uel unde ſuſceptus eſt? Additur etiam in reſpōſione domini hæc apud homines impoſſibilia, poſſibilia apud deum. Nunquid apud hominem impoſſibilia erant, quæ & apoſtoli feciſſe ſe gloriātur, & feciſſe eos dominus agnoſcit, & deinceps plures uſq; ad martyrij beatitudinem eſſent omnia relicturi? Aut nunquid eſt deo quo egere poſſit, relictumque ſit aliquid quod iactura rerum quas habeat ſit ſequendum, ut ſoli ipſi hoc facere poſſibile ſit? Omnis itaq; hic ſermo eſt ſpiritualis. Apoſtoli enim ſpiritualiter audientes neminem ex lege poſſe ſaluari, cum ipſi etiamnum in lege eſſent. Nam uehemens eos amor legis fauorq; detinuit. Hi igitur nondum penitus euangelici myſterij ueritate comperta, metuunt neminem ſaluum eſſe poſſe ſine lege. Quia omnem ſalutem etiamnum in lege conſtituunt, ſed dominus breui abſolutaq; ratione eorundem & ignorātiam & metū ſoluit, dicēs: Hoc quidē impoſſibile eſt apud homines, poſſibile autē apud deum. Quid enim Iudæo tam ſine effectu uidetur, quàm ut ab homine magis ſalutem expetat quàm ex lege? quàm ut in crucis ſcandalo legiſlatio & teſtamentum, & adoptio, & hæreditas negligatur? Quid autem dei uirtuti tam poſſibile eſt, quàm ut per fidem ſaluet? ut per quam regeneretur? ut per crucem uincat? ut per euangelia adoptet? ut per reſurrectionē

C ex morte uiuificet? Quibus auditis apoſtoli cito credunt, ſeſeq; omnia reli
quiſſe profitentur, ſed hanc eorũ obedientiam cito dñs muneratur, omnẽ
difficultatem ſuperioris quæſtionis abſoluens, cũ dicit: Vos qui ſecuti me
eſtis in regeneratione iudicabitis duodecim tribus Iſraël. Secuti in regene/
ratione ſunt lauacro baptiſmi in fidei ſanctificatione, in adoptione hæredi
tatis, in reſurrectiõe ex mortuis. Hæc em̃ illa regeneratio eſt quã apoſtoli
ſunt ſecuti, quam lex indulgere non potuit, quæ eos ſuper duodecim thro/
nos in iudicandis duodecim tribubus Iſraël, in duodecim patriarcharum
gloria copulauit. Cæteris quoq; contemptu ſeculi ſe ſequentibus centeſimi
fructus copiam pollicetur. Hic centeſimus fructus eſt, qui in centeſima oue
cum cœleſti lætitia expletur. Hic centeſimus fructus eſt, quẽ perfectæ ter/
ræ ubertas conſequetur, qui eccleſiæ honor iam in Sarræ cognomento eſt
deſtinatus, & iactura legis ac fide euangelica promerendus eſt. Atq; ita ex
nouiſſimis primos efficiendos, quia nouiſſimi efficiantur ex primis.

Simile eſt regnum cœlorũ homini patriſamiliâs qui exiuit primo ma/
ne conducere operarios.) Et reliqua. Comparatio omnis per ſe abſoluta
eſt, ſed perſonis diſtinguenda & diſcernenda temporibus eſt. Patremfami
liâs hunc, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum exiſtimari neceſſe eſt, qui
totius humani generis curam habens, omni tempore uniuerſos ad culturã
legis uocauerit. Vineam uero legis ipſius opus & obedientiam, denarium
D autem obedientiæ ipſius præmium ſignificare intelligemus. Et de denario
iam ſuperius tractauimus. De uinea uero opportunius in conſequentibus
rationem afferemus. Forum autẽ pro ſeculo accipi res ipſa admonet æqua
bili turbis hominum calumniarũ iniuriarũq; contentionibus, & diuerſorũ
negociorum difficultatibus ſemper tumultuoſis. In prima igitur hora tem
pus conſtitutum teſtamenti ad Noë ex matutini ſignificatione noſcẽdum
eſt, Tertia autem hora ad Abraham, Sexta ad Moyſen, Nona ad Dauid
& prophetas. Totidem enim teſtamenta humani generis cõſtituta per ſin
gulos reperiuntur. Quod eiuſdem ad forum enumeratur egreſſus, in duo/
decima autem hora corporei aduentus tempus oſtẽdit. Nam ex omni nu
mero qui ſpacio præſentis ſeculi conſtitutus in eandem rationem conue/
nit, ortus eius ex Maria, inquam, duodecimæ horæ tempus ex die eſt. Diui
ſione enim per quingentenum numerum facta in omne ſex milium anno
rum ſũma, tempus corporei ortus eius undecimo diuiſionis totius calculo
ſupputatur. Et quidem diuerſus ad duodecimæ horæ operarios ſermo eſt.
Primis enim, ſed & cæteris dictũ eſt: ite ad uineam, merces tamen denarij
cũ primo eſt cõſtituta. Nam cæteris iuſtæ ſolutionis promiſſa ſpes eſt. No
uiſſimis uero dicitur, quid hic ſtatis? Quia q̃uis ad Iſraël lata lex fuerat,
uoluntas tamẽ gentiũ non excludebatur à lege. Qui reſponderũt: Nemo
nos conduxit. Debitum nãq; erat per orbem terrarum euangeliũ prædica

ri, &

A ri,& gentes fidei iuſtificatione ſaluari. Hi igitur mittuntur ad uineam,& cũ
ſero eſſe cœpiſſet, donum conſtitutæ in totius diei labore mercedis, primi
operarij hora ueſperis cõſequũtur. Merces quidem ex dono nulla eſt, quia
debetur ex opere, ſed gratuitam gratiã deus omnibus ex fidei iuſtificatio-
ne donauit. Verũ ſecundum inſolentiam populi iam ſub Moyſe contuma
cis, hinc murmur operantium eſt, hinc gratuitæ mercedis inuidia eſt, quod
ſine longi laboris difficultate & ſub æſtus nomine nõ longo in eos Zabo
lici inſtinctus calore flagrante idem præmium redibeatur operãtibus, ſed
ideo quod apud hoies impoſſibile eſt, poſſibile eſt apud deũ, mercedem le
gis optime & inculpabiliter cuſtoditæ donũ gratiæ per fidẽ credẽtibus pri-
mis ex nouiſſimis largiatur. Et aſcendens Ieſus Hieroſolymã aſſũpſit
duodecim diſcipulos,& ait illis: Ecce aſcendimus Hieroſolymam.) Et reli-
qua. Iam ſine ſcandalo audituris apoſtolis ſacramẽtũ crucis dñs exponit.
Deniq; nulla hũc ſermonẽ mœſtitia cõſequitur. Cõfirmati ſcilicet ſuperio-
re ſermone per fidẽ crucis nouiſſimos primos futuros, diuitibus aũt, id eſt,
cõfidentibus legis in eandẽ crucẽ ſcandalizãtibus inuiũ iter ad regnũ cœlo
rũ futurũ. Tunc acceſſit ad eum mater filiorũ Zebedæi cũ filijs ſuis.) &
reliqua. Non ſine aliquo momento rerũ ita effectum fuiſſe exiſtimandũ
eſt, ut mater filiorũ Zebedæi dominũ deprecaretur. Nunquid & filijs pe-
B tendi familiaritas non erat? Sed erat geſtorum effectibus prophetãdum.
Apoſtoli quidem iam ex lege crediderant, quæ eos in fidem euangelicam
nutriuerat. Itaq; in matre filiorũ Zebedæi lex intelligetur, quæ cõfidentia
priuilegij ſui pro credentibus ex ſe populis deprecatur. Quæ quia ſuperius
audierat primos nouiſſimos,& nouiſſimos primos futuros, deferri filijs ſu-
is orat, ut in dñi regno unus ad dexteram eius ſedeat, alter ad ſiniſtrã. Cui
dominus reſpondit, neſcire eam quid oret. Nihil quidẽ de gloria apoſtolo
rũ ambigebatur,& iudicaturos eos ſermo ſuperior expoſuit, deniq; in me-
dio ſermone, an calicem ſuũ poſſent bibere interrogat. Nõ utiq; de cõmu-
nis poculi genere loquebatur. Neq; enim labor eſt bibere de calice, ſed ille
de calice ſacramenti paſſionis interrogat. At illi qui iã martyrij libertatẽ cõ
ſtantiãq; retinebant, bibituros ſe pollicẽtur. Dñs collaudans eorũ fidẽ, ait:
martyrio quidẽ eos ſecũ cõpati poſſe, ſed læuæ eius ac dexteræ aſſidere alijs
à deo patre fuiſſe diſpoſitũ. Et quidẽ quãtũ arbitramur ita honor iſte alijs
eſt reſeruatus, quod tamẽ nec apoſtoli ab eo erũt alieni, q in duodecim pa
triarcharũ ſede cõſidentes, Iſraëlem iudicabunt. Et quantũ ſentire ex ipſis
euangelijs licet, in regno cœlorum Moyſes & Helias aſſidebunt. Nam cũ
ſpopondiſſet dominus uiſuros quoſdam de apoſtolis anteq; mortẽ gu-
ſtarent, filium hominis uenientem in regno ſuo, aſſumptis Petro & Iaco-
bo & Ioanne, apparuit cum gloriæ ſuæ habitu, Moyſe & Helia in monte
comitantibus. Et hos quidem eoſdem prophetas duos præuenientes ad-

 uentum

C uentum eius intelligimus, quos Apocalypſis Ioannis ab Antichriſto perimendos eſſe dicit, licet uarie uel de Enoch, uel de Hieremia, plurimorũ extiterint opiniones, quod alterum eorum ſicut Heliam mori oporteat. Sed nõ poſſimus ueritatis fidem quam dominus tribus ſuperioribus teſtibus reuelauit, ſenſus noſtri opinione corrumpere, neq; alios uenturos exiſtimare, quàm qui ad ſponſionem fidei ueniſſe conſpecti ſunt. Et quanq; ultra euangelicam ueritatẽ non neceſſe ſit opinari, tamen ſiquis conditionem & mortis & ſepulchri Moyſi diligenter aduerterit, & ſecretarũ ſcripturarũ, ſecundum apoſtoli autoritatem, cognitionem adeptus ſit, intelliget omnia ita eſſe tractata, ut Moyſes potuerit iam uideri. Et hæc quidem inſtruendi eam ſint dicta. Cæterũ ut ratio ſpiritualis intelligẽtiæ plena eſſet, pro duobus dominũ mater orauit. Duæ enim ſunt uocationes ex Iſraël, una diſcipulorum Ioannis, altera apoſtolorum & phariſæorum. Nam poſt paſſionem Ioannis ſuperius legimus diſcipulos eius ad dominũ tranſiſſe. Ideo igitur pro duobus oratur, quia euangelio Chriſti hæ uocationes geminæ crediderũt. Poſt hæc igitur decem diſcipuli cõtriſtati ſunt de fratribus duobus. Verũ ipſorũ duũm diſcipulorum nulla mœſtitia eſt. Hoc ratio nõ patitur ut alterius contumelia alius fiat mœſtus, certe etiã pro ſe decem mœſti eſſe potuiſſent. ſub duorum enim nominibus negatum hoc omnibus uidebatur. Sed typicus ordo ſeruatus eſt. Apoſtoli de ſe certi erant, ideo

D ſolum mœſti ſunt de duobus, quia etiam his duabus uocationibus, quæ ex lege ſunt, conſortium gloriæ huius optabant. ita enim rationem futuri & præſentis ſermo moderatur, ut non de ſe, neq; decem, neq; duo ſolliciti ſcriberentur, & in decem ſollicitudine de duobus præſentis negocij efficientiæ obtemperaretur. Volens igitur dominus proprietatem iſtius præfigurationis oſtendere, atq; hanc præſumptionẽ eos q erant ex lege uenturi, de prærogatiua Iſraëlitici nominis uelle præſumere, docet principatũ ab his, non modo gentium capeſſendum, ſed miniſtros & ſeruientes, & non eos quibus miniſtratum ſit ad gloriam honoris maximi aduocandos, exemplo ſcilicet patriarcharum & prophetarum qui ſeruierint. Exemplo etiam apoſtolorũ qui miniſtrauerint. Exẽplo etiam dñi qui animã ſuã pro redẽptione noſtræ ſalutis impenderit. Ad gloriã aũt humilitatis iſtius cœnæ eos & cõuiuij modo inſtruit, monens in locis eminẽtioribus accubari nõ oportere, ne forte eo aduenıẽte qui clarior eſt, per dominũ cœnæ occupato loco cõcedẽdi cõtumelia admonitus decedat. Porrò aũt ſi in humilibus accubuerit, aduenientibus humilioribus, ad gloriam loci celſioris accedet, atq; ita nõ præſumere aliquid honoris decet, ſed humilitatis operibus promereri.

Et egredientibus illis ab Hiericho ſecuta eſt eum turba multa, & ecce duo cæci ſedentes ſuper uiam audierunt, quod Ieſus tranſit.) &c. Superius per figuram duorum filiorum Zebedæi de Iſraëlita populo tractatũ eſt,

qui

A qui ex ſemine Sem erat ortus. Competenter igitur cæci duo uiam obſidēt, populi uidelicet gentiū duo ex Cham & Iapheth procreati, egreſſus & iter eius obſeruant, ſibiq́ꝫ cæcis uiſum reddi deprecantur. Deniqꝫ eos turba ob iurgat cur clament, & ut ſileant increpant, non quod ſilentium cauſa hono ris exigerent, ſed acerbe à cæcis audiunt quod negabant dominū eſſe Da/ uid filium. Illuminatis enim cæcorum mentibus deus in homine prædica batur, ut uerum eſſet quod à dño dictum eſt: In iudicio mundi huius ue/ ni, ut qui uident non uideant, cæci uero reſpiciant. At illi magis clamabāt, & demorante legis populo uehementiorem fidei ſuæ proteſtantur calorē. Sed dominus miſeretur, & quid uolūt requirit, illi uero aperiri oculos ſu/ os precantur. Quibus miſertus, oculos contigit, & uiſum cognoſcendi dei reddidit. Atqꝫ ut typus crediturarum gentium † explicetur, cœleſtis gratiæ cognitione præcepta qui cæci fuerant uidentes dominum ſunt ſecuti. Aliâs * expleretur.

De aſina & pullo eius. De eiectis à templo nummularijs. De ficu maledicta. De duobus filijs ad uineam miſſis. De pu blicanis & meretricibus. Canon. XXI.

TVnc Ieſus miſit duos ex diſcipulis ſuis, dicens: Ite in caſtellum quod contra uos eſt.) &c. Duo diſcipuli ad uicum mittuntur, ut aſinam ligatam cum pullo eius abſoluant atqꝫ ad Chriſtū
B perducant. Et ſiquis interroget cur ita fiat, reſpōdeant domino neceſſarios, ac ſtatim emittendos. Poſt ſuperiorem ſermonem quo in duo bus filijs Zebedæi duplicem ex Iſraël uocationem ſignificatam memini/ mus, competenter nunc duo diſcipuli ad ſoluendam aſinam & pullum de ſtinantur. Quia duplex erat ex gentibus plebis uocatio conſecutura. Erāt enim atqꝫ ſunt Samaritæ profecti quondam per ſeceſſionē ex lege, & ſub quadam obſeruantiæ ſuæ conſuetudine ſeruientes. Erant etiam gentes in/ domitæ & feroces. Igitur duo mittuntur ut ſoluant ligatos & obſtrictos, & erroris atqꝫ ignorantiæ uinculis præpeditos. Et mittuntur extra Hieruſa lem. Extra eam enim hæ duæ uocationes habebantur. Cæterū mater filio rum Zebedæi intra Hieruſalem dominū orauit. Duabus enim uocationi bus Iſraël uel ꝑ apoſtolos uel per Ioannē ex lege ſaluatur. Verū adæque per Philippū Samaria credidit. Per Petrū autē Cornelius Chriſto tanqꝫ primitiæ gentiū adductus eſt. Quod autem inſtruūtur, ut quærenti reſpō/ deant domino neceſſarios & mox emittendos, id eſt, eoſipſos genti ſuæ prædicatores fidei euangelicæ eſſe reddendos. Impleta igitur eſt prophe/ tia quæ inuectum aſina & pullo nouo dominum uenturum in Hieruſa/ lem nunciabat. Sed geſtorum effectibus prophetatum. Aſina nanque de uico ſoluitur atque exhibetur. Samaria uidelicet alieno & peregri/ no obſeſſa dominatu per apoſtolos ſoluitur, & domino ſuo redditur. Pullum uero idem dominus aſcendit nouellum, contumacem, durum,

atqꝫ

C atq; hæc omnia gentilis ignorantiæ uicia domantur, & tot animorum ferocitates uecto deo fractæ ſunt. Omnis autem hæc ſpecies futuri ordinẽ tenet, & parabolicis ſignificationibus rerumq; præſentium conditionibus. futuri forma præmittitur. Erit enim dominus in claritatis ſuæ aduentu gẽtes poſſidens earumq; mentibus tanq; uictor inſidens toto comitatus ſui agmine prædicabitur, patriarcharũ, prophetarũ, atq; apoſtolorum. Nam gloriã ſuam in ueſtimentis patriarcharũ domino ſubſternunt. Eorũ enim & generationibus & nominibus & inſectationibus eſt dñs prophetatus, eiq; omni dignitatis ſuæ ornatu concedentes, ſeq; ſedili ſubſternentes doceant omnẽ gloriã ſuã præparationi dominici aduentus fuiſſe ſubſtratũ. Illic etiam prophetæ ueſtimenta ſua incedentis itineri ſubſternunt. Hanc enim uiam gentium uecturatum dominum prædicauerunt, quiq; ſeculi amore poſtpoſito, mortibus ſe & lapidationibus offerendo ipſis quodãmodo corporibus exuerint ad ingreſſum uiæ talis oblatis. Apoſtoli quoq; exciſarum arborum ramos poſt ueſtimenta ſubſternunt, ſed nulla in hoc eſt humani officij reuerentia. Rami enim incedentem impedirent, & implicitum iter facerent properantis ingreſſui. Verum explicatur omnis ratio prophetiæ & futuri forma ſeruatur. Igitur infructuoſarum arborum rami, id eſt, infidelium quondam gentium fructus per apoſtolos itineri domini ſubſternuntur, & ſaluatoris iuſtificantur ingreſſu, & per eos inceditur, &
D gratiſſimum fit incedenti deo ex ramis infœcundæ radicis officium.

Turba autem & præcedens & conſequens clamabat: O ſanna fili Dauid, benedictus qui uenit in nomine domini. Sed crucifigendum quomodo turba collaudat, aut quomodo odium meruit ex fauore? Verũ laudationis uerba redemptionis in eo exprimũt poteſtatem. Nam ó ſanna Hebraico ſermone ſignificatur redẽptio domus Dauid. Deinde Dauid filiũ nuncupant, in quo agnoſcerẽt regni æterni hæreditatem. Poſtremo benedictum in nomine domini uenientem confitentur. Atqui acclamandum ab his erat, crucifige blaſphemum, ſed peragunt formam futuri geſta præſentia, & compugnantibus licet eorum inter quos hæc gerebantur affectibus, quàmuis mox diuerſa eſſent conſecutura, rerum tamen cœleſtium fidem etiam inuitorum meditatur operatio. Commouetur deinde Hieroſolyma, rerum enim nouitas motum attonitis afferebat. Templum uero introijt, id eſt, eccleſiam traditæ à ſe prædicationis ingreſſus, à qua primũ omnia ſacerdotalis miniſterij uicia iure poteſtatis expellit. Reddenda enim ab omnibus gratuita tradiderat, quæ gratuita fuerant conſecuti, quia neque emi aliquid per corruptelam ſacerdotis aut uendi, libertas doni debebat admittere. Cathedras autem præcipue uendentium columbas euertit. Quæ porrò dignitas eſt in nundinis columbarum, aut quod priuilegium in auium iſtarum commercijs reſeruatum eſt, ut uendentes

Locus ab Hieronymo notatus in quo lapſus eſt & Ambroſius.

A dentes eas honorem ſibi arrogent cathedrarum? Sed in omni loco admo-
nemur altius uerborum uirtutes in iſtiuſmodi ſignificationibus contuen-
das. In columba, ſecundũ prophetiæ exẽpla, ſanctũſpiritum intelligimus,
in cathedris ſacerdotum ſedes eſt. Ergo eorũ qui ſanctiſpiritus donũ ue-
nalẽ habent, cathedras euertit, quibus miniſterium à deo commiſſum, ne-
gociatio eſt, admonitionis eius cõmemorans autoritatem, quæ in prophe
ta teneatur. Scriptum eſt enim: Domus mea domus orationis uocabitur,
uos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Sed neq; emere Iudæos in
ſynagoga, neq; uendere ſpiritumſanctum poſſe exiſtimandum eſt. Non
enim habebãt, ut uendere poſſent, neque erat quod emere quis poſſet, ſed
præfiguratio futurorum dictis præſentibus cõtinetur. Eccleſiæ uicia in ipſo
aduentu domini claritatis eſſe purganda. Infirmitates quoque cæcorũ &
claudorũ curauit in tẽplo, & publicas eius operationes fauor populi cõſecu
tus eſt. Inuident autem puerorũ clamoribus principes ſacerdotum, eumq;
admonent, cur iſta audiat? In redemptionem enim ueniſſe domus Dauid
prædicabatur. Quibus reſpondit: Non legiſſe eos: Ex ore infantium & la-
ctentium perfeciſti laudem? Ceſſantibus enim prudentium iudicijs, hanc
ſibi à pueris atq; infantibus, quorum ſit regnum cœlorum, cõfeſſionis glo-
riam præparatã, quia prudẽtes & principes ſeculi ſapientiã dei reprobaue-
B rint, Chriſtum aũt regenerationis paruuli lactentesq; ſunt prædicaturi.

Et his dictis ciuitatem egreſſus reliquit eos, atq; in Bethania manſit, in-
fidelem uidelicet ſynagogam deſerens, in eccleſia gentium demoratur.

Mane autem tranſiens in ciuitatem, eſurijt. & uidens arborem fici unã
ſecus uiam, uenit ad eam.) & reliqua. Idem etiamnum rerum cœleſtiũ or-
do præmittitur. Nam in fico ſynagogæ poſitum exemplum eſt. Dato enĩ
pœnitentiæ ſpacio, uidelicet tempore quod inter paſſionem & reditum cla
ritatis eſt medium ueniet, eſuriens plebis huius ſalutem, & inueniet infœ-
cundam, folijs tantummodo ueſtitam, id eſt, uerbis inanibus gloriantem,
ſed fructibus uacuam. Operibus quippe bonis ſterilem & expectantibus
prouentibus nudam. Et quia pœnitendi tempus exceſſerit, in perpetuum
ſententia iudicij cœleſtis areſcet. Et in eo quidem bonitatis dominicæ argu
mentum reperiemus. Nam ubi afferre uoluit, procuratæ per ſe ſalutis exẽ-
plum, uirtutis ſuæ poteſtatem in humanis corporibus exercuit, ſpem futu-
rorum & animæ ſalutem, curis præſentium ægritudinem cõmendans. Nũc
uero ubi in contumacibus formam ſeueritatis conſtituebat, futuri ſpe-
ciem damno arboris indicauit, ut infidelitatis periculum ſine detrimen-
to eorum, in quorum redemptionem uenerat indicaretur. Admirantur ue
ro diſcipuli arborem in momento dicti ipſius aruiſſe, quia præſentis fa-
cti efficacia futuri imaginem præferebat. Cum enim in regno cœleſti
aduenerit, in tempore ipſo aduentus eius infidelitatis Iudaicæ ſterilita-
tem

C tem æternæ damnationis ſententia conſequetur. Quos dominus ſi fidẽ habuerint, non ſolũ hæc, ſed & maiora eorũ eos poſſe cõfirmat. Illi quidem iudicaturi erant Iſraël ſecũdum antecedentes ſponſiones, ſed etiam ius om̃e in Zabolo, quem montem nuncupat, eſſent conſecuturi. Ait enim ita:

Si fidem habueritis, non ſolum de ficulnea facietis, ſed & ſi monti huic dixeritis: tolle, iacta te in mare, & fiet. O ingens fidei præmium, cuius merito in tantum poteſtas credentium extollitur, ut iudicaturi uniuerſos, pari ſeueritatis ſententia in damnatione ſeculi, zaboli celſitudinẽ montemq; demergant. Contuendum autem eſt, qua ratione ſynagoga ficui arbori cõparetur. Hæc nanq; arbor diſſimiliter à cæterarum arborum & natura & conditione floreſcit. Nam flos ei primus in pomis eſt, ſed nõ his quæ maturitatem ut emerſerint conſequentur. Groſſa enim hæc & cõmunis uſus, & prophetica autoritas nuncupauit. Verum poſtea internæ fœcunditatis uirtute exuberante, eiuſdem ſpeciei atq; formæ poma prorumpũt, quibus prorumpentibus iſta truduntur, & ſolutis quibus cõtinebantur radicibus, decidunt, aliaq; illa exeuntia uſq; ad maturitatem fructuum proueh ũtur, ſed de ſuperioribus illis, ſiquando inciderit ut in ſinu uirgularum ex ramulo eodem prodeuntium emerſerint, manent ſemper, & non ſicut groſſa cætera decidunt, ſed hærent ſola tantum, pomaq; cætera maturitate præueniunt. Et hos pulcherrimos fructus arbor illa ex ſe dabit, qui cum groſſis cæteris promergẽtes, de medio utrarumq; uirgularum clauiculo proferentur. Igitur ex conditione arboris, propria & competens ſynagogæ ſimilitudo propoſita eſt. Primos enim populi fructus, quos ab exordio protulerat, groſſorum amiſit exemplo, quia plebem eius inutilem, fidelis & pertinax, & uſq; ad conſũmationem temporum manens populus gentiũ protruſit. Verũtamen credentes primi ex Iſraël apoſtoli, & inter legem & euãgelia groſſorum modo inhærentes, cæteros reſurrectionis gloriæ tempore anteibunt. Et quidẽ iam in exordio Geneſis in huius rei formã pudorẽ ſuum Adam atq; Eua huius arboris folijs texerunt, cum ſeipſos ad aduentum domini uocantis occulerent. Quia ſynagoga infidelis & legis mandata tranſgrediens, impudentiæ ſuæ fœditates & turpitudinum cõfuſionem infructuoſis eſſet uerborum uelamentis, tanq; ficus folijs cõtectura. Atq; hæc quidem de natura arboris interiecta ſunt, ut comparationis proprietas intelligi poſſet. Reliquus itaq; geſtorum ordo eſt contuendus. Phariſæi multa exinde uiderant in gentibus magis digna miraculis, ſed nũc maxime ſolliciti ſunt, & interrogant in qua hæc faciat poteſtate. Res enim ſub præſentium geſtorum effectibus ingens futurorum complectebatur arcanum. Atq; idcirco ex eo ſpecialiter interrogandi reperitur inſtinctus, ſub quo totius periculi præformatio proferebatur, dominus reſpondit dicturum eſſe ſe in qua hæc faceret poteſtate, ſi modo illi interroganti, ſibi reſpondiſſent

A reſpondiſſent: Ioannis baptiſma utrum de cœlo an ex hominibus puta-
rent eſſe. At illi reſpóſionis periculo cunctantur, cogitantes ſi de cœlo pro-
feſſi eſſent, confeſſione ſua ſe reos reprehendendos, cur cœleſtis teſtimonij
autoritati non credidiſſent. Si ex hominibus dixiſſent, turbas uerebantur.
Plures enim prophetam Ioannẽ habebant. Reſponderunt itaq; neſcire ſe:
Non utiq; de cœlo neſciebant, cum conuinci ueritate profeſſionis ſuæ me-
tuunt, ſed uerum de ſe etiam cum fallendi uoluntate dixerunt. Per infideli-
tatem enim ſuam de cœlo eſſe Ioannis baptiſma neſcierunt. Quod autem
ex hominibus eſſet, idcirco non potuerunt ſcire, quia non erat.

Homo quidam habebat duos filios,) & reliqua. Multa & grauia ſunt,
quæ confundere intelligentiam poſſint, niſi prioris & poſterioris ſenſus or-
dinem tenuerimus. Quis enim hic exiſtimari poterit filius ſenior qui iturũ
ſe ad opus negauerit, & per pœnitentiam emendatus eò rurſum profectus
ſit? Atqui Iſraël non pœnituit, ſed in dominum manus intulit, & uniuerſi-
tas eius deum ſuũ impio ore crucifixit. Iuniorem autẽ quem ſentiemus, qui
iturum ſe ſpopóderit & non abierit, ſed gentium peccatorúmque plebs id
quod ſpopondit effecit. Abijt enim & ad opus ad quod uocabatur egreſſa
eſt, quomodo ergo ea eſſe quæ non abijt ſentietur. Deinde ipſa phariſæo-
B rum reſponſio, quid momẽti habeat quærendum eſt. Dicunt uoluntati iu-
niorem obediſſe. Hoc rerum ratio non patitur, ut ſimulata profeſſio meri-
tum perfectæ ueritatis obtineat, ut plus ſit fefelliſſe ſpondentem quàm per
feciſſe omnia non pollicentem. Quis autem non malit negari ſibi id quod
poſcat, dummodo quod popoſcerit fiat, q̃ non fieri quod ſpondeatur ut fi-
at, cum facti effectus ex deſperatione ſit gratior, ſpes autem deſtituta plus
doleat? Niſi fortè poſcentium uoluntas ſola ſibi adulatione ſpondentium
blandiatur? Recordandum igitur eſt propoſitionem comparationis iſtius
ex eo ſermone deſcendere qui initus ſit de Ioanne, ut infidelitatis cũctatio-
nẽ & ex ea ſilentij neceſſitate iſtiuſmodi poſitũ eos obiurgaret exẽplũ. Sed
ſicut in cæteris admonuimus, hic quoq; meminiſſe nos oporteret, rationi re-
rum præſentium aliquid interdũ ea conditione deeſſe, ut futurorum ſpeci-
es ſine damno aliquo præfiguratæ efficiẽtiæ expleatur. Primus filius eſt po-
pulus ex phariſæis in præſens à deo per Ioannis prophetiam, ut præceptis
ſuis obtemperaret, admonitus. Hic inſolens & inobediẽs & dictis præſenti-
bus contumax fuit, habens in lege fiduciam, & pœnitentiam peccatorũ glo-
ria prærogatiuæ ex Abraham nobilitatis aſpernans, qui deinceps operum
miraculis poſt domini reſurrectionem pœnitens ſub Apoſtolis credidit, fa-
cti fide ad uoluntatem euangelicæ operationis regreſſus anterioris inſolẽ-
tiæ culpam pœnitendo confeſſus eſt. Filius autem minor plebs eſt publica-
norum & peccatorũ ipſa peccati in qua tum demorabatur conditione po-
ſterior, cui præceptum ſit per Ioannem, ut à Chriſto expectaret ſalutem &

C ab eo baptizata crediderit. Sed quod ait ſpopondiſſe eam ituram ſe & non iſſe, oſtendit crediſſe eam quidem Ioanni, ſed quia euangelicam accipere doctrinam non niſi poſt paſſionem domini per Apoſtolos potuit (tũ enim erant humanæ ſalutis ſacramenta peragenda) non iſſe eam ſignificat. Denique non ait noluiſſe, ſed nõ abiiſſe. Res extra culpam infidelitatis eſt, quia in facti erat difficultate ne fieret. Non igitur ire ſtatim ad opus quod præ-
Ali*ire. ceptum eſt noluit, ſed *quia iri non poterat non iit. In eo enim neceſſitatis mora ſine crimine uoluntatis oſtenditur. Et in reſponſione quidem phariſæorum quædam eſt neceſſitas prophetiæ. Nã inuiti licet confitentur quis obſecutus ſit uoluntati. Iunior ſcilicet filius obediens profeſſione, licet non efficiens in tempore, quia fides ſola iuſtificat. Atque ideo publicani & meretrices in regno cœlorum erunt priores, quia Ioanni crediderint, & in remiſſionem peccatorũ baptizati, aduentum Chriſti confeſſi ſint, curationum opera laudauerint, ſacramentum paſſionis acceperint, uirtutem reſurrectionis agnouerint. Principes autem ſacerdotũ & phariſæi uidentes hæc & cõtemnẽtes, qui iuſtificati per fidem nõ erant, nec per pœnitentiam regreſſi ſunt ad ſalutem, atque ideo in perpetuum fructus eorum ſub maledictione ea
D quæ in ficu arbore præformabatur areſcit.

De uinitoribus qui miſſos ad ſe ob recipiendos fructus interficiũt.
De inuitatis promiſcuis. Et de ueſte nuptiali. Canon XXII.

ALiam parabolam audite. Homo erat paterfamiliâs & plantauit uineam, & ſepem circũdedit ei, & fodit in ea torcular, & turrim ædificauit.) & reliqua. Quæſtio omnis in abſoluto eſt. Nã etiam ipſi principes ſacerdotũ & phariſæi de ſe dici hæc intelligentes, in iram accenſi ſunt, ſed perſonarũ proprietas & rerum comparationes ſunt proferendæ. Patremfamiliâs hic patrẽ deũ intelligemus, qui populum Iſraël in prouentus optimorum fructuum plantauerit, quique eos ſanctificatione paterni nominis, id eſt, nobilitate Abrahæ & Iſaac & Iacob, intra fines ſuos tanquam ſepto aliquo cuſtodiæ peculiaris incluſerit. Prophetas quoque quaſdã quaſi torcularia aptauerit, in quos muſti modo quædã ubertas ſancti ſpiritus feruentis influeret. In turri autem eminentiam legis extruxerit, quæ & in cœlũ ex ſolo egreſſa proueheret, & ex qua ſpeculiari Chriſti poſſet aduentus. In colonis uero, principum ſacerdotũ & phariſæorum eſt ſpecies, quibus in plebem poteſtas eſt permiſſa doctrinæ. In ſeruis uero qui miſſi ſunt, ut fructus perciperent, uarius & ſæpe repetitus progreſſus eſt prophetarum. Miſſi autem rurſum plures prioribus, tempus illud eſt quo poſt ſingulorum prædicationem plurimus in unum prophetãtium numerus emiſſus eſt, qui uariis tẽporibus uerberati & lapidati & occiſi ſunt fructus inſtitutæ plebis edoctæque repetentes. In filio uero ad ultimum miſſo,

A domini noſtri & aduentus & paſſio eſt,qui extra Hieruſalē tanq̃ extra ui-
neam in ſententiam damnationis abiectus eſt. Cōſilium uero colonorum,
& hæreditatis occiſo hærede præſumptio, ſpes inanis eſt gloriam legis per-
empto Chriſto poſſe retineri. In patrisfamiliâs reditu tempore iudicij glo-
ria eſt in filio paternæ maieſtatis aſſiſtens. In reſponſione aūt ipſorum prin
cipum & phariſæorū redditur dignius Apoſtolis legis hæreditas. Sed hic fi-
lius lapis eſt ab ædificatoribus improbatus & in faſtigium angularis ele-
ctus,& in oculis omnium mirabilis eſt,inter legem atq; gētes lateris & ædi-
ficij utriuſq; coniunctio. Simile eſt regnum cœlorum homini regi q fe-
cit nuptias filio ſuo,& miſit ſeruos ſuos uocare inuitatos ad nuptias &c.)
Et hæc quidē parabola diſtiguenda temporibus eſt & dinoſcenda perſonis
eſt. De perſona regis & filij abſoluta intelligentia eſt. Feciſſe autem patrem
nuptias filij & ſic inuitaſſe noua ratio eſt. Nam nuptias facere & autoris &
temporis eſt nuptiarum. Verū hic nuptiæ,uitæ cœleſtis & in reſurrectione
ſuſcipiendæ æternæ gloriæ ſacramentū eſt. Merito igitur à patre ſunt factæ,
quia æternitatis huius ſocietas, & noui corporis deſponſa coniunctio per-
fecta habebatur in Chriſto, & in hoc quidē loco admonemus ita ut & in
ſuperiore ubi de repudij conditione tractatum eſt, diligenter quæ de ra-
tione reſurrectionis ſignificata ſunt contueri. Et id quod ſub perſona Adæ
B ad Euam dictum eſt, quia ſacramentum magnum ſit, ne incurioſe relin-
quatur. Qui autē admonentur ut ueniant inuitati antea populus Iſraël eſt.
In gloriam enim æternitatis per legem eſt aduocatus. Serui miſſi qui inui-
tatos uocarent apoſtoli ſunt. Eorum enim erat proprium commonefacere
eos quos inuitauerant prophetæ. Qui uero iterum cum præceptorum con-
ditione mittuntur apoſtolici ſunt ſucceſſores apoſtolorum. Tauri autem ſa-
ginati, glorioſa martyrum ſpecies eſt,qui confeſſioni dei tanq̃ hoſtia ele-
cta ſint immolati. Saginata uero ſunt homines ſpirituales, tāq̃ cœleſti pa-
ne ad euolandum aues paratæ cæteros accepti cibi ubertate expleturæ. His
enim omnibus iam paratis,& in numerum cōplacitæ deo multitudinis re-
gni cœleſtis gloria tanq̃ nuptiæ nunciantur. Plures uero ob pecuniæ cupi-
ditatem negociatione detinerentur, cæteri autem miſſos ſeruos, quod in ip-
ſis Apoſtolis expletum eſt, affectos iniurijs occiderunt. Sed tam immanis
facti ſcelus ultio digna conſequitur. Miſſi exercitus cœleſtes,omnem eorū
congregationem iudicio dei urent,& flammis æterni ignis ſuccēdent. Quia
contra humanitatis affectum homicidarū odijs ſæuierunt. Quoniam ue-
ro de iudicij tempore & reſurrectionis iſta loqueretur, ſermonem eundem
ad congregationem gentium retulit. Indignis enim repertis his qui primi
inuitati fuerant, iubet iri ad exitus uiarum. Dono enim gratiæ uitæ interio-
ris crimina remittuntur. Nam ſæpiſſime uiam tēpus ſeculi intelligendā mo-
nuimus. Atq; ideo ad exitus uiarum iubētur ire, quia omnibus retroacta

C donantur. Vocari deinde omnes ſine aliqua exceptione ad nuptias iubet, & mali ſimul cum bonis ueniũt. Vocatio quidem bonos efficere debuerat, quia ſancta eſt & ex optimo affectu inuitãtis profecta eſt, ſed per uiciũ inemendatæ uoluntatis diſcrimen eſt uocatorum. Et quia in fallendis hominibus plurimum artis ſoleat habere ſimulatio, quæ ſi nos uel ſecreto mentis alienæ uel ſimplicitate iudicij noſtri fefellerit, tamen deum latere nõ poſſit, ideo ingreſſus deus felicis reſurrectionis iſtius cœtum, & hominẽ accumbentem ſine nuptiali ueſte conſpiciens, interrogat, quomodo ſit ingreſſus. Nunquid inuitandorum habitum deſignauerat? Deinde cũ inuitari quoſque iuſſiſſet, quomodo unus omnibus poterat eſſe ueſtitus? Aut ſi certus ex conſuetudine conuiuantium in nuptijs habitus ſoleret eſſe, ab inuitantibus ac miniſtris potuiſſet inhiberi, ſed quia malos intelligere non omniũ eſt, & humana ſimplicitas difficile fraudulentiam ſimulatæ mentis intelligit, idcirco hũc malum & indignum cœtu nuptiali deus ſolus inuenit. Veſtitus autem nuptialis eſt gloria ſpiritusſancti & candor habitus cœleſtis, q bonæ interrogationis cõfeſſione ſuſceptus uſq; in cœtum regni cœlorum, immaculatus & integer reſeruatur. Hic itaq; tollitur & in exteriores tenebras mittitur. Quia multi uocati ſunt & pauci electi. Non eſt igitur paucitas in inuitatis, ſed raritas in electis, quia in inuitante ſine exceptione publi-
D cæ bonitatis humanitas eſt, in inuitatis uero de iudicij merito probitatis electio eſt.

De tributo Cæſari dando & de imagine Cæſaris. De eadem ſeptem fratrum uxore. De mandatis maximis. De Dauid filio.

CANON XXIII.

TVnc abierunt phariſæi & conſilium fecerunt ut Ieſum caperent in uerbo.) & reliqua. Frequenter phariſæi commouentur, & occaſionem inſimulandi eum habere ex præteritis non poſſunt. Cadere enim uicium in geſta eius & dicta nõ poterat, ſed de malitiæ affectu in omnem ſe inquiſitionem reperiundæ accuſationis extendunt. Nãque à ſeculi uicijs atque à ſuperſtitionibus humanarum religionum uniuerſos ad ſpem regni cœleſtis uocabat. Igitur an uiolaret ſeculi poteſtatem de propoſitæ interrogationis conditione pertentant, an uide licet reddi tributum cæſari oporteret. Qui interna cogitationum ſecreta cognoſcens (deus enim nihil eorum quæ intra hominem ſunt abſconſa non ſpeculatur) afferri ſibi denarium iuſſit, & quæſiuit cuius & inſcriptio eſſet & forma. Phariſæi reſpõderunt cæſaris eam eſſe. Quibus ait, cæſari redhibenda eſſe quæ cæſaris ſunt, deo autem reddẽda eſſe quæ dei ſunt. O plenam miraculi reſponſionem & perfectam dicti cœleſtis abſolutionem. Ita omnia inter contemptum ſeculi & contumeliam lædendi Cæſaris temperauit, ut curis omnibus & officijs humanis deuotas deo mentes abſolueret, cum

cæſari

A cæſari quæ eius eſſent reddenda decernit. Si enim nihil eius penes nos re-ſederit conditione reddendi ei quæ ſua ſunt non tenebimur. Porrò autem ſi rebus illius incumbamus ſi iure poteſtatis eius utimur, & nos tanquàm mercenarios alieni patrimonij procuratione ſubijcimus, extra quærelam iniuriæ eſt cæſari redhiberi quod cæſaris eſt, deo autem quæ eius ſunt pro-pria reddere nos oportere, corpus animam, uoluntatem. Ab eo enim hæc profecta atque aucta retinemus & perinde condignum eſt, ut ei ſe totũ red dant cui debere ſe recolunt & originem & profectum.

In illa die acceſſerunt ad eum Sadducæi qui dicunt non eſſe reſurrectio nem.)& reliqua. Sadducæi extra fidem reſurrectionis ſunt, & quia eam do minus prædicaret, calumniam diuinis rebus ex efficiendi uoluntate propo nunt. Septem uidelicet fratrum eandem coniugem, cuiuſnam eorum in reſurrectione futuram eſſe reſpondeat. Atq; ita quidem publica opinio ac-cipit de reſurrectionis conditionibus nihil in ſcripturis prophetalibus con-tineri. Sed dominus ait: Erratis, neſcientes ſcripturas, neq; uirtutem dei. Ergo ſcriptum eſt & ceſſare debet ambiguitas, quam autoritas tanta con-demnat. Hanc enim eandem calumniam afferre plures ſolent, in quam for mã muliebris ſexus reſurgat, & an rurſum cũ ipſis naturæ ſuæ & corporis of ficijs reformetur. Nos quidem temere locum hunc à cunctis fermè præteri

B tum contingimus, ſed admonemus id tantum domino fuiſſe propoſitum cuius uxor ſit deputanda de ſeptem, dominum autem obiurgaſſe cur erra-rent, neſcientes ſcripturas neq; uirtutem, quia non nubent neq; nubẽtur. Et quidem ſuffecerat aduerſus Sadducæos ita ſentientes opinionem corpo reæ illecebræ recidiſſe, & officijs ceſſantibus inania hæc corporum gaudia ſuſtuliſſe, ſed adiecit. Erunt ſimiles angelis dei. Quia igitur eas angelis ſimi les ſacramentum ſcripturarum & diuinæ uirtutis poteſtates futuras eſſe de-monſtrat, qualis in ſcripturis autoritas eſt de angelis opinandi talem in re-ſurrectione ſpei noſtræ ſenſum oportet eſſe de fœminis. Et hæcquidem de reſurrectionis conditionibus propoſitæ reddidit quæſtioni, de ipſa uero re ſurrectione aduerſum infidelitatem eorum ita locutus eſt.

Non legiſtis quod dictum eſt uobis à deo dicente:) Ego ſum deus Ab-rahæ & deus Iſaac & deus Iacob? Non eſt deus mortuorum ſed uiuorum. Sermo enim hic ad Moyſen ſanctis iſtis patriarchis iam pridem quieſcen-tibus extiterat. Ergo quorum erat deus, hi deum habebant. Nihil autẽ po terant habere ſi non erant. Quia in natura rei eſt ut eſſe id neceſſe ſit cuius ſit alterum. Atque ita deum habere uiuentium eſt, cum deus æternitas ſit, & non ſit eorum quæ mortua ſunt habere id quod æternum eſt. Et quomodo eſſe illi futuriq; ſemper negabuntur, quorum ſe eſſe profiteatur æternitas.

C Phariſæi autem audientes quod ſilentium impoſuiſſet Sadducæis con gregati ſunt aduerſus eum, & interrogauit eum unus ex his legis doctor &c.) Succedunt Sadducæis tentantibus phariſæi, & illis quidem congru enter fuerat de reſurrectione reſponſum, ut in lege ipſa ex qua erant pro fecti contineri ſperandæ reſurrectionis fidē conuincerentur. Phariſæi uero habere ſe ſcientiam legis gloriabantur, quæ ad futurorum ſpeciem prælata imaginem conſecuturæ ueritatis continebat. Quærunt autem quod man datum potiſſimum eſſet in lege, non contuentes meditationē legis in Chri ſto fuiſſe perfectam. Et quidem inſolentium ignorantiæ legis ipſius uerbis reſponſum eſt. Quæ reſponſio omnem in ſe ueritatis eſt complexa doctri nam. Proprium enim domini noſtri Ieſu Chriſti officium eſt cognitionē dei afferre, & intelligentiam nominis eius poteſtatiſq; præſtare. Miſſus e nim uenerat & ex æternitate deductus his quæ erant deo placita perfunge batur. Reſpondit itaq; primum eſſe mandatum: Diliges dominum deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua & in tota mente tua. Non eñ aliud ille efficiebat quàm quod lex continebat, quia præcepta legis eorum quæ geſturus ipſe erat formam complectebantur. Admonet igitur cogni tionis eius quam habere ſe gloriabātur in lege deum omnipotentem cum D omni affectu mentis cordis animæ diligendum, ut admonitionē ſuā præ dicta legis mandata firmarent, deinde adiecit:

Hoc eſt magnum & primum mandatum. Secundum uero ſimile eſt hu ic.) Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Sed mandatum ſequens & ſi mile ſignificat idem eſſe & officij & meriti in utroq;. Neq; enim aut dei ſi ne Chriſto, aut Chriſti ſine deo poteſt utilis eſſe dilectio. Alterum igitur ſi ne altero nullum ad ſalutem noſtram affert profectum. Et ideo in his duo bus mandatis tota lex pendet & prophetæ. Quia lex ex prophetis omnis Chriſti deputabatur aduentui, & aduentus eius per ſupplemētum eorum cognoſcēdi dei intelligentiam præſtabat. Nam de proximo frequenter ad monuimus non in alium intelligendum eſſe quàm Chriſtum. Cum eñ pa trem, matrem, filios charitati dei præponere inhibeamur, quomodo dile ctio proximi, diligendi dei ſimile mandatum eſt? Aut relinquitur aliquid quod amori dei poſſit æquari, niſi quia ſimilitudo præcepti parem chari tatem diligendi patrem & filium exigebat.

Atq; ut legis ipſius uerbis argui poſſent, & de proximo manifeſtior in telligentia panderetur, requirit quid illis uideretur Chriſtus, cuiuſnam fili us futurus eſſet? Qui reſponderūt: Dauid.) Quibuſq; ait: Quomodo in ſpi ritu dominus à Dauid nuncuparetur qui eius filius futurus eſſet? Et quo modo ab eo dictum eſſet: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris me is, Donec ponā inimicos tuos ſcabellum pedum tuorū. Erat quidem uerū.

Chriſtum

A CHRISTVM ex Dauid ſemine procreãdum, ſed ſimilitudo nominis qua dominus domino dicebat, & qua à dextris collocabat, donec omnes inimicos ſubderet pedibus ipſius ſignificabat & de conſortio nominis ſubſtantiæ unitatem & de aſſidendi inuitatione iudicium, & de uniuerſorum ſubiectione uirtutẽ, ut meminiſſent in eo qui ex Dauid oriebatur æternæ uirtutis & poteſtatis & originis ſubſtantiam contineri & deum in homine manſurum.

De cathedra Moyſi ſuper quam ſederunt ſcribæ & phariſæi. De clauſo ab ijſdem regno cœlorum. Et ab ijſdem comedi domos uiduarum, & circumeuntibus mare & aridam. Et dicentibus, quicunq; iurauerit in templo nihil eſt. Et de decimantibus mentam & anetum. Et de ædificãtibus ſepulchra prophetarum. Et de Hieruſalem quæ interficit prophetas, & lapidat eos qui ad ſe miſſi ſunt.

CANON XXIIII.

TVnc Ieſus locutus eſt turbis & diſcipulis ſuis dicens: Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ & phariſæi.)& reliqua. Legis de ſe teſtantis gloriam prætulit, quæ imaginem in ſe futuræ ueritatis expreſſerat, in omnibus enim Chriſti meditabatur aduentum. Quicquid enim in ea continebatur in profectum manifeſtan-
B dæ eius cognitionis aſſumptum eſt. Iubet igitur præceptis phariſæorum obtemperari, quia in Moyſi cathedra ſederunt: Iubet legis mandatis omnibus obediri, ſed à factis eorum atq; operibus abſtineri, ut mores hominum atq; infidelitas non legis doctrina uitetur. Ipſi enim ſubdito ſibi populo grauiſſima legis onera imponunt, ne digitum quidem ſuum contingendis ipſis admouentes. Quinetiam præcipiunt deum ex toto corde diligi, & proximum tanquàm ſe amari, ipſi aduerſum legis ſibi latæ teſtimonium, deum in CHRISTI paſſionibus perſequentes. Verborum quoque ſuorum gloriam tanquàm phylacteria dilatantes, quibus uitæ æternæ autor deus non ſit intellectus in Chriſto, ſeſeque ex honore legis emiſſos tanquàm fimbrias ex ueſte magnificent, qui totius legis ignari neque opera, neque uirtutem eius ipſius legis agnouerint. Amãtes primos accubitus in conuiuijs, qui igni æterno (conuiuantibus potius cum Abrahã gentibus) deputantur. Et primas cathedras in ſynagogis, ipſi doctorem ſuum ſecundum legis & prophetarum teſtimonium neſcientes. Sed & ſalutationes in foro quibus humilitas cordis & miniſterium in omnes eſt imperatum. Vocari etiam ab hominibus magiſtri uolunt doctrinæ legis ignari, & magiſtrũ ſalutis perpetuæ reſpuentes. Quæ quia omnia prophana atque peruerſa eſſent factorum imitatione damnantur, legis autem audien-

C tia & dictorum obedientia, quia Chriſtum loquebantur, exigitur. Verum in contrarium diſcipulis iam ſe ſcientibus totius humilitatis præcepta conſummat, ut meminerint omnes fratres eſſe, id eſt, filios parentis unius, & per nouæ natiuitatis generationem terreni ortus exceſſiſſe primordia, & unum ſibi eſſe omnibus cœleſtis doctrinæ magiſtrum, & gloriã honoris æterni humilitatis conſcientia capeſſendum. Quia inſolentiam deus humilem effecturus ſit, & humilitatem electurus in gloriam.

Al's*elaturus.

Væ uox dolẽtis.

Væ uobis ſcribæ & phariſæi*hypocritæ qui clauditis regnũ cœlorum.) Simulationem eorum pœnæ ſignificatione condemnat. Væ enim uox dolentis. Claudere autem eos regnum cœlorum ideo ait, quod in lege meditationem eius quæ in Chriſto eſt ueritatis occultent, & corporeum aduentum à prophetis prædicatum doctrinæ ſimulatione abſcondant, ipſiq; nõ adeuntes uiam æternitatis in Chriſto adire quoq; cæteros non ſinant.

Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui comeditis domos uiduarũ.) Hinc illæ ſunt ueritatis inficiæ, hinc adeundæ cæteris ſalutis inhibitio & regni cœleſtis obſeratio, ut in obeundis uiduarum domibus retineatur ambitio, ut lõge orationis dignatione ſpolientur, ut ab his cœleſtis cognitio tã quàm à theſauro repoſitæ opuletiæ expetatur, ut legis dignitas gratiæ ſilen D tio perſeueret. Et ideo accipiant amplius iudicium, quia & pœnam proprij peccati & reatum alienæ ignorantiæ debebunt.

Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui circumitis mare & aridã.) In maris & terræ peregrinatione ſignificat in totis orbis finibus eos eſſe Chriſti euangelio obtrectaturos, & legis iugo contra iuſtificationem fidei aliquos ſubdituros. Proſelyti enim ſunt ex gentibus in ſynagogam recepti, quorum futurorum raritas in uno iudicatur. Neque enim poſt Chriſti prædicationem doctrinæ eorum fides relicta eſt, ſed quiſquis fuerit acquiſitus ad plebem filius fit gehennæ, pœnæ ſoboles, & æterni iudicij hæreditas, quia adoptio ex gentibus Abrahæ familiam factura ſit. Ideo autem pœnæ duplicatæ erit filius, quia neque remiſſionem peccatorum ſit gẽtilium conſecutus, & ſocietatem eorum, qui CHRISTVM perſecuti ſunt, ſit ſecutus.

Væ uobis duces cæci, qui dicitis, Quicũque iurauerit in templum nihil eſt.) Reuerentiam humanarum obſeruationum, & contumeliam propheticæ traditionis exprobrat, quod inanibus honorem darent & detraherẽt honorandis. Legem nãque ipſe dederat & lex non inficientiam continebat, ſed meditabatur effectus. Nam ornatus altarij atque templi non dignitatem de cultu conciliabat, ſed futurorum ſpeciem eo decore fingebat. Nam aurum argentum, æs, orichalcum, margaritæ, chryſtallus, propriam ſignificantiam pro natura uniuſcuiuſque metalli complectuntur. Igitur

A tur redarguit quod auum templi & dona altaris pro ſacramentorum religionibus uenerarentur, cum honor potior eſſet & altaris & templi, quia ad futurorum ſpeciem & aurum templi & donum dedicaretur altari, & ideo aduenięte CHRISTO inutilem eſſe fiduciam legis, quia non in lege Chriſtus, ſed lex ſactificaretur in Chriſto, in qua ueluti ſedes thronusq; ſibi poſitus ſit, qui quia religioſus habeatur, religionem ab eo neceſſe eſt qui in illo confidat acceperit, atque ita ſtulti cæciq; ſint, ſanctificante præterito ſanctificata uenerantes.

Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ qui decimatis mētam & anetũ.) & reliqua. Mentis occula & obſcuram uoluntatum iniquitatem redarguit, quod ea quæ in decimis mente atque aneti lex præſcribit efficiant ut implere legem ab hominibus exiſtimentur, miſericordiam uero atque iuſticiã & fidem & omnem beneuolentiæ affectum reliquerint quod proprium hominis officium eſt. Quia decimatio illa holeris quæ in præformationem futurorum erat utilis non debebat omitti, effici autem hoc oportebat, ut fidei & iuſticiæ & miſericordiæ partibus functi non imitatione fingēdæ, ſed ueritate retinendæ uoluntatis operibus placeremus. Et quia minus piaculi eſſet decimationem holeris potius quàm beneuolētiæ officium præterire, irridet eorum in colandis culicibus diligentiam, quorum in glutiendis camelis eſſet incuria, peccata uidelicet leuia uitandum & grauia deuorandũ.

B Par quoque in eos pœnæ denunciatio eſt, qui calices & parapſides extrinſecus eluentes eorum interiora non mundent, & iactantiam inutilis ſtudij ſequentes, utilitatis perfectæ miniſterium derelinquant. Calicis nãq; uſus interior eſt qui ſi obſorduerit quid proficiet lotus exterius? Atque ideo interioris conſcientiæ nitor eſt obtinendus, ut ea quæ corporis ſunt forinſecus eluantur. Sepulchris quoque eos comparauit quæ humano opere cultuq; ſplendentia mortuorum oſſibus & cadauerum immundicijs interius ſordeſcant, præferant ſcilicet inanibus uerbis iuſticiæ ſpecioſitatem, habeant uero intra ſe conſcientiæ ſuæ mentiſq; fœtorem.

Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ qui ædificatis ſepulchra prophetarum.) & reliqua. Iudicij forma in abſoluto eſt, & unicuique noſtrum ex natura ſenſus atque opinio æquitatis imponitur, ut minus ex eo ueniæ iniquitatis opus habeat, quo magis æquitas ignorata non fuerit. Prophetas nãq; omnes legis populus occidit. In odium enim eorum amaritudine obiurgationis accenſi ſunt. Nam uoce publica furta, cædes, adulteria, ſacrilegia eius coarguebant. Et quia indignum eum cœleſti regno ob hæc opera denũciabant, & hæredes teſtamenti dei gētes futuras prædicabant, uario pœnarum genere confecti ſunt. Sed parentum facta poſteritas ita deteſtata eſt, ut prophetiæ libros uenerentur, memorias adornēt, ſepulchra inſtaurent, talicq; reuerentia extra culpam ſe eſſe paterni ſceleris teſtentur. Qui

ergo

C ergo prophetas cum grauiſſimo piaculo occiſos fatntur, qua uenia Chriſtum qui prophetarum opus eſt condemnabunt, um ea quæ deteſtentur etiam multiplicato facinore perficiant? Atq; ideo & ſerpentes & ueperinæ generatio ſunt, quia menſuram paternæ uoluntatis implebũt. Et quomodo effugient iudicium, deteſtantes cædem prophetarum & uſque ad crucis mortem dominum perſequentes? A quibus ꝓpter Apoſtolos, qui de futurorum reuelatione prophetæ ſunt, & de CHRISTI agnitione ſapientes, de legis intelligentia ſcribæ, cæſos, lapidatos, crucifixos & à ciuitatibus in ciuitates fugatos, omnis ſanguis iuſtorum ab Abel uſq; ad Zachariam redũdauit, ut quibus obeditum ſi fuiſſet propriorũ criminum eſſet uenia præſtita, ab his ob eoſdem interemptos pœna in eos qui peremerint paternorum quoque facinorum congereretur.

Hieruſalem Hieruſalem quæ interficis prophetas & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt &c.) Inter multa obiurgationum genera ſemper miſericordiæ ſuæ proteſtatur affectum, cuius hinc omnis querela eſt, quod regredi in ſalutem quam præſtabat abnuerent. Occiderãt enim prophetas, & ad ſe miſſos lapidauerant. Hieruſalem.) In ciuitatis nuncupatione habitantium facinus oſtenditur. Et idcirco Abel ſanguis & Zachariæ in hanc eorum poſteritatem uenturus oſtenditur. Quia iam in his habitans Chriſtus & prædicans erat paſſus. Quod ſi creditũ ei fuiſſet, non ſolum extra pœnã necis pro-

D phetarum credentium fides fuerat, ſed ipſam illam dominicæ paſſionis ſententiam eſſet uenia conſecuta. At uero cum nec poſt reſurrectionem creditũ ei fuerit, etiã ultio ab his Abelis & Zachariæ ſanguinis repoſcitur. Quãuis enim corporeus hæc loquatur, & opem uniuerſis homo repertus exhibeat, frequenter tamen congregare eos uoluit prædicationibus prophetarũ, ſed fruſtra hunc impendit affectum, & in caſſum tanquàm gallina congregãs pullos ſuos continere eos ſub alis ſuis uoluit, terrena uidelicet nũc & domeſtica auis factus, quodam corporis ſuis tanquàm alarum operimento calorem ut pullis ſuis uitæ immortalis indulgens & in uolatum uelut noua generatione producens. Pullis enim alia naſcendi ratio eſt, alia uiuendi. Nã primum ouorum teſtis tanquàm clauſto corporis continentur, de hinc poſtea parentis ſedulitate confoti exeunt in uolatum. Huius igitur familiaris ac penè terrenæ auis more congregare eos intra ſe uoluit, ut qui conditione naſcendi æditi iam fuiſſent, nunc alterius generationis ortu & calore confouentis renati in cœleſte regnum tanquàm pennatis corporibus euolarẽt. Quod quia noluerunt, domus eorum deſerta & uacua relinquetur, id eſt, indigni habitatione ſanctiſpiritus erunt. Sua enim domus non dei eſſe cœperunt, & in contumacia infidelitatis manentes uſque id tempus eum non uidebunt, quo in domini nomine reuertentem etiã inuitæ infidelitatis confeſſione benedicent.

De

A De ſtructura templi interrogantibus diſcipulis. Et de his qui in tecto ſunt ne deſcẽdant tollere aliquid de domo. Et qui in agro ſunt ne reuertan tur tollere tunicam ſuam, & de prægnantibus & nutrientibus.

CANON XXV.

ET egreſſus de templo ibat, & acceſſerunt diſcipuli eius ut oſtẽderent ei ſtructuram templi &c.) Poſt cõminationem deſerẽdæ Hieruſalem tanꝗ commouendus ambitione templi eſſet magnificentiæ lex ſtructionis oſtenditur, qui ait deſtruẽda omnia eſſe, & diſperſis totius ſubſtructionis lapidibus diruenda. Templũ eñ æternum ad habitationem ſancti ſpiritus cõſecrabatur, homo ſcilicet per agnitionem filij & confeſſionem patris, & præceptorum obedientiam deo fieri dignus habitaculum. Et cũ ſeceſſiſſet in montem adeuntes eum ſecreto diſcipuli interrogant quando hæc fierent, quod ueſtigium & aduentus ſui & conſummationis ſeculi noſcerẽt. Et quia tria hæc in unum quæſita ſunt, diſtinctis & tẽporis intelligentiæ ſignificationibus ſeparantur. Reſpondetur igitur primum de ciuitatis occaſu, & confirmantur ueritate doctrinæ, ne qs fallax ignorantibus poſſet obrepere. Venturi enim erãt etiam eorũ tempore qui ſe Chriſtũ eſſent nuncupaturi. Vt igitur fides peſtifero mendacio detrahi poſſet, admonitio præceſſit. Venit enim Samaritanus Simon Zabolicis inſtructus & operibus & dictis, pluresq́ꝫ factorum miraculis deprauauit. Et quia hoc in Apoſtolorum tempora conueniret, ait: Nõ eſt finis. Sed ne tunc quidem cũ gentes aduerſus ſe mutuo & regna concurrerent, & fames ac terræ motus erunt, quia in his non uniuerſitatis huius diſſolutio eſt, ſed dolorum initia, malis omnibus exinde cœpturis. Confirmat igitur eos ad tolerantiam paſſionũ, fugæ, uerberationis, interitus, & publici in eos odij propter nomen eius. Atq; his quidem uexationibus multi turbabũtur, & tantis inſurgentibus malis ſcandalizabuntur, & uſq; in mutuum odium excitabunť. Et falſi prophetæ erunt, ut Nicolaus unus ex ſeptem diaconibus fuit, multoſq́ꝫ emẽtita ueritate peruertent, & abundante nequicia, charitas frigeſcet, ſed uſq; in finem perſeuerantibus ſalus reſeruata eſt, ac tum per omnes orbis partes uiris apoſtolicis diſperſis, euangelij ueritas prædicabitur. Et cum uniuerſis fuerit cognitio ſacramenti cœleſtis inuecta, tũ Hieruſalem occaſus & finis incumbet, ut prædicationis fidem & infidelium pœna & metus ciuitatis erutæ conſequatur. Hæc igitur in eam ut fuerant prædicta perfecta ſunt, & lapidatis, fugatis, peremptis apoſtolis, fame, bello captiuitate conſumpta eſt, ac tum fuit digna non eſſe cum eiectis prædicatoribus Chriſti indignam dei prædicatione ſe præbuit. Sequitur deinde & iudicium aduentus futuri, cũ abominationem deſolationis ſtantem in loco ſancto uidebunt, tunc claritatis reditum intelligendum. Et de hoc quidem beatiſſimo Daniele & Paulo prædicantibus ſuperfluũ nos puto habere ſermonem.

Simon Samaritanus. (margin) — B (margin, at "uit. Et quia hoc") — Nicolaus. (margin)

C atq; hæc omnia gentilis ignorantiæ uicia domantur,& tot animorum ferocitates uecto deo fractæ ſunt. Omnis autem hæc ſpecies futuri ordinẽ tenet,& parabolicis ſignificationibus rerumq; præſentium conditionibus. futuri forma præmittitur. Erit enim dominus in claritatis ſuæ aduentu gẽtes poſſidens earumq; mentibus tanq; uictor inſidens toto comitatus ſui agmine prædicabitur,patriarcharũ,prophetarũ,atq; apoſtolorum. Nam gloriã ſuam in ueſtimentis patriarcharũ domino ſubſternunt. Eorũ enim & generationibus & nominibus & inſectationibus eſt dñs prophetatus, eiq; omni dignitatis ſuæ ornatu concedentes,ſeq; ſedili ſubſternentes doceant omnẽ gloriã ſuã præparationi dominici aduentus fuiſſe ſubſtratũ. Illic etiam prophetæ ueſtimenta ſua incedentis itineri ſubſternunt. Hanc enim uiam gentium uecturatum dominum prædicauerunt, quiq; ſeculi amore poſtpoſito, mortibus ſe & lapidationibus offerendo ipſis quodãmodo corporibus exuerint ad ingreſſum uiæ talis oblatis. Apoſtoli quoq; exciſarum arborum ramos poſt ueſtimenta ſubſternunt, ſed nulla in hoc eſt humani officij reuerentia. Rami enim incedentem impedirent, & implicitum iter facerent properantis ingreſſui. Verum explicatur omnis ratio prophetiæ & futuri forma ſeruatur. Igitur infructuoſarum arborum rami, id eſt,infidelium quondam gentium fructus per apoſtolos itineri domini ſubſternuntur,& ſaluatoris iuſtificantur ingreſſu, & per eos inceditur, &

D gratiſſimum fit incedenti deo ex ramis infœcundæ radicis officium.

Turba autem & præcedens & conſequens clamabat: O ſanna fili Dauid,benedictus qui uenit in nomine domini. Sed crucifigendum quomodo turba collaudat, aut quomodo odium meruit ex fauore? Verũ laudationis uerba redemptionis in eo exprimũt poteſtatem. Nam ó ſanna Hebraico ſermone ſignificatur redẽptio domus Dauid. Deinde Dauid filiũ nuncupant,in quo agnoſcerẽt regni æterni hæreditatem. Poſtremo benedictum in nomine domini uenientem confitentur. Atqui acclamandum ab his erat,crucifige blaſphemum,ſed peragunt formam futuri geſta præſentia,& compugnantibus licet eorum inter quos hæc gerebantur affectibus,quàmuis mox diuerſa eſſent conſecutura,rerum tamen cœleſtium fidem etiam inuitorum meditatur operatio. Commouetur deinde Hieroſolyma,rerum enim nouitas motum attonitis afferebat. Templum uero introijt,id eſt,eccleſiam traditæ à ſe prædicationis ingreſſus,à qua primũ omnia ſacerdotalis miniſterij uicia iure poteſtatis expellit. Reddenda enim ab omnibus gratuita tradiderat, quæ gratuita fuerant conſecuti, quia neque emi aliquid per corruptelam ſacerdotis aut uendi, libertas doni debebat admittere. Cathedras autem præcipue uendentium columbas euertit. Quæ porrò dignitas eſt in nundinis columbarum, aut quod priuilegium in auium iſtarum commercijs reſeruatum eſt, ut uendentes

Locus ab Hieronymo notatus in quo lapſus eſt & Ambroſius.

A dentes eas honorem ſibi arrogent cathedrarum? Sed in omni loco admo-nemur altius uerborum uirtutes in iſtiuſmodi ſignificationibus contuen-das. In columba, ſecundũ prophetiæ exẽpla, ſanctũſpiritum intelligimus, in cathedris ſacerdotum ſedes eſt. Ergo eorũ qui ſanctiſpiritus donũ ue-nalẽ habent, cathedras euertit, quibus miniſterium à deo commiſſum, ne-gociatio eſt, admonitionis eius cõmemorans autoritatem, quæ in prophe ta teneatur. Scriptum eſt enim: Domus mea domus orationis uocabitur, uos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Sed neq; emere Iudæos in ſynagoga, neq; uendere ſpiritum ſanctum poſſe exiſtimandum eſt. Non enim habebãt, ut uendere poſſent, neque erat quod emere quis poſſet, ſed præfiguratio futurorum dictis præſentibus cõtinetur. Eccleſiæ uicia in ipſo aduentu domini claritatis eſſe purganda. Infirmitates quoque cæcorũ & claudorũ curauit in tẽplo, & publicas eius operationes fauor populi cõfecu tus eſt. Inuident autem puerorũ clamoribus principes ſacerdotum, eumq; admonent, cur iſta audiat? In redemptionem enim ueniſſe domus Dauid prædicabatur. Quibus reſpondit: Non legiſſe eos: Ex ore infantium & la-ctentium perfeciſti laudem? Ceſſantibus enim prudentium iudicijs, hanc ſibi à pueris atq; infantibus, quorum ſit regnum cœlorum, cõfeſſionis glo-riam præparatã, quia prudẽtes & principes ſeculi ſapientiã dei reprobaue-
B rint, Chriſtum aũt regenerationis paruuli lactentesq; ſunt prædicaturi.

Et his dictis ciuitatem egreſſus reliquit eos, atq; in Bethania manſit, in-fidelem uidelicet ſynagogam deſerens, in eccleſia gentium demoratur.

Mane autem tranſiens in ciuitatem, eſurijt, & uidens arborem fici unã ſecus uiam, uenit ad eam.) & reliqua. Idem etiamnum rerum cœleſtiũ or-do præmittitur. Nam in fico ſynagogæ poſitum exemplum eſt. Dato eñ pœnitentiæ ſpacio, uidelicet tempore quod inter paſſionem & reditum cla ritatis eſt medium ueniet, eſuriens plebis huius ſalutem, & inueniet infœ-cundam, folijs tantummodo ueſtitam, id eſt, uerbis inanibus gloriantem, ſed fructibus uacuam. Operibus quippe bonis ſterilem & expectantibus prouentibus nudam. Et quia pœnitendi tempus exceſſerit, in perpetuum ſententia iudicij cœleſtis areſcet. Et in eo quidem bonitatis dominicæ argu mentum reperiemus. Nam ubi afferre uoluit, procuratæ per ſe ſalutis exẽ-plum, uirtutis ſuæ poteſtatem in humanis corporibus exercuit, ſpem futu-rorum & animæ ſalutem, curis præſentium ægritudinem cõmendans. Nũc uero ubi in contumacibus formam ſeueritatis conſtituebat, futuri ſpe-ciem damno arboris indicauit, ut infidelitatis periculum ſine detrimen-to eorum, in quorum redemptionem uenerat indicaretur. Admirantur ue ro diſcipuli arborem in momento dicti ipſius aruiſſe, quia præſentis fa-cti efficacia futuri imaginem præferebat. Cum enim in regno cœleſti aduenerit, in tempore ipſo aduentus eius infidelitatis Iudaicæ ſterilita-

C tem æternæ damnationis ſententia conſequetur. Quos dominus ſi fidē habuerint, non ſolū hæc, ſed & maiora eorū eos poſſe cōfirmat. Illi quidem iudicaturi erant Iſraël ſecūdum antecedentes ſponſiones, ſed etiam ius omne in Zabolo, quem montem nuncupat, eſſent conſecuturi. Ait enim ita:

Si fidem habueritis, non ſolum de ficulnea facietis, ſed & ſi monti huic dixeritis: tolle, iacta te in mare, & fiet. O ingens fidei præmium, cuius merito in tantum poteſtas credentium extollitur, ut iudicaturi uniuerſos, pari ſeueritatis ſententia in damnatione ſeculi, zaboli celſitudinē montemq; demergant. Contuendum autem eſt, qua ratione ſynagoga ficui arbori cōparetur. Hæc nanq; arbor diſſimiliter à cæterarum arborum & natura & conditione floreſcit. Nam flos ei primus in pomis eſt, ſed nō his quæ maturitatem ut emerſerint conſequentur. Groſſa enim hæc & cōmunis uſus, & prophetica autoritas nuncupauit. Verum poſtea internæ fœcunditatis uirtute exuberante, eiuſdem ſpeciei atq; formæ poma prorumpūt, quibus prorumpentibus iſta truduntur, & ſolutis quibus cōtinebantur radicibus, decidunt, aliaq; illa exeuntia uſq; ad maturitatem fructuum prouehūtur, ſed de ſuperioribus illis, ſiquando inciderit ut in ſinu uirgularum ex ramulo eodem prodeuntium emerſerint, manent ſemper, & non ſicut groſſa cæ
D tera decidunt, ſed hærent ſola rantum, pomaq; cætera maturitate præueniunt. Et hos pulcherrimos fructus arbor illa ex ſe dabit, qui cum groſſis cæteris promergētes, de medio utrarumq; uirgularum clauiculo proferentur. Igitur ex conditione arboris, propria & competens ſynagogæ ſimilitudo propoſita eſt. Primos enim populi fructus, quos ab exordio protulerat, groſſorum amiſit exemplo, quia plebem eius inutilem, fidelis & pertinax, & uſq; ad conſūmationem temporum manens populus gentiū protruſit. Verūtamen credentes primi ex Iſraël apoſtoli, & inter legem & euāgelia groſſorum modo inhærentes, cæteros reſurrectionis gloriæ tempore anteibunt. Et quidē iam in exordio Geneſis in huius rei formā pudorē ſuum Adam atq; Eua huius arboris folijs texerunt, cum ſeipſos ad aduentum domini uocantis occulerent. Quia ſynagoga infidelis & legis mandata tranſgrediens, impudentiæ ſuæ fœditates & turpitudinum cōfuſionem infructuoſis eſſet uerborum uelamentis, tanq; ficus folijs cōtectura. Atq; hæc quidem de natura arboris interiecta ſunt, ut comparationis proprietas intelligi poſſet. Reliquus itaq; geſtorum ordo eſt contuendus. Phariſæi multa exinde uiderant in gentibus magis digna miraculis, ſed nūc maxime ſolliciti ſunt, & interrogant in qua hæc faciat poteſtate. Res enim ſub præſentium geſtorum effectibus ingens futurorum complectebatur arcanum. Atq; idcirco ex eo ſpecialiter interrogandi reperitur inſtinctus, ſub quo totius periculi præformatio proferebatur, dominus reſpondit dicturum eſſe ſe in qua hæc faceret poteſtate, ſi modo illi interroganti, ſibi reſpondiſſent

A reſpondiſſent: Ioannis baptiſma utrum de cœlo an ex hominibus puta/ rent eſſe. At illi reſpõſionis periculo cunctantur,cogitantes ſi de cœlo pro/ feſſi eſſent, confeſſione ſua ſe reos reprehendendos,cur cœleſtis teſtimonij autoritati non credidiſſent.Si ex hominibus dixiſſent,turbas uerebantur. Plures enim prophetam Ioannẽ habebant.Reſponderunt itaq; neſcire ſe: Non utiq; de cœlo neſciebant, cum conuinci ueritate profeſſionis ſuæ me/ tuunt,ſed uerum de ſe etiam cum fallendi uoluntate dixerunt.Per infideli/ tatem enim ſuam de cœlo eſſe Ioannis baptiſma neſcierunt. Quod autem ex hominibus eſſet,idcirco non potuerunt ſcire,quia non erat.

Homo quidam habebat duos filios,)& reliqua. Multa & grauia ſunt, quæ confundere intelligentiam poſſint,niſi prioris & poſterioris ſenſus or/ dinem tenuerimus.Quis enim hic exiſtimari poterit filius ſenior qui iturũ ſe ad opus negauerit,& per pœnitentiam emendatus eò rurſum profectus ſit? Atqui Iſraël non pœnituit, ſed in dominum manus intulit,& uniuerſi/ tas eius deum ſuũ impio ore crucifixit.Iuniorem autẽ quem ſentiemus, qui iturum ſe ſpopõderit & non abierit, ſed gentium peccatorumque plebs id quod ſpopondit effecit.Abijt,enim & ad opus ad quod uocabatur egreſſa eſt,quomodo ergo ea eſſe quæ non abijt ſentietur. Deinde ipſa phariſæo/ B rum reſponſio,quid momẽti habeat quærendum eſt.Dicunt uoluntati iu/ niorem obediſſe.Hoc rerum ratio non patitur,ut ſimulata profeſſio meri/ tum perfectæ ueritatis obtineat,ut plus ſit feſelliſſe ſpondentem quàm per feciſſe omnia non pollicentem.Quis autem non malit negari ſibi id quod poſcat,dummodo quod popoſcerit fiat,q̃ non fieri quod ſpondeatur ut fi/ at,cum facti effectus ex deſperatione ſit gratior, ſpes autem deſtituta plus doleat? Niſi fortè poſcentium uoluntas ſola ſibi adulatione ſpondentium blandiatur? Recordandum igitur eſt propoſitionem comparationis iſtius ex eo ſermone deſcendere qui initus ſit de Ioanne,ut infidelitatis cũctatio/ nẽ & ex ea ſilentij neceſſitate iſtiuſmodi poſitũ eos obiurgaret exẽplũ.Sed ſicut in cæteris admonuimus,hic quoq; meminiſſe nos oporteret,rationi re rum præſentium aliquid interdũ ea conditione deeſſe,ut futurorum ſpeci/ es ſine damno aliquo præfiguratæ efficiẽtiæ expleatur.Primus filius eſt po/ pulus ex phariſæis in præſens à deo per Ioannis prophetiam,ut præceptis ſuis obtemperaret,admonitus.Hic inſolens & inobediẽs & dictis præſenti/ bus contumax fuit,habens in lege fiduciam,& pœnitentiam peccatorũ glo/ ria prærogatiuæ ex Abraham nobilitatis aſpernans, qui deinceps operum miraculis poſt domini reſurrectionem pœnitens ſub Apoſtolis credidit,fa cti fide ad uoluntatem euangelicæ operationis regreſſus anterioris inſolẽ/ tiæ culpam pœnitendo confeſſus eſt.Filius autem minor plebs eſt publica/ norum & peccatorũ ipſa peccati in qua tum demorabatur conditione po/ ſterior,cui præceptum ſit per Ioannem,ut à Chriſto expectaret ſalutem &

C ab eo baptizata crediderit. Sed quod ait ſpopondiſſe eam ituram ſe & non iſſe, oſtendit credidiſſe eam quidem Ioanni, ſed quia euangelicam accipere doctrinam non niſi poſt paſſionem domini per Apoſtolos potuit (tũ enim erant humanæ ſalutis ſacramenta peragenda) non iſſe eam ſignificat. Deniq; non ait noluiſſe, ſed nõ abijſſe. Res extra culpam infidelitatis eſt, quia in facti erat difficultate ne fieret. Non igitur ire ſtatim ad opus quod præceptum eſt noluit, ſed *quia iri non poterat non ijt. In eo enim neceſſitatis mora ſine crimine uoluntatis oſtenditur. Et in reſponſione quidem phariſæorum quædam eſt neceſſitas prophetiæ. Nã inuiti licet confitentur quis obſecutus ſit uoluntati. Iunior ſcilicet filius obediens profeſſione, licet non efficiens in tempore, quia fides ſola iuſtificat. Atq; ideo publicani & meretrices in regno cœlorum erunt priores, quia Ioanni crediderint, & in remiſſionem peccatorũ baptizati, aduentum Chriſti confeſſi ſint, curationum opera laudauerint, ſacramentum paſſionis acceperint, uirtutem reſurrectionis agnouerint. Principes autem ſacerdotũ & phariſæi uidentes hæc & cõtemnẽtes, qui iuſtificati per fidem nõ erant, nec per pœnitentiam regreſſi ſunt ad ſalutem, atque ideo in perpetuum fructus eorum ſub maledictione ea quæ in ficu arbore præformabatur areſcit.

Ali *ire.

D De uinitoribus qui miſſos ad ſe ob recipiendos fructus interficiũt. De inuitatis promiſcuis. Et de ueſte nuptiali. Canon XXII.

ALiam parabolam audite. Homo erat paterfamiliâs & plantauit uineam, & ſepem circũdedit ei, & fodit in ea torcular, & turrim ædificauit.) & reliqua. Quæſtio omnis in abſoluto eſt. Nã etiam ipſi principes ſacerdotũ & phariſæi de ſe dici hæc intelligentes, in iram accenſi ſunt, ſed perſonarũ proprietas & rerum comparationes ſunt proferendæ. Patremfamiliâs hic patrẽ deũ intelligemus, qui populum Iſraël in prouentus optimorum fructuum plantauerit, quiq; eos ſanctificatione paterni nominis, id eſt, nobilitate Abrahæ & Iſaac & Iacob, intra fines ſuos tanq; ſepto aliquo cuſtodiæ peculiaris incluſerit. Prophetas quoq; quædã quaſi torcularia aptauerit, in quos muſti modo quædã ubertas ſancti ſpiritus feruentis influeret. In turri autem eminentiam legis extruxerit, quæ & in cœlũ ex ſolo egreſſa proueheret, & ex qua ſpeculari Chriſti poſſet aduentus. In colonis uero, principum ſacerdotũ & phariſæorum eſt ſpecies, quibus in plebem poteſtas eſt permiſſa doctrinæ. In ſeruis uero qui miſſi ſunt, ut fructus perciperent, uarius & ſæpe repetitus progreſſus eſt prophetarum. Miſſi autem rurſum plures prioribus, tempus illud eſt quo poſt ſingulorum prædicationem plurimus in unum prophetãtium numerus emiſſus eſt, qui uarijs tẽporibus uerberati & lapidati & occiſi ſunt fructus inſtitutæ plebis edoctæq; repetentes. In filio uero ad ultimum miſſo,

domi

A domini noſtri & aduentus & paſſio eſt,qui extra Hieruſalē tanq; extra ui-
neam in ſententiam damnationis abiectus eſt. Cōſilium uero colonorum,
& hæreditatis occiſo hærede præſumptio, ſpes inanis eſt gloriam legis per-
empto Chriſto poſſe retineri. In patrisfamiliâs reditu tempore iudicij glo-
ria eſt in filio paternæ maieſtatis aſſiſtens. In reſponſione aūt ipſorum prin
cipum & phariſæorū redditur dignius Apoſtolis legis hæreditas. Sed hic fi
lius lapis eſt ab ædificatoribus improbatus & in faſtigium angularis ele-
ctus,& in oculis omnium mirabilis eſt,inter legem atq; gētes lateris & ædi-
ficij utriuſq; coniunctio. Simile eſt regnum cœlorum homini regi q fe-
cit nuptias filio ſuo,& miſit ſeruos ſuos uocare inuitatos ad nuptias &c.)
Et hæc quidē parabola diſtiguenda temporibus eſt & dinoſcenda perſonis
eſt. De perſona regis & filij abſoluta intelligentia eſt. Feciſſe autem patrem
nuptias filij & ſic inuitaſſe noua ratio eſt. Nam nuptias facere & autoris &
temporis eſt nuptiarum. Verū hic nuptiæ,uitæ cœleſtis & in reſurrectione
ſuſcipiendæ æternæ gloriæ ſacramentū eſt. Merito igitur à patre ſunt factæ,
quia æternitatis huius ſocietas, & noui corporis deſponſa coniunctio per-
fecta habebatur in Chriſto, & in hoc quidē loco admonemus ita ut & in
ſuperiore ubi de repudij conditione tractatum eſt, diligenter quæ de ra-
tione reſurrectionis ſignificata ſunt contueri. Et id quod ſub perſona Adæ
B ad Euam dictum eſt, quia ſacramentum magnum ſit, ne incurioſe relin-
quatur. Qui autē admonentur ut ueniant inuitati antea populus Iſraël eſt.
In gloriam enim æternitatis per legem eſt aduocatus. Serui miſſi qui inui-
tatos uocarent apoſtoli ſunt. Eorum enim erat proprium commonefacere
eos quos inuitauerant prophetæ. Qui uero iterum cum præceptorum con-
ditione mittuntur apoſtolici ſunt ſucceſſores apoſtolorum. Tauri autem ſa
ginati gloriosa martyrum ſpecies eſt,qui confeſſioni dei tanq; hoſtia ele-
cta ſint immolati. Saginata uero ſunt homines ſpirituales, tāq; cœleſti pa
ne ad euolandum aues paratæ cæteros accepti cibi ubertate expleturæ. His
enim omnibus iam paratis, & in numerum cōplacitæ deo multitudinis re-
gni cœleſtis gloria tanq; nuptiæ nunciantur. Plures uero ob pecuniæ cupi-
ditatem negociatione detinerentur,cæteri autem miſſos ſeruos, quod in ip
ſis Apoſtolis expletum eſt,affectos iniurijs occiderunt. Sed tam immanis
facti ſcelus ultio digna conſequitur. Miſſi exercitus cœleſtes,omnem eorū
congregationem iudicio dei urent,& flammis æterni ignis ſuccēdent. Quia
contra humanitatis affectum homicidarū odijs ſæuierunt. Quoniam ue-
ro de iudicij tempore & reſurrectionis iſta loqueretur, ſermonem eundem
ad congregationem gentium retulit. Indignis enim repertis his qui primi
inuitati fuerant,iubet iri ad exitus uiarum. Dono enim gratiæ uitæ interio-
ris crimina remittuntur. Nam ſæpiſſime uiam tēpus ſeculi intelligendā mo
nuimus. Atq; ideo ad exitus uiarum iubētur ire, quia omnibus retroacta

C donantur. Vocari deinde omnes ſine aliqua exceptione ad nuptias iubet,
& mali ſimul cum bonis ueniũt. Vocatio quidem bonos efficere debuerat,
quia ſancta eſt & ex optimo affectu inuitãtis profecta eſt, ſed per uiciũ ine
mendatæ uoluntatis diſcrimen eſt uocatorum. Et quia in fallendis homi-
nibus plurimum artis ſoleat habere ſimulatio, quæ ſi nos uel ſecreto men-
tis alienæ uel ſimplicitate iudicij noſtri fefellerit, tamen deum latere nõ poſ
ſit, ideo ingreſſus deus felicis reſurrectionis iſtius cœtum, & hominẽ accum
bentem ſine nuptiali ueſte conſpiciens, interrogat, quomodo ſit ingreſſus.
Nunquid inuitandorum habitum deſignauerat? Deinde cũ inuitari quoſ
que iuſſiſſet, quomodo unus omnibus poterat eſſe ueſtitus? Aut ſi certus
ex conſuetudine conuiuantium in nuptijs habitus ſoleret eſſe, ab inuitan
tibus ac miniſtris potuiſſet inhiberi, ſed quia malos intelligere non omniũ
eſt, & humana ſimplicitas difficile fraudulentiam ſimulatæ mentis intel-
ligit, idcirco hũc malum & indignum cœtu nuptiali deus ſolus inuenit. Ve-
ſtitus autem nuptialis eſt gloria ſpiritusſancti & candor habitus cœleſtis; q
bonæ interrogationis cõfeſſione ſuſceptus uſq; in cœtum regni cœlorum,
immaculatus & integer reſeruatur. Hic itaq; tollitur & in exteriores tene-
bras mittitur. Quia multi uocati ſunt & pauci electi. Non eſt igitur pauci-
tas in inuitatis, ſed raritas in electis, quia in inuitante ſine exceptione publi
D cæ bonitatis humanitas eſt, in inuitatis uero de iudicij merito probitatis
electio eſt.

De tributo Cæſari dando & de imagine Cæſaris. De eadem ſeptem fra
trum uxore. De mandatis maximis. De Dauid filio.

CANON XXIII.

TVnc abierunt phariſæi & conſilium fecerunt ut Ieſum cape-
rent in uerbo.) & reliqua. Frequenter phariſæi commouentur,
& occaſionem inſimulandi eum habere ex præteritis non poſ
ſunt. Cadere enim uicium in geſta eius & dicta nõ poterat, ſed
de malitiæ affectu in omnem ſe inquiſitionem reperiundæ accuſationis
extendunt. Nãque à ſeculi uicijs atque à ſuperſtitionibus humanarum reli
gionum uniuerſos ad ſpem regni cœleſtis uocabat. Igitur an uiolaret ſecu-
li poteſtatem de propoſitæ interrogationis conditione pertentant, an uide
licet reddi tributum cæſari oporteret. Qui interna cogitationum ſecreta co
gnoſcens (deus enim nihil eorum quæ intra hominem ſunt abſconſa non
ſpeculatur) afferri ſibi denarium iuſſit, & quæſiuit cuius & inſcriptio eſſet &
forma. Phariſæi reſpõderunt cæſaris eam eſſe. Quibus ait, cæſari redhiben-
da eſſe quæ cæſaris ſunt, deo autem reddẽda eſſe quæ dei ſunt. O plenam
miraculi reſponſionem & perfectam dicti cœleſtis abſolutionem. Ita om-
nia inter contemptum ſeculi & contumeliam lædendi Cæſaris temperauit,
ut curis omnibus & officijs humanis deuotas deo mentes abſolueret, cum
cæſari

A cæſari quæ eius eſſent reddenda decernit. Si enim nihil eius penes nos re‑ſederit conditione reddendi ei quæ ſua ſunt non tenebimur. Porrò autem ſi rebus illius incumbamus ſi iure poteſtatis eius utimur, & nos tanquàm mercenarios alieni patrimonij procuratione ſubijcimus, extra quærelam iniuriæ eſt cæſari redhiberi quod cæſaris eſt, deo autem quæ eius ſunt propria reddere nos oportere, corpus animam, uoluntatem. Ab eo enim hæc profecta atque aucta retinemus & perinde condignum eſt, ut ei ſe totũ red dant cui debere ſe recolunt & originem & profectum.

In illa die acceſſerunt ad eum Sadducæi qui dicunt non eſſe reſurrectionem.) & reliqua. Sadducæi extra fidem reſurrectionis ſunt, & quia eam dominus prædicaret, calumniam diuinis rebus ex efficiendi uoluntate proponunt. Septem uidelicet fratrum eandem coniugem, cuiuſnam eorum in reſurrectione futuram eſſe reſpondeat. Atq; ita quidem publica opinio accipit de reſurrectionis conditionibus nihil in ſcripturis prophetalibus contineri. Sed dominus ait: Erratis, neſcientes ſcripturas, neq; uirtutem dei. Ergo ſcriptum eſt & ceſſare debet ambiguitas, quam autoritas tanta condemnat. Hanc enim eandem calumniam afferre plures ſolent, in quam formã muliebris ſexus reſurgat, & an rurſum cũ ipſis naturæ ſuæ & corporis officijs reformetur. Nos quidem temere locum hunc à cunctis fermè prætericum
B tum contingimus, ſed admonemus id tantum domino fuiſſe propoſitum cuius uxor ſit deputanda de ſeptem, dominum autem obiurgaſſe cur errarent, neſcientes ſcripturas neq; uirtutem, quia non nubent neq; nubẽtur. Et quidem ſuffecerat aduerſus Sadducæos ita ſentientes opinionem corporeæ illecebræ recidiſſe, & officijs ceſſantibus inania hæc corporum gaudia ſuſtuliſſe, ſed adiecit. Erunt ſimiles angelis dei. Quia igitur eas angelis ſimiles ſacramentum ſcripturarum & diuinæ uirtutis poteſtates futuras eſſe demonſtrat, qualis in ſcripturis autoritas eſt de angelis opinandi talem in reſurrectione ſpei noſtræ ſenſum oportet eſſe de fœminis. Et hæc quidem de reſurrectionis conditionibus propoſitæ reddidit quæſtioni, de ipſa uero reſurrectione aduerſum infidelitatem eorum ita locutus eſt.

Non legiſtis quod dictum eſt uobis à deo dicente:) Ego ſum deus Abrahæ & deus Iſaac & deus Iacob? Non eſt deus mortuorum ſed uiuorum. Sermo enim hic ad Moyſen ſanctis iſtis patriarchis iam pridem quieſcentibus extiterat. Ergo quorum erat deus, hi deum habebant. Nihil autẽ poterant habere ſi non erant. Quia in natura rei eſt ut eſſe id neceſſe ſit cuius ſit alterum. Atque ita deum habere uiuentium eſt, cum deus æternitas ſit, & non ſit eorum quæ mortua ſunt habere id quod æternum eſt. Et quomodo eſſe illi futuriq; ſemper negabuntur, quorum ſe eſſe profiteatur æternitas.

C Phariſæi autem audientes quod ſilentium impoſuiſſet Sadducæis congregati ſunt aduerſus eum, & interrogauit eum unus ex his legis doctor &c.) Succedunt Sadducæis tentantibus phariſæi, & illis quidem congruenter fuerat de reſurrectione reſponſum, ut in lege ipſa ex qua erant profecti contineri ſperandæ reſurrectionis fidē conuincerentur. Phariſæi uero habere ſe ſcientiam legis gloriabantur, quæ ad futurorum ſpeciem prælata imaginem conſecuturæ ueritatis continebat. Quærunt autem quod mandatum potiſſimum eſſet in lege, non contuentes meditationē legis in Chriſto fuiſſe perfectam. Et quidem inſolentium ignorantiæ legis ipſius uerbis reſponſum eſt. Quæ reſponſio omnem in ſe ueritatis eſt complexa doctrinam. Proprium enim domini noſtri Ieſu Chriſti officium eſt cognitionē dei afferre, & intelligentiam nominis eius poteſtatiſq; præſtare. Miſſus enim uenerat & ex æternitate deductus his quæ erant deo placita perfungebatur. Reſpondit itaq; primum eſſe mandatum: Diliges dominum deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua & in tota mente tua. Non eñ aliud ille efficiebat quàm quod lex continebat, quia præcepta legis eorum quæ geſturus ipſe erat formam complectebantur. Admonet igitur cognitionis eius quam habere ſe gloriabātur in lege deum omnipotentem cum D omni affectu mentis cordis animæ diligendum, ut admonitionē ſuā prædicta legis mandata firmarent, deinde adiecit:

Hoc eſt magnum & primum mandatum. Secundum uero ſimile eſt huic.) Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Sed mandatum ſequens & ſimile ſignificat idem eſſe & officij & meriti in utroq;. Neq; enim aut dei ſine Chriſto, aut Chriſti ſine deo poteſt utilis eſſe dilectio. Alterum igitur ſine altero nullum ad ſalutem noſtram affert profectum. Et ideo in his duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ. Quia lex ex prophetis omnis Chriſti deputabatur aduentui, & aduentus eius per ſupplemētum eorum cognoſcēdi dei intelligentiam præſtabat. Nam de proximo frequenter admonuimus non in alium intelligendum eſſe quàm Chriſtum. Cum eñ patrem, matrem, filios charitati dei præponere inhibeamur, quomodo dilectio proximi, diligendi dei ſimile mandatum eſt? Aut relinquitur aliquid quod amori dei poſſit æquari, niſi quia ſimilitudo præcepti parem charitatem diligendi patrem & filium exigebat.

Atq; ut legis ipſius uerbis argui poſſent, & de proximo manifeſtior intelligentia panderetur, requirit quid illis uideretur Chriſtus, cuiuſnam filius futurus eſſet? Qui reſponderūt: Dauid.) Quibuſq; ait: Quomodo in ſpiritu dominus à Dauid nuncuparetur qui eius filius futurus eſſet? Et quomodo ab eo dictum eſſet: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, Donec ponā inimicos tuos ſcabellum pedum tuorū. Erat quidem uerū

Chriſtum

A CHRISTVM ex Dauid ſemine procreãdum, ſed ſimilitudo nominis qua-
dominus domino dicebat, & qua à dextris collocabat, donec omnes ini-
micos ſubderet pedibus ipſius ſignificabat & de conſortio nominis ſubſtan
tiæ unitatem & de aſſidendi inuitatione iudicium, & de uniuerſorum ſub-
iectione uirtutẽ, ut meminiſſent in eo qui ex Dauid oriebatur æternæ uir-
tutis & poteſtatis & originis ſubſtantiam contineri & deum in homine
manſurum.

De cathedra Moyſi ſuper quam ſederunt ſcribæ & phariſæi. De clauſo
ab ijſdem regno cœlorum. Et ab ijſdem comedi domos uiduarum, & cir-
cumeuntibus mare & aridam. Et dicentibus, quicunq; iurauerit in templo
nihil eſt. Et de decimantibus mentam & anetum. Et de ædificãtibus ſepul-
chra prophetarum. Et de Hieruſalem quæ interficit prophetas, & lapi-
dat eos qui ad ſe miſſi ſunt.

CANON XXIIII.

TVnc Ieſus locutus eſt turbis & diſcipulis ſuis dicens: Super ca
thedram Moyſi ſederunt ſcribæ & phariſæi.) & reliqua. Legis
de ſe teſtantis gloriam prætulit, quæ imaginem in ſe futuræ
ueritatis expreſſerat, in omnibus enim Chriſti meditabatur
aduentum. Quicquid enim in ea continebatur in profectum manifeſtan-
B dæ eius cognitionis aſſumptum eſt. Iubet igitur præceptis phariſæorum
obtemperari, quia in Moyſi cathedra ſederunt: Iubet legis mandatis o-
mnibus obediri, ſed à factis eorum atq; operibus abſtineri, ut mores ho-
minum atq; infidelitas non legis doctrina uitetur. Ipſi enim ſubdito ſibi
populo grauiſſima legis onera imponunt, ne digitum quidem ſuum con-
tingendis ipſis admouentes. Quinetiam præcipiunt deum ex toto corde
diligi, & proximum tanquàm ſe amari, ipſi aduerſum legis ſibi latæ teſti-
monium, deum in CHRISTI paſſionibus perſequentes. Verborum
quoque ſuorum gloriam tanquàm phylacteria dilatantes, quibus uitæ æ-
ternæ autor deus non ſit intellectus in Chriſto, ſeſeque ex honore legis
emiſſos tanquàm fimbrias ex ueſte magnificent, qui totius legis ignari ne-
que opera, neque uirtutem eiuſipſius legis agnouerint. Amãtes primos ac-
cubitus in conuiuijs, qui igni æterno (conuiuantibus potius cum Abrahã
gentibus) deputantur. Et primas cathedras in ſynagogis, ipſi doctorem ſu-
um ſecundum legis & prophetarum teſtimonium neſcientes. Sed & ſalu-
tationes in foro quibus humilitas cordis & miniſterium in omnes eſt im-
peratum. Vocari etiam ab hominibus magiſtri uolunt doctrinæ legis igna
ri, & magiſtrũ ſalutis perpetuæ reſpuentes. Quæ quia omnia prophana at-
que peruerſa eſſent factorum imitatione damnantur, legis autem audien-

C tia & dictorum obedientia, quia Chriſtum loquebantur, exigitur. Verum in contrarium diſcipulis iam ſe ſcientibus totius humilitatis præcepta conſummat, ut meminerint omnes fratres eſſe, id eſt, filios parentis unius, & per nouæ natiuitatis generationem terreni ortus exceſſiſſe primordia, & unum ſibi eſſe omnibus cœleſtis doctrinæ magiſtrum, & gloriã honoris æterni humilitatis conſcientia capeſſendum. Quia inſolentiam deus humilem effecturus ſit, & humilitatem electurus in gloriam.

Al.*elaturus. Væ uox dolẽtis.

Væ uobis ſcribæ & phariſæi *hypocritæ qui clauditis regnũ cœlorum.) Simulationem eorum pœnæ ſignificatione condemnat. Væ enim uox dolentis. Claudere autem eos regnum cœlorum ideo ait, quod in lege meditationem eius quæ in Chriſto eſt ueritatis occultent, & corporeum aduentum à prophetis prædicatum doctrinæ ſimulatione abſcondant, ipſiq; nõ adeuntes uiam æternitatis in Chriſto adire quoq; cæteros non ſinant.

Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui comeditis domos uiduarũ.) Hinc illæ ſunt ueritatis inficiæ, hinc adeundæ cæteris ſalutis inhibitio & regni cœleſtis obſeratio, ut in obeundis uiduarum domibus retineatur ambitio, ut lõge orationis dignatione ſpolientur, ut ab his cœleſtis cognitio tã quàm à theſauro repoſitæ opuletiæ expetatur, ut legis dignitas gratiæ ſilen D tio perſeueret. Et ideo accipiant amplius iudicium, quia & pœnam proprij peccati & reatum alienæ ignorantiæ debebunt.

Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui circumitis mare & aridã.) In maris & terræ peregrinatione ſignificat in totis orbis finibus eos eſſe Chriſti euangelio obtrectaturos, & legis iugo contra iuſtificationem fidei aliquos ſubdituros. Proſelyti enim ſũt ex gentibus in ſynagogam recepti, quorum futurorum raritas in uno iudicatur. Neque enim poſt Chriſti prædicationem doctrinæ eorum fides relicta eſt, ſed quiſquis fuerit acquiſitus ad plebem filius fit gehennæ, pœnæ ſoboles, & æterni iudicij hæreditas, quia adoptio ex gentibus Abrahæ familiam factura ſit. Ideo autem pœnæ duplicatæ erit filius, quia neque remiſſionem peccatorum ſit gẽtilium conſecutus, & ſocietatem eorum, qui CHRISTVM perſecuti ſunt, ſit ſecutus.

Væ uobis duces cæci, qui dicitis. Quicũque iurauerit in templum nihil eſt.) Reuerentiam humanarum obſeruationum, & contumeliam propheticæ traditionis exprobrat, quod inanibus honorem darent & detraherẽt honorandis. Legem nãque ipſe dederat & lex non inficientiam continebat, ſed meditabatur effectus. Nam ornatus altarij atque templi non dignitatem de cultu conciliabat, ſed futurorum ſpeciem eo decore fingebat. Nam aurum argentum, æs, orichalcum, margaritæ, chryſtallus, propriam ſignificantiam pro natura uniuſcuiuſque metalli complectuntur. Igitur

A tur redarguit quod aurum templi & dona altaris pro ſacramentorum re-ligionibus uenerarentur, cum honor potior eſſet & altaris & templi, quia ad futurorum ſpeciem & aurum templi & donum dedicaretur altari, & ideo adueniẽte CHRISTO inutilem eſſe fiduciam legis, quia non in lege Chriſtus, ſed lex ſactificaretur in Chriſto, in qua ueluti ſedes thronusq́ ſibi poſitus ſit, qui quia religioſus habeatur, religionem ab eo neceſſe eſt qui in illo confidat acceperit, atque ita ſtulti cæciq́ ſint, ſanctificante præterito ſanctificata uenerantes.

Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ qui decimatis mẽtam & anetũ.) & reliqua. Mentis occulta & obſcuram uoluntatum iniquitatem redarguit, quod ea quæ in decimis mentæ atque aneti lex præſcribit efficiant ut implere legem ab hominibus exiſtimentur, miſericordiam uero atque iuſticiã & fidem & omnem beneuolentiæ affectum reliquerint quod proprium hominis officium eſt. Quia decimatio illa holeris quæ in præformationem futurorum erat utilis non debebat omitti, effici autem hoc oportebat, ut fidei & iuſticiæ & miſericordiæ partibus functi non imitatione fingẽdæ, ſed ueritate retinendæ uoluntatis operibus placeremus. Et quia minus piaculi eſſet decimationem holeris potius quàm beneuolẽtiæ officium præterire, irridet eorum in colandis culicibus diligentiam, quorum in glutiendis camelis eſſet incuria, peccata uidelicet leuia uitandum & grauia deuorandũ.

B Par quoque in eos pœnæ denunciatio eſt, qui calices & parapſides extrinſecus eluentes eorum interiora non mundent, & iactantiam inutilis ſtudij ſequentes, utilitatis perfectæ miniſterium derelinquant. Calicis nãq; uſus interior eſt qui ſi obſorduerit quid proficiet lotus exterius? Atque ideo interioris conſcientiæ nitor eſt obtinendus, ut ea quæ corporis ſunt forinſecus eluantur. Sepulchris quoque eos comparauit quæ humano opere cultuq́ ſplendentia mortuorum oſſibus & cadauerum immundicijs interius ſordeſcant, præferant ſcilicet inanibus uerbis iuſticiæ ſpecioſitatem, habeant uero intra ſe conſcientiæ ſuæ mentiſq́ fœtorem.

Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ qui ædificatis ſepulchra prophetarum.) & reliqua. Iudicij forma in abſoluto eſt, & unicuique noſtrum ex natura ſenſus atque opinio æquitatis imponitur, ut minus ex eo ueniæ iniquitatis opus habeat, quo magis æquitas ignorata non fuerit. Prophetas nãq; omnes legis populus occidit. In odium enim eorum amaritudine obiurgationis accenſi ſunt. Nam uoce publica furta, cædes, adulteria, ſacrilegia eius coarguebant. Et quia indignum eum cœleſti regno ob hæc opera denũciabant, & hæredes teſtamenti dei gẽtes futuras prædicabant, uario pœnarum genere confecti ſunt. Sed parentum facta poſteritas ita deteſtata eſt, ut prophetiæ libros uenerentur, memorias adornẽt, ſepulchra inſtaurent, taliq́ reuerentia extra culpam ſe eſſe paterni ſceleris teſtentur. Qui

A De ſtructura templi interrogantibus diſcipulis. Et de his qui in tecto
ſunt ne deſcẽdant tollere aliquid de domo. Et qui in agro ſunt ne reuertan
tur tollere tunicam ſuam, & de prægnantibus & nutrientibus.

CANON XXV.

ET egreſſus de templo ibat, & acceſſerunt diſcipuli eius ut oſten
derent ei ſtructuram templi &c.) Poſt cõminationem deſerẽdæ
Hieruſalem tanꝗ commouendus ambitione templi eſſet ma-
gnificentiæ lex ſtructionis oſtenditur, qui ait deſtruẽda omnia
eſſe, & diſperſis totius ſubſtructionis lapidibus diruenda. Templũ eñ æter
num ad habitationem ſanctiſpiritus cõſecrabatur, homo ſcilicet per agni-
tionem filij & confeſſionem patris, & præceptorum obedientiam deo fieri
dignus habitaculum. Et cũ ſeceſſiſſet in montem adeuntes eum ſecreto di-
ſcipuli interrogant quando hæc fierent, quod ueſtigium & aduentus ſui &
conſummationis ſeculi noſcerẽt. Et quia tria hæc in unum quæſita ſunt, di-
ſtinctis & tẽporis intelligentiæ ſignificationibus ſeparantur. Reſpondetur
igitur primum de ciuitatis occaſu, & confirmantur ueritate doctrinæ, ne qs
fallax ignorantibus poſſet obrepere. Venturi enim erãt etiam eorũ tempo
re qui ſe Chriſtũ eſſent nuncupaturi. Vt igitur fides peſtifero mendacio de-
trahi poſſet, admonitio præceſſit. Venit enim Samaritanus Simon Zabo *Simon Samaritanus.*
licis inſtructus & operibus & dictis, pluresꝙ factorum miraculis deprauа-
B uit. Et quia hoc in Apoſtolorum tempora conueniret, ait: Nõ eſt finis. Sed
ne tunc quidem cũ gentes aduerſus ſe mutuo & regna concurrerent, & fa-
mes ac terræ motus erunt, quia in his non uniuerſitatis huius diſſolutio eſt,
ſed dolorum initia, malis omnibus exinde cœpturis. Confirmat igitur eos
ad tolerantiam paſſionũ, fugæ, uerberationis, interitus, & publici in eos o-
dij propter nomen eius. Atꝙ his quidem uexationibus multi turbabũtur,
& tantis inſurgentibus malis ſcandalizabuntur, & uſꝙ in mutuum odium
excitabunť. Et falſi prophetæ erunt, ut Nicolaus unus ex ſeptem diaconi- *Nicolaus.*
bus fuit, multosꝙ emẽtita ueritate peruertent, & abundante nequicia, cha
ritas frigeſcet, ſed uſꝙ in finem perſeuerantibus ſalus reſeruata eſt, ac tum
per omnes orbis partes uiris apoſtolicis diſperſis, euangelij ueritas prædica
bitur. Et cum uniuerſis fuerit cognitio ſacramenti cœleſtis inuecta, tũ Hie-
ruſalem occaſus & finis incumbet, ut prædicationis fidem & infidelium pœ
na & metus ciuitatis erutæ conſequatur. Hæc igitur in eam ut fuerant præ-
dicta perfecta ſunt, & lapidatis, fugatis, peremptis apoſtolis, fame, bello ca
ptiuitate conſumpta eſt, ac tum fuit digna non eſſe cum eiectis prædicato-
ribus Chriſti indignam dei prædicatione ſe præbuit. Sequitur deinde & iu
dicium aduentus futuri, cũ abominationem deſolationis ſtantem in loco
ſancto uidebunt, tunc claritatis reditum intelligendum. Et de hoc quidem
beatiſſimo Daniele & Paulo prædicantibus ſuperfluũ nos puto habere ſer
monem.

C monem. De antichriſti enim temporibus hæc locutus eſt. Abominatio ex eo dictus, quod aduerſus deum ueniens honorem ſibi dei uindicet. Deſolationis autem abominatio, quia bellis ex cædibus terram cum piaculo deſolaturus ſit, atq; à Iudæis ſuſceptus loco ſanctificationis inſiſtet, ut ubi ſanctorum precibus deus inuocabatur, illic ab infidelibus receptus dei honore uenerabilis ſit. Et quia proprius iſte Iudæorum erit error, ut qui ueritatē reſpuerunt, ſuſcipiant falſitatē, Iudæam deſeri monet & transfugere in mōtes, ne admixtione plebis illius Antichriſto creditura uiſa, ut contagio afferatur, ſed omnibus qui tunc fideles erunt tutiora futura ſint deſerta montium quàm frequētata Iudææ. Quod autem ait:

Et qui in tecto ſunt non deſcendant tollere aliquid de domo.) Præceptum iſtud ſecundum humanam intelligentiam rationem dicti factiq; nō recipit. Qui enim in tecto eſt, & Iudæam ſit relicturus niſi deſcēdens ex eo abire non poterit. Aut quæ utilitas eſt conſiſtere in tecto & nō in domo manere? Sed frequenter admonuimus proprietates uerborum & locorū contuendas, ut momenta præceptorum cœleſtium conſequamur. Tectum eſt domus faſtigium, & habitationis totius celſa perfectio. Domus enim nulla dici poterit uel eſſe ſine tecto. Qui igitur in conſummatione domus ſuæ,
D id eſt, in corporis ſui perfectione conſiſtit, regeneratione nouus, ſpiritu celſus, & diuini muneris abſolutione perfectus, non deſcendere in humiliora rerum ſecularium cupiditate debebit. Neq; interioribus corporis illecebris prouocatus de tecti ſui ſublimitate decedere.

Et qui in agro erit nō reuertatur tollere tunicam ſuam.) Scilicet poſitus in operatione præcepti non ad curas priſtinas reuertatur. Neque aliqua corporis indumenta deſideret, ob quæ reuerſus ueterum exinde peccaminū quibus antea contegebatur erit tunicam relaturus.

Væ prægnantibus & nutrientibus.) Simpliciter quidē iſtud propter moram fugæ accipi poteſt, quia uentris onere impeditas imminentem temporum ruinam effugere ſit moleſtum. Sed quid conditio ſexus & generationis ordo commeruit? Niſi fortè ætas illa mulierum quæ in illa tempora inciderint propriæ ſit futura maledicta. Sed abſit iſtud ut quicq; ſit quod homini niſi ſua culpa malum fiat. Non igitur de fœtarum onere dominū admonuiſſe credendum eſt, cum dicit: Væ prægnantibus, ſed animarum peccatis repletarum oſtendiſſe grauitatem, quæ neq; in tecto poſitæ, neq; in agro manentes repoſitæ iræ tempeſtatem uitare poſſint. Dolor enim prægnantes ex natura conſequitur, & partus ſine totius corporis uexatione nō funditur. Quæ ergo tales animæ reperientur in ſuo & onere & dolore continebūtur. Illis quoq; uæ erit quæ nutrientur. Eſt infantia lacte depulſa nō minus ad fugam inutilis quàm ea quæ etiamnum lacte alatur, & quomodo uæ illi quæ nutriatur, cū nihil interſit ætatis ac temporis nutriri lacte &

deceſ-

A desiſſe de lacte, ſed perinde hic etiã infirmitatẽ animarũ, quæ ad cognitionem dei tanq̃ lacte educabantur oſtendit, quæ perfecti cibi uirtute indigẽtes, tenui diuinæ cognitionis infirmoq; guſtatu imbuãtur. & idcirco uæ ipſis erit, quia & ad effugiendũ antichriſtum graues, & ad ſuſtinendũ imperitæ, nec peccata effugerint, nec cibũ ueri panis acceperint. Atq; idcirco orare admonemur ne uel hyeme fuga noſtra, uel ſabbato ſit, id eſt, ne aut in peccatorum frigore, aut in ocio bonorũ operum reperiamur. Quia grauis uexatio incumbet, & intolerabilis cũctis, niſi, quod cauſa electorũ dei, diebus illis ſit breuitas afferenda, ut uim incumbentium malorum coarctatum degraſſandi tẽpus exuperet. Et quia in magna uexatione poſitis, pſeudoprophetæ tanq̃ præſentẽ in Chriſto opem ſint indicaturi, multis in locis Chriſtum eſſe, atq; haberi mentientur, ut in antichriſti famulatũ depreſſos uexatosq; deducant: nunc in deſertis eſſe dicẽtes, ut errore deprauent, nũc in penetralibus aſſerẽtes, ut dominãtes poteſtate cõcludant. Sed ſe dominus nõ loco occulendũ, nec à ſingulis contuendũ eſſe profitetur, ſed ubicũq; & in cõſpectu omniũ præſentem futurũ, modo fulguris, quod ab oriente clarũ, lumen ſuũ uſq; ad occidẽtis plagã ſpargit, & undecũq; micans, ubicũq; cernetur. Ac ne uel loci quidem eius in quo futurus eſſet, eſſemus ignari, ait: Vbicũq; fuerit corpus ibi cõgregabũtur aquilæ. Sãctos de uolatu ſpiritua-

B lis corporis aquilas nũcupauit, quorũ cõgregãtibus angelis cõuentũ futurũ in loco paſſionis oſtẽdit. Et digne illic claritatis aduentus expectabitur, ubi nobis gloriam æternitatis, paſſione corporeæ humilitatis operatus eſt.

De ſole obſcurato, & luna & ſtellis. De ſigno ficus. De diei aduentus dominici incertitudine. De aſſumendis & relinquendis. Et de uigilantia ſeruanda. Canon XXVI

Statim autẽ poſt tribulationem dierũ illorũ, ſol obſcurabitur. & reliqua.) Gloriã aduentus ſui, & claritatis reditũ indicat obſcuritate ſolis, defectione lunæ, caſu ſtellarũ, uirtutum cœleſtiũ motu, oſtẽſione ſigni ſalutaris, lamentatione gentiũ cognoſcentium filium hominis in dei gloria, & ad collectionẽ ſanctorũ deſtinatione angelorum, cũ tubæ, id eſt, iam publicæ libertatis hortatu. Sic erit de grano ſinapis arbor ingens: ſic de lapide mõtis cõtrita imagine orbẽ terræ mons occupans: ſic ciuitas omnibus cõtemplabilis: ſic lucens uniuerſis lumen in lino, ſic ex humilitate mortis deus gloriæ. Quarũ omniũ rerum indicio ſcire nos uoluit tẽpus noſtræ redẽptionis, quo ex corruptione corporũ, in honorem ſpiritualis ſubſtãtiæ transferemur. Cognoſcẽdi aũt temporis ſignum in ſimilitudine ficus arboris poſuit, cuius cũ ramus tener fuerit, atq; frõduerit, tum prope eſſe æſtas intelligetur. Sed longe alia natura & æſtatis & arboris eſt. In ueris enim initijs intumeſcit, & non exiguũ tempus eſt mediũ inter id quod æſtas ingruit & arboris ramus teneſcit in frondes. Ex quo

C non de arbore hoc dictum eſſe noſcendũ eſt. Et quidem iam ſuperius de arboris iſtius proprietate tractauimus. Huius etiã folijs Adã legimus indutum, & pudorem cõſcientiæ texiſſe, id eſt, tanq̃ peccati ueſte ſub lege circũdatum. Ramus igitur ficus antichriſtus eſſe intelligetur, zaboli filius peccati portio, legis aſſertor. Qui cũ tenereſcere cœperit, atq; frondeſcere, tũc proxima eſſe æſtas, id eſt, dies iudicij ſentietur. Frondeſcere aũt quadã peccatorum exultantiũ uiriditate noſcitur. Erit enim tum flos criminoſorũ, & honor facinoroſorum, & gratia prophanorũ, quibus tamen æſtus, id eſt, calor æterni ignis in proximo eſt. Atq; ut fides certa eſſet futurorũ, amen dicendo, profeſſionem ueritatis adiecit, generationẽ noſtram præterire nõ poſſe, niſi uniuerſa iſta tranſcurrerent, eaq; quæ firma exiſtimantur, cœlũ & terrã non futura, uerba aũt ſua non poſſe nõ eſſe, quia illa ex cõditione creatiõis ſuæ, id eſt, profecta de nihilo, habeant id in ſe neceſſitatis, ut non ſint: hæc aũt ex æternitate deducta, id in ſe cõtineant uirtutis ut maneant. De fine aũt temporum curã ſollicitudinis noſtræ ademit, diem illũ dicens nemini eſſe cognitũ, & nõ ſolum angelis, ſed etiam ſibi ignoratũ. O diuinæ bonitatis inæſtimabilem miſericordiã. Nunquid deus pater cognitionẽ diei celandi filium propoſito abnegauit, cũ dictum ab eo ſit: Omnia mihi à pa-

D tre meo tradita ſunt? Ergo nõ omnia ſunt, ſi eſt aliquid quod negatur: ſed quia ad nos omnia à patre accepta deueheret, deiq; uerbũ non tam futuri in ſe fidẽ cõtineat q̃ facti, ideo extra definitionẽ dies poſita eſt, ut largũ licet deus pœnitentiæ nobis tẽpus indulgens, incerti tamen metu ſemp nos ſollicitos detineret, & ipſe nulli loquendo, uoluntatẽ dandi huius diei nulla dicti ſui definitione cohiberet, quia ſecundũ diluuij tẽpus in ipſo uitæ noſtræ, curſu om̃ia agẽtibus ac pœnitẽtibus magnus ille dies aderit. Quin etiam in aſſumendis fidelibus futurũ eſſe diſcrimen oſtendit, cũ duobus in agro poſitis, aſſumatur unus, & alter relinquatur: & duabus molẽtibus improbetur altera, altera eligatur: & ex duobus q in lecto erũt, adhæreat unus alter deſeratur. Infideliũ enim & fidelium diſcrimen in relinquendis alijs, & alijs aſſumendis docet. Dei enim ira ingraueſcente, ſancti, ut propheta, ait: in promptuarijs recõdentur, perfidi uero ad cœleſtis ignis materiẽ relinquẽtur. Duos igitur in agro, id eſt, duos populos fidelium & infideliũ in ſeculo tanq̃ in uitæ huius opere dies domini deprehendet: ſeparabuntur tamen relicto alio & alio aſſumpto. De molẽtibus quoq; par ratio eſt. Mola opus legis eſt: ſed quia pars Iudæorũ, ut per apoſtolos credidit, ita per Heliã eſt creditura, & iuſtificanda per fidẽ eſt. ideo una per eandẽ fidem boni operis apprehendetur, alia uero in infructuoſo legis opere relinquetur, molens in caſſum, & nõ factura cœleſtis cibi panem. Duo aũt ſunt in lecto eandẽ paſſionis dominicæ requiẽ prædicantes, circa quã, & hæreticorum & catholicorum eadẽ, atq; una cõfeſſio eſt. Sed quia unitatẽ patris & filij, & cõmunem

corum

A eorum theothetam, quam deitatem nuncupauimus catholicorum ueritas prædicabit, & eandẽ rurſum plurimis cõtumelijs hæreticorum falſitas impugnabit. idcirco ex duobus in lecto, alter relinquitur & alter aſſumitur, quia fidẽ confeſſionis utriuſq; in uno aſſumendo, & in altero relinquendo diuini arbitrij iudicium cõprobabit. Atq; ut ignorantiã illã diei omĩbus taciti, non ſine utilis ſilentij ratione eſſe ſciremus, uigilare nos propter aduentum furis admonuit, & orationum aſſiduitate detẽtos, omnibus præceptorum ſuorum operibus inhærere. Furem enim eſſe oſtendit zabolum ad detrahẽda ex nobis ſpolia peruigilem, & corporum noſtrorum domibus inſidiantem, ut ea incurioſis nobis & ſomno deditis, cõſiliorum ſuorum, atq; illecebrarum iaculis perfodiat. Paratos igitur eſſe nos conuenit, quia diei ignoratio intentam ſollicitudinem ſuſpenſæ expectationis exagitet.

De ſeruo fideli quem conſtituit dominus ſuper familiã ſuã.
De decem uirginibus. De homine peregre profecto, qui tradidit ſubſtantiam ſuam ſeruis ſuis. Canon XXVII.

QVis nam eſt fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit dominus ſupra familiã ſuã &c.) Quanq; in cõmune nos ad indefeſſam uigilantiæ curã adhortetur, ſpecialẽ tamen populi principibus, id eſt, epiſcopis in expectatione aduẽtuq; ſuo ſollicitudinem mãdat. Hunc enim ſeruum fidelẽ atq; prudentẽ præpoſitum familiæ ſignificat, cõmoda atq; utilitates cõmiſſi ſibi populi curantem. Qui ſi dicto audiẽs & præceptis obediẽs erit, id eſt, ſi doctrinæ opportunitate, & ueritate infirma cõfirmet, diſrupta cõſolidet, deprauata cõuertat, & uerbũ uitæ in æternitatis cibum alendæ familiæ diſpendat, atq; hæc agens hiſq; immorans deprehendatur, gloriã à domino tanq; diſpenſator fidelis & uillicus utilis cõſequetur, & ſup omnia bona cõſtituetur, id eſt, in dei gloria collocabitur. Quia nihil ſit ultra quod melius ſit. Quod ſi contuens longã dei patientiã, quæ in profectum humanæ ſalutis extẽditur, aduerſum cõſeruos inſoleſcet, & ſeculi malis uitijſq; ſe tradet præſentium tantum curã in cultu uentris exercens, deſperata die dominus adueniet, eumq; à bonis quæ ſpoponderat diuidet, portionemq; eius, cũ hypocritis in pœnæ æternitate cõſtituet: quia aduentũ deſperauerit, quia mandatis non obtẽperauerit, quia præſentibus ſtuduerit, quia uita gentium uixerit, quia deſperatione iudicij cõmiſſam ſibi familiã fame, ſiti, cæde uexauerit. Tunc ſimilabitur regnũ cœlorũ decẽ uirginibus, & reliqua.) Ex dictis ſuperioribus ratio quoq; huius ſermonis intelligi poteſt. De die eñ magno domini omnis eſt ſermo quo occulta humanarũ cogitationum diuini iudicij cognitione prodẽtur, & uera expectati dei fides nõ ambiguæ ſpei meritũ conſequetur. Abſolute enim in quinq; prudẽtibus, & in quinq; fatuis fideliũ atq; infideliũ eſt conſtituta diuiſio. Quo exẽplo Moyſes decẽ uerba duabus tabulis conſcripta

C acceperat. Neceſſe enim erat omnia ea in utraq; cōſcribi. Et duplex pagina
inter proprietatē dextræ & ſiniſtræ diuiſionem ſub uno licet teſtamēto bo
norū malorumq; ſignabat. Sponſus atq; ſponſa dominus noſter eſt in cor
pore deus. Nā ut ſpiritus carni, ita ſpiritui caro ſpōſa eſt. Deniq; tuba exci-
tante ſponſo obuiā tantū prodit. Erunt eñ iam ambo unū, quia in gloriā
ſpiritualē humilitas carnis exceſſerat. Primo aūt progreſſu uitæ huius offi
cijs occurrere in reſurrectionē, quæ eſt à mortuis, præparamur. Lampades
igit animarū ſplendentiū lumen eſt, quæ ſacramēto baptiſmi ſplenduerūt.
Oleū boni operis eſt fructus. Vaſa humana ſunt corpora, intra quorū ui-
ſcera theſaurus bonæ cōſcientiæ recōdendus eſt. Vendētes ſunt hi, qui miſe
ricordia fideliū indigētes, reddūt ex ſe petita cōmercia, indigētiæ ſuæ ſcilicet
& ſatietate boni operis noſtri conſcientiā ementes. Hæc eñ indefeſſi lumi-
nis copioſa materies eſt, quæ miſericordiæ fructibus & emēda eſt, & recon
denda. Nuptiæ immortalitatis aſſumptio eſt, & inter corruptionē atq; in-
corruptionē ex noua ſocietate cōiunctio. Mora ſponſi pœnitentiæ tempus
eſt. Expectantiū ſomnus credentiū quies eſt, & in pœnitentiæ tēpore mors
temporaria uniuerſorū. Nocte media clamor, cunctis ignorantibus tubæ
uox eſt domini præcedentis aduentū, & uniuerſos ut obuiam ſponſo exe-
ant, excitantis. Lampadū aſſumptio, animarum eſt reditus in corpora, ea-
rumq; lux cōſcientia boni operis elucens, quæ uaſculis corporū continetur.

D Prudentes uirgines hæ ſunt, quæ opportunū in corporibus operandi tem-
pus amplexæ, in primū ſe occurſum aduentus dominici præparauerint. Fa
tuæ autē, quæ diſſolutæ ac negligentes, præſentiū tantum ſollicitudinē ha-
buerint, & immemores promiſſorum dei, in nullam ſe ſpem reſurrectionis
extenderint. Et quia prodire obuiam fatuæ extinctis lampadibus non poſ-
ſunt, deprecantur eas quæ prudentes erant, ut oleum mutuent. Quibus re-
ſponderunt nō poſſe ſe dare, quia non ſit fortè quod omnibus ſatis ſit, alie
nis ſcilicet operibus ac meritis neminem adiuuandū, quia unicuiq; lampa-
di ſuæ emere oleum ſit neceſſe. Quas hortâtur ut redeant ad emendum, ſi
uel ſero præceptis dei obſequendo, cum lampadū luce ſponſi digni efficiantur
tur occurſu. Quibus morantibus ſponſus ingreſſus eſt, atq; unà cum eo in
nuptias ſapientes, quæ comparato lampadū lumine opperiebantur, intro-
eunt, id eſt, in cœleſtē gloriam ſub ipſo ſtatim aduentu dominicæ claritatis
incedunt. Et quia iam pœnitentiæ nullū eſt tempus, fatuæ occurrūt, aperiri
ſibi aditū rogant. Quibus reſpondetur à ſponſo, quia neſcio uos. Nō enim
in officio aduenientis affuerant, neq; ad uocē tubæ excitantis occurrerant,
neq; introeūntiū comitatui adhæſerāt, ſed morātes & indignæ introeūndi
ad nuptias tēpus amiſerāt. Sicut eñ homo peregre proficiſcēs, uocauit
ſeruos ſuos, & tradidit illis ſubſtantiā ſuam.) & reliqua. Diuiſio pecuniæ
inæqualis eſt, ſed nō ad diuidentē referenda diuerſitas eſt. Ait enim unū-

Alienis operibus ac meritis nemo adiuuatur.

quenq;

A quenq; ſecundum uirtutem ſuã accepiſſe. Ergo inquantũ quis capax eſſet accepit, & extra moderantis arbitriũ eſt, quod erat in iure ſumentis. Patrẽ familiâs ſeipſum eſſe ſignificat. Peregrinationis tempus, pœnitentiæ ſpatiũ eſt, quo in cœlis à dextris dei aſſidens, poteſtatẽ uniuerſo generi humano fidei atq; operationis euangelicæ permiſit. Igitur unuſquiſq; ſecundũ fidei ſuæ menſuram, talentũ, id eſt, euãgelij prædicationẽ à prædicante ſuſcepit. Hæc enim incorrupta ſubſtantia eſt, hoc Chriſti patrimoniũ æternis hæredibus reſeruatum. Sed ſeruus ille qui quinq; talenta accepit, populus ex lege credentiũ eſt. Ex qua profectus, meritũ ipſius recte probeq; perfunctus euangelicæ fidei operatione duplicauit. In ratione aũt ponẽda iudicij examen eſt, quo cœleſtis uerbi uſus, & reditus diſpenſati talenti poſtulatur. Igitur cui erant quinq; cõmiſſa, domino reuerſo, de quinq; decem obtulit, talis ſcilicet in fide repertus qualis in lege, qui decẽ uerborũ quinq; libris Moyſi præceptorum obedientiã per gratiã euangelicæ iuſtificationis expleuerit. Igitur iubetur in gaudiũ domini introire, id eſt, in honorẽ gloriæ Chriſti recipitur. Ille uero ſeruus cui duo talenta cõmiſſa ſunt, gentiũ populus eſt fide, atq; cõfeſſione & filij iuſtificatus & patris, dominum noſtrum Ieſum
B Chriſtum deũ, atq; hominẽ & ſpiritu & carne cõfeſſus. Nã & corde fides, & ore cõfeſſio eſt. Hæc ergo huic ſunt duo talenta cõmiſſa, ſed ut prior ille omne ſacramentũ in quinq; talentis, id eſt, in lege cognouerat, idq; ipſum fide euãgelij duplicauerat, ita iſte incremento duũ talentorũ, atq; operatione promeruit, ratione ac reditu diſſimili, par tamen à domino munus amborum eſt, ut gentiũ fidẽ exæquatam credentiũ ex lege ſciẽtiæ noſceremus, tiam cũ laudatione eadẽ iubetur in gaudiũ domini introire. Eſt aũt duplicatio ſumptæ pecuniæ operationẽ fidei addidiſſe, & quæ opinione crediderant rebus factiſq; geſſiſſe. Qui uero unum talentũ accepit, & in terrã recõdidit populus eſt in lege pſiſtẽs, totus carnalis & ſtupidus, & nihil ſpiritualé intelligens, ut quẽ uirtus prædicationis euangelicæ nõ ſubeat, ſed propter inuidiam ſaluandarũ gẽtium, in terra receptũ talentum abſcõderit, neq; ipſe utens, neq; utendũ alijs diſpenſet, ſed ſufficere ſibi legẽ exiſtimet ad ſalutem: atq; ideo, cũ ab eo ratio expoſtularetur, ita ait: Timui te, tanq; p reuerentiam ac metum ueterũ præceptorũ, uſu euangelicæ libertatis abſtineat, dicatq; ecce, quod tuũ eſt, uelut in his, quæ à domino præcepta ſunt fuerit immoratus. In terrã uero abſcõdere, hoc eſt, nouæ prædicationis gloriã ſub obtrectatione corporeæ paſſionis occulere. Qui cũ Chriſtum dominũ ad ſalutẽ gentium miſſum fuiſſe nõ poſſet abnuere, nã & aduentus & paſſio eius ex lege eſt, obtẽperare tamen euãgelijs ipſe noluerit. ait enim: Scio qa homo durus es. metis ubi nõ ſeminaſti, & colligis ubi nõ ſparſiſti. Rerum præſentiũ natura nõ fert meſſem eſſe ſine ſemine, & colligi, quæ ſparſa non fuerint, ſed totus ſpiritualis hic ſermo eſt. Diximus enim hunc populũ eſſe

A rum debuiſſe,tum ut dominus & mulieris factū comprobaret, & æternā cum prædicatione euangelij operis huius eſſe memoriā ſponderet: poſtremo,ut poſt id Iudas ad uendendam ſalutem eius erumperet. Mulier hæc in præfiguratione gētium plebes eſt,quæ in paſſione Chriſti gloriam deo reddidit. Caput enim eius perunxit. caput autem Chriſti deus eſt. Nam unguentum boni operis eſt fructus,& propter corporis curam mulierum ſexui maxime gratum eſt. Igitur omnem curam corporis ſui,& totum pretioſæ mentis affectum,in honorem dei laudemq́ʒ transfudit. Sed diſcipuli fauore ſaluandi Iſraëlis,ut ſæpe numero cōmouentur,uēdi hoc in uſum pauperum debuiſſe. Sed neqʒ mulier hæc uenale unguentum circumferebat ,& pauperes fidei indigos inſtinctu prophetico nuncupauerunt. Atqʒ hanc gentium fidem emi potius ad ſalutem egeni huius populi debuiſſe, quibus dominus,ait,plurimum eſſe temporis quo habere curam pauperū poſſent, cæterum non niſi ex præcepto ſalutem gentibus poſſe præſtari, quæ ſecum infuſo mulieris eius huiuſmodi unguento ſint conſepultæ:quia regeneratio non niſi commortuis in baptiſmi profeſſione redhibetur. & idcirco,ubi prædicabitur hoc euangelium narrabitur opus eius, quia ceſſan-
B te Iſraël euangelij gloria fide gentium prædicatur. Qua æmulatione in Iudæ perſona Iſraël prophanus accenſus,omni odio ad extinguendum nomen domini incitatur.

De die prima azymorum. Canon XXX

PRima autem die azymorum acceſſerūt diſcipuli ad Ieſum,dicentes: Vbi uis paremus tibi paſcha manducare? & reliqua.) Diſcipuli ire ad quendam hominē iubentur,& ei dicere quod cum eo dominus paſcha cum diſcipulis facere uellet. Qui præceptis obtēperauerunt.& paſcha parauerunt. Sed oportuerat eos ſcire quò pergerent,& de hominis nomine edoceri:alioqui incerti ad quem mitterētur,quomodo miſſi,quæ præcepta fuerant exequebantur? Verum ſermo prophetiæ rerum præſentium effectibus admiſcetur. Hominem enim ,cū quo paſcha celebraturus eſſet non nominat:nondum enim Chriſtiani nominis honor credentibus erat præſtitus ,qui uere ſunt deum mentis ac fidei oculis contuentes,ut cum eo paſcha domini apoſtolos præparare ſciremus,cui in tempore domini nouum nomen eſſet addēdum. Poſt quæ Iudas proditor indicatur,ſine quo paſcha accepto calice & fracto pane conficitur. Dignus enim æternorum ſacramentorum communione non fuerat. Nam diſceſſiſſe ſtatim hinc intelligitur,quod cum turbis reuerſus oſtenditur. Neqʒ ſanè bibere cum eo poterat,qui non erat bibiturus in regno,cum uniuerſos,tum bibentes ex uitis iſtius fructu,bibituros ſecum poſtea pollicetur. Hymnoq́ʒ dicto in montem reuerſi ſunt.) Conſummatis ſcilicet uniuerſis diuinorum myſteriorum uirtutibus gaudio, & exultatione

C communi in cœleſtem gloriam efferuntur. Futuræ quoq; eos infirmitatis
admonuit, & nocte eadem omnes metu, atq; infidelitate turbãdos. Cuius
rei fides etiam autoritate prophetiæ ueteris continebatur, percuſſo paſtore
oues eſſe ſpargendas. Se tamen reſurgentẽ in Galilæam præceſſurum eſſe
ut infirmitatem eorum ſponſione reditus ſui cõſolaretur. Sed Petrus pro
Scandalizari dicit, ut loqui. fidei ſuæ calore reſpondit, cæteris licet ſcandalizantibus nunquam ſe ſcan-
dalizaturum. In tãtum enim, & affectu & charitate Chriſti efferebatur, ut
& imbecillitatem carnis ſuæ, & fidem uerborum domini non contueretur,
quaſi uero dicta eius efficienda non eſſent. qui ait: Ante quàm gallus cãtet,
ter me negabis. Sed tam ille, quàm cæteri ne mortis quidem metu deceſ-
ſuros ſe de confeſſione nominis eius pollicentur. Ad omnem enim ſe mini
ſterij conſtantiam intrepida fidei uoluntate firmauerant.

Venit Ieſus in agrũ, q dicit Getſemani, & orat patrẽ &c. Can. XXXI.

I Vnc uenit, cum illis Ieſus in agrum, qui dicitur Getſemani, &
dicit diſcipulis ſuis: Sedete hic donec eam illuc orare.) Fidem
diſcipulorum & conſtantiam deuotæ ſibi uoluntatis accepe-
rat. Sed & turbandos & diffiſuros ſciebat. Quos conſidere in
loco iubet dum progrederetur orare. Et aſſumpſit Petrum, Iacobum, & Io
D annẽ Zebedæi filios, quibus aſſumptis triſtis eſſe mœſtusq; cœpit, & ait,
triſtem animam ſuam uſque ad mortem eſſe. Aliquorum ea opinio eſt,
quod cadere propter ſe mœſtitudo in deum potuerit, eumq; futuræ paſſio
nis metus fregerit, quia dixerit: Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortem. &
illud: Pater ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte. Et rurſum: Spiritus quidẽ
promptus eſt caro autem infirma. & ad poſtremum, bis id ipſum: Pater ſi
non poteſt hic calix tranſire, niſi illum bibam, fiat uoluntas tua. Volũt enĩ
ex infirmitate corporis erumnam ſpiritui adhærere, ac ſi uirtutem illam in
corruptæ ſubſtantiæ, imbecillitatis ſuæ forte aſſumptio carnis infecerit, &
æternitas naturam fragilitatis acceperit, quæ ſi ad metũ triſtis eſt, ſi ad do-
lorem infirma, ſi ad mortem trepida, iam & corruptioni ſubdita erit, & in-
cidet in eam totius infirmitatis affectio. Erit ergo quod non erat, de ango-
re mœſta, de timore ſollicita, de dolore perterrita, ac ſic æternitas demutata
in metum, ſi poteſt eſſe, quod nõ erat, potuit perinde, hoc quod erat aliquã
do non eſſe. Deus autem ſine menſura temporum ſemper eſt, & qualis eſt
talis æternus eſt. Aeternitas autem in infinito manens, ut in his quæ fuerãt
ita in illis, quæ conſequentur extenditur, ſemper integra, incorrupta, perfe-
cta, præter quam nihil, quod eſſe poſſit extrinſecus ſit relictum. Non ipſa
in aliquo, ſed intra eam cuncta, potẽs ita largiri nobis ipſa, quod ſuum eſt,
Triſticia quo modo in Chriſto. ut ſibi nihil de eo, quod ſit largita decedat. Sed eorum omnis hic ſenſus eſt
ut opinentur metum mortis in dei filium incidiſſe, qui aſſerunt nõ de æter-
nitate prolatum, neq; de infinitate paternæ ſubſtantiæ extitiſſe, ſed ex nul-

lo illũ

A lo illum, qui omnia creauit effectum, ut aſſumptus ex nihilo ſit, & cœptus
ex opere, & confirmatus ex tẽpore. Et ideo in eo doloris anxietas, ideo ſpiri
tus paſſio, cum corporis paſſione. Ideo metus mortis, ut qui mortem time-
re potuit & mori poſſit: qui uero mori potuit, licet in futurum erit, nõ tamẽ
per eum, qui ſe genuit ex præterito ſit æternus. Quod ſi per fidẽ uitæq́ꝫ pro
bitatem capaces euangeliorum eſſe potuiſſent, ſcirent uerbum in principio
deum, & hoc à principio apud deum, & natum eſſe ex eo qui erat, & hoc in
eo eſſe qui natus eſt, quod ipſe eſt penes quem erat anteq́ꝫ naſceretur, can-
dem ſcilicet æternitatem eſſe & gignentis & geniti. Mori igitur nihil in deo
potuit, neq́ꝫ ex ſe metus deo ullus eſt. In Chriſto enim deus erat mundũ re
concilians ſibi. Sed introſpiciendus omnis hic ſermo eſt, ut quia mœſtũ fu
iſſe dominum legimus, cauſas mœſtitudinis reperiamus. Admonuerat ſu
perius omnes ſcandalizaturos. Petrus de ſe confidens reſponderat, etiamſi
cæteri perturbarentur ſe non commouendum. Quem dominus etiã ter ſe
negaturum eſſe reſpondit. Sed & ille & cæteri omnes diſcipuli ne ſi in ipſa
quidem morte poſiti ſint, pollicentur ſeſe negaturos. Et procedens iuſſit di-
ſcipulos ſuos conſidere, dum oraret. Aſſumptiſq́ꝫ Petro, Iacobo, & Ioãne
cœpit triſtis eſſe. Ergo nõ ante triſtis eſt q̃ꝫ aſſumit, & omnis metus illis eſſe
cœpit aſſũptis. atq́ꝫ ita nõ de eo orta eſt, ſed de his quos aſſũpſerat mœſti-
B tudo. Et quidẽ recordãdũ eſt nõ alios hic aſſumptos fuiſſe, q̃ꝫ ipſos illos, q-
bus uẽturus in regno ſuo filius hominis oſtẽſus eſt, tũ cũ aſſiſtẽtibus in mõ-
te Moyſe & Helia toto æternæ gloriæ ſuæ honore circũdatus eſt. Sed quæ
tum aſſumẽdorũ eorũ, eadẽ & nũc fuit cauſa. Deniq́ꝫ ait: Triſtis eſt anima
mea uſq́ꝫ ad mortẽ. nũquid ait: Triſtis eſt anima mea propter mortẽ. certe
nõ ita. Nam ſi de morte erat metus, ad eã utiq́ꝫ, referri per quã erat debuit.
Sed aliud eſt uſq́ꝫ in id, aliud ob id metuere. Et cauſam nõ facit quicquid in
fine eſt, quia uſq́ꝫ in id qđ ab altero cœptũ ſit differatur. Superius igiť dixe
rat: Scãdalũ patiemini in me in iſta nocte. Sciebat exterrẽdos, fugãdos, ne
gaturos: ſed quia ſpũs blaſphemia, nec hic, nec in æternũ remittiť, metuit ne
ſe deũ abnegent, quẽ cæſum & cõſputũ & crucifixũ eſſent cõtẽplaturi. Quæ. *Blaſphemia in ſpiritum.*
ratio ſeruata in Petro eſt, qui cũ negaturus eſſet ita negauit: Nõ noui homi
nẽ. Quia dictũ aliquid in filiũ hominis remittetur. Triſtis ergo eſt uſq́ꝫ ad
mortẽ. Non itaq́ꝫ mors, ſed tẽpus mortis in metu eſt. Quia poſt eã reſurre
ctionis uirtute fides eſſet firmãda credentiũ, ſequiť illud. Suſtinete & ui
gilate mecũ. Et progreſſus procidit in faciẽ ſuã orãs.) Manere ſecũ puigiles
admonet. Sciebat enim ingruente zabulo fidem eorum conſopiendam. Et
parẽ ſecũ uigilantiã imperat, quibus eadẽ paſſio imminebat, deinde orat:

Pater meus ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte. Sed tamen non ſi-
cut ego uolo, ſed ſicut tu uis.) Tranſire à ſe calicem rogat. nunquid ait:
Tranſeat me calix iſte? Hæc enim futura erat pro ſe timentis oratio, ſed

conſopitos obiurganerat,ait: Dormite iam & requieſcite. Poſt orationem frequentem,poſt diſcurſus recurſusq́ multiplices,metum demit; ſecuritatẽ reddit,in requiem adhortatur,uoluntatem patris iam de nobis ſecurus expectat,dicens: Fiat uoluntas tua, quia tranſiturum in nos calicem bibens, infirmitatem corporis noſtri,& timoris ſollicitudinẽ,& ipſum dolorẽ mortis abſorberet. Quod autem ad eos reuertens,dormientesq́ reperiens primum reuerſus obiurgat, ſecundo ſilet, tertio quieſcere iubet, ratio iſta eſt quod primum poſt reſurrectionẽ diſperſos eos,& diffidentes ac trepidos deprehendit,ſecundo miſſo ſpiritu paracleto grauatis ad contuendã euangelij libertatem oculis uiſitauit. Nam aliquandiu legis amore detenti,quodã fidei ſomno occupati ſunt. Tertio uero, id eſt,claritatis ſuæ reditu ſecuritati eos quietiq́ reſtituet.

De Iuda,qui erat unus de duodecim diſcipulis ueniente, ad Ieſum,cum plurima turba,ut eum traderet, De gladio quẽ iuſſit Petro conuertere in locum ſuum. Canon XXXII.

ET adhuc eo loquẽte Iudas unus de duodecim uenit,& cum eo plurima turba.) In his omnibus paſſionis eſt ordo,ſed in oſculo Iudæ hæc fuit ratio,ut doceremur inimicos omnes eosque quos ſciremus deſæuituros in nos eſſe,diligere. Oſculum enim eius dominus non reſpuit. Quod autẽ ait Iudæ: Fac quod facis cito; traditionis ſuæ poteſtatem ſub uerbi huius cõditione præmittit. Nam qui iuris ſui habebat aduerſum traditores, aduocare pluſq́ duodecim legiones angelorum,longe facilius unius hominis,& cõſilijs & artibus potuiſſet occurrere. Deniq́ Pilato,ait: Non haberes in me poteſtatem,niſi data tibi eſſet. Dat igitur in ſe poteſtatem dicendo: Fac quod facis. Scilicet quia uoluntatis crimen pro facti penſatur inuidia,re perageret,quod uoluntate iam faceret. Vnus autem ex his,qui erant cum eo gladium exerens, ſeruo principis ſacerdotum aurem abſcidit,eiq́ dominus,ait: Cõuerte gladium tuũ in locum ſuum. Omnes enim qui gladio utuntur,gladio peribunt.) Ergo hic ipſe iam iudicatus eſt,quia gladio utens gladio interibit. Sed nõ omnibus gladio utentibus mors ſolet eſſe per gladiũ. Nã plures,aut febris, aut alius accidens caſus abſumit,qui gladio,aut iudicij officio,aut reſiſtendi latronibus neceſſitate ſint uſi. Igitur ab apoſtolo ſeruo principis ſacerdotum auricula deſecatur,populo uidelicet ſacerdotio ſeruienti per Chriſti diſcipulum inobediens auditus exciditur,& ad capacitatem ueritatis hoc,quod erat inaudiens amputatur. Turba autem omnis aduerſus dominũ gladijs armata proceſſerat. Recondi gladium præcepit, quia eos nõ humano, ſed oris ſui gladio eſſet perempturus. Cæterũ ſi ſecũdũ ſentẽtiã eius,omis gladio utens gladio perimeretur,rectè ad necẽ eorũ gladius exerebatur, qui eodẽ

C utebantur ad facinus. Reliqua uero geſtorum ordinem habent. Falſi teſtes conquiſiti, ſacerdos eius ipſius in qua gloriabatur legis ignarus, etiam ſacramento, an ipſe Chriſtus eſſet fidē quærens, quaſi occulte de eo lex prophetæq; loquerentur. Quinetiā ipſe Chriſtum eſt cōfeſſus inuitus, domino dicente: Tu dixiſti. Cuius maieſtate audita ueſtē ſibi diſcidit, ipſum uidelicet quo cōtegebatur uelamentum legis abrumpens. In palmis uero atq; ſputis ad cōſummandam hominis humilitatē, uniuerſa in eum contumeliarū genera exercebantur. Diligenter autē cōtuendum eſt qua conditione Petrus negauerit. Quanq; de hoc ſuperius tractatum eſt. Nam primo ait, non ſe intelligere quid diceret: ſequenti, nō ſe ei adhæſiſſe: tertio uero, ſe hominem non noſſe. Et uere propè iam ſine piaculo hominē negabat, quē dei filium primus agnouerat: tamen quia ex infirmitate carnis, uel ambiguus extitiſſet, amariſſime fleuit, recolēs trepidationis iſtius culpā, ſe nec admonitum potuiſſe uitare. Traditur deinde Pilato gentium iudici. Non enim iudicari reus poterat ex lege, ipſe ſine dolo atq; peccato. Tunc uidens Iudas, qui eū tradiderat quoniā dānatus eſt. &c.) Iudas agens pœnitentiā prediū ſanguinis Chriſti reddidit ſacerdotibus, ut licet ipſe uēditi ſāguinis iuſti autor eſſet, tamen ementiū infidelitatē ipſa profeſſio uēdentis argueret. Qui reſpōderunt, quid ad nos. Tu uideris.) Profeſſio audax atq; cæca eſt, emiſſe ſe iuſti ſanguinem audiunt, & extra iudicij reatū futuros eſſe ſe credunt, cum tamen dicendo, tu uideris, facinus ipſum in uendente conſtituant, cōtra autem uendentis teſtimonio ſcelus ementiū confirmetur. Secedens itaque ſuſpendit ſe, damnato Chriſto. Ita mortis Iudæ tempus eſt comparatum, ut ſub paſſiōe domini, cōmotis infernis ſuperniſq; omnibus, & reuulſis, & in obliuionem officij ſui, uniuerſorum elemētorum procuratione ſtupefacta, nec inter mortuos uiſitaretur, nec inter uiuos poſt reſurrectionem haberet pœnitētiæ facultatem. De argenteis uero redditis, quia pretiū ſanguinis eſſet, neq; in corbanam, id eſt, in oblationum pecuniam admiſceri liceret, conſilio inito emitur ager figuli, & in ſepulturā peregrinorum deputatur. Magnum in hoc prophetiæ ſacramentum, & in factis & in dictis miraculi plena meditatio. Figuli opus eſt de luto uaſa formare, cuius in manu ſit, ex luto eodem uas, aut idipſum, aut pulchrius reformare. Agrum autem ſeculum nuncupari ipſis domini noſtri uerbis continetur. Chriſti ergo pretio ſeculum emitur, id eſt, uniuerſitas eius acquiritur, & in ſepulturam peregrinorum, atq; inopum deputatur. Nihil hinc pertinet ad Iſrael, & totus hic ſeculi empti uſus alienis eſt, his uidelicet, qui in pretio Chriſti ſanguinis ſepelientur, quo uniuerſa ſunt empta. Omnia enim à patre accepit, quæ in cœlis & quæ in terra ſunt. Et ideo hic ager figuli eſt, quia dei omnia ſunt, cuius in manu ſit, nos ut uellet tanquam figulus reformare. In hoc igitur agro Chriſto cōmortui & cōſepulti, huius peregrinatiōis noſtræ æternam

Idem Ambroſius.

D

A æternam requiem ſortiemur. In cuius rei fidem Hieremiæ prophetia ſubditur, ut in facti iſtius opera tanto ante diuinæ uocis autoritas oſtenderetur.

Interroganti autē Pilato, an ipſe eſſet rex Iudæorũ, reſpondit: Tu dicis.) Sed perq; diuerſus ſermo eſt qui fuerat ad ſacerdotem. Illi enim quærenti, an ipſe Chriſtus eſſet, dixerat: Tu dixiſti. hoc ideo, quia lex omnis uenturũ Chriſtũ prædicauerat, reſpondetur tanq̃ de præteritis ſacerdoti, quia ſemper uenturũ Chriſtum ex lege ipſe dixiſſet, huic uero legis ignaro interroganti, an ipſe eſſet rex Iudæorũ, dicitur: Tu dicis, quia per fidem præſentis confeſſionis ſalus gentiũ eſt, & quod hoc de ſe ille qui antea ignorabat, loquatur, quod hi negent qui antea loquebantur.

De Pilato cũ ſederet pro tribunali, & cũ miſit ad illum uxor ſua, dicens: Nihil tibi ſit & iuſto iſti. De tranſeuntibus iuxta crucem &c. Canon XXXIII.

SEdente autem Pilato pro tribunali, miſit ad illum uxor ſua, dicens: Nihil tibi ſit & iuſto iſti.) Species in ea gentium plebis eſt, quæ iam fidelis, eum cum quo conuerſabatur incredulum populum, ad Chriſti fidem aduocat. Quæ quia ipſa multum ſit paſſa pro Chriſto, in eandē gloriam futuræ ſpei illum cũ quo cōuerſabatur, inuitat. Deniq; Pilatus & manus lauit, & populo Iudaico innocentē ſe

B à domini ſanguine eſſe teſtat: quia Iudæis ſuſcipiẽtibus in ſe ac filios ſuos fuſi dominici ſanguinis crimen, quotidie in confeſſionē fidei ablutus gentium populus demigrat. Offerenti uero Pilato, ut ſecundũ ſolennis diei priuilegium, quo unũ ex reis poſcentibus dimitti oportebat, ut Ieſum abſolueret, Barabban potius hortantibus ſacerdotibus populus elegit. interpretatio autē nominis Barabba eſt patris filius. Iam itaq; arcanũ futuræ infidelitatis oſtenditur Chriſto patris filium præferendo, antichriſtũ ſcilicet hominem peccati, & zaboli filiũ, potiusq; adhortãtibus principibus ſuis, eligunt damnationi reſeruatũ, quàm ſalutis autorem. Caſo deinde domino, imponitur chlamys coccinea, & ueſtis purpurea, & corona ſpinea, & harundo dextræ, & genu poſito, adoratur, illuditur, ſuſceptis uidelicet omnibus corporis noſtri infirmitatibus, omniũ deinde martyrum quibus regnũ ſecum erat, debitum ſanguine in cocci colore perfunditur, precioſoq; prophetarũ ac patriarcharũ in purpura honore ueſtitur. Spinis quoq;, id eſt, compungentiũ quondã peccatis gentiũ coronatur, ut ex rebus pernicioſis atq; inutilibus, quæ capiti eius, id eſt, deo circũdata moliuntur, gloria quæreretur peccatorũ. Eſt em̃ aculeus in ſpinis, ex q̃bus Chriſto uictoriæ corona cōtexitur. In calamo uero earundē gentiũ infirmitas atq; inanitas manu cōprehenſa firmatur, quin etiã capiti eius illiditur. Capiti, ut opinor, de ictu calami nō grãdis iniuria eſt, ſed typica in eo ratio ſeruat, ut infirmitas gentiliũ corporũ manu Chriſti cōprehēſa etiã in deũ patrē, qui caput eius eſt, acquieſcat. Barrabas quid.

In his

C In his autem omnibus Chriſtus dum illuditur adoratur. Procedentes autem homini cuidã Cyrenẽſi lignum paſſionis imponunt.) Indignus eñi Iudæus erat Chriſti crucẽ ferre, quia fidei gentium erat relictũ, & crucẽ acci pere & compati. Locus deinde crucis talis eſt, ut poſitus in medio terræ, & tanq̃ in uertice huius uniuerſitatis inſiſtens, ad capeſſendã dei cognitionẽ uniuerſis gentibus eſſet æqualis. Oblatum quoq; uinum felli admixtũ bibere recuſauit. Nõ enim æternæ gloriæ incorruptioni peccatorum amaritudo miſcetur. Veſtis uero eius ſorte potius diuiſa q̃ ſciſſa, manſuram incorruptionem corporis indicabat. Atq; ita in ligno uitæ cunctorũ ſalus, & uita ſuſpenditur, cui duo latrones læuæ ac dextræ affiguntur, omnẽ humani generis uniuerſitatẽ uocari ad ſacramentum paſſionis domini oſtendẽtes. Sed quia per diuerſitatẽ fidelium, atq; infideliũ fit omnium ſecundum dexteram ſiniſtramq; diuiſio, unus ex duobus ad dexterã ſitus fidei iuſtificatione ſaluatur. Additur etiã illud opprobrium, quo ſe ipſe Iſraël infidelitatis arguere indicatur: Hic eſt qui deſtruebat tẽplum dei, & in triduum illud reædificabat. Hoc igitur maximum omniũ, & ueluti difficillimum imponitur. Quid ergo ueniæ erit, cũ poſt triduum reædificatum dei tẽplum in corporis reſurrectione cernetur? Quod autẽ latrones ambo cõditionẽ ei paſſionis exprobrant, uniuerſis etiã fidelibus ſcãdalum crucis futurũ ſignificat.

D Nox aũt ex die diuiſio tẽporum eſt. Ita enim tertius dierũ trium totidẽq; noctium numerus expletur. Et occultum diuinæ operationis myſteriũ totius creationis ſtupore ſentitur. Clamor uero ad deum corporis uox eſt, recedẽtis à ſe uerbi dei cõteſtata diſſidium. Deniq; cur relinquatur exclamat, dicens: Deus meus, deus meus, quare me dereliquiſti? Sed relinquitur, quia erat homo, etiã morte peragẽdus. Quinetiã hoc quod p calamum datũ in ſpongia acetum, cum guſtaſſet proclamans ſpiritum reddidit, diligẽter eſt contuendum. Vinum & honor eſt immortalitatis & uirtus, quod per uitium, aut incuriæ, aut uaſis coaceſcit. Hoc igitur cũ in Adã coacuiſſet, ipſe accepit & potauit ex gẽtibus. In calamo enim ex ſpõgia, ut potaret offertur, id eſt, ex corporibus gentium uitia corruptæ æternitatis accepit, & in ſe atq; immortalitatis cõmunione ea quæ in nobis erant uitiata tranſfudit. Deniq; in Ioãne poſtq̃ perpotauerat dixit: Cõſummatũ eſt, quia omne uitiũ humanæ corruptionis hauſiſſet, & quia nihil agẽdum eſſet extrinſecus, ſpiritum cũ clamore magnæ uocis emiſit, dolens nõ omnium ſe peccata potare. Et deinceps uelum templi ſcinditur, quia exinde populus eſt diuiſus in partes, & ueli honor cum cuſtodia angeli protegentis aufertur. Mouetur terra. Capax enim huius mortui eſſe nõ poterat. Petræ ſciſſæ ſunt. Omnia enim tã ualida & fortia penetrãs dei uerbũ & poteſtas æternæ uirtutis irrumperat. Et monumẽta aperta ſũt. Erãt eñi mortis clauſtra reſerata. Et multa corpora ſanctorum dormientium ſurrexerunt. Illuminans enim mortis tenebras

A nebras,& infernorum obſcura colluſtrans,in ſanctorũ ad præſens cõſopitorum reſurrectionẽ,mortis ipſius ſpolia detrahebat. Vt autẽ infidelitatis facinus Iſraëli accumularetur,centurio & cuſtodes,hanc totius naturæ perturbationem cõtuentes,dei filiũ confitentur. Quod aũt à Ioſeph rogato Pilato,ut corpus redderet,& ſindone inuoluitur,& in monumento nouo in petra exciſo reponitur,& ſaxum monumenti oſtio aduoluitur,quanꝗ ſit ordo geſtorũ,& ſepelire eũ eſſet neceſſe,qui reſurrecturus eſſet ex mortuis, tamen nõ ſine rerum aliquarũ momẽto expreſſa ſunt ſingula. Ioſeph apoſtolorum habet ſpeciẽ.& idcirco quanꝗ in duodecim apoſtolorũ numero non fuerit,diſcipulus domini nuncupatur. Hic munda ſindone corpus inuoluit.& quidẽ in hoc eodem linteo reperimus de cœlo ad Petrũ uniuerſorum animãtiũ genera ſummiſſa. Et quo forte nõ ſuperflue intelligetur ſub lintei huius nomine cõſepeliri Chriſto eccleſiam,quia tum in eo,ut in cõfuſione eccleſiæ mundorum,atq; immundorũ animalium fuerit congeſta diuerſitas. Domini igitur corpus tanꝗ per apoſtolorũ doctrinã infertur in uacuam,& in nouam requiẽ lapidis exciſi,ſcilicet in pectus duritiæ gentilis quodam doctrinæ opere exciſum Chriſtus infertur, rude ſcilicet ac nouũ, & nullo antea ingreſſu timoris dei peruium. Et quia nihil eſt, quod præter eum oporteat in pectora noſtra penetrare,lapis oſtio aduoluitur, ut quia
B nullus antea in nos diuinæ cognitionis autor fuerat illatus,nullus abſq; eo poſtea inferatur metus. Deinde furãdi corporis & ſepulchri cuſtodia, atq; obſignatio,ſtultitiæ atq; infidelitatis teſtimonium eſt,quod ſignare ſepulchrum eius uoluerint,cuius præcepto cõſpexiſſent de ſepulchro mortuũ ſuſcitatum. Motus uero terræ tempore matutino diei dominici reſurrectiõis eſt uirtus,cũ contuſo mortis aculeo,& illuminatis illius tenebris,reſurgẽte uirtutum cœleſtium domino,infernorum trepidatio cõmouetur. Angelus autem domini de cœlo deſcẽdens,& lapidẽ reuoluens,& ſepulchro adſidẽs miſericordiæ dei patris inſigne eſt,reſurgenti filio ab inferis uirtutum cœleſtium myſteria mittentis. Atq; ideo prior ipſe reſurrectionis eſt index,ut quodam famulatu paternæ uoluntatis reſurrectio nunciaretur. Sed confeſtim dominus mulierculis per angelum adhortatis occurrit,& cõſalutat,ut nunciaturæ expectãtibus diſcipulis reſurrectionẽ nõ angeli potius ꝗ Chriſti ore loquerentur. Quod uero primũ mulierculæ dominum uident,ſalutãtur,genibus aduoluuntur,nunciare apoſtolis iubentur, ordo in cõtrarium cauſæ principalis eſt redditus,ut quia à ſexu iſto cœpta mors eſſet, ipſi primum reſurrectionis gloriæ,& uiſus & fructus & nũcius redderetur. Emitur uero à cuſtodibus,qui omnia hæc uiderant,argento reſurrectionis ſilentiũ & mendacium furti,honore ſcilicet ſeculi & cupiditate,quia in pecunia honor eius eſt,Chriſti gloria denegatur.

D. HILARII PICTAVORVM EPISCOPI
canonum in Matthæum euangeliſtam, finis.

EX DONO
CARDINALIS
GABRIELLII
MONASTERIO
S. SEBASTIANI
AD
CATACUMBAS.

OPERVM DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI.

TOMVS SECVNDVS.

EX DONO CARDINALIS GABRIELLII MONASTERIO S. SEBASTIANI AD CATACVMBAS.

IOANNES FROBENIVS EVANGELICAE PHILOSOPHIAE CANDIDATIS S. D.

VEtuſtiſſimus adagio, ex ipſo Homeri ſeculo, in hanc noſtram ætatē deriuatus eſt, cultum ueſtitumq́ꝫ nō parum dignitatis addere mortalibus, tametſi ſolus deus æſtimat hominē ex intimis affectibus, εἵματα, inquiunt, ἀνήρ, & Nauſicaæ Alcinoi filiæ, Vlyſſes iam iuuenis, ac diuis ſimilis uidebatur, poſtea quàm abiectis pannis, lotus & unctus niteret, ac ueſte magnifica cōmendaretur. Quod ſi puellæ non ſtultæ, uirum tot laboribus fractum, & alioqui ſeneſcentem, cōmendabat curata cutis ac mutata ueſtis, quanto magis nobis adnitendum eſt, ut huiuſmodi nitoribus autores orthodoxi ſtudioſorum omnium affectibus cōmendentur, præſertim quum omnium referat illos quàm maxime uideri, ut ſunt, amabiles, tum quod in illis eſt inamœnum, non ex ætatis uicio ſit, quæ quemadmodum corporibus noſtris gratiam deterit, ita monumentis ingeniorum addere ſolet, ſed ex ſcribarum inſcitia, aut ſeculorū infelicitate. Exierat antehac Hilarius, typis excuſus, non inficior & illis deberi gratiam, qui nobis illum quocunqꝫ cultu dederunt, tamen ipſe teſtis optimus eſſe poſſum, quanti conſtiterit, quum mihi, tum Eraſmo Roterodamo, ut à ſordibus quibus oblitus erat, ablueretur, ac uelut alia facie prodiret non in Nauſicaæ, ſed totius orbis conſpectum, complurium oculos pellecturus, non ſolum tot modis emendatior, uerum étiam formulis maiuſculis ac nitidioribus excuſus. Sit enim emendatio ſqualor abſterſus à cute, ſint mutatæ formulæ nitida ueſtis. Quoniam autem uidebamus opus in maius excreſcere quàm ſuſpicabamur, in duo uolumina partiti ſumus, ſed ſic, ut liberum ſit rurſus è duobus unum facere, ſi cui uidebitur hoc magis eſſe cōmodum. Et quum hæc excuderemus, adhuc eramus incerti, an aliquid mitteretur è Roma, quod nondum eſſet excuſum typis, uidemus hoc ſeculum uarijs opinionibus ac diſſidijs turbulentum. Proinde mihi pro mea quali quali ſententia conſultum uidetur, ut ingenia quibus eſt curæ tranquillitas, ſeſe ad fontes referāt. Puriſſimi fontes ſunt libri, quos canonicos uocant, proximi ſunt ueteres interpretes, quorum non poſtremus eſt hic Hilarius. Bene ualete omnes, qui bene uultis euangelicæ rei, utcunqꝫ reuiuiſcenti. Baſileæ ex officina noſtra. Nonis Decemb. ANNO M. D. XXII.

Diui Hilarij

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, IN PSALMORVM EXPLANATIONEM PROLOGVS.

DIuerſas eſſe plurimorum de pſalmorũ libro opiniones, ex libris ipſis quos ſcriptos reliquere, cõpertum habemus. Nam aliqui Hebræorũ eos in quinq; libros diuiſos uolunt eſſe, ut ſit uſq; in quadrageſimũ pſalmum liber primus, & à quadrageſimo uſq; ad ſeptuageſimũprimum liber ſecundus, & ex eo uſq; ad octogeſimũoctauum liber tertius, & uſq; in centeſimũquintum liber quartus, ob quod hi omnes in conſummatione ſua habeãt, fiat, fiat. Concludatur deinde in centeſimo quinquageſimo pſalmo liber quintus. Alij uero ita inſcribendos pſalmos exiſtimauerũt: Pſalmi Dauid, quo titulo intelligi uolunt, eos omnes à Dauid fuiſſe cõſcriptos. *Pſalmorũ uaria diuiſio.* *Autores pſalmorũ qui certi, qui dubij.*

B Sed nos ſecundum apoſtolicam autoritatem, librum pſalmorũ & nuncupamus, & ſcribimus. Ita enim in Actis apoſtolorum dictum meminimus: Scriptum eſt enim in libro pſalmorũ: Fiat domus eius deſerta, & epiſcopatum eius accipiat alter. Ergo neq; ſecundum quoſdam Hebræos quinq; libri, neq; ſecundum plurimorũ ſimplicitatẽ pſalmi Dauid dicendi ſunt, ſed ſecundum apoſtolicam autoritatẽ liber pſalmorũ eſſe noſcendus eſt. Sunt autem plures eorundẽ pſalmorũ ſcriptores. Nam aliquibus Dauid autor præſcribitur, in aliquibus Salomon, in aliquibus Aſaph, in aliquibus Iditun, in aliquibus filiorum Choræ, in aliquo Moyſi. Ex quo abſurdum eſt pſalmos Dauid cognominare, cum tot autores eorũ ipſis inſcriptionũ titulis ædantur. Et liber pſalmorũ rectius eſſe dicetur, diuerſis in unũ uolumen prophetis, diuerſorum & autorum, & temporum congregatis. Viſum autẽ aliquibus eſt, quod Hieremias, & Aggeus, & Zacharias in quibuſdã pſalmorum ſuperſcriptionibus nominati ſunt, dum horũ nihil in autenticis ſeptuaginta traſlatorum libris ita dictum reperiatur, adeo ut etiam in plurimis Latinis & Græcis codicibus ſine horum nominibus ſimplicis tantum pſalmorum tituli præferantur. De his autẽ qui ſine autorũ nominibus ſub diuerſis ſuperſcriptionibus habẽtur, antiquorũ uirorũ iſta traditio eſt, qđ ex eo pſalmo, cuius autor in ſuperſcriptione proponitur, qui deinceps ſine autorum ſuperſcriptione ſuccedũt, eius eſſe exiſtimandi ſunt, qui ante prio *Pſalmi ſine titulis.*

C ris pſalmi autor inſcribitur uſq; in eum pſalmũ, quo nomen autoris alicu‑ius præferatur. Vt ſi pſalmi alicuius ſuperſcriptio talis ſit: Pſalmus Dauid, cæteri qui ſine titulo conſequantur, Dauid eſſe credantur, donec prophetæ alterius nomẽ in ſuperſcriptione ponatur, & ex eo uſq; in alterum prophetam, qui ſine inſcriptione medij ſunt, eius ſint, qui in anterioris pſalmi ſuperſcriptione autor cœptus ſit anteferri. Quod ſi fortè aliquis per id intelligentiæ huic fidem detrahet, quod in his pſalmis, qui in eum pſalmum cui Moſes autor prælatus eſt, ſubſequuntur, ſcriptum ſit, id eſt, in nonageſimo octauo. Moſes & Aaron in ſacerdotibus eius, & Samuhel inter eos inuocantes nomen e. ꝯ non poſſe à Moſe eum prophetatum uideri oportere, cũ Samuhel nomen, qui tanto poſtea ꝙ Moſes natus eſt, extet in pſalmo, meminerit nulli mirũ, ut difficile uideri oportere, ut tantus propheta tanti prophetæ poſtea, licet futuri nomen ædiderit, cum in regnorũ libris Ioſiæ regis nomen ſit anteꝙ naſcatur, prophetatum, propheta dicente: Altariũ, altarium, hæc dicit dominus: Ecce filius naſcetur Dauid, Ioſias nomen eius. Per quod nõ incredibile eſſe oportere, ut Samuhel à Moſe prædicatus ſit, maxime cum ſecundũ Hieremiam dicẽtem: nec ſi ſtet Moſes & Samuhel, Moſi cognominatus, & coæquatus ſit ex merito ſanctitatis. Quæ traditio ab Eſdra eſt, quantum creditur, pſalmos poſt captiuitatem in unũ librum colligẽte. Prophetia ſi falſa aut improbabilis exiſtimabitur, ab his qui con-

D tradicunt autores horum pſalmorũ demonſtrari neceſſe eſt. Abſolutum enim eſt, non potuiſſe eos niſi prophetis prophetantibus prophetari. Nõ eſt ergo ambigendum ea quæ in pſalmis dicta ſunt, ſecundũ euangelicam prædicationẽ intelligi oportere, ut ex quacunq; licet perſona prophetiæ ſpiritus ſit loquutus, tamen totum illud ad cognitionẽ aduentus domini noſtri Ieſu Chriſti, & corporationis, & paſſionis, & regni, & reſurrectionis noſtræ gloriæ uirtutemq; referatur. Sunt autem omnes prophetiæ ad mundialem ſenſum & prudentiam ſeculi clauſæ atq; obſignatæ, ſecundum illud Eſaiæ: Et erunt uobis omnia uerba hæc tanꝙ eloquia libri huius ſignati. Quod ſi quidem homini ſcienti literas dicentes: lege iſta, dicet: non poſſum legere, ſignatum eſt enim. Et ſi dabitur liber hic in manus hominis neſcientis literas, & dicetur: lege hunc, reſpondet: neſcio literas. Imperitia legendi & intelligendi librum prophetiæ ſub perſona utriuſq; hominis mõſtrata eſt, cũ intelligentia docti ad legendũ, ſignaculum clauſi myſterij non adeuntis illius indocti ignorationi per cõmunem utriuſq; intelligendi inopiam comparatur. Sunt enim uniuerſa allegoricis & typicis contexta uirtutibus, per quæ omnia unigeniti dei filij in corpore & gignendi, & patiendi, & moriendi, & reſurgendi, & in æternum conglorificatis ſibi qui in eum crediderint, regnandi, & cæteros iudicandi ſacramenta pandũtur. Et quia ſcribæ & phariſæi dei filium natum in corpore non recipientes, omnibus propheticæ intelligentiæ

Nomen edi in prophetis etiã non nati.

Eſdra pſalmorum Ariſtarchus.

Pſalmi canũt euangelicã hiſtoriam.

Obſcuritas in pſalmis.

Summa argumenti pſalmorum.

A telligentiæ aditum denegarent, ſub denunciatione pœnæ ita à domino arguuntur: Væ uobis legis doctores, qui abſtuliſtis clauem ſcientiæ, ipſi non introiſtis, & introeuntes non ſinitis introire. Negantes enim Chriſtum, cuius aduentus opus eſt prophetarum, clauem ſcientiæ abſtulerunt, quia cognitionem legis, quæ aduentum domini corporeum prædicauit, fides corporei aduentus abnegata præcludit. Et hoc quidem ex omni ſcripturarum propheticarum genere dictum eſſe intelligendum eſt, ut niſi in aduentum domini ex uirgine in hominem procreandi intellectæ & recognitæ fuerint, intelligentiarum uis obſignata habeatur, & clauſa. Tamē nequaquam pſalmorum librū niſi per fidem aduētus eius poſſe intelligi, ita beati Ioannis Apocalypſi docemur. Et angelo Philadelphiæ: Eccleſiæ ſcribe. Hæc dicit ſanctus & uerus qui habet claues Dauid, qui aperit, nemo claudet: qui claudit, & nemo aperiet. Clauē igitur Dauid habet, quia ipſe per hæc ui quadam ſignacula quæ de corporalitate eius, & paſſione, & morte, & reſurrectione, & gloria, & regno, & iudicio Dauid de eo in pſalmis prophetat, abſoluit, aperiens quod nemo claudet, & claudens quod nemo aperiet. Quia per hæc quæ in illo expleta eſt prophetia, aperiet, quod nemo præcludet: & contra expletæ in eo prophetiæ fide abnegata, claudet quod nemo poſſit aperire. Nullus enim niſi ille in quo hæc prophetata & expleta ſunt, clauem intelligentiæ huius impartiet. Deniq; id ipſum conſequēter docuit, dicens: Et uidi ſuper

Fides aperit prophetiæ rei condita.

B dextram ſedentes in throno librum ſcriptum deintus & deforis ſignatum ſignaculis ſeptem, & uidi alterum angelum ualidum, prædicantem uoce magna: Quis eſt dignus aperire librum, & ſoluere ſignacula eius? Et nemo potuit, neq; in cœlo, neq; in terra, neq; infra terram aperire librum, neq; uidere ipſum. Et flebam, quia nemo dignus repertus eſſet aperire librum, neq; uidere ipſum, & unus de ſenioribus ait mihi: Noli flere, ecce uicit leo de tribu Iuda radix Dauid aperire librum, & ſeptem ſignacula eius. Liber iſte & præterita, & futura in his quæ intus & foris ſcripta erant, continens, à nemine dignus eſt aperiri, & apoſtoli fletus ob deſiderium intelligentiæ, & dolorem difficultatis exoritur. Sed uicit leo ex tribu Iuda, & radix Dauid librum & ſignacula eius aperire, quia ſolus ſeptem illa, quæ ſuperius docuimus, ſignacula, quibus liber clauſus eſt, per ſacramentū corporationis ſuæ & diuinitatis abſoluit. Id ipſum autem dominus poſt reſurrectionem teſtatus eſt, dicēs: Quoniam oportet omnia impleri quæ ſcripta ſunt in legē Moyſi, & in prophetis, & pſalmis de me. Per hæc ergo omnis prophetiæ liber & ſignatus, & clauſus eſt, quia creditis his quæ impleta per eum ſunt, cuncta illa quæ ſignata & clauſa ſunt, & aperientur, & abſoluentur, & tanquam omnia diuino ſpiritu per Dauid dicta eſſe, ipſa domini profeſſione noſcemus. Tamen etiam id ipſum prophetiæ huius ſpecies edocet ſupernæ & cœleſtis in eo doctrinam ſcientiæ extitiſſe. Eo enim arcano prophe-

Pſalterium quid ſit.

C tatum eſt Græce pſalterio, Hebraice Nabla nũcupato, quod unum omniũ muſicorum organorum rectiſſimum eſt, nihil in ſe uel peruerſum conti-nens, uel obliquum. Neq; quod ex inferioribus locis in ſonum concentus muſici commouetur, ſed in formam dominici corporis conſtitutum orga-num, ſine ullo inflexu deflexú ue directum eſt organum ex ſupernis com-motum & impulſum, & in cantionem ſupernæ & cœleſtis inſtitutionis ani matum, non humili & terreno ſpiritu, ut cætera terræ organa, perſonum. Non enim ille humilia atq; terrena in ipſo corporis ſui organo prædicauit, ſicut ipſe teſtatus eſt: Qui eſt de terra, de terra eſt, & de terra loquitur: qui autem de cœlo uenit, quæ uidit & audiuit, teſtatur. Per hunc ergo ſuper-num ſpiritum deus cantatur in pſalmis in forma dominici corporis, in quo cœleſtis ſpiritus eſt loquutus, forma quoque terreni huius & muſici, & ex ſupernis concinentis organi comparata. Non eſt autem ignorandum diſcretum apud Hebræos numerum eſſe pſalmorum, ſed ſine ordinis an-notatione eſſe conſcriptos. Non enim illic primus, ſecundus, aut tertius, aut quinquageſimus, aut centeſimus prænotãtur, ſed ſine præſcriptione aliqua ordinis numeriq; permixti ſunt. Eſdras enim, ut antiquæ traditiones fe-runt, incompoſitos eos, & pro autorum ac temporum diuerſitate diſper-ſos, in uolumen unum collegit & rettulit. Sed ſeptuaginta ſeniores ſecun dum Moyſi traditionem ad cuſtodiam legis & doctrinæ in ſynagoga ma

D nentes, poſtea quàm illis à rege Ptolemæo trãſferendæ ex Hebræo in Græ cum ſermonem totius legis cura mandata eſt, ſpirituali & cœleſti ſcientia uirtutes pſalmorum intelligentes, in numerum eos atq; ordinem redege-runt, ſingulis quibuſq; numeris pro efficientia ſua & abſolutione perfectis perfectorum, & efficientium pſalmorum ordinem deputantes. Et quanq; id ipſum ex ſingulorum pſalmorum uirtutibus intelligi poſſit, tamen abſo lutiſſime in geſtorum & temporum hiſtoria docemur, pſalmorum ſcilicet collationes ſecundum perfectorum numerorum eſſe efficientiam ordina-tas. Pſalmus enim tertius ſecundum hiſtoriam quinquageſimo pſalmo po ſterior eſt. Inſcriptio nanq; utriuſq; multo interuallo temporis ætatiſq; di-uerſa eſt. Nam ille quæ ſub Vria & Dauid ſunt geſta, complectitur. Ille au tem fugam Dauid Abſalon filio ſuo olim perſequente ſignificat, & uirtus ac ſacramentum numeri perficit, hunc & illum pro competentibus & ſibi congruis numeris collocari. Inſcriptio uero quinquageſimi pſalmi ſecun-dum hiſtoriam quinquageſimi & primi pſalmi inſcriptione poſterior eſt. Sed quinquageſimi numeri uirtus & perfectio exigebat, & Dehec Idumæi impœnitens in Dauid odium poſtulabat, anteriorẽ poſtponi, & poſteriore anteferri, ut remiſſio peccatorum in numero quinquageſimo collocaretur, & pœna perfidiæ numerum conſtitutæ remiſſionis excedens careret uenia, cum & tempus, & numerum pœnitentiæ perdidiſſet. Nam cũ in quinqua-geſimo

Chriſti cor-pus pſalteriũ eſt.

Notus quiſ-q; pſalmus.

Septuaginta addiderũt nu-meros.

Myſteria nu-merorum in pſalmis.

A geſimo, in quo eſt ſabbata ſabbatorum ſecundum Iubilei anni præformationem peccatorũ remiſſio ſit conſtituta, competenter hic pſalmus in quo pœnitentia antelata peccatorum remiſſio poſtulatur, in ordine eſt huius numeri collocatus. Tribus uero quinquageſimus pſalmorum libris continetur, & hoc ex ratione ac numero beatæ illius noſtræ expectationis exiſtit. Nanq; qui & primæ quinquageſimæ & ſecundæ, deinde quinquageſſimum pſalmum, & tertiæ ruſum quinquageſimæ in qua finis eſt, libri conſummationem diligenter aduertat, prouidentiam diſpoſitorum in hunc ordinem pſalmorum cum diſpenſatione ſalutis noſtræ intelliget conuenire. Cum enim primus gradus ſit ad ſalutem in nouum hominem poſt peccatorum remiſſionem renaſci, ſitq; poſt pœnitentiæ confeſſionem regnum illud domini in ſanctæ illius ciuitatis & cœleſtis Hieruſalem tempora reſeruatum, & poſtea conſummata in nos cœleſti gloria in dei patris regnum per regnũ filij proficiamus, in quo debitas deo laudes uniuerſitas ſpirituum prædicabit, facile intelligimus in ſingulis pſalmorũ uirtutibus ſub quinquagenariæ numero collocatis, ſacramentum diſpenſationis huius quinquagenariæ contineri. Eſſe autem hæc ſabbata ſabbatorũ ſeptenarius numerus, per ſeptem in ſeptuplum connumeratus oſtendit. Quẽ tamen ogdoadem, quia dies eadem prima, quæ octaua ſecundum euangelicam plenitudinem in ultimo ſabbato adiecta conſummat. Et hæc quidem ſabbata ſabbatorum ea ab apoſtolis religione celebrata ſunt, ut his quinquageſimæ diebus nullus neque in terram ſtrato corpore adoraret, neque ieiunio feſtiuitatem ſpiritualis huius beatitudinis impediret. quod id ipſum extrinſecus etiam in diebus dominicis eſt conſtitutum, qui ultra ſabbati numerum per plenitudinem euangelicæ prædicationis accedunt. Nanq; cum in ſeptimo die ſabbati ſit & nomen & obſeruantia conſtituta, tamen nos in octaua die, quæ & ipſa prima eſt, perfecti ſabbati feſtiuitate lætamur. Et dignum eſt hanc ogdoadis perfectam ſacramentis cœleſtibus uirtutem in pſalmo eo qui octauo in numero diſpoſitus eſt, contueri, cui pro torcularibus adiectis eſt uaſculis in nouos fructus præparatis, & ad feruentis muſti liquorem continendum innouatis. Et numerus iſte ad percipiendos fructus euangelicos caducis his corporum noſtrorum uaſculis reformatis ſecundum ogdoadem eſt euangelicam deſtinatus. Et hoc pſalmi iſtius textus & ſermo teſtatur. Ogdoadis quoque iſtus uirtus, etiam in uirtute ſexti pſalmi & numeri, quo pro octauo oratio eſt, continetur, & hoc numeri ratio perficit, ut ei in ſexto pro octauo eſſet oratio, & in octauo titulus pro torcularibus adderetur. Tribus autem in numeris hæc torcularium ſuperſcriptio reperitur. Nam & octauus, & octogeſimus, & octogeſimuſtertius pſalmus hunc habet titulum, ut in numeris perfectis perfectæ huius beatitudinis ordo conſiſteret, ita tamen, ut ſimplicem ogdoadem, &

Ogdoas in euangelio.

B

C ogdoadis decadem ſacramentum triadis, quæ à noſtris trinitas eſt nuncu-
Trias. pata, concluderet. Et hanc quidem ogdoadis perfectionem etiam in cente
ſimo atq; decimooctauo pſalmo cognoſcere poſſumus. Nanq; in octonū numerū per octonos uerſus ſecundum Hebræos ſingularum literarum ini tia collecta ſunt, ſed & ipſa uirtus pſalmi ſacramentum ogdoadis edocet. Sunt autem in eo ogdoades uigintiduo. Nam octoni uerſus ſingularum literarum initijs deputantur, & hoc ea ratione efficitur, quia pſalmus iſte perfectum uirum ſecundū doctrinam euangelicā conſummat, per omnes uiginti & duas Hebræi ſermonis literas, ſub ſacramento ogdoadis erudiré-mur. Et ea cauſa eſt, ut in uigintiduos libros lex teſtamenti ueteris depute-tur, ut cum literarum numero conuenirent. Qui ita ſecundum traditiones ueterum deputātur, ut Moyſi ſint libri quinq;, Ieſu Naue ſextus, Iudicum & Ruth ſeptimus, primus & ſecundus regnorum in octauū, tertius & quar tus in nonū. Paralipomenon duo, in decimū ſint: ſermones dierum Eſdræ in undecimum: liber pſalmorum in duodecimū. Salomonis prouerbia, Ec-cleſiaſtes, Cantica canticorum in tertiumdecimum, & quartumdecimū, & quintumdecimū. Duodecim autē prophetæ in ſextumdecimū. Eſaias dein de & Hieremias cum lamentatione & epiſtola. Sed & Daniel, & Ezechiel, & Iob, & Heſter, uiginti & duorum librorum numerum cō ſumment. Qui-
D buſdam autem uiſum eſt, additis Tobia & Iudith uigintiquatuor libros ſe cundum numerum Græcarum literarum cōnumerare. Romana quoq; lin
Tres linguæ. gua media inter Hebræos Græcoſq; collecta, quia his maxime tribus lin-guis ſacramentum uoluntatis dei, & beati regni expectatio prædicatur. Ex quo illud Pilati fuit, ut his tribus linguis regem Iudæorum dominum Ie-ſum Chriſtum eſſe præſcriberet. Nam quamuis multæ barbaræ gentes dei cognitione ſecundum apoſtolorum prædicationem, & manentium hodie illic eccleſiarum fidem adeptæ ſint, tamen ſpecialiter euangelica doctrina in Romani imperij, ſub quo Hebræi & Græci cōtinentur, ſede conſiſtit. Con-ſequens autem eſt, ſecundum octonarium hunc uiginti & duarum ogdoa-dum numerum eum qui ſubiectus eſt, in quindecim canticis graduum pſal morum numerum contineri. Poſt perfectam enim illam præcedentium ogdoadum doctrinam hoc canticum graduum in quindecim pſalmis, & duobus perfectis numeris oportuit conuenire, hebdomade ſcilicet & og-doade, id eſt, ſeptimo & octauo numero. Nam per obſeruantiam legis, quæ in hebdomade eſt conſtituta, & euangelicum profectum qui ogdo-adis, & præſenti religione, & ſperata expectatione perficitur, iſto cantico graduum in cœleſtia & æterna conſcenditur. Nam & in templo per hunc numerum graduum principes ſacerdotum in ſanctorum ſancta conſcen-debant, ut quia neque hebdomas legis ſine euangeliorum ogdoade, ne-que ogdoas euangeliorum ſine legis hebdomade uirum poſſet præ-

ſtare

A ſtare perfectum, quiſquis illa perfecte crediđiſſet, in his perfectis & beatis ſanctis ſanctorum perfectum hunc uirum, qui in quindecim graduũ cantico eſt, hebdomadis & ogdoadis numerum locaret. Quanquam uero hæc à nobis ſecundũ numeros ſine legis obſeruatione complacitos, & in ſacramẽto euangelico diſtributos ita dicta ſint, tamẽ abſolutius uniuſcuiuſque numeri uirtutem ex ſuperſcriptionis pſalmorũ & dictorum ipſorum intelligentia conſequamur. Sunt autem ſuperſcriptionũ omniũ tituli diuerſi. Nam præter eos qui autorum ſuorum nominibus, aut cauſarũ uel temporum ſignificationibus prænotantur: ſunt alij quibus titulus in finem eſt: alij quibus tantum pſalmus cantici, uel canticum pſalmi, & neceſſe eſt diuerſas cauſas diuerſarũ ſuperinſcriptionũ extitiſſe. Non enim ſine cauſa tantũ rerum diuerſitate hic titulorum ordo cõuenitur, ut nunc in finem, nũc pſalmus, nunc canticum, nũc canticum pſalmi, nunc pſalmus cantici, ad diſtinctionẽ pſalmi quæ ſubiaceat, præferatur. Et quanquam in ſingulis quibuſque pſalmis ſingularum quarumque inſcriptionũ cauſas præſtare nitamur, tamen ad compendium ſtudioſæ intelligentiæ in breuem ſermonẽ uirtutem ſuperſcriptionũ omniũ coartamus. Finis eſt, cuius cauſa cætera ſunt, ipſum autem nulli alij cauſam ſuam præſtat. Ob finem enim omnia, nihil uero aliud poſt finem. Nanque ad finem tenditur, ſed in fine definitur, ita finis & anteriorũ perfe-

Tituli pſalmorũ, quid habeant myſterij.

Titulus in finẽ quid uelit.

B ctio eſt, & ex ſe nihil in aliquid aliud protendens, propria in ſemetipſo ipſa poſſeſſio eſt. Pſalmi igitur qui inſcribũtur, in finem tituli intelligendi ſunt, ut ex perfectis atque abſolutis bonorum æternorum doctrinis & ſpeciebus exiſtant, quia ad ea quæ intus dicũtur, fidei ſe noſtræ curſus extendat, & in his nullo ulteriore procurſu ipſo ſuo optatæ & adeptæ beatitudinis fine requieſcat. In muſicis uero artibus hæ ſunt officiorum & generum uarietates. Pſalmus eſt cum ceſſante uoce pulſus tantum organi cõcinnentis auditur. Canticum eſt, cum cantantium chorus libertate ſua utens, neque in conſonum organi adſtrictus obſequium; hymno canoræ tantum uocis exultat. Canticum autem pſalmi eſt, cum organo præcinente ſubſequens, & æmula organo uox chori canentis auditur, modum pſalterij modulis uocis imitata. Pſalmus uero cantici eſt, cum choro ante canente humanæ cantationis hymno ars organi conſonantis aptatur, uociſque modulis præcinentis pari pſalterium ſuauitate modulatur. His ergo quatuor muſicæ artis generibus competentes ſingulis quibuſque pſalmis ſuperſcriptiones ſunt coaptatæ. Ex uirtutibus autem pſalmorum, & ipſis doctrinæ muſicæ diuerſitatis cauſa uniuſcuiuſque ſuperſcriptionis oſtenditur. In eo pſalmo, in quo tantum pſalmus inſcribitur, fidelium operum, & religioſorum geſtorum, aut doctrina, aut confeſſio cõtinetur, cum propheta commemorando quæ egerit, ad doctrinam nos geſtorum ſimilium inſtituit, motu corporei organi noſtri ad pios officiorum uſus temporato. At uero cum

Pſalmus, canticum, & ſimilia, quomodo differant.

Pſalmus.

canticum

C Canticum tantum in titulo ponitur, ſcientia in eo ſpiritualis, & intelligentia cœleſtis arcani, quam quis per cognitionem ſapientiæ conſequitur, exiſtit, cum cõmemoratis fidei his operibus, ſolam doctrinã perfectæ de deo cognitionis oſtendit. Non eñ ſtatim omnis ſcientia in bono opere eſt, neq; rurſum omne opus bonũ ueram ſcientiam conſequitur. De quo eſt illud, qui in tertio ſuperſcriptionũ genere eſt canticum pſalmi, cum bonorũ operum efficientiæ ſcientia & doctrina coniungitur. Prius enim in bonis operibus uiuendum eſt, ut perfecta poſſet ea quæ deinceps ſuccedit diuini ſacramenti eſſe cognitio, ſecundũ id quod dictum eſt: Deſideraſti ſapientiam, ſerua mandata, dominus præſtabit tibi eandem. Præſtat ergo dominus ſapientiam his, qui per meritum operum gratiam intelligẽtiæ conſequũtur. Ex his ergo operum doctrinæq; ſtudijs pſalmi illius, qui cantico pſalmi ſuperſcribitur, erit cauſa noſcenda. Vbi autem eſt pſalmus cantici, illic per cognitionis ſcientiam uſus boni operis tractatur, cũ quando deſideratam nobis fidelium geſtorum efficientiam, præſtet anterior de deo adepta cognitio. Hæc igitur muſicæ artis quadrifaria diuerſitas pſalmorũ eſt diuerſitati coaptata, ut pſalmus per organi corporei motum in cõmemoratione geſtorum ſit. Canticum uero per ſapientiæ cognitionem habeat in ſe doctrinæ ſcientiã. Canticũ uero pſalmi eſt, cũ præeunte geſtorũ merito cognitio præſtatur. Pſalmus deinde cantici, cũ per adeptæ ſciẽtiæ cognitionẽ fidelium geſtorũ opus inchoatur & gerit̃. Per has ergo ſuperſcriptionũ proprietates, intelligentiã pſalmorũ quærere oportebit, quia unicuiq; generi prophetiæ in proprietate titulorum unũquodq; genus muſicæ cõparationis aptatum eſt. Eos uero qui ſine inſcriptione ulla ſignificationis alicuius habeantur, ut eſt primus uel ſecundus, & cæteri complures alij, intelligendũ eſt ex doctrina ſpiritus ſancti ad ſpiritualem cognitionem generalis ſcientiæ fuiſſe cantatos, ut unuſquiſq; ex his ſecundum fidei ſuæ ſynceritatem, rationem intelligentiæ ſpiritualis expeteret. Aliæ uero ſuperſcriptiones, quæ aut res geſtas ſecundũ hiſtoriam ſignificant, aut tempora, aut dies, aut aliud aliquid complexæ ſunt, uel ex interpretatione nominũ, uel ex comparatione geſtorũ, uel ex cõſimiliũ ſpecie, ex quibus rebus pſalmus cõſiſtat, oſtendũt, ut ſicubi eſt pro die ſabbati, aut pro occultis filij, aut pro die octaua, per corporalẽ ſuperſcriptionũ ſignificantiã ſpiritualis pſalmi intelligatur æditio, uel cũ illius Dauid, uel illi Dauid, uel Abeſſalon, uel Saul, uel Dohec in titulo ſub geſtorũ hiſtoria prænotant̃, in eo per nominũ qualitates, ut illi, uel illius Dauid, aut per nominũ uirtutes, ut eſt in Abeſſalon, & prophetiam quæ in pſalmo ſit, cõſequantur. In diapſalma uero, quod interiectum in plurimis pſalmis eſt, cognoſcendum eſt demutationem ſenſus ſub conuerſione modi muſici inchoari, ut ſicubi diapſalma interceſſerit, aut aliquid aliud dici, aut etiã ab altero dici, aut in altero artis muſicæ modulo cantari intelligendũ ſit, & de perſonis

Canticum.

Canticũ pſalmi.

Pſalmus cantici.

D

ἀνεπίγραφοι

Diapſalma quid.

A perſonis ac ſenſibus ubi diapſalma intercedere reperiemus, rationem affer re tentabimus. Cæterũ modi muſici diſciplinam cõſeruare translatio Græca & Latina non potuit. Hæc autem in compendioſam breuitatem feſtiuis ad ipſam pſalmorũ expoſitionem ſermo collegit. Eſt autẽ diligens perpenſumq́ iudicium expoſitionis pſalmi uniuſcuiuſq; præſtandum, ut cognoſcatur qua unuſquiſq; eorum claue intelligentiæ aperiendus ſit. Nam liber omnis ſimilis eſt urbi pulchræ atq; magnæ, cui complures ædes diuerſæq; ſint, quarum fores proprijs clauibus diuerſisq; claudantur. Quæ cum unũ in locum congeſtæ permixtæq; ſint, uolenti unãquanq; ædem aperire, maximam ignaro afferant difficultatem, ut claues uniuſcuiuſq; ædis inueniat, aut familiaris ſcientia cognitam clauem cito ex copia illa congeſtæ in unũ qualitatis eligere, aut ingentis laboris aptam & congruã clauem aperiendi uniuſcuiuſq; aditus inuenire, quia ratio & qualitas non ſinat, non ſuas claues clauſtris diſparibus coaptare. Itaq; ſecundũ domini miſericordiam aperiendi uniuſcuiuſq; pſalmi clauem reperturi, huius ipſius primi pſalmi aditum propria ſua & congrua claue pandamus. PROLOGI FINIS.

Carmen. *Clauis pſalmi*

CLAVIS SIVE INTROITVS IN PRIMVM PSALMVM.

B PRincipalis hæc in pſalmis intelligentia eſt, ex cuius perſona, uel in quem ea quæ dicta ſunt intelligi oporteat, poſſe diſcernere. Non enim uniformis & indiſcreta eorum eſt conſtitutio, ut non & autores habeant, & genera diuerſa. Inuenimus enim in his frequenter perſonam dei patris ſolere proponi, ut in octogeſimooctauo, cum dicitur: Exaltaui electum de plebe mea. Inueni Dauid ſeruũ meum, in oleo ſancto meo unxi eũ. Ipſe inuocabit me, pater meus es tu, & ſuſceptor ſalutis meæ. Et ego primogenitũ ponam eum excelſum ſuper reges terræ. Perſonã uero filij in plurimis ferè introduci, ut in decimoſeptimo pſalmo: Populus quẽ non cognoui, ſeruiuit mihi. & in uiceſimoprimo pſalmo: Diuiſerunt ſibi ueſtimenta mea, & ſuper ueſtem meã miſerunt ſortem. Hunc autem primũ pſalmũ uel ex pſona patris, uel ex perſona filij non poſſe intelligi, ipſe abſoluit & docet, cũ in eo ait: Sed in lege domini uoluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. In eo enim pſalmo, in quo perſonã patris deſignari meminimus, propria & apta memorantur, cum dicitur: Ipſe inuocabit me, pater meus es tu deus meus, & ſuſceptot ſalutis meæ. Et in eo quo filius loqui docetur, ipſe ſe ex his quæ cõmemorat dictorum ſuorum profitetur autorem, dicens: Populus quem non cognoui ſeruiuit mihi. Dum enim & pater dicit: inuocauit me, & filius ait: Populus ſeruiuit mihi, ipſos ſe eſſe qui de ſe loquũtur, oſtendunt. At uero nunc cum dicitur: Sed in lege domini uoluntas eius, nulla domini perſona de ſe loquentis oſtenditur, ſed alterius potius

Perſona à quo, & in quem. *Auguſtinus docet hæc dici perſona patris.*

C potius beati,eius ſcilicet uiri,cuius in lege domini uolũtas ſit. Perſona itaq; prophetæ,cuius ore ſpiritus ſanctus loquitur,nunc eſſe noſcenda eſt officio oris eius,ad cognitionẽ nos ſacramentis ſpiritualibus erudiens.Et cum hæc loquatur,quærendum eſt de quo uiro eum loqui intelligere debeamus.Ait enim: Beatus uir qui non abijt in conſilio impiorum,& in uia peccatorum non ſtetit,& in cathedra peſtilentiæ nõ ſedit. Sed in lege domini uoluntas eius,& in lege eius meditabitur die ac nocte.Et erit tanq; lignũ quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarũ,quod fructum ſuũ dabit in tempore ſuo. Et folium eius nõ defluet,& omnia quæcunq; faciet, bene dirigentur. Multos uel præſenti ſermone,uel ex literis ac ſcriptis eorum comperi ita ſenſiſſe de pſalmo,quod ſignificari in eo dominus noſter Ieſus Chriſtus, atq; intelligi debeat,cuius beatitudo in his quæ ſubiecta ſunt,prædicetur.Sed id nec modo,nec ratione docuere, bonæ quidẽ opinionis affectu, quia omnis ad eũ prophetia eſt referenda pſalmorũ. Sed ubi & quando ad eum prophetiæ ipſius ſermo ſe referat, rationabilis ſcientiæ diſcernendũ eſt ueritate.Ea autẽ quæ in exordio pſalmi poſita ſunt, minime perſonæ eius dignitatiq; cõueniunt,& incautam hanc ita prædicandi facilitatem ipſa illa coarguũt, quæ cõtinentur in pſalmo. Cum eñ dicitur:& in lege domini uolũtas eius, cum lex per dei filium lata ſit,quomodo ad eum ob id beatitudo refertur, quia uoluntas eius in lege domini fuerit, cum dominus ipſe ſit lex? Quod

D autẽ lex eius ſit,in pſalmo ſeptuageſimoſeptimo ipſe teſtatur,quo ait: Attendite populus in legem meam, inclinate aures ueſtras in uerba oris mei. Aperiam in parabolis os meũ.Et hæc Matthæus euangeliſta ab eo eſſe dicta confirmat,dicens:Ideo in parabolis loquebatur, ut impleretur quod dictum eſt:Aperiam in parabolis os meũ. Prophetiam ergo ſuam rebus dominus expleuit. Nam in his in quibus loquuturũ ſe ſpoponderat, parabolis eſt loquutus.Id autem quod ait:Et erit tanq; lignũ quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum,in quo comparatiue beatitudinis profectus oſtenditur,quomodo perſonæ eius poterit coaptari, ut ſit dei filio plantatum lignum beatius? ob quod beatus ſit, quia aliquando ſimilitudinẽ eius pro-

Quomodo igitur dicitur uitis & lux?

fectus beatitudinis cõſequatur. Dehinc cum ſecundũ Sapientiam & Apoſtolũ,& ante ſecula,& ante tempora æterna ſit,& primogenitus omnis creaturæ ſit,& in ipſo,& per ipſum creata ſunt omnia,quomodo his rebus cum fiet ſimilis,beatus eſt,quæ ab ipſo ſunt inſtituta, cum neq; creatoris uirtus ad beatitudinis ſuæ perfectionem comparatione egeat creaturæ, neq; primogeniti antiquitas in eo quod erit tanq; lignũ,tempus præpoſteræ comparationis admittat.Id enim quod erit per expectandũ adhuc tempus,nõ poteſt uideri ut aut fuerit,aut iam ſit in rerũ natura. Quicquid aũt iam eſt, nõ eget dilatione tẽporis ut ad aliquid inchoẽtur, quia antiquitate exordij ſui iam permanet.Itaq; quia hæc à diuinitate unigeniti filij dei domini no-

ſtri

A ſtri Ieſu Chriſti intelliguntur aliena, uir ille hic à propheta beatus prædicari opinandus eſt, qui ſe ei corpori quod dominus aſſumpſit, in quo homo natus eſt conformem ſtudio æquitatis, & totius iuſticiæ perfectione perſtiterit. Et ſanè id ita intelligi oportere plenior pſalmi expoſitio monſtrabit. Speciosiſſimum autem hoc & digniſſimum incipiendorum pſalmorũ ſancti ſpiritus ſumpſit exordium, ut humanam infirmitatem per ſpem beatitudinis ad innocens religionis ſtudium adhortaretur, ut ſacramentum dei corporati doceret, ut communionem gloriæ cœleſtis polliceretur, ut pœnã iudicij denunciaret, ut differentiam reſurrectionis oſtenderet, ut prouidentiam dei in retributione monſtraret. Perfecta ſcilicet conſummataq́ꝫ ratione tantæ prouidentiæ ordinem inchoauit, ut hominum imbecillitatem ad fidei ſtudium beati uiri ſpes illiceret, ſpei beatitudinem comparata ligni ſimilitudo cõderet, inſolentem impietatem intra metum denunciata impijs ſeueritas coërceret, meriti differentiam in conſilij ſanctorum conditionis ordo diſtingueret. Dei magnificentiam in cognoſcendis iuſtorum uijs æquitas conſtituta monſtraret, nunc & res ipſas & eorum uerba tractemus.

Summa argumenti totius pſalmi.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI
in primum Pſalmũ enarratio.

B Beatus uir qui non abijt in conſilio impiorum, & in uia peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilẽtiæ non ſedit. Sed in lege domini uolũtas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.) Quinqꝫ generum obſeruantiã beato uiro ſubeſſe, propheta commemorat. Primã in impiorum conſilium nõ eundi, alteram in peccatorum uia non conſiſtendi, tertiam in cathedra peſtilentiæ non ſedendi, tum deinde uoluntatis in lege domini ponendæ, poſtremam in ea die noctuq́ꝫ meditandi. Ergo neceſſe eſt differre impiũ à peccatore, peccatorem à peſtilẽte, maxime cum ſit impijs cõſilium, peccatori uia, cathedra peſtilenti. De hinc cum in conſilium impiorũ eatur potius q̃ꝫ ſtetur, in uia uero peccatotis ſtetur magis q̃ꝫ eatur. Quarũ rerum cauſas ut intelligere poſſimus diſcernendum eſt quanto differat peccator ab impio, ut per id intelligi poſſit, cur peccatori uia, & impio cõſilium deputetur. De hinc cur & in uia ſtãdum, & in conſilium eundũ ſit, cum humana conſuetudo, & in cõſilio ſtandũ, & in uia eundum eſſe decernat. Nõ omnis qui peccator eſt, & impius eſt. Impius aũt nõ poteſt non eſſe peccator. Et ſumamus ex uſu conſcientiæ communis exẽplum. Patres ſuos amare poſſunt filij, licet ebrioſi ſint, & laſciui, & prodigi, & inter hæc uicia carẽt impietate, qui non carent crimine. Impij uero licet in præcipuis ſint continentiæ frugalitatiſq́ꝫ uirtutibus, omne tamen quodcunque aliud extra impietatẽ erit crimen in cõtumelia parentis excedunt. Igiẽ

Qinqꝫ in beato uiro.

Impius et peccator quod differant.

Impietas quid proprie.

C ſecundũ hoc propoſitum exemplum,impium diſcerni à peccatore nõ dubi-
um eſt, & impios quidẽ eos eſſe natura ipſa iudicij cõmunis oſtendit, qui
cognitionem dei expetere faſtidiunt,qui nullum eſſe mũdi creatorem irreli-
gioſa opinione præſumunt,qui mundũ in hunc habitũ ornatumq; fortui-
tis motibus conſtitiſſe cõmemorant,qui ne quod iudicium creatori ſuo ob
uitam recte criminoſeue digeſtam relinquant, uolũt ex naturæ neceſſitate
ſe naſci,& ex eadem rurſum neceſſitate diſſolui.Horũ igitur omne conſiliũ
fluctuans,incertum ac uacuum eſt,& in eiſdem ac per eadem ſine ulla conſi-
ſtendi ſtatione defertur.Nõ enim tenet modũ diffinitionis alicuius.Crea-
torem mundi diſputatio docere auſa non eſt.Cum enim quæras cur mun-
dus factus ſit,& quãdo,& in quantum,& utrũ mundus homini,an homo
mundo,& mors ob quid uel quouſq; uel qualis,circa hæc impietatis ſuæ cõ-
ſilia agitur ſemper,& uadit,loco cõſiſtendi in his conſilijs non reperto. Sũt
& alia cõſilia impiorum,eorum ſcilicet qui in hæreſim delapſi,nec noui, nec
ueteris teſtamenti legibus continẽtur.Quorum ſermo in orbem ſemper,&
circulũ erroris inflexus nihil tenens,& in nullo conſiſtens,indefinitæ ſcien-
tiæ,curſu recurſuq; iactatur.Quorum impietatis eſt deum nõ ex dei ipſius
profeſſione,ſed ex arbitrij ſui uoluntate metiri, ignorantes non minoris im-
pietatis eſſe deum fingere ꝙ negare.A quibus cũ requiras quo ſpei ac fidei
ſuæ fine ſic ſentiant,cõfunduntur,perturbantur,diſſimulant cum errant, &
D finem ipſum eius de qua quæritur diſputationis euitãt.Beatus ergo uir eſt
qui in hoc impiorum conſiliũ non abijt,id eſt, qui ipſam illam in hoc conſi-
lium eundi non admiſerit uoluntatẽ.quia quæ impia ſunt uel cogitaſſe iam
Via peccatorum quid. crimen ſit.Sequens autem eſt,ut qui in impiorũ conſilium non abijt,in pec-
catorum quoq; uia non ſtet.Plures enim ſunt qui cum per confeſſionẽ dei
ab impietate diſcreti ſunt,non tamen à peccato per id liberi ſunt.In eccleſia
quidem manentes,ſed eccleſiæ diſciplinam nõ tenentes ut auari,ebrioſi,tu-
multuoſi,procaces, ſuperbi,ſimulatores,mẽdaces,rapaces.Et ad hæc qdem
nos uicia naturæ noſtræ propellit inſtinctus. Sed ut utile eſt,nos à uia hac
qua ferimur abſcedere,ſic neq; conſiſtere illic, adhibito decedẽdi ex ea non
moroſo recurſu.Et idcirco beatus uir eſt,qui in uia peccatorũ nõ ſtetit,natu-
ra quidẽ in uiam hanc deferẽte,ſed ex uia hac fidei religione referente. Ter-
Cathedræ peſtilentiæ. tius quoq; hic obtinẽdæ beatitudinis ordo eſt,in cathedra peſtilentiæ nõ ſe-
dere.Sederũt in cathedra Moyſi Phariſæi docentes.ſedit & Pilatus in tri-
bunali.Cuius itaq; cathedræ ſeſſionẽ exiſtimabimus peſtilentẽ? Non utiq;
Moyſi.dominus enim ſedentẽ potius ꝙ ſeſſionẽ cathedræ improbandum
dicit:Super cathedrã,inqt,Moyſi ſederunt ſcribæ & phariſæi,quæcunq; di-
xerint facite,quæ aũt faciunt,facere nolite. Cathedræ huius ſeſſio peſtilens
non eſt,cuius obediẽtia dominica autoritate præcipitur.Illa ergo erit peſti-
lẽs cuius contagiũ Pilatus manus abluendo deuitat.Multos em etiã in me-

tu dei

A tu dei cõſtitutos,ſecularium tamen honorum ambitio corrumpit,& uolunt
eccleſiæ legibus ſubditi,fori legibus iudicare.Sed quãq; ad hæc ipſa officia
quæ agunt,ferant ſecum religioſam uoluntatem,beneuolos ſeſe continen-
teſq; præſtando,tamen neceſſe eſt eorum in quibus diuerſabũtur negocio-
rum quodam peſtilenti contagio polluantur. Publicarum enim cauſarum
ordo manere eos uolentes etiam in eccleſiaſticæ legis ſanctitate non ſinit.
Et q̃uis religioſi propoſiti tenaces ſint ,tamen neceſſitate ſedis obtentæ,cũ
ad contumeliam,cum ad iniuriam,cum ad pœnam cũctante licet uolunta
te coguntur, facit eos neceſſitatis ipſius participes,cum tanq; lue morbida
imbuuntur.Et idcirco hanc eorum cathedram peſtilentiæ propheta cogno
minat , quia contagione ſua uoluntatem religioſæ mentis inficiunt . Sed
beatitudinẽ uiri nondum,uel in impiorum conſilium non iſſe,uel in pecca-
torum uia non ſtetiſſe ,uel in peſtilentiæ cathedra non ſediſſe conſummat.
Poſſunt enim hæc & in ſeculari uiro reperiri , ut unũ deum eſſe creatorem
mundi opinetur. Vt à peccatis ſe per ſtudium modeſtiæ,innocẽtiæ referat ,
ut honorum dignitatibus,priuatæ & tranquillæ uitæ ocia anteponat. Sed
perfectum nunc deo uirum propheta conformãs,& quem in magnis æter-
næ beatitudinis conſtituat exemplis,non communibus eum ad id docet u-
ſurum eſſe uirtutibus,ſed his conſummandũ eſſe,ut beatus ſit,quæ ſequun
B tur:Sed in lege domini uolũtas eius.)Abſtentio ſupetiorum inutilis eſt,ni-
ſi in conſequentia adhibeatur intẽtio,ſcilicet ut in lege domini uoluntas ſit,
Nõ expectat propheta ut metus ſit.plures em̃ intra legem metus cohibet,
paucos uero uolũtas conſtituit in lege. Quia timoris eſt nõ audere timẽda
negligere,perfectæ uero religionis eſt præſcriptis uelle parere.Et idcirco bea
tus ille eſt,cuius in dei lege nõ timor eſt,ſed uoluntas. Sed deeſt interdũ &
aliquid uolũtati.Et perfectam beatitudinem ſolũ uelle non obtinet, niſi uo
luntatẽ ſequatur operatio.Sequitur nãq;:Et in lege eius meditabitur die ac
nocte.)Beatũ hunc uirũ continua legis meditatio & indefeſſa cõſummat.
Sed fortè id humanæ infirmitatis natura nõ patitur,per quã quieſcẽdum ,
dormiendum,cibo uacandũ eſt,ob quæ à ſpe conſequẽdæ beatitudinis eſ-
ſet neceſſitate naturalium decidamus,cum aliquando à meditatione diur-
na atq; nocturna negocij corporalis intereeſſione ſit deſinẽdũ.Simile quo-
que huic dicto Apoſtoli dictum eſt,ſine intermiſſione orantes.Quaſi ue-
ro non recuperando uires ſuas naturæ noſtræ neceſſitas poſſit ſine interpel
latione temporis ſemper orare. Meditatio itaq; legis non ſolum in uerbis
legendi eſt,ſed in opete & religione,neq; ut libros tantum,& ſcripturas re-
cenſeamus,ſed ut ea quæ ſcripturis ac libris continentur,geſtis rebuſq; me-
ditemur , & diurna nocturnaq; opera legem ſemper exerceãt,ut illud apo-
ſtoli eſt: Omnia quæcũq; facitis in gloriam dei facite , ſiue cum manduca-
tis, ſiue cum bibitis , ſiue cum aliud agitis, Per hoc enim efficitur, ut ſine

Secularia negocia piculoſa clericis ac bonis.

Legis dominice meditatio.

Meditatio in factis eſt.

C intermiſſiõe oremus,cum per opera deo placita, & in gloriam eius ſemper exercita,ſancti cuiuſꝙ uiri uita omnis oratio fit, ac ſic ſecundum legem no ctu diéque uiuendo,uita ipſa nocturna legis erit,& diurna meditatio. Sed

Et erit tanꝗ lignum.

conſummata uiri huius beatitudine,qui impiorum conſilijs,& peccatorum uijs,& peſtilentiæ cathedra ſe abſtinens,dei legem uolens die & nocte me/ditetur,docendum eſt quantus ei fructus acquiſitæ huius beatitudinis ſit fu turus. Velle eñ beatũ eſſe ex beatitudinis ipſius expectatione proficiſcitur. Sequitur nãꝙ: Et erit tanꝗ lignũ quod plantatũ eſt ſecus decurſus aqua/rum,quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo.Et folium eius non deflu/et.)Ridiculum hoc forte & ineptũ comparatæ beatitudinis creditur exem/plum,in quo ligni plantatio ſecus decurſus aquarum,fructus ſui datio ſe/cundum ſuum tempus,& folium eius non defluens prædicatur. Hæc qui/dem ſecundum homines ſeculi nulla forte exiſtimabuntur. Sed uideamus ſecundum propheticã doctrinam,quanta in his ipſis rebus ac uerbis com/paratæ beatitudinis gloria cõdocetur,in libro Geneſis ubi plantatũ à deo paradiſum legiſlator oſtẽdit: Omne quoꝙ lignum ſpecie pulchrum & ad uſum bonum productum eſſe mõſtrauit,eſſe quoꝙ & in medio paradiſi li gnum uitæ,& lignum ſciendi boni & mali expoſuit,irrigari deinde paradi/ſum flumine,quod poſtea in quatuor principia diuiſum ſit. Quod autem

Prouer. 3. ſed alijs uerbis.

eſſet hoc lignum uitæ,propheta Salomon docuit,dicens:De adoratione ſa pientiæ.Lignum uitæ eſt omnibus qui cõplectuntur eam, & qui incumbũt

D in eam ſicut in domino.Lignum ergo hoc uiuens eſt,neꝙ ſolum uiuẽs, ſed etiam rationale.Rationale autem in tantum,ut fructus det.Det uero non confuſe nõ importune,ſed tempore ſuo. Et plãtatum hoc lignum eſt ſecus decurſus aquarum in poſſeſſione ſcilicet regni dei,id eſt,in paradiſo & un/de flumen exiens in quatuor principia diuiditur. Nõ enim ait: Poſt decur ſus aquarum,ſed ſecus decurſus aquarum,unde primum decurſus aquarũ diuiſiones ſortiuntur.Illic enim plantatum hoc lignum eſt quo latronem il lum ſe domino confitentem dominus (qui ſapientia eſt)introducit,dicens: Amen dico tibi hodie mecum eris in paradiſo.Et quia ſapiẽtiam qui Chri ſtus eſt, lignum uitæ cognominari de ſacramento futuræ corporationis & paſſionis prophetica autoritate docuimus,etiam ex euangelijs intelligẽtiæ huius eſt proprietas aſtruenda.Dominus nãꝙ ipſe ſe arbori comparauit, cum in Beelzebub dæmonia eũ Iudæi eijcere dixiſſent:Aut facite,inquit,ar borẽ bonam & fructus eius bonos,aut facite arborem malã & fructus eius

Chriſtus arbor.

malos.Ex fructu enim arbor cognoſcitur, quia cum fructus eſſet optimus dæmonia eijcere, Beelzebub eum,cuius fructus peſſimi ſunt,eſſe dicebant. Huius quoꝙ beati ligni non dedignatus eſt in ſe docere uirtutem, cũ per/

Luce. 23. hu/mido.

gens ad crucem ait:Quia ſi in humido ligno hæc faciunt, in arido quid fi/et? Per humidi ligni exemplum nihil in ſe ariditati mortis obnoxium eſſe ſignificat

A ſignificat. Huic itaq; ligno beatus ille uir ſimilis fiet, cum tranſlati latronis in paradiſum modo ſecundum decurſus aquarum & ipſe plantetur, & fiat beata illa & non eradicanda nouella plantatio quam in euangelijs dominus ſignificat cum de aliena plãtatione conqueritur, dicens: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus eradicabitur. Hoc enim lignum dabit fructus ſuos. Vbicunque autem de fructibus arborum aliquid diuinus ſermo ſignificat; facere potius eas fructum quàm dare memorat, cum ait: Non poteſt arbor bona fructus malos facere. Et cum ſecundum Eſaiam querela de uinea eſt: Expectaui, inquit, ut faceret uuas, fecit autem ſpinas. Lignum autem dabit fructus ſuos arbitrio dandi & ratione moderatum: Nam in tempore ſuo dabit. Et quo tandem tempore? Nempe eo de quo beatus Apoſtolus ait. Notum uobis facere ſacramentũ uoluntatis ſuæ, ſecundum beneplacitum quod propoſuit in ipſo in diſpenſationẽ plenitudinis temporum. Hoc ergo diſpenſationis eſt tempus, quo & accipiendi & dandi oportunitas temperatur, cum ſuum erit tempus, ut accipiant quibus dabit, temporis autem mora in plenitudine temporum pendet. Diſpenſatio enim dandi fructus plenitudini temporum ſeruatur. Et qui tandem hic diſpendendus erit fructus? Nempe ille de quo idem Apoſtolus meminit, dicens: Et transformauit corpus humilitatis noſtræ conformatum corpori gloriæ ſuæ. Hos ergo nobis fructus ſuos dabit, quos iam in eo quem ſibi aſſumpſit, & qui ſignificatur in ligno homine perfecit, quem in immortalitatis ſuæ naturam abſorpta mortalitate transfudit. Erit ergo ut hoc lignum beatus ille uir, tum quando ipſe in gloriam dei domino ſuo conformis adſtiterit. Folium autem ligni huius non defluet. Nec mirum ſi folia eius non defluunt, cuius fructus dabuntur potius q̃ decident, non maturitate depulſi, non ui exteriore decuſſi, ſed rationalis officij diſpenſatione dimenſi. Et quid in folijs ſignificet ex comparatione rerum corporalium abſolutum eſt. Nanq; hanc eſſe naturam foliorum contuemur, ut ad cuſtodiam fructuum fructibus ipſis circũiecta prorumpant, ut quodã uallo tenera pomorũ initia communiant. Doctrina ergo uerborũ dei quæ ꝓmiſſos nobis fructus cõueſtit, ſignificatur in folio. His eñ uerbis ſpes noſtræ inumbrãtur, horũ inter has ſeculi tẽpeſtates munimine conteguntur. Nõ defluẽt igitur hæc folia, id eſt dei uerba, quia per dominum dictũ eſt: Cœlũ & terra præteribunt, uerba aũt mea non præteribũt. Nihil eñ ex his quæ à deo dicta ſunt, dilabetur aut decidet. Quod autẽ hæc folia ligni huius non inutilia ſint, ſed ſalutaria gentibus, ſanctus Ioannes in Apocalypſi teſtatur, dicens: Et oſtendit mihi flumen aquæ uiuæ ſplendidum tanquàm cryſtallũ exiens de throno dei & agni, & in medio p lateæ eius, & ex utraq; parte fluminis arborem uitæ, quæ facit fructus duodecies, ſingulis menſibus reddens fructum ſuum, & folia arboris illius ſunt ad ſanitatem gentium. Cœ-

In tẽpore ſuo.

B

Et foliũ eius non defluet.

C leſte ſacramentum ita per corporales ſpecies exponitur, ut rationem ſpiri-
tualem corporalia ipſa quãquàm implere non poſſint, tamen ad corpora-
Fortè ſic legen dũ tamẽ ad cõ parationẽ inu tilis ſint. ta non mutilent. Conuenerat enim dixiſſe ex utraque parte fluminis demõ
ſtrati . arbores eſſe non arborem. Sed quia uitæ arbor ubique in ſacramen-
to baptiſmi una eſt, undique ad ſe ueniẽtibus apoſtolicæ prædicationis fru-
ctus ſubminiſtrans, ideo ex utraq; parte fluminis una uitæ arbor aſſiſtit.
unus enim agnus eſt in throno dei uiſus. & unum flumen, & uitæ arbor u-
na, quæ omnia in ſe complectuntur myſteria corporationis, baptiſmi, paſ-
ſionis, cuius folia, id eſt, prædicationis uerba, ſalutem gentibus per doctri-
nam eloquij nõ decidẽtis impartiuntur.) Et omnia, inquit, quæcũq; faciet
Et omnia quæ cunq;. bene dirigentur.) Iam nõ ſicut in Adam donum eius & ſtatuta perturban-
tur, quia ille conſtitutæ immortalitatis beatitudinem peccato tranſgreſſæ
legis amiſit, ſed per redemptionem ligni uitæ, id eſt, dominica paſſione cũ
ipſi ligno uitæ ſimiles erimus, iam quicquid in nobis fiet, æternum eſt.
Aeternum autem cum beatitudinis ſenſu. Proſperabuntur enim omnia il-
la quæ fiẽt, non demutatione incerta, non natura infirma, cum incorruptio
corruptionem, & æternitas infirmitatem, & forma dei formam terrenæ car-
nis abſorpſerit. Huic igitur plantato ligno in tempore ſuo hos fructus ſu-
os danti beatus ille uir erit ſimilis, ipſe quoq; in paradiſo plantatus, ut plan-
tatio dei non eradicanda permaneat, in quo omnia à deo facta proſpere di-
D rigentur, nulla deinceps demutatione uel infirmitatis noſtræ eradicanda
uel temporis. Demonſtrata autem perfecta huius uiri beatitudine conſe-
Nõ ſic impij. quens erat quæ impios pœna maneret, oſtendere. Sequitur nãque: Non
ſic impij non ſic, ſed tanquàm puluis quem proijcit uẽtus à facie terræ.)
Non eſt impijs comparatiuæ huius beatitudinis ſpes relicta, ſed uagum
eos, obtritum, uetilatum, diſperſum & inquietum manet, ut ex illa corpo-
ralis ſoliditatis firmitate decuſſi ludibrio pulueris differantur in pœnam,
non in nihilum diſſoluti, ut ſit in his materies pœnalis, ſed in inane ac leue
aridumque, ut ludibrioſæ pœnæ, & loco altero idem propheta meminit, di-
cens: Comminuam eos ut puluerem ante faciem uenti, ut lutum platearum
delebo illos. Comparatio itaq; ut beatitudinis, ita & pœnæ eſt conſtituta.
Quod enim nullus labor eſt uento puluerem diſſipare, & quàm lutum in
plateis ingredientes propè calcaſſe non ſentiunt, ita pœnæ illi inferni facile
eſt impios delere atq; diſpargere, quos peccatorum ratio & in lutum ſolue-
rit, & comminuerit in puluerem, non relicta neque ſubſtantia firmitatis, cũ
*Al's*tamen.* puluis & lutum ſint, & per id quod puluis & lutum ſunt, in natura* tantum
pœnalis ſubſtantiæ reſeruati. Et quia per hanc demutationem obtritæ in
puluerem firmitatis, non erit huius boni particeps, quod beato uiro ex fru-
ctu ligni dabitur in tempore. Ideo conſequenter adiecit: Propterea nõ re-
ſurgũt impij in iudicium.) Nõ abolitio his qui utiq; puluis erũt per id quod

non

A non reſurgunt denunciatur,ſed reſurrectio his in iudicium denegatur. Nõ enim per id quod non erunt, ſenſu pœnæ carebit, quia lucri pœnam facit quod non ſubſiſtit ad pœnam. Subſiſtunt autem qui erunt puluis. Puluerem uero effici uel ariditate uel attritu non eſt ſubſiſtẽdi amiſiſſe naturam, ſed in naturam alteram ſubſtitiſſe. Per id autem quod in iudicium non reſurgent,abſolutum eſt non reſurgendi eos caruiſſe natura, ſed reſurgendi in iudicium perdidiſſe ordinem. Qui autem reſurrectionis & iudicij ordo intelligẽdus ſit dominus in Euangelijs oſtẽdit,dicens: Qui credit in me nõ iudicatur, qui autem non credit iam iudicatus eſt. Hoc eſt autem iudicium,quia lux uenit in mundum,& dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. Negligentem audientiam & incurioſam legentium facilitatem dicti dominici ſermo perturbat. Cũ enim dicit: Qui credit in me nõ iudicabitur, exemit iudicio fideles. Et cum ſubiecit: Qui autẽ non credit iam iudicatus eſt,non admiſit ad iudicium infideles. Ergo ſi credentes exemit,& reppulit infideles,nec in hos,nec in illos iudicij ſorte permiſſa, quomodo conuenire ſibi hoc quod tertium ait,exiſtimatur: Hoc eſt autem iudicium, quia lux uenit in mundum,& dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem? Non poteſt uideri locus relictus eſſe iudicio,cum neq; infideles,neq; fideles ſunt iudicandi. Et hæc quidem ita eſſe auditoribus negligentibus & lectoribus incurioſis uidebuntur,cæterum in ſe uerius ipſa uerborum proprietas dicti

B intelligentiam continet: Qui credit,inquit,non iudicabitur. quid enim neceſſe eſt iudicare credentem? Iudiciũ enim ex ambiguis rebus exiſtit,& ambiguitate adempta,iudicij non deſideratur examẽ. Ex quo ne infideles quidem neceſſe eſt iudicari, quia ambiguitas quum infideles ſint,non reſedit. Sed adempto in credentes non credenteſq; iudicio,cauſam dominus iudicij & autores in quos iudicari neceſſe eſſet,adiecit: Sunt enim aliqui inter impios pioſq; qui medij ſint,ex utroq; admixti,neutri tamẽ propriæ, quia in id ipſum conſtiterint ex utroq;,nec fidei admiſcendi, quia ſit illis aliquid in fidelitatis inſertum: nec infidelitati deputandi,quia aliquid habeant & fidei. Plures nanq; dei metus in eccleſia continet,ſed eoſdem tamen ad ſecularia uicia ſeculi blandimenta ſollicitant. Orant,quia timent: peccãt,quia uolunt: Chriſtianos ſe nuncupant,quia bona eſt ſpes æternitatis: gentilia agunt,quia blanda præſentia ſunt: impij non manent,quia his dei nomẽ in honore eſt: pij non ſunt,quia quæ pietati ſunt aliena ſectantur. Et neceſſe eſt ea magis diligant per quæ id quod ſe nũcupant eſſe non poſſunt,ſecundum nuncupationis uoluntatẽ operum uoluntate potiore. Et idcirco dominus poſteaquàm credentes non iudicandos & non credentes iam iudicatos eſſe dixerat, addidit: Hoc eſt autem iudicium,quia lux uenit in hunc mundũ,& dilexerunt homines magis tenebras quàm lumẽ. In eos ergo iudicium eſt,quod iam & in incredulos actum eſt,& incredentes non neceſ-

Soli medij iudicabuntur.

C ſarium eſt, quia magis tenebras quàm lumē dilexerint, non quod nō dilexerint & lumen, ſed quod dilectio illis fuerit magis propenſa tenebrarum. Præferri enim ſolet dilectioni ex cōparatione dilectio, & hic iudicium eſt, quia cum dilexerit Chriſtum, magis tamen tenebras dilexerunt. Hi ergo iudicabuntur, qui neq; ut pij non iudicabuntur, neq; iam fuerint ut impij iudicati, in quos ex prælata potius dilectione iudicium eſt. Et huius quidem euangelicæ diſpoſitionis tenuit propheta rationem, dicēs: Propterea nō reſurgunt impij in iudicio, neq; peccatores in conſilio iuſtorum. Impijs iudicium, quia iam iudicati ſunt, non relinquit, peccatoribus autem, quos ſuperiori ſermone diſcerni ab impijs docuimus, conſilium iuſtorum, quia iudicandi ſint, denegauit. Illos enim præiudicatos impietas facit, hos uero peccatū detinet iudicandos. Itaq; neq; impietas quæ iam iudicata eſt, peccatorum eſt permiſſa iudicio, neq; peccatores qui iudicandi ſunt, iuſtorum qui non iudicabuntur, meriti ſunt digni eſſe conſilio. Et huius differentiæ hinc ordo proficiſcitur. Quia cognoſcit, inquit dominus, uiā iuſtorū, & uia impiorum peribit.)Cōſilium iuſtorum peccatores idcirco nō adeunt, quia uiam iuſtorum dominus cognoſcit. Cognoſcit autem non ignorationis ſcientia, ſed dignatione noſcendi. Neq; enim hæc in deo paſſionum humanarum demutatio eſt, ut aliquid aut cognoſcat aut neſciat. Beatus apoſtolus Paulus qua ratione à deo cognoſceremur expoſuit dicens: Si quis eſt in uobis propheta aut ſpiritalis, cognoſcat quæ ſcribo uobis, quia domini ſunt. ſi quis autē non cognoſcit, non cognoſcetur. Eos ergo cognoſci à deo oſtendit, qui quæ dei ſunt cognouerint, tunc cognoſcendi cum cognouerint, dignationem ſcilicet cognitionis per meritum religionis cognitæ conſequentes, ut quod cognoſcitur non ignorantis profectus intelligatur eſſe, ſed cogniti. Abſolute autem dominus oſtendit in Adam atq; Abraham peccatores ſe ignorare, cognoſcere autem fideles. Nāque Adæ poſt peccatum dictum eſt: Vbi es Adam? Non quod deus quem adhuc in paradiſo habebat in paradiſo eſſe neſciret, ſed quod dum ubi ſit interrogatur, indignus cognitione dei per id quod peccauit, oſtenditur. Abraham ante diu ignoratus, ſcilicet ad quem ſeptuagenarium dei iam fuit ſermo, cum ſe per oblationem Iſaac fidelem domino probaſſet, tali in diuinam familiaritatem dignatione ſuſcipitur. Nunc cognoui quia times dominum deum tuum, & non pepercisti dilecto filio tuo propter me. Non ignorabat utique Abrahæ fidē, quam ei degenerando Iſaac credenti & ad iuſticiam deputauerat. Sed q magnum timoris ſui dederat, filiū offerēdo documentum, nūc cognoſcitur, nūc probatur, nunc dignus eſt q non ignoretur. Scit itaq; deus & agnoſcit & neſcit, cū Adam peccator neſcit, & Abrahā fidelis agnoſcitur, dignus ſcilicet q à deo nihil utiq; ignorante noſcatur. Cognita ergo eſt deo iuſtorum nō iudicandorum uia, & idcirco peccatores iudicandi ſunt eorum

D *Quomodo deus cognoſcat aut ignoret.*

conſilio

A cōſilio. Impij aũt in iudicio non reſurgent, quia deperdita corũ uia, iam fue
rint iudicati per eum qui ait: Pater nõ iudicat quenq̃, ſed omne iudiciũ de
dit filio domino Ieſu Chriſto, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorũ Amen.

Sine titulo apud Hebræos. II.

QVare fremuerũt gentes, & populi meditati ſunt inania?) Plu
res noſtrum ambiguos facit apoſtolica autoritas, utrum pſal
mum hunc cohærentem primo & ueluti primi extremum pu
tent eſſe, an uero ſubiacentem, & ſecundum potius connume
rent. Nãq; in Actis apoſtolorum primum hunc haberi, atque eſſe ſub ora
tione beati Pauli ita docemur: Nãq; uobis euangelizamus eam quæ ad pa *Actuũ. 13.*
tres facta eſt repromiſſio, hanc deus expleuit filijs ueſtris, ſuſcitans dominũ
noſtrum Ieſum, ſicut in pſalmo primo ſcriptũ eſt: Filius meus es tu, ego ho
die genui te, cum ſuſcitauit eum à mortuis, amplius non regreſſurum in in
teritum. Ob hanc ergo apoſtolicam autoritatem errore ſcribẽtium fieri cre
ditur, ut in ordine ſecundus pſalmus iſte numeretur, cum primus eſſe ipſo
doctore gentium teſtante noſcatur. Cognoſcenda itaq; ea ratio eſt, cur &
à nobis ſecundus eſſe intelligendus ſit, & ab apoſtolo eſſe primus oſtenſus
ſit. Medijs nanq; temporibus legis priuſq̃ unigenitus dei filius ante ſecula
manens deus, uerbũ homo naſceretur, poſcẽte rege Ptolemeo ſeptuaginta *Secreta legis*
B ſeniores libros ueteris teſtamẽti ex Hebræis literis in Græcas tranſtulerũt. *Moſaicæ.*
Erat autem iam à Moſe antea inſtitutum in ſynagoga omni ſeptuaginta
eſſe doctores. Nã idem Moſes q̃uis ueteris teſtamenti uerba in literis con
didiſſet, tamen ſeparatim quædam ex occultis legis ſecretiora myſteria ſe
ptuaginta ſenioribus, qui doctores deinceps manerent, intimauerat. Cu *Non credo.*
ius doctrinæ etiam dominus in euangelijs meminit, dicens: Super cathe
dram Moſi, inquit, ſederunt ſcribæ & phariſæi, omnia ergo quæcunq; di
xerint uobis ſeruate & facite. Secundum uero facta eorum nolite facere.
Doctrina ergo horum manſit in poſterum, quæ ab ipſo ſcriptore legis ac
cepta in hoc ſeniorum & numero & ſeruitio conſeruata eſt. Hi itaque ſe
niores libros hos transferentes, & ſpiritualem ſecundum Moſi traditionẽ
occultarum cognitionum ſcientiam adepti, ambigue lingua Hebraica di
cta, & uaria quædam ex ſe nunciantia, ſecundum uirtutes rerum certis &
proprijs uerborum ſignificationibus tranſtulerunt, doctrinæ ſcientia mul
timodam illam ſermonum intelligentiam temperantes. Et ex eo fit ut qui *Audi Hiero*
poſtea tranſtulerunt, diuerſis modis interpretantes, magnum gentibus ar *nymũ.* *Profectæ le*
tulerint errorem, dum occulte illius à Moſe* prophetæ traditionis ignari, *gẽdum puto.*
ea quæ ambigue lingua Hebræa commemorata ſunt, incertis ipſi indicijs
ædiderunt. Ambiguitatis autem linguæ Hebraicæ unum afferemus exem *Breſith.*
plum ex quo cætera iſtiuſmodi eſſe atque ut ſunt, intelligantur. Breſith uer
bum

C bum Hebraicum eſt.tres enim ſignificantias in ſe habet,id eſt,in principio, & in capite,& in filio. Sed translatores ſeptuaginta in principio ædiderũt, cæteris diuerſe transferentibus, & ſecundum hanc ambiguitatem hæc ab illis in omni trãslatione eſt facta confuſio. Sed perfecta horum ſeptuaginta interpretum autoritas manet. Primum quod ante aduentum corporalem domini tranſtulerunt, nec adulatio interpretandi adhibita tempori arguitur, tanto anteriores interpretationis ætate, de hinc quod ipſi illi principes, doctoreſq; ſynagogæ & præter ſcientiam legis, per Moſem quoq; doctrina ſecretiori perfecti innotuerunt, non improbabiles eſſe arbitri interpretandi, qui certiſſimi & grauiſſimi erant autores docendi. Hi ergo pſalmos inter cæteros libros transferentes,& in numerum redegerunt, & in ordinem collocauerunt,& diapſalmis diſtinxerunt, qui omnes ſecundum Hebræos confuſi & habebantur & habentur. Horum igitur translationes Hebræis, tum lingua tantum ſua utentibus, non erant neceſſariæ. Ipſis tamen omnibus diligenti & religioſa cuſtodia obſeruatis, quibus poſtea quàm dominus legem omnem ſacramento & corporationis ſuæ & paſſionis & reſurrectionis impleuerat, cum his libris quos regij ijdem translatores ædiderant collocatis, & fideliter conſonantibus repertis, indiſſolubilis conſtituta eſt prouilegio doctrinæ & ætatis autoritas. Beatus ergo apoſtolus Paulus ſecundum promiſſionem ſuam Hebræus ex Hebræis, etiam ſecundum

Aliud ſentit Hieronymus.

Fabula de cellulis ſeptuaginta.

D Hebraicam cognitionem & fidem, pſalmum hunc primum eſſe dixit trãſlatorum diſtinctione non uſus, cui maximum hoc prædicandi ad ſynagogæ principes ſtudium erat, ut dominum noſtrum Ieſum CHRISTVM dei filium natum, paſſum, reſurgentem regnare in æternum ex doctrina legis oſtenderet. Tenuit itaq; hunc modum, ut Hebræus ipſe & Hebræis prædicans, Hebræorum conſuetudine uteretur. Sed nobis translatorum utendum autoritate eſt, legem non ambiguitate literæ, ſed doctrina ſcientiæ transferendum. Præſtat autem nunc abſolutiſſimam intelligentiã perſonæ temporis cauſæ apoſtolica autoritas. Nam quid in libro Actorum ſuorum de hoc eodem pſalmo idem Apoſtoli ſenſerint, uerbis ipſorum loquemur. Scriptum nãq; eſt: Et ipſis dicentibus domine, tu es qui feciſti cœlum & terrã & mare, & omnia quæ in illis ſunt, qui per os patris noſtri Dauid ſancti pueri tui dixiſti: Quare fremuerũt gẽtes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt reges terræ & principes conuenerunt in unum aduerſum dominum, & aduerſum Chriſtum eius. Conuenerunt enim in ueritate in ciuitate iſta aduerſus ſanctũ tuum filiũ Ieſum, quẽ unxiſti, Herodes & Põtius Pilatus, & populus Iſraël facere quãta manus tua & conſiliũ præſcribit fieri. Et nũc domine reſpice in minas illorũ, & da ſeruis tuis cum omni fiducia loqui uerbum tuum. Nõ ergo ambiguum eſt quid tanto anteriore tempore prophetiæ pſalmus oſtẽderit. Nã permixtim ſibi in Herode atq; Pilato

Actuũ. 4.

παῖδα filiũ uertit nõ puerum.

A Pilato gẽtes frementes & populi uana meditantes in unũ cũ ipſis ſuis principibus& regibus aſtiterũt. Cõmuni eñ & prætoris & tetrarchæ iudicio in dominũ confirmata damnationis eſt paſſio. Et quidem diligenter ſecundũ propheticam ſcientiam unicuiq; generi & nomini ſingulorum quorumq; uerborum eſt proprietas coaptata. Vt gentes fremuerint, imperito ſcilicet motu inconditoq; dei filium in corpore cernẽtes & odiẽtes, quæ uſq; adeo fremuerunt, ut coronam ſpineam capiti cõpunxerint, ueſte regia indutum, ſalutatione atq; honore regis illuſerint, harundine caput contuderint, aceto ac felle potauerint, lancea latus foderint. Cohors enim militũ Pilato ſubditorum ex fremitu iræ intemperantis hæc geſſit. Populi autem inania meditati ſunt, id eſt, inani in doctrinis dei meditatione uerſati, eum per meditationem legis non intellexerunt qui prædicabatur in lege. Iam enim tum nõ tantum ex illa ſecundum carnem Abrahæ generatione ſynagogæ populus abundabat, ſed ex multis populis in nomine Iſraël populi nomine multorum populorum diuerſitas continebatur. De hoc in actorum libro ita ſcribitur: Erant autem in Hieruſalem habitantes Iudæi uiri timentes dominũ ab omni gente quæ ſub cœlo eſt. Populi itaq; iſti meditati ſunt inania, ex multis populis in unum populum congregati. Reges quoq; aſtiterunt. Pilatus ſcilicet & Herodes, cum quibus reges terræ intelliguntur, & uterq; pro legum quibus præerant neceſſitate præſentiæ ſuæ adhibuit officium. Qui

B autem impio irreligioſoq; conſilio multis conuenientibus aduerſus dominum tractabant, hi principes conueniunt in unum, frequenter ſcilicet in domum Cayphæ, omnium ſacerdotum principibus congregatis. Deniq; reges terræ cognominati ſunt, Herodes tetrarcha & Pilatus prætor, quia iure terreni imperij aſtiterunt. Cæteri autem qui in unum conuenerunt, neq; principes terræ ſunt, neq; principes ſacerdotũ, quia nec ius regni ſui prætori Romano & tetrarchæ obtinebant ſubditi, neq; ultra iam principes ſacerdotũ cognominari merebantur, quia impij in deum ac dominum ipſius ſacerdotij extitiſſent. Et quia non ambiguum eſt ex perſona dei patris ſecundum apoſtolicam autoritatem pſalmum cœptũ eſſe, quippe cum dixerint: Qui per os patris noſtri Dauid ſancti pueri tui dixiſti, idcirco ad intelligendam perſonæ demutationem ab interpretantibus interiectum diapſalma eſt. Licet in libris Hebræorum non contineretur. Perſona ergo quæ demutatur apoſtolorum eſſe intelligenda eſt dicentium: Dirumpamus uincula eorum, & abijciamus à nobis iugũ ipſorum. Deteſtari eos neceſſe eſt qđ arguunt. Horum ergo qui & fremuerunt & inania meditati ſunt, uincula dirumpunt & iugum abijciunt. Et non ambiguum eſt quin differat iugum abijcere & uincula rumpere. Quod utrunque utriq; ſuperius memorato & generi & nomini conuenit, ut uincula gentium rumpant, iugum autẽ populorum abijciant, quia gentes peccatorum ſuorum uinculis colligantur à

Perſona patris cõtra Hieronymum.

quibus

C quibus abſoluere ſe per infidelitatem non poſſunt, ſecundum quod dictũ
eſt: Faſcijs peccatorum ſuorum conſtrictus eſt peccator. Iudæi uero iugo le-
gis onerantur, quod à ſe Apoſtoli abijciunt, beato Petro dicente: Nunc ue-
ro quid tẽtatis dominum ponere ſupra collum diſcipulorum iugum, quod
necꝙ nos, neque patres noſtri potuimus portare. Hoc ergo populorum iu-
gum à ſe abijciunt, quia ſubditi ei fuerunt, uincula autem non ſibi ſed gen-
tibus dirumpunt. Et ita utriuſcꝙ ſermonis ratio ſeruata eſt, ut ubi uincula
dirumpuntur, nullam perſonæ ſuæ ſignificantiam addant, ubi uero abijci-
unt iugum, illic dicendo abijciamus à nobis, non de alijs quàm de ſemet
ipſis locuti intelligãtur, ut graui iſto & intollerabili abiecto, ſuaui illi & leui
ad quod inuitati ſunt, euangelicæ ſanctificationis ſe iugo ſubderent, gen-
tium autem uincula per libertatem prædicationis abrumperent, ſecundum
illud quod in eiuſdem pſalmi commemoratione dixerunt: Et nunc domi-
ne reſpice in minas illorum, & da ſeruis tuis cum omni fiducia loqui uer-
bum tuum, hæ enim apoſtolicæ doctrinæ omnium infidelitatum & pec-
caminum laqueos abrumpunt. Et quia ſuperius duplex perſona ſeruata
eſt cum ait: Aduerſus dominũ & aduerſus Chriſtum eius, gemina quocꝙ
nunc ridentis & ſubſannatis ſignificatio conſecuta eſt. Non enim diſcerni-
tur contumelia alterius ab altero, necꝙ diſcretus honor eſt religionis ad u-
D trũcꝙ. Qui enim per geminam patris & filij ſecundum ſe legitimamcꝙ na-
turam in gloria diuinitatis unum ſunt, unum etiam ſunt uel in cõtemptus
iniuria, uel in honore reuerẽtiæ, & alter in altero aut honorificatur aut ſper-
nitur. Atcꝙ id ipſum dominus teſtatur dicens: Sicut pater ſuſcitat mortuos
& uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat. Nec enim pater iudicat quencꝙ,
ſed omne iudicium dedit filio, ut omnes glorificent filium ſicut honorificãt
patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui miſit il-
lum. Non diſtinguitur honor, non diſcernitur contumelia, æqua in u-
trũcꝙ religio expectatur. Et iniuria unius, contemptus utriuſque eſt. Ità
cum in uno utercꝙ ſpernatur, qui unum ſunt in diuinitate ambo per glori-
am, unum quocꝙ ſunt in religione ambo per honorem. Et nunc qui ad-
uerſus dominum conuenerunt, conuenerunt quoque aduerſus Chriſtum
eius, & quos in cœlo habitans irridet, hos & dominus ſubſannat. Nõ quod
non & dominus eſſet ſemper in cœlo, quippe qui de ſe ipſo teſtatus ſit: Ne-
mo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in
cœlo. Non abeſt ergo à cœlo, quia cum de cœlo deſcenderit filius homi-
nis manens atque loquens eſt, tamen cum hæc loqueretur in cœlo. De-
ſcenderat quidem filius hominis, ſed per naturæ uirtutem non aberat fili-
us dei unde deſcenderat, neque ſe ex eo quod antea erat, tum cum homo
eſt natus abſumpſerat, neque factus filius hominis, filius dei eſſe defece-
rat, ſed à deo filius hominis, filius dei eſt, ut deſcendens de cœlo filius dei

eſſet,

A eſſet, & per uirtutem ſuæ ſubſtantiæ idem filius hominis eſſet in cœlo.
Sed uolens propheta ſub perſonæ diſtinctione ſignificare patrẽ, qui filio
ſuo etiam in filio hominis cõſiſtente in terris in illa æterna ſua ſede ac bea-
ta maneret,& ſine deſcenſionis alicuius diſpenſatiõe requieſceret, ait: Qui
habitat in cœlis irridebit eos,& dominus ſubſannabit eos. Vt per eum qui
irrideret habitans in cœlo intelligeretur, & dominus qui ſubſannaret è cœ-
lo. Non differt autem ſubſannare & irridere. utrãq; enim ſecundũ uolun-
tatis affectum officio oris efficitur. Nanq; ſecundum intelligentiã noſtrã
per corporales ſpecies diuinarum rerum ſenſus exponitur, ut ſubſannatio
& riſus in eludendis his qui aduerſus dominum & aduerſus Chriſtũ eius
conuenerant nominaretur, non quod in incorporalem deum aut reſolutio
aut obductio oris incideret, ſed ut ex naturæ noſtræ conſuetudine noſcere
mus quale in impios eſſet iudicium diuinæ uoluntatis. Subſannati ergo &
irriſi ſunt, nanq; qui teſtes falſos cõcinnauerant, qui proditionem mercati
erant, qui ſuper ſe ac filios ſuos ſanguinem eius receperant, qui crucifige cla
mauerant, qui deſcende de cruce ſi filius dei es dixerant, qui ſepulchrum ob
ſignauerant, qui reſurrectionis ſilentium à militibus & famam furati cor-
poris emerant, perdiderunt tantum impietatis ſuæ laborem, deus eſt quẽ
crucifixerant, æternus eſt cuius ſepulchrum obſignauerant. Irridetur impie
tas dum ad illicita nititur, dum inconceſſa expetit, dum quod obtinuiſſe
ſe ſperat amittit, dum deum eſſe quem tanq; hominem condemnat agno
B ſcit. Ob quod competenter hoc ſequitur: Tunc loquetur ad eos in ira
ſua, & in indignatione ſua cõturbabit eos. Poſtea enim quàm reſurgente à
mortuis deo, in quẽ mors per ſpeciem corporis quod aſſumpſit inciderat,
temeritas infructuoſæ impietatis irriſa eſt, deus ad eos quos ſubſannaue-
rat loquitur: eoſq; in indignatione cõturbat, Ac priuſq; qui iſte iræ ſermo
& quæ hæc indignationis perturbatio ſit oſtendamus. ammoneri legentes
atq; audientes oportet, ne aliquas demutationes paſſionum perturbatio-
neſq; motuum cadere in deum credant. Nihil enim in æternã illam & per
fectam naturam nouum incidit, neq; qui ita eſt, ut qualis eſt, talis & ſemp
ſit, ne aliquando non idem ſit poteſt effici aliquid aliud eſſe, quàm ſemper
eſt. Terrenæ iſtud imperfectæq; cauſæ habent generis, ut demutabiles fiãt
cõuerſione naturæ, cum lætitiam mœror, placabilitatem ira, beneuolentiã
offenſa, æquanimitatem inuidia, & ſecuritatem ſollicitudo perturbat. Su-
mus per hæc aliud aliquando quàm fuimus, cum eam quæ præſens ſit mẽ-
tis affectionem, ſubrepens per inconſtantiam infirmitatemq; noſtrã mo-
tus appetitionis alterius inquietet, & ex eo quod fuimus, in id quod ſumus
conuerſio nos repentina demutet. Deus autem beatus atq; perfectus pro-
fectu non eget cui nihil deeſt, demutatione non nouus eſt, qui origine ca
ret. Ipſe eſt, qui quod eſt, non aliunde eſt, in ſeſe eſt cum eſt, ad ſe eſt, ſuus

 ſibi

C ſibi eſt,& ipſe ſibi omnia eſt,carens omni demutatione nouitatis,qui nihil
aliud quod in ſe poſſet incidere per id quod ipſe ſibi totum totus eſt reliqt.
Ex huius igitur, optima ac beneuola beatitudine,per dominũ noſtrum Ie
ſum Chriſtum perfectæ omnes ſunt cœleſtium & inuiſibilium creationes,
ſpiritualium & corporalium conſtitutiones,non ut profectum ſibi aliquẽ
ex his, quibus originẽ impartiebatur, adquireret. Neq; enim quiſq; eo in
diget, quod ex ſe tribuit, aut per id proficit cui ad id quod eſt autor eſt.
Exteriora autem ſunt quæ afferunt profectum,quia ea quæ inopiæ medẽ
tur aliena ſunt. Deus igitur ex quo omnia ſunt,nullo eorũ indiget,quibus
id quod ſunt eſſe largitus eſt,omnia uero ad profectum eorum quæ gigne
rentur creauit. Et quia longus erit ſermo,ſi etiam de cœleſtibus & inuiſibi-
libus inchoẽtur,ex nobis ipſis ad quos prophetiæ pſalmus eſt,tractemus.
Hominem non quod officio eius in aliquo eguerit inſtituit. Sed qui bonus
eſt participem beatitudinis ſuæ condidit,& rationale animal in uſum lar-
giendæ æternitatis ſuæ uita ſenſusq; perfecit,& hoc ipſius dictis abſolute
intelligitur. ait enim: Sed nunc Iſraël quid dominus deus tuus poſcit à te,
niſi ut timeas dominum deum tuum,& ambules in omnibus uijs eius, &
diligas eũ, & ſeruias domino deo tuo ex toto corde tuo,& ex tota anima
tua,& cuſtodias præcepta dñi dei, & iuſtificationes eius quæ ego præcipio
tibi,ut bene ſit tibi. Nullum à nobis,niſi innocẽtiæ & religioni, & fidei ob-
D ſequium deus poſtulat. Amari ſe à nobis exigit,non utiq; amoris in ſe no
ſtri fructum aliquem ſui cauſa ipſe percipiẽs,ſed amore ipſo nobis potius
qui eum amabimus profuturo. Nam amari ſe,ſibiq; nos obſequi idcirco,
at nobis expetit,ut digni beatitudinis ſuæ ac bonitatis munere per meri-
tum amoris ſui & obſequij iudicemur. Bonitatis autem uſus ut ſplendor
ſolis,ut lumen ignis ut odor ſucci,non præbenti proficit,ſed utenti. Quod
ergo ſumus,profectus noſter eſt potius quàm eius,qui nos in id quod ſu-
mus inſtituit,quia deus bonorum eorum quæ in ſe ſunt æterna non inui-
dens,in ſenſum nos atque uſum beatæ ſuæ bonitatis aſſumit. Sed qui per-
fectus ac bonus eſt,bonitate in nos ac beatitudine ſua non ſine ratione ac
modo uſus eſt. Nam unicuiq; noſtrum libertatem uitæ ſenſumq; permi-
ſit,non † neceſſitatem alterutrum affigiens,ut unumquenq; ex natura bo-
num malumue eſſe lex cogeret,ſed qui nos per beneuolẽtiam utendæ bea
titudinis ſuæ creaſſet,profectum nobis ad id meritum uitæ innocentis ho
neſtéq; conſtituit. Quid autem honoris ac præmij bonitatis neceſſitas me
reretur, cum malos nõ eſſe, uis quædam nobis conſerta non ſineret. uolũ-
tati ergo ꝑmiſſa bonitas eſt, ut præmiũ ſibi uolũtas bonitatis adquireret,
ut eſſet nobis æternæ huius beatitudinis profectus atq; uſus ex merito,nõ
neceſſitas indiſcreta per legem. Et quãquàm nos ad uoluntatem bonita-
tis,id eſt,ad bene honeſtéque uiuendum per ſpem promerendæ & utendæ
ſuæ

Liberum arbitrium

† forté neceſſitate in.

A ſuæ bonitatis illiceret, pœnam tamen deuitatæ & cõtemptæ bonitatis adiecit. Vt cum libertatem nobis uoluntatis ad bonitatem promerendam reliquiſſet, quia meritum neceſſitas naturæ non haberet, libertatem ipſam quotidie propoſitus è cõtrario pœnæ terror argueret. Atq; ita & per rationẽ æqui atque iuſti ad meritũ præmij permiſſa libertas eſt, & per bonitatẽ dei uis libertatis metu conſtitutionis arctata eſt, ut bene uelle meriti ſpes moneret, malum nolle propoſitæ ultionis pœna ſuaderet. Itaq; his quibus ex uoluntatis libertate malicia magis placuit, ultio conſtituta ira eſſe dei creditur, non quia indemutabilis illa dei quieta natura motu impetus turbidi incaleſcat, ſed quod ille qui per conſtitutionẽ pœnæ maneat in pœnã, ſentiat ſibi autorem huius conſtitutionis iratum. Pœna enim patiẽtis, ira eſſe creditur decernentis. Atque ita iraſcitur deus, cum per pœnæ dolorem iram decreti in ſe ſentiat eſſe punitus, quæ non per demutationem naturæ in iram ex placabilitate commota eſt, ſed ex conſtitutione pœnæ ira ſit puniendis. Hanc autem pœnæ conſtitutionem iram nuncupari atq; eſſe Ioannes in euangelio oſtendit, dicens: Natio uiperarum, quis monſtrauit uobis fugere à uentura ira? Cum enim debitum illis eſſet ob impietatem ſuã pœnæ conſtitutione puniri, iram tamen hanc futuram pœnitentiæ confeſſione fugiebant. Apoſtolus quoq; iræ huius ita meminit, dicẽs: Quia ſi cũ adhuc peccatores eſſemus Chriſtus pro nobis mortuus eſt, multo magis iuſtificati nunc per ſanguinem eius liberabimur ab ira per illum, iram uidelicet pœnam manentis conſtitutionis oſtendens. Non itaque ad demutationem deus mobilis eſt, neque ad aliud ex alio transferendus, certæ ipſe cõſtantiſq; naturæ eſt. Manet ut eſt quippe qui dixerit: Ego ſum qui ſum & non demutor. Beata illa & perfecta æternáque uirtutis bonitas non patitur conuerſionem, nec demutatur ex alio in aliud motu accidentis inſtinctus. Et hoc idem hic ſancto ſpiritu loquẽs propheta teſtatur, dicens: Deus iudex iuſtus, fortis & magnanimus, nunquid iraſcetur per ſingulos dies? Niſi conuerſi fueritis gladium ſuum uibrabit, & arcum ſuum tetendit, & parauit illum: Et in eo parauit uaſa mortis, ſagittas ſuas arſuris operatus eſt. Non ergo ad iram magnanimus demutatur, ſed potens iudex pœnam decreuit ad culpam. Nam non conuertentibus gladium uibrabit, & arcum tetendit, & in eo parauit uaſa mortis, & ſagittas ſuas arſuris operatus eſt. Operatus autem eſt non ad motum repentinæ iræ, quæ per cupiditatem ulciſcendi ſubito accenſa ſit, ſed operatus arſuris eſt, qui per impœnitentẽ uoluntatẽ ipſi ſe conſtituent urendos. Et his qui non conuertuntur, gladius uibratus eſt, non ex demutatione iræ perimendos ad ſingulos. Neq; enim qui magnanimus eſt per dies ſingulos iraſcitur, ſed quia iudicium decreuit, gladius eius ex pœnæ conſtitutione iam promptus eſt. Ipſa autem pœnalis iudicij ſpiritualia miniſteria in gladio, arco, ſagittíſque memorantur,

Ira dei quid

B

morantur, quia præparata habentur arſuris. Non ex motu iræ tempora-
C riæ præparantur, ſed ea ex decreti conſtitutione temperatiſſima deus boni tatis ſuæ æquabilitate moderatus eſt, non occultam ſcilicet conſtitutionis ipſius huius ſeueritatem & incognitam relinquendo, terroremque eius denunciationibus præmonendo, & ipſam illam conſtitutam licet, longa tamen ad peccati pœnitentiam dilatione remorando, atque ideo poſteaquã fremuerant gentes & aſtiterant reges, poſteaquàm inania meditantes populi in unum conuenerant, aduerſus dominum Chriſtumque eius, & poſteaquàm irriſi ſubſannatiq; ſunt, ſubiectum eſt: Tunc loquetur ad eos in ira ſua, & in indignatione ſua conturbabit eos.) Qualiter autem loqui ſemper in ira ſua dominus ſolitus ſit, unum propheticæ doctrinæ grauiſſimum & maximum afferemus exemplum, Eſaia dicente: Audite uerbum domini principes Sodomorum, attendite uerbum domini populus Gomorre. Quo mihi multitudinem hoſtiarum ueſtrarum dicit dominus, plenus ſum. Holocauſta arietum, & adipem agnorum, & ſanguinem taurorũ & hircorum nolo. Nec ſi ueniatis apparere in cõſpectu meo, quis enim ex quiſiuit hæc de manibus ueſtris? Calcare aulam meam non apponetis, ſi afferatis ſimilaginem, uanum eſt, thymiama abominatio eſt mihi. Neomenias & ſabbata & diem magnum nõ ſuſtineo. Ieiunia & ferias, & Neo-
D menias ueſtras & feſtiuitates odit anima mea. Facti eſt mihi eſtis in abũdantiã, iam non ſubſtineo peccata ueſtra, & ſi extendatis manus, auertã oculos meos à uobis, & ſi multiplicetis precem, non exaudiam uos. manus enim ueſtræ ſanguine plenæ ſunt. Et hæc quidẽ atrocia & plena iræ principes Sodomorũ generoſam Abrahæ familiam nuncupari, populum Gomorræ electum, in hæreditatem Iſraël dici, improbabiles eſſe hoſtias, abominabiles ſolennitates, pertæſa ieiunia auertendi ab conſpectu adeuntium oculi, obſtruendæ ab auditu præcãtium aures, quia manus ſanguine plenæ ſunt. Quid hac cõminatione grauius eſt? Quid his minis ſeuerius? Sed uideamus qualiter in ira ſua deus loquitur. Sequitur enim poſteaquã dictum eſt manus ueſtræ ſanguine plenæ ſunt: Lauamini, mundi eſtote, auferte nequitias ab animis ueſtris, à conſpectu oculorum meorum. Diſcite bonum facere, exquirite iudicium, liberate iniuriam accipientem, iudicate orphano, & iuſtificate uiduam, & uenite, arguamur dicit dominus. Et ſi fuerint delicta ueſtra ſicut fenicium, ut niuem dealbabo. Si autem fuerit ut coccum, ut lanam candidam efficiam. Et ſi uolueritis & exaudieritis me, quæ bona ſunt terræ manducabitis. Quod ſi nolueritis, neque audieritis me, gladius uos comedet. Os enim domini locutum eſt. Sequitur terrorem benignitas, & quibus iam ultio criminis debita eſt, his adhuc ſupereſt pœnitentis conſcientiæ beata confeſſio. Non enim ſtatim deus in ira ſua perimit, ſed loquitur & diſſimulata adhuc pœna tantum in indignatione

pertur

A perturbat. Qui enim ut coccum & fenicium erant, redundanti in manus ſanguine decolores, in niuem dealbeſcent, eruntque ueſte beati uelleris candidati. Et hæc quidem ex autoritate teſtamẽti ueteris præſumpta ſunt, uideamus an etiam in nouo dei ira talis eſſe intelligatur, ut ſaluet. Nanq; Ioannes eos quos eſſe nationem uiperarum ob maliciam paternæ in ſe impietatis exprobrat, ita ad ſalutem monet: Facite dignum fructum pœnitentiæ. Et rurſum dominus ipſe: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego uos reficiam. Frementibus autem aduerſus ſe, & non tantum in paſſione, ſed etiam poſt paſſionem, non dico in unum conuenientibus, ſed perſecutionem eccleſiæ, apoſtolorum fugam, cædem martyrum ſpirantibus, deus ſic loquitur iratus: Saule Saule, quid me perſequeris? Ait autem: Quis es domine? Dominus uero: Ego ſum Ieſus Nazarænus, quẽ tu perſequeris. At ille tremens & pauens in eo quod ſibi acciderat, dixit: Domine, quid me uis facere? hic loquitur iratus, ſic in indignatione conturbat, cum quibus ob meritum impietatis pœna decreta eſt, ipſis per ammonitionem deſinendi mali, metus & terror affertur. Sed ne ipſam quidem principalem & maximam loquendi in ira & indignatione cõturbandi prædicationem prætermiſit propheta. Nanque poſt id quod ait: Tunc loquetur ad eos in ira ſua, & in furore ſuo conturbabit eos, ut oſtenderet qui ille iræ ſermo eſſet, & quæ ex eo conturbatio gigneretur, adiecit: Ego autẽ conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, annuncians

B præceptum eius. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſce à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Reges eos in uirga ferrea, tanquam uas figuli confringes eos.) Iratus loquens atque in indignatione perturbans, & iraſcẽdi modum temperat & loquendi. Nam neque iram diſſimulat poteſtate prælata, neque à bonitate ſua excidit terrore præmiſſo ad pietatem nos me- tus eius, cuius poteſtas eſſet demonſtrata, uocaret. Conturbantur ergo frementes & uana meditantes, cum regem ſciunt, cum filium dei audiunt, cum poſſeſſorem eum finium terræ & hæredem eſſe gentium diſcunt, cũ regendi ius in uirga ferrea & eius eſſe cognoſcunt, cum modo ac facilitate uaſis figuli comminuendos populos intelligunt. Sic loquitur iratus, ſic conturbat indignans, nõ puniens admiſſam impietatem, ſed impœnitentem ad pœnitentiæ confeſſionem commemoratæ poteſtatis terrore perturbans. Quanquàm uero per ſpiritum prophetiæ pro gerendis geſta memorantis, quia ſolitus ſit non per ambiguam prouidentiam gerendorum deus futura pro præteritis ſignificare, abſolute intelligi poſſit omnia hæc ex perſona unigeniti filij dei domini noſtri Ieſu Chriſti dicta eſſe, & infidelitas maxima ſit, trepidum ad hæc ſenſum ambiguæ opinionis afferre, ta-

C men etiam euangelicis atque apoſtolicis doctrinis oſtendendum eſt,nihil
eorũ prophetã quæ gerenda prædicandaq́ꝫ eſſent non antea prophetaſſe,
maxime cũ nõ exgiuus ignorantibus atq́ꝫ ſimplicibus error oriatur in eo
quod dictum eſt: Ego hodie genui te. Cum enim ante tẽpora unigenitus
dei filius maneat,non conueniens eſſe intelligitur,ut in die genitus ſit,cum
dies omnis in tempore ſit. Tempora enim ſecundum præſcriptam nobis à
Moſe cognitionem in hunc ſuum motum atqꝫ curſum ab origine ſeculi &
conſtitutione dimenſa ſunt, cum per momẽta,& horas & menſes,& annũ
reuolubili in ſe ſucceſſiõe diſcreta ſunt,inſtitutumq́ꝫ eſt tẽpus & ex tempo
re,quia omnia tempora mutua tẽporum ſubſtitutio & gignit & terminat.
Atque ob id dies in tempore eſt,per quam tempus uniuerſum & inchoa-
tum deſinit,& deſinens inchoatur. Vnigenitus uero filius dei,ut dei uerbũ
eſt,ita deus erat uerbum. Non cum temporibus eſt,ſed ante tempora:nõ
in aliquo,ſed ante omnia eſt. Erat enim cum tempora facta ſunt, quippe
qui ea fecerit. Erat ergo ſemper. Non enim eſt definitus in tempore, non
ſubiectus in numerum,ſed per quem eſt eorum omnium quæ & ſunt & eſ
ſe dici poſſunt,origo,ipſe ille ex infinitæ æternitatis ſuæ ortu, ut ab æterno
genitus eſt perſiſtit. Vt igitur dicti prophetici,quo ait:Ego hodie genui te.
ratio poſſit intelligi, adhibenda nobis eſt euangelica & apoſtolica, atque
D prophetica autoritas,ut uel prophetã de Apoſtolo, uel Apoſtolũ de pro-
pheta intelligamus. Tenendus autẽ idem euangelicorũ dictorum ordo.
qui pſalmi eſt. Nam idem primus eſt: Ego autem conſtitutus ſum rex ab
eo ſuper Sion montem ſanctum eius. Et neſcio cui Chriſtum regem eſſe
ambigere ſit tutum,latrone hoc ipſo in crucis paſſione profitente:Memen
to mei domine, cum ueneris in regnum tuum. Sed non ſufficit confeſſio
latronis regem eſſe profitentis. Teſtantur etiam adoraturi Magi,cum in-
terrogant:Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorũ:Teſtatur & Pilatus interro-
gans:Tu es rex Iudæorum? Profitetur & dominus reſpondẽs: Tu dixiſti.
Non negat interrogatus,nec gloriatur humiliandus ad mortem,cum non
ſit, niſi ex reſponſione confeſſio, ita neque ſe protulit profeſſionis auto-
rem,neque interrogatæ cognitionis ueritatem inuidit. Sed non ſufficit re-
ſpondiſſe quod rex ſit,audiamus etiam illud,& qui ſit iſte qui rex eſt. Prin
ceps nanqꝫ ſacerdotum etiam cum adiuramento interrogat,dicens: Adiu-
ro te per deum uiuum,ut dicas,ſi tu es Chriſtus filius dei. Et dicit illi Ieſus:
Tu dixiſti. Interrogatio nunc quoqꝫ nõ improbatur,ſed & iactantia & glo
riatio ſpontaneæ ꝓfeſſionis effugitatur. Quæſita tamen ueritas non nega
tur,ac ſic uerecundia humilitatis & ueritatis confeſſio temperatur, ut ſit &
in reſponſiõe officiũ,& in interrogatione cognitio. Sed expectandus eſt,
qui tandem ſit reſponſionis huius profectus, quod Chriſtus filius dei eſt.

Nempe

A Nempe quid ſequitur ad id quod dictum eſt: Tu dixiſti: Verum dico uobis, amodo uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis dei, & uenientem in nubibus cœli, qui filius hominis eſt, idem & filius dei eſt. Natura generoſitatis in filij hominis aſſumptione non deperit. Nam non idcirco non dei filius, quia & hominis eſt filius. Non enim diuinitatis fit deceſſio, cum humilitatis acceſſio, nec per conſortium infirmitatis contumeliam uirtus excepit, quippe cũ infirmitas honore ſit donata uirtutis. Nam hominis filius à dextris dei aſſidet, ueniens cũ cœli nubibus contuendus. Quo dicto prophetia conſummatur illa, quæ dixit: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Hic ergo rex ſuper Sion montem ſanctum dei conſtitutus eſt, præceptum domini annuncians. Non ſuper illum utiq; terrenæ ciuitatis montem, comploratæ ſcilicet & homicidæ & parricidæ Hieruſalem, ſed Hieruſalem eius quæ in cœlis eſt, quæ mater eſt noſtra, quæ ciuitas regis magni eſt, cuius ut exiſtimo hodie incolæ ſunt in paſſione domini reſurgentes. Dei itaque præceptum hic rex conſtitutus annunciat, ut uenturum eum cum cœli nubibus meminiſſent, aduerſus quem fremerent & conuenirent, ut per cognitionem diuini aduentus conturbati ſuper contumeliam illuſæ humilitatis corporeæ pœniterent. Tenet autem or

B dinem prophetiæ euangelica doctrina. Nam in eo ipſo dicti utriuſque ratio continetur, huius ſcilicet dicti: Ego aũt conſtitutus ſum rex ab eo ſup Sion montem ſanctum eius, annuncians præceptum eius. Dominus dixit ad me: filius meus es tu, ego hodie genui te. Cum enim ait: Amodo uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis dei, tempus quo filius hominis qui & Chriſtus & dei filius, conſeſſu dei dignandus eſſet oſtẽdit, ut qui antea dei filius, tum quoq; & hominis filius eſſet, ut id quod tum filius hominis eſt, ad perfectum dei filium, id eſt, ad reſumendam indulgendamque corpori æternitatis ſuæ gloriam per reſurrectionis potentiam gigneretur, quam gloriam à patre corporeus repoſcebat. Qui enim in formo dei erat, formam ſerui acceperat, & acceptæ huic formæ ſerui, gloriam dei in qua manſit expoſtulat, dicens: Pater glorifica me apud teipſum ea claritate quam habui priuſquàm mundus eſſet apud te. Non noua quærit, non aliena deſiderat, eſſe talis qualis fuerat poſtulat, ſed precatur id ſe quod antea erat eſſe, gigni ſcilicet, ad id quod ſuum fuit. Non erat autem idipſum totus, quod ut fieret precaretur, fieri autem totus non aliud quàm quod fuerat poſtulabat. Sed fit quod fuit, & quod non erat eſt futurus, ad id quod fuerat, id quod totum non erat quodam nouo ortu naſcebatur. Exordio ergo hic reſurrectionis ſuæ ad aſſumendam gloriam dies eſt: per quam ad id naſcitur, quod ante tempora erat. Sed

Quomodo naſcitur quod pficitur.

C naſcens ad id quod ante tempora fuit,id tamen in tempore naſcitur eſſe, quod non erat,atque ideo filius hominis ammodo aſſidens uirtutis dextris eſt uidendus, quia natura carnis poſt reſurrectionem glorificata ad profectum eius quam antea habuerat claritatis,prouehebatur,cum hominis filius confeſſurus patri & in immortalitatem corruptione carnis abſorpta,& in uiuentem tunc,& non moriturum amplius dei filium naſceretur. Tenuit autem beatus Apoſtolus nouam hanc in eo tempore huius natiuitatis diſcretam ab ea quæ ante tempora eſt generationem & ſubdiuiſam ſignificationem. Nam cum de beata illa,& nullis circunſcripta temporibus natiuitate dixiſſet:Primogenitus omnis creaturæ, quia in ipſo creata ſunt omnia in cœlis & in terra uiſibilia & inuiſibilia, primogenitum quoque etiam ex mortuis in reſurrectione commemorat, dicens poſtea:Primogenitus ex mortuis,ut fieret ipſe in omnibus primatum habens. Naſcitur eñ ad id quod non erat,cum tamen id fieret quod fuiſſet. Eſt enim primogenitus ex mortuis,qui erat primogenitus creaturæ. Idcirco primogenitus ex mortuis ut maneret primogenitus creaturæ. Idem enim eſt primogenitus ex mortuis,qui erat primogenitus creaturæ.non nunc aliud eſt atque antea fuit,quàmuis etiam aliud ipſe fuerit ex alio, ſed id quod ex alio etiã aliud fuit, in id ipſum tamen unde antea extitit aliud eſt renatum. Nam qui natus ex uirgine homo eſt,erat & tum dei filius,ſed qui filius hominis
D eſt,idem erat & dei filius. Natus autem rurſum ex baptiſmo,& tum dei filius,ut & in id ipſum & in aliud naſceretur. Scriptum eſt autem cum aſcendiſſet ex aqua:Filius meus es tu,ego hodie genui te. Sed ſecundum generationem hominis renaſcentis, tum quoque ipſe deo renaſcebatur in filium, profecto ut hominis filio,ita & dei in baptiſmate cõparato. Sed id quod nunc in pſalmo eſt: Filius meus es tu,ego hodie genui te,non ad uirginis partum,neque ad lauacri generationem,ſed ad primogenitũ ex mortuis pertinere apoſtolica autoritas eſt. Nanque in libro actuum apoſtolorum ita dictum eſt:Noſque uobis euangelizamus eam quæ ad patres fratres facta eſt repromiſſio. Hanc deus expleuit filijs noſtris, ſuſcitans dominum noſtrum Ieſum. Sicut & in pſalmo primo ſcriptum eſt:Filius meus es tu,ego hodie genui te. Cum ſuſcitauit eum à mortuis amplius non regreſſurum in interitum. Vox ergo dei patris ſecundum Apoſtolum in die reſurrectionis extitit, & uideamus an id ipſum & euangelia ſic doceant. Nanque dominus reſurgens,tali ad apoſtolos uſus eſt uoce:

Data eſt mihi poteſtas omnis in cœlo & in terra. Euntes nunc docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij,& ſpiritusſancti. Reſurgẽs enim,in cœlo & in terra ius omne ſortitus eſt. In eo autem quod ait:Data eſt, popoſciſſe id quod accepit oſtendit. Sequitur enim:

Poſce à

A Poſce à me & dabo tibi gentes hæreditatē tuam & poſſeſſionem tuā terminos terræ.) Accepit ergo hæreditatē gentium quam popoſcit. Popoſcit enim cum ait: Pater, uenit hora honorifica filium tuum, ut filius tuus honorificet te. Sicut dediſti illi poteſtatem omnis carnis, ut omni quod dediſti illi det uitam æternam. Et rurſum: Non pro his rogo tantum, ſed & pro his qui credituri ſunt per uerbum eorum in me. Hæc ergo hæreditas eius, ut omni carni det uitam æternam, ut omnes gentes baptizatæ atque doctæ regenerentur in uitam, non iam ſecundum illam diuinam Moyſi cantionem angelorum dominatui deditæ, neque ſecundum eorum numerum diuiſæ, ſed in dominicam familiam ſuſceptæ, & in domeſticos dei deputatæ, & ex iniuſto atque peruerſo iure dominantium in regnum æternum diuinumq; tranſlatæ. Neq; adhuc tantū portio domini Iſraël, neq; funiculus hæreditatis eius Iacob, ſed gentes omnes ſecundū numerum angelorū ante diuiſæ, nunc iam unius atq; unius. Omnis hæc uniuerſitas gentium dei populus eſt, & æterna hæc omnium ex mortuis reſurgentium. Primogeniti huius ex mortuis æterni hæredis hæreditas eſt. In eo aūt quod adiectum eſt: & poſſeſſionē tuā terminos terræ, non eſt exiſtimandū quod id ipſum repetitus ſermo ſignificet, tanq; illi ſola gētium terras inhabitantiū donata poſſeſſio ſit. Non enim ait: & poſſeſſionem tuam uſque ad termi-
B nos terræ, ſed terminos terræ. Ab eo autem quod terminantur id quod terminat differt. Neque idipſum eſt finitum atque finire, neque unum eſt modum ſumere, atque moderari, quorum aliud interius modum accipit, aliud exterius quodam ambitu ſuo obiectuq; moderatur. Non enim ita in profundum demerſa eſt terra, aut in latitudinem extenſa, aut prolata in altum eſt, ut non undiq; ſecus, aut circūfuſæ, aut ſubiacentis ſibi naturæ contineatur obiectu. Hanc enim infernæ uaſtitudinis demerſa & immenſa abyſſus ſuſtentat, hanc circūfuſi & ſuperni aëris ſpiritus inumbrat, atq; ambit, quod autem ſubiecta ſibi abyſſo ſuſpenſa ſit propheta teſtatur, dicens: Ipſe ſuper maria fundauit eam & ſuper flumina præparauit illam. Et rurſum qui firmauit terram ſuper aquas. Et hanc immenſam atque infinitam uaſtitatem abyſſum ſcriptura ſolita eſt nuncupare, cum Iona intra cetum orante dicitur: Abyſſus multa circūfudit me. Atque hæc quidem infinita immenſitas quæ ſecundum uerbi proprietatem in abyſſo ſignificari intelligitur ſpirituali diuinæ ſubſtantiæ eſt circunſcripta uirtute, ſecundum illud apoſtoli: Quoniam in ipſo & per ipſum, ipſi gloria in ſeculo ſeculorum. Eſſe autem huius infernæ regionis uaſtæque abyſſi incolas plures, beati Ioannis Apocalypſi docemur, cum nullus, neque in cœlo, neque ſuper terram, neque infra terram obſignatum librum dignus eſt repertus aperire. Non utique de mortuis & in terram ſepultis,

ſignificare

C ſignificare intelligitur cum ad tertij incolatus demonſtrationem non qui
intra terram, ſed qui infra terram, neque qui mortui ſunt, ſed qui uiuunt,
illum in ſe reſignandi libri habuerint autorem. Cum ergo poſſeſſio terræ
finium domino donatur, non tam terra donatur quàm ea, quibus terra fi-
nitur. Terræ enim terminos quibus terra ipſa determinatur, accepit. Cuius
rei ſacramentum omne beatus apoſtolus Paulus (quippe cuius ore Chri-
ſtus de ſe eſt locutus) expoſuit, dicens: Qui cum in forma dei eſſet, non ra-
pinam exiſtimauit ſe eſſe æqualem deo, ſed ſe exinaniuit formam ſerui ac-
cipiens, in ſimilitudine hominis conſtitutus, & habitu repertus, ut homo.
humiliauit ſe factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis.
propter quod & deus illum exaltauit, & donauit illi nomen quod eſt ſu-
per omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu curuetur, cœleſtium, ter-
reſtrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus
in gloria eſt dei patris. In forma itaq; dei manens, formā ſerui accepit, ſci-
licet ex deo homo natus, & poſt mortem crucis in nomen, quod eſt ſuper
omne nomen exaltatur. In deum nanq;, quia nullum ultra deum nomen
eſt, prouehitur, eiq; hoc petenti, id eſt, ut eſſet quod fuerat ante donatur.
Formam enim ſerui in forma dei manens ſumpſerat. Accepit deinde poſ-
ſeſſionē finium terræ, id eſt, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœle-
D ſtium, terreſtrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia domi-
nus Ieſus in gloria eſt dei patris. Non terrena ſola, ſed ſuperna etiam in-
fernáque donantur, & ea quibus terra concluditur, & in gloria dei patris
hodie genitus naſcitur, id eſt, in manente antea dei forma per præmium
mortis forma ſeruilis adhoneſtatur. Fitq; ſub tempore noua, nec tamen
inuiſitata natiuitas, cum ad reſumendam gloriam dei patris qui ex fotma
ſerui erat, primogenitus ex mortuis naſceretur. Sequitur deinde:

Hoc ſubolet Origenis cum quiddam. Nam in hoc opere, Origenem ſequutus eſt Hilarius.

Reges eos in uirga ferrea, tanquam uas figuli confringes eos.) Multis
aut male opinantibus, aut uirtutem & proprietatem dictorum diuino-
rum ignorantibus aduerſa hæc eſſe bonitati dei uidentur, ut gentes quas
filius dei in poſſeſſionem popoſcit, & in hæreditatē accepit, terrore uirgæ
ferreæ regat, & modo uaſis figuli confringat. Neque enim boni cuiuſq;
eſt dare & accipere perdenda. Et qui mauult peccatotum pœnitentiam
quàm mortem, non exiſtimatur ſecundum promiſſionem naturæ ſuæ
eſſe facturus, ſi uirga ferrea confringat, quos dari ſibi in hæreditatem po-
poſcit. Et primum ne quis temerariæ huic & impiæ præſumptioni locus
pateat, proprietates ipſæ uerborum in Romanam linguam tranſlatorū
cognoſcēdæ ſunt. Nāq; id quod nobiſcū eſt, reges eos in uirga ferrea, quā-
q; ipſum reges nō tyrannicum, neq; iniuſtum ſit, ſed ex æquitatis ac mode
rationis arbitrio regimen rationale demonſtret, tamen molliorem adhuc
regentis

A regentis affectum proprietas Græca ſignificat. quod enim nobiſcum eſt:
reges eos, cum illis eſt ποιμανῖς, id eſt, paſtoraliter reges, regendi ſcilicet eos
curam affectu paſtoris habiturus. Ipſe eſt enim paſtor bonus, cuius nos
ſumus oues, pro quibus animam ſuam poſuit. Non autem ius tyrannicũ
ſignificari arbitremur in uirga, quæ in uirgæ nuncupatione proprietas ſit,
ex nouo & ueteri teſtamento noſcẽdum eſt. Beatus Paulus ad Corinthios
ſcribens, quos cum ex multis peccatis ad pœnitentiam moderata atq; uti-
li adhortatione reuocabat, ait: Quid uultis, in uirga ueniam ad uos, aut in
charitate & ſpiritu manſuetudinis? Nunquid Paulo ius prætorum erat, ut
uirga comminaretur, & cum officio lictoris ad eccleſiam Chriſti adeſſet?
Non utiq; ita opinandum eſt, ſed quia omnis dei ſermo quo ex errore in
ueritatem dei retrahimur, quo per cõminationem terroremque iudicij ad
Virga apoſtolica ſermo euãgelicus.
innocentis & ſanctæ uitæ uiam regamur, uirga eſt nuncupatus, per quam
intra diſciplinam diuini metus cohibet timoratio ac prouidentis rectoris
monitu cohercemur. Beatus apoſtolus conditionem eligendi aduẽtus ſui
his quos monuerat adiecit: utrum mallent eum in ſeueritate doctrinæ atq;
obiurgationis adeſſe, an in ſpiritu lenitatis. Quod utrumq; ſecundum mo-
deſtiæ tenorem erat neceſſarium, ut obedientibus lenior, inſolentibus ue-
ro ſeuerior adueniret. Et hoc quidem ex noui teſtamenti autoritate præ-
B ſumptum eſt. Hanc autem uerbi doctrinam uirgam nuncupari ex ueteri
ita cognitum eſt, cũ dicitur: Virga directionis, uirga regni tui. quia hæc ea-
dem eſt uirgæ directio, qua per doctrinam in æquam uiam utilemque di-
rigimur. Et quæ uirga regni eſt, neceſſe eſt ipſa illa doctrina ſit regni,
ipſum autem dominum noſtrum ob doctrinæ ſuæ utilem ac moderatam
prædicationem uirgam nuncupatum ita accepimus, dicente Eſaia: Exiet,
inquit, uirga de radice Ieſſe. Ac ne tyrannicã in eo ſeueritatem per uirgæ
nuncupationem auderet quiſquàm opinari, continuo propheticus ſermo
adiecit: Et flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus do-
mini, ut uirgæ ſeueritatem floris ſuauitas temperaret, cum unicuique
noſtrum doctrinæ terror regimen perfectæ beatitudinis ammoneret.
In hac ergo uirga reget datas ſibi gentes, non corruptibili, non caduca, nõ
fragili, ſed ferrea, id eſt ualidiſſima & pro naturæ ſuæ ſoliditate firmiſſi-
ma. Hæc ergo uirga ferrea reget, ita ut confringat & conterat. Nam ma-
gis hoc ſecundum Septuaginta tranſlatores Græcitatis proprietas enun
ciat, ita ſcriptum eſſe συντρίψεις, ſed ſiue conterat, ſiue confringat, non idcir
co exiſtimandus eſt hæreditatem poſcere, ut eam ad perdendum atque
abolendum confringat & conterat, quippe cui cor contribulatum ſacrifi-
cium ſit optimum. Contritio ergo illa ſiue confractio eſt, quæ in nobis
corporeas uoluptates & ſecularium uitiorum incentiua comminuit, di-
gnoſque nos dignatione domini præſtabit, ſecundum dictum prophe-
tæ: Cor

tæ: Cor contritum & humiliatum deus non ſpernet. Comparata au-
C tem uaſis figuli confractio, quantam abſolutionem intelligentiæ huius impartitur. Non enim ſine cauſa quos in hæreditatem popoſcit uirga ferrea regens tanꝗ uas figuli confringet, niſi quod comparationis exemplo fragmenti iſtiuſmodi damnum proficere in reſtaurationem eiuſdem uaſis oſtendit. Qualis autem à deo ſecundũ uas figuli noſtra cõfractio ſit idem docuit per Hieremiam prophetam, dicens: Surge & deſcende in domum figuli, & ibi audies uerba mea. Et deſcendi in domum figuli, & ecce ipſe faciebat opus ſuper lapides. Et cecidit uas quod faciebat in manibus eius, & ipſe fecit uas aliud ſecundum quod placuit in conſpectu eius, ut faceret. Et factum eſt uerbum domini ad me, dicens: Si ſecundum figulum hunc non poſſum facere uos domus Iſraël? Ecce ſicut lutũ figuli uos eſtis in manibus meis. In ſũma, loquar ſuper gentem & ſuper regnum ut feriam eos & perdam, & ſi conuerſa fuerit gens illa à malis ſuis, pœnitebo de malis quæ cogitabã facere illis. Et, in ſũma loquar ſuper gentem & regnum, ut reædificem & plantem. Et facient mala ante me, ut ne audiant uocem meã, & pœnitebo de bonis quæ locutus ſum facere illis. Sic petitas atq; obtẽtas hæreditatis ſuæ gentes deus confringet & conteret ut reformet. confringit enim deus in omnibus omnes inexplebiles cupiditates, & illecebroſas laſci-
D uias, & feruẽtes iras, & inanes ſuperſtitiones, & tumentes faſtus, & impias opiniones. Reformat autem nos ad rationabilem uitæ uſum contemptu pecuniæ, luxus pudore, iræ moderatione, ueri ſcientia, cõmunione uiuendi, religionis officijs, cum per doctrinæ regimen terroremꝙ; iudicij in has uirtutes poſt uicia illa reuiuiſcimus. Non ait tanꝗ uas figulus confringes, ne per teſtæ fragmentum irreformabile uas poſſet intelligi, ſed ait uas figuli quod in ipſa artificis molitione uas fieret, ut ſecundum prælatum exemplũ prompta eſſet confracti eiuſdem uaſis ex artificis uoluntate reparatio. Sed irrationabilis materiæ uas etiam ſub alia intelligentia ad rationem humanæ uoluntatis aptum eſt, homines quidem per hæc uicia ſua cadere, ſed ſi in his pœniterent, id eſt, ſi ab his deſinerent, ſe quoq; deus in his quæ ad pœnam caſus huius conſtituerat pœniteret. Non quod hic motus mentis ſecundum humanam naturam in deum caderet, ſed quia hominis geſtorum pœnitentia modus eſt gerendorum. Pœnitentiam quoq; ſuam deus memorat ad pœnam, quia puniri deſinerent qui eſſe impij deſtitiſſent. Vt ergo figulo promptum eſt amiſſum uas ad eandem, uel quam uolet ſpeciem reformare, ita deo facile eſt poſt uiciorum caſus uolentes ſe erigi per doctrinæ ſuæ inſtitutionem ad pietatem ex impietate reparare. Sed & illa tanꝗ uas figuli non ignoranda cõfractio eſt, tum cum his corporibus diſſolutis & caſu mortis cõfractis pro uolũtate artificis reſtauratio afferetur. Quod utrũq; propheticus ſermo ſignificaſſe eodem dicto uidetur. Nam

cũ pœni

A cum pœnitentiam utilem in his quæ ante agebãtur, oſtendit, præſentis huius uitæ & corporalis ex uicijs in uirtutem nouam quaſi inſtauratione docet eſſe oportere, ira in eos dei ſicuti criminũ uoluntate ceſſante. Et quanq̃ id ex figuli comparatione protulerit, tamẽ cum de eodem figulo ait: Et ipſe fecit uas aliud ſecundum quod placuit in conſpectu eius, ſignificari etiam intelligitur illa, quæ ſecundũ dei uoluntatem reſurgentium corporũ inſtauratio eſt futura. prout enim ei placet, & conſpectu eius dignũ eſt, confracta reparabit non ex alia aliqua, ſed ex ueteri atq; ipſa originis ſuæ materie ſpeciem illis complaciti ſibi decoris impartiens, ut corruptibilium corporũ in incorruptionis gloriam reſurrectio, non interitu naturam perimat, ſed qualitatem conditione demutet. Non enim aliud corpus quamuis in aliud reſurget. Apoſtolo dicẽte: Seminatur in corruptelam, reſurget in incorruptionem. Seminatur in ignominiam, reſurget in gloriam. Seminatur in infirmitatẽ, reſurget in uirtutẽ. Seminatur corpus animale, reſurget ſpirituale: Fit ergo demutatio, ſed nõ affertur abolitio. Et cũ id quod fuit, in id quod non fuit, ſurgit, non amiſit originem, ſed profecit ad honorem, confringi itaq; nos tanq̃ uas figuli, uel nunc, uel tunc gaudeamus, ut & nunc modo figuli uaſis cõmortui & conſepulti domino in baptiſmate in nouitate uitæ ambulemus, & in nouũ Chriſti hominem depoſito uetere renaſcamur, ut

B tunc per hunc nouæ natiuitatis profectum in beatam illam ac deo placentem iteratæ reparationis noſtræ ſpeciem reformemur. Cuius boni nõ ignarus propheta, poſt hæc hortatur & dicit: Et nũc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terrã. Seruite domino in timore, & exultate ei cũ tremore. Apprehendite diſciplinam, ne fortè iraſcatur uobis dominus, & pereatis de uia iuſta. Cum exarſerit in breui ira eius, beati omnes qui cõfidunt in eo.) Doctrinæ hic ordo utiliſſimus eſt, ut eorum in quæ nos adhortatur, beatitudinẽ cognitam præſtet, quia difficile ſit animũ ac ſpem ad ignorata protendere. Volens igitur propheta ad eorum nos quæ ſuperius cõmemorauerat, intelligentiã coarctari, intelligentiæ ipſius honorẽ ante memorauit, dicẽs: Et nũc reges intelligite, eos ſcilicet qui intellecturi eſſent, reges demonſtrans, obſequelæ admixtos eliciat. Itaq; & deo ſeruientes, ſi timeant imminentem timorẽ, non negligentes in ea erunt quam ſuſceperint ſeruitutem: Ac ne tyrannici terroris hic metus eſſe fidelium crederetur ad id quod dixerat: Seruite domino in timore, & exultate, ut metum ſeruitutis gaudij exultatio temperaret, cum ipſe timor cauſam lætitiæ per conſcientiam ſeruitij fidelis afferret. Porrò autem ne libertas gaudij fines congruæ moderationis excederet, ita ſubdidit: Exultate in tremore, quia periculoſa ad obliuionem timoris eſſet libera à tremore lætitia. Atq; ita hæc prophetici eloquij ratio ſeruata eſt, ut ſeruitutẽ timor detineret, timorem exultatio moderaretur, & exultationem tremor conſequens contineret. Huius autem ſeruitij & timo-

C rem exultantem,& exultationem trementē docuit in eo quod ſequitur,con ſiſtere,dicens: Apprehendite diſciplinam. Virtute uerbi ſignificationem im patientis uelut properæ ad id uoluntatis oſtendit, non tam expetendam, quàm apprehendendā potius diſciplinam,docens nō tempore fidei in hu- ius obedientiæ obſeruatione contentus, ſed ardorem ſpiritus in apprehen denda auiditate deſiderans. Sic in rapiendo regno cœlorum raptore domi nus delectatus, ait: A diebus autem Ioannis regnū cœlorum uim patitur, & uim faciētes diripiunt illud. Quia cū regni cœleſtis poſſeſſio Iſraēl prædi caretur,fides tamē gentiū poſſeſſionē hanc ſibi Iſraēl diffidenti præriperet. Sic & beatus Paulus currit ut apprehendat,dicēs: Sequor autē ut apprehen dam in quo & apprehenſus ſum. Non lento gradu properat, neq; ocioſo ſequitur procurſu. Apprehenſurus enim ſequitur,& ſatis quidem dixiſſe ui deretur,ſi conſequuturus ſequeretur. Sed uim & ipſe afferre optat,& appre hendere properat,& modo exempli corporalis inuadere. Scit autem ſe eo ipſo iam eſſe,quod apprehēdere properat apprehenſum. Si enim nos per corporalem naturā deus naturæ ſuæ diffidentes homo genitus apprehen- dit,factus ipſe quod ſumus,noſtrum eſt ad apprehendendū nunc id quod eſt ipſe contendere,ut in eam gloriam in quā naturam corporeæ huius cor ruptionis exemit,feſtinatio noſtra ſe miſceat, atq; ita apprehendemus id in quo fuimus apprehenſi,ſi naturam dei cōſequamur,deo ante naturam

D hominum conſequente. Apprehendenda itaq; diſciplina,& inuadenda eſt quodā amplexu & uinculo corporali,ne elabatur aut decidat. Cauſam au- tem diligentis huius amplexus ac uinculi propheta ſubiunxit,dicēs: Appre hendite diſciplinam,ne quando iraſcatur dominus,& pereatis de uia iuſta. Cum exarſerit in breui ira eius. Adeſt enim pœnæ dies qui exardeſcēte ira domini ſignificari intelligitur,in quo ſi non apprehenſam à nobis diſcipli- nam tenebimus,perditi de uia iuſta erimus. Vnicuiq; eñ rei perit quicquid aufertur, & quod eſt, ei cui deeſt iam uidetur amiſſum. Nam tametſi per naturam ſuam maneat,ei tamē cui abeſt,non manet. Et iccirco de uia iuſta impij pereunt,quia in ea nō erunt. Pereunt autē de uia iuſta, cum exarſerit in breui ira eius. Non moroſa hæc ira eſt,per quam de iuſta uia pereunt,ne quis ſibi interim pœnæ lucro inter moras iudicij blandiatur. In breui nãq; exardeſcit ira. Excipit enim nos ſtatim infernus, & decedentes de corpore ſi ita uixerimus,confeſtim de uia recta perimus. Teſtes nobis ſunt euange lij diues & pauper,quorum unum angeli in ſedibus beatorum,& in Abra- hæ ſinu locauerunt,alium ſtatim pœnæ regio ſuſcepit. Adeo autem ſtatim pœna mortuum excepit,ut etiam fratres eius in ſupernis manerent. Nihil illic dilationis aut moræ eſt. Iudicij enim dies uel beatitudinis retributio eſt æterna uel pœnæ. Tempus uero mortis habet interim unūquenq; ſuis le- gibus, dum ad iudicium unūquenq; aut Abraham reſeruat, aut pœna,&

iccirco

A idcirco copioſum hunc ſacramentis cœleſtibus pſalmũ ſic propheta concluſit: Beati omnes qui confidunt in eũ.) Non trepidã ſpem, neq; ambiguã perfectio beatitudinis exegit. Confidentia ad id opus eſt firmæ opinionis ſcilicet, & indemutabili uoluntate, quia plus ſit cõfidere quàm ſperare. Confidendum ergo eſt, ne nos à uia recta exardeſcens breui ira dei deperdat. Fidelis enim eſt qui ait: Qui credit in me non iudicabitur, ſed tranſiet de morte ad uitam, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum.

In finẽ intellectus Dauid cũ uenit ad eum Doech Idumæus, & nunciauit Sauli: uenit Dauid ad domũ Abimelech. Pſal. LI.

SVperſcriptio pſalmi ſollicitam expetendæ intelligentiæ poſtulat diligentiam. Eſt enim in exordio eius ſtatim poſitum, in finem intellectus. Hiſtoriam nõ ſui temporis pſalmus continere oſtẽditur, cui præſcriptio tituli in finem eſt. Et cũ in finẽ intelligentia ſit, non poteſt in eo alicuius alterius magis rei intelligentia eſſe quàm finis. Finis autem eſt, ut frequenter oſtendimus, quo concluduntur omnia, cuius cauſa cætera ſunt, ad quem uniuerſa ſpei, rerum, negociorum opera feſtinant. Intelligentia ergo pſalmi in eo conſiſtit, ob quem ſunt omnia, extra quem nihil eſt. Et quis iſte ſit, ſuperſcriptio ipſa quæ continere
B hiſtoriam exiſtimatur, oſtendit. Eſt enim talis: In finem intellectus illi Dauid, cùm uenit Doech Idumæus & annunciauit Sauli, & dixit ei: Venit Dauid in domum Abimelech. Atque ut abſolutius rationem ſuperſcriptionis conſequi poſſimus, ipſe rerum geſtarum ordo ſubdendus eſt. Doech præpoſitus erat mulorum Saul, qui ad Saul ait: Vidi filium Ieſſe uenientem in Nobæ ad Abimelech filium Achitob, & interrogauit eum in domino, & manducare dedit illi, & gladium Soliæ alienigenæ dedit ei. *Argumentum pſalmi.* Quibus auditis rex, poteſtatem Doech ſacerdotum & ciuitatis dedit. Dehinc ſcriptura ſubiecit: Et circumiuit, inquit, Doech Idumæus, & tetigit ſacerdotes, & mortificauit in die illa octoginta & quinq; omnes ferentes Efod, & Nobæ ciuitatem ſacerdotum deiecit in ore gladij. Hæc itaq; omnis geſtorum fides eſt, de qua tantum ad pſalmi titulum præſumptum eſt, quantum & ſacramẽto pſalmi, & propheticæ ſatiſfaceret doctrinæ. Id enim ſolum in ſuperſcriptione eſt, cum inquit: Venit Doech, & annũciauit Saul & dixit: Quia uenit Dauid in domum Abimelech. Et neceſſario poſt quinquageſimum pſalmum, in quo peccatorum remiſſio ſecundum ſanctificati huius quem in exordio pſalmorum docuimus, numeri uirtutem cõtinetur. Pſalmus iſte tempore anterior, ordine poſterior collocatur, ut id quod in finem intellectus præſcribitur, perfectis undiq; & abſolutis ſacramentorũ generibus poſſet intelligi. *In finem quid ſibi uelit.* Achimelech interpretatione uerbi fratris mei imperium ſignificat. Quod enim nobiſcum fratris mei imperium dicimus, id

C Hebræi Achimelech nuncupant. Cum ergo Sauli dicitur: Venit Dauid in domũ Achimelech, illi inimico Dauid nunciatur, quod domum ingreſſus ſit fratris imperij. Domus autẽ imperij fratris quæ ſit, Petrus apoſtolus docet, dicens: Et uos quaſi lapides uiui ædificamini in domos ſpiritales ad ſacerdotium ſanctum. Et infra: Vos autẽ genus electum, regale ſacerdotium, genus ſanctum, plebs ad poſſidendum. In hanc igitur ſpiritalem domum ædificandi in regale genus ſumus, ſi per ſpiritalem corporum ædificationẽ conformes deo facti, genus perfici regale mereamur. Hanc ergo Achimelech domum, id eſt, domũ fraterni regni Dauid ille uerus ſanctus ac iuſtus oriens ingreſſus eſt, factus ſcilicet noſtri corporis homo, quæ domus fratris mei regnũ eſt, quia in eiuſdem corporis gloria cohæredes ſumus regni eius, ipſo dicente: Venite benedicti patris mei, poſſidete præparatum uobis regnũ à cõſtitutione mundi. Quod autem fratres eius ſint, quorum domum regiam fuerit ingreſſus, per prophetã teſtatur in pſalmo, dicens: Annunciabo nomẽ tuũ fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te. Conceſſa ergo ſecundum præcedentem pſalmũ peccatorum remiſſione, & uerbum caro factum habitat in nobis, qui & fratres, & domus ſpiritalis, & regale genus ſumus. Populus autẽ impius, & parricidalis, & proditor, qui in Doech perſona ſignificatur, regi ſuo, inimico ſcilicet Dauid, prodit quod in domo

D Achimelech ſit; & hoc fit cũ Pilato traditur, cũ homo crucifigẽdus offertur, cũ repudiato rege, regem ſuũ Cæſarẽ confitetur, prodens quidẽ eum in domo eſſe Abimelech, ſed non intelligens eum in domo eſſe imperij fraterni, corpus ſcilicet in quo ſanctorũ eccleſia, quæ corpus eſt Chriſti, conformis conregnabit, ingreſſum, in qua & deſideratum ſibi cibum ſumpſerit. Deſiderio enim manducare paſca deſiderauit, & ex qua Soliæ, id eſt, diaboli arma ſuſtulerit. Fortis enim ſpolia ipſe diripuit, poſt quod ab hoc eodẽ Doech, id eſt, populo proditore apoſtoli occiſi, eccleſiæ ſubuerſæ ſunt. Hic ergo titulus pſalmi in finem intellectus, quia in Chriſte, qui Dauid oriens iuſtus rex & æternus & paſtor eſt, totius ſpei noſtræ conſummatio, & legis finis intelligitur eſſe, qui & ſecundum pſalmi titulum & ordinem in ea corporis ſui domo proditus eſt, quæ ei fraterni domus ſignificatur eſſe imperij.

Quid gloriatur in malicia potens iniquitate tota die?) Querelam facit propheta, gloriari eum iniquitate tota die, qui in malicia potens ſit. Et hæc quidem gloria iniquitatis arguitur. Cæterũ eſt gloria & expetenda, & confitenda, & affectu quodam exultantis gaudij eloquenda, quod utrũq; ſub iiſdem dictis alius propheta demonſtrat, dicens: Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, neq; fortis in fortitudine ſua, neq; diues in diuitijs ſuis, ſed qui gloriatur, in domino glorietur. Vetitis enim primum improbabilis gloriæ cauſis, cauſam rurſum gloriæ competentis oſtendit, quo exemplo Apoſtolus ſcit in nullo ſibi, niſi in uno tantum gloriandum, cum ait: Mihi autẽ

abſit

A abſit gloriari,niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mun dus crucifixus eſt,& ego mundo.Non ergo gloria iſtiuſmodi,ſed gloria ini quitatis offendit,& eius iniquitatis,quæ die tota ſit.Diē pro ætate uel tem pore hominis nuncupari ſolere meminimus, cum dicitur: Diem hominis non concupiui. Vel rurſum cum Abraham diem domini deſiderauit:uel cum Apoſtolus ſatanæ tradit in interitum carnis,ut ſpiritus ſaluus ſit in di em domini.Non hunc diem ortu ſolis occaſuq; finitum,ſed diem conſtitu ti temporis uel ætatis oſtendens.Potens ergo in malicia gloriatur in iniqui tate tota die.Sed abſolute intelligitur in Doech perſona rationem querelæ huius nō cōuenire.Quid em̄ potētiæ habebat mulorū cuſtos,& ius in ani malia uectionis regiæ ſortitus,ut tantum nuncians Dauid domū Achime lech ingreſſum?Nunquid tota die in iniquitate gloriatur? Verum ſub per ſona eius populus,cui omnis in iniquitate ætas fuit,cui ex potentatu mali ciæ gloria iniquitatis ipſius abundauit, ſignificari intelligendus eſt. Potens enim fuit cum ſeruus uiſitabatur à domino, cum propter eum tot plagis percuſſa eſt Aegyptus, cum in trium dierum tenebris tenebras ipſas lumi ne ſecum manente non ſenſit,cum Aegyptum ipſa in argento & omni or natu diſpoliatam dadi ſuæ reliquit,cum ſecundum diei noctiſq; tempora columna nunc nubila,nunc ignea uſus eſt, cum rubrum mare pede tranſi

B uit,cum angelorum cibo uixit,cum maieſtatē deſcendentis ad montem dei uidit,cum uocem de nube loquentis audiuit, cum regna multis bellis gra uibus euertit,cum Iordanem refluentē ut ſibi areret,ſpectauit,cum prophē tas habuit, cum ſacerdotibus ad emundationē peccatorum & redemptio nem animæ ſuæ uſus eſt,cū obtinere regnū ſuum meruit.Sed in his omni bus cum potens eſſet,tamen in malicia ſua potēs ſemper fuit, cum cepas & allia Aegypti,& cum carnes deſiderauit,cum ob uiciorum conſuetudinē ſer uitutem impiam libertati piæ prætulit,cum uitulum adorauit,Moſi male dixit,dcum abominatus eſt,filios ſuos dæmonū hoſtijs uouit, prophetas occidit, ipſum quoq; deum ac dominū ſuum ſui cauſa natum hominem, proditum prætori in crucem ſuſtulit.Ac ſic toto uitæ ſuæ die in iniquitate glorians cum potens eſſet potens tamen in malicia permanſit. Poſt hanc ergo de eo prophetici doloris querelam, iam in ipſum ſermo conuertitur: Iniuſticiam cogitauit lingua tua.Linguæ humanæ officium eſt,ut naturali impulſa ratione,motu uario, eodemq; moderato uocem in uerba diſtin guat,extetq; per eam ex confuſo erumpentis ſpiritus ſono diſſonans ad re rum intelligentiam ſermo.Et quamuis quidem hic eius ad id efficiendū ra tionabilis motus ſit,tamē ipſe ſubdita potius eſſe rationi intelligitur,quàm ſenſu rationis intelligens eſt.Quod uero caret ſenſu intelligentiæ,caret & ra tionis inſtinctu:quicquid autē caret rationis inſtinctu,caret & meditatione conſilij.Et quomodo rectè à propheta dictum intelligitur,linguā iniuſticiā

Doech mulio Saulis.

C cogitare,cũ cogitatio ex rationabili ſenſu animæ uiuentis incatur. Lingua uero nõ ad naturam rationis incũdæ,ſed ad miniſterium naturæ ſit rationabilis inſtituta,ſed dicti huius perfecti & prophetici autoritatem & alius propheta demonſtrat,dicẽs:In ore ſtultorũ cor eorum eſt,quia nihil ex rationis conſilio tractantes,& cordis meditatione pendentes,temerario tantum motu linguæ inconſultæ res fortuitas & inconditas eloquantur. Atq; ideo in ore ſtultorũ cor eorum eſt,quia non quod cogitauerint,loquentur, ſed quod loquuti fuerint,cogitabunt. Et hoc quidẽ de lingua ſtulti,at uero de lingua ſapientis ita legimus:Lingua intelligentis meditabitur ſapientiã. Et rurſum:Lingua mea calamus ſcribæ uelociter ſcribentis.Quia intelligentis lingua ex meditatione ſapientiæ ſit.& eadem rurſum tanq̃ calamus ſcribentis,nihil incompoſitũ,nihil incertum agat.Sed his quæ aut cogitata aut lecta fuerint,obtemperãs celeriter ex ratione conſilij obſecũdet. Et quia ex ratione naturæ cogitatis potius famuletur lingua quàm cogitet.hæc lingua quæ iniuſticiã cogitauit,nõ naturæ ſuæ uſa docet eſſe officijs.Sequitur enĩ: Sicut nouacula acuta feciſti dolum. Nouacula ad nitorẽ uultus acuitur,ut abradens hirſutam atq; horrentem faciem leuiget.Hæc ſi potius uulneret, dolum fecit,quippe cum præparata ad ornatum,miniſterium ſuũ præbuerit ad uulnus. Lingua hæc ergo huius in malicia potentis iniquitatem cogi

D tans dolum fecit,id eſt,quam natura ad eloquendas rationabiles cogitationes conſulti cordis præparauerat,ipſa potius irrationabiles cogitat iniquitates.Populus enim qui in Doech ſignificari intelligendus eſt, ad magnificandum dei nomen electus, & ad celebrandas laudes ipſius præparatus, hunc inhonorat,hunc tradit,hunc quantũ in ſe eſt, morte crucis perimit,& hoc linguæ ſuæ nouacula per quã clamauit: crucifige,crucifige, cõſummat. Dolum itaq; tanq̃ nouacula acuta & iniquitatẽ cogitans fecit hæc lingua, & cuiuſmodi dolum,conſequentia docent.Sequitur enim:Dilexiſti maliciã ſuper benignitatẽ,iniquitatem ſuper quàm loqui iuſticiam. Doli huius crimen ex comparatione fit grauius,cum malicia diligitur,bonitate neglecta: cum iniquitas agitur,prætermiſſo ſermone iuſticiæ.Hunc propenſæ in maliciam dilectionis affectum dominus in euangelijs cõdemnat,dicens: Hoc eſt autẽ iudicium,quia lux uenit in hunc mundũ,& dilexerũt homines magis tenebras quàm lucem. Populus itaq; cui ad redemptionẽ peccatorum uerbum caro factum eſt,& deus homo natus eſt,ut per fidei iuſtificationẽ maledicto legis liber eſſet,dum in trãſgreſſione legis mauult ſeruire,maledicto ipſum illum deũ ſuum tradidit, pœnã ſanguinis eius ut prætor eſſet innocens in ſe ipſe ſuſcipiens.Et hæc agens demutat naturæ conſuetudinẽ. Maliciam enim diligit ſuper benignitatem,& ex bonis amorẽ conuertit in peſſima.Diligere quoq; iniuſticiã,ſuper quam iuſticiam loqui maluit.Tenuit uero ſecundũ Iudaicam conſuetudinem propheticus ſermo in ipſa ſer

monum

A monũ uirtute orationem,cum ait:Dilexiſti maliciam ſuper benignitatem,
iniuſticiam ſuper quàm loqui iuſticiam. Nam ubi ait: Dilexiſti maliciã ſu-
per benignitatem,nihil ultra quàm dilectionẽ ipſam ex comparatione con
demnat. Vbi uero ait: Iniuſticiã ſuper quàm loqui iuſticiã,ibi coarguit non
iam prælati amoris affectum, ſed ipſum illud odium in loquendo, dicens:
Super quã loqui iuſticiam. Poſſunt enim & ſolẽt Iudæi,licet nõ ament bo-
nitatem,tamẽ eam uel loquendo ſimulare. At uero qui de domino noſtro
Ieſu Chriſto,qui ſecundum beatum apoſtolum Paulum factus eſt nobis
iuſticia,& ſanctificatio,& redemptio,loqui nullo modo poſſunt,non conti
nentur ad aliquam ſermonis ſapientiam,ſi quãdo ex propheticis autorita
tibus obtenditur à nobis unigenitus deus,qui ante ſecula natus eſt in ho-
mine,& paſſus,& crucifixus,& mortuus. Tum enim omne de eo eloquium
euitant & fugiunt,& ſi diſcedendi quoq; locus nullus ſit,ui quadã taciti do
loris oppreſſi,aures manibus obſtruunt,& auditum ne in ſe penetret,exclu
dunt,bonitatẽ quidem tantam non amantes, interdum tamẽ eam loquen
tes,cæterum iuſticiam nec diligentes,quæ Chriſtus eſt,nec loquentes. Inter
ceſſio diapſalmæ,& ſi perſonæ non attulerit conuerſionem,tamen ſenſus ſe *Sic opinor iu-*
ciſſe intelligitur demutationẽ. Nam cũ & eius cuius antea, & ad eũ ad quẽ *xta uulgi con-*
antea ſermo ſit,idem tamen ſermo aliud nunc quàm ante ſignificat. Et qui *ſuetudinẽ uti-*
dem ſuperiora querelis grauia fuerũt,adeo ut ex prophetiæ dolore anteq; *tur hac uoce*
B edicerentur,increpita ſint,cum iniuſticiam lingua cogitat,cum tanq; noua- *diapſalma,*
cula acuta dolum efficit,cum malicia ſuper bonitatẽ diligitur,& iniuſticiæ *quẽadmodum*
ſuper iniuſticiam eloquiũ eſt. Proptereaq; quædam quaſi prophetæ accu- *Auguſtinus p*
ſatio apud deum præmiſſa eſt arguentis,cum dicitur: Quid gloriatur in ma *tulit aliquo-*
licia potens in iniquitate tota die? Et ne inanis querelæ dolor reperiretur, *ties baptiſmũ*
ipſa querelæ cauſa ſubiecta eſt: Hunc uero intercedẽte diapſalmate,nõ præ *in neutro ge-*
ceſſit querela,ſed demonſtrata ante cauſa peccati grauiſſima, tum hæc da- *nere.*
mnationis eſt ſubiecta ſententia: Dilexiſti omnia uerba præcipitationis,lin
guã doloſam,propterea deſtruet te deus in finẽ,euellat & emigret te de ta-
bernaculo tuo,& radicẽ tuam de terra uiuentium, exemplo quo in Geneſi
dictum legimus his uerbis: Quia feciſti hoc, maledictus tu à terra. Et rur-
ſum: Quia audiſti uocem mulieris tuæ. Sed & ab Apoſtolo cũ grauiſſima
humanæ impietatis crimina percenſuiſſet,ita dictum: Propter hoc tradidit
eos in ſenſum reprobum. Ita eſt nunc: Dilexiſti uerba præcipitationis, lin-
guam doloſam,propterea deus deſtruet te in finem. Verbi uirtutem Lati-
nus ſermo non tenuit. quæ enim nobiſcum uerba præcipitationis ſunt,ea à
Græcis ῥήματα καταποντισμοῦ commemorata ſunt,quo dicto ſignificatur id
quod nobiſcum præcipitatio eſt, cũ illis eſſe dimerſio in profundũ maris.
Poteſt autẽ nobiſcum ſecundũ generalem ſenſum præcipitatio nõ in mari
tantum,ſed ex editis aut ædium,aut rupium,aut quorũcunq; generũ locis

C decidentiũ caſus intelligi. Ergo ſecundũ demonſtratam præcipitationis ra-
tionẽ, quia uerba præcipitationis Doech dilexerit, ſeueriſſima damnatione
ſubiectus eſt. Omnis etẽ anima infidelis in ſeculi huius tanq̃ maris pro-
fundo naufraga, incerto motu uagoq́ differtur, & diuerſarũ cupiditatum
æſtu mobilis fluctuar, poteſtate diaboli ſeculum incolẽtis illiſa, & nulla ad
reſiſtendũ obnitendumq́ ei ſubiectæ ſoliditatis firmitate conſiſtit, ex quo
facile eſt incentiuis circũagentium cupiditatũ pendulam uagamq́ iactari.
Quod aũt ſeculi huius motus atq; fluctus undantis maris ſit æſtibus com
paratus, qui dominantis ſit diaboli incolatus, ſecundũ propheticam & alle
goricam intelligentiã, pſalmus centeſimus tertius ſub corporali tamen crea
turarũ ſignificatione demonſtrat: Hoc mare magnũ & ſpacioſum, illic ſer-
pentes, quorũ non eſt numerus. Animalia puſilla & magna, illic naues per-
tranſibunt. Draco iſte quem formaſti ad illudendum ei. Et rurſum in pſal
mo nonageſimonono: Veni in altitudinẽ maris, & tempeſtas dimerſit me.
Vnigenitus itaq; dei filius, & dei uerbũ, & deus uerbũ, ad eruendos nos ex
alto in profundũ ſeculi huius naufragiũ deſcendit, doctrinæ ſuæ rete, cui re
gnum cœlorũ ſimile eſt, hæc uniuerſa piſciũ genera extracturus, ab impio
populo proditur & inhonoratur, ſeſeq́ populo confirmato ad illudendũ
draconẽ ſocium ipſe demergit, & in hoc ſe profundũ ad incolatus eius con-
ſortiũ præcipitat. Sic & incredulus Moſi Aegyptiorũ populus præcipitari
D demergiq́ meruit, & impie agentẽ refuſi in ſe maris fluctus abſorbuit, præ
cipitationis uerba tum cũ deo obſtitit diligentẽ. Quia ergo Iudææ populus
incredulus, & regẽ ſuũ prodens, uerba præcipitij dilexit, dicẽs: Regẽ non ha
beo, niſi Cæſarẽ, deo rege neglecto, & rege homine confeſſo, in hoc ſe ſeculi
profundũ ipſe demerſit, ideo in finẽ deſtruitur. Vſq; in cõſummationẽ enĩ
ſeculi regnũ deſtructæ ciuitatis amiſit, & de tabernaculo euulſus & tranſmi
gratus eſt, uagus nunc in toto orbe terrarũ, & ubiq; peregrinus, con ſumma
tis omnibus ſuis in domini paſſione peccatis. Quia præcipitationis uerba
dilexit, tabernaculo illo caret, in quo propheta ſemp dei ſpiritu plenus fuit,
in quo ſanctarũ uirtutum tremendæ cõtemplationes, & ſalutares uiſiones
extiterunt, in quo hoſtiarũ ad redemptionem animæ utiles oblationes, in
quo paſcæ agnus in clade Aegyptij fideliũ cuſtos, & in liminũ ſanguine po
ſtis ſignũ, in quo æmulæ æternorũ temporum temporariæ feſtiuitates. Ab
hoc itaq; tabernaculo euulſi, his ſpiritualiũ donorũ honoribus carẽt. Euul-
ſi autẽ ſunt, nõ ex hoc terreno tantũ habitaculo, ſed ex illo de quo dictum
eſt: Eleuabo tabernaculũ Dauid quod cecidit, ſanctũ illud ſcilicet & uenera
bile nati ex uirgine dei corpus & templũ, in quo qui crediderit, tanq̃ cõſors
dominicæ carnis habitabit. Omnis autẽ infidelis à cognatione hac nõ cre-
diti corporis, id eſt, dei tabernaculo euelletur & emigrabitur, ſpiritalis huius
tabernaculi indignus habitaculo, quod ſignificare dominus intelligitur,

cum

A cum ait:Ego ſum uitis uera,uos eſtis propagines, pater meus agricola eſt.
Omnis propago in me non manens,neq; ferens fructum,eradicabitur. Et
omnem propaginem in me manentẽ emundabit pater meus, ut fructum
ampliorem ferat. Si qui igitur per fidem corporati dei manere in natura
aſſumpti à deo corporis merebũtur,hi emundantur in fructus æternos ex
ſe afferendos,quia neceſſe eſt,ut naturam ueræ uitis propago intra uitem
manens teneat. At uero qui incredulus nati in corpore dei fuerit, ſi & cre-
dens maneat,fructibus tamen fidei ſuæ careat,eradicabitur,aut ob infideli
tatem,aut ob inutilitatẽ fructuũ necatorum. Natus enim ex uirgine dei fi-
lius,non tum primũ dei filius eſt,cum filius hominis,ſed in filio dei & filius
hominis,ut & filius hominis eſſet dei filius, naturam in ſe uniuerſæ carnis
aſſumpſit,per quam effectus uera uitis genus in ſe uniuerſæ propaginis te
net. Si qua ergo propago infidelis aut infructuoſa eſt, eradicandam ipſa
ſe præbet,per naturam quidem manens,ſed per infidelitatẽ ac inutilitatem
euellitur. Ex hoc ergo tabernaculo tanq; ex uera uite hic impius Doech &
euellitur & emigratur,manens per naturam & in tabernaculo,& in uite,ſed
per infidelitatem dignus auelli. Auulſus autẽ de tabernaculo, eradicabitur
& de uiuentium terra. Qui enim non manebit in Chriſto,regni Chriſti in-
cola non erit. Non erit autem,non quod ſibi homo patuerit incolatus (uni
uerſis enim patet,ut conſortes ſint corporis dei atq; regni,quia uerbum ca-
B ro factum eſt,& habitauit in nobis,naturam ſcilicet in ſe totius humani ge
neris aſſumens)ſed unuſquiſq; pro merito & euellendum ſe de tabernacu-
lo,& eradicandum de terra uiuentium præbet,nõ prohibitus unq; ineſſe,
quia per naturæ aſſumptionem incola ſit receptus, ſed eradicatur ob infide
litatis crimen,naturæ cõſortio indignus exiſtens. Eradicatur ergo de uiuen
tium terra,quæ in beata regione ſanctis domino conregnantibus præpara
tur,cuius ipſe in euangelio meminit,dicens: Beati manſueti,quoniã ipſi hæ
reditabunt terram. Et hic idem propheta:Et placebò deo in regione uiuen-
tium. A qua proditor populus eradicari meruit,poſtq; deſtructus in finem
à tabernaculo & emigratus eſt, & auulſus. Viuorũ autem iccirco terra eſt,
quia omnis fidelis in domino licet mortuus ſit,deo tamen uiuit,ut dictum
eſt:Ego ſum deus Abraham,& deus Iſaac,& deus Iacob. Nõ eſt deus mor
tuorum,ſed uiuorum. Et rurſum per Iacob: Viuat Ruben,& nõ moriatur.
Et illud : Iſmahel hic uiuat in conſpectu tuo. Sed & illud Apoſtoli,ſi ita ta
men legenti uidebitur,quia duplicẽ ſenſus ſignificationẽ habet: Et nos qui
uiuimus,qui reſidui erimus, rapiemur cũ nubibus obuiã domino in aëra,
& ſic ſemper cum domino erimus. Interceptio quidem corporis affert tem
porarium mortis occaſum,ſed lex conſtituta moriendi, legem non adimit
reſurgendi. Quia decernenti legem,lex non affert neceſſitatem, neque ſibi
deus ius uindicandi ademit , legem nobis decernendo moriendi. Mors

autem

C autem in eos tantũ,in quos decreta legitime eſt. Viuũt autem deo omnes, ex cuius lege ſunt mortui. Neq; mors quæ non niſi per legem decernentis inualuit,poteſt per ſe in his inualeſcere,ne per decernentem renouandæ uitæ legem demutabilis ſit lege uiuendi,cum decernentis poteſtas conſtitutã ab exordio in Adam ſub conditione decreti uita legis demutauerit legem moriendi,uiuunt itaq; ſancti quiq; & fideles deo. Nam cum ſe deum eorũ qui mortui fuerant,id eſt,Abrahæ,Iſaac,& Iacob eſſe dicat,& continuo teſtetur,non mortuorum ſe,ſed uiuorum deum eſſe,docet per id eos qui iudicio humanæ opinionis mortui exiſtimẽtur, ſibi legem decernenti non mortuos eſſe,ſed uiuos. Interceſſio diapſalmæ,& ſi non perſonã,ſenſum tamen innouauit. Nam poſt prænunciatã Doech damnationem,ad quem tanq; ad præſentem fuit ſermo, nunc ad alterius expoſitionis ſignificationem ſe retulit prophetia. Videbunt iuſti & timebunt,& ridebunt ſuper eum,& dicent: Ecce homo qui non poſuit deum adiutorem ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarũ ſuarum,præualuit in uanitate ſua.) Deſtructo Doech in finem,& euulſo de tabernaculo atq; emigrato, & de terra uiuentium eradicato,ſancti quiq; neceſſe eſt metuant,cum uideãt tot tantiſq; diuinæ miſericordiæ auxilijs populum adiutum atq; uſum poſt ingentem illam & ultra humanas opes glorioſi regni dignitatem, maximũ de ſe ac ultimum

Diapſalma.

D humanæ calamitatis exemplum præbuiſſe. Quis enim memoria recenſeat antiquas gloriæ eius & innumeras beatitudines quas ſuperius pro parte memorauimus,cum poſt Aegypti funera,itineri eorũ diuiſum mare ceſſit, cum ardorem diei nubis columna inumbrauit, cum noctis tenebras ignis columna diſcuſſit,cum cibum cœli per angelos præbuit, cum fontem petræ fluxit,cum Iordanis refluxit, cũ ciuitas maxima ad ſolum arcæ teſtamenti circuitũ cõcidit,cum ſol decurſu ſuo inhibitus diem diſtulit, & diuinæ legis ordo ex illo elementorũ cœleſtium indefeſſo imperturbatoq; motu ad belli morã reſtitit,poſt illam deinde diuinæ maieſtatis,& conſpectus,auditus familiaritatem,conſumptos eos bellis,fame emortuos, & antea mortuorũ cadaueribus ad mortẽ famis paſtos,reliquos deinde in ſeruitutẽ redactos, exules eſſe,ubiq; degeneres,nuſq; cognitos,ſemper nouos,& demutatione incolatus ſemper ignobiles,ſemper alienos. Iam ſi ſpiritales quis oculos erigat,de quibus dominus ait: Eleuate oculos ueſtros,& uidete regiones,quia albæ ſunt ad meſſem,tum ſciat auulſos eſſe ex conſortio corporis dei,ex illo beatitudinis regno,ex illo reſurrectionis honore,& eſſe ſine dei ſpiritu,ſine intelligentia prophetiæ,cõſtitutoſq; gehennæ pabulum,quos immortalis uermis exeſos uſurus ſit, & inextinguibilis ignis crematurus, quorũ ſunt legiſlationem,quorũ teſtamẽta,quorũ patres,ex quibus Chriſtus ſecundũ carnem,qui eſt ſuper omnia deus. Quanto ergo has damnationes eorũ & præſentis,& æternæ calamitatis ſancti quiq; metu contuebuntur,quia puni-

Iudæi quàm miſeri.

nitorum

A nitorum contemplatio ſit terribilis exemplo. Videbunt ergo iuſti & time/
bunt,nihil non ſibi metuendum in tanta horum calamitate intelligentes.
Sed quia iuſti ſunt,licet timeant de exemplo,tamen de fructu propriæ iu/
ſticiæ gaudebunt.Ridebunt enim ſuper eum. Ridentes igitur & timentes,
quia deo ſubditi ſunt,punitorũ ſeueritate terribili. Temperat ergo metum
riſus,dum & metus de exemplo,& riſus ex merito eſt.Moderatur autẽ rur
ſum metus riſum,dum ita gaudebũt in bonis,ne deſit terror exempli,quia
impiæ & diffidentis de ſe cõſcientiæ eſt, timere ſine gaudio,& inſolentis na
turæ eſt,ſine timore gaudere.Sed qui timẽtes ridebunt, id quoqꝫ adijcient
ad hunc moderatum in timore riſum,ut dicant: Ecce homo qui non po
ſuit deum adiutorem ſuũ.) Stulticiæ atqꝫ impietatis extremæ eſt,non intel
ligere ſe ſub deo & ex deo uiuere,ſed in his quæ gerit & expectat ſua magis
uelle confidere poteſtate,cum ſi quid illud in ſe ſit, ex deo ſit. Ad deũ itaqꝫ
ſpes omnis noſtra ſit,& confeſſio omnis in deo ſit, exemplo prophetæ di/
centis:Domine adiutor meus,& redemptor meus.Et rurſum: Leuaui ocu/
los meos in montes,unde ueniet adiutoriũ mihi. Auxilium meum à domi
no,qui fecit cœlum & terram.Metuamus itaqꝫ ſemper,ne quando æternus
ille nos ignis exurat,& uermis immortalis abſumat, cum audiamus quid
iuſti timentes ridenteſqꝫ dicant: Ecce homo qui non poſuit deum adiuto/
rem ſuum,ſed ſperauit in multitudine diuitiarũ ſuarum.Diuites quoſdam
B inſolentes præſtat opulentia,& maxime timorem dei diuitiarũ fiducia ina
nis auertit. Stulti non intelligentes hæc, ſe magis religioſos oportere eſſe
quod diuites ſunt,quia gratiam referre largitori bonorum ſibi deſiderabi/
lium cõueniat,& hoc magis inexcuſabilis auaritiæ ſit reatus, quia auaritiæ
neceſſitatem non excuſet opulentia. Iam uero quàm infelix fiducia eſt rei
inanis deum contemnere,habendo aurum,quaſi aurum non ex dei ſit crea
turis, aut aliquem per id iudicio ſanæ mentis beatæ uitæ acquirat profe/
ctum,quod ſibi aurum iaceat ſuffoſſum, & hinc fiant generoſioris animæ
& corporis,homoqꝫ alius poſſit eſſe quàm natus eſt:aut cum uita excedat,
auro ſuo ſit uſurus in morte. Vtetur planè,ſi eo recte utitur in uita, ſi eſuri/
entem pane ſuo aluerit,ſi nudum ueſte ſua texerit,aut ægrum ſumptu ſuo
refouerit,aut captiuum libertati ſuæ redemerit. Hæ ſunt planè ambitioſæ
apud deum humani theſauri legationes,hæc potentia deprecandorum cri
minum,& uera ſuffragia.Sic auro demutamur,ut ex terrenis cœleſtes,& ex
mortalibus ſimus æterni. Hæc infidelis ille populus non cogitans, & dei
mandata contemnens, putanſqꝫ ſe per legem, quæ futurorum bonorum
umbra eſt,eſſe diuitem,& adeptis diuitijs male uſus, ex uiuentium terra &
tabernaculo eradicatus & emigratus, auulſus eſt, præpotentem ſe in uani
tatibus credens, in regni ſcilicet ſui gloria, in templi auro, in mandatis ho/
minum,ſecundum prophetam dicentem: Sine cauſa colunt me, docentes

C doctrinas & præcepta hominũ diligentes, contumelioſa humanæ conſue
tudinis obſeruatione mutata. Propheta autẽ quem neceſſe eſt iuſtum eſſe,
intelligi aliter de ſe fiducia ſpei ſuæ, loquitur: Ego autem ſicut oliua fructife
ra in domo dei, ſperaui in miſericordia dei in æternum & in ſeculum ſeculi.
Differt quidem tempore ætas hominum, ſed prophetiæ ſpiritus idem eſt.
Propheta manere ſe in domo dei ſicut oliuam fructiferam dicit, arborem
Oliua. ſemper uirentem, & fructus optimi feracem. Apoſtolus huic oleæ præfra-
ctis, ob infidelitatem eius ramis, fideles gentes ex ignobili oleaſtro eſſe inſi
tas prædicat, ut contra naturam generis, naturam radicis acciperent. Sed
propheta in lege licet manens, euangelicus tamen & propheta ſimul, & in
lege, & in euangelijs cum fructu ſuo in domo dei eſſe perſiſtit, non perfrin-
gendus in ramis, non relinquendus in truncum, non inutilis iam ipſe inſe
rendo ſibi præbendus oleaſtro, nec radicis ſuæ uirtutẽ arbori tranſfuſurus
alienæ ſed totus integer ut eſt fidei apoſtolicæ prædicator, nõ ex gentibus
radici legis ad fidem euangelicã inſerendus, ſed etiã in gentiũ euangelica fi
de propriæ radicis ſuæ ramorumq́; uirtute tutus ipſe ex legis pingui con-
ſcientia fructuoſus. Eſt autẽ dei domus ſecundũ apoſtolum Petrum eccle-
ſia, & omnes fidei euangelicæ ſectatores, ſicut ait: Aedificamini domus ſpi
rituales, regnũ ſacerdotale. Et Paulus: Vt ſcias quemadmodũ te oporteat
in domo dei conuerſari, columna & firmamentum ueritatis, quæ eſt eccleſia
D dei uiuentis. In hac igitur dei domo iuſtus & ſanctus propheta tanq́; fru-
ctifera oliua conſiſtens, proprie ſua uſus fructuoſa pinguiq́; radice, ſpera-
uit in miſericordia dei, non ad tempus, non in huius corporalis tantũ uitæ
breui ſeculo, ſed in ſeculum ſeculi. Extendit enim ſpes ſuas ad infinitã peren
nitatis ætatem, nec concluditur mortis occaſu, quin ſciat ſibi in Abrahæ ſini
bus exemplo pauperis Lazari eſſe uiuendum, ſciat quoq; glorioſæ reſurre-
ctionis demutatione coæternũ ſe & conformem deo eſſe manſurum. Man
ſurũ autẽ ob id quod ſequitur: Confitebor tibi in ſeculũ, quia tu feciſti,
& expectabo nomen tuũ, quoniam bonũ ante conſpectum ſanctorũ tuo
rũ.) Spes in miſericordia dei in ſeculũ & in ſeculum ſeculi eſt. Non eñ ipſa
illa iuſticiæ opera ſufficient ad perfectæ beatitudinis meritum, niſi miſeri-
cordia dei etiam in hac iuſticiæ uoluntate humanarũ demutationũ & mo-
tuum uicia non reputet. Hinc illud prophetæ dictum eſt: Melior eſt miſeri
cordia tua ſuper uitam. Quia quamuis probabilis per iuſticiæ operationẽ
uita iuſtorum ſit, tamen per miſericordiam dei plus meriti conſequetur. Ex
hac enim uita in uitam proficit æternam, & operationem iuſticiæ. Intantũ
miſericordia dei muneratur, ut miſerans iuſticiæ uoluntatem, æternitatis
quoq; ſuæ iuſtum quenq; tribuat eſſe participem. Idcirco in ſeculum & in ſe
culum ſeculi miſericordiæ ſpes eſt, ſed confeſſio tantum in ſeculo, non etiam
in ſeculum ſeculi. Non enim confeſſio peccatorum niſi in huius ſeculi tem-
pore eſt.

A pote eſt,dum uoluntati ſuæ unuſquiſq; permiſſus eſt,& per uitæ licentiam habet confeſſionis arbitrium.Decidentes nanq; de uita,ſimul,& de iure decidimus uoluntatis.Tunc enim ex merito præteritæ uoluntatis lex iam cõſtituta,aut quietis,aut pœnæ excedentium ex corpore,ſuſcipit uolũtatem. Cuius temporis non iam liberam, ſed neceſſariam uoluntatem oſtendit propheta,dicens:Non eſt mihi in diebus illis uoluntas.Ceſſante enim uoluntate libertatis,etiam uoluntatis,ſi qua erit,ceſſabit effectus. Tranſire nãq; ad Abraham uolens diues,chaos medio non ſinitur,cum tamen per libertatem uoluntatis in Abrahæ finibus eſſe potuiſſet.Interclauſa eſt ergo libertas uoluntatis,quia confeſſio nulla ſit mortuis. ſecundum id quod dictum eſt.In inferno autem quis confitebitur tibi? Sperans ergo propheta miſericordiam in ſeculo,& in ſeculum ſeculi,confitetur tantum in ſeculo tẽporalia,confeſſionis officia ſeculi tempore gerens,ſpem uero æternam ſeculorum æternitate protendens.Confeſſionis autem cauſam addit, dicens: Quia feciſti,autorem ſcilicet uniuerſitatis huius dominum eſſe confeſſus, nulli alij docens confitendum,quàm qui fecit oliuam fructiferam ſpei,miſericordia in ſeculum ſeculi.Et quis hic ſit qui fecit iſta,demonſtrat. dicens:

B Et expectabo nomen tuum,quoniam bonum eſt in cõſpectu ſanctorum tuorum.Expectabit ergo dei nomen cui confitetur per quem facta ſunt omnia,ut ait Paulus:Vnus enim deus pater,ex quo & nos in ipſo, & unus dominus noſter Ieſus Chriſtus,per quem omnia,& nos per ipſum. Huius ergo nomen expectat Ieſum ſcilicet uidere,id eſt,ſaluatorem ſuũ noſſe, angelo,dicente:Et cognominabis nomen eius Ieſum. ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.Chriſtum conſpicere, ut per poſſeſſionẽ generoſæ familiæ ſit Chriſtianus expectat.Bonum autem hoc nomen eſt, quod angeli atq; archangeli adorant,quod dæmones tremunt, & ferre nõ poſſunt,quod ad ſalutem homines aſſumunt.quia ſcriptum eſt: Et omnis qui inuocauerit nomen eius,hic ſaluus erit.Expectat autẽ non occulte,non trepidus,non ſolus,ſed in conſpectu ſanctorum eius,fide ſcilicet libera teſtimonio expectationis ſuæ:uel ſub temporum cœleſtium conſcientia nõ recuſans,uel prophetiæ exemplo ſanctis omnibus,qui in terra ſunt,in ſeipſo præbens expectationis exemplum.

Pſalmus LII. Dauid in finem pro Abimelech.Intellectus Dauid.

Dixit ſtultus in corde ſuo non eſt deus.Corrupti ſunt &c.) Præſens pſalmus decimo tertio pſalmo penè conueniens eſt.Sed habet in hac ipſa uerborum ſimilitudine non exiguum intelligentiæ diſcrimen.Primum uirtutem inſcriptionis ipſius.Nã decimuſtertius ita inſcribitur : In finẽ illius Dauid.Quo titulo id ſignificatur pſalmum illum à Dauid prophetatum fuiſſe.Hic uero in finẽ pro Abi

 melech

C melech, intellectus illi Dauid. Vbi enim eſt: In finẽ intellectus, adhortationis, & ammonitionis eſt ſignificatio, qua iubemur ſecundum finis cogitationem intelligentiæ noſtræ admouere iudicium, ut ea in pſalmo denunciari intelligamus, quæ conſummabuntur in finem, ſecũdum illud apoſtoli: Dehinc finis cum tradiderit regnum deo patri, cum euacuabit omnẽ principatum, & poteſtatem & uirtutem: tunc & ipſe ſubijcietur ſubijciẽti ſibi omnia. Nouiſſima autẽ inimica euacuabitur mors. Hic ergo finis eſt, qui intelligitur in pſalmo. Illud autem quod: Illi Dauid pſalmus inſcribitur, oſtẽditur omnis de Chriſto, qui Dauid uerus eſt, prophetari: quia ubi illius inſcribitur, ibi eum qui dixerit ſignificat. Vbi uero illi eſt, ibi eum ad quem dicatur, oſtendit. Dixit inſipiens in corde ſuo nõ eſt deus.) Vitij eſt humani pudenda eloquia uerbis oris non audere committere, ſed inſtinctu nequitiæ interioris urgente, ea intra cor eloqui, dũ aduerſum publici pudoris neceſſitatem uoluntatis iniquitate luctante, quod pudet dici, non pudet cogitare. Et idcirco ſtultus in corde ſuo dicit, non eſt deus, quia ſi uelit uerbis oris hoc eloqui, ſtultus eſſe ſicuti eſt, publici aſſẽſus iudicio argueret. Quis enim mundum contuens deum eſſe non ſentiat? Sed fit frequenter, ut nos cum ueri neceſſitas, ad confeſſionem dei cogat, oblectatio tamen uitiorum deum nobis non eſſe perſuadeat, & quod contra fidem credimus, id tamẽ de conſilio impij cordis eloquamur. Ex quo illud dei dictũ eſt, per prophetam: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt à me, quia nolunt credere, quod negare non poſſunt. Cauſam uero huius ſtultiſſimi in corde eloquij oſtendit, dicens: Corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt in iniquitatibus ſuis. Iniquum eſt quicquid extra legem eſt. Et legẽ dei excedentes

D primum corruptioni ſubditi ſunt, dehinc abominationi: quia iniquitas corruptionem affert, corruptio autem âbominationem meretur. Cum enim quis tranſgredietur dei legem, tum deum negabit, & eum negare corruptio eſt. Dominus enim noſter ad debellandam corruptionem uerbum caro factum eſt. Oportet enim ſecundum apoſtolum, corruptionem ueſtiri incorruptione. Sed qui iniquus eſt, & qui uerbum deum carnem factum eſſe non credit, & quia deus non ſit loquitur in corde, corruptus & abominabilis permanebit. Decimuſtertius pſalmus pro eo, quod abominabiles facti ſunt in iniquitate, ita ait: Abominabiles facti ſunt in aduẽtionibus ſuis. Nec differt ſenſus & crimen, quia homines ea quæ ſibi ſunt placita ſectãtes diuinæ legis conſtituta tranſgreſſi ſunt. Conſequitur deinde hæc querela: Non eſt qui faciat bonitatem, non eſt uſque ad unum) . Verſum hũc quia inferius etiã, cum acceſſione ſubiectus eſt, ſuo loco tractabimus. Qui tamen nunc opportune, & competenter adiectus eſt, corruptis omnibus & abominatis, neminem in operibus repertum eſſe bonitatis. Quia cum loqui quæ bona ſunt aliquãdo ſoleamus, factis tamen ipſis difficile quæ bona ſunt

Pro τῷ uertit illi.

τῷ & τοῦ in titulo quid differant

A na ſunt exequimur. Acne indiligens dei erga homines uoluntas eſſe exiſti maretur, adiecit dicēs: Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominũ ſi eſt intelligens, aut requirens deum.) Proſpectio domini de cœlo frequēs fuiſſe cognoſcitur, quoties peccatis humani generis commotus, ſalutis noſtræ cauſa, aut Noë ante diluuium eligit, aut Abraham iuſtificat per fidē, aut Iſaac ſponſionis ſuæ promittit hæredem, aut in Iacob poſterioris populi primogenita præfigurat, aut Moſem prophetam & ducem præficit, & latorem legis inſtituit, aut dum prophetas in omni tempore legis inſpirat. Per has igitur uirtutis ſuæ iſtiuſmodi efficientias, ad filios hominum proſpexit, ut uideret ſi quis eſſet intelligens, & exquirens deum. Non eſt autē facile illud hoc, quod deus proſpicere dignatur ut uideat, magnumq́ illud eſt quod tā ſtudioſe, an in aliquo reperiri poſſit, inſpicitur. Proſpicit enim è cœlo deus, ut uideat an ſe quiſquam hominũ intelligēter exquirat. Quotum enim quenq; hominum inuenies, qui ſecundum perfectam intelligētiam deum uelit exquirere? qui primum cauſas creaturarum, & dehinc cōſtitutionem humani generis pertractans, per rationem intelligentiæ, autorem ac parentem tantæ uniuerſitatis exquirat: dehinc cur mundus, cur homines: cur ſecula temporũ: cur patriarcha electus: cur lex conſtituta: cur propheta præmiſſus, & in quem proſpectum cauſarum omnium origo conſti-
B terit. Tum præterea quæ uirtutes cœlorum, & angelorum miniſteria, & archangelorum poteſtates, & diaboli regnum, & ſancti ſpiritus donũ, & deus ex deo unigenitus dei filius, profectum nobis tam uarijs officiorum generibus impartiantur. Hunc ergo exquirentem ſe per intelligētiam uirum deus uidere proſpectat. Eſt enim intelligentiæ non exiguum meritum, Salomone dicente: Intelligentia enim bona omnibus, qui inueniunt eā. & rurſum per alium prophetam: O Iſraël quid deus exquirit à te niſi facere iudicium & intelligere iuſticiam? Proprium enim intelligentia humanæ rationis officium eſt. & idcirco nobis natura animæ ſpiritalis inſerta eſt, ut per eam ad intelligentiæ ſenſum, qui ſolus rationis eſt particeps, tenderemus. Sed obruti uitijs, & per oblectamenta corporis natura corporeæ grauitatis oppreſſi, declinamus nos à ſtudio intelligentis exquiſitionis. Declinamus autem poſtea quàm inutiles eſſe cœperimus. id enim propheticus ſermo ſignificat: Omnes declinauerunt ſimul, inutiles facti ſunt.) Non cum declinant inutiles fiunt, ſed cum inutiles cœperint eſſe, declinant. Et uirtutē dicti facile eſt ex conſuetudine humanæ demutationis intelligi. Nanq; cũ ex bonis mali eſſe cœperimus & ex prudētium familiaritate, & publicæ famæ honeſtate, per uitia nos & dedecora ſecreuerimus, effecti per id inutiles, tũ omnes probabilium uirorum declinamus occurſus, ſectantes deuia & præſentium bonorum cōſcientiæ noſtræ pudore uitamus. Deniq; Adam per peccatum inutilis factus, tum dei declinauit aduentum. Viuēs autem ali-

C quandiu innocens,& per mandatorũ obſeruantiam utilis, familiarem ſibi
occurſum antea dei,ſimul atq; inutilis cœpit eſſe,defugit. Non repertis au-
tem deum intelligenter exquirẽtibus,omnes ſimul atq; inutiles facti ſunt,
declinantibus,ex affectus dolore,iteratur querela dicentis: Non eſt qui
faciat bonitatem,non eſt uſq; ad unum.) Grauis dei profeſſio eſt, & indiſ
ſolubile ſuper humana uitia iudicium,cum bonitatem uſq; ad unũ nemo
facit. Et quærit poſt hæc quomodo Abel placuerit: Seth probatus ſit: Iſa-
Port. heres. ac *hæc ſit: Enoch trãſlatus ſit: Noë reſeruatus ſit: Melchiſedech ſanctifica
tus ſit: Abraham electus ſit: Iacob Iſraël ſit: Iob inculpabilis ſit: Moſes ami
cus ſit: Aaron chriſtus ſit: Dauid ſecundum cor dei ſit: prophetæ ſpirita-
Apoſtolis date claues regni cœlorum. les ſint: apoſtoli cœlorum claues ſortiti ſint,ſi excepto uno tantũ bonus ne-
mo ſit. Iam uero illud quomodo dictum intelligitur: Bonus homo de bo-
no theſauro profert bona. & illud: Serue bone intra in gaudiũ domini tui.
Quomodo enim bonus nuncupabitur,nemine faciente bonitatẽ? Ac pri-
mum ne etiam in hos quos ſuperius memorauimus,iudicio dei probatiſſi
mos uiros eadem,tanquam generalis huius ſententiæ profeſſionem exiſti
memus,ſuperiorum dictorũ ſenſus obſiſtit. Omnis enim de ſtultis & cor-
ruptis & abominabilibus cœptus eſt ſermo,& deo proſpiciente de cœlo,ut
uideret,ſi quis intelligenter exquirẽs eſſet,omnibus poſt quàm inutiles eſ-
ſe cœperant declinantibus,nemo repertus eſt bonitatem faciens uſque ad
unum: id eſt,ex illis qui & ſtulti & corrupti & abominabiles,& poſt q̃ inuti
les facti ſunt,declinantes eſſe cœpiſſent,ſententia in eos diuini iudicij con-
D gruente,à quibus cœpit & ſermo. Id autem quod ait: Vſq; ad unũ,nõ unũ
excepit ex omnibus,ſed omnibus inutilibus & declinantibus, cum uſq; ad
unum bonitatem nemo faciat,ſed ne unum quidem ſecreuit ex omnibus.
Nõ enim ait præter unum,ſed uſq; ad unum. Et in eo quod præter unum
eſt,exceptio ſignificatur unius: in eo uero,quod uſq; ad unum eſt ,uniuerſi-
tas generalis proſpicientis è cœlo ſcientem diligentiam,ſub quodam ſpeci
ali,& perſonali numero continetur. Quanquam uero eam eſſe infirmitatẽ
humanæ naturæ meminerimus,ut ex comparatione diuinæ bonitatis bo-
nus nemo ſit,ſed incomparabilis illa diuinitatis exceptio,nõ interclusit bo
nitatis officium,ut ſecundum comparationem humanam inter homines
bonus nemo ſit. Bonitas nanq; primum perfecta eſt ea quæ in demutabi-
lis naturæ uirtute conſiſtens,neſcit aliquãdo aliud eſſe quàm fuerit, nec po
teſt non id eſſe quod ſemper eſt. Humani uero motus ipſa plerunq; muta
tione diuerſi ſunt,& terrenæ legis imperfecta natura ſit,alia ex alio inſtin-
ctu ſe perturbante demutans,& ad id nos diuerſarum affectionum motus
impellit,dum contumelia iraſcimur,dum damno mouemur,dum ira accẽ
dimur,dum metu perturbamur,dum amore inflectimur,dum odio impel
limur,dum gaudio efferimur,dum dolore ſtimulamur ,dum iudicio diſſi-

A demus,dum ætate mutamur. His ergo ſubditi naturæ infirmis motibus æquales eſſe non poſſimus,dum & affectu demutabiles ſumus,& tempore.Et idcirco perfecta bonitas in nullo eſt,quia eam naturalium perturbationum incentiua demutant.Sed tamen cum boni ſumus ,uel uoluntate, uel geſtis,poſſimus uel tunc non hoc eſſe quod ſumus,quamuis,& imperfecti ad id ſumus,ne ſemper id ſimus,quod tamen ſumus in tempore ,licet per naturæ infirmitatem,demutationi bonitatis obnoxijs non adimitur nobis,bonos uel tum eſſe cum ſumus.Bonus autem ſolus per naturam indemutabilem ſuam ſemper deus,non prædurus huius demutationis noſtræ arbiter fuit,indulgentiam infirmitati noſtræ qua nō ſemper boni permanemus,ex merito uoluntatis impartiens,qua bonos nos eſſe delectat, magiſq; his quæ uolumus propiciatus eſt,quàm his quæ nō poſſimus iratus eſt.Nanq; cum Moſi fideli utiq; amico ſuo,& quem in deum Pharaoni conſtituerat dixiſſet:Quia non glorificaſti me in aquis contradictionis aſcende in montem & morere,hunc ſibi poſtea ſepulturæ eius loco à nemine cognito,unà cum Helia ab apoſtolis in monte cōſpectum,beati & æterni regni ſui cōnſortem,& martyrem reſeruauit.Et ne per Aaron & Dauid & Salomonem pleroſq; alios,iſtius bonitatis dei exempla percurram, quibus increpitis demutationum offenſis,ob fidei tamen meritum affuit uenia prodiuis,conſcius dominus infirmitatis humanæ,cum apoſtolis dixiſſet:Omnes uos ſcādalum patiemini in nocte hac,& beato Petro ter,nō ad denunciationem damnatæ negationis,ſed quia per timorem carnis demutabilis homo,id quod negaturus eſſet ammonito ,neganti quidem,claues tamen regni cœlorum non ademit,quia cum per trepidationem obrepſiſſet negatio,uoluntati tamen uſq; ad martyrium confitendi fides firma nō deerat.Et aliud eſt nolle,aliud nō poſſe.Territus enim Petrus,& ſi per carnis ſenſum reſponſionis non potuit tenere conſtantiam,per fidem tamen animi ſtatim fleuit.Et cum decuſſum ſe ab eo,quod uolebat agnouit, lachrymarum dolore fidei ſuæ effudit affectum.Et ipſum illud fuit negociationis tempus,& fletus ſcilicet ſecundum demutationem trepidationis,uoluntatis firmitate potiore.Nam mox inconſtantiā trepidationis cōnſtans fides fleuit,probatiſſimam deinceps apoſtolicæ firmitatem martyrij confeſſione cōfirmans.Hæc idcirco in præſenti loco commemorauimus,ne generaliter dictum exiſtimaremus:Non eſt qui faciat bonum,non eſt uſque ad unum,cum hi tot & placentes deo uiri,etiam ſi per naturæ demutationem de propoſito fidei aliquantulum decidiſſent,tamen maximis ac pulcherrimis bonitatis operibus ,gloriam ſint cœleſtis de ſe iudicij conſecuti. Atque hanc quidem intelligentiæ noſtræ rationem ea quæ conſequuntur abſoluunt. Nónne ſcient omnes qui operantur iniquitatem, qui comedunt populum meum,ut cibū panis.Deum non inuocauerunt:illic timue

Volūtas bona

B (margin letter beside "ſet:Omnes uos ſcādalum")

C runt,ubi non fuit timor. Quoniam deus diſſipauit oſſa hominibus placentium,confuſi ſunt quoniam deus ſpreuit illos.) Si enim uſque ad unum bonitatem nemo facit,quomodo populus dei eſt,qui ut cibus panis manducatur ab operantibus iniquitatem? Generalitas ergo ſententiæ admota eſt,cum à dei populo quem in bonitatis operationibus non ambiguũ eſt permanere,iniquitatem ſecernuntur operantes. Comedunt itaque operarij iniquitatis populum dei,ut cibum panis qui ſanctorum iniurijs uiuunt, quos uexatio prophetarum,& uaſtatio eccleſiæ,& omnis iniquitatis delectat operatio. Comedunt quoque etiam illi,ut cibum panis dei populum, qui cum obtrectationis morſu,& laniatu inuidiæ dilacerunt,ſecundum illud apoſtoli:Si autem inuicem mordetis & comeditis ,uidete ne conſumamini ab inuicem. Sed & ſunt comedẽtes populum dei,ut cibum panis quibus,ut idem beatus Apoſtolus,ait, deus uenter eſt,qui miniſteriũ deputant ad negociationem,collationibus ſe plebis ,& muneribus ditando: dum conuiuia ſub obtentu religionis ſumptuoſa ſectantur: dum apothecas ſuas inutili religioſorum obſequio diſtendunt,cum cõſuetudo ab apoſtolis neceſſariæ huius collationis,ad diurnam tantum ſeculo renunciantiũ aut per inopiam indigentium,alimoniam,fuerit inſtituta. De quibus ſcriptum eſt:Comedentes domos uiduarum, & oratione longa orantes. Hi ergo,ut cibum panis,dei populum comedunt,& dominum non inuocauerunt. Stulti enim in corde dixerunt non eſt deus. Non inuocant ergo quẽ negant. Vel certe ſi qui in eccleſia poſiti,dei plebem obtrectatione, inſectatione,& ſumptu comedunt,ut cibum panis,etiam ſi dominum ſe inuocare credunt,audient dictum in euangelio fuiſſe:Scimus autem quia peccatores deus non audit. Hi ergo dominum non inuocauerunt, quia operatio non uerborum ſit profeſſio ſed fidei. Sed qui deum non inuocant,& illud impietati ſuæ addunt,ut timeant non timenda. illic enim trepidarunt, ubi non erat timor:ſaxa,metalla,robora,ignem,aquam,æthera,reges mortuos atque morituros,uel cætera religionum ſuperſtitioſa commenta uenerantes:& hoc ipſo impio inanium metu,contemptúque neceſſarij timoris ex comparatione condemnandi,cum non tam obliuiſci timorem dei impium ſit,quàm impietate præcellat,timori metum inanium prætuliſſe. Docuit autem dominus ſolum in nobis metum eorum quæ uere timẽda ſunt oportere eſſe,cum dicit:Nolite timere eos,qui corpus poſſunt occidere, animam autem non poſſunt occidere. Timete autem magis eum , qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam. Impius ergo timor eſt, cum quæ non timenda ſunt timentur,& quæ timenda ſunt non timentur. Et plerunque nos tanquam pro debita officij religione pie adulari regibus exiſtimamus,quia in corpus noſtrũ ſit his aliquid poteſtatis ,quibus nihil ultra in nos licet,quàm febri,quàm incendio,quàm naufragio,ꝗ ruinæ. His enim

Audiant epiſcopi & protchotyranni.

D

caſibus

A caſibus corporum pro ſumma poteſtate deſæuiunt,& propter breuē dolo-
rem libertatē eccleſiæ,ſpei noſtræ fiduciā,cōfeſſionem dei addicimus,puni-
toremq́ perditoremq́ in igne iudicij,& corporis & animæ noſtræ deū nō ti-
mentes,& æternis diuinæ ultionis pœnis momētanea atq́ abolēda ſuppli
cia præferentes,dū placere nos ipſis,& in eorū gratia permanere famulatu
impio gloriamur,hoc ipſum decreto grauiſſimo ſentētia diuina cōdēnat.
Nanq́ ad illud ,quod dixerat:Nōne ſciūt,qui operantur iniquitatē,qui cō
medunt populū meum,ut cibum panis. Deū nō inuocauerunt,& in nō ti-
mendis trepidauerunt,id ad ſummā cœpti ſermonis adiecit: Quoniam
deus diſſipauit oſſa hominibus placētiū,cōfuſi ſunt qm̄ deus ſpreuit eos.)
Hi ergo qui operātur iniquitatē,& populū comedunt,ut cibū panis,& deū
non inuocauerūt,& in nō timendis trepidauerūt,nōne cognoſcent,qa oſſa
eorum qui hominibus placere uelint deus diſſipabit?Timuit huius ꝓphe
tici dicti ſententiā ſanctus ille gentium doctor,dicens:Ego ſi adhuc homi
nibus placerē,Chriſti ſeruus nō eſſem.Inutilis eſt humanæ gratiæ, & irreli
gioſa ſectatio.Nam ex deo magis q̄ in cōtumeliam dei hominibus eſt pla
cendum,ut per diuina inſtituta,& probitatē fidelis uitæ innocentiſq́ pla-
ceatur.Cæterū placere tantū hominibus uelle,deo eſt diſplicere.Non auo- *Quomodo ſit placendū ho-minibus.*
cat aūt ab hominū gratia deus iuſtorum mētes,& fideliū rationabilē ſan-
ctitatem.Et audiamus eā per Paulum loquentē:Sine offenſione eſtote Iu
B dæis & Græcis,& eccleſiæ dei,ſicuti & ego per omnia in omnibus placeō,nō
quærens,quod meū utile eſt,ſed quod multorū ut ſaluētur,hoc eſt nō ho-
minibus,ſed deo placere,cū per id quod deo placetur & hominibus ſit pla
cendū.Ex cauſa enim placēdi deo,cauſa etiā hominibus probabilis ſit pla-
cendi.Cæterum ſtudiū,quod ut hominibus tantū placeatur impendiť,ad
id qđ deo placēdū eſt nō referť,qa tantū eorū cauſa,qbus placeť adhibeť.
Nn eſt aūt maius uinculū hominibus placendi ,q̄ ut nemo ſui cauſa uelit
aliqd. Etenī quod propriæ utilitatis efficitur,non poteſt nō aliquā interdū
offenſionē ex cauſis accidentibus excitare,cū qđ alij utile eſt,alteri ſæpe fiat
incōmodū.At uero,qui nihil ſui cauſa uelit,& oīa in profectū alienæ uo-
luntatis exerceat,neceſſe eſt ut cauſam ſibi inoffenſæ placabilitatis acqrat,
quia ex alienis utilitatibus placeat,nec offendat ex proprijs.Et hāc ſibi eſſe
cauſam probabilem placēdi cūctis apoſtolus docuit,quia utilitatis ſuæ ne
gligēs,utilitati ſe dediſſet alienæ.Diſſipauit ergo oſſa deus hominibus pla
centium.Et oſſa nō hæc corporalia diſſipari intelligenda ſunt,ſed quia ſpes
æternitatis in oſſibus ſignificari ſolet,ex quo dictū eſt:Hoc nunc os ex oſſi
bus meis.Quod beatus apoſtolus,quia magnum myſteriū eſt,ad Chriſtū
& ad eccleſiam refert, quæ ex Adæ ſui æternitate æternitatis ſubſtantiam
mutuatur.Quod in domini uulnerato licet,corpore confixoq́ nō frangiť.
Os,inquit,eius nō cōteretur,quia cū fuerit iniquis uis paſſionis in carne, in

C æternam tamen diuinitatis, & impaſſibilem naturam nihil licuit paſſioni. Integram autem, & incorruptam ſpem æternitatis ſignificari in oſſibus etiã illic meminimus, ubi dicitur: Cuſtodit dominus oĩa oſſa iuſtorum: unũ ex his non conteretur, quia ſecundum demonſtratam Ezechieli reſurrecti-onem, ſacramentũ eius ſub oſſiũ ſignificatiõe ſit reuelatũ. Ergo ut cuſtodit deus oſſa iuſtorũ, ita & hominibus placentiũ diſſipabit, & diſſipabit non ita, ut eo quod eſſent carerent, ſed ut per contemptum dei tanquam deper-dita, abiecta uileſcerent. Id enim ſequitur: Confuſi ſunt quia deus ſpreuit eos. Confunditur quiſq; & pudore dedecoris ſui, & comparatione oris alie ni. Et hinc illud eſt, quod apoſtolus ſignificat dicens: Omnes quidem reſur gemus, ſed non omnes demutabimur. Sed & propheta, & confuſionem reſurrectionis & honorem diſcernit, ita dicens: Et reſurgent alij quidem in uitam, alij quidem in confuſionem æternam. Cõfundentur ergo quorum oſſa diſperſa ſunt, quos ſpreuit deus, quos tanquam indignos ne confor-mes eſſent gloriæ ſuæ reſurrectionis abiecit. Reſurrecturi adeo ut confun-dantur, non demutabuntur uero, & ex eo confundentur. Hæc enim reſur-rectionis ſtatuta conditio eſt. & idcirco tanquam ex præterito pro decreti definitione fit ſermo, quia id ut ita maneat, ſit ſtatutum. Commemoratis uero humanis & inſolentiæ, & iniquitatis impietatibus, ut is qui titulo præ fertur intellectus in finem poſſet intelligi, tali propheta ſpem beatorum fi-

D nis ipſius adhortatione confirmat dicens: Quis dabit ex Sion ſalutare Iſraël, dum auertit dominus captiuitatẽ plebis ſuæ? Exultabit Iacob, & læ-tabitur Iſraël.) Vna enim hæc ſpes reliqua fuit humanæ infirmitatis & fi-dei, per quam inter tantas præſentis uitæ calamitates æternorum bono-rum expectatione requieſceret. Er idcirco certus huius beatitudinis prophe ta, tanquam ex uaſto humanarum miſeriarũ proclamat profundo, dicens: Quis dabit ex Sion ſalutare Iſraël? Nãque ſecundum alium prophetam: Ex Sion exiet lex, & uerbum domini ex Hieruſalem. Hoc uerbum domi-ni caro factũ eſt. Hæc caro & Sion, & Hieruſalem eſt ciuitas nouæ pacis & ſpeculatorium noſtrorum. Huic ſalutaris, huic Ieſus. Ieſus enim ut ſæpe diximus, ipſo nomine ſalutaris eſt. Lex autem ex Sion non fuit ſaluta-ris, opere quidem uiuificans, ſed non iuſtificans ex fide. Hic uero expecta-tus eſt ſalutaris, & datus eſt Iſraël, ſed non carnali Iſrael. Non enim qui fi-lij carnis filij dei ſunt, ſed filij promiſſionis deputantur in ſemen. Teſta-tur, & Ioannes non eſſe ſecundum carnem Abrahæ filios, cum & filij ui-perarum ſunt, & potens eſt deus Abrahæ filios de lapidibus excitare. Dominus autem ipſos docuit ex fidei operibus proprietatem ſucceſſio-nis exiſtere, nec ſecundum carnis generationem, filiorum originem de-putari, cum ait: *Si* filij Abrahæ eſſetis, opera Abrahæ faceretis. Sed & Daniel preſbyteros condemnans, ait: Non ſemen Abraham, ſed ſemen Chanaan.

A Chanaan,& non Iuda. Ezechiel quoq; increpitis populi iniquitatibus, ait:
Pater tuus Chananæus,mater tua Cethæa. Radix tua & generatio tua de
terra Chanaan. Non eſt ergo Iſraël iſte ex ſucceſſione corporea,cui ob infi
delitatem origo profaniſſimi generis deputatur. Neq; huic data ſalus eſt,
qui non ſuſcepit oblatã,ſed ei qui auerſa captiuitate populus dei factus eſt.
Captas autem imperitarum gentium mentes,& impijſſimis uitijs ac religi
onibus ſubditas,in libertatẽ fidei & nomen familiæ cœleſtis abſoluit. Qui
enim erant dæmonum ſeruitus,facti ſunt dei populus. Et quis hic ſit capti-
uitatem auertens,de ſe ipſe teſtatus eſt. Hæc enim non lex:non patriarcha:
non propheta:nõ angelus:nõ aliqua alia cœleſtium,uel dominatuum, uel
poteſtatum,uel thronorum,uel uirtutum uirtus auertit,ſed ille qui accepto
libro in ſynagoga cũ iſta legiſſet: Spiritus domini ſuper me,propter quod
unxit me,prædicare captiuis remiſſionem,& cæcis uiſionem:dimittere con
fractos in remiſſionem,prædicare annum domini acceptum:fidem & auto
rem cõſummatæ ſignificãs prophetiæ ait: Quia hodie impleta eſt prophe
tia hæc in auribus ueſtris. Hæc igitur populi dei auerſa captiuitas eſt, cum
oculi intelligentia panduntur,cum præfracta peccatis corda in requiem re
laxantur,cũ annus domini acceptabilis nunciatur,quo pœnitentiæ noſtræ
deo accepta eſt confeſſio:cum nihil præteritorum reputatur ad crimen: cũ
noua omnia ſunt,noua libertas eſt,noui filij,& æterna lætitia eſt. Exultabit
B enim Iacob,& lætabitur Iſraël. idem nanq; ipſe patriarcha utrunq; nomen
ſortitus ex merito eſt. Nam quia manu calcem fratris continuiſſet in partu
Iacob nuncupatus eſt. Subplantaturus deinceps & emendo primogenita,
& benedictionem occupando,& interpretationis uirtutem Geneſis expo-
ſuit,Iacob eum qui ſupplantator fratris,ſic nuncupatum. Per agnitionẽ au
tem confeſſi dei,tum cum ſe ab eo homine cuius in lucta dominabatur,be
nedici popoſcit, quia deum aduerſus quem generis ſui populus ſecundũ
futuræ paſſionis ſacramentum in lucta carnis inualuit,fidei oculis inſpexiſ
ſet:in corpore Iſraël,quia Iſraël deum uidens ſic meruit nuncupari. Et ſe- *Imò deo fortis.*
cundum ipſius Geneſis prophetiam,in Iacob iuniorem populum, qui eſ-
ſet ex gentibus crediturus,ſignificari abſolutum eſt. Hic ergo exultabit Ia-
cob,& lætabitur Iſraël. Secundum eccleſiæ ordinem, hic unus eſt popu-
lus duplicis & profeſſionis, & honoris. Neque enim geminatis ſententijs
id ipſum cœleſtis ſermo ſignificat. Sed quia fides prima quo quis inuoca-
ri ſuper ſe dei nomen precatur,fide anteriorem populum ſupplantat,cum
Iudæo infideli fidelem ſe optat eſſe gentilis. Hic ergo Iacob eſt ſpe præ-
occupatæ benedictiõis inſultãs. Iã uero ubi baptiſmo renatus,& fide cõſũ-
matus,deũ intelligentiæ oculis,& mente aſpexerit,tunc iã Iſraël lætabitur,
qa iã ſupplãtato ſeniore deũ fide uideat,uiſurus ueriore cõſpectu,ſecundũ
illam beatitudinis ſpõſionẽ: Beati mũdo corde qm̃ ipſi deũ uidebũt dñi.&

dei

C dei Ieſu Chriſti,qui es benedictus in ſecula.

Item in carminibus,intellectus Dauid,cum ueniſſent Ziphæi & dixiſſent ad Saul: Nónne Dauid abſconditus eſt apud nos?

DEus in nomine tuo ſaluũ me fac, & in uirtute tua iudica me. Deus exaudi orationem meã,auribus percipe uerba oris mei Quoniam alieni inſurrexerunt ſuper me, & fortes quæſierũt animam meam,& non propoſuerunt deum ante conſpectũ ſuum. Diapſalma. Ecce enim deus adiuuat me,& dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Auerte mala inimicis meis,in ueritate tua diſperde illos. Voluntarie ſacrificabo tibi,confitebor nomini tuo domine quoniam bonum eſt. Quoniam ex omni tribulatione eripuiſti me,& ſuper inimicos meos reſpexit oculus tuus.) Sanctus & beatus Dauid nõ ignarus,ſed ut propheta euangelicæ doctrinæ,& in tempore licet legis,hanc corporalem agens uitam,tamen quantum in ſe eſt,apoſtolici mandati præcepta conſummat,teſtimonio de ſe dei fidem præſtans,cum dictum eſt: Inueni uirum ſecundũ cor meum Dauid qui Ieſſæ eſt. Nõ enim inimicos ſuos bello perſequitur, neq; inſidiantibus ſibi decertando armis reſiſtit,ſed exemplo domini cuius & nomen & lenitatem præfigurabat,proditus orat,periclitãs pſallit,patiens odia gratulatur,& ideo ſecundum domini cor repertus eſt. Quia cũ domino duodecim milia legionum angelorum poſſent in tempore paſſio-
D nis aſſiſtere,tamen ad omne officium humilitatis explendum,paſſioni ſe, & infirmitati ſubeſſe permiſit,orans tantum,& dicens: Pater cõmendo in manus tuas ſpiritum meum. Quo exemplo hic idem per ſimilitudinẽ paſſionum futuræ eius paſſioni propheta, non contradicit,nõ reſiſtit inimicis, malum pro malo ex præcepto euangelico non reddens,ſed dominicæ mãſuetudinis æmulator,cum tribulatur,cum proditur, cum fugatur,dominũ cuius tantum aduerſus impios armis utitur,deprecatur. Pſalmo autẽ huic titulus ex hiſtoria præſcribitur,ſed ante hiſtoriam quatenus, & quando & in quem ea quæ ſub hiſtoria dicuntur,à nobis ſint intelligenda monſtrantur. Eſt enim primum: In finem intellectus illi Dauid,tum deinde ſequitur: Conuenerunt Ziphæi,dixerũt Saul: Nónne ecce Dauid abſconſus eſt nobiſcum? Ergo hoc quod à Ziphæis Dauid proditur, in finem eſt intelligendũ,per quod oſtendũtur ea quæ in præſens,tũ erga Dauid gerebant, præformationẽ in ſe futuri tẽporis cõtinere,cũ innocẽs inſectatione uexatur, cũ ꝓpheta cõtumelijs illuditur,cũ deo placẽs ad mortẽ requirit, cũ rex inimico ſuo,ut Herodi dominus atq; Pilato,ab his proditur,cũ quibus tutus eſſe debebat. Pſalmi ergo intelligẽtia in finem eſt,& in Dauid illo intellectus in quo finis eſt legis. Et qui Dauid habet claues,aditũ intelligentiæ tum aperit,cũ quæ de ſe à Dauid ſunt prophetata cõſummat. Ipſa aũt ſecundum Hebræam proprietatẽ interpretatio nominis affert nõ exiguum

A nobis ad intelligendum profectum. Ziphæi nanq; ſignificantur quæ nobi ſcum ſunt oris aſperſiones. Hæ ab Hebræis Ziphæi nũcupantur. Aſperſio ſecundum legem emundatio peccatorum erat, per fidem populum ſangui nis aſperſione purificans, cuius aſperſionis hic idem beatus Dauid ita meminit: Aſperges me hyſopo & mundabor. Sacramentum futuræ ex domini ſanguine aſperſionis, fide interim legis ſanguine holocauſtomarũ repræſentat. Sed hic populus ut populus Ziphæi ore potius quã fide aſperſus, & mundationem aſperſionis labijs magis quàm corde ſuſcipiens, infidelis in Dauid ſuum & proditor extitit, quod antea per prophetam dixerat: Populus hic labijs me honorat, cor autẽ eius lõge eſt à me. Ad prodendum Dauid ob id pronus, quia ceſſante fide cordis, omnia per oris fraudulentiam legis ſacramenta geſſiſſet. Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in uirtute tua iudica me. Deus exaudi orationem meam, auribus percipe uerba oris mei.) Secundum demonſtratam tituli rationẽ, paſſio Dauid prophetæ dei, ac domini noſtri Ieſu Chriſti paſſionis exemplũ eſt. Idcirco oratio quoq; eius etiam ad intelligentiam orationis eius, qui uerbum caro factum eſt, temperatur, ut qui omnia ſecundum hominem paſſus eſt idem omnia ſecundum hominem eloquatur. Et quorum infirmitates portauit, & peccata ſuſcepit, eorum ad deum deprecetur obſequio. Proprieta-

B tes autem uirtutesq; uerborum etiam inuitis, licet & cunctantibus nobis intelligentiæ huius exigunt ſenſum, ut omnia ex perſona eius dici non ambigamus in pſalmo. Ait enim: Deus in nomine tuo ſaluũ me fac.) In humilitate corporis unigenitus dei filius ſub prophetæ dictis hæc precatur, qui & gloriam quam ante ſecula habuerat, repoſcebat. Saluificari ſe in dei nomine rogat, in quo eſt, & nuncupatus & natus, ut ſe in eo corpore in quo erat natus, idipſum quod naturæ anteriori ſuæ & generi erat proprium, ſaluum faceret dei nomen. Et quia omnis hæc ex perſona formæ ſeruilis oratio eſt, cui formæ ſeruili uſq; ad crucem mortis aſſumptæ, ſalutem eius nominis, quod dei eſt deprecatur, & ſaluandus ex dei nomine, id continuo ſubiecit: Et in uirtute tua iudica me.) Nanq; ob meritum humilitatis, quia ſe exinaniuiſſet formã ſerui accipiens, formam non rurſum dei conſortem in ea quã aſſumpſerat humilitate repetebat, in dei nomine homine ipſo in quo deus naſci obedierat, ſaluato. Et ut huius nominis in quo ſe ſaluari orabat, honorem nõ nudæ tantũ nuncupationis doceret eſſe, iudicari ſe in uirtute dei precatur. Primũ enim ex iudicio eſt, quod meretur. Factus inquit obediens uſq; ad mortẽ, mortem aũt crucis. Propter quod exaltauit illũ deus, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut ei nomẽ quod ſup omne nomen eſt donetur. Tum deinde hoc ipſum iudiciũ ſit in uirtute iudicij, quia per uirtutem dei is qui ex deo homo mortuus fuerat, idem rurſus in deũ ex homine mortuo reſurrexit, ſecundũ illud apoſtoli: Crucifixus

ex infir-

Ziphæi quid ſonet Hebraice.

C ex infirmitate,reſurrexit ex uirtute.& rurſum:Non enim erubeſco euange-
lium. Virtus enim dei eſt in ſalutem omni credẽti. Per iudicij enim uirtutẽ
infirmitas corporalis ,in dei nomine naturaq; ſaluatur , atq; ita ob meri-
tum obedientiæ,in ſalutem nominis dei ex iudicij uirtute prouehitur, ut in
eo dei & nomen & uirtus ſit. Cæterũ ſi ex cõſuetudine humana ſermo iſte
cœpiſſet,in miſericordia potius,uel æquitate q̃ in uirtute iudicari ſe pro-
pheta popoſciſſet.Sed uirtutis illic opus fuerat iudicio,ubi dei filio in filiũ
hominis ex partu uirginis nato,rurſum ipſi hominis filio per iudicij uirtu
tem dei filij,& nomen redibẽdum eſſet & uirtus.Sequitur dehinc: Deus
exaudi orationem meam,auribus percipe uerba oris mei.) Promptũ pro-
phetæ fuerat dixiſſe,deus exaudi me.Sed quia ex pſona eius loquitur qui
Forte impetrãdæ. ſolus ſciret orare,idcirco conſtans poſtulatio * poſtulãdæ orationis oſtendi
tur.Paulus beatus neminem hominum qualiter orare oporteat ſcire docet
dicens:Quod enim,quid oremus,qualiter oporteat neſcimus.Nõ eſt ergo
infirmitatis humanæ exaudiri orationem ſuam poſtulare,cum doctor gẽ-
tium poſt conſtitutam licet iam à domino formam orandi,quid & quate-
nus oret ignoret.Sed eius iſta fiducia eſt,qui ſolus patrem uidet ,qui ſolus
patrem ſcit,qui ſolus poteſt orare pernoctans.Secundum euangelium enĩ
dominus pernoctauit orans,qui per ſpeculum uerborum formam ipſam
occultiſſimi ſacramenti ſub cõmunibus uerbis,dum oraremus,oſtendit.Et
D qui orationem ſuam popoſcit audiri,ut peculiare hoc fiduciæ ſuæ doceret
eſſe,ſubiecit:Inhauri uerba oris mei.Et quiſq; hoc humanæ fiduciæ eſſe exi
ſtimabit,ut uerba oris ſui uelit audiri?An illa quibus motus animi noſtri,
& impetus pronũciamus,tum cum de ira exardeſcimus,tum cum de odio
obtrectamus,tum cũ de dolore querimur,tum cũ de adulatione blãdimur
tum cum aut pro ſpe lucri,aut de ueritatis pudore mentimur,aut de contu
meliæ offenſione maledicimus?Et quis unquã uitæ ita emẽdatæ & patien
tis ad omnia fuit,ut his humanæ demutationis uitijs non eſſet obnoxius?
Solus hoc potuit cũ fiducia uelle,qui peccatum nõ fecit,in cuius ore dolus
non fuit,qui flagellis dorſum præbuit,qui maxillas ab alapis non deflexit,
ſputamentorum contumeliam nõ exprobrauit,& in illo uoluntatẽ eius,cu-
ius ad hæc uolũtati in omnibus uolens obediebat,offendit.Cauſam dein-
de cui uerba ſua audiri oret adiecit: Quoniã alieni inſurrexerũt in me,&
fortes quæſierunt animã meã.& nõ propoſuerunt deũ ante cõſpectũ ſuũ.)
Vnigenitus dei filius dei uerbũ,& deus uerbũ, cũ utiq; omnia quæ pater
poſſet omnia,ea & ipſe poſſet,ſicuti ait: Quæcũq; enim pater facit,eadẽ,&
filius facit ſimiliter,ut in diſcreto deitatis naturæq; nomine,indiſcreta quo
q; eſſet & uirtus,ut abſolutiſſimum nobis humanæ humilitatis eſſet exem
plum,omnia quæ hominum ſunt,& orauit,& paſſus eſt.Et ex cõmuni no-
ſtra infirmitate ſalutem ſibi eſt deprecatus à patre,ut natiuitatẽ noſtrã,cũ
ipſis

A ipſis infirmitatis noſtræ ineſſe intelligeretur officijs. Hinc illud eſt quod eſu riuit, ſitiuit, dormiuit, laſſatus fuit, impiorum cœtus fugit, mœſtus fuit, & fleuit, & paſſus, & mortuus eſt. Et ut his omnibus nō natura, ſed ex aſſumptione ſubiectus eſſe poſſet intelligi, perfunctus his omnibus reſurrexit. Omni ergo eius in pſalmis ex naturæ noſtræ affectu querela eſt. Nec mirum ſi ita nos intelligimus dicta pſalmorum, cum ipſe dominus ſecundū euāgelicam fidem paſſionis ſuæ ſacramēta ſcripta eſſe fuerit teſtatus in pſalmis. Alieni igitur ſuper eum inſurrexerunt. Nō enim iam filij Abrahæ ſunt, neque filij dei, ſed natio uiperarū, ſed ſerui peccati, ſed ſemē Chanaam, patre, Amorreo, matre Cethea, & diabolo patre, filij diabolicæ uoluntatis. Quærunt quoq; & animam ſuam fortes, cum Herodes, principes ſacerdotū ubi naſci habebat Chriſtus, interrogat, cum omnis Synagoga aduerſus eū teſtis falſam coniurat. Sed animam hanc humanæ naturæ & infirmitatis eſſe exiſtimantes, non propoſuerunt deum ante conſpectum ſuum. Quia deus ex eo quod deus manebat uſq; ad originem naſcendi ſe hominis humiliaſſet, id eſt, ut hominis filius eſſet, qui erat antea dei filius. Non enim alius filius dei q̄ qui filius hominis. Et filius hominis non ex parte, ſed natus. forma enim ſe dei ex eo quod erat ad id quod nō erat, id eſt, ut naſci poſſet in animam ſuā corpuſq; uacuante. Et idcirco & filius dei & filius hominis id/

B circo & deus homo, id eſt, dei filius habitu humanæ originis natus eſt, uſq; ad naturam ſcilicet hominis naſcendi, qui totus ex anima & carne formabilis eſt dei ſe humiliante ſubſtantia. Ob quod cum inſurgunt aduerſum eū alieni, cum potentes animam eius exquirunt, quæ frequenter in euangelijs triſtis & mœſta eſt. Deum ante conſpectum ſuum non propoſuerunt, quia deus dei filius ante ſecula manēs humanæ naturæ habitu, id eſt, noſtri corporis atq; animæ homo ex partu uirginis natus eſſet, per operum magnificentiam non intelligentes, quia hominis filius cuius animam quærebant, ad id quod homo eſſe cœperat, ex dei filio quod ſemper manſerat, extitiſſet. Interuentu diapſalmæ non dicentis, ſed cui dicebatur demutata perſona eſt. Nunc enim generalis ſermo eſt prophetiæ. Nam poſt eam orationē quæ ad eum fuerat, ut fiducia orantis poſſet intelligi, in eo ipſo precationis tempore quod popoſcerat impetrato, continuo ſubiecit: Ecce enim deus adiuuat me, & dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Conuertet mala inimicis meis. Effectus proprios proprijs reddidit poſtulatis, docens nō negligentem orationis noſtræ deum eſſe, neq; irrationabilem præſtationem miſericordiæ ſuæ exiſtimandam, cum nos ſecundum quod precaremur audiret. Nāq; ad id quod ait. Quoniā alieni inſurrexerunt in me, propriū illud eſt: Deus adiuuat me. Ad id autem & fortes quæſierunt animā meam, in eo exauditæ orationis peculiaris effectus eſt, quo ait: Et dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Ad id uero quod ait: Et non propoſuerunt deum ante con

C ſpectũ ſuum, hoc competenter adiecit: Cõuertet mala inimicis meis.) Deus ergo & aduerſus inſurgentes adiuuat, & quæſitam à fortibus animã ſancti ſui ſuſcipit, & nõ propoſitus ante oculos, neq; ab impijs cogitatus, ad inimicos mala ipſa conuertit. Dum deum non cogitãt iuſti animam quærendo, & aduerſum eum inſurgendo, adiuto eo atq; ſuſcepto eo, quẽ inter iniquitatum opera non cogitabant, ultorem maliciæ ipſius retributione ſentirent. Habeat itaq; hanc innocens religio fiduciam, ut inter humanas inſectationes, & animæ pericula adiutorem ſibi deum eſſe non ambigat, & ſi quando iniuſte mortis uis affertur, excedẽtem habitaculo corporis animã ſciat in dei ſuſceptione requieſcere, habeat ultionis quoq; certiſſimam ſecuritatem, cum mala omnia in eos qui inferant reuertantur, nõ poteſt iniquitatis argui deus, nec perfectæ bonitati malignæ uolũtatis inſtinctus ac motus ammixtus eſt. Mala enim non maleuolus excitat, ſed ultor retorquet, neq; ea ex malicia ſua affert, ſed in merita noſtra cõuertit. Statuta enim in omnes ſunt adulationum miniſteria, mala iſta cum lege uiuẽdi iuſti iudicij ſecura æquitate moderantur. Sed hæc & auerſa à iuſtis ſunt lege iuſticiæ, & conuertuntur in iniquos æquitate iudicij. Vtrũq; iuſtum, ut & iuſtis ad metum prompta ſint, nec admixta, quia iuſti ſunt, & iniuſtis ad pœnam ſunt conuertẽda, quia meriti ſunt, nec iuſtis admixta cum prõpta ſint, nec iniu-

D ſtis defutura, quia prompta ſunt. De hinc rurſum fit ad perſonã dei ad quẽ primũ deprecatio erat cœpta cõuerſio: In ueritate tua diſperde illos.) Veritas mendacium confutat, & perimitur falſitas ueritate. Omnem autem ſuperiorem orationẽ eſſe eius hominis in quo filius dei natus eſt docuimus, etiam hoc quoq; nunc à deo patre deprecantis, ut inimicos ſuos in ueritate diſperdat, & quæ ſit ueritas non ambigitur, nempe ille ipſe qui dicit: Ego ſum uita, uia ueritatis. Diſperduntur ergo in ueritate inimici cum falſis teſtibus damnationẽ Chriſto comparantes reſurrexiſſe, à mortuis eum audiũt, & in dei ueritate gloriam ſuam reſumpſiſſe cognoſcunt. Nam poſtea ob pœnam dei in crucem acti, fame & bello abſumpti, ac perditi ſunt, uitæ autorem morte damnantes, neq; deum in ueritate per operũ magnificẽtiam cogitantes. Hos igitur diſperdit dei ueritas, cum ad reſumẽdam gloriæ paternæ maieſtatem reſurgẽs, abſolutam in ſe diuinitatis probauerit ueritatem. Quod autem & in crucem actum unigenitum dei filium, & morte damnatum cũ qui natiuitate quæ ſibi ex æterno patre eſt naturalis & æternus ſit, frequenter, immò ſemper prædicamus, nõ ex naturæ neceſſitate potius quàm ex ſacramẽto humanæ ſalutis paſſioni fuiſſe ſubditus intelligendus eſt, & uoluiſſe ſe magis paſſioni ſubijci quàm coactum, & quãq; paſſio illa non fuerit conditionis & generis, quia indemutabilem dei naturã nulla uis iniurioſæ perturbationis offenderet, tamen ſuſcepta uolũtarie eſt, officio quidem ipſa ſatisfactura pœnali, nõ tamen pœnæ ſenſu læſura patientem,

A tem. Non quod illa lædendi non habuerit pro ipſa paſſionis qualitate na- *Senſus pœnæ, quatenus in Chriſto.*
turam,ſed quod dolorem diuinitatis natura non ſentit. Paſſus ergo eſt de-
us,quia ſe ſubiecit uoluntarius paſſioni. Sed ſuſcipiens naturales incongru
entium in ſe paſſionũ, quibus dolorẽ patientibus neceſſe eſt eas inferri uir-
tutes, ipſe tamen naturæ ſuæ uirtute non excidit ut doleret. Sequitur enim:
Voluntarie ſacrificabo tibi. Legis ſacrificia quæ in holocauſtomatibus &
oblationibus hircorum atque taurorum ſunt, non habent in ſe uoluntatis
profeſſionem,quia maledicti ſententia legem ſit decreta uiolantibus. Quiſ-
quis enim à ſacrificio deſtitiſſet, ipſe obnoxium ſe efficiebat eſſe maledicto.
Neceſſe ergo erat effici quod fiebat, quia ſacrificij negligentiam maledi-
cti non admittebat adiectio. A quo maledicto nos dominus noſter Ieſus
Chriſtus exemit, Apoſtolo dicente: Chriſtus nos redemit. De maledicto le
gis factus pro nobis ipſe maledictum, quia ſcriptũ eſt: Maledictus omnis
qui pependit in ligno. Maledictorum ſe ergo obtulit morti, ut maledictũ
legis diſſolueret, hoſtiam ſe ipſum deo patri uoluntarie offerendo, ut per
hoſtiam uoluntariam maledictum quod ob hoſtiæ neceſſariæ & intermiſ-
ſæ reatum erat *auditũ, ſolueretur. Cuius ſacrificij alio loco meminit in pſal *Forte admiſſum.*
mis: Hoſtiam & oblationem noluiſti, perfeciſti autẽ mihi corpus, deo pa-
tri legis ſacrificia reſpuenti, hoſtiam placentem ſuſcepti corporis offerendo,
B cuius oblationis beatus Apoſtolus ita meminit: Hoc enim fecit ſemel, ſeip-
ſum offerens hoſtiam deo. Omnem humani generis ſalutẽ oblatione ſan-
ctæ huius & perfectæ hoſtiæ redempturus. Ob quæ omnia ita geſta laudẽ
deo patri refert: Cõfitebor nomini tuo domine, quoniam bonum, quoniã
ex omni tribulatione eripuiſti me.) Reddidit in ſingulis propoſitionibus
proprias abſolutiones. Nã in exordio dixerat: In nomine tuo ſaluifica me,
poſt precum uero ſatiſfactionẽ, congruam gratulationis eſſe oportuit pro-
feſſionem, ut eius nomini confiteretur, in cuius nomine ſaluari ſeſe fuerat
deprecatus. Et quia auxilium contra alienos inſurgentes in ſe popoſcerat,
id ipſum adeptum ſeſe fuiſſe profeſſus per hoc gaudij exultatione memora
ret, quia ex omni tribulatiõe eripuiſti me. Ad id uero quod cũ fortes quæ-
runt animam eius, deum non propoſuerunt in conſpectu ſuo, præclare in-
demutabilis diuinitatis docuit æternitatem, in eo quod dictum eſt: Et ſu-
per inimicos meos deſpexit oculus meus. Morte enim non interceptus, uni
genitus dei filius ad explendam quidẽ hominis naturam etiam morti ſe, id
eſt, diſceſſioni ſe, tanquàm animæ corporiſq́ ſubiecit, & ad infernas ſedes,
id quod homini debitum uidetur eſſe, penetrauit. Sed manet reſurgens &
inimicos ſuos immortali oculo deſpicit glorificatus in deũ, & ex hominis fi-
lio in dei filium, ex quo etiam hominis filius eſſe cœperat, per reſurrectio-
nis gloriam iam renatus, inimicos ſuos deſpicit quibus dixerat: Soluite tẽ-

A me. Timor & tremor uenit ſuper me, & contexit me tenebra. Et dixi: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ & uolabo & requieſcam? Ecce elongaui fugiens & manſi in ſolitudine.) In exordio pſalmi, & ſi humilitatis uoce uſus ſit cum ait: Inaurire deus orationẽ meam, non tamen ſine aliqua propria conſcientia altioris fiduciæ intelligitur hæc locutus. Non enim cuiuſcunqꝫ eſt innocentiæ id poſtulare, ut orationem ſuam deus inauriat. Promptæ nãqꝫ ſemper precationi hominum dei aures ſunt, quia qui naturam audiendi humano generi impertit. Ipſe extra auditus non poteſt eſſe naturã, & qui ubiqꝫ hunc in nobis ſenſum auditionis operatur, non poteſt nõ ubique in ipſo eſſe quod præſtat. Deus itaqꝫ ubiqꝫ, ſemper audit, ſed non omnium meriti eſt, ut quod audit inauriat, auditum quidem eius orãtis uoce penetrante, ſed dignationem eorum quæ audiantur inauriendi ſola orationis innocentia promerente. Triplex autem in exordio oratio precationis eſt ædita. prima enim ea eſt, ut inauriatur oratio. Sequens eſt ne deſpiciatur deprecatio. Tertia eſt ut intendat ſibi ſeqꝫ exaudiat. Et neceſſe eſt diſcretam eſſe uniuſcuiuſqꝫ generis naturam, ut non idem ſit inaurire, & nõ deſpicere, rurſumqꝫ differat ab utroqꝫ intendere & exaudire. Et quia de inaurienda oratione quid intelligi poſſet oſtendimus, quid illud ſit ne deſpexeris deprecationem meam, tractandum eſt. Deſpiciũtur orationes leues, diffidentes, inutiles, ſeculi curis anxiæ, & rerum corporalium deſiderijs implicatæ, bonorũ operũ fructibus infœcundæ. Hæ igitur deſpicabiles ſunt orationes dei dignatione nõ dignæ. De quibus per Eſaiam prophetam, ait: Et cum extenderitis manus ueſtras ad me, auertam oculos meos à uobis. Et cauſam deſpiciendæ orationis cõtinuo ſubiecit dicens: Manus ueſtræ ſanguine plenæ ſunt. ubi ergo operatio iniquitatis exſtabit, illic deſpicitur oratio deprecantis. At uero tum in eo qui ſperat intenditur, cum tacitæ ſpei fides, piæ conſcientiæ religione cohibetur. Et eſt nobis hoc abſolutiſſimũ uniuſcuiuſqꝫ proprietatis exemplũ. Inauriuit dominus uerba Chananeæ ſæpe clamantis, deſpexit orationem adoleſcentis illius, qui ab æternitatis largitore diuiſionem patrimonij poſtulabat, intendit autem in eam fœminã quæ fidei ſilentio ſalutem ſibi etiam à ueſtis fimbria expectabat. His ergo totius precationis ſuæ generibus diſtinctis, nunc cauſam ipſam expoſuit deprecandi, quia in exercitatione ſua conturbaretur à uoce inimici, & à tribulatione peccatoris. Et quidem exercitatio nunquàm niſi ad res utiles ſalutareſque ſuſcipitur. Quas quia in ſancto quoqꝫ impij ferre nõ poſſunt, omnibus eum iniurijs afficere, & uſqꝫ ad formidinem mortis defatigare cõtendunt. Sed hæc in domino Ieſu Chriſto exercitatio, noſtræ ſalutis operatio eſt, quam diuerſarum ſanationum dehinc paſſionis ipſius exercitatio prouehebat. In hoc quoqꝫ ſe inuido conſortio noſtræ infirmitatis exercẽs,

C quam exercitationem egreſſu ſuo Iſaac in campum præfigurauit, cum inuectæ camelo Rebeccæ tanquàm ſponſæ ex gentibus exercens ſe in hoc mundo CHRISTVS occurrit. A uoce inimici etiam turbatur, cum Samaritanus, cum dæmonium habens dicitur, cũ quia à ſe cruce non eruat, negatur eſſe cæteris ſalus, declinantes in eum iniquitatem falſorum teſtimoniorum, & ſententiæ mortis. In ira quoque moleſti ſunt, dum flagellis, dum colaphis, dum alapis deſæuiunt. Sed inter hæc habens poteſtatẽ duodecim milia legionum cœleſtium euocare non ad iram commouetur, neq; ad ultionem exacerbatur. Sequitur enim: Cor meum conturbatum eſt in me. Pati omnia in ſeipſo conſtituit, dummodo humanæ ſalutis ſacramenta perficeret. Difficillimum autem hominis infirmitati eſt intra ipſum perturbationes mentis commotionesq; cohibere, ut non etiam uſque ad ipſam uultus demutationem tacito licet motu ſignificatio anxietatis uel indignationis erumpat. Verum unigenito deo quamuis infirmitas noſtra ſuſcepta ſit, tamen diuinitatis ſuæ non eſt oblita natura, ut non in his omnibus quæ infirma ſunt ſalua maieſtatis ſuæ dignitate perfunctus ſit, dum uniuerſa quæ mortis noſtræ ſunt ac timoris ita pertulit, ut in eum inciderent hæc potius quàm ineſſent, dum infirmitas, noſtra magis quàm naturalis in deo eſt. Denique idipſum ſequens ſermo connexuit, cum dicit: Et formido mortis cecidit ſuper me. Timor & tremor uenerunt ſuper me, & contexit me tenebra.) Et hæc quidem in eum omnia quæ noſtræ neceſſitatis ſunt irruerunt, ſed ab eo naturæ ſuæ uirtute ſuſcepta ſunt,

Solœciſmus.

Videtur memoria lapſus. Nam in Matthæo, non habentur niſi duodecim legiones. Vnus codex uetuſtus, ſimiliter habebat in canone.

D dum mortem noſtram potens non mori, etiam timore in ſe mortis ingruente non renuit. Et cum hæc eadem tanquã in hominem imbecillitati eius dominatura cecidiſſent, tamen ut non ſubiectum ſe his quæ ingruerũt edoceret, ſubijcit: Et dixi, quis dabit mihi pennas ſicut columbæ & uolabo & requieſcam.) Nam infirmus eſt cui ad euolandum de contegentibus ſe tenebris metuq; mortis pennæ aliunde ſumendæ ſunt. Cũ enim dicit: Quis dabit mihi, non poſcentis ab aliquo, ſed non aliunde ſperantis eſt. Euolare autẽ ut columba feſtinat, id eſt, in ſpiritualem redire naturam, & in columbæ ſpecie ſpiritus in eum uolando requieuit, habitatione aliquãdo in homine qui tum de Iordanis aquis aſcendebat inuenta. Et hæc quidem precationis eſt cauſa, quia infirmitate corporis degrauatus, hoc quod nobis eſt mortale ſuſceperat, ut caro factus in ſpiritum euolaret. Et harum quidem pennarum ſuarum in pſalmo alio ita meminit: Si ſumpſero pennas meas ante lucem, & habitauero in extremis maris. Ita enim illuc manus tua deducet me. Suas itaq; ſumet, ut non intelligatur eas ex his euacuatus aſſumere, ſed ſumptis pennis ut uolando requieſcat, quo ſit quieturus oſtendit, dicẽs:

Ecce

A Ecce elongaui fugiens, & manſi in deſerto.) Ceciderunt quidem ſuper
lucem tenebræ, ſed tenebræ eam non comprehenderunt. Elongauit enim
fugiens, qui ne à gentibus quidem potuit comprehendi. Fugit ergo etiam
eos qui ſe perſequebantur, & ab his longe factus habitat in deſerto. Et qđ
deſertum hoc uel quæ ſolitudo ſit (nam eodē uerbo utrūq; Græcitas elo-
cuta eſt) ita alio loco propheta declarat: Lætare deſertum ſitiens, exultet de-
ſertum & floreat tanq̃ liliū, & floriant & exultēt, deſerta Iordanis. Inuale-
ſcite manus inualidæ & genua diſſoluta cōſolamini, modici animi ſenſu in-
ualeſcite, & nolite timere. Ecce deus iudiciū reddidit, ecce ueniet & ſaluabit
nos. Tunc aperiētur oculi cæcorum, & aures ſurdorū audient, erudietur lin-
gua mutorum, tūc ſaliet claudus tanq̃ ceruus. Venerat quidē ad oues per-
ditas domus Iſraël, ſed ab his fugatus hæc deſerta lætificat, in his enim ma-
net, & māſit poſtq̃ uolando requieuit. Eſt eñ dei requies quæ impijs dene-
gatur cum dicitur: Si intrabant in requiem meam. Reſumpta ſpiritali glo-
ria unigenitus deus in his (tanq̃ in templo digno ſe) corporibus quæ erant
antea deſerta requieſcit, quia plures iam filij deſertæ magis q̃ eius quæ ha-
bet uirum. Non ſum aūt neſcius plæroſq; ſolum uerborum ſonum & lite-
ram contuentes, nihil de omnibus ferè pſalmis congruum perſonæ domi-
ni noſtri Ieſu Chriſti exiſtimare, putentq; totum querelis prophetæ incre-
pari, ſed nos litem nō mouemus. Neq; enim deſtruimus ſed aſtruimus, ad-
B dentes potius de obſcuris intelligentiam, q̃ ſimplicibus detrahentes, quia
quæcunq; Dauid aut paſſus aut quæſtus eſt, etiam paſſionibus eius q uni-
uerſitatis noſtræ caro eſt factus, impleta ſūt. Et (ut arbitror) ea quæ ſequun-
tur intelligētiæ noſtræ curſum probabunt. Intercedens uero diapſalma de-
mutauit & ſenſum. Nam omnis rurſum aduerſum eos de quibus eſt que- *Diapſalma.*
rela fit ſermo, honore tamen eius ad quem omnia eſt referre ſolitus antela-
to. Sequitur enim: Expectabam ſaluificātem me à puſillanimitate & tem-
peſtate.) Non noua hæc eius expectatio eſt, Nam & in eo pſalmo (quē ex
perſona eius eſſe nō dubium eſt) ſic precatus eſt: Saluum me fac deus, quo-
niam intrauerunt aquæ uſq; ad animā meā. Infixus ſum in limo profundi
& non eſt ſubſtantia. Veni in altitudinē maris, etiam tēpeſtas demerſit me.
Ab hac igitur tempeſtate atq; ab hac puſillanimitate, humiliatus eñ erat
uſq; ad mortem crucis, ſaluari expectat ab eo ad quem precatus eſt, dicēs:
Pater clarifica me apud temetipſum claritate quam habui apud te prius q̃
mundus eſſet. Sed expectans ſaluari ſe plus iam quàm ſpem ſalutis expe-
ctat. Sequitur enim: Præcipita domine & diuide linguas eorum.) Pro-
prietatem uerbi ſiue Hebraici ſiue Græci Latinitas, ut in multis, non elo-
cuta eſt. Nam id quod præcipite dicitur cum illis καταπόντισον enunciatum

C est. Quo ſermone non ut præcipitentur, ſed ut in profundum demergan
tur oratur. Demergi ergo eos linguaſque eorum diuidi rogat, quorum ali-
ud ſub Noë, aliud poſt ædificationem turris ſcimus effectum, cum illos di
luuio ſubmerſos conſumpſit profundum. Hos ergo linguarum diuiſio ad
cauſam æternæ in ſe concertationis diſcreuit, ut conſpirationem aduerſus
deum initam, dum ſeinuicem & neſciunt & metuunt, non tenerent. Non
diſpar ergo nunc in hos pœna depoſcitur, ſcilicet ut in mórem gentium
quas in aquis ſignificari meminimus abſumpti, & in omnes linguas cum
quibus nunc habitant & quibus loquuntur diuiſi amitterent uitæ ac regni
ſui dignitatem, ut autem ob uicia ciuitatis contradictionemq́ue præcepto-
ROMA. rum ſuorum, hæc conſecutura noſceremus adiecit: Quia uidi iniquitatem
& contradictionem in ciuitate. Die ac nocte circundabit eam ſuper muros
eius, & iniquitas, & labor in medio eius, & non defecit de plateis eius uſu-
ra & dolus.) Ob hæc igitur uicia & crimina futuræ captiuitatis & di-
ſperſionis pœna depoſcitur, ſed potiſſima inter crimina ſunt iniquitas, &
contradictio. Nam eum quem lex & prophetæ nunciauerant reijcientes,
contradictione impia reſpuerunt. Quæ contradictio nocte & die circun-
dans muros ciuitatis ipſius ſupergreſſa eſt, quia & ipſa paſſionis ſuæ no-
cte cum ſe uidendum in conſeſſu, & à dextris uirtutis profiteretur, diſciſſa
D ueſte etiam cum blaſphemiæ inuidia contradixerunt, in muris autem tui-
tionem ſalutis ſignificari meminimus, ſicut cum nouæ Hieruſalem ædifi-
catio & munitio, id eſt, conſtructio & cuſtodia eius cœleſtis optatur, ita ſcri-
ptum eſt: Benigne fac domine in bona uoluntate tua Sion, & ædificentur
muri Hieruſalem. Erat ergo tum in eo populo cuſtodia ſpiritalis, & diſpo-
ſitæ per angelos legis adminiſtratio communiebatur. Sed ubi ipſo media-
tore legis reiecto, hos muros, & hanc cuſtodiam circundans iniquitas ſu-
pergreſſa eſt, tum cœpit maius eſſe ipſa munitione peccatum, ut iniquitas
uinceret cuſtodis uoluntatem uſura & dolo, cæteriſq; quæ in lege ſunt ueti-
ta redundante, & in dignitatem tantæ huius iniquitatis oſtendens, ſubie-
cit: Quoniam ſi inimicus meus improperaſſet mihi ſupportaſſem uti-
que. Et ſi odiens me, ſuper me magna locutus fuiſſet, abſconderem me ab
eo. Tu autem homo unanimis, dux meus & notus meus, qui ſimul mecum
dulces capiebas cibos. In domo dei ingreſſi ſumus cum concordia.) Quere-
la nõ de paſſione eſt, ſed de Apoſtolo proditore. Nam cũ ſalutẽ generi hu
mano ſuſcepta crucis morte donaret, nõ poteſt uideri ſacramentũ hoc ma-
gnæ pietatis arguere. Nã utiq; ſi inimicus eſſet, querelæ cauſa nõ eſſet, cum
in ſe cõſummaretur, quod ad ſalutem noſtrã perpeti ipſe uoluiſſet. Et ſicuti
ſi odiẽs ſe, locutus ſuper ſe magna eſſet, abſconſus ab eo fuiſſet, qa ei nõ co-
gnitus in homine deus eſſet, & ob hoc minus eſſet criminis neſciẽti. Nõ enĩ
gentes

A gẽtes uerbũ carnem factũ prænuncia ſibi lege didicerunt, quod utique his
qui ſub lege ſunt etiam ipſius gẽtis ad ſpeciẽ futuræ ueritatis aptatum eſt,
cũ & hominem Abraham adorauit, & Iacob in homine deum uidit, por
taſſe hæc opprobria gentiũ, quod cũ eſſet homo deum ſe faceret, quod dæ
monium habens populum ſeduceret, quia ignoraſſent hæc omnia in le-
ge, quæ ad Iſraël lata eſt, contineri. Veruntamẽ cum unanimis & dux & no
tus hæc faciat, unanimis cum electus ad Apoſtolum eſt, dux cum demo-
rante domino ipſe ad prædicationem aduẽtus ſui ad caſtela præmiſſus eſt,
& futuri regni dux ab eo ac princeps eſt conſtitutus, notus autem cum o-
mnis ingreſſus eius egreſſuſq; didiciſſet, cognoſceretq; in hominis filio &
dei filium, qui & particeps in demutando ex aqua uino & dulcificando in
populi cibum ordeo extitiſſet, conuiuióq; eodem uſus eſſet, ſecumq; dei do
mum ſemper eſſet ingreſſus, maiorem de ſe querelam in hoc conſortiũ di-
uini miniſterij aſſumptus exhibuit. Sed quãquàm ſpecialia hæc in impieta
tem eius dicta eſſent, tamen pœnæ decretum refertur ad plures. Veni-
at mors ſuper eos & deſcendant in infernum uiuentes, quoniam nequitiæ
in hoſpicijs eorum & in medio eorũ eſt.) Id eſt, totos ipſos intra extráq;
nequitiæ opera circundent, ita ſuper eos morte uentura, ut ad pœnæ ſen-
ſum uiuentes deſcendant in infernum, cum in hoſpicijs eorum. Verum il-
le hæc his agentibus atq; meditantibus ad quem ſpes & precatio ſua eſſet
B oſtendit, dicens: Ego ad deum clamaui, & dominus ſaluauit me. Veſpe-
re & mane & meridie narrabo & renunciabo & exaudiet uocem meã. Li-
berabit in pace animam meam ab his qui appropiant mihi, quoniam inter
multos erant mecum. Et exaudiet me deus, & humiliabit eos qui eſt ante
ſecula.) Clamorem fidelem mox dominus exaudit, & hanc ipſam exau-
diti clamoris ſui gratulationem ueſpere & mane & meridie narrabit, diem
omnem in his diei partibus per quas dies continetur oſtendens. Talis au-
tem temporum ordo non niſi ex prophetica ſcientia diſtributus eſt, ut ue-
ſpere & mane & meridie nunciet, & quia ſecundum legem & obſeruanti-
am legis à ueſpere dies cœpta eadem ipſa uſque ad meridiem deputatur,
cum inchoationem diei non mane lux reddita, ſed ueſpere nox facta perfi-
ciat. Narrat ergo & renunciat ea quæ in pſalmo continentur, quod uocem
eius audiat & in pace animam ſuam liberet. Pacificauit enim omnia in cœ-
lo & in terra, ut liberet ab appropiantibus ſibi. Supior enim querela de pro
ximis cum etiam unanimus & dux & notus hæc ageret, cum Apoſtolis cæ
teris & ipſe electus in Apoſtolum. Deus ergo qui eſt ante ſecula, id eſt, per
quem omnia ſunt, quia ante omnia ſit, exaudiet eum, & humiliabit eos,
cum indigni gloria æternæ reſurrectionis effecti ſint. Nam interiecta dia-
pſalma omnem his ob impœnitentem impietatis profeſſionem ſpem reci-

dit

C dit dicens: Non enim eſt illis commutatio,& non timuerunt deum.) Omnes ſecundum Apoſtolum reſurgent,ſed non omnes commutabuntur, quia non timuerunt deum. Fas enim fuerat ignoraſſe in homine deum,ſi reſurgentem tamen deum ex mortuis credidiſſent, patēte his etiam poſt paſſionis piaculum pœnitentia & indulgentia. Non enim ſolum non timuerunt deum,ſed cum ad retribuendum his manum extendiſſet,id eſt, auxilium obtuliſſet ,contaminauerunt teſtamentum eius,cum eum qui teſtamento legis ad ſalutem prænunciatus eſt,reppulerunt.Sequitur enim: Extendit manum ſuam in retribuēdo, contaminauerunt teſtamentum eius,diuiſi ſunt ab ira uultus eius.) Et idcirco demutatio his non relicta eſt, quia pro peccato ſemel mortuus eſt ,& reſurgens eos tantum demutatione donauit qui ſecum per fidem & cauſa mortui ſunt & reſurgent.Hos autem ab ira uultus ſui euerſa ciuitate diuiſit,partemq́ꝫ eorū cum infidelibus ponens,eos uel diſperſit in omnia , uel diuiſit à ſanctis , de hinc de generali querela ad ſignificationē eius qui ei & dux & unanimis & notus fuerat ſermo ſe retulit : Et appropiauit cor eius.Mollierunt ſermones eius ſuper oleum & ipſi ſunt iacula :) Ammixtus Apoſtolis & curam pauperum agēs, maximum ſcilicet miniſterij opus curans appropiauit cor ſuum. Adappropiantibus enim liberati animam ſuam gratulatus eſt , non utique miniſterio fidei appropians , ſed iræ dei & contaminationi teſtamenti eius . Cæterum ipſe blandiloquus e mollito ſuper oleū ſermone curam agere ſe pau-

D perum fallens,etiam tum cum precioſi unguenti effuſa alabaſtro conqueſtus eſt, tanquàm id magis uenire in ſumptum inopum debuiſſet. Sed ille occaſionē furti de pecuniæ collatione quærebat . Et iſtiuſmodi fortè blandiloquij oleum pſalmo alio euitat propheta cum dicit : Oleum peccatoris non impinguet caput meum ,quia ſub ſpecie boni operis maliciæ arma cōmoueat . Sunt autem etiam in uerbis iacula,ſicut dentes,ſcutum,& ſagittæ ſunt,& lingua machæra acuta eſt. Hæc igitur ſermonum iacula deteſtatur quæ magis ſub blandimento & adulatione nocitura ſunt .Sed inter iſta inimici iacula imperterritus manet nobiſq́ꝫ portum ſecuritatis tutum fiduciamque demonſtrat . Sequitur enim: Iacta in dominum cogitationem tuam,& ipſe te enutriet,non dabit in æternum fluctuationem iuſto.) Ademit nobis etiam in euāgelijs dominus ſollicitudinis poteſtatem,dicens:Nolite ſolliciti eſſe de craſtino,ſufficit diei malicia ſua.Quærite primum regnū dei & iuſticiam eius,& omnia præſtabuntur uobis. Omnem ſcilicet curam in promerēdo dei regno & iuſticia collocandam. Iactanda ergo ſuper eum cura eſt . Ipſe enim enutriet ſecundum illud : Super aquam refectionis enutriuit me . Enutriens autem non relinquit in fluctibus iſtius ſeculi , ſicuti enutritus Iacob omnē tempeſtatem & odiorum & duræ ſeruitutis euaſit, dicens:

Oleum peccatoris impietas ſub prætextu pietatis.

A dicẽs: Deus qui nutriuit me à iuuentute mea. Ipſe enim uitæ autor eſt, ipſe cibi largitor, non terreni tantum, ſed etiam ſpiritalis. Sed illo ſuper aquam refectionis educato, & à procellæ fluctibus liberato, digna impios pœna cõſequitur, cum dicit: Tu uero deus deduces eos in puteum interius, uiri ſanguinum & doloſitatis non exdimidiabunt dies ſuos, ego autem ſperabo in te domine.) Eſt quidem puteus aquæ uiuæ, ſed eſt puteus interitus ſecundum illud: Nõ me demergat tẽpeſtas aquæ, neq; abſorbeat me profundũ, neque contineat ſuper me puteus os ſuum. Non relicto igitur in fluctuatione iuſto, illi in puteum interitus deducẽtur, cuius os clauſum reſurgente ex inferis unigenito deo eſſe non potuit. Cæterum poſt paſſionẽ domini ſtatim eos belli uictoria cum excidio ciuitatis abſumpſit, omni promiſcua ætate ad ſatisfactionẽ uincentium interempta, non dimidiatis uitæ diebus iuuentute proſtrata. Dies autem pleni ſanctis & fidelibus reſeruãtur, ſecundum illud: Et dies pleni inueniẽtur his, quorum ſpes ſemper in domino eſt, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum Amen.

In finem pro populo quia à ſanctis longe factus eſt Dauid, in tituli inſcriptione cum tenuerunt eum Allophyli in Geth.

PSALMVS LV.

B MVlta pſalmi ſuperſcriptio comprehendit, quæ præter rerum geſtarum notionem alterius intelligẽtiæ intimant ſenſum, cum pro populo qui à ſanctis lõge eſt Pſalmus eſt, cũ tituli inſcriptio præfertur, cum poſtremo exordiũ ipſum in fine præſcribitur. Si eñ eam ſolam querelam præſens ſermo cõtineret, quod cũ fugeret ab Allophylis in Geth Dauid teneretur, totum ſe circa id tantum hic iniquitatis increpitæ motus exereret. At uero cũ hæc ante rei geſtæ ſignificationẽ ad imbuẽdum legentium ſenſũ dirigendumq; prælata ſint, ſine dubio intelligimus per rerũ geſtarũ, quæ in Dauid gerebantur, effectus imprimi nobis ſecundum ſpiritum prophetiæ earum rerũ quæ ſub his præſcriptionibus ſignificata ſunt, notionem, ut quod Dauid paſſus eſt, præfiguratio fuerit paſſionum domini noſtri Ieſu CHRISTI, ut quod tituli inſcriptio eſt, eius qui moriendo uicerit ſignificata uideatur æternitatis, quia tituli inſcriptio (quam ſtelographia ſermo Græcitatis enunciat) his maxime qui probabilem uitam degentes etiam pro ſalute patriæ mori bello non timuerunt, ad æternitatis gloriam deferatur. Populo aũt qui longe ſit factus à ſanctis Iſraël indignus factus ſanctificatione gentium longeq; ab ea diſcedẽs eſſe noſcendus eſt. Quod autem in finem eſt, proprium ei eſſe qui finis legis eſt intelligatur, quod id ipſum pſalmi fine noſcetur, cum huius ipſius intelligẽtiæ noſtræ abſolutionẽ his maxime quo pſalmi finis concluditur, ſermo declaret. στηλογραφία

Per

C Per hæc certe quæ ſuperſcriptioni præter rerum genera connexa ſunt, pſalmum etiam ex perſona domini tractabimus, non tamen à prophetæ ipſius diffidentes querelis, neq; cum his quæ pertulit non etiam gemuiſſe exiſtimandum eſt, quia idcirco his ipſis quæ ſpiritalem ſenſum intimant, rerũ geſta connexa ſunt, ut per actionem prophetæ ſenſus ac ſermo noteſceret prophetiæ, cum propheta non tam ſpiritu quam paſſionibus prophetarit. Erit ergo ſermo inter Dauid ipſum & hominem Ieſum Chriſtum temperatus, ut quia infirmitates omnium portauit & peccatorum noſtrorum frequenter & uoce ſit uſus & lachrymis, extra contumeliam dei ſit & affectus & ſermo qui hominis eſt.

Enarratio Pſalmi LV.

MIſerere mei domine quoniam conculcauit me homo tota die, pugnans tribulauit me, conculcauerunt me inimici mei tota die.) Diem frequenter ſignificari pro ætate cognoſcimus, ut ubi dies tota eſt, illic omne uitæ tempus oſtenſum ſit. Neque enim uel Dauid uel dominus unius tantum diei inſectatione uexatus eſt. Sed qui miſericordiam dei poſtulat, ſeſeq; conculcatum eſſe cõqueritur, habet ſecuritatis & uirtutis ſuæ arma, quibus nõ ſolum terrena odia, ſed & ſpiritualium nequitiarum bella ſuſtentat. Aduerſum quas potius quàm aduerſum carnem & ſanguinem pugnam nobis Apoſtolus docet eſſe. miniſterijs enim impiorum utuntur ad uexationes tribulationeſq; ſanctorum, cum eorum corda penetrantes in omnem eos impetum turbulentæ mẽtis inſtigant. Hanc igitur ſupereminentem in hoc ſeculo & efferentem ſe altitudinem propheta non pertimeſcẽs ait: Ab altitudine dierum nõ timebo, quia multi qui debellant me timebunt. Scit æterni iudicij diem, nouit etiam æternum ignem pœnis æternis præparatum, atq; ideo magis illi qui eũ debellare tentant timebunt, quia hoc ſancto non timente, in eos magis iudicij terror incumbit. Pro fiducia uero ſecuritatis ſuæ ſubiecit: Ego uero in te ſperabo. In domino laudabo ſermones meos tota die.) Spes omnis in deo collocat, ſermoneſq; ſuos toto tempore uitæ ſuæ laudat. Neque obſcurum eſt quid in loquente ſe laudet. Vox enim hæc ſancto eſt digna, quæ ſequitur: In deo ſperabo non timebo quid faciat mihi homo. Non hunc frangit ſeculi terror, neq; conſpirantium aduerſus ſe odia perturbant. Spes eñ quæ in deo eſt terrores humanorum non pertimeſcit odiorum. Carnem autem pro ſignificatione hominum per quam in corpore continentur frequenter accipimus, uel cũ de ipſis dicit: Non habitabit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quoniã caro ſunt, uel illud: Videbit omnis caro ſalutare dei. Vel illud Apoſtoli: Nónne eſtis carnales, & ſecundum hominem ambulatis? Manet itaq; imperterritus ſub miſericordia dei atq; ideo in eo ſperans omnis carnis

Dies pro ætate.

D

A nis impetus inſectationesq́ non metuit. Sed digna planè etiam hæc uni genito deo uox eſt,cui exinanienti ſe ex dei forma uirtutem dei atq; naturam ſeruilis forma nō abſtulit.factus enim caro deus, etiam in aſſumptione carnis deus eſſe permanſit,utens uirtutis ſuæ ſub conſortio noſtri corporis poteſtate.Non enim carne eſt degrauatus,ne ſuper undas ambularet,neq; non ut uſq; ad fimbrias ueſtis uirtus diuinæ poteſtatis exiret,neq; ut non peccata dimitteret,ut ſputo ſuo naturā uidendi cæcis ab utero oculis accenderet, & aure producta de uulnere abſciſſæ auris uulnus obduceret,neq; ut non ſolida parietum corpore interlabente penetraret. Nō ergo metuit à carne,uel in deo ſperans ꝓpheta,uel ſub aſſumptione carnis deus opera diuina conſummans.In his etiam quæ conſequūtur rei in eo quoq; geſtæ ſignificatio cōtinetur.Ait enim: Tota die uerba me execrabātur: aduerſus me omnia conſilia eorum in malū. Habitabunt:ipſi calcaneum meum obſeruabūt.)Nuſq; enim niſi occultis conſilijs aduerſum eum teſtimonia falſa,& captioſæ interrogationes ſunt comparatæ,in commune habitantes & cōſilia maliciæ occulentes.Sed & increpationem uerborū eius, quibus impietatem eorum exprobrare,non deſtitit non tulerūt,egreſſus quoq; omnes ipſius in calcaneo contuentes:dum in eius ſupplantationem fraudulenta conſpiratione conſentiunt,ob quod eos digna hæc iudicij ſententia comprehendit.Sequitur enim: Sicut expectauerunt animam meā, pro nihilo ſaluos facies illos: in ira populos deduces.) Nouus hic ꝓphetæ

B ſermo eſt,ut eos qui expectant animam ſuam ad nihilum deus ſaluet. Et cum aliud ſit in nihilum,aliud ſaluari,nunc ſalus quæ in eos fiet in nihilum ſit.Eſt ergo quod ſaluetur in nihilum,eſt planè,quicquid reſurrectione cōceſſa demutatione non dignum eſt. Nam cum omnis caro redempta in Chriſto ſit,ut reſurgat,& omnem aſſiſtere ante tribunal eius neceſſe ſit,nō tamen omnibus gloria & honor eſt promiſcuus reſurgendi.Quibus ergo tantum reſurrectio non etiam demutatio eſt tributa,hi ſaluantur in nihilum.in ira enim deducētur hi populi, quibus ad pœnæ ſenſum ſalus reſurrectionis eſt cōſtituta,à qua ira eripiēdos nos Apoſtolus pollicetur,dicēs: Quoniam ſi cum adhuc peccatores eſſemus,Chriſtus pro nobis mortuus eſt, multo magis iuſti in ſanguine eius ſaluabimur per eum ab ira. Pro peccatoribus igitur ad ſalutem reſurrectionis eſt mortuus,ſed ſanctificatos in ſanguine ſuo ſaluauit ab ira. Deniq; pro nihilo populis ſaluatis, & in ira deductis, ſpem uitæ ſuæ ſanctus hic nunciat, dicēs: Deus uitam meā nunciaui tibi,poſuiſti lachrymas meas in conſpectu tuo,ſicut in promiſſione tua.Dignus promiſſione dei eſt ob conſtantiam prædicandi.& ob meritū non tacendi, lachrymæ enim ſuæ,quas uel per ſe propheta,uel prò nobis dominus profudit,in dei ſunt conſpectu legatione earum ad obtinenda quæ deus promiſit uſurus,ſed ſe gratiam æternæ promiſſionis inituro,

C inimici eius conuertentur retrorſum, ut quod ira deducerentur oſtenderet. Id enim ſequitur: Conuertantur inimici mei retrorſum in quacunq; die inuocaueto te.) Illo deum inuocante, illi eo unde proceſſerint cōuertentur, deducentē eos dei ira & reſumpto ad pœnas corpore puniendos. Sed illis ad æternitatem pœnæ in infernū poſt reſurrectionem reuerſis, hic officio gratulationis ſuæ fūgitur, dum ait: Ecce cognoui qui dominus meus es tu, & in deo laudabo uerbum.) Hoc ergo uerbum ſuū in deo laudat, quod deum ſuum eſſe cognouit. Neq; id tantum laudat, ſed etiā illud quod ſperauit in eo non metuens quid homo ſibi faciat. Hæc planè digna ſanctis omnibus uox eſt, conſtantem inter inſectationes humanas fidem tenere & metu terrenæ turbulentiæ non moueri, ſpeq; certiſſima quod aliquid ad uerſum animæ æternitatem homo effecturus ſit non timere, cum poſt interceſſionem mortis iſtius in immortalem gloriam & corruptio & infirmitas noſtra mutetur. Atq; ob id ſermones ſuos quibus ſe ſperantem in domino humanam uim proteſtatur non metuere collaudat, dicens:

In domino laudabo ſermonem, in domino ſperabo, non timebo quid faciat mihi homo.) Ob hoc ergo ſermonē ſuū laudat in domino, quia ſperans in eo hominē non timebit. Sed ut doceret idcirco ſe nihil ab homine pertimeſcere, quia ſi quid poteſtatis ſuæ exeruiſſet in corpore, id rurſum reſurrectionis gloria ſine corporū labe reciperet, ſubiecit: In me ſunt deus uo-
D ta tua, quæ reddam laudationes tibi, quoniā eruiſti animam meā de morte, & pedes meos de lapſu, ut placeam coram deo in lumine uiuentiū. Non extra ſe ſunt iſta quæ ſperat, nec laudationis uota quæ reddenda ſunt extrinſecus capeſſenda. Ipſe enim ſibi reſurrectionis eſt dominus, ipſe huic è mortuo & intra ſepulchrum relicto corpori diuinæ naturæ ſuæ tribuit conſortium. Neque enim reſurrecturis omnibus ab exteriore materia corpus acquiritur, neque peregrinæ originis externarumq; cauſarum natura recipitur, ſed id ipſum in profectum æternæ claritatis emergit, fitq; in eo demutatione potiuſquàm creatione quod nouum ſit. Sunt ergo in ſe uota quæ reddet, tum cum infirmitas corporum detrahitur, id eſt, lapſus & lachrymæ, tum cum corruptionem incorruptio deuorauit, tum cum mortem poteſtas immortalis abſorbet, tum cum ſit deus omnia in omnibus, tum cum lumen uiuentium ſit in eodem uiuētium lumine deo ipſe placiturus. Nam ſi ſibi in creatione mundi ſecundum ſapientiæ profeſſionem ſuper filios hominum adgaudebat pater, longe magis in reconciliatione mundi intelligendus eſt patri eſſe placiturus. Eſt enim lux uera mundi illuminans hominem uenientem in hunc mundum dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui benedictus in ſecula ſeculorum amen.

Pſalmi

A In finem ne diſperdas in tituli inſcriptione cum fugeret Dauid à facie Saul in ſpeluncam.

Pſalmus LVI.

De ſuperioris pſalmi ſuperſcriptione id tantum demutatũ in conſequenti eſt, quod ubi ꝓ populo longe à ſanctis facto enigmatũ eſt, nunc ne corrumpas uel diſperdas præſcribitur, quod uno uerbo τὸ μὴ διαφθείρῃς utrũq; Græcus ſermo cõplexus eſt. cõſequens em̃ erat, quia corruptio eos qui longe à ſanctis diſceſſerent manſura eſſet, ne huic ſanctus ſubderetur oraret. Nam & in pſalmo alio gratulationem auerſæ huius à ſe corruptionis oſtendit, dicẽs: Nec dabis ſanctũ tuum uidere corruptionem. Neq; ambiguum eſt pſalmum hunc ſecundum apoſtolorum profeſſionem ex perſona eſſe domini intelligendum. Itaq; Dauid ad humanæ carnis gloriam reſurrectionis dominicæ tempus expectans, nunc & non corrumpi ſe rogat, & auerſam à ſe corruptionem in eo, in quo primitiæ reſurrectionis ſunt prophetiæ præſcientia gratulatur. Ideo autem in finem tituli inſcriptio eſt, quia & glorioſa ad æternitatis honorem uita ſuſcepta, & mors plurimis ſalutaris uirorum fortium inſcribatur ſepulturis. Et hæc omnia ad eum referri oportebat, qui uel finis eſt legis, uel quem pſalmi ipſius finis oſtendat. Id autem quod in ſpelunca clauſus hæc loquitur: tempus eſt prophetiæ, quo pſalmum intelligitur ſcripſiſſe, ipſa illa ſpeluncæ habitatione manſuro in corpore domini humilitatem prophetans. Cæ- Atq; hic titulus non habetur in libris noſtris.

B terum uideri non poteſt, ut qui ob metum erat intra ſpeluncam reconditus, pſalterio & cithara, ut teſtatur, in pſalmo totius artis muſicæ perſtreperet apparatu. Cœpit autem ita: Miſerere mei deus, miſerere mei, quoniã in te confidit anima mea.) Miſericordiam rogat, quia cõfidit in deo, docẽs ab his miſericordiam dei ſperandam eſſe qui crederẽt. Et miſericordiæ dei quod momentum quiue ſit effectus oſtendit, dicens: Et in umbra alarum tuarum ſperabo donec tranſeat iniquitas. Auibus naturæ eſt infirmitatem pullorum alis inumbrare, eoſq; à prætereuolantium ui, atq; improbitate defendere. Quod & in gallinis maxime noſcimus, cum collectos intra pẽnas fœtus ſuos, aut operiant aut tueantur. Quarum conſuetudinem ad exemplum ſollicitudinis ſuæ dominus cõmemorat, dicens ad Hieruſalem interfectricem prophetarum: Quotiẽs uolui colligere filios tuos, ſicut gallina, quæ congregat pullos ſuos ſub alis ſuis & noluiſti? Sperat ergo in umbra alarum dei ſanctus, donec iniquitas tranſeat, id eſt, dum aut ſeculi ſcandala, aut iniquitates impiorum, terrenæ humilitatis infirmitatem, dum hanc ipſam, quaſi ſpeluncam habitaculi & corporis ſui Dauid, qua nũc eſt clauſus euadit, & ſperans ſub umbra alarũ dei, officio ſpei ſuæ ſemper intẽtus eſt, dicens: Clamabo ad deum altiſſimum, deum qui benefecit mihi. Clamat fide potius quàm uoce qui fugiens & latens clamat. Porrò aũt non eſt

in ſermone ſperantis gratulatio ademptorum,ſed propheticæ ſcientiæ ac
C fidei eſt,gerendis non aliter gaudere quàm geſtis, & idcirco ad eum qui ſub indemutabili conſtitutione bonitatis iam ſibi benefecerit, clamat. Et quatenus benefecerit dominus conſequentibus docet, dicens:

Miſit è cœlo & liberauit me,dedit in opprobrium conculcantes me,miſit deus miſericordiam ſuam & ueritatem ſuam. Eripuit animam meam, de medio catulorum leonum dormiui cõturbatus.) Dignum fuit etiam ſi nulla demutatio perſonæ eſſet ac ſenſus diapſalma interuenire,quia ad intelligentiam dictorum ſenſus eſſet credentium erigendus. Benefecit deus ſancto ſuo mittendo de cœlo,ut liberato eo,in opproprium hi qui eum cõculcabãt darentur.Et miſit miſericordiam ac ueritatem ad eripiendam de catulorũ medio animam ipſius, tum cũ cõturbatus dormiſſet.Sicut mors ſignificatur in ſomno,uel cum dormiturus Dauid cum patribus ſuis eſt,uel cum dormiens Lazarus excitandus eſt,uel cum Centurionis illius non eſt mortua puella,ſed dormit,uel cum eos qui dormierunt non præueniemus in reſurrectione,ſic conturbatio dormientis ſignificatio eſt paſſionis, cum dicitur:Nunc anima mea turbata eſt ualde,quam tamen eripi de manu canis,ita antea deprecatus eſt:Libera me de ore leonis,& de manu canis unicam meam, & non alij canum uel leonum catuli intelligi poſſunt, quàm qui ſunt & natio uiperarum,de quorũ medio anima eripitur, per miſſam
D è cœlo miſericordiam & ueritatem, ſecũdum illud: Miſericordia & ueritas ſe obuiauerunt.Et ſi miſericordia & ueritas dominus Ieſus Chriſtus eſt,nõ ambigitur quin illi in opprobrium dedentur,qui conculcantes dominum in paſſione iſta non credũt,quibus utiq; opproprium eſt unigeniti dei aduentum & peccatorum indulgentiam perdidiſſe. Et quia huic ſanctorum ſpei, uel perſequentium odia, uel negantium aduerſatura ſemper eſſent, commemoratis humanæ ſalutis ſacramentis,ſubiecit: Filij hominũ dentes eorũ arma & ſagittæ,& lingua eorum machæra acuta.) Vicia motusq; animarum ſub corporalibus officijs diuinus ſermo ſignificat,ut in Deuteronomio cantico incraſſauit & calcitrauit dilectus,impietatis luxu ſub ſignificatione cõſuetudinis corporalis increpito,uel illud:Qui deuorant plebem ut cibum panis,uel etiam dentes peccatorum contriuiſti. Nec non & apoſtoli:Quod ſi mordetis inuicem,uidete ne cõſummamini ab inuicem, ut quod ſingulis quibusq; membris officij actioniſque mandatum eſt, id ad efficientiam mentium animorumque referatur,ut nunc uel perſequentium,uel obtrectantium commemoraturus effectus ait:Filij hominũ dentes eorum ſcutum & ſagittæ,& lingua eorum machæra acuta, cum & conſumerent ſæuitia poteſtatis, & obtrectationũ iaculis uulnerarent, ſed inter hæc quæ ſitit & expectat propheta non tacuit.deprecatus enim ne corrumperetur,abſorbendæ incorruptionis iſtius tempus exoptat, dicens:

Exaltare

Hic ponit in neutro.

A Exaltare ſuper cœlos deus,& ſuper omnem terrā gloria tua. Quæ in altum de humilibus efferuntur ea exaltari uidentur,quia per profectū quendam in id quod ſublimius eſt euadunt. Quod autem ſuper cœlos exaltandum eſt,neceſſe eſt,ut prius deſcenderit ad inferiora de cœlis,per quod rurſum exaltandum ſit ſuper cœlos. Quod ipſum Apoſtolus abſolutiſſime ita dicit: Qui cum aſcendiſſet in altitudinem, captiuam egit captiuitatem, dedit dona hominibus. Aſcendit autem quid eſt, niſi quia & deſcendit in inferiora terræ? Qui deſcendit ipſe eſt,qui aſcendit ſuper omnes cœlos, ut adimpleret omnia,hinc exaltandi ſuper cœlos cauſam ſignificans extitiſſe, quod deſcendendi uſq; in inferiora terræ humilitas eſſet aſſūpta ex uoto. Ergo propheta prænunciat exaltari ſuper cœlos deum, & quia exaltatus ſup cœlos impleturus eſſet in terris om̄ia ſancti ſpiritus ſui gloria, ſubiecit:

Et ſuper omnem terram gloria tua.) Cū effuſum ſuper omnem carnem ſpiritus donū gloriam exaltati ſuper cœlos domini proteſtaretur. Omnis autem hic profectus non naturæ diuinæ,ſed infirmitati hominis optatur, quia ſe per aſſumptionem carnis in cœleſtibus collocandum propheta nō neſcit,quippe cum corporales & comparticipes effecti ſimus in Chriſto. Et idcirco hæc in carnis ſuæ infirmitatem quæ in paſſionibus domini uexanda & ſuper cœlos eſſe exaltanda connexuit:

Laqueos parauerunt pedibus meis,& incuruauerunt animam meam, fodierunt ante faciem meam foueam,& inciderunt in eam.) Per compaſ-

B ſionis fidem etiam ſe ipſo in domino propheta patiente, tanquàm & ipſe ſit paſſus hæc queritur. Sed in eos qui maieſtatis dominum perſecuti ſunt,cum in foueam præparatam inciderint,mortis ipſius & ſenſus refertur & pœna. Et quia compatiendi & cōmoriendi fides nos glorificat Chriſto,uelut in procinctu ſpei fideiq; huius propheta conſiſtit,dicens:

Paratum cor meum deus,paratum cor meum,cantabo & pſalmum dicam tibi. Exurge gloria mea,exurge pſalterium & cithara,exurgam diluculo. Et confitebor tibi in populis domine,pſalmum dicam tibi in gentibus. Interiecto diapſalmate hunc ad deum retulit propheta ſermonem. pſalmi *Diapſalma.* interim fide hæc eadem in quæ cor eius paratum eſt concinendo,& animi ſui corporis gaudia ſub ſignificatione pſalterij & citharæ adhortatus ſeſe ipſum in eo quod cantet pſalmumque dicat oſtendit. Ait enim: Exurge gloria mea,exurge pſalterium & cithara,exurgam diluculo. Seipſum ſcilicet oſtendit in pſalterio citharáque declarans,cum ad exurgendum citharā pſalterióque commonitis,ipſe potius qui in his ſignificetur exurgat. Exurgens autem diluculo cum gloria ſua ſpei euangelicæ gloriam cantat, congruente diluculi & orationis tempore & ſalutis. Nam id ſequitur:

Et confitebor tibi in populis domine,pſalmum dicam tibi in gentibus. Laudaturus in populis & in gentibus deum,neceſſe eſt,ut in eo ſalutē gen

C tium laudet,quia iam non in uno Iſraël funiculus hæreditatis artatus ſit,
neque Iacob portio,ſed terræ plenitudo iam dei ſit,neque ſimus iam ima
go terreni,ſed imago cœleſtis. Quid autem confitendum in populis pſal-
lendumq́ inter gentes eſſet oſtendit: Quia magnificata eſt uſq; ad cœ-
los miſericordia tua,& ueritas tua uſque ad nubes.)Hæc eſt ergo in popu-
lis gentibuſque confeſſio,quia magnificata uſq; ad cœlos ſit miſericordia,
& ueritas uſque ad nubes. Nam cum domino obuiam ſancti rapientur in
nubibus,ipſo illa nube in reſurrectionis corporeæ gloriam elato,& creatu-
ra omnis ſecundum Apoſtolum à corruptione ſit liberanda, pacificandá-
que omnia per eum quæ & in cœlo ſunt & in terra, merito & uſq; ad nu-
bes ueritas noſtra in eo reſurrectionis effertur, & magnificatur uſque
ad cœlos miſericordia eius,congemiſcentis creaturæ corruptione depulſa.
Sed horum quidem uſque ad nubes & uſque ad cœlos ſignificatur elatio,
uerum illi proprium eſt cœlos tranſgredi, & omnem ſenſum exiſtimatæ
ſublimitatis euadere. Repetita itaque ſpei ſuæ precatione propheta ſic
clauſit:Exaltare ſuper cœlos deus,& ſuper omnem terram gloria tua. Nul
lus exaltando deo modus eſt,nam ſuper cœlos eius elatio eſt. Dominus
enim creaturarum eſt ultra creaturas intelligendus,& cum nobis nõ aliud
ſit in cognitione quàm cœlum, ultra omnem ſenſum eſt, qui ſuper cœlos
D exaltatus ſenſum notionis excludit. Miſericordiam quidem eius uſque in
nos redundauit,ſed magnificata uſque ad cœlos in cœleſtibus mox futu-
ris. Et cum uſque ad nubes ueritas eius elata ſit,nobis obuiam in nube ra-
piendis ſcilicet,cœlos omnes tamen conſeſſurus à dei dextris ipſe tranſcen
dit,gloria quoq; eius in terris,id eſt,nobiſcum mãſura,cum dicit: Ecce ego
uobiſcum ſum omnibus diebus uitæ uſque in conſummationem ſeculi,
dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum
amen.

In finem ne diſperdas Dauid in tituli inſcriptione. Pſalmus LVII.

DE ſuperioris pſalmi ſuperſcriptiōe ſola deeſt ſignificatio aliqua geſtorum. Nam & in finem, & ne diſperdas & tituli inſcriptio eſt. Neq; enim pſalmus quicq̃ per rerum geſta cõtinet prophetiæ,ſicut in cæteris ſanctus Dauid & dictis prophetat & geſtis,ſed increpatio in impios eſt, & denunciatio iudicij dei in peccatores,& retributio lætitiæ in ſanctos,& fructus omnis iuſticiæ continetur. Hic ergo finis in pſalmo eſt,hæc depellenda corruptionis fiducia,hæc ei qui nos per mortem redemit,tituli inſcriptio eſt. Et quidem taliter pſalmus ipſe ſe profert.

Si uere utiq; iuſticiam loquimini,directa iudicate filij hominum. Etenim in corde iniquitates operami in terra,iniquitatem complectuntur manus ueſtræ.)Iuſticiæ ſermo communis eſt, ſed quia iudicij ſtudium & conſue

tudo

A tudo paucorum eſt,& planè tum uere quis loqui iuſticiam exiſtimandus eſt: cum iudicium retineat ueritatis,deo ob id non eloquia humana, ſed cordis opera,id eſt,cogitationum molitiones iudicante. Solet autem iniquitas ſub publicæ conſcientiæ pudore non peragi,& ideo licet complexæ manus non ſint iniquitatem,tamen iniquitatem deo cor operatur in terra. Hinc adulterium ſolo conceptum corde iam crimen eſt.hinc ſecũdum Pauli euangelium ſecreta hominum deus iudicat, uoluntates hominum deo in ipſis humanæ natiuitatis exordijs conruente. Nam cum naturæ potentis uirtus non tam uiſcerum fibras quàm appetitus mentis introëat,necesse eſt,ut non per motus ſenſuum perſpiciendi ſumat exordium,ſed per naturæ ſcientiam etiam futuros motus ſenſuum præſciens apprehendat. Et idcirco de his qui complexas manibus iniquitates corde perficiunt, continuo ſubiecit. Alienati ſunt peccatores ab utero,errauerũt à uentre, locuti ſunt falſa. Sic Eſau alienatus ab utero eſt, cum maior minori ſeruiturus, etiam antequàm exiſteret nunciatur,deo futuræ nõ neſcio uoluntatis cũ & ſermonis falſitas,& uitæ error à uentre eſt, ipſo potius hoc ſciẽte,quàm aliquo ad neceſſitatem genito,naturamq́ꝫ peccati,ac ne uicium referri poſſet ad originem præduratæ in his ad obediendum uoluntatis crimen exprobrat,dicens: Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis,ſicut aſpi

B dis ſurdæ & obturantis aures ſuas, quæ non exaudiet uocem incantium medicamentis medicati à ſapiente. Non excuſatur quidam neceſſitas naturalis in crimine. Nam ſerpens innocens eſſe potuiſſet,cui aures per ſe, ut ſurdæ ſint obſtruuntur,uocemq́ꝫ incantantis non audit,cum medicata medicamina à ſapiente non percipit. Neque hæc Marſorum cantus & conſopita uiperarum ſibila memorat,quia hæc eadem maiore cum energia per fidem nominis dei uirtutemq́ue torpeſcunt,ſed illam contumacem atque inſolentem antiqui ſerpentis inobedientiam docet aduerſum ſanctorum cantus & medicata à ſapiente medicamina obſurdeſcentis, cum ei cotidie ne fallat,ne ſubrepat,ne mordeat etiam ſub diuini nominis denunciatione mandetur,& tamen obſtructo deſæuit auditu,ex quo non obedientes euangelio nati uiperarum ſunt. Sed quia poteſtas eius ſuorumq́ꝫ conteritur,& omnia in his ſæuitiæ arma franguntur, hæc ſubdita ſunt:

Marſi populus efficax domandis uenenis unde pro Morſorum repoſuim' Marſorum.

Deus contriuit dentes eorum in ore ipſorum,molas leonum confregit dominus. Spernentur uelut aqua decurrens, intendent arcum ſuum donec infirmentur. Sicut cera liquefacta auferentur, ſupercecidit ignis & non uiderunt ſolem.) De peccatorum dentibus & molis leonum frequenter nobis fuit ſermo, quia in his deſæuientis malignitatis ſignificatur inſtinctus. His ergo confractis contritiſque uelut decurrens aqua ſpernentur. Omnis enim ſuperfluentium aquarum curſus eſt ocioſus, cum unuſquiſque ex his id tantum quod ſibi utile putet eſſe deriuet,

C cæteris meatu tranſcurrente perituris, cum ad ſolam ſui abolitionem uſq; ad maria deferantur, atque huius quidem in his naturæ atq; contemptus in pſalmo alio meminit, cum dicitur: Effuſus ſum tanquàm aqua & diſperſa ſunt oſſa mea. Factum eſt cor meum tanquàm cera liqueſcens in medio uentris mei. Et multa quidem quæ ex ſolidis in liquida ſoluuntur demutant habitum ſine abolitione naturæ, ut † ex agentibus fluant, cera autem ſola ſuſcepta igni ſic liqueſcit ut pereat, eodem nunc modo creationis utriuſque in perdendis peccatoribus poſuit exemplum: Spernentur uelut aqua decurrens, intendit arcum ſuum donec infirmentur. Sicut cera liquefacta auferentur. Primum ergo ſpernentur ſine conſiſtendi ſpe & manendi inutiliter defluentes, dehinc arcus domini erit donec infirmentur intentus, infirmati autem liquefacti ceræ modo auferentur, & in arcu ſeueritatem iudicij dei ſignificari frequenter oſtendimus, peccatorum hunc ſemper pœnis his qui punientur intentum. Et ſanè intento arcu igne iudicij eos, ut liquefactam ceram auferendos ſequens ſermo declarat: Supercecidit ignis & non uiderunt ſolem. Superiectus ergo ignis eos auferet, ne ſolem iuſtitiæ contemplentur. indigni enim ſunt qui ſint cohæredes æterni luminis. Tanquàm cera autem liquefacta auferentur igne ſuper eos, ne ſolem uideant, deſcendente. Et ut abolitionem eorũ potius quàm pœnam ſignificaret, adiecit: Priuſquàm producat ſpinas ueſtras rhamnus, ſicut uiuentes ſic in ira abſorbet uos. Rhamnus ſentium genus eſt, quod plures ex ſe condẽſaſq; ſpinas modo rubi affert. Floreſcit autem cum cæteris uere conſotum. Ergo antequàm rhamnus peccatorum ſpinas producat, uiuentes eos ignis in ira abſorbebit. Neque enim ſuſpenſo adhuc iudicij tempore quieſcere peccatores ſine pœna erat dignum. uiuentes itaque eos, cum pœnæ ſcilicet ſenſu abſorbebit ignis etiam antequàm reſurgent. corporum enim reſurrectio ſignificatur in rhamno, quæ ipſa in ſe ſpinas, quibus compungenda ſunt, exhibebunt, alijs fructus æterni floris habituris. His uero tantum ad efferendos in ſe modo rhamnorum ſpinarum aculeos excitandis, peccatorum autem uim & dolorem ſignificari meminimus in ſpina, cum dicitur: In erumnã incidet dum confringitur ſpina, quouſque ad mortem humiliatus de peccato condemnauit peccatum in carne, uelut cõfigens ſpina configitur, & unuſquiſq; ſecundum Apoſtolũ, ſiue bona ſiue mala percipiet in carne, cum ipſam materiam ac ſenſum, in qua cõpungatur habiturus ſit peccator. Ante reſurrectionẽ carnis, id eſt, antecꝙ ſpinas ſuas rhamnus emittat, uiuens abſorbetur ad pœnam anima eius (ſecundum diuitem in euangelio) punienda quæ uiuens ſit. Sed inter hæc iuſti cuiuſq; (tãꝙ Lazari in ſinu Abrahæ requieſcẽtis) lætitia mõſtratur. Sequitur eñi: Lætabitur iuſtus, cũ uiderit uindictã, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris. Et dicet homo ſi utiq; erit fructus iuſto, utiq; eſt deus iudicãs eos in terra.

Fortè ex al gentibus.

D

Rhamnus.

Lætitia

A Lætitia iuſti eſt cum uiderit uindictam,quia peccatoribus puniendis dedu ctum ſe per angulos in æternam requiem lætatur,manus ſuas non pecca- torum ſanguine abluens,ſed cum peccatores in ſanguine ſint,quia rei ſan- guinum ſunt.manus illæ ab omni reatu ſanguinis ablutas continebit, & ipſum pſalmo alio teſtatus eſt,cum dicit:Odio habui cōgregationem ma- lignorũ,& cum impijs non ſedebo,lauabo inter innocentes manus meas. Et commemoratis innocentiæ officijs,adiecit:Ne perdas cum impijs deus animam meam,& cum uiris ſanguinum uitam meam.In peccatorum ſci- licet ſanguine manus ille abluet inter innocentes.Adeo autem hi uiri ſan- guinum ſunt,ut omnium ab Abel uſq; ad Zachariam interfectorum ab his ſanguis ſit repoſcēdus,& ab abluēte manus ſuas Pilato ſuper ſe ſuoſq; eſſe iuſti ſanguinem ſint profeſſi,ſed manus ſuas lauante iuſto atque læ- tante,dicet homo:an fructus erit iuſto?& utiq; eum eſſe dicit,quia deus ſit in terra eos iudicans.Dicens ergo homo,an fructus ſit iuſto,non ambigi- tur expectare iudicium iuſto,tamē iam in terris,quia per angelos in Abra hæ ſinum deductus ſit iudicato,ſecundum illud:Qui credit in me nō iudi- catur,ſed tranſit de morte in uitam,qui autem nō credit iam iudicatus eſt. Cum ergo ſanctus non iudicandus ſit,qui in uitam ſit tranſiturus ex mor- te,& infidelis iam iudicatus ad pœnam ſit,intelligitur in eos reliquum eſſe B iudicium,qui pro geſtorum qualitate inter peccata fideſque ſint iudican- di per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,qui eſt benedictus in ſecula ſæ culorum amen.

In finem ne diſperdas Dauid in tituli ſcriptione,quā- do miſit Saul & cuſtodiuit domum eius ut interfice- ret eum. Pſalmus LVIII.

SVperſcriptio pſalmi à ſuperiore non differt,ſed pſalmus eo dif fert,quod quædam ex his quæ in Dauid ipſum geſta ſunt præ feruntur, cum Saul miſit & cuſtodiuit ad interficiendum eum domum eius.Verum ſi ob id dirigēda ad deum eſſet oratio, ſuperiora illa id eſt,in finem & ne diſperdas uel corrumpas;& in tituli inſcriptione non neceſſe fuerat anteferri.Hæc autem maxime quanquàm ſpiritali ſint diſtri buta ratione,cum & finis legis ſit Chriſtus,& corruptioni ſubiecta nō fue- rit eius æternitas,& glorioſæ mortis ipſius titulus in ſalute ſit gentium, ta- men etiam ipſa quæ de geſtis eius præſcripta ſunt prophetica eſſe decla- rant,cum paſſionis dominicæ propheta non neſcius,ſub occaſione ac tem pore eorum quæ perpetiebatur odiorum & patiendo prophetam ſe docue rint & loquēdo. Tractabimus aũt pſalmũ, ut eorũ qui ſecundũ literam ſa piunt intelligentiā nō grauemus,ſed & ut quod à Saul cuſtoditus ad inter ficiendum eſt, non minus eius ſit temporis propheta quàm Apoſtolus,& in Hie-

C in Hieruſalē tanq̃ in domo ſua concluſus & cuſtoditus ſit ad mortem.

Eripe me de inimicis meis domine,& ab inſurgentibus in me libera me. Eripe me de operantibus iniquitatem,& de uiris ſanguinum libera me.) Vitiorū humanorū cauſas profectusq́ complexus eſt,ut unde orta eſt, & quo euaderet impietas noſceremus. Et idcirco iras & ſimultates & inimicitias euāgelium compreſſit,cum iraſci ſine cauſa fratri reatus gehennæ ſit, & oblatio muneris, niſi poſt reconciliationem non conceſſa ſit ſimultatis, & inimicos non ſolum diligendos, ſed & pro his orandum eſſe decernit, quia ex his ad uirum ſanguinum peruenitur, nam primum inimici ſunt, dehinc inſurgunt in eum cuius inimici ſunt. Inſurgentes autem iniquitatis operarij ſunt, poſtremo iniquitatis operarij uſq; ad uiros ſanguinū ꝑfecerunt. Viros autem ſanguinum non ſolum admiſſa cædes, ſed & cogitata conſummat. Sequitur enim: Quia ecce ceperunt animam meam, irruerunt in me fortes. Neq; iniquitas mea, neq; peccatum meum domine, ſine iniquitate cucurri & direxi.) Arctata anima eſt cum Dauid ad interficiendum domo clauſus eſt. Et quanq̃ exutus de Saul ſit manibus, tamen uiri ſanguinum ſunt ſanguinem eius optantes. Sed ſecundum pſalmi præſcriptionem aduerſum unum eſſe precationem conuenerat, regem utiq; hæc uolente, ſed orationi propheticæ fuit ſermo moderandus, ut querela referretur ad populum, cum captant animam fortes irruentes, quippe quos fortis armauit, qui & cor Iudæ ad miniſteriū proditionis ingreſſus eſt. Hi ergo fortes captant animam, & eius animam in quo neq; iniquitas, neq; peccatum eſt, qui currens ſine iniquitate direxit. Et neſcio ſi anterior pſalmus referri in Dauid iſta patiatur, quo dicitur: Ecce iniquitatē meam ego agnoſco, & peccatum meum contra me eſt ſemper. Non conuenit pſalmorum ordini tanta diuerſitas, ut ab eodem dictum eſſe utrūq; intelligendum ſit, & ſit ut quia anterior confeſſi peccati pſalmus poſterior in tempore eſt, uideatur Dauid ante peccatum, ut peccati neſcius, hæc locutus. Meminerimus eum ſub eodem peccato de humanæ neceſſitatis confeſſione dixiſſe: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea, ſecūdū illud: Quis em̄ gloriabitur caſtū ſe habere cor coram deo, nec ſi unius diei fuerit infans, manente in nobis etiam ſecundum Apoſtolum & origine & lege peccati. Non ergo conſcientiæ humanæ uox iſta conueniet. Sed uideamus ne fortè eius querelis hic abnegatæ de ſe iniquitatis competat ſermo, qui peccatum non fecit, & in quo inuentus dolus non eſt, qui & dixerat: Ecce ueniet princeps mūdi, & nō inueniet in me quicq̃, peccati ſcilicet in ſe calumniam non reperiendā, per quod de peccato peccatum condemnaturus eſſet in carne. Ergo hic intelligendus eſt conqueri captatā animam ſuam, & irruiſſe in ſe fortes, qui & hanc querelæ ſecuritatem ut in ſe, neque iniquitatem, neque peccatū eſſe profiteretur, & qui ſe ſine iniquitate

D

A quitate cucurriſſe dixerat ſecundum illud: Exultauit ut gigas ad currẽdam uiam, à ſummo cœli egreſſio eius, & occurſus eius uſq; ad ſummum eius. Hic ergo ſolus currens direxit, qui infirmitatis noſtræ humilitate ſuſcepta egreſſus cœlos, regreſſus ad cœlos qui reuehẽs nos ſecum oblaturuſq; deo munus precatus ſit: Exurge in occurſum meum & uide, tu domine deus uirtutum deus Iſraël. Intende ad uiſitandas omnes gentes, ne miſerearis omnibus qui operantur iniquitatem.) Exurgere enim ſibi in occurſum deũ uirtutum ad uiſitandas omnes gentes precatur. In eo nanq; quo excitatæ & collocatæ à dextris eius in cœleſtibus gentes ſunt. Et dignum fuit reditũ eius ambitione occurſus cœleſtis ornari, ne ingreſſuro cœlos dignatio paterna de cœlo † eſſet. Neq; id mirum, cum primo nominis ſui martyri Stephano, uelut in primoribus in occurſum à deo patre deſcenſum ſit. Viſitari itaq; in occurſum ſuum om̃es gentes precatur ſecundũ illud: Neq; enim miſit deus filium ſuum in hunc mundum, ut iudicet mundum, ſed ut ſaluus fiat mundus per eum. Deſcenſum nanq; eius in carnem, & ex Maria natiuitatem lætantes angeli & patentes cœli honorauerunt. Non impudẽs ergo hæc occurſus ſui oratio eſt, cui ad ſalutem gentiũ ſicuti & pſalmo alio & apoſtolico teſtimonio continetur, primogenito ex mortuis uox occurrentis hæc fuerit: filius meus es tu, ego hodie genui te. Hanc itaq; occurſus

B ſui ſignificationem uiſitandis à ſe gentibus deprecatur, non tamen iudicij ſeueritatem. Præterita enim miſericordia, ab omnibus qui iniquitatẽ operantur auertitur, omnibus quidem in eo, quia caro factus eſt, gentibus uiſitatis, ſed æque omnibus iniqua operantibus iudicatis. Interiecto enim diapſalmate, quæ in impietatem populi eſſent manſura declarat. Mox nanq; & templi deſolatio & ciuitatis euerſio, & ipſos illos captiuitas cõſecuta eſt. Quinetiam nunc ingreſſus ciuitatis eiuſdem edicto Romani regis inhibẽtur, & cũ deſerta ſanctorum ſancta, & prophetias ſilere & placationum hoſtias deeſſe, & dignitatem omnẽ deformatam miniſterij Leuitici recordantur, conuerſi nunc, & fame uerbi dei, & cibi ſalutaris affecti, ad ſolatiũ præſentium miſeriarum circumire ſunt ſoliti ciuitatem. Id enim ſequitur: Conuertentur ad ueſperã, & famem patientur ut canes, & circuibũt ciuitatem.) Famem huius tẽporis per prophetã alium denũcians dicit: Ecce induco famem ſuper terrã. Non famem panis, neq; ſitim aquæ, ſed famẽ uerbi, ut audiatur uerbũ dei. Impudentiã eorum ac rabiem in nũcupatione canum arguens. Secundum illud: Libera me de ore leonis, & de manu canis unicam meam. Et hoc quidem habent interioris conſcientiæ ſuæ dolorem, cum ſe diſperſos, cum captiuos, cum tributarios congemiſcunt, ſine templo, ſine ſacerdote, ſine regno. Et hoc poſtea ꝙ in maieſtatis dominum ſaluatorem mundi manus impias intulerunt. Sed ubi de peccato crucifixi unigeniti dei arguuntur, impij eſſe nõ deſinunt, & dolore tranſlatæ ad gentes diui-

Forte * deeſſet legendum.

tes diuinæ cognitionis accenſiores adhuc uerbisq́ deſæuiũt. Sequitur enim: Ecce eloquuntur in ore ſuo, & gladius in labijs eorum. Sed hanc obtrectandi atq; inſectandi impietatem, nõ ſolum in his, ſed etiam in gentibus, quæ audire detrectant, ita diuinus ſermo condemnat.

Quoniam quis audiuit? & tu domine deridebis eos, pro nihilo habebis omnes gentes.) Nemine audiente irridentur à deo, quia ubi dicitur quis? ibi aut rarus ſignificatur, aut nullus. Nullus ſecundum illud: Quis ſimilis tibi in dijs domine? Rarus autem in eo quod dicitur: Quis dabit ex Sion ſalutare Iſraël? Irridentur igitur non audientes, & in quorum ore labijsq́ ſit gladius. Quia in cœlis habitãs deus ſubſannabit aduerſus deũ & Chriſtum eius reges ac principes congregatos. Gentes etiam omnes ſpernet uiſitatas, & non obedientes, quia quàmuis ex his ſit portio quantulacunque credentium, tamen uniuerſitas reputatur in plurimis, ſecundum illud domini dictum: Nunquid cum uenerit filius hominis inueniet fidem ſuper terram? Non quod in aliquibus reperietur, quibus & dicetur: Venite benedicti patris mei poſſidete præparatum uobis regnum à cõſtitutione mundi. Sed cum pauci ex omnibus gentibus ſint fideles, non per paucos efficitur, ne non omnes gentes ſint infideles. Irridendarum autem gentium ea maxime cauſa eſt, quod dum crucifixum, dum mortuum, dum ſepultum

D ſtulticia prudentiæ ſecularis exprobrat, magnæ pietatis ſacramentum nõ intelligentes, filium dei reſurgentem ex mortuis, & maieſtatis eſſe dominũ non credunt. Sed habens ille poteſtatem animæ ponendæ, & animæ reſumendæ, quia hoc mandatũ accepit à patre, irriſis ſpretisq́ gẽtibus, ſubiecit:

Fortitudinem meam ad te cuſtodiam, quia deus ſuſceptor meus es; deus meus, miſericordia eius præueniet me.) Deus meus oſtendit mihi inter inimicos meos fortitudinem ſuam, ad deum cuſtodiet animam ſuam ſcilicet quam depoſuit reſumendo. Nemo enim aufert eam ab eo. Et quia uirtus ſua, & refugium ſuum ſit, in cuius manibus commendauerit ſpiritum ſuum, cuius miſericordia eum præueniet, ut etiam ante reſurrectionem dei filius intelligatur, cum moriente eo in obſcuro ſole lux deperit, cum pendente eo in cruce tremit terra, cum deſcendente eo ad inferos; ſanctos eius inferi non tenent, cum emittente eo ſpiritum, uelum templi tanquàm cuſtodia illinc ſpiritali erumpente diſcinditur, cum poſtremo Centurio proclamat: Vere dei filius erat iſte. Cuſtodita igitur ad deum fortitudine ſua, quia lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt, & præueniente eum miſericordia ſua oſtendit ei inter inimicos eius, quia ſuſceptor eius eſſet, cum id etiam inimici confeſſione patuiſſet, uere enim eum dei filium eſſe Centurio proclamat. & hæc tum quidẽ ita cognita ſunt, ſed quia ſecundum illud: & uidebunt in quem compunxerunt, etiã in futurum inter inimicos eius oſtendet deus, quod eius ſit ſuſceptor, quippe cũ

A pe cum ſecundũ Apoſtolum introgreſſa gentium plenitudine, id quod de Iſraël ſit reliquũ ſaluabitur, ut quod ſcriptũ eſt, impleatur: Veniet ex Sion qui liberabit & auertet impietates ab Iacob. Et hoc illis à me teſtamentum, cum auferam impietates eorũ. Ad ſignificationẽ itaq; repoſitæ huius miſericordiæ ſpei'q;, ſubiecit: Ne occideris eos, ne quando obliuiſcantur legis tuæ. Diſperge illos in uirtute tua, & deſtrue eos protector meus domine. Delicta oris eorum ſermonem labiorum ipſorum, & comprehendantur in ſuperbia ſua. Et de execratione & mendacio conuellentur in conſummatione. Conſummatio in ira conſummationis, & non erunt, & ſcient quoniam deus Iacob dominabitur finium terræ.) Inimici quidem propter nos, ſed dilecti propter patres miſericordiæ, id quod eorum eſt, reliquũ reſeruatur. Diſperſi quidem interim circum omnes ferè gentes, ſed cõſperſione eorum ſancta atq; radice liberabuntur. Deſtruentur ergo ſecundum prophetam non occiſi, ſed diſperſi, & deſtruentur in delictis oris eorum, & ſermone labiorum, cum ex Sion ueniat liberator, de quo clamauerunt: crucifige, crucifige, & cui dixerunt: Nos patrem habemus Abraham. Et rurſum: Quis tibi dedit hanc poteſtatem? Et: In qua poteſtate hæc facis? In hac igitur ſuperbia comprehendentur, cum ſaluatori ſuo hæc à ſe ingeſta eſſe non cognoſcent, auerſaq; impietate de execratione ac mendacio auellentur, & hoc in conſummatione, quia cum intrauerit gentiũ plenitudo, tum quicquid Iſraël eſt reliquũ, ſaluabitur. In ira autẽ conſummationis non erunt, quia impietates ex Sion ueniens auertet. Non autẽ non erunt, qui & ſunt cogn ituri, cognoſcentq;, quia deus Iacob dominetur finium terræ, non iam in funiculo hæreditatis, & in Iacob portione noſcendus, ſed deus Iacob, id eſt, quia in homine Iacob deus intellectus, & uiſus eſt, dominator ſit terræ finium, quorum & creator eſt confitendus, ſed illos interim deſolationis & diſperſionis ſuæ manet pœna. Tametſi cõſummationi temporum propter patres & electos hæc diſpenſatio miſericordiæ reſeruetur, interiecto tamẽ diapſalmate, quid in eos interim repetita ſignificatione conſtitutũ fuerit, oſtenditur. Sequitur enim: Et conuertentur in ueſperum, & famẽ patientur ut canes, & circuibunt ciuitatem. Ipſi diſpergentur ad manducandũ, ſi autem non ſaturabuntur & murmurabunt.) Amiſſa ciuitate, temploq; deſerto, & ſecundum Romani regis edicta circũeuntes tantum, nõ etiã ineuntes ciuitatẽ, fames eos nõ huius panis & cibi, ſed oblationũ hoſtiarum, uiſionum, quibus omnibus ſaturabũtur, afficiet, aduerſum cuſtodem ſuum canum improbitate latrantes. Et diſpergẽtur ad manducandũ, quia per diuerſa ſpeciem ſacerdotij illius legitimi, & holocauſti, & circũciſionis imitantur, cum hæc tantum non niſi intra Hieroſolymam ſint legitima conſtituta. Sed ad manducandum diſperſi non ſaturantur. Non enim ſanctis & deo placitis, & loci ipſius ac templi cõſtitutione religioſis ſolennitatibus explebuntur, ſed ad- *Adbuc eſurient.*

B

Hh huc

C huc & murmurabũt,ne hac quidem fame feſtiuitatum ſuarum edomiti,ut ſecundum murmur quo in deſerto deum exacerbauerunt, pœnitentiæ quie tæ reſipiſcãt. Sed inter hæc ſpes omnis ſuas & gratulationes pſalmi fine cõ cludit,dicens: Ego autem cantabo uirtuti tuæ,exaltabo mane miſericor diam tuam. Quia factus es ſuſceptor meus,& refugium meũ in die tribula tionis meæ. Adiutor meus tibi pſallã,quia deus ſuſceptor meus,deus meus miſericordia mea.) Et iſta omnia poſſunt ad propheticam gratulationem referri,ſed neq; à domini ſunt confeſſione diuerſa. Hæc enim eorum diſper ſio paſſionis impietatem eſt conſequuta. Sed quod in miſericordia dei ma net,quia ſuſceptor & refugiũ eius factus eſt,exultaturus, uidetur id ad re ſurrectionis tempus eſſe referendũ. Quia cum omni tempore laus dei can tanda ſit à propheta reſurgenti,tamen ex mortuis diluculo in cœloſq; redi turo,exaltatio matutinæ gratulationis eſt propria domino Ieſu Chriſto, qui eſt benedictus in omnia ſecula ſeculorum, Amen.

Pſalmus LIX. In finem, pro his qui immutabuntur, in tituli inſcriptione,Dauid in doctrina cum ſuccendit Meſopotamiam & Syriam Sobal,& conuertit Ioab, & percuſſit in ualle Salina rum duodecim milia. Expoſitio tituli.

MVlta in pſalmo ante rerum geſta præſcripta ſunt, quæ neceſſe eſt ad alicuius intelligentiæ ſignificationem his quæ effecta
D ſunt,anteferri,cum in finem,cum pro his qui demutabuntur, cum in tituli inſcriptione,cum in doctrna Dauid ſuperſcriptio comprehendit,poſtq; geſtorum tempus aſſcribitur. Succendit Meſopota miam & Syriam Sobal,& cõuertit Ioab,& percuſſit in ualle Salinarũ duo decim milia. Quo pſalmus ab hiſtoria diſſentit. Nam cum Sobal percuſſus cum Meſopotamia & Syria,quæ ab eodem ad bellum cõmota, & accenſa, & capta eſt,hanc maximi belli uictoriam ingens gratulationis lætitia con ſequuta eſt. Pſalmus autem totus triſtis & mœſtus eſt, cum ſuper repul ſo deſtructoq; populo dolor eſt, cum commotæ turbatæq; terræ querela eſt, cum ſanandæ contritionis eius oratio eſt. Deinde id quod in Salina rum ualle memoratum eſt,neq; in hiſtoria, neq; in aliquorum tranſlatorũ intelligentia eſt. Nam ſecundum Aquilam, qui tranſlator legis Iudæis poſt paſſionem domini fuit,ita ſcribitur: Cum percuſſit ualles. Sed hic ſecundũ literam ſcribens,& extra ſpiritalem intelligentiam manens,belli locum ædi dit. Tranſlatio autem illa ſeniorũ ſeptuaginta, & legitima & ſpiritalis ante paſſionem domini geſtorumq; ſuſcepta per nominum naturarumq; ſpe cies,nunc quoq; ut in omnibus pſalmis cauſam ſenſumq; manifeſtat in cõ memoratione geſtorum,non argumentum pſalmi,ſed tempus oſtendens, nec ob id quod continetur in geſtis, ſed ut tum cum ea geſta ſunt, ſcriptus eſſe noſcatur. Sed anteq; de tempore loquamur prophetiæ, quia multum ad intelligentiã

A ad intelligentiam pſalmi proficit ſcire quando ſit ſcriptus, de ſuperſcriptio ne tractemus,quæ intelligenda refertur ad finem & his qui immutabũtur. Qui ex impietate ſcilicet ac uicijs deſinentes, ad religionem atq; innocentiam transferentur,& ex peccatis ſynagogæ ad eccleſiæ gratiã demutabuntur, ſicut in eo pſalmo qui primus in his qui immutabuntur eſt ſcriptus, oſtendimus,cum dicitur:Audi filia & uide,& inclina aurem tuam,& obliuiſcere populum tuum.& domũ patris tui,quoniam concupiuit rex ſpeciem tuam.Et rurſum in eodem: Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij, conſtitues eos principes ſuper omnem terram.Filiorum itaq; demutatione facta pro patribus,paternam domũ obliuiſcitur,deo regi magis regina placitura,cuius morte renouatur ad uitam.Et idcirco tituli inſcriptio pro his qui immutabuntur aſſcribitur gloriæ mortis eius,qui pro omnibus mortuus eſt,tituli inſcriptione teſtante,& teſtante ad doctrinam Dauid,ut eum omnes Dauid qui eſt oriens,& iuſtus, & rex, & æternus eſt nouerimus, qui inimicas nobis infeſtasq; uirtutes cũ duce ſuo peremit, omnibus his qui aduerſum nos uitiorum bella accendere erant ſoliti,extinctis, non in ualle planctus, neq; in ualle tabernaculorũ,ſed in ualle ſalium. Id enim magis quàm ſaliuarum Græcus ſermo declarat,cum ex ſe iam nõ flebiles habitationes, nec lamentanda tabernacula,ſed ſalẽ potius hæc mundi huius uallis exhibeat, τῶν ἁλῶν.

B eos ſcilicet eorumq; ſimiles,quibus dictum eſt: Vos eſtis ſal terræ, in quibus maxime antiquus ille nosq; incendens hoſtis ille extinctus eſt.Pro his igitur in finem cõmutandis, & ſub teſtimonio ac tituli inſcriptione Dauid edocentis,pſalmus hic ſcribitur nõ alio tempore, quàm cum Nathan propheta throni æterni regẽ ex Dauid ſemine eſſe nũciauit.In eo enim tempore hæc quæ in rebus geſtis præſcribũtur,effecta ſunt,in quo prophetia æterni regis oſtenſa eſt.Intelligendus ergo pſalmus pro his eſt qui immutabuntur in Dauid æternum regem,& qui pro amiſſis patribus erunt ex commutatione iam filij.Ita enim cœpit.

Enarratio Pſalmi LIX.

Deus reppuliſti nos & deſtruxiſti nos,iratus es & miſertus es nobis. Commouiſti terram & conturbaſti eam, ſana contritiones eius,quia mota eſt.Oſtendiſti populo tuo dura,potaſti nos uino compunctionis.Dediſti metuentibus te ſignificationem, ut fugiant à facie arcus.) Secundum cõmunem ſeculi ſenſum iræ miſerationiq; non conuenit,neq; ipſius in eoſdem uterq; hic idem cõueniet affectus,ut ultio uoluntati,uoluntas miſerationi admixta ſit.Solis autem hoc patribus pie iraſcentibus congruit, ut miſericors eorum ira in peccatis ſit filiorum, ſecundum etiam illud beati Pauli, cum ita ſatanæ in interitum carnis tradit, ut ſpiritus ſaluus ſit in die domini,uindictæ præſentis ſeueritatem ad ſalutem ſpiritus proficere demonſtrans. Aeternus ergo ille cœleſtis omnibus pater,

C qui & dixit:Ego occidam & ego ſanabo,repellit & deſtruit ſuos ut miſerea-
tur iratus.Deſtruxit enim Hieruſalem templum, ſed cœleſtem ſanctis red-
didit ciuitatem:reppulit ab operationibus legis,ſed iuſtificationem fidei iu-
ſtificans ex fide impium tribuit: diſſoluit terreſtre regnum, ſed reges con-
ſtituit cœlorum,ita iram miſericordia conſequuta eſt,dum damno terreno-
rum præſentium ingens æternorũ bonorum retributio repenſatur. Et hæc
quidem non magis ad Iſraël,quàm ad uniuerſitatẽ humani generis aptata
ſunt,quia ex uno in omnes ſententia mortis & uitæ labor exijt, cũ dictum
eſt:Maledicta terra in operibus tuis.Nunc autem per unum in omnes do-
num uitæ iuſtificationis gratia abundauit, ut quorum terra maledicta eſt,
horum nunc conformia deo corpora ſint,& quæ cõmota metu, & ignora-
tione turbata,& labore contrita eſt,& ipſo illo lætificantis uini compuncta,
potu nunc ſuſceptæ ſignificationis ſecura uirtute futuræ iræ defugiat pote-
ſtatem.In arcu enim,ut frequenter tractauimus,præparatæ ad pœnam im-
pijs iræ terror oſtenditur,ſecundum illud: Nunquid iraſcetur per ſingulos
dies? Arcum ſuum tetendit,& parauit in eo uaſa mortis,ſagittas ſuas arſu-
ris operatus eſt.Metuentibus igitur ſignificationem dedit,uel ſigni in fron-
tibus,uel fidei in cordibus,uel teſtimonij in operibus,uel gloriæ in cõfeſſio-
nibus,uel uictoriæ in martyribus,ut à facie arcus iræq́ fugiatur, ut dictum
D eſt:Natio uiperarum,quis monſtrauit uobis fugere ab ira uentura? Gratu-
lantis igitur humani generis hæc uox eſt,poſt regnum mortis,poſt diaboli
terrores,poſt laborum peccatorumq́ onera,poſt infelicis lætitiæ dolorem,
quia uitiorum gaudia cum ſint intellecta,compungũt.In uino enim ſecun-
dum Apoſtolum laſciuia eſt,& ſicut eſt uinum cor hominis lætificans,ita &
uinum eſt cor hominis compungens.Nam & calix iræ eſt,ſicut & calix uitæ
eſt.Poſt hæc ergo & poſt hoc compunctionis uinũ ſignificatione fugiendi
arcus iræq́ conceſſa uniuerſitas fidelium æternis ſpebus exultat. Id enim
mox diapſalmate interueniente declarat. Vt liberentur dilecti tui ſalua
dextera tua,& exaudi me.) Dextera domini fecit uirtutem,& à dextris dei
uirtus dei coëxcitata cum humilitatis noſtræ carne conſedit. Data ergo ſi-
gnificatione fugiendi à facie arcus liberãtur dilecti, & per dei dexteram ſal-
uantur,& à qua facie liberentur ſaluanturq́, Apoſtolus docuit,dicens:Qui
liberauit nos de poteſtate tenebrarum,& tranſtulit in regnum filij dilectio-
nis ſuæ.Liberandi ergo dilecti ſaluandiq́ per dexteram dei ſunt,ſed ſalutis
huius ad fidei firmitatem noſcenda eſt prophetia.Sequitur enim:

Deus eſt loquutus in ſancto ſuo:Lætabor & partibor,& Sichimam con-
uallem tabernaculorum dimetiar.Meus eſt Galaad,& meus eſt Manaſſes,
& Effrem fortitudo capitis mei Iuda rex meus, Moab olla ſpei meæ. In
Idumæam extendam calciamentum meum,mihi Allophyli ſunt.) In ſan-
cto deus loquutus eſt,in eo nempe, cui etiam dæmones clamant: Scimus

quia

A quia tu ſanctus dei es. Et de quo angelus euangelizat: Et quod ex te naſcetur ſanctum, uocabitur filius dei. In hoc itaq; ſancto loquutus eſt, cũ dicit: Pater qui in me loquitur, ipſe facit opera ſua. Loquutus ergo deus in ſancto, in principio ſermonis exultat. Exultauit enim ut gigas ad currendam uiam, & exultauit in Sichima partienda. Sichima Samaria eſt, quæ eadem in Sichem eſt, quã Iacob Ioſeph filio ſuo ſub benedictionis ſpiritu deputauit. Hæc cum omnibus antea legis temporibus in impietate manſiſſet, euangeliũ domini ex parte ſuſcepit. Nam hodieq; pars eius irreligioſiſſimis ſtudijs de ſtudio uetere detinetur. Illic enim uaccæ adoratæ, illic mons relicto ſacrario electus, illic regnum aduerſum Iudæam excitatum, ſed eò primũ dominus accedens, etiam credente Samaritana, & aquæ uiuæ potum pręcante, fidem intulit. Mox etiam apoſtolis prædicantibus participes ſancti ſpiritus facti ſunt. Parata ergo Sichima eſt, cum fideles ab infidelibus ſepãrantur, & eſt futuri iudicij iſta diuiſio, ſicut ſcriptum eſt: Veniet dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis. Diuiſa ergo Samaria eſt, uel iudicio, uel fide, ſecundum illud: Non ueni pacem mittere in terram, ſed diuiſionem. Neq; ſolum loquens in ſancto deus Sichimam partitus eſt, ſed etiam conuallem tabernaculorũ dimenſus eſt: hanc ſiquidem habitationis humanæ B dimenſam ſimilemq; ſedem, quam & alio loco ob ægritudines uitæ, ac lamentationes calamitatum, uallem planctus eſſe cõmemorat, dicens: Depõſuerunt in ualle plorationis. Dimenſus hanc eſt, quia gentiũ plenitudo ſpẽctatur. Et ubi modus eſt credentium futurus, illic dimenſionis examen eſt, partim intra eccleſiam cõgregandis, parte alia in eadem ualle reſidentibus. Quiſquis autem aliqua metitur, neceſſe eſt, ut ea quæ ſua ſunt, metiatur. Suus enim eſt Galaad, & ſuus eſt Manaſſes. Mons iſte Phœnicum eſt Arabiæ Meſopotamiæq; contiguus, ex parte Manaſſe in poſſeſſionem deputatus, & ideo ſuus eſt Manaſſes. Sub Manaſſis nomine terræ plenitudinem, ſicuti & ſub Galaad omnem orbem ſuum eſſe demonſtrans, ſed in his uſurpandis nihil præter ius proprietatis oſtenſum eſt. Effrem autem aſſumptio capitis eius, & Iuda rex eius eſt. Hæc ſanctus loquente in ſe deo loquitur, qui & per Iacob Effrem conuerſa manuum ſanctificatione benedixerit, & regem ex Iuda, qui expectatio gentium futurus eſſet, oſtenderit. Aſſumptio ergo Effrem eſt, non etiam Manaſſes, cum Ioſeph uterq; ſit filius. Sed cum in capite ſignificatio contineatur & corporis, ſecundum illud: De torrente in uia bibet, propterea exaltabit caput, & omnis ſanctus caput eſt corporis Chriſti, idcirco aſſumptio capitis eius Effrem eſt, quia contra generationũ ordinem ad præferendam eccleſiæ ſanctificationẽ in prælato Effrem, & poſtpoſito Manaſſe, minor maiori eſt antelatus. Aſſumptio itaq; capitis ſui Effrem, id eſt, populus quẽ in Effrem præfigu-

Sichimã Samaria.

C rauit,uel potius eccleſia in corpus aſſumitur. Iuda etiam rex meus eſt,id eſt, à ſe diſpoſitus & electus. Non utiq; uel Dauid ipſe rex Iuda eſt,cum ex Iuda rex ipſe ſit primus,uel loquenti in ſancto ſuo deo rex eſt,ſed loqui hæc ſanctus iſte ei in quo deus loquitur intelligendus eſt,qui & ſpiritu Iacob repleuerit ad æterni regis iſtius prophetiã,cum ait: Non deficiet princeps de Iuda,nec dux de fœmoribus eius,donec ueniat qui mittẽdus eſt,& ipſe eſt expectatio gentium. Et qui non ſolum ex hac generatione ſanctorum, ſed etiam ex peccatorũ origine huic dei ſancto carnis eſſet ineunda ſuſceptio, quia in ſimilitudine carnis peccati deus filium ſuum miſit, idcirco etiam Moab olla ſpei eius eſt, & hæc quidem Moab generatio ſecundum eam quæ in Geneſi ſententia eſt,diuinæ maledictionis ſuſcepit opprobriũ. Sed poſt decem generationes per gradus ſuſceptionis ſancto digna fit genere, ſanctusq; hic ex Iuda & ex Moab originem ſumens, decocta tanquã per ollam carnis cruditate in ſpeciem cibi ſignificatur æterni, cum caro eius uere cibus uitæ ſit. Eſt & olla ſecundum Hieremiam urens peccata, atq; tollens,ſicuti & dominus ipſe mittere ignem uenit ſuper terrã. Et multi ſecundum Apoſtolum tanquam per ignem erunt ſalui,cum defecatis & peruſtis uicijs,ut argentum ignitum probabiles iudicentur. Hinc ergo Moab ſpei ſuæ olla eſt, cui etiam ex Moab cruda utiq; atque uicioſa iam cœleſtis illa

D ad cibum uitæ ſanctificatio carnis in ſpe eſt. Quin etiam uſque Idumæam calciamentum ſuum extenſurum eſſe ſe dicit, ſcilicet uſq; ad defectionem Eſau,quia Idumæa Eſau ſedes eſt,& prædicationis apoſtolicæ dirigat greſſum. Speciosi enim pedes euangelizantium ſunt, & in calciamento pedes, in pedibus autem greſſus oſtenditur. Neque ſolum in Idumæam curſum prædicationis extendit, ſed etiam Allophyli ſubditi ſunt, ſecundum illud: Exaudi deus orationem meam,ad te omnis caro ueniet,quia deo dignum ſit gentes ei omnes eſſe ſubiectas, & uniuerſitatem carnis ad confeſſionem æternæ huius miſericordiæ erudiri. Sed cognitis his qui immutabuntur ſecundum tituli inſcriptionem,& doctrina eius qui Dauid eſt æternus accepta,æternam illam primitiuorum in cœleſtibus Hieruſalem & circunſtantium deo ſanctorum ciuitatem ingredi propheta feſtinat, ducem qui ſe eò deducat,expectans. Sequitur enim: Quis deducet me in ciuitatem circunſtantiæ? quis deducet me uſq; in Idumæam? Nõnne tu deus qui repuliſti nos, & non egredieris in uirtutibus noſtris?) Eſau defectio eſt, & idem ſecundum Geneſim deficiens eſt,& ſecundum Apoſtolum,quod eſt reliquum Iſraël ſaluandum eſt. Optans ergo propheta in ciuitatem circunſtantiæ deduci,ſcit ſe ante uſq; in Idumæam eſſe uenturum, id eſt,in illam defectionem populi anterioris,qua maior ſeruiet minori. Et ultima prædicatio conuertet corda patrum ad filios, cum ueniens ex Sion peccata, & impietates ab Iacob auferat. Sed hic idem deducet, qui & ob impietatem

ante

A ante deſtruxit & reppulit, quia capta Hieruſalem,deſtitutoq́ꝫ regno indignos ſpretosq́ꝫ deſeruit, ſolitus ante eos ſpiritalibus auxilijs confouere, & cœleſti militia aduerſum inimicorum bella tutari. Nunc autem deſerente eos cuſtodia ſpiritus ſancti,nullum in uirtutibus eorum,id eſt, in exercitibus diuinæ propugnationis auxilium eſt. Et ideo quia deſtruxit,non egre dietur in uirtutibus eorum,ſed repoſitæ ſpei,quia quod Iſraël eſt reliquum ſaluabit,miſericordiam propheta nō tacuit,dicens: Da nobis auxilium de tribulatione,& uana ſalus hominis. In deo faciemus uirtutem,& ipſe ad nihilum deducat tribulantes nos.) Scit uanam ſalutem eſſe,quæ ab hominibus ſperatur,quia & uitæ huius uſus ſine miſericordia dei nullus ſit,ſecundum illud: Melior eſt miſericordia tua ſuper uitam,quia niſi ad profectum æternitatis uita ſuſcepta ſit,miſeriarum in nobis potius erit origo,nō uitæ. Auxilium itaq; à deo in tribulationibus ſperat, quia hominum ſalus uana ſit. Poſtulat ergo de tribulatione auxilium,in deo uirtutes conceſſo auxilio facturus,cum liberati omnes à lege peccati, in dei potius iuſtificatione maneamus,cum pugnam non aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus ſpiritales nequitias & mundi poteſtates, deo ſatanam ipſo ſpiritu oris ſui interficiente,peragamus, cum non regnet in immortali corpore noſtro tribulans nos ante peccatum,cum abſorbeatur mors à uita in contentione uictoriæ, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus in
B ſecula ſeculorum, Amen.

Pſalmus LX. In finem hymni Dauid.

SImplex eſt pſalmus æternæ gratulationis continens prophetiam. Nā neq; res geſtas,neq; ſignificationes alicuius cognomenti ſuperſcriptio comprehendit. Tantū hymnus in finem eſt,ut id quod à propheta cantatum eſt, in finem uel pſalmi, uel temporū explicandū eſſe noſcatur. Oratio autē iuſti æterna eſt ſperantis,ſeſeq; in Chriſto coëxcitatū in cœleſtibus gratulantis. Cœpit enim ita.

Enarratio pſalmi LX.

EXaudi deus orationem meam,intende deprecationi meæ. A finibus terræ ad te clamaui, dum anxiaretur cor meum.) Exaudiri deprecationem ſuam ſanctus hic poſtulat, cuius & ea fiducia eſt, ut in orationem ſuam uelit intendi,utrum ſit innocens,caſta,& fidelis,& ex intimo conſcientiæ atq; cordis metu profecta,quia ſecundum Apoſtolum & corde credendum,& ore cōfitendum ſit ad ſalutem. Intendendæ autem orationis hinc precatio eſt,quod dum corde anxio eſt,à terræ finibus clamauerit. Non hic extima ſolitudinū aut cōtigua Oceani incolebat, qui à terræ finibus anxio corde clamabat. Sed ſciens ſe in carne quidē,quæ terra eſt,degentem,iam in fine carnis habitare, dum ſecundū Apoſtolum habitans in

C corpore peregrinatur à corpore, dum uiuens iam non ſibi uiuit, neq; ipſe uiuit, ſed uiuit in eo Chriſtus, congemiſcens tamen in hoc ſuo habitaculo, ſu peruestiriq; feſtinans, ideo anxio corde à terræ finibus clamat, quũ & neceſſitatem habeat in carne uiuendi, & ſpem teneat à carnis uicijs deſinendi, dicens: In petra exaltaſti me, quia factus es ſpes mea turris fortitudinis à facie inimici, habitabo in tabernaculo tuo in ſecula.) Hic itaq; iã ſanctus à terræ finibus clamat: quia exaltatus in petra ſit. Petra autẽ ſecundũ Apoſtolum Chriſtus eſt, quem exaltauit deus, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. In quo & elegit nos ante mundi conſtitutionẽ in cœleſtibus. per eum enim ſumus in ſpem æternitatis deducti, & in hac ſpe non confundimur, quia ab inimici facie hæc eadem ſpes nobis fortitudinis turris eſt facta. Nam cum in muris ſit ualida & firma munitio murorũ, tamẽ ipſorũ firmitas in turribus omnis eſt. Et idcirco turris fortitudinis exaltans nos in petra deus factus eſt, quia per hanc ſpem uim diaboli, eiuſq; inſidias ſuſtinemus, tutiſſima aduerſus cũ ſpiritaleſq; eius nequitias fidei munitione conſepti, cum in tabernaculo dei habitaturi ſimus in ſecula, ſine ullo ſcilicet ætatis modo in æternum fluentibus ſeculis temporibuſq; manſuri. Et quia hæc quamuis ſpe repoſita iam ſancti ſint, tamen adhuc ſub diſpenſatione temporũ differunt, & qua munitione interim tutus ſit, interiecto diapſalmate demonſtrat, dicens: Protegat in uelamento alarum

D tuarum, quoniam tu deus exaudiſti orationem meam.) Protectionem miſericordiæ dei ſub uelamento alarum diuinus ſermo ſignificat, de quo quia ſuperioribus pſalmis tractatum eſt, ſuperfluus nũc & ocioſus erit ſermo, ſed protectionis meritum ex fide orationis indultum eſt, ſecundũ illud: Petite & dabitur uobis. Quin etiam ad quam ſpem protectione alarũ dei inumbrandus eſſet, oſtendit dicens: Dediſti hæreditatẽ timentibus nomen tuum. Dies ſuper dies regis, adijcies annos eius uſq; in dies generationis & generationis. Permanet in æternũ in conſpectu dei.) Hæc enim hæreditas ſancti eſt, uita & incorruptio, & regnũ, & coæterna cum deo habitatio. Non Iſraëli tantum hæc hæreditas ſcripta eſt, ſed timentibus dei nomen Dies enim æterni ſunt regis, ſiue quia ſancti qui peccati ſerui non erunt reges ſunt, ſecundũ illud Apoſtoli: Iam ſine nobis regnatis, & utinã regnaretis, ut & nos uobiſcum cõregnaremus, ſiue quia hic idem etiam rex ſit propheta, ſiue quia in æterno regno cõſidentẽ à dextris oportet regnare, donec ponat inimicos ſuos ſub pedibus ſuis. Non ut rex ipſe tum non ſit, ſed cũ tradiderit regnum deo patri, conregnabit his ipſis qui reges ſunt. Ex quo mihi uidetur hæc nunc ratio ſeruata, ut uſq; in dies generationis & generationis adijcerẽtur ſuper dies dierum anni eius. In conſpectu autem dei manere in æternum, ut tempus illud quo eum regnare donec ponat inimicos ſuos ſub pedibus ſuis oportet, à generatione uſq; in generationem ſit comprehenſum,

A prehenſum,quia generationem hãc ſpiritalis natiuitatis generatio ex mor tuis conſequetur,æternitatis autem ſuæ exceptio, dum in æternum in conſpectu dei eſſe prædicitur. Eſt autem ipſe primogenitus ex mortuis,ſed huius regenerationis dominus ad apoſtolos ita meminit: Amen dico uobis, quod uos qui ſecuti eſtis me,in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ,& uos ſedebitis ſuper duodecim thronos iudicantes duodecim tribus Iſraël. Huius igitur generationis tempus oſtendit,& uſq; in hanc ſuper dies dierum anni regis adaugentur. Cæterum ipſe in conſpectu dei,ipſe manebit æternus,iam omnibus quos redemit,in reges cœlorũ & cohæredes æternitatis aſſumptis,tradens eos regnum deo patri. Et quia comparticipes & cõcorporales & conformes eius effecti ſint, iam in his nec corruptione,nec morte dominante,cum in omnem plenitudinem dei repleantur,ſubiecit ſpiritus prophetiæ. Miſericordiam & ueritatem eius quis requiret eorum?) Non inopes iam miſericordiæ ueritatiſq; eius,hæ ſcilicet generationes erunt,quas in ſe ex mortuis regenerabit ad uitam, quæq; in ſpe gloriæ dei manſerint, tum cum in regnũ traditæ deo patri ſuſcipientur in reges,conſummata in omnes eius miſericordia ac ueritate,per quem redemptas ſe gratulentur ad uitam, fitq; omnibus acceſſus ad patrem. Poſt quod miſericordiæ ac ueritatis nihil requiratur à domino,cum in dei plenitudinem impleantur. Simile autem huic prophetæ dictum eſt, id quod ad

B apoſtolos dominus ita loquutus eſt: Nunc quidem triſticiam habetis,rurſum autem uidebo uos,& lætabitur cor ueſtrum,& gaudiũ ueſtrum nemo auferet à uobis. In illa die me non rogabitis quicq;,quia iam gaudium nemo ablaturus ab his ſit. In hanc igitur æternitatis ſpem ſeſe propheta confirmat,dicens: Sic pſallam nomini tuo in ſeculum ſeculi,ut reddam uota mea de die in diem.) Pſallet in ſeculum ſeculi,& uota de die in diem reddet,nullo temporum fine concluſus, hymnis æternis æternorum uotorum gaudia redditurus,cũ abſoluta omni terrenorũ corporum infirmitate,cœleſtem atq; angelorum agat uitam, de die in diem uota reddendo, ſecundum illud: Vota mea domino reddam in atrijs domus domini,in conſpectu omnis populi eius in medio tui Hieruſalem,cœleſtis utiq; matris & liberæ per deum ac dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Pſalmus LXI. In finem pro Idithum pſalmus Dauid.

PRophetiæ ſermo non niſi ad aliquem profectum audientium ſcriptus eſt,ut aut ſcientiam doceat,aut ad uoluntatis innocentiam confirmet,ut nunc hic pſalmus ad Idithum à Dauid cantatur,in quo à dei timore ad humanarum ſiue ſpiritualium nequitiarum conſtantem tolerantiam eruditur,& ad cõtemptum opum,quia auaricia malorum omniũ radix eſt,firmatur. In his enim beatæ æternæq; uitæ

C uitæ ſtatus certus eſt, ſi & pietas in deum ſit, & patientia in aduerſis, & contemptus opulentiæ. A dei itaq; confeſſione cœptus eſt pſalmus.

Enarratio Pſalmi LXI.

1. Nonne deo ſubdita erit anima mea? Ab ipſo enim ſalutare meũ. Et ipſe deus meus, ſaluator meus, ſuſceptor meus, non mouebor amplius.) Confeſſio dei communi hominum affectu à propheta ita cœpta eſt, ut cum poſt multam inſcientiæ noctem, poſt ambiguam humanarum ſententiarum incertamq; doctrinam, poſt diuerſarũ religionum uariam opinionem, cum diu erratum quæſitumq; de deo ſit, an unus, an plures: & ſexus an unius, an duplicis: & poteſtatis an æqualis, an diſparis: & ætatis an uniformis, an uariæ: & naturæ an innaſcibilis omnium, an aliquorum aliquando generatæ, cum deinde cum aliquibus magna ætate & longo labore certatum ſit, aut nullos omnino eſſe, aut à cura humanæ uitæ abeſſe. Iam porrò cum à pleriſq; tractatum ſit, uel ſolem aſtraq; cætera deos eſſe, uel mundum ipſum in æternitatis ſpecie huius ac mutationũ manentem cum omnibus ſuis quæ ex ſe efferat deum eſſe. Iam uero ut pleriq; ignem uel aquas, uel ſpiritum diuino nomini atq; honori donauerint, alij quoq; ligna, lapides, metalla ſub ſpecie hominum, uolucrum, ferarum adorauerint: poſtremo confeſſis omniũ deſtitutisq; ſtudijs pleriq; eorum, maximeq; prudentes, unum hoc ſe ſcire, id eſt, nihil horum hominem ſcire do-
D cuiſſent, tum poſt hanc quaſi neceſſariæ cõfeſſionis inſcitiã prudens quiſq; conuerſus ad prophetas atq; apoſtolos, dei legem omnem ſub ſacramento æternæ diſpoſitionis perceperit, in qua rationem deductæ in hoc corpus animæ connexæq; tractauerit, in qua diuiſionem gentium ſecundum angelorum numerum acceperit, in qua & eſſe principem mundi, & unius electionem gentis audierit, in qua humanæ mortis autorem non ignorauerit, & habitare in carne ſua peccati legem obnitentem legi mentis ſuæ ſenſerit & congemuerit, poſteaq; dei ſpiritum, dei uirtutem, dei ſapientiam, dei filium, & unigenitum deum ad remiſſionem peccati, condemnationemq; peccati legis hominem natum eſſe cognouerit, qui humanarum paſſionũ ſorte perfunctus, ad condemnenda in ſe cœleſtium nequitiarum impia tentamenta ſit mortuus, ut æternitatem omnibus qui per habitantem in carne noſtra peccati legem moriebamur, inueheret, tum hoc ſacramento pietatis accepto, poſt ignorationis noctem in ſcientiæ lumine collocatus, ita dicit: Nonne deo ſubdita erit anima mea? ab ipſo enim ſalutare meum. Etenim ipſe deus meus eſt, ſaluator meus, ſuſceptor meus, nõ mouebor amplius.) Reperta itaq; fidei ſede poſt uagos errores impietatisq; ſententiã, quia ſuſceptorem ſuum ſaluatoremq; cognouerit, amplius non mouetur. Quid enim ultra ignorantiæ anxietatiq; hominum eſt relictum, cum æternitas animæ & corporis, id eſt, totius hominis prædicetur, cum aſſumptio

atq;

A atq; ſuſceptio terrenæ noſtræ carnis à deo ſub ſacramento magnæ huius pietatis oſtenſa ſit, cum peccatorum remiſſio condemnata peccati lege ſit præſtita, cum homini noſtro à dextris dei conſeſſus in cœlis ſit? Sed hanc humanæ beatitudinis ſpem gentilium impietatum ſtudia cõminuunt, prudentiæ ſecularis inanitate, profectum homini ad deum denegantes, & deo conſortium aſſumpti corporis detrahentes, arbitri moderatoresq; diuinæ poteſtatis, quaſi difficilius deo ſit aſſumpſiſſe hominem, quàm eum in tanta naturæ ac uitæ ſuæ ratione formaſſe. Hanc itaq; impietatum eorum obtrectationẽm propheta mox arguit, dicens: Quouſq; irruitis in hominem, interficitis uniuerſi tanq; parieti inclinato, & maceriæ impulſæ.) Impellunt enim hæ ignorantes atq; impiæ diſputationes hominem ad uicia procliuem, & quaſſatum iam cadentemq; demergunt, conſilijs adhortationum fallacium noxiarumq; perimentes, quaſi parua ſibi ipſa cõciliatrix uiciorum uoluntas ſit, quam adhuc deſperatio iudicij æterni retributionisq; in uſum tantum præſentiũ & corporalium adhortetur. Sed hunc corporis ſui parietem quẽ ante libido, ebrietas, auaricia, ira perfoderat, iam ſe in domum dei uiuis lapidibus exſtructum eſſe non neſcit, & in imaginẽ dei creatum eſſe recolit, certusq; conformem ſe dei gloriæ præparari, ſubiecit:

Verũtamen honorem meũ cogitauerũt repellere, cucurri in ſitim.) Illis
B honorem ſuũ detrahere cogitantibus, ille in ſitim cucurrit. Eſt enim ſitis bonorum æternorũ & ſpiritalis in ſanctis, de qua dictum eſt: Beati qui eſuriũt & ſitiunt iuſticiã. Curſum ergo iuſticiæ ſuæ ſciens tenuit, omnẽ uitam integram etiã ab ipſa contradicentiũ ſibi obtrectatione conſeruans. Nam & à domino ſuo didicit, ut opera omnia ſua etiã gentilis teſtimonij iudicio laudentur, cũ dicitur: Sic luceant opera ueſtra corã hominibus, ut magnificent patrem ueſtrũ qui eſt in cœlis. Sic & Paulus placens per omnia omnibus, neq; Iudæis, neq; Græcis, neq; eccleſiæ ſcãdalum eſt, ne habeat aduerſarius male de ſe quid loqui, illo quidem obtrectandi ſtudium uoluntatemq; retinente, quamuis ſe ille liberum ab omni obtrectationis occaſione præſtaret, quod & in hoc ſancto in ſitim currente cognoſcimus. Sequitur enim:

Ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant.) Cum & conſeruantes honorem ſuũ probabilis uitæ confeſſione benedicerẽt, & interioris odij malignitate maledicerent, ſed id quod ſibi maxime ſalutare eſt, ſanctus iſte etiam diapſalmate interueniente congeminat, indefeſſæ in nobis confeſſionis perſerantiã oportere eſſe demonſtrans. Sequitur enim: Verũtamen deo ſubiecta eſt anima mea, quoniam ab ipſo eſt patientia mea. Quia ipſe eſt deus & ſaluator me⁹, adiutor meus, nõ emigrabo. In deo ſalutare meũ, & gloria mea deus auxilij mei, & ſpes mea in deo eſt.) Impellant quidẽ iſti inclinatum parietẽ, maceriamq; iam quaſſam, & benedicẽte licet ore, cordẽ maledicant, ſcit tamẽ ſubiectam animã ſuã deo eſſe oportere, quia ab ipſo patientia

C patientia ſua ſit. Didicit enim ab eo nō auertere faciem à ſputamentis, nec ſubtrahere alapis maxillas, nec potandū cum felle acetum tenuere, nec poſt colaphos & flagella maledicere. Ipſe enim deus ſuus eſt atq; ſaluator, ipſe etiā adiutor, ne de patiētiæ huius pſeuerātia ſpeiq; ſuæ fiducia motus emigret. In eo enim eſt ſalus & gloria eius & ſpes, qui ſe coēxcitatū ſibi conformem ſit cœleſti gloriæ ſuæ redditurus. Et quia ſpei huius ipſe etiā cæteris, ut propheta ſit prædicator, ſubiecit: Sperate in eum omnis cœtus plebis, & effundite coram illo corda ueſtra, quia deus adiutor noſter eſt.) Nihil occultum, nihil clauſum, nihil obligatum ſub dei cōfeſſione in corde renitendū eſt. Effundendus coram eo omnis affectus eſt, ut nihil de nobiſmetipſis fiduciæ ſit, ſed ut per eum ante quem nos tanq; pro peccato effundimus, adiuuemur. Effundenda autē coram eo corda noſtra lachrymis & fletibus ſunt, ſecundum illud: Fuerūt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicit' mihi quotidie: ubi eſt deus tuus. Hæc recordatus ſum & effudi in me animā meam, effuſionē animæ in lachrymatū profuſione eſſe demonſtrans, quia per eas rogandus eſt, qui eſt ſolus fidelis adiutor. Sed officio ſuo functus propheta, admonitionē ſuam parui apud impios ſcit eſſe momenti, nam cōtinuo diapſalmate intercedente, ſubiecit: Verūtamen uani filij hominū, mendaces filij hominum in ſtateris, ut decipiant ipſi de

D uanitate in id ipſum.) Vani homines ipſi uana ſperant, aut in eo ſperare ſit uanum. Mendaces quoq;, quia impietatis ſuæ ſenſu aut fallūtur, aut fallunt, & in eo mendaces, ut decipiant in ſtateris, ſub iuſticiæ ſcilicet nomine iniuſta peragentes. Nam ubi examen de ſe moderatæ prudentiæ pollicentur, ibi ſtudia immoderatæ impietatis exercent, errore ſe ipſos quē à cæteris depellere ſe profeſſi ſunt, implicātes. Et idcirco ipſi de uanitate in id ipſum illò ſcilicet recidentes, ex quo ſe excedere gloriantur. Sed radix maxime iniquitatum in pecuniæ cupiditate eſt, quam qui appetit, grauiſſimæ tempeſtatis naufragio mergitur. Sequitur enim: Nolite ſperare in iniquitate, & rapinas nolite cōcupiſcere. Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere.) Magnæ em̄ in hiſce deſiderij ſui & amoris illecebræ ſunt, rapiunt ingenia, menteſq; pendulas apprehendunt. Non ſolum itaq; nō concupiſcendæ earum rapinæ ſunt, uerum ab his uoluntas noſtra etiam ſi præbeātur affluantq;, refrenanda eſt, ne deſideratæ cupitæq; dominentur. Non enim hæc ſpebus noſtris bona ſunt coæterna, neq; nobiſcū aut cōdeſcendunt in infernū, aut cōreſurgunt de inferno. Fides, pietas, cōtinentia, benignitas expetenda eſt, & maxime dei cognitio ſectanda eſt. Cæterū hæc uana & per naturā ſui ad omnem iniquitatum neceſſitatem captioſa uitanda ſunt, & quod illud magis ad ſpem æternitatis expetendum eſſet, propheta ſubiecit, dicens:

Semel locutus eſt deus, duo hæc audiui, quia poteſtas dei eſt, & tibi domine miſericordia, quia tu reddes unicuiq; ſecundum opera eius.) Semel

deo

A deo loquente duo audiuit,& neceſſe eſt,ea ſibi eſſe connexa quæ ſub unius ſermonis ſignificatione ſunt cognita. Ad deũ nanq; in exordio pſalmi prophеticam confeſſionẽ retulerat,dicẽs: Nõnne deo ſubdita erit anima mea? Ab ipſo enim ſalutare meum. Depellendus itaq; abſolute fuit Iudaicæ impietatis furor, ut in deo patre ſignificari doceretur & filius, ut nunc in uno etiam alter oſtenditur. Eam enim fidem eſſe ſubdendæ deo animæ ſuæ teſtatus eſt, quia ab ipſo eſſet ſalutare eius, & ſalutarem Ieſum eſſe ſæpe tractatũ eſt. Semel autem deo loquente duo intellecta ſunt,& audita,ſicut illud: Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus,in patre ſignificauit & filium,uti nunc ſemel loquente domino deo duo hæc audiuit,quia poteſtas dei eſt.& tibi domine miſericordia,quia tu reddes unicuique, ſed in opera eius. Nouit Paulus in uno utrunq;,id eſt,neutrum ſine altero confiteri,dicẽs: Vnus deus eſt,& unus dominus,quia & in deo dominus,& deus ſignificatur in d omino. Semel itaq; loquente deo hæc duo audiuit,& quia poteſtas dei eſt. &: Tibi domine miſericordia. ab ipſo eñ ſalutare eius eſt. Et filius omnia accepit à patre,& idcirco in eo dei poteſtas,uel accepta,uel nata eſt. Pater enim non iudicat quẽquam,ſed omne iudicium dedit filio. Retributor ergo uniuſcuiuſq; eſt ille qui iudex eſt. Sed poteſtas eius eſt, à quo unigenitus deus eſt natus in iudicem: & poteſtas eius à deo eſt,qui iudiciũ accipit à patre,atq; ita nec caret poteſtate qui iudex eſt,nec miſeratione qui
B deus eſt. Neceſſe eſt enim æterni iudicij reus maneat in uno utrunq; nõ cõfitens,cum tamen non unus intelligendus ſit eſſe,qui uterq; ſit,dicens: Pater in me,& ego in patre,dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui benedictus eſt in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus LXII. Dauid cum eſſet in deſerto Idumææ.

Dauid in deſerto habitaſſe libro regnorum continetur,ut qui paſſiones domini præfigurabat, etiam tum eas cum deſertum habitat ꝓphetaret, unigenito deo æque in deſerto moraturo. Sed ut ſancto uiro congruum, & tanto propheta erat dignum,cum declinans odia impiorum ſolitudini ſe dediſſet,maximis rerum cœleſtium ſacramẽtis occupatur,& ab omni humanæ,aut impietatis, aut ignorationis cœtu remotus,animum ad ea quibus æternitatis cognitio ac meritum acquirebatur intendit. Non occupatus,non impeditus communium rerum ac ſeculi curis,ſed in illo ſolitudinis ſuæ quieto ocioſoq; ſecreto,cum nihil in oculos & in mentem offenſionis incurreret,ſolis diuinis ſtudijs negocioſus. Et uideamus unde pſalmi ſermo ſit cœptus.

ENARRATIO PSALMI.

Deus deus meus ad te de luce uigilo.) Huic planè ad gratulationem cognitionemq; dei dies cœpta eſt,cui idipſum orandi

Ii ad deũ

C ad deum initium,quod lucis eſt,deum quidem uniuerſitatis, ſed tamē per cognitionis ſcientiam deum ſuum deprecatur.Oratio autem non tam uerborum eſt quàm affectus,& idcirco ſubiecit: Sitiuit tibi anima mea q̃ ſimpliciter caro mea.In terra deſerta ,& in inuio & inaquoſo.) Adeo igitur penes quem fons uitæ eſt anima ipſius ſitit deſiderio intenta potandi, & quidē uniuſcuiuſq; mens ad cognitionē ſpem æternitatis naturali quodam fertur inſtinctu,quia ueluti inſitum impreſſumq; omnibus diuinam ineſſe nobis animarum originem opinari,cum non exiguam cœleſtis in ſe generis cognationem mens ipſa cognoſcat.Porrò autem terrena hæc corpora,quæ ad uitiorum concreta materiam ſunt,dum his quibus quaſi naturaliter delectantur infecta ſunt,deſperant ſe conſequi poſſe conſortium munuſq; cœleſte:quaſi non & animæ naturam uitia corporis,quibus oblectantur inficiant:aut cum delectatio corporis redundet,ad mentem ,& nō mentem ſecum corpus retrahat ad oblationis affectum.Neceſſe eſt autem ut in eadem condemnatione ſit uoluntatis,quod in eadem eſt uoluntate. Sed nos ſpiritalibus doctrinis eruditi ſcimus,& animæ & corpori ſalutem à deo eſſe datam,ſi modo poſt regenerationis gratiam mentis gladijs ſenſus corporis imbuatur. id eſt,ſi non ſecundum carnem,ſed ſecundum ſpiritum uixerimus,quia ſpiritus carniſq; opera ſecundum apoſtolum,uitiorū & continentiæ ſtudijs diſtinguitur.Arduum autem ,ſed maxime uerū eſt

D æternitatem ita corporis,ut animæ ſperare.Et ideo ad ſitim propheta ſubiecit. Sitiuit tibi anima,q̃ ſimpliciter caro mea.) Nihil in ſe ſub infidelitatis ambiguitate retinens incertum,ſed tam ſimpliciter,quàm anima deo ſitiens,& caro ſua ſitiat.Sitit enim non corpori,ſed deo ſitiens.Nam quamuis in eum in deſerto,& in inuio & inaquoſo manentem neceſſitas ipſa naturæ ad ſitim corporis detineret,tamen etiam per has inediæ & ſitis paſſiōnes ſcit fidem probandam eſſe credentium,ut magis anima deo ,quā corpori ſitiat,ſitiens & corpori,quia neq; fames,neq; anguſtiæ,neq; ulla genera paſſionum à charitate dei quæ eſt in Chriſto,ſint apoſtolum ſeparatura.Sitit ergo deo ſanctus.Et quid ſitiat pſalmo alio teſtatus eſt,cum dicit: Sitiuit anima mea ad deum uiuum,quando ueniam & parebo ante faciē tuam.Hoc animæ deſiderium. Hæc ſitis ſpei eius eſt ,ut dei ſibi proueniat aſpectus,ut quàm primum raptus in nubibus deo Chriſto obuiam eleuatus appareat,& deſiderij huius affectum,nunc quoq; propheta dedarat, Nam poſt ſitis proteſtationem,poſt deſerti & inuij,& inaquoſi inopiam, quia in his ueluti militia,& uictoria ſit fidei,ſubiecit:Sic in ſancto apparui tibi,ut uiderem uirtutem tuam,& gloriam tuam,quia melior miſericordia tua ſuper uitam. Propheticæ ſcientiæ eſt pro gerendis geſta memorare,& hinc frequens autoritas eſt,cum aceto potauerint adhuc in paſſione potādum:cum diſciderint ueſtem,quæ diſcindenda poſt eſſet, ut nunc in ſitim

corporis

A corporis deo ſitiēs, ei in ſancto ſuo talis appareret, in ſimplicitate carnis, in ſiti animæ, in oratione diluculi. Quia nō niſi per hæc probati, uel aſſumpti habebuntur in Chriſto, uel ei obuiam rapientur in nubibus, ſed in ſancto dei non aliter apparebunt deo, quàm ſecundum, illud: Qui me uidet, uidet & patrem. Atq; illud: Ego & pater unum ſumus. Quia in filij, & natura, & nomine paternæ naturæ ac nominis ſignificatio continetur, apparens filio. Apparens autem filio, uel ſuſceptus à filio patri apparebit in filio, atque ut in ſancto appariturus deo, cuius ſancti deſiderium, in hac ſitis ſuæ ſignificatione oſtenderet ſubiecit: Vt uiderem uirtutem tuam, & gloriam tuam.) Eum ſcilicet, uideret qui ſecundum apoſtolum uirtus dei eſt, & in gloria dei eſt. Viſurus autem non ad aliud, quàm ad cōſortium æternitatis merendum, & ad regni cœleſtis æternitatem ſortiendam, quia hæc per miſericordiam dei ultra uitæ huius beatitudinem præparentur. Id em̄ ſequitur: Quia melior eſt miſericordia tua ſuper uitam.) Magnum quidem dei munus eſt, quod uenimus in uitam, & ipſa natura duce naſci nos gratulamur. Sed quia plena omnium anxietatum, ac dolorū ætas noſtra eſt, plus in miſericordia dei ſpei eſt quàm in uita, quia hanc mors ex peccati lege cōſequitur. Hæc uero æternitatem ex morte reſtituit. Sicuti tritici ſatio ac diſſolutio ipſa tritici conſeruatione præſtātior eſt, hoc enim deus pro ut uult ueſtit in ſpico, ita magnum miſericordiæ dei munus eſt ſi commortui Chriſto uiuamus in Chriſto. Nā & ipſa Adæ mors ne æternitatis pœna maneret ſub miſericordiæ ſignificatione eſt cōſtituta, & Apoſtolus diſſolui ſe melius ſibi eſſe decernit. Et propheta gaudium manſuræ ſibi mortis oſtendit, dicens: Precioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius, quia per eam cū peccati lege reſolutis demutationis glorioſæ profectu æternitas animæ corporiſq; iam ſine peccati corpore rependetur. Certus ergo miſericordiæ dei quæ ſupra uitam melior ſit propheta, officium gratulationis exequitur, dicens: Labia mea laudabūt te domine. Sic benedicam te in uita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas.) Et ſermone ſuo, & opere laudat deum, atq; benedicit. Nam in uita ſua benedicens in nomine ſuo manus eleuabit. In eleuatione manuum non habitum orandi, ſed excelſi operis iudicium ſignificari frequenter docuimus. In hac igitur uita ſua deum, cum miſericordia eius ſupra uitas ſit melior, laudauit. Eſt enim & uita poſt uitam, qua in Abrahæ ſinibus uiuendum eſt, in qua dei nomē pauperis quiete benedicitur, ſecundum illud prophetæ: Non mortui laudabūt te domine, neq; omnes qui deſcendunt in infernum, ſed nos qui uiuimus benedicimus domino. Super has igitur uitas miſericordia eſt, quæ qđ oculus non uidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcendit, his qui dominum diligunt præparauit. Hanc igitur laudat, atque benedicit, non etiam nunc ab holocauſtis pecudū, adipiſq; pinguedine ſacrificia legis ex-

B

C pectans,ſed in ſola animæ cõfeſſione benedictionisq́ laude ſeipſum deo A
hoſtiam ſtatuens,ſecundum illud:Sacrificium laudis honorificabit me,&
illud:Immola deo ſacrificium laudis. & illud: Quoniam ſi uoluiſſes ſacrificium dediſſem, utiq́ holocauſtis nõ delectaberis,quia literæ ac legis allegoricorum præſcriptione ceſſante,deus uiuæ intelligentisq́ hoſtiæ ſit laudibus honorandus.Subiecit enim: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea,& labia exultationis laudabunt nomen tuum.) Neq́ illa quaſi abominanda condemnat,ſed hæc ut magis expectata confirmans, cum ſicut adipe & pinguedine,quæ ſacrificiorum primitiæ habebantur repleri animam ſuam exultationis laude depoſcat. Verum hæc non tam uerborũ officia quàm mentis ſunt,ut ſacrificium laudis ex operũ ſanctitate deſcendat.Itaq́ continuo ſubiecit: Si memoratus ſum tui ſupra ſtratum meũ in matutinis meditabor in te.) Meditationem matutinam recordatio nocturna conſummat,& idcirco de luce ad deum uigilat,quia ex ſtrati,id eſt, ex lectuli puritate,& fiducia, & cõſcientia orationis eſt matutinæ. Obrepẽtes itaq́ ſub ſecreto noctis cogitationes dei recordatione compreſſit,ſeſeq́ aduerſum carnis incentiua luctantem,metus nominis dei iuuit. Sequitur enim: Quia fuiſti adiutor meus,in uelamento alarum tuarũ ſperabo.) Dei ſe meditatione per quam ſibi adiutor eſt protegente. Nõ enim ei alia quàm placendi deo cura eſt,cuius tantum in ſtrato meminit.In eo quoque matutinis ex nocturna recordatione meditatur,qa adiutor ſuus eſt,& ſub
D uelamento alarũ eius exultat,id eſt,tegmine protegentis eſt tutus. Sed horum omniũ hinc profectus eſt,hinc cauſa eſt,quia ſequitur: Adhæſit anima mea poſt te,me ſuſcepit dextera tua.) Amoris hæc uis eſt, ut his quos amamus etiam ſi abſentes ſint hæreamus,dum affectum inſitum nequaquam,aut locus diuellit,aut tempus.Adhæſit ergo deo propheta nõ blandimentis ſeculi,nõ corporis uitijs amorem ſuum ab eo charitatemq́ retrahentibus,quia ſecundum apoſtolum adhærens deo,unus eſt ſpiritus cum eo.Et dominus pro diſcipulis orauit:Pater ſicut nos unum ſumus,ut & illi unum ſint in nobis.Adhærens ergo deo ſuſceptus à dei dextera eſt, id eſt; per uirtutem dei quæ ſignificatur in dextera,ab eo qui dei & uirtus,& ſapientia & uerbum caro eſt factus,aſſumptus eſt cõformis gloriæ corporis iã futurus.Et qui ſuſceptus à dei dextera metum omnem à ſe qui ab inimicis ſuis eſſe poſſit abiecit,fiduciæ ſuæ non tacuit ſecuritatem,neq́ iuſti iudicij dei ignorat ſeueritatem,dicens: Ipſi autem in uanum quæſierũt animã meam,introibunt in inferiora terræ,tradentur in manus gladij,partes uulpium erunt.) In uanum itaq́ animam ſuam quæſierunt. Secundũ enim euangelium homo cum corpore animam non perimit,& miſericordia dei melior ſuper uitas eſt,& hic iam ſuſceptus à dextera dei eſt.Terræ autẽ inferiora introibunt,quia chao inuio ſeparantur à ſanctis, & in manus gladij tra-

A dij tradentur,quia ſecundum diuitem poteſtas pœnæ,quæ in ore gladij ſignificatur in impios exercetur.Partes etiam uulpium erunt,fallacium beſtiolarum ſordem adepturi:quia & Herodes eſt uulpes,& uineam ſponſi exterminant uulpes,& foueam ſibi filio hominis caput ſuum nuſquam reclinante in impiorum cordibus condiderunt:& dæmonum in his ſignificatas eſſe nequitias non dubium eſt,quibus cum principe eorũ præparatus ignis gehennæ eſt.Sed inter hæc audi lætitiam eius qui humanæ ſalutis gaudiũ frequenter ad patrem exultauit. Rex autem lætabitur in deo,& laudabitur omnis qui iurat in eo,quoniam obſtructum eſt os loquẽtium iniqua.) Cauſam cur rex lætetur ſignificat,quia quiſquis in eo iurabit,in deo ſacramenti huius religione laudabitur,qui ſciat ſcilicet regem Chriſtum Ieſum, qui etiam deum ſuper omnia,qui ſecundum Paulum teſtetur, magni dei ſaluatoris aduentum,qui ſecundum Eſaiam ,iurans iurauit in deum uerũ. Obſtructum enim eſt os loquentium iniqua,quia prædicetur ex lege,& ex prophetis,atq; ab Apoſtolo in eo nos ante conſtitutionem mundi, & elegiſſe pater,& benedixiſſe doceatur,& ipſe nos exercitauerit & collocauerit à dextris dei in cœleſtibus,& cum uidebunt eum in maieſtate ſua iudicare de uiuis & mortuis.Per hæc itaq; obſtruetur os loquẽtium iniqua.Ipſe enĩ eſt rex in æternum, & in nomine domini Ieſu omne genu flectetur cœleſtiũ,& terreſtrium,& infernorũ,& omnis lingua confitebitur,quia domi-
B nus Ieſus in gloria eſt dei patris,q eſt benedictus in ſecula ſeculorũ. Amẽ.

Pſalmus LXIII. In finem pſalmus Dauid.

EXaudi deus orationem meam cum precor ad te,à timore inimici eripe animam meam.Protexiſti me à conuentu malignãtium,à multitudine operantium iniquitatem. Quia exacuerunt,ut gladium linguam ſuam,intenderunt arcum rem amaram,ut ſagittent in occultis immaculatum.Subito ſagittabunt eum & nõ timebunt, firmauerunt ſibi ſermonem nequam.Diſputauerunt ut abſconderent laqueos,dixerunt,quis uidebit eos?Scrutati ſunt iniquitates,defecerunt ſcrutantes ſcrutinio. Accedet homo,& cor altum & exaltabitur deus. Sagittæ paruulorum factæ ſunt,plagæ eorum,& infirmatæ ſunt cõtra ipſos linguæ eorum.Conturbati ſunt omnes qui uidebant eos,& timuit omnis homo.Et annunciauerunt opera dei,& facta eius intellexerunt.Lætabitur iuſtus in domino & ſperabit in eo,& laudabuntur omnes recti corde.

ENARRATIO PSALMI.

PSalmi ſuperſcriptio hiſtoriam non continet.Simplex eſt & prophetali ſpiritu æditus,tãtum per id quod:In finem præſcribitur, res non ſui,ſed temporis quo ſcriptus eſt continere teſtatur. Sed quærendum eſt ex qua perſona ſit dictus,quid ue ex ſe intelligẽdum enũciet.Nam ſine dubio eſſe ſpiritalis eſt opinãdus.Cum enim ipſi illi pſalmi

C qui ſecundum titulorum inſcriptionem res geſtas continere creduntur, in plurimis à tituli ſui, & rerum ac perſonarum proprietate diſſentiant, magisq́ per æditiones nominum, atq́ geſtorum ſpiritalium operationum ſignificent effectus, quid de eo erit intelligendum in quo ſimplex tantũ pſalmi, in finem intelligendi inſcriptio continetur, niſi quod ſpiritalis in eo doctrinæ forma ſit conſtituta? Eſſe autem plures memini, qui omnia quæ in libris pſalmorum ſcripta ſunt ad perſonã domini noſtri unigeniti filij dei exiſtiment eſſe referenda, nihilq́ in eis aliud, quàm quod ei ſit propriũ contineri. Quæ eorum opinio argui non poteſt. Omnis enim ex affectu religioſæ mentis, hic ſenſus eſt, & caret culpa propenſiori ſtudio omnia ei ꝑ quẽ ipſa omnia ſunt, coaptare. Quanquam enim idipſum interdum imperite fiat, tamen per id quod ad eum cuncta referuntur, neceſſe eſt ut ea quæ ei ſunt propria uere ac fideliter prædicentur. Cauẽdum autem eſt ne dum omnia conuenire in eum æqualiter opinamur, per aſſertionis huius ſtudioſam intentionem plurimũ, & diuinitatis ſuæ dignitati & corporationis ſacramento, & operationũ poteſtati, & paſſionis uirtuti, & reſurrectionis gloriæ detrahatur. Tenendus igitur modus eſt: diligenter ac caute conſtituendum eſt, quid de diuinitatis ſuæ natiuitate, quæ ei à patre eſt, fuerit prophetatum, quando eius hominis quem aſſumpſit perſona tractetur, ubi operatio, paſſio, & reſurrectio prædicetur. Quid uero unicuiq́ tempori cõgruat, quando fides gentium nuncietur, quando peccata anterioris populi arguantur, quando doctrina timoris dei & cõfeſſionis eruditio ex prophe-

Allegoria licet falſa, tamen pie probatur.

D tæ oratione præſtetur. In his enim prophetiæ ſpiritalis ordo conſiſtit. Et ſi dominus prædicatur, profectus ſcientiæ huius ad fidem utilis eſt. Si ad timorem & confeſſionem eius docemur, domino formamur, proficimus, acquirimur, ut per paſſionem eius redempti, ita eidem per doctrinæ ſuæ inſtituta placituri. Eſſe autem in præſenti pſalmo quædam intelligo quæ ei homini quem dominus aſſumpſit aptari poſſe uideantur, ubi dicitur: Perſcrutati ſunt iniquitates, defecerunt ſcrutantes ſcrutinio. Significari enim forte in eo exiſtimabitur Iudæorum conſpiratio, cum teſtimonia, quibus argui poſſet quæruntur, nec reperiuntur, & omnia ſcrutantium ingenia deficiunt. Dehinc quod ſagittis paruulorum, id eſt, doctrinis Apoſtolorum uulnerẽtur, aduerſum quos nullam cauſam iuſtæ perſecutionis inuenerint, & ideo defecerint contra ipſos linguæ eorum. Hæc quidem non tanquam improbabilia præmittimus, ſed quædam alia in pſalmo ſunt quæ ordinem intelligentiæ huius impediant. Non lõge tamen ab his ſermo expoſitionis noſtræ diſſentiet. Exiſtimamus enim non modo Apoſtolorum qui primi fuerunt, ſed cuiuſq́ ſancti in domino ſperantis cõfeſſionem præſenti pſalmo contineri. Inter maximas enim ſeculi tempeſtates, & grauiſſimas humani generis in deum impietates ſumus conſtituti, cuius fidelem per nos, & ue-

A tam confeſſionem nunc philoſophia irrideat, nunc hæreticorum furor in-curſet, nunc auaritiæ ſtudia condemnent, nunc ambitionis fauor inquietet. Quibus omnibus diſſimulandis, tolerandis uitandis, & coarguendis mens noſtra niſi per deum erudita non ſufficit. Quantis enim, & quàm moleſtis diſputationum aculeis dei prouidentiam & principalem, atque ininitiabilem in creato ab eo mundo dominatum eius philoſophia impugnat: nūc aquis: nunc terræ: nunc atomis: nunc cœlo dei nomen indulgens. Quàm uero ingenioſo calliditatis uſu fidei doctrinam hæreticus mentitur: quanto deinde audientium periculo opum gloriam auarus affirmat: quanto quoque continentiæ excidio gaudia corporis uoluptatum aſſertor exequitur: quàm peſtifera autem ambitioſorum in honoris adhortatione facundia eſt. Quibus omnibus peruigil cura, pernox oratio, & æterna ad deum confeſſio repugnabit. Ob hæc igitur fidei noſtræ & æternæ ſalutis excidia propheta orare intelligitur in pſalmo, ex perſona ſua quatenus in deum ſperare nos conueniat oſtendens. Ait enim: Exaudi deus orationem meam, cum tribulor, à timore inimici eripe animam meam.) Ingruentibus his quæ ſuperius memorauimus, per quæ fides noſtra & ſpes periclitatur, ad eum qui ſolus mederi his poteſt refertur oratio. Metus eſt enim, ne infirmam per naturam & conſortium carnis animam undique ſubrepentium il-

B lecebrarum æſtus abſorbeat. Adſunt nanque quotidie & pugnant blandimentis fallacibus, quaſdam machinas excidij admouentes. Itaque per doctrinam cœleſtis eruditionis peruigilem, curam fidei impendere admonemur: timere inſidiātem ſemper hoſtem, ne incautam ſecuritatem noſtram ipſe in ſpeculis poſitus incurſet. Vigilandum ergo in oratione dei eſt, & ſemper orandum, ut cum fatigari anima & affligi ſubrepentium illecebrarum aculeis cœperit, deus ſemper oratus exaudiat, noſque ab his quæ timemus eripiat. Ait enim: A timore inimici eripe animam meā. Deus enim non tantum, tum orandus eſt cum quæ timentur ingruerint, ſed timenda ea ſunt quæ cum cœperint adeſſe, dominantur. & ſemper atque indefeſſis precibus orandus eſt, ut nos à timore eorum quorum dominatum timemus eripiat. Scriptum enim in prouerbijs eſt: Cū uocarem nō exaudiſtis & cum extenderem uerba non intendiſtis, ſed inania feciſtis. Et ego perditionem ueſtram irridebo. Erit ergo cum inuocabitis me, & ego non exaudiam. Propheta ergo licet prior tempore, non tamen eorum quæ poſtea dicerentur ignarus eſt, ſed impendentibus ſemper tribulationibus anxius, & ad omnem timorem inimici ſollicitus deum orat, ob ea quæ timet, & ut ſecum in tribulatione ſit, & ut exaudiat deprecatur. Neque enim dei miſericordiam metus noſter, ſed fides promeretur, & longæ præparationis documento opus eſt, ut mereamur audiri. Meminit ergo propheta ab his ſe omnibus precantem liberari, & docet orationem ſuam non

C ex dominatu eorum quæ timuerit, ſed ex merito eſſe fidei exauditã. Ait
enim: Protexiſti me à conuentu malignantium, & à multitudine operan-
tium iniquitatem. Quia exacuerunt ut gladium linguas ſuas, intenderunt
arcum rem amaram, ut ſagittent in obſcuro immaculatum.) Nõ hic pro-
pheta arma bellica nec enſes, aut iacula, aut tormenta arcuum pertimeſcit.
Omnis enim in lingua timor eſt: huius gladios ſpicula metuit, ab his qui-
dem fide ſua tutus. Ait enim: Protexiſti me à conuentu malignantium.
Sed arcus homicidæ linguæ ſemper intentus eſt, & acumen gladij in lin-
gua eius præſto eſt. Volant autem letales eius ſagittæ, & non ambiguum
eſt quid efficiant, ſcilicet ut ſagittent in obſcuro immaculatum. Et proprie
tas uerbi intelligenda eſt. Nõ ſanctum, nõ fidelem, non iuſtum, ſed imma-
culatum ſagittant eum, cui per ſacramentũ baptiſmi ſordes & maculæ ue-
terum criminum recens ablutæ ſunt, nondum tamen firmatæ fidei, nõdum
doctrinis ſpiritalibus eruditum, nondum contra hæc pugnacis linguæ ar-
ma certantem, ſed ſimplicem & ex nouæ natiuitatis infantia tenerũ. Hunc
ergo ſine metu cõtradictionis alicuius, intento iampridem arcu, per rerum
ignorantiã in obſcuro poſitũ uulnerabu.it. Ait enim: Subito ſagittabũt
eum, & non timebunt.) Naturam ſimplicem, & immaculatã nouitate im-
peritam. Hãc enim fallunt, huic occultos laqueos prætendunt, inſidiarũ ſe-
cretis latentibus gloriantes. Sequitur enim: Firmauerunt ſibi uerbum ma
lum, diſputauerunt ut abſcõderent laqueos. Dixerunt quis uidit eos?) Tẽ
D pus diſcernitur, & inferendi uulneris & conſilij firmati. Nam cum dicitur: ſu
bito ſagittabunt, futuri temporis opus docetur, cum autẽ: firmauerunt uer-
bum, malum iam ex præterito conſilium firmatæ pridem uoluntatis oſten
ditur. Sẽper enim excidia aduerſus fidẽ præſto ſunt, & occultis ac fallẽtibus
inſidijs peſtiferæ adhortationis doli adiacent, quos à raris quibuſq; cõſpi-
ci opinantur. Et ideo dictũ eſt: Abſcõderunt laqueos & dixerunt: quis uide
bit eos? Si enim hæreticus peruertere fidẽ tentet, incredibile eſt quantis eã
dolis ſubuertere contendat. Si ſpem æternitatis noſtræ philoſophus im-
pugnet, mirũ in modum omne bonũ præſentis uitæ ponet in corpore, om
ni ingenij ſui alacritate ea, quibus doctrinæ cœleſtis inſtitutio ſubrui poſſit
uterq; ſcrutantes. Sed quid ad deum humana peruerſitas? Quid aduerſus
opificẽ operis ingeniũ? Exquirant licet omnibus argumẽtationis ſuæ quæ-
ſtiunculis excidium ueritatis, deficiet tamen in ueritatis diſtinctione falſita
tis aſſertio. atq; ideo ſubſequitur: Perſcrutati ſunt iniquitates, defecerunt
ſcrutantes ſcrutinio.) Defectio ſcrutantium defectionẽ ſupetuacuæ contra
deũ adhortationis oſtendit. Quæ enim non labefactabũtur ingenia cõtra
dictioni ueritatis intenta? Rimentur licet omnia naturaliũ cauſarum ſecre
ta, peruicaciq; ſtudiorum ſuorum uigore ipſa cœleſtiũ motuũ interna ſcru
tentur, in ipſa tamẽ operis ſui intentione deficient doctrinis ſpiritalibus re-
futati.

A futari. Qui enim fortuitis motibus agi omnia docent, audient à nobis æternæ uirtutis deum non in fortuitis manere, ſed eſſe mundi creatorem indefinitæ, ut eſſentiæ ita & uirtutis. Ipſum à nemine ſed ex eo omnia, moderātem ea ipſa omnia & continentem. Qui uero prædicabit animæ cū corpore occaſum, audiet animam non eſſe terrenam, ſed ex afflatu dei ortā, elementis corporis admiſceri. Mortem autem nō interitum eſſe, ſed diſceſſionem eius à corpore. Qui autem reſurrectionem carnis abnegabit, ſciet non difficilem eius inſtaurationem futuram, ei cui inchoatio prima ſit facilis. Porrò qui curam humanæ conuerſationis deo auferet, cognoſcet æterni regni deū iudicem: neq; hominem idcirco tantum conditum, ut eſſet, quid enim eſſe hominem deo utile fuit? ſed ut in cognitionem dei æditus, profectū ſibi ex opificis ſui cognitione ſperaret. Iam ſi fidem hæreticus deſtruet, dei filium ſemper eſſe cognoſcet nullo à patre interuallo temporis ſeparatum, ipſum eſſe uerbum, uirtutem, ſapientiam dei: hunc mundi opificem fuiſſe, hunc & hominis conditorē: hunc prima mundi crimina diluuio abluiſſe: hūc Moiſi legem dediſſe: hūc in prophetis fuiſſe, & per eos ingentia illa corporationis & paſſionis ſuæ ſacramenta ceciniſſe: hunc in corpore reſurgentē caducæ carni claritatem ſpiritalis gloriæ intuliſſe, & in naturā diuinitatis ſuæ terrenæ corruptionis abſorbuiſſe primordia. Deficient igitur aduerſum iſta

B ſcrutantes, & per uirum doctrina dei eruditum, & in altum humilitatē cordis ſui erigentem, hæc diuinæ operationis præconia proferentur, ita ut hæc eminentia dei eorum ipſorum, qui hæc audiant confeſſione laudetur. Atq; ideo ita ſequitur: Perſcrutati ſunt iniquitates, defecerunt ſcrutantes ſcrutinio. Accedet homo ad cor altū, & exaltabitur deus.) Cognita enim ſcrutantium defectione, & accedente homine cordis alti, magnificentia diuinæ bonitatis agnoſcitur. Quantus autē fiet doctrinæ ſpiritalis profectus? Nā quis non magnificabit deum quem mundi huius cognouerit conditorem? quis non metuet quem iudicem ſciet? Quis non renaſci in innocentiam uolet, cum peccati remiſſionem ſacramentum nouæ natiuitatis indulgeat? Quis non à peccato deſinat iam renatus, & in innocentia uelit paruuli permanere, cum talium ſciat regnum eſſe cœlorum? Hæc profeſſio noſtra ſcrutantium ingenia debilitat: hæc doctrinæ ſpicula quæ per regeneratorū exordium ſagittæ ſunt, paruulorum ſtultas diſputationes, & ridicula de deo dogmata uulnerant. His aduerſari profanæ linguæ contradictio non poteſt, ad horum omnium diſputationum, & adhortationum noſtrarum fidem, & trepidatio abnuentium & metus eſt audientium. Annūciatis enim operibus dei tunc incipient facta eius intelligi, tunc in his lætabitur iuſtus, tūc eū omnes recti corde laudabūt. Et hoc ipſum pſalmus ita edocet: Accedet homo ad cor altū & exultabitur deus. Sagittæ paruulorū factæ ſunt plagæ eorum, & nihil habuerunt cōtra ipſos linguæ eorū. Conturbati ſunt

C omnes qui uidebant eos,& timuit omnis homo. Et annunciauerunt opera dei,& facta eius intellexerunt. Lætabitur iuſtus in domino ,& ſperabit in eo,& laudabuntur omnes recti corde.) Aduerſus uulnerantes ſagittas paruulorum loqui aliquid aduerſantium lingua nō habuit,& qui uidebāt paruulos ſagittantes conturbantur & metuunt:cum in ſe errores iſtos recognoſcunt:cum diem iudicij & retributionem actæ uitæ in corpore agnoſcunt:cum opera dei audiunt,& facta eius intelligunt.In his eſt lætitia ſanctorum,in his ſpes firmiſſima.Ob hæc deum qui recto corde ſunt laudāt, ſcientes eſſe remiſſionem peccatorum,mortis peremptorem,& diaboli debellatorem,iudicem ſeculi,æternitatis largitorem deum & dominum noſtrum,qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum.Amen.

Pſalmus LXIIII.In finem pſalmus Dauid.

TE decet domine hymnus deus in Sion, & tibi reddetur uotū in Hieruſalem.Exaudi deus orationē meam,ad te omnis caro ueniet.Verba iniquorum præualuerunt ſuper nos,& impietatibus noſtris tu propiciaberis. Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti,inhabitabit in tabernaculis tuis.Replebimur in bōis domus tuæ ſanctum eſt templum tuum mirabile in æquitate.Exaudi nos deus ſalutaris noſter,ſpes omnium finium terræ,& in mari longe.Præparans montes in uirtute tua accinctus potentia.Qui conturbas profundum maris ſonū
D fluctuum eius.Turbabuntur gentes,& timebunt omnes qui habitāt fines à ſignis tuis,exitus matutini & ueſpere delectationis.Viſitaſti terram & inebriaſti eam multiplicaſti locupletare eam. Flumen dei repletum eſt aquis,paraſti cibum illorum quoniam ita eſt præparatio eius.Riuos eius inebria,multiplica generationes eius,in ſtillicidijs eius lætabitur exoriens. Benedicēs coronā anni benignitatis tuæ, & cāpi tui replebuntur ubertate. Pingueſcēt fines deſerti,& exultatiōe colles accingētur.Induti ſunt arietes ouiū & conualles abundabunt frumento,& enim clamabunt & hymnū dicent.

ENARRATIO PSALMI.

OPportune ſuperiorem pſalmum hic qui ſubiacet conſecutus eſt. Eſt autem & ipſe in finem & congregationem gentium ,quæ dominum laudaturæ ſunt nūciat,& ipſe huius interpretationis noſtræ fidem reddet.In exordio autem eius ſecundum conſuetudinem ſuam propheta orationem omnem ad deum dirigit.Omnis enim nobis res atq; ſermo cum confeſſione dei iucundus eſt.Sed ſciens propheta plures pro diuerſitate rerum ac ſtudiorū in ſuperuacuis demorari ,ſpecialem & propriū dei à nobis honorē requirit,dicēs: Te decet hymnus deus in Sion.) Sion mons quidem Hieruſalem adiacens eſt.Sed montem hunc eiuſq; nomē, atq; etiā urbis ipſius eccleſiā,quæ corpus eſt Chriſti,nuncupatā ſemper accepimus in pſalmis,domino dicente:Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo

ſuper

A ſuper Sion mõtem ſanctum eius.) Et ne in regno eum collis huius conſtitutum arbitraremur, in prophetis, atq; etiam in euãgelijs dictum eſt: Gaude ualde filia Sion, prædica filia Hieruſalem. Ecce rex tuus uenit tibi. & apoſtolus: Ea autem quæ ſurſum eſt Hieruſalẽ libera eſt, quæ eſt mater noſtra. Hymnus ergo hic deo condecet, qui ſit in Sion ſpiritali & eccleſiaſtico cantico innocens, & dei laudibus dulcis. Omnia autem ſuperſtitionum genera quæ extra religionem dei ſunt condemnat. Plures enim ſunt in diuerſiſſimo erroris profundo locati, qui doctrinæ ſuæ peruerſitatem quadam inanis laboris probitate commendent. Cernimus nanque nudis philoſophos corporibus algere: ipſo etiam coniugiorum uſu magiſtri abſtinent: hæretici ſicco panis cibo uiuunt. Sed qui tandem ocioſi huius propoſiti profectus eſt? Totum hoc inane, atque ridiculum eſt, & cum ipſis ſuperſtitionis cauſis miſerabile. Deo ergo uouenda ſunt, contemptus corporis, caſtitatis cuſtodia, ieiunij tolerantia. Atque ideo ait: Et tibi reddetur uotum in Hieruſalem.) Vota enim tantum eccleſiaſticæ religionis utilia ſunt, quæ cum & dignis deo cantionibus, & propoſitæ in eccleſia obſeruantiæ ſtudio probantur. tum digni erimus pro quibus deum ſanctus ſpiritus interpellet. Idem nanque per prophetam loquitur, & docet. Ipſe autem ſecũdum apoſtolum pro nobis inenarrabilibus gemitibus interpellat. atque ideo hic ita

Heretici ſobrij.

Vota qualia debeant eſſe.

B dictum eſt: Exaudi orationem. non enim ſubſequitur meã, ut dicentis perſona poſſit intelligi. Licet enim multi tanquam hoc deeſſet addiderint, nõ tamen in autenticis extat. Propheta enim nõ ſuo ſenſu, ſed inſpiratus hæc loquitur: Exaudi orationem: ſequitur ut quorum oratio ſit exaudienda demonſtret, nec longe expectationem noſtram differt. Subiecit enim: Omnis caro ad te ueniet.) Humani generis uniuerſitatẽ ſcriptura ſub carnis nomine deſignat. In lege ſcriptum eſt, & dixit deus: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quoniam caro ſunt. & in eadem: Quoniam corrupit omnis caro uiam eius. & in propheta dominus: Et effundã de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. & in Euangelio: Et uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Huius igitur humani generis orationem exaudiet deus, quod uanis infœlicium ſuperſtitionum doctrinis tenebatur, cum præcepta gentilia omnes eos ad ſtudium impietatis imbuerent, deum in lignis, & ſaxis, & metallis prædicando, & mundi opificem, atque animæ noſtræ parentem intra inanem materiam collocando. Hinc igitur errorem gentes fatentur, quod eos philoſophiæ facundia detinuerit in errore, ſcientes tandem uetera delicta ſua, & antiquæ impietatis crimina deo propicianda eſſe per Chriſtum. Ipſe enim ſecundum Apoſtolum noſtra placatio eſt. ait nanque: Quem propoſuit deus placationem per fidem in ſuo ſanguine. Ea iterũ: Ipſe eſt placatio pro peccatis noſtris. Veniet ergo ad eum omnis caro, dicẽs: Verba iniquorum præualuerũt ſuper nos,

C & impietates noſtras tu propiciabis. Sed qui tandem propiciationis effe-
ctus eſt, uel quid proderit errorem gentilem reliquiſſe, & doctrinam impiã
ſpreuiſſe? Et idipſum non diſſimulauit, dicens: Beatus quem elegiſti &
aſſumpſiſti, ut inhabitet in tabernaculis tuis. Omnis quidem caro ueniet.)
Id eſt, ex omni hominum genere cõgregabuntur. Sed beatus eſt quiſquis
fuerit electus. Multi enim ſecũdum euangelium uocati ſunt, ſed pauci ele-
cti. Electi autem ſunt nuptiali ueſte conſpicui, puro atq; integro nouæ na-
tiuitatis corpore ſplendidi. Itaq; non res indiſcreti iudicij electio eſt, ſed ex
meriti delectu facta diſcretio eſt. Beatus ergo quem elegit deus. Beatus ob
id quia electione ſit dignus. Scire autem nos conuenit, hic beatus in quam
rem fuerit electus, ſcilicet ad id quod, ſequitur: Inhabitabit in tabernaculis
tuis. Omnis perfectio bonorum inhabitatiõis cœleſtis eſt requie. Multas
manſiones dominus in cœlis eſſe teſtatur, ſed patrem orat, ut apoſtoli ubi
& ipſe ſit maneant, dicẽs: Pater quos mihi dediſti, uolo, ut ubi ego ſum ibi
& illi ſint mecum. Ex plurimis mãſionibus, apoſtolis ſuis eam quæ ſibi eſt
propria cõmunicat. Scit propheta quanta beatitudo ſit in tabernaculis dei
eſſe, alio loco, dicens: Cõcupiſcit & deficit anima mea in atria domini. Sed
ob id bonorum cœleſtium ſpes adimitur, ſi non omnes ad cohabitationẽ
dei eligentur. Plures enim manſiones diuerſæ dignitati habitantium præ-
parantur. Sed licet diuerſa ſit dignitas: differt enim ſtella ſtellæ in gloria, ta-
men quotquot habitationibus uarijs licet digni habebũtur, fidei fructum
D & honorem cœleſtis gloriæ ſortientur. Poſt enim beatitudinem eius, qui
ad habitandum in tabernaculis dei fuerit electus, hoc ſequitur: Replebi-
mur in bonis domus tuæ: ſanctum eſt templum tuum mirabile in æquita-
te.) His ergo bonis domus dei replebimur, quia in tabernaculis dei bea-
tus habitabit. Et quidem interim bona domus quæ ſint poſſumus æſtima
re, eccleſiæ ſcilicet munera, quæ ei ſecũdum multiplicem fructum Chriſtus
indulſit, quia & ipſa ſecundum apoſtolum domus dei eſt. Vt ſcias, inquit,
quemadmodũ oporteat in domo dei diuerſari, quæ eſt eccleſia dei uiui, co-
lumna, & firmamentum ueritatis. Hæc ergo habet triceſimum ſexageſimũ
centeſimumq; fructum. His ergo bonis domus dei fides credentium ex-
plebitur, quæ interim donorum diuiſionibus adornatur, ſicut ſcriptũ eſt:
Huic enim datur ſermo ſapientiæ, alij uero ſcientiæ, alij fides in eodem ſpi-
ritu, alij dona ſanationum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermo-
num. Verum ſunt & alia plena & perfecta domus dei munera, nequa-
quam naturis carnalium ſenſuum æſtimanda. Nouit hæc uſque ad ter-
tium cœlum Apoſtolus raptus, & prædicat, dicens: Quod oculus non ui-
dit, nec auris, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit deus his, qui
diligunt eum. His igitur domus dei bonis replebimur, & meritum
percipiendorum horum fructuum docet, dicens: Sanctum eſt templum
tuum

A ſuum mirabile in æquitate. Omnia nanque credentium corpora templum dei eſſe Apoſtolus docet, dicens: An neſcitis quod templum dei eſtis & ſpiritus dei habitat in uobis? Si quis templum dei corruperit, corrumpet & hunc deus. Templum enim dei ſanctum eſt. Ornandum ergo hoc templum dei eſt ſanctitate atque iuſticia, ut bonis domus dei repleatur, ut æquitatis ac fidei operibus mirabile ſit. Domum autẽ dei etiam ipſum aſſumptum à dei filio hominem intelligere erit promptum, quia in eo habitat omnis plenitudo diuinitatis, & per naturæ proprietatem in eo pater habitat, bonis eius, id eſt, uirtutis, gloriæ, æternitatis unumquẽq; replendo qui ſe templum deo ſanctum & mirabile in æquitate ſeruauerit. Omnium itaque noſtrum ſpes iſta eſt, ut bonis domus dei repleamur, ut ſanctũ & mirabile templum illius ſimus. Beati quidem ſunt qui iam à deo ad habitandum in tabernaculis eius electi ſunt. Sed feſtinare nos in conſortium huius beatitudinis congruum eſt, operationibus id atq; orationibus expetentes, ob quod ita ſequitur: Exaudi nos deus ſalutaris noſter, ſpes omniũ finium terræ, & in mari longe.) Non competit hæc oratio Iudæo. Et quãq; hic liber legis ſit, prophetia tamen non eſt gentis unius. Spes enim hæc omnium finium terræ eſt, & quacunq; ſe habitabilis mundi huius tempories extẽdit, omnibus Chriſtus in ſpe eſt. Quinetiam interni atq; externi ma-
B ris inſulæ in huius nominis uirtute requieſcunt. Spes enim omnium finiũ terræ & in mari longe eſt. Sed ſpem oportet non ex inani eſſe præſumptã, ne magis ſit incertorum præſumptio, quàm expectatio cognitorum. Itaq; cur in eo ſpes omniũ ſit in cõſequentibus docet, dicẽs: Præparans montes in uirtute tua accinctus potentia, qui conturbas profundum maris ſonum fluctuum eius. Ad terrenorum montium naturam ſermo iſte non pertinet, firmati enim ſunt non præparati. Præparatio autem futuræ operationis eſt cœptum. De hinc memoratorum montium præparatio in accinctu potentiæ at uirtute eſt. Terra autẽ omnis ex nihilo eſt iuſſa ſubſiſtere, resq; ea potentiæ non eguit accinctu, quæ ex iubendi facilitate pendebat. Vtile eſt autem cognoſcere ſicubi in ſcripturis montium facta eſt mentio. Ait nãque propheta: Audite populi omnes, & attẽdat terra & omnes habitantes in ea. Et erit uobis dominus deus in teſtimonium, dominus de domo ſancta ſua. Propter quod ecce dominus deſcendet de loco ſuo, & deſcendet ſuper excelſa terræ, & conteret montes ſubtus ſe, & ualles liqueſcent tanquàm cera à facie ignis propter impietatẽ Iacob. Hæc omnia propter peccata domus Iſraẽl. Et rurſum: Et commota eſt & contremuit terra, & fundamenta montium conturbata ſunt & commota ſunt, quoniam iratus eſt his. Aſcendit fumus ab ira eius, & ignis à facie eius exardeſcet, carbones ſuccenſi ſunt ab eo, inclinauit cœlum, & deſcendit, & calligo ſub pedibus eius. Et in conſequẽtibus: Miſit ſagittas ſuas & diſperſit eos, & fulgura multiplicauit & con-

D turbauit eos. Et in his quantum lectio docet, deſcenſionem domini de cœlo per prophetam ſpiritusſanctus oſtendit, motum terræ, montium trepidationẽ, ob id quia his dominus iratus ſit fumo de ira eius exorto, igne deinceps de conſpectu eius accedendo. In fumo qui aſcendit præteriti temporis res eſt. In igne autem accendendo futuri ſignificatio continetur. De hinc nequicq̃ de natura hebeti & immobili dictum exiſtimaretur, hos montes ſagittæ miſſæ diſpergunt & fulguta multiplicata cõturbãt. In hoc igitur montium nomine omnem ſupereminentem uirtutem intelligi oportet, quæ ſe contra deum exaltans atque efferens iræ dei ſubdidit. Deſcendẽs igitur deus uerbum aſſumptum ſibi hominem potentia accingens, primum hæc cacumina montium depreſſit, diaboli ſcilicet & ſuorum contumacem excellentiam protriuit, quos per hanc primæ obtritionis poteſtatem pœnæ æterni iudicij præparauit. Seruauit autem hanc eandem propheta rationem, dicens: Aſcendit fumus ab ira eius, & ignis à conſpectu eius ardeſcet. Fumus enim eos interim arſuri ignis inuoluit, atq; ob id in præſenti pſalmo ita ſcriptum eſt: Præparans mõtes in uirtute tua accinctus potẽtia. Accinctio po-
D tentiæ ei quod indigebat corpori coaptatur. Nõ enim uirtus accingitur ſed in uirtute dei potentia, homo quem dominus aſſumpſit accingitur. cõtemplandum autem eſt, quid præparationem montium ſubſequatur. Qui cõturbat fundum maris ſonum fluctuum eius.) Conturbat nõ mare ſed maris fundum, neq; fluctus eius ſed ſonum fluctuum, Mare autem ut propheticæ ſermo edocet, pro ſeculo nũcupatur ut ait: Superinducet dominus macharam terribilem & magnam ſuper draconem ſerpentem prauum & perimet draconem qui in mari eſt. Et iterũ: Mare hoc magnum & latum, ibi requieſcet draco quem figuraſti ad illudendum ipſum, uel certe illud abſolutius: Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me. Montes igitur, id eſt, aduerſariæ omnes ſupereminenteſq; uirtutes pœnæ iudicij præparantur, & maris fundamenta turbantur. In harum enim inimicarum uirtutum fiducia ſeculũ conſiſtebat, & hæc in inuiſibilibus ſeculi huius profundis latebant. Sonus autem fluctuum cum fundo maris perturbatur. Turbato enim diabolo, omnia terroris ſui miniſteria turbantur, & ipſe in quo gentes pauebant, aduerſantiũ poteſtatum ſonus trepidat. Recordemur uatum murmura & inconditos bacchantium fremitus, & nonnunq; confuſo audientium ſenſu, incertum neſcio quid ſimulacrorum aëra ſonuiſſe, omnẽ deniq; prophano cerimoniarum cantu mundum reſultantem. Nunc uero domino Chriſto prædicato ſilere omnia confutata & trepida, cum hi templorum & gentium dij uirtute fidelium ſubijciũtur ad pœnam, cum credentium uerbis torquentur, laniantur, uruntur, & inuiſibiles nobis atq; incõprehenſibiles naturæ uerbo continentur, puniuntur, abiguntur. Cum uates ſilent, cum muta ſunt templa. Per hæc itaque iam iudicio præparantur &

præpara-

A præparatio iſta quid proficit? Proficit nanq; Turbabuntur gentes, time-
bunt.) Cementes ſcilicet deos ſuos mutos & tantum ad impoſitionẽ ma-
nuum noſtrarum pœnæ ſuæ uocibus ingemiſcentes. Sed poſt turbationem
gentium alij timebunt. Timorem enim erit illatura turbatio. Nunquid o-
mnes qui & turbabuntur timebunt? Non utiq; omnes qui turbabuntur ti
mebunt. Qui ergo timebũt? Qui inhabitant fines.) Non ſubiecit ſcriptura
(ut aſſolet) fines terræ. Non eñ hic de terræ finibus loquebatur, de hinc ſer-
monis ratio non patitur ut ita dictum exiſtimemus. Ait enim: qui inhabi-
tant fines. Nunquid & gentes quæ intra fines ſunt non timebunt? & terra-
rum tãtum extima deum metuent, ab eius metu cæteriſq; in medio habẽ-
tur alienis? Finis autem eſt nõ res ipſa, ſed rei extimum. Extimum uero eſt,
in quo res ipſa deficiet. Qui ergo fines inhabitant? ſcilicet qui in carne poſi-
ti neq; in totum adhuc ſecundũ carnem agũt, neq; iam omnino finem pec-
cati per deſinendi à peccatis conſuetudinẽ tenent, ſed uolentes deſinere, nec
penitus deſinentes, & finem etiamnum, id eſt, quandam proximam defe-
ctionem peccati, carne habitantes, nec à carne abſunt, nec in totum interna
carnis exercent. Apoſtolus autem cum in corpore ſit, peregrinatur à corpo-
re. Apoſtolus cum in uita ſit, quotidie tamen moritur, uiuit autem iam non
ipſe, uiuit uero in eo Chriſtus. Omnes ille fines ambiguæ uoluntatis exceſ-
B ſit, etiã extra fines corporis peccatiq; habitat peregrinãdo à corpore dum
in corpore eſt, & quotidie moriendo deo uiuit & iam non ipſe in ſe uiuẽdo
ſed Chriſtus. Cæterum timentium trepidatio ex ambiguæ habitationis in-
certo eſt, dum adhuc habitando fines timent, nondum penitus quod iã ha
bitatum ſit tranſeundo. Et tamen deſinendi uoluntate in fine iam habitent
deſinendi. Sed uideamus, hi qui fines habitant cur timebunt? Et unde illis
metus ingruat? Neque id occultum eſt. Sequitur nanq;: Et timebunt qui
inhabitant fines à ſignis tuis.) Metus ergo omnis à ſignis eſt. Sed quæ hæc
erunt ſigna? Exitus matutini & ueſpere delectationes.) Viſitaſti terram
& inebriaſti eam, multiplicaſti locupletare eam. Flumen dei repletum eſt a-
qua, paraſti cibum illorum, quoniam ita eſt præparatio tua.) Ab his igi-
tur ſignis metus ortus eſt. Eſt enim magnum in ſingulis quibuſq; eorum
ſignum. Nã poſt præparationes montium in accinctu potentiæ & contur-
bationem maris fundi, & ſonitus fluctuum eius progreſſus eccleſiæ in ma-
tutinum & ueſpertinorum hymnorum delectationes maximum miſeri-
cordiæ dei ſignum eſt. Dies in orationibus dei inchoatur, dies hymnis dei
clauditur, ſecundum quod dictum eſt: Suauis ei ſit laudatio mea. Et rur-
ſum: Eleuatio manuum mearum ſacrificium ueſpertinum. Succedit igitur
ex hoc ſequẽs ſignum: Viſitaſti terram & inebriaſti eam, multiplicaſti locu
pletare eam. Terra hæc qua utimur non locupletatur, ſed ex fructuum ſuo-
rum ubertate locupletat. Non ergo in eam ſermo conueniet quæ & locuplẽ

C tandi ſe caret ſenſu, & cuius, id eſt, ut locupletet officium. Viſitauit autem
deus terram, id eſt, humani generis natiuitatem, eáque uiſitata à deo mul-
tiplicatis gratiarum muneribus diteſcit, Apoſtolo dicente: In omnibus di-
tati eſtis in ipſo, in omni uerbo & ſcientia. His enim bonis replemur, & ſi-
ne ceſſatione potandi quotidie bonorum cœleſtium munus haurimus, ple
ni diuinis copijs atque ebrij. Locupletatio enim oſtenſa eſt eſſe ea quæ ſu-
perius nuncupabatur ebrietas, & locupletationis atq; ebrietatis huius fru-
ctus eſt contuendus. Et qui hic tandem ſit non taceatur: Flumen dei re-
pletũ eſt aqua, paraſti cibum illorum, quoniam ita præparatio ſua.) Et de
flumine ambigendi locus nullus eſt. Ait enim propheta: Fluminis impetus
lætificat ciuitatem dei. Et ipſe dominus in euãgelijs ait: Qui biberit ex aqua
quam ego dedero, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ ſalientis in ui-
tam æternam. Et iterum: Qui crediderit in me (ſicut ſcriptum eſt) flumina
de uentre eius exient. Hoc autem dicebat de ſpiritu ſancto quem accepturi e-
rant credentes in eum. Hoc ergo flumen dei aqua repletur. Spiritus enim
ſancti muneribus mundamur, & in nos ex illo uitæ fontẽ fluuius dei aqua
repletus infunditur. Habemus etiam & cibum paratum. Et quis hic cibus
eſt? Ille ſcilicet à quo ad dei conſortium præparamur, per communionem
ſancti corporis in communionem deinceps ſancti corporis collocandi. Id
enim præſens pſalmus ſignificat dicens: Paraſti cibum illorum, quoniã ita
eſt præparatio tua. Quia cibo illos quàmuis in præſens ſaluemur, tamen in
D poſterum præparamur. Seruat autem conſuetudinem ſuam propheta, ut
tempora de quibus loquitur diſtinguat. Superior nãq; ſermo tanquàm de
præterito fuit, qui aũt adhuc gerenda erant, gerendorũ fide & ſcientia tan
q̃ iam geſta memorauit. Vt aũt ea omnia futuri temporis doceret eſſe ait:
Riuos eius inebria, multiplica generationes eius, in ſtillicidijs eius lætabi
tur cum exorietur:) Omnis hic orantis eſt ſermo, ut ea quæ commemo-
rata ſunt deus expleat deprecantis. Terra aũt uiſitata inebriata eſt. Et quo-
modo nunc riui eius inebriantur. Sed meminiſſe debemus, quod ſi qui ex
aqua domini potauerit flumina de uẽtre eius effluent. Ergo potatione a-
quæ opus eſt ut flumina fluant. Inebriamur autem ipſi cum ſpiritum ſan-
ctum qui fluuius eſt nuncupatus accipimus. De hinc, quia ex nobis diuer-
ſi gratiarum riui emanant, orat propheta ut hos eoſdem dominus inebri-
et. Vt his inebriatis & dono diuini muneris perfuſis generationes noſtræ
multiplicent, terra ſcilicet bona ſecundum euangelicam cõparationẽ, uerbi
ſemen excipiẽs fructu trigeſimo & ſexageſimo & centeſimo diteſcat. Eſt aũt
nobis per ſacramentũ baptiſmi renatis maximum gaudium, cũ quædam
in nobis ſpiritus ſancti initia ſentimus, cum ſubeat nos ſacramẽtorum in-
telligentia, prophetiæ ſcientia, ſermo ſapientiæ, ſpei firmitas, ſanationum
charismata, & in dæmonia ſubiecta dominatus. Hæc enim tanquàm ſtil-
licidia

A licidia nos penetrant quæ paulatim cœpta fructu multiplici exuberant. In his ergo ſtillicidijs cum exorietur terra lætabitur. Sed ſtillicidia multiplicantur ut riui ſint, riui autem inebriantur ut flumina ſint. Conſequens autē eſt ut omnem expectationem noſtram propheta cōfirmet, & doceat quid mōtium præparatio, fundi maris turbatio, terræ uiſitatio & eius inebriatio, & fluminis plenitudo conſummationis habitura ſint. Docet itaqꝫ in his quæ conſequuntur dicens: Benedices coronam anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur ubertate. Pingueſcēt fines deſerti, & exultatione colles cingentur. Induti ſunt arietes ouium, & conualles abundabunt frumento, & enim clamabunt & hymnum dicent.) Annum benignitatis dei ex propheticis atque Apoſtolicis doctrinis cognouimus. Dictum eſt enim ex perſona domini: Spiritus domini ſup me, propterea unxit me, euangelizare pauperibus miſit me. Prædicare captiuis remiſſionem & cæcis uiſionem, uocare annum domini acceptum, & diem retributionis annum æterni & beati illius ſeculi ſine dubio declarat. Nāque bonitatis domini hic annus eſt, quo erunt indefeſſa illa benignæ retributionis tempora auſpicanda. Huius igitur anni dei benedicet coronam iucundiſſimus & ſuauiſſimus uiſitatæ terræ inebriatæqꝫ fructus. Hæc enim Chriſti eſt depulſa corporum noſtrorum corruptione & perempta mortis poteſtate uictoria. Hæc corona

B ſanctificatæ terræ noſtræ flore benedicta eſt, dominus ſanctorum ſuorum choro atque ambitu glorioſus. Tunc ubertate campi replebuntur, tunc deſerti fines pingueſcent, tūc colles exultatione accingentur, tunc arietes ouium induentur. Illud enim retributionis eſt tempus. Sed diſcrimen prius retributionis eſt contuendum. In campis enim quorum in cultura uſus eſt ea quæ ſub lege & cultura dei fuerint opera ubertatem conſequentur. Vbi autem fines deſerti pingueſcent, eccleſiæ quæ deſerta diu fuit, populus repromiſſionis bonis opimatur. In collibus uero exultatione accinctis glorioſa martyrum gaudia nunciantur. Hi enim ſunt terris cæteris celſiores. Cum autem arietes ouium induentur, æterna illa & beata patriarcharum & prophetarum & Apoſtolorum (qui duces gregis ſancti ſunt) ueſtis oſtēditur, de qua ait beatus Apoſtolus Paulus: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem. Et iterum: In quo nolumus diſpoliari, ſed ſuperindui, ut abſorbeatur hoc mortale à uita. Hoc ergo indumento arietes ouium induuntur, & hoc glorioſæ immortalitatis habitu ueſtiuntur. Sed quāquàm diuerſa retributionum dona mōſtrata ſint, ſpem tamen præter hæc non exiguam miſericordiæ ſuæ deus tribuit, dicens per prophetam:

Et conualles abundabunt frumento.) Humiliores ſcilicet, ſed tamē non impiæ fidei atque operis homines fructum uitæ ſortientur. Nō enim ubertate replebuntur ut campi, neqꝫ ex deſerto pingueſcent, neqꝫ exultatione ac

C cingentur ut montes, neq; tanquàm arietes ouium induentur, in quibus omnibus indefinitæ gloriæ munus oſtenditur, ſed frumento abundabunt, uiuendi ſcilicet ſubſtantia non carebunt, quia per infirmitatem fidei humiles ſunt, & editis circum ſe collibus uallium more depreſſi. Ac ne propheticus ſermo hos cãpos, hæc deſerta, hos colles, hos arietes, hæc conuallia quæ aſpectui noſtro ſubiacent, uoce & ſenſu carentia ſignificare exiſtimaretur, adiecit: Etenim clamabunt & hymnum dicent.) Dei ſcilicet laudes, ob hæc diuerſa retributionum præmia indefeſſis & maximis uocibus concinentes.

In finem canticum Pſalmi. Pſalmus LXV.

IVbilate deo omnis terra, pſalmum dicite nomini eius, date gloriam laudationi eius. Dicite deo, quàm terribilia ſunt opera tua in multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. Omnis terra adoret te & pſallat tibi, pſalmum dicat nomini tuo. Diapſalma: Venite & uidete opera dei, terribilis in conſilijs ſuper filios hominum. Qui conuertit mare in aridam, in flumine perambulabunt pede, ibi lætabimur in ipſo qui dominatur in uirtute ſua in æternum. Oculi eius ſuper gentes reſpiciunt, q in irã prouocant nõ exaltentur in ſe. Diapſalma.

D Benedicite gentes deũ noſtrum, & obaudite uocem laudis eius. Qui poſuit animam meam ad uitam, & non dedit commoueri pedes meos. Quoniam probaſti nos deus, igne nos examinaſti ſicut examinatur argentum. Induxiſti nos in laqueum, poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro, impoſuiſti homines ſuper capita noſtra. Tranſiuimus per ignem & aquam & induxiſti nos in refrigerium. Introibo in domum tuam, in holocauſtis reddam tibi uota mea quæ diſtinxerunt labia mea. Et locutum eſt os meum in tribulatione mea. Holocauſta medullata offeram tibi cum incenſo & arietibus, offeram tibi boues cũ hircis. Diapſalma: Venite & audite & narrabo omnes qui timent deum quanta fecit animæ meæ. Ad ipſum ore meo clamaui & exultaui ſub lingua mea. Iniquitatem ſi conſpexi in corde meo nõ exaudiat deus. Propterea exaudiuit deus, & intẽdit uoci orationis meæ. Benedictus deus qui non ammouit deprecationem meam, & miſericordiam ſuam à me.

SVperſcriptio pſalmi à ſuperiore eo diſtat, quod in ſe habet canticum pſalmi, cum in anteriore pſalmus cantici æditus ſit. Cæterum æqualiter præſcribuntur in finem. Itaque ſecundum illam quam in exordio attulimus de titulorum inſcriptione rationẽ, perſpicuum eſt pſalmũ hunc ob adepta per meritum boni operis ſpiritalis doctrinæ inſtituta cantari. Quia quando in ſuperſcriptione pſalmus cantici eſt, per cognitionem cœleſtiũ prædicationum geſta boni operis continentur in pſalmo.

A mo. Cum autem canticum pſalmi eſt, ex operationis obedientia adepta ſpiritalis ſcientiæ hymnus oſtenditur. Canticum enim uocis officium eſt, pſalmus autem ex coaptatione (quam harmoniam nuncupant) organis cõparatur. Fitq; ex imparibus ac diſſimilibus modis artificis ingenio apta & conſonans & amœna modulatio. Quo exemplo uarijs officij noſtri & ſcientiæ miniſterijs gratũ deo opus & ſibi conſonans comparamus. Et huius quidẽ intelligẽtiæ ipſi nobis pſalmi autores erunt, cum quãdo ſit in pſalmo cantici per ſcientiæ & cognitionis doctrinam boni operis prædicatio. In cantico uero pſalmi per geſtorum meritum gratulatio adeptæ ſcientiæ intelligatur. Ob eam igitur cauſam in pſalmo præſenti ſpiritus prophetiæ à gratulationis doctrina cœpit. Pſalmum autem ex perſona prophetarum conſiſtere res ipſa & ratio demonſtrat: Iubilate deo omnis terra, pſalmum dicite nomini eius, date gloriam laudationi eius. Dicite deo: quàm terribilia ſunt opera tua, in multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.)

Primum ergo iubilandum deo præmonet, ſecundo pſallendum nomini eius, dehinc gloriam dandam laudationi eius, tum dicendum deo: quàm terribilia ſunt opera tua, poſtremo id confitendum in multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. Sed ut rationẽ atque ordinem ita diſpoſiti huius ſermonis intelligamus, neceſſarium eſt id quod difficultatem affert paucis abſoluere, in Latinis codicibus ita legimus: Iubilate deo omnis terra. Et quantum ad eloquij noſtri cõſuetudinem pertinet, iubilum paſto- Iubilũ quid.
B ralis, agreſtiſque uocis ſonum nuncupamus. Cum in ſolitudinibus aut reſpondens, aut requirens per ſignificantiã ductæ in longum expreſſæ in immenſum ſonus uocis auditur. In Græcis uero libris (qui ex Hebræo proximi ſunt) non eadẽ ſignificantia ſcribit. Nãq; ita ſe habẽt: ἀλαλάξατε τῷ κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ, & cũ illis ἀλαλαγμὸς quẽ Latine iubilũ ponunt, ſignificat uocẽ exercitus præliantis, aut in concurſu proterentis hoſtem, aut ſucceſſum uictoriæ exultationis uoce teſtantis. Quam rem ubi ita ſe translationis ratio temperauit abſolutius in pſalmo altero intelligimus, cum dicit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate deo in uoce exultationis. Vox autẽ exultationis diſſentit ab iubilo, ſed pro translationis conditione (quia propria exultantis uocis nuncupatio non reperta eſt) per id quod iubilum dicitur, uox exultãtis oſtenditur. Poſiti igitur in uitæ iſtius prælijs, & in hoc carnis ac ſanguinis noſtri certamine aduerſum diabolũ exercituſq; eius armis ſpiritalibus dimicantes, deo monemur in uoce exultationis iubilare. Et ne ad inanem hanc terræ molem eſſet ſermo referendus, uniuerſitas noſtra ex terra in primo Adam parente genitorum ſub plurali numero monſtratur, cum dicitur: Iubilate deo omnis terra. Simul enim & officium omnium docetur & origo. Terrendus ergo eſt confeſſionis noſtræ ſermone omnis

C prophanus auditor, & aduerſum diabolum armáque eius orationum noſtrarum ſonitu certandum eſt, & belli noſtri uictoria exultationis uoce monſtranda eſt. Audiat orantis populi conſiſtens quis extra eccleſiam uocem, ſpectet celebres hymnorum ſonitus, & inter diuinorum quoque ſacramentorum officia reſponſionem deuotæ confeſſionis accipiat. Neceſſe eſt terreri omnem aduerſantem, & bellari aduerſus diabolũ uincięꝙ reſurrectionis fide mortem tali exultantis uocis noſtræ (ut dictum eſt) iubilo. Sciat hoc deo placitum eſſe, hoc ſpei noſtræ teſtimonium, publicas uictricesꝙ exultationis noſtræ uoces perſonare. Quarũ propheta non negligens eſt loco alio memorans: Circuiui & immolaui in tabernaculo eius hoſtiam iubilationis. Et ne inanem iubilationis huius doctrinam atꝙ obſeruantiam crederemus, alibi proteſtatur: Beatus populus qui ſcit iubilationem. Neceſſarium ergo id fidei noſtræ eſt, in cuius ſcientia beatitudo eſt, nam primum in admonitionum ordine propheta diſpoſuit ut iubilet deo omnis terra, ſecundo ut pſalmum dicat nomini eius. Deo itaque iubilandũ eſt, quia debitum ei à nobis eſt exultantis uocis officium. Pſallendum autẽ nomini eius eſt, quia ut per organum pſalmus eſt, ita & corporis noſtri q͛ animæ & affectionis & negociorum omnium organum eſt, artificioſis operibus eſt placendum. Digne ergo dei nomine agendum eſt, ut in quantum effici licet, dictis domini obſecundemus dicentis: Sic luceat lumen ueſtrum coram hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & magnificent patrem ueſtrum qui in cœlis eſt. Vitæ enim noſtræ honeſtas ad eius laudem

D erit referẽda cui uiuimus. Deniꝙ idipſum ex ſubiectis docetur. Sequitur enim: Pſallite nomini eius, date gloriam laudationi eius.) Quia ex organi noſtri pſalterio, id eſt, corporis animæ famulantis effectibus præbetur per nos deo glorioſa laudatio, cum gentes opera noſtra contuentes, patrẽ noſtrum qui in cœlis eſt magnificant. Et dabitur laudi eius gloria, ſi digne nomini eius organi, id eſt, corporis noſtri operatione pſallamus. Docemur etiam conſequẽtibus monitis ad ordinem obſequelæ prophetalis ſpiritu per prophetam ita admonente: Dicite deo quàm terribilia ſunt opera tua.) Quis enim non trepidet ad maieſtatem eius qui ſecula inſtituerit, mundum condiderit, tempora reuolubili uiciſſitudine curſuque dimenſus ſit, cœlum aſtris ornauerit, terram fructibus repleuerit, mare obicibus concluſerit, hominem ut his aut uteretur aut dominaretur elegerit? Per hæc enĩ omnia uirtutis ac poteſtatis eius æternitas noſcitur, Apoſtolo dicẽte: Quæ enim inuiſibilia eius à creatura mundi ipſius facta intellecta aſpiciuntur, æterna quoque uirtus eius & diuinitas. Hæc terribile nomen conditoris efficiunt, & operum dignitas maieſtatem eius (qui ea ſit operatus) oſtendit.

Horum igitur operum conditor eſſe deus & à nobis prædicandus eſt

&

A & à cæteris confitendus, non hæc omnia eſſe dij mentienda ſunt. Alij enim fortuitu hæc extitiſſe commemorant, alij æterna manſiſſe confirmãt. Et idcirco mũdum ipſum deum eſſe contẽdunt, dum aut ſuapte cum uoluitur poteſtate conſtiterit, aut dum initio caret, careat dominantis arbitrio. Alij autem ſolum cœlum, quia igneum ſit, alij aëra, quia motu ac natura indiſſecabili circunferatur, alij aquas, quia indefeſſe effluant, deum nuncupãt, plures terræ metalla, robora, ſcopulos, herbas deos adorauerunt. Nonnulli deos eſſe aut putrefactorum corporum oſſa, aut deflagãtium rogorum buſta mentiti ſunt, horum omnium conditorem deum neſcientes. Et idcirco talem confeſſionis noſtræ ordinem propheta eſſe docuit oportere: Dicite deo ꝙ terribilia ſunt opera tua, in multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.) Ex multitudine ſcilicet uirtutum dei uenerationem falſorum in dijs nominũ mentientes. Sed quia mentiuntur inimici, quid à cunctis fieri oporteat docetur ita. Omnis terra adoret te, pſallat tibi, pſalmũ dicat nomini tuo altiſſime. Mendacio inimicorum in nuncupatis dijs demõſtrato, ſalutis noſtræ inſtituta præbẽtur, ut terrena omnis origo noſtra adoret & pſallat altiſſimo, uerum deum & uniuerſorum cõditorem relictis impietatum mendacijs recognoſcens. Senſum diapſalma diſtinxit. Sermo enim ad eum cum oratione directus ad homines nunc refertur, quos tanquam longe à cognitione dei conſiſtentes prophetia ad proximum aduocat, dicens: Venite & uidete opera dei.) Docuit autem & Apoſtolus eſſe plures longe à deo poſitos, quos doctrinæ adhortatio tanquã in uicino collocauerit cum ait: Et cum ueniſſet, euangelizauit pacem uobis qui longe, & pacem his qui propè. Ex lege enim multi tanꝙ de propè manentes, crediderunt gentibus longe aduocatis. Prophetica igitur prædicatio omnis ad dei opera contuenda aduocauit, ſed non ea opera quæ cũctorum aſpectui ſubiecta ſunt cœli, aëris, terræ, ac maris (hæc enim omnes contuentur) ſed ea quæ fidelium tantum ſtudijs comperta ſunt, quibuſq; ſaluti humanæ cum ingenti admirabilium uirtutum terrore conſultum eſt, Pharaone impietatis ſuæ pœnis in exemplum humani timoris cohercito, ut terror damnationis in religioſorum metu religionem inchoaret, cum in aëre iter mare aruit, & aquæ in aridam conuerſæ ſunt, cum Iordanem pedibus populus ingreſſus eſt, & ingreſſuro repromiſſionis terram Iſraël fluentis ſtare iuſſis, reliquus ad gradiendi ſecuritatẽ fluuij alueus decucurrit. Ad huius igitur legis & prophetarum dei opera contuenda propheta gentes aduocat, dicens:

Diapſalma.

B

Venite & uidete opera dei, terribilis in conſilijs ſuper filios hominum. Qui conuertit mare in aridam, in flumine pertranſibunt pede.) Ipſe enim deus eſſe intelligendus eſt, cuius terribilibus cõſilijs humanæ ſaluti per hæc opera conſultum eſt, ut opinionem de deo, quia nemo cœlum contuens deum eſſe non ſentiet, ſcientia nos & cognitio talium operum de autore con-

C te confirmet. Verum hæc quamuis uirtutum dei opera ſunt, non tamen ſpei & ſaluti ſatisfaciunt uniuerſorum. Populo enim tantum legis, mare in terram demutatum eſt, eiuſq; itineri Iordanis aruit. Sed quid hoc ad uniuerſæ terræ ſalutem proficit? Omnibus enim hoc quod uenite dictum eſt, competit, quia de uniuerſis præſcriptum erat, omnis terra adoret te. Quid ergo mihi ad ſalutem tanto poſt genito Iordanis tum arefactus impertit? Impertit planè. huius enim primũ aquis peccatorum ablutio Ioanne pœnitẽtiam prædicante donata eſt, & per quem populo in repromiſſionis terram iter fuerat, per eum uia nobis cœleſtis regni & nouæ generationis lauacro poſſeſſio æternorum corporum inchoatur. Aquis ipſis baptiſmate domini conſecratis. Ob quod ad id quod dictum erat: Venite & uidete opera domini, qua terribilis in conſilijs ſuper filios hominum, qui conuertit mare in aridam. In flumine pertranſibunt pede, ne ab his quæ antea geſta ſunt ſpei noſtræ eſſet interciſa ſecuritas cum de futuro tranſibunt dixiſſet, ideo ſubiectũ eſt: Ibi lætabimur in ipſo.) Per has enim Iordanis aquas in illa quæ à prophetis promiſſa ſunt terræ bona greſſu abluendorum corporũ tranſitum eſt atq; tranſitur, & ibi cœleſtis ſacramenti exordijs lætamur. Cuius lætitiæ & tempus & cauſam alius propheta teſtatur, dicens: Lætare deſertum ſitiens, exultet deſertum & floreat tanquàm lilium, & efflorẽant &

D exultẽt deſerta Iordanis, inualeſcite manus inualidæ, & genua diſſoluta cõſolamini, modici animi ſenſu inualeſcite, nolite timere. Ecce deus iudicium reddet, ipſe ueniet & ſaluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures audient, audietur lingua mutorum. Tunc ſaliet claudus tanq; ceruus. Hoc ergo illud eſt quod ſignificatur: ibi lætabimur in ipſo. Quæ in aduentu domini & Iordanis baptiſmo & infirmitatum omniũ curatione expleta ſunt. Quod autem ibi lætabimur ad Iordanem pertinet. Ita enim dictum eſt: In flumine pertranſibũt pede, ibi lætabimur. Quod autem in ipſo quis iſte ſit in quo lætabimur in ipſo, propheta ſubiecit dicens: Qui dominabitur in potentia ſua in æternum.) Non ambigimus quis iſte erit, ſi dicti huius euãgelici recordemur: Data eſt mihi poteſtas in cœlo & in terra. Euntes nũc docete omnes gentes. Et Apoſtoli dicentis: Propter quod exaltauit eum deus & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, & terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Et hæc non de diuinitatis ſuæ dicta ſunt poteſtate. Illa enim ut ſemper eſt dominans, ita & dominabit ſemper, ſed in æternã gloriam eius aſſumptæ ex uirgine carnis natura trãsfertur. Ieſus eſt eius hominis qui ex Maria natus eſt nuncupatio. Et Ieſu nomẽ quod ſuper omne nomen eſt donatũ. Nõ enim hic eſt, ut in cæteris Ieſu Chriſto, ſed Ieſu tantũ. Ei enim à cœleſtibus & terreſtribus & infernis adorato, & per omnem linguã in dei patris gloria eſſe confeſſo,

A confeſſo,æterni regni donatur arbitriũ.Sed ut in pluribus nunc quoq; Latinitas noſtra non ſatis proprie ſignificationẽ dicti Græci elocuta eſt.Quod enim nobiſcum ſcribitur,qui dominabitur in uirtute ſua in æternũ,in Græcis ita legitur. τῷ δεσπόζοντι ἐν δυναστείᾳ αὐτοῦ, αἰῶνος: Quod nobiſcum in æternũ,id ſimplex & in omne tempus ſine definitionis alicuius proprietate commune eſt,quod cum illis τοῦ αἰῶνος. Id certi & deſignati ſeculi ſignificationem habet. Vnigenitus enim dei filius,& ſi regnauit ſemper,non tamen regnauit ſemper in corpore. Ergo ubi deſignati & tanquã demonſtrati ſeculi dominatio per id quod τοῦ αἰῶνος dicitur ,uirtute uerbi ipſius continetur. Tempus illud oſtenditur,quod glorificato in gloriam dei corpori & nomen dei donatur & regnum , Et huius quidem dominandi ſeculi tempus abſolute Apoſtolus docet,dicens:Cum euacuauerit omnem principatum & poteſtatem & uirtutem ,& nouiſſima inimica deuincetur mors,tunc ſolus in uirtute ſua ſeculo dominabitur. Nunc enim q̃uis regnet,tamen princeps huius ſeculi petit,ut modo tritici Apoſtolos cerneret ,& ſunt ſpiritales nequitiæ in cœleſtibus,aduerſum quas ſpiritalibus nos armis beatus Paulus inſtruxit, aduerſus,quas militantes nos fidei noſtræ angeli ,qui ſecundum euangelia cotidie in cœlis deum patrem uident, proſequuntur,& miſericordia dei protegit atq; ob id conſequitur: Oculi eius ſuper gentes reſpiciunt.)Ab omni enim in peccatis morante uultus domini auerſus eſt. Hoc nanq; indemu-

B tabilis dei ſignificata conuerſio eſt , non quod tanquàm per naturam corporalem ſe quòq; aut auertat aut referat , ſed quod par atque idem æqualiter ſemper manens uniuſcuiuſque auxilio pro meritorum diuerſitate aut deſit aut adſit.Ex perſona enim peccatorum ita ſcriptum eſt:Auerte faciem tuam à peccatis eorum.Et iterum:Quare auertis faciem tuam & dexteram tuam? Et rurſum:Auertiſti faciem tuam,& factus ſum cõturbatus. Vbi autem iuſtorum perſona tractatur , hæc dicta ſunt : Oculi domini ſuper iuſtos,& aures eius in preces eorum . Et iterum:Oculi tui uideant æquitates: Et deinceps:Deſignatum eſt ſuper nos lumen uultus tui domine.Ergo incorporalis deus miſericordiæ ſuæ oculis & tanquàm miniſterio famulantium angelorum protegit gentes,& in omnes credentes donum diuinæ miſerationis effundit. Hoc Iudæi denegant,his operibus dei infidelis populus contradicit,gloriam ſibi in Abraham electi generis uſurpãs. Et conſequentibus iſtud dictis propheta demonſtrat ad id quod dixerat:Oculi eius ſuper gentes reſpiciunt, connectẽs illud :Qui in iram prouocant non exaltentur in ſe , hoc quod in ſe exaltantur , dominus in euangelijs condemnat,dicens:Nolite proferre inter uos, dicentes: Patrem habemus Abraham.potẽs eſt enim deus ex lapidibus iſtis ſuſcitate filios Abrahæ.Quod aũt in irã prouocat,omnifariã prophetæ loquũtur.Eſaias : In iracũdiam prouocaſti ſanctũ Iſraël. Ad Ezechiel q̃q; ſpiritus loquit̃:Filij homis mitto te ego ad.

domum

C domũ Iſraël q exacerbauerũt me. Et in pſalmis: Exacerbauerũt ſpiritũ eius. Et rurſum: Frequẽter liberaui eos, ipſi uero me exacerbauerũt. Omnes ergo operationem & miſericordiam dei in ſalutem gẽtium denegantes, in irã prouocãt miſericordiæ & ſalutis autorẽ, quia in ſe glorioſi & exaltati, iram eius qui ſolus glorioſos poteſt efficere exacerbãt. Interiecto rurſum diapſalmate, & ſenſus & perſonæ demutationem docet. Nã ſub hac ſignificatione frequenter alterũ, nonnunq̃ utrũq; diſtinguitur. Superior enim ſermo ex prophetæ perſona, omnis fuit dicentis: Venite & uidete opera dei q̃ terribilis in conſilijs ſuper filios hominum. Sequentem uero Apoſtolicum eſſe oportebat, ut his inuitantibus, iſtis prædicãtibus eadem doctrina ueteris ac noui teſtamenti prædicatio contineretur. Horum igitur adhortatio refertur ad gentes, cum dicitur: Benedicite gentes deum noſtrum.) Non ex inani noſtrum prophetiæ ſermo ſubiecit. Non utiq; illos quos deos putabatis, heroum nomina, uel elementorum creationes, uel materiem metallorũ, ſed noſtrum & eum cuius opera recenſentur, qui terribilis in cõſilijs ſuper filios hominum, qui conuertit mare in aridam, qui dominatur in uirtute ſua in æternum. Hoc enim proprium Apoſtolicæ doctrinæ eſt, deum ex lege ac prophetis in euangelijs prædicare. Sed id quod cõſequitur, & obaudite uocem laudis eius, intelligentiam confudit. Nam uox laudis non eius qui laudatur, ſed eius qui laudet, auditur. Et quomodo gentes ut uocem laudis obaudiãt admonentur? Verum & hic Latinitas noſtra proprietatem dicti in

Græci ſermonis uſus.

translatione non reddidit. Nam hoc quod nobiſcum ſcribitur, & obaudi-

D te uocem laudis eius, à Græcis ita dictum eſt, καὶ ἀκουσίσατε τὴν φωνὴν τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ. Quo uerbo id ſignificatur, ut obaudiri poſſe efficiant uocẽ laudis

ἀκουστὸν exaudibile. ἀκουσίζω exaudibile facio.

eius, quod plenius intelliget qui meminerit deum in euangelijs dixiſſe: Quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aure auditis prædicate ſuper tecta. Deus nãq; conſtanti & publica prædicatione laudandus eſt, neque debet incõmemorãdis uirtutibus eius fides noſtra trepidare. Sed quæ tandem uox laudis eius audiri efficienda eſt? Nempe ea quod credentium animam poſuerit in uitam, quod Apoſtolicæ prædicationi & martyrũ confeſſioni conſtantiam & perſeuerantiam largitus ſit confitendi, quorum diſcurſibus orbem terræ quibuſdam, quaſi pedibus cœleſtis regni prædicatio tranſcurrit. In omnem enim terram exijt ſonus eorum. Et alibi ſpiritalis diſcurſus gloriam clamat ſpiritusſanctus: Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium bona, euangelizantium pacem. Hæc ergo uox laudis dei prædicantiũ audienda præconio eſt propheta teſtante: Qui poſuit animam meã ad uitam, & non dedit commoueri pedes meos.) Non enim humanarum commutationum terriculis à curſu prædicationis ſuæ Apoſtoli deflexi ſunt. Neque firmitas pedum inſiſtentium à fidei greſſu commota eſt, quin ſemper iudicij & regni æterni dominũ prædicarent. Locutus autem ex unius perſo

na ſpiri

A na ſpiritus prophetiæ rem ipſam non uni tantum nomini competere ſigni ficat. Nam cum dixiſſet: & non dedit cõmoueri pedes meos, ſubiecit:

Quoniam probaſti nos deus, igne nos examinaſti, ſicut examinatur argentum.) Sermo itaq; cœptus ex uno refertur ad plures. Eſt nanq; unus ſpiritus & una credentium fides eſt. Et ſecundum quod in geſtis apoſtolorum eſt: erat credentium anima & cor unum. Atq; ita cum ab uno cœptũ deſignatur in plures, unanimitas docetur in pluribus. Sed quæ tandem cõparationis ſimilitudo eſt examinatos eos igni, ſicut examinatur argentũ. Et(ut arbitror)examinandi argenti illa ſola ratio eſt, ut ſordes quæ ex primæ terræ materiæ adhæſerint decoquantur, & quæ fraudulenter ex alterius metalli natura admixta fuerint purgentur. Deus itaq; credentes in ſe non tanq; fidei eorum ignarus examinat, ſed quia etiam ſecundum Apoſtolum tentatio probationem affert, examinantur credentes non ad cognitionem dei, ſed ad ſui probationem, ut igne purgati & ab admixtione uiciorum carnaliũ defecati ſplendeant examinatæ innocentiæ claritate. Tentationum autem genera & diuerſas martyrum uictorias cõtuentes, ſcimus quibus modis anima ponatur in uitam, cuius contẽptu deſæuientibus pœnarũ ingenijs à fidei greſſu & teſtimonio non mouentur. Alij enim in uinculis carcerum gloriantur, alij cæſi in uerberibus gratulantur, alij poteſtati irreligioſorũ deſecanda felicium capitum colla ſubmittunt, plures in extru
B ctos rogos currũt, & trepidantibus pœnæ miniſtris, ignem ſaltu deuotæ feſtinationis inſiliunt, alij in profundum demergendi nõ in aquas necaturas, ſed in refrigerium æternæ beatitudinis decidunt, toto ipſo ſe corpore deo hoſtiam tanq; holocauſta præbentes. Percurrit ergo per hæc paſſionũ genera ex perſona apoſtolorum, euãgeliſtarum, martyrum propheticus ſermo, dicens: Igne nos examinaſti, ſicut igne examinatur argentum:

Induxiſti nos in laqueum.) id eſt, in cuſtodiarũ cathenas. Poſuit tribulationem in dorſum noſtrum.) pœnas ſcilicet uerberum quibus cũ apoſtolis Petrus gaudet, & Paulus exultat. Impoſuit homines ſuper capita noſtra, tranſiuimus per ignem & aquam.) Glorioſas uidelicet martyrũ mortes cõmemorat, gladij, ignis, profundi. Sed qui tranſit per ignem & aquam non his abolетur, ſed in aliud per illa tranſducitur. Et quò tranſducatur, propheta non neſcit, dicens: Et eduxiſti nos in refrigerium.) Huius refrigerij & in loco alio meminit, dicens: Conuertere anima mea in requiem tuã, quia dñs benefecit mihi. Eripuit animam meã de morte, oculos meos de lachrymis, & pedes meos de lapſu. Beneplacebo dño in regione uiuentium. Animam uidelicet ſuam in requiem beatæ illius reſurrectionis hortatus, in qua poſt mortis iſtius tempus omni humanarum calamitatum labe deterſa, non doletur, non fletur, non peccatur, & uiuitur. In huius igitur beatitudinis per ignem & aquam refrigerium educti ſunt. Et ne aut pertrãſeun-

C tis aquas natatus, aut tranſilientis ignem ſalrus, aut introductio in refrigerium communis alicuius & terreni loci requies ſignificari exiſtimaretur, adiecit: Introibo in domum tuam in holocauſtis.) Holocauſta ſunt integra hoſtiarũ corpora, quæ quia tota ad ignem ſacrificij deferebantur, holocauſta ſunt nuncupata. Per hæc igitur genera pœnarum martyres in fidei teſtimonium corpora ſua holocauſta uouerunt, ut in dei domum, id eſt, in cœleſtis domicilij habitationem conſummatis hoſtiarum ſuarum ſacrificijs introirent. Sed quid tandem in hac corporum ſuorum oblatione uouerunt? Scilicet ut per hæc martyrij ſui exempla gentes ad ſpem regni æterni erudirent. Qui enim tum Chriſtum prædicabant, non ſibi quibus tum erat cognitus, ſed nobis qui futuri adhuc eramus, uel quibus tum erat incognitus prædicabãt. Quæ eorum prædicatio omnis poſteritatis fidem ad martyrij deſiderium accendit. Non enim cauſa alia prædicabant, niſi ut fidei ſuæ & martyrij exemplo plures martyres erudirẽt. Quod Paulus docuit, dicens: Ego Paulus uinctus Chriſti Ieſu pro uobis gentibus. Atq; ob id in huius prædicationis fructu deo ſe uota reddere confitentur, dicentes:

Reddam tibi uota mea quæ diſtinxerunt labia mea. Et elocutum eſt os D meum in tribulatione mea, holocauſta medullata offeram tibi cum incenſo & arietibus, offeram tibi oues cũ hircis.) An ignorat propheta ex perſona dei in ſpiritu ſancto ſe locutũ. Nõ accipiam de domo tua uitulos, neq; de gregibus tuis hircos? Et nunquid manducabo carnes taurorum aut ſanguinem hircorum potabo? Et rurſum: Quoniam ſi uoluiſſes ſacrificium dediſſem, utiq; holocauſtis non delectaberis. Ceſſat igitur opinionis noſtræ error, ut hæc uouiſſe martyres exiſtimemus. Sed in martyrijs poſterorum reddunt deo quæ locuti ſunt uota, ipſi quidem ſe primum deo uouentes, & ſe ipſos holocauſta præbentes, quia in his domum dei introibunt in paſſionum ſuarum tribulationibus Pauli uoce damãtes: Quis nos ſeparabit à charitate dei? tribulatio, an anguſtia, an pſecutio, aut fames, aut nuditas, aut periculũ? Et: Cõfido quod neq; mors, neq; uita, neq; præſentia, neq; futura poterunt nos ſeparare à charitate dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Hæc ergo in tribulatione prima beatorũ martyrum uota ſunt, quæ in tribulationibus ſuis loquuntur & ſpondent, tum deinde, ut ex nobis holocauſta medullata conſumment. Medullata ob id quia fides animæ & cordis officiũ eſt, reſq; hæc uoluntatis internæ eſt, cum incenſo quoq; arietes offeruntur. Quid autem ſit, incenſum, ita hoc eodem pſalmorum libro docemur: Fiat oratio mea tanq̃ incenſum in conſpectu tuo. In incenſo orationes intelligendas eſſe ſignificans. Qui uero ſub arietum nomine oſtendantur, anterior pſalmus oſtendit, cum ait: Induti ſunt arietes ouium. in his enim tanq̃ in principibus gregum ſignificat ſacerdotes, quos doctrinæ apoſtolicæ eruditio cum orationum odore, Bonus enim ſecundũ Paulum in Chriſto

Solœciſmus.

odor

A odor ſumus,ad martyrij ſtudiũ proſequitur.Non ſolũ autem arietes cum inceſo offeruntur,ſed etiam boues offeruntur,id eſt, contumacis naturæ pecora in culturam dei mitigãtur,in hoc martyriũ Chriſti nominis doctrinis apoſtolicis edomita.In hoc autem quod dicitur,offeram tibi boues cũ hircis,uirtutem uerbi ex Hebræo in Græcum demutati Latinus ſermo nõ tenuit.Nã quod nobiſcũ eſt offerã tibi boues cũ hircis , cũ illis ita habet. ἐνοίσω σοι βόας,μετὰ χιμάρων.Cum Græcis non proprium, ſed appellatiuũ nomen hircorum eſt,& eorum maxime qui in ipſo hyemis tempore æditi ſint,& ſcriptura hoc in loco tantum χιμάρους nuncupauit, cæteris autem locis quos nos hircos dicimus τράγους poſuit.Confirmat autem ſpiritalis intelligentiæ ſenſum aliorum conſonans ſibi & concors tranſlatio, qui pro χιμάρους τράγους tranſtulerunt.τράγοι autem ſignificãtur qui ex ipſo tempore æditi ſunt,χίμαροι aũt quos hyems genuit,unde & torrentes eodẽ uocabulo Græcitas nuncupat quos ex nihilo in fluuios hyems auxerit. Ergo cũ ait βόας, non de pecudibus ſe loqui propheticus ſermo demonſtrat,ſed in bubus eccleſiæ ſe homines oſtẽdere, χιμάρους aũt eos quos ipſa perſecutionis tempeſtas in martyrij gloriam genuerit.Scimus enim plures ſacramẽtorum diuinorũ ignaros,exẽplo martyrũ ad martyriũ cucurriſſe,& extra ſcientiam fidei,aut uiuentes facto fidei præſentis edoctos ipſam illam cõſummatæ in martyrio fidei gloriam conſecutos.Qualis fuit ille qui dominũ in ipſa ſua damnatione confeſſus eſt,dicens:Memẽto mei domine,cũ

B ueneris in regnum tuũ.Qui mox tale martyrij huius à domino munus accepit:Amen dico tibi,hodie mecum eris in paradiſo. Huius igitur ſimiles apoſtolicæ doctrinæ eruditio deo offert,cum hominibus diuturnæ frugiferæq́ cultutæ ſub ipſa deſæuientis hyemis tempeſtate progenitos.Dicente autẽ deo: Quo mihi multitudinem hoſtiarum ueſtrarum plenus ſum, holocauſta arietum & adipem agnorum & ſanguinẽ taurorũ & hircorum nolo, quis enim hæc exquiſiuit de manibus ueſtris? ſuperfluũ eſt exiſtimare in hircis & bubus tanq̃ perfecta ſolenniorũ uota placuiſſe. Demutat ut in cæteris interiectio diapſalmæ perſonam atq; ſenſum,doctrinæ tamẽ ordine diſſidente. Poſtea enim q̃ ex perſona apoſtolorum ac euãgeliſtarũ, martyrum,prophetarũ oſtenderat,quibus modis anima eius poſita eſſet in uitam,id eſt,per paſſionum pœnas atq; mortes,per quas in locum beatitudinis tranſiſſet reddens in holocauſtis deo uota, Poſt hũc ergo ſermonem quem omnem ad deum habuerat,eos nunc quos ad holocauſtorum ſolẽnia erudierat affatur,dicens: Venite & audite & enarrabo uobis omẽs qui timetis deũ.Aduocat non incertos neq; ad incerta.Nam qui ſint quos aduocet docet:Omnes qui timetis deum.in religioſis enim neq; adeundi, neq; audiendi uoluntas eſt,de hinc qui enarraturus ſit ſignificat,quanta fecit animæ meæ.Hanc enim poſuit in uitam, hanc in refrigerium induxit,

A minis cognouimus, cum talis ad Adam tum adhuc peccati neſcium, ſermo eſt: Creſcite & multiplicamini & replete terram, & dominamini eius. Iſta quidem quàmuis corporaliter tantum dicta pleriq; arbitrentur, tamẽ ſpiritali doctrina eruditis plus de ſe uirtutis præbuerunt. Hæc enim benedictio non creationis tãtum corporalium ſucceſſionum Adæ largita eſt, q̃uis enim fœcũdæ eius ſoboles futuræ eſſent, tamen terram implere nõ poterant, quæ pro copia hominum, licet habitetur, non tamẽ adimpletur. Verum terram corporis noſtri impleri doctrinis ſpiritalibus uoluit, & multiplicari & creſcere ſcientia dei. Per Adam enim atq; in ipſo Adam, qui primus opus dei fuerat, oportuerat cognitionem dei inchoari, ſed eo peccatis coinquinato, benedictionis iſtius fructum prophetæ ſibi atq; apoſtoli deprecantur. Quem beatus Apoſtolus conſecutus ita de ſe gloriatur: Benedictus deus qui benedixit nos in omni benedictione ſpiritali in cœleſtibus in Chriſto. Hi ergo creſcunt, multiplicãtur, replentur, qui in Chriſto cœleſtes ſunt, & benedicti ſunt, qui ſpiritali benedictione in cœleſtibus benedicuntur. Et uideamus an benedictionis iſtius fructum præſentis pſalmi oratio deprecetur. Poſt miſericordiam enim & benedictionem id ſequitur.

Illuminet uultum ſuum ſuper nos & miſereatur nobis.) Benedictione dei opus eſt, ut nos uultus eius illuminet, ut tenebroſa corda noſtra cognitionis ſuæ lumen irradiet, ut maieſtatis ſuæ ſpiritus lucem obſcuritatis intelligentiæ noſtræ ſenſibus tribuat, & gloriari deinceps liceat, di-
B centes: Deſignatum eſt ſuper nos lumen uultus tui domine. Hanc autem illuminationem uultus ſui ſuper nos miſericordia ipſius quæ in peccati remiſſione in nobis eſt cœpta largitur. In quem autem profectum illuminationem uultus dei ſuper ſe precentur, ſermo conſequens docet Diapſalma.

Vt cognoſcamus in terra uiam tuam, & in omnibus gentibus ſalutare tuum.) Interiectio diapſalmæ & ſi conuerſionem perſonæ attulit, ſenſum tamen non demutauit. Nunc enim ſermo eſt ad eum qui nunc uſque fuerat in uotis. Quod autem in Latinis libris ita ſcribitur, ut cognoſcamus in terra uiam tuam, in Græcis ita eſt, τοῦ γνῶναι ἐν τῇ γῇ, τὴν ὁδόν σου. Et cognoſcamus, id differt quod ſine perſonæ definitione eſt τοῦ γνῶναι. Cognoſcamus autẽ ipſos eos, qui hæc loquuntur oſtendit. Ergo ſecundum ueram illam Græcitatis tranſlationem illuminari ſe dei uultu ob id deprecantur, ut cognita fiat in terra dei uia quæ eſt doctrina uitæ religioſæ. Per eam enim ad deum pergitur. Religioſæ autem uitæ doctrina Chriſtus eſt, quã ſe eſſe in euangelijs oſtendit, dicens: Ego ſum ueritas, uia, & uita. & rurſum: Nemo ad patrem uadit, niſi per me. Et hunc eſſe uiam ipſe ille connexus ſibi pſalmi ſermo teſtatur. Quæ in terra, id eſt, uel ex terra ortis, uel terram inhabitantibus cognoſcibilis, & nota præſtanda eſt. Vt cognoſcamus in terra uiam tuam: In omnibus gentibus ſalutare tuum.) Ieſum ſaluta-

C re tuũ.) Ieſum ſalutare ac ſalutarem dici ipſe ille proprietatis ſermo loquitur. Nam quod nobiſcum ſalutare eſt, id apud Hebræum Ieſus eſt. Confirmat autem iſtud angelus ad Ioſeph de Maria loquens: Pariet autem filium & uocabis nomen eius Ieſum, quia ipſe ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Ieſum itaq; oſtendit angelus idcirco, quia ſalutaris eſſet populo, nuncupandum. Tantæ ergo prædicationis ſe impares eſſe niſi illuminentur oſtendũt, niſi quodam uultus domini ſplendore luceſcant. Sunt enim & ipſi ſecundum euangelicum lumen mundi (Dominus autem ipſe lux uera eſt) à luce illuminati, ut lumen eſſent apoſtoli & prophetæ. Cæterum ſuperfluũ eſt ideo illuminari ſe uelle ut cognoſcant ea, de quibus quaſi cognitis prædicabant. Hanc autem omnem propheticam atq; apoſtolicam doctrinam neceſſe eſt confeſſio populorum & remiſſorum peccatorum lætitia conſequatur, neq; ſolum peccatorum remiſſorum, ſed quod eum qui peccata remiſerit æquitatis futurum iudicem ſciant, quod per eũ in uiam uitæ omnes gentes terram inhabitantes, dirigantur relicto idolorum errore ad cognitionem dei erudite idcirco hæc ſequuntur:

Confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi omnes. Lætentur & exultent gentes, quoniã iudicas populos in æquitate, & gentes in terram dirigis. Cum confitentur populi, deſignari uidentur ex tribubus duo-
D decim uel credentes, uel credituri. Cum confitentur populi omnes, exceptio nulla fit gentium, cum lætantur & exultant gentes, quoniam iudicabit populos in æquitate, & gentes in terram diriget. Cauſa lætitiæ ex ſpe iudicij æterni & directarum in uiam uitæ gentium prædicatur. Interiectio diapſalmæ uidetur hic nihil innouaſſe, cum præſertim ſub hiſdem uerbis ſenſus iteratus ſit: Confiteantur tibi populi deus, cõfiteantur tibi populi omnes. Sed cum adijcitur: Terra dedit fructum ſuũ, intelligitur non ex nihilo eorundem uerborum facta eſſet repetitio, ſi tamen idipſum ſub hiſdem uerbis ſignificatum intelligere debeamus. Inuenimus confeſſionẽ duplici ratione tractandam eſſe, unam confeſſorum peccatorum, ubi in deſerto Iordanis confitebantur peccata ſua eſſe, aliam laudationis dei, ubi dominus loquitur ad patrem: Confiteor tibi domine pater cœli & terræ, quoniam abſcondiſti hæc à ſapientibus & reuelaſti ea paruulis. Prima ergo illa & ſuperior confeſſio peccatorum eſſe credenda eſt, maxime quæ prædicationi propheticæ atque apoſtolicæ connectitur. Sequens hæc laudationis dei intelligenda eſt populorum, deinde omnium, id eſt, gentium uniuerſarum, & ob id quia terra fructum ſuum dederit. Sed quærendum eſt quem fructum terra dederit, ob quem populi omnes deum laudent. Cauſa quidem deo debitæ laudationis æterna eſt, quod corporales hos & nobis neceſſarios fructus terra ſuppeditet. Sed terræ non ſunt. Aut enim noſtri ſunt quibus præbentur, aut dei ſunt per quem miniſtrantur. Requiramus

A ramus ergo quos fructus terra habuerit & amiſerit. Per id autẽ quod ami-
ſit, oſtenditur habuiſſe. Adæ terram meminimus poſt peccatum datarum
ſibi benedictionum honore fuiſſe ſpoliatam. Ipſi enim dictum eſt: Quo-
niam terra es & in terram ibis. Ergo quia terra eſt, hæc poſt peccatum ma-
ledictione damnatur. Maledicta terra in operibus tuis, in doloribus edes
eam in omnibus diebus uitæ tuæ, ſpinas & tribolos generabit tibi. Terræ
elementum extra crimen fuit, caret ergo maledictione quod carebat & cri-
mine. Verum hic Adæ terra quæ illecebra cibi erat criminoſa, maledicitur.
Hæc ergo ab eo omnibus præſentis uitæ mœroribus conſumitur, ægritu-
dinum doloribus editur omnibus, in ſpinis & tribolis uiciorum & cupidi-
tatum aculeis compuncta. Omnis ergo terreno Adæ ſimilis hos maledi-
ctos fructus terræ ſuæ reddit. Cæterum qui iam cœleſti Adæ cõfiguratur,
habet innocentem terræ ſuæ fructum, primum dei cognitione locupletem,
dehinc caſtitatis, iuſticiæ, miſericordiæ operibus glorioſum, uetere homi-
ne cum uicijs & concupiſcentijs eius exuto. Ob id ergo deo eſt reddenda
confeſſio, quod terra fructum ſuum dederit. Suum, quia eum Adam cum
habuiſſet, amiſerat. Dedit ergo quod ſuum eſt, id eſt, fructum, qui ei & in
cognitione dei eſt exhibuit in ipſo illo primum domino noſtro, qui terre-
num corpus ſumpſit nihil peccans. Ob quæ demonſtranda & docenda rur
B ſum benedictionis dei munus oratur, cum dicitur:

Benedicat nos deus.) Ac ne de incerto & incognito deo ſperari benedi-
ctio exiſtimaretur, adiectum eſt: Deus noſter.) Patriarcharum ſcilicet
& prophetarum, & apoſtolis ipſis tanq̃ ſucceſſionis hæreditate iam pro-
prius, in quibus fructum ſuum dedit terra, cõtinentiæ & fidei & iuſticiæ &
miſericordiæ. Quinetiam inter ipſos ſæuiſſimarum perſecutionum cru-
ciatus atq; mortes ipſo iam diuini nominis deuota martyrio. Repetitur de-
inde benedictionis oratio, cum dicitur: Benedicat nos deus.) Non ex
nihilo iterantur hæc uota, ſed ut per benedictionem dei augeſcente doctri-
na deum omnes terræ fines timeant. Ait enim: Et metuant eum omnes
fines terræ.) Metuant ergo omnes fines terræ deum, ſed deum noſtrum,
ſed deum benedicentem. Non eſt minimum officium fidei metus. Nam
inter præcipua ſpiritalium gratiarum dona muneratur, cum dicitur per
Eſaiam: Et replebit eum ſpiritus timoris domini. Et per Salomonem: Ini-
tium ſapientiæ timor domini eſt. Beatus cui prouenerit timere non ex na-
turæ humanæ trepidatione, ſed ex cognitione rationis. Qui enim ex infir-
mitate in rebus trepidis metuit, hic in ſecundis rebus rurſum ex naturæ ui-
tio inſoleſcit. At qui ex ſcientia timet, ſemper timet, neq; minus ſecunda q̃
aduerſa formidat. Sumit igitur originem ſapiẽtia ex timore, res utiles atq;
ꝓbabiles exequendo, quæ proprie peculiareſq; ſapientiæ ſunt. Hunc ergo
dei timorẽ omnibus terræ finibus ꝓpheta optat, ut nulla gens terrã inco-

C lens extra metum eius ſit, apoſtolo uoti iſtius ſummam explicante, cum
dicit: Et omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei pa-
tris, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, amen.

In finem ipſi Dauid pſalmus Cantici.
Pſalmus ſexageſimus ſeptimus.

τῷ δαβίδ.

PSalmus non à Dauid, ſed illi Dauid in finem præſcribitur. De
inde nō canticum pſalmi, ſed pſalmus eſt cantici, ut in eo cogni
tionis & ſciētiæ propheticæ enūciatio doceretur. Eſt autem ipſe
totus ſacramentis, legis, euangeliorūq́ꝫ, contextus, magnáqꝫ &
ex præteritis & ex futuris allegoricorum dictorum interpretatione confer-
tus, qui & legis latæ in ſe doctrinam contineat, & aſſumptæ à domino car-
nis afferat notionem, & impietatem populi anterioris exprobret, & futuræ
cognitionis noſtræ fidem nunciet, & domini ſuper cœlos cōplectatur aſcen
ſum, & futuri regni eius gloriam comprehendat. Initium autem ex eo ſum
pſit propheta in quo ſalutis noſtræ conſiſtit effectus. Cœpit enim ita:

EXurgat deus & diſſipentur inimici eius & fugiant odientes eum
D à facie eius.) Sermo uotorum eſt non ex incerto poſcentis;
ſed ex cognitione ſcientiáque ſperantis. Reſurrectionis enim
nunc in deo tempus optat, cum de peccato peccatum in carne condem-
nans poteſtates, huius mundi oſtentui fecit, cum fiducia triumphans
in ſemetipſo. Venit enim mundum uincere, & principem mundi cum
peccati lege configere, & decretum mortis peccati remiſſione delere. Hanc
igitur propheta fugam horum inimicorum eius expectat. Neqꝫ enim re-
ſurgentis ex mortuis occurſum eius potuit hæc odientium cum dæmonū
turba perferre, cum ad primam apoſtolicæ fidei uocem poſt ſubiectas his
ſpiritalis nequitiæ poteſtates excidiſſe de cœlo ſatanam modo ſit fulguris
prædicatum, & princeps mundi in paſſione ſit iudicatus. Sed fugientes à
facie dei trepidationem ſuam quidem dum fugiunt oſtendunt, euadere ta
men faciem dei quanquàm fugiant, non poſſunt. Nam & trepidationem
earundē nequitiarū ſpiritaliū pſalmo anteriore declarat, dicens: Miſit ſagit
tas ſuas & diſſipauit eos, & fulgura multiplicauit & conturbauit eos. Con-
turbantur itaqꝫ & fugiunt diſſipati, uerum dei uultus non effugient pote-
ſtatem, ſecūdum illud: Aſcendit fumus in ira eius, & ignis à facie eius ex-
ardeſcet, carbones ſuccenſi ſunt ab eo. Horū itaqꝫ inimicorum fugam hæc
& interitus & iudicij pœna conſequentur. Et ſanè idem nunc qui in ante
riore pſalmo prophetiæ ordo diſtinguitur. Sequitur enim: Sicut de
ficit fumus deficiāt. Sicut liquefit cera à facie ignis ſic pereāt peccatores à fa
cie dei. Fumus cū emerſerit licet globoſus & craſſus, tamē paulatim ita defi
cit aboleturq́ꝫ, ne extet. Sicut in cōſpectu ignis cera ſic liquefit, ut nō ſit, fu-

A mo quidem in igne per leuitatem ſui tenuitatemque dilapſo,cera autem ui & calore ignis abſumpta,quia infirmæ ipſa per ſeſe naturæ potioris diripiatur ardore,quem in modum omnis iniquorum poteſtas à facie dei, id eſt,dei iudicio deliqueſcit.Et hunc peccatorum à facie dei interitum neceſſe eſt,ut iuſtorum lætitia conſequatur.Nam & continuo ſubiectum eſt:

Et iuſti lætentur lætitia.)Etenim iudicij cœleſtis & iuſta moderatio eſt,ut peccatores morte deficere,ita & iuſtos lætitia munerari.Idipſum autem ad oſtendēdū iudicij examen eſt conſecutum. Exultent in conſpectu dei, epulentur in lætitia.) Mundo enim corde, ſecundum euangelicæ benedictionis merita,in conſpectu dei digni ſunt.Verum lætari in lætitia ſignificationis eſt altioris, cauſam ſcilicet perfectæ lætitiæ oſtendēs. Pleriq; enim in his quæ ſibi ſunt nocitura lætātur,ut gaudet laſciuus in ſcortis,ut fur lætatur in furtis,ut unumquenq; pro uicijs ſuis ea quæ exercet oblectant.Verum qui in lætitia lætatur,cauſam lætitiæ[†] ex ipſis lætitiæ honeſtamen talique ueritate ſuſcipit. Et idcirco ait: in lætitia lætantur, quia in conſpectu dei exultabunt, eam ueræ exultationis docens eſſe lætitiam, quæ conſpectus dei iucunditate perfecta ſit.Exultationis autem huius atq; epulantium gaudia,ex quibus eſt lætitia iuſta,ſanctus Moſes in diuina illa Deuteronomij cantione ita meminit,dicens:Iucundamini cœli ſimul cū eo &

Fortè ſic legendum *Ex ipſis honeſtis mortaliq;.

B adorent eum omnes angeli dei.Iucundamini gentes cum populo eius, & confortentur omnes filij dei.In hac itaq; lætitia lætabuntur, & iuſti cœleſti gaudio unanimes exultationis diuinæ ſocietatem lætantes, ad cuius nos tēporis gratulationē ſub fidei euāgelicæ cōfeſſione nunc ꝓpheta aduocat, dicens: Cantate deo,pſallite nomini eius,iter facite ei qui aſcendit ſuper occaſum,dominus nomen eſt illi,& exultate in conſpectu eius.Adhortatio omnis licet multum ad quendam pulſum & uoluntatis noſtræ proficiat & mentis, cum aliquid optandum agendumq; cōciliante caſu uel illiciente deducimur,tamen ſi maxime adhortationis ipſius cauſa propoſita ſit,iam ratione animus ac uia tanq; certiſſimo duce nititur,ut nunc propheta nos ad cantādum deo pſallendumq; nomini eius hortatur,ne quid forte ambiguitatis relinqueret,cui deo & cuius nomini pſallendum eſſet oſtēdit,ut iam non adhortatio adhibita,ſed cognitio præcepta in dei nos exultatione canticum collocaret.Pſallendum itaq; ei, iterq; eius parandum eſt qui aſcendit ſuper occaſum.Occaſu autem uniuerſa quæ ueniunt in uitam intelliguntur aboleri.Abolitio autem omnium occidentium ſecūdum humanam communemq; opinionem exiſtimatur in morte.Ei ergo pſallendum eiuſq; iter nobis eſt præparandū,omnē qui occaſum mortis aſcenderit,id eſt,qui occaſum omnem occaſu ipſo non detentus exceſſerit.Huic aūt nomen eſt dño,qui ſe ex forma dei exinaniēs & formā ſerui ſuſcipiens obediētem ſe uſq; ad mortem crucis egit.Propter quod eū exaltauit deus,

nomen

C nomenq́ʒ ei ſuper omne nomen donauit,ut in eius nomine genu cœleſtia & terreſtria flecterent & inferna, linguaq́ʒ omnis confiteretur dominũ Ieſum eſſe in gloria dei patris. Aſcendit ergo ſuper occaſum,cui nomẽ eſt domino,idq́ʒ quo occidunt uniuerſa tranſgrediens,legem mortis ex mortuis æternus egreſſus eſt. Huic itaq; iter parandum eſt ſecundum illud: Parate uias domini,rectas facite ſemitas eius. Omnis uallis implebitur, & omnis collis humiliabitur. Parato itinere in nobis, id eſt, uiciorum infidelitatisq́ʒ noſtræ uel compreſſis tumoribus,uel eleuata humilitate terrenæ labis, iturus cum rectis æquitatis uitæq́ʒ ſemitis in corda noſtra deſcendet. In huius itaq; conſpectu exultabimus,cui iter ex æquitatis & inſolentiæ rumoribus & libidinum uoraginibus ſit parandum,& in quo nos reſurgentes ex mortuis contuebimur. Super occaſum enim noſtræ mortis aſcendit qui uitam nobis ex mortuis in ſe reſurgẽte quæſiuit. Hæc illa Apoſtolorũ eſt lætitia, cum eum poſt reſurrectionem contemplantes contrectanteſq́ʒ uiderunt. Sed hanc ſanctorum lætitiam trepidatio eorum quos cum mundo uicit inſequitur. Id enim ait: Turbabuntur à facie eius patris orphanorum & iudicis uiduarum. Cauſam turbationis hanc docuit, etiam quod pater orphanorum ſit iudexq́ʒ uiduarum. A facie enim patris orphanorum uiduarumque iudicis fugient,non relinquentis eos orphanos, qui agnoſcen-
D tes patrem in cœlis,diabolo patri renunciauerint, caſque uiduas quæ legi mortuæ ſponſum ſeſe ſequutæ ſunt iudicantis. Viduam enim quæ à lege ſit libera,beatus Paulus tranſire ad nuptias alterius ſine adulterij crimine docuit. Idq́ʒ exemplum omne ad eccleſiam quæ legi ſit mortua, Chriſto poſtea ſe ſociari aptauit. Eſt autem etiam ſecundum huius ſeculi ſortem ſenſus aptiſſimus,ut deus qui aduocatum nobis à patre alium dedit,ne orphani eſſemus in ſeculo,orbatorum ſit pater iudexq́ʒ uiduarũ,quia & deſolatæ à parentibus miſereatur infantiæ,uiduarumq́ʒ quæ in ſe adquiecunt iudex ſit. Iudex autẽ ideo,quia ſub nomine uiduarũ pleræq́ʒ nõ uiduæ ſunt,uel deliciatæ in Chriſto nubere uolunt,uel fallunt humana iudicia, & quia dignitas nominis in cõſeruato ꝓpoſito ſit uolũtatis,ſcrutans corda & renes deus,idcirco ſit iudex,quia ſolus earũ mentẽ ſenſumq́ʒ dijudicet, & quidẽ hæc ſecundũ deſolationẽ conditionis hũanæ de orphanis uiduisq́ʒ ſint dicta. Cæterũ ut ad eccleſiæ totius demonſtrationẽ hæc ita ſignificata eſſe poſſit intelligi,continuo ſubiecit: Deus in loco ſancto ſuo,deus inhabitare facit unius moris in domo, Educens uinctos in fortitudine, ſimiliter eos qui exacerbabant,qui inhabitãt in ſepulchris.) Hic ergo locus deo ſanctus eſt ubi ſit uidua ex lege,ubi orphanus ex ſeculo,ubi unius mortis ac uoluntatis pacificus unanimiſque conuentus. Erat enim ſecundum actus apoſtolorũ credentiũ anima una, & cor unũ,ubi qui uincti ſunt educentur in fortitudine. Ligato enim prius intra domũ ſuam forti,eos qui peccatis ſuis

A ſuis uinciebantur abſoluit,ut Abrahæ filiam ſeptem & decem annis ligatã in libertatem uerbo uirtutis eduxit. Eduxit etiã eos qui ante exacerbabant, id'eſt,qui tranſgreſſione legis,irã in ſe dei iudicis incitabant,uel aduerſum nomen eius gentili eloquio diſſerebant ad doctrinã diuinæ cognitionis inſtituit,ut ex perſecutore Paulum gentiũ apoſtolũ doctorẽq; præfecit. Hos itaq; exacerbantes,inhabitantes antea in ſepulchris,id eſt,intra corporum ſuorũ emortua domicilia cõſepultos in cœleſtem uitã ſpiritalẽq; deduxit. Sunt enim multi in uiuẽtibus mortui. Nam & in euangelicis mortui nõ putati non differre docẽtur à mortuis,domino dicente: Sinite mortuos ſepelire mortuos ſuos. Et Apoſtolus ſcit quaſdã mortuas uiuere,id eſt,dũ uiuũt eſſe iam mortuas. Sed hos homines de ſepulchris dominus qui in filios dei regenerãtur eduxit. Verum hæc qui in nobis deus ſuper occaſum aſcẽdens per uirtutem reſurrectionis operatus eſt, idem omnia ad huius ſpei noſtræ præparationem adumbrata geſſit in lege, ut nõ alius prophetarũ, alius euangeliorũ deus poſſit intelligi. Atq; ideo erga nos quoq; paribus hæc momentis,quibus ex Aegypto populum eduxit,impleuit. Nam & patres noſtri ſub nube fuerunt,& in Moſe in mari baptiſati ſunt, & in ſimilitudinem cœleſtis panis manna è cœlis decidente ſaturati ſunt, & Chriſto aquam petra præbente potati ſunt,quæ quidẽ in illis ſalubriter geſta figu-
B ram quoq; noſtræ in ſe ſalutis habuerunt,ut ſequens prophetiæ ſermo declarat,dicens: Deus dum egredieris coram populo tuo,dum trãſgredieris in deſertum terra mota eſt:etenim cœli diſtillauerunt à facie dei,mons Sina à facie dei Iſraël.) Præiſſe dominum iter populi ſui dum deſertum tranſgreditur in columna nubis igniſq; cognouimus,& uſq; ad populi terrorem de cœlis ſtillaſſe manna,ſed cum ſuperiora omnia quæ eccleſiæ propria ſunt atq; apta memoraſſet,ſcilicet cum ſuper occaſum aſcendit dominus,cũ orphanorum pater eſt iudexq; uiduarũ,cum in oleo ſancto ſuo,id eſt,in domo congregatos unius moris,& uinctos in fortitudine & exacerbantes extrahit è ſepulchris,hæc tamen coram populo egrediens,& in deſertum tranſiens conſummare memoratus eſt,ut nunc ex præterito motam eſſe terrã,diſtillaſſe cœlos,& hoc à facie dei Iſraël in Sina refertur effectum. Hoc ideo ut cum illa quæ legis ſunt geſſit,in his quoq; ea quæ euangeliorum ſunt præformaſſe ſciretur. Egreſſus enim coram populo ſuo deſertum tranſgreſſus eſt,in illud uidelicet deſertum Iordanis,in quo lilia floruerunt,in quo fons aquæ uitalis deſolatos & aridos irrigauit. Funiculus nanq; ante erat hæreditatis Iacob,deſertæque gentes,elementorum ſubditæ fuerunt poteſtati. At nunc inſpectante eo, qui fuit dei populus, deus ad ea quæ ante erant deſolata tranſiuit,ut iam irrigata ab eo finium deſerta pingueſcerent. Et hic idem eſt qui manna de cœlis dedit populo. Si enim lex diſpoſita eſt per angelos,panemq; angelorum mãducauit homo,

 cœliq;

cœliq́ ſtillaſſe in Sina ſcribuntur, profecto miniſterium hoc à cœlis, id eſt,
C ab angelis expletum eſſe non eſt dubium. Eſtq́ idem largitor eius qui de cœlis eſt panis, qui in Sina mannæ, fuerat indultor. Sed tranſiens ad deſertum deus, id eſt, ad gentilium arida & deſolata quondam corda tranſcendens, felicem illam bonæ uolũtatis pluuiam ſegregauit. Segregauit enim ipſe ex utero matris Paulum in apoſtolum, quia quos præſciuit hos & prædeſtinauit. Hanc etiam eloquij prædicationisq́ pluuiam & in pſalmo Salomon terræ ad ſpei ſecuritatem nunciauit, dicens: Et deſcendet ſicut pluuia in uellus, & ſicut ſtillicidia ſuper ſtillantia terram. Et aliquibus nubibus ne ſuper uineam pluerent meminimus eſſe præceptũ. Sanctus quoq; Moſes quæ ſub uelamento uerborum cõmunum ingentia cœleſtis ſpei ſacramenta condebat uerba ſua excipi, ut pluuiam imbremq́ cantauit, pluuiã irrigantem deſerta, & arida & præparatam dei hæreditatem, atq; ideo ſequitur: Pluuiam uolũtariam ſegregabis deus hæreditati tuæ & infirmata eſt, tu uero perfeciſti eam. Animalia tua habitabunt in ea, paraſti in dulcedine tua pauperi. Prouidus enim uoluntatum deus ſegregauit uoluntariam pluuiam præſciẽdo quæ infirmata eſt, cum iudicium in ſe mortis habuit Paulus, cum Petrus ſcandalo crucis motus ter denegat, admonitus ne
D negaret, cũ apoſtoli timent, fugiunt, diffidunt. Sed quia in his bonæ uolũtatis eſſet affectus, perfecti ita ſunt, ut & fundamẽta eccleſiarum fierent & columnæ. Hæc ergo hæreditati dei pluuia ſegregatur. Quæ autem hæreditas ſit non obſcurum eſt, ea ſcilicet, quæ data eſt poſcenti, cum dicitur: Poſce à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Gentes itaq; animantium & pecorum ritu non intelligẽtes. Et ideo cum cura pecorum deo nulla ſit, hæreditas illa in hac ſegregata uoluntaria pluuia eſt, in ea habitare monſtrantur. Sequitur enim: Animalia tua habitabunt in ea, paraſti in dulcedine tua pauperi. Habitabunt ergo animalia uel in hæreditate dei, uel in pluuia uolũtaria, & hæc in dulcedine pauperi, uel hæreditas, uel pluuia eſt præparata. Eloquia enim dei in ſanctorũ faucibus dulcia ſunt, & beati ſunt pauperes ſpiritu, quia ipſorum eſt regnum cœlorum. Animalia autem cũ eſſent, facta ſunt ſpiritalia. Hæc ergo omnia in uſum hæreditatis, uel uolũtariæ pluuiæ in miniſterium ſunt ſegregata. Atq; ut ſecundum præparatã dulcedinẽ pauperi uel eccleſiæ congregatio quæ hæreditas dei eſt, uel apoſtolicæ prædicationis ſignificatum eſſe intelligeretur eloquium, ſubiecit:

Dominus deus dabit uerbum euangelizantibus uirtutibus multis, rex uirtutum dilecti & pulchritudini domus diuidere ſpolia. Segregate itaq; pluuiæ ad euangelium irrigandum, dominus dabit uerbũ, idipſum in ſenſum noſtrum, & ora diffundens, ſecundum illud: Non enim uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis: Sed uirtutes multæ euangelizantibus ſunt. Sunt quibus dabit uerbum, ut ſit in Paulo uirtus, in

A tus, in Petro uirtus, in Ioãne uirtus, & in cæteris uirtus, multasq; ob id euãgelij prædicandi ſignificet eſſe uirtutes, quibus quamuis deus & dominus & rex dabit uerbum, uirtutes tamen iſtæ dilecti ſunt, id eſt, eius qui regi & domino & deo ſit dilectus. Laborioſius autem id & obſcurius, dum collocationes uerborum non demutat, tranſlatio Latina declarat. cæterum abſolutius totum hoc ſermo è Græco enunciatus eloquitur, hunc ſcilicet deum & dominũ noſtrum regem carũ quæ dilecti ſint eſſe uirtutum, ut uirtutes ad apoſtolos, dilectum uero referatur ad Chriſtum, cuius uel in his, uel hi omnes intelligantur eſſe uirtutes. ὁ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαπητοῦ, τῇ ὡραιότητι τοῦ οἴκου διελέσθαι σκῦλα. Oportuit aũt propterea quæ ſequuntur, licet in omnibus unus atq; idem eſſet ſpiritus, numeroſarum uirtutum fieri mentionem, quia ad pulchritudinẽ domus ipſe uirtutis ſpolia diuideret. Ad eccleſiæ enim decus detracta ab diabolo gentiũ ſpolia diuiduntur, atq; etiam ex his ſpolijs domus pulchritudo perficitur, cum in ſacerdotes dei ad myſterij ſanctificationem ab aris templiſq; dæmonum abſtrahuntur, ſanctoq; ſpiritu irrigati euangelizantes effecti ſunt dilecti uirtutes. Ad has enĩ eaſdem uirtutes, quæ ad pulchritudinem domus uel ſpolia diuidentur, uel ipſe ſunt ſpolia, diuinus ſermo ſe retulit, dicens: Si dormiatis inter medios cleros pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi eius in uiriditate auri.) Prophetiæ uota ſunt, quibus manere in medijs cleris hæc ad

B pulchritudinem domus diuiſa ſpolia exoptat, ut uſq; ad conſummationis ſuæ diem, quia ſignificari mors ſoleat in ſomno, in domus pulchritudine perſeuerent. Qui quidẽ ſunt in uſum prædicationis tanq; deargentatæ pennæ columbæ, id eſt, ſpiritus ſancti munere ornatuq; precioſi. In his autem quæ poſt eos ſunt, in auri uiriditate conſiſtent, ut his poſt prædicationem euangelij honor regius & indefeſſa æternitas ex conſcientiæ ſuæ fructu in auri uiriditate reddatur, dum & aurũ refertur ad honorem, & in uiriditate uigor æternus oſtenditur. Poſteriora itaq; dorſi, quæ interſcaplia magis Græcus ſermo ſignificet, τὰ μετάφρενα id eſt, quæ bonæ conſcientiæ atq; honoris poſteriora ſint tempore, ultra prædicationis huius honorẽ ſint honoranda, cum interim deargentatæ pennæ ſub munere ſancti ſpiritus permanentes, poſt etiam ad conſcientiæ ſuæ fructum auri uiriditatem, id eſt, florem honoris perpetui conſequentur. Vt autem hæc ad pulchritudinem domus ſpolia diuiſa, quibus ut inter medios cleros dormirent, id eſt, ut morte tales conſũmarentur, optatum eſt, ad principes eccleſiarum, per quos pulchritudo domus conſiſtit, relatum poſſit intelligi, continuo ſubiecit: Dum diſcernit cœleſtis reges, ſuper ea niue dealbabũtur, in Selmon mons dei, mõs uber, mons cõſecratus, mons pinguis.) Dum itaq; hos cœleſtis reges ſuper eam diſcernit, id eſt, dum dominus de cœlis deſcenderis, eos qui ſpolia fuerant, conſtituit in reges, ſuper eam domum, quæ per eos pulcherrima eſt, unumquenq; diſponit, in Selmon niue dealbabũtur, in pace ſcilicet, quia Selmon

C interpretatio pacis eſt,gloriam æternitatis accipient. Hic enim dei mons,in
quo pax dei nominis ipſius eſt ſignificata uirtute, & ubi conſecratus & pin-
guis eſt. Reges autem eos eſſe nō obſcurum eſt,de quibus dictum eſt: Iam
ſine nobis regnatis,& utinā regnaretis,ut & nos uobiſcum cōregnaremus.
Dominus ergo cœleſtis,quia qualis cœleſtis,tales & cœleſtes. hos in Sel-
mon reges ſuper domū ſuam,per quas diuiſis ſpolijs ornabitur, exalbatos
niue diſponet in reges. Factus eſt enim in pace locus eius & phœnicium, ſe-
cundum Eſaiam,ut nix dealbabitur. Sed reges neceſſe eſt penes quos ſit do
mus pulchritudo ultra candorem niuis præſtare. Lux enim mundi ſunt, &
quiſquis dignus erit cum domino montem regni cœleſtis aſcendere, ſuper
niuē dealbabitur,quia cū ſe apoſtolis in habitu quo cū ſanctis conregnatu
rus eſſet oſtendit,ueſtimēta eius ſuper niuē alba ſunt uiſa. Hic ergo mons
& hoc regnum deo pacis eſt,ſed pleriq; ſunt qui eccleſiæ pacem ſub hæreti
corum conſortio mentiuntur, diſſoluentes noui ac ueteris teſtamenti con-
nexam ſibi cōiunctamq́; rationem,dum pleriq; alium euangeliorū, alium
deum legis effingunt,nonnulli uero aduerſum unigeniti dei naturam no-
menq́; uenientes,ex tempore natum ſolum hominem confitentur,neq; ex
forma dei in formam ſerui eſſe deductum, ſed ex forma ſerui tantum eſſe
cœpiſſe confingunt. Plures autem non ueræ diuinitatis deum,neq; ex pa-
ternæ maieſtatis naturæq́; proprietate ſubſiſtere diſſerunt,ſed externæ ſub
D ſtantiæ deoq́; diuerſæ,quæ in adoptionem filij electa ſit modo creaturarū
ex nihilo,quibus nulla origo anterior ſit,conſtiterit. Plures etiam in corpus
atq; ex ſe protenſum permanentemq́; patrem loquūtur, ut aſſumptio illa
carnis ex uirgine filij nomen acceperit,non qui ante erat dei filius, idem ho
minis filius ſit natus in corpore. Et quidem omnia hæc ad ſpeciem huma-
næ prudentiæ coaptantur,poſtq́; rationem cœleſtis ſapientiæ non compre
henderunt,quibus,ut ſpero, alijs locis uberius copioſiusq́; reſponſum eſt.
Quia ergo ueræ fidei una hæc eſt fides deo quæ ſit placita, & hic æterni re-
gni mons unus in pace ſit,de ſuſceptis plurimis arguit nos propheta,dicēs:
Vt quid ſuſpicitis mōtes caſeatos?) Lac cum corrumpitur,denſatur,&
ὄρη τετυρωμέ να. ex uicio in coaguli caſeiq́; ſpeciem concreſcit. Nam utrunq; id unus Græci-
tatis ſermo complectitur. Ergo ſicuti ex natura ſua lac ipſum uicio acceden
te degenerat,& quadam ſui corruptione coaceſcit,ita hæc genera doctrina-
rum quæ initia cognitionis ex innoxio ſyncero q́; lacte deducunt, corrum-
punt in uicia,fiūtq́; corruptione ſui coagulata uel caſeata ne lac ſint. Quod
id ipſum loco alio ita meminit: Coagulauit ſicut lac cor eorum,ego uero le
gem tuā meditatus ſum,quia conſilijs geſtiſq́; impietatis cor infeſtum cum
per infantiæ ſimplicitatem naturam lactis habuiſſet, uiciorū poſtea corru-
ptione degenerans, in coagulum denſatū eſſet atq; concretū. Referendus
ergo ab his omnibus & ſenſus & ſtudiū eſt,neq; quiſq; alius magis quàm

hic mons

A hic mons pacis habitandus eſt. Nam poſt exprobrationem caſeatorũ coagulatorumq́ montiũ, continuo ſubiecit: Mons in quo beneplacitum eſt deo habitare, in eo dominus habitabit uſq; in finem.) In eo mõte æternæ habitationis *ſalem deo oſtendens eſſe complacitam, qui ad ſedem pacis eſſet electus. Sed quia poſt legis tempora circũciſionisq́ præſcripta ſacrificiorumq́ præcepta per euangelicæ confeſſionis fidem ab his qui gloriantur in lege, id eſt, à carnali Iſraël quædã per nos uidetur pacis dei facta eſſe mutatio, cognitionisq́ alterius quàm in lege præſcripta eſt introducta confeſſio, cum nos omnia per dominũ Ieſum Chriſtum quæcunq; præcepta ſunt lege, in ſpem euangelicam adumbrata eſſe doceamus, illis contra deũ patrem ſecum loquutũ, ac legem dediſſe iactantibus, reſpondendũ eſt hac ipſa pſalmi prophetia per angelos potius legem in manu mediatoris eſſe diſpoſitam, neq; à nobis quicq; eſſe mutatum, ſed in his manere quæ *ſola ſunt, id eſt, unam eandemq́ ſedem dei pacis incolere, cum eundem prædicatorem euangelij dominũ Ieſum Chriſtum, quem & latorem legis habeamus. Poſt unius enim complaciti deo montis ſedem quã uſq; in finem cœleſtis habitabit, ut ſedes hæc euangelicæ pacis præformata per mediatorẽ legis intelligeretur in lege, continuo ſubiecit: Currus dei decem milium multiplex milia lætantium, dominus in illis in Syna ſancto. Aſcendit in altum, cepit captiuitatem, dedit dona hominibus, etenim non credentes inhabitare.) Fidem omnẽ breuia hæc quidem uerba ſignificant, ſed quæ uirtutibus ſuis magna & infinita cõplexa ſunt. Hanc autẽ currus ſiue ſedis dei dignitatẽ haud diſſimiliter Daniel ꝓpheta deſcripſit, dicẽs: Sedes eius flamma ignis ardens, rota eius flumen ingens, ducebat ante eum milia miliũ ſeruiebant ei, & decies centena milia adſtabãt ei. Atq; in his quidem ſiue ſub ſpecie talis ornatus, ſiue ſub ſignificationis exemplo nobis in curru opinio & ſenſus comitatus cœleſtis affertur, ut ſub concordi iugo milibus lætantiũ obſequelam cœleſtem intelligamus. Et hoc ille in Syna ardentes faces conlucẽteſq; ignes, ingraueſcentiaq́ tonitrua, & totus domini aduẽtus terror oſtendit, miniſteria ſcilicet angelorũ, legem in manu mediatoris diſponentium adſtitiſſe. Hic ergo currus dei decem milium multiplex eſt, miliaq́ lætantiũ ſunt. Et quia mediator dei hominumq́ ſit dominus, in cuius manu per angelos, ut dictum eſt, lata lex fuerit, ſequens ſermo ſubiecit: Dominus in illis in Syna.) In illis ſcilicet lætantibus milibus, curruſq́ numero multiplici decem miliũ, id eſt, infinitorum intelligentiã ſub decem milium multiplicatione ſubiecta. In his itaq; deus in Syna eſt. Sed ne fortè euangelia nõ ſupplementa legis aliquatenus uiderentur, qui in illis in Syna eſt dominus, hic rurſum in ſancto aſcendit in altũ, captiuamq́ cepit captiuitatẽ, in eo ſcilicet ſancto, cuius formã ex forma dei euacuatus accepit. Quod autem ſanctus ſit, cũ plures prophetiæ, tum Gabriel angelus ad Mariã teſtatur;

Fort. *ſedem

Fort. *ſalem.

B

C tur,dicẽs:Et quod ex te naſcetur ſanctum,uocabitur filius dei. Et dæmones clamant:Scimus qui ſis ſanctus dei. In ſancto ergo aſcendit in altũ, & quid illud ſit,aſcẽdere in altũ,ſub huius ipſius dicti ſignificatione Paulus docuit, dicens:Aſcendit autẽ in altũ,quid eſt,niſi quia & deſcendit in inferiora terræ?Qui deſcẽdit ipſe eſt qui aſcendit ſuper omnes cœlos. Aſcendẽs ergo in altum & ſeſe hominẽ ex mortuis in cœleſtibus reuehens, accepit eos qui à diabolo erant capti,quos & ad pulchritudinẽ domus ſpolia diuiſit.Dehinc dona in hominibus accepit,cum primogenitus ex mortuis de ſe ipſe teſtatur,dicẽs:Dominus dixit ad me,filius meus es tu,ego hodie genui te.Poſce à me,& dabo tibi gentes hæreditatẽ tuã,& poſſeſſionẽ tuã terminos terræ. Accepit ergo dona in hominibus,gentes ſcilicet in hæreditatẽ, in quibus in ſancto in altum primogenitus ex mortuis capta captiuitate conſcendit. Et quia ultra humanæ ſpei fidem ſit,eum terrenæ carnis corruptionẽ in cœleſtem gloriam tranſtuliſſe,gentesq́ impias,& ante uiciorũ ac ſuperſtitionũ furore peruerſas ad cognitionẽ dei conſortiumq́ eſſe deductas,ob hoc in his dona hominibus accepit,qui ſe cum deo habitaturos eſſe nõ crederent. Atq́ ita huius mediatoris ex lege cognitio eſt,ut qui in lætantiũ milibus in Syna fuiſſet,hic idem in ſancto rurſum in altum captiua captiuitate cõſcendens,dono nos qui ſecũ cohabitaturos diffidebamus,acciperet. Poſt hanc

D itaq́ contra ſpei noſtræ diffidentiã acceptorũ in hominibus donorũ hæreditatẽ digna hæc ad deũ prophetæ ſubiecta cõfeſſio eſt: Dominus deus benedictus de die in diem,proſperum iter faciet nobis deus ſalutarium noſtrorũ.) Benedictus itaq́ dominus & deus eſt aſcendens in altum, capiẽs captiuitatẽ in hominibus,dona percipiens,eos ſcilicet qui inhabitaturos ſe eſſe non crederent.Quotidie autẽ pro populi credentis acceſſione benedictionis multiplicatur augeturq́ confeſſio, cum gentiles ſuperſtitiones, impiæq́ de dijs fabulæ,cum aræ dæmonũ,idolorũ inania relinquũtur,& iter omnibus ac profectus dirigitur in ſalutem.Hic igitur ſalutarium noſtrorũ dominus ac deus eſt,cuius de die in diem benedictionũ ſignificatur æternitas.In eo aũt quod quotidie eſt continuatur,& ſemper cũ tanta æui protenditur infinitas,quanta & dierum poſt dies ſucceſſio cõſequatur. Cautiſſime autẽ ſemper propheticus ſermo,ne quid per gẽtiles fabulas,philoſophiæq́ doctrinam notionem noſtram de diuinæ ueritatis ſcientia perturbaret,admonuit,quia uariæ eorum impijſſimæq́ ſententiæ multa de deo ſtulte pro phaneq́ complexæ ſunt.Nos uero ad cognitionẽ dei patris & dei filij inſtituti,ſacramentum ſumus ueræ cœleſtiſq́ prudentiæ,in eo quod uerbũ caro factum eſt,conſequuti.Ipſum enim nobis,quod Iudæis ſcandalum,gentibus uero ſtulticia eſt,id eſt,dei paſſio,crux,mors,ſepultura,ſiue per rationem diuinæ uoluntatis perfecta cœleſtiſq́ ſapiẽtia eſt,ſiue per reſurrectionis poteſtatem uirtutis æternitas eſt. Ad huius igitur nos propheta ſcientiam

A tiã dei,qui nobis & paſſus,& mortuus eſt,& reſurrexit,& dominus eſt, inſti
tuit dicens: Deus noſter deus ſaluos faciẽdi, & domini exitus mortis,)
eum nobis deũ intimans,qui cum eſſet deus,omnia ad ſalutis noſtræ incre
menta ſuſcepit.Et idcirco hic deus noſter eſt,quia deus eorum ſit,qui fient
ſalui. Saluos autem nos per id deus noſter efficit, quod exitus ſit mortis αἱ διέξοδοι τοῦ
egreſſus.Id enim his uerbis,quæ Latine minus expreſſe atq; abſolute trãſ θανάτου.
lata ſunt,continetur. Admonui enim ſuperius plerũq; interpretes cunctos;
dum collocationem ordinemq; uerborum demutare ac temperare non au
dent,minus dilucide proprietatem declaraſſe dictorum. Verũtamen in his
quæ dicta ſunt:Deus noſter deus ſaluos faciendi, & domini exitus mortis,
& ſalutis noſtræ deus,& exitus eius ultra exitũ mortis oſtenditur, qui mor
tis exitus domini ſit.Omnibus enim qui ueniũt in uitam,ingreſſus in mor
tem eſt,ſed primogenito ex mortuis tanto proprior fuit egreſſus ex morte:
Atq; ideo proprius exitus mortis eſt domini, quia aſſumptæ ab eo carnis
hæc uirtus ſit,ut naturæ noſtræ corruptionẽ in gloriam cœleſtem poſt exi-
tus mortis efferret. Verum ſuſceptæ mortis ipſius non fuit occultanda uel
cauſa,uel ratio, & quid nobis unigenitus deus ex forma dei exinanitus &
formam ſerui aſſumens afferret auxilij,oportuit ad fidei noſtræ & ſecurita
tem,& ſcientiam reuelari.Et primum quidem non alienum à dei miſericor
B dia & bonitate uideri poteſt,ut uitã omnibus in ſe ipſo reſtitueret ex mor
tuis.Nanq; qui primũ animam nobis ac flatum reſpirationemq; uiuendi,
cum hominem ſecundum imaginem ſui ſimilitudinem cõſtituit,de theſau
ris poteſtatis ſuæ diuinitatiſq; diffuderit. Secundũ Apoſtolũ enim ipſius
genus ſumus,& ſecundum eundem omnia ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo
ſunt,ſcilicet ut in ipſo habitatio noſtra atq; incolatus oſtenſa ſit ſedes,dum
omnia immenſa uirtutis poteſtate complexus eſt. Per ipſum uero originis
inchoatæ opus effectuſq; monſtretur,cum in nobis id ipſum quod ſumus
operatus ſit,ex ipſo autẽ initia uitæ ac exordia ſpiritus indulta noteſcerent.
Non fuit ergo à beneficentia diuinæ bonitatis alienũ, ut qui ex ſe ipſo no-
bis,qui eius genus ſumus,uitæ ac ſpiritus elemẽta tribuiſſet,in ſe ipſo quoq;
nobis per unigenitum deum æternitatis noſtræ inchoaret exordia, uereq;
nunc & ex ſe ipſo,& per ipſum,& in ipſo maneremus, cum nos in hac ipſa
habitatione ac ſede mundi huius,qui omnia in omnibus eſt collocatus,rur
ſum plenius iam atq; perfectius in ſe ac per ſe in iſta uel ipſa carnis noſtræ
ſocietate poſt exitus mortis iam collocaret æternos.Hæc quidem ad ſignifi
cationem diuinæ bonitatis ita dicta ſint, ſed ſuſcipiendæ ab unigenito deo
carnis,adeundæq; mortis & per Apoſtolum,& nunc per prophetam gran
dior profundiorq; ratio tractatur.Ac primũ quid in crucis ſacramẽto atq;
mortis ab unigenito deo & domino maieſtatis effectum ſit, per Apoſtolũ
intelligamus,ut duce eo docti,prophetiæ ſcientiam cõſequamur. Ait enim

C ita:Et uos cum eſſetis mortui in peccatis & præputio corporis ueſtri,cõuiui
ficauit cum illo donans nobis omnia peccata, delens quod aduerſum nos
fuit,chirographum in ſententijs,quod erat contrarium nobis, tollens illud
de medio,& affigens illud cruci,ſpolians ſe carne,& principatus & poteſta-
tes oſtentui fecit,cũ fiducia triumphãs eos in ſemet ipſo.Sacramentũ itaq;
ſalutis noſtræ primũ reſurgens,ipſe ex mortuis decretumq́; mortis noſtræ
quo ante detinebamur abſoluẽs,in ſe ipſo qui ex mortuis æternus iam ma
neret,impleuit.Sed in eo ipſo quod nobis uitæ autor in ſe eſt, dum per aſ-
ſumptionẽ corporis homo natus & mortuus,iam rurſum æternus ex mor
tuis eſt,omẽs quoq; inimicas uirtutes,mũdiq; poteſtates,principesq́; aëris
huius oſtẽtui reddidit,id eſt,uel noſtræ ſpei,uel ſuæ damnatiõis fecit oſten
ta,& ipſos quædam quaſi ex dijs ſeculi portenta conſtituit, his ipſis in ſe cũ
fiducia triumphatis,dum & per ſecuritatẽ æternitatis mors ipſa in deo mo
riente fiducia eſt,& autores mortis humanæ,cum etiam in ſe ipſo per occu
patũ à ſatana cor Iudæ autores ſunt mortis,triumphat ex mortuis,ut neq;
pœnæ mortis abeſſent,cum ſe uſq; ad mortis infirmitatem ſubieciſſet æter
nus,& omnem pœnam humanæ mortis exciperet,ut autores cum in æter-
nitatis dominũ autores mortis,per id quod uerbum caro factum eſt,exti-
tiſſent.Hæc quidem ita Apoſtolus,ſed propheta breuius,licet eandẽ intelli
gentiam uerbis ſignificantibus eadem iſta complexus eſt. Nam ubi domi
D num in exitum mortis oſtenderat,ſubiecit: Verũtamen conquaſſabit ca
pita inimicorum ſuorum,uerticem capilli deambulantium in delictis ſuis.)
Principatus enim ac poteſtates in quibus capita inimicorũ ſignificantur,fe
cit oſtentui.Hæc igitur in mortis exitu conquaſſat,quorũ ſpiritalem nequi-
tiam atq; naturam, in eo quod capilli uerticem perambulent,docet, dum
& tanq; dominantes hominũ capitibus inſiſtunt,& tanq; nequitiæ ſpirita
les ſine ſenſu eorum quibus inſiſtant, ipſum illum capilli uerticẽ proculcẽt,
quia & ipſa ſcilicet corpora uſq; ad animæ mẽtisq́; ſedem ſine ſenſu adeun
di intrò labantur & penetrent.Aëris enim huius ſunt poteſtates,& ideo ca
pilli uerticem perambulant,uel inſiſtendi leuitate,uel poteſtate dominãdi,
& toto in orbe per momenta ſingula cõmeantes. Sed hæc in delictis ſuis
peragunt,dum unicuiq; in eo quod delinquant,autores ſunt,ſecundũ illud
Apoſtoli: Deus filium ſuũ miſit in ſimilitudinem carnis peccati, & de pec-
cato condemnauit peccatum in carne.Cum cauſam in his exordiumq́; pec
cati ex eo ipſo quod in carne ſua per inſtinctum proditionis peccant,id eſt,
de peccato carnis peccatum in carne condemnat.Tenet itaq; diuinæ diſpen
ſationis ordinem propheticus ſermo, & euangeliorum opera adumbrata
eſſe per legẽ,ipſis illis legis operibus declarat. Multa enim plerunq; per no
minũ proprietates ita expreſſa atq; abſoluta ſunt,ut non gerendis in præ-
ſens potius quàm in futurum ſignificandis rebus impenſa ſint,ut nũc poſt

tantas

A tantas ac tam manifeſtas euangelicæ ſpei prædicationes altius quiddã no/ bis & ultra aurium ſenſum affert ſubiectus ordo dictorum uel geſtorum.

Dixit dominus ex Baſan, conuertar, conuertar in profundum maris.) Videtur enim hic ſermo domini fuiſſe, cum ad diuidendum ad iter mare exerendamq; in Pharao iram conuerſus eſt. Nunquid ex Baſan cõuerſum eum eſſe lex docuit? Non utiq;. Baſan uero eſt ciuitas hoſtilis quondam re gni quæ fuit Og regis habitatio, ſed interpretatio nominis pudorem con/ fuſionemq; ſignificat. Poteſt quidem uideri, ut ex pudore populi in Aegy pto ſeruientis, cum depreſſus à Pharaone, ipſam illam cõſeruandi educan diq; generis libertatem perdidiſſet, in profundum maris, id eſt, ad liberan/ di populi ſui magnificentiã deus ſit cõuerſus. Sed qui ſecundum proximũ huic pſalmũ dixerit: Saluum me fac deus, quoniam intrauerunt aquæ uſq; ad animã meam. Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia. Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me, non ambigendus eſt poſt humani corporis pudorem, quia ipſe ille corporum atq; elementorum no/ ſtrorum origines ſint pudendæ, in hoc mare, id eſt, in hanc ſeculi tempeſta tem eſſe conuerſus, ut uſq; ad ultimæ confuſionis uerecundiam ſubiectus crucis morti, per eam in ſe inimicorum capita cõquaſſaret, ſpiritales ſcilicet nequitias poteſtateſq; omnes, & principatus aëris huius reddens oſtentui triumpharet, cum eos æternæ pœnæ, poſtq; ipſe & paſſus, & mortuus eſt,
B deſtinaret. Ob id ergo conuerſus in profundum maris intelligendus eſt, id eſt, uſq; ad ultimas deſcendiſſe ſeculi paſſiones, ut conculcans capita inimi/ corum, ultionẽ diuinæ poteſtatis exerceret. Quod id ipſum uidetur ſequẽs ſermo complecti, cum dicitur: Vt intinguatur pes tuus in ſanguine, lin/ gua canũ tuorum ex inimicis ab ipſo.) Diuinæ autem ultionis ira ſub hu manæ uindictæ ſignificatur exemplo. Ex Baſan enim in profundũ maris conuerſus ob id eſt, uti pes tinguatur in ſanguine, atq; ab ipſo ſanguine qui ex inimicis eſt, canũ quoq; lingua tinguatur. Hæc uero accidere ſolẽt omni bus bello conſumptis, & captiuitate deletis, & uictorum arbitrio atq; ultio ne punitis. Per humanæ itaq;, ut dixi, conſuetudinis morem, cum gladius, cum arcus, cum ſagitta, cum framea, cum reliqua pœnarum ac mortium ar ma memorantur, diuinæ ſeueritatis ſignificantur officia. Et hæc quidem Iudæis poſt crucem & mortem domini omnia acciderunt, cum à Roma/ nis capti uniuerſa ſuppliciorum ac miſeriarum genera perpeſſi ſunt, ut pe/ remptorum ſanguine incedẽtium pedes tincti ſint, & canum lingua ſaciata ſit. Sed id non minus ad eorum pœnam damnationemq; referendum eſt, qui oſtentui redditi cum fiducia triumphantur. Et quia ſub his quæ in Iu/ dæorum populo temporibus legis expleta ſunt, uniuerſarum fere gen/ tium ad ſpeciem futuræ miſericordiæ ſalus eſt inchoata, ut per id quod tum geſtum eſt, id quoq; quod poſtea gerendũ eſſet, doceretur, cum ipſos

C illos in quos illa tum gerebantur,& inumbratio nubis,& iter maris,& mannæ ſpiritalis cibus,& ſpiritalis potus ex petra in ſpe euangelica fideq; concluderet,nunc quoq;,ut ſemper, in his ipſis noui ac ueteris teſtamenti per prophetã facta cõnexio eſt,cũ dicit: Viſa ſunt itinera dei mei regis,qui eſt in ſancto. Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus in medio iuuenum tympaniſtriarum. In eccleſijs benedicite dominũ deum de fontibus Iſraël. Ibi Beniamin iunior in pauorem principes Iuda duces eorum, principes Zabulon principes Neptalim.) Dei quidem itinera ſunt uiſa,cum coactis in glaciem aquis præeunte eo in columna ignis & nubis iter populo ſiccatum eſt,cum in medio tympaniſtriarũ iuuenes pſallentes glorioſe glorificatum dominũ cantauerũt. Sed nõ minus itinera & alia regis in ſancto, cum uirtutibus cœleſtibus animiſq; ſanctorũ iter eius præeuntibus in eo qui primæ ſabbati pſalmus eſt, cantatur: Tollite portas principis ueſtri,& eleuamini portæ æternales,& introibit rex gloriæ. Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus uirtutũ ipſe eſt rex gloriæ. Et hæc itaq; dei noſtri & regis in ſancto itinera ſunt uiſa, cum ingreſſum eius tanta cœleſtium cœtuum gaudia præeunt. Sed quia quæ ante præformata in Pharao & in Iſraël fuerant, in diaboli ſuorumq; clade,& populorum omniũ ſalute perfecta ſunt, non ad ſynagogæ confeſſionem,ſed ad eccleſiæ benedictionẽ nos cohortatur propheta,ut quibus dei & regis in ſancto itinera eſſent uiſa,firmaret, dicens:

D In eccleſijs benedicite dominum de fontibus Iſraël.) Ex initijs ſcilicet legis atq; adumbrationẽ geſtorum doctrinam eccleſiæ defluxiſſe cõmemorans,ac ne quid benedicentibus eccleſijs ambiguitatis exiſteret,quis hic maximus euangelicæ ſpei prædicator futurus eſſet,oſtendit dicens: Ibi Beniamin iunior in pauore. In eccleſiæ ſcilicet fontibus Beniamin iunior in pauore manſurus,poſt conſternationẽ enim pauoris in euangeliũ Chriſti de tribu Beniamin Paulus electus eſt. matutino deuoratas carnes ad ueſperũ diuidẽs in ſalutẽ. Cæteros quoq; principes Iuda ne ignorẽtur oſtendit, id eſt,q ab eo qui de Iudæ frutice expectatio gentiũ futurus erat,eligendi eſſent,reuelans: Principes Zabulon,principes Neptalim. Ex his enim,ut euãgelia declarant,apoſtolorũ eſt cœpta delectio,hos principes eorũ qui in eccleſijs cõgregarẽtur,oſtendẽs. Nam cũ ex omnibus tribubus ſingulis quibuſq; populis ſecundũ legẽ ſint principes inſtituti,nunc tamẽ ubi euangelicæ diſpenſationis principes declarabãtur,eorũ tantũ tribuũ ex quibus uocandi eſſent, cõmemorata ſunt nomina. Orta enim in finibus Zabulon & Neptalim luce magna poſt umbrã mortis, piſcatores ex his ſunt hominũ conſtituti. Solũ ergo id ſub prophetiæ ſignificatiõe ex illa principũ uniuerſitate memoratũ eſt,quod ad euãgelij cõfirmationẽ ipſis rerũ effectibus & apoſtolorũ electione eſſet explendũ. Et quia tantæ expectationis ſpe detinerẽtur, quia nõ ambiguũ eſt oẽs ſanctos & prophetas cœleſti deſiderio euangelicæ beatitudinis

tempus

A tempus optaſſe,domino dicente:Amen dico uobis,quia multi prophetæ & ſancti cupierunt uidere quæ uos uidetis,& audire quæ uos auditis,conſummari id quod tanto opere concupiſcit,precatur dicens: Manda deus uirtuti tuæ,confirma deus quod operatus eſt nobis. A templo tuo in Hieruſalem tibi afferent reges munera.) Diſtinguit intelligentiæ ſignificationem, ne quid confuſum ambiguumq́ ſubrepat in eo quod ait:Manda deus uirtuti tuæ. Quod utiq; contra humanũ ſenſum & uſum naturalis cõſuetudinis eſt loquutus.Mandare enim quiſq; uirtuti ſuæ aliquid nõ uidetur,quia per eam internæ poteſtatis inſit effectus,& cũ omnia uirtute fiant,nõ exiſtimatur uirtuti ipſi aliquid mandari ſolere faciendum. Sed enim dei uirtus deiq; ſapientia eſt dominus Ieſus Chriſtus,qui & ponendæ animæ ac reſumendæ mandatum accepit à patre. Idcirco non contra intelligentiæ cõmunis ſenſum dictum uidetur, quod tamen propheticæ ſcientiæ proprietate memoratum eſt,ut uirtuti ſuæ mandaret deus,unigenito ſcilicet deo,qui & dei uirtus eſt. Dehinc quia rerum ſubitarũ in deũ non cadit,noua repensq; molitio,cuius ſcientiam non ſubterfugiant quæ gerenda ſunt, quia natura eius uniuerſa quæ erunt,uirtutis ſuæ poteſtate complexa eſt,id nunc confirmari propheta poſtulat,quod iam ſit idem deus operatus in nobis, ſecundum illud Apoſtoli:Benedictus deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpiritali in cœleſtibus, in quo &

B elegit nos ante mundi conſtitutionem,uti eſſemus ſancti & immaculati in ipſo.Deus itaq; qui ſecundum prophetam fecit quæ uentura ſunt, ea quæ iam ante conſtitutionem mundi per definitionem gerendorum operatus in nobis eſt,confirmauit in domino. Et quid illud ſit, mox continuat ordo dictorum: A templo tuo in Hieruſalẽ tibi afferẽt reges munera.) Templum in Hieruſalem eſt,in quo hoſtiarum legitima offerebãtur, nunc autẽ à templo in Hieruſalem à regibus ſunt munera afferenda. Quod utiq; contra locorum ſignificationem rationemq́ geſtorum eſt,ut illinc quò inferri magis oporteret,id eſt,de templo auferenda ſint munera. Sed quia eſt cœleſtis illa nobis mater Hieruſalem, & primitiuorũ conſcriptorũ,& frequentantiũ cœtus,omniſq; in Chriſto renatus dei templum eſt,maxime in quo non mors magis ſit regnatura, ſed uita, & qui ipſe rex ſit eius, cuius ſeruus fuerat ante,peccati,hoſtiam ſe ipſum uiuam, & rationabilem, & placentem deo offerens. Cum ergo ab hoc templo,id eſt,ab hac ſancta corporis ſui habitatione in illo conuentu angelorum frequentantium,id eſt, in illa cœleſti Hieruſalem ſi qui reges ſint,id eſt, qui peccato ultra non ſeruiant, offerent ſe ipſos deo munus. Quod quia carnalis Iſraël dum ſibi tantũ peculiarem dei miſericordiam uſurpat,uidetur tanquam ſoli ei ſit proprium defendere,mox propheta ſubiecit: Increpa feras ſyluæ, concilium taurorũ inter uaccas populorũ,ut nõ excludantur hi,qui probati ſunt argẽto,diſſipa gentes

C tes quæ bellũ uolunt.) Vaccas in Samaria adoratas eſſe cognitio ex libris
eſt. Principes uero populi iſtius iam nõ populi, ſed gregum duces eſſe pro-
pheticus ſermo eſt, cum dicitur ex domini perſona: Tauri pingues obſede
runt me. Feras autem ſyluæ nequitiarum ſpiritalium ſupra uerticem capilli
in peccatis ſuis deambulantium ſignificatio intelligenda eſt, ſecundũ illud:
Deuaſtauit eam aper de ſylua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Hoc in
loco ipſius principis mũdi, id eſt, ſatanæ & immanitas ſignificat̃, & uirtus.
Id ergo nunc poſcit propheta, ut uidelicet has feras ſyluarũ uel hoc conci-
lium taurorũ inter populorum increpet uaccas, ne hi qui probati argento
ſunt, exdudantur. Probati autẽ argento hi ſunt, qui ſecundum argentũ de
peccati & paſſionũ omnium igne decocti, immaculati & ſine terrenæ ſordis
ammixtione iam ſplendent. Cum enim propheticus ſermo fidem gentium
prædicet, populiꝗ huius exacerbantis improbam uoluntatẽ ſæpiſſime in-
crepet, iamꝗ ſalus à deo in omnes, per omnesꝗ ſit cognita, idꝗ ex ſcientia
diſpoſitionis dei notum ſit, quũ impietate populi exprobrata, ſancti quiꝗ
in ſpem regni cœleſtis uocantur (non enim Iudæorũ deus tantum eſt, & nõ
gentium, imò & gentium. Vnus enim deus eſt, qui iuſtificat circũciſionem
ex fide, & præputiũ per fidem) poſtea ergo quàm increpitis his, qui princi-
pes Sodomorum & populus Gomorreorũ eſſe meruerunt, tum ad gentes
cognitio dei ſcientiaꝗ defluxit, & iam non intra errorem neꝗ cõtradictio
D nem in ſcientia detinentur. Increpitis autem ſyluarũ feris, taurorumꝗ con
cilijs, uaccisꝗ populorũ, eos qui adhuc perpetuis aduerſum gentium ſpem
ad ſalutem infidelitatis odijs perſiſtunt decertare, condemnat dicens: Diſſi
pa gentes quæ bellum uolunt. Pacificauit enim omnia dominus in cœlo &
in terra. Et ſecundũ Apoſtolum, deus erat in Chriſto mundũ reconcilians
ſibi. Earum ergo gentium diſſipationem, quæ cœleſtis pacis fœdus abnu-
ant, magisꝗ diſſenſionum uolunt bella, ſub diuerſarum tamen gentium
congregatione denunciat. Nam ad conſeruationem coniunctionemꝗ to-
tius ſenſus, increpitis taurorum concilijs, ferisꝗ ſyluarum, gentibusꝗ bel-
lum uolentibus diſſipatis, ne quid ſibi ultra arrogans Iſraël impiusꝗ præ-
ſumeret, ſubiecit: Venient legati ex Aegypto, Aethyopia, præueniet
manus eius deo. Regna terræ cantantes deo, pſallite domino.) Expleta
autem hæc eadem ſunt uel Magis ex oriente uenientibus, uel tunc cum in
apoſtolos ſpiritus ſanctus diuiſi ignis modo uenit. Nam illic ad prædica-
tionis euangelicæ cognitionem etiam ex Aegypto conueniſſe ſcribuntur,
quibus magnitudinem diuini muneris tanquam legatis renunciantibus,
Aegyptus propè uniuerſa eſt iam fidelis. Aethyopia uero in Candaces Eu
nucho fidei confeſſionem præuenit. Manu autem ſua dum ipſe baptiſmi
gratiam ſibi poſtulat, dicens: Ecce aqua, quis prohibet me baptizari? ſa-
cramentum ipſum baptiſmi adeo impatientis deſiderij cupiditate præue-
niens,

A riens, ut à diacono miniſterium apoſtolici officij ſalutis ſuæ cupidus exigeret. Et quia exinde per omnes ferè gentes prædicatio diuinæ cognitionis illuxit, quia & omnia regna dominum Chriſtum deum intellectura, licet ſero ſunt, & omnis lingua confitebitur, quia dominus Ieſus in gloria dei patris ſit, conſummationem temporis huius exoptat, dicens: Deo regna terræ cantate, deo pſallite, domino omneis ſcilicet ad canendũ ac deo pſallendũ adhortatur, uel quia ſalute omnium prophetica ſollicitudine lætatur, uel quia regnis omnibus deum cognoſcentibus regni cœleſtis ſuccedit æternitas. Atq;, ut in cæteris ſolet, nunc quoq; cum deo dominoq; cantandũ pſallendumq; eſſet, oſtendit dicens: Pſallite deo qui aſcendit ſuper cœlos cœli ad orientem, ecce dabit uocem ſuam uocem uirtutis.) Competenter nunc aſcendẽtis ſuper cœlum cœli ad orientem dei honor poſcitur, ut quia ſuperius ſignificata humilitas eius fuiſſet, cũ uidelicet ſuper occaſum aſcendit, & exitum mortis egreditur, nunc ubi non cœlum, ſed cœlum cœli tranſgreſſus eſſe noſcitur, diuinitatis ac magnificentiæ eius nõ ignotaretur æternitas. Ad orientem uero idcirco, quia ipſe ſecundum prophetam oriens ex alto ſit, ut regreſſus eò unde deſcenderat oriens, noſceretur, ipſeq; ſit omnibus in hunc cœleſtis ſedis aſcenſum rurſus autor oriundi. Nam id ipſum ſequens ſermo ſignificat, cum dicitur: Ecce dabit uocem ſuam uocem uirtutis. In omnibus quidem quæcunq; in corpore manẽs geſſit, uirtutis uocem
B dedit, quum paralytico dicit: Surge & ambula, quum Lazarum uocat è ſepulchro, quum Petro cæteriſq; apoſtolis ait: Quæcunq; ligaueritis ſuper terram, ligata erunt & in cœlis: & quæcunq; ſolueritis ſuper terram, ſoluta erũt & in cœlis. Vox planè eſt iſta uirtutis, humanæ infirmitati tantũ poſſe concedere. Sed ſcimus adhuc aliam uocem ſupereſſe uirtutis, de qua ipſe teſtatus eſt, dicens: Amen amen dico uobis, quoniam uenit hora, & nunc eſt, in qua audient mortui uocem filij dei, & qui audierint, uiuẽt. Nunquid illa uox poteſt maior eſſe uirtutis, quàm diſſolutorũ corporum puluerem in formam cogere, ſoliditatemq; membrorũ, & uitam rurſum in homines animaſq; renouare, & corruptionem naturæ imbecillis naturæ cœleſtis incorruptione mutare? Hæc humanæ ſpei uera & perfecta cõſtantia eſt, hæc diuinæ magnificentiæ bonitas abſoluta eſt, ob quod uniuerſos ad honorẽ huius tantæ uirtutis hortatur, dicens: Date honorem deo, ut perceptæ immortalitatis laudem ad honorem eius qui tanti nobis muneris parens eſt, referamus. Dehinc ne quid ſibi uel carnalis Iſraël uniuerſitas gentium ipſarum ex his pietatis ſcientiæq; dei meritis præſumeret, à quibus hic honor deo reddendus eſſet, oſtendit dicens: Super Iſraël magnificentia eius, & uirtus eius in nubibus.) Super eum ſcilicet Iſraël magnificentiam futuram eſſe demonſtrans, qui iam ex comparatione nubium ſpiritalis exiſteret, uel qui ſecundũ Apoſtolum rapi obuiã Chriſto in nubibus mereretur. Et idcirco

C circo uirtus eius in nubibus eſt,quia his qui ultra terrenam originem mortalemq; degentes ſe in ſenſum cœleſtẽ & uitam,ut ita dicam, aëream extuliſſent,obuiamq; elati in nubibus aſtitiſſent, his eſſet proprium uirtute dei magnificentiaq; lætari. Frequenter autem memini his ipſis nubibus tanq; ratione ſcientiaq; perfectis, ne ſuper impiam Iſraël uineam pluerent, eſſe præceptum,quia indigni ſancto eloquio, quos iam ſpinæ & tribuli, id eſt, terrena uicia obſcderant,extitiſſent. Nanq; cum omnibus ſit ad nouam reſurrectionis originem uoce uirtutis utendum,non uniuerſis tamen glorioſus,id eſt,reſurrectionis honor eſt præparatus,domino dicente: Nolite mirari iſta,quoniã uenit hora in qua omnes qui ſunt in monumentis,audient uocem eius,& prodient qui bona geſſerunt in reſurrectionem uitæ,qui autem iniqua geſſerunt,in reſurrectionem iudicij. Et idcirco ſuper eum Iſraël magnificentia & uirtus dei eſt,qui eſſet in nubibus,quia pro diſcrimine uitæ innocentis atq; impiæ reſurrectionis ſit, aut in uitam,aut in iudicium diſtincta diuerſitas. Deinde id ipſum ſequens ſermo deſignat,dicens:

Mirabilis deus in ſanctis ſuis.) In eis ſcilicet mirabilis, quos in uitæ reſurrectione excitabit æternos. Mirabilis autem eſt,cum omnem beneuolentiæ ſuæ in eos conferet uoluntatem,cum ipſos intra perfectionem cœleſtis gloriæ collocabit. Sicuti ad patrem pro his precatus eſt,dicens: Pater,uolo
D ut ubi ego ſum,& hi mecum ſint. Vel illud: Vt omnes unũ ſint, ego in illis, & hi in me. Mirabilis ergo in ſanctis deus eſt,quos cum conformes gloriæ corporis ſui fecerit,per ſe,qui mediator eſt,etiam in unitatem paternæ maieſtatis aſſumet,dum & in eo per naturam pater eſt,& ille ruſum per ſocietatem carnis in nobis eſt,quos in regnum præparatum illis ante conſtitutionem mundi obtinendum locauerit, quibus abſorpta morte immortalem uitam æternamq; reddiderit. Non enim iam incrementis corporum eſcarumq; alimentis,infirmitatumq; caſibus uitæ humanæ demutatio laborq; tolerabitur,ſed æternitas cunctis quæ naturæ ſuæ uirtute ipſa ſe continens,id eſt,quæ ſe ipſam alat conſeruetq;,donabitur,certiq; omnes fore ſe ſempiternos,quod non aliunde iam,id eſt,non extrinſecus contineantur ad uitam,ſed ex deo,per quem reſurrexerint, & iam immortales maneant, & æterni. Et ideo hæc humanæ ſpei ſacramenta tali confeſſionis fide propheta concluſit: Mirabilis deus in ſanctis ſuis deus Iſraël,ipſe dabit uirtutem & fortitudinem plebi ſuæ,benedictus deus eſt.) Dat itaq; uirtutem plebi ſuæ & fortitudinem deus,quæ immortalis effecta, intra uitam uirtutemq; contineatur,diſpoliatoq; corpore, ſuperinducta ſit honore cœleſti, ut omni corruptioni & infirmitate depulſa,deum æternitatis ſuæ laude benedicat, per unigenitum & primogenitum ſuum deum ac dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum,Amen.

A Pſalmus LXVIII. In finem pro his, qui uel immutabuntur pſalmus ipſi Dauid.

SAluum me fac deus, quoniam intrauerunt aquæ uſque ad animam meam. Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia.) Tertius hic pro his qui immutabuntur eſt pſalmus, qui & ſi nihil ſub hiſtoriæ commemoratione complexus eſt, ut in quinquageſimo & nono ineſſe tractauimus, neque ut in quadrageſimo quarto aliquid propriũ in ſuperſcriptione prætulerit, ubi: Pro dilecto canticum prænotatur, in eo tamen quod non: Illius Dauid, ſed illi Dauid pſalmus: In finem præſcribitur, in illum potius Dauid qui, & oriens & iuſtus & finis eſt legis conuenire intelligenda prophetia eſt. Per id enim non ab illo ſed in illum pſalmus docetur eſſe cantatus. In his autem qui immutabũtur euangelicæ ſpei fideles ſignificari docuimus, qui aut ex legis obſeruatione, aut ex gentis impietate ad cognitionem dei demutati tanquam renaſcentes incorruptæ æternitatis candore floreret, quod id ipſum pſalmi fine tractabitur. Non ambigitur autem pſalmus ipſe ſacramentum paſſionis domini continere. Nam præter Ioannem apoſtolũ qui in potatione aceti cõſiſtere conſummationem ſcripturarum teſtatus eſt, cum etiam dictum hoc ab eodem ſub Apoſtolorum recordatione præſumptus ſit: Zelus domus tuæ comedit me, adimit ambiguitatem, confirmatq; omnia ad eum dicta
B geſtaq; eſſe referenda. Vniuerſarum itaq; humanarum paſſionum ſorte perfunctus, ſecundum ſuſceptas infirmitates noſtras loquitur, & dolet ipſe quidem extra neceſſitatẽ, & timoris poſitus & doloris, ſed his ſe tamẽ, quæ ſuſcepit accommodans, ut qui carnis noſtræ homo natus eſſet, ex dolorũ noſtrorum querelis & infirmitatis precatione loqueretur. Cœpit itaq; ita: Salua me deus quoniam intrauerunt aquæ uſq; ad animam meã. Infixus ſum in limo profundi & non eſt ſubſtantia.) Viuendi omnibus finẽ mors in cunctos conſtituta præſcribit. Et quid ſibi nũc oratio iſta uult, quæ ſe ſaluari deprecatur, cum lex mortis in omnes ſit conſtituta? Dehinc nũc orandæ ſalutis hæc cauſa eſt, quia intrauerint aquæ uſq; ad animam. Introeũdi autem aquis ad animam, hinc facultas ſit, quod infixus ſit in limum profundi. Defixi uero in limo profundi nulla ſubſtantia ſit. Ergo quia nemo niſi quod ſperat precatur, ſperat autem nemo ſe mori talis, hæc eius merito oratio eſt, quæ moriturus licet, morte non erat obtinendus. Aſſumpta ergo infirmitas habuit officium deprecandæ ſalutis, diuinitatis uero conſciẽtia ſpem tenuit ſalutis in morte ſperanda. Saluari ergo ſe orat qui & dixerit: Deus deus meus quare me dereliquiſti. Introẽuntibus enim aquis uſq; ad animam ſubiectus morti crucis fiebat, cum paſſionum uniuerſarum impetus uſq; ad mortem animæ prorumperet. In aquis autem inſectationes populi motusq; gentium ſignificari ſolere non dubium eſt, cũ dicitur: Tor

C rentem pertranſiuit anima mea.uel illud:Et pertranſiuit anima mea aquã immenſam.Sunt & aquæ arenoſam domum ſubruentes,eamq́; in caſum ruinamq́; pellentes.Hæ ergo nunc aquæ uſq; ad animam intrantes ad precem eum orandæ ſalutis coëgerunt. Verum ineuntium harum paſſionum non aliunde,quàm ex aſſumptione carnis & uirtus eſt & poteſtas. Nõ em̃ incidere in deum hic infirmitatum noſtrarum terror ualebat,aut exercere ſe niſi in carnem corporis noſtri ante quàm in ſubiacente materia potuerant paſſiones.Porrò autem haurienda fuit natura cœleſtis,ut exinaniens ſe ex dei forma in formam ſerui hominisq́; decederet. Et ideo uſq; ad animam aquæ penetrant,quia ſubſtantia ei non ſit infixa in limo profundi. Non utiq; ſubſtantia ea nõ erat quæ aſſumpta habebatur,ſed quæ ſeipſam inaniens hauſerat.Nullo autem modo ſe coruit qui ſeipſum exinaniuit euacuans,nec tamen idipſum uidebatur extare,quod iam in aliud ſe euacuando cõgeſſerat.Non eſt ergo ſubſtantia,per id quod infixus eſt in limo profundi.Primus enim homo de terræ limo,& ſecundus Adam in huius limi profundum de cœlis deſcendens ſeipſum tanquam ex alto ueniẽs defixit. Euacuans ergo ſe,quippe cui ſubſtantia non erat,non iã uſq; ad carnis,uerum etiam uſq; ad mortis profũda deſcendit,& omnis in eum terror deſæuientis in nos tempeſtatis incubuit.Cũ enim ſe contra naturæ cœleſtis terrenæq́; diuerſitatem in hãc humum poteſtatis ſuæ uirtute defixit, quia ea

Fort. noruit aut ſe corruit, pro ſe cõiecit.

D quæ natura diſſident ad quandam connexionis ſuæ ſoliditatem non generis ipſius propinquitate conueniunt,ſed potiore uita,quàm confixa ſociantur:tunc & pati cœpit & mori poſſe,per occaſum mortis in terram ac in inferna deſcendens.Sequitur enim: Veni in altitudinem maris & tempeſtas demerſit me.) Imitator ille & dominicæ mortis & tẽporis Ionas,mari merſus cetóq; ſuſceptus,non tam in mari ſe,quàm in inferno poſitum teſtatur.Clamaui in preſſura mea ad deum meũ,& exaudiuit de uentre inferorum clamores meos.Et quamuis eum cetus ad ſpeciem infernæ mortis hauſiſſet,ait:Introiuit caput meum in ſciſſuras petrarum,deſcendi in terrã cuius ſeræ tenaces & æternæ.Sancto etiam Iob poſt illud uniuerſarũ paſſionum glorioſiſſimum bellum,cum dignus iam eſſet eloquio diuino ſciẽtiáq; naturæ,poſt confracti intra ſe maris portas,rugientesq́; eius in matris ſuæ uentre terrores,rurſum quid etiam in mari ſignificaretur dominus reuclauit,dicẽs:Veniſti autẽ ſuper fontes abyſſi, aut in ueſtigijs maris ambulaſti.Aperiuntur autem tibi præ timore portæ mortis. In ueſtigijs utiq; maris tanquam in profundo uel altitudine maris portas mortis eſſe ſignificans.Nam cum profunda maris inferiora ſint terræ,neceſſe eſt in profundo maris,id eſt,in inferioribus ſedem mortis oſtendi.Veniens ergo in hoc profundum maris tempeſtate demerſus eſt,cuius in anteriori pſalmo ita meminit,dicens:Omnia excelſa tua & fluctus tui ſuper me tranſierũt.Sed

& ille

A & ille,ut dixi,dominicæ mortis imitator quem ex tenacibus externiſq; terræ feris immaniſſimus ille maris iſtius cetus euomuit, haud diſſimilis eſt. Omnes ſuſpenſiones tuæ & fluctus tui ſuper me tranſiebant.) Vſque ad mortis igitur ueniens profundum,mortis ipſius tempeſtate demerſus eſt, aduerſariumq; uirtutum depreſſus procellis eſt,non tamē tactu eorū qui ſeipſos diabolo præbituri erant uelut miniſterij arma peccato: quippe qui & nonnunquam conſilia initæ mortis ſuæ exprobrauerit, & ſtans in tēplo ſæpe clamauerit,& eleuatis ad deum frequēter oculis intenderit,ut ad unū quodq; diuinitatis ſuæ opus maximum aſpectare intelligeretur ad patrē, ob quod ſequitur: Laboraui clamans,raucæ factæ ſunt fauces meæ: defecerunt oculi mei,dum ſpero in deum meum.) Infirmitates noſtras ſuſcipiens,portanſq; peccata,uſu,& conſuetudine humanæ defatigationis loquutus eſt. Nempe qui ſe ſomno, & laſſitudini ſæpe commiſerit,etiam uſq; ad ſitis & eſuritionis neceſſitatem,Fauces itaq; eius raucæ ſunt,oculiq; defecti.Cauſam uero maxime clamoris & intentionis oculorum hanc eſſe docuit,quia ſperaret in deum,uel cum clamat dicens: Qui credit in me,nō in me credit,ſed in eum qui me miſit:uel cum clamaturus Lazarū uoce magna,eleuatis ſurſum oculis,ait:Pater gratias tibi ago quia audiſti me. Sed illo uel paterni nominis magnificētiam teſtante,uel humanæ ſalutis opus moliente,odia in eum multiplicantur incaſſum.Sequitur enim: Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei,qui oderunt me gratis. Conualuerunt

B qui perſequuntur me inimici mei iniuſte,quæ non rapui tunc exoluere, repetebar. Numerus odientium ultra capillos capitis eſt multiplex: ſiue ob impiorū copioſam multitudinē,ſiue quia indigni ſint dei cura. Nā Apoſtolorum capillos cum tanta eorum deo cura eſſet,ſcimus eſſe numeratos: ſiue quia infidelium numerus ultra numerum ſit fidelium.Nam decus capitis in capillis eſt,& eccleſiæ quæ corpus eſt Chriſti,in apoſtolorum decore omnis ornatus eſt.Super hoc capitis ſui decus odiētium eſt multitudo. Oderūt autem eum gratis,id eſt,cauſam odij non habentes,& conualeſcētes inimici iniuſte ſunt perſecuti.Non enim peccatum egerat nec dolū habuerat,& ideo quæ non rapuerat,tunc repetebatur exoluere. Cū enim debitor mortis peccatiq; non eſſet,tanquam peccati & mortis debitor tenebatur,ab his ſcilicet qui in eo peccati legem,quæ in membris noſtris eſt,exerebant.De peccato enim condemnauit peccatū in carne.In quo quia magnum diuinæ ſapientiæ conſilium explebat,crucíſq; mors in deo ſtulticia gentibus uidebatur,magnáq; in eo cœleſtis terrenæq; ſpei expectatio inerat,ſubiecit:Deus tu ſcis inſipientiam meam,& delicta mea à te non ſunt abſcondita.Non cōfundantur in me,qui expectant te domine uirtutum. Non uereantur ſuper me qui quærunt te deus Iſraël.) Inſipiētiæ ſuæ deus conſcius eſt,& delicta ſua abſcondita ab eo nō ſunt.Pœnas ſcilicet inſipien

Fort.actu.

C tiæ & delictorum quas non rapuerat repetebatur exoluere. Vſq; ad crucis autem ſtulticiam,id eſt,quia ſtultum ſit gentibus peccata noſtra ſic ſuſcipi ut peccator & ſtultus gratis iniuſtéq; uexatur.Sed quia ſtultitiam atq; delicta propter ſapientiam noſtram uitamq; ſuſceptat,ut & principem ſeculi iudicaret,& de peccato condemnaret in carne peccatum,cum in ſe in carne ſcilicet corporis ſui in qua nihil inueniri poterat peccati,ſecũdum quod ait: Ecce ueniet princeps mundi,& non inueniet in me quicq;.Veniens hic mũdi princeps nihil q; inueniens,peccati tamen pœnam,id eſt,ius mortis exercuit,per quod humanæ mortis autor, quia in autorem uitæ peccati neſciũ mortem molitus ſit,iudicatur.& hæc ſanctorum expectatio fuit, ut omnis caro redimeretur in Chriſto,ut in eo æternæ reſurrectionis primitiæ exiſtẽtent. Non confundi in ſe eos rogat qui expectent dominum,neque quærentes deum Iſraël ſuper ſe uereri aut pudere,quia ſuſcipiẽdæ ab eo carnis tempus deſideratum ſit,ſecundum illud:Multi prophetæ & iuſti cupierũt uidere quæ uos uidetis,& audire quæ auditis uos.Ne quid ergo in ſe imbecillum infirmumq; maneat deprecatur ,ne ſpem expectantium infirmitas corporis carniſq; confundat.Per eum enim & in eo expectatio nobis omnis ad deum eſt.Et ueniens ergo in corpus,ne in ſe ſanctorum ſpes cõfundatur orat.Quod autem infirmitates noſtras,ad ſalutẽ generis humani ex paterna uoluntate ſuſceperit,quia non uolũtatem ſuã facturus uenerit,ſed uoluntatem eius qui ſe miſerit patris,nunc quoque per ſubiecta dedarat.

D Quoniam propter te ſuſtinui improperium ,operuit reuerentia faciem meam.Extra factus ſum fratribus meis.& hoſpes filijs matris meæ. Quoniam Zelus domus tuæ comedit me.) Non fuit ergo in unigenito deo naturalis infirmitas, ſed aſſumpta,quia propter deum hæc improperia ſuſceperit paſſionum.quanquam ne in naturis quidem hominum ineſt neceſſitas aliqua peccati,ſed ex appetitu uoluntatis oblectationéq; uitiorum peccati uſus arripitur.Et ideo dominus non ſe rapuiſſe,quæ ut ſolueret repetebatur oſtendit,quia ea quæ contra naturam ſint deſiderata rapiantur,ſoluturis omnibus quadrantem nouiſſimum talium debitorum,& ob hoc orationis dominicæ præſcripto,remitti nobis debita deprecamur.Suſtinuit ergo improperium propter deum,dum alienum à natura ſua corpus aſſumit:dum ſecundum Apoſtolum peccatum neſciuit,pater facit eſſe peccatum:dum fit obediens uſq; ad mortem crucis:dum ipſe ex probratur quod cæteros ſaluans ſe ipſe non ſaluet:dum contumelias ſputorum alaparũéq; perpetitur.Hoc igitur pudore coopertus ob deum fit alienus à fratribus ſuis,& filijs matris ſuæ hoſpes efficitur,à uitijs ſcilicet eorum qui ſibi ſecundum carnem conſanguinei habebantur alienus:dum numulariorum menſas templum ingreſſus euertit:dum nũdinas ouium ac boum prohibet:dũ uendentibus columbas cur domum patris ſui domum fecerint negotiationis ex-

A nis exprobrat.Zelo enim domus dei peruaſus hæc egit.Eſt autē hæc amō ris pij indignatio,ut eorum quos diligimus contumelijs tanquam zelo efferueſcente moueamur.Hoc enim pollutæ domus zelo ,ut euangeliū ſicut ſuperius docuit,teſtatum eſt,turbam omnem ementium ac uendentium templum ingreſſus eiecit.Zelo autem dei etiam uſq; ad mortis ſeueritatē, & finem placuiſſe laudabile eſt.Per hanc igitur exprobratarum his cupiditatum indignationem,omnium in eum maledictorū congeſta cōuitia ſunt. Quæcūq; autem in impios dirigi ſolent,hæc in eum opprobria ſunt relatā cum blaſphemus,cum Samaritanus,cum Belzebub,cum dæmoniū habēs dicitur.Id enim ſubiecit: Et opprobria exprobrantium te ceciderunt ſuper me.) Blaſphemiæ opprobrium ei potius,qui deo contumeliam exprobret ingeruntur,ſicuti dæmonij infamia ei magis qui à deo ſit alienus, eſt propria. Quæ cum omnia ei exprobrata ſint propter domus dei zelū, eorum qui deum exprobrant ſuper eum opprobria cōgeruntur.Ex huius dicti ad Romanos Apoſtolus ſcribens ſub huius ſignificationis meminit,intelligentia. Ipſa enim ieiunij continentia recidit in opprobrium,cum à diabolo tentatur:cum in templi pinnacula locatur:cum ſupra mōtem fertur: • cum poſtremo ad adorandum ſatanam totius mundi ambitione tētatur. Flet interdum & ingemiſcit & triſtis eſt,& id ipſum ad infirmitatis tribuitur exemplum.Omni deniq; generi hominū & obtrectatio efficitur & canticum.

B Ipſi enim,qui in portis orandi uictus cauſā ſedebant,obloquuntur, & detrahunt,& in eo ebrij pſallunt.Hæc autem omnia uel ſecūdum geſtorum fidem:uel ſecundum humanæ conſuetudinis modū in ſe ita geſta eſſe conqueritur. Et operui in ieiunio animam meam,factum eſt mihi in opprobrium.Et poſui ueſtimentum meum ſaccum,& factus ſum illis in parabolam.Aduerſum me detrahebant qui ſedebant in porta,& in me pſallebant,qui bibebant uinum.) Fuit itaq; ieiunium ei in opprobrium,quia per eſuriendi opprobrium ,uſq; ad adorandi ſatanæ contumeliā tentatus eſt. Veſtis autem de ſacco habitus eſt luctus. Luctus uero omnis affectus in fletu eſt.& cum Lazarum excitaturus lachrymat,infidelitatem humani generis lugebat. In habitu enim luctus,flendi ſignificatur effectus.Quod autem non Lazarum,cuius & morte lætatur,quem & ex mortuis excitaturus erat fleuerit,omnis ipſe euangelij ſermo declarat.Sed cum reſurrectionis fidem nullam futuram,in ipſo reſurrectionis opere fleuiſſet,fletus eius in parabolam profecit,ut documentum amoris ſui in Lazarum flēdo dictus ſit præbuiſſe : & à pleriſq; hodie,quia fleuerit arguatur infirmus.In ebrijs autem pſallentibus,& his qui in porta ſederent detrahentibus,omnium etiā infirmorum in eum contumeliæ per hanc conſuetudinem uulgi docentur. Adeo autem nullum genus hominum de deo tacuiſſe manifeſtum eſt ,ut Cleophas ei qui tanquam rerum ignarus cauſam ſermonis interrogaret,re

C ſpondiſſe ita ſcribatur: Tu ſolus peregrinus es in Hieruſalem & nō cognouiſti quæ facta ſunt in ea in diebus his? Stupor enī eſt de ignoratione unius in cognitione uniuerſorum. Sed inter has omnium de ſe, & obtrectationes & contumelias, humanæ ſalutis ſacramenta peragebat, & ſalutē à deo homini, quem aſſumpſerat deprecatur. Id enim ſequitur: Ego uero orationem meam ad te domine tempus beneplaciti deus. In multitudine miſericordiæ tuæ exaudi me, in ueritate ſalutis tuæ. Eripe me de luto ut non hæream, & de profundo aquarum. Non me demergat tempeſtas aquæ, neq; abſorbeat me profundum, neq; contineat puteus ſuper me os ſuum.) Cæteris in contumelias & opprobria eius intentis, ipſe oratione ſua totus ad deum eſt, ſuſceptas quidem infirmitates noſtras in ſe habēs, ſed in his quibus afficitur cœleſtis erga nos miſericordiæ munus exequitur. Neq; inuitus hæc ſumens in multitudine miſericordiæ, beneplacitum deo eſſe tēpus oſtendit. In hoc ergo beneplacito tempore rogat, quia non ignorat hāc patris de ſe prophetiam etiam ab Apoſtolo Paulo recognitam: Tempore accepto exaudiuit te. Omnia quidem deo pro magnificentia operum intelligenda ſunt, placere quæ geſta ſunt. & cum in Geneſi ſcribitur: Et uidit deus quia bona ſunt, uitium nullum in rerū relinquitur creaturis. Tametſi quædam humani ingenij corrupta nequitijs ſunt: ut ex remedijs uenena, ut ex

D ferro enſis: ut ex igni conflagratio: ut ex cibis cruditas: ut ebrietas ex uino: ut poſtremo partes ipſæ & membra corporum ad naturalis utiq; uſus utileſq; formatæ, uiciorum ſe ac criminum miniſteria præbuerunt. Et cū deo cuncta ſint placita, beneplacitum tamē tempus, hoc eſt quo unigenitus deus in ſanguine corporis noſtri, tanquam inimica ac diſſidentia reconciliaturus omnia in cœlis, & in terra deo eſſet: cum multiformis illa dei ſapientia alijs occulta temporibus nulliſq; principibus ac magiſtratibus ſeculi cognita, ad laudem claritatis dei eſſet reuelanda: cum cohæredes & concorporales & comparticipes Chriſto gentes fierent: cum in eo omnes aduerſæ deo uirtutes dehoneſtarentur: cum mors poſt quàm in deo eſſet graſſata deſineret: cum lex peccati, quæ in carne noſtra eſt tolleretur: cum reuelationē filiorum dei congemiſcens omnis creatura ſperaret: cum in paſſione unigeniti dei omnium ante conſtitutionem mundi cauſarum & originum cōſummaretur effectus: principem ſeculi iudicando, hominem ex peccati lege redimendo: creaturis à corruptionis uanitate cui ſeruierant liberandis: nequitijs ſpiritalibus domini morte damnandis: deo in omnibus, & per omnes æternitatis munere immortalitatis noſtræ claritate laudando. Omnia autem hæc uirtus reſurrectionis impleuit, & per primitias ex mortuis ab hominum genere morte depulſa, in autores mortis æternæ mortis pœna decreta eſt. In ſe enim ipſo principatus & poteſtates dehoneſtatas cū fiducia triumphauit. Et ideo poſt beneplaciti temporis ſignificationē omnis tribuendæ

A endæ ueræ ſalutis oratio eſt,ut ea ipſa ſalutis ueritas intelligeret,quæ ex re ſurrectione ſperatur.Dehinc qui infixus eſſet in limo profundi,ut luto nõ inhæret rogaret,ſecundum illud:Quoniam non derelinques animam meã in inferno,nec dabis ſanctum tuũ uidere corruptionẽ. Qui enim de terra eſt,& in terram ex qua acceptus eſt reuertetur,luto & limo quo infixus eſt inhærebit,naturæ ſuæ,id eſt,corporis origine diſſolutus.Liberari ſe etiam ex odientibus ſe deprecatur,& de profundo aquarum,quia uſq; ad animã ſuam,id eſt,uſq; ad paſſionem inſectantiũ odia proruperant.Veniẽs quo q; in altitudinẽ maris ac tẽpeſtate demerſus,nunc ne demergatur orat, ut ſuperius aſſumptæ infirmitatis noſtræ profeſſio ſit,cum ſe demerſum eſſe profitetur:nunc uero conſciæ ſuæ ſalutis fiducia eſt,cũ ne ſe aquæ tẽpeſtas demergat precatur. Nam eiuſdem naturæ nõ eſt,& demerſam iam eſſe, & ne demergatur orare,ſed eius quæ per corpus licet merſa,non tamen ſit de tinẽda per ſpiritũ.Et ideo nũc ne abſorbeatur profundo,nẽ ue ſuper ſe pu teus os ſuũ claudat,precatur.In puteo enim infernæ mortis ſedẽ ſignificari & pſalmus alius teſtis eſt,cũ dicitur:Tu uero domine deduces eos in puteũ interitus,demerſum hoc profundũq; puteorũ in inferna terræ ſignificari demõſtrans.Ne cõtineat ergo ſuper eũ puteus os ſuũ poſtulat. Impoſſibi le enim eſt deũ uitæ,portis inferni detineri.Ac ne in eo quod mortem no- ſtræ infirmitatis aſſumpſit ſecundũ humanam neceſſitatem,aliquid ei ex

B mortis acerbitate hæreret,ideo ſubiecit: Exaudi me domine quoniã ſuã- uis eſt mihi miſericordia tua,ſecundũ multitudinem miſericordiæ tuæ,con ſpice in me.) Hoc enim in multitudine miſericordiæ beneplacitum eſt tẽ- pus,cum in ſe uniuerſorum hominum uitam deus miſerans,ut miſerator deus uitam eſſet largiturus ex mortuis,ſed qui ſuauem hãc ſibi eſſe dei mi- ſericordiam teſtabatur,ſuſceptæ tamen infirmitatis noſtræ ſollicitudinem non relaxat,dicens: Ne auertas faciem tuam à puero tuo,quoniã tribu- lor uelociter exaudi me.Intende animæ meæ & libera eã propter inimicos meos eripe me.) Omnia ut homo patitur & loquitur.Nã ex ſuſceptiõe car nis & puer eſt,ſecundum illud:Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo cõplacuit animæ meæ. Et citum auxilium tribulationi ſuæ orat,& intendi in animam ſuã rogat,ut per id quod in eam intẽdit deus digna ſit liberari.Et hæc quidem,ut homo noſter obediens uſq; ad mortem crucis precatur.Sed cum eripi ſe propter inimicos ſuos rogat,conſuetudinem hu manæ,& ſpei & moris excedit. Nemo enim ſaluus alia magis quàm ſalu- tis ſuæ cauſa uult eſſe,& à malis quis eripi ſe ob id neceſſe eſt,ne malis affli- ciatur optabit.At uero nunc eripi ſe non ſua cauſa,ſed propter inimicos ſu os ex his quibus afficitur depoſcit,quia hi inimici dehoneſtandi in ſe patiẽ te,& triumphandi cũ fiducia in ſe ex mortuis reſurgẽte mox eſſent.Deniq; nihil ſe ſua cauſa agere ac pati conſequentibus docet,dicens: Tu enim

C ſcis improperium meum & confuſionem,& uerecundiam meā.In conſpe-
ctu tuo ſunt omnes tribulantes me.Improperiū expectauit cor meū & mi
ſeriam.) Superior non diſpar profeſſio eſt,cum dicit:Deus tu ſcis inſipiē-
tiam meam,& delicta mea à te non ſunt abſconſa. Contra humanæ enim
opinionis errorē,ſoli deo aſſumpta magis hæc ab eo infirmitas, ꝙ natura
lis eſſe erat nota.Et quia propter inimicos ſuos hæc perpetienda ſibi fuerāt
per quæ humanæ ſaluti atꝗ æternitati conſulebat,huius beneplaciti tēpo-
ris teſtatur affectum,dicens:Improperium expectauit cor meum & miſe-
riam,deſideratas ſibi eſſe huius tēporis ſignificans paſſiones,ſecundū illud
diuinæ cōmunionis ſacramentū:Deſiderio cupiui hoc manducare,quia in
his paſſionis ſuæ deſiderijs beneplaciti tēporis cōſiſtebat effectus.Sed pa-
ti ad profectū noſtræ ſalutis expectans,alterius quoꝗ expectationis deſi-
derio detentus eſt.Sequitur enim: Et ſuſtinui cōmœrentem & non fuit,
& conſolantem & non inueni.) Cōmœrentis & conſolantis non ſolatium
ſed fidem quærit,ut ſi quis ueniēs ex lege,& harum omniū paſſionum in-
telligens,prophetiā ſecum,tanꝗ in conſummatione ipſius legis adſiſteret.
ut poſtea Paulus adimplens paſſiones Ieſu Chriſti,& cōſepultus in bapti-
ſmo,Chriſtū finem eſſe ſcit legis.Nam ad conſummationē humanarum
paſſionum propheticorumꝗ dictorū,qui geſtorū futurus finis erat,idem
D eſt & querelarum.Id enim ſequitur: Et dederunt in eſcam meam fel, & in
ſiti mea potauerunt me aceto.) Hæc enim ita ut ſcripta leguntur,expleta
ſunt.Nam & fel ingeſtum ei,& aceto potatum euangelia teſtantur.Obla-
tum quidem ſecundum Matthæum fel renuens:ſed ſecundum Ioannem,
ut acetum potaret ſitiuit.Locus autem ipſe his uerbis eſt dictus: Poſt hæc
Ieſus ſitiens,quoniā omnia conſummata ſunt,ut impleretur ſcriptura,ait:
Sitio.& erat concha poſita aceto plena.Spongiā igitur plenā aceto hyſopo
admiſcentes obtulerunt ori eius.Cū ergo accepiſſet Ieſus acetū dixit:Con-
ſummatum eſt.Venerat ad oues perditas domus Iſraël,& expectans con
ſolantem commœrentemꝗ non habuit,non quod conſolatione eguit uo-
lens pati atꝗ mori,ſed qui ſecum ſuper totius populi,impietate mœreret,
& qui ſeipſum ipſa mœrentis ſecum ſalute conſolaretur,ut omnibus tanto
ſcelere perfunctis ſolatium in his ſaltem,qui ſalui fierent acciperet: ſecun-
dum illud:Et infernis ſuis conſolabitur,quia non credente Iſraël gentes in
eum eſſent crediturę.Verum prophetice non ſitiſſe ſcribitur,ſed ut imple-
rentur omnia ſitiſſe ſe dixit,quia cunctæ noſtræ,quæ in eo fuerunt infirmi
tates,nō naturales ſunt ſed aſſumptæ.Dehinc ut ſatiſfeciſſe ſcripturæ pro-
pheticæ noſceretur,potato aceto omnia conſummata eſſe teſtatus eſt, ut
plenitudo legis & prophetarum,qui legem & prophetas conſummabat,
exiſteret. Iam uero quia intra conſummationem oblati fellis & potandi
aceti conſummanda quoque erat paſſionis totius prophetia,ad ea quæ
poſtea

Quomodo nō naturalis, qui naturā aſſumpſit.

A poſtea impietatem tanti facinoris conſecuta ſunt, ſermo ſe retulit, dicẽs: Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum & in captionem, & in retributionem, & in ſcandalum. Obſcurentur oculi eorum ne uideant, & dorſum eorum perpetuo incurua.) Eſſe menſam ſacrificiorũ, ut de lege quæ in ſe futuri eſt ſpeciem complexa taceamus, Apoſtolus teſtatus eſt, dicens: Nõ poteſtis menſæ domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. Sed eſſe menſam ſcientiæ, cũ nõnullis locis cognitum ſit, tum etiam in his ipſis dictis id intelligi oportere, idem beatus Apoſtolus ad Romanos ſcribens interpres eſt, cum eos obcæcatos eſſe, ne quid intelligerent teſtatur. Hæc ergo menſa unde cibus uitæ ſpiritalis accipitur coram ipſis in laqueum, & in captionem & in retributionem, & in ſcandalum facta eſt: cũ uel præſcripta legis uel prophetarum uoces ab eccleſiæ uiris ad reuelationẽ diuini conſilij tractantur: cum ad aſſumendæ carnis fidem unigenitus deus in hominis ſpecie, & ab Abraham adoratur, & cũ Iacob colluctatus oſtenditur: cum ex Iuda princeps ueniens idem expectatio gentium nunciatur: cũ in Abrahã ſemine omnes patriæ gentium benedicendæ ſunt: cum ex Dauid utero æterni regni dominus prædicatur: cum ſecundum Eſaiam, dominus tanquam ouis ad occiſionem ductus, nec maxillas ab alapis, nec faciem auertit à ſputis: cum ſecundum Hieremiam, hic deus noſter eſt, qui diſciplinis omnibus Iſraël dilecto ſuo traditis poſtea in terris uiſus ſit, & inter homines conuerſatus ſit: cum denique de aduentu eius omnium prophetarum dicta conueniunt.

B Hæc itaque doctrinæ menſa uel hic uitalis cibi ſermo & loquens, & captio, & retributio, & ſcãdalum eſt, cum à nobis deus Iacob eſſe qui ab his ſit crucifixus oſtenditur. Hæc enim eſt retributio tãtæ impietatis, ut q̃d nobis eſt dei uirtus, his ſcandalum ſit. Nam cum illaqueati captiq; ſint ſcriptis, intelligentiæ tamen carent ſenſu, & ideo obſcurati ſunt oculis ne uideant, id eſt, ne lumen intelligentiæ contuerentur, quia, ſecundum euangelium: Omni habẽti dabitur, qui autem nõ habet, etiam quod habet, auferetur, ab eo. Indigni uidelicet, qui intelligẽtiæ ſenſum ac lumen acceperãt & ideo euangelicæ libertatis ſciẽtiam nõ adepti perpetuo adhuc legis onere deprimũtur, ut ferant quod ſuſtinere nõ poſſunt. Id enim in incuruãdo dorſo per corporalium operũ ſpeciẽ ſignificatur. Sed hãc eorũ obcæcati cordis inſcitiam alia etiam debitæ ultionis pœna conſequitur. Effunde ſuper eos iram tuam, & animatio iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deſerta, & in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet.) In ira dei pœnæ conſtitutionem, non motum animi ad ultionis uoluntatem exardeſcentis ſignificari ſæpe tractauimus, quam non ſubito puniturus intenderet, ſed in quam pœnam dignus incideret. Manſit autem hæc à prophetis omnibus huic genti impiæ denunciata damnatio. Nam euerſa mox ac diruta ciuitate deleti ſunt, glorioſiſſimo illo templi cultu deleto ornatuq; detracto.

C detracto. Et ideo habitatione deſerta in tabernaculo eorum nullus habitabit. Verum adhuc ſecundum impietatis incrementa prophetia quoq; pœnæ & ultionis extenditur. Quoniam quem tu percuſiſti perſecuti ſunt ;& ſuper dolorem uulnerum meorum addiderunt. Appone iniquitatē ſuper iniquitatem ipſorum, & non intrent in iuſticiam tuam. Deleantur de libro uiuentium, & cum iuſtis non ſcribantur.) Cauſam apponendæ iniquitatis ſuper iniquitatem ipſorum, & reppellendi eos ne in iuſticiā intrarent, & delendis de uiuentium libro non ſcribendisq; ,cum iuſtis eam eſſe demonſtrans, quod quem deus percuſſerit hi perſecuti ſunt, & ſuper dolorem uulnerum ſuorum addiderint quod doleret. Et forte non iniuſte quem deus percuſſerit perſecuti eſſe uideantur. Ac de his quæ percuſſa à deo ſint ,quid ſentiri oporteat ante tractandum eſt, ut quatenus & hæc percuſſio ſalutaris & illa percuſſio impia ſit, poſſit intelligi. Percuſſit dominus Sodomam & Gomorram ultimis ſceleribus pollutas, & abominatas: & inuenio his ad miſericordiæ reconciliationem, id quod percuſſæ ſunt profeciſſe, cum tolerabilius his in die iudicij ſit futurū, quàm his ciuitatibus in quibus de Apoſtolorum pedibus puluis excuſſus ſit. Percuſſam quoq; ſynagogā Dathā, & Abiron plaga digniſſima cognitum eſt, ſed in animis eorum ea, quibus maxime peccauerāt ſanctificata ſint opera. Et ne per ſingula quæ ſunt mul

D ta diſcurram, cum & Apoſtolus in interitum carnis ad ſalutem ſpiritus tradat, dominus ipſe quid percutiens proficiat, oſtendit dicens: Videte uidete quoniam ego ſum, & non eſt deus præter me. Et ego interimam & ego uiuificabo: percutiam & ego ſanabo, ut percutiendi cauſam proficiſci ex cauſa ſanationis oſtenderet. Percuſſus ergo eſt dominus, peccata noſtra ſuſcipiens & pro nobis dolens, ut in eo uſq; ad infirmitatē crucis mortiſq; percuſſo ſanitas nobis per reſurrectionem ex mortuis redderetur. Percuſſum autem ſe, ipſe teſtatus eſt, commonefaciens diſcipulos dicti huius: Percutiam paſtorem & diſpergentur oues gregis. Sed & Apoſtolus dicti huius ſignificationē haud diſſimiliter confirmat, dicens: Qui filio ſuo dilecto nō pepercit. Non pepercit itaque dilecto filio ſuo, quem & colonis uineæ non ignarus quod occiſuri eum eſſent, deſtinauit. Nō pepercerat autem primo illi de terræ limo Adæ, quem de paradiſo poſt culpam ne lignū uitæ attingens in æternitatem pœnæ maneret, eiecit ,ut naturam corporis eius Adā e cœlis ſecundus aſſumens pariq; morte percuſſus, eam rurſus in uitam æternam iam ſine pœnæ æternitate reuocaret. Hunc igitur ita à deo percuſſum perſecuti ſunt, ſuper dolorem uulnerum, dolorem perſecutionis huius addentes. Pro nobis enim ſecundum prophetam dolet, & idcirco eſſe in doloribus æſtimandus eſt. Quod enim poſtea nominis ſui odium ſuſceperint, quatenus ſilentium reſurrectionis pecunia emerint, quibus Apoſtolos terroribus iniurijſq; uexauerint, cognitum eſt. Et quia hæc ſuper do

lorem

A lorem uulnerum addiderunt, apponetur ſuper iniquitatem iniquitas. Appoſitæ autem iniquitatis pœna eſt, ne intrent in iuſticiam dei, id eſt, ne con corporales & comparticipes Chriſto fiant, qui nobis ſecundum Apoſtolũ iuſticiæ ſanctificatio, & redemptio à deo factus eſt. Excluſi uero à iuſticiæ ingreſſu neceſſe eſt à libro uiuentiũ deleantur. Scripti enim erant in Abrahæ benedictionibus cuius ſemen ſicut ſtellæ cœli, & ſicut arena ad oram litoris abundaret. A quo libro cum omnem populum deleri Moſes metueret, ſe primum deleri deprecatus eſt, optans, ut opinor, ſecundum Apoſtolum anathema pro fratribus ſuis eſſe. Et quia ſuper dolorem uulnerũ dolorem perſecutionis addentes rurſum pœnitentiæ locum perdiderunt, deleti de uiuẽtium libro, ne poſtea quidem ſcribi cum iuſtis meruerunt, ut intelligi poſſit alius uiuentium, alius liber eſſe iuſtorum. Nec ambiguum eſt eos in uiuentium libro eſſe, qui antea ſine ulla Chriſti cognitione pie in lege uerſati omnia præſcripta legis impleuerint, de quibus ſecundũ legẽ apoſtolus Paulus ita docuit: Quia qui fecerit ea uiuet in illis. Scribũtur autem in libro iuſtorum, quibus iuſticia Chriſtus eſt factus. Iuſtus enim ex fide uiuit. Quo de libro ad Apoſtolos dominus ita loquitur, dicens: Gaudete & exultate, quia nomina ueſtra ſcripta ſũt in cœlo. Et idcirco duplex ſignificantia delendorum de libro uiuentium, & non ſcribendorum in libro iuſtorum fuit, quia poſt librum uiuentium liber eſſet reliquus iuſtorũ. Apo-

B ſtolis autem hinc magnæ gratulationis cauſa ſuggeritur, quia plus ſit in libro ſcriptos eſſe iuſtorum, quàm de uiuentium libro non eſſe deletos. Tenet autem in ſe eum confeſſionis modum quem in nobis eſſe oportet fidei ut in eo tam natura hominis, quam natura dei cognita ſit. In forma enim ſerui ueniens, euacuauit ſe à dei forma. Nam in forma hominis exiſtere, manens in dei forma potuit: aboleri autem dei forma ut tãtum ſerui eſſet forma, nõ potuit. Ipſe enim eſt & ſe ex forma dei inaniens, & formam hominis aſſumens, quia neque euacuatio illa ex dei forma naturæ cœleſtis interitus eſt, neque formæ ſeruilis aſſumptio, tanquam geminæ originis cõditionisque natura eſt: cum id quod aſſumptum eſt non proprietas interior ſit, ſed exterior acceſſio. quod ipſum conſequentibus docet, dicens: Pauper & dolẽs ſum ego, & ſalus uultus tui deus ſuſcepit me. Pauper eſt, qui ſecundũ Apoſtolum cum eſſet omnium diues, ſeipſum ut nos diteſceremus pauperta- C uit: dolens eſt, qui ſecundum prophetam pro nobis dolet. Sed hunc pauperem ac dolentem ſalus ea quæ uultus dei eſt, ſuſcepit. Forma & uultus & facies, & imago non differunt. Idipſum enim in utroque horum ſignificari communis eſt ſenſus. Hinc igitur pauperem in ſalutem uultus dei, qui forma dei eſt, ſuſcepit, id eſt, aſſumptum hominem unigenitus deus, qui imago inuiſibilis dei eſt in æternitatis ſuæ uita, quæ in deo ſalus eſſe intelligitur, collocauit. Omnis enim lingua confitebitur, quia dominus Ieſus

C nus Ieſus in gloria dei patris eſt,id eſt,ſuſceptus homo in naturam diuini-
tatis acceptus.Eſſe autem in eo finem legis & ſacrificium laudis euangelica
confeſſio eſt,ita ut hoſtiarum ſanguine ex oblatione ceſſante ſacrificiũ gra-
tiæ laudiſq; prælatum ſit.Hoc enim iſto paupere & dolente in ſalutem uul-
tus dei formæ quæ ſuſcepta continuatur.& ſequitur: Laudabo nomẽ dei
cum cantico,& magnificabo eum in laude.Et placebit deo ſuper uitulũ no-
uellum cornua producentem & ungulas.) Hæc itaq; laudatio nominis dei
laudiſq; ipſius magnificatio ſuper uitulum nouellum placebit.Talis enim
ante in lege pro peccato offerebatur,cuius ætatem per terrena ungularum
& cornuum incrementa ſignificat.Placebit ergo ſuper uitulum peccati ho-
nor laudis,ſecundum illud:Sacrificium laudis honorificabit me ,& illic iter
in quo oſtendam illi ſalutare dei.Iter igitur oſtendendi ſalutaris dei in lau-
dis ſacrificio,& ipſum in conſequentibus pſalmus oſtendit.Nam poſt pla-
cituram magnificentiam laudis ſuper uitulum nouellũ,ſubiecit. Videãt
pauperes & lætentur,& quærite deum & uiuet anima ueſtra.Quoniam ex-
audiuit pauperem dominus,& uinctos ſuos non deſpexit.) Hoc ſcilicet tẽ-
pus lætentur uidentes,cuius ſacrificium in laude ſit,quia illic oſtendetur ſa-
lutare dei.Et ideo deus ab his ad uitã animæ quæretur.Carnis enim & cor-
poris timeri iudicem uetuit,quia animam in gehennam mittere ſolus po-
tens ſit deus.Quærendi autem dei ad uitam animæ ea cauſa eſt ,quia ex-
audiuit deus pauperem,eũ ſcilicet qui ſe paupertauit, ut nos diteſceremus,
D quem in ſalutem uultus ſui ſuſcepit,in quo nobis peccata donauit,nõ ſper-
nens uinctos ſuos,ſiue qui uincti ſunt Chriſti,ut Paulus in uinculis gloria-
tur,ſiue quos ſatanas peccatis uinctos,ut armatus & præpotens obtinebat
ſecundum illud:Dirupiſti uincula mea,tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. Læ-
tentur ergo in his quæ uident pauperes,quia ſcriptum eſt: Beati pauperes
ſpiritu,quia ipſorum eſt regnum cœlorum.Et quia his qui pauperes ſpiri-
tu ſunt in cœlorum regno conſtitutis,creatura omnis congemiſcens,& do-
lens in gloria filiorum dei liberanda eſt,uanitati non ſua ſponte ſubiecta,
nunc quoq; ob lætantes pauperes uitamq; quærentes exauditumq; pau-
perem uinctoſq; non ſpretos ipſa illa ad laudem dei expectans reuelatio-
nem gloriæ,pauperum creatura aduocatur. Laudent eum cœli & terra,
mare,& omnia repentia in eo.Sub horum elementorum commemoratio-
ne creaturarum omnium liberandarum ſenſum mentemq; ſignificans, ut
dum cœlum,& terra & mare dicitur,cognoſcantur domino Ieſu Chriſto,
cœleſtia & terreſtria & inferna genu flectere. In his enim quæ in mari re-
punt,cum tamen in aquatilibus natatus magis ſit ex natura quàm reptio,
ea quæ in inferis degunt docentur,cum profundũ maris ſedẽ intelligamus
inferni.Cauſam autẽ adhuc cur cœlũ,& terra & mare deũ laudent, oſtẽdit
dicens: Quoniã dominus ſaluificabit Sion ,& ædificabũtur ciuitates Iu-

A dæ,& inhabitabunt in ea & hæreditabunt terrã. Et ſemen ſeruorũ eius poſſidebit eam,& qui diligunt nomen eius inhabitabunt eam.) Laus uniuerſa ex rerum admirabilitate proficiſcitur. Tum enim aliquid laude dignũ uidetur,cum opus ipſum ita magnificum atq; præclarum eſt,ut & prudentiã ac uirtutem gerentis & geſtorum decus uſumq; contineat. Quod itaq; ſenſum atq; opinionem ingenij communis excellat id per admirationem ſui meretur ad laudem. Cœlũ ergo quod tanto ornatu diſtinctum impletumq; eſt,tantoſq; motus atq; curſus incredibili conſtantia ac uarietate conſeruat,ut annum inter hyemem caloremq; æſtatis temperatis autumni & ueris temporibus moderetur & finiat, terra autẽ quæ ſupernis inumbrata naturis,uel complexa in ſeſe,uel ſuſcepta ſinu ſemina & contineat & alat, & fœcundet ſecundum uniuſcuiuſq; generis naturam ,uſu ac maturitate conſolidet, mare autem quod uitæ noſtræ modo nunc hauſto ſpiritu,nunc refuſo animetur & maneat,motuq; in tanta ſui uarietate rationibus ſelunaris incrementi detrimentiq; moderetur, & profunda infinitaq; ſui obijce mentẽ humanæ opinionis excedat,ut neq; quid extra,neq; quid intra ſit ſenſu perſequente capiamus ,in his tamen tantis tanq; admirabilibus rerũ naturarumq; uirtutibus in deo,hoc quod Sion ſalua ſit ciuitateſq; Iudæ ædifican-
B dæ ſint,cœli,terra,maria laudabunt, humana utiq; opera & caduca, & ipſo tẽpore ac uetuſtate ſoluenda. Quod ſi extructas eas eſſe ut ſint,laude ſit dignũ,non ne magis cõſeruatas eas eſſe ne deſtruerentur proficeret ad laudẽ? Nõ ergo hæ maximæ utiq; præſtantiſſimæq; rerum omniũ, uel magis qbus uniuerſæ res contineantur alanturq; naturæ maris terræ & cœli ad inanium pœnæ ac leuium operum laudem aduocantur,id eſt,quia Sion ſaluificata ſit extructæq; Iudææ ciuitates , quas poſt Babyloniorũ Anthiochiq; uictoriã bellum quoq; Romani regis abſumert. De hinc ipſam hanc inopem impiamq; ſententiam,rei quoq; communis ſcientia & ratio condemnat. Nam ob id ædificari ciuitates Iudææ propheticus ſermo declarat, ut in ea quæ ſalua facta ſit Sion inhabitet. Et quic hic ſecundũ humanas extructiones ciuitatumq; fabricas intelligentiæ loci eſt, cũ neq; in ædificãdis his laus ulla ſit, quæ ſint poſtea deſtruendæ,neq; ratio & natura patiatur ædificari ob id ciuitates, ut inhabitent ciuitatẽ. Eſt autem digna planè deo laus cœli & terræ ac maris cõfeſſione tribuenda,quod illa filia Sion quæ inuecta in Hieruſalem tanto præeuntium ſequentiumq; comitatu ſalua per deum ſit,in quam angeli concupiſcunt, in quam creatura omnis gemens doleſq; proſpectat , in qua æternitatis noſtræ gloriã ladẽmq; ſpeculamur, in qua ædificatæ eccleſiarum ciuitates manebunt. Sion enim licet colliculus templo quod in Hieruſalem fuit iunctus ſit,tamen ſecũdum interpretationem ex Hebræo in Latinum Græcúmq; ſermonem ſpeculatio dicitur. In hoc ergo corpore domini quod reſurrexit ex mortuis,quod à dextris uirtutis conſe-

C dit, quod in gloria dei patris eſt, ſpem noſtram uitámq; ſpeculamur. Et qa reuelationem noſtræ in eo claritatis & ipſa in eádem liberanda, creatura omnis expectat, ſalutem huius Sion ſub ſignificatione cœli & terræ & maris laudat, quia omnia in cœlis & in terra pacificata & reconciliata per eam deo ſint, quia in reſurrectionis gloriam, cuius ſpem in ipſo ex mortuis reſurgente ſpeculamur, peccatū, mors, corruptio à uita & īmortalitate deuorata ſint & exhauſta. Nam ſi ſuper unius peccatoris pœnitentia magnum in cœlis gaudium eſt angelorum, quanto magis in totius mundi reconciliatione lætitia ſit? Et quia in finem pro his qui immutabūtur eſt pſalmus, Iudææ etiam ciuitates, ut in Sion inhabitent, ædificandæ eſſe laudātur. Et ciuitates ipſas conuentus hominum eſſe quis dubitet? eccleſias uero ex cōuentu plæbium effici notum eſt. In hac ergo Sion quæ illam in ſe etiam primitiuorū conſcriptorum in cœlis complexa ſit, ciuitatem habitatio noſtra perficitur, qui ut ſemen Abrahæ, ita & ſemen Iudæ manemus. Non enim qui in carne Iudæus, ſed qui in ſpiritu. Ob quod in his noſtris conuentibus ciuitates quoque Iudæ ſumus. Ac ne ſibi Iſraël impius ciuitatū Iudææ gloriā eo quod ſecundum carnem ſeruorum dei ſemen eſt uendicaret, eorum hæreditatem, eorum habitationem in Sion eſſe demonſtrat, qui nomen domini diligant, ut pietatis magis ſit non generis electio, quia præſtet omnibus charitas dei quæ in Chriſto eſt, & Petrum nihil aliud quàm utrum ſe amaret interrogat dominus noſter Ieſus Chriſtus dei filius, qui eſt benedictus in omnia ſecula ſeculorum Amen.

D

In finem pſalmus Dauid in rememoratiōe eo quod ſaluum me fecit dominus. PSALMVS LXIX.

Domine deus in adiutorium meum intēde, domine ad adiuuandum me feſtina. Confundantur & reuereantur qui quærunt animam meā: Auertantur ſtatim erubeſcētes qui dicunt mihi euge euge. Exultet & lætētur in te oēs qui quærūt te, & dicāt ſemper magnificetur dominus, qui diligunt ſalutare tuum. Ego uero egenus & pauper ſum deus adiuua me. Adiutor meus & liberator meus eſto domine ne tardaueris.

Alius hic in rememoratione pſalmus eſt, nam trigeſimo ſeptimo eadem inſcriptio eſt. Ex ipſa autem uerbi huius ſignificatiōe uſuque communi quod in rememoratione præſcribi intelligendū ſit, edocemur. Nam rememorationis precatio ei cōpetit, qui ſe incidere in obliuionem eius à quo uel auxiliū uel ueniam expectat pertimeſcit, & aut ſui ad ſalutem commemorationem fieri deſiderat, aut eorum ad pœnā qui ſibi ſemper infeſti ſunt. Equidem in anteriori ſuperſcriptionis ipſius pſalmo de uenia & ſalute tractatum eſt, qui totus ex perſona dolentis domini

pro

A pro nobis portantiſq; peccata noſtra cõſiſtit. In hoc uero neceſſitas poſcẽdæ ueniæ non relicta eſt, quia iam ſuperior & contiguus huic pſalmus ſaluificatæ Sion ædificatarúmq; ciuitatũ Iudææ laude concluſus eſt. Sed in eo rememoratio in impios ultionis eſt, & retributionis in ſanctos. Et quia nõ illi Dauid, ſed in illũ Dauid pſalmus in finem eſt ſecundum æditam in anterioribus ex nominis proprietate rationem, ex perſona domini tractabitur, ut ipſo pſalmi fine noſcetur: Domine deus in adiutorium meum intende.) Piæ cõfeſſionis hæc uox eſt adiutorium à domino & deo ſperare, ſed plus hic q̃ in deprecationibus ſperãdi auxilij ſolet eſſe, ſermo ſignificat. Videri enim id poteſt, ut qui in adiutorium poſitus ſit ſuper potentẽ, nunc in adiutorium in quod poſitus eſt, ut intendatur orare. Et quis hic ſit non ambigitur ex pſalmo in quo ineſt ſcriptum: Poſui adiutoriũ meum ſuper potentem, & exaltaui electum de plebe mea, inueni Dauid ſeruum meum. Et ne aliquid in illum Dauid Ieſſe referri poſſet, adiecit: Et ego primogenitum ponã eum, excelſum ſuper reges terræ. At ne quod primogenitus eſt ad primitias indulti ei à deo regni trahi poſſet, id quod ſoli domino Ieſu Chriſto proprium eſſet oſtendit dicens. Et ſedes eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta manet in æternum, & teſtis in cœlo fidelis. Nunc ergo q̃ aduerſum potentem poſitus ſit adiutor, & qui intendi in adiutorium ſuũ
B precatur, pœnã in eos qui ſibi aduerſantur expoſtulat, dicens: Cõfundantur & reuereantur qui quærunt animã meam. Auertãtur retrorſum & erubeſcant, qui cogitant mihi mala. Auertantur ſtatim erubeſcentes qui dicũt mihi: euge euge.) Ex uerbis loquelæ ſermonis noſtri diuinus ſermo pendendus eſt. Pudor & cõfuſio ex dedecore eſt, auerſio ex repulſa eſt. Reditus uero in noua loca magis q̃ in ea unde digreſſio eſt. Qui quærunt animã ſancti huius, qui in adiutorium ſuũ orauit dominum confundẽtur, poſt etiam auertẽtur non in alia, ſed in eadem. Et idem eſt dictorum ordo qui & rerũ. Cõfundentur iuſti animam quærendo, quẽ cum peremerint, ſcient quoniã deus uitæ & reſurrectionis eſt dñs. Ac deinde auertentur, ne occurrãt cum ſanctis obuiam Chriſto in nubibus rapti. Poſtremo auerſi nõ ibunt in aliena loca. Surgentes enĩ impij ex mortuis, rurſum detrudentur in infima terræ unde emerſerãt. Nam, ut Apoſtolus ait: Omnis quidem caro reſurget, ſed non omnis demutabitur. Reſurget autem, quia in carne ſiue bona ſiue mala egerint recipere conſtitutum eſt. Ergo & quærentes animam iuſti, & euge euge dicentes, & confundẽtur & reuertentur in reſurrectione, confundẽtur inq̃ ad iudicium reuocari. Euge euge aũt iuſto dixiſſe conſtat qui dixerunt: Saluos fecit alios, ſe ipſe ſaluare nõ poteſt. Sed poſt hanc malorũ pœnam, quia rememorationis erat pſalmus, pro ſanctorũ quoq; fuit ſpebus orandum. Sequitur enim: Exultent & lætentur in te omnes qui quærunt te & dicant ſemper magnificetur deus, qui diligunt ſalutare tuum.)

C Vt confuſio & reuerentia iuſti animam quærentibus, ita exultatio & læti-
cia quærentibus deum, quia ſecundum prophetam reſurgent alij in con-
fuſionem, alij in læticiam. Et ut retrorſum erubeſcentes auertentur, qui ma-
la cogitant, qui dicunt euge euge, ita qui ſalutare dei diligunt ad confeſſionẽ
magnificentiæ dei proficiunt, ut ex gratia indultæ ſibi à deo exultationis,
laudis confeſſio augeatur. Non enim aliquo deus qui idem atq; æternus
eſt indiget, aut quicq; in rerum naturis & mentium opinionibus eſt quod
expectet. Quod enim incremento demutabile eſt, id detrimento ſæpe mu-
tatur. Deus autem qui idem origo & cauſa gignentibus eſt, ad æternæ bea-
titudinis naturam ſibi ipſe ſufficiens nihil extra uel ultra quod ſibi deſit, ne
aliunde expetat, dereliquit. Magnificatur autem per beneficiorum ſuorum
incrementa nobiſcum, cum magnificentia eius & commodorum noſtrorũ
ſenſu ac iocunditate & referendæ gratiæ, laude cumulatur. Ergo quotienſ-
cũq; magnificatur dominus, totiens aut optandi nobis à deo muneris uo-
ta ſunt, aut ſumpti perceptiq; confeſſio eſt, magnificentiæ eius laude nobi-
ſcum per commodorum noſtrorum incrementa naſcente. Oportuit autẽ
pſalmum qui rememorationis in finem eſt digno rememorationis fine cõ-
cludi. Sequitur enim: Ego autẽ egenus & pauper ſum, deus adiuua me:
D Adiutor meus & liberator meus es tu domine, ne tardaueris.) Neque re-
gis dignitati neq; regni, ſummæ paupertatis atq; inopiæ profeſſio congru-
it. ſed eius uox eſt, qui ut nos diteſceremus pauperem ſe præſtitit, cui ne ad
ſupremam quidem cœnã niſi quæſita & aliena domus fuerit. Auxiliũ pro
nobis itaq; rogat. In forma enim ſerui, obediens uſq; ad mortẽ factus eſt,
Citum quoq; auxilium ut liberetur orat, in quo nullius morationis tardi-
tas ſit, qui & ipſas paſſionis moras nõ ferens, proditori dixerit: Fac quod fa-
cis cito, memorari in ſe ſuſceptæ carnis infirmitatem ut liberetur paterni nu-
minis uirtute feſtinat:

Pſalmus CXVIII. א Aleph.

BEati immaculati in uia q ambulãt &c. Vſq; ibi: derelinquas uſ-
quequaq;.) Qui ad doctrinã rationalis & perfectæ pruden-
tiæ præparantur, ab ipſis ſtatim literarum elementis docendi
ſunt, ut perfectã uerãmq; rationem tanq; ab exordio primæ
inſtitutionis conſequantur. Sciens iſtud ſanctus Paulus Apoſtolus eam ſo-
lam uerã atq; utilis doctrinæ eſſe prudentiam, quæ ab ætatis initijs atq; ab
infantiæ ipſius inchoaretur exordijs, hæc ad Timotheum inter magna at-
que præclara fidei ſtudijq; præconia, in ſecũda epiſtola ſcribit: Tu uero per-
mane in his quæ didiciſti & credidiſti. & ſciẽs à quibus didiciſti & quod ab
infantia ſacras literas noſti, quæ te poſſunt inſtruere in ſalutẽ. Hoc propter
præſentem pſalmum ita dictum ſit, in quo cum cognitio ueritatis ad erudi-
tionem humanæ ignorantiæ eſſet ædenda per ipſa literarum atq; elemen-
torum initia, doctrinæ ordo eſt diſtributus. Secundũ enim Hebræorum li-

A teras ſingulis octonis uerſibus ſingulæ literæ præferũtur. Eſt autem omnis numerus uerſuum in centũ ſeptuaginta octo uerſibus. Nã cum ex uiginti duabus literis omnis Hebræus ſermo coueniat, & octonos uerſus literæ ſingulæ explicent, numerus iſte uerſuum octonis partibus multiplicatus expletur. Hanc igitur extitiſſe cauſam exiſtimo, ut p literas totius iſtius pſalmi ordo decurreret, ut ſicut paruuli & imperiti & ad legendũ imbuẽdi, hæc primum per quæ ſibi uerba contexta ſunt literarum elementa cognoſcerẽt, ita & humana ignoratio ad mores ad diſciplinam, ad cognitionem dei per hunc ſingularum literarũ octonarium numerum ipſis ueluti infantulis doctrinæ inicijs erudiretur, arduũ enim & difficillimum eſt hominem per ſe, ipſum ui per ſeculiq́ꝫ doctores rationem præceptorum cœleſtium cõſequi, nec naturæ noſtræ recipit infirmitas diuinis inſtitutis, niſi per eius gratiam quæ hæc ipſi dederit, erudiri. Nanq́ꝫ qui ſimpliciter ea quæ inter manus ſibi inciderint legunt, exiſtimãt nihil differẽtiæ in uerbis, nihil in hominibus, nihil in rebus exiſtere. Sed ſi iſtud cõmunis colloquij ſermo nõ patitur, ut ſub diuerſis rerum nũcupationibus, niſi diuerſa ſignificata eſſe intelligatur, nunquid dei eloquia tã imperita & tam confuſa eſſe credimus, ut aut inopia uerborũ quibus iterantur laborauerint, aut diſtinctionum genera neſcierint?
B Plures enim cum audiunt legem, iuſtificationem, præcepta, teſtimonia, iudicia, quæ omnia Moſes ſub diuerſa uniuſcuiuſq́ꝫ generis uirtute diſpoſuit, unũ atq́ꝫ idem eſſe exiſtimant, ignorãtes aliud legem, aliud iuſtificationem, aliud præceptũ, aliud teſtimonium, aliud eſſe iudicium quæ multũ à ſe differre & diſcrepare teſtis nobis eſt octauus decimus pſalmus, quo cõtinetur proprietas uniuſcuiuſq́ꝫ & nũcupationis & generis. Lex enim immaculata conuertens animas teſtimoniũ dñi fidele erudiẽs paruulos. Iuſticiæ domini recte lætificantes corda, præceptũ domini lucidum illuminans oculos. Timor domini ſanctus permanẽs in ſeculũ ſeculi, iudicia domini uera iuſtificata in ſemetipſa. Sunt ergo diſtantiæ in ſingulis qbuſq́ꝫ rebus, & prudentis atq́ꝫ intelligẽtis uiri eſt in quæ ſcripta ſunt diſcernere, ubi lex, ubi præceptũ, ubi teſtimoniũ, ubi iuſtificationes, ubi iudica, cõſtituta ſint, ne illa quæ ſermo propheticus mirabili uniuſcuiuſq́ꝫ proprietate diſtinxit, ea ignorantiæ noſtræ infirmitas indocta imperitiæ opinione cõfundat. Itaq́ꝫ p literas ſingulas hæc omnia maximus & ultra cæteros copioſiſſimus pſalmus iſte diſcreuit, ut p hæc uerborũ elementa credendi, & uiuẽdi, & erudiendi in dñi doctrina ratio, diſtinctio doceret. Plures aũt arbitãtur ſimplicitatẽ fidei ad abſolutã æternitatis ſpem poſſe ſufficere, tanq́ꝫ innocentiæ ſecundũ iudiciũ ſeculi ſtudiũ doctrinæ cœleſtis non egeat inſtitutis. Et qa aliter ſe res habet, idcirco nũc uiuendi in deo innocẽter, & in innocentia religioſe manendi cognitio multa cũ copia prophetici ſermonis expoſita eſt, qa difficile eſt quenq́ꝫ per ſemetipſum, id eſt, per ſeculi inſtituta, hanc innocentiæ religioſæ co-

C gnitionem,ad uerũ uſum uitæ piæ & innocẽtis adipiſci. Nouit etiam infir-mã per ſe eſſe humanam naturã Apoſtolus ad hanc uiuendi ſcientiã capeſſendam. Nã cum de chariſmatũ & munerũ dei donis doceret, cum primũ ſermonẽ ſapientiæ prætuliſſet,ſtatim ſermonẽ ſcientiæ ſubiecit. Hoc enĩ ſcientiæ,poſt ſapiẽtiæ ſequens à deo donũ dei eſt, quia uſus ſapientiæ in uſu ſciẽtiæ pfectus eſt. Occurrit aũt in præſenti pſalmo etiã ea nobis difficultas quod cũ duos tãtum pſalmos acceperimus,per literas Hebræas cõſcriptos, id eſt,centeſimũ undecimum atq; duodecimũ,ita ut à prima uſq; uigeſimã ſecundam ſecundũ Hebræos literam uerſuũ numerus conueniret,uerſuſq; ſinguli à ſingulorũ elementorũ initijs inchoarentur,in hoc nũc pſalmos octonos uerſus elementa ſingula obtinerẽt. Sed cũ omnia uiuendi credendi & placendi deo præcepta cõtinerentur in pſalmo,in eo numero omnia literarum initia continẽtur ; qui maxime ſecundum plenã & religioſam eiuſdẽ numeri uirtutem primus omniũ conuenientium in ſe undiq; partiũ æqualitate perfectus eſt. Primum etenim p duas in ſe partes ex partibus cõequalis,tũ deinde per quatuor aquæ partes cõuenit. Et uirtutes pſalmorum q in

Ogdoas. hoc numero uel ſingulari uel multiplicato collocati ſunt, docent numeri huius eſſe ſanctã & religioſam plenitudinem. Hic aũt numerus etiam in lege ſanctus eſt. Iuſſum enim eſt ut qui natus eſſet in octauo ſignũ circunciſionis acciperet. Hæc etiã in circũciſione domini ratio ſeruata eſt,& in hoc die-

D rum numero cũ ipſe circunciſione nõ egeret,oblatus in templo eſt,ut in corpore eius humanæ carnis recideretur infirmitas. Hic etiã numerus omnia genera pecudũ (ut digna ſacrificijs habeant) enunciat,octaua enim die iubentur offerri. Et in hoc numero diluuij diebus origo rurſum humanæ generationis eligitur. Cõſummatio igitur nũc doctrinæ & eruditionis noſtræ ſub perfecti huius numeri abſolutione per ſingula elementa cõcluditur,ante q; neq; mundi deo hoſtia fuit,neq; in generis familia quis ceſſante circũciſione ſuſceptus eſt, & ex quo rurſum iterãdæ generationis cœpit exordiũ.

Aleph. Primæ igitur literæ hi uerſus ſunt: Beati immaculati in uia qui ambulãt in lege domini. Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius in toto corde exquirunt eum.) Dictorum ordo nõ negligendus eſt,qui ſi non diligenter à nobis cognoſcitur,nec diſpoſitæ quidẽ beatitudinis ordinem cõſequemur. Nõ enim primũ beati ſcrutãtes teſtimonia,ſed primũ beati immaculati in uia. Prius enim eſt cõfirmatis moribus,& in innocentiæ ſtudijs ex cõmuni probitatis honeſtate cõpoſitis uiam ueritatis ingredi,ſequens deinde eſt ſcrutari dei teſtimonia,& expurgato emũdatoq; animo ad inueſtiganda adeſſe. Ordinis autem huius & alius propheta non immemor eſt,dicens: Serite in iuſticia uoſmetipſos,& metite uos in fructum uitæ, & illuminate uos in lumine ſcientiæ. Nõ illuminatio primũ ſed ſatio noſtra præceptum eſt, & cũ ante noſmetipſos,id eſt, uitæ noſtræ uſum in ſpem fructuũ ſeuerimus.

Dein

A Deinde cũ quæ ſata ſunt meſſuerimus;tũc nos lumine ſciẽtiæ illuminemur. Tenẽdus igitur hic ordo eſt ſationis meſſis & illuminationis. Plures enim noſtrũ illuminari ſe priusq̃ ſerere ac metere feſtinant, cũ ſatio atq; meſſis quædã conſequẽdi luminis præparatio ſit. Prima igitur hæc beatitudo eſt, beatos eſſe qui immaculati in uia ſint. Sed nõ in uia fortuita & incerta & in erratica, ſed in uia in qua in lege dñi ambulatur. Plures enim utilem & neceſſariã uiam eſſe ſe ingreſſos exiſtimãt, ſed immaculati in uia nõ erunt, q̃a non in lege domini ambulãt. Sed uia hæc non ſolũ iocunda eſt, ſed etiam peragẽda eſt. Nemo enim dũ in uia eſt id ad quod per uiã tendit obtinuit. Beatus Paulus ait: Nõ quod iã acceperim aut perfectus ſim, ſequor autẽ ſi apprehẽdã, in quo & apprehẽſus ſum à Chriſto. Ergo adhuc ille ꝑgebat, ea quæ retro ſunt obliuiſcẽs, in his aũt quæ in priora ſunt ſe extẽdens. Itaq; uiam hãc agens beatus eſt, qui cũ obliuione præteritorũ in futurorũ ſpem extẽdit. Et quæ uia ſit in qua unuſquiſq; ambulãs beatus ſit, dñs docet dicẽs: Ego ſum uia. Quiſqs igitur in præceptis eius inſtiterit, hic beatus eſt, dũ uicia carnis coẽrcet, dũ animi petulantiã edomat, dũ auariciæ famem uincit, dum terrenorũ honorum gloriã euitat. Quiſquis ergo in his manſerit, hic

B eſt immaculatus in uia, & in lege dñi ambulãs. Adiectio aũt ea qua dictum eſt in lege dñi nõ eſt ocioſa. Eſt enim & peccati lex de qua ait beatus Apoſtolus: Video aliã legem in mẽbris meis cõtra militantẽ legi mẽtis meæ, & captiuũ me ducẽtem in legẽ peccati. Ergo quia & lex peccati eſſet, idcirco domini lex dicta eſt. Niſi enim & lex exterior nõ cum adiectione ꝓprietatis legẽ domini propheticus ſermo dixiſſet. Sequẽs deinde uerſus eſt primæ literæ: Beati qui ſcrutãtur teſtimonia eius in toto corde exquirunt eum.) In primo uerſu eſt: Qui ambulãt in lege domini. in ſecũdo: Qui ſcrutantur teſtimonia eius. In quarto, quia tertius ſupplementum dedit, ſecũdo de mandatis ait dicẽs: Tu mandaſti mãdata tua cuſtodiri nimis.) In quinto de iuſtificatione, utinã dirigantur uiæ meæ ad cuſtodiẽdas iuſtificationes tuas.)

In ſexto rurſum de mãdatorũ effectibus, nõ cõfundar cũ reſpicio in mandata tua. In ſeptimo de iudicijs: Cõfitebor in directione cordis in eo quod didici iudicia tua.) In octauo de iuſtificatione iuſtificationes tuas dñe cuſtodiã, non me derelinquas uſq;quaq; nimis.) Si ergo aliud lex aliud præceptum, aliud iudiciũ, aliud iuſtificatio, aliud teſtimoniũ, neceſſarium eſt ab eo qui hæc omnia cõſtituit & cõdidit intelligẽtiæ gratiã nos & munus orare. Totũ aũt hoc in ſe habet legis nuncupationẽ. Quid ergo eſt lex? umbra ſcilicet (ut Apoſtolus ait) futurorũ. Quod de cæteris ſcriptũ nũq̃ eſt, ſui ut futurorũ umbra ſit, aut iuſtificatio, aut teſtimonia, aut mãdata, ſed tantũ legi id propriũ eſt (ut Apoſtolus in pluribus docet) nõ ſecundũ literæ intelligentiã legem eſſe tractandã, ſed ſecundũ ſpiritalẽ doctrinã futurorũ in ea umbrã eſſe noſcẽdam. Ait enĩ: Non obturabis os boui triturãti. Et adiecit:

C Nũqd pecudũ deo cura eſt? An nõ propter nos dicta ſcriptaq; ſunt. Et rur-
ſum: Legẽ legentes nõ audiſtis quod Abrahã duos filios habuit, unũ ex an-
cilla, & unũ ex libera? Sed qui ex ancilla, ſecundũ carnẽ natus eſt, qui aũt ex
libera, ſecundũ repromiſſionẽ, & quia lex futurorũ umbra eſt, adiecit quæ
ſunt. Hæc enim ſunt duo teſtamẽta. Ergo quæcũq; doctrinarum ſpiritaliũ
umbra cõplexa eſt, hæc lex eſſe dicẽda eſt, quia lex & ſpiritalis & umbra eſt
futurorum. Mandatũ autem domini eſt, in quo obſeruatio præceptorũ &
cuſtodia continetur, ut illud: Non occides, non mœchaberis, & cætera horũ
ſimilia. Et quia hæc ſimplicia & ſplendida ſunt, noſq; in uerũ lumen per ob-
ſeruãtiam ſui dirigentia, idcirco ita dictum eſt: Præceptum domini lucidũ
illuminans oculos. De lege autem non conuenerat iſta dixiſſe quæ p um-
bram futurorum aucta eſt, & animas per futurorum cognitionem conuer-
tens, mandatum autem per obſeruantiam ſui illuminans. Ergo quia beati
ſunt ſcrutãtes teſtimonia dei & aliud legem, aliud mandatũ, aliud teſtimo-
nia eſt, ſicut cætera diximus, quæ hæc ſint dei teſtimonia noſcendum eſt.
Legis enim totius liber ſub teſtimonijs datus eſt. Cœlũ nanq; & terrã Mo-
ſes librum teſtamenti traditurus in teſtimonium aduocauit. Sunt & pluri-
ma in cauſa teſtimoniorũ conſtituta cum Iacob ait: Teſtimonium erit uo-
bis collis iſte, & teſtimonium erit lapis iſte, & in Ieſu ſcriptũ eſt: Duodecim
D lapides tollite, ut ſint hi in teſtimonium filijs ueſtris. Curato etiam leproſo
dominus ait: Offer munus tuum in teſtimoniũ quod cõſtituit Moſes illis.
Apoſtolus plura ad Timotheum per epiſtolam loquens denunciat ſub te-
ſtibus dicens: In conſpectu multorũ teſtiũ denuncio tibi, & in cõſpectu dei
uiuificantis omnia, & Ieſu Chriſti & electorum angelorũ, ut hæc cuſtodias.
Plura igitur & innumerabilia ſunt dei teſtimonia, quæ ſi quis ſcrutari per co-
gnitionem legis prophetarum, Apoſtolorũ, euangeliorum uellet, in beati-
tudine permaneret, neq; uelut uacuo & ſolitario orbe uiuẽs ſciret ſe niſi ſub
teſte peccare. Plena ſunt eñ omnia diuinis teſtimonijs, & omne hoc uacuũ
quod putatur repletũ eſt angelis dei, nihilq; quod nõ hæc diuinorum mi-
niſteriorũ frequentia incolat. Horum itaq; cognitionẽ per doctrinam quis
adeptus, ſcit ſe ſub teſtibus uiuere. Et cum natura humanæ infirmitatis pro
diuis ad uicia eſt, refugit tamen uel ſub teſte peccare, qđ ipſum docet nos cõ-
munis cõſuetudinis ratio. Quis enim furari ſub teſte non metuit? Quis ad
ſcelus niſi ſecretum elegit? quis ad adulterium non aut ſolitudinem aut no-
ctem optauit? Et ſi quãdo incaleſcentibus uicijs iã ad crimen animus prom-
ptus eſt, tñ furor inſanientis uoluntatis occurſu teſtis coercetur, & in ſeſe ab-
ruptã humanæ petulantiæ naturam nonnunq; interceſſio repẽtina reuoca-
uit. Si ergo metu interceſſionis iam præſumptũ animo facinus demoratur,
quid chriſtianũ hominem agere conueniet, ſcientẽ ſe tot undiq; ſpiritalium
uirtutum teſtimonijs (non dico operum ſuorum) ſed ipſius tantum uolun-

catis

A tatis obſeſſum? Nónne cum in aliquam turbidæ affectionis uoluntatem infirmitatis noſtræ aculeis commouemur, metuimus adſiſtentes undique nobis choros angelorum, & plenum miniſterijs cœleſtibus mundum? Si enim angeli paruulorum patrem noſtrum quotidie uident, qui in cœlis eſt, poſſumus teſtimonia eorum metuere, quos & uobiſcum manere, & deo quotidie ſcimus adſiſtere. Quinetiam ipſum diabolicum illum per quem ipſa illa uiciorum noſtrorum incentiua præbentur ſuosq; omnes teſtes metuere debemus, puncto temporis omnem amplitudinem mundi huius obeuntem. Cui dulce eſt peccare nos, ut peccatorum noſtrorũ teſtimonio glorietur. Eſt enim eius hæc propria calliditas, inſtigare ad peccãdum, & arguere peccántes, dictum eſt enim: An neſcitis quia adeſt diabolus accuſator fratrum ueſtrorum, & quia hæ ſunt aduerſariæ nobis uirtutes? In teſtimónio cum cæteris permanentes, de ſanctis tantum prophetam meminiſſe dignum fuit dicentem: Beati ſcrutantes teſtimonia tua non aliena ſcilicet, ſed illa quæ dei ſunt.) Non negligens autem teſtimoniorum dei oporteret eſſe ſcrutatio, ob quod dictum eſt: In toto corde exquirũt eum. Nõ pro parte ſtudium cœleſti doctrinæ adhibendum eſt, ſed toto corde dei teſti-
B monia inquirenda ſunt, ut quia ſunt & alia quæ dei non ſunt, ea quæ dei diſcimus eſſe, non auocato in alia negocia corde hæc ſcrutemur. Succedit deinde hic uerſus: Non enim qui operantur iniquitatem in uijs eius ambulauerunt.) In primo uerſu ſingulariter uia commemoratur, in hoc tertio plures ex quo intelligendum eſt per multas uias ad unam perueniri, in qua quiſq; immaculatus ſi ſit, hic beatus eſt. De plurimis autem uijs atque una Hieremias paria teſtatus eſt dicens: State in uijs & interrogate uias domini æternales & quærite quæ ſit uia bona. In plurimis ergo uijs ſtandum eſt, & plurimæ interrogandæ ſunt, & hæ quidem plures & domini ſunt & æternales, & in his cernendum eſt quæ ſit uia optima. Viæ plures ſunt, & plurima dei mandata, plures prophetæ per quos omnes in unam uiã pergitur, ſed in his operarij iniquitatis non ambulauerunt. Nam ſi in eis manſiſſent, uſque ad optimam illam noui teſtamenti uiam peruenirent. Eſt uia per Moſen, eſt per Ieſum, eſt per Dauid, eſt per Eſaiam, eſt per Hieremiã, eſt per Apoſtolos, per has omnes ad eum neceſſe eſt peruenire, qui dixit: Ego ſum uia, & nemo uenit ad patrem niſi per me. Simile quiddã ſub margaritæ nomine dictum eſſe intelligendũ eſt. Multarum enim margaritarũ negociatorem oportet ut unam margaritam multi precij conſequatur. De margaritis uero cum ſit ſermo, ſufficit ad honorem earum quod margaritæ ſint nũcupatæ. Vna aũt illa margarita quæ reperta eſt, magni eſſe precij dicitur. Ita & cũ de uijs plurimis prophetatur, quod & domini & æternales ſunt dictæ. Cũ autẽ in his uijs quæritur quæ ſit utilis uia, ea quæ reperta eſt, optima prædicatur. Ergo quamuis uel illæ uiæ æternales ſint, uel margaritæ

Diuerſæ uiæ domini.

C ipſe ſuo nomine honorabiles ſint, in multis uijs ſtandum eſt, ut bona uia reperiatur, & uendēdæ omnes margaritæ ſunt, ut ea quæ multi precij eſt inuerta, ematur: De hinc cōſequitur hic uerſus: Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis.) Superius cōmemorauimus aliud ſignificare mandata, aliud legem. Et de lege, quantum arbitror, Apoſtolus nobis teſtis fuit, quia umbra ſit futurorum, in qua ſpecies ueritatis tāquàm corpus in umbra deſcribitur. Mandatum uero eſt, quod per obſeruantiam implendum eſt, ut illud: Non mœchaberis, & non occides. Non enim in eo ſpecies futuræ imaginis continetur, ſed præſentem operationis habet effectum. Tu mandaſti mādata tua cuſtodiri ualde. Nihil igitur diſſoluto animo, nihil incurioſo agendum eſt, ſe ſollicitos atq; anxios curam mandatorum dei exequi nos oportet, ut id quod agimus in profectum fidei noſtræ in reuerētiam eius cuius negocium agimus exequamur. Cæterum ſi aliquid remiſſa uoluntate & occupata in res alias cogitatiōe egerimus. Officia quidem corporis in agendo occupabuntur, ſed deuotionis meritum per negligentiam nō conſequemur: Vtinam dirigantur uiæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas.) Habemus nunc poſt mandatorum cuſtodiam etiam iuſtificationū obſeruantiam, & mandata iam ſuperius (quæ eſſe exiſtimaremus) oſtendimus. Iuſtificationes autem ſunt plures atque diuerſæ in obſeruan-

D dis ſingulis officiorum generibus temperandæ. Ad quorum cuſtodiam niſi à deo dirigamur, infirmi per naturam noſtram erimus. Adiuuandi igitur per gratiam eius dirigendiq; ſumus, ut præceptarum ordinem iuſtificationum conſequamur. Eſt uobis iuſtificatio circa ſeruum diſtributa, eſt circa filium, eſt circa patrem, eſt circa patres, eſt circa fideles uiros, eſt circa eccleſiæ principes, eſt circa angelos, eſt circa deum ac dominum noſtrum unigenitum dei uerbum. In ſingulis ergo quibuſq; generibus atq; nominibus iuſtificationis ratio ſeruanda eſt, quia niſi hæc omnia ex comparibus deuotæ uoluntatis officijs retineantur, iuſtificationem dei non tenebimus. Religioſus in patrem ſi oderit filiū, modum iuſtificationis amiſit. Religioſus in ſeruum ſi fratrem oderit, prædictæ iuſtificationis ordinem dereliquit. Religioſus in dominum ſi oderit ſacerdotem, quam iuſtificationis obſeruantiā in religione dei expleuit, odia in ipſa miniſteria diuinæ iuſtificationis exercens? Iam uero in ipſam fidei ueritatem, id eſt, dei patris & domini intelligentiam, per quam maxime iuſtificatio nobis erit probata quanta opus eſt nobis dei gratia, ut recte ſapiamus, ut ex propheticis atque euangelicis autoritatibus unum idémque teneamus, ne in uno aut altero opinio noſtra & ſermo diſſideat, ſed uniuerſas dei iuſtificationes æqua ac pari operum ac doctrinæ obſeruantia dirigamus, quod cū conſequemur tum dicere id quod conſequenti uerſu continetur licebit:

Tunc non confundar cū reſpicio in omnia mandata tua.) Niſi eīm atten-

ti in

A qi in omnibus mandatis eius fuerimus, fuerintq́ alia præterita alia pro uoluntate obſeruata, iuſtificationis ordinem non tenebimus, cæterum ſi directis uijs noſtris erit par in omnia æqualisq́ cuſtodia, nullo obliuionis uel negligentiæ pudore confuſi confidenter omnium mandatorum obſeruatione gaudebimus. Sequitur deinde ſeptimus uerſus: Confitebor tibi in directione cordis, in eo quod didici iudicia iuſticiæ tuæ. Iuſtificationes tuas domine cuſtodiam.) Abijcienda ergo eſt omnis animæ peruerſitas & directo atq; in nullam aliam partem deflexo corde eſt confitendum, ne cedat animus in ſeculi curã, ne ex illis doctrinæ dei ſemitis in deuia euagetur, ſed directæ huius confeſſionis hæc cauſa eſt quæ conſequenti uerſu continetur.

In eo quod didici iudicia iuſticiæ tuæ.) Primum igitur orauit ut ad cuſtodiendas iuſtificationes directæ uiæ ipſius fierent. Secundo in nullo confundendum ſe eſſe ſubiecit, cũ in omnia dei mandata reſpiceret. Tertio quoque in directione cordis deo ſe confeſſurum ſpopondit, ob id quia iudicia iuſticiæ eius didiciſſet. Per doctrinam ſcilicet directi cordis cognitæq́ iuſticiæ laudem deo reddens, ſed iuſticiæ cognitæ hic fructus eſt, ut iuſtificationes dei retineantur, & idcirco ſubiecit: Iuſtificationes tuas domine cuſtodiam.) Quis eñ didiciſſe iudicia dei fructus eſt, niſi cognitionẽ noſtram iuſtificationum obſeruãtia conſequatur? Sed meminiſſe debemus licet cognitio præſtanda à deo ſit, tamen eſſe ſemper orandum, ut his quæ in cuſtodiendis iuſtificationibus ſuis cuſtodire uolumus faueat, ſciẽtes quidem

B frequenter nos ab eo ob tentationes derelinqui, ut per eas fides noſtra probabilis fiat. Verũtamen ſecundum prophetam ne nos penitus derelinquat deprecandus eſt, ait enim: Non me derelinquas uſquequaq; nimis.) Q d. & in dominicæ orationis ordine cõtinetur cũ dicitur: Non derelinquas nos in tentationem quam ferre non poſſumus. Scit Apoſtolus derelinqui nos ad tentandum, ſed nouit & menſuram infirmitatis noſtræ deum noſſe dicens: Fidelis eſt deus, qui non permittat nos tentari ſupra q̃ poſſumus. Iob deus tentari permittens à iure diaboli poteſtatem animæ eius excerpſit, & ſecundum modum infirmitatis humanæ tentanti ius derelinquit infirmitatis ſuæ. Igitur propheta conſcius orat, ne ualde derelinquatur, ut imbecillitatem eius tanq̃ Petri demergentis fluctibus dominus aſſumat, ut quanquàm ad tentandum relictus ſit, non tamẽ uſquequaq; & ualde, ſcilicet ne uſq; animæ & fidei periculum derelinquatur.

Finitur Aleph, Incipit Beth.

IN quo corrigit iunior uiam ſuper &c. Vſq; ibi & conſiderabo uias tuas.) In ſecũda conſequentium octo uerſuum litera ipſo ſibi propheta his quibus reſponſurus ſit propoſuit, dicens: In quo corrigit adoleſcens uiã ſuã?) Hæc ex proponentis perſona dicta ſunt. De hinc nunc tanq̃ reſpondentis confeſſio ſubditur, in cu-

ſtodiend-

C ſtodiendo ſermones tuos. Contuendum autem eſt ſecundum eum quem in exordio habuimus ſermonem, uera atque perfecta timoris dei inſtituta ſub his elementis literarum contineri, quibus quaſi ad uſum cõfeſſionis dei per ipſa infantiæ rudimenta formamur. Ergo intelligẽdus eſt propheta nõ ocioſe locutus eſſe: In quo corrigit adoleſcens uiam ſuam?) Omni quidem ætati optabile eſt ex his corporis ſui uicijs ad innocentiæ ſtudium transferri, quia & ſera ſcilicet emendatio utilis ſit obliuione uiciorum: Sed placiturum deo uirum propheta conformans, non expectat poſt longam ac diuturnam criminum conſuetudinem doctrina dei & præceptis timoris inſtitui, ſed rudes à peccatis annos & ætatem adhuc criminũ neſciam uult non modo ſtudijs aliquando innocentiæ, ſed etiam ipſa adoleſcentiæ conſuetudine imbui. Difficile eſt ab uſitatis deſinere, difficile eſt à familiaribus abſtrahi. Magnum in ſe conſuetudo habet uinculum, & idcirco optimus ille fuerit cultor, quem non modo delictorum remiſſio ſine crimine cõſtituerit, ſed ipſa illa præſtiterit uiciorum ignorantia innocentem. Nouit Hieremias propheta ætatis huius beatitudinem, dicẽs: Bonum, inquit, eſt iuueni uiro cum fert iugum grauæ in iuuentute ſua, ſedebit ſingulariter & tacebit. Non expectat frigeſcentes ſenectutis annos, nec emortuam iam per ætatem uiciorum conſuetudinem, uult longi prælij militem, uult eum
D Chriſti ſeruum, quem ne ipſa quidem præteritorum criminum recordatio polluat. Nam in his qui iam prouectioris ætatis crediderunt, ineſt quidem per donum gratiæ præteritorum indulgentia, ſed non abeſt per conſcientiæ naturam geſtorum recordatio: Bonum, inquit, iuueni ferre iugum graue. Onus iſtud maturi ad obediendum anni ægre ferunt. Cæterum ætas re-uera grauis oneris moleſtiam per uirtutis incrementa non ſentit. Sed ſuſcepto in iuuentute onere quid faciet? Sedebit, inquit, ſingulariter & tacebit. Rarus ipſe eſt cum quo perfectio timoris dei per annorum augmenta concreſcat, & idcirco ſingularis, ſedebit laſciuos adoleſcẽtiæ cœtus derelinquẽs, & ab ipſo ſenum nuper credentiũ conſeſſu remotus, quia competit ſe nõ dicere: Delicta iuuentutis meæ domine ne memineris. Silebit etiam congruam fidei & iuuentuti exiſtimans taciturnitatem, non tumultibus negociorum ſecularium admixtus, ſed per moleſtiam tacens ſola diuina ſacramentorum cognitione occupatus, & ſermones dei tacita rerum atque operũ obſeruatione cuſtodiẽs. Redit deinde ad perſonã ſuam propheta, ut id quod ſuperius dixerat ſignificaſſe de ſe noſceretur, dicens: In toto corde meo exquiſiui te ne repellas me à mandatis tuis. Competere bonitati dei nõ uidetur, ut à mãdatis ſuis quempiam repellat, ſed ſermonum adiectio & uirtus uerborum quæ ex perfectæ cœleſtiſq; doctrinæ ratione diſpoſita eſt, nihil dubium, nihil contrarium in ſe habet. Qui ergo ſecundum prophetam mauult peccatorum pœnitentiã ꝙ mortem, nunquid exiſtimandus eſt à

mandatis

A mandatis ſuis quenq; repellere? Abſit iſtud exiſtimare. Sed neq; hoc nūc propheta ſentit, maxime qui in toto corde deum perquiſierit. Sed abſolutio difficultatū in his ipſis requirēda eſt, è quibus uidetur exiſtire. Propheta eñ quid ſenſerit in promptu eſt noſcere. Legimus ſcriptū in Hieremia: Maledictus qui facit opera domini negligenter. Legimus & in euangelijs ſcriptū: Om̄i enim habēti dabitur, & abūdabit, & qui nō habet, etiā quod habet auferetur ab eo. Ergo habens abundabit, non habens uero ipſo illo quod habet indigebit. Propheta non eſt obnoxius maledictionis conditioni, quia non negligenter opera dei egit, cum toto corde perquirens Dauid confidenter ait, ne à mandatis dei repellatur, quia eum toto corde perq̄rat. Secundū euāgelia enim habenti dabitur, & ei qui nō habet etiā quod habet auferetur. Deus ergo non aufert niſi non habenti, ſecundum quod neq; repellit niſi negligentem. Adeo autem bonitate plenus eſt, ut habentem abundantia muneretur, adeo uero nō uult quenq; non habere, ut nō habenti ipſum quod habet adimat. Neminem igitur niſi obnitentem repellit, neminem niſi negligētem reijcit. Hanc enim propheta prætulit cauſam, cur ſe non repelli à mandatis dei precaretur, quia non ex parte, neq; per deſidiam deum, ſed toto corde quæſiſſet, per quod intelligimus etiam à mandatis repelli, qui per multā incuriam fuerit indignus admitti, & extra inhibentis inuidiam eſt, quod de culpa proficiſcitur non merentis. Tertius iſte fœcundæ literæ uerſus eſt: In corde meo abſcondi eloquia tua,

B ut non peccem tibi. Meminimus ſimile huic dicto legi ſolere ubi dicitur: myſterium regis bonum eſt abſcondere. Meminimus enim Paulū ad Corinthios adhuc in fide paruulos quædam dei eloquia occuluiſſe, cum dicit: Lacte uos potaui non cibo, nondum enim poteratis, ſed neq; adhuc poteſtis. Legimus & in euangelio in agro uberi atq; fœcundo repertum theſaurum eundemq; empto agro occultari. Nouimus neq; margaritas ante porcos proijciendas eſſe, neq; ſanctum canibus dari oportere. Ergo intelligimus quædam nos cordis noſtri ſecreto cōtinere, quæ diuulgata inexpiabilis peccati culpam comparabunt. Ita enim dixit: In corde meo abſcondi eloquia tua ut non peccem tibi.) Quia cum cætera peccata ſecundū differentias rerum aut in nos ipſos aut in alios exercentur, tamen tum fierēt in deum propria, cum quæ occultorum cordium eſſent condenda ſecreto, hæc in profanæ cognitionis ſcientiam proderentur. Cōtuendus autem eſt in quarto hoc qui conſequitur uerſu ordo doctrinæ. Primus uerſus de cuſtodiendis ab adoleſcente mandatis dei conſtitit, ſequens quia in toto corde deum exquiſierit, ne à mandatis dei pelleretur, de hinc quod ſacramenta abſconſa ſapientiæ & occulta dei myſteria mentis ſuæ ſecreto continuerit, quarto nunc id deprecatur ut iuſtificationes ſuas eidem oſtendat, & deprecatur confeſſionis honore prelato, dicens: Benedictus es domine, do

C ce me iuſtificationes tuas.) De iuſtificationibus nonnulla anteriori ſermone complexi ſumus, & ſuperfluum eſt eadem frequenter iterare. Maximus igitur & præcipuus labor eſt, hanc iuſtificationum dei ſcientiam conſequi, & humanæ naturæ infirmitas difficulter tot tantarumq; rerum cognitionem cõſequitur, atq; ob id ut doceatur orat, quia diuinæ bonitatis munus eſt, ausui humani imperitiam ad congruam atq; unicuiq; tenenti competentem officiorum obſeruantiam temperare. Succedit deinde etiam de iudicijs dei ſermo quo dicit: In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.) Quanta rerum & nuncupatuum differentia eſt. Primum à iuuentute mandata domini cuſtodiuntur, dehinc deus toto corde exquiritur, cum dei eloquia occuluntur, & iuſtificationes diſci deſiderãtur, nunc iudicia prædicãtur. Sed propheta fortè exiſtimabitur à ſe excidiſſe, & uel ſuorum, uel alienorũ dictorũ inuentor fuiſſe. In hoc enim pſalmorũ libro legimus: Iudicia tua abyſſus multa. Paulus apoſtolus ait: Inſcrutabilia iudicia dei. & rurſum propheta: Magna enim ſunt iudicia tua, & innumerabilia, & quomodo audebat propheta dicere in labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui? Sed nihil neq; contra ſe, neq; contra alium eiuſdem ſpiritus pro-
D phetam nunc locutus eſt. Non enim ait: In labijs meis pronunciaui omnia iudicia tua, ſed ait: omnia iudicia oris tui, ſciens nonnullam differentiã eſſe iudiciorum dei, & iudiciorum oris dei. Nunquid cum ait: Iudicia tua abyſſus multa, dixit iudicia oris tui ſicut abyſſus multa? Nunc autem ait: Iudicia oris tui annunciaui. Ea ergo quæ cognita eſſe per prophetas, uel ex dei uerbis iudicia eſſe potuerunt, ea propheta non tacuit; Quæ idcirco prædicata ſunt, ut doceantur. Poſt iudiciorum autem dei oris publicam & conſtantem prædicationem, idq; ſequitur:

Non omnia dei ſcrutanda

In uia teſtimoniorũ tuorũ delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitijs.) Non timet propheta uitæ ſuæ teſtes, ſed in his delectatur, & ei conſcientia ſpectantiũ ſe & contuentium iucunda eſt. Trepidat enim ad omnẽ interceſſionem pollutæ conſcientiæ metus, cæterum ubi conſtans innocentis uitæ eſt fiducia, plurium teſtium interuentio grata eſt, ſed non de cõmunis conſuetudine gaudij iucundus propheta eſt. delectatur enim ſicut in diuitijs omnibus. Sunt opes in auro, ſunt in argento, ſunt in pecunijs, ſunt in ueſtibus, ſunt in domibus, ſunt in agris eorũq; aut uitibus, aut oleis, aut frugibus. Sed dñi propheta doctrinarũ fruge pfectus eſt, & legis ac pphetaliũ inſtitutionum facultatibus diues, & anterior licet tempore, non tamen euãgelicorũ & apoſtolicorum præceptorũ ignarus eſt. Nouit enim & has diuitias Paulus ad Corinthios loquens: Gratias ago deo meo ſemper pro uobis, per gratiam dei quæ data eſt uobis in Chriſto Ieſu, quoniã in omnibus diuites eſtis in ipſo in omni uerbo & in omni ſciẽtia. In his ergo diues eſt, & in his delectatur propheta. Cæterum non eſt æſtimandus ſecularium

opũ

A opum comparatione delectatus eſſe,qui niſi cum contemptu atq; inopia ſeculi diues in domino eſſe non potuit. Delectatus autem in uijs teſtimoniorum dei opus delectationis ſuæ agere debet,& non ambiguũ eſt quin agat. Ait enim ſeptimo uerſu: In mandatis tuis exercebor,& conſiderabo uias tuas.) Exercitatione igitur & aſſiduitate opus eſt,ut uſus rerum neceſſariarum retineatur, quia periculoſa eſt humanarum mentium,& moleſta deſidia,ac ne ocij conſuetudo ſubrepat aſſiduitas exercitationis adhibenda eſt. Sed retentus etiam hic ordo rationis eſt. Nam prius exercendum eſt in mandatis dei, tum deinde uiæ eius conſiderandæ. Quia niſi fidelium operum uſus præceſſerit, doctrinæ cognitio non apprehendetur. Agendum à nobis antea fideliter eſt, ut ſcientiam conſequamur. Vias ergo,ſecundum ſuperiorem expoſitionem,legem, prophetas, & omnia euangelia & apoſtolos eſſe exiſtimamus, quos in mandatis dei ſe exercens propheta conſiderauit ut nouerit. Concluſit autem octauum numerum hoc uerſu: In iuſtificationibus tuis meditabor,non obliuiſcar ſermones tuos.) A doctrinæ perfectæ ordine propheta non excidit. In iuſtificationibus dei,quas doceri ſe orauit exercetur,ſic ut meditetur in mandatis. Mandatorum enim ea eſt ratio quo nos ad obſeruantiam atq; opus innocentiæ inſtituant,ut illud eſt: Non occides,non mœchaberis & cætera his ſimilia. Hæc ergo exercentur,quia in his operationis eſt uſus, per præſentium ſe exercitationem ad futura confirmans. Iuſtificationes autẽ ſunt,
B quibus Hebræus puer ſex annis ſeruus,liber deinceps anno ſeptimo fiet,& poſt ſex annorum fructus ager ocioſus relinquendus eſt,& cætera in iuſtificationum obſeruantiam conſtituta,quæ ingentem in ſe habent futuræ ſpei meditationem per negocij præſentis effectum. Atq; ideo in his meditatur,ut in mandatis exerceatur,quia exercitatio ad uſum pertinet conſuetudinis inſtitutæ. Meditatio autem ſe in id quod nondum obtinuit extendit, ut per meditationem, id quod expetit conſequatur, ne ſermonum & promiſſionum ſubrepat obliuio.

ג Gimel.

Retribue ſeruo tuo &c. uſque ubi: & conſolatio mea iuſtificationes tuæ.) Quibus non eſt conſtans emundati cordis conſciẽtia, precari iſta prophetæ uoce non poſſunt: retribue ſeruo tuo. Si enim digna ſecundum opera noſtra retributio aderit, peccatorum ac delictorum noſtrorum pœnas merebimur. Satis eſt autem ſi cui uel hæc fiducia ſaltem gratulandi ad deum fuerit, non ſecundum peccata noſtra fecit nobis,neque ſecundum iniuſticias noſtras reddidit nobis. Quia ſecundum altitudinem cœli à terra longauit iniquitates noſtras à

Pp 2 nobis

nobis,quia ipſe cognouit figurationem noſtram.Magnum eſt tantam in
G ſe dei miſericordiam recognoſcere,& ſcire conſuetudinem criminum procul à ſe abeſſe,& dignum dei miſericordia ſe eſſe cœpiſſe.Propheta autem hic in cuius ſcilicet corpore habitatio dei digna eſt, qui ſancto ſpiritu plenus, non communia, nec terrena cogitat & effatur. Libertatis eius eſt ut oret:Retribue ſeruo tuo.Sed fortè inſolentis iſtud audaciæ eſt ſine aliqua confeſſionis modeſtia meritum retributionis optaſſe,nec ſe in corpore ſitũ, id eſt,in uili atq; humili ſorte eſſe meminiſſe. Excluſit autem propheta omnem de ſe uanitatis ac iactantiæ opinionem, nam cum dixiſſet:Retribue ex fiducia innocentiæ ſeruo tuo, ex ſeruitutis officio & ex conditionis ſuæ confeſſione ſubierit.Conſtanter igitur hæc poſtulat qui dei ſe ſeruum non peccati eſſe meminiſſet,quia omnis qui peccat ſeruus eſt peccati:

Viuam iam,inquit,& obſeruabo ſermones tuos.) Viuã atq; obſeruabo non præſentis temporis res eſt,ſed ſignificatio ſermonis huius in futurum ſe tempus extendit.Scit enim propheta quando beata illa & uera uiuentium uita ſit. Nunc uero & in puluere mortis manemus, & in mortis corpore ſumus,à quo ſe liberari Apoſtolus orat,dicens:Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?Habemus aũt etiã nũc non ad
D mixtam nobis materiam quæ mortis legi & peccati obnoxia eſt, & in huius caducæ carnis infirmæq; domicilio corruptionis labem ex eius conſortio mutuamur,ac niſi glorificato in naturam ſpiritus corpore, uitæ ueræ in nobis non poteſt eſſe natura. Audiamus eum qui ſe meminit in corpore mortis habitare dicentem, quia uita noſtra abſconſa eſt cum Chriſto in deo eſt.Cum autem Chriſtus apparuerit uita noſtra, tunc & nos apparebimus cũ ipſo in gloria. Hanc ergo retributionẽ ſibi propheta orat,ut uiuat futuræ huius uitæ tempus in loco altero docẽs, quo ait:Et placebo deo in regione uiuentium.Scit hanc mundi iſtius ſedem regionem non eſſe uiuentium, ſcit nos adhuc ſecundum præfigurationem legis emundandos eſſe,nunc enim admiſcemur morticinæ,& in lege quiſquis mortuum contrectat immundus eſt.Sed abſit iſtud ut quicquàm horum in lege corporaliter intelligatur, tanquàm per contrectationem mortui quiſquàm fiat immundus.Ioſeph oſſa egrediens Aegyptũ Moſes ipſe lator legis euexit.Heliſeus mortuo,ut eum uiuificaret incubuit. Dominus ipſe mortuos manu apprehenſos in uitam retraxit,& contrectatio mortui ſi immundũ effectura fuiſſet,nequaquàm à tantis uiris neq; à domino uiolata lex eſſet ipſo dicente:Non ueni legem ſoluere,ſed adimplere. Sed quia lex umbra eſt futurorum bonorum,idcirco per hanc præformatam ſignificãtiam docuit nos in hoc terreni & morticini corporis habitaculo mundos eſſe non poſſe,niſi per ablutionem cœleſtis miſericordiæ emundationem conſequamur.

Contagium animi.

A mur poſt demutationem reſurrectionis terreni corporis noſtri effecta glorioſiore natura. Et fortè ſi quis exiſtimet ſibi in ſacramento baptiſmi perfectam illam innocentiam & cœleſtis uitæ dignam redditam puritatem, Ioannem baptiſtam dixiſſe recolat: Ego quidam baptizo uos in aqua pœnitentiæ, qui autẽ poſt me uenit fortior me eſt, ipſe uos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni. Ipſum autem dominum baptizatum à Ioanne cum adhuc eſſet in corpore meminerit locutum: Adhuc habeo alio baptiſmo baptizari. Eſt ergo quantum licet exiſtimare perfectæ illius emundatio puritatis etiam poſt baptiſmi aquas repoſita, quæ nos ſancti ſpiritus ſanctificet aduentu, iudicij igne nos decoquat, quæ per mortis iniuriã à labe morticinæ & ſocietate purgabit, quæ martyrij paſſione deuoto ac fideli ſanguine abluet. Et idcirco ſanctus propheta uicturum ſe dicit eſſe cũ uiuat, per hanc ſcilicet umbram uitæ ad ueram illam regionem uiuentium transferendũ. Secundum quod exemplum, ut dixit, uiuam, ita & cuſtodiam ſermones tuos. Cuſtodiuntur interim ſecundum apoſtolum Paulum pro parte & per ſpeculum. Sunt enim multa ſeculi ſcandala quæ prohibent perfectam in nobis mandatorum eſſe cuſtodiam. Taceo de naturis corporum, quæ nos interim, aut per infirmitatẽ, aut per incentiua uiciorũ imperfectos eſſe compellunt. At uero mortẽ uicta & aculeo eius obtuſo, cum facie ad faciẽ audiemus atq; cernemus, tunc uere & uiuemus & mandata dei ſequemur. Ordo intelligentiæ qui primo uerſu continetur, hic idem in conſequentibus eſt. Ait enim: Reuela oculos meos & conſiderabo mirabilia de lege tua.) Scit mortalibus oculis atq; corporis nubem obſcuritatis obſiſtere, ſcit ea quæ corporaliter in lege præcepta ſunt umbram eſſe & ſpeculum futurorum. Legem quidem legit, ſed optat legis mirabilia contueri. Meminit ſancta eſſe ſabbata, ſed in æternorum ſabbatorum requie eſſe deſiderant. Vtitur quidẽ azymis panibus, ſed fermentum eijcere naturæ ueteris feſtinat. Immolat paſchæ ouem, ſed aſſiſtere ei qui per Ioannem reuelatur agno, concupiſcit. Septimi anni legi ſatiſfacit, ſed ipſi exactis ſeptem milibus, ſeculi eſſe liber expoſtulat. Iubilei quinquageſimi anni legem explet, ſed pentecoſtadis remiſſionem ac renouationem obtinere feſtinat. Scit ex præcepto dei ſecundum cœleſte exemplar & altarium à Moſe inſtitutum & Aaron ſacerdotali habitu ornatuq; ueſtitum, ſed principis ſacerdotum in cuius exemplum hæc fuerant, intereſſe miniſterijs properat. Induci quoq; in terram ſanctam & terram fluentem lac & mel, tanq; totius huius orbis peregrinus orat. Vniuerſa quidem iſta Iudæi corporaliter gerũt, ſed hoc Paulus aliter intelligit, dicens: Scimus enim quia lex ſpiritalis eſt. Hæc igitur legis mirabilia quæ uelatis oculis adumbrantur propheta orat ut cernat, ſcilicet ut caduco atque infirmo corpore abſolutus, hæc quæ per

Baptiſmus martyrum.

B

Allegoriæ ueteris legis.

Pp 3 corporalem

C corporalem obſeruantiam legis magna & mirabilia in cœlis præfigurantur aſpiciat. Non demutatur affectus orantis. Poſt hæc enim ait:

Accola ſum in terra, ne abſcondas à me mandata tua.) Accola non iuris ſui terram incolit, ſed aduena & peregrinus fructum ex tẽporariæ operationis expectat. Nouit incolatus huius Apoſtolus ordinem, dicens: Peregrinandum à corpore, & cum Chriſto manendum eſſe. Propheta itaq; quaſdam imagines cœleſtium conuerſationum decernens, licet corpus incolat, tamen rem non ſuam incolit. Oculis in cœlum mentis erectis ſit in cœlo theſauros collocandos, quia ubi theſaurus ſit illic & cor futurum ſit. Non erat ille ſenſu ſuæ terræ accola, qui in euangelica comparatione horrea extruit capacia ingẽtium fructuum, & animam ſuam per præſentium copiam ad delitias adhortatur, ſtultus anima ipſa eadem nocte priuandus. Ergo accolam ſe propheta confitens orat ne mandata dei à ſe occulantur. Nemo enim niſi peregrinus corporis ſui cognitione mandatorum dei eſt dignus. Quod mandatum cum lucidum ſit illuminans oculos abſurde nunc uidebitur dixiſſe, ne ſibi mandata dei occulantur, quæ hoc naturæ in ſe habent, ut & lucida ſint & illuminent. Sed negligentia aurium affert ſenſuum difficultatem. Illic enim mandatum lucidum & illuminans eſt, hic mandata abſconſa ſunt. Lucidum mãdatum eſt, per quod ad contuendũ
D lumen mandatorum illuminamur. Per mandatum quod in lege primum eſt, quo deum ex tota anima, ex tota uirtute amare præcipimur, digni illuminatione cognitionis efficimur, & ſicut de gloria in gloriam trãſibimus, & in lumine uidebimus lumen, ſic per ſpeculum faciem ipſam quandoq; cernemus. Per hoc enim nunc corporalis uitæ mandatum ſacramento baptiſmi & præcepto dei illuminamur, & lumine utimur, & in gloria manemus. Per hoc rurſum ex mandato mandata cernemus, per hoc ex lumine lumen uidebimus, per hoc ex gloria in gloriam transferemur. Scit autem in cœlis propheta plura dei eſſe mandata, ſcit per diuerſitatem miniſteriorum diuerſas eſſe præceptorum obſeruantias, angelorum, archangelorum thronorum, dominationum, poteſtatum, & principatuum. Quos utique neceſſe eſt, ut nominibus ita & officijs eſſe diuerſos, perpetuam tamen mandatorum cuſtodiam pro naturæ ſuæ firmitate retinentes. Atque ob id reuelari ſibi cœleſtium mandatorum ſacramenta orat, quia ſciat ſe interræ huius corpore eſſe peregrinum. Quartus hic tertiæ literæ uerſus eſt.

Concupiuit anima mea ut deſiderem iudicia tua in omni tempore.) Non eſt prophetæ huius cõmunis cum cæteris uel ſeculi ſermo, altius ſub ſignificatione familiarium uerborum intelligentiæ ſuæ extulit ſenſum, dicens: Concupiuit anima mea, ut deſiderem iudicia tua in omni tempore.

Multis

A Multis enim uidetur rectius dictum fuiſſe: Deſiderat anima mea iudicia in omni tempore. Et fortè quidam exiſtimant idipſum ſub his dictis contineri. Sed meminit propheta arduum eſſe & naturæ humanæ periculoſiſſimum dei deſiderare iudicia. Cum enim nemo uiuens in conſpectu ipſius mundus ſit, quomodo deſiderabile eius poteſt eſſe iudicium? An cum ex omni ocioſo uerbo rationem ſumus præſtituri, diem iudicij concupiſcimus, in quo nobis eſt ille indefeſſus ignis obeundus, in quo ſubeunda ſunt grauia illa expiandæ à peccatis animæ ſupplicia? Beatæ Mariæ animam gladius pertranſiuit, ut reuelentur multorum cordium cogitationes. Si in iudicij ſeueritatem capax illa dei uirgo uentura eſt, deſiderare quis audebit à deo iudicari? Iob omnium humanarum calamitatum militia & uictoria perfunctus, qui cum tentaretur ait: Dominus dedit, dominus abſtulit, ſit nomen domini benedictum in ſecula. Cinerem ſe eſſe confeſſus, audita de nube dei uoce non loquendum ſibi ultra decreuit. Et quis erit auſus dei deſiderare iudicia, cuius uocem de cœlis, nec tantus propheta ſuſtinuit, neque apoſtoli in monte cum domino ferre potuerunt? Tenuit itaque propheta & humanæ naturæ & conſcientiæ modum, dicens: Concupiuit anima mea, ut deſiderem iudicia tua in omni tempore. Non enim iudicium deſiderat, ſed ut deſideret concupiſcit, deſiderij eum cupiditas non iudicij continebat.

Aliud ſentiſſe, qui liberauit eã à peccato originis.

B Concupiſcit enim deſiderare ſcilicet, ut in tanta innocentia maneat, ut tuto iam & ſine metuendi iudicij terrore deſideret rem ipſam, nondum, per conſcientiam humanæ conditionis deſiderans, ſed eius deſiderium ex conſcientia perfectæ ſi proueniat innocentiæ concupiſcens. Scit uero continentem & indefeſſam deſiderij huius concupiſcentiam eſſe oportere, atque ideo adiecit in omni tempore, nullum ſcilicet docens ocium nobis eſſe debere, quin ſemper deſiderij huius cupidita te teneamur. Dehinc ſequitur:

Increpaſti ſuperbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis.) O infelix ſuperbia, dedignatur ſub præceptis cœleſtibus uiuere, quæ mandata diuina animi infidelis tumore faſtidit. Plurima ſunt humanorum uiciorum crimina, & diuerſæ atque innumerabiles peccatorum operationes, ſed nulla magis prouocandi in nos iram dei quàm ſuperbiæ cauſa eſt. Increpaſti enim non auaros, non laſciuos, quibus utique increpatio debita eſt, ſed ſuperbos. Quia plures ſuperbia qua humana contemnunt, etiam deo obſequi ſpernunt. Sed ſint licet præclara cætera fidei opera, & in omnium diuinorum præceptorum cuſtodia deuotio immoretur, tamen ſubrepente ſuperbia eorum memoria, quæ recte operamur abolebitur, quando euangelicus ille Phariſæus labore ſe in uitæ uiam ſtatuit, ne alienæ rei rapax eſſet, ne in quenquàm iniurioſus

C exiſteret, ne adulterijs diſſolueretur, laborauit bis in ſabbato ieiunans,& infœlix hoc uicioſum corpus per abſtinentiam cibi ingentis patientiæ uirtute confecit, quando deinde labore auariciæ uincendæ decimas ſubſtantiæ ſuæ in uſum egentium intulit. Quid his præclarius? quid horum operum executione difficilius? Sed incidit in ſuperbiæ laqueum, dicens: Quia non ſum ſicut peccator iſte & publicanus. Ex ingentibus operibus cecidit in crimen,& inſolens per hanc uirtutum ſuarum gloriam factus iuſtificato magis publicano receſſit. Sed quid de phariſæo dicimus? Apoſtolus nõ ab hominibus,neque per hominem,ſed per Ieſum Chriſtum, aduerſum quem diabolus omni uirtutis ſuæ arte luctatus eſt, angelum Satanæ qui ſe colaphizet accepit,ut per paſſionum omnium indefeſſas moleſtias nulla ſuperbiendi occaſio per ocium temporis poſſet obrepere. Ipſe quoque eligendi & conſtituendi ſacerdotis quandam legem ferens, cum iam eum in his quibus epiſcopum dignum eſt uirtutibus colocaſſet, neophytum elegi uetuit, ne ſuperbiret, dicens: Non neophytum, ne inflatus incidat in iudicium diaboli, id eſt, ne per recens adeptam regenerationis gratiam inſoleſcat, uult illum multo paſſionum bello ante temptari, uult multis humili
D tatis & fidei ſtipendijs prouehi. Cor enim humiliatum deus non ſpernit, & ſacrificium optimum cor contribulatum. Quia qui ſe humiliat exaltabitur,& qui ſe exaltat humiliabitur. Et idcirco maledicti qui declinant à mandatis tuis, quia increpantur ſuperbi, quia ſuperbia animi inſolentis & humana deſpicimus,& diuina negligimus. Sed uirtus uerbi hic collocati non negligenter eſt audienda. Promptum enim fuerat dicere: maledicti qui non obtemperant mandatis tuis, de uno & de plurimis mandatis in ſuperiori uerſu competentia diximus: Maledicti autem ſunt, qui per hanc prophetiæ doctrinam eruditi à mandatis dei declinant, id eſt, per uiciorum præſentium deſideria ab ſpe æternorum mandatorum decidunt. Qui enim declinat, id in quo eſt deuitat, ex alia parte in aliam deducitur,& deflexu quodam de itinere decedit. Vel leuiter ergo declinantem à mandatis dei maledictionis ſententia comprehendit, ut intelligeremus quanti periculi res eſſet ea omnia ignorare nos, à quibus declinare maledictum eſt.

Aufer à me opprobrium & contemptum, quia teſtimonia tua exquiſiui.) Peccata opprobrio ſunt digna,& idcirco peccatores exurgent in opprobrium ſempiternum. Quod autem peccata omnia opprobrio ſint digna in euangelis diſcamus, tum cum dominus exprobrare illis ciuitatibus cœpit, in quibus plures uirtutes eius effectæ eſſent, nec pœnituiſſent Corozaim & Bethſaida. Quod ab illis cœptũ, neceſſe eſt, ut in oẽs eiuſdẽ crimi nis pares fiat,& tũc hũano generi exprobret nõ pœnitenti, neq; in uiã euãgelicã pergẽti, id quod pſalmo cõtinetur: Quæ utilitas in ſanguine meo dũ deſcen-

A deſcendo in corruptionem? Exprobrat enim ſuperbis atque maledictis, cur nihil in ſacramento ſanguinis ſui atq; mortis utilitatis eſſe exiſtimauerint, cum ille noſtri cauſa, & natus & paſſus, & mortuus ſit. Tenuit etiam propheta ratione infirmitatis humanæ. Scit ineſſe quædam quæ per dei miſericordiam auferẽda à nobis ſint, ſcit deum tali peccatorum noſtrorũ confeſſione orandum, ut & ſi digni arguitione habeamur, non tamen arguamur. Confitendum enim crimen eſt, ut obtineatur & uenia. Scit deinde poſt arguitionem in contemptum, id eſt, in nihilum gentes æſtimari. quia ſcriptum eſt: Omnes gentes nihil ſunt, & omnia quæ à malicia ſunt, in nihilum æſtimata ſunt. Sed ſecundum prophetiæ exemplum auferri à nobis opprobrium & contemptum hac ſpe ac fiducia nos deprecari oportet, ut addamus ad id quod dicitur: Aufer à me opprobrium & contemptum. & id quod ſequitur: Quia teſtimonia tua exquiſiui. Et teſtimonia dei exquirit, ut argui non debeat, & auferri à ſe opprobrium contemptumq; precatur, ut uerecundiam non derelinquat. Eſſe quidem in natura ſua confeſſus arguitionis & opprobrij cauſam quam à ſe deprecatur auferri, ſed per deuotionem exquiſitorum teſtimoniorum eam ſperat auferri. Exquirit autem teſtimonia dei propheta non in ocio, neq; in ſolentia rerum ſecularium, ſed exquirit multis aduerſus ſe reſidentibus, aduerſus ſe colloquentibus, di

B cens: Etenim ſederũt principes & aduerſus me detrahebant.) Scit enim omnem prophetiæ fidem mundi huius deeſſe principibus, ſcit & apoſtolos cunctis futuros propter Chriſtianum nomen odioſos. Sedent aduerſus prophetam principes & detrahunt tunc cum audiunt Eſaiam dicentem: Audite uerbum domini principes Sodomorum, attendite legem dei populus Gomorrhæ. Ex conſilio enim taliũ Eſaias ſectus eſt, Hieremias quoq; carcere clauditur, Daniel leonibus fame ad ſæuitiam incitatis obijcitur, Zacharias inter templum & altare occiditur, apoſtoli cæduntur, deſecantur, crucifiguntur, ut prædicatio dei auferatur, ut doctrina prophetiæ inhibeatur, ut uitæ æternæ uia obſepiatur. Sed hos principum cõſeſſus & hæc obtrectationi eloquia ſpreuit fides conſtans. Conſequitur enim:

Seruus autem tuus exercebatur in iuſtificationibus.) Obſtrepentibus illis uidelicet & totis pœnarum armis inhibentibus, in exercitationibus, iuſtificationum dei ſpiritus perſeuerat. Sed ut iam ſuperius tractauimus exercitatio iuſtificationum & meditatio teſtimoniorum illa eſt, qua cũ legis opera per corporales efficientias exerceamur. Exercitatione iuſtificationũ tamen, & teſtimoniorum meditatione bonorum æternorum per præſentium meditationem quædam præparatio comparatur. Sed teſtimoniorum meditatio unde oriatur oſtendit. Adiecit enim:

Et conſilia mea iuſtificationes tuæ.) Omnem ſcilicet uitæ curam, omes

conſiliorum

A quæ ego præcipio tibi hodie ut bene ſit tibi? Ergo deo adhærens, in uia
dei eſt. Et qua ratione prophetam hic locutum exiſtimabimus dicentem:
Vias meas pronunciaui, & exaudiſti me, doce me iuſtificationes tuas? Si
enim uias ſuas prædicat, neceſſe eſt peccati uias prædicet, quia in uia pecca-
ti ſit, quiſquis in uia dei non ſit. Sed huic præſenti dicto conſentiens illud
uidetur, quod dictum eſt: Pronunciabo aduerſum me iniuſticias meas do-
mine. Et rurſum: Iuſtus in exordio ſermonis ſui ipſe ſibi accuſatus eſt. Er-
go hic pronunciatio quæ dicitur nõ laudatio eſt, ſed cõfeſſio uiarũ ſuarũ,
id eſt, peccatorum ſuorum pœnitẽs pfeſſio. Et propheta ut eſſet dignus
ſpiritu prophetiæ, uias ſuas, id eſt, peccata ſua ante confeſſus eſt, ut per hãc
pronunciationem eorum, doctrinæ iuſtificationum dei capax eſſet. Quod
utrunq; abſolute docetur. Nam cum dicit pronunciaui, confeſſionem hanc
præteriti temporis eſſe demonſtrat, cum dicit, doce me, oratio eſt ex futu-
ro. Quia confitendum ante eſt de peccatis, & exacta confeſſione diſcendũ.
Manens autem propheta in lege non ex his doceri ſe poſtulat, quæ corpo-
rali tum miniſterio gerebantur, ſed ex his quæ per ſpeciem præſentium fu-
turi erant ſacramenta complexa. Viam iuſtificationum tuarum fac ut in-
telligam, & exercebor in mirabilibus tuis. Sermo præſens diſcreuiſſe cogno
ſcitur iuſtificationes à uia eorum. Et quantũ re ipſa intelligitur, omne quod
B eſt ad quod per uiam tenditur nõ idem eſt, quod & uia ipſa qua pergitur.
Quærenda igitur cauſa eſt, cur propheta præſtari ſibi, ut uiam iuſtificatio-
nũ intelligat, potius quàm ut ipſas iuſtificationes cognoſcat, orauerit. Me
minit etenim omnes iuſtificationes legis umbram in ſe ſanctarum iuſtifi-
cationum continere, cum poſt ſexennij ſeruitutem Hebræus puer liber eſt,
cum ſeptimi anni fructus indigentibus & pecoribus terræ relinquitur, cum
poſt quinquageſimum annum omnia in ius familiæ eius, unde deceſſerint
reuertantur, & quia hæc quæ in lege ſunt conſtituta, uia eſt eorum quorũ
in his præformatur exemplum, uiam harum iuſtificationum, ut intelligẽs
in mirabilibus dei exerceatur orat, id eſt, in legis operibus uerſetur, quia lex
ſit ad futurorum bonorum ſpeculum conſtituta. De ſequenti uerſu compe
ri multos uaria ſenſiſſe, eo quod non eadem proprietate à cæteris tranſla-
toribus ex Hebræo demutatus eſſet, ut ab his Septuaginta interpretanti-
bus conſcriptus eſt. Nõnulli enim pro reo quod ab alijs dictum eſt, ἐνύσταξεν, diſtillauit uerterunt. Sed nobis neq; tutum eſt tranſlationem Septua-
ginta interpretum tranſgredi. Et ſanè ratio eſt & ſenſus dictorum ita ad-
monet, ut recte ac probabiliter uerſum tranſlatum intelligamus. Eſt enim
cum illis & nobiſcum ita: Dormitauit anima mea præ tædio.) Et ſu-
perior omnis ſermo & conſequens humilitatis & infirmitatis confeſſio-
onem in ſe habet, cum pauimento anima mea adhæſit, cum peccato-
rum uiæ confitentur, cum intelligentiam uiæ iuſtificationum orat.

Νυστάζω dormito, στάλάζω ſtillo, notat hoc Ambroſius et legit ſtillauit, Hieronymus uertit diſtillauit.

Conſequens

Conſequens ergo eſt,ut nunc animam ſuam præ tædio mortalis habitacu
C li dormitare conqueſtus ſit,quæ nondum iuſtificationum uiam intelligat, quæ etiam non pauimento adhæſerit.Atq; ob id in uijs dei confirmandũ ſeſe orat,quia præ tædio dormitet.Sed hic ea ratio ſeruata eſt,ut dormitare ſe nõ dormire dicat:Quia q dormit in ipſo ſomni opere eſt,qui aũt dormitat anteq̃ dormiat dormitat.Quæ & in alio loco ratio ſeruata eſt,cum dicat:Ecce non dormit,neq; dormitabit qui cuſtodit Iſraël.Sed & illic ubi meminit ſi dedero ſomnum oculis meis & palpebris meis dormitationẽ. Dormitationem dixit palpebrarum,ſomnũ uero eſſe dixit oculorũ, quia palpebrarum officium eſt,ut ſomnum ex dormitatione cõcilient.Propheta igitur & ſi dormitat,non tamen dormit atq; ob id ne dormitans obdormiat adiecit:Confirma me in uerbis tuis,id eſt,ut per omnium iuſtificationum quas ſuperius memorauit,intelligentiam confirmatus non modo nõ dormiat,ſed etiam ſine aliqua dormitatiõe peruigilet. Ait enim poſt hæc: Viam iniquitatis amoue à me,& lege tua miſerere mei.) Promptũ fuerat dicere:iniquitatem amoue à me,ſed licet infirmitatis ſuæ conſcius,cum meminerit in corpore ſuo uiam ineſſe peccandi,tamen per timorẽ dei à peractione peccati omnis alienus eſt. Viam igitur peccati qua ad peccatũ per-
D gere promptum eſt amoueri à ſe deprecatur,id eſt,omnia corporaliũ uoluptatum deſideria auferri,nec tentationem aliquam concupiſcentiæ, aut ignorantiæ qua tanq̃ per uiam ad peccatum itur ingruere. Nec ſolum id orat deum,ſed etiam ut per legem ſuam miſereatur eius. Per legem autẽ hoc modo miſericordiam conſequetur,quia ut ſuperius oſtendi,ita in lege eſt ſcriptum.Et nunc Iſraël quid dominus deus tuus,poſcit à te, niſi ut timeas dominum deum tuum & ambules in omnibus uijs eius, & diligas eum,& ſeruias domino deo tuo ex toto corde tuo, & ex tota anima tua & cuſtodias præcepta domini dei tui, & iuſtificationes eius, quas ego præcipio tibi hodie,ut bene ſit tibi?Ergo cum lex doceat in uijs dei ambulandum,ut ambulanti in his bene in poſterũ ſit, & nunc fortè propheta oret uias iniuſticiæ à ſe amoueri,ſibiq; ut deus miſereatur ex lege,id orat quod lege concluſum eſt,ut in uijs dei ambulans in beatitudine collocetur. Dehinc ſequitur: Viam ueritatis dilexi, iudicia tua nõ ſum oblitus.) Viam multi diligũt,ſed nõ oẽs diligũt uiã ueritatis. Et quicũq; aut uoluptatũ, aut diuitiarũ, aut honorũ uiã ineunt,ſed & qui hæreticorũ doctrinis uagi & incerti & impij differuntur,in uia quidẽ ſunt,ſed nõ in uia ueritatis.Sed ꝓpheta ex ſpiritu eius loquitur qui aſſũpto corpore dicturus poſtea erat: ego ſum uia,ueritas & uita.Et quia hoc iudicium eſt,ſecundũ quod in euãgelijs continetur.Hoc enim iudicium eſt,ut qui credit in me habeat uitam æternam.Merito ꝓpheta ait:Viam ueritatis dilexi,& iudicia tua non ſum oblitus.Nobis enim hæc ad cognitionem poſterius dicta ſunt,ſed prophe

ta in

A ta in his & uiuit, & loquitur. Cohæret autem ſibi doctrinæ & confeſſionis
propheticæ ſermo. Ait enim: Adhæſi teſtimonijs tuis domine, noli me
confundere.) Quia ueterum & anteriorum peccatorum ueniam teſtimo-
nijs domini adhærendo ſit meritus. Scit enim uerbis dei dictum eſſe: Ecce
deleam ut nubem iniuſticias tuas, & tanq̃ nebulam peccata tua. Dominus
potens eſt omnia ea quæ in nobis pudoris & confuſionis ſunt, amouere, ſi
& nos dicere cũ libertate poſſimus: Adhæſi teſtimonijs tuis. His enim ad-
hærentes, confuſione pudendorum & anteriorum criminũ liberamur, ſed
cõcludentur omnia ſuo ordine & ſuis rebus. Superius enim ait: Viam iniu-
ſticiæ amoue à me. deinde ſubiecit: Viam ueritatis dilexi. tertiũ id ſequitur:
Adhæſi teſtimonijs tuis. nunc deinde ita finit: In uia præceptorum tuo-
rum cucurri, cum dilataſti cor meũ.) Per gradus ad id uentum eſt uiæ ini
quitatis amotæ, uiæ ueritatis dilectæ, teſtimoniorum indiuiſibili ſocietate,
ut in uia mandatorum dei curreretur, ſed uia quæ ad uitam ducit, & angu-
ſta, & tribulata eſt. Anguſta, quia diligenter & caute in ea ingrediendũ eſt.
Tribulata, quia per multas tribulationes & paſſiones aditur. Ergo inſolens
propheta exiſtimabitur, qui ſe tam hanc currere glorietur? Meminit au-
tem inter innocentiæ ſtudium & humilitatis confeſſionem ſermonum ſuo
rum moderandam eſſe uirtutem. Idcirco poſtea quàm dixerat: In uia man
B datorum tuorum cucurri, hoc addidit: cum dilataſti cor meum. Dilatatum
eſt cor, quod per fidem capax doctrinæ dei panditur. Et hoc de credẽtibus
dictũ eſt: Et inhabitabo & inambulabo in his. Cor igitur dilatatur, in quo
ſacramentũ patris & filij reſidet, in quo capaci habitatione ſpiritus ſanctus
dilatatur. Meminit & Salomon, dicens: Sapientia in exitibus canitur, in pla
teis cũ libertate agit. Verbi utriuſq; huius latinitas noſtra uel obſcuritatem
nobis affert, uel alterius intelligentiæ opinionẽ præbet. Nam quod nos in
exitibus dicimus, Græcitas ex Hebræo ἐν ἐξόδοις tranſtulit. Et exodus pro-
prie eſt, ubi ex multis anguſtis uijs in unam patentẽ uiam coitur. Quod ue
ro nos plateas nuncupamus, eodem nomine Græcitas nũcupauit. Sed pla- * ἐν δὲ πλα-
teas *latitudines eſſe Græcus ſermo deſignat, & nos putamus has eſſe urbiũ τείαις.
uias. Ergo ſapiẽtia, quæ Chriſtus eſt, in uia illa in qua nobis ex multis egreſ- Imò latais
ſus eſt, canitur. In latitudinibus autẽ cũ libertate agit, in quibus nõ ſolũ ha-
bitare, ſed etiã deambulaturã ſe eſſe promiſit. Ergo uiam domini propheta
libere currit, poſtea quàm dilatato corde eſſe cœpit. Non enim ante potuit
uiam dei currere, quàm ipſe illa digna & ampla deo efficeretur habitatio.

ה He.

LEgem pone mihi domine &c. uſq; ibi: In æquitate tua uiuifica
me.) Inuſitatam ac nouam deprecationẽ prophetæ in primo
quintæ literæ uerſu inuenimus. Ita enim cœpit: Legem ſta-
tue mihi domine uiam iuſtificationũ tuarum.) Sed rationem

C conſequi uerſus huius ex Latina interpretatione difficile eſt. Per conditionem enim communis ſermonis noſtri non ita abſolute potuit uirtus uerbi Græci & Hebraici explicari. Græci nanq; ex Hebræo tranſtulerunt, νομοθέτησόν με κύριε, τὴν ὁδὸν τῶν δικαιωμάτων σου. Orat enim in hoc uerſu, ut ſibi lex ſtatuatur iuſtificationũ, & quod Græce eſt νομοθέτησον, ad eiuſdẽ ſenſus intelligentiam Latinitas explicare non potuit. Propheta ergo orat, ut uiam iuſtificationũ ſuarũ legem ſibi dominus conſtituat, id eſt, ut qua lege uiam iuſtificationũ dei adeat & intelligat, ſciat. Non enim uiæ tantum ait, ſed iuſtificationũ uiæ poſtulat legem. Et quæ tandem iuſtificationis uia lex erit? Nam in cõmunibus & terrenis uijs legem meminimus eſſe in ſpacijs menſuras, cum paſſuum mille interualla quædam legis uiæ ſigna ſtatuuntur, cum manſionum requies diſponitur, cum uſq; ad urbem refectione uiantium congrua rurſum manſionũ interualla dimenſa ſunt. Sed etiam tunc cum ex Aegypto populus per rubrũ mare pedeſter tranſiuit, legẽ quandã uiæ ſuæ meminimus, & non humani arbitrij iudicio, ſed diuini conſtitutã in columna ignis & nubis. Nam cum oporteret populum iter agere, colũna ignis nocturno tempore anteibat, die uero columna nubis. At cũ placitũ deo fuiſſet, diu in hiſdẽ caſtris populũ contineri, columna neq; ignis noctu prouehebatur, neq; nubis die anteibat. Legẽ itaq; hanc uiæ ſtatuit, & ſi diligenter ſtationes eas, manſionesq; caſtrorum, & conditiones locorum quæ

D Exodo continentur, retractemus, magna in ipſis cœleſtis itineris mirabilia cernemus. Ob quod frequenter propheta orauit, dicens: Conſiderabo mirabilia de lege tua. Sed nõ iam iſtis ſe uiæ legibus contineri propheta orat, non enim uiæ legem, ſed uiam iuſtificationum popoſcit. Scit eſſe uiam teſtimoniorum, cum dicit: In uia teſtimoniorum tuorum delectatus ſum. Scit eſſe uiam præceptorum, cum ait: Viam præceptorum tuorum cucurri. Nouit etiam uiam legis, cum beati ſunt qui ambulant in lege domini. Scit eſſe hanc uiam iuſtificationum, de qua nũc deprecatur: ſcit etiam eſſe uiam in prophetis, ſcit eſſe uiam in euangelijs, ſcit etiam uiam in apoſtolis, de quibus ſæpe teſtatus eſt. Vult ergo per uiæ huius legem uſq; in perfectam illam uitæ uiam tendere. Plures enim ſunt hæreticorum qui uiam legis probant, plures qui prophetarum, multi qui euangeliorum, multi qui apoſtolorum. Scimus etiam quoſdam non omnibus his uijs eſſe contentos, ſed ſcriba doctus nouit diuitis patris familiæ ſe exemplo de theſauris proferre uetera & noua. Hanc igitur iuſtificationum uiæ legem propheta deſiderat. Lex enim iuſtificationum quibuſdam religioſi cordis diſciplinis cõtinetur, & intra fines nos conſtitutionis ſuæ quibus ſe uerteret, arctauit, ne excedentes eos ad opiniones hæreticæ intelligentiæ euagaremur. Non uult igitur ab ea lege excedere, quam conſtitui ſibi orat. Sed in quam cauſam hanc legem orat inſtitui? Scilicet ut exquirat eam. Lex erat iuſtificationũ per Moſem

A ſem ſcripta, & hanc propheta operibus exercebat. Non ergo hāc ſtatui ſibi orat, quæ iam ſtatuta erat, & ab eo religioſe agebatur, ſed eam quā optat, inquirere. Quid ergo optat inquirere? Finem ſcilicet legis. Et quis erit finis legis? Apoſtolum audiamus: Finis enim legis Chriſtus eſt. Sed per has iuſtificationū uias, quibus ſtatuta lex fuerit, finem legis optat exquirere: neq; ſolum exquirere, ſed ſemper exquirere. Ita enim ait: Et exquiram eam ſemper.) Officium exquirendi non ſuffecerat per uoluntatem, niſi etiam indefeſſa ab eo temporis continuatione gereretur. Da mihi intellectum & ſcrutabor legem tuā, & ſeruabo eam in toto corde meo.) In prouerbijs Salomonis ſcriptum meminimus: Ignorando ſapientiam ſapienter interrogantibus ſapientia deputatur. Quo ſenſu id oſtendi uidetur, quod qui nō intelligat, & ſapienter interroget, ſapere credatur. Hoc itaq; eo proficit, quia propheta in lege manens, & ſecundum Apoſtolum Hebræus ex Hebræis octaua die circuncisus, & ſecundum genus ex tribu Iuda, & ſecundū gratiam corporeæ unctionis, & rex electus, & Chriſtus, & ſacramēto dominicæ natiuitatis dignus, cuius filius Ieſus Chriſtus eſſet tanq; peregrinus legis, orat: Da mihi intellectum & ſcrutabor legem tuam, & ſeruabo eam in toto corde meo.) Nondum ergo ſeruat, nondum ſcrutatus eſt, nondum intelligit. Non ergo de ea lege loquitur, in qua natus eſt, eruditus eſt, operatus

B eſt propheta. Sciens itaq; primā partem eſſe prudentiæ, ut quis quod non intelligit, ſapienter interroget, & quod ignorat, intelligat: idcirco intellectum ut accipiat, rogat. Sciens uero adepto ſpiritu intelligendi, ſtudio opus eſſe ſcrutandi, ait: Et ſcrutabor legem tuam. Scrutationis autē fructum huius rei cuſtodiam eſſe cognoſcens, dixit: Et ſeruabo eam. Intelligēs uero perfectam cuſtodiæ diligentiam in toto eſſe cordis officio, cōſummauit omnē ſermonis ſui ordinē, dicens: Da mihi intellectum & ſcrutabor legem tuam, & ſeruabo eam in toto corde meo. Sed quid tandem iſtud eſt quod intelligere optat, quod ſcrutaturum ſe & ſeruaturū toto corde promittit? Meminit nanq; non ocioſos dies Moſi libro in mūdi huius operatione monſtrari. Scit non ſuperfluā eſſe diei ſeptimi requiem. Recordatur in menſis noui religionem ſacramentum feſtiuitatis cœleſtis tanq; in ſpeculo figurari. Nouit annum illum quo poſt ſex annorum ſeruitutem liber Hebræus eſt, quo poſt multam operationem requieſcit, fructibus eius relictis proſelyto pauperi & beſtijs terræ, quo & debita uniuerſa Hebræis omnibus remittūtur. *Allegoria legis.* Quinquageſimi quoq; anni legem concupiſcit ſcrutari. Vult quæ ſit in primo menſe decimi diei uſq; in quartamdecimā, & deinde uſq; in uigeſimā primam religio. Illam quoq; ſeptimi menſis cogitat ſolennitatē, cuius memoriale in tubis eſt. Decimi quoq; diei in eo placationem, & poſt quintam decimā in tabernaculis dierum octo lætitiam. Quomodo ex his & prima & octaua ſit ſancta. Scit circūciſionem primam fuiſſe, ſcit & iteratam per Ie-

C ſum eſſe geſtam. Azyma ſancta deſiderat, litare paſca cõcupiſcit, de quo in agni ipſius immolatione ſcriptũ eſt: Hoc eſt paſca domini. Terram repromiſſionis, terram fluentem lac & mel, ſcit nõdum uere à populo, qui ſecundo eſt circunciſus, obtentã. Ob hæc igitur intellectum orat: hæc intelligens, ſcrutaturum ſe pollicetur: hæc ſcrutatus, ſeruaturum ſe profeſſus eſt: hæc ſeruans, in toto corde cuſtodiet. Poſt ſequitur: Deduc me in ſemita mandatorum tuorũ, quia ipſam uolui.) Et in hoc nunc uerſu ſermonis uirtus non proprie per conditionẽ tranſlationis expreſſa eſt. Nam id quod noſtri ita dixere: Deduc me in ſemita, Græcitas ſic locuta eſt, ὁδήγησόν με, & id qđ cũ illis τρίβῳ dicit̃, trita & frequẽtata diſcurſibus ſemita intelligit̃. Nobiſcũ autẽ ſemita poteſt & eſſe ſemita, & eſſe nõ trita. Ergo quia Græcitas utrũq; eadẽ nuncupatione complexa eſt, nos quoq; ita ſentiamus, & ſemitã equidem ſciamus eſſe quæ trita eſt. Et obſeruandum eſt, quod hic non legis, ſed mandatorũ ſemitam eſſe dicat. Via enim legis Moſi gradienda eſt, poſtq̃ ipſa conſtituta eſt, quia in mandatis dei iam à ſeculi inſtitutione perfectum ſit. In hac enim ſemita & Abel cucurrit, & Seth inſtitit, & Enoc placuit, & Noẽ reſeruari meruit, & Melchiſedech & benedicere potuit, & decimas accepit, & Abraham amicus dei eſt, & ex Iuda expectatio gentiũ eſt, & Ioſeph in teſtimonium poſitus eſt, Iob à lege liber, de hoſte legis triumphat, & Hebræum Moſes uindicat, & Ieſus ſecundo Iſraël circuncidit, & Samuhel

D dignus in ungendo rege deligitur. Et nũc in hanc orat ſe hic & unctus, & rex, & propheta deduci. Scit enim imbecillam ſibi eſſe naturam, neq; ſe poſſe hanc ſemitã ſine duce aggredi. Dux eñ eſt, cũ dicitur: Retro poſt eum ambulabis, quoniam ipſe te deducet. Deducit autem, cum ait: Qui non tulerit crucem ſuam, & ſequutus me fuerit, non eſt me dignus. Deducit etiam, cum prior omnem euangelicarum paſſionũ ſemitam triuit. Si Apoſtoli docent, prior ille docuit. Conſtituit enim ſapientia amicos dei & prophetas. Si iuſte nunc aliquid geritur à nobis, princeps iuſticiæ noſtræ eſt. Eſt enim ipſe iuſticia. Si ob fidem, ob terrorem flagellamur, flagellis ille dorſum ſuũ præbuit. Si alapis ad iniuriam cædimur, has ille ſuſcepit. Si per contumeliã cõſpuimur, faciem ſuam ille non auertit à ſputis. Dux in omnibus ille eſt, ſed dux eſt diligentibus legem, quam ſuperius ſe toto in corde cuſtoditurũ propheta profeſſus eſt. Non enim hic ſecundũ ſermonem Græcitatis, cum dicitur: Quia ipſam uolui, ad ſemitam mandatorum referri poteſt, quia Græcitas, ubi fœminino genere ſemita ſcripta eſt, id quod uellet, maſculino gene-

ἐν τῇ τρίβῳ. re pronunciat. Lex enim à nobis fœminino genere nuncupatur, quæ Græce nomos dicta eſt, quod ab his genere maſculino enunciatur. Et cum illic fœminino genere ſemita nuncupetur, id quod uoluit ad id refertur, quod per maſculinum genus Græcitatis proprietate memoratum eſt. Sequitur nunc: Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in utilitatem.) Omnia

propheta

A propheta ad munus dei rettulit,ſiue ut lex iuſtificationũ ſibi ſtatuatur à domino,ſiue ut ſibi intelligentia præſtetur,ſiue ut deducatur in ſemita,ſiue ut cor eius in teſtimonia indinet,id eſt,in ea quæ ſub teſtib9 ſcripta ſunt. Teſte enĩ cœlo & terra,lex tradita eſt. Sed fortè per hãc prophetæ religioſam modeſtiã quiſq; impie loqui ita audebit: Si,inquit,omnia à deo ſunt,humana ergo ignorãtia caret culpa:cũ nihil obtinere poſſit,niſi quod donatũ à deo ſumpſerit.Et primũ hoc impiæ eſt uoluntatis exiſtimare, icirco ſe ea quæ ſunt credentiũ propria nõ cõſequi,quod ſibi à deo indulta nõ fuerint. Sed omnẽ occaſionẽ huius impiæ excuſationis propheta ſubmouit. Primũ enĩ cũ orat,cõueniens infirmitati ſuæ egit officiũ,dehinc dei muneribus humanæ deuotionis ſtudia cõnexuit.Cũ enim ait: Legẽ mihi ſtatue domine uiã præceptorũ tuorũ,quid ſecundũ oratiõis noſtræ humilitatẽ dei eſſet, oſtendit.Cũ autẽ ſubiecit:& exquirã eam ſemp, officiũ deuotionis ſuæ protulit. Et in cæteris quoq; utrunq; quodã cõplexu ſibi inuicẽ colligauit,cũ deduci ſe in ſemita poſtulauit,& cũ id ipſum uoluit.Prius enim quæ à deo ſunt,cũ honore præpoſuit,& tunc quæ à ſe cũ cõfeſſione ſubiecit.Orat igit ut deus tribuat.Eſt ergo à nobis cũ oramus exordiũ,ut munus ab eo ſit:dehinc qa de exordio noſtro munus eſt eius,ex noſtro rurſum eſt,ut exquirat & obtineatur & maneat.In eo autẽ quod ita ſe habet:Indina cor meũ in teſtimonia tua,& nõ in utilitatẽ,quidã tranſtulerũt: Inclina cor meũ in teſtimonia tua,& nõ in auaritiã.Id enĩ quod in Hebræis codicibus cõtinetur,ambigua in definitione utriuſq; intelligentiæ poſitũ eſt.Sed nos,ſicut oportet,ſequimur ſeptuaginta interpretũ religioſam & antiquã autoritatẽ, ex iudicio tamen cæterorũ tranſlatorũ proprietatẽ intelligentiæ huius, quæ eſt difficilis, captantes. Cum enim hi dixerint,in utilitatẽ,illi dixerint,in auaritiã, per id ipſum quomodo utilitas hic nunc ſit ſubiecta,noſcetur. Nã ſeculi homines pecuniã,argentũ,aurũ,& cætera opum inſtrumẽta utilitatẽ uocant.Ergo cũ in dei teſtimoniũ indinari cor ſuũ,& nõ in utilitatẽ propheta orat,indinatũ in dei teſtimoniũ cor ab his, ſine dubio refert, quæ humano iudicio exiſtimantur utilia.Et quidẽ intelligẽtiæ noſtræ ſenſum uerſu eo qui cõſequitur, cõfirmat.Ait enim: Auerte oculos meos ne uideãt uanitatẽ,& in uia tua uiuifica me.) Vanitatẽ eorũ dicens,quæ ab hominibus exiſtimãtur utilia. Et quærendũ eſt,quos oculos,& à qua uanitate oraret auerti. Orat autẽ & animi & corporis oculos,eos ſcilicet, qui in theatralibus ludis captiui incubãt,eos qui Circenſiũ certaminibus ſeruiũt,eos qui ueſtiũ precia mirantur, eos quos auri ſplendor & gẽmarum uarietas occupat. Niſi forte nõ magis equorũ curſu aſtrorum curſus eſt gratior,& obſcœnis illis ſpectaculorũ turpium fabulis,nõ amœnius diuina illa humanæ ſpei eloquia cãtantur. Niſi forte huic terrenorũ metallorũ uſui nõ magis æternitatis repoſitæ diuitiæ honor & gloria præferetur,& blandior mihi erit auri ſpecies, quàm hominis,& terræ,& lucis,& cœli? Ab eorũ igitur uanitatibus auerti oculos,& hos

Liberum arbitrium.

B

Imò nunc oẽs interpretes habẽt auaritiã, nec πλεονεξία ſignificat utilitatẽ. Ambroſius oſtendit in nonnullis codicibus fuiſſe ſcriptũ, utilitatem.

C corporis ſui,& illos animæ deprecatur,de quibus occæcatis beatus Apoſto
lus docet,cum ait:In uanitate ſenſus eorũ intenebrati,alienati à uita dei.Et
auerſorũ oculorũ à uanitate qđ præmiũ ſit,longe requirendũ eſt.Sequitur
enim:Et in uia tua uiuifica me.Declinandi enim à uanitate ſunt oculi,ut no
bis in uia dei uita ſit,nõ ea uita quæ nũc eſt,ſed ea quæ in cœlis repoſita eſt,
& in Chriſto abſconſa.Ita eñ in omni hoc pſalmo locutus eſt,tanꝗ uictu
rus ſit,nõ modo uiuat.Erigendi igitur oculi ſunt,quibus Chriſti potius glo
ria,quàm mũdi huius inania & uana cernantur.In uia eñ dei referẽtes ocu
los à uanitate uiuemus.Dehinc ſequit: Statue in ſeruo tuo eloquiũ tuũ
in timore tuo.) Nouit à plurimis ꝓpheta eloquia dei ſine metu nõ ſuſcipi.
Plures enim auditas cœleſtis eloquiĳ ſcripturas tanꝗ fabulam rerũ inaniũ
negligunt,& dei uerba quæ præterire cœlo & terra prætereunte nõ poſſunt,
magno cũ periculo irreligioſæ temeritatis irridẽt. Nouit initiũ ſapiẽtiæ dei
eſſe timorem,nouit in illa ſeptiformis ſpiritus gratia timorem in poſtremo
tanꝗ firmamentũ eorũ quæ ſuperius ſunt dicta,numerari.Conſtitui ergo
in ſe dei eloquia in timore dei precat,quia ſcit ea nobis eloquia futura eſſe,
quæ tanꝗ dei timebũtur,utilia. Dehinc adiecit: Circũcide opprobrium
meũ quod ſuſpicatus ſum,quia iudicia tua iucũda.) Propheta in corpore
Imò multi poſitus loquitur,& neminẽ uiuentiũ ſcit ſine peccato eſſe poſſe.Vnũ memi
ſunt. nit eſſe,qui peccatũ nõ fecit,neq dolus inuẽtus eſt in ore eius. Ergo cũ circũ
D cidi à ſe opprobriũ deprecatur,peccata circũcidi orat,quia peccatũ ſequatur
opprobriũ. Sed cũ circũcidi à ſe orat,nõ tanꝗ de admiſſo perpetratoꝗ cõ
feſſus eſt,ſed quia id per infirmitatẽ carnis ſuæ in ſe ſuſpicat habitare.Non
eñ ait:Circũcide opprobriũ meũ quod perpetraui,ſed: Circuncide oppro
briũ meũ quod ſuſpicatus ſum,ſuſpicationẽ opprobriĳ ex cõſcientia ꝓpriæ
infirmitatis oſtendẽs: In iudiciĳs enim multi ad opprobriũ reſurgẽt. Quæ
quia his iucũda ſunt,in quibus peccati nõ manebit opprobriũ,ipſam illam
quæ in ſe eſt ſuſpicationẽ opprobriĳ à ſe circũcidi orat,ut ſibi dei ſint iucũda
iudicia.Ac ne de admiſſa peccati cõſcientia precatus eſſe exiſtimaretur,circũ
ciſionẽ omnẽ,quam ſub ſingulis octonis uerſibus defert,hac libertate cõclu
ſit:Ecce cõcupiui præcepta tua,in æquitate tua uiuifica me.Superius orauit,
ut in dei timore, dei in ſe ſtatuerẽtur eloquia, dehinc ut à ſe ſuſpicio circũci
deretur opprobriĳ,nũc cõcupiſcẽtiã ac deſideriũ ſuũ erga dei præcepta de
mõſtrat, & ut in æquitate dei uiuificet,orat, ſciens ꝓpriũ diuinæ æquitatis
eſſe munus, ut uiuificet eũ, qui & præcepta dei ſeruauerit, & deſiderauerit.
cui & circũciſa opprobriĳ ſuſpicione iucũda iudicia ſint,& in timore dei in ſe
cõſtituantur eloquia. ו Vau.

ET ueniat ſuper me miſericordia tua domine,ſalutare tuũ ſecun
dum eloquiũ tuũ.) Plures ſecũdũ Apoſtolũ ſunt,qui ſapientiã
ſeculi ſequẽtes,ſapientiã dei reprobauerunt. Ob quod ſtultã fe
cit deus ſeculi ſapientiã.Quid eñ infidelibus ſtultius eſt,q̃ præ
ter illum cõmunẽ irreligioſorũ errorẽ etiam hoc adĳciũt piaculi,ut diuinarũ
ſcriptu-

A ſcripturarũ eloquia putẽt perfectæ doctrinæ carere ratione. Et quia pro impietate ingenij ſui diuinorũ dictorũ capaces eſſe nõ poſſunt, ad contumeliã cœleſtiũ uerborũ pro excuſatione hebetudinis ſuæ prorumpunt, dicẽtes in his nihil rationabile, nihil eſſe perfectũ, uolẽtes ea quę à ſe dicãtur, ſola eſſe erudita, & doctrinæ ſuæ prudẽtia expolita, ſtulti, deo negantes, quæ aſſumere ipſi ſibi audent. Nec mirũ eſt, ſi irreligioſe de eis opinant, quorũ pecuinæ hebetudinis modo intelligentiã nõ conſequũtur. Verum quis in eo ſermone, quẽ ſuperius habuimus, hi qui ſapientiã dei ſequũtur, cognitã dictorũ cœleſtiũ perfectionẽ exiſtiment, nihilq; eorũ eſſe, quod nõ cõſummatum, atq; omni ex parte perfectũ ſit, tamẽ id quoq; etiã in his ſextæ literæ uerſibus abſolutius licebit intelligi. Poſt ſuperiorẽ enim ſenſum ita loquitur:

Et ueniat ſuper me miſericordia tua domine, ſalutare tuũ ſecundũ uerbũ tuũ.) Miſericordiã itaq; primũ deprecatus eſt, dehinc ſalutare. Salus enim noſtra ex miſericordia dei eſt, & bonitatis ſuæ hoc munus in nobis eſt, & inde cœpit oratio, unde & ſalus inchoat deprecãtis. Dehinc ne ex incerta & ex inopinata ſpe precari ꝓpheta exiſtimaretur, primũ miſericordiã, dehinc ſalutare cõmemorat, tum tertio ſubiecit, ſecundũ uerbũ tuũ; ut hanc orãdi fiduciã proficiſci ſecundũ uerbũ dei, id eſt, ſecundũ doctrinã legis oſtenderet. Poſt hunc itaq; perfectæ orationis ordinẽ id ſequitur: Et reſpõdebo exprobrãtibus mihi uerbũ, qua ſperaui in uerbis tuis.) Tenet ordinẽ ratio

B perfecta: Si, inquit, in me ueniet miſericordia tua, & ſalutare tuũ ſecundum uerbũ tuũ, & ita fuero miſericordiã conſecutus, & à te cõſeruatus ut ſpopondiſti, cõſequẽs erit, ut in his qui inſipientiã mihi, & errorẽ ſpei, & uerbũ hoc quod in te ſpero exprobrãt, reſpondeã. Quid itaq; aduerſus hãc prophetæ reſponſionẽ exprobrare irreligioſa mens poterit? Miſericordia primũ oratur à deo, ſalus etiã expectatur à deo, & inde eã ſpopondiſſe per uerbũ ſuũ deus oſtenditur. Concluditur itaq; exprobrantium impietas ab his qui in dei uerbis ſperant, cũ quando deus precatur, & miſericordiã & ſalutẽ ab eo credentiũ fides ſperat, & doctrina hæc ſpei noſtræ ſit, ut oratus miſereat & ſaluet. Dehinc ſequitur: Et ne auferas de ore meo uerbũ ueritatis uſque quaq; nimis, quia in iudicijs tuis ſperaui.) Accipiat humana inſolẽtia humilitatis modeſtiæq; doctrinã. Prius propheta cõcedi ſibi orat, q̃ ſe id mereri ut obtineat, oſtendat. Omnia uult à bonitate dei in ſe inchoari, nec tamen cauſam fiduciæ ſuæ ſubſtrahit. Ait enĩ: Et ne auferas de ore meo uerbũ ueritatis uſq; quaq; nimis.) In quo primũ maieſtatẽ eius confitet, qui ſemꝑ orãdus eſt, dehinc ſe nõ ex inani ſperare, ſubiecit dicẽs: Quia in iudicijs tuis ſperaui. Humanæ aũt temeritatis eſt hic mos prius ad obtinendũ aliquid meritũ q̃ mereatur ingerere, & eũ à quo quid poſtulet, tanq̃ ex officij debito cõuenire. Sed nõ ſufficit nobis, ut modeſtiæ tantũ tenuerit propheta rationẽ. Collocationes etiã uerborũ, uirtuteſq; noſcẽdæ ſunt cur ita dixerit: Et ne auferas de ore meo uerbũ ueritatis uſq; quaq; nimis, omne otis officium cordis ſenſui motibuſq; famulat. Et cur ꝓpheta ne ab ore ſibi uerbũ ueritatis

C tis auferatur, oret, uerſus iſtius cōſequētia docent. Nō enim metū hunc prophetæ fuiſſe exiſtimādū eſt, ut ſibi ueritatis uerbū ex corde ac ore uereretur auferri. Scit autē quædā eſſe peccata, quæ ex ore uerbū auferant ueritatis. Peccatori enim dixit deus: Quare tu enarras iuſticias meas? Non enim ait: Quare memor es iuſticiarū mearū? Sed peccatorē monnit eū, qui in peccato manſiſſet, prædicationis officio abſtinere: uult enim liberū à crimine eſſe doctrinæ cœleſtis prædicatorem, uult eloquia ſua à caſti corporis caſto ore tractari. Cauendū igitur eſt, ne quando ex ore noſtro uerbi ueritatis auferatur eloquiū. Hinc illud eſt quod Apoſtolus monet: Noli negligere quod in te eſt chariſma, ne per negligentiā ac deſidiā indigni prædicatione uerbi dei ſimus. Sed propheta nō audet in tantū ſe à peccato liberū effici uelle, ut nō meminerit unū ſolū eſſe qui peccatū nō fecerit, & dolus in ore eius nō inuentus ſit. Et iccirco ſubiecit: uſqꝫquaqꝫ nimis, per modeſtiā ſcilicet confeſſionis: & ut nō auferatur à ſe uerbū ueritatis orat, & per honorē eius qui unus tantum ſine peccato eſt: ne uſqꝫquaqꝫ nimis à ſe auferatur, expoſtulat, quia ſe hominē meminit, qui per naturæ infirmitatē ſine peccato eſſe non poſſit.

Et cuſtodiā legē tuam ſemper in ſeculū & in ſeculū ſeculi.) Nullum propheta uitæ ſuæ finē pertimeſcit. Nō enim cōcluditur fides ſua ſeculis, ſed ſe in infinitatē temporū officio cuſtodiendæ legis extēdit. Scit & altare à Moſe in exemplū eſſe ſuperioris altaris extructū, ſcit & Aaron ſacerdotē ad ſpe

D ciem eſſe oſtenſi in monte ſacerdotis ornatū. Moſi enim deus ait: Vade fac omnia ſecundū exemplū quod oſtendi tibi in mōte. Feſtinat ergo in leges illas æternorū ſeculorū. Nā cū lex futuri umbra ſit, neceſſe eſt corpus illud ueræ legis æternū ſit. Diſtinxit autē hoc officium ab indefeſſa illa perpetui officij iugitate, dicens: Et cuſtodiā legē tuam ſemper in ſeculū, & in ſeculum ſeculi. Cū ait: ſemper in ſeculū, nullū in hac temporis uita ſubrependæ obliuionis tempus admiſit. Cum autē adiecit: & in ſeculū ſeculi, ſcit per hāc umbram legis ad myſteriū ueræ & æternæ legis aſcendi. Ait enim: ſeculū ſeculi, tanq̄ temporis tempus, ſuccedente quadā uiciſſitudine huius ſeculi ſeculum ſit futurum. Nouit eſſe ſecundū euangeliū diuitem & pauperem Lazarum, exemptæ à corpore animæ legē, per quā alia ab alia Chao impenetrabili ſeparetur. Scit ſecundū apoſtolū Paulum reſurrectionis quoqꝫ eſſe legē, in qua differt ſtella ab ſtella in claritate. Scit eſſe leges angelorū, cū alij aſſiſtentes deū indefeſſa uoce collaudant, alij ante cōſpectum inuiſibilis nobis dei, tanq̄ lege officij proprioris aſſiſtūt. Nouit & puſillorū angelos faciem dei quotidie ex quadā lege conſpicere. Scit utiqꝫ eſſe æternas leges, & eas omnes ſe in illo ſeculi ſeculo cuſtoditorū eſſe confidit, quia ea quæ ꝑ umbrā ſunt cōſtituta, in hoc nūc ſeculo ſemper obſeruet. Et ingrediebar in dilatatione, quia mandata tua perquiſiui.) Non eſt anguſtus propheta & ſuperius iam dixerat: In uia præceptorū tuorum cucurri, cum dilataſti cor meū. Scit inter humanarum tribulationū paſſiones, ſemper ad deum pa-

tulo-

A tulo ſe eſſe corde oportere. Quod ipſum Apoſtolus docet, dicens: In omnibus tribulati, ſed non anguſtiati. Nouit hac ipſa amplitudine cordis de ſe idem Apoſtolus gloriari, cũ ad Corinthios ait: Nõ anguſtiammi in nobis, ſed anguſtiamini in uobis. Patet etiã hic propheta, dicente deo: Et inhabitabo in his, & inambulabo in ipſis. Anguſta igitur peccantium ſunt corda, & hoſpitio deum mens polluta non recipit. Patulum enim domicilium inconceptibili deo opus eſt, & iccirco in amplitudine propheta ambulat, quia in eo in ſe loquẽtis habitatio eſt. Cauſam uero amplitudinis ſuæ docet, dicẽs: Quia mandata tua perquiſiui. Naturæ noſtræ conſuetudinẽ recordamur, quotienſcũq; lectioni uacantes, mãdata dei & præcepta ſcrutamur, in quantam amplitudinem intelligẽtiæ mentium noſtrarum dilatantur anguſtiæ, & quàm patulus noſtræ humilitatis in deſideria diuina fit ſenſus. Per peccatorum autem noſtrorũ conſcientiam coarctatur nobis omnis animæ amplitudo, ac difficilia omnia & anguſta ſunt, cum diuini uerbi habitatione ſumus indigni. Sed ambulans in latitudine propheta, uerſati in officio digno adeptæ amplitudinis debet, & uerſatur planè. Sequitur enim:

Et loquebar de teſtimonijs tuis in conſpectu regũ, & non confundebar.) Hoc officium dilatati cordis eſt, ut ex eo inhabitantia diuinæ doctrinæ uerba procedant. Loquitur enim propheta conſtanter aduerſus principes terræ, deum prædicans. Et quidem duplex ſignificatio ſenſus huius eſt, quia ſe-
B cundum dominica præcepta oporteat à nobis Chriſtum coram regibus & poteſtatibus prædicari, neq; nos terrenarũ poteſtatum fas eſt iure terreri, quo minus omni confuſione reiecta conſtanti & publica fide deum qui negantes negaturus ſit, non negemus. Poteſt & ſermo ad eos referri, de quibus & Apoſtolus ait: Iam ſine nobis regnatis, & utinã regnetis, id eſt, tanq; in cõſpectu ſanctorũ, qui utiq; frequẽter reges terræ ſunt nũcupati, prophetã dei teſtimonia ſit loquutus, neq; confuſus per prædicationem ſuam doctrinæ cœleſtis inſtituta præbere. Geminam autem lectio intelligentiã ex ſe præſtat, ut quia utrunq; ex teſtimonijs ſcripturarum intelligi promptum eſt, aut utrunq; ſignificatum exiſtimetur, aut quod magis uidebitur probabile eligatur. Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi uehementer.) Non ſolũ igitur loqui nos in teſtimonijs dei conuenit, ſed legis mandata omnia diuturna meditatione percẽſere. Neq; tantũ meditatio utilis eſt, niſi lex ipſa, quæ in meditatione eſt, diligatur. Neq; diligere cõmuni dilectione ſufficiet, niſi etiam uehementer id quod diligitur, diligatur. Atq; ideo hunc omnem perfectæ rationis ordinem ſermo propheticus percurrit, dicens: Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi ualde. Et erexi manus meas ad mandata tua quæ dilexi.) Manus ad mãdata ea quæ diligebat, erexit, non utiq; contumelioſas aut procaces, ſed mandatis humilitatis ſeruiẽtes, ſed operibus miſericordiæ inſiſtentes, & fidei præcepta peragentes. Operis uero

C uero officium ſemper oportet eſſe intentum, & nulla interdum negligentis
ocij diſſimulatione ceſſare. In hoc quoq; ſe manere propheta teſtatur, di-
cens: Et exercebar in iuſtificationibus tuis.) Exercitatio aſſiduitaté ope-
rationis oſtendit. Frequentem itaq; ſibi eſſe & ſemper intentam præcepto-
rum obſeruantiā docet ad illas de quibus ſupra memorauimus, cœleſtium
iuſtificationū efficientias, nunc ſe in iuſtificationibus præſentis & ex futu-
ris adumbratæ legis exercens.

ז Zain.

MEmor eſto uerbi tui ſeruo tuo, in quo mihi ſpē dediſti.) Om̄is
dei ſermo qui ſcripturis diuinis continetur, in ſpem bonorum
cœleſtium uocat. Atq; ob id propheta in omnibus ſe dei præ-
ceptis manſiſſe confidens, conſtanter ait: Memorare uerbum
tuum ſeruo tuo. Nunquid promiſſi ſui deus immemor eſt? Abſit iſtud, ut
aliqua ſubrepere in æternam atq; indefeſſam uirtutem humanarū infirmi
tatum genera credantur. Sed propheta qui promiſſis dei credidit, qui deſi-
derio cœleſtium detentus eſt, qui contemptu præſentium futura ſperauit,
nō ad memoriam uerbi ſui deum admonet, ſed ut uerbi ſui in ſe ſeruo ſuo
memor ſit, deprecatur, id eſt, ut dignus habeatur, in quo uerbi ſui memor
eſſe dignetur, quo in uerbo ſpem dederit. Et ſpem nō inanem eſſe oportet,
neq; uerbis tantūmodo prædicari, ſed rebus ipſis doceri. Et ſi quando inci-
D dant infirmitates, perſequutiones, damna, orbitates, contumeliæ, has præ-
ſentis ſeculi minas ac poteſtates ſpe æternorum promiſſorum conſolemur.
Sed iam ipſis omnibus propheta perfunctus eſt, dicens: Hæc me conſo
lata eſt in humilitate mea, quia eloquiū tuū uiuificauit me.) Hæc ad ſpem
refertur, quæ ſperare eum in deū fecit. Conſolata uero eſt eum in humilita-
te, id eſt, cum cōtemnitur, cum irridetur, cum iniurijs uexatur, cum contume
lijs inhoneſtatur, ſciens hanc ſibi tentationū præſentiū eſſe militiam. Sed ſe
inter hæc infirmitatis ſuæ bella ſpes à domino præſtita cōſolatur, uiuificat
autē per eloquia dei. Scit in his excellentē eſſe in cœlis humilitatis ſuæ glo-
riam. Scit animā eloquijs dei refertam, tanq̄ pabulum aliquod uitæ in ſe
æternæ continere. Non mouetur in eloquijs dei uiuens inani ſuperbientiū
gloria. Nouit enim indigentiam ſuam eorum eſſe opulentia ditiorem. Scit
ieiunia ſua cœleſti atq; euangelica benedictione ſaturari. Scit humilitatem
ſuam glorioſo eſſe honoris præmio munerandā, atq; ideo ſubiecit: Super-
bi inique agebant uſquequaq;, à lege autē tua nō declinaui. Inter nimias &
cōſummatas ſuperborū iniquitates, ualde enim inique agebant, nullo pro-
pheta deflexu à lege dei declinat. Oportet eſſe eum memorem iudiciorum
dei. In omni enim uitæ noſtræ genere memoria nobis diuini iudicij inſeren
da & continenda eſt, ut cum aliquid agimus, reſidente in nobis iudicij me-
moria uel nunq̄ potius abeunte, præceptis dei opera noſtra famulentur.

A beatus erit,quiſquis non ſine memoria diuini iudicij omnia geſſerit.Quod de ſe profitetur propheta,dicens: Memoratus ſum iudiciorum tuorum à ſeculo,& exhortatus ſum.) Hic nunc à ſeculo tantum,nõ etiam à ſeculo ſeculi,quia omnia in nos iudicia dei ex ſeculi huius ac mundi temporibus inſtituta ſunt.In his autẽ ſe hortatus eſt,inter hos ſcilicet mundi turbines, & inter hæc paſſionũ corporalium prælia ad tolerantiam ac uictoriam inſeſtantium malorum humilitatem ſuam iudiciorum dei memoria adhortatus.Deinde ſequitur: Defectio animæ tenuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam.) Virtutes propriæ ſuæ prophetæ huic ad ſpem uitæ æternæ nõ ſufficiunt,neq; quod ſpem in uerbo dei habuit,neq; quod in ſpe eadem collocatus eſt, neq; quod dei uiuificatur eloquio, neq; quod non declinat à lege,neq; quod ſe per memoriam iudiciorum dei adhortatur, quin etiam dolore humanæ impietatis fatigatur, & ob irreligioſas hominum iniquitates exanimis eſt. Sanctus enim quiſq; cum cæditur,nõ humilitatis ſuæ qui cæſus eſt,ſed inſolentiæ eius qui cædit,miſeretur, ut à ueſano filio pater,ut ab amente ægroto medicus contumeliam paſſus,dolorem non ex eo quod perpeſſus fuerit,ſentit, ſed ob id quod ille quem ſanũ eſſe cuperet,iniuriam ſibi ueſanus intulerit. Membro autẽ uno aliquid patiente,ſecundum Apoſtolum,compatiuntur & cætera membra.Defectio itaq; ſecundum hæc tenet prophetam ſuper peccatores derelinquẽtes dei legem,

B affectu miſerantis ſcilicet & dolentis,& tanq; membris ſuis pro parte ægrotis,iniquorũ & irreligioſorum periculo fatigatur. Manet autẽ ipſe quantũ ad ſe iuſtificationibus dei ſemper intentus, & in omni quacunq; ſede habitat,nequaq; ex ore eius religioſæ confeſſionis hymnus abſcedit.Ait enim:

Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ in loco incolatus mei.) Exemplo ſuo docet,ſuſcepta ſemel in aures pſalmorũ cantica, in corde eſſe continenda,& ſemper ea officio oris iteranda. Non negligẽter,ut ipſe prædicat, legit atq; audit,neq; irreligioſitatis noſtræ modo diuina eloquia, aut occupatis in aliud,aut incurioſis oculis legit,aut mox obliuioſis auribus excipit, ſed cantabiles mihi,id eſt,ſine intermiſſione cantatæ. In omni autẽ cuiuſq; generis loco nequaq; à ſe abeſſe pſallendi conſuetudinẽ docet,cum ait: In loco incolatus mei.Non enim ait:in incolatu meo,ſed ita ait:in loco incolatus mei, in quacunq; ſcilicet ſede manſiſſet, intelligens ſe mundi huius eſſe peregrinum,dei tamẽ ſemper ſibi iuſtificationes eſſe cantabiles.Sed quàm cantabiles ſint iuſtificationes dei,oſtendit, cũ nullum omittat tempus,quo non in illo cœleſtium ſacramentorum opere uerſetur. Ait enim:

Memor fui nocte nominis tui domine,& cuſtodiam legem tuam.) Sciẽt præcipue nocturno tempore diuini eſſe à nobis nominis recordandũ:ſciẽt tum maxime cuſtodiam dei legis à nobis eſſe retinendam, cum ſubrepunt animo impuræ cupiditates, cum uiciorum ſtimuli per recens aſſumptum cibum

C cibum corpus exagitant, tum dei nomen recordandum eſt, tum cuſtodien-
da lex eius eſt, pudicitiam, continentiam, timorem dei ſtatuens. Nouit hoc
præcipue tempore dominū orandum, deprecandum, promerendū, dicens
in loco alio: Lauabo per ſingulas noctes lectum meū, lachrymis meis ſtra-
tum meū rigabo. Non eſt periculoſo nocturnarū uigiliarum ocio animus
relaxandus, ſed in orationibus, in deprecationibus, in confeſſionibus pecca
torum occupandus eſt, ut cum maxime corporis uicijs opportunitas datur,
tum præcipue eadem uicia diuinæ legis recordatione frangantur. Sequitur
deinde: Hæc mihi facta eſt, quia iuſtificationes tuas exquiſiui.) Hæc ad
memoriam refertur, per quā memor fuit noctibus nominis dei. Quod au-
tem ait: Mihi facta eſt, id eſt, non ſubito recurrens, neq; temporarie aſſum-
pta, ſed ſemper in ſe manens, & intra ſe quodam fidei opere inſtituta, & ob
id ei facta, quia iuſtificationes exquiſierit. Vtile igitur eſt, iuſtificationes dei
ſine aliqua temporis intermiſſione ſcrutari, quia per exquiſitionem earum
eius memoriam nos perpetem continemus, in Chriſto Ieſu, cui eſt gloria
in ſecula ſeculorum, Amen.

ח Heth.

PORtio mea domine dixi ut cuſtodiam legem tuam &c. uſq; ibi:
Iuſtificationes tuas doce me.) Plures pſalmorū codices legen
D tes, & nos ita opinabamur uerſum qui octauæ literæ primus
eſt, id eſt, hunc portio mea dominus, in ſuperioribus ſeptimæ
literæ octo uerſibus contineri, quia ita in Latinis codicibus, atq; etiā in non
nullis Græcis ſcriptum continebatur, & ſanè abſolutior ſenſus uidebatur.
Sed ſecundum Hebræos emendatū apud Græcos pſalmorū librum legen
tes, inuenimus hunc uerſum non ſeptimæ literæ nouiſſimū eſſe, ſed octauæ
primū. Itaq; ſecundū hanc cognitionem nos quoq; tractare de eo aggreſſi
ſumus. Cœpit enim ita: Portio mea dominus dixi ut cuſtodiam legem
tuam.) Rarus quiſq; eſt, cui iſta fiducia eſt, ut portionem ſuam eſſe deum
audeat dicere: Renunciandū eſt ſeculo omnibusq; rebus eius, ut nobis de-
us portio ſit. Cæterū ſi nos ambitio detineat, ſi cura pecuniæ occupet, ſi ille-
cebræ libidinū capiant, ſi negocia rerum familiariū demorentur, portio no
bis dominus non erit, ſecularium curarum atq; uiciorū poſſeſſione deten-
tis. Moſi cum iuſſum eſſet portiones incolatus diſtribuere duodecim genti
bus Iſraël, itē de tribu Leuitica præceptum eſt: Filijs Leui non erit portio
Nūc ſecus eſt neq; ſors in medio fratrum ſuorum, quia dominus deus eſt pars eorum. Et
rurſum ſcriptum meminimus: Ego dominus pars eorū. Nullam ergo deo
ſeruientibus lex data terrenam eſſe uoluit portionem, quia pars eorū deus
eſſet. Meminit & euangelij prædicator ille Petrus, nullam ſibi eſſe portionē
poſſeſſionis humanæ, cum oranti alimoniam, reſpondit: Aurum & argen-
tum non eſt mihi, quod autē habeo hoc tibi do. Quid eſt iſtud Petre quod

poſſides?

A poſſides? Renunciaueras omnibus deo tuo, dicens: Ecce nos omnia dereli quimus & ſecuti ſumus te, quid erit nobis? Et tibi ille reſponderat: Amē di co uobis quod uos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione ſedebitis ſuper duodecim thronos iudicantes duodecim tribus Iſraël. Et exemplo ueſtro cæteris relinquentibus cuncta ſpoponderat, quod & centuplum acciperēt, & dehinc uitam æternam poſſeſſuri eſſent. Quid eſt igitur iſtud Petre quod habes? Habes planè & non audeo dicere plus te cētuplo obtinere: dico tamen te ſine multiplicatiōe calculi poſſidere. Dicis enim: quod habeo hoc tibi do, in nomine Ieſu Chriſti ſurge & ambula. O felix poſſeſſio, ô perfecta dei portio. Nō terrena largiris, ſed naturæ opus repēdis, & uitioſi partus damna inſtauras. Claudum natum ingredi iubes & multæ ætatis uirū inceſſu rudi incitas. Has opes tribuit, cui deus portio eſt. Nouit & Paulus diuitiæ ſuæ glorias, dicēs: Mihi autē abſit gloriari, niſi in cruce domini mei Ieſu Chriſti, per quē mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Talis apoſtolo gloria, talis eſt portio. Humanarum igitur hæreditatum modo portionē, quæ melior eſt, & quæ utilior eligamus. Si circa terrena patrimonia ſua in cohæredum diuiſione, quis nititur, ſortem cōmodioris portionis appetere, quāto propenſiore cura partem cœleſtis hæreditatis diligemus? Cētuplum dominus promittit, & centuplum non in æternum, ſed in præſens. Aeternorum autem bonorum immenſa, & infinita retributio eſt. Cæterū

B ſub definitione centupli, præſentium menſura concluditur. Ego autē ambigo utrum hoc centuplum Petri exceſſerit portio. Certe ſecundum domini præceptum ſperandum nunc in hoc ſeculo, relictis omnibus ſeculi rebus centuplum munus eſt. Etenim nobis deus portio eſt, qui ait: Et inhabitabo in his. Non ergo centupli præmium eſt, ut in hoc corpuſculo noſtro terreno deus habitet? Sed ad qd deus habitet? Ait & ipſe: Et ambulabo in his. Patens deo eſt fidelis pectoris & ampla poſſeſſio, ut inhabitet, & inambulet. Sed qui inhabitat, qui inambulat, quid tertium addidit? Et ego ero illorum deus. Ecce promiſſam nobis ab eo portionem, ut ſimus dei habitatio. Et dum in nobis ambulat, fit nobis ipſe poſſeſſio. Si ſeculum relinquamus ſi poſſeſſioni terrenæ labili renunciemus: ſi hæreditatem caducorū reſpuamus, ſi uiuentes de ſeculo exeamus. Quæ enim merces eſt è mortuis corporibus & exeunte anima diſſolutis ſeculum reliquiſſe? Carendum eſt eo per contemptum eius. Neſciendum eſt ignoratione uoluptatum ſuarum. Moriendum nobis in eo eſt, dum non ei uiuimus. Scit Paulus iam non ſe ſibi uiuere, dicens: Quod enim uiuo, iam non ego uiuo. uiuit autē in me Chriſtus. Propheta itaq; ſecundū Apoſtolum non ſeculo uiuens conſtanter & liber ait: Portio mea dominus. Tenuit hunc quem in ſuperioribus modū, cum ſe cuſtoditurum legem dei ſpopondit. Non enim de ea quam corporaliter agebat, loqui intelligitur, cum cuſtoditurum ſe potius quàm cuſto

C dire fateatur. Sequitur deinde: Deprecatus ſum faciẽ tuã in corde meo, miſerere mei ſecundum eloquium tuum.) Moſem deprecatum eſſe meminimus, ut deũ uideret. Et forte cognata preci eius prophetæ huius oratio exiſtimabitur. Sed dictum memini à deo: Nemo hominum uidebit faciem meam & uiuet. Ergo quod negatum Moſi meminerat, id concedi ſibi poſtulat? Sed rurſum licet dicto euangelico anterior ſit, meminit tamẽ hanc fidei beatitudinem reſeruari, qua dicitur: Beati mundo corde, quoniã ipſi deũ uidebũt. Itaq; cũ in lege ſciat dictũ quod nemo faciẽ dei uideat, & uiuat, & ex euangelica beatitudine non ambigat omnes mundo corde deum eſſe uiſuros, perfectæ modeſtiæ temperamento, cupiditatem deſiderij ſui elocutus eſt, dicens: Deprecatus ſum faciem tuã in toto corde meo. Scit nũc impoſſibile ſibi eſſe, quod nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, ut uideat. Scit inuiſibilem eſſe carnalibus oculis gloriam dei. Meminit non, dico ad angelorum claritates hoc humanæ uiſionis lumen hebere, ſed ipſam gloriam uultus Moſi humani corporis oculos non tuliſſe. Sed nunc ex deſiderijs humanis prophetæ deſideria metiamur. Ad egreſſus regum quanta expectationis ſollicitudine curritur? Et quod uidẽtibus gaudium eſſe, cum ſe præbuerint contuendos? Quid illum cœleſtis ſpiritus capacem uirum exiſtimabimus uelle? Quanto deſiderij ardore

D cupere, ut deum cernat, qui ipſam illam inuiſibilem maieſtatẽ per has angelorum claritates, & per hanc Moſi gloriam metiatur? Et ſciat etiam eos, qui digni ſunt conſpectu dei, gloriam ex conſpectu gloriæ eſſe ſumpturos, quod eos uiſio tãtum & dignatio contẽplatæ maieſtatis illuminet? Quod ſanctus Apoſtolus, ita intelligens loquitur: Nos, inquit, omnes reuelata facie gloriam dei ſpectantes in eandem ipſam transferetur imagine, à gloria in gloriam ſicut à domini ſpiritu. Et nũc quia id impoſſibile iſtis corporeis oculis ſciat eſſe, toto iſtud corde deſiderat. Et cui eſt portio deus confidenter faciem eius deprecatur, quia quamuis nemo homium uideat faciẽ dei, & uiuat, tamen deum omnes mundo corde uiſuri ſunt. Ergo miſericordiã hanc à deo poſtulat, ut ſibi uidendi faciem eius beatitudo contingat, & poſtulat non ſine ratione, modoq; præſtandi. Ait enim: Miſerere mei ſecũdum eloquium tuum.) Fidei modeſtæ uox eſt miſericordiam dei, nõ ſecũdum peccatorum ſuorum conſcientiam, ſed ſecũdum eiuſdem dei eloquia deprecari. Scit deum etiam peccatoribus eſſe ignem conſumentem. Moſes enim ait: Deus noſter ignis conſumens eſt. Nouit eũdem eſſe fidelibus lucem. De quo & alibi propheta ipſe dicit: Illuminans tu mirabiliter de mõtibus ſanctis. Diſcernit & hanc Apoſtolus bonitatis & ſeueritatis dei cõſuetudinem, cum ait: Vide ergo bonitatem & ſeueritatem dei. In eos quidem qui ceciderunt ſeueritatem, in te uero bonitatem. & rurſum: Et niſi permaneas in bonitate excideris. Illi uero ſi non permaneant in infidelitate, inſe-

rentur.

A rentur. Bonitatem dei propheta expectat, cum ait: Miſerere mei. Scit enim neminem ſine peccato eſſe qui uiuat, & omnes in carne ſitos miſericordia dei egere. Officij autem ſui deuotioniſq; non immemor eſt, cum ait: Secũdum eloquium tuum. Eius ſcilicet eloquij quo & peccatoribus pœnam denunciat, & in ſe credentibus uitæ æternæ beatitudinem pollicetur. Dehinc ſequitur: Quia cogitaui uias meas & conuerti pedes meos in teſtimonia tua.) Ex his quæ propheta ſe gerere uel geſſiſſe cõmemorat, quid nos quoq; facere oporteat docet. Vias enim ſuas cogitat, & cogitatis his pedẽ in teſtimonia dei refert. Nihil egit, quod nõ antea cogitatione præuoluerit: nõ linguam in officiũ ſuum mouit: nõ pedem in aliquod quod acturus eſſet opus protulit: non manum ad agendum aliquid exeruit, niſi antea ſup his omnibus cogitaſſet, & tum operationem atq; effectum cogitatis rebus attulerit. Vidit igitur ante omnia uitæ ſuæ uias, & cum placentem ſibi ac probabilem repperit, tunc in eam pedem contulit. Scilicet perſpectis omnibus humanæ operationis uijs, poſt quã quid eſſet ſibi utile cogitauit, fidei ſuæ pedem in teſtimonia diuina detorſit. Cogitatio enim, nihil poteſt ſubitũ: nihil nouum: nihil inopinatum pertimeſcere, cum de conſilij ſententia omnia quæ accidere ſolent ſperantur, præfiniuntur, adeuntur. Et id cõſequẽti uerſu docetur. Poſtea enim quàm uias ſuas propheta cogitauerat, & pedem ad teſtimonia dei conuerterat, libere loquitur. Paratus ſum & non

B ſum turbatus, ut cuſtodiam mandata tua.) Qui ad aliquid præparatur, lõgo uſu ad id in quo ei eſt meditatio præparatur, ne eũ de propoſiti ſui ſententia negligentem, & incautum uis aliqua repẽtinæ turbationis excutiat. Propheta itaq; nouit eſſe plurima ſeculi ſcãdala: nouit inſidiantes eſſe humanæ naturæ aduerſanteſq; uirtutes: ſcit periculoſe dulcem eſſe opinionẽ ambitionemq; gloriæ ſecularis: nouit occurſus laſciuientium fœminarum eſſe continentium oculis captioſos: ſcit turpes corporũ cupiditates affectu blandæ uoluptatis irrepere: ſcit cætera uitiorũ genera illecebroſis aditibus ingruere: nouit etiam plurimis ſe irreligioſorum odijs ſubiacere, & ob prædicationem dei pietatiſq; doctrinam, uarijs perſequentium cõtumelijs eſſe uexandum. Ne igitur turbari tot & tantis excidijs ingruentibus poſſet, contra omnia ſe hæc fidei excidia præparauit, dicens: Paratus ſum & non ſum turbatus ut cuſtodiam mandata tua. Habet patrem beatus Apoſtolus huius præparationis ſuæ fiduciam, dicẽs: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio aut anguſtiæ: aut paſſio: aut fames: aut nuditas: aut periculum: aut gladius? Sicut ſcriptũ eſt: Quia propter te mortificamur tota die, deputati ſumus tanquam oues occiſionis. Sed in his omnibus ſuperamus & uincimus, propter eum qui dilexit nos. Et quia aduerſum horum tolerãtiam ne per hæc à charitate ſeparari poſſet, ſe ſe præparaſſet, adiecit. Confido enim, quia neq; mors: neq; uita: neq; angeli: neq; poteſtates: neq; præ-

C ſentia:neqꝫ futura:neqꝫ uirtutes:neqꝫ altitudo:neqꝫ profundum:neqꝫ crea-
tura alia poterit nos ſeparare,à charitate dei quæ eſt in Chriſto Ieſu domi-
no noſtro.Nulla Apoſtolum rerum earũ quæ accidere poſſunt genera,tali
ſpe præparatum firmatumqꝫ perturbant.Sit ergo in nobis & fiducia hæc
& uox,ut cum ſubrepant cupiditates:cum paſſiones ingruant:cum pericu-
la fatigent:cum ſupplicia crucient,dicere audeamus,paratus ſum & nõ ſum
turbatus,ut cuſtodiam mandata tua.Dominus noſter unigenitus dei fili-
us inter cætera præcepta diſcipulis ſuis mandat,dicens: Non turbetur cor
ueſtrum neqꝫ trepidet.Aduerſum turbationem quæcunqꝫ ex accidentibus
erit lõgæ præparationis,opus eſt firmitate,ut robuſta fide atqꝫ firmata dei
mandata cuſtodiat.In quem autem ſe profectum,quam ue in cauſam pro-
pheta præparauerit neqꝫ turbatus ſit, quominus cuſtodiret mandata dei,
continuo ſubiecit,dicens: Funes peccatorum circumplexi ſunt me & le-
gem tuam non ſum oblitus.) Eſſe peccatorum funes per Eſaiam docemur
dicentem: Væ qui ligant peccata tanquam funem longum.Modo funis ex
plurimis minimis creſcentis in multum,peccata ſemper tanquam longo fu-
ne tendentur.Sunt etiam hæc delictorum uincula quibus humanæ mẽtes
illigantur,de quibus in prouerbijs ſcriptum eſt: Faſcijs peccatorum ſuorũ
unuſquiſqꝫ conſtringitur.Stringit enim nos atqꝫ alligat,& his uitiorum fu-
D nibus implicat diabolus,in omni uitæ noſtræ curſu laqueos prætendens.
Quod autem liget,in euangelijs cognouimus,cum dicitur:Hanc autem fi-
liam Abrahæ ligauit ſatanas annis decem & octo.Ligat igitur omni uitio-
rum genere,ebrietatis conſuetudine,uoluptatum deſiderijs,infidelitatis pi-
aculo.Sed inter hos funiũ laqueos non eſt admittenda legis obliuio.Præ-
paratos enim nos eſſe conuenit,ut ab his laqueis ,ſi quando circumligent,
exuamur,ut legis dei omni tempore recordemur.Et recordatur planè pro-
pheta,dicens:Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi,ſuper iudicia iu-
ſtificationis tuæ.Non uacat totis noctibus ſomno,nec ocioſus lecto conti-
netur,ad confitendum deo non ſolum nocte,ſed etiam media nocte con-
ſurgit.Meminit hoc eſſe tempus quo primitiæ Aegyptiorum meritiſſimæ
impiæ obſtinationis clade ꝑcuſſæ ſunt.His ergo horis non laxatur in ſom-
num,ne gladio Aegypti admiſceatur:hoc noctis tempore introeunte ſpon-
ſo ſapientes uirgines in nuptias cum lampadibus introibunt.Vigilat ergo
ne cum ſtultis mereatur excludi.Hoc tempore pſallentibus Paulo & Silæ
apoſtolis catenæ & uincula reſoluuntur.Non dormit itaqꝫ ne uinctus ſit
nec habet eum nocturni temporis ſomnus,nec ei obliuio officij ſui requie
mediæ noctis obrepit.ſurgit enim ad confitendũ deo.Confeſſio uero non
ſemper ad peccata referenda eſt,uerum etiam in dei laudibus intelligenda
eſt. Nunc ergo confitetur deo ſuper iudicia iuſtificationis eius , laudans er-
go deum,quod nihil niſi in iudiciorum iuſtificatione decreuerit. Sequitur
deinde:

A deinde: Particeps ego ſum omnium timentium te,& cuſtodientiũ man data tua.) Apoſtolũ dixiſſe meminimus: Participes Chriſti facti ſumus. Sed & in quadrageſimoquarto pſalmo quoſdã participes dei ſignificatos eſſe meminimus,cũ dicitur: Vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ conſortibus tuis. Sunt ergo ſecundum Apoſtolum,& ſecundum prophetam plures domini noſtri Ieſu Chriſti participes. Et particeps eius erit quiſquis in uirtute perſiſtit.ipſe eſt enim ueritas. Et quiſquis in nouitate uitæ ambulabit erit particeps eius.quia ipſe eſt reſurrectio. Ergo cum ſciat propheta plures dei eſſe participes,nunc per uerecundam ac modeſtam de ſe prædicationẽ,cũ ſe quia & ipſe Chriſtus,& factus & dictus ſit,Chriſti meminerit eſſe participẽ:tamẽ omniũ timentiũ deũ potius ſe cõfeſſus eſt eſſe participẽ. Eſt autẽ tunc timentiũ deũ particeps,cũ patientibus cõpatitur,cũ plorantibus complorat,cum tanquam eiuſdem corporis membrum in dolore membri alterius dolet. Hac igitur paſſionum communione timentiũ deum particeps fit. Cæterum quiſquis per inſolentiam ſuam credentem in Chriſto & redemptum à Chriſto dedignatur,exacerbat,inhonorat. Non eſt ille timentium deum particeps,qui nõ ſit in compatiendis paſſionibus conſors. Non nudum autem,hoc,neq; ſolitarium propheta poſuit,cum dicit: Particeps ſum ego omnium timentium te. Plures ſunt timentes deum, & tamen infideles,quos naturæ ſuæ conditio timori quidem dei ſubdidit,

B ſed uoluntatis ſuæ peruerſitas ab obſequiis dei auocat,atq; ob id nõ ſuffeciſſet prophetæ,dixiſſe,ita: Particeps ego ſum omnium timentium te, niſi addidiſſet:& cuſtodientium mandata tua. Timor enim fidei in ſola obedientia eſt,& metus religionis in obſequela eſt. Horũ itaq; particeps eſt qui timorem ſuum in mandatorũ dei cuſtodia comprobabunt. Dehinc ſequitur: Miſericordia tua domine plena eſt terra, iuſtificationes tuas doce me.) Terra miſericordia dei plena eſt,quæ cõtaminata:quæ corrupta:quæ irreligioſa:quæ infida:quæ pdita eſt. Et ſi quis forte audebit impio ore prophetam mendacij arguere,tanquam non in omnem terrã dei miſericordiã putet eſſe diffuſam,dominum in euangeliis recolat dixiſſe: Eſtote boni ſicut pater ueſter,qui ſolem ſuũ oriri facit ſuper bonos & malos,& pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Patiens enim & miſerator deus,dum mauult pœnitentiam peccatorum,quàm mortẽ,dona ſua iuſtis iniuſtisq; largitur, unicuiq; per patientiam longæ æquanimitatis pœnitendi tempus imperties. Et quia hanc bonitatem patientiæ dei perfectionemq; ſub illis iuſtificationibus legis corporaliter adumbratam meminit,ſemper ſibi propheta ſperandum,ait: Iuſtificationes tuas doce me dñe. Iuſtificationes oẽs in lege legerat. Sed qa cœleſtes ſperabat,quæ in terrenis præformabantur, nõ eget doctore terreno. Doceri enim ſe ab eo orat,qui ait: Petite & dabitur uobis, quærite & inuenietis,pulſate & aperietur uobis. Aperiri ſibi & dari clauẽ à

C doctore legis dedignatur propheta, ſcientiæ cœleſtis expectans magi- A
ſtrum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cui eſt gloria in ſecula ſeculo-
rum. Amen.

ט Teth.

BOnitatem feciſti.&c.uſq; ibi: Super milia auri & argẽti, iam in exordio pſalmi commemorauimus, nihil aliud in eo, quàm doctrinam humanæ uitæ cõtineri, per quam ad cognitionem dei ipſis tanquam paruuli literarum elementis erudiremur. Ex perſona enim ſua nos propheta confirmat, qualiter in omni genere diuini officij uerſari nos oportet, & per diſciplinam adeptæ inſtitutionis, fidei ordinem teneremus: ut ipſo illo primæ nouæ literæ uerſu docetur. Ita enim dicitur: Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo, domine ſecundum uerbum tuum. Et forte quidam, exiſtimabunt, de ſecundis rebus prophetam locutum, deoq; gratiam ob ea quæ ſibi proſpere acciderint retuliſſe. Sed nouit etiam in aduerſis rebus gratiam deo eſſe referendam: ſcit in omni paſſione ac tribulatione, eum cuius iudicio hæc ingruunt, gratulationibus honorandum. Scit indiligentem eſſe medicum putribus uulnerum ſinibus parcentem. Meminit piam eſſe patrum in filios ſeueritatem: argui ſe per tentationes, ac probari per patientiã à deo optat, & in his quæ aduerſa exiſtimantur agit gra-
D tiam. Atq; hanc noſtram intelligentiam, ut id prophetam oraſſe credamus, uerſus qui ſubiectus eſt docet, dicens: Bonitatem & diſciplinam & ſcientiam doce me, quia mandatis tuis credidi.) Quicquid ergo deus in ſeruum ſuum facit, bonum eſt: ſecundum enim uerbum ſuum facit. Et quicquid ſecundum uerbum eius eſt, non poteſt malum exiſtimari, quia qui ſolus bonus eſt uoluntas ſit plena bonitatis. Verſus itaq;, ut diximus, ſecundus prophetæ exponit affectum, cum orat dicens: Et bonitatem & diſciplinam, & ſcientiam doce me. Bonitatem ſuperius confeſſus eſt erga ſe factã, quomodo hanc quaſi ignorans doceri ſe precatur? Niſi quod tunc fuit ex fidei confeſſione gratulatio, cum quicquid illud fieret in ſe id eſſe bonum credidit, nunc uero eſt per naturam humanam ignorantiæ cauſa, cum ut doceatur orat. Sed eam bonitatem uult diſcere, cui diſciplina ſit iuncta. Diſciplinam enim neceſſe eſt eſſe ſeueritatis officium peccata arguentis, & uitia corrigentis. Correctio uero uitiorum magnum affert in bonitatem profectum. Bona ergo eſt ſeueritatis diſciplina, ſed adhuc eam propheta ignorat. Non enim tantum bonitatem & diſciplinam, ſed etiam ſcientiam uult doceri, affectum in eo fidei ſuæ oſtendens, cum bonitatem & diſciplinam quam nondum ſciat, tamen bonam ſibi à deo eſſe fateatur. De ſcientia autem locis plurimis admonuimus, hanc & Apoſtolum, hanc & pro

phetam

A phetam inter præcipua gratiarum ſpiritualium dona numerare. Ergo ut bonitatem & diſciplinam ita & ſcientiam doceri orat. Et doceri ob id quia mandatis dei credat, oſtendens non niſi fideles, atque credentes ſci nt æ conſequi poſſe doctrinam. Manet autem etiam in tertio uerſu eiuſdem intelligentiæ ſenſus. Ait enim: Prius quàm humiliarer ego deliqui propterea eloquium tuum ego cuſtodiui.) Non prius tribulatio paſſionum ingruit, quàm delicta præcedant, neque per paſſiones ante humiliamur, quàm per peccatorum iniquitatem digni paſſionibus ſimus. Docet itaque propheta humiliationem ſuam emendationem eſſe delicti, atque ob id bonum ſcit eſſe ſibi quicquid à deo eſt, qui pati meruit, quod pati cœpit. Et ſcit diſciplinam emendationem eſſe uitiorum. Prius ergo deliquit, ſecundo autem humiliatus eſt, & per humilitatis diſciplinam oportet eum ne delinquat doceri, & in eloquijs dei manere, quia iam ſit delinquens humiliatus & in mandatis dei, ne ultra poſſit peccare, manſurus ſit.

Bonus es domine in bonitate tua, doce me iuſtificationes tuas.) Scit iuſtificationes dei propheta bonas eſſe, quia bonus ſit qui eas ſtatuit: ſcit ſibi nihil niſi ex iuſtificatione dei accidere, quia profeſſus ſit prius ſe deliquiſſe, dehinc poſtea humiliatum eſſe. Et quia ſuperius orаſſet, ut bonitatem & diſciplinam & ſcientiam doceretur, nunc orat, ut iuſtificationes dei in bonitate doceatur, quia iuſtificatio opus ſit rei iuſtæ quæ ſibi ignorabi-
B lis ſit: quia iuſtificationes, quæ in lege ſunt conſtitutæ umbram in ſe iuſtificationum cœleſtium continerent. Deinde adiecit:

Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum, ego autem in toto corde ſcrutabor mandata tua.) Patienter omnia, & æquanimiter propheta tolerans, in opprobrium ſuperborum, atque iniquorum deductus eſt. Si quis enim obiurgationis trium regum in Iob recolat, intelliget quanto illudentium exacerbetur opprobrio. Nanque cum irreligioſi, quique per paſſiones aliquas emendari dei ſeruos cõtuentur, exprobrare hæc ita ſolent: Vbi fides? ubi ſpes in deum? ubi auxiliantis uirtus? ubi boni dei miſericordia eſt? Contra quæ firmo animo fidelíq; opus eſt, & in mandatis dei intento, atque occupato, ne multiplicatis tot in ſe ſuperborum iniquitatibus cedat, ſed ſemper dicat: Bonitatem feciſti, cum ſeruo tuo domine, ut ait illic paſſionum humanarum glorioſus & beatus uictor: Dominus dedit dominus abſtulit, ſit nomen domini benedictum. Deinde ſequitur: Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum, ego uero legem tuam meditatus ſum.) Cor ſuperborum, ait, ſicut lac coagulatum. Lac ſpecie, & ſapore blandiſſimum eſt, quod uitio aliquo corruptum coagulari ſolet, & ex naturæ ſuæ ſuauitate decedens inutili ſapore amaróque corrumpitur. Ergo antea iniqui, cum in ſecundis re-

C bus eſſe prophetam contuerentur felicium rerum amici, ſimplicitatis ſpecie blandientes tanquam lac fuerunt. Atubi eos ex humilitate ſancti uiri ſuperbia & faſtidium tenuit, ex lacte coagulati ſunt, & ex blandis ac ſuauiſſimis adulationis, in uitioſi, & coaſcentis ſaporis amaritudinem ſunt redacti. His uero ſicut lac coagulatis, legē tamen dei propheta meditatus eſt. Meditatus autem in id, ut diceret, quod ſequenti uerſu continetur: Bonū mihi, quod humiliaſti me.) Iniquitas licet ſuperborū multiplicetur, & cor eorum, ut lac coaguletur, ſcit humiliationem tamen ſuam ſibi propheta bonam eſſe: nouit ſecundum Apoſtolum uirtutem in infirmitatibus perfici. Bona omnis paſſio, bonæ omnes tribulationes, per quas iuſtificatiōes dei cognoſcuntur, ut peccantes humilitate emendet, ut delinquentes ſeueritate coërceat, ut ignorantes doctrina doceat. Idcirco enim bonum ſibi quod humiliatus eſt, ait, quia per humiliationem iuſtificationes dei diſceret. Deliquit enim prius quàm humiliaretur: & humilitas ei bonum eſt, quia per eā iuſtificatio dei diſcitur. Concluſit autem hoc modo: Bonum mihi lex oris tui ſuper milia auri & argenti.) Non eſt ſimplex concluſionis iſtius ſermo. Suffecerat enim ad prophetæ gratulationem dixiſſe: Bonum mihi eſt lex tua. Sed cum ait, lex oris tui, plus uoluit intelligi. Locutus eſt deus per Moſen legem, locutus eſt per prophetas, ſed hæc lex dei eſt, non etiam lex

D oris dei. Os autem dei eſt ille qui & uirtus dei eſt, qui & ſapiētia dei eſt, qui & brachium dei eſt, qui & imago dei eſt, deus ſcilicet, & dominus noſter Ieſus Chriſtus, dicens: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum: dicens: Beati lugentes, quia ipſi conſolabuntur: dicens: Benedicite qui uos perſequuntur, & orate pro calūniantibus ac perſequentibus uos. Hanc legem oris dei bonum ſibi eſſe propheta confeſſus eſt. Et bonum nō comparationis, & definitionis & modi numero, ſed ſuper milia auri & argenti. Indefinitus hic ſermo eſt, cum dicitur milia, quia indefinite bona eſt lex oris dei. Ex comparatione enim rerum maxime in terris precioſarum, utilitatem bonorum eorum, quæ à deo ſunt ſtatuta ſignificat.

Ioth.

MAnus tuæ fecerunt me. &c. uſque ibi: In iuſtificationibus tuis non confundar, commune iudicium eſt inter omnia terrena dei opera, nihil homine utilius nihil eſſe ſpecioſius. Quia & ſi ſint aliqua pulchra & ornata, magnitudinem quidem eius, qui ea tam decora genuerit teſtantur, uerum ſpeciei, & ornatus & conſtitutionis ſuæ fructum ipſa nō ſentiunt. Loquimur enim de his, quæ humano ſubiecta conſpectui ſunt, ſcilicet de creatis in terra & mari, & aëre & quæ ſingulis quibuſq; generibus naturiſq; permixta ſunt. Pulchra hæc, ſed quod tandem in oceano, aut terra: aut cœlo: aut aëre bonum quæ in his

creata

A creata ſunt eo quod talia creata ſunt conſequentur. In homine autem quic quid eſt ſibi proficit. Et hoc unũ in terris animal rationale intelligens, diju dicans, ſentiens cõſtitutum eſt. Horumq́ omnium generũ quæ in eo ſunt nihil aliud aliquid proficit, quàm ut ipſe & cæteris aliis & his in quibus eſt natus utatur. Vtatur autem ad cognoſcendum uenerandumq́ eũ qui tan torum in ſe bonorum autor & parens ſit. Ex quo magnum illud atq́ mira bile Salomonis dictum eſſe intelligitur, quod tale eſt: Grãde homo & pre cioſum uir miſericors. uirum uero fidelem opus eſt inuenire. Quid enim tã difficile eſt, quid ue tam ardui operis eſt, quàm inuenire eum: qui memine rit ſecundum imaginem & ſimilitudinem dei ſe eſſe factum, qui diuinorũ eloquiorum ſtudio intentus, rationem animæ ſuæ corporisq́ cognouerit, & originem utriuſq́ generis naturamq́ perceperit: ad quẽ deniq́ finẽ hæc inſtitutio ſua ortusq́ contendat: atq́ ob id magnum quiddam eſt homo. Hoc enim nomen, ubi rerum ſuperius cõmemoratarum cognitione neglẽ cta in uitia deciderit, amittit, indignus ſcilicet iam iudicatus homo nũcupa ri: & qui ſecundum imaginem & ſimilitudinem dei factus ſit, ſecundum ex probrationes propheticas & euangelicas, aut ſerpens: aut progenies uipera rum: aut equus: aut mulus: aut uulpes ei nomen eſt, & proprietas ei nomi nis ſui ubi de innocentia exciderit aufertur. Verum qui ſtudioſa fide doctri

B nam dei, & præcepta ſcrutatus ſit, & per innocentiæ ſtudiũ dignum ſe præ ſtare uelit: qui ſecundum imaginem & ſimilitudinẽ dei factus ſit, uti & ipſe prophetæ uoce poterit dicentis: Manus tuæ fecerunt me, & præparauerũt me. & in aliquibus codicibus ita ſcriptum deprehendimus: Manus tuæ fe cerunt me & finxerunt me: da mihi intellectum ut diſcam mandata tua. Et ſine dubio non ocioſum eſſe exiſtimandũ eſt, quod non ſatis erat prophe tæ dixiſſe: Manus tuæ fecerunt me, niſi, & adieciſſet finxerunt, uel præpara uerunt. Sed honorem conditionis ſuæ in hoc ſignificare uoluit dignitatẽq́ primam, dicens: Manus tuæ fecerunt me. In creatione mundi omnia uer bo effecta eſſe accepimus, cũ dicitur: Fiat lux: cũ dicitur: fiat firmamẽtum: cum dicitur: & pareat arida, cum dicitur: Germinet terra herbam pabuli ſe minantem ſemen ſecundum ſuum genus: cũ dicitur: Fiant luminaria in fir mamẽto: cum dicitur: Eiiciant aquæ reptilia animarum uiuarum. Ergo o mne ex quo uel in quo mundi totius corpus creatum eſt, originẽ ſumit, ex dicto, & ſubſiſtere in id quod eſt ex uerbo dei cœpit. Verũ de homine ita deus locutus eſt: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem no ſtram. Differt itaque natura, & origo hominis ab inſtitutione uniuerſæ cre ationis, & proprie de eo ante & tractatur & confirmatur ut fiat, cum cæte ra ſine quadam conſilii ſententia eſſe ſint iuſſa. Habet ergo primam hanc origo hominis dignitatem quod ei proprium fuit de ſe ante tractari. Verum & in hoc præſenti prophetico dicto ingens humanæ originis

priuile-

C priuilegium continetur. Non enim manus domini pecora & aquatilia, & uolatilia fecerunt. nuſquam iſtud ſcripturæ tradidere. Egregium hoc itaq; & præclarum in homine eſt, quia à cæteris dignitate operationis excipitur. De cõfirmatione autem cœli ita in quodam loco legimus: Ego manu mea firmaui cœlum. Ergo exequatur operationi hominis iſtud elementum, cũ id ipſum manu dei firmatum eſſe memoratur. Sed quanquam cœlum manu, homo tamen manibus. Præſtat ergo officio unius manus duarũ operatio. Et id quod ad confirmationem cœli ſatis eſt, in hominis conditione non ſufficit. Intelligẽdum autem eſt cur manibus propheta ſe factum eſſe dicat, neq; ſolum factum, ſed etiam figuratum, uel præparatum. Cæterorũ omnium elemẽtorum creatio, eo ipſo in tempore & inſtituta & effecta eſt quo ſubſiſtere iubebatur. Neq; inchoationem eorũ, & perfectionẽ tempus aliquod decernit. Nam & conſummationem inchoatio, in eo quod eſt cœpta præcepit. Homo uero cũ externã & internã in ſe naturã diſſonantẽ aliã ab alia contineat, & ex duobus generibus in unum ſit animal rationis particeps conſtitutum, duplici eſt inſtitutus exordio. Primum enim dictũ eſt: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Dehinc ſecũdo: Et accepit deus puluerem de terra, & finxit hominem. Primũ opus non habet in ſe aſſumptæ aliunde alterius naturæ originẽ: incorporale eſt quic-
D quid illud de conſilij ſententia inchoatur. Fit enim ad imaginẽ dei non dei imago, quia imago dei eſt primogenitus omnis creaturæ. Sed ad imaginẽ id eſt, ſecundum imaginis & ſimilitudinis ſpeciem, diuinum in eo, & incorporale condendum. Quod ſecũdum imaginem dei & ſimilitudinem cum fiebat, exemplum ſcilicet quoddam in nobis imaginis dei eſt, & ſimilitudinis inſtitutum. Eſt ergo in hac rationali, & incorporali animæ noſtræ ſubſtantia primum, quod ad imaginẽ dei ſit factũ. Secundi uero operis efficiẽtia, quanto differt ab inſtitutione primæ: deus terræ puluerẽ accepit. Iã ſumitur puluis, & terrena materies formatur in hominem uel præparatur, & ex alio in aliud opere ac ſtudio artificis expolitur. Primũ ergo non accepit, ſed fecit ſecundum: non ut prius fecit accepit, ſed confirmauit, uel præparauit. Vtrunq; autem recte intelligi poteſt, quia utrunq; ſcriptum deprehendimus, ut formauerit in id quod eſt corporis, ſcilicet ſpeciẽ uel præparauerit, in id quod dicitur: Et inſpirauit in eum ſpiritũ uitæ, & factus eſt homo in animam uiuentem. Inſpirationi ergo huic præparatus ſiue formatus eſt per quam natura animæ & corporis in uitæ perfectionem quodam inſpirati ſpiritus fœdere contineretur. Scit in ſe duplicem beatus Paulus eſſe naturam, cum ſecundum interiorem hominem delectatur in lege, & cum aliã in membris ſuis uidet legem, quæ ſe captiuum ducat in legem peccati. Quod ergo fit ſecundum imaginem dei ad animi pertinet dignitatem. Quod autẽ formatur ex terra ſpeciei corporis naturæq; primordiũ eſt. Et quia

A quia uel locutus ad alterum deus intelligitur, cum dicitur: Faciamus homi- nem. uel triplex cognoſcitur hominis facti formatioq; perfectio, cum & fiat ad imaginem dei, & formetur è terra, & inſpiratione ſpiritus in uiuentem animam commoueatur. Idcirco manibus ſe factum & formatum, non ma nu tantum propheta teſtatur, quia in conſtitutione ſua, & non ſolirari tan tum, & eadem triplex fuiſſe docetur operatio. Et quia iſtud ſciat propheta ualde eſſe occultum, atq; reconditum, quatenus ſcilicet manibus dei forma tus ſit, tamen ut plenam atq; abſolutam intelligentiæ huius rationem con ſequatur, ait: Da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua.) Tanquam ignorans hæc loquitur, & tanquam nondum intelligentiam adeptus dari ſibi intelligentiam deprecatur. Et audent non dico eccleſiæ homines, ſed gẽ tium ſophiſtæ quædã de naturæ humanæ inſtitutione uelle tractare. Au- demus etiam gloriari rectæ ac perfectæ nos uitæ eſſe ſcientiam conſecutos. Sed doceri nos oportet prophetæ huius exemplo, ut uel diuinarũ rerum ignorantiam confiteamur, uel ignotarum intelligentiam deprecemur. Op- timum eſt autem cœleſtium mandatorum ſcientiam à deo per precem po- ſtulare, & infirmitatem ingenij noſtri paupertatemque cognoſcere. Primũ enim, ſecundum Apoſtolum munus eſt gratiarum, ſapientiæ donum, ſe- quens ſcientiæ: & idcirco hunc ordinem etiam hic propheta ſeruat, dicens: Da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua. Primum intelligentiã, poſt

Fort. ſolitarij tamen.

Imò de his ma xime definimus.

B etiam ſcientiam deprecatus eſt. Sequitur deinde: Qui timent te uide- bunt me & lætabũtur, quia in uerba tua ſperaui.) Conſuetudo impiorum eſt, ut conſpectis religioſis uiris triſtes ſint. Oderit enim neceſſe eſt ebrio- ſus ſobrium, continentem impudicus, iuſtum iniquus, & tanquam conſciẽ tiæ onus præſentiam ſancti cuiuſq; non ſuſtinet. Contra uero ad conſpe- ctum uiri fidelis, religioſi omnes quibus timor dei eſt lætantur, ut uel ſolo corpore contemplationis uiſu gratulentur, modo auium herbarumq; qua- rundam quæ uiſæ tantum & conſpectæ morbis aliquibus, & infirmitati- bus medentur. Vtilis ergo eſt præſentia ſancti timentibus deum, quia ne- ceſſe eſt profectum aliquem ex contemplatione illius conſequantur. Sed propheta non hoc in ſe ſolum contuendum putat, quod publicis ac promi ſcuis oculis ſubiectum eſt. Vult ille probitatem uitæ ſuæ conſpici, uult iuſti ciam ſuam, & religionem & continentiam cerni. Non enim tantum timen tes deum, quia tantum uident eum lætabuntur, ſed quia uident eum in uer ba dei ſperantem, & ſperantem non mediocriter, neque confuſo humanæ opinionis errore, ſed dicentem cum libertate, id quod conſequitur: Co- gnoui domine quia æquitas iudicia tua & uere humiliaſti me.) In locis cæ teris meminimus, ita prophetam dicere ſolitum: Da mihi intellectum, & doce me & obſeruabo præcepta tua: nunc autem tanquã de adeptis pro- fitetur, dicens: Cognoui domine, quia æquitas iudicia tua. Sed hic non de

C iudicijs illis æternis, ſed de præſentibus ſermo eſt. Iudicia illa æterna ſecun-
dum eundem prophetam, ſicut abyſſus multa. & ſecundum Apoſtolum
Iudicia dei ininueſtigabilia & inſcrutabilia. Scit autem in his iudicijs, quæ
Fides obedientia nō iudiciū. nunc ſunt, quicquid in ſe geratur, ex iudicio dei fieri omnes tribulationes:
omnes preſſuras: omnia inſectationum odia: omnes perſecutionum infe-
ſtationes ex iudicio in ſe dei adeſſe, ut per hæc probabilis, ut per hæc emen-
datus, & tanquam per ignem examinatus atq; purgatus ſit. Plus eſt autē
neſcio quid in cognitione, quàm in fide operis: & idcirco non credidit, ſed
cognouit, quia fides habet obedientiæ meritum, non habet autem cognitæ
ueritatis fiduciam. Diſtinguit Apoſtolus plurimum inter cognitionem fi-
demq; differre, poſteriore loco eam inter gratiarum dona connumerans.
Primum enim ſapientiam, ſequenter cognitionem, tertio fidem prædica-
uit, quia qui credit poteſt ignorare quod credit. Qui autem iam cognouit,
non poteſt id quod cognouit adepta cognitione non credere. Ergo ambi-
guitatem hic non admittit propheta, qui ſciat iuſta eſſe dei iudicia, id eſt,
humiliationis ſuæ, & tribulationis & contemptus & iniuriæ & doloris. Ita
enim ait: Cognoui domine quia æquitas iudicia tua, & uere humiliaſti
me. Non ſine cauſa ſe ſcilicet eſſe tribulationibus ſubditum: non ſine cau-
ſa paſſionibus permiſſum: non ſine cauſa per iniurias humiliatum, ſed ad
humanorum uitiorum expianda peccata ex iuſtis ſe ac ueris dei iudicijs
humiliationi eſſe ſubiectum, ſed quia in his paſſionibus ex æquitate di-
D uini iudicij uerſetur. Fiat miſericordia tua, ut exhortetur me, ſecundum
eloquium tuum ſeruo tuo.) Exhortationem præſentium humiliatio-
Conſoletur. num ex miſericordia dei deprecatur, quia hūana infirmitas ipſarū ſit tole-
rantia paſſionum, dicens: Fiat miſericordia tua ut exhortetur me. Sed me-
minit bonum ſibi eſſe humiliari, bonum ſibi eſſe paſſionibus ſubdi, & ea o-
mnia à quibus uexatur, purgationem ſibi terrenorum eſſe uitiorum. Nō e-
nim ut humilitas ac tribulatio à ſe auferatur orat, ſed ut ſibi ex miſericor-
dia dei adhortatio in tribulatione præſtetur. Optat ergo diuino prælio in
his corporis ſui infirmitatibus militare: optat lōgo certamine aduerſus mū-
di huius nequitias conſiſtere. Sed adhortationem ex miſericordia dei ſpe-
rat, ut tribulatus licet & afflictus, diuinæ adhortatiōis auxilio firmetur. Scit
& beatus Apoſtolus Paulus omni ipſe tentationū genere perfunctus, uti ſe
diuinæ miſericordiæ adhortatione, dicens: Benedictus deus pater domini
noſtri Ieſu Chriſti, pater miſericordiarū, & deus omnis exhortationis, qui
exhortatur nos in omni tribulatione. Et adhortationem hanc ſcit ſibi pro-
pheta promiſſam à deo patre & domino miſerationum, qui per tētationes
eū qui ſe credat examinet. atq; ideo ſubiecit: Secundum uerbum tuum ſer-
uo tuo, id eſt, ſecundum eam promiſſionem quia ſpoponderit ſe tribulatos
in paſſionibus non relicturum. Dixit enim in euangelijs: Cum ergo tradēt

A nos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Non enim uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis. Et hoc quidem quantum ad præſens pertinet tempus, futuræ autem ſpei propheta non immemor eſt dicens. Veniãt mihi miſerationes tuæ, & uiuã, quia lex tua meditatio mea eſt. Naturæ corporalis infirmitas eget miſerationibus dei. Neq; eñ beatæ illius uitæ æternitatem conſequi merito ſuo poterit, niſi miſerationibus eius, qui pater miſerationum eſt prouehatur. Scit ſe propheta nõdum ea uiuere uita quæ uita ſit: nemo enim noſtrum hoc quod nunc uiuit uitam audebit exiſtimare. Nunc enim in corpore mortis ſumus: Paulo dicente. Quis me liberabit de corpore mortis huius? Et hoc ipſum eodem propheta teſtante ita. Et in puluerem mortis deduxiſti me. Vera enim uita noſtra cum Chriſto abſconſa eſt in deo. Sed neq; hæc nũc in qua agimus regio uiuentium eſt: Ea autem eſt de qua hic idem propheta ait. Et complacebo deo in regione uiuorum. Atq; ideo uiuam dixit, quia non in uſu iſtius uitæ uiuit, ſed in dei ſit miſeratione uicturus. Sed ſperat iſtud quia lex dei meditatio eius eſt. Vacemus igitur diuinæ lectioni, uacemus præceptis dei, & opera legis uitæ noſtræ officijs exequamur. Quia propter meditationem legis ueniente in ſe domini miſerationẽ ſperat ſe propheta uicturum. Non eſt uero ſufficiens huic pro-

B phetæ, ut ſibi tantum ſollicitus ſit, ac ſolum ſui memor ſit. Oportet enim curam humani generis ſumere, & publicæ ſolicitudinis affectum ſubire, & orare pro his qui in peccatis & religioſitate uerſantur. Huius itaque affectus ſui ſollicitudinem conſequenti uerſu docet, dicens: Confundantur ſuperbi, quia iniuſte iniquitatem fecerunt ſuper me.) Non eſt hic maledicti oratio, neq; retributionem iniuriæ ſibi illatæ precatur, & abſit ut propheta & euangelij prædicator rationem euangelicæ charitatis exceſſerit, domino dicente, diligite inimicos ueſtros, & orate pro calumniantibus ac perſequentibus uos: ratio non patitur ut uindictam in ſuperbos atq; iniurioſos precetur. Sed quia à peccatis qui deſinit in his erubeſcit, & qui uicia derelinquit neceſſe eſt in ea idcirco, quia oderit derelinquat, orat propheta ut qui in ſe ſuperbi iniuſte fuerant, hi per cognitionem uiciorum ſuorũ in his quæ geſſerint erubeſcant. Quãdiu enim quis peccat, in his quæ peccat non confunditur conſuetudine & uoluntate peccandi. Vbi uero peccare deſtiterit, finẽ peccandi habet ex pudore peccati. Ipſe autem exercetur in mandatis dei uiuendo iuſte, religioſe prædicando, iniurias nõ retribuendo & tolerando patienter. Ob id enim multorũ in ſe ſuperborũ contradictiones iniquitatesq; ſuſtinuit. Abſolute enim conſequenti uerſu id quod de confuſione ſuperborum tractamus, ſignificaſſe intelligitur. Sequitur enim:

Conuertantur mihi qui timent te, & qui cognoſcunt teſtimonia tua.) Vult ergo eos qui deum timere cœperunt ad ſe propheta cõuerti, ut per do-

C ctrinam ſuam in uicijs ſuis & criminibus erubeſcant. Cognitis ſcilicet teſtimonijs dei de quibus multa iam diximus, & cõfuſi in ueteribus delictis ad inſtitutionem prophetæ doctrinamq́; ſe referant, quorum ex ſuperbia atque peccatis ad pietatem modeſtiamq́; conuerſio eſt. Conduſit autem uerecundiæ ſuæ more dicens. Fiat cor meum immaculatum in iuſtificationibus tuis ut non confundar.) Exercetur in mãdatis, meditatur in lege, iuſticiam iudiciorum dei cognouit. Timentes deum conſpectu eius lætatur, manibus dei factus atq; formatus eſt, & non audet dicere immaculatum cor ſibi eſſe: & audemus interdum præferre innocentiam noſtram, iactare uitiorum abſtinentiam, & puros nos à peccatis, atq; iniquitatibus gloriari. Sed ut fidem ita & humilitatem, ac modeſtiam diſcere à propheta nos conuenit orante, ut ſibi immaculatum cor fiat. Scit enim ex eo progredi ſecundum id, quod dictum eſt: de corde enim exeunt cogitationes malæ, cædes, laſciuiæ fornicationes, furta, falſitates, blaſphemiæ & horum ſimilia. Hoc igitur immaculatum fieri deprecatur, unde tot tantorumq; uitiorum quaſi ex quodam fomite initia ſuggeruntur. Immaculatũ autem hoc modo ſciens fieri, ſi in iuſtificationibus dei maneat: iuſtificationum autẽ hunc fructũ eſſe intelligit, ne in his manens confundatur. Confuſio enim ex peccatorum conſcientia eſt, & ex opprobrio delictorũ. Vbi ergo confuſio non
D erit, nec peccatum erit. Peccatum uero ubi non erit, in iuſtificationibus dei manebitur. Iuſtificationes autem dei immaculatum cor eſſe præſtabunt.

ב Caph.

Defecit in ſalutare tuum anima mea &c. uſq; ibi, & cuſtodiam teſtimonia oris tui.) Naturæ humanæ eſt, ut cum id quod deſiderat non poteſt obtinere, per deſiderij iugem cupiditatem, animi defectione teneatur. Et hoc noſſe ex ipſis affectionis noſtræ motibus promptum eſt, in quantam animi defectionem eorũ quæ deſideramus expectatione redigimur. Propheta itaq; cui omnis ad deum expectatio eſt, cui omne in mandatis eius deſideriũ eſt, loquitur & dicit:

Defecit in ſalutare tuum anima mea & in uerbum tuum ſpero.) Nõ habet alia, quæ deſiderium ſuum occupent, & ſancti cupiditas non uacat ſeculi rebus. Defecit igitur in deſiderio ſalutaris, & defecit ob id, quia in uerbũ dei ſperat: finis enim legis Chriſtus Ieſus eſt. Et hic eſt de quo ſcripſerunt Moſes & prophetæ. Eſt autem ſalutaris ipſo illo nomine quo Ieſus nuncupatur. Ieſus enim ſecũdum Hebraicã linguam ſalutaris eſt, & idipſum angelus ad Ioſeph loquens docet, cũ dicit, & uocabis nomen eius Ieſum: ipſe enĩ ſaluum faciet populum ſuũ à peccatis. Cauſa itaq; defectionis eſt deſideriũ ſalutaris. Deſiderij autem hinc origo eſt, quod in uerbum dei ſperat. Salutaris enim noſter Ieſus eſt qui & deſideratus & natus eſt, ſed defectionem animæ deſiderantis intelligendum eſt, quia ſequenter ait.

Defe-

A Defecerunt oculi mei in eloquium tuum,dicentes,quando exhortaberis me?) Sequitur ergo defectioẽ animæ defectio oculorum.Sed ut de natura defectionis animæ tractauimus,uideamus qualis oculorum ſoleat eſſe defectio. Pone igitur in expectatione aut peregrinantis uiri coniugẽ aut iam diu abſentis filij patrem,quẽ omni tẽpore exiſtimet reuerſurum. Nonne ei itineri,quo uenturum opinabitur ſemper intendet? Nónne intentio ac uiſus oculorum cõtuitionis ipſius expectatione deficiet? Deſideria hæc in ſe prophetarum dominus teſtatur,cum dicit. Amen amen dico uobis multi prophetæ & iuſti quæſierunt uidere,quæ uos uidetis,& audire quæ auditis. Propheta itaque & animo & oculis deficit.Sed hi modo oculi prophetæ licet deum uidere deſiderauerint,non ſunt tamen corporis oculi. Loquuntur enim,expectant,& mentis potius eſt contuitio iſta & loquela,non corporis. Dicunt enim,quando exhortaberis me? Scit exhortationem hãc ſanctos quieſcentes in inferno deſiderare, ſcit teſtante Apoſtolo Petro deſcendente in inferna domino,etiam his qui in carcere erant,& increduli quondam fuerant in diebus Noë exhortationem prædicatam fuiſſe.In hæc igitur dei eloquia oculis loquentibus defecit,non tam uiſu corporeo deum ex eloquijs dei nunciatum,q̃ contemplatione animæ & mentis expectãs.Dehinc ſequitur: Quia factus ſum ſicut uter in pruina, iuſtificationes tuas

B non ſum oblitus.) Noui generis hæc cauſa eſt,ut ideo iuſtificationes dei nõ oblitus ſit,quia factus ſit ſicut uter in pruina.Et ſi rem ſolis auribus metiamur,inanis & ridiculus prophetæ ſermo exiſtimabitur. Sed meminit utrẽ pro humanis corporibus nuncupari,domino in euangelijs dicente:Nemo, inquit,mittet uinum [illegible] m in utres ueteres,& non ambigitur eum in utribus corpora,in peccatis ſuis ueterna memoraſſe.Per continentiæ autem ſtudium frigent fidelium corpora,& calore naturæ interioris extincto,utres erunt frigidi.Quæ cum intrinſecus per naturam uiciorum efferuentium incaleſcãt,extrinſecus tamen continentiæ patientia tanq̃ pruinæ frigore obrigeſcunt.Ergo in hoc corporum frigore iuſtificationum dei immemores eſſe nõ poſſumus.Quiſquis autem per uiciorum ardorem utere pleno caluerit,ne q; per metum dei religionem q̃ frigeſcat,neceſſe eſt iuſtificationũ dei obliuiſcatur. Quæ obliuiſci ſanctus non poterit,cum uter in pruina modo obrigeſcens extrinſecus internarum cupididatum omnium inſtigatione ſit frigidus. Dehinc ſequitur: Quot ſunt dies ſerui tui,quando facies mihi de perſequentibus me iudicium?) Iudicium poſt conſummationem ſeculi propheta eſſe non ignorat,cum ait:Propterea non reſurgunt impij in iudicio,neq; peccatores in conſilio iuſtorum.Quod ergo nunc orat de perſequentibus ſe fieri iudiciũ, non illud utiq; quod in reſurrectionis ſeculo meminit futurum,cum ſe paucorum nunc dierum ſecundum corporalem uitam ſciat eſſe. Ita enim ait:Quot ſunt dies ſerui tui. Cum dicit quot,ſcit eſ-

C ſe non plures. Et ſuperius dixerat eſſe ſe tanꝙ utrem in pruina. Ergò quia ſe paucorum dierum ſcit, fieri iudiciũ ab his qui ſe perſequuntur, deſiderat à diabolo ſcilicet miniſtriſq; eius. Sunt enim ſpirituales nequitiæ in cœleſtibus, ſed ſcit & diabolum in reſurrectionis ſeculo iudicandum. Paucorũ itaque dierum ipſe cum ſit, fieri hoc iudicium deſiderat, ſcilicet ut conſummate ſanctus & perfecte deo placens conterat infra ſe diabolum, conterat aduerſantes ſibi inimicaſq; uirtutes, & fidei ſuæ animæ ſubdat nequitias ſpirituales. Nondum igitur de naturæ ſuæ firmitate confidit, licet etiam ut uter frigeat, ſed ut per miſericordiam dei iudiciũ inimico ſuo ſit deprecatur. Hãc poteſtatẽ iudicij dominus Apoſtolis ſuis dedit, dicens: Ecce dedi uobis poteſtatem calcare ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem uirtutẽ inimici. Vocem hanc quidem nondum propheta domini in corpore manentis audiuit, ſed dari ſibi id poteſtatis orat, ut conſtituatur ſibi in perſequentes ſe tale iudicium. Tentatur enim undiꝙ, cum ei per naturam corporis uitiorum ineſt cognata materies, eamꝙ diabolus conatur ardore geminæ cupiditatis accendere, cum impijs irreligioſorum uocibus læditur, cũ prophanas gentium contra deum diſputationes & eloquia ueſana perpetitur, ideo in conſequenti ait: Narrauerunt mihi iniqui exercitationes, ſed non ita ut lex tua.) Quanti ẽm ſunt qui quædam humanæ uitæ inſtituta docere ſe aſſerant, cũ ad uirtutes ſeculi ſtudia animæ noſtræ deo rectius ſeruiẽtia accen-

D dũt? Quanti etiã ſunt qui cognitionẽ ſe habere diuinarum ſcripturarũ mẽtientes hæretica & peruerſa dogmata prædicant? Sed ſciens propheta perfectam humanæ doctrinæ eruditionem in dei lege eſſe ait. Narrauerũt mihi iniqui exercitationes ſed non ita ut lex tua. Iniqui enim ſunt hæc prædicantes. Et ideo uox dei uetuit peccatorem eloquia ſancta narrare, quia iniquitas doctrinæ cœleſtis non recipit ueritatem. Peccatori enim dixit deus, quare tu enarras iuſticias meas, & aſſumis teſtamẽtum meum, per os tuũ. Tu autẽ reiecisti ſermones meos retro.) Et has igitur exercitationes propheta non fert, ſciens nihil narrationi legis æquandum. Deniꝙ adiecit:

Omnia iudicia tua ueritas, iniqui perſecuti ſunt me, adiuua me.) Iuſtum qui perſequitur, neceſſe eſt ut inique perſequatur, quia iniquitas iniuſtæ operationis effectus eſt. Scit & hãc Apoſtolus perſecutionum iniquitatem, cum dicit: Omnes uolẽtes religioſe uiuere in Chriſto perſecutionẽ patientur. Multe enim tribulationes iuſtorum ſunt. Nunc ſathanas inſectatur, nunc miniſteria eius impugnant, nunc falſorum fratrum ſimulatio ad nocendum arte fraudulentæ inſectationis irrepit. Sed propheta qui ueritatem eſſe mandata dei meminerit, iniuſtæ iniquitatis perſecutionem fideli animo ſuſtinet. Et quia perſecutionem fidei ſciat eſſe documentum, non orat eam à ſe remoueri, ſed adiuuari ſe in ea poſtulat, & opem atꝙ auxiliũ miſericordiæ dei precatur, euangelici huius præcepti non ignarus. Qui non acci-

A accipit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus. Veritas ergo eſt in præceptis dei. Veritas nihil falſum, nihil incertum, nihil imperfectũ habet: perſecutio autem iuſto intentata iniquitas eſt. Iniquitas enim prædicatorẽ neceſſe eſt oderit ueritatis. Sed auxiliũ à deo eſt ueritatis prædicatori. Gra ues enim meminit has eſſe perſecutorum moleſtias, & quia iuſto utiles ſint non putat amouendas. Perículoſa nanq; ocioſæ fidei pax eſt, & faciles ſecu ris excubijs inſidiæ ſunt. Bellis autem exercitatum uirum non cito doli capi ent, & glorioſo certamine opus eſt, ut corona uictoriæ deferatur. Ob quod nõ orat ſibi adimi cauſam certandi, ſed tribui auxilium uincendi. Meminit autem non in leui ſe tentationum eſſe pugna. Sequitur enim:

Paulominus conſummauerunt me in terra, ego autem non derelinqui mandata tua.) Propè uſq; ad finem uitæ iniuſtæ perſecutiones prophetam redegerũt, illæ ſcilicet de quibus ſuperius diximus, ſpirituales nequitiæ in cœleſtibus, quæ nos ad corporalia uicia in geſtis cupiditatũ illecebris inſtigant. Pœnæ igitur eſt propheta conſummatus in terrã, id eſt, in corporũ uicia & peccata deiectus: ut enim cõſummatio bonorum, ita & malorũ eſt. Sed ingruẽtibus licet his pernicioſiſſimis inimicis ac perſequentibus ſe mãdata dei non dereliquit, & infirmata licet naturæ ſuæ imbecillitate in præceptis dei permanet, hoc glorioſius in mandatis dei permanens, quod pœnæ
B naturæ ſuæ infirmitas ſit ſubacta. Concludit deinde modeſtiæ & ſpei ſuæ more, dicens: Secundum miſericordiam tuam uiuifica me, & cuſtodiã teſtimonia oris tui.) Viuificari ſe tanq; nondum uiuens precatur, & cuſtoditurum ſe teſtimonia oris dei, tanq; nunc non cuſtodiat pollicetur. Sed cum uiuat in corpore, uitam ille non huius ſeculi concupiſcit, & cum teſtimonia dei in lege cuſtodiat, tamen teſtimonia oris dei cuſtoditurum ſe pollicetur, quæ euangelicis innouata præceptis non adulterio tantum, ſed etiam deſiderio adulterij abſtinentes ſola fidei ſanctificatione conſummant, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui os & dextera & uirtus & ſapiẽtia dei eſt benedictus in ſecula ſeculorum Amen.

ל Lamed.

IN æternũ domine & reliqua.) Sermonem prophetæ nõ in humilibus ac peruulgatis demorari decet, ſed ſemp excelſa & deo digna tractare, atq; ita ut dum nos ad innocentis uitæ obſeruãtiam imbuit, ingenij quoq; noſtri humilitatem ad intelligentiam diuinorum & inuiſibilium ſacramentorum extollat. Nec ſanè humana infirmitas in cœleſtem ſcientiam ſe ipſa proueheret, niſi dei donum ſcientiæ per doctrinam ſpiritus largiente ad cognitionem diuinæ & imperſpicabilis naturæ erudiretur. Volens igitur propheta præſtare nos ac perficere deo dignos, & ſciens repoſitum humanæ ſpei eſſe ut in cœleſtem gloriam ſi diſciplinam cœleſtis obedientiæ conſectaretur accederet, ita cœpit:

C In ſeculum permanet uerbum tuum in cœlo.) In cœlo ait, quia ſcit in ter-
ris propter falſitatem hominum non manere. Et quomodo in cœlo mane-
at, ipſa ueluti corporalis contemplationis fide cernitur. Non eſt illic tranſ-
greſſio, non demutatio, non infirmitas, non ocium. Contueamur ſolis an-
nuum curſum, & mēſtruum lunæ recurſum, aſtrorum quoq; aut ſtationes
aut conuerſiones, aut demutationes, nunquid non finibus ſuis & conſtitu-
tis terminis ac decretis uiciſſitudinibus continentur? Nihil illic demutatur,
nihil differtur, nihil negligitur, ſed in conſtitutionis ſuæ manet lege, & in in-
defeſſis obedientiæ miniſterijs perſeuerat. Sed ſeruauit hanc deſinēdorum
& præteritorum officiorum propheta rationem, dicens: In ſeculum domi-
ne uerbum tuum permanet in cœlo. Latini quidam interpretes ambigua id
ſignificatione & minus propria tranſtulerunt. Nam quod apud illos eſt εἰς
τὸν αἰῶνα κύριε, id nobiſcum eſt in æternum domine translatum. Accipi autē
æternum ita poteſt, ut intelligatur nullo id quod æternum eſt fine deſinere.
Seculum uero quod αἰὼν Græce eſt intra ſpacium definiti temporis conti-
netur. Non enim ait in ſeculum ſeculi, neq; in ſecula ſeculorum, ſed in ſecu-
lum uerbum tuum permanet. Scit poſt hoc ſeculum cœlum & terram præ-
terire, domino dicente: Amen dico uobis cœlum & terra præterient, uerba
autem mea non tranſient. Meminit etiam hoc ſeculum præteriturum eſſe,
D ut ſit cœlum nouum & terra noua. Idcirco ait: In ſeculo domine perma-
net uerbum tuum in cœlo.) Quia poſtq̃ hoc ſeculū tranſierit, in cœlo uer-
bum hoc obediētiæ conſtitutæ in creaturis, quæ reuelationem filiorum dei
expectant, neceſſe ſit permanere. Sed non idcirco non & in terris aliquan-
do dei uerbum eſt, licet id tantum in cœlo propheta prædicet manere. Ne-
mo enim noſtrum eſt, qui non interdum donum ſpiritualis gratiæ ſentiat,
qui non aliquando in ſe habeat dei uerbum cum ſobrius, cum tranquillus,
cum continens eſt, cum beniuolus eſt, cum miſericors eſt. In his enim cum
ſumus, manet in nobis dei uerbum, cum præceptis eius bonarum rerū ob-
editione famulamur. Sed ſubrepētibus turbidarum affectionum motibus
cum ſubit pecuniæ cura, cum æſtus turpis laſciuæ cupiditatis accenditur, cū
ita pectus commouetur, cum ebrietas deſideratur, iam non in nobis manet
uerbum dei. Eſt autem in his qui ſecundum Apoſtolum exuti ueterem ho
minem cum peccatis ſuis nouum induerunt, qui commortui Chriſto & cō-
ſepulti iam in nouitatem uitæ reſurrexerunt, & collocati ſunt in cœleſtibus,
qui terreſtris imagine derelicta cœleſtis imaginem portant. In his enim tā-
quàm in cœlo uerbum dei permanet, in quibus hoc uerbum non offendi-
tur, ira, ebrietate, odio, infidelitate, laſciuia. Nā & ſi aliquando manet in no
bis, tamen à ſancto habitationis ſuæ contumelias non fert, ut ſemper ineſ-
ſe pmaneat. Si uero hæc commemorata uicia ſemper in nobis erūt, ne in-
troire quidē polluta corporum domicilia dignabitur. Adeſt aūt unicuique

proximum

A proximũ ut dictum eſt: ſtat enim ad oſtium uerbum dei, & pulſat oſtium animæ noſtræ, & dicit: Ecce ſtãs ante oſtium pulſo: ſi quis aperiet mihi oſtium ingrediar ad eum. Vult ergo ſemper introire, ſed à nobis ne introeat excluditur. Claudimus enim per hæc corporis uicia animæ noſtræ aditum, q ſi cœperit emundatis omnibus patere, ilico introibit, modo ſolis, qui clauſis feneſtræ ualuis introire prohibetur, patentibus uero totus immittitur. Ipſi quidẽ ſemper ut illuminet promptum eſt, ſed lumen ſibi domus ipſa obſeratis aditibus excludit. Eſt enim uerbum dei ſol iuſticiæ adſiſtẽs unicuique ut introeat, nec moratur lucem ſuam apertis aditibus infundere. Manet igitur hoc uerbum dei in cœlis per indefeſſam cœleſtium obedientiã. Quo exemplo in ſanctis quoq; qui cœleſtes ſecundum cœleſtis imaginem ſunt, dei uerbũ manere credendum eſt. Sequitur de hinc: In generationem & generationem ueritas tua.) Duplicem hanc ſenſus noſtri intelligentiam qua uerbũ dei manere ut in cœlo, ita & in ſanctis hominibus exiſtimamus, uerſus hic, qui cõſequitur confirmat. Non enim ait: in generationem generationis aut à generationibus generationum, ſed in generationem & generatio
B nem ueritas tua. Vtrãq; generationẽ ſimplici ſignificatione cõmemorat. Duas igitur generationes in duobus populis cognouimus, quorũ unus eſt legis & prophetarum, alter eſt euangeliorum & Apoſtolorũ. Veritas ergo dei in ſolis his duabus generationibus manet. Sed cum prior generatio ueritatẽ dei intra ſe haberet, nulla alia eum habuit. Erant enim plures generationes gentium atq; populorum. Et nunc cum hæc eadẽ generatio indigna extitit, in qua ueritas dei eſſet, hanc eandem dei ueritatẽ præter eam quæ euangelijs credidit, non habet alia ulla generatio. Sequitur uero fundaſti terram, & permanebit. Conuenerat ordini ut poſt cœlum, de hinc terra nuncuparetur; ſed hoc quod mediũ eſt, id eſt, in generationem & generationẽ ueritas tua ob eam cauſam interueniſſe exiſtimo, ut duplex illa de cœlo in quo dei uerbum manet, intelligentia confirmaretur. Nunc ergo tanq; integer ordo ſeruatus eſt, cum poſt cœlum in quo permanet dei uerbum, fundata terra manſura eſt. Et quidẽ hoc etiam de hac terra forte dictum intelligitur, quæ fundata pmanet, quam ſecundum Salomonem deus per ſapientiam fundauit, quæ cum fluidæ ſit aquarum naturæ ſubiecta & inconſtanti innatet ſubſtrata elemento, ita tamẽ ſapientia & uirtute & ſpiritu dei fundata fuerit, ut permaneat. Sed mihi propheticus ſermo etiam de terra humani corporis uidetur locutus, quæ ita fundata ſit, ut in ea tãq; in cœlo uerbum dei maneat. Cœlũ enim & terra præteribit. Et quomodo hæc terra fundata mãſura eſt: niſi forte fundata in hoc ſeculo tantũ manſura ſit, id eſt, ſecundum ſeculi huius conſtitutionẽ, & ipſa manſura. Sed ſi permanſura eſt, quo uerbo ſignificatur imperpetuum manſura: Earũ neceſſe eſt generationũ terra fundata & manſura eſſe credẽda eſt, quibus ob ueritatẽ in his dei manen

C tem cœleſtis horum modo terrenorũ corporum gloria præparatur. Et ab-
ſolutius id ita conſequẽti uerſu poterit intelligi. Ait enim: Ordinatione
tua pſeuerat dies, quoniam omnia ſeruiũt tibi.) Dies iſte qui nunc eſt, non
perſeuerat interuẽtu noctis exemptus. Aut ſi de huius diei tẽporibus locu-
tus eſſet, mentionem etiã noctis fieri conueuerat, quæ pari ut dies dei ordi-
natione perſiſtit. Sed qa dies lux eſt, & ſanctus quiſq; mundi iſtius lumen
eſt, huius ergo luminis dies non ambigue ordinatione dei perſeuerare cre-
ditur, & perſeueraturus, quia omnia deo ſeruiãt. Nunc enim nõ omnia deo
ſeruiunt. Nũquid & peccatores deo ſeruiunt? Nunquid & hi ſeruiunt qui
Scamnellum. ſcãnello domini pedum ſubdẽdi ſunt? Dixit enim Dauid. Dixit dominus
domino meo, ſede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos ſcamnellũ
pedum tuorum. Et ſecundum Apoſtolũ. Oportet eum regnare donec po-
nat inimicos ſuos ſub pedibus eius. Ergo tunc dies, id eſt, ſanctorum lumẽ
permanebit, cum deo cœperint uniuerſa ſeruire. Et hæc quidem à nobis ſe-
cundum propheticam atq; Apoſtolicam doctrinam commemorata ſunt.
Vt quanq; in præſentibus dictis futurorum bonorũ ſignificari tempus in-
telligatur, in quo & cœlum nouum & terra noua & fœlix demutandorum
corporum gloria & æterna oblitis terrenorum uiciorum noctibus noſtri lu-
minis dies ſpei & expectationi noſtræ præparantur, tamen ut magnificen-
D tiam dei omnes huius quoq; mũdi creationes indemutabili officiorũ ſuo-
rum conſtitutione teſtentur, cũ ita firmata, fundata, ſtatutáq; omnia ſint ut
perpetuis quibus manebunt cõſtitutorum ab exordio temporum curſibus
perſeuerent, propheta perſeuerare ſe ut diem poſtulat, & in ſequẽtibus ſer-
uum ſe eſſe domini ſui meminit, dicens: Niſi quod lex tua meditatio mea
eſt, tũc fortè perijſſem in humilitate mea.) Frequenter admonuimus humi-
liatione id ſignificari, cũ tẽtationibus anima ſubiecta eſt, & infirmitati ſuæ
derelicta humilis efficit. Lex ergo ei meditatio eſt, & niſi meditatio ei fuiſ-
ſet, forſitan in humiliatione perijſſet. Nõ eſt ergo meditatio legis dei cũ tri-
bulamur & anguſtiamur relinquenda, ſed cũ uarijs corporum infirmitati-
bus affligimur: cũ inter perſecutionũ bella uexamur, conſtans in nobis de-
bet legis eſſe meditatio. Vrant enim licet in excidium fidei ignes, lacerent
quoq; ad periculũ ſalutis noſtræ flagella, effodiant etiam ad eliciẽdam im-
pietatis cõfeſſionem redempta à deo corpora ungulæ, dicti tamen prophe
tici meminiſſe debemus, ut cõſortes ipſius ſimus. Dicamus & nos patiẽtes
atq; uincentes, niſi quod lex tua meditatio mea eſt, tunc forſitan perijſſem
in humilitate mea. Et beatitudinẽ meditationis huius iam in exordio pſal
morum propheta meminit, dicens: Beatus uir qui non abijt in conſilio im-
piorum, & in uia peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſe-
dit. Sed in lege domini uoluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac no-
cte. Et uere beatus erit quiſquis in lege dei meditabitur, qua meditatione

in

A in ipſa quoq; tribulationum humiliatione ſeruabitur. De hinc ſequitur:
In ſeculum non obliuiſcar iuſtificationum tuarum, quia in ipſis uiuificaſti me.) Scit propheta ſecundum Apoſtolum finem legis eſſe Chriſtum in qua iuſtificationum obſeruatio conſtituta eſt, ſcit & in euangelia credituris legẽ eſſe pædagogam, ſcit & iuſtum ex fide uiuere, ſcit & legem ſpiritualẽ eſſe, ſcit quod qui ea quæ in lege ſunt fecerit uiuet, & idcirco ait: In ſeculum non obliuiſcar iuſtificationum tuarum, quia in ipſis uiuificaſti me. Vt quãq; fides euangelica finitis legis ſit operibus prædicanda, iuſtificationum legis tamẽ quæ ſibi uitæ initium ſit immemor nõ ſit, quia legis iuſtificatio euãgelicæ iuſtificationis fideiq; pædagoga ſit. Conſtanter uero cum ſibi nulla iuſtificationum dei ſubrepere poſſit obliuio, id quod conſequitur eſt profeſſus, dicẽs: Tuus ſum ego, ſalua me, quia iuſtificationes tuas exquiſiui.) Non omnibus uox profeſſionis iſtius competit, ſed rarus quiſq; eſt qui ſe dei audeat dicere. Audebit ſanè ille qui dixit, mihi uiuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Et uiuo iam non ego, uiuit aũt in me CHRISTVS: Et qui huius fidei erunt ſimiles, non imprudenter
B quod dei ſint confitebuntur. Vox iſta animæ ſemp deo intentæ, opus iſtud eſt miſericordiæ indefeſſæ, continẽtiæ immobilis, ieiunij uſitati, largitionis impœnitentis. Quomodo enim ſe dei eſſe profitebitur in libidinem calẽs, in iram mobilis, in auariciam ſolicitus, in ebrietatem ſitiens, in gloriam ſeculi inanis? Horum potius erit iſte, non dei. In quo enim hæc paſſionum uicia abundabunt, quomodo non eorum erit quibus ſeruiet? Plures gentium dij, ſed unus ſolus deus, ex quo omnia & unus dñs noſter Ieſus per quem omnia. Conſtanter ergo propheta cui ſoli ſeruit, quod ſuus ſit confitetur. Et quia ſuus ſit, ut ſaluetur orat. Suus aũt per, id eſt, quia iuſtificatiões eius exquirat. Alijs quærẽtibus gloriam mundi, alijs quærẽtibus agros, domos, pecuniam, ille iuſticias dei exquirit, & quod dei ſit, gloriatur. Eſt aũt in iſtiuſmodi pios ac religioſos uiros ingẽs odium irreligioſorum. Et ſcit propheta uel ſeculi hominibus uel diabolo & miniſtris eius, eũ qui ſe dei profitetur, eſſe pertæſum. Hoc etiam conſequenti uerſu docet, quo ait:
Me expectauerũt peccatores ut perderẽt me, teſtimonia tua domine dilexi.) Diabolo uel miniſtris eius cura eſt pugnam & omnem gloriam uiri fidelis auferre, & eũ non ex portione dei ſinere eſſe, ſed in damnationis ſuæ conſortium aſſumere. Longo itaq; ac diutino prælio contra fidem prophetæ dimicatur. Sed memor ille mandatorum dei, & teſtimonia eius intelligẽs, reſtitit atq; pmanſit. Neq; aliter ſpem eorũ q perditionem ſuã expectabãt eluſit, q̃ quod uitæ ſibi in teſtimonijs dei intellexit eſſe doctrinã. Arduũ aũt atq; difficile eſt intelligere dei teſtimonia, & ultra præſentis cognitionis ſciẽtiam eorũ intelligentia pcedit. De teſtimonijs uero iã in pſalmi exordio tractauimus. Per hæc eñ præſentia legis teſtimonia teſtimoniorũ

æternorũ

C æternorũ cognitio præſtatur. Deniq; id ipſum cõſequẽs ſermo demõſtrat.
Sequitur enim: Omnis conſummationis uidi finem.) Frequenter ad-
monuimus non poſſe ſatisfactionem intelligentiæ ex Latinitatis trãſlatio-
ne præſtari. Alia enim uis dicti huius eſt ex Græco enũciati: ita enim eſt. πά-
σης συντελείας εἶδον πέρας, id quod cum Græcis πέρας nuncupatur, ultra finẽ eſt
rerum ſtatutarum, neq; aliquo ut deſinat continetur. Sed omnem limitem
ſub indefinita ſignificatione tranſcendit. Quod autem nobiſcum ſcribitur
in finẽ, fine eo qui ſignificatur exiſtimatur id unde agitur contineri. Sed pro
pheta, q non corporalia neq; terrena teſtimonia legis intelligit, ſecũdũ Græ
cam ſignificantiam ultra omnem conſummationem contuetur. Scit cõſum
mationem eſſe temporum legis, cum poſt plenitudinem temporum deus
in corpore contuendus ſit, ſed ultra hanc conſummationem uidet. Videt e-
nim euangelicæ ſpei tempus, ſed & huius quidem conſummatio non igno-
ta ei eſt. Vltra id enim intelligentiæ ſuæ oculos extendit. Nanq; & reſurre-
ctionis conſummationẽ uidet. Scit enim & demutationis eſſe ordinem con
ſtitutum Apoſtolo dicente: Vnuſquiſque autem in ſuo ordine. Et rurſum:
Omnes quidem reſurgent, ſed non omnes commutabuntur. Nouit & dies
regni domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo in regnũ dei patris prouehemur,
& in illa inexquiſita & in inueſtigabilia dei iudicia transferemur. Scit & tem
pus eſſe iudicij, & hoc ſcire ei ex amplitudine mandatorum dei licuit, quia
ſe in immenſam cognitionis doctrinam diuinus ſermo diffuderit. Ait enĩ:
D Latum mandatum tuum uehementer.) Latum planè eſt ſiue quod in
infinitum cognitionem humanæ ignorãtiæ extendit, ſiue quod multa ſunt
in quibus dei præceptis obtemperetur, atq; placeatur ſecundum diuiſiones
& munera gratiarum. Non enim ab omnibus omnia expectantur, neque
uniuerſi uniuerſa ad ſummam placendi implere poſſunt. Alius ieiunio pla
cet, alius ſimplicitate fidei promeretur, alius uicia eleemoſynis redimit, ali-
us ſecuritate conſummat, ſicut alij curationum conceſſa uirtus eſt, alij pro-
phetiæ ſcientia contributa eſt, alij fidei firmitas data eſt, alij ſapientia & co-
gnitio donata eſt. Latum igitur mandatum dei eſt, & in omnia ſpei noſtræ
genera diffunditur, ut non difficile ſit ſi uoluntas adſit præcepto dei obtem
perare: cum latum & diffuſum ſit ad placendum officioſæ religionis uarie-
tate. Neq; ſolum latũ, ſed uehementer latum, latitudinis infinitatæ, hac ip-
ſa ſuperlatiui adiectione monſtrata.

Audi, oſor Græcitatis.

τέλος.

מ Mem.

QVomodo dilexi &c. Vtile hoc nobis ac neceſſarium prophetæ
opus eſt, quo ad perfectam dei cognitionem atq; obedientiã
edocemur, duabus rebus maxime infirmitati noſtræ congru-
is inſtituti, ut & deum qui ignoratus ſit nouerimus, & manda
tis eius ſecundum uoluntatem decreti ſui obtemperemus. Perfectum enim

A legis & prophetarum & euangeliorum uirum in omni pſalmi iſtius corpore propheta confirmat, uel ex ſua, uel alterius quem inſtituerat perſona, cui in fiducia ſit, hæc de ſe, quæ ſubiecta ſunt prædicare. Eſt autem dignũ contueri, qua uerborum diligentia, qua intelligentiæ abſolutione, nos in ſingulis quibuſq; dictorum generibus propheta confirmet. Dicit enim in tertiædecimæ literæ uerſu: Quomodo dilexi legem tuam domine tota die meditatio eſt mihi.) Promptum utiq; fuerat dixiſſe, quo feci legem tuam. Sed quia maius meritum eſt, amantẽ aliquid potius agere, q̃ timentem, idcirco ait dilexi legem tuam. Differt enim longe obſequium amoris à timoris officio, nec habet gratiam uoluntatis, neceſſitatis operatio. Non omnia enim ad perfecti obſequij conſummationem ſibi illa ſufficiũt, quæ q̃uis opus ſuum impleant, tamen quia coacta ſunt merito plenæ gratiæ indigent. Vult igitur propheta opus ſuum dilectionis potius, q̃ terroris eſſe, & ex charitate obſequium ſuum, non ex metu ſuſcipi. Multi ieiunant, dum à nobis objurgari timent. Multi aliquid in uſum indigentium præbent, dum exprobrari irreligioſam auaritiæ ſuæ & inutilem cupiditatem pertimeſcunt. Multi eccleſiam adeunt dum argui abſentiam ſuam & negligentiam erubeſcũt. B Sed non omnes id quod faciunt, & amant. In amorem ergo non poteſt incidere neceſſitas obſequelæ: quia nemo id, quod diligit nõ uult. In facto uero poteſt & non ſubeſſe dilectio, dum id efficitur, quod non effeciſſe aut terror aut pudor ſit. Sed propheta in nullo infirmus eſt. Quod amat facit. & quod facit indeficienter exercet. Legem enim quam diligit omni die & ſine intermiſſione meditatur. Non ſubrepunt alia occupationum ſtudia, non interueniunt diuerſi ſecularium curarum æſtus, nec in eum incidit interiectu nouæ alicuius* cognitionis obliuio, ſemper idẽ eſt & in eodem eſt. Tantus ipſe in dilectæ ſibi legis meditatione eſt, quantus dies uniuerſus in tẽpore ſit. Et qa ut ſuperius commemorauimus legis & prophetarum atq; euãgeliorum hominẽ in ſe propheta demonſtrat, ait in conſequẽti: Super inimicos meos prudentem me feciſti mandato tuo, quoniam in ſeculum mihi eſt.) Mandata dei prudẽtius propheta, q̃ inimici eius intelligit: ſed quid cõmune nobis & inimicis noſtris in præceptis eſt dei, qui non ſolum ne mediocriter quidẽ comperta habẽt, uerum nec initium ſaltem cognoſcendi ſectantur? Et qd magnum ſi inimicis ſuis in mandatis dei propheta prudẽtior ſit? Quando enim inanimãtia ſaxa aut metalla, aut ligna uenerantes, cõſequi aliqd de uiuẽtis atq; æterni dei cognitione potuiſſent, ut his comparatis fieret ꝓpheta prudẽtior? Sed omnis hic impiorũ error ipſum illud nomẽ cum lege & prophetis & Apoſtolis reſpuit, detrectat, horreſcit. Sed habet alios propheta hic ſanctus inimicos, quibus prudẽtius in mãdatis dei eſt eruditus. Mandatũ dei in prophetis & in lege hæretici habẽt, ſed nullo corũ per imperitiam irreligioſæ uoluntatis utuntur. Mandatũ legis Iudæi

Forte * cogitationis.

tanq;

C tanq̃ ꝓprium & hæreditarium ſibi uendicant,ſed ſpiritualis circunciſionis autorem non habentibus quid circũciſio in ſigno tantum conſtituta iã proderit? Quid ſabbati religio deũ ſabbati neſciẽtibus opis afferet? Quid paſchæ agnus & liminum ſanguis & azymorum feſtiuitas,agnum dei & azyma ſynceritatis & ſanguinẽ ſalutis ignorantibus auxilij præſtabit? Mandata exercent,ſed efficientiam mandatorum & tempus ignorant. Legem legunt,ſed eam legente & neſciente Iudæo Chriſtianus intelligit. Inimicus plane hic prophetæ eſt,parricidales manus unigenito dei filio inferens,& ſaluatorem generis humani & uitæ æternæ largitorem morte quantum in ipſo eſt condemnans. Præ his ergo omnibus in dei mandato prudẽtior eſt. Atq; ut abſolute hos inimicos ſignificaſſe intelligeretur,id quod conſequitur adiecit. Super omnes docentes me intellexi,quoniam teſtimonia tua meditatio mea eſt.) Didiciſti ò Dauid à Moſe legem & Aaron tibi ſacrificiorum omnium doctor eſt: Ieſus iteratæ circũciſionis magiſter eſt. Samuël unguendo tibi ſacramentũ in te ipſo & prophetæ & regis oſtendit. Quid eſt iſtud quod loqui auſus es,quod ſuper oẽs te docẽtes intellexeris? Sed ſuperior uerſus ſuper quos omnes docentes ſe intelligat,oſtendit,id eſt,ſuper inimicos. Et rurſum hic qui nunc eſt uerſus inferior qui inimici ſint declarat,

D id eſt,omnes docentes. Claues enim cœlorum ſe habere profitentur,& doctores eſſe ſe legis gloriantur. Et cum omnia legis teſtimonia aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti teſtentur,ſuper doctores ſuos propheta intelligit, qui unigenitum dei filium in carne uenturũ teſtimonia eius meditans ſemper expectat. O felix diſcipuli intelligentia,ò doctorum miſerabilis imperitia. Docentes neſciunt,& intelligunt qui docẽtur. Caret autem propheta uitio iactantiæ: intelligentiæ enim præſtantiam unde adeptus eſſet oſtendit. Nam ſuperius ait,quod ſuper inimicos ſuos prudentior à deo in mandatis eius eſſet effectus. Intelligentia enim omnis ex eo eſt,qui prudentiorem eũ eſſe conſtituit. Super docentes ſi ergo intelligit. Et quia interdum ex naturæ diuerſitate ſolet accidere,ut diſcipulus prudentior ſit magiſtro,tamẽ hoc ipſum diligentiæ ſuæ & ſtudij eſſe demonſtrat. Ait enim:

Super ſeniores intellexi,q́a mandata tua exquiſiui.) Et ſuper docentes intelligit,& ſuper ſeniores intelligit doctrinæ atq; intelligentiæ ſuæ officiũ,cũ ipſa temporis antiquitate demonſtrans,id eſt,populi ante ſe anterioris ſignificans ætatem. In quo utrunq; conuenit,ut & antiquior ſit,& ſe putet eſſe doctiorem. Sed ſuper eum ille intelligit,qui & docetur & iunior eſt. Intelligit uero quia mãdata dei exquiſierit,quæ doctor dum ſe docere credit, ignorat. Conſequens autem eſt,ut qui ſuper ſeniores & doctores intelligit, fructum intelligentiæ ſuæ reddat,ſcilicet ut & quæ cognita & perfecta habere cœpit,exerceat,& uideamus an hoc ipſum in cõſequẽtibus ſit. Ait enim:

Ab omni uia mala prohibui pedes meos ut cuſtodiam uerbum tuum.)

Perfecta

A Perfecta hæc & euangelici uiri uox eſt, ab omni ſe maliciæ uia abſtinere, & tot ubiq; occurrentibus erroris ſemitis nulla earũ per quam nequicia adeatur, incedere. Sed altius neſcio quid in eo propheta ſignificat, cum dicit, prohibui pedes meos. Natura corporis noſtri fert nos in omnẽ criminis curſum, & humanarũ cupiditatum impetus in hanc nos uiam cogit. Sed qui ſuper ſeniores & docentes intelligit per intelligentiæ doctrinam ſe prohibuit, & exeuntem procurrentemq; reuocauit. Reſiſtendum ergo eſt & obnitẽdum, ut noſmetipſos ab omni uia mala primum arceamus. Tum deinde ſi quis nos inſtinctus eò cœperit ferre, ut retrahamus. Et prius noſtra & ipſius poteſtate ſumus inhibendi, ut deinceps cuſtodiamus dei uerbũ. Antea autẽ propria inhibitione opus eſt, ut poſſit dei uerbi eſſe cuſtodia. Neq; enim quiſq; uerbum ante cuſtodiet, q̃ prohibere ſe poterit. Prohibitio enim ea demum eſt, ut id quod fiebat fieri arceatur: cuſtodia uero tum firma eſt, cum ſe quis à malis inhibens bona obſeruat ſine intermiſſione cuſtodiæ. Qualis autem cuſtodia uerbi dei eſſe debeat, ſequens uerſus docet. Sequitur enim: A iudicijs tuis non declinaui, quia tu legem poſuiſti mihi.) Hæc eſt igitur uera cuſtodia nullam in partem à dei ſe iudicijs deflectere, neq; leui ſaltem declinare deceſſu, ſed intentum ſemper & ſemper immobilem, in eo quo inſtitit permanere. Non declinat autem, quia legem ſibi deus ſtatuerit. Legem quidẽ Moſes ſtatuerat, ſed hic idem propheta in pſalmo altero orauerat, dicens: Domine conſtitue legiſlatorem

B ſuper eos, ſciant gentes quoniam homines ſunt. Ea enim lex quam Moſes ſcripſerat, pædagoga nobis in Chriſto fuit. Et idcirco ſuper docentes ſe & ſeniores intellexit, quia legem euangelicam quæ lege Moſi non continetur intelligit. Hæc ergo per deũ collata eſt, hæc omnẽ hominẽ in ſcientiam deſ erudiuit. Et idcirco ad id quod dixerat. Cõſtitue legiſlatorẽ ſuper eos, adiecit, ſciant gentes quoniam homines ſunt, id eſt, ex terra genitæ, & in cognitionem dei ex limo conformatæ. Quod enim antea per ignorationem legis Moſi præſciebant, nunc per prædicationem domini noſtri Ieſu Chriſti ſciunt, & ut originem ſuam, id eſt, corporis naturam in nouo latore legis agnoſcunt, ita & gloriam noui huius latoris expectant, in exordio ſui iam ad imaginem & ſimilitudinem dei conſtitutæ. Et prædicationis huius euãgelicæ dulcedinem, in conſequentibus propheta teſtatur. Ait enim:

Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua ſup mel ori meo.) Mel in ore non etiam in faucibus dulce eſt. Extra regionem enim oris corporalium ſaporum nullus eſt ſenſus. Sed dei eloquia in faucibus dulcia ſunt, in animã ſcilicet defluentia & intima penetrantia, non in ore modo cibi placentia, ſed illic dulcia ubi cognitionis & prudẽtiæ & intelligẽtiæ ſenſus eſt. Et ideo eloquia in faucibus & in ore mel dulce eſt. Sed ut mel p egritudinẽ æſtũq; febrium ea quæ acciderint, oris amara mitificat, ita animæ noſtræ amaritu

C dines & triſtes cupiditatũ inſalutarium febres infuſa dei eloquia mitificãt, ſi modo non ore contineantur, ſed faucibus deuorentur. Sequitur deinde:

A mandatis tuis intellexi, propterea odiui omnem uiam iniquitatis.) Intelligentes nos faciũt præcepta, ſed præcepta re atq; opere expleta, id eſt, ut ea quæ his continentur in quãtum poſſumus expleamus. Et licet à deo intelligentia perfecta ſit, tamen à nobis incipiendum eſt, ut poſſimus perfectam intelligentiam promereri. His enim qui non per ſe inchoant clauſa à deo omnia ſunt. Et id ipſum propheticus ſermo per Eſaiam docet dicentem: Ne dicas de mandatis meis quod cognoueris ea, neq; cognouiſti, neq; credidiſti ea, neq; ab initio aperui tibi aures. Cognoui em̃ quod ſpernens ſpreueris, & quod iniquus adhuc ex uentre uocandus eſſes. Ergo non indulgetur ſcientia non appetentibus eam. Et quia deus cordium ſcrutator eſt, his qui ſpreturi eam eſſent, obtuſæ aures ſunt, & hebes ſenſus eſt. Sed propheta à præceptis dei intelligit, præcepta ſcilicet agens, intelligentiã cõſecutus, intelligens uero omnẽ iniquitatis uiam odit. Humanæ enim naturæ omnes diuerſarum affectionum adiacent motus, ut ſunt odij & amoris. Sed amor impendendus eſt in dilectionem bonorum, odium autem aſ-
D ſumendum eſt ex offenſa malorum. Bonum ergo eſt modo utilis organi corpora noſtra in coaptatos & concinentes modos temperare, ut non uicia diligamus, ut nõ uirtutes bonas oderimus, ut unicuiq; nos generi decẽter atq; utiliter coaptemus: Propheta mandata dei diligit, & qui mandata dei diligit iniquitatis uias odit: Vt em̃ perfectæ fidei & obſequelæ eſt obedientiam diligere, & id quod quis agit affectu charitatis explere, & neceſſitatem agendi amantis uoluntate præcurrere, ita & magnæ innocentiæ eſt, iniquitates non modo non agere, ſed odiſſe, quia interdum nos ab his metus & terror auertat. Odium autem nobis earum indicium ueræ & perfectæ de his opinionis inſinuat. Diligamus iuſticiam, modeſtiam, frugalitatem, miſericordiam, & oderimus rixas, & ebrietates, cædes, ſuperbias, ſtupra, cum quibus neceſſe eſt, & diabolum oderimus. Diligentes uero pacẽ, ueritatem, iuſticiam, diligemus eum qui eſt pax, iuſticia, & ueritas, dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

ב Nun.

LVcerna pedibus meis &c. uita ſenſuſq; hominũ in errore ac potius nocte inſcientiæ manet, dum carnali inſerta cogitatione in profundo ignorantiæ per grauitatem naturæ, cui admixta eſt, detinetur. Quãdo enim per ſemetipſam cauſam? & rationem originis ſuæ nouerit? quando ſiquis fructus uitæ ſuæ ſit, quæ conditio ſpei? quæ promerendæ poſteritatis uia? Neq; enim quiſquàm tam demens, aut inops ſenſu eſt, ut *in id cum nullus eſſet, cum ſine dubio meminerit ex bonitate dei profectũ eſſe quod natus eſt: nec id in bonitatẽ eius

For. *legendũ, ut cum nullus eſſet, nam ſine dubio meminerit &c.

A maliciæ cadat,ut in nobis hoc ſuum quod naſcimur,munus interimat.Sed propheta cognitione rerum cœleſtium dignus,ut in luce ſcientiæ, munere dei & eloquio collocatus,ducem ad bene & innocenter uiuendum,eum ſequitur,qui lux uera eſt,& qui omnem hominem lucificat. Hanc ergo uitæ ſuæ ignorantiam quodam prælato lumine ad intelligentiam dirigit,dicẽs:

Lucerna pedibus meis uerbum tuum domine.) Scit ſe niſi in uerbo dei illuminatum has corporum tenebras,& hanc ſeculi noctem ferre non poſſe.Scit ubiq; adeſſe lapides offenſionum,laqueos funium, ſcrobes fouearum. Vt enim quis nocte egreſſus lucernã ante fert, & quo pedem inferat cõtuetur, atq; ad ſingulos greſſus natum ſe eſſe exiſtimet, ut rurſum poſtq̃ natus eſt nullus eſſet,lumine præeunte ſollicitus eſt:ita unuſquiſq; noſtrum manens in ſe uerbum dei in omnes operum proceſſus, tanq̃ lucernã prætendit. Omnis etenim doctrina cœleſtis dux nobis ad iter uitæ eſt, quæ lucernæ modo in hac nocte ſeculi præferenda eſt, cum aliquid aut agimus,aut cogitamus,aut loquimur,ut ea in omnem progreſſum cuiuſcũq; operationis utamur. Iubet dñs in euãgeliјs hanc præceptorũ ſuorum lucernam nõ ocioſam,nec inutilem oculis dicens: Nemo enim lucernã accendit, & ponit eam ſub modio. Quæ enim lucernæ ſi modio tegatur, utilitas eſt? Vſum ſuum tantum intra id,quo operitur impendit. Iubet igitur eam in candelabro,id eſt,in officiј ſui ſede conſtitui. Itaq; hãc doctrinam,

B atq; hoc uerbum dei intra nos receptum non ocioſum, neq; inutile tanq̃ modio occulamus,ſed lumen iſtud nobis ipſis primum & rurſus ex nobis omnibus gentibus præbeamus. Sequenti quoq; iſtud mandatũ dominus ammonuit dicens: Sint lumbi ueſtri præcincti,& lucernæ ueſtræ ardentes. Iubet ergo nihil nos agere in obſcuro,quia omnis in peccatis agẽs,odit lumen,& diligit tenebras. Vult has lucernas noſtras eſſe ſemper accenſas,ne quando in nocte huius ſeculi relinquamur. Iudæis in tabernaculo teſtimoniј lucerna accenditur,& hæc omnis feſtiuitatis ſuæ tempore ardet. Illi hoc quod agunt neſciunt,ſed nos in his tabernaculorũ noſtrorũ, id eſt, corporum teſtimoniјs ardentes lucernas ſemper habeamus,& feſtiuitatẽ ſpei noſtræ earũ luce peragamus. Apoſtolos quoq; quos ſal terræ,quos & lumen mundi dominus nuncupat,per hanc ſignificationẽ hos & lucernas eſſe eccleſiæ oſtendit,dicens: Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Corporis ſcilicet eccleſiæ,quæ unum corpus in Chriſto eſt,noſq; inuicem membra eius ſumus. Primo em̃ unicuiq; noſtrũ eſt dei uerbũ oculus ſiue lucerna, deinde uir apoſtolicus toti corpori ſuo,id eſt,eccleſiæ lucerna eſt:neq; em̃ omne corpus, aut pes, aut oculus, aut manus eſt. Ergo ſi oculi totius corporis pars lucidiſſima, & ob id membris ſuis cæteris præſtans,erunt tenebræ,id eſt,ſi apoſtolorum lucernæ nõ ardebũt, lumine ipſo in tenebris ſito,quanta totius corporis nox manebit? Ioannes prædicator pœnitentiæ lucerna

& Iudæis & gentibus fuit domino dicente: Ille erat lucerna ardens, & lu/
C cens, & uos uoluiſtis ad horam exultare in lumine eius. Habemus ergo do
ctrinæ lumen, exultemus in eo, nõ ad horam, ſed ſemper, neq; ad tempus,
ſed inæternum. Beatæ uirgines illæ & utiles olei mercatrices ſolæ in lampa
dum ſuarum lumine, cum ſponſo thalamum ingreſſæ ſunt, cæteris negligẽ
tibus & dormientibus ab ingreſſu thalami excluſis. Ad omnem igitur ani
mæ noſtræ pedem utamur dei uerbo, ut lucerna, ſed lucerna ſemper arden
te, ſemp in officiũ ſuũ per noſtrã prudentiã præparata. Verbũ autẽ quod
pedibus lucerna eſt, ipſum illud & ſemitis lumen eſt. Senſim enim & dome
ſtice ingredientibus lucerna opus eſt, peregrinũ autem & publicum iter in
gredientibus lumẽ potius neceſſarium eſt, ne latro inſidietur, ne ambiguæ
uiæ error occurrat. Per incrementa enim à minori ad maius acceditur. Vt
ei cui uerbum dei primũ lucerna ſit pedibus, idipſum uerbum ei fiat lumẽ
in ſemitis. Sed lucerna pedibus & lumen in ſemitis utilem profectum præ
ſtare debẽt. Et uideamus an dignũ aliquid propheta ſubiecerit. Ait enim:
Iuraui & ſtatui cuſtodire indicia iuſticiæ tuæ.) Iam non in nocte ſeculi
errat, nec pedem metuit offendere. Sacramentũ enim omne firmatæ ſcien
tiæ res eſt, & iurandi religio ex ueritatis cognitione ſuſcipitur. Iurat ergo p
pheta, nec tantum iurat, ſed & ſtatuit quia ſacramenti uinculum hæc firmi/
tas ſit ſtatutorum. Statuit ergo iurans cuſtodire iudicia iuſticiæ dei. Et dif/
ficile eſt ſtatuta conuelli, & optimum eſt ſtatuere iurata. Sed meminit ni/
hil eſſe in dei iudicijs iniuſtũ. Si enim humana iudicia ea uere iudicia exi/
ſtimantur, quæ ex arbitrio iuſti iudicij ſanciuntur, quomodo ambigendũ
ſit nihil eſſe in dei iudicijs iniuſtum? Amittimus liberos, iniuſtum hoc iu/
dicium exiſtimamus. Nũquid iniuſte deus in Iob filios dedit diabolo po/
teſtatem? Damna noſtra tanq̃ inique accidentia dolemus. Nunquid ege
re ſolum illum perfectum uirum deus ſine iuſticiæ ratione permiſit? Cru/
ciamur doloribus, & contra deũ impatientiæ noſtræ querelis increpamus.
An ne incerto conſilio exeſus uermibus, ſanie defluens pfoſſus ulcere fuit?
Certe hæc omnia ad, documentum fidei & ad præmium glorioſæ patiẽtiæ
profecerunt. Infirmitas noſtra efficit, ut malũ eſſe id quod patimur, exiſti
memus. Cæterũ dei ſemper uolũtas eſt, ut patientia paſſionũ probemur,
nos uero diuini iudicij iuſticiã dum ſine documẽto fidei latere uolumus im
probamus. Sed qui ſuperius & iurauerat & ſtatuerat, ut cuſtodiret iudicia
iuſticiæ dei, dignum aliquid ſacramento & conſtitutione ſua in obſeruan-
dis debet præſtare iudicijs. Non enim leue eſt quod cuſtoditurũ ſe ſtatuit
iuratus. Et quid illud illud ſit ſequens uerſus loquitur. Ait enim:
Humiliatus ſum uſq;quaq; domine, uiuifica me ſecundũ uerbum tuũ.)
Vnigenitus dei filius naturæ noſtræ ex uirgine ſibi corpus aſſumens cum
in ſeipſo ueram & perfectam humanæ prudentiæ formã præbuiſſet, quid

à ſe

A à ſe diſci tanq̃ exemplo doctrinæ uoluerit,noſcendum eſt. Ait enim: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis,& ego uos reficiam. Tollite iugum meum ſuper uos,& diſcite à me,quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus ueſtris:ipſe utiq; perfectus, & ſine peccato ſolus & unus in cuius ore dolus nõ fuit,hoc præcipuũ à ſe doctrinæ ſumi uoluit exemplũ, manſuetudinis ſcilicet & humilitatis,per quæ anima bus requies inueniretur. Scit inſolentem eſſe & incapacem rerum ſecundarum naturæ noſtræ infirmitatem. Alij per opes inſoleſcũt,neſcientes de largitione opum dictum eſſe:eleemoſyna enim abſcondit peccatum. Et rurſum: Diſperſit dedit pauperibus,iuſticia eius manet inæternum. Et deum ipſum his qui eſurientem cibaſſent, ſitiẽtem potaſſent,peregrinum domo recepiſſent,nudum,ueſte texiſſent,infirmum uiſitaſſent,clauſum carcere cõſolati eſſent,dicturũ: Venite benedicti patris mei, poſſidete præparatum uobis regnum à conſtitutione mundi. Alij gloria ſeculi tument, neſcientes hanc principalem benedictionem cœleſtium fuiſſe ſermonum,beati pauperes ſpiritu quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Alios nobilitas carnalis in faſtigium erigit,nõn cogitantes illis qui in Chriſto renati ſunt dictum eſſe, uos autem genus electum, regale ſacerdotiũ,gens ſancta. Aliæ ſunt ſeculi leges,alia dei munera. Diabolus cũ deum tentare auſus eſt, ſuũ eſſe ſeculum gloriatur,dñs uero mori nos ſeculo iubet ut uiuamus ipſi. Cũ
B domino opum contemptus,opulentia eſt. Cum domino terreni honoris deſpectus,cœlorum regnum eſt. Cum domino humilitas cordis,generoſæ & regiæ natiuitatis ornatus eſt. Hoc igitur à ſe diſci uoluit,quod uirtutum omnium maximũ eſt. Apoſtolus etiam ad humilitatem nos docens talibus adhortatur. Hoc enim ſapite in uobis, quod eſt in Chriſto Ieſu. Qui cum in forma dei eſſet non rapinam exiſtimauit eſſe ſe æqualem deo, ſed ſe exinaniuit formam ſerui accipiens, & habitu repertus ut homo, humiliauit ſe factus obediens uſque ad mortem,mortem autem crucis. Habemus exemplum ab unigenito deo humilitatis, ſed uideamus & præmium. Propter hoc enim eum deus exaltauit, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomẽ,ut in nomine Ieſu omne genu flectatur,cœleſtium,terreſtrium,& infernorum,& omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Hoc humilitatis fuit præmium,ut corpus aſſumptum in gloria dei patris maneret,ut in nomine eius genu,cœleſtia, & terreſtria,& inferna,curuarent. Manens enim in dei forma non ui aliqua ſibi ac rapina,id quod erat præſumendum exiſtimauit, ſcilicet ut deo eſſet æqualis. Erat enim in dei forma,nihilq; ei ex eius gloria deerat,in cuius forma manebat,ſed formam ſerui per humilitatem accepit, & habitu ut homo repertus eſt,humilians ſe per obedientiam uſq; ad mortem,nec ſolum uſq; ad mortem,ſed uſq; ad mortem crucis. Cœlum ex præcepto dei ipſe

C formauit, mūdum ex paterno iuſſu in hanc ſpeciem tanti decoris ornauit,
terram & quæ in ea ſunt creauit. Sed nūquid ob illa meruit hominē aſſum-
ptū in æterni patris gloria collocare? Hūilitatis hoc præmiū eſt, humilita-
tis hæc merces eſt, ut qa manēs antea in forma dei eſſet, in forma ſerui dein
ceps effectus & manēs in forma dei, & effectus forma ſerui confeſſione cœ
leſtium & terreſtriū & infernorū eſſe in dei patris gloria noſceretur. Verēs
quoq; idem Apoſtolus, ne quos ipſa illa diuinorū munerū gratia efficeret
inſolētes, ait: Vnicuiq; data eſt demonſtratio ſpūs ad utilitatem. In eo eñ
quod ait, ad utilitatem, docuit eo utiliter utendum, ne fortè quēq; ſpiritua
lium donorum confidentia efficeret inſolentem, & dei gratia per inſolētiæ
uitium fieret ocioſa. Ex perſona autem ſua ipſe demonſtrat etiam hoc ſe à
deo gratiæ conſecutum, ne per confidentiam plurium in ſe gratiarū in ali-
quem tumorem ſuperbiæ tolleretur, dicens: Et propter æminentiam reuela
tionum datus eſt mihi ſtimulus carnis angelus Sathanæ qui me collaphi-
zet, ne extollar. Etiam hoc ille uas electionis & doctor gentium meruit, ne
ultra humanæ infirmitatis naturam per ſpiritualium in ſe munerum cōfi-
dentiam ſuperbiret. Ezechiam regem ſcriptuta laudat quod fecerit rectum
& bonū in cōſpectu dei, ſed nō uſq; in finem potuit hæc manere laudatio.
Scriptum enim eſt in ſecundo Paralipomenū libro. Et cecidit Ezechias ab
altitudine cordis ſui, ubi cor in altum erexerat, ubi in ſuperbiam ſe per con
D fidentiā laudationis extulerat, præteritorū geſtorū gratiā per ſuperbiæ cri-
men amiſit. Propheta igitur ſacramento conſtituens ut iuſta dei iudicia cu
ſtodiret, hoc primum opus ſumpſit ut humilis fieret. Neque ſolum humi-
lis, ſed humilis ualde, pèr adiectionem hanc conſummatam in ſe humilita
tis modeſtiam docens. Et erant cauſæ in eo plures ſuperbiendi. Præbebat
inſolentiæ cauſas nobilitas ex Iuda, & in eo primum poteſtas benedictio-
nis regiæ inchoata. Māſit eñ aliquādiu ex Dauid tribu regiæ poteſtatis fa
milia, ex qua ſecundum carnem rex æternus emerſit. Erat etiam prudentiſ
ſimus. Ait enim ipſe inuiſibilia & occulta ſapientiæ manifeſtaſti mihi. Me
ruit etiam & propheta eſſe, cum dicitur: aperiam in parabolis os meū, eru-
ctabo abſconſa à conſtitutione mundi. Humanæ quoq; opulentiæ copijs
abundauit. Ait enim ipſe: Ecce congregaui de paupertate mea auri talen-
ta tot milia & argenti alia, & æris & ferri quorum numerus non eſt. Hinc
familiæ nobilitas, hinc regis poteſtas, hinc ſapientiæ fiducia, hinc prophe
tiæ meritum, hinc copiæ facultatum: non erexerunt tamen in ſuperbiam,
neque in aliquem faſtidij tumorem extulerunt. Tuto ergo poſtulat, di-
cens, uiuifica me ſecundum uerbum tuum, id eſt, ut tanquàm nondum
uiuens æternæ uitæ uitam ſecundum uerbum dei mereatur, quia eum hu
militas modeſta intra diſciplinam & doctrinam prædicationis euange-
licæ contineret. Deinceps ſequitur: Voluntaria oris mei fac beneplacita

domine

A domine & iudicia tua doce me.) Digne exequitur propheta ſacramētum conſtitutionis ſuæ. Primum enim humilis ualde effectus eſt, ſequētet nūc orat ut uoluntatia oris ſui beneplaceant. Non cōtentus eſt iam præſcriptis legis contineri, neq; tantum neceſſitati obedientiæ ſubiacere. Lex præcepe rat malum pro malo eſſe reddendum. Dauid iſte cum Saul totis imperij ſui uiribus ſe perſequentem, frequenter captum & concluſum habuiſſet, nō modo non peremit, ſed etiam cum honore dimiſit, dicens: Non inferā ſuper eum manum meam, quia Chriſtus domini eſt. Hunc etiam cum in bello peremptum comperiſſet, & fleuit, & uindicauit: filius quoq; eius Abſalon regnum occupat, exercitum contrahit, patrem bello parricidali perſequitur. Sed militibus Dauid dicit: Parcite puero Abſalon. Illi qdē ad reſiſtēdū neceſſitas impoſita eſt ut regi, ſed pietas & bonitas affuit ad parcendū ut ꝓphetæ. Mortuū quoq; affectu paterno & dolore defleuit. Hæc emī uoluntaria, non legitima ſunt, & his obtemperare libertatis potius quàm neceſſitatis officium. Habet hanc Apoſtolus uoluntariæ doctrinæ & non legitimæ conſuetudinem, dicens: de uirginibus autem præceptum domini non habeo, conſilium autem do. Aut cum gloriam uiduitatis & continentiam laudat non inhibita poteſtate nubendi, ſed meritum cœlibatus prædicator ultra legem inſtituit, & ultra præceptum adhortatur, uoluntaria le-

B gitimis anteponens. Et rurſum ait: Nunquid non habemus poteſtatē manducandi & bibendi? nunquid non habemus poteſtatem mulieres circūducēdi ſicut cæteri apoſtoli & fratres domini & cephas? Aut ego ſolus & Barnabas non habemus poteſtatem hoc operandi? Sed non utimur hac poteſtate. Poteſtas in licito eſt, cum lex infidelitati noſtræ parcens præſcriptis nos grauibus non onerat. At uero uoluntatis profeſſio ex incremento fidei eſt, cū in his quæ moderata lex nobis eſt noſmetipſos uolūtariæ deuotionis ſtudio cōtinemus. Hæc igitur uolūtaria ut deo ſint placita propheta orat, qa illa quæ ex præſcripto legis gerūtur ipſa ſeruitij ſui neceſſitate peraguntur. Cauſam aūt ſemper prætendit deprecationis ſuæ. Poſtea enim ꝙ uoluntaria oris ſui ut beneplacita eſſent orauit, adiecit: & iudicia tua doce me. Iudicia legis ait, & quantū in ſe eſt geſtis atq; operibus exercet, ſed nōdum ea intelligit. Scit enim eſſe legem ſpiritualē. Et illud quod ſub ſpecie præſentiū operationū cōtinetur noſſe feſtinat: ea enim quis neceſſe eſt doceri poſtulet quæ ignorat. Totum autē ſe propheta ſecundum ſacramenti ſui conſtitutionem deo dedit. Humiliatus eſt ualde, uolūtaria oris eius placentia ſunt: nūc eius anima in dei manibus ſemper eſt, & legis dei nō obliuiſcitur, dicens: Anima mea in manibus tuis ſemper & legē tuā nō ſum oblitus.) Totum quod uiuit deo uiuit. Omnis eius ſenſus & ſpiritus in deo eſt, nullum tempus admittitur, quo ſubrepere legis poſſit obliuio. In omnibus operibus & cogitationibus deus cogitatur. Lex in memoria eſt,

C in dei manibus ſemper anima uiuentis eſt. Scit quàm ſibi iſtud utile ſit, ſcit & neceſſariũ quotidie ſe manibus dei geſtis atq; operibus ſuis & per inde feſſã memoriam legis inſerere. Ait enim: Poſuerunt peccatores laqueum mihi, & de mandatis tuis nõ erraui.) Scit in hac ſeculi ſilua plures laqueos extẽdi, plures uitæ ſuæ captiones parari. Sermo, cogitatio, opus noſtrũ ſem per adiacentes habent laqueos, cum interdum occurrit cauſa iræ, doloris affectio, querelæ neceſſitas, malæ cupiditatis occaſio. Hos diabolus, angeliq; eius ab initio tranſgreſſores, & ab exordio peccatores laqueos ſemper extẽdunt. Sed cuius in manibus dei anima eſt, & qui nũq; legis dei immemor eſt, his undiq; licet laqueis circũiectis à præceptis tamen non aberrauit. Semper enim deum cogitans ab his euolat, ut in pſalmo alio loquitur: ſicut paſſer liberatus ex laqueo uenatorum. Et dominus ipſe per prophetam ait: Liberate uos ex laqueo uenatorum & à uerbo conturbationis. Nõ

Audi chriſtiane. enim iniuſte tendũtur retia auibus. In cœleſtem ſcientiam homo eruditus es, quid tibi cum terrenis operibus & geſtis? Auis effectus es. Cur nõ in naturæ tuæ elemento moraris? uolucres enim cœli nũcũpantur. Nõ iniuſte ergo illis in poſſeſſione terrenæ habitationis inſidiæ ſunt. Seculo renũciaſti, quid tibi cum ſeculi rebus? Quid quereris captus in ſeculo? quid quereris

D iniuriam laquei in regione non tua? Dic potius & utere ipſe tu uoce pſalmi ſtæ dicẽtis iſta: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & uolabo & requieſcam? Natura auium eſt, ut non niſi cũ uolẽt requieſcant, tu autem iam factus es columba, uolãdo requieſcis, id eſt, in cœleſtem te ſedem & cognitionem à laqueis terrenis uolatu fidelis animæ efferendo. Dehinc ſequitur:

Hæreditaui teſtimonia tua in ſeculum, quia exultatio cordis mei ſunt.) Hæres ſecundum humanam conſuetudinem omnia eius obtinet, cuius & hæres eſt. Sed humanas hæreditates dedignatur ꝓpheta, qui teſtimonia dei hæreditauit, gratum ipſi ſi dei fiat ipſe teſtis, quia exultatio cordis ſui ſit, ſi ſe dei inter perſecutionis bella teſtetur. Sic & meminimus his teſtimonijs apoſtolos gratulatos, cum exeuntes de conſeſſu perſecutorum lætati ſunt propter dei nomen dignos ſe iniurijs iudicatos. Teſtimonia ergo eius exultatio eorum cordis fuit. Sed propheta ut & apoſtoli licet inter multas perſecutiones hæc teſtimonia dei, id eſt, teſtandi de eo cum exultatiõe cordis tanquàm hæreditatem retineat, tamen etiã illa dei teſtimonia hæreditate acquiſita habet, quæ ſub teſtibus dicta ſunt. Moſes legem ſub teſtibus dedit cœlo atq; terra: Eſaias ſub teſtibus arguit cœlo atq; terra: Apoſtolus iã celſiorib9 teſtimonijs ut prædicator euãgelicus uſus eſt, dicẽs: Teſtor uobis coram deo & Chriſto Ieſu & angelis eius. Hæc ergo teſtimonia ſub his ſcripta, & ſub his teſtata, & in his teſtata tanq; noui patrimonij hæres occupat, nõ ex parte, ſed in totũ. Ius ẽm hæreditatis ex ſolido eſt, & ſi inter plures ſecundũ humanã ſucceſſionẽ hæreditas diuidatur, tamẽ hæreditas ipſa

nomen

A nomē hæredis ex ſolido eſt. Ac ne quod à multis dici ſæpe ſolet, rationis aliquam habeat autoritatem, cum aſſerūt propriū dei munus eſſe, ut quis in dei rebus atq; operibus uerſetur, excuſantes infidelitatē ſuam quod ceſſante erga ſe dei uoluntate maneant infideles. Eſt quidē in fide manendi à deo munus, ſed impediendi à nobis origo eſt. Et uoluntas noſtra hoc proprium ex ſe habere debet, ut uelit deus incipienti crementum dare, quia conſummationē per ſe infirmitas noſtra non obtinet, meritū tamen adipiſcendæ conſummationis eſt ex initio uoluntatis. Idcirco pſalmum ita propheta concluſit: Declina cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum, propter retributionem.) Cor ſuum ipſe declinat, & ex naturæ humanæ peccatis in obedientiam dei inflectit. Natura quidem & origo carnis ſuæ eum detinebat, ſed uoluntas & religio cor eius ex eo in quo manebat originis uicio ad iuſtificationum opera declinat. Et declinat in omni uitæ ſuæ tempore, non in definitione aliqua ſpacij, ſed in omni uitæ ſuæ ſeculo. Declinat autem propter retributionem, certus ſcilicet ea fidei meritis reſeruari, & in his retributionem eius eſſe quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcēdit quæ præparauit deus his, qui diligunt eū in Chriſto Ieſu, cui gloria eſt, & nūc & ſemper, & in ſecula ſeculorū. Amē.

ס Samech.

B INiquos odio habui &c. Præcepti euangelici doctrina eſt, ut inimicos diligamus, & non ſolum amantibus nos amorē, ſed etiā his qui nos oderunt debeamus. Ergo hæc prophetæ profeſſio aduerſari uidetur dominicis mandatis, ut cum amor nobis inimicorū imperetur, ille quod iniquos oderit tanq; bonū opus præferat, dicens: Iniquos odio habui.) Sed huius ipſius dicti ratio ex ipſis euangelijs noſcenda eſt. Nam dominus qui inimicos diligi iuſſit, & maledicentes patrem aut matrem reos mortis eſſe conſtituit. Rurſum alio in loco præcepit, dicens: Si quis uenit ad me, & nō odit patrem ſuum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc etiam & animam ſuam non poteſt meus eſſe diſcipulus. Ergo hæc uidentur ſibi eſſe contraria, ut cuius ex præcepto, non ſolum odium in parentes, ſed maledictio tantum morte ſit digna, ipſe rurſum dicat neminem diſcipulum ſuum eſſe poſſe, niſi qui patrem, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, & animam ſuam oderit. Durus hic ſermo & præceptum graue eſt, impietatis neceſſitatem ad conſūmationē religionis imponere. Verū nihil adeo durū, nihil impiū, nihil cōtrariū anterioribus præceptis iubetur. Iraſci aūt chariſſima hæc nobis nomina pater ſcilicet aut mater, & uxor & filij non poſſunt, quod eos præcipimur odiſſe, cū animā ipſam noſtram odiſſe iubeamur. Scit eñ eſſe dñs plures tā incōſulti amoris, ut cū perſiſtere in martyrij gloria filios ſuos *Contraria in ſpecie.*

uideant

C uideant, ut tempori cedant, rogent, ut ſententiam mutent, precentur, & pietatis impiæ erga eos utantur affectu; cum anus mater, & pater ſenex miſerabiles canos filijs in ipſo martyrij certamine cum inuidia prædurata uoluntatis eorũ oſtendant. Hinc & uxor aſſit filiorum ambitioſa comitatu, oret ut potius ſibi, illiſq; uiuat, hinc fratres ſorores blandis nominũ ſuorum familiaritatibus deprecentur. Ipſa quoq; anima illecebris iampridem capta uiuendi tacitis quibuſdam cõſilijs ad cohibentiam deflectendæ uoluntatis irrepat. Hoc igitur in tempore odiſſe nos patrem, matrem, uxorem, filios, fratres, ſorores, & ipſam quoq; animã dominus præcepit. Nam hunc eundem ſermonem ita clauſit, poſt odium uniuerſorum, dicens: Et ſi quis non portat crucem ſuam & uenit poſt me, non poterit meus diſcipulus eſſe. Ergo tunc odio habendi ſunt, cũ portare nos martyrij crucem nolint, cum ſequi deũ exemplo paſſionis dehortentur: honeſtum hoc odium & utile eſt, eos qui ab amore Chriſti abducere conantur, odiſſe. Itaq; nunc propheta nihil contrarium euangelicis præceptis quibus amare inimicos iubemur, locutus uidetur, dicens: iniquos odio habui. Non enim inimicos ſuos odit, ſed iniquos, id eſt, tranſgreſſores legis. Propriore iſtud uerbo Græcitas nuncupat, παρανόμυς dicens, id eſt, extra legem agentes. Sed qui prætoritores legis odit, non poteſt nõ id amare quod oderit eſſe neglectum, & ideo ait: Et legem tuam dilexi. Conuenit autem ut qui legem amat, eos oderit

D qui legis inimici ſunt. Dehinc ſequitur: Adiutor & ſuſceptor meus es tu, & in uerbũ tuum ſpero.) Magno nobis auxilio dei opus eſt, in tanto atq; aſſiduo ſeculi iſtius prelio. Non enim nobis ſecũdum Apoſtolũ pugna eſt aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus poteſtates, & mundi potẽtes harum tenebrarum, aduerſus ſpirituales nequitias in cœleſtibus. Hos ergo hoſtes habemus, aduerſus hos adiutor deus precandus eſt, ut nos in ſuſceptionẽ ſuam recipiat. Sed nõ tam timoris hæc precatio debet eſſe, ꝙ meriti. Timor enim ex trepidatione conditionis humanæ eſt, propheta autem in uerbo dei ſperat. Spes non res præſentes obtinet, ſed futuras. Sperat ergo quæ uerbo dei, id eſt, dictis propheticis cõtinentur. Sperat autem uel retributiones fidei in uitam ſpiritualem, uel ipſum illum domini noſtri, qui dei uerbũ eſt aduẽtum expectat. Spes enim iſta meretur auxilium & adiutoriũ dei. Nõ aliter aut nos meremur, aut aliqui ante meruerũt, ꝙ uerbum dei deũ naturæ noſtræ carnẽ uel habiturũ ſperaſſe, uel quod habuerit credidiſſe. Sed propheta multa in ſe eſſe meminit, quæ ſpei ſuæ conentur obſiſtere. Et ideo ſubiecit: Declinate à me maligni & ſcrutabor mãdata dei mei.) Doctrinæ cœleſtis ratio admonet, ut dictũ hoc referendũ ad perſonam hominũ, in quibus inſit malignitas exiſtimetur. Propheta enim q gẽtes docet, qui uerbũ dei prædicat, iubet ut à ſe uniuerſi maligni declinent, q̃a cõgregatio ſancta ad maliciæ operarios ſit indigna, & neſcit quẽ poſſit excipere.

A cipere. Omnibus enim per naturæ demutabilis uolũtatem adiacet, ipſisq́ apoſtolis uerbo licet iam fidei emundatis, atq; ſanctis, nõ abeſſe tamẽ militiam per conditionẽ cõmunis nobis originis docuit, dicẽs: Si ergo uos cũ ſitis mali, noſtis bona data dare filijs ueſtris. Noſtrũ autem malos amare, & bonos ad bonitatem docere, ſecundum eum, qui uniuerſos ad ſe potius inuitat, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego uos reficiam. Sed ſcit propheta plures malignitates in occulto humani cordis eſſe. Secundum enim domini dictũ deintus exeunt cogitationes malæ, cædes, mœchiæ, fornicatiões, furta, falſitates blaſphemiæ. Hæc enim ſunt, quæ cõmunem hominem faciunt. Huius igitur modi ut à ſe declinẽt aduerſantes fidei ſuæ poſtulat. Obſiſtunt enim innocẽtiæ ſtudijs, obſiſtũt doctrinæ ſpirituali, atq; his per conſiliorum ſuorum aſſiduam familiaritatem ſe ingerentibus, non uacat animo dei mandata ſcrutari, quia maligni uiri præſentia, multum eũ qui mandata dei ſcrutari uelit, impediat. Et quia dei opus eſt miſericordia, ut in familiam eius recepti à dominatu malignorum horum liberemur, propheta orat dicens: Suſcipe me ſecundum eloquium tuum & uiuam, & non confundas me ab expectatione mea.) Propheta expectat, & ſperat, nihil præſens, nihil temporarium ſectatur. Plures autem ſunt qui hanc expectationem fidei noſtræ arguunt, & irrident,
B dicentes: Quid ieiunia, quid continentia, quid caſtitas, quid iactura patrimoniorum utilitatis affert? ubi ſpes ueſtra eſt Chriſtiani? Mors æqualiter dominatur uniuerſorum, in omniũ corporum naturas cõmune ius illi eſt. Quin etiam uniuerſis nos bonis ſeculi fruimur, & uitæ ueræ licẽtia utimur, & in quo tandem nobis ſpei noſtræ expectatione præſtatis? Non confundi ergo ſe in hac expectatione ſua propheta orat, ſed ut maneat cõfidens, & fructus ueræ illius uitæ quã expectat, accipiat. Scit enim ſe nondum uiuere, licet uiuat. Vita enim noſtra ſecundũ Apoſtolum abſconſa cum Chriſto eſt. Et idcirco ait: Suſcipe me ſecundũ eloquiũ tuũ & uiuã: Quia ueræ illius & indeficientis uitæ expectatione hac ſpe detinetur. Sperat eñ æternitatẽ, ſperat regnũ cœlorũ, ſperat regnũ dei, ſperat ſpũales benedictiones in cœleſtibus in Chriſto. In hac ſpe, in qua nõ cõfunditur, rogat ut ſuſcipiatur & uiuat. Dehinc ſequitur: Adiuua me & ſaluus ero, & meditabor in iuſtificationibus tuis ſemper.) Superius dixerat adiutor & ſuſceptor meus, nunc autem nominũ cõmemoratorum rem precatur, ut qui ſuſceptor eſt ſuſcipiat, & qui adiutor eſt adiuuet. Non abeſſe à ſe adiutoriũ adiuuantis precatur, non orat ne malignantes non habeat, quia per paſſionũ patientiã fides probatur: ſed ut aduerſus eos adiuuetur orat, quia auxiliũ à domino ſemp orandum eſt. Sed queadmodũ in ſuperiore ſuſceptus uiuet, ita & in hoc adiutus ſaluabitur. Adhuc eñ ſibi obeũda mors eſt, adhuc inferi ſuſtinẽdi. Tũc ſaluabitur cũ ex corporea, terrenaq́ natura in ſpiritualem glo

riam

riam tranſformatus, nullum aduerſantis inimici periculum metuat, uiuat C inter electos angelos, ſit paradiſi incola, & abſorpta corruptione ex mortali immortalis exiſtat. Sed quomodo meditaturum ſe in iuſtificationibus dei dicit, & meditaturum ſemper? nunquid non meditatur, qui & in meditatione ſperauit? Poteſt quidem & præſens uitæ opus accipi, ut quouſq; in corpore ſit, ſemper iuſtificationes meditetur. Sed nihilominus & in futurū ſermo procedit, ſcit in cœlo omnes angelos in meditatione iuſtificationum dei eſſe. Nihil enim illic ocioſum, nihil iners eſt. Omnes uirtutes cœleſtes, in opere miniſterij ſui permanent. Et cum nobis tunc uita angelorum uiuēdum ſit, poteſt ſecundum eos qui ſemper operantur, nobis quoq; æterna iuſtificationum eſſe meditatio. Dehinc ſequitur: Spreuiſti omnes diſcedentes à iuſticijs tuis, quia iniqua cogitatio eorum.) Auxiliū & ſuſceptionē ob hoc ꝓpheta orat, ne cū diſcedentibus à iuſtificationibus dei, & ipſe ſpernatur. Sed hic ſeruata ea ratio eſt, ut non dictū ſit ſpreuiſti oēs peccatores, ſed ſpreuiſti oēs diſcedētes. Si eñ peccatores ſperneret, omnes utiq; ſperneret, q̄a ſine peccato nemo ſit. Sed ſpernit diſcedētes à ſe quos apoſtatas uocant. Neq; eñ intereſt an in iuſtificationibus dei, q̄s aliquādo fuerit. Spernēdus enim eſt à deo quiſquis diſceſſerit, quia manentis meritū conſeruat D cōſūmatio ſpernendi. Differt uero à peccatore diſceſſio, quia peccatori uenia per pœnitentiam reſeruatur, diſceſſio uero cum ipſa pœnitentiæ diſceſſione ſe damnat. Quæ hinc oritur, cum uoluntas eorum qui diſceſſuri ſunt eſt iniqua. Dehinc ſequitur: Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ, ideo dilexi iuſticias tuas ſemper.) Prophetæ ſermo longe ſe, & ultra cōmunem ſenſum tendit. Nos enim præuaricatores eos exiſtimamus, qui ſuſceptam fidem, & cognitionem dei adeptam relinquunt, aliud pollicitos, & aliud nunc agentes. Sed hic præuaricatores exiſtimantur, omnes peccatores terræ. Nullus excipitur, generaliter ad omnes præuaricationis nomē refertur. Lex enim ueluti naturalis eſt, iniuriam nemini inferre, nihil alienū præcipere, fraude ac periurio abſtinere, alieno coniugio non inſidiari. Nouit & hanc naturæ Apoſtolus legem, dicens: Cum enim nationes quæ legem non habent naturaliter ſecundum legem faciunt, tales homines legē non habentes, ſibijpſi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Ergo præuaricatores exiſtimātur, q quod à natura legis accipiūt, derelinquunt. Furem quis deprehenſum, aut adulterum, aut homicidam arguit lege naturæ. Sed ſi in his ipſe uerſetur, præuaricator eſt legis. Nouit etiam cū ait: Peccatores terræ alios eſſe, & cœli peccatores. Audiamus enim euāgelicæ prædicationis prodigum filium proditū atq; mortuū, de peccato ſuo patri confitentem: peccaui, inquit, pater in cœlo & coram te. Quiſq́s cœleſtis doctrinæ & ſpiritalis gratiæ particeps factus in peccato demoratur, non terræ peccator eſt ille, ſed cœli. Omnes enim credentes in ſe dominus noſter

Peccare in cœlo quid.

A nus noſter Ieſus Chriſtus excitauit, & collocauit in cœleſtibus, ex quibus qui decidit, tanq̃ cœli peccator arguitur. Cũ igitur propheta terræ peccatores præuaricatores eſſe exiſtimet, quia naturæ legẽ peccãdo tranſgreſſi ſunt, ob hoc ipſe teſtimonia dei diligit: quia cum præuaricatio ſit decidere ex lege naturæ, tamen iam ſine uenia ſit ex cœleſti lege diſceſſio. Concludit autẽ ita: Confige de timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui.) Nouæ & inuiſitatæ preces prophetæ ſunt, ut à timore dei carnes ſuæ configantur, ſed meminit compatiendũ, & cõmoriendum eſſe cum Chriſto, his qui conregnare cum eo uelint. Et minore iſtud dicti uirtute Latinitatis tranſlatio eloquuta eſt. Quod enim nobiſcum eſt confige, illic καθήλωσον id ſignificat, ut clauis ſe cõfigat. Moriendum ergo nobis eſt, & omnia carnis noſtræ uicia configenda cruce domini ſunt. Morimur enim ſecundũ Apoſtolum cum Chriſto, & conſepelimur in baptiſmo. Et hoc propheta quanq̃ in ſua uoluntate habeat, tamẽ ut per miſericordiam dei conſequatur, expoſtulat. Configi enim ex timore dei carnes ſuas orat, quia iudicia dei metuat. Timet enim æterni iudicij ſententiam, timet non cum Chriſto configi, & commori, & conſepeliri, nouũ ſe hominem, niſi uetere conuicijs & cõcupiſcentijs exuto, intelligens tion futurum.

ע Ain.

B Feci iudicium & iuſticiam &c. Et in pſalmi exordio, & deinceps frequẽter meminimus, per hæc ſingularũ literarum quædam quaſi elementa diſcendi doctrina nos pietatis, cõtinentiæ, intelligentiæ, fidei, & timoris inſtitui. & ut rudem infantiam ad loquendi ſcientiam, quã & agendi doctrina conſequitur, ipſis humanæ uocis initijs erudiri: Quod ex conſequentibus ſextædecimæ literæ octo uerſibus intelligi licet. Propheta enĩ ex perſona ſua uniuerſos docet, quid uelle, quid agere, quid profiteri unũquenq; pro conſcientia infirmitatis ac naturæ ſuæ utile ſit, quid etiam metui, quid caueri, quid emundari oporteat. Beatus idem propheta, qui per miſericordiã dei ipſe ſibi & proſpector, & emũdator, & iudex eſt. Certe dignitati eius decentiſſimum eſt, ut qui ſpiritu dei loquitur, ea quæ humanæ, & ſalutis, & æternitatis ſunt, eloquatur. Ait enim ita: Feci iudicium & iuſticiam, non tradas me nocentibus me.) Fecit placentia deo opera, & quia fecit, ne nocẽtibus ſe tradatur, orat. Opus merẽdi anteſertur, & dehinc meriti præmium poſtulatur. Fit enim primum quod placeat, & tum dignatio eius, cui per opus placetur, orat. At nos nec operamur, nec placemus, quin etiã impijs & irreligioſis rebus offendimus, & quia tales tion placemus, iraſcimur. Sed dignũ eſt contueri, qualia ſint quæ propheta faciẽs, ne nocentibus ſe tradatur, orat, & omnia quæcunq; quis timẽs deum fecerit, utilia ei atq; pulchra ſunt. Pudicitiam quis colens, glorioſum ac timens ſordem corporis ſui, carni lumen inuexit. Contemptum uero pe-

C caniæ aſſumens, liberum ſe à terrenis dominationibus præſeruauit. Frugalitatem autem & parſimoniam diligens, nobilitatem animæ cœleſtis captiuam ebrietati non dereliquit. Sed hæc quamuis magna atq; præclara ſint, tamen quia prophetæ propria, eiq; tantũmodo utilia ſunt, non referuntur ad meritum. Sed quid fecit, ut non tradi ſe nocentibus deprecetur? Iudiciũ & iuſticiam ſcilicet. Nihil incõſultum, nihil iniuſtum agens, ſed primum faciens iudicium. Omnia nanq; ratione, modo, & ueritate pertractans, ut id quod in alterum agat, perpenſum antea atq; perſpectum iam de conſilij ſententia exequatur. Non permittit autem conſilio tantum ſuo iudicij ſententiam, ſed facit cum iudicio iuſticiam. Iudicantis autem cum conſilio hoc opus maximum eſt, ut quod iudicat, iuſtum ſit. Iuſticia etenim eſt amicitiæ concordia, unanimitatis uinculum, fundamentum pacis, diuinæ atq; humanæ rationis operatio. Hoc itaq; propheta fecit, in quibus cum opus ſuum ſit, tamen & eorum quibus iudicium & iuſticiam fecit, utilitas eſt. Poſtulat uero, ne nocentibus ſe tradatur. Omnis enim in quo peccati uoluntas eſt, deo uacuus eſt: & ubi deus nõ erit, illic diaboli locus eſt. Qui inſidians atq; obſidens, ubi adeundi opportunitatem habuerit, tanq; uacuam domũ occupat, quæ ei deo eam deſerente ſit tradita. Et propheta quidẽ qui ex perſona omnium loquebatur, ne à deo tradatur, orat. Cæterum Apoſtolus habet iam id in ſe fiduciæ, ut peccatores diabolo tradat ipſe, cum ad Corin-
D thios de eo qui fornicationes omnes ſupergreſſus, uxorem patris ſui acceperat, ſcribit: Ego autem abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui tanq; præſens eum qui hoc fecit, congregatis uobis & meo ſpiritu cum uirtute domini Ieſu, tradere iſtiuſmodi ſatanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſaluus ſit in die domini. Sed licet Apoſtolus tradat, ſcit tamen ſe in uirtute Chriſti, & in ſuo ſpiritu traditurum. Sed & in alia epiſtola ait de Phygello & Hermogene: Quos tradidi, inquit, ſatanæ, ut diſcant non blaſphemare. Qui enim ab eccleſiæ corpore reſpuuntur, quæ Chriſti eſt corpus, tanq; peregrini & alieni à dei corpore, dominatui diaboli traduntur. Sed propheta ne nocentibus ſe tradatur, orat. Adſunt enim inimicæ infeſtæq; uirtutes, quæ fidei propoſitum conturbent, quæ timorem dei oblitterent, quæ in terrenas cupiditates & deſideria ſollicitent, quæ infirmam corporis naturam quibuſdam blandimentorum aculeis in uicia cõmoueant. Nouit & Apoſtolus hanc multitudinem dominantiũ uirtutum, dicens: In quibus & uos aliquando ambulaſtis ſecundũ principem poteſtatis aëris ſpiritus, qui nũc operatur in filijs diffidentiæ. Fecit ergo propheta iudicium & iuſticiam, & ne tradatur ſe nocentibus, rogat. Et hoc modo nocẽtibus cum in peccatum impellunt, cum in gloriam inflant, cum in iram accendunt, cum in odium exacerbant, cum ad laſciuiam illiciunt, cum ad auariciam prouocant, ſed cum per hæc nocere properent, obtinere tamen eos qui innocentes ſunt, niſi

A niſi ſibi per ſeceſſionem dei traditi fuerint, non ualebunt. Dehinc ſequitur: Excipe me ſeruum tuum in bonũ, non calumnientur me ſuperbi.) Profi, cit in ſpes ſuas propheta, & celſiorem iam deprecationis ſuæ gradum ſcan, dit. Qui enim orauerat ne tradatur nocentibus ſe, iam ut in proprietatem ſerui excipiatur, rogat, beatum illum in ſe dei dominatum cum bona ſuſce ptione ſua deprecans, & non ob leuem cauſam ut in bonum ſuſcipiatur, orat, ſcilicet ne ſuperbi calumnientur. Et qui ſunt ſuperbi? Nempe illi, quo, rum principem loquentẽ Eſaias introducit ita: Dixit enim uirtute faciam, & ſapientia intellectus, auferam fines gentium, & uirtutem eorum, & com, mouebo ciuitates inhabitabiles, & omnem orbem terræ apprehendã ma, nu mea ut pullos, & tanq̃ cõfracta oua auferam. Hæc ſuperbientis uox eſt, diaboli ſcilicet, qui deo ac domino noſtro Ieſu Chriſto oſtenſa terrenorum imperiorum gloria dicere auſus eſt: Omnia hæc tibi dabo, ſi procidẽs ado, raueris me. Nõ eſſe autẽ hunc ſolitariũ, ſed plures ei adeſſe ſpiritualiũ nequi tiarũ miniſtros, per eum docemur, qui ait: Diſcedite à me maledicti in ignẽ æternũ, quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius. Ab horũ igi, tur ſe ſuperborum calumnia eſſe liberum rogat. Calumniantur enim, quia cum ipſi peccati incẽtiua ſuppeditent, calumniam nobis ante deum peccati quod per eos geſſerimus, intendunt. Cauſam nanq; peccati ad crimen in,
B ijciunt, & criminis inuidiam per calumniam exacerbant, ſcriptura in Apoca lypſi calumniatorem eũm eſſe teſtante. Verum etiam nunc ſe extendit pro pheta in celſiorem profectum, dicens: Oculi mei defecerunt in ſalutare tuum, & in eloquium iuſtitiæ tuæ.) Oculi deficiunt, cum intentus in ali, quam expectationem uiſus laborat. Propheta itaq; animæ ſuæ oculos in dei ſalutare defixit, & de ſalutari quid intelligi oporteret, ſæpe tractauimus, cum ſcilicet eſſe Ieſum, qui ſaluũ faciet populum ſuũ à peccatis. Alijs igitur oculos in deſideria ſecularia occupãtibus, & in uoluntates rerum præſentiũ tendentibus, propheta in dei ſalutare defixus eſt. Et ne per corporales ocu los eum deficere ſub hac contemplandi intentione exiſtimaremus, non ſo, lum in dei ſalutare deficiunt, ſed etiam in eloquium iuſtitiæ. Iuſta itaque eſſe dei eloquia confitetur. Scit eſſe quædam, quæ cum imperitis atque im pijs iniuſti eloquij habeant opinionem. Cum Pharaonis cor ad contuma, ciam obduratur, & pertinacia ei irreligioſæ uoluntatis affigitur, cum ex duabus adhuc in utero gẽtibus minori maior ſit ſeruitura, & neutro quic, quam boni promerente, ſeruitus alteri imponitur, dominatus alteri dona tur. Cum Adam de paradiſo ne arborem uitæ contingat, expellitur, quæ homines diuinæ uirtutis, & bonitatis, & iuſtitiæ incapaces, dum intelligere non poſſunt, iniuſta eſſe conſtituunt. Sed prophetæ huius in iſtiuſmodi eloquium iuſte oculi deficiunt, quia ſciat nihil iniuſtum eſſe in his dictis dei, ſed omnia aduentu ſalutaris dei hæc eloquia & conſummanda, & intel

C ligenda eſſe iuſticiæ. Procedit autem per hanc intentam uſq; ad defectio-
nem oculorum expectationem, ut aliquid ultra precari audeat. Confeſſus
itaq; eloquium iuſticiæ, hæc ſubdidit: Fac cum ſeruo tuo ſecundum mi
ſericordiam tuam, & iuſtificationes tuas doce me.) Inſolens fortè uox exi
ſtimaretur, quæ diceret: Fac cum ſeruo tuo. Quod enim dicitur, fac, tanquã
ex fiducia aliqua præſũmptio eſt uſurpata poſcendi. Sed non impudenter
id diceret, qui iudicium & iuſticiam feciſſet, qui ſe excipi in ſeruũ deprecatus
eſſet, cuius oculi in ſalutare dei, & in eloquium iuſticiæ defeciſſent. Sed ne
in his quidem propheta inſolens eſt. Nam in eo ipſo quod dixit, fac, adie-
cit, cum ſeruo tuo. Et quia ſeruitus noſtra ad id ipſum ut in ſeruitutis fide
maneat, miſericordia domini indiget, ſuperaddidit: ſecundũ miſericordiã
tuam, quia miſeratione eius opus eſt, ut in hac ſeruitutis noſtræ profeſſione
maneamus. Imbecilla enim eſt per ſe aliquid obtinẽdi humana infirmitas,
& hoc tantũ naturæ ſuæ officiũ eſt, ut aggregare ſe in familiam dei & uelit,
& cœperit. Diuinæ uero miſericordiæ eſt, ut uolentes adiuuet, incipiẽtes con
firmet, adeuntes recipiat: ex nobis autẽ initium eſt, ut illa perficiat. Sed quid
tandem ut faciat cum ſeruo ſuo ſecundum miſericordiam ſuam poſtulat?
Nempe ut iuſtificationibus quas Moſes cõſtituere præceptus eſt, magnũ
neſcio quid, & incomprehenſibile humanæ intelligẽtiæ cõtineri. Scire optat
D quis iſte ſit, ut frequenter diximus, coëmptus Hebræus puer, ſex tantum
annis ſeruiturus. Legit hæc quidem, ſed non ſtatim quod legit, & intelligit.
Scire uult quæ illa ſeruitus ſcit, quæ ſeptimi anni libertas, quid ſit auris fo-
rata ex ſubula, ſi liber eſſe nolit, quæ illa mulier Hebræa, quid illud, ut ſine
muliere ingrediatur ipſe: quid deinde ſecunda iuſtificatio, quid tertia, quid
ſequentes habeant futurorum ſacramentorum præformationes. Non eſt
humani ingenij hæc conſequi poſſe: cœleſti opus eſt magiſtro, & plurimis
fidei noſtræ meritis neceſſarium eſt ut doceri iſta mereamur. Scire autem
nos conuenit, in omnibus prophetæ uerbis nihil humile eſſe, nihil com-
mune cum cæteris, ſed proprium uel ſibi ipſi, uel ſuis ſimilibus enunciari.
Latet autem ſub familiaribus uerbis maxima conſcientiæ & fidei profeſ-
ſio, ut nunc in eo quod loquitur, intelligimus. Ait enim:

Seruus tuus ego ſum, da mihi intellectum ut ſciam teſtimonia tua.)
Nemo noſtrum eſt, qui non uel in orationis ſuæ prece, uel in communium
ſermonum conſuetudine ſeruum ſe eſſe dei fateatur. Et quid magnum pro
pheta fecit, ſeruum ſe profitendo, quod nullus auſus ſit denegare? Sed pro-
feſſio cæterorum fallax eſt, quæ cum habeat conſcientiæ neceſſitatem, non
habet tamen confeſſionis ueritatem. Proprium hoc prophetæ eſt, ut ſe ſer-
uum dei profiteatur, in omni uitæ genere famulatu conditionis ſuæ fun-
gens, ſiue ambulans, ſiue uigilans, ſiue dormiens, in cibo etiam atq; ieiunijs
deo aut eſuriat, aut ſaturus ſit, & nullo in tempore à ſeruitutis ſuæ officijs
abſiſtat;

A abſiſtat. Hic libere dicit: Seruus tuus ſum ego. At uero qui ſtupris dormit, latrocinijs uigilat, quæſtibus peregrinatur, luxui requieſcit, ſi dicat, ſeruus tuus ſum, profitetur quidem quod eſt, ſed quod non eſt, agit. Propheta autem quamuis conditionem ſui officij etiam ipſo famulatu ſuo confiteatur, tamen infirmitatis ſuæ memor eſt. Dari enim intellectum ſibi rogat. Eſt enim intellectus in quodam theſauro repoſitus ſpiritualium gratiarum, quem interdum ſub falſæ opinionis errore imprudentium mentibus diabolus inſinuat. Sed à deo intelligentiam propheta poſtulat, ne ſibi inanis intelligentia ſubrepat, qualis gentium, qualis Iudæorum, qualis hæreticorum, & poſtulat ob id, ut teſtimonia dei ſciat, quæ ſub teſtibus tradita ſunt, quæ ſub teſtibus neglecta & uiolata eſſe exprobrantur, quæ in aduentum eius ob quem teſtandum dicta ſunt, neglecta & faſtidita uindicabuntur. Et horum quidem teſtimoniorum tempus non ignorat propheta, dicens: Tempus faciendi domine diſſipauerunt legem tuam. Lex populo ſub teſtibus data eſt, quæ cum diſſipata & abiecta à Iudæis eſt, tunc fuit tempus domino, ea quæ continebantur lege faciendi. Pollicitus enim in lege eſt, ut ſalutem gentibus daret, ut ipſo ſibi hominis corpus, quo ſecundum imaginem & ſimilitudinem dei factus eſt, aſſumeret, ut diſſipata lege, fidei gratiam donaret. Temporis huius meminit per Eſaiam prophetam, dicens:
B Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis auxiliatus ſum tibi. Apoſtolus uero dicti huius interpres, hæc ſcribit: Ecce nunc bene acceptum tempus, ecce dies ſalutis, id eſt, diſſipata lege, tempus euangelicæ prædicationis aduenit. Sed illis legem diſſipantibus, aliud opus prophetæ eſt. Et quod ſit, ex ſubiectis docemur. Ait enim:

Ideo dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion.) Quod ait, ideo, ad id rettulit quod dixerat: Tempus faciendi domine, quia ſciret tempus faciendi domino eſſe, cum legem diſſipaſſent. Ideo autem mandata dilexit, quia in his tempus faciendi domino contineretur. Lex enim omnis aduentum domini teſtata eſt, ipſo dicente: Si creditis Moſi, creditis utique mihi: De me enim ille ſcripſit. Mandata igitur ob id propheta dilexit, quia in his aduentũ dominicæ corporationis intelligit. In eo autem quod diligit, plus neſcio quid ſignificat. Facere autem aliquid, minus eſt quàm diligere, quia plerunque id quod agimus, neceſſitatis eſt. Dilectio uero eadem perfecta eſt, quæ maxima eſt, & quæ nulli comparatione ſimiliũ coæquatur. Diligit autem mandata dei ſuper aurum & topazion. Humanus error precioſius nihil auro & gemmis opinatur, & hæc ſunt quæ hominum cupiditates dominatui precij ſui & honoris ſubdiderunt. Auro uiris honeſtas pudicitiæ uenalis eſt. Per gemmas uero humani corporis præſtantior ut putant ſpecies ad naturæ contumeliam expolitur. Et idcirco nihil habet ſexus uterque

C preciosius, dum uiri poſſe omnia auro uolunt, mulieres uero per gemmas fieri ſe exiſtimant pulchriores. Præſtat autem ut cæteris metallis aurum, ita & alijs lapidibus topazius. Eſt enim ipſe rariſſimus, & ſpecioſiſſimus omnium, & maximus. In thebaidis uero loco, cui alabaſtra nomen eſt, reperiri ſolet. Hunc etiam ferunt ſecularium geſtorum literæ in topazio inſula ab incolis eius, id eſt, Troglodytis arabis inuentum, ad matrem regis Aegypti Ptolemæi, ſub quo ſcripturæ legis ex Hebræo in Græcum tranſlatæ ſunt, munere fuiſſe delatum. Continet autem ipſe in ſe ſolus cæterarum gemmarum optimarum precioſiſſimarumq́ſ ſpeciem & in uno illo diuerſiſſimorum colorum permixtio continetur. Super hunc igitur topazion & ſuper aurum mandata dei propheta dilexit, non terrenis, ſed cœleſtibus ſe deſiderijs ſignificans detineri. Contempta autem ſecularium opum cupiditate, omnem à ſe occaſionem peruerſæ & prauæ uoluntatis recidit. Diligens enim ſuper aurum & topazion mandata dei, dehinc ait: Propter hoc ad omnia mandata tua dirigebar, omnem uiam iniquam odio habui. Non deflectitur, nõ detorquetur per terrenas cupiditates, ſed ad omnia dei mandata dirigitur. Non obuia occupant. Vidit aurum, ſcit hoc terræ limum eſſe: uidit gemmas, meminit eſſe aut montium, aut maris calculos: uidit illicem ad laſciuiam uultum, ſcit tanquam auibus cœli ex his ſibi laqueis euadendũ. Reſiſtit ergo coalitis ſibi naturæ ſuæ uicijs, & omnẽ

D uiam iniquitatis odit. Ideo itaq; ad mandata omnia dirigitur, quia ea ſuper terrena deſideria diligit. Et dirigitur ne particeps eorum fiat, quibus dicitur: Natio praua & peruerſa. Et omnem uiam iniquitatis odit, ut ſit in eo qui eſt uia, domino ſcilicet noſtro, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

D Pe.

MIrabilia teſtimonia tua domine &c. Natura humani ſenſus ea eſt, ut ea mirabilia habeat, quæ ante compererit. Ex compertis enim iudicium admirationis exiſtit. Cæterum nemo poterit ignorata mirari. Hæc idcirco antea commemorata ſunt, ut diligentius dicti prophetici ratio quereretur. Contra opinionem enim generalis ſenſus hæc dixiſſe exiſtimatur: Mirabilia teſtimonia tua domine, ideo perſcrutata eſt ea anima tua. Nam cum prius ſecundum humanam conſuetudinem oporteat perſcrutari & reperire, & reperta mirari, teſtimonia domini ante mirabilia ſunt, & ob id perſcrutatione ſunt digna. Dicti autem huius perfecti & pulcherrimi ea ratio eſt: Teſtimonia etenim dei, id eſt, ea quæ ſub teſtibus ſcripta ſunt, etiam ſi per obſeruantiam legis humanam infirmitatem ad cognitionem & famulatum dei imbuant: quippe ubi caſtitas, pietas, pudicitia, ueritas, innocẽtia, frugalitas, & religio mandatur,

& per

A & per quaſdam religionum conſuetudines, hiſtoriarumq́ diuerſitates diuini honoris officium præcipitur:in quibus cum admiratio magna ſit, pro peccatis oblata hoſtia,& datũ pro redemptione animæ munus, & agnus in ſacramento paſchæ occiſus,tamen in his plus de futurorum ſpe atq; doctrina admirationis cõtinetur. Hæc itaq; huic prophetæ admirabilia ſunt: ſed quia præſentes admirationes futurorum atque æternorum bonorum exemplaribus admirabilia ſunt,perſcrutatur ea. Non inquirit tantummodo in quo eſt rerum abſconditarum diligens exquiſitio, ſed perſcrutatur etiam per adiectionem ſcilicet diligentioris exquiſitionis,laborem ſuum in perſcrutatione demonſtrans. Neq; tantummodo perſcrutatur,ſed perſcrutatur ex anima, ad uoluntatis officium animæ intentione ſociata. Sequitur deinde: Declaratio ſermonum tuorum illuminat,& intelligentiam dat paruulis.) Et is quoq; ſermo forte uidetur à naturæ noſtræ conſuetudine eſſe diuerſus.Cum enim ante intelligendum ſit, & ſic lumine intelligentiæ utendũ, quia noctem ignorantiæ intelligentiæ adeptæ lumen expellat, propheta tamẽ dicit declarationem uerborum dei prius illuminare,& poſt illuminationẽ intelligentiam præſtare. Sed quæ ſint dei uerba, ante diſcendum eſt,& tunc illuminationis, & poſtea intelligentiæ ratio præſtanda eſt. Verba dei ſunt,quæcunque prophetæ loquuti ſunt. Cum enim Moſes uerbis ſuis populo Hebræo legis obſeruantiam nunciauerit, tamen in libro

B eiuſdem legis ita ſcriptum eſt:Et dixit dominus ad Moſem, Dic filijs Iſraël. Vſus igitur eſt his legiſlator uerbis, quibus ei ut uteretur præceptum eſt. Ergo uerba dei ſunt, quæ per officium licet humani oris audita ſunt. Sed & magnus ille propheta ipſo iudicio domini noſtri Ieſu Chriſti bene loquutus, cum dixiſſet: Audi cœlum, & auribus percipe terra, ait, quoniam dominus loquutus eſt. Et poſt aliqua quæ querelis maximis increpabantur, dixit: Os enim domini loquutum eſt hæc. Hæc ergo omnia dei uerba ſunt, ſed declaratio ſermonum maxime neceſſaria eſt. Sunt enim ſub uelamine opinionis alterius prædicata, ſunt ſecundum Apoſtolum allegorumena, ſunt comparatiuis ſignificationibus amphibola. Teſtis eſt dominus hæc eadem per Eſaiam ita dicta eſſe, Iudæis infidelibus exprobrans, & dicens: Auditu audietis, & non intelligetis. Signata enim omnia ſunt, & per ſolam ſpiritualem doctrinam reſignanda. Hæc enim ad Danielem deſideriorũ uirum dicta ſunt: Vade Daniel, quia clauſi ſunt,ſignatiq́ ſermones. Ait etiam Eſaias: Dabitur liber iſte in manus hominis ſcientis literas, & dicetur ei: Lege hæc, & reſpondebit: Non poſſum legere, ſignatum eſt enim. Sed declaratio uerborum myſticorum per euangelia præſtatur,ubi legis abſcondita & occulta prophetica domino in corpore manente panduntur, ex quibus primum fides diſcitur. Ibi enim ea quæ à

C prophetis dicta ſunt, per eum rebus & operibus explentur, cum uirgo pariit, cum dominus uerbum eſt, & uerbum caro fit, & habitat in nobis, cum muti loquūtur, cum ſurdi audiunt, cum claudi incedunt, cum leproſi emundantur, cum cæci uident, cum dæmoniaci curantur, cum mortui reſurgunt: declaratio hæc uerborum dei noſtræ hanc naturæ obſcuritatem fidei luce illuminat. Nunc enim intelligimus reſurrectionis gloriam, iudicij poteſtatem, æternitatis honorem. Intelligimus hæc paruuli, uel ad innocentiam renati, uel per ignorantiā imperiti. Hæc declaratio uerborū dei, & intelligentia paruulis præſtita huius temporis & ætatis eſt, ut dominus in euangelio demonſtrat, dicens: Confiteor tibi domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & intelligentibus, & reuelaſti ea paruulis. Ecce declarationis, & illuminationis, & intelligentiæ tempus: abſconſa enim huc uſq; ſunt. In his diebus hæc declarantur, & declarata illuminant, & illuminata intelligentiam paruulis ſubminiſtrant. Fiunt per hanc intelligentiam ſancti ſpiritus iam capaces. Denique id ipſum ſequens ſermo ſubiecit, dicens:

Os meum aperui & attraxi ſpiritum, quia mandata tua concupiſcebam.) Non de hoc utique humani corporis ore dixit, quod per labia concluditur ac patet. Nam ſpiritum officio nariū magis quàm oris haurimus. Laborioſius autem auditu auris in animam tranſfunditur, abſolutus uero per naturalem curſum famulatu atque officio narium commeat. Sed hos D ſcriptura non labiorum tantum, ſed & cordis ſolita eſt nuncupare. Corde enim per fidem patente, & per deſiderium ad hauriendum hiante intelligentia doctrinæ cœleſtis accipitur. Non animæ hoc, ſed cordis officium eſt. Apoſtolus enim ait: Animalis enim homo non percipit quæ ſunt ſpiritus. Stulticia enim eſt ei. Et idem doctor gentium ait: Lex enim non in tabulis lapideis ſcripta, ſed in tabulis cordis carnalibus. Hoc ergo os ſuum propheta pandens, attraxit ſpiritum. Non enim ultrò ingruit, expetendus eſt, attrahendus eſt, & infantium modo tanquā lac innocens hauriendum. Ideo autem propheta os aperuit, quia meminerit ſibi in pſalmo altero dictum: Dilata os tuum, & adimplebo illud. Et in lege ſcriptum ſit: Deſcribe hæc in latitudine cordis tui. Corde enim dei prædicatio, non ore ſuſcipitur. Et ſecundū euangelicam prædicationem, uerbum dei ex corde malus abripit, quod ultra mel & fauum iuſtum in ore delectat. Vt enim per os in alimoniam corporis cibos ſumimus, ita per cor ad uiuificandam animā eſcas doctrinæ cœleſtis accipimus, quæ niſi amplificato & patente corde attracta quodam modo fuerint, non adibunt. Sequitur deinde:

Reſpice in me, & miſerere mei ſecundū iudicium diligentiū nomen tuū.) Ad id quod dixerat, reſpice in me, mox addidit, & miſerere mei. Scit enī dominū etiam in ultionem impiorum pœnamq; reſpicere. Reſpexit enim, ut ſcriptum eſt, ſuper caſtra Aegyptiorum, & colligauit axes curruum eorum.

Et rurſum:

A Et rurſum: Reſpexit dominus ſuper Sodomam & Gomorram. Reſpexit uero nõ ſolum ad pœnam, ſed etiam ad terrorem, cum dicitur: Aſpicies in terram, & facies eam tremere. Propheta ergo non ſolitarium hoc orat, ut in ſe deus reſpiciat, ſed cum miſeratione reſpiciat: neque cum miſeratione tantum, ſed ſecundum iudicium diligentium nomen eius. Eſt quidem ex bonitate dei miſericordia, ſed promerenda eſt hæc à nobis ſtudio innocenti, ut in nos reſpiciat, qualiter reſpexit in Abraham, qualiter in Iſaac, qualiter in Iacob, qualiter in Ioſeph, qualiter in Iob, qualiter in Moſem. Scit enim ad hæc miſericordiæ ſuæ opera deum ſoluere reſpicere, cum dicitur: Deus de cœlo reſpexit in terram, ut audiret gemitum uinculatorum, & ſolueret filios interemptorum. Et rurſum: Reſpexit ſuper filios pauperum, & non ſpreuit deprecationem eorum. Secundum ergo hoc iudicium timentium deum, orat ut deus ſuper ſe reſpiciat & miſereatur, ut ſi ieiunantem uidet, ſi miſerantem contuetur, ſi pium ac religioſum in omni opere conſpicit, tunc ſecundum iudicium eorum qui diligunt nomen ſuum, ipſe quoq; dei miſeratione ſit dignus. Dehinc ſequitur: Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuũ, ac ne dominetur mei omnis iniuſticia. Incedit quidem propheta ex uoluntate ſua iuſticiæ greſſibus, ſed ſcit undiq; ſibi iniuſticiæ dominationes imminere. Superius orauerat, ut in ſe deus reſpiceret, ac miſereretur ſecundum eos qui diligunt nomẽ ſuum. Miſericordiæ autẽ

B quam orat, hunc fructum eſſe ſentit, ut greſſus ſui dirigantur, non ſecundũ ſeculi uias, nõ ſecundum humanam gloriam, non ſecundum corporis uoluptates, ſed ſecundum eloquium dei. Si nihil impedimenti uſquam occurreret, ſi aduerſantes ſibi non undiq; adeſſent, ſuis ipſe uiribus in ea quæ agere uellet, confirmaretur. Sed ubi inſidiæ ſunt, ubi bellum eſt, opus eſt potioris auxilio, ut nõ in ſe dominetur omnis iniuſticia. Non ut à ſe abſit, ſed ne dominetur ſui, orat. Scit per tentationes ad gloriam perueniri. Meminit Abraham & peregrinationis iniuria, & amittendæ uxoris metu, & per immolandi filij dolorem fuiſſe tentatũ. Scit Iob omni tentationũ eſſe militia perfectum. Recolit Ioſeph cum à fratribus uenditur, cum à domini ſui coniuge ad adulterium compellitur, cum carcere pœnæ reſeruatur, gloriam maximæ fidei per hæc iniuſticiæ tentamenta meruiſſe. Dominationẽ iniuſticiæ propheta metuit, tentationem uero eius non recuſat. Dirigendos autẽ eſſe à domino greſſus ſuos ſecundũ eloquia ſua meminit, ne iniquitas qua tentatur, poteſtatem poſſit habere dominandi. Poſt quæ id con ſequitur: Redime me à calumnijs hominum, ut cuſtodiam præcepta tua. Humana tentatio grauis non eſt, Apoſtolo dicẽte: Tentatio autẽ non apprehendat uos, niſi humana. Sed calumnia grauis eſt. Calumnia autem eſt, uel cum bono operi facinoris mali nomen adſcribitur, uel cũ ſpecie blandiente internæ maliciæ uirus occulitur. Neq; eñ eius directæ maleuolentiæ

C opus eſt,ſed fallax & ſubdolum,& ſub ſpecie bonæ uolũtatis maliciæ operatione deſæuiens. Et difficile eſt cauere à talibus, qui ſub nomine fratrum inimici ſunt,ſub nomine amicorum hoſtes ſunt, ſub filiorum ſpecie parricidæ ſunt,ſub ſpecie unanimitatis coniugum ineuitabile malum ſunt. Abel iuſtum,Caim ſceleſtus per familiaritatem fratris occidit. Noẽ deo probatum,Cham filius eius irriſit. Eſau Iacob exulem eſſe paterna domo fecit:ualidiſſimum præliatorem diaboli Iob , ſola uxor eius tentauit inflectere. Hunc ipſum ſanctum prophetam quoties calumniæ hominũ fefellerunt? Quoties Sauli proditus eſt? Quoties quibus in locis ageret, nũciatum eſt? Vbiq; ei calumniantium inſidiæ affuerunt. Nouit hæc dominus domeſticæ calumniæ ſcandala grauiſſimum ſolere fidei excidium afferre, dicens: Quod ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te,& ſi pes dexter, aut manus ſcandalizat te,erue & abſcide abs te. Non de membris corporum hic locutus eſt, cum ſcandala nec pes,nec manus poſſit afferre, ſed de coniunctiſſimis nobis ac maxime neceſſarijs membris , quia omnes unum corpus ſumus in Chriſto. Hæc iubet,ne domeſticis calumnijs ac ſcandalis penes nos manentibus aliqua nobis uiciorum labes adhæreat. Ergo propheta ſi ab his redemptus eſſet,cuſtoditurum ſe præcepta dei pollicetur,quia iſtæ domeſticorum omnium calumniæ impedimentum fidei frequenter afferrent. Dehinc ſequitur: Faciem tuam illumina ſuper ſeruum tuum, & doce me

D iuſtificationes tuas.) Vultus domini quidem eſt ſuper facientes mala, ut expugnet de terra memoriam eorum . Sed ſicut deus reſpicit ad pœnam, reſpicit & ad miſericordiam, ita & uultum ſuum ad utrunq; deflectit. Sed hanc faciem domini ad illuminationem ſuam propheta orat. Ex maieſtate enim & uultu uidentis nos dei lumen accipit, & deflexus in nos miſericordiæ ſuæ uultus, ad gratiam ſpiritualis uirtutis irradiat . Vel certe cum iudicij dies aderit , cum uiſibilis nobis in gloria paternæ maieſtatis aſſiſtet,tunc nos faciei ſuæ lumine illuminabit. Vt enim quædam metalla atque gemmæ naturæ ſuæ fulgorem in ea quæ ſibi proxima ſunt,refundũt, & æmulantem ſpeciem ex intima ſui ſpecie præſtant, & ut Moſes ex contemplatione gloriæ dei lumen accepit,ita ut honorem gloriæ ſuæ populus ſuſtinere non poſſet,ſic & propheta ſeruum dei ſe illuminari precatur,& iuſtificationes dei doceri,ut à ſe non ex parte,neq; per legis umbram, ſed facie ad faciem,& ſpirituali contemplatione cernatur. Dehinc ſequitur:

Exitus aquarũ tranſierunt oculi mei,quia non cuſtodierunt legem tuã.) Conſcius peccatorum ueterum, ut hiſtoria ipſa docetur, licet toto corde ſe direxerit,tamen quia & peccati ſui dolorem ante re ipſa iam ſcripſerit tunc cũ Nathan propheta arguente crimen ſuũ recognouit & fleuit, nũc quoq; non deſinit ueræ pœnitentiæ lachrymis facti ueteris crimen abluere,dicẽs: Exitus aquarum tranſierunt oculi mei, fontes ſcilicet lachrymarum ſuarum

A tum, fontes fluminum eſſe tranſgreſſos. Hæc enim pœnitentiæ uox eſt, lachrymis orare, lachrymis ingemiſcere, & per hanc cōfidentiam dicere: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, & lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Hæc uenia peccati eſt, fonte fletuum flere, & largo lachrymarum imbre madefieri. Sed ſecundum rationem temporis & fidei etiam immobilis firmitatem, dicti quoq; ſui temperauit modum. De præterito enim dixit: Quia non ſeruauerunt legem tuam. Confeſſio quidem criminis ſemper in tempore eſt, quia oporteat peccati pœnitentiā non deſinere. Finis enim peccati interioris eſt temporis, quia uera peccati cōfeſſio eſt, ſine intermiſſione temporis pœnitere. Peccati uero pœnitentia eſt, ab eo quod pœnitendum intellexeris, deſtitiſſe. Atq; ob id propheta nec confiteri peccatum deſinit, & peccatum ex præterito confitetur.

ץ Zade

IVſtus es domine. Indefeſſa & perſeueranti fide neceſſarium eſt, ut immobilis in nobis, & inconcuſſa confeſſio ſit, ne uel aliqua temporum iniuria, aut perſecutionū dolore commoti, deuotionis ſtudium relaxemus, ſed quando morbi uexabunt, paſſiones & cruciatus corporum deſæuient, damna defatigabunt, luctus & orbitates affligent, ſemper utemur hac qua nūc propheta uſus eſt uoce, dicens: Iuſtus es domine, & rectum iudicium tuum. Mandaſti iuſticiam

B teſtimonia tua, & ueritatem tuam ualde.) Meminerimus enim primum, qui uniuerſorum dominus eſt, iuſtum eſſe, & iudicia eius recta eſſe. Quur enim in ſuos iniquus ſit? Quur in eos quos ipſe genuit, iniuſtus ſit? Bonitatis ſuæ immenſitas non ſinit iſtud de eo exiſtimare. Genuit nos non ad iniuriam, genuit nos non ad originis noſtræ naturæ dolorē. Si quid eſt quod patimur, ex iudicio bonitatis ſuæ accidit. Vinci diabolum patientiæ noſtræ uirtutibus delectatur, & probari nos per luctus, & dolores, & damna deſiderat, ut nihil in ſeruos ſuos ſeculi poteſtas ſibi eſſe iuris & dominationis intelligat. Quæcunq; uis ſit, iuſta & teſtata & uera ſunt cum augmento adiectionis. Valde enim uera ſunt. Et quia rarum eſt horum obſeruantē eſſe, & difficile eſt inconcuſſam fidem inter has ſeculi procellas, & inter humanorum uiciorum naufragia dirigere: quia ſi quid aduerſi accidit, prona in deum querela eſt. Deum enim inter damna ſua auarus accuſat, deo cum inuidia fletuum ſuorum orbatus iraſcitur, deo iniuſticiam qui ad confeſſionis gloriam perſecutionibus probatur, exprobrat. Vniuerſorum ſtultiſſima hæc querela eſt, cum iniuſticiæ deum per impatientiam impij doloris accuſant, & idcirco propheta ſubiecit, dicens: Tabeſcere me fecit zelus tuus, quia obliti ſunt uerborum tuorum inimici mei.) Dei zelo ad omnia uicia noſtra & crimina exanimatur propheta. Habet hanc etiam natura humana conſuetudinem, ut ſi quando eorum quos diligimus, uoluntati aduerſari

C aduerſari aliquos uiderimus,zelo eius cui non paretur,utamur. Quãtus au
tem nobis dolor eſt,cum unum ex dei populo effici uidemus ſeculi mini-
ſtrum,& operatoriũ diaboli, & uas mortis,& materiam gehennæ? Zelo er
go dei iraſcitur, quiſquis Chriſtianum ieiunij die luxuriantem conuiuijs ui
derit.Zelo dei iraſcitur,qui inſolentem in fratres miniſtroſq; conſpexerit.
Zelo dei iraſcitur,quiſquis diuerſari in ſtupris ſanctificatum iam in Chri-
ſto corpus arguerit.Zeli huius & apoſtolos meminiſſe accepimus,cum do
minus templum ingreſſus,flagello è funibus omnes uendentes & ementes
cœpit eijcere, & eius zeli de quo ſcriptum eſt: Zelus domus tuæ comedit
me. Efficimus enim nos interdum templum dei, aut domũ negociationis,
aut ſpeluncam latronũ. Templum enim dei ſecundum Apoſtolum corpo
ra ſunt,quæ in Chriſto ſanctificata ſunt.Et hæc eadem corpora cum cogita
mus,atq; agimus ſtupra,cædes,furta,falſitates,rapinas,ſpeluncam latronũ
conſtituimus. Cum autem ſeculi negocijs, & negociationũ commercijs la-
boramus,tunc domum dei domum negociationis efficimus,ut quæ oratio
nis ſedes eſſe debebat, fiat uel latibulum latrocinantium, uel domus nego
ciationum. Hoc ergo zelo dominus ut iſtiuſmodi homines de templo
eijciat, commouetur. Vſi ſunt & hoc zelo probabiles & accepti deo uiri.
Nam & Phinees ob hunc zelum meruit iudicium plebis æternæ. Cum
enim fornicati eſſent filij Iſraël,& dei zelo incitatus in pœnam eorũ fuiſſet,
D tunc ait dominus:Phinees filius Eleazar filij Aaron requieſcere fecit anima
tionem animæ meæ, quia zelauit zelum meũ. Sanctus ille & in cœleſtem
habitationem raptus in corpore Helias propheta,ait: Zelans zelaui, quia
dereliquerunt te filij Iſraël,& prophetas tuos occiderunt, & ego derelictus
ſum ſolus. Tenet itaq; & hunc prophetam zelus iſte: uidet enim irreligio-
ſas damni querelas,impios luctuum fletus,prophanam legis dei obliuio-
nem,& idcirco hæc agentes,inimici eius ſunt. Nullum enim religioſis uiris
cum talibus eſſe ius amicitiæ poteſt, quando declinandi, deteſtandiq; ſint
odio irreligioſorum. Nam id ipſum pſalmo altero docetur, cum dicitur:
Odientes te domine odiui,& ſuper inimicos tuos tabeſcebã. Perfecto odio
oderam illos. Abrahæ quoq; dominus dixit: Qui te maledixerit, maledi-
ctus erit,& inimicus ero inimicis tuis, & aduerſantibus tibi aduerſabor. Si
Abrahæ inimici deo inimici ſunt,quales nobis oportet,quos deo uidemus
inimicos? Cauſam deinde affert quur eos oderit, qui uerborum dei fuerint
obliti,non enim ſunt inania,non terrena,non leuia. Ait enim:

Ignitum eloquium tuũ ualde,& ſeruus tuus dilexit illud.) Non explicat
proprietatẽ uerbi huius Latinitatis tranſlatio. Quod enim nobiſcum igni-
tum,id Græce πεπυρωμένον ſcribitur. πεπυρωμένον autem id ſignificat,quod
tanq̃ conflatum igne purgatum ſit. Quæcunq; metalla igne conflantur,fe
cem in ſe alienam atq; inutilem non continent. Totum quicquid in his reſi-
det,

A det, uerum & perfectum & omni uiciorum contagione purgatũ eſt, ut eloquium dei æternorum in ſe bonorum continens fidem. Hinc illud eſt quod in euangelio dominus ait: Iota unum aut apex non præteribit ex lege, donec hæc omnia fiant. Vera cũ omnia ſunt, & neq; ocioſe, neq; inutiliter cõſtituta dei uerba, ſed extra omnẽ ambiguitatem, ſuperfluæ inanitatis ignita. Et ignita uehemẽter, ne quid illic eſſe quod non perfectũ ac proprium ſit exiſtimetur. Hæc itaq; diligit ſeruus eius. Non ſolum hæc agit, ſed etiam diligit, quia operatio non obedientiæ ſolum, ſed plærunq; terroris eſt. Cæterum dilectio non niſi ex deuota mentis uoluntate proficiſcitur. De hinc ait:

Adoleſcentior ſum ego & contemptus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus.) Ex perſona quidem ſua propheta hæc loquitur, ſed cõpetenter & noſtri temporis populo: & quatenus id Dauid de ſe dixiſſe credatur abſolute oſtenditur. Samuël enim propheta uenire ad Ieſſe domũ à deo miſſus eſt, ut unum ex filijs eius in regem ungeret. Quò cum ueniſſet, adeſſe omnes filios Ieſſe iubet. Vidit deinde natu maiorem, ſpecie pulchrum, habitu & proceritate eminentem. Sed reſponſo ita mouetur. Ne inſpexeris pulchritudinem eius, ac magnitudinem, quia non ita uidet homo ut deus. Homo enim in facie uidet: Deus autem in corde. Adeſt ſecundus, adeſt

B tertius, adſunt & omnes, quos tunc Ieſſe præſentes habebat. Sed nullus de præſentibus extitit, qui placeret. Verum quia propheta Samuël ſciret nõ mendacem eum, qui ſe adeſſe iuſſiſſet, & ex ijs qui præſentes erant intelligeret nullum à deo eſſe electum, Ieſſe ait: Nunquid eſt tibi adhuc filius, qui reſpondit. Eſt mihi modicus, quem dereliqui in paſtorali. Ergo electus à ſpiritu ſancto, & unctus in regem, & ex iuniore atq; contempto gloriam & prophetæ & regis accepit. Ad populum uero qui & iunior eſt, & ante contemptus eſt, hæc ita pertinẽt. Erat eñ in uicijs ſeculi, erat in aggreſti ac ruſtica & ruinoſi terreni corporis domo. Sed hic iuſtificationum dei nõ obliuiſcitur, hic reprobato populo ſeniore iunior in hæreditatem familiæ eligitur. Emit enim Iacob primogenita Eſau, quæ ſibi tanq; moriturus inutilia exiſtimauit. Scit has populus iunior natiuitatis ſuæ primitias æternas, nec morte intercipi poſſe. Has igitur non obliuiſcitur, quas ſenior & deſperauit & uendidit. Deniq; id ipſum ſequenti uerſu docet:

Iuſticiæ tuæ in æternum & lex tua ueritas.) Has iuſticias non cogitauit populus, ex Aegypto progreſſus, cui mare aruit, cui columna nubis de die, nocte aũt columna ignis famulata eſt, cui manna matutinum cœlum ſubminiſtrauit, cui uiginti ſeptem regna ceſſerunt, cui Iordanis ſtetit aridus, cui muri Hiericho ad ſonitum exercitus, & arcæ teſtamenti circuitum conciderẽ. Has iuſticias ſcit populus qui eſt iunior æternas. Has quia æternas ſciret, emit fide: has quia moriturum ſe crederet ſenior, diſtraxit infidelitate. Populo enim iuniori lex ueritas eſt. Nam uere ab eo circũciſio cordis per Ieſum

C ſteratur ad uitam, uere per mare huius ſeculi tranſit in promiſſam ſibi ter tam, uere cœleſte manna ſumit æternum, uere in Iordane lætatur renatus, uere paſcha agni ſanguine liberandus immolat, uere in azymis ſynceritatis epulatur, fermentoq; maliciæ purgatur. Iam non legis ei umbra, ſed ueritas eſt. Scit autem ob hanc ueritatis cōfeſſionem multis ſe perſecutionibus hic iunior urgeri. Hinc enim ſunt in toto orbe terrarum beata fidelium confeſſorum, & ſancta martyria. Hinc plures patrimonijs expoliati, exilijs diſperſi, uincti, cæſi, uſti, necati. Sed fideli ſemper mandatorum meditatione, oia quæcunq; ingruerunt confirmante fidei uirtute uicerunt. Et ideo ait:

Tribulatio & anguſtia inuenerunt me, mandata autē tua meditatio mea eſt.) Vrgeant licet pugnæ, intententur exilia, proſcriptiones adhibeantur, mortes non dico inferantur, ſed cum pœnarum ingenijs innouētur, uox tamen ea eſſe ſemper fidelis uiri debet. Tribulatio & anguſtia inuenerūt me, mandata autem tua meditatio mea eſt. Non ui occupante, non obliuione temporis ſubrepente, meditationem à nobis mandatorum abeſſe conuenit. De hinc ait: Aequitas teſtimonia tua inæternum. Intellectum da mihi eorum & uiuificer.) Non contentus eſt dei teſtimonia in præſens tantū æqua exiſtimare, & expectare. Aequitatem eorum inæternum ſperat, & per ſuperiores tribulatiões & anguſtias obtinere ea quæ æterna ſunt nititur. Nihil æternum eſſe diues ille euangelicus exiſtimans, beatitudinem præſentē ſuam pœnali morte mutauit. Aeterna autem dei teſtimonia Lazarus pau

D per expectans, & Abrahæ ſinu continetur, & miſeriam uitæ laborioſæ beatæ quietis honore demutat. Horum intelligentiam propheta orat, donum ſcilicet inter multa dona, præcipuum ſpiritualium gratiarum, & per eam ſe uiuificari deprecatur. Sicut enim nunc in præſens teſtimonia dei & mandata meditatur, ita expectat æterna, & ſicut uiuit corporis uita, ita per intellectum quem à deo acceperit, ut æterna gloria uiuat, expoſtulat.

כ Coph.

Clamaui in toto corde, exaudi me domine &c. Inter multa euangelicæ doctrinæ præcepta ſilentium à nobis orandi dominus exegit, ut taciti & ex ſecreto cordis precemur, neq; in eo uocis potius eſſet officium quàm mentis, deo orationis noſtræ ſecreta (quia ſecretorum inſpector eſt) audiente. Ergo contrarium euangelicis inſtitutis uidetur hoc, quod ait propheta dicens:

Clamaui ex toto corde meo, exaudi me domine: Iuſtificationes tuas requiram.) Sed ſcit propheta clamorem potius cordis oportere eſſe, nō uocis, & idcirco de corde clamat. Nō hic elatæ uocis ſonus eſt, neq; corporalis auditio, ſed clamor fidei, clamor mētis, uſq; ad thronum dei non uocis, ſed fidei ſpiritu efferendus. Ille eñ ad deū toto corde clamat, q magna poſtulat, qui cœleſtia precatur, q æterna ſperat, qui innocētis timoris uiuit officijs.

Sic

A Sic & in huius mundi exordio iuſtus Abel etiam peremptus magna loqui
tur & clamat. Scriptum eſt enim, uox ſanguinis fratris tui clamat ad me. Nõ
humilis ſanctorum querela eſt, nec depreſſa fidelium oratio eſt. Altũ eſt
quod poſtulat, excelſum eſt quod ſpectat, clamore perſonum eſt quod pre-
catur. Vrgebat Pharao infeſtis dei populum manibus, mare rubrum fugæ
obſiſtebat. Concluſus undiq; Iſraël iam ad mortem urgebatur, hoſte pro-
ximo, mari obuio. Inter hæc nullam Moſi ad deum uocem fuiſſe ſcriptura
teſtatur. Stabat mœſtus, ſtabat tacens, ſed ſecreto cordis ſui perſonans, &
orationis ſuæ fide clamans. Vox enim iſtud diuina teſtatur, dicẽs: Dixit au
tẽ dominus ad Moſen, Quid proclamas ad me? Silebat uir ille, ſed oratio
fidei eius clamor ad deum. Nouit & Apoſtolus hunc in uiris fidelibus ſpi-
ritus eſſe clamorem, cum dicit: Spiritus enim in cordibus noſtris clamat, ab
ba pater. Penetrat hic ſilentij clamor uſq; ad aures dei, ſed aures nõ clamor
eſt, ſed fidem audientes, fidem quæ non terrenas opes poſcat, nõ gloriã ina
nẽ, caducamq; deſideret, non quæ moritura corporis gaudia precetur. Exi-
guis quidem epiſtolas ſuas Apoſtolus literis ſcribit, & communis hæc ei ele
mentorum atq; apicum forma eſt. Sed nouit ingentes has eſſe literas ſuas
dicens: Ecce qualibus uobis literis ſcripſi mea manu, magnitudinem ſenſu-
um & præceptorum utilitatem literis talibus comprehendens. Clamat igi-
B tur propheta ex toto corde. Et quia ex corde clamat, ut audiatur orat, & au
ditus hæc poſtulat, ut iuſtificationes dei exquirat. Scit has eſſe occultas & la
tentes & umbra legis obductas. Has optat inquirere, ad quas multis opus
ſit magniſq; rebus. Clamore cordis, exauditionis merito, inquiſitionis offi-
cio. Sed qui clamauit ut audiretur, & inquireret iuſtificationes dei, nũc cla-
mat ut ſaluus fiat, & cuſtodiet teſtimonia dei. Quantæ autem modeſtiæ or
dinem tenuit, non ſtatim clamorem ſuum ſperare auſus eſt proficere in ſa-
lutem. Prius fuit ut auditione dignus eſſet, prius fuit ut iuſtificationes inqui
reret. Merenda fuit auditio, adhibenda inquiſitio, & ſalus poſt iſta ſperan-
da. Nos uero ſalutem tanq; debitum, poſtulamus, & ueluti deo ſit hãc ean
dem præſtare neceſſe primis, ab eo precibus oramus, atq; utinam cordis cla
more loqueremur. Labia tantum noſtra ſenſu peregrinante quod neſciunt
murmurant, & officium corporis mens in res alias occupata non ſequitur.
Propheta uero cum poſt tot præcedentes preces antea ut ſaluus eſſet, oraſ-
ſet, ſalutis ipſius ſtipendium docet, dicens: Et cuſtodiam mandata tua. Hæc
fidei noſtræ milicia eſt, cuſtodire mandata, & ſecreto fideliſſimo hunc the-
ſaurum depoſiti & commendati nobis præcepti reſeruare. Qui uero clama
uit & teſtimonia dei, id eſt, ſub teſtibus cœlo ac terra & angelis ſcripta cuſto
diturũ ſe profeſſus eſt, addidit adhuc & meritum obtinendæ ſalutis, dicẽs:
Præueni in maturitate & clamaui, in uerba tua ſemper * ſperaui.)
Num expectauit infirmam à uicijs ſenectutem? Neque de feruesſcẽtibus

πηλίκοις ad Galatas cap. ult.

Græce * eſt ὑπήλπισα, id eſt, ſuper ſperaui, ut uidetur errore librariorum deprauatum, in codice quo uſus eſt Hilarius, quum nec apud Hebræos ſit.

 longo

C longo uſu luxuriæ æſtibus frigidæ ætatis tempus elegit,ſed maturitatem o-
mnem fide & religione præuenit,uincens per continentiam laſciuientes an-
nós,& ſenectus maturitatem modeſtæ & caſtæ adoleſcentiæ tranquillitate
præueniens. Et prophetæ clamor eſt ſperantis in dei uerba non aliquãdo,
ſed ſemper.Finis enim nullus eſt ſpei noſtræ,ſed in cœleſtes res ſemper ex-
tenditur,& in æterna dei promiſſa procedit. Nullum tempus uacuum ha-
bet,nullum ocioſum.Deniq; id ſequitur:

Et præuenerunt oculi mei diluculo, ut meditarer eloquia tua.) Qui in
maturitate clamorem præuenerat, nunc ipſos dies meditationibus præue-
nit:uigilat ille diliculo, non expectat ut grauatos ſomno oculos lux infuſa
proturbet. Vigilat ille,& ipſum redeuntem lucis ortum orationibus operi-
tur. Nunc prophetarum dictis occupatus,nunc pſalmorum hymnis inten-
tus,nunc patriarcharum & ſanctorum geſtis negocioſus, omne eloquium
dei in omni tempore & aſſiduitate meditatus. De hinc ſequitur:

Vocem meam exaudi ſecundũ miſericordiam tuã domine,ſecundum iu-
dicium tuum uiuifica me.) Diſcamus modeſtiam ex dictis prophetæ,tot
ſuperioribus clamore cordis,iuſtificationum inquiſitione,cuſtodiam teſti-
monium dei,& cõtinentia iuuentutis & ante lucanæ meditationis uigilijs,
& per hæc omnem in miſericordia dei ſpem reponens. Poſtremo audiri uo-
D cem ſuam ſecundum miſericordiam rogat,& miſericordiam ſecundum iu-
Ieiunium inutile. dicium dei poſtulat. Nos ſi ſemel ieiunamus,ſatisfeciſſe nos arbitramur. Si
aliquid ex horreo domeſticarum facultatũ inopidamus,impleuiſſe nos iu-
ſticiam credimus,ieiunantes ut aut placeamus hominibus,aut corpora ci-
bis feſſa releuemus,& inter ipſa ieiunia ſtupra,iniurias,odia cogitantes,do-
nãtes autem exiguum neſcio quid, dum pulſantem fores noſtras,inopem
non ſuſtinemus,aut dum bonitatis famam inani & ocioſa hominum opi-
nione ſectamur,& deberi nobis ut audiamur exiſtimamus. Sed totum de
deo propheta ſperat,totum ex miſericordia eius expectat. In operibus qui-
dem bonitatis totius ipſe perfectus eſt,ſed ſatis eſſe hoc ſibi nõ putat ad ſa-
Non ex meritis ſalus. lutem,niſi ſecundum miſerationes dei & iudicia miſericordiam conſequa-
tur. Nunq̃ autem ocioſus eſt,nunq̃ non infeſtantes,inſectanteſq; proxi-
mi ſunt,uita eius omnis ſecundũ ſcripturæ fidem in inſidijs fuit. Sed & quiſ-
quis nunc placere deo uult,diſpliceat impijs neceſſe eſt. Et ideo ait:

Appropiauerunt perſequentes me iniquitati,à lege autem tua longe fa-
cti ſunt.) Hæc quidem de ſe cuius infeſtata fuit undiq; uita dixiſſe credit.
Sed qui in pſalmo hoc humanæ doctrinæ ordinem tenet, ad eruditionem
noſtram omnia temperauit,ut cognoſceremus eos qui proximi iniuriæ fi-
delium fierẽt,à dei lege longe abeſſe. Quanta enim fit in ſanctis iniuriæ ac-
ceſſio,tanta fit ex lege dei deceſſio. Cauendum aũt eſt,ne quãdo nos aduer-
ſum fratres irã cõmoueat,ne quando inuidia ſtimulet,ne quãdo æmulatio

irritet.

A irritet, ut aliquid in eos irreligioſum ac faſtidioſum agamus, quia iniuriæ cũ aſſiſtimus, tum à lege dei deſiſtimus. Dehinc ſequitur:

Prope es domine, & omnia mandata tua ueritas.) Alio in loco legimus: Deus appropians ego ſum, & non deus de longe dicit dominus. Non corporalibus locis deus continetur, neq; finibus aut ſpacijs diuinæ uirtutis immenſitas coarctatur. Adeſt ubiq; & totus ubiq; eſt, non pro parte uſq; eſt, ſed in omnibus omnis eſt. Beatus Apoſtolus Athenienſibus philoſophiæ inanitate ridiculis, pro concione reſpondens ait: Nõ longe à nobis manentem quærimus deũ, in ipſo enim uiuimus, mouemur, & ſumus. Et ſpiritus dei ſecundum prophetam repleuit orbem terrarum. Et rurſum: Nónne cœlum & terram ego impleo dicit dominus? Nihil à deo uacat, nihil indiget. Vbiq; eſt modo animæ incorporalis quæ in membris omnibus diffuſa, à ſingulis quibuſq; partibus non abeſt, etiam ſi priuata quædam ei regia in toto corpore ſedes eſt, tamen in medullis, digitis, artubus infunditur. Iam ſi corruptis aliquibus corporis membris reciſione erit neceſſe, cum uſum ſuũ eadem membra uicijs emortua non habebunt, id quod putre caducumq; carnis eſt ſine detrimento animæ reciditur. Ipſa enim corporis noſtri anima ſanis & integris admixta membris eſt, & cum eadem fuerint putrida & recidenda, non ſequitur. Hæc quidem ſuperflue diuinæ naturæ ad compa-

Vt anima in membris, ita deus ubiq;.

B rationem ſimilitudinis conferuntur, quia incomparabile eſt quicquid æternũ eſt. Nec recipit cõfiguratæ ueritatis ſpeciem ininiciabilis diuinitatis exceptio. Sed intelligentiæ noſtræ iſtiuſmodi coaptatur exemplar, ut per id ſecundum cœleſtium dictorum autoritatem incorporalem & immẽſum deum circũſcripto huic & corporali mundo intelligeremus admixtum, uiciosis uero & per opera ſua mortuis non ineſſe. Quin etiam adhuc cum diuinarum atq; inuiſibilium rerum intellectus, ex contemplatione corporalium rerum, naturisq; ſectamur, ſolem uidemus in quadã cœli parte prout ei curſus eſt, demorantem, & certe ubiq; protenditur, ubique adeſt, & quantus per omnia eſt, ita ubicunq; eſt, tantus infunditur: ſed ſi in clauſas domorum feneſtras incidet, lumen quidem illius præſto eſt, ſed ipſa ſibi lucem eius quæ obſerata ſunt, denegabunt. In omnibus igitur uitæ noſtræ operibus circunſpecti, & ad deum patentes eſſe debemus. Primum ut liberis, & per innocentiam patulis cordibus noſtris lumen ſuum dignetur infundere. Deinde uti nos in diuinitatis ſuæ ſinu agere credamus, neq; eum abeſſe cum iraſcimur, cum cædimus, cum contemnimus, cum maledicimus, cum inebriamur, cum libidinamur, cum diuina & humana negligimus, maiore contumelia eius intra quem hæc agimus peccantes. Sed ad id etiam illud accedit, quia mandata ſua ueritas eſt. Nihil illic anceps, nihil dubium, totum ueritatis abſolutione perfectum eſt, quæ hoc maiore periculo negliguntur, quo magis ueritatis præcepta ſunt conſtituta. Quatenus autem id propheta cognouerit,

 ſub-

C ſubdidit, dicens: In inicijs cognoui de teſtimonijs tuis, quia in æternũ fun
daſti ea.) Hæc licet propheta de ſe dicat, legem dei ab exordio ipſe cogno-
ſcens, uniuerſæ ætati tamen congruunt, quæ ab inſtitutione mundi doctri-
nis dei ſit erudita. Qui enim ſtatutam Adæ uoluntatis legem meminit, qui
ipſam illam Aeuæ creationem didicerit, qui maledictionem ſerpentis au-
dierit, qui clauſum uitæ lignum Cherubin flammeo gladio & conuertibili
legerit, qui occiſi Abel clamantem ſanguinẽ ſcierit, qui pœnæ & in Cham &
in Lamch numerum reputet, qui translatum Enoh, qui reſeruatum Noë, q
benedictionem Sem & Iaphet, & maledictionẽ Caim, Abraham electũ,
Iſaac promiſſum, Iacob prælatum, Ioſeph uenditum, ſanctificatum Iudã,
Moſen nutritum, eruditum, & poſt ingentia latæ legis ſacramenta in uer-
bo dei mortuum, & Ieſum diuiſorem promiſſæ terræ, & autorẽ iteratæ cir-
cũciſionis intelliget, profecto uti prophetæ uoce poterit. In principio cogno
ui de teſtimonijs tuis, quia in æternum fundaſti ea. In omnium enim ſupe-
rius memoratorum uirorum uita atq; geſtis æternorum bonorũ ſpes con-
tinetur, & per eos ad doctrinam euangelicæ prædicationis imbuimur, ſed
quæ fundata ſunt, in ædificationem futuræ domus præparantur. Aedifica-
mur enim ſecundum beatum Paulum ſuper fundamentum prophetarum
& Apoſtolorum in quibus teſtimonia dei fundata ſunt inæternum, ubi ex
truitur cœleſtis illa & regia ciuitas ſancta Hieruſalem, quæ domus angelo-
D rum frequentia, & electorum primitiuorum eſt, cuius fundamenta ſunt ui-
ui lapides præcioſæq; gemmæ in Chriſto uiuentes, reſurgentes, regnantes,
qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

ר Rees.

VIde humilitatem meam, & eripe me &c. Multa quidem nobis
atque magna ſanctus propheta fidei confeſſionisq; ſuæ toto
in pſalmo propoſuit exempla, per quæ formam ſeipſum cæte
ris credendi, agendi, intelligendi, ignorandi, ſperãdi, prædican-
di conſtituit euangelicum uirum perfecta legis obſeruatione conſummãs,
& quãquàm omnia quæ uel diuinæ uolũtati placita, uel humanæ ſpei pro-
poſita ſunt aut agat, aut teſtetur, aut ſperet, meminit tamen in quo obſer-
uantiæ genere mandatorum omnium caput & ſumma conſiſtat, ſcitq; qd
à domino ſuo etiam ipſis quibus committendæ claues cœlorum erant Apo
ſtolis quæreretur. Nanq; cum inter ſe opinionibus ac ſtudijs diſſiderent, ſi-
biq; ſingulis principatum humana contentione præſumerent, dũ præſtan-
tiorem ſe cæteris unuſquiſq; eſſe aut optat aut poſcit, dominus meriti hu-
ius ac nominis præmium unde petendum eſſet oſtendens ait: Qui uult eſ-
ſe ex uobis maior, fiat omnium minimus. Omnis enim qui ſe humiliaue-
rit exaltabitur, & qui ſe exaltauerit humiliabitur. In humilitate ſcilicet do-

uit

A tuit omnia fidei nomina & præmia contineri. Vtiliſſimum itaq; eſt obedi
entes diuinis præceptis omnem intra ſe ipſos humanæ inſolentiæ ac petu-
lantiæ inanitatem fractam protritamq́; cohibere, ſeſeq́; & magnificentia &
miſeratione reputata intra humilitatis modeſtiam continere. Ob quod hic
noſter ſanctus & rex & propheta deo ac domino ſuo ſecundum carnem in
ſeminis ſui originem deputatus, inter has ſeculi infeſtationes ac ſpiritualiũ
nequitiarum pugnas ſola ac tali ad deum precationis ſuæ ambitione pro-
clamat: Vide humilitatem meam & eripe me, quia legem tuam nõ ſum
oblitus.) Non regni opes, non ſpiritum prophetiæ, non alia aliqua huma-
næ iactantiæ nomina conſpici in ſe, ſed humilitatem precatur. Non enim
aduerſum inſectantes ſe armis belli reſiſtit, nec humanæ indignationis im-
patiens rapit ad ultionẽ ſuam & potentiæ tempus & regni. Sed ſciens hanc
diuinæ uoluntatis eſſe ſententiam. Mihi uindictam, & ego retribuam dicit
dominus, non obliuiſcitur legis dei in humilitate retinenda, ſed eripi ſe ob
id quia ſit humilis deprecatur, memoriam legis dei in humilitatis conſerua
tione eſſe declarans. Reſeruans itaq; omnia iudicio diuino, & eripi ſe ob hu
B militatis meritum depoſcens, qui in nullo aduerſum dei cõſtitutiones, ad-
uerſum odia humana, aduerſum præſentium moleſtiarum patientiã mo-
ueretur, nihilq́; in hoc nunc ſeculo ſibi de his iudicandum eſſe decerneret,
conſequenter hæc addidit. Iudica iudicium meum & redime me, ꝓpter
eloquium tuum uiuifica me. Magnæ & ſecuræ conſcientiæ uox eſt, iudicij
ſui iudicium poſtulare. Vt ad id quod ſtatutum à ſe ſibiq́; complacitũ eſt,
etiam diuinæ ſententiæ examen exoptet. Non hic ut alios aut ſeipſum di-
iudicãs corrupti ſenſus opinione deflectitur, neq; à ueri iudicio, ira, aut gra-
tia, aut odio, aut amore, decidit, non ignarus huius euangelici mãdati: Quo
enim iudicio iudicaueritis, iudicabitur de uobis. Sed ne ille quidem iudicij
ſui iudicium pertimeſcit, qui ait: Ego autem non iudicaui quicq; ſcire me,
niſi Chriſtum Ieſum, & hunc crucifixum. In hac igitur iudicij ſui ſecuritate
propheta tempus redemptionis expectãs, redimi ſe & propter eloquia dei
uiuificari precatur. Venundati ſub peccato, per redemptionẽ & iuſtificatio-
nem in ſanguine domini liberamur. Hoc legislatio, hoc omnes ſpiritus pro
phetiæ, hoc patriarcharum ſpes, hoc angelorum uoces, hoc toto in ſeculi tẽ-
pore diuini eloquij ſermo teſtatꝰ eſt, ob quod redimi ac uiuificari ſe depre-
catur. Sed hæc eadem eloquia dei ut pijs ſpebus uitam redemptionemque
denunciant, ita impijs non relinquunt. Nam expectationem prophetæ
hæc de peccatoribus mox ſequuntur:

Longe eſt à peccatoribus ſalus, quoniam iuſtificationes tuas non exqui-
ſierunt.) Non habet ueniam ignoratio uoluntatis: quia ſub ſcientiæ facul-
tate neſcire repudiatæ magis, quàm non repertæ ſcientiæ eſt reatus. Ob id
enim longe à peccatoribus ſalus, quia non exquiſierint iuſtificationes dei.

C Nam utique non ob aliud conſignatæ literis manent, quàm ut ad uniuerſorum ſcientiam notionemque defluerent. Sed ſciens propheta cum à peccatoribus non exquirentibus iudicia dei ſalus longe ſit, iuxta tamen dominum eſſe his qui recto ſunt corde, ſecundum etiam illud Apoſtoli. Vos qui eratis longe facti eſtis propè, ne & ab ipſo ſalus longe ſit cognitionem iuſtificationum dei expetit, non ignorans quantum in his ſacramentum noſtræ ſalutis expreſſum ſit, per quaſdam præfigurationum æternorum in rebus præſentibus notiones. In Hebræo ſcilicet ſex tantum annis ſeruiente, & poſt hoc idem ſexennij tempus & terra omnis in otium relinquẽda & fructibus etiam beſtijs deputandis. In Iubilei quoque anni, id eſt, quinquageſimi lege per quam & laxatis pactionibus debitorum & agris omnibus ad dominorum ſi qui forte ueniſſent iura redeuntibus, noua & cœleſtis rerum omnium & remiſſio & reformatio prænunciatur. Et quia ab his qui non iſta exquiſierint, ſalus longe eſt, totus in exquirendis his propheta detentus, & diuinæ atque æternæ miſericordiæ iuſtificationes in ſpeculo contemplans, ſubiecit: Miſerationes tuæ multæ domine ualde ſecundum iudicia tua uiuifica me.) Valde itaque multæ ſunt miſerationes dei. Modum enim humanæ opinionis excedunt, ſed confidentem in his prophetam ac ſe uiuificandum in dei iudicijs ſperantem, multorum extrinſecus odia & inſectationes fatigant. Verum miſericordiarum eius (quarum ſecundum eundem prophetã non eſt numerus) non immemor à teſtimonijs eius nõ

Iubileum.

D declinauit. Sequitur enim:

Multi qui perſequuntur me & tribulant me, de teſtimonijs tuis non declinaui.) Non pellitur, non mouetur, & cum multi perſequantur, nec declinat quidem. Sed qui in mandatis dei permanet, ut ab inſectantibus impelli deflectiq; non poſſit, habet quod ſe graui dolore perturbet, ſe etiam uſque ad tabem liqueſcentis quodam modo animæ diſſoluat, cum ſe à teſtimonijs dei non declinante alij à dei timore deſciſcunt, & ſuſceptam legis fidem pactionemq; corrumpunt. Hos habet æſtus, has tantum defatigationes ſentit propheta, cum dicit: Vidi non ſeruantes pactum & tabeſcebam, quia eloquia tua non cuſtodierunt. Conſignati teſtamenti Iſrael hæres nuncupatus eſt, & audita de monte domini uoce reſpondit: Omnia quæcunque dixit deus & audiemus & faciemus. At uero ubi deos alienos adorauit, ubi omnium ſe ſcelerum uicijs contaminauit, pactum & auditæ nuncupationis & profeſſæ obſeruationis amiſit. Eloquia enim dei non cuſtodierunt, quæ ſe eſſe facturos auditurosque reſponderant. Nec noua prophetæ huius ſuper præuaricatione populi uox tabeſcit: quippe cum & dominum ipſum ad impietatem Hieruſalẽ illachrymaſſe noſcamus, & ex doctrina eadem ſuper impœnitentes Apoſtolus fleat, & inſuper ipſe ſiquis ſcãdalizetur uratur. Sed qui dolet ſuper non ſeruantes pactũ atq; tabeſcit,

man-

A mandatorũ in ſe dei non refugit examen. Dicit enim:
Vide quoniam mandata tua dilexi, domine in tua miſericordia uiuifica
me.) Parum prophetæ eſt per metum explere mandata, ſed ea magis dili
git, quia extra neceſſitatem timoris ſit, dilectionis operatio. Et quãq; amor
legis potior ꝗ metus ſit, non tamen ita ſui fidens eſt, ut non magis uiuifica
ri ſe per miſericordiam dei deprecetur. Non nunc ſe ille uiuere putat, ſed ui-
tam exempto hoc mortali corpore & abſorpto in gloriam immortalitatis
expectat. Scit ſibi hoc iam in exordio creationis ſuæ promiſſum, cum à deo
dicitur: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Hoc
ſuper homine principium uocis eſt dei, cum ad imaginẽ interminatæ æter
nitatis originis noſtræ exordium conderetur. Certus ergo ſe uita illa atque
imagine dei eſſe uicturum, ait: Principium uerborum tuorum ueritas in æ-
ternum omnia iudicia iuſticiæ tuæ. Verba dei cœlo & terra prætereunte nõ
tranſeunt. Quæcunq; de labijs eius effuſa ſunt, non irrita ſunt, æternæ ſunt
iuſtificationes & æterna iuſticia eſt. Principium ergo uerborum dei ueritas
eſt, neq; de ſe, id eſt, de hominis creatiõe ullum alium anteriorẽ dei ſcit eſſe
B ſermonem, ut ſecundum imaginem ac ſimilitudinem fieret. Hæc itaq; inde
mutandæ ueritatis eſt conſtitutio, ſic in principio uerborum dei ueritas eſt,
ut nouus homo regeneratus in Chriſto uiuat, deinceps ſecundum æterni
dei, id eſt, cœleſtis Adæ imaginem iam æternus.

Sin.

PRincipes perſecuti ſunt me gratis &c.) Grauia quidem prophe
ta Dauid, & regis Saul & principum populi odia, & inſectatio-
nes ſuſtinuit, quia piæ conſcientiæ conſtantiam, ferre impietas
profeſſa non potuit. Sed conformans euangelicum deo atque
apoſtolicum uirum non ignarus eſt euangelici ſermonis, quo ait: Tradent
enim uos & flagellabunt in Synagogis, & ſtabitis ante reges & poteſtates
in teſtimonium illis & gentibus, quin etiam conſtantiam prædicationis in-
ſinuans & confeſſionis gloriã docens, antea eos fuerat adhortatus. Omnis
qui confitetur me corã hominibus, & ego cõfitebor eum coram patre meo
qui eſt in cœlis: qui autem negauerit me coram hominibus, & ego negabo
eum coram patre meo qui eſt in cœlis. Siue igitur dedicatus ex lege ſiue eti
am in euangelij gloriam præparatus, qui neq; Saul populoq; eius cauſam
inſectandi ſe reliquiſſet, & per multa principum & gentium odia ſciret cœlo
rum regnum ſeculo nunciandum, confidenter hæc deo loquitur:

Principes perſecuti ſunt me gratis, & à uerbis tuis formidauit cor me-
um.) Metuit enim [illegible] gari ſe, ſi negaret. Sed cum beatæ huius inſectatio-
nis præmia non ignoret, domino dicente: Beati eſtis cum uos perſequẽtur,
& dicẽt omne malum aduerſus uos propter iuſticiam, gaudete & exultate,
quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlo. Poſt principum odia formidi-

C nem uerborum dei ita conſequentibus temperauit:

Lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa.) Fuit ergo formidinis ne perſecutionibus principum aut indigne ſubderetur, aut cederet: quia & cauſam odiorum præbuiſſe non ſancti eſt, & dei gratiam metu ſeculi amiſiſſe ſine uenia ſit, ſed ſpolia inueniſſe uictoris eſt. Certe ea ex ſe præbuiſſe iam uicti eſt. Cum his itaq; inſectationibus propheta non frangitur, & odia principum fide uincit, refert quædam impietatis ſpolia de uictis. Scit enim ſecundum euangelium ligatum eſſe in domo ſua fortem, & armis ſuæ poteſtatis exutum, diripienda iam de ſe fidelibus ſpolia præbuiſſe. Lætatur ergo nunc in eloquijs dei, tanq̃ qui multa ſpolia inueniat, cum fracta impiorũ poteſtate & uictor fide permanens omnibus eos armis ſeu impietatis, ſeu crudelitatis exuerit. Sed huius læticiæ affectus non ineſt, niſi & in diuinæ legis dilectione, & in execratione iniquitatis. Quia neq; defugere quiſq̃ niſi quod odit optabit, neq; niſi quod diligit obtinere nitetur. Lætatus ergo tanq̃ ſuper ſpolia multa, ſubiecit:

Iniquitatem odio habui & abominatus ſum, legem autem tuam dilexi.) Iniquitatem ergo odit, & diligit dei legem. Sed diligens dei legem, non in his tantum quæ per obedientiam legis explentur intentus eſt. Ad aliquid autem ſe aliud neceſſe eſt per opus legis extendat. Et quo præterea in offi-

D cio ſit audiamus: Septies in die laudem dixi tibi, ſuper iudicia iuſticiæ tuæ.) Sanctus propheta primũ, qđ ait diligit, opus ſcilicet legis: quia niciorũ omnium & uſus reciditur, & uoluntas. Sed poſtea iudicia iuſticiæ dei laudat. Hæc enim ut ſæpe admonuimus plus ſignificant quàm agunt, dum geſta ipſa notionem nobis æternæ diſpoſitionis inſinuant, ut ſabbati requies, ut Hebræus puer, ut terra ociatur, ut annus quinquageſimus ſub imagine ſacramentorum non parui eſſe momenti intelligũtur. Hoc ergo in die ſepties laudatur. Ac non ambiguum eſt, cur laudis hic numerus ſit. Hæc eñ eadem uel in die uel in puero, uel in terra, uel in anno atque annis, ſub ſanctificatione huius numeri continentur, cum uſque ad illam quinquageſimæ æternam requiem, quod eſt ſabbata ſabbatorum ſeptenus numerus expleatur. Multa de numeri huius ſanctificatione ſunt cognita, ut ipſa dierum conſtitutio, ut angelorum throno dei adſtantium electio, ut ſpiritualium poteſtatum & requieſcentium gratiarum in domino plenitudo. Certe iudicia iuſticiæ dei hoc in numero laudari à propheta conuenit, per quem & in quo earundem iuſtificationum uirtus & conſtitutio continetur. Non alius autem nunc prædicationis propheticæ ordo eſt quàm fidei. Nam & tolerantia perſecutionum, & formido uerborum, & læticia eloquij, & odiũ iniquitatis, & amor legis, & laudatio iuſticiæ, & omne omnino ſi quod aliud in lege mandatum eſt, in huius tantum præcepti obſeruatione concluditur, diliges proximum tuum tanquàm teipſum. Hoc holocauſtis, hoc

Allegoria.

ſacrifi-

ſacrificijs omnibus maius eſt, unum atque idem ſibi meminiſſe cum alio
corpus eſſe, qui CHRISTI eſt & ut corpus ſuum, id eſt, ut ſeipſum amare
qui proximus ſit. Sequitur enim:

Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum.) Apoſto-
lus non quæ ſua ſunt, ſed quæ aliorum cogitans carne ſe abſtenturum in ſe-
culo, ne fratrem ſcandalizet profeſſus eſt. Adeo perfectæ charitatis & pacis
tenuit affectum, ut ab ipſo uitæ communis uſu dum modo cauſam offen-
ſionis abſcideret temperaret. Pax ergo retinenda eſt & non quid unicuiꝗ,
ſed quid uniuerſitati congruat expendendũ eſt. Quia ſecundum euangeliũ
utilius ſit, in uitam non ueniſſe, ꝙ ſcandalum minimis intuliſſe. In his ita-
que pacis charitatiſꝗ præceptis manens propheta, euangelicæ ſpei deſide-
rio detentus eſt. Scit enim in quo uel quis finis ſit teſtis, cum ait:

Expectabam ſalutare tuum domine, & mandata tua feci.) Salutaris Ie
ſus eſt. Hæc enunciatio ex Hebræo nominis, hoc ad Ioſeph angelus eſt lo-
cutus. Hoc Simeon exinde in pace remittendus agnouit. Hoc reddita no-
bis per eum ſalus edocet. In eo autem mandata dei ſe profitetur feciſſe, qđ
B ſalutare domini expectet, declarans omnia legis mandata aduentu dei uni
geniti contineri. Teſtimonia quoꝗ dei cuſtodiuit, uehemẽterꝗ dilexit, di-
cens: Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua, & dilexit ea uehementer. Cu
ſtodiui mandata tua & teſtimonia tua, quia omnes uiæ meæ in conſpectu
tuo.) Agẽs propheta ſub iudice & ſcrutatore cordium deo in cuſtodia man
datorum teſtimoniorumꝗ dei permanet, non uias ſeculi, neꝗ uias uiciorũ
& impietatis incedit. Nam quodcunꝗ uitæ ſuæ iter egerit, à deo tam pro-
babile, tamꝗ innocens agit, ut conſpectu dei dignum ſit, deo ipſas cogita
tiones cordiũ motuſꝗ noſcente. Et neꝗ conſpectu eius qui mundo ſit cor-
de condigno. Fidelis enim in cœlo teſtis hæc dixit dñs noſter Ieſus Chri-
ſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

ת Tau.

APpropiet oratio mea in conſpectu tuo domine &c. Finẽ ſumit
ſecundum literam pſalmus. Nam omnibus in his quæ ſancto
uiro erant propria iuxta Hebraicorum elementorum ordinem
cõprehenſis, nunc propheta ut oratio eius deo ſit proxima de-
precatur: Appropiet oratio mea in conſpectu tuo domine, ſecundũ elo-
quium tuum domine da mihi intellectum.) Multa ſunt quæ toto pſalmo
orauit ad dominum, ſed quia eloquia dei plurimum in ſe obſcuritatis per
rerum cœleſtium ſacramenta complexa ſunt, nũc maxime ut intellectu hu
ius eloquij dei ſit dignus, precatur. Ac primum ordinem modeſtæ ſpei ſuæ
tenuit, cum proximam fieri conſpectui dei orationem ſuam popoſcit. Se-
quens iam per gradum altioris profectus, poſtulatio eius iteratur, cum ait:

Intret

C Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo domine ſecundum eloquium tuum eripe me.) Appropinquantis orationis ad conſpectũ dei hic fuit ordo ut cum cœpiſſet eſſe proxima, introiret & iam eloquio dei intellecto eripi ſe ſecundum id ipſum eloquium dei precaretur. Non enim primum ibi eſt intellectus, ubi ſalus eſt, ſed intelligentia adepta ſalus eſt obtinẽda. Et quia hæc eadẽ per ſpiritum prophetiæ uel ſub futurarum rerum umbra, uel ſub quadam ueri tanq̃ de ſpeculo imagine antelata, uel ſub diuinorum uerborum occulta, profundaq́ꝫ ratione ſpiritu prophetiæ magis q̃ intelligẽtiæ humanæ ſenſus proferebantur, adiecit: Eructauerunt labia mea hymnum, cum docueris me iuſtificationes tuas. Pronũciabit lingua mea eloquia tua, quia omnia mandata tua æquitas.) Omne prophetiæ eloquium ſup eructuãdi ſignificatione meminimus oſtendi, cum dicitur: Eructuauit cor meũ uerbum bonũ. Vel illud: Eructuabo abſcondita à cõſtitutione mundi. Vel illud: Dies diei eructat uerbum. Omnis autẽ ſermo hominum ex ſenſu cogitationis initur ac motu, ubi ad aliquid enunciandum mota mens noſtra id quod in affectum ſibi inciderit, per uerba declarat. At uero ubi extra humanæ mentis inſtinctum non ad animæ ſententiam lingua famulatur, ſed per ineuntem ſpiritum officio oris noſtri diuini ſenſus ſermo diffunditur, illuc eructatum uidetur eſſe quod dicitur, cum non ante cogitatione motuque percepto ad id quod pulſa ſit mens loquatur. Sed ignorante ſenſu ſpiritus uocem in uerba diſtinguat. Nũc autem q̃uis eructuauerint labia hy-

D mnum, tamen poſt doctrinam iuſtificationum dei pronũciauit lingua q̃d loquitur, ut rerum dictarum cum ſit percepta cognitio, tum cognitionis ipſius declaratio conſequatur. Non ſunt autem ita mandata dei ab æquitate diuerſa, ut non deo dignum ſit eorum primum intelligentiam tribuere prophetandi. Tum deinde ad conſcientiæ publicæ notionem, prædicationis confeſſione clareſcere. Quod ſi extra bonitatẽ dei ſit aut occultare quod uoluerit pronunciari, aut aliud aliquid niſi cum æquitate mandare. Aequitatis autem mãdatorum dei ea ſumma eſt, ut in omnibus ſint ſalutaria, ut hoc quod in hanc uitam uenimus, cum profectu æternitatis ineamus. Nã naſci ad mortem, nõ uitæ eſt cauſa, ſed mortis: & huius ſpei ſuæ fiduciã mox propheta ſubiecit dicens: Fiat manus tua ut ſaluum me faciat, quoniam mandata tua elegi.) Alijs gloriam ſeculi eligẽtibus, alijs uenerationem elementorum ac dæmonum capeſſentibus, alijs terrenas opes expetentibus, ſanctus iſte mandata dei elegit. Elegit autem nõ naturali neceſſitate, ſed uoluntate pietatis. Quia unicuique ad id quod uolet, uia eſt propoſita uiuendi, & appetendi atque agendi permiſſa libertas. Et ob id uniuſcuiuſque aut pœna aut præmijs afficietur electio. Sed mandatorum domini quis eſſet fons oſtendit, dicens:

Liberum arbitrium.

Con-

A Concupiui ſalutare tuum domine,& lex tua meditatio mea eſt.) Totũ ſe iſte in aduentum Ieſu,id eſt,ſaluatoris extendit. Et illud quod Apoſtolorum beatitudini uidere fuit proprium,deſiderijs impatientibus cõcupiſcit. Hoc tamen ipſum,quod in lege ait,meditationem futuræ ſpei eſſe ſignificans,quia non ad præſentium effectum,ſed ad futurorum profectum omnis intelligitur ſuſcipi ſolere meditatio. Ac meditationis iſtius quod præmium eſſet oſtendit. Viuet anima mea & laudabit te,& iudicia tua adiuuabunt me.) Viuere ſe in hac uita non reputat,quippe qui dixerit: Ecce in iniquitatibus cõceptus ſum,& in delictis peperit me mater mea. Scit ſe ſub peccati origine,& ſub peccati lege eſſe natum: meditationẽ autem legis dei ob id elegit ut uiuat. Animam ſuam ſuperiore pſalmo ad uitæ iſtius gaudia adhortatus eſt,cum ait: Conuertere anima mea in requiem tuam, quoniam dominus benefecit mihi. Quia eripuit animam meam à morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapſu. Placebo domino in regione uiuorum. Has laudes deo referre feſtinat,iudicijs dei abſorpta terrenæ corruptionis infirmitate, ad æternitatis adiutus profectum: ob id utiq; quia elegit mandata,& concupiuit ſalutare domini. Et quia meditatio eius in lege dei ſemper eſt,digno autem omni euangelici ſacramenti fine concluſit, dicens: Erraui ſicut ouis quæ perijt,uiuifica ſeruum tuum quia mãdata tua non ſum oblitus.) Referri enim ſe errabundam ac perditam ouem paſto-
B ris ſui humeris feſtinat,ut per ſalutare ſuum æternumq; paſtorem in cœlo angelis æterna gaudia præbeat ſe recepta. Filius enim hominis uenit ſaluare,quod perierat,miſſus ad oues pditas domus Iſraël,dominus Ieſus Chriſtus,qui eſt benedictus in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

COMMENTARIORVM IN PSALMVM CXVIII. FINIS.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI COMMENTARIVS in canticum graduum.

Prefatio.

PSalmorum tituli,ut in plurimis oſtendimus,habent proprias ſuas ſignificationes,rationem & argumenta ſcriptorum,quæ ſubiacent breuiſſime continentes,uſq; quodam doctrinæ iudicio in intelligentiæ ſemitã dirigentes,de quibus nunc non neceſſe eſt aliquid tractare. Tum enim id fieri oportet,cum pſalmus unuſquiſq; tractabitur. Cum enim ſibi inuicẽ autoritatem præſtent,& pſalmus & titulus,debilis erit ſermo ſi de aliquo eorum abſq; altero diſſeratur. Nunc uero canticum graduũ attingimus,quorum & cõtinua & æqualis inſcriptio eſt,atq; ideo ſignificatione cõueniente

C titulorum ſub unius expoſitionis negocio uniuerſorũ reperietur ratio eſſe monſtrata. In pleriſq; pſalmis multa ſecũdum hiſtoriæ ordinem in ſuperſcriptionibus eorum eſſe ædita legimus: ut cum fugit Dauid à facie filij ſui Abeſſalon: cum mutauit uultum ſuum coram Abimelech: cũ propter Berſabeæ ab Nathan monetur, & in reliquis ſicubi geſtorũ ueritas ipſis pſalmorum titulis continetur. Sed meminiſſe nos oportet, hos eoſdẽ pſalmos non idcirco omnes corporaliter intelligendos, quia his corporalium negociorum ſignificatio antefertur: quin potius oportet nos ſpiritualem intelligentiam ſub hac quadam geſtarum rerũ cõmemoratione ſectari: de quo non eſt nunc temporis dicere: ſed ſimplicitati legentiu n conſulentes, legentem fuit congruum cõmonere. Ego ne ſecundum prædictos ex pluribus titulos, hi quoq; graduum pſalmi aliquid de hiſtoria contineant, uidẽdum eſt. In Eſaiæ enim libro, orãte Ezechia, ſignum ei poſitum prorogatæ ſalutis in gradibus eſt. Erant autem in domo eius gradus decem, quos ſol ultra tẽporis ſui curſum, lumine ſuo accedente conſcendit, rurſumq; die mortis ſui lumine decedente deſcendit. Sed nulla ad pſalmos hiſtoriæ ſimilitudo eſt, cum graduum nec numerus quidẽ, ipſe cõueniat. Hoc tamen quod Ezechiæ datum eſt ſignũ, manifeſte oſtendit dei lumen his quibus ob negociorum ſecularium merita, futuræ uitæ beatitudo impertietur accedere: illis uero quibus ſit negata decedere. Eſſe autem in templo gradus quin-

Allegoria nõ excludit ſenſũ hiſtoricum.

D decim hiſtoria nobis locuta eſt, diſpoſitoſq; ordines conſiſtentium, quibus quædam quaſi dignitas in antecedẽtibus obtineretur: ut leuitæ primũ conſiſterent, poſt Iſraelitæ, tum proſelyti, & deinceps alij. Sed quid de pſalmis antea ſcriptis, ex hiſtoria poſteriore præſumimus, cum ſi quid ex ea ſuſcipiendum ſit, ſuſcipi ita debeat, ut pſalmi hiſtoriam ſubſequantur, niſi tamen aliquid ſit ad futuram hiſtoriam prophetatũ. Sed contuentes ipſam illam templi, atq; altaris ædificationem, umbram eſſe incorrupti templi & ſancti ſpeciem altaris, his quæ in eodẽ corporaliter præfigurata ſunt, intelligeremus, niſi autoritas præſumitur ex pſalmis. Pſalmi enim non ſui tantũ temporis res enunciant, neq; in eas ſolum ætates cõueniunt quibus ſcripti ſunt, ſed uniuerſis qui in uitam uenerint dei ſermo conſulit, uniuerſæ ætati ipſe aptiſſimus ad profectum. Erat nanq; illa ſacerdotij lex quam ſecundũ legis obſeruantiam in euangelio Lucas ſub Ioannis Baptiſtæ natiuitate diligenter expoſuit, neminem in ſancta ſanctorũ aſcendere, niſi qui eſſet princeps ſacerdotum: eundemq; toto in anno uno tantum die, quæ omnia in ſimilitudinẽ antea geſta in uno domino noſtro expleta eſſe, & fides noſtra & ipſe dominus nobis in euangelio autor eſt, dicens: Non ueni ſoluere legem, ſed adimplere. Apoſtolus quoq; omnem conſummationem legis in domino Ieſu Chriſto eſſe teſtatur, dicẽs: Finis enim legis Chriſtus eſt. Sed & hic idem Dauid propheta æternum eum ſacerdotem docet, dicens: Tu

es ſa-

A es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec. Hic enim princeps ſacerdotum ingreſſus cœlos ſedens ad dexteram dei,orãs ad patrem, ut ubi ille eſſet nos quoq; eſſemus,qui & excitauit & collocauit nos in cœleſtibus,ille iam per prophetã monuerat quibus modis,quibuſq; uitæ operationibus aſcendi poſſet ad ſeſe.Sed per Eſaiam ita ait:Lauamini:mundi eſtote:auferte nequitias ab animis ueſtris è conſpectu oculorum meorum. Deſinite à malicijs ueſtris:diſcite bonum facere:exquirite iudicium ,eripite iniuriam accipientem:iudicate pupillo:& iuſtificate uiduã,& uenite diſputemus,dicit dominus omnipotẽs.Hi ſunt igitur gradus perfecti illius æternič templi,quos princeps ſacerdotum facta per ſanguinem ſuum peccatorum noſtrorum propiciatione tranſcendit:modo terreni ex lege ſacerdotis ſeu gradibus in ſauctorum ſancta ſcãdentis,ſeu litationis hoſtiam pro populo offerentis.Ac de quindecim gradibus quidem ex ſuperſcriptione cantici iam in exordio pſalmorum,tum cũ ſermo de numeris,& de ſuperſcriptionibus incidit,aliqua tractauimus:ex duobus ſcilicet numeris hebdomadæ & ogdoadæ,quorum unus ob ſabbatum legis ſit,alius ob accedentẽ ad ſabbatum octauam,quæ & prima eſt euangeliorum:ſic hũc numerum conuenire,per quem eorum canticum quaſi legis & euangeliorũ gradibus ad cœleſtia nos,& æterna conſcendimus,cognoſcentes collocandos nos cũ ſummo ſacerdote in cœleſtibus ,ſi tamen ſecundum Paulum conuerſatio
B noſtra in cœlis ſit.Hos gradus canticorum quæramus,per quos aſcendere ad loca quæ ſunt ſanctorum ſancta poſſimus.Arduus enim uſq; in ea,& anguſti itineris aſcenſus eſt.Gradus quindecim fuiſſe ſcimus in tẽplo:pſalmos quoq; graduũ quindecim legimus.Numeroſus eſt hic deſideratæ ſedis illius aſcenſus.Forte enim,ut in templo paulatim ,& per gradus ſingulos aſcendebatur ad ſancta:ita per ſingulos pſalmorum profectus docebimur his gradibus,qui cantantur aſcenſis,poſſe nos in excelſis & ſanctis & æternis collocari.Plures autem ſunt,qui in his pſalmis ſolam captiuitatẽ populi qui in Babylonia ſeptuaginta annis detentus eſt ,exiſtimant prophetarum,ſed & reditum populi eiuſdem cũ reſtauratione ciuitatis amiſſæ,quibus nunc non calumniamur.Neq; enim ambigitur prophetam ea quæ impietati huius populi imminerent ſcire potuiſſe.Sed quam captiuitatem populi,& cuius ciuitatis ædificationem propheta commemoret ipſi pſalmi nobis autores erunt,qui ita cœpti ſunt.

Canticum graduum. Pſal. CXIX.

AD te domine cum tribularer clamaui,& exaudiſti me.) Propheticus ſermo licet communi uſu humani ſermonis utatur, tamen non eandem,quæ communi ſenſui adiacet ſignificantiam continet.Nam quamuis prout poſſumus intelligere re-

C rum cœleſtium enũciationem temperet,uirtutem tamen ſignificantiæ ſuæ
moderata licet uerborum electione ſeruauit. Cœpit enim ita: Ad te do/
mine cum tribularer clamaui,& exaudiſti me.) De conſuetudine enim for
te & pro humani ſenſus affectione clamor hic ad deũ prophetæ exiſtima/
bitur,ut promiſcuus hic dolor ſit,ob quem etiam cum uociferatione deum
precetur,quia multos:aut periculi metus mortiſq; terror:aut damni anxie
tas:aut pecuniæ dolor:aut orbitatis telum dolorumque uulnera ad deum
uocem efferre compellunt:quanquam omnia eorum quæ accidant,bonis
ſpebus aptiſſima ſint. Apoſtolus diſſolui,& cum Chriſto eſſe ſibi melius te
ſtatur:curam pecuniæ radicem totius maliciæ condemnat,& flendos poti/
us uiuos euangelia dixerunt. Et quid contra hæc fidei noſtræ propoſito fir
mato loci aduerſus nos ſeculo relinquetur, cum Chriſti conſortium mors
adquirat,inopia pecuniæ præſtet inopiam,peccatorum noſtrorum abſceſ/
ſio ſpei communis ſit accelerata properatio? Sed ſi iſtæ non ſunt,quæ ergo
erunt tribulationes ob quas clametur ad deũ? Sunt planè & maximæ,tra/
hentes nos in profundum peccati. Propheta enim hominem gradibus ad
æterna ſcandentem ex perſona ſua formans, à quibus maxime malis caue
re debeat docet. His nanque quæ conſiliorum autoritatibus & hortationũ
impulſibus,& blanditiarum illecebris,nos in infernum demergunt,cum a/
D lius nos hortatur ad honores,alius ocio,ſomno,gula, luxu ad præſentem
uitam detinet:alius ad falſarum religionum ſuperſtitionem deducit: alius
hortatur ad ſciſmata,alius ad hæreſim ſollicitat. De quibus ſcriptum eſt:
Subuertunt mores bonos colloquia mala. Aduerſus hæc omnia animi no
ſtri imbecilla natura eſt. Circumcurſant enim undiq; ac uarijs nos blandi/
mentorum ſuorum aculeis compungunt. Ac prima illa ſpes uitæ eſt, ut ir/
rumpentibus illis in ſenſum noſtrum tanquam ui,fraude,dominatu,è me/
dia tribulatione clamemus ad deum,ut conuerſio noſtra ad eum conflictã
tibus calamitatibus totis clamoris uiribus audiatur. Iam autem ipſe cla/
mor ad eum noſtrã erit requies,& ipſa conuerſio deprecandi maxima pars
ac ſpes eſt ſalutis. Et idcirco ait: Ad te domine cum tribularer clamaui,&
exaudiſti me.) Ipſe enim ſolitus eſt precantibus dicere: Ecce adſum. Et qã
adeſt de his quæ conſequentur rogandus eſt. Domine libera animam
meam à labijs iniquis,& à lingua doloſa.) Hæc enim ſola tribulatio iuſtis
periculoſa eſt,malæ adhortationis ſocietas,& peſtiferi conſilij conſuetudo,
à qua animus refrenandus eſt,& aures obſtruendæ ſunt. Diſtinxit autem
labia iniqua,& linguam doloſam. Et quidem iniquitas inuerecunda eſt:pa
làm audet,palàm molitur,palàm perficit. Ii ſunt qui abnegantes deũ nul/
lum humanis rebus aſſerunt reliquum eſſe in regione dei profectum,ſed
ſolum hoc ſibi bonum eſſe,quod luxui & corpori uiuant,adimentes deo
curam,prouidentiam,arbitrium, poteſtatem. Horum ergo labia ſunt ini/

A qua doloſæ autem linguæ,opus fallax eſt,cum per ſimulationem noxiam ſub religionis lumine euertat religionem,& per uitæ ſpeciē deducat in mortem.Hæreticorum quoq; iſta mendacia ſunt,prophetarum dictis & euangeliorum uirtutibus,& Apoſtolorum præſcriptionibus mendacio occultatis aliter omnia tradere & docere,quàm ſcripta ſunt. Ab his igitur per uim miſericordiam orantes,& inter illorum tribulationes clamantes ad deum exaudiemur. Sequitur: Quid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam?) Bene ad id quod dictum eſt: Ad te domine cum tribularer clamaui,& exaudiſti me. Domine libera animam meā à labijs iniquis & à lingua doloſa,ſubijcitur: Quid tibi detur,aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam? ut per prophetam impleatur,quod à domino dictum eſt: Ecce adſum tibi. Tanquam in ipſo puncto imprecationis hæc domini uox refertur: Et quid detur tibi & quid apponatur tibi ad linguam doloſam? Frequenter autem interrogantis domini perſonam legimus,& in nouo & ueteri teſtamento,ut ad Adam: Vbi es Adam? ut ad Cain: Vbi eſt frater tuus? ut ad turbas,cum mulier fimbriam attigiſſet: Quis me tetigit? ut ad diſcipulos: Quem dicūt homines filium hominis? uos autem quem me dicitis? Non ille doceri uult,qui ſcrutans corda & renes deus eſt,& cogitationum noſtrarum inſpector eſt,ſed per confeſſionem interrogatorū aut peccatis ueniam,aut fidei honorem redditurus interrogat. Denique

B Adam confeſſus,ueniæ reſeruatus & glorificatus in Chriſto eſt. Cain negans maledicto diaboli adæquatus eſt. Eſt enim à principio iam deſignatus homicida. Confeſſa mulier fide ſanata eſt: reſpondens fidem Petrus claues cœli ſortitus eſt. Atq; ita omne ſpei noſtræ præmium in confeſſione conſiſtit,ut ea quæ conſequi poſſe nos credidimus,conſecuturos eſſe teſtemur. Et idcirco quædam à propheta interrogationis eſt facta conuerſio,ſed fidei digna conſecuta reſponſio eſt. Ad id enim quod quæſitum eſt: Quid detur tibi,aut quid apponatur tibi ad linguā doloſam? Id eſt,quid tibi aduerſus falſitatem huius præſidij afferatur? Reſponſum eſt: Sagittæ potentis acutæ,cum carbonibus deſolatorijs.) Solæ enim domini potentes ſunt,& acutæ ſagittæ,quæ linguam doloſam ualeant configere,habentes in ſe uirtutem perurendæ fraudulentiæ,atq; uaſtandæ,de quibus in ſeptimo pſalmo,ait: Sagittas ſuas ardentibus effecit,quæ ſibi utræq; conueniunt. Dei enim uerbum omnem nequitiam configit,& omnem ſenſum petulantiæ conuulnerat,& ipſum illum uehementiſſimum mortis aculeū compungit. Nanque peccator,cum audiat deum æternum,deum mundi conditorem,deum iudicem,ſeſeque hominem intelligat deo debere,quod natus ſit,quanto doctrinæ dei telo conſcientia eius errorq; ferietur,cum ſe igni in,extinguibili ſeparatum,ut paleas à tritico,& deſolatū bonorum fructuum conſortio cognoſcat urendum? Cuius doctrinæ per Apoſtolos

C reuelandæ,in pſalmo altero meminit,dicens: Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum.Has potentis ſagittas,hos carbones deſolationis dari ſibi fidelis quiſqꝫ orat,& ad linguam doloſam expectat apponi emendandis his qui tribulant,uel doctrinæ telo,uel metu pœnæ. Sed & beatus Iob hoſtem ſuum quo confixus fuerat ignorans,cruciatus corporis ſui & dolores ſagittas domini eſſe dixit,dicens:Sagittæ enim domini in corpore meo ſunt,quarum indignatio ebibit,ut ſanguinem ſpiritum meũ. Et forte has quoqꝫ ultricum pœnarum ſagittas aduerſus labia iniqua,& linguam doloſam imprecetur propheta,quibus confixa cum lingua doloſa,uniuerſa labia doloſa perurantur.Quanquam ſint plures qui ſpiritualiter ſuſcepta à fidelibus cœleſtis doctrinæ præcepta ſagittas uelint exiſtimari,& carbones deſolationum peccatorum emendationem:atque ita accipiendum putent carbones deſolationis,quia dominus dixerit:Ignem ueni mittere in terrã, & quid uolo ſi iam accenſus eſt?Non eſt autem dubium peccatorum eum ablutionem & remiſſionem attuliſſe,in qua ignem iam accenſum eſſe dixerit,quia per eum uitiorum omnium fiat,ſordiumqꝫ purgatio.Accõmodatur autem ad hoc illud quod dictum ad Eſaiam eſt: Cum per forcipem carbone comprehenſo labia eius contacta ſunt.Ecce abſtuli peccata tua,& iniquitates tuas purgaui. Sagittam autem ipſum deum nuncupatum in eodem Eſaia meminimus hoc modo:Et poſuit me tanquam ſagittam ele

Ita Græci legunt.

D ctam,& in pharetra ſua abſcondit me,& ait:Grande tibi eſt hoc,uocari te puerum meum.Eſſe itaqꝫ intelligimus etiam hanc utilem ſagittam & potentem,confixis uitiorum noſtrorum aculeis,ſalubri nos uulnere utilique penetrantem.De qua ſagitta ſponſa illa in canticis dixerit: Vulnerata dilectionis ego ſum.Sint ergo hæ ſagittæ utrunque in modum expectatæ,uel in pœna conſcientiæ iniquos ac doloſos cõfigentes,uel in dilectorũ ſibi corporibus peccata & uitia uulnerantes. Sitqꝫ uel deuaſtans carbo,uel purgans,dum modo abnegantes deum per pœnam abſumat,purget autem ad perfectam innocentiam confitentes.Sed quæ ad ſuperiora dicta ſequẽs prophetæ reſponſio eſt? Heu me,quod incolatus meus prolongatus eſt.) Bona non poſſunt uideri uere bona à nobis iudicari,niſi expectentur.Nam quomodo fidem iudicij noſtri,niſi eorum de quibus bene iudicauerimus,efficientia præſtabimus?Bonam pudicitiam exiſtimamus. Quis ergo opinionis noſtræ fructus,niſi in ipſa pudicitiæ appetitione conſiſtet? Bona innocentia,ſed niſi feſtinantes atque exercentes eam,uere ita ſentire non intelligeremur.Mentium enim iudicia uerbis ſignificanda ſunt,ſed rebus explenda.Conuenit igitur prophetam expectantem poſt ſagittas domini,& illos carbones deſolationis beati illius regni,& æterni tẽporis gloriam,id quod expectat deſiderare. Et deſiderat plane,neqꝫ ſolum deſiderat,ſed moras odit,& ipſam illam non potiundi iam deſiderij tãti dolet dilationẽ

A lationem,dicens:Heu me quod incolatus meus prolongatus eſt. Querelã iſtiuſmodi à plurimis ſanctis frequenter audiuimus,de tarditate ſpei ſuæ, & moroſa corporũ diſſolutione deflentiũ.Dominus in euangelijs ſuis docuit accelerationem regni cœleſtis orandum: impatientem enim charitatẽ eſſe eorum,qui amant conuenit:atq; ideo dici oportet ,quod ut dicamus à domino præcipimur:Adueniat regnum tuũ,fiat uoluntas tua.Paulus beatus in habitatione corporis ſui congemiſcit,per incolatũ carnis peregrinari ſe à deo conquerens,ex quo contra peregrinandum in carne ſcit ſibi eſſe,ut ei cum deo incolatus ſit.Sed tamen melius ei eſſet diſſolui ,& cum Chriſto eſſe.& Eccleſiaſtes ait:Et laudaui omnes qui mortui ſunt ſuper omnes qui uiuunt uſq; nunc,libera ſcilicet per diſſolutionem corporis anima onere,atq; conſortio,atq; etiam infirmis huius,atq; periculoſæ carnis exuta.In hoc igitur nimium ſibi prolixo in corpore incolatu congemiſcit propheta,feſtinans peregrinari à terrenis & incolere cœleſtia,ut derelictis corruptibilibus atq; præſentibus conſequatur inuiſibilia & æterna.Iob ſanctus & teſtimonio dei dignus,non ſolum corporis iſtius incolatu cõgemiſcit,ſed ipſam illam natiuitatis ſuæ diem maledicit,dicẽs:Pereat dies ille in quo natus ſum & nox in qua dixerunt:Ecce maſculus natus eſt.& Hieremias ſimiliter:Maledicta dies in qua genitus ſum,maledictus nuncians patri meo,& dicens: B quia natus eſt tibi maſculus.Atqui idẽ à domino audierat: Prius q̃ te formarem in utero noui te,& priuſq̃ exires de uentre ſanctificaui te. Quid ergo?maledicit ne cœpiſſe ſe qui ante q̃ eſſet,& deo cognitus eſt ,& ſanctificatus à deo eſt?Abſit iſtud.Nõ enim hoc in ſe quod ſanctificatus eſt odit, ſed ea quæ in ſanctificationem cõſecuta ſunt,maledicit,prouectum ſcilicet per incrementa corporis in has moleſtias corporei incolatus.Formatus eñ intra matris uuluam,& per uirtutem creatoris ſui in ſubſtãtiam animæ ad dei imaginem figuratus,non cõceptus,nec figurationis ſuæ ortum ,ſed eũ qui ex incremento acceſſit profectum æditi corporis congemiſcit,in quo ſibi in malis ſeculi & infirmitatibus carnis,uitijſq; uiuendum ſit.Iam tamen conformato in utero,& in uulua ſanctificato ,ſpecie in ſe originis cœleſtis æterna nõ ambiguũ quin ex dei ſignificatione poſt legẽ mortis huius eſſet manſurus æternus.Sed prophetæ huius nõ multũ longe alius affectus eſt q̃ Iob,atq; Hieremiæ,non enim incolatũ,ſed prolongatũ incolatum ſuũ queritur.Nam poſt prolixi huius incolatus ſui querelam cõſequitur ,ad id quod ait: Heu me quod incolatus meus prolongatus eſt,& habitaui cũ habitantibus Cedar.) Cedar gens eſt Iſmaëlitarũ deſerta incolens,cuius fines uſq; ad Medos & Perſas proferũtur.Cedar eñ Iſmahel filius fuit,Geneſi teſtante.Primitiuus,inquit,Iſmahel Nabaioth & Cedar. Hi ſunt nũc Sarraceni nũcupati. Qui ergo pſalmos iſtos terreno ingenio intelligendos putant,id uolunt ex perſona populi captiui prophetam conqueſtum fuiſſe, *Cedar quid.*

C iſſe,quod in habitaculis Cedar lõgus ei fuerit incolatus.Sed uirtutem uerbi non intelligentes,nec prophetæ ſpiritum ſentientes,autoritatem nominis ad confirmationem ſtultæ opinionis aſſumunt,pſalmo omnino nihil quod captiuitati populi congruat continente.Cedar enim ſecundum Hebraicam linguam,id eſt,quod nobiſcum pronunciatur obſcuratio.In hoc enim obſcuro tenebroſóque corporum habitaculo inuiſibilis illa animarum noſtrarum confirmatio continetur,habétque hunc contagioſi incolatus ſui carcerem cœleſtis naturæ captiua generoſitas.Meminit huius tabernaculi ſponſa illa in canticis canticorum,dicens:Nigra ſum ſed formoſa filiæ Hieruſalem,ſicut tabernacula Cedar.Ex tabernaculi huius obſcuritate confeſſa eſt ſe nigram,ſed non abnuens quia Chriſti ſponſa ſit,ſe eſſe formoſam. Omnis enim ſe ſpondens Chriſto,in ſpe iam conſiſtit æterna. In his nos illuminari tabernaculis dominus præcepit,dicens: Lucerna corporis tui eſt oculus tuus.Si autem lumẽ,quod in te eſt tenebræ ſunt,tenebræ ipſæ quantæ ſunt?Et rurſum:Vos filij eſtis lucis,non filij tenebrarum. Seruauit autem hanc rationem propheta,ut cum habitantibus Cedar habitauerit,non in habitationibus. Licet enim ſancti in carne uiuant,tamen ſi habeant arma militiæ non carnalia,ſed fortia deo,cohabitabunt tabernaculis Cedar,non inhabitabunt.Peregrinantes enim à corpore ut dei accolæ audient ab Apoſtolo:Vos autem non eſtis in carne,ſed in ſpiritu,ſi tamen D ſpiritus dei habitat in uobis.Sic ergo habitauit ut cohabitaret habitãtibus oſtendens in eo quem doleat incolatu ſe eſſe peregrinum,& quia iniquorum conſortium,& cohabitationes habitantium in obſcuritatibus odiſſet, quanquam de futuro,iam queſtus eſſet,adhuc etiam de præterito,ait:

Multum incola fuit anima mea.) In multis ſcilicet tribulationibus labiorum iniquorum,& linguæ doloſæ ob quas ad deum proclamauit. Sed cuiuſmodi incolatus ſibi fuerit oſtendit,dicens: Cum odientibus pacem eram pacificus.) Hoc proprium & dignum prophetæ eſt,ſimultates & motus naturæ alienæ uoluntatis ſuæ pace cohibere,& inſidias quaſq; animorum ac turbulentas affectiones omni placabilitatis modeſtia continere. Et hæc dominus docuit,pacificans ipſe in ſemet,quæ in cœlis,& terra ſunt, orare pro perſequentibus,neminem odiſſe,amare inimicos. Et Apoſtolus Pax. monet:Si poſſibile eſt in uobis,cum omnibus hominibus pacem habeatis.Et dominus hanc ueluti præceptorum ſummam conſignat:Pacem meam do uobis,pacem meam relinquo uobis. Hæc igitur conſeruabit corda noſtra in Chriſto:hæc nos patriarchis adæquabit: hæc etiam eos,qui pacem oderunt per pacem obſequentes in pace retinebit. Sed prophetæ reſtat & aliud officium,doctrinam ſcilicet dei uniuerſis conſtanter ingerere,& uerbum uitæ æternæ iugiter prædicare. Non immemor quoq; huius fuit miniſterij.Nam ait: Cũ loquebar illis impugnabãt me gratis.) Erat quidẽ

A quidem pacificus cum pacis inimicis, ſed prædicationem pacis ipſius oderant pacis inimici, & ad doctrinam dei commouebantur, quos per modeſtiam prophetæ ſilentium eius in pace cohibebat: atq; ita cum inimicis pacis propheta pacificus eſt, & prædicare pacem propheta non deſinit, ſed pacis prædicatorem inimici pacis impugnant.

Canticum graduum. Pſal. CXX.

SEcundum hunc pſalmum cantici graduum, aliqui referendum eſſe ad perſonam domini & ſaluatoris noſtri exiſtimant, aptãtes maxime ei dictum hoc: Per diem ſol non uret te, neq; luna per noctem. Impletam enim hãc prophetiam eo tempore putant quo in paſſione domini ſole obſcurato nox interceſſit. Sed iudiciorũ nihil decerpimus. Neq; enim ſenſum intelligentiæ huius arguimus, uniuſcuiuſq; arbitrio relinquentes, quid ex his, quæ aut legerint, aut intellexerint ſequi magis uelint. Nos tamen non potuimus ſermonẽ noſtrum, niſi his quæ intelligebamus aptare. Leuaui oculos meos in mõtes.) Hũanæ mẽtis natura eſt, ut ſi cogitatione aliquid contemplemur, talem ſe nobis unaquæq; ſpecies exhibeat, qualem eã & cogitãdo formemus. Quoquò enim mentis noſtræ oculos intenderimus, id ipſum in quo defixi ſunt referũt ad ſenſum. Et ut planius intelligi, id quod dictũ eſt, poſſit, afferemus exẽplũ.

B Si quis hyemis die uer cogitauerit, & ornatũ eius lumine mẽtis inſpexerit obliterata hyeme in qua ſit, atq; algeat, totum ei in ſenſu ſuo uer cũ habitu ſuo ornatuq; conſiſtet, adeo mentis oculi oculis corporis præſtant, ut ineũte in nos obliuione præſentium totos nos obtineat quidam quaſi animo præſumptus uſus abſentium. Hoc igitur quò ſpectet mox uidebimus. Leuat in montes propheta oculos. Quoſnã oculos? Nempe de quibus ſcriptum eſt: Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Et rurſum: Præceptum domini lucidum illuminans oculos. Nunquid nõ iſti oculi noſtri corporali lumine ad contemplandum accenſi ſunt? Nunquid non naturam uidendi ſortiti ſunt? Quæ illuminatio & reuelatio erit neceſſaria? Deinde quæ uiſuri mirabilia in lege? Niſi forte in caſis feſta frondium, in templo pecudum ſanguinem, in paſcha agni uictimam, in ſumma religione ſabbati ocium, & ut puto fieri hæc ab his qui ſpectatores aderant uidebantur. Nõ ergo ad id reuelandi ſunt oculi, quod cernebatur, ſed ad id quod intelligi optabatur in lege. Mẽtis ergo oculos propheta eleuauit in mõtes. Quoſnam montes? Non utiq; in hos lucis atq; aris profanatos, & cõuenientibus impios, neq; in illos ſyluis horridos, ſaxis nudos, præruptis inuios niuibus concretos. Quid enim in his, aut ammirationis, aut ſpei ſitum eſt? Sed montes accipimus propheticos libros ex terra in altũ elatos, per quos ſit in ſuperiora conſcenſus, & gradus in æterna. Poterimus autem & mõtes exiſtimare angelica miniſteria, & cœlorum uirtutes & poteſtates, quarum

miniſterio

C miniſterio nobis in ſublimia præſtatur aſcēſus. Si enim ſecundum Danielem dominus ipſe mons magnus eſt, non ambigendum eſt, montes eos nuncupari, qui præcepti eius & uoluntatis, & communicandæ in nos beatitudinis ſunt miniſtri. In hos igitur montes propheta oculos cordis eleuās, horumq́ intra ſe omnium monita, miniſteria, officia, dona contemplans, & in his intelligentiæ ſuæ lumen intendens, reddidit ſenſui ſuo contemplatæ ſpeciei integram perfectamq́ naturam, & totum id quod cogitatiōe uiderat mente continuit, ſciens unde ei uenturum eſſet auxilium, dicens:

Vnde ueniet auxilium mihi.) Statimq́ ſibi beata confeſſione reſpondit: Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram.) Ad mōtes quidem oculi eleuantur, quia per eos eſt doctrinæ miniſterium profectus acceſſus. Sed cum confitendum ſit unde ueniat auxilium, auxilium meum à domino eſt, qui fecit cœlum & terram. Hæc felix fides eſt, hæc uera confeſſio, hæc ſpes æternæ & cœleſtis benedictionis digna muneribus. Deniq; quia omnis prophetia in ſpiritu eſt, ſtatim beatam hanc eius confeſſionē ad perſonam prophetæ, ſancti ſpiritus cōſecuta benedictio eſt. Non det in commotionem pedem tuum, neq; dormitet qui cuſtodit te.) Sēſus ipſe ſignificat conuerſionem factam eſſe perſonæ. Ad eū qui ſuperius locutus eſt, ſermo conuerſus eſt. Non det in commotionem. Quis? Nempe qui fecit cœlum & terram. Pedem tuum. Cuius? quærimus. Nanq; eius qui leuauit oculos in montes, & qui confeſſus eſt, quod auxiliū eſſet à domino.

D Sed & illud non det, optantis & benedicentis affectus eſt. Et quis optauit? Ille utiq; optauit qui in nobis eſt, præter deum alius aduocatus, de quo ait: Et alium aduocatum mitto uobis, qui & loquitur in prophetis. Quid ergo aduocatus hic loquitur? Cōfeſſorē utiq; huius fidei & ſpei benedicit. Nō det in cōmotionem pedem tuū, neq; dormitet qui cuſtodit te.) Sed utraq; hæc indigna deo ſunt, ut & cōmotioni tradat & dormitet, & poſt cuſtodiæ uigiliam, ex quadam laboris continuatione requieſcat. Sed antequā id attingamus, quid in pede ſignificationis ſit tractandum eſt. Pes eſt pars corporis, omne corpus in res efficiendas agendasq́ circumferens. Et quia ſcriptura per corporalia ſpiritualia docet, & inuiſibilia per uiſibilia demōſtrat, ſub pedis nomine motus mentis noſtræ inceſſusq́ ſignificatur, ut in hoc eodem propheta: Mei autem paulominus moti ſunt pedes utique hi ſemper carnales mouentur in corpore. Aut quomodo periculi res eſt, quod pene ſint moti, quorum ut ſemper moueantur proprium officium eſt? Sed & in euangeliis dominus pedes alios ſignificans, dextrum ſcandalizantem iuſſit abſcidi, dicens: Et ſi pes tuus dexter ſcandalizat te, abſcinde eum. Nunquid ſi in pede dextro ſcandalum eſt, minus ſcandalizabit ſiniſter? Aut quid illa pars corporis poteſt tentationis afferre, cū ipſa abſq; aliquo appetitionis affectu, ſolum in ſe habeat miniſterium neceſſariæ ſeruitutis?

Ergo

A Ergo ut oculi mentis,ita & pedes intelligendi ſunt,habentes in ſe,& intelligentiæ uiſum & uoluntatis motionem. Non eſt autem intelligendũ,quod ideo iſta benedictio ſit,non det in commotionem pedem tuum,tanquam aliquos deus tradat in uitia,uel aliter in quæ pedibus corruptæ mentis inuehimur. Non ille nos tradit,ſed cum ab eo abſcedimus conſequitur. Nã cum pedibus corruptæ mentis inuehimur,non ille nos tradit,ſed cum ab eo per peccata deſciſcimus:& cum in peccatoribus ipſe non habitet,diſceſſionem noſtram ab eo conſequitur:& abſceſſio eius à nobis quia nos ab eo per peccata diſcedimus:diſcedẽte eo à nobis in omnes delictorum foueas incidimus,& per ampliſſimam mortis uiam currimus,dominatui dæmonũ ſubditi,quibus nos dei à nobis abſceſſio derelinquit. Et deſolatio eius idcirco traditio eſt,quia peccatores obtinere diabolus niſi deo ab his diſcedentẽ non poterit. Cæterum nobis penes eum manentibus,uel eo in nobis manente peruigil cuſtodia eſt,& indefeſſa munitio. Verum ſi per teporem fidei dormiamus,nũquid dormit,& ipſe nobiſcum? Nequaquã. Nõ enim in æterna uirtute ſomnus,aut requies eſt,cuius angeli & nomine & natura uigilantes ſunt: hæc enim ſunt terrenis corporibus neceſſaria: ſed quia ſecundum fidem noſtram,aut uigilantem,aut dormientem,dei auxiliũ nobiſcũ,aut uigilabit,aut dormiet,idcirco dominus frequenter & uigilans ſignificatur & dormiens. Quo exemplo illud in hoc eodem propheta dictũ
B eſt: Cum ſancto ſanctus eris,& cum peruerſo ſubuerteris. Nunquid deus non ſemper ſanctus eſt,ut etiam aliquando peruerſus ſit? Non utiq;. Nõ enim quicquam niſi bonum in eo & æternum eſt:ſed quia ſecundum uniuſcuiuſq; mores ac ſtudium unicuiq; deus adiacet,idcirco peruerſis auerſus,& ſanctus in ſanctis eſt. Atque ut oſtenderet ex noſtra potius ad fidẽ dormitatione ſomnum eſſe cuſtodiæ,neque in naturam cuſtodiæ cœleſtis ſomni requiem conuenire quia indefeſſa ſit & æterna,ſtatim connexuit.

Ecce non dormitabit,neque dormiet qui cuſtodit Iſraël.) Imprecatus ſuperius ne dormitaret,nunc neq; dormitare neque dormire ait,dormitationem ſuperius ex noſtra ab eo diſceſſione ſignificans:nunc autem neque dormitare,neque dormire quia ſit æternitas indefeſſa demonſtrans. Sed quis hic eſt,qui neque dormit,neque dormitat? Ille ſcilicet qui cuſtodit Iſraël. Liber Geneſis exponit eum eſſe qui deum uiderit. Iacob autem patriarcha poſt luctam,quam cum deo habuerat,hoc nomen accepit: ultra humanam naturam deum contuens fidei ſuæ oculis dignus hoc nomine eſt. Deum autem adeo uidit,ut benedici ſe ab eo precaretur. *Iſraël uidens deum: ſic omnes, cum magis ſonet, fortis deo.*

Meminit & Paulus eſſe nunc in plebe gentium,id eſt,in populo eccleſiæ,Iſraël,dicens: Pax ſuper eum,& ſuper Iſraël dei,ne forte nomen,hoc antiquæ tantum illius plebis fuiſſe exiſtimaretur. Ergo & ſi ille non dormit,qui cuſtodit Iſraël, & proprium nomen Iſraël eſt,deum uidentis,

C dentis,ille neceſſe eſt cuſtodiatur,qui eleuatis ad montes oculis uidit & dixit: Auxilium meum à domino,qui fecit cœlum & terram. Impenditur ergo fidei huic cœleſtis cuſtodia,& æternæ uigiliæ munitionem cõfeſſio iſta ſortitur,quæ perfecte ſectanda,obtinenda,retinenda eſt,nunquam cuſtodia eius in nos quem ſic confitebimur,dormiente. Ac ne alicuius alterius in ſomnis cuſtodiam demonſtrari exiſtimaremus,ſubijcitur: Dominus cuſtodiet te.) Ille utiq;,qui fecit cœlum & terram. Dehinc cuſtodiæ ipſius ratio diſtincta eſt. Dominus protectio tua ſuper manum dexteræ tuæ.) Iam & ſuperius diximus per ea quæ corporalia ſunt ſignificari incorporalia. Infirmitas enim intelligentiæ noſtræ conſequi inuiſibilia non poteſt,niſi per uiſibilium comparationem,ut nunc id quod dicitur, ſenſum noſtrũ niſi per nomẽ manus & dexteræ nõ adit. Quãq; hic cõtra naturæ intelligẽtiã manus dexteræ poſita ſit. Sic em̃ dicitur: Dñs protectio tua ſup manũ dexteræ tuæ. Abſoluta res eſſet ſi ita dictũ eſſet: Sup manũ dexterã tuã. At uero cũ ita dicatur: Sup manũ dexteræ tuæ,ſignificari uidet̃ dextera habẽs manũ,& dexterã & ſiniſtrã. Hoc nõ recipit,nec natura hominis,nec ſenſus. Verũ ſemper ſcriptura dexterã partẽ optimã, atq; utiliſſimam demõſtrat. Et quidem euangelia per eos,qui à dextera & à ſiniſtra ſunt,ſignificãtiam intelligentiæ utriuſq; monſtrabunt. Manum uero effectum omnis operis accipimus. Vnde illud etiam ab hoc eodem propheta ſic dictum eſt: Libera me de ore leonis,& de manu canis unicam meam. Neq; enim in hoc animali oblatrans & rabidum pars huius corporis conueniebat,ſed ab operibus ſe maliciæ liberari deprecatur. Ergo quia aduerſantes nobis dæmonũ uirtutes,optima & ualidiſſima fidei noſtræ opera debilitare & conuulnerare contendunt,idcirco ſuper manum dexteræ cuſtodia dei uigilatura promittitur,ut illibata in nobis bonæ uolũtatis opera perſeuerent,quibus manentibus æterni illius,& beati tẽporis regno,abſterſa omni infirmitate corporea mancipemur. Nam id nobis in eo,quod ſequitur prophetia pollicetur,dicens: Per diem ſol non uret te,neq; luna per noctem. Elementorum horum natura hanc in ſe efficientiam habet,ut unum quodq; eorũ in ſuo tempore humanorum corporum uires per demutationem imbecillæ in nobis ſubſtantiæ infirmet,ut ſol calore,luna frigore adurat:fitq; per anni curſum talis eorundem conuerſio, ut hyberno tempore ſol non adurat luna adurente,ſed ſoluat,luna auertente ſe ſole urat:rurſumq; æſtiuis mẽſibus ſol urat,& luna diſſoluat. Qui itaq; hæc putant corporaliter intelligenda, quæro quid aſſerant prophetã ei qui in montes oculos ſuos eleuauerit polliceri in eo,quod dicitur: Per diem ſol non uret, te neq; luna per noctẽ.) Non enim manente natura corporis noſtri,natura quoq; elementorũ demutabilis fiet,ut non naturæ ſuæ in naturam noſtram conſuetudine perſeuerent. Aut nunquid quiſquam audebit hanc ſibi in hoc ſeculo firmitatem

Atqui nũc etiam Græci dextram legũt non dextræ.

D

corporis

A corporis ſperare? ne aduri nocte ac die poſſit beato patriarcha Iacob per uſtum ſe noctis frigore & colore diei conquerẽte, cum dicit: Et fui diei per uſtus calore & gelu noctis? Sed propheta nunc uel ſpiritus per prophetã nouit illam beatitudinem temporũ, in qua à nobis omnis demutatio corporeæ infirmitatis abſcedet, in qua non frigus, nõ calor, non nox & demutatio, ſed æterna dies & beata temperies ſit, iuſticiæ in nos ſole dominãte. Cuius temporis requiem iam in deſerto dñs præformãs populo ſuo diurnum calorem eis columna nubis, & nocturnũ frigus ac tenebras columna ignis temperabat. In hac igitur æterna temporũ & beata temperie quiſq; domini cuſtodiam promeruerit permanebit, ne natura corporis gelu lunæ & calore ſolis uratur, ſed ſeculi huius malis & iniurijs liberatus, in æternis & beatis & temperatis quieſcens, glorificati corporis ſui ſumat ſolidam, indemutabilemq; naturam. Sequitur deinde: Dominus cuſtodiat te ab omni malo.) Et à quibus malis cuſtodiet dominus? Non opinor ab his quæ putantur: hæc enim ſunt infirmitati noſtræ & corpori debita, mori, infirmari, egere, quæ ſi mala eſſent & Abel uiueret, nec Iob cruciatus eſſet, nec Petrus pecunia quæ in eleemoſynam poſcebatur eguiſſet. Ergo fidelẽ animam ab omni malo dominus cuſtodit, id eſt, ne eam diaboli tinea corrũpat, ne fur obrepat, ne canis oblatret, ne lupus laceret, ne urſus deſæuiat, ne
B pardus inſiliat, ne tigris aduolet, ne leo uaſtet. Hæc enim nunc ſunt diaboli miniſteria, hæc omnia eius in tempore ſeculi huius officia ſunt, uicijs con ſumere, blandimentis ſubrepere, obtrectationibus lacerare, ambitione inſilire, laſciuijs allicere, & tota uirtutis ſuæ poteſtate uaſtare. Ab hoc igitur omni malo dei expectanda cuſtodia eſt. Et quia in animam maxime ſæuiat, nam debitum nobis eſt, ut aduerſus eum pugnemus in corpore, non eſt enim niſi ex concertatione uictoria, idcirco ſubſequitur: Cuſtodiat animam tuam dominus, ne quid tot tantiſq; malis ſuperius memoratis in eã ſit poteſtatis. Tenuit autem propheticus ſermo ordinem ſuum, dicens:

Dominus cuſtodiet introitum tuum & exitum tuum ex hoc nunc & uſq; in ſeculum.) Non enim temporis huius & ſeculi eſt iſta cuſtodia, non aduri ſole atque luna & ab omni malo conſeruari, ſed futuri boni expectatio eſt, cum exeuntes de corpore ad introitum illum regni cœleſtis per cuſtodiam domini fideles omnes reſeruabuntur in ſinu ſcilicet interim Abrahæ collocati, quod adire impios interiectum chaos inhibet, quouſq; introeundi rurſum in regnum cœlorum tempus adueniat. Cuſtodit ergo dominus exitum, dũ de corpore exeuntes ſecreti ab impijs interiecto Chao quieſcunt. Cuſtodit & introitum, dum nos in æternum illud & beatũ regnũ introducit. Ipſe eſt enim qui ait: Ego ſum ianua & nemo uadit ad patrẽ niſi per me, id eſt, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

C Canticum graduum. Pſalmus XXI.

QVi ſpei cœleſtis deſiderio detinetur, nihil obſcuritatis in pſal-
mo habebit. Ex ſuo enim ſenſu intelligentiam propheticæ ma-
gniloquentiæ conſequetur. Nanq; cum ſe meminerit ſcriptũ
dei cohæredẽ, & conſortẽ æternorũ bonorũ, & ſimilem ange-
lis ex reſurrectiõe renouandũ, & corruptione depoſita in gloriã dei ac dñi
noſtri Ieſu Chriſti corporis conformandũ, futurumq; incolam cœleſtis ci-
uitatis uiuis lapidibus extructæ, de qua ſcriptum eſt in euangelio, cum do-
minus iurare per cœlum inhibuiſſet, adiecit dicens: neq; per Hieroſolymã
quia ciuitas eſt regis magni: nõ utiq; eam ſignificans quæ ꝓphetas occidit
& lapidauit, ſed eam cuius beatus apoſtolus Paulus ita meminit. Vos eſtis
ciues ſanctorum & domeſtici dei ſuperædificati ſuper fundamentum apo
ſtolorum & prophetarũ, cũq; legerit ea quæ nunc ſunt ex parte eſſe, noſq;
per ſpeculum interim & in ænigmate uidere, perfecto autem ueniente, ea
quæ nunc pro parte ſunt deſtruenda, & facie ad faciem tanq; corporali ui-
ſu ea quæ nobis nunc ſunt inuiſibilia contemplaturos, ubi non ægritudo,
non mors, non mœſticia, non terror ſit. Hæc enim ſi quis ad nũciata ab an
gelis, præformata in lege, expoſita à prophetis, à domino exemplis repræ-
D ſentata, prædicata ab apoſtolis ipſe ſibi hæc eadem per fidem poſſibilia co
gnouerit, proclamabit neceſſe eſt, exemplo prophetæ: Lætatus ſum in
his quæ dicta ſunt mihi.) Sed quæ ſunt illa quæ dicta ſunt, ex quibus læti-
cia ſuſcepta eſt? Nempe id quod ſequitur: In domum domini ibimus.)
Hinc gaudetur, hinc exultatur, quia hæc quæ dicta ſunt, quod eundũ in do
mũ domini ſit. Domus domini quæ ſit pſalmo altero docuit, dicens: Quo-
niam elegit dominus Sion, præelegit eam in habitationẽ ſibi. Hæc requies
mea in ſeculum ſeculi, hic habitabo, quoniam elegi eam. Non utiq; ut dixi
mus hanc terrenam & caducam & pœnas luentem impietatis ſuæ, ſed illã
liberam & cœleſtem Hieruſalem, quæ eadem & Sion eſt, per cuius incola-
tum, quia domus dei eſt, nos quoq; ciues ſanctorũ & domeſtici dei ſumus.
Hinc ergo læticia eſt, quod dictum ſit in domum domini nos ituros. Sed
qui iſta dixerint, ne forte ignorent, ne ue à domo eadem, in quam nos itu-
ros nuncient peregrinentur, ſed dicant: Stantes erant pedes noſtri in
atrijs Hieruſalem.) Non incerta nunciant, non incognita pollicentur, hanc
domum deſiderabilem & dilectam à multis agnouimus. Nam dicit ſcri-
ptura: Vnam petij à domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo do-
mini omnes dies uitæ meæ. Vt uideam delectationes domini, & uiſitem tẽ
plum eius. Et rurſum: Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habi-
tationis gloriæ tuæ. Hæc domus deſiderabilis, hic auditus lætabilis, funda-
mento duodecim uiuarum gemmarum eſſe uiuos lapides extructos; exci-
ſos primũ ad opus ædificationis à Moſe in lege, à prophetis in paſſioni-
bus ſuis

A bus ſuis, à domino in corpore, ab apoſtolis in Martyrijs, ab ſancto ſpiritu in uirtutibus. Hi ædificatores, hæc ædificia, hæc ciuitas. Hinc ſtantes pedes in eius atrijs, ſcilicet quibus oblatæ ſunt claues domus huius. Dictum eſt enim: Vobis dabo claues regni cœlorũ, ſpeciem domus ignorantibus nunciantes beati pedes, & à propheta merito laudati, quàm pulchri pedes euãgelizantium pacem. Ac ne conuenire quicꝙ horum in eam Hieruſalẽ quæ terrena fuit exiſtimaretur, id conſecutum eſt: Hieruſalem quæ ædificatur ut ciuitas. Nõ ciuitas, ſed ut ciuitas: quia illa terrenæ ciuitatis ædificatio, & templi extructio, & tabernaculi inſtitutio, ſpeciẽ illius æternæ & cœleſtis ciuitatis præfigurabant. Et quia in omne tempus & uſqꝫ ad ſeculi conſũmationem, & per omnium generationum ætatem ædificatio cœleſtis huius ciuitatis explenda eſt, ideo eam ædificari ſine temporis definitiõe ſignificat, dicens: ædificatur ut ciuitas. Donec ut Apoſtolus ait: Intret plenitudo gentium, & tunc reliquiæ Iſrael ſaluæ fiant. Sed quia unum eccleſiæ corpus eſt, non quadam corporum confuſione permixtum, necꝫ ſingulis in indiſcretũ aceruum, & informem cumulum unitis, ſed per fidei unitatem, per charitatis ſocietatem, per operum uoluntatiſcꝫ concordiam, per ſacramenti unũ in omnibus donum unum omnes ſumus, in quod nos hortatur Paulus dicens: Obſecro uos fratres, ut idipſum ſapiatis omnes, eandem charitatem exercentes. Et cum fuerit ut ſcriptum eſt: Erat autem omnium qui credebãt

B cor & anima una: tunc erimus ciuitas dei, tunc ſancta Hieruſalẽ, quia Hieruſalem ædificatur ut ciuitas, cuius participatio eius in id ipſum. Diſſidentes autem à cœtu ſanctorum & ſe ab eccleſiæ corpore peccatis præcipitantibus ſeparantes, participationẽ ſanctæ iſtius domus non habent, quia participatio huius ciuitatis in id ipſum eſt. Ex cõſortio enim perfectæ ciuitatis unanimes nõ poſſunt participationem in diuerſo habere, ſed in id ipſum. Omnes igitur q unũ erunt, in ea erũt. Et teſtis eſt pſalmus. Ait nanqꝫ:

Illuc aſcenderunt tribus, tribus,) non una, ſed plures. Sed fortè ſine ulla exceptione ab uniuerſis ædificanda uidebitur ciuitas, quod in tribubus cognominatis nulla fiat exceptio, eritcꝫ populis deũ neſcientibus in hanc domum cõmunis ingreſſus. Sed intelligi illud ſcriptura nõ patitur, adijciens ad id quod dixerat: Illuc aſcẽderũt tribus tribus dñi teſtimoniũ Iſraël.) Sunt enim qui nõ ſunt dñi, quibus dictũ eſt: Vos de diabolo eſtis. Et rurſum. Abite à me maledicti in præparatum ignem diabolo & angelis eius: Tribus ergo quæ erunt domini aſcendent. Sed fortè ſibi Iſraël hoc eſſe debitum uendicabit, id eſt; qui ſecundũ literã, & nõ ſecundũ ſpiritũ, qui carnalis, & nõ cœleſtis, q crucifigẽs dñm nõ qui adorans eſt, ſed q ab hac ſpe repulſus eſt. Illuc enim aſcenderunt tribus tribus dñi teſtimoniũ Iſraël. Non tribus Iſraël in teſtimoniũ gentiũ, ſed tribus dñi in teſtimonium Iſraël. Tribus eñ dñi ſumus, & in domũ dei Iacob introibimus, & annũciabit nobis

C uiam ſuam & ambulabimus in ea. Tribus enim dñi dixerũt. Venite aſcen
damus ad montem dñi,& in domũ dei Iacob, & annunciabit nobis uiam
ſuam,& ambulabimus in ea. Ex Sion enim prodiet lex, & uerbum dñi ex
Hieruſalẽ. Ex Hieruſalem enim exiens uerbũ domini uenit ad gentes. Hæ
introeũt in ſanctã ciuitatẽ in teſtimoniũ Iſraël. In quod tandem teſtimo
niũ? Ad cõfitendũ, inquit, nomini dñi.) Tribus eñ dñi nomen dñi cõfi
tẽtur. Hoc aũt eſt teſtimoniũ, ille Iſrael à dño Pharaone uindicatus, in ma
ri ablutus, in deſerto angelorũ cibo paſtus, in lege eruditus, in ꝓphetis ob
iurgatus, in natiuitatẽ à dño per cõſortiũ corporis ſuſceptus, in cruce ſi cre
deret ſaluatus, in reſurrectione ſi cõfiteretur glorificatus. Nihil horũ ſuum
credidit, nihil horũ manere ſuũ uoluit. Habens mãna, cucumeres Aegypti
deſiderauit. Legẽ aũt à deo expectans, uitulũ adorauit. Prophetas audiẽs
occidit. Virginis partũ prophetatum ſibi infamauit. Deũ in carne nõ cre
didit. Peccati remiſſorem falſi peccati reum arguit, emit ad mortem, in cru
cem ſuſtulit. Teſtes reſurrectiõis ad ſilentiũ corrupit: Apoſtolos morte in
terfecit. In hoc ſceleris ſui teſtimoniũ tribus dñi aſcendunt. Illi promiſſum
eſt, hæ obtinẽt. Illius teſtamentum, ſed harũ hæreditas eſt. Hunc eius cru
ciarum, deũ ſuum tribus cõfitentur. In hoc itaq; teſtimonio agnoſcit Iſraël
D quẽ cõpunxit, & ab acceſſu eius inhibetur, quẽ ſurrexiſſe nõ credidit. Hunc
archangeli adorãt, huic omnes uirtutes cœleſtes miniſtrant, hic tribus ſuas
cõformes gloriæ corporis ſui præſtat. Confitentur ergo nomen dñi, quia
deus eſt, quia filius unigenitus ingeniti eſt. In hoc itaq; teſtimonium Iſrael
in domum dñi tribus dñi conſcendunt, cõfitentes nomen domini. Sed cõ
feſſio iſta iudicium eſt. Iudicatur enim per eos quibus dictum eſt: Sedebi
tis ſuper duodecim thronos iudicantes, duodecim tribus Iſraël. Nõ ſolum
hi iudicabunt, ſed & regina auſtri cõdemnabit, & Niniuitæ condemnabũt
quia hi pœnitentiam propter Ionæ prædicationem egerunt, & illa ex ulti
mis terræ partibus uenit audire ſapientiam Salomonis. In quibus eccleſiæ
præfiguratio eſt, quia peregrina & incognita, & pœnitentiæ credidit. & ſa
pientiam deſiderauit audire. Hæc igitur ſedes iudicij erit, ubi in teſtimoniũ
Iſraël tribus domini aſcendent ad nomen dñi confitendũ, in eccleſiã utiq;
ſanctorum lapidum ciuitatẽ, quæ domus domini eſt. Ait enim: Quia
illic ſederunt ſedes in iudicio ſedes ſuper domũ Dauid.) Dauid nũc quoq;
ſicut in cæteris locis domini nomen ex corpore eſt. Scriptura enim ubicũq;
mentionem aſſumendi corporis facit, Dauid eum ſolita eſt nuncupare, no
men ei ex parente carnis aſſumens. Non eſt autem ex eo perturbatio intel
ligentiæ ſuſcipiẽda, quod quædã ex præterito ꝓphetæ locuti ſunt. Iam eñ
de hoc eodẽ in plurimis locis rationẽ & frequẽter edidimus. Deo nanq; cõ
plectenti in ſe omnia futura pro factis ſunt. Et eius tam fidelis præſcientia
eſt, ut quæ nondũ geſta ſunt tamen ab eo iam perfecta & ꝓ præteritis ha
beantur

A beantur & geſtis. Deniq; ſtatim res ſe futuri tẽporis loqui ꝓpheta demon-
ſtrat. Nam cum tãq; de præterito cõmemoraſſet aſcẽdiſſe illic tribus domi
ni, & ſediſſe ſuper ſedes domus Dauid, nunc iam uelut publicæ doctrinæ
& admonitionis affectu, cõmonuit in futurum, dicens: Rogate quæ ad
pacem ſunt Hieruſalem, ut præſcientiã fidei in his quæ geſta dixiſſet, oſtẽ
deret, conſeruaret uero tẽporum ordinẽ in gerendis. Extructio itaq; eius in
pace eſt, & participatio in idipſũ eſt, & unius mẽtis & fidei & charitatis do- Pax eccleſiæ.
mus illa eſt. Diſcenda eſt ergo doctrina pacis. Nunc enim rogate non orã-
di, ſed interrogãdi ſecundum proprietatem græcitatis eſt ſermo. Sed pacẽ Ἐρωτήσατε.
diſcere in uoluntate eſt audientiũ. Cum enim de pace eius interrogauerit,
tunc letabuntur dici ſibi in domum domini ibimus. Neq; enĩ interrogatæ
pacis fructus exiguus eſt, quia id ſequitur: Et abundantia diligẽtibus te.
Perfectos fructus dilectio pacis expectat, & abũdantem felicium prouen-
tuum copiam ſperat. Quod idipſum benedictio in Iacob ad ſpem fideliũ
præformata ſignificat, benedictus enĩ ita eſt fratris benedictionibus occu-
patis. Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni quem benedixit dñs, ager ple
nus & fertilis, reddẽs centeſimum fructũ. Hinc æternis copijs abũdabit. Et
nunc quidẽ interim beatis fructibus abundamus, quos nobis in ſpem fru
ctuũ æternorũ eccleſiæ ſacramẽtũ & pacis unitas ſubminiſtrat. Hoc aũt ſa-
cramentũ ſpei cõmunis corporaliũ & cõmuniũ rerũ nominibus oſtenſum
B eſt, quod ſciẽtes intelligẽt. Nãq; abundantiæ huius & copiæ idẽ propheta
pſalmo altero meminit, dicẽs: Dediſti lætitiã in corde meo à tẽpore frumẽ
ti & uini & olei ſui multiplicati ſunt in idipſum. Hæc igitur abundantia eſt
in idipſum. Per hãc eñ pacis & ſacramẽtorũ abundantiã beata illa pax &
indeficiens & æterna bonorũ cœleſtiũ abundantia præparatur. Dehinc ſe
quitur: Fiat pax in uirtute tua, & abundantia in turribus grauibus tuis.)
Pax atq; uirtus domus huius cõnexa ſibi ſunt. Poſſe enim aliquid niſi ex
pace nõ poterit quia participatio eius in idipſum eſt: in idipſum autẽ eſſe
pax ſola conſequitur. Perfecta uero ac pacata uirtus eorum eſt qui congre
gantur in idipſum, & idcirco ait: Fiat pax in uirtutibus tuis. Ciuitatem aũt
neceſſe eſt diuerſo ædificiorũ genere cõſiſtere. Nõ enim omnis eſt murus
porta. Rurſus neq; omnis plateæ porticus, tabernæ, neq; domus, forũ, tem
pla, palatiũ, ſed & differentibus inter ſe domorũ magnificentijs differunt
quæq; cohabitantiũ dignitates. In omni uero genere ciuitatis nihil neq; fir
mius, neq; utilius, neq; celſius turribus eſt. Solita uero ſcriptura eſt grauia
ꝓ firmis & immobilibus nũcupare, ſicuti ait: In populo graui laudabo te.
Nũc quoq; cũ de pace uirtutis memoraſſet abundantiã beatitudinis per-
fectæ & æternæ ciuitatis huius principibus tãq; firmiſſimis & grauiſſimis,
deputauit, dicens: Et abũdantia in turribus tuis grauibus. Superius dixe- Ἐν πύργοις βαρείοις.
rat: Et abundãtia diligentibus te. Nõ ergo omniũ eſt abundantia, ſed dili

C gentiũ deũ. Inde adiecit, fiat pax in uirtute tua. Pax enim eccleſiæ & unitas uirtutẽ nobis firmitatẽq; præſtat. Vnde illud apoſtoli: Et pax dei quæ exuperat omnẽ ſenſum prudẽtiæ cuſtodiat corda ueſtra in Chriſto Ieſu. Nũc quoq; hanc abundantiã quam diligentibus ſpoponderat propriã eſſe grauium turrium cõmemorat, eos graues turres ſignificans eſſe quicunq; diligerent: per quod intelligendum eſt abundantiã hanc nõ promiſcuam eſſe, nec totius ad modũ ciuitatis, ſed eorũ tantũ fideliũ & ſanctorũ uirorum q cæteræ ciuitatis huius ædificationi tanq̃ turrium firmitatem præſtiterint. Sequitur deinde prophetæ magnus affectus, & in omnẽ hominẽ credentem ſollicitudo piæ ammonitionis. Ait enim: Propter fratres meos & ꝓximos meos loquebar pacem de te, propter domũ dñi mei quæſiui bona tibi.) Multitudinẽ in fratribus ſuis proximiſq; huius ſignificat ciuitatis ꝓpter quos pacem de ea locutus eſt, ut audientes ſe ipſos in ædificium cõſũmandæ huius ciuitatis aptarent. Sed qui pacem propter fratres & propinquos ſuos de ea loquitur, ciuitati eidem propter domũ dei bona quærit, dicens: Propter domũ dñi mei quæſiui bona tibi, ciuitati ergo bona propter domũ domini quæſita ſunt. Diſcernens enim gloriã domus dei à ciuitatis uniuerſitate, quia neceſſe eſt ornatũ domus regiæ ædificationi ciuitatis totius anteferri, quæſiuit eidẽ ciuitati bona. Primũ enim fratres & propinqui eius per prædicationem pacis facti ſunt domini ciuitas. Secundo uero ciui

Populi primaratio

D tas ipſa iam ex propinquis eius & fratribus cõſtituta, audiens dignitatẽ domus dei domũ dei ipſa ſe præparauit. Ac ſic ciuitati huic quæſita ſunt bona, dum ex ciuitate domini in domum dei proficit, ſecundum illud apoſtoli. Vos eſtis templũ dei, & ſpiritus domini habitat in uobis: fidelis enim eſt qui ait, pater pro his te rogo, ut omnes unũ ſimus, ego in illis, & tu in me, dominus noſter Ieſus Chriſtus, q eſt benedictus in ſecula ſeculorũ, Amen.

Canticum graduum Pſalmus. CXXII.

Efficitur rebus quod titulo præſcriptum eſt: gradibus eñ cantici tanq̃ de humilibus ad excelſa conſcenditur. Nanq; in primo cantico graduum ad dominũ de tribulatione clamatum eſt. Poſtea leuati oculi in montes ſunt, & quæſitũ unde ueniret auxiliũ. Dehinc quia leuanti oculos, & unde auxiliũ ueniat quærenti adeſt doctrinæ propheticæ inſtitutio, in his quæ ſibi ſunt dicta lætatus eſt. Nunc uero quia uſq; ad id quod doctrina inſtituebat acceſſum eſt, de quodam quaſi profectus ſui gradu cantat propheta. Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cœlo.) Incrementis competentibus contemplandi dei uſus tanq̃ poſt multam cæcitatem per modica & dimenſa admiſſæ ſibi lucit interualla conſuetudine totius luminis præparatur. Deus enim qui primum in tribulatione inuocatus eſt, quæſitus à prophetis, eoſq; prophetiæ

lætifi-

A lætificauit auditus,& nunc iam oculis mentis per fidei fiduciam contemplandus eſt,habitans in cœlo.Sed cœlũ hoc quod uiſibus noſtris per materiem ſui ſubiacet,quod tanquàm fumus ſolidatum,firmamenti & naturam & nomen accepit,præteribit & non erit,ſedes autem domini manet in æternum.Neceſſe eſt uero ut habitatio habitatore ſuo digna ſit,&ſi corruptibili loco id quod infinitum & incorruptibile eſt concludamus, &ſi deũ in cœlo hoc habitare credimus.Quæramus ergo quæ habitatio dei ſit.Nẽpe eius qui dixit:Pater enim in me,& ego in patre. Et rurſum:Ego & pater unum ſumus.Et de quo dictũ eſt,deus erat in Chriſto mundũ reconciliãs ſibi,digno & ſufficiẽte filio, in quo pater per eandem naturæ habitet uirtutem.Pater autem filium quem ex ſe genuit,non ſeparat à ſe differentia diuinitatis.Sed non nunc de inſeparabili uirtute patris & filij ſermo eſt.Deus enim ex deo genitus non abeſt per naturam ab eo ex quo genitus confitendus eſt,& deus innaſcibilis unigenitũ deum gignẽs manet in illo quẽ genuit proprietate generandi.Omnis aũt ſpes in eo noſtra eſt,ut unigenitum deũ nouerimus.Nam de innaſcibili deo nemo tam amens eſt,qui cœlum contuens deũ eſſe nõ ſentiat. In hoc ergo cœlo deus inhabitat digno maieſtatis ſuæ & diuinitatis habitaculo.Sed eſt & alia cõplacita deo & electa habitatio,eorũ ſcilicet,de quibus dictũ eſt. Habitabo in his & deambulabo in ipſis,& ipſi mihi erunt in populũ,& ego illis in deum. De qbus

B & Apoſtolus ait:Vos eſtis templũ dei,& ſpũs dei habitat in uobis. Idem quoq; Apoſtolus ait:Qualis de limo,tales & de limo.Et qualis cœleſtis tales & cœleſtes. Cœleſtis ergo eſt ſecundus Adam,& idcirco cœleſtis, quia uerbũ caro factũ eſt,ex ſpiritu ſcilicet,& deo homo natus eſt. In hoc ergo uerbo nõ inani ſono uocis,ſed in deo uerbo,neq; in diſſidẽti à ſe diuerſaq; ſubſtantia,ſed in dei uerbo tanq; in cœlo habitat.In eo ſcilicet utiq;, quod ex ſe ac ſuũ eſt manens per eum,in eis quoq; qui cœleſtes ſunt habitans, ſicut ipſe ad patrẽ ait:Vt omnes unũ ſint,ſicut ego in illis,& tu in me.Ergo ſi qui in Adam limus fuimus, nunc cœleſtes ſumus in Chriſto, & Chriſtus habitator eſt noſtri per habitantẽ Chriſtũ in nobis,etiã ille quoq; habitator eſt noſtri,cui eſt habitans in nobis Chriſtus habitatio.Et quia ſecundũ corporalem intelligentiam ille nobis ſubeſt ſenſus,ut cœlum quod ultra firmamenti huius naturã eſt deus inhabitare exiſtimetur: nõ excludimus publicam illam de ſede dei opinionẽ,ut ei cœlũ cœli thronus ſit,ſed illam dignam deo habitationẽ in cœleſti Adam ſuo ſignificatam eſſe credẽtes.Etiã hoc ergo cœlũ habitare deus noſcendus eſt,per eũ quoq; inhabitans quos in eo conſtituit eſſe cœleſtes.Oportet aũt eos qui ad dñm oculos mẽtis erexerint non retorquere eos atq; deflectere. Quia ut in euangelijs dictum eſt,nemo retro reſpiciens & aratrum tenens aptus eſt regno cœlorum.Relinquẽtes enim tẽpla,aras,cupiditates,laſciuias,& omẽ uiciorũ profũdũ,cõ

C uenit indefeſſo obtutu inuictoq; perſiſtere. Si enim gẽtes errore ſuo cæcæ indemutabili ptinacia falſis religionibus detinẽtur, ita ut reflecti à ſupſtitionibus ſuis ueri ratiõe nõ poſſint, diuerſis dijs ut uocãt perſeuerante ſtulticia ſeruiẽtes, & ſi anima peccantiũ capta uiciorũ illecebris deuotiſſime ſeruit tanq; imperanti ſibi corpori: quanto nos magis cõuenit deũ conditorẽ cœli & terræ cognoſcẽtes, qui ut potẽs fuerit ex terra inanima animare hominẽ, ita & potẽs ſit hominẽ, qui iam animatus occiderit, in æternitatis cõſortiũ excitare, ſine deflexu aliquo ac deuia religione uenerari, neq; quoq; intentæ fidei pertinaciã deflectere? Et docet propheta hos mẽtis ſuæ oculos indemutabili ad deũ eſſe ſemper obtutu, dicens: Ecce ſicut oculi ſeruorũ in manibus dominorũ ſuorũ. Et ſicut oculi ancillæ in manibus dñæ ſuæ, ita oculi noſtri ad dñm deum noſtrũ donec miſereatur nobis.) Exẽpli cõparationẽ ꝓpheta poſuit, ut ſicut in manibus dominorũ oculi ſeruorũ ſunt, ita ad deũ fidei ſuæ oculi intenti ſint: quia fidelis ſeruus ad omnẽ obedientiã uolũtatis dñicæ ſollicitus ſit, indeflexosq; oculos ſemper intendat. Sed ſi de ſeruis ac dñis corporalibus ſermo eſſet, dictũ ita fuerat, oculos ſeruorũ in oculis uel in lingua, uel in cõſpectu eſſe dñorũ. Aut nutu enim his iubetur aut ore. Sed manus pro operibus frequẽter ſcriptura ſignificat. Sunt aũt qui neq; hominũ, neq; dei ſerui ſunt, ſed ſerui ſunt peccati, dño dicente: Omnis qui facit peccatũ ſeruus eſt peccati. Hi ergo ſerui harũ ſpũa-

D liũ nequitiarũ in cœleſtibus, in opera eorũ tãq; in manus dominorum ſuorũ oculis mentis ſuæ ſemp intenti ſunt, uiciorũ in id deſiderio atq; admiratione defixi. Sunt autem hæc diabolica, id eſt, deorum gentilium opera, quæ ſignificantur in manibus, uenter, ocium, luxus, libido, ſuperbia, auaricia, ambitio. In hæc ergo uoluptatum quarum dominatui ſubiacent opera ſpectantes ſenſus ſui oculis intendunt, quibus dij plures ſunt & numeroſi domini, prout uniuſcuiuſq; ſtudium & natura autorẽ ſibi religionis elegerit. Nobis autem unus deus eſt, non tamen per unionem dei domini noſtri Ieſu Chriſti ei quod deus eſt abnegantes, ſed ſequentes legem & prophetas & euãgelia & apoſtolos diuinitatis unitatẽ in innaſcibili deo & unigenito deo ſecundũ proprietatẽ atq; naturã cũ fide & ueritate profitemur. Nuſq; eñi genere plurali, nec deos, neq; dominos ſermo ꝓpheticus nuncupauit, ſed unũquenq; ſuo ordine. Geneſis nanq; ait: Et pluit ſulphur & ignem dominus à domino. Et propheta: Vnxit te deus deus tuus. Et rurſum: Dixit dñs dño meo. Et euangelia: Et uerbum erat apud deũ, & deus erat uerbum. Et Apoſtolus: Vnus deus ex quo omnia, & unus dñs Ieſus ꝑ quẽ omĩa, & nos in ipſum. Et rurſum: Ex quibus Chriſtus q eſt ſuper omĩa benedictus. Hoc ergo propter dominũ dictũ eſt, ut intelligeremus per id quod unus innaſcibilis deus eſt, non adimi unigenito deo poſſe quod deus eſt. Deus enim uterq; unus eſt, non quod unus diuiſus in duos ſit,

A aut uterq; ipſe ſit, ut nuncupatio ſola fecerit patrē & filiū, nō natura gignē-di, ſed idcirco deus unus, qa neq; duo innaſcibiles, neq; unigeniti duo, ſed unus ex uno, & ambo unū nō diſſimili ſcilicet, aut differenti à ſe ſubſtātia diuinitatis in utroq;. Sequitur deinde: Et ſicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ.) Tenuit uero eundē ꝓpheta ordinē ut in cōparationis exē-plū, ancillæ quoq; oculos in manus dominæ eſſe cōmemoraret intentos, ut in operū potius efficientias hæc deſideria ſeruorū doceret intēta. Sed cum plures ſerui pluriū dñorū ſint poſiti in exemplū, quærendū cur ancilla una unius cōmemorata ſit dominæ. Plures enim ſerui ut ſuperius diximus plurimorū ſunt dominorū. Nunc ergo una ancilla & una domina, quia natura una eſt animæ humanæ, ſicuti & terrenæ carnis una natura eſt. Et quia nūc de peccatoribus qui peccati ſerui ſunt, ſermo eſt, hæc ancilla anima carni dominæ ſuæ dedita eſt, & per corporaliū uiciorū blandimenta ſubiecta eſt, habetq; inferioris ſui per illecebrarū fomēta dominatū fructus operū eius inſpiciens. Ergo ut hos ſeruos & hanc ancillā indemutabiles uicia ſua detinent, ut in his quadā religioſæ ſtultitiæ ſuæ intentione perſiſtant, ita fidē eſſe oportere, quæ nō tēporaria ac mobilis ſit, neq; emiſſis tentatiōibus defatigetur, ſed uſq; ad cōſūmationē miſericordiæ dei immobilis & indemutata permaneat. Et idcirco ꝓpheta pertinaciā ſuæ ſpei uſq; ad finē acci-

B piēdæ miſericordiæ demonſtrat, dicēs: Ita oculi noſtri ad dñm deū noſtrū donec miſereatur nobis. Nō deſinit, nō abſiſtit, tradat licet ad tentationem fidei miſericordiā ſuam dñs, quia fides cōſtantē præſtare debet fiduciæ ſuæ expectationē, ut deſperatio omnis diffidētiæ cōfeſſio ſit. Sed ꝓpheta non incertus eſt miſericordiæ dei. Nam oculi eius in eū, quoaduſq; miſereatur intenti ſunt. Intenti aūt adeo, ut intentioni eorū oratio geminata ſubiecta ſit. Ait em̄ poſt hæc: Miſerere nobis domine, miſerere nobis.) Et intentus eſt & intentus orat, ea ſcilicet perſeuerātia, qua uiciorū ſerui in dominantibus ſibi uicijs demorātur illa certiſſima bonorū æternorū ſpe & perfectæ in ſe miſericordiæ fiducia perſeuerat. Sequitur uero, ut ſæpenumero cognouimus, hanc fideliū ſpem grauis iniquorū obtrectatio & moleſta malignorum inſectatio. Iuſticiam enim à nobis prædicari iniquus odit. Pudicitiā ſi laudamus, impudicus offenditur. Execratur in nobis ieiunia ebrietas. At uero cum ad liberalitatem cohortamur, inſipientiam noſtram auarus accuſat. Cum Chriſtum deum prædicamus crucifixum, religionem Iudæus & omnis ex gentibus perſecutor exprobrat. Cum iudicium dei expectamus, offenduntur ſeculi reges & deum arbitrum uitæ ab unoquoq; actæ recuſant. Cum reſurrectionem annunciamus, mortua cum uicijs ſuis infideliū corpora contradicunt, fidem quoq; noſtram à lege & prophetis & euangelijs & apoſtolis ſuſceptā omnes hæreticorū falſitates coarguunt. Cædimur, maledicimur, fugamur, necamur ferro, flāmis, profundo, deſæuitur in noſtram, ne-

C ſtram uerecundiã, deſæuitur in corpora, dolor nobis eſt ex iniurijs noſtris. Et quia iniuriæ noſtræ his qui eas inferunt mors eſt, dolor nobis ex miſeratione pereuntiũ eſt. Ideoq; poſt geminam precationem qua dixerat miſerere nobis domine miſerere nobis, adiecit: Quia multum repleti ſumus aſpernatione, quia multum repleta eſt anima noſtra.) Deo ſolo aduerſum hæc opitulari potente, ut ab aſpernatione atq; contẽptu eximat uſq; in finem miſericordiæ in ſe ſemper intentum. Et quia donec ſibi deus miſereatur intentus eſt, idcirco gemina oratione miſericordiam dei ſibi precatur. Quia ſit ipſe atq; anima ſua repleta aſpernatiõe miſericordia, dei ut diximus, tantũ potẽte in multa aſpernatione miſereri, neq; ſolũ in id potente, ſed potente etiam introuerſum omnia retorquere, & quandam uiciſſitudinem præſtare patiẽti. Teſtis nobis eſt & pauper in Abrahæ ſinu quieſcẽs. & diues peruſtus in pœna. Illo enim poſito in aggeſtu diuitiarũ, ad ianuã eius fame tabidus pauper, ulcerum ſanie defluens ſederat, canibus uulnera diſſoluta lingentibus. Sed hæc erat militia corporis, hæc aduerſum ſeculum pugna, interius tamẽ anima eius per fidem inuulnerabilis, & ad om̃e telum & uoluptatis uicia inuicta, & idcirco ab angelis poſt carnis diſſolutionem beata in Abrahæ ſinum fertur. Ille uero cui omnis erat ueſtitus in
D purpura, cui totius ciuitatis nobilitas graui dominatu ſubdita famulabatur, cui aëris, terræ, maris copiæ in uſum conuiuij congerebantur uni uentri eius officijs elementorum omnium ſeruientibus qui huic pauperi ianuam clauſerat, micas demenſa excidenres negauerat, & tanq; contumeliam ſuã occurſum eius exprobrauerat, excedens hoc quo male uſus erat corpore impenetrabili à ſanctis Chao ſeparatur, omni pœnarũ miniſterio excipitur, dolet, uexatur, uritur, erorari ſe ac refrigerari minimo digito requieſcentis in ſinu Abrahæ pauperis deprecatur. Cui Abrahã reſpõdit: Fili recordare, quia recipiſti bona in uia tua, & Lazarus ſimiliter mala. Nũc aũt hic cõſolatur, tu uero cruciaris. Fit alterna cõuerſio, & demutatur lætitia in mœrorẽ, & mœror in gaudiũ. Et uideamus an idipſum quod euangelium expoſuit, nũc quoq; propheta ſignificet. Ait nanq;: Opprobriũ abundantibus & aſpernatio ſuperbis.) Poſt ſuperbas quas cõmemorauimus inſectationes regum, gentium, Iudæorũ, hæreticorũ atq; etiam ſæpe noſtrorũ, facta hic quoq; eſt euãgelica cõuerſio, ut abundantibus ſit opprobriũ, & ſuperbis aſpernatio. Superbia in contẽptũ, & copia mutatur in inopiã. Rurſumq; inopia in copiã, & cõtẽptus demutatur in ſuperbiã, ꝑpheta utrũq; iſtud ꝑ uerba eadẽ monſtrãte, cũ dicit: Opprobriũ abũdantib9, & aſpernatio ſupbis. Siue quod modo opprobriũ ferant q poſtea in regno dei abũdabunt, quod & nunc in aſpernatione ſint, qui poſtea per fidei confidentiam ſuperbient, ſiue quod iudicij tẽpore opprobriũ & aſpernatio in eos q nũc in ſeculo abũdẽt ac ſupbiãt reuertãtur. Paulus in infirmitatib9 & in anguſtijs ſuis

gloriatur

A gloriatur, iudicem quoq; eligi potentium ex contemptibilibus eccleſiæ præcepit. Mutuam ſibi legem ille & Petrus inſtituunt, ut meminiſſent egenorum eorumq; curam facerent ſollicite. Minimorũ angeli deũ quotidie uident, humilis exaltabitur, & optimũ ſacrificium deo eſt cor contritũ & humiliatũ. Nõ ergo abijciamus humilẽ, nõ cõtemnamus pauperẽ, non tranſeamus indigentẽ, ne profũdo ab Chao ſeparemur, ne refrigerare nos minimo digito ſuo dedignetur, quia opprobriũ abundantibus & aſpernatio ſuperbis ſit. Demutabilis eſt iſta conuerſio, & digna in bonos ac malos uiciſſitudo, quã in euãgelijs oſtendit, dicens: Beati lugentes, quoniam ipſi cõſolabũtur. Et rurſum: Væ uobis qui ridetis, quoniam flebitis, ait dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorũ. Amen.

Canticum graduum CXXIII.

ATtulit magnum nobis compendium pſalmus anterior. Ab eo enim in hunc ſcanditur. Oculi nanq; mentis noſtræ intenti in deum fuerũt uſq; ad miſericordiæ finem, multis undiq; aſpernationibus & opprobrijs circũſtantibus. Poſtq; miſericordiã conſecutos, & de opprobrio in abundãtiam & de aſpernatione in ſuperbiã collocatos, quid agere ac loqui nos oporteat propheta demonſtrat, dicens:

B Niſi quod dominus erat in nobis dicat nunc Iſraël, niſi quod dominus erat in nobis. Cum exurgẽt homines in nos, fortè uiuos deglutiſſent nos.) Et quidem ſermo ipſe talis eſt, ut intelligatur prophetæ eſſe inſtruẽtis quid dici à cæteris oporteat. Primum enim res ipſa dicta eſt, dehinc qualiter ſit dicenda mõſtratur. Et hic fuit ordo ut quid agendũ, dehinc quatenus agendum eſſet oſtẽderetur. Niſi quod dominus erat in nobis dicat nunc Iſraël. Dictum eſt ergo quid dici ab Iſraël oporteret de Iſraël. Iſraël frequenter admonuimus eum exiſtimandum eſſe, qui deum mentis oculis contemplatus ſit. Nunc ergo ſecundum propheticam doctrinam cognito quid dicere debeat Iſraël loquitur, niſi quod dominus erat in nobis. Cum inſurgerent homines in nos, forte uiuos deglutiſſent nos. Hoc ergo Iſraël ille exemplum accipiens à propheta dicit, quia audiuit, niſi quod dominus erat in nobis, dicat nunc Iſraël. Non eſt autem leue mandatum illud, quod neceſſe fuit præeunte quodam prophetæ præconio demonſtrari. In his namque rebus quæ difficiles ſunt, deſideratur exemplum. Omnis enim natura hominũ inſolens ad res ſecundas eſt, & imbecillitatis ſuæ immemor inconſulte in proſperis iactans eſt, quod ab homine doctrina dei erudito abeſſe oportet. Quis enim relictus eſt nobis gloriandi locus, recordantibus omñia ex deo eſſe? Si nos nobis uitam inſeruimus, debemus & nobis corporum ſpeciẽ, ſi ipſi pluuias æſtusq; moderãtes, ex noſtro eſſe prouentus fructuũ glorïemur. Si nõ in omñibus opus eſt dei miſericordia, etiã omñia nobis tãq;

ex noſtro ſint uendicemus. Nunquid fortis fortem ſe gloriabitur, quẽ cor-
C poris ægritudo efficiet infirmum? Nũquid diues in opibus gloriabitur, cui hæc omnia forte fur, prædo, tyrannus abripiet? Nunquid nobilitas gloriabitur, effecta nonnunquam indigna & miſerabilis ſeruitus? Nunquid ſapiens gloriabitur incertus quid in momento ſibi accidat? Sed ſi quid horum ſine moleſtiæ alicuius interpellatione utimur, delectamur, efferimur. Etſi ex aliqua triſticia in gaudiũ reuertamur, huius ipſius uix adepti gaudij incapaces ultra ſenſum humanæ imbecillitatis extollimur, immemores dicti huius: Nõ glorietur ſapiens in ſapientia ſua, neque fortis in fortitudine ſua, neque diues in diuicijs ſuis, ſed in eo glorietur qui gloriatur intelligere ſe & cognoſcere quoniam ego ſum dominus. Ergo nos de conſuetudinis noſtræ uicio inſolentes quodam præſcripto confeſſionis propheta formauit, & ad honorem deo reddendum & in eo gloriandum exemplo ammonitionis edocuit, dicens: Niſi quod dominus erat in nobis dicat nunc Iſraël. Audiſtis igitur à propheta quæ dicere nos oportet, dicamus & nos niſi quod dominus erat in nobis. Cum exurgerẽt homines in nos forte uiuos deglutiſſent nos. Perpeſſi nanque hominum inſectationes, regum impias conſtitutiones, conciliatorum illecebroſas adhortationes: cum in fide maneamus, cum in timo-
D re dei reſideamus, cum in ſpe bonorum æternorum immoremur, adiuti dei miſericordia ſcientes fiddem eum, qui dixit: Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi. Ad hũc habitantem in nobis gaudia noſtra referamus, huic ſi quid in nobis eſt, debeamus, à Paulo beato docti nihil noſtrum exiſtimandum, dicente: Quid autem habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti quid gloriaris, quaſi non acceperis? A ſancto uero Iacob patriarcha modeſtiam referendæ gratiæ cognoſcentes, cũ dicit: Deus qui enutriuit me à iuuẽtute mea, & angelus eruens me ex omnibus malis. Non eſt autem in uſu hominum, ut uiuos alios uorent, neque uſque ad carnes glutiendas odia procedunt. Sed neque nunc de eruto à morte corpore gaudium eſt, ſed de anima à peccato conſeruata, atque à peccatorũ conſortio liberata. Idcirco ait, forſitan uiuos deglutiendos fuiſſe, ſcilicet in corpore adhuc poſitos à morte peruaſos atque à peccato comeſtos. Hæc uiuorum mors eſt, uiuere luxui, ſomno, ſacrilegijs, adulterijs, cædibus. Deo ergo gratiæ agendæ ſunt, manenti in nobis quod per fidem eius doctrináque uiuentes non deglutimur ab iſtis. Fit ergo hic in gratulatione ordo, qui eſt in iniquitatibus. Nanque ab inſurgentibus primum aduerſus nos deglutiri non erimus. ſed ne poſtea quidem iraſcentibus eorum animis ab aqua domino protegente abſorbemur. Ait enim in eo cum iraſceretur animus eorũ aduerſus nos forſitan aqua abſorbuiſſet nos.) Sed quid hoc eſt? animi hominum iraſcuntur, & aqua nos abſorbet? Nunquid ad motus mentium incitatarum ultrices aquæ aſſiſtũt, aut animales ſunt ut abſorbeant?

Enecari

A Enecari aqua qui demerſi ſunt, poſſunt abſorbere autē id quod inanimale eſt, non poteſt. Quærendum ergo nobis eſt, quid hic intelligi oporteat. Et meminiſſe eorum locorū neceſſarium eſt, in quibus aquæ facta ſit mentio. Et quidē in exordio libri Geneſis ita ſcriptum eſt: Et ſpiritus dei ferebatur ſuper aquas. Et rurſum: Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi. Et iterum: Dixit deus: Fiat firmamentum in medio aquæ, & ſit diuidens inter aquā quæ eſt ſub firmamēto, & inter aquam quæ eſt ſuper firmamentum. Et rurſum: Aqua quæ ſuper cœlos eſt, laudet nomen domini. Et rurſum: Viderunt te aquæ deus, uiderunt & timuerunt. Ergo quia lex ſpiritalis eſt, & fides hiſtoriæ non periclitatur, ſi rebus effectis ineſſe connexam ſibi extrinſecus ſignificantiam exiſtimemus, uidemus & aquas eſſe ſuper quas ſit ſpiritus dei, & aquas eſſe quæ ſuper cœlos ſint, eſſe & quæ in terris ſint, & aquas eſſe quæ laudent, & aquas eſſe quæ timeant. Per quas rectè ſignificari nationes intelligemus, in quibus ſint ſpirituales, ſint tenebroſæ, ſint cœleſtes, ſint terreſtres, ſint glorioſum aduentum domini laudaturæ, ſint & timentes. Hæ ergo ſunt trepidæ, terrenæ, tenebroſæ, abſorbere nos uolentes animis concitatis in ira, & toto diabolici furoris impetu cōmotis, tanquam maximæ hyemis tempeſtates torrentibus, & per præceps ruentibus. Atque ita in ordine confeſſionis noſtræ ad dominum adiecit propheta: Torrentem pertranſiuit anima noſtra, forſitan pertranſiſſet anima noſtra aquam immenſam.)

B Ecce diaboli & ſuorum irruentes impetus, & ex turbidis motibus cōcitatos furenteſque procurſus, tempeſtates temporariæ torrentes. Sed hæc intolerabilis aqua animam non tranſit, in qua deus habitat. Intolerabilis autē eſt deo uacuis. His autem in quibus deus eſt, torrens repentinus eſt: poſt paululum uero ad tranſeundi facultatem aridus & exhauſtus. Atque ut nullus hic de aquis ſenſus eſſet, conſequitur: Benedictus dominus qui nō dedit nos in captionem dentibus eorum.) Et qui ſunt torrentiū dentes? Sunt planè ad laniandum apprehendendumque uehementes, ira, cupiditas, laſciuia, odium, gula, auaricia. Hi ſunt dentes mali & tenaces. Per hæc enim in nos captos laniatoſque dominantur, dum uitiorum ſuorum aut miniſtros, aut conſortes eſſe nos faciūt, quibus nō carnes noſtræ, ſed animæ, niſi deus in nobis eſſet, manderentur. Ait enim: Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo uenantium.) Laqueos qui uenantur occulte & fallentes prætendunt, aut abſconſos uallibus, aut herbis contectos, aut cibis oblitteratos, nubibus concolores. Et hæc quidem ad beſtias atque aues cæteras, nobis uero aduerſus animam hæc parantur. Eſt enim nobis laqueus in ocium pecunia, ambitio, laſciuia. Hæc prætendūtur, hæc blandiuntur, hæc fallunt: ſed ab his omnibus uoluntas noſtra eſt refrenanda. Omnibus enim hi laquei prætenti ſunt, ſicut ſcriptum eſt: Non enim iniuſte in terram prætenduntur retia auibus: perfecta enim gloria eſt, ab his laqueis qui prætenſi ſunt, euo-

AA lare

C lare. Deniq; pſalmus ita dicit: Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de la- queo uenatorum. Non utiq; uenantiũ, ſed eorũ quibus in uenatione tenſi ſunt laquei. Non enim cum quis in laqueũ inciderit tunc fiet peccator, ſed cum omnibus tendantur, ille tantũ qui iam ſit peccator in laqueo eſt, ſicut ſcriptum eſt: Oculus meretricis laqueus eſt peccatoris. Ergo à peccatis omni bus abſtinendum eſt, ne incidamus in laqueum. Spirituales enim ſumus, & euolamus ut paſſeres. Paſſer auis domeſtica, & ædificiorũ incola non mo- mentanea, nõ temporaria, ſed ſine demutatione ulla aut temporis obſerua tione cõſiſtens. Nos ergo ſine uiciſſitudine temporum eccleſiam incolentes abſtineamus à peccatis, ut à laqueis euolemus. Laqueus enim per deum in nos habitantẽ conteritur, quia ita ſequitur: Laqueus contritus eſt, & nos li- berati ſumus. Adiutoriũ noſtrum in nomine domini, qui fecit cœlum & terram.) Hoc adiutorio laqueus cõteritur, hoc adiutorio liberamur in no- mine domini, qui fecit cœlum & terrã, quod eſt ſcilicet ſuper omne nomen, in quo omne genu flectitur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorũ, & omnis lingua confitebitur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris, qui eſt be- nedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Canticum graduum. Pſalmus CXXIIII.

D QVi confidunt in domino ſicut mons Sion. Faciunt nobis ple- riq; obſcuritatẽ, uolentes ſcripturas propheticas ſolo aurium iudicio æſtimare, & nõ aliud in his intelligere, quàm quod ſub ſingulis rerũ quarũcunq; uocabulis audiat. Quod cũ uolunt, neq; nobis quod intelligamus relinquunt, neq; prophetas non dico cœle- ſtia, ſed ne terrena quidem rationabiliter dixiſſe conſtituũt. Quid enim aut à nobis congrue tractabitur, aut ab illis recte dictum exiſtimabitur, cum aquas laudantes, uidentes, timentes, & plaudentes manibus audiemus, niſi ex autoribus ſcripturarum earũdem ſub aquarum nomine aliud ſignificari quod alterius ſit generis monſtremus? Id ſcilicet quod ſit uiuũ ac ſentiens, & ad rei uniuſcuiuſq; iudicium ſuo ſe motu ſenſuq; ſemper mouens, quod eſſe homo intelligitur laudans, uidens, timens, plaudẽs, iudicans. Nec enim humanæ affectionis genera in aquis eſſe ſermo propheticus ædidit, quo- rum quia in aquas natura non conuenit, nec propheta de aquis dixerit, nec nos de aquis dictum intelligamus. Hæc propterea quæ in præſenti pſal- mo ſunt retractari conuenit, quæ talia ſunt:

Qui confidunt in domino ſicut mons Sion, non cõmouebitur in æter- num qui habitat in Hieruſalem, montes in circuitu eius.) Nomen mon tis Sion, & habitatio in Hieruſalem, & montes circum eam, ſi nullam inte- rioris intelligentiæ habent cauſam, inanis eſt pſalmus, & mendax prophe ta, in quo ſpiritus ſanctus loquutus eſſe credatur. Eſt enim mons Sion ciui

A tati Hieruſalem imminens,eſt eadem ciuitas circa quam extrinſecus plures ſunt montes. Qui ergo confidit in domino, quem profectum habebit, ut ſit ſicuti mons Sion? Ex rationabili homine fieri ſaxum,arborem, ceſpitē, & de natura animali in naturam inanimalem referri? Iam uero quomodo fidelis hic ſermo ſit,non cōmouendum eum in æternum, qui habitat in Hieruſalem? Nunquid Hieruſalem ipſa ſanctificationē habitantibus afferebat,ut habitatio eius firmitas eſſet æterna,cum illic ſacrilegia, cædes prophetarum,iudicium mortis in deum,fuga apoſtolorum, crucis ſcandalum ſit? Habitantes autem in ea,quotiēs captiui,quotiēs perempti? Ad ultimū urbs ipſa funditus diruta eſt,& qui uaſtationi eius reſidui erant,iam capti atq; diſperſi ſunt, propheta hoc impietatis eius excidiū ita antea nūciante: Terra ueſtra deſerta,ciuitates ueſtræ igni crematæ,regionē ueſtram in conſpectu ueſtro exteri comedent, & deſolata & ſubuerſa à populis extraneis derelinquetur filia Sion,ut tabernaculum in uinea,& ſicut caſa cuſtodiaria in cucumerario. Iam ergo inanis eſt ſermo,inanis eſt prophetia quæ addiderit: Montes in circuitu eius, & dominus in circuitu populi ſui ex hoc nunc & uſq; in ſeculum.) Hieruſalem euerſa eſt, populi eius extincti ſunt, reliquiæ eius diſſipatæ ſunt,hodie in ea non habitat non ſacerdos,nō propheta,nō princeps,ſed ipſa obtrita,deſerta ſine fructu eſt. Et quomodo habitator eius non cōmouebitur in æternum? & dominus in circuitu populi

B eius ex hoc uſq; in ſeculum? Ergo non poteſt de ea prophetatum uideri, à qua prophetiæ ueritas diſſidebit. Sequens igitur eſt,ut quæramus in quos dictorum ratio conueniat. Et quidem primum animaduertendum eſt,non alterius montis quàm Sion factam mentionem. Legimus enim montem eſſe domini & Choreb,uſq; ad quem primum Moſes cum multa obiſſet, acceſſit. Eſſe & montem domini Sina, in quo populo lex ſcripta ſit. Eſt & Sion mons ſupereminens Hieruſalem,ſed quia in hunc montem prophetiæ nullus eſt fructus,uidendum eſt quid in monte intelligi oporteat,& habemus optimū intelligentiæ ducem Eſaiam. Nam cum ſuperius montem domini excelſum ſignificaſſet,ad quem gentes uenturæ eſſent,ait: Propter hoc ſic dicit dominus, Ecce mitto in fundamēta Sion lapidem præclarum, electum,angularem, precioſum in fundamenta eius, & qui credit in eum, non confundetur. Et non ambiguum eſt Apoſtolum fundamentum Chriſti ſignificaſſe,per quod beata illa dominici corporis eccleſia, cuius fundamentum eſt Chriſtus,ſignificari uidetur in montem, quam idem Apoſtolus & Hieruſalem nuncupat,dicens: Quæ nunc eſt Hieruſalem,& ſeruit cū filijs ſuis. Ea autem quæ ſurſum eſt Hieruſalem,libera eſt,quæ eſt mater noſtra. Habemus ergo montem Sion domini,habemus & ciuitatem dei Hieruſalem. Et nominis Sion interpretatio eſt ſpeculatio. Sic ergo montem domini in Daniele accipimus ex monte in lapidem, & rurſum ex lapide in

C monte:exinaniuit enim ſe in forma dei conſtitutus, & formā ſerui accepit,
& per paſſionem ſuam mundo cum ſuperſtitionibus ſuis terroribusq́; pro
ſtrato,in gloria dei patris eſt,& deus ſuper omnia eſt propter infirmitatem
carnis ex mōte in lapidem exinanitus,propter gloriam paſſionis ex lapide
rurſum effectus in montē,mons ſupereminens & excelſus, in quo ipſi noſ-
metipſos per aſſumptionē carnis noſtræ corporisq́; ſpeculamur. In eo enī
ſumus reſurrectio in reſurrectione noſtri,in eo nobis eſt corporis cōtempla
tione ſpeculatio. Eſt enim Sion mons. Loquitur interpretationē hanc He-
braica lingua,qua dictum eſt,mons Sion mōs ſpeculationis eſt. Loquatur
& Paulus & dicat: Noſtra aūt conuerſatio in cœlis eſt. Vnde & ſaluatorem
noſtrum expectamus dominū Ieſum Chriſtum, qui trāſformabit corpus
humilitatis noſtræ,cōformatum corpori gloriæ ſuæ. Dicat & rurſum: Et cū
eſſemus mortui peccatis, uiuificauit nos ſimul cum Chriſto, & coëxcitauit
& collocauit in cœleſtibus. Dicat & euangelium: Quotquot autē receperunt
eū,dedit eis poteſtatē filios dei fieri. Dicat ergo nūc & propheta: Qui confi
dunt in domino ſicut mons Sion,non cōmouebitur in æternū qui habitat
in Hieruſalem. Sequamur Apoſtolum, ſequamur euangelium, ſequamur
prophetam. Confidamus in domino, ut conformes corporis gloriæ dei ſi-
mus. Habitemus nunc eccleſiam cœleſtem Hieruſalem, ut non moueamur
in æternū. In hac enim habitātes,habitabimus & in illa,quia hæc illius for-
D ma eſt. Ex parte enim cognoſcimus,& ex parte prophetamus. Et nunc uide
mus per ſpeculum in ænigmate,tunc autē facie ad faciem. Sed & hæc cœle-
ſtis,& illa cœleſtis: & hæc Hieruſalem,illa quidem eccleſia angelorum multi
tudine frequentiū. Sed eſt eccleſia primitiuorū,& eſt eccleſia ſpirituū in do-
mino fundatorum. Fundandi ergo ſumus in ſpiritu, & in hac habitantibus
ſtandum eſt,non diſcurrendū,ſicuti Moſi dictum eſt: Tu autē hīc mecum
ſta: Nō ſimus procurſibus uagi,neq; uijs incerti,neq; inanis doctrinæ uen
to euolantes. In æternū enim manendum eſt,ſi ſine cōmotione ſteterimus.
Sed neq; deſunt ſtare uolentibus ſanctorum cuſtodiæ, neq; angelorū mu-
nitiones. Dicitur enim: Montes in circuitu eius,& dominus in circuitu popu
li ſui ex hoc nunc & uſq; in ſeculum. Hos ergo ſecundū ſuperiora exempla
montes eſſe exiſtimabimus,humilitatem terræ excedentes,firmos,& excel-
ſos,& immobiles. Cum enim & montē ſignificari eccleſiam,id eſt, dominū
in corpore legimus, & inuenimus montes dei exultare atq; lætari (Scriptū
eſt enim: Montes exultauerunt ut arietes) quomodo poſſumus montes nō
eos ſignificatos eſſe intelligere,qui ſuper terrenam naturam glorioſi iam in
dei rebus exultant? Ac ne leue præſidiū in apoſtolis,uel patriarchis ac pro-
phetis,uel potius in angelis,qui eccleſiam quadā cuſtodia circūſepiant,cre-
deremus, adiectum eſt: Et dominus in circuitu populi ſui ex hoc nunc &
uſq; in ſeculum. Sed fortè apoſtolorum uel angelorum cuſtodia ſufficiens
exiſtimetur,

A exiſtimetur: uerum id quidem eſt, ſed & Moſem audiamus. Nanq; cum ei dominus dixiſſet: Ecce angelus meus antecedet te, & ille reſpondit: Niſi tu mecum ambulaturus es, ne me expellas hinc. Bonũ quidem præſidium angeli, ſed melius domini. Multis anima noſtra laqueis appetitur, multis aduerſus nos armis dimicatur. Non terra, nõ maria, non aër à fidei noſtræ periculo uacant. Rapiunt oculos noſtros raræ incogniti maris gẽmæ, occupat animũ terræ aurum, totis nos mortis noſtræ illecebris ſpirituales nequitiæ, & aëris huius uirtutes circũuolant, per uitæ præſentis moleſtias, per alienæ uoluntatis mores atq; laſciuiam, inſidiantes ut iraſcamur, ut oderimus, ut amemus, undiq; expectamur & appetimur. Sciens ergo dominus non aduerſus carnem & ſanguinẽ nobis pugnã eſſe, ſed aduerſus mundi huius potentes & nequicias ſpirituales, ait, euangelia conſummans: Ecce ego uobiſcũ ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationẽ ſeculi. Adeſt enim, & cum fideliter inuocatur, per naturam ſuam præſens eſt. Spiritus nanq; eſt, omnia penetrans & continens. Non enim ſecundũ nos corporalis eſt, ut cũ alicubi adſit, abſit aliunde, ſed uirtute præſenti & ſe quacunq; eſt porrigenti. Cum replente omnia eius ſpiritu in omnibus ſit, tamẽ ei qui in eũ credit, adſiſtit. Nam & tribus uel duobus in nomine ſuo congregatis erit præſens, & in circuitu omnis populi ſui ex hoc & uſq; in æternũ. Sed quid ſibi uult, eſſe eum in circuitu populi ſui ex hoc & uſq; in ſeculum? Quia non relinquet uirgam peccatorũ ſuper ſortem iuſtorum, ut non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas.) In uirga poteſtatem intelligi conuenit, inſigne enim poteſtatis eſt. Virgam accepit Moſes, qua poſſet omnia. Fuit & uirga Aaron, ſed fuit & uirga Pharaonis, fuit & uirga Nabuchodonoſor. Ergo in circuitu nos dominus cuſtodit, ne ſuper ſortem noſtrã peccatorũ uirga derelinquatur. Veniunt quidẽ tribulationes, ſed non permanebunt: ueniunt perſecutiones, ſed non perſiſtent. Multi redigere libertatem fidei noſtræ in captiuitatem uolunt, ſed confeſſioni noſtræ quã in Chriſto habemus, nemo dominatur. Non enim ſuper ſortem noſtram peccatoris uirga derelinquitur. Dominus nanq; in circuitu populi ſui eſt in æternũ, ne uicti & fatigati uirgæ imperio ad iniquitatẽ extendamus manus noſtras. Sed uirga cum inciderit, auferetur: & peccator cum incubuerit, nõ derelinquetur. Breue eſt quicquid patiemur ab aduerſarijs dei, & habet uictoriæ præmium, licet non habeat prælij longi laborẽ. Dominus adeſt, etiã ſi uis aliqua compellit. Abſtineamus manus noſtras ab iniquitatibus. Non extendamus opera noſtra in peccata, quia domino in circuitu nobis conſtituto, uirga peccatoris non derelinquetur ut maneat. Poſtq; conuerſio fit prophetæ, retributionẽ à domino ei qui ab iniquitate manus abſtinuerit, imprecantis:

Bene fac domine bonis & rectis corde.) Probitatem & facti, & uoluntatis in utroq; ſignificans. Multis enim uel propter hominum fauorem, uel Solœciſmi.

B

C propter periculum & metum facti opus bonũ eſt. Verum niſi ex uoluntate boni ſimus, etiam ſi hominibus boni uidebimur, tamen deo boni non ſumus: quia perfecta bonitas in recti cordis conſiſtit affectu. Retributio autem ut bonis adeſt, ita & malis non abeſt. Nam ſequitur:

Declinantes autem ad obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatem.) Et hic quoq; duplicis ſignificantiæ ſermo eſt, declinantiũ ad obligationes, & operantium iniquitates. Qui declinant, ex alio in aliud εἰς τὰς στραγγαλιάς. declinant, id eſt, ex bonis operibus recti cordis in obligationes. Et quas eſſe obligationes exiſtimabimus? Eas nempe, quas ſolui monuit propheta, dicens: Non tale ieiuniũ elegit dominus, ſed ſolue omne uinculum, nodũ iniquitatis diſſolue, obligationes uehementium cõmutationum. Si quis ergo ſe à præceptis dei declinans, his obligationibus colligauerit, adducetur cum operantibus iniquitatem, in eandem ſcilicet ſententiæ pœnam tranſgreſſor & iniquus futurus. Qui enim operatur iniquitatem, ab obſeruatione legis alienus eſt: qui autem declinat ex lege, legem in qua manſit ante, tranſgreditur. Non declinandum igitur ad obligationes eſt, neq; libertas noſtra eſt nexibus ſeculi, & mundialium negociorum uinculis inſerenda. Nouit Paulus beatus hanc libertatis ſolutionem, qui dicit: Solutus es ab uxore, noli quærere ligationem. Et hoc non de crimino ſo uinculo neceſſariæ ligationis D ſenſit. Cæterum ſunt alia uincula, quæ fidem noſtram impediunt & obligant, ſibiq; connectunt, maxime augendæ pecuniæ labor, & negociandi inſyncerus profectus. Hæc enim ita obligant peccatis, ſacramentis, cõmercijs, ut ſibi nos captos ſeruosq; detineant. Ab his ergo mens, uoluntas, ſtudium ſoluendum eſt, quia declinantes ad obligationes, unà adducentur cum operantibus iniquitatem. Erit autem Iſraël pacificus, non derelicta ſuper ſe uirga peccatoris, ſed in fide perfecta, ac ſpe æterna manens, audiet pro portione ſibi dici: Pax ſuper Iſraël. Ille eſt enim pax noſtra, qui fecit utraq; unum, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Canticum graduum Pſalmus CXXV.

IN conuertendo dominus captiuitatem Sion &c. Niſi eſſent in pſalmis quædam tales prophetiæ, ut in res atq; homines eorũ temporum quibus ſcripta ſunt, nõ conuenirent, profecto audirent multi nihil in pſalmis ſpiritaliter dictum exiſtimare, putarentq; nos quaſdam cõmenticias aſſertiones, & ementitas interpretationes inquirere, quibus uideremur altius neſcio quid, ac profundius cæterorũ ſenſu intellexiſſe, perinde quaſi nos ſenſui noſtro ea quæ ſcripta ſunt, coaptemus, & non magis ex his quæ ſcripta ſunt, ſenſum legentis, & ſollicitæ intelligentiæ conſequamur. Scriptura enim legis manet, atq; eſt anterioribus

quàm

A quàm adeſſet dominus in carne temporibus,cõſummata à prophetis,adi
ta à Iudæis,pertractata à regibus.ſuſcepta à gentibus,ſed intellecta & pro
bata à Chriſtianis.Hoc forte inſolens exiſtimetur. Planè inſolens eſt,ſi nõ
bis hanc gloriam præſumimus, ſi tantũ infirmitati noſtræ licere uolumus,
ut tantis temporibus abſtruſa,tantis humani generis obſcura ætatibus,in
quibus intelligendis fruſtra reges laborauerint,ipſi doctores & magiſtri le
gis errauerint,nos ſtulti ſeculo,& purgamẽta mundi, & deliramenta ſapien
tibus,de eorum intelligentia gloriemur. Sed tamen intelligimus.quia non
mendax eſt,qui dicit:Petite & dabitur uobis,quærite & inuenietis, pulſate
& aperietur uobis.Et ſcriptum eſt:quia qui dixit, quoniam oportebat im-
pleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi,& prophetis,& in pſalmis de
me,tunc aperuit illis ſenſum, ut intelligerent ſcripturas,& dixit illis: Quo-
niam ſic ſcriptum eſt, Chriſtum pati & reſurgere ex mortuis tertia die, &
prædicare in nomine eius pœnitentiã & remiſſionem peccatorũ in omnes
gentes.Non ergo ex nobis eſt quod intelligimus,ſed ex eo,qui quæ inno-
ſcibilia erant,fecit intelligi. Itaq; ab eo ſperanda intelligentia eſt, qui & pul
ſantibus aperiet,& quærentibus demonſtrabit,& petentibus non negabit.
Nam quomodo intelligi poterit hic pſalmus,cum à rerum geſtarum hiſtò
ria diſſonet? Nuſquam enim captiuitas populi huius,quæ uſq; ad Dauid
tempora ſcribitur,ſed longe poſtea quàm Salomon filius eius regnũ obti-
B nuit,ſeruiuit captus Iſrael Aſſyrijs,dehinc Iuda Babylonijs. Quomodo er
go Dauid in eodem pſalmo tanquam captus orat? Aut quomodo auerſa
à ſe captiuitate lætatur,dicens: In conuertendo dominus captiuitatem
Sion,facti ſumus ſicut conſolati. Tunc repletum eſt gaudio os noſtrum,&
lingua noſtra exultatione. Tunc dicent inter gentes,magnificauit dominus
facere cum illis.) Quanq; autem religioſum ſit exiſtimare futuræ captiui-
tatis demutationem ſecundum prophetiæ ſcientiam prænunciatam fuiſſe,
& ea quæ indubitate eſſent gerenda per fidem gerendorum cõmemoraſſe
pro geſtis,tamen dictorum uerborumq; uirtus eius reditus gratulationem
qui poſt captiuitatem Babyloniæ indultus eſt,nunc nos intelligere non pa
titur:cum præſertim eundem reditum grauior poſtea ſit conſecuta captiui
tas,& indignũ ſit propheta,tanq; ignorantẽ amoto omni captiuitatis op-
probrio gratulari,cũ indemutabili rurſus opprobrio captiuitas iterata ſuc-
ceſſerit.Eſt autẽ nunc omnis in pſalmo, ſicuti ſingularũ rerum expoſitione
monſtrabimus,ex captiuitate uiciorũ in libertatem cognitionis dei redeun
tis animæ gratulatio.Et quidem grauis eſt captiuitas corporalis,quæ iure li
bertatis amiſſo,uictorum dominatui ſubditur, & ſeruiũt tum quidẽ corpo
ra,ſed nequaq; capitur fidelis animæ libertas. Teſtes ſunt mihi tres pueri
inter flãmas cantantes:teſtis Daniel in fame leonum,prophetæ prandio ſa
turatus:teſtis Eleazar inter iura dominorũ, patrijs ſuis legibus liber:teſtis

C cum matre ſua martyres ſeptem, deo gratias inter noua mortis tormenta referentes. At uero quanto infelicior eſt animæ captiuitas? Si auaricia ceperit, per corpus latrocinatur ac graſſatur: ſi libido uicerit, cõmunicat cũ corporis ſeruitute: ſi luxus, ira, odium, temeritas, ebrietas, inuidia ſubegerit, his imperantibus ſibi dominis, & anima & corpus in cõmune famulãtur, atq; ita captiuitatẽ animæ & corporis ſequit̃ captiuitas. Cæterũ conditionẽ corporis religioſæ animæ generoſitas deſpicit. Officiũ quidem durum, tamen homini non omnino miſerabile, quia ſeruitur à ſeruis. At uero animæ captiuitas quàm infelix eſt? Auarus cariturus ſemetipſo, carere timet pecunia, negocioſus, triſtis, anxius, ſine requie ulla, damni metu ſemper detinetur. Honeſtatis immemor eſt, amicitiarũ inobſeruans, humanitatis fugax, religionem neſcit, bonitatem omnino odit. At uero cui libido domina eſt, in quo cœno dedecoris uolutatur? Pendet ad occaſiones adulteriorũ, anxius circa laſciuiæ ſuæ feruorẽ, oculis, mente, corpore, totus in ſcortis eſt. Videns quotidie atq; audiens humanas in adulteros leges, adulterium in ipſo foro cogitat: quod agit timet, & quod timet non fugit. Quid uero infelicius ebrietatis dominatu? Ventri ultra capacitatẽ infundere, ſenſui rationem adimere, non loqui, non meminiſſe, nõ ſtare, & mortem quandam naturæ incolumi imperare? quàm dedecoroſus autẽ eſt furentium motus, temeritatis impetus, odiorum ſtimulus, liuoris anxietas? Quanta ergo perturbatio eorũ

D eſt, quanta calamitas, qui ſupra memoratis malis ſeruiunt? Verum ſi cognita ſapientiæ doctrina, & dei prædicatione, & remiſſione uniuerſorũ horum peccatorũ, & reſurrectione corporum, & æternitatis conſortio, & regno cœleſti, à dominatibus ſuperioribus de auaricia ad munificentiã tranſeamus, de libidinibus ad continentiam migremus, de ebrietate ad ieiunia reuertamur, de furoris temeritate, odio, liuore ad placabilitatem, rationem, miſericordiam, benignitatem euolemus, diſcentes hæc omnia à lege, & prophetis, & euangelijs, apoſtolis, & cantantes ex lege: Dominus cõterens bella, dominus nomen eſt illi, cognoſcentes à propheta: Ego ſum qui feci cœlum & terram ex nihilo, credentes ab euangelio: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deũ, & deus erat uerbũ, pronũciantes ab Apoſtolo: Qui eſt imago dei inuiſibilis, primogenitus uniuerſæ creaturæ, quia in ipſo cõdita ſunt omnia in cœlis & in terra. Et cũ gentes conuerſionẽ noſtrã ex uicijs in uirtutes, ex ignorãtia dei in cõfeſſionẽ eius effectã admirabũtur, tunc pſalmi prophetiã nobis intelligi poſſe teſtabimur, dicentes: Dum auertit dominus captiuitatẽ Sion, facti ſumus ſicut conſolati. Tunc repletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione. Tunc dicent inter gentes, magnificauit dominus facere cum illis.) Auertit enim dominus captiuitatẽ noſtram per remiſſionem peccatorũ. A dominatu enim uiciorum animã liberauit, anteriora delicta non reputans, & nos in uitam nouam renouans, & in no

uum

A uum hominē reformans,conſtituens nos in corpore carnis ſuæ. Ipſe eſt em̄ eccleſia per ſacramentū corporis ſui in ſe uniuerſam eam cōtinens. Nō erat Sion antequam liberaretur,ſed Sion eſt quæ liberata eſt. Nomen cū libertate cōuenit. Neque enim manentis,ſed auerſæ captiuitatis hoc nomē eſt. Quod uero ait,facti ſumus tanquam cōſolati,meminit & Apoſtolus interim tanquam cōſolatū eſſe ſe,dicens: Miſer ego homo,quis me liberabit de corpore mortis huius? Et qui nunc pro parte ſcit,& pro parte prophetat,& qui ſcit repoſitā nobis eſſe Hieruſalem in cœlo, & cū dicit diſſolui melius eſſe & cū Chriſto manere. Sumus nūc quidē conſolati,quia dominus ait: Mittet uobis pater & alium conſolatorē. Cum dicit aliū,ſupereſſe ſe docet. Supereſt em̄: Expectat nanque omnis creatura reuelationem filiorū dei. Reuelatio illa, conſummata conſolatio eſt. Cæterū nunc tanquam conſolatione ipſa interim nō carentes,licet ſit cōſummationis ſuæ nobis reſidua perfectio. Repletur enim gaudio os noſtrū,& lingua noſtra exultatione. Non enim ſufficientia ſunt ad reddendas deo laudes linguæ noſtræ atque oris officia. Mutauimus crimina in innocentiā,uicia in uirtutes,ignorantiam in cognitionē, interitum in immortalitatē. Et hoc à dei gratia faciente,pœnitendorū finem,& nouorū bonorū initia reddente. Quod enim optabilius nobis eſt tempus,quo adulterabamus, an quo maluiſſemus uirgines fuiſſe? Quo ebrij eramus, an quo ieiunijs lætamur? Quo pecuniæ ſeruiebamus,an quo pecuniæ noſtræ be- Solœciſmus.

B nignitatis eſt uſus? Quo dæmonia adorabamus, an quo pecunijs imperamus? Quo placere ſeculo geſtiebamus,an quo ſeculū uicimus? Quo deum neſciebamus,an quo hæredes deo præparamur? Hanc ſpei noſtræ fidē gentes cōtemplantes,dicunt: Magnificauit dominus facere cū illis. Hanc in uirtutes uiciorū demutationem cōtuentes,dei in nos magnificentiā admirantur. Id ipſum etiā ex ſenſu adeptæ huius beatitudinis nos quoque cōfitemur in oris gaudio, & linguæ exultatione: Magnificauit dominus facere nobiſcū,facti ſumus lætantes. Lætamur em̄ de profundo ac miſerabili cœno nūc ablutos nos fuiſſe,& nouos ex omnibus uitæ anterioris uicijs conſtitiſſe. Et quia propheta futuræ ſpei gaudia loquebatur,licet ſecundū ſcripturæ conſuetudinē tanquam de præteritis gratularetur,tamen per conſequentē precem nō ſui temporis res has eſſe declarat,dicens: Conuertere domine captiuitatem noſtrā.) Si fuit tanquam conſolatus,cū auerſa eſt captiuitas,quomodo nūc ut ea à ſe auertat,orat? Sed in ſuperioribus propheticæ ſcientiæ fuit ſermo futurorū gaudia tanquam de præterito nūciantis,nunc autē de auertendis cōmunis oratio,cui ſe propheta tanquam & ipſe captus admiſcet, tanquā adhuc hiſdem ſe eſſe cognoſcat. Scriptū eſt enim: Iuſtus in principio ſermonis ſui ipſe ſibi accuſator eſt. Et rurſum: Confitere primum peccata tua,ut iuſtificeris. Et: Beati qui lugent,quia ipſi conſolabuntur. Scit quidem propheta ſe liberum,ſed tanquam captus deo ſubditus eſt,ſiue per propriæ confeſſionis

diſciplinam,

C diſciplinam:quia ubi peccati confeſſio eſt, ibi & iuſtificatio à deo eſt, quod in Publicano & Phariſæo dominus teſtatus eſt, cum Phariſæus iuſtum ſe gloriatus eſt, Publicanus uero pro peccatis oraſſet. Ait enim: Amē dico uobis, quoniā magis iuſtificatus eſt Publicanus, quàm Phariſæus. Siue ergo ob id propheta conuerti captiuitatem cōmunem precatur, ſeu quod populum omnem à peccatis captum ſciebat, & ſicut cum Apoſtolo membro uni corpus omne compatitur, ita & populo captiuo à peccatis propheta concaptus eſt, ſed tamen orare pro captiuitate ſua, bonū ſibi eſſe demonſtrat, dicens: Qui ſeminat in lachrymis, in gaudio metet. Euntes ibant & flebāt mittentes ſemina ſua. Venientes autem uenient in exultatione portantes manipulos ſuos.) Quis hic ad Iudæos ſermo eſt, ut eorum in hoc pſalmo uideatur prophetata captiuitas? Quæ uero ad cōmunem humani generis conſuetudinem ratio eſt? Quis enim unquam ſerens fleuit? Aut nunquid huius lamentabilis ſationis Iudæis uſus ex lege eſt? Nequaquam igitur iſtud ſcriptum uſquam aut geſtum eſt, ſed eſt prophetia ſuperioribus dictis connexa. Duas autē eſſe ſationes ſanctus Apoſtolus docuit, carnis & ſpiritus demonſtratis & enumeratis ſeminibus ſationis utriuſque, cū caro, adulteria, ueneficia, comeſſationes, ebrietatem, auariciam, idololatriam, & cætera his ſimilia ſereret: ſpiritus uero pacem, gaudium, continentiam, charitatem, ſobrietatem, manſuetudinem, & quæ ſunt his conſequentia ſeminaret, & ſata

D ſua unoquoque meſſuro. Cum igitur optimū deo ſacrificium ſit cor contribulatum, & beati ſint lugentes, quoniā ipſi conſolabuntur, & unuſquiſque quæ ſeuerit metet, operum ſuorū fructus in iudicium tanquam manipulos laturus, ſeminandum nobis eſt cum confeſſione peccatorum, cum luctu corporalis infirmitatis, cum lamentatione ac dolore cōſcientiæ noſtræ, quod nequaquam poſſimus digne dei præcepta ſecundum propoſitum uoluntatis explere. Tunc quæ in lachrymis ſeuerimus, metemus in gaudio: euntesque flentes, cum exultatione ueniemus, repleti fructibus noſtris, & manipulis elaboratæ à nobis meſſis onerati, conſolati per Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Canticum graduum. Pſalmus CXXVI.

NIſi dominus ædificauerit domū, inuanum laborauerūt qui ædificant eam. Niſi dominus cuſtodierit ciuitatē, inuanū uigilauit qui cuſtodiet &c.) Ratio & temporum & prophetiæ intentam adhiberi ad præſentē pſalmū cognitionis poſtulat diligentiā, ne fortè nos ad inanē intelligentiā abſoluta quædā uerborū ſpecies & ipſe ille geſtorū corporaliū ordo ſollicitet, maxime cum plures interiores cauſas doctrinæ propheticæ neſciētes, ſenſu Iudaico præteritorū temporū prophetiā cōtineri in his graduū cāticis opinent, ut ea captiuitas Hieruſalē prænūciata ſit, quæ ſub Hieremiæ dieb9 acciderit, & eiuſdē rurſus depulſæ ciuitatis gra

tulationem

A tulationē profiteatur, ſitq́ eorū quæ pſalmis his enunciantur, aut ſeruitutis dolor, aut reditus lætitia. Nō improbamus hūc ſenſum, neq́ eorū intelligētiam coarguimus. Dignū eſt enim, ut miſerabilem populi caſum, & impietatis eius debitam pœnam, & poſt longæ ſeruitutis ſufficientē peccatis grauibus ſatiſfactionem, & miſericordem in eos indulto reditu uoluntatem, ſecundum prophetiæ ſcientiam prophetæ ſpiritus præloquatur. Verum cum captiuitatis illius reditū grauior ſit & irremiſſa captiuitas cōſecuta, & ædificationem ciuitatis receptæ miſerabilis maneat & nō demutanda uaſtatio, ſciantq́ & ſpiritalis reditus gloriā Iſraël reliquo reſeruari, & cœleſtis ac ſanctæ Hieruſalem ædificationē uſq́ ad beati ac dominici regni tempora comparari, maximeq́ cum ſpes illorū dierum atq́ res omniū horum pſalmorum uirtutes & genera teſtentur, nō intelligo cur tantū de caducis ac demutabilibus malis, ac non etiam de æternis eſſe uelint prophetiæ dolorem, & temporalium magis gaudiorū, & eorum quæ grauiſſime poſtea demutatura eſſent calamitates, potius quàm indemutabiliū & æternorū intelligant demonſtratā eſſe lætiam: cum magnificentia prophetica magis dignū ſit beata, & æterna, & cœleſtia prædicaſſe. Quanq́ igitur pſalmi ſuperiores captiuitatem nō corporalem tantū, & terrenam, ſed ſicuti libertatem nō caducam, nō præſentē, non ſecularē in ſe demonſtrati ſunt continere, tamē etiā

B hic quoq́ pſalmus nihil in ſe terrenū, nihil humile, nihil præteritis temporibus cōueniens intelligitur eſſe cōplexus, ſed ſecundū propheticā & apoſtolicam atq́ euāgelicā autoritatē eas ſpes omnes prænūciare, in quas ſe patriarcharū deſiderium, ſanctorū expectatio, apoſtolorū fides, martyrum confeſſio, & omniū credentiū curſus extendit, id eſt, in ſancta tempora, in æternæ ciuitatis incolatū atq́ cœtum in regni dominici beatitudinē, in ſpiritualis libertatis nouam gloriā, in conſortiū diuinæ æternitatis & regni. Atq́ ut id abſolutius intelligatur, ipſas uerborū uirtutes proprietatesq́ tractemus.

Niſi dominus ædificauerit ſibi domū, inuanū laborauerūt qui ædificāt eam. Niſi dominus cuſtodierit ciuitatē, inuanū uigilauerunt qui cuſtodiūt eam. Inuanū eſt uobis ante lucem ſurgere.) Volūt plures ſanctū Salomonem ædificationi ciuitatis & templi ſtudentē in eo ipſo molitionis ſuæ tempore euerſionem ciuitatis & templi quod condiderit, prophetaſſe, quia & titulus antelatus autorem eum pſalmi huius eſſe demonſtret. Magnis enim uiribus, & totis ſui regni opibus magnū aliquid & deo dignum efficere tentabat. Nam uſq́ ad centum quinquaginta milia uirorū, ſicuti ſcriptum eſt, in diuerſos ædificationis uſus ac miniſteria occupabantur. Et quanq́ inſtituta à ſe conſuetudine perfectis omnibus maxima cuſtodia ciuitatis & templi ſollicitudo eſſet adhibenda, tamen cum ignoraret inanem tanti laboris operationem futuram, ciuitatem eandem à Babylonijs ob peccata populi diruendam, iſta dixiſſe: Niſi dominus ædificauerit ſibi domum, incaſſum

laborauerunt,

C laborauerunt ædificantes eam. Putant autẽ prophetiam hanc conſumma-
tam in ea tempora fuiſſe, quibus poſt captiuitatem populi Dario rege redi-
tum, impertiẽte, & ædificata rurſum per Zorobabel & Ioſedech ciuitas fuit.
Quorũ inopem ſenſum ipſa illa poſſet conſummatio ædificationis argue-
re. Nam per Aggeum prophetam ita ad hos eoſdem inſtauratores Hieru-
ſalem dominus eſt loquutus: Adhuc ego ſemel & ego mouebo cœlum &
terram, & mare, & aridam, & ſubuertam ſedes regum. Pſalmi ergo uirtus
non in tempora tantum Salomonis, ſed etiam in Aggei intelligenda eſt cõ
uenire. Aedificationis enim utriuſq; labor inanis eſt. Aedificata nanq; per
Zorobabel ciuitas, ſolum hodie ex ſe conflagrationis ſuæ cinerem, & defor
mium ruinarum præbet fœditatem. Et has ſedes regum, quas ſe ædificato-
res ad regni æterni gloriam inſtaurare arbitrabantur, uaſtatio iterata ſub-
uertit, ſede adhuc etiam cæterorum ſubuertenda regnorum. Bene autem
inania humani operis propheta eſſe opera ꝓphetauit. Scit inutiles eſſe hu
manarũ cuſtodiarũ uigilias, ſcit incaſſum eſſe cõſurgentiũ matutinas ſollici
tudines. Ciuitas & à ſe inſtituta, & ab alijs reſtituta, iam nulla eſt. Nõ profe
cit ædificatio uel prima, uel cõſequens. Et recte ille ipſe euertẽdæ ciuitatis ꝓ-
pheta eſt, q autor fuerat extruendæ. A deo ergo domus eſt ædificãda, quæ
maneat, quia niſi quæ à domino ædificata ſit, nõ manebit. A deo ciuitas cu
ſtodienda ne pereat, quia niſi à deo cuſtodita ſit ciuitas, diruetur. Et primũ
D quæ domus dei ſit, intelligamus, ut ꝑ id cognoſcamus quaten⁹ ab eo ædifi-
cãda mãſura ſit. Domus eſt habitãtis habitatio. Sermo eñ diuinus ſecun
dũ intelligẽtiæ noſtræ conſuetudinẽ naturamq; ſe temperat, cõmunibus re
rũ uocabulis ad ſignificationẽ doctrinæ ſuæ & inſtitutiones aptatis. Nobis
enim, non ſibi loquitur, atq; ideo noſtris utitur in loquendo. Conuentus
quidem eccleſiarum ſiue templi, quos ad ſecretam ſacramentorum religio
nem ædificiorum ſepta concludunt, conſuetudo noſtra uel domum dei ſo
lita eſt nuncupare, uel templum. Scriptura quoq; uel prophetica, uel apo-
ſtolica ad demonſtrationem locorum his eſt uſa nominibus, uerum non
hanc quæ à nobis ac nobiſcum ita nũcupatur, domum dei eſſe ex ipſius di-
ctis docemur. Ait enim: Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pe-
dum meorum. Quam domum mihi ædificabitis, aut quis locus requietio-
nis meæ? Nonne hæc omnia fecit manus mea? Non concluditur ergo
ædificiorum domibus infinitus deus, nec locis in aliquo continetur uirtus
immenſa, quæ omnia fecit, Apoſtolo id ipſum ita teſtante: Deus qui fecit
mundum, & omnia quæ in eo ſunt, hic cum ſit cœli & terræ dominus, non
manufactis templis habitat. Nulla ergo deo requies eſt, & nulla habitatio.
Et fortè nequaq; creditur eſſe q nuſq; eſt? Audiamus ergo ipſum de requie
ſua & habitatione teſtantem. Ait enim: Hæc requies mea in ſecula ſecu-
lorum, hic habitabo, quoniam elegi eam. Elegit autem Sion, ſed nũquid
eam

A eam de qua præſens prophetiæ huius querela eſt, niſi dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerunt qui ædificant eam? Sion in qua templũ fuerat, euerſa eſt. Et ubi ſedes æterna dñi? ubi requies ſempiterna? Quod habitabile ei templum? Nempe illud, de quo dictũ eſt: Vos eſtis templũ dei, & ſpiritus dei habitat in uobis. Hæc domus & hoc templum dei eſt, doctrinis & uirtutibus dei plenum, & ſanctitate cordis diuini capax incolatus de quo idem hic propheta ita teſtatus eſt: Sanctum templum tuum mirabile in æquitate. Sanctitas, æquitas, continentia humana deo templum eſt. Domus ergo hæc ædificanda per deũ eſt. Humanis enim operibus extructa non permanet, nec doctrinis ſeculi inſtituta conſiſtit, nec inani labore ſollicitudinis noſtræ cuſtodietur. Extruenda aliter eſt, cuſtodienda aliter eſt. Non ſuper terram, non ſuper fluxam & dilabentem arenam initianda ſed fundamentum eius ſuper prophetas & Apoſtolos collocandum. Lapidibus uiuis augenda eſt, angulari lapide continenda, & mutuæ cõnexionis augmentis in uirum conſummatum, & in menſuram Chriſti corporis extruenda, ſpecie quoq; ac decore gratiarum ſpiritualiũ adornanda. Hæc ita à deo, id eſt, doctrinis eius ædificanda, non concidet. Huius domus ædificationem nunc Iſraël captiuus, poſt plenitudinem gentium cõſequetur. Hæc domus in domos plures diuerſis fidelium ædificationibus in unoquoque noſtrum ad ornatum, & amplitudinẽ beatæ illius ciuitatis excreſcet, cuius
B ciuitatis iam diu dominus uigil cuſtos eſt: cum Abraham peregrinum tuetur: cum immolandum Iſaac reſeruat: cũ Iacob ſeruientem ditat: cũ Aegypto Ioſeph uenditum præficit: cum Moſen aduerſus Pharaonem confirmat: cum ducem bellis Ieſum deligit: cum Dauid omnibus periculis liberat: cum Salomonem dono ſapientiæ munerat: cum prophetis adeſt: cum Heliã rapit: cũ Heliſæum eligit: cũ Danielem paſcit: cũ in camino pueros irrorat: cum tribus quartus adſiſtit: cum gignendo ſe ex uirgine Ioſeph per angelum inſtruit: Mariam confirmat: Ioannem præmittit: Apoſtolos eligit: patrem precatur, dicens: Pater ſancte ſerua eos: cum eſſem, cum his cuſtodiebam eos in nomine tuo: cum deniq; ipſe ille poſt paſſionem æternæ in nos cuſtodiæ ſuæ uigilias pollicetur, dicens: Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi. Hæc ciuitatis illius beatæ atq; ſanctæ æterna cuſtodia eſt, quæ ex multis in unum cõuenientibus, & in unoquoq; noſtrum deo ciuitas eſt. Eſt enim hæc ſancti corporis & fidelis animæ ei placita poſſeſſio. Quam domum ædificandam ipſe in euãgelio teſtatur dicens: Amen dico uobis non conſummabitis ciuitates Iſraël, donec ueniat filius hominis. Et huius quidem temporis, & ædificationis beatus Apoſtolus meminit, dicens: Cum autem intrauerit plenitudo gẽtium, tum quod reliquũ eſt Iſraël ſaluabitur. Hæ igitur ciuitates, id eſt, ſancti huius corporis, atq; animæ deo placitus incolatus & cœtus. Hunc unũ habent

C perfectæ huius beatitudinis & ædificationis artificem. Aedificanda ergo per deum hæc ciuitas eſt, ut in augmentum conſummationis ſuæ creſcat. Non enim iam ædificatio cœpta perfecta eſt, ſed per ædificationem perfectionis conſummatio comparatur. Cæterum in ædificandis his domibus corporum & animarũ ciuitatibus humanæ artes uacant. Inanes enim ſunt omnes philoſophorum uigiliæ, & ocioſæ ſollicitudines, & fruſtratũ in inueſtigandis naturæ ſecretis, & perſcrutandis mundi laboribus ſtudium. Sed lapſuram cito domum operatio talis ædificat. Inanis quoq; erit matutina eorum reſurrectio, quæ quanquam omnibus, quæ in lucem uenerint ſit cõſtituta corporibus, tamen ea quæ non fuerint ædificata per deum, nequaꝗ̃ eam quæ in domino ex mortuis reſurgente iam cœpta eſt, matutinæ reſurrectionis gloriam conſequentur. Ac ne aliquam pſalmus opinionem intelligentiæ in ſe terrenæ, & corporalis admitteret perfectionis iſtius tempus, & ædificandorum ſignificationem ipſo dictorum ſuorũ ordine docet. Nã humanis ædificationibus, & terrenis cuſtodijs, & matutinis eorum ſurrectionibus improbatis, ait: Surgite poſt ꝗ̃ ſederitis, qui manducatis panẽ doloris. Cum dederit dilectis ſuis ſomnũ, ecce hæreditas domini filij merces fructus uentris.) Nullus eſt relictus in his dictis ambigendi locus, intelligentiæ, tantum fides neceſſaria eſt. Rem enim uerba eloquũtur. Nam prophetiæ ueritatem geſta deinceps cõſummant, cognitionem uero geſtorum

D doctrina euangelica, atq; apoſtolica ſubminiſtrat. Ciuitas ergo à deo eſt ædificanda quæ maneat, quia humana ædificatio infirma ſit & caduca. Ac ne lapides, cæmenta, ligna ciuitatem hanc eſſe exiſtimaremus, quæ hæc eſſet, & quando eſſet perfecta ciuitas docet, dicens: Surgite poſt quã ſederitis. Seſſio quieſcentium requies eſt, à qua ſurgere iubentur, qui ad perfectã hanc ciuitatem ſunt comparandi. Et qui tandem ſunt iſti qui ſurgere poſt quàm ſederint iubentur? Nempe qui manducant panem doloris. Panẽ doloris manducat quiſquis ſe hominẽ in uitijs natum ac uiuere meminit. Cũ enim uoluntas noſtra per dei metum, & ſpem æternorum ad perfecta innocentiæ opera contendat, & contra naturalis quædam conſuetudo uitiorum in ipſis illis è quibus emergere nititur immoretur, uitæ dolorem per infirmitatem deſtitutæ uoluntatis accipimus, ſecundum dictum prophetæ: Qui apponit ſcietiam apponit dolorem. Cum enim ueritatis cognitio uoluntatem noſtram ad profectum conſequendæ utilitatis inſtiget, & naturæ conſuetudo uoluntatem ſcientem ſe proficere oportere detineat, profectus ſcientiæ, profectus doloris eſt, cum in tantum ſe per naturam doleat detineri, inquantum naturam ſibi per cognitionem intelligat relinquendã. Huic ergo dolor uitæ eſt, huic panis doloris eſt, cuius uitæ & doloris hic idẽ propheta meminit, dicens: Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis nobis lachrymarum in menſura. Tendendum eſt autem ſemper non etiam

A etiam deſinendum,neq; idcirco ad perfectum non contendendum, quia doleamus id quò tenditur non poſſe contingi.Sed in ipſa contẽdendi pertinacia dolendum eſt,nos contingere non poſſe quò tẽdimus. Doloris huius dominus meminit,dicens:Beati lugentes quoniam ipſi conſolabũtur: beatitudinem conſolationis,ob luctum & dolorem non adeptæ conſummationis impertiens.Propheticam autem uirtutẽ ipſe ille diſpoſitus in tẽpora uerborum ordo ſeruauit,dicens:Surgite poſt quàm ſederitis. Quorũ alterum in præſens eſt,id eſt,ſurgite,ne fide tanquam de incertis & dubijs ambigeret,cum ueluti præſentem efficientiam ueritas propheticæ ammonitionis afferret, & uiuis nobis fiduciam ſpei non cunctantis insereret. Tempus autem huius, quod præſens eſt mandati diſtulit in futurum in eo, quod ait: Cum ſederitis. In non ambigendis ergo mandatis præſentis eſt ueritas,in conſequendis autem expectandi temporis diſpenſatio reſeruatur.Vt autem quando ſibi ſurgendum eſſet,cum ſederint ſciant,temporis ipſius demonſtrata eſt plenitudo. Cum dederit, inquit, dilectis ſuis ſomnum.Mortem ſanctorum deus frequentiſſime ſomnum nuncupat,ut ad hunc eundem Dauid:Cum obdormieris & requieueris cũ patribus tuis,tunc excitabo de ſemine tuo qui mihi erit in filium,& ego ero ei in patrẽ. Et dominus de Lazaro:Lazarus dormit.Et Apoſtolus de reſurrecturis, ait: Quia nos qui uiuimus non præueniemus eos qui dormierunt. Plenitudi-

B ne itaq; gentium poſt ſomnũ mortis recepta,& Iſraël reliquo ſaluato,tunc poſt hãc ſeſſionem,atq; ſomnum reſurrectionis eſt tempus. Et quia dum temporum plenitudo concluditur,gentium quoq; crediturarum, ſecundũ Apoſtolum cõſummabitur plenitudo,idcirco ait: Cum dederit dilectis ſuis ſomnum,hoc ſurgendi ſedentium quod & dandi dilectis ſomni tempus eſſe demõſtrans,id eſt,omni plenitudine iam recepta. Qui autem ſint dormientes dilecti & ſeſſuri reſurgentes cõtinuo, cum quadam ſignificatione rei præſentis oſtendit,dicens:Ecce hæreditas domini.Sancti ſcilicet dormientes,& reſurrecturi ſedentes hæreditas domini eſt. Nõ ille carnalis Iacob neq; terrenus Iſraël factus ex diuiſione gentium,portio & funiculus hæreditatis,ſecundum Moſem dicentem:Cum diuiſiſſet excelſus gentes ſecundum numerum electorum dei,& facta eſt portio domini Iacob funiculus hæreditatis Iſraël.Et quia iam hic Iſraël ob impietatem ſuam eſſe non meretur dici hæreditas,quæ hæreditas eſſet oſtendit dicẽs:Ecce hæreditas domini filij merces fructus uentris.Ea ergo in filijs hæreditas domini eſt,quã ex mercede fructus uentris acceperit.Non enim inanis hic fructus eſt, quo cum ex uirginali uentre manens antea deus naſcitur.Nam merces eius hæreditas eſt,& hæreditas filij ſũt. Quotquot,inquit,eũ receperũt dedit eis poteſtatem filios dei fieri.Et rurſum:Filioli mei,adhuc puſillum ſum uobiſcũ. Hi ergo filij hæreditas eſt,& hæc hæreditas merces fructus uẽtris. Eſt ergo

 domi-

C dominus fructus uentris, quem ex ſe in uitæ noſtræ fructum pariẽs uirgo progenuit. Et hæc eius merces eſt, qui ex uirgine naſcendo fructum uentris eſſe ſe uoluit, ut ei gentes quas in filios per fidem generaret hæreditas ſit. Quod autem quia fructus uentris effectus ſit hanc mercedem hæreditatis acceperit, pſalmus alius teſtatur, dicens: Poſce à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuã terminos terræ. Teſtatur & Apoſtolus: Qui cum in forma dei eſſet conſtitutus, nõ rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed ſe exinaniuit formam ſerui accipiens in ſimilitudinem hominum factus, & habitu repertus ut homo, humiliauit ſe factus obediens uſq; ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod exaltauit illũ deus, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomẽ, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium terreſtrium & infernorum, & omnis lingua cõfiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Hæc ergo merces fructus uentris eſt, quæ donatur in nomine: quæ defertur in honore: quæ præſtatur in gloria. Et hãc habet retributionem ab immortali eius natura humanæ infirmitatis ſuſcepta natiuitas, ut quia fructus uentris factus ipſe eſt merces quoq; eius gẽtium fiat hæreditas, & hæreditas ipſa ſint filij. Dehinc ſequitur: Sicut ſagittæ in manu potentis ita filij excuſſorum.) Sagittarũ hic uſus eſt, ut emiſſæ celeri uolatu ferantur, & ad deſtinata quæq; indeflexa linea dirigantur. Eſſe autẽ ſagittas quibus dominus utatur, ita legimus

D cum ait: Miſit ſagittas ſuas & diſſipauit eos. In Eſaia quoq; ita ſcriptũ eſt quod etiam de ipſo domino dictum eſſe poſſit intelligi: Et poſuit me tanq̃ ſagittam electam, & in pharetra ſua abſcondit me, & dixit mihi: Magnum tibi eſt uocari te puerum meum. Sunt ergo iſtiuſmodi dei ſagittæ uolatu citæ, iactu fideles. Quas, quantum ratio ſpiritualis demonſtrat, ſignificari doctrinas propheticas, atq; apoſtolicas, in quibus dei uerbum eſt oportet intelligi ubiq; emiſſas, compungentes, arguentes, uolantes: quanquã in plurimis locis meminerimus eſſe, & mortiferas & letales ſagittas de qbus ſcriptum eſt: Sagittas ſuas arſuris operatus eſt: uerum hic nõ de ultricibus ſagittis dici aliquid intelligi poteſt, quia nunc ſicut ſagittæ in manu potentis ita filij excuſſorum. Pharao in mari rubro in interitum ob crimen impietatis excuſſus eſt: excuſſum quoq; Apoſtolicis pedibus puluerem ſcimus ſententiam eſſe maledicti. Et quia ſiue prophetæ ipſi qui excuſſorũ, id eſt, peccatorum & maledictorum filij, tanquam uolantes & fideles ſagittæ doctrinæ cœleſtis emiſſi ſunt: uel Apoſtoli eccleſiæq; doctores de excuſſis per impietatem ſuam in maledictum gentibus crediderint: idcirco ait: Tanq̃ ſagittæ in manu potentis ita filij excuſſorum, orbem terræ uolatu peragrantes, infidelia corda doctrinæ telo uulnerantes, & peccatorum omnium incẽtiua ſalutari iaculo pungẽtes. Atq; ut id ex his dictũ intelligi poſſet quos deus de excuſſorum ad doctrinã ſalutis modo emitteret ſagittarũ, id conſe

cutum

A cutum in dictis eſt: Beatus uir qui impleuit deſiderium ſuũ ex ipſis nõ confundentur, cũ loquentur inimicis ſuis in porta.) Beatus ergo ille eſt qui ex ipſis deſiderium ſuum potuerit implere, id eſt, uel de ſagittis uel de filijs excuſſorum deſiderabilibus ſe ſcilicet doctrinæ uerbis replere, & de ſperatis fructibus futurorum bonorum expectatisq; ſatiare. Atq; ut hos ex dei doctrina ædificatores eſſe illius, quam ſuperius memorauit, ciuitatis oſtenderet, idcirco ita concluſit: Ex ipſis non confundentur, cum loquẽtur inimicis ſuis in porta. Quod ait ex ipſis ſiue ad beatum uirũ pertinet qui deſiderium ſuum impleuit ex ipſis: uel ipſis filijs excuſſorum erit proprium, quia ex ipſis non confundantur, cum in porta inimicis ſuis loquantur. Neq; ambiguum eſt qui in porta loquentur ædificatæ per prædicationem ſuã à domino ciuitatis. Meminimus autem pſalmo altero dictum: Qui exaltas me de portis mortis, ut annũciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion. Et hic quidem plures portæ ſunt, in quibus propheta à portis mortis exaltatus omnes dei laudes prædicat. Sed ſcimus unam eſſe portam regiã, dominicam, cœleſtem, de qua dictum eſt: Hæc porta domini, iuſti intrabunt per eam. Et cum non confundantur hi excuſſorũ filij in porta inimicis ſuis loquentes, neceſſe eſt ut his inimicis ſuis loquẽtes non cõfundantur, qui cũ iuſtis nõ merebuntur intrare, exprobrantes illis impietatẽ in deũ, inobedientiã in prædicantes, infidelitatẽ in æterna promiſſa, odia in innocẽtes & in
B ipſa eccleſiæ membra ſæuitiã, i pſi cõfidentes, & nulla fidei ſuæ ac religionis ambiguitate trepidantes, ſed hos inimicos ſuos ab eius aditu ingreſſuq; prohibẽtes, qui ait: Nemo uadit ad patrem niſi per me, id eſt, per dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Canticum graduum. Pſal. CXXVII.

BEati omnes qui timent dominum, qui ambulant in uijs eius. & reliqua.) Quotieſcunq; de timore domini in ſcripturis eſt ſermo, animaduertendum eſt nunquam eum ſolitarium relinqui tanquam ſufficientẽ nobis ad conſummationẽ fidei, ſed ſubijci multa, aut anteferri ex quibus timoris domini ratio & perfectio intelligat. Vt cognoſcimus ex eo quod per Salomonem in prouerbijs dictum eſt: Si enim ſapientiam inuoces & intellectui des uocem tuam, & exquiras eã tãquam argentum, & tanquam theſauros inueſtiges eam, tunc intelliges timorem domini. Videmus enim quantisuſq; ad timorẽ domini gradibus peruentum ſit. Ante enim inuocanda ſapientia eſt, & omne legendi officiũ intellectui eſt deputandum, & exquirenda ac perueſtiganda eſt ſapientia, & tunc timor domini eſt intelligendus. Et quãtum ad communem humanæ opinionis pertinet ſenſum, non ita de timore ſentitur. Timor eſt enim humanæ imbecillitatis trepidatio, metuentis id perpeti, quod ſibi nolit accidere. Exiſtit autem & cõmouetur in nobis de reatus conſcientia, de iure po

C tioris:de impetu fortioris:de ægritudinis caſu:de feræ occurſu,& de omnis mali paſſione.Hic ergo timor non docetur,ſed ex naturæ infirmitate occurrit.Neq; quid timẽdum ſit diſcimus,ſed terrorem ſuum ipſa illa nobis inijciunt,quæ timentur.At uero de timore domini ita ſcriptum eſt:Venite filij audire me,timorem domini docebo uos.Diſcendus ergo dei timor eſt, quia docetur.Non enim in terrore,ſed in ratione doctrinæ eſt.Neq; ex trepidatione naturæ,ſed præceptorum obſeruantia,& operibus uitæ innocentis & cognitione ueritatis ineundus eſt.Nam ſi idcirco deus timendus eſt, quia plura fulminibus arſerint,tonitruo proſtrata ſint,terræ nunc motu cõciderint,nunc hiatu recepta ſint,nullum fidei meritum in timore eſt,qui ex terrore accidentium commouetur. Nobis autem timor domini omnis in amore eſt,motumq; eius dilectio perfecta conſummat.Dilectionis autem noſtræ in eum hoc proprium officiũ eſt parère monitis,ſtatutis obtemperare,pollicitis confidere.Audiamus ergo ſcripturam,dicentem: Et nunc Iſrael quid dominus deus tuus poſtulat à te niſi ut timeas dominum deum tuum,& ambules in omnibus uijs eius,& diligas eum,& cuſtodias mandata eius ex toto corde tuo & ex tota anima tua,ut bene ſit tibi? Quibus dictis conuenientia & congrua propheta in exordio pſalmi locutus eſt,dicẽs: Beati omnes qui timent dominum,qui ambulant in uijs eius. Oſtendens
D non ex trepidatione noſtra quia hæc timoris auror eſt in terris,neq; ex terrore eius,qui terribilis ſit,beatos eſſe qui timeant,ſed ex eo quod in uijs dei incedant.Timor enim,ut diximus,non in metu,ſed in obedientia eſt,& timoris teſtimonium eſt obſequela.Cæterum ſi quis timeat neq; pareat,erit quidem timens ex trepidatione naturæ,ſed non erit beatus ex timoris officijs.Multæ ſunt autem uiæ domini,cum ipſe tamen uia ſit.Sed cũ de ſe loquitur uiam ſe ipſe nuncupat,& rationem cur ſe uiam nuncupaſſet,oſtendit dicens:Nemo enim poteſt ad patrem uenire niſi per me. Verum cum de prophetis ac ſcriptis eorum quibus ad Chriſtum pergitur ſermo eſt,tũc uiæ plures ſunt in unam uiam undiq; congruentes,quod utrunq; per Hieremiam prophetam ſignificatum eſt dicentem:State in uijs domini,& interrogate ſemitas dei æternales,& uidete quæ eſt uia bona,& ambulate in ea.Multæ itaq; uiæ interrogandæ ſunt,& in multis inſiſtendum eſt,ut unã quæ bona eſt inueniamus,per multorum ſcilicet doctrinam unam uiam uitæ æternæ reperturi.Viæ enim in lege,uiæ in prophetis: uiæ in euãgelijs: uiæ in Apoſtolis ſunt:uiæ quoq; in diuerſis præceptorum operibus ſunt in quibus per timorem dei ambulantes,beati ſunt quibus dicitur: Labores fructuum tuorum manducabis.) Sermo ad plures cœptus ad unum refertur docens, nos omnes qui in Chriſto crediderimus unum eſſe,Apoſtolo ita confirmante: Omnes enim uos unum eſtis in Chriſto Ieſu. Siue ergo ad unum ſiue ad plures loquitur, in uno erit id ſignificantiæ,

quod

A quod in pluribus. Eſt enim contuendum propheticum hūc ſermonem ab uſu communis opinionis diſcrepare. In hac enim uitæ conuerſatione, qui manducat laborum fructus ſuorum manducant ex prouentibus elaborati operis ſumentes. At uero propheta ait: Labores fructuum manducandos. Non conſequitur ſenſus humanus dicti huius intelligentiam. Ex laboribus enim fructus eſt, non ex fructibus labor. Deinde labor miniſterium corporis eſt, fructus uero merces laboris. Miniſterium autem corporis incorporale eſt, licet corpore fit. Nihil uero edere, niſi qđ corporale eſt poſſumus. Sed propheta nihil de terrenis & præſentibus tractat. De beatitudine enim timentium dominum, & in uijs eius ambulantiū ei ſermo eſt. Qui enim in uijs domini ambulabunt, illi labores fructuum ſuorum manducabunt. Nō enim hic manducatio corporalis eſt, quia neq; id quod manducandum eſt corporale ſit, ſed habemus hic cibum ſpiritualem, animam noſtram in uita alentem, bona ſcilicet opera caſtitatis, miſericordiæ, patientiæ, pœnitentiæ, tranquillitatis, in quibus nobis contra corporum noſtrorum uitia laborandum eſt. Horum laborum fructus in æternitate eſt, ſed labor hic æternorum fructuum ante comedendus eſt: eoq; in uita hac corporali anima noſtra alenda eſt, per cibum horum laborum obtinentes panem uiuum, panem cœleſtem, ab eo qui dixit: Ego ſum panis uiuus de cœlo. Quem qui indigne ſecundum mandatum Apoſtoli acceperit, iudicium

B ſibi adquirit. Hi ſunt ergo labores fructuum manducandi, eorum ſcilicet fructuum, qui in cœlis metentur. Nunc dum in terra ſumus opera ſumenda ſunt. Hæc enim nunc animum ſaturant, hæc in cœlū ſuis fructibus proſequuntur. Denique ſequenti uerſu utriuſq; huius temporis beatitudinem propheta demonſtrat, dicens: Beatus es & bene tibi erit.) Quorum alterum in præſens obtinetur quod beatus es, quod uero bene tibi erit repoſitum eſt in futurum, quo iterum labor futurorum fructuū manducabitur.

Vxor tua ſicut uitis abundans in lateribus domus tuæ. Filij tui ſicut nouella oliuarum in circuitu mēſæ tuæ. Ecce ſic benedicetur omnis homo qui timet dominum.) Multis forte ſermo iſte in præſentis benedictionis gaudium aptus uidebitur, ut ex miſericordia domini ſuppetat pacifica & utilis in domo coniugis ſalus, & dulciſſimus circa cōuiuium cœtus filiorum. Sed ſi hæc perfecta bona fuiſſent, quæ cum ſint bona, non tamen cœleſtia bona ſunt: tum ſi in his beatitudo timoris dei conſtitiſſet, obtinuiſſet utique princeps fidei & timoris dei Abraham cui uxor diu ſterilis bis arrepta eſt: filius ex promiſſione unicus offerri in hoſtiam iuſſus, & ſacrificio admotus intulit orbitatis dolorem. Ipſi deinde Iſaac duo filij diffidentes, & uſq; ad odium mortis inimici. Iacob autem ignoratæ uxoris inopinatus maritus, & ad nuptias alias falſo coactus, & uiuentis funus parricidali fratrum mendacio plangens, caruit timentium dominum benedictionibus.

C & apud quos,& à quibus fides eſt,apud eos fidei ſanctificatio nō reperietur. Quantos autem peccatorum uidemus florere domo,coniuge,liberis? Iam uero benedictionibus dei priuabitur felix illa & beata uirginitas cauſam ſibi beatitudinis non relinquens.Et ubi illud erit Pauli:Vellē aūt omnes homines eſſe ſicut & me?Et neſcio quomodo propheta perfectā eā beatitudinem cōſtituerit quæ negata ſanctis eſt,peccatoribus uſitata,nō ſperanda uirginibus ſit.Ergo quia ſecundū humanā intelligentiam propriam & perfectam beatitudinē dicti huius ſermo nō explicat,erigendæ ſunt ad ſpiritalem doctrinam mentes atq; aures.Lex enim omnis ſecūdū Apoſtolum ſpiritualis eſt,& ipſe non humilē,nec terrenam beatitudinē,ſed ſpiritualem ſecutus eſt,dicens:Benedictus pater domini noſtri Ieſu Chriſti,q benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus.Cū itaq; in ſpiritalibus,& cœleſtibus benedici ſe oſtēdat,perfecta illa beatitudo ſanctorū non in his terrenis & corporalibus eſſe ſperanda eſt,ſed potius intelligendum eſt per corporaliū & terrenorū nuncupationē cœleſtium bonorū eſſe intelligentiam cōſequendam. Nunquid cū dominus ſecundū euāgelia ſpōſus eſt,& ſecundum Ioannem habet ſpōſam,de ſponſis terrenis & corporalibus ſignificari exiſtimandū eſt? Nō utiq;,ſed per hanc ſermonis cōſuetudinem docemur eū eſſe,qui promiſſus ſit gētibus,cuiq; à patre eccleſiæ hæreditas p adeptionē corporis,quod ex uirgine præſumpturus eſſet deſpōſata ſit.

D Vt autē nunc cognoſcamus quid ſub uxoris nūcupatione intelligi oporteat,cōtuendum eſt quid & alibi ſub hoc eodē uxoris nomine tractet à Salomone ita:Quia quæſiui ſapientiā ſponſam accipere mihi ipſi.Et qa qui ſponſam requirit diuitē quærit,huius ſpōſæ ſuæ opes memorat,dicēs: Honeſtatē glorificat conuictum habens dei.& omniū dominus dilexit eā. Et ſi multā quis cognitionē deſiderat,nouit & quæ à principio ſunt,& quæ futura ſunt cōſpicit.Et iterum:Vxorē uirilem quis inueniet? Precioſior eſt autem lapidibus multi precij.Et hæc iſtiuſmodi in prouerbijs dicta ſunt,

Prouerbium. quia prouerbium nō hoc quod uerbis ſonat explicat,ſed dictorum uirtutē ex uſu uerborum cōmunium nunciat.Docet autē dominus in euangelijs, quid prouerbia intelligenda ſint,dicens:Veniet hora ut iam in prouerbijs non loquar uobis,ſed palàm de patre nunciem uobis.Ergo ſecundum prouerbiorum rationem uxorem uirilem noſſe debemus,eam nempe quā ſibi Salomon ſponſam quæſiuit aſſumere,de qua & rurſum ait:Iudicaui igitur hanc adducere ad cōuiuendum mecum,& amator factus ſum pulchritudinis eius.Hæc igitur tanq; uxor aſſumpta ſapientia uirilis,eſt perficiēs omnia & ſibi ſubdens,& in labore utilium operū ualida,ipſa deo placita, & per doctrinā eius digna & præteritorū ſcientia,& futurorum cognitione perfecta.Hæc timētis deū uxor,totis domus ſuæ lateribus diffuſa,fœcūdæ uitis modo ſe per omnia operū noſtrorum latera extēdit. Domus aūt nō

ambigitur

A ambigitur hoc animæ noſtræ eſſe domicilium,quod ſibi unuſquiſq; per timorem dei,& uitam eius ineundo ad habitationem ſapientiæ emũdat.Ex hac igitur filij,qui erunt tanq̃ nouella oliuarum in circuitu menſæ noſtræ erunt.Non in conuiuij circuitu futuros ait eſſe ſed menſæ.Menſa enim domini ex qua cibum ſumimus,panis ſcilicet uiui,cuius eſt hæc uirtus ,ut ipſe uiuens eos quoq;,qui ſe accipiant uiuificet.Eſt & menſa lectionum dominicarum in qua ſpiritualis doctrinæ cibo alimur,ſed qui doctrinã dei conſectantur,de qua in pſalmo alio ſcriptum eſt:Fiat menſa eorum corã ipſis in laqueum,& in captionem,& retributionem , & ſcandalum. In captionẽ enim illis & ſcãdalũ omnis intellectæ ipſius prophetiæ lectio proficit. Sed qui doctrinam dei conſectantur,niſi in operum bonorum miniſterio uerſentur,menſæ illius cibo non proficient.Nam ſicut ex coniuge liberi ,ita ex ſapientia bonæ uoluntatis opera procreantur.Hæc igitur tanquam nouella oliuarum menſam noſtram circumibunt,id eſt,doctrinæ noſtræ cognitionem optimorum,qua ĩ ramorum fructibus obumbrabũr.Seruauit autem etiam hanc propheta rationem,ut neophytam oliuã diceret,id eſt, nuper plantatam,quia per ſapientiam tanq̃ cõiugem aſſumptam cuius filij ſunt opera fidelia,hæc eadem in hac terra noſtri corporis plãtatur. Hæc igitur uxor eſt modo uitis abũdantis in domus noſtræ lateribus diffuſa: hi filij,id eſt,tali cõiuge opera procreata,tanq̃ plantatæ oliuæ in mẽſæ noſtræ
B circuitu adſiſtent.Et quia hæc timentiũ deum beatitudo eſt,propheta ſubiecit: Ecce ſic benedicetur omnis homo,qui timet dominũ.) Iũgitur ad timentis meritũ etiã uotũ prophetæ dicẽtis:Benedicat te dominus ex Sion & uideas quæ ſunt bona Hieruſalem.De Hieruſalẽ & Sion iam in ſuperioribus pſalmis frequenter ſumus locuti ex quibus uel in quibus bonorũ omnium conſummatio ſperanda eſt.Nunc eñ q̃uis bonis cœleſtibus perfruamur,tamen maiora nobis in Sion & Hieruſalem tẽporibus ſpe reſeruantur.Hoc enim ſeculũ promiſſorũ bonorum capax nõ eſt. Væ enim mũdo nunc ab ſcãdalis;in quo & zizaniã diabolus ſuperſerit,in quo regio eſt corruptionis,& locus iniquitatis,& cõuallis plorationis,in quo mundipotẽtes ſunt harum tenebrarũ.Sed habemus interim promiſſorũ nobis bonorum lumen in quo tantũ per ſpeculũ & in ænigmate felicium rerum imaginem contuemur,tunc facie ad faciẽ uiſuri non interpoſita obſcuritatis nube ,aut ſpeculi æmulante ſplendore,ſed uera & conſpicabili beatitudinis noſtræ cõtemplatione lætabimur operum noſtrorum fructus contuentes ,& mercedem uitæ innocentis uidentes. Nam ut opera ex ſapientia gignuntur ,ita ex operibus retributio naſcitur.Eſt ergo ſapientia innocentiæ mater ,& rurſus innocentia fructus retributionis parit. Hos ergo conſequemur diabolo contrito,aculeo mortis retuſo,& omni principe ac poteſtate huius ſeculi exempto,cũ iam pax in nobis ſit hoſte uicto,& perempto quod propheta

κοσμοκράτορες.

pſalmi

C psalmi ipſius concluſione teſtatur, dicēs: Benedicat te dominus ex Sion
& uideas bona Hieruſalem omnibus diebus uitæ tuæ. Et uideas filios filio
rum tuorum & pacem ſuper Iſraël.) Speremus ergo bona Hieruſalem cœ
leſtis & Sion montis & pacis Iſraël, quia locus domini in pace eſt, in domi
no noſtro Ieſu Chriſto, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Canticum graduum. Pſal. CXXVIII.

SAepe impugnauerūt me à iuuētute mea dicat nūc Iſraël. &c.)
Inſtituimur dictis propheticis ad tolerantiam præſentiū paſſi
onum, & naturæ noſtræ infirmitas aduerſus ſeculi iniurias ſe-
per impatiens ſuſcipit patientiæ doctrinam ab eo, qui in præ-
ſenti pſalmo ait: Sæpe impugnauerunt me à iuuentute mea.) Non ocio-
ſa ætas religioſi uiri eſt, neq; quietam exigit uitam. Impugnatur iam ab ip
ſis iuuentutis ſuæ annis, & impugnatur ſæpe. Non nouella itaq;, neq; rara
impugnantium odia ſunt, ſed ea ſæpe etiam ab ipſis initijs ætatis infeſta
ſunt. Et idcirco hæc ſunt, quæ fidem probant: quæ patientiā teſtantur: quæ
inuictæ uirtutis coronam merentur. Nouit beatus Apoſtolus Paulus hāc
longi prælij coronam, dicēs: Nemo coronatur, niſi qui legitime certauerit.
Certamem tantum non ſufficit ad coronam. Legitime certādum eſt, id eſt
omnia paſſionum bella peragenda ſunt. Non ſufficit ſemel neq; unius cer
D taminis bello militaſſe. Et audiamus hunc ipſum legitime certantem, cū de
ſe dicit: In laboribus copioſius, in plagis abundantius: in cuſtodijs eminen
tius: in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies quadraginta una minus
accepi. Ter uirgis cæſus ſum: ſemel lapidatus ſum: ter naufragium feci: no-
ctem & diem in profundo maris fui. Merito iſte tot & tantis prælijs perfū
ctus dicere auſus eſt: De cætero iam ſupereſt mihi corona iuſticiæ, quia ne-
mo niſi qui legitime pugnauerit coronabitur. Huic etiam uox hæc prophe
tica cōpetit: Sæpe impugnauerunt me à iuuentute mea. Fiduciæ maximæ
gratulatio eſt, tantorū, & tā numeroſorum bellorū memorari. Sed nūc ta-
cito impugnantium nomine impugnatio ſola memoratur. Et cauſa noſcen
da eſt cur autores impugnationis ſilētur. Omnes humanæ iniuriæ, quæ re-
ligioſis uiris inferuntur, non eoſdē habent autores quos habēt miniſtros.
Executio quidem hominum eſt, ſed diaboli inſtinctus eſt. Et huius nobis
intelligentiæ Apoſtolus autor eſt, dicens: Nō em̄ nobis certamen eſt aduer
ſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus poteſtates mūdi huius, poteſtates
harum tenebrarum ſpiritualis nequitiæ in cœleſtibus. Et rurſum: Secundū
principem aëris huius ſpiritus, qui nunc operatur in filijs inobediētiæ. Ope
rātur ergo hæ ſpirituales nequitiæ in his qui inobediētes dei legi ſunt, quos
uolūtatis ſuæ tanq; operarios eligūt in res ſuas alienæ interceſſionis mini-
ſterio ſuo uſuri. Neq; ſolū id ex Apoſtolicis dictis intelligimus, ſed etiā ex
libro Iob docemur. Cū em̄ diabolus poteſtatē tētandi Iob poſtulaſſet, per

A direptionem ſubſtantiæ eius primum deſæuiturus homines ad paſtorum cædem,& direptionem pecudum citauit,eosq; in hanc uoluntatem latrocinij accendit.Egit ergo,quod uolebat per humanæ operationis officium.Iudas quoq; in paſſione domini miniſterium diaboli fuit,& per eũ effectũ uoluntatis propriæ eſt executus,euangeliſta teſtante qui ita:Intrauit inquit ſatanas in Iudam qui cognominatur Scariotes.In omni igitur quam perpetimur iniuria,alterius opus,alterius inſtinctus eſt.Et nõ ſibi efficit quiſquis aliquid per turbulentæ uoluntatis impetum gerit.Non ergo his iraſcẽdum eſt à quibus aliqua perpetimur,ſed quoties per contumelias ad iracũdiam prouocamur,quotieſcunq; per conuitia ad lites exhortamur: quotieſcunq; ad dolorem,& impiam damni querelam per rapinas & furta compellimur, aut in corporis uoluptates blandæ adhortatiõis ſollicitamur inſtinctu:agnoſcendus eſt hoſtis ille,per quem hæc operum ac dictorum incentiua præbentur.Neq; iraſcendum eſt hominibus alienæ inſtigationis operarijs,ſed potius in his deteſtandi officij interceſſio fœda miſerãda eſt, quod ſint uaſa diaboli,ſatanæ miniſterium & latrocinantium telũ,& alienæ maliciæ ac nequitiæ paritores.Ob hanc ergo cognitionẽ propheta ſine diſtinctione nominis tantũ impugnantium meminit,de his atq; illis indiſcrete locutus,quia per homines in ſe id quod ſpiritualiũ nequitiarũ eſt gerebatur.Cœpit itaq; tanq; ex perſona ſua propheta,ſed quid à nobis dici

B oporteret,quodã ipſe confeſſionis exemplo ante præloquitur. Talis ergo ordo dictorum eſt: Sæpe impugnauerunt me à iuuẽtute mea dicat nũc Iſraẽl.) Ante ergo docetur Iſraẽl quid dicere debeat,tum deinde tanq; doctus,& exemplo propheticæ confeſſionis Iſraẽl ipſe iam loquitur. Sæpe impugnauerunt me à iuuentute mea.Etenim non poterant mihi.) Talis religioſorum debet eſſe confeſſio.Et hæc uera fidei probatio eſt,ut qui eos ſæpe à iuuentute impugnant,nunquam tamen eorum quos & ſæpe,& quidem à iuuentute impugnauerint præpotentes ſint. Aduerſus autem ualidiores & longum & frequens eſt prælium. Et idcirco inimicæ ſpirituales que uirtutes firmos fide & timore dei uiros & diu & ſæpe pertentant,quia iterari neceſſe eſt,quod & diu geritur,& nunquam obtinetur. Maneamus ergo, ut ſæpe impugnemur, & ſæpe impugnati habeamus hanc gloriam,ne aliquando cedamus,& hinc ſit impugnationis noſtræ aſſiduitas, quia non ſit impugnantium præpotens fortitudo. Mos autem eſt eorum,qui nequaquam longis,atque aſſiduis prælijs præualent, ut uictorem exercitum & firmis agminibus incedentem à tergo adeant, & dorſo ſicubi uiam prætereat inſidias machinentur. Illic dolos fabricantur, illic omnia inſidiarum artificia exercent. Ita & peccatores tentatos incaſſum fideles uiros euntes iam in ueritatis uia dorſo adeunt, dorſo inſidiantur, dorſo dolos concinnant. Et idcirco ait:

Supra

C Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores.) Currit Apoſtolus ea quæ retro ſunt obliuiſcens, ſeq; in ea quæ priora ſunt extendens. Lex ad fideles ita locuta eſt: Perſequentur te inimici tui, & non comprehendent. Nõ comprehendiſſe autem eos docet, cum ait, fabricantur. Indefiniti enim temporis ſignificatio eſt. Fabricantur enim ſemper, nũquam fabricationis ſuæ effectum cõſequentes, indefeſſo fidei curſu eò quò quotidie ſupra dorſum fabricabantur bella, currente. Atq; hanc pertinacem infeſtantium iniquitatem ſequens uerſus abſoluit: Prolõgauerunt iniquitatem ſuam. Eſaiæ prophetia eſt, dicentis: Væ qui trahunt peccata ſua tanquam funem longum. Non deſinunt enim peccatis peccata connectere, & tanquam funem longum implexa ea ſemper extendere. Sancto nanq; currente & peccatoribus in dorſum fabricantibus, cum huic ad deſtinatum currendi illis ſemper fabricandi modus nullus ſit, fit peccatorum prolixa ſeries & multiplex longitudo. Sed quid tandem poſt hanc iniquitatum longitudinem maneat noſcendum eſt. Sequitur enim: Dominus iuſtus concidet ceruices peccatorum.) Iuſtus dominus patiens ſcilicet in ultionem, diſſimulator ad pœnitentiæ tempus, nõ inter exordia humanæ iniquitatis promptus ad pœnã, ſed deſinendi à criminibus ſeram ſcilicet uoluntatem peccatorũ expectãs, tunc ceruices concidet: cum ſine aliquo deſinendi modo fabricãtur: cum in
D longum peccata tenduntur: cum iam omne patientis miſericordiæ tempus excluſum eſt. Exprobari aũt ſemper cõtumacibus legis meminimus, quod dura ceruice ſint, cum ceruicoſum populũ eſſe Moſes ad deum arguit: cũ propheta filiabus Sion exprobrat, quod alta ceruice incedant. Ceruice ſcilicet iugum dedignante, ac operibus fidei inſolente, patientia dei ad perducẽdam peccatorum longitudinem abnuente. Submittenda autem ceruix eſt iugo ſuaui, ad quod dominus inuitat, dicens: Tollite iugum meum ſuper uos, & diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde. Non concidenda ceruix eſt, huic ſe ſubdens iugo. Eſt etenim hoc humilitatis, & manſuetudinis iugum, non ſemper impugnans, non in dorſo fabricans, non peccata prolõgans, ſed humilitate & patientia ceruicem ſubditam fouens, ſuperba illa inſolentiq; ceruice iuſti iudicij concidenda decreto. Dehinc ſequitur: Confundantur & reuereantur retrorſum omnes, qui oderunt Sion, & reliqua.) Frequenter admonuimus Sion montem eſſe Hieruſalem proximum. Sed cum rex Sion, cum filia Sion, cum portæ Sion à prophetis nuncupantur, primum ipſo nomine intelligi oportet aliud ſub Sion ſignificatione monſtrari. Sion enim ſpeculationis interpretatio eſt. Et quod nobiſcum ſpeculatio, id eſt, Hebraice Sion dicitur. Tũ deinde dicti apoſtolici meminiſſe nos conuenit ad montem Sion & Hieruſalem cœleſtem acceſſiſſe nos, in dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ credentes, in cuius glorificato corpore, quod in cœleſtem gloriam trãſformatum eſt, ſpei noſtræ honorem ſpeculamur, humi-

A humilitatis noſtræ corpore in gloriam corporis ſui cõformando. Eccleſiam autem eſſe corpus Chriſti cuius inuicem membra ſumus Apoſtolus teſtis eſt, dicens: Quia ipſa Syon mons domini, regis filia, ciuitas ſancta uiuis lapidibus in fundamento prophetarum & Apoſtolorum ædificata eſt. Hãc ergo quiſquis odit, odit eum cuius & corpus eſt. Eſt enim ſpeciale hoc aduerſus fideles infidelium odium. Confundendi ergo erunt qui Syon oderunt, & retrorſum reuertentur, non in cœleſtia currentes, neq; ad futura tendentes, ſed ad terrena ſua & originalia reuertentes pudorem iniquitatis & infidelitatis ſuæ iudicij tempore ſentientes, & in pœnalem corporũ ſenſum amiſſa reſurrectionis demutatione redeuntes. Hoc ipſum autem pſalmi conſequentia docent: Fiant ſicut fœnum ædificiorum quod priuſq; euellatur aruit. De quo non implebit manum ſuam qui metet, & ſinum ſuũ qui manipulos colliget. Et non dixerũt qui præteribant benedictio domini ſup uos.) Nullum (ut arbitror) ſecundum corporalem intelligentiam ædificiorum fœnum eſt. Eſt autem agri, eiuſdemq; fructuoſiſſimi. Ergo nihil hic ſecundum aurium ſenſum tractandum atq; opinandum eſt. Sunt autem ſecũdum ſcripturæ autoritatẽ ædificia firma, ſunt & infirma. Firma ſunt quæ fundamẽtis fidelibus ſupra petram iacta fluuijs, uentis inundationibus nõ mouentur. Sunt & infirma, quæ areno ſo ædificata fundamine, cum tempe

B ſtates ortæ erunt efficiunt ingentes ruinas. Sunt & ſationes duæ ſecundum Apoſtolum, ſpiritus uidelicet & carnis. Et qui ſpiritualia ſeuerit, ſpiritualia metet, & qui carnalia ſeuerit, carnalia metet. Ergo qui ſæpe & quidem à iuuentute impugnabant, qui ſuper dorſum fabricabantur, qui prolongauerunt iniquitates, quorum concidentur ceruices qui oderunt Syon: hi ſicut fœnum ædificiorum erunt inutiles, & corporeæ huius præſentiſq; uitæ fructum caſſum inanemq; ferentes. Aedificia enim atq; tecta ſecundum euangelicam comparationem humana ſunt corpora, aut fide firma, aut infidelitate ruitura. Ab hoc etiam ædificij tecto inſtante perſecutione dominus uniuerſos (?) numquẽq; uetuit deſcendere, dicens: Et qui ſuper tectum eſt, non deſcendat tollere de domo aliquid. Certe in perſecutione fugiẽdum eſt, & quomodo de tecto inhibuit deſcẽdere, niſi quod cura corporis derelicta, quia ſuper tectum inſiſtens, id eſt, ſuper terrenam naturam manens, humilia repetere & deſcendere ad inferiora prohibetur? Verum impij ædificiorum fœnũ ſunt, inania enim ſeuerunt. Et fœnum etiã anteq; euellatur areſcens, de quo neq; manum ſuam meſſor implebit, neq; ſinum manipulos collecturus onerabit, non præteriens fructuũ gratulatione benedixit. Inanes ſunt, uacui ſunt, inutiles ſunt: inania enim & inutilia ſeuerunt. O infœlices labores & infructuoſa carnis opera, infructuoſo ædificiorum fœno cõparata, & anteq; euellantur arida, id eſt, ante ipſum inutilis ipſius meſſis tempus emortua. Sed quia horum ædificiorum fœnum carnalium operum eſſe fructus tractauimus,

Coelle.

C mus,conſiderandum eſt quæ differentia ſit in eo qui implet manum & qui manipulos ſinu colligit. Non enim idem eſt, neq; ſcriptura res eaſdem iterare geminis elocutionibus ſolita eſt. Plus eſt enim ſinu colligere quàm manũ replere. Et quidem qui manum replent fructum recipere rectè geſtorum uidentur, quia in manibus ſermo diuinus opera ſignificat. In ſinu uero conſcientiæ & fidei & perfectæ uoluntatis demõſtratur affectus. Plus eſt̃ enim metit conſcientia quàm geſta. Hæc nãque manum replent, manipulos uero illa ſinu colligit. Duos denarios uiduæ inopis acceptiores dominus habet copioſis diuitum nummis. Tanto præſtat operibus uoluntas, & opera ob id manum implent. Sed ſinus manipulorum ſunt capaces. Ergo hoc ædificij fœnum neq; metentis manum neq; manipulos colligentis ſinum replebit: ſed neq; prætereuntes dicẽt, benedictio domini ſuper uos. Et qui ſunt prætereuntes, niſi qui tanq̃ peregrinantes corporalis uitæ ſeculum tranſeunt, nõ manentes in his quæ nulla ſunt, ſed ad æterna tendentes, neq; his quæ conſpectui ſubiacent immorantes, ſed ad inuiſibilia pergentes? Vt autem penitus qui ſint tranſeuntes intelligamus, audiamus Moſen dicẽtem, cum in rubo ignẽ conſpexit, ſine damno rubi in quo conflagrabat ardentem. Ait enim: Tranſibo & uidebo uiſionẽ hanc. Quid eſt iſtud tranſibo? Nulla enim locorum interualla diſcreuerãt, eodem in loco & loquitur & uidet. Quid ergo tranſit? Trãſit planè corporales carnaleſq; curas, & ſoceri ſui o-

D uies paſcens in cœleſtem cognitionem relictis terrenis operibus excedit. Verum & ipſe pertranſijt qui in ſuperiore pſalmo ait: Vidi impium ſuperexaltatum & eleuatum ſicut cedros libani, & tranſiui & ecce non erat. Quẽ am miratus in ſeculi rebus eſt, quem in corporeis rebus manens excelſum eleuatumq; conſpexit, hunc tranſiens, id eſt, peregrinus ſeculo factus & in cœleſtem ac ſpiritualem cognitionem de terrenis & caducis rebus excedens in nihilum habuit, & iam non eſſe dixit, & mortuum deputauit. Negãt ergo ædificiorum fœno prætereuntes dei benedictionẽ fructibus aridis & caducis, ſcientes gratiam diuini muneris denegandam. Sed prophetæ uota dura atq; aſpera eſſe credentur: totus enim eius ſermo tanq̃ optantis fuit, cũ ait: Fiãt ſicut fœnum ædificiorum. Sed abſit iſtud ut propheta imprecatus eſſe credatur. Ex prophetali autem ſcientia hæc locutus eſt, & cognitionis fuit ſermo iſte, nõ uoti, ſimul ut peccatoribus terror ingrueret inanitatem fructuum ſuorum areſcẽtium cognituris. Porrò autem uotorum ſuorũ oſtendit affectum, dicens: Benedicam uos in nomine domini.) Prompta benedictio eſt, ſi his qui ſerebant ædificiorum fœnum ſerere incipiãt quod meſſoris manum & colligentis manipulos ſinum repleat. Aridis ergo operibus emortuos fructus ſuos in fœno ædificiorum monſtrauit propheta benedictiones negando, uota autem ſua erga pœnitentium ſalutem pro reditu bonæ operationis oſtẽdit, benedictiones rurſum quas negauit optãdo.

Imò ſæpe.

A Seramus ergo uiriliter,& labores noſtros replẽdis manibus ac ſinibus præparemus,ut benedictiõis dei participes ſimus in domino noſtro Ieſu Chriſto,qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum,Amen.

Canticum graduum Pſal. CXXIX.

DEprofundis clamaui ad te domine, dñe exaudi uocem meã. Et reliqua.) Inter multa prædara quæ ad Romanos Apoſtolus ſcribit,cũ de fide gentium & infidelitate Iudæorum locutus eſſet,& multa de iudicijs dei decretiſq; tractaſſet,ait: O profundũ diuitiarum ſapientiæ & ſciẽtiæ dei ꝙ ſunt inſcrutabilia iudicia eius,& in inueſtigabiles uiæ eius? Quis enim cognouit ſenſum domini,aut quis cõſiliarius eius fuit,aut quis ante dedit ei & retribuetur illi? Quia ex ipſo,& per ipſum & in ipſo ſunt omnia,ipſi claritas in ſecula ſeculorũ.Humanæ infirmitatis religioſa confeſſio eſt,ex deo hoc ſolum noſſe quod deus eſt. Cæterũ ſecreta illa & profunda imperſpicabilis iudicij decreta,mens terrena non penetrat.Inueſtigare quidem ea perſcrutariq; pium eſt,ſed inſcrutabilia ea eſſe & in inueſtigabilia confitenda ſunt, quorum eſt alterum religioſæ uoluntatis,alterũ imperſpicabilis naturæ.Quis enim cauſas naturaſq; cœli & huius & ſuperioris & cæterorũ ſciet? Quis angelorum & poteſtatum & domi
B natuum & thronorum & principatuum officia rationeſq; percipiet? Quis Cherubin & Seraphin perpetuas uoces æternaſq; intelliget? Quis laudantes dominum ſuper cœlum aquas cognoſcet? Quis Solis lunæ & aſtrorum lumina comperta eſſe ſibi gloriabitur? Quis hanc inanis nobis ut falſo putamus aëris plenitudinem metietur? Iam uero aut diſpoſitionem orbis terrarum,aut elementorum uirtutes,aut temporum mutationes,aut fluminũ curſus,aut maris fines,aut occeani uiciſſitudines, aut uentorum flatus, aut naturas animalium,aut iras beſtiarum,aut genera arborũ,aut uirtutes radicum,& origines animarum,& incrementa corporum,& infantium mores,& ſenum uitam,& labores ſeculi, & ſanctorum glorioſas calamitates,& irreligioſorum infelices beatitudines, & legis & prophetarũ & euangeliorum & Apoſtolorum arcano cœleſti libros conſecratos plenæ cognitionis ſcientia conſequetur? In his igitur omnibus hærens ac detentus propheta ex interno cordis ſui ſecreto ſecundum Apoſtoli uocẽ & ipſe clamat,dicens:

Deprofundis clamaui ad te domine.) Pone illum ſecundum Apoſtolum in profundo diuitiarum dei imperſcrutabilium & in inueſtigabiliũ demorantem,ſtatue illum de profundo humanarum calamitatum æſtu precantem.ſecundum eam domini quæ eſt in anteriore pſalmo uocem: Veni in profundum maris & tempeſtas demerſit me. Exiſtima illum non labijs, ſed ſecreto (ut iuſſum eſt) cordis orare,apta aut ignorationi,aut paſſioni, aut orationi uox iſta dicẽtis eſt: Deprofundis clamaui ad te domine, dum

C aut neſcit aut patitur, aut precatur. Et quia de profundis clamat, confidenter ait: domine exaudi uocem meam: A

Fiant aures tuæ intendentes in uocem orationis meæ.) Sed quærendum eſt an id ipſum ſit exaudi uocem meam, & fiant aures tuæ intendẽtes in uocem orationis meæ. De profundis enim orat, & profundum eſt quicquid orat, ac primum intelligendum eſt deum incorporalem eſſe, neque ex partibus quibuſdam atq; officijs membrorũ (ex quibus unum corpus efficitur) conſiſtere. Legimus enim in euangelio quoniam deus ſpiritus eſt, inuiſibilis ſcilicet & immenſa atque intra ſe manens & æterna natura. Scriptũ quoque eſt, quoniam ſpiritus carnem & oſſa non habet. Ex his enim corporis membra conſiſtunt quibus ſubſtantia dei non eget. Deus autem qui & ubique & in omnibus eſt, totus audit, totus uidet, totus efficit, totus incedit. Et hoc ex ſcripturis docemur, cũ dicitur: Ego ſum deus appropinquãs, & non de longe. Et rurſum: quoniam in ipſo & uiuimus, & mouemur, & ſumus. Virtus ergo dei quæ æqualis, & indiſcreta eſt officiorum & membrorum habet nomina. Vt uirtus qua uidet oculi ſint, uirtus qua audit aures ſint, uirtus qua efficit manus ſint, uirtus qua adeſt pedes ſint, officiorum diuerſitates uirtutis huius poteſtate peragente. Deus ergo ubique eſt, & ubique adeſt, audit, uidet, efficit. Sed orandus à nobis eſt, ut ſecundum precẽ noſtram aſſit, audiat, uideat, efficiat. Naturæ ſuæ eſt ut audiat, ſed fidei noſtræ eſt ut precemur audiri. Audit conuiciantes, audit maledicentes, audit

D etiam intra ſecreta cordis loquentes. Sed fides officium ſuum exequitur, ut dei auditionem roget. Vt qui per naturam ſuam audit, perorantis precem dignetur audire. Quod ſi quis forte corporeum deum & conformabilem, & membris diuerſum, quia non idem oculis quod & manus eſt, ob id eſſe exiſtimabit quod dictum eſt: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, primum meminiſſe debet hominum inſtitutionem naturis duabus contineri, animæ ſcilicet & corporis, quarum alia ſpiritalis, alia terrena eſt. Et inferiorem hanc materiam in efficientiam atque operationẽ naturæ illius fuiſſe potioris aptatam. Ergo quiſquis ita uolet credere, ut corporalis deus ſit, quia ad imaginem eius homo factus eſt, compoſitum eſſe deum ſtatuet ex potiore ſcilicet inferioréque natura, quia de talibus homo conſtat. Quicquid autem compoſitum eſt, neceſſe eſt non fuerit æternum, quia compoſitio habet initium quo componatur ut maneat. Sed hæc infidelitatis deliramẽta ſunt, dum per cœleſtis naturæ ignorationem intra has opinionis anguſtias uicio ingenij degeneris coarctamur. Deus autem ſemper & in omnibus manens ubique idem, & nuſquàm ipſe non totus. Cũq; pulcherrimum opus perfecto iam mundo inchoaret, hominem ſcilicet ad imaginem ſui faciens, cũ ex humili natura cœleſtiq; compoſuit, anima uidelicet atque corpore. Et prius quidem animam illam diuino illo & in compre-

A henſibili nobis uirtutis ſuæ opere conſtituit. Non enim cum ad imaginem dei hominem fecit, tunc & corpus effecit. Geneſis docet lõge poſtea quàm ad imaginem dei homo erat factus puluerem ſumptum formatumq; corpus, de hinc rurſus in animam uiuẽtem per inſpirationem dei factum. Naturam hanc ſcilicet terrenam atque cœleſtem quodam inſpirationis fœdere copulatam. Scit ſe beatus Apoſtolus Paulus per interiorem & exteriorẽ hominem diſſidere. Per interiorem quidem hominem cõdelectatum legi, per exteriorem uero hoc quod non uult agit, cum interior homo ſpiritus operà deſiderat, exterior uoluptates corporis concupiſcit. Ergo ad imaginẽ dei homo interior effectus eſt rationabilis, mobilis, mouens, citus, incorporeus, ſubtilis, æternus q̃tum in ſe eſt ſpeciẽ naturæ principalis imitatur, dũ tranſcurrit, dum circũuolat, & dicto citius nunc ultra occeanum eſt, nunc in cœlos euolat, nunc in abyſſis eſt, nunc orientem occidentemque perluſtrat, dum nunq; ut non ſit aboletur. Natura quidem dei in his omnibus eſt, neque ut alibi aſſit decidit aliunde. Sed animus humanus in hac ſenſus ſui mobilitate ad imaginem opificis ſui factus eſt, dum naturam dei mobilitas animæ perhennis imitatur, nihil in ſe habens corporale, nihil terrenũ, nihil graue, nihil caducum. Et audiamus adhuc Paulum hoc ita docentem: Expoliantes ueterem hominem cum geſtis eius, & induentes nouũ qui re-

B nouatur in cognitionem ſecundum imaginem creatoris. Nunquid aliquid corporale induimus cum in agnitione renouamur? Nihil, ut opinor, induimus autem agnitionem dei, fidem æternitatis, innocentiæ ſinceritatẽ & bonitatis mores. Hæc eñ animæ magis ſunt indumenta quàm corporis, quæ omnia deo propria ſunt. Hæc in agnitionem noui hominis induimus, ut in omni miniſterio animæ noſtræ ſimus ſecundum imaginem creatoris, bonitatis, & ſanctitatis, & charitatis agnitione perfecti. Hæc propter aures dei ne corporalis exiſtimaretur tractata breuibus ſunt. Et q̃quàm hæc ita ſe (ut dictum eſt) habeant, tamẽ meminimus eſſe plures ſpirituales uirtutes quibus angelorum eſt nomen, eccleſijs præſidentes. Sunt enim ſecundum Ioannem aſianis eccleſijs angeli, ſunt & Moſe teſtante, ſecundum numerum angelorum fines gentium Adæ filijs conſtituti. Et domino docente puſillorũ angeli quotidie deum uident. Sunt ſecundum Raphaëlem ad Tobiam loquentem angeli adſiſtentes ante claritatem dei, & orationes deprecãtium ad deum deferentes. Hoc ideo commemoratum eſt, ut ſi forte hos eſſe oculos uel aures, uel manus uel pedes dei intelligere uoluerimus, habeamus non improbabilis intelligentiæ autoritatem, maxime cum ſcriptum ſit: Sũt enim efficientes ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos qui hæreditabũt ſalutem. Interceſſione itaque horum non natura dei eget, ſed infirmitas noſtra. Miſſi enim ſunt propter eos qui hæreditabunt ſalutem, deo nihil ex his quæ agimus ignorante, ſed infirmitate noſtra ad rogãdum & prome-

C rendum ſpiritualis interceſſionis miniſterio indigente. De hinc ſequitur: Si iniquitates obſeruabis domine, domine quis ſuſtinebit?) Nō negligenter dicti huius ratio tractanda eſt. Non enim ait, Si peccata obſeruabis, ſed ſi iniquitates obſeruabis. Differt enim iniquitas à peccato. Nunquid deus peccata non obſeruabit, & criminum memoria non erit? Erit certe: quia etiam de ocioſo uerbo rationem unuſquiſque præſtabit. Et omnis in carcerem miſſus reddet nouiſſimum quadrantem. Differre autem iniquitatem & peccatum docemur, cum dicitur: Beati quorū remiſſæ ſunt iniquitates & quorum tecta ſunt peccata. Et rurſum: Iniquitatem meam ego agnoui, & peccatum meum non abſcondi. Iniquitas enim tranſgreſſio legis dei eſt, quæ eſt grauior peccato, qđ id ipſum Apoſtolus abſolutiſſime diſtinxit dicens: Qui enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt, qui autem per legem peccauerunt per legem iudicabuntur. Ergo peccatum iniquitatis iam perijt, cæterum peccatum legis iudicabitur. Peccatum autem iniquitatis eſt: quicquid extra legem delinquitur, ut gentilium crimina ſunt, quæ iam cū lapſa legis ignoratione damnata ſunt. Peccata aūt in lege non pereunt, ſed iudicāda ſunt, quia licet peccata ſunt, tamē in lege peccata ſunt. Ergo ſi deus iniquitatum recordetur, quis ſuſtinebit furta, cædes, falſa teſtimonia, ſtupra, periuria? Hæc enim crimina ſunt, quæ inique extra legē dei

D geruntur, quæq; nouæ generationis ſacramenta abluuntur. Sed horum planè iam deus non recordatur, & cur nō recordetur in ſequenti uerſu propheta demonſtrat, dicens: Quia apud te propiciatio eſt.) Eſt enim unigenitus dei filius deus uerbum redēptio noſtra, pax noſtra, in cuius ſanguine reconciliati deo ſumus. Hic eſt qui uenit tollere peccata mundi, qui cruci ſuæ chirographum legis affigens, edictum damnationis ueteris deleuit. Siue igitur ad patrem, ſiue ad filium, oratio prophetæ eſſe exiſtimabitur, unū enim ambo ſunt. Et qui uidet filium, uidet & patrem, quia pater in filio & filius in patre eſt. Ex ſimilitudine gloriæ alter in altero glorioſus eſt. Glorioſus filius, quia dignus conſortio patris ſit. Glorioſus pater dignus conſortio filij ſui. Pater recte uolens per prophetam dixiſſe creditur, quoniā apud te propiciatio, quia in patre ſecundum ſimilitudinem gloriæ filius eſt, & filius ipſe pro peccatis noſtris & propiciatio, & redemptio, & deprecatio eſt iniquitatum noſtrarum, quia ipſe earum propiciatio ſit non recordans. Scit autem propheta ingentis periculi rem eſſe iniqua, id eſt, ſine lege peccare, quia peccati ſine lege perditio eſt. Peccato autem in lege iudicium eſt. Et idcirco ait: Propter legem tuam ſuſtinui te domine.) Lex ergo ſancta & ſpiritualis eſt, & in ea uerba uitæ ſunt. Et legis finis Chriſtus eſt: Et hoc ſequenti uerſu oſtenditur. Ait enim: Suſtinuit anima mea in uerbum tuū.)

Corporalia quidem legis officia propheta exequitur, ſcilicet ſacrificiorum & holocauſtorū atū & neomœniarum & ſabbatorum, quæ omnia umbra

ſunt

A ſunt futurorum,ſed anima eius ſuſtinuit in uerbum dei.Propter legem ip-
ſe ſuſtinet , id eſt , ut dixi corporaliter officia legis gerit , in uerbum autem
dei anima ſua ſuſtinet ,ſcilicet filij dei aduentum,qui & uerbum dei & deus
uerbum eſt ſpirituali fide expectat. Qualiter autem expectet demóſtrat,di
cens : Sperauit anima mea in dominũ,à cuſtodia matutina uſq; in no
ctem.) Recordemur euangelicæ comparationis tenorem , & memineri-
mus quoſdam operarios uineæ omnem in labore diem tranſigere.A cuſto
dia matutina uſque in noctem propheta ſperat,nullum tempus habet ua-
cuum,totius diei indefeſſus operarius eſt.Sed quid tandem ſpei erit?Non
omnis ita diem ſuum in ſpe domini exegit .Sũt enim operarij horæ tertiæ;
ſunt ſextæ,ſunt nonæ, ſunt & undecimæ .Et uidetur propheta qui à cuſto-
dia matutina ſperauit uſque ad noctem, ſpem nobis euangelicæ mercedis
abſcindere . Non abſcindit planè.Ait enim:

Speret Iſraël in domino.) Sine præfinitione temporis ſpei adhorta-
tio eſt.Ille quidem ut perfectus operarius à cuſtodia matutina uſque in no
ctem ſperauit . Sed ad ſpem omne tempus eſt liberum , & mercedem non
operis ſed miſericordiæ undecimæ horæ operarij cóſequentur.Ita eñ ait:

Vbi bona opera N. Ec-mondani.

Speret Iſraël in domino,quia apud dominum miſericordia & copioſa
B apud eum redemptio.Et ipſe redimet Iſraël,ex omnibus iniquitatibus eo-
rum.) Bonus eſt in quem ſperatur,& ſperandum in eo eſt quia miſericors
eſt,quia copioſa apud eum redemptio eſt,quia redimet ab iniquitatibus ſu
is uniuerſos. Hora undecima eſt,concluſa diei ſunt tempora,curramus o-
mnes,feſtinemus ne nox adſit,ne hora prætereat. Senes ſumus,nox mor-
tis inſiſtit , nec ad undecimam ſaltem uitæ noſtræ horam procederemus .
Beatus quidem qui à mane uſque in noctem laborans pactum denarium
tanquàm debitum poſtulat . Sed quia bonus eſt dominus,quia miſericors
eſt,ſperemus in eum,ut undecimæ licet horæ operarij diurni laboris denari
um conſequamur,per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum qui eſt benedi
ctus in ſecula ſeculorum ,Amen .

Canticum graduum. Pſalmus. CXXX:

DOmine nó eſt exaltatum cor meum,neque elati ſunt oculi mei.
Breuis pſalmus eſt & diſtinctione magis quàm tractatu expli-
candus,ad humilitatem nos & manſuetudinem inducens . Et
quia plurimis alijs locis nonnulla de humilitate tractauimus ,
ocioſum eſt eadem repetere . Certe meminiſſe debemus maximũ fidei no-
ſtræ opus eſſe humilitatem,cum hanc pro optimi operis cóſcientia prophe
ta commemorat,dicens: Domine non eſt exaltatum cor meum.) Opti
mum enim ſacrificium deo cor contribulatum . Non ergo cor ſecundis re-
bus efferendum eſt,ſed dei metu intra manſuetudinis fines humilitate co-

C hibendũ. Necꝗ elati ſunt oculi mei. Alia iſtud proprietate Græcitas elocuta eſt dicẽs, οὐδὲ ἐμετεωρίσθησαν, id eſt, ex alio in aliud elati ſunt. Eleuandi aũt oculi ſecundũ dicta prophetæ ſunt: eleuate oculos ueſtros & uidete quis oſtendit hæc omnia. Et dñs in euangelio ait: Eleuate oculos ueſtros & conſpicite regiones quia albeſcunt ad meſſem. Eleuandi ergo ſunt oculi, ſed non rurſum ex alio in aliud eleuandi, ut ſemel in id quod eleuati ſunt perſeuerent. De hinc ſequitur: Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus ſuper me.) Magni periculi res eſt ſi in modicis ambulamus, & ſi non in mirabilibus immoramur. Magna eloquia dei ſunt, ipſe mirabilis in excelſis eſt: Et quomodo tãquàm bonum opus de ſe propheta profert quod in magnis & mirabilibus non ambulet? Sed cum addidit ſuper me, in his nõ ambulat quæ homini magna & mirabilia creduntur. Dauid enim & propheta & rex erat, humilis antea & abiectus, necꝗ cõuiuio patris ſui dignus, ſed deo complacuit. Vnctus in regem eſt, aſpiratus eſt in prophetam. Nõ inſoleſcit in regno, non odijs commouetur. Perſequentes ſe amat, inimicorum mortes honorat, inceſtuoſis & parricidalibus filijs parcit. Imperator cõtemnitur, pater læditur, propheta uexatur ultionẽ non ut propheta orat, uindictam non ut pater ſumit, contumeliam non ut imperator exequitur. In his ergo quæ ſuper ſe magna & mirabilia ſunt non ambulat. Sed uideamus quæ ſequuntur: Si non humiliter ſentiebam, ſed exaltaui animam meam. Quæ propheta iſta diuerſitas? Non exaltat cor, exaltat animam. Nõ
D in magnis & mirabilibus ſuper ſe ambulat, ſed non humiliter ſentit. Excelſus animo eſt, & corde ſubmiſſus, humilis in ſuis eſt, ſed non humilis in ſenſu eſt. Senſus enim eius in cœlo eſt, anima eius in excelſis eſt. Cur autem (ex quo ſecundum euangelium exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ) humile eſt ſuaui illo manſuetudinis iugo ſubditum. Tenẽdus ergo humilitatis & altitudinis modus eſt, ut corde humiles, ſenſu uero & anima ſimus excelſi. De hinc ſequitur: Sicut ablactatũ ſuper matre ſua, ſic retribues in animam meam.)

Ablactato Iſaac accepimus Abraham feciſſe cœnam quod ablactatus iã puerili ætate proximus cibum lactis excederet. Apoſtolus omnes rudes fidei, & infantiles adhuc in dei rebus ſcientiæ lacte potat. Ergo profectus maximus eſt, iam lacte non indigere. Ad fortiorem enim cibum tranſiſſe filiũ ſuum Abraham, etiam cõuiuij lætitia teſtatus eſt, & Apoſtolus carnalibus & paruulis in Chriſto panẽ negat. Propheta itaꝗ orat, qa non exaltauerit cor ſuũ, quia non in magnis & mirabilibus ſuis ambulauerit, quia nõ humilia ſenſerit, ſed exaltauerit animã ſuã, uti tanꝗ ablactato ſup matre ſua retribuatur animæ eius. Scilicet ut perfecti & cœleſtis & uiuentis panis retributione ſit dignus, quia per ſuperiora quæ cõmemorauit opera cibum iam lactis exceſſerit. Sed neque ſibi tantũ hunc uiuum è cœlis panem

A precatur uniuerſos, aut ad eius ſpem adhortatur, dicens:

Speret Iſraël in domino ex hoc nunc & uſque in ſeculum ſeculi.) Spem noſtram nullo fine tẽporum claudit, in immẽſum expectationis noſtræ fidem tendit. In ſeculum ſeculi ſperandum eſt, quia per ſpem præſentis ſeculi ſpem futuri ſeculi cõſequemur in domino noſtro Ieſu Chriſto qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Canticum graduum. Pſal. CXXXI.

MEmento domine Dauid & omnis manſuetudinis eius &c.

Omnes quidem anteriores pſalmi graduum, in profectũ nos ſpei celſioris extollunt, & per doctrinam fidei, ſpei, cõfeſſionis, humilitatis, operationis in ſublime gradibus ſuis prouehunt. Sed hic præcipue pſalmus nos & cognitionem filij dei edocet, & ſacramento aſſumptæ ab eo carnis inſtituit. Cœpit enim ita:

Memento domine Dauid & omnis manſuetudinis eius.) Audent Iudæi aduentũ domini noſtri quo in corpore ſalutem humano generi reddidit, abnegantes hunc pſalmum ad Dauid referre. Vt in paſſione domini impij ita & in prophetiæ ſcientia imperiti, legentes & non intelligentes, habentes & neſcientes, uenerantes & non obedientes. Qua enim religionis ſi-
B mulatione prophetarum libros uenerentur, multis cognitum eſt. Contrectare legentes manu non audent, lintheo ſubſternunt, ad fidem ſacramenti teſtes adhibent, & hoc eo proficit, ut maiore irreligioſitatis crimine eorũ quibus tantus honor debetur, dicta aut contaminant, aut diſſimulent, aut neſciant. Hoc eo dictum eſt, quia cum in prophetis lõge poſtea quàm Dauid corpore exceſſerat, ſcriptum habeãt in Hieremia ita: In illa die dicit dominus, contribulabo iugum à ceruice eorum, uincula eorum diſrumpam, & non operabuntur ipſi ad huc alijs dijs, & operabuntur domino deo ſuo. Et Dauid regem ipſorum ſuſcitabo illis, & rurſum ſuſcitabo illis Dauid regẽ orientem iuſtum, & regnabit rex, & intelliget, & faciet iuſticiam & iudiciũ ſuper terram. In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Iſraël commorabitur fidẽs. Item in Eſaia: Et excitabo paſtorem ſuper eos unum altũ, & paſcet eos ſeruus meus Dauid. Et erit his paſtor, & ego ero illis in deum, & Dauid princeps in medio eorum. Ego dominus locutus ſum. Et diſponam ad Dauid teſtamentum pacis. Nolunt credere quod docentur, neque his fidem habẽt quibus deberi uenerarionẽ confitentur. Et religioſi quomodo erunt, autoritatem abnegantes religioni? Dauid cum patribus quieſcebat, ipſe teſtamẽtum datæ per Moſen legis cognouerat, tãto poſtea deus per prophetas locutus eſt, Dauid excitandũ regem paſtorem orientem iuſtum, in cuius diebus ſalus Iſraël ſit, ad quẽ deus teſtamentum pacis diſponit. Ergo eſt Dauid non hic Ieſſe filius pſalmorũ ex parte cõſcriptor, ſed Dauid ob cuſtodi-

Superſtitio Iudæorum.

 am

C am gregis ſui paſtor. Paſtor enim bonus pro ouibus ſuis animam ponit. Ob æterni regni gloriam rex, cui dictum eſt: Rabbi tu es rex Iſraël. Ob iudicium dei iuſtus: pater enim non iudicat quēq͂, ſed omne iudicium dedit filio. Ob lumen mundi, oriens: Erat enim lux uera quæ illuminat omnē hominem uenientem in hunc mundum. Ob filij dignitatem, teſtamenti pacis hæres: omnia enim mihi data ſunt in cœlo & in terra. Et pacem meam relinquo uobis. Confiteantur ergo neceſſe eſt Iudæi longe poſt tempora Dauid eſſe hæc prædicata. Eſt autem Dauid iſte, qui nomen parentis ſecundū originem carnis accepit nomen ſumēs eius cuius ex genere ſumebat & corpus. Omnia autem quæ pſalmo continentur & à geſtis prophetæ Dauid, & à natura humanæ infirmitatis, & ab eius temporibus diuerſa ſunt. Et quã ei non res, non conditio, non tempus aptatur, & in eum Dauid quem poſtea per prophetas dominus pollicitus eſt conueniunt, non eſt ambiguum quin etiā hic qui propheta egregius & magnus eſt, de eo Dauid qui poſtea extitit dei ſpiritu prophetiæ officio ſit locutus:

Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. Non ait: Mem̄ento mei, ſed memento domine Dauid.) Vt alterum qui loqueretur oſtenderet. Orationem autem omnem hanc eſſe unigeniti filij dei per prophetam loquentis exiſtimari neceſſe eſt, memoriam dei patris erga eum ſibi quem aſſumpturus erat hominem deprecantis. Eſt enim Ieſus nunc ſecundum Apoſtolum in gloria dei patris, & ei omne cœleſtium & terreſtriū

D & infernorum genu flectitur. Ergo ſe primogenitus dei filius deus uerbum iam Dauid nuncupat, per prophetam eius ſibi hominis nomen aſſumens, qui ſecundum diuinitatis ſuæ priuilegium unà ſecum eſſet in patris gloria collocandus. Memento domine Dauid & omnis manſuetudinis eius. Ait enim ipſe, quia manſuetus & humilis corde ſum. Et teſtimonium dei patris eſt. Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo complacuit animæ meæ. Ponam ſpiritum meum ſuper eum, & gentibus iudicium nunciabit. Non contendet, neque clamabit, neq; audiet aliquis in plateis uocem eius. Vt omnis ergo huius manſuetudinis pater meminerit deprecatur, per cuius manſuetudinis modeſtiam deo patri officiū humilitatis ſuæ uouerit:

Sicut, inquit, iurauit domino, uotum uouit deo Iacob.) Sacramenti mentio ad profeſſionem uoluntatis aſſumitur. Et neſcio an unigenitus iurauerit. Certe ita geſſit & locutus eſt omnia, ut ſacramento religionis ſatis facere uideretur. Nãque cum quædam de paſſione ſua locutus ad diſcipulos fuiſſet, & Petrus tanquàm indignum hoc dei filio deteſtatus eſſet, Petro cui ſuperius claues regni cœlorum dederat ſuper quem eccleſiam ædificaturus erat, aduerſus quam portæ inferi nihil ualerent, qui quæ in terris uel ſoluiſſet uel ligaſſet ea in cœlis uel ſoluta perſiſterent uel ligata. Hunc itaque tali conuicio deteſtantem, hoc ſacramentum paſſionis excepit. Vade

poſt

A poſt me Sathana, ſcandalum mihi es. Tanta enim ei religio fuit pro humani generis ſalute patiendi, ut Petrum primum filij dei confeſſorem, eccleſiæ fundamentum, cœleſtis regni ianitorem, & in terreno iudicio iudicem cœli ſathanæ conuicio nuncuparet. Quinetiam in tumultu eo quo ſe dedendum paſſioni præbuerat, cum idem Petrus ſeruo ſacerdotis gladio aurem abſcidiſſet ait: Reconde gladium tuum in thecam: Calicem quem dedit mihi pater non bibam illum? Impium & profanum docens eſſe, ſi non omnia quæ erga humanam ſalutem patri uouiſſet, expleret. Abſolute autẽ in eo oſtendit deuotam paſſionis ſuæ religionem, cum poſt aceti poculum eſſet ſpiritum traditurus. Perfectis enim omnibus ait: Conſummatum eſt: Et inclinans caput tradidit ſpiritum. Percurrerat enim omnia ſacramẽti officia, & ubi conſummatione gaudetur, ibi in ſuſcepti operis perfectione lætitia eſt. Ergo quia ſecũdum hanc geſtorum deuotionem ita omnia geſta ſunt, ut uideantur ſtudioſe pro religione, quia iurata ſunt hæc eſſe perfecta, ſequens eſt ut uideatur quid ſit quod Dauid iſte & iurauit & uouit: *Petrus fundamentum.*

Si intraro in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero in lectum ſtrati mei. Si dedero ſomnum oculis meis & palpebris meis dormitationem. Et requiem temporibus meis donec inueniam locum domino, tabernaculum

B deo Iacob.) Humanæ naturæ uota hæc eſſe non poſſunt, & conditio ſacramenti infirmitatem terrenæ neceſſitatis excedit. Ad eundem tabernaculum domus non eſt, ſtrato lecti abſtinendum eſt, ſomnus oculis, & palpebris dormitatio & requies temporibus non danda eſt, donec inueniatur domino locus & tabernaculum deo Iacob. Standum ergo erit nocte diéque ſub cœlo, & nunquàm in requie corpus iacebit, oculi autem ſemper uigiles laborabunt, & ne ipſis quidẽ palpebris conniuendi in dormitatione permittitur obductio. Tempora uero quæ maxime toto in corpore iniurijs uigiliarum & ſtationis obnoxia ſunt, requiem non habebunt. Homo iſtud de ſe iurare non ſinitur, etiã ſi maxime nolit, conditionem tamen uoti huius pro ipſa naturæ ſuæ neceſſitate uiolabit. Vigilet licet animus & corpus in ſtatione contineat, tamen neceſſe eſt infirmitatis dominante natura & procidat, & dormiat, & requieſcat inuitus. De hinc quem locum deo homo inueniet? Et incomprehenſibilem infinitámq; naturam quali tabernaculo continebit, cũ de ſe ipſe per prophetam dominus locutus eſt, dicens: Cœlum mihi thronus eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum? quam domum ædificabitis mihi, aut quis locus requietionis meæ? Omnia enim hæc fecit manus mea, & mea ſunt omnia hæc. Non ignarus autem huius diuinæ uocis propheta eſt, & ſcit humanæ & terrenæ operationis domũ deo eſſe non poſſe, id ipſum pſalmo anteriore conteſtans, cũ ait: Niſi dominus ædificauerit domum, inuanum laborauerũt qui ædificant eam. Ergo ſi neque natura hominis conditionem uoti iſtius recipiet, necq; locũ & taberna-

C culum deo humana requiret operatio, cognoſcẽdum eſt per cœleſtium ſcri pturarum autoritatem quid ſit hoc uotum per cuius ſatisfactionẽ locus domino & deo Iacob tabernaculum ſit repertũ. Domino noſtro Ieſu Chriſto unigenito dei filio qui omnia humanæ ſalutis ſacramẽta tanꝗ iuratus expleuit, & quem à prophetis Dauid ſignificatum docuimus hoc opus maximũ fuit, ut hominem ad ſcientiã diuinam eruditum dignũ habitaculũ deo redderet. Et eſſe homines ſedem atq; habitationẽ deo ita docemur deo ipſo per prophetam loquente: Quia habitabo in his & in illis ambulabo, & ero illorum deus & ipſi erunt mihi populus. Et ruſum: In æternum exultabunt & habitabo in his. Dominus autem ipſe in euangelio ait: Si quis diligit me & uerbum meum ſeruabit, & pater meus diliget eum & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. Et Apoſtolus quoq; ait: Vos eſtis templum dei & ſpiritus dei habitat in uobis. Habitat autem deus in religioſorũ mentes nõ corporali aditu neq; naturæ grauioris ingreſſu, ut alibi nõ degens illic tantũ quo ſe intulerit inſiſtat, ſed ſpiritali uirtute in uacua ſe à terrenis labibus corda permittit, ſeſeq; luminis modo in patentibus innocentiæ foribus mentes illuminaturus infundit. Aſſumpto igitur corpore unigenitus deus neq; ante ſecundum hominem ſe ingreſſurum tabernaculum domus ſuæ iurat, id eſt, in incœleſtẽ habitationem ſuam eſſe rediturũ,
D ꝗ hæc religioſi pectoris loca inueniat, ſed neq; ſtratum lecti ſui aſcenſurum ſe eſſe uouit. Stratus requies humanorum laborum eſt, & feſſorum corporum refectio. Sed quia in cœlo ſemper quieſcitur, & quia indefeſſa illa natura laborẽ neſcit, ſemper in ſtratu, id eſt, ſemper eſt in quiete. Dominus noſter in forma dei manens formam ſerui accepit, & obediens uſq; ad mortẽ fuit, & mortem crucis, ut plus neſcio quid morte pateretur. Ob id autẽ tantum obediens uſq; ad crucis mortem eſt, ut nos habitatione dei dignos eſſe præſtaret. Mori igitur uoluit qui uita eſt, & effici ſe indefeſſa uirtus ad habitationem corporis non recuſauit infirmam, ut in forma dei manens formam ſerui acciperet. Exceſſit ergo ex illo æternæ beatitudinis ſuæ ſtratu. Et teſtis nobis quadrageſimus pſalmus eſt qui ex perſona domini omne ſacramentum paſſionis eloquitur, dicens: Vniuerſum ſtratum ſuum uerſaſti in infirmitate eius. Cum per obedientiam uoluntatis paternæ ex deo homo, ex potente infirmus, ex uiuificante mortuus, ex æternorum ſeculorum iudice crucis reus dicitur; tum ſtratum eius in infirmitatem cõuertitur. In illum igitur æternæ & beatæ quietis ſtratũ uouit niſi reperto dei tabernaculo nõ redire, ſed nec ante ſomnum oculis ſuis dare. Quis iſte eſt ſomnus? Nempe ille, de quo ait: Ego dormiui & ſomnum cœpi & ſurrexi, quia dominus ſuſcipiet me. Mortis hic ſomnus eſt, quem non ante oculis ſuis dabit, ꝗ locũ habitationis inueniat. Huius etiam ſomni beatus patriarcha Iacob in benedictione Iudæ (qui princeps gentis iſtius extitit) meminit, dicẽs: Catulus

A leonis Iuda ex frutice filius meus,procidens dormiſti ut leo,& ſicut catulus leonis.Quis ſuſcitabit eum?Et ſuperior & conſequens benedictio,nec ætati Iudæ,nec geſtis conuenit,ſed ei qui ex Iudæ frutice ſicuti ex radice Ieſſe eſt,qui & catulus leonis eſt,& Iacob erit filius.Ex hac enim tribu Iudæ Maria eſt,quæ domini ſecundum carnem mater fuit.Hic ergo procidens dormiuit ut leo.Leo terrori eſt feris omnibus,& ueluti dominans eſt cæterarũ beſtiarum,& hic ſolus per confidentiam & ſecuritatem dormit intrepidus. Terror omnium uigilans eſt,ipſe autem ſecurus in ſomno eſt.Et idcirco addidit quis ſuſcitabit eum,quia intrepidæ & præpotentis naturæ ſecuritatẽ nulla æterni terroris timiditas inquietet?Ne ergo quicq̃ humile atq; paſſibile impaſſibilem unigeniti dei ſubſtantiam perpeſſam exiſtimaremus,in ea morte quam ſubijt,feræ huius intrepidæ dormientis exemplum adſecutæ mortis intelligentiam eſt relatũ,ut extra humani timoris eſſe in ſomno illo inquietudinem doceretur,qui per generis ſui naturæq; uirtutem dormiens licet timere non poſſet.Seruata autem diligentiſſime ea ratio eſt, ut in unigenito deo æterni & gignẽtis eum dei gloria noſceretur,cum dicitur: ſicut leo,& ſicut catulus leonis.Ad id enim quod ex deo ipſe ſubſiſtit,catulus eſt leonis,ad id uero quod leo eſt paternæ in eo maieſtatis indifferens generoſitas prædicatur.Vt unum ambo ſint,leo eſt.Ne unus atq; ipſe ſit, catulus leonis eſt.Id autem ipſum etiam pſalmi conſequentia docent. Ne
B enim indefeſſa illa uirtus & impaſſibilis unigeniti dei natura mortis ſomno dormitatura exiſtimaretur,rem omnem ad officium corporis cui diſceſſio immortalis animæ mors eſt,retulit dicens: Si dedero ſomnum oculis meis & palpebris meis dormitationem.Et requiem tẽporibus meis donec inueniam locum domino tabernaculum deo Iacob.) Temporibus ſecundum tranſlationis fidem non ætatis ſpatijs,ſed capitis partibus requiẽ negat.Et hæ affectiones ſunt corporales quas labor longus & uitæ anxietas exagitant.Quieuit autẽ ille,cui mors ſomnus eſt,& id quod nobis pœnalis demutatio eſt,unigenito & in corpore manenti deo requies fuit. Sed ante hanc requiem & apoſtoli eliguntur,& ſoluendi ac ligandi, & in terra & in cœlo ius ſortiuntur,& poteſtatem aduerſus uirtutem omnem aduerſariam ſumunt,& templum dei ſunt,& ipſi ex lege uenientes dignum deo Iacob tabernaculum ſunt reperti.Ac ne fortè nos per multiplicem humani generis intelligentiam uim ueritati afferre quidam arbitrentur,ut quod ex Dauid perſona dictũ ſit, id ad dominum ſaluatoremq́; noſtrũ multimodis tranſlationum ſubtilitatibus transferamus,contuenda ſunt quæ ſequuntur,ut ex his ueritatem inuitis ſcilicet & renitentibus ingeramus. Ait enim: Ecce audiuimus eam in Effrata,inuenimus eã in campis ſiluæ.Introibimus in tabernacula eius,adorabim⁹ in loco ubi ſteterũt pedes eius.) Superius ubi iuratur ac uouetur uoti ſacramentum non conuenire naturæ

DD huma-

C humanæ edocuimus,quia tanti temporis uigilias labor terreni corporis recuſaret.Et nunc ubi loca ipſa eorumq; nomina cõmemorantur, ne quid in Dauid referri poſſit,ueritas ipſa & extantis hodie regionis fides contradicit.Dauid enim diſperſum populum in regno ſuo habens,cui nulla religionis ſedes eſſet aream in Hieruſalem coëmit ad locũ templi.ut illuc ad explẽda legis ſolẽnia conueniretur.Sed templũ hoc filius eius Salomon ædificauit,ornauit & religionibus initiauit.Volunt ergo Iudæi Dauid areæ huius coẽmptorem peregrinationẽ à domo & uigiliarũ iniuriam & laborem corporis,donec hunc locũ & hoc tabernaculũ deo Iacob poſſet inuenire uouiſſe.Sed hoc neq; hiſtoria regnorũ aut præteritorũ,in quibus Dauid geſta continentur loquitur,neq; pſalmus admittit.Et cur nõ admittat in abſoluto eſt. Dauid aream coëmit,locus tẽpli locus areæ fuit,ubi fruges congeſtæ,ubi tritæ,ubi & paleæ à tritico ſeparandæ ſunt.Requies autẽ domini in Effrata eſt,& prius audita in Effrata eſt.& poſtea in campis ſyluæ reperta.Et quid cõmune Hieruſalem & Effratæ? quid areæ ad ſyluæ campus? nihil hic cõueniens eſt, nihil non diſſonans eſt.Areã in qua requieuiſſe deus Iacob exiſtimatur nouiſſimis temporibus uentilabro dominus emundat, triticum eius horreis condit,paleas autem inextinguibili igne urit. Probatos legis uiros,apothecis dignos habet,inutiles & infructuoſos igni iudicij deputat.Templum illud hodie iam nullum eſt,incenſum eſt, dirutum eſt,

D in formæ ruinis eſt.Et ubi ergo dei requies eſt? Mentitus propheta eſt , & irritum ſacramenti ipſius uotum eſt? Deus etenim requiem quam ei ſe iuratus reperturum uouebat,amiſit.Itaq; quia neq; dei dignitati,neq; naturæ hominis,neq; locorũ ueritati,neq; temporũ demutationi hæc irreligioſarum opinionũ figmenta cõueniunt,ex ipſis nunc ſcripturarum cœleſtiũ autoritatibus demonſtrandum eſt ad perſonam domini noſtri Ieſu Chriſti, & ad eccleſiæ ſanctificationem pſalmum eſſe referendum.Diximus ſuperius etiam hunc prophetam de Dauid illo iuſto paſtore rege oriente,in pſalmo iſto prophetaſſe,& ex perſona eius locutum eſſe,cum dixit: *Si intrabo in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero in lectũ ſtrati mei.Si dedero ſomnum oculis meis & palpebris meis dormitationem. Et requiem temporibus meis donec inueniam locum domino tabernaculũ deo Iacob.* Nunc uero ut ſe uoti huius non ignarum,neq; imperitum propheta eſſe oſtenderet,ex perſona ſua loquitur. dicẽs: Ecce audiuimus eam in Effrata, inuenimus eam in campis ſyluæ.Superius ubi ſacramenti religio cõmemoratur,unus iurauit ac uouit.Vnus enim in forma dei manens formam ſerui accepit,& unus dominus Ieſus Chriſtus eſt,per quẽ omnia. Vnus deus pater ex quo omnia.Nunc autem ubi ſcientiæ propheticæ cognitio oſtenditur,ex perſona plurium dicitur.Audiuimus eam in Effrata , inuenimus eam in campis ſyluæ.Quia plurimis requies domini prophetabatur,audi-

tur itaq;

A tur itaq; in Effrata. Et Effrata eadē eſt quæ Bethleem, in qua dominus natus ex Maria eſt. Teſtis nobis eſt & propheta, dicens: Et tu Bethleem domus Effrata, non es minima ut ſis in milibus Iuda. Ex te enim exiet, qui erit dux Iſraël. Et rurſum: Et tu Bethleem Iudæ non es minima inter principes Iuda. Ex te enim exiet qui reget populum meum Iſraël. Illic enim primum requies dei auditur, ubi primum unigenitus deus corpus humanæ carnis habitauit. Et quod in Effrata auditur, in campis ſyluæ inuenitur. Initium itaq; eccleſiæ in Bethleem auditur. Eſſe enim cœpit à Chriſto, ſed in gentibus reperitur quæ ſunt ex ſyluæ campis: ex horrētibus nitidæ, ex ſterilibus fructuoſæ, ex ignis pabulo uitalis cibi regio, ex ferarum cubilibus dei requies, domus, templum, atq; poſſeſſio. Quod autem gentes tanq; ſyluæ cubile diaboli fuerint, pſalmus nobis ſeptuageſimuſnonus teſtis eſt, dicēs: Deuaſtauit eam aper de ſylua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Illic eñ de uinea ſermo eſt, id eſt, de dei, ut tunc putabatur, populo, quem infidelē, & impium diabolus gentes inhabitans uaſtauerat. In his ergo campis ſyluæ dei requies quæ in Effrata audita eſt, inuenitur. Seruata autem temporum ratio eſt, ut quod & audiuimus & inuenimus præteritā ſignificet ætatem. Id autem quod deinceps conſequitur, ſpem futuri temporis docet, cū ait: In tabernacula eius intrabimus, adorabimus ubi ſteterunt pedes eius.

B Corporali iſtius uitæ præſentis officio propheta deſperans, fide & ſpiritu præſumit ut tabernacula requiei dei qui ea uidit & audiuit introëat. Sed ſuperius ſuper uno tantum tabernaculo iuratum eſt, nunc autem multa tabernacula introibunt, ſed eadē dei requies in pluribus eſt. Hæc ergo requiei dei tabernacula introibunt. Neq; ſolum introibunt, ſed etiam adorabunt ubi ſteterunt pedes eius. Cum ſtatur uno in loco, ex quo decidi non oporteat, cōſiſtitur. Vbi uero pedibus ſtatur, illic toto corporis officio inſiſtitur. Lex præterijt, prophetia clauſa eſt, finis eorū Chriſtus eſt. Demutationis alterius nullus locus eſt. In hoc inæternum ſtandum eſt, ubi iam decurſu legis & prophetarum dominus inſiſtit. Diſcurrit quidem per apoſtolos prædicatio, quos frequenter pedes ſignificatos meminimus, ſed in euangelijs conſiſtitur. Illic ergo adorabitur, ubi domini pedes, id eſt, prædicationes nouiſſimæ ſine demutationis alicuius tranſcenſſione conſtiterint. Et quia in euangelijs legimus dictum, multi prophetæ & iuſti cupierunt uidere quæ uos uidetis, & audire quæ auditis, ſanctus propheta deſiderij huius impatiens eſt. Poſtq; enim requiem dei audiuit, & repperit, poſtq; introiturum ſe adoraturūq; credidit, ſpei tantæ fieri iam particeps deprecatur, dicens:

Exurge domine in requiem tuam.) Quam reperturum ſe Dauid tuus uouit, quā nos in Effrata audiuimus, quam in campis ſyluæ inuenimus, in cuius tabernacula introibimus, adoraturi illic ubi pedes tui ſteterūt. Exurge igitur in eam requiem quæ uoti ſacramento quæſita eſt, quæ prophe-

C tiæ ſcientia in loco audita eſt,quæ in gentium fructu frugifero reperta eſt, quæ introeuntibus frequentabilis eſt,quæ loco indemutabilis eſt,quæ ado tantum religione uenerabilis eſt.Sed non ſolum tu domine exurge in re/quiem tuam,ſed & tu & arca ſanctificationis tuæ. Non arca teſtamenti,nõ arca legis,ſed arca ſanctificationis tuæ. Et quidem eſſe arcam teſtamenti meminimus,intus ac foris auream,ubi tabulæ teſtamenti,ubi ſanctæ lite/ræ,ubi liber teſtamenti,ubi Gomor mannæ.Sed hæc omnia eius quod do minus aſſumpſit corporis ſpecies eſt, omne in ſe ſacramentũ continens le/gis hoc & deitatis ſpiritu & origine carnis munitum intus ſcilicet, ac foris aureum.Eſt enim dominus noſter Ieſus Chriſtus in gloria dei patris,man na in ſe continens æternum.Ipſe enim panis eſt uiuus, teſtamenti intra ſe tabulas,& legis librum conſeruans.Sunt enim in eo uerba uitæ. Vt igitur cum domino etiam hæc ſanctificationis arca(hanc enim ſecundum euan/gelia & ſanctificauit & ſignauit pater) in requiem exurgat, propheta orat. Cæterum arca illa terrena & frequenter ab allophilis capta eſt & polluta à regibus,& hodie templo atq; urbe ſubuerſa iam nulla eſt. Et uideamus quid ſequitur. Ait enim: Sacerdotes tui induantur iuſticia, & ſancti tui exultent.) Induuntur deo,& arca ſanctificationis eius in requiem reſurgẽ/

D te iuſticia ſacerdotes,ualidiſſimo(ut Apoſtolus ait)thorace,induentes tho racem iuſticiæ,quo inimici iacula excipiant, quo inæternum hominem cõ/muniant,ſancti autem lætentur.Et uideamus cauſam cur & ſacerdotes iu/ſticiam induant,& ſancti lætentur. Ait enim: Propter Dauid ſeruum tuum,ne auertas faciem Chriſti tui.) Chriſtũ ad deitatis ſpiritum retulit, Dauid ad corporis carnem.Formam enim ſerui qui in dei forma manebat accepit.Ne igitur auertat à ſacerdotibus atq; à ſanctis Chriſti faciẽ rogat, ut eos diuinitatis ſuæ gloria qui propter Dauid,id eſt, ꝓpter aſſumpti ab eo corporis ſacramentum lætantur illuminet. Et cur propter Dauid ſeruũ ſuum,faciem Chriſti ſui non auertat oſtendit,dicens: Iurauit dominus Dauid ueritatem & non fruſtrabitur eum.) Dominus iurat & iurat ueri/tatem & dicti ſui fidem etiam ſacramento ne ambigamus affirmat. Non fraudabit igitur Dauid ſuum ueritate iurata.Et quid ei iurauerit dignum eſt contueri. De fructu uentris tui ponam ſuper ſedem tuam. Si cuſto/dierint filij tui teſtamentum meũ,& teſtimonia mea hæc quæ docebo eos. Et filij eorũ uſq; in ſeculũ ſedebunt ſup ſedem tuã.Quoniam elegit domi/nus Sion prælegit eam in habitationem ſibi. Hæc requies mea in ſeculũ ſeculi,hic habitabo quoniam prælegi eam.) Quid hic quod Dauid ſit pro prium continetur? Vrbs illa quæ generi eius fuit regia,capta eſt à Babylo/nijs,& euerſa regni dignitatem,ſub dominantiũ iure non tenuit. Poſt etiã à Romanis capta & incenſa iam nulla eſt.Et ubi dei requies inæternũ eſt? ubi ex fructu uentris eius in ſede dei reges ſunt? Seruiunt enim hodie exu/

Vt ubiq; de/molitur ſen/ſum hiſtori/cum.

les pa/

A les patria carētes toto in orbe diſperſi.Et ubi illa quæ iurata eſt ueritas?ubi illud quod non fruſtrandus eſt ueritate?Et ubi filijs Dauid regni æterni ſedes ſempiterna?Quæ electa Sion dicitur, horret ruinis, uacua incolis eſt. Et quomodo dei requies eſt in ſecula ſeculorum?Currunt tempora,& hoc uitæ noſtræ ſeculū manet. Deus ergo ſine requie eſt.Sed qui hæc infelicis erroris opinione credunt, audiant cui Dauid iuratum ſit. Nempe illi de quo dictum eſt: Poſui adiutorium meum ſuper potentem,& exaltaui electum de plebe mea. Inueni Dauid ſeruum meum,oleo ſancto meo liniui eum. Manus enim mea auxiliabitur ei & brachium meū cōfortabit eū.Nihil proficiet inimicus in eo,& filius iniquitatis nō adijciet nocere ei: Et concidam inimicos eius à facie ipſius,& odientes eū in fugam conuertā. Et ueritas mea & miſericordia mea cū ipſo,& in nomine meo exaltabitur cornu eius.Et ponam in mari manū eius,& in fluminibus dexteram eius. Ipſe inuocabit me,pater meus es tu,deus meus & ſuſceptor ſalutis meæ. Et ego primo genitum ponam illā excelſum ſuper reges terræ.In æternū ſeruabo illi miſericordiam meam,& teſtamentū meū fidele ipſi.Et ponam in ſeculum ſeculi ſemen eius,& thronum eius ſicut dies cœli.Si dereliquerint filij eius legem meā,& in iudicijs meis non ambulauerint.Si iuſticias meas ꝓfanauerint,& mādata mea nō cuſtodierint.Viſitabo in uirga iniuſticias eorum,& in uerberibus peccata eorum.Miſericordiam uero meam nō diſpergam ab eo,neq; decipiam in ueritate mea.Neq; profanabo teſtamentum meum,& quæ procedunt de labijs meis non faciam irrita.Semel iuraui in ſancto meo,ſi Dauid mentiar, ſemen eius inæternum manebit.Et ſedes eius ſicut ſol in conſpectu meo,& ſicut luna perfecta in æternum,& teſtis in cœlo fidelis.) Promiſſiones iſtæ Dauid eius ſunt,qui aduerſus potētem adiutor electus eſt,cuius in mari manus eſt,cuius in fluminibus dextera eſt,qui nuncupare deū patrem audet,quia eſt,q ipſe primogenitus eſt, qui excelſus ſuper reges terræ.Cuius ſemen in ſeculū ſeculi eſt,cui quæ ſunt dicta,non irrita ſunt,cui ſemel ſine mendacio iuratur in ſancto,cui ſedes ſicut ſol in conſpectu dei eſt,&permanet ut luna perfecta in æternum. Ex huius igitur uentris fructu ſuper ſedem dei collocabuntur,quomodo autē ex fructu ſimus uentris eius audiamus prophetam Hieremiam dicentem: Si itaq; audiſtis huiuſmodi,ſi pepererit maſculus. Partum ſexus iſte non recipit,ſed generatio quæ ab eo eſt partus inſtar obtinuit. Audiamus & Paulum parturientem in filijs procreandis,cum dicit:filij mei quos ego iterum parturio.Eſſe autem omnes nos filios ſibi ipſe dominus in Euangelio teſtatur,dicens:fili remiſſa ſunt tibi peccata. Et iterum: filioli adhue uobiſcum ſum.Filij itaq; ſunt ipſius in ſede domini collocandi.Et ſpei conditio præponitur,ſi inquit cuſtodierint filij tui teſtamentum meum & teſtimonia mea hæc quæ docebo eos.Moſes enim legem ſcripſit, in qua teſtimo-

B placed in margin at "diſpergam" line.

C nia dei continentur. Propheta hic idem totus diuerſatur in lege. Et quomo do adhuc filij illius Dauid in teſtimonijs ſunt docendi? Nõ præſentis æta tis eſt ſermo, ſed his proprius, de quibus dictum eſt: Confiteor tibi domi ne pater cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Sed docti & manentes in his quæ docebũtur quid conſequentur? Vſq; in ſeculum, inquit, ſedebunt ſuper ſedem tuam.) Et qui iſti qui ſedebunt? Nempe de quibus dictum eſt. Et uos ſedebitis ſuper duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Iſraẽl. Non negligendum eſt autem, id quod ſuperius & inferius dicitur. Superius enim dictum eſt, ponam ſuper ſedem meam. Nunc autem dicitur, ſedebũt ſuper ſedem tuã. Et hoc quid erit? Nempe id quod dicitur: Oĩa quæ patris ſunt, mea ſunt. Sedes patris, ſedes & filij eſt, quia ego & pater unum ſumus. Aut quomo do intelligitur ponam ſuper ſedem meam, & ſedebunt ſuper ſedem tuam, niſi quod per concordem & non diſſimilem à ſe innaſcibilis unigenitiq; naturam, & pater in filio, & in patre filius eſt? Deitatis in utroq; nec gene re, nec uoluntate diſſidente ſubſtantia, cum paternæ maieſtatis gloria uni genito congenita ſit, atq; ob id ſedem filij, ſedem ſuã pater nuncupat, quia & ex ſe & in gloria indemutabilis diuinitatis ſuæ unigenitus, & uerus deus natus ſit, nec contumeliam cõmunicatarum cum eo ſedium ſentiat, cui ex

D ſe genito in naturæ ſimilitudine nulla diuerſitas eſt dignitatis. Deinde eo rum habitatio qui in ſeculũ ſuper ſedem ſeſſuri ſunt ita oſtẽditur: Quoniã elegit dominus Sion, prælegit eam in habitationẽ ſibi. Hæc requies mea in ſeculũ ſeculi, hic habitabo quia prælegi eam. Nõ montẽ ſcilicet Sion de ſertũ & inutilem elegit, neq; ciuitatẽ erutam & euerſam. Locis enim deus non cõtinetur, neq; omnipotens & æterna ſubſtantia, aut in deſertis mon tium ſolitudinibus, aut in urbium ruinis iam deformiũ conquieſcit. ſed ele git eorũ requiem, de quibus dominus in euãgelio ait: Nemo uenit ad me, niſi pater qui miſit me adducat illum. Illam Sion ſanctam & cœleſtẽ Hie ruſalem elegit, concordem ſcilicet fidelium cœtum, & ſanctificatas ſacramẽ tis eccleſiæ animas, in quibus tanq; rationabili & intelligenti, & emundata & æterna per reſurrectionis gloriam domo, rationabilis & intelligẽs & im polluta & æterna inenarrabilis diuinitatis natura requieſcat. Non quod ex ea, in qua eſt infinitatis ſuæ immenſitate deſiſtat, ut humanarum mentiũ anguſtijs coarctetur, ſed quia per digni ſe habitaculi ſedem qui & ubiq; & idem, & totus, & ſemper eſt in ſanctis probatisq; requieſcat. Vbi nulla of fenſio, nulla demutatio, ſed in ſeculum ſeculi, id eſt, in æterna tempora di gna & placens habitatio ſit electa. Dehinc ſequitur: Viduam eius bene dicens bñdicã. Quidã tranſlatorũ interpretatus eſſe ita repertus eſt. Captio nem eius benedicens benedicam, tanquàm uenatoribus & piſcatoribus ho minum effectis apoſtolis hæc eorum benedicta ſit captio. Maxime quod

θῆρα. Sic Hieronymus uenationem uertit χῆρα uiduam ſonat.

Bethſaida

A Bethſaida ex qua apoſtoli ſũt,ꝑ interpretationẽ linguæ Hebraicæ domus uenãtiũ nuncupetur. Sed nobis ſequenda eſt prima illa,& ſub Iudæorũ tẽporibus ante domini aduentum ad eccleſiæ doctrinam conſignata tranſlationis autoritas. Viduam eius benedicens benedicam. Quanta uiduarũ dignitas eſt, & honeſta unius thori conſcientia, & felicis continentiæ indemutata conſtantia? Hæc enim benedicitur,& benedicendo benedicitur, ex iudicio ſcilicet benedicentis,benedictione fit digna. Sed Apoſtolus gẽtium doctor hortatur nos & aliud de uidua quæ benedicenda eſt ſentire. Lege enim non per uirtutem ſpiritualis efficientiæ,ſed per finem obſeruãtiæ eius emortua,uiduam eam eſſe quæ ex Synagoga effecta eccleſia ſit, docet,dicens: An ignoratis fratres,ſcientibus enim legem loquor,quoniam lex dominatur homini,in quantum temporis uiuit? Quæ enim ſub marito eſt mulier,uiuo marito iuncta eſt legi. Si autem mortuus fuerit maritus euacuata eſt à lege mariti. Ergo uiuente marito adultera uocabitur, ſi iungatur alij uiro. Si uero moriatur uir eius,liberata eſt à lege,ne adultera teneatur coniuncta alij uiro,itaque fratres mei & mortificati eſtis legi per corpus Chriſti,ut & ipſi ſitis alterius,huius qui à mortuis reſurrexit. Cõparatione uiduæ quæ mortuo marito libera quibus uolet nuptijs ſit, deſinente iam lege,uiduam legis eccleſiam eſſe demonſtrat Chriſto legitime copu-

B landam. Hanc ergo legis uiduam benedicendo benedicet. Deinde ait:

Pauperes eius ſaturabo panibus.) Bonum eſt in eccleſia pauperes non eſurire,quia cum inops paſcitur,aut ſitiens potatur,aut nudus ueſtitur,aut infirmus uiſitatur,aut carcere clauſus requiritur. Ei hæc officiorum obſequia deferuntur,qui in ſingulis nobis eſurit,& ſitit,& alget, & infirmatur, & clauditur,quiꝗ ait: Amen amẽ dico uobis,quia quæ feciſtis uni ex minimis iſtis,mihi feciſtis. Per hanc ergo dictorum eius fidelem promiſſionem pauperes eius panibus ſaturat. Saturat autem & eos panibus qui per humilitatem cordis contemptumꝗ ſeculi ſeipſos in paupertate conſtituunt, quos cibo uitæ perennis expleuit,ſicut alio loco dictum eſt: Diuites eguerunt & eſurierunt,inquirentes autem dominum non minuẽtur omni bono. Deinde ſequitur:

Sacerdotes eius induam ſalutari,& ſancti eius exultatione exultabũt.) Sacerdotes ſuperius iuſticia induuntur,ſed profectũ honoris ſui ſumũt ſalutari ſcilicet induuntur,conformes effecti gloriæ ſalutaris. Quia ſecundũ Apoſtolum de cœlis ſaluificatorem noſtrum expectamus,qui potens eſt ſecundum operationem efficientiæ ſuæ corpus humilitatis noſtræ conformare corpori gloriæ ſuæ. Hoc ergo ſalutari ſacerdotes induũtur,ſed dñi & ſancti exultatione exultabunt. Superius exultabũt tantũ adhuc in humilitatis corpore poſiti,& ſpe tantummodo æternitatis læti,cæterum tunc perfecta exultatione exultantes, non ſpe, ſed ueritate, non imagine, ſed cor-

C pore. Eſt enim plerũq; exultatio, quæ demutari ſolet, uel caſu uel infirmitate, uel tempore. Ad hoc uero hæc ſanctorum exultatio ea eſt, ut exultatione conſummatæ in ſe exultationis exultent. Cauſa autem exultationis oſtenditur: Illic producam cornu Dauid.) Cornu regni inſigne eſt. Per hoc enim cornu unguentum regium regnaturis infundebatur. Illic cum dicitur requies ſignificatur, de qua dictum eſt: Hæc requies mea in ſeculum ſeculi. In hac igitur requie cornu Dauid, id eſt, regnum illius, de quo prophetat Dauid, deus producit, non illud humanum, nec corruptibile, nec caducum, ſed illud quod ſecundum regnum dei in ſeculum ſeculi eſt, & quorum erit regnum cœlorum. Nempe de quibus dictum eſt: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, id eſt, in quos æternus rex, & cuius ſecundum Danielem regni finis nullus eſt, regnabit. Non occultus igitur hic rex eſt, hunc lex prædicat, hunc prophetæ pollicentur, hunc Ioannes pœnitentiæ prædicator oſtendit. Ille eſt enim ſecundum domini in Euangelio dictum lucerna ardens, Chriſtum tenebris mũdi huius oſtendens. Omnis igitur de eo prophetia lucerna eſt eius, ignorantiæ noſtræ nocti ſcientiæ lumen oſtendens. Infideles atq; impios ueritatis luce cõfundens, & in unigenito paternæ maieſtatis gloriam docens. Et hoc illud eſt quod ſequitur: Paraui lucernã Chriſto meo, inimicos eius induam confuſione, ſuper ipſum autem florebit ſanctificatio mea.) Parata lucer-
D na eſt, ne ad cognoſcendum eum nox ignorationis exiſteret. Inimici eius confuſione induentur: uidebunt enim filium hominis in maieſtate patris ſui, & non ſalute, ſed confuſione induentur, terreno ſcilicet & indecoro corpore reſurgentes. Super ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea. Exaltauit, inquit, eum deus & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Canticum graduum Pſalmus CXXXII.

PEr omnem doctrinæ ordinem gradibus ſcanditur, nam per gradus ad ſuperiora prouehimur. In eo quod ita cœpit propheta. Ecce quàm bonum & quàm iocundum, docemur quid bonum atq; iocundum ſit, ut per cognitionem eorum in bonis iocundiſq; maneamus. Seruata autem ſcienter ea ratio à propheta eſt ut bonum iocundumq; ſociaret, quia non omne quod bonũ eſt, iocundũ eſt, neq; omẽ quod iocundũ eſt, bonũ eſt. Iucũdus eſt luxus, ſed bonus nõ eſt. Eſt enĩ in ipſa illa corporalis laſciuiæ amœnitate detrimẽtũ & ſalutis & famæ. Bona eſt tolerantia iniuriæ maxime cũ ad irreligioſitatẽ cõpellimur pœnis, famis, ſitis, frigoris, uigiliarũ, cõtumeliarũ, dolorum, ſed iocũda nõ

eſt.

A eſt. Illic enim iniurioſum perfectæ uirtutis officiū eſt: Et ita per hæc nōnūq̄ & bonū iocūdo, & iocūditas ſolet eo carere quod bonū eſt. Videamus qd ſit illud quod bonū & iocundū eſſe propheta demonſtrat, ſcilicet habitare fratres in unū. Non humanas cohabitationes, nec terrenarū domorum cōmunionem propheta Dauid dicit. Nam fratres ob hæc ipſa tectorū conſortia diſſidentes uidemus, & inimicos ſæpe eiuſdem domicilij habitatio continet, & nonnunq̄ incrementum odijs ipſa illa cohabitādi indignatio ſubminiſtrat. Sed nouit eſſe Apoſtolus cōmunem & religioſam domum, dicens: Vt ſcias quēadmodum te oporteat in domo dei conuerſari quæ eſt eccleſia dei uiui, columna & firmamentum ueritatis. Itaq; bonum & iocundum eſt in unum habitare fratres. Cum in unum habitant, conuentum eccleſiæ congregant. Cum fratres nuncupantur, unicæ uoluntatis charitate concordes ſunt. Ad primam enim apoſtolorum prædicationem hoc præcipuum fuiſſe credentium præconium legimus quod dicitur: Erat enim omnium credentium cor unum & anima una aſſenſu, eadem uoluntate non diſſonans fide, ſocia amoris ac ſententiæ unanimitate perfecta. Et hoc teſtatur ille gentium doctor, dicens: Vt ſitis omnes perfecti eodem ſenſu eadem ſententia. Et rurſum: Implete gaudium meum ut idipſum ſapiatis, eandem charitatem habentes, unanimes unū ſentientes, nihil per æmulationem, ſiue per inanem gloriam agentes, ſed in humilitate inuicem arbitrantes præcellere ſuper inuicem, non ſua, ſed aliorum unuſquiſq; ueſtrum contemplantes. Hoc apoſtoli gaudium eſt idipſum nos ſapere, amore cōdē cōtineri, per unius ſenſus ſententiā unanimes p̄manere, non per æmulationem ſeparari, neq; per inanis gloriæ ſtudiū diſſidere, nō ſua, ſed aliorū unumquēq; cogitari oportere, ut ea quibus alienæ uoluntates in cōcordia detinendæ ſint cogitemus, quod alio in loco admonet, dicens: Si poſſibile eſt ex uobis ad omnes pacem habentes. Ex nobis uult eſſe, ut ſi poſſibile eſt pax ad omnes ſit, uoluntas noſtra omniū amicitijs dedita ſit, & ſi cæterorum natura non habeat pacis affectum, dummodo non ex nobis cauſa aut interruptæ, aut non conſeruatæ pacis exiſtat. Hoc itaq; populo dei congruit, ſub uno patre fratres, & ſub uno ſpiritu unum eſſe, ſub una domo unanimes incedere, ſub uno capite unius corporis membra eſſe. Non enim oculus aurem odit, nec nares os execrantur, nec manus pedē ſpernit. Hæc eñ ut officijs mutuis ſibi, ita & amore diſtricta ſunt. Hoc iocūdū & bonū eſt habitare fratres in unum, in eodem eſſe, idem eſſe, nec congregatione fieri, nec amore diuerſos. Comparationem uero huius boni iocundiq; propheta conſtituit, dicens: Sicut unguentū in capite quod deſcendit in barbam Aaron, quod deſcendit in orā ueſtimenti eius.) Aaron unguento cuius cōpoſitio & cōfectio ex odoribus cōtinetur unct⁹ eſt in ſacerdotē. Hanc conſecrationem primi ſacerdotis ſui deo eſſe complacuit. Dñm quoq; noſtrum

Nimium uidemus in rem bonam.

τνώμη.

B (beside "lationem, ſiue per inanem gloriam")

C ſtrum inuiſibiliter & incorporaliter unctum eſſe cognouimus, cum dicitur: Vnxit te deus tuus oleo exultationis. Vnctio iſta terrena non eſt, incorporea eſt, inuiſibilis eſt, nō in oleo ut ſacerdos & propheta, non cornu ut rex, ſed oleo exultationis ungitur. Opus iſtud lætitiæ ſpiritualis eſt, & ad ſacramentum cœleſtis unctionis exultationis fructus adhibetur, non materialis creaturæ eſt, quia corporalia corporalibus indigebant. Aaron myro cōfuſionis ungitur. Sed id quod corporale eſt, per efficientiam uirtutis ſpiritualis imbutum ſpeciem olei cœleſtis imitatur. Deniq; poſt hanc unctionem Aaron ſecundum legem Chriſtus eſt nuncupatus, poſtq; unctionis confuſio per id quod à deo confici demonſtrata eſt in ſpeciem unctionis inuiſibilis conſecratur. Vt igitur hoc myrum omnes fœtentes odores & immūdos cordium ſpiritus quocunq; infuſum fuerit extinguit, ſeq; in omnia in quo infertur odor hic ſuauitatis infundit, ita per hoc ſacramentum unctionis infuſæ, & per eam omni terrenorum ac ſordentium ultionū noſtrorum fœtore deterſo deo iam quod ſuaue eſt, ſpiramus. Nouit hunc ſuaueolentiæ ſpiritum beatus apoſtolus Paulus, dicēs: Ita Chriſti bonus odor ſumus deo in omni loco, in his qui ſaluantur, & in his qui pereunt. Et in iſtis quidem ex morte in mortem, iſtis autem odor ex uita in uitā. Vt odorem uitæ nos eſſe uiuentibus, ita odorē eſſe mortis, his qui in peccatis ſuis morerentur oſtendens: ipſe autem Chriſti odor ex nobis bonus deo eſt. Vt igitur placitum hoc in primo, id eſt, Aaron ſacerdote unguentum deo

χύρον unguentū.

D extitit, quo in exemplum olei exultationis perungebatur & gratum deo eſſe fidei & innocentiæ odorem præbet, ita bonum & iocundum eſt habitare fratres in unum, per quod unanimitas uoluntatis eiuſdem primis & maximis ſacramentis bonorum cœleſtium comparatur. Deſcendit autē hoc unguentū à capite in barbam. Barba uirilis ætatis ornatus eſt. Neq; enim nos paruulos eſſe in Chriſto oportet, niſi ad id tantum quod dictum eſt, paruuli malitia, non ſenſu. Infideles autem omnes idem Apoſtolus paruulos eſſe, quia infirmi ſumere cibum firmum minime ualentes adhuc lactis egeant, obiurgat, dicens: Lacte uos potaui, non cibo: nōdum enim poteratis, ſed neq; adhuc poteſtis. De ſe autem ita: Cum factus ſum uir ea quæ ſunt paruuli dereliqui. Occurrere uero in id feſtinat, in uirum conſummatum, in menſurā ætatis plenitudinis corporis Chriſti. Vnguentum hoc ergo in barbam Aaron, id eſt, cōſummatæ fidei uirū deſcendit à capite. Caput ſecundū Apoſtolū uiri Chriſtus eſt. Moſes unguentū hoc cōpoſuit & cōfudit, ſed cōponendum & confundendū deus docuit, & deus mediator in lege. De capite ergo, id eſt, de Chriſto deſcēdit in barbā, & ab eo deſcendit, cui dictū eſt, unguentū exinanitū nomē tuū. Deſcendit aūt in eū qui p ætatis firmitatē indemutabilis eſſet fidei firmitate māſurus. Deſcēdit aūt etiā in orā ueſtimēti. Ora ueſtimenti ea ſunt, quæ uſq; ad pedes defluunt

per

A per quod ad omne corpus hic unigenti odor à capite in barbam,& deinde ad ueſtimenti oram deſcendit. In his autem mulieribus quæ ungentes dominum typum eccleſiæ in euangelio prætulerunt,ita docemur, quod una caput,alia pedes unxerit,per quod quæq; earum ſignificatur in parte corporis omne corpus unxiſſe. Media itaq; corporis prætermiſſa ſunt. Nam dum ora ueſtimenti & barba memorantur omne in his corpus oſtēditur. Additur etiam & alterius comparationis exæquatio, cum dicitur:

Sicut ros Hermon qui deſcendit in montem Sion.) Ros ab Hermon in Sion non deſcendit,multo enim à ſe interuallo hi montes diuiſi ſunt. Neq; ſanè natura fert ut ros à loco in locum deſcendat. Sion aūt eſt ſecundum doctrinam cœleſtem eccleſia,uel quæ nunc eſt,uel quæ erit ſanctorū, quæ per reſurrectionem glorificatorū & lætantium angelorū cœtu frequētatur. Hermon autem mons eſt in phœnice,cuius interpretatio anathema eſt:quod enim nobiſcum Anathema nuncupatur, id Hebraicæ Hermon dicitur. Fertur autem id de quo etiam neſcio cuius liber extat, quod angeli concupiſcentes filias hominum,cum de cœlo deſcenderent,in hunc montē maxime cōuenerint excelſum. Sed hæc prætermittamus. Quæ enim libro legis non continentur,ea nec noſſe debemus:cōmemorata autem ob id tātum ſunt,quod nos hoc monte dei ꝑ prophetā profeſſio cōmouebat. Certe
B hodie gentes montem hunc prophana religione uenerantur & interpretationem nominis ſui,quod eſt anathema ipſam illam impiæ ſuperſtitionis ſedem teſtantur. Ros uero de cœlis eſt & inter benedictionum munera optari eum meminimus,cum Iſaac ad Iacob ait: Et det tibi deus à rore cœli & ab ubertate terræ multitudinem. Ergo quia munera & benedictionis dei,quibus primum omnia cum creata & facta ſunt benedixit,poſtea uero ex peccato Adæ in anathemate conſtiterunt,gratum deo eſt ea rurſum in ſanctificationis ſedem redire atq; deſcendere. Benedictus enim homo fuit,ſed poſt benedictionem peccauit,& ſtatim impius fuit,ſed qui mauult peccatoris pœnitentiam quàm mortem,uult benedictionis ſuæ rorem ab Hermon in Sion deſcendere,id eſt,ex impietatis ſede in ſanctificationis locum tranſire. Rore enim omnia uireſcunt,alūtur,augētur,ita principali illa dei benedictione homo gignitur,ſpirat,& creſcit. Eſt ergo bonū atq; iocundum ut à gentili errore,id eſt,& profana Hermon ueneratione deſcendēs ad Sion,id eſt,ad æternæ beatitudinis domum tranſeat,& eum qui ſalute omnium lætatur oblectet,ob id quoniam illic mandauit dominus benedictionem & uitam uſq; in ſecula, in Sion ſcilicet uel etiam in unanimitatē cohabitantium fratrum. Benedictiones enim eccleſia ſola largitur, uitam æternam unanimitas promeretur. Qui dixit enim æternæ uitæ uiam pandens,diligite inuicē ſicut ego dilexi uos, nō mēdax eſt. Eſt eīm ipſe ueritas, uia,uita,dñs noſter Ieſus Chriſtus,q eſt bñdictus in ſecula ſeculorū, Amē.

Canticum

C

Canticum graduum Pſalmus CXXXIII.

Finem ſumunt cantica graduum.ſed aſcẽſionibus ſuis dignũ.
Cum enim per ea ad cognitionem ſacramenti cœleſtis ſcan-
datur,neceſſe eſt,ut poſtea benedictio ei ad quem cõſcenſum
ſit debeatur. Vocat igitur omnis prophetia ad benedicendũ,
& tanꝗ conſummatis omnibus uniuerſos ad conteſtationem honoris de
biti congregat,dicens: Ecce nunc benedicite dominum omnes ſerui do-
mini.) In eo autem quod ait ecce nũc,elaboratæ aſcenſionis perfectũ opus
eſſe ſignificat,ut iam nunc benedicant,quia proficientes aſcenderint.Bene-
dicendus eſt,quia nos in excelſum prouexerit,quia fidei gradibus in ſubli-
me domus ſuæ eleuauerit.Benedictione autem dei os peccatoris indignũ
eſt,& idcirco ait:omnes ſerui eius. Non omnium eſt deo accepta benedi-
ctio, neꝗ ſe promiſcuus putet placere poſſe. Soli iſtud competit dei ſer-
uo,nõ peccati ſeruo, nec ſeculi ſeruo.Omnis enim,inquit,qui facit peccatũ
ſeruus eſt peccati.Seruo igitur dei competit, ut dominum ſuum religioſo
ore benedicat,ac ne ipſi quidem ſeruo hoc erit proprium qui ſe ſeruum no
mine ſolo profiteatur,qui etiam nunc cunctabundus & fluctuans incerto
fidei uoto circũferatur,cuius cogitatio & uoluntas in recordationem pecca-
D minum,& in curas uoluntatum euagetur.Et idcirco cum dixiſſet:Ecce nunc
benedicite dñm oĩes ſerui eius.Adiecit: Qui ſtatis in domo domini in
atrijs domus dei noſtri.) Qui ſtat,loco non mouetur,iã currit,iam aſcẽdit,
iam immobilis manet, iam auide bibit beatã illã ꝓphetæ uocem.Statuit
ſuper petram pedes meos.Et rurſum:In petra exaltaſti me,& audiet tanꝗ
Moſi ſibi dici,tu autem ſta hic mecum.De peccatoribus autẽ ita legimus.
Dilexerunt mouere pedes ſuos.Standum ergo eſt in domo domini, quia
benedictio ſtantium placeat,& ſtantiũ in domo illa ſancta & cœleſti Hie-
ruſalem,& angelorum frequentium ad quam per hanc eccleſiæ & conuen-
tus noſtri domum ſcanditur.Et quia plures apud patrem manſiones ſunt,
benedicunt dominum,nõ ſolum in domo ſtantes,ſed etiam in atrijs eius.
Non omnis domus atrium eſt,domus eſt etiam quicquid extra atriũ eſt.
Interior autem & familiariot atrij ſedes eſt. Interius ergo ſtabunt, qui in
atrio ſunt,quia ſit licet dignitas in domo ſtare, præuenit tamen ille qui in
atrio ſteterit.Diuerſos uero eſſe eos qui in domo,& eos qui in atrio ſint ali
bi propheta demonſtrat,dicens: Plantati in domo domini,in atrijs dei
noſtri florent.) Maiot fructus eſt effloruiſſe.Et licet plantatio habeat di-
gnitatem,præcellit tamen effloreſcentium honot.Quia ut initium in plan-
tatione eſt,ita gaudium boni operis in flore eſt.Repperi autem quoſdam
ambiguos circa hoc,in atrijs domus domini fuiſſe dicentes, idcirco hoc à
Nihil tale Hieronymus. tranſlatoribus primis adiectum eſſe,quia ſub hiſdem uerſibus ſequẽti pſal
mo cõtinetur,opinantibus ipſis ſcriptorum uicio in libris Hebraicis fuiſſe

præteritũ

A præteritũ. Sed noui interpretes, quæ uolunt tractent: nobis uero obſequen-
dum eſt, & autoritati tranſlationũ, & uetuſtati. In hanc autem ſpem ſtandi
in domo, & in atrijs domini, propheta nos hortatur, dicens:
(In noctibus extollite manus ueſtras in ſancta, & benedicite dominum.)
Agimus enim ſecundum Apoſtolum ſub principibus harum tenebrarum,
& nox nos ſeculi detinet, quæ per euangelicam prædicationem iam prodijt
in lucem. Nox enim iam proficiſcitur, ſicut in die decenter ambulate. In hac
igitur nocte ignorantiæ, inſidiarum, infirmitatum, cõcupiſcentiarum, uicio-
rum eleuandæ manus ſunt in ſancta, non ad prædicandũ & orandum tan-
tum, ſed etiam ad operandum. Preces enim nudæ non proficiũt. Eleuanda
autem opera noſtra ſunt in dei ſancta, id eſt, in nudis ueſtiendis, in eſurien-
tibus cibandis, in ſitientibus potandis, in afflictis conſolandis, in oppreſſis
adiuuandis, in omnibus diligendis. Hæc enim nos in hac corporis noſtræ
infirmitate ſanctificant, hæc deo placita & ſancta ſunt. Et hoc non ignorat
propheta, dicens: Eleuatio manuũ mearum ſacrificium ueſpertinum. Nunc
enim in conſummationem ſeculi, quod eſt ueſpertinũ, non in tauris & hir-
cis, ſed in operibus bonis deo hoſtia eſt. Moſes nos docuit exemplo, qui cũ
eleuatis conſtitiſſet manibus, uincebat: ſummiſſis uero in terram, uincendũ
populum ab hoſte præbebat, oſtendẽs per hanc formã hoſtem noſtrum,
B ſi terrena opera noſtra ſint, uincere, ſi excelſa uero ſint, eſſe uincendum. Ele-
uandæ igitur manus noſtræ ſunt in noctibus, ut plantemur in domo, ut in
atrijs floreamus: & benedicẽdus eſt dominus, id eſt, cum dei benedictione
ſemper orandum eſt, ne cum panem inopi præbeas, metu famis triſtis ſis:
ne cum ſumptum indigenti offeras, damnum putes: ne cum nudum ueſte
induas, exui te exiſtimes. Hilarem enim datorem amat deus. Quid autem
læta & benedicentia eleuatarum manuũ opera mereantur, oſtendit dicens:
(Benedicat te dominus ex Sion.) Dominus ſcilicet eccleſiæ, & ſanctæ Hie-
ruſalem, & ciuitatis uiuis gemmarũ lapidibus extructæ. In deo uero æter-
no ut ſpem omnem noſtram poſitam cognoſceremus, adiecit: (Qui fecit
cœlum & terrã.) Eum ſcilicet eccleſiarum deum eſſe demonſtrans, qui cœ-
lum feciſſet & terram, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt be-
nedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Alleluia. Pſalmus CXXXIIII.

PSalmus ſecundũ ſimplicitatem audientium abſolutus uidetur.
Ea enim ex maiore parte in eo cõtinentur, quæ libro Exodi in-
ſcripta ſunt. Aegypti plagæ, Pharaonis pœna, regum mortes,
& hoſtilis terræ obtenta hæreditas, ſed ſecundum Apoſtolum
quæ in lege ſunt, umbra eſt futurorum, quæ in ea geſta ſunt, allegorumena
nõ negligenter audienda ſunt, quia ſub corporalium geſtorũ fide in exem-
plum ſunt ſpiritualium operum conſtituta. Magnæ autẽ diligentiæ res eſt,

C uirtutem uerborum collocatorũ expendere, & ſcire quid cuiq; rei ſub eorũ quæ dicta ſunt ſignificatione ſit proprium. Vt enim nõ omniũ eſt herbarũ genera uirtutesq́; noſſe, & ſi quis imperitus aut neſcius in agrum his ſalubribus herbis diuitẽ uenerit, omnia inutilia & promiſcue genita exiſtimans præteribit: at uero ſi peritus & doctus hunc precioſum in his germinibus agrum fuerit ingreſſus, omnia quæ ab alijs præterita erunt, demetet, & ea quæ ab ignaris erunt neglecta, mirabitur: ſciens quando utile metendorũ eorũ tempus ſit, & in quæ genera ſanitatum his utendum ſit, & quantũ ex his, aut quouſq; moderandum ſit: ſic & in diuinis ſcripturis eſſe intelligendum eſt, ut ſi eas impia auris & mens ruſtica audiat, tanq̃ ocioſas & non neceſſarias negligat: at uero ſi calens ad cognitionem dei auditor ac lector aſtiterit, & cui frequens lectio, & ſpiritualis gratiæ donum ſcientiam dijudicandi ſingula, intelligendiq́; præſtiterit, mirabitur omnia, atq; his ſecundũ naturales eorum uirtutes & efficientias utetur, non ignarus quando quid præſumendum ſit, & in quam curationẽ eligendum, quando ex eo corpori ſanatio, quando animæ medela tribuenda ſit, ne quid præproperũ, ne quid importunũ ac tardum, ſed collatis & uirtutibus, & temporibus, & rebus, nõ imperite his quæ ſibi comperta fuerint, utatur, quod quidẽ maxime in hoc pſalmo ita eſſe intelligitur. Incredibilem enim in modũ ea rebus geſtis uerba ſubiecta ſunt, ut cum fideliter illa quæ geſta ſunt, enunciarent, maiorẽ ta

D men internæ & ſpiritualis intelligẽtiæ profectum ex ſe ita collocata præſtarent. Neq; tantum hæc ratio ſeruata eſt, ut res ipſæ quæ corporaliter geſtæ ſunt, ad oſtendendam dei magnificentiam cõmemorarentur, uerum etiam ut per cognitiones geſtorum, & uirtutes nominũ exemplum de ſe gerendis in his quæ ſunt geſta, præberẽt. Itaq; neceſſarium eſt hæc ſingula perſonis, temporibus, uirtutibus diſcernere, ut ea quæ incurioſæ aures tanq̃ non neceſſaria forte perdiderint, ipſa illa ad humanæ infidelitatis medelam ſantionemq́; referãtur. Et hoc ipſis rebus in pſalmo docebimus, qui ita cœptus eſt: Laudate nomen domini, laudate ſerui dominum, qui ſtatis in domo domini in atrijs domus dei noſtri. Laudate dominum, quia benignus eſt dominus, pſallite nomini eius quoniam ſuaue eſt.) Et contuendum in exordio pſalmi eſt, quod ad laudem nos dei aduocat, cum in ſuperiore pſalmo ad ſolam benedictionem hortatus ſit. Præſtare autem laudi benedictionem non ambiguũ eſt. Primus enim odor in benedictione poſitus eſt, ſed conſummatur in laude, & laus non incipienda confuſe eſt, ſed ordine ac modo confitenda eſt. Hoc enim primum eſt, laudate nomen domini. Nomen ergo domini primum laudare admonemur, quia deus cœli ſit, quia deus terræ ſit, quia deus mundi ſit, quia deus, quod fidei noſtræ & ſpei proprium eſt, Abrahæ, & Iſaac, & Iacob ſit. In his enim primum deo laus eſt. Sequens uero præceptum eſt, laudate ſerui dominum. Per cognitionem

A tionem nominis dei ad ſcientiam eius proficimus. Iam enim non nomen domini, ſed dominum laudamus, cognoſcentes quur deus cœli ſit, quur terræ deus ſit, quur deus mũdi, quur Abrahæ, & Iſaac, & Iacob ſit. Hæc enim primũ puerilis doctrinæ rudimenta tranſgreſſi, deum nõ iam per obedientiam ſubditorum, ſed per immenſæ uirtutis ſuæ magnificentiã laudamus, & laudamus ſerui eius. Neq; ſolum ſerui eius nudo tantũ profeſſionis noſtræ uocabulo nuncupati, ſed ſtantes in domo eius iam non uagi, neq; erratici, ſed ſtantium firmitate ſtabiliti. Neq; tantũmodo ſtantes, ſed etiam in atrio domini dei noſtri, internæ potius & mediæ domus ſede ſuſcepti. Per hunc igitur ordinem à ſeruis & à ſtantibus in domo atq; in atrio laus inchoatur. Laudandus deus ob id eſt, quia benignus eſt. Nã ut omnipotens ſit, naturæ ſuæ uirtus eſt: ut uero benignus ſit, nobis neceſſarium eſt, quos corporis infirmitas & conditio originis in peccatis detinet. Et quid ſpei eſt humanis delictis, ſi benignitas dei abſit? Sed dictorum ratio conſideranda eſt. Nan q; qui laudandus eſt quia benignus eſt, pſallendum nomini eius eſt, quia ſuaue eſt. Pſallite nomini eius quoniam ſuaue eſt. Pſallite ubi dicitur, ad corporis opera refertur, ut per organi noſtri, id eſt, corporis multimoda opera cõſonans deo fiat, & apta laudatio. Pſallere ergo nomini eius iubemur, quia ſuaue eſt. Suaue enim eſt deo corpora noſtra cõplacito miniſterio probabiliq; famulari, uel ipſum illud potius nomẽ domini ſuaue

B eſt. Et quid ſuauitatis in ſe habet, uel nomẽ eius, uel ei pſallere, cõtinuo ſubiecit, dicens: Quoniam Iacob elegit ſibi dominus Iſraël in poſſeſſionẽ ſibi.) Initium originis Iudæorum ſecundum ſanctificationẽ generis Abraham eſt. Ad hunc enim dei fuit ſermo. Et cur potius Iacob quàm Abrahã dominus elegit? Dehinc cum idem ſecundum nuncupationis allocutionem ſit Iſraël qui & Iacob, cur iterum additur, Iſraël in poſſeſſionem ſibi? Ordo exigebat principem electionis Abraham, nõ eum qui iam tertius in electione eſt Iacob cõmemorari: ratio quoq; ammonebat, ut ſignificatus Iſraël in Iacob intelligeretur: quin etiã illud accedit, quod qui Iacob eſt eligitur, qui Iſraël poſſidetur. Sed iam in exordio ſermonis monuimus illa ex rebus corporaliter geſtis cõmemorata in pſalmo eſſe, in quibus futuri ſpecies tanquam in ſpeculo reluceret, ea quoq; geſtis rebus coaptata uerba eſſe, quæ cum ea quæ geſta ſunt, enunciarent, tamen intelligentiam nobis abſolutiorem eorum quæ ſpiritualiter in geſtis rebus præfigurabãtur, afferrent. Dei nomẽ ſuaue eſt, nõ uni tantum genti, atq; ipſi irreligioſæ, ſed omnibus iam gentibus atq; linguis. Iacob enim ſibi elegit maiorem natu ſupplantantẽ, ementem primitias, cibo & deſperatione uenales, abripientem benedictionem, impœnitentẽ poſt ſeruitutem, deinde poſt luctam deum uidentem, & Iſraël nuncupatũ. Ante enim Iacob eſt, & ſic Iſraël. Circũſpiciamus eccleſiæ corpus, quæ per differentiam fidei & Iacob, & Iſraël habet, & hic cœtus

C populum legis fide ſupplantat,primitias eius accipit,benedictionẽ eius diripit,ſecundum domini dictum,dicentis:A diebus autem Ioannis regnũ cœlorum uim patitur,& uim facientes diripiunt illud.Iacob eſt ergo qui eligitur,domino dicente:Ego uos elegi,non uos me. Iſraël eſt qui poſſidetur in præteritis primogenitus, & benedictionibus cognitus, in ſeruitute multi temporis fidelis,in ſacramento luctæ potens,in promerendis rurſum benedictionibus pertinax,in dei cognitione & conſpectu Iſraël. Nouit autẽ ſpiritus prophetiæ præpotentem hanc nominis dei in cõgregandis gentibus, & poſſidendis fidelibus ſuauitatem,dicens: Quia ego noui quàm magnus eſt dominus.) Officio quidẽ oris ſui propheta loquit̃,ſed cognitione ſua uox iſta eius eſt,qui ait:Nemo nouit patrem niſi filius,& cui uoluerit filius reuelare.Et filius quidem patrem,ſi cui uoluerit reuelabit.Sed magnitudinem eius nemo cognoſcit,propheta dicente: Cuius magnificentiæ nõ eſt finis. Cognitio huius ergo infinitatis ei ſoli erit propria,qui ſecundũ perfectam originis ſuæ plenitudinem ipſe imago eſt infiniti.Quia ego cognoui quàm magnus eſt dominus: & deus noſter præ omnibus dijs.) Nõ præ dijs omnibus illis eſt,de quibus infra ait:Simulacra gentium argentũ & aurum,opera manuũ hominũ.Os habent & non loquentur. Nihil enim magnum,ſi metallis,& ſaxis,& lignis comparatus præfertur. Et quia iſti dij nõ ſunt,quærendum eſt quos deos dixerit.Non enim deorum multitudinem

D eccleſia cognoſcit.Error hic gentium eſt,ut cœtus,& cõceptus,& procreationes,& ſucceſſiones deorum aut fingat,aut credat. Nobis autem ſecundum Apoſtolum unus deus,ex quo omnia,& nos in ipſo, & unus dominus noſter Ieſus Chriſtus,per quem omnia,& nos per ipſum. Vnus ex uno deus ex deo eſt.Non recipit alterum innaſcibilis ut duo ſint, nec admittit quod eſt unus unigenitus ne deus ſit. Non ſunt duo innaſcibiles, non ſunt duo unigeniti.In eo autẽ unuſquiſq; quod eſt,unus eſt,dum parẽ nec unigenitus habet,nec innaſcibilis admittit:neq; unigenitus deus ex alio quàm innaſcibili deo ſubſiſtit. Videndũ eſt autem,præ quibus omnibus dijs deus noſter ſit.Inuenio deos dici per prophetã ita:Deus ſtetit in congregatione deorum,in medio autem deos diſcernit. Et hoc quidem uidetur ambiguũ, neceſſitatis abſolutæ nunciare quos deus ſignificet, ſed dominus in euangelijs errore nos nuncupationis huius liberauit,dicens:Ego dixi,dij eſtis,& filij excelſi omnes.Et adiecit:Si ergo illos dixit deos,ad quos uerba dei facta ſunt,& nõ poteſt ſolui ſcriptura, indiſſolubilis dei ſermo eſt, homines deos nuncupantis.Inuenio & Moſem deũ nuncupari,cũ ei dicitur: Deum te poſui Pharaoni.Sed & Apoſtolus docuit dici alios deos,cum ait: Nanq; & ſi ſunt dij qui dicũtur ſiue in cœlo,ſiue in terra,ſicut ſunt dij multi,& domini multi,ſed nobis deus pater eſt,ex quo omnia, & unus dominus noſter Ieſus Chriſtus,per quem omnia. Vnus quidem deus nobis eſt, & unus dominus,

A minus,ſed multi dij ſunt qui uocantur in cœlo & in terra. Et quidem ſi hoc deorum nomen hominibus ſecundum ſententiam dei competit,multo magis,angelis,archangelis,thronis,dominationibus,principatibus,poteſtatibus dignũ,quos Apoſtolus deos in cœlo nuncupari demonſtrat. Dij ergo ſunt qui uocantur,ſed præ omnibus deus noſter eſt,nõ comparatione, qui incomparabilis præcellit,ſed poteſtate præ cæteris eſt. Et quomodo præ cæteris ſit,mox oſtendit,dicens: Omnia quæ uoluit fecit in cœlo & in terra, in mari,& in abyſſis.) Soli deo congruit omnia facere quæ uelit. Sola eñ perfecta uirtus in nullo impeditur, quo minus quod uelit & faciat, & ei ex quo omnia ſunt,nihil difficultatis occurrat. Inferioris ab eo naturæ eſt,ne totum quod uelit & faciat. Dum enim alij ſe debet,caret omnipotentiæ uirtute,quia in id ipſum quod ſubſiſtit,habeat alium autorem. Et qui non ſe ſibi debet,non omnia poteſt,dum à potiore ſubſiſtit. Sed uideamus quid ſit illud quod omnipotentia dei ſecundũ uoluntatem ſuam fecerit in cœlo, & in terra,in mari,& in abyſſis. Et quidem magnũ eſt,ſi contueamur indemutabilem cœli firmitatem,ſolem annuis curſibus indefeſſiſq́ moderatũ, uiceſq́ anni definitis limitibus temperantem, perennes quoq; lunæ uiciſſitudines & imperturbatos ortus,lapſus cõuerſioneſq́ ſignorum. Iam uero terræ opes,& fœcundos eius fructus in uitam hominũ,uolucrum,pecudũ,

B beſtiarum:plena deinde incolis ſuis maria & ſpirantium intra fluctus piſcium uitam:tum porrò quia plurali genere maria Græcitas eloquuta eſt, Oceani inæſtimabiles uices & capacis abyſſi imperſpicabilem naturã,qua refuſus in terram æſtus reſorbetur. Sed cum hæc ſecundum humanam opinionem plena miraculis ſint,ac de ipſis dici merito debeat:Omnia quæ uoluit fecit in cœlo & in terra,in mari,& in abyſſis, uideamus quæ omnia ſint quæ uoluit & fecit. Educens nubes ab extremo terræ,fulgura in pluuiam fecit,qui producit uentos de theſauris ſuis. Præterito thronorum,dominationum, principatuũ & poteſtatum, cherubin & Seraphin, angelorum & archangelorum,cœli,terræ,maris,abyſſi,miraculo in his omnia deus quæ uoluit fecit,in cœlo & in terra,in mari & abyſſo. Educens nubes ab extremo terræ,fulgura in pluuiam fecit, qui producit uentos de theſauris ſuis.) An hæc tantum perfectæ in deo uoluntatis omnipotẽtiæ eſt,terram exhalare nubes? coruſcare pluuijs imminentibus fulgura? alternatis ſpiritibus flare uentos? Sed arguunt hanc opinionem noſtram uirtutes uerborum, & naturæ generum. Educens,inquit,nubes ab extremo terræ. Quid enim ſibi uult quod nubes deducuntur & educuntur ab extremo terræ? Exhalant quidem ualles uuidæ nebulas, ſed neque ualles extrema terræ ſunt, neque quiſquam nebulam id ipſum exiſtimauit eſſe quod nubem. Dehinc fulgura in pluuiam fecit. Quæ hic humani ſenſus intelligentia eſt? Fulgura nonnunquã ſine pluuijs uidemus,& pluuias ſæpe eſſe ſine fulgure. Non pluuiæ

τοῖς θαλάσσαις, Latinus interpres uitauit amphibologiam in maribus.

Deſtruit hiſtoriam.

C fulgura afferunt,neq; rurſum fulgura pluuias defundunt.Sequitur quoq;: Qui producit uentos de theſauris ſuis.Quæ hic humani ſenſus intelligētia eſt? At ne in concauo aliquo & cōmunito theſaurorum loco conditos eſſe uentos exiſtimabimus,ex quibus uenti ſoleant tanq; precioſiſſima theſauri portio produci,& cum ſolent mutationes uentorum frequētes & incertæ ſæpe & contrariæ cōmoueri, totiens negocioſus ad hæc deus ipſos iſtos ut demutentur,ut diſſideant ex ſecreto diuitiarum ſuarum producit? Sed hæc à me uolenti uirtutem & rationem dictorum oſtendere, ita cōmemorata ſint,ut nihilo minus inuiſibilis & omnipotentis uirtutis eſſe intelligatur à mari,quod eſt ab extremo terræ nubes educi,& inter pluuias fulgura coruſcare,& uentos ex occultis ſuorum ſpirituū ſedibus flare. Verum quia non in his tantum omnipotentia dei eſt,neq; in his ſolum quæ uoluit, fecit in cœlo & in terra,in mari & in abyſſis,& in his quæ corporaliter geſta eſſe memorantur,ſpiritualia ſignificari meminimus. Demōſtrandū eſt nunc,quid ſub his dictis per uirtutē ꝓphetiæ intelligere debeamus. In eo qđ omnia quæ uoluit fecit in cœlo & in terra,in mari & in abyſſis. quātum cognitioni noſtræ permiſſum eſt, nihil amabilius deo homine eſt. Et ſubeſt cauſa, ut peculiare ei hoc animal ſit. Mundus uerbo conſtitit,homo autem cum conſilio efficitur,non uerbo,ſed opere cogitato:fit quoq; ad imaginem dei per
D inſpirationem, & ea dei uiuens anima perficitur:legem accepit, uoluntati ſuæ permittitur,liber ab omnibus mūdi dominus conſtituitur:paradiſi incola eſt,inuidia diaboli dignus eſt:poſt peccatum miſericordiæ reſeruatur, omnis ſeculi huius ætate ad cognitionē dei eruditur,iudex angelis præparatur,reuelationem eius creatura expectat, uanitati in ſpem & ipſa ſubiecta, ob pœnitentiam eius ex peccato angelorum in cœlis maximum gaudium eſt. Hic ipſe per ſacramentum natiuitatis ſecundū hominem Ieſum Chriſtum aſſumptus eſt in eum. Iam ubiq; irreligioſum ante os eius religionem docet,iam pollutum ſtupris corpus continentia purum eſt,iam cæca quondam à cognitione dei mens, Iſraēl facta eſt. Inuidia in mutationem boni proficit,iam ebrietas in ieiunia exarſit,iam odium in amorem demutatum eſt, iam uicia in uirtutum uita perempta ſunt. Fecit ergo dominus omnia quæ uoluit in cœlo & in terra,in mari & in abyſſis. Nihil enim in his omnibus charius homine ſuo habuit, ob quē etiam unigenitus eius deus homo extitit,& fecit ita:Educens nubes ab extremo terræ. Nubibus dominus præcepit,ne ſuper ſpinoſam & infœcundā uineam pluerent:Mandabo,inquit, nubibus ne pluant ſuper eam. Cognoui & nubem in qua locutus eſt deus: In columna,inquit,nubis loquebatur ad eos. Et teſtať mihi Paulus in hac nube non ſolum hoc quod legitur intelligendum,dicens: An neſcitis quia patres noſtri ſub nube fuerunt, & in Moſe baptizati ſunt? Nubem hanc itaq; ſignificat doctrinam apoſtolicam,quæ inumbrans,& à calore defendens,

A deus,æſtum omnẽ futuri iudicij excludit. Quod autem à nouiſſimis terræ ſunt,audiamus Apoſtolum dicentem:Puto autẽ deus nos apoſtolos extremos oſtendit ſicut abortiuos. Dominus ipſe cum de loco & de dignitate inter diſcipulos ſermo eſſet,ait:Qui uoluerit in uobis eſſe primus,ſit omniũ nouiſſimus.Has ergo nubes deus omnia quæ uult faciens,à nouiſſimis terræ educit,& hanc inumbrantem doctrinam terræ humilia exhalant. Fulgura in pluuias fecit. Fulgur eſt uirtutis cœleſtis agnitio,& hoc ipſe dominus teſtatur,dicens:Sicut enim fulgur exit ab oriente & patet uſq; ad occidentem,ita erit aduentus filij hominis. Et hoc quidem ita in domino,qui non in locis corporalibus,ſed ubiq; adueniens cernitur. Cæterum in ſingulis hodie quicunq; uirtutem dei annunciabunt,qui cognitionem eius per doctrinam præſtabunt,fulgura inter pluuias facti ſunt. Fulgura primum ipſi ſcientia coruſcantes,tũ deinde uerborum imbrẽ profundentes. Et huius pluuiæ ex ſe profundendæ Moſes non tam ſpiritualiter per doctrinam,ſed corporaliter per gloriam fulgens,ita meminit: Attende cœlum & loquar,& audiat terra uerba ex ore meo. Expectetur ſicut pluuia eloquiũ meum,& deſcendant ſicut ros uerba mea, & ſicut pluuia ſuper gramẽ, & ut niues ſuper fœnum. Illa fulgura in has pluuias facta ſunt uerba ſcilicet uiuificantia, & potantes irrigantia. Seruatus autem ordo eſt, ut poſt congregatas ex nouiſſimis terræ nubes,poſt fulgura conſtituta producat uentos de theſauris

B ſuis.Quos autem uentos producat,non ambiguum eſt,eos nempe de quibus ait: Faciens angelos ſuos ſpiritus. Sunt enim angeli paruulorum quotidie deum uidentes. Hi igitur ſpiritus ad ſalutem humani generis emiſſi ſunt:neq; enim infirmitas noſtra niſi datis ad cuſtodiam angelis, tot tantiſq; ſpiritualium cœleſtium nequicijs obſiſteret. Opus ad id fuit naturæ potioris auxilio, & hoc ita eſſe ex his dictis docemur, quibus trepidum ac pauentem Moſem dominus cõfirmat,dicens: Ecce angelus meus antecedet te.Hos igitur de theſauris ſuis uentos producit, tribuẽs in his auxilium humanæ infirmitati,ut hæc nos diuina præſidia aduerſus mundi potentes harum tenebrarum in hæreditanda nobis ſalute tueantur. Sequitur deinde hic ordo dictorũ: Qui percuſſit primogenita Aegypti ab homine uſq; ad pecus,& miſit ſigna & prodigia in medio tui Aegypte in Pharaonem,& in omnes ſeruos eius, qui percuſſit gentes multas, & occidit reges fortes. Seon regem Amorreorum,& Og regem Baſan,& omnia regna Chanaan occidit,& dedit terram eorum hæreditatem Iſraël populo ſuo.) Frequenter ſermo diuinus eum intelligendũ eſſe deũ cœli atq; terræ,& uniuerſitatis creatorẽ docet,qui Aegyptum percuſſerit,mare diuiſerit,Aegyptios demerſerit, populum ſuum magnis & mirabilibus uirtutibus eduxerit,in eremo manna aluerit,eiectis gentibus in terram repromiſſionis induxerit. Et quidem omnia hæc magnifica & præclara opera deum eſſe teſtantur. Neque

C enim mediocris & moderatæ uirtutis eſt tanta geſſiſſe, admirandus in his intelligendus eſt. Sed docet nos Apoſtolus cum ueneratione geſtorũ præformationem in his doctrinis atq; operis ſpiritualis agnoſcere, cum lex ſpiritualis eſt, cum geſta eius allegorumena ſunt, cum ſub nube patres fuerũt, cum in Moſen baptizati ſunt, cum de ſpirituali petra biberunt, cum petra Chriſtus eſt, cum poſtremo ſecundum exaltati in deſerto ſerpentis formã exaltandus eſt dominus. Ergo licet illa in Aegypto corporaliter geſta ſint, ſpiritualiter tamen nunc geruntur in nobis. Aegyptus in quo ſeculi forma eſt, uirtutibus & plagis dei percutitur, ſignis portentiſq; terretur, plagis dei percutitur, cum iudicium ſuum audit, cum damnationem ſuam cognoſcit, cum in ipſo conſcientiæ ſuæ reatu quotidie iudicatur, cum principales ſuas originariaſq; uirtutes cruci ſuæ dominus confixit, locutus quoq; eſt tanq; ad uiuentẽ animalemq; Aegyptum, ut non habentẽ terram inanimemq; regionem, ſed incolas eius, quos rationales animaleſq; conſtituerat, alioquin exiſtimaretur. Miſit ſigna & prodigia in medio tui Aegypte in Pharaonem, & in omnes ſeruos eius. In medio tui quid eſt? Cognoſcimus ex eo quod dictum eſt: Deus autem deus noſter ante ſecula operatus eſt ſalutem in medio orbis terræ. In medio itaq; orbis terræ loco, in quo dominus ſalutem nobis operans paſſus eſt, ſigna & prodigia miſit: dum crucis ſuæ horis ſol effugit, tremit terra, ſaxa rumpuntur, ſepulchra panduntur, mortui
D exurgunt. Hæc in medio tui Aegypte ſigna facta ſunt. Pharao tuus, id eſt, diabolus aquis necatur, baptizato populo, ipſe cum exercitu ſuo obrutus, percuſſæ deinde gentes multæ, extincti ſcilicet innumerabiles in nobis uiciorum incolatus, reges quoq; fortes perempti. Fortes plane. Seon regem Amorreorum, & Og regem Baſan, & omnia regna Chanaan occidit. Et quid iſtud eſt? Tot regna euerſa ſunt, tot reges extincti ſunt, & horum tantum fit memoria? Fit quidem ſecundum geſtorum fidem paucorum memoria ex pluribus, ſed intantum memorantur in quibus, quamuis quidem res geſta cognoſceretur, tamen per conditiones uirtuteſq; nominum ſpiritualis in his eſſet conditio ſubtexta. Nam Seon infructuoſæ arboris interpretatio eſt. Quod enim nobiſcum arbor infructuoſa, id Hebraice Seon nuncupatur, Amorreus uero exacerbans. Has ergo ſub horum nominum ſignificatione infructuoſas in nobis exacerbantibus uirtutes deleuit, infructuoſos ſcilicet principes, qui nos qui exacerbabamus dominum obtinebant. Et ob id ſecundum dictum euangelicum exemplo infructuoſæ arboris exciſos. Og uero rex interpretationem habet maceriæ ſiue ualli. Baſan uero confuſionis ſiue pudoris. Regem hunc ergo confuſionis pudoriſque noſtri extinxit, ſoluens ſecundum Apoſtolum maceriam, uel ualli, id eſt, quo ad cognitionem dei prohibebamur obſtaculum diruens. Occidit deinde omnia regna Chanaan. Maledictum Chanaan
eſſe

A eſſe Geneſis docet,& eſſe ſeruum fratrum ſuorum,ob contumelioſam eius in patrem iniuriam. Interpretatio autẽ nominis Chanaan motio eſt. Quæ igitur nos in uicia & in maledictam impietatem cõmouebant, atq; in nos ui ſua ac poteſtate regnabant,dominus extinxit. Quod autẽ per uarias uirtutes quæ in filijs obedientiæ operãtur,hæc regnant peccata in nobis, Apoſtolum audiamus dicentem: Non regnet amplius in mortali corpore ueſtro peccatum. Regna ergo hæc occiſa ſunt. Iam enim non dominantur in nobis. Sed occiſis his,quid conſequitur? Dedit terram eorũ hæreditatẽ Iſraël populo ſuo.) Data quidem terra eſt regum & gentiũ ſuperius memoratarum,ſed amiſſa rurſum eſt. Hodie à gentibus incolitur,Iſraël ubiq; exul eſt. Et quomodo terra quæ data eſt, hæreditas eſt? Manet ergo idem ordo,ut ſub his quæ corporaliter geſta ſunt,ea quæ ſpiritualiter eſſent gerenda,præſcripta ſint. Data igitur corporum noſtrorũ terra in hæreditatẽ eſt,quæ antea erat in Chanaan maledicta,in uicia mobilis,in Baſan confuſionis pudoriſq; plena,in Amorreo exacerbãs & iritans, quam poſſidebat in Og infidelitatis maceria,quam occupauerat in Seon arbor infructuoſa. Hæc igitur terra,ſoluto infidelitatis uallo, & exciſa ex ea arbore infructuoſa,data eſt hæreditas,& data eſt Iſraël populo ſuo. Quæ autẽ hæc hæreditatis terra ſit,,& qui ſit hic Iſraël, audiamus apoſtolum Paulum dicentem: Sicut portauimus imaginem terreſtris,portemus imaginem cœleſtis. Hæc

B eſt Iſraël,cui terræ beatæ huius continget hæreditas,cui conglorificati in domino, terreni corporis ſui erit æterna poſſeſſio. Hoc Chriſtianis eſt proprium,qui hoc in ſe nomen incolume per cœleſtis imaginem uſq; ad finem retinuerint. Atq; ita ait: Domine nomen tuũ in ſeculum.) Nunquid à nobis optandum hoc deo eſt,aut æterna uirtus eget uoto noſtro,ut maneat in æternum? Vt in nobis potius maneat,optandum eſt. Sicuti cum dicimus: Sanctificetur nomen tuum,adueniat regnũ tuum,fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Non utiq; ut hæc deo proueniant,optamus,ut ſanctificetur qui ſanctus eſt,ut uoluntas ſua fiat,cuius factum in uolũtate eſt. Noſtræ hæc potius rei uota ſunt, ut per egregia fidei noſtræ opera nomen eius ſanctificetur in nobis. Ait eñ: Eſtote ſancti, quoniã ego ſanctus ſum, ut in nos regnum eius adueniat,& digni æterno regno per indultam nobis æternitatis ſubſtantiã ſimus,quia ſpes uitæ eſt,confiteri regnum eius. Et dicenti ſibi latroni: Domine memẽto mei dum ueneris in regnũ tuũ, reſpondit: Amen dico tibi,hodie mecum eris in paradiſo, ut ſicuti uoluntati eius in cœlis ab indefeſſis & cœleſtibus uirtutibus paretur,ita & à nobis in terra pareat̃,ne corporalis nos infirmitas ab exequenda eius uolũtate deflectat. In cœlis enim indefeſſis quotidie uocibus dicitur: Sãctus,ſanctus,ſanctus domin9 deus ſabaoth,pleni ſunt cœli & terra gloria tua. Vt nobis quoq; nihil aliud in opere ſit,niſi per quod ſanctificet̃ nomẽ eius: nihil aliud in ſpe,

C niſi per quod etiã in nos regnũ eius ſperamus,nihil aliud in uoluntate,niſi per quod deo æternæ à nobis laudes ſunt deferẽdæ. Profectus hic uoti noſtri indigentiæ res eſt,ut nobiſcum nomen eius maneat in æternũ. Dehinc ſequitur: Et memoriale tuũ in generationẽ & generationẽ.) Non ſicut ſæpe à ſeculo in ſeculum,neq; à generationibus in generationes,ſed in generationem & generationẽ.Et hoc non de nomine,ſed de memoriali. Memoriale enim eſt memoria operum dei,quæ libro legis cõtinentur. Et quia lex & memoriale dei in generatione prima, Iudæorũ ſcilicet, uſq; in plenitudinem temporum manſit,ſicuti plebi Sodomæ & Gomorræ uſq; ad plenitudinem peccati pœna dilata eſt,ita menſuram omniũ impietatum cum prima generatio expleſſet, memoriale dei, & omniũ operum ſuorũ memoria in generationẽ alteram tranſijt. In Chriſtianos nempe,cum quibus hodie legis ueneratio eſt,& prophetia,& nomen domini. Tenuit autem hunc eundem in conſequentibus ordinẽ,dicens: Quia iudicabit dominus populum ſuũ,& in ſeruis ſuis cõſolabitur.) Differt iudicari & conſolari,& differt populus & ſeruus. In ſeruis aũt conſolatio,in populo uero iudicium eſt. Populum dei Iſraël ſecundum carnem nuncupatum eſſe quis neſcit? Dictum autẽ ab Apoſtolo eſt: Qui in lege peccauerunt,per legem iudicabuntur. Iudicabit ergo deus populum ſuũ,ſed in ſeruis ſuis conſolabitur. Nempe illis
D de quibus dominus ait: Qui credit in me,non iudicabitur, ſed tranſiet de morte in uitam:qui autem nõ credit, iam iudicatus eſt. Conſolabitur autẽ dominus iudicato Iſraël in ſeruis ſuis. In omnibus enim fidelibus terra ſolatium habebit ex damno. Voluiſſet enim populum ſuũ, quẽ in patribus eorũ Abraham,& Iſaac,& Iacob elegerat,nõ iudicari,ob quem poſt diuerſas plagas Aegyptum afflixerat, ob quem in columna ignis & nubis aſtiterat,ob quem mare diuiſerat,aquam è petra eiecerat, mãna è cœlo miſerat, legem poſuerat,ueniam tantis ſacrilegijs indulſerat, tot irreligioſorũ regna deiecerat,prophetas miſerat, unigenitum ſuũ naſci hominẽ uoluerat. Sed tot tantiſq; beneficijs populus ingratus & colonus uineæ primus electus, in ipſum dominũ uineæ parricidales manus intulit,deum quantũ in ſe eſt, crucifixum in homine mortificãs. Sed electi ſunt ſerui,quibus uinea fructũ eius reddentibus traderetur. In quibus dominus iudicato populo ſuo,pietatis ſuæ damnũ conſolaretur. Itaq; cõſolantur eum gentes in martyribus,& cõfeſſoribus,& fidelibus ſuis,fructus ex ſe cõmiſſæ ſibi gratiæ rependentes. Non noua autẽ,nec huius tantum prophetæ uox iſta eſt. Moſes in præclaro illo Deuteronomij cantico, cum peccata populi huius, & impietates nouiſſimas,& fidem generationis alterius prædicaret,ait: Quoniam iudicabit dominus populum ſuũ,& in ſeruis ſuis conſolabitur. Sanctus etiam Eleazar cũ à principibus populi ſui deguſtare *ementiũ ſacrificatum cogeretur, gloriam martyrij ſub hac eadem uoce cõſummat. Sciens dominũ in ſeruis

*Suſpicor legendũ, egentiũ ſacrificatum.

ſuis

A ſuis uoluntatem eius operantibus iudicato populo conſolandum, conuerti tur deinde ad depellendũ errorem gentilium prophetico ſermone, ut ſtultas atq; irreligioſas ſuperſtitiones ex ipſis ſuperſtitionũ cauſis coarguat, dicens: Simulacra gentium argentum & aurum opera manuũ hominũ. Os habent & non loquentur, aures habent & nõ audient: nares habent & non odorabunt, manus habent & non palpabunt: pedes habent & nõ ambulabunt, neq; eſt ſpiritus in ore eorum, non clamabunt in gutture ſuo. Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.) Frequenter & in alijs pſalmis id ipſum de ſimulacris gentium dictum eſt, & prophetia omnis hoc laborat, ut humanũ errorem à ſtultiſſimis his irreligioſitatum ſtudijs auertat. Addunt enim pleriq; his impietatibus ſuis autoritatem, ut precijs metallorũ honorem dijs quos ſibi fecerint, quærant, auro eos argentoq; formando, ſed hoc tantum quod poſſunt largiuntur, imaginem ſcilicet oris, oculorum, narium, manuum, & pedum deos ſuos in forma mortui corporis adorantes, cui ſpiritus eſt ſine uoluntate, os mutum eſt, oculi hebetes, aures ſurdæ, nares inanes ſunt, manus diſſolutæ, pedes rigentes, omne corpus immobile eſt. Sed errori eorũ id quod nec ſperare audent, deputat, ut eorũ ſint ſimiles quos adorant, ueneraantes ſint in conſortio ueneratorũ, ipſi ſimulacrorum modo in emortuo corpore ſine uitæ ſpiritu relinquẽdi.

B Demonſtrato autem errore gentili, ad doctrinæ ordinem propheticus ſermo ſe retulit, dicens: Domus Iſraël benedicite dominũ, domus Aaron benedicite dominum, domus Leui benedicite dominum, qui timetis dominum, benedicite eum.) In his nominũ atq; officiorũ diſtinctionibus omnẽ eccleſiæ populũ complexus eſt, ſed per nuncupationũ & proprietatũ ſignificationẽ ipſa illa officiorũ merita diuiſit. In eo enim quod dicitur, domus Iſraël, & domus Aaron, & domus Leui, & qui timetis dominum, aliud ab alio eſſe diſcernit, ut ſecundũ Apoſtolũ ad Corinthios ſcribentẽ, quædã ſit in hominibus diſtinctio, cũ uocatis ſanctis cũ omnibus qui inuocãt nomẽ domini noſtri Ieſu Chriſti, ut aliud uocatos, aliud ſanctos, aliud inuocãtes nomẽ domini eſſe ſignificet. Nunc aũt primũ Iſraël nuncupari uidemus, ſecundo Aaron, tertio Leui, quarto timẽtes dominũ. Et in Aaron ſacerdotes ſignificari nõ ambiguũ eſt. Sacerdos eñ in lege primus fuit Aaron, & exinde in ſucceſſione eius ſacerdotũ honor manſit. In Leui aũt miniſtros oſtendi abſolutũ eſt: hæc enim tribus in miniſteriũ electa eſt, reliquus aũt populus, cui nõ ſacerdotij, neq; miniſterij, ſed timoris officiũ eſt, in his qui timẽt dominũ nũcupat. Docet aũt nos Apoſtolus ſup omnes hos eſſe Iſraël, cũ ait: Et quotquot regulæ huic obſecũdabunt, pax ſuper eos, & miſericordia, & ſup Iſraël. Sacerdotes & miniſtros officij ſui regula, in eo qđ agunt, cõtinet, ſed præſtat longe uolũtate magis aliquid agere, quàm lege. Et optimũ eſt per miniſterij ordinẽ non ſolũ ſatiſfacere miniſterio, ſed per doctrinæ

C ſcientiã,& fidei calorem ad cognitioné dei cõtemplationemq́ꝫ contendere.
Cum ergo qui deum intelligens,& uidens eſſet, quod eſt proprium Iſraël,
in primo benedicentium ordine collocauit,qui officium in quo eſſet, atqꝫ
honorem ſacerdotis,ac ipſa cogniti per fidem,& cõtemplati dei uirtute præ
celleret,quia cum plures ſint Aaron,id eſt,ſacerdotes,pauci tamen Iſraël,id
eſt,qui cognitione mentis deum cõtemplaturi ſint,reperientur. Hi ergo pri
mum ad benedicendum aduocantur,cæteris alijs poſt eos,in eo quo & ipſi
eſſent officio,benedicturis.Sed & benedicunt deum,& domus Iſraël,& do
mus Aaron,& domus Leui,& omnes qui timent deum,eum ſcilicet,qui eſt
benedictus deus in Sion,qui habitat Hieruſalem ſanctum monté Sion,&
ciuitatem cœleſté eccleſiam primitiuorũ manentium,& ſcriptorũ in cœlis in
domino noſtro Ieſu Chriſto,qui eſt benedictus in ſecula ſeculorũ, Amen.

Alleluia. Pſalmus CXXXV.

Confitemini domino quoniam bonus,quoniam in ſecula miſe
ricordia eius &c. Non eſt ocioſus ſermo propheticus,neque ex
inanibus ac ſuperfluis cauſis ſpiritualis loquela eſt. Si enim in
uiris prudentibus expectari id maxime ſolet,ut ea quæ loquũ-
tur,grauitate eorũ doctrinaq́ꝫ digna ſint,omnisq́ꝫ ſermo non ſit fortuitus
& uagus,ſed ex rationabilibus cauſis profectus, & expectationi audientiũ
utilis,& autori congruus differentium, quanto magis id in cœleſtibus elo-
D quijs opinandum eſt,ut quicquid in his excelſum eſt,diuinũ,rationabile,&
perfectum eſſe exiſtimetur. Sed pleruncꝫ,imò ſemper uicio noſtro accidit,
ut quæ legi in eccleſia audimus,auribus atqꝫ animis noſtris longe ab his pe
regrinantibus negligamus,ut per audiendi incuriam uileſcat apud nos di-
ctorũ cœleſtium dignitas, cum in lectionis tempore rationẽ ſupputamus.
iras concipimus,iniurias cogitamus,luxus recolimus. Tunc ad hæc occupa
tis nobis ſurdæ aures ſunt, & hebes mens eſt, & ſi quid fortè in aures no-
ſtras eorum quæ legũtur,inciderit,uirtutem tamen dictorum obrutus ſecu
li curis animus non ſentit.Et quorum intelligentiam nó conſequitur, leuem
exiſtimabit autoritatem. Omnia autem quæ in libris propheticis ſunt,ma-
ximum humanæ & ſalutis,& doctrinæ profectum in ſe habet,noſtriq́ꝫ cau
ſa uniuerſa ſcripta ſunt,ut nunc nobis inſtitutionem uitæ innocentis affer-
rent,nunc ſcientiam dei intimarent,nũc originis naturæq́ꝫ noſtræ cognitio
nem tribuerent,nunc futurorum intelligentiam nó ſpe tantum, ſed ratione
præſtarent,nunc cauſas uniuerſitatis huius ortusq́ꝫ proferrent, & humanũ
ſenſum tantarum rerum intelligentiæ incapacem ad capiendum horum co
gnitionẽ uarijs doctrinæ generibus diſtenderent. Partibus enim quibuſdã
& diuiſionibus opus fuit, per quas ſenſim ſub uſu exercitationis aſſiduo
opinio ſaltem incomprehenſibilis nobis huius intelligentiæ poſſet irrepere.
Plures prophetæ ſunt,& ingentia eorũ copioſaq́ꝫ dicta. Plures etiã pſalmi

A ſunt,& in ſingulis multa & uaria congeſta ſunt. Et quanquam omnes unã
atq; eandem in ſe doctrinæ formam complectantur, diuerſis tamen inſti-
tutis in eandem nos ſcientiæ uiam dirigunt. Non omnia in unum conge-
rentes, incapaces enim omnium ſumus, ſed partes partibus explicantes, ut
per id quod ſingula cognoſcuntur, proficiatur ad multa. In hoc autem pſal
mo, quia ſingulis eiuſdem rei argumenta diuerſa ſunt id continetur, ut cau
ſam uniuerſitatis hui9, id eſt, cur cœlũ: cur terra: cur homĩes: cur cætera ſint,
ex bonitate & miſericordia dei profectã intelligamus, per id quod dicitur:
Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericor-
dia eius.) Ac primum in eo quod ita cœptum eſt, cõfitemini domino, du
plicis intelligentiæ ſignificatio defertur, ut aut deum in confeſſione laude-
mus, quia bonus, quia miſericordia eius in ſecula ſit: aut peccata noſtra cõ-
fiteamur, & ab eo indulgenda, quia bonus eſt, & cuius indeficiens miſericor
dia ſit. Vtrunq; enim naturæ noſtræ eſt conueniens, ut & eum ad cuius co
gnitionem naſcimur laudemus, & ei qui bonus eſt & cuius miſericordia in
ſecula ſit, confiteamur peccata ſub agnitione peccati. Non enim neceſſaria
eſt confeſſio deo qui nihil ignoret, ut ea quæ geſſeris confitearis. Quia por
rò confeſſione iſta deus non eget, cuius agnitioni nihil occultum eſt, cuius
auditui nihil inuium eſt, cuius uirtuti nihil reliquum, extra quem locus nul
lus eſt. Sed confeſſio eſt rei eius quæ ignorabatur profeſſa cognitio, ex alte
B rius iudicij opinione in alterius intelligentiæ proficiens ſententiã. Vtile enĩ
ſibi ac iocundum quiſq; eſſe ante exiſtimauerat, rapere, cædere, furari, ſu-
perbire, potare, luxuriari. Sed ubi hæc omnia æternæ damnationi obnoxia
eſſe cognouit, cognitis his confitetur errorem. Confeſſio autem erroris, pro
feſſio eſt deſinendi. Deſinẽdum ergo à peccato eſt, ob quod peccati cœpta
confeſſio eſt. Cæterum extra ueniam eſt, qui peccatum cognouit, nec cogni
tum confitetur. Confitendum autem ſemper eſt, non quod peccandũ ſem-
per ſit, ut ſemper ſit confitendum, ſed quia peccati ueteris, & antiqui utilis
ſit indefeſſa confeſſio. Docet autem ſpiritus ſanctus ſemper confitendum,
cum ait per prophetã: Iuſtus ipſe ſibi accuſator eſt in primo ſermone ſuo.
Iuſtus non ſe ex præſentibus, ſed ex præteritis accuſat. Cui enim adeſt præ-
ſentium accuſatio, iuſti nomen aufertur. Et audiamus ſe Apoſtolum Pau-
lum ex præteritis arguentem, cum ait: Quia non ſum dignus uocari Apo-
ſtolus, ea propter quod perſecutus ſum eccleſiam dei. Gratia autẽ dei ſum,
quod ſum. Hæc eſt illa iuſti uiri uera confeſſio, qui iuſticiam præſentem ex
præteritorum conſcientia & cõfeſſione commendat. Ad quam & alibi per
prophetam monemur: Cõfitere, inquit, peccata tua prior, ut iuſtificeris. Ad
hanc ergo confeſſionem in pſalmo uocamur: Quoniã deus bonus eſt, quo
niam in ſecula miſericordia eius. Confeſſionis noſtræ hunc impenſiore ma
ximæ fidei fiducia inuocãtes, quia cui confitemur & bonus eſt, & neſcit mi-

C ſericors eſſe deſinere. Confitemini deo deorum quoniam in ſeculum miſericordia eius.) Vt in euangelijs reſponſione domini ad ſadducæos docemur,non eſt deus mortuorum,ſed uiuorum,per quem & dictum eſt: Ego dixi dij eſtis,& filij excelſi omnes.Non dignatur deus corruptibiliũ & mortalium deus eſſe,ſed eorum qui in cœleſtem gloriam tranſformandi exuti uetere homine terreno,nouum eum,qui in cœlis eſt induerunt,qui conformes erunt corpori gloriæ dei.Et deos hos effici licet fidei eorum meritũ exigat,tamen ea maxime cauſa eſt quoniam in ſeculũ miſericordia eius. Nõ ille eguit deorum deus nuncupari,ſed bonitatis,& miſericordiæ ſuæ eſt,ut deos faciat honorem nominis ſui ex affectu miſericordiæ,& bonitatis impertiens. Confitemini domino dominorum,quoniam in ſecula miſericordia eius.) Deos plures nũcupari:ſiue in cœlo:ſiue in terra Apoſtolus docuit,ut nõ ſolum humanæ naturæ iſtud,ſed ſpirituali competere uideatur cum ait:Sed & ſi ſunt dij qui nominantur in cœlo,& in terra,per cœli & terræ ſignificationem utriuſq; naturæ nomen hoc competens eſſe demonſtrãs. Idem quoq; Apoſtolus deum dominum dominorum eſſe ſignificat,cum ait:Rex regum & dominus dominantium.Dominatus in uiles & degenetes indignus deo eſt.Rex ille regum eſt,& dominus dominorum,ut eſt deus deorum.Et deos quidem quos ſignificet non ambiguum eſt,de quibus dixit:Deus ſtetit in ſynagoga deorum.Reges autem idem Apoſtolus abſolute

D oſtendit dicẽs:Iam ſine nobis regnatis,& utinam regnaretis. Reges ſunt in quos non regnat peccatũ,qui dominantur corporibus ſuis,quibus eſt huius ſubditæ & ſubiectæ ſibi carnis imperiũ.Hi ergo reges ſunt,& horum deus rex eſt:hi etiam domini ſunt,qui non erũt ſerui peccati,quia qui facit peccatum ſeruus eſt peccati.Dominandum ergo eſt peccato non ſeruiendum.Domini autem ſunt qui hæc peccati corpora dominationi ſuæ per ſubiectionem uitiorum ſuorum peccatorumq; ſubdunt.Nouit ſe eſſe Apoſtolus corporis ſui dominum,cum ait:Subijcio enim mihi corpus meum,& in ſeruiturem redigo.Qui in ſeruitutẽ redigit,domini neceſſe eſt iure in ſeruitutem eum,qui ſeruiturus eſt redigat.Horum ergo talium dominorum deus dominus eſt,uocans eos per ſpem æternitatis,ut domini ſint,ut in his dominis deus dominus ſit.Et hoc non ob aliam cauſam niſi ob id quia in ſecula miſericordia eius,donans nobis per æternæ miſericordiæ ſuæ benignitatem,ut effectis nobis dominis digni ſimus quorum ipſe ſit dominus. Qui fecit mirabilia magna ſolus.) In plurimis quidem humanorum operum geſtis multa magna & mirabilia extiterunt. Sed quicquid in his geſtum eſt ad eum refertur cuius uirtus illa geſſit.Multa mirabilia Moſes in Aegypto egit,ſed teſtimonium magi incantatoreſq; perhibent,quia in operibus illis digitus dei eſt ſicut ſcriptum eſt: Dixerunt ergo incantatores Pharaoni:Digitus dei eſt hoc.Ex quo oſtenditur uirtutẽ dei

A per Moyſen operatam fuiſſe,cuius tum illa miniſterio gerebantur.Magni
quoq; miraculi illud fuit,tum cum dicente Ieſu Naue ſol ſtetit contra Ga-
baon,& luna cõtra uallem Haylon.Neſcio quid hoc mirabilius effici poſ-
ſit,cum in uerbo hominis ſol & luna in diei unius moram excurſus ſui lege
detenti ſunt.Sed uirtutis huius autorem ſcriptura mox addidit,dicẽs: Nõ
fuit dies neq; prius,neq; poſtea,ut ſic exaudiret deus hominem ,quia do-
minus pugnauit pro Iſraël.In eo enim quod Ieſus exauditus eſt ,& pugna-
bat deus in Iſraël uirtus eius in geſtis,qui & pugnabat,& exaudiuit oſten-
ditur. Qui fecit cœlos in intellectu quoniã in ſeculũ miſericordia eius.)
Faciendorum cœlorum ſola miſericordiæ ſuæ cauſa eſt,neq; enim eguit ut
fierent.Sed qui bonus eſt,in id uniuerſa fecit,ut plures bonitatis ſuæ copijs
uterentur.Fecit autẽ cœlos in intellectu non irrationabiles,neq; informes,
neq; confuſos,& inordinatos.Sed cum regionem cognitionis ſuæ qui infi-
nitus eſt collocaret,cœlo ſuperiore atq; primo eodemq; in orbem colloca-
to terminum quendam uirtutibus,quæ primum ad cognoſcendum ſe gi-
gnerentur incluſit.Neq; enim gignendæ creationes uirtutem inconſpicabi
lis dei ferre potuiſſent,niſi naturæ temperarioris obiectu ſedem hanc mo-
deratæ ad infirmitatem habitationis incolerent.Aquis etenim eleuatis illã
ipſam primi cœli naturam temperauit,quæ ſuperni dei accenſa uirtute ne-
quaquam ab inferioribus eſſet patienda naturis.Cœlum uero inferius nõ
B uniforme ,ſed multiplex tetendit.Quod totum firmamentum nuncupãs,
ualida ad ſuſtentationem aquarum ſuperiorum temperationẽq; aëris no-
ſtri firmitate ſolidauit.Et idcirco plures cœlos doctrina prophetica prodi-
dit,quia neceſſarium naturæ noſtræ fuit per momenta quædam ,& profe-
ctus rationabilium moderationum regionem hanc indulti nobis ad præ-
ſens habitaculi temperari.De numero uero cœlorũ nihil ſibi humanæ do-
ctrinæ temeritas præſumat.Apoſtolus uſq; ad tertium tãtum cœlum ſeſe
raptum intelligit.Plures quidem thronos,dominatus,poteſtates ,principa
tus,connumerat quibus neceſſe eſt,proprias ſedes habitationis cõgrue de-
putari.Sed & aliquorum cognitionem futuris temporibus promittit eſſe,
quod ſignificat,cum ait:Et ſuper omne nomen quod nominatur,non ſolũ
in hoc ſeculo,ſed etiam in futuro.Sed de numero Apoſtolus nihil docuit,
& neſcio an tacuerit an ignorauerit.Nunc enim & profeſſus eſt ſe ex parte
cognouiſſe,& tamen cum raptus ad cœlum eſt,audiſſe ſe quæ non ſint lo-
quenda teſtatur.Nobis ſufficit plures cœlos ſcire eſſe,quippe cũ & cœli cœ
lorum,& aquæ quæ ſuper cœlos ſunt laudent deum.Sub inferiore autẽ ſu
perioris circuli cœlo,quod firmamentum nuncupauit terram inferius collo
cauit.Quam mediam ſuſpendens,& confirmans,ita manendi ſede mode-
ratus eſt,ut paribus undiq; mẽſuris ponderibuſq; librata,& ſubſtrata cõ-
ſiſteret,ut is qui infinitus eſt deus primo illi ſuperioris cœli circulo circũfuſe

 ſuperemi-

C ſupereminens æqualibus ex omni tranſfuſione ſua ſpacijs omnia uirtutis
ſuæ, ſpiritu in uſum ac naturam animantium temperato, ea quæ crearētur
attingeret. Apoſtolus em̄ ait: Quia in ipſo uiuim9, & mouemur, & ſumus,
per quod oſtenditur terram in ſpiritu eius tanquā in tranſfuſi ſpiritus am/
bitu cōſtitiſſe, cū in deo omnes & uiuamus, & moueamur, & ſimus. Quod
autem in omnia temperationis ſpiritu tranſfuſus, & penetrans ſit, id docet
propheta, dicens: Spiritus dei repleuit orbem terrarum. Itaq; intus atq; ex
tra ambitu, atq; aditu, & circumfuſus, & tranſfuſus oſtenditur. Quod autē
terra non ſit in unam demerſa regionem, cōſequenter ſpiritus ſanctus oſtē
dit, dicens: Qui firmauit terram ſuper aquas, quoniam in ſecula miſeri/
cordia eius.) Altius nos quærere ratio tractatus præſentis, & loci non ſinit.
Satis ſit terram ſuper aquas pendula firmitate conſiſtere ex prophetica au
toritate didiciſſe, inumbratam cœli temperatioris obtentu hoc firmamen/
tum, quod extenſum tanquam pellis, & ſolidatum, tanquam fumus aquas
ſupernas infernasq; diſcernat, certe aquis pendulam contineri. Et in hoc ſi/
cuti in omnibus ea cauſa eſt, quoniam in ſecula miſericordia eius. In eo au/
tem quod ſequitur: Qui fecit mirabilia magna ſolus, quoniam in ſeculū
miſericordia eius.) Non id intelligendum eſt, ut extra ſapientiam, & uerbū
& uirtutem, id eſt, unigenitum dei dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ea
D feciſſe credatur, quippe qui ex perſona ſapiētiæ dixerit: Ego eram apud eū
cuncta diſponens. Sed qui diſponebat ab eo cum quo diſponebat, & geni
tus, & natus eſt. Cum autem opera filij opera patris ſint, & pater operetur
in filio: per id enim, quod ait: Pater qui in me eſt ipſe opera ſua facit. & rur
ſum: Ego opera patris facio, ſolus operatur in eo, & per eum operādo quē
genuit. In cæteris uero abſoluta oſtendendæ miſericordiæ dei doctrina eſt,
ut ſciamus omnia non ob aliam cauſam, niſi quia ſemper deus miſericors
ſit eſſe perfecta. De his autem quæ de Aegypti negocijs intelligi ſpirituali/
ter oportet, tractatus pſalmi anterioris, inquantum exequi ualuimus, com
plexus eſt. Ad quorum confirmationem etiam hoc quod in pſalmo dictū
eſt accedit: Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones, quoniam in ſeculū mi
ſericordia eius.) Vnam diuiſionem rubri maris liber Exodi docet, dicēs: Et
fecit mare ſiccum & diuiſa eſt aqua. Et quomodo nunc rubrum mare in di
uiſiones diuiditur? Niſi quia exiſtimo ſub relatione geſtorū ſpiritualis do/
ctrinæ ordinem contineri. Euadentes enim Aegyptū quæ ſeculi forma eſt,
& ad terram repromiſſionis quam ſecundum euangelium beati hæredita/
bunt euntes per mare rubrum, id eſt, per eius turbidos æſtus & fluctuātes
motus tranſimus, in quo plures ad iter diuiſiones ſunt. Aliud enim per ie/
iunium iter eſt, aliud per pudicitiam, aliud per eleemoſynam, per fidē, per
ſpem, per charitatem. Et hæc omnia diuerſas neceſſe eſt habeant diuiſiōes
huius maris tranſeundi, omnibus tamen per has uiarum diuiſiones iter ſe/

culi

A culi tranſituris. Concluſio autem pſalmi, ut hæc omnia de futuris intelligã-
tur maiore fide firmat, cum ait: In humilitate noſtra memor fuit noſtri
dominus, quoniam in ſeculum miſericordia eius. Et redemit nos de manu
inimicorum noſtrorum. Qui dat eſcam omni carni, quoniam in ſeculũ mi-
ſericordia eius. Cõfitemini deo cœli quoniam in ſecula miſericordia eius.)
Non enim tantum memor fuit humilitatis humanæ deus cum ad liberã-
dũ populũ ex Aegypto Moſen ducẽ elegit, ſed perfectius memor fuit hu-
militatis noſtræ, cũ ipſam humilitatẽ noſtrã corporeus natus aſſumpſit, cũ
hoc humile terrenumq́ꝫ corpus gloria in ſe naturæ cœleſtis abſorpſit. Neqꝫ
tunc redemit de manu inimicorum, cum eos à dominatu Aegyptiorũ exe-
mit. Nam poſtea inimicis ſubditi ſunt, & hodie iure alieni imperij coërcen
tur, ſed redemit nos, cum ſe pro peccatis noſtris dedit, redemit nos per ſan
guinem ſuum, per paſſionem ſuam, per mortem, per reſurrectionem ſuã.
Hæc magna uitæ noſtræ pretia ſunt. Magno enim ait Apoſtolus pretio re
dempti eſtis. Et redẽpti ab inimicis, à diabolo, ab angelis eius, à filio perdi-
tionis, à principibus aëris, à mundi poteſtatibus, ab inimica morte. Et re-
demit eſcam dando omni carni. Qui dat eſcam omni carni, id eſt, quæ re-
dempta eſt, dat eſcam incorruptam, æternam, panis uiui, panis cœleſtis. Et
in his ſingulis, quod humilitatis noſtræ memor eſt, quod redempti ſumus
quod omnis redemptorum caro eſcam accipit, ea cauſa eſt, quoniã in ſecu-
B la miſericordia eius. Et quid ei confitendum eſt? Confitemini enim deo cœ
li, quoniam in ſecula miſericordia eius. Quod cœlũ, terra, quod cætera ſunt
& ipſum illud, quod ſumus qui non fuimus, quod erimus, quod nõ ſumus
cauſam aliam nõ habet, niſi miſericordiæ dei, quia ad conſortium bonorũ
ſuorum naſci nos uoluit ille qui bonus eſt. Vnus enim bonus eſt dominus
noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus CXXXVI.

SVper flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, cũ recorda
remur tui Sion. & reliqua.) Captos ſecundum Hieremiæ pro
phetiam Iudæos, & in Babyloniã deductos fuiſſe nõ obſcura
cognitio eſt. Neqꝫ dubium eſt, per hũc eundẽ pſalmorũ librũ
potuiſſe captiuitatem populo prophetari. Nam & in alio pſalmo manife-
ſtum eſt abſolute euerſionem gentis iſtius, atqꝫ urbis prophetatam fuiſſe,
cum dicitur: Deus uenerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt tẽplũ
ſanctum tuum, poſuerunt Hieruſalem uelut pomorũ cuſtodiam. Et in hoc
quoqꝫ præſenti pſalmo idipſum ſignificari uidetur, maxime cũ quibuſdã
placuerit eum, tanq̃ꝫ Hieremiæ titulo inſcribi, quia ab ipſo ſit anteq̃ꝫ accidit
denunciata captiuitas. Certe cum Hebræis ſenioribus ſecundum cognitio-
nem quam ab his adepti ſumus pſalmus hic ſine inſcriptionis iſtius titulo
eſt. Nõ dubium autem eſt, quin omnia in patribus, aut per patres noſtros

C geſta ſunt futuri formã in his quæ geſta ſunt prætuliſſe,& idipſum ita eſſe hic quoq; pſalmorum liber teſtis eſt. Nanq; cum in lxxvij. pſalmo omnia quæ in Aegypto atq; in deſerto,& in cæteris locis deinceps geſta eſſent recenſerentur,ea ipſa parabolica eſſe ita demonſtrata ſunt: Attende populus meus legẽ meam,inclinate aurẽ ueſtram in uerba oris mei. Aperiã in parabolis os meum,loquar propoſitiones ab initio. Per idem quod & parabolæ,& propoſitiones ſunt,rerum futurarũ effectibus cõparantur. Apoſtolus quoq; docet ea ipſa quæ geſta ſunt,in præfiguratiõe geſta eſſe,dicẽs: Quia lex umbram habet futurorum bonorum,& omnia in præformationẽ acciderunt his. Scripta ſunt aũt propter nos,in quos fines ſeculorum deuenerunt. Geſta igitur ipſa illa in exemplum,& ſcripta in doctrinam ſunt. Itaq; & hanc corporalem populi captiuitatẽ referri in exemplũ ſpiritualis captiuitatis oportet. Captæ enim mentes noſtræ ſunt corporum ſeculiq; dominatu,captæ à dæmonibus ſunt iure potiorum,quæ imperium in nos ſuum per diuerſa miniſteriorũ genera exercẽt. Dum nos ebrietas poſſidet: dum luxus ſubijcit: dum auaritia deuincit: dum ambitio occupat: dũ maleuolẽtia obtinet: dum ira uſurpat: dum omnia in nobis regnant hæc incẽtiua uitiorum. Venit enim dominus ſecundũ prophetam captiuitatẽ auertere,cũ dicitur: Prædicare captiuis remiſſionẽ. Venit ligatos ſoluere,cum ait: Hãc filiam Abrahæ quam ligauerat ſatanas decẽ & octo annis,nónne oportuit

D ſolui die ſabbati? Venit ſeruientes in libertatẽ reducere,dicens: Amẽ amen dico uobis quoniam omnis qui facit peccatũ ſeruus eſt peccati. Seruus aũt non manet in domo inæternum,filius manet inæternũ. Si uero filius uos liberauerit,uere liberi eritis. Capimur ergo & ligamur,& ſeruimus non tam corpore q̃ mente. Et mihi in præſenti pſalmo omnis uirtus & ratio uerborum non tam corporalẽ captiuitatem tractare q̃ ſpiritualem uidetur. Ecce enim & in querelis,& in locis,& in rebus,& in nominibus momẽta ſunt,ut ſpiritualem potius captiuitatẽ hæc lamentabilis prophetæ querela ſignificet. Super flumina Babylonis illic ſedimus,& fleuimus,dum recordaremur Sion. In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra.) Affectus humani ſenſus iſte eſt,ut inter iniurias præſentiũ calamitatũ ad præteritorum bonorum recordationẽ ingemiſcat. Cõtemplemur enim animo captam Hieruſalem: ſeruientes dominis uictoribus reges: ſubditos antiſtitibus gentiliũ impietatũ ſacerdotes: ereptũ omnibus ius matrimonij: ſubſtratum libidini Babyloniorum captiuæ uirginitatis pudorẽ,& ex gemitu eorum qui perpeſſuri erant iſta proclamaſſe digne prophetam exiſtimabimus: Super flumina Babylonis illic ſedimus,& fleuimus cũ recordaremur Sion. Sed q̃a Sion illa æternæ beatitudinis ſedes eſt,& mater cœleſtis nobis Hieruſalem & frequentium angelorũ,& primitiuorum in cœlis conſcriptorum ciuitas ſancta eſt,& illa Babylon ciuitas cõfuſionis,& irrationabili

motu

A motu turbulenta quæ,ut Geneſis docet,à confuſarum linguarum homi-
nibus nuncupata Babylon eſt.Illic enim loqui uniuerſarum gentium lin-
guis,cum unus omniũ eſſet ſermo cœperunt.Et ipſum illud Babylonis uo
cabulum interpretationem habet cõfuſionis.Quiſquis ergo in crimine pri
mi parentis Adæ exulẽ ſe factum illius Sion recordabitur, in qua ſine cu-
piditate:ſine dolore:ſine metu:ſine crimine uita eſt,& traditum ſe ſeculo cõ
fuſionis huius tanquam Babylonico,traditum corpori,quod uitiorũ & ap
petitionum & cupiditatum perturbatione confuſum eſt,recte & ipſe ſpiri-
tualiter captiuus proclamabit:Super flumina Babylonis illic ſedimus, &
fleuimus dum recordaremur Sion.In ſalicibus in medio eius ſ.o.n. Eos q
ſecundum literam intelligenda omnia exiſtimant,interrogare uellem,quæ
flumina Babyloniã prætermeant,ut illic captus populus conſederit,& non
potius:aut in plateis:aut in portis:aut in turribus:aut in domibus captiui-
tatem ſuam fleuerit: deinde cum quibus tympanis,aut citharis, aut orga-
nis captus ſir,quæ hiſtoria iſta illud locuta ſit,cum omni muſico apparatu
Iſraelem uictoribus ſeruiſſe:poſtremo quæ unquam ſalices in media urbe
fronduerint,ut illic tanquam in publica muſicorum apotheca organa ſu-
ſpenſa penderent. Quæ ſi omnia geſtis negociorum corporalium inania
ſunt,ſequenda ea ratio eſt,quæ ex propheticis autoritatibus ad ſpiritualẽ
nos ſcientiam cohortatur.Flent omnes qui ſe captos in Babylonia ſentiũt,
a ſedent ſuper flumina.Omnia enim ſeculi,& corporalium opera modo flu
minum,ſine aliqua curſus ſui ſtatione præterfluunt,currũt nanq; & elabũ
tur,& tranſeunt.Quæ enim corporalis uoluptas non præterita iã nulla eſt?
quod terrenum gaudium,non cum ipſo fugitiuo ſenſu præſentis fructus
ſui tranſit?Super hæc igitur ſecularium captiuitatum flumina ſedentes, &
flentes ad recordationem Sion,amiſſorum deſiderio & præſentium cala-
mitate ingemiſcunt.Neq; ſolum ſedẽt atq; flent,ſed etiam in medio eius
organa ſua in ſalicibus ſuſpẽdunt.Lignorum ſalicum natura ea eſt,ut are-
facta licet ſi modo aquis,alluendo alantur,uireſcant,deinde exciſa in humi
do fixa radicibus ſeſe ipſa demergant.Et ſub huius arboris natura ſanctos
& fideles ſignificari prophetica autoritas eſt,Eſaia dicente:Exorientur,tan-
quam fœnum in medio aquæ, & tãquam ſalix ſuper defluentem aquam.
Oritur enim ex mortuo quiſque antea peccatis aridus,& ab anterioris ui-
tæ radice deciſus,nunc eloquio dei, & ſacramento baptiſmi aquis uita-
libus reuiuiſcit.Sed & cum feſtiuitas ſcenopegiorum Iudæis corporaliter
traderetur,quod tabernaculum frondeum,cum ad futuræ lætitiæ, & ta-
bernaculi exemplum ex electarum arborum ramis pararetur, etiam ex
ramis fluuialis ſalicis effici iuſſum eſt, quia ex conuentu ſanctorum ui-
rorum cœleſtis tabernaculi futura eſſet lætitia perfecta. Organa autem
ſcriptura humana corpora quorum honeſtis motibus, & concinentibus

C operationibus quæ deo placita ſunt, pſalmus eſſe ſignificat. In media igi͂t earum ſecularium confuſionum captiuitate, hi qui amiſſam Sion recordā tur, qui in Adā extorres factos ſe eſſe cœleſtis Hieruſalem meminerūt, qui & captos ſe eſſe in Babylonia ſentiunt: hi ſedentes & flentes corpora ſua in formam ſanctorum uirorū habitumq; ſuſpendunt, à terrenis ſe deſiderijs erigentes. Sed licet per cōtinentiæ ſtudium in ſalicibus ſuſpenſa noſtra ſint corpora, tamen ea quæ captiuos nos efficiunt nō quieſcunt. Sequitur enim:

Quia illic interrogauerunt nos qui c.d.n.u.c. Et qui abduxerunt nos h. c.n.d.c.ſ.) Si quis humanæ naturæ conſuetudinem recolat, ſenſum omnē abſolutum habebit. Nanq; qui laborant à uitijs deſinere, & eorū quæ impie geſſerunt obliuiſci uolunt, incentiuo tamen conſuetudinis ægre deſinē tis agitātur, & ea quæ occulta ſunt uitia in nobis admiſcere ſe fidei ſacramē tis, & inſerere pertentant, ut inter diuinos hymnos, & ſacras lectiones harū inimicarum captiuantium nos cupiditatum cogitatio ſubrepat. Nec ſanè deeſt hoc abſolutum in plurimis exemplū. Multos enim iniquos uidemus legere atq; diſſerere, & hos rurſum accidit diuerſatos eſſe ſemp in ſtupris, & impietatibus deprehendi. Sanctus uero quiſq; qui organum ſuum in ſalice ſuſpenderit, iſtis qui ſe captiuos duxerant conſortium Sion cantici negat, neq; in inimicis ſibi uirtutibus ſanctarum cantionū uerba cōmunicat. Quæ autem ſunt quæ captiuos ducant, nos Apoſtolus docet, dicēs: Video

D aliam legem in membris meis militantem aduerſus legem mentis meæ, & captiuum me ducentem in legem peccati, quæ eſt in membris meis. Cū igitur inter cōcupiſcentiam carnis & ſpiritus pugna eſt tum ea quæ captiuos nos conantur ſibi ſubdere pertentant occupare corpus eius, & dominari & ſeſe doctrinis ſpiritualibus, ut per conſuetudinem his autoritatem adimāt inſerere. Sed reſiſtendum eſt, & prophetæ uoce reſpondendum: Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena?) Terra noſtra retinenda eſt, & in libertatem tuenda. Polluta enim terrena corpora audire de canticis Sion nihil poſſunt. Et aliena à deo licet noſtra ſint erunt, ſi à lege peccati cœperint eſſe captiua. Sed memoria ſemper cœleſtis illius Hieruſalem, & ſanctæ Sion continenda eſt, uel dum redhiberi optatur, uel dum fletur amiſſa. Id enim ſequitur: Si oblitus fuero tui Hieruſalem obliuiſcatur me dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis ſi n.m.t. Si non propoſuero Hieruſalem principium lætitiæ meæ.) Cum obliuionis pœna recordationis memoria ſpondetur. Sed id quod ait, obliuiſcatur me dextera mea, obſcurum eſt per conditionem Latinitatis. Nam ſecundum Græcitatis proprietatem, qua dictum eſt ἐπιλησθείη ἡ δεξιά μου, non ut ipſa obliuiſcatur, ſed ne obliuio eius fiat oſtenditur. Et magni periculi res eſt, ſi dexteræ noſtræ fiat obliuio. Omnes enim, qui ſpei bonæ pleni ſunt dexteræ deputantur, peccatoribus in ſiniſtra collocandis. Con-

A dis. Conditionem ergo obliuiſcendæ dexteræ ſuæ quam ſibi fide & expectatione præſumit, ſub pœna non recordatæ Hieruſalem ipſe propoſuit, ut à memoria dexteræ ſuæ, id eſt, qua in dextera locaretur ſi ipſe memoriam Hieruſalem non retinuiſſet excideret. Addidit aliam pœnam obliuionis, dicens: Adhæreat lingua mea gutturi meo ſi non meminero tui.) Scit infelix os ſuum eſſe à dei laudibus mutum: ſcit beatas illas æternasq; uirtutes throno dei adſiſtentes continuata uoce in dei laudibus permanere dicentes: Sanctus ſanctus ſanctus dominus deus ſabaoth. Scit & de his qui mortuorum modo taciti in dei laudibus uiuerēt dictū eſſe: Sepulchrū patens eſt guttur eorū, quia in gutture eorum, tanq; in ſepulchro patēte in laudes dei emortua uox ſileret. Huius igitur ſeſe ſilentij pœnæ ſub obliuionis cōditione ſubiecit: ſi memor Hieruſalem nō fuiſſet. Sed etiā p id quod ſequitur: Si nō propoſuero Hieruſalem in principio lætitiæ meæ, unicuiq; noſtrum ſecundum uoluntatis ſuæ ſentētiam lætitiæ cauſa ſubiecta eſt, & ex affectu animi ſui initium gaudij ſumit, ut potator ex ebrietate, ut gulo ſus ex cibis, ut auarus ex pecunia, ut libidinoſus ex ſtupris. Hæc ergo unicuiq; pro ut his delectatur lætitiæ afferūt cauſam. Sed propheta Hieruſalem ſibi initium lætitiæ proponit, hinc exordium gaudij ſumens, quod in Hieruſalem receptus immortalis ex mortali erit: quod angelorum frequētium

B cœtui admiſcebitur: quod in regnum dei recipietur: quod cōformis gloriæ ipſius fiet. Neſcit ergo alia gaudia, neq; aliud habet unde lætetur, ſolā ſibi Hieruſalem gaudij initiū præponens. Et quia meminit per multas ſibi corporis infirmitates, per multas ſpiritus anguſtias, per multa ſubrepentiū uitiorum incentiua eò ſe eſſe ueniendum, ueretur, ne quid ſibi per naturā corporis ex uitijs adhæreſcat. Poſt hæc enim ad deum precatur, dicens: Memento domine filiorum Edom in diem Hieruſalem. Qui dicunt exinanite quoaduſque fundamentum in ea.) Edom interpretatur terrenum. Vitia itaque terreni corporis noſtri, quæ quia ex natura corporis noſtri exeunt Edom filij nuncupantur. His Babylonijs, id eſt, confuſionibus, & perturbationibus ſenſus noſtri imperant, ut nos ex ea plenitudine qua repleti ſumus euacuēt. Scriptum eſt enim: Quoniam de plenitudine eius omnes accepimus. Quiſquis enim capax eſt domini quoniam de plenitudine eius impletus eſt. Eſt autem hæc natura turbidi confuſiq; per nitia corporis ſenſus, ut ſi ſemel nos in omnem peccati uoluntatem & conſuetudinem traxerit, omnibus nos bonarum uirtutum ſtudijs exinaniant. Hæc ergo uitia his ſenſus noſtri turbidis confuſionibus imperant, ut nos fundamento ipſo exinaniant. Quiſquis enim ſanctus eſt, pro parte Hieruſalem ipſe eſt, quia ex conuentu beatorum uirorum, & cœleſti conſortio dignorum Hieruſalem uiuorum, & precioſorum lapidum ciuitas erit, quam hæc terrena uitia, uſque ad fundamentum exinanire nituntur.

Quod

C Quod fundamentum in nobis ſit, Apoſtolus docet, dicens: Fundamẽtum autem alius nemo poteſt ponere, præter id quod poſitũ eſt, quod eſt Chriſtus. Omne igitur religionis initium, omne fundamentum ſpei noſtræ eua cuare tentant, ne qua in nobis memoria, & recordatio dei reſideat, ne qua ſpes boni alicuius relinquatur. Fundamento enim fidei, quod eſt Chriſtus eruto & euerſo, ne ipſius quidem ædificandæ nobis per pœnitentiã ueniæ conſolatio relinquetur. Commemorata autem Hieruſalem captiuitate, & filiorum Edom in exinaniendis nobis uſq; ad fundamẽtum adhortatiõe, conſequens eſt, ut quatenus aduerſus hæc nobis prouidendum ſit propheta demonſtret. Demõſtrat planè nõ inopes nos, neq; imperitos relinquẽs cum ait: Filia Babylonis miſera, beatus qui retribuet tibi retributionẽ tuam quã.r.n. Beatus qui tenebit, & allidet p.t.a.p.) Vellem percunctari eos qui ocioſas eſſe ſpirituales pſalmorum intelligentias exiſtimant, quàm hic à propheta Babylonis filiam dictam eſſe intelligant. Et cũ ſuperius ſuper Babylonis flumina ſeſſum atq; ploratum ſit, cur nunc Babylonis filia miſera ſit. Sed quia ſenſus legentis corporali intelligentia caret, ſpiritualis ratio tractanda eſt. Ad infelicem enim illam cõfuſionis & perturbationis noſtræ carnem ſermo omnis reuertitur, quæ ſecundum hiſtoriæ fidem ex cõfuſionis patribus genita eſt. Quia omnis caro ſuperioris carnis eſt filia. Ex
D his enim qui primum cõfuſis linguis cõfuſionis urbem quæ Babylonia eſt condiderunt, uniuerſarum gentiũ initia diſperſa ſunt. Hæc ergo miſera Babylonis eſt filia, id eſt, caro omnium, cui qui retribuet retributiões ſuas beatus eſt, ſi quis carnem ſuam dominatui animæ ſubiecerit. Quiſquis enim eam ſpiritui ſubiecerit, ille omnes eos, qui imperiti deo, & ignari ſunt, omnibus uoluptatibus & deſiderijs ſuis ſubegerit, & captiuæ mẽti dominans imperabit. Sed cum per cognitionem deitatis uitia eius non dico abolitione, ſed morte perimuntur, cum religio: pudicitia: largitio: ſobrietas: & charitas: impietatem: libidinem: ebrietatem: ſimultatem: odia conſumpſerit, omnibuſq; operibus ſpiritus caro uicta famulatur, tunc beatus eſt, qui retributionem ſuam ei retribuit, id eſt, qui dominatum in eam ſpiritus quo uti ipſa in ſpiritum erat ſolita demutat. Neq; ſolum retributor retributionis ſuæ beatus, ſed & ille beatus qui tenebit, & allidet paruulos ſuos ad petrã. Vitia corporis non ſunt ſinenda coaleſcere, ſed in exordijs ſtatim enecanda ſunt. Periculoſæ ſunt iam robuſtæ cupiditates, & difficulter adulta quæq; perimuntur. Leuius autem eſt prorumpentes auellere, teneras excidere, flexibiles retorquere. Beatus itaque eſt quiſquis in exordio inhoneſtas quaſique omnium cupiditatum appetitiones, quæ ex uoluntate carnis oriuntur primum intra ius patientiæ ſuæ uirtutiſque cohibebit, deinde eas ad fidem, atque ad metum dei eliſas enecabit. Omnis enim qui ex peccatis ad religionem transfertur peccata omnia in eam ad quam decesserit religionẽ

A ligionem eliſa comminuet. In eo autem quod paruulos miſeræ filiæ Baby
lonis tenet & allidit ad petram, & uirtus qua naſcētes cōhibet, & fides qua
rie adoleſcant allidit, oſtenditur. Et allidit ad petram. Petram autem ſecun
dum Apoſtolum Chriſtus eſt. In quem beatus eſt qui filiæ Babylonis par
uulos, id eſt, tenera adhuc corporis uitia allidit & cōterit. Ipſi unigenito deo
ac domino noſtro gloria & laus in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus CXXXVII.

Confitebor tibi domine in toto corde meo, quoniā audiſti uer-
ba oris mei. & reliqua.) Duplicem in confeſſione ſignificatio-
nem eſſe in plurimis locis demonſtrauimus, aut peccati noſtri
aut laudationis dei. Et hoc ita eſſe ex euangelicis dictis prom-
ptum eſt noſcere. Nam cum ait dominus: Cōfitebor tibi domine pater cœ
li & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus ſeculi, & reue-
laſti ea paruulis, laudem dei præſens ob reuelata paruulis quæ ignorata eſ-
ſent prudentibus confitetur, docens ideo abſconſa ea eſſe his qui pruden-
tes uiderentur, quia non ſecundum innocentiam paruulorū præceptis euā-
gelicis credidiſſent. At uero ubi in eiſdem euangelijs dicitur, & baptizaban
tur omnes in Iordane confitentes peccata ſua, illic confeſſio peccatorum ſu
orum ſine ambiguitate ſignificationis alterius continetur. Maxima autem
B & utiliſſima eſt letalium uitiorum morbis in eorum cōfeſſione medicina,
ſed confeſſio peccati non eſt tanquam rerum alijs ignoratarum profeſſio,
ut ſi fur de furto, aut homicida de cæde interrogatus confitetur. Neq; tan- *Quomodo cō fiteamur deo.*
quam ignorans qui ſcrutatur corda, & renes deus eſt ad ſcientiam ſuam cō
feſſione tua indiget, cui promptum eſt non ſolum cogitata, ſed cogitanda
perſpicere. Cōfeſſio autem peccati ea eſt, ut id quod à te geſtum eſt per co
gnitionem peccati confitearis eſſe peccatum. Nemo enim quod agit ad id
agendum non audax fructu oblectationis alicuius, aut iudicio bonæ in co
opinionis aggreditur, dum aut rectum putat, aut eo gaudet, ſed cū per do-
ctrinam dei ueriq; rationem ea quæ ſub ſpecie, aut utilitatis, aut uolupta-
tis elegit, intelligit eſſe peccatū per peccati intelligētiam peccatū, id eſſe qđ
à ſe geſtum eſt cōfitetur. Nullus autē id quod peccatū eſſe confeſſus eſt de-
inceps debet admittere, quia confeſſio peccati profeſſio eſt deſinendi. Cæ-
terum in intellectis, & confeſſis admittit. Confiteri enim, id tanquam recēs
cognitum non poteſt, quod à ſe cum peccati cognitione ſit geſtum. Deſinē
dum ergo à peccatis eſt poſt quàm in confuſione eſt cognitio peccati, & cō-
fitendum eſt, ut propheta docuit, corde toto non ex parte, neq; aliqua ad-
huc nobiſcum cognitorum peccatorum operatione reſidente. Quid e-
nim ſi quis de furto pœnitens iniquis, & turpibus lucris pecuniam ſuam
auxerit? Non erit quidem fur, ſed erit auarus & raptor. Aut ſi quis ex
forni-

C fornicatione deſinens, uino ſe nimio corrumpet, corpus quidem ſuum non polluet, ſed animam contaminabit. Et ſi quis ex cædibus temperans maledicus eſſe perſiſtet, manum quidem homicidam nõ habebit, ſed linguam habebit. Et quomodo quis ex toto corde poterit confiteri non exigua ſecũ peccati parte reſidente? Deterſis itaq; omnibus uitijs confeſſione opus eſt deſinendi, & orandum ſemper ad deum eſt, ut in cohibẽdis peccatis extinguendiſq; incentiuis eorum, pendula uoluntatis noſtræ ſtudia confirmet. Ob quod iam confitens propheta per confeſſionem ac precẽ ſuam in portu ſe innocentiæ collocatum, ait: Confitebor tibi domine in toto corde meo, quoniam audiſti uerba oris mei.) Duplex intelligentiæ huius, ut ſuperius iam diximus, ſenſus eſt. Nam ſiue laudem deo confitetur, quia uerba oris eius audita ſunt: ſiue per miſericordiam dei, cum diu oraſſet adiutus iam omnibus peccatis deſinentibus confitetur. Fidei noſtræ utrunq; cõueniens ut & deum laudemus, & confiteamur intellecta peccata. Dehinc ſequitur: Et in conſpectu angelorum pſallam tibi.) Parum ſibi exiſtimat propheta eſſe ut hominibus tantũ præſentibus pſallat, quia homines corporalium tantum negociorum officia inſpiciunt. In eo enim quod pſallit, motum complacitæ deo operationis oſtendit. Non ergo quæ uidentur in corpore cerni deſiderat, ſed ea quæ ſpiritualiter naturæ ſpirituales contuen-

D tur gerere feſtinat. Scit enim ſe ſub ſpecula angelorum uitam omnem moreſq; agere, & ubiq; hæc diuinorum myſteriorum auxilia fidelibus cunctis adſiſtere ut ſcriptum eſt: Præeſt angelus domini in circuitu timentium eũ. Legem etiam Moſi in manu mediatoris per angelos fuiſſe diſpoſitam docet Apoſtolus. Nec non & Heliſæus abſolutiſſime docuit humanas infirmitates angelorum auxilijs defendi, & in omnibus periculis ſi fides maneat in nobis adeſſe ſpiritualium uirtutum defenſionem. Nanq; cum rex Syriæ capere Geth urbem in qua idẽ Heliſæus propheta eſſet pararet, & nocturnis itineribus exercitum ſuum, qui antelucanus urbem obſideret deſtinaſſet, puer Heliſæi cõſpecta obſidione dixit: O domine quid faciemus? & dixit Heliſæus: Noli timere quia plures ſunt nobiſcum, quàm cum illis. Et orauit Heliſæus ad dominũ, & dixit: Adaperi domine oculos pueri huius, ut uideat. Et aperuit dominus oculos pueri & uidit, & ecce mons erat plenus equis & curribus in gyro Heliſæi, & deſcenderũt ad eos. Tantus & tam nobilis propheta ſolus contemplatione auxiliorum ſpiritualium dignus eſt. Sed oratio eius ad deum uiſum incorporalium etiam puero ſuo meruit. In horum igitur adſiſtentium humanis auxilijs angelorum cõſpectu pſallat propheta ſpiritualibus ſpiritualium operum cõteplatione placiturus. Sed non ſolum coram angelis pſallit, ſed etiam id quod ſequitur efficiet: Adorabo ad templum ſanctum tuum. Non in templo ne quid ſecũdum conſuetudinem Iudæorum corporaliter loqui uideretur, ſi adoret in templo.

A templo, ſed ad templum, id eſt, apud templum ſpiritu & corpore adoraturus. Templum autem deo eſſe ſanctum ſanctos quoſque Apoſtolus docet dicens. Vos enim eſtis templum dei, & ſpiritus dei habitat in uobis. Habitatio ergo quæ ex nobis deo digna erit, deo templum eſt. Apud hoc ergo templum deo ſanctum adorabit, non ſine perfecta ratione doctrinæ, ne qua hæreticis de incompoſitæ orationis confuſione ad ſtudia ſua pateret irreligioſitatis occaſio. Ait enim: Et confitebor nomini tuo ſuper miſericordiam tuam & ueritatem tuam.) Cum dei nomini confitetur, tenet euangeliorum & legis congruam fidem. Quod enim ſibi nomē eſſe ſciri deus uoluit, eodem dicto euangelij & legis dominus ſadducæis reſurrectionē corporum abnegantibus reſpondens oſtendit. Ait enim: De reſurrectione autem mortuorum nō legiſtis quod dictum eſt uobis à deo dicente: Ego ſum deus Abraham, & deus Iſaac, & deus Iacob? Non eſt deus mortuorum, ſed uiuentium. In abſoluto ergo hæreticorum error eſt, qui alium atque alium euangeliorum & legis deum aſſerunt, cum dominus id quod principale in lege eſt ad confirmationem ſpei euāgelicæ commemorat. Eſt autem & nomē aliud deo quod in euangelijs cognoſcimus domino dicente: Pater uenit hora honorifica filium ſuum, ut & filius tuus honorificet te. Et poſt multa alia ſequitur: Manifeſtaui nomen tuum hominibus. Et quod nomen eſ-

B ſet ſuperius oſtendit dicens: Pater uenit hora honorifica filium tuum. Huius ergo nomen confitetur, adorat, qui & ſecundum legem deus Abrahæ & deus Iſaac & deus Iacob ſit, & ſecundum euangelia unigeniti dei pater eſt. Extinguit quoq; inſolentem eorum profeſſionem qui humanæ naturæ & infirmitatis immemores & immiſericordem deū prædicantes peccatis pœnitentium ueniā & ſolatium non relinquunt, cum ad pœnitentiam per quam à peccatis deſiſtitur doctrina legis prophetarum euāgeliorum Apoſtolorū eos qui peccauerint adhortetur, ut deſperatæ iam ſpei aliquantulum per eā ſolatij cōparetur, ut amiſſis licet beatis & maximis & deo proximis, ne his ſtatim quæ talibus ſunt ſecūda careamus. Tollit etiā ſtultiſſimam eorū temeritatem qui fruſtrato falſoq; corpore dominum in carne uiſum eſſe contendunt, ut eū pater ementita ueritate in habitu falſæ carnis oſtenderit, non recordantes poſt reſurrectionem corporis ſpiritū ſe uidere credentibus Apoſtolis dictum eſſe: Quid conturbati eſtis & quæ cogitationes aſcenderūt in corda ueſtra? Videte manus meas & pedes meos quoniā ipſe ego ſum, palpate & uidete, quoniam ſpiritus carnem & oſſa nō habet ſicut me uidetis habere. Ab horum igitur confeſſione confeſſionem ſuam propheta diſcernit perfectæ fidei tenens ordinem, cum in nomine deum Abrahæ, & deum Iſaac, & deum Iacob, cum in miſericordia pœnitenti miſericordem, cum in ueritate uerbum caro factum confitetur. Cauſa etiam confeſſionis hinc ſumitur. Quoniam magnificaſti ſuper omnia nomen ſanctū tuum:

GG Non

C Non uni tantũ genti dei nomen eſt cognitum, ſed ſuper omnia magni-
ficatum eſt & in omnes magnitudo ſanctitatis extenditur. Non barbarus,
non Scytha, non ſeruus, non liber, non mulier, non uir, non ætas ulla ſecer-
nitur. Super omnia enim magnificatũ dei nomen eſt. Templa collapſa ſũt,
ſimulachra mutata ſunt, aruſpices interuentu ſanctorum ſilent, augurum
fides fallit, unum dei nomen in omnibus gentibus ſanctum eſt. Adeſt enim
ſemper in ſe ſperantibus ſanctis ſuis, ut ubicunq; inuocatum fuerit, præſen-
tem opem tribuat. Ait enim: In quacunque die inuocauero te exau-
di me.) Nullũ diem iuſtus quiſq; ſine metu tranſigit, neq; anxia ſemper er-
ga ſe fides ſecuri temporis ociũ recipit. Scit omnes dies plenos inſidiarum
ſibi eſſe. Diabolo atq; angelis eius excidium ſibi ſemper mouentibus. Scit
diem illam domini occultam & inſperatam & modo nocturni furis repenti-
nam futuram. Vt igitur ſe in quacunq; die inuocantem exaudiat deprecaẽ:
Nec diffidit propheta quid in quacunq; die exauditus obtineat. Sequitur
enim: Multiplicabis me in anima uirtute tua.) Per inuentam fidei curã
multiplicabitur ipſe in animæ uirtute. Ne quid in ſe tribulationibus, ne q̃d
terroribus pateat, ſed cum tẽtationes ingruerint, cum metus incidet, omnia
multiplicata animæ uirtute tolerentur. Et quia certa ſpes iſta eſt ut animæ
uirtus diuinæ miſericordiæ multiplicetur, auxilio debitam ob id ab omni-
bus deo confeſſionem fatetur dicens: Confiteantur tibi domine omnes
reges terræ, quia audierunt uerba oris tui. Et cantent in uijs domini quoni-
D am magna gloria domini. Quoniã excelſus dominus & humilia reſpicit, &
alta à longe cognoſcit.) Et quos reges terræ propheta ſignificet, iam in pluri-
mis pſalmis oſtenſum eſt. Reges non gentium, ſed terræ, id eſt, ſui uniuſcu-
iuſq; corporis reges deſinente à ſe regno peccati: uocati em̃ ſumus in regnũ
cœlorum, & regno mortis euerſo: mors enim regnauit ab Adam uſque ad
Moſen, & iam unuſquiſq; rex ſuus eſt ſecundum Apoſtolum. Iam ſine no-
bis regnatis. Horum igitur confeſſio deo digna eſt. Audierũt enim omnia
uerba oris dei & in reges ſe conſtitutos ſciunt. Neq; ſolum confiteantur, ſed
& cantent in uijs domini, nõ tranſgredientes uias dei, ſed in his euntes. Viæ
autem dei ſunt prophetæ omnes & Apoſtoli in unam uiã unumquẽq; uia
ſua dirigentes. Et quod ex omnibus in unam cõcurratur propheta demon-
ſtrat, dicens: State in uijs domini & interrogate ſemitas dei æternales, & ui-
dete quæ eſt uia bona & ambulate in ea. Viæ enim domini æternæ. In his
itaq; uijs domini cantandum eſt & hymnis prophetalibus concinendum,
quia magna dei gloria eſt. Magnificentiæ enim eius non eſt finis. Nã ma-
gnitudinem gloriæ ſuæ opera teſtantur cœlum, terra, æther, maria, homo
ipſe qui rationis particeps horum cognitione perfectus eſt, ut per hæc uiſi-
bilia inuiſibilem dei gloriam contueretur. Neq; ſolum magna eſt dei glo-
ria, ſed etiam excelſus eſt, & humilia reſpicit. Hinc eminenti celſitudinis ſuæ
admi-

A admiratio maxima eſt, quod humilia reſpicit qui excelſus eſt. Sed quæ humilia reſpicit? Nempe iſta cor contritum & humiliatum deus non ſpernet. Et rurſum: Et ſuper quem reſpiciam niſi ſuper humilem & trementem uerba mea? Sed quia excelſus humilia reſpicit, habet in ſe aliam quoque admirationem quod & alta de longe cognoſcit. Superbæ & inſolentes cogitationes deum non fallunt, agnoſcit omnia & nihil ſcientiæ eius impenetrabile eſt. Deus (ut ſcriptum eſt) propè eſt his qui tribulato ſunt corde. Non admiſcetur autem arrogantibus, neque inſolentibus propè eſt. Vnicuique enim noſtrum pro fidei diuerſitate aut proximus eſt aut remotus: Spirituali uirtute ubi ſe dignum eſt acquieſcens, & ideo humilia de corpore & à longe alta cognoſcit. Et qui per indignitatem abeſt ab inſolente, per uirtutem longe quæ licet ſunt, ſuperba cognoſcit: Si ambulauero in medio tribulationis uiuificabis me.) Non abnuit iuſtus iſte, ne in medijs tribulationibus ambulet. Scit enim quia tribulatio patientiam ſecundum Apoſtolum operatur. Scit improbabilem uirum non placere, ſcit uictorem militem niſi bello non futurum. Scit intẽptatam fidem languere, ſcit in tribulationibus ſecũdum Apoſtolum gloriandum. Scit imparem ſe tribulationibus ſine auxilio dei eſſe, & idcirco per deum ſalutis ſuæ certus eſt. Et cũ in medijs tribulationibus ambulet, per eaſdem ſe uiuificandum eſſe confidit. Ait enim:

B Super iram inimicorum meorum extendiſti manus tuas & ſaluum me fecit dextera tua. Dominus retribuet pro me.) Iraſcentibus inimicis extenſa nos manus dei protegit. Tribulationes enim inimici afferunt iraſcentes fidei & ſpei noſtræ, quia aduerſarius noſter ſecundum Apoſtolum diabolus tanquam leo rugiens ambulat quærens nos deuorare. Sed ſuper iram inimicorum per quos diabolus ſemper operatur manus domini extenditur, & ſperantes in ſe ſaluos facit dextera eius. Virtus ſignificatur in dextera, & ideo dominus qui dei uirtus & dei ſapientia eſt, non nunquam dei dextera cognominatur, per quem aduerſus omnes inimicos in omni tribulationum bello protegimur. Seruauit autem euangelicæ manſuetudinis propheta rationem qua iniuriam reddere his qui nos perſequuntur inhibemur dicẽs: Dominus retribuet pro me. Illi enim uindicta ſeruanda eſt, qui in calumnia ueſtes demitti & pallium iuſſit, qui poſt iniuriã alapæ unius præberi & maxillam alteram uoluit, qui uetuit malum pro malo reddi, plus uindictæ adepturis his qui æterno iudici ultionem præſentis iniuriæ reſeruaſſent. Cõcluſit deinde fideliſſime ſpei uoce: Domine miſericordia tua in ſeculum opera manuum tuarum ne omittas.) Vt quia dei miſericordia in ſeculum eſt extendẽs ſuper iram inimicorũ manum ſuam, & fideles ſuos protegens dextera ſua, & pro his retribuens opera manuum ſuarum non omittat hominem ſcilicet qui ait. Manus tuæ fecerunt me &c. Nõnunquam manu dei facta commemorari ſolent, homo uero ſemper manibus dei effectus nobilio

C te in eum opere ex manuum commemoratione monſtrato. Vt igitur hunc non omittat precatur, ut ſit ei auxiliator aſſiduus per eum & in eo qui dicit. Ecce ego ſum uobiſcum omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi, dominum Ieſum Chriſtum qui eſt benedictus in ſecula ſeculorũ, Amen.

Pſalmus. CXXXVIII.

DOmine probaſti me, & cognouiſti me, tu cognouiſti ſeſſionem meam & reſurrectionem meam. & reliqua.) Omnis quidẽ propheticus ſermo ex diuini ſpiritus inſtinctu profectus eſt, & hoc non in obſcuro eſt, cum legimus, hæc dicit dominus. Et iterum: Audite uerba domini. Et rurſum: Quoniam dominus locutus eſt. Et in eodem, os enim domini locutum eſt ita. De pſalmis autem ipſe dñs in euangelijs confirmat cum de ſe loquẽs ait: Si Dauid in ſpiritu uocat eum dominũ quomodo dicitis quod filius eius eſt? Docens omnia Dauid ſpiritu prophetico elocutum. Locutum autem de ſe, licet in hoc eodem loco oſtenderit, cum ab eo ait, dominum ſe eſſe in ſpiritu nuncupatum, abſolutius tamẽ oſtendit in pſalmis ſacramentum omne corporei aduentus ſui cõtineri, dicens: Hæc ſunt uerba mea quæ locutus ſum ad uos cum adhuc eſſem uobiſcum. quoniam oportebat omnia impleri quæ ſcripta ſunt in libro Moſi & prophetis & pſalmis de me. Non eſt ergo ambiguum quin in pſalmis de eo ſcriptum ſit. Nam & ſi plæraq; in his talia ſint ut ad perſonam patriar- 3
charum, prophetarum, martyrum, Apoſtolorum, generationis quoque pri-
D mæ & generationis ſequentis referri oporteat, tamen quia omnia in Chriſto & per Chriſtũ ſunt, quicquid illud in pſalmis & ſub diuerſorum eſt perſonis prophetatum omne de ipſo eſt. Quia doctrina omnis diuerſis licet præceptorum generibus multiformis, hoc per diuerſos præſtat ut ipſe noſcatur. Hæc nobis propter præſentem pſalmum commemoranda neceſſario fuerunt, ne forte ſine probabili autoritate præſumpſiſſe exiſtimaremur ut ad perſonam Chriſti omnem hãc eius prophetiam referemus. Diligenter autem ea obſeruanda ratio eſt ut quæcunque homini illi quem ex utero ſanctæ uirginis aſſumpſit, & in quo ſe naſci hominem qui deus erat uoluit, apta eſſe & congrua uidebuntur, cum debita cœleſtis naturæ ſuæ dignitate tractentur, neq; ſacramentum ſalutis noſtræ qua in forma dei manẽs formam ſerui accepit ad contumeliam indemutabilis ſuæ & inuiſibilis & incorporeæ & impaſſibilis ſubſtantiæ coaptemus. Quod enim homo fuit nobis profecit, ſibi nihil dẽpſit. Exinaniuit enim ſe in forma dei manẽs ut forma ſerui eſſet, & non ut forma dei eſſe deſineret. Ait enim ipſe: Quæcunq; pater facit eadem & filius facit ſimiliter: nunquid in forma ſerui manens uirtutem & diuinitatem qua in forma dei manebat amiſit? Cum enim in corpore humilitatis noſtræ quæcunque pater facit eadem & ipſe facit, ſimiliter nihil per conſortium carnis à paternæ diuinitatis poteſtate degenerat, neq;

id

A id corpus quod aſſumptum eſt uirtutem naturæ antea manentis aboleuit,
dum in eo corpore quod aſſumptum eſt uirtus naturæ antea manentis ope
retur. Itaq; ſi quid infirmum ex perſona eius dictum reperiretur, ad homi
nem referri oportebit, per quem habitauit in nobis. Verbum enim caro fa-
ctum eſt, & habitauit in nobis. Referendum autem ob id eſt, quia non alie-
næ aut ſimulatæ naturæ hominẽ aſſumpſit. Verbũ nanq; caro factum ha-
bitauit in nobis, non in uicia infirmitatesq; carnis ex uerbi uirtute deficiẽs,
ſed naturæ noſtræ infirmitates homo natus aſſumens. Aſſumptio autem
infirmitatis non fecit infirmum, quia aliud eſt naturam eſſe, aliud aſſum-
pſiſſe naturam. Et extra generis neceſſitatem uoluntatis acceſſio eſt. Non
enim peccator fuit, ſed peccata ſuſcepit. Neque infirmus extitit, ſed portauit
infirmitates. Ipſe enim ſecundum prophetam peccata noſtra ſuſcepit, & in-
firmitates noſtras portauit. Et ne quid in impaſſibilem atq; indemutabilẽ
diuinitatem infirmitatis incidere exiſtimaretur, adiecit: Et nos putabamus
eum in doloribus eſſe. Suſcepit ergo infirmitates, quia homo naſcitur: & pu
tatur dolere, quia patitur: caret uero doloribus ipſe, quia deus eſt. Et cũ in- *Non dolet*
habitauit in nobis, cumq; infirmitates noſtras ſuſcepit, cum ſuſceptis infir- *Chriſtus Obe*
mitatibus non dolet, non poteſt non eſſe qui habitat, nec à ſe defeciſſe qui
B ſuſcepit, nec abolitus deus eſſe qui nõ dolet. Et hæc quidẽ propter præſen-
tem pſalmum commemorata paucis ſunt, quia uidetur ſtatim ex perſona
hominis cœpiſſe, ne per hoc quod tanq; homo loquitur deceſſiſſe ex pa-
ternæ diuinitatis gloria uideretur. Ait enim:

Domine probaſti me & cognouiſti me.) Apoſtolus cũ nos patientiæ &
ſpei doctrina erudiret ait: Tribulatio patiẽtiam perficit, patientia autẽ pro
bationem, probatio uero ſpem, ſpes autem non confundit. Et hæc quidem
in ſanctorũ quoq; uita atq; operibus fuiſſe cognoſcimus, ut multis paſſio-
nibus tribulationibusq; iactati, probabiles deo facti ſint. Si quis enim exu
lem Abraham & in metu parricidij & cœlibatus & in cæterarũ paſſionum
iniurijs manſiſſe fidelem ſemper meminerit, ſi quis fugam Iacob, & præter
æſtiuorum dierũ laborem, hybernarum noctium uigilias in cuſtodijs ouiũ
recordetur, ſi quis Moſi quadraginta annorum ſeruitutem, & in eo acerba
plebis opprobria, & magorum aduerſus eum æmulas poteſtates recenſe-
at, intelliget eos patientia & conſtantia ſpei probatos, non immerito id eſ-
ſe præmij conſecutos, ut in Abrahæ ſemine gentes benedicerentur, ex Iacob
Iſraël eſſet, Moſes pharaoni in deum fieret. Longum eſt paſſiones cætero-
rum patriarcharum, prophetarum, Apoſtolorum, & beata illa atq; inuicta
Pauli in mari, in fluminibus, in terra, in ſolitudinibus, in urbibus, in pro-
prijs, in exteris, in plagis, in uinculis, in carceribus, in theatris fidei documen-
ta memorare. Certe hos omnes patientia probabiles reddidit, per quã non
erubeſcendæ ſpei ſuæ fiduciã probauerunt. Sed hæc oportunius & plenius

C ſuis locis tractata patent, nunc ad eũ ex cuius perſona pſalmum conſtare diximus reuertendum eſt. Non confũdenda autẽ perſona diuinitatis & corporis eſt. Omnis enim nunc in exordio ex perſona eius hominis quem aſſumpſit oratio eſt. Probaſti me & cognouiſti me. Probatus eſt, ut cognoſceretur, quia poſterior eſt probatione cognitio. Et uideamus ſecundum euangelicam doctrinam hic dei filius quomodo ſit & probatus & cognitus. Humilitas nanq; eius per quã meruit ab omni cœleſti, terreſtri & inferno adorari & in gloria dei patris eſſe probatio eius fuit. Ita enim Apoſtolus ait: Fuit obediens uſq; ad mortem, mortẽ autem crucis. Propter hoc exaltauit eũ deus & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomẽ, ut in nomine eius omne genu flectatur cœleſtium, terreſtriũ, & infernorum. Et omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Propter hanc itaque uſq; ad mortem crucis obedientiam infirmitas carnis aſſumptæ & in nomine atq; honore immortalitatis & in patris dei gloria collocatur. Dei eñ nomen donatur, & nomen non ſine honore donatur, honor autem qui donatur non alius poteſt eſſe quàm nominis. Nomen uero indulti honoris non aliud eſt quàm quod gloria eſt paterna. Vt qui in forma dei manens formam ſerui accepit propter obedietiam formæ ſeruilis cũ crucis morte ſuſceptæ in gloria dei patris eſſet, cuius antea manebat in forma. Sed hæc Apoſtolus iam de perfectis locutus eſt. Demonſtrandũ autem in euangelio eſt ubi & probatus & cognitus eſt. Humilitas itaq; eius probatio eſt. Vnigeni

D tus nãq; deus peccatorum remiſſor æterni regni dominus baptizari ſe tanquàm peccator expoſcit. Officium iſtud baptiſta renuit, agnoſcens eũ qui ſibi potius peccata donaret, ille autem ſuſceptam in ſe hominis iuſticiam etiam ſacramento baptiſmi expleuit. Et peccati noſtri ipſe peccati neſcius particeps fieri nõ recuſat, & omnem in ſe humilitatem caducæ carnis aſſumẽs Iordanem turbis peccatorum mixtus ingreditur. Probatur in iſtis omnibus dum geruntur, ſed uideamus an probatus agnoſcitur. Ait enim euangeliſta: Et baptizato Ieſu confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt cœli & uidit ſpiritum dei deſcendentem de cœlo ſicut columbam uenientem in ipſum, & ecce uox de cœlo dicens: Hic eſt filius meus dilectus in quo complacui. Probationem mox conſecuta cognitio eſt. Et quem humilitas probabilem fecerat, hunc paterna uox filium complacitũ ſibi poſtq; probauit, oſtendit. Eſt & probatio quam ſtatim cõſecuta cognitio eſt. In deſerto igitur temptationi diaboli ſubijcitur, ſeſeq; nunc in faſtigium templi, nũc in excelſum montem patitur efferri. Contumeliæ itaq; & iniuriæ tam graui ſe dedit, dũ in deſerto eſt, dum conditione temptationis illuditur, dũ eleuari poteſt in templum atq; montẽ. Sed temptationum probationem agnoſcentis teſtimoniũ non reliquit. Ait enim ſcriptura: Tũc reliquit eũ diabolus, & ecce angeli miniſtrabãt ei. Homo temptatur, homo circũfertur, ſed poſt hæc ange

li mi

ſi miniſtrant. Per probationem cognoſcitur, per cognitionem dignus eſt mi niſterio angelorum. In cæteris autem quotiens probatus eſt totiens & co gnitus eſt. Petrus autem paſſionem eius deteſtatus eſt, crucis in eo ſcanda lum præ amore & confeſſæ iam à ſe diuinitatis cognitione non ſuſtinens. Sed quia eũ ob infidelitatem crucis ſatanam nuncupaſſet, non multo poſt eum in monte gloriæ ſuæ habitu conſtitiſſet tali à patris uoce cognoſcitur: Hic eſt filius meus dilectus in quo complacui, hunc audite: Probationem quam tẽptatio Apoſtoli effecerat, paternæ uocis agnitio eſt conſecuta. De inde ſequitur: Cognouiſti ſeſſionem meam & reſurrectionem meam.)

In ſeſſione doctrinam ſignificari euangelica eſt autoritas. Seſſiones autem nobiſcum hæ ſunt quæ à Græcis cathedræ nuncupantur. Moſes cathedram habuit ſecundum domini dictum: Super cathedram Moſi ſederunt ſcribæ & Phariſæi. Omnia ergo quæcunque dicunt uobis facite & obſeruate, ſecundum autem opera eorum nolite facere. Dicunt enim & non faciũt. Cum igitur doctrina phariſæorum ob id probabilis eſſe docetur, quia ipſi in Moſi cathedra ſederunt, doctrina neceſſario ſignificatur in cathedra. Cognouit itaque ſeſſionem eius, cum dignitatem eius in omnibus prædicat, cũ
B uoluntatem eius qui ſe miſit exequitur, cum humilitati corporis ſui gloriã poſtulans audit è cœlo: & honorificaui & honorificabo. Sed doctrina eius non minus in ſeſſione quàm in reſurrectione eius cognoſcitur. Nam ut ſeſſio doctrinæ præceptum eſt, ita & reſurrectio operationis effectus eſt. Sedens Ieſus docuit in monte, ſed poſt doctrinam ad opera deſcendit. Ita eñ ſcriptum eſt: Et deſcendente eo de monte ſecutæ ſunt eum turbæ. Et ecce leproſus quidam adorabat eum dicens: Domine, ſi uis potes me mundare, & extendens manum tetigit eum Ieſus dicẽs: Volo, mundare. Ad ſanandã quoque archiſynagogi filiam ſurrexit dominus. Scriptum eſt enim: Et ſurgens Ieſus ſequebatur eũ cum diſcipulis ſuis. Cum autem perfectum illud in lauandis Apoſtolorum pedibus humilitatis ſuæ officium expleuit, ita legimus: Surrexit à cœna & poſuit ueſtimenta ſua, & accepto lintheo præcinxit ſe. Cognoſcitur itaq; in ſeſſione eius & reſurrectiõe doctrina atq; opus, quia & ſermone & opere dei in ſe patris gloriam prædicabat.

Intellexiſti cogitationes meas de longe.) Scrutans corda & renes deus eſt. Et quomodo de lõge cogitationes eius intellectæ ſunt? De longe nõ ad locum, ſed ad tempus refert. non enim de longe ſe intellexiſſe ait, ut ſignificatio loci eſſe credatur tanq̃ longe ab humanis operibus ſit, cum uiſu uirtutis ſuæ & ſcientia quæ cogitantur intelligat, ſed de longe intellexiſti ait præteriti potius temporis ſignificans ætatem. Et ubi iſtud quod longe ante cogitationes ſuas cognouerit reperiemus? Nempe ubi dicitur: Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo cõplacuit animæ meæ. Ponam ſpiritum meum ſuper eum, & iudicium gentibus nunciabit. Non clamabit. Nõ con

C tendet neque quiſquam in plateis uocem eius audiet. Et huius prophetiæ tum euāgeliſta meminit, cum his quos curabat, ut de ſe tacerent iubebat. Has ergo cogitationes eius humilitatis ſcilicet & patientiæ longe ante intellexit, qa de his erat prophetarum ore teſtatus:

Semitam meam & directionem meam inueſtigaſti.) Eſt autem de ſemita & directione ãntequàm id ipſum tractetur non nihilum præloquendū, id nanque quod nobiſcum ſemita eſt, alia uirtute atque intelligentia cū Græcis eſt. Tritam enim nuncupant, id eſt, frequenti greſſu diſcurſuque contritam, per quam non ſemel neque aliquando, ſed ſemper ineūdum ſit. Quod autem noſtri directionem tranſtulerunt, id illi ex Hebræo χοῖνον interpretati ſunt, χοῖνος autem quarūdam gentiū conſuetudine certū & conſtitutū modū itineris ſignificat, ut quod nos millarium id illi χοῖνον nuncupent. Dominus itaque noſter in eo corpore quod aſſumpſit iam tranſcurſam à ſe atque tritam in prophetis ſemitam percurrit, & certum conſtitutumque ſibi itineris ſui finem confecit. Quod autem per tritam prædicationis ſemitam ambulauerit, audiamus ipſum dicētem: Hieruſalem Hieruſalem quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui miſſi ſunt ad te. Quotiens uolui congregare filios tuos ſicut gallina cōgregat pullos ſuos, & noluiſti? Quotiens cum ait, frequentiam numeroſæ ſignificationis oſtendit. Nihil ergo noui & egit & paſſus eſt, cum per nolentem congregari filios ſuos Hieruſalem totiens & auditus & inhonoratus eſt in prophetis. Quod autem definitum &

D præſcriptum iter confecturus eſſet, oſtendit in eo cum ait: Ego te honorificaui ſuper terram, opus cōſummaui quod dediſti mihi. Qui datū ſibi opus conſummat, modum præſcriptæ operationis expleuit. Scit autem ſibi conſtitutum eſſe quid gerere oporteat, cum ait Petro gladio his qui ad cōprehendendum eum uenerant reſiſtenti: Calicem quem dedit mihi pater meus non uis ut bibam illum? Docens ſe ſibi traditum à patre paſſionis calicē eſſe bibiturum. Scit ſe etiam ſemitam ſuam directionemque compleſſe, cum potato aceto ſpiritum traditurus ait: Conſummatū eſt, & mox tradidit ſpiritum. Hanc ergo ſemitam & directionem ſuam pater inueſtigauit. Inueſtigauit autem cum per prophetam de ſorte ueſtis prophetauit, ut ſcriptū eſt. Et ſuper ueſtimentum meum miſerūt ſortem. Et iterum cum de tradito inter latrones atque ſuſpenſo recognitus eſt propheta dicens; Et cum iniquis æſtimatus eſt. Et cū de oſſe intacto atque impreſſo uulnere ante prædictum eſt: Os eius nō confringetis, & uidebunt quem cōpunxerunt. Hæc itaque & oīa quæ erant in paſſiōe præſcripta à deo pueſtigata ſunt ut fuerāt ꝓpheta ta. Ac ne qd ex his quæ geſſit ac paſſus eſt incognitū fuiſſe patri exiſtimaretur, generaliter cūcta cōplexus eſt dicēs: Et oēs uias meas præuidiſti.) Sed qui præuidit, uidit antequam res eſſet. Præuidit etiā hoc qa nō eſt dolus in lingua mea. Eſt eīm ſecundum propriā ꝓfeſſionem, ueritas, uia, & uita. Nō recipit

τὴν τρίβον.

A cipit dolũ ueritas,non eñ mẽtitus eſt aut feſellit:lingua omnis eius officio functa eſt ue-ritatis, qua ait:Cœlũ & terra præteribunt,uerba aũt mea nõ præteribunt. Patrẽ deum prædicat,ſe uero eſſe & hominis & dei filium cõfitetur.Dolũ prædicatio iſta non habuit,quæ & de ſe & de honore eius qui ſe miſerat fatebatur.Proficit deinde paulatim ſermo cœptus ab homine,& ad ſignificationem naturæ in eo cœleſtis extollitur,cum ait:

(Ecce tu domine cognouiſti omnia nouiſſima & antiqua, tu formaſti me & poſuiſti ſuper me manum tuã.Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me,confortata eſt,non potero ad eam.) Perſonæ iſtud prophetæ non conuenit, ut ex ſe dixiſſe uideatur,mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me ut mirabilis facta dei cognitio ex eo ſit,Moſe antea cognitionem nobis dei libro legis loquente: Sed ne ipſi quidem Moſi hoc eſſe proprium potuit deum anteq̃ flagrantem rubum conſpicit neſcienti.Opinione quidem electi in Abrahã & Iſaac & Iacob populi ſui religioſo,ueruntamen familiarem cognitionem ante hoc tempus niſi à deo non adepto.Sed omnis ſermo iſte ei non competit qui ait:Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus.Et qui ait:hæc eſt autẽ uita æterna,ut cognoſcant te ſolum uerum deum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum.Sed hæc ſuo loco plenius proſequemur.Deſcendendum autem ad id eſt ſecundum ordinem dictorum. Ecce tu domine cognouiſti omnia nouiſſima & antiqua.Nouiſſima ſunt cum probaſti, cũ cognouiſti, & cætera quæ propria ſunt eius hominis quẽ aſſumpſit.Antiqua ſunt quæ modũ non habent,quæ indefiniti temporis ſignificant uetuſtatem.In principio enim erat uerbum & omnia per ipſum facta ſunt.De hinc ut nouiſſima deus & antiqua cognouit,ita in eo quod ſequitur,tu formaſti me & poſuiſti ſuper manum tuam utrunq; ſignificat, ut quod formauit antiquum ſit,quod ſuperpoſuit manum nouiſſimum ſit. Quod enim ſecundum naturam diuinitatis formatus ſit Apoſtolus docet dicens: Qui cum in forma dei eſſet.Quod enim in forma eſt formatur in formam,& quidem paternæ naturæ & diuinitatis formam.Et neſcio an quod formatus in forma ſerui eſt,referri poſſit ad patrem ut formatus ab ipſo ſit. Sapientia enim ipſa ſibi ædificauit domum. Sed hinc nec temporis,nec quæſtionis eſt amplius loqui.Quod autem propriæ ad corpoream natiuitatem referri oporteat,& poſuiſti ſuper me manum tuam,ita docemur ex perſona patris.Inueni Dauid ſeruũ meum,oleo ſancto meo unxi eũ. Manus enim mea auxiliabit̃ ei, & brachium meum confortabit eum.Nihil proficiet inimicus in eo,& filius iniquitatis non apponet nocere eum.Et non eſt ambiguum omnẽ hunc pſalmũ ad perſonam domini eſſe referendũ, quia ea omnia in eo ſint quæ & diuinitati ipſius propria ſint & à naturæ noſtræ infirmitate non diſſentiant.Et quia utroq; in tempore,id eſt,nouiſſimo & antiquo uel ipſe prædicãdo uel in Apoſtolis & prophetis loquendo cognitionem ex ſe dei mirabilem

C lem fecit,ait:Mirabilis facta eſt ſciẽtia tua ex me.Sed mirabilis quomodo?
Nempe dum omnia eſſe intra deum docentur,dum deus eſſe in omnibus
prædicatur,dum immenſa & incõpræhenſibilis natura intus atq; extra ma-
nens locos omnes quibus contineri poſſit excedat.Mirabile eſt deum ubi-
que eſſe & nuſq̃ abeſſe.In omnibus eſſe & totum eſſe & extra locos ac tem-
pora pro infinitate atq; æternitate ſua ſemper eſſe.Hoc mirificum,hoc con-
fortatum, id eſt, ſine infirmæ iam intelligentiæ opinione firmatum. Sed
quid eſt iſtud quod dicitur non potero ad eam? unigenitus ait: Omnia
quæ patris ſunt mea ſunt. Et ſicut habet pater uitam in ſemetipſo,ita & fi-
lio dedit uitam habere in ſemetipſo,& ſicut pater uiuificat mortuos ita & fi-
lius quos uult uiuificat, ſimiliter & ego & pater unum ſumus. Nulla di-
ſcretio poteſtatis in uerbis eſt,nulla etiam differentia uirtutis in factis eſt.
Quod unum ſumus,plæriq; irreligioſorum ad uoluntatis tantum concor-
diam retulerũt.Sed cum dicitur,uel operibus meis credite quia pater in me
& ego in patre,non tantum uoluntatis unitas,ſed etiam diuinæ uirtutis o-
ſtẽditur. Ergo cũ omnia quæ pater facit faciat & filius eadem ſimiliter,quæ-
rendũ eſt,quid ſit quod dictum eſt,non potero ad eam.Sed cum audio pa-
ter maior me eſt.Et rurſum, non poteſt filius à ſe facere quicq̃ niſi quod ui-
derit patrem facientem,hæc mihi intelligentiam ſuggerunt dicti huius,nõ
D potero ad eam.Eſt enim pater maior filio,ſed ut pater filio,generatione nõ
genere. Filius enim eſt,& ex eo exiuit & licet paternæ nũcupationis proprie-
tas differat,tamen natura non differt.Natus enim à deo deus non diſſimi-
lis eſt à gignẽte ſubſtantia.Non poteſt ergo ad eum ex quo eſt exæquari.
Nam q̃uis alter in altero per uniformem ac ſimilem eiuſdem naturæ glo-
riam maneat,tamen & ex quo genitus eſt non exæquari in eo uidetur poſ-
ſe quod genuit.Et uideamus an hoc quod non potero ad eam,ad dignita-
tem paternæ confeſſionis relatum ſit:

Sequitur enim quò ibo à ſpiritu tuo & quò à facie tua fugiam? Si aſcen-
dero in cœlum tu illic es, ſi deſcendero in infernum ades.Si ſumpſero pen-
nas meas ante lucem & habitauero in poſtremis maris. Etenim illuc ma-
nus tua deducet me & tenebit me dextera tua.) Non excedit paternam fi-
lius infinitatem,neque naturam quæ ultra locos omnes eſt is qui in ſinu eſt
trãſgreditur. Sit licet in cœlo,ſit in infernis & ultra poſtrema maris euolet,
adeſt tamen ille ubicũq; qui ubiq; eſt.Nec ſubterfugi poteſt intra quem o-
mnia ſunt,& qui in omnibus eſt.Et ne quid irreligioſe ad contumeliam in-
demutabilis atq; impaſſibilis ſubſtãtiæ opinemur ex eo quod dictũ ſit,aut
à facie tua quò fugiam,ut uideatur fugã ob paſſionis metum cogitaſſe,di-
ctorũ uirtus noſcenda eſt,ut incolumi dignitate hæc neceſſario cõmemora-
ta eſſe intelligãtur.Nemo aũt eorũ qui in ſtudijs doctrinæ cœleſtis demo-
rant poterit ambigere deũ atq; hominẽ dñm noſtrum Ieſum Chriſtũ con-
fiteri.

A fiteri. Et hominē qdem in tēpore,deum uero ſemper, & ante hominem & poſt hominē. Vtrūq; uero deū ſcilicet atq; hominē,tunc tātum cū in homi ne fuit.Erat eñ in forma dei & formā hominis accepit:Et rurſum: in gloria dei patris eſt,forma ſeruili in gloriā eius cuius in forma ante manebat proficiente. Corruptionis ſcilicet natura per profectum incorruptionis abſorpta. Cum igitur pſalmum huncceptum ex perſona hominis quē aſſumpſit meminerimus,diligenter contuendum eſt ut intelligamus quid diuinitati eius,quid homini ſit aptandum. Atque ita ut ſenſum noſtrum dictis magis applicemus, quàm per fallacis intelligentiæ opinionem ſenſui dicta ſubdamus. Ait enim: Quò ibo à ſpiritu tuo aut à facie tua quò fugiā? Diuerſa ſignificatio eſt ſpiritus atq; faciei. Et à ſpiritu quidē abibo, à facie autem fugiam. De hinc ſequitur: Si aſcendero in cœlum illic es, ſi deſcēdero in infernum ades. Non eadem eſt aſcenſio in cœlum quæ & deſcenſio in infernum. Tertium deinde eſt, ſi ſumpſero pennas meas ante lucem & habitauero in poſtremis maris, & enim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Iam non hominis hæc uox eſt, ut pennas ſumat, ut ſuas ſumat, ut trans occeanum habitet, ut deducatur illuc manu dei, ut teneatur dextera dei. Potioris iſtud naturæ eſt. Et quis hic ſit qui confidenter hæc dicat, ipſa dictorum ratio monſtrabit. Oſtendens igitur unigenitus deus eā quæ B per ſe mirabilis facta eſt, & ad quam non poteſt paternæ admirationis confeſſionem utrūq; in ſe tempus & naturam utranq; ſignificat, ſcilicet eā qua & in ſpiritu & in corpore manens docuit. Cum enim ait, quo ibo à ſpiritu tuo, tempus illud quo & ipſe ſpiritus in ſpiritu paternæ gloriæ ante aſſumptionem hominis manſit oſtendit. Non enim poterat ſpiritu quòque abeſſe qui ſpiritus eſt, quia nec hic ſalli poteſt, nec ille deficere. Aut cum ait: A facie tua quò fugiam, aſſumptæ à ſe infirmitatis docuit ætatem: humana enim infirmitas faciei dei non patitur occurſum, quia dictū Moſi eſt: quis eſt homo qui uidebit faciem meā & uiuet? Quod non ſuſtinemus defugimus, quia infirmitatis humanæ eſt occurſum naturæ inconſpicabilis fugere. Et fugit quidem quantum ad impatientiam uiſionis. Sed quia ſecundum prophetam uultus dei ſuper facientes mala, naturæ quoque humanæ eſt, iudicium dei quod ſignificatur in uultu fugere non poſſe. Nō enim tanquàm peccator, qui peccati neſcius eſt loquebatur ut fugeret, ſed paternam infinitatem extra omnia manentem cum in ſpiritu ante docuiſſet, nūc quoque ex hominis perſona qui nuſq; deum fugere poſſet oſtendit. Sequitur quoque ratio dictorum, ut utrunque ex eo quod & homo & deus erat dixerit. Si aſcendero in cœlum tu illic es, hoc diuinitatis eſt proprium. Nemo enim aſcendit in cœlum niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo. Terreni enim corporis natura aſcenſionem hanc niſi in cœleſtem gloriam demutata non obtinet. Si deſcendero in infernum ades

Huma-

C Humanæ iſta lex neceſſitatis eſt, ut ſepultis corporibus ad inferos animæ deſcendant. Quam deſcenſionem dominus ad conſummationem ueri hominis non recuſauit. Id autem quò abibo aut quò fugiam, & illic es, & ades ad ſignificationem doctrinæ eius quæ mirabilis ex eo facta eſt pertinet, per quā deus omnia eſſe & in omnibus eſſe ſit cognitus. Vt licet faciem dei homo fugiat quia nō ſuſtinet, licet de ſupernis ad inferos mortis lege deſcendat, deus tamen ubiq; ſit ſemper & in omnibus. Et quia per hæc ſuperiora diſcretum ex utroq; in quo erat naturæ genere prædicauit, dei ſcilicet atque hominis tertio unitatē naturæ iam in ſe proficiētis oſtendit, dicens: Si ſumpſero pennas meas ante lucem, & habitauero in poſtremis maris. Et enim illuc manus tua deducet me & tenebit me dextera tua. Cum ſumpſit pennas iā corpore non grauatur. Cū ſuas ſumpſit, docet hanc euolandi ſemper ſibi fuiſſe uirtutē. Cum ante lucē ſumpſit, tempus reſurrectionis oſtēdit. Cū in poſtremis maris eſt, loca ut deus humanæ demorationis excedit. Cum deducitur manu, non timet: Cū tenetur dextera dei, nō demutat aut decidit. Donauit em̄ illi deus nomen quod eſt ſuper omne nomē, ut in nomine eius omne genu flectat cœleſtiū, terreſtrium, & infernorū, & omnis lingua cōfiteatur, quia dn̄s Ieſus in gloria eſt dei patris. In eo em̄ quod datur ei nomen ſuper omne nomē manu ac poteſtate dei patris in gloria ipſius homo ſuſceptus aſſumitur. Pennas aūt ad demutationē terrenorū corporum in ſpiritualē atq; æthereā naturam referri ꝓphetica autoritas eſt, cum ad inopē ſi-

D dei & bonorū operum pauperē dicitur: ne extendas te cū ſis pauper diuiti, ſenſu aūt tuo abſtine. Præparauit em̄ ſibi pennas ut aquila, & reuertetur in domum eius qui præeſt ei. Pauperem extendentem ſe in opes diuitis arguit, quod infidelitatis ſuæ inopiam fidelium exæquet opulentiæ. Diues enim non humanis opibus, ſed cœleſti theſauro parat ſibi pennas quibus reuertatur in domum eius qui præeſt ei. Reuertitur enim unde decidit. Vnde ꝑ peccatum primi hominis expulſus eſt. Et quis eſt iſte cuius hæc domus eſt, & qui ei præeſt? Nempe ille qui dixit. Amen dico tibi hodie mecum eris in paradiſo. Meminit & alibi dicens cum de ſpiritualium indefeſſa iam æternitate tractaret, pennigerabunt tanq̃ aquilæ, naturam euolandi in cœlum in reſurrectionis demutatione ſumpturi. Sed hic pēnas ſumit uolaturus, nō alienas, nō nouas, ſed proprietatis uſurpatione præſumptas, quia poſt paſſionis uoluntariæ ſacramentum & naturæ & poteſtatis pennas ad cœlum ſe habuerit efferendi. Sequitur etiam idem ordo dictorum & ex utriuſque naturæ intelligentia hominis ſcilicet & dei ſermo decurrit. Ait enim:

Et dixi forſitan tenebræ conculcabunt me.) Vox iſta humana eſſe exiſtimatur, quia uidetur quibuſdam aut irreligioſis aut imperitis ſub illa paſſionis timiditate trepidare, quaſi uero nunc ſermo iſte timoris alicuius habeat profeſſionem, & non magis ſuſceptæ mortis ſignificauerit uoluntatē.

nullo

A nullo eius metu ac terrore prælato. Nõ enim ait tenebræ conculcabũt me, ſed ait, forſitan tenebræ conculcabunt me. Quod fortuitu adiecit incertum humanæ de ſe opinionis qua timere inferos creditus eſt irriſit terrorẽ. Non enim conculcari ſe certus, idem rurſum an conculcetur incertus eſt. Vt autẽ hoc quod ait, forſitan tenebræ conculcabunt me, non ad naturæ ſuæ trepidationem poſſet intelligi, ſed impiæ de ſe intelligentiæ ſignificaret incertũ, continuo ſubiecit: Et nox illuminatio in delitijs meis.) Quomodo enim conculcatur à tenebris cui mors illuminatio in delitijs ſit futura? Domino itaq; paſſio iſta delitiæ ſunt dum portas æreas confringit, dum uectes ferreos conterit, dum omnem poteſtatem deſpoliat, dum de his in ſe triumphat, dum eum quem ad imaginem ſuam fecerat redimit, dum delicijs paradiſi reſtituit. In his igitur paſſionis oblectamentis atq; delitijs nox ei illuminatio eſt, & illuminatio ob id, quia tenebræ non obſcurabuntur à te per naturæ unitatem ad indemutabilem diuinitatis ſimilitudinem. In filio pater eſt, & operibus ipſis teſtantibus, quod in eo pater ſit cõfidenter ait: Nõ obſcurabuntur à te, quia ex perſona patris dictum in pſalmis. meminerimus cum ipſo ſum in tribulatione. Et ipſe dominus in euangelijs, cum de apoſtolorum trepidatione loqueretur ait: Ecce uenit hora ut diſpergatur unuſquiſq; ueſtrum, & me ſolum relinquatis. Sed non ſum ſolus, quoniã pater mecum eſt. Siue uirtute qua ſimilia patri poteſt, ſiue natura & genere & diuinitate, qua ex deo deus natus eſt pater cũ eo eſt. Cõfidenter ergo

B ait, quia tenebræ non obſcurabuntur à te. Non enim ſentit uirtus indemutabilis tenebras & infernam noctem, lux uera non patitur. Sequitur enim: Et nox ſicut dies illuminabitur, ſicut tenebræ eius ita & lumẽ eius.) Hoc totum ad id refertur quod dictum eſt à te. Tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox ſicut dies illuminabitur à te, & ſicut tenebræ eius, ita & lumen eius à te. Semel dictum à te refertur ad plurima. Ideo autem in delitijs nox eſt, quia ſicut dies illuminabitur: illuminabitur autem ob id, quia ut tenebræ ita & lumen à deo ſint, potente tenebrarum conditore condere lumen in tenebris. Et audiamus iſtud euangelicum docentem ita, & lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt. Illo potente ut lux ſit in tenebris, tenebris non potentibus obſcuritatis ſuæ nocte lumen indefeſſi luminis comprehendere. Sequitur deinde: Quia tu domine poſſediſti renes meos, ſuſcepiſti me de utero matris meæ. Confitebor tibi quia terribiliter mirificatus ſum.) Tenet etiam nunc ordinem ſignificationis utriuſq; ut ſe & hominem, & deum doceat. Cum enim poſſidentur à deo renes eius, & à matris utero ſuſcipitur, corporalis in eo conditio monſtratur. In renibus enim uoluptatis eſt cauſa. Sed cuius renes à deo poſſidentur, non exeunt in uoluptates corporis incentiuæ laſciuiæ. Et qui ab utero matris ſuſcipitur, nõ ad opera ſeculi à deo ſuſceptus excedit. Omnis igitur eius uoluntas ac

C labor eſt patrem prædicare,uoluntatẽ patris explere,acceptũ à patre calicẽ bibere.Hæc enim hominis ſui quem aſſumpſit officia ſunt.Sed cum ait:cõfitebor tibi,quia terribiliter mirificatus ſum, confeſſionem omnẽ terribilis de ſe admirationis ad gloriam diuinæ ſubſtantiæ ſuæ reddit. Mirificatus eſt enim ob id,quia deus poſſedit renes eius,quia à matris utero ſuſceptus eſt.Per id enim quod uoluntas & operatio deo dedita fuit.mirificari terribiliter promeruit. Mirificatus autem terribiliter eſt,dum hora crucis tenebræ ſunt, dum tremit terra,dum ſaxa rumpuntur, dum patent ſepulchra, dum mortui reſurgunt, dum in eodem corpore ipſo cõſpicitur,dum clauſis ianuis ſoli ſibi penetrabili aditu aſſiſtit, dum ad cœlos eleuatur, dum apoſtoli gentium linguis loquuntur,dum umbræ eorum morbis medentur,dum claudis nummum poſcentibus curſus donatur, dum eleemoſynis inopum mortuus redditur,dum perſecutores fiunt prædicatores, dum diſſolutis cathenis cantatur in carcere, dum in martyrio martyre uidetur in cœlis,dum poſtremo in eo quod eleuatus eſt corpore à dextris dei ſedet,cuius in gloria & manebat & permanet. Omnem autem eam qua terribiliter mirificatus eſt dignitatem ad opus eius refert,cuius & paruit uolũtati,dicens: Mira opera tua & anima mea nouit ualde.) Quod enim,inquit,terribiliter mirificatus ſum,opus tuũ eſt. Eadem autẽ & in euangelijs ratio ſeruata eſt,ut cum ad demonſtrationem uirtutis ſuæ dixerit,quæcũq;

D pater facit,eadẽ & filius facit ſimiliter.Et rurſum:Sicut pater uiuificat mortuos,ſic & filius quos uult uiuificat,tamen dignitatem operum omniũ patri deferens,cum dicat non poteſt facere filius à ſe quicq̃ niſi quod uiderit patrem facientem,conteſtatã de ſe poteſtatem per reuerentiæ honorem ei, cui oĩa meminerat confirenda ſubiecit, nõ ſibi adimens,quod ſimilia patris poſſet,ſed cum per quem ſimilia poſſet oſtendens. Hæc igitur quibus terribiliter mirificatus eſt,licet quia potuit uirtutis ſuæ fuerint, tamen patris operibus uniuerſa ea detulit dicens,mira opera tua,& anima mea nouit ualde.Humanæ infirmitatis uox iſta non eſt,ut mira opera dei ſe noſſe iactet. Soli hoc competit qui ait: nemo nouit patrem niſi filius. Nouit eñ non utcunq;,non leuiter. Nouit autem ualde per eam fiduciam qua dicit:Pater in me,& ego in patre.In eo enim quod ait ualde,perfectam ſcientiam intimæ cognitionis oſtendit.Et quia omnia mira opera dei ualde anima ipſius nouit,eruditionẽ doctrinæ in nos ſuæ memorat,quia nobis paternæ operationis iam non ſint occultata myſteria,dicens: Nõ eſt occul- Os oſſis. τὸ ὀστοῦν. tatum os meum à te quod feciſti in occulto.) Os Chriſti eccleſiam eſſe & prophetica & apoſtolica autoritas eſt.Nam cum ſecundum ea quæ in Geneſi dicta ſunt de Adã atq; Eua apoſtolus tractaret, ita ait:Hoc nũc os ex oſſibus meis,& caro de carne mea.Ad expoſitionem dicti huius adiecit,dicens:in eccleſia hoc myſteriũ magnũ eſt, ego aũt dico in Chriſto & in eccleſia.Quod

A ſia. Quod autẽ per miſericordiam dei patris eccleſiæ hæc occultata non fuerint, ipſe dominus in euangelijs teſtatus eſt, cum ait: Confitebor tibi pater domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis, ita pater quia ſic fuit placitũ ante te. Ab eo igitur nobis non occultantur quæ facta ſunt in occulto. Nobis quidem non occulta ſunt, ſed ſeculi huius prudentibus facta ſunt in occulto. Quod aũt omnia eccleſiaſticæ ſpei ſacramẽta in occulto fuerint, teſtatur & Apoſtolus, dicẽs: Prout poteſtis intelligere intellectum in ſacramento Chriſti, quod alijs tẽporibus non eſt cognitũ filijs hominũ, ſicut nũc reuelatum eſt ſanctis eius apoſtolis & prophetis, in ſpiritu eſſe gentes cohæredes & concorporales & comparticipes pollicitationis eius in Chriſto. Et iterum: ſecundũ diſpenſationem dei quæ data eſt mihi ad uos ad implendum uerbum dei, ſacramẽtum quod abſconditum fuit ante ſecula & generationibus, nũc manifeſtatum eſt ſanctis eius, quibus uoluit oſtendere diuitias gloriæ ſacramẽti dei inter gentes, quod eſt Chriſtus in nobis ſpes gloriæ. Occultũ itaq; myſterium fuit quod reuelatum eſt, eſſe deo gentes cohæredes & concorporales & comparticipes pollicitationis eius in Chriſto. Occultum autem myſterium eſt, quibus uoluit oſtendere diuitias gloriæ ſacramenti dei inter gentes quod eſt Chriſtus in nobis ſpes gloriæ. Occultum igitur hoc myſteriũ fuit. Quod eſſet Chriſtus in nobis, hoc pater reuelauit. Petro enim dictũ

B eſt, nõ caro & ſanguis reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Reuelatum autem eſt Chriſtum eſſe in nobis in pauperibus, in tribulatis corde, in humilibus terræ, in purgamentis mundi, in eccleſiæ infimis. Infimum eſt enim eccleſiæ, id eſt, omni humilitate ſummiſſum. Hoc ergo occultum myſterium reuelatum eſt, quod eſt Chriſtus in nobis. Non per Apoſtolũ hæc tantum dominus, ſed etiam in hoc eodem pſalmo ita loquitur dicens: Nõ eſt occultatum os meum à te quod feciſti in occulto: Et ſubſtantia mea in inferioribus terræ.) Non in inferno ſicut ſuperius cũ de paſſione tractabat, ſed in inferioribus terræ cum de reuelatis à patre quæ in occulto fuerãt prædicabat. Occultum autem fuerat quod eſt Chriſtus in nobis, id eſt, ſubſtantia mea in inferioribus terræ. In inferioribus ſcilicet omnium humilitatis officijs. Procedit deinde ſecundũ profectum euangelicum ſermo pſalmi, cum ait: Imperfectum tuũ uiderunt oculi mei, & in libro tuo omnes ſcribentur dies, replebuntur, & nemo in eis. Atq; ut omnia ſecundũ doctrinam cœleſtem intelligere poſſimus id, quod difficultatem affert abſoluendum eſt. Quod enim Latini tranſlatores imperfectũ interpretati ſunt, id in Græcis libris ἀκατέργαστον ſcribitur. Nec querimur de tranſlatoribus. Vereor enim ne non aliter ſignificari ab his potuerit. Id autẽ quod Græce eſt ἀτελές. ἀκατέργαστον ſignificat id quod ſine operatione maneat, ut ſit idipſum cũ factum tamen non ſit. Imperfectum autem nobiſcum id demonſtrat, quod

C ceptũ,nec conſummatũ ſit.Sed ſi interius uerbi huius uirtutem pertracte mus,poteſt non ſanè à Græcitatis proprietate eſſe diuerſum.Deo aũt ſoli propriũ poteſt eſſe ut ſit, & infectus ſit,quia quod eſt, non eſt neceſſitatis ut fiat.Quod aũt fit,nõ eſt anteq̃ fiat.Sed quia æternus eſt manet, neque factus eſt.Hoc ergo imperfectũ.Et ut ad intelligentiæ profectũ dicere audeamus,inoperatũ dei oculi eius uiderunt.Imperfectũ enim tuũ uiderũt oculi mei.Sed qui tandẽ oculi?Nũquid ſpũales illi quibus deũ patrẽ ſolus unigenitus uidet?Sed iſti nõ negent his quæ ſequuntur.Et in libro,inquit, tuo oẽs ſcribẽtur,dies replebũtur,& nemo in his. Profectũ indemutabilis illa unigeniti dei natura nõ expetit.Et qui tandẽ ei erit profectus ut omes oculi eius in libro ſcribãtur,ut dies repleantur,ut in his nemo ſit? Hoc totũ cõtumelioſum & impudens eſt opinari.Sed quẽadmodũ os eius,in quo eccleſiæ corpus oſtẽditur,quæ occulta erãt nõ occultata ſũt,& oculi eius hoc quod impfectũ dei eſt,uiderũt.Os aũt ad eccleſiam referri(quæ corpus eſt Chriſti)ſuperius admonuimus.In corpore uero oculũ principalis eſſe offi cij ac uirtutis nemini dubiũ eſt.Et quia oculi potiores cæteris mẽbris ſunt, in his apoſtolos ſignificari nõ ambigẽdũ eſt,per quos lumẽ eccleſiæ & operationis diuina myſteria præbẽtur.Quod dñs manifeſte in euangelijs oſtẽ

D dit.Nãq; cũ apoſtolos ſal terræ,lumen mũdi,& lucernã dñs in candelabro ob egregia & cõſpicabilia ad cõparationis exemplũ fidei ſuæ opera nuncu paſſet:rurſum uocans eos à terrenis & corruptibilibus theſauris & à ſeculi lucris eſſe oculos corporis dixit ita: Lucerna corporis tui eſt oculus tuus.Si oculus tuus ſimplex eſt,totum corpus tuũ erit lucidũ,ſi aũt oculus tuus nequã eſt,totum corpus tuũ tenebroſum erit.Si ergo lumen quod in te eſt tenebræ ſunt,tenebræ ipſæ quãtæ erunt?Extra corporalem intelligentiam locus iſte eſt,& idcirco ſpiritualiter intelligendus eſt.Apoſtoli itaq; qui eccleſiæ,id eſt,Chriſti corporis oculi ſunt,lucidi & ſimplices iubentur eſſe corpore toto lucido,his ſimplicibus manſuro . Si autem nequam fuerint , toto corpore neceſſario tenebroſo futuro nulla ſcilicet tenebris ſpes luminis reſidua, ſi lumen ipſum in tenebris ſit.Ex quo ingenti periculo ſacerdotes qui eccleſiæ oculi ſunt negocijs ſeculi , curis pecuniæ, & familiarium rerum incrementis & conuiuiorum luxibus occupantur . Eccleſiæ enim lumen ſunt,id eſt,corporis oculi. Et ſi lumen ipſum auariciæ & laſciuiæ noctе tenebreſcat corpori, id eſt, eccleſiæ, cui per naturam ſuam tenebræ ſunt,quantæ inſuper tenebræ de exẽplo tenebroſi luminis inuehentur?Hi ergo oculi eius imperfectũ dei uiderũt.Imperfectũ aũt dei diximus,quod factum non ſit,& maneat in quo æternitas infectæ diuinitatis oſtenditur.

Sed audax fortè eſt ut initialem illam dei patris æternitatẽ uiſam ab apoſtolis aſſeramus.Maxime cum dictum ſit,deum nemo uidit unq̃ niſi unigenitus filius qui eſt in ſinu patris.Sed nihil noſtrum dicimus,nihil audax

prædicamus

A prædicamus. Dicat ille qui dixit, qui me uidet, uidet & patrem, non ipſum
ſe patrem eſſe ſignificans. Non enim roganti Philippo ut ſibi patrem oſtẽ
deret reſpõdit: ego pater ſum, ſed ait: qui uidet me, uidet & patrẽ. Per indif
ferentis naturæ uirtutem eum, de quo quærebatur patrem conſpici in ſeſe
reſpondit, & id adhuc abſolutius ſubiecit: Quomodo tu dicis oſtende no-
bis patrem? Nõ credis mihi, quoniam ego in patre & pater in me eſt? Ver
ba quæ ego loquor uobis, nõ à me loquor, ſed pater qui in me manet ipſe
facit opera. Credite mihi, quoniam ego in patre & pater in me. Sin autem,
uel propter opera ipſa credite. Arguit non intelligentem & adhuc de patre
quærentẽ, & ꝑ operum efficientiam uirtutẽ patris in unigenito non contuẽ
tem. Manet enim pater. Eſt namq; genitus ex eo, nõ eſt in eo nouæ creatio-
nis aliena natura. Virtute filius eſt, diuinitate filius eſt, ſubſtantia filius eſt,
generatione filius eſt. Opera teſtantur, poteſtates loquũtur per naturæ ꝓ-
geniem in filio patrẽ eſſe & ꝑ legitimæ originis ſubſtantiam filium in pa-
tre eſſe. Non diſſentit hæc ab unigenito nata generoſitas, una ambo ſunt,
pater uidetur in filio, & uidetur non per inuiſibilis nobis naturæ contẽpla-
tionem, ſed per operum admirationem. Filij enim opera, opera patris ſunt
non imbecillo ad efficienda ea filio, neq; diuerſa uirtute naturæ, ſed id filio
efficiente, quicqd is à quo ipſe eſt genitus efficiat. Atq; ideo per id quod in
maieſtate operũ filius cõtẽplabilis eſt, pater quoq; uidetur in filio. His ergo
B oculis qui æternitatẽ in filio paternæ uirtutis cõtuentur, id eſt, apoſtolis id
precatur, ut in dei libro ſcribãtur. Maneãt ſcilicet in memoriã æternã, ꝓ qb9
tali prece in euãgelijs orauit: Pater manifeſtaui nomẽ tuũ hoibus, quos de
diſti mihi de ſeculo, tui erant, & mihi eos dediſti, & uerbũ tuũ ſeruauerunt.
Nũc cognouerũt, quoniã omnia quæ dediſti mihi dedi eis, & ipſi accepe-
rũt & ſcierũt uere quoniã à te prodierunt, & crediderũt quoniã tu me mi-
ſiſti. Ego pro his rogo, non pro ſeculo rogo, ſed pro his quos dediſti mihi.
Pro his ergo orat, ut in libro dei ſcribantur. Et ſi fortè ambigant, cur nõ in
libro uiuentium ſcripti ſunt, mihi maioris dignitatis uidetur eſſe in libro
dei ſcribi, quia peccatores de libro uiuentium delentur, iuſti autem in libro
dei ſcribũtur. Quod utrũq; ſub his dictis ſignificatur: Deleantur de libro
uiuentiũ, & cũ iuſtis non ſcribãtur. Pro reſurrectiõis enim diuerſitate, quia
ſtella à ſtella differt in gloria, plures in libro uiuentium erunt. Iuſti autẽ in
libro dei ſcribentur, quia peccatores non modo cũ iuſtis non ſcribẽtur, ſed
ne in libro quidem uiuentiũ relinquentur. Sed cõtuendũ eſt qui profectus
eorũ ſit qui in libro dei ſcribẽtur. Nempe iſte: Die replebuntur, & nemo in
his. In quibuſdam codicibus ita legimus: Die formabũtur. Nec multũ dif ἡμέραι πλα
fert repleri & formari. Formamur enim ut conformes ſimus gloriæ corpo- σθήσονται.
ris dei. Et apoſtoli dictũ eſt. Filioli quos iterũ parturio, donec Chriſtus for
metur in uobis. Replemur autem ſecundum dictum prophetæ: Replebi-

C mur ab ubertate domus tuæ. Die itaq; replebūtur, id eſt, uero lumine. Lux enim Chriſtus eſt. Erat enim lux uera quæ illuminat omnē hominē uenientem in hunc mundū. Nō iam ignorantiæ nocte detenti, neq; tenebris huius ſeculi cæci, ſed ueritatis luce illuminati & die repleti. Quod aūt repletū eſt, nihil præter id ex quo impletū eſt recipit. Nox enim in eū qui die repletus eſt, nō penetrat ſecundū illud Apoſtoli: Quæ enim participatio eſt luci ad tenebras? Neq; ſedem Chriſti accipit ſpiritus mūdi, ut ſcriptum eſt: Vos enim non ſpiritū huius mundi accepiſtis, ſed ſpiritum qui à deo eſt. Neq; qui mundo mortuus eſt uiuit ſicut Apoſtolus docet: Viuo enim iam non ego, uiuit aūt in me Chriſtus. Qui die repletus eſt, diem tantū in ſe habet, & ideo ait: Die replebūtur & nemo in his. Nemo in his erit præter diē, quo repleti ſunt, nō pecuniæ æſtus, nō uoluptatū ſtimulus, nō ambitiōis ardor, nō odiorū malignitas, nō inuidiæ aculeus, nō cōuiciorū furor, nō ſupbiæ amentia, nō cætera quæ diaboli ſunt arma atq; uirtutes, ſed lux uera, ſed dies ſola qua repleti ſunt. Cæterarū quoq; iam rerū effecti ſunt incapaces, & dignum planè hi qui ſola die pleni ſunt teſtimonium ſumunt. Sequitur enim: Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui deus, nimis cōfortatus eſt principatus eorū. Dinumerabo eos & ſuper arenam multiplicabuntur.) Quid cum his dictis homini cōmune, ut eos qui ſuper arenam

D multiplicabuntur dinumeraret? Ei tantum iſtud competit, cui ſine recenſione & calculo innumerabilis numeri cognitio eſt. Amici autē eius nimis honorificati ſunt. Nimis cum dicitur, non ſecundū Latinitatis cōſuetudinem intelligendum eſt. Nimis enim nobiſcum id ſignificare ſolet quod neceſſarium modum inutiliter excedat. Sed Græce id quod noſtri nimis tranſtulerunt λίαν interpretati ſunt, in quo magis ualde quàm nimis continetur. Valde ergo honorificati amici eius ſunt. Et amicum quidem Abrahā deo fuiſſe cognoſcimus. Amicum & Moſen lex eſſe deo locuta eſt. Euangelia uero plures iam deo amicos eſſe ſignificant domino dicente: Iam non dico uos ſeruos, quia ſeruus neſcit quid uelit dominus eius, ſed uos dico amicos, quoniā perſtitiſtis mecum in omnibus tentationibus. Hos igitur quos nunc amicos nuncupat, ut ſuperius oſtendimus, & à patre ſibi datos, & patris eſſe confeſſus eſt, ſecundum id quod ait: Et mea omnia tua ſunt & tua mea, amicos patris eſſe eos dicit. Non ſolum autem ipſi honorificati ſunt, ſed etiam principatus eorum confortati ſunt. Ipſi quidem honorificantur cum amici ſunt, cū die pleni ſunt, cū in his nemo eſt. Sed principatus eorū cōfortantur eccleſiæ ſcilicet ab ipſis cœptæ, ab his principia ſumentes, quæ ſuper terram toto in orbe fundatæ fortibus principijs cōſtiterint. Et ut ad eccleſiæ populos referri iſtud neceſſario intelligeretur adiecit: Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabūtur. Nunquid numerus eorum incertus eſt, qui in libro dei ſcribūtur? Ergo nulla eſt difficultas in numero quorum

rum

A rum ueritas maneat in ſcripto. Sed id quod dictum eſt: Super arenā multiplicabuntur, non ad homines tantum exiſtimauerunt, quod Abrahæ dictum eſſet: Et erit ſemen tuum ſicut arena maris. Vt quia Abrahæ ſemen, ſicut arena maris eſt, ad id quod ſuper arenam multiplicabuntur amicis dei multitudo angelicæ numeroſitatis accedat. Non enim aliter ſibi conuenire ſicut arena maris & ſuper arenam maris putauerūt, niſi hominū multitudini connumeraretur copia angelorum. Sed nos uniuſcuiuſq; ſenſui non contraimus. Quid autem ſecundum donum ſpiritualis gratiæ ſenſerimus ſine cuiuſq; contumelia tractabimus. Promiſſiones duas Abrahæ fuiſſe in Geneſi accipimus, unam Hiſmahelis generationem deo dicente: Quia omnē terrā quam tu uides tibi dabo eam, & ſemini tuo in æternū, & faciam ſemen tuum tanq; arenam maris. Si poteſt quis enumerare arenam maris, ita & ſemen tuum dinumerabitur. Nato uero Iſaac & in holocauſtum quantum ab Abraham ſpectat oblato, hæc ſequens repromiſſio fuit: Niſi benedicens benedicam tibi & multiplicans multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli & ſicut arenam quæ eſt ad oram maris. Et ſi ſecundum Apoſtolum hæc duo teſtamenta ſunt, unum ſecundum Iſmahelem in ſeruitutem generans, aliud ſecundum Iſaac in libertatem matris noſtræ Hieruſalem quæ in cœlis eſt educens, dum neceſſe eſt ſeminum in ſtellis &
B in arenis numeroſitas prædicetur. Ergo amici dei ſuper arenam maris dinumerantur. Quis enim abigat ſecundum eccleſiam toto in orbe numeroſam multitudinem gentis Iudææ copia in Chriſto credentium præueniri? Atq; ideo ſuper arenam multiplicabuntur, quia copioſiores his erunt qui ex legis impio populo terreni & aridi ſignificātur in arenis. Hinc ſequitur:

Et ſurrexi & adhuc tecum ſum.) Surrexi ad reſurrectionis gloriam ſpectat. Sed ſecundum præſcientiam dei id quod futurum eſt tanq; præteritum loquitur ob ſcientiam atq; uirtutem qua quæ futura ſunt facta ſunt, ut etiam noſmetipſi facta eſſe exiſtimamus quæ futura eſſe cōfidimus. Id autem & adhuc tecum ſum, nondum temporis eſſe ſignificat ut reſurgat, quia nondū tempus ſit paſſionis cū ſe adhuc eſſe cum deo ꝓfiteatur. Ipſe enim ait: A deo exiui & ueni. Adhuc ergo tecum ſum, quia nōdum temporis eſt, ut ante ueniam & ueniā in mūdum, ut quæ prophetata ſunt expleamus: Quod autem ait ſi occidas deus peccatorem, nūquid qui uenit ſaluare quod perierat & peccatorē redimere, peccatorē precatur occidi? Abſit ut uelit occidi. Sed peccator occiditur cum ſeculo moritur, cum Chriſto cōmoritur ut uiuat in Chriſto. Beatus Apoſtolus ait: Quotidie morimur. Et rurſum: Mortuus ſum legi ut uiuam Chriſto. Morimur aūt ita, quādo in nobis per fidē perempta peccata moriuntur. Audiamus adhuc quomodo deus peccatores occidit ꝑ id qđ dicitur: Mortificate ergo mēbra ueſtra ſuꝑ terrā, fornicationē, immūdiciā, libidinē concupiſcentiā malā, & auariciā. Sic

C peccator occiditur, cum in generationem uitæ ſpiritualis uitiorum omniũ & peccatorum morte renouatur. Sequitur deinde: Viri ſanguinum declinate à me. Quoniam dices in cogitatione, accipiẽt in uanitatẽ ciuitates ſuas.) Latina tranſlatio dum uirtutem dicti ignotat, magnam intulit obſcuritatem, non diſcernens ambigui ſermonis proprietatẽ. Quod enim nobiſcum ſcribitur: quoniam dices in cogitatione, cum Græcis hoc modo eſt ὅτι ἐρεῖς εἰς διαλογισμόν, & illud ἐρεῖς pronunciatione diſtinguitur, ut aut dicis intelligatur, aut contentio, utrũq; enim ſub hiſdem uerbis ſignificatur hoc dicto. Sed hi qui Hebraici ſermonis ſcientiam conſecuti ſunt, nõ dicis, ſed contentiones in eo quod ἐρεῖς tranſlatum eſt prodiderunt. Et ſanè id ita eſſe ratio & intelligentia monſtrabit: Viri, inquit, ſanguinũ declinate à me. Memini in Ezechiele dictum æque reos ſanguinis futuros, quorũ adulanti ſilentio plures in interitum incidiſſent, ita: Fili hominis ſpeculatorẽ dedi te domui Iſraël, & audies ex ore meo uerbum, & cõminaberis, & ſi non diſtinxiſti, neq; locutus es, ut diſtingueres iniquo, ut ſe auerteret ab itineribus ſuis & uiueret: iniquus ille in iniquitate ſua morietur, ſed ſanguinem eius de manu tua requiram. Inuenio & alium ſanguinem de quo dictum eſt: Virũ ſanguinum & doloſum abominabitur dominus. Vt igitur uiri ſanguinum ſunt, quorum adulans doctrina eſt, ita & uiri ſanguinum ſunt, quorum doloſa eſt doctrina. Doloſa autẽ doctrina eſt hæreticorum, ſub nomine dei blaſphema, ſub prætextu religionis impia, ſub ueritatis ſpecie fallax. Quo
D rum in animo & cogitatione ſolum contentionis ſtudiũ perſiſtit, nihil ad ſalutem hominum laborant, nihil ad ſpem acquirunt, nihil pacificum cogitantes. Vt omnibus his in contentionibus labor ſit & pugnam meditẽtur. Iſti infelices animas extingunt, & in uanum eccleſias ſibi congregant, quas ciuitates dei ſecundum propheticam euangelicamq; conſuetudinem nuncupari frequens & plurima autoritas eſt. Hoc ergo ſignificatur his dictis: Viri ſanguinum declinate à me, quia contentiones in cogitatione, accipiẽt in uanum ciuitates ſuas. Viri ſanguinum ſunt, & deperditarum animarũ reatum declinare iubentur, quia contentiones in cogitatione ſunt. Hi in uanum ciuitates dei accipient, infructuoſarum eccleſiarum cœtus per ſchiſmatum diſſidia reddentes. Sed planè quia pax & iuſticia & ueritas eſt, affectũ in eos ſuum oſtendit, dicens: Nõne odientes te ô domine odiui, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio oderam illos, inimici facti ſunt mihi.) Eſt religioſum odiũ, quotiens is nobis odio eſt qui deum odit. Inimicos quidem noſtros amare præcipimur, ſed noſtros, nõ & dei. Nam iuxta deum, & patrem, & matrem, & coniugem, & filios, & fratres odiſſe deuotum eſt. Odit ergo odiẽtes deũ & inimicorũ odio tabeſcit, & odit odio perfecto & inimici ſibi facti ſunt. Nõ eñ filius diuerſus à patre eſt, ut non alterius inimicus utriuſq; fiat inimicus. Cõcludit deinde libertatis ſuæ fiduciam

Palàm eſt ex hoc loco Hilarium aliud legiſſe quàm hodie reperimus in noſtris codicibus in quibus ita ſcriptum eſt. ὅτι ἐριστοὶ ἐστὶ εἰς διαλογισμούς.

A tiam. Simulq; ut ea quæ per præſentiam tanq; geſta memorauerat nũc ad demonſtrationem temporis gerenda monſtraret, dixit: Proba me deus & ſcito cor meũ, interroga me & ſcito ſemitas meas. Et uide ſi uia iniquitatis in me eſt, & deduc me in uiam æternam.) Humanæ naturæ fiducia iſta nõ eſt ut probari ſe uelit, ut ſciri cor ſuum poſtulet, ut cognoſci ſemitas ſuas expectet, ut inſpici non metuat ſi uia iniquitatis in ſe ſit, ut per hanc cognitionem in æternã uitam deducatur. Vox iſta eius tantũ poteſt eſſe qui dixit: Ecce uenit princeps huius mũdi, & non inuenit in me quicq;. Solus eñ extra peccatũ eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Pſalmus. CXXXIX.

ERipe me dñe ab homine malo, à uiro iniquo libera me. Quia cogitauerunt maliciã in corde, tota die cõſtituebant prælia. Et reliqua. Cœptus eſt pſalmus ex perſona hoĩs inter multas infeſtationes inimicorũ anxij, aduerſus quẽ multæ inſidiæ & doli plures ſint, & cõuenire hæc omnia in perſonã huius prophetæ Dauid uidentur, cuius uita infeſtata undiq; & plena ſemper periculis fuit. Saul eũ in deſerto, illum in urbibus bello ac dolis ſequebatur, perſequente quoq; filio ipſius Abeſſalon & multa aduerſus regnum uitamq́; eius moliente &
B audente, multis præterea alijs & domeſticis & extraneis inſidijs ſubiectus ſemper fuit. Sed nihil ſpeciale ex his omnibus in pſalmo continetur, ut proprie ex perſona eius oratio eſſe credatur. Generalis autem fortè & ex ſpiritu prophetiæ pſalmus eſſe noſcitur unũquẽq; noſtrũ per orationis exemplũ cũ in medijs infeſtantiũ in nos odijs iactemur erudiens, quali deũ prece oporteat deprecari. Sed cõtuẽti mihi penitus quaſdã uirtutes proprietateſq; uerborũ quæ ultra humani ſermonis cõſuetudinẽ altius neſcio quid & ſublimius eloquuntur, eius potius hominis in quo ex partu uirginis ad ſacramentum humanæ ſalutis unigenitus dei filius natus eſt, repertus eſt pſalmus iſte intelligi oportere. Secundũ enim eã quæ in ſe fuit generis prius naturã dei uidelicet atq; hominis nõ modo in euãgelijs, ſed etiã in ꝓphetis, ita coaptatis ad utrũq; dictis locutus eſt, ut dũ diuinitatis ſuæ impaſſibilem atq; immutabilẽ uirtutẽ docet, infirmitatẽ quoq; naturæ corporeæ non taceret. Rurſumq́; cũ ex ſuſceptiõe carnis infirmitati, in eo ſermo eſſet, præconiũ quoq; mox nõ infirmãdæ ex aliquo diuinitatis adſiſteret. Quod eñ deus eſt, naturæ ſuæ eſt. Quod aũt homo fuit, naturæ noſtræ aſſũptio eſt. Loqtur itaq; in pſalmo ex infirmitatis noſtræ quã aſſũpſit affectu, cũ traditorẽ ſuũ nouit, cũ cõſilia aduerſus ſe inita proſpicit, cum quæſtionum prælia & obtrectationũ uenena perpetitur, cum tentationũ ſcãdala & uerborũ laqueos euitat, cũ patri cõfitetur, cũ ad eũ orat, cũ ei omnis uirtus ab eo eſt, cũ licet ex infirmitate corporis anxius ſit, nõ ſolũ tamen ſe relinquẽdum

dum

A tius fuerat de uerbis, nunc ſit querela de factis: Cuſtodi me domine de manu peccatoris, ab hominibus iniquis eripe me, qui cogitauerunt ſupplãtare greſſus meos.) Ab uno tantũ cœpta deprecatio refertur ad plures, ut ſignificaret, & in uno traditorem, & in pluribus populus noſceretur. Et uni quidem, & nunc & ſuperius maliciam & peccatum, & iniquitatẽ exprobrat, in plurimis uero cogitatas ſupplantationes, abſconſos laqueos, extenſas funium captiones & continuata ſemitis ſcandala arguit, dicens: Qui cogitauerunt ſupplantare greſſus meos, abſconderunt ſuperbi laqueum mihi: Et funes extenderunt in muſcipulam pedibus meis, continuata ſemitis ſcandala poſuerunt mihi.) Cogitauerũt enim ſynagogæ principes ſupplantare greſſus eius, cũ poſt depulſam necem Lazari de eo occidendo cogitant, cum ob receptos oculos cæco illi à natiuitate maledicunt. cum taceri de eo decernunt, cum mortem confeſſoribus eius denunciant. Egregium itaq; diuinarum operationum ſuarum greſſum, atq; curſum iſtiuſmodi rebus ſupplantare cogitauerunt. Abſconderunt autem laqueos ſuperbi cum Saducæi fraudulentiam ſimulatæ de reſurrectione interrogationis occultant, cum reſponſionis laqueum captioſo ſermone prætendunt. Superbi, cum admiſceri peccatoribus dedignantur, cum conuiuia publicanorum ei, qui peccatorum eſt remiſſor exprobrant. Funes etiam extenderunt in muſcipulam pedibus eius, cum tributum poſcitur, cum de dando cæſari tributo interrogatur. Abſconſus autem ſuperius laqueus fuit, nunc autem funes extenſi ſunt. Validior hic interrogationis laqueus eſſe noſcitur in funibus, cũ p extenſum interrogationis laqueum copioſæ ab eo profeſſionis reſpõſio aduerſus nomen cæſaris quæreretur. Continuantes autem ſemitæ ſcandala poſuerunt ei, cum de mandatis legis interrogaretur, cum diues legi utpote ſatiſfaciens, quid ſibi adhuc deſit requirit, cum apud eum de repudij conditione tractatur. Hæc enim interrogationũ ſcandala uiæ ſuæ doctrinæq; legis continuata ſtatuerunt, ut ſub ſpecie ac earum familiaritate, quæ in lege ſcripta ſunt quæſtionum, hæc ei ubiq; continuantium ſemitæ interrogationum & reſponſionum ſcandala ponerentur. Nobis autem meminimus uitæq; noſtræ ubiq; ſcandala, ubiq; funes, ubiq; laqueos occurrere, nihilq; eſſe ubi non prætentæ nobis ſemper inſidiæ ſint. Et difficile eſt nũc laqueo uentrem abſoluere, quia cõfuſio illis eſt, quorũ deus uenter eſt. Rarum etiam eſt nũc à laqueo oculũ liberare, quia qui ad cõcupiſcentiã uidit, iam mœchatus in corde eſt. Arduum quoq; eſt linguã laqueo eximere, de omni eñ ocioſo uerbo in die iudicij erit ratio reddenda. Maximi etiã laboris eſt cor à laqueo referre. Malæ eñ cogitationes de corde exeunt. Hi omnibus nobis laquei ubiq; prætenti ſunt, & orandus eſt dñs, ut ab his omibus laqueis fidei noſtræ pẽnis, & ſpiritus euolemus. De hinc ſequitur: Dixi domino deus meus es tu, inhauri dñe uocẽ orationis meæ. Dñe uirtus ſalutis meæ

C tis meæ obumbraſti ſuper caput meũ in die belli. Ne tradas domine à de- 7
ſiderio meo peccatori, cogitauerunt aduerſum me, nõ tradas me domine;
ne unquam exaltentur.) Et hic intercedens diapſalma uidetur aliquam demu
tationem attuliſſe, & non exiguam quidem. Nanque cum ſuperius de cogita
ta ſupplantatione, de abſconditis laqueis, de extenſis muſcipulis, de ſcan-
dalis poſitis ſermo omnis fuiſſet, nunc ad deum refertur oratio. Dixi domi
no deus meus es tu. Nõ leuis atque exiguæ fiduciæ eſt domino dixiſſe, deus
meus es tu. Loqui iſtud mens libidinoſa, auara, inſolens, ebria fideliter nõ
poteſt. Renunciandum his omnibus, & à ſeruitute eorum ac famulatu de-
ſinendum eſt, ut ab his deſinentes dicere audeamus: Dixi domino deus
meus es tu. Et hæc quidem perſonæ noſtræ quam inquantum fas eſt pſal-
mo admiſcemus ita coaptata ſunt. Sed & domino quoque uſitatum & fre-
quens & proprium eſt, ut diximus, Dixi domino deus meus es tu. Nunquam
confeſſionis huius honorem negauit, ut & dominum confiteretur, & deũ,
dicens: Confitebor tibi pater domine cœli & terræ. Et rurſum: Ad deum
meum, & deum ueſtrum. Oratio quoque ei ad deum ſemper omnis fuit. La
zarum ſuſcitaturus orat, panes, & piſces benedicturus ipſo ad cœlum aſpe
ctu precatur, calicem bibiturus pernox orat. Per confeſſionem itaque domi-
D ni, & dei ſui, ſequitur: Inhauri domine uocem orationis meæ. Honoris con
feſſio præceſſit, cum dominum ſuum, & deum dicit. Exaudiendæ autẽ ora- 8
tionis precatio cõſequitur cum ſe orat audiri. Sed in eo quod ſequitur, do-
mine uirtus ſalutis meæ non cõmunis eſt fiducia & profeſſio. Nõ enim ait,
ſalus uirtutis meæ. Humani nanque uoti res iſta eſt, ut uirtuti noſtræ ſalutẽ
precemur, ut ſanitas his in quibus ualemus à deo ſit. Hæc autem ecõtrario
precatio eſt, ut non uirtutis ſuæ ſalus, ſed ſalutis ſuæ uirtus à deo ſit. Qui ſa
luti uirtutem precatur, iam de ſalute non ambigit, & certus eſt nihil in ſe ca
ducum, nihil mortale eſſe. Sed & quod aſſumpſit infirmo ut uirtus præſte-
tur, orat per corpus quod dominus in ſe gerebat. Quod tametſi ſecundum
nos morti deditum erat, non tamen erat obnoxium corruptioni ipſo per
prophetam loquente. Quoniã non derelinques animã meã in inferno, nec
dabis ſanctum tuum uidere corruptionem. Non eſt igitur de ſalute natu-
ræ huius in ſe infirmæ incertus, ſolam à deo uirtutem eius, quæ in ſe ſit ſalu
tis orat. Et orat per hanc confidentiam qua ait: Obumbraſti ſuper caput
meum in die belli. Si ex perſona cuiuſque hominis pſalmus hic omnis eſt,
quomodo ſibi tam diuerſa conuenient, ut cum dictum ſit. Eripe me domi-
ne ab homine malo, & cuſtodi me de manu peccatoris domine, nunc rur-
ſum ſecurus de omnibus dicat. Obumbraſti ſuper caput meum in die bel
li: & cum ſuperius ex metu fuerit oratio, nunc ſit gratulatio ex ſecuritate?
Hoc autem totum dici ab eo ex ratione poterit, qui gerens hominis deique
naturam habeat, & ex hominis infirmitate trepidationis affectum, & ex

A conſcientia diuinitatis fiduciam ſecuritatis. Scit autẽ ſe in die glorioſi illius belli quo mortem perimet, quo diabolum uincet, quo omnes poteſtates ini micas triumpho crucis ſuæ configet, obumbratum protectumq́ꝫ iri. Nanqꝫ cum ex perſona dei patris dictum de eo ante fuerit, cum ipſo ſum in tribu/ latione, & rurſum manus mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortá bit eum. Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non adijciet no/ cere ei, quid profecit inimicus Iudam ad uoluntatẽ traditionis inſpirans? Permiſſum corpus paſſioni eſt, ſed permiſſi ſibi corporis dominata mors non fuit. Sanctus enim non uidit corruptionem. Et iniquitatis filius cum eum traderet ad nocendum ei, quid adiecit? Non modo in uitam corpus re dijt ex morte, ſed etiam ad diuinitatis gloriam natura corruptionis abſor/ pta eſt. Securus itaqꝫ & confidens obumbratum ſe eſſe in die belli etiã hoc precatur. Ne tradas domine à deſiderio meo peccatori. Qui ait: Non ueni uoluntatem meã facere, ſed uoluntatem eius qui me miſit, ſuſceptum opus etiam pro obedientiæ obſequela feſtinat implere, ſed ita, ut meminerimus eſſe in eo uoluntatis officium. Vult nanqꝫ quæ pater uoluit. Id enim quod ait: Non ueni uoluntatem meam facere, ſed uoluntatem eius qui miſit me, eum à quo eſt miſſus, cuiq́ꝫ obedit, oſtendit, non tamen ſibi detrahit uolun tatem. Omnia ergo quæcunqꝫ patri placita ſunt, conſummare optat, & uni

B uerſa quæcunqꝫ ſibi in paſſione deſideria ſunt, exequi properat, ne quid ex his ſit, quod præueniens peccator impediat deſiderio. Deſiderauit cum di/ ſcipulis paſcha manducare feſtinato, paſchæ cœnam peregit. Deſiderauit ca licem paſſionis bibere, dicens: Calicem quem pater meus mihi dedit, nõ bi/ bam illum? Quærentibus ſe ultro his qui ad comprehendendũ eum uene rant, & interrogantibus quis Ieſus eſſet, ingeſſit. Scit ſibi aceti poculum eſſe potandum, hoc ut bibat, poſtulat, magnum in eo cum bibiſſet, uoluntatis ſuæ fructum capiens, ait: Conſummatum eſt. Quo in uerbo deſiderabilis uoti gratulatio continetur. Liberari animam ſuam à framea in pſalmis fre quẽter orauerat, os non cõminuendum ſignificauerat, ſortitu ueſtem ſuam obtinendam denunciauerat. Hæc omnia quæ deſiderij ſui ſint ad prophe/ tiæ fidem, ut impleantur orat, ne quid ex his peccatori ſit poteſtatis, ne pa/ ſcha præueniat quæ deſiderio deſideratur, ne calicem paſſionis ingerere nõ audeat. Nam ad primã domini reſponſionem peccator omnis qui ad com prehendendum eum uenerat, procidit: ne acetum quod potandum eſt, nõ præſto ſit: ne anteq́ꝫ ſpiritum amittat, lancea miles latus fodiat: ne frangen di oſſis manente adhuc ſpiritu pateat occaſio: ne quid ex prophetia minus fiat: ne aliquid peccatori ex deſiderijs ſuis tradatur, ſed in ſe omnia quæ & deſiderata ſibi, & prophetata ſunt, impleantur. Orat autẽ de his, non quod implenda non eſſent, ſed ut de ſe prophetata intelligi poſſint. Cogitaue/ runt, inquit, aduerſum me, nõ derelinquas me ne quando exaltentur. Mul

 ta aduerſũ

C ta aduerſus eum cogitata ſunt,ſed maxime illud, ut pecunia militibus col/
lata,fama ab his furati corporis uenderet.Sed eo in corpore rurſus adſtan
te,inanis hæc impiæ cogitationis meditatio fuit. Nec relictus peccatoribus
exaltandi ſe locus ullus eſt.Impletur prophetia, pendet in ligno, uita eorũ
aceto ac felle potatur,anima eius à framea liberatur,os non conteritur,ſors
ſuper ueſtem mittitur, nihil deſiderijs unigeniti filij dei peccatori traditur,
tertia die reſurrexit,non relinquitur in inferno,nec corruptionem ſanctus ui
det,& omnia quæ geruntur in domino, ad confundendas & cõſternendas
impiorum cogitationes habent in ſe,& rerum præſentiũ admirabilem effi
cientiam,& prophetiæ indemutabilem ueritatem.Dehinc ſequitur:

Caput circuitus eorum labor labiorum ipſorum operiet eos.Cadent ſu/
per eos carbones,in igne deijcies eos,in miſerijs nõ ſubſiſtent.) Poſt ſupe
riorem ſermonem,in quo omnis oratio ad deum,de ſe nũc etiam interuen
tu diapſalmatis demutauit ordinem ſenſus. Retulit enim peccatorum iu/
ſtiſſimã pœnam,quos primũ ipſum illud circuitus ſui caput, deinde labor
labiorum ſuorum,& omne maledictionis opus operiet.Vt enim omnibus
ſanctis caput Chriſtus eſt,ita omnibus iniquis caput diabolus eſt. Teſtać
autem frequenter impios erga ſe circuitus dominus, cum ait: Circundede/
runt me gemitus mortis.Et rurſum: Tauri pingues obſederunt me. Et ite-
rum:Circundantes circundederunt me.Et ſtatim:Circundederunt me ſicut
D apes.Quod autẽ principe diabolo hæc geſta ſunt,teſtantur euangelia, cum
dicunt:Et immiſit ſe diabolus in cor Iudæ,ut traderet eum. Laboratum eſt
autem multa uoce populi,cum clamatum eſt: Crucifige,crucifige. Operiet
igitur eos caput circuitus labor & labiorũ eorum,ut cum alij immortalita/
tis gloriam induãtur,illi impietatis ſuæ pudore & damnatione diaboli ope
riantur.Et quæ ea damnatio eſſet qua operirẽtur,adiecit: Cadent ſuper eos
carbones ignis,ſuper terram deijciet eos,in miſerijs non ſubſiſtent. Hæc im
piorum operimenta ſunt,hæc irreligioſorum æterna ueſtis eſt, ut aduerſus
decidentes carbones, & ingruentes miſerias non ſubſiſtentes tali cum ipſo
circuitus ſui capite,& labore labiorũ damnationis ſuæ onere deprimantur.
Tenuit autem etiam nunc eum ordinem, quo in ſuperioribus uſus eſt, ut
cum in pluribus populũ oſtendat, nũc in uno Iudam ſignificare uideatur,
dicens: Vir linguoſus nõ dirigetur ſuper terram, uirum iniuſtum mala
capient in interitu.) In linguoſo anceps & dubium,& fallax os proditoris
oſtenditur,qui ſero criminis ſui ſcelere comperto,laqueo ſe uita & fide pro/
fugus ſuſpendit.Nihil enim directum in eo,nihil ſimplex,nihil abſolutum
fuit.Fur antea,dehinc proditor,poſtremo ipſe indignus ultor. Nunc mulie
rem effuſo in caput domini unguento, damni inutilis arguens, nunc Iu/
dæis omnes domini aditus & egreſſus nuncians, nunc de precio iuſti ſan/
guinis paciſcens.Linguoſus ſemper in uerbis, ut in eum prophetæ dictum
competenter

A competenter aptetur: De multiloquio non effugies peccatum. Hic ergo in
hoc multiloquio ſuo peccator non directus in uitam eſt, neq; rectum fidei
iter tenuit, ſed, ut dignum eſt, mala cum in interitu ceperunt. Impius in deũ
cum fuiſſet, poſtea in ſemet quoq; ipſum impius manſit. Fur pecuniæ, uen-
ditor ſanguinis iuſti, proditor dei, & quantum in ſe eſt, parricida, nec uitæ
ueniam potuit habere, nec mortis. Non neſcius itaq; huius uindictæ ſuæ
unigenitus deus eſt. Ait enim: Cognoui quia faciet dominus iudicium
inopis, & uindictam pauperum.) Pauper dominus ſecundum hominem
eſt. Paupertauit enim ſe ſecundũ Apoſtolum, ut nos locupletaremur, cum
in ſeculi rebus nihil niſi corpus fuit. Huius enim ſalutis cauſa naſci inops
uoluit ex uirgine, nõ pecuniam, non agrum, non pecus, cœlorum dominus
elegit. Pauper ergo in homine tantũ ſuo fuit, ſed non ſolum iudicium ino-
pis, ſed & uindictam pauperum dominus faciet. Iudicium inopis referri ad
damnationem eorum, qui iniuſti in dominũ extiterunt, oportet. Conuenit
enim eos ſecundum iudicium, nõ ſecundum uindictam iudicari. Inferioris
naturæ eſt, qui debeat uindicari. Vindicantur cæteri pauperes, id eſt, qui do
minũ exemplo paſſionis ſequuti ſunt, qui ex contemptu ſeculi & pecuniæ
pauperes fuerunt. Fit ergo iudiciũ inopis, cum ob paſſionem domini impij
iudicantur. Pauperes uero uindicantur, quorũ ſub ara occiſorũ ſanguis cla
B mat, uindictam in impios poſtulans, qui quotidie in gloria martyrij ma-
nẽtes, dei nomini cõfitentur. Et ſermo ipſe, quo pſalmus clauditur, ita loqui
tur: Attamen iuſti confitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cum
facie tua.) Iuſtorũ confeſſio poteſt etiam corporalis uideri, quia plures in
carne adhuc licet poſiti, dei nomini cõfitentur. Recti autẽ habitantes cũ fa-
cie dei, nihil in ſe corporale retinere intelligunt. Natura enim carnis dei non
patitur aſpectum, ipſo dicente: Nemo uidebit hominũ faciem meam & ui
uet. Hoc iam cœleſtium eſt, & tranſformatorũ, & terrenam corruptionem
cœleſti incorruptione mutantium, quos iam diuinitatis honore elatos con
regnaturos ipſi deo patri tradet in regnũ dominus noſter Ieſus Chriſtus,
qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Pſalmus CXL.

DOmine clamaui ad te exaudi me, intẽde uoci orationis meæ,
cum clamauero ad te, & reliqua. Omnium ſanctorum fidelis
oratio clamor eſt deo. Fidei enim ad eum non uocis clamore
clamatur. Moſes inſtante Aegyptiorum rege, mœſtus ſtabat
in littore, ſed tacente licet eo, excelſæ mentis fidelem orationem dominus
audiuit, dicens: Quid proclamas ad me? Martyrum quoque ſanguis uoce
corporis caret, ſed indignitas necis eorum deo clamor eſt, ipſo domino de
Abel ad Cain dicente: Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me. Sic & ſub
ara dei, martyrum animæ proclamare ſcribuntur, magna uoce dicentes:

C Quouſq; dominus ſanctus & uerus non iudicas, & uindicas ſanguinē noſtrum de habitantibus in terra? Si igitur nō humilia, nec terrena, nec corporalia fidei ſpiritu oremus, tacēs licet oratio noſtra, deo clamor eſt. Atq; ideo propheta totus ad deum ſpiritu orationi intentus, ita cœpit: Domine clamaui ad te, exaudi me.) Et ut clamorem iſtum nō uocis, ſed fidei doceret eſſe, adiecit: Intende uoci orationis meæ dum clamabo ad te.) Clamor etiam inuitis nobis penetrat in auditum, ac ſe ſponte in aures noſtras ui nitente uocis immittit. Sed quia propheta non tali clamore clamat, orat ut clamante ſe deus in uocem orationis intendat. Per id nanq; quod intenditur, fidei inſpectio eſt, non clamoris auditio. Id enim quod interius eſt intenditur. Cæterū clamorem intendi non neceſſe eſt, per ſemet ipſum omnē ſenſum aurium occupantē. Dehinc ſequitur: Domine dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo.) Quorum pura & recta, & ſynceris oratio eſt, hi dicere poterunt: Dirigatur oratio mea. Cæterum ſi externarū cogitationū interuentu deprauabitur, non dirigetur. Sed quod ait: dirigatur ut incenſum, intelligendum eſt quid ſibi uelit comparatio propoſita incenſi. Et primum natura incenſi ea eſt, ut in altum ſe de humilibus extollat, ſpirans optime, & ſeſe nobis in ſenſum ſuaueolentiæ immittens. Dein ex quatuor odoratiſſimis generibus in maximam ſubtilitatem comminutis componitur, ſtacte, onyche, galbano, thure, quæ omnia hæc in forma orationum fidelium conſtituta eſſe, beati Ioannis Apocalypſis oſtendit, cum ait: Et illi quidem uigintiquatuor ſeniores prociderunt ante agnum, habentes quiſq; citharam & phialas aureas plenas odoribus, quæ ſunt orationes ſanctorum. Quatuor autē genera orationum Apoſtolus eſſe ſignificat, ad Timotheum ſcribens: Exoro ergo primo omnium fieri precationes, orationes, poſtulationes, gratiarū actiones. Humilitatis noſtræ eſt deprecari, magnificentiæ dei eſt orari, fidei eſt poſtulare, confeſſionis & laudis eſt gratulari. Et fortè quatuor illa genera odorum ad unum thymiama ex partibus ſubtiliſſimis comparata ſingulis quoq; generibus poterunt cōſummandæ orationis aptari. Quanq; ſpeciem quoq; quatuor elementorū, horum quatuor odorum natura & ſpecies ſignificare uideatur. Vt thus, quod perlucidum eſt, ſpiritui comparetur, ſtactes uero aquis, galbanum & onyx, terræ & igni, ut per hæc omniū quæ in cœlo, & infra cœlum, & in terra, & in aquis ſint, placita deo incēſi modo hæc offeratur laudis oratio. Sed hæc his quos profundioris ſcientiæ cognitio delectat, relinquamus, nobis ſufficit prophetica atq; apoſtolica autoritas, quæ & incenſum orationes eſſe ſignificat, & orationes deprecatur dirigi ut incenſum. Sed qui deprecatus eſt orationem ſuam dirigi ut incenſum, etiam illud poſt hæc ait: Alleuatio manuum mearum ſacrificium ueſpertinum.) Plurimis locis tractauimus, in alleuatione manuum excelſi operis officium monſtrari, ut cum Moſes eleuatis

D

manibus

A manibus ſtare præceptus eſt, populo in alleuatione & dimiſſione manuũ ſuarum uel uictore, uel uicto. Apoſtolus quoq; orantes iubet eleuare manus puras. Et cum ait: ſine ira & contentione, non habitũ orandi conſtituit, ſed præſcriptum diuinæ operationis adiecit. Deniq; dominus per Eſaiam prophetam orationes impiorum improbans, ita loquutus eſt: Si extendatis manus, auertam oculos meos à uobis. Non utiq; ſi eleuetis, ſed ſi extendatis manus, quia habitus orandi in manibus extendendis eſt: perfecti autem operis efficientia eſt in eleuandis. Manuum ergo eleuatio ſacrificium ueſpertinũ eſt. Non enim ſanguine & holocauſtis nos, in quos conſummatio ſeculorũ deuenit, ſacrificamus deo. Sed quod ſacrificiũ ueſpertinũ placitum ſit, audiamus dominum in euangelijs dicentẽ: Venite benedicti patris mei, poſſidete præparatum uobis regnum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes erã, & ſuſcepiſtis me: infirmus, & uiſitaſtis me: in carcere fui, & liberaſtis me. Et reſpondentibus illis quod nunq; his officijs humanæ neceſſitatis eguiſſet, dicet: Amẽ dico uobis, quãdiu feciſtis uni ex his fratribus minimis, mihi feciſtis. Hoc ſacrificium ueſpertinum, id eſt, temporum nouiſſimorum eſt, in hoc manus eleuandæ ſunt, quia iſtiuſmodi orationibus iam ab initio mundi benedictis dei, regni cœleſtis præparata poſſeſſio eſt. Sed meminit pro-
B pheta, præter clamorem fidei, præter orationem, quæ dirigenda eſt ut incenſum, & præter eleuationem manuũ, in qua ſacrificium ueſpertinum eſt, & aliud ſibi adhuc opus conſummandæ in ſe iuſtificationis optandum, dicti ſcilicet huius euangelici memor. Ex uerbis tuis iuſtificaberis, aut ex uerbis tuis cõdemnaberis. Recolens quoq; de omni ſe uerbo ocioſo rationem in die iudicij redditurum, neceſſario deprecatus eſt, dicens:

Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circũſtantiæ labijs meis. Non leuem cuſtodiam ori orat apponi, oſtium ſcilicet circũſtantiæ, ut cuſtodia illa non obſeruatio ſit aliqua, ſed clauſtrũ. Periculoſus enim linguæ & promptiſſimus lapſus eſt, & ex ea maledictum, mendacium, periurium, obtrectatio, motu facili, & aditu patenti efferuntur. Oremus ergo nobis circunſtantiæ oſtium. In eo etiam libro, qui nobiſcum Salomonis inſcribitur, apud Græcos aũt atq; Hebræos ſapiẽtia Sirac habetur, ita monemur: Ecce circũualla poſſeſſionem tuam ſpinis, argentum & aurum tuum conſtitue, & ori tuo fac oſtium & ſeram, & uerbis tuis iugum & menſurã. Oſtium & ſeram ori iuſſit apponi, ne uerbis eſſet facilis egreſſus. Hiſdem autẽ uerbis iugum menſuramq; conſtituit, ut rationis iugo ſubdita, librata per menſuram moderatione penderent. Tendit adhuc propheta ad iuſticiæ perfectionem. Nanq; poſt fidei clamorem, poſt orationem, poſt opera, poſt oſtium oris conſummari ſe quoq; officio cordis orat, dicens: Non declines cor meum in uerba maliciæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis, cum ho-

C minibus operantibus iniquitatem.) Cum ex innocentiæ ac iuſticiæ ſtudijs
in uicioſam uoluntatem decidimus, tum cor noſtrum in mala uerba decli-
nat, non ut peccatum excuſemus. omne enim peccatum inexcuſabile eſt, ſed
ut excuſationes excuſemus. Crimen enim cædis atq; adulterij, & talium cæ-
terorum per naturam atq; indignitatẽ facti inexcuſabile eſt. Sed qui in eo
deprehenſus erit, non dicet, adulterium aut cædes non habet crimen, ſed di-
cet, mulier importuna, incontinens, adblandiens pellexit, & in uoluntatem
coẽgit. Vel alius ille dicet, conuicijs mouit iram, iniurijs armauit dolorem,
caſus litis dolore cædem peregit. In hæc uerba cor ſe, poſtq̃ ab eo peccatũ
eſt, declinat, ut per excuſationes peccati quod admiſit, ſe excuſet. Cor autem
rectum atq; purum in hæc uerba excuſationũ non declinat, ſed manet in-
uiolatum atq; conſtans ſine ſollicitudine uerborum ad excuſandas excuſa
tiones quærendorum, cum uitæ innocentia peccati excuſatione non egeat.
Et hæc quidem in corporalibus rebus ita ſunt. In his uero quæ ſpiritualia
exiſtimantur, id eſt, in hæreſeos doctrina, incredibile eſt quo cordis labore,
qua uerborum exquiſitione excuſationes ſuas hæretici excuſent. In quæ
omnia ne declinetur cor ſuum iuſtus, expoſcit, ne per hanc declinati cordis
ad excuſandas excuſationes, neceſſitatem cum electis eorũ combinetur.

Et nõ combinabo, inquit, cum electis eorum.) Combinari cum electis
D iniquorum non uult propheta. Meminit enim numerum hunc rebus im-
mundis deputatum, cum ad Noẽ de recõdendis in archa animabus conſti
tueretur præceptum: A pecoribus autem mundis induces ad te ſeptem &
ſeptem, & à pecoribus immundis bina & bina. Eſt & maius adhuc, & abſo
lutius, inutilis huius numeri exemplum. Dominus enim noſter Ieſus Chri
ſtus omnes immudicias noſtras & peccata noſtra auferens, fecit ſecundum
Apoſtolum utrunq; unũ, & ſecundum eundem, ut duos conſtitueret in ſe
unum nouũ hominem, faciens pacem, ut reconciliaret ambos deo in corpo
re uno, internũ ſcilicet hominem & externum fecit unum. Non ergo com-
binamur, ſed unimur, quia unitas fidei eſt, at uero combinatio cõſortium
factionis. Non modo autem non combinari ſe propheta cum electis ini-
quorum nõ optat, ſed etiam quia homini errare debitum eſt, ſi quid fortè
ſecus & humanitus geſſerit, corripi ſe à iuſto in miſericordia & argui ma-
uult. Formam nanq; in ſe naturæ noſtræ infirmitatiſq; conſtituit. Plures
etenim noſtrum cum lapſi fuerint, cum errauerint, emendari ſe iuſte miſeri
cordiæ arguitione faſtidiunt, & combinari malunt peccatoribus, quàm per
iuſtorum correptionem ad pœnitentiã retorqueri. Tenuit autem egregie
rationem ueri propheticus ſermo, dicẽs: Corripiet me in miſericordia,
& increpabit me.) Eſt enim miſericordiæ modus, & miſerandi adhiben-
da iuſticia eſt. Proh dolor; quid poteſt eſſe erga eos, quorum crimina gra-
uia ſunt? Sed miſericordiæ locus nullus eſt. Miſericordia enim ſe ad ueniã

A de deo orandam his quæ ſunt geſta,deflectit. Cæterum ueniam præſtare illicitis,non eſt miſericordiā præſtare,ſed iuſticiā miſericordiæ non tenere. Quam rationem diligentiſſime Apoſtolus Ioannes retinuit,dicēs: Si quis ſcit fratrem ſuū delinquere,ſed non ad mortem,petat,& dabit illi deus uitam.Eſt enim peccatum ad mortem,ſed non pro eo dico. Quod autem iuſtus in miſericordia corripere atq; arguere eū qui lapſus ſit,debeat, beatus Paulus docet,dicēs:Fratres,& ſi præuentus fuerit homo in aliquo delicto, uos qui eſtis ſpirituales,conſummate eum in ſpiritu lenitatis.Sed ipſe quidem rationis iuſtæ miſericordiæ immemor fuit. Præuentū enim in delicto non uoluntate delinquentem,conſummari per arguitionem iubet. Atque ideo propheta cū ait:Corripiet me iuſtus in miſericordia,& increpabit me, & fidei ſuæ,& humanæ infirmitatis memor,corripiendum ſe in his ait,quæ iuſtæ miſericordiæ arguitione ſunt digna. Orat autem & aliud,ne doctrinis uidelicet peccatorum imbuatur,neue uſq; ad peccandi uſum per miſericordiam decidat: Oleum peccatoris nō impinguet caput meū.) Vult eum qui nos doceat atq; arguat conſcientiæ puræ eſſe. Dominus uero in euangelijs,cum de ieiuniorum puritate loqueretur,ait: Vos autem cum ieiunatis,ungite caput ueſtrum,& faciem ueſtram lauate. In abluenda facie; nitorem puræ conſcientiæ exegit,ne quid in nobis ſordidum, ne quid oblitum adhæreret. In capite uero ungendo,doctrinis nos atq; operibus ſpiri
B tualis inſtitutionis perfectos eſſe præcepit.Oleum enim luminis pabulum, & doctrina atq; opus ſpirituale cœleſtis nobis gloriæ cauſa eſt. Vt enim lumen ex oleo luminis habet cauſam,ita ut lucem ſpiritualis gloriæ retineamus,doctrina atq; operatio præſtat.Vt caput noſtrum ſedes ſcilicet & prudentiæ uitæ & omnium ſenſuum,oleo operationis doctrinæq; pingueſcat. Sed oleum hoc non à peccatore ſumendum eſt,& orandus eſt deus,ne hoc peccator infundat.Vt enim à ſancto & à fideli uiro argui ſe uelle prudentis eſt,quia ægris animis,& peccatorum morbo languentibus,utilis eſt ſeueræ obiurgationis ſub honeſto autore medicina,ita miſerum eſt per peccati miſerationem uſq; ad ipſam peccantium miſericordiam decidiſſe. Hoc ergo utrunq; à ſe deteſtatur propheta. Sequitur deinde:

Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum, abſorpti ſunt continuati petræ iudices eorum.) Cauſam quur abſorbeantur continuati petræ eam dicit, quia adhuc ſit oratio ſua in beneplacitis eorum. Orat propheta eadem quæ ſuperiora ſunt, ne oleum peccatoris caput ſuum impinguet. Hoc propheta orat. Sed peccatores ne hac quidem prophetæ oratione terrentur, ut ab his quæ placita ſunt ſibi deſiſtant. Nemo enim in peccatis, niſi qui his delectetur, perſeuerat, & cauſam in unaquaque re permanendi uoluptatis oblectatio ſubminiſtrat. Ergo qui adhuc orante eo,in beneplacitis eorum ſunt, id eſt, quia quod erant, non

C demutatur per eos uoluntate peccandi,& peccatores eſſe perſiſtunt,nec oratio finem accipit,quia tam diu in beneplacitis eorum eius oratio eſt, quàm diu beneplacitum illis fuerit peccare. Idcirco abſorpti ſunt continuati petræ iudices eorũ. Petram non nouimus niſi Chriſtum, quia dictum eſt de eo: Petra autem erat Chriſtus. Quo adueniente cum ei hi peccatorũ electi & iudices ipſi continuabuntur,abſorbentur. Mors enim tunc, & corruptio,& peccatum abſorbebitur,ut ſcriptum eſt: Abſorpta eſt mors in contentionẽ. Vbi eſt aculeus tuus? ubi eſt cõtentio? Aculeus enim mortis peccatum eſt. Abſorbentur autẽ continuati petræ horum iudices, cum illo ſuo principe, de quo dictum eſt: Et tunc reuelabitur ille impius,quem dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & euacuabit eum præſentia aduentus ſui. Per hanc ergo aduentus domini præſentiam euacuabuntur abſorpti, & abſorpti iudicio ſanctorum. Sequitur enim: Audient uerba mea quia potuerũt.) Potuerũt uel abſorbere,uel audire. In præſentia enim domini abſorbẽtur propheticæ ueritatis arguitione,& impiæ ſuæ falſitatis opprobrio. Neq; ſolum audient uerba quæ poſſunt,ſed etiam id quod ſequitur his accidet.

Tanq̃ craſſitudo terræ erupta eſt ſuper terram.) Quod autẽ craſſitudo impietatis uiciorum aut comes ſit,aut cauſa, propheta teſtatur,dicens: Incraſſatum eſt cor populi huius. Sed & Moſes irreligioſitatem populi inſolentis pronuncians,ait: Manducauit & bibit Iacob,& repletus eſt, & in-

D craſſatus,& calcitrauit dilectus. Virtutem dicti huius ex ipſa terræ natura abſolutius intelligimus. Nanq; ſcimus craſſiores pinguioresq́; terras in eas ſcrobes,è quibus effoſſæ ſunt,ex ſolido non redire, quia erumpente earum craſſitudine,rerum ipſarũ ſunt incapaces. Itaq; ſecundũ id quod ait: Tanq̃ craſſitudo terræ erupta eſt ſuper terram,docuit exemplo, quia omnis terræ noſtræ,id eſt,corporis craſſitudo ex naturæ ſuæ lege uicijs effoſſa erumpit, & capax ſui nõ eſt, id eſt,perniciem ſuam ne in ſe reformari poſſit,exæſtuans. Erumpente autẽ hac craſſitudine, ſuper ſe habet mœrorem propheta. dicens: Diſſipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernũ.) Se diſſipari,ſe diſpergi,ſe ſecus infernũ abigi in peccatorũ calamitate exiſtimat. Si enim unum membrũ compatitur,cõpatiuntur & omnia mẽbra. Omnes enim inuicem unius corporis mẽbra ſumus,ut & in altero pſalmo ait: Diſperſa ſunt omnia oſſa mea. Non utiq; ea oſſa,per quæ corpus noſtrum in hãc firmitatem uirtutis ſuæ cõtinetur,ſed quia omnes unũ corpus ſumus,& inuicẽ membra ſumus,corporis noſtri oſſa ſunt cæteri,uellet potius non erumpere craſſitudinem terræ eorum,neq; diſſipari oſſa ſecus infernum,ſed omnes magis hac quæ conſequitur,uoce uoti uti. Quia ad te domine oculi mei,in te ſperaui,non auſeras animam meã,cuſtodi me à laqueo quem ſtatuerũt mihi, & ĩ ſcandalis operantiũ iniquitatem.) Intenti prophetæ ad deũ oculi,non deflectuntur in aliquas ſuperfluarum rerum admirationes,non ad contu-

meliam

A meliam pudicitiæ honeſtas humanorū corporum ſpecies contuentur, non capiuntur aut precioſarum ueſtium opere, aut blando argenti nitore, aut illecebroſo auri, aut inani honore gemmarum, aut factioſo ſpectaculi theatralis certamine, aut ambitioſa poteſtatum ſeculariū pompa, ſed in omnia magnifica dei opera ad admirationem eius qui eſt operatus, intendunt. Neq; ſolum oculis, ſed etiam mente ſemper intentus eſt, dicens: In te ſperaui, non auferas animam meam. Ablatio animæ non abolitio eius eſt, ſed cum à gloria conſtituti ſibi honoris aufertur, cum ab expectatione & affectu ſpei ſuæ decidit. Multa autē animæ ſuæ pericula non ignorat eſſe, cum ait: Cuſtodi me à laqueo quem ſtatuerunt mihi, & à ſcandalis operantium iniquitatem. Vbiq; laquei, ubiq; ſunt ſcandala, mundus omnis plenus inſidijs eſt, ſiue per principem aëris huius, ſiue per ſpirituales uirtutes in cœleſtibus, ſiue per filios inobedientiæ, in quibus ſpiritus erroris operatur. Habemus enim laqueos in hominibus malæ adhortationis, periculoſi exempli, & elicitæ neceſſitatis, cum nos ad uoluptates hortantur, cum in proſperis rebus ſuis in deum impij ſunt, cum per cōtumelias & iniurias ad motum nos turbulentæ uoluntatis exagitant. Differt aūt laqueus à ſcandalo. *Laqueus.* Laqueus enim eſt adhortatio uoluptatum, & ingeniū appetitionis inhoneſtæ, quod modo laquei fallens capit. *Scandalum.* Scandalum autem eſt uxor irreligioſa, filius iniquus, & cætera deinceps domi nomina, & omnis ex eccleſia frater, aut contu-
B melioſus, aut auarus, aut ebrioſus, aut turpis. In his enim nobis eſt ſcandalum, quotiens ad neceſſitatem iraſcendi, arguendi, inhibendi, uindicandi ex illa quieta fidei noſtræ manſuetudine prouocamur. Nouit autem unū, qui per omnes iniquitatem operantes, ipſe potius in his laqueis ſemper operetur, dicens: Cadent in retiacula eius peccatores.) Eius ſcilicet qui operatur in plurimis. Quicquid enim iniquitatum homines gerūt, à diabolo ſuggeritur. Quem nunc ſub ſingulari numero demonſtrat, cū ſuperius ſub plurali miniſteria eius ſignificaſſet in plurimis. Plures in eo, & eum ſignificat in pluribus. Atq; ideo iniqui laqueos prætendunt, & in retiaculo eius cadent peccatores, iniqui retiaculi ſui laqueos prætendunt. Cadent aūt peccatores, non tunc peccatores cum ceciderint effecti, ſed cadentes ob id quia peccatores ſunt, captioni retiaculi effecti per id quod peccatores ſunt opportuni. Propheta autem per ſpem ſuam ac fidem tutus, confidenter de ſe ait:

Singulariter ſum ego donec tranſeam.) Scit impiā eſſe, ut ſupra oſtendimus, combinationem. Deo autem deditus, nullis alijs ſeculi negocijs occupatus eſt & ſingularis, donec tranſeat. Et quid eſt illud quod tranſeat? Scandala ſcilicet, & retiacula, & laqueos. Et quò tranſeat quærendum eſt. Nempe eò quò dictum eſt: Fidelis em̄ & ſanctus & uerus eſt, qui ait: Qui autē credit in me, non iudicabitur, ſed tranſiet de morte in uitam, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus

C Pſalmus CXLI. intellectus Dauid cum eſſet
in ſpelunca oratio.

VOce mea ad dominũ clamaui, uoce mea ad dominum depre-
catus ſum, & reliqua. Pſalmi huius ratio titulo continetur, ſed
potius ſpirituali quàm corporali intelligentia, & ideo in titulo
intellectus oratio eſt. Nam ſi ſimplex ſecundum Dauid geſta
ſenſus eſſet, oratio tantum pſalmi titulo fuiſſet inſcripta. Sed quia ad ora-
tionis cognitionèm ſpirituali intelligentia opus eſſet, idcirco intellectus ora
tio, quia ſit intelligenda præſcribitur. Scimus enim eſſe & illum Dauid, cu-
ius tabernaculum quod ceciderat, excitatũ eſt, iuſtum orientem regnantẽ,
id eſt, dominum noſtrum dei filium, qui frequenter fugerit, frequenter la-
tuerit, frequenter orauerit. In ipſo quoq; tempore paſſionis & fleuerit, & ad
deum in tribulatione clamauerit, non ob naturalẽ quaſi paſſionis metum,
ſed affectum hominis quem gerebat, oſtendens, ut per hanc orationem &
filius dei ad quem oraret, & ipſe non ſimulatus homo, ſed uerus poſſet in-
telligi. Eius itaq; eſſe hæc intelligitur oratio. Dauid quidem in ſpelunca lo
quitur, ſed prophetat in Chriſto. Dauid fugit, ſed fugam domini ſui non
tam per uerba quàm per fugam prophetat. Dauid ſpiritu defecit, ſed & do
mini: Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortem. Dauid ſemitas deus cogno-
ſcit, ſed & filium nemo nouit, niſi pater. Dauid in fidei ſuæ uijs laquei ab-
D ſconſi ſunt, domino quoq; in prædicationis ſuæ curſu ubiq; parantur inſi
diæ. Hic in ſpelunca orat, ille orat in corpore. Seruus dominum prophetat
Chriſtum, Dauid ille illum Dauid omniũ paſſionum prophetat exemplo.
Atq; ideo hæc non tam de ſe ipſo, quàm de domino per Dauid dicta in-
telligitur oratio: Voce mea ad dominum clamaui, uoce mea ad domi
num deprecatus ſum. Effundo in conſpectu eius orationẽ meam, & tribu-
lationem meã ante ipſum pronuncio. Indeficiendo ex me ſpiritum meũ.)
Egregie uerborũ ordo diſpoſitus eſt. Primũ uoce clamatur. Omnis enim
fidelis uiri etiam facta & ſpiritualis expectatio deo clamor eſt. Deinde uo
ce oratur, id eſt, deſiderij. Fidei petitio uerbis uocis effertur, ſecundum illud
Apoſtoli: Pſallam ſpiritu, pſallam & mente. Tertio in conſpectu domini
oratio effunditur, non uerbis ſcilicet de lingua excidentibus, ſed de profun
do & interno fidei fonte oratio precantis effunditur. Et effunditur in con-
ſpectu dei non negligenter, neque ex ſecuritate, ſed tanquam domino præ
ſente. Qui enim oratur, ut exaudiat, præſens neceſſe eſt eſſe credatur. Qui
autem præſens exiſtimatur, non abſentis diſſimulatione, ſed præſentis
honore reuerendus eſt. Quarto quoque tribulationem ſuam pronun-
ciat. Non impeditur cum tribulatur, quin ſemper ad deum omnium an-
guſtiarum ſuarum, & paſſionum moleſtias referat. Neque ſanè leues tri-
bulationes ſunt, quas ante deum effuſa oratione pronunciat, ſed in eo

cum

A cum deficit ab eo ſpiritus ſuus. At uero nos leues tantū tentationes ab aſſi
duitate orationis impediūt,& quantulūcunq; in ſecundis modo rebus ani
mi noſtri conſtantiam à deuotionis officio repentinus exiguæ difficultatis
motus auertit. At uero hic nec deficiente quidem ſpiritu ſuo ceſſat,& tribu
lationem ſuam pronunciare,& orationem effundere, & uoce orare, & ipſa
ſpiritualis fidei uoce clamare: Tu cognouiſti ſemitas meas. In uia hac
qua ambulabam abſconderunt laqueum mihi.) Hæc tam illius quàm hu
ius Dauid oratio eſſe poterit exiſtimari,quia ut diximus,omnia domini di
cta atq; geſta,& ſerui fide & prophetæ præfigurauit exemplo. Nunq; uero
pſalmorum prophetia quotienſcunq; ex perſona domini profertur, nō ali-
quid peculiare eius ac proprium, quod alij cum eo commune eſſe non poſ
ſit,adiecit,ut quia multa ex perſona eius hominis quem aſſumpſit, comme
morata perſonis hominum eſſent, naturiſq; communia,pſalmi potius de
eo prophetia ea quæ proprie ex perſona eius dicerentur,oſtenderet,ut illud
nunc: Conſiderabam ad dexteram & uidebam,quia non eſt qui cogno
ſcat me. Perijt fuga à me,& non eſt qui requirat animam meam.) Dauid
enim licet fugeret,nō tamen incognitus erat,neq; ſolum ad dexterā contue
batur,ſed etiam ad ſiniſtram ei cōſpectus patebat. Illud autem quomodo
perſonæ eius aptabitur: Perijt fuga à me? Dehinc illud,& non eſt qui requi
rat animā meam. Poſtremo etiam illud quo pſalmus cōcluditur: Me expe-
B ctāt iuſti donec retribuas mihi. Cōtraria ſibi iſta ſunt ex perſona hominis
intellecta. Si enim ſunt iuſti expectātes,quomodo nemo cognoſcit? Quo-
modo animā nemo requirit? Per id eñ nemo animā requirit,& nemo co-
gnoſcit,quia reſpiciente eo à dextris,nemo iuſtus eſt uiſus. Sed hæc omnia
in domino tempore paſſionis impleta ſunt,cum euntem eum ad crucē,eo-
rum nemo comitatus eſt,quos ad poſſeſſionē regni cœleſtis ſecundū euan-
gelicam diſpoſitionē ſeparatos à ſiniſtra ad dexterā præparabat, ob quos
& homo erat natus, cum in tot tantiſq; crucis ipſius ſignis deum nemo co
gnouit,cum frequenter antea latens ſe his qui eum quærebant,& prodidit,
& ingeſſit. Et per oblationem ſpontaneæ uoluntatis fuga ab eo perijt,cum
nullus uirtutem uitæ eius quæ in anima ſignificatur,inquirit. Corpus enim Solœciſmus
quod cruci affixerant contuentes,poteſtatem animæ quæ ſe ſignis & factis
deum probauerat,nemo quærebat. Iam illa quæ ſequuntur,licet cōmunia
uideantur eſſe cum cæteris,tamē etiam per eum tempore paſſionis omnia
dicta geſtaq; ſunt. Clamaui ad te domine,dixi tu es ſpes mea, portio
mea in terra uiuentiū.) Clamans dixit,tu es ſpes mea,cum ait: Pater com
mendo in manus tuas ſpiritum meum. Pars eius in terra uiuentium eſt,
cum latroni die eodem incolatum paradiſi promittit, id eſt, ſortem,& re-
gnum hæreditatis ſuæ, ut licet ad inferos adiret, tamen per ſpiritualem po
teſtatem doceret à paradiſo non abeſſe. Redit deinde ad orationis ſuæ
modeſtiam

C modeſtiam, dicens: Intende orationem meam, quia humiliatus ſum nimis.) Humiliatus eſt enim, formã ſerui accipiens, & obediens factus uſq; ad mortem, & mortem crucis. Libera me à perſequentibus me, quia confortati ſunt ſuper me. Educ de carcere animã meam ad confitendũ nomini tuo domine.) Quanq; enim poteſtatem haberet ponendi animã ſuam, & reſumendi, tamen ſemper per reuerentiã filij, honorem paternæ maieſtatis reſeruauit. Cum orat: Pater clarifica me, cum proclamat: Deus meus quare me dereliquiſti? in his enim non eſt infirmitatis ſuæ confeſſio, ſed paternæ uirtutis prædicatio. Liberari ergo ſe nunc ſimiliter à perſequentibus orat, quia confortati ſunt. Confortati enim ſunt, cum crucifigere audent, cũ per carnem deum neſciunt, cum eos habitus humilitatis & formæ in eo ſeruilis hortatur. Deinde rogat, ut anima ſua educatur è carcere. Si in carcere poſitus etiam ante Noẽ tempora reſurrectionem ſecundũ beatum Petrum dominus prædicauit, carcer eſt inferi, à quo ſe educi rogat, ut & in altero pſalmo erat prædicatum, non contineat ſuper me puteus os ſuũ. Oratio omnis iſta ad cõfeſſionem, ut diximus, uirtutis paternæ eſt. Sed adiecit & cauſam, quur ſeſe de carcere oret educi: Ad confitendum, inquit, nomini tuo. Reſurrectio eius paternæ in ſe uirtutis operatio eſt, quia poteſtas ei omnis ex patre eſt. Sed per quod ſit dei nomini confitendum, ſubiecit dicens:

D Me expectant iuſti donec retribuas mihi.) Omniũ apoſtolorum fides uſq; ad reſurrectionis tempus fuit trepida, quã in domino cõtuentes, expectationis ſuæ ſecuritate firmati ſunt. Et hinc illud eſt à domino dictum: Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortem. Non enim ait, propter mortem, quia licet ſe paſſioni daret, non tamen uirtus æterna dolorem paſſionis exciperet. Sed quia apoſtolorũ metus per humilitatem paſſionis exortus, adeo ut & firma illa ſuperædificandæ eccleſiæ petra trepidaret, poſt mortem & reſurrectionem domini in eadem trepidatione eſſe deſineret, idcirco uſq; ad mortem triſtis eſt, poſtq; trepidantis fidei eſſent ſecuritate firmãdi. Expectant ergo iuſti donec ſibi retribuatur à deo. Et quid ei à deo retribuatur, Apoſtolus docuit, dicens: Propter hoc exaltauit eum deus, & donauit ei nomen quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria dei patris eſt. Hæc ei à deo retributio eſt, ut ei corpori quod aſſumpſit, paternæ gloriæ donetur æternitas. Quæ autem ſit iuſtorum expectatio, idem Apoſtolus docet, dicens: Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt, unde & ſaluatorem noſtrum expectamus Ieſum Chriſtum, qui transformabit corpus humilitatis noſtræ, conformatum corpori gloriæ ſuæ. Expectant ergo eum iuſti dum retribuatur illi, ſcilicet ut conformes fiant gloriæ corporis eius, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Pſalmus

A Pſalmus CXLII. ipſius Dauid quando perſequebatur eũ Abeſſalon.

DOmine exaudi orationem meam, auribus percipe obſecratio
nem meã, in ueritate tua exaudi me in tua iuſticia. & reliqua.)
Pſalmi ſuperſcriptio nulla eſſe ſecundum Hebræos uidetur.
Id enim ab his qui utraq; lingua eruditi ſunt traditur; tranſla
tores cæteriq; nihil omnino de rebus geſtis, id eſt, de Abeſſalon in Dauid
patris ſui inſectatione ſcripſerunt. Sed hi ſeptuaginta ſeniores quibus le-
gis ac prophetarum ſcientia ultra præſcriptum & ambiguitatem literæ fuit
addendum hoc pſalmo iudicauerunt. Cauſam uero iudicij iſtius in exor-
dio pſalmorum docuimus, per quam nihil in pſalmis niſi propheticum co
gnoſcimus oportere tractari. Cum enim nec geſtis ſermo, nec temporibus
ordo conueniat, reliquum eſt, ut in exemplum ac ſcientiam gerendorum &
geſta omnia in Dauid, & ab his intellecta eſſe doceamur. Appoſita ergo
nunc pſalmo ſuperſcriptio eſt quæ non extat in libro. Vt ubi extat, id eſt, ſi-
cut in pſalmo tertio in quo à facie eius, qui nũc perſequi inſcribitur fugerit,
ad ſcientiam propheticæ intelligentiæ uocaremur. Prophetat ergo nũc Da
uid paſſionibus ſuis dominicas paſſiones, non de Abeſſalon conquerens,
ſed de his qui Abeſſalon ad impietatis crimen ignirent. Ignita enim ſecun
dum Apoſtolum diaboli ſunt iacula, quæ ſe in cor Iudæ ut dominus trade
retur iniecerint, & nunc in filijs inobediẽtiæ operentur. Ob quod dominus
B aſſumpta peccati carnis ſimilitudine, de peccato cõdemnauit peccatum in
carne. Tractabimus ergo pſalmum ex perſona prophetæ intelligentis ſe in
peccati corpore poſitum, & inter multas & graues diaboli tentationes per
hominem fatigari. Nam ut dominus principem mundi nõ ignorauit, hæc
in ſe per Iudæos Iudamq; geſſiſſe, cum ad Apoſtolos dicit: Ecce ex uobis
unus eſt ſatanas. Totus enim hoc eſſe, quia per eum animabatur oſtendi-
tur, ita & Dauid in Abeſſalon eos per quos Abeſſalon eſt talis intelligit. Et
quia iã in tertio pſalmo latior hinc fuit ſermo, nunc pſalmi ipſius dicta tra-
ctemus, ita ut meminerimus omnia quæcunq; ſub prophetæ nomine dicũ
tur, etiam ad perſonam domini eſſe referenda, qui ſe ex forma dei euacuãs,
& formam ſerui aſſumẽs, infirmiſſimum naturæ noſtræ hominem etiam
uſq; ad ignoratæ diei, atq; horæ ſuæ ſcientiam ſit profeſſus. Deus exau-
di orationem meam, auribus percipe obſecrationẽ meam in ueritate tua.
exaudi me in tua iuſticia. Primũ orationem ſuam deprecatur audiri, quia
id humilitatis humanæ eſt, ut audientiam dei his quæ oret exoptet. Secun
do deinde ſecundum propheticam ſcientiam, ut in ueritate dei audiatur ex
poſtulat. Non eſt huic fideli uiro deus ex elementis ſeculi, non ex regũ nõ-
minibus, non ex errore ſeculi in ſaxis & metallis & lignis, ſed uerus ei deus
eſt, æternus, omnipotens, & uniuerſitatis effector. Tertia quoq; poſtulatio
eſt, ut iuſticia dei audiatur. Non eſt tyrannicæ uoluntatis deus, non prædu

C ræ,& iniquæ pertinaciæ arbiter,ſed qui rationem habeat infirmitatis hu-
manæ.Neq; qui hos demutabilis naturæ noſtræ promptiſſimos lapſus ſe
cundum indemutabilis ſubſtantiæ ſuæ indeflexam conſtantiam metiatur
ſed iuſtus & moderans tantum ab homine expectet quantum meminerit
humanæ licere naturæ. Et ideo ſubiecit ,ad id quod ſe in iuſticia dei orauit
audiri: Et non intres in iudicium cum ſeruo tuo,quia non iuſtificabitur
in conſpectu tuo omnis uiuens.) Quid enim ſpei eſt ſi iudicari nos ſecun-
dum ſe deus uelit,ſi ad comparationem ſui uitæ noſtræ innocentiã poſtu-
labit? Iuſtificari autem in cõſpectu dei quis uiuẽtium poteſt:cui ira:cui do-
lor:cui cupiditas:cui ignoratio:cui obliuio:cui caſus:cui neceſſitas,uel p na-
turam corporis,uel per motum animæ ſemper fluctuantis admixta ſint?
Cui & quotidie grauiſſimus hoſtis immineat,diabolus uidelicet animæ ui
ri fidelis inſidians,eamq; ad interitum perſequens? Hãc enim eſſe cauſam
docet qua nemo uiuens iuſtificari in conſpectu dei poſſit. Quia perſecu
tus eſt inimicus animam meam humiliauit in terra uitam meam.Colloca
uit me in obſcuris ſicut mortuos ſeculi,) Obſcuritas per corporis uitia effũ-
ditur,& cum per diaboli laqueos in cupiditates carnis incidimus,à cogitati-
onis luce depulſi in obſcuris collocamur gentium tenebris demerſi,& ſecu-
larium operum nocte detenti.Sed quantumlibet perſequens animam ini-
micus,& humilians in corpore tanquam mortuum ſeculi collocet in obſcu
D ro,ſpiritualis tamen uiri anxietas his corporis tenebris non tenetur ,& cor
ſuper hac ipſa naturæ ſuæ infirmitate turbatur,repugnãſq; uitijs hominẽ
ſuum in memoriam primæ ſuæ conſtitutionis,& in mediationem dei ope-
rum conuertit.Non enim eum inimicus in obſcuris mortuum,ſed tanquã
mortuum ſeculi collocauit,per quod libertas ſpiritus ſemper in ſe anxij re-
ſeruatur.Id enim ſequitur: Et anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus,in me
turbatum eſt cor meum.Memor fui dierum antiquorum,meditatus ſum
in omnibus operibus tuis,in factis manuum tuarũ meditabor.) Scit Adã
à diabolo captum,& idcirco memor eſt antiquorum dierum.Scit eum per
tranſgreſſionem legis conſtitutæ,& à promiſſionibus dei & ab incolatu pa
radiſi excidiſſe.Et ideo memor eſt operum dei.Scit non ſufficere ex præte-
rito innocentiam,ſed beatum eſſe qui uſq; in finem innocens eſſe perman-
ſerit,& ideo in factis manuum dei meditabitur.Facta manuum dei homo
ipſe eſt,qui poſt quàm peccauit,peccati ſeruus efficit̃.Talis igitur eſſe me-
ditatur,qualis ille à deo factus fuit ante peccatum.Per quod quia nõ mor
tuus ſeculi,ſed tanquam mortuus ſeculi in obſcuris eſt collocatus ,medita-
bitur ſemper,quia antiquorum dierum memor ſit per tranſgreſſionem le
gis mortem introiſſe peccati.In eo autem,quod & memor antiquorum di-
erum & in operibus dei meditatus eſt,atq; meditabitur,quanquam per fi-
dem ſuam cœperit,tamen non proprium ſuum eſſe ne inſolens exiſtime-
tur,ſed

A tur,ſed per auxilium dei ad quem orauit ſibi indultum eſſe demonſtrat,dicens: Expandi manus meas ad te anima mea ſicut terra ſine aqua.) Terra ſine aqua arida,& infœcũda eſt,& irrigari ſemp imbre pluuiæ cœleſtis expectat. Ita & ſancti anima naturæ ſuæ conſcia immadeſcere ſe dono diuini eloquij deſiderat. De quo Moſes ait: Expectetur ſicut pluuia dictũ meum & deſcendant ſicut ros uerba mea,ut pluuia ſuper gramen,& ut niues ſuper fœnum. Arens ergo & ſitiens anima tali propheticæ doctrinæ imbre perfunditur,ut mortua,& ieiuna ariditate naturæ in uberes fructus præceptorum dei cognitione reuireſcat. Iam in his quæ ſequũtur humanæ fidei & conſcientiæ confeſſio eſt, per diapſalmatis interceſſionem impatientia prophetici deſiderij monſtrata. Velociter exaudi me domine defecit ſpiritus meus.) Moras corporis ſui propheta non patitur,& ſecundũ illud Apoſtoli: Diſſolui melius eſt,& cum Chriſto eſſe. Et illud: Miſer ego homo quis me liberabit de corpore mortis iſtius? Et illud: Quia in hoc ueteri tabernaculo congemiſcimus deſiderantes ſuperindui. Tædium & ipſe in corpore mortis patitur,ſed uelocitatem auxilij,quod ob defectionem ſpiritus deprecatur cũ gratia diuini in ſe muneris optat expleri. Quid enim ſibi proderit exauditum eſſe uelociter,niſi tanquam fidelis,& deo placens & beatis locis quieturus excedat è corpore? Et idcirco ait: Non auertas faciem tuã à me,& ſimilis ero deſcẽdentibus in lacum.) Lacum pœnalem inferorũ lo-
B cum ſcriptura cõmemorat,ut in his pſalmis ait: Tu domine abſtraxiſti ab inferno animam meam,ſeruaſti me à deſcẽdentibus in lacum. Ergo niſi facies dei,qui utiq; Chriſtus eſt,qui imago dei inuiſibilis eſt,unicuiq; ſancto affuerit,erit illis ſimilis q poenæ infernæ deputati è uita ſine ſpe quietis exceſſerint. Sed de ſpe ſua propheta non ambigit,neq; extra euangelicæ ſecuritatis fiduciam eſt. Tempore quidem ipſe anterior,ſed in ſpiritu Apoſtolici gaudij particeps,qui reſurrectionem domini contuentes æternitatem caducorum corporum crediderunt. Id enim in conſequentibus ait: Auditam fac mihi mane miſericordiam tuã,quia in te ſperaui.) Matutinæ huius miſericordiæ gaudium locis plurimis demonſtratur,uelut tum cũ ait: Ad ueſperum demorabitur fletus,& ad matutinum lætitia. Hoc enim reſurrectionis eſt tempus,in quo per miſericordiam dei poteſtas mortis infracta eſt. Quam miſericordiam,quia in ea propheta ſperauit,optat audire. Dehinc ſequitur: Notam fac mihi uiam in qua ambulem,quia ad te leuaui animam meam.) Apoſtolus per ſpeculum,& in ænigmate uidet, & pro parte ſcit,& pro parte prophetat. Propheta quoq; tanquam per naturam humanæ fragilitatis ignorans,notas ſibi fieri in quibus ambulet uias orat. Non enim hæ ſeculi uiæ utiles ſunt,ſpirituales illas & cœleſtes ille noſſe deſiderat. Id enim ait: Quia ad te leuaui animam meam. Non in humilibus eſt anima illius,ſed in excelſis. Et idcirco excelſarum uiarum poſtu

C lat notiorem. Scit enim eſſe inimicos ſibi qui ſe in alias auocent, qui in uoluntatem alteram deducant. De inimicis iſtis ſpiritualibus Apoſtolus multa, & frequenter ingeſſit. Ab his ergo ſe eripi orat, & uiam illam tribulatā, quæ ad cœlum agit cognoſcere rogat, & de uoluntate domini doceri, & per ſpiritum eius in terram rectam deduci, id eſt, ut conſtituatur in hominē nō uitijs peruerſum. Nam in rectam terram ſe dirigi quomodo optaſſet, cum elementi huius natura exiſtimabitur, niſi quod ſecundum primi hominis naturam, cui poſt peccatum dictū: Terra es, & in terram ibis, cōſtituiſſe hominem rectum indeflexumq́ȝ deſiderat? Id enim ſub his dictis cōtinetur: Notam fac mihi uiam in qua ambulem, quia ad te leuaui animam meam. Eripe me de inimicis meis domine, ad te confugi, doce me facere uoluntatem tuam, quia tu es deus meus. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, propter nomen tuū domine uiuificabis me.) Cōſonans Apoſtoli confeſſio eſt ad id quod ait: Doce me facere uoluntatem tuam. Illud quod per eum dictum eſt, & qui putat ſe ſcire, nondum ſcit quemadmodū oporteat ſe ſcire. Quod ſi nec orare quidem adhuc ſcimus, & loqui deſideria noſtra non nouimus, ſpiritu potius pro nobis inenarrabilibus gemitibus poſtulante, & imperitiam noſtram arcanæ ſcientiæ effectu repenſante, ſecundum hoc Apoſtoli dictum: Quid enim oremus ſecundum id quod
D oporteat neſcimus, ſed ipſe ſpiritus pro nobis poſtulat gemitibus inenarrabilibus, non incondite propheta creditur orare ut uolūtatem dei doceatur explere. Et cōpetens illa humanæ uerecundiæ profeſſio eſt, ut quod per ſpiritum dei in terram rectam deducendus ſit, id nō meriti eſſe ſui arroget, neq́ȝ per ſatiſfactionem pij obſequij id ſibi poſtulet, ſed totum hoc ad clarificandum in ſe dei nomen expectet, ut propter honorem dei nominis in terra recta eſſe ſtatuatur. Et quia per hanc terram rectam ſcit ſibi nō in corpore mortis huius poſſe concedi, quia labes carnis humanæ per admixtam in ſe uitiorum cōſuetudinem aboleri penitus, niſi cum naturæ demutatione non poſſit, uiuificari ſe, quaſi nondum uiuat expoſtulat, dicens: Viuificabis me in æquitate tua. Educes de tribulatione animam meam, & in miſericordia tua diſperdes inimicos meos. Et perdes omnes qui perſequūtur animam meam, quoniam ſeruus tuus ego ſum.) Habuit quidem, ut diximus hoc iuſticia uerecūdiæ, ut quicquid aliud ſibi beatitudinis ſperat, id pro magnificentia dei potius, quia deo beata, & æterna & bona tribuere ſit dignū, quàm pro merito ſuo poſtulet, ſed tamen præferens honorem & miſericordiam dei, merendi quoq́ȝ, id per ſe non excluſit officium. Nam cum uiuificandus ſit, uiuificandus tamen eſt in æquitate, quia æquum ſit uitam retribui ſtipendijs ſanctitatis. Et cum per miſericordiam dei educto eo de tribulatione diſperdendi ſint eius inimici, iam non eſt miſericordia indiſcreti cōfuſiq́ȝ iudicij, cum quæ à tribulatione educit, eademq́ȝ diſperdit inimicos,

quia

A quia ex meritorum diuerſitate uel in pœnam, uel in miſericordiæ iudicium
temperetur. Non leues autem ſibi eſſe inimicos propheta demonſtrat, ſed
eos qui etiam animam perſequantur: nõ quod cum corpore poſſit occidi,
ſed quod ita diabolicis infeſtationibus fatigetur, & ſub iniectorum ſibi ui-
tiorum incentiuis aduratur, ut à deo mereatur occidi. Verum ut etiam ini
mici ſui pereant, quanquam ad id potiſſimũ & nomen & miſericordia dei
eſt, tamen etiam cum ea cauſa eſt, quod ſeruus dei eſt, cuius animam perſe
quantur, & liberalitas admiſcetur & meritum, atq; ad domini miſericordiã
ſerui quoq; & fides & nomen adiungitur, ut miſericordia dei quanquam
omnibus prompta ſit, his tamen qui ſerui eius ſunt intelligatur aſſiſtere p
eum, & in eo qui ait: Ego ſum uobiſcum omnibus diebus uſq; ad conſum-
mationem ſeculi, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus
& nunc & ſemper, & in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus CXLIII. Pſalmus Dauid in Goliam.

BEnedictus dominus deus meus, qui docet manus meas ad bel-
lum, & digitos meos in prælium. Miſericordia mea & refugiũ
meũ ſuſceptor meus & liberator meus. & reliqua.) Et huic quo
q; pſalmo addendam hanc ſeptuaginta ſuperſcriptionẽ puta-
uerũt: Pſalmus Dauid in Goliam, cum neq; in Hebraicis libris reperiatur,
neq; tranſlatores alij, quicquam aliud quàm ſimplicem titulum præſcripſe
B rint. id eſt, Dauid. Quod non ſine ſpirituali ratione effectum fuiſſe pſalmi
ipſius textu docetur, nihilq; hic pſalmus proprium habet, quod ad gratula
tionem perempti Goliæ poſſit referri, cũ magis illic & geſtis & tẽpori mul-
ta contraria ſint. Cum enim dicitur: Subijciens populum meũ ſub me, nũ
quid tum Dauid rex erat: aut quis tum ei populus ſubiectus eſt, ſi allophy-
lorum non erat ſuus? Sed ne ipſe quidem Iſraël Saul adhuc regnante po-
terat eſſe ſubiectus. Deinde & illud: Domine inclina cœlos & deſcende, tan
ge mõtes & fumigabũt. Coruſca coruſcationes & diſſipabis eos. Quæ eſſe
intelligetur ob humanum tempus oratio? Aut cum ſecũdum titulum Go
lia eſſet occiſus, quid ſibi hæ preces uolunt: Eripe me & libera me de aquis
multis, & de manu filiorum alienorum? Aut cum rex tantũ unus in Iſraël
eſſet, quid eſt illud, quod dicitur: Qui das ſalutem regibus? Numerus plu
rimorum intelligentiam eius temporis quo unus tantum habeatur exclu-
dit. Sed cum nec in Hebraicis libris ita ſit, neq; tranſlatores cæteri horum
aliquid addiderint, intelligimus ſeptuaginta hos ſeniores uoluiſſe nobis
ſpiritualis ſcientiæ ſenſum dare, ut in Dauid & Golia bellum præfigura-
tum eſſe ſatanæ dominiq; ſciremus, cum neq; ſuperſcriptio extaret, in li-
bris, neq; rebus geſtis prophetiæ ſermo contineret. Affert autem plerunq;
nobis difficultatem intelligentiæ ratio Latinitatis, quæ nominibus prono
mina nõ eſt ſolita præponere, ut in Dauid nomine accidit. Ceſſante enim

C pronomine incertum eſt utrum in illum, aut per illũ pſalmus extiterit. Cũ
enim ſcribitur pſalmus Dauid, utrum ab illo dictus ſit, aut propter illũ am-
biguum facit nominis ſola præſcriptio. Græcitas uero cum per Dauid pſal-
mum ſcriptum eſſe ſignificat, ita titulum inſcribit: pſalmos τῷ Dauid. At
uero cum de Dauid uult pſalmum, qui ſit ſcriptus intelligi, ita ſuperſcribit
τοῦ Δαβίδ, diſcernens per utriuſq; pronominis propriam ſignificationem,
utrum Dauid ſcripti pſalmi autor an cauſa ſit, ut ſuperſcriptio pſalmi iſti-
us continet, τοῦ Dauid. Id enim eſt quod propter eum, uel illi potius quàm
ab eo ſcriptus ſit. Ex qua etiam pſalmi ſuperſcriptione monſtratur, in eum
hominem quem dominus aſſumpſit in eo naſcens, & quem Dauid ſæpiſſi-
me nominari docuimus, pſalmum hunc ſpiritus uirtute & ore cantatum.
Benedictus dominus deus meus, qui docet manus meas in bellũ & di-
gitos in præliũ.) Si ob id gratulationi interfecti Goliæ deputatur hic pſal-
mus, quia dictum eſt: Qui docet manus meas in bellum, accipiãt exemplũ
perſonæ hoc potius domini cõuenire. Nam in ſeptimodecimo pſalmo qui
totus ex perſona domini conſiſtit id ipſum dictũ ita meminimus: Qui do-
cet manus meas in prælium, & poſuiſti ut arcũ æreum brachia mea. Quod
autem nihil in illum Dauid referri poſſit, in omni quidem pſalmo, ſed ma-
xime his dictis docetur: Audiuit de templo ſancto ſuo uocẽ meam, & cla-
D mor meus in conſpectu eius introiuit in aures eius. Et commota eſt & con-
tremuit terra & fundamenta mõtium conturbata ſunt. Et illud: Clamaue-
runt, nec erat qui ſaluos faceret ad dominum, nec exaudiuit eos. Et commi-
nuam illos, ut puluerem ante faciem uenti, ut lutum platearum delebo eos.
Eripies me de cõtradictionibus populi, cõſtitues me in caput gentium. Po-
pulus quem non cognoui ſeruiuit mihi, ad auditum auris obediuit mihi.
Rebus ipſis inepta eorum intelligentia coarguitur, qui hæc Dauid de ſe ip-
ſo dixiſſe contendunt, cum omnia in eum quẽ dominus in eo natus aſſum-
pſit, ſecundum ſpiritualem rationẽ & geſta conueniant. Manus igitur eius
edoctæ ad bellum ſunt, cum uicit ſeculum. Ego enim ait, uici mundum: cũ
extenſis in crucem inuictiſſimis armis ipſius paſſionis inſtruitur. Et poſui-
ſti, inquit, ut arcum æreum brachia mea: cũ de omnibus uirtutibus ac po-
teſtatibus in ipſo ſe trophæo glorioſæ crucis triumphat, & principatus po-
teſtates traduxit: cum fiducia triumphans in ſemetipſo: cũ diſſidentia in-
ter ſe cœleſtia & terrena pacificat. Et in ipſo, inquit, reconciliari omnia in eũ
pacificans per ſanguinem crucis ſuæ: ſiue quæ in terra ſunt: ſiue quæ in cœ-
lis. Ad hoc igitur bellum manus eius edoctæ ſunt in quo arcus ærei certa-
mine uincitur: de honeſtatione potentes triumphantur: pace reconcilian-
tur inimici. Sed poſt manuum bellum, ſuccedit & digitorum prælium. Om-
nis enim in eo habitus & pugna paſſionis oſtenditur. Manus enim exten-
duntur, & digiti configuntur in pſalmis; uetus ſcilicet chirographum, ſecũ-

dum

A dum Apoſtolum delens & affigens illud cruci. Etiam eas partes manuũ commemorat in prælio, cum quibus omnia ueterum criminum peccata cõfixa ſunt. Dehinc ſequitur: Miſericordia mea & refugium meum ſalus mea liberator meus es tu. Protector meus, & in ipſo ſperaui.) Carent iſta difficultate. Omnia enim in euãgelijs ita geſta ab eo atq; dicta ſunt, ut honorem maieſtatis paternæ per humilitatis noſtræ confeſſionẽ quorum habitum aſſumpſerat, prædicaret. Illud autẽ, quod ait: Subijciẽs populũ meũ ſub me, non ex perſona unius Iudaici populi dictum exiſtimandũ eſt, cum uniuerſitatem eccleſiæ unum populũ in pſalmo alio nuncupauerit, dicens: Populus quem non cognoui ſeruiuit mihi. Quod autem etiam hic, qui eũ non cognouit ſuus ſit, euangelia docent cùm aiunt: In ſua uenit & ſui eum non receperunt. In mundo erat & mundus per eum factus eſt, & mundus eum nõ cognouit. Sed ne forte hic populus quem cognouit, & ſibi ſeruiuit non ſuus fuiſſe, quia non erat cognitus exiſtimetur, diuina illa Moſi cantio errorem hunc omnem ambiguitatis excludit, dicens: Cum diuiſiſſet excelſus gentes, ſtatuit fines gentium ſecundum numerum angelorum ſuorum, & facta eſt portio domini Iacob funiculus hæreditatis eius Iſraël. Iſte in hæreditatem æternã fuerat electus. Et ideo quia ille portio domini erat cæteri quaſi incogniti habebantur, quia illi eſſent per priuilegium portionis electi. Sui autem omnes, quia ſibi quod ſunt tanquã autori ſuo debent.

B Subditi autem ei ſunt, cum dicitur: Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, ut omne quod dediſti ei det illi uitam æternam. Et illud: Omnia data ſunt mihi in cœlo & in terra. Data autem nondũ ei primum, quia iã in mũdo erat per quem mundus erat factus, qui gloriam repetit, quã ante cõſtitutionem mundi habuerat apud patrem, ſed data poſt hominis aſſumptionem, quia ita dictum eſt: Qui cum in forma dei eſſet, formã ſerui accepit. Propter quod exaltauit illũ deus & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen. Quid ergo uel cui donatur? Non ei utiq; qui in forma dei erat donatur, ut dei forma ſit. Erat enim, & quia erat iam nõ egebat hoc dono. Sed fuit cauſa donandi quia in forma dei erat formam ſerui accepit, & ſe de forma dei euacuans formam ſerui aſſumens, uſq; ad mortem obediens fuit. Obedientiæ ergo illi per quã habitus ſeruilis aſſumitur, & ipſi habitui ſeruili id donatur, ut quod erat eſſet in forma ſcilicet dei eſſet. Damnũ enĩ ad detrimentum ſui euacuatæ formæ dei neſcit, aſſumptioni potius ſeruilis, formam dei rurſus adquirens: ita neq; uirtus in humilitatem ſeſe licet cohibens defecit ex ſeſe, cum quod erat eſt & humilitas cohibita in ſeſe uirtute ſuſcepta, cum quod non erat eſſe cœpit, profectum eius quæ à ſe non defecerat uirtutis accepit. Et hæc quidem Euangelici ſacramenti, & humanæ ſpei ueritas eſt, humanam naturam corruptibilemque carnem per huius gloriæ demutationem in æternã tranſformatã eſſe ſubſtantiam.

C Sed huius tanquam difficillimi facti admirationē, & maximæ ac pulcherrimæ ſpei donum, etiam præſenti pſalmo propheticus ſermo teſtatur, ad id quod dixerat: Subijciens populum meum ſub me. Domine quid eſt homo, quia innotuiſti ei, aut filius hominis quod deputas eum? Homo uanitati ſimilis factus eſt, dies eius ſicut umbra prætereunt.) Non differenter in octauo quoque pſalmo proclamat ſpiritus ſanctus: Quid eſt homo qđ memor es eius, aut filius hominis, quoniam uiſitas eum? Cōfeſſio iſta pulcherrima eſt, ut indignum ſe homo tanto munere ipſe teſtetur. Et cū ſe indignum confitetur, gratiam eius, qui ſibi hæc largiatur extollit. Quod eñi meritum homini eſt, ut ei ſe cognoſcibilem deus præſtet: ut incognoſcibilis natura cognitioni noſtræ ſeſe ipſa ſubmittat? Aut quæ dignitas eſt filij hominis ut deputetur? Deputatur autē quicquid de eo in quo eſt in aliud deſtinatur. Rei naturam uerborū uirtus eloquitur. Homo uanitati ſimilis effectus, & cuius dies tanquam umbra prætereūt, per indultā cognitionē dei deputatur. Vanitas ſeculū eſt cuius habitus & forma tolletur. Deo eñi inane eſt quicquid quis extet, tamen nō ita ſubſiſtit ut maneat: & umbra quæcunq; etiā ſi ſit, tamen nō eſt, quia cū ſit abeunte eo per quē efficiebatur exinanitur. Homo itaq; nō umbra, ſed umbræ ſimilis, non uanitas, ſed ſimilis uanitati per interceſſionem mortis effectus. Per indultam uero ſibi cognitionē dei deputatur, & in quid deputetur cognitio indulta teſtatur. Si enim

D cognitus fieri deus homini niſi aſſumpto homine nō potuit, quia incognoſcibilem cognoſcere niſi per naturam noſtram natura noſtra non potuit, & per hanc cognitionem homo, qui deputatur neceſſe eſt, ut inde deputetur in quo deum ipſe cognouit, ſcilicet, ut cōformis deo fiat, quia hæc ſit deputatio cognitionis indultæ. Et quia ex perſona eius hominis quē dominus aſſumpſit hæc omnis oratio eſt, ſcit cum quanta ſe dignitate deus legibus mortis abſoluat, & iniquorū manibus per gloriā reſurrectionis abripiat, dicens: Domine inclina cœlos tuos & deſcēde, tange mōtes & fumigabūt. Coruſca coruſcationes & diſſipabis eos, emitte ſagittas tuas & cōturbabis eos. Emittes manū tuam de alto.) Simile his dictis pſalmo cuius ſuperius meminimus continetur: Et inclinauit cœlum & deſcendit, & carbones ſucceſi ſunt ab eo, & ignis à facie eius exardeſcit & aſcēdit fumus in ira eius. Miſit ſagittas & diſſipauit eos, & fulgura multiplicauit & conturbauit eos. Miſit è ſummo & accepit me, aſſumpſit me de multitudine aquarū. Eripuit me de inimicis meis fortiſſimis.) In eo autē quod fortiſſimos dixit poſſumus intelligere quos dixerit: nempe de quibus Apoſtolus ait: Non eſt nobis pugna aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus mundipotentes, aduerſus ſpirituales nequitias in cœleſtibus, ſatana ipſo ſe in cor Iudæ, ut dominum traderet inſerente. Sed & in hoc pſalmo hoc contuendum eſt: Coruſca coruſcationes, & diſſipabis eos, emitte ſagittas tuas &

contur-

A cõturbabis eos. Nõ illos ſuperius de quibus ita memorarat oſtendit, quod
neceſſe eſt ad montes hos referri, qui ad ſolum dei tactum fumabũt. Et ne
de terrenis iſtis montibus dictum exiſtimemus, pſalmo alio admonemur,
cum dicitur: Vt quid ſuſpicitis montes coagulatos? Et quantum intelligi cõ
ceditur, montes interdum etiam diabolicas poteſtates, ut nunc in hoc loco
ſignificari arbitramur, qui conſtitutione diuinæ legis tranſgreſſa tanquam
ex lactis ſynceritate uitioſa coagulari corruptione coagulauerint. Et hos eſ-
ſe potentiſſimos inimicos ſuos pſalmus anterior locutus eſt. Deſcendit er-
go dominus inclinato cœlo, ſuo non corporali motu, ut declinatum deſcen
dente eo cœlum ſit, ſed per corporalem ſignificationẽ ſpiritualis ſenſus in-
ſtruitur, ut cum deo ſomnus: uigiliæ: memoria: obliuio: diſceſſus & acceſſus
aſſcribitur, quia ſecundum meritorum noſtrorum differentiam unicuique
noſtrum, aut dormiens: aut uigilans: aut immemor: aut recordans: aut de-
ſit: aut adſit. Atq; ita inclinatum declinante eo cœlum eſt, quia cum deſcen
dente eo ad aſſumendum hominem famulatus cœleſtis aſtiterit: cum Ma
ria euangelizatur: cum paſtores æthereum cœtum, & ſonum uidẽt atq; au
diunt: cum poſt tentationem diaboli angeli miniſtrant: cũ ipſe totus in for
ma licet ſerui tamẽ in paternæ maieſtatis uirtute ſe geſſit, ſic inclinatur cœ-
lum: cum ad terras cœleſtium uirtus honorq; deducitur. In eo aũt quod ta
cti montes fumant, potius q̃ uruntur, cũ tamen id quod fumat uratur, de
B inde cũ coruſcantibus coruſcationibus diſſipantur potius q̃ illuceſcunt: tũ
quod emiſſis ſagittis cõturbantur magis q̃ cõfiguntur, nõ ſine maxima ra
tione ſpiritualis intelligẽtiæ, ita dicit. Et quidẽ iam & alius pſalmus his pa-
ria ſignificat, cũ ait: Præparans mõtes in uirtute tua accinctus potẽtia. Ad-
uentu enim dñi cõfracta & obtrita diaboli poteſtas eſt, cũ fidei ſanctorum
hominũ ſubiectus eſt. Nõ quod nõ adhuc potentiæ ſuæ maximas habeat
uires, ſed per id quod utcũq; ſubiectus eſt, præſentis ſubiectiõis cõditione
ultioni & pœnæ legitime præparatur. Vt nunc per hanc eandẽ ſubiectionẽ
uirtute dei tactus fumet, licet nõdum totus uratur, ſed per id quod interim
fumare potuit, & uri poſſe noſcẽdus eſt. Vritur nõ ille tantũ, ſed & omnes
eius. Nõ uni tantũ præparatus hic ignis eſt dño, dicente: Abite in ignẽ æter
nũ, quẽ præparauit pater meus diabolo & angelis eius. Hi ergo mõtes ta-
cti à dño fumabunt. Diſſipabuntur etiã per coruſcatas coruſcationes lumẽ
ſcilicet eorũ, de quibus dictum eſt: Vos eſtis lumen mundi, nõ ferẽtes. Do
mini nanq; aduẽtus, tanquam fulgur ab oriente uſq; in occidentẽ apparẽs
intelligetur. Sed interim coruſcationes multæ ſunt, id eſt, apoſtolicæ prædi-
cationes, & ſplendor doctrinæ dei quæ condenſam illam, & conſpiratã dæ
monum uirtutem coruſcationis luce diſperget. Sagittæ enim emiſſæ cõtur
babunt eos. Meminit eadẽ quoq; prophetia, & loco alio harũ ſagittarum:
Sagittæ, inq̃t, paruulorũ factæ ſũt plagæ eorũ. Paruulorũ, ut Apoſtol9 ait:

malicia

C malicia non ſenſu. Horum igitur, id eſt, fidelium ad innocentiam renato-
rum uerba, tanquam ſagittæ emiſſæ illos fumantes montes conturbabũt,
cum regni cœleſtis beatitudo & æternitas prædicetur: cum honor ſeculi con
temnatur, & Chriſti gloria ſpetetur: cũ luxus & ebrietas relinquatur, & cor
pus ieiunijs purgetur: cum auaritia uincatur, & largitio exerceatur: cum uir
gines corpus ſuum oderint, cum uiduæ fuiſſe uirgines maluiſſent: cum con
feſſores uitam ſuam deteſtentur, cum mori martyribus ſit optabile. Et hoc
totum ſagittæ iſtæ, id eſt, doctrinæ & orationum uerba præſtiterint, quæ
emiſſæ eos, qui his aduerſabantur conturbant: cum ceſſante regno eorum
Chriſti regni expectatio prædicatur. Sed ex alto manus domini emittitur.
Manum autem dei dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſignificari in ſpi
ritu non obſcura doctrina eſt. Per eũ enim facta ſunt omnia. Et ſcriptũ le-
gimus: Manus enim, inquit, mea auxiliabitur ei. Quia per filiũ dei homo
aſſumptus laqueis mortis, & à iudicio iniquæ dãnationis per gloriã reſurre
ctionis eripitur. Sequitur enim: Eripe me de aquis multis.) Aquas popu
los dici uſitata cognitio eſt, ut etiã per Eſaiã dicentẽ docemur: Propter hoc
ecce dominus inducet ſuper uos aquã fluuij ualidã & multã & regẽ Aſſy-
riorum. Quorũ uirtus, atq; uita in abolendũ finem exẽplo aquæ transfluẽ
tis elabitur. Vt hic idem propheta ait: Perierunt ſicuti aquæ præterfluẽtes,
D quia natura eorũ ceſſante incremento maris, in quod feruntur eximitur.
Et de manu iniqua filiorum alienorũ.) Dei enim eſſe deſtiterant de qui
bus dictũ eſt: Filij alieni inueterauerunt. Et quibus dictũ eſt: Vos de diabo
lo patre eſtis. Sed non ſolũ filij alieni ſunt, dominũ ſuum non recipiendo,
ſed etiã id quod ſequitur: Quorũ os locutũ eſt uanitatẽ.) Vanitas oris
& confuſionis fuit illa, qua dictũ eſt: Nos nõ habemus regem niſi Cæſarẽ.
Regẽ enim ſeculi, id eſt, uanitatis populus in regnũ æternũ electus elegit.
Et dextera eorum dextera iniquitatis.) Iniqua dextera eſt cũ palmis cæ
dit: cum uirgis laniat cum calamo collidit: cũ coronam ſpineã coarctat: cũ
clauo manus ac pedes figit: cũ fel aceto admiſcet: cũ omnia iniquitatis ope
ra cõſummat. Poſt quæ potẽter à domino geſta atq; perfecta nouo nobis
glorioſæ uictoriæ erit cantico cõcinendum. Ait enim: Deus canticũ no-
uum cantabo tibi pſalterio decachordo pſallã tibi.) Et quod hoc nouũ can
ticum ſit contuendum eſt. Plures autem nouum canticũ cantantes pſalmi
reperiuntur. Nonageſimus enim quintus pſalmus, ita cœpit: Cantate dño
canticum nouum, cantate domino omnis terra. Et rurſum: Annunciate in-
ter gentes gloriam eius, in omni populo mirabilia eius. Et rurſum: Cõmo-
ueatur à facie eius omnis terra, dicite in natiõibus dominus regnabit. Hoc
canticũ nouũ, quod om̃is terra cãtat, quod iã nõ intra Iudææ limbos, atq;
fines cognitio eius, q om̃ia creauit eſſe celebrat: quod iã inter gentes gloria
Fidei. dei inuiſibilis nũciatur: quod omnes patriæ gentiũ laudationẽ honoris de-

A biti confitentur,quod in notionibus deus regnaturus oſtenditur. Nouum
hoc inter tot errores ſeculi canticum eſt,& errantibus antea gentibus inopi
natus hic hymnus,per quem deus inuiſibilis,incorporeus, æternus & iuſti
iudicij iudex,& beatæ hæreditatis rex eſſe cantatur. Eſt & nonageſimuſſe-
ptimus pſalmus canticum nouum cantans:Cantate domino canticum no
uum,quia mirabilia fecit dominus.Sed neſcio an idcirco ſit canticũ cantan
dum,quia mirabilia deus fecerit.Olim cœlum pulcherrimum ,atq; immo
bile manet.Olim in eo aſtra indefeſſis officiorũ ſuorũ curſibus perſeuerãt.
Olim tempora alterno & indemutabili recurſu tẽperantur.Olim terra an-
nuis fructibus diues eſt.Olim homo maxime mirabile opus dei naſcitur.
Et ſi nihil poſtea deus mirabile quum hæc creauit adiecit,quæro quod no-
uum canticũ ob mirabilia facta cãtandum ſit.Et non diu nos pſalmus pa-
titur errare.Ob quæ enim mirabilia nouũ canticũ cantaret oſtendit ,dicẽs:
Liberauit eum dextera eius.& brachium ſanctũ eius. Notum fecit dñs
ſalutare ſuum ante cõſpectum gentiũ.) Hoc nouum canticũ eſt,hoc mira-
bile dei eſt,quod liberauit eũ dextera eius,quod ſibi ipſi ſalutem uirtus ſua
tribuit.Poteſtatẽ,inquit,habeo animam meã ponendi,& poteſtatẽ habeo
animam meã reſumendi. Nã externo eguit unigenitus dei filius ad ſaluã-
dum hominem in quo naſci uoluit auxilio,& in gloria paternæ maieſtatis
B manens ſua in ſe uſus eſt poteſtate per quam reſurrectionis gloriã ſaluta-
re ſuum notũ gẽtibus fecit,cũ in eo naturæ ſuæ carnẽ in æternæ ſalutis ſub-
ſtantiam tranſformatam eſſe cognoſcunt.Cantat & centeſimus quadrage
ſimus nonus pſalmus canticum nouũ.Et cur ſit hoc canticum nouum mox
propheta ſubiecit,dicens:Exaltabit manſuetos in ſalutẽ.Exultabunt ſancti
in gloria lætabuntur in cubilibus ſuis.Et exultationes dei in gutture eorũ,
& gladij bis acuti in manibus eorũ.Ad faciendã uindictam in nationibus,
increpationes in populis.Ad alligandos reges eorum in manicis & compe
dibus,& nobiles eorum in uinculis ferreis.Vt faciant in his iudiciũ conſcri-
ptum,gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius. Hoc canticum nouum eſt dei
ſanctos iudicij æterni ſumere poteſtatẽ.Sancti enim ſecundũ Apoſtolum
mundum iudicabunt.Hoc igitur nouũ cantatur à nobis,ultio in nationes
arguitio in populos,manicæ & compedes regũ & nobilium uincula ferrea,
& conſcripti in eos iudicij ſententia.Quod etiã in huius pſalmi nouo canti
co ſimile cantatur:Deus cantionem nouam cantabo,tibi in pſalterio deca-
chordo pſallã tibi.Qui das ſalutẽ regibus. In decachordo igitur pſalterio,
id eſt,uel quod decem chordarum illud pſalterium ſit,uel quod decem uer
borum organo,atq; geſtis cantio noua iſta cantatur: uel quod homo ipſe
decem quibuſdam chordis manibus ac pedibus extentus ,perfectus ſpiri-
tualium operum ſuorum geſtu motúq; ſic pſallat,ut cantionem nouã hãc
cantet. Qui das ſalutẽ regibus.) Regibus quibus dictũ eſt:Venite bene-

C dicti patris mei poſſidete præparatum uobis regnum à conſtitutione mũ
di. Qui nobiles ligabunt, qui reges manicis & cõpedibus conſtringent, qui
iudicabunt, arguent, uindicabunt. Et quomodo ſalus regibus detur oſten-
dit. Qui, inquit, liberas Dauid ſeruum tuum.) Eum nempe Dauid de
quo hic idem liber ex perſona dei patris alio pſalmo prophetat: Poſui ad-
iutorium ſuper potẽtem, & exaltaui electum de plebe mea. Inueni Dauid
ſeruum meum, oleo ſancto meo unxi eum. Manus enim mea auxiliabitur
ei. Ipſe inuocabit, pater meus es tu deus meus, & ſuſceptor ſalutis meæ. Et
ego primogenitum ponam eum excelſum ſuper omnes reges terræ. Et ſe-
des eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum & te-
ſtis in cœlo fidelis. Et rurſum in pſalmo eodem ex perſona eius ad patrem:
Sicut iuraſti Dauid in ueritate tua, memor eſto domine opprobrij ſerui
tui, quod continui in ſinu meo multarum gentium. Quod exprobrauerũt
inimici tui domine, quod exprobrauerunt cõmutationem Chriſti tui. Op-
probria multarum gentium in ſinum ſuum Dauid hic unus excepit. Ipſe
ẽm peccata noſtra ſuſcepit & infirmitates noſtras portauit, liuore eius nos
ſanati ſumus. Ita dũ hic Dauid liberatur & legi mortis eximitur, ſalus quo
q; regibus datur. Ipſe eſt enim primogenitus ex mortuis. Et ut in Adam
omnes morimur, ita & in Chriſto omnes reſurgemus. Liberatio ergo eius
D ſalus regum eſt. Regnabunt enim conformes gloriæ ſuæ per aſſumptã ab
eo naturæ noſtræ conditionem, rurſum omnes in naturæ eius communio-
ne manſuri. Eripitur ergo hic Dauid de gladio malignorum. Spiritũ enim
Ieſus poſuit cum uoluit, nec expectauit ut animã impreſſum uulnus emit-
teret. Ius animæ eius manus irreligioſa nõ habuit. Ait enim: De gladio ma
ligno erue me. Quanquam enim exanimi iam corporis latus miles tranſ-
foderit uſus miniſterio ſæuitiæ, cæterũ poteſtas ſpiritus emittendi, cauſam
uiolandæ in ſe animæ non reliquit. Conſummat deinde cantionem nouã
nouæ confeſſionis hymno terrena iudicia & ſecularium bonorum gaudia
falſa condemnans, cum ait: Quorum os locutum eſt uanitatẽ & dexte-
ra eorum dextera iniquitatis. Quorum filij ſicut nouella plantatio ſtabilita
in iuuentute ſua. Filiæ eorum compoſitæ circum ornatæ quomodo ſimilitu
do templi. Et promptuaria eorũ plena eructantia ex hoc in illud. Oues eo-
rum fœtoſæ abundantes in egreſſibus ſuis, boues eorum craſſæ. Nõ eſt rui
na maceriæ non tranſitus, neq; clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt
populum cui hæc ſunt, beatus populus cuius dominus deus eius.) Et hæc
ſunt, quantum arbitror, huius ſeculi bona cõmuni uniuerſorum beata iu-
dicio res ſeculi loqui, atq; agere, rapere aut emere honores, ſub precio falſo
diteſcere, gloriari in adultæ ætatis liberis, quorũ efflorefcẽtes anni nouellæ
exultationis firmitate confidant, optare ſpecioſi corporis filias, atq; eas in
modum tẽpli damno inutili pecuniæ ingẽtis ornare, multiplicatis horrea
fructibus

A fructibus rumpere quæ congeſtas opes in prŏptuaria alia anguſtis his quæ
in ſe conduntur eructuent, geminatis quoq; oues fœtibus uelle, quas egreſ-
ſas nullus feræ occurſus imminuat, delectari boum ſuorum ſagina, circūſe-
pta etiam domorum firma præbere, ne transcēdi per ea cuiq; ſit poteſtas,
non flere, non lugere, nō gemere, ſed proſpero felicitatis ſuæ curſu nulla ad
uerſæ calamitatis moleſtia impediri. Beatum hunc populū cui hæc eſſent
dixerūt, ſed propheta ſcit falſam eſſe huius beatitudinis opinionem. Quid
enim hæc tot & tanta ſeculi bona ad uitam quæ morte intercipienda eſſet
adquirerent? Et ideo qui populus beatus eſſet oſtendit dicens: Beatus po
pulus cuius dominus deus eius. Deus ille dominus, q cū ſuperiora hæc ter-
rena præſtiterit, æternitatem tamen illis qui his recte utuntur impertiet, qui
cohæredes nos filij ſui in ipſo ante cōſtitutionem ſeculi elegit, qui erit deus
omnia in omnibus, ipſi gloria, laus, honor, uirtus, imperium patri in filio fi
lio in patre & in ſpirituſancto & nunc & ſemper & in omnia ſecula ſeculo-
rum, Amen.

Pſalmus. CXLIIII. Laudatio ipſi Dauid.

EXaltabo te deus meus rex meus & benedicam nomen tuum in
ſeculum & in ſeculum ſeculi. Et reliqua. Abſolutus eſt pſalmus
dei tantum laudibus occupatus. Sed & titulus ipſe ſolam conti-
B neri in pſalmo prædicationē dei edocet. Adiecto autem ſecun-
dum Græcitatis conſuetudinem nunc quoq; ut in cæteris alijs pro nomine
oſtēdit illum Dauid iſto laudante laudari. Et quis hic ſit quem pſalmus hic
laudet clamant omnium temporum omnes prophetiæ, ut hic ipſe prophe
ta ſæpe de eo ita conteſtatus eſt: Sedes tua deus in ſeculum ſeculi, uirga æ-
quitatis, uirga regni tui. Dilexiſti iuſticiam & odiſti iniquitatem, propterea
unxit te deus deus tuus: Et rurſum: Et adorabunt eum omnes reges, & o-
mnes gentes ſeruient ei. Erit nomen eius benedictū in ſecula, ante ſolē per-
manet nomen eius. Et benedicentur in eo omnes tribus terræ, omnes gētes
magnificabunt eum. Huius igitur laus cantatur hoc pſalmo, ex cuius perſo
na dictum meminimus. Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion
montem ſanctum eius. Dominus dixit ad me: Flius meus es tu, ego hodie
genui te. Poſce à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem
tuam terminos terræ. Reges eos in uirga ferrea. Cuius regni perennitatem
Daniel ita conteſtatus eſt dicens: Et in diebus regum illorum excitabit de-
us cœli regnum aliud quod nunq; corrumpetur uſq; in ſecula, regnumq; al
teri populo non relinquetur, comminuet & uentilabit omnia regna, & hoc
regnum in æternū. Et rurſum: Et ecce cum nubibus cœli ſicut filius hominis
ueniens, & uſq; ad uetuſtum dierum peruenit, & oblatus eſt ei & datus eſt
ei principatus & honor & regnum & omnes populi tribus & linguæ ſeruiēt
ei, & poteſtas eius poteſtas perpetua quæ nūq; tranſibit, & regnum eius nō

corrumpetur. Hic igitur rex laudatur per iſta quæ pſalmo cõtinentur.

Exaltabo te deus meus & rex meus, & per illud ſancti tui confitebuntur tibi. Gloriã regni tui dicent & potentiam tuam loquentur. Notam faciant filijs hominum potentiam tuã & gloriam magnificentiæ regni tui. Regnũ tuum regnum omnium ſeculorum, & dominatio tua in omni generatione & progenie.) Et quanquam hic ob æterni regni gloriam, quia ſanctis conregnantibus ipſe regnabit, laus deo prophetæ confeſſione cantetur, tamẽ ita laudationis ipſius ratio & ordo diſpoſitus eſt, ut ea quæ de eo dicta ſunt ex ſenſu cõmunis intelligentiæ prædicentur, ut in quantum humani ſermonis conſuetudo permittit, de immenſa illa & incomprehenſibili dei natura licet non ad perfectam cognitionis ueritatem, tñ ad admirationem nos ingentis illiusq; eius uirtutis inſtituat. Poſſumus enim eum maxime quantum in nobis eſt admirari, cognoſci autem à nobis quãtus ipſe eſt non poteſt. Verum cum nomen in pſalmo ſimplex dei & abſoluta laudatio eſt, meminiſſe debemus patrem in filio & filium in patre laudari. Et cum ex ſubſtantiæ ſimilitudine ac proprietate naturæ alter in altero ſit, & ambo unum ſint & qui uidet patrem uideat & filium, non differri quis ex duobus laudari exiſtimetur cum utrunq; ſibi inuicem & uirtutis atq; operum ſimilitudo & indifferentis naturæ ex patre deo genita & in filio dei nata diuinitas unum eos eſſe teſtetur. Cœptus ergo ita pſalmus eſt: Exaltabo te deus meus & rex meus & benedicam nomen tuum in ſeculum & in ſeculũ ſeculi. Per ſingulos dies benedicam te & laudabo nomen tuum in ſeculum & in ſeculũ

D ſeculi.) Ratio & uirtus propheticæ magniloquentiæ per intentam audiendi diligentiam noſcenda eſt. Ait enim: Exaltabo te deus meus & rex meus. Multi deũ per ea quem in operibus mũdi ab eo inſtituti cognitioni noſtræ ſunt ſubiecta magnificant, ſed pauci ſunt qui regem ſibi futurum uelint credere, dum aut curam negant humanorum operum deo eſſe, aut ad conſolandam eorum qui impie egerunt conſcientiam præſumpta animæ & corporis abolitione nolunt diuinum in bonos & malos conſtitutum eſſe iudicium. Sed propheta hinc prædicandi dei ſumit exordium, quod ſibi rex ſit. Sed & nunc quidem nomen eius qui ſibi rex atq; deus ſit ob expectationẽ regni benedicit, cum ait: Benedicam nomen tuum in ſeculum. Sed ſcit ſe gratiam deo atq; regi ſuo etiam tum cũ in regno eius maneat debere, quia demutata caduci corporis ſui infirmitate depulſoq; inimicæ mortis imperio regi ſuo cõformis & coæternus adſiſtat, adiecit: & in ſeculũ ſeculi, id eſt, in illo ſeculo quo habitu ſeculi huius exẽpto, iam in ſeculũ ſeculi æternitatis ſucceſſione renouabitur. Et in hoc quidem ſeculo quiſque benedicẽs deum poteſt non ſemper in benedictionis officio permanere, dum aut luctu impeditur aut metu occupatur, aut ægritudine anxius detinetur, & aut repoſcente animo, aut ingrato in benedictionibus dei mutus eſt, ſed perfectio prophe-

talis

A talis fidei ab iſtiuſmodi infirmitatum demutationibus libera eſt,dicẽs: Per ſingulos dies benedicam te. Nullum uacuum habet tempus,& dies ei nulla eſt ocioſa,quin ſemper in benedictionum confeſſione uerſetur. Accidit autem frequenter,ut de quibus bene loqui poſſumus,laudare eos non poſſimus. Abſtinere à malo,benedictione dignum eſt. Sed ſolum malum non admittere non habet laudem,niſi mali abſtinẽtiam etiam gloria boni operis cõſequatur. Et beneficium quidem in nos benedicere poſſumus,quia natura exigit,non obtrectare nos illis quorum beniuolentia confouemur. Sed ſi & alijs uicijs aſperſi ſunt,noſtro quidem commodo benedicuntur,ſed ueri iudicio nõ prædicantur. Perfectio autẽ dei nihil in ſe eſſe patitur pro parte. Nam ut benedictus ita & laudabilis eſt,habens & ex his quibus beneficentia in nos utimur benedictionis noſtræ confeſſionem, & ex perfectarũ in ſe uirtutum admiratione præconiũ. Ob quod benedicturus per dies ſingulos propheta etiam id adiecit: Et laudabo nomen tuum in ſeculum & in ſeculum ſeculi. Cum benedictum laudat,& laudat in ſeculum ſeculi,in nullo prophetæ officium infirmum eſt,nec benedictione,nec laude,nec tempore. De hinc ſequitur: Magnus dominus & laudabilis nimis,& magnitudinis eius non eſt finis.) Hæc dei prima & præcipua laudatio eſt,quod nihil in ſe mediocre, nihil circũſcriptum,nihil emenſum & magnitudinis ſuæ

B habeat & laudis. Virtus eius opinione non clauditur, locis non continetur,nominibus nõ enunciatur,temporibus non ſubditur,arctus ad id ſenſus noſter eſt,ingenium hebes eſt,ſermo mutus eſt. Finem magnificentiæ ipſius neſcit,& aliquam emetiendi ſe opinionem immenſa magnitudo non patitur. Extenta ubiq;, extenta ſemper eſt hanc habens infinitatis ſuæ laudem, cæterum omnem intelligentiam infinitæ huius in ſe qualitatis excedens. Et qa hæc uel immẽſæ magnitudinis cognitio uel laudatio operũ dei non omnium gentium eſt quibus à conſtitutione mundi uita & ſenſus fuiſſet futuraq; eſſet,conſequenter ſubiecit: Generatio & generatio laudabit opera tua.) Nõ utiq; generationes & generationes quæ & temporibus & gẽtibus multæ atq; diuerſæ ſunt,ſed generatio quæ ab Abraham cœpit, quæq; per ſignum circunciſionis deputatur in legem, & generatio quæ renouatur in Chriſto,quæ ex doctrinis propheticis ad fidem euangelicæ iuſtificationis inſtruitur. Harum igitur generationum proprium eſt dei opera laudare. Laudari autem opera dei non alia ratio ammonet,quàm quod omnia ab eo potenter effecta ſunt, qui præconium habeat nõ aliquid egiſſe,ſed potenter egiſſe. Et ideo ſubiecit: Et potentiam tuam pronunciabunt.) Sed potentia operũ ea demum prædicanda eſt,quæ magnificentiam exequatur operantis,ut potẽtis magnificentiæ potens intelligatur operatio. Ob quod conſequitur: & magnificẽtiam maieſtatis tuæ. Sed magnificentia ſi quod in ſe eſt tantũ ſibi habeat,habet admirationem non habet

A Ad iſtos ex mari terra eſt, iſtis quod erat mare eſt. Horũ ſalus ſanctitas eſt, horum mors terror eſt. At cum tribus pueris in camino cantantibus circun ſtãtes flammis quas illi non ſentiunt aduruntur, illis in roris humore ignis tẽperatur, hos exæſtuans ignis amburit. Ipſe intus extraq́ꝫ flãmæ ſunt, quarum pro diuerſitate meritorũ & defecit à ſe natura nec deficit. Nam quod eſt manet erga eos ignis eſſe quos urit, & qđ neceſſe eſt in his eſſe qbus ros eſt. Atq́ꝫ ita magnitudinẽ memoriæ & ſanctitatis dei iuſticia ſola moderatur, cum per iuſticiã dei ad iniquos atq́ꝫ iuſtos & terrorem ſanctitas & terror temperet ſanctitatem. Et iuſticia quidem recta atq́ꝫ utilis eſt, ſed tamen eadem ipſa aliquãdo prædura eſt, ita ut ſibi uti bonitate non liceat, dũ pro diuerſitate iudicij decernendo quod iuſtum eſt, ſit ſeuera. Sed dei iuſticia iuſticiæ non coæquatur humanæ. Neq́ꝫ enim naturæ legi ſubdita eſt, per quã eſt lex ſtatuta naturæ, ut neceſſitatem non habeat bona non eſſe cum iuſta ſit. Habet dei iuſticia miſerandi uoluntatẽ, neq́ꝫ tamen per miſerãdi uoluntatem ita à ſe erit demutata ne iuſticia ſit. Humana autẽ iuſticia ſolet in id deuenire ne miſericors ſit, & miſericordia ita ſe præſtare ne iuſta ſit. Miſericordia eñ non erit, ſi miſerabiliter inopi calumnianti ius opulẽtioris inuideas, ſi fœminæ lachrymis uiri præferas contumelias, ſi cæci conuicia nõ putes arguenda. At uero ecõtrario miſericordiam iuſticia non tenebit, ſi furẽ uni-

B us nummi ut furem ingentis theſauri plectas, cum tñ in uno nummo theſaurum habuerit qui amiſit, ut adoleſcentem in uno tãtum & eodem infami adulterio irretitum pari in morte ut plurium adulteriorũ artificem pœna non quæſtione uexabis, cũ tamen crimen ſit mortis in utroq́ꝫ. Hæc itaq́ꝫ iſtiuſmodi imperfectam faciũt & miſericordiam & iuſticiam humanã, dei autem iuſticiam miſericordem præſtat criminoſorum pœnis indulta patientia. Qui cũ contra morem humanæ impatientiæ nõ feſtinat punire, miſeratus eſt tenens iuſticiam in pœna, poſt miſericordiã non proficiẽte patientia habens miſericordiam in pœna poſt patiẽtiam exercẽdo iuſticiam. Nõ enim deus rapit humanorum criminum occaſiones, neq́ꝫ tanq́ꝫ infirmitatis noſtræ naturæq́ꝫ neſcius ipſum illud ad pœnam erroris & peccati noſtri tẽpus iuuadit, ſed diſſimulat, & differt, & patientiæ ſolatiũ dilatione ultionis expectat, ſuauem ſe omnibus præſtãs, dum per miſericordiæ & iuſticiæ modum temperãdæ ſeueritatis indulgentiæ ſe reſeruat. Hoc in deo præcipuũ, hoc in potente laudãdum, non cœlum feciſſe quia potẽs eſt, non terrã fundaſſe quia uirtus eſt, nõ annum aſtris tẽperaſſe quia ſapiens eſt, non hominem animaſſe quia uita eſt, non mare in acceſſus ac deceſſus mouiſſe quia ſpiritus eſt, ſed miſericordem eſſe qui iuſtus eſt, ſed miſerãtem eſſe qui rex eſt, ſed diſſimulantem eſſe qui deus eſt. Ad id enim quod dictum eſt: iuſticiam tuam exultabunt, tanq́ꝫ neceſſarium ſequitur: Miſerator & miſericors dominus, patiens & multæ miſericordiæ. Suauis dominus uniuerſis,

C & miſerationes eius ſuper omnia opera eius.) Quod enim potens eſt natu-
ræ ſuæ uirtus eſt, quod autem miſericors eſt, ſalutis noſtræ profectus eſt. Et
plus eſt nõ ſuis uti, ſed alijs præſtitiſſe quæ ſua ſunt. Atq; ideo præſtat cæ-
teris dei operibus miſericordia, quia magnifica eius operatio uirtutis ſuæ res
eſt, miſericordia uero eius uſus alienus eſt. Ob quod tanq; in apice ipſo di-
uinarum ob miſericordiam laudum propheta conſiſtens debitũ deo hono-
rem ueluti publicæ cõfeſſionis oſtendit dicens: Confiteãtur tibi domine
omnia opera tua, & ſancti tui confiteantur tibi. Gloriam regni tui dicent, &
potentiam tuã loquentur. Vt notam faciant filijs hominum potentiam tu-
am & gloriam magnificẽtiæ regni tui. Regnum tuum omnium ſeculorum,
& dominatio tua in omni generatiõe & progenie.) Dignus propheticæ ma-
gniloquentiæ ordo, ut dictum eſt: O pa deum cõfitentur, q; magnificus eñ
ſit operum & creaturæ magnificentia confitentur. Sed confitentur & ſancti
quibus rex eſſe dignatur. Gloriã regni eloquuntur, ne ignorata non deſide-
retur uſuris. Magnificentiam quoq; gloriæ regni dei nunciant, ne deſpere-
tur æterna. Dominatus etiam in generationem & generationẽ oſtenditur,
ut ſe dominatui ſubijciant coæterno. Atq; ita cognitio dei in operibus eſt,
ſanctorum officiũ in doctrina eſt, prophetiæ uſus in prædicatione eſt, re-
gni gloria in æternitate dominatus eſt. Dominatus æternitas eos neceſſe
D eſt habeat, in quos agatur æternus. Atq; ad id ſpebus fidelibus expetendũ
adhortatio prophetæ continuo ſubiecta eſt: Fidelis dominus in uerbis
ſuis, & ſanctus in operibus ſuis.) Verborum fides fortè nutaret, niſi ſancti-
tas operibus eſſet amixta. Atq; ita ſanctitas in operibus fidem confirmat
in uerbis, ut de ſancti fide in promiſſis non ambigas, cuius ſanctitate uta-
ris in rebus. Si enim ſanctum eſſe deũ intelligimus per id quod naſcimur,
uiuimus, alimur, & copijs omnibus humanæ naturæ cõgruis abundamus,
ſanctitas ita eſſe nõ poteſt infidelis in dictis. Scit propheta eſſe & aliud ſan-
ctitatis dei opus in eo quod ſequitur: Suffulcit dñs omnes qui ruũt & eri-
git omnes eliſos.) Adeſt omnibus dei ſanctitas & humanis auxilijs nõ ſub-
trahit. Sed ſeruat etiã nunc iuſticiæ & miſericordiæ prophetationẽ. Sufful-
cit enim dñs nõ collapſos, ſed cadẽtes. Quos & ſi trahat pronus naturæ la-
pſus in caſum, pœnitẽtia tamen quæ autor eſt deſinẽdi ne pœnitus iam ceci-
derit ſi ſtet in lapſu, ſuffulcit. Ruere eñ non ruiſſe, poteſt in id cõfirmatum
eſſe ne ruerit. Sed & eriguntur alliſi. Differt autem ui exteriore collidi, & ru-
iſſe ſuo caſu. Alliditur nãq; ille quem p diaboli inſtinctum calens ætas præ-
cipitauit in caſum, quem ignoratio cõpulit in errorem, quem fraudulentis
uſa blãdicijs naturæ infirmitas egit in crimen. Hic potius eliditur q; ille qui
Forte *uicijs uſus. uoluntate permanſerit, quem *uicioſus oblectet, quem nõ pœniteat admiſ-
ſi. habet enim ueniã & apud deum ſolatium pœnituiſſe de geſtis. Nec tem-
peramento ſeueritatis indignũ eſt, quod per admiſſi dolorẽ affectum profi-

tectur

tetur inuiti. Et cur cadẽtes ſuffulciat & alliſos corrigat conſequentibus docet dicẽs: Oculi omnium in te ſperant domine, & tu das eſcam illorũ in tempore oportuno. Aperies tu manum tuam & imples omnem animam benedictione.) Totis itaq; in deum alliſi & cadẽtes oculis aſpectant, neq; quiſq̃ ita de ſe confidat, ut nõ ſemper cadere, ſemper ſe uereatur allidi. Ab illo ſperandum, ne caſu periclitemur, ne allidamur infirmitate naturæ. Omnia autem nobis uitæ ſubſidia ex ipſo ſunt, cum opportunitate fructuum in dulcis cibis uiuimus, cum manum aperiendo animas noſtras donis ſpiritualibus replet, & cum ex uirtutis ſuæ fonte copia in nos eorum quæ ſibi beneplacita ſunt exuberet. Quod utrũq; in his quæ cõſequuntur diſcernit ita: Iuſtus dominus in omnibus uijs ſuis, & ſanctus in omnibus opibus ſuis.) Iuſtus in uijs eſt, cum infirmitatem noſtram in æternum regnum ſuum confirmata donorum ſpiritualium communione deducit. Sanctus autẽ in operibus ſuis, cum uniuerſis fructus in temporum opportunitate ſuppeditat. Sanctitatem ſuam in omnium alimonia docens, iuſticiam uero in replendis beneplacito animis conſeruans. Poſt quæ ſequitur:

Propè eſt dominus inuocantibus eum.) Non longe abeſt qui per naturæ ſuæ uirtutem & ipſe ubiq; ſemper eſt, & totus ſemper ubiq; eſt, ſecũdum

B illud Apoſtoli: Quia in ipſo ſumus & in ipſo uiuimus ac mouemur. Propè eſt ergo inuocantibus, cum nihil ſit quod ſine eo ſit. Sed quibus inuocantibus propè ſit ex ſubiectis docet: Omnibus inuocantibus eũ in ueritate.) Non ex ocio inuocantibus, neq; ex infidelis ambiguitatis incerto, ſed uerum deum fideli inuocantibus ueritate. Et cum propè adſit, quid inuocantibus ſe in ueritate tribuat, demõſtrat dicens. Voluntatẽ timentium ſe faciet. Non turbidorũ uoluntates, neq; uicioſorum cupiditates deus faciet, ſed timentiũ ſe. Per metũ innocẽtes, per fidem honeſtas, per reuerentiã uerecundas & uolũtates non ocioſas, neq; mutas, neq; ſperare aliquid à ſe quodam contemptu ſilẽtij dedignantes, ſed quas eloquatur oratio, quas preces conteſtẽtur. Et ideo ſubiecit: Et orationẽ eorũ exaudiet. Voluntas ergo ea à deo fit, quæ uoce orationis auditur. Sed quæ uoluntas fiet orantium?

Et ſaluos, inquit, faciet eos, hoc uolunt timentes deum, hoc ut audiantur orant, ut non dominetur eorum æterna mors, non in interitum perpetui iudicij deputentur, ſed ſub cuſtodia dei tuti ſint. Sequitur enim: Cuſtodit dominus diligentes ipſum. Saluos ergo faciet eos cuſtodiendo, id eſt, æterni regni participes reſeruãdo, ſed eos q & timebũt & precabũtur & diligent. De hinc ſequitur: Et oẽs peccatores diſperdet.) Qui nec ut homines timuerint, nec ut ſubditi orauerint, nec ut donati uita mũdoq; dilexerint. Cõduſit aũt propheta honoris debiti confeſſionẽ dicẽs: Laudationem domini loquetur os meũ.) Laudaſſe nõ ſufficit niſi & laudare nõ deſinat. Laudabit enim adhuc cum iam tamen laudet. Sed cum ille laudet, omne quoque ad

C benedictionem dei humanum genus adhortatur: Et benedicat omnis caro nomen ſanctum eius.) Per officij ſui & fidei conſtantiam ſemper quidem ille, laudabilis: Sed propheta hæc curat ut omnes deum benedicant & optat. Non enim ait benedicent, tanquam certus ſit adfuturum, ſed ex uoti affectu ait benedicant, ut illud potius intelligeretur optare quam confidere ſic futurum. Deinde benedictionem non temporariam eſſe poſtulat, ſed æternã in ſeculum & in ſeculum ſeculi. Nobis potius optandum ut in æternum benedicamus æternum, quia in æternum benedicẽs æterno ille neceſſe eſt maneat coæternus domino ſcilicet noſtro unigenito & primogenito dei filio Ieſu Chriſto qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Pſalmus. CXLV. Pſalmus Dauid Alleluia Aggæi & Zachariæ.

LAuda anima mea dominum, laudabo deum in uita mea, pſallam deo meo quamdiu ero. Et reliqua.) Etiam huic pſalmo addere aliquid tranſlatoribus uiſum eſt. Nam cum Hebræis ſolæ alleluiæ ſit prælata confeſſio, illis placuit Aggæum & Zachariam in titulo anteferre. Hoc eo, ut pſalmum eſſe propheticũ noſceremus, quia per hos prophetas ſub quibus ædificata rurſum Hieruſalem eſt ipſo illo tũ tempore æternæ Hieruſalem ædificatio prædicatur, etiam euangelio teſtante, cum ingreſſuro templum domino & nummulariorum menſas & ementium ac uenditium negocia ſubuerſuro ita ſcriptum eſt: Hoc autem factum eſt ut impleretur quod dictum eſt, per Zachariam prophetam dicentem:

D Dicite filiæ Sion, ecce rex tuus uenit tibi manſuetus ſedens ſuper aſinam & pullum nouellum ſubiugalem. Et ut arbitror huius Hieruſalem potius & Sion regem pſalmus oſtendit, qui ita cœpit:

Lauda anima mea dominũ, laudabo dñm in uita mea, pſallã deo meo quamdiu ero. Scienter & de prophetæ doctrina dictorum ordinem tenuit. Primum enim eam hortatur ad laudem quæ in hanc eſt conſtituta naturam, ut maneat æterna, tum deinde quia per donũ reſurrectionis glorificato corpore totum ſe ei meminerit coæternum, tanquam de futuro confidens ait: Laudabo dominum in uita mea. Non enim ea uita quæ nunc eſt per infirmitates corporis ſua eſt. Ab Adam nanque ita cœpit, non cum Adam inchoata eſt. Quam nõ uitam, ſed mortem eſſe Apoſtolus nouit dicens: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius. In hac ergo uita ſua deũ qualis primum in homine eſt conſtituta laudabit. Tum tertio ne in hoc eodem nunc corpore irreligioſus exiſtimaretur, adiecit:

Pſallam deo meo quamdiu erò.) In omni autem hoc pſalmorum libro in pſallere irreligioſas operationes corporis ſignificare meminimus apta & cõſona corporei motus uarietate placituri. Poſtquam ſtultas hominũ opiniones & inanes in regũ nominibus religiones quos ſibi deos antiquitas confinxit redarguit, dicẽs: Nolite cõfidere in principibus in filijs hominũ in quibus nõ eſt

eſt ſalus.)Exibit ſpiritus eorũ & reuertentur in terrã ſuam,in illa die peribũt oẽs cogitationes eorũ.)Cõfidere uetuit in regibus.Et quibus regibus:Subiecit,& in filijs,inqt,hominum. Et quibus filijs hominũ? quibus nõ eſt ſalus. Et cur ſalus nõ ſit oſtendit:Exibit ſpiritus eorũ & reuertẽtur in terram.Et re uerſuris in terrã quid erit? In illa die peribunt cogitationes eorum. Corruptæ ipſi ſcilicet originis,quia eſſe filij hominũ perſtiterũt, nec filij dei eſſe uo luerũt. Nullius quoq; ſalutis,quia exeunte ſpiritu & in terrã corporibus diſſolutis cogitationes eorũ corporeæ atq; terrenæ cum terreno corpore interibunt.Sed ut ita in iſtiuſmodi reges fiduciam nõ conferas,in quem ſperandum eſſet oſtendit: Beatus cuius deus Iacob adiutor eius,ſpes eius in dño deo ipſius qui fecit cœlum & terrã,mare & omnia quæ in eis ſunt. Qui cuſtodit ueritatem in ſeculum,facit iudiciũ his qui patiuntur iniuriã.)Non eſt caduca cogitatio in regem iſtiuſmodi ſperare,& ſpes illa non interit quæ in creatorẽ cœli & terræ & maris & oĩs uniuerſitatis huius extenditur.Hic ſperãdus adiutor eſt,in quo dolus non eſt.Nã cum ſecundũ prophetiã omnis homo mendax ſit,ueritatem in ſeculo ſolus ille cuſtodit, & cuſtodiẽs ueritatem iudicium facit ob eos qui patiuntur iniuriã.Beatus ille eſt quem adiuuãdo ex Iacob faciet Iſraẽl.Spes eius æterna eſt,quia in creatore cœli & terræ mariſq; confidit.Creator aũt horum omnium hic & uerus & iudex eſt, & ueritatem cuſtodiẽdo & faciendo iudicium.Neq; ſolũ iudicium facit,ſed etiam id quod ſequitur: Dat eſcam eſurientibus.) Dominus ſoluit compeditos, dominus ſapientificat cæcos,dominus erigit eliſos,dominus diligit iuſtos.Dñs cuſtodit proſelytum, pupillum & uiduã ſuſcipiet, & uiã peccatorum exterminabit.) Hæc quidẽ & corporaliter intelligere nõ ocioſum eſt.Sed altius neſcio quid & maius ſermo cõplectitur:Dat,inquit, eſcã eſurientibus.Videamus quam eſcã,& quibus eſurientibus. Et hæ equidẽ eſcæ corporales non tñ ſemper præbẽtur à deo cum eſuriẽt à nobis. Annuũ nãq; hoc earum munus eſt,& ideo intra tẽpus præbentur, ut intra tẽpus ne quis eſuriat.Eſt igitur alia eſuritio,& ſunt aliter eſurientes,quibus eſurientibus eſca præbetur.Scriptum nãq; eſt in Amos propheta:Ecce induco famem ſuper terrã,non famem panis,neq; ſitim aquæ,ſed famem ut audiatur uerbũ dei.Hãc igitur eſcam prædicationis eſurientibus dominus impertit,quæ cũ in cibum fuerit aſſumpta,uincula diaboli reſoluuntur.Ligauit enim ſecundum euãgelia decem & octo annis Abrahæ filiam.Compedes quoq; auariciæ,libidinis,ebrietatis cibus talis abſoluit,& abſolutis cõpedibus cæcis ſapientiã præſtat.Si de corporalibus donis ꝓpheta loqueretur,cõmemoraſſet potius cæcis lumen indultũ.Sed qa per cibũ uerbi eſurione depulſa, ſoluebantur cõpedes ſeculi,etiã cæcitas ſeculi ſapientiæ impertione depelliẽ. Alimur eñ poſt ingentẽ famem diuinæ cognitionis ſpiritualib9 cibis,& cõpedibus quibus currere ad æterna non ſinimur abſolutis,diſcuſſa per indul

tam

C tam ſapientiam cæcitate creatorem noſtrum oculis intelligentiæ cõtuemur
Deſinit ergo fames longa,compedes graues,cæcitas ſtulta,& id quod ſequi
tur ſuccedit:Alliſi eriguntur, iuſti diriguntur, aduenæ ſiue proſelyti cuſto-
diuntur,pupillus & uidua ſuſcipitur,& uia peccatorum diſperditur.Quiſq;
ille eſt qui modo dei eſt, & ſi non uniforme tamẽ proprium habet munus,
ut alliſus licet ſit,nunc eſuriat,ſi nunc compeditus & ſtultus ſit,tamen erigi
poſſit ne iaceat in æternum,ut iuſtus ob iuſticiam diligatur,ut aduena & ſi
non tanquàm iuſtus diligitur,tamen uel ob hoc,quia aduenerit reſeruetur.
Vt pupillus,quia patrem ſibi diabolum adiurauerat,exemplo Apoſtolorũ
non orphanus relinquatur, ut uidua ſuſcipiatur in ſponſam poſtea quàm
ſibi in Chriſto confixus hic mundus eſt. Omnem enim credentium fidem
cui per adimpletionem temporum lex tanq; uir primus emortuus ſit uidu
am Apoſtolus nuncupauit.Sed non ſolum uidua ſuſcipitur, ſed etiam uia
peccatorum exterminatur.Quibus in interitum demerſis Hieruſalem ſan-
cti illius regis ciuitas incoletur. Nõ iſta utiq;,quæ deſolata & ſubuerſa pro-
phani parricidÿ luit pœnas.Concluſit enim ita:

Regnabit dominus in æternum deus tuus Sion in generationẽ & gene
rationẽ.) Vbi illa Son eſt in qua regnaturus eſt dñs, niſi fortè in ea quæ
prophetas occidit & lapidat eos qui ad ſe miſſi ſunt? Hæc utiq; hodie iam
non eſt.Et quomodo dominus in æternum regnabit regni ſui ſede ſubuer-
ſa? Sed regnabit in ea quæ mater cœleſtis eſt, quæ uiuis ex lapidibus extru
D cta & ſanctis ciuibus plena per generationẽ legis & generationem fidei fre
quentabitur à domeſticis dei & domini noſtri Ieſu Chriſti,qui eſt benedi-
ctus in ſecula ſeculorum, Amen.

Pſalmus. CXLVI. Alleluia Aggæi & Zachariæ.

LAudate dominũ quoniam bonus eſt pſalmus,deo noſtro io-
cũda ſit laudatio.Et reliqua.) Poſt primam Hieruſalem ſubuer
ſionem traductoq; in Babyloniam populo captiuo,ædificatã
rurſum eandem ciuitatẽ fuiſſe & hiſtoria regnorum & libri Eſ-
dræ loquuntur.Sed hodie eandẽ nullam eſſe, rerum fides edocet,hoc idcir
co prædiximus,ne quia trãslatoribus uiſum eſt huic & anteriori pſalmo in
Aggæum & Zachariam titulum præſcribere,exiſtimemus in illius tempo-
ris homines prophetiæ huius præſcientiã conuenire.Propheta eñ nõ igna
rus myſterÿ cœleſtis,cum in ædificatione dei ciuitatis humanam ædificatio
nẽ inanem eſſe dixiſſet,cum deo ciuitas niſi per ipſum ædificata æterna eſſe
non poſſet,nõ nos nunc ad gratulationẽ ædificata à deo rurſum Hieruſalẽ
adhortaretur,quã uane ab hominibus ædificari ante prædixerat. Quod ſi
quis forte putabit id quod in alio pſalmo ita dictũ eſt:Niſi dominus ædifi
cauerit domũ,in uanum laborant qui ædificant eam. Niſi cuſtodierit ciuita

tem.

tē, in uanum uigilabit qui cuſtodiet eam, idcirco dictũ fuiſſe, quia euerſio-
nem eius urbis in qua templũ ædificandum eſſet propheta prænoſceret,
meminiſſe hæc debet ita intelligẽs eundem hunc prophetā ædificationem
eā quæ à Zorobabel ſecundo innouata eſt inanem & caducam futurā fuiſ-
ſe nõ ignorare potuiſſe, neq; illā quæ à Salomone cœpta eſt non à deo inſti-
tutā, idcirco dixiſſe, quia per regē Babyloniæ eſſet deſtruēda, cũ poſt ſeptu-
aginta deinde annos rurſum eadē ſit reformata. Hāc uero quæ à Zoroba-
bel geſta eſt eſſe ædificationē dei prædicatam, cum exinde diruta & ſine ali-
qua inſtauratione ſit diſſoluta. Et eam, quam dirutā licet reuocatio iam ſit
conſecuta, inanē atq; humanā prædicaſſe. hanc uero quæ ſine ſpe reforma-
tionis ceciderit, diuini operis perpetuitate renouari, hæc omnia intelligen-
tiæ genera, ſtulta atq; ridicula ſunt. Laudat aũt propheta dominum ædifi-
cantē Hieruſalem illā quæ ſecundũ euangelia ſancti regis eſt ciuitas, in qua
per dominũ reſurgentes ſancti demorant̃, quæ inuectũ pullo aſinæ domi-
nũ & ſpe ſanctorum læta ſuſcepit. Corporaliter tũ quidem tali uectione il-
lam quæ occidit ꝓphetas & lapidat Apoſtolus dominus ingreſſus eſt. Sed
alterius ciuitatis erit illa lætitia. Ob illius ergo ædificationem propheta nos
aduocat dicens: Laudate dominum quoniam bonus eſt pſalmus, domi-
B no noſtro iocũda ſit laudatio. Non leuis gratulationis laus eſt cuius pſal-
mus bonus eſt. Et pſalmus non tam uocē ut frequenter diximus, ꝙ corpo-
reæ operationis officiũ ſignificare ſolet. Deum enim nõ tam ſermone ꝙ re
& geſtis obedientiæ laudamus, ut mare & terra & cœlum deum non tam
uoce ꝙ officiorum ſuorũ uiciſſitudine atq; obſeruatione laudant. Aduocat
igitur nos propheta ad dei laudem, quia bonus pſalmus eſt, & optat ut hu-
ius boni pſalmi deo noſtro fiat iocũda laudatio. Scilicet ut placētia deo ope-
ra noſtra ſint, ꝑ quæ à nobis geſtorum noſtrorũ laudatur obſequio: Ae-
dificans Hieruſalē dñs, & diſperſiones Iſraël congregãs. Qui ſanat cõtritos
corde, & alligat cõtritiones eorũ. Numerans multitudinem ſtellarũ & omni-
bus his nomina uocãs.) Reuerſuris de Babylonia in Hieruſalē Iudæis ſub
Dario rege, edicto poteſtas data eſt reuertēdi. Neq; alibi tũ ꝙ in regni Ba-
byloniæ finibus detinebant̃. Ex qua ergo diſperſione Iſraël congregatur?
Nēpe de ea de qua ait dñs: Emittet angelos ſuos cũ tuba & uoce magna, &
congregabit electos à quatuor angulis uentorũ. Quorum cõgregatio cœtũ
ſanctæ ciuitatis efficiet quæ hodie per ſpei & fidei opus ædificatur in nobis.
Et idcirco anterior ædificatio congregatio non eſt, quia nos ad futuræ ciui-
tatis cõgregationē dei miſericordia per gratiā iuſtificationis ædificet. Cæte-
rũ ſi de terrena ædificatione loqueretur prior fuerat cõgregatio prædicãda,
quia non niſi congregatus Iſraël Hieruſalē ædificare poſſet euerſam. Tenet
deinde ordinē competēter, dicens: Qui ſanat cõtritos corde, & alligat cõtri-
tiones eorũ.) Cõgregato em̃ Iſraël & in unā quæ ædificatur ciuitatem colle-

C ctos,omnes humanæ infirmitates & labes corporeæ auferetur.abſorpta eñi corruptione & omnibus humanæ naturæ uicijs deuoratis,incorrũptio æterna & in nullis anxietatũ mortibus cõterenda ſuccedet. Venit eñi dominus ſecũdum euangelia ſanare cõtritos corde, prædicare captiuis remiſſionẽ & cæcis uiſum,dimittere confractos in requiẽ,prædicare annum domini acceptũ & diẽ retributionis.Et hæc quidem pro parte iã cœpta ſunt,quia p ſpeculum & in ænigmate & in imagine futurorum ſecundum Apoſtolum demoramur.Sed tamen nondum nobis eius temporis fructus eſt quo ſecundum prophetam dicere adepta ſpei conſummatione poſſimus.Cõuertere anima mea in requiem tuã,quia dominus benefecit mihi. Quia eripuit animam meam de morte,oculos meos à lachrymis,pedes meos à lapſu: Placebo domino in regione uiuorum.Sanata enim cum omnimodis contritione, & ne perpetuo rurſum ſubeat alligata his omnibus humanarum paſſionum infirmitatibus liberati,placebimus deo in regione uiuorum,anima noſtra in requiem ſuam,ex qua per tranſgreſſionẽ primi parentis ſui Adæ eiecta eſt,reuertente.Sed poſt prædicationem ſancti cordis etiã id ad præconium diuinæ bonitatis adiectum eſt: Numerans multitudinem ſtellarum & omnibus his nomina uocans.) Si laus deo ob ædificatam corporaliter Hieruſalem defertur,quid hic numerus ſtellarum & omnibus his no-
D mina tanq̃ ad præcipuam diuini operis laudationẽ proferuntur? Aut nũquid laudabilius deo eſt numeraſſe & nuncupaſſe ſtellas q̃ creaſſe,cũ creatio & numerum fecerit,& nomina impoſuerit ,& uocabulis nomina numeroq́; diſcreuerit? Sed numerantur hic ſtellæ quas Abrahã contuitus in cœlo eſt,quas Iſaac accepit in ſemine,quas Paulus diſcreuit in gloria.Quod autem nominibus ſuis uocentur audiamus eum qui uocaturus eſt,dicit enim in euangelijs:Nolite mirari iſta,quoniam uenit hora in qua omnes qui ſũt in monumentis audient uocem eius & procedent.Vocantur ergo & prodient.A deo autem enumerãtur,per deum ut capilli quoq; qui in ſingulis nobis innumerabiles eſſe exiſtimantur,in numero ſint eodem domino dicente:Nónne & capilli capitis ueſtri numerati ſunt? Hoc deo potiùs dignum, hoc in miſericordia eius præferendum,ut eos quos contritos corde ſanauerit,quorum alligauerit cõtritiones,nominibus uocet, proprietate numeret, cœleſti luce clarificet.Ob quæ mirabilia eius atq; præclara ait:

Magnus dominus noſter & magna uirtus eius, & ſapientiæ eius nõ eſt numerus.Suſcipiens manſuetos dominus, humilians autem peccatores uſque ad terram.)Hoc enim manſuetorum proprium eſt,quia ſecundũ euangelia manſueti poſſidebunt terram, ut digni apud deum ſint nuncupatione,numero,claritate.Magnus eſt dominus,cum diſperſiones cõgregat.Magna uirtus eius,cum cõtrita clarificat. Innumerabilis ſapientia eius eſt,cum uniuerſa & nominibus diſcernit & numero.Sed q ſuſcipit mãſuetos,humiliat

A liat quoq; peccatores uſq; ad terram. Poſt meritum ſanctitatis impietatis pœna ſubiecta eſt. Cum ſuſceptis manſuetis in claritate ſtellarum, peccatores uſq; ad terram humiliati internæ legis iudicio deſtinatur. Ob quæ nos tanq; cunctantes & hæſitantes propheta cohortatur ad laudem, dicens:

Inchoate domino in confeſſione, pſallite deo noſtro in cithara. Qui operit cœlum nubibus, qui parat terræ pluuiã: Qui producit in montibus fœnum: Qui dat iumẽtis eſcam ipſorum, & pullis coruorũ inuocantibus eũ.) Frequenter admonet propheticus ſermo, ut eũ uniuerſitatis huius eſſe dominum credamus, quem omnis lex deum locuta eſt, qui ſe nuncupari deũ Iſraël uoluerit, ut nunc in eodem hoc pſalmo cum dixiſſet: ædificans Hieruſalẽ & congregans diſperſos Iſraël ad laudem eius cohortatur, adiecit: Qui operit cœlum nubibus, qui parat terræ pluuiam, ut non alius atq; alius legis latæ & creationis iſtius deus poſſet intelligi. Ita autẽ temperata doctrinæ iſtius ratio eſt, ut ea creationis enumeratæ & nomina commemorarẽtur & genera, quæ cum creatorem deum eſſe latæ legis oſtenderent, ſignificationẽ tamen in ſe inſtitutionis typicæ & propheticæ continerent. Vt nũc confiteri deum ob id admonemur, quia operit cœlum nubibus, quia parat terræ pluuiam, quia producit in montibus fœnum, quia dat iumentis eſcã ipſorum, & herbam ſeruituti hominũ, & pullis coruorum inuocãtibus eũ.

B In his enim omnibus dei & prouidẽtia ſignificatur & bonitas, ut ſubtecto nubibus cœlo, terris pluuias infundat, ut uertices collium fœno ueſtiat, ut iumentis pabulum præbeat, & auibus cibos præſtet, quia ab eo alimoniã uniuerſa quæ creauit expectent. Sed hæc omnia diligentius introſpecta ſignificationis alterius uirtutem in ſe habẽt. Scimus enim eſſe nubes quibus deus ne ſuper uineam pluant mandat, ſicut per Eſaiam dictum eſt: Et nubibus mandabo, ne pluant ſuper eam pluuiam. Vinea enim domini ſabaoth domus Iſraël eſt. Nouimus nubes quæ præ fulgore eius in conſpectu domini tranſeunt: præ fulgore, inquit, eius in conſpectu eius nubes tranſierunt. Nouimus nubes quas deus in aſcenſum ſuum poſuit. Et poſuit nubẽ aſcenſum ſuum. Nouimus nubes ad quas uſq; dei ueritas eſt. Et uſq; ad nubes ueritas tua. Et has nubes aliquot locis ſanctorum doctrinam ſignificari ratio abſoluta eſt, quæ uetitæ infidelibus pluere, eloquio arida impiorum corda non rigant. Quæ cum dominus adſit eſſe ceſſabunt, ut orto ſole ſtellarum lumẽ hebetatur, ita & doctrina nubiũ domino ipſo iam per ſe fulgente prætereunt. Per quas etiam ad dominum conſcẽditur, dum diuina prædicatio iter nobis regni cœleſtis oſtendit. Et ideo hæ nubes nobis poſitæ ſunt in aſcenſum; ueritas quoq; dei uſq; ad nubes eaſdem eſt, quia in ſe ueram dei cognitionem hæc doctrina prophetica continet. Hæc ergo ad cõmemorationem dei laudum creaturarum genera electa ſunt, quæ cũ præconium in ſe creatoris oſtenderent, parabolicam tamen, ſiue ut Apo-

 ſtolus

C ſtolus ait allegoricam nobis doctrinam ita cõmemorata præberent. Cœlũ ergo nubibus ſubtegitur, id eſt, prophetica doctrina rebus eſt ſubiecta diuinis. Pluuia terris infũditur, eloquia ſcilicet harum ſubtectarum nubium profundũtur, per quæ infructuoſi ipſi atq; aridi ad eliciẽdos ex nobis fructus dono diuini imbris excitamur. Et hæc eloquia diuina tanquam imbrem intelligenda eſſe, Moſes teſtatus eſt, dicens: Expectetur ſicut pluuia eloquium meum, & deſcendant ſicut ros uerba mea, ut pluuia ſuper gramen. Hæc ergo terræ pluuia præparatur per quam fœnum in montibus producitur & iumentis in eſcam propriam præbetur. Opinor fœcundiores eſſe montibus ualles, quæ circumiectorum collium concauo decliui in ſe humore pingueſcant. Et quid rationis eſt, ut ad eſcam iumentorum produci fœna laudentur in montibus? Et quanquam plures montes fœcundis uerticibus atq; herbidis ſunt, tamen rerum corporalium nominibus ſpiritualis doctrina conſerta eſt. Producunt ergo montes iumentis in eſcam ſuam fœnum, ſed montes, qui exultauerunt ſicut arietes, in quos frequenter propheta oculos erexit, dicens: Leuaui oculos meos in mõtes. Hi ergo montes, patriarcharum, prophetarum, apoſtolorum, martyrum altitudines fœnũ pecoribus producunt. Et quibus tandẽ pecoribus? Eſaiam audiamus: Agno-
D uit, inquit, bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui. Iſraël uero me non cognouit. Et quia per hæbetis naturæ irreligioſam ignorationem pecora ſunt dicta, cibus quoq; eorũ ſignificatur in fœno. Hoc ergo fœnũ, his iumentis præbetur in montibus, in pluribus autem codicibus inſertum hunc uerſum deprehendimus, & herbam ſeruituti hominum, ut ea quæ ſuperius dicta ſunt, de homine dicta eſſe per nũcupationem ipſius hominis intelligerentur. Sed nos non egemus hôc ſenſu, Nam licet nõ impediat adiectus, non tamen eum tanquam non alijs ad huius intelligentiæ confirmationem uti poſſimus amplectimur. Hic enim ordo dictorũ eſt, qui operit cœlum nubibus, qui parat terræ pluuiam, & reliqua. Si ergo per nubium pluuiam producto iumentis in montibus fœno, ut allegorica doctrina poſſet intelligi hæc herba ſeruituti hominum præbetur, qui pecudea ignoratione depoſita, deum tandem rationabiliter comperiſſent, ſiue quod abſolutius intelligi poteſt in herba fructus humanis cibis præſtiti edocentur, quia oẽs fructus per herbam confirmantur in meſſem, deo utrũq; laudi eſt. Infirmitati eum noſtræ uel corporales cibos, uel ſpiritalia in prophetis uitæ pabula præbuiſſe. Sed id quod ſequitur quomodo intelligi oportebit? Et pullis coruorum inuocantibus eum.) Deum inuocare proprium hominis officium eſt, qui ſolus ex uniuerſis animãtibus particeps rationis effectus eſt. Coruorum uero pulli deum quomodo uocant? Et cur pulli coruorum potiusquam corui, quorum natura hæbes, improuida nulla dei cognitione donata ſit? Aut quæ eſca præbetur? Nunquid ut fœnum iumẽtis, & ut herba ho-

minibus

minibus,corruptorũ cadauerum fœtidas ſordes deus orantibus ſe coruorum pullis & pecudum mortes ad cibum uitæ præſentis impertiet? Hæc ita intelligere non dicam erroris,ſed irreligioſitatis extremæ eſt. Quid ergo intelligi oporteat,pro ut ipſi dono gratiæ cœleſtis adepti ſumus loquemur. Coruum in forma peccatoris cõſtitutum eſſe tum cum ex arca emiſſus nõ rediјt meminimus. Cum enim cõſiſtendum nuſq; locus eſſet aquis in uniuerſa diffuſis, ipſe columba poſtea non reperta requie reuertente non rediјt. Cum enim illic arca eccleſiæ formam habuerit,is qui eccleſiam cum nũq; alibi poſſit cõſiſtere dereliquit, peccatoris in eo exemplũ eſt conſtitutũ, qui cum nullam aliam præter quàm eccleſiæ requiem habeat in ſeculo,mauult tamen in inanibus ſeculi demorari. Hanc quoq; auem legimus in paſtum Heliæ deputatam,cibos ſemper ei fuiſſe ſolitam inferre. Et hoc totũ, cum impiјſſime omnis populus & irreligioſiſſime diuerſaretur. In famulatũ ergo tanti prophetæ hæc auis quæ in forma peccatoris erat conſtituta,delecta eſt. Cũ enim anterior populus improbabilis repertus eſt, tum dei prædicatio qui cibus & eſuritio eſt prophetarum,per eorũ qui peccatores erãt officia expletur. Nos enim uel cæteri ante nos ex impudentibus & procacibus,& immundis,& cruentis geniti atq; nati tanq; pulli coruorum deum inuocamus,agnitione,confeſſione,famulatu, ut ex iumentis & pecoribus
B per agnitionem dei homines effecti rationis ſcilicet participes, ex rationis ignaris quibus quotidie à deo producente in prophetis doctrinæ prædicationem tanq; in montibus fœnum cibi cœleſtis præbetur alimonia. Vt autem omnia hæc quæ allegorice cõmemorata ſunt in profectũ humanæ ſalutis geri intelligerentur, pſalmi concluſione confirmat. Ita enim ait:

Non in uiribus equi uolũtatem habet,nec in tabernaculis uiri beneplacitum eſt ei. Beneplacitum eſt domino ſuper timentes eum, & omnes qui ſperant ſuper miſericordia eius.) Contraria iſta ſibi ſunt,ſi corporaliter intelligantur. Quomodo enim deus iumẽtis fœnum producit in montibus, cui non eſt beneplacitum in equis? Neceſſitatis nanq; miniſteriũ non prouidentiæ benignitas eſt alimoniam præbere non placitis. Sed quia omnis dei miſericordia curam habet humanæ ſalutis,allegorice ſuperius dicta cõcluſionis abſolutione cõſummat. Non pecorum ſpeciem atq; uirtutem,nec precioſarum domorum deo ornamenta placuiſſe,quæ maxima eſt humanæ opinionis ambitio habere nobiles equos, domos pulchras, ſed placere tantum timentem,ſperantem,& poteſtatem dei & miſericordiam ſpe metuq; teſtantem. Miſericors enim & potẽs eſt,qui dixit: Qui credit in me nõ iudicabitur,ſed tranſiet de morte in uitam,& potens mortem demutare uita,& miſericors iudiciј amouere terrorem,dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

C Pſalmus CXLVII. Alleluia alleluia. Aggæi & Zachariæ.

LAuda Hieruſalem dominum, lauda deum tuum Sion. Et re-
liqua. Et huic pſalmo & ei qui ante ſuperiorem fuit Aggæi,
& Zachariæ cum in Hebraicis non extet nomen, aſcribitur, ut
& per hunc & per eos, ſicut ſuperius oſtendi, æternæ Hieruſalē
prophetia poſſit intelligi. Lauda Hieruſalem dominū, lauda deum tuū
Sion.) Non differt Hieruſalem à Sion, nam ſecundū locorum nomina ur
bis ipſius locus idē eſt, ſed nominū interpretatio geminam hanc eiuſdē ur
bis cōmemorationē neceſſario deſyderabat. Hieruſalē enim eſt ciuitas pa-
cis. Et quia domini noſtri regnū in pace & unanimitate ſanctorum eſt: &
factus eſt, inquit, in pace locus eius, conuentus ille beatorum qui dei regnū
eſt, Hieruſalem tanq; ciuitas pacis eſt dictus. Ciuitatem uero hanc uiuis, ut
ait Apoſtolus lapidibus extructam ſanctorū cœtus conformis gloriæ dei
ex reſurrectione conſummat. Qui ſe qualis futurus eſſet per fidem in cor-
pore domini ante ſpeculatus eſt, & idcirco etiam Sion nūcupatur. Corpus
quidem domini ſecundū interpretationis uirtutē, quia in eo ſpem noſtram
fide contemplamur in omnibus ſcripturis Sion nuncupari exiſtimatur,
quia Sion ſpeculatio eſt. Sed & ciuitas illa quæ Hieruſalē eſt, quæ propter
unanimitatem ciuitas pacis eſt, etiam propter conformationem in ſe cor-
D poris dei, in quo ſe ante ſpeculata eſt, Sion nuncupatur. Et cuius gloriam
adepta eſt, accepit quoq; eius & nomen. Ergo & conuentus ille pacificus, &
gloria illa corporum demutatorum in Hieruſalem, & Sion nomine quod
utrūq; unū eſt, non ſaxa inanima, neq; ædificationem hebetem, ſed ratio-
nale animal fundamentorum uiuarumq; lapides gemmatū & ciues ſan-
ctitatis & dei in domeſticos ſuos deputās hæc ciuitas eſt, quæ ex ſenſu bea
titudinis ſuæ, & confeſſione præconij aduocatur ad laudem. Et propheta
cauſam laudationis adiecit: Quoniam confortauit ſeras portarum tua-
rum benedixit filijs tuis in te. Qui poſuit fines tuos pacem, & adipe frumē
ti ſatiat te.) Hæc eſt illa beatæ terræ hæreditas, quam dominus in euange-
lijs manſuetis ſpopondit, dicens: Beati manſueti, quoniā ipſi hæreditabunt
terram. Plurimis in locis prophetæ beatitudinis huius tempus prædicaue-
runt; & firmitatem ciuitatis huius æternæ, cuius ita portæ & ſeræ confir-
matæ ſunt, ut aduerſarijs nobis inimiciſq; uirtutibus impenetrabilis, in-
uia, indiſſolubiliſq; perſeueret, nullis egens ad corporis animæq; ſubſtan-
tiam æternitate, firma, benedicta in incolis eſt, uoluntate pacifica, uitæ ſub
ſtantia copioſa. Sed ad hanc dei prædicationem etiam illud adiungitur:
Qui emittit eloquiū ſuū terræ, uelociter currit ſermo eius.) Prædicatio-
nis regni dei non fuit lenta præparatio, ſed in omnem terram indefeſſa
mobilitate & celeri trāſcurrit. Vbi eñi nō ſtatim cū dñs gloriam in corpore
natus oſtendit, apoſtolicæ & ꝓpheticæ doctrinæ curſus egreſſus eſt? Per

hanc

A hanc nanq; uelocem tranſcurſionem ædificatio beatæ huius ciuitatis eſt cœ-
pta, quæ auditis opulentiæ ſuæ copijs ubiq; uiuis fidelium lapidibus ſtru-
cta uſq; ad incolatus ſui plenitudinem comparatur, cuius in congregandis
omnibus ex quatuor partibus mundi uelox ſermo percurreret, turſum ad
confrequentandam hanc beati regni ciuitatem cœtu conſummatæ plenitu-
dinis congregandis. Sed & prædicatio alia cõnectitur: Qui dat niuem
ſicut lanam, nebulam ſicut cinerem ſpargit. Mittit cryſtallum ſuam ſicut buc-
cellas, ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit.) Vitæ uia, ſicut dominus in
euangelijs ait; anguſta & tribulata eſt, neq; niſi per maximas difficultates
& moleſtias hac ad cœlorum regnũ uia pergitur. Quod quidẽ de moleſtijs
huius ſeculi dictum fuiſſe intelligi oportet. Per præſentes enim uexationes
in requiem æternam aditur. Et quamuis rerum præſentiũ laboribus quaſi
quadã uiolentia aſperrimæ hyemis uramur, tamen poſt harum præſentiũ
acerbitatum rigores, deo eos reſoluente, in placidis, & tranquillis, & ſerenis
quieſcimus. Secundũ enim dictum propheticum & allegoricam conſuetu-
dinem nunc in niue, & nebula, & cryſtallo, quæ omnia per naturam ſuam
urunt atq; mortificant, ſecularium in nos moleſtiarum & calamitatum do-
lorem, & nocturnos ignorantiæ frigores ſignificari credendum eſt. Scit hic
idem propheta beatæ huius ciuitatis participem nequaq; iam frigore iſto
B iniuriæ ſecularis urendũ, dicens: Per diem ſol non uret te, neq; luna per no-
ctem. Hæc eñ omnia quibus per præſentes calamitates adurimur, rurſum
dei bonitate reſoluti liquimur. Nix nanq; lanæ mollitudine defluens, tegẽs
omnia intra ſe detinet, pruina quoq; nebulæ deſcendẽtis cineris modo ſpar-
ſa conſtringit, cryſtallum etiã ultra conſuetudinẽ grandinis duratam, & in
fruſta ſolidatũ habet in ſe & impetum, & rigorem. Et ſi hæc perpetuo per-
manerent, nunquid non uniuerſa horum frigore peruſta ſemper arerent?
Quis enim ferre æternas corporis calamitates indeficientesq; poſſet, ſi ſe-
ries mali noſtri ſempiterna traheretur? Sed diſſolutis infirmitatibus corpo-
ris regni beati huius tempus æternũ eſt, ubi non flendum, non dolendum,
non corporeæ cupiditatis demutatione labendum eſt, ſed in his uiuendũ,
quæ inquit oculus non uidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non
aſcendit. Ceſſat in bonis futuris intelligentiæ auditus & aſpectus, nec con-
ſpectui ſubijcitur, nec auditu capitur, nec mente percipitur, quicquid illud
beatis æternis, beatum æternumq; promittitur. Soluuntur igitur hæc o-
mnia niuis pruinæ cryſtalli frigora tanquam flatu repenti tum cum poſt
hos ſeculares noctis rigores tempora illa regni æterni in unam atq; inde-
mutabilem tranquillitatem dei ſpiritus temperabit. Atque ut ſub niuis &
nebulæ & cryſtalli frigore intolerabili ſi maneret, dei tamen ſpiritu in deli-
quiũ ſoluendo, ſignificaſſe illam æterni regni æterno populo beatam tem-
periem noſceremus. Pſalmum propheta tali confeſſione concluſit:

C Ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit. Emittet nerbum ſuum, & lique-
faciet ea, flabit ſpiritus eius, & fluent aquæ. Qui annunciat uerbum ſuum
Iacob, iuſticias & iudicia ſua Iſraël.) Peculiaris hæc in Iacob & Iſraël dei
uoluntas eſt, non in eum Iſraël, neq; in eum Iacob, qui hoc corporis nomen
ad ſolatium ueluti generoſæ in ſe ſtirpis amplectitur, ſed eum Iacob qui
ſupplantauit priorem, qui primogenita ſpe æternitatis emit, cui Iſraël de
deo uidendo cognomen eſt, qui ipſe Hieruſalem & pacis eſt ciuitas, quia
ædificatus ſupra petram fidei, confirmatis portarum ſeris fortiores porta-
rum portas inferi obtinebit. Qui in uerbo congregatur, qui nõ inopia eget,
non ſecularis rigoris frigore aduretur, ſed liquefactis omnibus, & dei ſpiri-
tu abſolutis, temperie æternæ ſerenitatis utetur, huic pronunciatur hoc uer-
bum, hic per ſpiritualem intelligentiam has dei iuſticias & iudicia expe-
ctat, conſors boni huius, nulla gens alia eſt, neq; hanc iudicij gloriam infi-
delitas irreligioſa cognoſcit. In ſua enim uenit, & ſui eum non receperunt.
Quotquot receperunt, dedit his poteſtatem filios dei fieri, dominus noſter
Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Pſalmus CXLVIII. Alleluia.

LAudate dominum de cœlis, laudate eum in excelſis &c. Supe-
riores tres pſalmi, quibus prophetia nos ad laudem domini
D aduocat, beatæ illius ſpei noſtræ diſtribulationem ipſo collo-
cationum ſuarum ordine ſnnt ſequuti. Primus enim eorum ob
ſpem æternitatis, & cœleſtis regni expectationem cantatus eſt. Secundus
ob ædificationem ſanctæ ciuitatis, & congregationem ſanctorum, quæ ad
plenitudinem ſanctæ huius ciuitatis conueniant, ſubſequutus eſt. Tertius
ille iam ob gratulationem exædificatæ ciuitatis, & æterna pace fundatæ, &
poſt ſeculi urens arensq; frigus cœleſti ſpiritu temperatæ, in hunc hymnũ
eſt comparatus. Doctrinæ ergo idem eſt ordo qui rerum. Nam ſecundum
propheticam & apoſtolicam prædicationem, beati iſtius regni & ciuitatis
æternæ in his ordo diſpoſitus eſt, in reſurrectionis demutatione, in con-
gregatione ſanctorum, in dominicorum ciuium cum frequentatione inco-
latu. Poſt quæ iam in æterna beatitudine omnibus conſtitutis ad canen-
das dei laudes hoc conſequenti pſalmo chorus cœleſtium uirtutum pote-
ſtatumq; contrahitur, nt ob depulſam ſeculi uanitatem creatura omnis ex
magnis officiorum ſuorum laboribus abſoluta, & in beato regno æterni-
tatis aliquando reſpirans deum ſuum, & læta prædicet, & quieta, & ipſa
ſecundum Apoſtolum in gloriam beatæ æternitatis aſſumpta, cum ait:
Etenim expectatio ipſius creaturæ reuelationem filiorum dei expectat.
Vanitati enim creatura ſubiecta eſt, non ſponte, ſed propter eum qui ſub-

iecit

A iecit eam in ſpe, quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem claritatis filiorum dei. Hinc ergo hymnus eſt libertatis indultæ, quod officiorum neceſſitate abſoluta, & antea in uſus humani ſubiecta ſeruitij, iam conformata tandem filiorum dei gloria in æternam beatitudinem creationum elementa requieſcunt. Cuius beatitudinis longo iam diu ſecundum apoſtolum Petrum deſiderio detinebantur, cum ait: Hæc quæ modo uobis nũciata ſunt per eos qui uobis ſpiritu ſancto euãgelizauerũt quæ miſſa ſunt è cœlo, in qua re concupiſcunt angeli proſpicere. Expectatio itaque cœleſtium, eſt beatitudo terrena, & corruptionis noſtræ demutatio diuinarum creationum demoratur elementa. Proſpicere hanc euangelicæ prædicationis ſpem concupiſcentia gloriam ſuam ex gloriæ noſtræ conformatione ſuſceptura, qua iam ſecundum prophetiam pſalmi adepta, in conſonam laudem perceptæ beatitudinis aduocantur:

Laudate dominum de cœlis, laudate eum in excelſis.) & reliqua. Abſoluto quidem ad intelligentiam ſermone, propheta omnes cœleſtes uirtutes adhortatur ad laudem, ſed nõ ſine perfecta ratione doctrinæ. Primum enim errorem hunc humanæ ignorationis auertit, quo fortuitis concurſibus hunc mundi habitum in ſe coiſſe, atque ita ex inordinatione in ordinem conſtitiſſe, quidam auſi ſunt opinari. Tum quod alij hunc ipſum mundum deum eſſe qui ſe agitet ac moueat, & inanimam temperiem curſu di-
B menſæ rationis moderetur, exiſtiment. Poſtremo quod quædam ſibi ex his ipſis unuſquiſq; legit elementis, aut cœlum, aut ſolem, aut aquam, aut aëra, quibus dei honorem inani atque impia religione deferret. Omnem igitur errorem ignorationis excluſit, dicens: Quoniam ipſe dixit & facta ſunt, ipſe præcepit & creata ſunt. Nullus igitur hic fortuitorum concurſus, nulla naturæ propriæ uirtus, nulla æternitatis ex ſemet ſubſtantia in his quæ creata docentur, admittitur. In quo dicto etiam id docetur, quod & Geneſis diſtinxit, & euangelia teſtata ſunt, & Apoſtolus prædicauit, dei iuſſu facta eſſe omnia, non per ſe extitiſſe tanquam ipſa illa materia obedientiæ uitalis exiſteret, cum eſſe ac ſubſiſtere iubetur, ſed omnia ex mandato creata eſſe, & dictum fuiſſe ab eo qui dicebat ut fieret. Ita enim Geneſis eſt loquuta: Et dixit deus, & fecit deus. Et nunc propheta ait: Dixit & facta ſunt. Non enim ſibi præcepit ut fierent, ſed ſunt facta cum dixit, facta autem ſunt per eum, de quo euangeliſta teſtatus eſt: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Et Apoſtolus ait: Qui eſt imago dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in ipſo condita ſunt omnia in cœlis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia, ſiue ſedes, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum, & in ipſo condita ſunt. Et ſapientia de ſe ita loquuta eſt: Ego eram apud illum componens, mihi ag-

C gaudebat cum lætaretur orbe perfecto. Ceſſat ambiguitas intelligentiæ,& nunc ueteris teſtamenti autoritate coniuncta patri filium ante ſecula manentē in creandi mundi exordio adſtitiſſe. Cauſam etiam propheta aliam laudis adiecit: Quoniam ipſe dixit & facta ſunt,ipſe mandauit & creata ſunt.Statuit ea in ſeculum ſeculi.) Manent enim ex nihilo ſubſtituta,& gratiam ex eo quod ſunt,creatori ſuo debent, cum ſenſum uitæ ſuæ bonitate eius,& uirtutem,& ſcientiam,per quem uiuere ſeu ſentire cœperunt. Viuunt autem adeo,ut & in ſeculum ſeculi maneāt,& ſecundum Apoſtolum, reuelationem filiorum dei expectent,à corruptionis ſeruitio in cōformem eorum gloriam liberanda.Contuendum autem eſt, in his creaturis quæ in ſeculum ſeculi ſunt ſtatutæ,neq; cœlum hoc quod firmamentum nuncupatur,neq; terram,quæ arida dicta eſt, cōnumeratam fuiſſe,cum à propheta dictum ſit:Ecce ego facio cœlum nouum,& terram nouam.Et dominus in euangelio dixit: Cœlum & terra præteribunt, uerba autem mea non præteribunt,de quibus non huius loci ſermo eſt.Tantum illud ad admonitionem cōmemorandum à nobis fuit,nō diſſolubiles creationes nunc ad laudem dei fuiſſe numeratas,ſed eas quæ in æternitatis ſunt ſubſtantia conſtitutæ. Ac ne forte quod in æternum manerent,naturale illis eſſe ex ſubſtantiæ ſuæ beatitudine crederetur,ſubiecit: Præceptum poſuit,& non præteribit.) Vt hoc quod ſunt,id eſt,ut maneant in æternū, non naturæ ſuæ

D eſſe intelligant,ſed præcepti eius ſit,qui potens ſit rebus ex nihilo ſubſtitutis naturam æternitatis afferre:Non enim,inquit,præteribit præceptum,id eſt,mandati eius non erit finis, quia in æternum manent,quibus æternitatem uirtus æternitatis indulſit. Poſt quæ rurſum terrena cætera aduocātur ad laudem,quæ & ſi non omnia ſunt horum cœleſtium & beatorum bonorum conſortia,partim per irrationabilem ſenſum, partim per inanimalem naturam, partim per impietatis offenſam, tamen deum per id quod talia ſunt inſtituta ipſa inſtitutionis in ſe habitæ prouidentia prædicant. Ait enim ita:Laudate dominum de terra dracones,& omnes abyſſi,& reliqua. Omnia laudem dei concinunt,licet quædam ſenſu laudis carentia ſint,ſed per inſtitutionis ordinē qualitatemq; gignendi præconiū creatoris oſtendunt.Detenti in terra dracones,eorumq; plures in abyſſis demerſi, ut nos intra metum & religionē,dum ipſi intra abyſſum terramq; religati, impietatis noſtræ pœnis præparantur,coërcerent. Natura ignis,niuis candor,cryſtalli glacies, procellæ ſpiritus, montium celſitas, diſtinctio collium, arborum fructus,beſtiarum uarietas, pecorum utilitas, ſerpentum niſus, uolucrum uolatus,regum poteſtas, populorū famulatus, principum dignitas, iudicum æquitas,ætatum omnium & ſexuum mores,ſtudia,uirtutes. Hæc itaq; omnia in diuerſos ineffabileſq; uſus formata,diſtincta,animata,perfecta,creatoris prouidentiam laudant. Et eorum quæ aut inanimalia, aut

irrationabilia

A irrationabilia ſunt qualis laudatio eſſet oſtendit,dicens: Quæ faciunt uerbum eius,ut ex eo quod in hunc officiorum ſuorum ſint ordinem conſtituta,præconium eius à quo ita ſint inſtituta teſtentur. Regibus uero & cæteris talibus tanq̄ rationis conſortibus,hæc laudandi cauſa propoſita eſt.

Quia exaltatũ eſt nomen eius ſolius,confeſſio eius ſuper cœlum & terram.) Et hic quidem deus regum,& populorum,& principum, & iudicum ætatum omnium conſtitutione laudabilis eſt,qui humanæ uitæ curſum tali diuerſorum officiorum tẽperatione cõtineat. Tamẽ quia omnis ſuperior laudatio beati illius regni tẽpus oſtendit,hãc cauſam adiecit,quia exaltatũ eſt nomen eius ſolius. Tum enim deus unus etiam ab inuitis, & intelligetur,& uidebitur,religato diabolo,& angelis eius pœnæ cũ eo æterni ignis addictis,& omni ſpiritualium nequitiarum poteſtate ſublata,cum iam nõ peccatum,non mors,non terrenus hic mundus ſit. Ait enim: Confeſſio eius ſuper cœlum & terram,& exaltauit cornu populi ſui,) id eſt,in illo beatæ ciuitatis illius ſeculo,ubi cornu populi ſui dominus exaltabit,& incorruptionem quæ ſignificatur in cornu per honorẽ immortalitatis impertiet. Tum enim cœlum nouum & terra noua erit,cum his præſentibus diſſolutis noua illa,& æterna ſuccedente,deo cõfeſſio eius ſuper cœlum & terram reddetur,quia non in hoc ſeculo,neq; in hoc aëre,ſed in ſuperioribus locis, ſedes beati illius regni eſt conſtituta. Et quia illud ſanctorũ eſt regnum per

B quod regnante domino ad beatũ regnũ dei patris aſcendẽt,pſalmũ ita propheta concluſit. Hymnus omnibus ſanctis eius filijs Iſraël populo appropinquanti ſibi.) Sanctorũ omnis hic hymnus eſt q deũ nõ ut cæteri reges,aut principes,aut iudices pro uirtutis & cõfeſſionis admiratiõe laudẽt, ſed pro gaudio cõſummatæ in ſe beatitudinis & gratulatione cantantium. Sancti ſcilicet,qui Iſraël filij ſunt,deo propinquãtes non illi utiq; de qbus dictũ eſt: Plebs hæc labijs me honorat,cor aũt eorũ longe eſt à me, ſed his q merebũtur audire: Propè eſt dominus omnibus inuocantibus eũ. Illis ergo proprius hic hymnus eſt,q deo propinquabũt,qui per hoc ſanctæ Hierufalem regnũ beatum æterno regno proximum,poſt regnum dñi noſtri Ieſu Chriſti in regnũ dei patris dño congregante tranſibunt, apoſtolo dicente: Cum tradet regnum deo patri,cum euacuauerit omnẽ principatum & omnẽ poteſtatem & uirtutem. Oportet enim eum regnare,donec ponat oẽs inimicos ſub pedibus eius. Oẽs eñ ſubijciet ſub pedibus eius. Nouiſſima enim euacuabitur mors. Cũ dixerit: oẽa ſunt ſubiecta præter illũ qui ei ſubiecit omnia,tunc ipſe ſubiectus erit illi qui ei ſubiecit omnia,ut ſit deus omnia in omnibus,hic ergo populus eſt propinquans regno dei patris per regnũ filij dei proximus. Regnat itaq; dominus traditurus deo patri regnum,non regni poteſtate cariturus,ſed nos qui regnum eius ſumus,

C deo patri traditurus in regnum. Regni traditio noſtra prouectio eſt, ut q in regno filij erimus, in regno quoq; ſcimus & patris, digni per id regno patris, quia digni regno erimus & filij, proximi tum patris regno cum filij erimus regnum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Pſalmus. CXLVIII. Alleluia.

CAntate domino canticum nouum, laus eius in eccleſia ſanctorum. Et reliqua. Superior pſalmus omnem creationum diuerſitatem ad laudem dei creatoris eſt adhortatus, & ordo à coeleſtibus coeptus cuncta terræ ac maris, & aëris animantia percurrit. Vniuerſo quoq; genere ætatum, ſexuum, poteſtatũ ad honorem debitæ confeſſionis admonito, ut gloriam eius, qui ſe ad uitam animaſſet, firmaſſet, ornaſſet pius gratiarũ ſermo celebraret. Poſt quæ (ut dignum fuit) propheta pſalmi huius fine proprium officij ſui munus expleuerat omnibus quidem ad laudem diuinam adhortatis, hymnum tãtum eſſe ſanctorum eius oſtendit. Filijs ſcilicet Iſraël populo qui fieret deo proximus, cum uniuerſitas omnis deum ex uitæ ſuæ ſenſu. & gratulatione laudaſſet, Iſraël tamen ei ſolus appropians hymnum de cognitionis ac dignationis diuinæ familiaritate cantaret. Poſt quæ nunc ad cantandum deo nouum canticum.

D

Aberat finis huius operis, quod extremæ paginæ ferè ſoleant, uel elabi, uel exſcindi.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

EX DONO CARDINALIS GABRIELLII MONASTERIO S. SEBASTIANI AD CATACUMBAS.

BASILEAE IN AEDIBVS IOANNIS
FROBENII, MENSE FEBRVARIO
AN. M. D. XXIII.

INDEX OPERVM D. HILARII IVXTA LOCOS ET SENTENTIAS, NON QVASLIbet, ſed inſignes & ſelectas, quibus magna breuitate operis ferè totius materia in compendium contracta eſt, ſi cui fortè minus uacet illud totum euoluere, ac curioſsius excutere.

Aron primus ſacerdos in lege to.2. pag. 335.B
Abrahæ locut⁹ eſt filius dei tomo 1.pag. 55.A
Abraham tribus conſpectis unum adorat & dominum confitetur to.1. pa. 55.A
Abraham uirũ conſpexit, tamen ut deum adorauit, ſacramẽtũ ſcilicet futuræ incorpationis agnoſcẽs to.1.pag. 56.D
Abrahæ tres apparuerunt, ſcilicet deus & duo angeli to.1.pag. 57.A
Abraham per eãdem fidem iuſtificatus & pater gentium conſtitutus tomo.1. pag. 70.C
Abraham uidit, credidit, & adorauit deum in homine to.1.pag. 70.D
Abrahæ filij ſunt per fidẽ non carnis ſuccesſionem to.1.pag. 333.A
Abrahæ filij qui ſunt to.2.pag. 56.D
Abſit, inquit Petrus à te domine, quid ſit abſit to.1.pag. 391.A
Abyſſum appellat ſcriptura immenſam uaſtitatem to.2.pag. 33.B
Abeſſalon ſemp ſcribit Hilarius ubi nos Abſolon to.2.pag. 385.
Acta Hilarij cum Auxentio in præſentia decẽ epiſcoporũ &c.t.1.pag. 284.D
Ader Idumæus ſatanas Salomonis. to. 2.pag. 370.D
Adam folio fici pudorem texit. tomo.2. pag. 422.C
Adam poſt culpam de paradiſo eiectus eſt ne lignum uitæ attingens in æterna pœna maneret to.2.pag. 154.D
Adoptio pro adoptiuo to.1.pag. 147.a
Adoleſcens euãgelicus quod iubeť uendere omnia, admonitio eſt reliquere fiduciam legis to.1.pag. 400.C
Aduẽtus filij hominis to.1.pag. 426.D
Adulãs doctrina eſt rea ſanguinis to.2. pag. 368.C
Aegyptij ſoli præter Alexãdrinum hæreticum fatebantur Chriſtum ὁμοούσιον to.1.pag. 267.A
Aegyptus ad quam fugit dñs t.1.p. 331.b
Ager figuli emptus ex triginta argẽteis to.1.pag. 432. D
Agar locutus eſt filius dei quem ſcriptura dicit angelum to.1.pag. 54.d
ἐκατέργασομ καὶ ἐπιλές to.1.pag. 363.b
Alienis operibus & meritis nemo iuuãbitur to.1.pa. 424.D
Allegoria licet falſa, tamen pie probatur to.2.pag. 102.C
Ἀλαλαγμὸς & uerbũ ſuum qd ſignificẽt to.2.pag. 115.B
Allegoriæ ueteris legis to.2.pag. 173.b
Allegoriæ legis mltæ explicanť t.1. 183.b
Allegoriæ to.2.pag. 250.D
Allegoria non excludit ſenſum myſticũ to.2.pag. 254.C
Amen profeſſio eſt ueritatis pag. 422. c
Anathema dicere filium nõ uiſum Abrahæ, nõ luctatum cum Iacob, nõ pluiſſe à deo patre, nec ad eũ dictũ eſſe: Faciamus hominem ad imaginem &c. to.1.pag. 303.B
Animus hominis quomodo præparandus ad percipiẽda diuina to.1.pã. 9.A
Anima hominis opus dei eſt t.1.p. 198.c
Anima Chriſti triſtis fuit uſque ad mortem tomo.1.pagina .213.B tomo. 2. pag. 384.D
Anima quõ deo tribuitur pag. 214. C
Animæ uigor & ſenſus ſopitur medicato potu tom.1.pag. 196.C
Animorum uicia & motus ſignificat ſermo diuin⁹ ſub corporalibus officijs tomo.2 .pag. 76.d
Animæ naturam inficiunt uicia corporis to.2.pag. 98.C
Animæ naturale deſiderium ad deũ to. 2.pag. 98.C
Anima nõ eſt terrena ſed ex afflatu dei orta to.2.pag. 105.A
Anima captiuať à uicijs to.2.pa. 284. C
Animæ ad inferos deſcendunt ſecundũ

legē hūanæ neceſſitatis, unde & Chri-
ſti anima hoc fecit ad conſummationē
ueri hominis to.2.pag. 360. C
Angelus duo includit, & id quod eſt &
id cuius eſt to.1.pag. 54. D
Angelus magni conſilij CHRISTVS
to.1.pag. 54. D
Angelus idem & deus qui Agar & Ab
rahæ locutus eſt, etiam apparuit Moy
ſi è rubo to.1.pag. 58. D
Angelus dei fuit dei fili⁹ deus t. 1.p.59.a
Angelus officij nomen eſt non naturæ
to.1.pag. 68. D
Angelus è rubo loquens fuit uerus de-
us dei filius tom.1.pag. 73. B
Angeli ſecundum aliquos ſunt aures &
manus dei &c. quibus ſcilicet median-
tibus operatur to.2.pag. 305.b
Angelus fuit miſſus ad Chriſtum in or
to ꝓ defenſiōe Apoſtolorū t.1.p.206.c
Angelus ueniēs ad ortum, & ſudor ſan-
guineus non habentur in pleriſq; co-
dicibus Græcis & Latinis t.1.pa.206.d
Angelorum origo terræ creatione repe
ritur antiquior to.1. pag. 253.A
Angeli ante mundū creati t.1.p.285. B
Angelorū miniſterium poſt uictū dia-
bolum ſignificat nobis idem futurū ui
cto diabolo tom.1. pag. 336.C
Angeli quotidie oratiōes ſanctorū deo
offerunt to.1.pag. 396.d
Angeli nobis dati ad cuſtodiam ꝑ uen-
tos ſignificantur to.2.pag. 331.B
Angeli cuſtodes hūanæ infirmitatis to.
2.pag. 348. D
Antichriſtus quis ſit &c to.1.pag.282.D
Antichriſtus ſignificatur per ramum fi-
ci tom.1.pag. 422.C
Antichriſtus à Iudæis ſuſcipietur &c.
to.1.pag. 420.c
Apoſtoli ſortiti ſunt claues regni cœlo-
rum t.1.pag. 98. C
Apoſtoli quomodo deū in Chriſto no-
uerāt, ſed rationem diuinæ natiuitatis
nondum acceperant tom.1.pag. 98.d
Apoſtoli quomodo confeſſi Chriſtum
à deo patre exiuiſſe to.1.pag. 98. D
Apoſtoli & ſancti quomodo ſunt fra-
tres Chriſti tom.1.pag. 226.D
Apoſtoli prædicarūt nullis uſi humanis
poteſtatibus tom.1.pag. 282.D
Apoſtoli iuſſi baptizare tantum in no-
mine patris & filij & ſpiritusſācti, in nō
mine Ieſu baptizauerūt to.1.pag.320. c
Apoſtoli ſunt ſal terræ & lumen mundi
to.1.pag. 338.CD
Apoſtoli fundamēta & columnæ eccle-
ſiæ to.2.pag. 132.C
Apoſtolorum capilli cur numerati eſſe
dicuntur to. 2.pag. 147.B
Apoſtolus legē tulit eligēdi conſtituen-
diq; ſacerdotis to.2.pag. 176.C
Apoſtolus quomodo tradidit fornican
tem ſatanæ to.2.pag. 230.D
Apoſtoli ſunt pedes dei to.2.pag.315. B
Apoſtoli ſunt oculus corporis Chriſti
ſcilicet eccleſiæ to.2.pag. 364.D
Aquilæ ſunt ſancti tom.1.pag. 421.B
Aquila translator fuit legis Iudæis to. 2.
pag. 86. D
Aquæ per baptiſmum Chriſti ſunt con-
ſecratæ to.2.pag. 118. C
Aquæ turbationem & inſectationē po-
puli gentium ſignificāt to.2.pag.145.b
Arbor bona & arbor mala & utriuſque
fructus to.1.pag. 376.CD
Arbor dicitur facere fructus bonos aut
malos to.2.pag. 17. A
Arma ſcilicet gladius, arcus, framea &c.
diuinæ ſeueritatis officia ſignificāt to.
2.pag. 139.B
Argumēta cōtra natiuitatē filij to.1. pa-
Arriani to.1.pag. 18.C) (gina.247.a
Arriani reprobantur tom.1.pag. 25.B
Arrianorum ſententia de patre & Chri-
ſto tom.1. pag. 49.
Arriani confitentur in trinitate tres ſub-
ſtantias tom.1. pag. 49.A
Arrianorum ſententia circa trinitatem
tom.1.pag. 83. A
Arriani hæreſes alijs obijciunt ut hære-
ſes introducant tom.1.pag. 84.D
Arrianorū ſubdola fallacia t.1.pa.107.A
Arriani peiores Iudæis to.1.pag. 119. B
Arrianorū declarationes quod filius al
terius naturæ à patre to.1.pag. 132. D
Arriani uolunt probare Chriſtum non
eſſe deum to.1.pag. 155. A
Arrianorum captioſæ rationes cōtra di
uinam natiuitatē Chriſti to.1.pa. 247.
Arriani diuerſa ſentiūt de ſpiritu ſancto
tom.1.pag. 18. D

Arria

Arriani damnabant nouitatem uocũ & ipſi nouis uocibus utebãtur t.1.p.268.d
Arriani uinculis,pœnis, carcerib⁹ catholicos perſequebantur to.1.pag. 276.
Arriani multa Chriſto tribuunt ſed tamen diuinitatẽ auferunt to.1.pa.283.b
Arriani quomodo duplicitate uerborũ populum fallunt to.1.pag. 284.c
Arriani uidentur Chriſto plus tribuere ꝙ tribuunt to.1.pag. 285.b
Arrianorũ opinio de Chriſto 4.8.d & t.1.pag. 49.a
Arriani quare ὁμούσιον negabant.318.d
Articuli Græci to.1.pag. 228.c
Aſianæ prouinciæ deum neſcierũt.310.d
Athanaſi⁹ ꝓhibitus p̄dicare t.1.p.266.c
Audis filium quia filius eſt crede, audis patrẽ quia pater eſt crede t.1.pa. 40.c
Autores pſalmorum uarij to.2.pag. 36.
Auxentij calliditas & duplicitas in ſcribenda ſua fide,dum uoluit uideri ſentire Chriſtum eſſe deum uerũ to.1.pagina. 284.d & 285.a
Auxentij & Arrianorum non ſimpliciter fidem ſuam profitentiũ perfidia arguitur to.1.pag. 285.b
Auxentij excuſatio & fidei ſuæ cõfeſſio & contra Hilariũ accuſatio tomo.1.pagina. 286.d & 287.a
BAbylon à cõfuſione linguarũ nuncupata to.2.pag. 343.a
Baculus geſtari prohibitus apoſtolis eſt externa & ſecularis poteſtas ꝓhibita tomo.1.pag. 361.a
Baptizare in nomine patris & filij & ſpiritusſancti ,id eſt, in confeſſione autoris & unigeniti & doni to.1.pag. 17.b
Baptiſma ſine fide nõ ꝓdeſt t.1.p.280.c
Baptiſmus Chriſti to.1.pag. 331.b
Baptiſmo renatus in Chriſto eſt templũ dei to.2.pag. 141.b
Baptiſmus martyrum tom.2.pag.173.a
Barrabas.i.filius patris ſignificat ãtichriſtũ quem præferẽt Chriſto t.1.p.433.b
Baptizãdi quædam cogebantur facere ante baptiſmum to.1.pag. 388.c
Barba uirilis ætatis ornatus quid notat to.2pag. 322.d
Beati ſunt regnum quod Chriſtus in fine tradet deo patri to.1.pag. 236.d
Beata uirgo non imminuta de ſuis generauit filium perfectum pag. 38.c
Beatitudines octo explicãtur pa.337.a b
Beata æternitas de noſtro & ꝓprio eſt promerẽda to.1.pag. 349.b
Beatus uir debet quidẽ obſeruare to.2.pag. 13.b
Beatus eſt cuius in lege dei non timor ſed uoluntas eſt to.2.pag. 15.b
Beatus eſt electus ob id quod electione dignus ſit to.2.pag. 108.c
Beatitudo eſt habitare in tabernaculis dei to.2.pag. 108.c
Beatitudo in iubilationis officio cõſiſtit to.2.pag. 116.c
Beatorum corporibus æternitas donabitur to.2.pag. 144.d
Beati ſola die & luce quæ eſt Chriſt⁹ replebuntur , reliqua ſcilicet affectus & uicia foris to.2.pag. 366.c
Benedictio & beatitudo non in corporalibus ſed ſpiritualibus eſt to.2.pag .c
Benefaciens malis ſub religionis tñ nomine mercedem habet to.1.pa. 367.b
Blaſphemia in ſpiritumſanctum nõ meretur ueniam to.1.pag. 375.b
Blaſphemia in ſpiritum ſanctum quæ ſit tom.1.pag. 376.d
Blaſphemiæ ſpiritus nec hic nec in æternum remittitur tom.1.pag. 429.b
Breſith tria ſignificat,in capite in filio & in principio to.2.pag. 21.b
Bonus nemo eſt comparatus ad diuinã bonitatem to.2.pag. 52.d
Bonitas perfecta quæ ſit to.2.pag. 52.d
Bonitas ꝑfecta in nullo eſt quia eam naturalia incẽtiua demutãt to.2.pa. 53.a
Boni opis merita aliqua adipiſcũtur to.2.pag. 114.d
Bonus debet in omni loco & conditione cantare iuſtificationes dei tomo. 2.pag. 191.b
Bonum uirũ reperire ꝙ ſit difficile.to.2.pag. 201.a
Bonitas & materia dei cauſa eſt omniũ operum eius to.2.pag. 340. & 341.
Bona et mores huius ſecli to.2.pa.396.d
Bona futura tãta ſunt ut non poſſint intelligi to.2.pag. 413.b

C

CAbala ſiue traditio per manũ & ſignificatio myſteriorum in literis

ris Hebraicis uidetᷓ ap͂,pbari t.2.p.21. b
Cæſari reddendum eſt ius poteſtatis ab eccleſiaſticis to.1.pag. 413.a
Calix Chriſti quid ſit & quomodo peti-uit eum tranſire to.1.pa.205.b &.206.c
Calix iræ calix uitæ to.2.pag. 88.d
Calix ſacrm̃ paſſionis erat to.1.pa.403.b
Calicis uſus eſt interioris ptis,ubi ſi ſor-duerit quid ,pderit lotus exterius to.1 pag. 417.b
Calciamenta prohibita Apoſtolis quid denotent to.1.pag. 360.d
Camelus ſignificat gentes t.1.p. 400.d
Calumnia quid ſit, & calumniæ exēpla to.2 pag. 237.b
Cananæi qui fuerint to .1.pag. 386.d
Cāticum pſalmi,cantici pſalmus, & canticũ quid ſint to.2.p.9.b & 10.c.& 115.a
Captiuitas corpotalis ſignificat captiuitatem ſpiritualem to.2 pag. 342.c d
Caro pro homīe ſæpe in ſcriptura to. 2. pag. 72.d
Caro ſicut ex carne naſcitᷓ, ſic ſpiritus ex ſpiritu ſuo more to.1.pag. 123.
Caput in ſignficatione cōprehendit corpus, & tribuitur omni ſancto tom.2. pag. 89. b
Caro noſtra dicitur filia Babylonis to.2. pag. 346.c
Cathedra peſtilentiæ to.2.pag: 14.d
Cathedra Grece,Latine ſeſſio doctrinā euangelicam ſignificat to.2.pag. 355.a
Catalogus iuſtorum ueteris teſtamen-ti to.2.pag. 246.c
Cedar filius Iſmaël &c. 259.b & Hebraice obſcuratio tom.2.pag. 260. c
Cētum & quinquaginta milia hominũ occupabātur in ædificatione templi Salomonis to.2.pag. 287.d
Centurio qui dixit domīe non ſum di-gnus, fuit Iſraëlita t.1.pag. 351.a
Cæcis illuminatis ſilētium imponitur,qa apoſtolorũ erat prædicare t. 1.pa.359. a
Cœlum & terra poſt hoc ſeculum præ-teribunt to.2.pag. 210.c&.416.c
Cœlũ eſt dei habitatio,ſimiliter boni ſũt etiā eius habitatio to.2.pag. 271.b
Cœlorum creatio & ordinatio rationalis to.2.pag. 339.a
Cœlorum munerum non præſumat humana temeritas to.2.pag. 339.b
Chriſtus negatur ab Arrianis ſemp fu-iſſe qa natus eſt to.1. pag. 45.b
Chriſtus dicitur ab hæreticis filius dei: quō ſcriptura omnes ſanctos dicit fi-lios dei,tribuunt tamē Chriſto aliquid ſupra reliquos to.1.pag. 45.a
Chriſto tributa ab Arrianis tomo .1. pa-gina. 48.d & 49. a
Chriſtus.ſ. unctus ſecundum diuinitatē to.1.pag. 59.b 60.c
Chriſtianum nomē eſt nouum nomen à propheta prædictum t.1.pag. 76.d
Chriſto tribuit ſcriptura dei nomen ali-ter q̃ aliis ſanctis to.1.pag. 112.c
Chriſtus uere & realiter in nobis eſt ſub ſacramento to.1.pag. 136. c
Chriſtus deus eſt unus cum deo ſpirit⁹ to.1.pag. 141.b
Chriſtus quomodo ſignatus à deo pa-tre to.1.pag.
Chriſtus deus eſt ſpiritus à quo donorũ diuiſio to.1.pag. 143.a b
Chriſtus imago patris tom .1. pag. 150.
Chriſtum inhabitat plenitudo diuinita-tis corporaliter to.1.pag. 152.d
Chriſtus eſt deus quia Chriſti & dei,id eſt,ſpiritus to.1. pag. 141.b
Chriſtum negare ſpiritũ deum uel car-nem noſtri corporis, idem periculum to.1.pag. 155 b
Chriſtus hunc tenuit modum ut ſe filiũ dei credi doceret,& hominis filiũ præ-dicari admoneret to.1.pag. 156.d
Chriſtus cum deus & homo ſit aliqua eius dicta ut hominis,aliqua ut dei &c. tom.1.pag. 157.a
Chriſtus eſt caro ſpoliata & ſe ſpolians carne to.1.pag. 159.a
Chriſtus idem in forma ſerui & forma dei to.1.pag. 160.d
Chriſtus ſermonem ſuum ita temperat ut quod patri tribuit à ſe non eſſe alie-num indicet to .1.pag. 162.c
Chriſti exitio à deo eſt eius abſoluta natiuitas tom.1.pag. 168.c
Chriſtus eſt confitendus cum patre ad meritũ uitæ eternæ to.1.pa.170.d 171.a
Chriſtus rogauit clarificari carnē ut ſe-cũdum carnem eſſet deo patri unitus quō ſecundũ diuinitatē tom.1.pa. 173.
Chriſtus ſcit omnia quæ pater t.1.p.182.

Chriſtus habet in ſe om̃es theſauros ſci‐entiæ tomo 1.pag. 184.
Chriſtus quomodo dicitur neſcire ultimum diem tomo 1.pag. 186
Chriſtus nõ timuit mortem tomo.1.pagina 195. a & 202.d
Chriſtus ambulabat ſupra aquas ex natura ſui corporis to.1.pag. 199.
Chriſtus cũ eſuriuit, comedit &c. ſuſcepta eſt conſuetudo corporis,ad monſtrãdam ueritatẽ corporis to. 1.pa.202. c
Chriſtus quomodo triſtis uſq; ad mortem to.1. pag. 204.d & 205.b
Chriſt⁹ nec ſibi orauit nec triſtis fuit &c. to.1.pag. 207.a
Chriſtus eſt lege hominũ natus,ſed nõ conceptus to.1.pag. 208.
Chriſtus in ſe habet doloris corpus ſed non naturam dolẽdi to.1. pag. 209.a
Chriſti fletus to.1. pag. 212. d & 213.a
Chriſtus quomodo ponit animam &c. to.1.pag. 213.b & 214.
Chriſtus initiũ operũ dei to.1.pa.256.d
Chriſtus quõ creatura to.1. pag. 257.b
Chriſtus queſt⁹ ſe dereling to.1.p.214.d
Chriſtus fleuit, paſſus eſt &c. ſub ſacramento to.1. pag. 217.b
Chriſtus mortuus paſſus &c. nobis tñ to.1.pag. 219.
Chriſtus eſt unigenita natiuitas innaſcibilis ſubſtantiæ to.1.pag. 222. c
Chriſtus oſtenditur filius dei ex natiuitate to.1.pag. 225
Chriſtus manſit in prophetis pag. 228.c
Chriſtus quomodo ſubiectus erit patri ſecundum apoſtolum,tractatur multis to.1.pag. 230.231.232.&c.
Chriſtus tradet regnum ,id eſt, ſanctos deo patri to.1. pag. 231.236.&c.
Chriſtus eſt filius natus non adoptiuus generatus,non electus to.1. pag. 241
Chriſtus adfuit creando cœlo pa.254.d
Chriſtus quomodo initium operũ uiæ dei to.1. pag. 256.d
Chriſtus creatus à ſeculo oſtenditur late to.1.pag. 256.d & 257.a.b
Chriſt⁹ quõ angelus ad Agar, homo ad Abraham & Iacob,& ignis ad Moyſen & quare ſic apparuit to.1.pag. 257.
Chriſtus nouus homo ſecũdum deum creatus to.1. pag. 258
Chriſti natiuitas,incarnatio &c.pa.16.c
Chriſtus in carnis aſſumptiõe homo,in rebus geſtis deus to.1.pag. 27.b
Chriſt⁹ in ſcriptura peculiari modo ſemper dicitur filius dei to.1.pag. 35.a
Chriſto tributa ab hæreticis to.1.p.45.a
Chriſtus factus de muliere to.1.p.258.d
Chriſtus ſimilis deo ſecũdum Arrianos ſed probatur eſſe æqualis,& quomodo dicitur ſimilis ſecũdum catholicos to.1.pag. 268.a.b & 270. c
Chriſtus ex regio & ſacerdotali genere tanq; rex & ſacerdos to.1.pag. 329.b
Chriſt⁹ baptizatus ut purgatio noſtræ ablutionis ſanctificaretur to.1.pa.333.b
Chriſtus ungitur ſuſcipiendo ſpiritũ ſanctum to.1.pag. 334.d
Chriſtus oſtenditur eſſe creator,noui & ueteris teſtamẽti teſtimonijs to.1. p.242
Chriſti ieiunium & tentatio exponitur. to.1.pag. 334.d
CHRISTVS ciuitas in monte expoſita to.1.pag. 334.d
Chriſtus prohibet prædicare miraculũ quos ſanauit to.1. pag. 373.b
Chriſtus filius fabri to.1.pag. 381. a
Chriſti collatio ad Ionam to.1.pa.389.b
Chriſtus ſe filius hominis dicit,quia ut filium dei ita hominis eſſe credere neceſſe eſt to.1.pag. 390. c
Chriſtus eſt granum ſinapis tomo.1.pagina 393.b & 394. c
Chriſtus in transfiguratione fuit in regno ſuo,& in illo uiſus fuit à quibuſdã diſcipulis antequam guſtarẽt mortem to.1.pag. 403.b
Chriſtus ingreſſus tẽplũ primo uicia ſacerdotalis miniſterij expellit pa.406.d
Chriſtus non loco continebitur ſed modo fulguris micantis cernetur ubique to.1.pag. 421. a
Chriſtus metuit,triſtatus eſt,orauit nobis nõ ſibi uide ibi. multa p.428.429.
Chriſtus cur Caiphæ reſpõdit: Tu dixiſti: Pilato autẽ: Tu dicis to.1.pa. 433.a
Chriſti paſſio explicatur to. 1.pag. 433. cum ſequentibus.
Chriſtus quare primo mulieribus apparuit to.1.pag. 435.b
Chriſtus eſt arbor lignum uitæ, lignum humidũ ſiue uiride to.2.pag. 16.d

Chriſtus rex eſſe probatur Hieruſalem nō huius mūdi ſed ſupnæ t.2.p.30.& 31.
Chriſtus quomodo nouo modo natus eſt in filium dei iuxta hoc: Filius meus es tu, ego hodie genui te t.2.pa.31.& 32.
Chriſto donatur eſſe quod fuerat ante to.2.pag. 34.c
Chriſtus dedit ſuis intelligere abſtruſa legis & prophetarū to.2.pag. 283.a
Chriſtus eſt eccleſia per ſacramentū corporis ſui to.2.pag. 285.a
Chriſtus eſt dei dextra to.2.pa. 351.b
Chriſtus in gloria dei patris hodie genitus naſcitur to.2.pag. 34.d
Chriſtus eſt noſtræ ſpei cōſummatio & finis legis to.2.pag. 40.d
Chriſtus eſt uerus Dauid to.2.pa. 50.c
Chriſtus eſt ſalutare Iſraël & auertēs captiuitatē Iacob to.2 pag. 57.& 86.d
Chriſtus abſolutiſſimum exemplū humilitatis eſſe uoluit to.2.pa. 60.d
Chriſtus factus maledictū in cruce, liberauit nos à maledicto legis to.2.p.63.a
De Chriſto prudenter & circumſpecte ſentiendum to.2.pag. 102.d
Chriſtus eſt ſpes omnium to.2.pa.109.b
Chriſtus eſt ſanctus abſolute ſiue ſanctꝰ dei to.2.pag. 136.c
Chriſtus electos faciet cōformes gloriæ corporis ſui, & in unitatē paternæ maieſtatis aſſumet to.2 pag. 144.d
Chriſtus dolet extra neceſſitatem to.2. pag. 145.b
Chriſtus nō fleuit Lazarum ſed humani generis infidelitatem to.2.pa.149.b
Chriſtus homini aſſumpto ſalutē à deo precabatur to.2.pag. 150.c
Chriſtus non ſitiuit ſed ſitiſſe ſe dixit to. 2.pag. 152.d
Chriſti infirmitates non erant naturales ſed aſſumptæ to.2.pag. 152.d
Chriſtus finis eſt legis to.2.pag. 183.a
Chriſtus dux eſt in omnibus eorū qui diligunt legem to.2.pag. 184.d
Chriſtus eſt os dei ſicut eſt dei ſapiētia uirtus &c. to.2.pag. 220.d
Chriſtus interdum ſecūdum humanitatē omnia loquitꝰ facit, & patitur interdum ſecundum diuinitatem &c. to.2. pag. 64.d
Chriſtus prædicauit apud inferos incredulis apud nos to.2.pag. 207.a
Chriſtus erat ædificaturus eccleſiam ſuper Petrū to.2.310.d uide to.1.pa.100.c
Chriſtus uouit deo patri to.2.pag. 311.a
Chriſtus eſt arca ſanctificationis tom.2. pag. 316.c
Chriſtus quomodo probatus & cognitus to.2.pag. 354.d
Chriſtus cohibebat ne curati notum facerent miracula, quia ſcriptum erat: nō clamabit neq; contendet to.2.pa.356.c
Chriſtus eſt caput ſanctorum, diabolus uero iniquorum to.2.pa. 374.c
Chriſtus eſt manus dei to.2.pag. 394.c
Chriſtus non expectauit ut impreſſum uulnus animā emitteret to. 2.pa.396.d
Charitas perfecta to.1 pag. 166.c
Charitas à deo præcepta t.1.pag. 340.c
Cicūciſio to.1.pag. 158.c
Ciprianus uir ſanctæ memoriæ de oratione ſcripſit to.1.pag. 343.b
Circuire mare & aridam eſt in omnibus partibus orbis eſſe to.1.pag. 416.d
Clamor ſanctorū non tam ex ore ꝙ corde fit to.2.pag. 243.a
Clarificatio patris & filij mutua late oſtenditur to.1.pa.35.& in ſequentibus.
Clarifica me pater ea claritate &c. deprecatio carnis eſt & ꝓ carne to.1.pa.37.b
Clauis Dauid clauis ſciētiæ &c.t.2.p.5.a
Clauis pſalmi to.2 pag. 11.a
Codex Hilarij forte deprauatus tom.2. pag. 243.b
Codices Græci aliter ꝙ Latini tom. 2. pag. 104.c
Columna nubis & columna ignis ducebant Iſraël per deſertū to.2.pag. 265.a
Cōparatio terrenorū ad diuina nulla eſt to.2 pag. 9.b
Comparatio terrenorū ad diuina ad qd utilis, & potius utilis eſt homini quàm deo conueniens to.1.pag. 9.
Communio eſt nobis & Chriſto ad deum patrē ex ea natura qua noſter frater eſt to.1. 227.a & 229.d
Communio ſancti corporis Chriſti eſt cibus, & illo præparamur ad communionē ſupernæ ſocietatis to.2.pag. 111.c
Conſummatio ſcripturarum in potatione aceti continetur to.2.pag. 145.b
Cogitandū primo quæ uita ſit nobis ſecundum

cundum deum utilis & poſt eſt eligenda.to.2.pag. 195.a

Cogitandum non eſt quotiēs proximo ignoſcamus,ſed ſemper ignoſcendum to.2.pag. 397.b

Cognitio dei eſt maxime expetēda to.2.pag. 96.d

Cōmunis ſenſus dicit quod unum ſunt in natura quæ eadem nomina habent naturarum to.1.pag. 132.d

Comedere populum dei ut eſcam panis qui dicantur to. 2.pag. 54.c

Confuſio eſt ex peccatorum cōſcientia & opprobrio delictorū to.2.pa. 206.c

Confeſſio inuenitur duplici ratione tractanda to.2.pag. 126.d

Cōfidere oportet ī Chriſto t.1.p.239.a

Cōſtātius Cæſar antichriſtus pa.264.c

Cōſtātio ex.pbrata ab Hilario p.264.d

Cōſtātij crudelis & ſimulata pietas to.1.pag. 266.cd

Cōſtantij incōſtātia in fide.pa. 270.cd

Conſtantius conciliū reprobauit cui pater conſenſerat cū trecentis & quinquaginta octo epīs to.1.pa.271.b.& 272.c

Conſtantia fidei germaniæ primæ & ſecundæ commendatur to.1.pag. 288.d

Conſilia illa euangelica ſecundum theologos dicit Hilarius præcipi iuberi &c. t.1.p.342.c.& 350.uocat ea p̄cepta fidei.

Cōſiliū impiorum quale ſit to.2.pa.14.c

Conſtantia neceſſaria eſt contra exprobrationes,uide pulchra to.2.pag.199.b

Confeſſio peccati uera, eſt ſine intermiſſione temporis pœnitere to.2.pa.239.a

Confeſſionis utilitas & quare facienda. to.2.pag. 337.a b

Confeſſio eſt duplex,aut peccati noſtri aut laudationis dei to.2.pag. 347.a

Confitendum quomodo ſit deo,& confeſſio non debeat eſſe ex parte tom. 2. pag. 347.b

Cornu eſt regni inſigne per quod regnaturis unguētum infundebaẗ to.2.320.c & quādoq; ſignificat incorruptionem to.2.pag. 417.a

Cor dilataẗ quod per fidē doctrinæ dei capax panditur to.2.pag. 181.b

Correctio uiciorum magnum adfert in bonitatem profectum to.2.pa. 198.d

Corbona oblationū ē pecunia pa.432.d

Corpus patitur ex cōſortio aiæ t.1.p.196.

Corpus Chriſti eſt cœleſte in uirgine ex ſpiritu ſancto conceptum,ſed non ex carne uirginis to.1.pa.197.b & 198.c.d

Corpus Chriſti eſt uerum corpus ſed alterius naturæ q̄ noſtrum to.1.pag.199.

Corpus Chriſti patiebatur ſed non habebat naturā ad dolendū to.1. pa. 199.

Corpus Chriſti ſua natura ſanabat infirmitatem corporum to.1.pag. 202.c

Corpus Chriſti natura eſt ſupra hominem to.1. pag. 207.a

Corpus Chriſti non eſt terrenis inchoatum elementis to.1.pag. 207.

Corpis Chriſti uirtus quadraginta dierū nō mota ieiunio,naturæ ſuæ hominē dereliquit to.1. pag. 334.d

Corpus Chriſti eſt pſalterium tomo.2. pag. 6.c

Corpora humana redduntur ſpiritu fidei impatibilia to.1.pag. 207.

Corpus ſemel obrutū uitijs quāta mala recipit to.2.pag. 345.b

Coruus ſignificat peccatorem tom. 2. pag. 411.a

Creatio non poteſt capi pro natiuitate nec contra to.1.pag. 255.a

Creatio ſæpe pro creatura apud Hilarium to.1.pag. 90.d & 132.c &c.

Creaturæ nō conuenit facere opera dei to.1.pag. 121.b

Creaturæ ſecundum præſcientiam ab æterno ſunt to.1.pag. 254.c nota multa

Creatoris pulchritudo & magnitudo ex magnitudine operū & pulchritudine creaturarum agnoſcitur t.1.pa .4.c

Creaturæ ſenſum humanū ſuperāt ,multo magis creator to.1.pag. 4.c

Creaturæ ab antiquis dij credebanẗ to.2.pag. 117.a

Creaturæ nomen non conuenit ſpiritui ſancto to.1.pag. 260.d

Credere Chriſtum eſſe filiū dei eſt neceſſe,& fuit negatio illius cauſa ſcribendi euangelij to.1.pag. 102.c

Curioſa inquiſitio damnatur arca myſteriū opum paſſionum CHRISTI to.1.pag. 217.b 218.c

D

DAuid per coniugium miſcuit progeniem regiam cum ſacerdotali

 tom.

to.1.pag. 329.b

Dauid panes propoſitionum comedit to.1.pag. 372.d

Dauid paſſus fuit figura Chriſti paſſurito.2.pag. 71.b

Dauid rex electus & Chriſtus & ſacramēto dominicæ natiuitatis dignus tomo 2.pag. 283.a

Dauid manſuetudo & benignitas to.2. pag. 58.c & 308.d

Dauid alius ꝙ rex.Dauid in Hieremia. to.2.pag. 309.b

Dauid fuit figura Chriſti ĩ opere & ſermone to.2.pag. 382.c

Deus ſibĳpſi idoneus teſtis eſt, q niſi p ſe cognitus non eſt to.1.pag. 9.a

Deus eſt incomprehenſibilis loco, tempore &c.to.1.pag. 19.a.b

Deus ſpiritus & quomodo in ſpiritu eſt adorandus to.1.pag. 28.d

Deus pater iuſſit omnia fieri,& deus filius omnia fecit to.1.pag. 51.b

Deus in uiro Abraham adfuit,& in homine cū Iacob luctatus eſt to.1.p.58.d

Deus quomodo ſuper terrā uiſus & cū hominibus conuerſatus ſecundū prophetam to.1.pag. 63.a

Deus uerus dixit deo uero,faciamus hominem &c.to.1 pag. 67.c

Deus ex deo eſſe quomodo accipiendum ſit to.1.pag. 80.c

Deus modo corporali loquitur ut ab hominibus ueritas ſpiritualiter capiatur to.11.pag. 89.b

Deum dari quid ſit to.1.pag. 111.b

Deus Pharaonis datus eſt Moyſes to.1. pag. 111.b

Deus pater ſignificatˀ in ſpiritu dei to.1. pagina. 140.d

Deus pater ubique eſſe intelligitˀ ubi ſua eſſe dicuntur to.1.pag. 140.d

Deum aliquid ignorare ſacramentū eſt to.1.pag. 187.a

Deus quomodo dicitur ſcire aut ignorare quædam to.1.pag. 185.

Deus dicitur neſcire to.1.pag. 186.

Deus nec mortuus nec ſepultus quomodo to.1.pag. 214.c

Deus non uocat nos per difficiles quæſtiones ad beatitudinē to. 1.pag.219. b

Deum naſci non eſt aliud ꝙ in ea natura eſſe qua deus eſt to .1.pag. 225.a

Deus eſt nomen plenæ & perfectæ diuinitatis to.1.pag. 240.

Deum eſſe omnia ĩ omnibus tractatur to.1.pag. 238.239.&c.

Deus in rerum creatione nō noſtro more conſultauit to.1.pag. 254.d

Deo facta ſunt etiā futura to. 1.p.254. c

Deus negandus aut credendus ſecundū teſtimonium quod de ſe dedit,& non ſecūdum quod infirmitas humana intelligit to.1.pag. 50.c

Deus pater fecit firmamentum per filiū deum to.1.pag. 51.a

Deus pater dixit,fiat firmamētum to .1. pagina. 51.b

Deus à quo omnia dicit & deus p quē omnia facit to.1.pag. 51.b

Deus fecit hominem,ad imaginem dei fecit eum,intelligitur filius to.1.pa.52.c

Deus non uult habere coactum ſeruitiū to.1.& pag. 276.d

Deus quomodo dicitur pater & qua ratione to.1.& pag. 295.b

Deus prohibet iudicari de ſuis ſponſionibus to.1.pag. 347.b

Deus quomodo & quos cognoſcat aut neſciat to.2.pag. 20.d

Deus non eſt ſubiectus paſſionibus & affectibus to.2.pag. 25.b

Deus creauit hominē non ob ſuū commodum ſed bonitatem to.2.pa.26.c d

Deus quomodo pturbat impios & malos ut redeant ad pœnitētiæ confeſſionem to.2.pag. 27.a.b

Deus nobiſcum ſicut figulus cum uaſis to.2.pag. 36.37.a

Deus ex cœlo proſpicit an exquiramus eum to.2.pag. 51.a

Deus non eſt negligens auditor orationis noſtræ to.2.pag. 61.b

Deus non fortuito ſed ſecundum ſuam infinitam uirtutē & ſapientiam omnia moderatur to.2.pag. 105.

Deus quomodo magnificatur tom.2. pag. 160.c

Deus cōſtanter & aperte reiecto omni timore cōfuſionis &c. eſt prædicādus to.2.pag. 189.b

Deus eſt ſanctorum portio & pro terrenis & corruptibilibus poſſeſſio tom.2. pag.

pag. 193.
Deum uidere ꝗ̃ deſiderabile & glorio-ſum to.2.pag. 194.c.d
Deus nõ eſt in uicioſis hominibus ſicut nec anima in mortuis & putribus mẽbris to.2.pag. 245.b
Deus eſt ubiq; ſicut animã in mẽbris to.2.pag. 245.a
Deus adeſt nobis talis quales nos exhibemus to.2.pag. 263.b
Deus quomodo uarie uariĵs tribuit. to.2.pag. 328.d
Dei ſermo eſt indiſſolubilis to.2.p.328.d
Deus idem legis & euãgeliorum cõtra aliquot hæreticos to.2.pag. 349.a
Deus homini cognitus fieri non potuit niſi aſſumpto homine tomo 2.pagina. 392.d
Deus dormiens, uigilans, abiens, rediẽs quomodo intelligitur to.2.pag. 393.a
Decachordum pſalterium quare dicitur to.2. 395.b
Decretum in Niceorũ fide diſplicẽs Cõſtantio to.1.pag. 270.d
Decretum blaſphemiæ Syrmiĵ cum exemplo decreti to.1.pag. 291.
Definiones fidei epiſcoporum orientalium incipiunt recitari tomo.1. pagina. 292.d
Demoniaci duo in terra Geraſenorũ tomo.1.pag. 354.d
Decimatio mẽtæ & aneti ex lege erat, & ideo faciẽda quia erat in præfigurationem futurorum to.1.pag. 417.a
Dextra ſignificat uirtutẽ dei tomo.2.pagina. 100.d & 344.d
Dextra ſignificat partem optimam atq; utiliſſimam to 2.pag. 264.c
Diapſalma quid ſit.10.d in neutro genere ponitur to.2.pag. 76.c &.77.b &c. ſæpe alibi in fœminino &c.
Diabolus eſt omnium malorum ſuggeſtor to.2.pag. 381.b
Diabolus miniſterio hominũ nos oppugnat to.1.pag. 370.c
Diabolus tentans Chriſtum non à deo ſed carne uincendus erat tomo.1.pagina. 334.d
Diabolus Chriſtum eadem fraude tẽtauit qua Adam to.1.pag. 335.b
Diabolus ad tempus abiĵt à Chriſto & rediĵt dum per Petrum ſuaſit ne Chriſtus pateretur to.1.pag. 391.a
Diabolus quibus funibus peccatorum liget peccatores to.2.pag. 196.d
Diabolus eſt ubi deus nõ eſt t.2.230.c & oſtenditur eſſe ſuperbus to.2.pa. 231.a
Dies domini dies Chriſti to.1.pag. 183.a
Dies iudiciĵ quare nobis abſconſus to.1.pag. 186.
Dies craſtinus ſibiĵpſi ſollicitus erit to.1.pag. 347.b
Didragma poſtulatum à Petro quid ſit to.1.pag. 394.c
Dies ultima extra definitionẽ poſita eſt to.1.pag. 422.d
Dies ſæpe pro tempore uel ætate tom.2.pag. 41.a & 72.c
Dies à ueſpera uſq; ad ueſperam &c.tomo.2.pag. 69.b
Dies pleni bonis reſeruãtur, mali autẽ ſuos dies non dimidiabunt to.2.pa. 71.a
Dies in oratione dei inchoat, & dies hymnis dei clauditur to.2.pag. 111.b
Dies ſanctorũ lumen. Eſt enim dies huius temporis & dies futuri tẽporis tomo.2.pag. 212.c
Dies nullus eſt nobis ſine periculo to.2.pag. 350.c
Difficile eſt aſſueta relinquere to.2.pagina. 168.c & 344.c
Diuerſitas generis nõ eſt in diuinitate tomo.1.pag. 193.b
Diuiſiones donorum ſpirituſſancti to.1.pag. 142.
Diuina non ſuſcipiunt incrementũ profectus in deo to.1.pag. 238.
Diuina ſunt imperſcrutabilia & incomprehenſibilia to.1.pag. 238.
Diuina per fidem intelliguntur tomo.1.pag. 6.d
In diuitiĵs non eſt ſperandum ſed ſunt diſpenſandæ to.2.pag. 47.b
Diuinis inſtitutis ſine dei gratia nemo eruditur to.2.pag. 161.a
Diſciplinam quomodo oportet apprehendere to.2.pag. 38.c
Donorum ſpirituſſancti diuiſio eſt per Chriſtũ & in Chriſto to.1.pag. 143.a b
Dona ſpirituſſancti tomo.1.pag.142.c d & 144.d
Dominus deus tuus unus eſt, tractatur quomo-

quomodo pater deus & filius deus, & tamen tantum unus deus tom.1.pagina. 51.& multis ſequentibus.
Dominus pluit à domino, id eſt, filius deus à patre deo to.1.pag. 55.b & 71.a
Domus digna à prædicaturis quærẽda. to.1.pag. 361.b
Donũ ſpiritusſancti p impoſitionẽ manus erat largiendum gentibus tomo.1. pag. 398.
Domini ſunt qui corpora peccati in ſeruitutem redigunt to.2.pag. 338.d
Domus deſerta uobis relinquetur quia à ſpiritu ſancto nõ habitabitur tom.1. pag. 418.d
Doctrina euangelica ſpecialiter in ſede Romani imperij cõſiſtit to.2.pa. 8.d
Doctrina cœleſtis in omni noſtro opere nobis dux eſſe debet to.2.pa. 219.a
Doech mulio Saulis, pditor Dauid populũ ſignificat impium to.2.pag .4[illegible].a
Domus dei quæ ſit 48.c & quomõ ædificatur à ſolo deo to.2.pag. 289.a
Domus dei eſt eccleſia, domus dei nos ſumus, domus dei eſt homo à filio dei aſſumptus to.2.pag. 108.d & 109.a
Dormire & dormitare differunt tom.2. pag. 180.c
Duo erãt in lecto unà &c. & ſimilia explicanẽ to.1.pag. 422.&c.
Duodecim milia legionum cum textus euangelij aliter habeat to.2.pa. 46.c

E

ECcleſiaſtici liber olim Salomoni inſcriptus to.2.pag. 377.b
Eccleſia uincit cum læditur to. 1.p.109.a
Eccleſiæ fundamẽtũ fides to.1.pa .100.c
Eccleſia qd credit de patre & filio & homouſio to.1.pag. 46.c d
Eccleſia an præſidijs humanis tueri debeat to.1.pa. 282.d
Eccleſia nõ debet terrere carceribus, exilijs &c.to.1.pag. 283.a
Eccleſiaſticorum & epiſcoporum auaricia & rapacitas damnatur to.2.p. 54.c
Eccleſiaſtici debent reddere ius poteſtatis Cæſari to.1.pag. 413.a
Eccleſiæ corpus unum eſt per fidei unitatẽ & charitatis ſocietatẽ to.2.p.267.a
Eccleſia eſt uidua legis quia lex mortua eſt to.2.pag. 319.a
Eccleſia eſt os Chriſti to.2.pag. 352.d
Effectus multi noſcuntur quorum cauſæ iguorantur to.1.pag. 259.b
Ego hodie genui te quomodo intelligitur to.2.pag. 30.& 31.
Elementa mundi quæ ſunt apud Apoſtolum to.1.pag. 152.
Electio Iacob & Iſraẽl à domio ſpiritualiter exponitur to.2.pag. 327.b
Eleazar martyr to.2.pag. 334.d
Emanuel to.1.pag. 26.d & 194.c
Emendamus, quaſi in ſpiritum ſanctum peccaſſe ſit uenia to.1.pag. 280.c
Enoch & Helias de quibus Apocalypſis to.1.pag. 304.c
Epiſcopi ex Gallia uenerunt ad ſynodũ in Bithynia to.1.pag. 290.c
Epiſcopus ſiue paſtor nõ ſolum bonus nec ſolum doctus, ſed doctus & bonus eſſe debet to.1.pag. 130.c
Epiſcopi cẽtum & quinque in Seleucia ſynodo pfitebanẽ Chriſtũ ὁμοιούσιον, id eſt, diſſimilis eſſentiæ to.1.pa. 267.a
Epiſcoporum ſexcentorum unitas ſubſcripſit Arrianis to.1.pag. 286.d
Epiſcoporum orientalium definitiones cõtra definitionẽ Syranij factam to.1. pag. 292.c &c.
Epiſcopi quare prolixi fuerint in ſuis definitionibus to.1.pag. 310.d
Epiſcopi & pricipes populi ſingulariter debent eſſe ſolliciti de aduẽtu domini to.1.pag. 423.b
Epiſcoporum diligens cautela munit naturæ genitæ & gignentis indifferentiã. to.1.pag. 302.c
Epiſcopi trecenti & octodecim receperunt ὁμοιούσιον in Nicena ſynodo tom.1 pag. 320.c
Epilogus definitionum orientalium epiſcoporum to.1.pag. 298.c d
Errorum cauſa in diuinis fuit quod homines potentem dei naturam ex naturæ ſuæ infirmitate moderare uoluerũt to.1.pag. 7.b
Error multorum quomodo difficile corrigitur to.1.pag. 82.c
Errores circa creationem & gubernationem mũdi damnanẽ to.2.pag. 415.a b
Errores circa unitatem ſubſtantiæ in patre & filio to.1.pag. 312.d

Eru

Eructatio uerborum aliud eſt ꝙ locutio to.2.pag. 250.c
Eſſe eſt proprium deo to.1.pag. 3.a
Eſſe per Chriſtum & eſſe ex deo idem ſunt to.1.pag. 146.d
Eſſe in forma dei eſt manere in forma dei to.1.pag. 243.b
Eſſentia quid ſit &c.to.1.pag. 292.c
Eſſentia quæ de eſſentia naſcitur per uitam intelligitur to.1.pag. 293.b
Eſſentia gignens to.1.pag. 293.b
Eſſentia eadē quæ per uitam in ſcriptura ſignificatur,data eſt filio à patre to.1 pag. 295.a
Eſſentia unigenita filij nō generatur de alia ꝙ de inaſcibili patris & æterna ſubſtantia to.1.pag. 301.b
Eſdra pſalmorum Ariſtarchus t.2.p.4.c
Eſdra collegit pſalmos in unum uolumē ſed ſeptuaginta interpretes addiderūt numeros to.2.pag. 6.d
Aeternitas patris locum,tempus &c.excedit to.1.pag. 31.b
Euſebius Vercellēſis epiſcopus Mediolanum uocatur,& quæ ibi per Arrianos acta,to.1.pa. 277.b
Eunuchi triplices,primi natura,ſecundi neceſſitate,tertij uoluntate t.1.p.398. d
Eunuch⁹ Cādaces reginæ à diacono miniſterium apoſtolici officij exegit to.2. pagina. 143.a
Excuſationes in peccatis quæ ſunt to. 2. pag. 378.c
Expoſitio fidei catholicæ in ſynodo Anthiochena to.1.pag. 298.c
Exemplar fidei in Syrmio ab orientalibus contra Photinū ſcriptū t.1.p.302.d
Exemplaria autentica aliter ꝙ uulgaria to.2.pag. 107.b
Exiſtentes infra terram in Apocalypſi non ſunt mortui intelligendi t.2.p.33.b
Exodus quid ſit,itē platea ſecundū Græcos & Latinos to.2.pag. 181.a
Exemplum blaſphemiæ apud Syrmiū to.1.pag. 291.a
Exiſtimare nihil poſſe obtieri niſi à deo donatū,eſt ipſæ uolūtatis to.2.pa.185.a
Exempla patientiæ Iob,Abrahā,Ioſeph &c.to.2.pag. 237.b
FAcies abluta eſt pura conſcientia tomo 2.pag. 379.a
Facies dei eſt eius iudicium to.2.p.129.a
Faciamus hominem ad imaginē &c.tomo. 1.pag. 51.c & 67.a
Fames uerbi dei mittetur in terram to.2. pag. 83.b
Fœnum ſæpe gentes in ſcriptura notat tomo. 1.pag. 146.d
Fermentum cui comparatur regnū cœlorum declaratur to.1. pag. 379.b
Fides filios dei facit to.1.pag. 6.c
Fides reſpuit captioſas quæſtiones to .1. pag. 7.a
Fides eſt eccleſiæ fundamētū t.1.p.100.c
Fides habet claues regni cœlorum,ſoluit & ligat to.1.pag. 100 c
Fides non eſt ex arbitrio noſtro tomo. 1 pag. 125.b
Fides una fecit credentium cor unū &c. to 1.pag. 133 b
Fides uera eſt Chriſtum deum & hominem prædicare to.1.pag. 156.c
Fides nō habet periculum quia omnia ſunt intelligēda quomodo ſunt ſcripta to.1.pag. 217.
Fidei officium eſt profiteri ſe ſcire quod credit ſibi incomprehēſibile eſſe to.1. pag. 22.c
Fidei forma eſt certa to.1.pag. 18.d
Fides catholica ualet contra omnes hæreſes to.1.pag. 25.a
Fides ſubinde nouata & conſcripta quæ mala peperit to.1.pag. 279.b
Fides ꝙ uariæ & multiplices tomo.1.pagina. 279.b.& 280.c
Fides dum uaria & incerta cuius exemplum conuenit mutari to.1.pag. 280.d
Fidei ſpiritus reddit corpora terrena impatibilia to.1.pag. 207.
Fides Syrmij contra Photinum ſcripta to.1.pag. 302.d
Fides deinde quæritur quaſi fides nulla ſit &c.tomo.1.pag.280.c uide multa.
Fides ſecundū orietis ſynodū t.1.p. 301.a
Fides Chriſti omnem metum ſecularium motionum excludit to.1.pag. 354.d
Fides ſola iuſtificat to.1.pag. 355.b
Fides ubiq; conſequit ſiue impetrat uirtutem,nam cæci quia crediderāt uiderunt non quia uiderant crediderūt tomo.1.pag. 358.d
Fides gentiū per Iudæorum incredulitatem

tem.to.1.pag. 376.d
Fides regni myſteria percipit,qui hãc ha bent bene proficient,qui non habẽt to mo 1.pag. 377.a & 378.d
Fides,frigebat apud oriẽtales t.1.p.310.d
Fides aperit recõdita ꝓphetiæ.t.2.p. 5.a
Fides obediẽtia non iudiciũ t.2.p.204.c
Fides ſapiẽtia, cognitio iter ſe diffiderũt to.2.pag. 181.b
Fides cor homĩs dilatat, ut currat in uia dei to.2.pag. 181.
Fideles ſunt fratres Chriſti ,domus ſpiri tualis & genus regale to.2.pag. 40.d
Fides nõ debet trepidare in commemo randis uirtutibus dei to.2.pag. 120.d
Fiduciæ nihil in nobis ex nobis eſſe de- bet to.2.pag. 96.c
Fideles reſeruabunt̃ in ſinu Abrahæ ad introitum regni cœleſtis to.2.p. 265.b
Filius eſt perfecta progenies perfecti pa tris to.1.pag. 25.a
Filius petit clarificari claritate quam ha- buit priuſq̃ mũdus fieret to.1.pa.37. b
Filius aliter manifeſtauit nomen patris mundo q̃ nomen dei notum erat to.1 pag. 38.c
Filius uolens diuinæ natiuitatis ſuæ fidẽ facere ,poſuit nobis exemplum ſancto- rum ſuorum in uino & quinque panib⁹ to.1.pag . 38.d
Filius non manifeſtauit patrem deũ eſſe ſed deum eſſe patrem to. 1.pag. 40.d
Filius quõ in patre & pater in filio tom.1 pa. 32.c & 311. b
Filius & pater unum ſunt non unus to- mo.1.pag. 32.c
Filius ſecundum corpus tantum humili- tatis ſumpſit quantum nobis erat uirtu tis ad ſe intelligendum to.1.pag. 32.c
Filij dei officium & diſpenſatio exponi- tur to.1.pag. 34.d
Filius & pater quomodo ſe inuicem cla- rificant to.1.pag. 36.d & 37.b
Filius dei fecit hominem tomo .1 pagi- na. 52.c & 53.a
Filius dei facit & operatur ea quæ pater iubet to.1.pag . 53 b
Filius dei eſt angelus magni conſilij qui locut⁹ eſt Agar Abrahæ,& *Saræ* uxo- ri to.1.pag. 54.d & 55.a &c.
Filius dixit ego ſum deus & nõ eſt alius præter me to.1.pag. 57.b
Filius ſolus unigenitus to.1.pag . 58.d
Filius diciur aperte deus ab Eſaia tom.1. pag. 61.a
Filius non eſt deus filius,nec adoptiuus nec nuncupatiuus ſed uerus tom.1.pa- gina. 66.d
Filius iudex eſſe ex lege oſtenditur to.1. pag. 70.c
Filius uideri homo uoluit ãteq̃ eſſet ho mo to.1.pag. 71.b
Filij uerba ſunt:palàm apparui nõ inter- rogantibus me &c.t.1.pa.77.a & 78.c
Filius oſtenditur nõ eſſe alius deus à pa tre to.1.pag. 79.b 78.c
Filius dei proprius pro filijs nuncupan- dis traditus to.1.pag. 103.b
Filius per angelos dedit legẽ t. 1 p.110. d
Filij natiuitas uera declaratur tomo.1.pa gina. 114.& 115.
Filius & pater ſunt nomina rerum,ſed u- num eſt naturæ profeſſio to.1.pa.121.a
Filius nõ uult ſibi credi ſed operibus to- mo.1.pag. 122.
Filius in patre & pater in filio per uiuen tis naturæ perfectam natiuitatẽ tom.1. pag. 124.c
Filius eſt uia & iter ad patrem tom.1.pa- gina. 125.a
Filius ſicut per patrem uiuit,ita nos per carnem eius uiuimus to.1.pag . 137.a
Filius & pater unum ſunt natura hono- re & uirtute to.1.pag. 138.c
Filius hominis non aliud q̃ filius dei to- mo.1.pag. 173.
Filius non eſt minor patre licet tamẽ pa- ter eſt maior to.1. pag. 182.c
Filius dicitur neſcire diem ultimũ ut nõ reuelet to.1.pag. 188.
Filius an ut homo ignoret diem ultimũ to.1.pag. 190.d
Filio pater eſt maior in diuinis ratiõe au toritatis to.1 pag. 225.b
Filius tradendo patri regnum nõ amit- tit regnum,ſicut nec pater tradendo fi lio omnem poteſtatem, amiſit poteſta tem to.1.pag . 232.
Filius quomõ ſe exinaniuit tomo.1.pa- gina. 243.
Filius ab æterno naſcitur &c. tomo.1.pa gina. 248.

Filij natiuitas declaratur to.1.pag. 248.
Filij natiuitas to.1.pag. 24.c
Filius nō eſt abſciſio, diuiſio, aſſumptio aut pars to.1.pag. 20.d
Filius quomodo uoluit nobis teſtari & manifeſtare diuina to.1.pag. 34.c
Filius quomō clarificatus à patre in paſſione to.1.pag. 35.a
Filius deus oſtenditur ex uarijs locis ſcripturæ tomo.1.pag. 53.a b & 54.d. & 55.a &c.
Filius oſtenditur deus ex uarijs locis ueteris teſtamenti per totum quartū de trinitate, & in quinto oſtenditur ex iiſdem locis uerus deus per totum to. 1.
Filius cœlum ex præcepto dei patris formauit to.2.pag. 221.b & 222.c
Filius patri ſolum ſimilis uirtute & non eſſentia damnatur to.1.pag. 296.d
Filius nō eſt pars aut emanatio, ſed perfecta natiuitas to.1.pag. 296.c
Filius & pater ſunt diuerſæ perſonæ habētes eādam eſſentiam to.1.pag.296.d
Filius magis cognoſcitur in principio apud deum eſſe quàm naſci tomo.1.pagina. 297.a
Filius primus æditus totius creaturæ to.1 pag. 299.a & 900.d
Filius ſubiectus patri ſecundum diuinitatem to.1.pag. 303.b & 307.b
Filius principiū omnium & principium Chriſti deus to.1.pag. 304.c
Filius miniſtrans patri ſecundum diuinitatem to.1.pag. 304.c
Filius nō eſt uerbum prodiens ex ore loquentis to.1.pag. 306.c
Filius quidem pati paſſione ſed paſſibilitate paſſibilis non fuit to.1.pag.306.d
Filius quomodo uolēte patre natus to.1 pagina. 309.a b
Filius minor patre ſed non in eo quod filius to.1.pag. 311.b
Filius patri ſubiectus ut autori tomo .1. pag. 313.
Filij dei ſunt ex operibus fidei non ſecundum carnis generationem tomo.2.pagina. 56.d
Filius dei mūdi opifex fuit, hominis conditor, diluuij autor legem Moyſi dedit in prophetis fuit, & per eos ſacramenta corporationis cecinit to.2.pag. 105.b
Filius hominis deſcēdit de cœlo &c.to.1 pag. 24.d
Filia Cananææ typum eccleſiæ gerit to. pag. 387.a
Finis qd ſit, & quare alicui tribuitur pulchre to.1.pag. 232.c
Finis non eſt ut non ſint res, ſed ut in eo maneant to.1.pag. 231.
Finis fidei & ſermonis & ſenſus eſt noſſe &c.to.1.pag. 251.a
Finis legis Chriſtus to.2.pag. 81.b
Fines gentium ſunt conſtituti ſecūdum numerum angelorum to.2.pag. 391.a
Fletus Chriſti to.1.pag. 212.d & 213.a
Flumē ſiue fluuius in ſcriptura notat ſpiritum ſanctum ſæpe, aut dona ſpiritusſancti to.2.pag. 112.d
Folia denotāt uerbum dei quod nos cuſtodit ut folia cuſtodiunt fructus to.2. pag. 17.b
Fratres Chriſti dicti ſunt apoſtoli quare to.1.pag. 226.d
Fratres Chriſti non fuerunt filij Mariæ ſed Ioſeph to.1.pag. 331.
Fulgur eſt cœleſtis uirtutis agnitio to.2. pag. 331.a
Furor hæreticus coēgit fidem ſcribi frequenter to.1. pag. 310.d
Futurum tanq̄ præteritū loquitur propter præſcientiam to.2.pag. 367.b

G

Gallicani epiſcopi beati quod ſubſcriptas fides non habuerint ſicut orientales to.1.pag. 311.a
Generatio filij non poteſt cōprehendi p creata to.1.pag. 253.b
Generationes ſeptēdecim in quibuſdam libris habentur, à Dauid uſque tranſmigrationem Babylonis &c. tomo.1.pagina. 330.c
Geſta euangelica habent intelligentiam interiorem to.1.pag. 381.b
Gladius ſignificat uerbum dei tom.1.pagina. 365.b
Gladius præcipitur Petro recondi tom.1 pag. 431.
Glorificatio dei patris in filio & cōtra tomo.1.pag. 173.b
Gloria non uerbo ſed carni quærebatur tomo.1.pag. 173.b
Glorificatio dei apparuit per glorificationem

nem humani corporis tomo.1. pagina. 237.
Gloria aliqua licita, aliqua illicita tom.2. pag. 40.d
Gloria imortalitatis erit quaſi ueſtis beatorum to.2.pag. 113.b
Granum ſinapis in euangelio tomo.1.pagina. 379.a
Grauior eſt iactura Chriſtũ ſub religionis ſpecie oppugnare to.1.pag. 265.a
Gratia ſaluantẽ omes nõ præmio aut muneribus tomo.1.pag. 61.a
Gradus quindecim in tẽplo, ſimiliter quindecim ordines diſpoſiti &c. tom.2.pagina. 254.d
Gradus quindecim cantici ex hebdomade & ogdoade to.2.pag. 255.a
Græci codices aliter ꝙ Latini tom.1.pagina. 104.c
Græci libri ſunt proximi Hebræis tom.1 pagina. 115.b
Græci uerbi uim Latinitas explicare nõ potuit to.2.pa. 182.c & 184.c d
Græcus ſermo alicubi abſolutior Latino to.2.pag. 133.a & 344.d
Græce plus τρίβος καὶ σχοῖνος ſignificãt ꝙ Latine ſemita & directio tom.2.pagina. 356.c

H

HAbere diuitias non eſt criminis ſed modus habendi eſt retinendus to.1.pag. 400.d
Habenti dabitur, non habenti autem & id quod habet &c.to.1.pag. 426.c
Hæreſis eſt de intelligentia non ſcriptura, quia ſenſus nõ ſermo eſt crimen tomo.1.pag. 17.b
Hæreticorum diſſenſio fidem cõfirmat tomo.1.pag. 109.
Hæretici uolunt probare filium non eſſe unum in natura cum patre tom.1.pagina. 133.b
Hæretici unde ſumpſerint occaſionẽ errandi circa diuinitatem filij tom.1.pagina. 156.
Hæretici aptant infirmitati diuinitatis q̃ proprie cõueniunt formæ ſerui tom.1. pag. 161
Hæretici quidã uolunt deo patri hoc eſſe filium quod nobis loquẽtibus eſt noſtrum uerbum to.1.pag. 198.c
Hæreticorum captioſæ interrogationes to.1.pag. 132.c
Hæretici uidentur præſtare rationẽ quia ſcripturam allegant to.1.pag. 46.d
Hæretici nituntur oſtẽdere deum patrẽ eſſe ſolum deum, ſolum ſapientẽ, ſolũ bonum &c.tomo.1.pagina. 47.a b & 48.c &c.
Hæretici omnes opinãtur ſe ſecũdũ ſcripturam prædicare to.1.pag. 281.a
Hæreſum occaſiões ex ſcriptura narrantur to.1.pag. 319.b
Hæreſis Arriana paulatim irrepſit to. 1. pag. 316.c
Hæretici quidam alium deum legis alium euangeliorum dicunt, & recitantur opiniones circa diuinitatẽ Chriſti to.2 pag. 134.c
Hæreditare terrã eſt gloria clarificati corporis Chriſti ueſtiri to.1.pag. 337.a
Hæreditas Chriſti poſtulata à patre & donata quanta ſit to.2.pag. 33.a
Hæreditas ſancti eſt uita, incorruptio, regnum, & coæterna cum Chriſto habitatio tomo.2.pag. 92.d
Hæreditas Chriſti eſt eccleſiæ congregatio &c.to.2.pag. 132.d
Hebion to.1.pag. 18.c & 22.c
Hebion dedit Chriſto initium ex Maria, à diebus ſcilicet carnis tomo.1. pagina. 25.b
Hebion, Photinus contra Arrium & Sabellium to.1.pag. 110.
Herodis & Herodiadis hiſtoriæ cũ morali expoſitione to.1.pag. 382.c
Hebræi diuidunt librum pſalmorum in quinq; libros to.2.pag. 3.a
Hilarius intendit reſpondere Arrianis. to.1.pag. 8.c
Hilarius inuocat auxiliũ à deo patre tomo.1.pag. 16.c
Hilarius illicitum appellat diuina myſteria tractare to.1.pag. 17.b
Hilarij anxietas & periculum in ſcribendo to.1.pag. 108.
Hilarij lamentatio ad deum patrem tomo.1.pag. 90.d
Hilarius deplorat temporum iniquitatẽ tomo.1.pag. 192.
Hilarius in exilio ſcripſit hos libros de trinitate to.1.pag. 192.

Hilarius ad deum patrem loquitur to. 1. pag. 259.a
Hilarij exemplum in contemplandis mirabilibus creaturarum tomo. 1. pagina. 259.b
Hilarius non admittit nomē creaturæ in ſpiritu ſancto à patre profecto & per Chriſtum miſſo to.1.pag. 260.d
Hilarij modeſtia ſeruata cum aduerſarijs to. 1.pag. 263.a
Hilarius omnes fides poſt ſynodum Nicenam æditas ſcribit & exponit tomo 1.pag. 290.c
Hilarij promptus animus ad martyriū tomo.1.pag. 263.b
Hilarij excuſatio quod Conſtantiū Cæſarem appellet antichriſtum tom.1.pagina. 264.c
Hilari⁹ interfuit ſynodo Seleuciæ,& ꝙ impia illic acta to.1.pag. 267.
Hilarius in exilio diſtribuebat communionem ſuæ eccleſiæ per ſuos preſbyteros to.1.pag. 278.d
Hilarij humilis obſecratio ut audiatur à Conſtantio to.1.pag. 280.d & 281.a
Hilarius non potuit doceri aliam fidem ꝙ didicit tomo.1.pag. 281.b
Hilarius orat ne damnetur priuſꝙ quæ ſcribit ſint lecta to.1.pag. 289.b
Hilarius contexit ſynodos habitas poſt Nicenam ſynodū & miſit Gallis to.1. pag. 290.d
Hilarius ſcripſit quod rogatus deus indulſit to.1.pag. 311.b
Hilarius fidem ſuam orientalibus epiſcopis expoſuit to.1.pag. 312.c
Hilarius locū de matrimonio relinqt intactum to.1.pag. 398.d
Hymni qui dicantur tomo.2.pag. 64.c & 115.a
Hierachas to.1.pag. 49.& 83.b
Hierachæ fides ſiue opinio tomo. 1.pagina. 87.a
Hieruſalem cœleſtis domus deſcribitur tomo.2.pa. 266.d
Homo naturali ſenſu poteſt pcipere ſui creatoris magnitudinē,æternitatē &c. to.1.pag. 5.
Hominum temeritas to.1.pag. 29.b
Homo quomodo ſapiendo de deo bene ſapit to.1.pag. 43.a
Homo ad imaginem patris & filij conditur to.1.pag. 67.b
Homo genitus manet quodam modo in patre to.1.pag. 122.d
Homo aſſumptus à filio quomodo tranſijt in deum & dei unitatem tomo.1.pagina. 171.b
Homo eſt tabernaculum deo præparatum per Chriſtum to.2.pagina. 312. & 313.b
Homo uerus à Chriſto aſſumptus non doluit &c.to.2.pag. 351.a
Homines quomodo filij dei ſunt to. 1. pagina. 245.
Homo Chriſtus natus ex uirgine eſt ſine diminutione carnis uirginalis,quanto magis deus Chriſtus naſci potuit à patre ſine patris diminutione tomo. 1. pagina. 38.c d
Homo perfectæ fidei quis ſit tomo.1.pagina. 350.c
Hominis ſtudiū quale eſſe debet in exquirendo deo ſuo.to.2.pag. 51.a
Hominibus quomō & quouſꝙ placendum to.2.pag. 53.a b
Homo conditus ut ex opificis ſui noticia profectum ſperaret to.2.pa. 105.a
Hominis creatio quomodo multis modis nobilior cæterorū creatione,& quō aliter creatus fuerit ꝙ cætera tom.2.pagina. 201.b & 202.330.c d
Hominis creatio habuit in ſe triplicem operationem to.1.pag. 203.a
Hominis interioris opera & natura tomo.2.pag. 305.a
Homo merito ſuo beatæ uitæ æternitatem conſequi non poteſt ſed eget miſerationibus dei.to.2.pag. 207.a
Homo erat factus ad imaginem dei anteꝙ corpus eius erat formatum to. 2. pag. 305.a
Homouſij triplex falſa interpretatio ſiue intellectus tomo.1.pag. 45.
Honor Chriſti eſt inſeparabilis à dei honore tomo.1.pag. 165
Honoris æqualitas,eadem uirtutis poteſtas arguit naturæ æqualitatem tom.1. pag. 177.
Honor regni cœleſtis præfiguratur reuolutis ſex milibus annorū qui ſignificantur per ſex dies to.1.pag. 392.d

Hora clarificationis filij to.1.pag. 34.d
Humana intelligentia non capit quõ pater in filio & filius in patre tom.1.pagina. 31.a
In humana ſapientia non eſt fidendum to.1 pag. 41.b
Humana natura in æternam transforma ta ſubſtantiã to.2.pag. 391.b
Homini nõ potuit deus fieri cognitus niſi in homine aſſumpto to.2.pa. 392. d
Humanarum rerum ratio reddi nõ poteſt, quanto minus diuinarum tomo.1. pag. 21.a
Humanis cõparationibus ad diuina intelligenda utendum, licet humana non poſſint ad diuina pertingere tomo. 1. pagina. 44.d
Humilitas prophetæ Dauid in qbus fuit to.2.pag. 190.d
Humiliari & paſſionibus ſubdi eſt purgatio terrenorum uiciorum tom.2.pagina. 204.d
Humanæ naturæ hoc tantum officium eſt ut uelit & cœperit, ſed dei misericordiæ eſt uolentes iuuare & incipientes confirmare to.2.pag. 232.c
Humilitas commendatur tomo.2.pagina. 246.d & 247.
Humana natura ad res ſecundas eſt insolens to.2.pag. 275.b
Humilitas eſt maximum opus fidei tomo.2 pag. 307.b

I

IAcob luctabatur cum deo filio to. 1. pag. 72.c
Iacob & Iſraël quid ſint & denotent tomo.2.57.b & quod peculiariter capiũtur ſpiritualiter to.2.pag. 414.c
Ieiunium diſcipulorum Ioannis & phariſæorum to 1.pag. 357.b
Ieiunium inutile quod ſit to.2.p.244. d
Ieſus ſonat Hebræis quod Latinis ſalutare to.2.pag. 26.c & 206.d
Ignorantia diuinorum eſt æquanimiter ferenda, quando ex creatura perfecte cognoſcere non poſſumus to.1.pa.21.a
Ignoratio dei nõ eſt uere ignoratio ſed ſacramentum tom.1. pag. 187.
Ignis fornacis Babylonicæ pueros Iſraëlitas non læſit to.1.pag. 207.
Ignis & corpora puerorũ in fornace Babylonica naturã pdiderũt to.1.p. 207.
Ignis ibi: Baptizabit uos ſpiritu ſancto & igni to.1.pag. 333.b
Imago ſola non eſt, & ſimilitudo non ſibi eſt to.1.pag. 41.a
Imago patris eſt filius, ut eo cognito noſcatur pater to.1.pag. 127.
Imago alicuius quid in ſe cõtineat & qd propriũ imaginis, & quomodo Chriſtus uera imago patris to.1.pag. 150.
Imago, ueri, potẽtis, boni & c. dei patris eſt filius to.1.pag. 222.
Imago patris confitendus eſt filius to.1. pag. 292.d
Imbecillitatem noſtræ intelligentiæ monet Hilarius to.1.pag. 41.b 42.c d
Imperator monitus ſe inuidia impietatis exemit to.1.pag. 316.
Impius & peccator quomodo differũt to.2.pag. 13.b
Impietas quid proprie ſit tomo.2.pagina. 13.b & 14.c
Impij & increduli non ſurgent in iudicio quia ſunt iudicati to.2.pag. 19.b
Impij præſentibus iuſtis quomodo, & quare triſtãtur to.2.pag. 203.b
Imperfectũ, id eſt, inoperatum, quod ſcilicet non eſt factum to 2.pag. 364.c
Incenſum cõponitur ex quatuor, & ſignificat orationem to.2.pag. 376.c.d
Infinitas dei quomodo in omnibus, & extra omnia to.1.pa. 3.b
Innaſcibilem, & autorem omniũ eſſe cõuenit ſoli patri to.1.pag. 17.a
Innaſcibilis deus tantum unus eſſe poteſt to.1.pag. 303.b
Infirmitas noſtra cauſa eſt, ut ſemel dicta ſæpe repetantur to.1.pag. 85.b
Infirmitas naturæ corporeæ ſine dubio nõ fuit in natura corporis Chriſti & c. to.1.pag. 203.
Infirmitas humanæ intelligẽtiæ nõ præiudicet diuinis to.1.pag. 243.
Infirmitas à Chriſto aſſũpta habuit officiũ deprecandæ ſalutis to.2.pag.145.b
Infirmitates in Chriſto nõ ſunt naturales ſed aſſumptæ to.2.pag. 152.d
Infirmitates corporum auferẽtur in beatis to.2.pag. 408.c
Infideles quid prudentiam, quid ſtultitiam putent to.1.pag. 42.c

Infidelitatis,& imprudentiæ cauſa to.1. pag. 42.c
Infideles,quia diuina non capiunt nihil rationale ,aut perfectũ eſſe in diuinis literis dicunt to 2.pa. 187.a
Inimicos noſtros debemus diligere,ſed non dei to.2.pag. 368.d
Inimici Chriſti to.1.pag. 234.
Inimicos diligere præceptum eſt tom.1. pag. 342.d
Iniuriæ humanæ ab hominibus inferũtur,ſed diaboli inſtinctu to.2.pa. 298.
Innocentia ſola meretur inaurari to.2. pag. 56.a
Intelligentia dictorum ex cauſis eſt ſumēda dicēdi,qa nõ ſermoni res,ſed rei ſermo ſubiectus to.1.pag. 50.d
Intelligentia eſt proprium officium humanæ rationis to.2.pag. 51.b
Interrogatio quis: aut rarum ,aut nihil eſſe dicit to.2. pag. 89 c
Interpretũ anxietas cauſa eſt,quod minus dilucide proprietas rerũ ſit explicata to.2.pag. 137.a
Interpretum uarietas to.2. pag. 185.b
Intellectus aliorũ uerus aliorũ falſus, ut Iudæorum,gentilium to.2.pag. 233,a
Interrogatiões dei quid ſibi uolũt to.2. pag. 257.b
Iob & Hieremias quomodo maledixerũt diebus natiuitatis ſuæ to.2.p. 259.a
Ioannis Baptiſtæ ueſtis, locus,prædicatio &c.exponuntur to.1.pa. 332.c.d
Ioannes miſit diſcipulos ſuos ad Chriſtum quare to.1.pag. 368.d
Ioannes pluſquam propheta,non arundo,nõ mollib. &c.to.1.pag. 369.a.b
Ioannes prætulit formam legis tomo.1. pag. 383.c
Ira ſine cauſa eſt rea iudicio to.1.p.340.c
Ira dei eſt ultio,ſiue pœna cõſtituta pro malis commiſſis per libertatem uoluntatis to.2.pag. 27.a
Ira dei qualis ſit latius to.2.pa.29.a.153.b
Iraſci ſine cauſa eſt reatus gehennæ to.2. pag. 82.c
Ira dei cum miſericordia eſt coniuncta, qa iraſcit ;ut ſanet & ſaluet to.2.p.88.c
Iſraël qui ſunt to.1.pag. 76.c
Iſraël primus uidens deũ to.2.pa. 263.b
Iſraël ex ſemine Sem ortus to.1.p. 405.
Iſraël geſta myſtice declarãtur quædam to.2. pag. 332.d
Iubilum eſt paſtoralis agreſtiſque ſonus to.2. pag. 115.b
Iubileus ſignificat nouam ,& cœleſtem rerum omnium remiſſionem & reformationem to.2.pag. 248.c
Iudæi ſciebãt Chriſtum eſſe filium dei ſed an dominus Ieſus erat Chriſtus uolebant ignorare to.1.pag. 105.
Iudæorum dãnatio , & reiectio quàm grauis to.2.pag. 46.d
Iudas communione ſacramentorum dignus nõ fuit ,& paſcha fracto pane ,& dato calice ,ſine eo celebratum tom.1. pag. 427.b
Iudæ malicia to.2.pag. 374.d
Iudicij diuini memoria in omĩbus operibus noſtris habenda to.2.pa. 190.d
Iudicium oris dei,& iudicium dei differunt to.2.pag. 170.c
Iudicium dei,quàm ſit horrẽdum to.2. pag. 175.d
Iudicium inimicorum fieri eſt inimicos ſubijci,& uinci to.2.pag. 208.c
Iurare per creaturas eſt illicitum tom.1. pag. 342.c
Iuſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis quomodo intelligitur to.1.pag. 370.d
Iuſti gaudebũt de fructu propriæ iuſticiæ,& ridebunt , ſcilicet ex merito ſuo to.2. pag. 47.a
Iuſticiæ humanæ imperfectio late oſtẽditur to.2.pag. 52.53.
Iuſtificationes diuinæ,quæ ſunt tom.2. pag. 171.b.& 232.
Iuſtificationes in lege præfigurabant iuſtificationes cœleſtes to.2.pa. 197.b
Iuſticia eſt amicitiæ concordia , unanimitatis uinculum &c.to.2.pag. 230.c
Iuſticia dei, & iuſticia humana tom.2. pag. 401.a
Iuſtus præſens eſt quaſi onus impiæ cõſcientiæ,ſed piæ eſt utilis ,& iocundus to.2.pag. 203.b
Iuſtorũ tribulatiões uariæ to.2.p. 208.d
Iuſta fuit Pharaonis induratio, reprobatio Eſau licet nobis non intellecta to.2.pag. 231.b
Iuſte omĩa deus agit,ſiue bona,ſiue mala nobis concedat to.2.pag. 239.b

Iuſti dolent de impiorum malitia to.2. pag. 248.d
Iuuenis euangelicus arrogans ex obſeruatione mandatorũ legis to.1.pa. 161.

L

LAcus ſignificat locum inferorum to.2. pag. 387.b
Laquei animarum qui ſint tomo 2.pagina. 277.b
Laqueus,& ſcãdalum differunt,& quid ſit utrunq; to.2.pag. 381.a
Latinitas in multis nõ expreſſit claram ueritatem to.2.pag. 67.b
Latina tranſlatio redarguitur to. 2. pagina. 368.c
Latinitatis ratio ſæpe adfert intellectus difficultatem.to.2.pag. 389.b
Laudanda in deo ſuper omnia eſt miſericordia,cum iuſticia ,& quare tom.2. pag. 401.b
Latinitas dicti Græci ſignificationẽ nõ aſſequitur to.2.pag. 119.a
Latini interpretes ambigue tranſtulerũt to.2.pag. 210.c
Latinitas nõ præſtat ſatisfactionem intelligentiæ to.2.pag. 214.c
Latinitatis translatio non explicat proprietatem uerbi to.2.pag. 240.d
Latro uterq; Chriſtum blaſphemans, quid ſit to.1.pag. 434.c
Lauare manus in ſanguine peccatoris to.2.pag. 81.a
Laudis ſacrificium to.2.pag. 100.c
Laudis gratiæq; ſacrificium ,hoſtiarum oblationi præfertur to.2.pa. 156.c
Laus concordiæ, & unanimitatis to. 2. pag. 321.b
Laudandus deus non confuſe, ſed ordine,& qs ordo ſeruãdus to.2.p. 326.d
Leproſus iubetur,ſe oſtendere ſacerdotibus to.1.pag. 351.a
Legem uenit Chriſtus implere,& non ſoluere ,& quid ſit legis minimũ ſoluere to.1.pag. 339.b
Legis meditatio non ſolum in uerbis legendis ſed in opere , & religione to.2. pag. 15.b
Legis ſacramenta præfigurant myſteria euangelicæ diſpenſationis to.1.p. 70.d
Legem itineris ſtatuit deus filijs Iſraël per nubem , & columnam ignis to.2. pag. 182.c
Legis meditatio,non eſt in periculis,& tribulatiõibus relinquẽda to.1.p. 212.d
Legis dei memoria maxime neceſſaria nobis eſt nocte to.2.pag. 192.c
Legis abſcondita,& occulta prophetica in euangelio panduntur to.2.pa. 235.b
In legis libro non contenta nec noſcere debemus to.2.pag. 323.b
Lex fuit data à filio per angelos tom.1. pag. 110.d
Lex umbra futurorum to.1.pa. 70.d.& to.2.pag. 172.d
Lex omnia myſteria Chriſti continebat incluſa to.1.pag. 339.a
Lex antiqui teſtamenti in xxij. libros diſtributa to.2.pag. 8.c
Lex peccati,& origo in nobis manet,ſecundum Apoſtolum to.2.pag. 82.d
Lex præceptum, iudiciũ ,iuſtificatio ,teſtimonium differunt to.2. pa. 163.b
Lex corporaliter non eſt intelligenda. to.2.pag. 172.d
Lex inutilis eſt niſi diligaẽ to.2.p. 189.d
Lex iuſtificationũ ꝑ Moyſem eſt ſcripta to.2.pag. 183 a
Lex dei,& lex oris dei aliud eſt,quia lex per Chriſtũ data eſt lex oris dei tom.2. pag. 200.c
Lex non per deum patrem ,ſed per angelos in manu mediatoris eſt diſpoſita to.2.pag. 135.a
Lex nobis pædagoga fuit in Chriſto tomo 2.pag. 217.b
Lex ſpiritualis & geſta eius allegorumena to.2.pag. 332.c
Lætitia debet eſſe,cum tremore in ſeruitio dei to.2.pag. 37.b
Lætitia quædam iuſtorũ alia iniquorũ to.2.pag. 129.b
Læticiæ cauſa in nobis eſt ſecũdum affectum,& ſententiam uoluntatis tom.2. pag. 345.a
Libertas uoluntatis in deo filio to.1.pagina. 178.
Liberũ debet cuiq; eſſe ſectari,quã uelit fidẽ to.1.pag. 276.d
Libertas uoluntatis perit in morte,quia tunc de iure uoluntatis decidimus tomo 2.pag. 49.a
Liberum arbitriũ to.2.pa.185.a.& 250.d

Libertas uoluntatis,& liberum arbitriũ quomodo homini à deo ſũt data to.2. pag.26.d.& 27.a.Itẽ libertas uoluntatis,quid poſſit to.2.pa. 225.a
Libri ueteris legis, ſecundum ordinem recitantur to.2.pa. 8.c
Liber iuſtorum alius à libro uiuentium to.2.pag. 155.a.& 365.b
Librum pſalmorum apud Græcos,ſecũdum Hebræos emendatum,ſequitur Hilarius to. 2.pag. 192.d
Lilia agri,quid indicent to.1.pa. 346.c
Ligare & ſoluere to.1.pa. 397.a
Lingua Hebraica Græca,& Latina cõmendatur to.2.pag. 8.d
Linguæ officiũ,& quæ ſit ſtulti, & quæ ſapientis to.2. pag. 41.b. & 42.c
Linguæ mala deprecatur propheta to.2 pag. 104.c
Lingua doloſa,quæ ſit to. 2.pa. 257.a
λίαν non ſignificat nimis,ſed potius magis ualde to.2.pag. 366.d

M

Magnitudo Dauid patet ex nobilitate,poteſtate,diuitijs,prudẽtia &c.to.2.pag. 222.d
Magi uetiti redire ad Herodem tom.1. pagina. 331.a
Mala,quæ uere mala ſunt numerantur to.2.pag. 265.b
Mandata & doctrinæ hominum reprobantur to.2.pag. 48 c
Mandatum dei quomodo latum,& nõ difficile to.2.pag. 214.d
Manducare panem doloris eſt meminiſſe ſe hominẽ eſſe in uitijs natum,& uiuentẽ to.2. pag. 290.d
Mali ſunt miſerandi,non odiendi to.1. pag. 299.b
Manichæi error, & ſententia circa [illegible] diuinitatem to.1.pa. 86.c
Manichæus legẽ odit,ſimiliter Marcion to.1.pag. 281.a
Manna miniſtrauit deus eſurientibus. to.1.pag. 377.b
Manus patris,& manus filij una eſt tomo 1.pag. 119.a
Manus eſt effectus omnis operis to.2. pag. 264.d
Manuum eleuatio denotat executionẽ Bonorum operum to.2.pa. 325.a
Marcion errorem cœpit ex ſcriptura tomo 1.pag. 319.b
Margarita à negociatore inuenta to.1. pag. 380.c
Mare ſæpe ſeculum notat in ſcriptura to.2. pag. 110.d
Maria totum hominẽ ex ſpiritu ſancto concepit,& conceptum carnis ex deo habuit to.1.pag. 198.
Mariæ uirginitas defendit̃ to.1.p. 330.d
Maria quomodo coniunx Ioſeph to.1. pag. 330.d
Maria mater Chriſti in ſeueritatem iudicij eſt uentura to.2.pa. 175.a
Matrimonij ſoluendi una cauſa tom.1. pag. 341.b
Matrimonij,& coniugij abſtinentiã aliquorũ taxat Hilarius to.2.pa. 107.a
Marſus populus efficax donandis uenenis to.2.pag. 79.b
Mathuſalem anni ſi excedant diluuium to.1.pag. 319.b
Mediolanenſis plebs pijſſima tom.1. pagina. 266.d
Membrorũ abſciſio, & proiectio præcepta,quid ſignificat to.1.pa. 341.
Mendaces in ſtateris, ſunt qui fallũt ſub nomine iuſticiæ.to.2.pag. 96.d
Mens niſi erudita,à deo non poteſt malis huius mundi ſufficere to.2.pa. 103.a
Menſa dñi eſt duplex to.2.pag. 295.a
Menſa ſcientiæ,unde uitæ ſpiritualis cibus ſumitur to.2.pag. 153.a
Mediatoris cognitio eſt ex lege tom.2. pagina. 136.c
Membra ſcandalizantia ſunt amputanda,id eſt,proximi & domeſtici tom.2. pag. 238. c
Per membra noſtri corporis ſignificantur operationes dei to.1.pa. 244.c
Memoriale dei,quid ſit to.2.pa. 334.c
Merces humilitatis Chriſti to.1.p. 222.c
Merces quidem ex dono nulla eſt,quia debetur ex opere,ſed gratuitam gratiã deus omnibus ex fidei iuſtificatiõe donauit to.1.pag. 403.
Meritum noſtrum non eſt, ut deducamur in terram rectam to.2.pa. 388.d
Mirabilia mundi enumerantur tom.2. pag. 303.b
Miracula Chriſti non poſſunt ab homi

ne comprehendi to.1. 32.d.& 33.a
Miraculum Chriſti, quod clauſis ianuis intrauit declaratur to.1.pa. 39.a.b
Miſericordia eſt ex bonitate dei, ſed promerenda nobis ſtudio innocenti to.2. pag. 237.a
Miſericordia nobis neceſſaria eſt præter opera iuſticiæ to.2.pag. 48.d
Miſericordia ſperanda, his qui credunt to.2. pag. 75.b
Miſericordia ſuper uitas ſperanda, & uita eſt multiplex to.2.pa. 99.b
Miniſtris eccleſiæ nulla debet eſſe portio niſi deus to.2.pag. 192.d
Mitti non adimit filio ueritatem naturæ to.1.pag. 68.d
Myſteria numerorum in pſalmis to.2. pag. 6.d
Myſteria ſacra nō omnia omnibus uulganda ſunt to.2.pa. 169.b
Modeſtia ſeruanda, cum omnibus to.2. pag. 95.b
Montanæ Maximillæq; antrum tom.1. pagina. 266.d
Montanus paracletum alium defendit to.1.pag. 281.a
Mors deuicta apud Paulū to.1.pa. 234.
Mors Chriſti quid fuerit to.1.pa. 209.
Mors infantium, & furor Herodis to.1. pag. 331.b
Mors ſanctorum ſæpe ſomnus dicitur à deo to.2.pag. 291.a
Mortui ſepeliant mortuos ſuos tomo.1. pagina. 353.b
Poſt mortem nihil moræ, ſed ſtatim iudicium beatitudinis, aut pœnæ to.2. pag. 38.d
Mors nō eſt interitus animæ, ſed diſceſſio eius à corpore to.2.pa. 105.a
Mors uiuorum eſt uiuere, in luxu, in adulterijs &c.to.2.pag. 276.d
Montes enim ſuper eminentem uirtutē denotant to.2.pa. 110.c
Mōtes caſeati, id eſt, uariarū genera doctrinarum to.2.pag. 134.d
Moyſes filium dei audiuit è rubo to.1. pag. 73.b
Moyſes per manum mediatoris legem accepit in monte to.1.pa. 73.b
Moyſi ſepulchrum to.1. pag. 319.b
Moyſes non erat contentus ductore angelo to.2.pag. 281.a
Mundus uerbo conſtitit, homo autem conſilio factus eſt to.2.pa. 330.c.d
Multi uocati pauci electi to.1.pa. 412.d
Mulier effundens unguentum in caput domini to.1.pag. 427.
Munera, & bona domus dei tomo.2. pagina. 108.d

N

NAſci & creari non conueniunt eidem, & quomodo tribuūtur diuinæ ſapientiæ to.1.pag. 293.
Naſcitur caro ex carne, & ſpiritus ex ſpiritu to.1.pag. 123.
Natiuitatis diuinæ filij exemplum in uino, & quinq; panibus to.1.pag. 38.
Natiuitas uera filij to.1.pag. 114. 115.182. 250. 251. tractatur.
Natiuitas deum ſingularem prohibet, ſed non eandem naturam to.1.pa.124.
Natiuitatis diuinæ myſterium latet angelos & archangelos to.1.pa. 21.a
Natiuitas nihil niſi patrem, & pater niſi natiuitatem enunciat to.1.pag. 251.b
Natura eadem in patre & filio per natiuitatem non mutatur to.1.pa. 124.d
Natura gignens eſt in deo, ſimiliter natura genita eiuſdem generis eſt in deo to.1. pag. 179.b
Natura diuinitatis eſt eadem licet pater ſit alius à filio to.1.pa. 21.b
Naturam dei in naturā hominis ex partu uirginis eſt genita to.2.pa. 64.d
Natura corporis habet culpam tomo.1. pag. 386.c
Nauis gerit typum eccleſiæ in qua ſola prædicatur uerbū ſalutis to.1.p. 378.d
Neceſſitas peccati non ineſt naturis hominum to.2.pag. 148.d
Nemo ſine peccato poteſt eſſe, præter unum to.2.pag. 186.c & 228.c
Nicena ſynodus, quid de ὁμουσίῳ ſtatuit to.1.pag. 318.d
Nicena ſynodus quam fidem profeſſa ſit recitatur to.1.pag. 318.d
Nicolaus diaconus to.1. pag. 419.b
Nix, nebula, criſtallus, quid ſignificent to.2.pa. 413.a
Non eſt qui faciat bonum, non eſt uſq; ad unum &c. quomodo intelligitur tomo.2.pag. 52.& 53.

Nocte

Nocte memoria legis dei nobis maxime neceſſaria eſt to 2.pag. 192.c
Nomen patris aliter filius mundo notū fecit quàm nomen dei notum erat tomo.1.pag. 38.c
Nomina non ſunt rebus auferenda tomo.1.pag. 40.d
Nomen dei non ignorabatur, ſed deus ipſe to.1.pag. 38.c
Nomen prophetis datum antequā naſcerentur to.2.pag. 4.c
Nomen Chriſto datum quod eſt ſuper omne nomen, quod & quale ſit to.2.pag. 354.c
Noſſe deum quid ſit to.1. pag. 38.c
Nouacula facit dolū, dum lædit, non ſeruans, ſcilicet uſum ſuum to.2.pa. 42.c
Nox in delicijs, & dies in tenebris to.2.pag. 361.b
Nubes, pluuia, imber prædicationē, & dei eloquiū notant to.2.pa.132.c. 330.d
Nubes euangelici uiri etiā ſunt ratione ſcientiaq; perfecti to.2.pag. 144.
Numerus cccxviij.eſt Hilario ſacer, quia in eo numero Abrahā uictor fuit impiorum regum to.1.pa. 310.c
Numerus ſeptenarius eſt myſticus in electione angelorum throno dei aſſiſtium, & plerisq; alijs to.2.pa. 250.d
Nubes uarie accipitur to.2.pa. 409.b

O

Obedictia filij, & paterna autoritas in miſſo filio to.1.pa. 94.d
Obedientia uſq; mortem crucis non eſt in dei forma to.1.pag. 160
Obedientia in filio dei to.1.pa. 315.a.319. & 320.
Obedientiæ filij donatū eſt, ut habitus ſeruilis to.2. pag. 391.b
Oblectatio uitiorum hominem à ueritate doctrinæ auertit to 2.pa. 50 c
Obliuio diuinæ legis nulla nobis obrepere debet to.2.pa.188.d.& 196.d
Obſequium amoris longe differt ab officio timoris to.2.pa. 215.a
Oculi & uiſus ad mentem conſcientiam q; referuntur to.1.pag. 176.
Oculus ſignificat lumē cordis tomo.2. pagina. 344.c
Oculorum uitia in quibus uanitatibus conſiſtant to.2.pag. 185.b
Oculi non corporales ſemper intelligendi, ſed ſpirituales interdū to.2.p. 261 b
Officia hominis aſſumpti to.2.pa. 362.c
Ogdoas euangelica late explicatur to.2. pag. 7.b
Ogdoas ſiue octonarius numerus in lege ſanctus to.2.pag. 162.c
Oleum eſt fructus miſericordiæ cœleſtis to.1.pag. 343.b
Oliuæ arbori ſemper uirenti comparatur iuſtus to.2. pag. 48.c
Oleum peccatoris eſt impietas ſub prætextu pietatis to.2 pa. 70.d
ὁμούσιον & ὁμοιούσιον to.1. pa.267.a.b. 314. & 315.exponuntur.
ὁμούσιον quare quidam calumnientur to.1.pag. 317.b
Omne, quod in rebus eſt cum deo ſemper fuit to.1.pag. 254.c
Omnes in carne uiuentes miſericordia dei egent to.2.pag. 195.a
Omnia per ipſum, & in ipſo, & ex ipſo to.2.pag. 137.b
Omnis caro ueniet, id eſt, ex omni hominum genere to.1.pag. 108.c
Opiniones antiquorū uariæ de deo recitātur to.1.pag. 2.d
Opus religionis in ſolo obedientiæ diuinæ officio to.1. pag. 8.c
Opus patris & opus filij unū opus dei eſt to.1.pa. 117.b
Opus unum, & idem patris & filij to.1. pagina. 175.
Operum demonſtratio ingerit fidē natiuitatis to.1.pa. 116.c
Opus maximum filij, ut cognoſcamus patrem to.1. pag. 40.c
Opus ſalutis non in ſacrificio, ſed miſericordia eſt to.1.pag. 373.a
Opera illa iuſticiæ non ſufficient ad beatitudinis meritum to.2 pa. 48.
Opus factū animo remiſſo, atq; in res alias occupato caret merito tomo.2. pag. 166.c
Opera ſunt ex ſapientia tanquā uxore ex operibus autem retributio tom.2. pag. 297.b
Operationes dei ſignificātur per membra noſtri corporis to.1.pa. 244.c
Opus dei hoc eſt, ut credatis ei quē ipſe miſit to.1.pag. 247.b

Opera dei mirabilia tom.2.pag. 329.a. b & 330.c
Oratio eſt remedium ne incidamus in ignorantiam ueritatis to.1.pa. 348.d
Orare quomodo oportet nemo nouit. to.2.pag. 60.c
Oratio non tam uerborũ eſt, quàm affe ctus to.2.pag. 98.c
Orandum ſemper, & quare orãdum & quanta mala inſtant to.2.pa. 103.b
Orationis dominicæ principium expo- nitur to.2.pag. 333.b.
Oratio ſanctorũ fidelis eſt deo clamor to.2. pag. 375.b
Orationum quatuor genera ſecundum Apoſtolum to.2. pag. 376.d
Orationes quales deſpiciantur à deo to mo.2.pag. 56.b
Oſanna eſt redẽptio domus Dauid ſe- cundum Hilarium, ſed reprobatur à Hieronymo to.1. pag. 406.d
Oſculum Iudæ datum Chriſto tom.1. pag. 431.b
Oſſa ſpem æternitatis ſignificare ſolent to.2. pag. 55.b
Os gladij poteſtatem pœnæ ſignificat to.2.pag. 101.a
Os non labiorum tãtum eſt, ſed etiã cor dis to.2. pag. 236.b

P

PAnes quare Apoſtolis dabãtur di- ſtribuendi to.1.pag. 383.b
Panum multiplicatio mirabilis tomo.1. pagina. 384.c
Parabola de decem uirginibus, & quin- q; talentis to.1.pag. 424.425.
Paralyticus oblatus, eſt uniuerſitas gen- tium to.1.pa. 355.b
Participes Chriſti qui ſũt, & quomodo efficiũtur to.2 pa. 197.a. & to.1.p. 228.
Paſſio Chriſti non læſit Chriſtum ſen- ſu pœnæ to.2.pag. 62.d
Paſſio fuit Chriſto delitiæ to.2. pa.361.a
Paſtor debet eſſe nõ ſolum bonus, nec ſolum doctus, ſed bonus & doctus to mo.1. pag. 130.
Pater quomodo protenſione ſibi ipſi ſit filius, ſecũdum quoſdam hæreticos to- mo.1.pag. 8.
Pater eſt autor, filius eſt unigenitus, ſpi ritus ſanctus donum to.1.pa. 7.a
Pater & filius nonnunquam ſpiritus di- cuntur to.1. pag. 28.c
Pater quomodo genuit filiũ to.1.p. 31.b
Pater clarificabat filium tempore paſſio nis to.1.pag. 35.a
Pater per filium clarificatur, quia per fi- lium eſt à nobis intellectus tomo.1. pa gina. 36.& 37.
Pater & filius quomodo ſe inuicem cla- rificant to.1.pag. 36.c.d
Patrem eſſe ſolum deum uolunt proba re hæretici to.1.pag. 46.& 47.
Patris iuſſu omnia per filium creata to.1 pagina. 51.a
Pater efficit in eo, quod loqtur, filius in eo quod operatur to.1.pag. 53.
Pater ſolus innaſcibilis to.1.pa. 58.d
Patri nullus eſt deus, filio eſt pater deus nobis dicitũ pater deus à filio, & filius à patre deus nobis dicitur to.1.pa. 60.
Pater eſt ſibi teſtis cum filio to.1.pa.60.
Pater & filius ſunt nomina rerum, ſed unum eſt naturæ profeſſio to.1.p.121.a
Pater per filiũ uiſus eſt, & cognitus pro pter naturæ unitatẽ to.1.p.145.b.& 127
Pater operatur in filio, & filius operatur opera patris to.1.pag. 129.a
Pater ubiq; eſſe intelligitur, ubi ſua eſſe dicuntur to.1.pag. 140.c
Pater maior filio ratione paternitatis to mo.1.pag. 182.
Pater credendus in filio, & filius in pa- tre to.1.pag. 179.
Pater dicitur ſolus ſcire ultimum diem ut filio reuelet to.1.pag. 189.
Pater quomodo filium ex ſe genuit to.1 pag. 31.b
Pater clarificatũ per filij opera, quæ enu- merantur to.1.pag. 36.c
Pater & filius unum ſunt ſecundũ Arri anos in charitatis, & uolũtatis unitate, & nõ ueritate diuinitatis to.1.pa .281.b
Pater ſicut habet uitam in ſemetipſo ita & filius &c.to.1.pag. 292.d
Pater non eſt ſenior filio to.1.pa. 297.b
Pater, mater, nurus & cæteri domeſtici hominis, qui ſunt to.1.pa.365. & 366.
Pater eſt maior filio to.2.pa. 358.d
Pater quomodo uidetur in filio tom.2. pagina. 365.a
Patientia dei in puniendis peccatori- bus

bus to.2.pag. 300.d
Patientia Abraham, Iacob, Moyſi, Pauli &c.to.2.pag. 353.
Paulus Samoſateus ex malo intellectu abuſus eſt homouſio, ſed hoc nihil ad Hilarium bene intelligentem to.1. pagina. 320.c
Paulus apoſtolus uſus eſt cõſuetudine Hebræorũ, ſed nobis, inquit, Hilarius autoritate tranſlatorum utendum eſt to.2.pag. 22.d
Paulus apoſtolus meritum cœlibatus ſuper legẽ inſtituit to.2.pag. 223.a
Pax ocioſæ fidei eſt periculoſa to.2.pagina. 209.a
Pax eſt quaſi ſumma præceptorũ Chriſti to.2. pag. 260.d
Pecunia data militibus, ut reſurrectionẽ Chriſti tacerent, quid ſignificat tom.2. pag. 435.b
Peccatum in ſpiritum ſanctum quod ſit to.1.pag. 348.c
Peccati pœna ius mortis eſt t.2.p.148.c
Peccatores non erunt in conſilio inſtorũ quia iudicabuntur to.2 pa. 20.c
Peccatorum remiſſio non eſt ex merito ſed ſpontaneæ indulgentiæ uoluntate to.2.pag. 124.
Peccati neceſſitas non ineſt naturis hominum to 2.pag. 148.d.
Peccatum facit conſcientiam anguſtam & inhabilem ad ea quæ dei ſunt tom.2. pagina. 189.a
Peccatum & iniquitas quomodo differunt to.2.pag. 306.c
Pœnitere conuenit deo, dum in bono, uel malo mutat ſuo effectus tom.2.pagina. 36.
Pera prohibita Apoſtolis prædicaturis quare to.1. pag. 360.d
Perfecta ſcientia eſt ſic deum ſcire, ut licet non ignorabilem tamen inenarrabilem ſcias to.1.pag. 20.c
πέρας & in finẽ non ſunt idem, unde interpres errauit to.2. pag. 214.c
Periculum non eſt minus in tacendo diuina, quàm loquendo to.1.pa. 64.c
Perſona hominis quem filius aſſumpſit to.2.pag. 102.d
Pes ſignificat motum inceſſumq; mentis to.2.pag. 262.d
Petrus eccleſiæ ædificationi ſubiacet tomo.1.pag. 91.a
Petram interpretatur fidei profeſſionẽ to.1.pag. 25.b
Petrus fuit martyr, id eſt, teſtis fidei to.1 pag. 100.c
Petrus ſatanas & ſcãdalum, quod ignorauit Chriſtum non pati, ſecundũ corpus to.1.pag. 201.b
Petra fidei petri ore cõfeſſa: Tu es filius dei uiui to.1.pag. 25.b
Petrus princeps Apoſtolatus tom.1.pagina. 352.c
Petrus fide alios anteiuit to.1 pa. 385.d
Super Petram cõfeſſionis eſt ædificata eccleſia to.1.pag. 100.c
Petrus prope ſine piaculo hominem negabat to.1.pag. 432.c
Petrus fundamentum eccleſiæ tomo.2. pag. 311.a
Petram non nouimus niſi Chriſtum tomo.2.pag. 380.c
Petrus eſt petra to.2.pa. 384.d
Petrus nõ eſt appellatus ſatanas à Chriſto to.2.pag. 391.a
Petrus à ſatana impulſus Chriſto ſuaſit ne pateretur to.1.pa. 391.a
Pstri infirmitas to.2.pa. 53.b
Petrus humanas poſſeſſiones nullas habuit to.2.pag. 192.d
Philoſophia ac fabulæ gẽtiles multa impia de deo complectuntur tomo.2.pagina. 136.d
Philoſophia, mundus, & homines non capiunt ſcientiam fidei to.1. pa. 157.
Phariſæi quærunt ſi liceat ſabbato curare to.1.pag. 373.a
Phariſæi quomodo bene ſerpentes & uiperina generatio to.1.pag. 418.c
Philoſophia & hæreſis contra deum pugnant to.2.pag. 103.a
Philoſophia & hæreſis fuſtra contra fidem & ſpem pugnãt, & ſpiritualibus doctrinis reſiſtere non poſſunt tom.2. pagina. 104.d
Philoſophi nudi magiſtri coniugio abſtinentes, hæretici ſobrij reijciũtur tomo.2.pag. 107.a
Pietas in animis nõ corporali præceptorum obſeruatione to.1.pag. 7.a
Pia inquiſitio circa diuina commendatur

tur to.1.pag. 21.a
Plantatio non plantata à patre eſt traditio hominum to.1.pag. 386.c
Poteſtatis dignitas non amittitur dum carnis humilitatis adoratur tomo.1.pagina. 27.
Potentia & malicia Iudaici populi to.2.pag. 40.
Præceptis & promiſſis dei nihil precioſius, quæ canibus, id eſt, gentibus & porcis, id eſt, hæreticis non ſunt proijcienda to.1.pag. 348.d
Præceptum iſtud, quæ in tecto ſunt &c. ſecundum intelligentiam humanam dicti factiq; rationem non recipit tomo.1.pag. 420.c
Præceptis diuinis ab ineunte ætate ſunt pueri inſtituendi to.2.pag. 168.c
Præcepta diuina in præſenti uita à nobis perfecte non implentur tom.2.pagina. 173.a
Precari, ut ſuperbi confundantur ad reſipiſcendum non eſt malum precari tomo.2.pag. 205.b
Preces nudæ non proficiunt tomo. 2. pag. 325.a
Prædicator doctrinæ cœleſtis debet liber eſſe à peccatis to.2.pa. 188.c
Prædicatum à Chriſto deſcendente ad inferos, his quæ erant increduli tempore Noẽ to.2.pag. 207.a
Prægnantes & nutrientes ſunt animæ peccatis graues to.1.pag. 420.d
Præparatio cœli, præſciẽtia, poteſtas creandi æterna ſunt, & diuina ſapientia illis adfuit to.1. pag. 254.c
Principium unum non duo tom.1.pag. 304.c.& 309.b
Procedere à patre & accipere à filio idẽ ſunt to.1.pag. 138.d
Pronomina dicunt proprietatem to.1. pagina. 92.d
Prophetæ in lacub9, ſyluis, uoraginibus non parietibus &c. prophetabant to.1. pagina. 286.c
Prophetæ ſunt pueri ſedentes in foro &c. to.1.pag. 370.c
Prophetarum martyria to.2.pag.177.b
Propheta prius orat ſibi dari, quã ſit meritus, quia omnia uult à bonitate dei in ſe inchoari to.2.pa. 187.b
Propheta non audet petere, ut omnino ſit mundus à peccato to.2.pag. 188.c
Propheta non audet dicere cor ſibi eſſe immaculatum, ſed orat fieri immaculatum to.2.pa. 206.c
Prophetæ debent myſtice intelligi, alioqui irrationabilia dixiſſe uidebũtur tomo.2.pag. 278.d.& 279.a
Prophetia de Chriſto ſemper aliquid peculiare cõtinet, quod nulli alij conuenit to.2.pag. 383.a
Proprietates ſiue rationes patris ſunt cõtra rationem humanam to.1.pa. 20.c
Proprietates filio conuenientes enumerantur to.1.pag. 94.c.19.20.
Proprietas naturæ eadem in patre & filio to.1. pag. 128.
Proprietatis naturæ ſignificatio eſt in meus & hic to.1.pag. 95.a
Proſelyti qui ſint to.1.pag. 416.d
Proximus quem debemus diligere ſicut nos ipſos eſt Chriſtus tomo.1. pagina. 414.d
Prouidentia & bonitas dei in quibus ſignificetur to.2.pag. 409.a.b
Prudentia ſerpentis quæ ſit tom.1.pagina. 362.d.& 363.a
Prudentiæ prima pars eſt ſapientem interrogare, quæ neſcias to.2.pa. 183.b
Pſalmi ſine titulis cuius ſunt tomo.2.pagina. 3.b.10.d
Pſalmi canũt euãgelicã hiſtoriã t.2.4.d
Pſalmi ſunt obſcuri to.2.pag. 9.d
Pſalterium Græce Nabla Hebraice qd ſit to.2. 5.b
Pſalmus quid ſit to.2.pag. 9.b.& 115.
Pſalmi canticum to.1.pag. 9.b
Pſalmi nihil niſi propheticum habẽt tomo.2.pag. 385.a
Pſalmus non tam uocem, quàm corporeæ operatiões officium ſignificare ſolet to.2.pag. 407.b

R

RAcha eſt exprobratio uacuitatis, & reatus eſt concilij tomo.1. pagina. 340.c
Rachel uxor Iacob typus eccleſiæ quomodo plorauit to.1.pag. 331.b
Rapinam nõ eſt arbitratus ſe æqualem eſſe deo to.2.pag. 221.b
Rationes ſiue proprietates patris ſunt

contra rationem humanam tom.1.pagina. 20.c
Rationes filij to.1.pag. 19.& 20.
Ratio dicti ex ſenſu erit intelligenda quia omne dictum eſt ex cauſa tom.1. pagina. 24.
Ratiões humanæ & ſyllogiſmi philoſophorum to.1.pag. 34.c
Ratio uiſibilium reddi non poteſt, multo minus inuiſibilium to.1.pag. 39.b
Rationes humanæ contra natiuitatem filij ſtultæ to.1.pag. 33.b
Ratio quæ multis uerbis, & ſentẽtijs declaranda ſit patris, & filij æqualitas in omnibus to.1.pag. 312.& 313.
Reddendum eſt ius Cæſari poteſtatis ab eccleſiaſticis to.1.pag. 413.a
Reditus paralytici in domum, eſt reditus in paradiſum, unde eiectus Adam to.1.pag. 356.c
Reges terræ non ſunt timendi, quia nõ plus poſſunt, quã febris, incẽdium, aut naufragium to.2.pa. 54.d
Reges ſunt, qui ulterius peccato nõ ſeruiunt to.2.pag. 141.b.& 338.d
Regnum cœlorũ diripi, & uim pati qd ſit to.1.pag. 370.c
Regnum cœlorum comparatur reti tomo.1.pag. 380.c
Regnum Chriſti quomodo in æternũ ſtabit to.2.pag. 397.b
Regnum dei quare Hieruſalem dicitur & firmitas eius to.2.pa. 412.c.d
Res nõ ſunt ſpoliandæ ſuis nominibus to.1.pag. 40.d
In reſurrectione, inquit, Hilarius nullam eſſe differentiam ſenſuum, patet ex reſponſione domini: Quia omẽs erũt ſicut angeli dei to.2.pag. 413.b
Reſurrectio non eſt illi difficilis cui inchoatio fuit facilis to.2.pa. 105.a
Reſurrectionis tempore quibuſdam interceptio temporarium afferet mortis occaſum, uide uerba Apoſtoli tom.2. pagina. 45.b
Roma to.2.pag. 68.c
Ros eſt inter benedictionum munera to.2.pag. 323.b

S

SAbbatum eſt ocium to.1.pa. 372.c
Sabbatum uiolant ſacerdotes in tẽplo ſine crimine to.1.pa. 372.b
Sabbata ſabbatorum to.2.pa. 7.a
Sabellius to.1.pag. 18.49.& 83.
Sabellius reprobatur to.1.pag. 25.b
Sabellij ſententia, quod pater ſit idẽ qui filius to.1.pag. 86.d
Sabellij erroris occaſio to.1.pa. 109.b
Sabelli⁹ erroris cauſa: Ego & pater unũ ſumus to.1.pag. 319.b
Sabellius & Arriani diſſentiunt to.1.pagina. 110.c.
Sacramentum & myſteriũ fermè ſemper pro eodem to.2.pa. 363.a
Sacra ſcriptura quo animo legẽda qui fructum quærat to.1.pa. 9.a
Sacræ ſcripturæ aliquid additum to.2.pag. 107.b
Sacræ literæ ab infantia diſcendæ to.1.pag. 160.d
Sacra ſcriptura tam aperte ſignificat filium unum eſſe cum patre, ut non poſſit apertius to.1 pag. 151.
Sacræ literæ diſcrete prudẽterq́ legi uolunt to.2.pa. 326.c
Sacræ ſcripturæ utilitas pariter, & fœcũditas to.1. pag. 336.d
Sagittæ potentis & carbones deſolatorij to.2.pag. 258.c
Sagittæ ſũt doctrinæ apoſtolicæ & propheticæ to.1.pag. 292.d
Salicum natura, & ſalix quid ſignificat to.2.pag. 343.b
Salomon propheta magnus tom.1.pagina. 346.c
Salomonem ponit inter ueniam conſecutos to.2.pag. 53.a
Saluari in nihilum conuenit his, qui reſurgent, ſed non demutabuntur to.2.pag. 73.b
Salus hominum ex miſericordia dei eſt & hoc eſt munus ſuæ bonitatis in nobis to.2.pag. 187.a
Salutare dei eſt Ieſus Chriſtus tomo.2.pag. 231.b
Salus non eſt ex meritis to.2.pa.244.d
Sanctus eſt filius in quo loquitur deus pater to.2. pag. 85.d
Sancti ſunt reges & regnũ quod Chriſtus in fine tradet patri tomo.2. pagina. 92.d.93.a
Sanctorum commiſerationes in pecca-

tores to. 2. pag. 191.a
Sāctificati maxime tētantur, ſicut Chriſtus mox à baptiſmo to.1.pa. 334.d
Sanctitas qualis, & quomodo in deo tomo.2.pag. 400.c.d.& 402.d
Sapientia mundi ſapientia dei, ſtulticia mundi, & ſtultum dei exponuntur tomo 1.pag. 41.d
Sapiētiæ ueritas eſt interdū ſapere quæ nolis to.1. pag. 131.a
Sapientiæ æternæ opera, quæ quotidie fiunt, & ante ſeculum operata eſt enumerantur to.1.pag. 256.c
Sapientia æterna quomodo genita, & creata to.1.pag. 293.c
Sapiētiæ opus fides, ſpes, charitas, pudicitia, ieiuniū, cōtinentia, humilitas &c. to.1.pag. 378.d
Sapientibus mundi abſconduntur diuina myſteria to.1.pag. 371.b
Sapiētia quomodo originem habet ex timore to.2. pag. 127.b
Sarraceni unde orti to.2.pa. 259.b
Satisfactio pij obſequij &c.tomo.2. pagina. 388.d
Saturninus egit Hilarium in exilium tomo.2.pag. 288.c
Sationes duæ, ſcilicet carnis & ſpiritus to.2.pag. 286.& 301.b
Scandalum & laqueus differūt & quid utrunq; to.2.pag. 381.a
Scandalizari quomodo utitur Hilarius to.1.pag. 428.c
Scientia eſt inter præcipua gratiarū ſpiritualium dona to.2.pag. 199.a
Scientia perfecta ſic deum ſcire, ut licet non ignorabilem, tamen inenarrabilē ſcias to.1.pag. 20.d
Scriba doctus profert de theſauro ſuo noua & uetera to.1.pa. 380.d
Scriptura docet ſpiritualia per corporalia & inuiſibilia per uiſibilia tom.2.pagina. 262.d
Scientiam apponens apponit dolorē to.2. pag. 290.d
Secularia negocia, quàm periculoſa clericis ac bonis to.2.pag. 15.a
Sedes patris & ſedes filij una & eadem eſt to.2.pag. 318.c
Selmon interpretatur pacis tomo.2. pagina. 134.c
Semita mandatorum dei ab initio mundi fuit inſtituta, in qua ambularunt omnes iuſti to.2.pag. 184.c
Sem in poſſeſſionem dei electus eſt tomo.2.pag. 354.d
Senſus humanus natiuitatem intemporalem non apprehendit to.2.pa. 250.c
Senſus pœnæ quatenus fuit in Chriſto to.2.pag. 63.a
Septuaginta doctores in omni ſynagoga à Moyſe fuerūt inſtituti, quibus ſecreta legis erant commiſſa tomo.2.pagina. 21.b
Septuaginta interpretum trāſlatio præfertur omnibus alijs to.2.pa. 22.c
Septuaginta interpretum religioſam & antiquam autoritatem ſequimur, inqt Hilarius to.2.pag. 185.b
Septuaginta ſcientiam habuerunt ultra præſcriptum, & ambiguitatem literæ to.2.pag. 385.a
Septuaginta præferuntur ueritati Hebraicæ to.2.pa. 389.a.b
Septuaginta aliquid addiderūt, qd non habent Hebræi to.2.pag. 404.c
Sermo in natura non habet, ut eſſe poſſit to.1.pag. 25.a
Sermo æternus pro filio tomo. 1. pagina. 22.d.& 23.a
Sermone dei non humano loquēdum de deo to.1.pag. 127.
Sermo dei pro filio dei to.1.pa. 253.b
Sermo Chriſti eſt carnalibus tenebræ. to.1.pag. 364.c
Sermo diuinus ex uerbis loquelæ ſermonis noſtri pendendus eſt tomo.2. pagina. 159.b
Sermo dei in ſcripturis ſemper in ſpem bonorum cœleſtium uocat tom.2. pagina. 190.c
Sermo rei debet eſſe ſubiectus tomo.1. pag. 50.d
Sermo propheticus eſt ex ſpiritu ſācto to.2.pag. 352.c
Sermo Chriſti non habuit ſignificationem timoris, ſed uolūtatem mortis tomo.2.pag. 360.d
Seruus Chriſti quomodo paratus eſſe debet exemplo prophetæ & Apoſtoli to.2.pag. 196.c
Sex milia annorum ante ortum Chriſti to.1.

to.1.pag. 402.d
Sichima eſt Samaria à Sichem tom.2. pag. 89.a
Similitudo ex igne quomodo ex ſe producit ignē, ſic ſimile ex ſimili naſcitur caro ex carne, ſpiritus ex ſpiritu tom.1. pag. 123.
Similitudo in diuinis quomodo ſit intelligenda to.1.pa. 312.c.d
Similitudo æqualitas, unitas, ſubſtantiæ in patre & filio oſtenditur tomo.1. pagina. 313. 314.& 315.
Simon Samaritanus to.1.pa. 414.a
Simon Cyrenenſis ſignificat gētes quæ crucem Chriſti ferrent to.1.pa. 434.c
Sion eccleſiam, quæ eſt corpus Chriſti ſignificat to.2.pa. 106.d
Sion colliculus templo in Hieruſalē iunctus, interpretatur ſpeculatio tomo.2. pag. 157.b
Sitis ad ſpiritualia ſæpe refertur, ſicut eſuries to.2.pa. 95.
Sitis animæ ad deum to.2.pa. 98.c
Sollicitudo & cura temporalium prohibetur to.1.pag. 343.a.& 345.a
Socrus Petri denotat infidelitatem to.1. pag. 352.c
Solus pater nouit filium & nullus patrē niſi filius to.1.pag. 371.b
Solœciſmus manifeſtus in Hilario to.1. pag. 363.a.& to.2.pag. 281.b.& 285.a
Sol hyeme non urit, ſed ſoluit, luna uero urit, ſed contra eſt æſtate tom.2.pagina. 264.d
Sol obſcuratus, luna, & ſtellæ &c.tom.1. pag. 421.b
Soluere & ligare quomodo dicuntur tomo.1.pag. 397.a
Sollicitudo uitanda, & ſuper deum cura iactanda to.2.pag. 70.d
Sophiſticæ captiones to.1.pa. 247.
Solœciſmus to.2.pag. 66.c.& 383.b
Spes æternorum promiſſorum in malis mūdi nos cōſolari debet t.2.p.190.d
Sperare quæ neſcias eſt maximum ſtipēdium fidei to.1.pa. 135.
Spiritus ſancti autor & largitor filius tomo.1.pag. 18.d
Spiritus ſācti autores pater & filius to.1 pag. 27.
Spiritus ſancti officium & effectus to.1. pagina. 29.a
Spiritus idem in prophetis & Apoſtolis to.1.pag. 29.a
Spiritus ſanctus datus, ut illuminaret fidem de patre & filio to.1.pag. 29.b
Spiritui ſancto non conuenit nomē creaturæ to.1.pag. 260.d
Spiritus ſanctus nobis dati ratio, cauſa, & poteſtas to.1.pag. 30.c
Spiritus ſanctus lumen eſt ſcientiæ intelligendi deum to.1.pa. 30.c
Spiritus ueritatis à patre procedit & à filio mittitur to.1.pa. 139.
Spiritus Chriſti eſt idē, qui ſpiritus dei to.1.pag. 139.b
Spiritus ſanctus qui & ſpiritus Chriſti & ſpiritus dei eſt, res naturæ demonſtratur unius to.1 pag.141.a. Vide declarationem ex circūſtantibus.
Spiritus ſancti dona.to.1.pag. 142. 143. & 144.
Spiritus fidei reddit corpora terrena impatibilia to.1.pag. 207.
Spiritus ex ſpiritu naſcit̄ ſuo more nō corporali to.1.pag. 243.
Spiritus ſanctus probatur eſſe per ſcripturas to.1.pag. 27.b
Spiritus ſanctus eſt innaſcibilis deus dicere, eſt anathema to.1.pa. 308.c
Spiritus ſanctus eſt alius à filio dei to.1. pag. 308.d
Spiritus immundus, qui primo expulſus cum ſeptē redit, exponitur de Iudæis to.1.pag. 378.c
Spiritus paracleti ſignificatio eſt etiā in ſpiritu dei to.1.pag. 140.d
In ſpiritu dei deus pater ſignificatur tomo.1.pag. 140.c
Spiritus ſanctus eſt promerendus, filius cum patre adorandus to.1.pa. 261.b
Sponſus & ſponſa eſt Chriſtus in corpore deus to.1.pag. 414.c
Stella quæ apparuit magis quid ſignificat to.1.pag. 331.a
Studia gentilium reprobantur tomo.2. pagina. 95.
Stulticiam demonſtrat ſtultorum cōtradictum to.1.pag. 134.
Suaue iugum domini to.1.pag. 371.b
Subiectio pietatis in filio non eſt eſſentiæ diminutio to.1.pag. 307.b

Subſtantia pro perſona utitur Hilarius
to.1.pag. 302.c
Sudor ſanguineus Chriſti non habetur
in pleriſq; Latinis & Græcis codicibus
to.1.pag. 206.
Summa argumenti pſalmorum tom.2.
pagina. 4.d
Superbia maxime prouocat iram dei to
mo.2.pag. 175.b
Superſtitio Iudæorum circa libros pro/
phetarum to.2.pa. 309.b
Synodus Biturenſis to.1.pa. 288.d
Syrmij impia & blaſphema decreta to
mo.1.pag. 291.b
Synodus in Sardica, quæ decreuerit to
mo.1.pa.301.a. cum expoſitione Hila
rij b.& 302. c
Syrmij acta contra Photinum, cum ex
emplo fidei ibi ſcriptæ to.1.pa. 320.d

T

TAedium in corpore mortis paſſi
ſunt ſancti to.2.pa. 387.a
Temeritas humana notatur tomo.1.pa/
gina. 39.b.& 40.c
Tempus quid ſit to.1.pa. 23.b
Temeritas definiendi in diuinis & hu/
manis to.2.pa. 103.a
Templum Salomonis & multa ibidem
de templo,& domo dei tomo.1. pagi/
na. 287.b.288.& 289.a
Tētari permittimur, ut fides noſtra pro
betur to.2.pa. 167.b
Tentatur homo undiq; quia materies
uitiorum ſibi cognata ineſt tomo.2.pa
gina. 208.c
Tempora ſunt partes capitis,& affectio
nes corporales notant to.2.pa. 313.b
Terra uiuentium,& quæ uiuūt in ea to
mo.2.pa. 45.b
Terra carnem ſignificat to.2.pa. 91.b
Terra quos fructus ædat & quos fruct⁹
amiſit to.2.pa. 127.a
Tertullianus de oratione uolumen ap/
tiſſimum ſcripſit, ſed conſequens error
probabilibus ſcriptis autoritatem de/
traxit to.1. pa. 343.b
Theſaurus in agro abſconditus tomo.1.
pag. 379.b
Thomæ cōfeſſio: Dominus meus & de
us meus to.1.pag. 112.d
Teſtimonia Chriſti ſunt opera tomo.1.
pagina. 163.a
Teſtimonia ſcripturæ contra Sabellium
Hebionem & Arrianos to.1.pa. 25.b
Teſtimonia dei dicuntur, quod præſen
tibus teſtibus data & dicta tom.2. pa-
gina. 224.d & 234.d
Timor ſeruilis non debet eſſe in dei ſer/
uitio to.2.pa. 37.b
Timere non timenda, ſcilicet ſaxa, ignes
mortem & cetera religionum ſuperſti
tioſa commenta to.2.pa. 54.d
Timoris definitio to.2.pag. 293.b
Timor dei in amore eſt & dilectiōe per
fecta conſummatur to. 2.pa. 294.
Tituli pſalmorum quid habeant myſte
rij to.2.pag. 9.a
Titulus in finem quid ſit tomo.2. pagi
na. 9.a.& 39.b
Toloſſanæ eccleſiæ martyria tomo.1.pa
gina. 266.d
Topazij lapidis laus, inuentio, natura
&c.to.2.pag. 234.c
Tranſire calicem à ſe quid ſit tom.1. pa-
gina. 429.b & 430.c
Tranſlatio ex Græco in Latinū ad uer/
bum non probatur to.1. pa. 290.d
Translatio ſeptuaginta eſt legitima,&
ſpiritualis per nominū naturarūq; ſpe/
cies ſuſcepta to.1.pa. 86.d
τράγοι καὶ χίμαροι quomodo differunt
to.1. pag. 123.a
Treueri ſpoliati ſuo epiſcopo Paulino
to.1.pag. 266.d
Tribulationes mundi,& ad peccatū tra/
hentes. to.2.pa.256.c
Tria in diuinis per ſubſtātiam, unum p
conſonantiam to.1.pag.299.b.& expo
nitur. 300.c
Tunicæ duæ prohibitæ quid notent to/
mo.1.pag. 360.d

V

VAlentini commenta circa trinita/
tem to.1.pag. 85.a
Valentini bythones & æones tomo.1.
pag. 85.a
Valens & Vrſatius mendacij arguūtur
ab Hilario to.1.pa. 317.a
Vallis ſalium nō Salinarū ſequitur Hi/
larius Græcos to.2.pag. 87.a
Vas figuli eſt homo to.1.pag. 36.c.d
Væ eſt uox dolentis to.1.pa. 416.c

Verum

Verum quomodo alicui conueniat ex natura to.1.pag. 65.b
Verum eſſe non ſeparatur ab eſſe to.1. pag. 69.b
Veritas intelligitur cum obiecta falſa eſſe conuincantur to.1.pa. 67.a
Veritas colligitur ex ratiōe, ratio ex ſenſu, ſenſus ex uerbis to.1.pa. 67.a
Veritas poteſtatis arguit ueritatem naturæ to.1.pa. 69.b
Veritatis tanta uis, ut cum per ſe nō poſſit intelligi, intelligatur per ea, quæ ſibi aduerſantur to.1.pag. 109 a
Veritas ſapientiæ eſt interdum ſapere, quæ nolis to.1.pag. 131.a
Veritas catholica uarie quæſita to.1.pagina 310.d
Veritas diuinitatis filij tom.1.pa.66. & multis ſequentibus paginis.
Verbum diuinum receſſit à corpore tomo.1.pag. 434.d
Verbū habitare in nobis eſt noſtræ carnis aſſumptio to.1.pa. 227.
Verba non ſunt reijcienda, quia à quibuſdam male intelligūtur, ſimiliter nec ſcripturæ to.1.pag. 319.a.b
Verba Moyſi dei ſūt uerba, quia à deo præcepta to.2.pa. 235.b
Verbum dei permanet in ſanctis, & in cœlis &c.to.2.pag. 211.a
Verbum domini ſæpe promiſſio eſt tomo.2.pag. 204.d
Verba dei nihil ocioſū, nihil inutile cōtinent to.2.pa. 241.a
Verbum Melchiſedech ad Abrahā de deo filio intelligitur to.1.pa. 242.c
Vendentes colūbas in templo qui habent donū ſpiritus ſancti uenale tom.1 pagina. 407.a
Venti angeli ſunt nobis ad cuſtodiā dati to.2.pag. 331.b
Veſpertinum ſacrificium to.2.pa.377.a
Veſtis nuptialis eſt gloria ſpiritus ſācti & candor habitus cœleſtis to.1.p.412.c
Veſtigia maris ſignificant portas mortis to.1.pag. 146.d
Via peccati & iniquitatis, uia ueritatis to.2.pag. 180.d
Via iuſtificationum, uia teſtimoniorū &c to.2.pag. 182.d
Viæ dn̄i ſunt uariæ to.2.pa. 165.b
Via ſæpe tēpus ſeculi notat to.1.p.411.b
Via peccatorum quæ ſit to.2.pag. 14.d
Viginti ſeptem regna ceſſerunt filijs Iſrael to 2.pag. 241.b
Viæ hu9 ſcli & uiæ cœleſtes t.2.p.387.b
Viduæ pleræq; ſub nomine uiduarū uiduæ non ſunt to.1.pa. 130.d
Vinum in Cana Galilææ à Chriſto creatum fuit to.1.pag. 32.d
Vir ſanguinum eſt non ſolum, qui cædē facit, ſed uoluntatem habet to.2.p.82.c
Virga prohibita in uia geſtari Apoſtolis ſignificat prohiberi externam poteſtatem to.1. pa. 361.
Virga ſignificat poteſtatem to.1.p.281.b
Virga regni eſt omnis euangelicus ſermo in quo Chriſtus reget ſuos tom.2. pag. 35.a.b
Virgines prudentes & imprudentes tomo.1.pag. 424.c
Virtus dei quomodo ſtulticia mūdi, & ſtultum mundi ſit uirtus dei to.1.p.42
Virtutes in cœlo plures efficientes & æternæ to.1.pag. 40.c
Virtus dei una & eadem eſt tamen diuerſa habet membrorum nomina to.2 pag. 304.c
Viſio filij eſt uiſio patris, quia ꝓprietas paternæ naturæ perfecta eſt in filio ex natiuitate to.1.pag. 178.
Vitia ſunt compedes & uincula tom.2. pag. 405.b
Per uitam in patre eſt ſubſtantia intelligenda to.1.pa. 293.b
Vita in unigenito generata eſt eſſentia intellecta &c.to.1.pa. 293.b
Vitia noſtri corporis tenera ſunt paruuli Babyloriis to.2.pa. 346.d
Vitæ huius uſus ſine miſericordia dei nullus eſt to.2.pag. 91.a
Vita eſt uaria & multiplex to.2.p. 99.b
Vita huius mundi non eſt uita, nec hic ſumus in regione uiuorum tom.2. pagina. 205.a.244.a & 253.a
Viuere in luxu, ſōno, adulterijs &c. eſt mors uiuorum to.2. 276.d
Vnctio Chriſti to.1.pa. 228.& 229.
Vna ſubſtātia indiſſimilis eſſentia, un9 deus, ſed non unus ſubſiſtens tomo.2. pag. 311.b
Vnius ſubſtātiæ eſt filius, cum patre nō

quod tãtum ſit unus ſubſiſtens, ſed qa non ex alia ſubſtantia quàm patris to.1 pag. 319.a
Vna ſubſtãtia patris & filij uarie poteſt intelligi, & quomodo catholice intelligitur to.1.pag. 312.c.d
Vna ſubſtantia nõ eſt nudo & breui ſermone prædicanda to.1.pa. 313.a
Vnius ſubſtantiæ pater & filius late uide to.1.pag. 313.a.b
Vnitas uoluntatis non tantum in patre & filio, ſed uirtutis & eſſentiæ tomo.2. pag. 358.c
Vnio & combinatio differunt to. 2. pagina. 378.d
Vnguentum boni operis eſt fructus tomo.1.pag. 427.a
Vnguentum, unctio, & odor quid ſignificent to.2.pag. 322.c
Voluntas eadem in patre & filio tom.1. pag. 178.
Voluntatis uitium eſt cauſa omniũ cõ tradictionum contra ueritatem tom.1 pag. 191.
Voluntas pro crimine habetur, ideo dixit dñs: Quod facis fac citius to.1.pagina. 431.b
Voluntas impia exiſtimare nihil poſſe obtineri niſi à deo donatum tom.2.pagina. 185.a
Voluntaria opera appellat, quæ alij opera ſupererogatiõis, quæ ſcilicet nõ præcepta in lege to.2.pa. 213.a
Volucres cœli ſunt immundi ſpiritus tomo.2.pag. 353.a
Vos qui me ſecuti eſtis in regeneratione iudicabitis duodecim tribus &c. uide ibidem ordinem to.1.pa. 361.
Vota quomodo in Chriſto ſũt quæ reddet to.2.pag. 74.d
Vota de die in diem reddere tom.2.pagina. 93.b
Vota fidelium qualia debent eſſe to.2. pag. 107.a
Votum accipitur pro deſiderio tom.2. pagina. 124.c.d.& 302.d
Vox & fiducia Chriſti eſt dicere: Proba me &c.to.2.pag. 369.a
Vſia quid ſit to.1.pag. 292.c
Vterus quid deſignat: Ex utero ante luciferum genui te to.1.pag. 144.
Vulpes ſignificat pſeudoprophetas to.2 pagina. 353.a
Vultus interdum ſignificat iudicij dei to.2.pag. 359.b

Z

Zabolus pro diabolus to.1.p. 375.
Zabolus eſt fur propter quem eſt uigilandum to.1.pag. 423.a
Zelus dei quid operetur & exempla zelantium to.2.pag. 240.c
Ziphæi quid ſonet Hebraice tom.2.pagina. 59.a
Ziphæi prodiderũt Dauid & populus Iudaicus Chriſtum to.1.pag. 58.
Zona ſine auro & argẽto præcepta Apoſtolis ſignificat in miniſterio eccleſiaſtico abeſſe debere lucrum tom.1. pagina. 360.d

F I N I S.

ERRATA PRIMI TOMI.

pagina.28.linea.6.lege uideant
pag.52.lin.7.le. legiſlatorē
pag.68.lin.ultima leg.ambigat
pag.91.lin.28. leg.tua
pag.145.lin.29.leg.domino
pag.147.lin.4.leg.unicus
pag.153.lin.23.le. ut unum
pag.159.lin.27.leg.carnem
pag.160.lin.35.leg.conueniens
pag.167.lin.7.leg.ſepararet
pag.171.li.21.leg. qui in ſubſtantiam
pag.194.lin.7.leg.id ad
pag.296.lin.34.le.carnem
pag.208.lin.19.leg.ſentiat
pag.222.lin.6.leg. imaginem
pag.226.Deus relatiue ad ſeruum male eſt notatum in margine.
pag.226.lin.ulti.ex conſtitutione ſemel abundat.
pag.299.lin 8.leg.ambiguus
pag.272.lin.14.leg.obtinens
pag.272.lin.17.leg.ibi
pag.307.lin.7.leg.uiſum
pag.311.lin.38.leg.expoſui
pag.370.lin.4.leg.inferentesq́
pag.404.lin.11.leg.cauſa
pag.418.lin.28.leg.ſui
pag.420.lin.3.leg.&.

ERRATA TOMI SECVNDI.

pag.11.lin.3.leg.feſtiuius
pag.15.lin.29.leg.quieſcendū
pag.18.lin.26.leg.uentilatum
pag.19.li.2.leg.carebunt
pag.22.lin.28.leg. tranſferentium
pag.26.lin.24.leg.à
pag.50.lin.33.le. adinuentionibus
pag.62.lin.26.le.ueritas.& li.38.leg.del.
pag.79.li.20.leg.incantantium
pag.82.lin.19.leg. uolentem
pag.85.lin.31.leg.ipſi
pag.92.lin.20.leg.protegar
pag.95.lin.35.leg. perſeuerantiam
pag.97.uer.11.leg.ſecundum
pag.112.uer.16.leg.fonte
pag.113.uer.13.le.prædicare
pag.117.uer.8.le.deflagrantium
pag.130.uer.10.le.iniquitatis
pag.151.uer.27.leg.non
pag.152.uer.33.leg in ſeruis
pag.161.uer.3.leg.iudicia
pag.179.uer.33.leg.eo
pag.183.uer.21.leg.ut
pa.194.uer.25.le.transferemur imaginē
pag.195.uer.33.leg. partem
pag.200.uer.4.le.coaceſcentis
pag.205.uer.18.le. miſeratione
pag 244.u.17.le.cuſtodia teſtimoniorū
pag.255.uer.30.leg.prophetatum
pag.297.uer.29.le.ſparſerit
pag.351.uer.10.leg.de prope
pag.367.uer.21.leg.ambigat
pag.371.uer.23.leg.captioſæ
pag.370.uer.18.leg.eripi
pag.383.uer.32.leg.qua
pag.395.uer.18.leg.non.

F I N I S.

EX DONO CARDINALIS GABRIELLII MONASTERIO S. SEBASTIANI AD CATACVMBAS

FINE